THESAURUS
ANTIQUITATUM
SACRARUM.

THESAURUS
ANTIQUITATUM
SACRARUM
COMPLECTENS

SELECTISSIMA CLARISSIMORUM VIRORUM OPUSCULA,

IN QUIBUS

VETERUM HEBRÆORUM MORES

LEGES, INSTITUTA, RITUS SACRI, ET CIVILES ILLUSTRANTUR:

OPUS

Ad illustrationem utriusque Testamenti, & ad Philologiam sacram, & profanam utilissimum, maximeque necessarium.

VOLUMEN DECIMUMTERTIUM.

AUTORE

BLASIO UGOLINO.

VENETIIS
MDCCLII.

APUD JOANNEM GABRIELEM HERTHZ, ET SEBASTIANUM COLETTI.

SUPERIORUM PERMISSU AC PRIVILEGIO.

ILLUSTRISS. & REVERENDISS. PRÆSULI

JACOBO MILLO

BENEDICTI XIV. P. O. M.

DATARIO.

BLASIUS UGOLINUS

FELICITATEM.

N*Ihil mihi vel optatius, vel honorificentius contingere unquam potuit*, ILLUSTRISSIME & REVERENDISSIME PRÆSUL, *quam ut hæc mea studia, quæ illustran-*

dis,

dis, ornandiſque ANTIQUITATIBUS SACRIS *impendi, Tibi probarentur, qui tanta excellas pietate, & doctrina, ut plurimum mihi impertiatur ex Tuis auſpiciis gratiæ & dignitatis. Magna Tibi a Majoribus Tuis, qui jamdiu imperiis, legationibus, ſacerdotiis, & præfecturis in Gallia Ciſalpina domi bellique claruere, majora ab ingenio & doctrina, maxima a* PROSPERO LAMBERTINO *Cardinali affuerunt præſidia, quo præeunte & muniente viam, maximam apud omnes gentes gloriam atque exiſtimationem Tibi comparaſti. Tanta excellebat doctrinæ & ſapientiæ fama, ut in Comitiis Pontificiis, quæ poſt mortem* CLEMENTIS XII. *Pontificis, rerum geſtarum magnitudine Maximi Optimique, habita ſunt, præ ceteris, qui ætate & gratia præſtabant, dignus haberetur, cui Eccleſia regenda procurandaque committeretur, præcipuo quodam Dei conſilio, difficillimis, quæ conſecuta ſunt, ne dicam deſperatis temporibus, in quibus potentiſſimorum Regum diſſidiis, maximo, atque acerbiſſimo poſt homi-*

mi-

minum memoriam bello Europa conflagravit. Quum omnia de tua fide & ſapientia polliceri ſibi poſſet, ampliſſima graviſſimaque Auditoris Pontificii primum, deinde Datarii munera Tibi credenda committendaque curavit, quibus tanta cum laude perfunctus es, ut magnopere ſibi gratularetur, ſua de Te honorificentiſſima judicia, omnium bonorum judicio ac teſtimonio commendari. Celebratur inprimis Tua in deferendis ſacerdotiis fides & integritas, quæ tanta eſt, ut unius virtutis, & pietatis ratio habeatur, præteritis iis, qui a majorum vel gloria, vel fortuna, vel gratia commendantur. Adſtant Tibi diu noctuque ceteræ virtutes, quibus ad gloriam & decus excitaris, pietas, innocentia, modeſtia, humanitas, & inprimis temperantia & conſtantia, quam neque gratia, neque metus, neque præmia ulla ab honeſtate, rectaque ratione deducere unquam potuere. Prætereo conſulto reliqua, quæ omnium bonorum laude celebrata ſunt, quæ mihi commemoranda fuiſſent, niſi me per Clariſſimum vi-

rum,

rum, mihique amicissimum præmonuisses, ut præterita rerum abs Te gestarum commemoratione, in his literis Tuæ modestiæ ratio inprimis haberetur. Illud vero tacitus nullomodo præterire possum, tanta esse & tam præclara Tua in Ecclesiam promerita, ut quamvis magnam sis gloriam consecutus, tamen diuturnam Tibi vitam, quo præclarius mereri possis, boni omnes exoptent & ominentur. Vale.

BLA-

BLASIUS UGOLINUS PHILOLOGO SACRO.

QUÆ de *Sacerdotio Hebræorum* fuerant dicenda explicandaque, in hoc & in superiori volumine satis superque illustrata sunt. Nulla præcipue in hoc prætermissa est cura & diligentia, ut Sacerdotum ministerio, officiis, vestibus, & muneribus plurimum lucis impertiretur. Sicui prolixiora videbuntur ea monimenta, quibus in illustrandis Antiquitatibus Sacris usi sumus, velim putet eo tantum consilio factum esse, ut specimen aliquod daretur de iis operibus, quæ nunc primum ex Hebraico Latine reddita quamprimum edituri sumus. In his, quæ consequentur, voluminibus Philologiæ Sacræ fontes aperientur, ex quibus Philologi omnes rivulos suos derivarunt; Edentur enim *Mechiltha*, *Siphra*, *Siphri*, *&* *Pesichta*, antiquissimi, & eruditissimi in Pentateuchum commentarii, qui Philologorum omnium judicio, testimonio, & laudibus tantopere celebrata sunt.

CA-

CATALOGUS
OPUSCULORUM,

Quæ in hoc volumine continentur.

R. ABRAHAMI BEN DAVID Diſſertatio de veſtitu Sacerdotum Hebræorum ex *Schilthe Haggibborim* excerpta: Hebraice & Latine.

JOH. CHRISTOPHORI HARENBERGI Diſs. de vocibus תכלת, ארגמן, תולעת שני, שש, משזר

JOHANNIS CHRISTIANI BIEL Diſs. de Purpura Lydia ad illuſtr. locum *Actor.* XVI. 14.

BLASII UGOLINI Sacerdotium Hebraicum.

DANIELIS PFEFFINGERI Diſs. de Nethinæis.

R. ABRA-

R. ABRAHAMI BEN DAVID DISSERTATIO DE VESTITU SACERDOTUM HEBRÆORUM.

EX SCHILTHE HAGGIBBORIM EXCERPTA.

פרק א

במשפט מלאכת בגדי כהונה ואיך היו נעשים אותם ועל מה הם מכפרים ושלבישת הבגדים היא צריכה בשעת עבודה וגו׳ :

להיות הכהן גדול בחיר ה׳ נבדל מכל שאר עמו ישראל להקדישו קדש קדשים. גזרה חכמתו יתברך שיעמוד בהיכל מלך ה׳ צבאות כבן בית נחמד ונעים בלבושי חור כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ וארגמן עם משבצות זהב ממלאים בתרשיש ואבן יקרה. ועליו ציץ נזרו קדש לה׳ לכבוד ולתפארת. וגם ליתר הכהנים הנגשי׳ אל ה׳ הזהיר שיתקדשו בבגדי ישע ומעילי צדקה כידוע לכל מי שקרא מקרא. וכמו שצוה ה׳

CAPUT I.

Ubi agitur de vestibus Sacerdotum, & earum artificio, & quidnam expiarent, & quod ministerii tempore essent induendæ &c.

CUM summus Sacerdos esset electus Domini, & separatus ab reliquo populo suo Israelis, ut sanctitate sanctitatum sanctificaretur, decrevit ejus sapientia benedicta, ut staret in templo regis Domini exercituum tanquam filius domus desiderabilis, & dilectus, indutus vestibus ex albo lino, & hyacintho, funiculis byssi & purpuræ apprehensis, cum tessellis aureis lapide pretioso plenis; & in eo splendebat ejus corona *Sanctitas Domino* ad decus & gloriam; pariterque ceteri Sacerdotes, qui accedunt ad Dominum, præmonentur, ut se sanctificarent vestimentis salutis, & tunicis justitiæ, uti manifestum

לכל עדת ישורון בכלל להבין להם ולסעדם בחליפות שמלות אלה כדכתיב ועשית בגדי קדש. כן חייב לכהנים בפרט שיסירו לעולם מעליה' בגדי חול בשעת עבודה ואל מזבח יקרבו בלבושי קדש בלבד שנאמר וחגרו אותם אבנט והיתה להם כהונה. בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם. אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם אלא הרי הם כזרים. והזר הקרב יומת בידי שמים.

ואלה הבגדים אשר יעשו. דרשו רבותינו ז'ל במסכ'ערכין כשם שהקרבנות מכפרין כך בגדי כהונה מכפרין. ועל כן נסמכה פרשת הקרבנות לבגדי כהונה כי החשן מכפר על הדיינים שנאמר ועשית חשן משפט. אפוד מכפר על עכו'ם שנאמר אין אפוד ותרפים כתיב ויעש אותו גדעון לאפוד. מעיל מכפר על לשון הרע שנאמר ונשמע קולו. יבא דבר שבקול ויכפר על מעשה קול. ולשון הרע זה. זה לשון הרע שבפרהסיה אבל לשון הרע שבצנע' קטר' מכפרתו. כתנת תשבץ. מכפרת על שפיכות דמים שנאמר ויטבלו את הכתנת בדם. וכתנת זו כמין חלוק היתה וסמוכה לבשרו היתה ומושבצת זהב כחלוק זו שנותנין בה פרישה. והוא שכתוב ושבצת הכתנת שש מלשון משבצות זהב. מצנפת מכפרת על גסי הרוח. יבא דבר שבגבה ויכפר על מעשה גובה. ואבנט מכפר על הרהור הלב ודרשו רבותינו ז'ל כי היו באבנט ל'ב אמות כמנין ל'ב. ציץ מכפר על עזות פנים שנאמר והיה על מצח אהרן וכתיב ומצח אשה זונה היה לך. והמכנסים מכפרים על העריות ועל הליכת הרגלים ההולכים לעשות עבירה.

והנה בגדי כהונה הם שלשה מינים. הייגו

est omnibus iis, qui scripturam legunt. Quemadmodum præcepit Deus universæ congregationi Jessurun generaliter, ut præpararent, & præberent vestium mutationes, uti dictum est *Exod.* XXVIII. 2. *Faciesque vestem sanctam*; ita pariter tenentur præcipue Sacerdotes exuere vestes profanas in tempore ministerii, neque ad altare nisi vestimentis sanctis accedant; uti dictum est *ibid.* XXIX. 8. *Cingesque balteo ---- eruntque Sacerdotes*. Quo tempore induti sunt vestibus suis, sunt Sacerdotes, quo tempore non sunt induti, non sunt Sacerdotes, sed tanquam alieni habebantur, & alienus, qui accedit ad altare, morte cœlitus illata moriebatur.

Hæc sunt vestimenta, quæ conficienda erant. Exponunt Sapientes nostri f. m. in tractatu *Erachin*. Sicuti Sacrificia expiabant; ita pariter Sacerdotii vestimenta expiabant; ideoque proxima est sectio Sacrificiorum vestibus Sacerdotalibus, quia pectorale expiabat pro judicibus; sicuti dictum est *Exod.* XXVIII. 15. *Rationale quoque judicii facies*. Humerale pro Idololatria expiabat; sicuti dictum est. *Ose.* 4. *Sine Ephod & sine theraphim*. Pariterque *Judic.* VIII. 27. *Fecitque ex eo Gedeon Ephod*. Pallium pro maledicentia expiabat, sicuti scriptum est *Exod.* XXVIII. 35. *ut audiatur sonitus*. Veniat quod est in voce, & expiet pro opere vocis; hæc maledicentia respicit publicam maledicentiam, at maledicentiam occultam suffitus expiabat. Tunica tessellata expiabat pro homicidio, sicuti dictum est *Genes.* XXXVII. 31. *Tulerunt autem tunicam ejus ---- & in sanguine ---- tinxerunt*. Atque hæc tunica erat instar subuculæ, proximaque erat carni, & erat auro tessellata similis illi camisiæ, quæ corrugatur; & hoc est quod scriptum est ושבצת הכתנת שש, ex significatione משבצות זהב, Cidaris pro superbis expiabat; veniat quod est in altitudine, & expiet pro opere altitudinis, *sc. pro superbia*. Balteus expiabat pro cordis cogitatione, & explicant Sapientes nostri f. m. in balteo fuisse ל'ב i. e. 32. cubitos, juxta numerum לב i. e. *cor* Lamina expiabat pro impudentia, sicuti scriptum est *Exod.* XXVIII. 38. *Imminens fronti Pontificis*. Pariterque scriptum est *Jerem.* III. 3. *Frons mulieris meretricis facta est tibi*; Femoralia expiabant pro scortationibus, & pro incessu pedum, quibus ad patrandas transgressiones ambulabant.

Ecce Sacerdotalium vestium tria erant

בגדי

בגדי כהן הדיוט ובגדי זהב ובגדי לבן. בגדי כהן הדיוט הם ארבעה. כתנת. מכנסים. מגבעות. ואבנט. ובגדי זהב הם בגדי כהן גדול והם שמנה. הארבעה של כהן הדיוט ומעיל ואפוד. וחשן. וציץ. בגדי לבן הם ארבעה שמשמש בהם כהן גדול ביום הכפורים כתנת ומכנסים ואבנט ומצנפת וארבעתן לבנים. וחוטן כפולי ששה ומן הפשתן לבדו הם. ושתי כתנות היו לו לכהן גדול ביום הכפורים. אחת לובשה בשחר ואחת בין הערבים. ושתיהן בשלשים מנה משל הקדש ואם רצה להוסיף מוסיף משלו ומקדיש התוספת. ואף על פי שבגדי לבן של יום הכפורים היו של פשתן בלבד. עם כל זה בקצת שמנה בגדים של כהן גדול ובקצת ארבעה של כהן הדיוט היו שם צמר ופשתים יחדיו והם חשן ואפוד ואבנט בשמנה בגדי כהן גדול ואבנט בבגדי כהן הדיוט. וגם כי התורה אסרה לכל ישראל צמר ופשתים לעולם לכהנים התיר לבישת שעטנז בשעת עבודה בלבד וזהו שכתוב באפוד ועשו את האפוד זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר. וכתיב בחשן ועשית חשן משפט זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר. וכן באבנט התכלת הוא הצמר הצבוע כעצם השמים ארגמן הוא הצמר הצבוע אדום. ותולעת השני הוא הצמר הצבוע בתולעת. השש הוא פשתים. נקרא גם כן בד. ופירש רשי ז״ל במסכת יומא ריש פרק בא לו. בד דבר העולה מן הקרקע הוא הפשתן שאינו יוצא אלא מן הקנה האמצעי מה שאין כן בקנבוס שהוא יוצא מבחוץ סביב העץ ומספרו של בד שש. והנה החשן והאפוד היו חמשה מינים ופרכת ארבעה. ורימוני המעיל שלשה מינין. כיצד באפוד אמור

genera; i. e. veſtes Sacerdotii vulgaris, & veſtes aureæ, & veſtes albæ. Quatuor erant Sacerdotis vulgaris veſtes; Tunica, femoralia, cidaris, & balteus. Veſtes aureæ ſummi Sacerdotis erant octo, nempe quatuor Sacerdotis vulgaris, & pallium, & humerale, & pectorale, & lamina; pariterque quatuor erant veſtes albæ, quibus in die expiationum ſummus Sacerdos utebatur, nempe tunica, & femoralia, & balteus, & cidaris, omneſque quatuor erant albæ, quarum filum ſexies conduplicatum erat, omneſque lineæ erant; duæque tunicæ in die expiationum ſummo Sacerdoti parabantur, quarum alteram mane, & alteram veſperi induebat; ambæque triginta minarum pretio de pecunia ſacra comparabantur, ſi quid addere vellet, de ſuo addebat, auctuſque ſanctificabatur. Quamvis veſtes albæ diei expiationum lino tantum conſtarent, tamen pars octo veſtium ſummi Sacerdotis, & pars veſtium Sacerdotis vulgaris e lino lana commixto conſtabant, i. e. pectorale, & humerale, & balteus in octo veſtimentis ſummi Sacerdotis, & balteus in veſtimentis vulgaris Sacerdotis; & quamvis omnes Iſraelitæ a lege prohibeantur uti lana & lino omni tempore, tamen linum & lana Sacerdotibus miniſterii tempore tantum licita erant. Hoc eſt quod ſcriptum eſt de Ephod *Exod.* XXVIII. 6. *Facient autem ſuperhumerale de auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta.* Pariterque *ibid.* v. 15. de Pectorali ſcriptum eſt. *Rationale quoque judicii facies ---- ex auro hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta.* Idem de balteo. התכלת erat lana medicata fuco ad ſimilitudinem coloris cœli; ארגמן eſt lana rubro tincta, & תולעת השני erat lana cocco infecta. Et שש erat linum quod בד quoque appellatur. Explicat *Raſchi* f. m. in cap. VII. 1. *Joma.* בד eſt quod e terra creſcit, & eſt linum quod e ſola canna media egreditur, at in cannabe circa lignum extrinſecus egreditur; & numerus בד ſex deſignat. Ecce pectorale & humerale quinque conſtabat ſpeciebus, & velum quatuor, & pallii mala punica tribus. Quomodo? Dictum eſt de humerali *Exod.* XXVIII. 6. *Facient autem ſuperhumerale de auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta.* Pariterque de pectorali ſcriptum eſt *ibid.* v. 15. *Rationale quoque judicii facies ---- ex auro, hyacintho,*

ועשו את האפוד זהב תכלת וארגמן תולעת שני ושש משזר. בחשן כתיב ועשית חשן משפט וגומר. זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר תעשה אותו. וכתיב בפרכת ויעש את הפרכת תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר. וכתיב ברמנים ויעשו על שולי המעיל רמני תכלת וארגמן ותולעת שני משזר. לא נאמר בו שש שלא היו רמונים אלא שלשה מנים שזורין ודרשו רבותינו ז"ל במסכת יומא פרק הנזכר לעיל. כל מקום שנאמר שש חוטן כפול ששה. משזר שמנה. פירוש משזר בלא שש כמו ברמנים. מעיל שנים עשר. פרכת עשרים וארבעה. חשן ואפוד עשרים ושמנה. וביאור זה כי הפרכת שהוא ארבעה מינין ונאמר בו שש כל מין ומין ששה חוטין. הרי הפרכת עשרים וארבעה.

רמונים שיש בהם שלשה מינין ולא נאמר בהם שש. כל מין ומין שמנה הרי עשרים וארבעה דילפינן משזר. משזר משזר מפרכת. מה משזר דפרכת שהוא ארבעה מינין עשרים וארבעה. אף משזר דרמונים שהם שלשה מינין עשרים וארבעה מעיל שנים עשר דילפינן תכלת. תכלת מפרכת. מה פרכת ששה חוטין של תכלת אף מעיל כן. וכתיב כליל ופירושו גדיל. ואין גדיל פחות משנים. והרי שנים עשר. חשן ואפוד שיש בו מין חמשי נוסף על השאר והוא הזהב. הנה הוא עשרים ושמנה חוטין. ארבעה מינין ששה. ששה הרי עשרים וארבעה. זהב שהוא מין חמשי אי אפשר לומר עליו ששה, שהרי כתוב בו וקצץ פתילים. ופרש"י ז"ל שם ביומא פתילים שנים. וכשבא לקצץ הרי ארבעה, אם כן חשן ואפוד עשרים ושמנה חוטין. זאת ועוד כל מקום שנאמר בתורה מעשה רוקם הוא שתהיינה הצורות הנעשות בארגה נראות מצד אחד בפני האריג, ומעשה חושב הוא שתהיה הצורה נראית משני צדדים פנים ואחור.

והנה בלבישת בבגדי הקדש בשעת עבודה הכהן גדול ושאר הכהנים שוים באזהרת מיתה. אמנם הכהן גדול ביחוד יובדל אז מיתר אחיו הכהנים בשלשה תנאים. כי הנה כל הכהנים בארבעה

& purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta. Et de velo scriptum est *ibid.* XXVI. 31. *Facies & velum de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta*. Et de malis punicis *ibid.* XXVIII. 33. *Deorsum autem ad pedes ejusdem tunicæ per circuitum quasi mala punica ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto*. Non commemoratur hic byssus, quia mala punica tribus tantum speciebus retortis constabant. Explicant Sapientes nostri f. m. in tractatu *Joma* capite commemorato; ubicumque dicitur שש, linum sexies & ubi dicitur משזר, octies duplicabatur, nempe משזר sine שש ut in malis punicis. Pallium itaque filo duodeno constat, velum 24. pectorale & humerale 28. Et hæc est demonstratio, quod velum constaret quatuor speciebus, quod in eo dictum est שש, singulæ species ex sex filis, ecce velum 24. constabat.

In malis punicis tres erant species, neque in illis שש commemoratur; singulæ species octo filis constabant, ecce 24. Explicatur a pari משזר משזר a velo sicuti משזר veli, quod erat quatuor specierum, erat 24. etiam משזר malorum punicorum, quæ tribus constabant speciebus, 24. Pallium 12. quia explicatur a pari תכלת תכלת a velo, sicuti velum ex sex filis hyacinthi, ita pariter pallium, de quo scriptum est כליל, quo גדיל, *sc. cincinnus* indicatur, nec potest fieri cincinnus nisi ex duobus, ecce 12. Pectorale & humerale, in quibus erat quinta præ ceteris species, i. e. aurum, 24. filis constabant, i. e. singulæ species sex filis: ecce 24. Aurum, quod est quinta species, non poterit dici sex filis constitisse, quia de illo scriptum est *Exod.* XXXIX. 3. *Inciditque bracteas aureas*. Interpretatur *Raschi* f. m. in tractatu *Joma* duos funiculos, qui cum inciderentur, erant quatuor; itaque pectorale & humerale 28. filis constabant. Præterea ubicunque dictum est in lege מעשה רוקם *opus plumarii*, id designat, ut figuræ, quæ in textura fiebant una tantum parte conspicerentur; ומעשה חשב *opus artificis*, ut ante poneque ex utraque parte figuræ apparerent.

Ceterum ut has sanctas vestes inducerent in tempore ministerii cum Sacerdos magnus, cum reliqui Sacerdotes æqualiter mortis pœna præmonebantur; at summus Sacerdos præcipue a fratribus suis Sacerdotibus tribus conditionibus differebat. 1. Quod omnes Sacerdotes quatuor tantum vestibus legitime

בגדים בלבד יוכשרו לעבודה. והוא לא הורשה בה אם לא יעטה ויפאר עצמו בכל שמנה בגדים המיוחדים לו. ההבדל השני הוא כי כהני הדיוט הם צריכים ללבישת ארבעה בגדים לעולם ויקראו מחוסרי בגדים בהשמטת בגד אחד מהם. והכהן הגדול בזמן מן הזמנים לא יחטא. אבל הוא מצווה שבמקום שמנה ילבש ארבעה כאשר היה עושה בעשור לחדש השביעי. ההבדל השלישי הוא שבגדי כהן הדיוט היה בהם שעטנז לעולם כי הם היו צריכים לאבנט והאבנט הוא של צמר ופשתים יחדיו והכהן הגדול בלבישת ארבעה בגדים היה אסור בלבישת שעטנז דכתיב כתנת בד קדש ילבש וגומר. ובאבנט בד וגומר. אמרו בתורת כהנים על פסוק זה שנאמר בו בד ארבעה פעמים. בד להוציא את החשן. בד להוציא את האפוד. בד להוציא את המעיל. בד להוציא את הציץ. והטעם כפי שבגדי כהן גדול שמנה כאמור. בארבעה מהם בד ובארבעה מהם יש זהב, ולא היה רשאי הכהן אז להכנס לפני לפנים בבגדי זהב לפי שאין קטיגור נעשה סניגור. ולפיכך הזכיר עם כל אחד מהם בד למעט שאר הבגדים שכתוב בהם לפני יהוה לפי שנאמר בחשן לפני יהוה תמיד ונאמר באפוד לפני יהוה ונאמר במעיל בבאו אל הקדש לפני יהוה ונאמר בציץ לזכרון לפני יהוה יכול יכנס בהם לפני לפנים לכך נאמר בד להוציא את החשן בד להוציא את האפוד. בד להוציא את המעיל. בד להוציא את הציץ. וכשם שמחוסר בגדים חייב מיתה ופוסל את העבודה כך יתור בגדים כגון שלבש שתי כתנות או שני אבנטים או כהן הדיוט שלבש בגדי כהן גדול ועבד הרי זה מחלל

ministrabant, at illi non licebat ministrare, nisi se obvelasset, & induisset octo vestibus sibi peculiaribus. 2. Quod Sacerdotes vulgares tenerentur semper induere quatuor vestes, & vestibus indigentes dicebantur, si quando una ex his defecisset. At Sacerdos summus aliquando non peccabat; sed jubebatur pro octo tantum quatuor induere, uti fieri consuevit die decimo septimi mensis. Quod in vestibus Sacerdotis vulgaris semper heterogeneum deprehenderetur; necessarius enim erat balteus, & balteus lana & lino simul commixto constabat. At summo Sacerdoti in induendis quatuor vestibus vetitum erat heterogeneum induere; scriptum est enim *Levit.* XVI. 4. *Tunica* בד *linea vestietur* &c. *accingetur zona* בד *linea* &c. Dixerunt *in lege Sacerdotum* i. e. *in Siphra* in hunc locum, dictum est quater בד בד; ad excludendum pectorale, בד ad excludendum humerale, בד ad excludendum pallium; בד ad excludendum laminam; ea de causa, quod octo essent vestes summi Sacerdotis, uti dictum est; in earum quatuor dictum est בד *linum*, & in quatuor זהב; neque licebat summo Sacerdoti in adytum ingredi cum vestibus aureis, quia accusator non poterat fieri defensor; ideoque in singulis commemoratur בד ad excludendas alias vestes, in quibus scriptum est *coram Domino*; quia dictum est in pectorali *Exod.* XXVIII. 29. *Coram Domino in æternum*; pariterque *ibid.* v. 12. dictum est in humerali; *Coram Domino*; Dictum quoque est in pallio *ibid.* v. 35. *Quando ingreditur & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini*. Pariterque de lamina *ibid.* dictum est לזכרון לפני יהוה. Crederem, quod cum his in adytum ingrederetur? Idcirco dictum est בד ad excludendum pectorale, בד ad excludendum humerale, בד ad excludendum pallium, בד ad excludendum laminam. Sicuti deficiens vestibus reus erat mortis, & reprobat ministerium, ita pariter vestibus abundans tenebatur morte, & reprobabat ministerium. Quomodo? Si duas tunicas, aut si duos balteos induisset, aut si Sacerdos vulgaris Sacerdotis summi vestes induisset, & ministraret, ministerium ejus erat illegitimum, & mortis cœlitus illatæ reus erat. Præterea dictum est in vestibus Sacerdotii *Levit.* XVI. על בשרו ולבשם; ad docendum, quod nihil inter carnem & vestes interesse debeat vel capillus, aut pulvis, aut pediculus mortuus, si inter car-

העבודה וחייב מיתה בידי שמים. ואמר
בבגדי כהונה על בשרו ולבשם מלמד שלא
יהיה דבר חוצץ בין בשרו לבגדים אפילו
נימא אחת או עפר או כינה מתה. ואם
היתה בין בשר לבגד הרי זו חציצה
ועבודתו פסולה. לפיכך אין הכהן יכול
לעבוד בתפילין של יד שהרי היא חוצצת.
אבל של ראש אינה חוצצת. ואם רצה
להניחה בשעת עבודה מניחה כי הנה
שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם
מניח תפילין. ופירש רש״י ז״ל הילכך ליכא
חציצה. ותנא דאצטריך לאשמועינן אם
הניחה אינה חוצצת משום יתור בגדים
הוא דאצטריך לאשמועינן דלאו בגד הוא
וכן צריך להזהר בשעה שלובש שלא יהיה
אבק בין בגדו לבשרו ולא כינה אף על
פי שהיא בחיים. ושלא תכנס הרוח בשעת
העבודה בין בשרו לבגדו עד שיתרחק
מעליו הבגד ולא יכניס ידו תחת חלוקו עד
שתהיה היד חוצצת בין בשרו לבגדו. ולא
יצא שערו מן הבגד ולא תהיה בבגד נימא
מדולדלת. ואם היה שם אחד מכל אין
עבודתו כשרה.

פרק ב׳

בבגדי כהונה שיהיו לכבוד ולתפארת
ובצורת הבגדים וגומר.

בגדי כהונה מצותן שיהיו חדשים נאים
ומשולשלים כדרך בגדי הגדולים שנאמר
לכבוד ולתפארת. היו מטושטשים או
מקורעים או ארוכים יותר ממדתו או
קצרים פחות ממדתו או שסילק באבנט
ועבד עבודתו פסולה. ובגדי כהונה כלן אין
עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה
אורג. ואם נעשו צואין אין מלבנין אותן
ואין מכבסין אותן אלא מניחין אותן
לפתילות ולובשין חדשים. שאין עניות
במקום עשירות. לפיכך היו עושין מחליצות
רבות של בגדי כהנים הדיוטים. וכל בגדי
הכהנים אינן באין אלא משל צבור. ויחיד
שהנדב בגד מבגדי כהונה מוסרן לצבור
ומותר.

ועשה להם מכנסי בד. תניא במסכת
נדה פרק כל היד מכנסים למה הם דומים
כמין פלניא של פרושים. למעלה עד
מתנים למטה עד ירכים. היינו למעלה מן
הטבור קרוב ללב עד סוף הירך שהוא
הארכובה ויש להם שנצי׳ ואין להם לא

nem & vestem interesset, secerneret, & ejus ministerium esset illegitimum; idcirco Sacerdos manuum phylacteriis ministrare non potest, quia secernunt, at capitis phylacteria non secernunt; quæ si velit sibi ministerii tempore imponere, imponat, eo quod ejus coma conspiceretur inter laminam & cidarim, ubi phylacteria imponebantur. Explicat *Raschi* f. m. ea de causa non secernebat; & Sapiens Mischnicus opus habet, ut nobis sensa sua explicet, sc. quod si imposuisset, non secernerent propter vestium abundantiam, opus est, ut nobis explicet, non fuisse vestem. Præmonendi pariter sunt quo tempore eas induunt, ne inter vestem & carnem pulvis intersit, ne pediculus quidem quamvis vivus; ne aer ministerii tempore inter carnem & vestem ingrediatur; ita ut ab eo vestis semoveatur, neque sub indusio manum suam introducat; ita ut manus inter carnem & vestem secernat, neque pilus extra vestem egrediatur, neque filum pendulum, si quid ex his fuerit, ejus ministerium illegitimum est.

CAPUT II.

Ubi agitur de vestibus Sacerdotii, quæ institutæ erant ad decus & gloriam, & de forma vestium &c.

PRæceptum est, ut Sacerdotii vestes essent novæ, decentes, & latæ ad similitudinem vestium optimatium, sicuti scriptum est *Exod.* XXVIII. 2. *In gloriam & decorem*. Si inquinatæ essent, aut detritæ, aut statura longiores, aut breviores, aut balteo subduxisset, & ministrasset, ejus ministerium est illegitimum. Vestes Sacerdotales non erant acu factæ, sed textæ; si sordidæ factæ essent, non erant dealbandæ & lavandæ, sed in ellychnia recondendæ erant, & novæ induebantur; quia in loco divitiarum non est paupertati locus. Idcirco multæ vestium Secerdotum vulgarium mutationes faciendæ erant, omnesque vestes pecunia publica comparabantur; si quis privatus aliquam ex vestibus Sacerdotalibus obtulisset, cœtui tradebat, licitaque erat.

Facies & fœminalia linea; *Exod.* XXVIII. 42. Legitur in *Baraita* cap. II. *Nidda*. Femoralia cui erant similia? similia femoralibus Pharisæorum superius usque ad lumbos, inferius usque ad genua; i. e. superius usque ad umbilicum juxta cor usque ad extremi-

בית הנקב ולא בית הערוה אלא מוקפין כמין כיס. ומכנסי כהן גדול וכהן הדיוט שוים. גם אבנטו של כהן גדול היה דומה במעשין לאבנט כהן הדיוט ומעשה רוקם היה. רחבו כמו שלש אצבעות וארכו שנים ושלשים אמה. מקיפו ומחזירו כרך על גבי כרך. הכתנת להרמב״ם ז״ל בין של כהן גדול בין של כהן הדיוט משבצות היו שהוא בתים בתים בארינה כמו בית הכוסות היינו מתוכו כדרך שעושים האורגים בבגדים הקשים. אמנם רבי אברהם בן עזרא אינו סובר כן. כתב בפרשת תצוה אמר הכתוב על כתנת אהרן בתחלה ושבצת הכתנת שש שהיא משבצת לבדה ולא כן כתנת בניו. והתשבץ עשוי לכבוד אהרן וככה אמר במעשה היינו בפרשת צו ויתן עליו את הכתנת בה״א הידיעה והיא המשובצת. ועל בניו וילבישם כתנות כמו ולבני אהרן תעשה כתנות. והנה מן הכתובים יש לרבי אברהם בן עזרא על מה להסמך כי לעולם כתוב כתנת תשבץ בלשון יחיד ובכתנות בניו של אהרן לא הזכיר לעולם תשבץ וצריך עיון.

בית יד של כתנת נארג בפני עצמו ומחברין אותו עם גוף הכתנת בתפירה. וארך הכתנת הוא עד למעלה מהעקב. וארך בית יד שלה עד פס יד הכהן ורחבו כרחב היד. המצנפת האמורה באהרן להרמב״ם ז״ל היא המגבעת האמורה בבניו אלא שכהן גדול צונף בה כמו שלופף על השבר ובניו צונפין בה ככובע ולפיכך נקראת מגבעת. וארכה לכהן גדול ולהדיוט ששה עשר אמות. ודעת רש״י ז״ל הוא כרבינו ז״ל כתב בפירוש התורה מצנפת כמין כיפת כובע שקורין קופיאה שהרי במקום אחר קורא להם מגבעות מתרגמינן קובעים. והראב״ד ז״ל כתב אני אומר אין מעשהו של זה כמעשהו של זה. מצנפת ארוך הרבה וכורך אותו כריכות הרבה

tatem femoris, i. e. genu, erantque corrugata, neque ante neque pone foramen aderat, sed instar facculi circumvolvebantur. Et femoralia cum summi tum vulgaris Sacerdotis erant similia; pariterque balteus cum summi tum vulgaris Sacerdotis opere erat similis, phrygioque opere confectus erat, tres fere digitos latus, & duos & triginta cubitos longus, plurimisque orbibus altero super altero circumvolvebatur. Tunica juxta sententiam *Maimonidis* f. m. cum summi tum vulgaris Sacerdotis erat tessellata, i. e. ex variis tessellis in textura confecta, sc. interius, uti fieri consuevit a textoribus in vestimentis crassioribus. Verum *Aben Ezra* non ita sentit; scribit in sectione תצוה; dictum est in scriptura in principio de tunica Aharonis ושבצת הכתנת שש, quod sola fieret tessellata, non ita de tunicis suorum filiorum; & tessellata facta erit ad decus Aharonis; idemque in executione, i. e. in sectione צו *Levit.* VIII. 7. dictum est ויתן עליו את הכתנת cum ה Emphatico ad ostendendum, quod esset tessellata; at de suis filiis *ibid.* v. 13. dictum est וילבשם כתנות, uti pariter *Exod.* XXVIII. 40. ולבני אהרן תעשה כתנות Ex his textibus *Aben Ezra* confirmare poterit suam sententiam; semper enim scriptum est כתנת תשבץ; singulari numero; at in tunicis filiorum Aharonis nunquam fit mentio תשבץ; quod animadversione dignum est.

Tunicæ manica seorsim texitur, & tunicæ corpori futura annectabatur, tunicæque longitudo producebatur usque ad talos, manicæque longitudo pertinebat ad volam manus Sacerdotis, ejusque latitudo juxta manus latitudinem. Cidaris commemorata in Aharon juxta sententiam *Maimonidis* f. m. erat quæ commemoratur in ejus filiis, tiara; at Sacerdos summus se, uti fractura solet, illa obligabat; at ejus filii se illa tanquam pileo tegebant, ideoque vocabatur מגבעת, longaque erat *tiara* cum summi tum Sacerdotis vulgaris sedecim cubitos; *Raschi* f. m. cum nostro præceptore f. m. consentit; qui in suo commentario in Legem ita scribit, מצנפת erat similis colligatæ mitræ, quæ *cuffia* dicitur, & alibi a lege appellatur מגבעות, & *Chaldaice* קובעים *pilei seu tiaræ*. At *Rabad* f. m. scribit. Ego dico non fuisse idem utriusque opus; מצנפת erat longissima, multisque orbibus circumvolvebatur quasi Ismaelitarum involucra; at opus המגבעות erat simile nostris tiaris, quæ superius

כבריכות

כבריכות הישמעאלים אבל מעשה המגבעות
כעין הכובעים שלנו חדין מלמעלה והן
קצרים . והה״ר אברהם בן עזרא כתב על
דרך הפשט אין המגבעות כדמות מצנפת
כי המגבעות כדמות אלה שישימו הזכרים
באלה הארצות על הראש שיכסו הראש
והם גבוהים. והמצנפת היא בגד דק ארוך
צנוף סביב הראש לבדו מעט תדמה לה
המצנפת שיש בראש הנשים באלה
המקומות כי בארץ ישראל וספרד ואפריקה
ומצרים ובבל ובגדד המצנפת היא על
הראש מהזכרים הנכבדים ולא על ראש
אשה וכו׳. ואחרי שורות מועטות כתב.
והנה לא תמצא לעולם כי המצנפת היתה
רק לאהרן לבדו והמגבעות לבניו. והרמ״בן
ז״ל כתב וכן כתב רש״י ז״ל שהמצנפת כמין
כובע שהרי במקום אחר קורא לה מגבעת
ומתרגמינן קובעים. וגם זה אינו שהרי
אמרו שהמצנפת ארכה שש עשרה אמה
והרי היא כמין צניף שצונף בו את ראשו
מגלגל ומחזיר מגלגל ומחזיר סביב ראשו
כפל על כפל ומצנפת של כהן גדול אינה
קרויה מגבעת בשום מקום אבל בכהן הדיוט
אמר הכתוב מגבעת ואף היא מצנפת היא
אלא שקושר בה כל ראשו ומעלה הכפלים
עליו כמין מגבעת והוא כובע כדברי אנקלוס
כי מגבעות כמו מקבעות בחלופי הגימל
והקוף אלא שהמגבעת כמו המצנפת ולכך
הזכירו חכמים תמיד בכהן גדול וההדיוט
המצנפת בתורת כהנים. ובמסכת יומא
שנינו כהן גדול משמש בשמנה כלים
וההדיוט בארבעה . בכתנת ומכנסים .
מצנפת ואבנט עד שיראה מדבריו שהם
מסכימים לדברי רבינו ז״ל והם צריכים
עיון.

המעיל כולו תכלת וחוטיו כפולין שנים
עשר ופיו ארוג בתחלת אריגתו ואין לו
בית יד אלא נחלק לשתי כנפים
מסוף הגרון עד למטה כדרך כל המעילין
וכן כתב גם כן הרמ״בן ז״ל עד שאין מקום
להשגות הראב״ד ז״ל ואינו מחובר אלא
כנגד כל הגרון בלבד והקורע פי מעיל
לוקה שנאמר לא יקרע והוא הדין לכל
בגדי כהונה שהקורען דרך השחתה לוקה.
ומביא תכלת וארגמן ותולעת שני כל מין
משלשתן שזור שמנה לפי שנאמר בשוליו
משזר נמצאו חוטי השולים עשרים וארבעה
ועושה אותן כמין רמונים שלא פתחו פיהן

acutæ ſunt, & anguſtæ. Pariter *Aben Ezra* literaliter ſcribit. Non erant המגבעות ſimiles מצנפת quia המגבעות erant ſimiles iis, quos viri ſuis capitibus imponunt in his noſtris regionibus, qui caput tegunt, & ſunt eminentes; at המצנפת eſt veſtis tenuis, longa, capiti tantum circumvoluta, ſimiliſque fere eſt mitræ, quas capiti imponunt mulieres in his regionibus; etenim in terra Iſraelis, in Hiſpania, Africa, Ægypto, & Babylonia, & Bagdad המצנפת nobilium virorum capiti imponitur, non vero capiti mulierum &c. Et poſt paucas lineas ſcribit. Ecce ſemper invenitur, quod המצנפת uni Aharoni tribueretur, & המגבעות filiis ſuis. Et *Ramban* f. m. ſcribit. Ita ſcribit *Raſchi* f. m. המצנפת fuiſſe ſimilem pileo, & alibi appellat מגבעת, & *Chaldaice* קובעים. At hoc non eſt verum, quia dixerunt המצנפת in longitudine ſedecim cubitos patuiſſe, fuiſſeque ſimilem infulæ, quæ capiti circumvolveretur, circumvolvebatur, atque iterum circumvolvebatur una duplicatione ſuper altera; & מצנפת ſummi Sacerdotis nunquam appellatur מגבעת, ſed in Sacerdote vulgari tantum in Scriptura dicitur מגבעת; ipſa etiam מצנפת ea erat, qua caput totum ligabatur, & eminebant in ea involucra inſtar מגבעת, quæ ab Onkeloſo dicitur כובע, cum מגבעות ſit quaſi מקבעות, commutatione Ghimel & Koph; eſt igitur המגבעת ſimilis המצנפת; ideoque ſemper Sapientes commemorarunt tam in ſummo quam in Sacerdote vulgari *in lege Sacerdotum* ſc. in *Siphra* המצנפת: Et in tractatu *Joma* legimus; ſummus Sacerdos octo veſtibus, & quatuor vulgaris miniſtrabat; i. e. tunica, femoralibus, מצנפת & balteo, ut eorum verba cum verbis præceptoris noſtri f. m. convenire videantur; & hæc animadverſione digna ſunt.

Pallium erat totum hyacinthinum, ejuſque fila duodecies duplicabantur; ejuſque fimbria a principio texturæ ſuæ texebatur, neque illi aderant manicæ, ſed ab extremitate gutturis uſque ad partem inferiorem in duas alas juxta uſum omnium palliorum diſtribuebatur; atque in hunc ſenſum ſcribit *Ramban* f. m. ita ut *Rabad* f. m. nullus ſit contradicendi locus, neque conjunctum erat niſi e regione totius gulæ duntaxat; & qui fimbriam pallii laceraſſet, vapulabat; dictum eſt enim *Exod.* XXVIII. 32. *Ne ---- rumpatur*. Idemque jus obtinet in omnibus veſtibus Sacerdotii; qui enim lacerabat,

ותולה

ותולה אותן במעיל ומביא שנים ושבעים
זגין ובהם שנים ושבעים ענבלין הכל זהב
ותולה בו ששה ושלשים בשולי כנף זה:
וששה ושלשים בשולי כנף זה והזוג עם
הענבל התלוי בין שניהם כאחד עד שיהיו
שוליו משני צדדין פעמון ורמון פעמון
ורמון. ובמסכת זבחים פרק מקדש המזבח.
תנו רבנן מעיל כלו של תכלת שנאמר
כליל תכלת. הא כיצד מביא תכלת
וארגמן ותולעת שני שזורים. ועושין אותן
כמין רמונים שלא פתחו פיהן. וכמין
קתאות של קובנות שבראשי תנוקות ותולה
בו ומביא שנים ושבעים זגין ובהן ענבלין
ותולה בו ששה ושלשים מצד זה וששה
ושלשים מצד זה. רבי דוסא אומר משום
רבי יהודה ששה ושלשים. הרי שמנה
עשרה מצד זה ושמנה עשרה מצד זה:
אמר רבי עטני בר ששון כמחלוקת כאן:
כך מחלוקת במראות נגעים. דתנן מראות
נגעים רבי דוסא בן הרכינס אומר ששה
ושלשים היו. עקביא בן מהללאל אומר
שבעים ושנים היו. והרמב״ם ז״ל השיג על
רש״י ז״ל על דבר הפעמונים כתב ולא
ידעתי גם כן למה עשה הרב הפעמונים
לעצמם פעמון בין שתי רמונים כי אם לא
היו הרמונים משמשין כלום. ואם לנוי
למה היו עשויין הרמונים חלולים. יעשה
כמין תפוחי זהב ועוד שהיה צריך הכתוב
לפרש במה יתלה הפעמונים ואם יעשה
בהם הטבעות לתלותן בהם אבל הם
בתוכם ממש כי הרמונים חלולים ועושין
כמין רמונים קטנים שלא פתחו פיהם
והפעמונים טמונים בהם ונראין מתוכן:
ותמה אני אברהם אין השיג הרמב״ם ז״ל
על רש״י ז״ל על דבר הפעמונים. כי הנה
על מה שאמר היה צריך הכתוב לפרש

deſtruendi gratia, vapulabat; Et ſumebatur hyacinthus & purpura, & coccinum, ex ſingulis ſingulæ ſpecies octies retortæ; dictum eſt enim in ejus fimbriis כשזר; fila fimbriarum quatuor & viginti deprehendebantur; fiebantque quaſi mala punica, quæ nondum os ſuum aperuiſſent; duo & ſeptuaginta tintinnabula afferebantur, quæ pallio appendebantur, quibus inſint duo & ſeptuaginta mallei aurei, & ſex & triginta oræ unius alæ, pariterque ſex & triginta oræ alterius alæ appendebantur; & tintinnabulum & malleus inter eas ſimul appenſa erant, donec in oris ad duo latera ſit tintinnabulum & malogranatum, tintinnabulum & malogranatum. Et in tractatu *Sevachim* cap. המזבח מקדש in *Baraita* tradiderunt noſtri Sapientes. Pallium erat totum hyacinthinum; ſicuti dictum eſt *Exod.* XXVIII. 31. *totam hyacinthinam*. Sumebatur hyacinthus, & purpura, & coccinum retortum, ex quibus conficiebantur quaſi malogranata, quæ nondum os aperuiſſent, erantque ſimilia illis pilis, quæ puerorum capitibus imponuntur, eique appendebantur duo & ſeptuaginta tintinnabula in quibus plectra inerant, quorum ſex & triginta uni lateri, totidemque alteri appendebantur. R. Doſſa dicit nomine R. Jehudæ; ſex & triginta erant, ecce octodecim huic lateri, & octodecim alteri lateri. Dicit R. Atani filius Saſon, ſicuti hic oritur controverſia, ita pariter in adſpectu plagarum; Legitur enim in *Miſchna Negaim*; Dicit R. Doſſa filius Archinos; ſex & triginta erant; Achiba filius Mahallel dicit; duo & ſeptuaginta erant. Et *Ramban* f. m. contradicit *Raſchio* f. m. in eo quod ſpectat tintinnabula, ſcribens; ego ignoro, qua de cauſa hic ſapiens tintinnabula ſeorſim efficiat, tintinnabulum inter duo malogranata; etenim ſi malogranata nulli erant uſui, & unius elegantiæ cauſa facta erant, cur malogranata inania fiebant? Fiant tanquam mala aurea; præterea a Scriptura explicandum erat quo pacto tintinnabula appendenda erant; at ſi in iis fierent annuli, quibus appenderentur, non erant revera in illis, eo quod malogranata erant inania, factaque erant quaſi parva malogranata, quorum ora nondum aperta ſint, in quibus tintinnabula recondebantur, & intra illa videbantur. At ego miror, quomodo *Ramban* f. m. *Raſchio* f. m. contradicat in eo quod ſpectat tintinnabu-

במה יתלה הפעמונים. הלא פירש שהיו תלויים על שולי המעיל סביב. וכבר ידענו שגם היום עושים טבעת קטן יוצא מראש הזג בעצמו טוב לתלות אותו בו בכל מקום. וגם הרמונים קטנים שלא פתחו פיהם יותר נאותים הם ויפים מתפוחים בעבור צורת הפרח שיש להם בראשם. ואינם חלולים כאשר אמר אבל הם ממולאים בגרעינין רבים שלא נתבשלו עדיין. ועוד הפעמונים נעשו להשמעת קול ואם תתן פעמון תוך דבר סתום או אפי' אם תכסה הזוג בבגד דק לא ישמיע קול כמו שגלוי גם לתנוקות של בית רבן. וזה הוא הפך כונת הפעמונים. וכן במה שאמר לא היו הרמנים משמשים לכלום. הלא ידענו כי כל מה שיקיש על הזג מבחוץ בפרט אם הוא קשה כמו שהיו הרמונים קטנים שלא פתחו פיהם הוא משמיע קול נוסף על הקול הבא מכח הענבל בפרט כאשר הזג מקיש פעם על רמון זה שבצדו האחד ופעם על רמון זה שהוא מצדו השני. ע״כ דברי רש״י ז״ל טובים ונכוחים בפרט כי לשון הכתוב אינו מנגד לו ושאר המפרשים נוסף על רבינו ז״ל כמו רבי אברהם בן עזרא והחזקוני ז״ל (חוץ מהרב רבינו בחיי ז״ל מסייעים לו. ונשמע קולו בבואו אל הקדש. קולו של אהרן. כי בבאו אל הקדש בלבישת שמנה בגדים כטכסיס הזה ישמע קולו. ותהיה תפלתו מקובלת. או ונשמע קולו קול המעיל בהרעשת הפעמונים והיה זה מדרך המוסר (ולמדה תורה (דרך ארץ לאדם הרוצה להכנס לפני המלך שיהיה נוקש בפתח ההיכל תחלה כדי שלא יכנס פתאום. מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא כי כל הבא בהיכל המלך פתאום הרי זה חייב מיתה בטכסיסי המלכות כעין שכתוב במלך אחשורוש אשר לא יקרא אחת דתו להמית.

ועוד לטעם אחר כדי שיודע הדבר שהכהן הגדול רוצה להכנס ואף על פי שהכל גלוי וידוע אצל השכינה גם אצל המלאכים משרתי הקדש אשר לפניו ודבר לא יכחד מהם עם כל זה יוריע גם להם

la; quod dicat explicandum a Scriptura fuisse, quare tintinnabula appenderentur, cum explicatum sit oris circumcirca pallium appensa fuisse. Jam constat vel nostris diebus fieri parvum annulum ex tintinnabuli summitate egredientem, cui ubique optime appendi possit. Præterea parva malogranata, quæ nondum ora aperuerant, pomis erant pulchriora & elegantiora, propter formam floris, qui in eorum summitate inerat. Neque erant vacua, uti scribit; at plena erant multis granis, quæ adhuc essent immatura. Præterea tintinnabula ea de causa facta erant, ut sonitum ederent; si collocaretur tintinnabulum intra rem occlusam, vel si tintinnabulum tenui veste opertum esset, ejus sonitus exaudiri non potuisset; quæ res vel pueris, qui primis rudimentis operam impendant, manifesta est; Quod tintinnabulorum proposito contrarium erat. Præterea quod dicit hæc malogranata nulli usui fuisse; nonne manifestum est quod percutit extrinsecus super tintinnabulum, si sit durum & solidum, qualia erant hæc parva malogranata, quorum ora aperta non erant, majorem edisse sonitum, quam plectrum? præsertim cum tintinnabulum percuteret aliquando super malogranatum, quod erat ad hoc latus, & aliquando super malogranatum, quod erat ad alterum latus. Idcirco recta sunt & firma verba *Raschi* f. m. præsertim, quod iis neque Scriptura, neque reliqui interpretes contradicant, cui præterea præceptor noster f. m. & *Aben Ezra*, & *Chiskuni* f. m. excepto R. *Bechai* favent; *Ut audiatur sonitus, quando ingreditur - - - Sanctuarium*; Vox Aaronis, quo ingrediente in Sanctuarium octo vestibus ita ornatis ejus vox audiebatur, ejusque oratio fieret acceptabilis; vel *audiatur sonitus*; sonitus pallii tintinnabulorum commotione; Hinc more humano docet lex hominem, quod si velit se conferre in conspectum regis, palatii ostium ab initio debeat pulsare, ne de improviso ingrediatur; & regnum terrestre est simile regno cœlesti; etenim si quis ingrediatur de improviso in regis palatium; regni decreto reus erat mortis, uti scriptum est de rege Assuero; qui non erat vocatus; reus erat mortis.

Præterea alia ratione, ut innotesceret summum Sacerdotem velle ingredi; & quamvis hoc Deo notum esset pariterque esset manifestum Angelis Dei ministris; cui quamvis omnia manifesta sint; tamen ea de causa significabatur,

טעם הדבר הזה כדי שלא יפגעו בו מן המלאכים הקרושים אשר לפניו אילו היה נכנס פתאם. ולא היה ענין הפעמונים לחדש הודעה לשכינה ולא למלאכים אשר שם. אבל הענין מוכרח כולל תועלות גדולות כי הוא אזהרה למלאכים שיפנו מקום לאוהבו של מלך לכבוד המלך כדי שיוכל להכנס ולעבדו ביחוד. ועוד שלא ינזק הכהן בבואו שם פתאום. ועם הסימן הזה יהיו נרחים מפניו ומפנים לו מקום לעבור המלך. ובצאתו גם כן היתה סימן הקריאה כאלו הכהן קורא אותם שישובו לשמרת לפניו כבראשונה כי כבר כלה עבודתו והוא יוצא. ואמר ולא ימות להורות שאם יבא שם מבלי שישמיע קולו ויכנס פתאום ימות. כי המשרתים אשר הם סביב השכינה יפגעו בו. ומובאר דרשו בירושלמי במסכת יומא וכל אדם לא יהיה באהל מועד אפילו אותם שכתוב בהם ודמות פניהם פני אדם לא יהיו באהל מועד. ועל כן נצטוה הכהן שישמיע קול בפעמונים. וסימן הקריאה ונטילת רשות זה היה בכל ימות השנה וזהו שנאמר ונשמע קולו בבואו אל הקדש ולא לפני לפנים מפני שלפני לפנים לא היה צריך השמעת קול ולא היה נכנס שם בבגדי זהב אלא בבגדי לבן בלבד וזו היא מעלתם של ישראל שהכהן הגדול היה נכנס לפני לפנים ביום הכפורים בלא סימן הקריאה ובלא נטילת רשות.

ועשית ציץ זהב טהור. כיצד מעשה הציץ. עושה טס של זהב רחב שתי אצבעות ומקיף מאזן לאזן וכתוב עליו בשני שטין קרש ליהוה. קדש מלמטה. ליהוה מלמעלה. ופירש הראב״ד ז״ל למ״ד מלמטה בסוף שטה ראשונה ולכך קראו למטה לפי שהוא בסוף. ה׳ מלמעלה בראש שטה שנייה וקראו למעלה לפי שהוא על ראש המעיין וסמך לו. ועם זה היה ה׳ בראש שטה ויהיה נקרא כסדר קדש לה׳. ואם כתבו בשטה אחרת כשר.

ne sibi occurrerent Angeli Sancti, qui stabant coram Deo, si de improviso introiisset, neque tintinnabula ea de causa instituta erant, ut aliquid novi, quod antea ignorassent, Deo & Angelis innotesceret; sed hoc multis magnisque de causis fiebat; eo quod præmonerentur Angeli, ut concederent locum amico regis propter honorem regis, ut ingredi posset; ut illi solus ministraret; pariterque ne detrimentum aliquod inferreretur Sacerdoti, si de improviso ingrederetur; ideoque hoc signo recedebant ab ejus conspectu, & concedebant illi locum, ut regi ministraret; pariterque in egressu erat signum quo revocabantur, quasi Sacerdos eos revocaret, ut ad ministrandum illi reverterentur, cum jam ministerium suum absolvisset, & egrediebatur. Et dictum est; *Et non moriatur*; ad docendum, quod si illuc venisset, neque fecisset, ut ejus vox exaudiretur, & de improviso ingressus esset, moriebatur; eo quod qui ibi circa Divinitatem ministrabant, illi occurrerent. Illudque in *Gemara Hierosolymitana Joma* plane explicatum est, quod dictum est *Levit.* XVI. 17. *Nullus homo sit in tabernaculo conventus*; ne illi quidem, de quibus scriptum est *Ezech.* I. 10. *Similitudo autem vultus eorum facies hominis*; debebant consistere in tabernaculo conventus. Idcirco jubebatur Sacerdos dare operam, ut tintinnabulorum sonitus exaudiretur; & signum hujus vocationis, & petitionis, quo ingredi liceret, singulis anni diebus servabatur, sicuti dictum est; *Ut audiatur sonitus, quando ---- ingreditur Sanctuarium*; non vero in adytum; eo quod in adyto non esset necesse, ut sonitus exaudiretur; neque illuc vestibus aureis, sed albis duntaxat ingrediebatur, & hæc erat Israelis excellentia, ut summus Sacerdos in adytum ingrederetur, nullo antea edito signo vocationis, nullaque petita facultate.

Facies & laminam de auro purissimo. Quale erat opus bracteæ? Conficiebatur lamina aurea duos lata digitos; quæ ab altera ad alteram aurem ducebatur, scriptumque inerat duabus lineis, קדש לה׳ inferius, לה׳, & superius; explicat *Rabad* f. m. *Lamed* in fine primæ lineæ, ideoque appellat inferiorem, quia est in fine, ה׳ superius in principio lineæ secundæ; & appellat superiorem, quia legenti propior erat; tamen erat ה׳ in principio lineæ, & ex ordine legebatur קדש לה׳. Si vero una tantum linea scriberetur,

ופעמים כתבוהו בשטה אחת כדרבי אליעזר ברבי יוסי דאמר אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו קדש לה׳ בשטה אחת והאותיות בולטות בפניו כדתנן בגטין פרק המביא גט. ציץ לא היה כתבו שוקע אלא בולט כדינר זהב שבולט ולא כדינר דאילו התם מגואי ואילו הכא מבראי חופר את האותיות מאחריו והוא מדובק על השעוה עד שבולט היינו הציץ היה מדובק מלפניו על השעוה כי השעוה רכה וכשחופרין האותיות מאחוריו מתוך רכות השעוה הטס ירד למטה מלפניו כצורת האותיות שחופרין מלאחוריו מה שלא יעשה אם הטס יהיה מונח מלפניו על דבר קשה׃ והראב״ד השיג ואמר אינו חופר אלא מכה בדפוס צורת האותיות מאחריו עד שהאותיות בולטות מלפניו. וארוך ,עיין׃ והציץ הוא נקוב בשתי קצותיו. ופתיל תכלת למטה ממנו נכנס מנקב לנקב כדי שיהיה נקשר בפתיל כנגד העורף. והראב״ד ז״ל הוסיף עוד יש בו נקב באמצע שמכניס בו פתיל תכלת וכורכו על המצנפת וקושרו עם הפתיל שבראשו שהוא קשור לו כנגד ערפו והוא כדעת רש״י ז״ל. אמנם הרמב״ם ז״ל השיג על רש״י ז״ל וכתב כדברי רבינו ז״ל עיין שם במקומו.

legitimum erat; & aliquando una linea scribebatur juxta sententiam R. Elieseris fil. Jose dicentis; ego eam vidi Romæ, illique inscriptum erat קדש לה׳ una tantum linea; literæque ejus protuberabant ab antica parte, uti traditum est in *Gemara Gittin* cap. 1. Laminæ scriptura non erat concava, sed protuberans instar nummi aurei prominentis, verumtamen non omnino instar nummi, quia in hoc intrinsecus, & in illa extrinsecus ad partem posteriorem excavabantur literæ, dum ceræ applicabatur, usque dum protuberarent, i. e. bractea ceræ in sua superficie applicabatur a parte antica, quia cera erat tenera; & cum excavabantur literæ a parte postica in ceræ teneritate, lamina ducebatur a parte antica juxta formam literarum; quod non accidisset, si rei solidæ imposita fuisset lamina. At *Rabad* contradicit dicens; non excavabat, sed percutiebat forma figuræ literarum a parte postica, donec ab antica parte literæ prominerent; Quæ res consideratione digna est. Erat ad duo extrema bractea perforata; & funiculus hyacinthinus infra illam ex uno ad alterum foramen deducebatur; ut ad cervicem funiculo vinciretur. At *Rabad* f. m. addit, præterea fuisse in medio foramen in quod funiculus hyacinthinus inducebatur, & mitræ involvebatur, & vinciebatur funiculo, qui erat in ejus capite; qui ad cervicem colligebatur; hæc eadem est *Raschi* f. m. sententia. Verum *Ramban* f. m. *Raschio* f. m. contradicit, scribitque juxta sententiam præceptoris nostri f. m. quem vide suo loco.

פרק ג׳

במעשה החשן ובכתיבת שמות בני ישראל על אבני האפוד והחשן וגומר.

CAPUT III.

Ubi agitur de opere pectoralis, & quomodo inscripta erant nomina filiorum Israel lapidibus humeralis & pectoralis &c.

ועשית חשן משפט וגומר. מעשה החשן הוא באופן הזה. אורג בגד מעשה חושב מן הזהב והתכלת והארגמן ותולעת השני והשש על עשרים ושמנה חוטין. ארכו אמה ורחבו זרת שהוא שלשה טפחים וכופלו לשנים. נמצא זרת על זרת מרובע היינו חצי אמה על חצי אמה. וקובע בו ארבעה טורים של אבן הכתובים בתורה

RAtionale quoque judicii facies &c. Opus pectoralis erat hujusmodi; Texebatur vestis opere artificis ex auro, hyacintho, purpura, & coccino, & bysso, ut singula stamina filis octo & viginti constarent; ejus longitudo erat cubitalis, & semicubitalis, i. e. trium palmorum latitudo, & in duo complicabatur, ut spithamam, i. e. dimidium cubitum quaquaversum pateret; atque in eo infigebantur quatuor ordines lapidum, qui in lege describuntur, singulique lapides quadrati erant, ita in auri pala infixi, ut in-

כל

כל אבן מהן מרובע ומשוקע בבירת של זהב שמקיפו מלמטה ומארבע רוחותיו ומפתח על האבנים שמות השבטים. תניא במסכת סוטה פרק ענלה ערופה האבנים הללו אין כותבין עליהם בדיו ואין מסרטין עליהם בברזל. משום שנאמר במלואותם אלא כותב עליהם בדיו ומראה להם שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן כתאנה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסרה בלום. וכבקעה זו הנבקעת בימות הגשמים ואינה חסרה כלום. תנו רבנן שמיר זה בריתו כשעורה ומששת ימי בראשית נברא ואין כל דבר קשה יכול לעמוד לפניו. ובמה משמרין אותו בספוגין של צמר ומניחין אותו באיטני של אבר היינו בכלי של עופרת מלא סובין שעורין. והואיל כי לא נאמר באבני האפוד במלואותם אלא מעשה חרש אבן פתוחי חותם נראה לרבינו בחיי ז״ל שאבני החשן לבדם היו בשמיר ואבני האפוד בברזל. כתב הרמב״ם ז״ל ומפתח על האבנים שמות השבטים כתולדותם ונמצא כתוב על האודם ראובן ועל ישפה בנימן וכותב בתחלה למעלה מראובן אברהם יצחק ויעקב וכותב למטה מבנימן שבטי יה כדי שיהיו כל האותיות מצויירות שם. והנה באבני החשן שלא נאמר כם כתולדותם לא פירש הרב דעתו ביתוח כאשר פירש באבני האפוד ושם גם כן לא סדר שמות השבטים על סדר התולדה כי הקדים נפתלי לדן וגם לא כתב יהודה בראשונה על כתף ימין כדעת תנא קמא אלא במקומו כתב ראובן. וכן לא פירש מה שכתב וכותב בתחלה למעלה מראובן אברהם יצחק ויעקב ולמטה מבנימן שבטי יה אם היו באבני החשן או בזהבו. ולכן אם רבינו ז״ל סתם דבריו ולא פסק לא

ferius & a quatuor lateribus obtegerentur, quibus insculpta erant nomina tribuum. Legitur in *Baraitha* cap. IX. *Sotah*. Hi lapides non erant atramento scripti, neque ferro incidebantur; eo quod scriptum sit במלואותם; sed atramento inscripti erant, & extrinsecus super iis inducebatur Sciamir, & sponte findebantur instar ficus æstatis tempore; quæ finditur, neque quicquam deest, atque instar vallis, quæ pluviarum tempore finditur, neque quicquam deficit. Legunt Sapientes nostri, hic Sciamir est creatura ad crassitiem grani hordeacei, & ab sex diebus creationis creata fuit, neque ulla res est tam solida; quæ consistere possit in ejus conspectu. At quomodo asservabatur? Spongiis lanæ, & recondebatur in arcula plumbea plena fursure hordeaceo. Cum non dictum sit in lapidibus humeralis במלואותם, sed solum *opere sculptoris*, *& cælatura gemmarii*; putat R. *Bechai* f. m. lapides pectoralis tantum ab Sciamir sculptos fuisse & lapides humeralis ferro excavatos esse. Scribit *Maimonides* f. m. Incidebantur in lapides nomina tribuum juxta nativitates suas; deprehendebatur scriptus fuisse in pyropo Ruben, in Jaspide Binjamin, & supra Ruben in principio Abraham, Isaac & Jacob, & infra Binjamin *Tribus Dei*, ut omnes ibi literæ deprehenderentur. Ceterum in lapidibus pectoralis non dictum est כתולדותם *juxta ordinem nativitatis eorum*; Non explicat sapiens sententiam suam, ut explicavit in lapidibus humeralis; pariterque ibi non disponit nomina tribuum juxta nascendi ordinem, sed anteponit *Nephtali Dan*, neque scribit *Juda* in principio super humerum dextrum juxta opinionem primi Sapientis Mischnici, sed ejus loco scribit *Ruben*, pariterque non explicat, quod scripsit; *Et scribebat in principio supra Ruben Abraham Isaac, & Jacob, & infra Binjamin tribus Dei*, utrum essent in lapidibus pectoralis, an in ejus auro. Idcirco si præceptor noster f. m. absolvit verba sua, neque decidit juxta opinionem primi Sapientis, neque juxta sententiam R. Chanina fil. Gamalielis, neque declarat in vocibus Abraham, Isaac, & Jacob &c. utrum inscriptæ essent lapidibus, an auro; nos quoque si non sequamur ea, quæ scripta sunt in *Sotah* in disputatione duorum sapientum Mischnicorum, non erit mirandum, quandoquidem possimus inniti *S. Jonathani Uzielidi*, *& Paraphrasi Hierosolymitanæ*, & legis inter-

כתנא קמא ולא כרבי חנינא בן גמליאל ולא הודיע בתיבת אברהם יצחק ויעקב וכו׳ על איזה דבר היתה אם על האבן אם על הזהב. גם אנחנו אם לא נעמוד על מה שכתבו בסוטה בפלוגתא דתנאי איך לתמוה הואיל שיש לנו להסמך על הקדוש יונתן בן עוזיאל ועל תרגום ירושלמי ועל מפרשי התורה שהאירו עינינו במאור תורתם. כתבו רבותינו ז״ל במסכת סוטה פרק אלו נאמרים ששה משמותם על האבן האחת שתי אבנים היו לו לכהן גדול על כתפיו אחת מכאן ואחת מכאן ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהן ששה על אבן זו וששה על אבן זו ונאמר ששה משמותם וגומר. ואמר שמואל הששה הנותרים על האבן השנית כתולדותם מפני שיהודה מוקדם. וחמשים אותיות היו חמשה ועשרים על אבן אחת וחמשה ועשרים על אבן אחרת. רבי חנניא בן גמליאל אומר לא בדרך שחלוקין בחומש הפקודים חלוקים באבני האפוד אלא כדרך שחולקין בחומש. בני לאה כסדרן. בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן. ושני השפחות באמצע. אם כן מה תלמוד לומר כתולדותם בדרך שקרא להם אביהם ולא כדרך שקרא להם משה. ראובן ולא ראובני שמעון ולא שמעוני. הני חמשים אותיות חמשים נמי חרא הויין. אמר רבי יצחק יוסף הוסיפו לו אות אחת שנאמר עדות בידוסף שמו. רב נחמן בר יצחק אמר כתולדותם בכל התורה כלה בנימן חסר והכא בנימין מלא ואביו קרא לו בנימין. אמנם יונתן בן עוזיאל על טור הראשון מהחשן שם ראובן שמעון לוי. על הטור השני יהודה דן נפתלי. על הטור השלישי גד אשר יששכר. ועל הטור הרביעי זבלון יוסף בנימן. אך התרגום ירושלמי שם בטור הראשון ראובן שמעון לוי. בטור השני יהודה יששכר זבולן. בטור השלישי דן נפתלי גד. ובטור הרביעי אשר יוסף בנימין. הרי שפירוש כתולדותם של יונתן אינו כפירוש כתולדותם של ירושלמי. כי כתולדותם של בן עוזיאל הוא כסדר לדתן ממש. לאה בלהה זלפה לאה רחל. וכתולדותם של ירושלמי הוא כסדר הבנים שהיו אל האמהות. ללאה ששה. לבלהה שנים. לזלפה שנים. לרחל שנים. ועם כי זה וזה סדרו. והשבטים על אבני החשן

pretibus, qui nostros oculos doctrinæ suæ lumine illustrabunt. Scripserunt Sapientes nostri f. m. cap. VI. *Sotah*; Sex nomina uni lapidi. Duo lapides humeris summi Sacerdotis impositi erant, unus uni, & alter alteri, quibus nomina duodecim tribuum inscripta erant, sex uni, & sex alteri lapidi; sicuti dictum est *Exod.* XXVIII. 10. *Sex nomina in lapide uno* &c. Dicit Samuel sex reliqua in secundo lapide juxta ordinem nascendi, quia Juda præcedebat; & quinquaginta inscriptæ erant literæ, quinque & viginti huic lapidi, totidemque alteri lapidi. R. Chananja fil. Gamalielis dicit, non eo modo, quo descripta sunt in Num. I. descripta erant in lapidibus humeralis, sed eo quod in *Exodo* ordine distributa fuerant; Filii Leæ juxta eorum ordinem; ex filiis Rachel alter in hoc & alter in altero *lapide*; & duæ ancillæ in medio; cur igitur dictum est; כתולדותם juxta ordinem, quo eorum pater eos appellavit, non eo quo Moses vocavit, ראובן non ראובני, ושמעון non שמעוני; Erantne quinquaginta literæ? erant quinquaginta minus una. Dicit R. Isach, in Josephi nomine unam addiderunt literam, sicuti dictum est *Psalm.* LXXX. 6. *Testimonium* ביהוסף *in Joseph posuit illud*, R. Nachman fil. Isach dicit; כתולדותם in tota lege nomen בנימין *Benjamin* defectivum est, & hic plenum est, & ejus pater illum vocavit בנימין. Verum *Jonathan Uzielides* in primo ordine pectoralis collocat Ruben, Simeon, Levi, in secundo ordine Juda, Dan, & Nephtali, in tertio Dan, Asser, & Issachar, & in quarto Zebulon, Joseph, & Binjamin; At in *Targum Hierosolymitano* collocatur in primo ordine Ruben, Simeon, & Levi, in secundo Juda, Issachar, & Zebulon, in tertio Dan, Nephtali, & Gad; in quarto Asser, Joseph, & Binjamin; ecce explicatio textus כתולדותם *Jonathanis* non est juxta explicationem textus כתולדותם *Targum Hierosolymitani*; Quia explicatio כתולדותם *Uzielidis* est juxta ordinem simplicis traditionis, i. e. Lia, Bala, Zelpha, Lia, & Rachel; & כתולדותם *Targum Hierosolymitani* est juxta ordinem filiorum, qui erant matrum, Liæ sex, Balæ duo, Zelphæ duo, & Racheli duo, & quamvis uterque disponat tribus in lapidibus pectoralis, in quo non dictum est כתולדותם, mihi videtur *Jonathanis* f. m. ordo rectus esse pro lapidibus humeralis, quia hoc modo in singulis lapidibus quinque &

שלא

שלא נאמר בם כתולדותם לי נראה שסדר יונתן ז״ל הוא נכון לאבני האפוד כי כמשפט הזה יהיו על כל אבן חמשה ועשרים אותיות ובנימין שלם כדרב נחמן ברבי יצחק ויוסף בלי ה״א דלא כרבי יצחק מה שאין כן כסדר הירושלמי וסדר הירושלמי הוא טוב לאבני החשן כי הנה אם נאמר כאשר כתב רש״י ז״ל אודם לראובן. פטדה לשמעון וכן כלם. או כדברי בן עוזיאל. לא לשם דן. ובספר כתיב ויקראו לשם דן בשם דן אביהם. ושם רש״י ז״ל עצמו פירש ששמו של דן כתוב על לשם.

ועתה כדי לכתוב על כל אבן שש אותיות כמנין בנימין מלא והיו כתובות על אבני החשן כסדר הזה לפי דעת רבינו בחיי החזקוני ז״ל. היינו על אבן אודם. ראובן א׳ על פטדה. שמעון ב׳ על ברקת. לוי רה״ם על נפך. יהודה י׳ על ספיר. יששכר צ׳ על יהלום. זבלן ה׳ על לשם דן׳ ק׳ יעק״ על שבו. נפתלי ב׳ על אחלמה. שבטי נר על תרשיש. אשר ישר על שהם. יוסף ון׳ על ישפה. בנימין מלא. וכל האותיות עולות למנין שבעים ושתים כנגד שבעים ושתים אותיות של שם המפורש הנתון בתוך החשן.

אמנם אני סכלתי מכל וכל מיני אבני החשן כי לא ידעתי בעצמות מה הוא אודם. מה הוא פטדה. וכן כלם· ואשתומם בראותי התרגומים כלם. של אנקלוס יונתן וירושלמי נבוכים בזה. ומתרגמין קצת האבנים כפי מקריהן ולא כפי עצמותן כמו אודם פטדה מהארמימות והירקות. וברקת מהבהירות שתחת המקרים האלה יוכללו גם כן אבנים טובות הרבה מבלעדי אלה השלשה. ויש גם כן מהמפרשים שבטחו בשנוי השמות ולא ידעו ולא הבינו כי אין הפרש ביניהם כלל אלא מצד מה שהאבן האחת במינה היא טובה מחברתה ולשני שבטים מצד העדר הידיעה נותנים אבן אחת במקום אבנים שנים. וגם במקום אבנים טובות ישימו באבני החשן חלקי בעלי חיים כמו שעשה הרב רבינו בחיי שנתן לזבולן במקום יהלם הפנינה בלע״ז פירלה. נקראת פנינה מפני שהיא טמונה במעים הפנימי של שרץ ים אחד ממיני

viginti literæ deprehendebantur, & בנימין plene ſcriptum juxta ſententiam R. Nachman fil. Iſaaci, & יוסף ſine He contra opinionem R. Iſaaci, quod non eſt juxta ordinem Hieroſolymitani; & Hieroſolymitani ordo rectus eſt pro lapidibus pectoralis; quia ſi dicetur, ſicut ſcribit *Raſchi* ſ. m. אודם aſſignatus eſt Ruben, פטדה Simeoni, & ſic in omnibus; aut juxta verba *Uzielidis* non ſpectabit לשם ad Dan; at in libro *Joſ.* XIX. 47. ſcriptum eſt; *Vocantes nomen ejus* לשם *ſem Dan*, *ex nomine Dan patris ſui*. Atque ipſe *Raſchi* ſ. m. interpretatus eſt nomen *Dan* לשם inſcriptum fuiſſe.

Nunc vero, ut cuique lapidi ſcriberentur ſex literæ juxta numerum בנימין plene ſcriptum, hoc ordine in lapidibus pectoralis ſcribebantur, juxta ſententiam R. *Bechai Chiskuni* ſ. m. i. e. in lapide ארם ſcriptum erat ראובן א׳, in lapide פטדה ſcriptum erat שמעון ב׳, in lapide ברקת ſcriptum erat לוי רה״ם, in נפך ſcriptum erat יהודה י׳ in ספיר ſcriptum erat יששכר צ׳, in יהלום ſcriptum erat זבולן ה׳ in לשם ſcriptum erat ק׳ דן יעק׳, in שבו ſcriptum erat נפתלי ב׳ in אחלמה ſcriptum erat שבטי נר in תרשיש ſcriptum erat אשר ישר in שהם ſcriptum erat יוסף ון׳ in ישפה ſcriptum erat בנימין plene; omneſque hæ literæ adſcendebant ad numerum duarum & ſeptuaginta nominis expoſiti, quod intra pectorale reconditum erat.

Verum ego prorſus ignoro omnes ſpecies lapidum pectoralis, ignorans quid ſit אודם, quid פטדה, quid reliqui, & miror cum videam, Paraphraſes omnes *Onkeloſi*, *Jonathanis* & *Hieroſolymitanam* in hoc eſſe confuſas, partemque lapidum interpretari juxta eorum accidentia, non vero ſecundum eorum eſſentiam, e. g. אודם & פטדה a rubedine, & virore, & ברקת a fulgore, cum multi alii lapides pretioſi pariter ſub his accidentibus præter hos tres comprehendantur. Alii interpretes nominum mutatione confidunt, neſcientes, & non conſiderantes nullum omnino in illis eſſe diſcrimen, niſi in eo, quod alter lapis in ſua ſpecie ſit altero pretioſior; duabuſque tribubus unum pro duobus differentibus lapidibus inſcienter aſſignant; pariterque pro lapidibus pretioſis in lapidibus pectoralis animantium partem ſtatuerant, ſicuti R. *Bechai* pro יהלום Zabulon הפנינה, quæ Italice *Perla* dicitur, aſſignavit. Vocatur פנינה, quia abſcondita eſt in viſceribus reptilis ex conchyliorum ſpecie

הקוץ

הקוץ קיליאי כמעט קרוב לשרץ ים אחד
הנקרא בלעז אוסטריגה שבזמן מהזמנים
הזקין ותפסד. ואין לה העמדה וקיום
כאבני ספיר ואקדה וזולתן. על כן לא
אינע עצמי למצוא בהם קושט דברי אמת
כי ההזקוני דבר בפה. והבחיי דבר בכה.
וגם התרגומים לא פרשו אותן על סגנון
אחד כאשר גלוי ומפורסם מתרגום אנקלוס,
ויונתן וירושלמי. וגם האחרונים מחכמינו
מקרי דרדקי הפותרים בלשון לעז הפרשה
פתרום באופן אחר. והלאטיני באופן אחר.
על כן טובה בזה השתיקה יותר מהדבור
הבטל כמו של עניות דעתי אינו מן הראוי
לדרוש סגולות האבנים באבני החשן כי די
לו לכהן השלמות המגיע לו מהשפע האלקי
בטובו יתברך כשהוא מלובש בבגדי קדש
מבלי שיצטרך לסגולת האבנים האלה לקנות
בם שלמות גופו ונפשו ומדותיו. ואתם
בני אם חשקה נפשכם לדעת סגולתם
כאשר האמינו הפלוסופים שלהם קראו
הפרקים הבאים אחרי שהשלמתי הדבור
בבגדי כהונה כי לא רציתי לכתוב בפרק
הזה דברי הבאי עם הדברים הקדושים כדי
שתבינו כי לא צוה יהוה שנקח לכהן
האבנים האלה להמציא בעדם שום שלמות
אל הכהן כי הם בלבד עליו כמו שאמר
הכתוב בשאר הבגדים לכבוד ולתפארת.
כתב הרמב״ם ז״ל עוד במעשה החשן ועושה
על ארבע זויות של חשן ארבע טבעות
זהב ונתן בשתי הטבעות של מעלה שהחשן
נתלה בהם שתי עבותות הזהב והם
הנקראים שרשרות ונותן בשתי טבעות של
מטה שהם כנגד הצדדין שני פתילי תכלת
עד כאן דבריו.
והנה אחרי אשר קראו קצת מרבותי
פרקי זה לא נתישבה ונתקררה דעתם
עליהם כאשר ראו כי השמטתי דרישת
מהות האבנים טובות שהיו באפוד ובחשן.
ועל כן חלו פני רבים מגאוני עולם וצוו
לי בכל תוקף לחזר אחריהם בכל עוז
ולהעלותם על ספרי זה לרצון להם. וגם
כי הדבר קשה מאד עלי. בפרט כי אין
איש

fere similis alteri reptili marino, quod Italice *Ostrica* appellatur, quod aliquo tempore senescit, & destruitur, neque permanet & subsistit, uti subsistunt lapides Sapphri, & Pyropi, & his similes; Idcirco non dabo operam, ut inquiram harum rerum veritatem; eo quod alio modo loquatur *Chaskuni*, & alio *Bechai*; neque *Paraphrases Chaldaicæ* in una interpretatione consentiunt, uti notum & manifestum est in *Onkeloso*, & *Jonathane*, & *Paraphrasi Hierosolymitana*; pariterque recentiores Sapientes, puerorum magistri, qui vernacule legem interpretantur, non eodem quo Latini, interpretantur; Idcirco mihi videtur utilius esse tacere, quam inaniter differere; meoque mediocri ingenio non videtur inquirendum de lapidum proprietate pro lapidibus pectoralis; eo quod sufficiens erat Sacerdoti perfectio, quæ sibi ab divina influentia derivabatur propter benignitatem Dei benedicti, tum cum vestimentis sanctis indutus erat, ut opus non haberet horum lapidum proprietate, ut ex iis sibi compararet corporis, & animi, & morum perfectionem; Si vos, mei filii, cupitis scire eorum proprietatem juxta sententiam eorum philosophorum, legite capita, quæ tractatum hunc de vestibus Sacerdotalibus consequentur; noluique hæc in hoc capite describere, ne vana cum sanctis miscerentur; ut considerare possitis, non præcepisse Deum, ut hi lapides Sacerdoti compararentur, ut ex his perfectionem quæreret, quæ tantum ex cæteris vestibus derivabatur, uti scriptum est *Exod.* XXVIII. 40. *In gloriam*, & *decorem*. Scribit præterea *Maimonides* f. m. in opere pectoralis. Conficiebantur in quatuor pectoralis angulis quatuor annuli quorum in duos superiores, ex quibus pectorale pendebat, indebantur duo vincula aurea, quæ שרשרות i. e. *catenæ* appellantur, & in duos annulos inferiores, qui erant e regione mammarum, inducebantur duo funiculi hyacinthini. Hactenus ejus verba.

Verum postquam nonnulli ex meis præceptoribus hæc capita legerunt, non acquievit in illis eorum sententia videntes, a me prætermissum est investigationem de lapidibus pretiosis humeralis, & pectoralis; idcirco illustriores sapientes me vehementer rogarunt, jusseruntque, ut diligentissime investigarem, atque in hoc libro, ut illis morem gererem, describerem. Et quamvis inceptum difficile sit, præsertim cum nemo sit ex veteribus clarissimis Sa-

איש מהחכמים הקדמונים הגדולים שיעמדו על דעת אחת ולכלם נמצא חלוק הרצון וחלוף הדברים ממה שעלה על לב ושפת רעהו. עם כל זה נערתי את רצוני ולא התמהמהתי לחפש בנרות שכלי ולבקש בכל מאמצי כחי דבר דבור על אופני האמרת על זה ויגעתי ומצאתי לפי סברתי קשט דברים המתישבים על הלב שהעליתי כאן לזכרון לשמוע ולעשות ככל אשר צווני ראשי אלפי חכמי ישראל נרו. ואם אמת יהנה חכי אודה ליהוה כי טוב שהאיר עיני בהלכה כי מפיו הוא הדעת והתבונה. אך אם באולי לא באתי אל תכלית ידיעת מהותם ואיכותם לא יאשמו אותי כל החוסים בי. כי אין לי לכתוב אלא מה שעיני ראו בצדק ובמשפט ומשרים. ומי כהחכם שיהיו כל דבריו נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת.

אמנם קודם שאחוה דעי גם אני. אמרתי כי טוב הוא לחזור ולפרט מה שכתבו מימי קדם חכמי ישראל וחכמי האומות על זה זה אחר זה במדרגה כדי שיהיו מן המוכן לכל בן דעת לראות הזה או זה יכשר. כי האמת יוכר בנקלה כשיושמו זה לקראת זה לעומתן כמשפטן הדברים שלא ינוחו על כן וסגנון אחד אבל הם מתנגדים בהריא זה לזה וזה לזה.

אמר אנקלוס הגר סדרא קדמאה סמקן ירקן וברקן סדרא חד. וסדרא תניינא איסמרגדין שבזיז וסבהלום. וסדרא תליתאה קנכרי טרקיא ועין עיגלא. וסדרא רביעאה כרום ימא ובורלא ופנטרי.

אמנם הקדוש יונתן בן עוזיאל כתב. סדרא קמייתא סמוקתא ירקתא וברקתא סדרא חד. ועליהון חקיק ומפרש שמהת תלתא שבטייא ראובן שמעון לוי. ושום סדרא תניינא איזמורד וספירינון ולדכורין. ועליהון חקיק ומפרש שמהת תלתא שבטייא יהודה דן ונפתלי. ושום סדרא תליתאה קנכירינון זערקין ועין עגל. ועליהון חקיק ומפרש שמהת תלתא שבטייא. גד ואשר ויששכר. ושום סדרא רביעאה כרום ימא רבא וברליוות הלא נמרגניית אפנטורין. ועליהון חקיק ומפרש שמהת תלתא שבטייא. זבולון יוסף ובנימן.

pientibus, qui unam sententiam firmiter amplectatur, atque in omnibus sit opinionum discrepantia, tamen opus suscepi, quod me non deterruit, quominus intellectus lumine investigarem, & inquirerem quod optime conveniat, & sit veritati consentaneum; invenique juxta meam sententiam rerum veritatem, quæ menti conveniunt, atque hoc loci commemoranda hæc censui, ut morem gererem principibus ducibus, & Sapientibus Israelis, quos Deus servet; amen; si verum loquatur os meum, confitebor & agam gratias Deo, quod in hac dissertatione oculos meos illuminarit, a quo procedit scientia & sapientia; si vero perfecte eorum qualitatem non sim assecutus, ne me arguant, qui in me confidunt, quia ego non venio ad scribendum nisi ea, quæ vident oculi mei, & quod justum & rectum est; quis est ille sapiens, cujus omnia verba recta esse possint intelligentibus, & scientia præstantibus?

Priusquam referam meam sententiam, putavi melius esse mihi peculiariter commemoranda esse, quæ de his scripserunt veteres sapientes Israelis, & nationum sapientes gradatim, alter post alterum, ut promtum paratumque sit omnibus intelligentibus videre quidnam sit melius, quia veritas facile cognoscitur, quando res collocentur, altera e regione alterius, quales sunt illæ, quæ eidem basi non innitantur, sed omnino & evidenter altera alteri opponatur. *Onkelos* proselytus dicit; primus ordo erat ruber, viridis, & fulgens; hic erat primus ordo; at ordo secundus smaragdus, sapphirus, & adamas, ordo tertius lynchurius, cyanus, & oculus vituli & ordo quartus hyacinthus marinus, beryllus, & pantherius seu jaspis.

Verum S. Jonathan Uzielides scribit; primus ordo ruber, viridis, & fulgens, unus ordo, quibus insculpta & expressa erant nomina trium tribuum Ruben Simeon, & Levi, & nomen secundi ordinis, smaragdus, sapphirus, & Charchedonius, quibus insculpta & expressa erant nomina trium tribuum Juda, Dan, & Nephtali & nomen tertii ordinis lynchurius, cyanus, & amethystus, quibus insculpta & expressa erant nomina trium tribuum, Gad Asser, & Issachar, & nomen quarti ordinis hyacinthus maris magni, & beryllus, & margarita, & pantherius *seu jaspis*, quibus insculpta & expressa erant nomina trium tribuum Zebulon, Joseph, & Binjamin.

אך הירושלמי תרגם סדרא קמייתא סמקתא וירקתא וברקתא כתיב מפרש עליהון שם שבטין תלתא. ראובן שמעון לוי. וסדרא תניינא כדכדנא (*) וסימפולינאו עין עינלא. כתב מפרש עליהון שם שבטין תלתא. יהודה יששכר זבולון. וסדרא תליתאה זוזין ובירזלין וזמרגדין. כתב מפרש עליהון שם שבטין טלתא. דן נפתלי וגד. וסדרא רביעאה כרום ימא בדולחא ומרגליתא. כתב מפרש עליהון שם שבטין תלתא. אשר יסף ובנימן׳.

והנה רבינו בחיי ז״ל כתב אהם פטדה וברקת. רובין (**) פראסמה קארבונקלו. נופך ספיר ויהלום. מארקדי לא ירעתי מה היא מרקדי סאפילי פירלדה. לשם שבו ואחלמה אסטפסיס אולי טופאציס במקום טופאציאוס טורקיסה קריסטאלו. תרשיש שהם וישפה קריאוליקה ואני לא ידעתי מה היא הקריאוליקה הזאת אונקילו יספיס.

אמנם המקרי ,דרדקי הראשונים שלנו שהיו פותרים הפרשה בלשון לעז של רומי שהוא בפי כל העם אמרו ארם פטרה וברקת. לידיאו אמאטידיאו אמאטיסטו. ואני לא מצאתי בשום ספר מחכמי האבנים טובות שאמר לי מה הוא לידיאו אולי רצו לומר אבן המובאת מארץ לידיאה. ואמאטידיאו. אולי רוצה לומר אימאטיסטי. נופך ספיר ויהלום קארבונקלו צאפירו דיאמאנטי. לשם שבו ואחלמה. טופאציאו טורקינה ניקו. תרשיש שהם וישפה. קריסולידו ויריליאו דיאספירו. גם לא ידעתי מהו הויריליאו.

ומבית מדרשו של הגאון המופלא איש האלהים נזרא כמהר״ל משה פרווינצאלי ז״ל קבלתי פתרון האבנים טובות כמשפט הזה. ארם פטרה וברקת רובינו פראסמה סמיראלדו. נפך ספיר ויהלום. קארבונקייו הרובינו והקראבונקייו הם שניהם מין אחד מאבנים טובות צאפירו דיאמאנטי. לשם שבו ואחלמה. טורקיסה טופאציאו אמיטיסטו תרשיש שהם וישפה. יאצינטו אוניקו יאספי.

אך הראשון שפתר תורתנו הקדושה בלשון לאטינו אמר ארם פטרה וברקת׳ סרדיאוס. טופאציאוס. סמראגדוס. נפך ספיר ויהלום. קארבונקלוס סאפירוס. יאספיס. לשם שבו ואחלמה. לינוריאוס. אקאטיס. אימיטיסטוס. תרשיש שהם וישפה. קריסוליטוס אוניקינוס בירילוס.

At *in paraphrasi Hierosolymitana* legitur; primus ordo ruber, viridis, & fulgens, quibus insculpta & expressa erant nomina trium tribuum, Ruben, Simeon & Levi, & secundus ordo Charchedonius & Saphirus & vituli oculus, quibus insculpta & expressa erant nomina trium tribuum Juda, Issachar, & Zebulon; & ordo tertius Zuzin, topazius, & smaragdus, quibus inscripta & expressa erant nomina trium tribuum, Dan, Nephtali, & Gad; & ordo quartus hyacinthus marinus, bdellium, & margarita, quibus inscripta & expressa erant nomina trium tribuum, Asser, Joseph, & Binjamin.

Verum R. *Becbai* f. m. scribit; אדם פטרה וברקת pyropus, prasma, carbunculus נופך ספיר ויהלם marchide (ego ignoro quid sit, מרקדי) sapphirus, beryllus לשם שבו ואחלמה estapasis (fortasse legendum טופאציאוס pro טופאציס) cyanus, crystallum תרשיש שהם וישפה, Chriolica ego ignoro quid sit ista הקריאוליק׳ onyx, & jaspis.

Ceterum puerorum magistri nostri illustriores, qui legem Italice, quæ est lingua universi populi, Romæ interpretantur, exposuerunt ארם פטרה וברקת *Lidio*, *Amatidio* : *Amatisto*. Ego non deprehendi in ullo libro Sapientum, qui disserunt de lapidibus pretiosis, quid sit hic Lydius, probabile est esse lapidem ex Lydia allatum, & אמאטידיאו fortasse dicendum אימאטיטי. נפך ספיר ויהלום, *Carboncolo Zaphiro* e *Diamante* לשם שבו ואחלמה, *Turchina*, *Topazio*, e *Nico*. תרשיש שהם וישפה *Crisolido*, *Virilio*, e *Diaspro*. Ignoro pariter, quid sit הויריליאו.

Et ab Academia magnifici, admirandi viri Dei, & observandi R. Mosis Provenzalis f. m. hanc de lapidibus pretiosis interpretationem traditione accepi ארם פטרה וברקת *Rubino*, *Prasma*, *Smeraldo*. נפך ספיר ויהלום *Carbonchio* (Rubinus, & Carbunculus sunt ex eadem specie lapidum pretiosorum) *Safiro*, e *Diamante* לשם שבו ואחלמה, *Turchesa*, *Topazio*, *Amatisto*. תרשיש שהם וישפה *Giacinto*, *Unico*, e *Jaspe*.

Qui primus latine nostram sanctam legem inrerpretatus est, dicit. ארם פטרה וברקת *Sardius*, *Topazius*, *Smaragdus*. נפך ספיר ויהלום, *Carbunculus*, *Sapphirus*, *Jaspis* לשם שבו ואחלמה *Lynchurius*, *Achates*, *Amethystus*. תרשיש שהם וישפה *Chrysolitus*, *Onychinus*, *Beryllus*.

והפותר

(*) Male סימפולינא, legendum est autore *Aruch* in voce כוכב rectius ספרינא, aut ממפורינא, uti legunt *Elias* & antiqua exemplaria.

(**) Fortasse a סרק *flavescere* derivatum est.

והפותר השני בלאטינו אמר אדם פטדה וברקת. סרדיאוס טופאציאוס סמראגדוס. נפך ספיר ויהלם. קארבונקלוס צאפירוס אראמאס. לשם שבו ואחלמה. לינקוריאוס אקאסיס אמיטיסטוס. תרשיש שהם וישפה קריסוליטוס אוניקינוס יאספיס.

ואני אם אמרתי להשיג על קצרת מהפתרונות האמורים יכלה הזמן והם לא יכלו כי המה יבקשו חשבונות רבים שאין ספק בידי לבא על תכליתם. על כן להרחיב נפשכם מבלי יגיעת הרבה טוב הוא שאבא אל פתרוני שהוא כפי משמעות הלשון או כפי תכונת כל השבט או ראש השבט ומשפטו החקוק על האבנים והוא זה. אודם פטדה וברקת. קורניאולה טופאציאו ציראבנו. נפך ספיר ויהלום. קארבונקיו צאפירו דיאמאנטי. לשם שבו ואחלמה. טורקינה יאצינטו אוניקו. תרשיש שהם וישפה. קריסוליטו סמיראלדו יאספיס.

הלא ראיתם כי השלשה תרגומים הקדושים האמורים פה אחד תרגמו שלשת האבנים הראשונים בלשון הזה. סמקן. ירקן. וברקן. עד כאן צריכים אנו למצוא שלש אבנים שהראשון יהיה ארום והשני ירוק היינו או ירוק כעשבים הרטובים הנקרא בלשון לעז ויררי או ירוק בכרכום הנקרא בלשון לעז ייאלו שזה השם ירוק בלשוננו הקדוש הוא משותף לשני הצבעים בפירוש פעם לאחד ופעם לאחר כאשר הוא גלוי ומפורסם לחכמים וכן המלה הזאת קלורוס אצל היונים כתובה בכי. בלאמדה באומגא. ברו. באומיקרון. ובסיגמא. גם היא תשמש לשני הצבעים בשתוף כמו שעושה אצלנו בלשוננו הקדוש מלת ירוק האמירה. גם ראוי שנמצא אבן שלישי שיכונה על שם נרצה לעמוד בפתרונם משלם. ועתה האבן הראשונה היא.

האדם או הקורניאול או קארניאולה על שם הבשר והיא אבן ארומה דומה לבשר האדם ודמו הנמצאת אצל הנהר הגדול הנקרא רינו ונוטה לצבע האבק או העפר ההוא הנמצא תמיד במחצבי הכסף הנקרא בלעז מיניאו שהוא ארום בתכלית. וכאשר שפין האבן הזאת בשיפת שעלייתו תאיר ותזהיר. ואני אמרתי אגלה אזנך אתה הקורא כי להיות שאני זוכר פעמים רבות מינים שונים של גיון ושל מראות מתחלפות בדברי על אבני החשן והאפוד

Secundus Latinus interpres dicit. אדם פטדה וברקת; *Sardius*, *Topazius*, *Smaragdus*. נפך ספיר ויהלם *Carbunculus*, *Sapphirus*, *Adamas*. לשם שבו ואחלמה *Lynchurius*, *Achates*, *Amethystus*. תרשיש שהם וישפה *Chrysolithus*, *Onychinus*, *&* *Jaspes*.

Si vellem refutare partem commemoratarum interpretationum, tempus consumerentur, & illæ non absolverentur, eo quod in iis multæ deprehendantur rationes, quas comprehendere mihi non licet; idcirco ut vestræ voluntati sine multo labore satisfaciam, præstabit vobis meam explicationem ostendere, quæ literali linguæ sensui conveniet, & proprietati singularum tribuum, aut principi illius tribus, ejusque moribus, qui illi lapidi erat insculptus; & est hujusmodi אדם פטדה וברקת *Corniola*, *Topazio*, *Cerauno*. נפך ספיר ויהלום *Carboncbio*, *Safiro*, *Diamante* לשם שבו ואחלמה *Turchina*, *Giacinto*, *Unico*. תרשיש שהם וישפה *Crisolito*, *Smeraldo*, *e Jaspes*.

Jam videtis, tres Paraphrases Chaldæas sanctas simul in hoc sensu una interpretatione trium primorum lapidum convenire; סמקן ירקן וברקן, i. e. *ruber*, *viridis*, *&* *flavus*; idcirco nobis inveniendi sunt tres lapides, quorum primus sit ruber, secundus viridis, aut virens instar herbarum viridium, aut flavus instar croci, qui Italice *giallo* appellatur; Hæc vox ירוק in nostra lingua sancta æquivoca est his duobus coloribus, aliquando alterum, & alterum aliquando designans, uti manifestum est sapientibus pariterque hæc vox χλωρὸς apud Græcos scripta chi, lamda, omega, ni, omicron, & sigma inseruit, designandis simul duobus coloribus, uti fit apud nos in nostra lingua sancta in voce ירוק commemorata. Inquirendus quoque nobis est tertius lapis, qui a fulgore denominatur, si velimus non declinare ab vera ejus interpretatione.

Primus lapis est האדם aut *Corniola*, aut *Carniola*, quæ ab carnis nomine derivatur, & est lapis ruber similis carni hominis, & ejus sanguini; reperitur prope magnum flumen, quod *Rhenus* appellatur, & inclinat ad illum colorem pulveris, aut terræ, quæ semper in argenti fodinis deprehenditur, quæ Italice *Minio* nuncupatur, qui perfecte ruber est; cum hic lapis perfricatur, lucet & fulget. Mihi libet manifestare, Lector, auribus tuis, quod cum sæpe mihi commemorandæ sint variæ colorum species in describendis la-

כאשר תראה. הלא בשכבר עלה במחשבה
לפני לכתוב לך מאמר ,שלם בהם על פי
חכמיהם רבי הדעת והתבונה שנחלקו לב'
כתותי אלו גבלי הגיון והמרא כפי דעת
אריסטוטילי דלא כדברי פיטאגורה ודלא
כמילי פשיטי דאפלאטון והתבוננו במהותו
בהבדלו ובמקריו כמו בדבר הבא בנבראים
ברצון יהוה מכח הטבע ומהפעולות או
מהתפעליות היסודות זה עם זה וזה על
זה שבקרבם כפי חומר׳ חומם קורם יובשם
ולחותם וכפי בהירותם העצמי לבנינותם
ספירותם שנקרא בלשונם דיאפאניאיטה
ודקותם והעדר אור האחד מהם עד כי
ידמה הוא לבדו כמעט לגיון השחור בשביל
גסו גופו הפרטי עם כי גם הוא יהיה על
כל פני. בצבעו לבן כמו שהם שאר
היסודות כלם מצד עצמם וכן מראה האש
היסודי ונצוצי השמש גם שניהם נלוו עמם
גם כי לפעמים יראו לחוש כאלו הם נוטים
אל גיון וצבע הכרכום בעבור ערוב האדים
המשותפים עם אדם כאשר כתב אליסאנדרו
אפרודיסיאו הפלוסוף בספר הראשון
מהדרושים הטבעיים שלו פרק שני.

ואלה לא רצו לדרוש במהות הגיונים
וסבתם העצמית כמו שעשו הפלוסופים
הנזכרים. אך בקשו להשיג ולדעת בכל
מאמצי כחם ביחוד הבדל כל הצבעים
הנמצאים ושמותם ומנינם ותוארם וכנוים
הבא עליהם או מצד הערים והמקומות
שיצאו לנו משם בראשונה או מצד
ההדמות לגיון הארץ העפר המתכות מימי
הנהרות האילנות הנטיעות העשבים הפרחי'
הפרות השרפים המרגליות הבהמות החיות
העופות הדגים הדם הים ,וגליו השלג האויר
העבים הקשת הנראה כענן האש דרקיע
השמש הירח צבא השמים וכסיליהם
ודומיהם. עד כי יגעו למצא ומצאו
בנבראים עד סך מאה וחמשה עשר
גיונים שונים הידועים לנו,

אמנם לא עמדתי אחרי כן במחשבת
הזאת אפילו שעה אחת שמלפנים התאויתי
תאוה לדבר בגיונים כהלכה ונחמתי והרהי

pidibus pectoralis & humeralis, uti videbis, mihi in mentem venerit scribere tractatum integrum de his coloribus juxta sententiam illustriorum sapientum, qui in duas classes distribuuntur, alii definierunt colorem & visum juxta sententiam *Aristotelis* contra opinionem *Pythagoræ* & verba *Platonis*; & consideraruntin ejus qualitate, & ejus differentia, & ejus accidentibus tanquam rem, quæ Dei voluntate in res creatas derivatur propter virtutem naturæ & actionem, aut passionem elementorum alterius cum altero, & alterius in alterum, juxta eorum materiam, calorem & frigiditatem, siccitatem, & humiditatem, & secundum eorum peculiarem claritatem, albedinem, atque uti ipsi dicunt, diaphaneitatem, & subtilitatem, & lucis privationem ab ipsis, donec illud solum assimiletur fere colori nigro propter ejus peculiarem crassitiem, quamvis sit omnino in sua albedine, uti sunt reliqua omnia elementa; pariterque color ignis elementaris, radiique solis cum ipsis una simul componuntur, quamvis sensui aliquando appareant quasi inclinantes ad croceum colorem propter commixtionem rubedinis cum eorum luce conjunctæ, uti scribit *Alexander Aphrodisiensis* Philosophus libro primo suorum tractatuum Physicorum cap. II.

Alii vero voluerunt perscrutari qualitates colorum, & eorum causam substantialem, uti fecerunt commemorati Philosophi, sed dederunt operam ut omni conatu & scientia præcipue assequerentur differentiam omnium, qui reperiuntur, colorum, eorumque nomina & numerum, & eorum speciem, nomenque, quo insigniuntur, aut respectu urbium & locorum, ex quibus primum allati sunt, aut similitudine coloris terræ, pulveris metallorum, aquarum, fluviorum, arborum, plantarum, herbarum, florum, fructuum, gummarum, gemmarum, animalium, avium, piscium, & volucrum sanguinis, maris, ejusque fluctuum, nivis, aeris, nubium, iridis, quæ conspicitur in nubibus, ignis, firmamenti, solis, lunæ, exercitus cœlorum, planetarum, & his similium, ita ut in iis perscrutandis defatigati sint, & invenerint in rebus creatis centum & quindecim colores differentes ex his qui innotuerunt.

Idcirco ne hora quidem in hoc consilio perseveravi; si enim cupiebam differere de coloribus sicuti conveniebat, statim hujus consilii me pœni-

כי

בי מחפצי זרה תכף ומיד הואיל כי גלוי
וידוע לפני שהכרת הבדל ושמות הצבעים
בערום ובחסר כל יתר המשפטים הנאותים
לשום לפנינו בבינה ובהשכל כמו שעשתה
הכת השנית הזאת שהשמיטה כל התנאים
ממוסיפים מנדעא לחכימין לא תועיל כלל
ללמוד לנו מהות סבות הגיונים באבנים
טובות ומרגליות כמצטרך וגם בחקירת
דברי הכת הראשונה כבר ידעתי נאמנת
שלא יגיע אל תכלית חשקו בדבר הגיונים
מי שלא עמל מנעוריו ועסק בכל תורת
הפלוסופיא הטבעית בתמידות יומם ולילה
לא שבת. ולכן לא רציתי להעמיד עליך
ארוני הקריאה עתה לבטלה. האמנם אם
יזדמן שתאוה נפשך לדעת משפטי תנאי
ודרכי הכת השנית דוק ותשכח בין כתבי
שאר הדברים הספר שעשה על הדבר הזה
אנטוניאות טיליסיאו קוסינטינו כי בשלשה
עשר פרקים שבו תמצא חרות על לוחותיו
בשלם שבפנים כל מה שזכרתי לך כאן
דרך העברה אחד לאחד למצוא חשבון.
ואם באולי תחפוץ גם כן להבין וללמוד
מהחכמה יונית מה שגלו לנו אנשי הכנסיה
שלהם הראשונה מהעמיקתא והמסתרתא
שנמצאו ברצון ה׳ בנמצאים מכח היסודות
שהיום כהיום הזה אצלנו בחשוכא ואצל
רז״ל מימי עולם בנהורא קבה הפוך ובלה
וסיב בספר השני מהנפש ובספר החוש
והמוחש ובספרי הנטיעות לאריסטוטילי על
דרך יסודי הפלוסופיא הטבעית. וגם ראה
רספר החמשי מתולדת הבעלי חיים ובמאמר
השמיני מהשאלות ותשובות שלו בלשונם
פרובלימאטה ובמקומות אחרים שדבר על
זה אריסטוטילי גדול החכמים שביונים.
וסיף סוף כל מה שכתב הפלוסוף הזה גם
ברמיזה גם בארוכה הגיונים והמראות
בספרים שונים. במעט יצא לקראתך ותראה
אותו ותשמח בלבך בספר אחד יוני בפרוד
המכונה בלשון לאטינו די קולוריבוס הנחלק
לששה פרקים בלבד. ועם כי פלוטארקו
אומר שאריסטוטילי חבר שני ספרים ביחוד
על הגיונים והמראות. ופאקימירו המחבר
כשזכר מנין ספרי אריסטוטילי אמר גם
הוא שיש בחשבון ספריו של אריסטוטילי
שני ספרים על מהות הגיונים ועל כן יש
מי שאמר שהספר הזה שזכרתי באחרונה
הוא של אריסטוטילי. אני עם כל זה לא
כן דמיתי כי האמנתי שהוא מטיאופראסטו

tuit, cum plane sciam, scientiam differentiæ & nominum colorum, si sejuncta sit ab reliquis omnibus notitiis, quæ perfecte a nobis cognosci debent [in quibus secundæ classis sapientes operam impenderunt, prætermittentes omnes conditiones hujusmodi, quibus doctis tantum sapientiæ comparatur] nihil omnino prodesse, ut cognoscamus qualitates, & causas colorum lapidum pretiosorum, & gemmarum, uti necesse est; præterea in perscrutandis verbis primæ classis, jam non ignoro non posse consequi scientiam perfectam colorum, qui diu noctuque ab adolescentia perpetuo studio non vacaverit, operamque impenderit philosophiæ naturali; idcirco, domine, in hac lectione inutiliter tibi molestus esse nolui. Si vero contingeret, ut cuperes scire conditiones & rationes secundæ classis, abi, & lege, & invenies inter scripta aliorum auctorum, librum quem composuit de hoc argumento *Antonius Telesius Cosentinus* quia in tredecim capitibus, in quæ *liber* distribuitur, deprehendes tabulis insculpta omnia, quæ tibi per transennam commemoravi. Si vero cupieris præterea intelligere & scire ex Græcorum sapientia quæ nobis aperuerunt viri illustriores eorum congregationis de rebus occultis, & phænomenis, quæ in creaturis divina voluntate inventa sunt elementorum virtute, quæ nobis nostris diebus obscura sunt, quæ apud nostros Sapientes f. m. antiquitus erant clarissima, te converte, & lege diligenter secundum librum de anima, & librum de sensu, & sensibili, & libros de plantis *Aristotelis* juxta ordinem principiorum Physicæ, pariterque vide quintum librum de generatione animalium, & octavam dissertationem de ejus quæstionibus, quæ ab ipsis Problemara appellantur, & alia loca in quibus disserit *Aristoteles* Græcorum sapientissimus, postremo ea omnia, quæ hic Philosophus scripsit præcipue & uberrime in variis libris de coloribus & visu; facile videbis, & animo lætaberis in peculiari libro Græco, qui Latine inscribitur *de coloribus*, in sex tantum capita distributus; quamvis *Plutarchus* scribat ab eo duos peculiares libros de coloribus & visu scriptos esse, & Phakimerus autor quoque, quando commemorat numerum librorum *Aristotelis*, dicat inter ejus opera duos libros de colorum qualitatibus recenseri, ideoque est qui dicit hunc postremum librum, quem commemoravi, *Aristoteli* tribui, ego ta-

תלמידו

תלמידו עם כי דבריו הם דומים הרבה לסגנון דברי אריסטוטילי רבו. ויהיה הספר הזה ממי שתרצה משניהם הוא באמרת מלא חכמה ודעת וממנו תצא לך תורת הגיונים והמראות שנמצאו בטבע היסודות ושהבינו על נכון בחכמתם הפלוסופים ההם אשר נתן יהוה בקרבם דעת ובינה. קרא אותו גבר עמיתי בשובה ונחת אם תרצה כי ידעתי שלנפשך ינעם כשתבין בשכל מליו.

ונתנה האבן הזאת לראובן על שם שנתמעט בשרו ודמו בתעניותיו כשבלבל יצועי אביו והוא סימן שקבל יהוה את תשובתו ומחק את עונו.

הפטדה או הטופאציאו נקרא כן על שם המקום המובא משם. שאמרו שהיא אי אחת נקראת טופאסים אולי בארץ כוש כדכתיב לא יערכנה פטדת כוש. והאבן הזאת היא של שני מינים. אחד צבעו הוא ירוק היינו ייאלו דומה לזהב והוא האבן המובחרת שבמינו. השני הוא הנוטה לצבע הירוק הנקרא ווירדי משותף עם צבע ייאלו דומה לזהב כמו שהוא זהב הכרתי שהוא שורש נטיעה שהיא ממין הבצלים הנקרא בלעז פורו ובלשון רז״ל הפורי מצורף לשם זה כרתי נקראו גם כן כרישין במסכת שביעית פרק כלל גדול העולשין והכרישין. ובסוף עוקצין חוץ מכרישי שדה והרגילה, כי תרגום כרישין הוא כרתי ובסוכה פרק לולב הגזול והירוק ככרתן כו׳. ויש לו לזנב הכרתי הזה במקצת צבע הייאלו והווירדי גם יחד. עד כאן היונים קראו המין השני הזה מהאבן האמור קריסופטיריס להיות כי צבעו הוא משותף לשני הצבעים האמורים. והאבן הזאת בפטעה לפעמים תגדל בכמות גופה הרבה מאד. עד שאמרו שעשו האנשים הקדמונים פסל אחד כדמות אשה כלו מאבן זה לכבוד ולתפארת מלכת מצרים הנקראת ארסינואי אשת המלך פילאדילפו שהיה דומה לה ארבע אמות קומתו.

והאבן הזאת עלה לחלק שמעון לאות על חטא שבטו עם בנות מואב ומדין כי הנה כמו שכתב רז״ל סימן לעבירה הדרוקן. ואולי בעבור עון זה לא ברך משה שבטו של שמעון בפרטות בשעת פטירתו. ומפני

men non ita sentio, sed puto ab *Theophrasto* ejus discipulo scriptum esse, quamvis ejus locutio sit valde similis locutioni orationum *Aristotelis* sui magistri; Hic liber, sive uni sive alteri tribuatur, singulari scientia & eruditione refertus est, tibique ex eo derivabitur doctrina colorum, & visus, qui deprehenduntur in natura elementorum, & quod solide eorum virtutem Philosophi perceperint, quibus Deus intelligentiam, & singularem scientiam impartitus est; lege illum, mi comes, quieta & tranquilla mente; tibique maximæ erit voluptati, quando abs te ejus verba recte percipiantur.

Assignatus est hic lapis Ruben, quia diminuit carnem & sanguinem suum jejuniis, quando lectum patris sui commiscuit, & hoc erat signum, quod Deus ejus pœnitentiam acceptasset, & peccatum suum delevisset.

פטדה aut [*a*] topazius ita nuncupatur ex loco, ex quo adducitur; dicitur enim esse insula, quæ *Topasis* appellatur, sita fortasse in terra Æthiopiæ, sicuti dictum est *Job.* XXVIII. 19. *Non adæquabitur ei topazius de Æthiopia*. Duæque sunt hujus lapidis species, quarum altera est flava auro similis, & hæc est melior; secunda inclinat ad colorem viridem flavo auri simili commixtum, juxta caudæ porri similitudinem, quæ est radix plantæ ex cœparum speciebus, quæ Sapientum f. m. lingua nomine conjuncto dicitur כרתי, pariterque כרתין, & in tractatu de *Anno Sabbatico* VII. I. appellatur כרשין; & cap. III. 6. *Succah* dicitur ככרתן; atque hujus porri cauda partim est coloris flavi viridi permixti; ideoque a Græcis secunda hujus lapidis species dicitur קריסופטירים, eo quod ejus color ex his duobus coloribus sit concinnatus; atque iste lapis naturaliter aliquando est permagnus, ut ex eo dicatur ab hominibus antiquis efformata fuisse (*b*) statua integra mulieris ad decus & gloriam Reginæ Ægypti, quæ vocabatur Arsinoe uxor Regis Philadelphi, eratque illi similis in altitudine quatuor cubitorum.

Iste lapis impartitus fuit Simeoni in signum peccati patrati ab sua tribu cum mulieribus Moab & Madian; dicunt enim Sapientes nostri f. m. Signum lasciviæ est hydrops; & probabile est, quod hujus peccati causa momento suæ mortis tribui Simeonis Moses non benedixerit; & quod Deus, qui illius

ששמע

(a) Vide *Plinium Histor. natural.* lib. XXXVII. cap. 32. (b) Vide *Plinium* ibid.

ששמע יהוה עליו רצה שהאבן הזה כמו סניגור ילמד עליו זכות ויצנן גופו ודמו עד שלא יהיה כ״כ להוט אחרי הזמה כי אמרו הפלוסופים שהטופאציאו הוא בטבעו נגד תאות המשגל. וגם אלבירטו מאנייו הפלוסוף העיד בספרו השני מהאבנים טובות פרק שמנה עשר כי הוא מקרר מאד בסגולתו. ושעשו בפניו תלמידיו נסיון מספיר מכחו ופעלתו של אבן זה. כי שמו אותו במים שהיין רותחין על האש ושנצטננו המים מיד עד ששמו בם הידים ערומות מבלו היזק שום כויה או תולדת אבעבועות עליהם כמו שיצמחו בכויית האש.

הברקת או הכיראבנוס אמר אלבירטו מאנייו בספר השני מהאבנים טובות פרק שני. כי הוא אבן טוב הדומה לזכוכית הטובה והבהירה בלעז קריסטאלו שצבעו נוטה לירקות חלוש נקרא הצבע הזה בלשון יון כיאניאוס. כתוב בכאפה שלהם ובאיפסילון עם החירק תחת האלף אחרי הכאפא. ובלשון לאטינו צירוליאו הדומה לרקיע הבהיר כשלא יראו בו העבים. ואמר שיורד האבן הזה לארץ עם המטר מתוך הענן עם הזקים והברקים. ושנמצא הכיראבנום הזה בארצות אשכנז וספרד ושהספרדי הוא נוטה לצבע הזהב והוא חם כאש. ופליניאו גם הוא זכר האבן הזה בספר ל״ז שלו מהדברים הטבעיים פרק ל״ח אמנם זינוטימו המחבר אמר כי הציראבנו הוא לבן ובהיר ושבקרבו יש כמו צורת ככב מתנועע. נקרא בלשוננו הקדוש האבן הזה ברקת על שם שהוא יורד לארץ עם הברקים. ובלשון יון נקרא כיראבנוס. כתוב עם הכת שלהם והאיפסילון בצירי׳ והרו. והאלפא. והאיפסילון עם החירק. והניי. והאוקמירון. והסיגמא. שבצרופם יחד נקראת התבה הזאת כיראבנוס שרוצה לומר בלשוננו זוקא שהוא באולי מה שקראו אותו ר״ל ברכות פרק הרואה ככבא רשביט היינו סאייטה. קראו היונים האבן הזה בלשון סאיטה כי גם הזקים לא ירדו אלא עם הברקים. ובלאטינו יקרא האבן הזה לאפיס פולגוריס. ובלעז פייטרה דיל לאמפו.

ונתנה האבן הזאת לשבט לוי לכבוד וגדולה להיות כי הם לומרים משפטי יהוה ,תורתו לישראל כדכתיב יורו משפטיך ותורתך לישראל והתורה גם כן נתנה בקולות וברקים כדכתיב ויהי קולות וברקים

misertus est, voluerit hunc lapidem illi quasi defensoris loco esse, ejusque patrocinium suscipere, ejusque corpus & sanguinem refrigerare, ne lascivia immergeretur; quia dicunt philosophi topazium natura sua contra lasciviam utilem esse; pariterque *Albertus magnus* Philosophus testatur in suo libro II. cap. 18. de lapidibus pretiosis sua proprietate multum refrigerare; & in suo conspectu suos discipulos sufficiens experimentum de hoc lapide fecisse, sc. in aquis bullientibus posuisse, statimque aquas deferbuisse, ita ut in eas manus nudas introducerent sine ullo detrimento adustionis, aut ortu postularum, uti solent pullulare in ignis adustionibus.

הברקת sive ceraunus; dicit *Albertus Magnus* lib. II. cap. 2. de lapidibus pretiosis esse lapidem pretiosum similem optimo vitro & translucido, quod Italice *Cristallo* appellatur, cujus color inclinat ad colorem subviridem *seu viridem remissum*, qui Græce *κύανεος* appellatur scriptum cappa, epsilon cum chirec sub aleph post cappa, & Latine *cæruleus* similis firmamento lucido, in quo nubes non conspiciantur; dicitque hunc lapidem descendere in terram cum pluvia de medio nubium cum fulguribus & fulminibus; & inveniri hunc ceraunum in Germania, & Hispania, & Hispanum ad colorem aureum inclinare, atque instar ignis esse calidum. *Plinius* quoque mentionem facit de hoc lapide lib. XXXVII. cap. 38. *Histor. Naturalis*; At *Zenothemis* scriptor fatetur ceraunum esse album, & translucidum, sed habere intus stellam concursantem; hic lapis nostra santa lingua ברקת appellatur, eo quod cum fulguribus in terram descendat, & Græce *κεραυνὸς* scriptum eorum cappa, epsilon cum zere, ro, alpha, & epsilon cum Chirec, & mi, omicron, & sigma, quæ si una connectantur, legetur *κεραυνὸς*, quod nostra lingua significat זוקא, quod fortasse est quod dixerunt Sapientes nostri f. m. cap. IX. *Gemara Berachoth* ככבא רשביט i. e. *Sagitta*. A Græcis his lapis fulminis nomine appellatur, eo quod fulmina non descendant nisi cum fulguribus, & a Latinis *lapis fulguris*, & Italice *Pietra del lampo*.

Assignatus fuit hic lapis tribui Levi ad gloriam & excellentiam, eo quod docerent Israelem Dei instituta & ejus legem; sicuti scriptum est *Deut.* XXXIII. 10. *Legem tuam o Jacob, & legem tuam o Israel.* Lex pariter data fuit cum tonitrubus & fulguribus, sicut dictum est

וענן

וענן כבד על ההר ויצאה התורה מתוך
האש כדכתיב את הדברים האלה דבר יהוה
אל כל קהלכם בהר מתוך האש וגו'.

הנפך או הקארבונקייו נקרא בשם וה
על כי הוא דומה לאש המוצרת בפחם
הבוער והמבהיק או נקרא כן מפני שהאש
לא ישלוט בו ועל כן יש מחכמי האבנים
טובים שקוראים אותו אפיר כי פיר בלשון
יון רוצה לומר אש . ועם תוספת האלף
לפניו רוצה לומר בלא חמימות או הרגשת
אש כי כאשר אמרנו האש לא ישלוט בו.
והאבן הזאת היא של מינים רבים והמינים
המובחרים בין שאר המינים. הם ההינדים
והגאראמאנטי הנקראים גם כן קרקידוניאו
לזכר העיר שהיתה רבתי עם ועושר וכבוד
הנקראת קארטאגיני. והאיטיאופיאי היינו
הבאים מכוש הם בכלל המינים המובחרים
וגם האלבאנדריצי והאמיטיסטי זונטי שהם
הטובים שבכלם נלוו עמם. ובכל מין ממיני
הקארבונקייו היותר צבועים ובהירים יקראו
זכרים. ואשר למטה מהם בצביעות ובבהירות
הם הנקבות כי ברוב האבנים טובות ישימו
החכמים ההבדל הזה של זכרים ונקבות.
וקליסטראטו המחבר אמר כי במראה צבעו
צריך שהקארבונקייו ידמה בראשונה כמו
שיעלה עשן ממנו ושאחרי כן צריך שיראה
עצמו דמו שיהיה צלול ובוער בדמות אש
צלולה. והוסיף לכתוב כי הקארקידוניאי יטו
בטבעם לצבע השחור ושנגד האש או
השמש יבהיקו יותר משאר מיני הקרבונקייו
ואלו האבנים היינו הקארקידוניאי כשהם
בתוך הבית במקום שלא ישלט בו האויר
הבהיר בשופע הם כצבע השושנה. ובמקום
מגולה נראים כבוערים באש. ונגד השמש
ידמו לאש בהיר שיוצאות ממנו נצוצות
רבות. אמר אלבירטו כי הקארבונקייו
באבנים הוא כזהב הטוב בין שאר המתכות
במעלה. ושסגלותיו הם רבים מאד על
שאר האבנים. ואחרים אמרו שיועיל
בפרטות נגד המרה השחורה והדאגה
ושהנשא אותו ינצח במלחמה כל אויביו.

והנה הקארבונקייו הזה ניתן ליהודה
מפני שהיה גדול מכל אחיו במעלה ושלכן
היה לו משפט המלוכה כדכתיב לא יסור

Exod. xix. 16. *Ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem.* Et lex de medio ignis egressa est, sicuti scriptum est *Deut.* v. 22. *Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte de medio ignis &c.*

הנפך aut carbunculus hoc nomine appellatur, quia est similis igni accenso in carbone ardenti & coruscanti, atque hoc nomine appellatur, quia in eo ignis non dominatur; ideoque a nonnullis sapientibus, qui periti sunt in scientia lapidum pretiosorum, *apir* appellatur, quia Græce ignis πῦρ dicitur, si a præmittatur, significatur res sine calore & sensu ignis, quasi diceretur in eo ignis non dominari. Multæ [a] sunt hujus lapidis species, optimi sunt Indici, & Garamantici, qui pariter Charchedonii appellantur memoria urbis, quæ populo, & opibus & gloria referta erat, quæ dicebatur Chartago; atque Æthiopici, qui a Chus afferuntur, pariterque Albanditii, & Amethystozontes, qui omnium optimi habentur, cum his conjunguntur; & ex omnibus Carbunculorum speciebus, qui micantiori colore & splendore celebrantur, vocantur mares, qui vero hebetiori colore & splendore sunt, dicuntur fœminæ. Hoc discrimen fecerunt Sapientes inter mares, & fœminas. Et autor Callistratus (b) dicit; in aspectu sui coloris carbunculum hujusmodi esse oportere quasi ex eo fumus excitaretur; & deinde apparere, quasi esset lucidus & ardens ad similitudinem flammæ ignis claræ: scribitque præterea Charchidonios sua natura ad nigrum colorem inclinare, contraque solem, & ignem præ ceteris carbunculis fulgere; (c) lapides, i. e. carbunculi, cum domi detinentur in loco; ubi clarus aer parum dominetur, rosæ colorem imitantur, at in loco aperto videntur quasi igni ardentes, at contra solem assimilantur igni claro, unde plurimæ scintillæ egrediantur. Dicit *Albertus* carbunculum inter lapides esse quasi aurum optimum præ ceteris metallis, ejusque proprietates plurimas esse præ cæteris lapidibus. Alii dicunt præcipue prodesse contra melancholiam, & animi dolorem, eumque, qui secum illum ferat, suos hostes in bello superare.

Ecce hic carbunculus attributus fuit Jehudæ, quia præ cunctis suis fratribus erat dignitate maximus, ideoque

שבט

(a) Vide *Plinium* Histor. Natur. lib. xxxvii. cap. 25. (b) Vide *Plinium* ibid.
(c) Vide *Plinium* ibid.

שבט מיהודה כו׳ וגם מפני שהושחרו פניו
בראותו שעלתה טינא בלב יעקב אביו עליו
כאשר לא נמצא יוסף ועמד יהודה בספק
זה עד כי שמע אביו בברכו אותו שאמר
לו מטרף בני עלית. וגם הושחרו פניו
כששלחה לו תמר כלתו ואמרה הכר נא
למי החותמת והפתילים כו׳. ועוד יאות לו
הנופך הזה מפני דאגת לבו כשמתה אשתו
ושני בניו בחייו והיה צריך בעבור זה
לנחמה כדכתיב וינחם יהודה וסוף סוף
מפני שהיה גובר על אויביו במלחמה
כדכתיב ידך בעורף אויבך ובדויד הוא
אומר ואכרתה את כל אויביך מפניך.

הספיר או הצאפירו. לדעת אלבירטו
הוא בא מארצות המזרח ומארצות ההנדים.
וצבעו הוא נוטה לירקות הכרכום החלוש
בטבעו הדומה לבהירות הרקיע הזה. ואמר
שהסאפירו הטוב יש בקרבו כמו ענן כהוי.
ופראנציסקו רואיאו אמר כי צבעו הוא
הנקרא צירוליאו. ושיש בקרבו עננים
דומים לצבע התכלת עד שידמו ללהב
הגפרית כשיתחילו להצית בו האש עם
נקודות קטנות דומות לזהב הבהיר ועם
כל זה לא תבהיק האבן הזאת עד שיראו
בו התמונות כמו שיראו במראה הנקראת
ספיקייו. וסגולות האבן הזאת הם רבות
כמו לשמור בריאות העינים וכל הגוף.
אמנם תועיל גם כן לנפש עד שתהיה
תמיד נכונה ומוכנת לעבודת יהוה ולהגות
בתורתו ובמצותיו. ותועיל לרדיפת השלום
והמנוחה.

והנה נתנה האבן הזאת לישׂשכר מפני
שהיו גדולים בחכמת התורה ויושבי בבית
המדרש תמיד כדכתיב ויששכר באהליך
וכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים.
והענן שבתוך הסאפירו הזה הענן אשר
עמו נתנה התורה כדכתיב ויהי קולות

illi regni jus conveniebat, sicuti scriptum est *Genes.* XLIX. 10. *Non auferetur sceptrum de Juda &c.* Præterea nigruerunt ejus facies, cum videret Jacobo patri suo locum esse, ut de se quereretur, quod Josephus non reperiretur; permansitque in hac dubitatione, donec audivit patrem suum sibi benedicentem qui dixit; *ibid.* v. 9. *Ad prædam, fili mi, adscendisti.* Pariterque ejus facies nigruerunt, quando Thamar significavit *ibid.* XXXVIII. 25. *Cognosce cujus sit annulus & armilla* &c. Præterea illi conveniebat carbunculus propter dolorem, quo affectus est vivens ob mortem uxoris, & duorum filiorum; ideoque necessaria erat consolatio; sicuti scriptum est ibid. XXXVIII. 12. *Qui post luctum consolatione suscepta.* Tandem eo quod hostes suos in bello superaret, sicuti scriptum est ibid. XLIX. 8. *Manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum.* Et de David dictum est 2. *Reg.* VII. 9. *Et interfeci universos inimicos tuos a facie tua.*

הצפיר aut (*a*) *Zaffiro* juxta sententiam *Alberti* ex regionibus orientis & Indiæ affertur, ejusque color inclinat ad flavum colorem croci remissi, *aut hebetioris*, naturaliter ad firmamenti, quando clarum est, colorem inclinat; scribitque legitimum Sapphirum intra se quasi nubem obscuram continere. At *Franciscus Robæus* scribit, ejus colorem esse cœruleum, nubesque intra se continere hyacinthino colori similes, ita ut assimilentur flammæ sulphuris, quando in eo ignis accendi incipit, cum parvis punctis claro auro similibus; tamen hic lapis non ita lucet, ut in eo appareant figuræ, ut in speculo videntur. Hujus lapidis proprietates plurimæ sunt, e. g. ad servandum oculorum & totius corporis sanitatem; pariterque animæ prodest, quo promta fiat ad serviendum Deo, operamque suæ legi & præceptis impendendum, & ad consectandam pacem & quietem.

Attributus fuit hic lapis Issachari, quia excellens erat in scientia legis, semperque sancto studio incumbebat, sicuti scriptum est *Deut.* XXXIII. 18. *Et Issachar in tabernaculis tuis.* Pariterque scriptum est 1. *Paral.* XII. 32. *De filiis quoque Issachar filii eruditi, qui noverant singula tempora.* Et nubes, quæ intra Sapphirum continetur, designabat nubem, qua data fuit lex, sicuti scriptum est *Exod.* XIX. 16. *Et ecce cœpe-*

(b) Vide *Plinium Histor. nat.* lib. XXXVII cap. 39.

וברקים וענן כבד על ההר והענן לא היה
בהיר דכתיב וערפל תחת רגליו. ועוד נתן
הסאפירו לישׂשכר מפני שלוחות התורה
של ססּפירינון היו . ובמתן תורה כתיב
ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר ונפש
בעלי התורה היא צרורה בצרור החיים
תחת כסא הכבוד שכתוב בו כאבן ספיר
כמראה דמות כסא. וגם מצות התורה הם
מאירות עינים כדכתיב מצות יהוה ברה
מאירת עינים . ועוד מפני שיששכר היה
אוהב מנוחת התורה וסובל עולה בשמחה
כדכתיב וירא מנוחה כי טוב וכו' ויהי למס
עובד . היינו בחר להיות עבד ליהוה
ולתורתו.

היהלום או הדיאמאנטי . הוא במעלה
רבה בין כל חפצי האדם והוא העולה
בחשיבות על כל שאר האבנים הטובים כפי
דעת פליניאו המחבר. אמנם אלבירטו נתן
המעלה הזאת לנפך . כאשר כתבתי .
והיהלום רבו הימים והשנים כי לא הכירו
אותו אלא מלכים מועטים מימי קדם
והאמינו שלא ימצא אלא במחצבי הזהב
וזה אינו אמת הואיל כי יולד גם כן
במקומות ההם שימצא גם הזכוכית לבנה
הנקראת קריסטאלו שהוא כמעט ממינו או
קרוב לו. ומיני היהלום הם ששה. היינו
הכושי . ההידי . הערבי . המוקדוני .
הציפריאנו. והסידיריטי. שהוא דומה לברזל
המצהיב אחרי הלטישה. וכל המינים ממנו
בלתי השני מינים האחרונים שיתפוצצו
בנקלה הם קשים עד מאד ודוחפים לאחור
הפטיש המכה בם כאשר אמרנו רבים
שהאמינו שלא ישברו כי אם בחזקה עזה
ובטבעם ינצחו חמימות האש ולא יוחמו
בו בשום פנים לעולם . ועד כאן היונים
קראו היהלם בלשונם אראמאס כי הוא
פורק על כל הדברים המפסידים אותו מעל
שכמו ויעמוד בתקפו שנים רבות.

ובלשוננו הקדוש נקרא הדיאמאנטי
יהלום מפני שהוא רושם ושובר כל
האבנים טובות ונוקב ומשבר בפרט הבדלח
והוא מגזרת הולם פעם שהוא לשון שבירה.
ופעולות הדיאמאנטי הם אלו. היינו

runt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem. Neque nubes erat clara; ſicuti dictum eſt *Pſalm.* XVII. 18. *Et caligo ſub pedibus eius.* Præterea aſſignatus fuit Iſſachari Sapphirus, quia tabulæ legis erant ſapphirinæ. Et in danda lege ſcriptum eſt *Exod.* XXIV. 10. *Et ſub pedibus ejus quaſi opus lapidis ſapphirini;* Animaque eorum, qui legi dant operam, colligata eſt cum faſciculo vitæ ſub Dei throno, de quo ſcriptum eſt *Ezech.* I. 26. *Quaſi aſpectus lapidis ſaphiri ſimilitudo throni.* Pariterque præcepta legis illuminant oculos, ſicuti dictum eſt *Pſ.* XVIII. 9. *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Præterea quod Iſſachar amabat quietem legis, & cum lætitia ferebat jugum ſuum, ſicuti dictum eſt, *Geneſ.* XLIX. 15. *Vidit requiem quod eſſet bona &c. factuſque eſt tributis ſerviens;* i. e. hoc elegit, ut eſſet Dei ſervus & legis.

היהלום aut adamas, eſt in multa æſtimatione inter omnia hominis deſideria, & dignitate ceteros omnes lapides pretioſos antecellit juxta *Plinii* (*a*) ſententiam. At *Albertus* præfert carbunculum, ut a me ſcriptum eſt. (*b*) Plurimi jam anni præterierant; neque adamas niſi paucis Regibus antiquis innotuerat; & (*c*) putabant ſolum in auri fodinis oriri; quod falſum eſt, eo quod naſcatur etiam in iis locis, ubi vitrum album reperitur, quod Chryſtallus appellatur, quid fere eſt ejuſdem ſpeciei, illique ſimilis. Sex (*d*) ſunt adamantum ſpecies, i. e. Æthiopicus, Indicus, Arabicus, Macedonius, Cyprius, & Sederitis, qui fulgenti ferro ſimilis eſt, poſtquam acutum & expolitum ſit. Omnes ſpecies exceptis poſterioribus duabus, quæ facile franguntur, ſunt (*e*) duriſſimæ, & malleum percutientem repellunt, juxta opinionem multorum, qui putant niſi magna vi non poſſe frangi, & natura ſua [*f*] ignis calorem ſuperare, neque unquam ullo modo ab eo calefieri; ea de cauſa a Græcis ἀδαμας appellatus eſt, quia corrumpi non poteſt multoſque annos in ſua firmitate permanet.

Et in noſtra Sancta lingua adamas יהלום appellatur, eo quod omnes lapides pretioſos deſignet & frangat, & præcipue vitrum perforet & perrumpat, derivaturque ab הלם, quo effractio ſignificatur; Adamantis operationes ſunt hæ quæ ſequuntur, i. e. qui illum ſe-

שהנושאו

(a) Vide *Plinium* Hiſtor. natural. lib. XXXVII. lib. 15. (b) Vide *Plinium* ibid. (c) Vide *Plinium* ibid. (d) Vide *Plinium* ibid.
(e) Vide *Plinium* ibid. (f) Vide *Plinium* ibid.

שהנושאו בזרוע השמאלי בפרט ינצח האויבים והענקים הגבורים והחיות הרעות. ויועיל להסיר הכשפים והפחד והרעדה. וטוב למי שמבקש השלום ורודף אחריו. ויועיל גם כן להעשיר.

ונתן היהלום לזבולון הואיל כי כל בני שבטו היו מאריכים ימים ולא היו יראים מהדברים המחליאים דומיא דיהלום שיהיה זמן רב ולא ימות עד עדן ועדנין ופלג עדן.

אמר אריסטוטילי בספר האריכות וקצרות החיים בלשונם די לונגיטודיני איטאריויטאטי ויטי. כי הדרי תחת איקליס שאוירו יהיה חם ולא יאריכו ימים כי הנה יסוד החיים הוא החמימות והלחות ואם מחמימות המתמיד בחזקה יפסד וידעך מרוב חומו. כן כשהלחות הנלוה עמו יתן ויחזור ויתן בחום ההוא תמורת הנתך ממנו יחיה האדם ימים רבים עד שימצא בחום שבקרבו הלחות הנאות להיות מזון לו. ואוירואי הערבי תלמידו כתב כי זה אינו אמת בהחלט באויר החם ולא בפשיטות כי הני מזג החמימות והלחות הדומה לזה הוא אב לכל עפוש ותפסה. אך אם נכון הוא דעת אריסטוטילי יהיה אמת במקומות שהלחות לא יהיה פשוט כי הנה צריך שיהיה עם הלחות בצרוף מעט יבשות שיחליש כח הלחות המותריי שבו לא זולת כמו שהוא האיקלים אשר בו שפע הלחות עם ערוב כח המלח המיבש והמסיר סברת עפושו. ועל כן בארצות ההם שהם על חוף הים יאריכו ימים הגרים שם יותר ממה שיהיו בערים שהם על הנהרות והמים המתוקים עד שזבולון שפע ימים ינק היינו יאריך ימים מפני ששפע ימים ינק רוצה לומר מפני שהוא עומד על חוף הים המלוח בטבעו והמרפא הלחות המותריי שהוא סבת העפוש. ועד כאן אמר יעקב אבינו זבולון לחוף ימים ישכון כו׳. עוד נתן היהלם לזבולון שפני שהיה עשיר משני שמות. הא מפני ששפע ימים ינק כמו שעושים כל העומדים על חוף הים שיביאו בעריהם יורדי הים באניות חפצים רבים כסף וזהב וכלים כמו שכתב יחזקאל על עיר צור סימן כ״ח והאחר מפני טמוני חול היינו מפני הזכוכית לבנה והדיאמנטי שנמצאו בהרים שבגבולו ויחילו הרים לו כיולדה דיאמנטי הרבה עד שיעשו מהם

rat in brachio præsertim sinistro, superat hostes, & gigantes robustos, & belluas rapaces; magnoque est adjumento ad abigendum præstigias, & metum, & tremorem, utilisque est illi, qui quærit pacem; pariterque prodest ad ditandum.

Assignatus fuit adamas Zebulon, cum omnes ex ea tribu diuturnam viverent vitam; neque ab iis, a quibus morbi giguuntur, sibi timebant, ad similitudinem adamantis, qui diuturno perdurat tempore neque corrumpitur.

Dicit *Aristoteles* in libro de *diuturnitate*, & *brevitate vitæ*, quod ii, qui incolunt sub ea cœli plaga, cujus aer sit calidus & humidus, vitam vivant diuturnam, quod vitæ fundamentum sit calor & humiditas; si enim calor violenter continuaret, perderetur, & exstingueretur propter suam copiam, sic si cum humido componatur, ipsum librat calorem, tum homo vitam diuturnam vivit, donec in ejus calore conveniens humiditas deprehendatur, quæ sibi quasi alimento inservit. At *Averroes* Arabs ejus discipulus scribit, hoc absolute non esse verum in aere calido & humido; quia constitutio, quæ sit illi similis calida & humida, est principium corruptionis, & putredinis. Si tamen vera sit regula *Aristotelis*, vera erit in iis locis, ubi simplex non erit humiditas; etenim necesse est, ut cum humido aliquid siccitatis commixtum sit; quæ superfluæ humiditatis vim infirmet; uti contingit in ea cœli plaga, ubi umiditas sit maxima, cui vis salis commixta sit, quæ exsiccat & removet causam suæ corruptionis, adeoque qui terras portui maritimo proximas incolunt diuturniorem vivunt vitam quam ii, qui urbes fluminibus & aquis dulcibus proximas incolant. Idcirco Zabulon, qui maris influxu nutriebatur, producebat vitam suam, quia maris abundantiam sugebat, i. e. quod in maris natura salsi portu habitaret; quod superfluæ humiditati medetur, quæ est causa corruptionis, ideoque dicit Jacob pater noster *Genes.* XLIX. 13. *Zabulon in littore maris habitabit* &c. Præterea attributus fuit Zabuloni adamas; qui duabus de causis dives erat; primum, quod marium abundantiam sugebat, uti fieri consuevit ab iis omnibus, qui maris portus incolunt, eo quod in illas urbes qui mari navibus vehuntur, multas argenti, & auri, & vasorum opes adferant, uti scriptum est de civitate Tyri *Ezech.* XXVIII. 2. pro rebus in sabulo abditis, i. e. pro vitro pretio-

פלקמטיא מעולה של תועלת רב ולכן יקראו היינו יזמיני העמים הבאים שם בפרקמטיאות שונות עד שילכו עמם אל ההר הטמונים שם הדיאמנטי . ובמקום ההוא יזבחו זבחי צדק היינו יכרו להם כירה גדולה של אהבה משפע הטובה ויזבחו להם צאן ומרי לרוב עד שימכרו להם האבנים הטובות ההם ויביאו הכסף והזהב באוצרותיהם.

עוד נתן היהלום לזבולן מפני ששבטו היה מצליח בפרקמטיא כי הנה יש מהדברים שאם לא ימכרו תכף ומיד יבואו הבעלי לידי היזק כי יפסדו או יהלו . אך הפרקמטיא של זבולן לא היתה כן כי באמת גם כי תעמוד ברשותו זמן רב לא היתה נפסדת ולא תפחות ממנה משווית דבר אך תרבה שכרה בעבור הילדות שיולדו לו מקרבה וממעיה ויצאו לאויר העולם תוך הזמן שתהיה תחת ידיו כמו שעושים הדיאמנטי הטובים. והנה פראנציסקו רואיאו בספר הראשון שלו כתב כדברים האלה ממש בלשון לאטינו , היינו ספר לי אשת חיל נאמנת לי כי למטרוניתא אחת נקראת איזירינסה ממשפחת השרים לונסימבורני נפלו לחלקה בירושה שני דיאמאנטי שנגנזו לימים חלפו למו באוצרותיה והם עוד היום מועטים שם תחת ידיה וברשותה בשמירה מעלייתא שכל אחד מהשני אבנים האלה פעמים הרבה בנס גמור ומוחלט מולידים בזמן מהזמנים אבנים אחרים כדמותם בצלמם למיניהם ומי שיביט בם יכיר כי הם כמו בנים עצמים להם הנולדים ובאים מזרעם ובהם ממש לא זולת . ואם נרצה אנחנו להתפלסף נאמר כי הכח ההוא השמימיי הנתון לאבני במתנה מאת יהוה אשר בגללו הם מולידים בדומה יתליף בראשונה טבע האויר הזך המוקף להם וישנה אותו שנוי בגלה ותקיף עד שיתהוה למים נקרשים כקרח הנורא . אחרי כן בכח האלהי המוטבע באבנים הטובות ההם ותהפכו ויתקשו המים עד שיהיו לדיאמנטי טובים למיניהם .

וזה אינו חוץ משטת דעת שאר הפלוסופים הטובים הטבעיים כי הנה טיאופראסטו היוני שהיה תלמוד מעולה לאריסטוטילי הגדול שבחכמיהם כתב גם

ſo, & adamante, quæ in montibus ſuæ portionis deprehenduntur, qui ſibi pariebant quaſi parturiens plurimos adamantes, ita ut ex iis magna negotiatio plurima utilitate fieret; ideoque invitabant eos populos, qui illuc variis mercibus ſe conferebant, donec cum iis ad montes proficiſcerentur, ubi adamantes reconduntur, ibique *immolabant victimas juſtitiæ Deut.* XXXIII. 19. i. e. magnum amoris convivium agebant earum divitiarum cauſa, ipſiſque mactabant oves, & pinguedines multas, donec ipſis venderent lapides pretioſos, & aurum argentumque in theſauros ſuos adducerent.

Præterea attributus eſt adamas Zabuloni, quia ejus tribus in mercatura proſperabatur; etenim res nonnullæ niſi ſtatim vendantur, domini damno afficiuntur, eo quod aut corrumpantur, aut merces minoris æſtimentur; at merces Zabulonis non erat hujuſmodi, quæ quamvis diu in ſua eſſet poteſtate, non corrumpebatur, neque ejus pretium minuebatur, ſed augebatur propter partus, qui ab ea, & ab ejus viſceribus naſcebantur, qui ad mundi lucem educebantur, quo tempore erant in ejus poteſtate, uti fit in pretioſis adamantibus. *Franciſcus Robeus* in ſuo primo libro his ipſis verbis Latine ſcribit; i. e. Mihi narravit fœmina lectiſſima, matronæ, quæ Eurenſa vocabatur de gente Principum Lucemburgenſium, ſorte obtigiſſe duo adamantes, qui ab ipſa in ſuis ſcriniis reconditi fuerunt, ibique adhuc in ejus poteſtate diligenter cuſtodiri, ſingulos ex his adamantibus ſæpe quaſi prodigioſe certis temporibus alios lapides ſibi ſimiles ad eorum imaginem parere; qui eos ſpeculatur, extemplo videt, eos eſſe filios ab ipſis & eorum ſemine non aliunde natos. Et ſi libeat philoſophari, dicendum nobis erit illam cœleſtem virtutem divino munere lapidibus impartitam, qua ſibi ſimiles pariunt, primum naturam aeris puri, a quo circundatur, alterare, & manifeſta, & violenta alteratione alterare, donec fiat quaſi aquæ glaciatæ maximæ glaciei ſimiles. Deinde ipſa divina virtute impreſſa lapidibus pretioſis ejuſdem ſpeciei, convertuntur & obdureſcunt ipſæ aquæ, donec fiant adamantes pretioſi ex ipſis ſpeciebus.

Neque hoc contrarium eſt ſententiæ ceterorum excellentium Philoſophorum Phyſicorum. Etenim Græcus *Teophraſtus* qui celebratur præ omnibus diſcipulis *Ariſtotelis* principis inter eorum

הוא

הוא כי האבנים טובות הם מולידות ברומה כל עיר שהכח האליו הנוסף בהם יושפע באצילות נפלא מאתו יתברך וינוח בקרבם וכטבעם בחזקה ובאמוץ רב;. וגם פליניאו כתב בספר שבעה ושלשים שלו הדברים הטבעיים פרק עשירי . האבן הנקרא ניסידאני היא באה מארץ מדי וצבעה היא נוטה לכרכום המפוזר עליו פרחים רבים. והיא נמצאת גם כן בארץ הארבילי . ואמרו שהאבן הזאת היא הרה ואם יקישו בה יכירו כי יש אבן אחרת בקרבה והיא יולדת אותה במשך שלשה חדשים.

הלשם או הטורקואיס שבלשון יון נקראת כיאבנוס כתוב בכפא . באיסלון. בחירק. באלפא. בניי . ובאוקמירון . ובסיגמא. ובלשוננו טורקינה. היא אבן יקרה וחשובה בעיני רבים עד שהזהב והכסף וכל החפצים לא ישוו בה דבר בעיניהם מבלעדה והיא של שני מינים . המין הראשון הוא הגרוע והוא הבא מארצות ספרד . והשני הוא המובחר והיא הטורקואיס ההנדית מזרחית וחומר שתיהן הוא גס וגם זוהרה הוא חלוש . אמנם הספרדית יש לה צבע ירוק עז וחשוך כעשבים הרטובים נקרא בלעז וירדי סקורו . ועד כאן לא תיטב בעיני האנשים , ושכרה הוא מועט ונמכרת בזול וצבע המזרחית הוא הנקרא ביאנקו המעורב עם דמות מראה לבן כחלב . והצבע הזה המשותף מהם נקרא בלשון יון גלאבקו. ובלטינו ציסיאו ולא יאמר כן על דבר מהדברים במלה הזאת בעפם אלא על צבע עיני הבעלי חיים הדומים לטורקואיס כמו שהם עיני האריות והחתולים והעטלפים וזולתם . והנה לפעמים מועטים ועתים רחוקים נמצאת האבן הזאת מבלי שום רשום או ערוק ההולך בקרבה. והטהורה מהמומים האלה והשוה בכל חלקיה בצבעה הטוב הנקרא גלאבקו כאמור היא והיא המובחרת והחשובה בהחלט.

אמר פראנציסקו רואיאו בספר השני שלו מהאבנים טובות פרק שמנה עשר , באמת זהו דבר נפלא בעיני מה שראיתי בטבעה של אבן זאת . דעו כי איש אחד שהיה ממשפחתי ומבית אבי היה לו האבן הזאת טורקואיס קשורה בטבעת זהב שהיה נושא אותה תמיד כמו תכשיט מעולה באצבעותיו. ויהי היום חלה האיש הלזה עד שבגלל חליו הגיע לשערי מות ובמותו והאבן באצבעותיו עזה נפלא הוא מאד הטורקואיס הזאת שבחיי אדוניה היתה יפה וברה

Sapientes, scribit pariter, lapides quoque pretiosos parere sibi similes, quovis tempore, quo divina virtus in illos influit admiranda affluentia a Deo benedicto, & in eorum visceribus residet, & eorum natura obnixe continetur. *Plinius* quoque scribit lib. XXXVII. cap. 59. *Histor. natural.* Gasidanem Medi mittunt, coloris orobini veluti floribus sparsam. Nascitur & in Arbelis. Hæc quoque gemma concipere dicitur, & intra se partum fateri concussa, concipere autem trimestri spatio.

הלשם, aut *Turcoes*, quæ Græce (a) κύανος dicitur scriptum cappa, epsilon cum chirec, alpha, ni, omicron, & sigma, & latine *Turchina*, est lapis pretiosus, & a multis æstimatus, ut ei æquale in excellentia non habeatur argentum & aurum, & omnia desiderabilia. Duæ sunt ejus species; prima quæ est inferior, affertur ex regionibus Hispaniæ, & secunda, quæ est pretiosior, & est cyanus Indicus orientalis; amborum materies est crassa, & splendor hebetior, at Hispano est color perviridis & obscurus instar herbarum recentium, Italice diceretur *Verde scuro*, ideoque hominibus non probatur, parvique venditur & æstimatur; at orientalis color est albus, & similitudinem albedinis lactis imitatur, & iste color ex his commixtus Græce dicitur γλαυκός, & Latine *casius*; Neque hoc dicitur de qualibet re hac voce peculiari, sed propter colorem oculorum animalium, qui ciano sunt similes, quales sunt oculi Leonum, felium, & vespertilionum, & his similium; & plerumque intra hunc lapidem signum aut vena aliqua conspicitur; qui vero ab his vitiis purus sit, & sit æqualis in omnibus suis partibus in suo optimo colore, qui est glaucus, uti dictum est, est optimus & selectissimus.

Dicit *Franciscus Robæus* in suo secundo libro cap. 18. *de lapidibus pretiosis*: Hoc magnopere admirandum est, quod meis ipsis oculis vidi de natura hujus lapidis. Scitote virum de mea gente & familia habuisse hunc lapidem cyanum annulo aureo insertum, quem continue tanquam optimum ornamentum suis digitis gestabat; die quodam, quo iste ægrotavit ita gravi morbo, ut morti proximus esset, & moriens (hoc est admirandum) cum digito hunc cyanum gestaret, qui vivo domino instar solis clare micabat, nullus

בחמה

(a) Vide *Plinium ibid.*

כחמרה ולא היתה בארץ מולדתי וכמעט בכל העולם כלו טורקואיס אחרת כמותה תכף כמו אשה המתאבלת על בעלה הנפטר מן העולם פנה זיוה והדרה מפניה ורושם כעור או עורק עכור שמראהו כצבע זנב הכרתי פרחה על מצחה ונטל תוארה ותפארתה ממנה. עד כי בגלל הדבר הזה סרה אז ממני התאוה עזה שהיתה בקרבי לקנות אותה על כל פנים ואפילו בדמים יקרים מאד. ולא חפצתי בה עם כי יכולתי להביא אותה ברשותי בדמים מועטים. על כן הלכה והיתה לאיש אחר למקנה. והנה פתאום היה הדבר הזה. שאחרי אשר באה הטורקואיס ברשות הבעל השני ראיתי אותה ששבה תכף כבשרה ובשרותה וביופיה ממש כבראשונה ולא היה בה כל מום שיטול תפארתה ממנה. עד כי בעבור רוע מזלי דאגתי מאד ישאנתי מנהמות לבי בפרט כי ראיתי שיש באבן הזאת מדרגה קונה להראות לכל בפרוש סכנת המקרים הרעים טרם בואם. וגם היא טובה חוץ מהמיתה לשמור נושאה שלא יפול ברעה. ודע כי היא נכונה גם כן לאמץ ולחזק את הלב החלוש ולהסיר הדאגה ולהרבות השמחה ולשמור בריאות העינים ולעשות שהאיש המשתמש בה בכל אשר יעשה יצליח.

אמנם נתנה האבן הזאת לדן לכפר עליו אם יהיה זכאי וצדיק במעשיו הואיל כי דן בטבעו הזאת דומה לטורקואיס האוהבת בשוה בעלים הרבה זה אחר זה מבלי הבדל. וכן דן לא עמד זמן הרבה באמונתו כי פעם אהב את השם להלוך בדרכיו ופעם הלך אחרי העגלים אשר עשה ירבעם ונתנם בעריו וברשותו כדכתיב וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן. ופעם הקים לו פסל מיכה כדכתיב וישימו להם את פסל מיכה וגו׳. ועוד נתנה לו האבן הזאת הנקראת לשם על שם העיר לשם שקראוה דן בשם דן אביהם. גם עלתה להלקו מפני שנמשל דן לארי כדכתיב דן גור אריה יזנק מן הבשן. והעיר לשם שמה מלפנים היה ליש כדכתיב ואולם ליש שם העיר לראשונה והליש הוא הארי כדכתיב לביא וליש מהם ישעיה ל׳ עוד נתנה לו לדן הטורקואיס מפני שהאבן הזאת נדמית לעיני הארי הנמשל לו דן. ויבונה הארי בדבר הדומה לעיניו יותר מכל הנוף מפני שעיני הארי הם סבת גבורתו. אמר פליניאו בספרו השמיני מספור הדברים הטבעיים פרק ששה עשר. בימים הקודמים לא היו צדים האריות אלא בסכנה וביגיעה רבה. אמנם בימי המלכות מהקיסר קלאודיאו הרומיי. המקרה הראה לנו דבר

que in universa mea patria, & fortasse in toto terrarum orbe cyanus huic similis reperiebatur, statim quasi mulier, quæ mœreret mariti morte, splendorem & formam amisit, & signum deforme, aut vena turbida, cui porri caudæ color inerat, in eo effloruit, sublataque est ejus forma, & color, ita ut ea de causa mihi deferbuerit desiderium, quo flagrabam, mihi ejus omnino vel plurima pecunia comparandi; ideo alterius potestati cessit, qui emit; quem statim ac secundi domini cessit potestati, vidi extemplo restitutum in suam pristinam essentiam, colorem, & formam, qualis antea erat, nullaque labe vel minima deformabatur; ita ut meam fortunam maxime doluerim, præsertim videns in hoc lapide divini aliquid inesse, qui demonstraret omnibus periculum malorum eventuum priusquam evenirent. Præterea optimus est hic lapis ad præservandum hominem, qui gestat, ab omni malo, excepta morte; & scito optimum quoque esse ad corroborandum infirmi animum, & abigendum dolorem, & augendam lætitiam, & servandam oculorum sanitatem, & efficiendum, ut is, qui gestat, in omnibus suis operibus prosperetur.

Idcirco assignatus est Dan, ut per illum expiaretur, dignusque haberetur suis operibus; cum esset Dan natura sua similis cyano, qui æqualiter multos dominos unum post alium nullo habito discrimine diligit; ita pariter Dan non fuit diu in fide sua constans; aliquando Deum amavit, ut in viis ejus ambularet, & aliquando abiit post vitulos, quos fecit Jeroboamus, statuitque in suis urbibus, & in suo imperio, uti scriptum est 3. *Reg.* XII. 29. *Posuitque unum in Bethel, & alterum in Dan*. Et aliquando erexit sibi Michæ sculpturam, sicuti scriptum est *Judic.* XVIII. 31. *Mansitque apud eos idolum Michæ*. Præterea datus est illi hic lapis appellatus לשם propter urbem לשם, quæ appellata fuit Dan juxta nomen Dan patris sui. Præterea attributus est illi, quia Dan comparatus est Leoni, sicuti scriptum *Deut.* XXXIII. 22. *Dan catulus leonis, fluet largitur in Basan*. Et pristinum nomen urbis לשם erat ליש, sicuti scriptum est *Judic.* XVIII. 29. *Quæ prius Lais dicebatur*. Et ליש significat leonem, uti scriptum est *Isai.* XXX. 6. *Leæna & leo ex eis*. Præter hæc assignatus est cyanus quia assimilatur oculis leonis, cui Dan comparatus fuit; & simbulo exprimitur leo magis

שהיה

שהיה בושה וכלימה לחית הזאת עד מאד
כי כשבא הארי על רועה אחד מארץ
ניטוליאה לטרוף אותו תכף השליך הרועה
הבגד או הכסות שהיה עליו על ראש הארי
עד שסתם את עיניו ונצל ממנו בנקלה.
וכבר הריצו הדברים והשמיעו אותם
למלכות. ובאמת קשה הוא להאמין איך
יזדמן שחיה אחת שאין למעלה ממנה
בגבורה תבא לידי יראה ורכות הלבב
ובמסתר פנים ועטיפת הראש וסתימת
העינים בלבד תסיר כחה ממנה ותבא
בחרפה תחת רשות וממשלת האדם עד
שיקשרוה בחבלום וכשה לטבח תובל
וכרחל לפני גוזזיה תאלמה. וזהו מפני
שכל כחה ישכון ויליך בעיניה. ועד כאן
אין להפלא אם האיש ליסימאקו שהיה
כלוא וסגור בסוהר במצות אליכסנדיר עם
ארי נוהם גבור חיל חנק אותו בנקלה.

עוד נתנה לדן האבן הזאת לשמיר עיני
השופט הבא ממנו כדכתיב דן ידין עמו
כאחד שבטי ישראל. והוא שמשון. אם
יזכה ולא יזנה אחרי עיניו. אמנם מפני
שכל שבטו סרו מאחרי יהוה כאמור והוא
חטא בעיניו עד מאד כדכתיב אותה קח
לי כי היא ישרה בעיני הפלשתים נקרו
את עיניו כדי שיקבל עונשו בעולם הזה
ולא יטרד מן העולם הבא. וגם בזכות
האבן הזאת נעתר יהוה לקולו ושמע
תפלתו כשחזר בתשובה ודאג על עונותיו
עד שנקם נקמתו משתי עיניו כדכתיב
ויאמר יהוה אלהים זכרני נא וחזקני נא
אך הפעם וגומר. ואמרו במדרש שאמר
שמשון רבונו של עולם תן לי שכר עיני
אחת בעולם הזה ושכר עיני אחרת תהא
שמורה לי ומתוקנת לעתיד לבא.

עוד נתן הלשם לדן מפני ששמשון
כביכול נדמה ליהוה יתברך שדם גם הוא
את ישראל כאביו שבשמים. אמרו במסכת
סוטה פרק המקנא. אמר רבי יוחנן שמשון
דן כת ישראל כאביהם שבשמים שנאמר
דן ידין עמו כאחד וגו׳. ואמר רבי יוחנן
שמשון על שמו של הקדוש ברוך הוא
נקרא שנאמר כי שמש ומגן יהוה אלהים.
אלא מעתה לא ימחק. אלא מעין שמו של
הקדוש ברוך הוא. מה הקדוש ברוך הוא
מגן על כל העולם כלו אף שמשון הגין

oculorum similitudine quam reliqui corporis, quia ab oculis leonis robur derivatur. Dicit *Plinius* in suo octavo libro cap. 16. *Histor. Naturalis*, capere eos *antiquitus* ardui erat quondam operis; Principatu Claudii casus rationem docuit, pudendam pene talis feræ nomine, pastoris Getuli sago contra ingruentis impetum objecto; quod spectaculum in arenam protinus translatum est, vix credibili modo torpescente tota illa feritate, quamvis levi injectu aperto capite, ita ut devinciatur non repugnans, videlicet omnis vis constat in oculis. Quo minus mirum sit a Lysimacho Alexandri jussu simul incluso strangulatum leonem.

Præterea datus est Dan hic lapis ad conservandos judicis oculos, qui ab eo nasci debebat, sicuti dictum est *Genes.* XLIX. 16. *Dan judicabit populum suum* &c. Hic fuit Samson, si innocens fuisset, neque abiisset post oculos suos. Idcirco sicuti universa ejus tribus a Deo recessit, sicuti dictum est, & oculis vehementer peccavit, sicuti scriptum est *Judic.* XIV. 3. *Hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis*: a Philistæis oculis orbatus fuit ut sua pœna afficeretur in hoc mundo, neque a futuro expelleretur; atque etiam ob meritum horum lapidum Deus ejus vocibus auscultavit, & ejus orationem exaudivit, tum cum pœnituit, & doluit peccatis suis, ut una ultione ambos oculos ulcisci potuerit, sicuti dictum est *ibid.* XVI. 28. *Domine Deus memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem pristinam* &c. Et dicitur in *Medrasc*, quod dixerit Samson, Domine mundi; da mihi mercedem alterius ex meis oculis in hoc seculo, & alterius in futuro mihi reservata & præparata sit.

Præterea attributus est הלשם Dan, quia Samson in hoc Deo benedicto assimilabatur, ipse quoque judicans Israelem sicut pater qui est in cœlis; Dicunt in *Gemara Sorah* cap. Dixit R. Jochanan; Samson judicavit Israelem, sicuti eorum pater, qui est in cœlis, sicuti dictum est *Genes.* ibid. *Dan judicabit populum suum* כאחד *sicut unus* &c. Dixit R. Jochanan; Samson Dei nomine appellatus fuit, sicuti dictum est Psalm. LXXXIV. 12. כי שמש ומגן יי׳ אלהים. Hoc delere nefas erit. At est annalogum nomini Dei; Sicuti Deus protegit universum mundum, ita pariter Samson sua ætate protexit Israelem. Dixit autor Abraham. Samson Dei nomine appellatus fuit; probabile est hoc

ברורו

בדורו על ישראל . אמר אברהם המחבר שמשון על שמו של הקדוש ברוך הוא נקרא . אולי אמרו זה כי חשבניה דדין כחשבניה דדין כי אהיה שהוא שם יהוה שמות ג׳ עולה עשרים ואחד ושמשון גם כן עולה עשרים ואחד במספר קטן או על שמו של הקדוש ברוך הוא נקרא היינו בשם ההויה שעולה עשרים וששה כי שמשון כאמור עולה עשרים ואחד ושמו של שמשון נכתב בחמש אותיות שבצרופם יחד הם עשרים וששה.

השבו או היאצינטו הוא אבן הדומה במעט לפרח ההוא הנקרא גם הוא בשם זה יאצינטו , וצבעו הוא משותף מצבע הזהב וצבע הירוק כעשב כמעט דומה לכיאניאו אבל אינו כמוהו מכל וכל ונקרא הצבע הזה בלשון יון פירוש הכתוב עם האות שלהם פי ורו כפול ואוקמירון וסיגמא שרוצה לומר כרכומי דומה ללבת אש שיש בה גם כן צבע נוטה מעט לירקות העשבים חלוש. ובלאטינו נקרא פולבוס. והיאצינטו והאמיטיסטו הם כמעט דומים בצבעם זה לזה. אך יובדל בזה צבע היאצינטו מצבע האמיטיסטו כי צבעו של האמיטיסטו הוא דומה לפרח הויאולה ממש. אמנם היאצינטו הוא יותר חלוש בצבעו ונוטה מעט לצבע התכלת.

של שלשה מינים. האחד הוא נוטה מעט והנה היאצינטו הוא לאדמימות הפחם או הגחלת המוצתת באש. ולאבן הזה רבים מחכמי האבנים טובות נתנו המקום הראשון שבמינו במעלה. המין השני היא נוטה לצבע הכרכום עד שיהיה חשוך מעט מהצבע פולבו לצבע צירוליאו שהוא הוא הכיאניאו ונקרא האבן מהמין השלישי זה יאצינטו ספריי. ולמין זה האחרון חכמים אחרים נתנו המעלה הראשונה העולה על שאר המינים להיות שנכללו בו טבע היאצינטו והסאפירו גם יחד. והמין הזה ירגיש גם כן יותר איכיות ושנוי האויר הסובב עלינו ממה שעושים שאר היאצינטי כי אם יהיה האויר זך גם הוא יאיר היטב ויראה לנו פנים צהובות ושוחקות. ואם יהיה האויר מעונן גם הוא יחשך ויתמעט קצת בזיו והודו. עד שבדבר הזה נכיר ונדע שמסגולות היאצינטו ישפעו עליו מן השמים. אמנם האבן הזה וכל שלשת המינים ממנו הוא קשה בטבעו ולא יעשו בו פתוחי חותם אלא ביגיעה רבה. וסגולות היאצינטו הם אלה. היינו הקרירות והצנון כי הוא מקרר ומצנן את הגוף ומביא שינה ומנוחה ושמחה על הנושא. ויועיל ללב

dictum esse, quia supputatio numerica unius alterius supputationi respondet etenim ex אהיה quod est Dei nomen, uti legitur *Exod.* III. numerus 21. eruitur; & ex שמשון pariter 21. minori numero eruitur; Sive Dei nomine appellatus fuit, i. e. nomine ההויה unde numerus 26. eruitur, pariterque ex שמשון 26. eruitur, uti dictum est, & nomen Samsonis quinque scribitur literis, quæ si una connectantur sunt 26.

השבו aut hyacinthus flori similis, qui hyacinthi nomine insignitur; ejus color commixtus est (*a*) auri colore, & viridi instar herbæ, fere, sed non omnino similis cyaneo; Græce hic color πυῤῥὸς dicitur scriptum eorum litera pi, & *ro* duplici, omicron & sigma, i. e. color croceus similis flammæ ignis, in qua est color fere inclinans ad virorem hebetiorem herbarum, & Latine dicitur *fulvus*. [*b*] hyacinthus & amethystus sunt fere similes, sed in hoc differt hyacinthi color ab amethysti colore, quod amethysti color sit similis flori violaceo, at hyacynthos est colore remissior; & paulo inclinat ad התכלת *hyacinthi* colorem.

Tres [*c*] sunt hyacinthi species, prima paulum inclinat ad rubedinem carbonis igni accensi, aut prunæ; atque huic lapidi qui periti sunt in scientia lapidum pretiosorum, principatum dederunt in sua specie. Secunda species ad colorem croceum inclinat, ut sit simplici colore fulvo obscurior. Tertia a fulvo ad cœruleum colorem inclinat, qui est cyaneus; appellaturque hic lapis hujus tertiæ speciei hyacinthus sapphirius; huic postremæ speciei alii sapientes præ ceteris principatum tribuerunt, cum in ea hyacinthi & sapphiri natura una simul includatur. Hæc species sensibilior est qualitatibus, & mutationibus aeris, qui nos circumdat; quam ceteri hyacinthi, si enim purus fuerit aer, qui nos circumit, clarius lucebit, ejusque facies nobis videbitur micantior, & quasi obridens; si vero fuerit aer nubilosus, ipsa pariter fiet obscura, & de ejus splendore & forma remittet, ut hinc innotesceret hyacintho virtutes a cœlo derivari. Ceterum tres hujus lapidis species natura sua sunt duræ, neque ex his sigillorum sculpturæ nisi magno labore fiunt. Hiacynthi virtutes sunt quæ sequuntur, i. e. frigiditas, quæ corpus refrigerat, conciliat gestanti somnum,

וישמור

(a) Vide *Plinium ibid.* cap. 42.
(b) Vide *Plinium ibid.*
(c) Vide *Plinium ibid.* cap. 42. Vide *Plinium ibid.* cap. 24.

וישמור האדם מכל רע בזמן המגפה ושנוי האויר אם יתלוהו על הצואר ויגע הבשר וירד על החזה במקום מושב הלב והוא טוב כמו שאמרו החכמים להעשיר. וימציא לנושא אותו חן וחסד ורחמים בעיני כל רואיו ויועיל לחכמה ולהשכל. והנה שם האבן הזה בלשוננו הקדוש היא שבו על שם הישיב והמנוח מלשון לכן קראתי לזאת רהב הם שבת ישעיה ל׳ והלשון לועז האומר ייאצורי לשכיבה הוא כמעט דומה לשם הזה יאצינטו. וגם השכיבה נאמרת על ההנאה והמנוחה והמרגוע כמו שכתב החכם רד״ק בשרש שכב. עד כי ישמש שבו לשכיבה ולישיבה ולמנוחה גם יחד.

אמנם נתנה האבן הזאת לנפתלי מפני שהוא היה חכם ובעל מליצה כדכתיב הנותן אמרי שפר. והיה עשיר ושלו ושקט ושמח כדכתיב נפתלי שבע רצון ומלא ברכת יהוה. על כן השבו היה ראוי בלי ספק לעלות לגורלו באבני החשן.

האחלמה או האוניקו הזאת של מינים רבים כי יובדלו ביניהם או מצד הצבע שלהם או מצד המקום הבאים ממנו. אך חמרו של אוניקו הוא בעצמו שוה לכל המינים שלו. אמנם מצד הצבע יהיו האוניקו של חמשה מינים. המין הראשון הוא לבן דומה לצפרן האדם כי כן נקרא בלשון יון הצפרן אוניקס. והמין הזה אין לו שום רישום עליו. המין השני הוא לבן עם רישומים אדומים. המין השלישי הוא לבן עם רשומים שחורים. הרביעי הוא שחור בהחלט מבלי שום רושם. החמישי והוא הטוב שבכלם הוא שחור עם רישומים לבנים. ואולם ההבדל שיש ביניהם מצד המקום הוא על שני פנים. כי המינים האלה כלם או הם באים מארץ מדין או מארצות הערב.

אמרו החכמים שלהם כי מי שישא האבן הזה עליו היא מביאו לידי דאגה ופחד ורעדה וירבה החלומות המבהילים והקטטות והמריבות והמלחמות. על כן האוניקו נקרא בלשוננו הקדוש אחלמה על שם החלומות שמביא עליו הנושא אותו: וכן כתב רד״ק ז״ל בשרש חלם שהאבן אחלמה נקרא כן על שם החלומות.

והנה נתנה האבן הזאת לגר מפני שהיה לעולם טרוד במלחמות כדכתיב גד גדוד יגודנו היינו גדודים יגודו הימנו

& quietem, & lætitiam, cordique prodeſt, & epidemiæ, & aeris mutationis tempore ab omni morbo tuetur, ſi collo appenſus, carnemque tangens, ſuper pectus deſcenderit, ubi ſitum eſt cor. Optimus eſt (uti dicunt ſapientes) geſtanti, ut diteſcat, & inveniat gratiam & miſericordiam, & pietatem in conſpectu omnium, qui illum videant; prodeſt quoque ſcientiæ & intellectui; hic lapis noſtra ſancta lingua שבו appellatur ob quietem & requiem, ex eo quod ſcriptum eſt *Iſai.* XXX. 7. *Ideo clamavi ſuper hoc; ſuperbia tantum eſt* שבת *quieſce*; & vox vernacula *giacere* i. e. שכיבה eſt fere ſimilis nomini hyacinthi. Pariterque שכיבה uſurpatur ad ſignificandum jucunditatem, quietem, & requiem, uti ſcribit ſapiens *Radak* in radice שכב.

Idcirco attributus fuit hic lapis Nephtali, quia erat ſapiens & optimus orator, uti ſcriptum eſt *Geneſ.* XLIX. 21. *Dans eloquia pulchritudinis*. Et erat dives, quietus, & tranquillus, & lætus, ſicuti ſcriptum eſt *Deut.* XXXIII. 23. *Nephtali abundantia perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini*. Ea de cauſa conveniens erat, qui ſorte impartiretur ſine ullo dubio Nephtali in lapidibus pectoralis.

האחלמה, aut onychis ſunt multæ ſpecies, quæ cum colore, tum loco, unde afferantur, inter ſe differunt; at onychis ſunt quinque ſpecies; prima candida eſt humani unguis ſimilitudine; unguis enim Græce ὄνυξ appellatur, iſtaque ſpecies nulla zona inſignitur; ſecunda candida eſt rubris zonis, tertia candida eſt nigris zonis, quarta tota nigra eſt nullis zonis inſignita, quinta omnium optima nigra eſt albis zonis inſignita; ceterum diſcrimen, quod inter illas intercedit, ratione loci; eſt duabus de cauſis; eo quod omnes ſpecies afferantur ſive de Media, ſive de Arabia.

Dicunt eorum Sapientes, quod qui hunc lapidem geſtat, perturbatione, metu, & tremore afficiatur, & ab eo multiplicentur ſomnia horribilia, & turbæ, & contentiones & certamina; idcirco onyx noſtra ſancta lingua אחלמה appellatur, propter ſomnia, quæ geſtanti derivantur; atque ita ſcribit Radak f. m. in radice חלם, quod lapis אחלמה propter ſomnia ita appelletur.

Aſſignatus fuit hic lapis Gad, quia ſemper bellis occupatus fuit, ſicuti ſcriptum eſt *Geneſ.* XLIX. 19. *Gad accinctus præliabitur ante eum*. Id eſt exer-

שיעברו עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ. ואם תאמר שילחמו בלבד עם המערכת הראשונה שתצא לקראתם מהאויבים כדכתיב ועבדיך יעברו כל חלוץ צבא לפני יהוה למלחמה ואחרי כן ישקוטו ויניחו אחיהם שילחמו הם לבדם עם שאר המערכות. אין הדבר כן. כי הוא גד יגוד גם כן עם העקב היינו ילחם תמיד עד שיודיע למערכות האחרונות שהם עקב וסוף מחנה האויבים, באופן שיהיו תמיד עסוקים ונטפלים במלחמות. גם בני גד היו דואגים מאד על מיתת משה רבינו עליו השלום ועל כן מאהבתם אותו כאשר ראו בראשונה קודם שיעלו ראשי עם ישראל לארץ שהיתה שם חלקת מחוקק ספון אשר צדקת יהוה עשה ומשפטיו עם ישראל בחרו לשאל הארץ ההיא לנחלה מאת יהוה עד שתהיה ראשית כבוש הארץ עולה לחלקו בראשונה לא מפני שיחפצו ויתאוו לישב שם בשב ואל תעשה מפני רכות לבבם וירצו לקחת להם שדה אחזה מבלי כלי מלחמה כי הנה כתוב ואנחנו נחלץ חושים כו׳ עד אשר אם הביאונום וכן עשו כדכתיב ויתא ראשי עם אלא מפני שנכספה וגם כלתה נפשם לחסות תחת צל קבורת בחיר יהוה כאשר העיד הכתוב ואמר כי שם חלקת מחוקק ספון. והנה הדאגות המתמידות והמלחמות החזקות אין ספק שיביאו גם כן על האדם הטרוד והיעף והיגע חלומות מבהילים וחזיונות של פחד ורעדה על דרך רעיונך על משכבך סליקו. אמנם בזכות האבן הזאת המזכרת טרדות שבטו ודאגת בניו לפני יהוה יזכה גד כי ירחיב יהוה את לבו מרוב שלום וגם ירחיב את גבולו עד שישקוט על כר נרחב שמח וטוב לב וישלוט באויבים מבלי עמל ואנחה ויעלוז

citus ab eo præliabuntur qui cum fratribus suis incedent ab bellum armati, donec terra subjiceretur. Si tibi veniret in mentem dicendum esse, quod solum cum prima hostium acie pugnarent, quæ contra illos egrederetur, sicuti scriptum est *Num.* XXXIV. 27. *Nos autem famuli tui omnes expediti pergemus* לפני יהוה *ante Dominum ad bellum*; & deinde quiescerent & tranquilli essent, & sinerent fratres suos cum ceteris aciebus solos præliari; non ita se res habet, quia Gad pariter usque ad finem pugnare debebat, sicuti dictum est *Genes. ibid.* i. e. pugnabit jugiter, donec ad novissimas acies perveniret, quæ sunt extrema & finis castrorum hostium, ita ut semper bello operam impenderent. Præterea filii Gad morte Mosis magistri nostri b. m. plurimo affecti erant mœrore; propter amorem quo illum prosequebantur, quando primum viderunt, priusquam adscenderent principes populi Israelis ad terram, quod ibi sepultus esset legislator qui *fecit justitias Domini*, & *judicium suum cum Israel*, decreverunt petendam illam terram in suam hæreditatem a Domino, ita ut prima terra subacta primum in portionem suam sibi contingeret; non ea de causa quod ibi cuperent habitare propter animi sui infirmitatem, & sine armis agrum possessionis capere vellent; quinimo dixerunt *Num.* XXXII. 17. *Nos autem ipsi armati & accincti pergemus ad prælium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua*. Atque ita fecerunt, sicuti dictum est ויתא ראשי עם; sed ea tantum causa, quod concupivit, & desideravit eorum anima confugere sub umbra sepulchri dilecti Domini, sicuti testatur scriptura *Deut.* XXXIII. 21. *Quod in parte sua doctor esset repositus*. Ceterum certum est a doloribus, & perturbationibus continuis, & maximis bellis sine ullo dubio homini occupato, & defatigato derivari somnia, quæ deterrent, & visiones terribiles, & horribiles, sicuti scriptum est *Daniel.* II. 29. *cogitare cœpisti in strato tuo*. Idcirco ob virtutem & meritum hujus lapidis, qui hujus tribus occupationes commemorabat, & perturbationes suorum filiorum coram Domino, Gad habitus est dignus, ut Deus multa pace dilataret cor suum, & proferret fines suos, donec in prato amplo lætus & corde hilaris conquiesceret, & inimicis suis facile sine labore & suspiriis dominaretur, & exultaret coram Domino, quando in suam po-

לפני יהוה כשיפלו בירו בנקלה כמו שישמח
הארי בשיטרוף זרוע וקדקוד הנטרף ויאכל
וישבע והוא כורע ורובץ תחתיו מבלי
שיחזר אחריו.

התרשיש או הקריסוליטו הוא אבן של
ארבעה מינים. כי הנה או הוא בא מארץ
הערב או הוא בא מארצות אשכנז או הוא
הינדי או הוא בא מכוש. וצבע הערבי הוא
בלתי פשוט ועכור. והאשכנזי הוא כצבע
לבן חלוש נוטה מעט אל הזוהר והוא אבן
רך הנשבר בנקלה. ההינדי צבעו יטה מעט
אל הצבע ההוא הנקרא ביאניאו או הוא
דומה לשמן זית הצלול. או הוא דומה
למימי הים שנוטים אל ירקות חלוש
מהעשבים עם מעט ארמימות והוא בהיר.
עד שהתרשיש הדומה לים ידמה לרקיע
שבו נראה דמות התרשיש כדכתיב ביחזקאל
א׳ מראה האופנים ומעשיהם כעין תרשיש
כו׳. ועוד כתוב ומראה האופנים כעין אבן
תרשיש יחזקאל ט׳ והכושי יש לו צבע
ירוק חלוש ובהיר ולעין השמש יבהיק
כוכב שצבעו דומה לזהב והשני מינים
האחרונים הם הנבחרים שבמינו.

אמרו החכמים בטבע האבנים כי יעיל
הקריסוליטו לאברי הנשימה ולרכות הלבב
ולמרה השחורה. ושהוא מנגד לסכלות
ושהוא מגרש ומבריח הרוחות רעות ושהוא
מחכים הפתאום ונותן בם דעה ובינה
והשכל ושימנע החלימות הרעים. ושירפא
הפחד והרעדה. ושהנושאו עליו הוא מוצא
חן בעיני כל רואיו. ושאם האדם ישתמש
ממנו תמיד יצליח בפרקמטי ויהיה ערום
ופקח בעסקי העולם.

והנה נתן התרשיש לאשר מפני שהוא
היה מוצא חן כדכתיב יהי רצוי אחיו.
ועוד מפני שידמה התרשיש לים. וכאשר
נאמר שופטים ה׳ אשר ישב לחוף ימים
ועל מפרציו ישכון. או מפני שידמה
הקריסוליטו לצבע השמן זית הטוב שהוא
הדבר שנשתבחה בו ארצו כדכתיב וטובל
בשמן רגלו. עוד מפני שהיו בני שבטו
חכמים כבראה באשה התקועית ובאשה
החכמה דשבע בן בכרי. שאמרו ז״ל שהיא

teſtatem caderent, quaſi leo lætatur, quando *cepit brachium & verticem*, & comedens ſaturatur, & ſe incurvans recumbit, neque inſequitur.

התרשיש ſive chryſolithus eſt lapis quatuor ſpecierum; etenim vel ex Arabia, vel ex Germania, vel ex India, vel ex Æthiopia affertur. Arabici color eſt ſimplex & turbidus; & Germanici color eſt albus remiſſus, & ad micantem inclinat, & eſt lapis tener, qui facile frangitur. Indici color inclinat fere ad illum colorem, qui cyaneus appellatur, aut ſimilis eſt claro olivarum oleo, aut aquis marinis, quæ referunt virorem hebetiorem herbarum aliqua rufa nota diſtinctum, & eſt diaphanus, ut chryſolitus, qui mari ſimilis eſt, firmamento aſſimiletur, in quo Chryſolithi ſimilitudo conſpicitur, uti ſcriptum eſt *Ezech.* I. 16. *Et aſpectus rotarum, & opus eorum quaſi lapis* תרשיש *chryſolitus* &c. Sic Hebræus. Pariterque *ibid.* ſcriptum eſt x. 9. *Species autem rotarum erat quaſi viſio lapidis chryſolithi*. Æthiopici color eſt viridis hebetior, & diaphanus, & ad oculum ſolis ſplendet quaſi ſtella quæ aureo colore inſignita ſit: duæ poſteriores ſpecies ſunt omnium optimæ.

Dicunt, qui periti ſunt in ſcientia naturæ lapidum, chryſolitum prodeſſe organis reſpirationis, & cordis palpitationi, & melancholiæ, & inſcitiæ adverſari, & ſpiritus malignos abigere & expellere, & indoctos ejus cauſa fieri ſapientes, illiſque ſapientiam, ſcientiam, & optimum intellectum comparare, malaque ſomnia prohibere, timiditati & tremori mederi, illumque, qui geſtat, invenire gratiam in oculis omnium, qui ipſum intueantur, eumque, qui ſemper eo utatur, in mercatura proſperaturum, & in rebus humanis ſagacem & prudentem futurum.

Ecce attributus eſt hic lapis chryſolithi Aſſer, quia inveniebat gratiam, ſicuti ſcriptum eſt *Deut.* XXXIII. 24. *Sit placens fratribus ſuis*. Præterea quod chryſolytus mari comparetur, & de Aſſer ſcriptum eſt *Judic.* V. 17. *Aſſer habitabat in littore maris, & in portubus morabatur*. Aut quod chryſolithus ſit ſimilis optimo olivarum oleo, quo maxime ejus terra celebrata eſt; ſicuti ſcriptum eſt *Deut.* ibid. *Et tingat in oleo pedem ſuum*. Præterea, quod viri ſuæ tribus eſſent ſapientes, uti videtur in muliere Tekoah, & in muliere ſapiente Seba filii Bicri, quam dicunt noſtri Sapientes fuiſſe Scerach filiam Aſſer quod demonſtratur ex pa-

היתה שרח בת אשר . וכן נראה מתרגום הקדוש יונתן בן עוזיאל על פסוק ושם בת אשר שרה . ששרה היתה רבת הימים שכתב ושום ברת אשר שרח דאתברת בשיתין ריבוון מלאכין ואיתעלת לגינתא דעדן בחייהא מן בגלל דבשרת ית יעקב דעד כדון יוסף קיים . ועוד בשבח השמן אמרו רבותינו ז״ל כל מה שהאב משכח השמן מפקח ,

השוהם או הסמיראלדו הוא בין כל האבנים טובות השלישי במעלה. ואין בכלם צבע שייטב בעיני האדם יותר מצבע האבן הזה כי הנה אנחנו מתעדנים מאד במראה הירוק של כל העשבים והאילנות הרטובים בטבע וכל מכן מראה הסמיראלדו יהיה טוב וישר ואהוב ונחמד בעינינו מפני שלא ימצא דבר אחר בנבראים שיטה לצבע הירוק השלם והמובחר כמוהו . ועוד הסמיראלדי לבדם הם נאים ומתוקנים לעינים תמיד ולא ירוו או ישביעו אותם לעולם עד שיקוצו בם ולא יחפצו במראיתם אך בהיות העינים חלושים ועיפים במבט דבר מה הקשה לעינים יהזירו הסמיראלדי הראות על מתכונתו עד שיהיו העינים שלוים ושקטים בריאות וחזקו הראות כבראשונה. והאומנים המפתחים פתוחי חותם באבנים הטובות נשתמשו בהם להסיר מעיניהם כל חלשה ויניחה הבאה בהם כשיתעסקו ומן ארוך במלאכת הפתוח. עוד הסמיראלדי הם מחזיקים העינים עד שיראו למרחוק המשתמשים בם יותר ממה שרואים בלתם וזהו כי יחזיר אורו הסמיראלדו בעננו ענן מאיר ומצהיב בכל גופו עד כי יזרח ויפיע על כל מה שהוא סביב לו .

והנה הסמיראלדי הם של שנים עשר מינים. היינו כפי טבע המקומות המובאים מהם והם אלה. השיטיצי. הבריטאניצי. שבאים מאינגילטירה. המצריים. הציפריאני. הכושיים . הארמיביאי . הפרסיים . האטיניאינסי . והבאים מארץ מדי הקארקידוניאי . הלאקוניצי. והציציליאני. אך המעלה הראשונה תיוחס לסמיראלדי שיטיצי כי הם יותר קשים משאר הסמיראלדי ואין בהם כל מום כמו שיש בשאר המינים מהם . המעלה השנית היא בבריטאני היינו בבאים מארץ אינגילטירה. והשלישית היא במצריים. והשיטיצי כמו שאמרו רבים ומצאו בהרים הגבוהים במקום אשר שם מחצבי הזהב ובעמל רב וביגיעה נמרצת יקחו אותם אנשי הארץ משם. כי הגריפי נקרא הגריפו בלשוננו הקדוש פרס והוא העוף טמא השני הכתוב בפסוק הנשר והפרס כו׳ אשר שם יקננו ישמרו אותם ולא יניחו שהגוים הדרים בהר ההוא יטלו

raphrasi Chaldaica S. Jonathanis Uzielidis , qui in textum *Num.* XXVI. 46. *Nomen autem filiæ Aser fuit Sara*; quæ plurimos vixerat annos: ita scribit; & nomen filiæ Aser fuit Sara ; & vivens in Paradisum ingressa est , quod Jacobo nunciasset , Josephum adhuc vivere. Præterea in olei laudem hoc dixerunt Sapientes nostri f. m. quod pater oblivisci facit , filius facit recordari , aut quod oliva oblivisci facit , oleum recordari facit.

השהם aut smaragdus (*a*) tertium inter lapides pretiosos æstimationis obtinet locum ; neque ullus color hoc hominum oculis (*b*) jucundior est , *Nam herbas quoque virentes , frondesque avide spectamus ; Smaragdos vero tanto libentius , quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret . Præterea soli gemmarum contuitu oculos implent nec satiant ; quin & ab intentione alia obscurata adspectu smaragdi recreatur acies*; ita ut oculi quieti & valentes ad pristinum statum restituantur . *Scalpentibusque gemmas non alia gratior oculorum refectio est ; ita viridi lenitatem lassitudinem mulcent. Præterea longinquo amplificantur visu , qui his utuntur , inficientes circa se repercussum aera , semperque sensim radiantes , & visum admittentes.*

[*c*] Smaragdorum genera sunt duodecim , i. e. a locorum natura , unde afferuntur , & sunt sequentes ; Scythici , Brittanici , qui ex Anglia adducuntur , Ægyptii , Cyprii , Æthiopici , Armenici , Persici , Athenienses , & qui de Media afferuntur [*d*] Charchedonii , Laconici , & Siculi . Sed princeps (*e*) Scythicis tribuitur locus ; sunt enim reliquis smaragdis duriores , neque maculis ut ceteri deformantur . Proximum locum obtinent Brittanici (legendum Bactriani) qui en Anglia afferuntur , & tertium Ægyptii , Scythici , uti multi dixerunt, deprehenduntur in altissimis montibus , ubi sunt auri fodinæ , multoque labore & molestia ab ejus regionis incolis colliguntur , eo quod Gryphes , [qui Hebraice dicuntur פרס , & est avis im-

אותם

(a) Vide *Plinium ibid.* cap. 16.
(b) Vide *Plinium ibid.* (c) Vide *Plinium ibid.* c. 16. (d) Male Brittanici , legendam Bactriani Vide *Plinium ibid.* (e) Vide *Plinium ibid.* (f) Legendum Calchedonii vide *Plinium ibid.* c. 18.

אותם משם גם כי הם באים מזויינים תמיד להוציא בחזקה ממקומם הטבעי הזהב והסמיראלדי. נקראו הגוים ההרים שם ארימאספי- ואין להם אלא עין אחת במצחם. אולם יוני אחד העיד כי הסמיראלדי יצמחו בהרים אשר הם במעי ים אוקיאנוס הנקראים בלעז סקוליי. ואחרים אמרו והוא האמת. שיולדו במחצב הנחשת כי החלודה של נחשת הנקראת בלעז רוביגיני היא ירוקה כעשבים עד מאד. והנה הסמיראלדי היפים הם ירוקים בשלמות עם זוהר נמרץ עד כי יצבעו בברקם וזיום האויר הסמוך בצבע ירוק וצריך שיהיה השטח העליון שלהם ישר וחלק באופן שהחלק האחר לא יכסה בצלו החלק האחר ממנו עד שלא יראה בעבור זה הזוהר שלו בכל החלקים בשוה כמו שנראה בשטה הישר והחלק.

אמרו החכמים כי הסמיראלדו יועיל בסמים הממיתים כי אם יתנו ממנו כמו שמנה גרעיני שעורה כתוש היטב עד שיהיה לעפר דק למי שאכל סם ממית יציל החולה מהמות. ואמרו שאם הנחשים הרעים יביטו כמו שעה בסמיראלדו הטוב ימקו עיניהן בחוריהן והוא טוב אם יהיה תלוי בצאור או קשור בטבעת לשמור האדם שלא יבא לידי חולי הנופל. וגם הסמיראלדו הוא מתנגד לבעילת האשה ואם יהיה ביד האדם כשהוא בא עליה יתפוצץ מרוב ההתנגדות שיש לו עם משכבי האשה. אמר אלבירטו מאניו בספרו השני ממיני המחצב והאבנים טובות פרק יז׳ כי מלך אונגריאה שמלך בימיו של אלבירטו. היה לו סמיראלדו אחד טוב ומובחר קשור בטבעת באצבעו בשעת בעילת המלכה אשתו ושבעת הביאה נשבר האבן לשלשת חלקים. עד כי הדבר ברור הוא שהסמיראלדו בטבעו הוא שונא הזימה. ואמרו שיועיל לזכירה ולעינים. ושהוא טוב לעשיר. ושהוא מלמד לשון האדם להליץ ולדבר בחכמה. ולהבין החידות הנעלמות ושכמעט יביא האדם לידי נבואה.

והנה נתנה האבן הזאת ליוסף מפני שהיו לו עינים טובים לראות ולהכיר והיתה לו גם כן זכירה מעלייתא כדכתיב וירא

munda secunda descripta in textu הנשר ואת הפרס] qui ibi nidificant, eos custodiant, neque sinunt montis incolas accipere, ut semper armati adveniant, ut a naturali loco aurum & smaragdos vi abstrahant. Qui hanc incolunt regionem, vocantur Arimaspi, unoque tantum in fronte insigniuntur oculo. Ceterum Græcus autor testatur Smaragdos florere in montibus, qui sunt in sinu maris oceani, qui Italice *scogli* appellantur; at alii (quod verum est) dicunt produci in fodinis æris, quia æris rubigo instar herbæ est viridis. Ecce perfectiores smaragdi singulari virore insigniuntur cum magno nitore, ita ut suo fulgore & splendore vicinum aerem viridi colore collustrent; at necesse est, ut superior superficies sit recta & lævis, ut pars altera alteram sua umbra non tegat, ut ea de causa ex omnibus partibus ejus splendor non conspiciatur, uti conspicitur, tum cum ejus superficies sit recta & æqualis.

Dicunt Sapientes, smaragdum contra aromata virulenta prodesse; si enim præbeatur ex eo quantitas octo granorum hordeaceorum ita contusa, ut pulvis minutissimus fiat, illi, qui aromata venenata comederit, ægrotus a morte liberabitur; testantur pariter, si serpentes in smaragdum pretiosum fere horam inspiciant in eorum visu oculos liquefieri. Præterea optimum est, si collo appendatur, aut in annulo insertus ad præservandum hominem epilepsia. Pariterque smaragdus veneri adversatur, si in hominis manu deprehendatur, cum veneri dat operam, frangetur ob antipathiam adversus muliebrem concubitum. Dicit *Albertus Magnus* in suo secundo libro de qualitatibus metallorum, & lapidum pretiosorum cap. 17. Unghariæ regem, qui *Alberti* ætate regnabat, habuisse smaragdum pretiosum, & selectissimum annulo insertum, quem digito gestabat, dum cum Regina ejus uxore concumberet, in concubitus actu lapidem in tres fractum esse partes; ita ut manifestum sit, smaragdum sua natura lasciviæ adversari. Dicitur præterea prodesse memoriæ, & visui, & divitiis comparandis, & eloquentiæ cum elegantia, & sapientia, & explicandis ænigmatibus occultis, & fere homini divinationem affert.

Ecce hic lapis Josepho attributus est, quia optimis præditus erat oculis ad videndum, & cognoscendum, & singulari ornatus erat memoria, uti scri-

יוסף את אחיו וגומר . ויזכור יוסף את החלומות וגומר . וגם מפני שלא רצה לבא לידי חטא ובעילת זנות עם אשת אדוניו כדכתיב ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה . וכשברך יעקב אותו אמר ותשב באיתן קשתו ויפוזו רועי ידיו. וגם מפני שהיה חכם ובעל הלצה נאה כנראה בפתרון חלום פרעה שהשיב בהדרגה ובחכמה על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון . וגם מפני שנצנצה בו רוח הקדש וידע מה שהיה עתיד לבא במהרה או ברב הימים ברוח נבואה כדכתיב אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת. וגם מפני שהיה איש מצליח ובעבורו אדוניו העשיר כדכתיב ויברך יהוה את בית המצרי וגומר. והוא גם כן היה עשיר גדול ושולט בכל ארץ מצרים וכתיב וילקט יוסף את כל הכסף וגומר וגם בלי ספק היה לו עושר בפלא מפני שבלבל את כל בית אביו ואחיו בשנות רעבון לחם לפי הטף עד שהאבן הזאת מן הדין היתה לו למנה נאה באבני החשן.

הישפה או היאספי . יש מהחכמים שאמרו שימצאו במינה הזכר והנקבה. ואלבירטו בספרו השני מהאבנים טובות פרק ח' כתב כי היא אבן רבת הצבעים ושהיא של עשרה מינים ולא זכר אותם . אמנם אני אחרי היגיעת הרבה בינותי בספרים ובמחברים שונים ומצאתי המינים האלה שהם עשרה במספר מפוזרים בספריהם ולקטתי אותם זה אחר זה בראשונה ואלה הם. היינו ההינדית הנקרא פעם גאראמאציאה ופעם פוליגראמוס . הציפריאה . השיטיקה הפרסית הנקראת איריקוסה מפני שבצבעה היא דומה לנחשת הנקרא בלשון לאטינו איס. הטירמודונציאקה. הקאפארוציאה . הפריגיאה. הטראציקה. הקאלצידיקה. היאספי . אקאטי. והיא אבן ישפה מורכבת בטבע בתוך המחצב שלה עם אבן אחרת הנקראת אקאטי. ובלשון לעז אגאטה . אמנם ההינדית היא ירוקה כעשב ובהירה והוא דומה לסמיראלדו .

ptum est *Genes.* XLII. 8. *Et tamen fratres ipse cognoscens &c. Recordatusque somniorum* &c. Præter hæc quod noluerit peccare, & adulterium committere cum uxore domini, sicuti scriptum est *ibid.* XXXIX. 10. *Et ille recusabat stuprum*. Neque illi auscultavit, ut cum ea concumberet; & quando illi benedixit Jacob, dicit *Genes.* XLIX. 24. *Sedit in forti arcus ejus, & dissoluta sunt vincula brachiorum, & manuum illius*; Præterea quod esset sapiens, & eloquens ut apparet in interpretatione somnii Pharaonis, qui gradatim, & singulari sapientia respondit, primum primo, & extremum extremo; paiterque, quod in illum influxit spiritus sanctus, & futura cognovit statim, aut multo post tempore spiritu prophetico, sicuti scriptum est *ibid. Quia ostendit tibi Deus omnia quæ locutus es*. Pariterque quia erat fortunatus, ejusque causa ejus dominus locuples factus sit, sicuti scriptum est *ibid.* XXXIX. 5. *Benedixitque Dominus domui Ægyptii* &c. Præterea ditissimus erat, & universæ terræ Ægypti dominabatur, sicuti scriptum est *ibid.* XLVII. 14. *Ex quibus omnem pecuniam congregavit* &c. Præterea sine ullo dubio miris affluebat divitiis quia pane aluit universam domum sui patris, & ejus fratres in annis caritatis ut merito in suam partem illi hic lapis contingeret in lapidibus pectoralis.

הישפה, aut Jaspis; nonnulli sapientes asserunt in sua specie marem & fœminam deprehendi. *Albertus* in suo libro secundo cap. 8. de lapidibus pretiosis, scribit esse lapidem variis coloribus insignitum, ejusque decem esse species, neque mentionem facit. At ego post singularem laborem studui in libris, & in variis autoribus inveni, decem esse species, quæ dividuntur in libris, & ego summa fide unam post aliam collegi; i. e. (*a*) Indica, quæ aliquando Garamasia appellatur, & sæpe Polygramos, Cypria, Scythica, Persica, quæ vocatur (*b*) Ærisusa, quia ejus color est לנחשת similis, quod latine æs dicitur, Thermodontiaca, Cappadocica, Phrygia, Thracica, Chalcidica, & Jaspethis; & naturaliter lapis Jaspidis in sua fodina cum alio lapide, qui Achates, & Italice *Agata* appellatur, conjunctus est. Ceterum Indicus instar herbæ viret, & est diaphanus, & smaragdo similis est, neque ullum inter illos intercedit di-

ואין

(a) Vide *Plinium ibid.* cap. 37.
(b) Vide *Plinium ibid.*

ואין הבדל ביניהם אלא מצד חמרם כי
חמר היאספי הזאת הוא יותר גס ממה
שהוא חמר הסמיראלדו והוא היותר
חשובה שבשאר מיני היאספי. הציפיריאה
והשיטיקה הם צירוליאי בצבעם שאמרתי
שהוא הוא הצבע הנקרא בלשון יון
ביאניאו. ואולם הצרפתים קוראים לציפריאה
יאספיס לבנה; והקאפאדוציאה צבעה הוא
בתכלת נוטה לצבע צירוליאו ואינה בהירה·
הפריגיאה היא נוטה אל האדמימות,
והטראציקה תטה לצבע ההינדית. ואינה
מובחרת כמוה. הקאלצידיקה היא עכורה
ומעורבת בצבעים רבים והיא הגרועה
שבכלם. ואחרי ההינדית היאספי הנוטים
לצבע התכלת הם שניות במעלה. אחריהן
היא היאספי שצבעה דומה לשושנה כמו
הפריגיאה. ואחריה היא הטראציקה הדומה
לסמיראלדו הגרוע.

אמרו החכמים כי סגולות הישפה הם
אלה היינו שישמור האדם שלא יתנו לו
הסמים הממיתים. ושהנושאו לא ימות
ויחנק בשטיפת הימים והנחלים. ונאלינו
העיד שהוא מרפא במגע את חלשת
האצטומכא מבלי שיפותח עליו צורת
הדרקון או הנחש כמו שהיה עושה המלך
ניקיפסו. ועוד הישפה יש לו צבע עוצר
חזק שיעצור הדם במגע כשהוא שותת
מהפה או מהמקורה או מהרחם. ושהוא
טוב להחזיק ראות העינים מפני צבעו
הירוק הטוב להם. והשמיר תאות המשגל
הבלתי נכון ונאות באדם. ושיועיל לאשה
המקשה ללדת.

אמנם נתנה הישפה לבנימן מפני הכב
העוצר שבו לרצון לו לפני יהוה מפני
שסגר את פיו הפתוח ולא הלשין את
אחיו לאביו במכירת יוסף. ועוד לזכור לו
זכות אמו שילדה אותו חי והיא הלכה
לעולמה בעת לדתה ולא הזיקה ולא
המיתה אותו עמה. ועוד להגין על שבטו
במעשה פלגש בגבעה שאולי בזכות האבן
הזה שהיה בחשן והגין על הזימה לא מתו
השש מאות איש שנסו המדברה אל סלע
רמון ולא נכרת שבט אחד מישראל מכל
וכל. ועד כה עזרני יהוה למען טובו
בחקירת מהות ואיכות אבני החשן כפי
טבע האבנים ותכונת שבטי יה החקוקים
עליהם. כן יגבר עלי חסדו בדרישת אבני
האפוד אבני זכרון לבני ישראל. ואדברה
בעדותיו נגד מלכים ולא אבוש.

ſcrimen, niſi materiæ ratione, quia Jaſpidis materia eſt ſmaragdi materia craſſior, & præ ceteris Jaſpidis ſpeciebus æſtimatur. Cyprius & Scythicus ſunt colore cærulo, quem dixi eſſe colorem illum qui Græce *κυάνεος* dicitur. Idcirco Galli Cyprium Jaſpidem album appellant; & Cappadocici color eſt inſtar hyacinthi, qui inclinat ad colorem cœruleum, neque eſt diaphanus. Phrygius ad rubedinem inclinat, Thracicus ad colorem Indici, at illo minoris æſtimatur; Chalcidicus eſt turbidus, variiſque coloribus immixtus, & infimum obtinet locum; Poſt Indicum Jaſpidibus, qui ad hyacinthi colorem inclinant, ſecundus tribuitur æſtimationis locus. Poſt illos eſt Jaſpis Phrygius, cujus color eſt roſæ ſimilis; Poſt hos commemoratos eſt Thracicus, qui deteriori ſmaragdo ſimilis eſt.

Dixerunt Sapientes, Jaſpidis virtutes eſſe ſequentes, i. e. præſervat hominem a venenis mortiferis; & qui geſtat, non moritur ſuffocatus in maribus, & fluminibus; & *Galenus* teſtatur tactu mederi ſtomachi infirmitati, quamvis non ſit illi inſculpta draconis aut ſerpentis figura, uti factum eſt ab rege Nikipſu. Præterea Jaſpis tactu adſtringit valide ſanguinem, qui defluit ex ore, aut naribus, aut vulva; viſumque corroborat ob optimum colorem viroris, abigitque appetitus carnales, qui hominem dedecent, prodeſtque mulieri in partus difficultate.

Idcirco attributus fuit Jaſpis Binjamin ob virtutem adſtringentem, quæ illi a Deo aſſignata eſt, quia cohibuit os ſuum, ne patri accuſaret fratres ſuos in venditione Joſephi; præterea ad commemorandum matris meritum, quæ vivum illum peperit, & ipſa mortua eſt, neque detrimentum attulit, neque ſecum occidit, pariterque ad protegendam tribum in opere concubinæ Gabaa; probabile enim eſt ob meritum hujus lapidis, qui erat in pectorali, & a laſcivia tuetur, non periiſſe ſexcentos viros, qui in deſertum ad ſaxum Rimmon fugerunt; ut ne una ex Iſraelis tribubus omnino deficeret. Hactenus auxiliatus eſt mihi Deus mirabili ſua miſericordia in inveſtigatione ſpecierum & eſſentiæ lapidum pectoralis juxta lapidum naturam, & diſpoſitionem tribuum Domini ipſis inſculptarum; ita Deus miſericordia ſua me corroboret in inquiſitione lapidum humeralis, lapidum memorialium pro filiis Iſraelis; & ego loquar de teſtimoniis ejus in conſpectu regum, & non confundar.

אין ספק כי כמו שאבני החשן היו שנים עשר לשנים עשר שבטי יעקב חלוקים זה מזה וזה מזה. כן אבני האפוד היו שנים בלבד דומים זה לזה וזה לזה לשמוש שמות ששה השבטים על האבן האחת. ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית. ומפני שאותיות אבני החשן היו בלבד ששה על אבן אחת ואותיות השבטים הכתובים על אבני האפוד היו חמשה ועשרים על כל אבן. והם ששה שבטים על כל אחד משתי אבנים לא רצתה התורה להטריח את ישראל למצוא אבנים טובות גדולות בעבור האפוד ושלא ימצאו אלא בהוצאה רבה וביגיעה גדולה כי עד משל הברקת. הנפך. והיהלום. ודומיהן. לא ימצאו אלא בדרך נס. שיהיו גדולות עד שיוכשרו לפתוח עליהם חמשה ועשרים אותיות מבלם על כל אחת מהן כמשפט ובחר בשהם בעד אבני האפוד להקל מעל ישראל ההוצאה הגדולה והטורח והעמל להיותו בפרט הגדול שבכל האבנים טובות כאשר אומר. והנה ידעתי גם אני ידעתי שיש באבנים טובות אבנים אחרות גדולות שיוכלו לשמש בשהם עצמו לששה שמות גם יחד כמו שהם הטופאציאו. היאס פי והאנטה. ודומיהן. אמנם נתרצתה התורה בשהם יותר מבשאר האבנים האמורים לסבה אשר אכתוב בעזרת יהוה בסמוך.

הלא כתבתי לכם כי הטופאציאו הוא גדול מאד עד כי עשו ממנו צלם ודמות פסל אחד למלכת מצרים הנקראת ארסינואי שהיה כאשר אמרתי ארבע אמות קומתו וכן היאספי אין ספק שהוא פרה ורבה גם הוא על קצת האבנים טובות הגם כי לא יגיע לגודל הטופאציאו לעולם. כי הנה אמר פליניאו בספר שבעה ושלשים מספור הדברים הטבעיים פרק ט׳ כי ראה חתיכה אחת מהאבן הזאת הנקראת יאספי שמשקלה היה אחד עשר אונקיות. ושמנה עשו פסל ודמות נירון קיסר ששריון קשקשים היה לבוש. וגם כתב בספר ההוא עצמו פרק אחד כי פירו המלך שעשה מלחמה לימים מקדם עם הרומיים ומלך על הגוים ההם הנקראים איפירוטו היתה לו אגאטה אחת שהיה עליה רשום דמות אפילו עם הציטארה בידו והוא אחד מהאלילים שדמו להם לאלוה היונים הקדמונים ואמרו שהוא מצא דברי השירות ומלאכת הרפואה ומשפט הגדת העתידות ואופן ירית החיצים. ומצא גם כן הכלי ההוא מהבינון שנקרא בלשון לעז ציטארה שהוא ממין הנבל כאשר כתבתי בפרקי הקודמים. וגם בחברת אפילו היו שם על

Manifeſtum eſt, ſicuti duodecim erant pro duodecim tribubus Iſraelis pectoralis lapides diſtincti & inter ſe diſſimiles, ita humeralis lapides inter ſe ſimiles duntaxat fuiſſe, quorum alteri ſex tribuum nomina, & alteri ſex quoque tribuum nomina inſcriberentur. Cum literæ lapidum pectoralis ſex tantum ſinguils lapidibus inſcriptæ eſſent; & literæ tribuum inſculptæ lapidibus humeralis quinque viginti ſiugulis lapidibus inſcriptæ eſſent; ſingulisque pariter lapidibus ſex tribuum inſcripta eſſent nomina, noluit lex moleſta eſſe Iſraeli, ut inveniret pro humerali lapides magnos pretioſos, qui ſine maximo impendio & labore comparari non poſſent; Etenim e. g. cœraunus, carbunculus, & adamas & his ſimiles niſi prodigioſe tam ampli inveniri non poſſint, ut perfecte & optime eorum ſingulis quinque & viginti literæ inſcribi poſſent; & elegit ſmaragdum in lapides humeralis ad allevandum maximum impendium, & moleſtiam, & laborem Iſraelis, eo quod præcipue præ ceteris lapidibus pretioſis ſit maximus. At ego non ignoro præter ſmaragdum in lapidibus pretioſos alios magnos lapides deprehendi, quibus una ſimul ſex nomina inſcribi poſſent, e. g. Topazium, Jaſpidem, Achatam, & his ſimiles: at lex præ ceteris commemoratis lapidibus ſmaragdum elegit ea de cauſa, quam Dei auxilio proxime deſcribam.

Jam ſcripſi mira magnitudine Topazium inveniri, ut ex eo efformata ſit ſtatua Arſinoe reginæ Ægypti, ut a me dictum eſt, in altitudine quatuor cubitorum, neque dubium eſt jaſpidem magnitudine nonnullos pretioſos lapides excellere, quamvis topazii magnitudinem nunquam aſſequatur. Etenim dicit *Plinius* lib. XXXVII. cap. 37. *Hiſtor. naturalis*. Magnitudinem jaſpidis quindecim unciarum vidimus, formatamque inde effigiem Neronis thoracatam. Pariterque *ibid.* ſcribit. c. 1. Pyrrhum regem, qui antiquitus cum Romanis bellum geſſit, & Epirotis imperavit, habuiſſe Achatam, cui inſculpta fuit imago Apollinis manu cytharam tenentis; qui eſt ex illis Idolis, quem Græci ſibi deum effinxerant, dicentes fuiſſe cantus, & medicinæ, & divinationis, & jaculationis ſagittarum, inventorem, pariterque inveniſſe inſtrumentum muſicum, quæ *cetra* Italice appellatur, quæ lyræ ſpecies eſt, ut in ſuperioribus capitibus a me ſcriptum eſt; Atque una cum Apolline in hoc lapide collocatæ fuerunt novem mulie-

האבן

האבן ההיא התשע נשים חכמות ששמו להם היונים הכוזבים לאלוהות נקרא בלשונם היונים מוסי היינו החכמות שהן על הזמרה והרקידה עד שהיה צריך שהאגאטה הזאת תהיה גדולה מאד.

אמנם השהם והוא הסמיראלדו יגדל בלי ספק על האבנים טובות האמורות הרבה כי הנה כתב טיאופראסטו שבדברי הימים של מצריים נמצא כתוב כי מלך אחד מבבל שלח דורון למלכם היינו למלך מצרים סמיראלדו אחד ארבע אמות ארכו ושלש אמות רחבו. וגם אמר שאצל המצריים עצמם בבית אלילים אמון היה אובליסקו אחד של ארבעה סמיראלדי ארבעים אמה ארכו ושמצדו האחד היה רחבו ארבע אמות. ומהצד השני היה שתי אמות. ואפיאוני פוליסטוריקו שקדם בזמן הרבה לטיאופראסטו כתב גם היא כי עוד בימיו היה בהלאבירינטו של מצרים הקולוסו מהסאטראפו שהיה מססמיראלדו אחד של תשעה אמות.

דעו בני כי מלת אוביליסקו הכתובה בפרק שלהם במקום הק׳ היא יונית שרוצה לומר אבן שלמה וזקופה גבוהה הרבה כמין עמוד מרובע שהוא רחב מתחתיו והולך ומתמעט מלמטה למעלה עד סוף גבהו עד שיהיה ראש העמוד חד מאד ויניחו אותו בחדותו כאשר הוא. או יעשו עליו בדמות כדור לנוי. בקראו העמודים האלה בלשון לעז אגוליי או פיראמידי שיש מהם עוד היום בעיר רומי. וגם מלת לבירינטו הכתובה עם האיפסילון אחרי הב׳ והטיטא אחרי הנון היא יונית ורצה לומר טרקלין או חצר של חדרים סביב ההולכים ונכנסים זה בזה בערבוביא עד כי מי שהוא באמצע החדרים אינו יודע למצוא הדרך המוציא אותו לחוץ גם כי החדרים הם פתוחים ואין עליהם דלת עץ סוגר. ומהלאבירינטי האלה לא היו בעולם אלא ארבעה במספר. הראשון היה המצרי שהיה היותר גדול והיפה שבכלם. השני היה באי אחת הנקראת קריטה והיא האי שקוראין אותה היום קנדיאה. השלישי היה באי אחרת הנקראת בלשון יון לימנוס והוא אי אחת שהיא בתוך ים איגיאו שיש לה מצד צפון הארץ ההיא הנקרא סטאציאה. וממערבה יש שם ההר ההוא הנקרא אטון. והמילו הארקיטיקטו עשה

res sapientes, quas mendaces Græci sibi mente finxerunt fuisse divinitates, & eorum lingua Græce μοῦσαι i. e. Sapientes appellatæ sunt, quæ musicæ & choreæ præsunt, ita ut hic lapis maximus fuerit oporteat.

Verum השהם qui est smaragdus reliquos omnes commemoratos lapides pretiosos magnitudine excellit. Scribit *Theophrastus* in Chronicis Ægyptiorum scriptum esse, Regem Babylonis dono misisse eorum regi, i. e. regi Ægypti smaragdum, cujus longitudo erat quatuor cubitorum, & trium latitudo. Pariterque proxime dicit apud eosdem Ægyptios in domo eorum Idoli Ammon fuisse obeliscum ex quatuor smaragdis quadraginta cubitos longum, & ab altero latere quatuor, & altero latere duos cubitos fuisse latum. Et *Apion Polyhistor*, qui multo tempore Theophrastum præcessit, pariter scribit, sua ætate fuisse præterea & in laberyntho Ægyptiaco Satrapæ colossum ex uno smaragdo confectum novem cubitorum.

Scitote mei filii vocem *obeliscum* scriptum eorum cappa pro chi esse Græcam, qua designatur lapis integer, erectus, altissimus instar columnæ quadratæ, quæ inferius lata est, & procedendo minuitur ab inferiori ad superiorem partem usque ad finem suæ altitudinis, ita ut vertex columnæ fiat acutissimus, & qualis est in suo acumine relinquitur, aut in ejus vertice quasi globus ornamenti gratia imponitur. Istiusmodi columnæ Italice *Aguglie* aut (*a*) *Pyramides* appellantur, quæ etiamnum Romæ conspiciuntur. Vox quoque *Labyrinthus* scripta epsilon post bita, & thita post nun Græca est, qua designatur Palatium, aut atrium conclavibus circumdatum, ita ut qui sit in medio conclavium, nesciat invenire viam egressus, quamvis omnia conclavia sint aperta, neque habeant valvas ligneas, quibus obserantur. Ex his [*b*] labyrinthis quatuor in orbe terrarum tantum erant. Primus erat Ægyptiacus, qui erat omnium amplissimus, & pulcherrimus. Secundus erat in insula, quæ dicitur Creta, & nostra ætate *Candia* [*c*] Tertius erat in altera insula, quæ Græce dicitur λῆμνος, quæ mari Ægæo continetur, cui ad aquilonem est illa terra, quæ Statia vocatur, & ad occidentem est ille mons Athos. Et *Zemilus* Architectus in eo construxit centum & quadraginta columnas maxi-

F בו

(a) Vide *Plinium* lib. xxxvi cap. 16. (b) Vide *Plinium* lib. xxxvi. cap. 19. (c) Vide *Plinium ibid.*

בו מאה וארבעים עמודים גדולים ויפים. והרביעי היה באיטאליאה שעשה אותו המלך פורסינה שמלך על כל ארץ הטוסקאנה. גם קלוסו היא מלה יונית שרוצה לומר פסל גדול מאד מאד כמו שהיה הפסל שהיה בעיר רודי והיא עיר אחת שהיא באי הנתונה בים הנקראת קארפאטיאוס והאי הזאת הוא השלישית במעלה בתוך איי האסיאה. ועשה הקולוסו או הפסל ההוא האיש קאריסו שהיה תלמיד לליסיפו שגבהו היה שבעים אמה ובמנה בסור השבעה דברים נפלאים שהיו בעולם. וסאטראפו היא מלה פרסית שנשתמשו בה היונים והלאטיני בשוה שרצה לומר מושל או פקיד. ואולי צפנת פענח דפרעה היה משמעותה כן.

כלל העולה מן הדברים הוא שעל כל אחד מארבעה אבנים האלה היו יכולים לכתוב בעבור גדלם החמשה ועשרים אותיות האמורות. אמנם מפני שהתורה הקדושה בפירוש אמרה באבני האפוד אבני זכרון לבני ישראל ובאבני החשן אמרה גם כן והאבנים תהיינה על שמות בני ישראל שתים עשרה. אין ספק שהצריכה התורה האבנים כלם לתלות באפוד ובחשן לסכום ששים עשרה לשנים עשר שבטים ולא יותר. ולכן לא נתנה לנו רשות שנקח מין אחר מהאבנים נוסף על מה שכתוב בחשן בעבור האפוד. כי אמרה ולקחת את שתי אבני שהם שנמנה השהם גם כן באבני החשן עד שהאגאטה לא הוכשרה לעלות באבני האפוד כי היא לא היתה באבני החשן. ואם תאמרו הא ניחא באגאטה כי היא לא היתה מהמינין אמנם הפטדה שהם ממנין אבני החשן מפני מה לא עלו לשמוש האפד כשהם עצמו הואיל כי מפני גדלם היו נכונים גם כן לפתוח השש שבטים. לזה אשיב בקצרה כי התורה בחרה בשהם יותר מהפטדה וישפה לשלשה סבות. האחת לחלוק כבוד ליוסף שקדם לכל אחיו במלכות כי הוא היה מלך בחייו. ומיהודה לא מלך איש עד דוד המלך עליו השלום השנית מפני שמלכות ישראל נקראת על שם יוסף כדכתיב הנני לוקח את עץ יוסף וכו. ואבני האפד היו זכרון לבני ישראל בכלל ולא לשום שבט בפרא כדכתיב אבני זכרון לבני ישראל. השלישית מפני שנתנה הבכורה ליוסף כדכתיב דברי הימים א׳

mas & elegantissimas. Quartus erat in Italia, quem fieri fecit rex Porsenna, qui universæ Etruriæ imperitabat. *Colossus* quoque est vox Græca, qua designatur maximum simulacrum, cujusmodi erat colossus civitatis Rhodi, quæ est insula sita in mari Carpathio; & hæc inter Asiæ insulas tertium celebritatis locum obtinet. Exstructus est hic colossus aut simulacrum a [a] Charete Lysippi discipulo, cujus altitudo erat septuaginta cubitorum & inter septem mundi miracula numeratur. Satrapes vero est vox Persica, qua pariter Græci & Latini usi sunt, & significat dominantem, aut præfectum & probabile est צפנת פענח דפרעה Pharaonis idem significare.

Quod ex commemoratis rebus eruitur, est, quod singulis ex quatuor lapidibus propter eorum magnitudinem possent inscribi quinque & viginti commemoratæ literæ. Cum a nostra sancta lingua peculiariter dictum sit in lapidibus humeralis אבני זכרון לבני ישראל pariterque in lapidibus pectoralis dictum sit ואבנים תהיינה על שמות בני ישראל שתים עשרה; non est dubitandum, ab *lege* juberi, ut omnes lapides, qui humerali, & pectorali imponebantur, essent duodecim pro duodecim tribubus; Idcirco nobis non data est facultas accipiendi alteram speciem lapidum præter illos, qui pro humerali in pectorali describuntur; quia dictum est ולקחת את שתי אבני שהם, numeratur pariter smaragdus inter lapides pectoralis; ita ut Achates non sit idoneus, qui locum habeat in lapidibus humeralis, quia non recensebatur in lapidibus pectoralis; & fortasse dicetur; concedetur de Achata, quæ inter illos non numerabatur; & topazius, & jaspis, qui inter pectoralis lapides recensebantur, poterant inservire humerali perinde ac ipse smaragdus; & quod sua magnitudine idonei erant, quibus sex tribuum nomina inscriberentur. Breviter respondebo, legem præ topazio & jaspide smaragdum tribus de causis elegisse; 1. ut honor Josepho impartiretur, qui imperio omnibus suis fratribus excelluit; vivens enim rex fuit; & de Jehuda non fuit rex nisi usque ad Davidem. 2. Quod regnum Israeliticum Josephi nomine appellatum fuit, sicuti scriptum est *Ezech.* XXXVII. 19. *Ecce ego assumam lignum Joseph* &c. Et lapides humeralis fuerunt generaliter in recordationem filiis Israel, non vero

פסוק

(a) Vide *Plinium* lib. XXXIV. cap. 18.

פסוק ה׳ ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו
לבני יוסף בן ישראל. וכמו שלקח יוסף פי
שנים בבכורתו כך זכה שהאבן שלו ישמש
שני פעמים בבגדי הכהן. האחד באפוד
והשני בחשן. והתהלה לא שזכני למלאת
חפץ אנשי סגולה כמשפט אבני החשן
ואבני האפוד כאשר שאלו ממני. ואני
אשיר עוז יהוה וארנן לבקר חסדו כי היה
לי אלהים משגבי אלהי חסדי.

פרק ד׳

במעשה האפוד ובסדר לבישת הבגדים
ובאורים ותומים וגומר.

ועשו את האפוד זהב תכלת וארגמן
וגומר הנם כי לא חדשתי דבר במעשה
האפוד כאשר היה מן הראוי. על כן זה
בכתוב אותו כאן כדברי הרמב״ם ז״ל ממש
כדי להשלים בפרקים האלה מעשה הבגדים
ולא תצטרכו לחזר אחרי המפרשים שבאולי
לא יהיו לכם תמיד מן המוכן. האפוד
רחבו כרחב גבו של אדם מכתף לכתף.
וארכו כנגד אצילי הידים מאחריו עד
הרגלים ויש לו שתי ידות יוצאות ממנו
ממנו באריג ולכאן מכאן שחוגרין אותו
בהן והם הנקראים חשב האפוד והכל
ארוג זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש
על שמנה ועשרים חוטין כמעשה החשן
ותופר עליו שתי כתפות כדי שיהיו על
כתפות הכהן. וקובע על כל כתף וכתף
אבן שהם [מרובע משוקע בבית של זהב.
ומפתח על שתי האבנים שמות השבטים
ששה על אבן זו וששה על אבן זו
כתולדותם. ואף על פי שכתבתי בפרק
מקודם מה שידעתי על אבני החשן והאפוד

pro una tantum tribu peculiariter, uti scriptum est אבני זכרון לבני ישראל 3. quia Josepho primogenitura impartita fuit, uti scriptum 1. *Paral.* v. 1. *Sed cum violasset thorum patris sui data sunt primogenita ejus filiis Joseph, filii Israel*. Sicuti Josepho duplex assignata est pars pro sua primogenitura, ita dignus fuit, ut ejus lapis bis inserviret in vestibus Sacerdotis, semel in humerali, & iterum in pectorali. Sit laus Deo, qui mihi tribuit meritum, ut excellentium virorum desiderio satisfacerem de lapidibus pectoralis & humeralis; quod a me postularunt; & ego cantabo fortitudinem Domini, & cantabo mane misericordiam suam; quia Deus fuit mihi exaltatio mea, Deus misericordiæ meæ.

CAPUT IV.

Ubi agitur de humerali, & de ejus opere, & de ordine induendi vestes, & de Urim, & Thummim &c.

F*Acient autem superhumerale de auro, & hyacintho, & purpura* &c. Quamvis mihi nihil sit innovandum in opere humeralis, uti convenit, tamen hoc loci juxta peculiarem *Maimonidis* f. m. sententiam describam, ut his capitibus perficiam opus vestium, ne sit necesse, ut vos interpretes, qui fortasse non aderunt consulatis. Humerale juxta latitudinem hominis dorsi ab una ad alteram scapulam latum erat; & longitudo contra axillas ad dorsum usque ad pedes, cui attextæ erant quasi duæ fasciæ hinc inde egredientes, quibus præcingebatur, quæ humeralis cingulum vocabantur; totumque contextum erat ex auro, hyacintho, & purpura, coccino, & bysso ex octo & viginti filis juxta opus pectoralis, illique duo humeralia assuebantur, ut Sacerdotis humeris inessent; singulisque humeralibus statuebatur smaragdi quadratus lapis aureæ palæ infixus, duobusque lapidibus insculpebantur nomina tribuum, sex uni lapidi, totidemque alteri lapidi juxta ordinem nascendi. Et quamvis in superiori capite quæ mihi nota erant de lapidibus pectoralis & humeralis scripsi, tamen hoc loci a me nostri præceptoris verba describentur de lapidibus humeralis; vos vero quæ magis probabuntur, eligetis. Et Joseph יהוסף scribebatur; & quinque & viginti literæ in uno lapide, totidemque in altero deprehendebantur; atque ita scribebatur; Lapis, cui in-

עם כל זה אכתוב כאן דברי רבינו על אבני האפוד . ואתם בחרו לכם הטוב בעיניכם. וכותבין שם יוסף יהוסף. ונמצאו חמשה ועשרים אות באבן זו וחמשה ועשרים אות באבן זו . וכך היו כותבין האבן שכתוב בה ראובן על כתפו הימנית. והאבן שכתוב בה שמעון על כתפו השמאלית . היינו על האבן הימנית ראובן לוי יששכר נפתלי גד יהוסף . ועל האבן השמאלית שמעון יהודה זבולון דן אשר בנימן. ועושה בכל כתף שתי טבעות אחד מלמעלה בראש הכתף ואחד מלמטה לכתף למעלה מן החשב . ונותן שתי עבותות זהב בשתי טבעות מלמעלה והם הנקראים שרשרת. ואחר כך מכניס קצות העבותות של זהב בטבעות של מעלה בכתפות האפוד ומכניס שני פתילי התכלת שבשולי החשן בשתי הטבעות שלמעלה מחשב האפוד ומורידין את השרשרות שבטבעות כתפות האפוד עד טבעות החשן העליונות כדי שידבקו זה בזה ולא יזח החשן מעל האפוד וכל המזיח חשן מעל האפוד ומפרק חבורן דרך קלקול לוקה נמצא כשלובש האפוד עם החשן יהיה החשן על לבו בשוה והאפוד מאחריו וחשב האפוד קשור תחת החשן ושתי כתפות האפוד על שתי כתפיו ושתי עבותות זהב יורדות מעל כתפיו מכאן ומכאן מכתפות האפוד עד טבעת החשן ושני חוטי תכלת מרוכסים מתחת אצילי ידיו משתי טבעות החשן התחתונות עד שתי טבעות כתפות האפוד התחתונות שהם למעלה מן החשב.

ביצד סדר לבישת הבגדים לובש המכנסים תחלה וחוגר את המכנסים למעלה מטבורו מעל מתניו. ואחר כך לובש הכתנת ואחר כך חוגר את האבנט כנגד אצילי ידיו ומקיפו כרך על כרך עד שנגמר וקושר. ועל האבנט מפורש במסכת זבחים פרק כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן תנא כשהן חוגרין אין חוגרין לא למטה ממתניהם ולא למעלה מאציליהם אלא כנגד אצילי ידיהן שנאמר לא יחגרו ביזע. אמר אביי במקום שמזיעין. וכך קבל יונתן בן עוזיאל מפי הנביאים ותרגם על לבשרהון יסרון . ואחר כך צונף במצנפת כמין כובע. כהן גדול אחר שחוגר באבנט

scriptus erat Ruben, humero dextro, & lapis, cui inscriptus erat *Simeon*, humero sinistro imponebantur; i. e. lapidi dextro *Ruben*, *Levi*, *Issachar*, *Nepthali*, *Gad*, *Joseph*; & sinistro *Simeon*, *Juda*, *Zabulon*, *Dan*, *Asser*, *Benjamin*. Duo fiebant annuli, unus in humeralis superiori parte, & alter in parte inferiori supra cingulum & duo funiculi catenæ aureæ in duos superiores annulos inducebantur, qui שרשרת *catenæ* appellantur. Tum introducebantur extremitates funiculorum pectoralis in annulos superiores *assutos* Ephodi humeralibus. Et inducebantur duo funiculi hyacinthini, qui erant in ora pectoralis in duos annulos, qui erant supra cingulum humeralis; & demittebantur catenæ, quæ erant in annulis ephodi humeralium, usque ad annulos superiores pectoralis, ut una conjungerentur, ne pectorale ab humerali dimoveretur. Qui vero pectorale ab humerali dimovisset, & eorum conjunctionem dissolvisset, modo corrumpendi, vapulabat. Deprehendebatur, cum induisset humerale cum pectorali, super ipso corde pectorali, positum fuisse, & ab tergo humerale, & cingulum humeralis sub pectorali colligatum, & duo humeralia Ephodi super duos humeros; & duo funiculi aurei descendebant hinc inde ab humeris ab Ephodi humeralibus usque ad pectoralis annulos; & duo funiculi hyacinthini subter axillis ab duobus annulis inferioribus pectoralis ducebantur ad duos annulos humeralium Ephodi inferiores, qui erant supra cingulum humeralis.

Quinam erat ordo induendi vestes? Primum induebantur femoralia, quæ præcingebantur super umbelicum supra lumbos, deinde induebatur tunica, & deinde præcingebatur balteus contra partem inferiorem axillarum, qui involucro super altero involucro circumplicabatur, donec totus præcingeretur. Et de balteo explicatur cap. I. *Sevachin*; traditio est: Quando se præcingunt, non se præcingunt neque infra lumbos, neque supra eam partem, quæ est infra axillas, sed contra axillas; dictum est enim *Ezech.* XLIV. 18. *Et non accingentur in sudore*. Dixit Abaje in loco sudoris; Atque ita explicat *Jonathan Uzielidis* ex ore Prophetarum, & interpretatur; *Super carne sua ligabunt*, Deinde se tegebat cidari ad similitudinem pilei efformata. Summus Sacerdos postquam balteo se præcinxerat, induebat pallium, & supra pal-

לובש

לובש המעיל ועל המעיל האפוד והחשן וחוגר בחשב האפוד על המעיל מתחת החשן ולפיכך נקרא מעיל האפוד שיחגרו באפוד. ואחר כך צונף במצנפת וקושר הציץ למעלה מן המצנפת טוב הוא שתקראו הרמב״ן במקומו על מה שהשיג על רש״י ותבינו דברי רבינו במה שכתב וקושר הציץ למעלה מן המצנפת ושערו היה נראה בין ציץ למצנפת ושם היה מניח תפילין בין ציץ למצנפת.

ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים. הזכירן בהא הידיעה ולא זכרן במום מקום כשזכר הבגדים כי לה מנאן עם יתר הכלים במלאכת האומנין שיאמר בהם ועשית את האורים ואת התמים והנה זה עדות שלא היו מעשה חרש כי אם מעשה שמים. ומפני זה נזכרו בלשון ידיעה כלשון וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ולא נזכרו הכרובים קודם לכן. כן כתב הרמב״ן ז״ל. וכלל הדבר באורים ותומים שהיו שמות קדושיא מכחם ידע הכהן העתיד וישמיע לכל שואל דברים העתידים. והשמות האלה שני חלקים. האחד מכחם יאירו אותיות השבטים הקבועים באבני החשן והם הנקראים אורים בהיותם מאירים לעיני הכהן. והשני מכחם יבא בלב הכהן שידע להצמיד לחבר האותיות ולהוציא התיבה מהן כדי שיהיה מכוין בתשובת השאלה ומכח השמות האלה יהיה לב הכהן תמיד בידיעת האותיות וברוח הקדש שבו יבא בלבו כי זה חבורן וסדרן והם הנקראים תומים ואולי לפי דעתי אני אברהם מבלי התבודדות הכהן היה מבין מכח השמות חבור האותיות באופן זה. שהאורים יאירו האותיות לא כלן בבת אחת אך מכח התומים יאירו ראשונה האות האחת. ואחריה האות השני שלא בערבוביא. וכפי הקדימה והאחור מהאור הבא באותיות זה אחר זה ידע הכהן לחבר המלות כתקנן כמו על דרך משל כאשר שאלו ישראל בא מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם בו. השיב יהודה יהודה יעלה. ואז האורים האירו כאחר כל שמו של יהודה כי הוא נקל הקריאה כי כן כתוב כלו בשלמות באבני החשן. אמנם מלת יעלה הבין אותה הכהן בזה האופן כי אחרי שחזרו אותיות יהודה להיות בלי אור כאשר היו קודם השאלה יור של

lium humerale & pectorale, præcingebat illud cingulo humeralis ſuper pallio ſubter pectorale; ideoque humeralis cingulum vocabatur, quia cum humerali præcingebat. Deinde ſe cidari tegebat, & ſuper cidari lamina vinciebat. [Legendus vobis erit *Nachmanides* loco ſuo in eo, quod *Raſchio* contradicit, & intelligetis verba noſtri præceptoris in eo quod dicit; *Et ſuper cidari laminam vinciebat.*] Ejuſque coma inter laminam & cidarim conſpiciebatur, ibique inter laminam & cidarim phylacteria imponebantur.

Ponens autem in rationali judicii האורים ואת התמים. He emphatico appellantur, neque alibi commemorantur, cum facta mentio eſt de ceteris veſtibus; neque numerantur cum ceteris veſtibus in opere artificis, de quibus dictum ſit, *& facies Urim & Thummim;* Hinc clariſſimum eruitur argumentum non fuiſſe opus artificis, ſed opus divinum duntaxat; eaque de cauſa phraſi emphatica commemorantur juxta textum *Geneſ.* III. 24. *Et collocavit ante paradiſum voluptatis Cherubim.* Neque antehac Cherubimi commemorantur; ita ſcribit *Nachmanides* f. m. & concludit hæc Urim & Thummim fuiſſe nomina ſancta, quorum virtute Sacerdos futura præſciebat, & cuique conſulenti futura ſignificabat; & hæc nomina in duas partes fuiſſe diſtributa; altera ſua virtute illuſtraſſe literas tribuum, quæ in lapidibus pectoralis inſculptæ erant, & vocabantur *Urim*, quia illuminabant oculos Sacerdotis; altera ſua virtute illuſtraſſe mentem Sacerdotis, ut ſciret comparare & connectere literas, & ex his eruere illa verba quæ relationem haberent ad poſtulati reſponſum; atque horum nominum virtute Scerdotis mentem cognoviſſe literas, & ſpiritu ſancto, qui in ejus mentem infundebatur cognoviſſe, quo pacto componerentur, & diſponerentur; & hæc תומים appellabantur. Ego vero Abraham puto ſine mentis abſtractione, Sacerdotem horum nominum virtute literas hoc modo compoſuiſſe; quod Urim non una ſimul literas, ſed virtute Thummim primum unam deinde aliam ſine confuſione illuminarint; & juxta ordinem, quo prius, & poſterius literæ una poſt aliam lumine illuſtrabantur, cognoſcebat Sacerdos, quomodo voces componerentur; e. g. quando poſtularunt a Domino Iſraelitæ. *Quis aſcendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? Dixitque Dominus: Judas aſcendet. Judic.* I. 1. Tum Urim integrum no-

יששכר

יששכר האירה. ואחריה עין של שמעון ואחריה למד של לוי ואחריה הא של רהם שהיתה גם כן באבני של לוי. ושני חלקי השמוש הקדושים האלה הנקראים אורים ותומים על שם פעולתם היו נתונים בין כפלי החשן כי על כן היה כפול ואחר שהלביש משה לאהרן האפוד והחשן אחרי כן נתן בין כפלי החשן האורים והתומים. וידיעת הדברים על ידם היתה מדרגה ממדרגות רוח הקדש למעלה מבת קול ולמטה מן הנבואה. ואמרו בריש פרק קמא דברכות למה נקרא שמם אורים ותומים אורים שמאירים דבריהם. תומים שמשלימים דבריהם. ונקראו גם כן כרתי ופלתי כרתי שכורתים דבריהם פלתי שמופלאים מעשיהם. והנה עשו בבית שני אורים ותומים כדי להשלות שמנה בגדים כמשפט ההוא שהיו בבית ראשון כפי כחן ואף על פי שלא היו נשאלים בהן מפני שלא היתה שם רוח הקדש וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקדש ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו. וכיצד שואלין עומד הכהן ופניו לפני הארון והשואל מאחריו פניו לאחרי הכהן ואומר השואל אעלה או לא אעלה ואינו שואל בקול רם ולא מהרהר בלבו אלא בקול נמוך כמו שמתפלל בינו לבין עצמו ומיד רוח הקדש לובש את הכהן ומביט בחשן ורואה בו במראה הנבואה עלה או לא תעלה באותיות שבולטות מן החשן כנגד פניו. והכהן משיבו ואומר לו עלה או לא תעלה ואין שואלין על שני דברים כאחד ואם שאל משיבין על הראשון בלבד ואין נשאלין בהן להדיוט אלא או למלך או ובית דין או למי שצורך הצבור בו שנאמר ולפני אלעזר הכהן יעמוד וכו' זה מלך.

men Jehudæ una ſimul illuminarunt, quod facile legi poterat; ita enim perfecte ſcriptum erat in lapidibus pectoralis. At vocem יעלה hoc modo componebat Sacerdos; poſtquam obſcuratæ eſſent literæ Jehuda, quales erant ante poſtulatum; litera, Iſſachar lucebat, deinde ע Simeonis, & poſtea ל Levi, & deinde ה רהם, quæ erat in lapide Levi; atque hæ duæ ſpecies nominum ſanctorum, quæ Urim & Thummim propter eorum operationem appellantur, in duplicatione pectoralis collocata erant, quod hac de cauſa duplicatum erat; Poſtquam Moſes veſtivit Aharon pectorali, & humerali in eorum duplicatione Urim & Thummim collocavit; hujus ſapientiæ gradus erat ſuperior Bath Kol, & inferior prophetia. Dicunt Sapientes cap. I. *Gemaræ Berachot*; cur vocabantur Urim & Thummim? Urim, quia verba illuminabant; Thummim, quia eorum verba perficiebant; pariterque כרתי appellabantur; ופלתי כרתי, quia definitive loquebantur פלתי, quia admiranda erant eorum opera. Fecerunt deinde in ſecunda domo Urim & Thummim, ut numerus octo veſtium pro viribus juxta legem compleretur, qua fuerant in prima domo, quamvis illa non conſulerent, quia ibi non erat Spiritus ſanctus; at Sacerdos, qui non loquitur per Spiritum ſanctum, non conſulebat. Quomodo conſulebantur? Stabat Sacerdos facie ad arcam conversa; poſt eum conſultor erat, cujus facies converſa erat ad tergum Sacerdotis. Et conſultor dicebat; *adſcendam, an non adſcendam?* Nec vero elata voce rogabat, nec animo ſecum cogitabat, ſed voce ſubmiſſa velut is, qui ſolus preces fundit. Confeſtim Sacerdos Spiritu ſancto inflatus pectorale inſpiciebat; & viſione prophetica videbat; *adſcende*, aut *non adſcende* ex literis prominentibus ex pectorali contra faciem ſuam; & Sacerdos reſpondebat; *adſcende* aut *non adſcende*. Neque ſimul de duabus rebus conſultandum erat; & ſi conſuluiſſet, primo poſtulato tantum reſpondebatur; neque vero pro privato, ſed pro rege, aut Synhedrio, aut eo, qui cœtui neceſſarius erat; ſicuti dictum eſt *Num.* XXVII. 21. *Pro hoc ſiquid agendum erit Eleazar Sacerdos conſule Dominum*. *Pro hoc* rex deſignatur. *Et omnes filii Iſrael*; his deſignatur Sacerdos in bellum unctus, aut is, cujus opera cœtui neceſſaria eſt. *Et cetera multitudo*. Hoc eſt Synhedrium magnum. Quod vero reperitur in Prophetis, Sacerdotes ſe Ephod lineo præcinxiſſe; hi non erant

וכל

וכל בני ישראל זה משוח מלחמה או מי
שצריך הצבור בשאלתו וכל העדה אלו
בית דין הגדול והוא שאתה מוצא בדברי
נביאים שהכהנים היו חוגרין אפוד בד לא
היו כהנים גדולים שאין האפוד של כהן
גדול אפוד בד ואף הלוים היו חוגרין
אותו שהרי שמואל הנביא לוי היה ונאמר
בו נער חגור אפוד בד אלא אפוד זה
היו חוגרים אותו בני הנביאים ומי שהוא
ראוי שתשרה עליו רוח הקדש להודיע כי
הגיע זה למעלת כהן גדול שמדבר על
פי האיפוד והחשן ברוח הקדש.

ſummi Sacerdotes, quia Ephod ſummi Sacerdotis non erat lineus; Levitæ quoque ſe illo præcingebant; Samuel enim propheta erat Levita, de quo dictum eſt 1. *Reg.* 11. 18. *Puer accinctus Ephod lineo*. Verum hoc amiculo ſe præcingebant filii prophetarum, & quicunque idoneus erat, in quo Spiritus ſanctus conquieſceret, ad demonſtrandum, hunc perveniſſe ad excellentiam ſummi Sacerdotis, qui per Ephod & pectorale in Spirito ſancto loquitur.

JOHAN-

JOHANNIS CHRISTOPHORI HARENBERGI DISSERTATIO

De Vocibus תכלת, ארגמן, תולעת שני, שש משזר Ex. XXV, 4. XXVI. 1. XXVIII. 5. 6. 33. &c.

S U M M A.

§. I. *Vox* תכלת *notat colorem coeruleum*. §. 2. *Vox* ארגמן *viridem seu amorginum*. §. 3. תולעת שני *est coccum sinopicum*. §. 4. שש משזר *est byssus miniata*. §. 5. *Hodierna Lexicorum hebraicorum conditio, & gradus perfectionis, quem illa adtigerunt.* §. 6. *Quomodo ea ad limam & incudem sint revocanda*. §. 7. *Rationes tentaminis nostri hujus generales redduntur*. §. 8. *Sententia de quatuor elementis exploditur*. §. 9. *Sententiam vulgarem Alexandrino niti interprete ostenditur, sed qui determinatos significatus haud suppeditat*.

§. I. TECHELETH תכלת est *cæruleus color* seu *glastum*. Vocem שש seu בוץ, בד *byssi* subaudiendam esse, nemo infitiari potest, qui haud ignorat, baltheum & vela, vestitumque Sacerdotum, de quibus quatuor hæc coloris definiendi vocabula fuerunt adhibita ex bysso constitisse. Lingua Hebræa haud suppeditat vocis originem & significatum determinatum, si quidem *conjugatis*, *derivatis* & *simpliciori voce* caret. Diaphanum cœruleum & splendens olim Græci vocabant ὕαλος, unde lapis perlucidus & causticus ὕαλον vocatur ARISTOPHANI in *Nubibus* Act. II. sc. 1. p. m. 130. (a) In Thebaide olim ὕαλος effodiebatur, teste HERODOTO L. III. conf. BOCHARTUS *Hierozoici* L. VI. c. 16. Vitrum coctile sic quoque adpellatur a JOSEPHO de B. J. L. II. c. 9. conf. *Celim* VIII. §. 9. Inde est *Glas glastum* Germanorum, *glessum & glessaria*. Hinc succinum olim *glessum* dicebatur. TACITUS de M. G. c. 45. Plin. XXXVII. 3. Vitro Britanni vultus pingebant cœruleosque reddebant CÆSARE teste de B. G. L. V. c. 14. *Glastum* vocabatur illa materia ex caule tinctorio *Vveid* vel, uti Angli & Batavi pronuntiant, *Vvoad*, qui ad Erfurtum copiosus provenit & inde exportatur in loca disjunctissima. Indico miscetur nostra ætate ad pannos cœruleo colore imbuendos. JOANNES MAURITIUS in *Historia Erfurtensi* L. III. p. 269. 270. GUILIELMUS MUSGRAVE in *Belgio Britannico* c. XV. Vol. I. & inde *Acta eruditorum* *latina*

(a) Ed Lugd. Bat. 1624. 8.

latina 1720. p. 165. seq. Vox ὕαλος est כולסא *Schab.* f. 154. 2. Ex ὕελος est Belus, amnis, arenæ vitriariæ copia præstans, in Palæstina. RELANDUS in *Palæstina* L. I. c. 45. pag. 290. Quis nescit, literas unius organi consuevisse permutari, idemque fieri in ס & ח, ז & ד, צ & ט? *Glastum* & תכלת hac ratione haud differunt. Huic certe voci colorem subesse cœruleum, patet ex §. 7. & *Menachoth* f. 72. 2. ubi dicitur: תכלת דומה לים וים דומה לרקיע *Techelet simile est mari, mare simili est firmamento.* Hinc *glessum argenti*, lithargyris, vocatur *Silberglet*, ob splendorem. *Isatis* est Weid, Tolosatibus *pastellum*, olim notissima, Germanis *Glastum*. Ante Indici notitiam cœruleus inde tincturæ color efficiebatur.

§. 2. *Amorginum* ארגמן est linum in Amorgo insula fieri solitum. *Amorgis* dicebatur inde textum, olivæ colorem refereus. ARISTOPHANES in *Lisistrata* p. 866.

Τάλαιν ἐγώ, ταλαινα, τῆς αμόργιδις
Ἤν ἄλοπον σίκοι καταλέλοιπ᾽! Αὐθ᾽ ἡτέρω
Επὶ την αμόργιν τὴν ἄλοπον ἐξέρχεται.
Heu me misellam, cui seges byssi intus est
Nec delibrata! Rursus en tibi alteram,
Ad corticatam quæ facessit cannabin.

HESYCHIUS: Αλόργις, καλάμητις, ἐξ ἧς ἔνδυμα γινεται, ἢ ὕφασμα, ἢ χιτών. *Amorgis est caulis quidam, ex quo vestis fit, aut textum, aut tunica.* JULIUS POLLUX L. VII. c. 17. p. 243. Ο῾ δε αμόργινος χιτὼν καὶ Αμόργις εκαλεῖτο. *Tunica Amorgina etiam amorgis vocabatur.* Idem c. 13. p. 339. Εςι δὲ καὶ χιτών αμόργινος. Αντιφάνης δὲ φησιν ἐν Μηδείᾳ. Ἠ χιτὼν αμόργινος. *Est & tunica amorgina. Antiphanes vero in Medea inquit: Erat autem tunica amorgina.* STEPHANUS de *urbibus & populis* habet, τὸ Αμόργινος χιτὼν, χρώματος ἴδιον. *Amorgina tunica, coloris proprium.* Indicat, ab insula Amorgo eam dici. EUSTATHIUS in *Comment. ad Dionysium* p. 76. putat, το Αμόργινος esse χιτῶνος ἐπίθετον, subdens: ἀπο χρώματος ἴσως ἐλαιοχρὸς τινος, *ab oleaceo fortassis colore.* Inde est quoque Αμόργη, *amurca*, feces profunde virides olivarum. VARRO de *re rustica* L. I. c. 55. VIRGILIUS *Georg.* I. vs. 194. qui *nigram* quidem *amurcam* dixit, sed natura olivarum & rei ipsius postulat, ut *profunde viridem*, dunckelgrun, intelligamus. Contendit equidem post SALMASIUM ABRAHAMUS BERCKELIUS ad Stephanum sub Αμόργιος, & Stephanum & Eustathium τὸ Αμόργινος male de coloris genere sumsisse, quum revera Αμόργινοι χιτωνες *tunicæ lineæ* fuerint, factæ ex bysso Amorgo insula nasci aut præparari solita. At unum non excludit alterum, siquidem ἀμόργη, *amurca*, æque ab illa insula cognominatur, immo caulis ipse seu linum, ἄμοργις inde nomen suscepit. Color amurcinus fuit *oleaginus*, uti eum vocat PLINIUS XXXVII. 5. id est, viridis quia olea est viridis & viridem amurcam & viride oleum reddit. COLUMELLA L. XI. c. 2. *Tum & olea distringenda est, ex qua velis VIRIDE OLEUM conficere.* Proinde non video, cur antiquis illis scriptoribus fidem derogare laboremus. De ipsa insula STRABO L. X. extremo: Εςι καὶ Ἄμοργος τῶν Σποράδων. TACITUS *Annal* IV. c. 13. *Vibius Serenus -- ob atrocitatem morum in insulam Amorgum deportatur.* Idem c. 30. *Ita Serenus Amorgum reportatur.* Targumista ONKELOS vocem ארגמן reddit per ארגונא quare quæstio incidit, an voces sint synonymæ. Alibi curatius in id inquiram.

§. 3. Jam pergimus ad תולעת שני *cocineum Sinopicum*. תולעת *coccus* est, quem describit PAUSANIAS fol. 490. PLINIUS L. XXI. c. 8. *Luxuria vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco, qui in rosis micat, gratius tradi nihil potest ad spectu, & in purpuras Tyrias dibaphasque ac Laconicas.* Omitto testimonia Dioscoridis, Strabonis & Hodœporeutarum recentiorum. HESYCHIUS: Κόκκος. ἐξ ὃ τὸ φοινικȣ βαπτεται καὶ αυτο το χρωμα -- *Coccus notat granum, unde puniceum tingitur: & ipse color ille sic dicitur.* Ruber color, qui voci תולעת inest, indicatur Esr. I. 18. Thren. IV. 5. unde *coccineas induti* vocantur מתלעים Neh. II. 3. Vox altera שני est σινωπις, *minium Sinopicum.* THEOPHRASTUS de *Lapidibus*: Αλλὰ καὶ ἡ λήμνια καὶ ἣν καλȣ̃σι Σινώπικην. Αὑτη δὲ ἐςιν ἡ Καππαδοκικὴ. Κατάγεται δ᾽ ἐις Σίνωπην. Εν δὲ τῷ μίκρῳ μεταλλέυεται κατ᾽ αὐτὴν. Ex hoc loco PLINIUS fere sua hausit L. XXXIII. c. 13. unde pauca transcribemus: *Sinopis inventa est primum in ponto: inde nomen a Sinope urbe. Nascitur ET IN Ægypto, Balearibus, Africa, sed optima in Lemno & Capadoccia, effossa e speluncis. Quæ saxis adhæsit, excellit. Glebis suus colos, extra maculosus Hacque veteres usi sunt ad splendorem. Species Sinopidis tres, rubra & minus rubens & inter has media.* Est hæc cinnabaris nativa. Arabes & Persæ vocant *sengabr.*

ſengabr., *ſengarf*, ex שני & חפר fodiendo, quia, ut Theophraſtus habet, *effodiebatur paulo intervallo a Sinope*. Vide JAC GOLIUM in *Lexico Arabico* p. 1223. Eamdem materiem KIMCHIUS ac RASCIUS per שש משיר Jer. XXII. 14. Intelligit. Confer, quæ diſſerui in *Muſeo Bremenſi* Vol. I. p. 1. diſſ. 8. §. 2. 3.

§. 4. Tandem nos provocat שש משיר *byſſus miniata*. Ægyptiaca vox eſt *byſſus* ex articulo, & *ſobeſch*. ὠ φώτων POLLUCIS L. VII. c. 16. non videtur differre ab hac forma. Conſentit Hebraicum פשתה, פשת, ubi ש in ת eſt mutatum more Aſſirio. Idem notant בר & בוץ, mollius elata. De byſſo alibi ex Pauſania commentor. Ægyptum abundaſſe byſſo, patet ex JOANNE BODÆO a STAPEL in annotationibus ad c. 9. l. 4. Theophraſti hiſtoriæ plantarum, qui plane ita: *Lanigeræ Theophraſti nihil aliud ſunt quam goſſipium, quod in Arabia & Ægypto arboreſcit, & multos annos durat*. *GRATIUS* in *Cynegetico* V. vſ. 43.

Vix operata ſuo ſacra ad Bubaſtia lino
Velatur ſonipes laſcivi turba Canopi.

Vulgo æſtivi Canopi. BARTHIUS ex vet. editione citavit: *Ægypti Canopi*. SALMASIUS corrigebat: *feſtivi Canopi*. Nuper in Batavia impreſſum eſt *laſcivi Canopi*. Vid. ACTA ERUD. LAT. 1728. p. 344. JULIUS POLLUX L. VII. c. 17. p. 344. *Nunc vero apud Ægyptios ex arbore lana quædam fit, ex qua veſtem confectam lino maxime ſimilem eſſe quiſpiam dixerit, ſola denſitate excepta. -- Interius hoc quod lanam refert, eximitur, unde ſubtegmen conficitur: ſtamen autem illi ſubtendunt lineum.* Hæc de byſſo Ægyptia Pollux. Omitto locum Apuleji & Silii Italici. משיר eſt ex שש *minio tinctum*. Inungebant *miniaria expolitione* Judæi feneſtras & domos, uti ex Jer. XXII. 14. & Prov. XXXI. 21. dilucet. Provoco in præſens ad locum Muſei Bremenſis §. 3. p. 165. ſqq. Sequuntur autem illi colores in hunc modum, ut *cæruleus* ſit primus, ſuccedat *amorginus* ſeu viridis & oleæ ſimilis, excipiente *Sinopico* intermedio, qui trahebat multum ex rubro, & ſequente tandem *miniaceo* ſeu profundo rubro. Ita *iris*, gratiæ divinæ ſymbolum fuit præſto. Hanc expoſitionem confirmat figura Ezechieli oblata, quæ repræſentabat ſacerdotem ſummum, Chriſtum, lumbos iride cinctum c. I. v. 27. 28. ut balthei colores exprimantur, quos, omnino enumeratos fuiſſe illos, ſatis novimus. Conf. Ap. IV. 3. ubi irris dicitur cinxiſſe ſolium Meſſiæ, quam æmulantur colores ex ſmaragdo refracti. Ad velum tabernaculi & templi, cujus intimum erat inſtar ſolii divini, manifeſte adluditur. Potuiſſem multa addere loca veterum ſcriptorum, ſententias varias, earumque refutationes, teſtimonia auctorum complura & argumentorum minute diviſorum copiam. Sed malui aliorum diligentiam acuere & plura alii occaſioni reſervare.

§. 5. Si quibus alienum videtur, initia ſic Lexico Hebraico novo condi, eos oratos velim, ut momenta nonnulla ſedulo perpendant. Primo quidem Judæi ad incitas redacti adeo erant ſæculo VII. VIII. IX. ut puritas linguæ Hebrææ & rariorum vocum ſignificatus magnam partem per exſilia continua & litteraturæ inimica, periiſſent. Extulerat eruditio caput inter Arabas, imperante ſecundo ex familia Abbaſidarum Chalifa, *Abu Gaafar Almanſur* (*a*) paulatimque florem oſtentabat ex favore litterario Chalifæ ex Abbaſidis quinti, *Abu Gaafar Harun Raſchid* (*b*) quem annales Francorum, faſti Carolini, & Eginhartus *Aaronem* vocant at vero annales Francici apud Lambecium (*c*) *Amormolum*, Lambertus Schafnaburgenſis ad a. 801. *Amarmurmulum*, Egoliſmenſis Monachus & Regino Aaronem *Ammirmummilinum* & *Amirmunmilinum* (*d*) id eſt, امير المومنين *Amiro' lmumenim*, principem fidelium. Aaronis exemplum æmulabatur filius *Abul Abbas Almamum* ſive *Abu Gaafar Abdallah* (*e*) cum ſumma plebis ſacerdotalis Muhammedanæ invidia & ira (*f*). Excitati ſunt exemplo tam celebri Chriſtiani, uti ex vita Caroli Magni (*g*) & Ludovici Pii [*h*] diſci-

(a) *ABULPHARAGIUS* in *Hiſtoria dynaſtiarum* p. 246. ed. Ed. Pocockii 1663. 4.

(b) ELMACINUS L. II. Hiſt. Saracen. c. 6. pag. 120. ed Lugd. Bat. 1625. fol.

(c) In *Comment. de Biblioth. Cæſ.* L. II. cap. 5. pag. 375.

(d) *SIMON FRIDERICUS HAHNIUS*, oceanus hiſtoricæ cognitionis, in *Einleitung zu der Theutſchen Staats-Reichs-und Kayſer- Hiſtorie* T. I. pag. 68.

(e) *ABULPHARAGIUS* l. c. p. 246. R. *ABRAHAM SACHUT* in *Jucaſin* f. קו col. 2. *GEORGIUS ELMACINUS* in Hiſt. Sarac. L. II. p. 159.

(f) *EDUARDUS POCOCKIUS in Specimine hiſtoria Arabum* p. 52. Oxon 1650.

(g) *EGINARDUS* cap. 29. *POETA ANONYMUS SAXO* ad a. 814. pag. 168. & pag. 163. *AUCTOR VITÆ ALCUINI ABBATIS* §. 24. pag. 138. §. 18. pag. 156. §. 13. pag. 153. *Sæculo IV. Benedictino* P. I. LAUNOIUS I. citando c. I. pag. I. ſqq.

(h) CONCILIUM PARISIENSE VI. cap. 30. p. 505. T. II. *Conciliorum Galliæ Sirmondi*.

JOAN-

discimus : eademque æmulatio Judæos etiam conripuit . Quare *Saadias Gaon* ſeculo X. (*a*) cœpit libros Hebraicæ linguæ Grammaticos ſtruere, inconditos tamem (*b*) & accuratione debita carentes , uti prima quæque tentamina ſolent eſſe impolita & minus elaborata. Monumenta Saadiæ grammatica intercidiſſe, quis dubitat? Tentavit deinceps nonnulla *R. Juda Hiug.* ſæculo XI. cujus Grammatica typis nondum eſt excuſa (*c*) Uterque methodum Arabicam linguamque adhibuit Arabum, ſiquidem eruditio ejus linguæ beneficio tum propagabatur. Poſt Grammaticam Hebraicam Lexicis concinnandis locus eſſe videbatur , quare *R. Jona ben Gannach* , e Judæorum Grammaticis primis unus, ſeptem libros de re grammatica ſic conſcripſit, ut ſex grammaticas præceptiones , ſeptimus Lexicon complectatur. (*d*) Ante hunc ſæculo decimo exeunte *R. Menachem ben Sarugh* ſeu *Sarruc* primus librum radicum conſcripſit. Hujus ſequentiumque Lexicographorum veſtigiis inſtitit *R. David Kimchius*, patris fratriſque exemplo admonitus, & id ſingulare habet, ut proferat aliis neglecta & errata majorum libere emendare tentet . Opus ipſum vocatur מכלול *Michlol* a perfecta pulchritudine, complectens & *Grammaticam* ספר הדקדוק & ספר שרשים *librum radicum* ſeu Lexicon. Sequitur *methodum radicalem* non evolutionis tantum gratia, ſed ad derivandum quoque *ex radice* ſignificatum . Nonnulla in eo notarunt Judæi recentiores . Chriſtiani autem agminatim eum ſunt imitati , adeo ut REUCHLINUS reliquique poſt eum Chriſtiani Lexicographi Kimchium modo in latinum ferme tranſtulerint . Recentiores noſtri addiderunt alicubi aliorum Judæorum ſententias, & pleniorem vocum earumdem exbibliis ſacris adlegationem ; Ubi Kimchi hallucinatus eſt, Chriſtiani ab errore non ſunt plerumque immunes. Periculum fecit equidem CASPAR NEUMANNUS ſignificatum eruendi non ex radicibus & radicum ramis , ſed ex literarum Hebraicarum inſito quodam ſignificatu. At vero duo ei fuerant ante probanda vel ex revelatione vel ex inductione vel ex demonſtratione : primum , literis Hebraicis quadratis eam primitivi ſignificatus vim inhærere ; alterum , literas illas quadratas eſſe originis *immediate* divinæ, ſiquidem humana mentis acies literas illas ſeu elementa ad rerum tam innumerabilium naturam exprimendam vel condere non poterat vel in uſum deducere haud valebat . Neumannus id quoque inſtar evicti adripit , linguam Hebraicam illam , qua ſacer-codex V. Teſtam. eſt exaratus , nequaquam *ullo pacto* ab Adamitico differre , quod ipſum inductione per ſingula eundo ſæcula facile evertitur . Hac de cauſa CHLADENIUS aliique multi Neumannianæ hypotheſi pollicem premere noluerunt , præcipue ubi ſenſere, ex illius hypotheſeos adplicatione ſignificatus vocum nonnullarum certos everti & labefactari, quod ipſum CHLADENIUS in *Theologia exegetica* exemplo vocis רקר oſtendit . Longe felicius nuper Celeb. ALBERTUS SCHULTENS , Bataviæ ſuæ decus incomparabile, Lexica emendare cœpit ex ſubſidiis linguæ Arabicæ; Editus eſt *Originum Hebræarum ex Arabiæ penetralibus revocatarum* libri primi Tomus primus Franequeræ 1724. 4. meritoque eruditi deſiderium, plura ex eadem Phidiæ officina videre conſimilia ferre poſſunt. At, bone Deus, quanta heic adhuc diligentiam noſtram effugerunt? quanta reſtant eruenda? Ingenium aliquod JOANNIS PETRI ERICI (*e*) ex Græco quælibet fingens, ſparta hæc non deſiderat, ſed judicium, acumen & laborem indefeſſum expoſcit. Succurrunt ſignificatui Hebraico Græca, ſi habitudo vocis in locis & contextu, & diſtincta convenientia , præcipue in exoticis tempore Monarchiæ Græcæ & poſt hæc denominandis . Verum ex Arabia longe clarior effulget lux . Nonnunquam voces ex littore Punico , ex Melita, ex coloniis in mari mediterraneo & commerciis Tyriorum ſunt ad ſignificatum determinatum reducendæ. Ubi vox ſæpius recurrit , Concordantiæ, & unica vocis cum omni contextu poſſibilitas in cenſum veniunt. Judæi Græcorum ſcriptorum , præter philoſophica , fuerunt ignari, Geographiæ & Hiſtoriæ maximam partem rudes, Palæſtinæ ipſius fere imperiti , *radicalis ſignificatus* tenaciſſimi eſſe deprehenduntur . Quare magnam Lexici Hebraici partem rite adornare haud potuerunt . Eidem præ vo-

JOANNES LAUNOJUS de *Scholis celebribus a Carolo M. & poſt Carolum inſtauratis* c. XI. pag. 47. &c. XV. pag. 59. ed Jo. Alberti Fabricii Hamburgi 1717. 8.

(a) *Schalſcheleth Haccabbala* pag. 39. b. *Jucaſin* p. 130. a.

(b) RICARDUS SIMONIUS in *collatione ceremoniarum cum diſciplina eccleſiaſtica* p. 72.

(c) SIMONIUS *Hiſt. Crit.* p. 149.

(d) SIMONIUS *Hiſt. Crit.* pag. 152. Conf. JOANNES CHRISTOPHORUS WOLFIUS in *Hiſtoria Lexicorum Hebraicorum* §. 7. pag. 26. *Bibliotb. Hebrææ.* p. II. L. III. pag. 542. ſqq.

(e) In Ανθρωπογλωττογονίᾳ P. I. T. I. Venetiis 1697. 4.

cularum & literarum consectatione ad solidiorem artis criticæ & hermeneuticæ peritiam adspirare nec potuere nec adnisi sunt. Quantæ hinc lacrymæ? Multa in *particulis Hebraicis* pro vario situ determinandis NOLDIUS & DANZIUS adtulerunt. At nemo fere ad commune quoddam significationis genus respexit, unde specialiores determinationes sint derivandæ. Monuit nonnulla SAMUEL BOHLIUS in dispp. XII. pro *formali significationis sensu eruendo primum in explicatione scripturæ sacræ* Rostochi 1637. 4. nec satis mentem evolueris, nec candide satis ab aliis intellectus. Paucissima in hunc finem adfert Ill. CHRISTIANUS WOLFIUS in *Philosophia rationali* P. II. Sect. 3. c. 7. §. 976. pag. 699. 700. 701. Quæritur, an in vocibus Hebraicis singulis hæc regula adhiberi possit? Non possum, quin negando ad quæstionem re respondeam. Sunt enim voces, quæ videntur ejusdem esse originis, quarum incunabula & origines significandi toto cœlo differunt. Ita *Heringus* Thuringiæ olim administer regius, *hering* i.e. halec & *barangue* i.e. oratio & origine & significatu discrepant.

§. 6. Desunt igitur Lexicis Hebraicis; 1) *significatus a determinatione* contextus *liberatus* per inductionem & subsidia linguarum cognatarum: 2. *significatus determinatus* a conditione subjecti & prædicati in locis biblicis: 3) *demonstratio de significatu certo*, vel ex inductione, qua utimur in Steganographicis ænigmatibus, parabolis, problematibus nonnullis Algebraicis eumdem in finem generalem & eodem modo: vel ex translationum fide, cui nec contextus nec inductio illa obstat: vel ex reliquis linguarum vicinarum, & commune quiddam habentium: vel ex propagatione per manus fieri solita, qualem in facillimis vocibus facile admittimus sæpiusque obviis & rem notissimam terrisque reliquis communem denotantibus. Ita nemo translatornm Lexicographorum & Grammaticorum dubitat, quin בן notet *filium*, אב *patrem*. 4) *demonstratio de significatu probabili* ob multa veritatis requisita, quæ voci sic vel aliter expositæ conveniunt. 5) *demonstratio de significatu huc usque non invento*. Labor ille redditur insuperabilis, ubi auctor α] *Logicæ solidæ* fuerit *expers* tum ratione theoriæ tum ratione adplicationis, siquidem demonstrationis rigor heic erit in medium vocandus: β) *peritiæ linguarum* quacunque ratione huc aliquid conferentium fuerit *rudis*: γ) *indolis* hominum, terrarum, temporis, morum, *antiquitatum* & progressuum in artibus ac culturis corporum fuerit *ignarus*, & præcipue naturæ, quæ divinitus inest religioni veræ, & ad sanctimoniam & beatitudinem per fidem tendit δ) *rerum imperitus*, de quibus injicitur mentio: ε) *a libris haud satis instructus*, quales sunt Concordantiæ vocum & particularum Hebraicæ, Chaldaicæ, Græcæ N. T. & LXX. Lexica præcipue Arabum synonymica & definitionibus ornata, Persica, Græca, atque Glossaria linguæ cujusque circa Judæam & per eas terras usitatæ, ubi vocabuli hujus & illius patria est. Ita ששך est Sacea, cui Babylonii festum celebrabant סבכא *sambuca*, soni acuti instrumentum musicum, כרבס *κυρβάσια* POLLUCIS L. VII. c. 13. p. *339*. תחש, *θώς*, *ciacalus*, cujus pelles & tentoriis pretiosis & calceis conficiendis adhibebantur &c. Quantum librorum ex ultima antiquitate huc est convehendum? Arabes eisdem fere ventis, animalibus, frumentis vestibus olim usi egregie inserviunt Lexicographo. Inde *herbas*, *gemmas*, *colores*, *arbores*, *animalia*, *instrumenta* varia discet conditor Lexici. Opera nonnulla, uti BOCHARTI, HILLERI, HASÆI, BRAUNII, & aliorum de Geographia & antiquitatibus biblicis edita, cum judicio heic sunt adhibenda. 6] *nomina propria* eorumque realis, succincta tamen descriptio, siquidem & ratione significatus, originis, & rei denotatæ considerari possunt & debent. 7) *Methodus radicalis* non est equidem negligenda ob necessitatem evoluendi alphabetariam, sed per sese, nisi justa demonstratio de significatus determinatione accesserit, nullius momenti. Quis audiendum esse dicet eum, qui *amarum* ex *amore* deduxerit, ut inde concludat, *amarum* esse idem ac *amabile*? At ideo non omnia ex Hellade obtorto collo sunt ad vehenda & convasanda.

§. 7. Si quis hæc juste ponderaverit, ei alienum haud videbitur periculum, quod in eruendis quinque vocibus concise posuimus. Significatus demonstratio ad sequentia redit. 1) Voces illæ distinctum quiddam in velis sacris & vestitu sacerdotali indicant, ergo materiem textilem eis finibus accommodatam indicant. 2] Sacerdotum vestes, præter aureas summi Pontificis, erant ex bysso. 3) Ergo byssum notant illæ voces. 4] Distinguuntur autem colore, qui vocabulis hisce designatur, uti largiuntur ad unum omnes. 5) Ad colores illos adluditur manifeste Ez. I.

27.

27. 28. ratione baltei, qui itidem quatuor illos colores byssumque ostendebat Ex. XXVIII. 4. 39. 40. Nec non Ap. IV. 3. oratione solii *Schechinæ* seu gratiosæ Christi præsentiæ & gloriosæ, quæ olim typice ad vela in intimo adyto erat. Vela eosdem colores referebant Ex. XXV. 4. 6) At vero colores balthei & solii dicuntur *iridem* repræsentasse. 7) Ergo ad eos colores in baltheo & velis solii quærendos invitamur 8] Iris in infimo est cœrulea, tunc viridis, post rubescens, seu flava, tandem rubra. Ergo תכלת *cœruleum* notat, quod facile reliqui largiuntur. Ergo ארגמן est *viride*, quale quid *amurca* & *olea* refert. Ergo תולעת שני est *coccum sinopicum* i.e. rubescens, seu flavum intentissime. Ergo שש משזר est *byssus rubra*, *miniata*. Poterat vox שש abesse, uti revera abest Ex. XXXIX. 24. Ita simul columnæ fuerunt depictæ in velis & baltheis, quando irides illæ ad perpendiculum fuerunt constitutæ. Columnæ ejusmodi Ægyptiis dicebantur *ὑάκινθον*, quæ sunt *Crubhim* in velis. Sed hæc generatim dixisse suffecerit, ut saltem innotescat, memet ad regulas (§.7.) enumeratas respexisse.

§. 8. Instituemus hinc examen unius & alterius expositionis. LUTHERUS vertit *Seiden*, intellige *Baumseidem*, *Coton*, Gossipium, Xylinum. Conf. M. JOANNIS ANDREÆ CLEFFELII Diss. I. de *baltheo sacerdotali* sect. 2. §. 4. p. 20. 21. Intellige per שש *sericum* idque ævo Mosis. Tum reclamat historia. Seres enim arbores contextas penitus filis tenuissimis aliquando conspicati, non illico, sed paulatim ad sericum inde conflandum adpulerunt animum. Deinde ante Alexandri M. expeditionem Indicam commercia Ægyptiis & vicinis fuere nulla cum Seribus. Historia igitur *significatum SERICI* evertit. Ponemus porro cum PHILONE de *Vita Mosis* L. III. & JOSEPHO *Antiq.* L. III. c. 8. ORIGENE in *Exod. Hom.* XIII. THEODORETO in *Exod. quæst.* 6. MAIMONIDE in *Zizith.* c. 2. ABARBANELE ad Exod. XXV. 4. aliisque, quatuor elementa latere in vocibus quinque, quas exponere adgressi fuimus. Adjungemus igitur illud ipsum hypothesi, Deum intendisse illam delineationem quatuor elementorum. Qui fictionibus delectantur, addent illud quoque, ita omnipotentiam Dei per omnem mundum explicatam designari. Cogitatio sanctitatis speciosæ at nondum solida? At vero 1] aer per sese non est coloratus, sed particulæ terrestres & aquæ in aerem evibratæ per gravitatis levitatisque specificæ indolem. Quidquid enim angulo formando a nobis percipi apto non est habile illud a nobis videri nequit. Quis dixerit, sphærulis aereis esse diametrum nobis sensibilem? 2] Elementa non sunt quatuor, sed innumerabilia. Sunt omnino plura dura corpora quam ea, quæ tellus præbet. Cur stellas fixas non vocamus terras? Sunt certe corpora contigua & dura, uti ex cohæsionis perpetuitate intelligitur. Dantur præter illa quatuor elementa æther, materia magnetica & indubie alia. Verum dantur quoque simplicia, e quibus omnia composita sunt conflata. Pone enim composita non esse dividua, sed infinita ratione numeri. Eo pacto pones dimidium globi esse æquale partibus globi totius, id est, æque infinitum numero. Quis non videt, hoc esse absurdum? Quis non videt, ita migrari in *contingentibus* principium rationis sufficientis? Quis non videt, numerum particularum compositi ita comparari cum vi infinita? Si enim numerus particularum infinitus ponitur, jure eodem *vis infinita* cuique particulæ tribuitur. At vis infinita est solius Dei. Quare elementa & vis elementorum sunt finita, licet mihi tibique innnmerabilia. 3) Ignis per sese, quatenus elementum est, videri nequit. 4) Elementorum numerus vulgaris diu post Mosen est excogitatus. THALES certe unum principium seu elementum posuit aquam, PLUTARCHO teste in *Placitis Philos.* L. III. STOBÆO *Eclog. physic.* I. 13. ANAXIMANDER contra infinita elementa esse dixit, teste CICERONE *Acad. Quæst.* IV. 37. ANAXIMENES unicum elementum aerem perhibuit, teste PLUTARCHO l. c. l. 3. SOCRATES tria elementa statuit, Deum, materiam, ideas. PLUTARCHUS l. c. PLATO vim & materiam pro elementis adsumebat, CICERONE teste *Acad. Quæst.* l. 6. ARISTOTELES tria elementa posuit, privationem, formam & materiam, in *Phys.* L. I. c. 6. Quis igitur quatuor elementa invehet sacris literis jure suo? Undenam constabit, Deum statuere quatuor elementa, cui innumerabilia patent? Exemplo hoc ostendendum erat, quomodo significatus frivole venemur ex principiis incertis & precariis, & quam injuste ea pro divina veritate venditemus pro suggestu, quæ ruinosis ejusmodi fundamentis sunt superstructa.

§. 9. Si porro quæras, quare תכלת sit hyacinthus isque *cœruleus*, quare

ארגמן

ארגמן sit *purpureum*, quare תולעת שני sit *coccineum* dibaphum, quare משזר sit *contorquendo duplicatum*, tum omnis fides & argumentum resolvitut in translationem Judæorum Alexandrinorum, qui vocem primam reddiderunt πορφύραν, secundam, per κόκκινον, tertiam φοινίκυν, κόκκινον διπλῶν, quartam κεκλωσμένην. At vero, 1] Alexandrini soli nunquam sunt sequendi, quippe qui sæpissime hallucinantur. Quoties voces ipsas minus recte legerunt, substituendo litteras similes nullo fere sensu? Videatur Vir Clarissimus DAVID MILLIUS in præfationis suæ exitu ad editionem LXX. novam 1725. *Trajecti ad Rhenum.* 8. & JOANNES HENRICUS in *Thesauro philologico*. 2] Hyacinthus est vel Flos α] purpureus & rubens, de quo *Ovidius Metam.* X. 211. XIII. 294. sq. MARO *Eclog.* III. 63. *Georg.* IV. 187. β) immo niveus & cœruleus, de quo COLUMELLA [in *Horto*] L. X. p. 406. [ed. Commelin. 1595. 8.] *Nec non niveos vel cæruleos hyacinthos.* (*a*) Vel est LAPIS, isque vel purpureus vel cœruleus. Adi PLINIUM XXXVII. 9. SOLINUM c. 33. ISIDORUM L. XVI. c. 9. Qualem igitur colorem Alexandrinus expressit? rubrum ne an cœlorum an album? Voci differentia non inest. 3) Purpura antiquissima sane rubra non erat. Violacea & cœrulea, ni præcesserit ætate, ejusdem ævi est, ac rubra. Quare igitur πορφύρα *rubrum* colorem distincte denotat? 4.] Ut hyacinthus sit cœruleus color & *purpura* color ruber, auctores recurrunt ad sententiam de quatuor elementis, quam vanam, & diu post natam falsamque esse ostendimus (§. 8.) שני διπλῶν ex methodo radicali profluxit ex שנה, *iteravit*. At qualis geminatio intenditur? Alia enim est contorsionis, alia tinctionis, alia interpolationis. 6) משזר significatum *contorquendi & contorquendo duplicandi* accepit ex שש משזר, quod Chaldæus בוץ שזיר transtulerit: Legitur in *Eruvin* f. 96. 2. חוטין שזורין, auctores plerique reddunt *fila duplicata, contorta*. Verum unde liquet, Targumistæ & Talmudistæ vocem ita esse interpretandam? Resolvuntur omnia tandem in traditionem, quam Hellenista Judæus secutus est. 7) Vereor equidem, ne dicas, Alexandrini interpretis ætate velum & baltheum fuisse nondum abrogatum. Id largior. At ita voces varia significantes, hyacinthi & purpuræ, nondum determinantur, Addo, mutationem in coloribus & materie vestitus sacri invectam esse post exsilium Babylonicum. JOANNES OLDERMANNUS hoc olim ostendisset publice, nisi præmatura morte fuisset occupatus. DIODORUS SICULUS in Ecloga II. ex L. XL. p. 1192. de Judæis: *Sub imperiis posteriori ætate exortis, maxime in quarto Persarum dominatu & qui hunc everterunt, Macedonum tempore, ex commixtione cum externis gentibus, multa de legum avitarnm institutis apud Judæos mutata exoleverunt.* ONKELOS potuit omnino nosse colores illos. At quare תולעת שני reddidit per צבע זהורי *colorem splendentem*? Cœlo claro tribuitur זוהר *serenitas*, luna dicitur זיהרא, ignis spledet Cant. V. 10. & lilium Hos. XIV. 6. ubi Chaldæus habet זוהר. Num inde *coccineus color* ejusque significatus in צבע זהורי determinatur? Ceteras voces, si שש, cui substituit בוץ *byssum*, exceptis, Onkelos inflexit tantum Chaldaice, & de cetero intactas omisit: Ubi hæc sigillatim pensitavi, Judæorumque recordatus sum dissenssionis, vulgari sententiæ diffidere cœpi novamque eruere tentavi, cujus sciagraphiam dedi, plenam demonstrationem alibi expositurus.

(a) Idem *ferrugineos* hyacinthos memorat l. c. p. 411.

JOHANNIS CHRISTOPHORI HARENBERGI OBSERVATIO

* De בית לבוש שנים *domo inducta minio Sinopico* ad Prov. XXXI. vers. 21.

SUMMARIA.

§. I. *Variantes duæ sententiæ recensentur ac tertia recens additur*. §. 2. שני *est* σίνωπις, μίλτος σινωπική, *rubrica Sinopica, minium Sinopicum, Sinopis*. §. 3. *Domus Palestinæ minio ac rubicundo colore fuerunt inductæ, immo fenestræ*. §. 4. לבש *est etiam inducere, nec vestitus solum de vestibus usurpatur*. §. 5. *Reginæ, Salamonis futuræ conjungis, ex mente Bathsebæ effigies heic delineatur*. §. 6. *Adplicatio moralis*. Locus Es. I. 18. Tænia coccinea hirco emissario alligata.

§. I.

INTERPRETES, quotquot hucusque vidit ætas, gemina ratione vertunt illud hemistichium: כל ביתה לבוש שנים Plerique cum Vulgata habent, quæ hunc fundunt sensum, *Omnes domestici ejus vestiti sunt duplicibus* sc. vestibus. Quidam recentiores de *domesticis coccino vestitis* exponunt. (a) Prior sententia quibusdam ideo adridet, quia (1.) coccinum integræ familiæ nec suppetebat nec competebat, quod utique verum esse censeo; [2.] Coccinum non defendit a frigore. Sed hæc altera ratio nimis est frigida, quia id ex scopo dicentis heic nequaquam extorqueri potest. Posterior sententia sese commendat ex eo capite, [1.] quod שני colorem coccineum vel rubrum, immo vestem ipsam rubicundam denotare potest; [2.] quod nec significatus, nec forma pluralis, nec exemplum e sacris literis depromi potest, ubi שנים *duplices vestes* notet. (3.) quod Interpretes nesciant, an hiemalis altera, altera æstiva; an vero suffulta, interpolata, & sic duplo crassior sit intelligenda, adeo ut foveant ideas nec claras nec distinctas. Incidi igitur in novam expositionem, de ædibus sinopide inductis, quam comprobare ulterius sustineo, quia [1.] a scopo non abhorret; [2.] proprium vocis significatum eruit ac sequitur; [3] clarissimum evolvit sensum distinctamque satis notionem; [4.] nititur significatus exemplo, formaque; [5.] fulta est consuetudine antiquissima, ædes minio

(a) Matthæus Polus in *Synopsi Criticorum ad h. l.* T. II. p. 1676. sq.

* Hanc Cl. *Harenbengi* observationem, ubi vox שנים qua color coccineus vestium Pontificalium illustrari potest edendam hoc loco curari.

nio expoliendi; [6.] cui vox לבוש non est inimica; [7] ubi בית pro ædibus, ut in priori hemistichio, ponitur, quod probabilissime secus fieri nequit.

§. 2. Si שני per *σινώπιδα*, *μίλτον σινωπικὴν*, *minium sinopicum* exponatur, qui colorem efficit rubrum, omnis videtur esse difficultas sublata. Strabo: [a] *In Cappadocia nascitur ea, quæ Sinopica rubrica (σινωπικὴ μίλτος) dicitur, omnium optima, quæ cum Iberica decertat, ac idcirco Sinopica adpellatur, quod eam mercatores eo deferebant, priusquam Ephesiorum emporium tam celebre erat.* Eadem Dioscorides: (b) Συλλεγεται δὴ ἐν τῇ καππαδοκίᾳ ἐν σπηλαίοις τισι. διυλίζεται καὶ φέρεται ἐς Σίνωπην καὶ πιπράσκεται, ὅθεν καὶ τὴν ἐπονωμίαν ἔχηκε; *Colligitur vero in Cappadocia in quibusdam cavernis: percolatur devehitur Sinopen, ac venditur, unde etiam cognomen traxit.* Plinius. [c] *Maxima ejus copia effoditur in Hispania sed hoc durum est & arenosum. Optimum nascitur supra Ephesum in Cilibiani agris. Arena est colore cocci, quæ teri consuevit, & deinde lavari, abjectisque purgamentis, quæ in aqua supernatant, minium in fundo invenitur.* Ex quo Plinii loco simul patescit, Sisaponensibus in Hispania Bætica celeberrimum fuisse metallum miniarium. Sisapo vero erat urbs ultra Cordubam ad boream Baetis posita, navigari is amplius non potest. (d) Scribonius Largus *rubricam Sinopidæ* vocat. Σινωπὶς vocatur Paulo Æginetæ: (e) *Minium Sinopicum* A Cornelio Celso. (f) A minii copia adpellatio hæsit Minio, fluvio Lusitanico. (g) *Emplastrum* rubrum, cui minium Sinopicum erat adjectum, vocabatur etiam *Ephesinum*. (h) De minio plura tradunt Charisius, (i) Isidorus (k) Joannes Brodæus, (l) Isaacus Vossius, (m) Strabo (n) aliique: Sinopicum igitur minium non dicitur a fodina; nam antiquissimum eruebatur in cavis Cappadociæ, sed ab emporio, more antiquissimo, (o) unde ad ceteras gentes, Tyrios præcipue divendebatur. Sinope erat Ponti metropolis, olim libera civitas, postea a Pharnace ex improviso capta.

(a) L. II. T. II. p. m. 178.
(b) L. V. cap. 11.
(c) H. N. L. XXXIII. c. 7.
(d) Strabo L. III. p. m. 255. T. I.
(e) L. III. c. 22. p. 76. edit. Froben. 1538. fol.
(f) L. V. c. 6. & 9.
(g) Justin. L. XLIV. c. 3.
(h) Celsus L. V. c. 19 p. 163. edit. Salingiac.
(i) Lib. I.
(k) In Origg. L. XIX. c. 17. 23.
(l) Miscell. L. III. c. 1.
(m) Ad Melam.
(n) L. III. p. m. 259.
(o) Tom. I.

Autolycus putabatur eam in formam justæ urbis redegisse, qui locum occuparat, cum Jasonis esset in Colchidem socius. (p) Unde ea urbs Mosis ætate jam videtur exstitisse. Nec obstat commerciorum tum tenuior conditio, quia jam Ismaelitæ, Josephi adolescentuli tempore, e Syria merces devexere in Ægyptum. Qui שני a שנה *iteravit* deducunt, & *dibaphum* vertunt, sunt in ea hæresi, quod Hebræa lingua omnibus Hebræorum rebus indiderit nomina e primitivis quibusdam decerpta. Ut vero taceam nomina Ægyptia, Arabica, Persica ac Græca Hebræis adoptata, *sambuca* סבכא certe barbarum est nomen, nec tamen Hebraicum, licet in V.T. occurrat. Non enim probabile est, unicam gentem rebus universis, quibus ex parte caruerunt, easque ignorarunt, impertiisse nomina. Aromata, colores, alibi inventa, plerumque peregrina retinent nomina. Hebræi erant viri agro pecorique dediti, non mercatores, non fabri, non medici, non pannorum subtiliorum ac rariorum fabricatores, nisi sero. Quod si ad Adamum provoces, tum utique certum est, eum ædificia, postmodum exstrui solita, ignorasse, multos terræ thesauros, multas terræ suboles non vidisse, plurimis opificiis caruisse, ideoque recentioribus vocabulis, quæ subsequens necessitas extudit. Præcipue nomina colorum ac quidem exoticorum primas solent retinere adpellationes e. g. Menni *Mennig* minium; *κόκκος*, coccus cochenille; זנגפיר, *κιννάβαρις*, cinnabaris, *Zinnober*, cinnabre &c. Rubicundus color erat majestatis ac honoris plenus, unde etiam purpura ac coccino induebantur reges, miniique colore inungebantur imagines Deorum gentilium. [q) Murias Tyrii sanguinem jactabant Phœnices, Græci ac Romani, ut ignaris fucum facerent Tyrii vermes, vermiculantibus scilicet, venditabant, ne ceteræ gentes cocci naturam indagarent, eoque uti discerent. Pausanias f. 490. & Itineraria recentiora aptissime baccarum cocci ortum ac naturam persequuntur. תולע *κόκκος* rubebat perinde ac שנים *σινωπικὰ* Es. I. 18. Id quod de verme conscientiæ. Es. LXVI. 24. exponunt, לי תולעתם לא תמות id significantius adhuc est, & denotat, quod *rubicundus igneusque color eorum non intermoriturus sit*, qui supplicia illaturi essent Chasidæis, qui auctam religionem forent deserturi ac cum Sy-

(p) Blasius Cariophylus Part. I. Diss. Miscell. p. 24. & inde in Actis Erud. Lat. 1722. p. 245. 46.
(q) Vitruv. L. VII.

ris porcina aliiſque prohibitis cibis eſſent pro alimento uſuri . Ut brevibus me expediam , cruciatus infernalis igneus eis prædicitur . Virg. Eclog. X. v. 26 27. Cic. Ep. XVI. L. IX. Ed. Genev. T. III. p. 149. Horat L. I. Serm. VIII. v. 5. Plin. H. N. XXXIII. 7. Plautus in Aſin.

§. 3. Nequis vero putet , a Palæſtina exſulaſſe morem , parietes minio ac Sinopico colore ſuperinducendi ac pingendi , ideo confugio ad Jerem. XXII. 14. qui ædes ſummatum magnificas delineat , ordines a *menſuris* , *contignationibuſque ſuperioribus ſpatioſiſſimis* , *adjiciens foramina ſpecularium ac tabulata cedrina* finienſque in משוח ששר *in unctione miniacea* . ששר eſt nomen coloris , [α] quia inunctio ac pictura ei tribuitur ac adjungitur ; (β) & Jonathan Targumiſta מציר *picturam* exprimit . Adde quod (γ) Raſchi idem teſtetur , ſcribens. צבע הוא ממן הציורים *color eſt e genere pigmentorum*. Junius cum Tremellio *Indicum* vertit , nec ullus facile interpretum colorem ſubeſſe negat. (4.) Kimchi album adjicit calculum , ſcribens: מצייר במיני צבעונים *pictura e ſpeciebus colorum*. Quod autem præciſe minium Sinopicum innuatur , id liquet ex eo (a) quod *miniaria expolitio parietum* (1.) ſit ſatis antiqua ac ſumtuoſa . Deorum ſane facies & inſignia triumphantium , in rarum ac pretioſum decus , illitæ erant : (b) Kimchius id aperte teſtatur , vocum interpres fideliſſimus . והוא ששר נקרא בערבי זנגפור בלע״ז מיני *Et ipſum Schaſchar vocatur Arabice ſnagor* (cinnabaris) *& in vernacula barbara minium*. (c) Raſchius conſentit : משוח בששר אלויינאנט אנשינופלא בלע״ז *Inunctio per ſchaſchar* , *l'onguent en cinnabre*, *lingua Gallica*. ל pro ר in *en cinophla* puto fuiſſe poſitum ob ignorantiam vocum peregrinarum. Cinnabaria vero alia eſt genuina ac nativa, ipſum effoſſum minium , *Brg-Zinober* ; alia eſt facta , ex ſulphure & argento vivo ſimul uſtis , *Zinnober*. Quod vero cinnabaris nativa ſit verum minium, de eo nobis periti rerum metallicarum fidem faciunt. (*a*) Accedit quod Arabes cinnabarem id vocent, quod *minii* voce Latini ac Itali ſignant. Notum eſt miniarium metallum in Carinthia, ubi minium ſeu cinnabaris effoditur , aut pura , aut duobus trientibus argenti vivi mixta . Argentum vivum præterea ibi abunde cruitur , quod a Batavis Angliſque emi ſolet , ut addito

(a) Conſentit Jo. Mabillon de re diplomatica L. I. cap. 10.

ſulphure , cinnabarim inde forment , vulgo ita dictam, nativum miniumque gravitate ſuperantem. Minium Chymicum ſeu factitium e plumbo liquefacto ignibuſque excocto conflatur , ac a minio foſſili magnopere differt . Vid. Stephani Blancardi *Theatrum Chymicum* c. 5. §. 3. *Neues Licht vor die Apothecker* p. 516. ſq. Lipſ. 1700. 8. *Plumbum combuſtum* Celſi L. V. c. 1. & forte minium factum , ante cujus perfectionem ac elaborationem retrimentum ſive ſcoria deſpumatur. Nam *retrimentum plumbi* Celſus c. 15. l. c. memorat. Nec ignota eſt priſcis rubrica Lemnia, cinnabaris Libyca , Indica . At ſacræ literæ norunt tantum שני & הששר , σινώπικον & Ασσάρακον *minium Sinopicum* & *Aſſaracum* . Minii uſus antiquiſſimus fuit in pingendis etiam navibus poſitus. Everhardus Feithius in Antiquitatum Homericarum L. IV. 12. *Solebant naves pingi ac illuſtrari variis coloribus: unde eas ſubinde Homerns vocat μιλτοπαρῄυς, φοινικοπαρῄυς, miniatis ac punicatis veluti genis . Ita Virgilius quoque Æneid.* VIII. (*b*) *pictas carinas celebrat:* ubi *Servius: Homerus meminit, quod naves pingebantur rubrica. Morem hunc pervetuſtum Herodotus Thalia* (*c*) *tradit:* τὸ δὲ παλαιὸν ἅπασαι αἱ νέες ἦσαν μιλτηλέφεες . *Poſterioribus quoque ſæculis naves paſſim pictæ. Seneca Epiſt.* LXXVI. *NAVIS BONA DICITUR ; NON QUÆ SPECIOSIS COLORIBUS PICTA EST NEC CUI ARGENTUM ROSTRUM EST, NEC CUJUS TUTELA EBORE CAELATA EST . Conſueverant autem certas imagines in iis depingere, a quibus ipſe naves habebant nomen.* Homeri locus unus id clare facit teſtatum quod Feithius indicaverat. (*d*)

> Τῷ δ' ἅμα νῆες ἑποντο δυώδεκα μιλτοπαρῄοι
>
> *Hunc vero ſimul* 12. *ſequebantur naves miniatæ.*

Præterea etiam indices & tituli librorum rubrica minioque erant ſcripti . Martialis ad librum ſuum Epigr. 2. L. III.

> *Et cocco rubeat ſuperbus index.*

Juvenalis Sat. XIV. v. 191. 92.

> *Scribe puer, vigila, cauſſas age, perlege rubras*
>
> *Majorum leges,* — —

Perſius Sat. V. v. 90.

H *Excep-*

(*b*) verſ. 93.
(*c*) Sen. L. III. p. m. 94. *Veteri inſtituto naves omnes erant rubrica delibutæ.*
(*d*) *Iliad.* E. v. 638.

Excepto siquid Masuri rubrica vetavit, (*a*)

Ruber, miniaceus, ac coccineus color fuit igitur honore ac autoritate quadam eximius. *Non nisi deliciis convenit iste color*. [*b*] Quod vero שני sit σίνωπις & sono, & reapse, id ita conligo. (α) תולע *coccus* & *coccineum* est, ut omnes fatentur, a quo tamen differt שני Es. I. 18. (β) שנים fuit colore maxime rubicundo l. c. (γ) Sinopes antiquitas, miniique tinctura celebratissima, in navibus ædibus, parietibus vestibusque effulgens, in dubium vocari nequeunt. (δ) Non occurrit alia *expolitio domuum rubicunda* penes Veteres præter istam minianam & Sinopicam. Quantum non erat pretium coccini? Tantum abest, ut eo infecerint parietes. (ε) Vox ipsa sono suo patriam ac notissimam pristino sæculo rubricam indicat. Alibi dicitur שני; alibi ששר; alibi כרמיל seu כרמל 2. Par. II. 7. Cant. VII. 5. quasi *effossum miniarium* dicas, a כור seu כרה effodit, & מיל μίλτος *minium*. Plutarchus ejusmodi colorem χρῶμα μίλτινον vocat. Restat, ut ostendam, quod *domus expolita minio seu miniaceis coloribus* בית לבוש שנים possit, immo debeat intelligi. Namque (α) שני est nomen coloris, qui a domibus est alienus; (β) שנים eodem coloris, punicei sensu legitur Es. I. 18. At de duplicibus vestibus nuspiam occurrit; (γ) De domo sermo proprie sermo est, non de domesticis. לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים *Non metuit domui suæ de nive, nam tota domus ejus inducta est miniaceis*. Concluditur ab ornamento totarum ædium, ac diligentia extraordinaria in expolienda domo, ad necessaria ac ordinaria eo magis solicite adhibita. (δ) Vestitus subjicitur v. 22. (ε) Magnificæ ædes, regina dignæ, minio expoliebantur, ut tum ex Jeremia, tum ex Vitruvio docui: (ς) Solebant etiam Hebræi rubras virorum facies ac delineationes miniatas heroum & exercituum parietibus inducere ubi ששר iterum est minium Ez. XXIII. 14. (ζ) Nec licet citra rationes gravissimas in eodem inciso בית bifariam adhibere, semel pro ædificio & iterum pro domesticis. Domesticis, si pro eis bis בית adhibitum putes, non erat nix metuenda, quippe quam, vino temperatam, bibebant Veteres, Prov. XXV. 13. uti docte persecutus est Thomas Bartholinus de *Nivis usu medico* c. 14. 15. p. 88. sqq. ed. Hafn. 1661. 8. Targumista h. l. igitur præter rem & causam bis domesticos intellexit, atque vestitos coccino perperam addidit, לבישין זהוריתא. Nam purpura cocco tingebatur, quæ versu sequenti reginæ ipsi tribuitur, non communicanda cum omnibus domesticis. Aben Esra non novit quid esset שני, dum explicat per שם ממין פשתים *nomen e genere xylinorum*, & ארגמן per *nomen colorum*, amorginum scilicet, dictum ab Amorgo, cyclade insula ægei maris. השׁשר est color Assaracus, non ab Assyria, sed urbe quadam cognomini in Syria adpellitatus, quam post hac investigandi dabitur occasio.

§. IV. *Lemuel* erat Salomo, *Deo dicatus*, ideoque Nathane ידיד—יה *dilectus Deo*, dictus, in recordationem paterni nominis ac pietatis, cui mater Bath-seba, forte post patris mortem, quod suspicatur Aben-Esra, præscripta hæc saluberrima instillat v. 1. 2. eumque de uxoribus regum pejoribus admonet v. 3. uti fugeret earum consortia & matrimonia. Hæc sententia est Aben Esræ, Raschii, Ralbagii aliorumque Judaicorum Interpretum. Insistunt eandem viam Abr. Calovius, Mercerus, Mart. Gejerus, & ut Pineda tradit, omnium Hebræorum & Græcorum & Latinorum. * Quum igitur deinde exemplar veræ integræque conjugis filio proponit, aulæa, byssum purissimam ac pro indumento purpuram v. 22. pro ornamento uxoris magnifico requirit. Alia uxor heic locum non invenit, quia maritus est judex & consiliariorum præfectus v. 23. Quare divinatu nil est facilius, nisi reginam virtutis ac laboris non indecori studiosissimam pro ratione illius temporis, Salomoni eligendam divinitus commendari. Veteres enim reginæ lino lanæque admovebant manus, domesticas vestes conficiebant, panemque, interdum ipsæ aquam petebant. * Simplicitas prisci ævi ignorabat magnificentiam nostrorum temporum. Quare non est putandum, quod ministeria in capite ultimo Proverbiorum recensita debuerint a reginæ persona abesse. Notiones ad genium sæculi nostri conformatæ non sunt transferendæ in historiam antiquam. Cuique ætati sui steterunt mores. Purpura reginæ vestis erat, indeque excellentia ejus elucet. Re-

(*a*) Conf. Joh. Mabillon de *re diplomatica* Lib. I. cap. 1.

(*b*) Martial *Epigr.* 48. L. VIII.

* Vid. *Poli Synopsis Criticorum ad h. l.* Vol. II. p. 1670.

* Feithius L. IV. *Antiqq. Homeric.* c. 3. p. 262. sq.

ges enim ac regum amici erant olim tantum purpurati. **

§. V. Ut autem ædificia magnifica minio fuerunt inducta, picta & vestita, atque quasi externo ornamento ac vestitu circumdata; ita indubie vox לבש (*vestivit*) aptissima orationis translatione ad expositionem ædium miniaceam adhibetur. Hebræi quidem e penu suo mihi nondum subgesserunt exempla, ac neutiquam, quæso, desperandum est diligenti lectori, cui inopinanti sæpius enodatio talium minutiarum evenit. Libet tamen unum alterumque exemplum e Cicerone addere, ne quid supersit scrupuli. In communibus enim rebus & quarum imago eamdem gignere potest ideam, communes solent in diversis linguis occurrere metaphoræ. Cicero Or. IV. in Verrem §. 122. Ed. Genev. p. 251. *Pugna erat equestris Agathoclis regis in tabulis picta præclare: his autem tabulis interiores templi parietes vestiebantur, --- parietes, quorum ornatus tot sæcula manserat, tot bella effugerat, nudos ac deformatos reliquit* [Verres]. Nam *vestire* sæpius idem est ac ornare. Unde *vestitum orationis* Cicero de Claris Oratoribus pro ornamento posuit, *montesque vestitos* de Nat. Deorum L. II. §. 132. p. 322. pro iis, quos tegunt ornantque arbores, montanis.

§. VI. Hæsimus hactenus in scena externa. Transeundum est ad usum hinc propullulantem ad contemplandos nos ipsos, animique ornatum. Salomo adumbrare potest Christum in iis, quæ ei in laudibus ducuntur. Conjux Salomonis, Salomitha, est figura ac imago serenissima ecclesiæ veræ Judaicæ, quam adhuc amplectimur, sed reformatam, ac ad nucleum magis advolutam. Typus uterque est innatus, tam ob 2. Sam. VII. quam canticum ipsum. Quemadmodum autem domus sponsalis secura erat a nive, ita corpus integre credentium ac amantium caveat a frigore, amoris refrigerio ac doctrinarum capitalium neglectu & dissolutione. At non solum absit defectus, sed potius etiam eluceat ecclesiæ ornamentum largissimum. Ædes animorum inductæ sunt *miniaceis*, sensu ancipiti. Gravant mentem peccata כשנים *instar minii rubentia*. Es. I. 18. Eamdem exhilarat *sanguis adfusus, effusus*, חוט שני *funiculus miniaceus*, amor Dei, qui interventu rubicundi Jesu sanguinis nos trahit ac liberat. Exhilarat vestis, sanguine agni quasi minio tincta ac ad puritatem exacta. At undenam, quæso, peccatum cum *miniaceis* confertur ac contenditur? Respiciunt multi ad vinculum laneum *, miniaceo vel coccineo colore tinctum, quod hirci emissarii fronti imponebatur, peccatis omnium Israelitarum utraque manu ingestis, onerati. (*a*) Tæniam illam coccineam Mischna vocat לשון של זהורית *lingua purpurei coloris* (*b*) Maimonides (*c*) לשון של צמר צבוע ארום *linguam, tinctam rubro colore*, Barnabas (*d*) τὸ ἔριον κόκκινον. Quo minus igitur cum Judæis [*e*] Tertulliano [*f*] aliisque Esaiæ illud כשנים ex consuetudine ejus tæniæ partim hirco emissario adligatæ, partim in porta pronai adfixæ, quam recentiores colorem tandem album induisse, referunt, interpretemur, illud potissimum obstat, quod ante Barnabam ac Mischnam hujus linguæ nulla injiciatur mentio. Esaias enim respexit ad lanam coccineam ac miniatam, quæ non minus in aliis ritibus sacris adhibita fuit [*g*] Quum igitur Judæi ex Babylonia domum reducerentur, quibusdam prioris templi ritibus fuerunt orbati, ex adverso tamen, ut res ipsa ac Diodorus Siculus apud Photium testantur, ritus quosdam haud improbos, θεοπνευςίας dono in Esra aliisque sequioribus nondum extincto, cultui divino adjunxerunt. Siquid ipsemet video, ex Esaiæ aculeato vaticinio, quod miniacorum peccatorum meminit, Judæi ritum adligandæ lingulæ adsciverunt, pro publica confessione magnitudinis suorum peccatorum ac exspectatione promissionis adjectæ. Quod vero Gemara, Sepher Juchasin ac Tertullianus tradunt expiatione rite peracta tæniam rubram in templo adfixam induisse alborem cumque reconciliatæ gentis innocentiam spopondisse, id quidem nec infra Dei bonitatem nec supra ejusdem potentiam positum esse videtur. At ex alio capite adsensum huic rei liceat denegare. Nam α] Barnabas * scribit: Ὃς ἐὰν θέλῃ τὸ ἔριον ἆραι τὸ κόκκινον, δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν, διὰ τὸ εἶναι φοβερὰν τὴν ἄκανθαν Unde conligo, tæniam coccineam, qua adhuc talem, inter spinas solitudinis rupiumque hirco emissario fuisse

* Esth. VIII. 15. Dan. V. 16. Cant. VII. 5

* De quo *Joma* VI. 8. *Schabbat* IX. 3.

(*a*) Auctor Notarum ad Ep. Clementis Romani Oxon. 1669. 8.

(*b*) in *Joma* c. V. §. 2.

(*c*) in *Joma Haccipor.* c. V. §. 4.

(*d*) *Epist.* p. 17. *Ed. Mader.*

(*e*) Raschi alique in illud Es. I. 18.

(*f*) *ad. Judæos* L. III. c. 3.

(*g*) Hebr. IX. 19. Levt. XIV. 49.

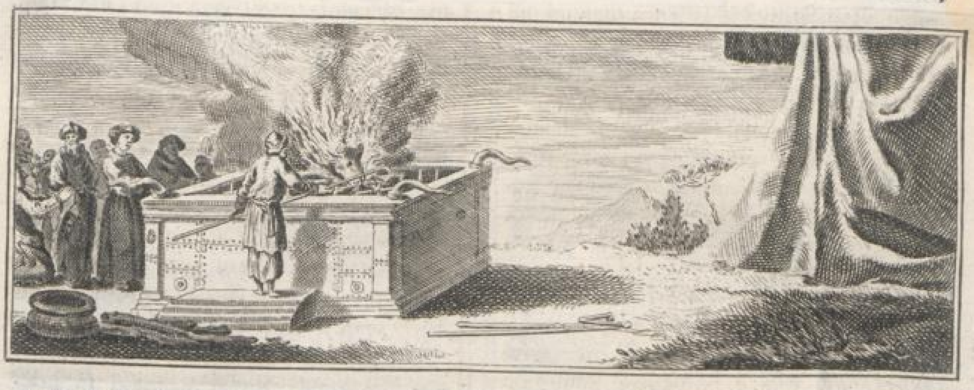
* in *Epistola* p. 18. *Ed. Mader.*

fuisse detractam . β] Tertullianum ad acta ritusque aliquando nimis inconsulte provocare eumque latinum ac Africanum caussarum patronum expertem literaturæ Orientalis, Judaicorum rituum non satis fuisse peritum, in propatulo esse censeo[γ) Gemara & Sepher Juchasin ad recentiora pertinent tempora fide citra testes locupletes ac aptos, indigni codices, quippe delibuti vitio inconsideratæ translationis recentiorum idearum in tempora antiquissima . δ] R. Jehudah Gemaristis prior, ac Judæi Jehuda vetustiores ex indicio hominum certo interstitio dispositorum innotuisse tradunt, quod הגיע שעיר למדבר *peruenerit hircus in desertum* Joma c. VI. §. 8. Esaiæ sensus sibi satis constat, hoc modo : *Si peccatum vestrum esset instar miniaceorum*, quæ difficulter elui delerique possunt, *erit tamen in modum lanæ*, ratione alboris, coloris purissimi, integritatem indicantis. Deus potest solide pœnitentium peccata altissime infixa, infusa, inducta, quæ per sese cedere nesciunt, e continenti dissipare, eluere, eruere . Ut vero albus color heic est signum integritatis, ita ex adverso oppositus rubicundus color fuit imago peccati gravioris. Arbitror itaque, peccata gravissima ob sanguinis effussionem, seu cædem, inhumanissimum & antiquitus vulgatissimum crimen comparari cum rubicundo ac miniaceo colore, & ob victimarum sanguinem, quæ peccati faciem tristissimam indicabat ejusque expiationem summopere necessariam ac typicam. At id ipsum, quod immolationes Leviticæ præstare non poterant reapse & suo merito, id perfecit Christus, qui sanguine lavit rubicundo ruborem culpæ indicem, peccatisque sanguineis opposuit sanguineos cruciatus, adeo ut miniacea peccati pigmenta deleverit in piis ratione adplicationis meriti sui . Hicce novus nostris successit cordibus hospes. Peccata proæretica apud Judæos non poterant typice expiari per חטא vel אשם sed excisioni כריתה subjacebant. Namque sacrificia pro peccato offerebantur si quis contra XXXVI. præcepta prohibitiva egisset & quidem per ignorantiam. * Tuus igitur, Christe, sanguis solus me poterat ab exitio temporali ac perpetuo incolumem præstare, animumque meum robore Tuæ victimæ præstantissimæ, velut domicilium Tuum perfundere, in præsidium memoriæ ec adflictionum firmissimum . Hic est *figura formata ob oculos nostros* . Cetera sunt herbæ Sarodæ, riusque Sardonius. Christus solus est redemto & salus, typus vinculi coccinei altari majori circumvoluti, infra quem sauguis ad mundi plagas 4. adspergebatur.

* Mischn. de *excisionibus* c. I. Maimonid. de *Pœnitentia* c. VIII.

JOHAN-

JOHANNIS CHRISTIANI BIEL
DISSERTATIO
DE PURPURA LYDIA

Ad illustrandnm locum. *Actor. XVI.* 14.

ARGUMENTUM.

Camerarii & *Grotii* sententia, quod nomen purpurariæ Thyatirensis, *Lydia*, fuerit nomen gentilium, approbatur, quia Thyatira Lydiæ urbs, & purpuræ tingendæ artificium a Lydis eorumque fœminis non fuit alienum. Posteriorem rationem hic declaratum iri. §. I. Declaratur vestibus puniceis Sardianicis. *Dalechampius* notatur. φοίνικες *indumenta punicea*. §. II. Vestes puniceas, & fortasse tapetes etiam ejusdem coloris, Sardibus confectos esse, ulterius ostenditur, Virorum doctorum emendationes quædam *Hesychii* & *Aristophanis* firmatæ; quorum posterior etiam illustratus. *Scholiastes* ejusdem notatus. *Ortelii* correctio loci *Varronis* apud *Nonium Marcellum* stabilita. §. III. IV. *Casauboni* & *Nurræ* sententia de tinctura Sardiniaca rejicitur §. V. Argumenta *Palmerii* pro tinctura Sardiniaca a *Nurræ* exceptionibus vindicantur. Sardinia Græcis parum nota. Tyrrhenos Lydorum esse coloniam, in dubium vocatur. §. VI. Rationes *Nurræ* pro tinctura Sardiniaca examinantur, & confutantur. Leges *Codicis Theodosiani* de Murilegulis ad Hydruntinos commode referri posse, ostenditur §. VII. Argumentum *Nurræ* contra purpuram Lydiam exigui momenti esse monstratur. Lydia a mari non longe dissita, imo fines ejus ad mare aliquando pertingentes. Non ex conchis tantum sed & floribus ac herbis purpureus color paratus. Inde & Lydorum purpura. §. VIII. Ebur etiam olim in Lydia purpura tinctum, & a fœminis quidem, quæ alias & texendi arte clarissimæ. §. IX. Conclusio de purpuræ tingendæ artificio *Lucæ* adhuc tempore in Lydia vigente, & nomine *Lydiæ* ratione. §. X.

Act. XVI. 14.

Καί τις γυνὴ, ὀνόματι Λυδία, πορφυρόπωλις, πόλεως Θυατείρων, σεβομένη τὸν Θεὸν, ἤκουεν.
Et mulier quædam, nomine Lydia, purpuræ venditrix, ex urbe Thyatirorum, colens Deum, audiebat.

Admo-

§. I. Admodum probabilis mihi visa est Virorum eruditissimorum, *Joachimi Camerarii*, & *Hugonis Grotii* sententia, quod nomen *Lydia*, quo purpuraria illa apud Philippenses nuncupata est, non proprium sed gentile fuerit, & ipsa a solo natali eo sit appellata. Namque non solum urbs Thyatira, ex qua *Lucas* illam oriundam indicat, *Stephano Byzantino*, quod *Grotius* observat, Lydiæ adscribitur, &, quod addo, *Ptolomæo* L. V. c. 2. *Metropolis Lydiæ* vocatur, sed etiam purpuram, quam vendebat, ejusque tingendæ artem a Lydis eorumque fœminis, non alienam fuisse reperimus. Et hoc est, quod ad illustrandum huncce sacri Historici locum, ostendere jam annitar. Eoque non ingratum me elegantiorum literarum studiosis facturum, spero, quod non modo Interpretes ad h. l. quos mihi quidem evolvere licuit, nihil plane eam in rem observaverint, sed præterea magnus *Bochartus*, aliique, qui de purpura ejusque varietate scripserunt, laudati *Zimermanno* Florileg. Philol. Hist. p. 657. Lydorum purpuram sicco, quod ajunt, pede præterierint.

§. II. Lydos itaque purpuræ tingendæ artem exercuisse, patet ex vestimentis puniceis Sardianicis, a Sardibus, Lydiæ urbe, dictis, & monumentis veterum haud parum celebratis. Sic enim *Plato* Comicus vetustus apud *Athenæum* Lib. II. p. 24.

> Κἄτ' ἐν κλίναις ἐλεφαντόποσι, ϗ στρώμασι πορφυροβάπτοις,
>
> Κἄν ΦΟΙΝΙΚΙCΙ ΣΑΡΔΙΑΝΙΚΑΙCΙ κοσμησάμενοι κατάκεινται.
>
> *Et deinceps in lectis eburneis fultis pedibus, & stragulis purpura tinctis.*
>
> *Et INDUMENTIS COCCINEIS SARDIANICIS ornati discumbunt.*

Dalechampius verba φοινικίσι Σαρδιανικαῖσι, vertit, *ostro Sardiano*, sed cum *ostrum* proprie dicatur de purpura ex concha marina parata, tinctura autem Sardianica proprie sic dicta purpura non fuisse videatur, ut infra §. 8. clarius patebit, vertere malui, *indumentis puniceis Sardianicis*; quo sensu & alias φοινικίδε apud scriptores Græcos veniunt. *Xenophon* de Rep. Lac. p. 668. Εἴς γε μὴν τὸν ἐν τοῖς ὅπλοις ἀγῶνα ταδ' ἐμηχανήσατο, ςολὴν μὲν ἔχειν ΦΟΙΝΙΚΙΔΑ, ϗ χαλκῆν ἀσπίδα. *In armorum autem certamen talia quædam* (Lycurgus) *molitus est. Voluit enim, STOLAM PUNICEAM haberent, & clypeum æneum. Plutarchus* de Rep. Lac. p. 238. de iisdem Lacedæmoniis: Ἐν τοῖς πολέμοις ΦΟΙΝΙΚΙCΙΝ ἐχρῶντο. *PUNICEIS INDUMENTIS in bellis utebantur*. Vide & *Ælianum* VI. 6. Var. Hist. & locum *Aristophanis* paulo post adductum. Quod vero apud Xenophontem, Plutarchum, Ælianum, Aristophanem φοινικίδες recte exponantur, *indumenta punicea*, firmat *Valerius Maximus*, eadem *puniceas tunicas* L. II. c. 6. appellans. *Ad dissimulandum*, inquit, *& occultandum vulnerum suorum cruorem, PUNICEIS in prælio TUNICIS* (Lacedæmonii) *utebantur*. Similiter tunica illa russa, quam Romani in prætorii fastigio extendebant in hasta, ut miles eo signo ad prælium se pararet, *Plutarcho* in Philop. aliisque φοινὶς dicta, eidem *Plutarcho* in Bruto φοινικῦς χιτὼν, *punicea tunica*, & in Fabio, χιτὼν κόκκινος, *tunica coccinea* (quæ eadem cum *punicea*) redditur. Loca ejus, quamvis alio scopo adducta vide apud *Lipsium* de Milit. Rom. Lib. IV. c. 12. De eadem *Isidorus Russata, quam Græci PHOENICEAM vocant, nos coccineam*. Inde ergo & in loco Platonis Comici φοινικίδας *indumenta punicea* exposui.

§. III. Talia vero Sardibus confecta esse; discimus etiam ex *Aristophane* in Pace p. 378. ubi ita:

> Κἄτα γίνομαι παχὺς
>
> Μᾶλλον, ἢ θεοῖσιν ἐχθρὸν ταξίαρχον προσβλέπων
>
> Τρεῖς λόφους ἔχοντα, ϗ ΦΟΙΝΙΚΙΔ' ὀξεῖα νπάνυ
>
> Ἣν ἐκεῖνός φησιν εἶναι βάμμα ΣΑΡΔΙΑΝΙΚΟΝ:
>
> *Et deinde fio crassus*
>
> *Magis quam si diis inimicum ducem aspiciam*
>
> *Tres galeæ cristas habentem, & PUNICEUM INDUMENTUM valde acutum,*
>
> *Quod ille ait esse tincturam SARDIANICAM.*

Scholiastes ibi Φοινικίδα, περικεφαλαίαν φοινικῷ χρώματι βεβαμμένην. Ὁι δὲ, κόκκινα περιβλήματα. Ταῖς γὰρ φοισιν ἐχρῶντο Λακεδαιμόνιοι, ἵνα μὴ αἰσθάνωνται τοῦ αἵματος διὰ τὴν ὁμοιότητα, ϗ ἵνα τρωσθέντες μὴ νοηθῶσι τοῖς πολεμίοις. φοινικίδα, *galeam puniceo colore tinctam. Alii vero exponunt punicea indumenta, Puniceis enim indumentis utebantur Lacedæmonii, ne sentirent sanguinem ob similitudinem, & ne hostes perciperent, si vulnerati essent*. Ad eundem locum respiciens *Hesychius*: Βάμμα Σαρδιανικὸν, τὸ φοινικοῦν. διάφορα γὰρ ἦν τὰ ἐν Σάρδεσι βάμματα. Tinctura Sardianica *punicea*.

cea. *Præstantes enim erant Sardibus tincturæ*. Ita enim scripsisse Grammaticum pro Σαρδανικὸν, ut est in *Hagenoensi* editione, vel, ut in *Schreveliana* legitur, Σαρδανιακὸν, vel etiam ut alii reponunt, Σαρδινιακὸν, nullum est dubium, cum a Sardibus tincturam illam dictam innuat: a Sardibus autem nomen κτητικὸν sit, Σαρδιανικὸς, docente *Stephano Byzantino* in Σάρδις. Hinc bene etiam lectionem illam tuentur Viri eruditionis gloria illustres *Palmerius* Exerc. ad Ant. Græc. p. 720. *Spanhemius* de Us. & præst. Num. p. 283. & *Salmasius* ad not. Hesych. Ejusdem tincturæ *Aristophanes* quoque mentionem facit Acharn. p. 266.

Ἄγε δὴ φράσον ἐμοὶ σαφῶς πρὸς τουτονί,
Ἵνα μή σε βάψω βάμμα Σαρδιανικόν.
Age, dic mihi veritatem de illo,
Ne te tingam tinctura Sardianica.

i. e. nisi dixeris veritatem, ita te percutiam, ut cruore sanguinis penitus ruber, tinctura quasi Sardianica infectus videaris. Conf. ad h. l. Aristoph. in Acharn. p. 275. ubi καταξαίνειν τινὰ εἰς φοινικίδα, *carminare aliquem in vestem puniceam*, eodem sensu dicitur, quo h. l. βάπτειν τινὰ βάμμα Σαρδιανικόν. Ita autem legendum esse pro βάμμα Σαρδινιακὸν, ut habent ibi Codices, probavit Doctissimus *Palmerius* l. c. Ita etiam legitur apud *Scholiastem* in editione, qua utor, Basileæ in officina Frobeniana Anno 1547. impressa; quamvis ille nesciens, quod Σαρδιανικὸν sit nomen κτητικὸν a Sardibus, vel saltem non attendens, anceps hæreat, an a Sardinia insula; an a Sardibus, Lydiæ urbe, tinctura illa denominata sit. En verba: Βάμμα Σαρδιανικὸν, ἀντὶ τοῦ ἐρυθρὸν, φοινικοῦν. Σαρδὼ γὰρ νῆσός ἐστι τῶν ἑπτὰ σταδίοις ἑξήκοντα Κύρνου διέχουσα, ἐν ταύτῃ δὲ γίνονται πορφύραι διάφοροι καὶ ὀξύταται. ἢ ὅτι εἰς τὴν Σαρδὼ τῆς Λυδίας πυῤῥὰ βάμματα γίνεται. Βάμμα Σαρδιανικὸν, *pro tinctura rubra, punicea. Sardo enim insula una est ex septem, quæ stadiis sexaginta distat a Cyrro. In hac vero nascuntur purpuræ præstantes, & acutissimæ. Vel quod Sardibus Lydiæ rubræ tincturæ fiunt*. Unde & apud *Suidam*, qui Scholiastem illum exscripsit, in Βάμμα Κυζικηνὸν, legitur Βάμμα Σαρδιανικὸν, eamque lectionem amplectitur Cl. *Kusterus* not. ad h. l. *Palmerii* autem argumentis pro eadem lectione adhuc addi potest non solum *Platonis* Comici locus de φοινικίσι Σαρδιανικαῖσι, supra §. 2. a me adductus sed etiam *Æliani* Hist. Anim. IV. 36. ubi pariter Σαρδιανικῶν sc. βαμμάτων vel φοινικίδων mentionem facit. Cum enim ibi retulisset, quod Indi ex animalibus quibusdam, cantharis similibus, puniceas vestes tingerent, & hujusmodi aliquam Persarum Regi mitterent, addit: Εὐδὲς τῆς ἐσθῆτος δοκεῖ θαυμαστὸν, καὶ ἀντικειμένη γε τοῖς Περσῶν ἐπιχωρίοις κρατεῖ κατὰ πολὺ, καὶ ἐκπλήττει, ὥς φησι Κτησίας ἐπεὶ καὶ τῶν ᾀδομένων τῶν ΣΑΡΔΙΑΝΙΚΩΝ ὀξυτέρα τέ ἐστι καὶ τηλαυγεστέρα. *Pulchritudo vestis videtur mirabilis, & comparata cum patriis Persarum vestibus longe illis est præstantior, & stuporem affert, autore Ctesia; siquidem & celebribus illis SARDIANICIS floridior est atque splendidior*. Imo addi etiam potest, quod *Pausanias* Lib. X. c. 18. memorabilia Sardiniæ ex instituto diligentius enarrans, purpuræ Sardiniacæ nullam plane mentionem faciat, & contra *Homerus*, atque *Achilles Tatius* Lydiæ purpuræ pariter meminerint. Loca eorum. §. 9. videbimus.

§. IV. Ex his ergo de tinctura Lydorum Sardianica, & vestimentis ea infectis quivis facile erit persuasus. Eadem & tapetes Sardiani tincti, & proterea in pretio fuisse videntur. De illis *Athenæus* Lib. XII. p. 253. ubi de Rege Persarum per Melophororum aulam incedente. Καὶ διῄει διὰ τῆς τούτων αὐλῆς πεζὸς ὑποτεθεμένων ΨΙΛΟΤΑΠΙΔΩΝ ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ ἐφ᾽ ὧν οὐδεὶς ἄλλος ἐπέβαινεν ἢ βασιλεύς. *Et transibat per horum aulam pedibus substratis TAPETIBUS glabris SARDIANIS, in quibus præter Regem nemo incedebat*. Et *Varro* in Hercule Socratico apud *Nonium Marcellum*. *Cubo in SARDIANIS TAPETIBUS, inter chlamides & purpurea amicula*. Sic enim pro *Sardinianis* recte legit *Ortelius* Thes. Geogr. v. *Sardis*. Illiusque emendatio e loco illo *Athenæi* multum firmatur. Nec *Athenæum* potius e loco *Varronis* corrigendum esse, suadet, quod quidem Persis cum Lydis, non autem cum Sardiniæ incolis res olim fuisse, inveniamus. Notum enim ex *Herodoto*, Lydos a Cyro, Persarum Rege, subactos, & Sardes expugnatas esse. Sic etiam ΔΑΠΕΔΑΣ τινὰς καὶ στρωμνὰς πεποικιλμένας, Σιδονίας τε καὶ ΛΥΔΙΑΣ ἔργα χερὸς, *tapetes quosdam & strata variegata, Sidoniæque ac LIDIÆ manus opera* prædicat *Heliodorus* Lib. VII. c. 19. p. 398.

§. V. Parum ergo sese commendat *Isaaci Casauboni*, Critici cetera summi sententia, qua loco illo *Varronis* adductus, in versibus *Platonis* Comici, supra a me allatis, pro φοινικίσι Σαρδανικαῖσι legendum censet φοινικίσι Σαρδινιακαῖσι, & *Dalechampium* quoque pro ostro *Sardiano*, *Sardiniano* scripsisse suspicatur: imo pro βάμμα Σαρδιανικὸν, βάμμα Σαρδινιακὸν

κὸν ex eodem fundamento tuetur. Vid. Animadversiones ejus in *Athenæum* Lib. II. c. 9. p. 60. Eandem sententiam post ipsum ex instituto, & satis quidem speciose probare conatus est Vir doctissimus, *Jo. Paulus Nurra*, Jesus Christus Carolitanus, & patriæ Ecclesiæ Canonicus, in Dissertatione de Varia Lectione Adagii Βάμμα Σαρδινιακόν, *Tinctura Sardiniaca* Florentiæ A. 1708. 4. edita, & in Act. Erud. A. 1709. p. 186. sqq. recensita. Operæ pretium fuerit, breviter illam ad examen revocare.

§. VI. Initio autem Cl. *Nurra* argumenta, quibus *Palmerius* βάμμα Σαρδιανικὸν legendum esse probat, evertere annititur, & circa primum quidem, quo adserit, tempore *Aristophanis* parum commercii fuisse inter Athenienses & Sardiniæ incolas, multum vero inter Lydos, ceterosque Asiaticos & Græcos omnes præcipue Atticos, monet, antiquorum auctoritate destitui *Palmerium*. Sed non omni illum auctoritate destitui, existimo. Græcis enim Sardiniam parum fuisse notam, ex eo probat magnus *Bochartus* Chan. Lib. I. c. 31. sub fin. quod non solum *Syclax* in capite de magnitudine insularum, sed etiam apud *Herodotum Bias*, & *Histiæus*, Sardiniam Sicilia majorem fecerint. Cujus observationibus addo, quod *Pausanias* etiam Lib. X. c. 17. sub fin. rationem reddens, cur Sardiniæ historiam suo de Phocensium rebus commentario inseruerit, diserte scribat, quod parum adhuc Græci de insula illa audiverint. Τὸν μὲν δή γε, inquit, τῆς Σαρδοῦς λόγον ἐπεισηγαγόμεθα ἐς Φωκίδα συγγραφήν, ὅτι οὐχ ἥκιστα καὶ ἐς ταύτην οἱ Ἕλληνες τὴν νῆσον ἀνηκόως ἔχον.. *Ac Sardiniæ quidem historiam huic de Phocensium rebus commentario inseruimus, quod perexigua adhuc ad Græcos ejus insulæ notitia pervenerit.* Si ergo exigua ejus insulæ notitia ad Græcos pervenit, sequitur, quod parum etiam commercii inter Græcos, atque adeo Athenienses quoque & Sardiniæ incolas fuerit. Et quamvis Cl. Nurra ad *Pausaniam* provocet, narrantem, quod ante Trojana tempora colonia in Sardiniam e Thespiensibus e terra Attica deducta sit, notum tamen, quod illam expeditionem haud præter rationem pro fabulosa habeant doctissimus *Cluverus* Sardin. Antiqu. cap. I. §. 3. & laudatus *Bochartus* l. c. Neque nomina Sardiniæ, *Ichnusa* & *Sandaliote*, & urbium ejus, *Caralis*, Olbia, Neapolis, Heraclea, Thespia, quæ tanquam Græca ad confirmandam eandem expeditionem Cl. *Nurra* allegat, firmum satis argumentum illi suppeditant. Primo enim nomina illa non omnia sunt Græca. Nam Caralim Phœnicibus a refrigeratione dictam, propter collem ibi vicinum, docet *Bochartus* l. c. qui etiam Olbiæ nomen a Phœnicibus originem trahere, suspicatur. Deinde, quæ revera sunt Sardiniæ, & urbium ejus, nomina Græca, a Coloniis Græcorum in Siciliam & Italiam deductis, & inde ut videtur, ulterius Sardiniam aliquando excurrentibus proficisci potuerunt. Ad alterum vero *Palmerii* argumentum e *Plinii* H. N. VII. 56. ubi purpuræ tingendæ artificium Lydis Sardes habitantibus tribuere videtur, respondet Cl. *Nurra*, quod Tyrrheni, iidem cum Lydis, colonias in Sardiniam miserint, atque inde enatum suspicatur, ut *Plinius*, cujus suspectam hic fidem facit, Lydis Sardes habitantibus tribuerit, quæ Lydis vel Tyrrhenis, Sardinia incolentibus, tribuere debuisset. Sed utut plerique veterum Tyrrhenos Lydorum esse coloniam referunt, tamen in dubium illorum adsertum vocat *Dionysius Halicarnassæus* Ant. Rom. Lib. I. p. 22. Verba ejus, cum paulo prolixiora sint, Latine saltem adscribam. *Etenim quidam dixerunt*, inquit, *Tyrrhenum*, *Herculis filium*, *natum ex Lyda Omphale*: *hunc vero delatum in Italiam*, *expulisse Pelasgos e suis urbibus*, *non omnibus*, *sed Transtiberinis*, *ad septentriones spectantibus*. *Alii vero Telephi filium Tyrrhenum esse declarant*, & *venisse post Trojam captam in Italiam*. *At Xanthus Lydius*, *historiæ antiquæ*, *si quis alius*, *peritus*, *patriæ vero etiam autor nemine inferior habendus*, *neque Tyrrhenum usquam in suis scriptis Lydorum principem nominat*, *neque ullam scit Mæonum* (Ita Lydi olim dicti) *in Italiam deductam coloniam*, *aut Tyrrheniæ tanquam Lydorum coloniæ meminit*; *cum tamen alia leviora memoret*. *Atyos autem fuisse filios dicit Lydum* & *Torybum*. *Hos post divisum paternum imperium ambos mansisse in Asia*, *ejusque gentibus*, *quibus præfuerunt*, *denominationes impositas indicat his verbis*. *A Lydo descendunt Lydi*, *a Torybo Torybi*. Sic etiam aliquoties laudatus, & in explorandis gentium originibus diligentissimus *Bochartus* Can. Lib. I. c. 33. p. 645. cum *Dionysio Halicarnassæo*, quem acerrimi judicii virum appellat, iis assentitur, qui Tyrrhenos gentem putant esse indigenam, cum illos, observante *Dionysio*, nec lingua nec moribus cum ulla alia gente convenire, compertum sit. At si conceda-

cedamus etiam, quod Tyrrheni Lydorum colonia sint, tamen, quod *Plinii* Lydis Sardes habitantibus tingendæ purpuræ artificium tribuere visi, suspecta fides sit, mera manet conjectura. Eique diruendæ illa, quæ supra Sardiniaca Lydorum tinctura stabilivimus, haud parum inserviunt.

§. VII. Vindicatis *Palmerii* argumentis pro tinctura Sardianica, videamus rationes, quas deinceps pro Sardiniaca Doctissimus Nurra in medium affert. Primo ait, quod in Sardiniæ ripis thynni, pisces Sardoi maris, purpura, auctore *Strabone*, alliciantur. Sed inde saltem probatur, quod purpuræ in Sardiniæ Litoribus inventæ, non autem, quod in Sardinia ipsa tincturæ purpureæ confectæ sint, multo minus, quod tinctura, cujus *Aristophanes* mentionem facit, nomen inde acceperit. Deinde *Suidam* adducit, Sardiniæ purpuras in Βάμμα Σαρδινιακὸν ut quidem ipse legit, ita prædicantem: Νῆσος γὰρ ἐςὶ μεγίςη ἡ Σαρδὼ πρὸς τῇ Ἰταλίᾳ, ἐν ᾗ γίνονται πορφύραι διάφοροι καὶ ὀξύταται. *Insula enim maxima est Sardinia prope Italiam in qua purpuræ nascuntur præstantes, & acutissimæ.* Sed illa, ut innumera alia apud *Suidam*, e Scholiaste *Aristophanis* exscripta esse, supra jam vidimus, & observavimus, quod Scholiastes ille non pro certo definiat, quod tinctura, cujus Comicus meminit, a Sardinia appellata sit, sed hæsitet potius, an ab insula illa, an a Sardibus, Lydiæ urbe, derivare illam debeat. Adeoque nec inde solidum pro tinctura Sardiniaca argumentum peti potest. Eodem modo sese res habet cum iis, quæ porro Cl. Nurra ex *Varrone* apud *Nonium Marcellum Sardinianis*, ut vulgo scribitur, *tapetis* multum tribuere, & *Clemente Alexandrino* Pædag. Lib. II. c. 10. βάμματος Σαρδινιακοῦ mentionem injiciente, urget. Nam apud *Varronem* ex *Athenæo*, *Sardianis tapetibus*, & *Clementem Alexandrinum* βάμμα Σαρδιανικὸν legendum esse, vel hunc etiam de tinctura illa errasse, pariter ex supra observatis manifestum. Neque etiam buccinæ nomen, quo vel ipsam Sardiniam, vel insulam, proxime adjacentem, insignitam Cl. *Nurra* existimat, quodque a buccinis, ibi petris frequentius hærentibus, illam nancisci potuisse conjicit, & exinde novum opinioni suæ fundamentum addit, nobis persuadet, ut probatam antea de tinctura Sardianica lectionem deseramus. Ex eo enim rursus nihil aliud conficitur, quam quod buccina, concharum, unde purpura tingebatur, genus ibi re-

perta sint. Ulterius sententiæ suæ præsidium petit e Legibus *Codicis Theodosiani* L. 10. tit. 20. de Murilegulis, easque minus ad Lydos referri posse, sed ad conchylegulos Sardiniæ pertinere, arbitratur, At, licet ipse facile credam, quod leges illæ Lydos minime spectaverint, veri tamen similius quoque puto, quod ad Italiæ incolas pertinuerint. Nam in ejus litoribus quibusdam conchylegulos repertos fuisse Tarentina æque ac Hydruntina purpura, a Tarento & Hydrunto Calabriæ, sive Græciæ Magnæ, urbibus appellata, testatur. De illa enim ex *Cornelio Nepote* ita *Plinius* Hist. Nat. IX. 39. *Nepos Cornelius, qui divi Augusti principatu obiit: Me* inquit, *juvene violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum venibat, nec multo post Tarentina* Conf. & quæ ex *Horatii* Epist. 1. Lib. II. observat *Petrus Faber* Semestr. L. I. c. 16. p. 94. Hanc vero multum celebrat *Cassiodorus* L. I. Var. Ep. 2. Cum enim ibi, nomine Theodorici Regis, redargueret Theonem, vestis regiæ Comitem, Hydruntinis conchylegulis præfectum, de negligentia & tarditate in purpurea Regis veste adornanda, inter alia ita scribit: *Credimus enim aliquem provenisse neglectum, ut aut crines illi lactei, carneo poculo bis terque satiati, pulcherrima minus ebrietate rubuerint, aut lanæ non auxerint adornandi MURICIS pretiosissimam qualitatem. Quapropter si perscrutator HYDRUNTINI maris intusa conchylia solenniter condidisset apto tempore, acervus ille Neptunius, generator florentis semper PURPURÆ, ornator solii, aquarum copia resolutus, imbrem aulicum flammeo liquore laxaret. Color minio lepore vernans, obscuritas rubens, nigredo sanguinea regnantem discernit, dum conspicuum facit & præstat humano generi, ne de aspectu Principis possit errari.* Et ob singularem purpuræ illius præstantiam Hydruntum postea cum Tyro comparat. *Eoa Tyrus*, inquit, *est HYDRON Italica, aulicum profecto vestarium, non antiqua custodiens, sed jugiter novella transmittens.* Multosque in conchyliis hujus purpuræ legendis, parandis, & vestibus inde tingendis occupatos fuisse, ex eo intelligimus, quos *Cassiodorus* in eadem Epistola Theonem, ad eo fortius ipsum negligentiæ arguendum, ita interrogat: *Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum catervæ, tot familiæ rusticorum?* Ubi *rusticos* Doctissimus *Fornerius conchylegulos* interpretatur, eosque & *mancipia textrini principis* dici *Cod. Theod.*

lib.

lib. 10. tit. 20. l. 4. l. 5. l. 9. l. 14. l. 15. pen. observat. Utque adeo ille existimasse videatur, quod Leges illæ Codicis Theodosiani conchylegulos Hydruntinos respexerint. Et hoc etiam profecto admodum est probabile. Cum enim, Theodorico Gothorum Rege conchylia in Hydruntino Calabriæ litore collecta sint, procul dubio etiam illa tempore Theodosii, uno tantum seculo ante Theodoricum imperantis, ibidem jam quæsita sunt. Nam post Theodosium homines de legendis illis cogitare demum cœpisse, turbulentus rerum in Italia status, ex crebris, imo continuis variorum hostium incurcisionibus ortus, vix nobis persuadet. De Hydruntinis igitur conchylegulis laudatæ *Codicis Theodosiani* leges omnium optime explicari possunt.

§. VIII. Denique parum abest, quin omnia pro commentis habeat Cl. *Nurra*, quæ de Sardianica (in Act. Erud. 1709. p. 189. ubi hæc recensentur, operarum incuria male legitur *Sardiniaca*) vel Lydorum purpura a scriptoribus prædicantur. *Plinio* namque teste cum purpuræ calculosæ sint, a calculo maris, conchyliis apto, dictæ; Lydia autem mediterranea sit regio, quod *Appianus Alexandrinus* & *Strabo* confirmant, ubi ejus mare. Noster inquit, quæras? & in eo purpuras? & artem Purpura tingendi Sardibus debitam? nisi velis cum poeta nugari Metamorph. L. 14.

- - - *Vidi factas ex æquore terras,*
Et procul a pelago conchæ jacuere marinæ.

Fateor, hoc argumentum primo intuitu magnam habet speciem, attamen, si paulo penitius illud inspiciamus, minime tantam ejus esse vim deprehendimus, ut omnem Lydis purpuram eripiat. Nolo autem, ut ad illud respondeam, dicere, quod Lydia non adeo longe a mari fuerit dissita, imo fines ejus auctore *Xenophonte* Pæd. Cyr. L. VI. p. 110. (*a*) ipsum aliquando mare alluerit, & Sardiani in Pactolo amne, qui medium forum in urbe ipsorum teste *Herodoto* L. V. c. 101. intefluens, mox Hermo flumini, in mare se exoneranti, immiscetur, e mari etiam purpuras facile petere potuerint? sed hoc non possum non observare, quod non ex concha solummodo vel Tyria, vel Coa, vel Laconica, aliorumque maritimorum locorum, aut etiam Rhodiaca, sed præterea, ad ejus imitationem floribus & herbis, vacciniis videlicet, alga Cretica, amorge herba, herba purpurea in Abasenis, Ibera ferrugine flore purpureo ad fontes Hyparchi fluminis, Indica sandice, radicibus idem apud Hierapolitas Phrygios, purpureus color, seu puniceus & eximie rubens (hæc enim vulgo apud veteres synonyma) frequenter paratus sit. Videantur omnino Viri summi, *Bochartus* Hieroz. P. II. L. IV. c. 11. p. 737. 738. & *Spanhemius* de Us. & Præst. Num. Diss. IV. p. 282. 283. & si dubites, quod purpureus & puniceus atque coccineus color promiscue apud veteres usurpentur, idem *Bochartus* c. 10. ejusd. lib. p. 733. & *Homeri* atque *Achillis Tatii* loca, quæ mox §. 9. adducam, inter se conferantur. Ejus generis purpuram igitur, improprie ita dictam, & a purpura marina distinctam, & Lydiam illam fuisse, puto. Illique sententiæ multum favet, quod non solum apud Hierapolitas Phrygios, Lydis, quod probe notandum, vicinos, vel inter Phrygiam & Lydiam, ut *Stephanus Byzantinus* loquitur, sitos, facta e radicibus tinctura, coccineam & purpuream æquaverit, ut ill. *Spanhemius* l. c. ex *Strabone* memorat, sed etiam, quod tincturam Lydorum Sardianicam punicei vel coccinei coloris fuisse, ex iis, quæ supra §. 2. observavi, manifestum sit.

§. IX. Nemo igitur, ut spero, tincturam illam, & vestes illas apud Lydos incoctas in dubium amplius vocabit. Præter illas autem & ebur olim in Lydia purpureo colore tinctum esse, docet nos Poetarum maximus, *Homerus*, de Menelao, a Pandaro vulnerato, Il. d. v. 140. sq. ita canens:

Αὐτίκα δ' ἔρρεεν αἷμα κελαινεφὲς ἐξ ὠτειλῆς,
Ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἘΛΕΦΑΝΤΑ ΓΥΝΗ ΦΟΙΝΙΚΙ μιήνῃ
ΜΗΟΝΙΣ, ἠὲ Κάειρα, παρήϊον ἔμμεναι ἵππων.

Statim autem fluxit sanguis ater ex vulnere,
Veluti quando aliqua EBUR MULIER PUNICEO colore tinxerit
MÆONIA, vel carica, maxillare ornamentum ut sit equorum.

In his Μηονίδα *Mæoniam*, mulierem, denotare *Lydiam*, res nota est, & docent *Scholia* ad h. l. Unde & *Hesychius*: Μηονίς, λυδή. Μηονία γὰρ ἡ λυδία. Μηονίς, *Lyda*. *Mæonia enim Lydia*. Conf. & *Bochart*. Phal. L. II. c. 12. Sic uti autem

(*a*) Sic enim ibi Chyrsanthes de Lydia: Ἔνθα πολὺς μὲν οἶνος, πολλὰ δὲ σῦκα, πολὺ δὲ ἔλαιον, ΘΑΛΑΤΤΑ ΔΕ ΠΡΟΣΚΛΥΖΕΙ, καθ' ἣν πλείω ἔρχεται, ἢ ὅσα τις ἑώρακεν ἀγαθά. *Ubi multum est vinum, multæ fici, multum oleum, MAREQUE ALLUIT per quod plura advehuntur, quam quotquot quisquam est bona intuitus.*

tem *Homerus* ibi atrum ſanguinis ruborem, in corpore candido fluentem, cum colore purpureo, quo Lidorum fœminæ ebur tingere ſolebant, confert; ita, ad ejus proculdubio imitationem, alii Poetæ ruborem genis candidis affuſum cum eodem ſolent comparare. *Ovidius* L. II. Am. El. 5. v. 33. ſqq.

Hoc ego; quæque dolor linguæ dictavit at illi
Conſcia PURPUREUS venit in ora pudor.
Quale coloratum Tithoni conjuge cœlum
Subrubet, aut ſponſo viſa puella novo.
Quale roſæ fulgent inter ſua lilia miſtæ.
Aut ubi cantatis luna laborat equis.
Aut quod, ne longis flaveſcere poſſit ab annis,
MÆONIS Aſſyrium FOEMINA tinxit EBUR.

Virgilius Æneid. L. XII. v. 67. ſq.

Indum SANGUINEO veluti violaverit OSTRO
Si quis EBUR, vel miſta rubent ubi lilia multa
Alba roſa: tales virgo dabat ore colores.

Similiter & *Achilles Tatius* Lib. I. de Clitoph. & Leucipp. Amor p. 17. *Erant ei quadam cum jucunditate truces oculi, crines flavi criſpique, ſupercilia puro nigrore delibuta*, λευκὴ παρειὰ, τὸ λευκὸν εἰς μέσον ἐφοινίσσετο, καὶ ἐμιμεῖτο ΠΟΡΦΥΡΑΝ, ὅιαν εἰς τὸν ΕΛΕΦΑΝΤΑ ΛΥΔΙΑ βάπτει ΓΥΝΗ, *genæ candidæ, quarum medium rubore PURPURAM, qua LYDIE MULIERES EBUR inficiunt, imitante ſuffuſum erat*. E quibus locis ſimul etiam patet. Fœminas præſertim Lydorum ebur olim purpura tinxiſſe. Et forte eædem etiam veſtes, quæ ex Lydia veniebant, purpureas infecerunt. Saltem textas illas ab iis fuiſſe, vero non abſimile eſt. Nam texendi arte mulieres Lydorum erant clariſſimæ. Sic enim ad iſta *Dionyſii* Perieg. v. 839. ſqq. de illis canentis:

Οὐ μὰν οὐδὲ γυναῖκας ὀνόσσεαι, αἳ περὶ κεῖνο
Θεῖον ἕδος, χρυσέοιο κατ' ἰξύος ἅμμα βαλοῦσαι,
Ὀρχεῦνται, θυητὸν ἑλισσόμεναι περὶ κύκλον,
Εὖτε Διονύσσοιο χοροστασίας τελέωσιν.
Σὺν καὶ παρθενικαὶ νεοθηλέες οἷάτε νεβροὶ,
Σκαίρουσιν· τῇσιν δὲ πέρι σμαραγεῦντες ἀῆται
Ἱμερτοὺς δονέουσιν ἐπὶ στήθεσσι χιτῶνας.

Ne mulieres quidem vituperabis, quæ in illo
Divino ſolo, aureo per lumbos vinculo cinctæ,
Tripudiant, mirificum ſe flectentes circum orbem,
Quando Bacchi choreas celebrant.
Simul quoque virgines, recens ablactati velut binnuli
Saltant: quibus circumſtrepentes venti
Elegantes agitant in pectoribus veſtes;

inter alia erudiſſimus Theſſalonicenſium Archiepiſcopus, *Euſtathius*: Ἐνταῦθα δὲ οὐ μόνον ὡς δεξιὰς χοροποιοὺς ὁ Διονύσιος, ἀλλὰ καὶ ὡς ἈΓΑΘΑΣ ΥΦΑΙΝΕΙΝ τὰς ΛΥΔΑΣ ἐπαινεῖ *Ibi vero non ſolum ut choreas agendi dexteritate, ſed etiam TEXENDI PERITIA pollentes Dionyſius LYDORUM FOEMINAS laudat*. Sed eam in rem illuſtrior adhuc *Ariſtenæti* locus eſt Lib. I. Ep. 15. p. 77. Σὲ δὲ, ὦ πασῶν ὑπερφέρουσα γυναικῶν, καὶ κάλλει, καὶ γνώμῃ, τῆς εὔφρονος οὐ παρήγαγεν εὐβουλίας. οὐχ ὅρμος, οὐκ ἑλικτῆρες, οὐ πόλεων τὸ πολύτιμον, οὐ περιδέῤῥαιον, οὐ Λυδιός τε καὶ ποδήρης χιτὼν, οὐ πορφυρίδες, οὐ θεράπαιναι τῆς Καρίας, οὐδὲ Λυδῶν ὑπερφυῶς ἐξεργοῦσαι γυναῖκες οἷς ἅπασιν. ἀτεχνῶς ἀγάλλεσθαι τὸ θῆλυ πέφυκε γένος. *Te autem, quæ ceteras antecellis mulieres & pulchritudine & ſapientia, non dimoverunt prudenti conſilio monita, non inaures, non civitatum luxus, non torques, non Lydia & talaris tunica, non indumenta purpurea, non Cariæ ancillæ non LYDORUM TEXTRICES EXIMIÆ, quibus omnibus ut plurimum ſequior ſexus delectari ſolet*. Utque adeo veſtes Lydorum puniceas & tapetes non præſtantiſſima minus tinctura, quam artificioſa mulierum textura commendaſſe videatur.

§. X. Cum igitur ex hiſce omnibus manifeſtum ſit, quod tingendæ purpuræ artificium inter Lydos eorumque fœminas olim viguerit & *Lucas* fœminam quandam Thyatirenſem Philippis πορφυρόπωλιν, *purpuræ venditricem*, egiſſe diſerte memoret, inde omnino colligere par eſt, quod ejus adhuc tempore idem artificium iisdem non ignotum fuerit; imo quod purpurariæ illius nomen *Lydia*, quo Philippis nuncupata eſt, non proprium, ſed gentilitium extiterit. Cur vero non hoc, ſed illo ibi appellata ſit, ratio hæc eſſe videtur, quod, cum primum Philippos venerit, & mercaturam in urbe illa cum purpura ſua exercuerit, illa mercibus æque purpureis ac dialecto pro Lydia ſtatim muliere fuerit agnita, & ab illis, qui proprium ejus, tanquam peregrinæ, nomen ignorarunt, *Lydia* a gente vocata. Quemadmodum & in patria fœminam aliquam ῥωποπώλην, Hollandia oriundam, non aliter, quam *die Hollanderin*, vulgo nuncupari memini.

BLASII UGOLINI
SACERDOTIUM HEBRAICUM.

CAPUT PRIMUM.

De Sacerdotio ante Legem.

IUdæi Interpretes testantur ante Legem primogenitos sacerdotali munere fuisse perfunctos. Mischna *Sevachim* XIV. 4. עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים Antequam erectum esset tabernaculum, fuerunt excelsa licita, & cultus per primogenitos fiebat, postquam erectum est tabernaculum, prohibita fuerunt excelsa, & cultus per sacerdotes factus est. Ubi *Maimonides*: Dixerunt Doctores id quod scriptum est *Exod.* XXIV. 5. וישלח את נערי בני ישראל *Misitque* נערי *filios Israel*; intelligendum esse de primogenitis; nam ministerium sacrum semper ab Adamo usque ad Mosen per primogenitos peractum est. *Tosaphta Korbanoth* XIII. עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות מה הן מקריבין בהמה חיה ועוף גדולים וקטנים זכרים ונקבות תמימים ובעלי מומין טהורין אבל לא טמאים הכל קרב עולה וטעונה הפשט וניתוח הנוי׳ בזמן הזה מותרין לעשו׳ כן עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות. Priusquam erectum esset tabernaculum, permissa erant excelsa. Quid offerebant in excelso? feram & volucrem tam magnas, quam parvas, tam mares, quam fœminas, perfectas, & vitiatas, puras, at non impuras; Omnia in holocaustum offerebantur; & tenebantur ad excoriationem, & dissectionem; Gentilibus hoc tempore licitum est ita facere. Antequam erectum esset tabernaculum; licita erant excelsa, & ministerium per primogenitos peragebatur. *Hierosol. Megillah* 72. 2. ואמר קומיהון קשט הקושט הזה שתהא עבודה בבכורות מן הדין קרוייה כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים ונומר וכתיב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים ונו׳ קודם לכן מה היו עושין ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית מהו החמודות שהיה משמש

משמש בכהונה גדולה אמר רבי לוי שבר
מטה רשעים אילו הבכורות שהקריבו לעגל
תחילה הכל קרב בבמה בהמה וחיה ועופות
גדולים וקטנים זכרים ונקבות תמימין לא
בעלי מומין טהורים אבל לא טמאים הכל
קרב עולה ואינן טעונין הפשט וניתוח
נוים בזמן הזה רשאין לעשות כן זכרים
ונקבות מנין רבי אבהי בשם רבי יוסי בר
חנינה ואת הפרות העלו עולה ליי' תמימים
אבל לא בעלי מומין מניין א"ר יוסי פשט
ר' לעזר לחברייה מכל החי מכל בשר שיהו
שלימים באיבריהן מורטים פשט רבי לעזר
כל צפור כל כנף פרט למורטים טהורים
אבל לא טמאים מניין רבי אבא בריה דרבי
פפי רבי יהושע דסימנין בשם רבי לוי הגה
נח תורה מתוך תורה אמר כבר נאמר לי
כירק עשב נתתי לכם את כל לאיזה דבר
ריבה הכתוב בטהורין לקרבנות נוים בזמן
הזה רשאין לעשות כן רבי בא בשם רבי
יהודה אסור לישר"ל לסייעו ואסור להיעשות
לו שליח אנטונינוס שאל לרבי מהו לבנות
מזבח אמר ליה בניהו וגנוז אבניו מהו
לעשות לו קטורת אמר ליה חסר בה אחת
מסממניה לא כן תני לא תעשו לכם לכם
אין אתם עושין אבל עושין הם אחרים
לכם וגו' רבי לעזר ורבי יוסי בן חנינה רבי
לעזר אמר שלמים הקריבו בני נח רבי יוסי
בן חנינה אמר עולות הקריבו בני נח התיב
רבי לעזר לרבי יוסי בן חנינה והכתיב
והבל הביא גם הוא מבכורות באנו
ומחלבהן מה עבד ליה רבי יוסי בן חנינה
מן שמיליהן התיב רבי לעזר לרבי יוסי בן
חנינה והא כתיב וישלח את נערי בני
ישראל ויעלו עולות וגומר מה עבד ליה
רבי יוסי בן חנינה שלמין כגופן בלא
הפשט ובלא ניתוח התיב רבי לעזר לרבי
יוסי בן חנינה והכתיב ויקח יתרו חותן
משה עולה וזבחים לאלהים מה עבד ליה
רבי יוסי בן חנינא כמאן דאמר לאחר
מתן תורה בא יתרו רבי הונא אמר
איתפלגון יהודה בי רבי ורבי ינאי חד
אמר קודם למתן תורת בא יתרו וחורנה
אמר לאחר מתן תורה בא יתרו ולא ידעין
מאן אמר דא ומאן אמר דא וישמענה מן
הדא וישמע יתרו כהן מדין חתן משה
מה שמע חזקיה אמר קריעת ים סוף
שמע רבי יהושע אמר קריעת ים סוף
שמע רבי לוי אמר מלחמת מלך שמע
יהודה בי רבי אמר מתן תורה שמע הוי
דו אמר לאחר מתן תורה בא יתרו רבי
בא ורבי הייה בשם רבי יוחנן ודא מסייעה
לרבי יוסי בן חנינה עורי צפון ובואי תימן
עורי צפון זה העולה שנשחטת בצפון מהו
עורי דבר שהיה ישן ונתעורר ובואי תימן
אילו שלמים שהן השחטין בדרום מהו
בואי דבר שהיה של חידוש מה עבד ליה
רבי יוסי בר חנינה לכשיתעוררו הגליות
שהן נתונות בצפון ויבואו ויבנו בית
המקדש שהוא נתון בדרום רבי אבא בריה
דרבי פפי רבי יהושע דסיכנין בשם רבי
לוי אף דין קרייה מסייע לרבי יוסי בן
חנינה זאת תורת העולה היא העולה
שהיו בני נח מקריבין כד הוא אתי נבי
שלמים אמר זאת תורת זבח השלמים
אשר הקריב אין כתוב כאן אלא אשר
יקריב מיכן ולהבא פרים הנשרפים ושעירי
הנשרפים היכן הן נשרפין על גבי הקבר
וגומר. Et dixit coram illis; unde hæc veritas probatur quod a primogenitis ministerium perageretur? Ex hoc textu Num. III. 13. *Meum est omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Ægypti &c.* Similiter dictum est Ex. XII. 12. *Et in cunctis Diis Ægypti faciam judicia &c.* Ante hoc tempus quid faciebant? Dictum est *Genes.* XXVII. *Et accepit Rebecca vestes Esau filii sui primogeniti pretiosas, quas habebat domi.* Quid החמודות? Quod illis ministraret in summo sacerdotio. Dicit R. Levi; dictum est *Isai.* XIV. 5. *Contrivit Dominus baculum impiorum.* Isti sunt primogeniti, qui primi immolarunt sacrificia vitulo. Omnia offeruntur in excelso bestia, & fera, & volucres magnæ & parvæ, mares & fœminæ, perfectæ, at non vitiatæ, puræ at non impuræ. Omnia offerebantur in holocaustum, & non tenebantur ad excoriationem, & dissectionem; & gentilibus hoc tempore licitum est ita facere. Mares & fœminæ unde probantur. R. Abau nomine R. Jose bar Chanina; dictum est I. *Sam.* VI. 14. *Vaccasque imposuerunt super ea holocaustum Domino.* Perfectæ, & non vitiatæ unde probantur. Dicit R. Isa; explicavit sociis R. Elieser. Dictum est *Genes.* VI. 19. *Et ex cunctis animantibus universæ carnis.* Ut sint perfectæ in corporibus suis; *Quid dicendum* de depilatis? explicavit R. Elieser: dictum est *Genes.* VII. 14. *Universæ aves, omnesque volucres:* excluduntur depilatæ. Puræ, at non impuræ unde probantur? R. Aba filius R. Papi R. Jehosua Sacaniensis nomine Rabi Levi: meditatus est Noachus legem in lege; dixit; jam mihi dictum est *Genes.* IX. 3. *Quasi olera virentia tradidi vobis omnia.* Qua de causa? includit textus puras, pro sacrificiis. Et gentilibus hoc tempore ita facere permissum est. R. Ba nomine R. Jehuda. Vetitum est Israelitæ illis opem ferre; pariterque vetitum est pro illis facere legationem. Antoninus quæsivit ab Rabi. Quid ad exstruendum altare? Respondit illi; ædificetur, & abscondantur ejus lapides. Quid ad faciendum pro illo suffitum? Respondit illi; dummodo aliquod de aromatibus deficiat. Nonne dictum est? *Non facietis vobis*; *Vobis* non facietis, at possunt alii vobis facere &c. R. Elieser & R. Jose ben Chanina. R. Elieser

ſer dicit; ſacrificia pacifica obtulerunt filii Noachi R. Joſe ben Chanina dicit; holocauſta obtulerunt filii Noachi. Reſpondit R. Elieſer τῷ Rabi Joſe ben Chanina; Nonne ſcriptum eſt *Geneſ.* 4. *Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum?* Quid reſpondit illi R. Joſe ben Chanina? pinguiores inter illos. Reſpondit R. Elieſer τῷ Rabi Joſe ben Chanina; atqui ſcriptum eſt *Exod.* XXIV. 5. *Miſitque juvenes de filiis Iſrael, & obtulerunt holocauſta &c.* Quid reſpondit R. Joſe ben Chanina? integra & perfecta in corporibus, quæ videlicet non eſſent excoriata, & diſſecta. Reſpondit R. Elieſer τῷ Rabi Joſe ben Chanina; Atqui ſcriptum eſt *Exod.* XVIII. 12. *Obtulit ergo Jethro cognatus Moyſi holocauſta, & hoſtias Deo.* Quid reſpondit R. Joſe ben Chanina? juxta ſententiam ejus qui dicit; poſt datam legem venit Jethro. R. Chuna dicit; diſſentiunt Jehuda diſcipulus Rabi, & R. Inai; alter dicit; ante datam legem venit Jethro, & alter dicit; poſt datam legem venit Jethro; & ignoratur, quis hoc, & quis illud dicat; Ex hoc intelligitur], quod dictum eſt ibid. *Cum audiſſet Jethro ſacerdos Madian cognatus Moyſi.* Quid audivit? Ezechia dicit; diviſionem maris rubri audivit. R. Jehoſua dicit; diviſionem maris rubri audivit. R. Levi dicit; bellum Amalech audivit. Jehuda diſcipulus Rabi dicit; publicationem legis audivit. Eſt hic qui dicit; poſt datam legem venit Jethro. R. Ba, & R. Chjia nomine R. Jochanan; & hoc favet τῷ R. Joſe ben Chanina. Dictum eſt *Cantic.* IV. 16. *Surge Aquilo & veni Auſter. Surge Aquilo* עורי hoc eſt holocauſtum, quod mactatur in aquilone. Quid עורי? quod obdormiit, & expergiſcit: quid *& veni Auſter?* hæc ſunt ſacrificia pacifica, quæ mactantur in oriente. Quid בואי? res quæ ſit nova. Quid reſpondit R. Joſe bar Chanina? Quando excitabuntur captivitates quæ ſtant in aquilone; & venient & exſtruent ſanctuarium, quod ſitum eſt in oriente. R. Ba fil. R. Papi; R. Jehoſua Sicanienſis nomine R. Levi; hic textus pariter favet τῷ R. Joſe ben Chanina; Dictum eſt *Levit.* VI. 9. *Hæc eſt lex holocauſti;* holocauſtum, quod offerebant filii Noachi. Quando agit de pacificis; dicit ibid. VII. 11. *Hæc eſt lex hoſtiæ pacificorum, quæ offertur;* Non eſt ſcriptum in hoc textu, niſi *quæ offertur;* Hinc & in poſterum. Juvenci comburendi, & hirci comburendi ubinam comburebantur? ſuper ſepulchro. Primogenitorum ſacerdotium Judæi probare contendunt ex loco *Exod.* XXIV. 5. ubi ſcriptum eſt. וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים ליהוה פרים. *Miſitque juvenes de filiis Iſrael & obtulerunt holocauſta, immolaveruntque victimas pacificas Domino, vitulos.* Ubi *Targum* ושלח ית בוכרי בני ישראל ואסיקו עלוון ונכסו נכסת קודשין קדם יי תורין. *Et miſit primogenitos de filiis Iſrael, & obtulerunt holocauſta, & immolarunt victimas ſanctas coram Domino, juvencos.* Cum quo conſentit *Paraphraſis Hieroſolymitana* ושדר ית בוכרי בני ישראל ארום עד ההיא שעתא הוות פולחנא בבכוריה דעד כדון לא איתעביד משכן ומנה ועד כדון לא אתייהיבת כהונתא לאהרן ואסיקו עלוון וניכסו נכסת קודשים קדם יי תורין. *Et miſit primogenitos de filiis Iſrael, quoniam uſque ad hoc tempus peractum fuit miniſterium a primogenitis; etenim uſque ad hoc tempus non erat extructum tabernaculum, neque fuerat attributum ſacerdotium Aaroni; Et obtulerunt holocauſta, & immolaverunt victimas ſanctas coram Domino, juvencos.* Et *Arabs* وبعث ابكاري لبني اسرائيل فقربوا معايد وذبحوا ذبائح سلامة من العجول لله *Miſitque primogenitos filiorum Iſrael, qui obtulerunt oblationes, & immolaverunt victimas pacificas Domino boves.* Et *Perſa* دغرسقاد مر كست واحن يسراي يسرال س اوردنل قربانها حكن كرحنل جكتهاى شلميم بي كاوها. *Miſitque primogenitos filiorum Iſrael, qui obtulerunt oblationes, & immolaverunt victimas pacificas Domino boves.* Et *Raſchi* ad l. c. את נערי הבכורות. *Juvenes* i. e. *primogenitos.* Et *Aben Ezra* נערי הם הבחורים בני הזקני׳ הבכורים שיעלו עם משה. *Juvenes*, erant juvenes filii Senum primogeniti, qui una cum Moſe obtulerunt. Confirmatur iterum a *Paraphraſi Hieroſolymitana Geneſ.* XLIX. 3. ראובן בוכרי את חילו ושירוי צערי חמי הוה לך ראובן ברי למסב תלתא חולקין יתיר על אחך בכורותא כהונתא מלכותא ועל דחטית ראובן ברי אתיהבת בכורותא ליוסף ומלכותה ליהודה וכהונתא רבתא לשבטא דלוי. *Ruben primogenitus meus es tu, initium roboris generationis meæ, & initium accidentis cogitationis meæ, & conveniebat tibi primogenitura, & ſacerdotium, & regnum, propterea autem quod peccaſti, Ruben fili mi, data eſt primogenitura Joſepho, regnum Judæ, & ſacerdotium tribui Levi.* Et a *Paraphraſi*

Uzie-

Uzielidi attributa. ראובן בוכרי אנת ריש חיל שמושי ושירוי קריות הרהורי חמי הוי לך בכורותא ורבות כהונתא ומלכותא ועל די חטית ברי איהיבת בכורותא ליוסף ומלכותא ליהודה וכהונתא ללוי. *Ruben primogenitus meus es tu, initium roboris generationis meæ, & initium accidentis cogitationis meæ, & conveniebat tibi primogenitura, & summum sacerdotium, & regnum, propterea autem quod peccasti, fili mi, data est primogenitura Josepho, regnum Judæ, & sacerdotium Levi. R. Bechai* pariter ad h. l. scribit hæc tria Rubeno debita fuisse, nisi peccasset; שלשה מעלות הבכורת והכהונה והמלכות tres dignitates, primogenituram, sacerdotium, & regnum. Et *Hieronymus* in *quæst. Hebr.* Tradunt Hebræi primogenitos functos fuisse officio sacerdotum, & habuisse vestimentum sacerdotale, quo induti Deo victimas offerebant, antequam Aaron in sacerdotium eligeretur. Hinc asserunt Judæi Jacobo Patriarchæ ex primogenitura, quam ab Esau fratre sibi acquisivit, comparatum fuisse ministerium sacerdotale. *Beresith Rabba* fol. 71. col. 1. מה ראה אבינו יעקב שנתן נפשו על הבכירה דתנינן עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן נאסרה הבמה ועבודה בכהנים. Quænam erat causa, cur Jacob pater noster primogenituræ jus ita cuperet? Quoniam traditur; ante tabernaculum constructum excelsa fuisse permissa, & ministerium per primogenitos fuisse peractum. Postquam exstructum est tabernaculum; excelsa fuisse vetita, & ministerium a sacerdotibus fuisse peractum. Præterea testantur vestes Esau, quibus Jacob a matre indutus est, fuisse sacerdotales. *Pseudo-Uzielides* ad *Genes.* ותקח ונסיבת רבקה ית לבושי עשו ברה רבה בביתא מרגגן דהוו מן אדם קדמאי. *Et accepit Rebecca vestes Esau filii sui majoris desiderabiles, quæ fuerant Adami antiqui. Hieros. Megillah* 72. 2. ותקח רבק׳ את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית מהו החמודות שהיה משמש בכהונה גדולה. *Et accepit Rebecca vestes Esau filii sui majoris desiderabiles, quæ erant domi.* Quid החמודות *desiderabiles*? Quod illis ministraret in summo sacerdotio. Hinc probat *Paulus*, quare, cum Christus non fuerit ex genere Aharonitico, & ex tribu Levi, tamen sit Ecclesiæ summus Sacerdos, nempe ea de causa, quod sit *primogenitus omnis Creaturæ*: *Coloss.* I. 15. & 18. Adeoque non sit Pontifex ex lege Mosaica, sed antiquiore hoc jure, quod observatum fuit ante legem, sc. *secundum ordinem Melchisedech*: *Hebr.* VI. 20. qui juxta veterum Hebræorum traditionem creditus fuit Sem filius Noachi, qui primogenituræ jure summo sacerdotio perfunctus est. *Pseudo-Uzielides* ad *Genes.* XIV. 18. ומלכי צדק ימלכא צדיקא הוא שם בר נח מלכא דירושלם נפק לקדימות אברהם ואפיק ליה לחם וחמר ובההיא זימנא הוא משמש קדם אלהא עילאה. Rex autem justus: *Ille est Sem filius Noachi, rex Hierusalem, exiit obviam Abrahamo, & produxit illi panem, & vinum, & illo tempore ministrabat coram Deo excelso. Raschi* ad h. l. ומלכי צדק מדרש אגדה הוא שם בן נח. *Rex autem justus.* Exponit *Agada* fuisse Sem filium Noachi. *Ezra* ibid. ומלכי צדק וגו׳ וי״א כי הוא שם. *Rex autem justus &c.* Et nonnulli dicunt fuisse Sem. Hac de causa *Hebr.* XII. 16. Esau, qui *propter unam escam*, primogeniti jus vendidit, appellatur βέβηλος, *prophanus*, i. e. ineptus ad sacerdotium. At Christus sacerdos novi Testamenti fuit purus, atque impollutus. *Hebr.* VII. τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος οὐρανῶν γενόμενος.

CAPUT II.

I. De Sacerdotio post Legem.

Post lata Legem uni familiæ Aharoniticæ sacerdotio defungi licuit, interdictumque ceteris Israelitis, ut ab hoc sacro ministerio sub pœna mortis abstinerent, sicuti dictum est *Num.* I. 51. והזר הקרב יומת. *Quisquis externorum accesserit occidetur. Targum.* וחילוני דיקרב יתקטיל. *Et extraneus si accesserit, occidetur.* Ubi *Raschi* והזר הקרב לעבודתם וז׳ יומת בידי שמים. *Et extraneus si accesserit* ad eorum ministeria, *occidetur*, morte cœlitus inflicta. Ibid. XVIII. 2. וגם את אחיך מטה לוי שבט אביך הקרב אליכם וילוו עליך וישרתוך ואתה ובניך אתך לפני אהל העדת ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל אך כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימות גם הם גם אתם ונלוו עליך ושמרו את משמרת אהל מועד עבדת האהל וזר לא יקרב אליכם ושמרתם אתם שמרת הקדש ואת משמרת המזבח וגו׳ ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבדת מתנה אתן כהנתכם והזר הקרב יומת. *Sed & fratres tuos de tribu Levi, & sceprum patris tui sume tecum, & ministrent tibi; tu autem & filii ministrabitis in tabernaculo testimonii: Excubabuntque Levitæ ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi, ita dun-*

duntaxat , ut ad vaſa ſanctuarii non accedant , ne & illi moriantur , & vos pereatis . Sint autem tecum & excubent in cuſtodiis tabernaculi , & in omnibus ceremoniis . Excubate in cuſtodia ſanctuarii , & in miniſterio altaris &c. Tu autem & filii tui cuſtodite ſacerdotium veſtrum , & omnia quæ ad cultum altaris pertinent , & intra velum ſunt , miniſtrabitis ; miniſterium doni ſacerdotii veſtri . Siquis externus acceſſerit , occidetur . Targum . ואף ית אחך שבטא דלוי שבט דאבוך לותך ויתוספון עלך וישמשונך ואת ובנך עמך קדם משכנא דסהדותא ויטרון מטרתך ומטרת כל משכן ברם למני קודשא ולמרבחא לא יקרבון ולא ימותון אף אינון אף אתון ויתוספון עלך ויטרון ית מטרת משכן ומנא לכל פולחן משכנא וחילוני לא יקרב לותכון ויטרון ית מטרת קודשא וית מטרת מרבחא וגו׳ ואת ובנך עמך תטרון ית כהונתכון לכל פתגם מרבחא ולמנו לפרוכתא ותפלחון פולחן מתנא אתן ית כהונתכם וחילוני דיקרב יתקטיל *Atque etiam fratres tuos , tribum Levi , tribum patris tui appropinqua ad te , & adjungentur tibi , & ad tuum miniſterium , & tu & filii tui coram tabernaculo teſtimonii ; & cuſtodient cuſtodiam tuam , & cuſtodiam univerſi tabernaculi ; ſed tantummodo ad vaſa ſanctuarii , & ad altare non accedant , ne illi & vos moriamini . Et adjungantur tibi , & cuſtodient cuſtodiam tabernaculi , & extraneus non accedet ad vos . Et cuſtodietis cuſtodiam ſanctuarii , & cuſtodiam altaris &c. Et tu & filii tui tecum cuſtodietis ſacerdotium veſtrum , ad ea omnia , quæ pertinent ad altare , & intra velum , & miniſtrabitis miniſterium doni ſacerdotii veſtri ; Siquis extraneus acceſſerit , occidetur .* Ubi *Siphri .* והזר הקרב יומת לעבודה אתה אומר לעבודה או לעבודה ושלא לעבודה אמרת ומה בעל מום שלא ענש בו מיתה לא ענש בו מיתה אלא לעבודה זר שעושה בו מיתה דין הוא שיענוש בה לעבודה ושלא לעבודה הא מה ת״ל והזר הקרב יומת לעבודה והזר הקרב יומת אפילו עובר בטהרה אי אפילו עובר בטומאה אמרת אם הנכנס בטומאה שלא לעבודה חייב קל וחומר לעבודה ומה ת״ל והזר הקרב יומת אפילו עובר בטהרה יומת ר׳ ישמעאל אומר נאמר כאן יומת ונאמר להלן יומת מה יומת האמור להלן סקילה אף יומת האמור כאן סקילה רבי יוחנן בן נורי אמר נאמר כאן יומת ונאמר להלן יומת מה יומת האמור להלן בחנק אף יומת האמור כאן בחנק והזר הקרב יומת ענש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר וזר לא יקרב אליכם . *Si quis externus acceſſerit , occidetur . Num.* I. ſc. propter miniſterium ; tu dicis propter miniſterium ; aut ſi miniſtraverit , aut ſi non miniſtraverit . Dixiſti ? Si vitio affectus , in quo non eſt pœna mortis , non punitur niſi propter miniſterium ; extraneus , in quo eſt pœna mortis , erit equum ut puniatur , ſive adminiſtraverit , ſive non miniſtraverit . Cur igitur dictum eſt ? *ſi quis externus acceſſerit , occidetur ?* Propter miniſterium . *Si quis externus acceſſerit , occidetur* ; vel ſi in puritate miniſtraverit . Dixiſti ? Si quis immundus ingrediatur , quamvis non miniſtraverit , reus eſt , multo magis ſi miniſtraverit . Cur igitur dictum eſt ; *ſi quis externus acceſſerit , occidetur ?* Vel ſi mundus miniſtraverit , occidetur . Rabi Iſmael dicit ; dictum eſt hic : *occidetur* . Et dictum eſt illic ſc. *Exod.* XXI. 15. *occidetur* ; ſicut *occidetur* eo loco dictum lapidatione , ſic etiam *occidetur* hoc loco dictum , lapidatione . R. Jochanan ben Nuri dicit ; dictum eſt hic *occidetur* ; & dictum eſt illic , ſc. *Exod.* XXI. 15. *occidetur* ; ſicut *occidetur* eo loco dictum ſtrangulatione , ſic etiam *occidetur* hoc loco dictum ſtrangulatione . *Si quis externus acceſſerit occidetur* , pœnam audivimus ; præmonitionem vero non audivimus ; idcirco dictum eſt . *Alienigena non accedet ad vos . Babyl. Joma* 24.
אמר רב ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה זריקה והקטרה וניסוך המים וניסוך היין ולוי אמר אף תרומת הדשן מאי טעמא דרב דכתיב ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונכם והזר הקרב יומת עבודת מתנה ולא עבודת סילוק ועבודתם עבודה תמה לא עבודה שיש אחריה עבודה ולוי רבי רחמנא לכל דבר המזבח ורב ההוא לאיתוי שבע הזאות שבפנים ושמצורע ולוי נפקא ליה מדבר וכל דבר ורב דבר וכל דבר לא דריש ואימא לכל דבר המזבח כלל עבודת מתנה פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט עבודת מתנה אין עבודת סילוק לא אמר קרא ולמבית לפרוכת ועבדתם אל מבית לפרוכת הוא דעבודה מתנה ולא סילוק הא בחוץ אפילו עבודת סילוק אי הכי ועבדתם נמי אל מבית לפרכת הוא דעבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה הא בחוץ אפילו עבודה שיש אחריה עבודה ועבדתם הדר ערביה קרא בעי רבא עבודת סילוק בהיכל מהו לפנים מרמינן ליה או לחוץ מדמינן ליה הדר פשטא מבית ולמבית אלא מעתה זר שסידר את השלחן ליחייב איכא סידור בזיכין סידור בזיכין ליחייב איכא סילוק והקטרה זר שסידר את המנורה ליחייב איכא נתינת פתילה תן פתילה ליחייב איכא נתינה שמן נתן שמן ליחייב איכא הדלקה הדליק ליחייב הדלקה לאו עבודה היא והתניא ולא נתנו בני אהרן

הכהן

הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש לימר על רצתת אליתה שלא תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת הצתת אליתה עבודה הדלקה לאו עבודה היא אלא מעתה זר שסידור את המערכה ליחייב איכא סידור שני גזירי עצים סידור שני גזירין ליחייב איכא סידור איברים והא אמר רבי אסי אמר רבי יונתן זר שסידר שני גזירי עצים חייב הא פליגי מר סבר עבודה תמה היא תניא כותיה דרב תניא כותיה דלוי תניא כותיה דרב עבודות שזר חייב עליהן מיתה זריקת דם בין לפנים בין לפני לפנים והמצה בחטאת העוף והממצה והמקטיר בעולת העוף והמנסך שלשה לוגין מים ושלשה לוגין יין תניא כותיה דלוי עבודות שזר חייב עליהן מיתה המרים את הדשן ושבע הזאת שבפנים ושבמצורע המעלה על המזבח בין דבר כשר בין דבר פסול.

Dicit Rab; pro quatuor ministeriis extraneus reus est mortis, pro adspersione, & adolitione, & libatione aquarum & vini. At Levi dicit; pro ablatione quoque cineris. Quænam est ratio Rab? Ex eo quod scriptum est *Num.* XVIII. 7. *Tu autem & filii tui custodite sacerdotium vestrum ad omnia, quæ ad cultum altaris pertinent, & quæ sunt intra velum, & ministrabitis ministerium domi sacerdotii vestri, si quis externus accesserit occidetur*; *ministerium domi;* non vero ministerium ablationis; *& ministrabitis ministerium* perfectum; non vero ministerium quod alterum ministerium consequatur. At Levi dicit, quod textus includat; *ad omnia, quæ ad cultum altaris pertinent*. At Rab includit septem adspersiones interiores, & adspersiones leprosi. At Levi ex מדבר deducit וכל דבר & omnia. At Rab דבר וכל דבר non exponit. Dicam; *ad omnia quæ ad cultum altaris pertinent*; generale *ministerium doni*; particulare; non est in generali, nisi quod continetur in particulari; *ministerium doni*; maxime; ministerium ablationis, minime. Dicit textus; *& quæ intra velum sunt; & ministrabitis*; *& quæ intra velum sunt*; hoc est ministerium perfectum non vero ministerium quod alterum ministerium consequatur; sed extra *velum* vel ministerium ablationis; si ita est; *& ministrabitis quæ sunt intra velum*, erit quoque ministerium perfectum non ministerium, quod alterum ministerium consequatur; *& ministrabitis;* iterum textus conjungit. Quærit Raba; ministerium ablationis in templo quid? Comparaturne ministerio interiori? an exteriori? Respondetur juxta sensum literalem; dici poterat מבית; *intra* at dictum est; ולמבית *& intra*. Extraneus si ordinaverit mensam teneturne? Erat post hæc ordinatio acerrarum si acerras ordinaverit, teneturne? Erat deinde ablatio, & adolitio; si extraneus ordinaverit candelabrum, teneturne? Erat deinde impositio ellychnii; si imposuerit ellychnium teneturne? Erat deinde impositio olei si oleum posuerit teneturne? Erat deinde accensio; si accenderit, teneturne? Accensio non erat ministerium. Non? Nonne dictum est *Levit.* I. 7. *Et subjicient filii Abaron socerdotis ignem in altari & componentent ligna super igne*. Ad docendum, quod non essent accedenda segmenta ligni nisi a sacerdote legitimo, & in vestibus ministerii. Accensio segmentorum ligni erat ministerium; at accensio (sc. candelabri) non erat ministerium. Si extraneus ordinaverit struem, teneturne? Erat deinde ordinatio duorum ligni segmentorum; si duo segmenta ordinaverit teneturne? Erat post hæc ordinatio membrorum. Ecce dicit R. Ase; dicit R. Jochanan, Si extraneus duo ligni segmenta ordinaverit, tenetur. In quo consistit controversia? Hic doctor putat ministerium perfectum; at ille doctor non putat ministerium perfectum. Traditio juxta sententiam Rab; traditio juxta sententiam Levi. Traditio juxta sententiam Rab; ministeria, pro quibus extraneus tenetur morte, sunt adspersio sanguinis sive in templo, sive in adyto & expressio in sacrificio pro peccato volucris, & expressio & adolitio in holocausto volucris, & libatio trium logorum aquarum, & trium logorum vini. Traditio juxta mentem Levi: ministeria pro quibus extraneus morte tenetur, sunt ablatio cineris, & septem adspersiones interiores & leprosi, & oblatio super altare rei sive legitimæ, sive illegitimæ. *Hieros. Joma* 39. 2. זר שתרם רבי יוחנן אמר חייב רבי שמעון בן לקיש אמר פטור מה טעמה דרבי שמעון בן לקיש עבודת מתנה יצא זה שהוא בהרמה מה טעמה דרבי יוחנן לכל דבר המזבח ר' יוסי בי רבי בון בשם רב ארבע עבודות שהכהן מתחייב עליהן מבחוץ זר מתחייב עליהן מבפנים ואי זו זו הקטרה והריקה וניסוך המים והיין ואתיא כרבי שמעון בן לקיש לוי אמר אפילו לתרומת הדשן ואתיא כרבי יוחנן חתה גחלים דפלוגתא דרבי יוחנן ודרבי שמעון בן לקיש הוציא שאר הדשן תפלוגתא דרבי יוחנן ודרבי שמעון בן לקיש אתיא כמאן דאמר אחרים פחותים מהן כרם כמאן דאמר אחרים לרבות בעלי מומין היא זר היא בעל מום הכל מודין בזר שסידר מערכה של עצים שהוא חייב אמר רבי זעורה ובלבד שני גזירי עצים שהכתוב מזהיר עליהן לעבודת כהונה ונתנו בני אהרן הכהן אש על

המזבח וערכו עצים חני אמר רבי יהודה מניין להצתת האליתא שלא תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת תלמוד לומר ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אמר רבי שמעון וכי עלת על לב שהזר קרב על גבי המזבח אם כן למה נאמר ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח לימד על הצתת האש שלא תהא אלא בראשו של מזבח התיכון והא כתיב והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה מיכן להצתת האש שלא תהא אלא בראשו של מזבח דברי רבי יהודה מחלפה שיטתנה דרבי יהודה תמן היא צריכה כהן כשר יבא הוא אינה צריכה כהן כשר אמר רבי תנחום בר יודן מה את שמע מינה נאמר בראש המזבח Si extraneus decineraverit (altare) R. Jochanan dicit, reus est. Rabi Simeon ben Lachisch, liber est. Quænam est ratio Simeonis ben Lachisch? Eo quod dictum est; *ministerium doni*; excluditur hoc, quod fiebat ablatione. Quænam est ratio R. Jochanan? Quia dictum est; *Ad omnia, quæ ad cultum altaris pertinent*. R. Jose discipulus Rabi Bon nomine Rab; In quatuor ministeriis, quibus sacerdos foris tenetur, extraneus intus reus est. Quænam illa sunt? Adolitio, & adspersio, & libatio aquarum, & vini; & sententia est juxta opinionem R. Simeonis ben Lachisch. Levi dicit; vel ablatio cineris includitur, & sententia est juxta opinionem R. Jochanan; Accipit prunas: dissensio R. Jochanan, & R. Simeonis ben Lachisch; educebat reliquum cinerem; dissensio R. Jochanan, & R. Simeonis ben Lachisch. Res ita se habet juxta sententiam illius, qui dicit; אחרים *alias*, sc. vestes, illis deteriores; Jam juxta sententiam illius, qui dicit; אחרים ad includendum vitiatos; tam extraneum quam vitiatum; Omnes consentiunt, quod si extraneus ordinaverit ligna, sit reus; Dicit R. Zangora, duntaxat duo ligni segmenta; de illis enim præmonet textus spectasse ad ministerium sacerdotii. *Et subjicient filii Aharon sacerdotis ignem super altare, & component ligna*. Dicit R. Jehuda, unde probatur non fuisse incendenda tenuia segmenta nisi a sacerdote legitimo, & in vestibus ministerii? Ex eo quod dictum est. *Et imponent filii Aharon sacerdotis ignem super altare*. Dicit R. Simeon; putasne, extraneo licuisse accedere ad altare? Si ita est; cur dictum est; *& imponent filii Aharon sacerdotis ignem super altare?* ad docendum, quod ignis non accenderetur, nisi in vertice altaris. Oppositio; Nonne scriptum est; *Et ignis super altare ardebit in eo, non extinguetur?* Hinc probatur, quod ignis non accenderetur nisi in vertice altaris. Verba R. Jehuda. Diversa est sententia; R. Jehuda hic requiritur sacerdos legitimus; & illic non requiritur sacerdos legitimus. Dicit R. Tanchum bar Jodan; Quid inde intelligis? Dictum est; *in vertice altaris*. Quis sit hic extraneus, de quo supra dictum est, nos docet *Maimonides* in constitutionibus *de ingressu Sanctuarii* הזר שעבד במקדש עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים שנאמר והזר הקרב יומת מפי השמועה למדו שאין חייב זה אלא לקרב לעבודה והיכן הזהיר עליו שנאמר וזר לא יקרב אליכם אי זהו זר כל שאינו מזרע אהרן הזכרים שנאמר וערכו בני אהרן והקריבו בני אהרן בני אהרן ולא בנות אהרן אף על פי שהזרים מוזהרין שלא יתעסקו בעבודה מעבודות הקורבנות אין חייבין מיתה אלא על עבודה תמה לא על עבודה שיש אחריה עבודה ואין הזר חייב מיתה אלא על ארבע עבודות בלבד על הזריקה ועל הקטרה ועל ניסוך המים בחג ועל ניסוך היין תמיד וגו' כיצד עד הקטרה הקטיר איברים או קומץ או לבונה על המזבח אפילו הפך באיברים שלא נתאכלו וקרב שריפתן חייב מיתה והוא שקטיר כזית וכן אם הקטיר קטרת על מזבח הזהב משהקטיר כזית חייב אבל המקטיר קטרת ביום הכיפורים בקדש הקדשים אינו חייב מיתה עליה עד שיקטיר מלא חפניו המפורש בתורה והמסדר שני גזירי עצים על המערכה הרי הוא כמקטיר איברים וחייב מיתה שהעצים קרבן הוא אבל היוצק והבולל והפותח וממלוח והמניף והמגיש והמסדר את לחם הפנים או את הבזיכין על השלחן והמטיב את הנרות והצית אש במזבח והקומץ והמקבל דמים אף על פי שנפסלו והרי הוא מוזהר על כל אלו ולוקה אינו חייב מיתה מפני שכל אחרת מהן עבודה שאחריה עבודה ואינו גמר עבודה וגו' וכן הדלקת הנרות כשרה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן. Si extraneus ministraverit in sanctuario, ejus ministerium est illegitimum, reus est mortis cœlitus infligendæ; Dictum est enim *Num.* I. 51. *Quisquis externorum accesserit, occidetur*. Ex traditione accepimus, quod non teneatur, nisi quando accesserit ad ministerium; & ubi præmonetur? ex eo quod dictum est ibid. XVIII. 4. *Et alienigena non accedet ad vos*. Quis erat extraneus? Qui non sit de stirpe mascula Aharonis; Dictum est enim *Levit.* I. 8. & III. 5. *Et ordinabunt filii Aharon. Et adolebunt filii Aharon; Filii Aharon*, non filiæ Aharon. Quamvis extranei moneantur, ne occupentur in ministerio ex ministeriis sacrificiorum, tamen non tenentur morte, nisi pro ministerio perfecto, non vero pro ministerio, quod alterum mi-

miniſterium conſequatur. Neque tenetur morte extraneus niſi pro quatuor miniſteriis duntaxat; ſc. pro adſperſione ſanguinis, & pro adolitione, & pro libatione aquarum in ſolennitate tabernaculorum, & pro libatione vini ſacrificii jugis &c. Quomodo pro adolitione? Si adoleat membra, aut pugillum, aut thus ſuper altare, vel ſi convertat membra, quæ nondum conſumta ſunt, & acceleret eorum combuſtionem, tenetur morte, ſi adoleat, quantum eſt oliva, pariterque ſi adoleat ſuffitum ſuper altare aureum, poſtquam adoluit, quantum eſt oliva, reus eſt: Verum ſi adoleat ſuffitum in die expiationum in ſancto ſanctorum, non tenetur morte, niſi adoleat plenitudinem pugilli explicatum in lege. Si componat duo ſegmenta ligni ſuper ſtrue, comparatur illi, qui adoleat membra, & tenetur morte, quia ligna ſunt ſacrificium. Verum ſi fundat, miſceat, concidat, ſaliat, ſi ventilet, ſi *altari* admoveat, & diſponat panem facierum, aut acerras ſuper menſam, & concinnet lucernas, & accendat ignem ſuper altare, & pugillo capiat, & excipiat ſanguinem, quamvis hæc omnia profanentur, tamen quia de his omnibus erat præmonitus, verberabatur; non vero morte multabatur; quia hæc omnia erant miniſterium, quod alterum miniſterium conſequebatur, neque erant perfectum miniſterium &c. Similiter accenſio lucernarum licita erat per extraneos; ſi enim ſacerdos componat lucernas, & efferat, licet extraneo eas accendere.

II. Judæi poſt latam legem licuiſſe extraneo aliquandiu in excelſis ſacrificare teſtantur. *Toſaphtha Korbanoth* XIII. עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות מה הן מקריבין בהמה חייה ועוף גדולים וקטנים זכרים ונקבות תמימים ובעלי מומים טהורין אבל לא טמאים! הכל קרב עולה וטעונה הפשט וניתוח הגוים בזמן הזה מותרים לעשות כן עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן היו הבמות אסורות ואין כשרה אלא בכהנים הקדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים קדשים קלים בכל מחנות ישראל הנותן על גבי מזבח בשעת פירוקה או בשעת שגלה הרוח את היריעה לא עשה כלום בשעת מסעי׳ קדשים נפסלים וטמאים פורשים כל אחד ואחד חוץ למחיצתו באו לגלגל הותרו הבמות קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים קדשים קלים בכל מקום רבי יהודה ורבי שמעון אומר בכל הרואה איזה הוא הרואה הרואה ואינו מפסיק באו לשילה נאסרו הבמות קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים וקדשים קלים בכל הרואה איזה הוא הרואה הרואה ואינו מפסיק באו לנוב ונבעון הותרו הבמות קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים וקדשים קלים בכל מקום מן הקלעים רבי יודה ורבי שמעון אומר בכל הרואה איזה הוא הרואה הרואה ואינו מפסיק ימי אהל מועד שבמדבר ארבעים חסר אחת ושבגלגל ארבעה עשרה שנה ושבשילה שלש מאות ושבעים חסר אחת ושבנוב ובגבעון חמשים ושבע בבית עולמים ארבע מאות ועשר לבנינו הראשון ארבע מאות ועשרים לבנינו האחרון ארבע כללות הורה רבי שמעון בקדשים כל שהקדישו בשעת איסר המעלה אותו בחוץ חייב בעשה וחייב בלא תעשה וחייב בהכרת כל שהקדישו בשעה היתר ושחיטתו אסור המקלה אותו בחוץ חייב בעשה וחייב בלא תעשהופטור בהכרת כל שהקדישו בשעת אסור ושחיטתו בשעת היתר חייב בעשה ופטור בלא תעשה ופטור בהכרת שהקדישו בשעת היתר ושחיטתו בשעת היתר פטור בעשה ופטור בלא תעשה ופטור בהכרת וקדשים שהקדישו בבמה גדולה יקרבו בבמה קטנה איזה הוא שהקדישו בשעת איסור ושחיטתו בשעת אסור קדשים שהקדישן במשכן יקרבו במשכן בשילה בבית עולמים יקרבו בבית עולמים לפיכך המעלה אותן בחוץ חייב בעשה וחייב בלא תעשה וחייב בהכרת אי זהו שהקדישו בשעת היתר ושחיטתו בשעת איסור קדשים שהקדישו יקרבו במשכן בגלגל ובאו לשילה יקרבו בשילה בנוב ובגבעון ובאו לבית עד שלא הוקם המשכן והוקם המשכן העולמים יקרבו בבית עולמים לפיכך המעלה אותו בחוץ חייב בעשה וחייב בלא תעשה ופטור בהכרת איזו היא שהקדישו בשעת אסור ושחיטתו בשעת היתר קדשים שהוקדשו במשכן באו לגלגל יקרבו בגלגל בשלה ובאו לנוב ונבעון יקרבו בנוב ונבעון לפיכך המעלה אותן בחוץ חייב בעשה ופטור בלא תעשה ופטור בהכרת איזה היא שהקדישו בשעת היתר ושחיטתו בשעת היתר קדשים שהקדישן בגלגל יקרבו בגלגל בנוב ובגבעון יקרבו בנוב ובגבעון לפיכך המעלה אותו בחוץ פטור בעשה ופטור בלא תעשה ופטור בהכרת הכל כשרין לקרב בבמה אף הכל ועבדים משוחררין כל שנידר ונידב קרב בבמת יחיד כל שאין נידר ונידב אין קרב בבמת יחיד דברי ר׳ מאיר וחכמי׳ אומרים אין קרב בבמת יחיד אלא עולה ושלמים בלבד בבמת יחיד אין נסכים דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים טעונה נסכים רבי יהודה אומר כל שהצבור ויחיד מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל מועד שבגלגל אין בין אהל מועד שבמדבר לאהל מועד שבגלגל אלא במדבר אין בו התר הבמה ושבגלגל יש בו התר הבמה במתו שבראש גגו אין יחיד מקריב עליה אלא עולה ושלמים בלבד וחכמים אומרים כל שהצבור מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל מועד שבגלגל כאן וכאן אין היחיד מקריב עליה אלא עולה ושלמים בלבד רבי יהודה אומר אף הציבור לא היו מקריבין באהל מועד שבמדבר אלא במי

שקבוע לו מן התורה בלבד וכן היה רבי שמעון אומר השוחט את הפסח על היחיד והעלהו בחוץ בשעת אסור הבמה אסור בשעת התר הבמה מותר שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח יכול אף בשאר ימות השנה תלמוד לומר באחד שעריך בשעה שישראל מתכנסין במקום אחד הוי אומר בשעת הרגל אלו דברים שבין במה גדולה לבמה קטנה קרן וכבש ויסוד בבמה גדולה אין קרן וכבש ויסוד בבמה קטנה כיור וכנו בבמה גדולה אין כיור וכנו בבמה קטנה חזה ושוק לכהנים בבמה גדולה חזה ושוק לבעלים בבמה קטנה עור עולה לכהנים בבמה גדולה עור עולה לבעלים בבמה קטנה חוץ למקומו בבמה גדולה אין חוץ למקומו בבמה קטנה אלו דברים ששורת במה גדולה לבמה קטנה שחיטה בבמה גדולה שחיטה בבמה קטנה הפשט ונתוח בבמה גדולה הפשט ונתוח בבמה קטנה דם מתיר מכשיר ומפגל בבמה גדולה דם מכשיר בבמה קטנה מום פוסל בבמה גדולה מום פוסל בבמה קטנה חוץ לזמנו בבמה גדולה חוץ לזמנו בבמה קטנה אי זו היא במה גדולה בשעת היתר במה אהל מועד נטוי כדרכו אין הארון נתון שם אי זו היא במה קטנה בשעת התר הבמה עושה אדם במה על פתח חצרו ועל פתח גינותו מקריב עליה הוא ובנו בתו ועבדו ושפחתו אי זו היא מנוחה זו שילה ונלחה זו ירושלם שנאמר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה ונומר העוף צבוע נחלתי לי ונומר ואומר היתה לי נחלתי כאריה ביער דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר, נחלה זו שילה מנוחה זו ירושלם שנאמר כי בחר יהוה בציון ונומר זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי איויתיה .

Antequam erectum est tabernaculum, excelsa erant permissa; Quid offerebant in excelso? feram, & volucrem magnas, & parvas, mares, & fœminas, perfectas, & vitio affectas, puras, at non impuras; si quis offerret holocaustum, tenebatur ad excoriationem, & dissectionem; Gentilibus hoc tempore ita facere permissum est; Antequam erectum esset tabernaculum, excelsa erant permissa, & ministerium per primogenitos peragebatur; postquam erectum est tabernaculum, interdicta fuerunt excelsa, neque ministerium erat legitimum nisi per sacerdotes; Sanctissima edebantur intra aulæa; Sancta levia in cunctis castris Israelis; Qui super altare imposuit, quo tempore erat in incompositum, aut quo tempore ventus velum aperuisset, nihil fecerat; quo tempore proficiscebantur, sanctitates profanabantur, & immundi ex claustris suis separabantur. Postquam venerunt in Gilgal, permissa fuerunt excelsa, sanctissima edebantur intra aulæa, & sanctitates leves in omni loco. R. Jehuda, & R. Simeon dicit; undequaque qua prospici posset; Quid designat הרואה. Quod sine intermissione videbatur. Venerunt in Silo, interdicta fuerunt excelsa, sanctissima edebantur intra vela, & sanctitates leves in omni loco, qua prospici posset; Quid designat הרואה? Quod sine intermissione videbatur. Venerunt in Nob, & Gabaon, permissa fuerunt excelsa, sanctissima edebantur intra vela, & sanctitates leves in omni loco aulæorum; R. Jehuda, & R. Simeon dicit; undequaque qua prospici posset; Quid designat הרואה? quod sine intermissione videbatur. Tempus tentorii conventus in deserto fuit quadraginta annorum, deficiente uno, & in Gilgal quatuordecim annorum, & in Silo tercentum septuaginta annorum deficiente uno, & in Nob & Gabaon septem & quinquaginta, in domo seculorum quatuor centum & decem in primo ædificio, quatuor centum & viginti in postrema ædificatione. Quatuor regulas docuit R. Simeon; In sanctitatibus id omne, quod sanctificatum est tempore interdicti, si quis foris offerat, tenetur præcepto affirmativo, tenetur præcepto negativo, & tenetur excidio; id omne, quod sanctificatum est tempore permissionis, & mactatum sit tempore interdicti, siquis foris offerat, tenetur præcepto affirmativo, & tenetur præcepto negativo, & liber est ab excidio; id omne quod sanctificatum est tempore interdicti, & mactatum sit tempore permissionis, tenetur præcepto affirmativo, & liber est a præcepto negativo, & ab excidio; id omne quod sanctificatum est tempore permissionis, & mactatum sit tempore permissionis, liber est a præcepto affirmativo, & a negativo, & ab excidio. Sanctitates, quæ sanctificatæ sunt, in excelso magno, possunt offerri in excelso parvo. Quid est, quod sanctificatum est tempore interdicti, & mactatum sit tempore interdicti? sanctitates, quæ sanctificatæ sint in tabernaculo, offerendæ sunt in Tabernaculo in Silo, & in domo seculorum, offerendæ sunt in domo seculorum; ideoque siquis foris offerat, tenetur præcepto affirmativo, & negativo, & excidio. Quid est, quod sanctificatum est tempore permissionis, & mactatum sit tempore interdicti? Sanctitates, quæ sanctificatæ sunt, offerendæ erant in tabernaculo in Gilgal; postquam venerunt in Silo, offerendæ erant in Silo; in Nob & Gabaon; postquam venerunt in domum seculorum, offerendæ erant in domo seculorum.

rum. Antequam erectum esset tabernaculum, & postea erectum est tabernaculum, offerendæ erant in tabernaculo, venerunt in domum seculorum, offerendæ erant in domo seculorum; ideoque siquis foris offerat, tenetur præcepto affirmativo, & negativo, & liber est ab excidio. Quid est quod sanctificatum est tempore interdicti, & mactatum est tempore permissionis? Sanctitates, quæ sanctificatæ sunt in tabernaculo, venerunt in Gilgal, offerendæ erant in Gilgal, in Silo, & venerunt in Nob, & Gabaon, offerendæ erant in Nob & Gabaon; ideoque siquis foris offerat, tenetur præcepto affirmativo, & liber est a præcepto negativo, & ab excidio. Quid est quod sanctificatum est tempore permissionis, & mactatum sit tempore permissionis? Sanctitates, quæ sanctificatæ sunt in Gilgal, offerendæ erant in Gilgal, in Nob & Gabaon, offerendæ erant in Nob, & Gabaon; ideoque siquis foris offerat liber est a præcepto affirmativo, & negativo, & ab excidio. Omnes legitimi erant ad offerendum in excelso, vel servi libertate donati. Omne votivum & voluntarium, offerebatur super excelso privato; Quod non erat votivum & voluntarium, non offerebatur in excelso privato; verba R. Meir; at sapientes dicunt; non offertur in excelso privato nisi holocaustum, & sacrificia pacifica duntaxat. In excelso privato non erant libamina verba R. Meir. At sapientes dicunt: in excelso privato offerenda erant libamina. R. Jehuda dicit; Quicquid cœtus, & privatus offerebat in tabernaculo conventus in deserto, offerebatur in tabernaculo conventus, quod erat in Gilgal. Nullum erat discrimen inter tabernaculum conventus, quod erat in deserto, & tabernaculum conventus, quod erat in Gilgal; nisi quod in deserto non erat permissio excelsi; at in Gilgal erat permissio excelsi; In excelso, quod sit in summitate sui tecti, privatus non potest offerre nisi holocaustum, & sacrificia pacifica duntaxat. At sapientes dicunt; quidquid cœtus offerebat in tabernaculo conventus in deserto, offerebatur in tabernaculo conventus in Gilgal, tam hic quam illic privatus non offerebat super illo nisi holocaustum, & sacrificia pacifica duntaxat. R. Jehuda dicit; Cœtus quoque non offerebat in tabernaculo conventus in deserto, nisi quod duntaxat ab Lege illi statutum sit. Similiter dicit R. Simeon; Si quis Pascha mactet pro privato, & foris offerat, tempore interdicti excelsi, prohibitum est, tempore permissionis excelsi, permissum est; Dictum est enim *Deuter.* XVI. 5. *Non poteris immolare Phase*. Crederem vel reliquis anni diebus? Idcirco dictum est ibid. *In qualibet urbium tuarum*. Quo tempore Israelitæ ingrediuntur in locum unum; dicendum tibi est; tempore festivitatis. Hæc sunt discrimina inter excelsum magnum, & parvum; cornu, & collis, & fundamentum est in excelso magno; at cornu, & collis, & fundamentum non est in excelso magno; Labrum & ejus basis in excelso parvo; at non est labrum & ejus basis in excelso parvo; Pectus & femur datur sacerdotibus in excelso magno, pectus & femur cedit dominis in excelso parvo. Pellis holocausti cedit sacerdotibus in excelso magno; pellis holocausti cedit dominis in excelso parvo. *Quod non esset offerendum sacrificium* extra locum suum, observabatur in excelso parvo; quod non obtinebat in excelso magno. Hæc sunt, quæ æqualia erant excelso magno & parvo; mactatio peragenda erat tam in magno quam in parvo decorticatio & dissectio tam in magno quam in parvo; sanguis permittens, qui permittebat, & abhominandum faciebat in magno sanguis, qui permittebat, in parvo; vitium profanabat tam in magno quam in parvo. Quodnam est excelsum magnum? quo tempore permissum erat excelsum, tentorium conventus erat extensum juxta consuetudinem; at arca in eo non erat reposita. Quodnam est excelsum parvum? Quo tempore permissum erat excelsum, quis exstruebat excelsum super porta atrii sui, aut super porta horti sui, super illo offerebat ipse, & ejus filius, & ejus filia, & servus, & ancilla. Quænam est requies? Silo; & hæreditas? Hierusalem. Dictum est enim *Deut.* XII. 9. *Neque enim usque in præsens tempus venistis ad requiem*. Pariterque dictum est *Jerem.* XII. 9. *Nunquid avis discolor hæreditas mea mihi?* Similiter dictum est ibid. vers. 8. *Facta est mihi hæreditas mea, quasi leo in sylva*. Verba R. Jehuda; R. Simeon dicit; *hæreditas*, est Silo; requies; est Hierusalem; sicuti dictum est *Psal.* CXXXI. 13. *Quoniam elegit Dominus Sion &c. Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. Hieros. Megillah* 72. 3. מן מה דתינן אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים תיני מתניתא אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים בלבד ודלא כרבי יודה דרבי יודה אמר חטאת פסח ליחיד בבמה גדולה אין חטאת פסח ליחיד בבמה קטנה תני אמר

אמר רבי יהודה כל מה שהציבור מקריב
באהל מועד שבמדבר הוא מקריב באהל
מועד שבגלגל מה בין אהל מועד שבמדבר
לאהל מועד שבגלגל אהל מועד שבמדבר
לא היה לו היתר במה אהל מועד שבגלגל
היה לו היתר במה ובמתו בראש גגו ואין
מקריב עליה אלא עולה ושלמים בלבד
וחכמים אומרים כל מה שהצבור והיחיד
מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין
באהל מועד שבגלגל מאי טעמא דרבי
יודה לא תעשו בגלגל ככל אשר אנחנו
עושים פה היום ומה תעשו שם דבר שהיה
בא לידי ישירות ואי זו זו עולה ושלמים
מאי טעמא דרבנן במקום איש הישר בעיניו
יעשה לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים
פה היום ומה תעשו שם דבר שהוא בא
לידי ישרות ואי זו זו עולה ושלמים רבי
יהודה אומר היחיד הוזהר והיתיד הותר
הוזהר ובמתו בראש גגו והותר לעולה
ושלמים רבנן אמרי אף הציבור והיחיד
הוזהרו ציבור הותר מכללו יחיד לן באיסרו
תני בשם רבי שמעון הציבור אינו מביא
אלא מה שקבע עליו הכתוב כבר רבי שמעון
משנקבע מעשר שתי עוד לא ספק מה
ביניהון רבי בא בר ממל אמר פר העלם
דבר ביניהן רבי יוסי אומר נדברת הציבור
ביניהון תני אחד האיש אחד האשה אמר
רבי יוחנן לית כאן אשה איש כתוב בפרשה
תני אף הניזירות אמר רבי יוחנן לית כאן
נזירות נזירות חובה היא תני אף הנסכים
אמר רבי יוסי בי רבי בון מאן תנא נסכים
דלא כרבי דתני רבי אומר אני אף
משנכנסו ישראל לארץ אין נסכים קריבין
אלא מבפנים מאי טעמא בקודש הסך נסך
שכר ליי׳ אין כתיב בלא תעשה אלא
מבפנים מניין מבחוץ נישמעינה מן הדא
מניין לשוחט לפסח וליחיד ולבמת יחיד
ולבמת ציבור בשעת איסור במה שהוא
עובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תוכל
לזבוח את הפסח באחת ענוש כרת ואת
אמר הכין רבי שמעון בן לקיש אמר בשוחט
משש שעות ולמעלן שלא לשמו בשעת
היתר במה ולמה הוא אומר בשעת איסור
במה בשעת איסור במתו ולמה לי שלא
לשמו שלא תאמר שלמים הן והן כשרים
ועוד מן הדא יכול אם שחטו משש שעות
ולמעלן יהא כשר מה אית לך משש שעות
ולמטן יהא פסול לא שלא לשמו אמר רבי
יוסי הדא אמרה שלמים הבאין מחמת
פסח כשירים בבמה עולה הבאה מחמת
אשם על דעתיה דרבי לעזר מהו שתהא
כשירה בבמה נישמעינה מן הדא זה הכלל
כל שהוא נידר ונידב קרב בבמה אמר רבי
יוסי בן חנינה אין הבמה ניתרה אלא
בנביא מאי טעמא אשמר לך פן תעלה
עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם
במקום ונומר ואליהו מקריב בשעת איסור
הבמות אמר רבי שמלאי דבירא אמר ליה
ובדברך עשיתי ובדיבורך עשיתי אין בין
שילה לירושלם כו׳ רבי יוחנן בר מריה
שמע לה מן הדא אז יבנה יהושע מזבח
ליי׳ אלהי ישראל בהר עיבל אין לי אלא

הר עיבל שלו מניין ויקח שמואל טלה
חלב אחד ויעלהו עולה כליל ליי׳ אמר רבי
אבא בר כהונה שלש עבירות הותרו בשיו
של שמואל הוא ועורו ומחוסר זמן ולוי
היה אמר רבי יוסי אין מן הדא לית שמע
מינה כלום דאמר רבי אבא בר כהונה
שבע עבירות הותרו בפרו של גדעון אבנים
פסולות ועצים אשירה ומוקצה ונעבד ולילה
וזר ואיסר במה מאן דבעי ישמעינה טבאות
מן ההיא דרבי שמואל בר נקמן ותשובתו
הרמתה כי שם ביתו ושם שפט את ישראל
ויבן שם מזבח ליי׳ כתיב וירם הטבח את
השוק והעליה וישם לפני שאול ונומר רבי
שמואל בר נקמן אמר שקא ושופה רבי
יותנן אמר שקא ואליה רבי לעזר אמר
חזה ושוק דאמר רבי לעזר חזה ושוק
לכהנים בבמה גדולה ולבעלים בבמה קטנה
רבי זעורה בשם רבי לעזר עור העולה
לכהנים בבמה גדולה ולבעלים בבמה
קטנה רבי זעורא בשם רבי ירמיה תרומה
תודה לכהנים בבמה גדולה ולבעלים בבמה
קטנה רבי יוחנן בעי הלילה מהו שיהא
כשר בבמה התיב רבי לעזר והכתיב ויאמר
שאול פוצו בעם ואמרתם להם הגישו אילי
איש שורו ונומר וכתיב ויגידו לשאול לאמר
הנה העם חוטאים ליי׳ לאכול על הדם
ונומר הא כיצד הלילה לחולין והיום
למוקדשין כד שמע רבי יוחנן אמר יפה
לימדנו רבי לעזר רבי פנחס בשם רבי יוסי
בי רבי אילעאי כתוב אחד אומר ויטוש
משכן שילה וכתוב אחד אומר ותביאהו
בית יי׳ שילה הא כיצד בית של אבנים
מלמטן ויריעות מלמעלן והיא היתה מנוחה
אמר רבי זעורה ובלבד עשרה טפחים
בבניין הבית והא תני בשם שהיה אהל
מועד נטוי כך אהל שבשילה נטוי אמר
רבי יוסי בי רבי בון קרסיו קרשיו בריחיו
ועמודיו וארניו והיו הקרסים נראין מתוכו
ככוכבים ברקיע רבי חייה רבה אמר לרבי
שמעון כרבי אני שמעתי מאביך שכל חופות
שהיו לא היו אלא בתוך חלקו של בנימין
מאי טעמא ובין כתפיו שכן והא כתיב
וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר
ויבחר שבט יהודה וכי ביהודה בחר אלא
בחירה ובחירה מה בחירה שנאמר להלן
בנימין בכלל אף בחירה שנאמר כאן בנימין
בכלל רבי יונה רבי אבהו בשם רבי יוסי בן
חנינה ורצון שוכני סנה קרשים המרצין
נאכלין בחלקו של יוסף אמר רבי אבודמא
דציפורין בראש תור היה נכנס מתוך חלקו
של יוסף לתוך חלקו של בנימין והיה
המזבח נתון עליו מאי טעמא ונסב הגבול
מזרחה תאות שילה עד איסכופיה דשילה
רבי יונה רבי אבהו בשם רבי יוסי בן חנינה
ורצון שוכני סנה ששרת ישכינה בסנאיו של
יוסף רבי לעזר בשם רבי הושעיה ממה
שנאכלו קרשים קלים ומעשר שני בכל
ליצרך השונה להזהיר על אכילתן אלא על
עלייתן מאי טעמא השמר לך פן תעלה
עולותיך פן תעלה עלייתך רבי שמעון בר
מנשה בעא קומי רבי לעזר מהו הרואה
שילה או שילה ומשכן שילה אמר ליה

שילה ומשכן שילה כנון הדא בירת מעון
אלא שזה מפסיק וזה אינו מפסיק רבי יוסא
בשם רבי יוחנן זה סימן כל זמן שהארון
מבפנים הבמות אסורות נגר הבמות
מותרות רבי זעורא בעא קומי רבי יוסא
אפילו לשעת כנון ההיא דעלי רבי אבהו
בשם רבי יוחנן שם שם מה שם שנאמר
להלן הבמות אסורות אף שם שנאמר כאן
הבמות אסורות רבי שמעון בן לקיש בעא
קומי רבי יוחנן מעתה אין ארון אין פסח
אמר רבי יוסי בי רבי בון אזכרה אזכרה
מה אזכרה שנאמר להלן הבמות אסורות
אף אזכרה שנאמר כאן הבמות אסורות
וכן היה רבי יודה ורבי שמעון אומר מעשר
שני בנוב ובגבעון ניחא כרבי יודה דרבי
יודה אמר חטאת פסח ליחיד בבמה גרולה
אין חטאת פסח ליחיד בבמה קטנה כרבי
שמעון דרבי שמעון אמר אף הציבור אינו
מביא אלא מה שקבע עליו הכתוב סבר
רבי שמעון משנקבע מעשר שני עוד לא
פסק מניין שהכהנים יוצאין ידי חובתן
בחלה ובתרומה וישראל במעשר שני בפסח
תלמוד לומר תאכלו מצות ריבה יכול יצאו
ידי חובתן בביכורים תלמוד לומר בכל
מושבותיכם תאכלו מצות מצה הנאכלת
בכל מושב יצאו ביכורים שאינן נאכלו בכל
מושב התיבון הרי מעשר שני הרי הוא
נאכל בכל מושב ראוי הוא להיפדות
ולהיאכל בכל מושב רבי בון בר חייה בעי
מעתה לחקות בכסף מעשר שני טמא כרבי
יהודה הואיל ואינו ראוי להיפדות ולהאכל
בכל מושב אין יוצאין בו רבי שמעון בן
לקיש בעי מעתה חלת עיסת מעשר שני
בירושלם הואיל ואינה ראויה להיפדות ולא
יאכל בכל מושב אין יוצאין בה יכול יצאו
ידי חובתן בחלות תודה וברקיקי נזיר תל
שבעת ימים מצות תאכלו מצה הנאכלת
כל שבעה יצאו חלות תודה ורקיקי נזיר
שאינן נאכלין כל שבעה רבי יונה בשם
רבי שמעון בן לקיש ממה שנאכלו
חלות תודה ורקיקי נזיר בכל ערי ישראל
לא צרך השונה להוציאן ממושב רבי יוסא
בשם רבי שמעון בן לקיש זאת ואומרת
שנאכלו חלות תודה ורקיקי נזיר בכל ערי
ישראל לא צרך השינה להוציאן ממושב
ניחה חלות תודה ורקיקי נזיר כי כן אמר
רבי יוחנן לית כאן נזירות נזירות חובה
היא אמר רבי בון בר כהונה תיפתר
שקרבה קטאתו בשילה עולתו ושלמיו בנוב
ובגבעון רבי חנינה רבי זעורה בעון קומי
ר' מנא לא כן אמר ר' בשם ר' יוסא שלמי
חנינה הבאים בבמה כשירים אלא שלא
עלו לבעלים לשם חובה אלא כרבי יודה
דר' יודה אמר חטאת פסח ליחיד בבמה
גדולה אין חטאת פסח ליחיד בבמה קטנה
לא אתיא אלא כרבי שמעון דר' שמעון
אמר מכיון שנזרק עליו אחד מן הדמים
הותר הנזר ביין וליטמא למתים אית תני
תני מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלם אית
תניי תני מנוחה זו ירושלם נחלה זו שילה
מאן דאמר מנוחה זו שילה כי לא באתם
עד עתה אל המנוחה נחלה זו ירושלם
העיט צבוע נחלתי לי מאי דכתיב נחלה
זו שילה היתה לי נחלתי כאריה ביער
מנוחה זו ירושלם זאת מנוחתי עדי עד וגו'
לאחר שעשה לו חבילה והיה נינח בה כך
באהל מועד ואסרו הבמות בגלגל הותרו
הבמות בשילה נאסרו הבמות בנוב ובגבעון
הותרו הבמות בירושלם נאסרו הבמות
למלך שאמר לעבדו אל תשתה יין לא
מטבריא ולא מקיסרין ולא מציפורין הא
ביניהם מותר כך באהל מועד עשו
ארבעים חסר אחת בגלגל עשו ארבע
עשרה שבע שכיבשו ושבע שחילקו בשילה
עשו שלש מאות וששים ותשע בנוב ובגבעון
עשו חמשים ושבע שלש עשרה בנוב
וארבעים וארבעה בגבעון ובירושלם עשו
בבניין הראשון ארבע מאות ועשר ובבניין
האחרון ארבע מאות ועשרים לקיים מה
שנאמר גדול יה.ה כבוד הבית הזה האחרון
מן הראשון.

Ex eo quod legimus; Nullum est discrimen inter excelsum magnum & parvum, nisi sacrificia Paschalia duntaxat. Sic se habet Mischna; nullum est discrimen inter excelsum magnum & parvum, nisi sacrificia Paschalia duntaxat; Quæ sententia non est juxta mentem R. Jehuda; dicit enim R. Jehuda; sacrificium pro peccato, & Pascha pro privato in excelso magno; at non offertur sacrificium pro peccato, & Pascha pro privato in excelso parvo. Traditio; docet R. Jehuda; quicquid cœtus offerebat in tentorio conventus in deserto, offerebat pariter in tentorio conventus in Gilgal. Quod discrimen intercedebat inter tentorium conventus in deserto, & tentorium conventus in Gilgal? In tentorio conventus in deserto non erat permissio excelsi; At in tentorio conventus in Gilgal erat permissio excelsi; Et in excelso, quod sit in ejus tecto non offerebatur nisi holocaustum, & sacrificia pacifica duntaxat. At sapientes dicunt; Quicquid cœtus, & privatus offerebat in tentorio conventus in deserto, offerri poterat in tentorio conventus in Gilgal. Quænam est ratio R. Jehuda? dictum est *Deut.* XII. 18. *Non facietis* in Gilgal, *quæ nos hic facimus hodie*. Quid fecerunt? Quod adducebat ad id, quod rectum erat & quid hoc est? holocaustum, & sacrificia pacifica. Quænam est ratio sapientum? Dictum est ibid. *Singuli, quod sibi rectum videtur facientes. Non facietis, quæ nos hic facimus hodie.* Et quid ibi fecerunt? Quod adducebat ad id quod rectum erat. Et quid hoc est? holocaustum, & sacrificia pacifica. R. Jehuda dicit; privatus præmonetur, & privato permittitur: præmonetur; *& in excelso, quod est in ejus tecto*; & permittitur propter holo-

holo-

holocaustum, & sacrificia pacifica. Sapientes dicunt; cœtus quoque & privatus præmonetur. Cœtui permittitur ab suo generali; & privato unde? manet in suo interdicto. Traditio nomine R. Simeonis; cœtus non afferebat, nisi quod illi ab lege statuebatur. Putat Rabi Simeon; postquam constituta est decima secunda, nunquam amplius cessasse. Quænam est differentia inter illos? R. Ba bar Mimal dicit; in juvenco, qui offertur propter rei ignorantiam, inter se dissentiunt. Traditio; *tam vir quam fœmina*; Dicit R. Jochanan, hic non est fœmina. *Vir* scriptum est in Parascha; Traditio; vel Naziræatus. Dicit R. Jochanan; non sunt hic Naziræatus; Naziræatus enim sunt ex debito. Traditio: vel libamina; Dicit R. Jose discipulus R. Bon; Qui docet libamina, non sentit juxta mentem Rabi. Traditio; Rabi dicit; ego quoque dico, quod vel post ingressum Israelitarum in terram, non offerebantur libamina, nisi intus. Quænam est ratio? Dictum est *Num.* XXVIII. 7. *In loco sancto libato libamen generosi vini Domino*. Non scriptum est præceptum negativum, nisi propter locum interiorem; pro exteriori unde probatur? Ex hoc intelligitur. Unde probatur, quod mactans Pascha, & pro privato, & in excelso privato, & in excelso publico tempore interdicti excelsi violet præceptum negativum? ex eo quod dictum est; *Non poteris comedere Phase in qualibet &c.* Est pœna excidii; & tu ita dicis? R. Simeon ben Lachisch dicit de illo, qui mactaverit ab sexta hora & supra, sine ejus nomine, tempore permissionis excelsi. Et cur ille dicit tempore prohibitionis excelsi? sc. tempore prohibitionis sui excelsi, & cur dicitur sine suo nomine? Ne dicas; Sunt sacrificia pacifica, & sunt legitima. Præterea hinc crederem, quod si mactaret ab sexta hora & infra, esset legitimum? Cur putas ab sexta hora & infra fuisse illegitimum? quod non esset mactatum sine suo nomine. Dicit R. Jose; hoc dicit; quod sacrificia pacifica, quæ adducerentur propter Pascha, essent legitima in excelso. Holocaustum, quod afferebatur propter sacrificium pro delicto, ex mente R. Elieseris, quid? eratne legitimum in excelso? Hinc intelligitur; Regula generalis: Quidquid erat votivum & spontaneum, offerebatur in excelso. Et quidquid non erat votivum & spontaneum, non offerebatur in excelso. Dicit R. Jose ben Chanina; non permittebatur excelsum nisi a propheta. Qua de causa? Quia dictum est *Deut.* XII. 13. *Cave ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in loco &c.* At Elias obtulit tempore prohibitionis excelsorum. Dicit R. Salmai de Bira. Dictum est I. *Reg.* XVIII. *Et in verbis tuis feci, & juxta verba tua feci*. Nullum est discrimen inter Silo & Hierusalem &c. R. Jochanan bar Maria hinc intelligit; dictum est *Jos.* VIII. 30. *Tunc ædificavit Josue altare Domino Deo Israel in monte Hebal*. Non probo nisi de monte Ebal; de Silo unde probatur? Ex eo quod dictum est I. *Sam.* VII. 9. *Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino*. Dicit R. Aba bar Channa. Tres transgressiones permissæ fuerunt in agno Samuelis; sc. ipse, & ejus pellis, & temporis egens, & Levita erat. Dicit R. Jose; nihil hinc intelligitur; Dicit enim R. Aba bar Channa; septem transgressiones permissæ fuerunt in juvenco Gideonis, sc. lapides profanati, & ligna luci, & destinatum, & Idololatriæ oblatum, & nox, & extraneus, & prohibitio excelsi. Hinc optime intelligendum est illud R. Samuel bar Nachman. Dictum est I. *Sam.* VII. 17. *Revertebaturque in Ramatha, ibi enim erat domus ejus, & ibi judicabat Israelem, ædificavit etiam ibi altare Domino*. Similiter scriptum est ibid. IX. 24. *Levavit autem coquus armum, & posuit ante Saul*. R. Samuel bar Nachman dicit; armum & adipem. R. Jochanan dicit; armum & caudam. R. Elieser dicit; pectus & armum; dicit enim R. Elieser; pectus & armus cedebat sacerdotibus in excelso magno, & in parvo dominis. R. Zangora nomine R. Elieseris; pellis holocausti cedebat sacerdotibus in excelso magno, & in parvo dominis. R. Zangora nomine R. Jeremiæ; ablatio sacrificii eucharistici cedebat sacerdotibus in excelso magno, & in parvo dominis. R. Jochanan quæsivit; Nox quid? eratne legitima in excelso? Respondit R. Elieser; Atqui scriptum est I. *Sam.* XIV. 34. *Et dixit Saul; dispergimini in vulgus, & dicite eis; ut adducat ad me unusquisque bovem suum &c.* Pariterque ibid. scriptum est vers. 33. *Nuntiaverunt autem Saul; dicentes, quod populus peccasset Domino, comedens cum sanguine*. Quomodo? Nox pro profanis, & dies pro sanctificatis. Quando audivit R. Jochanan, dixit; recte nos docuit R. Elieser. R. Pinchas nomine R. Jose discipuli R. Elai; alter textus di-

cit.

cit. *Et extensum est tabernaculum Silo*. Et alter dicit 1. *Sam.* I. 24. *Et adduxit eum ad domum Domini in Silo*. Quomodo? Domus lapidea erat inferius, & superius erant aulæa. Et hæc erat requies. Dicit R. Zangora; dummodo essent quindecim palmi in ædificio domus. Traditio; sicut tentorium conventus erat extensum, ita pariter tentorium in Silo erat extensum. Dicit R. Jose discipulus R. Bon. Dictum est *Ex.* XXXVI. *Et fibulas ejus, & tabulas ejus, & vectes ejus, & columnas ejus, & capitella ejus*. Et intra illud conspiciebantur fibulæ, quasi stellæ in firmamento. R. Chjia Raba dixit R. Simeoni juxta mentem Rabi ego audivi a patre tuo, quod omnes thalami qui ibi erant, non erant siti nisi in portione Benjamin. Qua de causa? quia scriptum est *Deut.* XXXIII. 12. *Et inter humeros illius requiescet*. Et ecce scriptum est *Psal.* LXXVII. 67. *Et repulit tabernaculum Joseph, & tribum Ephraim non elegit: Sed elegit tribum Juda*. Num Judam elegit? explicanda est בחירה ובחירה, sc. *electa, & electa*; sicut בחירה eo loco dicta Benjamin comprehendit; ita quoque בחירה hoc loco dicta Benjamin comprehendit. R. Jona, R. Abau nomine R. Jose ben Chanina; dictum est; *Deut.* XXXIII. 16. *Et voluntas habitatoris rubi*. Sanctitates, quæ sunt acceptabiles, comedebantur in portione Joseph. Dicit R. Abudama ex Tsippori; in vertice medio medium portionis Joseph ingrediebatur in medium portionis Benjamin, & in ea collocatum erat altare; qua de causa? quia scriptum est *Jos.* XVI. 6. *Et circuit terminus contra orientem in Thamathselo*: usque ad limen Silo. R. Jona, R. Abau nomine R. Jose ben Chanina; sensus est; *& voluntas habitatoris rubi*; quod habitavit Divinitas in rubis Joseph. R. Eliefer nomine R. Isaia; eo quod comedebantur sanctitates leves, & decima secunda in omni loco, qua prospici ponet: non erat necesse, ut iterum præmoneret de earum comestione, sed de earum oblatione. Qua de causa? quia scriptum est *Deut.* XII. 13. *Cave ne offeras holocausta tua*. Cave ne offeras oblationes tuas. R. Simeon bar Miscia quæsivit coram R. Eliefer; quid designat הרואה? Silo, aut Silo; & tentorium Silo? Respondit illi; Silo, & tentorium Silo. Sicut illud; *Ut domus est habitationis*. Illud interrumpit, & hoc non interrumpit: R. Isa nomine R. Jochanan; hoc est signum. Quo tempore arca intus reposita erat, excelsa erant interdicta; si educta fuisset, excelsa erant permissa. R. Zangora quæsivit coram R. Isa, vel una hora, sicut tempore Eli. R. Abau nomine R. Jochanan; dictum est שם שם sc. *ibi ibi*. Sicut *ibi* eo loco dictum, excelsa erant interdicta, ita pariter *ibi* hoc loco dictum; excelsa erant interdicta. R. Simeon ben Lachisch quæsivit coram R. Jochanan; Nunc si non est arca, non est Pascha. Dicit R. Jose discipulus R. Bon dictum est אזכרה אזכרה sc. *memoriale, memoriale*; sicut *memoriale* eo loco dictum, excelsa erant interdicta, ita pariter *memoriale* hoc loco dictum, excelsa erant interdicta. Et pariter R. Jehuda, & R. Simeon dicit; decima secunda observabatur in Nob & in Gabaon; Optime juxta mentem R. Jehuda; dicit enim R. Jehuda; sacrificium pro peccato & Pascha pro privato in excelso magno; At non erat sacrificium pro peccato, & Pascha pro privato in excelso parvo. Juxta mentem R. Simeonis; dicit enim R. Simeon; Vel cœtus non afferebat, nisi quod illi ab textu statutum esset; postquam constituta est decima secunda, non amplius cessavit. Unde probatur, quod sacerdotes satisfacerent officio suo placenta, & primitiis; & Israelitæ decima secunda in Pascha? Ex eo quod dictum est *Exod.* XII. 15. *comedetis azyma*. Includit. Crederem, quod officio suo satisfacerent primitivis? Idcirco dictum est; *In omnibus habitationibus vestris comedetis azyma*: azyma quæ comeduntur in omnibus habitationibus. Excluduntur primitiva; quæ non comeduntur in omnibus habitationibus. Responderunt; Ecce decima secunda; ecce illa comeditur in omnibus habitationibus. Illa est idonea ut redimatur, & comedatur in omnibus habitationibus. R. Bon bar Chjia quæsivit; nunc si ematur argento decima secunda immunda juxta mentem R. Jehuda quandoquidem non est idonea, ut redimatur, & comedatur in omnibus habitationibus, cum ea non satisfacient officio suo. R. Simeon ben Lachisch quæsivit; nunc placenta crassa decimæ secundæ in Hierosolyma, quandoquidem non est idonea, ut redimatur, & comedatur in omnibus habitationibus, non satisfaciunt officio suo. Crederem quod satisfacerent officio suo placentis sacrificii eucharistici, & laganis Naziræi? Idcirco dictum est *Exod.* XII. 15. *Septem diebus azyma comedetis*. Excluduntur hæc, quæ non comeduntur integro septiduo. Rabi Jona nomine Rabi Simeonis ben Lachisch, ex eo quod

quod comeduntur placentæ sacrificii eucharistici, & lagana Naziræi in omnibus civitatibus Israelis, non oportet, ut iterum educantur ex habitatione. Recte, placentæ sacrificii eucharistici; at non ita se habent lagana Naziræi; Dicit enim R. Jochanan; non sunt hic Naziræatus; Naziræatus est ex debito; Dicit R. Bon bar Channa; exponitur; quod si quis offerat sacrificium suum pro peccato in Silo, possit offerre suum holocaustum, & sua sacrificia pacifica in Nob & in Gabaon. R. Chanina, & R. Zangora quæsierunt coram R. Mena; non ita dicit Rabi nomine R. Jose; sacrificia pacifica solennitatis, quæ offeruntur in excelso, sunt legitima; at non inserviunt dominis nomine debiti. At juxta mentem R. Jehuda; dicit enim R. Jehuda; sacrificium pro peccato & Pascha pro privato in excelso magno; at non est sacrificium pro peccato & Pascha pro privato in excelso parvo. Non ita se res habet; sed juxta mentem R. Simeonis; dicit enim R. Simeon; postquam adspersus est super illo unus ex sanguinibus, licet Naziræo bibere vinum, & se polluere mortuis. Est qui docet; *requies* est Silo; *hæreditas* est Hierusalem. Est qui docet; *Requies* est Hierusalem, *hæreditas* est Silo; Qui dicit; *requies* est Silo; probat ex eo, quod dictum est, *Deut.* XII. 9. *Neque enim usque in præsens tempus venistis ad requiem*. *Hæreditas* est Hierusalem; dictum est *Jerem.* XII. 9. *Nunquid avis discolor hæreditas mea mihi?* Qui dicit; *hæreditas* est Silo; probat ex eo quod dictum est ibid. vers. 8. *Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in sylva*. *Requies* est Hierusalem; dictum est enim *Psal.* CXXXII. 13. *Hæc requies mea in seculum seculi &c.* Simile est illi, qui sibi faciat fasciculum, & in illo requiescat. Ita pariter in tabernaculo conventus interdicta fuerunt excelsa; in Gilgal permissa fuerunt excelsa; in Silo interdicta fuerunt excelsa; in Nob & Gabaon permissa fuerunt excelsa; in Hierusalem interdicta fuerunt excelsa. Simile est regi qui dicit servo suo; Ne bibas vinum non in Tiberiade, neque in Cæsaræa, neque in Tsippori, at inter ea permissum est. Ita in tabernaculo conventus fecerunt quadraginta annos minus uno, in Gilgal quatuordecim; septem quibus subegerunt, & septem, quibus diviserunt. In Silo tercentum, novem & septuaginta. In Nob & Gabaon septem & quinquaginta; tredecim in Nob, quatuor & quadraginta in Gabaon; & in Hierusalem in primo ædificio 410. & in ultimo ædificio 420. ad confirmandum, quod dictum est *Hag.* II. 10. *Magna erit gloria domus istius novissimæ, plusquam primæ*. Cœcutiunt in tanta luce Judæi in explicando hoc textu; Novissimæ enim domus gloria fuit major, quam primæ, præsentia & miraculis Messiæ.

CAPUT III.

De Vestitu Aharonis, & filiorum ejus. II. De vestimentis albis.

* EXod. XXXVIII. 2. jubet Deus appararari veſtes ſanctas Aharoni ſummo ſacerdoti ועשית בגדי קרש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן לקרשו לכהנו לי ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קרש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי והם יקחו את הזהב ואת התכלת ואת הארגמן ואת תולעת השני ואת השש. *Facieſque veſtem ſanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem. Et loqueris cunctis ſapientibus corde, quos replevi ſpiritu prudentiæ, ut faciant veſtes Aaron, in quibus ſanctificatus miniſtret mihi. Hæc autem erant veſtimenta, quæ facient; Rationale & ſuperhumerale, tunicam, & lineam ſtrictam, cidarim, & balteum. Faciant veſtimenta ſancta fratri tuo Aaron, & filiis ejus, ut ſacerdotio fungantur mihi. Accipientque aurum & hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum & byſſum. Targum* ותעביד לבושי קודשא לאהרן אחיך ליקר ולתושבחא ואת תמליל כל חכימי לבא ואשלמית עמהון רוח חוכמתא ויעבדון ית לבושי אהרן לקדשותיה לשמשא קדמאי ואילן לבושיא דיעבדון חושנא ואיפודא ומעילא וכתונא מרמצא מצנפת והמיינין ויעבדון לבושי קודשא לאהרן אחיך ולבנוי לשמשא קדמי ואנון יסבון ית דהבא וית תכלא וית ארגונא וית צבע זהורי וית בוצא. *Et facies veſtes ſanctitatis Aharon fratri tuo in gloriam & decorem. Et loqueris omnibus ſapientibus corde, quos implevi ſpiritu ſapientiæ, ut faciant veſtimenta Aharon, ad ſanctificandum illum, quibus miniſtret coram me. Hæc erunt veſtimenta, quæ facient; pectorale, & humerale, & pallium, & tunicam teſſellatam, cidarim, & balteum. Et facient veſtimenta ſanctitatis Aharon fratri tuo & filiis ejus, ut miniſtrent coram me. Et accipient aurum, & hyacinthum, & purpuram, & colorem coccineum, & byſſum.* Ubi *Raſchi* אפוד לא שמעתי ולא מצאתי בברייתא פירוש תבניתו ולפי אומר מה שהוא חגורה לו מאחריו רחב כרחב גב איש כמין סינר שקורין פורצ׳ינס השרות כשרוו כבות על הסוסים כך מעשהו מלמטה שנאמר ודוד חגור אפוד בד למרנו שאפוד חגורה היא ואי אפשר לומר אין בו אלא החגורה לבדה שהרי נאמר ויתן עליו את האפוד ואחר כך ויחגור אותו בחשן האפוד ואם תאמר בהמיין אפודה למרנו שהחשב הוא החגור והאפוד שם תכשיט לבדו ואי אפשר לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד שהרי נאמר שתי כתפות האפוד למרנו שהאפוד שם לבד והכתפות שם לבד והחשב שם לבד לכך אני אומר שעל שם הסינר שלמטה קרוי אפוד על שם שאופדו ומקצעו בו כמו שנאמר ויאפוד לו בו והחשב הוא חגור סלמעלה הימנו והכתפות קבועים בו ועוד אומר לי לבי שיש ראיה שהוא מן לבוש שתרגם יונתן ודוד חגור אפוד בד כרדוט רבוץ ותרגם כמו כן מעילים כרדוטין במעשה תמר אחות אבשלום כי כן תלמוד לומר בשנת בנות המלך הבתולות מעילים מעיל הוא כמין חלוק וכן הכתונות אלא שהכתונות סמוך לבשרו ומעיל קרוי חלוק העליון תשבץ עשוי משבצות לנוי והמשבצות הם כמין גומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קביעת אבנים טובות ומרגליות כמו שנאמר באבני האפוד מוסבות משבצות זהב ובלע״ז קורין אותו קסטונס מצנפת כמין כיפת קובע שקורין קופיא שהרי במקום אחר קורא להם מגבעות ומתרגמינן כובעים ואבנט היא חגורה על הכתנות והאפוד חגורה על המעיל כמו שמצינו בסדר לבישתן ויתן עליו את הכתנת ויחגור אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד בגדי קדש מתרומה המוקדשת לשמי יעשו אותם והם יקחו אותם חכמי לב שיעשו הבגדים יקבלו מן המתנדבים את הזהב ואת התכלת לעשות את הבגדים. Non audivi neque inveni in Barajtha explicationem illius formæ; ſed puto, quod ipſi (*ſacerdoti*) accinctum fuerit a tergore ad latitudinem tergoris viri, inſtar ſuccinctorii, quod vocatur *Schurtzinas*; uti principes fœminæ ſe ſolent cingere, quando equitant; talis eſt forma inferioris partis, uti dictum eſt 2. *Sam.* VI. 14. *Porro David erat accinctus Ephod lineo*. Hinc docemur Ephod fuiſſe ſuccinctorium. Non poteſt tamen dici, quod ſolum fuerit ſuccinctorium; dictum eſt enim *Levit.* VIII. 7. *Et impoſuit ei Ephod*, & poſtea; *cinxit eum*, quod interpretatur *Onkelos cingulo Ephodi*. Hinc docemur חשב eſſe cingulum. Ephod autem eſſe nomen ornamenti. Non autem poteſt dici, quod propter duo humeralia ſua dicatur Ephod, quia dicitur; *duo humeralia Ephod*. Unde diſcimus Ephod eſſe nomen ſpeciale; & humeralia eſſe nomen ſpeciale, & cingulum eſſe nomen ſpeciale. Idcirco dico, quod propter ſuccinctorium, quæ eſt pars inferior, dicatur *amiculum*, quoniam eo amicitur, & ornatur, uti dicitur *Levit.* VIII. 7. *Et amiciet ſe eo*. Sed חשב eſt *cingulum chaldaice* הימנו *cingulum ejus*. Humeralia autem ei ſunt annexa. Iterum mihi dicit animus, quod ſit ſpecies ve-

* In illuſtrandis *veſtibus ſacris* pleraque deſcribemus ex præſtantiſſimo commentario de *veſtitu ſacerdotum Hebræorum* Cl. *Johannis Braunii*, quem propter voluminis craſſitudinem inviti præteriimus.

veſtimenti; & illud 2. *Sam.* VI. 14. *Porro David erat accinctus Ephod lineo*; *Jonathan* interpretatur; Pallio byſſino; & ſic interpretatur, pallia in hiſtoria Thamaris ſororis Abſalonis 2. *Sam.* XIII. 17. Quia ſic veſtiuntur filiæ regis virgines palliis. מעיל eſt inſtar camiſiæ, quemadmodum & ipſa tunica, niſi quod tunica eſt proxima carni, & pallium vocatur camiſia ſuperior. תשבץ fiebant fundæ ad ornatum; & fundæ erant ſimiles foveis, efformatæ in ornamentis aureis, ubi ſtatuebantur lapides pretioſi, & margaritæ, ſicut dictum eſt in lapidibus Ephod *Ex.* XXVIII. II. *Incluſos auro* atque circumdatos; & barbare dicitur מצנפת. קאסטונש inſtar pilei qui dicitur *Cuffia*; & alibi vocantur מגבעות, & Chaldæus interpretatur קובעין. Et אבנט eſt cingulum tunicæ, & Ephod cingulum pallii; uti deprehenditur in ordine, quo induuntur, uti dictum eſt *Levit.* VIII. 7. *Veſtivit ſubucula linea, accingens eum balteo, & veſtivit illum pallio, & deſuper humerale impoſuit. Veſtes ſanctas*; ex ablatione ſanctitatis cœlorum illas fecerunt. *Accipientque.* Illi viri ſapientes corde, qui fecerunt veſtes, acceperunt ex offerentibus aurum, & hyacinthum, ex quibus facerunt veſtes, *Aben Ezra ibid.* ועשית בגדי קדש נקראו כך בעור שישרתו בהם במקום הקדש או על דרך ולא יקדשו את העם בבגדיהם ובגדי אהרן כלה הנזכרים לכבוד ולתפארת שיתפארו בהם כי אין אחד מישראל שילבש כאלה ואלה הזכיר בתחלה החשן שהיה למעלה מהאפוד שהוא למעלה מהמעיל ואחר כך הכתנת והאבנט החוגר אותו והמצנפת על ראשו וכן היה כאשר רחץ אהרן במים ולבש מכנסי בד ואין צורך להזכירם עתה ולא בשעת מעשה כי מנהג כל אדם ללבוש מכנסים והנה משה הלבישו הכתנת ואחר כך שם המצנפת על ראשו ושם על המצנפת ציץ נזר הקדש ולא הזכיר בפסוק הזה שהוא סופר בגדי כהונה את ציץ נזר הקדש כי אינו בגד וקדמונינו הזכירו בעבור הרבים שמנה בגדי כהונה האורים והתמים בגדים ולא אבנים ולא קלפים ואחר כך חוגר אותו באבנט ואחר כך הלבישו המעיל ואחר כך האפוד ויאפוד לו בו כי החשב מהאפוד ובעור החשב נקרא אפוד והנה על הסדר שהוא בפסוק הזה ואל תשתומם שתמצא כתוב באחרונה במעשה וישם את המצנפת על ראשו כי פירושו וכבר שם המצנפת עם ציץ הזהב בלבשו הכתונת וכמוהו וילבישוהו בגדים וכבר הלבישוהו בתחלה וישימו הצניף הטהור על ראשו. *Et facies veſtes ſanctas*; ita appellantur quod illis miniſtrarent in loco ſancto; aut hac de cauſa quod dictum ſit *Ezech.* XLIV. 19. *Et non ſanctificabunt populum in veſtibus ſuis*; & Aaronis veſtes omnes memorantur; in gloriam & decorem ut illis decorentur, quod nemo ex Iſraelitis his ſimiles indueret. Memorat primum pectorale, quod Ephodo imponeretur, Ephod pallio imponebatur; & poſthæc tunicam, & balteum, quo præcingebatur, & mitram ſuper ejus caput. Atque ita cum lavabat Aaron aquis induebat femoralia linea; quæ nunc non erant commemoranda, neque eo tempore, quo perficiebantur; quia quivis ſolet induere femoralia. Et ecce Moſe induit illum tunica, & poſthæc impoſuit ejus capiti mitram, & mitræ coronam ſanctitatis. At non commemorat in hoc textu; ubi numerantur veſtes ſacerdotii coronam ſanctitatis, quia non erat veſtis. Et veteres multi memorarunt octo veſtes ſacerdotii, at non erant Urim & Thummim veſtimenta, neque lapides, neque pyxides. Et poſthæc præcinxit illum balteo, & deinde induit pallio, & poſthæc Ephod dictum eſt *Levit.* VIII. *Et cum eo præcinxit illum*: quia amiculum erat ex Ephod, & amiculi cauſa vocabatur Ephod. Et ecce juxta ordinem qui eſt in hoc textu, ne mireris ſi deprehendatur poſtremo in textu ſcriptum in opere; *& impoſuit tiaram capiti ejus*; quia exponunt; nonne jam impoſuit cum corona aurea in induendis tunicis? ſimile huic deprehenditur. *Et induerunt veſtes*; nonne jam a principio induerant?

Pergit textus deſcribitque Ephod. ועשו את אפד זהב תכלת וארגמן תולעת שני ושש משזר מעשה חשב שתי כתפות חברת יהיה אל שני קצותיו וחבר וחשב אפדתו אשר עליו כמעשהו ממנו יהיה זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר ולקחת את שתי אבני שהם ופתחת עליהם שמות בני ישראל ששה משמותם על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית כתולדותם מעשה חרש אבן פתוחי חתם תפתח את שתי האבנים על שמות בני ישראל מסבת משבצות זהב תעשה אתם ושמת את שתי האבנים על כתפת האפוד אבני זכרון לבני ישראל ונשא אהרן את שמותם לפני יהוה שתי כתפיו לזכרן ועשית משבצות זהב ושתי שרשרת זהב טהור מגבלת תעשה אתם מעשה עבות ונתתה את שרשרת העבתת על המשבצות. *Facient autem ſuperhumerale de auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, opere polymito. Duas oras junctas habebit in utroque latere ſummitatum, at in unum redeant. Ipſa quoque textura, & cuncta operis varietas erit ex auro & hyacintho & purpura coccoque bis tincto, & byſſo retorta. Sumeſque duos lapides onychinos, & ſcul-*

& sculpes in eis nomina filiorum Israel; sex nomina in lapide uno, & sex reliqua in altero, juxta ordinem nativitatis eorum; opere sculptoris, & cælaturæ gemmarii sculpes eos nominibus filiorum Israel inclusos auro, atque circumdatos. Et pones in utroque latere superhumeralis memoriale filiis Israel. Portabitque Aharon nomina eorum coram Domino super utrumque humerum ob recordationem. Facies & uncinos ex auro; & duas catenulas ex auro purissimo sibi invicem cohærentes, quas inseres uncinis. Targum. ויעבדון ית איפודא דהבא תכלא וארגונא צבע זהורי ובוץ שזיר עובד אומן תרתין כתפין מלפפן יהון ליה על תרתין סטרוהי ויתלפף והמיין תקוניה די עלוהי כעובדיה מיניה דהבא תכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר ותסב ית תרתין אבני בורלא ותגלוף עליהן שמהת בני ישראל שיתא משמהתהון על אבנא חדא וית שמהת שתא דאישתארו על אבנא תנייתא כתלדתהון עובד אומן אבן טבא כתב מפרש כגלף דעזקא ינלוף ית תרתין אבניא על שמהת בני ישראל משקען מרחצן דדהב תעביד יתהון ותשוי ית תרתין אבניא על כתפי אפודא אבני דכרנא לבני ישראל ויטול אהרן ית שמהתהון קדם יי על תרין כתפוהי לדכרנא ותעביד מרמצן דדהב ותרתין תיכין דדהב דכי מתחמן תעביד יתהון עובד גדילו ותתן ית תיכיא גדילתא על מרמצתא. *Et facient Ephod de auro, & hyacintho, & purpura, & colore coccineo, & bysso retorta, opere artificis, Duo humeralia conjungentur illi ad duas oras & conjungentur. Et cingulum Ephodi, quod disponetur super illo, ejusdem operis erit, ex ipso progrediens, ex auro hyacintho, purpura, colore coccineo, & bysso retorta. Sumesque duos lapides berylli, & sculpes in eis nomina filiorum Israel, sex nomina in lapide uno, & sex reliqua nomina in lapide altero juxta eorum generationes. Opere sculptoris lapidis pretiosi, & sculptura sigilli sculpes duos lapides secundum nomina filiorum Israel; & in depressis fundis aureis facies (sc. includes) illos. Et pones duos lapides humeralibus Ephod; lapides memoriales filiis Israel. Et portabit Aaron nomina filiorum Israel coram Domino in duobus humeris ad recordationem. Et facies fundas aureas; & duas catenas ex auro puro definitas facies illis opere tortili, & pones catenas tortiles in fundis.* Ubi *Raschi* אם באתי לפרש מעשה האפוד והחשן על סדר המקראות הרי פירושן פרקים וישנה הקורא בצרופן לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא למען ירוץ קורא בו ואחר כך הפרש על סדר המקראות אפוד עשוי כמין סינר של נשים רוכבות סוסים וחוגר אותו מאחוריו כנגד לבו למטה מאציליו רחבו כמורת רחב גבו של אדם ויותר ומגיע עד עקביו והחשב מחובר בראשו על פני רחבו מעשה אורג ומאריך לכאן ולכאן כדי להקיף ולחגור בו והכתפות מחוברות בחשב אחד לימין ואחד לשמאל מאחורי הכהן לשני קצות רחבו של סינר וכשזוקפן עומדות לו על שתי כתפיו והן כמו שתי רצועות עשויות ממין האפוד ארוכות כדי שיעור לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט ואבני השהם קבועות בהם אחת על כתף ימין ואחת על כתף שמאל והמשבצות נתונות בראשיהם לפני כתפיו ושתי עבותות הזהב בשתי טבעות שבחשן בשני קצות רחבו העליון אחת לימין ואחת לשמאל ושני ראשי השרשרת תקועין במשבצות לימין וכן שני ראשי השרשרת השמאלית תקועין במשבצת שבכתף שמאל נמצא החשן תלוי במשבצת האפוד על לבו מלפניו ועוד שתי טבעות בשני קצות החשן בתחתית וכנגדם שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמטה בראשו התחתון המוחבר בחשב טבעות החשן אל מול טבעות האפוד שוכבים זה על זה ומרכסן בפתיל תכלת תחוב בטבעות האפוד והחשן שיהא תחתית החשן דבוק לחשב האפוד ולא יהיה נד הולך וחוזר. Si venirem ad explicandum opus Ephod & pectoralis juxta ordinem textuum, ecce divisæ & abstractæ essent eorum explicationes, & lector erraret in illis conjungendis; ideoque ego describam eorum opus, quale illud erat; ut lector in eo excurrat; & posthæc explanabo ordinem textuum. Ephod erat factum ad formam succinctorii mulierum equitantium; & ab tergo præcingebatur contra cor infra axillas; ejus latitudo juxta mensuram latitudinis tergoris viri, & amplius, & perveniebat usque ad talos; & cingulum annectebatur in ejus summitate contra ejus latitudinem: opus textoris: & producebatur hinc inde, ut illum circumiret, & præcingeret; & humeralia annectebantur cingulo, alterum ad dexteram, & alterum ad sinistram ad tergum sacerdotis ad duas extremitates latitudinis succinctorii, quæ quando attollebantur, consistebant super duobus ejus humeris, erantque similia duabus corrigiis factis ex ipsa materia Ephod ita longæ, ut in attollendis mensura perveniret ad ejus collum hinc inde, & anterius duplicabantur infra ejus humeros: & lapides Schoam in illis collocati erant, alter in humero dextero, & alter in sinistro, & fundæ factæ erant in eorum summitatibus contra ejus humeros, & duo funiculi aurei erant in duobus annulis pectoralis in duabus extremitatibus latitudinis superioribus, alter ad dexteram, & alter ad sinistram, & duo

capi-

capita catenarum ſtatuuntur in funda dextera, pariterque duo capita catenæ ſiniſtræ ſtatuuntur in funda humeralis ſiniſtri : deprehenditur pectorale appenſum in fundis Ephod ſuper cor ſuum ad anteriorem partem; & præterea duo annuli erant in duabus extremitatibus pectoralis inferioribus, & contra illos duo annuli in duobus humeralibus Ephod inferius in ſummitate inferiori annexi cum vinculo annulorum pectoralis contra annulos Ephod, quorum alter ſuper altero collocabatur, & alligabatur funiculo hyacinthino infixo in annulos Ephod & pectoralis, eo quod pars inferior pectoralis annexa erat cingulo Ephod, ne dimovendo agitaretur, & separaretur : *Maimonides* de vaſis ſanctuarii VIII.

והאפוד רוחבו כרוחב גבו של אדם מכתף לכתף וארכו מכנגד אצילי הידים מאחוריו עד הרגלים ויש לו כמו שתי ידות יוצאות ממנו באריג לכאן ולכאן שחוגרים אותו בהם והם הנקראין חשב האפוד והכל ארוג זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש על שמנה ועשרים חוטין כמעשה החשן ותופר עליו שתי כתיפות כדי שיהיו על כתיפות הכהן וקובע על כל כתף וכתף אבן שהם מרובע מושקע בבית של זהב ומפתח על שתי האבנים שמות השבטים ששה על אבן זו וששה על אבן זו כתולדותם וכתבם שם יוסף יהוסף ונמצאו כ״ה אות באבן זו וכ״ה אות באבן זו וכך היו כתובין

ראובן שמעון
לוי יהודה
יששכר זבולן
נפתלי דן
גד אשר
יהוסף בנימין

והאבן שכתוב בה ראובן על כתיפו הימנית והאבן שכתוב בה שמעון השמאלית ועושה בכל כתף שתי טבעות אחת מלמעלה בראש הכתף ואחת מלמטה לכתף למעלה מן החשב ונותן שתי עבותות זהב בשתי טבעות של מעלה והם הנקראים שרשרות ואחר כך מכניס קצות העבותות של חשן בטבעות של מעלה בכתיפות האפוד ומכניס שני פתילי התכלת שבשולי החשן בשתי הטבעות של מעלה מחשב האפוד ומורידין את השרשות שבטבעות כתיפות האפוד עד טבעות החשן העליונות כדי שידבקו זה בזה ולא יזח החושן מעל האפוד וכל המזיח חושן מעל האפוד ומפרק חיבורן דרך קלקול לוקה נמצא כשלובש האפוד עם החשן יהיה החשן על לבו בשוה והאפוד מאחריו וחשב האפוד קשור על לבו תחת החושן ושתי כתיפות האפוד על שתי כתפיו ושתי עבותות זהב יורדות מעל כתיפיו מכאן ומכאן מכתפות האפוד עד טבעות החשן ושני חוטי תכלת מרוכסין מתחת אצילי ידיו משתי טבעות החושן התחתונות עד שתי כתפות האפוד התחתונות שהם למעלה מן החשב

Ephodi latitudo juxta latitudinem dorſi hominis, ab humero ad humerum; & ejus longitudo ab ſpatio contra axillas ab ejus dorſo ad pedes pertinebat; erant illi quaſi duæ manus (i. e. faſciæ) ex eo egredientes hinc inde, quibus vinciebatur; quæ dicebantur vinculum Ephod; totumque contextum erat ex auro, hyacintho, & purpura, coccineo dibapho, & byſſo, quorum ſingula tribus & triginta filis conſtabant juxta opus pectoralis. Et ſuper illo conſuebantur duo humeralia, ut eſſent ſuper humeris ſacerdotis; & in utroque humerali ſtatuebatur lapis *Schoam* quadratus aureæ palæ impoſitus; & incidebantur ſuper duobus lapidibus nomina tribuum, ſex in altero, totidemque in altero lapide juxta earum generationes, & nomen Joſeph ſcribebatur Jehoſeph, ut viginti quinque literæ in altero, totidemque in altero lapide deprehenderentur; atque ita ſcribebantur

Simeon Ruben
Levi Juda
Iſſachar Zebulon
Nephtali Dan
Gad Aſſer
Jehoſeph. Binjamin

Et lapis, in quo ſcriptum erat *Ruben*, erat in humero dextero ſacerdotis, & lapis, in quo ſcriptum erat *Simeon*, erat in ſiniſtro & fiebant in unoquoque humerali duo annuli, alter in humeralis ſuperiori parte, & alter in inferiori ſupra cingulum amiculi. Et duobus ſuperioribus annectebantur duo vincula aurea, quæ *catenæ* appellantur. Poſthæc innectebantur extremitates vinculorum pectoralis annulis ſuperioribus, qui erant in humeralibus Ephod. Et innectebantur funiculi hyacinthini, qui erant in ora pectoralis, duobus annulis ſuperioribus amiculi Ephod. Et demittebantur catenæ quæ erant in annulis humeralium Ephod ad annulos pectoralis ſuperiores, ut una conjungerentur, ne pectorale ab Ephod dimoveretur; Si quis dimoveret pectorale ab Ephod, & eorum compoſitionem ſolveret, ut depravaretur, vapulabat. Deprehenditur, quando (*Pontifex*) induebat Ephod cum pectorali, quod pectorale ſitum eſſet ſuper ipſo corde, & Ephod ab tergo, & cingulum Ephod ſuper corde ſub pectorali colligatum, & duo humeralia Ephod ſuper duobus ejus humeris; & duo aurea vincula deſcendebant ex ejus humeris hinc inde ex humeralibus Ephod ad annulos pectoralis; & duo funiculi hyacinthini alligati erant infra axillas ab duobus

bus annulis inferioribus pectoralis ad humeralium annulos inferiores, qui erant ſupra cingulum. *Abarbanel* in Paraſcha *Tezave* ואמנם צורתו היתה כמו שאומר האפוד היה תלוי מאחרי הכהן ורחבו היה כרחב גב הכהן מכתף לכתף כדי שתיינה מכתופות מחוברות לו והוא היה תלוי למטה מהכתפים כנגד בית השחי והכתפות מחוברות לו ויכפלות לפני מכהן מעט וכנגד הלב היה יוצא מהאפוד כמו חגורה משני צדדיו והוא חוגר בה על מעיל האפוד כמו שיתבאר. Ita ſane forma ejus erat, prout jam dictum eſt; Pendebat itaque Ephod a tergo ſacerdotis; latitudo ejus erat ut latitudo dorſi ſacerdotis, ab humero ad humerum, & adhærebant ei humeralia. Pendebat autem ab humero uſque ad anum. Et humeralia ei adhærebant. Sed in anteriori parte parum erat duplicatum, & circa cor egrediebatur utrinque ex lateribus inſtar cinguli, quo cingebatur Ephod ſuper pallium, quemadmodum explicatum eſt. Recte *Abarbanel*; qui ſcribit Ephod, pertinuiſſe uſque ad nates; ſi enim ad talos uſque pertigiſſet, nec Pallii pulcherrimus color conſpici, nec tintinnabulorum ſonus audiri potuiſſet. Cum quo conſentit *Kimchius* qui 1. *Paral.* xv. 27. deſcribens Ephod Davidis, quod Aharonitico ſimile fuiſſe dicit, hæc ſcribit. אפוד של אהרון שהיה כמין שני לבדים אחד לפנים ואחד לאחר ומגיע עד מתניו והיה האזור ארוג ממנו וחגרו בו. Erat ut Ephod Aharonis quaſi duo panni, quorum alter anterior, & poſterior alter erat, uſque ad lumbos demiſſi, & cingulum, quo cingebatur, ex ipſo contextum erat. Quod confirmatur a *Joſepho*, qui ita deſcribit; γίνεσθαι γὰρ τοῦτον τὸν τρόπον. ὑφανθὲς ἐπὶ βάθος πηχυαῖος. Fit autem hoc modo; Textum in profunditatem cubitalem. Et *Hieronymus* aſſerit fuiſſe palliolum. Palliolum (inquit) fuit miræ pulchritudinis, præſtringens fulgore oculos, in modum caracallarum ſed abſque cucullis. Conſtat Caracallas antiquitus fuiſſe breves, quamvis poſtea demiſſiores factæ ſint. Ephod ſimile fuiſſe creditur pallæ Gallicæ de qua *Martialis*

Dimidiaſque nates Gallica palla tegit.

Poſtquam exploravimus integrum textum, reliquum eſt ut ſingulas ejus parter perſcrutemur; Ephod ſeptuaginta interpretantur ἐπωμίδα; *Joſephus*, & *Philo* retinent vocem Hebræam. *Chaldæus* אפודא, *Arabs* البدنة ſc. *amiculum* ab بدن *amicuit*. *Vulgatus ſuperhumerale*. Aquila ἐπίῤῥαμμα, i. e. *aſſumentum*, & ἐπένδυμα; i. e. veſtis, quæ aliis imponeretur. Deinde dicitur factum fuiſſe ex auro, hyacintho, purpura, colore coccineo, & byſſo retorta. De auro primum dicendum eſt. Varia auri genera ab Hebræis memorantur. *Gemara Hieroſolymitana Joma* 41. 4. שבעה זהבים הן זהב טוב זהב טהור זהב סגור זהב מופז זהב מזוקק זהב שחוט זהב פרויים. Septem ſunt auri genera. Aurum Tob, aurum Tahor, aurum Sagur, aurum Meſukak, aurum Schachut, aurum Parvaiim. Quæ omnia indicata reperiuntur in Scriptura Sacra. *Aurum Tob Gen.* II. 23. וזהב הארץ ההיא טוב *& aurum iſtius terræ eſt Tob*. *Aurum Tabor* in pluribus locis deprehenditur. Aurum Sagur 1. *Reg.* VI. 20. ויצפהו זהב סגור *& obduxit illud auro Sagur*. *Aurum Mupaz* Ibid. x. 18. ויצפהו זהב מופז *& obduxit illud auro Mupaz*. *Aurum Meſukak* 1. *Paralip.* XXVIII. 18. *Aurum Schachut* 1. *Reg.* x. 17. מגנים זהב שחוט *Scuta ex auro Schachut*. *Aurum Parvaiim* 2. *Paral.* III. 6. והזהב זהב פרוים *& aurum illud erat aurum Parvaiim*. *Aurum Ophir* quod memoratur in *Gemara Babylonica Joma*, reperitur 1. *Paral.* XXIX. 4. Explicantur in *Gemara Hieroſolymita* hæc auri genera in l. c. זהב טוב כמשמעו וזהב הארץ ההיא טוב וגו׳ זהב טהור שמכניסין לאור ואינו חסר כלום וגו׳ זהב סגור שהיה מכסיף כעד כל הזהבים שהיו שם וגו׳ זהב מופז ר׳ פטרוקי אחוה דרבי דרוסא בשם ר׳ בא בר בינה דומה לאש מצחת בגפרית א״ר אבין לשם מקומו הוא נקרא וזהב מאופז זהב מזוקק שהיו מחתכין אותו כזתים וטחים אותו בצק ומאכילין אותו לנעמיות והן מסננות אותו ויש אומרים שהיו טומנין אותו בזבל שבע שנים זהב שחוט שהיה נמשך כשעוה אדריינוס היה לו משקל כיצה דוקליטינוס היה לו משקל דינ׳ גורדינון זהב פרויים ר׳ שמעון בן לקיש אמר ארום דומה לדמו של פר. *Aurum bonum* juxta ſenſum literalem; *Geneſ.* II. 12. *Et aurum terræ illius optimum eſt &c.* *Aurum Tabor*, quod ſi immittatur in fornacem, nihil ex eo deficit &c. *Aurum Sagur*, quod palleſcere facit quaſi teſtis omnia aura, quæ ibi deprehenduntur &c. *Aurum Mupaz*; R. Patrochi frater R. Deroſa nomine R. Ba bar Bina, aſſimilat igni fulgenti in ſulphure. Dicit R. Abin; ita appellabatur nomine ejus loci מאופז. *Aurum Meſukak*, quod concidunt quaſi oleas, & paſta oblinunt, & voluptatis cauſa comedunt, illudque purificant. Alii dicunt, quod recondant in ſtercore ſeptem annis. *Aurum Schachut*, quod quaſi cera trahatur. Hadrianus habebat ſiclum hujuſmodi. Diocletianus habebat pondus denarii Gordiani. *Au-*

rum

rum Parvaiim. R. Simeon ben Lachiſch dicit; Erat rubrum ſimile ſanguini juvenci. *Babyl. Joma* 44. 2. אר׳ חסדא שבעה זהבים הן זהב וזהב טוב וזהב אופיר וזהב מופז וזהב שחוט וזהב סגור וזהב פרוים זהב וזהב טוב דכתיב וזהב הארץ ההיא טוב זהב אופיר דאתי מאופיר זהב מופז שדומה לפז זהב שחוט שנטוה כחוט זהב סגור בשעה שנפתח החנויות נסגרות זהב פרוים שדומה לדם הפרים Dicit R. Chaſda; ſeptem ſunt auri genera; *Aurum*, *&* *aurum Tob*; *&* *aurum Ophir*, *&* *aurum Mupaz*, *aurum Schachut*, *aurum Sagur*, *&* *aurum Parvaiim*. *Aurum & aurum Tob*; ſcriptum eſt *Geneſ. Et aurum terræ illius optimum eſt*. *Aurum Ophir*, quod ex Ophir adducitur. *Aurum Mupaz*, quod auro purgatiſſimo ſimile eſt. *Aurum Schachut*, quod tanquam filum netur. *Aurum Sagur*, quando aperitur, officinæ clauduntur. *Aurum Parvaiim* quod ſanguini juvencorum ſimile eſt. Veſtimenta Aharonis credibile eſt ex auro *Schachut* facta fuiſſe; quod erat ductile שהיה נטוי בחוט & quod ut filumnebatur. Docetur *Exod.* XXXIX. 3. quomodo aurum in fila deduceretur וירקעו את פחי זהב וקצץ פתילים לעשות בתוך התכלת ונומר. *Extendebant laminas auri & ſcindebant filamenta, ut eſſent inter hyacinthina*. *Targum*. ורדידו ית טפי דדהבא וקציצו חוטין. *Extendebant laminas, & ſcindebant filamenta*. *Raſchi ad Exod.* XXVIII. 5. היו מרדדין את הזהב כמין טפין דקין וקוצצין פתילין מהם וטוין אותו חוט של זהב עם שש חוטים של תכלת וחוט של זהב עם שש חוטים של ארגמן וכן בתולעת שני וכן בשש שכל המינין חוטן כפול ששה וחוט זהב עם כל אחד ואחד. Extendebant aurum inſtar bractearum tenuium, & ex his ſcindebant filamenta, & nebant filamentum aureum cum byſſino, filamenta hyacinthina, & filamentum aureum cum byſſino, filamenta purpurea, pariterque cum hyacinthino, & cum byſſino; quia ſpecies omnes filamentorum ſexies duplicabantur, & filamentum aureum cum ſingulis. *Pſalm.* XLV. memoratur veſtis auro intexta במשבצות זהב לבושה *Veſtibus laculatis aureis veſtita erat*. Antiquiſſima fuit ars auri veſtibus intexendi. *Virgilius Æneid.* Lib. primo memorat has veſtes fuiſſe Græcis, & Trojanis uſitatas.

> Munera præterea Iliacis erepta ruinis
> Ferre jubet, pallam ſignis auroque rigentem
> Et circumtextum croceo velamen acantho,
> Ornatus Argivæ Helenæ, quos illa Mycenis,
> Pergama cum peteret, inconceſſoſque hymenæos,
> Extulerat, matris Ledæ mirabile donum.

Et lib. tertio

> Fert picturatas auri ſubtemine veſtes

Et lib. IV.

> Et tenui telas diſcreverat auro.

Appianus lib. primo *Punic.* Ἔςαλται δὲ ἐς τὸν πάτρυον τόπον πορφύραν ἀςέρων χρυσῶν ἐνυφασμένον. Induitur togam purpuream aureis ſtellis intextam. *Suetonius* in *Nerone* cap. 25. Introiit Romam eo curru, quo olim Auguſtus triumphaverat, in veſte purpurea, diſtinctaque ſtellis aureis chlamyde, coronamque capite gerens Olympicam. Triumphantes Conſules, & Imperatores veſtem auro intextam paſſim induiſſe leguntur. *Sil. Italic.* lib. 17. *Punic.* in triumpho Scipionis.

> Ipſe adſtans curru, atque oſtro decoratus, & auro,
> Martia præbebat ſpectanda Quiritibus ora.

Ovidius lib. 1. de *arte*.

> Quatuor in niveis aureus ibis equis

Albinovanus in conſolatione ad *Liviam*

> - - - Quadriiugis aureus ibis equis

Claudianus lib. 2. de laudibus *Stiliconis*.

> - - - - Mirere libens, ac ſuſcipe tinctus
> Quos tibi divino mecum Tritonia duxit
> Pectine, tincta ſimul repetito murice fila
> Contulimus penſis, & eodem nevimus auro.

Idem lib. 3.

> Seu circum trabeis fulgentibus aureus intres

Idem in Panegyrico de conſulatu *Olybrii*, & *Probini*

> Lætatur veneranda parens, & pollice docto
> Jam parat auratas trabeas, curruſque micantes,
> Stamina, quod molli tondent de ſtipite Seres,
> Frondea lanigeræ carpentes vellera ſylvæ,
> Et longum tenues tractus producit in aurum,
> Filaque concreto cogit ſquallere metallo.

In veſtibus triumphantium res geſtæ, & majorum monimenta auro quoque cælabantur, & intexebantur. *D. Auſonius* in *Gratiarum actione*. Palmatam tibi mi-

bi misi, in qua divus parens Constantius intextus est, hæc plane, hæc est picta, ut dicitur vestis, non auro magis suo, quam tuis verbis. *Corippus* lib. 1. Num. 15.

Et tulit intextam pretioso murice vestem,
Justinianorum series ubi tota laborum
Nexo (*legend.* neto) auro insignita fuit, gemmisque corusca
Illic barbaricas flexa cervice phalanges,
Occisos reges, subjectasque ordine gentes
Pictor acu tenui multa formaverat arte,
Fecerat & fulvum distare coloribus aurum,
Omnis ut adspiciens seu corpora vera putaret,
Effigies auro, sanguis depingitur ostro;
Ipsum autem in media victorem pinxerat aula,
Effera Wandalici calcantem colla tyranni,
Plaudentem Lybiam, fruges laurumque ferentem,
Addidit antiquam tendentem brachia Romam,
Exerto & nudam gestantem pectore mammam,
Altricem imperii &c.

Cornelius Gallus in Elegia, quæ a *Jacobo Lectio* reperta est

Quin etiam argento, puroque intexitur auro
Altera jam castris parta lacerna tuis.
Illic bellantum juvenum studiosa figuras,
Atque audita levi prælia pingit acu.

Claudianus iterum lib. 2. de laud. *Stiliconis*

- - - Gremioque rigentia profert
Dona, graves auro trabeas, insigne Minervæ
Spirat opus, rutilis hic pingitur aula columnis,
Et sacri Mariæ partus Lucina dolores
Solatur, residet fulgente puerpera lecto,
Sollicitæ juxta pallescunt gaudia matris,
Susceptum puerum redemitæ tempora Nymphæ
Auri fonte lavant, teneros de stamine risus
Vagitusque audire putes, jam creverat infans
Ore ferens patrem, Stilicho maturior ævo,
Martia recturo tradit præcepta nepoti;
Parte alia spumis fumantem serica fræna
Eucherius flectebat equum, jaculisque vel arcu
Aurea purpureos tollentes cornua cervos
Aureus ipse ferit &c.

Nonnulli hujusmodi vestes *clavatas* a clavis aureis dictas putant. *Ulpianus* IC. l. 23. de auro arg. mund. leg. *Clavi qui vestibus insuuntur*. Vet. Scholiastes *Juvenal.* ad vers. 480. Sat. VI. *auro--clavas vestes miratur*; dicendum fortasse auriclavas vestes, aut cum *Flavio Vopisco* in *Tacito auriclavatas*. *Æl. Spartianus* in *Bonoso*. Tunicas palliolatas hyacinthinas, subsericas, tunicam auroclavatam, subsericam librilem unam; χρυσόκλαβον dicunt Græci. *Anastasius* Bibliothecarius in *Leone*. 3. Simili modo & super altare sanctæ Dei genitricis, quæ appellatur Mediana, fecit vestem defundato cum periclysi de chrysoclavo, habentem historiam Annuntiationis Domini. Idem in *Benedicto* 3. In Ecclesia beatæ Dei genitricis, semperque virginis Mariæ Dominæ nostræ, quæ ponitur trans Tiberim, fecit vestem in altari majori de chrysoclavo, habentem historiam Assumptionis ejusdem Dei genitricis. In sacris veteres veste auro intexta uti consuevere. *Virgilius Æneid.* lib. quarto

- - - - Et tenui telas discreverat auro.

Et *Appianus* lib. primo de Bello Civili. καὶ ἱερὰν, καὶ ἐπίχρυσον ἐσθῆτα ὡς θυσίᾳ περικείμενον. Sacram, atque auro intextam vestem, ut in sacris, indutum. Quin etiam vestem totam auream memorat *Plinius* lib. XXXIII. cap. 3. superque omnia netur, ac texitur lanæ modo, & sine lana. Tunica aurea triumphasse Tarquinium Priscum Verrius tradit. Nos vidimus Agrippinam Claudii principis, edente eo navalis prælii spectaculum, assidentem ei, indutam paludamento, auro textili sine alia materia. *Josephus* Antiquit. lib. v. cap. 1. paludamentum aureum memorat. χλαμύδα βασίλειον ἐκ χρυσοῦ μόνου πᾶσαν ὑφασμένην. Paludamentum regium ex auro totum intextum.

Post aurum in textu primo memorantur *hyacinthus*, *purpura*, & *coccinum*; ex quibus Ephod contextum erat. Ple-

rique conveniunt has tres ſpecies confectas fuiſſe ex lana colore hyacinthino, purpureo, & coccineo medicata, probantque ex eo, quod unis ſacerdotibus liceret hujuſmodi veſtibus uti, quæ lino & lana conſtarent, cum ceteris Iſraelitis veſtimenti heterogenei, ſi peniculamenta excipiantur uſus interdictus eſſet ex *Levit.* XIX. 19. *Veſtes, quæ ex duobus texta eſt non indueris*. Ubi *Siphra* ובגד כלאים מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו יכול לא ילבש גיזי צמר ועניבי פשתן תלמוד לומר בגד אין לי אלא בגד מניין לרבות את הבגדים תלמוד לומר שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז רבי שמעון בן אלעזר אומר נלוז ומליז הוא אביו שבשמים עליו מכלל שנאמר לא יעלה עליך יכול לא יפשיל את הקופה לאחריו תלמוד לומר לא תלבש לא תלבש אין לי אלא שלא ילבש מניין שלא יתכסה תלמוד לומר לא יעלה עליך מותר אתה להציע תחתך אבל אמרו חכמים לא תעשה כן שלא תהוה נימא אחת עולה על בשרו. *Et veſtem heterogeneam*. Quid dicendum erat? cum jam dictum eſſet *Deut.* XXII. 11. *Non indueris veſtimento, quod ex lana linoque contextum eſt*. Crederem non potuiſſe induere vellera lanæ, & manipulos lini? Idcirco dictum eſt; *Veſtem*. Non probo niſi de veſte; unde probatur ad includendum lanas percuſſas ſine nexione, & textura; Ex eo quod dictum eſt שעטנז, quo includitur quod vis, quod ſit pexum, netum, & textum R. Simeon ben Eliezeris dicit, quod ſi quis induat, perverſus eſt, & ab ſe removet patrem ſuum, qui eſt in cœlis. Quoniam dicit; *Non adſcendet ſuper te* crederem, ne licuiſſe quidem poſt ſe ſibi ſportam ſuſpendere? Idcirco dictum eſt; *non indueris, non indueris*. Unde probatur, non licuiſſe ſe tegere? Ex eo quod dictum eſt; *Non adſcendet ſuper te*. Liceret tibi eam ſub te extendere; At dixerunt ſapientes; ne ita facias; ne filamentum aliquod ſuper ejus carnem adſcendat. *Siphri* 49. 3. לא תלבש שעטנז יכול לא ילבש גיזי צמר ועניבי פשתן תלמוד לומר שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז רבי שמעון בן אלעזר אומר נלוז ומליז את אביו שבשמים עליו לא תלבש אין לי אלא שלא ילבש מניין שלא יתכסה תלמוד לומר לא יעלה עליך יכול לא יפשלנו לקופה אחריו תלמוד לומר לא תלבש לבישה בכלל ההיא ממה יצאת להקיש אליה ולומר לך מה לבישה מיוחדת שהיא הנאת הגוף יכול ילבש חלוק של צמר על גבי חלוק של פשתן וחלוק של פשתן על גבי חלוק של צמר תלמוד לומר יחדיו חנניה בן גמליאל אומר מניין שלא יסרוק סרק של צמר ושל פשתן לקשור בו את מתניו אף על פי שהרצועה באמצע. תלמוד לומר יחדיו מכל מקום. *Non indueris veſtimento, quod ex lana linoque contextum eſt*. Crederem, non licuiſſe induere vellera lanæ, & manipulos lini? Idcirco dictum eſt שעטנז; quodvis quod ſit pexum, netum, & textum. R. Simeon ben Eliezeris dicit; eſt perverſus (*ſiquis induat*) & ab ſe removet patrem ſuum, qui eſt in cœlis. *Non indueris*; non probo, niſi quod non induat; unde probatur, quod non liceat ſe tegere? ex eo quod dictum eſt *Non adſcendet ſuper te*. Crederem ne licuiſſe quidem poſt ſe ſibi ſportam ſuſpendere? Idcirco dictum eſt; *non indueris*. Veſtitio erat in genere; cur exiit? ad argumentandum, & tibi dicendum; quod veſtitio ſit res peculiaris, & corporis ornamento inſerviat. Crederem non licuiſſe induere ſubuculam laneam ſuper ſubucula linea, & ſubuculam lineam ſuper ſubucula lanea? Idcirco dictum eſt יחדיו *ſimul*. Chananja ben Gamalielis dicit; unde probatur non licuiſſe pectendo pectere linum & lanam ad alligandum ejus muſculum, quamvis in medio fuerit lorum? Ex eo quod dictum eſt יחדיו *ſimul*; ſemper. *Gemara Hieroſol. Celaim* 31. 4. כתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו הייתי אומר אינו אסור אלא מללבוש תלמוד לומר לא יעלה עליך אי לא יעלה עליך הייתי אומר לך יפשיל את קופה לאחריו תלמוד לא תלבש מה מלבוש מיוחד דבר שהוא מהנה את הגוף אף אין לי אלא דבר שהוא מהנה את הגוף וגומר הייתי אומר אפילו פשתן של ים אפילו קיבסע תלמוד לומר צמר ופשתים מה צמר שאין לו שם לווי אף כל דבר שאין לו שם לווי מניין שאין לו שם לווי אמר רבי יהושע בן לוי כתיב ומישע מלך מואב היה נוקד מהו נוקד רועה והשיב למלך ישראל מאה אל כרים ומאה אלף אלים צמר אין לך קרוי צמר אלא צמר אלים בלבד אין מטמא בנגעים אלא צמר ופשתים דכתיב בבגד צמר או בבגד פשתים יכול יהיו מטמאין בין צבועין בין שאינן צבועין תלמוד לומר בבגד צמר או בבגד פשתים מה פשתים כברייתה אף צמר כברייתה אוציא את הצבוע בידי אדם ולא אוציא את הצבוע בידי שמים תלמוד לומר לפשתים ולצמר מה פשתים לבנה אף צמר לבן תנינן תרין כללין ולא דמיין דין לדין תנינן אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים בין צבועין בין לבנין תנינן אין מטמא בנגעים אלא צמר ופשתים ובלבד לבנים רבי יונה בוצרייה בעא קומי רבי תנא תמן את אסר בין צבועין בין לבנין והכא את אמר ובלבד לבנים אמר ליה שנייא הכא ששנה עליו הכתוב צמר צמר שני פעמים מה פשתן כברייתה אף צמר כברייתה. Scriptum eſt *Non indueris veſtimento, quod ex lana linoque*

noque

noque contextum eſt. Dicerem non fuiſſe interdictam niſi veſtitionem? Idcirco dictum eſt. *Non adſcendet ſuper te*. Si *non adſcendet ſuper te*; dicerem, licuiſſe poſt ſe ſibi ſportam ſuſpendere? Idcirco dictum eſt; *Non indueris*. Sicut veſtitio eſt res peculiaris, quæ inſeruit corpori, ita ego non includo niſi rem, quæ corpori inſerviat &c. Dicerem vel linum marinum, vel cannabem. Idcirco dictum eſt; *lana & lino*; ſicut lana cui non ſit nomen adjunctum, ita pariter linum, cui non ſit nomen adjunctum. Dicit R. Jehoſua; ſcriptum eſt 2. *Reg*. III. 4. *Porro Meſa rex Moab erat Noked*; quid eſt *Noked*? paſtor; *& ſolvebat regi Iſrael centum millia agnorum, & centum millia arietum lanatorum*. Tibi non eſt appellanda lana, niſi lana arietum duntaxat. Non polluitur lepra; niſi lana & linum. Scriptum enim eſt; *In veſte lanea, aut in veſte linea;* Crederem immundari potuiſſe tam tinctas, quam non tinctas? Idcirco dictum eſt? *Veſte lanea, aut veſte linea;* ſicut linum, quale eſt in ſua creatione ita lana qualis eſt in ſua creatione; excludamne quod eſt tinctum manu hominis, & non excludam quod eſt tinctum opera cœlorum? Idcirco dictum eſt; *lino & lana*; ſicut linum eſt album ita pariter lana eſt alba. Traditio; duæ ſunt regulæ generales, neque altera alteri eſt ſimilis. Traditio. Non eſt vetita nomine Celaim, niſi lana & linum duntaxat ſive tinctum, ſive album. Traditio. Non polluitur lepra, niſi lana, & linum duntaxat album. R. Jona Boſaria quæſivit coram R. Mena, hic tu dicis tam tinctum, quam album; & illic tu dicis duntaxat album. Reſpondit illi diverſum eſt; de quo ipſe textus variat ubi dicitur bis; *lana lana*; ſicut linum quale eſt in ſua creatione, ita pariter lana, qualis eſt in ſua creatione. Hinc conſtat veſtes ſacerdotales, præſertim aureas ſummi ſacerdotis, in quibus permiſſa fuit lex Heterogenei, ex lana & lino fuiſſe contextas. *Gemara Hieroſol.* ibid. אמר רבי זעורא כתיב כתנות בד קדש ילבש בד שהוא עולה יחידי והרי צמר עולה יחידי פירש בקבלה ולא יעלה עליהם צמר בשרתם בשערי הפנימית וביתה הא מבחוץ מותר לעלות עליהם מניין שהן מותרין בכלאים שנאמר ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש ואת מכנסי הבד שש משזר ואת האבנט שש משזר תכלת וארגמן ותולעת שני וכתיב פארי פשתים והיו על ראשם ומכנסי פשתים יהיו על מתניהם ולא יחגרו ביזע את דרש שש משש שש מפארי מה שני תולעת דבר שיש בו רוח חיים אף כל דבר שיש בו רוח חיים מה צמר שאין לו שם לווי אף פשתים שאין לה שם לווי רבי יונה עולה בר ישמעאל בשם רבי לעזר צמר ופשתים שטרפן אסור כיצד הוא עושה מביא ליטרה ועוד צמר גמלים ומבטלן. Dicit R. Zangira; ſcriptum eſt *Levit*. XV. 4. *Tunica ſancta linea veſtitus erit*; בר, eſt quod aſſurgit, in unicum calmum; pariterque lana eſt, quæ unica aſſurgit; Explicatur in Cabbala ſc. *Ezech*. XLIV. 17. *Nec adſcendet ſuper eos quidquam laneum, quando miniſtrant in portis atrii interioris, & intrinſecus;* extrinſecus permiſſum erat ut adſcenderet ſuper eos. Unde probatur, quod illis permiſſa eſſent heterogenea? Ex eo quod dictum eſt; *Exod*. XXXIX. *Et cidarim lineam, & ornatus pileorum lineorum, & femoralia linea ex byſſo retorta; & balteum lineum ex byſſo retorta, & veſtem hyacinthinam, & purpuream, & coccineam*. Pariterque ſcriptum eſt *Ezech*. l. c. *Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & feminalia linea erunt in lumbis eorum, & non accingentur in ſudore*. Explicandum eſt שש ex שש, & שש ex פארי; & פארי ex פארי; ſicut hyacinthus eſt res, in qua eſt ſpiritus vitalis, ita pariter omne id, in quo eſt ſpiritus vitalis; ſicut lana, quæ non habeat nomen adjunctum, ita pariter linum, quod non habeat nomen adjunctum. R. Jona Ola bar Iſmaelis nomine R. Elieſeris; lana & linum ſi miſceantur, interdicta ſunt. Quomodo facere debet? Afferet libram, & amplius ex lana camelorum, & abolebit. *Miſna Celaim* cap. IX. אין הכהנים לובשין לשמש בבית המקדש אלא צמר ופשתים. Neque Sacerdotes in ſanctuario ad miniſtrandum veſtiuntur, niſi lana & lino. *Joſephus Antiquit*. lib. IV. cap. 8. μηδεὶς ἐξ ὑμῶν καλῶς τὴν ἐξ ἐρίω κ̀ λίνε ςολὴν φορέτω. Τοῖς γάρ ἱερεῦσι μόνοις ταύτην ἀποδέχεσθαι. Nullus ex vobis veſte ex lana, & lino utatur. Hæc enim ſolis ſacerdotibus eſt conceſſa. At lanam pretioſiſſimam fuiſſe credibile eſt, ex qua veſtimenta ſacra contexerentur. Damaſcena *Ezech*. XXVII. 18. celebratur דמשק סחרתך ברב מעשיך כל הון ביין חלבון וצמר צחר. Damaſcenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diverſarum opum, in vino pingui, in lanis coloris albi. Chaldæus interpretatur ועמר מילת *& in lana Mileſia*; quia Mileſia fuit apud veteres præ ceteris celebrata. Idem Paraphraſta *Eſther* I. 5. אותיב יתהון עלוי ערסן דמלתין דמתחן על דרגשין דנקלי תיהון דדהב טב. *Et accumbere eos fecit ſuper ſtrata Mileſia extenſa ſuper* le-

lectos, quorum postes erant ex auro optimo. Et *Thren*. II. 20. עולמיא רניניא דהוו מלפפין בסינין דמילתא. *Pueri in cunis involuti sindonibus Milesiis*. Ab *Raschi* pallium illud Sinhar *Jos*. v. 11. non solum אבטילא בבלי *Stola Babylonica*, sed etiam דמילתא *Milesia* dicitur, non quod ex lana Milesia contexta esset, sed quod Milesia lana, uti diximus, præ ceteris celebraretur. *Clitus* in libro de *Mileto*. Αἶγας ἐκ Σκύρυ, ἐκ δὲ Μιλήτου πρόβατα. *Capras ex Scyro, & oves ex Mileto*. *Athenæus* lib. XII. Ἐφόρυν δ' οἱ Συβαρῖται κὴ ἱμάτια ἐκ Μιλησίων πεποιημένα. Ferebant Sybaritæ vestes ex Milesiis lanis factas. *Virgilius Georg*. III.

- - - Quamvis Milesia magna
Vellera mutentur Tyrios incocta rubores

In quem locum *Servius*. Lanæ pretiosissimæ. Nam Miletus civitas Asiæ est, ubi tinguntur lanæ optimæ. *Virgilius iterum Georg*. IV.

At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
Sensit, eam circum Milesia vellera Nymphæ
Siccabant, hyali saturo fucata colore.

Cicero in *Verrem*. Quid a Milesiis lanæ sustuleris. *Plinius* lib. VIII. 37. Lana autem laudatissima Apula, & quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica. Tertium locum Milesiæ obtinent. Apulæ breves villo, nec nisi penulis celebres. Circa Tarentum Canusiumque summam nobilitatem habeat. In Asia vero eodem genere Laodiceæ. Alba Circumpadanis nulla præfertur; nec libra centenos nummos ad hoc ævi excessit ulla. *Tertullianus* de *Pallio* c. 3. Nec de ovibus dico Milesiis, & Selgicis, & Altinis, aut queis Tarentum, vel Bætica cluet, natura colorante. Idem de *habitu muliebri*. Age nunc si ab initio rerum, & Milesii oves tradederent. *Columella* lib. VII. cap. 2. Generis eximii Milesias oves, Calabras, Apulasque nostri existimabant, earumque optimas Tarentinas. Ne lana inquinaretur, oves pellibus tegebantur. *Varro* de *re rustica* lib. II. Oves pellitas propter lanæ bonitatem, ut sunt Tarentinæ, & Altinates, pellibus integi, ne lana inquinaretur. *Diogenes Laertius*. Ἐν Μεγαροῖσιν ἰδὼν τὰ μὲν πρόβατα τοῖς δέρμασιν ἐσκεπασμένα τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν γυμνοὺς, ἔφη: λυσιτελέστερόν ἐστι Μεγαρέως εἶναι κριὸν, ἢ υἱόν. Videns apud Megarenses oves pellibus tectas, eorum vero liberos nudos, dixit: Præstat Megarensium arietem esse, quam filium. Hic mos obtinuit pariter apud Hebræos, uti videre est in *Gemara Schabbath* fol. 54. מכבנין אותו למילת. Circumligant ovem propter *Milat*, sc. ut fieret pretiosa instar Milesiæ. *Chaldæus*, uti supra dictum est, lanam Damascenam, vocat מלת בבינא lanam Milesiam ligatam; Ad hæc *Raschi* שמכבנין קושרין בגד סביבו ביום שנולד שצמרו נקי ומשמרו צמרו שלא יטנף. Ligant vestem circa eam, quo die nascitur, ut lana ejus pura esset, & custodiunt lanam ejus ne inquinaretur.

Alii non ex lana sed ex serico contexta fuisse vestimenta Pontificia contendunt. *Aben Ezra* ad *Exod*. XXV. אמר בו קרימו״ כי הוא ארום רק איננו בצבע הארגמן ובעור תולעת אמרו רבים כי היא משי. Excellentissimus vir Saadias dicit; inest illi kermes, quia est rubrum, sed non colore Argaman, ideoque multi dicunt תולעת esse sericum. *Abarbanel* ad *Exod*. l. c. והרלב״ג כתוב שהיה כל זה צמר צבוע במראות הצבעים ההם ואינו נכון כי הצמר קרא אותו הכתוב עזים אבל תכלת וארגמן ותולעת שני הם כלם משי והתכלת היא המשי שהיא נאה כפי תולדתו כי ואין לו צבע אחר. Ralbag scripsit hæc omnia significare lanam tinctam; sed non recte; scriptura enim vocat *lanam caprarum*. Nam *Techelet*, *Argaman*, & *Tholaat Schani* omnia sericum denotant. Et *Techelet* quidem est sericum tinctum colore, qui mari similis est. *Argaman* est sericum tinctum rubrum; sed *Tholaat Schani* est sericum, quod natura sua elegans est, nec habet gloriam aliunde. Nec pudet Judæos asserere temporibus Abrahami sericum innotuisse. *Bereschit Rabbah* Parascha XL. ויהי בבוא אברהם למצרים ויראו מצרים ושרה היכן היה התנה בתיבת ונעל בפניה כיון דמכסא אמרין ליה הב מכסא אמר אנא יהיב מכסא אמרין ליה מאינך את העין אמר אנא יהיב דמאנין אמר ליה דהב אית טעין אמר אנא יהיב דמי דדהב אמר ליה מטכסין את טעין אמר דמטכסין אנא יהיב מרגלין את טעין אמר אנא יהיב דמרגלין אמרין ליה אי אפשר אלא דפתחא וחמית לך מה כנוה כיון שפתחא הבהיקה כל ארץ מצרים מזוהר. Accidit cum Abraham in Ægyptum proficisceretur, ut cum viderent Ægyptii. At ubi erat Sarah? reposita erat in arca reclusa, Quum accederet ad Telonem, dixerunt ei, da vectigal. Respondit; Ego dabo vectigal, Dixerunt ei; vestimenta portas. Respondit; dabo de vestimentis. Dixerunt ei; aurum portas; Respondit: solvam de auro. Dixerunt ei; Metaxam portas. Respondit: solvam de metaxa.

taxa. Dixerunt ei: Margaritas portas. Reſpondit: ſolvam de Margaritis. Dixerunt illi; hoc fieri non poteſt, ſed aperi, & oſtende nobis, quid ſit in arca. Quum autem aperiretur (arca) ſplendebat tota terra Ægyptus ex ejus ſplendore, ſc. *Saræ*. Veſtes Aſſueri, de quibus fit mentio lib. *Eſter* cap. I. 8. & VI. 8. 9. 10. & VIII. 15. ſericas docet fuiſſe *Targum* c. VI. 10. אמר מלכא לחמן סרהיב ועיל לבית גנזי דמלכא וסב מתמן חד מן כיסויא דארגיונא טבין וסב מתמן לבושא שיראה טבא פרנינן דמטכס באבנין טבין ומרגליין והלין בארבע קרנויה דידיה וזגה דדהבא ורימונא לכל רוחא ורוחא. *Et dixit Rex Hamani: Abi cito ad Theſaurum Regium, & accipe inde unum ex tegumentis purpureis optimis, & accipe inde veſtes ſericas optimas peraginas* (leg. parnadinas) *Et Metaxam cum lapidibus pretioſis, margaritis appenſis in quatuor angulis ejus, & tintinnabulis aureis, & malogranatis undique appenſis*. De Serico *Parnadino*, quod pretioſiſſimum habebatur, fit mentio in *Gemara Schabbath* 102. Apud *Ezechielem* cap. XVI. 10. ואלבשך ואנעלך תחש ואתבשך בשש ואכסך משי. *Et veſtivi te opere phrygiano, & calceavi te melinis, & accinxi te byſſo, & operui te* Meſchi. Et verſ. 13. ומלבושך ששי ומשי. *Et veſtimentum tuum fuit byſſus, &* Meſchi. *Raſchi* vocem משי interpretatur *ſericum* שויאה בלעז *vulgo dicitur Soye*. At *Aquila* משי ἀνθινῷ interpretatur *florido*, ſive palpabili, quaſi משי derivaretur a משש *palpare*. *Symmachus* indumentum, *Hieronymus* ſubtilia habet: Græci τρίχαπτον, quæ vox magnopere torſit S. *Hieronymum*. Cum diligenter (inquit) inquirerem quid ſibi vellet vocabulum *Trichapti*, quod Septuaginta tranſtulerunt, & a nullo Græcorum nec etymologiam poſſem invenire ſermonis: tandem didici a Septuaginta eſſe compoſitum. (Rebus enim novis nova fingenda ſunt nomina.) Quod tantæ ſubtilitatis fuerit veſtimentum, ut pilorum & capillorum tenuitatem habere credatur. Unde & ego volens tenuitatem exprimere veſtimenti, pro Trichapto ſubtilibus tranſtuli: quod tenui ſtamine atque ſubtegmine textum erat. Sericum non innotuit Romanis niſi *Auguſto* imperante. Primus, quod ſciam, meminit *M. Varro* apud *Nonium* cap. XIV. Num. Aliam cerneres cum ſtola holoſerica. Poſt *Varronem Virg.* I. *Georg.* qui putavit ſericum de arbore, non de verme naſci

> Vellera, quæ foliis depectant tenuia Seres

Sil. Italic. lib. VI. *Punic.*

> - - - Primo Phaetonte retecti
> Seres lanigeris pexebant vellera lucis

Et lib. XVII.

> - - - Monſtrum admirabile Seres
> Lanigeros, cinere Auſonio caneſcere lucos.

L. Seneca Thyeſte Act. 2. in Choro

> Et quocunque loco jacent
> Seres vellere nobiles

Et in *Hippolyto* Act. 2. ſc. I.

> Removete famulæ purpura, atque auro illitas
> Veſtes, procul ſit muricis Tyrii rubor,
> Quæ fila ramis ultimis Seres legant.

Et in *Hercule oetæo*

> Quæ Phebæis ſubditus euris
> Legit Eois Ser arboribus

Claudianus paneg. de conſulatu Olybrii, & Probini

> Jam parat auratas trabeas, curſuſque micantes
> Stamine, quod molli tondent de ſtipite Seres,
> Frondea lanigeræ carpentes vellera ſylvæ

Et de III. Honorii conſulatu in fine

> Indus ebur, ramos Panchaia, vellera Seres

Et in Panegeric. de IV. ejus conſulatu

> - - - tribuere colorem
> Phœnices, Seres ſubtemina, pondus Hydaſpes

Feſtus Avienus in orbis terræ deſcriptione

> Et rigor in nervis venit obvius, inde cruenti
> Sunt Thocari, Frurique truces, & inhoſpita Seres
> Arva habitant gregibus permixti oviumque boumque
> Vellera per ſilvas Seres memoralia carpunt

Sidonius Apollinaris Carm. 5. v. 40.

> - - - Tum quæque ſuos provincia fructus
> Expoſuit, fert Indus ebur, Chaldæus amomum
> Aſſyrius gemmas, Ser vellera, thura Sabæus.

D. Auſon. Epigr. 25.

> Hos ille Serum veſte contexi lubet

Ammianus lib. 23. cap. 11. Cœli apud Seres jucunda temperies, ſalubriſque, aeris facies munda, leviumque ventorum commodiſſimus flatus, & abunde ſilvæ ſublucidæ, a quibus arborum fœtus, aquarum aſperginibus crebris, velut quædam vellera mollientes, ex lanugine

gine & liquore mixtam ſubtilitatem tenerrimam pectunt. *C. Julius Solinus Polyhiſt.* cap. 53. Aquarum aſpergine inundatis frondibus vellera arborum adminiculo depectunt liquoris, & lanuginis teneram ſubtilitatem humore donant ad obſequium, hoc eſt illud ſericum in uſum publicum damno ſeveritatis admiſſum, & quod oſtentare potius corpore, quam veſtire primo fœminis, nunc etiam viris perſuaſit luxuriæ libido. Veſtis *Serica* a *Bombycina* diſtinguitur apud *Ulpian.* l. 23. ff. de auro & arg. leg. Veſtis an veſtimenta legentur, nihil refert, veſtimentorum ſunt omnia linea, laneaque, vel ſerica, vel bombycina, quæ induendi, præcingendi, amiciendi, ſubſternendi, injiciendi, incubandivi cauſa parata ſunt. Et apud *Paul. IC.* lib. 2. receptar. ſententiar. tit. 2. aut 7. Veſte legata ea cedunt, quæ ex lana linoque texta ſunt, item ſerica & bombycina, quæ tamen induendi, operiendi, cingendi, ſternendi, injiciendique cauſa parata ſunt, pelles quoque indutoriæ continebuntur. At nullum (puto eſt) diſcrimen inter veſtem ſericam, & bombycinam; Diſcrimen apud veteres natum eſt ex eo, quod crederent ſericum ex foliis arborum, & materiam bombycinam ex vermiculo bombyce dicto derivari. *Juvenalis* Sat. VI. verſ. 260.

Hæc ſunt quæ tenui ſudant in cyclade, quarum
Delitias, & panniculus bombycinus ornat

Scholiaſtes ad h. l. *pannum bombycinum* interpretatur *ſericum*. Similiter *Propertius* lib. II. eleg. 3. memorat hujuſmodi veſtem

Nec ſiqua Arabia lucet bombyce puella

Et *Martialis* lib. VIII. Epigr. 68.

Fœmineum lucet ſic per bombycina corpus

Et lib. II. Epigr. 50.

Nec furtiva lucri fieri bombycina poſſunt.

In hujuſmodi veſtibus texendis Cos inſula celebrata eſt. Ariſtoteles lib. V. Animal. cap. 19. ἐκ δὲ τούτου τοῦ ζώου καὶ τὰ βομβύκια ἀναλύουσι· τῶν γυναικῶν τινὲς ἀναπηνιζόμεναι, κἄπειτα ὑφαίνουσι· πρώτη δὲ λέγεται ὑφᾶναι ἐν κῷ Παμφίλη Λατώου θυγατήρ. *Iſidorus* lib. XIV. Origin. Coos inſula &c. quæ, ut *Varro* teſtis eſt arte lanificii prima in ornamenta fœminarum inclaruit. Et lib. XIX. c. 22. Bombycina eſt a bombyce vermiculo, qui longiſſima ex ſe fila generat, quorum textura bombycinum dicitur, conficiturque in inſula Coo. *C. Solinus Polyhiſt.* ex *M. Varrone* cap. 13. Salamis, Sunium, Cos, Ceos ſubtilioris veſtis amicula arte lanificæ ſcientiæ prima in ornatum fœminarum dedit. *Plinius* lib. XI. cap. 22. Telas araneorum modo texunt ad veſtem luxumque fœminarum quæ bombycina appellatur. Prima eas reordiri, rurſuſque texere invenit in Ceo mulier Pamphila Latoi filia, non fraudanda gloria excogitatæ rationis, ut denudet fœminas veſtis. In M. S. in *Co* legitur; Cui favet *Sext. Propertius* lib. I. eleg. 2.

Quid juvat ornato procedere vita capillo
Aut tenues Coa veſte movere ſinus?

Idem lib. II. ad Mæcenatem

Sive togis illam fulgentem incedere Cois
Hoc totum a Coa veſte volumen erit.

Idem lib. IV. Eleg. 2.

Indue me Cois, fiam non dura puella

Ovidius lib. III. de arte amandi

Sive erit in Cois, Coa decere puta.

Tibullus lib. I. Eleg. 3.

Illa gerat veſtes tenues, quas fœmina Coa
Texuit, auratas diſpoſuitque vias

Horatius lib. IV. od. 13.

Nec Coæ referent jam tibi purpuræ
Nec clari lapides tempora.

Idem Sat. II.

Ut nudam —— Coas tibi pene videre eſt.

Ex his locis, quæ adducta ſunt, obſervandum eſt, in Co dici textas fuiſſe veſtes bombycinas, non vero bombycas ipſas ibi natas fuiſſe; ſi unum excipias *Plinium*, qui l. c. cap. 23. ita ſcribit. Bombycas & in Co inſula naſci tradunt. Non pro certo affirmat *Plinius*, ſed tantum id tradi dicit. Si enim bombyces in Co naſcebantur; non opus fuiſſet eas *Juſtiniani* tempore ex India acceſſi. Inclaruit igitur Co non bombycum ortu, ſed bombycinarum veſtium texendarum arte, & ſcientia, ut videre eſt ex locis ſupra allegatis. Vermiculi forma jam diu ante *Juſtiniani* regnum ex fama in Europa innotuit. Deſcribitur a *Plinio* l. c. Fieri autem primo papiliones parvos, nudoſque, mox frigorum impatientia villis inhorreſcere, & adverſus hyemem tunicas ſibi inſtaurare denſas, pedum aſperitate radentes foliorum lanuginem in vellera. Hanc ab

ab his cogi, subigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari ceu pectine. Postea apprehensum corpori involvi nido volubili. Tunc ab homine tolli, fictilibusque vasis tepore, & furfurum esca nutriri, atque ita subnasci sui generis plumas, quibus vestitos ad alia pensa dimitti. Quæ vero cœpta sunt lanificia humore lentescere mox in fila tenuari junceo fuso. Et a *Tertuliano* de *Pallio* cap. 3. Prorsus haud latet bombycem (vermiculi genus est) quæ per aerem aliquando araneorum more scopis idoneus se distendit, dehinc devorat, mox æque reddere, proinde si necaveris, animata jam stamine alvo. Tantam igitur paraturam materiarum ingenia quoque vestificinæ prosecuta, primum tegendo homini, qua necessitas præcessit, dehinc & ornando, imo & inflando qua ambitio successit, varias indumentornm formas promulgavere. *D. Basilius* magnus pariter de eo mentionem facit *Hexam.* homil. 8. Ex quia de volatilibus dicimus, non putamus alienum ea complecti, quæ de verme Indico tradit historia, vel eorum relatio, qui videre potuerunt. Fertur hic corniger vermis converti primum in speciem caulis, atque in eam mutari naturam, inde processu quodam fieri bombylius, & nec eam formam figuramque custodit, sed laxis & latioribus foliis videtur pennas assumere, ex his mollia illa seres depectunt vellera, quæ ad usus sibi proprios divites vindicarunt. Diu apud Græcos post *Justinianum* hæc ars textendi serica floruit, traductaque postea a *Rogerio* Rege in Siciliam teste *Ottone Frisingensi* lib. I. cap. 33. de rebus *Friderici*. Rogerius Siculus Corintho, Thebis, Athenis expugnatis, opifices qui sericos pannos texere solebant, ob Imperatoris ignominiam deduxit, quos in Palermo Siciliæ metropoli collocans, artem illam texendi edocere suos præcepit.

Rara & pretiosa fuit hæc vestis apud veteres. *Ælius Lampridius* testatur primum *Heliogabulum* veste serica usum fuisse. Primus Romanorum holoserica veste usus fertur quum jam subserica in usu essent. Verumtamen apud Romanos ante tempora *Heliogabali* sericum in usu fuit. *Dion Cassius* lib. LIX. scribit *Augustum* spectaculis vela serica tendi curasse, additque χλιδῆς βαρβάρου ἔργον barbaricæ mollitiei opus. *Tacitus* testatur imperante *Tiberio* legem a Senatu latam, qua serici usus viris interdicebatur. Ne vestis (*inquit*) serica viros fœdaret. *Svetonius Caligulam* sericatum appellat. Et *Dio* l. c. scribit de *Caligula* scribit. ϗ ἐπ' αὐτῷ χλάμυδα σηρικὴν ἁλουργῆ ἐπενέδυ. Chlamidam sericam purpurei coloris induit. Sed *subserica* fortasse tantum fuit; cum maximum esset discrimen inter vestem *holosericam* & *subsericam*; altera ex serico tantum constabat, altera mixtæ erat materiæ, cujus stamen erat linum, subtemen sericum.

Apud veteres hæc vestimenta a mulierculis usitata sunt, & ab hominibus delicatis. *Plinius* loc. sæpius citato. Nec puduit has vestes usurpare etiam viros levitate propterea æstiva, in tantum a lorica gerenda discessere mores, ut oneri sit etiam vestis. Assyria tamen bombyce adhuc fœminis cedimus. Et cap. 22. Telas aranearum more texunt ad vestem luxumque fœminarum, quæ bombycina appellatur. *Capitolinus* scribit a *M. Antonio Philosopho* cum ceteris ornamentis Imperialibus venditam quoque fuisse vestem *uxoriam sericam & auratam*. *Dion Cassius* mulierculis sericum assignat lib. XLIII. πρὸς ἡμᾶς ἐς τρυφὴν τῶν πάνυ γυναικῶν περιττὴν ἐπιπεφοίτηκεν. Ad nos pervenit muliebriter plane deliciis fluens; ideoque appellat χλιδὴν βάρβαρον barbaricam mollitiem. *Seneca* lib. VII. de *Benef.* cap. 9. Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est, quo defendi aut corpus, aut denique pudor possit, quibus sumtis mulier parum liquido nudam se non esse jurabit; hæc ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur, ut matronæ nostræ ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quam in publico ostendant. Idem Epist. 90. Quid si contigisset illi videre nostri temporis telas, quibus vestis nihil celatura conficitur, in qua non dico nullum corpori auxilium, sed nullum pudori est? *Flavius Vopiscus* in vita *Aureliani*. Vestem holosericam neque ipse in Vestiario suo habuit, neque alteri utendam. Et quum ab eo uxor sua peteret, ut unico pallio blatteo uteretur; ille respondit; absit ut auro fila pensentur. Libra enim auri tunc libra serici erat. *Lampridius* in vita *Alexandri Severi*. Vestes sericas raras; holosericas nunquam induit, subsericam nunquam donavit. *Claudianus* lib. x. vers. 140. de *Cleopatræ* luxurioso apparatu

> Candida Sidonio perlucent pectora filo
> Quod Nilotis acus compressum pectore Serum
> Solvit & extenso laxavit stamina velo.

Idem

Idem lib. II. in *Eutropium*

> Vestis odoratæ studium, laus maxima risum
> Per varios movisse sales, minimeque viriles
> Munditiæ, comti vultus, onerique vel ipsa
> Serica - - -

D. *Hieronymus* lib. 2. adversus *Jovinianum*. Nunc lineis & sericis vestibus, & Atrebatum, a Laodiceæ indumentis ornatus incedis.

Legibus serici usus viris fuit interdictus. *Augustus Tacito* & *Flavio Vopisco* testibus usum viris ademit, & ut rem probrosam judicavit. *C. Tacitus* lib. II. Annal. scribit; *decreto cautum a Q. Haterio Consulari*, sub Tiberio principe, *ne viros vestis fœderet*. *Julius Capitolinus* testatur Gordianum id lege lata interdixisse. Luxum & fœmineum cultum *Theodosius Augustus* hac lege coercuit. Temperent universi, cujuscunque sint sexus, dignitatis, artis professionis, & generis ab hujusmodi speciei possessione, quæ soli principi, ejusque domui dedicatur, ne pallia quis tunicasque domi sericas contexat aut faciat, quæ tincta conchylio, nullius alterius permistione contexta sint; proferantur ex ædibus, tradanturque tunicæ aut pallia ex omni parte texturæ cruore infecta conchylii, nulla stamina subtexantur tincta conchylio, nec ejusdem infectionis arguto pectine solidanda fila decurrant, reddenda ærario holovera vestimenta virilia protinus efferantur, nec est ut quisquam de abjurato pretio conqueratur, quia sufficit calcatæ legis impunitas. Extat quoque constitutio *Johannis Ducæ* lib. I. Jur. Orient. tit. de vestitu. Nequis subditorum utatur vestibus Assyriis, Babylonicis, Italicis, variisque artificiis confectis, sericis, nisi is, quisquis esset, cum omni familia in ordinem cogi, ac notari ignominia vellet, utque his contenti sint, cautum, quas Romanæ scilicet Constantinopolitanæ provinciæ & manus prætexent.

Hactenus de materia vestium summi sacerdotis actum est; nunc de coloribus dicendum erit. Aurum præstantissimum censebatur apud Judæos, quod rufum colorem referebat; Dicitur cap. IV. *Joma* de thuribulo diei expiationum. בכל יום היה זהבה ירוק והיום אדום. Quotidie aurum ejus erat viride, hodie rufum. *Gemara Babyl. Joma* 44. 2. בכל יום היה זהבה ירוק. Quotidie aurum ejus erat viride. Aurum viride memorat *Martialis* lib. XII. Epigr. 15.

> Miratur Scythicas virentis auri
> Flammas Jupiter, & stupet superbus
> Regis delicias.

Virens aurum a repercussu smaragdorum fortasse dictum ירוקי sæpe etiam *flavum* significat. Massecheth *Nedarim* cap. VII. בצלים שירדו עליהם גשמים וצמחו אם היו עלין שלהן שחורין אסורין הוריקו מותרין Cepæ super quas descendit pluvia, si germinent, quandiu earum extremitates nigrescunt, sunt interdictæ, quando flavescunt, permissæ. Ubi *Raschi* inquit שהן כמו כמישים ירוקין הוריקו והכסיפו פניהן Quando flavescunt, tunc *Jaruk* dicuntur, & facies eorum fit pallida. Fulvi coloris est aurum, i. e. de ruso, atque viridi mistus, teste A *Gellio* lib. II. cap. 26. Fulvus videtur de rufo atque viridi mistus, in aliis plus rufi habere; sicuti Poeta verborum diligentissimus, fulvam aquilam dicit, & Jaspidem, fulvos Galeros, *fulvum aurum* & arenam fulvam, & fulvum leonem.

Post aurum in textu occurit תכלת. *Chaldæus* retinet תכלא. *Septuaginta*, *Philo Judæus*, *Josephus*, Aquila Symmachus, Vulgatus, Hieronymus reddunt ὑάκινθον *hyacinthum*. Japhet *nigrum* fuisse putavit teste *Aben Ezra* ad *Exod.* XXV. אמר יפת שהוא כדמות שחרורית כי הוא תכלית כל הצבועים והכל ישובו אליו והוא לא ישוב במעשה אדם לעולם Dixit Japhet esse colorem similem *nigro*, quia perficit omnes colores, & quia omnes in nigrum convertuntur, hic vero nunquam in alium converti poterit arte humana. *Viridem* ibid. putat *Aben Ezra* ואני נמסוך על רז״ל שאמרו שהוא ירוק והוא צמר. Sed ego assentior Doctoribus nostris b. m. qui dicunt fuisse *Viride*, & quidem in lana. Cum quo consentit ibid. *Raschi*. תכלת צמר צבוע בדם חלזון וצבעו ירוק Theceleth est lana sanguine Chilzon infecta, coloris viridis. Ceterum ירוק non semper *viride*, sed aliquando *flavum*, uti supra demonstratum est; & aliquando *cæruleum*, quo sensu accipitur ab *Raschi* loc. citat. qui dicat תכלת tinctum fuisse בדם חלזון sanguine Chilzon, qui cæruleum colorem referebat. *Berachoth* cap. 5. ipse *Raschi* distinguit inter viride & ירוק dicens ירוק הוא וקרוב לצבעו כרתי שקורין פיר״יש Thechelet est *Jarok* & accedit ad colorem Kerati, quem vocant porrinum. Thecheleth non erat igitur viride, sed ad illud accedebat, sicuti cæruleum accedit ad viride. Apud Judæos Thecheleth a viridi distinguitur, uti videre est c. I. *Berachoth*. מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן

ללבן רבי אלעזר אומר בין תכלת לכרתי Quando legendum eſt Schama mane? quando diſcerni poteſt intre Thechelet & album. R. Elieſer dicit; quando diſcerni poteſt inter Thechelet & viride. Ubi *Gemara Hieroſol.* מגיד שהתכלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים דומין לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד והכסא דומה לספיר דכתיב ואראה והנה על הרקיע אשר על הכרוב כאבן ספיר כמראה דמות כסא. Demonſtrat, quod *Thechelet* ſit ſimile mari, & mare herbis, & herbæ ſimiles firmamento, & firmamentum ſimile throno gloriæ, & thronus ſimilis ſaphiro; ſcriptum eſt enim *Ezechiel* I. 26. *Et ſuper firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quaſi aſpectus lapidis ſapphiri ſimilitudo throni*. *Siphri* 17. 2. וראיתם אותו מגיד הכתוב שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאילו הקביל פני שכינה שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע והרקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר וממעל לרקיע אשר על ראשיהם. *Et videbitis illud*; demonſtrat textus, quod ſiquis obſervet præceptum Zizith, æque reputatur, ac ſi videret faciem Divinitatis; etenim Thechelet eſt ſimile mari, & mare ſimile firmamento, & firmamentum ſimile throno gloriæ; Dictum eſt enim *Ezech.* l. c. *Et ſuper firmamento, quod erat imminens capiti eorum*. *Peſiktha* 50. 2. רבי מאיר אומר כל המקיים מצות ציצית כאילו מקביל פני שכינה שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר וממעל לרקיע אשר על ראשיהם כמראה אבן ספיר דמות כסא ועל דמות הכסא וגומר. R. Meir dicit, quisquis obſervat præceptum Zizith æque reputatur, ac ſi videret faciem Divinitatis; etenim Thechelet eſt ſimile mari, & mare ſimile firmamento, & firmamentum ſimile throno gloriæ; dictum eſt enim *Ezech.* loc. cit. *Et ſuper firmamentum quod erat imminens capiti eorum, quaſi adſpectus lapidis Sapphiri, ſimilitudo throni, & ſuper ſimilitudinem throni*. *Gemara Babyl. Menachoth* cap. IV. רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבועין מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד שנאמר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר. R. Meir dicit; in quonam differt Thechelet a ceteris colorum ſpeciebus? Quod Thechelet eſt ſimilis mari, & mare ſimile firmamento, & firmamentum ſimile throno gloriæ; dictum eſt enim *Exod.* XXIV 5. *Sub pedibus ejus tanquam ſapphirini lateres, qualis eſt cæli ſereni aſpectus*. Hinc optime תכלת *Exod.* XXV. reddidit *Arabs* لسماذجونا *quaſi cæleſtis color*; qui a *hyacinthino* nihil differebat; veterum enim *hyacinthus* colore violaceo, & cæruleo fuit qualis eſt hodie ſapphirus. *Plinius* lib. XXXVII. cap. 9. Multum ab ea diſtat hyacinthus, tamen e vicino deſcendens. Differentia hæc, quod ille emicans in amethyſto fulgor violaceus, dilutus eſt in hyacintho. Primo quoque aſpectu gratus, evaneſcit antequam ſatiet adeoque non implet oculos, ut pene non attingat, marceſcens celerius nominis ſui flore. *Iſidorus* in *Origin.* lib. XVI. cap. 9. Hyacinthus ex nominis ſui flore vocatur. Hic in Æthiopia reperitur cæruleum colorem habens. *Solinus* cap. XXXIII. De Æthiopia. Inter hæc quæ diximus nitore cæruleo hyacinthus invenitur, lapis pretioſus, ſiquidem inculpabilis reperitur. Cœli colorem referebat. *Hieronymus Ezech.* I. 26. *Aquila* hyacinthum poſuit, qui lapis cœli habet ſimilitudinem. *Ambroſius* in *Apoc.* XXI. 20. Hyacinthus, cujus ſpecies hyacinthino colori nomen impoſuit pretioſiſſimus eſt, cœli ſereni colorem habens, ſicut ſapphirus. *Joſephus* Antiquit. lib. III. cap. 8. τ̃ μὲν ἀέρα βϐλεται δηλᾶν ὁ ὑάκινθος. Aera ſignificare vult hyacinthus. Et mox ὁ ὑάκινθος τὸν πόλον. Hyacinthus polum refert. *Philo* in lib. de congreſſu quærendæ Er. gr. Ἀέρος μὲν ὑάκινθος μέλας γὰρ ὗτος φύσει. Hyacinthus aeris nigricantis naturam refert. Et *de vita Moſis* lib. III. ubi de tunica exteriori Pontificis Maximi, quæ a Moſe כליל תכלת *tota hyacinthina* dicitur, ὗτος ὁ χιτὼν σύμπας ἐςὶν ὑακίνθινος ἀέρος ἐκμαγεῖον. Hæc tunica tota hyacinthina eſt, aeris ſimulacrum. Cum his conſentiunt *Origenes*, *Hieronymus*, *Gregorius Nyſſenus*, *Ambroſius*, *Theodoretus* &c. His ſimilia habet *Abarbanel* ad *Exod.* XXV. תכלת היא המשי הצבוע בצבע דומת לים *Thechelet* eſt ſericum infectum colore, qui mari ſimilis eſt. *Kimchius*. היא העין שקורין לו בלעז אזורו אוטרימריין. Hic eſt color, quem vernacule appellant, *Azur ultramarinum*. Et *Maimonides* cap. VIII. de *Vaſis Sanctuarii* ותכלת האמורה בכל מקום הוא הצמר הצבוע כעצם שמים שהוא פתוך מן הכוחל *Thecheleth*, de quo ubique fit mentio, eſt lana tincta colore cœli, mixtura ex ſtibio. Et *Hilch. Zizith.* cap. II. תכלת האמורה בתורה בכל מקום היא הצמר הצבוע בפתוך שבכוחל וזו היא דמות הרקיא הנראין לעין השמש בטהרו של רקיע. *Thechelet* de quo mentio fit in lege, ubique ſignificat lanam tinctam miſtura, quæ eſt in ſtibio, & quidem ſimilis eſt firmamento, quem,

admodum ſol apparet in firmamento ſereno. Hinc תרשיש *Ezech.* I. Hieronymus *mare* vertit. *Flucticolorem Martianus* appellavit. Nec flucticolor hyacinthus credebatur abeſſe profunditas. *Hieronymus* iterum ad *Demetriadem* Ep. VII. Ut taceam de inaurium pretio, candore margaritarum, ſmaragdorum virore, ceraunicorum flammis, hyacinthinorum pelago. Hinc Grecis ἁλουργὴς, & ἁλιπόρφυρον a *mari*. Cœli ſereni, & maris color erat cæruleus. *Ovidius* de arte amandi lib. III.

> Aeris ecce color tum cum ſine nubibus aer
> Nec tepidus pluvias concitat auſter aquas.
> Ecce tibi ſimilis, qui quondam Pryxon & Helle
> Diceris Inois eripuiſſe dolis.
> Hic undas imitatur, habet quoque nomen ab undis,
> Crediderim Nymphas hac ego veſte tegi.

Cicero Acad. lib. II. Quid mare nonne cæruleum? Idem color erat flori, qui *Hyacinthus* appellatur. *Columella*

> Necnon & niveos & cæruleos hyacinthos.

Iſidorus, uti ſupra dictum eſt. Hyacinthus ex nominis ſui flore vocatur, cæruleum colorem habet. Non ignoro varii colores eſſe hyacinthos. *Thechelet* ex ſanguine Chilzon, qui erat niger. *Maimonides* Hilch. *Zizit* cap. II. החלזון הוא גד שדומה התכלת ודמו שחור כדיו. Chilzon eſt piſcis, cujus color eſt inſtar coloris Thechelet, & ſanguis ejus ater eſt inſtar atramenti. *Vitruvius* lib. VII. cap. 3. inter purpuras nigram quoque commemorat. Quod legitur in Ponto, & Gallia, quod hæ regiones ſint proximæ ad Septentrionem, eſt atrum. Progredientibus inter Septentrionem & Occidentem invenitur lividum. Quod autem legitur ad Æquinoctialem, orientem & occidentem invenitur violaceo colore. Quod vero meridianis regionibus excipitur, rubra procreatur poteſtate, & ideo hoc rubrum &c. *Geſnerus* in hiſtoria Aquatilium ad l. c. *Vitruvii* notat illud *atrum* eſſe cæruleum. Hic animadvertendum (inquit) purpuram *nigram* ſumi pro violacea exſaturata. Sic enim ſæpe a veteribus ſumi, alibi demonſtravimus. *Indicum* quoque quo nigrius apparet, eo præſtantius. *Plinius* lib. XXXV. cap. 6. Si purpuram facere malunt, cæruleum ſublinunt, mox purpuriſſum ex ovo inducunt. Ad hoc maxima autoritas Indico. Ex India venit harundinum ſpumæ adhæreſcente limo, cum teritur nigrum. At in diluendo mixtura purpuræ cæruleique mirabile reddit. *Auſterus*, & exſaturatus hic color appellabatur. *Plinius* iterum lib. IX. cap. 36. Unde conchyliis pretia, quia virus grave in fuco, color auſterus in glauco, & iraſcentis ſimilis mari. Et lib. XXI. cap. 8. Tertius eſt qui prope conchyliis intelligitur, multis modis, unius in heliotropio, & in aliquo ex his plerumque ſaturatior, alius in malva ad purpuram inclinans, alius in viola ſerotina, conchyliorum vegetiſſima. *Tertullianus* de *Pallio* cap. 3. Quamquam & pavo pluma veſtis, & quidem de cataclitis, immo omni conchylio depreſſior qua colla florent. *Pavonis* colla cærulea ſunt.

Chilzon vivus contundendus erat, quia cum vita ſuccum evomit. *Toſephoth* ad c. VII. Maſſechet *Schabath*. דרך לפוצעו מיד אחר צדה כל זמן שהוא חי. Mos eſt eum contundi ſtatim poſt capturam, quandiu vivit. *Ariſtoteles* Hiſt. Animal. lib. v. cap. 5. hoc idem teſtatur. Σπουδάζουσι δὲ ζῶντας κόπτειν. ἐὰν γὰρ πρότερον ἀποθάνῃ, συνεξεμεῖ τὸ ἄνθος. Dant operam ut vivas contundant. Nam ſi prius quam tutuderis, moriantur, florem ſimul evomunt. *Plinius* lib. IX. cap. 36. Vivas capere contendunt, quia cum vita ſuccum evomunt. *Vivas captas contundunt* legendum videtur. Vid. *Ælianus* de Animalibus libr. XVI. cap. I. In portione *Zebulon Chilzon* capiebatur. *Targum Jonathanis Deuteronom.* XXXIII. 19. Populi multi in monte domus ſanctuarii adorabunt; ibi offerent oblationes veras. Nam ad littus maris magni habitabunt, & oblectabunt ſe ex piſce Tariſa וחלזנא יאחדון ויצבעון מאדמיה תיכלא. Et Chilzona capient atque ex ejus ſanguine tingent hyacinthinum pro filis ſtolarum ſuarum. *Siphri* ad l. c. *Deut.* וספוני טמוני חול ספוני זו חלזון טמוני זו טרית חול זה זכוכית לפי ששבטו של זבולון שתרעם לפני המקום ואומר לפניו רבונו של עולם לאחיו נתת ארצות ולי נתת חלזון אמר שאני מצרכם לידך על ידי חלזון והרי אמר לפניו רבונו של עולם מי מודיעני אמר לו זה סימן יהיה בידיך שכל מי שנוטל ממך לא יהיה בפרגמטיא שלו כלום. Dictum eſt וספוני טמוני חול. Vox סְפוּנֵי deſignat Chilzona, טְמוּנֵי Tarith, חול vitrum. Quia tribus Zabulon conquerebatur coram Domino, dicens in conſpectu illius; Domine mundi, fratribus meis dediſti terras, & mihi dediſti *Chilzona*. Reſpondit illi; ego faciam, ut omnes opus habeant te propter hunc *Chilzona*. Dixit illi, quis mihi hoc indica-

dicabit? Respondit illi hoc erit signum in manu tua; quicunque te furabitur, nihil proderit ei negotiatio sua. *Pesiktba* 92. I. וספוני זה טרית טמוני זו חלזון חול זו זהורית וכל מי שהיה נוטל בננבא לא היה נהנה מפרגמטיא שלו Vox ספוני designat Tharit, טמוני Chilzona, חול coccinum? & quicunque furabitur, non erit utilitas in ejus negotiatione. *Gemara Megillah* 6. I. כולן צריכין לך על ידי חלזון שנאמר וספוני וטמוני חול תני רבי יוסף ספוני זו חלזון טמוני זה טרית חול זה זכוכית לבנה. Omnes opus habebunt te propter Chilzona. Dictum est *Deut.* l. c. וספוני טמוני חול Tradit R. Joseph, ספוני designat Chilzona, טמוני Tharit, חול vitrum album. Ibid. rarissimus dicitur *Chilzon* חלזון זה גופו דומה לים ובירייתו דומה לדג ועולה אחד לשבעים שנה ובדמה צובעין תכלת לפיכך דמיו יקרים. *Chilzon* hujus corpus est simile mari, & in sua creatione similis est pisci, & unus tantum adscendit singulis 70. annis, & ex sanguine ejus coloratur hyacinthinum, unde in gravissimo est pretio. *Chilzon* pretiosissimus habebatur. *Bereschit rabba* sect. 91. in fine ad illud *Genes.* XLIII. 11. קחו מזמרת הארץ *Accipite de rebus laudatissimis terræ* &c. R. Jehosua exponit de rebus, quæ celebratæ sunt in mundo, quales sunt חלזון *Chilzon*. Capiebatur *Chilzon* inter Tyrum, & Cazib. *Siphri* l.c. אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך מכזיב לצור ומצאתי זקן אחד ושלחיו בשלום אמרתי לו פרנסתך במה הוא אמר לי מחלזון אמרתי לו ומי מצוי אמר לי השמים מקום בים שמוטל בהרים וסמומיות מכישות אותו ומת וגימק במקומו אמרתי השמים נזכר הוא שגנוז לצדיקים לעולם הבא. Dicit R. Jose; aliquando ambulabam a Cazib ad Tyrum, & offendi senem, eumque salutavi, eique dixi, unde tibi victus tuus? Respondit mihi ex Chilzona. Et ubi invenitur? Per cœlum, est locus in mari, qui montibus tectus est; & araneæ tegunt illum; & moritur, & liquescit in loco suo; Dixi per cœlum; memoriale est, quod abscondatur justis in seculum venturum. *Pesiktba* l.c. אמר ר' יוסי פעם אחת הייתי מהלך מכזיב לצור ומצאתי זקן אחד ושלאתי בשלומו אמרתי לו פרנסתך במה אמר לי מחלזון אמרתי לו וכי מצוי הוא חלזון אמר לי השמים שיש מקום בים הגדול שמוטל בהרים וכישיות מקיפות אותו ואין לך אדם שהולך לשם שאין סממיות מכישות אותו ומת וגימק במקומו ואמרתי השמים נזכר שהרי גנוז לצדיקים לעתיד לבא. Dicit R. Jose, aliquando ambulabam a Cazib ad Tyrum, & inveni senem, eumque salutavi, illique dixi, unde tibi victus tuus? Respondit mihi ex Chilzone. Illi dixi & ubi invenitur Chilzon? Respondit mihi; est locus in mari magno, qui montibus tectus est, eumque araneæ circumdant; nec ullus est, qui illuc se conferre possit, nisi araneæ, quæ illum tegunt; & moritur, & liquescit in loco suo. Et dixi per cœlum; notum est, quod abscondatur justis in seculum futurum. *Gemara Schabbath* fol. 26. I. ad 2. *Reg.* XXV. 2. dicitur per כרמים illic intelligi מלקטי אפרסמון colligentes balsamum ab Engeddi usque ad Ramata; & per יוגבים intelligi איזהו חלזון מסולמות של צור ועד חופה capientes Chilzon ab scalis Tyri usque ad Chippam. Volunt יוגבים ibi esse quasi יוקבים *torculatores*, quia piscem חלזון solent premere ad sanguinem ejus eliciendum. Ibid. fol. 75. I. הצד חלזון והפוצעו, qui capit Chilzon, & exprimit eum. Ex his quæ adhuc dicta sunt, facile demonstrari potest, Chilzon fuisse illam purpuram Tyriam, quæ præ ceteris celebrata est. *Strabo* πολὺ γὰρ ἐξήτασται πασῶν Τυρία καλλίστη πορφύρα. Longe omnium præstantissima habetur Tyria purpura. Hyacinthina præ ceteris habita. *Plinius* lib. IX. cap. 39. Librum violaceæ purpuræ denariis centum venisse. *Persius* Satyra prima

> Hic aliquis, cui circum humeros
> hyacinthina læna est.

Xenophon Cyrop. lib. IV. refert, quod Panthea inter munera magni pretii obtulerit *lorum* hyacinthini coloris, Abradatæ suo conjugi regi Susianæ. χιτῶνα πορφυροῦν ποδήρη στολίδωτον κάτω, καὶ λόφον ὑακινθινοβαφῆ; Tunicam purpuream colorem, in extrema ora rugatam, & conum hyacinthini coloris. *Macchab.* IV. 23. *Et acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & opes magnos.*

תכלת in textu consequitur ארגמן, Chaldæus ארגונא transfert, Arabs ارجوانا *Argiavana*, Septuaginta πορφύραν cum quibus consentit *Josephus*; & *Philo*, *Vulgatus*, *Hieronymus*, & reliqui veteres Interpretes *purpuram*. Purpuræ talares varii. Erat violacea, cærulea, & rubra. *Plinius* lib. IX. cap. 39. Nepos Cornelius, qui D. Augusti principatu obiit. Me inquit, juvene violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum veniebat; nec multo post rubra Tarentina. Huic successit dibapha Tyria quæ in libras denariis mille non poterat emi. Amethistus color præ ceteris celebratus in purpura. *Plinius* ibid. c. 38. Buccinum per se damnatur, quoniam fucum remittit. Pelagio admodum alli-

alligatur, nimiæque ejus nigritiæ dat austeritatem, nitoremque, qui quæritur, cocci. In permissis viribus alterum altero excitatur, aut astringitur, summa medicaminum in libras vellerum buccini ducenta pelagii cxi. Ita fit ametysti color eximius ille. Et lib. xxxvii. cap. 9. Indicæ absolutum felicis purpuræ colorem habent, ad hancque tingentium officinæ dirigunt vota. Fundit autem eum adspectu leniter blandum, neque in oculos, ut carbunculi, vibrat. Iterum lib. ix. cap. 41. Non est satis abstulisse gemmæ nomen amethystum, rursum absolutus inebriatur Tyrio, ut sit ex utroque nomen improbum, simulque luxuria duplex, & cum confecere conchylia, transire melius in Tyrium putant. Pœnitentia hoc primum debet invenisse, artifice mutante, quod damnabat inde ratione nata, notum quoque factum e vitio portentosis ingeniis, & gemina demonstrata via luxuriæ, ut color alius aperiretur alio suavior ita dictus, leviorque dictus. Idem lib. xxi. cap. 8. Alium in amethysto, qui in viola, & ipse in purpureum, quem janthinum appellavimus. Color purpureus præterea aliquando niger dicitur. *Virgilius* in Amello.

> Est etiam flor in pratis, cui nomen amello
> Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba.
> Namque uno ingentem tollit de cespite sylvam.
> Aureus ipse, sed in foliis quæ plurima circum
> Fundantur; violæ sublucet purpura nigræ.

Dioscorides cap. 99. bitumen quod nigrum est purpureum appellavit. ἔςι δὲ καλὴ ἡ πορφυροειδῶς ςίλβυσα, probatur purpuræ modo splendens. *Homerus* Iliad ἔλαβε πορφύρεος θάνατος. Omnia splendida, elegantia, venusta, & nitescentia vocantur purpurea, *Horatius* lib. iv. Od. i.

> Tempestivus in domo
> Pauli purpureis ales odoribus
> Commessabere maximi

Idem alibi

> Hic sale purpureo, vivaque nitentia lympha.

Virgiglius.

> Carmina purpurea candidiora nive.

Idem lib. i. *Georg.*

> Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.

Furius apud *Gellium*

> Ut fulica ipsa levis volitat super æquora classis
> Spiritus eurorum virides dum purpurat undas.

Gellius *purpurat*, sic interpretatur, ut idem sit, *quod nitescere facit*. *Cicero* in *Academic.* quæst. mare appellat *cæruleum* sed quando remis agitur, esse *purpureum* *Virgilius* iterum

> - - - Namque ipse decoram
> Cæsariem nato genitrix, lumenque juventæ
> Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.

Servius ad h. l. purpureum, pulcrum, floridum vocari dicit.

Catullus, quod *Homerus* in hymnis ἀγλαὸν ὄζον *Catullus purpureum ramum* reddit

> Candida purpureis ramis intexerat oris.

Columella

> - - - - frondes purpurat auro.

Color ruber tamen plerumqne dicitur *purpureus*. *Ovidius* de arte amandi lib. iii.

> Nec quæ bis Tyrio murice lana rubet.

Virgiglius Georg. lib. iii.

> - - - quamvis Milesia magno
> Vellera mutantur Tyrios incocta rubores.

Purpura rebus omnibus, quæ rubræ sunt comparatur. *Homerus* Iliade.

> - - - - ἄιματι δε χθὼν
> Δεύετο πορφυρέῳ
> Sanguine autem terra madebat purpureo.

Ovidius Amor. lib. i.

> Purpureus tenero pollice tange genas.

Et lib. iii.

> Illic purpureis condetur lingua labellis

Seneca Hypol. art. ii.

> Non ora tingens nitida purpureus rubor

Virgilius Eclog. 5.

> Pro molli viola, pro purpureo narcisso.

Ovidius de arte amandi lib. II.

> Plenaque purpureo subrubet uva mero.

Purpura pro ruboris varietate varie appellata; dicta est saturi coloris, & acuto rubore splendens & quasi fusca. *Plutarchus* in Catone; ἐπεὶ πορφύραν ἑώρα τὴν κατακόρος ἐρυθρὰν, καὶ ὀξεῖαν ἀγαπωμένην αὐτὸς ἐφόρει τὴν μέλαιναν. Cum purpuram saturi coloris, & acuto rubore splendentem in pretio videret esse, ipse fuscam & obtusam gerebat. *Cicero* pro *Sextio* *purpuram plebejam*, & *pæne fuscam* vocat. Secundum genus erat rubor floridus,

dus, & acuto lumine ſplendens, de qua *Plinius* lib. xxi. cap. 8. Hos, ſc. colores, animadverto tres eſſe principales; unum in cocco, qui in roſis micat; gratius nihil traditur aſpectu, & in purpuras Tyrias, dibaphaſque ac Laconicas. Et lib. ix. cap. 38. Pelagio admodum alligatur, nimiæque ejus nigritiæ dat auſteritatem illam nitoremque, qui quæritur cocci. In cocco itaque requirebatur nitor. Tertium genus genuina purpura Tyria, de qua *Plinius* ibid. Laus ei ſumma, color ſanguinis concreti, nigricanti aſpectu, idemque ſuſpectu re fulgens, unde & *Homero purpureus* dicitur *ſanguis*. Et cap. 36. Liquoris hic minimi eſt in candida veſte. Unde pretioſus ille bibitur nigricantis roſæ colore ſublucens. *Macrobius Saturn.* lib. II. de Auguſto purpuram emturo. Cum de Tyria purpura, quam emi juſſerat, obſcuritate quæreretur, dicente venditore: erige altius, & ſuſpice; his ſalibus uſus eſt. Quid? ergo ut me populus Romanus dicat bene cultum, in ſolario ambulaturus ſum? Hinc videtur, quod genuinus color purpuræ fuerit rubor ſaturatus, auſterus & nigricans, quæ ſolo murice tingebatur. *Ovidius* Amor. lib. III.

> Nec quæ bis Tyrio murice lana rubet

Martialis Epigr. lib. iv. ad Baſſum

> Nonniſi vel cocco madida, vel murice tincta
> Veſte nites, & te ſic dare verba putas.

Virgilius lib. IV. Æneid.

> - - - Tyrioque ardebat murice læna.

Hinc Tyria ſæpe appellatur purpura. *Virgilius* iterum Georg. lib. III.

> - - - Quamvis Mileſia magno
> Vellera mutantur Tyrio incocta rubore.

Tibullus Eleg. 6. lib. II.

> Illi ſelectos certent præbere colores,
> Africa puniceum, purpureumque Tyros.

Statius lib. III. Propemptico Metii Celeris

> Quæ pretioſa Tyros, qua purpura ſucco
> Sidoniis iterata vadis

Sarrana a צור *Tyrus*, quoque dicta; apud *Virgilium* Georg. lib. II. *Sarrano oſtro* dormire legitur, & apud *Juvenalem* tunica Jovis *Sarrana* dicitur; ad quæ verba Scholiaſtes vetus. Tunicam Jovis palmatam dixit, Tyria purpura infectam. Et *Servius* ad l. c. *Virgilii Sarrano oſtro*, ideſt Tyria purpura, quæ enim nunc Tyros dicitur, olim Sarra vocabatur. *Blattea* aliquando dicitur. *Aurelius Caſſiodor.* lib. I. Epiſt. 2. Cum blatta, quam noſtro cubiculo dare ſingulis annis conſueviſti, venire feſtina. *Diaconi* gloſſa *Blatta*, genus purpureum vermis. *Ælius Lampridius* in Heliogabalo. Paraverat igitur ſunes *blatta & ſerico, & cocco intortos*. *Eutropius* Breviar. libr. VII. Inuſitatæ luxuriæ ſumtuumque ut qui exemplo Caii Caligulæ, calidis & frigidis ſe lavaret unguentis, retibus aureis piſcaretur, quæ blatteis funibus extraheret. *Vopiſcus* in *Aureliano* pallium blatto-ſericum memorat. *Gregorius* Turonenſis lib. I. Hiſt. cap. 38. *blatteam tunicam*; Et *blatta ſerica* l. ult. *Cod. Theodoſ.* de Murileg. Honorius, & Arcadius Augg. l. 10. C. Juſtinianeo de Murileg. Lotas impoſterum ſerico blatte, & metaxa hujuſmodi ſpecies inferri præcipimus, viginti librarum auri condemnatione propoſita iis qui ſcrinium canonum tractant. Et l. 1. C. res væn. non poſſ. purpura, quæ blatta, vel oxiblatta, vel janthina dicitur. Hinc *Blattarii*, qui ſericas tingebant veſtes, & Blattifer, qui veſtes purpura infectas induebat. *Sidonius* Apollinar. lib. ix. Epiſt. ult.

> Blattifer vel quam tribuit ſenatus.

Idem ibid. Epiſt. 13.

> Rutilum toreuma byſſo
> Rutilaſque ferre blattas.

Et carm. v. verſ. 48.

> Attis mel, Phænis palmas, Lacedæmon olivum
> Pontus Caſtorea, blattam Tyrus, æra Corinthus.

Δίβαφα a Græcis quoque dicta, a Latinis bis tincta. Plinius lib. ix. cap. 29. Dibapha (ſc. conſule Cicerone) tunc dicebatur, quæ bis tincta eſſet, veluti magnifico impendio, qualiter nunc omnes pene commodiores purpuræ tinguntur. *Martialis* vocat vellus bis murice inquinatum. *Ovidius Amor.* lib. III.

> Nec quæ bis Tyrio murice lana rubet

Seneca in Hercule Oetæo Act. 2.

> Nec Sidonio mollis aheno
> Repetita bibit lana rubores.

Non bis tantum, ſed pluries interdum tincta; *Martialis* lib. II. Epigr. 29.

> Quæque Tyron toties epotavere lacernæ.

Plinius lib. ix. cap. 38. Quinis lana potat horis, rurſuſque mergitur carminata, donec omnem ebibat ſaniem. *Claudianus* lib. II. de Laudibus Stilichonis

> - - - mirere libens, ac ſuſcipe cinctus

Quos

Quos tibi divino mecum Tritonia duxit
Pectine, tincta simul reperito murice fila
Contulimus pensis, & eodem nevimus auro.

Erat & aliud purpuræ genus, quod duplici colore, sc. cocco, & Tyrio, qui *Hysginus* dicitur, tingebatur, de quo *Plinius* loquitur lib. IX. cap. 41. Non est satis abstulisse gemmæ nomen amethystum, rursum absolutus (leg. ablutus) inebriatur Tyrio, ut si ex utroque nomen improbum, simulque luxuria duplex, & cum confecere conchylia, transire melius in Tyrium putant. *Et paulo post*. Et genuina demonstrata via luxuriæ, ut color alius operiretur alio, suavior ita fieri, leviorque dictus. Quin & terrena miscere, coccoque tinctum Tyrio tingere, ut fieret hysginum. *Servius* ad lib. VII. *Æneid.*

Ipse quirinali trabea, cinctuque Gabino

Suetonius in libro de genere vestium, dicit tria esse genera trabearum, unum Diis consecratum, quod est tantum de purpura, aliud regium, quod est purpureum, & habet tamen aliquid album, tertium augurale de purpura, & cocco mixtum.

Hebræi omnes conveniunt ארגמן fuisse purpuram rubro colore infectam. *Aben Ezra* ad *Exod.* XXV. ארגמן כדמות אדום. Argaman colore rubro est. *Abarbanel* ad l. c. צבע אדום color ruber. *Maimonides* de Vasis Sanctuarii c. VIII. הארגמן הוא הצמר צבוע אדום. Argaman colore rubro est. Consentiunt etiam Græci, quorum ἀμόργη fuit Hebræorum ארגמן. Suidas in ἀμόργεια scribit esse χρώματος εἶδος ἀπὸ νήσου Ἀμοργοῦντος, speciem coloris ex insula Amorgan; quod confirmatur ab *Etymologo*, *Eustathio*, *Stephano* & aliis; a quibus dicitur hic color fuisse ruber, & purpureus. *Eustathius* Odyss. θ. ἀμόργη πορφύραν σημαίνουσα, amorge purpuram significat. *Etymologus* in voce ἀπομόρξατο scribit ἀμόργινα ἱμάτια esse τὰ πορφυρᾶ & ἀμόργη, εἶδος βοτάνης πορφυρᾶς. Nota est herba ἀργεμώνη Græcis, & argema *Plinio* dicta, cujus flores sunt rubri, punicei coloris. *Dioscorides* lib. II. cap. 208. Ἀργεμώνη ὅλον μὲν ἔστι ὅμοιον ἀργίᾳ μήκωνι τὸ δὲ φύλλον ἀνεμώνῃ ἔχει ὅμοιον. ἄνθος ἐσχισμένον καυλὸν φοινικοῦν. Argemone in totum sylvestri papaveri similis est; folia habet anemones, florem divisum, & caulum puniceum. *Plinius* lib. XXI. cap. 23. Sylvestri amplitudo major, latioribus foliis, flore phœniceo. Hanc errore ducti argemoneum putant, alii rursus papaver.

Argaman erat genuina purpura Tyria; quia Argaman per septuaginta, atque etiam apud autores Novi Testamenti per πορφύραν *purpuram* exponitur, uti videre est *Apocal.* XVII. 4. & XVIII. 12. Quinetiam *Syrus* in N. Testamento πορφύραν vertit ארגונא *Argavana*, i. e. *Argaman*; vid. *Marc.* cap. XV. 17. & *Johan.* XIX. 2. *Philo* & *Josephus* *Argaman* mare significare volunt, quia sanguine cochleæ, quæ ex mari desumebatur purpura tingeretur. *Philo* de congressu quærendæ eruditionis gratia, ὕδατος μὲν ἡ πορφύρα τὸ γὰρ τῆς βαφῆς αἴτιον ἐκ θαλάττης, ἡ ὁμωνυμοῦσα κογχύλη. Aquam vero repræsentat purpura, quia causa hujus tincturæ ex mari petitur, quæ alias conchylia dicitur. *Josephus* Antiquit. lib. III. cap. 8. ἥτε πορφύρα τὴν θάλασσαν, τῷ πεφοινίχθαι τῆς κόχλου τῷ αἵματι. Purpura mare significat, cum ex cochleæ sanguine tingatur. *Hieronymus* in Epist. ad Fabiolam. Purpura mari deputatur, quia ex ejus cochleolis tingitur.

Inter res pretiosissimas *Ezech.* cap. XXVII. 7. numeratur. Daniel Argaman ab Rege Assyriorum indutus fuisse dicitur *Dan.* V. Solis Regibus, & Pontificibus, & Consulibus teste *Plinio* permissa fuit purpura lib. IX. cap. 36. Huic fasces, securesque Romanæ viam faciunt, idemque pro majestate pueritiæ est. Distinguunt ab equite curiam: Diis advocatur placandis, omnemque vestem illuminat; in triumphali miscetur auro. Hinc a *Cassio* in oratione ad milites πορφύρα ἱερὴ *sacra purpura*, & ab Imperatoribus Theodosio, Arcadio, & Honorio Cod. lib. XI. Tit. VIII. *sacer murex* dicitur. Privatis purpura interdicta; L. III. Cod. *Theod.* & l. IV. Cod. Justin. de *vestibus holocaveris*. Sacerdotibus sacrificantibus permissa purpura. *Cicero* Epist. 9. lib. II. Proinde isti licet faciant, quos volent consules tribunos plebis, denique etiam Vatinii strumam sacerdotii διβάφῳ vestiant. Et Epist. 16. lib. II. Curtius noster dibaphum (*sc. auguratum*) cogitat, sed eum infector moratur. *Ovidius* lib. IV. Fast.

Ille purpurea canus cum veste sacerdos.

Nonnulla hic ex *Plinio* lib. IX. c. 26. de natura purpuræ & muricis ejusque tinctura describemus. Purpuræ (*inquit*) vivunt annis plurimum septenis. Latent sicut murices circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur verno tempore, mutuoque attrita lentorem cujusdam ceræ sali-

vant. Simili modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus. Liquoris hic minimi est in candida vena, unde pretiosus ille bibitur nigrantis rosæ colore sublucens. Reliquum corpus sterile. Vivas capere contendunt, (leg. Vivas captas contundunt) quia cum vita succum eum evomunt. Et majoribus quidem purpuris detracta concha auferunt; minores trapetis frangunt, ita demum rorem eum excipientes Tyrii. Præcipuus hic Asiæ, in Meninge Africæ, & Getulo littore oceani in Laconica Europæ. Huic fasces, securesque Romanæ viam faciunt, idemque pro majestate pueritiæ est. Distinguit ab equite curiam, Diis advocantur placandis, omnemque vestem illuminat, in triumphali miscetur auro; quapropter excusata & purpuræ sit insania. Sed unde Conchyliis pretia, queis virus grave in fuco, color austerus in glauco, & irascentis similis mari. Lingua purpuræ longitudine digitali, qua pascatur perforando reliqua conchylia; tanta duritia aculeo est. Aqua dulci necantur, & sicubi flumine immergitur alioqui captæ diebus quinquagenis vivunt saliva sua. Conchæ omnes celerrime crescunt, præcipue purpuræ: anno magnitudinem implent. Quod si hactenus transcurrat expositio, fraudatam profecto se luxuria credat, nosque indiligentiæ damnet. Quamobrem persequemur & officinas; ut tamquam in vita frugum nascitur ratio, sic omnes qui istis gaudent, præmia vitæ suæ calleant. Concharum ad purpuras & conchylia eadem quidem est materia, sed distat temperamento. Duo sunt genera, buccinum minor concha, ad similitudinem ejus buccini, quo sonus editur, unde & causa nomini, rotunditate oris in margine incisa. Alterum purpura vocatur, caliculatim procurrente rostro, & caliculi latere introrsus tabulato, qua proferatur lingua. Præterea elevatum est ad turbidinem usque aculeis in orbem septenis fere, qui non sunt buccino, sed utrisque orbes totidem quot habeant annos. Buccinum non nisi petris adhæret, circaque scopulos legitur. Purpuræ nomine alio pelagiæ vocantur. Earum genera plura pabulo & solo discreta. Lutensi putri limo, & algente enutritum alga vilissimum: utrisque melius Teniense in Tenei maris ora collectum, hoc quoque tamen etiamnum levius atque dilutius: calculosæ appellantur a calculo maris, mire apto conchyliis: & longe optimum purpuris. Dialutense, id est vario soli genere pastum. Capiuntur autem purpuræ parvulis rarisque textu veluti nassis in alto jactis. Inest in iis esca, clusiles, mordacesque conchæ, ceu mitulos videmus; has semineces, sed redditas mari arido hiatu reviviscentes appetunt purpuræ, porrectisque linguis infestant; at illæ aculeo extimulatæ claudunt sese, comprimuntque mordentia: ita pendentes aviditate sua purpuræ tolluntur. *Vitruvius* e regionum, & marium varietate variare murices & purpnras testatur. Quod legitur in Ponto, & Gallia, quod hæ regiones sint proximæ ad septentrionem, est atrum. Progredientibus inter septentrionem & occidentem invenitur lividum. Quod autem legitur ad Æquinoctialem, orientem & occidentem venitur violaceo colore. Quod vero meridianis regionibus excipitur, rubra procreatur potestate, & ideo hoc rubrum &c.

Capite 38. tingendæ purpuræ ratio a *Plinio* describitur. Capi eas post canis ortum, aut ante vernum tempus utilissimum; quoniam cum foetificavere, fluxos habent succos. Sed id tingentium officinæ ignorant, cum summa vertatur in eo. Eximitor postea vena, quam diximus, cui addi salem necessarium, sextarios ferme in libras centenas. Macerari triduo justum. Quippe major vis tanto quanto recentior. Fervere in plumbo singulisque aquæ amphoris centenas atque quinquagenas medicaminis libras æquari, ac modico vapore torreri, & ideo longinquæ fornacis cuniculo. Ita despumatis subinde carnibus quas hæsisse venis necesse est, decimo ferme die liquata cortina, vellus elutriatum mergitur in experimentum, & donec spei satis fiat, uritur liquor. Rubens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis, rursusque mergitur carminata, donec omnem ebibit saniem. Buccinum per se damnatur, quoniam fucum remittit. Pelagio admodum alligatur, nimiæque ejus nigritiæ dat austeritatem illam nitoremque qui quæritur cocci. Ita permixtis viribus alterum altero excitatur aut astringitur. Summa medicaminum in libras vellerum, buccini cc. pelagii cxi. Ita fit amethysti color eximius ille. At Tyrius pelagio simul satiatur immatura viridique cortina. Mox permutatur in buccino. Laus ei summa color sanguinis concreti, nigricans aspectu, idemque suspectu refulgens. Unde & *Homero* purpureus dicitur sanguis.

Non solum murice, sed herbis aliquando purpura tingebatur. *Plinius* lib.

xxi.

xxi. cap. 8. Transalpina Gallia herbis Tyrium, atque Conchylium tingit. Ex Sandice Indica infecta purpura celebratissima præ ceteris fuit apud veteres. *Vopiscus* in *Aureliano*. Meministi fuisse in templo Jovis optimi Maximi Capitolini pallium breve purpureum, lanestre, ad quod cum matronæ, atque ipse Adrianus jungerent purpuras suas, cineris specie decolorari videbantur ceteræ, divini comparatione fulgoris. Hoc munus Rex Persarum ab Indis interioribus sumptum Aureliano dedisse perhibetur scribens: sumæ purpuram, qualis apud nos est. *Et post pauca*. Dicitur enim Sandix Indica talem purpuram facere, si curetur. De Sandyce mentionem facit *Virgilius* Eclog. iv.

> Ipse sed in pratis aries, jam suave rubenti
> Murice, jam croceo mutabit vellera luto
> Sponte sua Sandyx pascentes vestiet agnos

Sandyx, cinnabaris, dicta est rubia, quod instar Sandycis, cinnabarisque pannos rubro imbuat colore. *Plinius* lib. xxxv. cap. 6. ignoravit rubiam Sandycem dici. Sandycha (*inquit*) quomodo fieret, diximus. Fit & adulterina ex cerussa in fornace cocta. Color esse debet flammeus. Pretium in libras asses quini. Hæc si torreatur æqua parte rubrica admista Sandycem fieri. Quanquam animadverto *Virgilium* existimasse herbam id esse illo versu.

> Sponte sua Sandyx pascentes vestiet agnos.

Virgilius Sandycum pro herba non posuit; sed hoc intellexit, eam fore rerum omnium felicitatem, si sponte sua colores in ovium velleribus nascerentur, & inter pascendam lanæ colorarentur, neque id pastu Sandycis fieri optat, sed vult fore ut sponte lanæ Sandycis colorem contrahant, non detonsæ, sed in ipsis agnorum tergoribus, dum pascantur. *Hesychius* arborem interpretatur fruticis instar, qui cocco similem colorem facit. σάνδυξ δένδρον θαμνῶδες, ὃ τὸ ἄνθος χροιὰν κόκκῳ ἐμφερῆ ἔχει ὡς σωσύβιος. Qualis sit hæc *Hesychii* arbor, Botanicos adhuc latet. Rubia a *Theophrasto* Histor. lib. ix. cap. 14. describitur. τὸ δὲ ἐρευθέδανον καὶ φύλλον ὅμοιον κιττῷ πλὴν στρογγυλότερον. φύεται δ' ἐπὶ τῆς γῆς ὥσπερ ἄγρωστις. φιλεῖ δὲ καὶ καλίσκια χωρία &c. ἔνιαι δὲ ἰδιόμορφοί τινες. ὥσπερ ἥτε τοῦ σκορπίου καλουμένου, καὶ ἡ τοῦ πολυποδίου ἡ μὲν γὰρ ὁμοία σκορπίῳ. καὶ χρησίμη δὲ πρὸς τὴν πληγὴν αὐτοῦ καὶ πρὸς ἄλλ' ἄττα. ἡ δὲ τοῦ πολυποδίου. δασεῖα, καὶ ἔχουσα κοτυληδόνας ὥσπερ αἱ τοῦ πολύποδος πλεκτάναι. καθαίρει δὲ κάτω. κἂν περιάψηταί τις ὥς φασιν, ἐμφύεσθαι πολύπουν. ἔχει δὲ φύλλον ὅμοιον τῇ πτερίδι τῇ μεγάλῃ. καὶ φύεται ἐν ταῖς πέτραις. πασῶν δὲ τῶν ῥιζῶν, αἱ μὲν πλείω χρόνον, αἱ μὲν ἐλάττω διαμένουσιν. Rubra folio ederæ, rotundiori tamen consistit, nascitur humi, caulis modo graminis. Loca amat umbrosa, ciet urinam. Qua de causa ad lumborum & coxæ dolores ea utuntur. Non desunt & quæ forma quadam peculiari spectentur, ut nepæ vocatæ radix, atque fidiculæ. Altera enim speciem scorpionis repræsentat, & utilis ad ejus ictum, & ad alia quædam habetur; fidiculæ vero hirsuta, & acetabulis cavernosa, ceu polypodum cirri, Purgare inferius apta est. Ubi quis eam contigerit, polypum innasci affirmant. Folium filicis magnæ proximum est. Nascitur in petris. Radicum vero omnium aliæ plus, aliæ minus durant. Memorat & describit quoque *Dioscorides* lib. III. cap. 160. ἐρυθρόδανον ἢ ἐρευθόδανον, ἔνιοι μὲν τεύθριον καλοῦσι. ῥίζα δὲ ἐστιν ἐρυθρὰ, βαφική ἡ μὲν τις ἀγρία, ἡ δὲ σπαρτὴ, ὡς ἐν Θαβάνῃ τῆς Γαλιλαίας (legunt alii Γαλλίας) καὶ Ῥαβαίνῃ τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐν Καρίᾳ μεταξὺ τῶν ἐλαίων σπειρόμενον, ὥσπερ ἐν ταῖς ἀρούραις. ὠφελίμως δὲ σπείρεται (vetus addit καὶ κηπεύεται) διὰ τὸ γένεσθαι ἐκ τούτου πλείστην πρόσοδον. Εἰσὶ μὲν αὐτοῦ οἱ καυλοὶ τετράγωνοι, μακροὶ, τραχεῖς, ὅμοιοι τοῖς τῆς ἀπαρίνης, κατὰ πάντα δὲ μείζονος, καὶ ῥωμαλεώτεροι, ἔχοντες ἐκ διαστημάτων τὰ φύλλα καθ' ἕκαστον γόνυ, ὥσπερ ἀστέρας εἰς κύκλον περικείμενα, καρπὸν στρογγύλον τὰ πρῶτα χλωρὸν, εἶτα ἐρυθρὸν, εἶτα πεπαινόμενον μέλανα. ῥίζα λεπτὴ, μακρὰ, ἐρυθρὰ, διουρητική. ὅθεν ἰκτερικοῖς μετὰ μελικράτου πινομένη βοηθεῖ ὀσχιαδικοῖς τε καὶ παραλελυμένοις. ἄγει δὲ οὖρα πολλὰ καὶ παχέα ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ αἷμα. Rubia, Græcis Erythrodanum, sive Ereuthodanum, aliquibus teuthrion vocatur. Radix est rubra tingendo idonea, una quidem sylvestris est, sativa altera, ut in Thebaica Galilææ (Galliæ) & Ravennæ in Italia, sed & in Caria inter oleas seritur, velut in arvis; utiliter autem colitur, quod multo polleat quæstu, ex eaque amplissimus redditus percipiatur. Sunt ei caules quadranguli, longi, asperi, quales aparinæ, sed omni ex parte majores, atque robustiores, foliis in orbem per intervalla; nempe circa singula genicula, stellæ modo decussatim radiantis, semine rotundo, inter initia viridi, mox rubro, ac postremo cum emarcuerit, nigro. Radix est tenuis, longa, ru-

bra, ciendæ urinæ vi prædita, qua de causa arquatis auxiliatur, pota cum aqua mulsa. Itemque ischiadicis ac paralyticis, crassam porro ac copiosam urinam pellit, ac interdum etiam sanguinem. *Plinius* lib. XIX. cap. 3. Inprimis rubia tingendis lanis & coriis necessaria. Laudatissima Italica, & maxime suburbana, & omnes pene provinciæ scatent ea. Sponte provenit, seriturque similitudine erviliæ. Verum spinosus ei caulis; geniculatus hic est, quinis circa articulos in orbe foliis. Semen ejus rubrum est.

Sequitur in textu תולעת שני *Tholaath Schani*; *Chaldæus* vertit צבע זהורי *lanam coccineam*; septuaginta κόκκινον, *coccinum*, & κόκκινον διπλοῦν *coccinum duplum*; *Vulgatus coccum bis tinctum*. *Josephus* aliquando κόκκον, & aliquando φοινικοῦν. *Arabs* صباغ القرمز *colorem alkermes*. *Aquila* διάφανον. *Symmachus* διάβαφον. Coccinum, quod esset rubro colore, sæpe purpureum dicitur. Eadem vestis, qua Christus a Judæis fuit indutus, quam *Matthæus* cap. XXVII. vers. 28. appellat χλαμύδα κοκκίνην *clamidem coccineam*, a *Marco* XV. 17. & a *Joanne* XIX. 11. πορφύρα, & ἱμάτιον πορφυροῦν *purpura, & vestimentum purpureum* appellatur. Constat, coccineum colorem fuisse rubrum, rubore florido, & acuto lumine splendentem instar micantis rosæ. *Plinius* lib. XXI. cap. 8. Unum in cocco qui in rosis micat. At purpura rubra fuit instar nigricantis rosæ, aut sanguinis concreti, ut mixta fuerit ex austera aliqua nigritia, & nitente rubore.

Coccineus color cocco tingebatur. *Horatius* lib. II. Sat. 16. *cocco tinctam vestem*, & *Martialis* lib. VI. Epist. ad Bassum *cocco madidam* appellavit. *Plinius* lib. XXII. cap. 2. Jam vero infici vestes scimus admirabili fuco. Atque ut sileamus, Galatiæ, Africæ, Lusitaniæ granis, coccum (*leg.* Lusitaniæ cocci granum) Imperatoriis dicatum paludamentis. Coccus est fructus rotundus instar lentis, qui crescit circa fruticem ilicis; succus ejus facillime corrumpitur, & in vermem mutatur, qui aufugit, nisi morte præveniatur; Hinc κόκκος dicitur *vermiculus*, Græce σκώληξ; & Lexicon Græc. Lat. *Cyrilli* κόκκος βάμμα *vermicula*. *Plinius* lib. XXIV. c. 2. Est autem genus (*cocci*) ex eo in Attica fere, & Asia nascens, celerrime in vermiculum se mutans, quod ideo scolecion vocant. *Pausanias* in Phocicis. τὴν δὲ θάμνον ταύτην Ἴωνες μὲν καὶ τὸ ἄλλα ἑλληνικὸν κόκκον Γαλάται δὲ οἱ ὑπὲρ φρυγίας φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ σφισὶν ὀνομάζουσιν ὗς. ἔστι αὐτὴ μέγεθος μὲν ἡ κόκκος κατὰ τὸν ῥάμνον καλούμενον, φύλλα δὲ μελάντερα μὲν καὶ μαλακώτερα ἢ ἡ σχοῖνος. τὰ μέντοι ἄλλα ἐοικότα ἔχει τῇ σχοίνῳ. ὁ δὲ αὐτῆς καρπὸς ὅμοιος τῷ καρπῷ τῆς στρύχνου. μέγεθος ὀρόβου. γίνεται δὲ τοι ἐν τῷ καρπῷ τῆς κόκκου βραχὺ ζῷον τοῦτο εἰ ἀφίκοιτο, ἐς τὸν ἀέρα πεπανθέντος τοῦ καρποῦ, πέτεται αὐτίκα, καὶ ἐοικὸς κώνωπι φαίνοιτο ἄν. νῦν δὲ πρότερον πρὶν τὸ ζῷον κινηθῆναι. συλλέγουσι τῆς κόκκου τὸν καρπὸν καὶ ἐστὶ ἐρίοις ἡ βαφὴ τὸ αἷμα τοῦ ζῴου. Fruticem hunc Jones, & reliqui Græci coccum, Galatæ, qui super Phrygiam sunt, patria voce *hys* nominant. Crescit ad magnitudinem Rhamni, folio nigriore, & molliore quam lentiscus, in reliquis lentisco similis, ejus fructus solani fructui similis ervi magnitudine. Gignitur in cocci fructu pusillum animal; id si maturo fructu in aerem exilierit; statim volucre fit, culici simile. Sed antequam concipiatur animal, cocci fructum legunt. Adhibetur sanguis animantis ad tingendam lanam. Hoc animal Arabice قرمز *Kermes* appellatur. *Sariph*. Alkermes, nomen animalis incidentis super ilicem, quæ est species quercus mediocris. *Alcmanus*. Alkermes color Armenius, qui exprimitur e vermibus, in quorum visceribus latet. Alii in *Abenbitare*. Alkermes est animal, quod in spinosa planta generatur, & in arbusto, ex quo sulphurata fiunt ad ignem accendendum, mediæ magnitudinis inter herbam, & fruticem, ramis multis sed tenuibus. Hoc autem animal instar lentis est initio, valde parvum, sed augere non desinit, donec ciceris magnitudinem assequatur. Cocci granum *Plinius* κοσκύλιον vocat; κοσκυλλεῖν proprie est *minutias excrescentes præsecare*. *Hesychius* exponit τὰ τῶν βυρσῶν περικόμματα *pellium minutal*. Idem. κοσκυλμάτια τῶν βυρσῶν τὰ σμικρότατα περικόμματα Coriorum minima minutaque præsegmina. Describitur a *Plinio* lib. XVI. cap. 8. Omnes tamen has ejus dotes illex solo provocat cocco. Granum hoc, primoque ceu scapus fruticis parvæ aquifoliæ ilicis, cusculium vocant, pensionem alteram tributi pauperibus Hispaniæ donat. Gignitur & in Galatia, Africa, Pisidia, Cilicia. A Cl. *Bodæo Stapel* in suo commentario ad *Theophrasti* lib. III. cap. 16. hic locus sic emendatur. *In antiquo nostro Veneto legitur:* Omnes tamen has ejus dotes ilex solo provocat cocco. Granum hoc, pri-

moque ceu ſpectes frutices parvos aquifoliæ ilicis, quiſquilium vocant: penſionem alteram tributi pauperibus Hiſpaniæ donati &c. *In vetuſtiſſimo Thuanina Bibliothecæ ſcriptum eſt Codice*. Granum hic primoque ceu ſcaptes fruticis parvi aquifoliæ ilicis. Corrigunt *Turnebus*, & *Salmaſius*. Granum hoc primoque ceu ſcabies fruticis parvi, aquifoliæ ilicis coſcylium vocant. *Quiſquilium* in antiquo legitur. *Quiſquiliæ Feſto* quicquid ſurculorum foliorumque cadit ex minutis arboribus. *Cæcilius*

> --- Quiſquilias volantes, venti ſpolia memoraſti modo.

Nævius in togularia.

> --- Ac deturba te ſaxo, quiſquiliæ, non homo.

Dioſcorides lib. IV. cap. 48. Κόκκος βαφική, θάμνος ἐστὶ μικρὸς, φρυγανώδης, ᾧ πρόσκειται οἱ κόκκοι ὡς φακοὶ, οἵ τινες ἐκλεγόμενοι συντίθενται ἀρίστη μὲν ἐστιν ἡ Γαλατικὴ καὶ ἡ Ἀρμενιακὴ, ἔπειτα ἡ ἐν Ἀσίᾳ δ' ἡ Κιλίκιος. ἐσχάτη μὲν πασῶν ἡ ἐν Ἱσπανίᾳ. Et ad finem capitis. γίνεται μὲν ἡ ἐν Κιλικίᾳ ἐν τοῖς δρυσὶν ὁμοίως κοχλίᾳ μικρῷ ἣν αἱ τῇ δὲ γυναῖκες τῷ στόματι ἀναλέγουσαι κόκκον καλοῦσιν. Coccus, quo tingitur, frutex eſt, parvus ex cremiorum genere, cui grana ſeu lentes adhærent, quæ quidem exemta, decerptaque reponunt. Optimum gignitur in Galatia, & Armenia, denique in Aſia, & Cilicia, omnium poſtremum, quod in Hiſpania provenit &c. Naſcitur porro in Cilicia in quercubus, exilis cocleæ ſimilitudine, quod illius regionis fœminæ coccum vocant, & ore legant: *Serapio* cap. 311. Chermes eſt arbuſtum quod adminiſtratur ad accendendum ignem, & eſt medium inter arborem & herbam, cujus rami ſunt multum ſubtiles, ſuper quos ſunt grana rotunda, ſimilia lenticulæ, quæ colliguntur, & reponuntur, & conſervantur, & conficiuntur ad tingendum &c. Et melius granum eſt illud, quod defertur ex terris, quæ dicuntur Galates, & Andabaſi, & ex Armenia, & ſecundum eſt illud de Siana, & deterius omnibus eſt ab Hiſpania. *Petronius* Hiſpanicum coccum, quod a ceteris vituperatur.

> Heſpericum coccum laudabat miles; eadem
> Quæſitus tellure nitor certaverat oſtro.

Fortaſſe de cocco Luſitaniæ, quæ Hiſpaniæ provincia fuit, locutus eſt *Petronius*, qui maxime a *Plinio* lib. IX. cap. 41. Coccum Galatiæ rubens granum circa Emeritam Luſitaniæ in maxima laude eſt. *Theophraſtus* quoque lib. III. cap. 16. meminit plantæ, quæ coccum producit. Ὁ δὲ πρῖνος φύλλον μὲν ἔχει δρυμῶδες, ἔλαττον δὲ ἐπακανθίζον. τὸν δὲ φλοιὸν, λειότερον δρυός; αὐτὸ δὲ τὸ δένδρον μέγα, καθάπερ ἡ δρῦς ἐὰν ἔχει τόπον καὶ ἔδαφος. ξύλον δὲ πυκνὸν, καὶ ἰσχυρὸν. βαθύῤῥιζον δὲ ἐπιεικῶς καὶ πολύῤῥιζον. καρπὸν δὲ ἔχει βαλανώδη. μικρὰ δὲ ἡ βάλανος περικαταλαμβάνει δὲ ὁ νέος τὸν ἔνον, ὀψὲ γὰρ πεπαίνει. διὸ καὶ διαφορεῖν τινὲς φασι. φέρει δὲ καὶ παρὰ τὴν βάλανον κόκκον τινα φοινικοῦν. Ilex folio roboris eſt; verum minori, aculeatoque, cortice leviori, quam robur. Arbor ipſa magna aſſurgit, modo roboris, ſi locum ſolumque adipiſcatur idoneum: radix alta admodum, atque multiplex. Fructus glandoſus, ſed glans ipſa puſilla eſt. Veterem novus occupat; nam ſero matureſcit. Quamobrem biſera hæc a nonnullis exiſtimata eſt. Fert præter glandem, granum quoddam puniceum. Videtur hæc arbor innotuiſſe etiam *Straboni* lib. III. Geographiæ, ubi meminit χαμαιζήλου δρυὸς *parvæ ac humilis quercus*, τρέφεται δὲ βαλάνῳ δρυΐνῃ φυομένῃ κατὰ θαλάσσης, χαμαιζήλῳ τινὶ παντάπασι δρυὶ, ἃ δρότατον δ' ἐκφερούσῃ καρπόν. ἥπερ καὶ ἐν τῇ γῇ πολλὴ φύεται κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, ῥίζας μὲν ἔχουσα μεγάλας, ὡς ἂν τελείας δρυὸς ἐξῃρημένη δὲ ἐκ θάμνου ταπεινῆς ἧττον. τοσοῦτον δ' ἐκφέρει καρπὸν, ὥστε μετὰ τὴν ἀκμὴν πλήρη τὴν παραλίαν εἶναι, τήντε ἐντὸς καὶ τὴν ἐκτὸς στηλῶν ἣν ἐκβάλλουσιν αἱ πλήμμαι. ἡ ἐντὸς στηλῶν ἐλάττων ἀεὶ καὶ μᾶλλον εὑρίσκεται, λέγει δὲ ὁ Πολύβιος καὶ μεχρὶ τῆς Λατίνης ἐκπέμπειν τὴν βάλανον ταύτην εἰ μὴ ἄρα φησὶ ἡ σαρδὼ φέρει καὶ ἡ πλησιόχωρος ταύτῃ. Veſcuntur glande quercum (Thynni) quæ ad mare naſcitur, magna radice, ut quercus perfectæ. A terra minus attollitur, quam humilis aliqua frutex, tantum autem fert fructus, ut poſt maturitatem, littus maris intra extraque columnas oppleatur, eo alluvie ejecto: ſemper tamen minor invenitur, quæ infra columnas naſcitur. Polybius tradit, hanc glandem ab Hiſpanis etiam in Latium uſque mitti, niſi forte Sardia eam generet, & vicina loca. *Polybii* locum *Athenæus* refert lib. VII. Πολύβιος δ' ὁ Μεγαλοπολίτης ἐν τετάρτῃ καὶ τριακοστῇ ἱστοριῶν περὶ τῆς ἐν Ἰβηρίᾳ Λυσιτανίας χώρας διαλεγόμενος φησὶν. ὅτι τὴν βάλανοι εἰσὶ κατὰ βάθος ἐν τῇ αὐτόθι θαλάττῃ πεφυτευμέναι, ὧν τὸν καρπὸν σιτουμένοις τοῖς θύννοις πιαίνεσθαι. Polybius Megalopolitanus lib. 34. Hiſtor. de Luſitania Hiſpaniæ regione tractans, ſcribit in profundo maris, quo alluitur, glandiferas quercus

cus gigni, quarum fructu Thynni veſcuntur, & pingueſcunt.

Nonnulli putarunt coccinum & hyſginum eundem eſſe colorem, ſed tota antiquitas diſtinxit inter coccum & hyſginum. *Plinius* lib. IX. cap. 41. Quin & terrena miſcere, coccoque tinctum Tyrio tingere, ut fieret hyſginum. Coccum Galatiæ rubens granum, ut dicemus in terreſtribus, aut circa Emeritam Luſitaniæ in maxima laude eſt. Si cocco tinctum Tyria purpura tingebatur (ut ait Cl. *Bodæus Stapel* ad l. c. *Theophraſti*) color hyſginus inter purpureum & coccinum fuerit oportet: ut autem ex coccino purpura ſupertincta fiebat hyſginum; ſic purpureus color aliquando parabatur ex creta infecta, rubra radice quam ἐρυθρόδαμον vocant ex hyſgino. *Vitruvius*: Fiunt etiam purpurei colores infecta creta rubra radice, & hyſgino. *Paulus* quoque Juriſconſultus hyſginum a cocco diſtinguit. Vetus Epigramma Myrixi nondum editum

> Τὰ κόκκῳ βαφθέντα, καὶ ὑσγίνοιο θέεισα
> Καὶ τὰς ναρδολιπεῖς ἀλλοτρίους πλοκάμους.
> Veſtes meſſorias tinctas ex hyſgino & cocco
> Alienoſque tortos crines nardo pingunt.

Cum inter purpureum & coccinum hic color ſit, non mirum alios pro cocco, alios pro purpura hyſginum uſurpaſſe. *Heſychius*: βυσὸς χρῶμα ἀντὶ τῆς ὕσγης παραλαμβανόμενον. Hyſginum magis ad purpuram quam ad coccum inclinabat. *Suidas*: ὕσγινος βάμματος εἶδος τὰ κόκκοιο βαφέντα, καὶ ὑσγίνοιο θέεισερα. Sunt, qui ὑσγινοβαφῆ hyſgino tincta, violacei coloris eſſe volunt. Sunt alii, qui hyacinthum eſſe volunt ὕσγην. Sed errant utrique. Conſtat enim hyſginum purpureum rubrum, aut cocci fere colorem habere, quod probatur ex loco jam citato Heſychii: βυσὸς χρῶμα ἀντὶ τῆς ὕσγης παραλαμβανόμενον. βύσινα πορφυρᾶ Byſtos color, qui pro Hyſgino uſurpatur, Byſſina purpurea dicuntur. *Nicander* in Theriacis de ariſtolochia herba loquens, ἄνθεα δ' ὑσγίνῳ ἐνερεύθεται Floribus hyſgino rubris. Ariſtolochiæ flores purpureos eſſe botanici omnes aſſerunt. Ad hunc locum Scholiaſtes. ὕσγινον φυτόν ἐστι ξανθὸν τῷ χρώματι ὅθεν ὑσγινοβαφῆ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ βεβαμμένα Hyſginum planta eſt ruffo colore, unde hyſgino tincta dicuntur, quæ hoc colore ſunt infecta. Hyſginum vel purpureum, vel proxime ad purpureum accedit teſte *Plinio* lib. XXXV. 6. ubi ſcribit laudari Puteolanum purpuriſſum potius quam Tyrium, aut Getulicum. Cauſa eſt (*inquit*) quod hyſgino maxime inficitur, cogiturque rubiam ſorbere.

Ælianus lib. IV. cap. 46. Animal. refert in India inveniri quædam animalia prælongis pedibus, quæ canthari magnitudinem referrent, ex quibus tingeretur illa purpura, quæ Perſarum Regi mittebatur. καί τοί γε λέγεται τῆς ἐσθῆτος δοκεῖ θαυμαστοί, καὶ ἀντικειμένη γε τοῖς Περσῶν ἐπιχωρίοις κρατεῖ κατὰ πολύ, καὶ ἐκπλήττει, ὡς φησὶ Κτησίας. ἐπεὶ καὶ τῶν ᾀδομένων τῶν Σαρδιανικῶν ὀξυτέρα τέ ἐστι καὶ τηλαυγεστέρα. Et eam mirantur Perſæ, & patriis ſuis veſtibus anteponunt pulchritudine, & pretio ut ait Cteſias; nam vel celebribus illis Sardianis floridior, & ſplendidior eſt.

תולעת שני ſæpe citatur in Scriptura, ſc. *Exod.* XXV. 26. 35. 36. 37. 39. *Levit.* XIV. *Num.* IV. & XIX. Aliquando legitur. תולעת שני, ut *Lev.* XIV. Sæpe etiam ſolum תולעת ſine adjuncto שני deprehenditur. Ut *Eſai.* I. XVIII. & *Nahum* II. IV. Aliquando שני abſque תולעת legitur, uti *Geneſ.* XXXVIII. *Joſ.* II. II. *Sam.* I. *Eſai.* I. 18. *Jerem.* IV. 30. *Cantic.* IV. 3. *Proverb.* XXXI. 21. Sed quocumque modo legatur, ſive תולעת שני ſive שני תולעת, ſive תולעת, ſive שני eundem colorem deſignat. Sæpiſſime in Scriptura per תולעת vermis ſignificatur, ut *Exod.* XV. 20. *Deuteron.* XXV. 39. *Eſai.* XIV. 2. & LXVI. 24. *Jonæ* IV. 7. *Tob.* XXVIII. 6. *Pſal.* XXII. 6. Præter vermem deſignabat תולערז *colorem* quod non ſolum probari poteſt ex locis, ubi ſit mentio de re Veſtiaria ſacra de Tabernaculo &c. ut *Exod.* XXV. & XXVI. & XXXVIII. XXXIX. *Levit.* XIV. *Numer.* IV. 19. Sed etiam ex *Eſai.* I. 18. אם יראימו כתולעת. *Si rubra fuerint* (*peccata veſtra*) ut *Tholaath*; & *Nahum* II. 4. אנשי חיל מתלעים *viri fortes coccinati*, i. e. coccino veſtiti. Ubi *Raſchi*. לבושים בבגרים צבועים בתולעת שני veſtiti veſtibus tinctis cocco. Bellatores decere colorem rubrum, ſanguineum purpureum, aut coccineum docet *Philoſtratus* in epiſtolis de *Lacedæmoniis*. Οἱ Λακεδαιμόνιοι φοινικοβαφεῖς ἐνδύοντο θώρακας, ἢ ἵνα ἐκπλήττωσι τοὺς πολεμίους τῷ φοβερῷ τῆς χροιᾶς, ἢ ἵνα ἀγνῶσι τὸ αἷμα τῇ κοινωνίᾳ τῆς βαφῆς. Lacedæmonii puniceis induuntur thoracibus, ut aut hoſti timorem incuterent terribilitate coloris, aut ut ſanguinem non agnoſcerent ob ſimilitudinem coloris. Vid. *Cragius*, *Meurſius* in Miſcell. Lacon. lib. II. cap. 19. *Bayſius* de re veſtiaria &c.

Qualis fuerit color *Tholaath*, nunc dicendum erit. *Abarbanel* in Legem Parascha *Thruma* nativum hunc existimat colorem. הוא משי שהוא נארה כפי תולרתי ואין לו צבע אחר. Et *Tholaath Schani* est sericum sua natura elegantissimum, nec habet alium colorem. *Aben Ezra* ad *Exod*. XXV. 4. הוא ארום רק איננו מצבע הארגמן ובעבור תולעת שני אמר רבים כי הוא משי Rubrum est, sed non ut color Argaman. Ideoque multi dicunt *Tholaath Schani* esse sericum. Fuisse rubrum exsertis verbis docet. *Es*. cap. I. 18. אם יראימו כתולעת כצמר יהיו. *Si rubra fuerint* (*peccata vestra*) *ut Tholaat*, *erunt* (*alba*) *instar lanæ*. Non solum rubrum, sed etiam coccineum designavit colorem. Septuaginta enim reddunt κόκκινον & φοινικῶν, *Vulgatus* coccinum. *Josephus* aliquando φοίνικα puniceum appellat Antiq. lib. III. cap. 8. & aliquando κόκκον de bello Jud. lib. IV. cap. 6. Coccinum & phœniceum idem designat. *Philo* quoque de vita Mosis lib. III. & de congressu erudit. gratia κόκκινον. Idem *Arabs* sensit interpretando قرمز Kermes, & cum articulo القرمز Alkermes, quod Arabibus nihil aliud est quam coccinum. In novo Testamento quoque ubique *Tholaath* per κόκκινον exprimitur, sicuti *Thecheleth* per ὑάκινθον, & *Argaman* per πορφύραν, Nam in veteri Testamento, ubi deprehenditur ארגמן ותולעת שני Spiritus Sanctus in Novo habet πορφύραν καὶ κόκκινον *Apocal*. XVII. 4. & XVIII. 16. *Paulus* ad Hebræos IX. 19. ubi docet Mosen sumsisse κόκκινον καὶ ὕσσωπον respicit ad *Exod*. XXIV. 6. & ad *Levit*. XIV. 49. ubi in Hebræo legitur שני תולעת ואזוב. Altera voce שני, cui aliquando תולעת præponitur, aliquando postponitur, & quæ aliquando separatim invenitur, uti supra dictum est, coccinum exprimitur. Reperitur etiam in plurali numero שנים ut *Esai*. cap. I. 18. *Prov*. XXXI. 21. Septuaginta fere semper שני & שנים de *duobus* ac *duplicibus* explicarunt, & interpretantur non tantum per διανενησμένον, κεκλωσμένον, κλωστόν, sed per διπλῶν & διστάς. Idcirco תולעת שני *Exod*. XXV. 5. exprimunt per κόκκινον διπλῶν. Et *Exod*. XXVI. 6. κόκκινον διπλῶν διανενησμένον. Et ibid. XXVI. 31. & XXVII. 17. Et *Levit*. XIV. κεκλωσμένον κόκκινον Ibid. vers. 19. κόκκινον κλωστόν. Non solum transtulerunt per κλωστόν, κεκλωσμένον, aut διανενησμένον, sed addiderunt τὸ διπλῶν, ut *Exod*. XXXV. 6. κόκκινον διπλῶν διανησμένον *coccinum duplum retortum*. *Schani* non *duplicia*, multo minus *retortum*, aut *netum*, quale est κλωστόν, aut διανενησμένον significat, quod non per שני sed per vocem משזר exprimitur, ut *Exod*. XXXIX. 24. תולעת שני משזר *vermiculum cocci retortum*. Quod probatur ex *Esai*. cap. I. 18. אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. *Si peccata vestra fuerunt sicut Schanim* (i. e. rubra instar coccini, nam de colore ארום *rubro* ibi agitur) *alba fient sicut nix*. Et ex *Cantic*. IV. 3. כחוט השני שפתותיך *Ut filum* Schani *sunt labia tua*. Sc. rubra sicut coccinum. Rubentia labia instar purpuræ aut coccini laudantur in virginibus. *Ovidius* Amor. lib. III.

> Illic purpureis condetur lingua labellis.

Septuaginta quoque שני *Genes*. XXXVIII. 27. 30. Jos. II. 18. 21. 2. *Sam*. 24. *Jerem*. IV. 30. *Cantic*. IV. 3. ubi reperitur absque *Tholaath*, uti *Vulgatus* reddunt κόκκινον coccinum.

Color hic coccineus fuit pretiosissimus. *Plinius* lib. XXII. c. II. Imperatoriis enim dicatum erat paludamentis. *Isidorus:* Paludamentum pallium fuit Imperatorum, cocco, purpura, & auro distinctum. *Ælius Lampridius* in *Alexandro Severo*. Chlamyde coccinea usus est. Hoc solum Imperatorium habuit, quod lacernam coccineam accipiebat. *Martialis* testatur calceum coccineum fuisse Patriciorum ornamentum.

> Coccina non læsum cingit aluta pedem.

Isidorus in Origin. lib. XIX. scribit coccinum plerumque purpuræ intextum fuisse. Trabeam esse speciem togæ ex purpura & cocco, qua operti Romanorum reges initio procedebant. Magnates cocco sive purpura induebantur. *Martialis*

> Non nisi vel cocco madida, vel murice tincta
> Veste nites, & te sic dare verba putas.

Juvenalis

> - - - Cave hunc quem coccina læna
> Vitari jubet, & comitum longissimus ordo

Martialis iterum

> Cum sibi redire de patruelibus fundis
> Ducent, acclamat coccinatos Euclides.

Idem

> Qui coccinatos non putat viros esse
> Amethystiasque mulierum vocat vestes.

Coc-

Coccinum pretiosum munas habebatur. Idem

Coccina famosæ donas, & Janthina moechæ.

Sacerdotum erat ornamentum. Augurum enim vestimentum erat de cocco & purpura. *Dionysius Halicarn.* lib. VI. scribit Salios gestasse Τηβέννας non solum περιπορφύρους, sed etiam φοινικοπαρύφους, Phœniceis, coccineis trabibus distinctas -- *Tertullianus* de pallio cap. IV. Cum latioris purpuræ ambitio & Galatici ruboris (qui erat coccus) superjectio Saturnum commendat. Conchylium purpuram & coccinum inter res pretiosissimas habita esse testatur *Quintilianus* Instit. Orat. lib. I. cap. 3. Quid non adultus concupiscet, qui *in purpuris* repis? Nondum prima verba exprimit, & jam *coccum* intelligit, jam *Conchylium* poscit. Habentur in hoc loco *purpura* i. e. ארגמן, *coccum* i. e. תולעת שני, & *Conchylium* i. e. תכלת.

Hæc vestimenta מעשה ארג *opere* textoris facta erant. Septuaginta reddunt ἔργον ὑφαντόν. *Chaldæus* עובדי מחי. Arabs صناعة نساج *Textoris opificium*. ארג *texere* significat, uti constat ex 1. *Sam.* XXI. 19. 1. *Paral.* XII. 33. & XX. 5. *Esai.* LIX. 5. *Jobi* VII. 6. 2. *Reg.* XXIII. 7. &c.

Vestes sacerdotales sine ulla sutura fiebant, sed tantum texebantur. Si enim post textas, acu assuebantur, cur dicendum erat (postquam dictum est confici debuisse vestes sacras ex lana & lino) faciendas esse opere textoris? Satis fuisset dixisse fieri debuisse ex lana & lino; Consentiunt omnes Judæi vestes sacras sine ulla sutura factas fuisse. *Josephus* lib. III. cap. 7. ubi de pallio Pontificis ἔστι δ᾽ ὁ χιτὼν οὗτος οὐκ ἐκ δυοῖν περιτμημάτων, ὡς τε ῥαπτὸς ἐπὶ τῶν ὤμων εἶναι, καὶ τῶν παρὰ πλευρὸν φάρσος δ᾽ ἐν ἐπιμήκει ὑφασμένον. Hæc tunica non constat duabus plagulis, ut suturas habeat in humeris, est vero tela in longitudinem texta. *Babyl.* ad Cod. *Joma* c. 8. בגדים שגוררין כברייתן מכליהן ומשרריך מהן כלום מאי היא ריש לקיש אמ׳ אלו מעשה מחט מטיבי בגדי כהונה אין עושין מעשה מחט אלא מעשה אורג שנ׳ מעשה אורג אמר אביי לא נצרכה אלא לבית יד שלהם כהתניא בית יד של בגדי כהונה נארגת בפני עצמה ונדבקת עם הבגד ומגעת עד פיסת היד. Vestimenta quæ integra in tela texuntur, ita ut si tantillum sit residui, quid est illud? Rasch Lakisch dicit esse opus acus. Sed objicitur. Vestes sacerdotum non fiunt opere acus, sed opere textoris; uti dicitur: *opus textoris*. Dicit Abai eo non opus esse, nisi tantum de manica; quemadmodum traditur: Manica vestium Sacerdotum seorsim texitur, & vesti annectitur; pertingitque usque ad volam manus. *Raschi* ad *Exod.* מעשה אורג ולא במחט. Opus textoris, non autem acu factum. Hujusmodi fuit Tunica Christi, quam memorat *Johannes* cap. XIX. 22. & 24. ἦν μὲν ὁ χιτὼν ἄῤῥαφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι᾽ ὅλου. *Erat tunica illa inconsutilis a summo contexta tota.* *Syrus* ita reddit ܟܘܬܝܢܗ ܕܝܢ ܐܝܬܘܗܝ ܗܘܐ ܕܠܐ ܚܝܛܐ ܡܢ ܠܥܠ ܐܪܓܐ ܟܠܗ *Tunica autem erat sine sutura a summo tota texta.* *Arabs* expressius القميص فبغير خيط من فوق بل منسوجا كلة *Camisia erat sine acu a summo, sed tota texta.* Evangelistæ mentem optime expressit *Theophanes Cerameus* Homil. in Passionem Domini XXVII. Ἄῤῥαφος μὲν ἦν ἐκ τοῦ ἄνωθεν ἐπειδὴ τοῖς μὲν Γαλιλαίοις σύνηθες ἦν τοὺς χιτῶνας ποιεῖν δυσὶ φαρσίοις ἄνωθεν κατὰ τὸν ὦμον συνεζευγμένας ῥαφῇ. τὸν μὲν χιτῶνα τοῦτον ἐν ὕφασμα δεῖ λαμβάνειν ἄῤῥαφον. Inconsutilis porro superne erat, quoniam mos Galilæis erat tunicas ex laciniis duabus in humeris sutura commissis. Hanc vero tunicam oportet intelligere uno contextu fuisse, ideoque inconsutilem. *Chrysostomus* Homil. LXXXV. in *Johannem*. τινὲς αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ χιτωνίσκου φασὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν ἱστορεῖν. ἐπειδὴ γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ δύο ῥάκη συμβάλλοντες, οὕτως ὑφαίνουσι τὰ ἱμάτια, δηλῶν ὁ Ἰωάννης, ὅτι τοιοῦτος ἦν ὁ χιτωνίσκος, φησὶν, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντός. Quidam putant ipsam Tunicæ formam a *Johanne* narrari. Nam quia solent in Palæstina duos pannos committentes vestimenta texere; *Johannes* ut significaret talem fuisse hanc tunicam, ait fuisse *desuper contextam*. Hæc textura dicebatur a Græcis ἀνακρούειν, & ἀνακρουστὸν ὑφαίνειν; & vestimenta ita contexta ἀνακρουστά. *Isidorus Pelusiota* Epist. LXXIV. lib. I. καθ᾽ οὓς καὶ μάλιστα, τὸ τοιοῦτον φιλεῖ γίνεσθαι ἱμάτιον, τέχνῃ τινὶ ὡς αἱ στηθοδεσμίδες, ἀνακρουστὸν ὑφαινόμενον. Apud quos vel maxime indumentum ejusmodi solet fieri, & arte quadam ut fit in fasciis pectoralibus, sursum texendo. De arte texendi vestes inconsutiles vide summum Virum *Johannem Braunium* cap. XVI. de *vestitu* Sacerdotum Hebræorum.

Textilia hæc vestimenta grata fuisse dicuntur Diis & decora. *Plato* de Legibus lib. XII. χρώματα μὲν λευκὰ πρέποντ᾽ ἂν θεοῖς εἴη καὶ ἄλλοθι καὶ ἐν ὑφῇ.

Colo-

Colores albi Diis decori ſunt, tum in ceteris, tum in textili. *Cicerone* interprete. Et ibid. ὑφὴν μὲν μὴ πλέον ἔργυ γυναικὸς μιᾶς ἔμμηνον. Textile nec operoſius, quam mulieris opus menſtruum. Eodem interprete. *Pauſanias* Eliacor. poſteriori ſcribit Sacerdotem Soſipolis habuiſſe ἐπὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον ἐφελκυσμένη ὕφος λευκόν. In capite & facie velum textile album. Idem ibid. docet Junonis peplum opus textile fuiſſe. Πεποίηνται μὲν ταῖς γυναιξὶν ἐν τῇ ἀγορᾷ οἴκημα ἑκκαίδεκα καλυμέναις, ἔνθα τὸν πέπλον ὑφαίνυσι τῇ Ἥρα. In ipſo enim foro, fœminis, quæ ſedecim vocantur, domus eſt, in qua Junoni peplum texunt.

Ultima ſpecies, ex qua texebantur veſtimenta ſummi ſacerdotis, erat שש. De hujus vocis ſignificatu diſſentiunt Interpretes. Nonnulli per שש *xylinum* ſeu goſſipion deſignari contendunt. Xylinum fuiſſe goſſipion docet *Plinius* lib. XIX. cap. I. Superior pars Ægypti in Arabiam vergens, gignit fruticem, quem aliqui goſſipion vocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta Xylina. Parvus eſt, ſimilemque barbatæ nucis defert fructum, cujus ex interiore bombyce lanugo netur. Nec ulla ſunt eis candore mollitiave præferenda. Veſtes inde ſacerdotibus Ægypti gratiſſimæ. In Arabia in Tylo inſula hanc arborem naſci teſtatur *Theophraſtus* lib. IV. cap. 9. Ἐν Τύλῳ δὲ τῇ νήσῳ κεῖται δὲ αὐτὴ ἐν τῷ Ἀραβικῷ κόλπῳ &c. φέρειν δὲ τὴν νῆσον καὶ τὰ δένδρα καὶ τὰ ἐριοφόρα πολλά. ταῦτα δὲ φύλλον μὲν ἔχειν ὅμοιον τῇ ἀμπέλῳ, πλὴν μικρὸν καρπὸν μὲν ὐδένα φέρειν, ἐν ᾧ μὲν τὸ ἔριον, ἡλίκον μῆλον ἐαρινὸν συμμεμυκός. ὅταν δὲ ὡραῖον ᾖ ἐκπετάννυσθαι καὶ ἐξαίρειν τὸ ἔριον, ἐξ ὗ τὰς σινδόνας ὑφαίνυσιν, τὰς μὲν εὐτελεῖς, τὰς δὲ πολυτελεστάτας. γίνεται δὲ τῦτο καὶ ἐν Ἰνδοῖς ὥσπερ ἐλέχθη καὶ ἐν Ἀραβίᾳ. In Tylo autem inſula, quæ in ſinu Arabico eſt &c. Lanigeras quoque arbores multas eandem inſulam ferre proditum eſt, has folia vitigena gerere, verum minora; fructum nullum. Id in quo lana continetur, mali amplitudine cerni, vere naſci compreſſum, cum tempeſtivæ maturitatis ſit, aperiri; & lanam excipi, qua telas texunt, alias viles, alias pretioſas. Hoc idem & in India (ſicut dictum eſt) & in Arabia fieri aſſeverant. In foliis conſentit *Plinius* cum *Theophraſto* lib. XII. cap. 10. His folia infœcunda, quæ ni minora eſſent, vitium poterant videri. Atque Hebræi Maſſechet *Kilaim* cap. VII. ר׳ מאיר אומר אף צמר גפן אסור R. Meir dicit, etiam lana vitium prohibita eſt. Ubi *Maimonides*. ואמר נפן יקרא בלשון ערב קוטון lana vitis Arabice dicitur *Coton*. *Bartenora* ad l. c. צמר צפן מוך שקורין קוטון. Lana vitis eſt much, quod vocant *Coton*. *Plinius* idcirco hujuſmodi arbores inter Aminæarum vitium genera recenſet lib. XIV. cap. 2. Quintum genus lanatæ, ne Seres miremur aut Indos, adeo lanugo eam veſtit. Arborum harum lanigerarum varia fuerunt genera. Quædam lanuginem circa fruticem habebant. *Plinius* lib. XII. cap. 21. Arbores vocant goſſampinos, fertiliore etiam Tylo minore, quæ diſtat X. M. paſ. Juba circa fruticem lanugines eſſe tradit, linteaque ex Indicis præſtantiora. Aliæ vero fructum ferunt ſimilem barbatæ nucis, ex cujus interiore bombyce lanugo netur. *Plinius* lib. XIX. cap. I. *Pollux* lib. VII. cap. 17. τῦ δένδρυ καρπὸς ἐπιφύεται, καρύῳ μάλιστα προσεοικὼς, τειπλῶ τὴν διαφυσιν, ἧς διαστήσης, ἐπειδὰν ἐυανθῆ τὸ ὥσπερ κάρυον, ἔνδοθεν ἐξαιρεῖται, τὸ ὥσπερ ἔριον. Arbori fructus enaſcitur, nuci ſimilis, triplici cortice munitus, qui diremta poſtquam inſtar nucis floruerit, interius quid inſtar lanæ reperitur, quod eximitur. Quædam producunt cucurbitas amplitudine mali cotonei. *Plinius* lib. XII. cap. 10. Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas, quæ maturitate ruptæ oſtendunt lanuginis pilas, ex quibus veſtes pretioſo linteo faciunt. Ab his diverſas memorat alias arbores lanigeras *Arrianus* in Indicis. σιτέεσθαι μὲν τῶν δενδρέων τὸ φλόιον. καλέεσθαι μὲν τὰ δένδρα, ταῦτα τῇ Ἰνδῶν φωνῇ τάλα. καὶ φύεσθαι ἐπ' αὐτῶν, καθάπερ τῶν φοινίκων ἐπὶ τῇσι κορυφῇσιν, ὅιαπερ τολύπας. Arborum corticibus veſcuntur; vocantur autem eorum arbores Tala Indorum lingua. Innaſcitur iis quemadmodum in ſummitatibus palmarum, glomera, i. e. pila lanigera. Memorat has arbores *Strabo* lib. XV. ἐκ τύτυ μὲν Νέαρχός φησι τὰς εὐητρίυς ὑφαίνεσθαι σινδόνας. τὰς δὲ Μακέδονας ἀντὶ κναφάλων αὐτοῖς χρῆσθαι, καὶ τῆς σαγματοσάγης (vel καὶ τοῖς σάγμασι σαγῆς ut emendavit clar. *Salmaſius*) Ex qua Nearchus ait ſindonas ſubtilis, & reticulati operis texi, & Macedonas eo pro tomento uſos, ac clitellas eo farſiſſe.

Septuaginta שש βύσσον, & *Vulgatus* Byſſum reddiderunt, ſequuti *Chaldæum*, qui בוץ *buz*, & בוצא *buza* habet, quod nihil aliud eſt, quam byſſus. Quærendum nunc &, quid fuerit *byſſus*. Sunt qui lanam *byſſum* vocatam credant, alii πιννικὸν, quod valde lanæ eſſet ſimilis ex autoritate *Ariſtotelis*,

lis, quod dicat αἱ πίνναι φύονται ἐκ τῦ βυσσῦ. Cum magna sit differentia inter βύσσον & βυσσὸν. Illud enim ὀξυτόνως genus lini, aut colorem, hoc vero βαρυτόνως profunditatem significat, ut *Suidas* animadvertit. Alii sericum, ut *Strabo* lib. XV. τοιαῦτα δὲ καὶ σηρικὰ ἔκ τινων φλοιῶν ξαινομένης βύσσυ. Serica etiam ejusdem generis esse, bysso scilicet ex corticibus quibusdam excarminata. Alii per שש gossypium intellexerunt adducti autoritate *Pollucis*, quod lib. VII. c. 17. gossypium, & sericum comprehendat sub bysso. Sed hæc inscriptio non est facta ab ipso *Polluce*, qui eodem capite distinguit inter βύσσον, ἔριον ξύλον & sericum, scribitque byssum esse speciem lini Indici. βύσσος λίνυ τι εἶδος παρ' Ἰνδοῖς. Ἤδη δὲ καὶ παρ' Αἰγυπτίοις ἀπὸ ξύλυ τι ἔργον γίγνεται ἐξ ὃ τὴν ἐσθῆτα λινῶ ὄντες μᾶλλον φαίη προσεοικέναι πλὴν τὸ πάχυς ἐσὶ παχυτέρα. Byssos lini quædam species apud Indos. Nunc autem apud Ægyptios ex arbore lana quædam, ex qua vestem confectam, lino maxime similem esse, sola densitate excepto; spissior enim est. Linum igitur erat byssus, & Eliaca inter ceteras celebrata. *Plinius* lib. XIX. cap. I. Huic lino (*asbestino*) principatus in toto orbe. Proximus byssino, mulierum maxime deliciis circa Elin in Achaja genito. *Pausanias* Eliac. lib. I. Θαυμάσαι δ' ἄν τις ἐν τῇ Ἠλείᾳ τήν τε βύσσον, ὅτι ἐνταῦθα μόνον, ἑτέρωθι μὲν οὐδαμῦ τῆς Ἑλλάδος φύεται. Et paulo post. Ἡ δὲ βύσσος ἡ ἐν τῇ Ἤλει, λεπτότητος μὲν ἕνεκα οὐκ ἀποδεῖ τῆς Ἑβραίων ἐσι δὲ οὐχ ὁμοίως ξανθή. Inter Elei miracula etiam byssus est. Hic tantum nusquam alibi in Græcia nascitur. Bissus Elei est tenuissima; non cedit Hebræorum, non tamen est æque flava. Idem Eliac. poster. Ἡ δὲ Ἠλεία χώρα τά δὲ ἄλλα ἐσιν ἐς καρπὸς καὶ τὴν βύσσον οὐχ ἥκιστα ἐκτρέφειν ἀγαθή. τὴν μὲν δὴ κανναβίδα καὶ λίνον καὶ τὴν βύσσον σπείρυσιν. Est autem ager Eliacus ut & ceterarum rerum, ita & byssi ferax. Cannabem quidem, linum, & byssum serunt. Idem in Achaicis. βίος μὲν αὐτῶν ταῖς πολλαῖς ἐσιν ὑπὸ τῆς ἐν Ἤλιδι φυομένης κεκρυφάλυς τε γὰρ ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐσθῆτα ὑφαίνυσι τὴν ἄλλην. Earum plures Eliacæ bysso dant operam texentes reticula & alias vestes. *Stephanus* ex *Xenophonte* notavit ex lino retia venatoria confecta fuisse. *Xenophon* lib. de venatione. τὰς μὲν ἄρκυας φασιανῦ, ἢ καρχηδονίυ λεπτῦ λίνυ. Retia ex Phasiano, aut Carthaginensi lino tenui fieri debent. *Plinius* lib. XIX. cap. I. Eadem & plagis materia. Neque enim minores cunctis animalibus insidias, quam nobismetipsis lino tendimus. Sed Cumanæ plagæ concidunt apros, & hæ cassesve ferri aciem vincunt. Vidimusque jam tantæ tenuitatis, ut annulum hominis cum epidromis transirent, uno portante multitudinem, qua saltus cingerentur. Nec id maxime mirum, sed singula earum stamina centeno quinquageno filo constare. Videatur *Nemesianus* in Cynogetico, *Gratius*, & *Opianus*. *Esaias* cap. XIX. 9. docet Ægyptios pariter retia sua ex lino fecisse. ובשו עובדי פשתים שריקות ואורגים חורי *Et pudefient Opifices linorum subtilium, & textores retium*. Ubi Raschi שריקות פשתים שסורקין אותן ואורגין מהם מצודות דגים שהן עשויות חורין חורין. Scherikoth est linum, quod pectunt, & ex quo conficiunt retia piscium, quæ ita facta sunt, ut habeant multa foramina. Cum quo consentit *Kimchius* ad l. c.

Accedit Judæorum Interpretum autoritas, qui testantur שש & בד fuisse linum. *Aben Ezra* ad *Exod.* XXV. שש הוא הבד מין ממיני פשתים ימצא במצרים לבדו רק הוא לבן ואינו צבוע *Schesch* est idem quod *Bad*, species quedam lini, quod nascitur in Ægypto tantum, tenue est & album & non tingitur. *Maimonides* de vasis Sanctuarii cap. VIII. בכל מקום שנ׳ בתורה שש או בד הוא הפשתן והוא הבוץ. Ubicunque in lege dicitur *Schesch* aut *Bad* intelligitur Pischtan, id est byssus. *Ezechiel* cap. XLIV. 17. testatur vestimenta sacra ex פשתן loco בד & שש, uti legitur *Exod.* fuisse confecta. והיה בבואם אל שערי החצר הפנימית בגדי פשתים ילבשו ולא יעלה עליהם צמר בשרתם וגו׳ פארי פשתים יהיו על ראשם ומכנסי פשתים יהיו על מתניהם. *Et erit quum intrabunt atrium interius ut vestiantur vestibus pischtim, nec lana tegentur inter ministrandum &c. Pileos pischtim habebunt super caput, & feminalia pischtium circa lumbos.*

Linea quoque plerunque fuisse sacerdotum Ethnicorum vestimenta sacra constat ex innumeris monimentis. *Apulejus* Apologia prima de lineo texto. Purissimum est verbis divinis velamentum, quippe lana segnissimi corporis excrementum pecori detracta, jam inde Orphei, & Pythagoræ scitis, profanis vestibus est; sed etiam mundissima lini seges inter optimas fruges terræ exorta non modo indutui & amictui sanctissimis Ægyptiorum sacerdotibus, sed opertui quoque inde rebus sacris usurpatur. *Philostratus*. καὶ ἐσθῆται

τῶ βύσσω φησὶν ὁ Ἀπολλώνιος, ἐπειδὴ ἔοικε φαιῶ τρίβωνι, καὶ ἐς Ἄιγυπτον μὲν ἐξ Ἰνδῶν ἐς πολλὰ τῶν ἱερῶν φοιτᾷ ἡ βύσσος. Vestes fieri e bysso tradit Apollonius. Similis enim est pallio fusco; ex India in Ægyptum adfertur, ut vestes ex ea fierent, & sacra operirentur. *C. Suetonius* in Othone. Sacra etiam Isidis sæpe in lintea religiosaque veste propalam celebrasse. *Lucanus* lib. IX.

Et tectum lino spargam per vulgus Osyrim.

Tibullus lib. I. Eleg. 3.

Ut mea votivas persolvens Delia noctes,
Ante sacras lino tecta fores sedeat

Ovidius lib. II. Amor.

Nec tu linigeram fieri quid possit ad Isin
Quæsieris.

Idem lib. I. de Ponto Eleg. I.

Vidi ego linigeræ unum violasse fatentem
Isidis, Isiacos aute sedere focos.

Juvenalis Sat. VI.

Ergo hic præcipuum, summumque meretur honorem
Qui grege linigero circumdatus, & grege calvo,
Plangentis populi currit derisor Anubis.

Martialis lib. XIV. Epigr. 29.

Linigeri fugiunt calui, sistrataque turba,
Inter adorantes cum stetit Hermogenes.

Claudianus de IV. Honorii consulatu.

- - - Sic nuncia Memphis
In vulgus proferre solet, penetralibus exit
Effigies, brevis illa quidem, sed pluribus infra
Liniger imposita suspirat veste sacerdos.

Plutarchus lib. de Iside, & Osiride: φερεὶν δὲ τὰ λίνι διὰ τὴν χρόαν ἣν τὸ λίνον ἀνθοῦν ἀνίησι τῇ περιεχούσῃ τὸν κόσμον αἰθερίῳ χαροπότητι προσεοικυῖαν. ἡ μὲν ἀληθὴς αἰτία μία πάντων ἐστί. καθαρῷ γὰρ (ἦ φησὶν ὁ Πλάτων) οὐ θεμιτὸν ἅπτεσθαι μὴ καθαρῷ --- τὸ δὲ λῖνον φύεται μὲν ἐξ ἀθανάτου τῆς γῆς, καὶ καρπὸν ἐδώδιμον ἀναδίδωσι, λιτὴν μὲν παρέχει, καὶ καθαρὰν ἐσθῆτα, καὶ τὸ σκέποντι μὴ βαρύνουσαν ἁρμόσον μὲν πρὸς πᾶσαν ὥραν, ἥκιστα δὲ φθειροποιὸν, ὥς λέγουσι. Quidam dicunt eos linum gerere ob colorem, quem flos lini habet, similem nitori ætheris, mundum ambientis. Vera autem causa est, quod purum a non puro tangi nefas est, ut ait Plato --- Linum porro e terra nascitur immortali, fructum fert esui aptum, vestem exhibet tenue ac puram, quæ gerentem non gravat, & est apta omnibus anni temporibus, minimeque, ut ajunt, pediculos gignit.

Postremo in textura Ephod occurrit vox משזר *Moschzar*, aut שש משזר *Schesch Moschzar*. Hæc vox occurrit primum *Exod.* XXVIII. 6. & XXXIX. 2. de Ephod. Deinde de cingulo Ephod XXVIII. 8. & XXXIX. 5. Et de pectorali XXVIII. 15. & XXXIX. 8. Et in multis partibus tabernaculi, ut de יריעות *Exod.* XXVI. 1. & de velo ibid. vers. 31. & cap. XXXVI. 37. & מסך לפתח האהל *Exod.* XXVI. 36. & XXXVIII. 16. & קלעים *Exod.* XXVII. 9. & XXX. 8. 9. 16. & החצר *Exod.* XXVII. 18. ubi de malogranatis pallii apertis, ubi deficit שש annotante Masora, quæ ibi censet quoque legendum esse שש משזר Judæi Interpretes contendunt ex שש משזר sextuplicia fuisse singula lina. *Babyl. Joma* 71. תנו רבנן דברים שנאמר בהם שש חוטן כפול ששה משזר שמנה מעיל שנים עשר פרכת עשרים וארבעה חשן ואפור עשרים ושמנה כפול ששה מנא לן דאמר קרא ויעשו את הכתנת שש ואת מצנפת שש ואת פארי המגבעות שש ואת מכנסי הבד שש משזר חמשה קראי כתיבי חד לגופיה דכותנא ניהוו וחד שיהלא חוטן כפול ששה וחד שיהיו שזורין וחד לשאר בגדים שלא נאמר בהם שש משזר וחד לעכב וגומר משזר שמונה מנא לן דכתיב ועשו על שולי המעיל רימוני תכלת וארגמן ותולעת שני משזר ויליף משזר משזר מפרכת מה להלן עשרים וארבעה אף כאן עשרים וארבעה דהוא כל חד וחד תמיני ונילף מחשן ואפור מה להלן עשרים ושמנה אף כאן עשרים ושמנה דנין דבר שלא נאמר בו זהב מדבר שלא נאמר בו זהב לאפוקי חשן ואפור שנאמר בהן זהב אדרבה דנין בגד מבגד לאפוקי פרכת דאו להוא אלא דנין מאבנט ודנין בגד ודבר שלא נאמר בו זהב מבגד ודבר שלא נאמר בו זהב ואין דנין דבר שאין בו זהב מדבר שיש בו זהב רב מרי אמר תעשנו כתיב תעשנו לזה ולא לאחר רב אשי אמר ועשית כתיב שיהיו כל עשויות שוות והיכי נעביד תלתא דעשרה עשרה הוו להו תלתין נעביד תרי דתשעה תשעה וחד העשרה אמר קרא ועשית שיהיו כל עשויותיו שוות מעיל שנים עשר מנא לן דכתיב ועשית את מעיל האפוד כליל תכלי ויליף תכלת תכלת מפרכת מה להלן ששה אף כאן ששה ונילף משוליו ורימוניו מה להלן שמנה אף כאן שמונה דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מתכשיט כלי אדרבה דנין גופו מגופו ואין דנין גופו מעלמא היינו דאמרינן לשאר בגדים שלא נאמר בהן שש פרכת עשרים וארבעה ארבעה ארבעה דשיתא שיתא לא דינא ולא דיינא חשן

חשן ואפוד עשרים ושמנה מנא לן רכתיב ועשית חשן משפט מעשה חשב כמעשה אפוד תעשנו זהב תכלת ארגמן תולעת שני ושש משזר ארבעה דשיתא שיתא עשרים וארבעה זהב ארבעה הא עשרים ושמנה ואימא זהב נמי ששה אמר רבי אחא בר יעקב אמר קרא וקצץ פתילים פתיל פתילים הרי כאן ארבעה רב אשי אמר אמר קרא לעשות בתוך תכלת ובתוך הארגמן היכי נעביד נעביד ארבעה דתרי תרי הוו להו תמניא נעביד תרי דתרי תרי וחד וחד ועשית שיהיו כל עשיות שוות

Tradunt Sapientes nostri; in rebus ubi dicitur שש fila sena retorquenda sunt; משזר octona. Pallium filo duodecimo constat; velum viginti quatuor. Pectorale & Ephod viginti octo. Sena fila fuisse retorta unde probatur? Ex eo quod textus dicit *Exod.* XXVIII. *Et facient tunicam* שש *& tiaram* שש *& ornamenta pileorum* שש, feminalia linea שש משזר. Quinque loca in Scriptura reperiuntur; unus propter vestimentum ipsum, quod deberet esse ex lino, unus ut essent fila sena, unus ut essent retorta; unus propter cetera vestimenta, de quibus שש non exprimitur, & unus ad impediendum &c. Unde dicimus octona retorta? Ex eo quod scriptum est *Exod.* XXXIX. *Et facient fimbrias pallii malogranata ex hyacinthino, purpura, & coccino retorta.* Retortum ex retorto, quod erat in velo, docetur: sicut illic constabat quatuor & viginti filis, hic quoque quatuor & viginti filis, quia quodlibet filum octo filis constabat. Sed docendum est ex pectorali & Ephod; sicut illic sunt octo & viginti fila, hic quoque octo & viginti fila. At judicandum est de re in qua non est aurum, ab re in qua non est aurum, ad excludendum pectorale & Ephod, quæ constant ex auro. Multo magis judicandum est de vestimento ex alio vestimento, ad excludendum tentorium, & velum tentorii. Sed explicandus est balteus, vestes, & res, de qua non dicitur aurum, ab alia veste, & re de qua etiam non dicitur aurum. Non autem explicanda est res in qua non est aurum, ab re, in qua sit aurum. R. Mare dicit; legimus. *Facies illud.* At *facies illud* de hoc quidem scriptum est, non de alio. R. Ase dicit; scriptum est: *Et facies*; ut omnia opera sibi essent similia. Sed quomodo faciemus? Sumamus ter decem, habebis triginta. Sumamus bis novem, & semel decem. Textus dicit. *Et facies*; ut omnia opera essent similia. Pallium duodeno filo constitisse unde probatur? Ex eo quod scriptum est *Et facies pallium Ephod totum hyacinthinum.* Explicandum est hyacinthinum ex hyacinthino velo, Sed quid ibi reperies? Dicam; sicut illic sex, ita pariter hic sex. Igitur explicandum est ex fimbriis & malogranatis. Sicut ibi octo, ita pariter hic octo. Explicanda est vestis ab veste, non autem vestis ex ornamentis vestium. Multo magis explicanda est res ipsa ab re ipsa, non autem res ipsa ab genere. Et hoc est, quod diximus de reliquis rebus, in quibus nulla reperitur byssus. Quantum ad vela, quod constiterint viginti quatuor filis, quater scilicet senis, nemo est qui dubitet. Sed unde probatur Pectorale & Ephod viginti octo constitisse? Ex eo quod scriptum est. *Et facias pectorale judicii, opus pectoralis facies ut opus Ephod, ex auro, hyacinthino, & purpura, & coccino, & bysso retorta.* Quater sena facient viginti quatuor, & quatuor fila aurea, facient viginti octo, sed dicam ego sex etiam fuisse fila aurea. Ad hæc respondet R. Acha bar Jacobi Textus dicit *Exod.* XXXIX. *Et scindes filamenta*, filum ex filis binis, ecce erunt quatuor fila aurea. R. Ase dicit textus dicit. *Erunt inter hyacinthinum, & inter purpuram.* Quomodo hoc fiet? Sumamus quatuor fila, quæ ex binis constant; habebimus octo fila. Sumamus duo, quæ binis constant, & duo, quæ unico tantum constant. Sed legimus, *facies*; ut omnia opera sibi essent similia. *Maimonides* de Vasis Sanctuarii cap. VIII. כל מקום שנאמר בתורה שש או שש משזר צריך שיהיה החוט כפול שש ומקום שנאמר בד אם יהיה חוט אחד לבדו כשר ומצוה מן המובחר שיהיה כפול ששה ומקום שנאמר בו משזר בלבד צריך שיהיה חוטן שמנה. Ubicunque dicitur in Lege שש, aut שש משזר, sexdupla ut fila sint retorta necesse est. Ubi autem dicitur בד legitimum est, si unico filo tantum constet. Sed præceptum de optimo requirit ut sit ex filo sexduplo. Et ubi dicitur, משזר tantum, necesse est, ut sit ex octo filis retortis. Ex cap. 9. docet pallium factum fuisse ex filis duodecim duplicatis. המעיל כלו תכלת וחוטיו כפולין שנים עשר. Pallium totum est hyacinthinum, & fila ejus retorta sunt ex duodecim filis. Et paulo post de fimbriis pallii. מביא תכלת וארגמן ותולעת שני כל מן משלשתן שזור שמנה שנאמר בשוליו משזר נמצאו חוטי השולים עשרים ושמנה. Sumit hyacinthinum purpuram & coccinum, omnes tres illas species retortas octonis filis; quia dicitur de fimbriis, משזר sic reperiuntur in fimbriis octo & vinginti fila. Et paucis interjectis. לוקח חוט אחד זהב

טהור ונותנו עם ששה חוטין של תכלת וכופל השבעה חוטין כאחת וכן הוא עושה חוט זהב עם ששה של ארגמן וחוט אחר עם ששה של תולעת שני וחוט עם ששה של פשתים נמצאו ארבעה חוטים זהב ונמצאו כל החוטים שמנה ועשרים שנאמר וירקעו את פחי הזהב וגומר לעשות בתוך תכלת ובתוך הארגמן ובתוך תולעת שני ובתוך השש מלמד שחוט זהב כפול בהוכן Sumunt filum aureum unum ex auro puro, & jungunt illud cum ſex filis hyacinthinis, & torquent ſeptem in unum. Sic etiam miſcent filum aureum cum ſex purpureis, & unum cum ſex coccineis, & unum cum ſex filis lineis; ita reperiuntur quatuor fila aurea; atque ſic depreheduntur in totum octo & viginti; ſicut dicitur *Exod.* xxxix. *Et extenderunt bracteas auri, & inſerebant inter hyacinthinum, & inter purpuram inter coccinum, & inter byſſinum.* Unde docemur filum auri fuiſſe inter ea. *Raſchi* ad *Exod.* xxviii.7. חמשה מינין הללו שזורין בכל חוט וחוט היו מרדדין את הזהב כמין טסים דקים פתילים מהם וטווין אותו חוט של זהב עם שש חוטין של תכלת עם שש חוטין של ארגמן וכן בתולעת שני וכן בשש שכל המינין חוטן כפול ששה וחוט זהב עם כל אחד ואחד כן שוזר את כלם כאחד נמצא חוטן כפול עשרים ושמנה. Quinque iſtæ ſpecies ſingulæ torquentur ſeorſum in filum unum. Extendunt enim bracteas aureas inſtar laminæ tenuis, & ſcindunt ex iis fila quædam nentque filum auri cum ſex filis hyacinthini, & filum auri cum ſex filis purpuræ, & ſic agunt cum coccino cum byſſo, ut ſingula ſpecies conſtet ſex filis, filumque auri miſcent cum ſingula ſpecie, deinde torquent omnia iſta fila in unum, atque ſic deprehenduntur octo & viginti fila in unum contorta. *Deinde addit.* וכן מפורש במסכת יומא ולמד מן המקרא הזה וירקעו את פחי הזהב וקצץ פתילים לעשות את פתילי הזהב בתוך התכלת ובתוך הארגמן וגומר Atque ſic exponitur in codice *Joma*, doceturque ex hoc textu. *Et extendent bracteas auri, & ſcindent fila ut miſcerent illa cum filis hyacinthinis, & cum filis purpuræ &c.* Sed hæc interpretatio probanda non videtur, quia שש in locis adductis non numerum ſex ſed materiam ſignificat, ſc. linum, aut byſſum; ideoque שש משזר ſignificare videtur non ſexduplo retortum, ſed byſſum retortam; quo ſenſu accipitur a *Chaldæo* בוצא שזיר byſſus retorta, a Græcis βύσσος κεκλωσμένη, & a *Vulgatus byſſus retorta. Plinius* lib. xix. cap. i. memorat plagas, quarum ſingula ſtamina centeno quinquageno filo conſtabant, & thoracem Amaſis, cujus ſingula fila tot conſtabat filis, quot dies in anno numerantur. Sed Cumanæ (*inquit*) plagæ concidunt apros, & hæ caſſeſve ferri aciem vincunt. Vidimuſque jam tantæ tenuitatis, ut annulum hominis cum epidromis tranſirent, uno portante multitudinem, qua ſaltus cingerentur. Nec id maxime mirum, ſed ſingula earum ſtamina conſtare, ſicut paulo ante Julio Lupo, qui in præfectura Ægypti obiit. Mirentur hoc, ignorantes in Ægyptii quondam Regis, quem Amaſin vocant, thorace in Rhodiorum inſula oſtendi in templo Minervæ cccLv. filis ſingula fila conſtare. Hinc *polymita*, quæ plurimis liciis conſtarent; Ideo *Plinius*: plurimis liciis texere, quæ polymita appellant. Ex his ἑξάμιτον, ſex liciorum, & dimita, & trimita; bilices & trilices. *Apulejus* lib. ii. Florid. Habebat tunicam interulam tenuiſſimo textu, triplici licio. *Virgilius*

> Loricam conſertam hamis, auroque trilici.

Hæc veſtimenta texenda erant מעשה חשב, *opere polymito*. De Ephod jam dictum eſt *Exod.* xxviii. 6. & xxxix. 2. 3. ועשית את אפד זהב תכלת וארגמן תולעת שני ושש משזר מעשה חשב. *Et facies Ephod ex auro, hyacinthino, purpura, coco, & byſſo opere choſcheb.* De cingulo Ephod *Exod.* xxviii. 8. וחשב אפדתו אשר עליו כמעשהו ממנו יהיה זהב וגומר. De pectorali ibid. cap xv. ועשית חשן משפט מעשה חשב כמעשה אפד. Pariter de פרכת *Ex.* xxvi. i. dicitur; חשב. Et de Cherubinis *Exod.* xxxvi. 8. Græci aliquando habent ἔργον ὑφαντὸν ποικιλτοῦ ut *Exod.* xxviii. 6. Et verſ. 15. ἔργον ποικιλτοῦ ὑφαντὸν ποικιλίᾳ. Et verſ. 3. ἔργον ὑφαντῶν. Et cap. xxviii. 8. חשב אפדתו reddunt ὕφασμα τῶν ἐπωμίδων, nulla facta mentione τοῦ ποικιλτοῦ. Sic *Exod.* cap. xxvi. de velis Tabernaculi ἐργασίᾳ ὑφάντου, & verſ. 31. ἔργον ὑφαντὸν. *Vulgatus; variatum opere plumario, & opus polymitum, & opere polymitario.* Chaldæus עובד אומן. *Arabs* صناعة حاذق *Opus acuti viri*. מעשה חשב erit opus artificioſiſſimum ex voce חשב *meditari*. Hinc machinæ inventæ ab Uzzia Rege 2. *Paral.* xxvi. 15. dicuntur חשבנות מחשבת חושב *Excogitata cogitatione cogitantis*. Hoc artificium in figuris & varietate colorum conſtitiſſe probari poteſt per Græcam vocem τὸ ποικιλτὸν; eſt enim ποικίλλειν variare. Deprehendes apud Græcos ποικίλην ἐσθῆτα, ποικίλον περιβόλαιον, & ποικίλοι χιτῶνες. Sic veſtes ab colorum varietate ποικίλα ἱμάτια, & ποικιλόχρωμα. Gloſſarium

rium vetus: πολύμιτος, i. e. veſtis filis verſicoloribus contexta: præterea veſtes certis quibuſdam figuris diſtinctæ ποικίλοι dicebantur, & quæ Latinis *veſtis picta*, aut *toga picta*, Græcis ποικίλη ἐσθὴς, & ποικίλον περιβόλαιον dicebatur, *Herodianus* lib. v. ἐσθῆτα χρυσῷ καὶ πορφύρᾳ πεποικιλμένην veſtem auro & purpura variatam. *Vulgatus* Hebræorum מעשה חשב, & Græcorum ποικιλτὸν *Opus polymitum* reddit. *Polymitum* eſt id quod plura habet licia. *Plinius* lib. VIII. cap. 48. Plurimis vero liciis texere, quæ πολύμιτα appellant, Alexandria inſtituit. *Polymitum* præter multa licia, veſtem varietate colorum, atque figurarum diſtinctam deſignat. *Iſidorus* Orig. lib. XIX. cap. 22. Polymita multicoloris. Polymitus enim textus multorum colorum eſt. Sic veteres Gloſſæ Babylonicum φιλὴν πολύμιτον reddunt. Et Heſychius ποικιλτὴν τέχνην ſcribit πολυμεταρικὴν eſſe. Et ποκιλτὸν erit *Polymitum*, & ποικιλτὴς *Polimytarius*. Additur deinde a *Vulgato plumarium*, quo ποικίλον pariter deſignatur; eſt enim *plumare* ποικίλλειν. In vetere Gloſſario; *plumarius* κπλοβάφος, aut potius ψιλοβάφος. Et juxta Gloſſas βασιλικῶν: πλουμία ſunt ποικιλτὰ ὑφάσματα. Sic opera Babylonica, quæ proprie ποικιλτὰ ſive picta ſunt, de quibus ſcribit *Publius Syrrus*, a quo *Plumata* appellantur.

Plumata amictus auro Babylonico.

Lucanus

- - - Aut auro plumata nitet.

Hieronymus epiſtol. 130. Choſcheb *plumatum* vocat. In *Exodo* (*inquit*) ceteriſque locis, ubi deſcribuntur veſtis plumaria, aut contexta, opus Cherubim, id eſt varium atque depictum eſſe deſcribitur. *Vopiſcus* in vita *Carini*. Quid Tyrio & Sidone tenuitate perlucidas, micantes purpura, plumandi difficultate pernobiles? Antiquitus Romanis nota *plumaria* ars. *Nonnius*. Plumarium (a plumando.) Varro Cato de liberis educandis. Etenim nulla, quæ non didicit pingere, poteſt bene judicare, quid ſit bene pictum a plumario, aut textore in pulvinaribus plagis. Ab Græcis recentioribus latina voce vocatur teſte *Euſtathio* πλουμία, & πλουμιστά. Tunica Thamaris 2. Reg. XII. a *Procopio Gazeo* opus πλουμαρικὸν appellatur. Χιτὼν ἀστραγαλωτός. Σύμμαχος χειριδωτός. Ἀκύλας καρπωτὸ ἀντὶ τοῦ καρποὺς ἐνυφασμένους ἔχων οἱ νῦν μὲν αὐτὸν καλοῦσι πλουμαρικόν. *Tunica talaris*. *Symmacho* manicata. *Aquila* καρπωτὸ, quia fructus habet intextos, hodie dicitur *plumata*. Hæc veſtis dicta proculdubio *plumaria*, *plumata* a plumis avium variis coloribus, *Prudentius*

- - - Hunc videas laſcivas præpete curſu
Venantem tunicas, avium quoque verſicolorum,
Indumenta novis texentem plumea pennis.

Fullerus Miſcel. lib. I. cap. 20. de plumatis operibus Mexicanorum Imperatoris hæc ſcribit. Ea vero ex plumis talia erant, quod nec in cera, nec in rebus ſericis acupictis, mirabiliora fieri poſſent. *Et alibi*. Ex plumis fabrefacta tam mirabilia habuimus, ut ſcriptis demonſtrari non poſſent; nec eorum excellentia comprehendi videatur.

In ornatu veſtium ſacrarum *Exod.* XXVIII. 18. memoratur מעשה רקם, ubi de balteo; ואבנט תעשה מעשה רקם *Et balteum facies opere Rokem. Ex opere Rokem* tegumenta portæ tentorii *Exod.* XXVI. 37. XXVII. 16. Et XXXVIII. 18. *Judic.* v. 30. inter optima ſpolia numerantur רקמה, & רקמתים. Et *Ezech.* XVI. 10. ואלבישך רקמה *Et veſtivi te Rikema*; & verſ. 13. 18. veſtimenta, & operamenta Idolorum dicuntur רקמה. *Pſal.* XLIV. 14. ſponſa Chriſti dicitur veſtita לרקמות. Græci τὸ רקם reddunt ἔργον ποικιλτὸν. *Vulgatus: opere plumarii*, & *arte plumaria Exod.* XXVIII. 39. *Judic.* v. 30. reddit *veſtes diverſorum colorum*. *Ezech.* XVI. 10. diſcoloria. Et verſ. 18. *multicoloria*. Et verſ. 13. ibid. *polymitum & multicoloria*. Et cap. XXVII. 24. *polymitum*. Et cap. XXVI. 16. *varia*. Et *Pſal.* XLIV. 17. *varietates*. *Chaldæus* עבד ציר *opus picturatum*. *Arabs* صناعة رقم *Opus Rochem*, Italice *ricamato*, *acupictum*. Sic maculæ pardi *Jerem.* XIII. 23. שלטי רקמתיה dicuntur, pro quo in Hebræo legitur הברברותיו.

Differebant חשב & רקם, eo quod חשב textum nulla adhibita acu credatur רקם autem acupictum ſit. *Babyl. Joma* 72. 2. רוקם מעשה מחט לפיכך פרצוף אחד חושב מעשה אורג לפיכך שני פרצופות. Rokem opus ex acu, ideoque figuram unam habet, Choſcheb autem eſt opus textoris, ideoque duas habet figuras. *Raſchi* ad *Exod.* XXVI. רקימה מעשה מחט. Rokema opus acus. Et ad verſ. 36. רוקם הצורות עשויות מעשה מחט. Rokem, cujus figuræ fiunt opere acus. *Choſcheb* præterea, duas habebat figuras, uti dictum eſt. *Aben Ezra* ad *Exod.* XXXVI. 1. מעשה חשב אמרו חכמים כי מעשה חושב שנים פרצופים ורוקם פרצוף אחד ונכון הוא על דרך הפשט. *Opus Choſcheb*: tradunt

dunt sapientes nostri ab utraque parte habere figuram, sed Rokem ab una tantum, quod quidem ex sensu literali elicitur. *Tosaphta Schekalim* cap. ultimo ר׳ נחמיה אומר מעשה חושב שני פרצופות מעשה רוקם פרצוף אחד. R. Nehemia dicit: *Opus Choschebeb* habebat figuras ab utraque parte; & *opus Rokem* ab una tantum parte. *Maimonides* de vasis Sanctuarii cap. VIII. כל מקום שנ׳ בתורה מעשה רוקם הוא שתהיינה הצורות הנעשות בארינה נראות מצד אחד פני ארינה ומעשה חושב הוא שתהיה הצורה נראית משני צדדין פנים ואחר. Ubicunque in lege dicitur *opus Rokem*, id intelligendum est, quod picturæ, quæ fiunt in tela, ab unico latere telæ conspiciantur. At *opus Choschebeb*, quod figuræ conspiciantur ab utroque latere, ante & pone. At diversa erat figura, quæ ab hoc latere, a figura, quæ ab altero conspiciebatur latere. *Gemara Hierosolymitana Schekalim* 51. 2. כתוב אחד אומר מעשה רוקם וכתוב אחד אומר מעשה חושב מעשה רוקם פרצוף אחד מעשה חושב שני פרצופות ר׳ יודה ור׳ נחמיה חד אמר מעשה רוקם ארי מיכן וארי מיכן מעשה חושב ארי מיכן והלק מיכן וחורנה אמר מעשה רוקם ארי מיכן והלק מיכן מעשה חושב ארי מיכן ונשר מיכן In altero textu dicitur; *Opus Rochem*; & in altero dicitur; *Opus Choschebeb*. In opere *Rochem* figura conspicitur in uno tantum latere; & in *Opere Choschebeb* figuræ ab utroque latere conspiciuntur. R. Jehuda, & R. Nehemia; Alter dicit; *Opus Rokem*, Leo in hoc, & Leo in illo latere. *Opus Choschebeb*: Leo in uno latere, & læve in altero latere. Et alter dicit, *Opus Rokem*; Leo in hoc latere, & leve in altero latere. *Opus Choschebeb*. Leo in hoc latere, & Aquila in altero latere. *Raschi* ad *Exod.* XXVI. 1. ad verba מעשה חשב תעשה אתם. *Opere Choschebeb facies illos*, sc. Cherubimos. כרובים היו מציירין בהם בארינתן ולא ברקימה שהוא מעשה מחט אלא בארינה בשני כותלים פרוצף אחד מכאן ארי מצד זה ונשר מצד זה כמו שאורגין הנורות של משי שקורין בלע״ז פיי״שישא. Cherubimi figuras habent per texturam, non ante Phrygionum, quia hoc est opus acus, sed per texturam, & quidem ab utraque parte, & figuram ab illo latere, veluti Leonem ab hac parte, & Aquilam ab illa parte, ut texi solent cingula serica, quæ vocant barbare פיי״שישא.

Utraque ars fuit antiquissima. De vestibus versicoloribus per texturam ubi figuræ pariter pingebantur, primum dicendum. Hæ figuræ intextæ *Aristeneto* epist. 27. lib. 1. αἱ ἀπὸ καρκίνδος γραφαὶ picturæ per textorem appellantur. *Vitruvius* lib. x. cap. 1. Connexum staminis corpora subtemem, non modo a tegendo tueri, sed etiam ornatus adjicere honestatem. *Pollux* lib. VII. cap. IV. χιτὼν ἐςὶν ὁ ἔχων ζῶα ἢ ἄνθη ἐνυφασμένα. Est tunica habens animalia & flores intextos. *Asterius* Amaseæ Episcopus homil. de Lazaro; ἀλλά τινα καινὴν ὑφαντικὴν ἐξευρόντες περίεργον, ἥτις τῇ πλοκῇ τοῦ στήματος πρὸς τὴν κρόκην τῆς γραφικῆς μιμεῖται τὴν δύναμιν καὶ πάντων ζώων τοῖς πέπλοις τὰς μορφὰς ἐνσημαίνεται τὴν ἄνθινην, καὶ μυρίοις εἰδώλοις πεποικιλμένην φιλοτεχνοῦσιν ἐσθῆτα ἑαυτοῖς τε καὶ γυναιξὶ καὶ παισίν. Aliquam autem novam texturam curiosam invenientes, quæ connexu staminis, & subteminis pingendi artem imitatur, qua omnium animalium formas pingebant floribus mille figuris arte variabant vestes sibi. *Euripides* Phœniss.

Ἔ ἒ ὡι γαυρὸς, ὡς φοβερὸς
Εἰσιδεῖν, γίγαντι
Γεγενέτᾳ προσόμοιος
Ἀστερωπὸς ἐν γραφαῖσι.
Heu quam superbus, quam terribilis
Aspectu, Giganti
Terrigenæ similis
Syderis instar vultu splendens in picta veste.

Ammianus lib. XIV. Ut longiores fimbriæ, quæ perspicue luceant, varietate liciorum effigiatæ in species animalium multiformes. *Curtius* lib. III. de Rege Persarum. Pallam habuit auro distinctam, aurei accipitres velut rostro inter se corruentes. *L. Apulejus* lib. II. Milesiarum. Ex humeris dependebat pone tergum, talorum tenus, pretiosa Chlamyda, quaqua tamen viseres colore vario circumnotatis insignita animalibus; hinc dracones Indici, inde Gryphes Hyperborei. Animalibus contexta fuisse vela Tabernaculi jam supra vidimus, & *Josephus* lib. III. Antiquit cap. 5. textatur. ὕφος ἦν πορφύρας φοινίκας σὺν ὑακίνθῳ καὶ βύσσῳ πεποιημένον πολλῶν αὐτῷ συναν-θούντων καὶ ποικίλων ὁπόσα μὴ ζώων ἐξετυποῦν-το μορφάς. Contextum erat ex purpura, cocco hyacinthino, & bysso, variis floribus pictum aliisque ornamentis decoratum præter animantium formas. *Et de velo extrinseco hæc habet*. ὡραῖον μὲν τὸ φάρσος ἄνθεσι παντοίοις ὅσα γῆθεν ἀνέρχεται διαπεποικιλμένον, τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασι ἐνυφασμένον, ἃ κόσμος εἶναι ἔμελλον, πλὴν ζώων μορφῆς. Fuit autem hæc tela omnis generis floribus, quos terra fert,

fert, variata, omnibusque aliis ornamentis contexta, præter animalium formas. Propter contexta animalia a *Plauto* in Pseudolo *Belluata* appellantur

Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.

Et *Hesychius* ποικιλτὸν ὑμένον reddidit ζωγραφητόν. Viros pariter fuisse intextos testatur *Trebellius Pollio* de triginta Tyrannis. Illæ tunicæ & limbi, & penulæ matronales, quæ Alexandri magni effigiem de liciis variantibus monstrabant. *Ausonius* ad *Gratianum*. Palmatam, inquis, tibi misi, in qua D. Constantinus parens noster intextus est. Literæ sæpe vestibus intexebantur. *Suidas* de τελβωνοφόρῳ, ὁ φορῶν στολὴν ἔχουσαν σημεῖα ὡς γράμματα. Gerens stolam habentem signa ut literas. *Boetius* lib. I. de consolatione de vestibus Philosophiæ. Harum in extremo margine Π, in supremo Θ legebatur intextum, atque inter utrasque literas in scalarum modum gradus quidam insigniti videbantur, quibus ab inferiore elemento ad superius esset ascensus. *Plinius* lib. XXXV. cap. 9. de Zeuxi. Opes quoque tantas acquisivit, ut in ostentatione earum Olympiæ aureis literis in palliorum tesseris intextum nomen suum ostentaret. *Vopiscus* in vita *Carini*. Inscriptum est adhuc in Choraulæ pallio Tyrianthino, quo ille velut spolio nobilitatis exultat, Messalæ nomen & uxoris. Aliquando floribus pictæ erant vestes. *Aquila* τὸ משי *Ezech.* XVI. 10. ἀνθινὸν reddidit. Apud *Plutarchum* in Problematicis Græcis Herculis sacerdos στολὴν ἀνθινὴν *stolam floridam* induisse dicitur. Apud *Dionem* lib. LIX. dicitur Caligula ἐσθῆτιν ἀνθηραῖς *vestibus floridis* triumphasse. Floridæ vestes fœminarum propriæ. *Artemidorus* lib. II cap. 3. γυναικὶ δὲ ποικίλη καὶ ἀνθηρὰ ἐσθὴς συμφέρει. Mulieri autem florida, & variata vestis convenit. Meretrici attribuit *Suidas* in voce ἑταῖρος. Ἑταιρῶν ἀνθινῶν· νόμος Ἀθήνησι τὰς ἑταίρας ἄνθινα φέρειν. Lex fuit Athenis, ut meretrices gestarent vestes floridas. Flores crocei aliquando erant. *Euripides* Hecuba

Ἐν δαιδαλέοισι ποικίλλ'
ουσ' ἀνθοκρόκοισι πήναις.
In artificiosis variegans
Croceo flore decoris tapetibus.

Toga picta, quæ & *tunica palmata*, quod palmis intexta esset, Romanis usitata. *Festus Pompejus* lib. XIV. Picta quæ nunc toga dicitur, purpurea antea vocata est, eaque erat sine pictura, ejus rei argumentum est - - - pictura in æde Vertumni & Consi, quarum in altera M. Fulvius Flaccus, in altera C. Papirius cursor triumphantes ita picti sunt: Tunica autem palmata a latitudine clavorum dicebatur, quæ nunc a genere picturæ appellatur. *Macrobius* lib. I. Saturn. cap. 6. Tullus Hostilius Horti filius, tertius Romanorum rex, debellatis Hetruscis, sellam curulem, lictoresque, & togam pictam, quæ insignia magistratuum Romanorum erant, primus ut Romæ haberentur instituit. *Vopiscus* in Aureliano. Cape pro rebus gestis tunicam palmatam, sellam eburneam, nam te hodie consulem designo. *Julius Capitolinus* in Gordianis. Palmatam tunicam & togam pictam, primus Romanorum privatus suam habuit. *Livius* decad. I. lib. 10. Cui Deorum hominumve indignum videri debet, eis viris, quos vos sella curuli, toga picta, prætexta, tunica palmata, & toga insuper picta, & corona triumphali, laureaque honorastis, quorum domus spoliis hostium affixis, insignes inter alios feceritis, pontificalia insignia adjicere. *Plinius* lib. II. cap. 36. Trabeis usos accipio reges, pictas vestes jam apud Homerum fuisse, unde triumphales natæ. *Tertullianus* de Idololatria cap. 18. Igitur purpura illa, & aurum cervicis ornamentum, eodem more apud Ægyptios & Babylonios insignia erant dignitatis, quo more vel prætextæ, vel trabeæ, vel palmatæ, & coronæ aureæ sacerdotum provincialium, sed non eadem conditione. *Servius* ad vers. 332. lib. II. *Æneid.* Romanorum Imperatorum insigne fuit sella curulis, sicut etiam palmata toga dicitur, quam merebantur ii, qui de hostibus palmam reportassent. Idem ad *Eclog.* X. Triumphantes omnia habent Jovis insignia, sceptrum, & palmatam togam, qua utebantur illi, qui palmam merebantur. *Isidorus* lib. XIX. cap. 24. Toga palmata dicebatur, quam merebantur ii qui reportabant de hostibus palmas, victoriam, ut togis palmis intextas haberent. Harum vestium textura Babylon maxime celebrata est. *Plinius* lib. VIII. cap. 48. Colores diversos picturæ intexere Babylon maxime celebravit & nomen imposuit. *Et paulo post*. Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertium octingentis millibus venisse jam tunc posuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi quadragies sestertio nuper stetere. *Plautus* in Sticho

- - - - Quisnam obsecro
Tum Babylonica peristromata, consutaque tapetia
Advexit minimum bonæ rei?

Lu-

Lucretius lib. IV.

Somno devincti credant extollere vestem,
Totius humorem siccatum ut corpore fundant,
Tunc Babylonica magnifico splendore rigantur.

Martialis lib. VIII. Epigr. 29.

Non ego prætulerim Babylonica picta superbe
Texta Semiramia quæ variantur acu.

Plutarchus in vita M. Catonis scribit ei hæreditario jure obvenisse βαβυλώνιον πρόβλημα *Babylonicis coloribus variegatam vestem*, jussisse autem eum, ut statim illa venderetur. Ars hujusmodi vestium texendarum elegantissime ab *Ovidio* Metamorph. lib. VI. describitur.

Tela jugo juncta est: stamen secernit arundo:
Inseritur medium radiis subtemen acutis:
Quod digiti expediunt, atque inter stamina ductum
Percusso feriunt insecti pectine dentes.

Nunc dicendum de his vestibus, quæ *acu pictæ* dicebantur, id est acu non textu fiebant; *Opera Phrygionica*, & *Phrygionia* appellabantur. *Plinius* lib. VIII. cap. 48. Pictas vestes jam apud Homerum fuisse, unde triumphales natæ. Acu facere id Phryges invenerunt, ideoque Phrygiones appellatæ sunt. *Varro* apud *Nonnium*. Phrygio qui pulvinare poterat pingere Solios defigebat. *Plautus* in Menchmris

Pallam illam quam dederat dudum ad Phrygionem ut deferas
Ut reconcinnetur, atque ut opera addantur quæ volo.

Lucanus lib. x. vers. 142.

Quod Nilotis acus compressum pectine serum
Solvit & extenso laxavit stamina filo.

Nonnius

Phrygio fui primo, beneque id opus
Solvi, reliqui acus aciasque hero,
Atque heræ nostræ.

Valerius Flaccus lib. 2. Argonaut.

Illic servati genitori conscia sacra
Pressit acu.

Martialis x. Epigr. 6.

Quando eques & picti tunica Nilotide Mauri
Ibitis

Idem in Epigrammate, cui lemma *Cubicularia Polymita*

Hæc tibi Memphitis tellus dat munera: victa est
Pectine Niliaco jam Babylonis acus.

Tertullianus de habitu muliebri. Age nunc si ab initio rerum, & Milesii oves tonderent, & Seres arbores nerent, & Tyrii tingerent, & Phryges insuerent, & Babylonii intexerent. Acu pictos fuisse viros, prælia, acies &c. testatur *Corippus* lib. I. Num. 15.

Et tulit intextam pretioso murice vestem
Justinianorum series ubi tota laborum
Nexo auro insignita fuit, gemmisque corusca,
Illic barbaricas flexa cervice phalanges,
Occisos reges, subjectasque ordine gentes
Pictor acu tenui multa formaverat arte,
Fecerat & fulvum distare coloribus aurum
Omnis ut aspiciens seu corpora vera putaret,
Effigies auro, sanguis depingitur ostro.
Ipsum autem in media victorem pinxerat aula,
Effera Wandalici calcantem colla tyranni,
Plaudentem Lybiam, fruges laurumque ferentem.
Addidit antiquam tendentem brachia Romam,
Exerto & nudam gestantem pectore mammam.

Cornelius Gallus

Quin etiam argento, puroque intexitur auro
Altera jam castris parta lacerna tuis.
Illic bellantum juvenum studiosa figuras,
Atque audita levi prælia pingit acu.

Hæc opera Phrygionica Græcis βελονοποίκιλα dici possent. Est enim βελονοποικιλτὴς *acu pictor*. Hesychius ὁ τῇ ῥαφίδι ὕφη ποιῶν καὶ ζωγραφῶν, qui acu texturas facit, & pingit. Eadem & ῥαφιδευτὰ dicuntur; est enim ῥαφὶς *acus*.

Sed redeundum est aliquando ad Ephod, unde jandiu digressi sumus. Post materiam ex qua constabat, commemoratur in textu fuisse illi assuta duo humeralia. שתי כתפת חברת יהיה לו אל שני קצתיו וחבר. *Duo humeralia juncta erunt illi in duabus extremitatibus, & jungentur*. Targum תרתן כתפין מלפפן יהון

יהון ליה על תרין סטרוהי ייתלפף. *Duo humeralia adjungentur illi ad ejus duas extremitates, & jungentur.* Ubi *Raſchi.* שתי כתפות וגו' הסינר מלמטה וחשב האפד היא החגורה וצמידה לו מלמעלה דוגמת סינר הנשים ומגבו של כהן היו מחוברות בחשב שתי חתיכות כמין שתי רצועות רחבות אחת כנגד כל כתף וכתף וזוקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלו לפניו כנגד החזה על ידי חבורן לטבעות החשן נאחזין מלפניו כנגד לבו שאין מפולת כמו שמפירש בענין והיו זקופות והולכו' כנגד כתפיו ושתי אבני שהם קבועות בהן אחת בכל אחת אל שני קצותיו אל רחבו של אפוד שלא היה רחבו אלא כנגד גבו של כהן וגבהו עד כנגד האצילים שקורין קור'ס שנ' לא יחגרו ביזע אין חוגרין במקום זיעה לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממתניהם אלא כנגד אציליהם וחובר האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד יחבר אותם במחט למטה בחשב ולא עמו אלא אורגם לבד ואחר כך מחברם. *Duo humeralia* &c. ſuccinctorium ad inferiorem partem; *Et cingulum Ephod*, hoc erat cingulum, & conjungebatur ad ſuperiorem partem ad ſimilitudinem ſuccinctorii muliebris. Et ab tergo ſacerdotis annectebantur in cingulo duo fruſta ſimilia duabus corrigiis latis, ſingula contra ſingulos humeros, quæ attollebantur ad ejus humeralia, donec duplicarentur in parte ejus anteriori contra pectus per conjunctionem annulis pectoralis, quibus apprehendebatur ad anteriorem partem e regione cordis, ne caderet, ut explicabitur in ejus loco; & illa attollebantur, & extendebantur contra ejus humeros, & duos lapides Schoam, qui in illis infixi erant, ſingulus in ſingulo. *Ad ejus duas extremitates.* Ad latitudinem Ephod; ejus enim latitudo reſpondebat tergo ſacerdotis; & ejus altitudo extendebatur contra ſpatium axillarum, quas vocant קור'ס. Dictum eſt enim *Ezech.* XLIV. 18. *Et non accingentur in ſudore.* Ne accingantur in loco ſudoris; Non ſupra axillas, neque infra lumbos, ſed contra axillas. *Et jungetur* Ephod cum his duobus humeralibus; Ephod annectebatur illis acu inferius in cingulo, non vero cum illo; ſed ſeorſim texebatur, & deinde annectebatur. *Abarbanel* ad h. l. שתי כתפת חברת יהיה לו אל שני קציתיו וחבר רוצה לומר שיעשה לאפוד שתי כתפות ויעשו אותם בעצמן נפרדות ממנו ואחכ תופרין אותן בראשי האפוד באופן שיהיו על כתפות הכהן ועל זה אמר שתי כתפות חוברות יהיה לו על שני קצותיו. *Duo humeralia juncta erunt illi in duabus ejus extremitatibus, & jungetur.* Sc. quod fecerint Ephod duo humeralia, & quod ea fecerint ſeorſim, ita ut ab eo ſeparata fuerint, poſtea autem quod ea aſſuerint extremitatibus Ephod, at eſſent ſupra humeros ſacerdotis; ideoque dicitur: *duo humeralia juncta erunt illi ad duas ejus extremitates.* Judæi Interpretes uno ore teſtantur duo humeralia Ephod aſſuta non ſimul cum eo contexta fuiſſe; ſed contrarium probari poteſt ex textu חבורות יהיה לו אל שני קצות וחבר. *Juncta erunt illi in duabus extremitatibus, & cohærebunt.*

Tertia pars Ephod erat חשב האפודה *cingulum Ephod*, de quo dicitur in textu וחשב אפודתו אשר עליו כמעשהו ממנו יהיה זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר. *Et cingulum humeralis, quod erit ſuper illud, ſicut opus illius, ex ipſo erat, ex auro, hiacinthino, purpura, coccino, & byſſo retorta.* *Targum.* והמיין יהי תקוניה די עלוהי כעבודיה מיניה יהי דהבא תכלא וצבע זהורי ובוץ שזיר. *Et cingulum ornatus ejus quod erit ſuper illud, ſicut opus illius ex illo erit, ex auro, hyacinthino, purpura, & coccino, & byſſo retorta.* *Targum Uzielidis, & Hieroſolymitanum* cum his conſentit וחשב והמיין טיכוסיה דעליו הי כעובדיה מניה יהי דדהבא תיכלא וארגוונא וצבע זהורי ובוץ שזיר. Et חשב *& cingulum ornatus ejus, quod ſuper illud eſt, ſicut opus ejus ex ipſo erit, ex auro hyacintho, purpura, cocco, & byſſo retorta.* Et *Perſa* وبندي دروافي او اكه ابر او جون عملي او ارو باشد باو عاا كبوحو ارغوان فا خرموزدو كتافي تاخته *Cingulum autem pectoralis ejus, quod eſt ſuper illud, ſicut opus ejus, ex ipſo erit, ex auro, cæruleo, purpura, & coccineo, & byſſo torta.* *Raſchi* ad h. l. וחשב אפדתו וחגור שעל ידו הוא מאפדו ומתקנתו לכאן ומקשטו אשר עליו למעלה בשפת הסינר היא המצורה כמעשהו כארינת הסינר ומעשה חשב ומחמשת מינין כך אריגת החשב מעשה חשב ומחמשת מינין. *Et cingulum ejus humeralis. Et cingulum humeralis*: ejus cauſa cingebatur Ephod; erat ad decorem, & ornatum ſacerdotis, & erat ejus ornamentum, quod erat ſuper illud; ad partem ſuperiorem; in limbo ſuccinctorii accingebatur. *Sicut opus ejus.* Sicut textura ſuccinctorii. Opus artificioſiſſimum textoris & ex quinque ſpeciebus; ita pariter textura cinguli erat opus artificioſiſſimum, & ex quinque ſpeciebus. *Maimonides* de vaſis Sanctuarii cap. VIII. ויש לו כמו שתי ידות יוצאות ממנו' באריג לכאן שחוגרין אותו בהם והם הנקראים חשב האפוד. Habebat *Ephod* quaſi duas manicas, quæ egrediebantur ex eo

quaſi

quasi per texturam ex utroque latere, quibus eum cingebant, & has *manicas* vocat *cingulum Ephod*. *Abarbanel* ad l. c. *Exod.* רוצה לומר שיעשה חשב האפוד והוא כדמות אבנט שתים יוצא משני צדדי האפוד והיה חוגר אותו כנגד לבו. Vult dicere factum fuisse cingulum Ephod; erat autem instar baltei, qui egrediebatur ex eo ab utroque latere, & cingebat se eo ad cor suum. Hinc constat sensum textus non fuisse septuaginta assecutos, qui ita illum reddiderunt. ϗ τὸ ὕφασμα τῶν ἐπωμίδων ὅ ἐςιν ἐπ' αὐτῶ, ϗ τὸν ποιήσιν ἐξ αὐτῶ, ἔςαι ἐκ χρυσίυ &c. *Et textura humeralium, quæ super eo, ex ipso fieri debet auro &c.*

Cum ipso humerali contextum fuisse cingulum docemur ex eo quod dictum est in textu ממנו יהיה *ex ipso erit*. Ubi *Raschii* ממנו יהיה עמו היה ארוג ולא יארגנו לבד ויחברנו. *Ex ipso erit.* Cum ipso texebatur, non vero texetur seorsim, & annectetur. *Abarbanel* ibid. ובא הכתוב לומר שלא יעשו החשב בלבד ואחר כך יחברו אותו אל האפוד כמו שהיו הכתפות אבל ממנו יהיה רוצה לומר שיהיה ארוג החשב עם האפוד ואותם הדברים עצמם. Pergit autem S. Scriptura, & dicit cingulum non debuisse fieri separatim, & postea annecti τῶ Ephod quemadmodum humeralia; sed *ex ipso erit*; id est textum erit cingulum cum ipso Ephod. Quod idem est.

In utroque humero, ubi duo succinctoria, anterius, & posterius nectebantur, duo erant lapides pretiosi, de quibus in textu ita scriptum est. ולקחת את שתי אבני שהם ופתחת עליהם שמות בני ישראל ששה משמותם על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית כתולדותם מעשה חרש אבן פתוחי חתם תפתח את שתי האבנים על שמות בני ישראל מסבות משבצות זהב תעשה אתם ושמת את שתי האבנים על כתפת האפוד אבני זכרון לבני ישראל ונשא אהרן את שמותם לפני יהוה על שתי כתפיו זכרן. *Et sumes duos lapides Schoam, & insculpes illis nomina filiorum Israel sex nomina supra lapidem unum, & sex nomina reliqua supra lapidem alterum secundum suas ætates. Opus sculptoris lapidum erit, & sculptura sigilli sculpes in duobus lapidibus nomina filiorum Israel, fundis aureis includes eos. Et pones duos lapides super humeralia Ephod. Lapides memoriales filiis Israel. Et portabit Aaron nomina eorum coram Deo in duobus humeralibus ad recordationem.* *Targum Onkelosi* ותסב ית תרתין אבני בורלא ותגלוף עליהן שמהת בני ישראל שיתא משמהתהון על אבנא חדא וית שמהת שתא דאישתארו על אבנא תנייתא כתולדתהון עובד אומן אבן טבא כתוב מפרש כגלף דעזקא יגלוף ית תרתין אבניא על שמהת בני ישראל משקען מרמצן דדהב תעביד יתהון ותשוי ית תרתין אבניא על כתפי אפודא אבני דכרנא לבני ישראל ויטול אהרן ית שמהתהון קדם יי על תרין כתפוהי לדכרנא. *Et accipies duos lapides berylli, & insculpes super illos nomina filiorum Israel; sex nomina in lapide uno, & sex reliqua nomina super lapide altero secundum suas nativitates. Opus artificis lapidis pretiosi, sculptura expressa juxta sculpturam annuli sculpes duos lapides secundum nomina filiorum Israel; & profundis palis aureis includes eos. Et pones duos lapides super humeralia Ephod. Lapides memoriales filiis Israel, & portabit Aaron nomina eorum coram Deo in duobus humeralibus ad recordationem.*

Memoratur lapis שהם hoc loco & *Genes.* II. 12. *Exod.* XXV. 7. Ibid. XXV. 27. & XXXIX. 6. *Jobi* XXVIII. 16. I. *Paral.* XXIX. 2. Et *Ezech.* XXVIII. 13. *Onkelos* uti supra visum est, reddit בורלא, *beryllum*. *Jonathan* pariter בורלא, cum quo consentit *Hierosolymitanum*. *Arabs* بلور *Belur Persa* ita interpretantur وستاي مر دوستكهاي شهموكي ابر ايشان نامهاي بسراي بسرال. *Accipe quoque duos lapides unychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel.* Septuaginta βηρύλλιον. Paraphraste *Cantic.* מריבג. *Targum Hierosolym.* שהם *Genes.* II. 12. interpretatur ברולהא quod Chaldæo est ac Hebræum ברלח At *Schoam* non potest esse, *Bedolah*, cum ibidem a Mose distinguatur. *Syrus* in multis locis habet ܒܪܘܠܟܐ *Berolcha*. Judæi plerique teste *Abarbanele* קריסטאל *Crystal*. *Rabboth Schemoth* פראלוקין fortasse פארולין, aut בארולין pro βήρυλλος. Septuaginta incerti sunt; hoc loco habent σμάραγδος I. *Paral.* XXIX. 2. retinent σοάμ; nonnunquam inter virides gemmas recensent, ut *Genes.* l. c. πράσινος. Et *Exod.* XXV. 27. repetunt σμάραγδον. In lapidibus humeralis habent βηρύλλιον. *Ezech.* XXVIII. 13. σάπφειρον *Jobi* XXVIII. 16. ὄνυξ. *Exod.* XXVII. 7. & XXXV. 9. σάρδιος. Probabilius est fuisse Sardonychem juxta sententiam *Vulgati*, *Josephi*, & *Hieronymi* qui in Epistola ad Fabiolam. *Josephus* (*inquit*) Sardonychas vocat, cum Hebræo *Aquilaque* consentiens. Quod probatur ex *Genes.* II. 12. ubi dicitur ex terra *Havila* asportari ברלח ושהם *Bedolach & Schoam*. Hæc terra fuit irrigata fluvio *Pischon*, qui, ut ex Mose constat, erat

bra-

brachium Euphratis, qui Sardonycas producebat teste *Plutarcho* in libello de fluminibus, & *Stobæo* serm. 98. ubi scribit huic fluvio adhærere montem *Δείμυλλον καλέμενον, ἐν ᾧ γεννᾶται λίθος σαρδόνυχι προίμιος*. Drimillum dictum, in quo nascitur lapis Sardonychi similis *Paraphrasis Chaldæa Hest.* cap. I. 5. testatur pariter in ripis Euphratis magna copia effossas fuisse margaritas, beryllos, & sardonychas. חפר בספר פרת ואשכח תמן שית מאה ותמנן אחמיתין דנחשא מליין דהב טב יוהרין ובורלין וסרלכין. Fodit in Euphratis ripa, & ibi reperit sexcentas, & octoginta sex arcas æreas plenas optimi auri, margaritarum beryllorum, & sardonychum. *Sandalechin* est vox corupta ex Græco sardonychas, prout *Rabboth Schemoth* etiam habet שררנגין *Sardanegin*, quod propius accedit ad sardonyches. In massechet *Sanedr.* VII. legitur ואהה משרו לדרום להביא לו סנדלפונים. Et misit aliquem in meridiem, ut afferret ei sandalphunim. Cl. *Bochartus* legit סנדלכין *Sandalachin* id est sardonyches. In editione *Amsteldamensi* legitur סנדלפונים *Sandalphunim*. Ubi glossa explicat סנדלפון שום אבן טב *Sandalphum* est nomen lapidis pretiosi. *Gemara* אחד משורו לצפון ואחד לדרום להביא לו סנדלפונים טובים ואבנים טובות ומרגליות Unum miserunt in septentrionem, & unum miserunt in meridiem ut afferrent bonos *Sandalphunim*, & lapides pretiosos & margaritas.

Sardonychas in magno pretio habitæ apud veteres. *Job.* cap. XXVIII. 16. *Non potest taxari insigni auro Ophir, Scobam pretioso Saphiro*. *Genes.* cap. II. 11. *Ibi invenitur bdellium, & lapis schoam*. *Ezech.* XXVIII. 13. *In deliciis paradisi Dei fuisti, omnis lapis pretiosus, operimentum tuum. Sardius, Topazius, & Jaspis, Crysolitus, Schoam, & Beryllus*. *Plinius* lib. XXXVII. cap. 6. Claudius Cæsar smaragdos induebat, & sardonychas. Primus autem Romanorum sardonyche usus est prior Africanus, ut tradit Demonstratus, ut inde Romanis hanc gemmam fuisse celeberrimam. Quamobrem ei proximum dabimus locum. Sardonyches olim ut ex nomine ipso apparet intelligebantur candore in Sarda, hoc est velut carnibus ungue hominis imposito, & utroque translucido. Talesque esse Indicas tradunt Ismenias, Demonstratus, Zenothemis, Sotachus: Hi quidem duo reliquas omnes quæ non transluceant cœcas appellantes quæ nunc nomen abstulere. *Josephus* Antiquit. lib. VII. docet coronam Regis Ammonitarum, de qua fit mentio 2. *Sam.* XII. 30. habuisse *ἐν μέσῳ πολυτελῆ λίθον σαρδόνυχα* in medio pretiosam sardonychem. Stobæus l. c. *ᾧ οἱ βασιλεῖς ἐν τοῖς βασιλείαις* (sive ut alii volunt *ἐν τοῖς βασιλέ οις*) *χρῶνται*, quo reges utuntur in s.is regiis, sc. ornamentis. *Martialis* lib. V. Epig. II. inter Smaragdos Adamantes, & Jaspidas numerat.

> Sardonychas, Smaragdos, Adamantes, Jaspides uno
> Portat in articulo stella, Severe meus.

Ab *Juvenale* Sat. XIII. *gemma princeps* appellatur

> - - - - - - gemmaque princeps

Et Sat. VII. Sardonyches, loculis custoditur eburnis.

> - - - - - - Conducta Paulus agebat
> Sardonyche, atque ideo pluris quam Gallus agebat

Vid. *Persius* Sat. VI.

Polycratis gemmam illam tantopere celebratam fuisse sardonychem testatur *Plinius* l. c. cap. I. Sardonichem eam gemmam fuisse constat: ostenduntque Romæ, si credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Augustæ dono inclusam. Quamvis *Herodotus* doceat hanc Polycratis gemmam fuisse smaragdum. Sardonyches omnes non fuisse pretiosos docet *Plinius* ibid. cap. 6. Sardonyches olim ut ex nomine ipso apparet, intelligebantur candore in Sarda, hoc est velut carnibus ungue hominis imposito, & utroque translucido. Talesque esse Indicas tradunt, Ismenias, Demonstratus, Zenothemis, Sotachus: hi quidem duo reliquas omnes, quæ non transluceant, cœcas appellantes, quæ nunc nomen abstulere. Nullo sardarum vestigio Arabicæ sunt, cœperuntque pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi, radice nigra, aut cæruleum imitante, & unguem: creditum etiam candido pingi, nec sine quadam spe purpuræ candore in minium transeunte. Has Indis non habitas in honore Zenothemis scribit: tantæ alias magnitudinis, ut inde capulos factitarent. Etenim constat ibi torrentibus detegi. Et placuisse in nostro orbe initio, quoniam solæ prope gemmarum scalptæ ceram non auferrent. Persuasimus deinde & Indis, ut ipsi quoque iis gauderent. Utiturque perforatis utique vulgus tamen in collo. Et hoc est nunc Indicarum argumentum. Arabicæ excellunt candore circuli prælucido, atque non gracili, neque in recessu gemmæ aut in dejectu reni-

renitente, ſed in ipſis umbonibus nitente, præterea ſubſtrato nigerrimi coloris. Et hoc in Indicis cereum, aut corneum invenitur; etiam circuli albi: quædam in iis, cœleſtis arquus anhelatio eſt. Superficies vero locuſtarum maris cruſtis rubentior. Jam melleæ aut feculentæ (hoc enim nomen eſt vitio) improbantur, & ſi zona alba fundat ſe, non colligat. Simili modo, ſi ex alio colore in ſe admittat aliquid enormiter. Nihil enim in ſua ſede alieno interpellari placet. Sunt & Armeniacæ ut ceteræ improbandæ, ſed pallida zona.

In iſtis duobus lapidibus inſculpta fuiſſe nomina filiorum Iſrael juxta generationes ſuas in textu dicuntur. ולקחת את שתי אבני שהם ופתחת עליהם שמות בני ישראל ששה משמתם על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית כתולדתם. *Et ſumes duos lapides Schoam & inſculpes illis nomina filiorum Iſrael. Sex nomina ſupra lapidem unum, & ſex nomina reliqua ſupra lapidem alterum, ſecundum ſuas ætates*. Nonnulli volunt omnes majores natu inſculptos fuiſſe dextero lapidi, & reliquos ſiniſtro juxta hanc tabulam

גר	ראובן
אשר	שמעון
יששכר	לוי
זבולן	יהודה
יוסף	דן
בנימין	נפתלי

Ita ſentit *Raſchi* ad l. c. כתולדתם כסדר שנולדו ראובן שמעון לוי ויהודה דן ונפתלי על האחת ועל השנית גד אשר יששכר וזבולן יוסף ובנימין מלא שכן הוא כתוב במקום תולדתו עשרים וחמש אותיות בכל אחת ואחת *Juxta nativitates ſuas*; juxta ordinem, quo nati erant; *Ruben*, *Levi*, *Iſſachar*, *Nephtali*, *Gad*, *Joſeph* in lapide uno; & in altero *Simeon*, *Jehuda*, *Zebulon*, *Dan*, *Aſſer*, *Binjamin* plene, ita enim invenimus ſcriptum in loco nativitatis ſuæ; quinque & viginti literæ erant in ſingulo lapide. *Joſephus Antiq.* lib. III. cap. 8. ἐγγέγραπται μὲν τούτοις τῶν Ἰακώβου παίδων ὀνόματα γράμμασιν ἐπιχωρίοις γλώσσῃ τῇ ἡμετέρᾳ καὶ ἓξ τῶν λίθων ἑκατέρωθεν. οἱ πρεσβύτεροι δ' εἰσὶ κατ' ὦμον τὸν δεξιόν. His inſcripta erant filiorum Jacobi nomina literis vernaculis noſtræ linguæ in utroque lapide ſena. Majores natu dexterum humerum obtinebant. Alii vero volunt nomina filiorum Leæ primum ſcripta fuiſſe, ut *Ruben*, *Simeon*, *Levi*, *Jehuda*, *Iſacar*, & *Zabulon*, poſtea nomina filiorum Ancillarum, & filiorum quidem Bilhæ ut *Dan*, & *Nephtali* ante nomina filiorum Zilpæ *Gad*, & *Aſer*, & tandem filiorum Rachelis, ut *Joſeph*, & *Benjamin* hoc modo

שמעון	ראובן
יהודה	לוי
זבולן	יששכר
דן	נפתלי
אשר	גד
בנימן	יהוסף

Gemara Babylonica ad Maſſechet *Sotah* cap. VII. מאי והחציו אמר רב כהנא כדרך שחלוקין כאן כך חלוקין באבני אפוד מתיבי שני אבנים טובות היו לו לכהן גדול על כתפיו אחת מכאן ואחת מכאן ושמות של שנים עשר שבטים כתוב עליהם ששה על אבן זו וששה על אבן זו שנ' ששה משמותם על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית כתולדותם שנית כתולדותם ולא ראשונה כתולדותם מפני שיהודה מוקדם וחמשים אותיות היו עשרים וחמש על אבן זו וכה' על אבן זו ר' חנינה בן גמליאל אומר לא כדרך שחלוקין בחומש הפקודים חלוקים באבני אפוד אלא כדרך שחלוקין בחומש שני בני לאה כסדרן בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן ובני שפחות באמצע ואלה מה אני מקיים כתולדותם בשמותם שקרא להם אביהם ולא בשמות שקרא להם משה ראובן ולא ראובני שמעון ולא שמעוני דן ולא דני גד ולא גדי תיובתא דרב כהנא תיובתא והלא מאי והחציו תנא חציו של מול הר גריזים מרובה מהחציו של מול הר עיבל מפני שלוי למטה בצרי להו הכי קאמר אעפ שלוי למטה בני יוסף עמהם שנ וידברו בני יוסף אל יהושע לאמר מדוע נתת לי חבל אחד וגו' ויאמר להם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה אמר להם לכו והחביאו עצמכם ביערים שלא תשלוט בכם עין רעה אמר ליה זרעיה דיוסף לא שלטא ביה עינא בישא דכתיב בן פרת יוסף בן פרת עלי עין ואמר ר' אבהו אל תקרי על עין אלא עולי עין ר' יוסי ברבי חנינא אמר מהכא וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסים עליהם ואין העין שולטת בהם אף זרעו של יהוסף אין העין שולטת בהם הני חמשים אותיות חמשים הני חדה הוו אמר ר' יצחק הוסיפו ליוסף אות אחת שנ' עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים מתקיף ר' נחמן בר יצחק כתולדותם בעינן אלא כל התורה כולה בנימן כתיב והכא בנימין שלם שנ' ואביו קרא לו בנימין Quid *Joſ.* VIII. 13. והחציו *Et alterum dimidium ejus?* R. Cahana cenſet, quod eo ordine, quo hoc loco diviſæ ſunt duodecim tribus, diviſæ fuerint in lapidibus Ephod. Oppoſitio. Duos lapides pretioſos

ſos lubuit ſacerdos ſummus ſuper humeros, unum in dextero, & alterum in ſiniſtro, ac nomina duodecim tribuum in iis fuerunt expreſſa ſex in uno, & ſex in altero; dictum eſt enim *Exod.* XXVIII. 10. *Sex nomina ſupra lapidem unum, & ſex nomina reliqua ſupra lapidem alterum, ſecundum ſuas nativitates.* Nempe in poſteriori habita eſt ratio nativitatis, in primo vero neutiquam, quippe Jehuda antepoſitus eſt. Erant quinquaginta literæ ſc. viginti quinque in hoc, & totidem in altero lapide. R. Chanina ben Gamaliel dicit, non quomodo recenſentur *nomina* XII. *tribuum* ſub initium libri *Numer.* ita & recenſita fuerunt in lapidibus Ephod, ſed eo modo, quo in *Exod.* numerantur; nimirum filii Leæ ſuo ordine; Rachelis autem filiorum alter principium, alter finem, & nati ex ancillis medium locum occupabant. At quomodo illud confirmabitur quod dictum eſt, *ſecundum ſuas nativitates?* Dicendum, nominibus, quibus eorum pater appellavit, non vero nominibus, quibus Moſe inſignivit; ſc. Ruben, non Rubeni, Simeon non Simeoni, Dan, non Dani, Gad, non Gadi. Hæc eſt objectio contra R. Cahanæ ſententiam, & magna eſt objectio. Verum quid ſignificat והחציו *& alterum dimidium ejus?* Docetur, dimidiam partem, quæ in monte Garizim conſiſtebat, fuiſſe majorem dimidia parte, quæ montem Ebal occupaverat; etenim tribus Levi in parte inferiori erat. Imo contra; quia tribus Levi in parte inferiori erat, pauciores numero fuere. Sic enim dixit; & tribus Levi in parte inferiori erat, filii Joſeph erant cum ea; Dictum eſt enim *Joſ.* XVII. 14. *Quapropter alloquuti filii Joſeph, Joſuam dicendo, Quare dediſti mihi partem unicam &c. Et reſpondit eis Joſue; Si populus multus es, aſcende in ſylvam.* Nimirum hoc illis ait. Ite & abſcondite vos in ſylvis, ne faſcinet vos oculus malignus. Reſponderunt illi; in ſemen Joſephi oculo maligno nulla vis eſt; Dictum eſt enim *Geneſ. Ramus fœcundus Joſeph, ramus fœcundus ſuper oculum.* R. Abhu dicit; non legendum eſt עלי עין *prope oculum*, ſed עולי עין (i. e. *ſupergrediuntur oculum*) R. Joſe bar R. Chanina dicit; ex hoc confirmatur quod dictum eſt *Geneſ.* XLVIII. 16. *Et multiplicentur ut piſces in medio terræ*; nempe ut piſces, qui in mari ſunt, ab aqua occultantur, nec oculus iis noxam infert; ſic & ſemini Joſephi oculus nocere haud poteſt. Ecce quinquaginta erant literæ; Erant quinquaginta minus una. Dicit R. Iſaac, additam fuiſſe Joſepho literam unam; dictum eſt enim, Pſal. LXXXI. 6. *Teſtimonium Jehoſeph impoſuit, cum proceſſiſſet contra terram Ægypti.* Objecit R. Nachman bar Iſaach, dicens nomina fuiſſe inſcripta juxta nativitates ſuas. In tota ſcriptura בנימן ſcriptum eſt, hoc vero loco בנימין plene; dictum eſt enim *Geneſ.* XXX. 18. *ſed pater ejus vocavit eum* בנימין *Hieroſ.* Sotha 21. 4. מה תל׳ והחציו אלא מלמד שמעוטין בהר גריזים ומרובים בהר עיבל למה שאין שבטו של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי כולו שם היו שוין ר׳ שמואל בר נחמן בשם ר׳ יונתן אילו היה כל שבטו של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשיטים א״ר יוסי בי ר׳ בון אילו היה כל שבטו של לוי שם היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא ארבעים אלף חלוצי צבא כהנא אמר כשם שהן חולקין כאן כך הן חולקין בתחילה החומש אית תניי תני כשם שהן חולקין כאן כך הן חולקין ברגלים בני לאה מיכן ובני רחל מיכן חד מיכן וחד מיכן ובני השפחות באמצע א״ר מתניה טעמא דהדין תניה שמע אלי יעקב עבדי וישראל מקורא מה התקרה הזו עובייה דהן גבי קוטנה דההן ועופיה דהן גבי קוטנה דההן אית תניי תני כשם שהן חולקין כאן כך הן חולקין באבני אפוד כתולדותם כדי שיהו עשרים וחמשה מיכן ועשרים וחמשה מיכן והלא אין אלא ארבעים ותשעה אמר רבי יוחנן בנימין כתולדותם מלא א״ר יודה בר זבידא יהוסף מלא עדות ביהוסף שמו והלא אין אלא עשרים ושלשה מיכן ועשרים ושבעה מיכן א״ר יוחנן בנימן היו חציו בן מיכן ימין מיכן א״ר זבדיא ויאות מי כתיב ששה שמותם לא אלא משמותם משמותם ולא כל שמותם הראשונים נכתבין מימינו של כהן גדול משמאלו של קורא והאחרונים נכתבין משמאלו של כהן גדול מימינו של קורא הראשונים אינן נכתבין על סדר שיהודה מלך האחרונים נכתבין על סדר. Cur ſcriptum eſt; *& dimidium ejus?* Ad docendum, quod pauciores erant in monte Garizim, & plures in monte Ebal. Cur? Quia non erat in eo loco tota tribus Levi; ſi enim ibi tota fuiſſet tribus Levi, pares fuiſſent. R. Iſmael bar Nachman nomine R. Jonathan; vel ſi tota ibi fuiſſe tribus Levi, tamen non fuiſſent pares; Cur? Quia jam ceciderunt de tribu Simeon quatuor & viginti millia in Sithim. Dicit R. Joſe diſcipulus R. Bon, ſi ibi tota fuiſſet tribus Levi, fuiſſent pares; qua de cauſa? Quia non venerunt de tribu Ruben & Gad niſi quadraginta millia arma-

armatorum. Cahana dicit, ſicut hic diviſæ erant, ita pariter eodem modo diviſæ erant in principio *Num.* Eſt qui docens tradit; ſicut hic diviſæ erant, ita quoque eodem modo diviſæ erant in vexillis. Filii Leæ in hoc latere, & de filiis Rachel unus in hoc, & alter in altero, & filii ancillarum in medio. Dicit R. Mathania, hac de cauſa, quod dictum eſt; *Auſculta mihi Jacob ſerve meus, & Iſrael, quem ego voco. Iſai.* XLVIII. 12. Sicut in contignatione ponitur tignum craſſum prope parvum, & deinde craſſum prope parvum: Eſt qui tradit, ſicut hic diviſæ erant, eodem modo diviſæ erant in lapidibus Ephod; *ſecundum nativitates ſuas*; ut eſſent vigintiquinque literæ in hoc latere, totidemque in altero. At ecce non erant niſi novem & quadraginta. Dicit R. Jochanan nomen Benjamin in ordine nativitatum plene ſcriptum erat; Dicit R. Juda bar Zebida; & recte; nomen Joſeph plene ſcriptum erat; dictum eſt *Pſalm.* LXXXI. 6. *Teſtimonium Jehoſeph impoſuit.* At ecce erant tres & viginti in uno latere, & in altero ſeptem & viginti. Dicit R. Jochanan, nomen Benjamin dimidiatum erat; Ben in hoc latere, & Jamin in altero latere. Et recte; Dicit R. Zebida nonne ſcriptum eſt *ſex nomina eorum?* minime; ſed *ex nominibus eorum*; *ex nominibus eorum*; non vero integra eorum nomina. Priora ſcripta erant in dextero humero ſummi ſacerdotis ad ſiniſtram legentis. Et poſteriora ſcripta erant in ſiniſtro humero ſummi ſacerdotis ad dexteram legentis. Priora non erant ſcripta juxta ordinem, quia Jehuda erat rex, at poſteriora ſcripta erant juxta ordinem. Reſpiciunt hi Judæi Interpretes ad *Deut.* cap. XXVII. 12. & 13. & ad *Exod.* cap. In priori textu legitur. *Hi ſtabunt ad benedicendum populum ſuper montem Garizim, Jordane tranſmiſſo, Simeon, Levi, Judas, Iſſachar, Joſeph, & Benjamin. Et e regione iſti ſtabunt ad maledicendum in monte Hebal Ruben, Gad, & Aſer, & Zabulon, Dan & Nephtali.* Hoc modo ſtabant

קללה	ברכָה
ראובן	שמעון
נר	לוי
אשר	יהורה
זבולן	יששכר
רן	יוסף
נפתלי	בנימן

Exodi cap. I. hoc modo

בנימן	ראובן
רן	שמעין
נפתלי	לוי
גר	יהורה
אשר	יששכר
יוסף	זבולן

In his lapidibus inciſa fuiſſe nomina XII. Tribuum in textu aſſeritur, מעשה חרש אבן פתוחי חתם תפתח את שתי האבנים על שמת בני ישראל. *Opus ſculptoris ſigilli ſculpes duos lapides ſecundum nomina filiorum Iſrael.* Ubi *Raſchi*. מעשה חרש אבן מעשה אומן של אבנים חרש זה רבוק הוא לתיבה של אחריו לפיכך הוא נקוד פתח בסופו וכן חרש עצים נטה קו חרש של עצים וכן חרש ברזל מעצר כל אלה רביקין ופתוחים פתוחי חותם כתרגומו כתב מפרש כגלף רעזקא חרוצות האותיות בתוכן כמו שחורצין חותמי טבעות שהם לחתום הנרות כתב נכר ומפורש. *Opus ſculptoris lapidis*, opus artificis lapidum; hæc ſculptura fiebat adhæſione ad vocem ad partem poſticam, ideoque punctatur cum Patach in fine; ita pariter ſculptor lignorum inclinabat lineam; ſculptor lignorum, & ſimiliter ſculptor ferri ab latere, hi omnes applicabant & cælabant cælaturas cælatoris; juxta ejus *Targum*: *ſculptura clara*; juxta ſculpturam annuli incidantur literæ in illis, ſicut incidunt inciſores ſigillorum ad incidendum epiſtolam, ſcriptura nota & manifeſta. Sigillorum ſculptura maxime celebratur apud veteres. *Plinius* lib. XXXVII. c. I. Poſt hunc annulum regia fama eſt gemmæ Pyrrhi illius, qui adverſus Romanos bellum geſſit. Namque habuiſſe traditur achaten, in qua novem Muſæ, & Apollo citharam tenens ſpectarentur, non arte, ſed ſponte naturæ ita diſcurrentibus maculis, ut muſis quoque ſingulis ſua redderentur inſignia. Nec deinde alia quæ tradatur magnopere gemmarum claritas extat apud autores, præterquam Iſmeniam choraulem multis fulgentibuſque uti ſolitum, comitante fabula vanitatem ejus, indicato in Cypro ſex aureis denariis ſmaragdo in qua fuerat ſculpta Amymone, juſſiſſe numerari. Et cum duo relati eſſent, imminuto pretio, male mehercules curatum dixiſſe. Multum enim detractum gemmæ dignitati. Hic videtur inſtituiſſe, ut omnes muſicæ artis hac quoque oſtentatione cenſerentur, velut

velut Dionyſodorus æqualis ejus, & æmulus, ut ſic quoque par videretur. Tertius, qui eodem tempore fuit inter Muſicos, Nicomachus, multas gemmas habuiſſe traditur; ſed nulla peritia electas; forte quidam his exemplis initio voluminis oblatis adverſus iſtos, qui ſibi hanc oſtentationem arrogant, ut palam ſit eos tibicinum gloria tumere. Iſmeniæ ætate multos poſt annos apparet ſcalpi etiam ſmaragdos ſolitos. Confirmat hanc eandem opinionem edictum Alexandri Magni, quo vetuit in gemma ſe ab alio ſculpi, quam a Pyrgotele, non dubie clariſſimo artis ejus. Poſt eum Apollonides, & Cronius in gloria fuere, quique divi Auguſti imaginem ſimilem expreſſit, qua poſtea principes ſignabant. Dioſcorides. Sylla dictator traditione Jugurthæ ſemper ſignavit. Et apud autores & Intercatienſem illum, cujus patrem Scipio Æmilianus ex provocatione interfecerat, pugnæ ejus effigie ſignaſſe, vulgato Stilonis Præconini ſale, quidnam fuiſſe facturum eum, ſi Scipio a patre ejus interemtus eſſet. Divus Auguſtus inter initia ſphinge ſignavit. Duas in matris annulis jam indiſcretæ ſimilitudinis invenerat. Altera per bella civilia, abſente eo, amici ſignavere epiſtolas, & edicta, quæ ratio temporum nomine ejus reddi poſtulabat, non infauſto lepore accipientium, ænigmata afferre eam Sphingem. Quinetiam Mæcenatis rana, per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Auguſtus poſtea ad evitanda convicia Sphingis, Alexandri Magni imagine ſignavit. Gemmas plures, quod peregrino appellabant nomine dactylothecam, primus omnium habuit Romæ privignus Syllæ Scaurus. Diuque nulla alia fuit, donec Pompejus Magnus eam, quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio diceret, ut M. Varro aliique ejuſdem ætatis autores confirmant multum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæſar dictator ſex dactylothecas in Veneris genetricis conſecravit, Marcellus Octavia genitus in Palatina Apollinis æde unam.

Iſti lapides aureis fundis incluſi erant, ut in textu dictum eſt מסבת משבצות זהב תעשה אתם. *Fundis aureis includes illos*. *Targum* משקען מרמצן דדהב תעביה יתהן, *in profunda pala aurea includes eos*. Ubi *Raſchi* מוסבות משבצות מוקנות האבנים במשבצות זהב שעושה מושב האבן בזהב כמין נומא למדת האבן ומשקעה במשבצת נמצאת מהשבצת סובבת את האבן סביב ומחבחר המשבצת באפוד *Fundis*; Lapides circumdabantur fundis aureis; Fiebat ſitus lapidis in auro inſtar foveæ ad lapidis menſuram, & immergebatur in funda; deprehendebatur funda in circuitu lapidem circumdediſſe; & τῷ Ephod funda annectebatur. Has fundas ſive fibulas aureas *Joſephus* lib. VI. cap. 6. de bello teſtatur figura aſpidum ornatas fuiſſe. δύο δ' αὐτὴν ἐνπόρπων ἀσπιδίσκαι χρυσαῖ, κατεκέκλειντο δ' ἐν ταύταις καλλιστοί τε καὶ μέγιστοι σαρδώνυχες, τοὺς ἐπωνύμους τῶν τοῦ ἔθνους φυλῶν ἐπιγραμμέναι. Duabus autem fibulis aureis aſpidum ſpecie vinciebantur, quibus incluſi erant optimi maximique Sardonyches, ſcripta tribuum gentis nomina ferentes. Hujuſmodi fibulæ in uſu fuerunt apud Veteres, quibus veſtes annecterentur. *Ammianus Marcellinus* lib. XIV. Sudant ſub ponderibus lacernarum, quas in colli exerta ſingulus (*corrigendum* fibulis) ipſis adnectant. *Luctatius Placidius* ad verſ. 658. lib. VII. Thebaidos Papinianæ. Ad luxuriam retulit pulchritudinem fibulæ, erat enim foraminibus multis exornata, quas vulgo interraſa; appellant. Chlamidibus & penulis appendebantur. Conſtitutio *Leonis Auguſti*. Fibulis in Chlamidibus his quoque utantur (*privati*) quæ ſolæ auro & arte pretioſæ ſunt. Fibula militare præmium fuit. *Trebellius Pollio* in *Claudio*. Ut Claudio extra donum daret fibulas argenteas inauratas duas, & fibulam auream. *Livius* I. Decad. lib. VII. Puerum annulo aureo, tunica laticlavia, Hiſpano ſagulo, & aurea fibula ornatum donat. *Flavius Vopiſcus* in Aureliano. Conceſſit militibus fibularum aurearum uſum. *Plinius* lib. XXXIII. cap. I. Sed in militia quoque in tantum adolevit hæc luxuria, ut M. Bruti in Philippicis Epiſtolæ reperiantur frementes, fibulas tribunitias ex auro geri. *Corippus* lib. II. Num. 4.

> Aurea juncturas morſu præſtinxit adunco
> Fibula & auratis gemmæ nituere catenis.

Virgilius lib. V. Æneid.

> - - - - lato quem circumplectitur auro
> Balteus, & teriti ſubnectit fibula veſtem.

Ornamenta virorum, & præcipue fœminarum fibulæ fuere. *Virgilius* Æneid. lib. IV. de Didone

> Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem

Ovidius lib. VIII. Metamorph.

> Raſilis hic ſummam mordebat fibula veſtem.

Vir-

Virgilius iterum Æneid. lib. VII. de Camillas

- - - ut fibula crinem
Auro internectat.

Statius lib. VI. Thebaid.

Emicat, & torto chlamydem dissibulat auro.

Idem lib. VII. Thebaid.

Carbaseique sinus, & fibula rasilis auro
Tænariam fulva mordebat Jaspide vestem.

Nilus Scholasticus lib. IV. Antholog. cap. 10. Epig. 3. ad Dianam venatricem.

Πόρπη τε χρυσοῖο πετυγμένη ἡ δὲ πρὸς ἄκρην
Ιγνύην φοῖνιξ πέπλος ἐλυσσόμενος
Et fibula auro facta, & ad summum
Poplitem ruber peplus factus.

Homerus in Hymno Veneris

Κόσμον μὲν οἱ πρῶτον ἀπὸ χροὸς εἷλε φαεινὸν
Πόρπας τε γναμπτάς θ' ἕλικας, καλυκάς τε κ̀ ὅρμες.
Ornamentum quidem illi primum a corpore abstulit lucidum,
Fibulasque, flexibiles helicasque, calycasque, & monilia.

Idem Iliad. XVIII. vers. 401.

Τῇσι παρ' ἐννάετες χάλκευον δαίδαλα πολλὰ
Πόρπας τη γναμπτάς θ' ἕλικας.
Apud istas per novennium fabricant artificiosa multa
Fibulasque, flexibilesque helicas.

Plinius l. c. Fabricam etiam deum fibulas, & alia muliebris cultus, sicut inaures in principio factitavisse, sine mentione annulorum: Musici & comædi in pene gestabant fibulas ne coirent. Vetus Scholiastes *Juvenalis* ad vers. 73. Sat. VI. Nam omnes pueri vocales fibulas in naturis habent, ne coeant. Et ad vers. 377. Fibulam dicit circellos, quos Tragædi, sive Comædi in penem habent, ut coitum non faciant, ne vocem perdant. *Philostratus Lemnius* in Imagin. Cupidinem puerum *fibulatum* depingit. *Martialis* lib. VII. Epigr. 81.

- - - penem tam grandis fibula vestit.

Idem lib. XIV. Epigr. 215.

- - - Comædis & cytharædis
Fibula quid præstat?

Pergit textus, memoratque duas catenas aureas, quibus pectorale τῷ Ephod adhærebat. ושתי שרשת זהב טהור מגבלת תעשה אתם מעשה עבת ונתתה את שרשת העבתת על המשבצרת. *Et duas catenas auri puri æquabiles facies illis, opere tortili, & aptabis catenas tortiles fundis*. Targum. ותרתין תיכין דדהב דכי מתחמן תעביד יתהון עובד גדילי ותתן ירת תיכיא גדילתא על מרמצתא. *Et duas catenas auri puri terminatas facies illis, opere tortili, & dabis catenas tortiles in fundas*. Ubi *Raschi* ועשית משבצות מיעות משבצות שתים ולא פירש לך עתה בפרשה זו אלא מקצת צרכן ובפרשת החושן גומר לך פירושן שרשורת זהב שלש לאורה מגבלורת לסוף גבול החשן תעשה אותם מעשה עבות מעשה קליעת חוטין ולא מעשה נקבים וכפלי׳ כאותן שעושין לבורות אלא כאותן שעושין לעדרשקאות שקורין אנססיירס ונתרת ארת שרשרורת של עבותות העשויות מעשה עבורת על משבצות הללו ולא זה הוא מקום צוואת עשייתן של שרשרות ולא צוואת קביעתן ואין תעשה האומר כאן לשון צווי ואין ונתרת האומר כאן לשון צווי אלא לשון עתיד כי בפרשת החשן חוזר ומצוה על עשייתן ועל קביעותן ולא נכתב כאן אלא להוריע מקצרת צורך המשבצורת שצוה לעשות עם האפד וכתב לך זאת לומר לך המשבצורת הללו יזוקקו לך לכשתעשה שרשרות מגבלות על החשן תתנם על המשבצות הללו. *Et facies fundas*; ad minimum fundæ duæ erant; Neque tibi modo exponitur in hac Parascha nisi pars aliqua necessaria, & in Parascha Pectoralis tibi explanatio perficitur. *Catenas auri*; tres catenas. Terminatas; in limbo Pectoralis facies illas. *Opere tortili*. Opere plexili ex filis, non vero opere perforato, neque duplicabantur ad similitudinem illarum, quæ fiebant in cisternis, sed ad formam illarum, quæ fiebant pro lavacris quæ אנססירס appellantur. *Et dabis* שרשרות crassas, factas opere tortili in fundas illas. At hic non est locus, ubi catenarum opus præcipiatur, & earum infixio; Neque illud *facies* hoc loco memoratum, pariterque illud *dabis* hic memoratum habent significatum præcipiendi; Neque hoc loco scribitur, nisi ad significandum partem aliquam necessariam fundarum, quas fieri præcipitur una cum Ephod, tibique hoc scribitur ad dicendum tibi, quod istæ fundæ conjungerentur, postquam factæ erant catenæ æquabiles super pectorali, inderentur in has fundas: *Abarbanel* has catanas scribit factas fuisse בארינה *per texturam*. Septuaginta ἔργον πλοκῆς *opus plexile*. *Bartenora* instar funium fuisse testatur. ואפשר לפרש מגבלות על מעשה השרשרות שלא תהיינה עשיות חוליות חוליות על צורות השלשאלות של ברזל אשר יאמרו בהם השבוים אך יהיו קלועים בחוטי זהב עד שתהינה עבות מגבלות כדרך מעשה גבלות. Potest etiam ex-

explicari de catenis, quod non constiterint ex pluribus articulis ad formam catenarum ferrearum, quibus vinciuntur captivi, sed plexæ erant ex filis aureis, ut densæ essent instar funium. *Abarbanel* vero vult instas catenas fuisse appellatas מגלות, quod spatium aliquod terminarent inter fundas aureas, & annulos Ephod. ואמר מגבלות תעשה אתם להגיד שיגביל המרחק שיש בין המשבצות ובין טבעות האפוד. Et dixit; *facies* eas מגבלות ad indicandum quod terminarent distantiam quæ est inter fundas & annulos Ephod.

Mirifica profecto est Ephod descriptio apud *Suidam* in voce Ephod. Ἐφοὺδ τὸ μὲν ὄνομα Ἑβραϊκὸν, ἑρμηνευόμενον δήλωσιν, ἢ λύτρωσιν σημαῖνον· τὸ δὲ εἶδος αὐτοῦ σπιθαμιαῖον ἦν. ὕφασμα δίκην περιστηθίου ἐκ χρυσονήμου τέχνης ποικίλης πεποιημένον. καὶ ἐν μὲν τῷ μέσῳ εἶχεν ὥσπερ ἀστέρα ὁλόχρυσον. ἑκατέρωθεν μὲν αὐτοῦ, δύο σμαράγδους ἔχοντας ἀνὰ ἓξ τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τῶν σμαράγδων, λίθον ἀδάμαντα. ἡνίκα γοῦν ἔμελλεν ὁ ἱερεὺς ἐρωτᾷν τὸν Θεὸν περί τινος κεφαλαίου, ἐδέσμει αὐτὸ ἐν τῇ ἐπωμίδι, κατὰ μέσον τοῦ στέρνου. καὶ ἐπετίθει τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὑποκάτωθεν, καὶ εὑρίσκετο ἐν ταῖς παλάμαις αὐτοῦ ἐξηπλωμένον ὥσπερ πυξίον. καὶ ἀποβλέπων εἰς τὸ ἐφοὺδ ἠρώτα τὸν Θεὸν τὸ ἐρώτημα. καὶ εἰ μὲν ἀρεστὸν ἦν τῷ Θεῷ τὸ ἐρώτημα, εὐθέως ἔστραπτεν ὁ ἀδάμας λίθος, καὶ ἐφεγγοβόλει ἀκτῖνας ἐκπέμπων. εἰ δὲ οὐκ ἦν ἀρεστὸν, ἔμενεν ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει ὁ λίθος. εἰ μὲν ἔμελλεν ὁ Θεὸς εἰς μάχαιραν παραδιδόναι τὸν λαὸν, ἐγένετο αἱματώδης. εἰ δὲ θανατικὸν ἔμελλεν, ἐγένετο μέλας. *Ephud*. Hoc nomen quidem Hebræum est, & significat doctrinam & redemtionem. Forma autem ejus erat instar spithamæ. Tela erat instar pectoralis ex aureis filis arte variegatoris factum. Et in medio habuit quidem veluti stellam totam auream, & utrinque duos smaragdos, quorum uterque sex de duodecim tribubus Israelis insculptas habebat, & inter duos smaragdos lapidem adamantem. Quum autem sacerdos Deum de re aliqua interrogaturus esset, illud alligavit Epomidi in medio pectoris. Et manus ei supponebat, ut inveniret in palmis suis explanatum tanquam de buxea tabula. Et inspiciens in Ephodum, rogabat Deum super quæstione. Si autem res, de qua quærebatur, Deo grata erat, lapis in suo statu remanebat. Si Deus forte populum gladio tradere voluisset, factus est sanguineus, si mortalitatem immissurus esset, niger factus est. *Suidas* in describendo Ephod male descripsit pectorale.

Reliquum est, ut aliquid dicamus de Ephod Gideonis, Samuelis, Davidis &c. *Judic.* VIII. 26. quod Gedeon ex præda Madian, sc. ex auro purpura confecisse dicitur Ephod. ויהי משקל נזמי הזהב אשר שאל אלף ושבע מאות זהב לבד מן השהרנים והנטיפות ובגדי הארגמן שעל מלכי מדין ולבד מן הענקות אשר בצוארי גמליהם ויעש אותו גדעון לאפד ויצג אתו בעירו בעפרה ויזנו כל ישראל אחריו שם ויהי לגדעון ולביתו למוקש. *Et fuit pondus postalatarum inaurium mille septingenti aurei sicli absque ornamentis & monilibus, & veste purpurea, quibus reges Madian uti soliti erant, & præter torques aureas camelorum. Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in civitate sua Ephra. Fornicatusque est omnis Israel in eo, & factum Gedeoni, & omni domui ejus in ruinam.* Judæi Interpretes asserunt Ephod a Gedeone factum fuisse in memoriam victoriæ quam contra Madianitas consecutus fuerat. *Raschi* in h. l. ויעש אותו לאפוד להיות לזכרון על תשועה גדולה לראות. *Fecitque illud Ephod*; ut esset in monimentum facti magni ad videndum. *Kimchi* ibid. לאפוד עשה אותו כמין חגורה או מלבוש זהב והציג אותו בערו שיהיה לזכרון התשועה הגדולה והוא עשה אותו לטובה ואחריו מותו זנו בני ישראל אחריו ועשו אותו אלוה מדברי רז״ל במשתחוה לאפוד עצמו כמה דאת אמר ויעש אותו גדעון לאפוד *Ephod fecit illud*, instar amiculi, aut vestimenti aurei; *Et posuit illud in civitate sua*; ut esset in monimentum facti magni; & ipse fecit boni causa; *Et post ejus mortem fornicati sunt filii Israel post illud*; & fecerunt illud idolum; & juxta verba nostrorum sapientem sui. Adorarunt ipsum Ephod; uti tu dicis. *Et fecit ipsum Gedeon in Ephod*. *Ralbag* ibid. והנה עשה גדעון מהזהב הזה אפוד והוא בדמיון החגורה וידמה שעשה זה להזכיר הנס הזה והנה טעו אחריו כל ישראל לעשות ממנו עבודה זרה וידמה שלא היה זה הטעות בימיו ודבר זה היה לגדעון ולביתו למוקש. Ed ecce fecit Gedeon ex hoc auro Ephod & erat amiculo simile, & videtur hoc factum fuisse in monimentum hujus miraculi; & ecce errarunt post illud omnis Israel, & ex eo fecerunt Idololatriam; & videtur non contigisse in ejus diebus hic error; *& hoc fuit Gedeoni & domui suæ in ruinam*. Cujusmodi fuerit Ephod, quod Mica dicitur fecisse *Judic.* XVII. & XVIII. ignoratur. Vestem sacerdotalem, qua Mica sacrificabat, fuisse necesse est.

Samuel dicitur I. *Sam.* II. 18. præcinctus Ephod ושמואל משרת את פני יהוה

יהוה נער חנור אפוד בד . *Samuel autem ministrabat ante faciem Domini puer accinctus Ephod lineo . Targum* ושמואל
משמש קדם יהוה עולימא כדרוט דבוץ
Et Samuel ministrabat coram Domino puer præcinctus Cheirodota byssina. Ubi *Kimchi* חנור אפוד בד תרגום יונתן כדרוט
הבוץ ותרגם כי כן הלבשנה בנות המלך
הבתולות מעילין כרדוטין ותרגם ומעיל
קטן כמשמעו זעיר דומה לי כי המעיל
נעשה במכונות שונות יש מעיל לעטיפ׳
וכן מעיל שמואל שנ׳ והוא עוטה מעיל
וכן היה מעיל כהן גדול הבגד העליון
שהיה עוטה אותו והמעיל שהיה
בנות המלך לובשות היה מלבוש עשוי
בתכונת מלבושי הנשים וכן האפוד עשוי
בתכונות שונות של כהן גדול היה עשוי
בתכונה הכתובה בתורה ואפוד של פשתן
היו חוגרים אותו העובדים את יי׳ והיו
משתנים בו יהיו משאר בני אדם
ואותו היו חוגרים בין כהן בין לוי בין
ישראל כמו שכתוב בכהנים ויומת ביום
ההוא שמנים וחמשת איש נושא אפוד בד
וכן בשמואל שהיה לוי חגור אפוד בד
וכן דוד כשהיה בעבודת האל לפני הארון
חגור אפוד בד כמו שכתוב ודוד חגור אפד
בד . *Accinctus Ephod lineo*. Targum Jonathan ; *Cheirodata byssina* . Et interpretatur ; quod ita vestirentur filiæ regiæ virgines; quod induerent Cheirodathas ; & interpretatio est . Et pallium parvum juxta sensum literalem, breve: mihi videtur pallium factum esse variis rationibus . Erat pallium ad obtegendum , & hujusmodi erat pallium Samuelis ; dictum est enim . *Et se obvelavit pallio*: similiter pallium summi sacerdotis erat vestis superior, qua se obvelabat, & pallium, quod induebant filiæ regis, erat vestis facta juxta rationem vestimentorum fœminarum. Similiter Ephod factum erat variis rationibus & pallium summi sacerdotis factum erat ad decorem , quod discribitur in lege . Et Ephod lineum sibi præcingebant viri illi qui ministrabant Deo ; illique distincti erant ab ceteris hominibus, illudque sibi præcingebant tam sacerdos, quam Levita, & Israelita; uti scriptum est de sacerdotibus 1. *Sam.* XXII. 18. *Et trucidavit in die illa octoginta quinque viros vestitos Ephod lineo*. Similiter dictum est de Samuele ; *Accinctus Ephod lineo*: de Davide quoque scriptum est 2. *Sam.* VI. 14. *Porro David erat accinctus Ephod lineo* . *Ralbag* ad l. c.
והנה היה שמואל משרת את יי׳ מקטנותו
היה חגור אפוד בד לשמו שהוא נבדל
לעבודת השם כמו הענין בכהני נוב עיר
הכהנים שהיו שם שמנים וחמשה איש
נושאי אפוד בד . Et ecce Samuel ministrabat coram Domino. Et ecce in sua pueritia erat præcinctus Ephod lineo: eo quod separatus esset ad ministrandum Deo; sicuti dictum est de sacerdotibus Nob civitatis sacerdotum, quod ibi essent octoginta quinque portantes Ephod lineum . 1. *Sam.* XXII. 18. quoque dictum est, quod jussu Saulis trucidati fuerint in Nobe octoginta quinque sacerdotes portantes Ephod lineum. וימת ביום ההוא
שמנה וחמשים איש נשא אפוד בד . *Et trucidavit in die illa octoginta quinque viros vestitos Ephod lineo . Targum*. וקטל ביומא
ההוא תמנן וחמשא גברין דכשרין למלבש
אפוד דבוץ . *Et occidit in die illa octoginta quinque viros, qui digni erant, qui induerent Ephod lineum. Kimchi* in h. l. נשא
אפוד בד כתרגומו דכשרין למילבש אפוד דבוץ
נראה לפירושו כי הוא הרג יותר משמונים
וחמשה אבל השמונים וחמשה היו ראויין
ללבוש אפוד בד כי נראה כי הגדולים
בעבורי יי׳ לבושים זה המלבוש וכן דוד
לבשו ביום שהעלה הארון . *Vestitos Ephod lineo:* juxta ejus Targum; *dignos qui induerent Ephod lineum*. Videtur juxta ejus interpretationem, quod occiderit plures quam octoginta quinque viros; sed quinque & octoginta digni fuerint, qui induerent Ephod lineum ; quia videtur , quod qui excellerent inter illos qui ministrabant Deo , hanc vestem induerent; sicut David rex induit eo die , quo transtulit arcam . *Ralbag* in l. c. נושא
אפוד בד רוצה לומר שהיו נכבדים וראויים
לזה הלבוש כי זה הלבוש היו לובשים
הנכבדים וכל שכן מי שהיו מהם מיוחדים
לעבודת השם כמו שזכרנו בענין אפוד
שמואל . *Vestitos Ephod lineo*; i. e. quod dignitate præstarent , & digni essent , qui hoc vestimentum induerent ; quia hoc vestimentum induebant, qui dignitate excellebant multo magis, qui inter illos excellebant in ministerio Dei, sicut meminimus in Ephod Samuelis. David quoque 2. *Sam.* VI. 14. dicitur præcinctus Ephod lineo . ודוד חגור אפוד
בד . *Porro David erat accinctus Ephod lineo*. Ubi *Targum* ודוד אפיר כדרוט דבוץ . *Et David erat præcinctus Cheirodatha linea*. Ubi *Kimchi* אפוד בד חגור באפוד בד
נראה כל זה המלבוש לכבוד היו לובשים
אותו וכן אמר הכתוב שמונים וחמשה
נושאי אפוד בד ולא היה מבגדים כהונה
לפיכך היה מותר כל אדם ללובשו ואף על
פי שאינו כהן ובדברי הימים מכורבל במעיל
בוץ והוא המעיל היא האפוד וכן תרגם
יונתן אותו בלשון הזה תרגם אפוד בד
כדרוט דבוץ ותרגם כי כן תלבשנה בנות
המלכים המעילים כרדוטין אבל אפוד ומעיל
הכתובים בתורה הם כל אחד בגד בפני
עצמו אין זה כמו זה שמבואר בתורה
Ephod lineo ; præcinctus Ephod lineo ; videtur , quod ad decus hoc vestimen-

tum

tum induerent; atque ita dictum eſt in ſcriptura 1. *Sam.* XXII. 18. *Octoginta quinque viros veſtitos Ephod lineo.* Neque erat ex veſtimentis ſacerdotii: ideoque cuique licitum erat illud induere, quamvis non eſſet ſacerdos. Et 1. *Paral.* XV. 17. *Erat indutus pallio byſſino.* Et hoc pallium erat Ephod; & juxta Targum Jonathanis alio ſenſu Ephod lineum interpretatur *Cheirodotha byſſina*; & interpretatur, quod filiæ regum induerent pallia Cheirodotis. Sed Ephod & pallium deſcripta in lege erant veſtimenta inter ſe diverſa; hoc diverſum erat ab altero, ut explicatum eſt in lege. *Raſchi* in h. l. אפוד בד מעיל בוץ פורצייֿנט בלעֿז ויונתן תירגם כרדוט וכן תירגם יונתן מעילים דתמר אחות אבשלום כרדוטין. *Ephod lineo*; pallio byſſino; barbare פורצֿנט. Et Jonathan interpretatur Cheirodotha. Et ſimiliter Jonathan interpretatur pallia Thamar ſororis Abſalonis Cheirodothas. Ex ſententia horum interpretum diverſum erat Ephod, quod Samuel, octoginta quinque ſacerdotes, quos Saul trucidavit, & David geſtaſſe dicuntur ab Ephod ſummi ſacerdotis. Primo quod Ephod in his locis memoratum erat lineum; Ephod vero ſummi ſacerdotis conſtabat hyacinthino, purpura, coccino, byſſo retorta, & auro. 2. hæc Ephod fuerunt veſtes aliquæ elegantes, byſſinæ, quas viri dignitate præſtantes geſtare ſolebant; Atque ita ſentiunt ſeptuaginta, qui 2. *Sam.* VI. 15. pro *Ephod bad* habent. καὶ ὁ Δαβὶδ ἐνδεδυκὼς στολὴν ἔξαλλον. *Et David indutus erat Stola eximia. Jonathan* interpretatur כרדוט דבוץ *Cheirodotham byſſinam*. כרדוט eſt Græcum χειροδωτὸν, quod tunicam manicatam deſignat.

De Ephod ſatis ſuperque, de Pectorali nunc dicendum, quod Hebræis dicitur חשן, & aliquando חשן המשפט, Chaldæo חשן דינא *Choſchen dina*. Septuaginta λόγιον τῶν κρίσεων. *Vulgatus Rationale judicii. Joſephus* λόγιον. Arabs بدنةالحكومة *Indumentum Judicii*. Ex eadem materia qua Ephod conſtabat; ex eodem artificio factum eſt. Uti dictum ועשית חשן משפט מעשה חשב כמעשה אפוד תעשנו זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר תעשה אותו. *Et facies pectorale judicii opus artificioſiſſimum, ſicut opus Ephod, ex auro, hyacinthino, purpura, coccino, & byſſo retorta facies illud. Targum.* ותעבד חשן דינא עובד אומן כעובד אפודא תעבדיינה דהבא תכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר תעביר יתיה. *Et facies pectorale judicii opus artificis ſicut opus Ephod, facies ex auro, hyacinthino, purpura, coccino, & byſſo retorta facies illud. Targum Jonathanis.* ותעביד חושן דינא דביה דמהודע דיניהון דישראל דאתכסי מן דיינייה וסדרי נצחן קרביהון ולמכפרא על דיינייא עובד אומן די עובד אפודא תעבדינה דדהבא תיכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר תעביד יתיה. *Et facies pectorale judicii in quo cognoſcitur judicium ipſorum Iſraelitarum, quod tectum eſt a judicibus, & ſeries victoriarum præliorum eorum, & ad expiandum judices, opus artificis ſicut opus Ephod facies ipſum, ex auro, hyacintho, purpura, cocco, & byſſo retorta facies illud.*

In longitudine & latitudine erat unius ſpithamæ in forma quadrata. *Exod.* ibid. רבוע יהיה כפול זרת ארכו זרת רחבו. *Quadratum erit duplicatum, longitudine ſpithamæ, & latitudine ſpithamæ. Targum.* מרובע יהי עיף זרתא אורכיה וזרתא פותיה *Quadratum erit duplicatum, longitudine ſpithamæ, ſpithamæ latitudine. Targum Jonathanis.* רבוע מרובע יהי עיף זרתא אורכיה וזרתא פותייה. *Quadratum erit duplicatum, longitudine ſpithamæ; & ſpithamæ latitudine.* Ubi *Raſchi*. זרת ארכו וזרת רחבו כפול ומוטל לו לפניו כנגד לבו שנאמר והיו על לב אהרן תלוי בכתפות האפוד הבאות מאחריו על כתפיו ונקפלות ומורדות לפניו מעט והחשן תלוי בהן בשרשרת וטבעות כמו שמפורש בענין *Spithamæ longitudine, & ſpithamæ latitudine*, duplicatum ad partem anteriorem contra cor ſuum; dictum eſt enim. *Et erunt ſuper corde Aaron:* appenſum humeralibus Ephod, quæ ab ejus tergo deducebantur ſuper ejus humeros, & duplicabantur, in iis appenſum erat in fundis, & annulis; uti loco ſuo exponetur. *Maimonides* de vaſis ſanctuarii cap. VIII. ארכו אמה ורחבו זרת וכופלין לשנים נמצא זרת על זרת מרובע. Ejus longitudo eſt cubitus, & latitudo ejus ſpithama, duplicatur in duo, & ſic reperitur, quadratum ſpithamæ. *Joſephus* lib. III. cap. 8. pectorale appellat περίτμημα σπιθαμῆς τὸ μέγεθος fruſtrum magnitudine ſpithamæ. זרת ſpithimam ſignificare demonſtratur ex *Ezech.* XLIII. verſ. 13. collato cum verſ. 17. ubi זרת explicatur per חצי אמה *dimidim cubiti*. *Kimchi* quoque in libro Radicum dicit זרת ſignificare tres palmos

Cetera, quæ pertinent ad pectorale prius illuſtrabimus, & poſthæc de ejus lapidibus differemus. Primum de catenis & poſtea de ejus annulis agemus. ועשית על החשן שרשת גבלת מעשה עבות זהב טהור ועשית על החשן שתי טבעות זהב ונתת את שתי הטבעות על שני קצות

החשן ונתת את שתי עבותות הזהב על שתי הטבעות אל קצות החשן ואת שתי קצות שתי העבותות תתן על שתי המשבצות ונתתה על כתפות האפוד אל מול פניו ועשית שתי טבעות זהב ושמת אתם על שני קצות החשן על שפתו אשר אל עבר האפד ביתה ועשית שתי טבעות זהב ונתת אתם על כתפות האפד מלמטה ממול פניו לעמת מחברתו ממעל לחשב האפד וירכסו את החשן מטבעתו אל טבעות האפוד בפתיל תכלת להיות על חשב האפוד ולא יזח החשן מעל האפוד

Et facies pectorali catenas æquabiles opere plexili ex auro puro. Et facies pectorali duos annulos aureos, & pones eos ad duas extremitates pectoralis. Et dabis duas catenas aureas in duos annulos ad duas extremitates pectoralis, & duas istas extremitates dabis in duas fundas, & adaptabis eas humeralibus Ephod extrorsum. Et facies duos annulos aureos, & pones in duabus extremitatibus pectoralis super limbum ejus e regione Ephod introrsus. Et facies duos annulos aureos, & pones eos in duobus humeralibus Ephod interne contra faciem ejus e regione juncturæ supra cingulum Ephod. Et adducent pectorale ab ejus annulis ad annulos Ephod vitta hyacinthina, ut sit super cingulum Ephod; ne removeatur pectorale ab Ephod. Targum.

ותעביד על חושנא תיכין מתחמן עובד גדילו דהב דכי ותעביד על חושנא תרתין עיזקן דדהב ותתן ית תרתין עיזקתא על תרין סיטרי חושנא ותתן ית תרתין גדילין דדהב על תרתין עזקתא בסיטרי חושנא וית תרתין גדילין דעל תרין סיטרוהי התתן על תרתין מרמצתא ותתן על כתפי אפודא לקביל אפוהי ותעביד תרתין עזקן דדהב ותשוי יתהון על תרין סיטרי חושנא על סיפתיה די לעברא דאפודא לגיו ותעביד תרתין עזקן דדהב ותתן יתהון על תרין כתפי אפודא מלרע מלקביל אפוהי לקביל ביה לופי מעילוי להמיין איפודא ויחדון ית חושנא מעיזקתיה לעיזקתא דאיפודא בחוטא דתכלתא למהוי על המיין איפוד ולא יתפרק חושנא מעילוי איפודא. *Et facies in pectorali catenas definitas opere intricato ex auro puro. Et facies super pectorale duos annulos auri puri, & dabis duos annulos ad duas extremitates pectoralis. Et duas catenas aureas in duos annulos in extremitatibus pectoralis, & duas catenas, quæ sunt super duabus extremitatibus dabis in duas fundas, & pones in humeralibus Ephod omnino e regione ejus. Et facies duos annulos aureos, & pones eos ad duas extremitates pectoralis super limbum ejus in ora Ephod interiore. Et facies duos annulos aureos, & pones eos ad duas extremitates Ephod inferne contra faciem ejus e regione loci junctura supra cingulum Ephod. Et conjungent pectorale ab annulis suis ad annulos Ephod retorto filo hyacinthino, ut adhæreat supra cingulum Ephod, ut non removeatur pectorale ab Ephod.* Consentit cum *Onkeloso* Targum *Uzielidis*, & *Hierosolymitanum*.

ותעביד על חושנא שישלן מתחמן עובד קליעה דדהב דכי ותעביד על חושנא תרתין עזקן דדהב דכי ותתן ית תרתין עזקתא על תרין סטרי חושנא ותתן ית תרתין קליען דדהב על תרתין עזקתא בסטרי חושנא וית תרתין קליען דעל תרין סטרוי תיתן על תרתין מרמצתא ותתן על כתפי אפדא לאקביל אנפוי ותעביד תרתין עזקן דדהב דתיתן יתהון על תרין סטרי חושנא על שיפמיה דלעברא לאפודא לגיו ותעביד תרתין עזקן דדהב ותתן יתהון על תרין כתפי אפודא מלרע מקביל אפוי כל קביל ביה לופי מעילוי להמיין אפודא ויכטסון ית חושנא מעזקתיה לעזקת איפודא בשזיר חוטא דתכלא למהוי אדיק על המיין אפודא ולא יתפרק חושנא מעילוי אפודא

Et facies in pectorali catenas definitas, opere intricato, ex auro puro. Et facies in pectorali duos annulos ex auro puro, & pones illos duos annulos in duabus extremitatibus pectoralis; & dabis duas catenas aureas in duos annulos in extremitatibus pectoralis; & duas istas catenas quæ erunt in duabus extremitatibus ejus, inseres in duas fundas, & pones in humeralibus Ephod omnino e regione ejus. Et facies duos annulos aureos, & dabis eos in duas extremitates pectoralis super limbum ejus, in ora Ephod interiore. Et facies duos annulos aureos, & dabis eos ad duas extremitates Ephod contra faciem ejus, e regione loci juncturæ, supra cingulum Ephod. Et conjungent pectorale ab annulis suis ad annulos Ephod retorto filo hyacinthino, ut adhæreat super cingulum Ephod, & non removeatur pectorale ab Ephod. Ubi *Raschi*.

על החשן בשביל החושן לקבעם בטבעותיו כמו שמפורש למטה בענין שרשרת לשון שרשי אילן המאחזין לאילן להאחז ולהתקע בארץ אף אלו יהיו מאחזין לחשן שבהם והיה תלוי באפוד והן שתי שרשרות האמורים למעלה בענין המשבצות ואף שרשרת פתר מנחם בן שרוק לשון שרשים ואמר שהר״ש יתרה כמ״ם שבשלשם ומ״ם שבריקם ואינו רואה את דבריו אלא שרשרת בלשון עברית כשלשלת בלשון משנה גבלות הוא מגבלות האמור למעלה שתתקעם בטבעות שיהיו בגבול החשן וכל גבול לשון קצה אסומי״ל בלע״ז מעשה עבות מעשה קליעה על החשן לצורך החשן כדי לקבעם בו ולא יתכן לומר שתהא תחלת עשייתן עליו שאם כן מה תוא שחזר ואומר ונתת את שתי הטבעות והלא כבר נתונים בו היה לו לכתוב בתחלת המקרא ועשית על קצות החשן שתי טבעות זהב ואף בשרשרת צריך אתה

אתה לפתור כן ועל שני קצות החשן לשתי פאות שכנגד הצואר לימנית ולשמאלית הבאים מול כתפות האפוד ונתת את שתי עבותות הזהב והן הן שרשרת הכתובות למעלה ולא פירש מקום קביען בחשן עכשיו מפרש לך שיהא תוחב אותן בטבעות והרע לך שהן הן הראשונות שהרי בפרשת אלה פקודי לא הוכפלו ואת שתי קצות של שתי עבותות שני ראשיהם של כל אחת תתן על שתי המשבצות הן הן הכתובות למעלה בין פרשת החשן ופרשת האפוד ולא פירש את צרכן ואת מקומן עכשיו מפרש שיתקע בהן ראשי הטבעות התחובות בטבעות החשן לימין ולשמאל אצל הצואר שני ראשי שרשרת הימנית תוקע במשבצות של ימין וכן בשל שמאל שני ראשי שרשרת השמאלית ונתת המשבצות על כתיפות האפוד אחת בזו ואחת בזו נמצאו כתפות האפוד מחזיקין את החשן שלא יפול ובהן הוא תלוי ועדין שפת החשן התחתונה הולכת ובאה ונוקשת על כריסו ואינה דבוקה לו יפה לכך הוצרך עוד שתי הטבעות לאחתיתו כמו שמפרש והולך אל מול פניו של אפוד שלא יתן המשבצות בעבר הכתפות שכלפי המעיל אלא בעבר העליון שכלפי החוץ והוא קרוי מול פניו של אפוד כי אותו עבר אינו קרוי פנים על שני קצות החשן הן שתי פאותיו התחתונות לימין ולשמאל על שפתו אשר אל עבר אפוד ביתה הרי לך שני סימנין האחד שיתנם בשני קצות של תחתיתו שהוא כנגד האפוד שעליונו אינו כנגד האפוד שהרי סמוך לצואר הוא האפוד נתון על מתניו ועוד נתן סימן שלא יקבעם בעבר החשן שכלפי החוץ אלא בעבר שכלפי פנים שנאמר ביתה ואותו העבר הוא לצד האפוד שחשב האפוד חוגרו לכהן ונקפל הסינר לפני הכהן על מתניו וקצרת כריסו מכאן ומכאן עד כנגד קצות החשן וקצותיו שוכבין עליו על שתי כתפות האפוד מלמטה שהמשבצות ניתנו בראשי כתפות האפוד העליונים הבאים על כתפיו כנגד גרונו ונקפלות ויורדות לפניו והטבעות צוה ליתן בראשן השני שהוא מחובר לאפוד והוא שנאמר לעמת מחברתו סמוך למקום חבורן באפוד למעלה מן החגורה מעט שהמחברת לעמת החגורה ואלו נתונים מעט בגובה זקיפת הכתפות הראשונה ממעל לחשב האפוד והן כנגד סוף החשן ונותן פתיל תכלת באותן טבעות והטבעות החשן ורוכסו באותו פתיל לימין ולשמאל שלא יהא תחתית החשן הולך לפנים וחוזר לאחור ונוקש על כריסו ונמצא מיושב על המעיל יפה ממול פניו בעבר החיצון וירכסו לשון חבור וגו' להיות על חשב האפוד להיות החשן דבוק אל חשב האפוד ולא יזח לשון ניתוק ולשון ערבי כדברי דונס בן לברט. In *pectorali*; cauſa pectoralis, ut infigatur in ſuis annulis, ut infra loco ſuo explicatur. שרשרת refertur ad radices arboris quæ apprehendunt arborem, ut retineatur, & infigatur in terra; ſimiliter iſtæ apprehendebant pectorale, quibus הָיָה Ephod appendebatur; & iſtæ ſunt duæ catenæ ſupra memoratæ, ubi facta eſt mentio fundarum. Menachen ben Saruch quoque שרשרת interpretatur ex ſignificatu radicum, dicitque *Reſch* ſuperfluum eſſe, ſicut *Mem* in שלשם & *Mem* in בריקם. Non probantur mihi ejus verba; ſed שרשרת in lingua Hebraica reſpondet שלשלת in ſenſu Miſnico. נבלות ſunt מנבלות ſupra memoratæ, quæ inſeruntur in annulos, qui erant in ora pectoralis; Et נבול deſignat ſemper extremitatem, אסומייל barbare; מעשה עבות. *opere intricato*. *In pectorali*, cauſa pectoralis, ut in eo inſerantur; neque dicendum eſt a principio in eo fuiſſe factos; ſi ita eſſet, cur iterum dicendum erat; *& dabis duos annulos*? Nonne jam inſerti erant? Scribendum erat in principio textus. Et facies in extremitatibus pectoralis duos annulos aureos. Hoc idem tibi dicendum eſt de catenis. *Et in duabus extremitatibus pectoralis*. In duobus lateribus, quæ erant e regione colli ad dexteram & ſiniſtram, quæ deducebantur contra humeralia Ephod. *Et dabis duos annulos aureos*. Iſtæ ſunt catenæ ſupra deſcriptæ; neque tum deſcriptus eſt locus, ubi infingerentur in pectorali; nunc tibi explicatur, quod infingerentur in annulos; & ſcito illas eſſe primas; quia in Paraſcha enumeratorum non repetuntur. *Et duas extremitates* duarum catenarum; ſingula duo capita habebat: *Dabis in duas fundas*: quæ ſupra deſcribuntur inter Paraſcham pectoralis, & Paraſcham Ephod; neque eorum opus, neque locus explicatur; nunc vero exponitur, quod in eas inſererentur capita catenarum, quæ infingebantur in annulos pectoralis ad dextram & ſiniſtram e regione colli; duo capita catenæ dextræ inſerebantur in fundam dexteram, & ſic in ſiniſtro duo capita catenæ ſiniſtræ. *Et dabis* fundas in humeralia Ephod alteram in hoc, & alteram in altero. Deprehenduntur humeralia Ephod apprehendiſſe pectorale ne caderet, illiſque appenſum erat. At ora inferior pectoralis concuſſa & commota fuiſſet ſuper ejus ventrem, neque optime illi adhæſiſſet; idcirco neceſſarii erant inferne duo annuli, ſicut ulterius explicatur. *Extrorſus*; ſc. ad partem Ephod exteriorem. Ne ponantur fundæ in latere humeralium e regione pallii, ſed in latere ſuperiori extrorſus; quod vocatur מול פניו Ephod; quia latus quod non videtur, non dicitur פנים. *In duabus extremitatibus pectoralis*. Hæc ſunt duo ejus latera inferiora ad dexteram,

& finiftram . *Super oras ejus e regione Ephod introrfus*. Ecce tibi duo figna , alterum, quod infererentur in duas extremitates inferiores , quæ erant e regione Ephod; nam fuperiores non erant e regione Ephod, fed prope collum; & Ephod induebatur fuper lumbos ; & præterea alterum erat fignum , quod non infigerentur in latere pectoralis extrorfus, fed introrfus: dictum eft enim ביתה *introrfus*. Et hoc latus refpiciebat Ephod ; quia cingulum Ephod præcingebat facerdotem , & duplicabatur præcinctorium e regione facerdotis fupra ejus lumbos, & extremitatis ejus ventris hinc inde ufque ad fpatium quod erat contra extremitates pectoralis, ejufque extremitates incubabant in duobus humeralibus Ephod inferne; etenim fundæ ftatuebantur in capitibus humeralium Ephod , fuperiora ducebantur fuper ejus humeros e regione ejus gutturis, & duplicabantur , & defcendebant ad anteriorem ejus partem . Et præcipitur , quod annuli inderentur in fecundis capitibus , quibus τῷ Ephod annectebantur; hoc eft quod dictum eft לעמת מחברתו prope locum eorum juncturæ cum Ephod paulo fupra cingulum , quia junctura fiebat ope cinguli; & illa ponebantur in fummitate paulo elevata humeralium dictum eft enim ; *fupra cingulum Ephod*. Et erant e regione oræ pectoralis; & filum hyacinthinum in illos annulos inferebatur , & in annulos pectoralis; & conjungent hoc ipfo filo ad dexteram, & finiftram , ne pars inferior pectoralis huc illuc moveatur , & collidatur fuper ejus ventrem , & deprehendetur optime conftitiffe fuper pallio. *Extrorfus* in latere exteriori וירכסו ex fignificatu jungendi &c. ut fit fuper cingulum Ephod ; ut pectorale adhæreat cingulo Ephod . ולא יזח *& non moveatur* , ex fignificatu difrumpendi . Ex his docemur primum pectorale quatuor annulos habuiffe , fingulum in fingulis annulis . Duo inferiores integre non confpiciebantur , fed erant introrfus e regione Ephod fc. inter Ephod & pectorale . Duobus fuperioribus infixæ erant duæ catenæ, quibus adnecterentur fundis aureis. Hæ catenæ funt ille ipfæ, quæ memoratæ funt verf. 14. ubi actum eft de Ephod , quæ ad pectorale pertinebant , quibus τῷ Ephod adnecterentur. Catenæ infixæ erant fuis extremitatibus annulis fuperioribus pectoralis , & fundis aureis in humeralibus adnectebantur , ita ut pectorale per catenas fundis aureis dependeret ; etenim extremitates fuperiores catenarum fundis aureis in humeralibus infixæ erant , ex quibus pectorale pendebat , per fuperiores fuos annulos , quibus adnexæ erant catenarum extremitates inferiores . Pectoralis annuli inferiores annulis humeralium circa Ephod cingulum hyacinthinis vittis alligabantur , ne pectorale dimoveretur ab Ephod; etenim qui removeret pectorale ab Ephod vapulabat. *Babyl.* Joma 72. ואמר רבי אחא המזיח מעל האפוד המסיר בדי ארון לוקה . Dicit R. Acha; fiquis removeat pectorale ab Ephod , aut vectes ab arca, vapulat . Confentit in defcribendo pectorali *Maimonides* cum *Rafchi* cap. VIII. de vafis fanctuarii. ועושה על ארבע זויות של חושן ארבע טבעות זהב ונותן בשתי הטבעות של מעלה שהחשן נתלה בהן שתי עבותות הזהב והם הנקראים שרשת ונותן בשתי טבעות שלמטה שהן כנגר הרדים שני פתילי תכלת ועושה בכל כתף שתי טבעות אחד מלמעלה בראש הכתף ואחת מלמטה לכתף מן ההשב ונותן שתי עבותות זהב בשתי טבעות של מעלה והם הנקראים שרשרת ואחר כך מכניס קצות העבותות של חשן בטבעות של מעלה בכתפות האפוד ומכניס שני פתילי התכלת שבשולי החשן בשתי הטבעות של מעלה מחשב האפוד ומורידין את השרשרת שבטבעות כתיפות האפוד עד טבעות החושן העליונות כדי שידבקו זה בזה ולא יזח החושן מעל האפוד וכל המזיח חושן מעל האפוד ומפרק חיבורן דרך קילקול לוקה נמצא כשלובש האפור עם החושן יהיה החושן על לבו בשורה והאפוד מאחריו וחשב האפוד קשור על לבו תחת החשן ושתי כתופות האפור על שתי כתיפיו ושתי עבותות זהב יורדות מעל כתיפיו מכאן ומכאן מכתפות האפוד עד טבעות החושן ושני חוטי תכלא טרוכסין מתחת אצילי ידיו משתי טבעות החושן התחתונות עד שתי כתפות האפוד התחתונות שהם למעלה מן החשב . Et fiebant ad quatuor angulos pectoralis quatuor annuli aurei & inferebantur in duos annulos fuperiores , quibus appendebatur pectorale duæ catenæ aureæ , quæ in lege שרשרת appellantur , & indebantur in duos annulos inferiores qui erant e regione mammarum , duo funiculi hyacinthini . Fiebant in utroque humerali duo annuli , unus in fuperiori humeralis parte , & alter in inferiori fupra cingulum . Et ftatuebantur in duobus annulis fuperioribus duæ catenæ aureæ , quæ שרשרת dicuntur. Deinde inferebantur extremitates catenarum pectoralis in duos annulos fuperiores humeralium Ephod ; & innectebantur duo funiculi hyacinthini , qui erant in ora pectoralis in duos annulos , qui erant fupra cingulum Ephod , & demit-

mittebantur catenæ, quæ erant in annulis humeralium Ephod in annulos ſuperiores pectoralis, ut una conjungerentur, ne pectorale ab Ephod dimoveretur. Siquis enim pectorale ab Ephod dimoveret, & eorum conjunctionem abrumperet vitiandi cauſa, vapulabat. Deprehenditur, quod quando induebat Ephod cum pectorali, pectorale ſuper ipſo corde poſitum erat, & Ephod ab tergo; & cingulum Ephod ſub pectorali ſuper corde erat alligatum; & duo humeralia Ephod erant ſuper duobus ejus humeris, & duæ catenæ aureæ deſcendebant ab ejus humeris hinc inde ex humeralibus Ephod uſque ad annulos pectoralis; & duo funiculi hyacinthini ſubter axillas ab duobus annulis inferioribus pectoralis alligabantur ad duo humeralia inferiora Ephod, quæ erant ſupra cingulum Ephod.

Lapidibus XI. pretioſis pectorale ornatum erat juxta numerum tribuum Iſraelis in quatuor ordines diſtributis, de quibus *Exod.* l. c. verſ. 17. ſcriptum eſt. ומלאת בו מלאת אבן. *Et implebis illud impletione lapidis. Targum.* ותשלים ביה אשלמת אבנא טבא. *Et complebis illud completione lapidis pretioſi.* Ubi *Raſchi* ומלאת בו על שם שהאבנים ממלאות גומות המשבצות להן קורא אותו בלשון מלואים משובצים זהב יהיו הטורים במלואותם מוקפים משבצות זהב בעומק שעור שיתמלא בעובי האבן זהו לשון במלואותם כשעור מלוי עביין של אבנים יהיה עומק המשבצות לא פחות ולא יותר. *Et implebis illud*; quia lapides implebant foveas fundarum, ideo exprimit eos verbo impletionis. Fundæ aureæ; ordines in ſuis impletionibus implebant fundas aureas in profunditate juxta menſuram, quæ impleret in craſſitie lapidem; & hic eſt ſenſus *in ſuis impletionibus* juxta menſuram craſſitiei lapidum erat profunditas fundarum non major, neque minor. *Abarbanel* vero in h. l. putat, quod omnes lapides ita impleverint pectorale, ut quaſi unus tantum lapis viderentur, propterea quod Moſe loquatur de impletione lapidis in ſingulari numero, non autem lapidum in plùrali; fortaſſe duodecim iſtæ fundæ ex unica maſſa auri conſtabant.

In iſtis lapidibus inſculpta erant nomina filiorum Iſrael; uti dicitur v. XXI. והאבנים תהיין על שמות בני ישראל שתים עשרה על שמתם חותם איש על שמו תהיין לשני עשר שבט. *Et lapides erunt ſecundum nomina filiorum Iſrael duodecim, ſecundum nomina eorum, ſculptura ſigilli, quiſque ſecundum nomen ſuum erit, pro duodecim tribubus, Targum* ואבניא יהוין על שמהת בני ישראל תרתי עסרי על שמהתהון כתב מפרש כגלוף דעיזקא גבר על שמיה יהוין לתרי עסר שבטין. *Et lapides erunt ſecundum nomina filiorum Iſrael duodecim, ſecundum nomina eorum, ſcriptura expreſſa, ſicut ſculptura ſigilli, quiſque ſecundum nomen ſuum erit, pro duodecim tribubus.*

Ordo, quo hæc nomina lapidibus fuerint inſculpta, non exprimitur in textu, ſed tantum dicitur; *Quiſque ſecundum nomen ſuum*: cum expreſſus ſit ordo, uti vidimus, in lapidibus humeralis, ubi dicitur כתולדותם *ſecundum generationes earum*. Qua de cauſa non conveniunt inter ſe Judæi Interpretes in ordine nominum, quæ lapidibus pectoralis inſcripta erant. *Abarbanel* in *Paraſcha Thezave* contendit nomina in pectorali fuiſſe diſpoſita ſecundum vexilla tribuum Iſraelis *Num.* cap. II. והנה באפוד צוה שיהיו שמות השבטים בשני אבנים מפני שהיתה הכוונה האלהית שהיו שמות השבטים בשתי כתפות הכהן כדי שבנשיאות כפיו יתפלל עליהם ויברכם ומפני זה היו ששה משמותם בכתף אחד וששה משמותם בכתף האחר ולא היה בעבור בד׳ טורים מסודרים אבל בחשן שהיה מקום לטורים צוה יתברך שישימו אבנים בארבעה טורים כנגד ארבעה דגלים שנחלקו בהם השבטים במדבר כי היו בכל דגל שלשה שבטים כמו שיתבאר בסדר במדבר סיני וכן בחשן היו שלשה אבנים בכל טור כנגד שלשה השבטים ההם ולזה נטו חכמים ז״ל במדרש ולכן אחשוב אני שלא היו מסודרים שמות השבטים בחשן כמו שנולדו אלא כמו שהיו דגלים כי היו בטור האחד יהודה יששכר וזבולן כמו שהיה בדגל מזרחי ובטור השני ראובן שמעון וגד כמו שהיה בדגל תימנה ובטור השלישי אפרים ומנשה ובנימין כמו שהיה בדגל ימה ובטור הרביעי דן אשר ונפתלי כמו שהיה בדגל צפונה ומפני שלא נכתבו ולא הונחו בחשן כסדר תולדותם אלא כסדר הדגלים לכן לא נאמר בחשן כתולדותם כמו שנ׳ באפוד. Ecce in Ephod erat mandatum, ut nomina duodecim tribuum in duobus lapidibus ſculperentur, quia Deus voluit ut nomina tribuum eſſent in duobus lapidibus humeralium ſacerdotis, ut in elevatione manuum pro eis oraret, & benediceret; ideoque ſex nomina eorum erant in unoquoque humero, non autem erant in quatuor ordinibus diſpoſita. Sed quia in pectorali locus erat ordinibus, juſſit Deus ut lapides diſponerentur quatuor ordinibus, ſecundum quatuor vexilla, quibus diſtinguebanban-

bantur tribus in deserto : erant enim in unoquoque vexillo tres tribus, quemadmodum constat, sectione *Bemidbar Sinai*. Sic in pectorali erant tres lapides in singulo ordine, pro tribus istis ordinibus. Et etiam propendent sapientes nostri b. m. in suis expositionibus. Ideo ego existimo nomina tribuum non fuisse disposita in pectorali eo ordine, quo nati erant, sed quo vexilla erant disposita. Erant autem in primo ordine *Jehuda*, *Ischaschar*, & *Zabulon*, prout erant in vexillo orientali. In secundo ordine erant *Ruben*, *Schimeon*, & *Gad*, ut erant in vexillo occidentali. In tertio ordine erant, *Ephraim*, *Menasseh*, & *Benjamin*, ut in vexillo meridionali. Et in quarto ordine erant *Dan*, *Ascher*, & *Nephtali*; ut in vexillo aquilonari. Et quia non scribuntur, nec disponuntur in pectorali secundum ordinem nativitatis, sed secundum ordinem vexillorum, ideo in pectorali non dicitur *secundum generationes eorum*, uti dicitur in Ephod. Hoc ordine secundum sententiam *Abarbanelis* scripta erant.

זבולן	יששכר	יהודה
גד	שמעון	ראובן
בנימין	מנשה	אפרים
נפתלי	אשר	דן

At reliqui interpretes Judæi contendunt in lapidibus pectoralis nomina filiorum Jacob inscripta fuisse eo ordine, quo fuerant insculpta in lapidibus humeralis, sc. juxta nativitates eorum. Targum Uzielidis. סדרא קדמאה סמוקתא ירקתא וברקתא סדרא חד ועליהון חקיק ומפרש שמהת שבטיא ראובן שמעון ולוי והטור ושום סדרא תניינא איזמורד וספירונן וכרדכוכין ועליהון חקוק ומפרש שמהת תלתא שבטייא יהודה דן ונפתלי והטור ושום סדרא תליתאה קנבירינון וערקין ועין עיגל ועליהון חקיק ומפרש שמהת תלתא שבטיא גד ואשר ויששכר והטור ושום סדרא רביעאה כרום ימא רבא ובירליוות חלא ומרגניית אפנטורין ועליהון חקיק ומפרש שמהת תלתא שבטייא זבולן יוסף ובנימין משקען ברהב יהון באשלמותהון. *Ordo primus erit, Samaktha, Jarketha, & Beraktha ordo unus & super illos insculpta expresse nomina tribuum* Ruben, Simeon, & Levi. *Et nomen ordinis secundi, Ismurad, & Sanperinum, & Cardechubin & super eos insculpta expresse nomina trium tribuum*, Juda, Dan, & Nephtali. *Et nomen ordinis tertii, Kankirinun, & Arkin, & Een Ela & super eos insculpta expresse nomina trium tribuum*, Gad, Aser, & Ischaschar. *Et nomen ordinis quarti, Krum Jama Raba, & Bereliotb Chala, & Marganith, & Apanturin & super hos insculpta expresse nomina trium tribuum*, Zebulon, Joseph, & Benjamin; *inclusi auro erunt in suis impletionibus*.

Secundum mentem Uzielidis hoc modo insculpta in lapidibus Pectoralis tribuum nomina deprehenduntur.

לוי	שמעון	ראובן
נפתלי	דן	יהודה
יששכר	אשר	גד
בנימין	יוסף	זבולן

Hic ordo testimonio *Josephi* confirmatur Antiq. lib. III. cap. 8. *γράμματα μὲν ἐπιτέτμητο πᾶσι τῶν Ἰακώβου υἱῶν, οὓς φυλάρχους νομίζομεν, ἑκάστου τῶν λίθων ὀνόματι τετιμημένου κατὰ τάξιν, ἣν ἕκαστον αὐτῶν γενήσεσθαι συμβέβηκεν.* Omnibus autem (*lapidibus*) inscripta erant nomina Jacobi filiorum, quos principes tribuum vocamus, singulo quidem lapidi nomen secundum ordinem, quo singulus natus erat. *Raschi* איש על שמו *quisquis secundum nomen suum* hæc habet. כסדר תולדותם סדר האבנים אודם לראובן פטדה לשמעון וכן כלם. Secundum ordinem generationum eorum, pro ordine lapidum, ut אודם inscriptum sit nomen Ruben, פטדה nomen Simeonis, & sic reliqua omnia.

In Targum Hierosolymitano aliquod deprehenditur discrimen in distribuendis nominibus ותשלום עמיה אשלימו דאבנא ארבע סדרין דאבן טבא סדרא קמיתא סמקתא וירקתא וברקתא כתב מפרש עליהון שם שבטין תלתא ראובן שמעון לוי וסדרא תנינא כדכרנא וסמפורינא ועין ענלא-כתב מפרש עליהון שם שבטין תלתא יהודה יששכר זבולון וסדרא תליתאה זוזין וברולין וזמרגדין כתב מפרש עליהון שם שבטין תלתא דן נפתלי וגד וסדרא רביעאה כרום ימא ברולחא ומרגליתא כתב מפרש עליהן אם שבטין תלתא אשר יוסף ובנימין משקעין דהב יהוון באשלמותהון. Et implebis cum ipso impletione lapidis quatuor ordines lapidis pretiosi; ordo primus erit *Semkatha, & Irkatha, & Berâktha*; scri-

ptum expreſſe ſuper illis erit nomen tribuum trium, Ruben, Simeon, & Levi. Et ordo ſecundus; *Cadcarna, & Samperina, & Een Ela*. Scriptum expreſſe *ſuper eos* erit *nomen trium tribuum*, Juda, Iſchaſchar, & Zebulon. Et ordo tertius; *Zuzin, & Berulin, & Semaragdin*; ſcriptum expreſſe *ſuper eos* erit *nomen tribuum trium* Dan, Nephtali, & Gad. Et ordo quartus; *Krum Jama, Bedolcha, & Margalita*; ſcriptum expreſſe *ſuper eos* erit *nomen* tribuum trium, Aſſer, Joſeph, & Binjamin. Juxta Targum Hieroſolymitanum hic erit ordo nominum in lapidibus.

לוי	שמעון	ראובן
זבלון	יששכר	יהודה
גד	נפתלי	דן
בנימין	יוסף	אשר

Conſentit cum Hieroſolymitano Targum Jonathanis ad Cantic. v. 14. ראובן גליף על אהמר שמעון גליף על עקיק לוי גליף על ברקן ועפרן יהודה גליף על כחלי יששכר גליף על אזמורד זבולן גליף על גיהר דן גליף על בירלא נפתלי גליף על אהפור גד גליף על טבאג אשר גליף על פרוזג יוסף גליף על מריבג בנימן גליף על אפנטור. *Ruben inſculptus erat in Achmar, Simeon in Akik, Levi in Barkan Veaphran, Juda in Cachale, Iſaſchar in Iſmorad, Zabulon in Gibar, Dan in Birla, Nephtali in Iſpor, Gad in Tabag, Aſer in Peroſag, Joſeph in Meribag, Benjamin in Apantur.*

Præterea aſſerunt Judæi ſcripta fuiſſe in his lapidibus nomina Abraham, Iſaach, & Jacob. *Hieroſ. Joma* 44. 3. והא לית ח״ת בשבטים ולא צ״די ולא קו״ף בשבטים אברהם יצחק יעקב עליהן והא לית ט״ית בשבטים כל אלה שבטי ישראל היה חקוק עליהן. At ecce deerat *Chet* in tribubus, neque erat Tzade, neque Koph in tribubus: Abraham, Iſaach, & Jacob illis inſcriptum erat. At deerat Teth in tribubus. Omnes iſtæ tribus Iſrael illis inſculptum erat. *Babyl. Joma* 73. 2. והא כתב בהו צד״י אמר רבי שמואל בר יצחק אברהם יצחק ויעקב כתיב שם והא לא כתיב טי״ת אמר רב אחא בר יעקב שבטי ישורון כתוב שם At illis non erat ſcriptum Tzad; Dicit R. Samuel bar Iſaach; Abraham, Iſaach, & Jacob illis inſcripti erat. Non erat illis inſcriptum Theth. Dicit R. Acha bar Jacob; Tribus Iſrael in illis ſcriptæ erat. *Maimonides* de vaſis ſanctuarii cap. VIII. ומפתח על האבנים שמות השבטים כתולדותם ונמצא כותב על האודם ראובן ועל ישפה בנימין וכותב בתחילה למעלה מראובן אברהם יצחק ויעקב וכותב למטה מבנימין שבטי יה כדי שיהיו כל האותיות מצויות שם Incidebatur in lapidibus nomina tribuum juxta earum nativitates; deprehendebatur inſcriptum in principio *Ruben* in pyropo, *Binjamin* in Jaſpide: Supra *Ruben* autem inſcriptum erat *Abraham, Iſaac, Jacob*, & infra *Binjamin* ſcriptum erat tribus Dei, ſc. ut in pectorali literæ omnes reperirentur. R. *Becbai* contendit אברהם יצחק ויעקב שבטי ישורון literas ita diſtributas fuiſſe per omnes lapides, ut in ſingulo ſex literæ reperirentur, ut cuilibet tribui tot literæ ex hiſce additæ fuerint, ut ex his numerus ſenarius componeretur, excepto בנימין, quæ vox ſex literas continebat. Idem ſentit *Baal Atturim Exod.* XXVIII. 17. בכל אבן היה שש אותיות כי שמות שלשה האבות ושבטי ישורון מצטרף עם כל אחד ואחד עד תיהיה שש אותיות כמו ראובן וא׳ שמעון ב׳ לוי רה״ם יהודה י׳ דיצחק יששכר א׳ זבולן ח׳ דן ק׳ יעק נפתלי ב׳ גד שבטי אשר ישו׳ יוסף ר״ן בנימין לא יהיה צריך צירוף כי היה בו ששה אותיות. In omnibus lapidibus erant ſex literæ, quia nomina trium patrum (*Abraham, Iſaac, & Jacob*) & *tribus Jeſchuran* juncta erant in omni (*lapide*) ut eſsent ſex literæ; ראובן א׳ ex nomine Abrahami, שמעון ב׳ לוי רה״ם ex nomina Iſaac יהודה י׳ יששכר צ׳ זבולן ח׳ דן ק׳ יעק נפתלי ב׳ גד שבטי אשר ישו׳ יוסף רן & בנימין non opus habebat additamento, quia ſex literas continet. Hoc modo ſcribebantur

לוי רה״ם	שמעון ב׳	ראובן א׳
זבולן ח׳	יששכר א׳	יהודה י׳
גד שבטי	נפתלי ב׳	דן ק׳ יעק
בנימין	יוסף רן	אשר ישו׳

Judæi Interpretes fabulantur fuiſſe hos lapides cælatos non arte vulgari, ſed vermiculo שמיר Samir; de quo multa *Babyl. Sotab* cap. IX. פיסקא בטל השמיר ת״ר שמיר שבו בנה שלמה בית המקדש שנ׳ והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה וגו׳ דברים ככתבן דברי רבי יהודה אל״ר נחמיה וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר כל אלה אבנים יקרות כמדות גזית ומגוררות במגרה מבי׳

מבי' ומחוץ אלא מאי לא נשמע בבית בהבנותו שהיה מתקנן מבחוץ ומכניסן מבפנים אמר רבי נחמן נראין דברי רבי יהודה באבני מקדש ונראין דברי רבי נהמיה באבני ביתו ולר' נחמיה שמיר למה לי לאבני אפוד כדתניא אבנים הללו אין כותבים עליהם בדיו משום שנ' פתוחי חותם ואין מסרטין עליהם בניזמל' שנ' במלואותם הא כיצד כותבין עליהם בדיו ומביא שמיר ומראה להם מבחוץ והן מתבקעות מאליה כתאנה שמתבקעת בימות החמה ואינה חסרה כלום וכבקעה ז שמתבקעה בימות הגשמים ואינה חסרה כלום ת"ר שמיר זה ברייתו כשעורה ומששת ימי בראשית נברא ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו וכיצד מצניעין אותו כורכי' אותו בספוגין של צמר ומניחין אותו באיטוני של אבר מלאה סובין שעורים. Commentatio: *Periit Schamir*. Tradiderunt ſapientes; ſc. ille Schamir; quo uſus eſt Salomo in condendo Templo; dictum eſt enim. 1. *Reg*. VI. 7. *Domus autem cum ædificabatur lapide integro, ut fuerat advectus ædificabatur &c.* Verba prout ſcripta ſunt. Verba R. Jehudæ. Dicit illi R. Nehemia. Quomodo hoc poteſt dici? Nonne jam dictum eſt VII. 9. *Omnia hæc e lapidibus pretioſis, ſecundum dimenſiones cæſi lapidis, ſectis ſerra intrinſecus, & extrinſecus?* Verum quiſnam eſt ſenſus verborum, quæ dicuntur VI. 7. *Non exauditum eſt in illa domo cum ædificabatur?* Foris præparavit, atque ſic (*perfectos*) intulit. Dicit R. Nachman, probabilia videntur verba R. Jehudæ in eo quod pertinet ad lapides Templi. Sed quod ſpectat ad lapides domus (ſc. palatii) probabilia ſunt verba R. Nehemiæ. Juxta ſententiam R. Nehemia, Schamir ad quid inſerviebat in lapidibus Ephod? Juxta traditionem; In iſtis lapidibus nihil atramento inſcriptum fuit; dictum eſt enim *Exod*. XXVIII. *Sculpturis ſigilli*. Neque ſcalpro fuit inciſum. Dictum eſt enim ibid. verſ. 20. *In plenitudinibus ſuis*. Quomodo? Atramento in illis ſeribebantur (literæ) & adducebatur Schamir, & extrinſecus admovebatur. Sua ſponte diffindebantur ficus in modum, quæ in diebus æſtivis diffinditur, nec quicquam ei decedit; aut ſicut vallis aliqua pluvioſo tempore hiat, nec quicquam deperdit. Tradiderunt ſapientes; Schamir eſt creatura in magnitudine grani hordeacei; & in ſexiduo creationis creatus fuit, neque res ulla vel duriſſima contra eum conſiſtit. Quomodo autem aſſervatur? Involvitur ſpongiis laneis, & reconditur in pyxidem plumbeam, plenam furfure hordeaceo. *Hieroſol. Sotab* 24. 2.

תני אמר רבי יודה מה טיבו של שמיר הזה ברייה היא מששת ימי בראשית אין היו מראין אותו לאבנים מתפתחות לפניו ובו בנה שלמה בית העולמים הדא היא דכתיב והבית בהבנותו אבן שלימה מסע נבנה ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו רבי נחמיה אומר מגוררות היו הדא היא דכתיב כל אלה אבנים יקרות במידות גזית מגוררות במגירה מבית ומחוץ אומר מעתה מבפנים לא היה עושה כלום אלא מתקן מבחוץ ומכניס לפנים רבי אומר נראין דברי רבי יודה באבני בית המקדש ודברי רבי נחמיה באבני ביתו של שלמה ואין כל דבר יכול לעמוד בו אפילו נתון על גבי האבן או לתוך טס של מתכת מיד היה בוקע ויורד מה היו עושין לו להעמידו היו כורכין אותו מוכין של צמר ונותנין אותו לתוך טני של אבר מלא סובין של שעורים. Traditio: Dicit R. Juda; Ad quid inſervit Schamir? Iſte creatus eſt in ſex diebus creationis, & quando ponitur in conſpectu lapidum, coram illo diffinduntur; & ejus ope ædificavit Salomo domum ſeculorum. Hinc ſcriptum eſt. *Domus autem cum ædificabatur, lapide integro, ut fuerat advectus, ædificabatur, & malleus, & ſecuris, & omnia inſtrumenta ferrea non ſunt audita in domo, cum ædificaretur*. R. Nehemia dicit. Secti erant ſc. lapides; hoc eſt quod dicitur. *Omnia hæc e lapidibus pretioſis ſecundum dimenſiones cæſi lapidis, ſectis ſerra: intriſecus & extrinſecus*. Dic nunc: intus non ita factum eſt; ſed foris præparabantur, & inferebantur. Rabi dicit; probabilia ſunt verba R. Jehudæ in lapidibus domus ſanctuarii, & verba R. Nehemiæ in lapidibus domus Salomonis. Nihil conſiſtere poterat in eo, quamvis ſtatueretur ſuper lapide, aut intra laminam æneam, ſtatim diffindebatur, & deſcendebat. Quomodo faciebant ut aſſervaretur? Involvebatur in molli lana, & reponebatur in vaſe plumbeo pleno furfure hordeaceo. Vid. de commentitio *Schamir* Cod. *Cholin* cap. III. *Gittim* cap. VII. *Pirke Avoth* cap. V. *Kimchi* ad 1. *Reg*. VI. 7. *Buxtorf*. Lexic. *Bochart*. Animal. Tom. II. lib. 4. cap. 11. & *Raſchi*, qui ad *Iſai*. V. 7. ſcribit: ego vero dico שמיר ſignificare תולע חזק vermiculum fortem, qui diffindit lapides. Eo uſus fuit Salomon ad ædificationem Templi ſancti, juxta id quod dicitur, ſicut dicitur *Ezech*. III. 9. כשמיר חזק שמיר; *ſicut Schamir fortior eſt rupe*. *Schamir Iſai*. V. 6. & X. 17. & *Ezech*. III. 9. ſignificat lapidem duriſſimum, qui *Smiris* a Græcis appellatus σμίεις, & σμιέλης, cujus pulvis adhibe-

hibetur ad poliendas & cælandas gemmas. Hoc pulvere gemmæ pectoralis gemmariorum arte celatæ sunt: unde fabula de verme *Schamir*. *Dioscorides* lib. v. cap. 157. Smyris lapis est, quo annularii scalptores lapides expurgant.

Reliquum est ut de singulis pectoralis lapidibus disseratur, qui vers. 17. memorantur hoc ordine אדם פטדה וברקת הטור האחד *Odem*, *Pitdah*, & *Barechet in ordine primo*. הטור השני נפך ספיר ויהלום. *Secundus ordo*, *Nophech Saphir*, & *Jahalom*. והטור השלישי לשם שבו ואחלמה. *Tertius ordo*, *Leschem*, *Shebo*, & *Achlama*. והטור הרביעי תרשיש שהם וישפה. *Et quartus ordo*, *Tarschisch*, *Schoam*, & *Jaspeh*. *Targum Onkelosi*. סידרא קדמא סמקן ירקן וברקן סידרא חד וסדרא תניינא איזמרגדין שבזין וסבהלום וסדרא תליתאה קנבירי טרקיא ועין עיגלא וסדרא רביעאה כרום ימא ובורלא ופנטירו. *Ordo primus Semakan*, *Irkan*, & *Barkan*: *ordo unus*, & *ordo secundus Ismaragdin*, *Schebzin*, & *Sabchalom*, & *ordo tertius*, *Kanbire*, *Tarkia*, & *Een Egla*. *Et ordo quartus*, *Crum Jama*, & *Burla*, & *Pantiri*, Magna varietas in Targumim deprehenditur in nominibus lapidum. *Targum Uzielidis* ad *Exod.* XXVIII. סדרא קדמאה סמיקתא ירקתא וברקתא סידרא חד ונומר וסדרא תנינא איזמורד וכדכורין ונומר סדרא תליתאה קנכרינון זערקין ועין עינלא ונומר סדרא רביעאה כרום ימא רבא וברליוררת חלא ומרנניית אפנטורין Ordo primus, *Semaktha*, (quem *Onkelos* סמקן *semakan*, & Rabboth שרדנגין *Sardanegin* appellant) *Sarketha*, & *Beraktha* &c. (quem *Onkelos* ברקן *Barkan*, & Rabboth דיוקינתין *Diakinthin* vocant) *ordo unus*. *Et ordo secundus*, *Ismurad* (quem *Onkelos* appellat איזמרגדין *Ismaragdin*) *Samperinun* (qui ab *Onkeloso* dicitur שבזין *Schabzin*) *Cardechuchin* (quem *Onkelosus* סבהלום *Sabchalon*, Rabbot אזמרגדין *Ismaragdin* appellat) *ordo tertius Kankirinum* (quem *Onkelosus* כרום ימא *Crum Jama*, & Rabboth קנבירי בורלין) *Arkin* (quem *Onkelosus* *Kanbire* & Rabboth אבאטים vocant) *Een Egla* (qui ob *Onkeloso* טרקיא, Rabboth ■ימיסין *Himisin* dicitur) *ordo quartus*; *Crum Jama Rabba* (qui ab *Onkeloso* עין ענלא *Een Egla*, & a Rabboth קרומטסין *Kerumtassin* appellatur) & *Beriloth chala* (quem *Onkelosus* בורלא Rabboth פראלוקין *Pralukin* vocant) & *Marganith*, *Apanturin* (quem *Onkelosus* פנטירי *Pantiri*, & Rabboth מרגליטו vocant) Eædem occurrunt tenebræ in Targum Hierosolymitano. סדרא קמיתא סמקתא וירקתא וברקתא ונומר וסדרא תנינא כדרכנא וסמפורינא ועין ענלא וסדרא תליתאה זוזין וברולין וזמרגדין ונומר וסדרא רביעאה כרום ימא רבא בדולחא ומרגליתא *Ordo primus*, *Semaktha*, & *Jeraktha* & *Beraktha* &c. *Ordo secundus*, *Cadcarna*, & *Sanperinun*, & *Een Egla* &c. *Ordo tertius*, *Zuzin*, & *Berulin*, & *Semaragdin* &c. *Ordo quartus*, *Crum Jama Rabba*, *Bedolacha*, & *Margalita*. Aliter quoque vocantur a Paraphraste *Cantic.* cap. v. 14. אחמר עקיק ברקן ועפרן כחל אזמורד ניהר בירלא אספור טבאג פרוזג מריבג אפנטור *Achmar Akik*, *Barkan Veaphran*, *Cachale*, *Ismorad*, *Gibar*, *Birla*, *Ispor*, *Tabag*, *Perosag*, *Meribag*, *Apantur*. Quis in tantis tenebris lucem aliquam comparare sibi possit in lapidibus hisce illustrandis? Optime igitur *Aben Ezra* ad *Exod.* cap. XXVIII. אין לנו דרך בבירות להיות אבני המלאוים כי הנאון תרגם כרצונו כי אין לו קבלה שיסמוך עליה. Nobis nulla est certa ratio interpretandi lapides impletionum, quoniam excellentissimus vir (*Saadias*) eos explicat pro lubitu, qui nullam habuerit traditionem, cui nitetur. Et *S. Hieronymus* ad *Ezech.* XXVIII. 13. In *Ezechiele*, & in *Exodo*, & in *Apocalypsi*, & in *Esaia* sibi omnes lapides, & lapidum ordines comparati, magnam & legenti, & differenti facient quæstionem. Ut tamen aliquid lucis his lapidibus impertiatur, doctorum interpretum sententias in medium afferemus, quibus aliquo modo possint illustrari.

Prima, quæ inter gemmas occurrit, est אדם *Odem*, de quo fit mentio quoque *Ezech.* XXVIII. 13. אדם Hebræis est *rubrum*; hinc *Num.* XIX. 2. פרה אדמה *Vacca rufa*. Et *Esai.* I. XVIII. אם יאדימו כתולע. *Si fuerint rubra* (peccata) *instar coccini*. Qua de causa nonnulli Judæorum Interpretes hunc lapidem Rubinum reddidere, a rubore sic appellatum. *Abarbanel* gemmam, quæ vulgo dicitur *Granata*, esse putavit האדם הוא הנקראת גראנאטה בלעז הדומה לרימון שגרגיריו אדומים והיה כנגד ראובן בכל ישראל כי היה כחו וראשית אונו. Lapis אדם *Odem* id est, qui vulgo *Granata* dicitur. Similis est malogranato, cujus grana sunt rubra. Erat autem Rubeni destinatus, qui erat primogenitus filiorum Israelis, quia erat virtus & initium roboris ejus. At verisimile non fuisse *Granatam*, quæ non est gemma magni pretii, in lapidibus pectoralis. *Josephus* σαρδώνυξ habet, cum quo facere videtur. *Rabboth Schemoth* Parascha XXVIII. ubi אדם appellatur שרדנגין *Sardanegin*; & fortasse legendum

שרדנין *Sardanin*, quod esset idem ac Græcorum σάρδιον *Sardonium*, in quo consentiunt *Septuaginta*, *Vulgatus*, *Epiphanius*, *Hieronymus*, ceterique Interpretes. *Sardius* enim erat lapis ruber. *Isidorus* Orig. lib. XVI. cap. 8. Sardius rubrum habet colorem. *Theophrastus* de lapidibus, τῦ γὰρ Σαρδίυ, τὸ μὲν διαφανὲς, ἐρυθρότερον δὲ καλεῖται θῆλυ. τὸ δὲ διαφανὲς μὲν, μελάντερον δὲ κ̀ ἄρσεν. Sardius pellucidus est; is qui clarius rubet, vocatur fœmina, pellucidior autem & saturatior, mas dicitur. Hinc *Orpheus* in Achate, & *Epiphanius* σάρδια θ' αἱματόεντα Sardium sanguineum dicunt. *Plinius* quoque lib. XXXVII. cap. 6. Sardium *rubrum* appellat. Chaldæi pariter idem intelligunt, qui pro אדם habent סמקן *Semakan*, & סמוקתא *Semaktha*, & Hierosolymitanum סמקתא *Semakta*, quibus vocibus *rubrum* significatur. *Prov.* XXII. 31. לא תחמי חמרא די סמוק *Ne aspicias vinum cum rubescit*. Et *Uzielides Num.* XIX. 2. תורתא סמוקתא *Vacca rufa*. Paraphrastes Chaldæus ad rubrum colorem respexisse videtur cap. V. 14. ubi אדם habet אחמר *Achmar*, sicut Arabs أحمر Achmar. Notum est חמר sive חמרא Vinum rubrum significare. *Rabboth Bemidbar* Parasch. 2. hunc lapidem rubrum fuisse docet, ubi lapides pectoralis cum vexillis XII. tribuum confert, docetque vexillum Ruben fuisse rubrum ראובן אבנו אודם ומפה שלו צבוע אדום ומצוייר עליו דודאים. Ruben insculptus est lapidi Odem, & vexillum ejus rubrum est, & depictos habuit dodaim. *Epiphanius* in libello de duodecim gemmis in veste Aharonis docet hunc lapidem fuisse *Sardium*, & quidem *rubrum*. πρῶτος λίθος σάρδιος ὁ βαβυλώνιος ὕτω καλύμενος ἐςὶ μὲν πυρωπὸς τῷ εἴδει κ̀ αἱματοειδής. σαρδίῳ τῷ ἰχθύϊ τεταριχευμένῳ ἐοικώς. διὸ κ̀ σάρδιος λέγεται, ἀπὸ τῦ εἴδους λαβὼν τὸ ἐπώνυμον; ἐν βαβυλῶνι δὲ τῇ πρὸς Ἀσσυρίαν γίνεται ἐςὶ δὲ διαυγὴς ὁ λίθος. Primus lapis est Sardius, Babylonius dictus. Est autem igneus, & speciem sanguinis refert. Sardio pisci sali condito similis; qua de causa etiam Sardius dicitur. Nascitur autem in Babylonia prope Assyriam. Est etiam lapis pellucidus. *Sardium* esse lapidem rubrum probatur etiam ex cap. IV. 3. *Apocalipseos*, ubi facies Dei dicitur similis lapidi *Sardio*, quod a veteribus explicatur de facie Dei irata, quæ dicitur πυροειδὲς ardens instar ignis: διὰ τὸ φοβερὸν τῦ Θεῦ πυροειδὲς γὰρ τὸ σάρδιον propter terrorem Dei, cum *Sardius* sit igneus. *Sardius* præterea dictus est ab Hebræo שרד *Sered*, quod rubrum colorem designat. *Isai.* XLIV. 13. חרש עצים נטה קו יתארהו בשרד. *Faber lignarius extendit lineam*, *delineat Sered*. Multi tamen volunt ita dictum a Sardinia, ubi invenitur. *Plinius* l. c. Ipsa gemma vulgaris, & primum sardibus reperta. *Hesychius* in voce Nησαίη. λίθος, ἔνιοι τὴν σάρδιον διὰ τὸ ἐν σαρδόνι γίνεσθαι. Lapis, quem quidam sardonium vocant, quia in Sardinia nascitur. *Isidorus* lib. XVI. cap. 7. Sardius dictus est, quod primus repertus sit a Sardibus. Sed hæc facile refelluntur, cum reperiatur potius circa Babyloniam, & in India, Arabia, circa Leucada Epiri, & in Ægypto, in Bohemia, Silesia, aliisque regionibus. Varia sunt *Sardorum* genera, & varii coloris. *Plinius* l. c. Ipsa gemma vulgaris, & primum sardibus reperta. Sed laudatissima circa Babyloniam cum lapidicinæ quædam aperirentur, hærens in saxi corde. Hocque modo metallum apud Persas defecisse traditur. Sed inveniuntur compluribus aliis locis, sicut in Ephyra ex Asso. In India trium generum, rubrum, & quod Demium vocant a pinguedine, tertium quod argenteis bracteis sublinitur. Indicæ perlucent, crassiores sunt Arabicæ. Inveniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Ægyptum, quæ bractea aurea sublinuntur. Et in his autem mares excitatius fulgent. Fœminæ pinguiores sunt, & crassius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos usu frequentior. Hac certe apud Menandrum & Philemonem fabulæ superbiunt. Nec ullæ translucentium tardius suffuso humore hebetantur, oleoque magis, quam alio liquore. Damnantur ex his melleæ, & validius testaceæ. *Sardius* præterea teste eodem *Plinio* facile scalpi poterat. Omnia autem (*inquit*) hæc genera scalpturæ contumaciter resistunt, partemque ceræ in signo tenent. E diverso ad hæc Sarda utilissima, quæ nomen cum Sardonyche communicavit.

Lapis secundus est פטדה *Pitdah*, de quo facit mentionem *Job.* XXVIII. 19. פטדת כוש *Pitdath Cusch*; Et *Ezech.* XXXVIII. 13. Paraphrastes ad Cantic. V, 14. habet עקיק *Akik*; cujus significatus ingoratur. *Onkelosus* טרקיא *Tarkia*, vulgo *Turquois*. פטדה Interpretes omnes Septuaginta, *Vulgatus*, *Josephus*, *Hieronymus* &c. *Topazium* reddunt; quem rubrum fuisse vult *Epiphanius* in libello de XII. lapidibus. λίθος τοπάζιον, ἐρυθρὸς τῷ εἴδει ὑπὲρ τὸν ἄνθρακα. Topazius colore rubet magis quam carbunculus,

At

At *Topazium* veterum autores omnes viridem fuisse testantur. *Plinius* XXXVII. 8. Egregia etiam nunc topazio gloria est, suo virenti genere. *Isidorus* Orig. lib. XVI. 7. Topazion ex virenti genere est omnique colore resplendens. Ab Arabe dicitur أخضر *Achsar viridis*, a Syro ܙܪܓܐ *Zeraga subviride*, & igneo colore splendens. Idcirco vitri colorem referre dicitur Topazius, eaque de causa a Græcis dictus ὑαλοειδέες, & ὑάλῳ παρεμφερὴς i. e. vitrei coloris & vitro similis. *Orpheus* περὶ λίθων, ubi de Topazio

> Ἐσθλὸν δ' αὐτ' τοῖσι καὶ ὑαλοειδέες εἶναι
>
> Κλείονται θνητοῖσι θυηπολέεσσι τοπάζιοι.

Est autem ὕαλον vitrum viride. *Servius* ad *virg. Georg.* lib. VI.

> - - - - - Milesia vellera Nymphæ
>
> Carpebant hyali saturo fucata colore

Hyali pro hyalino, colore vitreo, viridi, nymphis apto. Sed in virore suo Topazius aliquid ex auri colore trahebat. *Alexander Polyhistor* apud *Stephanum* ὅμοιον τῇ χροᾷ τῇ τοῦ νέου ἐλαίου. Similis est colore oleo recenti. Oleum enim recens flavedinem auri, & vitri virorem, retinet. *Strabo* lib. XVI. λίθος δ' ἐστὶ διαφανὴς χρυσοειδὴς ἀπολάμπων φέγγος ὅσον μεθημέραν μὲν οὐ ῥᾴδιον ἰδεῖν ἐστί. Est autem lapis pellucidus auro similis, splendore tanto refulgens, ut interdiu videri non possit. *Psellus* περὶ λίθων δυνάμεως. Τοπάζιον λίθος ἐστὶ διαφανὴς, ὑέλῳ παρεμφερὴς. φύεται μὲν εἰς τὸν Ἀραβικὸν λεγομένον κόλπον ἔν τινι πελαγίᾳ νήσῳ, καὶ ἡμέρας μὲν οὐχ ὁρᾶται, κρύπτει γὰρ αὐτοῦ τὸ φέγγος ἥλιος, νυκτὸς δὲ διαλάμπει πόῤῥωθεν, καὶ τραχὺς μὲν εὑρίσκεται καὶ ἀνώμαλος τεχνικοῖς δὲ ὀργάνοις λεαίνεται. οὗτος μαινομένους ἀποκαθίστησι τριβεὶς, καὶ ποθεὶς. δρᾷ δὲ τὰ αὐτὰ καὶ περίαπτος. Topazius est lapis pellucidus, vitro similis. Nascitur autem in Arabico, ut dicunt, sinu, in insula quadam maxima, & quandiu dies est, videri non potest; sol enim ejus splendorem occultat, at noctu procul relucet; & inæqualis, sed instrumentis mechanicis lævigatur. Hic furibundos in pristinum statum reducit, si teratur, & potetur, quæ omnia etiam exsequitur, si alligatur. Hinc natus error, ut lapidarii recentiores crederent *Topazium* esse Chrysolithum.

Accedit autoritas Judæorum interpretum, qui פטדה *Pitdah* viridem fuisse lapidem testantur; Eaque de causa Chaldæis, & *Hierosolymitano* ירקן *Jarkan*, ירקטא *Jarketha* dicitur ab ירק viride. *Abarbanel* ad h. l. הפטדה כנגד שמעון והיה אבן ירוקה. Pitdah Simeoni dicatus est, eratque lapis viridis. *Rabboth Bemidbar* Parascha 2. vexillum Simeonis viride fuisse docet. שמעון פטדה ומפה שלו צבוע ירק ומצוייר עליו שכם Simeon sculptus erat in Pitdah, & illius vexillum erat viride, habebatque pro signo depictum Sichamum.

Invenitur Topazius in Arabia, eaque de causa Job. l. c. פטדת כוש *Pitdath Cusch* dicitur. At *Cusch* est Arabia autore *Bocharto* in *Phaleg*. Optimos Topazios in Arabia reperiri autores omnes testantur. *Diodorus Siculus* lib. III. scribit in sinu Arabico esse insulam *Ophiodem*, in qua reperitur *Topazius*. παρακομισθέντι δὲ τοὺς τόπους κεῖται νῆσος πελαγία μὲν τῷ διαστήματι τὸ δὲ μῆκος εἰς ὀγδοήκοντα σταδίους περιεκτείνουσα, καλουμένη δὲ ὀφιώδης ἡ τὸ μὲν παλαιὸν ὑπῆρχε πλήρης παντοδαπῶν καὶ φοβερῶν ἑρπετῶν, ἀφ' ὧν καὶ ταύτης ἔτυχε τῆς προσηγορίας. ἐν δὲ τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν βασιλέων οὕτως ἐξημερώθη φιλοτίμως, ὡς μηδὲ ἔτι κατ' αὐτὴν ὁρᾶσθαι τῶν πρoϋπαρξάντων ζώων. οὐ παραλειπτέον δ' ἡμῖν οὐδὲ τὴν αἰτίαν τῆς περὶ ἡμέρων φιλοτιμίας. εὑρίσκεται γὰρ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ τὸ καλούμενον τοπάζιον, ὅπερ ἐστὶ λίθος διαφαινόμενος, ἐπιτερπὴς, ὑάλῳ παρεμφερὴς, καὶ θαυμαστὴν ἔγχρυσον πρόσοψιν παρεχόμενος. Ultra hæc loca insula est; in longitudinem octoginta stadiorum extensa Ophiodes dicta. Olim plena fuit omnium generum horrendis serpentibus, a quibus & nomen sumsit. Postea autem a regibus Alexandriæ plane ab ejusmodi animalibus repurgata est, ut nullum amplius in ea conspicerentur. Non autem prætermittenda causa, ob quam ita repurgata est: invenitur scilicet in ista insula lapis, quem vocant topazium, qui est lapis pellucidus, vitro similis, & mirificum auri aspectum præbens. *Photius* in sua Bibliotheca ex *Agatharchide* Polyhistore περὶ θερμῶν ὑδάτων αὐτοφυῶν, ubi agitur de mari rubro, & insulis, quæ Arabicæ existimantur. ὃν παραπλεύσαντι νῆσος ἔκκειται τῇ μὲν θέσει πελαγία, μῆκος ἔχουσα σταδίων ὡς ὀγδοήκοντα, ἣν καλοῦσιν ὀφιώδη, πρότερον μὲν γέμουσαν παντοίων ἑρπετῶν, ἐφ' ἡμῶν δ' ἐλευθέραν τούτων. ἐν δὲ ταύτῃ γίνεται τῇ νήσῳ, φησὶ, καὶ τὸ καλούμενον τοπάζιον. ἐστὶ δὲ τοῦτο, λίθος διαφαινόμενος, ὑάλῳ προσεμφερὴς, ἡδεῖαν ἐν χρυσῷ θεωρίαν ἀποδιδούς. Quem ubi prænavigaris, insula exporrigitur in pelago sita, longitudine stadiorum octoginta, Ophiodes dicta. Nam omnis generis serpentibus quondam referta erat, sed

ſed ætate noſtra litera eſt. In hac lapis naſcitur, Topazius dictus. Eſt autem lapis pellucidus, vitro ſimilis, & jucundum auri aſpectum præbet. *Pſellus* l. c. φύεται ἐς τὸν Ἀραβικὸν λεγόμενον κόλπον ἔν τινι πελαγίᾳ νήσῳ. Plinius l. c. Id accidit, in Arabiæ inſula, quæ Chitis vocatur; in qua Troglodytæ prædones cum diutius fame & tempeſtate preſſi, herbas radiceſque effoderent, eruerunt topazion. Hæc Archelai ſententia eſt. Juba topazion inſulam in rubro mari a continente ſtadiis ccc. abeſſe tradit nebuloſam, & ideo quæſitam ſæpe a navigantibus, ex ea cauſa nomen accepiſſe. *Strabo* lib. XVI. Μετὰ δὲ τὸν κόλπον Ὀφιώδης καλουμένη νῆσος ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ἣν ἐλευθέρωσε τῶν ἑρπετῶν ὁ βασιλεὺς, ἅμα καὶ διὰ τὰς φθορὰς τῶν προσορμιζομένων ἀνθρώπων τῶν θηρίων, καὶ διὰ τὰ τοπάζια. Poſt ſinum (*Arabicum*) eſt Ophiodes inſula ab eventu appellata, quam rex a ſerpentibus liberavit, cum multi applicantes a ſerpentibus interficerentur propter topazia.

Multæ ſunt ejus ſpecies. *Plinius* l. c. Recentiſſimi autores & circa Thebaidis Alabaſtrum oppidum naſci dicunt. Et duo ejus genera faciunt, praſoidem, atque chryſopteron ſimilem chryſopraſio. Ejus enim tota ſimilitudo ad ſuccum porri dirigitur. Eſt autem ampliſſima gemmarum. Eadem ſola nobilium limam ſentit, ceteræ ſaxo, & cote poliuntur. Hæc & uſu atteritur. Magnitudine ceteras gemmas ſuperabant topazii; idcirco viles. *Plinius* ibid. Ex hac primum importatam Berenicæ reginæ, quæ fuit mater ſequentis Potolemæi, a Philemone præfecto regis, ac mire placuiſſe, & inde factam ſtatuam. Arſinoe Ptolemæi Philadelphi uxori quatuor cubitorum ſacratam in delubro, quod aureum cognominabatur. *Boetius* lib. II. de gemmis cap. 64. Cauſa eſt quantitas, & magnitudo, quæ illum vilem efficit. *Abarbanel* l. c. אינה בחשובה כארם non eſt pretioſa ut Sardius. Sed a *Jobo* l. c. inter gemmas pretioſas numeratur *Topazius Arabicus*; & Epiphanius aſſerit, quod Regina, cui Thebani attulerunt Topazium, eum διαδήματι μέσον τοῦ μετώπου περιέθετο diademati impoſuit in medio frontis.

Tertius lapis eſt ברקת Bareketh, de quo fit etiam mentio *Ezech.* XXVIII. 10. *Syrus* retinuit Hebræum ܒܪܩܐ *Borco*, *Arabs* اصفر *flavum*. *Jonathan*, & *Targum Hieroſolymitanum* ברקתא *Berokthа*, *Onchelos* ברקן *Barkan*. Paraphraſtes *Chaldæus* ברקן ועפרן *Barkan Veaſran*. Sunt qui putant Chaldæos per has voces intellexiſſe *ſmaragdum*. At conſtat *Onkeloſum*, & *Jonathanem* per ברקן non intellexiſſe ſmaragdum; nam quartum lapidem נפך *Nophech* reddunt איזמרגדין *Iſmaragdin*, & איזמורד *Iſmured*. *Simmachus ceraunium*, teſte *Hieronymo* ad Fabiolam. *Abarbanel* habet קרבונקלו *Carbunculo*. *Rabboth.* דייקינתין; ſcribendum fortaſſe הייקינתין *Hyakinthin*, ſc. *Hyacinthum*. Maxima pars interpretum, Septuaginta, *Joſephus*, *Hieronymus*, aliique ſmaragdum reddunt; qui ברקת *Bareketh* ideo dictus, quod reliquas gemmas ſplendore ſuperet; Etenim juxta *Athenæum* Smaragdus nomen ſuum habet a fulgore lib. III. *Plinius* lib. XXXVII. cap. 5. dicit; Smaragdi ſplendor non *mutatur ſole non umbra*, *non lucernis*, *ſed ſemper eſt radians*. Idcirco ei *fulgorem* attribuit. Hinc *Orpheus* περὶ λίθων in Achate ſcribit ἀγλήεντα μάραγδον ſplendentem maragdum. *Martialis*

> Gemmatum Scythicis ut lucet in
> in ignibus aurum.

Ovidius Metamor. II.

> In ſolis Phoebus claris lucente ſmaragdis

Plinius ut probet l. c. ſmaragdorum ſplendorem hanc refert hiſtoriam. Tumulo reguli Hermiæ juxta Cetarias, marmoreo leoni inditos fuiſſe oculos ex ſmaragdo, ita radiantibus etiam in gurgitem, ut territi inſtrumenta refugerent thynni. Optime igitur per ברקת *Bareketh* exprimitur ſmaragdus, quod ברק Barak ſignificet *ſplendere*, *coruſcare*, ut *Ezech.* XXI. 10. Et Arabice برق *ſplenduit*, *fulguravit*, & *fulminavit*; Hinc ברקת *Bareketh* eſt gemma fulgidiſſima, qua deſignatur ſmaragdus, quæ præ-ceteris fulgeat.

Smaragdorum colores varii ſunt juxta varia genera, ſed virides tamen omnes perhibentur. *Rabboth Bemidbar* Paraſcha 2. huic lapidi tres attribuit colores, quales dicuntur fuiſſe in vexillo Levi. לוי ברקת ומפרה שלו צבוע שלישי לבן ושלישי שחור וג׳ ארום ומצוייר עליו אורים ותומים. Nomen Levi inſcriptum eſt lapidi Bareketh, & vexillum ejus erat tertia parte album, tertia parte nigrum, & tertia parte rubrum. Et eo depictum erat Urim & Thummim. Apud Arabas quoque vox برقة quæ eſt eadem ac Hebræorum ברק, varium deſignat colorem. Hinc بوقا *oculus* propter varios colores *album* & *nigrum*, ut docet *Gigæus*; جرقان *locuſta verſicolor*, *varia*. جرقشب *variis coloribus* pin-

pinxit. *Isidorus* origin. lib. XVII. cap. 7. omnium gemmarum virentium ſmaragdus principatum habet, cui veteres tertium poſt margaritas & uniones tribuunt dignitatem. Smaragdus a nimia viriditate dicitur. Omne enim ſatis viride ſmaragdus dicitur. Nullus enim gemmis vel herbiş major hoc auſteritas eſt, nam herbas virentes frondeſque exuperat, inficiens circa ſe viriditate repercuſſum aerem. *Pſellus* l. c. praſineum colorem attribuit ſmaragdis, ut ſemper aliquid glauci habeat: ἡ σμάραγδος πρασοειδής ἐστι, καὶ ἠρέμα χρυσίζουσα καί τοι καὶ γλαυκοῦ, παρεμφαίνουσα χρώματος. *Epiphanius* l. c. λίθος σμάραγδος οὗτος καλεῖται καὶ πράσινος, ἐστι δὲ καὶ χλωρὸς τῷ εἴδει, καὶ διαφορά τις ἐν αὐτοῖς τινὲς αὐτοὺς Νερωνιανοὺς καλοῦσιν ἄλλοι μὲν Δομετιανοὺς καὶ ὁ μὲν Νερωνιανὸς πικρὸν ἐστι τῷ εἴδει, σφόδρα χλωρίζων, διειδὴς καὶ στίλβων. Lapis ſmaragdus vocatur etiam Praſinus; eſt autem viridi colore; ſed inter ſe aliquo modo differunt. Quidam autem vocant eos Neronianos, alii Domitianos. Et Neronianus quidem parvus eſt, valde virens, pellucidus & ſplendens. *Apocal.* dictum eſt, *Iridem ſimilem ſmaragdo*, quia in Iride color magis conſpicuus eſt viridis. *Plinius* lib. XXXVII. cap. 5. Tertia autoritas ſmaragdis perhibetur pluribus de cauſis. Nullius coloris aſpectus jucundior eſt. Nam herbas quoque virentes frondeſque avide ſpectamus. Smaragdos vero tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret. Præterea ſoli gemmarum contuitu oculos implent nec ſatiant. Quin & ab intentione alia obſcurata, aſpectu ſmaragdi recreatur acies. Sculpentibuſque gemimas non alio gratior oculorum refectio eſt, ita viridi lenitate laſſitudinem mulcent. Præterea longinqua amplificantur viſu, inficientes circa ſe repercuſſum aera, non ſole mutati, non umbra, non lucernis, ſemperque ſenſim radiantes, & viſum admittentes, ad craſſitudinem ſui facilitate translucida, quod etiam in aquis non fit. Itidem plerunque & concavi ut viſum colligant. Quapropter decreto hominum iis parcitur, ſcalpi vetitis: Quanquam Scythicorum, Ægyptiorumque tanta durities eſt, ut nequeant vulnerari. Quorum vero corpus extenſum eſt eadem qua ſpecula ratione ſupini imagines rerum reddunt. Nero princeps gladiatorum pugnas ſpectabat ſmaragdo. Genera eorum duodecim. Nobiliſſimi Scythici ab ea gente, in qua reperiuntur, appellati. Nulli major auſteritas, nec minus vitii. Et quoniam ſmaragdi a gemmis diſtant, tantum Scythici a ceteris ſmaragdis. Proximam laudem habent, ſicut & ſedem, Bactriani quos in commiſſuris ſaxorum colligere dicuntur eteſiis flautibus. Tunc enim tellure internitent, quia iis ventis arenæ moventur. Sed hos minores multo Scythicis eſſe tradunt. Tertium locum Ægyptii habent, qui eruuntur circa Copton oppidum Thebaidis in collibus, & cautibus. Reliqua genera in metallis ærariis inveniuntur. Quapropter principatum ex iis Cyprii obtinent, doſque eorum eſt nec in colore liquido, nec diluto, verum ex humido pinguique, quaque perſpiciatur imitante translucidum mare: pariterque translucet, & nitet, hoc eſt colorem expellit, & aciem recipit. Ferunt in ea inſula tumulo reguli Hermiæ juxta Cetarias, marmoreo leoni fuiſſe inditos oculos ex ſmaragdis, ita radiantibus etiam in gurgitem, ut territi inſtrumenta refugerent thynni, diu mirantibus novitatem piſcatoribus, donec mutavere oculis gemmas. Sed & vitia demonſtrari oportet reperta. Sunt quidem omnium eadem; quædam tamen nationum peculiaria, ſicut in homine. Ergo Cyprii varie glauci, magiſque ac minus in eodem ſmaragdo aliis partibus tenorem illum Scythicæ auſteritatis non ſemper cuſtodiunt. Ad hoc quibuſdam incurrit umbra, ſurduſque fit colos, qui improbatur, etiam dilutior. Hincque genera diſtinguuntur. Et ſunt aliqui obſcuri, quos vocant cæcos, alii denſi nec e liquido translucidi: quidam varia nubecula improbati. Aliud eſt hoc quam umbra de qua diximus. Nubecula enim albicantis eſt vitium, cum viridis non pertranſit aſpectus, ſed aut intus occurrit, aut excipit in fine viſum candor. Hæc coloris vitia: illa corporis, capillamentum, ſal, plumbago. Ab iis Æthiopici laudantur a Copto dierum trium itinere, ut auror eſt Juba, acriter virides, ſed non facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere poſuit Hermineos & Perſicos: illos extumeſcentes pinguiter; Perſicos vero non translucidos, ſed jucundi tenoris viſum implere, quem non admittant, felinis, pantherarumque oculis ſimiles. Namque & illos radiari, nec perſpici. Eoſdem in ſole hebetari, umbris refulgere, & longius quam ceteros nitere. Omnium horum etiamnum vitium, quod fellis colorem, aut aeris habent. In ſole dilucidi quidem ac liquidi, ſed non virides. Hæc vitia & Atticis maxime ſentiuntur in argentariis metallis re-

repertis in loco, qui Thoricos vocatur, ſemper minus pingues, & e longinquo ſpecioſiores. Frequens & iis plumbum, hoc eſt, ut in ſole plumbei videantur. Illudque peculiare, quod quidem ex iis ſeneſcunt, paulatim viriditate evanida, & ſole læduntur. Poſt hos Medici plurimum viriditatis habent, interdum & e ſapphiro. Ii ſunt fluctuoſi, & rerum imagines complexi, ut verbi gratia, papaverum, aut avium, pinnarumque vel catulorum, aut ſimilium. Qui non omnino virides naſcantur, vino & oleo meliores fiunt, neque eſt aliorum magnitudo amplior. Carchedonii neſcio an in totum exoleverint, poſtquam metalla æris ibi defecerunt, & ſemper tamen viliſſimi fuere minimique. Iidem fragiles, ſed colore inerti, & virentium in caudis pavonum columbarumque collo plumis ſimiles, ad inclinationem magis, aut minus lucidi. Venoſi quidem ſquammoſique. Peculiare erat in his vitium ſarcion appellatum, hoc eſt quædam gemmæ caro. Mons juxta Carchedonem, in quo legebantur, Smaragdites vocatus eſt; Juba eſt autor ſmaragdum, quem cholan vocant, in Arabia ædificiorum ornamentis includi, & lapidem, quem Alabaſtriten Ægyptii vocant. Complures vero e proximis Laconicos in Taygeto monte erui Medicis ſimiles, & alios in Sicilia. *Pſellus*. γενᾷ δὲ, ταύτην καὶ Αἰθιοπία, καὶ Αἴγυπτος καὶ Πέρσις, καὶ τινα ὄρη τῆς Ἀττικῆς. Progenerat autem eam (ſmaragdum) Æthiopia, & Ægyptus, & Perſia, & quidam Atticæ montes.

Smaragdos maximos inveniri teſtatur *Plinius* l. c. Theophraſtus tradit in Ægyptiorum commentariis reperiri, regi eorum a rege Babylonio miſſum ſmaragdum munere IIII. cubitorum longitudine, & trium latitudine. Et fuiſſe apud eos in Jovis delubro obeliſcum e quatuor ſmaragdis XL. cubitorum longitudine, latitudine vero in una parte quatuor, & in altera duorum. Se autem ſcribente eſſe in Tyro Herculis templo ſtantem pilam e ſmaragdo, niſi potius pſeudoſmaragdus ſit. Nam & hoc genus reperiri, & in Cypro inventum ex dimidia parte ſmaragdum, ex dimidia jaſpidem, nondum humore in totum transfigurato. Apion cognominatus Pliſtonices ſcriptum reliquit, eſſe etiam nunc in labyrintho Ægypti coloſſum Serapin e ſmaragdo novem cubitorum. Vid. *Theophraſtus* περὶ λίθων.

Quartus lapis eſt נפך Nophech, de quo meminit etiam *Ezech.* XXVI. 16. I. *Paralip.* XXIX. 2. *Iſai.* LIV. II. *Onkelos* habet אזמרגדין *Iſmaragdin*, & *Jonathan* איזמורד *Iſmured*. *Arabs* كحلي *cachle* Paraphraſtes *Cantic.* v. 14. כחלי *cachale*, quod Gemaricis eſt שיש ומרמרא Maſſechet *Succah* v. ubi gloſſa: שיש ſignificat *marmor album*, & כוחלא *viride*. Septuaginta, *Joſephus*, & *Epiphanius* habent ἄνθραξ, *Vulgatus & Hieronymus carbunculus*; *Targum Hieroſolymitanum* כרכרנא *cadcarna*; quod videtur legendum כרכדנא *carchadana*, i. e. *Carchedonius*, qui carbunculum ſignificat, teſte *Plinio*, qui hanc gemmam dictam vult Charchedonium ab urbe Carthagine lib. XXXVII. cap. 7. Principatum habent Carbunculi a ſimilitudine ignium appellati, cum ipſi non ſentiant ignes, ob id a quibuſdam apyroti vocati. Horum genera Indici, & Garamantici, quos & Carchedonios vocavere, propter opulentiam Carthaginis magnæ. Ex hoc *Plinii* loco eruitur, carbunculum dictum fuiſſe *Carchedonium*, non quod naſceretur circa urbem Carthaginem, ſed propter urbis opulentiam, quod ejus mercatores carbunculos coemerent. Hinc deceptus eſt *Epiphanius*, qui putarit carbunculum naſci circa Carthaginem. γίνεται ἐν Καρχηδόνι τῆς Λιβύης ἥτις Ἀφρική καλεῖται. Naſcitur in Carthagine Lybiæ, quæ Africa dicitur. Et in fine ejuſdem capitis. ἐστὶ δὲ ὁ χαλκηδόνιος καλούμενος παραπλήσιος τούτῳ, ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου ἐξέρχεται. Eſt enim gemma dicta Carchedonius (non Calchedonius) huic non abſimilis, quoniam ibidem loci reperitur. Hoc in loco ab eo diſtinguitur Anthrax a *Carchedonio*, cum Carchedonius ſit ipſe ἄνθραξ. In India teſte *Pſello* naſcebatur *Carbunculus* ὁ ἄνθραξ ἐν Ἰνδοῖς μὲν ἔχει τὴν γένεσιν. A Carthagine ad ceteras gentes translatum fuiſſe Carbunculum teſtatur *Theophraſtus* περὶ λίθων. δ' οὗτος ἐκ Καρχηδόνος καὶ Μασσαλίας. Fertur huc Carthagine, & Maſſilia; Hinc Carbunculum Græcis dictum *Carchedonius*, & Hebræis כרכדנא *Carchadna*, & כרכדונין *Carchedonin*. Derivatur נפך a radice פוך, eaque de cauſa aliquando ſine נ reperitur, ut I. *Paral.* l. c. & *Iſai.* l. c. ubi פוך a *Raſchi* exponitur נופך, & a Græcis ἄνθραξ, ſc. *Carbunculus*. פוך ſignificabat *ſtibium*, quo oculi inungebantur; ut 2. *Reg.* IX. 30. ותשם בפוך עיניה, & *poſuit oculos ſuos in ſtibio*. Græci. ἐστιβίσατο τοὺς ὀφθαλμοὺς. Stibium rubri erat coloris; hinc נפך erit lapis ruber. Carbunculum rubri coloris fuiſſe teſtantur omnes autores. *Theophraſtus* περὶ λίθων. ἄλλο δὲ τι γένος ἐστὶ λίθων ὥσπερ ἐναντίων πεφυκός, ἄκαυστον ὅλως, ἄνθραξ

θραξ καλούμενος. ἐξ οὗ καὶ τὰς σφραγῖδας γλύφουσιν. ἐρυθρὸν μὲν τῷ χρώματι, πρὸς δὲ τὸν ἥλιον τιθέμενον, ἄνθρακος καιομένου ποιεῖ χρόαν τιμιώτατον ὡς ἔπος, μικρὸν γὰρ σφόδρα τετταράκοντα χρυσῶν. ἄγεται δ' οὗτος ἐκ Καρχηδόνος, καὶ Μασσαλίας. οὐ καίεται δ' ὁ περὶ Μίλητον γωνιοειδὴς ὤν, ἐν ὤπερ καὶ τὰ ἑξάγωνα καλοῦσι δ' ἄνθρακα καὶ τοῦτον. ὃ καὶ θαυμαστόν ἐστιν. ὅμοιον γὰρ τρόπον τινὰ καὶ τὸ τοῦ ἀδάμαντος. Aliud autem eſt quoddam genus lapidum, quaſi e contrariis genitum, incombuſtibile penitus; carbunculus appellatur; e quo & ſigilla ſculpunt; rubeus quidem colore, ſoli autem expoſitus, ardentis carbonis facit colorem, pretioſiſſimum, ut ita dictum: Nam valde parvus quadraginta aureis æſtimatur; fertur ex Carthagine & Maſſilia. Non ardet autem, qui circa Miletum invenitur, anguloſus, inter quos ſunt & ſexanguli. Vocant autem & hunc carbunculum; quod mirum eſt; ſimilis quodammodo ratio eſt adamanti. *Plinius* lib. XXXVII. cap. 7. Principatum habent Carbunculi, a ſimilitudine ignium appellati, cum ipſi non ſentiant ignes, ob id a quibuſdam apyroti vocati. *Epiphanius* puniceum colorem, qui accedit ad igneum, Carbunculo attribuit. λίθος ἄνθραξ, οὗτος εἶδος ξυφοίνικον (alii legunt φοίνικον, alii ὀξυφοίνικον) ἔχει. Carbunculus lapis colorem habet phœniceum, *aut* acute phœniceum. *Et paulo poſt*. ὀλίγον μὲν ὁ κεραύνιος λίθος αὐτῷ ἔοικε, καλοῦσι δὲ τὸν κεραύνιον, οἰνωπόν. Carbunculo aliquomodo ſimilis eſt lapis Ceraunius, quem vocant Oenopum. *Rabboth Bemidbar* τῷ יהודה נפך aſſignat colorem cœli. יהודה נפך וצבע מפה שלו דמותו כמין שמים ומצוייר עליו אריה. Jehuda ſculptus eſt in Nophech; & color vexilli ejus ſimilis eſt cœlo, depictum habet leonem. Cœlum plerunque cœruleo colore depingitur, qui Saphiro convenit, qui a lapide *Nophech* diſtinctus erat. Fortaſſe intellexit colorem, qui in cœlo conſpicitur oriente, aut occidente ſole, rutilantem, & ardentem inſtar carbonis, uti dictum eſt *Matth.* XVI. 2. ὀψίας γενομένης λέγετε, Εὐδία, πυῤῥάζει γὰρ ὁ οὐρανός. *Veſpera jam accedente dicitis; ſerenum erit; quia cœlum igneſcit.* Verbum πυῤῥάζειν a *Syro* redditur ܡܣܡܩ ܓܝܪ ܫܡܝܐ; *Rubet enim cœlum*. Ex his conſtat ἄνθρακα veterum nihil aliud eſſe quam Rubinum, ut obſervavit *Boetius* lib. II. de lapidibus cap. 10. Rubinus eſt gemma diaphana rutilans, rubenſque, exigua portiuncula cærulei coloris, ac limam reſpuens. Rubedo ipſius non eſt puri minii, vel cinabaris, ſed ſanguinis potius, cocci laccæ Indicæ, aut Kermeſini; quo tamen minus cœrulei, modo aliquid in extremo igniculo appareat, eo nobilior.

Plinius l. c. varias Carbunculorum ſpecies recenſet. Horum genera (*inquit*) Indici, & Garamantici, quos & Carchedonios vocavere, propter opulentiam Carthaginis magnæ. Adjiciunt Æthiopicos, & Alabandicos in Orthoſia caute naſcentes, ſed qui perficiantur Alabandis. Præterea in omni genere maſculi appellantur acriores, at fœminæ languidius refulgentes. In maſculis quoque obſervant liquidioris alios flammæ, nigrioris alios, & quoſdam lucidius, ac magis ceteris in ſole flagrantes. Optimos vero amethyſtizontas, hoc eſt quorum extremus igniculus in amethyſti violam exeat; proximus illis, quos vocant ſyrtitas, pinnato fulgure radiantes. Inveniri autem ubicunque maximi ſolis repercuſſu. Satyrus Indicos non eſſe claros dicit, ac plerumque ſordidos, ac ſemper fulgoris retorridi. Ætyhiopicos pingues, lucemque non emittentes, ſed convoluto igne flagrare. Calliſtratus fulgorem carbunculi debere candidum eſſe poſuit, extremo viſu nubilantem, & ſi ita attollatur, exardeſcentem, ob id a pleriſque hunc carbunculum candidum vocari. Qui languidius & lividius ex Indicis lucent, lithizontas appellari. Carchedonios multo minores eſſe. Indicos etiam minus ſextarii unius menſura cavari. Archelaus Carchedonios nigrioris aſpectus eſſe, ſed igne vel ſole, & inclinatione acrius quam ceteros excitari. Eoſdem umbrante tecto purpureos videri, ſub cœlo flammeos, contra radios ſolis & ſcintillare, ceras ſignantibus his liqueſcere quamvis in opaco. Multi Indicos Carchedoniis candidiores eſſe, & e diverſo inclinatione hebetari ſcripſere, etiamnum in Carchedoniis maribus ſtellas intus ardere, fœminas univerſum fulgorem fundere extra ſe, Alabandicos ceteris nigriores eſſe ſcabroſque. Naſcuntur & in Thracia coloris ejuſdem ignem minime ſentientes. Theopraſtus autor eſt, & in Orchomeno Arcadiæ inveniri, & in Chio. Illos nigriores, e quibus & ſpecula fieri. Eſſe & Troezenios varios intervenientibus maculis albis. Item Corinthios & pallidiore candidos. Maſſilia quoque importari Bocchus & Olyſſippone ſcripſit magno labore ob argillam ſole aduſtis ſaltibus. Nec eſt aliud difficilius, quam diſcernere hæc genera: tanta eſt in eis occaſio artis, ſubditis per quæ translucere cogantur. Ajunt ab Æthiopibus hebetiores in aceto

to maceratos quatuordecim diebus nitescere totidem mensibus durante fulgore. Adulterantur vitro simillimæ, sed cote deprehenduntur, sicut aliæ gemmæ fictitiæ, mollior enim materia & fragilis, & centrosa scobe deprehenduntur, & pondere, quod minus est vitreis, aliquando ex pustulis argenti modo relucentibus. Est & Anthracitis appellata, in Thesprotia fossilis, carbonibus similis. Falsum arbitror, quod & in Liguria nasci tradiderunt, nisi forte tunc nascebantur. Esse in iis & præcinctæ candida vena traduntur, harumque igneus color ut superiorum est. Peculiare quidem quod jactati in ignem velut intermortui extinguuntur. Contra aquis perfusæ exardescunt.

Quintus lapis est ספיר Saphir de quo etiam fit mentio *Exod.* XXIV. *Cantic.* V. 14. *Job.* XXVIII. 5. 16. *Isai.* LIV. II. *Lament.* IV. 7. *Ezech.* I. 26. XI. & XXVIII. 13. Syrus habet ܣܦܝܠܐ *Saphila* lapis. *Josephus* Ἴασπις cum Jaspis sit ultimus, ab ipso Mose ישפה appellatus. *Arabs* مها Maha & *Exod.* XXIV. 9. بلور *Belur*, i. e. *Beryllus*. Alius erat lapis Beryllus. *Jonathan* אזמורד *Ismorad*, smaragdus, de quo jam dictum est in tertio lapide ברקת. *Onkelos* שבזיק *Schabzin* & *Jonathan* Lament. IV. 7. שבזיזא *Schabziza*; quid significet, ignoratur. Græci σάπφειρος, *Vulgatus*, & *Hieronymus* *Saphirus*; cum quo conveniunt Targum Hierosolymitanum; Jonathanis, & Rabboth, in quibus legitur ספירונין *Saphirunin*, סמפירינא *Sampurina*, & סמפירינון & *Samperinum*.

Plerique de Saphiro conveniunt, at dissentiunt de ejus qualitate, & colore. Alii credunt fuisse gemmam albi coloris. *Aben Ezra* ad *Exod.* XXIV. 10. putavit Jonathanen credidisse saphirum fuisse lapidem album, quod eo loci dicatur כמעשה לבנת הספיר. Non potest negari inveniri Saphiros albos, qui fœminæ censentur. *Aben Ezra* probare conatur Saphiros fuisse rubros ex *Thren.* cap. IV. זכו נזיריה משלג צחו מחלב אדמו עצם מפנינים ספיר גזרתם. *Puriores erant Naziræi illius nive; nitidiores lacte, rubebant magis quam carbunculi, saphirina polities eorum.* *Aben Ezra* utrumque rubrum credidit *Exod.* cap. XXIV. *Philo Judæus* Saphirum prasinum, id est viridem fuisse scribit lib. I. Legis Alleg. ὁ δὲ σάπφειρος πράσινος λίθος ἐςίν. Saphirus autem est lapis prasinus.

At saphirum fuisse cœruleum ex scriptura, & aliis autoribus luculentissime probatur. Saphiro attribuitur color cœli *Exod.* XXIV. 10. *Aspexerunt Deum Israel, & sub pedibus ejus velut opus pavimentum saphiri* (כמעשה לבנת הספיר) & *tanquam ipsa substantia cœli sereni.* Et *Ezech.* I. 26. Expansum Cœli dicitur simile lapidi Saphiro. *Superne ad expansum illud, quod erat super caput illorum quasi species lapidis saphiri similitudo solii erat.* Color cœli cœruleus est. *Theophrastus* libello de Gemmis dicit Saphirum πορφυρίζειν purpurascere. *Plinius*. Cæruleæ & Saphiri raroque cum purpura: *Epiphanius*. λίθος σάπφειρος πορφυρίζων, ὡς βλάττης πορφύρας τῆς μελαίνης τὸ εἶδος. Saphirus lapis purpurascit instar blattæ, sive purpuræ nigræ. Cyano Saphirus dicitur similis, ut habet *Theophrastus* κυανῷ τῷ ἄῤῥενι Cyano masculo. Et *Plinius*; Quæ sunt ex iis cyanei coloris mares æstimantur. *Dionysius* de situ orbis Saphirum κυανὴν *Cyaneam* appellat. Κύανος, sive Cyanus est purpureus i. e. cæruleus, ut notant *Eustathius*, *Hesychius*, & ceteri Grammatici Græci. Hinc apud *Homerum* Iliad. Λ. κυάνεος δράκων draco Cæruleus dicitur.

Præterea memoratur in Scriptura Saphirus aureo pulvere adspersa; uti dictum est *Job.* XXVIII. 6. ספיר אבניה ועפרת זהב לו. *Lapides ejus sunt Saphiri, & pulvis ejus est aureus.* Quod observatum est ab Historiæ naturalis Scriptoribus. *Theophrastus* ἡ σάπφειρος αὕτη δ' ἐστὶ χρυσόπαςος. Saphirus est quasi auro compacta. *Plinius*. Saphirus enim ex aureis punctis collucet. *Dionysius* l. c. Saphirum cyaneam, & auream appellat.

Χρυσέης κυανῆς τε καλὸν πλάσμα σαπφείροιο.

Solinus c. XX. Et Cyaneus lapis e Scythia optimus, si cærulo coruscabit; cujus gnari in marem & fœminam genus dividunt; fœminis nitor purus est; mares punctulis ad gratiam interlucentibus auratilis pulvisculus variat. *Epiphanius*. πολλὰ δὲ γένη τούτου ὑπάρχουσιν. ἐςὶ γὰρ ὁ βασιλικὸς χρυσοςίγης. οὐ πάνυ μὲν οὗτος θαυμαζόμενος ὡς ὁ διόλου πορφυρίζων. Varia quidem sunt ejus genera. Regius quidem aureis punctis notatus est; sed is non est in tanta admiratione, ut ille qui plane purpurascit.

Rabboth Bemidbar docet colorem vexilli Ischaschar, qui Saphiro insculptus fuerat fuisse nigrum, & in eo depictum fuisse solem & lunam. יששכר ספיר נמפה שלו צבוע שחור דומה לכחול ומצוייר עליו שמש וירח עש ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. Iscaschar sapphiro insculptus erat, & color ejus erat schachor instar marmoris, & depictum habebat solem & lunam; sicuti dictum est I. *Paral.* XII.

XII. 22. *Et filii Iſchaſcharis noſcentes ſcientiam temporum*. In hoc loco שחור videtur denotare colorem cæruleum non autem nigrum; uti probari poteſt ex *Theophraſto* l. c. ἣν καλοῦσιν σάπφειρον. αὕτη γὰρ μέλαινα· οὐκ ἄγαν πόῤῥω τοῦ κυανοῦ τοῦ ἄῤῥενος: quem vocant Saphirum: is enim niger eſt, nec multum diſtat a Cyano maſculo. Sic & *Epiphanius* l. c. ſcribit Saphirum purpuraſcere inſtar πορφύρης μελαίνης purpuræ nigræ.

Sextus lapis eſt יהלם, *Jahalom*, qui occurrit etiam *Ezech.* cap. XXVIII. 13. Septuaginta, *Hieronymus*, & *Epiphanius* habent *Jaſpis*, qui in pectorali extremum locum obtinet. *Rabboth* אזמרגדין *Iſmaragdin*, de quo in lapide ברקת dictum eſt e *Jonathan* כרכוכין corrupta pro כרכדונין *Carchedonin*, i. e. Carbunculus, de quo jam dictum eſt. Sic *Arabs* بهرمان *Baharman Rubinus*, *verus carbunculus*. Sed jam demonſtratum eſt נפך *Nophech* eſſe Carbunculum. *Targum Hieroſolymitanum* עין עגלא *Een Egla*, *oculus vituli*, quo nomine *Onkelos* appellat תרשיש, qui eſt lapis decimus. *Abarbanel*, *Aben Ezra* aliique *Adamantem* reddunt. Nonnulli a pectorali Adamantes rejiciunt, eo quod illius non ſit facta mentio in *Apocal.* cap. XXI. Tamen veriſimile non eſt Adamantem gemmarum omnium pretioſiſſimum in pectorali defuiſſe. Alii vero contendunt in Sacra Scriptura Adamantem vocatum fuiſſe אנך *Anach*, non autem יהלם. Quater אנך in *Amoſo* c. VII. 7. memoratur, & a Septuaginta exponitur per ἀδάμαντα *Adamantem*, quomodo *Symmachus* teſte Hieronymo; Et hoc nomine appellatus eſt ab *Orpheo* περὶ λίθων, ubi de Gallactite.

> Τοῦρα παγγνέες ἀνακτίην ἀδάμαντα
> Κλεῖον
> Hunc & *Anactiten* veteres adamantem vocabant.

Plinius lib. XXXVII. 4. Adamas & venena irrita facit, & lymphationes abigit, metuſque vanos expellit mente, & ob id quidam Anachiten vocavere. At Hebræis teſte *Kimchio* אנך eſt *plumbum*, aut ſtannum, qui docet Arabibus איך idem eſſe quod Hebræis בדיל; ita ſane انك *anak plumbum*, *ſtannum* ex *Ibn Marupb* habet *Golius* in ſuo Lexico. Qua de re Theodotion אנך reddit τηκόμενον *fuſcum*; & *Aquila* pro אנך habet ἀλάφωσιν, quod *Hieronymo* eſt *Stagnatura*. *Amoſus* ibi loquitur de aliquo inſtrumento, quo artifices utuntur in condendis muris. *Hieronymus* habet trullam cementarii; ab aliis exponitur *libella*, aut *perpendiculus*. Arabibus teſte *Raſchi* ad h. l. אנך *anach* חוט קו *linea*, ſeu *filum*, quo uti ſolent in ædificandis ædibus.

Probabile eſt per יהלם Adamantem ſignificari; primum, quod Adamas vocetur אלמס, quæ vox facile efformari potuit ab יהלם abjecta litera י, quam hoc loco redundare docet *Aben Ezra*; & deinde cum perpetuo mutentur literæ א ה י &, fieri potuit ut pro יהלם ſcriberetur אלם *Alam*, & *Alma*, & tandem *Almas*. יהלם appellari אלמס docet *Aben Ezra* ad *Exod.* XXVIII. וחכם גדול ספרדי אמר כי יהלם הוא הנקרא אלמס שהוא שובר כל האבנים ונוקב הדהולות. Sapiens Hiſpanus dixit, quod *Jahalom* dictus ſit *Abnas*, quia confringit omnes lapides, & perforat margaritas. *Carolus Cluſius* Exotic. lib. VII. cap. 47. de Adamante. *Almas* dicitur Arabibus, quos plerique omnes Mauritani ſecuti ſunt.

Deinde, quod Adamas juxta veterum ſententiam tanta ſit duritie, ut omnes lapides perfringat. *Plinius* lib. XXXVII. cap. 4. Incudibus hi deprehenduntur, ita reſpuentes ictum, ut ferrum utrinque diſſultet, incudeſque ipſæ diſſiliant. Quippe duritia inennarabilis eſt, ſimulque ignium victrix natura, & nunquam incaleſcens. Unde & nomen indomita vis Græca interpretatione accepit. *Et paulo poſt*. Siquidem illa invicta vis duarum violentiſſimæ naturæ ferri igniſque contemtrix, hircino rumpitur ſanguine, nec aliter quam recenti calidoque macerata, & ſic quoque multis ictibus, tunc etiam, præterquam eximias incudes malleoſque ferreos frangens. *Pſelluſs.* ὁ Ἀδάμας χροιὰν μὲν οὗτος ἔχει ὑελίζουσαν καὶ στιλπνὴν, κραταιός ἐστιν, καὶ δύσθραυστος. Adamas vitreum & ſplendidum habet colorem, ſoliduſque & fractu difficilis. Quæ mirum in modum conveniunt τῷ *Jahalom*; יהלם enim dicitur a radice הלם *halam*, quod ſignificat *confringere*, *contundere*. Hinc הלמות *Halmuth malleus* Judic. V. 22. & 26. *Iſai.* XLII. 7. Dicitur igitur יהלם a verbo הלם, quia ſc. ſua duritie (uti ſupra ſenſit *Aben Ezra*) omnes lapides confringit, & margaritas perforat. Idem ſentit *Abarbanel* ad l. c. *Exod.* qui poſtquam dixit יהלם eſſe דיאמאנטי *Diamanti* addit. והיה אבן הולמת כל אבנים ומשברתן והיה לא תשבר לרוב חומה ויובשת. Eſt lapis confringens omnes lapides, ſed ipſe non confringitur propter nimum calorem & ſiccitatem. Eadem ſenſit Onkelos qui יהלם reddit סבהלום; vox hæc eſt compoſita & סבה *cauſa*, & הלום *conterens*; ut ſit cauſa, ſive inſtru-

ſtrumentum conterens, quod omnia conterat.

Variæ ſunt Adamantum ſpecies, ut teſtatur *Plinius* lib. XXXVII. 4. Maximum in rebus humanis non ſolum inter gemmas, pretium habet Adamas, diu nonniſi regibus, & iis admodum paucis cognitus, unus modo in metallis repertus, perquam raro comes auri, nec niſi auro naſci videbatur. Veteres eum in Æthiopum tantum metallis inveniri exiſtimavere, inter delubrum Mercurii, atque inſulam Meroen, dixeruntque non amplioris cucumeris ſemine, aut colore diſſimilem inveniri. Nunc genera ejus ſex noſcuntur. Indici non in auro naſcentis, ſed quadam cryſtalli cognatione. Siquidem & colore translucido non differt, & laterum ſexangulo levore turbinatus in mucronem, aut duabus contrariis partibus, quo magis miremur, ut ſi duo turbines latiſſimis ſuis partibus jungantur, magnitudine vero etiam avellanæ nuclei. Similis eſt huic quidem Arabicus, minor tantum, ſimiliter & naſcens, ceterum pallore gentis, & in auro non niſi excellentiſſimo natalis. Incudibus hi deprehenduntur, ita reſpuentes ictum, ut ferrum utrinque diſſultet, incudeſque etiam ipſæ diſſiliant. Quippe duritia inennarrabilis eſt, ſimulque ignium victrix natura, & nunquam incaleſcens. Unde & nomen indomita vis Græca interpretatione accepit. Unum ex his vocant cenchron, quod eſt milii magnitudine. Alterum Macedonicum in Philippico auro repertum, & hic eſt cucumis ſemini par. Poſt hos Cyprius vocatur in Cypro repertus, vergens in æreum colorem, ſed in medicina, ut dicemus, efficaciſſimus. Poſt hunc eſt Sydarites ferrei ſplendoris, pondere ante ceteros, ſed natura diſſimilis. Nam & ictibus frangitur, & alio adamante perforari poteſt, quod & Cyprio evenit, breviterque ut degeneres nominis tantum autoritatem habent totis voluminibus.

Septimus lapis eſt לשם *Leſchem*. *Arabs* habet جزع *Geza*. *Syrus* ܩܢܩܢܘܢ *Kankanun*. *Targum Hieroſolymitanum* זוזין Zuzin. *Latinus Ligurium*. Paraphraſtes *Cant.* v. 14. ברלא *Birla* i. e. beryllus. Septuaginta, *Vulgatus*, *Joſephus*, *Epiphanius Hieronymus*, aliique habent λιγύριον, λιγύρον, & λιγύριον, i. e. *Lyncurium*. *Jonathan* h. l. habet קנבירינון *Kanchirinum*, cum quo videtur *Syrus* convenire per vocem *Kankanum*. Hæc vox corrupta videtur, & legendum fortaſſe לנבירינון *Lynchirinun*, i. e. *Lyncurium*. *Onkelos* קנבירי, fortaſſe hic quoque legendum לנבירי *Lynchire*, i. e. *Lynchurius*.

Variæ ſunt ſententiæ in ſtatuendo *Lyncurio*. *Theophraſtus Lyncurium* in libello de lapidibus putavit eſſe optimum ſuccinum. ἕλκει γὰρ ὥσπερ καὶ ἤλεκτρον. οἱ δὲ φασιν οὐ μόνον κάρφη καὶ ξύλον ἀλλὰ καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον, ἐὰν ᾖ λεπτός. Trahit ſicut ſuccinum; quidam ajunt non ſolum feſtucas, & lignum, ſed etiam æs & ferrum, ſi tenue ſit. *Plinius* l. c. cap. 3. De Lyncurio proxime dici cogit autorum pertinacia. Quippe etiam ſi non electrum id eſſet lyncurium tamen gemmam eſſe contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis, ſed egeſtam terra protinus beſtia operiente eam, quoniam invideat hominum uſui. Eſſe autem, qualem in igneis ſuccinis colorem ſculpique. Nec folia tantum aut ſtramenta, ad ſe rapere, ſed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles quidem, & Theophraſtus credidit. Ego falſum id totum arbitror, nec viſam in ævo noſtro gemmam ullam ea appellatione. Nunquam ſuccinum habitum eſt inter gemmas pretioſas: Alii ab urina lyncis naſci Lyncurium putavere. *Ælianus* de Animal. lib. IV. cap. 17. Καὶ ἡ λύγξ μὲν ἀποκρύπτει τὸ οὖρον. ὅταν γὰρ παγῇ λίθος γίνεται, καὶ γλυφαῖς ἐπιτήδειος ἐστι καὶ τοῖς γυναικαίοις κόσμοις συμμάχεται φασι διὰ τῆς γλυφῆς. Et lynx ſuam urinam in terra occultat, quæ ubi concreverit, fit lapis, ad ornatum muliebrem, & ad ſculpturam. *Theophraſtus* l. c. ἔστι δὲ διαφανὴ τε σφόδρα καὶ πυῤῥά. βελτίω δὲ τὰ τῶν ἀργῶν, ἢ τὰ τῶν ἀῤῥένων, ἢ τὰ τῶν θηλέων, ὡς καὶ τῆς τροφῆς διαφερούσης, καὶ τοῦ πονεῖν, ἢ μὴ πονεῖν, καὶ τῆς τοῦ σώματος ὅλως φύσεως, ἢ τὸ μὲν ξηρότερον τὸ δ' ὑγρότερον. εὑρίσκουσι δ' ἀνορύττοντες οἱ ἔμπειροι. κατακρύπτεται γὰρ καὶ ἐπαμᾶται γῆν ὅταν οὐρήσῃ. Porro autem pellucida ſunt valde & ignea: meliora autem e feris, quam & cicuribus, & e maribus, quam e fœmellis: utpote & nutrimenti differentis; & aut laborare, aut non laborare, & omnino totius corporis naturæ, quatenus hoc ſiccius, illud humidius: Inveniunt autem foſſores periti. Abſcondit enim, & aggregat arenam cum minxeris. *Plinius* lib. VIII. cap. 38. Lyncum humor ita redditus ubi gignuntur, glaciatur, creſcit in gemmas carbunculis ſimiles, & igneo colore fulgentes, lyncurium vocatus, atque ob id ſuccino pleriſque ita generari prodito. *Et lib.* XXXVII. Demonſtratus lyncurion id vocat, & fieri ex urina lyncum beſtiarum, e maribus ful-

fulvum, & igneum, e fœminis languidius atque candidum. Alii dixerunt Langurium & eſſe in Italia Langurias. *Plinius* ut ſupra vidimus hanc fabulam rejecit; Ita quoque ſentit *Epiphanius*. λίθος λιγύελον. τούτου δὲ τὴν εὕρεσιν οὐδαμῶς ἔγνωμεν οὔτε παρὰ φυσιολόγοις, οὔτε παρὰ τισιν ἀρχαίοις τοῖς περὶ τούτων μεμνημένοις. De lapidis ligurii inventione nec apud Phyſiologos, nec apud veteres, qui harum rerum meminerunt, quicquam reperimus. Fortaſſe ita dictus, non quod ex lyncis urina, ſed quod in Liguria naſceretur. *Theophraſtus* in Liguria effodi dixit. *Sudines* teſtatur arborem eſſe, quæ lyncurium gignat in Liguria. *Metrodorus* idem ſentit teſte *Plinio* lib. XXXVII. cap. 3. & *Strabo* lib. II. ubi de Liguria. πλεονάζει μὲν καὶ τὸ λιγγύριον (ſive λιγκύριον) παρ᾽ αὐτοῖς, ὅ τινες ἤλεκτρον προσαγορεύουσι. Abundat ibi etiam lyncurius, a quibuſdam electrum appellatus. Theophraſtus præterea ſcribit Lyncurium fuiſſe gemmam aptam ſculpturæ. αὕτη τε δὴ περιττὴ τῇ δυνάμει, καὶ τὸ λιγγύριον, καὶ γὰρ ἐκ τούτου γλύφεται, καὶ ἐστι στερεωτάτη καθάπερ λίθος. Hæc autem præſtans viribus, uti & Lyncurium, namque ex ipſo ſculpuntur ſigilla. Eſtque ſolidiſſimum inſtar lapidis.

Epiphanius לשם hyacinthum eſſe putavit: Καὶ ὅτι τῇ τῶν λίθων τούτων ὀνομασίᾳ, οὐκ ἐμνήσθησαν καὶ ὑακίνθου, καί τοι γε προὔχοντος καὶ ἐντίμου ὄντος λίθου ὥστε εἰς νοῦν ἡμᾶς λαβεῖν, μήποτε τὸ λιγύριον τοῦτο καλεῖ ἡ θεία γραφή. Et quia in recenſiore lapidum illorum S. Scriptura non meminit etiam hyacinthi, qui tamen eſt præcipuus, & pretioſus lapis, nobis venit in mentem, num forte S. Scriptura hunc lapidem λιγύριον ita vocaverit. *Hieronymus* eadem ſentit Epiſtola ad Fabiolam.

Sed incertum eſt quali fuerit colore præditus, cum multa Hyacinthorum genera deprehendantur, ut teſtatur *Plinius* lib. XXXVII. cap. 9. Hyacinthos (inquit) Æthiopia mittit, & chryſolitos aureo colore. Præferuntur iis Indicæ. Et ſi variæ non ſint, Bactrianæ. Deterrimæ autem Arabicæ, quoniam turbidæ ſunt, & variæ, & fulgoris interpellati, nubilo macularum, etiamquæ lympidæ contigere, veluti ſcobe ſua refertæ. Optimæ vero ſunt, quæ in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt. Funda includuntur, perſpicue. Ceteris ſubjicitur aurichalchum. Tametſi jam expertes gemmarum uſu appellantur aliqui & chryſelectri in colorem electri declinantes, matutinus aſpectus jucundior. Veteres cœruleum lapidem plerumque perhyacinthum intellexerunt. *Plinius* l. c. Ille euricans in amethyſto fulgor violaceus, dilutus eſt in hyacintho. *Solinus* in Æthiopia. Inter ea quæ diximus nitore cæruleo hyacinthus invenitur, lapis pretioſus, ſiquidem inculpabilis invenitur. *Iſidorus* lib. XVI. cap. 9. Hyacinthus ex nominis ſui flore vocatur. Hic in Æthiopia invenitur, cœruleum colorem habens. Ideo *Epiphanio* πορφυρίζων dicitur, & Græci κυανοῦς ὑακίνθους dicunt. Supra demonſtratum eſt cyaneum colorem eſſe cœruleum. Hujuſmodi colorem lapidi לשם aſſignat *Rabbot Bemidbar*. דן לשם וצבע מפה שלו דומה לספיר ומצוייר עליו נחש על שם יהי דן נחש. Dan ſculptus eſt in lapide *Leſchem*, & color vexilli ejus erat ſimilis ſapphiro, & in eo pictus erat ſerpens; quia dictum eſt *Gen.* XLIX. 17. *Dan erit ſicut ſerpens*. *Abarbanel* ad h. l. habet מאטישטה *Matiſta*, i. e. *Amethyſtus*. Sane Amethyſtus tam ſimilis eſt hyacintho, ut inter ejus ſpecies numeretur.

Epiphanius quinque hyacinthorum ſpecies colorum varietate differentes numerat. ὑάκινθος οὐ τὰς μὲν ἰδέας ἔχει διαφόρους ὅσῳ γὰρ εὑρίσκεται ὁ λίθος βαθὺς τῇ χροιᾷ τοσοῦτον ἀναγκαιότερος ἐστι τῶν ἄλλων; ἔοικε δὲ ὑάκινθος τῇ ἐρέᾳ ἡ ὑποπυρρίζων πως. διὸ καὶ ἡ θεία γραφὴ ἐξ ὑακίνθου καὶ πορφύρας τὰ ἱερατικὰ ἐνδύματα κοσμῆσθαι φησί. καὶ ὁ μὲν πρῶτος λίθος καλεῖται θαλασσίτης. ὁ δὲ δεύτερος ῥοδονός. ὁ τρίτος νάτιβος. ὁ τέτταρτος λέγεται χανναῖος. ὁ δὲ πέμπτος περίλευκος. Hyacinthus diverſas habet formas, quo enim lapis reperitur colore profundior, eo ceteris præſtantior eſt. Similis eſt colori lanæ, quæ purpuraſcit aliquatenus. Quapropter divina ſcriptura tradit veſtes ſacerdotales hyacintho & purpura ornatas fuiſſe. Et primus quidem lapis vocatur marinus, ſecundus roſeus, tertius nativus (exponente *Salmaſio* inſtar *Natef*; eſt enim νάτιβος Arabum Natef, inſtar paſtelli rubri) Quartus Channinæus, quintus perileucus. Optimum ex hyacinthis inditum fuiſſe in pectorali Pontificis credibile eſt, qualem ſc. deſcribit *Boetius* lib. II. cap. 30. Primo genere continentur, qui ignis inſtar rutilant, ac cocci colorem referunt, minii nativi, aut ſanguinis bilioſi inſtar. Tales vero lyncurios agnovit *Theophraſtus* ſcribens, διαφανὴ τε σφόδρα καὶ πυῤῥά. Et *Plinius*: Lyncum humor areſcit in gemmas carbunculis ſimiles, igneo colore fulgentes. Talem gemmam in-

tellexit *Rabboth Schemoth*, ubi pro לשם habet כוחלין *Cochalin*. Est autem כוחל lapis pretiosus Carbunculo similis, ideoque Carbunculus a Rabinis כוחל appellatur.

Octavus lapis est שבו *Schebo*. Paraphrastes v. 14. habet אספור *Espor*, i. e. *Saphirus*, de quo jam dictum est. *Onkelos* טרקיא *Tarkeja*, i. e. Turquois. Jonathan ערקין, *Arkin*, legendum fortasse טרקין *Tarkin*, quod designabit *Turkois*. *Josephus* ἀμέθυσος. Targum Hierosolymitanum ברולין *Berulin* i. e. Beryllus. *Johannes* quoque *Apoc.* XXI. inter lapides pretiosos recenset βήρυλλον, in quo fortasse respexit ad nostrum שבו. *Abarbanel* מגניטא *Magneta*; sed *Magnes* inter gemmas non recensetur.

Septuaginta, *Vulgatus*, *Hieronymus*, *Epiphanius* aliique reddunt *Achatem*, cum quibus consentit *Rabboth Schemoth*, qui habet אבאטים *Abatim*, sed legendum אכאטים *Achatim*, i. e. *Achates*.

Achates est lapis pulcherrimus, in quo natura omnia depinxit; qua de causa variis est nominibus insignitus teste *Plinio* lib. XXXVII. cap. X. Achates in magna fuit autoritate, nunc in nulla est: reperta primum in Sicilia juxta flumen ejusdem nominis, postea plurimis locis, excedens amplitudine; numerosa varietatibus diversis mutantibus cognomina ejus. Vocatur enim phassachates, cerachates, sardachates, hæmachates, leucachates, dendrachates, velut arbuscula insignis, antachates, cum uritur myrrham redolens, coralloachates guttis aureis sapphiri modo distincta, qualis copiosissima in Creta, sacra appellata &c. Reddunt enim species fluminum, nemorum & jumentorum etiam esseda, & staticula, & equorum ornamenta. Celeberrium Achates Pyrrhi Regis, in qua spectabantur non arte sed natura fingente novem Musæ & Apollo de qua *Plinius* lib. XXXVII. cap. I. Post hunc annulum regia fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui adversus Romanos bellum gessit. Namque habuisse traditur Achaten in qua novem Musæ, & Apollo cytharam tenens spectaretur, non arte sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis, ut Musis quoque singulis sua redderentur insignia. *Orpheus* varios ejus colores in suo libello de lapidibus maxime celebravit

Καὶ πολυειδέα πῖνε μετ᾽ ἀκρήτε βρομίοιο,
Μορφὴν παντοίην ἐπιειμένον ἐσθλὸν Ἀχάτην.
Πολλά μοὶ ὖν ῥέα γ᾽ ἐςὶν Ἀχάτου χρώματ᾽ ἰδέσθαι,
Ἐν γάρ οἱ δήεις ὑάλωπιν ἴασπιν
Σάρδια θ᾽ αἱματόεντα κ᾽ αἰγλήεντα σμάραγδον.
Ἐν δ᾽ ὅγε πιλτοπάρηος, ἀτὰρ καὶ χαλκὸν ἐν αὐτῷ
Δήεις, κ᾽ χροιὴν ἐαροτρέφεος μήλοιο.
Ἀλλ᾽ οἶος πάντων προφερέστατος εἴκε μὶν εὕροις
Εἶδος ἔχοντα δαφοινὸν ἀμαιμακέτοιο λέοντος.

Et multiformem bibe cum mero vino,
Forma omnis generis indutum bonum Achatem.
Multos quidem facile est Achatis colores videre.
In ipso enim invenis vitreum Jaspidem,
Sardium sanguinolentum, & splendentem smaragdum.
Inde ille minio coloratus, postea & ferrum in ipsa
Invenis, & colorem verni pomi.
Sed solus omnium utilissimus, si ipsum invenias
Formam habentem fulvi indomiti Leonis &c.

Videtur Achates propter varios istos colores & puncta ita dicta esse ab עקוד *Akud* quod significat *punctatum*, aut punctis, & maculis notatum, quales fuerunt hirci Jacobi *Genes.* XXI. 35. שבו lapidem fuisse variorum colorum docet *Rabboth Bemidbar* l. c. sed albi, & nigri coloris præsertim, ut *Perilevcus*, aut *Levchates* videretur, qualis erat Achates præstantissima, uti videre est apud *Boetium* lib. II. שבו צבוע מפרה שלו לא לבן ולא שחור אלא מעורב שחור ולבן ומצוייר עליו מחנה על שם גד גדוד יגודנו. Gad insculpans erat lapidi *Schebo*, & color vexilli ejus nec albus nec niger erat, sed mistus ex nigro, & albo, & depicta habebat castra, quia dicitur *Genes.* *Gad turma turmatim populabitur eum*. De hoc Achate loquutus est *Epiphanius* cap. VIII. λίθος Ἀχάτης οὗτος ὑπελήφθη, εἶναι περίλευκος καλούμενος, ὅς ὑπὸ τὸν ὑάκινθον λέγεται. Gemma Achates; hunc suspicati sunt quidem eam, esse, quæ dicitur *perilevcos*, quæ in hyacinthi mentione dicta est.

Variæ pro locorum varietate erant Achates. *Plinius* l. c. Et in India inventæ contra eadem pollent, & aliis magnis miraculis &c. Phrygiæ vires non habent. Thebis Ægyptiis repertæ carent rubentibus venis & albis. Et hæc quoque contra scorpiones validæ. Eademque autoritas & Cypriis est. Sunt etiam, qui maxime probent vitream perspicuitatem in his. Reperiuntur & in Thracia circa

ca Oetam, & in Parnaſo & in Lesbo ac Meſſene, ſimiles limitum floribus, & Rhodo. Aliæ apud magos differentiæ. Leoninæ pelli ſimiles potentiam habere contra ſcorpiones dicuntur.

Olim magni æſtimatas fuiſſe Achatas conſtat ex Theophraſto. *καλὸς δὲ λίθος καὶ ὁ ἀχάτης, ὁ ἀπὸ τοῦ ἀχάτου τοῦ ἐν Σικελίᾳ καὶ πωλεῖται τίμιος. ἐν Λαμψάκῳ δὲ ποτ' ἐν τοῖς χρυσίοις εὑρέθη θαυμαστὴ λίθος, ἐξ ἧς ἀνενεχθείσης πρὸς Τύρον, σφραγίδιον γλυφερὸν ἀνεπέμφθη βασιλεῖ διὰ τὸ περιττόν.* Pulcher autem lapis eſt & Achates, ex Achate fluvio Siciliæ, & venditur magno pretio. Ac Lampſaci aliquando aurofodinis inventa fuit mirabilis gemma, ex qua miſſa Tyram, ſigillum ſculptile miſſum regi propter excellentiam.

Nonus lapis eſt אחלמה *Achlama*. *Aben Ezra* & *Abarbanel* hanc gemmam a verbo חלם *chalam*, *ſomniare* dictam eſſe putant, quod geſtantibus ſomnia inducat. *Plinius* lib. XXXVII. cap. 7. meminit gemmam, quæ ſomnia inducebat. Eumeces in Bactris naſcitur ſilici ſimilis, & capiti ſuppoſita viſa nocturna oraculi modo reddit.

Targum Hieroſolymitanum זמרגדין *Smaragdin*, i. e. *Smaragdus*, de quo dictum eſt in ברקת. Paraphraſte Cantic. v. 14. טבאן; incertum quid ſit. *Jonathan & Onkelos* pro אחלמה habent עין עגלא *Een Egla* i. e. *oculus vituli*; quos ſequutus eſt *Syrus* ܥܝܢ ܥܓܠܐ *Een Egla*. Fortaſſe hæc gemma eſt illa, quam *Plinius* vocat *oculum Beli* lib. XXXVII. cap. 10. Beli oculus albicans pupillam tingit nigram e medio aureo fulgore lucentem. Hæc propter ſuam ſpeciem ſacratiſſimo Aſſyriorum Deo dicatur. Aut *Leucophthalmus*, de quo *Plinius* ibid. meminit. *Leucophthalmus* (*inquit*) oculi ſpeciem candidam, nigrumque continet. Aut *Lycophthalmus*, de quo mentionem idem facit cap. XI. Lycophthalmos quatuor eſt colorum, ex rutilo, & ſanguineo, in medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi, illis per omnia ſimilis. Aut fortaſſe onychem Indicam aut Arabicam intelligunt, nam hæc oculum repræſentat docente *Plinio* cap. 6. Indicum (*inquit*) onychem plures habere varietates, igneam, nigram corneam, cigentibus candidis venis, oculi modo, intervenientibus quorundam oculis obliquis venis. *Joſephus* reddit *ἀχάτην*.

Septuaginta, *Epiphanius*, *Vulgatus*, *Hieronymus* aliiſque reddunt *ἀμέθυστον*. *Rabboth Schemoth* חמויסין? quæ vox corrupta eſt, & legendum חמטיסין *Hamithiſin* pro *ἀμέθυστος*. *Joannes* quoque Apoc. cap. XXI. Amethyſtum memorat.

Amethyſtus eſt violacei coloris, & vinum referre videtur, uti docet *Theophraſtus*. *τὸ δ' ἀμέθυστον οἰνωπὸν τῇ χρόᾳ* Amethyſtus vini colorem refert. *Plinius* non ſolum colorem, ſed etiam virtutes & natale ſolum deſcribit lib. XXXVII. cap. 9. Principatum amethyſti Indicæ tenent. Sed in Arabiæ quoque parte, quæ finitima Syriæ petrææ vocatur, ut in Armenia minore & in Ægypto, & in Gallia (*Agricola* lib. IV. de foſſil. legit Galatia) reperiuntur; ſordidiſſimæ autem, viliſſimæque in Thaſo, & Cypro. Cauſam nominis afferunt, quod uſque ad vini colorem accendens, priuſquam eum deguſtet, in violam deſinat, fulgorque quidem in illa purpura non ex toto igneus, ſed in vini colorem deficiens. Perlucent autem omnes violaceo colore, ſculpturis faciles. Indicæ abſolutum felicis purpuræ colorem habent, ad hancque tingentium officinæ dirigunt vota. Fundit antem eum aſpectum leniter blandum, nec in oculos, ut carbunculi, vibrat. Alterum earum genus deſcendit ad hyacinthos. Hunc colorem Indi Sacon vocant; talem gemmam Sacodion. Dilutior ex eodem ſaphirus vocatur. Eadem paranites, in contermino Arabiæ gentis nomine. Quartum genus colorem vini habet. Quintum ad viciniam Cryſtalli deſcendit, albicante purpuræ dejectu. Hoc & minime probatur, quando præcellens debet eſſe in ſuſpectu, velut ex carbunculo refulgens quidam in purpura leviter roſeus nitor. Tales aliqui malunt pederotas vocari, alii anterotas, multi veneris gemmam, quod maxime videtur decere, & ſpecie, & colore extremo gemmæ. *Et paulo poſt*. Multum ab eo diſtat hyacinthos, tamen e vicino deſcendens. Differentia hæc, quod ille emicans in amethyſto fulgor violaceus, dilutus eſt in hyacintho. Primo quoque aſpectu gratus, evaneſcit antequam ſatiet, adeoque non implet oculos, ut pene non attingat, marceſcens celerius nominis ſui flore. *Epiphanius* quoque cap. 9. Amethiſtum deſcribit: *λίθος, Ἀμέθυστος, οὗτος κατὰ τὴν αὐτοῦ περιφέρειαν φλογίζων ἐστὶ βαθέως. ἡ μὲν αὐτὴ ἐστι λευκοτέρα ἐκ τοῦ μέσου, οἰνωπὸν ἀποπέμπουσα εἶδος. ἡ δὲ μορφὴ αὐτοῦ διάφορος. τάχα δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς ὄρεσι γίνεται τῆς Λυβίας ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐστι ὑακίνθῳ καθάρῳ παραπλήσιος. ὁ δ' ἀμφικόχλῳ. γίνεται ἐν ταῖς ὄχθαις τῆς αὐτῆς Λυβίας*: Amethyſtus circumferentiam habet profundo ceu colore flammæ ardentem; Ipſa vero circumferentia in me-

medio albior est, & vini colorem vibrat. Forma ejus est varia; forte autem & ipsa in montibus Lybiæ nascitur. Quædam ex eis puro hyacintho est similis, altera vero purpuræ, nascitürque in litore, & præruptis locis maris ejusdem Lybiæ. Quamvis varia sint Amethystorum genera, omnia tamen violaceum colorem referunt, teste *Psello*: Ἀμέθυστος ὑακινθώδης μὲν ἐστι τὴν χροιὰν. Amethystus hyacinthini coloris est. *Rabboth Bemidbar* אחלמה, seu Amethystum vini rubri colorem referre docet. נפתלי אחלמה וצבע מפה שלו דומה ליין צלול שאין ארמתו עזה ומצוייר עליו אילה על שום נפתלי אילה שלוחה In Achlama insculptus Nephtali, & color vexilli ejus erat similis vino claro, cujus rubor non est saturatus; & depictam habuit cervam; quia dicitur. *Nephtali est cerva emissa*. Convenit cum *Theophrasto*, *Plinio*, & *Epiphanio*, qui Amethystum appellant οἰνωπὸν, vini colorem referentem.

Decimus lapis est תרשיש *Tarschisch*, de quo fit mentio quoque *Ezech.* I. 16. & x. 9. & XXVIII. 14. *Cantic.* v. 14. & *Deut.* x. 6. *Theodotion* & *Symmachus* teste *Hieronymo* in *Dan.* cap. x. 6. retinent *Tarsis*, & similiter Septuaginta *Ezech.* I. 16. & *Cantic.* v. 14. & *Dan.* x. 6. habent θαρσεῖς. At *Ezech.* x. 9. & XXVIII. 13. exponunt ἄνθρακα *carbunculum*. *Onkelos* & *Targum Hierosolymitanum* habent כרום ימא *Kerum Jama* *Jonathan* כרום ימא רבא *Kerum Jama Rabba*. *Rabboth Schemoth* קרומטסין *Kerumtassin*; & legendum fortassis קרום ימין, aut כרום ימין *Kerum Jamin*, quod idem erit כרום ימא *Kerum Jama*. *Saadias* ad *Dan.* cap. x. 6. scribit Judæos intelligere per *Kerum Jama* lapidem album instar spumæ maris הוא דמות גלי הים בעה תרוממנה עליו יראה בראש הגלים כמראה אבן תרשיש לבנה וזה שאני כתרגמינן תרשיש כרום ימא. Hic similis est fluctibus maris, nam quo tempore fluctus ejus valde elati sunt, conspicitur in altiore parte fluctuum aliquid instar lapidis *Tarschisch* albi; & hinc est quod interpretemur *Tarschisch Kerum Jama*. כרום ימא erit *fuligo maris*; כרום enim significat *fuliginem* aut *virorem*, eaque de causa *Kerum Jama* erit lapis, qui colorem maris, i. e. ejus viriditatem referet. Quod Beryllo mire convenit, qui *viriditatem puri maris imitatur* teste *Plinio* lib. XXXVII. cap. 5. ideoque θαλασσοβαφὴς *colorem maris habens* dicitur ab *Epiphanio*. Judæi quoque hunc lapidem exponunt beryllum. *Abarbanel* scribit פירלה corrupte pro beryllo. *Jonathan* quoque, qui alibi habet כרום ימא tamen *Cantic.* v. 14. exponit פרוזג *Perozag*; sed hæc vox ex Græco corrupta est legendumque פרוזז *Perozas*, aut פרזוז Prazos, id est *Prasus*, qui non multum differt a *beryllo*. Est enim *Prazius*, sive *Prasus* lapis viridis teste *Plinio* lib. XXXVII. cap. 8. Fortasse *Targum*, *Jonathan*, *Onkelos* & *Rabboth*. per כרום ימא intelligunt *Opalum*; cum כרום designet non solum virorem maris sed quemlibet colorem varium & mutabilem, qualis conspicitur in pavonibus & in columbæ collo, unde & *versicolores* dicuntur. De ejusmodi ave dicitur *Massecheth Berachoth* cap. I. גוף אחד יש בכרכי הים כרום שמו וכיון שחמה זורחה מתהפך לכמה גורנין. Est quædam avis in civitatibus maritimus, quæ vocantur *Kerum*, quod, quando sol lucet, colores sæpissime mutet. Hæc avis mire *Opalum* repræsentat, qui colores fere omnes refert, & sæpissime mutat. Non male præterea hæc gemma *Kerum Jama fuligo maris* vocatur, eo quod ipsum mare, ubi solis radiis percutitur, ejusmodi varios, & mutabiles colores repræsentet. At cum *Opalus* sit mollis, nec scalpturæ idoneus, credibile non est inter gemmas pectoralis locum obtinuisse.

Raschi ad *Deut.* x. 6. hyacinthum cæruleum putavit. תרשיש היה אבן יקרה בעין תכלת והוא רמז לשמים אשר הם מנשמיות רק ויקר ומראה תכלת. *Tarschisch* est lapis pretiosus colore hyacinthino, quo designantur cœli, qui constant corpore tenui & pretioso, colore hyacinthino. Cum quo consentit *Aben Ezra* ad *Cantic.* v. 14. ad vocem תרשיש *sunt qui* dicunt, eum esse בעין השמים *colore cœli*.

Septuaginta, *Josephus*, *Vulgatus*, *Epiphanius*, *Hieronymus* aliique habent χρυσόλιθον *Chrysolitum* quem commemorat quoque *Johannes Apoc.* XXI. 20.

Nunc videndum quæ gemma fuerit Chrysolytus, deinde utrum quæ de *Chrysolito* dicuntur lapidi *Tarschisch* conveniant. *Plinius* lib. XXXVII. cap. 9. Chrysolithus (*inquit*) est gemma aureo colore translucens. Æthiopia mittit & Chrysolytos aureo colore translucentes. *Iterum*. Optimæ Chrysolithi sunt, quæ in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt. *Et cap.* II. Colos appellarit Chrysolithum aureus, *Epiphanius*, λίθος χρυσόλιθος. τοῦτον τινες χρυσόφυλλον κεκλήκασι χρυσίζων μὲν ἐστιν. Lapis Chrysolithus. Hinc nonnulli Chrysophyllum vocarunt; est enim aureus.

Verisimile est nomen Chrysolithi esse ge-

generale, ut omnis lapis, cui aliquis sit color aureus, Chrysolithus dictus fuerit; etenim illæ, quæ electri colorem referunt, *Chryselectri* appellantur, si candida vena interveniat, *Leucochrysos* dicitur. Verumtamen, quæ aureo colore præcipue translucent, & quibus alius color non sit immixtus, quales sunt Indicæ, & Bactrianæ, κατ' ἐξοχὴν Chrysolithi dictæ sunt. Talem fuisse lapidem תרשיש probari potest ex *Dan.* x. vers. 5. & 6. *Et sublatis oculis meis vidi, quod ecce vir unus erat indutus vestibus lineis, & lumbi ejus cincti erant auro Uphaz*, וגויתו כתרשיש & *& corpus ejus erat ut Tarsis. Et vultus ejus similis fulguri, & oculi ejus similes facibus ardentibus, & brachia & pedes ejus similes æri terso.* Quando *Daniel* dicit וגויתו כתרשיש *& corpus ejus erat ut Tarsis*; nihil aliud intelligit, quam corpus ejus fuisse instar optimi & fulgidissimi auri; quod probari potest ex eo quod dixerit; *& lumbi ejus cincti erant insigni auro Uphaz*. Idem quoque probatur ex *Cantic.* v. 14. ידיו גלילי זהב ממלאים בתרשיש. *Manus ejus sunt globuli aurei, ornati Tarschisch*. Hic iterum *aurum* & *Tarsis* junguntur. Hinc probatur per *Tarschisch* intelligendam esse *Chrysolythum*, quæ tota est aurea.

Gemmam hanc *Tharschisch* cl. *Bochartus* in *Phaleg* lib. III. cap. 7. dictam fuisse contendit ab urbe תרשיש in Hispania a Phœnicibus ædificata, *Pliniique* testimonio probare conatur, qui lib. XXXVII. cap. 9. ita scribit. Bocchus auctor est, & in Hispania repertas *Chrysolithos*, quo in loco Chrystallum dicit, ad libramentum aquæ puteis effossis inde erutam. At Chrysolithus, sive Tarsis minime potest, intelligi de illa Hispanica, quæ post obitum Josuæ & expulsiones Chananæorum, qui in Hispania Tarsis urbem condiderunt, multis annis post pectorale gemmis suis decoratum. Nihilominus Chrysolithus a Mose *Tarsis* potuit appellari ab aliquo loco, sive regio sit, sive civitas תרשיש. Constat 1. *Reg.* x. 10. 22. & 2. *Paral.* IX. 21. & 1. *Reg.* XXII. 49. & 2. *Paral.* 20. 26. & 28. & ex aliis locis fuisse civitatem *Tarsis* in Oceano Indico, ad quam ad navigabant naves profectæ ex Eziongebere in mari rubro, Ophyræ, i.e. Taprobanæ, ut videtur, proximæ, ut ipse *Bochartus* ibid. observavit. Hæc *Tarsis* ante Mosen nota fuit, ex qua Phœnices Mercatores, optimas Chrysolitos afferre potuerunt. Nam Indicas Hispanicis Chrysolithis fuisse pretiosiores idem *Plinius* l. c. affirmat. Æthiopia mittit & chrysolithos aureo calore translucentes. *Et mox*. Præferuntur iis Indicæ, & si variæ non sint, Bactrianæ.

Undecimus lapis est שהם *Schoam*, de quo fit etiam mentio *Genes.* II. 12. & *Exod.* XXV. 7. & XXVIII. 10. & ib. XXV. 27. & XXXIX. 6. *Job.* XXVIII. 16. 1. *Paral.* XXIX. 2. & *Ezech.* XXVIII. 13. *Rabboth Schemoth* habet פראלוקין *Pralukin*; legendum fortasse פארולין *Parulin*, aut בארולין *Barulin*, pro βήρυλλος. *Onkelos* בורלא *Burla*. *Jonathan* ברליות חלא *Beriliath chala* Arabs بلور *Belur*. Paraphrastes *Cantic.* v. 14. מריבג *Meribag*. Fortasse legendum ברילז *Berilas* Targum Hierosolymitanum בדולחא *Bedolacha*, quod Chaldæo idem est ac Hebræum *Bedolach Genes.* II. 12. At Schoam non potest esse *Bedolach*, cum ibid. a Mose distinguantur. Fortasse legendum ברולחא *Berolacha*; *Syrus* in pluribus locis legit ܒܪܘܠܟܐ *Berolacha*, sc. Beryllus, qui inter genera chrystallorum recensetur; Hinc Abarbanel habet קרישטאל *Crystal*. Igitur juxta sententiam plerorumque Judæorum שהם erit *Beryllus*. *Philo* tamen in vita Mosis lib. III. habet σμαράγδους. Septuaginta incerti sunt; aliquando vocem שהם retinent ut 1. *Paral.* XXIX. 2. ubi σοάμ. *Genes.* II. 22. legunt πράσινος. *Exod.* XXVIII. 10. σμάραγδος. sicut vers. 27. ejusdem capitis, & cap. XXIX. 6. *Ezech.* XXVIII. 14. σάπφειρον, ut *Job.* XXVIII. 16. At *Exod.* XXV. 9. & XXVII. 7. exponunt σάρδιος. *Josephus*, *Hieronymus*, *Vulgatus* aliique habent *Sardonychem*. Sic & *Aquila* teste *Hieronymo* ad Fabiolam. Josephus (*inquit*) Sardonychas vocat cum Hebræo, Aquilaque consentiens. *Josephus*, septuaginta, *Vulgatus* & *Hieronymus* per *Onychem* & *Sardicum* nihil aliud intellexerunt, quam *Sardonychem*, cum alibi hunc lapidem *Sardonychem* appellent. De *Josepho* certum est; nam שהם vertit ὀνύχιον ubi de pectorali agitur, at ubi agitur de gemmis humeralis habet σαρδόνυχες tribus in locis, ut *Antiq.* lib. III. cap. 8. & 9. & de *Bello Jud.* lib. VI. cap. 6. Probabile est, Josephum, reliquosque autores, qui habent *Onychem*, aut *Sardium* pro שהם credidisse *Onybium*, *Sardium*, & *Sardonychem* esse unum eundemque lapidem; quod eo facilius fieri potuit, quod *Sardonyx* sit mixtus & *Sardio* & *Onyche*; hincque *Onyx* ex Sardonyx vulgo *Nicolus* dicitur. *Abarbanel* docet שהם vocari *Nicolum* æque ac Chrystallum ושהם הוא ניקלא בלעז או קרישטאלי *Schoam* est Nikla barbare, aut Chrystallus.

Su-

Supra, cum actum est de lapidibus Humeralis, dictum est *Schoam* asportari ex terra *Havila*, uti dictum est *Genes.* cap. II. 12. ubi dicitur ex terra Havila asportari ברולח ושהם *bedolach*, & *Schoham*. Chavila teste *Bocharto* in *Phaleg* lib. II. cap. 28. sita erat versus mare rubrum prope Sabæos, cujus metropolis est די סהים *Du Sabim*; quæ videtur sic dicta a שהם *Schoham*, i. e. Sardonyche. Similiter juxta testimonium Ptolomæi lib. VII. cap. I. Mons quidam, qui hujus gemmæ causa Sardonyx appellatur. Σαρδόνυξ ὄρος, ἐν ᾧ ὁμώνυμος λίθος. Sardonyx mons, in quo est lapis ejusdem nominis.

Sardonyx teste Plinio lib. XXXVII. cap. 7. Sic dicta est, quod ex duabus gemmis *Sarda* & *Onycha* composita sit. Sardonyches (*inquit*) ut ex nomine ipso apparet, intelligebantur, candore in Sarda; hoc est veluti carnibus ungue hominis imposito & utroque translucido, Onychis ab ungue dicta est, ut ipse *Plinius* ibidem testatur. Sudines dicit in gemma esse candorem unguis humani similitudine &c. Zenothemis Indicam Onychem plures habere varietates, igneam, nigram, carneam cingentibus candidis venis, (*aut ut legit Salmasius*, *Zonis*) oculi modo, intervenientibus quarumdam oculis obliquis venis. *Et paulo post*. Sotacus Arabicas onychas nigras inveniri candidis zonis; veram autem onychem plurimis, variisque cum lacteis zonis habere venas omnium in transitu colore inenarrabili, & in unum redeunt concentum suavitate grata.

Plura erant Sardonychum genera, uti testatur *Plinius* l. c. Aliæ *cæcæ* appellabantur, quia sc. non translucebant. Arabicæ radicem habebant nigram. Aliæ cæruleum imitantur non sine spe purpuræ ob candorem in minium transeuntem. Propter ejusmodi radicem nigram, (ad quam respexit Moses, cum dicat ex terra Chavila venire שהם) videtur ab Orientalibus dicta fuisse שהם Schoham, quasi diceretur gemma nigra. Hinc *Rabboth Bemidbar* docet vexillum Josephi, qui insculptus fuit lapidi *Schoham* fuisse valde nigrum. יוסף שהם וצבע מפה שלו שחר עד מאד ומצוייר לשני נשיאים אפרים ומנשה מצרים על שם שהיו תולדותם במצרים ועל מפה של אפרים היה מצוייר שור על שם בכור שורו זה יהושע שהיה משפט אפרים ועל מפה שבט מנשה היה מצוייר ראם על שם וקרני ראם קרניו על שם גרעון בן יואש שהיה משבט מנשה. Joseph lapidi Schoam insculptus erat, & vexillum ejus erat valde nigrum, depictosque habuit duos principes, Ephraim & Manasse Ægyptios, quia in Ægypto nati sunt: vexillum Ephraim depictum habebat taurum quia dicitur *Deut.* XXXIII. 17. *Primogeniti bovis illius*. Is autem erat Jehosua ex tribu Ephraim: & vexillum tribus Menasse depictum habebat monocerotem; quia dicitur *Deut.* ibid. *Et cornua Monoceroti sunt cornua*. Propter Gideonem filium Joasi, qui erat ex tribu Menasse. *Rabboth* videtur intellexisse שהם esse Sardonychem Arabicam, cujus radix erat nigra. *Psellus* varias memorat Sardonychas; alia dicit, μέσην ἔχει γραμμὴν λευκήν. ἐστι δὲ μονόχρος. Median habet lineam albam; & est unius coloris. Alia διεζωσμένη zona cincta est; & alia ποικίλη variegata. *Johannes* quoque *Apoc.* inter duodecim lapides etiam numerat τὸν σαρδονύχα *Sardonychem*, qua denotari videtur שהם *Schoham*, si respexit ad XII. gemmas pectoralis.

Duodecimus & ultimus lapis est ישפה *Jaspeh*, qui memoratur quoque *Exod.* XXXIX. 13. *Ezech.* XXVIII. 13. Hæc gemma varie ab Interpretibus exponitur. *Targum Hierosolymitanum* habet מרגליתא *Margalita*, id est *Margarita*. *Rabboth Schemoth* מרגליתות *Margalithoth*. *Jonathan* מרגניית *Marganith*; ubi legendum מרגלייה *Margalith*. Non solum habet *Marganith*, sed addit אפנטורים *Apanturim*. Probabile est מרגניית אפנטורים esse *gemmam Pantheram*, quæ cum Jaspide convenit. Et *Cantic.* V. 14. habet tantum אפנטור *Apantor*: Septuaginta, *Josephus*, *Hieronymus*, *Epiphanius*, aliique habent ὀνύχιον.

Hebræorum doctissimi exponunt *Jaspidem*. *Abarbanel* scribit hunc lapidem vulgo dici גשפי Gaspi, nomenque Benjamin illi insculptum fuisse, quod diu duret eo quod dictum sit de Benjamin *Deut.* XXXIII. 12. *Dilectus Domini habitet secure cum eo*. Probabile est *Onkelosum* & *Jonathanem* per אפנטור *Apantur* & אפנטורין *Apanturin* intellexisse quandam Jaspidis speciem variis signis, punctis, & coloribus insignitam. Sæpe enim Jaspis reperitur variis coloribus signisque notata instar Pantheræ, aut Leonis pellis, ut facile Jaspis dici potuerit *Panthera*.

Jaspis viridis est, & ad smaragdum accedit, ut docet *Plinius* lib. XXXVII. 9. *Orpheus* scribit eam habere veris colorem

> Καὶ γλαφυρὸν κομίσας, ἐαρόχροον αἴνεν ἴασπιν.
>
> Et politam portans veris colorem habentem Jaspin.

Et *Psellus*. ἔστι δὲ τις ἴασπις σμαραγδίζουσα.

σα. Eſt quædam Jaſpis ſmaragdum referens. *Epiphanius* de Jaſpide. ἔτος ἐςὶ τῷ εἴδη σμαραγδίζων. Speciem refert ſmaragdi. *Et paulo poſt*. Κατὰ τὴν σμάραγδον ἐςὶ χλωείζοντα, ἀλλὰ ἀμβλύτερα καὶ ἀμαυροτέρα. Καὶ ἔνδοθεν χλωρὸν ἔχει τὸ σῶμα ἐοικῆα ἰῷ χαλκῦ, ἔχοντα φλέβας τετραςίχες. Viret ut ſmaragdus, ſed eſt obtuſior, & hebetior, intus habet corpus viride, inſtar æruginis, habetque venas quatuor ordinum. *Iterum*. ἄλλη δὲ ἐςὶ γλαυκοτέρα θαλάσσης, βαθυτέρα τῷ ἄνθει καὶ τῇ βαφῇ. Eſt & alia magis glauca quam mare, ſaturatior flore & tinctura. *Tandem*. ἄλλη δὲ ἴασπις, ἐ πάνυ λάμπεσα, ἥτις ἔχει γραμμὰς μέζας. Eſt & alia Jaſpis, non valde ſplendens viridis, quæ lineas habet in medio. *Iſidorus* Orig. lib. XVI. 7. Jaſpis de Græco in Latinum viridis gemma interpretatur. Eſt autem ſmaragdo ſubſimilis, & craſſi coloris. Pro varia mixtura varia ſortiuntur nomina. *Plinius* l. c. Totus vero oriens pro amuletis traditur geſtare eam (Jaſpidem) quæ ex iis ſmaragdo ſimilis eſt; & per tranſverſum linea alba præcingitur, & grammatias vocatur; quæ pluribus, polygrammos &c. Eſt & onychipuncta, que Jaſponyx vocatur, & nubem complexa, & nives imitata, quæ ſtellata rutilis punctis eſt, & ſali Megarico ſimilis, & veluti fumo infecta, quæ caprias vocatur. *Epiphanius* iterum. ἄλλη δ' ἐν τοῖς σπηλαίοις, ἐν τῷ ὄρει τῆς Ἴδης ἐν τῇ φρυγίᾳ ὁμοιάζεσα τῇ ἀπὸ τῦ αἵματος κόχλε, διαυγεςέρα μᾶλλον ὥσπερ οἴνῳ ὁμοιάζεσα, ἢ ἀμέθυςον ξανθοτέρα. ἐ γὰρ ἐςὶ μιᾶς χροιῆς, ἐ δὲ τῆς αὐτῆς δυνάμεως. Alia reperitur in ſpeluncis montis Idæ in Phrygia, ſimilis eſt ei, quæ cochleæ ſanguine tingitur, ſed pellucidior inſtar vini, aut amethyſti ſaturatioris: non enim omnes ſunt ejuſdem coloris, ac virium. *Et tandem*. Καὶ ἄλλος ἴασπις ὁ παλαιὸς καλέμενος, ὅμοιος ἢ χίονι, ἢ ἀφρῷ θαλάσσης? Eſt & alius Jaſpis, antiquus vocatus, ſimilis nivi, aut ſpumæ macinæ. *Pſellus* περὶ λίθων δυνάμεων. Ἡ ἴασπος φύσει χρυςαλλοειδὴς, ὀλίγε ἐπιτεινομένη τῇ χροιᾷ, καὶ ἀρίςη μεν ἡ πορφύρεσα, δευτέρα ἡ φθεγματικωτέρα παράλευκος. ἐςὶ δὲ τις καὶ ἀεροειδὴς ἀναςέλλει. Jaſpis lapis natura Chryſtallum pene refert, paulo vehementius colorem intendens. Optimus purpureus eſt, melior qui magis eſt vocalis, parumper albus. Eſt & aereus quidam. *Et paulo poſt*. ἔςι δὲ τις σμαραγδίζεσα ἡ δ' ἐμφερὴς χιόνι, καὶ ἄλλη ἐμφερὴς ἄρνε ἐγκεφάλῳ. Eſt & quidam qui ſmaragdum refert; alius nivi ſimilis eſt; alius hirci cerebrum refert. *Jaſpis* non erat igitur tota viridis, ſed variis punctis, lineis, & coloribus ſæpe notata; Talem videntur intellexiſſe *Onkelos* & *Jonathan* per ſuum *Pantire*, *Apanturin*, & *Apantor*, punctis ſc. lineis, & coloribus inſtar gemmæ Pantheræ notatam. *Rabboth Bemidbar* hujuſmodi lapidem per ישפה intellexiſſe videtur, ſcribens ultimum lapidem omnes colores comprehendiſſe. בנימין ישפה וצבע מפה שלו דומה לכל צבעים ליב הצבעים ומצוייר עליו זאב עש בנימין זאב יטרף. Benjamin inſculptus erat Jaſpidi, & color vexilli ejus erat ſimilis omnibus coloribus in duodecim lapidibus, & depictum habebat lupum; quia dicitur *Geneſ.* XLIX. *Binjamin eſt lupus diſcerpens*.

Hactenus de lapidibus Pectoralis. Ex his quæ dicta ſunt, apparet nomina Patriarchum hoc modo & ordine lapidibus inſculpta fuiſſe.

Smaragdus ברקת לוי	Topazius פטדה שמעון	Sardius אדם ראובן
Adamas יהלם זבולן	Saphirus ספיר יששכר	Carbunculus נפך יהודה
Amethyſtus אחלמה גד	Achates שבו דן	Hyacinthus לשם נפתלי
Jaſpis ישפה בנימין	Sardonyx שהם יהוסף	Chryſolithus תרשיש אשר

Poſthæc commemorantur in textu *Urim & Thummim*, de quibus nihil dicemus hoc loco, cum jam affatim in XII. volumine actum ſit. Deinde præcipitur fieri מעיל pallium. ועשית ארת מעיל האפוד כליל תכלת. *Et facies pallium Ephod totum hyacinthinum*. *Targum* ותעביד ית מעילא דאיפודא גמיר תכלא. *Et facies pallium Ephod totum hyacinthinum*. Septuaginta habent ποδήρη *talarem*, & ὑποδύτην ποδήρη, & ὑποδύτην tantum ut *Levit.* VIII. 6. *Exod.* XXVIII. 34. & XXXIX. 24. Et *Iſai.* LXI. 10. χιτῶνα. *Vulgatus tunicam*, & *tunicam ſuperhumeralem*. *Hieronymus tunicam talarem*, ſequutus *Joſephum*, qui habet χιτῶνα ποδήρη. Ita quoque vertit *Philo* lib. III. de vita Moſis. *Arabs* مطر *lacernam*, ſive penulam, quæ induitur contra pluviam a verbo مطر *pluit*.

Pallium plerunque laneum fuiſſe teſtantur autores; nonnunquam *pelliceum* conſtat ex *Ariſtophane* in nubibus. Ubi (*inquit*) grandior eris, capellas agito e Phelleo, ut & pater tuus διφθέραν ἐνημμένος *ſcorteam veſtem indutus*. Quam Scholiaſtes περιβόλαιον ποιμενικὸν ἐκ δέρματος interpretatur; pallium paſtorale ex pelle. Sicut pallium attributum fuit viris, ita palla aſſignata mulieribus. *Iſidorus* Origin. lib. XIX. cap. 24. Palla (inquit) quadrum pallium muliebris veſtis deductum uſque ad veſtigium, affixis in ordinem gemmis. Palla tincta erat ex variis coloribus. *Stat.* lib. I. Thebaid.

> - - - - riget horrida tergo
> Palla.

Juvenalis Sat. X. verſ. 262.

> - - - - ſciſſaque Polyxena palla

Ovidius lib. II. Metamorph.

> Verrit humum Tyrio ſaturata murice palla

Tibullus lib. IV. in laude Sulpicii

> Urit ſeu Tyria voluit procedere palla

Et lib. III. Eleg. IV. de Apolline

> Ima videbatur talis illudere palla

Martialis lib. II. Epigr. 165.

> Faſcia te tunicaque tegunt, obſcuraque palla.

In Gallia paſſim viri quoque palla utebantur. *Martialis* iterum lib. I.

> Dimidiaſque nates Gallica palla tegit.

Strabo lib. V. de Gallis. Tunicarum (*inquit*) vice pallas manicatas geſtant ad verenda uſque, nateſque medias pertingentes.

Lanea plerumque pallia fuerunt. *Plautus* Mil. Glor. Act. III. Scen. I.

> Eme mihi lanam, unde tibi, pallium
> Malacum, & calidum conficiatur.

Pallium ſummi Pontificis fuit כליל תכלת *totum hyacinthinum*. Nonnulli ſericum fuiſſe volunt. Sed jam probatum eſt תכלת lanam hyacinthino colore fucatam fuiſſe. Apud Romanos tamen ſericum pallium in uſu fuiſſe conſtat ex *Flavio Vopiſco* in vita Aureliani. Aurelianum (*inquit*) veſtem holoſericam neque ipſum habuiſſe in veſtimento ſuo, neque alteri utendum dediſſe, & cum ab eo uxor ſua peteret, ut unico pallio blatteo ſerico uteretur, illum reſpondiſſe: Abſit ut auro fila penſentur.

Pallii ſpecies erat lacerna, veſtis militaris. *Iſidorus* lib. XIX. 24. Lacerna (*inquit*) pallium, fimbriatum quo olim ſoli milites velabantur, penula, pallium cum fimbriis longis; unde & in diſtinguenda coſtrenſi, urbanaque turba, hos togatos, illos lacernatos vocabant. *Ovidius* lib. II. Faſtor.

> Mittenda eſt Domino, jamjam properate puellæ
> Quamprimum noſtra facta lacerna manu.

C. *Suetonius* in *Auguſto* cap. XL. ſcribit dediſſe Auguſtum negotium ædilibus, nequem poſthac paterentur in foro, circove, niſi poſitis lacernis togatum conſiſtere. *Juvenalis*, quod lacernæ togis ſuperimponerentur, eas appellat Sat. IX. verſ. 29. *monimenta togæ*. Ubi *Scholiaſtes*: pingues ut oſtendat groſſas, ac per hoc pluviales, quæ muniant a pluvia, non quæ ornent. Præcipuus earum uſus in ſpectaculis. *Martialis* lib. XIV. Epigr. 137.

> Amphitheatrales nos commendamur ad uſus
> Cum tegit algentes noſtra lacerna togas.

Martialis iterum lib. IV. Epigr. 2.

> Spectabat modo ſolus inter omnes
> Nigris munus Horatius lacernis,
> Cum plebs & minor ordo, maximuſque
> Sancto cum duce candidus ſederet,
> Toto nix cecidit repente cœlo
> Albis ſpectat Horatius lacernis.

C. *Lucilius* lib. III. Satyrar. citante *Nonio Marcello* cap. III. num. 94.

> Romanus ludis forus olim ornatus lacernis.

Tertullianus in Apolog. Video theatra, nec ſingula ſatis eſſe, nec nuda, nam vel hyeme voluptas impudica frigeret, primi Lacedæmonii penulam ludis excogitaverunt. Inventa primum ob pluvias Lacerna. *Plinius* lib. XIX. cap. 25. Nubilo occaſu pluvioſam hyemem denuntiat, ſtatimque augent lacernarum pretia.

Luxus deinde in lacernis obtinuit; utpote quæ purpura tingerentur. *Martialis* lib. VIII. Epigr. 10.

> Emit lacernas millibus decem Baſſus
> Tyrias coloris optimi

Idem lib. II. Epigr. 29.

> Quæque Tyron toties epotavere lacernæ,
> Et toga non tactas vincere juſſa nives.

Juvenalis Sat. I. verſ. 27.

> - - - - Tyrias humero revocante lacernas.

Fibulis ſubſtringebatur. *Ammianus Marcellinus* lib. XIV. Sudant ſub ponderibus lacernarum, quas in colli exerta ſingulis (*corrige* fibulis) ipſis adnectant.

Pallii color varius fuit apud veteres. Mo-

Monachorum *pallia nigra* fuisse ex *Synesii* Epist. 146. ad *Johannem* probat *Salmasius* ad *Tertullianum* de Pallio. Philosophorum *fusca*. *Basilius* presbyter in Nazianzenum: τρίβωνες, περιβλήματα τινὰ, τῶν μὲν ῥητόρων τε καὶ φοινικοὶ, φαιοὶ δὲ τῶν φιλοσόφων. Tribones sunt pallia quædam: Rhetorum quidem rubra sunt, & phœnicei coloris; sed Philosophorum fusca. *Apollonius* teste *Philostrato* lib. II. cap. 9. φαιὸν tribonium, i. e. *fuscum pallium* habuit. *Coccinea* præterea erant pallia. Vopiscus in vita *Valeriani*. Ut tibi insigne aliquod Imperialis majestatis accedat, habebis utendi coccinei pallii facultatem me præsente. Phidias palliis, quæ aureas tesseras intextas habebant, uti solebat, teste *Plinio*. Apud *Lampridium* in *Alexandro Severo pallium* auro sparsum legitur.

Varia quoque palliorum forma fuit. Juxta vulgatam sententiam quadratum vestimentum fuit. *Tertullianus* de *Pallio* cap. I. Pallium extrinsecus habitus, ipse quadrangulus, ab utroque laterum regestus, & cervicibus circumstrictus, in fibula morsu humeris acquiescebat. Sed & ipsa pallia, quæ quadrata dicuntur, non fuerunt omnia ejusdem formæ. Sunt enim vestimenta quædam quadrata, quæ ex una tantum plagula constabant, forsitan facta instar stragularum, quæ pallium quoque dicuntur, quia sc. usum stragulæ & pallii præbebant. *Ovidius* Amor. I. Eleg. 2.

> Hæc tamen aspiciam, sed quæ bene pallia celant,
> Illa mihi cæci causa timoris erit.

Propertius lib. IV. Eleg. 3.

> At mihi cum noctes induxit vesper amaras
> Siqua relicta jacent, osculor arma mea.
> Tum queror in toto non sidere pallia lecto.

Et *Juvenalis* Sat. VI.

> - - - Tunc corpore sano
> Advocat Archigenem, onerosaque pallia jactat.

Hujusmodi fuisse Græcanica pallia vix dubitandum est. At pallia non uno modo gestabantur. Philosophi totum corpus pallio involvebant. Honestiores autem ab utroque *laterum regestum* pallium habebant, ut docet *Tertullianus*, i. e. partem utramque pallii retrorsum jaciebant, ita ut tota tunica appareret. Ejusmodi pallia quatuor habebant angulos, quos Græci πτέρυγας vocant. *Hesychius*: πτέρυγες δὲ καλοῦνται αἱ ἑκατέρωθεν γωνίαι διὰ ἐοικέναι πτέρυξι. *Pollux* ejusmodi πτέρυγας numerat inter partes vestium: μέρη δ' ἐσθῆτος πτέρυγες μὲν, καὶ πτερύγιον τὸ ἥμισυ τοῦ χιτωνίσκου. Pallium quatuor habebat ejusmodi πτέρυγας, sive *angulos*, duos in superiori parte, totidemque in inferiori. Hinc τετράγωνον dictum. Hujusmodi pallia gestasse Judæos constat ex *Deut.* XXII. 12. גדילים בארבע כנפות כסות. *Peniculamenta in quatuor angulis tegumentorum suorum*. Et *Num.* XV. 38. ubi *Siphri* ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט בפני עצמו תלמוד לומר גדילים תכסה גדילים אתה עושה אין פחות משלשה דברי בית שמאי ובית הלל אומרים שלשה של צמר ורביעית של תכלת והלכה כבית שמאי במה דברים אמורים בתחילתו אבל שיריה וגרדומיה כל שהוא ועשו להם ציצית שומע אני יעשה כולה גדילים תלמוד לומר ציצית הא כיצד שתהא גדילה יוצא מן הכנף וציצית מן הגדילים על כנפי בגדיהם שומע אני אף בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמנה במשמע תלמוד לומר על ארבע כנפות כסותך יצאו בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ושבע ושמנה מן המשמע משמע מוציא את אילו ומוציא כרים וכסתות תלמוד לומר אשר תכסה בה שומע אני כסות לילה במשמע תלמוד לומר וראיתם אותו ביום ולא בלילה ואם היתה מיוחדת ליום ולילה תהא חייבת בציצית משמע מוציא את אילו ומוציא את כסות סומא תלמוד לומר והיה לכם לציצית מכל מקום ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת טווי ושזור אין לי אלא תכלת טווי ושזור לבן מנין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה תן תכלת ותן לבן מה תכלת טווי ושזור אף לבן טוי ושזור ונתנו על מקום האריג ולא על מקום הפתיל נתנה על מקום הפתיל כשירה רבי יהודה פוסל על הקרן ועל הגדיל רבי אלעזר בן יעקב אומר פוסל שאמרה תורה על ארבע כנפות כסותך ולא על שמנה ונתנו על ציצית הכנף למה נאמר לפי שהוא אומר ועשו להם ציצית שומע אני נארגנה עמה תלמוד לומר ועשו הא כיצד תופרה עמה שארבע ציצות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת הן. *Et facient sibi pendaculum*. Crederem faciendum fuisse filum seorsim? Idcirco dictum est גדילים *peniculamenta contorta* tibi facies, non possunt essent pauciora tribus filis. Verba Scholæ Schammai. At Schola Hillel dicit; tria ex lana, & quartum hyacinthinum; & constitutio juxta verba Scholæ Schamai. De quibus hæc dicta sunt? In principio; at ejus extremitates, & peniculamenta in quavis quantitate. *Et facient sibi peniculamentum*. Crederem totum contortum fuisse faciendum? Idcirco dictum est, *peniculamentum*. Quo modo? ut excedat contortum ab angulo, & pe-

& peniculamentum ab contorto. *Ad angulos veſtium ſuarum*. Crederem vel veſtes trium, quinque, ſex, ſeptem, & octo angulorum fuiſſe comprehendendas? Ex ſenſu literali has excludam & excludam pulvinaria, & pulvillos. Idcirco dictum eſt. *Qua te operies*. Crederem ex ſenſu literali vel tegumenta nocturna poſſe comprehendi? Idcirco dictum eſt: *Et videbitis illud*. Interdiu; non autem noctu. Si vero fuerit peculiare diei & noctui, tenetur peniculamento. Ex ſenſu literali excludam hæc, & excludam operimenta cæci. Idcirco dictum eſt. *Et erit vobis in peniculamentum*; qualecunque. *Et ponent in peniculamento anguli funiculum hyacinthinum*; qui ſit netus & contortus. Non probo niſi pro hyacinthino, quod eſſet nendus, & contorquendus; unde probatur? Tu potes argumentari; Quandoquidem dicit lex: Pone hyacinthinum, & pone album. Sicut hyacinthinus erat nendus, & contorquendus, albus quoque erat nendus & contorquendus. *Et ponent in peniculamento anguli*; in ſpatio texturæ, non autem in ſpatio funiculi. Si vero in ſpatio funiculi poſuerit, legitimum eſt. R. Jehuda improbat ſuper angulo, & ſuper contorto. R. Elieſer ben Jacob dicit; illegitimnm eſt; quia dicit lex. *Super quatuor angulis operimenti tui*; non autem ſuper octo, *Et ponent in peniculamento anguli*; Cur dictum eſt? Quia dictum eſt; *Et facient ſibi peniculamentum*. Crederem quod cum illa ſc. veſte texeretur? Idcirco dictum eſt; *Et facient*. Quomodo? Illi annectebatur; & quatuor peniculamenta inter ſe impediunt, quia omnium quatuor unum præceptum eſt. Sic pariter quatuor plagæ terræ dicuntur ארבע כנפות הארץ *quatuor anguli terræ Iſai*. XI. 12. *Ezech*. VII. 2.

Aliud erat genus palliorum quadratorum, quod ex duabus plagis fiebat. Hujuſmodi pallium habuiſſe Samuel 1. *Sam*. XV. 27. cujus alam apprehendit Saul, ut abeuntem retineret; ut & pallium Sauli 1. *Sam*. XXIV. 5. cujus alam David abſcidit. Hujuſmodi pallia creduntur præſetuliſſe formam veſtis noſtrorum Diaconorum. His ſimile fuiſſe pallium ſummi ſacerdotis teſtatur *Maimonides* de vaſis ſanctuarii cap. IX. 3. המעיל כולו תכלת וחוטיו כפולין שני עשר ופיו ארוג בתחילת ארינתו ואין לו בית יד אלא לשתי כנפים בסוף הגרון עד למטה בריך כל המעילים ואינו מחובר אלא כנגד כל הגרון בלבד. Pallium totum hyacinthinum eſt, filamenta ejus ſunt duodecim (in unum torta) & os ejus ab initio textum eſt. Nullas habet manicas, ſed diviſum eſt in duas plagas ab initio colli deorſum pendentes, qualia eſſe ſolent omnia pallia, ideoque non cohærent (*plagæ*) niſi circa collum tantum. *Arebad* ad verba illa: *Et non habet manicas diviſumque eſt in duas plagas &c.* rogat זו מנין שלו Unde hoc habet? ſc. quod probari illud non poſſit nec ex Scriptura, nec ex traditione. Alii contendunt pallium non fuiſſe quadratum ad latera, ſed rotundum; non χιτὼν & apertum ad latera, ſed clauſum, & manicatum, ut tunica potius, quam pallium dici potuerit. Ita ſentit *Raſchi* teſte *Abarbanele* ad h. l. כתב רש״י שהיה מעיל כגון חלוק כמו הכתונת Scribit *Raſchi*; pallium eſt inſtar camiſiæ, quemadmodum & ipſa tunica. Cum quo conſentit *Hieronymus* in Epiſtola ad Fabiolam. מעיל id eſt tunica talaris, tota hyacinthina ex lateribus ejuſdem coloris aſſutas habens manicas. *Joſephus* idem ſentire videtur, cum מעיל expreſſe vocet χιτῶνα *tunicam*. Septuaginta etiam cum *Philone* & Joſepho ποδήρην appellant. Illud quoque obſervandum eſt tunicam Thamaris 2. *Sam*. XIII. 18. quæ primum כתנת פסים dicta eſt, mox vocari מעיל *pallium* ex quo conjici poteſt formam מעיל non fuiſſe diverſam a forma tunicæ; quicquid dicat *Kimchius* ad h. l. qui contendit pallium ſummi ſacerdotis fuiſſe a pallio Thamaris diverſum. מעילים תרגם יונתן כררוטין והמעיל הזה עשוי כתבונת כי כן אמר ועליה כתונת פסים לא כמו המעיל הכתוב בתורה והיה זה המלבוש יודע ביניהם ויונתן שתרגם כררוטין כך תרגם אפוד כרדוט רבוץ. *Pallia*. *Jonathan* interpretatur *amicula*. Et hoc pallium factum erat inſtar tunicæ; quia ſic dictum eſt. ועליה כתנת פסים. Non erat ſimile pallio deſcriptum in lege; eratque veſtimentum inter illos notum. Et *Jonathan* qui interpretantur כרדוטין ita pariter Ephod interpretatur כרדוט רבוץ ſc. *amiculum byſſinum*. Ex ceterorum autorum ſententia, ſi *Kimbius* excipiatur, videtur colligi, מעיל non fuiſſe pallium, ſed potius tunicam, cum pallium veſtimentum exterius fuerit, quod reliquas veſtes tegeret; at pallium ſummi Pontificis non poterat dici veſtis exterior, quia tegebatur Ephod & pectorali. Præterea nullo cingulo cingi ſolebant pallia; at מעיל Ephod cingulo cingebatur. Hinc mirandum non eſt ſi מעיל a multis exponatur χιτὼν tunica, ποδήρης, כתנת, & חלוק, ut dici poſſit tunica exterior, quæ honoratioribus fuit uſitata, qui duas geſtabant tunicas inte-

interiorem unam, & alteram exteriorem. Interior corpori proxima erat, & lino sive gossypio facta. Exterior autem ut plurimum auro, purpura, prætextis, & gemmis ornata erat. Tales erant *tunicæ pictæ*, *plumatæ*, *auratæ*; *palmatæ triumphales*, *gemmatæ*, *Persicæ de gemmis*, *purpureæ*, *paragaudiæ*, ποικίλοι, ἐπίσημοι. De his duabus tunicis *Plautus* in *Aulularia*

Ne inter tunicas habebas.

Varro apud *Nonnium*. Postquam duas tunicas habere cœperunt, instituerunt vocare subuculum, & intusium. Inferior (ut habet ipse Nonnius) *indusium* vocabatur, quasi *intusium*. De interiori *Valerius Maximus* lib. VII. cap. 4. Si hujus consilii mei interiorem tunicam conscíam esse sensero, continuo eam cremari jubebo. *Terentius*: Tunica pallio propior. Judæos quoque duas habuisse tunicas constat ex *Matth*. x. *Ne habeatis tunicas duas*. Vide Gemaram utramque ad Cod. *Schabb*. cap. 16. Ex his concludi potest, duas summum sacerdotem habuisse tunicas, interiorem unam, quam communem habuit cum reliquis sacerdotibus, & exteriorem alteram, quæ מעיל dicebatur.

Pallium fuit vestimentum rotundum, & undique clausum, non minus quam tunica; *Abarbanel* loc. cit. vocat גלימה סגורה *pallium clausum* והיה אם כן מעיל כמו גלימה סגורה מכל צד ואולי היו בו שנים נקבים מן הברים ומשם היה מוציא הכהן מזריעותיו. Si res ita se habet *Meil* erit instar pallii clausi in utroque latere; fortassis habebat duo foramina in lateribus, per quæ sacerdos brachia exerebat. *Abarbanel* hanc sententiam improbat, additque *pallium* בגד יתעטף בו *esse vestem*, *qua quis involvit & obtegat*. Hoc non impedit, quominus dicendum sit fuisse vestimentum clausum & rotundum. Sane *Ezec*. XXVII. 24. גלימה etiam est vestis, qua quis obtegitur, & involvitur, a גלם *involvit*, *convolvit*. *Josephus* quoque *Antiq*. lib. III. cap. 8. testatur pallium fuisse vestimentum clausum. ἔστι δ' ὁ χιτὼν οὐ ῥαπτὸς, οὐκ ἐκ δυοῖν περιτμημάτων ὥς τε ῥαπτὸς ἐπὶ τῶν ὤμων εἶναι καὶ τῶν παρὰ πλευρὰν. φάρσος δ' ἐν ἐπίμηκες ὑφασμένον. σχιστὸν ἔχει βρογχωτῆρα πλάγιον ἀλλὰ κατὰ μῆκος ἐῤῥογότα πρός τε τὸ στέρνον καὶ μέσον τὸ μετάφρενον. πέζα δ' αὐτῷ προσρέραπται, ὑπὲρ τοῦ μὴ διελέγχεσθαι τῆς τομῆς τὴν δυσπρέπειαν. ὁμοίως δὲ καὶ ὅθεν αἱ χεῖρες διείργονται σχιστὸν ἐστιν. Hæc tunica non fit ex duobus segmentis, ut suturas habeat in humeris, ac lateribus sed unicum est vestimentum in longum contextum. Capitium habet apertum non transversum, sed in longum descendens a tergo, & ante usque ad medium pectus; cui annexus est limbus, ne appareat deformitas scissuræ. Sic enim apertum est qua manus exeruntur.

Pallium talare fuit; hinc ποδήρης vestis dicitur. עטה, quod *obvelare*, & *obtegere* significat, מעיל שׁ attribuitur. *Isai*. LIX. 17. ויעט כמעיל קנאה. *Et amicivit se zelo tamquam pallio*; quasi diceret, quod Deus ita exarserit zelo, ut eo quasi pallio tectus fuerit. Et cap. LXII. I. מעיל צדקה יעטני. *Pallio justitiæ texit me*; i. e. sua justitia omnia mea peccata obvelavit. Similiter I. *Sam*. XXVIII. 14. de Samuele dicitur והוא עטה מעיל. *Et ille tectus erat pallio*. Cum autem Meil ποδήρης vestis dicatur, non erat tamen usque ad talos demissa, quia tunica linea, quæ erat interior conspici non potuisset, & malogranata, & tintinnabula ad terram dependissent, & eorum sonitus impeditus fuisset. Hoc sensu ποδήρης dicta fuit, quod sc. non usque ad talos, sed usque ad pedes demissa fuisset; qua de causa scribit *Philo* lib. III. de vita Mosis. ὁ χιτὼν ἀπὸ στέρνων ἄχρι ποδῶν περὶ ὅλον τὸ σῶμα κέχυται. Tunica a pectore usque ad pedes per totum corpus diffunditur.

Manicatum non fuisse pallium Interpretes Judæi omnes, si *Arabad* excipiatur, communi consensu testantur. *Maimonides* l. c. ואין לו בית יד. Et nullas habet manicas. *Josephus* idem docet: καὶ ὅθεν αἱ χεῖρες διείργονται σχιστὸν ἐστιν. Et apertum est, qua manus exeruntur. Et *Abarbanel* ואולי היו בו שנים נקבים מן הצרים ומשם היה מוציא הכהן זריעותיו. Fortassis habebat duo foramina in lateribus, per quæ sacerdos brachia exerebat. Manicatas vestes gestare turpe viris apud veteres & indecorum fuit. A *Gellius* lib. VII. cap. 12. Tunicis uti virum prolixis ultra brachia, & usque in primores manus, ac prope digitos, Romæ atque in omni, Latio indecorum fuit. Eas tunicas Græco vocabulo nostri χειροδωτὰς appellaverunt, fœminisque solis vestem longe lateque diffusam in decorem existimaverunt ad ulnas cruraque adversus oculos protegenda; viri autem Romani primo quidem sine tunicis, toga sola amicti fuerunt &c. Claudit deinde caput *Ennii* autoritate, qui Carthaginensium juventutem *tunicatam* non sine probro videtur dixisse. *Julius Pollux* lib. II. Onom. cap. 4. χειρίδωτοὶ χιτῶνες *manicatæ tunicæ*. Et lib. VII. cap. 8. χειροδωτὸς χιτὼν

τὼν ἦν κατὰ τοὺς ὤμους ἐνεπτόμενος. Manicata tunica fuit ſecundum humeros appenſa. Nevius quoque vetuſtiſſimus poeta in *Pedio* apud *Nonnium* quatuor locis memorat *Chirodotas*

> Mollicinam, crocotam, chirodotam rallam.

In aliis *Chiridota* pro *Chirodata* legitur

> Mollicinam, crocutam, chiridotam, ricam.

Mollitie infamis habebatur, qui has veſtes geſtabat, teſte *L. Seneca* Epiſt. 33. Quia mirum eſt aliquid dici fortiter a viro mollitiem profeſſo, ita enim plerique judicant; apud me vero Epicureus eſt, & fortis licet manuleatus ſit. *Cicero* II. in Catilinam. Quos manicatis, & talaribus tunicis, velis amictas, non togis videtis. *Virgilius* in explicatione Numani Remuli lib. IX. Æneid.

> Et tunicæ manicas.

Plautus Pſeudolo.

> - - - Manuleatam tunicam
> Habere hominem addecet.

Valerius Flaccus lib. VI. Argonaut.

> Inſignem manicis, inſignis acinace dextra.

Pulcherrima eſt deſcriptio molliſſimi hominis apud *Statium* lib. VII. Thebaid.

> Quid tibi Bacchæos Eunæ relinquere cultus
> Quis lucos, vetitis quibus emanſiſſe ſacerdos
> Suaſit, & aſſuetum Bromio mutare furorem?
> Quem terrere queas? clypei penetrabile textum,
> Pallentes hederæ, Nyſeaque ſerta coronant;
> Candida pampineo ſubnectitur inſtita pilo,
> Crine latent humeri, creſcunt lanugine malæ,
> Et rubet imbellis Tyrio ſubtemine thorax
> Brachiaque in manicis, & pictæ vincula plantæ,
> Carbaſeique ſinus.

Capitium aderat pallio, quo caput immitti poſſet, de quo *Exod.* l. c. verſ. 32. והיה פי ראשו בתוכו *Et erit foramen capitis in medio ejus*. *Vulgatus* hoc foramen appellat capitium. *In cujus medio ſupra erit capitium*. *Hieronymus* quoque פי המעיל *capitii* nomine notavit. In ſuperiore (*inquit*) parte, qua collo inducitur, aperta eſt illa tunica, quod vulgo capitium vocant. Septuaginta habent περιστόμιον ἐξ αὐτοῦ μέσον. *Joſephus* hujus *capitii* formam deſcribit l. c. χιτὼν ἔχει βρογχωτῆρα πλάγιον ἀλλὰ κατὰ μῆκος ἐρρωγότα πρός τε τὸ στέρνον καὶ μέσον τὸ μετάφρενον. Aperturam habet non tranſverſam, ſed in longum, deſcendentem a tergo, & ante uſque ad medium pectus. Hæc apertura munita erat limbo ob firmitatem attexto, ne rumperetur, ut ibid. dictum eſt. שפה יהיה לפיו סביב מעשה ארג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע. *Limbus erit ori ejus circum circa, opus textoris, erit tanquam os loricæ, ne rumperetur*. *Joſephus* ſic interpretatur. πέζα δ' αὐτῷ προσέρραπται ὑπὲρ τοῦ μὴ διελέγχεσθαι τῆς τομῆς τὴν δυσπρέπειαν. Aſſutum habuit limbum, ne appareret aperturæ deformitas. Græci: ὤαν ἔχον κύκλῳ τοῦ περιστομίου ἔργον ὑφάντου τὴν συμπλοκὴν συνυφασμένην ἐξ αὐτοῦ ἵνα μὴ ῥαγῇ. *Raſchi* ad h. l. והיה פי ראשו פי המעיל בגבהו הוא תתיחת בית הצואר בתוכו כתורגמו כפיל לגוה כפול לתוכו להיות לו לשפה כפילתו והיה מעשה אורג ולא במחט. *Et erit foramen capitis*; foramen pallii erat in ejus ſummitate apertum in loco colli. *In medio ejus*; juxta ejus *Targum*: duplicatum intrinſecus; duplicatum in medio, ut ejus duplicatio eſſet illi in limbum. *Opus textoris*; non acufactum. *Abarbanel* quoque docet intrinſecus fuiſſe duplicatum, ne ulla eminentia foris appareret, quod deforme fuiſſet. והוא שפה היריעה הקיצונה יהיה לתוכו לצד פנים ליופי כדי שלא יראה בולט מחוץ Limbus ille in medio ejus ad interiorem partem propter decorem, ne extrinſecus emineret. *Joſephus* quoque hoc adnotavit, uti ſupra dictum eſt: *ne appareret aperturæ deformitas*.

Illud, quod l. c. textus dicitur כפי תחרא יהיה לו. *Erit tanquam os loricæ*. Raſchi exponit. למדנו שהשריונים שלהם פיהם כפול. Diſcimus loricas duplicatas fuiſſe. Redditur deinde ratio faciendi limbi לא יקרע *ne rumperetur*. Ubi iterum *Raſchi*. לא יקרע כדי שלא יקרע והקורעו עובר בלאו. *Ne rumperetur*. Ut non rumperetur; & qui eum rumpit, violat præceptum negativum. *Abarbanel* לא יקרע ונתן הטעם באומרו לא יקרע ר״ל כדי שלא יקרע המעיל להיות חזק כיון שהוא נושא לאפוד ולחשן וכ״ש בשפתו שכל הכובד תלוי בו. *Ne rumperetur*; vult dicere ne rumpatur pallium; neceſſe enim eſt ut pallium ſit firmum; quandoquidem geſtare debet Ephod & Pectorale, multo magis requiritur firmitas in ejus limbo, quia totum pondus ex eo dependet.

Deinde dicitur limbus non acu aſſutus, ſed attextus fuiſſe. מעשה ארג. *Opus textoris*. Ubi *Abarbanel*. ואמר שפה יהיה

יהיה לפיו סביב מעשה ארג להגיד יחתכו פי ראשו במספרים ושוב יתפור לו במחט. Et dictum est: *Erit limbus circa aperturam capitis, opus textoris*; ad indicandum, quod apertura illa non debeat scindi forfice, ut deinde acu consueretur. *Maimonides* l. c. ופיו ארוג בתחלת אריגתו & foramen ejus textum erat initio texturæ.

Infimæ oræ Pallii appensa erant malogranata, & tintinnabula aurea, quæ vers. 33. memorantur. ועשית על שוליו רמני תכלת וארגמן ותולעת שני על שוליו סביב ופעמני זהב בתוכם סביב פעמן זהב ורמון פעמן זהב ורמון על שולי המעיל סביב. *Et ad oras ejus malogranata hyacinthina, & purpurea & coccinea, ad oras ejus circumquaque: & tintinnabula aurea inter illa circumquaque. Tintinnabulum aureum, deinde malogranatum, tintinnabulum aureum iterum, deinde malogranatum, ad oras pallii circumquaque.* Hæc ornamenta *Josephus* appellat *fimbrias*. Κατὰ πέζαν δ' αὐτῷ προσερραμμένοι θύσανοι ῥοῶν τρόπον ἐκ βαφῆς μεμιμημένοι ἀπήρτην τε καὶ κώδονες χρύσεοι κατὰ πολλὴν ἐπιτήδευσιν τῆς εὐπρεπείας, ὥς τε μέσον ἀπολαμβάνεσθαι δυοῖν κωδώνοιν, ῥοΐσκον, καὶ ῥοῶν κωδώνιον. Circa infimam oram ejus dependebant fimbriæ, in modum malorum punicorum diversis coloribus cum aureis tintinnabulis, magno studio & ornatu adaptatæ, ita ut inter duo tintinnabula malum punicum, & inter duo mala punica tintinnabulum medium penderet. θύσανοι sunt fimbriæ. *Hesychius*. θύσανοι, κροσσοί, κόρυμβοι. Hæ fimbriæ constabant רמונים & פעמנים *malogranatis* & *tintinnabulis*. De רמונים scriptura sæpe mentionem facit, ut *Num.* XIII. 23. & cap. XX. v. *Deut.* VIII. 8. I. *Sam.* XIV. 2. *Cantic.* IV. 13. Joel. I. 12. & alibi. Nonnulli volunt רמון malum citreum significare; alii malogranatum. Describitur in *Gemara* ad *Massecheth Sevachim* cap. IX. מביא תכלת וארגמן ותולעת שני שזורים ועושה אותן המין רמונים שלא פתחו פיהן. Sumunt hyacinthinum, purpuram, & coccinum retorta, & faciunt speciem malogranatorum, quorum ora nondum sunt aperta. Glossa ad l. c. דרך רמונים כששוהין באילן אחר גמר פירי בישולן מתפתחין מאיליהן כדרך שישין קלפי הגוזים החיצונים. Solent mala punica, si minus in arbore morentur, post maturitatem disrumpi in arbore, ut fieri solet in nucibus, quarum cortex extrinsecus sese aperit in arbore. Cum his consentit *Maimonides* l. c. רמון nihil aliud erat, quam *malogranatum* juxta sententiam Rabbinorum. Ita pariter illud describit *Paraphastes Chaldæus*. Etenim *Cantic.* IV. 3. legimus כפלח הרמון רקתך; & vers. 13. שלחיך פרדס רמונים. *Chaldæus* habet מלין פקודיא כרמונים. *Repleti sunt præceptis ut malogranata*. Græcis dicuntur *Rimonim* ῥοαὶ & ῥοΐσκοι. Malogranatorum magnitudo describitur ab *Raschi* ad l. c. *Exod.* רמונים עגולים וחלולים היו כמין רמונים העשויות כביצת תרנגול. Rimonim sunt rotundi, & vacui instar malorum punicorum, quasi essent ova gallinarum.

Materia horum malogranatorum fuit lana hyacinthina, purpurea & coccinea; quibus Septuaginta addunt *byssum*; ut eadem materia & coloribus, quibus balteus, constaret, ut observavit *Hieronymus*. Mala punica (inquit) contexta fuerunt iisdem coloribus, ut supra cingulum. Judæi Interpretes excludunt a pallio byssum, cujus nulla in textu fit mentio: Sed juxta *Hieronymum*: byssus adhibita quoque fuit in malogranatis, non minus quam in balteo. *Exod.* XXXIX. 24. dicitur. ויעשו על שולי המעיל רמוני תכלת וארגמן ותולעת *Et fecerunt ad oras pallii malogranata ex hyacinthino & purpura, & coccino retorto*. Aurea fila poterant quoque retorqueri; sed observandum est illud משזר *retortum* in S. Scriptura nunquam dici nisi de שש *bysso*, ut suspicari quis possit in hoc loco tacite byssum esse intelligendam, quasi Moses dixisset שש משזר *byssum retortam*. Ita sane *Masora* hunc locum explicat חסר שש *deficit byssus*. Juxta *Masoram* igitur legendum esset יעשו תכלת וארגמן ותולעת ושש משזר. *Et fecerunt malogranata ex hyacinthino, & purpura, & coccino, & ex bysso retorta*. Ita legerunt Septuaginta in utroque loco cap. XXVIII. & cap. XXXIX. βύσσον κεκλωσμένην. Faciunt quoque Septuaginta mentionem de auro in malogranatis. *Exod.* XXVIII. καὶ ποιήσεις ἐπὶ τὸ λῶμα τοῦ ὑποδύτου κάτωθεν ὡσεὶ ἐξανθούσης ῥόας ῥοΐσκους ἐξ ὑακίνθου καὶ πορφύρας, καὶ κοκκίνου διανενησμένου, καὶ βύσσου κεκλωσμένης, ἐπὶ τοῦ λώματος τοῦ ὑποδύτου. *Et facies ad oras tunicæ infra ut florentia malogranata, ex hyacinthino, & purpura, & coccino neto, & bysso retorta ad oram tunicæ circumquaque*. Mox additur. τὸ δὲ αὐτὸ εἶδος ῥοΐσκους χρυσοῦς. *At eadem specie mala punica aurea*. In textu & in Judæis Interpretibus nulla mentio de malogranatis aureis. Quin etiam ipsi Septuaginta cap. XXXIX. tacent de Malogranatis aureis. Emendandus ita videtur hic locus. κατὰ δὲ τὸ αὐτὸ εἶδος ῥοΐσκου καὶ χρυσοῦς κώδωνας ποιήσεις,

σεις. *Ad illam autem formam malorum facies etiam tintinnabula aurea.*

Præter malogranata appensa pallio quoque erant *tintinnabula aurea*, que in textu פעמונים appellantur; Græci, Josephus, & Philo κώδωνας habent, & *Vulgatus tintinnabula*. Usitata fuerunt apud veteres tintinnabula vestibus appensa. *Targum Scheni Esther.* cap. VI. 10. memorat regis Assueri vestibus tintinnabula fuisse appensa. אמר מלכא להמן סרהיב ועיל לבית גנזי דמלכא וסב מתמן חד מן כיסויא דארגיונא טבין וסב מתמן לבושא שיראה טבא פרנינן דמטכס באבנין טבין ומרגליין ותלין בארבע קרנתיה דידיה דידיה וזגא דדהבא ורימונא לכל רוחא ורוחא. Et dixit Rex Hamani: Abi cito ad thesaurum regium, & accipe inde aurum ex tegumentis purpureis optimis, & accipe inde vestes sericas optimas paraginas (*leg.* parnadinas) & Metaxam cum lapidibus pretiosis, & margaritis appensis in quatuor angulis ejus, & tintinnabulis aureis, & malogranatis undique appensis. In Bacchi & Cybelis sacrificiis præcipuus fuit usus tintinnabulorum. *Strabo* lib. X. ὡς δὲ τούτω εἰπεῖν, καὶ κατὰ τὸ πλέον ἅπαντας ἐνθουσιαστικούς τινας καὶ βακχικούς, καὶ ἐνοπλίῳ κινήσει, μετὰ θορύβου, καὶ ψόφου καὶ κυμβάλων, καὶ τυμπάνων, καὶ ὅπλων, ἔτι δ' αὐλοῦ καὶ βοῆς ἐκπληττόντας κατὰ τὰς ἱερουργίας. Ut paucis dictum, omnes enthusiastici, & Bacchantes armata saltatione, cum tumultu, & strepitu, tintinnabulis, tympanis, armis, tibia, & clamore in sacrificiis perterrent homines. *Et lib.* XV. Διονυσιακὸν, καὶ τὸ σινδονοφορεῖν, καὶ τὸ μιτροῦσθαι μαὶ μυροῦσθαι, καὶ βάπτεσθαι ἄνθινα, καὶ τοὺς βασιλέας κωδωνοφορεῖσθαι, καὶ τυμπανίζεσθαι κατὰ τὰς διεξόδους. Bacchichum est sindonem, & mitras gestare, & ungi, & floribus tingi, & Reges, quando exeundum, ferre tintinnabula, & tympana. Aut ut vertit *Xylander*. Tympana ac tintinnabula exeuntem regem præcedente. Hinc *Plutarchus* lib. IV. Sympos. Judæorum Pontificis vestibus appensa tintinnabula scribit, quod falso crediderit illum Baccho sacrificia obtulisse. πρῶτον μὲν ὁ ἀρχιερεὺς ἐλέγχει, μιτροφόρος τε προϊὼν ἐν ταῖς ἑορταῖς, καὶ νεβρίδα χρυσόπαστον ἐνημμένος χιτῶνα δὲ ποδήρη φορῶν, καὶ κοθόρνους. κώδωνες δὲ πολλοὶ κατακρέμανται τῆς ἐσθῆτος, ὑποκομποῦντες ἐν τῷ βαδίζειν (ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ψόφοις χρῶνται περὶ τὰ νῦν τέλεια) καὶ χαλκοδρυτὰς τοῦ θεοῦ τιθήνας προσαγορεύουσαι. καὶ ὁ δεικνύμενος ἐν τοῖς ἐναντίοις τοῦ μετώπου θύρσος ἐντετυπωμένος καὶ τύμπανα. ταῦτα γὰρ οὐδενὶ δήπουθεν ἀλλὰ θεῷ ἢ Διονύσῳ προσήκειν. Primum enim hoc arguit, Pontifex maximus, qui diebus festis mitratus ingreditur, hinnuli pellem auro contectam indutus, tunicamque talarem, & cothurnos gestans: multa autem tintinnabula dependent de veste, quæ inter ambulandum strepitum edunt (ut & apud nos sonitibus nunc utuntur in sacris) & æratas Dei nutrices appellant, monstraturque in adversis sublimi thyrsus expressus, & tympana, quæ sane non alii Deo, quam Baccho conveniunt. *Æra* quæ memorantur in sacris Cybelis tintinnabula significare puto. *Virgilius* Æn. III.

- - - - Corybantiaque æra.

Claudianus lib. I. de raptu.

Non buxus non æra sonant.

Syl. Italicus lib. XVII.

Circum arguta cavis tinnitibus æra simulque
Certabant rauco resonantia tympana pulsu
Semivirique chori.

Ovidius lib. III. Fastor.

- - - - Ida sonat tinnitibus æris acuti
Tutus ut infanti vagiat ore puer.

Et lib. V. Fastor.

- - - Tinnitus æra repulsa dabant.

Stat. lib. I. Achill.

- - - Paulumque exercita pulsu
Æra tacent.

Ausonius Epist. 25.

Cymbala dant flictu sonitum, dant pulpita saltu
Icta pedum tentis reboant cava tympana tergis,
Isiacos agitant Mareotica sistra tumultus,
Nec Dodonæi cessat tinnitus ahæni,
In numerum quoties radiis ferientibus ictæ,
Respondent dociles moderato verbere pelves.

Vid. *Hadrianus Junius* lib. III. Animadvers. cap. II. Erant præterea & in ostiis tintinnabula, quorum tinnitu Janitores evocarentur. *Svetonius* in Augusta cap. 91. Cum dedicatam (*inquit*) in Capitolio ædem Tonanti Jovi assidue frequentaret, somniavit quasi Capitolinum Jovem sibi cultores abduci, seseque respondisse, Tonantem pro janitore ei appositum, ideoque mox tintinnabulis fastigium ædis redimivit, quod ea fere januis dependebant. Apud Græcos vigiles in custodiendis muris civitatis, teste *Thucidide* lib. IV. tintinnabulis mutabantur. Præterea ante triumphantis currum tin-

tintinnabula geri ſolita. *Zonaras* Monachus Drungarius Tom. II. Annal. in Camilli triumpho. Ne triumphator (*inquit*) ſuperbiret, ſupra quam par eſſet, ſed ut ſciret ſe legibus ſubditum, & poſſe vel extremo affici ſupplicio, aut nolam ſontibus appendi ſolitam geſtare, ne civis aut carnifici, aut damnato occurrens pollueretur. *Plautus* Pſeudolo Act. I. ſc. 3.

- - - - Lanios arceſſam duos cum tintinnabulis
Eadem duo greges virgarum, inde ulmearum adegero
Ut hodie ad litationem huic ſuppetat ſatias Jovi;
Ut malam crucem iſtic ibit Jupiter lenonius.

Beſtiarum collo etiam appendebantur tintinnabula. Cod. *Schabb.* cap. V. אין חמור יוצא בזוג אף על פי שהוא פקיק Aſinus non egreditur cum tintinnabulo, etiamſi obturatum ſit. Horum tintinnabulorum forma ignoratur. *Bullarum* inſtar fuiſſe colligi poſſe videtur ex eo; quod a Judæis comparentur cum uvis, quæ rotundæ ſunt, & quæ intus habent acinos inſtar pilularum iſtarum ferrearum quales rotunda tintinnabula includunt. Sic *Num.* cap. IV. 5. ubi de *Nazyræis* כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל. *Omnibus diebus Nazyreatus non comedet de vite vini a pellicula ad acinos.* Ubi *Raſchi* obſervat זג ſignificare קלפות שבחוץ pelliculam extrinſecam, & חרצנים eſſe בתוכן כענבול בזוג in medio inſtar mallei in tintinnabulo. Verum aliud dabatur tintinnabulorum genus apud veteres; quæ erant inſtar ſcyphorum oblongorum inferius apertorum, in quorum medio pendebat malleolus, linguæ inſtar, cujus motu, quando tintinnabulo illiditur fit tinnitus. Talia ſunt tintinnabula noſtra, quæ *Nolæ* & *campanæ* vulgo vocantur. Hujuſmodi tintinnabula fuiſſe apud veteres docet cap. VIII. *Magius* in ſuo opere de *Tintinnabulis*. Talia etiam apud Hebræos fuerunt, quæ duabus partibus ſc. ענבול, & זג *malleolo* & *tintinnabulo* conſtabant. Juxta hanc formam tintinnabula in pallio ſummi Pontificis deſcribuntur a *Maimonide* cap. IX. de Vaſis ſanctuarii ומביא שבעים ושנים זוגים ובהם שנים ושבעים ענבולים. Et affert duos & ſeptuaginta malleolos qui erant in totidem tintinnabulis. Et a *Raſchio* ad l. c. *Exod.* ופעמוני זהב זגין עם ענבלין שבתוכם. *Et tintinnabula aurea*; Malleolos cum tintinnabulis, qui in iilis exiſtebant.

De tintinnabulorum numero variæ ſunt ſententiæ. *Juſtinus* Martyr in Dial. cum *Tryphone* duodecim numerat. Totidem *Epiphanius* lib. XXXIV. contra *Marcoſios*. ϗ τὸ λόγιον τὸ ποικιλτὸν δώδεκα λίθους ἔχον, ϗ τοὺς δώδεκα κώδωνας. *Proſper* de promiſſionibus Dei part. II. cap. 3. quinquaginta fuiſſe credit. Octoginta *Clemens* Alexandrinus Stromat. lib. V. Judæorum, & Chriſtianorum doctiſſimi duos & ſeptuaginta recenſent. *Gemara Sevachin* cap. VIII. מביא שבעים ושנים זגין שבהן שבעים ושנים ענבולים ותולה בהן שלשים וששה מצד זה ושלשים וששה מצד זה. Adfert ſeptuaginta duo tintinnabula, quibus inſunt ſeptuaginta duo malleoli, & appendunt utrique lateri, ſex & triginta huic lateri, & totidem alteri. *Maimonides* l. c. ומביא שבעים ושנים זוגים ובהם שנים ושבעים ענבולים הכל זהב ותולה בו ששה ושלשים בשולי כנף זה ושלשים וששה בשולי כנף זה. Et affert duo & ſeptuaginta tintinnabula, & in has totidem malleolos, quorum appendantur in ora ſex & triginta uni lateri, & alteri totidem. Conſentit cum his *Hieronymus* in Epiſtola ad Fabiolam. In extrema (*inquit*) id eſt ad pedes ſeptuaginta duo tintinnabula fuerunt, & totidem mala punica. Vid. Iſidorus Etym. lib. I. cap. 2. & lib. XIX. cap. 21. At *Targum Uzielidis*, *Hieroſolymitanum* unum & ſeptuaginta numerat. סכומהון שבעין וחד. Summa eorum, ſeptuaginta & unum.

Non deſcribitur in textu, quomodo oris pallii tintinnabula appenſa fuerint. *Abarbanel* putat malogranata intus fuiſſe cava, iiſque addita fuiſſe tintinnabula, quæ eſt ſententia *Nachmanidis* שהיו הרמונים חלולים והפעמונים בהם ונראים מתוכם, quod malogranata cava fuerint, & in illis fuerint tintinnabula, ſed ita e medio malogranatorum tintinnabula conſpici potuerint. Sed plane docetur in textu tintinnabulum fuiſſe inter duo malogranata, & quodlibet malogranatum inter duo tintinnabula. ועשית על שוליו רימוני וגומר ופעמוני זהב בתוכם פעמון זהב ורמון פעמון זהב ורמון על שולי המעיל סביב. *Et facies ad oras ejus malogranata &c. Et tintinnabula aurea inter ea, tintinnabulam aureum, & malogranatum, tintinnabulum aureum & malogranatum ad oras pallii circumquaque.* Ita ſane hunc locum explicat *Raſchi* ביניהם סביב בין שני רמונים פעמון אחד דבוק ותלוי בשולי המעיל Inter ea circumcirca; inter duo malogranata tintinnabulum unum appendet oris pallii. Et *Maimonides* loc. cit. עד שיהיו שוליו משני צדדיו פעמון ורמון

פעמון ורמון. Donec ſtatuatur in ejus oris ad duo latera tintinnabulum, & malogranatum, tintinnabulum & malogranatum. Præter tintinnabula & malogranata Philo in vita Moſis lib. III. in limbo pallii recenſet etiam flores. ἐξ αὐτοῦ δὲ κατὰ τὰ σφυρὰ ῥοΐσκοι, καὶ ἄνθινα, καὶ κώδωνες εἰσι. τὰ μὲν ἄνθινα σύμβολον γῆς, ἀνθεῖ γὰρ καὶ βλαστάνει πάντα ἐκ ταύτης οἱ δὲ ῥοΐσκοι, ὕδατος, παρὰ τὴν ῥύσιν λεχθέντες, εὐθυβόλως. οἱ δὲ κώδωνες τῆς ἁρμονίας καὶ συμφωνίας τούτων &c. Circa talos habet mala punica, flores, & tintinnabula. Flores quidem terram ſignificant; omnia florent germinant ex terra. Mala punica aquam; ſic dicta a flendo. Tintinnabula horum harmoniam & concentum. Idem ſenſiſſe videntur Septuaginta, qui non ſolum malogranata vocant ἐξανθούσης ῥόας ῥοΐσκους, ſed dicunt etiam appenſa fuiſſe: ῥοΐσκον, χρυσοῦν κώδωνα, καὶ ἄνθινον, *malogranata, aureum tintinnabulum & florem*. Verum per ἄνθινα illa non videntur intellexiſſe aliquid diverſum ab ipſis malogranatis, ſed formam malogranatorum expreſſiſſe, quod non fuerint matura, ſed adhuc florentia. Idcirco Septuaginta dicunt ἐξανθούσης ῥόας ῥοΐσκους; quod ita reddi poſſet: *florentia malogranata*. Quæ conſentire videntur cum Judæis Interpretibus, qui dicunt malogranata fuiſſe ſimilia iis, quorum *ora nondum ſunt aperta*. שלא פיתחו פיהן. Fimbriata pallia ceteris communia fuiſſe docet Scholiaſtes *Perſii* ad hunc verſum

Scis comitem horridulum trita do-
nare lacerna.

Scis (*inquit*) birrum attritum comiti condonare lacerna pallium fimbriatum, quo olim ſoli milites velabantur, penula pallium cum fimbriis longis.

Poſt pallium in textu memoratur *Lamina aurea* fronti Pontificis maximi imponenda de qua poſt cidarim diſſerendum erit, de qua verſ. 39. dicitur. ועשית מצנפת שש. *Et facies tiaram byſſinam*. *Targum*. ותעביד מצנפתא דבוצא. *Et facies tiaram byſſinam*. Primum mihi dicendum videtur de Tiaris reliquorum ſacerdotum quæ verſ. 40. memorantur, ut ex his aliquid lucis Pontificiæ cidari impartiatur. Sacerdotum tiaræ dicuntur מגבעות *Exod.* XXVIII. 40. & XXXIX. 9. & 27. Et *Levit.* VIII. 13. Septuaginta habent κιδάρεις. *Vulgatus tiaram* Exod. XXVIII. Et alibi *mitram*. *Joſephus* πῖλον ἄκωνον. Chaldæus כובעין. Et Exod. XXXIX. קובעיא. *Arabs* ﺑﺮﺍﻧﺲ ſed *Levit* ﺑﺮﺍﻧﺲ ſive *pileus*, ſive *cidaris*, ſive *tiara*, ſive *mitra* nihil refert.

Apud veteres cum forma tum materia diverſa erant capitis tegumenta. Communiora ex *lana coacta* facta erant. Apud *Pollucem*, lib. VII. qui *pileos* ex lana coacta conficit dicitur πιλοποιός. Panni coactiles, & tibialia, & id omne, quod ex lana coactum eſt, πῖλος, & πίλωτον & πίλημα a Græcis dicitur. Pollux loco citato. οὐ μόνον δὲ ὁ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἐπιτιθέμενος πῖλος οὕτως ἐκαλεῖτο, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ποσὶν, ὡς δηλοῖ Κρατῖνος ἐν μαλακοῖς, λέγων, λευκοὺς ὑπὸ ποσὶν ἔχων πίλους. Nec tantum illa, que capiti imponuntur pilei vocantur, ſed & illa quæ circa pedes ſunt, ut declarat Cratinus in molliculis, dicens; albos habens in pedibus pileos. *Et* lib. II. ὁ δὲ κωμικὸς Πλάτων καὶ ποδεῖα εἴρηκε τοὺς ποσὶ πίλους. *Et* lib. VII. ἃ δὲ ποδεῖα Κρατίας καλεῖ, εἴτε πίλους αὐτὰ οἰητέον. Tapetes quoque a *Xenophonte* Pæd. lib. V. πῖλοι vocantur Μηδικοὶ πῖλοι, ubi loquitur de Medorum Tapetibus. Et *Herodotus* lib. V. πίλους ἐρινέους περιτείνουσι. Tapetes ex lana coactos circum tendebant. Hujuſmodi pileos intellexit *Heſiodus* I. Ἐργ.

- - - κεφαλῆφι ὕπερθεν
Πῖλον ἔχειν ἀσκητόν, ἵν' οὔατα μὴ καταδεύῃ

- - - Supra caput autem
Pileum habeas elaboratum, ne aures humefiant.

Lucianus de ſaltatione. διεῖλε τὴν κεφαλὴν κατενεγκών. καὶ εἴγε μὴ πῖλος ἀντέσχε, καὶ τὸ πολὺ τῆς πληγῆς ἀπεδέξατο, ἀπολώλει ἂν ὁ κακοδαίμων Ὀδυσσεύς. Capiti (*Uliſſis*) illidit, & niſi pileus obſtitiſſet, & violentiam plagæ excepiſſet, infelix Uliſſes periiſſet. Vid. Scholiaſtes *Ariſtophanis* in Arachn. ubi πῖλος τὸ ἐξ ἐρίων εἰργασμένον. Pileus ex lana factus. *Suidas* hujuſmodi pileos ex lana agnina factos fuiſſe docet: σοὶ τὸν πιληθέντα δι' ἐξοῦ τε ἐρίοις ἀμνοῦ. Umbellam ſatis amplam pilei habere ſolebant. *Plautus* Trinumo Act. IV. ſcen. 2.

Pol hic quidem fungino genere eſt,
capite ſe totum tegit.

Talem deſcribit ex *Pauſania Euſtathius* Odyſs. I. καυσία πῖλος ἦν πλατὺς ὃν οἱ Μακεδονικοὶ βασιλεῖς ἐφόρουν λευκὸν αὐτῷ διάδημα περιειλοῦντες. *Suidas*. Καυσία εἶδος πίλου βαρβαρικοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἢ τὸ πάροιθε Μακεδόσιν εὔκολον ὅπλον καὶ σκέπας ἐν νιφετῷ καὶ κόρυς ἐν πολέμῳ. Kauſia eſt genus barbarici pilei, quod in capite geſtatur, & quod olim Macedonibus fuit expeditum inſtrumentum, & tegumentum in nive, & galea in bello. Vid. *Ælianus* lib. XV. cap. 2.

Varia erant pileorum genera, ut notat

tat *Hesychius*. Περσῶν μὲν ἴδια, κανδὺς, ϗ ἀνάξυρις ϗ τιάρα, κυρβασία, κίδαρις, ϗ πῖλον καλεσι. Persarum propria sunt Candys, & Anaxyris, & Tiara, Kyrbasia, Cidaris, & pileum vocant. Idem sentit Pollux lib. VII. cap. 13. ϗ κυρβασία, ἣν κίδαριν, ϗ πῖλον καλεσι. Ex panno igitur & centonibus pilei confecti erant. Hinc Poeta

Tritis pilea suta de lacernis

Tales desc ibuntur ab *Herodoto* lib. VII. cap. 61. περὶ μὲν τῆσι κεφαλῆσι εἶχον τιάρας, καλεομένας πίλυς, ἀπαγέας. Circa capita gestabant tiaras (quas vocabant pileos) non compactas. Hujusmodi fuisse pileos militares docet *Cæsar* lib. III. de Bello Civili. Atque omnes (*inquit*) fere milites aut ex subcoactis, aut ex centonibus, aut ex coriis tunicas, aut tegumenta (*legendum fortasse* capitis tegumenta) fecerant, quibus tela vitarent. Tiaræ aut ex lana aut ex serico, colore aliquo sæpe infectæ fuerunt. *Ovidius* Metam. lib. XI.

Tempora purpureis tentant velare tiaris.

Curtius lib. III. & VI. de Darii diademate loquens; *Diadema purpureum albo distinctum* appellat. Capitis tegumenta ex ovium pellibus facta docet *Athenæus* lib. VII. πίλυς δὲ ταῖς κεφαλαῖς περικείμεθα προβατείων δερμάτων δασεῖς. Pileis capita operta ex ovium pelle villosa. *Xenophon* Ἀναβασ. lib. V. ἐπὶ δὲ τῇ κεφαλῇ κράνη σκύτινα, οἷα περὶ τὰ Παφλαγονικὰ κρώβυλον ἔχοντα κατὰ μέσον ἐγγυτάτω τιαροειδῆ. In capite habebant galeas ex corio, Paphlagonicis similes, quæ cincinnum habebant in medio, in modum tiaræ.

Byssus & linum præ ceteris in capitis tegumentis usitatum. *Silius Italicus* lib. III.

Tempora multiplici mos est defendere lino,

Et Pelusiaco præfulget stamine vertex.

Josephus Antiquit. lib. XI. cap. 4. κίδαριν βυσσίνην memorat; de qua fit mentio *Ezræ* lib. III. cap. III. vers. 6. Tales fortasse fuerunt tiaræ Persarum, de quibus *Strabo* lib. XV. ῥάκος δὲ σινδόνιον τι περὶ τῇ κεφαλῇ. Plagulam, aut centonem ex sindone habent circa caput.

Varius fuit Mitrarum color. Aliquando purpureu, de qua *Ovidius* l. c.

Tempora purpureis tentant velare tiaris.

Aliquando picta & clavata tiara, qualis Darii fuisse videtur, quæ a *Curtio* lib. III. *Cærulea fascia albo distincta* appellatur. Idem lib. VI. dicit. Alexander quoque habuit *purpureum diadema*, *quale Darius habuit*. Nonnunquam picta. *Juvenalis*

- - - picta lupa barbara mitra

Theocritus Idill. XVIII. αἰολομίτρην etiam habet, sc. *variegatam mitram*

Ἑδριάει Πέρσαισι βαρὺς θεὸς αἰολομίτρης.

Sed istæ mulieribus maxime conveniebant, ut docet *Plinius* lib. XXXV. cap. 9. Capita mulierum mitris versicoloribus operuit. *Athenæus* lib. XII. memorat auro ornatas mitras, & conchyliatas causias ubi loquitur de Rege Demetrio. μίτρα δὲ χρυσόπαστος, ἡ καυσίαν ἁλουργῆ ἔσαν ἔσφιγγεν. Flavi etiam galeri usitati. *Juvenalis*

Nigrum flavo caput abscondente galero.

Causiæ & ferrugineæ in usu quoque erant, quæ nautis præcipue usitatæ. *Plautus* Mil. Glor. Act. IV. Sc. 4.

Facito ut venias huc ornatus ornatu nauclerico.

Causiam habeas ferrugineam, culcitam ob oculos laneam,

Palliolum habeas ferrugineum;

Nam is colos thalassicu'st.

Mitra fœminarum ornatui adnumerari solet. *Aristænetus* lib. I. Epist. 16. ἐκπλήττομαι νὴ τῶν θεῶν πῶς ἀθρόως) in aliis editionibus ἀτρόως) ἅπαντα μεταβέβληκεν ἡ γυνὴ ϗ πάρεστιν θαυμάζειν ἐκείνης βλέμμα προσηνὲς, μέτριον ἦθος, μειδίαμα σεμνὸν, κόμην ἀφελῶς πεπλοκισμένην, καλύπτραν ἐπ' αὐτῆς ἐν μάλα σεμνὴν, βραχυλογίαν ἐν ἠρεμαίᾳ φωνῇ. Stupeo per Deos, qui mulier omnia simul mutarit; Videas nunc ei demissum vultum, gestum moderatum, severum risum, capillum sine arte implicitum, decentem desuper mitram; brevem ac submissum sermonem. *Calestra* (legendum *Caliptra* a καλύπτω, unde κάλυμμα velum) *genus mitræ* teste *Isidoro*. *Festus Pompejus* lib. III. Caliptra genus vestimenti, quo caput operiebant. *Achilles Tatius* de amoribus Clitophontis &c. lib. III. puellam mitra adornatam memorat. ὡς μὴ ῥᾳδίως τὰ σπλάγχνα διαπίπτοι, καὶ ἐνεσκευάσαντες μίτραι τὸ ϗ ζώμασιν ἐνδεδυμένην τὴν σκηνὴν ταύτην ἐπικρύψωμεν. Hunc in modum adornata puella, stolaque superimposita mitris deinde ac vittis additis apparatum istum occultabimus. *Servius* ad lib. IX. *Æneid.* Pilea virorum proprie sunt, mitræ fœminarum, quas calanticas dicunt. *Optatus Milevitanus* lib. II. contra Donatistas. Compressam ab eo puellam, cui mitram ipse imposuerat, a quo paulo ante pater vocabatur, nefarie incestare mi-

minime dubitavit. *Scholiast.* ad *Aristophan.* Θεσμοφοριαζ. μιτρα διάδημα ἢ ζώνη, ταῦτα δὲ εἴδη ἐσθήτων ἐστιν ἁρμόττοντα ταῖς γυναιξὶν ἐ τοῖς ἀνδράσιν. Mitra diadema, aut zona, aut species vestium apta fœminis, non vero viris. Poeta dixerat, ἵνα μὴ κροκωτοῖς, καὶ μίτραις γέρων ἀνὴρ *ut ne cum Crocutis, & mitris senex vir*. *Ulpianus* l. 23. ff. de aur. arg. legat. Vestimenta (*inquit*) muliebria sunt, quæ matris familias causa sunt comparata, quibus vir non facile uti potest sine vituperatione, uti sunt stolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ, quæ magis capitis tegendi causa, quam ornandi sunt comparata. Hinc viris indecoræ mitræ. *Ovidius* Epist. IX. Dejanira Herculi

> Ausus es hirsutos mitra redimire capillos,
> Aptior Herculeæ populus alba comæ.

Virgilius IV. Æneid. Hiarbas objicit Æneæ vestitum effœminatum

> Mæonia mentum mitra crinemque madentem
> Subnixus

Euripides in Hecuba in Choro:

> Ἐγὼ δὲ πλόκαμον ἀναδέτοις
> Μίτραισιν ἐρρυθμιζόμαν
> Ego capillum redimiculis
> Mitrisque composui.

Non effœminatorum solum, sed & Meretricum propria fuit Mitra. *Servius* ad l. c. *Mitra Lydia*. Nam utebantur & Phryges & Lydii mitra, hoc est incurvo pileo, de quo pendebat etiam baccharum tegimen (*leg.* buccarum tegimen) sane quibus effœminatio crimini dabatur, etiam mitra eis adscribebatur; multa enim lectio mitras meretricum esse docet; ergo ex habitus qualitate mutuatur invidiam, nam enim non jam effœminatum, velut meretricem appellat, sed etiam meretricem vocare. *Et ad lib.* IX. *Æneid.* Alii mitras meretricum esse voluerunt, quod hic est tanquam effœminatis objectum. *Juvenalis* Sat. III.

> - - - Picta lupa barbara mitra.

Hinc Baccho & Bacchantibus mitræ, ut mollissimus habitus, attributæ. *Seneca* Oedipo Act. II. in Choro

> Te caput Tyria cohibere mitra
> Hederaque mollem baccifera
> Religare frontem.

Valerius Flaccus Argonaut. lib. II.

> Serta patris, juvenisque comam, vestesque Lyæi
> Induit, & medium curru locat, æraque circum
> Tympanaque, & plenas tacita formidine cistas.
> Ipsa sinus, hederisque ligat famularibus artus:
> Pampineamque quatit ventosis ictibus hastam.
> Respiciens teneat virides velatus habenas,
> Utque puer, nivea tumeant ut cornua mitra,
> Et sacer ut Bacchum referat scyphus.

Propertius lib. III. Eleg. 16.

> Candida laxatis onerato colla corimbis,
> Cinget Bassaricas Lydia mitra comas.

Stat. lib. II. Sil. 2.

> Nunc opus Aonidum comites, tripodumque ministri
> Diversis certare modis, eat Enthea mitris
> Atque hederis redemita cohors.

Triplex erat mitra, virginalis, militaris, & capitis redimiculum; de militari *Hesychius* in voce μίτρα. *Didym.* in Iliad. IV. *Homeri*. Etymologici autor, *Suidas*, *Parthenius* Erot. 9. De capitis redimiculo *Suidas* in ἀναστέμμα, *Palæfatus*, *Callimachus* in hymno de Delo, *Sophocles* in Oedipo Tyranno. De Virginali *Isid.* lib. XIX. cap. 51. *Origenes* ad Levit. cap. 8.

Lydi & Phryges mitrati, quibus addendi Arabes teste *C. Solino Polyhistore* lib. XXXVI. Forma mitræ hujusmodi fuisse videtur, ut propenderent vittæ quædam, seu teniæ buccas velaturæ. *Pollux* lib. IV. cap. 18. hæc una conjunxit. τιάρα, καλύπτρα, παρακαλύπτρα, μίτρα, *tiara*, *vitta*, *redimiculum*, *mitra*. Et lib. VII. cap. 22. *Mitras & anademata* conjunxit. *Lucretius*

> Et bene parta patrum fiunt anademata mitræ.

Sum mento redimiculum substringebatur teste *Claudiano* lib. II. in Eutropium.

> - - - Mitra redeunte capillos
> Strinxerat.

Tiara fascia, quam Diadema appellabant instructa fuit, ut arctius capiti adstringeretur teste *Xenophonte* Cyroped. lib. VIII. ἐπὶ δὲ τούτοις ἤδη αὐτὸς ἐκ τῶν πυλῶν προυφαίνετο ὁ Κῦρος ἐφ' ἅρματος, ὀρθὴν ἔχων τὴν τιάραν, καὶ χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον (ἄλλῳ δ' οὐκ ἔξεστι μεσόλευκον ἔχειν) καὶ περὶ σκέλεσιν ἀναξυρίδας ὑσγινοβαφεῖς, καὶ κάνδυν ὁλοπόρφυρον. Εἶχε δὲ καὶ διάδημα περὶ τιάρᾳ. Posthæc autem ipse Cyrus adparebat ex portis super currum, rectam tiaram habens, & tunicam

nicam purpuream albo distinctam (aliis vero albo distinctam ferre non licet) Et circum crura subligacula colore hederaceo tincta, & totum purpureum candyn. Habebat etiam diadema circa tiaram. Vitta erat muliebre ornamentum. *Ulpianus* IC. l. 25. ff. de auro & arg. leg. Ornamentorum hæc, vittæ, mitræ, semimitræ, calantica, acus cum margarita, quam mulieres habere solent. *Aristo* IC. apud *Ulpianum* l. c. Vittæ margaritarum, & fibulæ ornamentorum magis sunt, quam vestium. *Martianus Capella* lib. I. de nuptiis. Jam quoque expurgatioris auri vena splendente addiderat crinibus sociale vinculum. *Statius* lib. I. Sil. 2.

> - - - dat Juno verenda
> Vincula, & insigni geminat concordia dextra.

Vittis discretæ Matronæ a Meretricibus. *Tertullianus* de Fœminarum cultu. Quid minus habent infelicissimæ illæ publicarum libidinum victimæ? quas, siquæ leges a matronis, & matronalibus decoramentis coercebant, jam certe seculi improbitas honestissimis quibusque fœminis usque ad errorem dignoscendi exæquavit. *Propertius*

> Mox ubi jam facibus cessit prætexta maritis
> Vinxit & acceptas altera vitta comas.

Plautus in Milite *Clori*.

> - - - Ut ad te eam jam deducas domum;
> Utique eam sic adornatam adducas matronarum modo,
> Capite comto, crines vittasque habeat, assimiletque se
> Tuam esse uxorem, ita præcipiendum est.

Virgilius Æneid. lib. VII.

> - - - matres ubicunque Latinæ
> Solvite crinales vittas, capite orgia mecum.

Ovidius lib. I. de arte

> Este procul vittæ tenues, insigne pudoris,
> Cuique tegit medias instita longa pedes.

Idem lib. I. de Remed. Amor.

> Thais in arte mea est, lascivia libera nostra est
> Nil mihi cum vitta, Thais in arte mea est.

Idem lib. IV. Fastorum

> Et vos queis vittæ longaque vestis adest.

Idem lib. I. Metamorphos.

> Vitta coercebat positos sine lege capillos.

Tibullus lib. I. Eleg. VI.

> Sit modo casta doce, quamvis non vitta ligatos
> Impediat crines, nec stola longa pedes.

Non modo fœminarum, sed & Virginum vittæ propriæ erant. *Valerius Flaccus* lib. VIII. Argonaut.

> Ultima virgineis tum flens dedit oscula vittis.

Brissonius lib. I. de Persarum principatu distinguit mitram a tiara; nam *Maximus Tyrius* serm. 10. *Mitrophorum* a *Tiarophoro* distinguit, & *Herodotus* lib. VII. Persas gestasse *Tiaram* scribit, Cisseos vero pileos, seu *mitram*. Tiara, ut creditur, formata erat in modum dimidiatæ lunæ, mitra non item; & hoc discrimen designatur a *Luitprando* in sua legatione. Mulieres nostræ (*inquit*) tiaratæ, & teristratæ, viri equitant pileati. Utrumque regum Persarum tegmen; appellarique solent *citaris*, vel *cidaris*, licet *Theophrastus* lib. de regno Cypriorum distinguat apud *Suidam* in voce τιάρα. Claudianus Paneg. de IV. *Honorii* Aug. consulatu.

> Si tibi Parthorum solium fortuna dedisset
> Clare puer, terrisque procul venerandus Eois
> Barbarus Arsacio consurgeret ore tiaras
> Sufficeret sublime genus.

Quod hic de Parthis, in VI. *Honorii* consulatu de Persis dicit. *Scholiast. Aristophanis* ad Acharn. Act. I. Scen. 2. τιάραι δὲ ἐστὶ περικεφαλαῖαι περσικαὶ ταῶνος πτερὰ ἔχουσαι. Tiaræ sunt capitum velamenta aut vincula Persica, pavoninas pennas habentes. *Claudianus*

> Te linguis variæ gentes, missique rogatum
> Fœdera Persarum proceres, cum patre sedentem
> Hac quondam videre domo, positaque tiara
> Submisere genu.

Sidon. Apollinaris lib. VIII. Epist. 3. Atque inter Satrapas Regum tiaratorum myrrhatos, pumicatos, malabatratos. *Fortasse legendum*. Inter Satrapas Regum tiaratorum mitratos. *Hieronymus* in *Dan.* cap. V. Tiara est genus pileoli, quo Persarum, Chaldæorumque gens utitur. *Scholiast. Juvenalis* ad Sat. VI. Tiara sacerdotis habitus, nam galea sacerdotis est, quæ per malas veniens, mento subligatur; Tiara est Phrygium quod dicunt. Seneca Thieste Act. IV. Sc. I.

> - - - Hoc Phrygius loco

Fi-

Fixus tiaras Pelops.

Placid. ad lib. VIII. Thebaid. Tiara dicitur pileum, quod in capite gerit ſacerdos Martis. Verumtamen Tiara Regibus Perſarum, & Parthorum attribuitur. *Claudianus.*

> Sicut Achemenius ſolium gentesque paternas
> Excepit ſi forte puer, cui vivere patrem
> Tutius, incerta formidine gaudia librat.
> Aut fidi proceres, an pugnet vulgus habenis,
> Cui latus Europæ, cui Caſpia limina mandet,
> Sumere tunc arcus, ipſumque onerare videtur
> Patris equum, viſuſque ſibi nec ſceptra capaci
> Suſtentare manu, nec adhuc implere tiaram.

Quod confirmat *Svetonius* in *Nerone* cap. XIII. *Deinde precanti*, tiara deducta, *impoſuit diadema*. Regum fuit inſigne. *Virgilius* de Priamo lib. c.

> - - - Sceptrumque ſacerque tiaras

Et Reginarum. *Heliodorus* de Arſace principe Æthiopic. Hiſtor. lib. VII. ὅρμον δὲ πολυτελείᾳ, ϗ τιάραι ἀξιώματι μεγαλαυχημένην, ϗ παντοίᾳ κομμωτικῇ πρὸς τὸ ἁβρότερον ἐξηνθισμένην, δορυφόρων ἐμπαρεστώτων. Monilium pretio & tiaræ dignitate ſuperbientem, ac delicate delibutam, ac fucatam, ſatellitibus. *Et mox.* ϗ ἅμα ϗ τῆς κεφαλῆς τὴν τιάραν ἀφεῖλε, πολλὰ τῶν παρόντων κωλυόντων. Simul & de capite tiaram depoſuit, multum iis, qui aderant, prohibentibus. In Buccas Tiaræ propendebant. *Juſtinus* lib. I. Brachia (*inquit*) ac *crura* velamentis, caput tiara tegit (*Semiramis*) & ne novo habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu & populum veſtiri jubet. *Juvenalis* Sat. VI.

> - - - Phrygia veſtitur bucca tiara.

Gemmis & Margaritis diſtinguebatur. *Valerius Flaccus* Argonaut. lib. VI.

> Ad viridem gemmis, & Eoæ ſtamine ſylvæ
> Subligat extremam patriam cervice tiaram.

Explicandus hoc ſenſu *Plautus* in Perſa.

> - - - Euge, euge exornatus baſilice
> Tiara ornatum lepide condecorat tuum.

Dimidiatæ lunæ formam referebat. *Sidon. Apollinaris* Carm. 2.

> Interea Suſa tremunt, ac ſupplice vultu
> Flectit Achemenius lunatam Perſa tiaram.

Idem Carm. 23. verſ. 251.

> Ut faſtu poſito tumentis aulæ
> Qui ſupra Satrapas ſedit tyrannus,
> Ructans ſemideum propinquitates,
> Lunatam ſibi flectere tiaram.

Albo colore præcipue tiaræ Regiæ commendabantur. *Svetonius* in vita Cæſaris cap. LXXIX. ſcribit ejus ſtatuæ impoſitam fuiſſe coronam lauream, candida faſcia præligatam tanquam inſigne Regis. *Valerius Maximus* lib. VI. Pompejo (*inquit*) candida faſcia crus alligatum habenti; Favonius non refert, inquit, qua in parte corporis ſit diadema. De quo vid. etiam *Cicero* ad *Atticum* lib. III. *Lucianus* in *Navigio* ubi luxum regium deſcribit. πορφυρὶς χρυσῷ ποικίλη, ϗ ταινία λευκὴ περὶ τῷ μετώπῳ, Et purpura auro variegata, & faſcia candida circa frontem. Et in *Dialogo*. διαδεμένον ταινίᾳ λευκῇ τὴν κεφαλὴν, caput revinctum alba faſcia. *Dialogo Diogenis & Alexandri* regium diadema ταινίαν λευκὴν *faſciam albam* appellat. *Silius Italicus* lib. XVI. de Juba Rege

> - - - Cingantur tempora vitta
> Albenti.

Ammianus Marcellinus lib. XII. diadema appellat, *faſciolam candidam regiæ majeſtatis inſigne*. Hinc a *Plinio* lib. VI. quædam macula in fronte apis, *Diadema candicans* vocatur. *Feſtus* de Baſilico. Baſiliſcus (*inquit*) appellatur genus ſerpentis, vel quod in capite habeat album inſtar diadematis, vel quod reliqua ſerpentum genera vim ejus fugiant.

Tiararum genera duo memorantur; Quædam erant inclinatæ, aliæ vero in modum pyramidis erant acuminatæ, quæ dicebantur πῖλος ὀξὺς pileus acuminatus, & ὀρθὴ τιάρα, *recta tiara*, quam ſoli reges Perſarum geſtare poterant. *Xenophon.* Cyroped. lib. VIII. ἐπὶ δὲ τούτοις ἤδη αὐτὸς ἐκ τῶν πυλῶν προυφαίνετο ὁ Κῦρος ἐφ' ἅρματος ὀρθὴν ἔχων τὴν τιάραν, ϗ χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον (ἄλλῳ δ' οὐκ ἔξεστι μεσόλευκον ἔχειν) ϗ περὶ τοῖς σκέλεσιν ἀναξυρίδας ὑσγινοβαφεῖς, ϗ κάνδυν ὁλοπόρφυρον. Εἶχε δὲ ϗ διάδημα περὶ τῇ τιάρᾳ. Poſthæc autem ipſe Cyrus adparebat ex portis ſuper currum rectam tiaram habens, & tunicam purpuream albo diſtinctam (aliis vero albo diſtinctam ferre non licet) & circum crura ſubligacula colore hederaceo tincta, & totum purpureum Candyn. Habebat etiam diadema circa tiaram. *Xenophon* iterum *Anabaſ.* lib. II. τὴν μὲν γὰρ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τιάραν βασιλεῖ μόνῳ ἔξεστιν ὀρθὴν ἔχειν. Soli regi permiſſum eſt rectam tiaram habere in capite. *Ariſtophanis* Scho-

Scholiaſtes in Avibus. πᾶσι γὰρ Πέρσαις ἔξεστι τιάραν φορεῖν, ἀλλ' οὐκ ὀρθὴν, ὡς Κλείταρχος ἐν τῇ δεκάτῃ. μόνοι δὲ οἱ τῶν Περσῶν βασιλεῖς ὀρθαῖς ἐχρῶντο. Omnibus quidem Perſis licet tiaram geſtare, ſed non rectam, ut docet Clitarchus lib. x. Soli enim Perſarum reges utuntur rectis. Apud *Lucianum* in Dialogo inter Philippum & Alexandrum Magnum, jubetur Alexander ſibi imponere ὀρθὴν τιάραν *rectam tiaram*. Et in *Piſcatore*. εἴ τις ἐν βασιλικῷ σχήματι ὀρθὴν τιάραν ἔχων, καὶ διάδημα, καὶ τ' ἄλλα ὅσα βασιλείας γνωρίσματα. Siquis in regis habitu rectam tiaram habeat, & diadema & alia imperii inſignia. *Suidas*. τιάρα κόσμος ἐπικεφάλαιος, ἣν οἱ βασιλεῖς μόνοι ὀρθὴν ἐφόρουν παρὰ Πέρσαις, οἱ δὲ στρατηγοὶ κεκλιμένην. Tiara eſt ornatus capitis, quam ſoli reges apud Perſas rectam geſtant, duces autem inclinatam habent. *Additque*. Demaratus autem Lacedæmonius, qui cum Xerxe Athenas venit, ob ſucceſſum aliquem lætiorem, rege ei permittente peteret quod vellet, petiit in recta tiara Sardes invehi. *Seneca* lib. VI. de Benef. cap. 31. Itaque (*inquit*) Xerxes pudore quam damno miſerior Demarato gratias egit, quod ſolus ſibi verum dixiſſet, & permiſit petere quod vellet; petiit ille, ut Sardes maximam Aſiæ civitatem curru vectus intraret rectam capite tiaram gerens: id ſolis datum regibus, dignus fuerat præmio antequam peteret. *Chryſoſtomus* I. Orat. de ſervit. τοιγαροῦν ὁ Περσῶν βασιλεὺς ὅπως μὲν ἔξει μόνος ὀρθὴν τὴν τιάραν ἐφρόντιζεν, καὶ εἴ τις ἄλλος τοῦτο ἐποίησεν, εὐθὺς ἐκέλευσεν ἀποθνήσκειν αὐτόν. Solus itaque Perſarum rex tiaram rectam gerebat, & ſiquis alius hoc feciſſet, ſtatim eum perimi juſſiſſet. Tiara hæc recta præcipuo nomine κυρβασία & κύρβασις videtur appellata. *Galenus* in lexico *Hyppocratis*: κυρβασία πῖλον ὀξύν. *Suidas*. Κύρβασις: ἔνιοι μὲν τιάραν, ἣ μὲν βασιλεῖς τῶν Περσῶν ὀρθῇ ἐχρῶντο, οἱ δὲ στρατηγοὶ ἐπικεκλιμένῃ. Kyrbaſia, quam quidem tiaram vocant, qua reges Perſarum utebantur recta, duces autem inclinata. Heſychius κυρβασίαν κορυφὴν ἀλέκτορος criſtam galli appellat; quia tiara erecta erat inſtar criſtæ. Hinc *Ariſtophanes* in avibus irridet Perſarum Regem

> Ὡς δὲ καλεῖται Περσικὸς ὄρνις, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἔτ' ἐκείνης,
> Διὰ ταῦτ' ἔχων καὶ νῦν, ὥσπερ βασιλεὺς ὁ μέγας διαβαίνει,
> Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κυρβασίαν, τῶν ὀρνίθων μόνος ὀρθήν.

> Quare vocatur Perſicus avis dominatione adhuc illa,
> Propter hæc habens, & nunc tanquam rex magnus diſcurrit,
> In capite Kyrbaſiam, avium ſolus, rectam.

Κύρβις tabulam triangularem in modum pyramidis, cui leges inſcribebantur, denotabat. *Heſychius*. Κύρβιν στήλην τρίγωνον ἢ ξύλινον, ἐν ᾧ τὸ παλαιὸν οἱ νόμοι ἐγράφοντο. Triangularem columnam, aut ligneam tabulam, cui olim leges inſcribebantur. *Suidas*. Κύρβεις τρίγωνοι πίνακες, ἐν οἷς περὶ τῶν ἱερῶν νόμοι ἐγγεγραμμένοι ἦσαν πολιτικοί. Tabulæ triangulares, quibus leges politicæ de rebus ſacris erant inſculptæ.

Tiaræ ſeu faſciæ, de qua adhuc dictum eſt, ſimilis erat cidaris ſacerdotum Hebræorum, quæ ταινία a *Joſepho* appellatur. De hujuſmodi faſciarum, aut mitrarum longitudine nihil ex textu erui poteſt. Hebræi Interpretes mitras ſacerdotum XVI. ulnas longas fuiſſe docent. *Maimonides* de vaſis ſanctuarii cap. VIII. המצנפת של כ״ג או הדיוט ארכו ששה עשר אמות. Tiara ſive ſummi Pontificis, ſive ceterorum ſacerdotum longa erat ſedecim ulnas. Hæ faſciæ ſæpius circa caput in orbem replicabantur teſte eodem *Maimonide* l. c. מקיפו ומחזירו כרך על גבי כרך. Convolvunt aliquoties, & replicant involucrum ſupra involucrum. *Joſephus* l. c. τῇ δὲ κατασκευῇ τοιοῦτος ἐστὶν ὡς στεφάνη δοκεῖν, ἐξ ὑφάσματος λιναίου ταινία πεποιημένη παχεῖα. καὶ γὰρ ἐπιπτυσσόμενον ῥάπτεται πολλάκις. Tali quidem modo fit, ut diceres craſſam eſſe coronam, & tela linea inſtar faſciæ factam, & in orbem ſæpius replicatam atque conſutam. *Tacitus faſciam in orbem replicare* appellat *ſinuare orbes* Annal. VI. ubi Parthorum diadema deſcribit per neſcio quas inalbentes ſpumas. Nunciavere (*inquit*) accolæ Euphratem nulla imbrium vi, ſponte in immenſum attolli, ſimul inalbentibus ſpumis in modum diadematis ſinuare orbes. Hujuſmodi tiaris in nummis ornata ſunt Turcarum Imperatorum capita. *Perſica* voce دولبند appellantur, compoſita ex دوله & بند quorum utrumque ſignificat *ligaculum* aut *faſciam*.

Nonnulli ex Judæis interpretibus ſcripſerunt diſcrimen interfuiſſe inter mitram ſummi Sacerdotis & reliquorum ſacerdotem tiaras. *Joſephus* lib. III. cap. 8. πῖλος δὲ ἦν ὁ καὶ πρότερον αὐτῷ παραπλησίως εἰργασμένος τοῖς πᾶσιν ἱερεῦσιν ὑπὲρ αὐτὸν δὲ συνερραμμένος ἕτερος ἐξ ὑα-

ὑακίνθω πεποικιλμένος. Pileus ei erat admodum ſimilis priori illi, qualem reliqui omnes ſacerdotes habebant. Super quem alius erat conſutus, & hyacintho variatus. *Joſephus* de *conſutili* hoc *pileo hyacintho variato* unus eſt qui ſcribat, reliquis Judæis ſilentibus. Reliqui Judæi aliam inveniunt differentiam inter ſummi Pontificis & ceterorum ſacerdotum tiaram. *Maimonides* l. c. מצנפת האמורה באהרן היא המגבעת האמורה בבניו אלא שכהן גדול צונף בה כמו שלופף על הבשר אלא בניו צונפין בה ככובע ולפיכך נקראת מגבעות. Et tiara de qua mentio fit in Aharon, eadem eſt quæ filiorum ejus, niſi quod ſummus ſacerdos ea involvat (*caput*) inſtar alicujus membri fracti, ſed ejus filii involvunt inſtar galeæ ideoque vocantur מגבעות. *Maimonidi* vel invitus conſentit *R. Abraham ben David* quamvis contradicere videbatur. אין מעשהו של זה כמעשהו של זה מצנפת ארוך הרבה וכורך אותו כריכות הרבה ככריכות הישמעלים אבל מעשה המגבע׳ כמין הכובעי׳ שלנו חדין מלמעלה והן חצרים. Ego dico alterum (*pileum*) alteri non eſſe ſimilem Miznephet valde longum erat, & convolutum multis involucris inſtar involucrorum Iſmaelitarum. At opus Migbaoth erat inſtar noſtrorum pileorum, ſc. acuti ſuperne, & breviores erant. *Aben Ezra* idem ſentit ad *Exod.* XXVIII. אין המגבעות כדמות מצנפת כי המגבעות כדמות אלה שישימו הזכרים באלה הארצות על ראש שיכסו הראש והם גבוהים והמצנפת בגד דק ארוך צנוף סביב הראש לבדו מעט תדמה לה המצנפת שיש בראש הנשים באלה המקומות כי בארץ ישמעאל ובספרד ואפריקא ומצרים ובבל ובגאדד המצנפת היא על הראש מן הזכרים הנכבדים ולא על ראש אשה. Migbaoth non eſt ſimilis Mitznephet, ſed eſt ſimilis illis (*pileis*) quos viri capiti imponunt in hiſce regionibus ad tegendum caput, & ſunt quidem alti. Sed Mitznephet eſt veſtis tenuis & longa voluta circa caput tantum, aliquomodo ſimilis inſtiuſmodi Mitznephet, quo fœminæ caput ſolent tegere in his regionibus (*ut in Germania*, ubi *Judæorum fœminæ linteis capita ſolent circumvolvere, ut fere Turcaram pileus videatur*) Nam in terra Iſmaelitarum, & in Hiſpania, Aphrica, Ægypto, Babylone, & Bagdadi geſtatur in capite virorum honoratiorum, non autem imponitur capiti mulierum.

Reliqui Judæi nullam aut parvam inter utramque tiaram agnoſcunt differentiam. *Nachmanides* in legem Paraſcha *Tezave*. בכהן הדיוט אמר הכתוב מגבעות ואף היא מצנפת היא אלא שקושר בה כל ראשו ומעלה הכפלים עליו כעין מגבעת שהוא כובע כדברי אנקלוס כי מגבעת כמו מקבבע כאשר אמרתי בחילופי הגימ״ל והקו״ף אלה שהמגבעת כמו המצנפת ולכן יזכירו חכמים תדיר בכהן גדול והדיוט מצנפת בתורת כהנים ובמסכת יומא שנינו כהן גדול משמש בשמונה בגדים והדיוט בארבע בכתנת ומכנסים מצנפת ואבנט וכו׳. De ſacerdote Vulgari dicit lex מגבעות *Mighbaoth* ſed & id ipſum eſt מצנפת *Mitznephet*, niſi quod eo totum caput obnubant, atque ita ſpiras & volucra inducat, ut referat ſpeciem מגבעת *galeæ* ſecundum paraphraſin *Onkeloſii*. Ita מגבעת diceretur quaſi מקבעת uti diximus de tranſmutatione literarum ג & ק. Sed quoniam מגבעת eſt inſtar מצנפת, ideo ſapientes indifferenter ponunt מצנפת tam de ſummo ſacerdote, quam de vulgari. In lege ſacerdotum, & in Codice *Joma* legimus. Summus ſacerdos miniſtrabat octo veſtibus, & vulgaris quatuor, tunica, femoralibus, Mitznephet, & balteo. Conſentit in hoc etiam *Maimonides* l. c. uti dictum eſt, qui tiaram tam ſummi quam vulgaris Sacerdotis *Mitznephet* appellat. In eadem ſunt ſententia *Abarbanel* Paraſcha *Thezave*, Maſſechet *Joma* cap. VII. *Raſchi* ad *Exod.* XXVIII. 4. *Joſephus* Antiquit. lib. III. cap. 8. qui indiſcriminantim tiaram cum ſummi tum privati ſacerdotis *Mitznephet* dicit מצנפת, quem ſecutus eſt *Hieronymus* in Epiſtola ad Fabiolam. Quartum (*inquit*) genus veſtimenti rotundum pileolum, quale pictum in Ulyſſe conſpicimus, quaſi ſphæra media ſit diviſa, & pars una ponatur in capite. Hoc Græci noſtri τιάραν, nonnulli galerum vocant, Hebræi *Mitzenephet*. Non habet acumen in ſummo, nec totum uſque ad comam caput tegit, ſed tertiam partem a fronte inopertam relinquit; atque ita in occipitio vitta conſtrictum eſt, ut non facile labatur ex capite. Eſt autem byſſinum, & ſic fabre opertum linteolo, ut nulla acus veſtigia extrinſecus appareant.

Ex his quæ adhuc dicta ſunt, patet eandem interceſſiſſe inter ſummi & privati ſacerdotis tiaram differentiam, quæ inter χυρβασίαν Regum Perſarum, & privatorum tiaram interceſſit; ſc. quod reliquorum ſacerdotum pilei fuerint altiores, inſtar galeæ, ſummi autem Pontificis depreſſior, ſed circa caput majori mole & frequentioribus involucris diffuſus. Hæc colligi videntur ex adducto loco R. *Maimonidis*, ubi dicitur ceterorum Sacerdotum tiara מגבעות *Migbaoth*, quaſi מקבעות a כובע *galea*.

Et-

Etenim קובע est *Galea*; uti dictum est *Sam.* XVII. 5. וכובע נחשת על ראשו. *Et galeam æneam habuit super caput suum*. Nonnulli hic legunt קובע pro כובע, ut *Ezech.* XXIII. 24. וקובע ישימו עליך סביב. *Et ponent adversus te galeas*. *Jerem.* XLVI. 4. יעלו הפרשים והתיצבו בכובעין. *Ascendite equites, & consistite in galeis*. Pileus igitur sacerdotum non multum a *Galea* differebat. Hoc expresse dicit *Maimonides* sacerdotum mitram fuisse בכובע *instar Galeæ*. *Raschi* ad *Exod.* l. c. מצנפת כמין כיפה כובע שקורין קופיא שהרי במקום אחר קורא להם מגבעות ומתרגמינן כובעין. *Mitznephet* est instar fornicis, sive cuculli galeæ, quem vocant *Cuffia*; siquidem in alio loco vocatur Migbaoth, & Chaldaice vertitur galeæ.

Non licebat Sacerdotibus Hebræorum nudo capite sacra facere, ut alibi demonstrabitur. Veteres quoque Ethnici quædam sacra velato capite facere consueverunt. Qui usus in sacrificiis Herculis obtinuit. *Plutarchus* in quæst. Græc. ubi de Herculis Sacerdote. διὰ τί παρὰ Κώοις τοῦ Ἡρακλέους ἱερεὺς ἐν Ἀντιμαχίᾳ γυναικείαν, ἐνδεδυμένος ἐσθῆτα καὶ τὴν κεφαλὴν ἀναδέμενος μίτρᾳ, κατάρχεται τῆς θυσίας. Cur apud Coos Herculis sacerdos in Antimachia muliebri indutus veste, capite mitra tecto sacrificium auspicatur? *Jornandes* de rebus Geticis cap. XI. scribit Dacorum sacerdotes tiaras gestasse. Fecitque (*inquit*) sacerdotes, nomen illis pileatorum contradens, ut reor, quia opertis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant. *Virgilius* Æneid. lib. III.

> Et capita ante aras Phrygio velamus amictu.

Ovidius lib. VI. 6.

> Et jam constiterat stricto mucrone sacerdos,
> Cinxerat & Grajas barbara vitta comas.

Lucanus Pharf. lib. I.

> Vestalemque chorum ducit vittata sacerdos.

Isidorus Orig. lib. XIX. cap. 30. *Gentilium vates*, ait, infula, apice, pileo, sive galero *utebantur*. Infula est fascicula sacerdotalis alba in modum diadematis, a qua vittæ ab utraque parte dependent, quæ infulam vinciunt. Unde & vittæ dictæ sunt, quod vinciant. Infula autem plerumque lata erat, aliquando tortilis de albo & cocco. Hactenus *Isidorus*. *Seneca* ideo has infulas vocat *sacratas* in Agam. Act. III.

> Sed cur sacratas diripis capiti infulas?

Virgilius lib. III. Æneid.

> Rex Anius, rex idem hominum, Phæbique sacerdos
> Vittis & sacro redimitus tempora lauro.

Prudentius in Romano Martyre.

> Summus sacerdos nempe sub terram scrobe.
> Acta in profundum consecrandus mergitur
> Mire infulatus, festa vittis tempora nectens

Festus. Infulæ sunt filamenta lanea, quibus sacerdotes & hostiæ templaque velabantur. *A. Gellius* lib. X. cap. 14. docet Flaminem Dialem album galerum habuisse. Is (*inquit*) solus album habet galerum, vel quod Jovi immolata hostia albo fieri oporteat. *Dionysius* Halicarnassæus Saliorum Apices, quos κυρβασίας appellat, lib. II. commemorat. καὶ τὰς καλουμένας ἄπικας ἐπικείμενοι ταῖς κεφαλαῖς πίλους, ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα συναγομένους, οὓς Ἕλληνες προσαγορεύουσι Κυρβασίας. Et Apices uti vocantur, capitibus imponebant, pileos scilicet altos in modum coni, quos Græci Kyrbasias vocant. *Isidorus* hunc pileum l. c. ita describit. Apex (*inquit*) est pileum sutile, quo sacerdotes gentiles utebantur: appellatum ab apiendo, id est a ligando, virgula, quæ in pileo erat, contexebatur filo, quod fiebat ex lana hostiæ. Galerum pileum ex pelle cæsæ hostiæ factum. Pileum autem dictum a pelle hostiæ unde fiebat. Cidaris & ipsa sacerdotum erat, quod a plerisque mitra vocabatur. *Servius* ad Æneid. lib. VIII. ad hos versus

> Hinc exultantes Salios, nudosque Lupercos,
> Lanigerosque Apices, & lapsa ancylia cœlo
> Extulerat - - -

Flamines (*inquit*) habebant in capite pileum, in quo erat brevis virga desuper habens lanæ aliquid: quod quum per æstus ferre non possent, filo tantum capita religare cœperunt; nam nudis penitus eos capitibus incedere nefas fuerat, unde a filo quo utebantur Flamines dicti sunt quasi Filamines. Verum festis diebus filo deposito, pilea necesse erat accipere, quæ secundum alios ad ostendendam Sacerdotis eminentiam sunt reperta: sicut columnæ mortuis nobilibus superponuntur ad ostendendum eorum culmen. *Plutarchus* cum *Servio* consentit in *Numa*. ἐκάλουν δὲ καὶ τοὺς προγενεστέρους φλάμινας, ἀπὸ περικρανίων πίλων, οὓς ταῖς κεφαλαῖς φορέουσι, Πιλαμένας τινὰς ὄντας, ὡς ἱστοροῦσι. Vocabant au-

tem veteres Flamines a pileis, quibus capita tegebant quasi Pilamines, ut memorant historici. *Herodotus* lib. II. cap. 122. docet Sacerdotes Ægyptios, mitra caput tegere, oculos velare, & pallio vestiri. φάρος δὲ αὐτημερὸν ἐξυφήναντες οἱ ἱερέες, κατ' ὧν ἔδησαν ἑνὸς αὐτῶν μίτρῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς. Velum autem quod uno die detexitur, sacerdotes uni illorum imponunt, & mitra oculos tegunt. Non solum tiara, sed ipsis quoque vestibus caput obvelabant. *Fulgentius*. Numa vero (*inquit*) Pompilius, & ipse de Pontificalibus scribens, *tutulum* dici ait pallium, quo sacerdotes caput tutabant. Sacrificaturi & vota suscepturi prætextam capiti injiciebant, quod de *Vespasiano* testatur *Josephus* de Bello Judai. lib. VII. Hic mos ab Ænea deducitur, teste *Plutarcho* in Quæst. Romanis. De quo *Virgilius* Æneid. lib. III.

> Purpureo velare comas adopertus amictu,
> Ne qua inter sanctos ignes in honore deorum,
> Hostilis facies occurrat, & omnia turbet.
> Hunc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto,
> Hac casti maneant in religione Nepotes.

Servius ad h. l. Sciendum est (*inquit*) sacrificantes diis caput velare consuetos, ne scilicet inter religionem vagis aliquid oberret obtutibus. *Plutarchus* l. c. τοὺς δὲ θεοὺς οὕτω προσκυνοῦσιν κινοῦσιν, ἢ ταπεινοῦντας ἑαυτοὺς τῇ ἐπικρύψει τῆς κεφαλῆς ἢ μᾶλλον εὐλαβούμενοι τινα φωνὴν προσπεσεῖν αὐτοῖς ἔξωθεν δυσφήμοις ἀπαίσιον καὶ δύσφηλον, ἄχρι τῶν ὤτων ἀνελάβομεν τὸ ἱμάτιον &c. Deos autem operto capite adorant, vel quod hoc tegumento capitis se humiles ostenderent, aut potius ne qua vox mali ominis audiatur, ideo usque ad aures vestes sursum trahunt. Fœminæ quoque sacerdotes sacra facientes capita velabant. *Varro*. Rica a ritu: quod Romano ritu sacrificium fœminæ cum faciant, capita velant. *Festus*. Rica est vestimentum quadratum, fimbriatum, purpureum, quo Flaminicæ pro pallio mitrave utebantur, ut Verrius existimat. *Titinnius*. Rica ex lana succida alba vestitus. Alii dicunt pallium esse duplex, quod conficiant virgines ingenuæ, patrimæ, matrimæ, quod cæruleo colore infectum lavatur aqua pura. Alii quod Flaminica cingit pileum. *Idem de Ricula*. Ricula vocantar parva ricinia, ut palliola ad usum capitis facta. *Sed secundum* Granium *erat* muliebre cingulum capitis, quo pro vitta Flaminica redimiatur. *Festus*. Virgines vestales cum sacrificant semper habere solebant in capite vestimentum album, quadrangulum, oblongum; idque fibula comprehendebatur D. *Ambrosius* Epist. ad Valentinianum. Vix septem vestales capiuntur puellæ, ea totus numerus, quem infula vittati capitis. *Lucanus* lib. I.

> Vestalemque chorum ducit vittata sacerdos
> Trojanam soli cui fas vidisse Minervam.

Ovidius Fast. lib. VI.

> Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos

Valerius Flaccus Argonaut. lib. VIII.

> Ultima virgineis tum flens dedit oscula vittis.

Tutulus præterea erat tegumentum fœminarum sacrificantium. *Festus*. Tutulum vocari ajunt Flaminicarum capitis ornamentum, quod fiat vitta purpurea innexa crinibus, & extructum in altitudinem; quidam pileum lanatum forma metalli figuratum, quo Flamines ac Pontifices utuntur, eodem nomine vocari. Hinc tutulatos apud *Ennium*, Tandem *Varro* capital dictum, quod sacerdotulæ in capite etiam nunc solent habere.

Contra aperto capite sacrificia quædam peragebantur. *Porphyrio* ad l. II. Odarum. Bistonides Thraces (*inquit*) sunt, quæ cum in sacris Liberi patris crinibus solutis versantur, angues & in capite, & in manibus gestant. Saturno & Honori sacrificia nudo capite fiebant. *Plutarchus* Quæst. Roman. διὰ τί τῷ Κρόνῳ ἀπαρακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ; &c. Cur Saturno sacrificant nudo capite? Et paulo post. διὰ τί καὶ τῷ λεγομένῳ Ὀνώρει θύουσι ἀκαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ; Cur Honori, uti vocatur, sacrificant nudo capite? *Festus* de Saturno. Saturnii quoque (*inquit*) dicebantur, qui castrum in clivo Capitolino incolebant, ubi ara dicata ei Deo ante bellum Trojanum videtur, quia apud eum supplicant apertis capitibus: Nam Italici, autore Ænea, velant capita, quod is qui rem divinam faceret in litore Laurentis agri: Veneri matri ne ab Ulysse cognitus interrumperet sacrificium, caput adoperuit, atque ita conspectum hostis evitavit. *Macrobius* Saturnal. lib. III. cap. 6. Custoditur [*inquit*] eodem loco, ut omnes aperto capite sacra faciant; hoc fit, ne quis in æde Dei habitum imitetur, nam ipse ibi est operto capite. Varro ait Græcum hunc esse morem; quia sive ipse, sive qui ab eo relicti aram

aram maximam statuerunt Græco ritu sacrificaverunt. Hoc amplius addit Gavius Bassus: idcirco enim fieri dicit; quia ara maxima ante adventum Æneæ in Italia constituta est, qui hunc ritum velandi capitis invenit. *Servius* ad Æneid. lib. III. Sane (*inquit*) sciendum, sacrificantes Diis omnibus caput velare consuetos, ob hoc ne se inter religionem vagis aliquid offerret obtutibus, excepto tamen Saturno, ne numinis imitatio esse videretur, quia Saturno capite velato incenditur. *Meursius* Exercit. part. II. cap. 21. emendavit; *quia Saturno capite velato ibi cernitur*. Babylonios quoque nudo capite sacrificasse probari potest ex *Baruch.* VI. 30. *Et in domibus eorum sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam, quorum capita nuda sunt.*

Fronti Pontificis applicabatur lamina aurea, dicta ציץ *Zitz*. *Exod.* XXVIII. 36. & XXXIX. 30. & *Levit.* VIII. 9. Septuaginta habent πέταλον. *Philo* de vita Mosis lib. III. πέταλον χρυσῶν. *Vulgatus Laminam*. *Josephus* lib. V. Antiquit. cap. 15. χρυσῶν στέφανον auream coronam. *Chaldæus* ציצא. *Arabs* عصابة quod designat *vinculum*, *fasciam*, *vittam*, & omne id, quo aliquid ligatur aut cingitur, verbo عصب *circumdedit*, *cinxit*. Aliquando etiam נזר *Nezer* appellatur, ut *Exod.* XXIV. 6. quæ vox significat coronam, uti probari potest ex 2. *Sam.* I. 10. 2. *Reg.* XI. 12. & alibi; quasi diceretur *Lamina coronæ*, quamvis Septuaginta habeant ἀφόρισμα, & καθηγιασμένον, sc. a radice נזר *separavit*. *Zitz* itaque, quamvis *lamina* tantum fuerit, tamen dici potest *corona* quod frontem cingat, sicut apud Græcos & Latinos omne id quod frontem cingit, solet dici στέφανος aut *corona*. Si vocis originem perscrutemur, ציץ significat *florem* a verbo ציץ *floruit*; Hinc *Persa* pro *Lamina* habet *florem*; qualem significationem habet *Ezech.* VII. 10. *Psal.* CIII. 15. *Job.* XIV. 2. & alibi. A forma & ornamento sic dicta videtur, quod florem referat. Sed omne id quod alteri est ornamento, aut quod conspicuum reddit, voce ציץ exprimi videtur. Ideo ציץ *conspicuum esse* redditur ab Interpretibus *Psalm.* CXXXII. 16. Et *Jerem.* XLVIII. 9. ציץ sumitur pro *ala* aut *penna*. Et ציצית pro *peniculamentis*, sive fimbriis *Num.* XV. 39.

Laminæ materia erat aurum, ideoque dictum est ציץ זהב טהור *lamina ex auro puro*; Omnium consensu hæc corona erat tenuissima; Hinc redditur *lamina*; a Septuaginta & *Philone* πέταλον; At πέταλον nihil aliud est quam folium aliquod tenue, & expansum. Vetus Glossarium πέταλον *blatteum*, *lamina*. Per blatteum intelligit rem tenuem instar folii, imo ipsum fortasse folium. *Eustathio* πέταλα sunt πλατέα φύλλα *lata folia*: *Homer.* Odyss. δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη *sedens inter folia arborum*. Ab ipsis Judæis *folium tenue* ציץ vocatur. *Raschi* ad *Exod.* XXVIII. ציץ כמין טס של זהב *Zitz est instar laminæ, sive folii aurei*. Apud Chaldæos טס *Tas* significat *bracteolam* tenuissimam ex auro aut argento, qualia erant filamenta aurea, quæ vestibus Pontificis intexebantur, de quibus *Exod.* XXXIX. quæ a Chaldæo טסים *Tassim* appellantur. Vide quoque *Exod.* cap. XVII. III. *Nahum* III. 17. Hujusmodi coronas tenues veteribus fuisse usitatas docet *Plinius* lib. XXI. cap. 2. ubi scribit coronas datas fuisse *e lamina ærea tenui inaurata, aut inargentata*. Et cap. 3. Crassus dives primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. *Et mox*. P. Claudius Pulcher, bracteasque etiam Philyræ dedit.

Lata fuisse dicitur duos digitos, longaque, ut ab una ad alteram aurem deduceretur. *Raschi* ad l. c. *Exod.* ציץ היה ב' אצבעות מקיף על המצח מאוזן לאוזן. Zitz duos digitos lata erat, cingens frontem ab aure ad aurem. *Jonathan* & *Targum Hierosolymitanum* מן ציריעה לצירעה יתמטי *a temporibus ad tempora perveniet*. *Isidorus* in voce *Baen* hujusmodi laminam memorat. Baen (*inquit*) est lamina aurea ab aure ad aurem, qua familiares regum utebantur. *Aben Ezra* quoque huic simile tradit ad *Exod.* XXVIII. והשרים הגדלים עושים ציץ זהב מצנפת על מקום המצח. Et magni principes faciunt laminam auream super tiaram in fronte.

Diversa est forma coronæ Pontificiæ, quam describit *Josephus* Antiquit. lib. III. cap. 8. περιέρχεται δὲ στέφανος χρύσεος, ἐπὶ τρίστιχίαν κεχαλκευμένος. θάλλει δ' ἐπ' αὐτῷ κάλυξ χρύσεος, τῇ σακχάρῳ βοτάνῃ παρ' ἡμῖν λεγομένῃ ἀπομεμιμημένος. ὑὸς δὲ κύαμον ἑλλήνων οἱ περὶ τομὰς ῥιζῶν ἐμπείρως ἔχοντες προσαγορεύουσιν. Hunc [*pileum*] aurea corona triplici ordine circumdabat, in qua spectabantur calyculi aurei, quales videmus in herba, quæ apud nos vocatur Daccharus, apud Græcorum herbarios hyosciamus. *Et mox*. ἐκ τούτου μὲν στέφανος ἐκκεχάλκευται ὅσον ἀπὸ τοῦ ἰνίου πρὸς ἑκάτερον τῶν κροτάφων.

φων. τὸ δὲ μέτωπον, ἡ μὲν ἐφιελὶς ἐκ ἔπεστι λεγέσθω γὰρ ὅτως ὁ κάλυξ. τελαμὼν δ' ἐσὶ χρύσεος, ὃς ἱεροῖς γράμμασι τῦ Θεοῦ τὴν προσηγορίαν ἐπιτετμημένος ἐσί. Ejusmodi corona ab occipitio circum tempora utraque procedebat: nam frontem isti calyculi non ambiebant; Sed ceu lorum quoddam latum aureum, quod sacris characteribus Dei nomen incisum habebat. Consentit fere cum *Josepho Philo* in vita Mosis lib. III. qui præter pileum, quem mitram nominat, cidarim etiam videtur asserere Pontifici gestamen capitis; postquam de lamina locutus est addit: μίτρα δ' ἦν ὑπ' αὐτὸ τῦ μὴ ψαύειν κεφαλῆς τὸ πέταλον. πρὸς δὲ κỳ κίδαρις κατεσκευάζετο κίδαρει γὰρ οἱ ἑῴων βασιλεῖς ἀντὶ διαδήματος εἰώθασι χρῆσθαι. Subfuit huic mitra, quo fiebat, ut caput ipsa non attingeret. Quin cidaris ei in ornamentis erat. Nam & Orientis Reges cidari, diadematis vice, uti solent. *Et paulo post*. Κίδαριν ἀντὶ διαδήματος ἐπιτίθησι τῇ κεφαλῇ. Cidarim pro diademate impositam habet capiti. Fortasse hic mitra a cidari non est diversa; adeo ut non adjecta mitræ esset cidaris, sed cidaris nomen ad clariorem explicationem sit adjectum. Quod videtur eliciendum ex eo, quod apud ipsum *Philonem* in libro περὶ φυγάδων legatur, qui ibi differens de dignitate Pontificis, ipsam mitram pro diademate sumat; Καὶ ὅτι τὴν κεφαλὴν ὐδέποτε ἀπομιτρώσει, τὸ βασίλειον, ὐκ ἀποθήσεται διάδημα, τὸ σύμβολον τῆς ὐκ αὐτοκράτορος μὲν, ὑπάρχυ δὲ κỳ θαυμασῆς ἡγεμονίας. Ex eo etiam, quod caput ejus mitra donandum non est, regium diadema non est ei exuendum, quod quidem insigne est potestatis, non quidem imperatoriæ, sed tamen Gubernatoris, & præfecturæ admirabilis. Videtur hoc loco mitram & diadema pro eodem usurpare. Illud vero magis mirum, quod *Josephus* describat coronam illam triplici ordine fabrefactam cum calyculis exsurgentibus, qui magis usum sui temporis, quod cum in Pontificia cidari, tum in multis aliis deviavit, quam Mosaicam describit. Judæi omnes Interpretes testantur unam cidarim cum lamina fuisse impositam capiti summi Pontificis. Sed inprimis legitur *Exod.* XXIX. 7. *Pones tiaram in capite ejus*, ונתת את נזר הקדש על המצנפת *Et impones coronam sanctam super tiaram*. Corona certe fuit in ejus indumentis, sed hæc fuit ipsa lamina aurea, quæ vitta hyacinthina tiaræ imposita verum erat diadema, & coronæ sacræ nomen *Levit.* VIII. 9. sortitur. את ציץ נזר הקדש זהב טהר. *Laminam coronam sanctam ex auro puro*. Coronam hoc loco Judæi omnes pro *lamina* explicant. Quibus adstipulatur *Vulgatus*, qui priori *Exod.* loco *coronam* per *laminam* reddit, atque in binis ceteris *Laminæ* nomen tantummodo retinet. Certe *Josephus* non aliam præter laminam auream, & tiaram byssinam hyacintho circumstrictam Pontifici coronam fuisse agnoscit *Halos.* lib. v. cap. 16. τὴν τε κεφαλὴν βυσσίνη μὲν ἔσκεπε τιάρα. κατέσεπτο δ' ὑακίνθῳ, περὶ ἣν χρυσῦς ἄλλος ἦν σέφανος ἐκτύπωμα φέρων τὰ ἱερὰ γράμματα. ταῦτα τὰ ἐσὶ φωνήεντα τέσσαρα. Caput tiara byssina tegebat. Coronatur autem hyacintho. Et circa eam alia corona erat aurea, scriptas ferens sacras literas, idest, nomen tetragrammaton. Binas hic habet ille coronas, sed alteram ipsam cum vittis, cidarim, aut tiaram, seu potius ipsas vittas, alteram laminam auream, quæ in scriptura aliquando corona sancta nominatur. Illud etiam observandum est, quod ipso *Josepho* autore Jaddus Pontifex Alexandrum magnum excepturus, unam cidarim, & laminam auream capiti imposuerit, uti legitur lib. IX. cap. 8. Præterea I. *Macchab.* X. 21. narratur, quod, cum Alexander Syriæ rex Jonathani miserit stolam purpuream & coronam auream, quibus Pontificem designare voluit, Jonathan ipse dicitur induisse τὴν ἁγίαν σολὴν, seu ἀρχιερατικὴν, i. e. *sacra Pontificatus indumenta*. Nulla mentione coronæ aureæ in indumentis ejus habita, ipso *Josepho* teste lib. XIII. cap. 5. His addendum, quod petentibus, per legatos Judæis a Claudio Cæsare stolæ sacræ, seu Pontificii vestitus custodiam, diplomate conceditur sacræ vestis, & Coronæ (quæ lamina aurea fuisse videtur) custodia. Diplomatis (quod integrum apud *Josephum* lib. XX. cap. I. legitur) hæc sunt verba: τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα κỳ τὸ σέφανον ὑπὸ τὴν ἐξυσίαν ὑμῶν εἶναι συγχωρῶ, *ut vestitus sacer, & corona a vobis custodiatur, concedo*.

In hac lamina insculpta erant hæc verba קדש ליהוה uti dictum est in textu ופתחת עליו פתוחי חתם קדש ליהוה *Et insculpes ei, sculpturis sigilli*, Sanctitas Jehovah. *Targum* ותגלוף עלוהי כתב מפרש קדש ליי׳. *Et insculpes ei sculptura expressa*, Sanctitas Jehovah. Contendunt inter se Judæi utrum istæ voces una, an duabus lineis scriptæ fuerint. *Hieros. Joma* 41. 3. ציץ היה כתוב עליו קדש ליי׳ קודש מלמטן ושם מלמעלן כמלך שהוא יושב על קתדרין שלו ודכוותה אחר מלמטן

מלמטן ושם מלמעלן אמר רבי אלעזר בי
רבי יוסי אני ראיתיו ברומי ולא היה כתוב
עליו אלא שיטה אחת קדש ליי׳. In La-
mina ſcriptum erat *Sanctitas Jehovah*,
Sanctitas infra, & nomen ineffabile ſu-
pra, inſtar regis, qui ſedet ſuper ejus
cathedra: infra, & nomen ſupra. Di-
cit R. Eliezer diſcipulus R. Joſe; ego
illam vidi Romæ (*inter ſpolia Hieroſo-
lymitana*) eique una linea fuiſſe ſcrip-
tum *Sanctitas Jehovah*. *Babyl. Schabb.*
63. 2. תניא ציץ כמין טס של זהב ורוחב
שני אצבעות מוקף מאזן לאזן וכתוב עליו
בשני שיטין יו״ד ה״א מלמעלה וקדש למ״ד
למטה אמר רבי אליעזר בי רבי יוסי אני
ראיתיו ברומי וכתיב קדש ליי׳ בשיטה אחת
Extat traditio. Bractea erat lamina
quædam aurea, lata duos digitos, per-
tingens ab aure ad aurem, habebatque
inſcriptas lineas duas, quarum ſuperior
continebat *Jod He*, *Vau He*, inferior
קדשו & literam *Lamed*. R. Elieſer bar
R. Joſe dicit. Ego illam vidi Romæ,
eique una linea קדש ליהוה fuiſſe inſcrip-
tum. *Maimonides* de Vaſis ſanctuarii
cap. XI. כיצד מעשה הציץ עושה טס של
זהב ורחב שתי אצבעות ומקיף מאזן לאזן
וכותב עליו שני שיטין קדש לה׳ קדש
מלמטה לה׳ מלמעלה ואם כתבו בשיטה
אחת כשר ופעמים כתבוהו בשיטה אחת.
Quale erat opus bracteæ? Fiebat ex
auro lamina, lata duos digitos, per-
tingens ab aure ad aurem. Atque in
ea duabus lineis inſcriptum erat; *San-
ctitas Jehovah*. *Sanctitas* in inferiori li-
nea ſcribebatur; & *Jehovah* in ſuperio-
ri. Si vero ſcriptum erat in una li-
nea, legitimum erat. Aliquando ſcribe-
batur in una tantum linea. *Abarbanel*
l. c. ואם היה בשיטה אחת כותבורת כן
קדש ליהוה ואם היו בשני שטין היו קדש
למטה וליהוה מלמעלה כי הוא עליון על
כל הנמצאים. Si una linea ſcribebatur,
ſic ſcribebatur. *Sanctitas Jehovah*. At
ſi duabus lineis, *Sanctitas* in inferiori
linea, & in ſuperiori *Jehovah*, quod
nomen illud elatum ſit ſuper reliquas
res omnes. *Schilthe Haggibborim* de ve-
ſtibus ſacris cap. II. וכתוב עליו בשני
שטין קדש ליהוה קדש מלמטה ליהוה
מלמעלה ופירוש הראב״ד ז״ל למ״ד מלמטה
בסוף שטה ראשונה ולכן קראו למטה
לפי שהוא בסוף ה׳ מלמעלה בראש שטה
שנייה וקראו למעלה לפי שהוא על ראש
המעיין וסמוך לו ועם זה היה ה׳ בראש
שטה ויהיה נקרא כסדר קדש לה׳ ואם
כתבו בשטה אחת כשר. Scriptumque in-
erat duabus lineis קדש ליהוה ſc. קדש
inferius, & ſuperius ליהוא explicat *Aran-
bad* f. m. *Lamed* in fine primæ lineæ,
ideoque appellat inferiorem, quia eſt
in fine ה׳ ſuperius in principio lineæ
ſecundæ, & appellat ſuperiorem, quia
legenti prima, & propior eſt, tamen
erat ה׳ in principio lineæ, & ex ordi-
ne legebatur קדש לה׳. Si vero una tan-
tum linea ſcriberetur, legitimum erat.
Vid. Succah. 4. 11. 12.

Priori modo ſic	Poſteriori hac forma
קדש ליהוה	ליהוה קדש

Præterea Judæi contendunt has lite-
ras fuiſſe protuberantes. *Maimonides* l. c.
והאותיות בולטות בפניו. Et ab antica
ejus parte literæ prominebant. *Abarba-
nel* l. c. והיה פתוחי חותם כתב מפורש
והאותיות בולטות לא כמו השמות
שבכתפות האפור ובחשן שהיושם האותיות
שוקעות שנ׳ תפתח את שני האבנים אבל
האותיות בציץ היה בולטות. *Et erit ſcul-
ptum ſculptura ſigilli*. Hoc interpretan-
tur literas protuberaſſe, non eodem
modo; quo nomina erant inſculpta hu-
meralibus Ephod, & Pectorali; ibi
enim literæ erant profundæ; uti dicitur
Exod. XXVIII. 11. *Et ſculpes duos lapi-
des*. At in lamina literæ erant protu-
berantes. *Schilthe Haggibborim* de veſti-
tu Sacerdotum cap. II. והאותיות בולטות
בפניו כדתנן בגטין פרק המביא גט ציץ
לא היה כתבו שוקע אלא בולט כדינר
זהב שבולט ולא כדינר דאילו חתם בנואי
ואילו הכא מבראי חופר את האותיות
מאחריו והוא מדובק על השעוה עד
שבולט היינו הציץ היה מדובק מלפניו על
השעוה רכה וכשחופרין האותיות מאחוריו
מתוך רכות השעוה וטס ירד למטה
מלפניו כצורת האותיות שחופרין מלאחוריו
מה שלא יעשה אם הטס היה מונח מלפניו
על דבר קשה והרבא״ד השיג ואמר אינו
חופר אלא מכה בדפוס צורת האותיות
מאחריו עד שהאותיות בולטות מלפניו.
Literæque ejus protuberabant ab antica
parte uti traditum eſt in *Gemara Gittin*
cap. I. Laminæ ſcriptura non erat con-
cava, ſed protuberans inſtar aurei num-
mi protuberantis, at non omnino in-
ſtar nummi, quia in hoc intrinſecus,
& in illa extrinſecus excavabantur li-
teræ, dum ceræ applicabatur, uſque
dum protuberarent; i. e. Lamina ceræ
in ſua ſuperficie applicabatur a par-
te antica, cum erat tenera, & cum
excavabantur literæ a parte poſtica
juxta formam literarum, quod non ac-
cidiſſet, ſi rei ſolidæ impoſita fuiſſet la-
mina. At *Arabad* contradicit dicens.
Non excavabat, ſed percutiebat forma
figuræ literarum a parte poſtica; donec
ab antica parte literæ protuberarent.

Non

Non video, cur magis in corona, quam in lapidibus literæ eſſent protuberantes, cum utrobique dicatur פתוחי חתם. Et de literis inciſis videtur intellexiſſe *Onkelos*, *Jonathan*, & *Targum Hieroſolymitanum*, quando verbo גלף uſi ſunt, dicentes ותגלוף *&* *inſculpes*, *incides*. Verbum לגף eſt ipſiſſimum γλύφω & γλύφειν Græcis eſt *ſculpere incidere*.

Apud veteres Coronis tituli, literæ, voces integræ, & imagines inſcribebantur. De Coronis in imaginibus vid. *Athenæum* lib. v. 13. ubi dicitur Diogenes rogaſſe Alexandrum, ut ſibi liceret geſtare purpuream tunicam, & coronam auream, in cujus medio impoſita eſſet virtutis imago, cujus erat ſacerdos. Apud *Svetonium* in vita *Domitiani* narratur, Imperatorem *geſtaſſe coronam auream, cum effigie Jovis, & Junonis, Minervæque*, ut oſtenderet ſe eorum fuiſſe ſacerdotem. Addit præterea aſſediſſe *Dialem ſacerdotem* atque collegium Flavialium pari habitu, niſi quod illorum coronis inerat & ipſius imago, id eſt ipſius *Domitiani*, quem adulatores pro Deo habebant.

Ut conſtaret Aharonem verum ejus eſſe ſacerdotem, juſſit Deus ut coronæ, pro imagine, nomen ſuum, ſc. קדש ליהוה inſculperetur. Ex *Flavio Vopiſco* in vita *Aureliani* colligi poteſt ejuſmodi nomina & titulos aliis quoque coronis inſcriptos fuiſſe. Præferebantur (*inquit*) coronæ omnium civitatum aureæ titulis eminentibus proditæ. *Apocalypſeos* cap. xvii. 5. legitur Mulierem purpura & cocco veſtitam ἐπὶ τὸ μέτωπον ὄνομα γεγραμμένον, Μυστήριον, *in fronte habuiſſe ſcriptum nomen, Myſterium.*

Poſtremo locus, & modus alligandæ laminæ deſcribitur in textu l. c. verſ. 37. ושמת אותו על פתיל תכלת והיה על המצנפת אל מול פני המצנפת יהיה והיה על מצח אהרן. *Et pones eam vitta hyacinthina, & erit ſuper tiaram, in anteriori parte tiaræ erit. Et erit ſuper frontem Aharon. Targum.* ותשוי יתיה על חוטא דתכלתא ויהי על מצנפתא לקביל אפי מצנפתא יהי ויהי על בית עינוהי דאהרן. *Et pones eam in funiculo hyacinthino, & erit ſuper tiaram, in anteriori parte tiaræ erit. Et erit ſuper locum oculorum Aharon.* Nonnulli hæc verba והיה על המצנפת. *Et erit ſuper tiaram:* ita exponunt, quaſi lamina tetigiſſet, eique incubuiſſet. Ita ſentire videtur *Philo* lib. iii. de vita Moſis. μίτρα δ' ἦν ὑπ' αὐτὸ, τοῦ μὴ φαύειν κεφαλῆς τὸ πέταλον. Mitra autem ſub lamina fuit, ne capiti inniteretur lamina. Et *Joſephus* Antiquit. lib. v. cap. 6. τὴν δὲ κεφαλὴν βυσσίνη μὲν ἔσκεπε τιάρα κατέστεπτο δ' ὑακίνθῳ περὶ ἣν χρυσοῦς ἄλλος ἦν στέφανος ἐκτύπωμα φέρων τὰ ἱερὰ γράμματα. ταῦτα δ' ἐστὶ φωνήεντα τέσσαρα. Caput tiara byſſina tegebat; coronatur autem hyacintho; & circa eam alia corona erat aurea, ferens ſacras literas, id eſt nomen tetragrammaton. At Talmudici volunt ſolam vittam, quæ laminam medio ſuſtinebat, ſuper tiaram fuiſſe, eaque de cauſa dictum fuiſſe על המצנפת ſuper tiaram; Laminam autem ipſam capitis frontem tetigiſſe, quod probant ex eo quod dictum eſt והיה על מצח אהרן *Et erit ſuper frontem Aharon*; Alii vero hoc intelligunt de loco anteriori tiaræ verſus frontem; ſed Judæi Interpretes hoc de ipſa carne dictum contendunt, ita ut corona carni frontis, non autem tiaræ ad frontem adhæreret. *Jonathan* ויהי אל פרחתא רבית אפוי דאהרן *Et erit ſuper frontem faciei Aharon.* Volunt præterea tiaram tantummodo texiſſe verticem, tota fronte manente nuda, ut ſpatium reliquum eſſet alligandi phylacteria, & laminam, ita ut lamina oculis incumberet; ideo Chaldæus pro מצח *fronte habet* בית עינוהי *domus*, i. e. locus *oculorum*; pars enim frontis inferior ab orientalibus ita ſolet appellari, ut *Apocal.* cap. xvii. 5. pro ἐπὶ τὸ μέτωπον *Syrus* habet ܥܠ ܒܝܬ ܥܝܢܘܗ̈ܝ *Et ſuper locum oculorum*. Verticem igitur capitis tegebat mitra, ſuperiorem frontem *phylacteria*, & inferiorem circa oculos *lamina aurea*. Nonnulli tamen volunt laminam fuiſſe inter mitram & phylacteria, ita ut lamina fuerit ſupra phylacteria. *Jonathan* ויהי על מצנפתא מעילוי תפילה רישא. *Et erit ſupra phylacteria capitis*; Cum quo conſentit *Targum Hieroſolymitanum*, *&* *Maimonides*, qui cap. x. de vaſis ſanctuarii ita ſcribit ואחכ צונף במצנפת וקושר הציץ למעלה מן המצנפת ושערו היה נראה בין ציץ למצנפת ושם היה מניח תפילין בין ציץ למצנפת. Inde mitra redimiebatur, ad hanc annectebatur lamina, inter laminam & mitram coma conſpiciebatur, & ibi inter laminam & mitram ponebantur phylacteria.

Lamina vittis hyacinthinis capiti alligabatur, dictum eſt enim ושמת אתו על פתיל תכלת והיה על המצנפת. *Et poneas eam vitta hyacinthina, & erit ſuper tiaram. Targum* ותשוי יתיה על חוטא דתכלתא ויהי על מצנפתא. *Et pones eam in filamento hyacinthino, & erit ſuper tiaram.* Et *Jonathan* שזיר חוטא דתכלתא *retorto filamento hyacinthi*. Quidam volunt unicam tantum

fuiſſe

fuiſſe vittam, quæ indebatur foraminibus laminæ circa extremitates ejus verſus aures, ut inde deduceretur ad occipitium, ubi modo alligaretur. *Raſchi* vero contendit aliam vittam fuiſſe præterea in medio laminæ ad marginem inditam foramini alii, illamque ſuperne tiaram cinxiſſe, & a fronte per verticem ad occipitium retractam, ibique ſtrictam fuiſſe, ut hac ratione lamina firmiter capiti adhæreret, ut ipſa tiara de capite decidere non poſſet. Juxta ejus ſententiam tria habuiſſe foramina videtur lamina, ſinguloque foramini indita fuiſſe vitta hyacinthina, & quælibet vitta in duas quaſi partes fuiſſe diviſa, ut ſex quaſi vittæ fuiſſe viderentur, ut ex ejus verbis ad *Exod.* XXVIII. apparebit. על פתיל תכלת ובמקום אחר אומר ויתנו עליו פתיל תכלת ועוד כתיב כאן והיה על המצנפת ולמטה הוא אומר והיה על מצח אהרן ובשחיטת קדשים שנינו היה כראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין למדנו שהמצנפת למעלה בגובה הראש ואינה עמוקה ליכנס בה כל הראש עד המצח והציץ מלמטה והפתילים היו נקבין (Legendum בנקבים, ſic leg. in edit. Hanov. & in triplici *Targum*) ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו ששה בשלשת מקומות הללו פתיל ומעלה אחד מבחוץ ואחר מבפנים כנגדו וקושר ראשי הפתילים מאחורי העורף שלשתן ונמצא בין אורך הטס ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד והפתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים הולך על פני רוחב הראש מלמעלה ונמצא עשוי כמין כובע ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל והטס תלוי כנגד מצחו ונתקיימו כל המקראות פתיל על הציץ וציץ על הפתיל ופתיל על מצנפת מלמעלה. *Super vittam hyacinthinam*. Et alio loco ſc. *Exod.* XXXIX. 31. dicit. *Et ponet ſuper eam vittam hyacinthinam*. Iterum ſcriptum eſt hic; *& erit ſuper frontem Aharon. Et in mactatione ſanctorum Gem. Babyl. Sevachim* legimus. *Capilli ejus conſpiciebantur inter tiaram & laminam, ubi erant phylacteria*. Docemur itaque tiaram fuiſſe ſuperne in vertice capitis, neque profunde depreſſam, ut totum caput tegeret, uſque ad frontem. Laminam autem fuiſſe inferius. Quantum autem ad vittas, inditæ erant foraminibus, unde dependebant ex duabus extremitatibus (*laminæ*) & e medio ejus, ut eſſent ſex in tribus iſtis locis. Vitta erat ſuperne, una exterius (*propendens*) & altera interius e regione ejus: omnes tres vittæ ſuis extremitatibus ſtringebantur in occipitio. Reperiebatur igitur vitta inter longitudinem (*i. e. in medio*) laminæ cujus extremitates cingebant totum cerebellum; vitta media, cujus extremitas revincta erat cum extremitatibus duarum reliquarum, recurrebat per latitudinem capitis ſuperne, atque ſic facta erat inſtar caſſidis. Ideoque de media vitta intelligi debet id quod dicitur. *Et erit ſuper tiaram*. Media vitta eam ſuſtinet, ne cadat. Et lamina pendet e regione frontis ejus. Atque ſic totus textus in eo conſiſtit, ut doceremur, vittam eſſe ſupra laminam, & laminam ſupra vittam, & vittam ſupra tiaram ſuperne. *Schilthe Haggibborim* l.c. והציץ הוא נקוב בשתי קצותיו ופתיל תכלת למטה ממנו נכנס מנקב לנקב כדי שיהיה נקשר בפתיל כנגד העורף והראב״ד ז״ל הוסיף עוד ישבו נקב באמצע שמכניס בו פתיל תכלת וכורכו על המצנפת וקישור עם הפתיל שבראשו שהוא קשור לו כנגד ערפו והוא כדעת רש״י ז״ל אמנם הרמב״ן ז״ל השיג על רש״י ז״ל כדברי רבינו ז״ל Erat ad duo extrema lamina perforata & funiculus hyacinthinus intra illam ex uno ad alterum foramen deducebatur, ut ad cervicem funiculo vinciretur. At *Rabad* f. m. addit, præterea fuiſſe in medio foramen, in quod funiculus hyacinthinus inducebatur, & mitræ involvebatur, & vinciebatur funiculo, qui erat in ejus capite, qui ad cervicem colligabatur. Hæc eadem eſt *Raſchi* f. m. ſententia. Verum *Ramban* f. m. contradicit *Raſchio* f. m. ſcribitque juxta ſententiam magiſtri noſtri f. m.

Expiaſſe dicitur iniquitates rerum ſacrarum filiorum Iſraelis lamina *Exod.* l. c. ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנות קדשיהם והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני יהוה. *Ut portet Aharon iniquitatem rerum ſacrarum, quas conſecraverint filii Iſraelis, omnium donorum, ab illis conſecratorum. Sic erit ſuper frontem ejus jugiter pro reconciliatione eorum coram Domino. Targum* ויטול אהרן עוית קודשיא דיתקדשון בני ישראל לכל מתנת קודשיהון ויהו על בית עדוהי תדירא לרעוא להון קדם יי. *Ut portet Aharon iniquitatem ſanctitatum, quas ſanctificarunt filii Iſrael, omnium donorum ab illis conſecratorum, & erit ſuper locum oculorum ejus ſemper, pro reconciliatione eorum coram Domino. Jonathan.* ויטול אהרן ית עניות קודשיא דיתקדשון בני ישראל לכל מתנת קודשיהון דמשקרין בהון ויהי על פרחתא תדירא לרעוא להון קדם יי. *Et portabit Aharon inquitates ſanctificatorum, quæ ſanctificabunt filii Iſrael, juxta omnia munera ſanctificatorum ſuorum, in quibus prævaricati ſunt, Et erit ſuper frontem aſſi-*

assidue pro reconciliatione eorum coram Domino. Ubi *Raschi*. ונשא אהרן לשון שליחה ואף על פי כן אינו זו ממשמעו אהרן נושא את המשא של עון נמצא משולק העון מן הקדשים את עון הקדשים לרצות על הדם והחלב שקרבו בטומאה כמו ששנינו אי זה עון היה נושא אם עון פינול הרי כבר נאמר לא ירצה ואם עון נותר הרי נאמר לא יחשב ואין לומר שיכפר על הכהן שהקריבם טמאים שהרי עון הקדשים נאמר ולא עון המקריבים אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן והיה על מצחו תמיד אי אפשר שיהא על מצחו תמיד שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה אלא תמיד לרצות להם אפילו אינו על מצחו שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה ולדברי אומר עונהו על מצחו מכפר ומרצה ואם לאו אינו בה נדרש על מצחו תמיד מלמד שממשמש בעודו מצחו שלא יסיח דעתו ממנו. *Et portabit Aharon* ex significatu dimittendi, & quamvis ita sit, non intelligitur ex sensu literali, quod Aharon portaverit onus iniquitatis, deprehenditur, quod rejecerit iniquitatem ex sanctificatis. *Iniquitatem sanctificatorum*; ut fiat acceptabilis sanguis, & adeps, qui oblati fuerint in immunditie; sicuti legimus. Quænam est illa iniquitas, quam ille portat? Si iniquitatem abhominandi, jam dictum est. *Non acceptabitur*. Si iniquitatem residui; jam dictum est: *Non imputabitur*. Neque dicendum est, quod expiet sacerdotem, qui obtulerit in immunditie; quia dictum est, *iniquitatem sanctificatorum*, non autem iniquitatem offerentium; non acceptabitur sed solum ad reddendum legitimum sacrificium. *Et erit super frontem ejus jugiter*. Non est possibile, quod super ejus frontem fuerit jugiter; quia illi non imponebatur nisi tempore ministerii. *Ad reconciliationem eorum*; quamvis non fuerit super ejus fronte, neque eo tempore ministret summus sacerdos. At juxta sententiam illius qui dicit super ejus fronte, expiat, & reconciliat, si minus non reconciliat. Exponitur *super ejus frontem jugiter*; ad docendum, quod ministrans ne abstrahat ob ea mentem suam *Hieros. Joma 39. 1.* אית תנויי תני הציץ מרצה על מצחו אית תנויי תני אפילו בזוית מאן דאמר הציץ מרצה על מצחו והיה על מצחו תמיד ומאן דאמר אפילו בזוית מן הדא דיום הכיפורים מאן דאמר הציץ מרצה על מצחו מסייע לרבי יוסי בי רבי בון מאן דאמר אפילו בזוית מסייע לרבי עקיבא. Est qui docet, quod lamina super frontem expiet. Et est qui docet, vel in angulo. Qui dicit; lamina expiat super frontem; ex eo probat, quod dicitur. *Et erit super frontem ejus jugiter*. Et qui dicit, vel in angulo, probat ex eo, quod contingit in die expiationum. Qui dicit: lamina super frontem expiat, favet τῷ R. Jose discipulo R. Bon, qui dicit vel in angulo favet τῷ R. Akiba. *Babyl. Joma 7.* תא שמע על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין ביחיד בין בצבור וגו׳ ונשא אהרן את עון הקדשים וכי אי זהו עון הוא נושא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא יחשב הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בצבור וקשיא לרב ששת תנאי היא דתניא ציץ בין שיש בו על מצחו בין שאינו על מצחו מרצה דברי רבי שמעון רבי יהודה אומר עודהו על מצחו מרצה אין עודהו על מצחו אינו מרצה אמר לו רבי שמעון כהן גדול ביום הכיפורים יוכיח שאין עודהו על מצחו ומרצה אמר לו רבי יהודה הנח לכהן גדול ביום הכיפורים שטומאה הותרה לו בצבור מכלל דרבי שמעון סבר טומאה דחויה היה בצבור אמר אביי בנשבר הציץ דכולי עלמא לא פליגי דלא מרצה כי פליגי דתלי בסיכת רבי יהודה סבר על מצחו ונשא ורבי שמעון סבר תמיד לרצון לפני יהוה מאי תמיד וגו׳ אלא תמיד מרצה הוא ולרבי יהודה נמי הא כתיב תמיד ההוא תמיד שלא יסיח דעתו ממנו כדרבי בר רב הונה דאמר רבי בר רב הונה חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה ושעה קל וחומר מציץ ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה ולרבי שמעון דאמר תמיד מרצה והא כתיב על מצחו ונשא ההוא לקבוע לו מקום הוא דאתא ורבי יהודה לקבוע לו מקום מנא ליה נפקא ליה מעל מצחו ורבי שמעון נמי תפוק לי מעל מצחו הכי נמי אלא על מצחו ונשא מאי עביד ליה אמר לך ראוי למצח מרצה שאינו ראוי למצח אינו מרצה לאיפוקי נשבר הציץ דלא מרצה ולרבי יהודה נשבר הציץ מנא ליה נפקא ליה ממצח מצחו ורבי שמעון מצח מצחו לא משמע ליה. Veni & audi. Quid expiat lamina? sanguinem, & carnem, & adipem, qui sint immunditia polluti sive per ignorantiam, sive de industria, sive violenter, sive sponte, sive in privato sive in coetu. *Et portabit Aharon iniquitatem sanctificatorum*. Quænam est illa iniquitas, quam portat? Si iniquitas abhominandi, jam dictum est; *non acceptabitur*. Si iniquitas residui; jam dictum est; *non imputabitur*. Ecce non portat, nisi iniquitatem immunditiei, quæ permissa est ab ejus generali in cœtu. Oppositio: R. Sesat duo doctores. Traditio Lamina sive fuerit, sive non fuerit super ejus frontem, expiat;

piat; verba R. Simeonis. R. Jehuda dicit; Quo tempore erit ſuper ejus frontem, expiabit; quo tempore non erit ſuper ejus frontem, non expiabit. Reſpondit illi R. Simeon; ſacerdos ſummus in die expiationum probet, quamvis non ſit ſuper ejus frontem, tamen expiat. Reſpondit illi R. Jehuda; non probat ſacerdos ſummus in die expiationum, in quo immundities permiſſa eſt in cœtu ab ejus generali. R. Simeon putat, quod immundities expellatur in cœtu. Dicit Abai; ſi rumpatur lamina; ex eorum conſenſu non eſt diſſenſio, quod non expiet; ſed diſſenſio eſt, quod R. Jehuda intelligit ex eo quod dicitur; *ſuper ejus frontem, & portabit*; & R. Simeon intelligit ex eo quod dicitur; *jugiter ſuper ejus frontem ad expiandum coram Domino*. Quid *jugiter*? &c. ſed jugiter expiabit; pariterque juxta mentem R. Jehuda; ecce ſcriptum eſt; *jugiter erit: jugiter* ne ab ea abſtrahat mentem ſuam juxta ſententiam Rabi bar Rab Huna; dicit enim Rabi bar Rab Huna; Quivis debet orare qualibet hora; multo magis probari poteſt ex lamina. Si de lamina, in qua unum Dei memoriale continetur; dicit textus; *ſuper ejus frontem jugiter*, ne ab ea abſtrahat mentem ſuam; In Thephelin vero, in quibus ſunt multa Dei memoralia quanto magis! & juxta mentem R. Simeon, qui dicit; *jugiter expiabit*; & ecce ſcriptum eſt; *ſuper ejus frontem & portabit*. Hoc adducitur ad ſtatuendum illi locum. Et R. Jehuda ad ſtatuendum illi locum, unde probat? ex eo probat, quod dicitur *ſuper ejus frontem*; & R. Simeon pariter ex eo quod dicitur; *ſuper ejus frontem*; Non eſt ita pariter, niſi *ſuper ejus frontem, & portabit*. Quid illi reſpondit? Tibi dicit; quæ fronti conveniens eſt expiabit, quæ non eſt fronti conveniens, non expiabit. Oppoſitio: Si rumpatur lamina, non expiat, & juxta opinionem R. Jehuda unde probatur? probatur ex fronte *ſuper ejus frontem*. Et R. Simeon frontem ex ejus fronte non exponit. *Siphra* 4. 2.
ונרצה לו לכפר במכפר אי זהו המכפר זה הדם שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר אין לי אלא דם הטהור דם הטמא מנין וכשהוא אומר ונשא אהרן את עון הקדשים ונומר ומי זה עון נושא אם תאמר עון פגול כבר נאמר פגול הוא לא יחשב אם עון נותר כבר נאמר לא ירצה ואיזה עון הוא נושא עון טומאה שמותר מכלל טומאה לציבור אין לי אלא עונות דם מנין הקומץ והלבונה והקטרת ומנחת כהנים ומנחת כהן משוח ומנחת

נסכים תלמוד לומר לכל מתנת קדשיהם אין לי אלא של אנשים של נשים מנין אין לי אלא של ישראל של גרים ושל עבדים מנין תלמוד לומר עון הקדשים ריבה. *Et acceptabitur ad expiandum*; cauſa expiantis. Quinam eſt expians? ſanguis; dictum eſt enim *Levit.* XVII. 11. *Sanguis in anima eſt, & expiabit* Non probo niſi de ſanguine puro, de immundo unde probatur? Quando dictum eſt; *Et portabit Aharon iniquitatem ſanctificatorum*. *Exod.* XXVIII. 38. Quænam eſt iniquitas quam portabat? Si dices iniquitatem abhominandi, jam dictum eſt *Levit.* XIX. 7. *Abhominandum eſt, non acceptabitur*. Si iniquitatem reſidui, jam dictum eſt; *non acceptabitur*. Quænam erat iniquitas, quam portabat? iniquitas immunditiei, quæ permiſſa erat cœtui ex generali immunditiei. Non probo niſi de iniquitatibus ſanguinis, pugillus, & thus, & ſuffitus, & munus ſacerdotum, & munus ſacerdotis uncti, & munus libaminum unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *juxta omnia munera ſanctificatorum ſuorum*. Non probo niſi de viris, de fœminis unde probatur? Non probo niſi de Iſraelitis, de proſelitis, & de ſervis unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *iniquitatem ſanctificatorum*. Includit.

Apud Ethnicos quoque coronis attributa eſt quædam expiatio, ut colligi poteſt ex *Athæneo* lib. XV. c. 5. qui teſtatur preces atque ſacrificia accepta eſſe Deo, ſi coronati ſacrificent, quod probat ex *Sappho* poetria, & *Ariſtotele*, qui docuit ſacrificium debere eſſe perfectum, ut Deo gratum ſit. Apud reliquas gentes ſacerdotes inter ſacrificandum geſtaſſe coronas teſtatur ipſe *Athenæus*, *Suetonius*, *Plinius* lib. XVIII. c. 2. *Ariſtophanes* in Ravis, *Demoſthenes* contra Midiam aliique. *Virgilius* Æneid. lib. III.

> - - - - Phœbique ſacerdos
> Vittis & ſacra redimitus tempora lauro.

Prudentius Himn. ultim. περὶ ςεφῶν.

> Mire infulatus ſecta vittis tempora
> Nectens, corona tum repexus aurea.

Et in Apoth.

> Flamen & ipſe ſuas miratur vertice laurus
> Cedere.

Lucanus lib. V.

> Candida Phocaica complectitur infula lauro.

Virgilius iterum Æneid. lib. VIII.

> - - - - Induit albos

Cum vitta crines, tum ramum innectit olivæ
Fit Chalybe Junoris anus, templique sacerdos

Svetonius in Augusto cap. 38. Candidati, coronatique, & thura libantes. *Cydonius*. *θύουσι ἐπινίκια, καὶ στεφανοῦνται*. *Ovidius* Trist. lib. v. Eleg. 3.

Festaque odoratis innectunt tempora sertis.

Virgilius lib. III. Georg.

Ipse caput tonsæ foliis ornatus olivæ

Idem ibid. lib. I.

- - - Cereri redimitus tempora quercu.

Et Æneid. lib. VIII.

Cingite fronde comas, & pocula porgite dextris.

Tibullus lib. I. Eleg. 10.

Hanc pura cum veste sequar, myrtoque canistra
Vincta geram, myrto vinctus & ipse caput.

Idem lib. II. Eleg. I.

Cernite fulgentes ut eat sacer agnus ad aras:
Vinctaque post olea candida turba comas.

Seneca Hercul. Furent. Act. III. sc. 3.

Stantes sacrificius omnes
Dilecta tege populo.

Et scen. 4.

Conferte in aras pinguis exundet vapor,
Populea nostras arbor exornet comas,
Te ramus oleæ fronde gentili tegat.

Idem Agam. Act. II. scen. 3.

Tibi nexilibus turba coronis
Redimita venit

Idem Hercul. Oet. Act. III.

Cana revinctus populo horrentem comam
Succendit aras.

Plinius lib. XVIII. cap. 2. Arvorum (*inquit*) sacerdotes Romulus inprimis instituit, seque duodecimum fratrem appellavit inter illos ab Acca Laurentia nutrice sua spicea corona, quæ vitta alba colligaretur, in sacerdotio ei pro religiosissimo insigni data, quæ prima apud Romanos fuit corona. *Tertullianus* de *corona Militis* cap. x. Ipsæ denique fores, ipsæ hostiæ & aræ, ipsi ministri, & sacerdotes eorum coronantur. Habes omnium collegiorum sacerdotalium coronas apud Claudium. In sacri Bacchi angues pro coronis usitati. *Clemens Alexandrinus* in admonitione ad Gentes. *Διόνυσον μαινόλην ὀργιάζουσι βάκχαι ἀνεστεμμέναι τοῖς ὄφεσιν*. *Euripides* Bacch. *στεφανοῦσί τε δρακόντων στεφάνοις*.

Primum Deos unos fuisse coronatos docet *Plinius* lib. XVI. 4. Antiquitus (*inquit*) quidem nulla nisi Deo dabatur (*corona*) ob id Homerus cœlo tantum eas & prælio universo tribuit, viritim vero ne in certamine quidem ulli. Feruntque primum omnium Liberum patrem imposuisse capiti suo ex hedera. Postea Deorum honori sacrificantes sumsere, victimis simul coronatis. *Tertullianus* ibid. cap. VII. Si fuerit aliqua Pandora, quam primam fœminarum memorat Hesiodus, hoc primum caput coronatum est a Charitibus, cum ab omnibus muneraretur: unde Pandora. *Et paulo post*. Certe enim Græcos fuisse constant autores rei vel illuminatores. Saturnum Phercrides ante omnes refert coronatum, Jovem Diodorus post devictos Titanas hoc munere a ceteris honoratum. Dat & Priapo tænias idem & Ariadnæ sertum ex auro, & Indicis gemmis. Vulcani opus Liberi manus: post & sidus. Junoni vitem Callimachus induxit. Ita & Argis signum ejus palmite redimitum, subjecto pedibus ejus corio leonino, insultantem ostentans novercam de exuviis utriusque privigni. Habes tragœdiam Cerberi, habes Pindarum atque Callimachum, qui & Apollinem memorat interfecto Delphico dracone, lauream induisse qua supplicem. Erant enim supplices coronarii apud veteres. Liberum eundem apud Ægyptios Osirin, Harpocration industria hederatum argumentatur, quod hederæ natura sit cerebrum ab heluco defensare. Sed & alias Liberum principem coronæ plane laureæ in qua ex Indis triumphavit, etiam vulgus agnoscit, cum dies in illum solennes magnam appellat coronam. Si & Leonis Ægyptii scripta evolvas prima Isis repertas spicas capite circumtulit, rem magis ventris. Plura quærentibus omnia exhibebit præstantissimus in hac quoque materia commentator Claudius Saturninus. Nam est illius de Coronis liber, & origines & causas & species, & solennitates earum ita edisserens, ut nullam gratiam floris, nullam lætitiam frondis, nullum cespitem aut palmitem, non alicujus capiti invenias consecratum.

Hinc coronæ a triumphantibus in sinum Jovis deponebantur. *Julius Obsequens* lib. de Prodig. cap. 122. Laurum victricem attulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. *Albinovanus* in consolatione ad Liviam.

Au-

Autoriſque ſui præfertur imagine mæſta

Quæ quondam templis debita laurus erat.

Plinius lib. XV. cap. ult. Laurus faſces Imperatorum decorat, exhinc in gremio Jovis Opt. max. deponitur, quoties lætitiam nova victoria attulit. *Plinius Nepos* in Paneg. Allata erat ex Pannonia laurea id argentibus Diis, ut invicti Imperatoris exortum victoriæ inſigne decoraret, hanc Imperator Nerva in gremio Jovis collocaret. *Latinus Paratus* Drepanius in Paneg. Theodoſii. Depoſitis in gremio Capitolini Jovis laureis viri triumphales ruſticabantur. L. *Seneca* conſol. ad Helviam cap. 10. Scilicet minus beate vivebat dictator noſter, qui Samnitum legatos audit, cum viliſſimum cibum in foco ipſe manu ſua verſaret, illa jam ſæpe hoſtem percuſſerat, lauream que in Capitolini Jovis gremio depoſuerat. *Svetonius* in Domitiano cap. 6. De Sarmatis modo lauream Capitolino Jovi retulit. *Ovidius* lib. IV. Triſt. Eleg. 2.

Inde petes arcem, & delubra faventia votis

Et dabitur merito laurea vota Jovi.

Statius 6. Sil. 1.

- - - - Nondum gremio Jovis Indica laurus

Nondum Arabes, Sereſque rogant.

Lucanus lib. VIII.

- - - Aut ſacras poſcunt Capitolia laurus.

Silius Italic. Punic. lib. XV.

- - - Dabit ille coronam

In gremio Jovis exciſis deponere Pœnis.

Præterea Deorum coronæ erant radiatæ. *Martianus Capella* lib. I. Nupt. Solis (*inquit*) auguſtum caput radiis perfuſum circumactumque flammantibus *Et poſt*. Septem radiorum coronam ſolivaga virginitas renudavit. *Ovidius* lib. II. Metamorph.

- - - Circum caput omne micantes

Depoſuit radios.

Claudianus de Jove de III. Honorii conſulatu.

Qui non luciferum roſeo cum Sole videri

Crederet, aut junctum Bromio radiare tonantem.

Idem iterum de Aurora lib. II. in Eutropium

Nec radiis redimita comam, nec flammea vultum.

Virgil. lib. XII. Æneid.

Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum

Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt

Solis avi ſpecimen.

Imperatores Deos imitati ſtatuas ſibi radiatas inſtituerunt: *Svetonius* in Auguſto cap. 94. Cujus ſpecies nocturno mortali ſpecie amplior cum fulmina, & ſceptro, exuviiſque Opt. max. ac radiata corona. *Vellejus Paterculus* lib. II. Hiſtor. Cum intraret urbem; ſolis orbis ſuper caput ejus curvatus, æqualiter rotundatuſque in colorem arcus veluti coronam tanti mox viri capitis imponens, & coronas diſtinctas ſolis ac lunæ ſpecie. *Plinius* in Paneg. Trajani. Illi jamdudum radiatum caput, & media inter Deos ſedes ſtaret auro, & ebore. *Tacitus* lib. I. Annal. ſcribit *Auguſtum primum ſpecie numinis coli voluiſſe*, hoc eſt, *additis ſimulacro aut ſtatuæ ſuæ radio, haſta, & fulmine*. *Prudentius* lib. I. in Symmachum.

Teſtantur tituli, produnt conſulta Senatus

Cæſareum Jovis ad ſpeciem referentia templum

L. Florus lib. IV. c. 2. ſcribit hujuſmodi honorem primum delatum Cæſari dictatori. Itaque (*inquit*) non ingratis civibus, omnes unum in principem circa templa imagines, in theatro diſtincta radiis corona, ſuggeſtus in curia, faſtigium in domo, menſis in cœlo. *Lucanus* lib. VIII. de Pompejo

Fulminibus manes radiiſque ornabit & aſtris.

Statius de Domitiano lib. I. Thebaid.

Ipſe tuis alte radiantem crinibus aurum

Imprimat.

Silius Italicus lib. III. Punic.

- - - Mediumque parens, faterque locabunt

Siderei juxta radiabunt tempora nati.

Claudianus lib. I. de laudibus Stil.

- - - radiis auri, Tyriaque ſuperbit

Majeſtate torus.

Victimæ quoque ſacrificandæ aris admovebantur. *Virgilius* lib. II. Æneid.

Et ſalſæ fruges & circum tempora vittæ.

Et paulo poſt.

- - - - Vittæque Deum quas hoſtia geſſi.

Idem lib. III. Georg.

- - - - Stans hoſtia ad aram

Lanea dum nivea circumdatur infula vitta.

Ovidius Metam lib. xv.

Victima labe carens, & præstantissima forma
Sistitur ante aras, vittis præsignis & auro.

Juvenalis Sat. xii.

- - - - Mactare vovebit
De grege servorum magna & pulcherrima quæque
Corpora, vel pueris & frontibus ancillarum
Imponet vittas, & siqua est nubilis illi
Iphigenia domi, dabit hanc altaribus.

Seneca Thy. Act. iv. sc. i.

Post terga juvenum nobiles religat manus,
Et mæsta vitta tempora

Statius Thebaid. lib. v.

Tum fera cæruleis intexit cornua sertis.

Prudentius Hymn. xiv.

Huc taurus ingens, fronte torva & hispida
Sertis revinctus aut per armos floreis.
Aut impeditus cornibus deducitur.

Idem in Apoth.

- - - - vitulasque revinctas
Fronte coronatas umbrabat torta cupressus.

Lycophron. ἐς βαθεῖαν λαιμίτας ποιμανθεῖαν ςεφηφόρον βῶν. Victimas coronandi mos etiam apud Hebræos obtinuit. Codex *Bicurim* cap. iii. 2. כיצד מעלין את הבכורים כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד ולנין ברחובות של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולמשכין היה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל בית ה׳ אלהינו הקרובים מביאים התאנים והענבים והרחוקים מביאין גרוגרות וצמוקים והשור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו החליל מכה לפניהם עד שמגיעים קרוב ירושלים. Quomodo adducunt primitiva? omnes urbes stationariæ congregabantur in urbe stationis primariæ, & pernoctabant in plateis, non intrantes domicilia, & mane dicebat præfectus. *Surgamus & adscendamus Zionem, domum Domini Dei nostri*. Propinquiores adduebant ficus virides, & uvas, & remotiores adducebant ficus siccas & passas; bos vero præibat illis, cujus cornua erant auro operta, cum corona oleagina in capite ejus, tibia resonabat ante eos, donec appropinquassent Hierosolymam.

Aræ quoque coronis ornatæ. *Propertius* lib. iii. Eleg. 8.

Inde coronatas ubi thure piaveris aras.

Idem lib. iv. Eleg. 6.

Costum molle date, & blandi mihi thuris honores
Terque focum circa laneus orbis eat.

Virgilius Eclog. viii.

- - - - Molli cinge hæc altaria vitta.

Ovidius Fastor. lib. iii.

Decidit ante sacros lanea vitta focos.

Tibullus lib. i. eleg. 2.

Num feror incæstus sedes adiisse deorum
Sertaque de sanctis diripuisse focis?

Plinius lib. xxi. cap. 3. Coronæ deorum honos erat, & larium privatorum publicorumque, ac sepulchrorum, ac manium. *Virgilius* lib. i. Æneid.

- - - - Ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Idem lib. iii. Æneid.

Accessi viridemque ab humo convellare sylvam
Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aram,

Idem Ibid.

- - - Stant manibus aræ.
Cæruleis mæstæ vittis.

Propertius lib. iii. eleg. 5.

Et stygis inventæ per busta jacentia plumæ
Cinctaque funesto lanea vitta viro.

Pindarus ςεφανώματα βωμῶν vocat Istm. od. iv. *Callimachus* hymn. de ara Apollinis

Ἰὴ ἰὴ, Καρνεῖε πολύλλιτε, σεῖο δὲ βωμοὶ
Ἄνθεα μὲν φορέουσιν ἐν εἴαρι τοσσάπερ ὧραι
Ποικίλ' ἀγινεῦσι ζεφύρου πνείοντος ἔερσην
Χείματι δὲ κρόκον ἡδύν.

Jo, jo Carnee, quem multis precibus veneramur, tuæ quidem aræ
Flores gerunt in vere, quot quot tempus
Pictos tum producit zephiro inspirante rorem,
Hyeme vero crocum suavem.

Ramis arborum ornatam fuisse aram etiam apud Hebræos legitur in Codice *Succab* cap. iv. 5. ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפיפין על גב המזבח Indeque reversi eos (*ramos*) erigebant ad latera altaris, capitibus eorum ad altare incurvatis. Ubi *Gemara* fol. 45. i. תנא

תנא רבות וארוכות וגבוהות י״א אמה שיהו נוחות על המזבח אמה. Traditio ſert, ramos hoſce magnos, atque altos fuiſſe undecim cubitos, ut altaris verticem uno cubito ſuperarent. Et paulo poſt. א״ר אבהו מאי קראה שנ׳ אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח א״ר אבהו א״רא כל הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנ׳ אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח. Dicit R. Abahu, ex quo ſcripturæ loco probatur? ex eo quod dicitur *Pſal.* CXVIII. 27. *Ligate feſtum denſis ramis uſque ad cornua altaris*. Dicit R. Abahu nomine R. Elieſeris. Quicunque accipit palmæ ramum in faſciculo ſuo atque myrtum cum denſa ſua fronde, hunc ſcriptura æque exiſtimat, ac ſi altare ſtruxiſſet, ac ſuper eo ſacrificia obtuliſſet; ſicuti dictum eſt. *Ligate feſtum denſis ramis uſque ad cornua altaris*. עבותים denſos ramos ſæpe ſignificare probatur ex *Levit.* XXIII. 40. *Nehem.* VIII. 15. *Ezech.* XIX. 11. & XXXI. 3. &c. Ita Septuaginta hunc locum verterunt. Συςήσασθαι ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαςηρίου. *Conſtituite feſtum in condenſis ramis uſque ad cornua altaris*. Et *Symmachus*. σύνδήσατε ἐν πανεγύρει πυκάσμασι. *Colligate in panegyri corollas*.

Sed ſatis ſuperque de corona ſummi Pontificis; nunc ejus tunica erit illuſtranda, de qua dicitur *Exod.* cap. XXVIII. 4. כתונת תשבץ & verſ. 39. ושבצת הכתונת שש. Primum locum reddunt ſeptuaginta χιτῶνα κοσυμβωτὸν, & alterum καὶ οἱ κόσυμβοι τῶν χιτώνων ἐκ βύσσου. Fortaſſe *tunicam nodoſam*, aut *nodis ſtrictam* intellexerunt. Eſt enim κόσυμβος, aut κόσσυμβος *Heſychio* ἐγκόμβωμα, καὶ περίζωμα Αἰγύπτιον. *Suidæ* eſt ἀνάδεσμος. Apud *Petrum* Ep. I. cap. V. ſignificat *ornare*, aut *cingere*: τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθαι. *Humilitate ornati*, aut *cincti eſtote*. Hinc Græci fortaſſe exiſtimarunt tunicam iſtam κοσυμβωτὸν *ſtrictam* fuiſſe, quod balteo ſtringeretur. Verum Septuaginta non ſemper ſibi conſtant; etenim non ſemper תשבץ per κοσυμβωτὸν reddunt, ſed & per κροσσωτὸν *fimbriatam* *Pſal.* XXV. 14. Hinc *Suidas* κόσυμβον exponit χιτῶνα κροσσωτὸν, *tunicam fimbriatam*.

Ex Interpretibus nonnulli reddunt *ocellatam*, alii vero *teſſelatam*. Veſtes ocellatas in uſu fuiſſe apud veteres probatur ex *Tertulliano* lib. de Pudicitia. Sed enim (*inquit*) pleroſque interpretes parabolarum etiam exitus decipit, quem in veſtibus purpura oculandis ſæpiſſime evenire ſolet. *Salmaſius* ad *Vopiſcum* in vita *Carini* putat *per oculos* in veſtibus veteres intellexiſſe certos aliquos orbiculos, aut figuras rotundas inſtar oculi, ut *ocellatæ* veſtes fuerint rotundis quibuſdam maculis, aut figuris diſtinctæ. Quod dici poteſt de ornatu ſponſæ Chriſti *Pſal.* XLV. cujus veſtimenta erant משבצות זהב *auro ornata* aut *ocellata*. Sed veroſimilius eſt has tunicas fuiſſe *teſſellatas*, i. e. figuris quadratis intextas, quas Salaminii κύβους appellarunt, teſte *Heſychio*: οἱ Σαλαμίνιοι λέγουσι κύβον τὸ τοῦ ἱματίου σημεῖον. *Iſidorus* Origin. lib. XIX. Teſſellæ ſunt, e quibus domicilia ſternuntur, a teſſeris nominata, id eſt quadratis lapidibus per diminutionem. Veſtes hujuſmodi quadratis figuris diſtinctas apud veteres in uſu fuiſſe probari poteſt cum ex ſcriptorum autoritate, tum ex nummis Imperatorum, præſertim Conſtantinopolitanorum, *Juſtiniani*, *Theodoſii*, *Leonis*, *Manuelis Comneni*, *Manuelis Junioris*, *Othonis &c.* *Juda Leo* in ſuis tabulis de veſtitu ſacerdotum Hebræorum tales figuras fuiſſe in his tunicis teſtatur.

Tales veſtes *ſcutulatas* a veteribus fuiſſe appellatas teſtatur *Plinius* lib. VIII. cap. 48. Iſtriæ (*inquit*) ac Liburnicæ lanam pilo propiorem, quam lanæ, & ideo pexis veſtibus alienam, & quam ſola ars ſcutulata textu commendat in Luſitania. *Et paulo poſt*. Scutulis dividere Gallia inſtituit. Et lib. XV. cap. 24. *ſcutulatum rete* commemorat. *Juvenalis* Sat. II.

> Cærulea indutus ſcutulata aut galbana raſa.

Prudentius

> - - - - Scutulis perfundere corpus.

Codex Theodoſianus leg. XI. de ſcenicis. Uti ſane iiſdem ſcutulatis, & variis coloris ſericis auroque ſine gemmis, collo brachiis, cingulo non vetamus. *Iſidorus* Origin. lib. XII. cap. I. putat figuras *ſcutulas* fuiſſe rotundas. Scutulatus (*inquit*) vocatus propter orbes, quos habet. *Turnebus* Adverſ. lib. XXVII. cap. 24. potius quadratas fuiſſe ſcribit; quod probatur ex fragmentis *Cenſorini*, ubi ſcribitur. Scutula eſt rhombus, quod latera paria habet, nec angulos rectos. Veſtes ſimiles ſcutulæ. Tales fuerunt veſtes Epheſiorum, quæ teſte Athenæo lib. XII. rhombos intextos habuere· παρὰ δὲ τῶν Ἰώνων ἰοβαφῆ καὶ πορφυρᾶ, καὶ κρόκινα ῥόμβοις ὑφαντά. Quod confirmatur a *Vitruvio* lib. VII. cap. I. Nulli gradus in ſcutulis aut trigonis, aut quadratis. Et a *Palladio* lib. I.

tit.

tit. *9.* Vel testaceum accipiant pavimentum vel marmora, vel tesseras, aut scutulas. Hinc probari potest *scutulas* fuisse tessellas, & *scutulatas* vestes tessellatas.

Isidorus lib. XIX. cap. 22. memorat *vestem laculatam*. Laculata (*inquit*) est quæ lacus quadratos quosdam cum pictura habet intextos aut additos acu. Scribendum est *lacuata*, pro *laculata*, ut *lacuata tecta*. Aliqua fuisse videtur differentia inter *lacuatam* & *tessellatam* vestem: *Tessellata* videtur fuisse illa, quæ intextas habuit figuras quadratas instar tessellarum pavimentorum, ita ut figuræ illæ planæ & æquales fuerint nulla apparente profunditate. Sed *lacuata*, sive *laculata* non solum figuras quadratas habuisse videtur, sed depressas & profundas, ita ut maxima inæqualitas esset in textura, quædam aliis eminebant, alias infra aliæ deprimebantur. Idem dici potest de *scutulata* veste, sive dicatur a scuto, sive a scutula, sive a lance, sive a σκυτάλη. Scutulæ enim & lances sunt cavæ & profundæ instat lacunaris *Martialis* lib. 11.

Et leves scutulas, cavosque lances.

In pretiosis vestimentis lacus isti & πλινθία videntur fuisse ex lino lana aut serico, sed sæpe figuris & floribus ornata, quales fuerunt Gallorum saga tenata, qualis fuerunt Gallorum saga teste *Diodoro* l. c. erant enim πλινθίοις πολυανθέσι καὶ πυκνοῖς διειλημμένοι. Virgæ istæ sive phalangæ ex alia erant materia. Aliquando πλινθία fuisse videntur ex auro, & phalangæ ex lana aut serico, aut etiam phalangæ & virgæ ex auro, & πλινθία ex lana aut serico. Et hoc fortasse intelligit *Psalmistes* *Psal.* XLV. vers. 14. per משבצות זהב, quasi dicerentur *lacuata*, aut *scutulata auro*.

Vestes Sacerdotales habuisse vias & virgas eminentes, quæ totam tunicam transversim, & decussatim decurrerent, ita ut depressas & cavas aliquas figuras intra se relinquerent instar fundæ annuli, quibus gemmæ includuntur, probari potest ex verbo שבץ, quod significat *fundis includere*, & משבצות *fundas*, & משבצות זהב *fundas aureas*, quibus gemmæ in pectorali & humerali Pontificis includebantur, ut patet ex *Exod.* XXVIII. 11. 13. 14. 20. 25. & c. XXIX. 6. 13. 16. Usitatum fuit quoque apud Græcos ejusmodi fundas annulorum vestibus attribui; quod videntur intellexisse per σημεῖα signa illa, quæ σφραγῖδες dicebantur *Hesychio* teste. σφραγῖδες αἱ ἐπὶ τῶν δακτυλίων καὶ τὰ τῶν ἱματίων σημεῖα. Vid. *Salmasius* ad *Vopiscum* in vita *Carini*. Consentiunt omnes Judæi in explicando תשבץ per *fundas*. *Raschi* ad *Exod.* XXVIII. 4. תשבץ עשוי משבצות לנוי והמשבצות הם כמין גומות העשויות כתכשיטי זהב למושב קביעת אבנים טובים ומרגליות כמו שנ׳ באבני האפוד מוסבות משבצות זהב ובלע״ז קורין אותו קשטונ״ש. Taschbetz est opus Mischbezoth ad ornatum. Et משבצות illæ sunt quasi fundæ quæ factæ sunt in annulis aureis, quibus infiguntur lapides pretiosi, & margaritæ, uti dictum est de lapidibus Ephod *Exod.* XXVIII. 11. *Inclusi fundis aureis*, quas barbare vocant *Chastons*. *Maimonides* de vasis sanctuarii VIII. has fundas, quæ deprehendebantur in vestibus sacerdotum, assimalat stomacho, seu reticulo animantium ruminantium, ob figuras, quæ retis maculis sunt valde similes. הכותנות בין של כ״ג בין של כהן הדיוט משבצת היתה שהיא בתים בארינתה כמו בית הכוסות שעושין האורגין בגדים הקשים Tunica tam sacerdotis magni, quam ceterorum sacerdotum fundis consita erat, habuit multas domos in sua textura, quemadmodum stomachus, quem reticulum dicunt, prout textores facere solent vestes duras. Legitur 2. *Sam.* cap. 1. 9. Saul rogasse servum, ut se morte afficeret his verbis, כי אחזני תשבץ quasi diceret tunica illa scutulata me retinuit, quominus me potuerim occidere. Ubi *Ralbag* בנה הרצוי לפי מה שאחשוב שהלבוש שהי׳ משובץ להוסיף ליחזק באופן שלא יכול החרב לחתכו בקלות ואמר שאול שהחנית שנפל עליו אחז לו השבז ולעה לא היה יכול לעבור. Sensus ut mihi videtur horum verborum hic est: vestimentum, quo indutus fuit, fuisse scutulis consitum, ad dandum ipsi robur, ne gladius tam facile penetraret, ut eum confoderet. Ideo dixit Saul, quod scutulata vestis impediverit, quominus hasta, in quam se conjecit, penetraret: Atque hac de causa non potuit seipsum confodere. Regum tunicæ fuerunt duræ, quia auro scutulatæ erant, uti *Virgilius Æneid.* lib. 1. *Pallam auro rigentem* dicit; quod scilicet (ut ait *Servius*) *dura fuerit propter aurum, sicut & novas vestes videmus.*

Tunica ex lino constabat, uti dictum est *Exod.* XXVIII. 39. & cap. XXXIX. 27. *Levit.* XVI. 4. vocatur בד. Sed utrumque linum significare supra jam demonstratum est. Forma ejus fuit rotunda, undique clausa, a collo ad talos demissa, & manicata. *Josephus*: ἔστι δὲ τοῦτο ἔνδυμα ποδήρης χιτὼν περιγεγραμμένος τῷ σώματι, καὶ τὰς χειρίδας περὶ τοῖς βραχίοσιν κατεσφιγμένος. Est vero indumentum

tum illud, talaris tunica, corpus ambiens, & manicas circa brachia adstrictas habens. Talaris igitur fuit tunica. Consentit quoque *Maimonides* l. c. אורך הכתונת עד למעלי מן העקב. Longitudo tunicarum erat usque ad talos. Talares fuisse matronarum stolas docet *Acron* ad *Horatii* Sat. 2. Matronæ (*inquit*) stola utuntur demissa usque ad imos pedes, cujus unam partem ambit instita subsuta. Et *Porphyrion*. Matronas significat, hæ enim stola utuntur ad imos pedes demissa. *Tertullianus* de pallio. Quod neque trans crura prodigæ, nec intra genua inverecundæ, nec brachiis parcæ, nec manibus arctæ, sed nec cingulo sinus dividente, expeditæ atque quadratæ instita tunicæ. *Horatius* l. c.

> - - - Qui noluit tetigisse nisi illas
> Quarum subsuta talos tegat instita
> veste.

Ovidius lib. I. de arte.

> Quas stola contingit, vittaque sumta vetat.

Et lib. III. de Ponto Eleg. 3.

> Scripsimus hæc illis, quarum non
> vitta pudico
> Contingit crines, nec stola longa pedes.

Tibullus lib. I. eleg. 6.

> Sit modo casta doce, quamvis non
> vitta ligatos
> Impediat crines, nec stola longa pedes.

Martialis lib. I. Epigr. 36.

> Quis floralia vestit, & stolatum
> Permittet meretricibus pudorem?

Idem docet *Hieronymus* ad Fabiolam, & *Isidorus* Origin. lib. XIX. 21. Non fuit admodum lata, sed *τῷ σώματι περιεγεγραμμένος*, ut ait *Josephus*. Hinc *Hieronymus*: Hæc adhæret corpori, & tam arcta est, & strictis manicis, ut nulla omnino in veste sit ruga. Ea de causa *Vulgatus tunicam strictam* habet.

Juxta sacerdotis mensuram facienda erat tunica, uti dicitur *Levit.* מדו בד quasi diceres *mensuram lineam*. Ubi *Siphra* ולבש הכהן מדו בד מדו כמידתו בד שיהו של בוץ בד שיהו חדשים בד שיהו כפולים. *Et vestiet sacerdos mensuram lineam*. מדו juxta ejus mensuram; בד, ut sint ex bysso; בד, ut sint (*vestes*) novæ, בד ut sint duplices. *Gemara Sevachim* cap. II. docet vestes, vel si fuissent longiores, fuisse legitimas. תנו רבנן היו מרושלים מסולקין משוחקים ועבד עבודתו כשרים. Docent sapientes nostri, si fuerint trahentes, breves, & veteres, si quis in iis ministrasset, ministerium ejus erat legitimum. *Raschi* ad h. l. *Gemaræ*. ואעג׳ דכתב מדו בד שתהא כמדתו מצוה הוא בעלמה ולא לעכב. Et quamvis scriptum sit מדו בד ad indicandum, quod vestis esse deberet juxta ejus mensuram, præceptum tamen illud datum est absolute, sed non ad impediendum. Vestes novæ esse debebant, si vero fuissent veteres, erant legitimæ. *Hierosol.* Joma 40. 3. אמר ליה בד שיהו כפולים וקיימינה דלא כר׳ יוסי דתני ולבני אהרן תעשה כתונות רבנן אמרי שתי כתונות לכל אחד ואחד ר׳ יוסי אומר אפילו כתונת אחד לכל אחד ואחד מ״ט דרבנן ולבני אהרן תעשה כתנות מ״ט דר׳ יוסי למאה בני אהרן תעשה כתונת בד שיהו חדשים אם אומר את שלא ילבש שחקים והא תני ולבשם אפילו שחקים. Dixit illi בד, ut sint duplices. Et statuitur contra mentem R. Jose; dictum est enim. *Et filiis Aharon facies tunicas*. Sapientes dicunt duas tunicas pro singulis. R. Jose dicit, vel unam tunicam pro singulis. Quænam est ratio sapientum? Dictum est: *Et filiis Aharon facies tunicas*. Quænam est ratio R. Jose? Centum filiis Aharon facies tunicam. בד ut sint novæ; si dicas, quod non induat veteres; ecce extat traditio; & induet vel veteres. Verum *Maimonides* docet l. c. faciendas fuisse vestes novas, & elegantes. בגדי כהונה מצותן שיהו חדשים נאים ומשולשים כדרך בגד הגדולים שנ׳ לכבוד ולתפארת. Præcepto de vestibus sacerdotalibus cautum est, ut vestimenta essent nova, pulchra explicata instar vestium Magnatum, uti dictum est *Exod.* XXVIII. *Ad gloriam & ad ornatum*. Tunicas pretiosissimas induisse nonnulli sacerdotes dicuntur *Hierosol. Joma* 30. 4. מעשה בי רבי ישמעאל בן פיאבי שלבש כתנות במאה מנה ועלה והקריב על גבי המזבח מעשה ברבי אלעזר בן חרסום שלבש כותנות בשתי ריבוא ועלה והקריב על גבי המזבח והורידו אותו אחיו הכהנים שהיה נראה מתוכה ערום. Narratur historia de R. Ismaele filio Phabi, qui induit tunicam centum minarum, & ascendit, & obtulit super altare. Narratur historia de R. Eliesere ben Charsum, qui induit tunicam duarum myriadum, & adscendit, & obtulit super altare; at fratres ejus sacerdotes fecerunt eum descendere, quod in ea appareret nudus.

Tunica erat manicata *Josephus*. *καὶ τὰς χειρίδας περὶ τοῖς βραχίοσιν κατεσφιγμένος*. Et manicas circa brachia adstrictas habet. Et longa erat hæc manica usque ad carpum. *Babyl. Joma* 72. 2. ומגעת עד פיסת היד. Pertingit usque ad volam manus. *Maimonides* l. c. ואורך

בית

בית של יד עד פס ידו. Et longa eſt manica uſque ad carpum, ſive volam manus. Lata erat palmum *Maimonide* teſte ibid. ורוחבו כרוחב היד. Et latitudo ejus inſtar latitudinis manus.

Amplam aperturam circa collum, quæ certis quibuſdam funiculis circumquaque ex oris dependentibus ligabatur, & conſtringebatur, habuiſſe docet *Joſephus* Antiquit. lib. III. cap. 8. οὗτος ὁ χιτὼν καλεῖται μὲν ὐδαμόθεν. λαγαρὸν δὲ παρέχον. τὸν βρογχωτῆρα τοῦ αὐχένος, ἀρτεδόσιν ἐκ τῆς ὤας, καὶ τὸν κατὰ στέρνων καὶ μετάφρενον, ἠρτημέναις ἀναδεῖται ὑπὲρ ἑκατέραν κατακλεῖδα. μασσαβαζανὴς καλεῖται.

Textilis tota fuit tunica non acu ſuta, uti dicitur *Exod.* XXXIX. 27. *Et fecerunt tunicam byſſinam* מעשה אורג *opus textoris*. *Babyl. Joma* l. c. בגדי כהונה אין עושין מעשה מחט אלא מעשה אורג שנ' מעשה אורג. Veſtes ſacerdotii non fiebant acu, ſed opere textoris; dictum eſt enim: *Opus textoris*. Manicæ vero ſeorſim texebantur, & annectebantur. *Babyl. Joma* ibid. בית יד של בגדי כהונה נארגה בפני עצמה ונדבקת עם הבגד Manica veſtis ſacerdotalis ſeorſim texebatur, & veſti annectebatur. *Maimonides* l. c. vult manicam acu veſti fuiſſe aſſutam. בית יד שלה נארג בפני עצמו ומחברין אותו עם גוף הכתנות בתפירה Manicam ejus texunt ſeorſum & corpori tunicæ aſſuunt acu.

Balteus, quo tunica præcingeretur, memoratur *Exod.* XXVIII. 4. & XXXIX. 28. Septuaginta habent ζώνην *Vulgatus balteum* & *cingulum*. Chaldeus המין quod etiam obſervavit *Joſephus* de Babyloniis. ἡμεῖς δὲ παρὰ βαβυλωνίων μεμαθηκότες ἐμιὰν καλοῦμεν. *Joſephus* ἀβανὴθ, & *Hieronymus* Abanet.

Baltei ex varia materia conſtabant. Erant pellicei, ſeu coriacei, qualle fuit cingulum *Johannis Baptiſtæ*; erat enim ζώνη δερματίνη *Matth.* III. 10. Et *Eliæ* אזור עור 2. *Reg.* I. 8. *Varro* de lingua latina lib. IV. docet *balteum cingulum e corio*. Fuerunt etiam argentei. *Trebellius* in D. Claudio. Balteum argenteum inauratum unum. Et aurei teſte *Athenæo*. ἠκολούθουν δὲ τούτῳ παιδίσκαι πεντακόσιαι κεκοσμημέναι χιτῶσι πορφυροῖς χρυσῷ διεζωσμέναι. Sequebantur autem quingentæ virgines purpureis tunicis ornatæ, & auro cinctæ. Bullis aureis & gemmis ornati baltei. *Sidon. Apollin.* Carm. 2.

> - - - bullis hoſtilibus aſper
> Subligat a læva fulgentem balteus enſem

Virgilius lib. XII. Æneid.

> - - - Humero cum apparuit alto
> Balteus, & notis fulſerunt cingula bullis.

Idem lib. IX.

> - - - aurea bullis
> Cingula

Aureis clavis inſignita, ut exponit *Servius*. *Plinius* lib. XXXIII. 12. Quid hæc attinet colligere, cum capuli militum ebore etiam faſtidito, cælentur argento, vaginæ batillis, baltei laminis crepitent? *Hos auratos conſtellatoſque* vocat *Trebellius* in Gallieno. *Valer. Flaccus* lib. V. Argonaut.

> Quis procul ille virum nobis, quem balteus aſper
> Subligat, & stricto ſtat proximus armiger auro

Perſius Sat. IV.

> Cæcum vulnus habet, ſed lato balteus auro
> Protegit

Pſeudo-Cornutus ad h. l. De gladiatoribus tractum, qui accepto vulnere inaurato balteo tegunt. *Seneca* Herc. Fur. Act. II. in Choro

> Aurator ligans Ilia balteo.

Corippus Africanus lib. IV. de laudibus Juſtiniani Num. 3.

> Par habitus par forma fuit, veſtiſque rudebat
> Concolor, atque auro lucebant cingula mundo.

Idem ibid.

> Nobilibus gemmis, & cocto lucidus auro
> Balteus effulgens lumbos præſtrinxit heriles.

Idem lib. II. Num. 4.

> - - - promuntque feruntque
> Auguſtas veſtes, pretioſaque cingula gemmis.

Herodianus lib. V. de Macrino. προῄει τε πορπαῖς καὶ ζωστῆρι χρυσῷ, καὶ λίθοις τιμίοις πεποικιλμένοις κεκοσμημένος. Proceſſit fibulis & balteo multo auro, & pretioſis lapidibus ornato atque picto. Sic *Carinus* teſte Vopiſco *habuit balteum etiam ſæpe gemmatum*. *Plato* lib. XIX. de Hippice. ἐπειδὴ τὴν ζώνην ἔφυσθα τοῦ χιτωνίσκου ἣν ἔχεις, εἶναι μὲν οἵαι αἱ Περσικαὶ τῶν πολυτελῶν, ταύτην δὲ αὐτὸς πλέξη. Sic & tunicæ cingulum, quod habes, dixiſti confeciſſe, pretioſum & Perſicis ſimile. Hinc *baltea gemmata* prohibentur in corpore Juris. De *Balteis aureis* vid. *Homerus* Iliad. δ. & Odyſ. κ. *Ælianus*, *Plutarchus*, & inprimis *Apocal.* I. 13. & cap. XVI. Fuerunt & *Ænei*, quales erant *Saliorum* baltei. Et *linei*. Ita videtur intelligendus *Pollux* lib. VII. cap. 16. per τελαμῶνα σινδονίτην, eſt enim

τελα-

τελαμὼν *fascia*, five *balteus*. *Hesychius*. τελαμὼν, λῶρος καὶ ὁ ἀναφορεὺς τοῦ ξίφους, καὶ τῆς ἀσπίδος, καὶ δεσμὸς ἢ φασκία. Pari modo exponitur a *Svida*.

Baltei Hebræorum sacerdotum ex lino & lana, & quidem ex lana variorum colorum constabant; sc. ex *hyacintho*, *purpura*, & *coccino*. *Exod.* XXXIX. 29. ואת האבנט שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני מעשה רקם. *Et fecerunt balteum ex bysso retorta, ex hyacinthino, ex purpura, & coccino, opere plumario*. Cum duplici materia balteus constitisset, idcirco *Josephus* Antiquit. lib. I. cap. 6. scribit Sacerdotes solos mixtæ materiæ gestare vestes. Ob eandem rationem balteus Sacerdotibus etiam in templo extra ministerium deponendus fuit. Diversus ab hoc erat balteus summi Sacerdotis in die expiationum, qui ex una bysso constabat; de quo multa infra.

Baltei sæpissime non erant longiores, quam ut corpus semel ambirent. Talis fortasse erat ζώνη apud *Poll.* lib. II. περὶ θώρακος &c. ἣν Ῥωμαῖοι φασκίαν καλοῦσι, *quam Romani fasciam vocant*. Ejusmodi balteos videntur veteres intellexisse per suam μίτραν, quæ non tantum erat capitis tegumentum, sed & cingulum corporis. *Athenæus* lib. XII. de iis qui Sirin incoluerunt. ἰδίως παρ' αὐτοῖς ἀπεχωρίασε φορεῖν ἀνθινοὺς χιτῶνας, οὓς ἐζώννυντο μίτραις πολυτελέσι, καὶ ἐκαλοῦντο διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν περιοίκων μιτροχίτωνες, ἐπεὶ Ὅμηρος τοὺς ἀζώστους ἀμιτροχίτωνας καλεῖ. Apud eos patrius mos est, floridas tunicas gerere, quas mitris pretiosissimis cingunt, ideoque a vicinis vocantur μιτροχίτωνες, id est mitrotunicati, ideo Homerus discinctos appellat ἀμιτροχίτωνας. Hinc apud *Apollonium* in Argonaut. lib. I. dicitur μίτρην λύειν pro ζώνην λύειν, *Zonam solvere*. *Dionysius Halicar.* lib. II. χιτῶνας ποικίλους χαλκέαις μίτραις κατεζωσμένοι. Tunicas versicolores æreis balteis cincti. Hujusmodi baltei longæ erant fasciæ, & loca. Tales erant baltei Hebræorum sacerdotum, ita longi, ut aliquoties corpus ambirent. *Josephus* Antiq. lib. III. cap. 8. καὶ λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν τῆς ἑλίξεως κατὰ στέρνων, καὶ περιελθοῦσα πάλιν δεῖται καὶ κέχυται μὲν πολλὴ μέχρι καὶ τῶν σφυρῶν, ἕως οὐ μηδὲν ὁ ἱερεὺς ἐνεργῇ, πρὸς γὰρ εὐπρέπειαν οὕτως ἔχει τοῖς ὁρῶσι καλῶς. Quæ (*Zona*) semel atque iterum circa pectus revoluta ligatur, & ad talos usque defluit, quandiu non operatur sacerdos; quod fit propter decorem, cum spectantibus pulchrum videatur. *Barselonius* 99. האבנט הוא כמין אזור שחוגרין בו אלא שהם היו מקיפין בו הרבה הקיפין כמה שאין אנו עושין כן באזור. Balteus erat instar cinguli, quo homines se solent cingere, sed multoties corpus ambit, quomodo non solemus agere cum nostris cingulis. Duarum & triginta ulnarum longus fuisse dicitur in *Hierosol. Joma* l. c. א"ר לוי שלשים ושתים אמה בו והוה מעקמו לכאן ולכאן. Dicit R. Levi; *balteus* erat duarum & triginta ulnarum, & utrinque oblique dependebat. Consentit *Maimonides* l. c. ואבנט רוחבו כמו שלש אצבעות וארכו שנים ושלשים אמה מקיפו ומחזירו כרך על גבי כרך. Balteus in latitudinem quasi tres digitos patebat, & in longitudinem duos & triginta cubitos. Hujus pluribus orbibus circumplicabatur sacerdos. At *Josephus* ejus latitudinem quasi quatuor digitorum fuisse scribit l. c. ζώνην πεπλατυσμένην πλατεῖαν ὡς εἰς τέσσαρας δακτύλους. Zona cinguntur lata quasi quatuor digitos.

Zonæ aliquando intus cavæ erant. *Athenæus* lib. X. ζώννυνται ταῖς κοιλίαις ζώναις πλατείαις. Cinguntur zonis cavis & latis. Tales fuerunt zonæ, quibus veteres pro crumenis utebantur. *Vopiscus* in vita *Aureliani*. Stipendium in balteo, non in popina habeat. *Ælianus* de *Pescennio Nigro*. Idem jussit ne in zonis milites ad bellum aureos vel argenteos nummos portarent. *Gellius* lib. XV. 12. Zonas quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli. *Horatius* II. Epist.

> Ibis eo, quo vis qui zonam perdidit

Plautus in Pœnulo

> Tu qui zonam non habes, quid in hanc venisti urbem?

Suetonius in *Vitellio* cap. 16. Simul dilabentibus cunctis, zona se aureorum plena circumdedit, confugitque in cellulam Janitoris. *Apulejus* lib. Milesiar. 7. Fugientis comes, & infortunii socia, tonso capillo, in masculinam faciem reformato habitu, pretiosissimis monilium, & auro monetali zonis refertis incincta. *Ulpianus* IC. lib. 6. ff. de bon. damnator. Nec si zonam circa se habuerit, protinus aliquis sibi vindicare debebit, sed vestem, qua is fuerit indutus, aut nummulos in ventrali. *Plautus* in Mercatore

> - - - - Zonam sustuli

Juvenalis Satyr. XIV.

> Nocte cadit fractis trabibus, fluctuque premetur
> Obrutus, & zonam læva morsuque tenebit.

Anthol. lib. VII. epigr. 12.

Ἔμπορε ϰ̀ φορτηγὲ τὸ σὸν βαλλάντιον οἶδεν
Καὶ πόθεν αἱ ζῶναι, ϰ̀ πόθεν πίνακες;

Mercator & nauta tua crumena novit
Et unde hæ zonæ, & unde hæ tabellæ?

At ſciendum tales zonas non circa lumbos, ſed de collo pendulas geſtari ſolitas ex multis autoribus conſtat. *Plautus* in Truculento ſcen. ult.

Pauca ad hanc collo in crumena obligata defero.

Et ibid.

- - - - Homo crumenam ſibi de collo detrahit,
Minas viginti mihi dat, accipio lubens.

Idem in Epidico

Ipſe in meo collo tuus pater crumenam collocavit.

Et in Aſinaria

Hic iſtam colloca crumenam in collo plane.

Hujuſmodi Zonæ uſitatæ quoque fuerunt apud Hebræos, ut videre eſt in Cod. *Berachot*. לא יכנס להר הבית לא במקלו ולא במנעלו ולא בפונדתו. Ne ingrediatur montem templi cum baculo ſuo, nec cum calceis ſuis, nec cum crumena ſua. In Gloſſa פונדתו ſic exponitur. בפונדתו אזור חלול שנותנין בו מעות. *Pondato* eſt cingulum cavum, in quo reconduntur pecuniæ. *Chriſtus Matth*. x. 9. huc ſane reſpexit: μὴ κτήσεσθαι χρυσὸν, μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν ἐς τὰς ζώνας ὑμῶν. *Joſephus* balteum ſacerdotum non ſolum longum & latum, ſed etiam cavum nobis deſcribit. διακένως δὲ ὑφασμένην ὥστε λεβηρίδα δοκεῖν ὄφεως. Intus inanem textum, ut & ſerpentis exuviæ ſimilis videretur.

Baltei præterea ſuo opere conſpicui erant, de quibus in textu dictum eſt מעשה רקם *opus Phrygionicum, plumarium*, aut *polymitum*. Opus רקם, uti dictum eſt, varias habuit figuras, acu adſutas, quæ flores referebant. *Joſephus* l. c. ἄνθη δ᾽ εἰς αὐτὴν ἐνύφανται φοίνικι ϰ̀ πορφύρα μετὰ ὑακίνθου, ϰ̀ βύσσου πεποικιλμένα. Flores autem intextos habet, cocco, purpura, hyacinthino, & byſſo variegatos. *Hieronymus* ad Fabiolam præter flores etiam gemmas habuiſſe ſcribit. Ita polymita (*inquit*) arte diſtinctum, ut diverſos flores ac gemmas artificis manu non textas, ſed additas arbitreris. Per *gemmas* fortaſſe intelligit *flores*, qui quodammodo gemmas repræſentabant. Hujuſmodi balteos fortaſſe intelligit *Homerus* Iliad. K. per ζωστῆρα παναίολον, qualis fuit balteus Neſtoris; eſt enim *Heſychio* παναίολος, παμποίκιλος *varie pictus*.

Fibulis baltei ornabantur, quibus extremæ partes circa corpus convertebantur ad ſtringendam tunicam. *Iſidorus*. Fibulæ ſunt, quibus pectus fœminarum ornatur, vel pallium tenetur viris in humeris, ceu cingulum in lumbis. Fibulæ vel aureæ vel gemmatæ. *Spartianus* in *Adriano*. Sine auro balteum ſumebat, & ſine gemmis fibula ſtringebatur. *Virgilius* Æneid. v.

- - - - Lato quam circumplectitur auro
Balteus, & tereti ſubnectit fibula gemma.

Statius Thebaid. VII.

- - - - Fibula raſilis auro
Tenariam fulva mordebat Jaſpide veſtem.

Idem lib. XII.

- - - - ignea gemmis
Cingula.

Claudianus de raptu Proſerpinæ lib. II.

Collectæ teretes nudantur Jaſpide veſtes.

Nemeſianus in Cyneg.

Sit Chlamys aurato multum ſubtegmine luſa,
Corrugeſque ſinus, gemmatus balteus arctet
Nexibus.

Homerus Iliad. δ.

Αὐτὴ δ᾽ αὖθ᾽ ἴθυνεν ὅθι ζωστῆρος ὀχῆες
χρύσειοι σύνεχον.

Per ζωστῆρος ὀχῆες *Homerus* ſane intelligit baltei fibulas aureas, eſt enim ὀχεὺς *retiunculum*. *Euſtathius* κρίκους exponit. κρίκοι οἷς δὴ ὅλος συνείχετο ὁ στρατιωτικὸς ζωστὴρ πρὸς τὸν θώρακα. Erant ὀχῆες *annuli*, ſeu fibulæ, quibus baltei extremitates connectebantur.

Baltei apud veteres præcipue comparati erant, quibus tunica cohiberetur, & enſes appenderentur. *Iſidorus*. Balteus (*inquit*) dicitur, non tantum quo cingitur, ſed etiam a quo arma dependebant. Hinc apud *Virgilium* Æneid. x. balteus vocatur gladius

- - - - Immania pondera baltei.

Eadem de cauſa apud Græcos ζώννυσθαι ſumitur pro ὁπλίζεσθαι teſte *Euſtathio*. *Pauſanias* in Bœoticis. τὸ δὲ ἐνδύναι τὰ ὅπλα ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ, *armis indui veteres vocarunt cingi*. Hinc *cingi* pro *armari* ſæpe reperitur. *Vulcatius* in vita *Avidii Caſſii*. Quum tales inter præcinctos habeas, *id eſt inter milites*. Per cingulum militia ipſa indigitabatur, ut balteus geſtatus militem, depoſitus ex-

exhautoratum designaret. *Freculphus* 2. Chronic. lib. III. cap. 15. Constantinus probare volens quosdam in suo palatio Christianos, si boni & solidi essent viri, evocans universos præcipi dicens, ut siquidem venirent ad sacrificandum, & ejus colerent Deos, circa eum essent, & in suo cingulo permanerent: Si vero refugerent, egrederentur de palatio, gratias agentes, quod minime punirentur. Hinc ademtio cinguli, quæ *discinctura*, aut *recinctura* appellata est, ignominiosa semper habita est. *Herodianus* lib. II. Sed quoniam jus fasque negant stipari a vobis principem violato jurejurando, ac manibus civili Imperatorioque sanguine pollutis, proditaque fide, custodiaque, animas quidem & corpora vobis nostra largietur humanitas, porro militibus meis ita præcipio recingant vos, ac vestimentis exutos militaribus nudos dimittant. *Idem lib.* VII. Cohortibus quæ signa omiserant, hordeum dari jussit, Centurionesque manipulorum, quorum signa amissa fuerant districtis gladiis discinctos destituit. *Vulcatius*. Statim ad signa educi jussit, & programma in parietibus fixit; ut si quis cinctus inveniretur apud Daphnen, discinctus rediret. *Johannes Saresbar.* lib. VI. Policratici cap. 13. Fit interdum ut ex delicto suo privetur miles militiæ cingulo, in his maxime, ubi sacrilegia committuntur: veteri namque jure statutum est, & novo non est abolitum, ut qui non servato militiæ sacramento religionem, quam profitetur, impugnat, cinguli amissione multetur. Hinc passim apud Ic. tos cingulum pro militia ipsa usurpatur. *Trebel. Pollio* in *Gallieno*. Cum cingula sua plerique militantium, qui ad convivium venerant, ponerent, & negotiatores militiæ cingulo prohibentur. l. un. C. negot. ne militent. Ibid. *cingi Jussus miles* l. 43. ff. tit. de testam. milit. *cinctus est in alia militia* l. 38. ff. eod. tit. *Et cinctus tribunus legionis* l. 16. Cod. Theodos. de Palatin. sacrar. largit. l. ult. Cod. eod. de Postuland. P. *Ambrosius* serm. VII. *cinguli honor* l. 14. Cod. Theodos. de privileg. eor. *cinguli sacramenta* l. 2. Cod. eod. quid prob. deb. *cingulo exui* l. I. C. ne rei domin. vel templor. *cingulo spoliandus* l. 3. C. domest. & protect. lib. 12. *post depositum cingulum* l. 2. C. ubi de ratiociniis. *dignitatem & cingulo amissuro* l. 2. C. ut nemini liceat in Coemp. spec. lib. 10. ζώνην vocat *Zonaras* in comment. *Nicenæ* Synodi. *Suidas* ζώνην τὸ ἀξίωμα interpretatur: *Basilius* magnus in oratione de martyre Gordiano ῥίψας τὴν ζώνην. *Tertullianus* lib. de præscriptionibus adversus hæreticos. *Cingulo abjecto & deposito*. Extat l. 3. Cod. Theodos. de his qui relig. contend. Qui sacrilego animo auctoritatem nostri numinis ausi fuerint expugnare, privati cingulo, bonorum proscriptione multentur. *Suidas*. Erat (*inquit*) in quadam palatii aula fons aquæ, & in eo Bacchi statua, & vitis ampla, totum complexa locum atque inumbrans, quo cum Licinius per causam delectationis venisset, Auxentio & aliis multis e comitatu, vitem intuens uvam magnam, & maturam e palmitibus dependentem vidit, eamque Anxentium resecare jussit, at ille statim femori appenso pugione stricto resecuit nihil suspicans, Licinius autem; ponito inquit, uvam ad pedes Bacchi: at ille absit, Imperator; Christianus enim sum: igitur apage te, relicta militia inquit Licinius, alterutrum enim facias necesse est: At hic nihil cunctatus, & solvit zonam, & statim alacer e palatio excessit. *Claudianus* lib. II. in Eutropium.

> - - - Militiam nullam, nec prima superbus
> Cingula dignari.

Idem in satisfactione ad Hadrianum præfectum prætorio

> Quod si nec precibus, fletu nec flecteris ullo
> Eripe calcatis non prospera cingula musis,
> Eripe militiam.

Ausonius in gratiarum actione. Familiaris (*inquit*) habitus decentior, aut militaris accinctior. *Discincti* pro ineptis ad militiam, aut dissolutis habebantur. *Homero* inermes ἀμιτροχίτωνες qui *tunicas non habent cinctas* dicuntur. Vetus Scholiastes *Juvenalis* ad Sat. II. Qui toga deposita, qua utebantur senatores, tanquam infames tunica utebantur, hinc dissoluti dicuntur. *Servius* ad illud lib. I. Æneid.

> Illi se prædæ accingunt.

Et ad illud Æneid. lib. VIII.

> - - - - discinctos Mulciber Afros.

Discinctos (*inquit*) id est inhabiles militiæ; omnes enim qui militant, cincti sunt; aut certe inefficaces & ignari, ut contra præcinctos dicimus. Horatius (*lib.* I. *Sat.* 5.) *altius ac nos præcinctis unum*: Hinc & εὔζωνος Strenuus. *Svetonius* in *Julio* cap. 45. Unde emanasse (*inquit*) Syllæ dictum constat optimates sæpius admonentis, ut male præcinctum puerum caverent. *Macrobius* lib. II. Saturn. Adeo ut Sylla tan-

tanquam providus dixerit Pompejo, cave tibi illum puerum male præcinctum. *Horatius* lib. Epod. Od. I.

> Discinctus aut perdam ut nepos.

Ovidius lib. II. de arte amandi

> Institor ad Dominam veniet discinctus emacem.

Et lib. I. Amor. Eleg. 9.

> Ipse ego segnis eram, discinctaque in otia natus.

Claudianus lib. II. in Eutropium.

> Quid quod & armati cessant, & nulla virilis
> Inter tot gladios, sexum reminiscitur ira?
> Huccine nostrorum cinctus abiere nepotum?
> Sic Bruti despectus honor.

Eundem usum habuisse balteum apud Hebræos constat ex Isai. XXII. 21. *Et induam eum tunica tua, & balteo tuo, & dominationem tradam in manum ejus.* Et 2. Reg. III. 21. *Universi autem Moabitæ audientes quod adscendissent reges ut pugnarent adversum eos, convocaverunt omnes, qui accincti erant balteo desuper, & steterunt in terminis.* Et *Ezech.* XXIII. 15. *Et accinctos balteis renes, & tiaras tinctas in capitibus eorum formam ducum omnium.* Hinc חגור כלי מלחמה *cingere instrumentis bellicis* est *armare* I. *Sam.* II. 4. Sic חגר & אזר *cingere* sæpissime usurpantur pro *armare* 2. *Sam.* XXII. 40. & alibi. Eodem sensu Apostolus ad Ephesios cap. VI. Vult ut fideles ad spiritualem militiam armentur περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ἀληθείᾳ.

Præter cingulum militare erat etiam civile. Plautus Bacchid.

> Cincticulo præcinctus in sella apud Magistratum assideres.

M. Manilius lib. V. Astronomic.

> Mænia succinctus curvo describit aratro.

M. Lucanus lib. VII.

> Sarmaticumque premet succinctus consul aratrum.

Tunica & balteus fere ubique junguntur. Hinc χιτὼν ζωστὸς, & ζωστῆρι συνεέργω χιτῶνα apud *Homerum* Odyss. ξ & apud *Platonem* in Hippia ζώνην χιτωνίσκου zonam tunicæ reperies. *Tertullianus* de pallio. Tunica prius cingulo correpta. *Martialis*,

> Det tunicam dives ego te cingere possum.

Apocal. I. 13. *Angelus* non modo dicitur vestitus ποδήρη *tunica*, sed & περιεζωσμένος *cinctus*. Hinc apud *Plautum* irridetur Pœnulus, quod *tunicatus* accederet, & tamen *discinctus*. Tunica interior tantum cingebatur. Leg. I. Cod. Theodosiani, *De habitu, quo oportet uti in urbe, verum interiorem vestem admodum cingulis observare.* Inter cingendum tunica ad medios poplites trahebatur. *Quintilianus* lib. XI. Cui lati clavi jus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infra genua paulum posterioribus ad medios poplites usque perveniant. Tunica hoc modo præcincta conspicitur in nummis & in marmoribus. Ita quoque sacerdotalis tunica fuisse præcincta apud Hebræos legitur in *Gemara Sevachin* cap. II. והתניא מסולקין כשרים אמר רמי בר חמא לא קשיא כאן שסילקו על ידי אבנט כאן דליתנהו מעיקרא כלל. Tradunt breviores tunicas legitimas esse. Dicit Rame bar Chama: nulla est quæstio; si modo brevior sit ob Balteum, modo per se non sit nimis brevis.

Balteus circa mammas, aut pectus non multo infra axillas præcingebatur. *Ovidius*

> . . . Cinctæque ad pectora vestes.

Ita præcincta apparet tunica in nummis, & marmoribus. Ad hunc modum omnino cinctus erat vir ille, sive Angelus, de quo *Apocal.* I. 13 ἐνδεδυμένος ποδήρη καὶ περιεζωσμένος πρὸς τοῖς μαστοῖς ζώνην χρυσῆν. Et cap. XV. περιεζωσμένοι περὶ τὰ στήθη. Eodem modo fuisse præcinctos sacerdotes Hebræorum docet *Josephus* l. c. κατὰ στέρνων δεῖται *circa pectus ligatur*. Qui ibid. scribit, sacerdotes, quum ministerium aggrederentur, dependentes baltei partes retraxisse, & in sinistrum humerum rejecisse: καὶ λαβοῦσα, τὴν ἀρχὴν ἑλίξεως κατὰ στέρνων καὶ περιελθοῦσα δεῖται. καὶ κέχυται μὲν πολλὴ μέχρι καὶ τῶν σφυρῶν, ἕως οὖ μηδὲν ὁ ἱερεὺς ἐνεργεῖ. ὅταν δὲ σπουδάζειν περὶ τὰς θυσίας δέῃ καὶ διακονεῖν, ὅπως μὴ κινουμένη ἐμποδίζηται πρὸς τὸ ἔργον, ἀναβαλλόμενος ἐπὶ τὸ λαιὸν ὠμοφορεῖ. Sumens extremitatem (*baltei*) circa pectus revolvit semel atque iterum, tum ligatur. Ad talos autem usque defluit, quandiu non operatur sacerdos. Quando autem ad ministerium properant, ut sacrificia offerrent, ne impedirentur in opere, super humerum lævum rejicitur.

Præ ceteris sacrificantes, sacerdotes, & Popæ balteis se præcingebant. *Svetonius Caligulam* tradit *succinctum fuisse Poparum habitu. Plutarchus* in Æmilio: οἱ δ' ἄγοντες αὐτοὺς νεανίσκοι, περιζώμασιν εὐπαρύφοις ἐσταλμένοι, πρὸς ἱερουργίαν ἐχώρουν. Ducebant autem eos (*boves*) adolescentes prætextis cingulis ornati ad sacrificium. *Dionysius Halicarnassæus* Antiq. Rom. lib. II. de Saliis. ποικίλους χαλκέαις μίτραις κατεζωσμένοι. Tunicas varie-

variegatas æneis balteis strictas habebant. *Apulejus* lib. XI. Metamorph. Antistites (*inquit*) sacrorum proceres illi, candido linteamine cinctum pectoralem ad usque vestigia strictim injecti, potentissimorum domini proferebant vestigia. *Virgilius* lib. VIII.

> Ipse Quirinali trabea, cinctuque Gabino,
> Insignis reserat stridentia limina Consul.

Ubi *Servius*. Gabinus Cinctus (*inquit*) est toga in tergum rejecta, ut una ejus lacinia a tergo revocata hominem cingat. Hoc autem vestimenti genere utebatur Consul bellum indicturus: ideo quia cum Gabii Campaniæ civitas sacris operaretur, bellum subito venit, tunc cives accincti togis suis ab agris (*leg.* ab aris) ad bella profecti sunt, & adeptis victoriam; unde hic ortus est mos. *Lucanus* lib. I.

> Turba minor sequitur ritu succincta Gabino.

Ubi *Sulpitius* ejus scholiastes. Toga in sinistrum humerum sic rejecta, ut una ejus lacinia hominem cingat. *Prudentius* de sacerdote Hymn. XIV. περὶ στεφ.

> Cinctu Gabino sericam fultus togam.

Non solum milites, & viri, sed etiam fœminæ balteos gestabant; Fœminas apud Hebræos habuisse balteos constat ex *Prov.* XXXI. 17. *Accinxit fortitudine lumbos suos*. Et *Esai.* XXII. 21. ubi Hierusalem sub persona fœminæ introducitur, *Et induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum*. Apud Græcos & Romanos commune fuit, ut fœminæ balteo zonaque cingerentur; ut ζωστῆρα λύειν, & ζώνην λύειν zonam solvere dicebatur pro pudicitiam deponere. *Homerus* Odyss. Λ. λῦσε παρθενίην ζώνην. In veteri Epigram. de *Diana*: λεχωϊτῶν ἀναζωσθεῖσα χιτῶνα. Hinc *muliebriter cincti* dicuntur *imbelles*. *Curtius* lib. III. Et zona aurea muliebriter cinctus acinacem suspenderat, cui ex gemma erat vagina. Zonis reginarum integri redditus provinciarum destinebantur. *Plato* in Alcibiade. ἐπὶ ποτ' ἤκουσα ἐγὼ ἀνδρὸς ἀξιοπίστου ἀναβεβηκότων παρὰ βασιλέα, ὡς, ἔφη, παρελθεῖν χώραν πάνυ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἐγγὺς ἡμερησίαν ὁδὸν ἣν καλεῖν τοὺς ἐπιχωρείους ζώνην τῆς βασιλέως γυναικός: εἶναι δὲ καὶ ἄλλην ἣν καλεῖσθαι καλύπτραν. καὶ ἄλλους πολλοὺς τόπους καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς εἰς τὸν κόσμον ἐξῃρημένους τὸν τῆς γυναικός, καὶ ὀνόματα ἔχει ἑκάστους τῶν τόπων ἀπὸ ἑκάστου τῶν κόσμων. Retulit nobis vir quidam fide dignus, unus eorum, qui ad Regem (*Persarum*) profecti erant, se integrum fere diem peragrasse magnam & fertilem provinciam, quam incolæ vocabant *Zonam* Reginæ: esse etiam aliam nomine Calyptram, atque ita multas alias regiones pulchras, & optimas ad reginæ ornatum destinatas: nomina etiam habere, singula loca a singulis ornamentis. *Athenæus* lib. I. de *Antylla* urbe dicit Reges Ægyptiorum & Persarum eam dedisse ταῖς γαμεταῖς εἰς ζώνας uxoribus ad cincturam. *Cicero* in Verrem Orat. V. Solere ajunt barbaros reges Persarum ac Syrorum plures uxores habere; his autem uxoribus civitates attribuere hoc modo: Hæc civitas mulieri redimiculum præbeat; hæc in collum; hæc in crines.

Zonam inter ornamenta muliebria reponit *Ulpianus* lib. XXV. ff. de aur. & arg. leg. Vestimenta muliebria sunt, quæ matris familias causa sunt comparata, quibus vir non facile uti potest sine vituperatione, veluti stolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ, quæ magis capitis tegendi causa, quam ornandi sunt comparata. *Martianus Capella* lib. II. de Nupt. At cingulum (*inquit*) quo pectus annecteret sibi prudens mater exolvit, & ne philologia ipsius Phronesis careret ornatibus, ejus pectori, quo verius comeretur, opponit. *Apulejus* lib. II. Miles. Ipsa (*inquit*) linea tunica mundule amicta, & russea fasciola prænitente altiuscule sub ipsas papillas succinctula. Quo graciliores virgines viderentur, his zonis succingebantur. *Claudianus* lib. I. in Eutropium

> Stat tamen, atque aliis succingit læna ministras.

Et de VI. Honorii Consulatu

> Ac velut officiis trepidantibus ora puellæ
> Spe propiore thori mater solertior ornat
> Adveniente proco, vestesque & cingula comit
> Sæpe manu, viridique angustat Jaspide pectus
> Substringitque comam gemmis, & colla monili
> Circuit, & bacis onerat candentibus aures.

Apoll. Collatius Excidii Hierosolymitani lib. I.

> - - - Non fasciis pectus
> Aurea virginem vinxit.

Terentius in Eunucho Act. III. sc. 3.

> Haud similis virgo est virginum nostrarum

Quas

Quas matres student demissis humeris esse, vincto pectore
Ut graciles sint.

Ovidius de remedio Amoris lib. I.
- - - omne papillæ
Pectus habent tumidæ: fascia nulla tegat

Idem lib. III. de arte amandi.
Angustum circa fascia pectus eat.

Et ibid.
Conscia cum possis scriptas portare tabellas
Quas tegat in tepido fascia lata sinu

Propertius lib. IV. Eleg. 10.
Mollis & hirsutum cæpit mihi fascia pectus.

Martialis lib. IV. Epigr. 134.
Fascia crescentes dominæ compesce papillas,
Ut sit quod capiat nostra, tegatque manus.

Græcis στρόφιον appellatur teste *Polluce*. *Turpilius* in Philopatre. Me miseram (*inquit*) quod inter vias epistola excidit mihi, infelix inter tuniculam, & strophium collocatam. *Catullus* in Argonaut.
Nec teriti strophio lactantes vincta papillas.

Virgilius in Copa
Et gravidum roseo necte caput strophio.

Prudentius lib. II. in Symmachum
Vincendi quæris dominam? sua dextera cuique est
Et Deus omnipotens, non pexo crine virago,
Nec nudo suspensa pede, strophioque revincta,
Nec tumidas fluitante sinu vestita papillas.

Cingulo præterea nova nupta præcingebatur, quod a viro suo prima nocte erat dissolvendum. *Festus* lib. III. Cingulo (*inquit*) nova nupta præcingebatur, quod vir in lecto solvebat, factum ex lana ovis, ut sicut illa in glomos sublata conjuncta inter se fit, sic vir suus secum cinctus, vinctusque esset; hunc Herculaneo nodo vinctum vir solvit ominis gratia, ut sic ipse felix sit in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui septuaginta liberos reliquit. Idem *Festus* paulo infra. Cinxiæ Junonis (*inquit*) nomen sanctum habebatur in nuptiis quod initio conjugii solutio erat cinguli, quo nova nupta erat cincta. *Homerus* in hymno Veneris
λῦσε δὲ οἱ ζώνην
Solvit vero Zonam

Et lib. II. Odyss.
λῦσεν παρθενικὴν ζώνην
Solvit virgineam Zonam.

Musæus de Hero & Leandro
ὡς φαμένη τοῦτ᾽ ἔπος, οὐδ᾽ αὐτίκα λύσατο μίτρην
Καὶ θεσμῶν ἐπέβησαν ἀεισοιδοῦς Κυθερείης.
Sic illa hæc dixit, ille vero statim solvit Zonam
Et leges inierunt benevolæ Veneris

Theocritus Eidyll. 20. de Jove & Europa;
λῦσε δὲ οἱ ζώνην
Solvit vero Zonam

Ovidius Epist. II. Phillis Demophoonti
Cui mea virginitas avibus libata sinistris
Castaque fallaci Zona recincta manu.

Catullus Epigr. II.
Tam gratum mihi quam ferunt puellæ
Pernici aureolum fuisse malum,
Quod Zonam solvit diu ligatam.

Et Epigr. LXV. ad januam impudicæ
Ne quærendum aliunde foret nervosius illud,
Quod possit zonam solvere virgineam.

Hebræas quoque mulieres Zonis fuisse ornatas constat ex *Isai.* III. 24. *Et erit pro suavi odore fœtor, & pro Zona funiculus, & pro crispanti crine calvitium, & pro fascia pectorali cilicium.* Et *Jerem.* II. 32. *Nunquid obliviscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ?*

Quæ postremo in textu ex vestibus sacerdotalibus memorantur sunt מכנסים *feminalia*. ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה ממתנים ועד ירכים יהיו. *Et facies illis feminalia linea ad tegendam carnem nuditatis; a lumbis usque ad genua pertingant*. Septuaginta habent περισκελῆ, *Vulgatus feminalia*; *Philo* de Monarchia περίζωμα, & in vita Mosis lib. III. περισκελῆ. *Josephus* μαχανασή, sed legendum μιχνεσή, quod est Hebræorum מכנסי. Et Antiquit. lib. III. cap. 8. exponit per συνακτῆρα, & διάζωμα. *Arabs* سر اكلاف quod indumentum significat, sed indumentum circa pedes & femina, hinc مسرول *plumipes, pedes plumis vestitos habens, instar columbæ*. *Chaldæus* מכנסי retinet. *Targum Hierosolymitanum* אברסקין, sed legendum אברקסין *braccæ*.

Materia erat linea, uti dicitur *Exod.* XXVIII. 42. מכנסי בד, & *Ezech.* cap. XLIV. 18. מכנסי פשתים. Sed linum erat pretiosissimum; hinc *Chaldæus* exponit

ponit מכנסין דבוץ *brachæ byſſinæ*. Et *Joſephus* habet ἐκ βύσσου κλωστῆς. Quod confirmatur *Exod.* XXXIX. 28. ubi de materia feminalium dicitur שש, quod ſignificat *byſſum*. Ex byſſo retorta facienda fuiſſe feminalia docetur *Exod.* XXXIX. 38. שש משזר. Feminalium color fuit albus, nam byſſus erat alba. Feminalia coccinea uſitata fuiſſe apud veteres docet *Lampridius* in vita Alexandri Severi, & ποικίλους teſte *Euripide*. Sed honeſtiores, teſtante eodem *Lampridio* l. c. ipſique Imperatores albas brachas geſtaverunt.

Texta tantum fuiſſe, non conſuta feminalia probari poteſt ex ceteris veſtibus, de quibus dicitur מעשה אורג *opus textoris*, non autem מעשה מחט opus acus. *Maimonides* de Vaſis Sanctuarii cap. VIII. ובגדי כהונה כולן אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג שנ' מעשה אורג. Veſtes ſacerdotii omnes non fiunt opere acus, ſed opere textoris; dictum eſt enim: *Opus textoris*. *Hieronymus* in Epiſtola ad Fabiolam probare conatur feminalia fuiſſe conſuta ex *Joſepho*, qui ſcribit: περὶ τὰ αἰδοῖα ῥαπτὸν *circa verenda conſutum*; ſed per ῥαπτὸν nihil aliud intelligit, quam *clauſum*, aut *commiſſum* & *junctum*, ſive id acu, ſive arte textoris factum fuerit.

Bracharum forma incerta. *Auguſtinus* vocat *ſuccinctoria* & *campeſtria*; quæ a feminalibus non parum videantur differre; nam etſi verenda & femina velaverint, videntur tamen non quodlibet crus ſeparatim, ſed utrumque uno ambitu operuiſſe. *Iſidorus* lib. XIX. cap. 22. Succinctorium vocatum, quod uti dictum eſt, ſub brachiis habet, ductum alarum ſinu ambit, atque hinc inde ſuccingit. Hoc ipſum fortaſſe intellexit *Joſephus* per ſuum συνακτῆρα, & Græci per τὸ διάζωμα, & περίζωμα, cum συνακτὴρ nihil aliud ſit quam *conſtrictorium*. Conſtat διάζωμα & περίζωμα eſſe operimenta quædam veterum Athletarum Balneatorum, & Coquorum circa lumbos conſtricta, & cincta, ſic dicta a ζώννυμι ſtringo. Idem per *ventrale* intellexiſſe videtur *Plinius*. Nonnulli volunt ſeniorum περισκελῆ idem ſignificare ac περίζωμα, & διάζωμα ſuccinctorium mulierum, coquorum, aliorunque operariorum; teſtimonio *Pollucis* adducti qui lib. V. cap. 16. inter alia in γυναικείῳ κόσμῳ numerat περισφύρια, περιπτερίδες, περιπέζια, & περισκελίδες. Hinc *Horatius* lib. I. Epiſt. 8.

Nota refert meretricis acumina, ſæpe catellam,

Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis

Quæ vox per *ſubligacula* a Latinis exprimitur. *Cicero* I. Offic. Scenicorum mos (*inquit*) tantam habuit a vetere diſciplina verecundiam, ut in ſcena ſine ſubligaculo prodeat nemo. At *Periſcelides* (ut in Gloſſis eſt) erant ornamenta, vel circuli aurei crurum muliebrium.

Hæc veſtimenta a Græcis ἀναξυρίδες etiam appellantur; ſed improprie; etenim ſignificant proprie *cruralia*, & *tibialia*, eſt enim ξύρον *crus*. Nec minus proprie dicuntur *brachæ*, quæ nihil aliud fuerunt apud veteres quam tibialia, crurum & pedum tegumenta, pedules, & crurales faſciæ. *Epiphanius* de Catarrhis. τὰ δὲ ἄλλα, ποδεῖα ὡς εἰπεῖν, τὰ ἐξ ἱματίων γεγενημένα, παρά τισιν ὀδώνια κέκληται, ἢ βράκαι, χερσὶ περιτίθεασιν, δακτύλους δὲ τοῖς ποσίν. Quantum ad reliqua, pedules, uti dicitur, ex veſtimentis factæ, quæ a quibuſdam Odonia vocantur, aut brachæ, manibus induunt, annulos autem pedibus. Per *Brachas* hoc loco intelliguntur faſciæ illæ, quibus crura & pedes velabantur. Ex his patet veſtimenta, quæ aliquo modo crura & femina tegebant, veteribus dicta fuiſſe feminalia, ſuccinctoria, ventralia, caligas, περισκελῆ, ἀναξυρίδας, διάζωμα, & περίζωμα. Hinc apud *Heſychium* & *Suidam* eadem ſignificatio omnibus attribuitur, φιμινάλια, περισκελῆ, & βράκια. Uſus tamen voluit ut per has voces intelligerentur feminalia.

Feminalia in lumbis præcingebantur, uti dictum eſt *Exod.* XXVIII. 42. ממתנים *a lumbis*. *Ezech.* XLIV. 18. ומכנסי פשתים יהיו על מתניהם לא יחגרו ביזע. *Et feminalia linea erunt ſuper lumbos eorum: Non accingentur in ſudore*. Ubi *Raſchi*. שנינו מבריתא אין חוגרין במקום שמזיעין כרתניא לא למעלה מאצילים ולא למטה ממתניהם שהוא מקום ציעה או לא שוי״רא בלע״ז. Diſcimus ex Baraitha. Non accingentur in loco ubi ſudant: Non ſupra axillas, nec infra lumbos, quia ibi eſt locus ſudoris, barbare *en la ſueur*. *Kimchius* ad l. c. *Ezech.* פי׳ ר״ל לא יחגרו במקום שמזיעין כרתניא כשם חוגרים אינם חוגרים לא למטה ממתנים אלא למעלה לאציליהם אלא כנגד אצלי ידים. Sapientes noſtri ſ. m. hoc exponunt; Non cingentur in loco ubi ſudant: ſecundum traditionem; quando cingunt, non cingant ſe infra lumbos, nec ſupra axillas, ſed circa axilla. *Raſchi* ad *Gemaræ Babyl.* cap. II. *Sevachim* animadvertit *locum ſudoris* eſſe in lumbis & in axillis, שהבשר נכפל על הבשר ומתחמם ומזיע quia caro

ro duplicatur, ut incalescat, & facile sudet; ea de causa כנגד אצילי ידיהם explicat, asseritque esse locum על צלעותיהן כנגד המרפק *ad costas* circa humeros. Optime igitur *Chaldæus* hæc verba לו יחגרו ביזע interpretatur. ייסרון על חרציהון אלהון על לבבהון ייסרון. *Non cingent ad lumbos, sed ad cor suum cingent.* *Maimonides* l. c. הם ממתנים עד ירכים שהוא למעלה מן הטבור קרוב מן הלב עד סוף הירך. *Femoralia* pendebant a lumbis ad femora, nempe supra umbilicum proxime a corde incipientia producebantur usque ad genua.

A pectore dependebant *brachæ* usque ad genua, testante Mose loc. cit. ועד ירכים יהיו. *Et usque ad genua erunt*. *Targum*. ועד ירכין יהון. *Et usque ad genua erunt*. *Targum Uzielidis* מן אסר קמור חרציהון ועד ירכיהון יהון *A vinculo zonæ lumborum eorum usque ad genua eorum erunt*. *R. Levi Barselonita* præcept. *99*. המכנסים צורתן ידוע בכל מקום והיו גדולים ממתנים עד ירכים כלומר עד הירכים שהוא הנקרא גנו. Feminalium figura ubique nota est; & erant magna a lumbis ad femina, ut dicitur *ad femina*, quæ dicuntur *Genu*. *Hieronymus* in Epist. ad Fabiolam. A nostris dicuntur feminalia, vel brachæ usque ad genua pertingentes. Vid. *Maimonides* loco supracitato. Apud Scythas erant in usu *Brachæ*, quæ totum corpus tegebant, teste *Pomponio Mela* lib. II. cap. I. Totum brachatum corpus, & nisi qua vident, etiam ora vestiti. De quibus *Ovidius* lib. III. Trist. Eleg. 10.

> Pellibus & sutis arcent mala frigora brachis,
> Oraque de toto corpore sola patent.

Apertas fuisse brachas ad infimum ventrem ad emittendam urinam, & ad exonerandum alvum constat ex Codice *Niddah* cap. II. ubi apertura anterior circa verenda vocatur בית הערוה *locus verendorum*, & posterior בית הנקב *locus foraminis*. Ad h. l. *Raschi* בית הנקב ובית הערוה דרך היה לעשות הנקבים במכנסים כנגד בית הערוה להשתין מים מחוץ דרך שם וכן כנגד בית הנקב וכשנומר לקשור הנקב ברצועה וסותמו. *Locus ani, & locus verendorum*. Mos erat ut foramina facerent in feminalibus e regione verendorum ad emittendam urinam foras, eodem modo fieri solebat e regione ani; quando res perfecta est, foramen ligabant, & claudebant ligulis. *Josephus* Antiq. lib. III. cap. 8. διάζωμα περὶ τὰ αἰδοῖα ῥαπτὸν ἐκ βύσσου κλωστῆς ἐργνύμενον ἐμβαινόντων ἐς αὐτὸ τῶν ποδῶν ὥσπερ ἀναξυρίδας. ἀποτέμνεται δὲ ὑπὲρ ἥμισυ, καὶ τελευτῆσαν ἄχρι τῆς λαγόνος περὶ αὐτὴν ἀποσφίγγεται. Subligar circa verenda commissum. Factum ex bysso retorta, cui inserunt pedes, tanquam cruralibus. Divisum usque ad medietatem, sed circa ilia constrictum.

Vittis ad lumbos constringebantur brachæ teste *Maimonide* l. c. המכנסים בין של כג׳ בין של כהן הדיוט הם ממתיים עד ירכים שהוא למעלה מן הטיבור קרוב מן הלב עד סוף הירכים שהוא הארכובה ושנצים יש להם ואין להם לא בית הנקב ולא בית הערוה אלא מוקפין כמין כיס Feminalia sive summi Pontificis, sive sacerdotis vulgaris a lumbis pendebant ad finem feminum, quæ sunt genua. Et habent ligamenta quædam. Sed nulla est illis apertura nec ad anum, nec ad verenda, sed constringuntur instar crumenæ. Hinc fortasse ab *Euripide sacci* appellantur

> - - - - ἢ τοὺς θυλάκους τοὺς ποικίλους
> Περὶ τοῖν σκελοῖν ἴδοιτα.
> - - - - Quæ saccos variegatos
> Circa femina videbat.

Causa redditur, qua Deus jusserit sacerdotibus fieri feminalia, sc. לכסות בשר ערוה ממתנים עד הירכים. *Ad tegendam carnem nuditatis, ab ilibus ad femina*. Ne sc. inter operandum sacerdotum verenda detegerentur. Tale quid accidit Aruspici Tusco sacrificanti, de quo *Martialis* lib. III. Epigr. 24.

> Ipse super virides aras luctantia pronus
> Dum resecat cultro colla, premitque manu
> Ingens iratis apparuit hernia sacris.

Præterea Deus *Exod*. xx. præcepit, ne in altari gradus ædificarentur, ne sacerdotum nuditas detegretur. ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו. *Ne ascendas gradibus ad altare meum, ne detegatur nuditas tua super illo*. Ubi *Raschi*. לא תעלה במעלות כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו מעלות הסקלינ״ס בלע״ז אלא חלק ומשופע אשר לא תגלה ערותך שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותך ואף על פי שאינו גלוי ערוה ממש שהרי כתיב ועשה להם מכנסי בד מכל מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא *Non adscendes gradibus*. Quando ædificas collem altari, non faciendi sunt in eo gradus, barbare *Scalini*, sed lævis, & declivis (collis) est extruendus. *Ne detegatur nuditas tua:* Graduum causa tibi passus dilatandus est; & quamvis non detegatur nuditas; eo quod scri-

ſcriptum eſt. *Et facies illis feminalia linea*; tamen paſſuum dilatatio accedit ad detectionem carnis. Alia cauſa adducitur a *Maimonide Moſe Nevochim* part. III. cap. 45. וכבר ידעת פרסום עבודה פעור בזמנים ההם אשר היתה בגלוי הערוה מפני זה צוה הכהנים לעשות מכנסים לכסות בשר ערוה בעת העבודה ושלא יעלה למזבח עם כל זה במעלות אשר לא תגלה ערותך עליו. Jam noſti manifeſto cultum Peoris illis temporibus poſtulaſſe, ut verenda detegerent: Ideo præcepit Deus ſacerdotibus, ut facerent ſibi brachas ad tegendam nuditatem tempore miniſterii, eadem de cauſa prohibitum fuit ad altare adſcendere per gradus, ne tua nuditas detegeretur.

Babylonios tempore Nebucadnezaris brachis fuiſſe uſos videtur probari poſſe ex *Dan.* III. 21. באדין גבריא אילך כפתו בסרבליהון פטשיהון וכרבלתהון ולבשיהון ורמיו לגוא אתון נורא יקדתא. *Tunc viri hi ligati ſunt cum ſarabaris ſuis, calceis ſuis, tiaris ſuis, & veſtibus ſuis, & conjecti ſunt in medium fornacis ignis ardentis. Et paulo poſt* ומתכנשים אחשדרפניא סגניא ופחותא והדברי מלכא חזין לגבריא אלך די לא שלט נורא בגשמהון ושער ראשהון לא התחרך וסרבליהון לא שנו וריח נור לא עדת בהון. *Et congregati ſunt Satrapæ, magiſtratus, duces, & conſiliarii regis, intuentes viros iſtos, quoniam non dominatus fuerat ignis in corporibus eorum, & capillus capitum eorum non erat aduſtus, & Sarabara eorum non mutata, & odor ignis non tranſierat in eos. Saadia Gaon* in h. l. סרבליהון המנעלים וי״א בתי שרקים שלהן פטשיהון המכנסים שבירכותיהן כרבלתהון אלו הקשירין שבראשן כמין כובעי׳ וי״א כרבלתהון הן הטליתות המעוטפי׳ בהן ולבושיהון שאר בגדים פ״א סרבליהון מקטורים שלהן שעל בלאות שלהן כלומר כמו בלאות בגדי׳ תמיד פטשיהון הם המעילי׳ שעליהן כרבלתהון הם החלוקים שלהן. Dictum eſt סרבליהון; ſunt calcei; Et alii dicunt eſſe cruralia. פטשיהון ſunt feminalia, quæ erant in eorum femoribus. כרבלתהון ſunt redimicula eorum capitibus impoſita inſtar pileorum. Et alii dicunt כרבלתהון ſunt pallia, quibus ſe obtegebant; *Et veſtibus ſuis*, reliquis veſtibus. Altera explicatio. סרבליהון ſunt capitia, quæ erant in eorum veteramentis, ſc. quaſi veſtium quotidianarum. פטשיהון, ſunt eorum calcei. כרבלתהון, ſunt eorum interulæ. *Aben Ezra* in l. c. בסרבליהון הם השמלה העליונה ומנהג האומות לשרף האנשים במלבושיהם שאינם שוין כלום וכרבלתהון כמו ודוד מכרבל במעיל בוץ ופטשיהון חלוקין או מכנסים. Dictum eſt בסרבליהון erant veſtis ſuperior; & ex gentium more viri cum veſtibus ſuis comburebantur; quia omnes non ſunt æquales. וכרבלתהון; ſicuti dictum eſt 1. *Paral.* XV. 27. *Et David erat veſtitus pallio byſſino*. ופטשיהון ſunt interulæ, aut feminalia. Variant in definiendo ſignificatu סרבלין variorum ſententiæ. Nonnulli volunt fuiſſe calvos. *Elias Levita* in סרבל ſcribit. בדברי רז״ל בסרבליהון אילו הסרבלין שברגליהם. Sapientes noſtri f. m. dicunt; סרבלין ſunt veſtes, quæ erant in eorum pedibus *Hieronymo* teſte in comment. in *Dan. Symmachus* vertit ἀναξυρίδες. *Heſychius* in ἀναξυρίδες. Ἀναξυρίδες, φημινάλια, βρακία βαρβαρικά, ἔνδυμα ποδῶν, ὑποδήματα βαθέα, ἢ βασιλικά. Ἀναξυρίδες, feminalia, braccæ barbaricæ, veſtimentum pedum, calcei cavi, aut regii. Cum quibus conſentit *Pollux*. Τὰ δὲ πέλυντρα εἶδος ὑποδήματος, ὥσπερ ἀυταπόδια, ἃ ταῦτα ἦν τοῖς ἀναξυρίσιν, ἃς σκελέας ἔνιοι ὀνομάζουσι. Pelyntra autem, ſpecies ſunt calcei, ſicut Avtapodia, quæ idem ſunt quod Anaxyrides, quas ocreas nonnulli vocant. Alii volunt fuiſſe *braccas & femoralia* ut in Theſauro linguæ Græce multorum autoritate probatur ἀναξυρίδες ſignificare feminalia, cum ſynonima ſint apud *Svidam & Heſychium* ἀναξυρίδες, φημινάλια, βράκια. *Svidas*. σαράβαρα ἐσθὴν Περσικὴν *Veſtem Perſicam*, ἔνιοι λέγουσι βρακία, *quam nonnulli braccas vocant. Scholia* Græca. τινες σαράβαρα εἰρήκασι τὰ μὲν παρὰ τῶν πολλῶν λεγόμενα Μώκια (fortaſſe legendum βράκια) παρὰ δὲ τοῖς Ἕλλησιν ἀναξυρίδες προσαγορευόμενα. *Heſychius* vult eſſe περὶ τὰς κνημῖδας ἐνδύματα. Crurum indumenta. In Σαράβαρα. Et in Σκέλιαι: Σκέλιαι τὰ τῶν σκελῶν σκεπάσματα, Πάρθοι σαράβαρα. Plerique contendunt per סרבלין deſignari togas, pallia, paludamenta &c. *Jachiad.* ad *Dan.* III. 21. בסרבליהון והם הלבושים אשר יכפו כל הגוף בצאת האיש מביתו ללכת בשוקים ורחובות ובלע״ז מאנ״טילו או דומ׳ לו. *Cum Sarabalis ſuis*; id eſt cum veſtimentis, quæ totum obtegunt corpus, ubi quis e domo ſua prodit in forum, & plateas, & barbare *Mantilo*, aut quid ei ſimile. *Elias Levita* ibid. אנחנו קורין למלבוש העליון סרבל בלשון אשכנז וגם בלע״ז מנ״טיל. Nos vocamus veſtem ſuperiorem *Sarbel*, quæ Germanice & Italice vocatur *Mantil. Babyl. Menachoth* 41. 1. *Angelus invenit Rab Ketina amictum ſindone, & dixit ei: O*

Ketina, Ketina סדינא לקנטא וסרבלא לסתוא. *Sindon convenit æstati, sarabal-lum hyemi. Gittin* 31. ופריס עליה סרבלא דכרתי. Et expansum erat super eo pallium coloris porri. Consentit cum his *Aben Ezra* qui סרבלין *vestem superiorem* interpretatus est. Quod confirmari potest ex ipsa voce סרבל, quæ *tegere*, *operire* significat; *Nah.* II. 3. מסרבלין בצבעונין. *Operti vestibus coloratis*, pro Hebræo הרעלו, quod R. *Salomon* exponit מעוטפין *obtecti*. *Ezech.* XVI. 26. מסרבלי בשר *operti carne*, pro Hebræo גדלי בשר *magni carne*, i. e. *pingues*. Accedit scriptorum veterum autoritas, qui asserunt *Sarabaras* fuisse vestes fluxas, & talares, qualis fuit stola matronarum. *Isidorus* Orig. lib. XIX. cap. 23. Quibusdam autem (*inquit*) nationibus sua cuique propria vestis est, ut Parthis Sarabaræ. *Et paulo post*. Sarabaræ sunt fluxa, & sinuosa vestimenta, de quibus legitur in Daniele. *Et sarabaræ eorum non sunt immutatæ*. Et Publius: Ut quid ergo in ventre tuo Parthi Sarabara suspenderunt? *Tertullianus* de Pallio cap. IV. de Alexandro loquens. Vicerat Medicam gentem, & victus est Medica veste. Triumphalem cataphractam amolitus, in captiva Sarabara decessit. *Et paulo post*. Pectus squammarum signaculis disculptum, textu pellucido tegendo, nudavit, & anhelum adhuc ab opere belli, ut mollius, ventilante serico extingit. Ex hoc loco patet per *Sarabaram* intelligi stolam Medicam, quam a Medis ad Persas transtulit Cyrus teste *Xenophonte* Histor. lib. VIII. Στολὴν τε γὰν εἵλετο τὴν Μηδικὴν αὐτός τε φορεῖν, καὶ τοὺς κοινώνους ταύτῃ ἔπεισεν ἐνδύεσθαι. αὐτὴ γάρ αὐτῷ συγκρύπτειν ἐδόκει εἴ τις τι ἐν τῷ σώματι ἐνδεὲς καὶ καλλίστους καὶ μεγίστους ἐπιδεικνύναι τοὺς φοροῦντας. Stolam itaque elegit Medicam & ipse ferre, & ut familiares ea induerentur, persuasit. Hæc enim illi occultare vitia, siquis defectum aliquem haberet in corpore, atque illa indutos pulcherrimos, & maximos conspici. Ex his mihi probabilior ceteris videtur sententia cl. *Binæi*, qui lib. II. cap. 10. de Calceis Hebræorum his, quas adduximus, rationibus demonstravit per סרבלין stolas, chlamidas, & pallia potius, quam feminalia significari.

II. Tria erant genera sacerdotalium vestium; unum sacerdotis vulgaris, alterum summi Pontificis, tertium vestimenta alba. Sacerdos vulgaris quatuor induebat vestes, sc. tunicam, balteum, femoralia, & tiaram; Summus sacerdos præter hæc quatuor, pallium, humerale, rationale, & laminam induebat. Vestimenta alba continebant tunicam, balteum, femoralia, & tiaram ex una tantum bysso contexta, quibus ministrabat Pontifex in die expiationum. *Maimonides* de vasis Sanctuarii cap. VIII. בגדי כהונה שלש מינים בגדי כהן הדיוט ובגדי זהב ובגדי לבן בגדי כהן הדיוט הם ארבעה כלים כתנת ומכנסים ומגבעות ואבנט וארבעתן של פשתן לבני׳ וחוטן כפול ששה והאבנט לבדו רוקם בצמר בגדי זהב הן בגדי כהן גדול והם שמנה כלים הארבע של כל כהן ומעיל ואפוד וחושן וציץ ואבנט של כהן גדול מעשה רוקם הוא ודומה במעשיו לאבנט כהן הדיוט ומצנפת האמורה באהרן היא המגבעת האמורה בבניו אלא של כהן גדול צונף בה כמי שלופף על השבר ובניו צונפין בה ככובע ולפיכך נקראת מגבעת בגדי לבן הם ארבעה כלים שמשמש בהן כהן גדול ביום הכיפורים כתנת ומכנסים ואבנט ומצנפת וארבעתן לבנים וחוטן כפול ששה ומן הפשתן לבדו. Sacerdotalium vestium tres erant species; vestes sacerdotis vulgaris, vestimenta aurea, & vestimenta alba; vestes sacerdotis vulgaris erant quatuor, tunica, femoralia, tiaræ, & balteus; & quatuor omnes erant ex lino albo, & ex filo sexies conduplicato contextæ, solus balteus erat lana acupictus. Vestimenta aurea summi sacerdotis erant octo, sc. quatuor illa cujusvis sacerdotis, & præter hæc pallium, Ephod, & pectorale, & lamina. Et balteus summi sacerdotis pariter acupictus erat, eratque similis balteo sacerdotis vulgaris; Et cidaris memorata in Aaron erat tiara memorata in filiis ejus; at cidaris summi sacerdotis, uti vulnus, obligabatur; at ejus filii tegebantur quasi galea, ideoque vocabatur tiara. Vestimenta alba, quatuor illa, quibus ministrabat summus sacerdos die expiationum erant tunica, femoralia, balteus, & tiara, & hæc quatuor omnia erant alba ex filo sexies conduplicato, totaque e solo lino contexta.

In vestibus albis summum sacerdotem in die expiationum ministrasse constat ex *Levit.* XVI. 4. כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגר ובמצנפת בד יצנף בגדי קדש הם *Tunicam lineam sanctitatis induet, & feminalia linea erunt super ejus carnem, & cingulo lineo se præcinget, & tiara linea se obvolvet; hæc enim vestimenta sunt sancta*. Targum כתונא דבוצא דקודשא ילבש ומכנסין דבוץ יהון על בשריה ובהמיינא דבוצא יסר ומצנופתא דבוצא יהית ברישיה לבושי קודשא אינון. *Tunicam*

cam byssinam sanctitatis induet, & feminalia byssina erunt super ejus carnem, & cingulo byssino se præcinget, & tiara byssina erit in ejus capite; hæc enim vestimenta sunt sancta. Targum Hierosolymitanum. כיתונא דבוץ מילת קודשא ילבש ואוורקסין דבוץ מילת יהון על בשריה ובקמורא דבוץ מילת יצר ומצנופא דבוץ מילת נטיכס ברישיה לבושי קודשא אינון ברם בלבושו דהבא לא יהי עלל מטול דלא ידכר חובת עינלא דדהבא. *Tunicam byssinam seriaceam sanctitatis induet, & subligacula byssina sericea erunt super carnem ejus, & balteo byssino sericeo accingetur, & cidaris byssina sericea ordinetur in capite ejus: vestes sanctitatis sunt; verum cum vestibus aureis non ingredietur, ut non revocetur in memoriam peccatum vituli aurei. Siphra* in l. c. 40. 2. בד שיהו של בוץ בד שיהיו חדשים בד שיהיו כפולים בד שלא ילבש עמהם בגדים אחרים יכול לא ילבש עמהם בגדי פשתן אבל ילבש עמהם בגדי צמר ת״ל בד יכול לא ילבש עמהם בגדי פשתן אלא ילבש עמהם בגדי חול תלמוד לומר בד ומה תלמוד לומר בד בד ארבעה פעמים למעט ארבעה כלים שנאמר בהם לפני יי׳ בתוך שנאמר בחשן ונשא אהרן את שמות בני ישר׳ בחשן המשפט על לבו בבואו אל הקדש לזכרן לפני יי׳ תמיד יכול יכנס בו לפני לפנים תלמוד לומר בד ולא בחשן בתוך שנאמר באפוד ונשא אהרן את שמותם לפני יהוה על שתי כתיפיו לזכרן יכול יכנס בו לפני ולפנים תלמוד לומר בד ולא באפד בתוך שנאמר במעיל והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבואו אל הקדש יכול יכנס בו לפניי ולפנים תלמוד לומר בד ולא במעיל בתוך שנאמר בציץ והיה על מצחו תמיד לרצון לפני יי׳ יכול יכנס בו לפניי ולפנים תלמוד לומר בד ולא בציץ. Dictum est בד, ut vestes sint byssinæ, בד ut sint novæ, בד ut sint duplices, בד ne cum aliis vestibus ingrediatur; crederem quod cum his non indueret vestes lineas, at cum his posset induere vestes laneas? Idcirco dictum est בד. Crederem, quod cum his non indueret vestes lineas, at posset induere vestes profanas? Idcirco dictum est בד. At cur quater dictum est בד בד? ad excludendas quatuor vestes, de quibus dictum est *coram Domino*. Quoniam dictum est de pectorali *Exod.* XXVIII. 29. *Portabitque Aharon nomina filiorum Israel in rationali judicii super pectus suum, quando ingredietur sanctuarium, memoriale coram Domino in æternum*; crederem quod cum eo in adytum ingrederetur? Idcirco dictum est בד non cum pectorali. Quoniam dictum in Ephod ibid. *Et portabit Aharon eorum nomina coram Domino super duos ejus humeros in recordationem*; crederem, quod cum eo ingrederetur in adytum? Idcirco dictum est בד non cum Ephod. Quoniam dictum est de pallio ibid. *Et vestietur eo Aharon in officio ministerii, ut audiatur sonitus, quando ingreditur sanctuarium coram Domino*. Crederem quod cum eo in adytum ingrederetur? Idcirco dictum est בד non cum pallio. Quoniam dictum est de lamina ibid. *Et erit super ejus fronte semper ad reconciliandum coram Domino*; crederem, quod cum ea in adytum ingrederetur? Idcirco dictum est בד non cum lamina. *Raschi* ad l. c. *Levit.* כתונת בד ונומר מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש בהן בחוץ שיש בהם זהב לפי שאין קטגור נעשה סניגור אלא בארבעה ככהן הדיוט וכולן של בוץ. *Tunicam lineam* &c. ostendit, quod in adyto non ministraret octo vestibus, quibus foris ministrabat, in quibus erat aurum, ne accusator fieret advocatus; sed quatuor, uti sacerdos vulgaris; omnesque erant byssinæ. Prætera probatur ex *Ezech.* XLIV. 17. והיה בבואם אל שערי החצר הפנימית בגדי פשתים ילבשו ולא יעלה עליהם צמר בשרתם בשערי החצר הפנימית וביתה פארי פשתים יהיו על ראשם ומכנסים פשתים יהיו על מתניהם. *Cumque ingredientur portas atrii interioris, vestibus lineis induentur, nec adscendet super eos quidquam laneum, quando ministrant in portis atrii interioris, & intrinsecus. Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & femoralia linea erunt in lumbis eorum. Targum.* ויהי במיעלהון לתרעי דרתא גויתא לבושי בוצא ילבשון ולא יהי עליהון כסות עמר בשמשתהון בתרעי דרתא גויתא ילפיה קובעין דבוץ יהון על רישיהון ומכנסין דבוץ יהון על חרציהון. *Et erit, quando ingredientur portas atrii interioris, vestimentum byssinum induent, & non erit super eos operimentum laneum, quando ministrabunt in portis atrii interioris, & intrinsecus. Tiaræ byssinæ erunt in capitibus eorum, & feminalia byssina in lumbis eorum.* Ubi *Raschi* אל שערי החצר הפנימית לפני ולפנים ביום הכפורים ולא יעלה עליהם צמר תכלת שהיה במעיל ובאבנט לא ילבשנו ביום הכפורים בעבודת פנים וביתה ולפנים. *Portas atrii interioris*: Adytum in die expiationis. *Nec adscendet super eos quidquam laneum.* Funiculus hyacinthinus qui erat in pallio & in balteo; non induent in die expiationis in ministerio interioris. *Et intrinsecus*; in adyto. *Kimchius* dissentit ab *Raschio* in hoc loco. והיה בבואם אל שערי החצר הפנימית אם נאמר החצר הפנימית כמשמעו יהיה פירושו שער עזרה הכהנים והמזבח וממנו לשער האולם כי

הכל הוא חצר ויהיה זה אם כן חדוש
לעתיד כי בבגדי כהונה שהיו משמשים
בהם צמר היה כמו שכתוב בתורת משה
כי התכלת היה צמר צבוע בתכלת ואם
נאמר כי דבר זה על עבודת כהן הגדול שהיה
עובד בבגדי פשתים איך קרא הדביר חצר והוא
בית ואיך אמר בבואם ילבשו לשון רבים
והעבודה ההיא לא היתה אלא בכהן גדול
והיה הוא לבדו נכנס שם וביום הכיפורים
לבד. *Cumque ingredientur portas atrii interioris*. Si dicatur atrium interius juxta sensum literalem; ex ejus explicatione erit porta atrii sacerdotum, & altaris & hinc ad portam vestibuli; & hoc totum spatium erat atrium; Si ita est; hoc erit innovatum in tempus futurum; quia in vestibus sacerdotii, quibus ministrabant, erat lana, uti scriptum est in lege Mosis; quia תכלת est lana tincta colore hyacinthino. Si vero dicatur, quod loquatur de ministerio summi sacerdotis in die expiationum in adyto, in quo ministrabat vestibus lineis, quomodo oraculum appellat atrium cum sit domus? Et quomodo dicit in plurali numero; *Quando ingredientur, induent*, cum hoc ministerium peractum sit ab uno summo sacerdote, qui solus illuc ingrediebatur in die expiationum?

Hæc vestimenta contexta erant ex lino pretiosissimo, uti legitur in Codice *Joma* III. 7. הביאו לו בגדי לבן לבש
ידיו ורגליו בשחר היה לובש פלוסין של
שנים עשר מנה בין הערבים הנדוין של
שמנה מאות זוז דברי רבי מאיר וחכמים
אומרים בשחר היה לובש של שלשה עשר
מנה בין הערבים של שנים עשר מנה
הכל שלשים מנה אלו משל ציבור ואם
רצה להוסיף מוסיף משלו. Adduxerunt illi vestes albas, & induebat, & sanctificabat manus & pedes; mane induebat vestes Pelusiacas duodecim minarum & inter vesperas Indicas octigentarum drachmarum. Verba R. Meir; At sapientes dicunt; mane induebat vestes octodecim minarum, & inter vesperas duodecim minarum; omnes conficiunt triginta minas, & ex cœtu præbebantur, si addere volebat de suo addebat. Ubi *Raschi* ובשחר בגדים שלובש בטבילה
זו היא מפשתן של מדינה פילוסים שהוא
חשוב ומעולה ובין הערבים בגדים שלובש
להוצאת כף המחתה הנדוין שהיו מפשתן
של ארץ כוש כדמתרגם יונתן בן עוזיאל
היה פוך כוש עירו הינדיואה. Et mane vestes, quas induebat in hac lotione, erant ex lino provinciæ Pelusii, quod erat pretiosissimum, & præstantisissimum. Et inter vesperas in educenda cupa thuribuli, Indicas, sc. ex lino terræ Æthiopiæ, sicut interpretatur *Jonathan* ben Uzielis. *An Æthiopi mutabit pellem*? *Jerem.* XIII. 23. Constat Indiam multum lini habuisse, & byssum pretiosum: *Pollux* βύσσον vocat λίνυ τὶ ἔδος παρ' Ἰνδοῖς. *Lini speciem apud Indos*. Et *Ctesias* in Indicis scribit inter Cynocephalos ditissimos, quorum sunt pauci, linum gestare. οἱ δὲ πλουσιώτατοι αὐτῶν λινᾶ φορῦσι. ὗτοι δ' εἰσὶν ὀλίγοι. Ditissimi eorum linum ferunt. Hi autem sunt pauci. *Plinius*, *Pomponius Mela*, *Lucianus*, aliique linum Indicum celebrant. Sed constat Indiam apud veteres longe lateque patuisse. Vid. *Bocharti* Canaan. lib. I. cap. 18. India comprehendebat quicquid erat extra mare mediterraneum, ut Arabiam, Æthiopiam, & ipsam Judæam. Ideo Joppe, quæ est urbs Phœniciæ *Indica* dicitur ab *Ovidio* de arte amandi lib. I.

Andromedam Perseus nigris portavit ab Indis

At Andromeda advecta fuit ex urbe Joppe, testibus *Plinio* lib. IX. cap. 5. & *Strabone* lib. I. Præter Indicum linum Pelusiacum quoque celebratur a *Plinio*, *Silio Italico* aliisque. Judæi ex eo quod quater vox בד *Levit.* XVI. repetita sit, probare contendunt has vestes ex pretioso lino fuisse contextas *Gemara Babyl.* ad l. c. Codicis *Joma*.
אמר רבי הונא בריה דרב עילאי אמר
קרא בד בד בד מובחר בבד. Docet R. Huna filius R. Ilai Textus dicit, *linum*, *linum*, *linum*, *linum*, quod sit optimum in lino. Hinc *Raschi* בד בד
ארבע זימני כתב בלבישת בגדי שחרית
למימר דהוי בד בד המובחר בבד. *Linum linum* quater scribitur in vestitu vestium matutinarum, ad docendum *linum*, *linum* præstantissimo in lino. Et *Tosephot*,
בד בד בד נראה לי חד לגופיה וחד
בד לשון לבד שאין לובש עמהם בגדי זהב
כדרך שהוא עושה כל ימות השנה ובד
שלישי לומר יותר טוב מבד של שאר ימות
השנה הרביעי לומר שטוב משל ערבית
אי נמי בד שלישי ורביעי מידריש הכי בד
המובחר שבבד. Bad, Bad, Bad, Bad. Mihi videtur semel positum esse linum propter seipsum, ut prima voce lini significaretur, quod debeat esse vestis ex lino: Alteram vocem lini esse ad ostendendum, eum non debere vestiri vestibus aureis, ut ceteris anni diebus. Tertiam vocem lini docere, tunc præstantius esse linum quam ceteris diebus. Quartam vocem lini indicare matutinum linum pretiosius fuisse, quam vespertinum. Dici enim potest, tertium & quartum linum ita esse exponendum, ut significaretur fuisse in lino præstantissimum.

Has vestes albas post ministerium diei expiationum fuisse reconditas, nul-

lique

lique usui in posterum fuisse neque Pon-
tifici, neque reliquis sacerdotibus, pro-
bare conantur Judæi ex *Levit.* XVI. 23.
והניחם שם *Et deponet ibi*. Ubi *Siphra*.
והניחם שם מלמד שהן טעונם גניזה
ואינם כשרים ליום הכפורים הבא רבי יוסי
אומר כשרים לכהן הדיוט. *Et deponet ibi*
ad docendum quod essent abscondendæ
neque erant legitimæ ad diem futurum
expiationum. R. Jose dicit legitimæ
erant sacerdoti vulgari. *Hieros. Joma*
44. 2. ולבשם ובלו שם היו גנוזין שם היו
מרקיבין ולא היו כשרים ליום הכיפורים
הבא תני רבי דוסא אומר כשרים הם
לכהן הדיוט תני רבי אומר שתי תשובות
בדבר אחת בבגדי כהן גדול ואחרת בבגדי
כהן הדיוט תני לא נחלקו רבי ורבי אלעזר
בי רבי שמעון על אבניטו של כהן גדול
ביום הכיפורים שהוא של בוץ ועל שאר
ימות השנה שיש בו כלאים ועל מה נחלקו
על אבניטו של כהן הדיוט שרבי אומר
יש בו כלאים ורבי אליעזר בי רבי שמעון
אומר אין בו כלאים רבי יעקב בר אחא
רבי אבהו בשם רבי יוחנן טעמא דרבי
ועשית לאהרן ולבניו ככה בכל אשר צויתי
אותכם מה בגדי אהרן יש בו כלאים אף
בגדי בניו יש בהם כלאים מה עבד לה
רבי אלעזר בי רבי שמעון מה אהרן בראוי
לו אף בניו בראוי להן *Et induet*; ibi ve-
tustate conterantur; ibi abscondantur.
Ibi putrescant, neque erant legitimæ
in diem futurum expiationum. Tradi-
tio. R. Dusa dicit: erant legitimæ sa-
cerdoti vulgari. Traditio: Rabi dicit:
duæ oppositiones sunt in hac expositio-
ne, altera in vestibus summi sacerdotis
& altera in vestibus sacerdotis vulgaris:
Traditio. Non dissentiunt Rabi, & R.
Eliefer discipulus R. Simeonis de bal-
teo summi sacerdotis in die expiationum
quod esset byssinus, & in reliquis anni
diebus, quod esset contextus ex hetero-
geneis. At de quo dissentiunt? de bal-
teo sacerdotis vulgaris; quod Rabi di-
cat, quod esset contextus ex heteroge-
neis, & R. Eliefer filius R. Simeonis
neget, quod esset contextus ex hetero-
geneis. R. Jacob bar Acha, R. Abau
nomine R. Jochanan. Ratio Rabi ex
eo deducitur, quod dictum est *Exod.*
XXVIII. *Et facies Aharoni, & filiis ejus
sicut tibi præcepi*. Sicut vestimenta A-
haron erant contexta ex heterogeneis,
ita pariter vestes filiorum ejus erant
contexta ex heterogeneis. Quid respon-
dit R. Eliezer discipulus R. Simeonis?
Sicut Aharon, quod erat conveniens,
ita filiis ejus, quod erat conveniens.
Babyl. Joma 23. 2. מה תלמוד לומר
ילבש להביא מצנפת ואבנט להרמה דברי
רבי יהודה רבי דוסא אמר לרבות בגדי
כהן גדול ביום הכיפורים שכשרין לכהן
הדיוט אמר רבי שתי תשובות בדבר חדא
ואבנטו של כהן גדול לא זה הוא אבנטו
של כהן הדיוט ועוד בגדים שנשתמש
בהן קדושה חמורה תשתמש בהן קדושה
קלה אלא מה תלמוד לומר ילבש לרבות
השחקים והניחם מלמד שטעונין גניזה רבי
דוסא אומר ראויין לכהן הדיוט ומה תלמוד
לומר והניחם שם שלא ישתמש בהן יום
הכיפורים אחר. Cur dictum est. *Et in-
duet*? ad includendum tiaram, & bal-
teum pro decineratione. Verba R. Je-
huda: R. Dusa dicit ad includendum
vestes summi sacerdotis in die expiatio-
num ut sint legitimæ sacerdoti vulgari.
Dicit Rabi; duæ sunt oppositiones in
una explanatione; quod balteus summi
sacerdotis non erat idem ac balteus sa-
cerdotis vulgaris. Præterea, vestibus,
quibus ministravit in sanctitate gravi,
ministrabit in sanctitate levi? At cur
dictum est; *induet*? ad includendum ve-
teres. *Et deponet ibi*; ad docendum,
quod essent recordendæ. R. Dusa dicit
idoneæ erant sacerdoti vulgari. At cur
dictum est; *deponet ibi*? Ne iis ministret
altero die expiationum.

Præterea sacerdos vestibus albis indutus
comburebat vaccam rufam. *Tosaptha
Para* cap. III. עשאה בבגדי זהב ובבגדי
חול פסולה שאלו תלמידיו רבן יוחנן בן
זכאי פרה במה נעשה אמר להם בבגדי
זהב אמרו לו למדתנו בבגדי לבן אמר
להם יפה אמרתם ומעשי שעשו ידי וראו
עיני שכחתי כששמעו אזני על אחת כמה
וכמה לא שלא היה יודע אלא שהיה מבקש
לזרז את התלמידים ויש אומרים הלל הזקן
שאלו לא שלא היה יודע אלא שהיה
מבקש לזרז את התלמידים. Si combura-
tur vacca vestibus aureis, & vestibus
profanis, illegitima est. Interrogarunt
discipuli Raban Jochanan ben Zachai;
quibus vestibus comburitur? Respondit
illis; vestibus aureis. Dixerunt illis; at
tu nos docuisti vestibus albis. Respondit
illis: recte dixistis; si oblitus sum ope-
ra, quæ fecerunt manus meæ, & quæ
viderunt oculi mei; quæ meæ aures
audierunt, quanto magis? Non quod
ignoraret, sed quæsivit ad monendos
discipulos. Alii dicunt, quod interro-
gassent Hillel seniorem; non quod igno-
raret; sed quæsivit ad monendos discipu-
los. *Siphri* 20. 3. זאת חקת התורה רבי
אלעזר אומר נאמר כאן חוקה ונאמר להלן
חוקה מה חוקה האמורה להלן בבגדי לבן
הכתוב מדבר אף חוקה האמורה כאן
בבגדי לבן הכתוב מדבר שאלו תלמידיו
את רבן יוחנן בן זכאי באיזו כלים פרה
נעשית אמר להם בבגדי זהב אמרו לו
ואלה למדתנו רבינו בבגדי לבן אמר להם
אם מה שראו את עיני ומה ששרתו ידיו
שחכתי כן קל וחמר למה שלמדתי וכו׳

כך למה כרי להרר את התלמידים ויש אומרים הילל הזקן היה אלא שלא היה יכול לומר ששרתו ידיו. *Hoc eſt decretum legis*: R. Elieſer dicit: dictum eſt hic *Num. decretum*, dictumque eſt illic *Levit.* XVII. 34. *decretum*; ſicut *decretum* ibi dictum: textus loquitur de veſtibus albis, ita pariter *decretum* hoc loco dictum. Textus loquitur de veſtibus albis. Interrogarunt diſcipuli Raban Jochanan ben Zachai; quibus veſtibus comburitur vacca? Reſpondit illis, veſtibus aureis. Dixerunt illi; nonne nos magiſter docuiſti veſtibus albis? Reſpondit illis? Si oblitus ſum quæ viderunt oculi mei, & quæ operatæ ſunt manus meæ, quanto magis ea, quæ vos docui. At hæc omnia qua de cauſa? ut exerceret diſcipulos. Nonnulli dicunt fuiſſe Hillel ſeniorem; ſed is non poterat dicere; quæ operatæ ſunt manus ſuæ. *Peſiktha* 53. 3. זאת חקת התורה שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי באי זו בגרים פרה נעשה אמר להם בבגרי זהב אמרו לו ואלה למרתני רבינו בבגרי לבן אמר להם בני ומה אם שראו עיני שכחתי מה ששרתו ידי שכחתי קל וחומר מה שלמרתי וכל כך למה להוריע את התלמידים רבי אלעזר אומר נאמר כאן חוקת ונאמר להלן חוקת והיתה זאת לכם לחוקת עולם מה להלן בבגרי לבן אף כאן בבגרי לבן *Hoc eſt decretum legis*. Interrogarunt diſcipuli Raban Jochanan ben Zachai; quibus veſtibus vacca comburitur? Reſpondit illis: veſtibus aureis. Dixerunt illi; nonne nos docuiſti magiſter veſtibus albis? Reſpondit illis. Filii; ſi oblitus ſum quod viderunt oculi mei, & quod manus meæ operatæ ſunt; quanto magis quæ vos docui? At hæc omnia qua de cauſa? ut exerceret diſcipulos: R. Elieſer dicit. Dictum eſt hic *decretum*, pariterque illic dictum eſt *decretum*; *Et hoc erit vobis in decretum ſempiternum*. Si illic veſtibus albis, ita pariter hic veſtibus albis.

Veſtes ſacras in templo induebant ſacerdotes ſive miniſtrarent, ſive non miniſtrarent. *Gemara Babyl. Joma* 69. תא שמע בגרי כהונה היוצא בהן למרינה אסור ובמקרש בין בשעת עבורה בין שלא בשעת עבורה מותר מפני שבגרי כהונה ניתנו ליהנות בהן. Veni & audi, ſi quis egrediatur in provinciam indutus veſtibus ſacerdotalibus, vetitum eſt. In ſanctuario tam in tempore miniſterii quam extra tempus miniſterii licitum eſt, quia veſtes ſacerdotii conceſſæ ſunt ad uſum. *Maimonides* de vaſis ſanctuarii cap. VIII. כהן גרול מניח בגרי זהב בלשכה שלו בלילה או בעת שיצא מן המקרש בגרי כהונה מותר ליהנות בהן לפיכך לובשים ביום עבורתו אפילו שלא בשעת עבורה חוץ מן האבנט מפני שהוא שעטנז אסור לכהן הריוט ללובשו אלא בשעת עבורה אין הכהנים לובשים לעבורה אלא צמר ופשתים בלבר. Sacerdos, ſummus deponebat veſtes aureas in ejus conclavi nocte, aut quo tempore egrediebatur de ſanctuario. Licebat uti veſtibus ſacerdotii, ideoque induebant in die ſui miniſterii, vel tempore, quo non miniſtrabant, excepto balteo, qui erat contextus ex heterogeneis; vetitum erat ſacerdoti vulgari illum induere niſi tempore miniſterii; non poterant ſacerdotes induere ad miniſtrandum niſi lanam & linum duntaxat.

Si neceſſitas caperet, licebat ſacerdotibus vel extra ſanctuarium induere veſtes ſanctas. *Megillath Taanith* cap. 9. בעשרים וחר ביה יום הר גריזים דלא למספר יום יבקשו הכותיים את בית אלהינו מאלכסנררוס מוקרין להחריבו ואמרו לו מכיר לנו חמשת כורים ארץ בהר המוריה ונתנו להם ובאו והוריעו את שמעון הצריק מה עשה לבש בגרי כהונה ונתעטף בגרי כהונה ויקירי ירושלם עמו ואלף בולינטי מכוסין בלבנים ופרחי כהונה מקישין בכלי שרת ואבוקות של אור רולקות לפניהם כל הלילה כולה הללו מהלכין מצר זה והללו מהלכין מצר זה אמר להם מי הללו אמרו לו המסורות הללו היהורים שמררו בך כיון שהוריעו לאנטפרס זרחה להם חמה הגיעו למשמר הראשון נפגעו זה בזה אמרו להם מי אתם אמרו להם אנו אנשי ירושלם ובאנו להקביל פני המלך כיון שראה אלכסנררוס מוקרון את שמעון הצריק ירד ממרכבתו והשתחוה לו אמרו לו מלך גרול כמותך ישתחו׳ ליהורי זה אמר להם רמו׳ ריוקנו של זה אני רואה כשאני יורר במלחמה ונוצח אמר להם למה באתם אמרו לו מקום שנגתנו מתפללים עליך ועל מלכותך שלא תחרוב יתעוך גוים הללו ותתנו להם אמר להם ומי הם הללו אמרו לו הללו הכותיים שעומרין לפניך אמר להם הרי הם מסורין בירכם מה עשו להם נקבים בעקביהם ותלאום בזנבי סוסיהם והיו מגררת אותם על הקוצים ועל הברקונים ער שהגיעו להר גריזים חרשוהו והרעוהו כרשינין כררך שבקשו לעשות לבית אלהינו ובאותו היום שעשאו לו כך עשאוהו יום טוב. In diem vigeſimum primum (Ciſleu) incidit dies montis Gerizim, quo a luctu abſtinendum: dies quo Cuthæi acceſſerunt ad Alxandrum Macedonem petentes ut templum deſtrueretur; dicendo: vende nobis in monte Moria partem terræ, qua quinque Cori ſeminari poſſunt. Quam menſuram ille ipſis dedit. Venerunt autem, & hoc ipſum Simeoni Juſto indicarunt. Quid ille faciebat? Induebat veſtes ſacerdotales quibus cum eſſet indutus & amictus.

viri

viri Hieroſolymitani dignitate conſpicui eum comitati ſunt, milleque ſenatores & juvenes ſacerdotes pulſantes inſtrumenta, quibus in templo miniſtrabant, & faces incenſæ ardebant coram ipſis tota nocte. Hi ab hoc illi ab altero latere incedebant. Interrogabat (Alexander) illos (Cuthæos) Quinam illi ſunt? Reſponderunt ipſi proditores: Illi ſunt Judæi, qui contra te rebellant. Cum perveniſſent uſque ad Antipatrida obortus eſt ipſis ſol. Cum pervenirent ad primam regis cuſtodiam, alter alteri obviam veniebat. Excubias agentes, interrogabant eos quinam vos eſtis? Quibus reſpondebant: nos ſumus viri Hieroſolymitani, venimuſque ut benevolam faciem regis accipiamus. Quando vidit Alexander Macedo Simeonem Juſtum, deſcendit ab curru ſuo, ſeſeque incurvavit coram eo. Dicebant ei (proditores) An tantus rex, quantus tu es ſeſe coram hoc Judæo incurvet? Reſpondit eis: Imaginem ejus video, quando in prælium deſcendo, & victor evado. Interrogavit eos (Judæos) quare veniſtis? Reſponderunt ei; rogatum venimus, ne locus, quo nos pro te & regno tuo oramus, devaſtetur. Illi ne te ſeducant, ut ipſis eum des? Dixit eis Quinam ſunt illi? Reſponderunt ei; illi ſunt Cuthæi, qui coram te conſiſtunt. Tum dicebat eis: Ecce illi in manus & poteſtatem veſtram traduntur. Quid igitur illis faciebant? perforabant calcaneos eorum; & in equorum ſuorum caudis eos ſuſpenſos raptabant, & trahebant ſuper tribulos, & ſpinas, uſque dum venirent ad montem Gerizim quem arabant, viciiſque ſeminabant, quemadmodum illi quærebant facere domui Dei noſtri. Diem ergo, quo hoc Cuthæis fecere feſtum celebrare inſtituerunt. *Gemara Babyl. Joma.* מפני שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן שמע מינא ובמדינה לא והתניא בעשרים וחמשה יום הר גריזים דלא למספר יום שבקשו כותיים את בית אלהינו מאלכסנדרוס מקדון להחריבו ונתנו להם באו והודיעו את שמעון הצדיק מה עשה לבש בגדי כהונה ונתעטף בבגדי כהונה ומיקירי ישראל עמו ואבוקות של אור בידיהן וכל הלילה הללו הולכין מצד זה והללו הולכין מצד זה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר אמר להם מי הללו אמרו לו היהודים שמרדו בך כיון שהגיע לאנטיפטרס זרחה חמה ופגעו זה בזה כיון שראה שמעון הצדיק ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו אמרו לו מלך גדול כמותך השתחוה ליהודי זה אמר להם דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי אמר להם למה באתם אמרו איפשר בית תמתפללין בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב יתעך גוים להחריבו אמר להם מי הללו אמרו לו כותיים הללו שעומדין לפניך אמר להם הרי הם מסורים בידיכם מיד נקבום בעקביהם ותלאום בזנבי סוסיהם והיו מגררין אותם על הקוצים ועל הברקנים עד שהגיעו להר גריזים כיון שהגיעו להר גריזים חרשוהו וזרעוהו כרשינין כדרך שבקשו לעשות בית אלהינו ואותו היום עשאוהו יום טוב. Quia veſtes ſacerdotii conceſſæ ſunt ad uſum. Hinc intelligitur; & in provincia minime. At extat traditio. Vigeſimo quinto die montis Gerizim quærebant Cuthæi ab Alexandro Macedone, ut deſtrueret domum Dei noſtri. Tradidit eis illam. Venerunt, & indicarunt Simeoni Juſto. Quid fecit? Veſtivit & velavit ſe veſtibus ſacerdotalibus, & ex proceribus Iſraelis, quoſdam ſibi aſſumſit, qui haberent faces ardentes in manibus. Tota nocte progreſſi ſunt, hi latere, hoc; illi ab altero latere, donec ſurgeret aurora. Quum autem orta eſſet aurora, rogavit illos, quinam eſſent? Reſpondebant: Hi ſunt Judæi, qui contra te rebellarunt. Quum perveniſſent uſque ad Antipatrida oriebatur ſol, & ſibi occurrerunt. Statim ac vidit Simeonem Juſtum, deſcendit de curru ſuo, & incurvavit ſe coram eo. Dicebant illi: An tantus rex, qualis tu es, ſeſe incurvat coram hoc Judæo? Reſpondit illis: facies ejus eſt inſtar illius, per quem victor ſum in tota mea expeditione. Tunc rogavit eos: quare veniſtis? Reſponderunt illi; qui fieri poteſt, ut deſtruas iſtam domum in qua pro te & pro regno tuo oramus? Fuerunt gentiles, quæ te incitarent, ut eam deſtrueres. His auditis, rogavit, quinam ſunt illi? Reſponderunt: ſunt Cuthæi, qui ſtant coram te. At ille: Ecce traditi ſunt vobis. Hoc audito confeſtim calcaneos illis perforarunt, eoſque caudis equorum ſuſpenderunt, & ſic traxerunt eos per ſpinas & tribulos uſque ad montem Gerizim, quem ararunt, & viciis conſeverunt, quemadmodum illi quæſierunt facere domui Dei noſtri. Et ab eo tempore celebrabant diem feſtum.

Si veſtes inquinarentur, non lavabantur; *Gemara Babyl.* ad cap. IX. Cod. *Sevachim.* תנו רבנן בגדי כהונה נתגעלו אין מתכבסין לא בנתר ולא באהל הא במים מתכבסין אמר אביי הכי קאמר הוגעו במים מכבסין אותן בנתר ואהל הוגעו לנתר ואהל אף במים אין מכבסין ויש אומרים אין מכבסין אותן כל עיקר שאין עניות במקום עשירות. Docent Sapientes noſtri; ſi veſtes ſacerdotii inquinentur, non lavant eas nec nitro nec ſapone, ſed lavant aqua. Dicit Abai;

Abai: sic est dicendum: si inquinentur ita ut aqua purgari possint, lavant eas nitro & smegmate; sed si ita inquinentur, ut ad purgationem opus habeant nitro & smegmate, tunc nequidem aqua lavant eas. Sunt enim qui dicant eas omnino non lavare, quia non est paupertas in loco divitiarum. *Maimonides* l. c. כל בגד מבגדי כהונה שנעשו צואים אין מלבנין אותן ואין מכבסין אותן אלא מניחן פתילות ולובש חדשים ובגדי כהן גדול שבלו גונזין אותן ובגדי לבן שעובד בהם ביום הצום אינו עובד בהם פעם שנייה לעולם אלא גונזין במקום שיפשוט אותם שנאמר והניחם שם והם אסורין בהנאה. Omnes vestes sacerdotales, quæ sordidæ factæ sint, non dealbantur, neque lavantur, sed reconduntur in usus ellychniorum, novæque vestes subministrantur. Summi sacerdotis vestes si detritæ essent recondebantur. Et vestes albæ, quibus ministravit in die jejunii, secunda vice illis non ministrat, sed recondentur in loco, ubi exuerat, dictum est enim. *Et reponet eas ibi*. Illæque sunt usu interdictæ.

Ex detritis vestibus accendebantur ellychnia. *Gemara Schabb.* fol. 21. בגדי כהונה שבלו מפקיעין אותו ומהו היו עושין פתילות למקדש מאי לאו דכלאים לא דבוץ Vestes sacerdotales vetustate detritas discindunt, atque ex iis conficiunt ellychnia pro sanctuario. Quid? num ex heterogeneis? Non, sed ex byssinis. In *Gemara Hierof. Succah* legitur bracas solas sacerdotis summi candelabro fuisse asservatas. תני מבלאי מכנסי כהן גדול היו מדליקין את הנרות שבפנים ומבלאי מכנסי כהן הדיוט היו מדליקין את הנרות שבחוץ. Traditio. Ex detritis braccis sacerdotis summi accendebantur lucernæ interiores, *sc. candelabri*. Ex detritis vero braccis sacerdotum gregariorum accedebantur lucernæ exteriores. *Maimonides* l. c. כל בגדי מבגדי כהונה שנעשו צואים אין מלבנין אותן ואין מכבסין אותן אלא מניחן לפתילות ולובש חדשים Vestes sacerdotales, quæ sordidæ factæ sint, non dealbant, neque lavant, sed reponunt ad usum ellychniorum; atque novas induunt, *R. Joseph Kaaro in Keseph Mischne* ad l. c. negat omnes vestes adhibitas fuisse ad usum candelabri ודייק רבינו כתנות כהנים למעט אבנט דאין עושין מהם פתילות למנורת תמיד משום דאית בהו עמרא ואין להדליק בה למנורת התמיד ומכנסים תנן דבשמחת בית השואבה מדליקין בהם ולא נשאר לפתילות התמיד כי אם כתנות ומצנפות וצריך טעם למה השמיט רבינו מצנפת ואפשר דתניא כתנות והוא הדין למצנפת אי נמי משום דמצנפות דקות בוותר ולא חזו לפתילות לכך השמיטם. Non attendit magister noster nisi ad tunicas sacerdotales, exclusis balteis, nam ex his nec fiunt ellychnia ad lampadem Æternam, quia lanam *lino intermixtam* habent, quibus ideoque lampadem perpetuam accendere nefas est. De braccis autem tradunt, eas ad accendendas lampades in gaudio domus haustionis fuisse adhibitas. Itaque ad ellychnia lampadis perpetuæ *ex vestibus sacerdotalibus* nil superest, præter tunicas & tiaras; sed & ratio reddenda est, quare magister noster omittat tiaras. Forte ut ostendat id quod dictum sit de tunicis, etiam de tiaris intelligi debere. Vel etiam dici potest eo quod tiaræ ex lino admodum tenui constent, hinc eas ceu ad ellychnia ineptas ab illo omitti.

Ex ærario sacro vestes sacerdotales comparabantur. *Hierof. Schechalim* 48. 1. ולא נמצאו כלי שרת באין משל יחיד כהדא דתני אשה שעשה כתונת לבנה צריכה למסור לציבור. Non deprehendantur vasa ministerii allata fuisse ex facultatibus privati. Juxta illud quod traditur: Si fœmina faciat tunicam filio suo, debet tradere cœtui. *Hierofol. Taanith* 68. 2. תני אשה שעשה כתונת לבנה צריכה למסור לציבור. Traditio: Si fœmina faciat tunicam filio suo, debet tradere cœtui. *Gemara Babylonica* ad cap. III. Cod. *Joma* אמר עליו על ר' ישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה ולובשה ועובד בה עבודת יחיד ומסרת לציבור. Narratur de R. Ismaele ben Phabi, quod mater ipsi fecerit tunicam centum minarum, qua indutus functus est ministerio peculiari, & tradidit eam cœtui. *Tosaphta Schechalim* cap. II. בגדי כהנים ובגדי כהן גדול ועץ ארז ואזוב ושני תולעת באין משירי הלשכה. Vestes sacerdotum, & vestes sacerdotis magni, & lignum cedri, & hyssopus, & coccineum adducuntur ex reliquiis conclavis. *Maimonides* de Siclis cap. IV. בגדי כהונה בין בגדי כהן גדול בין שאר בגדי הכהנים שעובדין בהן במקדש הכל מתרומת הלשכת; Vestes sacerdotales, sive sint vestes sacerdotis summi, sive vestes reliquorum sacerdotum, quibus in Sanctuario ministrant, comparabantur omnes ex oblatione conclavis. Idem de Vasis Sanctuarii cap. VIII. כל בגדי הכהנים אינן באים אלא משל ציבור ויחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה מוסרו לציבור ומותר. Omnes vestes sacerdotales non comparabantur nisi de facultatibus cœtus. Si privatus voveat vestem de vestimentis sacerdotii, tradat cœtui, & licita est.

In

In viginti quatuor capsis pro quatuor & viginti classibus Sacerdotum recondebantur vestes in templo. *Tosaphta Succah.* cap. ultimo. עשרים וארבע חלונות היו שם כנגד עשרים וארבע משמרות בלגה חולקת בדרום ותבעתה קבועה וחלונה סתומה. Erant ibi quatuor & viginti fenestræ, seu capsæ pro quatuor & viginti classibus; Bilga semper dividebat in austro, ejusque annulus fixus erat, & ejus capsa clausa. *Maimonides* loc. cit. בגרי כהנים הדיוטים היו עושין מהן מחלצות רבות וששה ותשעים חלונות היו במקדש להניח בהן הבגרים ארבעת לכל משמר ושם כל משמר כתוב על חלונותיו וכולן סמות וכשיכנסו אנשי משמר לעבודה בשבת שלהן פותחין חלונותיהן כל ימי שבהן ונוטלי׳ הכלים וכשיצאו מחזירים הבגרים לחלונותיהם וסותמן ולמה עשו ארבעה חלונות לכל משמר לפי שלא יהיו הכלים מעורבין אלא כל המכנסים בחלון אחר יכתוב עליו מכנסים וכן באבנטים בחלון אחד וכתוב עליו אבנט וכן המצנפות כולן בחלון אחר והכתנות כולן בחלון אחר Ex vestibus privatorum sacerdotum fiebant plurimæ syntheses. Sex & nonaginta erant arcæ in Sanctuario, ubi reponerentur vestes sacerdotum; Quatuor arcæ erant singulis classibus, iisque singularum classium nomen inscriptum erat, omnesque erant clausæ. Quando vero viri classis ingrediebantur ad ministrandum, in sua hebdomada, propriæ per totam hebdomadam aperiebantur arcæ, ex quibus vestes depromerent. Quando vero discedebant, restituebant vestes in suas arcas, & claudebant. At qua de causa fecerunt quatuor arcas singulis classibus? Ne vestes miscerentur; Sed omnia feminalia erant reposita in una arca, cui inscriptum erat *Feminalia*. Et pariter baltei in una arca erant repositi, cui inscriptum erat *Baltei*. Pariterque tiaræ omnes in una arca erant repositæ; similiter omnes tunicæ in una arca. Idem in comment. ad cap. ult. *Cod. Succab*. היו שם כ״ד חלונות ושם בגרי כהונה חלון לכל משמרה ומשמרה והיו כולם סגורות וכשנכנסת משמרה לעבודה היתה פותחת החלון שלה Fuerunt ibi quatuor & viginti arcæ, ubi vestes sacerdotales erant; singulæ arcæ pro singulis classibus; omnesque erant clausæ: quando classis accedebat ad ministerium, ejus arca aperiebatur. Vid. *Schilthe Haggibborim* 20. 3.

Vestes summi sacerdotis quotidie post ministerium in conclavi quodam sanctuarii reponebantur. *Maimonides* de Vasis Sanctuarii cap. VIII. 10. כהן גרול מניח בגרי זהב בלשכה שלו בלילה או בעת שיצא מן המקרש. Sacerdos summus deponebat vestes aureas in suo conclavi noctu, aut quo tempore exibat de Sanctuario. Deinde teste *Josepho* lib. XVIII. cap. 6. Antiquit. asservatæ sunt ab Herode in Turri Antonia. *πιστεύων δὲ οὐδὲν νεωτερίζειν ἐπ' αὐτῷ τὸν λαὸν*, *qui credidit inde populum a rebus novis moliendis contineri*. Deinde custoditæ ab Romanis usque ad Vitellii præsidis tempora imperante Tiberio, a quo Judæis asservandi hæc vestimenta concessa potestas est, testante ipso *Josepho* lib. XV. cap. XI. Antiquit. Κατὰ δὲ τὴν βόρειον πλευρὰν, ἀκρόπολις ἐγγώνιος εὐερκὴς ἐπετετείχιστο, διάφορος ὀχυρότητι. ταύτην οἱ πρὸ Ἡρώδου τοῦ Ἀσαμωναίων γένους βασιλεῖς καὶ ἀρχιερεῖς οἰκοδόμησαν, καὶ βάριν ἐκάλεσαν, ὡς ἐκεῖ τὴν ἱερατικὴν αὐτοῖς ἀποκεῖσθαι στολὴν, ἣν ὁπόταν δέῃ θύειν, τότε μόνον ὁ ἀρχιερεὺς ἀμφιέννυται. ταύτην ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ἐφύλαξεν ἐν τῷ τόπῳ, καὶ κατὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις ἦν, μέχρι τοῦ Τιβερίου Καίσαρος χρόνων. ἐπὶ τούτου δὲ Οὐιτέλλιος ὁ τῆς Συρίας ἡγεμὼν, ἐπιδημήσας τοῖς Ἱεροσολύμοις, δεξαμένου τοῦ πλήθους αὐτὸν λαμπρότατα πάνυ, θέλων αὐτοὺς τῆς εὐποιΐας ἀμείψασθαι, ἐπεὶ παρεκάλεσαν τὴν ἱερὰν στολὴν ὑπὸ τὴν αὐτῶν ἐξουσίαν ἔχειν, ἔγραψε περὶ τούτων Τιβερίῳ Καίσαρι, κἀκεῖνος ἐπέτρεψε. καὶ παρέμεινεν ἡ ἐξουσία τῆς ἱερατικῆς στολῆς τοῖς Ἰουδαίοις, μέχρι ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς Ἀγρίππας. μετὰ τοῦτον δὲ Κάσσιος Λογγῖνος, τὴν Συρίαν τότε διοικῶν, καὶ Κούσπιος Φάδος, ὁ τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπος, κελεύουσι τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν Ἀντωνίαν κατατίθεσθαι τὴν στολήν. Ῥωμαίους γὰρ αὐτῆς εἶναι δεῖν κυρίους, καθὼς καὶ πρότερον ἦσαν. πέμπουσιν οὖν Ἰουδαῖοι πρέσβεις πρὸς Κλαύδιον Καίσαρα περὶ τούτων παρακαλέσοντας. ὧν ἀναβάντων, ὁ νεώτερος βασιλεὺς Ἀγρίππας, ἐν Ῥώμῃ τυγχάνων, αἰτησάμενος παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἐξουσίαν ἔλαβεν, ἐντειλαμένου Οὐιτελλίῳ τῷ τῆς Συρίας ἀντιστρατηγῷ. πρότερον δ' ἦν σφραγῖδος τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν γαζοφυλάκων, καὶ πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς ἐπὶ τὸν Ῥωμαίων φρούραρχον ἀναβαίνοντες οἱ γαζοφύλακες, καὶ καταμανθάνοντες τὴν ἑαυτῶν σφραγῖδα, τὴν στολὴν ἐλάμβανον. εἶτ' αὖθις τῆς ἑορτῆς παρελθούσης, εἰς τὸν αὐτὸν κομίσαντες τόπον, καὶ τῷ φρουράρχῳ δείξαντες σύμφωνον τὴν σφραγῖδα, κατετίθεντο. Ad septentrionale autem *septi* latus arx constructa erat quadrata, bene munita, atque egregie firma. Hanc qui Herodem antecesserunt, Asmonæo prognati reges & sacerdotes, ædificarunt, & Barium appellarunt, ut ibi stola sacerdotalis illis reponeretur, quam ipse pontifex duntaxat cum erat facienda res divina, induere solebat.

Hanc stolam Rex Herodes eo in loco custodivit, & post ejus obitum fuit in potestate Romanorum, usque ad tempora Tiberii Cæsaris. Sub eo Vitellius Syriæ prætor cum Hierosolyma venisset, & a populo honorificentissime exceptus esset, volens ei gratiam referre, ipse, quoniam obsecrarunt, ut stola illis in potestatem permitteretur, hac de re scripsit ad Tiberium Cæsarem, atque ille eam concessit, mansitque penes Judæos stolæ sacerdotalis potestas, usque ad decessum regis Agrippæ. Post eum Cassius Longinus, qui tum Syriam administrabat, & Cuspius Fadus, Judææ procurator, Judæis imperarunt, ut stolam ponerent in Antonia; debere enim Romanos eam penes se habere, sicut antea. Quamobrem Judæi legatos ad Claudium Cæsarem miserunt, eam rem deprecaturos. Qui cum Romam pervenissent, juvenis rex Agrippa, qui tum illic erat, perfecit suo rogatu apud Imperatorem, ut eam illis in potestatem traderet, hoc ipso Vitellio in mandatis dato Syriæ prætori. Antea erat sub sigillo pontificis, & ærarii quæstorum, & pridie festorum ibant quæstores ad præfectum Romani præsidii, & agnito suo sigillo eam auferebant; deinde rursum festis transactis in eundem locum referebant, & sigillo quod concordabat, ostenso præsidii præfecto, deponebant. Demum edicto Claudii Cæsaris hæc potestas confirmata est, uti scribit *Josephus* lib. xx. cap. 1. ὃς δὴ καὶ τότε μεταπεμψάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς πρώτους Ἱεροσολυμιτῶν, κατὰ τὴν κέλευσιν τοῦ αὐτοκράτορος, παρῄνεσεν αὐτοῖς τὸν ποδήρη χιτῶνα, καὶ τὴν ἱερὰν στολὴν ἣν φορεῖν μόνος ὁ ἀρχιερεὺς ἔθος ἔχει, εἰς τὴν Ἀντωνίαν, ἥπερ ἐστὶ φρούριον, κατατέθεσθαι, κειμένην ὑπὸ Ῥωμαίων ἐξουσίᾳ, καθὰ δὴ καὶ πρότερον ἦν. οἱ δὲ ἀντιλέγειν μὲν οὐκ ἐτόλμων, παρεκάλουν δὲ ὅμως τόν τε Φάδον καὶ τὸν Λογγῖνον. ἀφίκετο γὰρ καὶ οὗτος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα πολλὴν ἐπαγόμενος δύναμιν, φόβῳ τοῦ μὴ τὰ προστάγματα Φάδου τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων νεωτερίζειν ἀναγκάσῃ. πρῶτον μὲν αὐτοῖς ἐπιτρέψαι πρέσβεις ὡς Καίσαρα πέμψαι τοὺς αἰτησομένους παρ' αὐτοῦ τὴν ἱερὰν στολὴν ὑπὸ τὴν αὐτῶν ἐξουσίαν ἔχειν, εἶτα δὲ περιμεῖναι, ἕως ἂν γνῶσι, τί πρὸς ταῦτα Κλαύδιος ἀποκρίναιτο. οἱ δὲ ἐπιτρέψειν αὐτοῖς ἔφασαν ἀποστεῖλαι τοὺς πρέσβεις, εἰ λάβοιεν τοὺς παῖδας ὁμηρεύσοντας. ὑπακουσάντων δὲ ἑτοίμως ἐκείνων καὶ δόντων, ἐξεπέμφθησαν οἱ πρέσβεις. παραγενομένων δὲ εἰς τὴν Ῥώμην αὐτῶν γνοὺς ὁ νεώτερος Ἀγρίππας, ὁ τοῦ τετελευτηκότος παῖς, καθ' ἣν ἥκουσιν αἰτίαν. ἐτύγχανε δὲ ὢν παρὰ Κλαυδίῳ Καίσαρι, καθὼς καὶ πρότερον εἴπομεν. παρακαλεῖ τὸν Καίσαρα συγχωρῆσαι τοῖς Ἰουδαίοις ἅπερ ἠξίουν περὶ τῆς ἱερᾶς στολῆς, καὶ Φάδῳ περὶ τούτων ἀποστεῖλαι.

Καλέσας δὲ Κλαύδιος τοὺς πρέσβεις, ἔφη ταῦτα συγχωρεῖν, καὶ ἐκέλευεν αὐτοὺς Ἀγρίππᾳ χάριν εἰδέναι. ταῦτα γὰρ ἐκείνου ποιεῖν ἀξιώσαντος. ἐπί τε ταῖς ἀποκρίσεσι, τοιαύτην ἐπιστολὴν ἔδωκε. Κλαύδιος Καῖσαρ Γερμανικὸς, Δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ πέμπτον ὕπατος ἀποδεδειγμένος τὸ τέταρτον, Αὐτοκράτωρ τὸ δέκατον, Πατὴρ πατρίδος, Ἱεροσολυμιτῶν ἄρχουσι, βουλῇ, δήμῳ Ἰουδαίων παντὶ ἔθνει χαίρειν. Ἀγρίππα τοῦ ἐμοῦ, ὃν ἐγὼ ἔθρεψα καὶ ἔχω σὺν ἐμαυτῷ εὐσεβέστατον ὄντα, προσαγαγόντος μοὶ τοὺς ὑμετέρους πρέσβεις, εὐχαριστοῦντας ἐφ' ᾗ πεποίημαι τοῦ ἔθνους ὑμῶν κηδεμονίᾳ καὶ αἰτησαμένων σπουδαίως καὶ φιλοτίμως τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα, καὶ τὸν στέφανον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ὑμῶν εἶναι, συγχωρῶ, καθὼς ὁ κράτιστος κἀμοὶ τιμιώτατος Οὐιτέλλιος ἐποίησε. συγκατεθέμην δὲ τῇ γνώμῃ ταύτῃ, πρῶτον διὰ τὸ ἐμαυτοῦ εὐσεβὲς, καὶ τὸ βούλεσθαι ἑκάστους κατὰ τὰ πάτρια θρησκεύειν. ἔπειτα εἰδὼς ὅτι καὶ αὐτῷ βασιλεῖ Ἡρώδῃ καὶ Ἀριστοβούλῳ τῷ νεωτέρῳ, ὧν τὴν πρὸς ἐμαυτὸν εὐσέβειαν καὶ τὴν περὶ ὑμᾶς γινώσκω σπουδὴν, πάνυ χαρίσομαι ταῦτα ποιήσας, πρὸς οὓς ἐστὶ μοι πλεῖστα δίκαια φιλίας κρατίστους ὄντας κἀμοὶ τιμίους. ἔγραψα δὲ περὶ τούτων καὶ Κουσπίῳ Φάδῳ τῷ ἐμῷ ἐπιτρόπῳ. οἱ τὰ γράμματα κομίζοντες, Κορνήλιος Κέρωνος, Τρύφων Θευδίωνος, Δωρόθεος Ναθαναήλου, Ἰωάννης Ἰωάννου. ἐγράφη πρὸ τεσσάρων καλανδῶν Ἰουλίου ἐπὶ ὑπάτων Ῥούφου, καὶ Πομπηΐου Σιλουανοῦ. Is (Fadus) dein, accitis statim Pontificibus, & Hierosolymitarum proceribus, prout ipsi in mandatis dederat Imperator, admonuit eos ut tunicam talarem, & stolam sacram, quam solum Pontificem summum gestare moris erat, in Antoniam castellum reponerent, ut in Romanorum potestate esset, quemadmodum & olim erat. Illi refragari quidam non audebant, rogabant tamen Fadum, & Longinum (nam & ille Hierosolyma venerat, magnis copiis secum adductis, metuens ne quæ injunxerat Fadus Judæorum vulgus ad res novas moliendas impellerent) primum ut legatos ad Cæsarem sibi liceret mittere, ab eo petituros, ut sacram stolam in sua potestate haberent: deinde ut manerent paulisper, dum certiores facti essent, quid ad ista Claudius respondere t. Illi vero se permissuros esse dixerunt ut legatos mitterent, modo liberos eorum pro obsidibus acciperent. Cum autem Judæi alacriter dicto sibi audissent, & liberos dedissent, protinus missi sunt legati. Ubi vero Romam pervenerunt, Agrippa junior defuncti filius,

filius, qui tum forte apud Claudium Cæsarem agebat, ut jam ante diximus, cum causam adventus eorum cognovisset, rogavit Cæsarem, ut Judæorum precibus de sacra stola annuere non gravaretur, utque mandata de istis quæ petierunt, ad Fadum mitteret.

Tum Claudius vocatis ad se legatis, dicebat se ista eis concedere, illisque præcipiebat, ut Agrippæ gratias haberent (se enim ista facere ad illius intercessionem) & præter responsa, quæ illis reddidit, hujusmodi epistolam misit: *Claudius, Cæsar Germanicus, Trib. Pot.* v. *Consul designatus* IV. *Imperator Pater Patriæ, Hierosolymitarum Magistratibus, Senatui, Populo, Toti Judæorum Genti S. Quoniam Agrippa meus, alumnus meus, & quem mecum habeo utpote pientissimum, vestros legatos ad me adduxit, gratias agentes pro mea de gente vestra cura & providentia, & enixe certatimque precatos, ut stolam sacram atque coronam in vestra potestate habeatis, concedo quod petitis, quemadmodum vir optimus, & mihi carissimus Vitellius fecerat. Huic autem vestræ voluntati obsequutus sum in primis quod id mihi mea suaserit pietas, quodque voluerim ut omnes Deum patrio ritu venerentur: dein quod noverim me ita faciendo magnam ab ipso rege Herode, & juniore Aristobulo, quorum in me pietatem, & erga vos studium perspectum habeo, gratiam initurum esse, quibuscum, viris optimis, & mihi carissimis, multis officiis mihi intercessit amicitia. De istis autem scripsi & Cuspio Fado procuratori. Nomina literas deferentiam hæc sunt. Cornelius Ceronis, Tryphon Theudionis, Dorotheus Nathanaelis, Joannes Joannis filius. Datæ quarto Kalendas Julias, Rufo, & Pompejo Sylvano suffectis Consulibus.*

Cum nulla facta sit mentio de calceis inter vestes sacerdotales, hinc constat sacerdotes nudis pedibus in sanctuario ministrasse. *Nachmanides* in Schemoth Rabboth Parash. II. כל מקום שהשכינה נגלית אסור בנעלה הסנדל וכן ביהושע שנ' של נעלך וכן הכהנים לא עבדו במקדש אלא יחפים. Omnis locus in quo Divina Majestas apparuit, prohibet usum sandalii; & sic in Josua dicitur: *Solve calceamentum tuum*. Similiter sacerdotes non ministrant in templo, nisi discalceati. *Theodoretus* in *Exod.* quæst. VII. Δύο τοίνυν ἡγοῦμαι διὰ τούτου δηλοῦσθαι. πρῶτον μὲν εὐλαβέστερον αὐτὸν τῷ λόγῳ καθίστησιν, ὥστε μετὰ δέους τῶν προσταττομένων ἀκοῦσαι. ἔπειτα προπαιδεύεται, πῶς χρὴ τοὺς ἱερέας ἐν τῇ σκηνῇ λειτουργεῖν, γυμνοῖς γὰρ καδῶνοι ποσὶ τὰς λειτουργίας ἐπετέλουν, καὶ τὰς θυσίας. Duo igitur arbitror per hoc significari. Primum quidem religiosiorem illum hac ratione reddit, ut cum metu audiret, quæ imperabantur. Deinde prædocetur, quomodo oporteret sacerdotes in Tabernaculo sacra ministeria obire: Nudis enim illi pedibus officiis sacris fungebantur, & victimas offerebant. *Gregorius Nyssenus* in *Cantic.* Hom. 2. οὐδένα τοῖς ποσὶ κόσμον ἐπετεχνήσατο, ἀλλὰ καλλωπισμὸς τοῦ ἱερατικοῦ ποδός τε γυμνὸν εἶναι πάσης περιβολῆς, καὶ ἐλεύθερον. χρὴ γὰρ ἱερέα πάντως ἐπὶ τῆς ἁγίας βεβηκέναι γῆς, ἧς μετὰ νεκρῶν δερμάτων ἐπιβατεύειν οὐ θέμις. Nullum pedibus ornatum fabricatus est, volens hoc ipsum pedi sacerdotali cultus pulcherrimi loco esse, quod ab omni tegumento nudus esset ac immunis. Oportet enim sacerdotem semper super sanctam terram incedere, quam cum mortuis pellibus calcare nefas. Ex consensu omnium Judæorum constat sacerdotes in templo nudis pedibus fuisse operatos. Quinetiam nemo cum calceis in montem templi poterat accedere. *Cod. Berachoth* cap. IX. לא יכנס להר הבירת במקלו ובמנעלו ובפונדתו ובאבק שעל רגליו. Nemo intrabit montem templi cum baculo, calceo, aut marsupio, aut pulvere in pedibus suis. *Juvenalis* Satyr. VI.

> - - - deinde adamas notissimus, & Berenices
> In digitos factus pretiosior. Hunc dedit olim
> Barbarus incestæ, dedit hunc Agrippa sorori,
> Observant ubi festa mero pede Sabhata reges.

Mero pede, hoc est *nudo*, quod imitatus est *Prudentius* qui *calcem meram* dixit Peristeph. hymno x.

> Vix hæc ediderat, relaxat ipse
> Indumenta pedum velut Moyses
> Quondam fecerat ad rubum propinquans.
> Non calcare sacram cremationem
> Aut adstare Deo prius licebat,
> Quam vestigia pura figerentur
> Stabat calce mera.

Apud Ethnicos quoque Sacerdotes nudis pedibus operabantur. *Strabo* lib. VII. Germanorum sacerdotes γυμνοπόδας fuisse scribit; *Silius Italicus* de Bel. Punic. lib. III. Sacerdotes Herculis *nudipedes* describit

> - - - - nec discolor ulli
> Ante aras cultus: velantur corpora lino

Et Pelusiaco præfulget stamine vertex
Discinctis mos thura dare, atque a lege parentum,
Sacrificam lato vestem distinguere clavo.
Pes nudus, tonsæque comæ, castumque cubile,
In restricta focis servant altaria flammæ.

Prudentius de Iside lib. de Coron.

Nudare plantas ante carpentum scio
Proceres togatos, Matris Ideæ sacris.
Lapis nigellus evehendus essedo,
Muliebris oris clausus argento sedet
Quem dum ad lavacrum præeundo ducitis,
Pedes remotis atterentes calceis
Almonis usque pervenitis rivulum.

Dianæ nudis pedibus sacra facta fuisse testatur *Solinus* cap. XVII. Cretes (*inquit*) Dianam religiosissime venerantur, Βελθομάτην gentiliter nominantes, quod sermone nostro sonat *Virginem dulcem*. Ædem numinis præterquam nudus vestigia nullus licito ingreditur. *Strabo* lib. XII. ἐν τοῖς Καςαβάλοις ἐςὶ τῆς Περασίας Ἀρτέμιδος ἱερὸν, ὅπου φασὶ ἱερείας γυμνοῖς τοῖς ποσὶ δ' ἀνθρακιᾶς βαδίζειν ἀπαθεῖς. Apud Castabala Parasiæ Dianæ fanum est, ubi narrant sacrificulas nudis pedibus per prunas ambulare illæsas. *Callimachus* hymno in Cererem.

Ὡς δ' ἀπεδίλωτοι καὶ ἀνάμπυκες πατεῦμες,
Ὡς πόδας, ὡς κεφαλὰς παναπηρέας ἕξομες αἰεί.
Utque viam terimus pede nudo & vertice nudo
Sic caput atque pedes omni sint tempore salva.

Marinus de vita Procli. Ille *Proclus* non longo spatio progressus, conspicatus & ipse ex eadem domo lunam apparere, ὑπολυσάμενος αὐτόθι ἃ ἦν αὐτῷ ὑποδήματα ἐκείνων τὴν θεὸν ἠσπάζετο. Depositis ibi quæ habebat calciamentis, illis inspectantibus, Deam salutabat. *Statius* lib. IX. Thebaid.

Tristibus interea somni turbata figuris
Torva sagitti feri mater Tegeatis Ephebi,
Crine dato passim, plantisque ex more solutis,
Ante diem gelidas ibat Ladonis ad undas,
Purgatura malum fluvio vivente soporem.

Jamblichus de vita Pythagoræ. ἀνυπόδητος θύε, καὶ προσκύνει. Discalceatus sacrifica & adora: Matronæ Romanæ Vestæ operaturæ undipedes incedebant. *Ovidius* Fastor. lib. VI.

Huc pede matronam nudo descendere vidi.

Et mox.

Hinc quoque lacus erat juncis & arundine densus,
Et pede velato non adeunda palus.

In sacris Magicis Veneficæ pedes nudabant. *Virgilius* Æneid. IV. de Didone

Ipsa mola, manibus quepiis altaria juxta,
Unum exuta pedem vinclis in veste recincta
Testatur moritura Deos - - -

Ovidius Metamorph. lib. VII. ubi de Medea:

Tectis egreditur vestes induta recinctas
Nuda pedem, nudos humeros infusa capillos.

Seneca in Medea Act. IV. sc. 2.

Tibi more gentis vinclo solvens comam,
Secreto nudo nemora lustravi pede.

Horatius lib. I. Satyr. 8.

Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam pedibus nudis, passoque capillo

Plinius lib. XVIII. Privatim autem (inquit) contra Erucas ambiri arbores singulas a muliere incitati mensis nudis pedibus recincta. *Hesiodus* lib. II. Εργ.

- - - - γυμνὸν σπείρειν, γύμνον δὲ βοωτεῖν
Γυμνὸν δὲ ἀμᾶσθαι, εἴ χ' ὥρια πάντ' ἐθέλησθα.
- - - Nudus serito, nudusque arato
Nudus quoque metito, siquidem tempestiva omnia voles opera ferre Cereris

S. Justinus Apolog. I. asserit Ethnicos a Mose nudipedalia derivasse. καὶ τὸ ὑπολύεσθαι ἐπιβαίνοντας κελεύεσθαι ὑπὸ τῶν ἱερατευόντων, ἐκ τῶν συμβάντων Μωσεῖ τῷ εἰρημένῳ προφήτῃ μαθόντες οἱ δαίμονες ἐμιμήσαντο. Et illud quod fama eorum ingredientes calceos deponunt, & cultores eorumdem idem facere sacerdotes jubent: dæmones per imitationem ejus, quod Mosi prophetæ jam dicto accidit instituerunt. Nam Christus noster, e rubo cum eo collaquutus: *Solve*, inquit,

quit, *calceamenta tua*, *&* *accedens audi*: Hæc *Justini* sententia mihi magis probatur, quam opinio *S. Cyrilli* lib. II. de adoratione in Spiritu, qui scribit Mosen a Gentilium consuetudine solvendi calceos in sacris morem didicisse. ἀπὸ τῆς παρ᾽ Ἕλλησι συνηθείας ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπαιδεύετο Μωσῆς: ὅτι μὴ θέμις ἐγγίζειν Θεῷ τὸν - - ἐν ἱεροῖς ἐκ τεθνεώτων ζώων ὑποδήματα τοῖς ποσὶν ἐνδεδεμένοι. A Gentilium consuetudine divinus ille Mose didicerat, nefas esse eum ad Deum accedere, in quo reliquiæ corruptionis & mortalitatis insunt: Neque enim ii templa adibant pedes induti calceis exanimatorum animalium pelle confectis: id enim eorum legibus inter immunditiæ genera recensebatur. Nudipedalia instituta ad eliciendas pluvias describit *Tertullianus* Apologet. cap. XL. Denique cum ab imbribus æstiva hyberna suspendunt, & annus in cura est, quidam quotidie pasti, statimque pransuri balneis & cauponibus & lupanaribus operati Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denunciatis, cœlum apud Capitolium quæritis, nubila de laquearibus expectatis, aversi ab ipso Deo & cœlo. Hoc idem factum fuisse apud Hebræos X. legitur in Codice *Taanith* cap. I. 4. הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין שלשה תעניות אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה הגיע ראש חדש כסליו ולא ירדו גשמים ביתרין גוזרין תעניות על הציבור אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין שלש תעניות אסרות על הצבור אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובעילת הסנדל ומתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות. Si advenerat decimus septimus dies Marchesvan, neque tamen ulla descenderet pluvia, tum tres jejuniorum dies celebrare inchoarunt sapientes, ita ut ederent & biberunt noctu, tumque ipsis licitum esset opus quoddam facere, sese lavare, inungere, calceamenta induere, cumque uxore concumbere. Sin advenerit initium mensis Casleu, neque tamen ulla pluviæ copia contigerat, tum synhedrii assessores tria jejunia ecclesiæ servanda constituunt, ita ut tantum noctu cibum potumque capere liceat, operari, se lavare, inungere, sandalia induere, concubituque lecti defungi. Quod si & his transactis preces non exauditæ fuerint, tum Synhedrium tria alia Ecclesiæ præcipit celebranda jejunia, ita ut edere & bibere tum tantum fas sit, cum adhuc dies est; vetitum vero sit quidquam operari, balnea adire, unguentis se oblinere, sandalia induere, torique gaudia sectari. Jamque & balnea clauduntur. In die expiationum quoque, in quo anniversarium jejunium celebratur, discalceati incedebant Judæi. Cod. *Joma* cap. VIII. יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. In die expiationum interdictum est a cibo, potu, lotione, unctione, inductione calcei, & ministerio lecti. Quod prabant ex *Levit.* XVI. 19. Quem locum *Jonathan* ita παραφράζει. תענון ית נפשתיכון מין מיכלא ומין משתייא ומן הויית בני ותמרוקא ומסנא והשמיש ערסא. *Affligetis animas vestras* abstinendo *a cibo & potu*, *& a procreatione liberorum*, *& ab abstersionibus*, *& calceamentis*, *& ab usu lecti*.

In mærore midipedes veteres incedebant. 2. *Sam.* XV. 20. ודוד עלה במעלה הזיתים עלה ובוכה ורצה לו חפוי והוא הולך יחף. *Porro David adscendebat clivum olivarum scandens*, *& flens*. *Nudis pedibus incedens*, *& operto capite*. Et I. *Reg.* XXI. 27. de Achabo. יקרע בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט. *Scidit vestes suas*, *& sacco corpus suum operuit*, *& jejunavit*, *& jacuit in sacco*, *& ambulavit nudis pedibus*. Illud אט *Chaldæus Syrus*, *Arabs*, & *Raschi* discalceatum interpretantur. *Josephus* Antiquit. lib. VIII. cap. 7. Ἀχάβῳ δὲ λύπη τῶν πεπραγμένων ἐπῆλθε, καὶ μετάμελος, καὶ σακκίον ἐνδυσάμενος, γυμνοῖς τοῖς ποσὶ διῆγεν, οὐχ ἁπτόμενος τροφῆς, ἀνομολογούμενος δὲ τὰ ἡμαρτημένα, καὶ τὸν Θεὸν οὕτως ἐξευμενίζων. Achabum autem dolor factorum subiit; & penitentia, & indutus saccum, nudis pedibus incessit, abstinens a cibo, confitens autem peccata, & Deum ita studens placare. Vota etiam nudipedes solverunt. *Josephus* de bello lib. II. cap. 15. de Berenice. ἐπεδήμει δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, εὐχὴν ἐκτελοῦσα τῷ Θεῷ: τοῖς γὰρ ἢ νόσῳ καταπονουμένοις, ἢ τισὶν ἄλλαις ἀνάγκαις, ἔθος εὔχεσθαι πρὸ τριάκοντα ἡμερῶν ἧς ἀποδώσειν μέλλοιεν θυσίας, οἴνου τε ἀφέξεσθαι, καὶ ξυρήσασθαι τὰς κόμας. ἃ δὴ τότε τελοῦσα Βερενίκη γυμνόπους τε πρὸς τοῦ βήματος ἱκέτευσε τὸν Φλῶρον. Degebat autem Hierosolymis, ut vota Deo solveret. His enim qui morbo, vel aliis necessitatibus implicantur, mos est orare per triginta dies, antequam immolent hostias, abstinere quoque vino & capillos radere. Quem morem Berenice illis diebus exercens, nu-

di-

dipes etiam ante tribunal deprecata est Florum.

Captivi pariter discalceati incedebant uti constat ex 2. *Paral.* XXVIII. 17. ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערומיהם הלבישו מן השלל וילבשום וינעילום. *Et surrexerunt viri, quorum nomina sunt expressa, & acceperunt captivos, atque ex præda vestiverunt omnes nudos, & calcearunt.* Sed præcipue probatur ex *Isai.* XX. 2. לך ופתחת השק מעל מתנך ונעלך תחלוץ מעל רגלך *Vade & solve saccum a lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis.* Et addit יעשה כן הלך, *fecit sic* ערום *eundo nudus*. Per hanc *Isaiæ* discalceationem Deus minatur captivitatem Ægyptiis & Cuthæis, qui discalceati in Assyriam abducendi erant כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף שלש שנים אות ומופת על מצרים ועל כוש ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף. *Quemadmodum ambulavit servus meus Isaias nudus & discalceatus tribus annis, signum & portentum super Ægypto & Cuschæis; sic ducet rex Assyriæ captivos Ægypti, & exules Cuschæorum pueros, & senes nudos & discalceatos.* Hinc explicatur dictum Abrahami ad Regem Sodomæorum, quo negat se ex omni præda accepturum. מחוט ועד שרוך נעל *a filo ad corrigiam calcei.* *Genes.* XIV. 23. *Cyrillus* ad *Mich.* I. 8. ἡ δὲ γυμνότης ϗ ἀνυποδησία, τὸ τῶν αἰχμαλώτων σχῆμα δεικνύει. *Juvenalis* satyr. VIII. de Cappadocibus & Bithynis Romam venum ductis.

> Altera quos nudo traducit Gallia talo.

Idem Satyr. I.

> Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis,

Albos appellat, sc. insignitos nota cretacea, quæ ex mente *Dalechampii*, & *Scaligeri* heri sigillo imprimebantur, si privatus esset servus, aut publico, si ad Rempublicam pertineret *Plinius* lib. XXXV. cap. 17. Est & vilissima creta, qua Circum præducere ad victoriæ notam, pedesque venalium trans mare advectorum denotare instituerunt majores. Talemque Publium minicæ sectæ conditorem, & Astrologicæ consobrinum ejus Manlium Antiochum, item Grammaticæ Taberium Erotem eadem nave advectos videre proavi. *Et cap. sequenti.* Claudii Cesaris libertos vidimus cum laureatis fascibus illo remitti, unde cretatis pedibus advenissent. *Propertius*

> Aut quorum titulus per barbara colla pependit
> Cretati medio cum saliere foro.

Pedes Gypsatos appellat *Ovidius* lib. I. de arte amandi

> Nec tu siquis erit capitis mercede redemtus
> Despice gypsati nomen inane pedis.

Tibullus lib. II. Eleg. 3.

> Nota loquor, signum ipse tenet, quem sæpe coegit
> Barbara gypsatos ferre catasta pedes.

Servi in catasta venales sic notati exponebantur ubi variæ stationes, pro ætate, forma, aut pretio. *Martialis* lib. IX. Epigr. 30.

> Heu quæ lingua silet? Non illam mille catastæ
> Vincebant.

Ibidem Epigr. 60.

> Inspexit molles pueros, oculisque comedit
> Non hos, quos primæ prostituere casæ.
> Sed quos arcanæ servant tabulata catastæ,
> Et quos non populus, nec mea turba videt.

Præterea Mimi nudipedes saltabant, hinc dicti *Planipedes*, & fabula *Planipedia*. *Diomedes* lib. III. Planipes (*inquit*) Græce dicitur Mimus. Ideo autem Latine Planipes, quod actores planis pedibus, id est nudis proscenium introirent; non ut Tragici actores, cum cothurnis, neque ut Comici cum soccis. *Donatus*, seu potius *Evanthius* prolegomenis in *Terentium*. Planipedia dicta ob humilitatem argumenti ejus, ac vilitatem actorum, qui non cothurno aut socco utuntur in scena, sed plano pede. *Seneca* Epist. VIII. ad *Lucilium*. Quantum disertissimorum versuum inter mimos jacent? quam multa Publii non excalceatis, sed cothurnatis dicenda sunt.

Philosophi quoque Nudipedes. De *Cynicis* omnino constat. *Lucianus* in dialogo, qui *Cynicus* inscribitur. Cultus meus (*inquit*) hujusmodi est, squallere, hirsutum esse, & tritum pallium habere, calceis carere. *Philostratus* Epist. XXIII. Sinopensem philosophum, sc. *Diogenem* Nudipedem sistit. De eodem *Diogenes Laertius* in ejus vita. *Nudis pedibus calcabat nivem.* Idem eodem *Laertio* teste discipulos suos *sine tunica & calceis* prodire voluit. *Theodorus* Prodromus oratione de sapientia. Si vis (*inquit*) illius Philosophicæ (*Cynicæ* sc.) sectæ formam cernere, equidem tibi eam sermone effictam ob ocu-

oculos ponam. Abſque calceamentis hic fuit: homo ſine lare & domo ſquallidus. *Socratem* nudipedem ambulaſſe conſtant ex *Ariſthophanis* Nubibus, ubi Pheidippum ſic loquentem introducit.

> τὰς ἀνυποδήτυς λέγεις
> ὠ ὁ κακοδαίμων Σωκράτης καὶ Χαιρεφῶν.

Laertius in ejus vita alios adducit verſus ex *Ariſtophane*

> Βρενθύῃ τ' ἐν τοῖς ὁδοῖς, καὶ τὼ ὀφθαλμὼ παραβάλλει
> Κἀνυποδατεῖς, κακὰ πόλλ' ἀνέχει, καὶ
> Ἐν ἡμῖν σεμνοπροσωπεῖς.
> Elatus faſtu vias terit, oculiſque innuit,
> Et diſcalceatus mala multa tolerat, &
> Inter nos vultu gravitatem præſefert.

Inter Græcos Ajacem & Achillem nudipides ſiſtit Philoſtratus l. c. & Theſeum Athenienſeum regem nudis pedibus inducit *Lucianus* in *Cynico*. Ille (*inquit*) voluit nudipes eſſe, & nudus ambulare. *Nicolaus* Damaſcenus apud *Stobæum* ſerm. 42. de legibus & moribus ſcribit, *Cretenſium pueros venationes, & curſus arduos coficere nudis pedibus*. Apud *Sophoclem* in Oedipo Antigone deſcribitur *ſæpe in horridis ſylvis jejuna, & nudipes oberrans*. *Plutarchus* teſtatur in ejus vita *Lycurgum* non niſi *diebus neceſſariis calceos induiſſe*. *Plutarchus* de de *Phocione*. Ille (*inquit*) peregre quidem atque in bello ſine calceis ſemper nuduſque incedebat, niſi gelu immodicum eſſet & intolerabile; ut milites per jocum pro gravis brumæ nota haberent, ubi eſſet veſtibus Phocion opertus. Quod de *Catone* minore teſtatur ipſe *Plutarchus*. Crebro (*inquit*) ſine calceis & tunica procedebat in publicum a prandio, non quod gloriam ex hac novitate aucuparetur, ſed quod adſuefaceret ſeſe ob ſolam turpitudinem erubeſcere, & infamias contemnere reliquas. *Horatius* lib. 1. Epiſt. 19.

> Quid ſi quis vultu torvo ferus, & pede nudo
> Exiguæque togæ ſimulet textore Catonem?

Naſcente Republica Romana ipſi ſenatores nudis incedebant pedibus. Vetus Scholiaſtes *Juvenalis* ad Satyr. 1. Oſtendit (*inquit*) plus honoris videri in calceis quam in perſona. Illo enim tempore necdum ſenatores nigris calceis utebantur, ſed nudis pedibus, vel pulverulentis. *Germanicum* ad exemplum *Publii Scripionis* nudipedem facit *Tacitus* Annal. lib. 11. cap. 59. Multa (*inquit*) Germanicus in vulgus grata uſurpavit, ſine milite incedere, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, Publii Scipionis æmulatione, quem eadem factitaviſſe apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Non ſunt credendi tamen omnino fuiſſe nudipedes, ſed tantum Græcanicis ſoleis induti inceſſiſſe. Quo poteſt referri illud *Gellii* Noct. Attic. lib. XIII. cap. 21. Omnia (*inquit*) ferme id genus, quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cetera prope nuda, & teretibus habenis vincta ſunt, ſoleas dixere nonnunquam, voce Græca crepidulas. *Clemens Alexandrinus* in Pædagog. iis qui nudis pedibus incedere nequeant βλαύταις ἢ φαικασίοις, quæ erant Græcæ ſoleæ, utendum ſuadet. Hinc *Plautus* Cynicum cum ſoccis inducit. *Perſa* Aut. 1. ſc. 3.

> Cynica eſſe e gente oportet paraſitum probe,
> Ampullam, ſtrigilem, ſcaphiam, ſoccos, pallium.

Vetus Epigramma *Leonidæ* Cynico aſſignat βλαῦτα, quæ erant ex ſolearum genere.

Pauperes tandem nudipedes erant *Terentius* Phorm. Act. 1. ſc. 2. de Phanio Virgine.

> Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem,
> Capillus paſſus, nudus pes, ipſa horrida.

Martianus Capella de vera & germana παιδείᾳ. Plerunque adhæſit pauperibus, magiſque illis, quos aut pedibus nudos, aut intonſo crine hiſpidos, aut ſordenti conſpexit pallio ſemitectos. *S. Paulinus* Epiſcopus Nolanus ad Cythereum de Martiniani naufragio.

> Caligis tamen vilibus donatus eſt,
> Ne nautico erraret pede,
> Qui maluiſſet conſoveri excalceus,
> Quam calceari frigidus.

Alciphron Epiſt. 111. Etenim cum aliquando piſces vendere inſtituiſſem, audivi quendam ex his, qui in Pœcile verſantur diſcalceatum, & lurido colore præditum, qui carmen recitabat, quo navigantium deſperatio decantabatur.

Pedum nuditas præ calceorum utilitate & elegantia a veteribus celebrata eſt. *Muſonius* apud *Stobæum* ſcribit non decere, *veſtitu nimio operire corpus, aut faſciis involuere, aut manus pedeſque circumligatis cujuſcumque generis faſciis, pannis aut lineis quibuſdam molles, & languidos reddere, cum morbo non ſint impliciti*. Et in ſerm. 1. apud Stobæum. Di-

Diſcalceatum (*inquit*) incedere præſtantius eſt, quam calceari. Propemodum enim dixerim, calceatum eſſe perinde ac colligatum & vinctum eſſe. Ceterum nuditas pedum multum facilitatis & agilitatis præbet pedibus, ſi exercitati fuerint. Sicut & hemerodromos videre eſt non uti calceis, & certantes curſu non poſſe ſervare celeritatem, ſi in calceis currere neceſſum habeant. *Clemens* Alexandrinus lib. 4. cap. 11. Pædagog. Viro pulchro (*inquit*) convenit nullos habere calceos, præter quam ſi milites. Calceatum enim eſſe non parvam habet affinitatem cum eo, quod eſt eſſe ligatum. Optimum exercitationis genus eſt nudis uti pedibus, & ad ſanitatem, & ad expeditam facilitatem, ubi non prohibeat neceſſitas. *Tertullianus* de pallio. Nihil (*inquit*) dicimus proprium togæ tormentum, immundiſſimam pedum tutelam, verum & falſam, quam enim expediat in algore, & ardore rigere nudipedem, quam in calceo vincipedem. Hinc *Oppianus* in venatione lib. 1. jubet Venatores nudipedes incedere, quo expeditiores ſint.

- - - - Nudis autem pedibus incedant
Illi quibus veſtigia curæ ſunt obſcura ferarum;
Ut ne forte feris ab oculis ſomnum abigant
Strepitum tritarum pinguibus ſub pedibus ſolearum.

Idem lib. IV. de puella verno tempore.

Diſcalceatis pedibus per omnes montes oberrat
Flores quærens.

Præterea in luctu & funeribus inceſſiſſe veteres diſcalceatos conſtat ex *Ezech.* XXIV. 16. בן אדם הנני לקח ממך את מחמד עיניך במגפה ולא תספד ולא תבכה ולא תבוא דמעתך האנק דם מתים אבל לא תעשה פארך חבוש עליך ונעליך תשים ברגליך ולא תעטה על שפם ולחם אנשים לא תאכל. *Fili hominis ecce ego eripiam tibi deſiderium oculorum tuorum per plagam: tu tamen non planges, neque flebis, neque ullas lacrymas emittes. Clamare deſiſte, non facies luctum funebrem, tiaram tuam alliga tibi, & calceos tuos pone in pedibus tuis, & ne obnubas myſtacem, & panem hominum ne comedas.* Hæc omnia illis temporibus fuere luctus indicia. Vide *Maimonidis* Ebel cap. V. 1. Hujuſmodi diſcalceatio facta legitur in *Svetonio* in Auguſti funere cap. 100. Reliquias (*inquit*) legerunt primores equeſtris ordinis tunicati, & diſcincti, pedibuſque nudis, ac in Manſolæo condiderunt. Græci quoque nudipedes luctum agebant. Apud *Nonnum* in Dionyſiacis lib. v. inducitur *Autonoe* lugees mortem Actæonis filii

- - - - Materni affectus dolore
Diſcalceata ſine vitta (Νήλιπος ἀκρήδεμνος)

Et mox.

Vagantibus vero pedibus pertranſiens dorſum ſylvæ
Aſperi pede calcavit difficilia aditu dorſa montis,
Soluta tunica, ſine calceis (λυσιχίτων ἀπέδιλος)

Apud eundem lib. x.

- - - - In arborea
Rhyndacis aquam portans ſine ſandaliis gemebat puella,
Najades vero flebant.

Mortem ſcilicet *Hymni* a *Nicæa* interemti.

Lex erat peculiaris apud Hebræos, quod ſi levir recuſaret nubere uxori defuncti fratris, ab ea calceo exuebatur, uti legitur in *Deut.* XXV. ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי וקראו לו זקני עירו ודברו אליו ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה ונגשה יבמתו אליו לעני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל. *Si vero vir ille noluerit ducere uxorem fratris ſui, aſcendet uxor fratris ejus ad portam ad ſeniores, & dicet: recuſat levir meus ſuſcitare fratris ſui nomen in Iſraele, non vult mihi præſtare officium leviri. Et vocabunt eum ſeniores urbis ſuæ, & loquentur cum eo: ſi perſeveraverit & dixerit: non placet mihi eam ducere. Accedet uxor fratris ejus ad eum in conſpectu ſeniorum, & detrahet calceamentum de pede ejus & ſpuet in faciem ejus; & obteſtabitur, & dicet: Sic fiet viro, qui non ædificabit domum fratris ſui. Et vocabitur nomen ejus in Iſraele: Domus diſcalceati.*

Præter hæc vetuſtis temporibus in redemtione & permutatione, cum quis cederet ſuo jure, hic erat ritus ut exueret calceum & alteri daret, uti videre eſt in hiſtoria *Ruth* IV. וזאת לפנים בישראל על הגאלה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו וזאת התעודה בישראל ויאמר הגואל לבעז קנה לך וישלף נעלו ויאמר בעז לזקנים וכל העם עדים אתם היום כי קניתי את כל אשר לאלימלך. *Obtinuit olim in Iſrael in redemtione, & in permutatione ut firmaretur omne negotium, extrahebat homo cal-*

calceum suum, & dabat proximo suo, eratque hoc testimonium in Israel: Dixit igitur redemtor ad Boaz: posside tu, & extraxit calceum. Et dixit Boaz ad seniores, & cunctum populum: Testes vos estis hodie, quod possederim omnia, quæ fuerunt Elimelechi &c. Elias Levita ad vocem בדברי קנה רז״ל קבול קנין וקנין סודר והוא במקום שאומר הפסוק וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו וכולי כך אנחנו קונין עתה בסדר שהוא הבגד וזה שלוקין שני עדים ומפארים לפניהם דברי תנאיהם וכל אחד מהעדים פושט בכנף בגדו והמקבלים עליהם כל דבר נוגעים בכנפי בגדיהם וזה נקרא קנין סדר. Sapientes nostri f. m. dicunt: Acceptio possessionis; item possessio pallii. Sic vocant consuetudinem quæ successit in locum ejus, quæ olim in Israele erat, de qua mentio fit *Ruth* IV. Hæc autem consuetudo olim erat in Israel in commutatione propinquitatis, cum roborare quis vellet negotium, extrahebat calciamentum suum. Ea est apud nos hodie, quod dum emimus, vel contrahimus, adhibemus in hunc usum vestem, quam סודר appellant: hanc apprehendunt duo testes, & diserte explicant coram his, qui contrahunt, verba conditionis eorum, quorum testium quisque expandit oram vestimenti sui, & qui recipiunt, se confirmaturos quanlibet rem, attingunt ora vestimentorum illorum. Et hoc ipsum vocatur קונין סודר, emtio acquisitio, possessio per *Sudar*.

Pœnitentes Christianos nudipedes incessisse constat ex *Concilio Agathensi*. In capite Quadragesimæ omnes pœnitentes, qui publicam suscipiunt, aut susceperunt pœnitentiam, ante fores Ecclesiæ se repræsentent Episcopo civitatis, sacco induti nudis pedibus, vultibus in terram demissis, reos se esse seipso habitu, & vultu protestantes. Seculo x. Henricus, qui Ottoni I. fratri rebellavit, *quum aliud quid faceret ignoraret, assumtis secum quibusdam Episcopis die quadam nudis pedibus regis ad pedes ignorante ipso pervenit, supplexque misericordiam imploravit*. Sicut testatur *Luithprandus* Hist. lib. IV. cap. 19. *VVitichindus* Annal. lib. III. scribit *Ludolphum* ab eodem *Ottone* patre nudis pedibus veniam implorasse. Excitandi gratia (*inquit*) venationem agens Rex in loco, qui dicitur Sulvedun, filius patri nudatis plantis prosternitur, intima tactus pœnitentia, oratione flebili patris primum, deinde omnium præsentium lacrymas extorquet. Amore itaque paterno susceptus in gratiam, spondet se obtemperaturum, consensurumque omni paternæ voluntati. *Ditmarus* Episcopus Mrsburgensis lib. IV. Henricus dux Bojariæ ad Corbejam venit, ibique Thiedricum, & Esiconem Comites ac confratres nudis pedibus veniam postulantes dedignatur suscipere. Quod hi ægre ferentes abierunt, cognatos suimet amicos a Ducis ministerio toto mentis nisu amovere studentes. *Vitto* presbyter in vita *Corradi* II. Mane autem facto Ravennates, qui remanserant, in cilicio & nudis pedibus, atque exertis gladiis, ut lex eorum præcipit dictis civibus, ante Regem venientes, sicut ipse præcepit, omnibus modis satisfaciebant. Idem ad an. 1027. Postera die Romani, qui seditionem commoverant ad Imperatorem venientes, nudatis pedibus, liberi cum nudis gladiis, servi cum torquibus vimineis circa collum quasi ad suspensionem præparatis, ut Imperator jussit, satisfaciebant. *Lambertus* Schafnaburgensis ad an. 1075. narrat ferventе inter Henricum IV. & Saxones bello, proceres Saxoniæ hæc Regi respondisse: Quod si obstinatum adversus omnes preces & supplicationes animum gereret se deinceps contra eum nec arma laturos, nec aciem instructuros, sed nudis pedibus venienti obviam processuros, & sententiam quancunque vel iratus dictasset, porrecto jugulo excepturos. *Idem* ad an. 1077. Episcopi (*inquit*) & Laici, quos Papa excommunicaverat, quosque Rex hujus rei gratia a latere suo extrema necessitate compulsus amoverat, elusis custodibus, qui clusas obsidebant, in Italiam illæsi pervenerunt, repertoque Papa in Canusio, veniam præsumtæ rebellionis, atque ut excommunicatione absolverentur, nudis pedibus, & laneis ad carnem induti suppliciter postulabant. *Mox ipse Henricus Rex Canusium* venit, ut jussum fuerat, & cum castellum illud triplici muro septum esset, intra secundum murorum ambitum receptus, foris derelicto omni comitatu suo, deposito cultu regio, nihil præferens regium, nihil ostentans pompaticum, nudis pedibus, jejunus mane usque ad vesperem perstabat, Romani Pontificis sententiam præstolando. Ipse Pontifex scripsit ad Germaniæ proceres, Regem *per triduum ante portam castri, deposito omni regali cultu, miserabiliter, utpote discalceatum, & laneis indutum perstitisse*. Quod *Domnizo* his versibus testatur.

Ante suam faciem concessit Papa venire

Regem cum plantis nudis a frigore captis,
In cruce se jactans Papæ, sæpissime clamans
Parce Beate Pater.

Satis de discalceatis. Aliquando sacerdotes sacrificantes sacros calceos induere debebant. *Servius* ad *Æneid.* lib. IV. Et bene ipsa (*inquit*) quia supra de sacerdote erat locuta, unum exuta pedem, quia id agitur, ut & ista solvatur & implicetur Æneas. Solent enim & resolutoria sacrificia ab Haruspicibus fieri, & Junonis Lucinæ sacra non licet accedere nisi solutis nodis, in veste recincta, quia in sacris nihil licet esse præligatum, præcipue ejus quæ amore vult solvi. Sane Flaminicæ non licebat neque calceos neque soleas morticinas habere; morticinæ autem dicuntur, quæ de pecudibus sua sponte mortuis fiebant. *Martianus Capella* lib. II. Et ne philologiæ ipsius Phronesis careret ornatibus, ejus pectori, quo verius comeretur cingulum appanit, calceos præterea ex papyro textili subligavit, nequid ejus membra pollueret morticinum. *Appianus* lib. V. ϗ σολὴν εἶχε τετραγώνον Ελληνικὴν ἀντὶ τῆς πατρίας ϗ ὑπόδημα ἦν αὐτῷ λευκὸν Αττικὸν, ᾧ ϗ Αθηναίων ἔχρηντιν ἱερεῖς ϗ Αλεξανδρέων, ϗ καλῦσι φαικάσιον. Exutus nempe curis omnibus, & imperii obsequiis, stolam quadratam Græcorum more, pro patria & domestica induit, calceamenta candida, qualia Atheniensium sacerdotes, & Alexandrinorum, quos Phæcasios vocant, deferre consueverant, sibi assumsit. Eratosthenes in Mercurio.

Πέλμα ποτὶ ῥάπτε ἐλαφρῆ φαικασίυ
Soleam olim suebat tenuis phæcasii.

Herodianus lib. V. τὰ δὲ σπλάγχνα ἱερυργηθέντων τότε ἀρώματα ἐν χρυσοῖς σκεύεσιν ὑπὲρ κεφαλῆς. ὐκ οἰκέται δὲ τινες, ἤ εὐτεχεῖς ἄνθρωποι ἔφερον ἀλλ' οἵτε ἔπαρχοι τῶν στρατοπέδων, ϗ οἱ ἐν ταῖς μεγίσαις πράξεσιν. ἀνεζωσμένοι οἱ μὲν χιτῶνας ποδήρεις, ϗ χειριδωτὸς, νόμῳ φοινίκων, ἐν μέσω φέροντες μίαν πορφύραν, ὑποδήμασι δὲ λίνυ πεποιημένοις ἐχρῶντο, ὥσπερ οἱ κατ' ἐκεῖνα τὰ χωρία προφητεύοντες. Exta vero victimarum & aromata vasis aureis capiti imposita gestabant. Non quidem famuli aliqui & viles, sed primi inter milites, & ii, qui rebus maximis incumbebant, Induti tunica talari & manuleata, Phœnicum more, unamque in medio purpuram ferentes; lineis autem calceamentis utebantur, ut vates in illis regionibus solent. *Herodotus* testatur lib. II. Sacerdotes Ægyptios gestasse ὑποδήματα βύβλινα, calceos papyraceos.

Ceterorum calcei varii erant pro generum & gentium varietate. Imperatorum Romanorum distincta erant pretio & colore; *Campagos* appellatos fuisse testatur *Julius Capitolinus* in Maximino Juniore. Calceamentum ejus, id est compagum regium quidam posuerunt. *Trebellius Pollio* in Gallieno. Caligas gemmatas annexuit; cum compago reticulos appellaret. *Zancæ*, sive Tzancæ etiam appellati teste Georgio lib. de offic. Aul. Constantinopol. ϗ ἕτερον εἶδος ὑποδημάτων, ἃ καλῦνται τζαγγία, ἔχοντα ἐκ πλαγίων κατὰ τὰς κνήμας ϗ ἐπὶ τῶν ταρσῶν, ἀετὸς διὰ λίθων, ϗ μαργάρων, ἅπνα ϗ φορεῖ οἱ βασιλεὺς εἰς τὸ περιπάτυς, ϗ τὰς προκύψεις. Et alterum calceamentorum genus, quæ dicuntur *Tzangia*, habentia ad latus secundum suras, & in tarsis aquilas ex lapillis, & margaritis quæ fert etiam Imperator ad ambulationes, & adorationes; Aquilæ gemmis vel auro intextæ erant in calceis testante *Nicephoro Gregor.* lib. IV. de Michaele Palæologi socero. Cæsar (*inquit*) cum Despote socero Sebastocrator appellatur, soceri vero illustre discrimen in cæruleis calceis aquilæ intertextæ constituebant. *Tarsi* superiorem calcei partem indicabant. *Georgius Codinus* ibid. ἔχοντα ἀέτυς μαργαριτωμένυς ἐκ πλαγίων τε ϗ ἐπὶ τῶν ταρσῶν, ἤτοι ἐπανωτῶν ὑποδημάτων μυζακιῶν, habentes aquilas ornatas margaritis ad latera, & in tarsis, id est super calceos picturatos de Musæo. Rubris calceis solos Imperatores uti potuisse cum ex *Zonara*, *Niceta*, *Paulo Diacono*, *Georgio Phranze* tum ex *Corrippo* lib. II. num. 4. probatur

Purpureo suræ resonant fulgente cothurno,
Cruraque puniceis induxit regia vinclis
Parthica Campano dederant quæ tergora fuco,
Qui solet edomitos victor calcare tyrannos
Romanus princeps, & barbara colla domare:
Sanguineis prælata rosis, laudata rubore,
Lectaque pro sacris tactu mollissima plantis,
Augustis solis hoc cultu competit uti,
Sub quorum est pedibus regum cruor: omne profecto
Mysterium certa rerum ratione probatur,

Zo-

Zonaras lib. II. Annal. ſcribit Romulum rubros calceos induiſſe: πεδίλοις ἐκέχρητο ἐρυθροῖς *calceis rubris utebatur*. Quem imitatus eſt Julius Cæſar teſte *Dione* lib. XLIX. τῇ τε γὰρ ἐσθῆτι χαυνοτέρᾳ ἐν πᾶσιν ἐνεβρύνετο, καὶ τῇ ὑποδέσει. καὶ μὲν ταύτῃ ἐνίοτε καὶ ὑψηλῇ, καὶ ἐρυθροχρόῳ. Veſte vero fluxiore ſemper luxuriabat, & calceatu; & illo quidem aliquando altiori & rubro. Juxta emendationem cl. *Binæi*. *Marius* quoque dicitur ex Inſcriptione Ariminenſi calceis puniceis triumphaſſe.

- - - DE. MANVBIIS. CIMBRIS. ET. TEVTONICIS.
ÆDEM. HONORI. ET. VIRTVTI. VICTOR. FECIT. VESTE.
TRIVMPHALI. CALCEIS. PUNICEIS.

Poſterioribus temporibus, uti dictum eſt, ſoli Imperatores calceos rubros geſtare potuerunt. *Procopius* lib. III. de Ædific. Juſtiniani. ὑποδήματα μέχρι ἐς γόνυ φοινικοῦ χρώματος, ἃ δὴ βασιλέα μόνον Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν ὑποδεῖσθαι θέμις. Calcei uſque ad genua punicei coloris, quibus ſolis Romanorum & Perſarum regibus calceari licet. Guilh. Apulienſis lib. I.

- - - - Aſſumitur Imperialis
Purpura, pes dexter decoratur pelle rubenti,
Qua ſolet imperii, qui curam ſuſcipit uti.

Georgius Codinus in vita Iſaaci Comneni ſcribit Patriarcham Conſtantinopolitanum ab ſua dignitate fuiſſe exauctoratum, quod ἐπεβάλλετο κοκοβαφῆ πεζιβαλέων πέδιλα *ſuſcepit ſe induere calceis coccineis*. Qui etiam tradit Bulgariæ Reges calceos rubros induere conſueviſſe: στέφανον ἐκ χρυσοῦ καὶ τιάραν νενησμένην ἐκ βύσσου, καὶ πέδιλα ἐρυθρὰ, *coronam auream, & tiaram ex byſſo netam, & calceos rubros*. Mulieres quoque uſas rubris calceis legitur in Sat. v. Perſii.

- - - Solea puer objurgabere rubra.

Tertullianus de Pallio cap. IV. Impuro cruri purum aut mulleorum inducit calceum. Deæ quoque purpureis cothurnis celebrantur. Venus apud *Virgilium* Æneid. lib. I. apparuit Æneæ *purpureis cothurnis*.

Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram
Purpureoque alte ſuras vincire cothurno.

Diana quoque Eclog. VII. puniceo cothurno induta legitur

Si proprium hoc fuerit, lævi de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras evincta cothurno.

Livius Andronicus Hymn. in Dianum apud *Terentianum Maurum*

Et jam purpureo ſuras include cothurno.

Nemeſianus in Cyneget. de eadem Diana

Candida purpureis aptentur crura cothurnis.

Calceis rubris uſitatos fuiſſe Hebræos, præcipue in tribus feſtis ſolennibus conſtat ex Chaldæo Paraphraſte, qui verba *Cantic.* מה יפו פעמיך בנעלים *Quam pulchri ſunt pedes tui in calceis* ita exponit כמה שפירן רגליהון דישראל כד סלקן לאתחזאה קדם יי תלת זמנין בשתא בסנדליך דססגונא. Quam pulchri ſunt pedes Iſraelis, cum adſcendunt, ut appareant coram Domino tribus vicibus in anno cum ſandaliis ſargona, h. e. *coccineis*.

Depoſitis deinde calciamentis coccineis, gemmis inſignita uſurparunt Imperatores. *Flavius Vopiſcus* de Auguſto. *Non gemmis adſutis calceis, ſed fibulis gemmeis* utebatur. *Lampridius* in Heliogabulo. Habuit (*inquit*) in calceamentis gemmas, & quidem ſculptas, quod riſum omnibus movit, quaſi poſſent ſculpturæ nobilium artificum videri in gemmis, quæ pedibus adhærebant. Idem in *Alexandro Severo*. Gemmas (*inquit*) in calciamentis & veſtibus tulit, quibus uſus fuerat Heliogabalus. *Eutropius* Hiſtor. libr. x. de Imperatore Diocletiano. Ornamenta (*inquit*) gemmarum veſtibus calceamentiſque indidit: nam prius imperii inſigne in chlamyde purpurea tantum erat. *Euſebius Cæſarienſis* in Chronico: Primus (*inquit*) Diocletianus adorari ſe ut deum juſſit; & gemmas veſtibus, calceamentiſque inſeri, cum ante eum omnes Imperatores in modum Indicum ſalutarentur, & chlamydem tantum purpuream a privato habitu plus haberent.

Senatorum calcei lunæ dimidiatæ effigie diſtinguebantur. *Scholiaſtes Juvenal.* ad Sat. VII. Patricius ſenator eſt; lunula nam adſuta calceis diſcernuntur patricii a novitiis. Statius lib. v. Sil. II.

- - - - Genitum ſi curia ſentit
Primaque patricia clauſit veſtigia luna.

Martialis lib. I. Epigr. 50.

Lunata nuſquam pellis, & nuſquam toga
Olidæve veſtes murice.

Et lib. II. Epigr. 29.

Non extrema sedet lunata ligula planta
Coccina non læsum cinget aluta pedem.

Juvenal. Sat. VII.

- - - Et nobilis & generosus
Adpositam nigræ lunam subtexit alutæ.

Quamvis *Ælianus* lib. VII. var. Histor. cap. 2. fœmineos calceos virilibus similes fuisse scribat, dicens. Ῥωμαίων αἱ πολλαὶ γυναῖκες καὶ τὰ ὑποδήματα αὐτὰ φορεῖν τοῖς ἀνδράσιν κἰθισμέναι εἰσιν. Ex Romanarum fœminis multæ eosdem cum viris calceos gestare consueverunt. *Cicero* tamen alteros alteris dissimiles fuisse testatur lib. I. de Orat. Ut si mihi (*inquit*) calceos Sicyonios attulisses, non uterer, quamvis essent habiles, & apti ad pedem, quia non essent viriles *Hesychius*. Σικυώνια, γυναικεῖα ὑποδήματα. Sicyonia, calceamenta muliebria. *Julius Pollux* lib. VII. cap. 22. εἶδος ὄντα γυναικείων ὑποδημάτων, ῥαδία δὲ ποικίλον, καὶ πολυέλικτον ὑπόδημα. Species muliebrium calceamentorum, calceus varius, & convolubilis. *Flavius Vopiscus* in Aureliano Augusto. Calceos mulleos, & cereos, & albos, & hederaceos viris omnibus tulit, mulieribus reliquit. *L. Apulejus describit* lib. VII. Metamorph. Sumta veste muliebri florida, in sinus floccidos abundante, mitellaque textili contexto capite, calceis fœmininis, albis illis & tenuibus indutus, & in sequiorem sexum insertus, atque absconditus. *Virgilius* in Ceiri. &c.

Cognita nec teneris pedibus Sicyonia servant,
Nec niveo retinens baccata monilia collo.

C. Lucilius Satyrius apud *Festum Pompejum*

Et pedibus læva Sicyonia demit honesta.

Lucretius lib. IV.

Unguenta & pulchra in pedibus Sicyonia rident.

Virorum nigri, fœminarum vero albi erant calcei. *Horatius* lib. VII. Sat. 6.

- - - Nigris medium impediit crus
Pellibus & latum demisit pectore clavum

Hinc deridetur Cinna apud *Martialem* lib. VII. Epigr. 32. quod candidos calceos gestaret.

Sordidior cœno cum sit toga, calceus autem
Candidior prima sit tibi, Cinna, nive.
Dejectos, quod inepte pedes perfundis amictu,
Collige Cinna togam, calceus ecce perit.

Ovidius lib. III. de arte amandi.

Pes malus in nivea semper celetur aluta,
Arida nec vinclis crura resolve tuis.

Vinculis & ansulis cruribus adligabantur calcei, ut patet ex hoc Ovidii loco. *Achil. Tatius* de amoribus Clitoph. & Leucip. lib. I. Corolla (*inquit*) in capite erant, crines per humeros effusi pedes vinculis exuti, crura vestibus zonaque genu tenus succinctis nudata. Vetus Scholiast. ad Sat. VII. *Juvenalis*. Calciarii cum festinent, & ansas caligarum prætereunt nonnullos. *Festus Pompejus* lib. I. Amenta quibus vinciuntur solearum lora. *Petronius* Satyric. Atque alius tunicam meam lacerat, alius vincula calciamentorum resolvit, ac trahit. *Plautus* in Captivis. *Compedes adimere*. *Ovidius* Metamorph.

Vincla duo pedibus demunt.

Idem lib. II. Fastor

Fregerat armillas, non illa ad brachia factas
Scindebant magni vincula parva pedes.

Idem lib. III. Fastor.

Nec quisquam invita faciet bene vincula planæ
Pallade.

Idem ibid. lib. V.

Ille memor veteris ritus, timidusque Deorum
Surgit, habent gemini vincula nulla pedes.

Virgilius lib. VIII. Æneid.

Et Tyrrhena pedum circundat vincula plantis.

Tibullus lib. I. Eleg. *6*.

Vinclaque de niveo detrahet ipse pede,

Idem ibid. Eleg. 8.

Ansaque compressos alligat arcta pedes.

Virgilius iterum lib. IV. Æneid.

Unum exata pedem.

Valerius Flaccus lib. III. Argonaut.

Ducit & ad fluvios & vincula solvere monstrat
Prima pedum, glaucasque comis prætexere frondes
Imperat.

Sydonius Apollinaris Carm. II.

Perpetuo stat planta solo, sed fascia primos
Sistitur ad digitos, retinacula bina cothurnis
Mittit in adversum vincto de fornice pollex,

Quæ

Quæ ſtringant crepidas, & concurrentibus anſis
Vinclorum pandas nectant per crura catenas.

Marc. Manilius lib. v.

Perque caput ducti lapides, per colla manuſque
Et pedibus niveis fulſerunt aurea vincla.

Corippus lib. II. Num. 4.

Cruraque puniceis induxit regia vinclis.

Ex Odyſ. lib. II. demonſtratur *Homeri* temporibus calceamenta fuiſſe ligata. Ad ſuras protenſas fuiſſe has anſas ex locis adductis, & ex *Livio Andronico* apud *Terentianum Maurum* lib. de Metror. generibus probari poteſt.

Et jam purpureo ſuras include cothurno
Preſſaque jam gravida crepitent tibi terga pharetra.

Quod imitatus *Virgilius* Eclog. VII.

Purpureo ſtabis ſuras evincta cothurno.

Et lib. II. Æneid.

Purpureoque alte ſuras vincire cothurno.

Erant & calcei militares ab his diverſi *Juvenalis* Sat. ult.

Bardaicus judex datur hæc punire volenti
Calceus & grandes magne ad ſubſellia ſuræ
Legibus antiquis caſtrorum.

Flavius Vopiſcus in vita Aureliani. Militis (*inquit*) arma terſa, ferramenta ſamiata, calciamenta fortia ſint. *Clavos* calcei habebant. *Joſephus* lib. VII. bell. Judaic. Calceos habent creberrimis, atque acutis clavis, ut ceteri ſolent milites, fixos, dum ſtrato ſaxeis cruſtis ſolo occurreret, labitur, magnoque cum ſono armorum ſe dejectus ſolo in terram fugientes reduxit. *Egeſippus* Excid. Hieroſol. lib. v. cap. 30. Hic Julianus, qui tergo immineret hoſtium dum alios perimit, & clauſtro coercet, ipſa halacritate incautior confixum clavis calciamentum gerens uſu militarium virorum, non conſiderans polito lapide ſolum ſtratum, quod cavendum foret, ſed quaſi in campo præliaretur ſecurus, labitur, & ingentem ſtrage ſua ſonitum dedit. *Clavata* caliga conſpicitur in Arcu Conſtantini. *Tacitus* lib. III. *clavatum* memorat. Judæos quoque geſtaſſe calceos clavatos conſtat ex Codice *Schabb.* cap. VI. לא יצא האיש בסנדל המסומר. Non exibit vir cum ſoleis, quæ clavis plenæ ſunt. Ex calceis militaribus *Paulus* lib. v. ff. de Offic. præfec. Vigil. l. 2. ff. de alimen. Et lib. leg. ſcribit: Diariis & cibariis relictis, neque habitationem, neque veſtiarium, neque calciarium deberi palam. *Ulpianus* lib. 8. de tranſactionib. De calciario quoque arbitrio prætoris tranſigendum eſt. *Suetonius* in Veſpaſiano cap. VIII. Claſſiarios vero (*inquit*) qui ab Hoſtia & Puteolis Romam pedibus per vicos commeant, petentes conſtitui ſibi aliquid calciarii nomine, quaſi parum eſſet ſine reſponſo abegiſſe, juſſit poſthæc excalciatos curſitare.

Tragicorum calceus erat cothurnus. *Ovidius* lib. III. Autor Eleg. I.

Venit & ingenti violenta Tragœdia paſſu,
Fronte comæ torvæ, palla jacebat humi.
Læva manus ſceptrum late regale tenebat,
Lydius apta pedem vincla cothurnus erat

Ibid.

Altera me ſceptro decoras, altoque cothurno
Jam nunc contracto magnus in orbe ſonor.

Et lib. II. Amor. Eleg. 18.

Sceptra tamen ſumſi, curaque Tragœdia noſtra
Crevit, & huic operi quamlibet aptus eram.
Riſit amor paliamque meam, pictoſque cothurnos,
Sceptraque privata tam cito ſumta manu.

Claudianus de conſulatu Manlii Theodori.

- - - Alte graditur, majore cothurno.

Ennodius Ticinenſis præfat. 8. lib. I. Carm.

Nec mea grandiſono flammentur corda cothurno.

Terentianus Maurus lib. de Metris.

Et qui cothurnis regios actus levant.

Horatius lib. I. Satir. 5.

Non illi larva, aut trapicis opus eſſe cothurnis.

Sidonius Apollinaris lib. VIII. Epiſt. II.

Soccos ferre cave, nec ut ſolebat
Laxo pes nutet altus in cothurno.

Sicut cothurni alte elevati erant, quo melius exprimerent heroum geſtus, & corporis habitum, ita Comici humiles calceos induebant. L. *Apulejus* lib. III. Flo-

Florid. Joca non infra soccum, seria non usque ad cothurnum. *Claudianus* ibid.

Cui plectro pulsanda chelys, qui pulpita socco
Personat.

Ausonius Edyl. IV.

- - - Percurris pulpita socco.

Terentianus Maurus ibid.

Sed qui pedestres fabulas socco premunt.

Utrumque conjungit *Claudianus* lib. I. in Eutropium.

Quæ socci superent risus, luctusque cothurni.

Ausonius l. c.

- - - Soccos, aulæaque regum.

Martialis lib. VIII. Epigr. 3.

At juvat ad tragicos soccum transferre cothurnos.

Horatius de arte Poetica.

Hunc socci cæpere pedem, grandesque cothurni.

Calceorum materia varia erat. Primum facti ex crudo corio teste *Xenophonte* Anabaseos lib. III. Cum defecissent (*inquit*) veteres calcei, habebant ex recentibus coriis bubulis carbatinas confectas. *Pollux* lib. VII. cap. 22. *καρβατινη μὲν ἀγροικῶν ὑπόδημα, κλήθον ὑπὸ* Κ*αρῶν*. Carbatina vero rusticorum calceus a Caribus dictus. *Catullus* Epigr. 97.

Ipsa tamen lingua, si usus veniat tibi possis
Culos & crepidas lingere carbatinas.

Aristoteles lib. II. de anima scribit mulos carbatinis calciari solere, *ne itinere longiori fathiscant*. *Lucianus* in Pseudomante testatur, *oratores e Paphlagonia carbatinis indui* . . .

Secundo ex aluta coccinea. *Martialis* lib. II. Epigr. 29.

Coccina aut læsum cingit aluta pedem.

Tertio ex pelle hædina, testibus: *Epiphanio*, *Athenæo*, *Polluce*, & *Martiale* lib. XIV. Epigr. 140.

Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti;
Cyniphio poterit planta latere sinu;

Et lib. XII. Epigr. 46.

Hædina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora, verticemque calve,
Festive tibi, Phæbe, dixit ille,
Qui dixit caput esse calceatum,

Quarto ex subere; cujus usus erat ad subluevandos calceos, ut homines altiores viderentur. Augustus alte sublevatis usus est. *Strabo* libr. XV. testatur Persas altum & duplum calceum gestasse, eique interdum aliquid subjecisse, quo altiores viderentur. Hujusmodi calciamenta peculiaria fuisse fœminis scribit *Xenophon* in Oeconomico, ubi de uxore Ischomachi; eumque ex *Alexi Comico Athenæus* lib. XIII. & *Clemens Alexandrinus* non minus Græcarum, quam Romanarum fœminarum fuisse morem asserunt. *Plinius* lib. XVI. cap. 18. Usus ejus (*suberis*) in anchoralibus maxime varium, piscantiumque tragulis, præterea in hiberno fœminarum calceatu.

Quinto ex ære factus est calceus, qualis fuit *Empedoclis* memoratus a *Philostrato* in Hellanicis, a *Favorino* & *Neanthe* apud *Diogenem Laertium* lib. VIII. & ab *Æliano* var. Histor. lib. XII. cap. 32.

Sexto ex ligno. *Petronius* Satyr. Alius furca (*inquit*) de carnario rapta, statum prælianits componit anus præcipue lippa sordidissimo linteo præcincta; soleis imparibus ligneis imposita canem, ingentis magnitudinis catena trahit. *Autor Rhetoric. ad Herennium*. Pedibus solæ ligneæ inductæ sunt. *Gallicula* hi calcei præcipue nominabantur. Glossa vetus *σανδάλιον Gallicula*. Glossa *Isidori*. Gallicæ calces militum.

Septimo ex corticibus arborum apud Indos *Philostrato* teste de vita Apollonii lib. II. cap. 9.

Octavo ex papyro, quod Ægyptiis, & præcipue sacerdotibus fuit familiare, uti testatur *Herodotus* lib. I. & *Martianus Capella* lib. II. de Nupt. Calceos præterea ex papyro textili subligavit.

Nono auro & gemmis ornabantur calcei. *Martianus Capella* lib. I. Calceos autem (*inquit*) smaragdineæ fluctu viriditati herbosos vestigiis ejus tellus annexuit. *Et paucis interjectis*. Calcei vero similes ex pyropo, quem juxta lunam levi quodam teneroque vultu ex fraterna fulgorem lampade resumebat.

Calceorum apud fœminas Hebræas luxum fuisse constat ex cap. III. 16. *Isai.* ויאמר יהוה יען כי נבהו בנות ציון ותלכנה נטוות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפוף תלכנה וברגליהם תעכסנה׃ וגומר ביום ההוא יסיר ארני תפארת העכסים. *Et dixit Dominus pro eo quod elevatæ sunt filiæ Sion, & ambulaverunt extenso collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant &c. In die illa auferet Dominus ornamenta Achasim.* Variant Interpretes in explicanda voce Achasim. *Abarbanel* scribit filias Sion pedibus suis induisse עכסים, quarum agitatione audirentur, aut gestasse mundum

dum pretiosum in pedibus suis, e gemmis sc. aut margaritis, ac motu suo pedem pedi allisisse, ut hoc modo monilium sonantium perciperetur strepitus. *Kimchius* vult עכסים fuisse *crepitacula tinnientia*. *R. Levi ben Gerson pedum ornamenta* exponit. העכסים הם כמו תכשיטין נושאות אותן ברגליהן נאמר וברגליהן תעכסנה. *Achasim* sunt sicut ornamenta, quæ gestant mulieres in pedibus suis, sicut dicitur: Et in pedibus suis תעכסנה. Videtur ex voce עכס, quæ compedem significat עכסים fuisse *compedes*, sive *periscelides*, quas in cruribus mulieres gestarent. Quod notavit *Aben Ezra* ad h. l. העכסים דומים לכבל *Aschasim* similes compedi. כבלים, ut traditur in *Gemara Schabb.* cap. 6. sunt *catenulæ videlicet aureæ quibus pedes ligabant puellæ, ne nimis latos facerent passus*. Glossa in h. l. עכסים כבלים בצורת האצערה. *Kabalim* sunt Achasim *ad formam armillarum*. Armillarum pedestrium teste cl. *Golio* etiamnum frequens est usus in Oriente. Apud Græcos quoque fuisse usitatas testatur *Pollux* lib. II. cap. 16. ἐν γυναικείῳ κόσμῳ *in mundo muliebri* ponuntur περισφύρια, περιπέζιδες, περιπέζια, περισκελίδες. *Periscelides* vero, ut habetur in Glossis sunt *ornamenta, vel circuli aurei crurum muliebrium*. Scholiastes ad Horat. lib. I. Epist. 17.

> Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam
> Sæpe periscelidem raptam sibi flentis.

Periscelidem interpretatur *ornamentum pedis circa crura*. *Seneca* in Hyp. Act. I.

> Crura distincto religavit auro
> Luteo plantas cohibente socco.

Quod confirmatur a *Plinio* lib. XXXIII. cap. 12. Argentum (*inquit*) succedit ex ære aliquando & auro, luxu fœminarum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas induere aureas mos tritior vetat. *Periscelidem* videtur describere *Petronius* in Satyrico dicens. Jam mentum jam cervix, jam pedum candor intra auri gracile vinculum positus, Parium marmor extinxerat. *Auri vinculum* denotare videtur *periscelidem*; quam *Manilius* lib. V. inter ornamenta recenset.

> Et pedibus niveis fulserunt aurea vincla.

Judith X. 3. legitur Judith inter alia ornamenta, quibus nativæ formæ decus atque elegantiam conciliabat, ut Holophernem sibi devinciret, *induisse* σανδάλια εἰς τοὺς πόδας αὐτῆς *Sandalia pedibus suis*. Quæ ita fuerunt elegantia, ut ibi legatur τὸ σανδάλιον αὐτῆς ἥρπασεν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ.

* Apud Christianos quoque nudipedalia celebrata sunt teste *Chrysostomo* homilia ad Baptizandos qui nudis pedibus ad Exorcistam accedebant. *Michael Glycas* part. IV. Annal. scribit, *Theodosium* juniorem, & *Proclum* Patriarcham discalceatos incessisse, cum urbs terremotu concuteretur. *Paulus Diaconus* testatur *Justiniano* imperante terremotus causa Antiochenos discalceatos omnes litanias fecisse, clamantes Κύριε ἐλέησον. *Concilium Moguntinum* Christianis in litaniis nudipedalia præscribit. Placuit nobis (*inquit*) ut Litania major observanda sit a cunctis Christianis, diebus tribus sicut legendo reperimus, & sancti patres nostri instituerunt, non equitando, nec pretiosis vestibus induti, sed *discalceati*, cinereque & cilicio induti, nisi infirmitas impedierit. Apparet ex *Luithprandi* Cremonensis Episcopi Sec. X. ad *Nicephorum* Imperatorem pro *Ottonibus* Augustis legatione hæc nudipedalia apud Constantinopolitanos diu perseverasse. Secunda (*inquit*) *Nicephorus* hora jam transiit, προέλευσις id est processio. Non pigeat me προέλευσιν ipsam describere, & Dominos meos audire. Negotiatorum multitudo copiosa ignobiliumque personarum, ea solennitate collecta, ad susceptionem & laudem Nicephori, e palatio usque ad Sanctam Sophiam, quasi pro muris, viæ margines tenuit, clypeolis tenuibus satis & spiculis vilibus dedecorata. Accessit & ad dedecoris hujus augumentum, quod vulgi ipsius potior pars ad laudem ipsius nudis processerat pedibus. Credo sic eos putasse, sanctam ipsam potius exornare προέλευσιν. Sed & optimates sui, qui cum ipso per plebejam, & discalceatam multitudinem ipsam transierant, magnis & nimia vetustate rimatis tunicis erant induti. *Krantzius* Saxon. lib. IV. cap. 14. scribit *Ottone* I. regnante, Ecclesiam Vallerslebiensem Magdeburgum translatam fuisse, & in hujus translationis memoriam *per multos annos in vigilia beati Laurentii, qua emigrarant fratres nudis pedibus Ecclesiam suam votis constricti repetiverunt*. *Ditmarus* Episcopus Mersburgensis lib. IV. testatur, quod Otto III. Archiepiscopatum Gnesnensem instituturus *videns a longe urbem desideratam nudis pedibus* sup-

* Nudipedalia Christianorum Typographorum incuria prætermissa, ne illa neglexisse videremur, hoc loco illustranda curavimus.

ſuppliciter advenit, & ab Epiſcopo ejuſdem Ungero venerabiliter ſuſceptus; Eccleſiam introducitur, & ad Chriſti gratiam ſibi impetrandam, Martyris Chriſti profuſis lacrymis invitatur. Idem ibid. de *Ludolpho* Abbate Corbejenſi. Pius Abbas (*inquit*) ad oratorium ſpeciale ſuimet rebus auxius aſylum nudis pedibus venit, & more ſolito in ſe de altis humanam fragilitatem deflens, placavit Dominum. Idem lib. VII. de Eid. Epiſcopo Miſnenſi. Crebro a ſuis pene deſperatus in ſtuba vix recreabatur, corpus ſuum nimis afflixit jejuniis, plus nudis pedibus quam equo laborans. *Lambertus* Schafnaburgenſis de Annone Colonienſi Archiepiſcopo anno 1075. Crebris jejuniis corpus ſuum macerabat, & in ſervitutem redigebat, pernoctabat plerunque in orationibus, & per Eccleſias uno tantum puero contentus comite nudis pedibus diſcurrebat. *Idem eod. anno*. Cum nulla uſquam humani auxilii ſpes eluceret, ſtatuunt unanimiter, a Deo ſibi deinceps quærendum eſſe ſubſidium, qui ſolus tam obſtinatam regis ferocitatem mollire, & rem implicitam expedire queat. Jubent ergo ut per totam Saxoniam & Thuringiam depoſitis cultioribus indumentis, ſacco & laneis veſtiantur: cibo & potu ſtatutis diebus abſtineant, ſumtus in pauperes pro ſua quiſque re familiari conferant, & per Eccleſias nudis pedibus diſcurrentes Deum communi lamentatione deprecentur, ut manum ſuam, quæ ubique humano ceſſante adjutorio ſola jam poſſit opitulari, undique concluſis ad ereptionem eorum extendat. *Guilielmus Tyrius* exeunte ſeculo XI. in obſidione Hieroſolymæ nudipedalia celebrata fuiſſe ſcribit Belli ſacri lib. VIII. cap. II. Die igitur (*inquit*) ſtatuta de publico decreto indictæ ſunt univerſo populo Litaniæ, & aſſumtis crucibus & ſanctorum patrociniis, & clerus univerſus induti ſacerdotalibus & Leviticis indumentis, nudis pedibus, & cum multa devotione populum ſubſequentem uſque ad montem Oliveti præceſſerunt. *Otto Friſingenſis* hoc idem confirmat Chronic. lib. VII. cap. 4. Civitatem ſanctam obſidione clauſam cum capere non poſſent, habito conſilio humilitatis Magiſtrum imitantes nudis eam pedibus circuire diſponunt. *Guilielmus Tyrius* hæc repetita fuiſſe nudipedalia capta urbe tradit l. c. cap. 21. Tandem vero urbe ad hunc modum ordinata, armis depoſitis in ſpiritu humilitatis, & animo contrito, nudis veſtigiis, lotis manibus, & ſumtis mundioribus indumentis, cum gemitu & lachrymis loca venerabilia, quæ Salvator propria voluit illuſtrare & ſanctificare præſentia, cœperunt cum omni devotione circuire, & cum intimis deoſculari ſuſpiriis. *Et paulo poſt*. Illi flexis nudiſque genibus cum ſingultibus & præcordialibus ſuſpiriis loca circuibant venerabilia. *S. Auguſtinus* lib. hæreſibus cap. 68. memorat quoſdam hæreticos, qui ſemper nudipedes incedebant. Eſt alia (*inquit*) hæreſis nudis pedibus ſemper ambulantium eo quod Dominus dixerit ad Moſem vel ad Joſue: *Solve calceamentum de pedibus tuis*. Et quod propheta Eſaias nudis pedibus juſſus fuerit ambulare: Inde ergo hæreſis eſt quia non propter corporis afflictionem ſic ambulant, ſed quia teſtimonia taliter intelligunt: *Philaſtrius* hæreſ. LXXX. Excalceatorum (*inquit*) eſt hæreſis, quæ excalceatos ambulare debere homines velit, quod ſub Moſe, inquiunt, dictum eſt: *Solve calceamenta tua*. Et quod Eſaias ita ambulaverit tribus annis, quæ magis humanæ, ac vanæ ſuperſtitionis ſunt, non traditionis ſanctorum, ac Domini noſtri Jeſu Chriſti juſſionis, & imperii, ejuſque poteſtatis. Hoc loco nobis occaſio præbetur differendi de Jeſu Chriſti, & Apoſtolorum calceis, quamvis nonnulli velint diſcalceatos inceſſiſſe adducti locis *Matth.* X. 10. ubi dicitur. *Nolite poſſidere aurum &c. Non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta*. Et *Luc.* cap. X. 4. *Nolite portare ſacculum, neque peram, neque calceamenta*. Quæ loca pugnare videntur cum *Marc.* VI. 9. *Et præcepit eis ne quid tollerent in via niſi virgas tantum &c. Sed calceatos ſandaliis, & ne induerent duas tunicas*. *Jeſus Chriſtus* in prioribus locis interdixit ὑποδήματα a *Matthæo* & *Luca* memorata, quæ totum pedem operiebant, permittitque apud *Marcum* σανδάλια hoc eſt ſolearum ſpeciem, quæ ſolam pedis plantam tegebant. *Sandaliis Petrum* uſum fuiſſe conſtat ex *Actor.* cap. XII. 8. de quibus quoque ſæpe fit mentio in *Abdiæ* vitis Apoſtolorum. Sunt qui putent his locis non ſandaliorum uſum, ſed binarium ſandaliorum numerum fuiſſe interdictum, ſicuti ſcribit *Anſelmus*. Non quod (*inquit*) in locis Scythiæ rigentibus glaciali nive debeat eſſe contentus aliquis una tunica, ſed ideo hoc præcepit, ne aliud veſtimentum induti, aliud nobis futurorum timore ſervemus. Neque calceamenta duplicia eodem modo. At hæc ſententia

tia non omnino probanda videtur, quod in Lucæ l. c. non legatur illud δύο. *Origenes* teste *Eusebio* Histor. Ecclesiast. lib. VI. cap. 3. putavit omnem calceorum usum fuisse interdictum. Maxime vero (*inquit*) Evangelica illa servatoris nostri præcepta observanda esse ducebat, quibus monemur, tum ne duas tunicas habeamus, neve calceamentis utamur, tum ne de crastino nimium soliciti nosmetipsos excruciemus: Sed & majore, quam ætas ferebat, animi ardore, an frigore ac nuditate perstans, & ad summum Evangelicæ paupertatis culmen evectus familiares suos ingenti admiratione perculit. *Et paulo post*. Multos item per annos ambulasse dicitur μηδενὶ μηδαμῶς κεχρημένος ὑποδήματι nullo penitus calceamento usus. Idem sensit *Hieronymus* lib. II. cap. 5. contra *Pelagium* asserentem facillima esse Dei mandata; quem refellit *Hieronymus* exemplo *Petri*, qui mandatum de non induendis calceis non servavit. *Nolite* (inquit) *possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, non panem, neque duas tunicas, neque virgam*. Hæc, inquies, præcepta Apostolica sunt. Et certe *Petrus* amplius caligas habuisse narratur, dicente ad eum Angelo: *Præcinge te, & calcea te caligis tuis*. Idem in epistola ad *Geruntiam*. Apostoli toto orbe peregrini non æs in zona, non virgam in manibus, non habuerunt in pedibus caligam. Et ad *Eustochium* Virginem de custodia Virginitatis. Et Moyses (*inquit*) & Jesus Nave nudis in sanctam terram pedibus jubentur incedere. Et discipuli sine calceamentorum onere, & vinculis pellium ad prædicationem novi Evangelii destinantur. Et milites vestimentis Jesu sorte divisis caligas non habebant quas tollerent. Nec enim poterat habere Dominus, quod prohibuerat servis. Verum qui potuit carere calceis is, de quo *Johannes* Baptista affirmat, se indignum esse, *cujus vel portet calceos? Matth.* III. 2. vel *cujus calceamentorum solveret corrigiam? Marc.* I. 7. Optime igitur *Augustinus* Serm. XLII. de Sanctis: Nam de his calceamentis, quibus calceati ambulamus, consolatur me ipse Dominus meus: Si enim ipse calceatus non esset, non de illo *Johannes* diceret: *Non sum dignus qui solvam corrigiam calceamenti ejus*. Et *Clemens Alexandrinus*. Tenuis ac simplicis calceaturæ testis sufficit Johannes, qui dicebat, se non dignum esse solvere corrigiam calceamentorum Domini. Non enim curiosos aut superfluos is habebat calceos, qui veræ philosophiæ typum Hebræis ostendebat. Nec audiendus est *Pancirollus* lib. de rebus deperdit. tit. 44. qui putat quod Magdalena pedes Salvatoris lacrymis suis laverit; eo quod Simon leprosus lotionem istam omiserat, quæ administrari solebat hospitibus, qui discalceati incedebant. Sed hæc *Pancirolli* sententia facile refellitur; quod veteres pulverulentos pedes haberent, quamvis sandaliis & soleis uterentur. Hinc discumbentium lotiones ante prandium & cœnam ne lectos commacularent, depositis ante convivium soleis, quæ a servis cœnaturis detrahebantur. *Plautus* Trucul. Act. II. sc. 4.

> Jam redit animus, deme soleas: cedo! bibam.

Et scena sequenti

> - - - soleas deme mihi.

Terentius Heautontimorum. Act. I. scen. I.

> Adsido: accurrunt servi: soccos detrahunt,
> Video alios festinare, lectos sternere
> Cœnam apparare.

Martialis

> Deposui soleas; affertur protinus ingens
> Inter lactucas oxygarumque liber.

Idem lib. X. Epigr. 89.

> Bis Cotta soleas perdidisse questus,
> Dum negligentem ducit ad pedes vernam,
> Qui solus inopi præstat, & facit turbam:
> Excogitavit homo sagax & astutus,
> Ne facere posset tale sæpius damnum,
> Excalceatus ire cœpit ad cœnam.

CAPUT IV.

I. *De Oleo Unctionis*. II. *De Unctionibus veterum*.

I. NON solum vestes, quibus Aharon ministraret, parari jussit Deus, sed oleum quoque quo ungeretur. Dictum est enim *Exod.* XXX. 23. ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות וקנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים וקנה בשם חמשים ומאתים וקדה חמש מאות בשקל הקדש ושמן זית הין. *Sume tibi aromata principium myrrhæ electæ quingentos siclos, & cinna-*

namomum aromaticum, dimidium ejus, ducentos & quinquaginta, & calami aromatici ducentos & quinquaginta, casiæ quingentos in pondere sanctuarii, & oleum olivarum Hin. Targum סב לך בוסמין רישא מירא דכיא מתקל חמש מאה וקנמן בשם פלגותיה מתקל מאתן וחמשין וקנה בוסמא מתקל מאתן וחמשין וקציעתא מתקל חמש מאה בסילעי קודשא ומשח זיתא מלא הינא. *Sume tibi principium aromatum, myrrham puram, ponderis quingentarum minarum, & cinnamomum aromaticum, dimidium ejus ponderis ducentarum quinquaginta minarum, & calamum aromaticum ponderis ducentarum & quinquaginta minarum; Et casiæ ponderis quingentarum minarum in siclis sanctuarii, & oleum olivæ plenum Hin. Targum Hierosolymitanum.* ואת סב לך רישי בוסמנין טבין מור בחיר תקל חמש מאון רסלעין וקינמון בושם פלגותיה מתחל מאתן וחמשין מנין וקנה בושמא מתחל מאתן וחמשין מנין וקדה וקציעתא מתקל חמש מאה מנין סילעין בסלעי קודשא ומשם זיתא מלי קסטא דסכומיה תריסר לונין לוגא לכל שיבטא לתריסר שבטין. *Et tu accipe tibi præcipua aromata pretiosa, myrrham electam ponderis quingentorum siclorum, & cinnamomum aromaticum dimidium ejus, pondus ducentarum quinquaginta minarum. Et calamum aromaticum ponderis ducentarum & quinquaginta minarum. Et casiam ponderis quingentarum minarum siclorum juxta siclum sanctuarii, & oleum olivæ plenam cistam continentem daodecim Log, Log pro unaquaque tribu duodecim tribuum.* Hinc Judæi Interpretes in *Gemara Babyl. Kerithuth* 74. 2. contendunt de summa ponderis aromatum. Tradiderunt Sapientes. Oleum unctionis erat myrrhæ libertatis 500. Casiæ 500. Cinnamomi aromatis, semissis ejus 250. & calami aromatis 250. Quæ si in unam summam omnia colligantur, faciunt 1750. Doctor dicit; numerum scilicet significare nobis vult. Doctor *alius* ecce sc. obstat ei. Dicerem: calami aromatis tantundem fuisse, quantum cinnamomi aromatis. Sicut cinnamomi aromatis semissis ejus 250. ita etiam calami aromatis seminis ejus 250. ut sint illis 2000. Et dicerem: ita hic pariter etiam esse. Respondeo: si ita foret, scripsisset textus; cinnamomi aromatis, & calami aromatis semissis, 250. Dixit R. Papha ad Abai: Quum ipse appendit, num per præponderationem ipse appendit, an oculo in oculo, hoc est ad æquilibrium? Cui ille respondit: Deus scripsit v. 34. *Solum cum solo*. Tu autem dixisti: per præponderationem. Atqui dixit R. Jehuda, Deum nosse præponderationes, seu ponderum rationes. Ergo, quia est in eis præponderatio cinnamomi aromatis, quare affert semissem hujus numeri quingentorum ducenta, & quinquaginta, at una vice, seu semel? Et Rabbi pariter etiam una vice, seu semel. Postquam totum eorum sunt; afferre debuisset 500. una vice. Scilicet inde percipio, ex eo quia affert illud, respectu cinnamomi aromatis duabus vicibus, præponderationem esse in eo. Deus optimus Maximus autem novit præponderationes. Quid autem est *solum cum solo?* Respondit Rabina: significari eo, quod non debeat apponere pondus ponderi, cum ponderabit istas species. *Aben Ezra* ad l. c. *Exod.* קדמוננו ז״ל אמרו כי משקל הכל שוה וככה נקב לרק לא ידענו טעם למה הזכיר מחציתו וטעם החציאים לא אבין כי אין מנהג בכל ארץ ישמעאל להוסיף על כל דבר שישקל אפי׳ כמשקל חרדל ואף כי בכל מעשה רוקח. Majores nostri p. m. dixerunt, quod pondera omnium aromatum æqualia fuerunt, id quod acceptamus; ignoramus tamen rationem quare mentio fiat מחציתו *dimidii illius*, neque sensum dimidiorum percipio: non enim mos est in tota terra Ismaelitica, ulli rei loco superpondii, vel minimum addere, quod pondere æquat granum hordeaceum; quanto minas id fiet in omni compositione unguenti. *Maimonides* de vasis Sanctuarii cap. 1. מצות עשה לעשות שמן המשחה שיהיה מוכן לדברים שצריכין משיחה בו שנ׳ ועשית אותו שמן משחת קדש וככה עשהו משה רבינו במדבר לקח מן המור והקנמון והקדה מכל אחד משלשתן חמש מאות שקל בשקל הקדש ומקנה הבושם חמשים ומאתים וזהו שנ׳ בתורה וקנמון בשם מחציתו חמשים ומאתים ששוקלין אותו בשני פעמים חמשים ומאתים בכל פעם Præceptum est, ut præparetur oleum unctionis his rebus, quæ unctionis indigeant; dictum est enim *Exod.* XXX. 25. *Faciesque unctionis oleum sanctum*. Atque illud confecit Mose magister noster in deserto. Sumsit de unaquaque ex his tribus speciebus, sc. de myrrha, cinnamomo, & casia quingentorum siclorum pondus; de calamo autem odorato ducentorum & quinquaginta pondo: Quod vero dicitur in Lege: *Et cinnamomi aromatici dimidium ejus, id est quinquaginta & ducentos*. Hæc est causa, quoniam illud duabus vicibus ponderabant, ducentorum & quinquaginta siclorum pondus unaquaque vice. *Hierosolyma Sotah* 22. 3. ואתה קח לך

בשמים

בשמים ראש מר דרור חמש מאות וגו׳ וקדה חמש מאות בשקל הקודש שהן אלף וחמש מאות מנים. *Et tu sume tibi aromata, præcipuum, myrrhæ libertatis* 500. *&c. Et casiæ* 500. *in siclo sanctitatis*. Quæ sunt mille & quingentæ minæ.

Posthæc in textu describitur olei compositio. ועשית אתו שמן משחת קדש רקח מרקחת מעשה רקח שמן משחת קדש יהיה. *Et facies illud, oleum unctionis sanctitatis, unguentum unguentationis, opere unguentarii; oleum unctionis sanctitatis erit*. Contendunt etiam de modo componendi olei unctionis. *Hierosol. Sotbab* l. c. ושמן זית הין שהן שנים עשר לוג שבו היה שולק את העיקרין דברי ר׳ מאיר ר׳ יהודה אומר שולקן היה במים ונותן שמן גביהן וכיון שהיה קולט הריח היה מעבירו כדרך שהפטמין עושין הדא הוא דכתיב ועשית אותו שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותכם תני׳ ר׳ יהודה בי ר׳ אילעאי אומר שמן משחה שעשה משה במדבר מעשה ניסים נעשה בו מתחילה ועד סוף שמתחילה לא היה בו אלא שנים עשר לוג שנ׳ ושמן זית הין אם לסוך בו את העצים לא היה מספיק על אחת כמה וכמה שהאור בולע והעצים בולעין והיורה בולעת וממנו נמשחו המשכן וכל כליו השולחן וכל כליו המנורה וכל כליה ממנו נמשח אהרן ובניו כל שבעת ימי המילואים ממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. *Et olei olivæ, Hin*. Sunt duodecim Logi; in quibus coquuntur radices; verba R. Meir. R. Jehuda dicit; decoxit in aquis, quibus oleum imposuit, & postquam exceptus est odor, miscebatur, quomodo fieri solet ab unguentariis. Hoc est quod scriptum est. *Et facies illud, oleum unctionis sanctitatus erit hoc mihi in generationes vestras*. Traditio: R. Jehuda discipulus R. Elai dicit in oleo unctionis, quod fecit Mose in deserto quot facta sunt miracula ab principio usque ad finem! A principio enim in eo non fuerunt nisi duodecim logi; dictum est enim. *Et olei olivæ Hin*. Si ad ungendum ligna, non sufficisset; Quantum absorpsit ignis! quantum absorpserunt ligna! quantum absorpsit ahenum! Et ex eo unctum fuit tabernaculum, & ejus vasa, & mensa & ejus vasa, candelabrum & ejus vasa, ex eo unctus est Aharon, & filii ejus toto septiduo impletionum; ex eo uncti sunt summi sacerdotes, & reges. *Gemara Babylon. Horajoth* 11. 2. Tradiderunt sapientes. Oleum unctionis quod fecit Mose in deserto, fiebat coctis in eo radicibus aromaticis illis, quarum mentio fit *Exod.* xxx. 23. ut sensit R. Jehuda. R. Jose dicit. Atqui nequidem vel ad ungendum eo has ipsas radices oleum illud sufficeisset, cum ejus tantum duodecim logi fuerint. Quare magis consentaneum est, si dicatur Mose initio macerasse radices illas aquis, ut impletæ aqua minus olei deinde absorberent: quo facto infuidisse eis oleum, idque assumto odore abstulisse. Cui dixit R. Jehuda: Et quid? num unum tantum miraculum factum est in oleo unctionis? Et annon initio ejus duodecim logi erant? Et ex eo ungebantur tabernaculum & vasa ejus, Aharon & filii ejus toto septiduo impletionum, & totum illud perdurabat in futurum seculum; quia dicitur *Exod.* xxx. 31. *Oleum unctionis sanctitatis erit mihi in generationes vestras*. Traditio alia: *Levit.* VIII. 10. *Et accepit Mose oleum unctionis, & unxit tabernaculum, & omne quod in eo erat*. R. Jehuda dicit. Circa oleum unctionis, quod fecit Mose in deserto, quot miracula facta sunt ab initio ejus usque ad finem! Initio ejus non erant, nisi duodecim logi olei; considera quantum ahenum absorpserit, & quantum radices absorpserint, & quantum ignis combusserit! Et tamen ex eo unctum fuit tabernaculum, & vasa ejus, item Aharon & filii ejus omnibus septem diebus impletionum, eoque uncti sunt postmodum summi Sacerdotes & reges. *Maimonides* l. c. ושחק כל אחד ואחד לבדו וערב הכל ושרה אותן במים זכין ומתוקין עד שיצא כל כחם במים ונתן על המים שמן זית הין והיה שנים עשר לוג כל לוג ד׳ רביעי׳ ובשל הכל על האש עד שאבדו המים ונשאר השמן והניחם בכלי לדורות. Contrivit deinde unumquodque separatim, tum confusa simul omnia in aqua pura, & dulci diluit tandiu, dum omnino vis eorum transierit omnis. Huic aquæ addidit olei olivæ Hin; Hin continet duodecim logos, logus autem capit quartarios quaternos; & hæc omnia concoxit igne, usque dum omni aqua exhalata remanebat solum oleum, quod in vas seposuit in generationes. Vide *Hierosol. Horajoth* 47. 3. & *Hierosol. Sekalim* 49. 3.

Deinde exponuntur in textu ea quæ ungenda erant. ומשחת בו את אהל מועד ואת ארון העדת ואת השלחן ואת כל כליו ואת המנרה ואת כליה ואת מזבח הקטרת ואת מזבח העלה ואת כל כליו ואת הכיור ואת כנו וקדשת אתם והיו קדש קדשים כל הנגע בהם יקדש ואת אהרן ואת בניו תמשח וקדש אתם לכהן לי. *Et unges eo tentorium conventus, & arcam testimonii; & mensam & omnia vasa ejus, & candelabrum, & vasa ejus, & al-*

& altare suffitus, & altare holocausti, & omnia vasa ejus, & labrum & basin ejus; & sanctificabis ea, & erunt sanctitas sanctitatum; & omne quod tangit ea, sanctum erit. Et Aharon, & filios ejus unges, ut sacerdotio fungantur mihi. Judæi Interpretes Pontificum, non regum successores ungendos fuisse contendunt. *Gemara Hieros. Sekalim* 49. 3.

ממנו נשמחו כהנים גדולים ומלכים מלך בתחילה טעון משיחה מלך בן מלך אינו טעון משיחה מאי טעמא קום משיחהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין בנו טעון משיחה אבל כהן גדול אפילו עד עשרה דורות טעונין משיחה וכולו קיים לעתיד לבוא הדא הוא דכתיב שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם אין מושחין מלכים אלא על גבי המעיין הדא הוא דכתיב והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו צדוק הכהן ונתן הנביא למלך על ישראל אין מושחין מלך בן מלך אלא מפני המחלוקת מפני מה נמשח שלמה מפני מחלוקתו של אדוניהו יואש מפני עתליה יהוא מפני יורם לא כן כתיב קום משחהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין מלכי ישראל טעונין משיחה אלא יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים ולא יאשיהו גנזו הדא אמרה באפירסמון משחו אין מושחין מלכים אלא מן הקרן שאול ויהוא נמשחו מן הפך שהיתה מלכותן מלכות עוברת דוד ושלמה נמשחו מן הקרן שהיתה מלכותן מלכות קימת אין מושחין כהנים מלכים אמר ר׳ יודן ענתונדרייא על שם לא יסור שבט מיהודה אמר רבי חייא בר אדא למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל מה כתיב בתריה לא יהיה לכהנים הלוים א״ר יוחנן הוא יוחנן הוא יהואחז והא כתיב הבכור יוחנן בכור למלכתו אמר ר׳ יוחנן הוא שלום הוא צדקיהו והכתיב השלישי צדקיהו עליו מידת הדין שלום שבימיו שלמה מלכות בית דוד לא שלום הוא שמיה ולא צדקיהו הוה שמיה אלא מתניה הדא הוא דכתיב וימלך מלך בבל את מתניה דודו תחתיו ויסב את שמו צדקיהו. Ex eo ungebantur summi sacerdotes, & reges. Rex a principio ungendus erat, rex filius regis non erat ungendus; qua de causa? ex eo quod dictum est 1. *Sam.* XVI. 12. *Surge, unge eum, ipse est enim.* Iste erat ungendus, at filius ejus non erat ungendus. At sacerdos magnus vel ad decimam generationem erat ungendas. Et omne conservabatur in tempus futurum. Hoc est quod scriptum est. *Oleum unctionis sanctum erit hoc mihi in generationes vestras.* Non ungebantur reges nisi ad fontem. Hinc dictum est 1. *Reg.* I. 33. *Et imponite Salomonem filium meum super mulam meam, & ducite eum in Gihon. Et ungat eum ibi Sadoch sacerdos, & Nathan propheta, ut regnet in medio Israel.* Non ungebatur rex filius regis nisi dissensionis causa. At qua de causa unctus est Salomo? propter dissensionem Adoniæ. Joas propter Athaliam. Jehu propter Joram. Nonne scriptum est: *surge, unge eum, ipse est enim?* Iste erat ungendus; at reges Israelis non erant ungendi. At unctus est Jehoachaz propter Jehojakim. Quia biennio erat natu major. Quid? nonne Josia abscondit? Hoc dicit; balsamo ungebantur. Non ungebantur reges nisi ex cornu. Saul & Jehu uncti sunt ex lenticula; ideoque eorum regum fuit regnum non durabile. David & Salomon uncti sunt ex cornu, ideoque durabile fuit eorum regnum. Non ungebantur sacerdotes reges. Dicit R. Jodan Antundria; eo quod dictum est *Genes.* XLIX. 10. *Non auferetur sceptrum de Juda.* Dicit R. Chjia bar Ada; dictum est *Deut.* XVII. 20. *Ut prolonget dies super regno suo ipse, & filii ejus super Israel.* Quid postea scriptum est? *Non erit Sacerdotibus Levitis.* Ibid. XVIII. 1. Dicit R. Jochanan; unus idemque erat Jochanan & Jehoachaz. Atqui scriptum est 1. *Paral.* III. 15. *Primogenitus Johannes.* Primogenitus respectu regni. Dicit R. Jochanan; unus idemque erat Sallum & Zedekias. At scriptum est; *Et tertius Zedekias, & quartus Sallum.* Tertius respectu nascendi, & quartus respectu regni; Zedekias, quod super eo justificata est mensura judicii; Sallum, quod diebus ejus fuit absolutum regnum domus David. At nomen ejus non fuit Sallum, neque Zedekias, sed Mathanias. Hinc scriptum est 2. *Reg.* XXIV. 17. *Et regem fecit rex Babyloniæ Mathaniam patruum ejus pro eo, imposuitque nomen ei Zedekiam. Babyl. Horajoth* II. 2. Eoque uncti sunt postmodum summi sacerdotes & reges; & licet summus sacerdos natus summo sacerdote, obligabatur ut eo ungeretur; cum alioqui non esset summus sacerdos; tamen non ungebant regem, qui patre rege natus erat. Si autem dicas; quare ergo unxerunt Salomonem? 1. *Reg.* 1. 39. Respondeo propter controversiam, quam movebat ei Adonias. Quare Joam? 2. *Reg.* 12. propter Athaliam. Quare Jehoachazum? 2. *Reg.* XXIII. 30. Propter Jehojakimum, qui ætate eum antecedebat. Istud autem oleum perdurat in futurum seculum, quia dicitur *Exod. Oleum unctionis sanctitatis erit* זה *hoc mihi in generationes vestras.*

Vox זה *hoc* in numeris valet 12. quia 12. logi erant istius olei. Dixit Mar: Etsi vel etiam esset summus sacerdos, natus summo sacerdote, tamen obligatur esse ad unctionem unde nobis probatur? Quia scribitur *Levit.* VI. 15. *Et sacerdos unctus post ipsum ex filiis ejus*. Dicere debuisset textus, & sacerdos ex eis, qui post ipsum, ex filiis ejus. Quorsum ergo dicendum erat, *unctus*? Scilicet ut significaret nobis, quod ex filiis summi sacerdotis, si fuerit unctus sit summus sacerdos, sin minus, non sit summus sacerdos. Dixit Mar; quod non ungant regem natum rege, unde nobis probatur? Respondit R. Acha filius Jacobi; Quia scribit *Deut.* XVII. 20. *Ut prolonget dies super regno suo ipse, & filii ejus, omnes dies*. Scilicet, hæreditas sit vobis, seu hæreditarium regnum vocatur. Quare autem unxerunt Salomonem? Propter controversiam Adoniæ. Unde ergo probatur, quod suborta controversia, requiratur unctio, nec omnem pro libitu inter filios faciant hæredem regni? Respondit R. Papa, dixisse textum ibid. *Ipse & filii ejus in medio Israel*. Scilicet eo tempore, quo pax est in Israel, prædicamus de eo. *Ipse, & filii ejus*; & vel etiam absque unctione. Traditur: Etiam Jehu filium Nimsi non unctum fuisse nisi propter controversiam Joram filii Achabi 1. *Reg.* XIX. 16. 2. *Reg.* IX. 6. Sed & excipias eum: ideo quod ipse erat primus ex sua familia, cum esset rex rege natus; carendo caruisset; Et sic traditur: Reges domus David ungebantur, reges Israelis non ungebantur. Unde probatur? Dixit Raba, dixisse textum 1. *Sam.* XVI. 12. *Surge, unge eum &c.* hic opus habet unctione. Alius autem non opus habet unctione. Dixit Mar. Etiam Jehu filium Nimsi non unctum fuisse nisi propter controversiam motam a Joram filio Achab: per delictum abusus rei sacræ adhibitum fuisset oleum unctionis. Res est, ut dixit R. Papa: Balsamo puro unctionem istam factam fuisse, non oleo unctionis. Hic pariter etiam, balsamo puro. Jehoachazum autem unxerunt 2. *Reg.* XXIII. 30. propter Jehojakimum, quia hic major natu illo erat. Et quid? Num ætate illum antecesserit? Atqui scribitur 1. *Paral.* III. 15. *Et filii Josiæ, primogenitus Joannes, & secundus Jehojakim, & tertius Zedekias, & quartus Sallum*. Dixit autem R. Jochanan, unum eundemque esse Sallum, qui Zedekias, Johannes & Jehoachaz vocetur. In perpetuum ergo Jehoakim fuerit maximus natu eorum. Quare ergo Johannem vocavit primogenitum? Scilicet, quia primogenitus erat respectu regni. Et quid? Num regnent minores natu, ante natu maximum? Atqui scribitur 2. *Paral.* XXI. 3. *Et regnum dedit Joram, quia ipse erat primogenitus*. Respondeo Joramum implevisse locum patrum suorum; Jehoakimum autem non implevisse locum patrum suorum. Dixit Mar, eundem esse Sallum, Zedekiam, Johannem, & Jehoachazum. Atqui singuli sigillatim enumerantur; quia scribitur 1. *Paral.* III. 15. *Et tertius & quartus*. Quid *tertius*? Tertius scilicet respectu filiorum. Quid *quartus*? Quartus scilicet respectu regni. Quia ab initio regnabat Jehoachaz, postea autem Jehojakim, postea autem Jechonia, postea autem Zedekias. Tradiderunt Sapientes, eundem esse Sallum, & Zedekiam; quare autem vocatum est nomen ejus שלום Sallum? Quia erat משלום perfectus in operibus suis. Nam dicunt Sallum vocatum esse, quia שלמה absolutum esset regnum domus David in diebus ejus. Quodnam autem erat nomen ejus? Matthania erat nomen ejus; quia dicitur 2. *Reg.* XXIV. 17. *Et regem fecit rex Babyloniæ Matthaniam &c.* Dixerat (*Nebucadnezar*) ad illum צדיק יה *justificet Dominus* super te judicium, si rebellaveris in me; quia dicitur *Jerem.* LII. 11. *Et adduxit eum Babyloniam*. Et scribitur 2. *Paral.* XXXVI. 13. *Et etiam in regem Nebucadnezarem rebellavit, qui adjuraverat eum per Deum*. Et quid? Num fuerat oleum unctionis (in diebus Jehoachazi?) Atqui traditio est: ex quo recondita est arca &c. *Posthæc fol.* 12. 1. Dixit R. Papa: Balsamo puro unxerunt Jehoachazum 2. *Reg.* XXIII. 30. Vid. *Gemara Hierof. Sotha*, & *Horajoth* l. c. & *Maimonides* l. c.

Reges instar coronæ, & summi Sacerdotes ad formam χ Græcorum ungebantur. *Radak* ad 1. *Reg.* 1. 39. והקרן הזה מלא היה מרת המשיחה כמו שאמר לשמואל מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי והיה יוצק ממנו על ראש המלך תחלה ואחר כך מושח בצורה נזר בין ריסי עיניו ויש אומרי' כי מתחלה היה מושח בין ריסי עיניו ואחר כך הנותר בקרן היה יוצק אותו על ראשו כי מלא הקרן יהיה השיעור מהמשיחה. Et hoc cornu plenum erat olei unctionis, sicuti dictum est Samueli 1. *Sam.* XVI. 1. *Imple cornu tuum oleo, & veni, ut mittam te ad Isai*; & effundebabatur a principio super caput regis, & postea ungebant ad formam coronæ inter palpebras oculorum; & alii dicunt, a principio

cipio ungebatur inter palpebras oculorum, & quod reliquum erat in cornu, effundebatur ſuper ejus caput; quia plenum erat cornu. *Gemara Babyl. Horajoth* l. c. Tradiderunt ſapientes: Quomodo ungebant reges? Illita nota, quæ inſtar coronæ eſſet. Quomodo autem ſacerdotes? illita nota, quæ inſtar Chi (χ) eſſet. Quid eſt inſtar Chi? Reſpondit R. Menaſchia filius Gadæ; inſtar Caph Græci. Traditur: ab initio infundebant oleum capiti ejus, quo infuſo, poſtea indebant illi oleum inter palpebras oculorum ejus: quo inunƈto poſtea infundebant oleum capiti ejus: Ratio hujus diverſæ traditionis eſt; quia ſunt qui dicunt, unƈtionem præſtantiorem eſſe; alii autem dicunt, infuſionem præſtantiorem eſſe. Quæ ratio ejus qui dixit, infuſionem præſtantiorem eſſe? Quia ſcribitur *Levit.* VIII. 12. *Et effudit de oleo unƈtionis ſuper caput Aharon.* Et poſtea: *Et unxit eum ad ſanƈtificandum eum.* Ejus autem qui dixit, unƈtionem præſtantiorem eſſe, quæ ratio? ſcilicet putavit, quia ſic tu invenis apud vas miniſterii. Atqui ſcribitur *Levit. Et effudit.* Poſtea autem demum. *Et unxit.* Reſpondeo, ſic dicere eum voluiſſe; quare *& fudit*? Quia jam ante unxerat: *Et unxit eum ad ſanƈtificandum eum.* Tradiderunt Sapientes. *Pſal.* CXXXIII. 2. *Ut oleum illud bonum, quod deſcendit ſuper barbam Aharon.* Inſtar duarum guttarum margaritearum טפי dependebant Aharon e barba ipſius. Dixit R. Papa: Quum ipſe מספר loquebatur adſcendebant illæ, & reſidebant ei in radice crinium barbæ ejus, ne deciderent, reſeƈtis crinium apicibus. Propter rem autem hanc ſolicitus Moſe exiſtens dicebat, forte, quod tantum abſit; prævaricatus ſum in oleo unƈtionis. Quare ut Moſe ſolicitudine iſta ſupervacua liberaretur, egreſſa filia vocis, hanc vocem edebat. *Ut oleum illud bonum, quod deſcendit &c.* Hoc eſt; ſicut in rore Hermonis non committitur deliƈtum abuſus rei ſacræ; ita etiam in oleo unƈtionis, quod eſt in barba Aharon, non committitur abuſus rei ſacræ. Adhuc autem Aharon ſolicito ejus rei cauſa & dicente: Forte Moſe quidem deliƈtum abuſus rei ſacræ non commiſerit? Ego autem commiſero illud? Quare ut Aharon hac ſuperflua cura liberaretur, egreſſa filia vocis, dicebat ei. *Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum.* Sicut Moſe non commiſit deliƈtum abuſus rei ſacræ, ita etiam tu hac in re illud non commiſiſti. *Maimonides* l. c. כיצד מושחין את הכהן צק את השמן על ראשו וסך ממנו על גבי עיניו כמין כי יונית כזה שנאמר ויצק שמן המשחה על ראש אהרן וימשח אותו לקדשו ומלכי בית דוד מושחין אותם כמין נזר על ראשו לא ימשח במקומות אחרות ולא ירבה בשמן. Quomodo ungebant ſacerdotem? inſtillabat oleum ſuper ejus caput, & ex eo ungebat ſuper ejus oculos ad formam Chi Græci, qualis eſt figura χ, diƈtum eſt enim. *Et effudit de oleo unƈtionis ſuper caput Aharon, & unxit eum ad ſanƈtificandum.* Et reges domus David ungebantur ad formam coronæ ſuper caput eorum; at in aliis locis ungere, & oleum multiplicare non licebat. Reges præterea ungendi erant ad fontem. *Hieroſol. Sotah* 22. 3. אין מושחין את המלכים אלא על גבי המעיין שנאמר והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא וגומר. Non ungebantur reges niſi ad fontem. Diƈtum eſt enim 1. Reg. I. 33. *Et imponite Salomonem filium meum ſuper mulam meam & ducite eum in Gibon & ungat eum ibi Sadok ſacerdos & Nathan propheta &c. Babyl. Horajoth* l. c. Tradiderunt Sapientes: Non ungunt reges, niſi juxta fontem, eum in finem ut diutius protrahatur regnum eorum; diƈtum eſt enim 1. *Reg.* I. 33. *Et dixit Rex ad Benajam &c. Et ducite eum ad Gibon &c. Et unget eum ibi.* Vid. *Hieroſol. Horajoth* 47. 3. *Toſaptha Sanhedrin*, & *Maimonides l. c.* Præterea cornu non lenticula ungebantur Reges familiæ Davidicæ. *Hieroſol. Sekalim* 49. 4. אין מושחין מלכים אלא מן הקרן שאול ויהוא ימשחו מן הפך שהיתה מלכותן מלכות עוברת דוד ושלמה נמשחו מן הקרן שהיתה מלכותן מלכות קיימת. Non ungebantur reges niſi ex cornu; Saul & Jehu unƈti fuerunt ex lenticula, ideoque eorum regnum non fuit regnum durabile. David & Salomo unƈti ſunt ex cornu, ideoque eorum regnum fuit durabile. *Hieroſol. Horajoth* 47. 3. אין מושחין מלכים אלא מן הקרן שאול ויהוא נמשחו מן הפך היתה מלכותן מלכות עוברת דוד ושלמה נמשחו מן הקרן היתה מלכותן מלכות קיימת Non ungebantur reges niſi ex cornu; Saul & Jehu unƈti fuerunt ex lenticula, ideoque eorum regnum non fuit regnum durabile; David & Salomon unƈti fuerunt ex cornu, ideoque eorum regnum fuit regnum durabile. *Babyl. Horajoth* l. c. 1. *Sam.* II. 1. *Ex oravit Hanna? & dixit: Exultavit cor meum in Domino, exaltatum eſt cornu meum.* Dixit, *cornu meum*; non autem פכי lenticula mea exaltata eſt. Davidis & Salomonis, qui un-

unȼti ſunt per cornu, protractum eſt regnum; Saulis & Jehu, qui uncti ſunt ex lenticula 1. *Sam.* x. 1. 2. *Reg.* IX. 1. 3. non protractum eſt regnum. Vid. *Maimonides* l. c.

Per ſeptiduum oleo unctionis ungi, & veſtibus ſacris indui debuiſſe ſummum ſacerdotem conſtat ex *Exod.* XXIX. 29. ובגדי קדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהם ולמלא בם את ידם שבעת ימים ילבשם הכהן אשר יבא אל אהל מועד לשרת בקדש. *Et veſtes ſanctæ, quæ ſunt Aharon, erunt filiis ejus poſt eum, ut in his ungatur; & his impleat manus ſuas. Septem diebus veſtietur illis ſacerdos qui ingredietur in tabernaculum ad miniſtrandum in ſanctitate.* *Siphra* 47. 3. אשר יוצק על ראשו שמן המשחה לפי שנאמר שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבא אל אהל מועד לשרת בקדש שיכול אין לי אלא שנמשח שבעה ונתרבה יום אחד נמשח יום אחד ונתרבה שבעה נתרבה יום אחד ונמשח יום אחד אפילו שעה אחת מניין תלמוד לומר אשר יוצק על ראשו שמן המשחה אפילו שעה א׳ ומילא ידו ללבוש את הבגדי׳ אפי׳ שעה אחת. *Super cujus caput fuſum eſt unctionis oleum.* *Levit.* XXI. 10. Quia dictum eſt *Exod.* XXIX. 29. *Septem diebus veſtietur illis ejus vice, qui ingredietur in tentorium conventus ad miniſtrandum in ſanctitate.* Crederem hic non agi niſi de illo, qui ſeptem diebus unctus & uno die multiplicatus veſtibus eſſet, & uno die unctus, & ſeptem diebus multiplicatus veſtibus eſſet, & qui uno die unctus, & uno die multiplicatus veſtibus eſſet, vel una hora, unde probatur? ex eo quod dictum eſt: *Super cujus caput fuſum eſt oleum unctionis*; vel una hora. *Et implebit manum ſuam, ut induatur veſtibus*: vel una hora. *Toſaptha Sekalim* cap. III. כהן גדול אין נכנס לעזרה לעבודה אלא אם כן נמשח שבעה ונתרבה שבעה אף על פי שלא נמשח שבעה ונתרבה שבעה ועבד עבודתו כשרה. Summus ſacerdos non ingrediebatur in atrium ad miniſtrandum, niſi ſeptem diebus unctus & multiplicatus veſtibus fuiſſet; quamvis ſeptem diebus unctus, & veſtibus multiplicatus non fuiſſet, & miniſtraret, ejus miniſterium erat legitimum. *Maimonides* cap. IV. de ingreſſu ſanctuarii. ומתני כהן גדול הוא ראש לכל הכהנים ומושחין אותו בשמן המשחה ומלבישין אותו בגדי כהונה גדולה שנאמר והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק ונגמר ואם אין שם המשחה מרבים אותו בבגדי כהונה גדולה בלבד שנאמר אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידם ללבוש את הבגדים כשם שנתרבה בשמן המשחה כך מתרבה בבגדים כיצד מרבים אותו בבגדים לובש שמנה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים יום אחר יום שנאמר שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו וכשם שריבוי בגדים שבעה כך משיחה בשמן שבעה יום אחר יום ואם עבד קודם שנתרבה בבגדים כל שבעה או קודם שימשח כל שבעה עבודתו כשרה הואיל ונתרבה או נמשח פעם אחת נעשה כהן גדול לכל דבר. Cunctis ſacerdotibus præficiebatur ſummus ſacerdos; qui ungebatur oleo unctionis, & induebatur veſtibus ſacerdotii magni; dictum eſt enim *Et ſacerdos maximus ex fratribus ſuis, ſuper cujus caput fuſum eſt &c.* Si defuiſſet oleum unctionis, veſtibus ſacerdotii magni multiplicabatur; dictum eſt enim: *Super cujus caput fuſum eſt oleum unctionis: Et implebit manum ſuam, ut induatur veſtibus.* Sicut ſacerdos inaugurabatur oleo unctionis, ita pariter veſtibus multiplicatur. Quomodo veſtibus multiplicabatur? Induebat octo veſtes & exuebat, atque iterum ſeptem diebus de in diem poſtridie mane induebat; dictum eſt enim. *Septem diebus veſtietur illis ejus vice de filiis ſuis.* Sicut ſeptem diebus multiplicabat veſtes ita pariter ſeptem diebus oleo ungebatur de die in diem; Si vero miniſtraverit antequam multiplicatus ſit veſtibus ſeptem diebus, aut priuſquam unctus ſit cunctis ſeptem diebus, ejus miniſterium eſt legitimum; quandoquidem ſi multiplicatus veſtibus, & unctus ſit hora una, ſummus erat ſacerdos ad omnia factus.

In templo ſecundo defuit oleum unctionis ex teſtimonio omnium Judæorum. *Hieroſol. Sekalim* 49. 3. משנגנז הארון נגנז עמו צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן ופרחיו ושקדיו וארגז שהשים פלשתים אשם לאלהי ישר׳ מי גנזו יאשיהו גנזו כיון שראה שכתוב יולך יי׳ אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך עמד גנזו Poſtquam abſcondita eſt arca, cum ea abſconditum eſt vaſculum mannæ, lecythus olei unctionis, & baculus Aharon & ejus flores, & amygdalæ, & ſcrinium quod dono miſerunt Philiſtæi Domino Deo Iſrael: Quis abſcondit? Joſias abſcondit? qui poſtquam vidit, quod ſcriptum eſt *Deut.* XXVIII. 36. *Ducet te Dominus & regem tuum quem conſtitueris ſuper te in gentem, quam ignoras tu & patres tui.* Surrexit, & abſcondit. *Hieroſol. Taanith* 65. 1. כל מקום שיש משיח יש ארון וכל מקום שאין משיח אין ארון ואתייא כיי דמר רבי שמואל בר ינא בשם רבי אחא חמשה דברים היה המקדש האחרון חסר מן הראשון ואלו הן אש וארון ואורים ותומים ושמן המשחה ורוח הקדש

הקדש. Ubicumque est unctus, est arca, ubicumque non est unctus, non est arca. Et sententia est juxta id quod dicit R. Samuel bar Ina nomine R. Acha. Quinque res defuerunt in sanctuario posteriori, quæ fuerunt in primo, sc. ignis, & arca, & Urim, & Thummim, & oleum unctionis, & Spiritus sanctus. Hinc Pontifices templi secundi vestibus multiplicati sunt. *Pesiktha* 10. והכהן המשיח זה משוח בשמן המשחה בזמן בית הראשון אבל מרובה בגדים היה בבית שני שאין שם שמן משחה שכבר גנוז עם הארון כדאמרינן במסכת הוריות ואותם הכהנים של בית שני נקראים מרובה בגדים על שם ארבעת כלים שלובש כהן גדול יותר מן ההדיוט חשן ואפוד ומעיל וציץ. *Et sacerdos unctus*. Hic est unctus oleo unctionis tempore primæ domus, sed multiplicatus vestibus fuit in domo secunda, ubi defuit oleum unctionis, quod fuit absconditum cum arca; sicuti dictum est in tractatu *Horajoth*; Et sacerdotes domus secundæ vocabantur multiplicati vestibus, quia præ sacerdote vulgari quatuor alias vestes induebat sacerdos magnus, sc. pectorale, Ephod, pallium, & laminam. Nullum erat discrimen inter sacerdotem unctum, & multiplicatum vestibus nisi in juvenco, qui ab uncto offertur pro omnibus præceptis. *Hieros. Horajoth* 47. 3. תני כהן משיח מביא פר מרובה בגדים מביא פר ודלא כרבי מאיר מה טעמא דרבי מאיר משיח ומה תלמוד לומר כהן להוציא למרובה בגדים מאי טעמא דרבנן משיח יכול זה המלך ומה תלמוד לומר כהן לרבות מרובה בגדים אמר רבי הילא כל מדרש ומדרש לענייני אילו נאמר משיח ולא נאמר כהן הייתי אומר על העלם דבר מביא פר ועל שגגת מעשה מביא שעיר הוי צריך הוא שיאמר כהן או אילו נאמר כהן ולא משיח הייתי אומר זה המלך אם תאמר בפר קדמה פר מלך שיוטל על העלם דבר מביא פר ועל שגגת המעשה מביא שעיר הוי צורך הוא שיאמר משיח וצורך הוא שיאמר כהן. Traditio Sacerdos unctus offert juvencum, at multiplicatus vestibus non offert juvencum; quod non est juxta sententiam R. Meir. Quænam est ratio R. Meir? Quia dictum est; *unctus* At cur dictum est *sacerdos*? Ad excludendum multiplicatum vestibus. Quænam est ratio sapientum? Quia dictum est *unctus*. Crederem hunc esse regem? At cur dictum est; *sacerdos*? ad includendum multiplicatum vestibus. Dicit R. Ela; omnis expositio juxta sensum suum. Si enim dictum esset, *unctus*, & non dictum esset, *sacerdos*; dixissem, quod propter ignorantiam rei adduceret juvencum, & propter errorem facti afferret hircum. Idcirco dicendum, *sacerdos*; Aut si dictum esset *sacerdos*, & non dictum esset, *unctus*; dixissem hunc esset regem. Si dices quod in juvenco antecedit Paraſcha regis, quod propter ignorantiam rei afferret juvencum, & propter errorem facti afferret hircum; idcirco dicendum fuit *unctus*, paritérque dicendum fuit, *sacerdos*. *Siphra* 10. משיח יכול זה המלך תלמוד לומר הכהן יכול המרובה בבגדים תלמוד לומר משיח המשיח שאין על גבי משיח. *Unctus*. Crederem hunc esse regem? Idcirco dictum est: *sacerdos*. Si sacerdos, crederem multiplicatum vestibus? Idcirco dictum est; *unctus*, unctus, cui nemo sit superior. *Babylon. Horajoth* loc. cit. Tradiderunt sapientes. Per משיח *unctum* *Levit.* VI. 15. Nequis putet forte intelligendum esse regem; ideo notanter dicendum erat: *sacerdos*. Si dictum fuisset, כהן *sacerdos*, & non unctus; ne quis putaret forte intelligendum esse sacerdotem multiplicatum vestibus; ideo notanter dicendum erat *unctus*. Si dictum fuisset משיח *unctus* omisso ה emphatico, nequis putaret forte intelligendum esse unctum belli, ideo notanter dicendum erat, והכהן המשיח *& sacerdos ille unctus*: Scilicet qui non est unctus juxta ipsum, vel pro ipso, ut sit ejus vicarius. Quo sensu id intelligitur? Sicut dixit Raba: Per הירך *femoris illius*. *Genes.* XXXII. 32. cum He Emphatico notati, intelligitur duorum femorum dexterrimum, ideoque non sinistrum; ita hic etiam per המשיח *unctum illum* cum He Emphatico notatum, intelligitur unctorum dexterrimus. h. e. summus sacerdos. Dixit Mar: Per unctum *Levit.* VI. 15. Nequis putet forte intelligendum esse regem. Rex juvencumne offert? Imo vero hircum ipse offert: Necesse esse putasne me dicere? propter errorem facti offert hircum; propter ignorantiam rei offert juvencum: significare nobis voluit. Nihil interest inter sacerdotem unctum oleo unctionis, & eum, qui per vestes multiplicatur &c. Quod hic in Mischna traditur, non est juxta sententiam R. Meir. Nam sic R. Meir: Ecce traditio est. Multiplicatus vestibus juvencum offert, qui venit propter omnia præcepta: ut sentit R. Meir. Non autem assensi sunt ei omnes sapientes. Quæ ratio R. Meir? Quia traditio est: Per *unctum Levit.* VI. 15. Nihil aliud intelligere nisi eum, qui unctus est oleo unctionis. De eo qui vestibus multiplicatur, unde probatur. Ex eo quod dictum est *Levit.* l. c. הכהן המשיח *sacerdos ille unctus*. *Paulo post*

12.

12. 2. Tradiderunt ſapientes *Levit.* XXI. 10. *Et ſacerdos ille ſummus ex fratribus ſuis*. Per hunc intelligitur ſummus ſacerdos. *Super cujus caput fuſum eſt oleum unctionis*; per hunc intelligitur unctus belli: *Et implebit manum ſuam, ut induat veſtes*. Per hunc intelligitur multiplicatus veſtibus. *Maimonides* ibid. אין בין כהן משיח בשמן המשחה למרובה בגדים אלא פר שמביא כהן המשיח אם שגג באחת המצוה שחייב עליהן חטאת שנאמר אם הכהן המשיח יחטא ונומר אבל לשאר הדברים שוין הם. Nullum eſt diſcrimen inter ſacerdotem unctum oleo unctionis, & multiplicatum veſtibus, niſi in juvenco quem offert ſacerdos unctus, ſi erraverit in aliquo ex præceptis, pro quibus tenetur ſacrificio pro peccato: Dictum eſt enim Levit. VI. 15. *Si ſacerdos unctus peccaverit &c.* At in reliquis rebus ſunt pares.

Prohibetur in textu quemquam ungi ex oleo unctionis præter ſummos ſacerdotes & reges. ואל בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי לדרתיכם על בשר אדם לא ייסך ונומר ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו. *Et ad filios Iſrael loqueris, dicendo: Oleum unctionis ſanctitatis erit hoc mihi in generationes veſtras: Super carnem hominis non ungetur &c. Et qui dabit de eo ſuper alienum, & excidetur e populis ſuis*. *Toſaphtha Macoth* cap. 3. הסך שמן המשחה שעשה משה במדבר הרי זה חייב כרת סכו בראשו בגופו באחת מכל אבריו אף על פי שלא שפסף הרי זה חייב וכמה יסוך ויהא חייב כרת אחד הסך ואחד הניסוך במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם מזידין אבל אם היו שוננין פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב. Qui ungat de oleo unctionis, quod fecit Moſe in deſerto, reus eſt excidii; ſi ungat caput ſuum, & corpus ſuum & aliquod ex ſuis membris, quamvis non conterat, reus eſt; & quantum unget, ut reus ſit excidii? Si alter ungat, ſive alter ungatur. De quo hæc dicta ſunt? Quando uterque prudens faciat, ſi vero per ignorantiam faciant, liberi ſunt; ſi alter imprudens, & alter prudens faciat, imprudens eſt liber, & prudens reus eſt. *Gemara Babyl. Kerithuth* 78. Tradiderunt ſapientes: Siquis ungat oleo unctionis beſtiam, aut vaſa, liber eſt ab hac pœna; ſi gentiles aut defunctos liber eſt. Recte, eum liberum eſſe, qui beſtiam, aut vaſa oleo iſto inungat: Quia ſcribitur *Exod. Super carnem hominis non ungetur*: cum beſtia & vaſa non ſint homo. Item ſiquis defunctos inungat; eum liberum eſſe; cum ſimul ac aliquis moritur, defunctus vocetur, nec amplius homo ſit; ſed ſiquis gentiles eo ungat, quare liber eſt, cum tamen & hi ſint homines? Reſpondeo eos non cenſeri pro hominibus, quia ſcribitur *Ezech.* XXXIV. 31. *Vos grex meus, & grex paſcuorum meorum, homo vos*. Scilicet vos Iſraelitæ vocamini. Atqui ſcribitur *Num.* XXXI. 36. *Et animæ hominis* 16000. Reſpondeo; ideo hoc gentiles hic vocari *homo* ut eo nomine excipiat beſtiam. Atqui ſcribitur *Jon.* IV. 2. *Plures* 120000. *hominum*. Reſpondeo & hoc dictum eſſe ad excipiendum beſtias. Aut ſi malis dicam, ſicut tradidit doctor Gemaricus primus R.Elieſer. Quicunque continetur ſub ungente, continetur ſub interdicto: *Nequaquam* ייסך *ungetur*. Et quicunque non continetur ſub eo, neque continetur ſub interdicto; ne ab aliis ſe ungi patiatur. Traditio alia: Si quis ungat oleo unctionis beſtiam, & vaſa, gentiles & defunctos, liber eſt. Si autem reges, aut ſacerdotes, eo ungat. R. Meir eum teneri hac pœna cenſet. R. Jehuda autem eum abſolvit. Quantum autem inungat oportet, ut reus fiat? R. Meir; ſi vel quantuluncunque inunxerit. R. Jehuda dicit, ſi tantam portionem inunxerit de eo, quanta eſt oliva. Atqui dixerat R. Jehuda; ungentem abſolvi. Reſpondeo: R. Jehuda tum abſolvit eum qui ungit, ſi reges aut ſacerdotes ungat; reum autem habere; ſi idiotas vel alios vulgares Iſraelitas ungat. R. Meir; & R. Jehuda in quonam diſſentiunt? Reſpondit R. Joſeph; eos in iſto loco diſſentire; quia R. Meir putavit; ſcribitur *Exod.* XXX. 32. *Super carnem hominis non ungetur*. Et ſcribitur verſ. 33. *Et qui dabit de eo ſuper alienum*. Sicut unctio intelligenda eſt de quantulocunque; ita etiam dationem intelligendam eſſe de quantulocunque. R. Jehuda autem putavit, colligi dationem quæ fit ſuper alienum, ex datione vulgari. Sicut datio vulgaris intelligitur tum eſſe, ſi cui datur tanta portio, quanta eſt oliva; ita etiam præterea dationem ſuper alienum ea menſura definiendam eſſe ſi tantum olei ejus dederit, quanta eſt oliva. Sed unctionem ad ungendum reges & ſacerdotes, quia ſcribitur omnem definiendam eſſe quantulocunque. Et dixit R. Joſeph in quonam diſſentiunt R. Meir & R. Jehuda? de regibus & ſacerdotibus. R. Meir putavit; id quod ſcribitur verſ. 33. *Et qui dederit de eo ſuper alienum* valere apud regem & ſacerdotem, qui jam (*poſtquam uncti ſunt*) pro alienis haben-

di sint. R. Jehuda autem putavit: requiri a nobis illis verbis, non dandum esse super eum, tum demum, cum quis alienus est ab initio suo, & usque ad finem suum. Regem autem & sacerdotem ab initio non fuisse alienos; cum revera ab initio uncti sint. Dixit R. Acha Et concessit R. Meir, his rationibus adductus, in sententiam R. Jehuda &c. *Paulo post fol.* 79. Dixit R. Joseph controversia est de datione olei unctionis & de mutatione, seu diversitate, quam diverse tradimus: sed de datione vulgari, communi omnium sententia statui, quod ea determinanda sit mensura olivæ quantitatis. Fundamentum. Tradidit aliquis coram R. Elieser: Quicunque continetur sub ungente, continetur sub interdicto: Nequaquam ייסך *ungetur Exod.* xxx. 32. Quicunque autem non continetur sub eo, non continetur sub interdicto, ne ab aliis se ungi patiatur. Respondit ei vers. 32. non ייסך *ungetur* scribitur. Et legitur. Non יסיך *Glossa*: *Vox* יסיך *significat*: *præcipi quod non ungere debeat*, *nisi seipsum*, *non autem quod non ungere debeat alios: præcipi unum ei*, *ut non ungat eum*: *gentilem autem non esse filium præcepti*, *seu præcepto obnoxium*) Tradidit R. Chanania coram Raba. Unde probatur de summo sacerdote, quod si acceperit de oleo unctionis, quod est super capite suo, dederitque super intestina sua, reus sit? Quia dicitur vers. 32. *Super carnem hominis non ungetur*. Dixit R. Acha filius Rabæ ad R. Aschen; id quod dixit, undenam est? Nam traditio est. Sacerdos qui ungit oleo Trumæ, seu debitæ sibi oblationis, filium filiæ suæ Israelitam, volvendo se circumrotat per ipsum, & nihil curat, seu nullum sibi ea in re facit scrupulum in conscientia. Dixit ei ibi: *Levit.* XXII. 9. *Et moriatur in eo quia profanabunt eum*: scribitur. Scilicet oleum unctionis, postquam חללים h. e. ex profano, non ab utroque parente sacerdotali semine nati sunt: ecce profanatur: sed de oleo unctionis scribitur *Levit.* XXI. 12. *Quia corona Dei ipsius super ipso* &c. Oleum unctionis vocavit illud Deus: quod etiam si est super eo, non profanatur. *Maimonides* l. c.
הסך משמן המשחה כזית במזיד חייב כרת
ובשוגג מביא חטאת קבועה שנאמר ואשר
יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו ואין חייבין
אלא על סיכת שמן המשחה שעשה משה
שנאמר ממנו מזה שנאמר בו שמן משחת
קדש יהיה זה לי ומעולם לא נעשה שמן
אחר חוץ ממה שעשה משה אחד הסך
את עצמו ואחד הסך אחרים שנאמר ואשר
יתן ממנו על זר הסך כלים ובהמה וגוים
שהם כבהמה או שסך מתים בו פטור
שנאמר על בשר אדם לא ייסך וגומר הנותן
משמן המשחה על גבי מלך או כהן גדול
שכבר נמשחו פטור שנאמר ואשר יתן
ממנו על זר ואין אלו זרים אצלו אבל
הסך ממנו אפילו למלך וכהן גדול חייב
שנאמר על בשר אדם לא יסך כל אדם
וכהן גדול שנטל שמן המשחה מראשו
וסך במעיו חייב כרת והיא שיסוך ממנו
בכזית. Si quis de oleo unxerit, quanta est oliva, per contumaciam, reus est excidii, si per ignorantiam tenetur sacrificio pro peccato suo; dictum est enim: *& qui dabit de eo super alienum excidetur de populi suis*. At non tenentur nisi de unctione olei quod fecit Mose: dictum est enim; *qui dederit ex eo*; hoc significat de quo scriptum est. *Oleum unctionis erit hoc sanctum mihi*. At nunquam in perpetuum factum est aliud unctionis oleum, præter hoc quod fecit Mose. Tam qui se ungit, quam is qui alios ungit. Dictum est enim; *& qui dabit de eo super alienum*. Siquis ungat vasa, & bestiam, aut ethnicos, qui sunt bestiæ similes, aut ungat mortuos liber est; dictum est enim: *super carnem hominis non ungetur &c.* Si quis dabit de oleo unctionis super regem, aut super summum sacerdotem, quoniam jam uncti sunt liber est; dictum est enim. *Et qui dabit de eo super alienum*. At isti non sunt alieni; at si de eodem illo ungat vel regem, vel summum sacerdotem, reus est. Dictum est enim. *Super carnem hominis non ungetur*; omnem hominem complectitur. Si autem sacerdos summus sumat oleum unctionis de capite suo, atque ungat viscera sua, reus est excidii, si ungat, quanta est oliva.

Deinde prohibetur in textu ne oleum ad hujus similitudinem perficiatur. ובמתכנתו לא תעשו כמוהו קדש הוא קדש יהיה לכם. *Et in forma*, seu *summa ejus non facietis*, *quale hoc est*; *sanctitas illud est*; *sanctitas erit vobis*. *Tosaphta Macboth* l. c. המפטם שמן המשחה הרי זה חייב והסך ממנו פטור אלא אינו חייב משום מיעל בלבד. Qui componat oleum unctionis, reus est; si ex eo se ungat, liber est; at non tenetur duntaxat nomine prævaricationis. *Babyl. Kerithuth* 77. Siquis misceat vel conficiat hoc oleum eo tantum animo, ut modum discat, quo factum erat tempore Mosis, ut deinde tradat illud cœtui, idque non servet vel usurpet in privatum usum, tum is liber est ab hac pœna; si autem misceat eo animo, ut ex eo ungatur, tum reus est. Siquis autem alius, qui non miscuit illud,

lud, ungatur, seu ungi se patiatur ex illo ipso oleo unctionis Mosaico, tum liber est; ideo quia non fiunt rei nisi propter unctionem olei, quod fecit Mose duntaxat. Dixit Mar: Eum qui misceat oleum, eo tantum animo ut discat modum, quo factum erat tempore Mosis, ut deinde confectum reddat coetui, liberum esse unde probatur? Probatur ea *Exod.* xxx. 33. collato cum vers. 37. ubi mentio fit מתכונתו *formæ* seu *compositionis ejus*, & suffimenti vers. 37. *Non facietis vobis*. Scilicet, si fit vobis, seu vestri causa privatum in usum factum; tum hoc est quod prohibetur; sed si quis conficiat illud, ut tradat coetui, tum liber est. Ita etiam de oleo colligendum est, quod siquis illud conficiat, ut tradat coetui liber sit. At vice versa, ratio suffimenti colligi debuisset ex oleo. Ut, sicut siquis conficiat oleum ad dimidias partes: liber est: ita etiam eadem sit ratio suffimenti, quod siquis conficeret illud ad dimidias partes, liber esset. Ergo dixit Raba suffimenti ratione seu respectu, si quis illud ita conficiat, liber est: Dixit tibi Raba. De oleo scribitur vers. 33. *In forma* seu *summa ejus non facies*, *quale hoc est*. Si sit, *quale hoc est* prohibetur, sed si sit dimidia pars ejus, approbanda esse videtur. De suffimento scribitur vers. 37. *Et suffimentum quod facies*. Scilicet si sit totus actus faciendi. At fieri posset ut suffiat partem vel dimidium mane, dimidium inter duas vesperas. *Maimonides* l. c. העושה שמן המשחה כמעשה הזה וכמשקל הזה ולא הוסיף ולא גרע במזיד חייב כרת בשוגג מביא חטאת קבועה שנאמר אשר ירקח כמוהו והוא שנעשה אותו והמשח בו אבל אם עשאו להתלמד או ליתנו לאחרים פטור. Qui componit oleum unctionis juxta hanc compositionem & pondus, neque augeat, neque diminuat, per contumaciam, reus est excidii, si per imprudentiam, tenetur sacrificio pro peccato stabili; dictum est enim. *Et in forma*, seu *summa ejus non facietis*, *quale est hoc*. Dummodo hoc faciat, ut eo se ungat: at si faciat, ut addiscat, aut det aliis liber est.

Olei unctionis cura asservandi commissa est Eleazaro primogenito Aharon, qui patri in Pontificatu successit. *Num.* IV. 16. ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטרת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה פקדת כל המשכן וכל אשר בו בקדש ובכליו. *Et committatur Eleazaro filio Aharon sacerdotis oleum pro lucernis, & suffitus aromatum, & munus quotidianum, & oleum unctionis, custodia totius tabernaculi, & omnium vasorum, quæ in illo sunt*. In tabernaculo asservabatur, uti constat ex I. *Reg.* I. 39. ויקח צדוק הכהן את קרן השמן מן אהל וימשח את שלמה. *Sumsitque Sadoch sacerdos cornu olei de Tabernaculo; & unxit Salomonem*. Ubi *Raschi*. את קרן השמן משמן המשחה שעשה משה מן אהל שהארון נתון בעיר דוד וצלוחית של שמן המשחה לפני הארון כמו שאנו שנין בסדר יומא. *Cornu olei* de oleo unctionis, quod fecit Mose: *de tabernaculo*: quia arca collocata erat in civitate David; Et lecytus olei unctionis coram arca, sicut legimus in tractatu Joma. *Radak*. את קרן השמן הוא שמן המשחה מן האהל מאהל מועד כי שם היה שמן המשחה ואף על פי אהל מועד היה בזמן ההוא בגבעון הלך שם צדוק או שלח להביאו ואף על פי שאמר כי צלוחית של שמן המשחה היתה נתונה לפני הארון זה היה כשהארון היה באהל מועד כשהוציאו משם למלחמת פלשתים הצלוחית וצנצנת המן הניחו שם באהל מועד ולא לקחו משם אלא הארון ואם הביאו הצלוחית ואחר כך והניחוה לפני הארון. *Cornu olei*; hoc erat oleum unctionis; *de tabernaculo conventus*; quia ibi erat oleum unctionis; & quamvis tabernaculus conventus tum esset in Gabaon, illuc se contulit Sadoch, aut misit, qui adduceret; & quamvis dicatur de lecytho olei unctionis, quod esset collocatus coram arca; hoc factum est; quando arca erat in tabernaculo conventus, quando vero illam eduxerunt ad bellum Philistæorum, lecythum, & vasculum mannæ in tabernaculo conventus reliquerunt, neque inde acceperunt nisi arcam; si vero adduxerunt lecythum, deinde posuerunt coram arca.

Unctionum, & unguentorum species variæ apud Veteres, quas præcipue illustrabimus ex cl. *Reineri Vervvey* dissertatione de variis unctionum generibus. Trojanis temporibus μύρα Græcis incognita. *Plinius* lib. XIII. I. Quis primus (*inquit*) invenerit non traditur. Iliacis temporibus non erant, nec thure supplicabatur. Oleo simplici commixto e fruticibus odore, præsertim rosa utebantur. Rosaceum oleum laudat *Homerus* Iliad. lib. XXIII. ubi Venus Hectorem ῥοδόεντι χρῖεν ἐλαίῳ *Rosaceo oleo inunxit*. *Photius* ex *Ctesiæ* excerpt. Indicis multa refert oleorum & unguentorum genera. ὅτι λίμνη ἐστὶν ἐν αὐτοῖς σταδίων ὀκτακοσίων ἡ περίμετρος, ἐν ᾗ ἀνέμου μὴ πνέοντος ἐπάνω τῆς λίμνης ἔλαιον, ὡς τὸ ἡμέτερον ἐφίσταται, καὶ πλοιαρίοις πλέοντες δι᾽ αὐτῆς, ἐκ μέσης αὐτῆς σκαφίοις τοῦ ἐλαίου ἀπαρύονται καὶ χρῶνται. χρῶνται δὲ καὶ ση-

σάμῳ. καὶ τῷ καρυΐνῳ δὲ χρῶνται. κρεῖσσον δὲ τὸ λιμναῖον. Lacus est apud eos octingentorum stadiorum ambitum habens, cui quoties a nullo vento agitur, oleum nostro simile supernatat. Quod quidem ex ejus medio scaphiis hauriunt, navigiolis per eum navigantes, atque eo utuntur; utuntur autem & oleo & sesamo, & ex nucibus, sed præstantius est, quod e lacu illo hauritur. *Idem ibid.* οἱ δὲ ἄνδρες οὐ λούονται μὲν, τὰς δὲ χεῖρας ἀπονίζονται. Ἐλαίῳ δὲ χρίονται τρὶς τοῦ μηνὸς, τῷ ἀπὸ τοῦ γάλακτος γινομένῳ καὶ ἐκτρίβονται δέρμασι. At viri se non lavant, sed manus duntaxat abluunt. Sed ter in mense oleo se ungunt, quod e lacte conficitur, & se pellibus abstergunt. *Et paulo post de oleo ex quodam verme confecto.* Ἀγρεύσαντες δὲ τριάκοντα ἡμέρας κρεμῶσιν αὐτὸν καὶ ἀγγεῖα, ὑποτιθέασι. καὶ ῥεῖ ἐξ αὐτοῦ ὅσον δέκα κοτύλας Ἀττικὰς τὸ πλῆθος. Ὅταν δὲ παρέλθωσιν αἱ τριάκοντα ἡμέραι ἀπορρίπτουσι τὸν σκώληκα, καὶ τὸ ἔλαιον ἀσφαλισάμενοι, ἄγουσι τῷ βασιλεῖ μόνῳ τῶν Ἰνδῶν. Τοῦτο τὸ ἔλαιον, ὡς πῦρ, ἐφ' ᾧ ἂν ἐπιχυθῇ ἀνάπτει, καὶ καταφλέγει ξύλα καὶ ζῶα, καὶ ἄλλως οὐ σβέννυται εἰ μὴ πηλῷ πολλῷ καὶ τε παχεῖ. Ubi cæperunt, per triginta dies suspensum, vasis suppositis relinquunt, intra quod tempus ex eo distillant, quæ decem Cotylas Atticas implere possint. Elapsis triginta diebus ipsum vermem abjiciunt, oleum autem adhibitis custodibus ad solum Indorum regem mittunt. Oleum hoc, id cui superfusum fuerit, accendit, & ligna pariter animaliaque comburit, soloque luto, eo quidem crasso, extingui potest. *Posthæc præstantissimum oleum myrorhodinum describit.* ὅτι ἐστὶ δένδρα ἐν Ἰνδοῖς ὑψηλὰ ὥσπερ κέδρος ἢ κυπάριττος, τὰ δὲ φύλλα ὥσπερ φοίνιξ, ὀλίγον πλατύτερα. ὀνομάζεται δε Ἰνδιστὶ μὲν Κάρπιον, Ἑλληνιστὶ δὲ μυρορόδα. ῥέουσι δ' ἐξ αὐτῶν ἐλαίου σταγόνες, ἃς ἐρίῳ ἀναψῶντες ἀπὸ τοῦ δένδρου, ἀποπιέζουσιν εἰς ἀλαβάστρους λιθίνους. ἐστὶ δὲ τὸ μὲν χρῶμα, ἀτρέμας ὑπέρυθρον καὶ ὑποπαχὺ, ὄζει δὲ πάντων ἥδιστον. ὄζειν δὲ φασὶν αὐτὸ καὶ ἐπὶ πέντε σταδίους. Habent Indi arbores cedro aut cupresso proceritate pares, quarum folia palmæ foliis paulo latiora, alioqui sunt similia. Nomen illis est Indicum Carpion, Græcum vero Miroroda. Ex illis olei guttæ destillant, quas lana arbori impressa excipientes in lapideos Alabastros, illam exprimendo infundunt. Est autem id subrubrum & crassiusculum, adeoque fragrans, ut ad quinque stadia ejus odor perveniat. *Herodotus* in Euterpe Ægyptiorum unguenta describit. Ἀλείφατι δὲ χρέωνται Αἰγυπτίων οἱ περὶ τὰ ἕλεα οἰκέοντες, ἀπὸ τῶν σιλλικυπρίων τοῦ καρποῦ τὸ καλέουσι μὲν Αἰγύπτιοι Κίκι. ποιεῦσι δὲ ὧδε. παρὰ τὰ χείλεα τῶν τε ποταμῶν καὶ τῶν λιμνέων σπείρουσι, τὰ σιλλικύπρια ταῦτα. τὰ γὰρ ἐν Ἕλλησι αὐτόματα ἄγρια φύεται, ταῦτα ἐν Αἰγύπτῳ σπειρόμενα καρπὸν φέρει πολλὸν μὲν δυσώδεα δέ. τοῦτον ἐπεὰν συλλέξωνται, οἱ μὲν κόψαντες ἀπιποῦσι. οἱ δὲ καὶ φρύξαντες ἀπέψουσι, καὶ τὸ ἀπορρέον αὐτοῦ συγκομίζονται. ἐστὶ δὲ πῖον, καὶ οὐδὲν ἧσσον τοῦ ἐλαίου τῷ λύχνῳ προσηνές, ὀδμὴν δὲ βαρέαν παρέχεται. πρὸς δὲ τοὺς κώνωπας ἀφθόνους ἐόντας τάδε σφί ἐστὶ μεμηχανημένα. Ægyptii, qui palustria accolunt, unguento utuntur ex fructus Sillicypriorum, quod appellant Ægyptii Kiki, hunc in modum conficientes. Sillicypria hæc, quæ apud Græcos ultro nascuntur; ad oras fluminum stagnorumque serunt, multum quidem fructum ferentia, sed graveolentem. Hunc ubi collegerunt, alii contusum ad ignem, alii in sartagine coquunt, & quod ex eo defluit, excipiunt, pingue quiddam, & non minus ad lucernas idoneum, quam oleum, sed graveolentiam exhibens. Sunt autem adversus culices, quorum magna vis est, hæc ab iis excogitata.

Inter Græcos & Romanos præ ceteris unguentis *Nardinum* fuit celebratum. *Nardus* pro locorum varietate varia sortita est nomina. *Horatius* lib. II. Od. II. *Nardum Assyriam* dixit pro *Syria*, non quod in Syria nasceretur, sed quod montis, ubi nascitur, pars una Syriam, & altera Indiam respicit. *Achæmeniam* quoque *Nardum Horatius* in Ephod Od. 13. appellavit.

Nunc & Achæmenia
Perfundi Nardo juvat.

Costum Achæmenium Tibullus appellat lib. III. Eleg. 6. Nardinum unguentum ex variis oleis commiscebatur. Constabat enim *Omphacino*, *Balsamino*, *ligno Balsami*, *flore junci odorati*, *calamo odorifero aromatico*, *amaraca*, *costo*, *amomo*, *nardo*, *cassia odorata*, *fructibus Balsami*, *& myrrha*; quo pretiosius fieret, adjungebatur cinnamomum. *Plinius* lib. XIII. 2. Nardinum (*inquit*) sive foliatum constat omphacio, balanino, junco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo. Hinc celebratur apud *Marcum*: Νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς. Pretiumque ejus indicatur. Ἠδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων. Caussam tanti pretii indicat If. *Casaubonus* Exer. XIV. quod nempe illis temporibus unica fuerit urbs Ladicea, quæ unguentum hujusmodi cum laude effecerit. Nec multo ante Galeni tempora in

in aliis etiam urbibus cæperit fieri. Celebratur quoque ab *Horatio*, qui cadum integrum vini optimi exiguo nardi vaſculo comparari poſſe ſcribit lib. IV. Od. 12.

Nardi parvus onyx eliciet cadum.

Quædam unguenta e floribus compoſita erant. *Rhodinum* memoratur a *Plinio* l. c. Sed divulgata maxime unguenta crediderim roſa, quæ plurima ubique gignitur. Itaque ſimpliciſſima rhodini mixtura diu fuit, additis omphacio, flore roſæ, crocino, cinnabari, calamo, melle, junco, ſalis flore, aut anchuſa, vino. *Cyprinum*, poſthæc memoratur, de quo *Plinius* l. c. Et idem cyprinum ex cypro & omphacio, & cardamomo, calamo, aſpaltho, obrotano. Aliqui & in cyprinum addunt myrrham & panacen. Hoc optimum Sidone, mox Ægypto, ſi non addatur ſeſaminum oleum. Durat & quadriennio. Excitatur cinnamomo. *Baccarinum*, memorat *Ariſtophanes*, de quo multo apud Comicos, & præcipue Hipponacem, qui ſcribit: Βακκάρει δὲ τὰς ῥῖνας ἤλειφεν. *Æchylus*. Ἐγώγε τὰς βακκάρεις τε καὶ μύρα. *Peto Baccarinum & unguentum*: Erat & *Crocinum*, de quo *Plinius* l. c. Similis ratio & in Crocino, additis cinnabari, anchuſa, vino. Erat & *Myrrhinum*, de quo *Plinius* ibid. Myrrha & per ſe unguentum facit ſine oleo, ſtacte duntaxat, alioquin nimiam amaritudinem affert.

Cetera unguenta ex herbarum foliis fiebant; quale erat *Amaracinum* ex Amaraco dictum; quæ herba a Syris & Ægyptiis *Sampſucum* dicebatur, de quo *Plinius* lib. XXI. cap. 11. Amaracum Diocles Medicus & Sicula gens appellavere, quod & Ægyptus, & Syria ſampſucum. Et *Dioſcorides* affirmat σάμψυχον a Cizycenis, a Siculis Amaracum appellari. Hoc unguentum memorat *Lucretius* lib. VI.

Denique Amaracinum fugitat ſus,
& timet omne
Unguentum. Nam ſetigeris ſubus
acre venenum eſt.

Hinc *Gellius*. Vetus (*inquit*) adagium eſt, nihil cum fidibus graculo, nihil cum Amaracino ſui. Celebratiora unguenta fiebant ex radicibus arborum, inter quæ prædicatur *Cinnamominum*, de quo *Plinius* l. c. Cinnamomino adjicitur balaminum oleum, xylobalſamum, calamus, juncus, balſami ſemina, myrrha, mel odoratum. Unguentorum hoc craſſiſſimum. Pretia ei a XXXV. ad X. CCC.

Erat & unguentum, quod *Ambroſia* dicebatur, de quo *Athenæus* Deipnoſophiſt. lib. IX. ἡ δ' Ἀμβροσία ὕδωρ ἀκραιφνὲς ἔλαιον, παγκαρπία. ἅπερ ἔμβαλλε. Eſt autem Ambroſia, aqua pura, oleum, & fructuum omne genus: hæc miſce ad ambroſiam.

Narciſſinum (inquit *Plinius* l.c.) quoque ex flore Narciſſi deſiit componi. Ratio faciendi duplex ſuccus & corpus. Ille olei generibus fere conſtat, hoc odorum. *Plutarchus* Sympoſ. lib. III. Probl. 1. ſcribit hunc florem torporem inducere. Καὶ τὸν Νάρκισσον (ὠνόμασαν οἱ παλαιοὶ) ὡς ἀμβλύνοντα τὰ νεῦρα καὶ βαρύτητας ἐμποιοῦντα ναρκώδεις.

Oenanthinum (inquit *Plinius* l. c.) in Cypro, deinde in Ægypto præpoſitum, poſtea Adramittio. *Megalinum* memorat *Dioſcorides* lib. I. cap. 46. quod *Plinius Megalium* appellat. Poſtea (*inquit*) multo ſucceſſit propter gloriam appellatum Megalium, ex oleo balanino, balſamo, calamo, junco, Xylobalſamo, caſia, reſina. Hujus proprietas ut ventiletur in coquendo, donec deſinat olere. Rurſus refrigeratum odorem ſuum capit. *Athenæus* lib. XX. ab inventore Megallo, Siculo ita dictum affirmat. *Telinum* (inquit *Plinius* l. c.) fit ex oleo recenti, cypero, calamo, meliloto, fœno græco, melle, melino, maro, amaraco. Hoc erat celeberrimum Mæandri poetæ Comici ætate: *Iſidorus* lib. IV. cap. 12. a Delo inſula Telinum fuiſſe dictum vult. Unguenta (*inquit*) quædam dicuntur a locis, ut Telinum, cujus Julius Cæſar meminit, dicens: Corpus ſuavi Telino ungimus. Hoc conficiebatur in inſula Delo, quæ eſt una e Cycladibus. Quod falſum eſt; quod juxta *Dioſcoridem* lib. I. cap. 18. μύρον τήλινον dicatur, quia præcipua pars, ex qua conficiebatur, erat τῆλις, Latine *fœnum Græcum*. Erat & *melinum*, de quo *Plinius* ibid. E malis quoque cotoneis, & ſtrutheis fit oleum (ut dicemus) melinum, quod in unguenta tranſit, admixtis omphacio, cyprino, ſeſamino, balſamo, junco, caſia, abrotano. *Suſinum* præterea memorat *Plinius* l. c. Suſinum (*inquit*) tenuiſſimum omnium eſt. Conſtat ex liliis, balano, calamo, melle, cinnamomo, croco, myrrha, aſpaltho.

Unguentum regium l. c. cap. 2. *Plinius* celebrat. Ergo regale unguentum appellatum, quoniam Parthorum regibus ita temperatur; conſtat myrobalano, coſto, amomo, cinnamomo, comaro, cardamomo, nardi ſpica, maro, myrrha, caſia, ſtyrace, ladano, opobalſamo, calamo, juncoque Syrio, oenanthe,

the, malobathro, ſerichato, cypero, aſpaltho, panace, croco, cypro, amaraco, colato melle, vino.

Sed ſatis de unguentis; nunc de unguentorum uſu in ſacris. Deorum ſimulacra in conſecratione ungebantur. *Arnobius* lib. I. Lubricatum (*inquit*) lapidem, & ex olivo unguine ſordidatum tanquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar, & beneficia poſcebam nihil ſentiente de trunco. *Minutius Felix* ad Marcum Fratrem. Non boni viri eſt, Marce frater, hominem domi foriſque lateri tuo hærentem, ſic in hac imperitiæ vulgaris cœcitate deſerere, ut tam luculento die in lapides eum patiaris impingere, effigiatos ſane & unctos, & coronatos. *Lucianus* in Deorum concilio. Αλλὰ ἤδη πᾶς λίθος, καὶ πᾶς βωμὸς χρησμωδεῖ, ὃς ἂν ἐλαίῳ περιχυθῇ, καὶ στεφάνους ἔχῃ, καὶ γόητος ἀνδρὸς εὐπορήσῃ, οἷοι πολλοί εἰσιν. Sed jam lapis omnis, omniſque ora vaticinatur, quæ ſit oleo perfuſa, & coronas habeat, cuique vir præſtigiator ſuppetat. *Athenæus* lib. IX. Deipnoſoph. Διὸς Κτησίου σημεῖα ἱδρύεσθαι χρὴ ὧδε. Καδίσκον καινὸν δίωτον ἐπιθηματοῦντα στέψαντα ὦτα ἐρίῳ λευκῷ, καὶ ἐκ τοῦ ὤμου τοῦ δεξιοῦ αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ μετώπου ἄωτον κρόκινον κρεμαννύμεναι καὶ ἐνθεῖναι ὅτι εὕρῃς. ἐγχεῖν ἀμβροσίαν. Jovis Cteſii ſigna ita ſtatuenda: Cadiſcum novum utrinque anſatum operculo tegendum: Simulacri auribus coronam e lana alba imponito. Ex humero ejus dextro lanam ſuſpendito coloris crocei: amicito etiam ut erit tibi commodum, deinde Ambroſiam illi affundito. *Bætilos* ſuos Ethnici oleo perfundebant. *Pauſanias* in Phocicis. Τούτου καὶ ἔλαιον ὁσημέραι καταχέουσι, καὶ κατὰ ἑορτὴν ἑκάστην ἔρια ἐπιτιθέασι ἀργά. Hunc quotidie oleo perfundunt, ſinguliſque feſtis lanam in eo ponunt rudem. *Termini* quoque ungi ſoliti ſunt. *Siculus* Flaccus. Cum terminos (*inquit*) diſponerent, ipſos quoque lapides in ſolidam terram certos collocabant, proxime ea loca, quibus foſſis factis defixuri eos erant. Et unguento velaminibuſque & coronis eos coronabant. In foſſis autem in quibus poſituri eos erant, ſacrificio facto, hoſtiaque immaculata cæſa, facibus ardentibus injectis, foſſæ cooperati ſanguinem inſtillabant, eoque thura & fruges jactabant; favos quoque & vinum aliaque, quibus conſuetudo eſt terminis ſacrum fieri. Conſumtiſque omnibus dapibus igne, ſuper calentes reliquias lapides collocabant; atque ita diligenti cura confirmabant; adjectis etiam quibuſdam ſaxorum fragminibus circumcalcabant quo firmius ſtarent. Tale ergo ſacrificium domini, inter quos fines dirimebantur, faciebant. *Apulejus* Floridorum lib. I. Ut ferme (*inquit*) religioſis viatoribus moris eſt, cum aliquis lacus, aut aliquis locus ſanctus in via oblatus eſt, votum poſtulare, donum apponere, pauliſper aſſidere. *Et mox*. Neque enim juſtius religioſam moram viatori objecerit, aut ara floribus redimita, aut ſpelunca frondibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata; vel enim colliculus ſepimine conſecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel ceſpes libamine humigatus, vel lapis unguine delibutus. *Apulejus* iterum in Apolog. Nam ut audio, percenſentibus iis, qui iſtum novere, nulli Deo adhuc ævi ſupplicavit, nullum templum frequentavit. Si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratia manum labris admovere. Iſte vero ne diis rurationis, qui eum paſcunt, ac veſtiunt, ſegetis ullas, aut vitis aut gregis primitias impartit. Nullum in villa ejus delubrum ſitum, nullus locus conſecratus. Et quid ego de luco & delubro loquor? Negant vidiſſe ſe qui fuere, unum ſaltem in finibus ejus aut lapidem unctum, aut ramum coronatum.

Plantæ quoque Diis conſecratæ oleo ungebantur. Hinc Spartanæ puellæ apud *Theocritum* Idyl. XVIII. in Helenes Epithalamio

Πρῶται δ' ἀργυρέας ἐξ ὄλπιδος ὑγρὸν ἄλειφαρ
Λαζόμεναι, σταξεῦμες ὑπὸ σκιερὰν πλατάνιστον.

Primæ autem tibi ex argentea Pyxide humidum unguentum
Capientes, ſtillabimus ſub umbroſam platanum.

Mos lapides ungendi colendique originem proculdubio cepit ab eo lapide, quem erexit in ſtatuam Patriarcha Jacob in Bethel de quo *Geneſ.* XXVIII. 18. וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשתיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה. *Et ſurgens Jacob mane, & accepit lapidem, qui erat ſub ejus capite, & poſuit eum ſtatuam.* Et mox ויקרא את שם המקום ההוא בית אל. *Et vocavit nomen loci illius Bethel.* Hinc hujuſmodi lapides Ethnici βαιτύλους dixerunt. Quæ ſententia confirmatur ab Judæorum traditione qui dicunt. Quamvis conſecrationem hanc Deus ratam habuerit, ſicuti dictum eſt *Geneſ.* XXXI. 13. *Ego ſum Deus ille, fortis, Deus Bethelis, ubi unxiſti ſtatuam*; atque ille cippus temporibus Pa-

Patriarcharum amatus fuerit: postea tamen oderit eum, propterea quod Chananæi deduxerunt illum in ritum Idololatriæ. Verisimile est Chananæos hunc lapidem adorasse, aliosque illi similes extruxisse, & ad imitationem Jacobi oleo unxisse, ac consecrasse. *Augustinus* lib. xvi. cap. 38. de Civit. Dei. Nec more (*inquit*) Idololatriæ lapidem perfudit oleo Jacob, veluti faciens illum Deum. Neque enim adoravit eundem lapidem, vel illi sacrificavit.

Sed missis unctionibus sacris, de profanis multa dicenda sunt. Palæstritæ oleo ungebantur. Hinc Græci Palæstras λιπαρὰς nominant, idest *pingues* & *oleo nitidas*, eo quod certaturi ungerentur, teste Scholiaste *Theocriti*. λιπαρὰν δὲ λέγει παλαίςραν ἐπεὶ οἱ παλαίοντες ἐλαίῳ πρότερον ἠλείφοντο, εἶτα ἐπάλαιον. De hoc fit mentio apud *Clementem Alexandrinum* Pædagog. lib. II. cap. 8. Καὶ τὸ ἔλαιον αὐτὸ τοῖς μελίτταις καὶ τοῖς ἐν τόμοις ἐςὶ πολέμιον ζώοις. Ἀνθρώπων δὲ τοὺς μὲν ὠνησεν ἔςι δὲ οὓς εἰς μάχην ἐξεκαλέσατο. καὶ τοὺς πρότερον φίλους ἀλληλιμμένους τοῦτο ἐν τοῖς ςαδίοις ἐκτρέπει εἰς τὸ τῆς ἀγωνίας πάμμαχον. Hoc unguentum, quo Luctatores utebantur fiebat subacta oleo cera, addito pulvere Ægyptio, ideoque *Ceroma* dictum. *Martialis* lib. IV. Epigr. XIX.

Seu lentum Ceroma teris.

Hospites, qui in ædes alicujus divertebant, ungebantur. Sic Telemachus & Pisistratus in ædes Menelai adventantes lavantur ab ancilla, & unguntur, uti videre est apud *Homerum* Od. IV. Apulejus Metamorph. lib. I. Fotis (*inquit*) sarcinulas hospitis susceptas cum fide conde in illud cubiculum: ac simul e promtuario oleum unctui, lintea tersui, & cetera huic eidem usui profer ocyter; & hospitem meum produc ad proximas balneas, satis arduo itinere, atque prolixo fatigatus est. *Apulejus* iterum ibid. lib. I. Illico (*inquit*) lavacro trado. Quod unctui quod tersui opus, ipse præministro. Sordium enormem eluviem exfrico &c. Post lotionem ungere sese consuevisse docet *Eustachius* Iliad. x. ἐλαίῳ δ' ἐχρίζοντο οἱ λουσάμενοι ἐμφράττοντες τοὺς σωματικοὺς πόρους; ὡς ἂν κατὰ λοῦτρον ςέγοιεν τὴν ὑγρότητα. Hinc conqueritur *Christus* apud *Lucam* VII. 44. de Simone leproso dicens. *Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti; hæc autem lacbrymis rigavit pedes meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti; hæc ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos. Oleo caput meum non unxisti; hæc autem unguento unxit pedes meos.*

In tanta veterum laxuria varia variis corporis partibus unguenta assignata, uti videre est apud *Athenæum*. Caput collum, supercilia, ac capilli oleo *Serpellino* inungebantur, & apud Thoricenses, *Amaracino*; genæ & mammillæ φοινικίνῳ, genua & collum ἑρπυλλίνῳ, brachiorum unum *Sisymbrino*; & tibiæ a genu usque ad imos ungues μύρῳ Αιγυπτίῳ, ossa nervique *Cressino*, & *Amaracino*, nares *Baccarino* teste *Hipponace* βακκάρει δὲ τὰς ῥῖνας ἤλειφεν. Apud Græcos & Romanos caput & capilli *Nardo* perfundebantur. *Tibullus* lib. III. Eleg. 6.

Jamdudum Tyrio madefactus tempora Nardo.

Et *Amomo*. *Martialis* lib. VIII. Epig. 76.

Si sapis Assyrio semper tibi crinis Amomo
Splendeat.

Balsamo. *Juvenalis* Satyr. II.

- - - - hirsuto spirant opobalsama collo

Myrobalano *Horatius* lib. III. Od. 29.

Pressa tuis balanus capillis

Et *Myrrha* Idem lib. III. Od. 14.

Myrrheum nodo cohibere crinem.

Pomponius Porphyrio hoc loco legit *myrteum*. Colorem (*inquit*) myrteum in crinibus hodie quoque dicunt, qui medius est inter flavum & nigrum. Quæ lectio confirmatur a *Tibullo* lib. III. Eleg. 4.

Stillabat Tyrio myrtea rore coma.

Ex *Virgilio* tamen legendum est *myrrheum*

- - - - - - crines
Vibrati calido ferro, myrrhaque madentes.

Et *Ovid.* lib. v.

Et madidos myrrha currum crinale capillos

Et Malobathro. *Horatius*

- - - - - - nitentes
Malobathro Syrio capillos.

Vel mœchæ pauperrimæ crines ungebant, uti videre est in *Martiale* lib. III. Epigr. 82.

Et Cosmianis fusis ampullis
Non erubescit murice aureo nobis
Dividere mœchæ pauperis capillare.

Non bene olebant, qui unguentis olerent teste *Martiale* lib. II. Epigr. 12.

Esse quid hoc dicam, quod oleat tua basia myrrham,
Quodque tibi est semper non alienus odor?

Hoc

Hoc mihi suspectum est, quod oles bene, Posthume, semper:
Posthume, non bene olet qui bene semper olet.

Hinc *Cicero* ad *Atticum* Epist. I. commendat mulieres, qui unguenta odorifera negligunt. Quanquam (*inquit*) tua illa horridula mihi atque incompta visa sunt: sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant: & ut meliores ita bene olere, quia nihil olebant, videbantur. Ut calvitiem dissimularent se unguentis ungebant. *Martialis* lib. VI. Epigr. 57.

Mentiris fictos unguento, Phæbe, capillos,
Et tegitur pictis sordida calva comis.
Tonsorem capiti non est adhibere necesse,
Radere te melius spongia, Phæbe, potest

Alii unguentis usi sunt ad ostentandam luxuriam. *Claudianus* de bello Gildon.

Umbratus dux ipse rosis, & marcidus ibit,
Unguentis crudusque cibi.

Et *Lucianus* in libro de Amoribus. ὁ πόσαις δὲ ἀρκεῖν ἡ μέλαινα χαίτη νομίζεται, τῶν γεγαμηκότων πλῦτον εἰς ταύτην ἀναλίσκυσιν, ὅλην Αραβίαν σχεδὸν ἐκ τῶν τειχῶν ἀποπνέυσαι. Aliæ vero, quibus nigra coma videtur ad formam sufficere, omnes maritorum opes in hanc impendunt, totam pene Arabiam ex capillis spirantes. *Cicero* pro Roscio Amerino: Ipse vero (*inquit*) quemadmodum composito & delibuto capillo passim per forum volitet cum magna caterva togatorum, videtis Judices. *Archestratus* apud *Athenæum* lib. II. Ut semper habeant caput floribus omnis generis, quos terra fert, redimitum, & unguentis liquidis ac suavibus comam delibutam. *Seneca* Thes. Act. V. in choro

Quis me prohibet flore recenti
Vincire comam prohibet, prohibet
Vernæ capiti fluxere rosæ,
Pingui madidus crinis amomo
Inter subitos stetit horrores.

Statius

Nec pingui crinem deducere amomo.

Ovidius

Spissaque de nitidis tergit amoma comis.

Sidonius Apollinaris

Indus odorifero crinem madefactus amomo.

Anacreon in pluribus locis

Ἐμὲ μᾶλλον ὡς ἐπιζῶ
Μύρισον, ῥόδοις δὲ κρᾶτα
Πύκασον
Potius manente vita
Roseas meo corollas
Capiti serasque odores.

Lucanus lib. X. Pharsal.

Accipiunt sertas nardo florente coronas
Et nunquam fugiente rosa multumque madenti
Infudere comæ, quod nondum evanuit aura
Cinnamon, externas nec perdidit aera terras
Advectumque recens vicinæ messis amomum.

Catullus Epigr. X.

Respondi id quod erat, mihi nec ipsi
Nec prætoribus esse, nec cohorti,
Cur quisquam caput unctius referret.

Tibullus lib. II. Eleg. 2.

Illius puro distillent tempora nardo.

Sextus Propertius lib. III. Eleg. 9.

Sit mensæ ratio, noxque inter pocula currat,
Et crocino nares murrheus ungat onyx.

Vina unguentis mixta potabantur. *Ælianus* Histor. lib. XII. cap. 31. μύρῳ οἶνον μιγνύντες ὅτως ἔπινον. *Juvenalis* Satyr. VI.

Cum perfusa mero spumant unguenta falerno,
Cum bibitur concha.

Martialis Epig. 108.

Hac licet in gemma, quæ servat nomina Cosmi,
Luxoriose bibas, si foliata sitis.

De unguento *foliato* jam supra dictum est; Verisimile est fuisse *Nardinum*, de quo *Plautus* in Milite Gloriosl. Act. III. Scen. 2.

Demisit Nardini unam amphoram Cellarius.

Lucianus in Nigrino. τύτυς γὰρ εἶναι τὺς μέσυ χειμῶνος ἐμπιπλαμένυς ῥόδων. καὶ τὸ σπάνιον αὐτῶν καὶ παράκαιρον ἀγαπῶντας. τύτυς εἶναι τὺς καὶ τὰ μύρα πίνοντας. Hos illos esse, qui media etiam hyeme rosis opplentur; earumque raritatem intempestivam amant; hos illos esse, qui unguenta bibunt. *Catullus* Epigr. 64.

Quam jucunda mihi munera libet onyx.
Vester onyx casto colitis quæ jura cubili.

Horatius lib. IV. od. 12.

- - - Nardo vina merebere
Nardi parvus onyx eliciet cadum.

Pli-

Plinius libr. XIV. cap. 13. Lautiſſima (*inquit*) apud priſcos vina erant, myrrhæ odore condita, ut apparet in *Plauti* fabula, quæ *Perſa* inſcribitur, quanquam in ea & calamum addi jubet. Ideo quidam aromatite delectatos maxime credunt. Sed Fabius Dorſennus his verſibus decernit

Mittebam vinum pulchrum, murrhinam.

Et in Achariſſione.

Panem & polentam, vinum, murrhinam.

Scævolam quoque & Lælium, & Arteium Capitonem in eadem ſententia fuiſſe video, quoniam in *Pſeudolo* ſit.

Quod ſi opus eſt ut dulce promat
Indidem, ecquid habet? rogas?
Murrhinam, paſſum, defrutum mellinam.

Quibus apparet non inter vina modo murrhinam, ſed inter dulcia quoque nominatam. Celebrata eſt luxuria Coſmi cujuſdam, qui ſe immergebat in vas æneum multis ac diverſis odoribus plenum, de quo *Juvenalis* Sat. VI.

- - - - Et Coſmi toto mergatur aheno.

Hinc luxurioſi *uncti* dicebantur. *Juvenalis*

- - - - Unctamque Corinthum.

Juvenes ut Amaſiis placerent, unguentis delibuti erant. *Horatius* Ephod od. 5.

Senem, quod omnes rideant adulterum
Latrent ſuburbanæ canes
Nardo perunctum, quale nec perfectius
Meæ laborarunt manus.

Apulejus lib. VI. Metamorph. Et ecce (*inquit Pſyche*) inepta ego divinæ formoſitatis gerula, quæ nec tantillum quidem indidem mihi delibo, vel ſic illi amatori meo formoſa placitura. Hinc *Veneri* unguenta aſſignantur. *Statius* Sylv. lib. III.

- - - - - Maternoſque rogos unxiſtis amomo.

Lucianus in Icaromenippo deſcribens Deorum convivium. ϗ ἄρτον ἡ Δημήτηρ παρεῖχε, ϗ ὁ Διόνυσος οἶνον, ϗ ὁ Ηρακλῆς κρέα, ϗ μύρτα ἡ Αφροδίτης. Pro μύρτα legendum μύρα *unguenta*.

Facies quoque unguentis delibutæ. *Plautus* in Moſtell. Act. I. Scen. 2.

P. Tum tu igitur cedo parpuriſſeum. S. Non do: ſcita es tu quidem:
Nova pictura interpolare vis opus lepidiſſimum:
Non iſtanc ætatem oportet pigmentum ullum attingere,
Neque ceruſſam, neque melinum, neque ullam aliam offuciam.

Idem Trucul. Act. II. Scen. 2.

Quia adeo fores noſtras unguentis uncta es auſa accedere,
Quia quæ iſtas buccas tam belle purpuriſſatas habes.

Tertullianus lib. de cultu Fœminarum. Quæ cutem (*inquit*) medicaminibus ungunt, genas rubore maculant. *Et alibi*. An cum ceruſſa, purpuriſſo, & croco, & in illo ambitu capitis reſurgatis?

In nuptiis, ludis, diebus feſtis, & lætis ſe ungi conſueverant veteres. *Apulejus* IV. Miles. Nam viſa ſum mihi (*inquit*) de domo, de thalamo, de cubiculo, de toro denique ipſo violenter extracta, per ſolitudines avias infortunatiſſimi mariti nomen invocare, eumque ut primum meis amplexibus viduatus eſt, adhuc unguentis madidum coloris floridum conſequi me veſtigio. *Idem* lib. VI. deſcribens Amoris & Pſyches nuptiale convivium. Vulcanus (*inquit*) cœnam coquebat: Horæ roſis & ceteris floribus purpurabant omnia: Gratiæ ſpargebant balſama: Muſæ voce canora perſonabant &c. *Horatius* Epod Od. 13.

Nunc & Achæmenia
Perfundi Nardo juvat, & fide Cyllenea
Levare diris pectora
Sollicitudinibus.

Tibullus lib. I. Eleg. 7.

Huc ades & centum ludos, Geniumque choreis
Concelebra, & multo tempora funde mero:
Illius & nitido ſtillent unguenta capillo.

Idem lib. II.

Ipſe ſuos Genius adſit viſurus honores
Illius puro diſtillent tempora nardo.

In conviviis & compotationibus præcipue unguenta uſitata. *Juvenalis* Sat. IX.

Dum bibimus, dum ſerta, unguenta, puellas
Poſcimus.

Horatius lib. II. Od. 3.

Qua pinus ingens, albaque populus
Umbram hoſpitalem conſociare amant
Ramis, qua obliquo laborat
Lympha fugas trepidare rivo.
Huc vina & unguenta, & nimium breves
Flores amænæ ferre jube roſæ.

Idem alibi

Cur non ſub alta vel platano, vel hac
Pinu jacentes ſic temere - - -
Dum licet, Aſſyriaque Nardo
Potamus uncti.

Seneca lib. II. de ira cap. 33. Ad cœnam invitavit eum eo die, unguentum & coronas miſit. *Claudianus* lib. de Bel. Gildonico.

Ut vino calefacta Venus tunc ſævior ardet
Luxuries, mixtis redolent unguenta coronis
Crinitos inter famulos, pubemque canoram.

Et paulo poſt.

Umbratus dux ipſe roſis, & marcidus ibat
Unguentis, cruduſque cibo, titubanſque Lyæo
Confectus ſenio, ſtupris, morbiſque ſolutus.

Horatius iterum lib. I. Od. 5.

Quis multa gracilis te puer in roſa
Perfuſum liquidis urget odoribus.

Et lib. II. Od. 7.

Cum quo morantem ſæpe diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malabathro Syrio capillos.

Et lib. III. Od. 14.

I pete unguentum puer, & coronas
Et cadum Marſi memorem duelli

Et lib. I. Epiſt. 14.

Quem tenues docuere togæ, nitidique capilli.

Lucretius lib. IV.

Eximia veſte, & victu convivia, ludi
Pocula crebra, unguenta, coronæ, ſerta parantur
Nequicquam.

Martialis lib. III. Epigr. 12.

Unguentum (fateor) bonum dediſti
Convivis, here ſed nihil ſcidiſti.
Res ſalſa eſt bene olere, & eſurire.
Qui non cœnat, & ungitur, Fabulle,
Hic vere mihi mortuus videtur

Huc reſpicit *Luc.* cap. VII. 46. Ubi Chriſtus Phariſæum increpat, quod unguentum non dederit. ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου οὐκ ἤλειψας. αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψέ μου τοὺς πόδας.

Unguentis in conviviis additæ coronæ. Anacreon

Ἐμοὶ μέλει μύροισι καταβρέχειν ὑπήνην
Ἐμοὶ ῥόδοισι καταςέφειν καρήνα.
Mihi curæ eſt unguentis madefacere cæſariem;
Mihi curæ eſt roſis coronare verticem.

Lucianus de Aſino. καὶ δειπνῶ σὺν αὐτῇ καὶ ἐκ τοῦ μύρου ἀλείφομαι καὶ ςεφανοῦμαι τῷ φιλτάτῳ καὶ εἰς ἀνθρώπους με ἀναςώσαντι ῥόδῳ. *Servius* ad illud VII. Æneid.

- - - - Frondenti tempora ramo
Implicat.

Diebus feſtis ita epulabantur. *Plinius* lib. XXI. cap. 3. Sutiles (*inquit*) coronas Saliorum ſacris invenimus ſolennes & cœnis. *Martialis* lib. V. Epigr. 65.

Laſſenturque roſis tempora ſutilibus

Idem lib. II. Epigr. 9.

Quod Coſmi redolent alabaſtra, focique Deorum
Quod modo divitibus lapſa corona comis.

Ovidius lib. IX. Metamorph.

- - - Quam ſi conviva jaceret
Inter plena meri redimitus pocula ſertis.

Et lib. V. Faſtor.

Tempora ſutilibus pinguntur tecta coronis
Et latet injecta ſplendida menſa roſa.
Ebrius incinctis phylira conviva capillis

Juvenalis Satyr. V.

Quale coronati Thraſea Helvidiuſque bibebant.

Claudianus lib. II. de raptu.

Grata coronati peragunt convivia manes.

Plautus in Pſeudolo Act. V. Sc. 2.

Quid te ego video? *Pſeud.* cum corona ebrium
Pſeudolum tuum.

Et in Amphytr. Act. III. Sc. 4.

Capiam mihi coronam in caput, aſſimilibabo
Me eſſe ebrium.

Sponſæ præterea maritorum portas ungebant. *Donatus* ad *Terent.* Hec. Act. I. Sc. 2. Cum puellæ nuberent, maritorum portas ungebant, ibique lanam figebant. *Servius* ad illud IV. Æneid.

Velleribus niveis, & feſta fronde revinctum.

Moris (*inquit*) fuerat, ut nubentes puellæ ſimul cum veniſſent ad limen mariti portas antequam ingrederentur, propter auſpicium caſtitatis ornarent laneis vittis, unde ait: *velleribus niveis*: Et oleo ungerent.

Cedrio unguento libri peruncti. *Martialis* de ſuo libello lib. III. Epigr. 2.

Ce-

Cedro nunc licet ambules perunctus.

Ovidius Trist. lib. I. Eleg. I.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Vitruvius lib. II. cap. 9. Item Cedrus & Juniperus easdem habent virtutes, & utilitates; sed quemadmodum ex cupressu & pinu resina, sic ex cedro oleum, quod cedrium dicitur, nascitur, quo reliquæ res cum sint unctæ (uti etiam libri) a tineis, & carie non læduntur.

Cadavera demum unguentis ungebantur. Antiquissimum habemus monimentum *Genes.* L. 2. ויצו יוסף את עבדיו הרפאים לחנט את אביו ויחנטו הרפאים את ישראל וימלאו לו ארבעים יום כי כן ימלאו ימי החנטים. *Præcepitque servis suis medicis, ut aromatibus suis condirent patrem; Quibus jussa explentibus, transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadaverum conditorum.* Et ibid. vers. ult. *de Josepho* ויחנטו אתו ויישם בארון במצרים. *Et conditus aromatibus repositus est in loculo in Ægypto.* Ratio condiendi cadavera apud Ægyptios describitur ab *Herodoto* lib. II. Οἱ δὲ ὑπολειπόμενοι ἐν οἰκήμασι, ὧδε τὰ σπουδαιότατα ταριχεύουσι. πρῶτα μὲν σκολιῷ σιδήρῳ διὰ τῶν μυξωτήρων ἐξάγουσι τὸν ἐγκέφαλον, τὰ μὲν αὐτοῦ οὕτω ἐξάγοντες, τὰ δὲ φάρμακα ἐγχέοντες. μετὰ δὲ λίθῳ Αἰθιοπικῷ ὀξέϊ παρασχίσαντες παρὰ τὴν λαπάρην, ἐξ ὦν εἷλον τὴν κοιλίην πᾶσαν ἐκκαθήραντες δὲ αὐτὴν, καὶ διηθήσαντες οἴνῳ φοινικηΐῳ, αὖτις διηθέουσι θυμιήμασι τετριμμένοισι, ἔπειτα τὴν νηδὺν σμύρνης ἀκηράτου τετριμμένης, καὶ κασίης, καὶ τῶν ἄλλων θυωμάτων πλὴν λιβανωτοῦ πλήσαντες, συῤῥάπτουσι ὀπίσω. ταῦτα δὲ ποιήσαντες, ταριχεύουσι νίτρῳ, κρύψαντες ἡμέρας ἑβδομήκοντα. πλεῦνας δὲ τουτέων οὐκ ἔξεστι ταριχεύειν. ἐπεὰν δὲ παρέλθωσι αἱ ἑβδομήκοντα, λούσαντες τὸν νεκρὸν κατειλίσσουσι πᾶν αὐτοῦ τὸ σῶμα σινδόνος βυσσίνης τελαμῶσι κατατετμημένοισι, ὑποχρίοντες τῷ κόμμι, τῷ δὴ ἀντὶ κόλλης τὰ πολλὰ χρέωνται Αἰγύπτιοι. ἐνθεῦτεν δὲ παραδεξάμενοί μιν οἱ προσήκοντες, ποιεῦνται ξύλινον τύπον ἀνθρωποειδέα. ποιησάμενοι δὲ, ἐσεργνῦσι τὸν νεκρὸν, καὶ κατακληΐσαντες οὕτω θησαυρίζουσι ἐν οἰκήματι θηκαίῳ ἱστάντες ὀρθὸν πρὸς τοῖχον. οὕτω μὲν τοὺς τὰ πολυτελέστατα σκευάζουσι νεκρούς. τοὺς δὲ τὰ μέσα βουλομένους τὴν δὲ πολυτελείην φεύγοντας σκευάζουσι ὧδε. ἐπεὰν κλυστῆρας πλήσωνται τοῦ ἀπὸ τῆς κέδρου ἀλείφατος γινομένου, ἐν ὦν ἔπλησαν τοῦ νεκροῦ τὴν κοιλίην, οὔτε ἀνατάμοντες αὐτὸν, οὔτε ἐξελόντες τὴν νηδὺν. κατὰ δὲ τὴν ἕδρην ἐσηθήσαντες, καὶ ἐπιλαβόντες τὸ κλύσμα τῆς ὀπίσω ὁδοῦ, ταριχεύουσι τὰς προκειμένας ἡμέρας. τῇ δὲ τελευταίῃ ἐξιεῖσι ἐκ τῆς κοιλίης τὴν κεδρίην, τὴν ἐσῆκαν πρότερον. ἡ δὲ ἔχει τοσαύτην δύναμιν, ὥστε ἅμα ἑωυτῇ τὴν νηδὺν καὶ τὰ σπλάγχνα κατατετηκότα ἐξάγει. τὰς δὲ σάρκας τὸ νίτρον κατατήκει. καὶ δὴ λείπεται τοῦ νεκροῦ τὸ δέρμα μοῦνον, καὶ τὰ ὀστέα. ἐπεὰν δὲ ταῦτα ποιήσωσι, ἀπ' ὧν ἔδωκαν οὕτω τὸν νέκρον, οὐδὲν ἔτι πρηγματευθέντες. At hi (*Taricheutæ*) relicti in ædibus hunc in modum diligentissime condiunt corpus. Ante omnia incurvo ferro cerebrum per nares educunt, ut quamque partem educentes, ita locum ejus medicamentis explentes. Dehinc acutissimo lapide Æthiopico circa ilia conscindunt, atque illac omnem alvum proluunt: quem ubi repurgatum, ac vino palmeo eluerunt, rursus odoribus contusis proluunt: tum alvum complentes contusa myrrha pura, & casia, & aliis, excepto thure, odoribus, iterum consuunt. Ubi hæc fecere, saliunt nitro abditum septuaginta dies. Nam diutius salire non licet. Exactis septuaginta diebus cadaver ubi abluerunt, Syndone byssina totum incisis loris involvunt, gummi illinentes, quod Ægyptii glutinis loco plerunque utuntur. Et deinde recepto propinqui ligneam hominis effigiem faciunt, in qua mox inserunt mortuum, inclusumque ita reponunt in loculo, & rectum statuunt ad parietem. Siquidem mortuos sumtuosissime apparant. Eos autem, qui mediocria volunt, nimium fugientes sumtum, ita apparant. Clysterem unguine, quod e cedro gignitur, complent: Deinde ex hoc alvum mortui ipsam neque scindentes, neque extrahentes, sed per secessum, prehenso viæ posterioris hiatu, infarciunt, & tot quot dixi diebus sale condiunt; quorum dierum ultimo cedrinum unguentum quod prius ingesserant, ex alvo egerunt, quod tantam habet vim, ut una secum alvum, atque intestina tabefacta educat. Nitrum autem carnes tabefacit, mortuique tantum cutis & ossa relinquuntur. Ubi ista fecere, ex quo sic tradidere mortuum, nihil amplius negotii suscipiunt. Quod attinet Æthiopum condituram, illi quoque exsiccabant cadavera, sed arefacta gypso inducebant eodem *Herodoto* teste in Thalia. Ἐπεὰν τὸν νεκρὸν ἰσχνήνωσι, εἴτε δὴ καθάπερ Αἰγύπτιοι, εἴτε ἄλλως κως, γυψώσαντες ἅπαντα αὐτὸν γραφῇ κοσμέουσι ἐξομοιεῦντες τὸ εἶδος ἐς τὸ δυνατόν. Ἔπειτα δὲ οἱ περιϊστᾶσι στήλην ἐξ ὑέλου πεποιημένην κοίλην. ἡ δέ σφι πολλὴ καὶ εὔεργος ὀρύσσεται. ἐν μέσῃ δὲ τῇ στήλῃ ἐνεὼν διαφαίνεται ὁ νέκυς, οὔτε ὀδμὴν οὐδεμίην

μίνη ἄχαειν παρεχόμενος, ὅτε ἄλλο ἀεικὲς ἐδὲν καὶ ἔχει πάντα φανερὰ ὁμοίως αὐτῷ τῷ νεκρῷ ἐνίοι τὸν μὲν δὴ ἔχοισι τὴν στήλην ἐν τοῖσι οἰκίοισι οἱ μάλιστα προσήκοντες, πάντων ἀπαρχόμενοι, καὶ θυσίας οἱ προσάγοντες. μετὰ δὲ ταῦτα ἐκκομίσαντες ἱστᾶσι περὶ τὴν πόλιν.

Vulgo cadavera priusquam condirentur, lavabantur. *Euripides* in Heeuba

Ὡς παῖδα λετροῖς τοῖς πανυστάτοις λέσω.

Homerus Iliad. Σ.

Καὶ τότε δὴ λοῦσάν τε, καὶ ἤλειψαν λίπ' ἐλαίῳ

Ἐν λεχέεσσι δὲ θέντες, ἑανῷ λιτὶ κάλυψαν

Ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς καθύπερθε δὲ φάρεϊ λευκῷ

Et tunc quidem lavarunt; & unxerunt pingui oleo,

In lectis vero componentes linteo subtili texerunt,

Ad pedes a capite, desuper autem alba palla.

Virgilius Æneid. VII.

- - - - Corpusque lavant frigentis & ungunt.

Lucianus de luctu. μετὰ ταῦτα δὲ λέσαντες αὐτὸς, ὡς ἐχ ἱκανῆς τῆς κάτω λίμνης λετρὸν εἶναι τοῖς ἐκεῖ, καὶ μύρῳ τῷ καλλίστῳ χρίσαντες τὸ σῶμα, πρὸς δυσωδίαν ἤδη βιαζόμενον, καὶ στεφανώσαντες τοῖς ὡραίοις ἄνθεσι, προτίθενται, λαμπρῶς ἀμφιέσαντες ἵνα μὴ ῥιγῷεν δηλονότι παρὰ τὴν ὁδὸν, μηδὲ γύμνοὶ βλέποιντο τῷ κερβέρῳ. *Herodianus* lib. IV. τὸ μὲν γὰρ σῶμα τῦ τελευτήσαντος πολυτελεῖ κηδείᾳ κατάθάπτυσιν.

Unguenta quibus condirentur, varia erant. *Martialis* lib. x. 97.

Dum myrrham & casiam flebilis uxor emit.

Sed inprimis Amomum adhibuerunt. *Statius* Syl. lib. II.

- - - Assyrio cineres adolentur Amomo.

Persius Sat. III.

- - - Tandemque beatulus alto.
Compositus lecto, crassisque lutatus Amomis.

Non solum corpora, sed etiam ossa unguentis spargebantur. *Tibullus* lib. III. Eleg. 2.

Pars quæ sola mei superabit corporis, ossa

Incinctæ nigra candida veste legant

Et paulo post

Illic quas mittit dives Panchaia merces

Eoique Arabes, dives & Assyria,

Et nostri memores lacrymæ fundantur eodem &c.

Immo & cineres. *Ausonius* in Heroum Epitaphiis 36.

Sparge mero cineres, bene olenti & unguine nardi,

Hospes & adde rosis balsama puniceis.

Unguenta in rogos conjiciebantur. *Herodianus* lib. IV. cap. 2. de Cæsarum consecratione. Ἐς δὴ τὸ οἴκημα τὸ δεύτερον ἀνακομίσαντες τὴν κλίνην τιθέασιν ἀρώματά τε καὶ θυμιάματα πάντα ὅσα γῆ φέρει. ἔπι τινες καρποὶ ἤ πόαι χυμοί τε συμβαλλόμενοι πρὸς εὐωδίαν, ἀνακομίζονται, καὶ σωρηδὸν χέονται. *Propertius* lib. IV.

Cur nardo flammæ non oluere meæ?

Martialis lib. XI. Epigr. 55.

Unguenta & casias, & olentem funera myrrham

Thuraque de medio semicremata rogo,

Et quæ de stygio rapuisti cinnama lecto

Improbe de turpi, Zoile, redde sinu.

Hæc unguenta in rogos conjiciebantur, ut cadavera citius cremarentur. *Herodianus* l. c. πάντα δὲ ῥᾶστα ἀνάπτεται ἀμαρῶς ὑπὸ τῦ πυρὸς, φρυγάνων τε πλήθεσι, καὶ θυμιαμάτων ἐπιθέντος. Cadavera a veteribus condita, ne putrescerent. *Cicero* lib. I. Tuscul. Condiunt (*inquit*) Ægyptii mortuos, & eos domi servant: Persæ etiam cera circumlitos condiunt, ut quammaxime permaneant diuturna. Melle, similiter oblita corpora ne putrescerent. *Plinius* lib. XXII. cap. 24. Mellis quidem (*inquit*) ipsius natura talis est, ut putrescere corpora non sinat, jucundo sapore, atque non aspero, alia quam salis natura. Xenophon Histor. lib. v. narrat quod Agesipolis Spartæ rex mortuus ἐκεῖνος μὲν ἐν μέλιτι τεθεὶς, καὶ νομιθεὶς οἴκαδε τῆς βασιλικῆς ταφῆς melle oblitus domum deportatur, ac regiam sepulturam consequitur: *Statius* lib. III. Syl.

Duc & ad Æmathios manes, ubi belliger urbis

Conditor, Heblæo perfusus nectare durat.

Corippus de laudibus Justini minoris lib. III. num. I.

Thura sabæa crepant, fragrantia mella locatis

Infundunt pateris, & odoro balsama succo.

Centum aliæ species, unguentaque mira feruntur,

Tempus in æternum sacrum servantia corpus;

Su-

Supremum patri talem celebrabat
honorem
Auguſto melior Juſtinus Cæſare
princeps.

Varro in Crono περὶ τροφῆς apud *Nonium* cap. III. num. 261.

Quare Heraclides Ponticus plus
ſapit,
Qui præcepit, ut comburerent,
quam Democritus,
Qui ut in melle ſervarent, quam
ſi vulgus
Sequutus eſſet, peream ſi centum
denariis
Calicem mulſi emere poſſimus.

Cornelius Nepos in Ageſilao. In morbum (*inquit*) implicitus deceſſit; ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre poſſent, quod mel non haberent, cera circunfuderunt, atque in domum retulerunt. *Diodorus Siculus* lib. XV. de eodem Ageſilao. *οἱ πάροντες κηρὸν ἐπιτήξαντες τῷ νεκρῷ μέλιτος ἐ παρόντος, ἀπήγον σπαρτιᾶται εἰς Λακεδαίμονα*. Cera cadaveri illiquefacta, quia mel non ſuppetebat, Lacædemonem retulerunt Spartiatæ. *Plinius* lib. XVI. cap. II. cedrio peruncta fuiſſe cadavera ne putreſcerent, teſtatur. Primus (*inquit*) ſudor aquæ fluit, hoc in Syria cedrium vocatur, cui tanta vis eſt, ut in Ægypto corpora hominum defunctorum, eo perfuſa ſerventur. *Idem* lib. XXIV. cap. 5. Cedri ſuccus ex ea quomodo fieret, diximus, magni ad humina uſus, ni capiti dolorem inferret, defuncta corpora incorrupta ævis ſervat, viventia corrumpit, mira differentia, cum vitam auferat ſpirantibus, defunctiſque pro vita ſit.

Nonnulli Interpretes non condita unguentis, ſed combuſta fuiſſe cadavera apud Hebræos Ethnicorum more putarunt, moti exemplis *Saulis* & filiorum, quorum cadavera Jabeſitæ combuſſerunt 1. *Sam.* XXXI. 12. 13. *Jorami* 2. *Paral.* XXI. 19. *Mortuuſque eſt in infirmitate peſſima, & non fecit ei populus combuſtionem, ſecundum combuſtionem patrum ipſius. Aſæ.* ibi. XVI. 14. *Et ſepelierunt eum in ſepulcro ſuo, --- poſueruntque eum ſuper lectum ſuum, quem impleverant aromatibus, & odoramentis omnimodis pigmentatis in pigmentario opere, & combuſſerunt* לו *ei combuſtionem magnam uſque valde*. Et Zedekiæ *Jerem.* XXXIV. 5. *In pace morieris, & combuſtionibus patrum tuorum regum priorum, ſic comburent tibi, & heu Domine, plangent tibi;* Et *Amos* VI. 10. *Et tollet eum patruus ſuus, & cremabit eum, ad educendum oſſa de domo*. *Jabeſitarum* circa *Saulem* & ejus filios facinus fuit omnino ſingulare, qui ea de cauſa eorum cadavera combuſſerunt, ne illos defoſſos nova ignominia Philiſtæi afficerent. Taceo, quod 1. *Paral.* X. 12. nulla fit mentio hujus combuſtionis, forte rei plane inſolitæ. Qui locus ita vertitur a *Chaldæo*. ויקלו עליהון כמה דקלך על חמך מלכוא. *Et cremarunt ſuper illis, ſicut cremare ſolent ſuper regibus illic loci*. Præterea 2. *Sam.* XXI. 12. dicuntur longo poſt tempore eorum oſſa fuiſſe refoſſa & ſepulta. Quod vero dicitur de *Joramo*, *Aſa*, & *Zedekia*, explicatu facile eſt; Nullibi enim dicitur *combuſſerunt* אותו *ipſum*, ſicut dictum eſt de *Saule* & ejus filiis אתם *illa* ſc. cadavera, ſed *combuſſerunt* לו *illi*. Cum ל præcedit, tunc deſignat combuſtionem in honorem alicujus; ſicuti dictum eſt *Deut.* XII. 31. *filios & filias ſuas comburebant* באש לאלהיהם *igni Diis ſuis*. Quod ſpectat *Amoſi* locum *R. Nathan* in cap. Concord. vocem מסרף, quæ nuſpiam alias in S. Codice occurrit expoſuit per אחי אמו *fratrem matris*, quia antecedit דוד, ſc. אח האב *frater patris*, cui conſentit *R. Jehuda F. Karjas*, & *Kimchius* in lib. radic. *Schindlerus* in Lex. *Vatablus*, & *Pagninus*. Verum melius explicabitur, ſi dicatur מסרפו idem eſſe ac משרף לו *cremans illi*, vel in honorem ejus pro more adolens thymiamata inter ſepeliendum, aut efferendum, ne peſtilenti odore inceſtarentur præſentes. Accedit traditio Judæorum, qui aſſerunt regias ſuppellectiles in regum funeribus fuiſſe concrematis. *Avoda Zarab* II. שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי׳ דכתיב ובחוקותיהם לא תלכו אלא דכולי עלמא שריפה לאו חוקה הוא אלא חשבותא הוא. Buſta regia non ſunt ex conſuetudine Amorrhæorum, de quibus præcipitur *Levit.* XVIII. 3. *In ſtatutis eorum ne ambuletis:* Sed totus mundus novit hanc combuſtionem eſſe honorificam. De Aſa, de quo dicitur 2. *Paralipomen.* XVI. tradit *Raſchi* ejus tantum lectum cum aromatibus deflagraſſe. מיני בשמים מרוקחים במרקחות מעשה רוקח שרפו לו לאפר ואותו זורו עליו כמו שישורפין על המלכים Species aromatum arte pigmentaria compoſitorum cremarunt in locum pulveris, eoque reſperſerant ipſum, ſicut ſolent facere regibus. *Maimonides Ebel.* cap. ult. מלך או נשיא שמת יש להן לשרוף מטתו וכל כלי תשמישו ואין בזה דרך האמורי ולא משום השחתה שנ׳ בשלום תמות וכמשרפות אבותיך הראשונים ישרפו לך. Si rex aut princeps moriatur, licet concremare lectum ejus una

cum

cum utenſilibus cunctis, neque hoc ſit juxta morem Amorrhæorum, aut perdendi tanto animo. Dictum eſt enim *Jerem.* XXXIV. 5. *In pace morieris, & juxta combuſtionem patrum tuorum comburent tibi.* Idem *Melachim* cap. II. 1. איך משתמשין באחת מכל כלי תשמישו וכשהוא מרת כולן נשרפין לפניו. Non utuntur ulla ſupellectili regali, ſed cum ille moritur, comburunt univerſam coram ipſo. Synedrii principes hujuſmodi combuſtione celebratos fuiſſe conſtat ex *Avoda Zarah* l. c. כשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאין ומה הם שורפין מיטתן וכלי תשמישתו ומעשה שמת רבן גמליאל הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר שבעים מנה צורי. Quemadmodum cremant propter reges, ita & propter Synhedrii principes; Quid autem cremant? Lectum & utenſilia eorum. Accidit, ut moreretur Raban Gamaliel ſenior, ut combureret propter eum Onkelos proſelytus ſeptuaginta minas Tyrias. Apud Ethnicos quoque obtinuit conſuetudo cum cadavere combuſtam ſupellectilem ſepeliendi. *Lucianus* de luctu. Veſtem καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, *& reliquum mundum* rogo injectum exuſſerint, aut una cum cadavere ſepelierint, perinde ac ſi illic ſit uſurus, & apud inferos fruiturus.

Aromatibus Hebræorum cadavera condita fuiſſe teſtatur illud *Matth.* XXVI. 10. *Quid moleſti eſtis huic mulieri? opus enim bonum operata eſt in me --- Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum* πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με, *ad funerandum me fecit.* Et *Marc.* *Quod habuit, ipſa fecit, prævenit ungere corpus meum* εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν *ad funerationem.* Et *Johan.* *Maria ergo accepit libram unguenti piſtici pretioſi, & unxit pedes Jeſu --- Sinite illam* εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου *in diem pollincturæ meæ ſervavit illud.* Eſt autem ἐνταφιάζειν ad ſepulturam parare, unde ἐνταφιαστὴς, qui id agit (teſte *Auguſtino* lib. I. locutionum Tom. 3.) quod exhibetur corporibus humandis vel ſiccando, vel involvendo, & alligando, in quo opere maxime Ægyptiorum cura excellit. ἐνταφιασμὸς in Lexico veteri Græco-Latino exponitur *Pollinctura*, ſeu *Funeratio*. Proprie tamen (ut annotat ex *Budæo Stephanus*) ἐνταφιασμὸς dicitur, quum corpus mortuum τοῖς ἐνταφίοις, ſc. ὀθονίοις *linteis* ſuis ſepulcralibus involutum condendum præparatur. *Fullerus* vero Miſcell. lib. VI. cap. 28. annotat, quoniam iſtud de more fiebat additis unguentis aromatices, hinc ἐνταφιασμὸς etiam pro ipſa ſumitur unctione, ſeu pollinctura. Fuit igitur hæc unctio per anticipationem ſepulcralis ut aſſerit *Eucherius* Lugdunenſis Epiſcopus Homil. in cap. XXVI. *Matth.* Significatio eſt non perditio; in proximo paſſurus ſum, ideoque mulier hoc unguentum mihi attulit ad ſepeliendum. Mos autem antiquitus fuit, ut nobilium corpora ſepelienda ungerentur, & cum aromatibus ſepelirentur. *Johannes* cap. XIX. 40. aperte aſſerit hunc fuiſſe Judæorum morem. *Acceperunt ergo corpus Jeſu, & ligaverunt illud linteis cum aromatibus,* καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν, *ſicut mos eſt Judæis ſepelire.*

Apud Chriſtianos diu viguit hæc condiendi cadavera conſuetudo; *Tertullianus* Apologetic. cap. XLII. Thura plane non emimus. Si Arabiæ quæruntur, ſcient Sabæi pluris & carioris ſuas merces Chriſtianis ſepeliendis profligari, quam diis fumigandis. *Idem* lib. de reſurrectione carnis. Proinde enim & corpora medicata ſepulturæ Mauſolæis, & monumentis ſequeſtrantur. *Minutius Felix*. Non floribus caput nectitis, non corpus odoribus honeſtatis, reſervatis unguenta funeribus. *Clemens Alexandrinus* lib. II. Pædagog. cap. VIII. Nimiæ unguentorum unctiones, juſta quæ fiunt mortuis potius, quam familiarem vitæ conſuetudinem redolent. *Prudentius* hymno ad exequias defunctorum

> Candore nitentia claro
> Prætendere lintea mos eſt
> Aſperſaque myrrha Sabæo
> Corpus medicamine ſervat.

CAPUT V.

De inauguratione Aharonis & filiorum ejus.

Exod. cap. XXIX. deſcribitur ritus quo Aharon ejuſque filii conſecrati ſunt. וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר ואלים שנים תמימים ולחם מצות וחלת מצה בלולה בשמן סלת חטים תעשה אתם ונתת אותם על סל אחד והקרבת אתם בסל ואת הפר ואת שני האלים ואת אהרן ואת בניו תקריב אל פתח אהל מועד ורחצת אתם במים. *Sed & hoc facies ut mihi in ſacerdotio conſecrentur. Tolle vitulum de armento, & arietes duos immaculatos; paneſque azymos, & cruſtulam abſque fermento, quæ conſperſa ſit oleo, lagana quoque azyma oleo lita: de ſimila triticea cuncta facies. Et poſita in caniſtro offeres; vitulum autem & duos arietes: & Aharon & filios ejus applicabis ad oſtium tabernaculi teſtimo-*

monii; Cumque laveris patrem cum filiis ſuis aqua. Sacerdotes in templo miniſtrantes lavandi erant. *Toſaphta Menachoth* cap. 1. שלא רחץ ידים ורגלים כיצד מקדש ידיו ורגליו בכלי שרת בפנים קידש ידיו ורגליו בכלי שרת בחוץ או מכלי חול בפנים או שטבל במי מערה ועבד עבודתו פסולה וגומר כהנים שלא טבלו ולא קדשו ידיהם ורגליהם וכן כהן גדול שטבל ולא קידש ידיו ורגליו בין עבודה לעבודה ובין בגדים לבגדים ועבד עבודתו כשרה אבל כהנים שלא טבלו ולא קדשו ידיהם ורגליהם וכן כהן גדול שטבל ולא קידש ידיו ורגליו מן הבקר ועבד עבודתו פסולה אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט ששמשו שחרית ולא רחצו ידיהם ורגליהם הרי אלו הייבים מיתה שנאמר בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו היה עומד ומקריב כל הלילה לאורה טעון קידוש ידים ורגלים רבי אומר אין הלינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים רבי אלעזר ברבי שמעון אומר אפילו הוא פוסק בעבודה שלשה ימים אין הלינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים. Qui non laverit manus & pedes; quomodo ſanctificabantur manus & pedes? vaſis ſacris interius. Si ſanctificaſſet manus & pedes vaſis ſacris exterius, aut vaſis profanis interius, aut laverit aquis putei, & miniſtraverit, ejus miniſterium eſt illegitimum &c. Sacerdotes, qui non laverint, neque ſacrificaverint manus & pedes, & ſimiliter ſummus ſacerdos, qui non laverit, neque ſanctificaverit manus & pedes inter unum & alterum miniſterium, & inter veſtes & veſtes, & miniſtraverit, ejus miniſterium eſt legitimum. Si vero ſacerdotes non laverint, neque ſanctificaverint manus & pedes, & ſimiliter ſummus ſacerdos, qui non laverit, neque ſanctificaverit manus, & pedes, & miniſtraverint, ejus miniſterium eſt illegitimum; Tam ſummus ſacerdos, quam ſacerdos vulgaris, qui mane miniſtraverint, & non laverint manus & pedes; ecce rei ſunt mortis, dictum eſt enim *Exod.* xxx. 20. *Quando ingrediuntur in tabernaculum conventus lavabunt aquis, ne moriantur*. Si ſtans offerret tota nocte uſque ad lucem debet ſanctificare manus & pedes. Rabi dicit; Nox non profanat ſanctificationem manum & pedum. R. Elieſer bar R. Simeonis dicit; vel ſi occupatus ſit triduo in miniſterio; pernoctatio non profanat ſanctificationem manum & pedum. *Toſaptha Joma* cap. 1. כהנים שלא טבלו ולא קדשו ידיהם ורגליהם וכן כהן גדול שלא טבל ולא קדש ידיו ורגליו מן הבקר ועבד עבודתו פסולה אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט ששמשו שחרית שלא רחצו ידיהם ורגליהם חייבין מיתה שנאמר בבואם אל אהל מועד וגומר היה עומד ומקריב כל הלילה טעון קידוש ידים ורגלים רבי אומר הלינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים רבי אלעזר ברבי שמעון אומר ואפילו עוסק בעבודה כל שבעת הימים אין הלינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים. Si ſacerdotes non laverint, & non ſanctificaverint manus & pedes, & ſimiliter ſummus ſacerdos, non laverit, & non ſanctificaverit manus & pedes mane & miniſtraverit, ejus miniſterium eſt illegitimum. Tam ſummus ſacerdos, quam ſacerdos vulgaris, ſi miniſtraverint mane, & non laverint manus & pedes, rei ſunt mortis; dictum eſt enim. *Exod.* l. c. *Quanto ingredientur in tabernaculum conventus &c.* Si ſtans offerat tota nocte, debet ſanctificare manus & pedes. Rabi dicit, pernocantio profanat ſanctificationem manum & pedum. R. Eliezer bar Simeonis dicit; vel ſi occupatus ſit toto ſeptiduo in miniſterio; pernoctatio non profanat manus & pedes. *Hieroſol. Joma* 39. 3. ידים מהו שיפסלו משם יוצא ולאו מתניתא היא קידש ידיו ורגליו וניטמו מטבולין והן טהורות רצה לא נפסלו משם יוצא ואתיא כמאן דאמר אין הלינה פוסלת בידים מה צריכה ליה ברם הבא כמאן דאמר לינה פוסלת בידים ידים מהו שיפסלו משם מחוסר זמן ולאו מתניתא היו קידש ידיו ורגליו היום לעבודה של מחר אמר רבי יוחנן תרומה הדשן תחלת עבודה של מחר היא צריך לקדש ידיו ורגליו מן הכיור משוקע במים רבי חנינה ברבי יוסף אמר מכיון שמסר יום ללילה דיין חברייא בשם רבי יוחנן משהוא מגביהו הוא משקיעו מתניתא פליגא על רבי חייה בר יוסף קידש ידיו ורגליו ביום צריך לקדשן בלילה בלילה צריך לקדשן ביום דברי רבי רבי לעזר בי רבי שמעון אומר אפילו עסוק בעבודה כל שלשה אינו צריך לקדש ידיו ורגליו שאין הלינה פוסלת בידים בשירי עבודות אבל בתחילת עבודות צריך רבי חייה בר יוסף פתרי מתני' קדש ידיו ורגליו ביום אינו צריך לקדשן בלילה בשירי עבודות אבל בתחילת עבודות צריך לקדשן ביום דברי רבי אלעזר בר שמעון אומר אפילו עסוק בעבודות כל שלשה אינו צריך לקדש ידיו ורגליו שאין הלינה פוסלת בידים בשירי עבודות אבל בתחלת עבודות צריך רבי יוחנן פתר מתניתא קידש ידיו ורגליו ביום צריך לקדשן בלילה בשירי עבודות בלילה צריך לקדשן ביום דברי רבי לעזר בי רבי שמעון אומר אפילו אסור בעבודה כל שלשה אינו צריך לקדש ידיו ורגליו שאין הלינה פוסלת בידים בין בתחלת עבודות בין בשירי עבודות חילפיי אמר כשם שאין הלינה פוסלת בידים כך אין הלינה פוסלת בכיור מתניתא פליגא על רבי חילפיי קידש ידיו ורגליו ביום אינו צריך לקדש בלילה בלילה צריך לקדש

לקדש ביום דברי רבי רבי לעזר בי רבי שמעון אומר אפילו עוסק בעבורה כל שלשה אינו צריך לקדש ידיו ורגליו שאין הלינה פוסלת בידים הא בכיור פוסלת תלמידיו דרבי יותנן בשם חילפיי הריני קידש ידיו ורגליו כו׳ שאין הלינה פוסלת בידים הא בכיור פוסלת ובלבד מיום ללילה. Quid manuſne profanantur nomine exeuntis? Nonne eſt Miſna? Sanctificat pedes & manus, & ſi polluantur, abluuntur, & illæ purificantur. Si egrediatur; non polluuntur nomine exeuntis; Et res eſt juxta ſententiam illius qui dicit; pernoctatio non profanat manus. Quid neceſſe eſt? Profecto hoc loco juxta opinionem illius qui dicit; pernoctatio profanat manus. Manus quid? profananturne nomine tempore indigentis? Atqui extat Miſna: ſanctificat hodie manus propter miniſterium craſtinum. Dicit R. Jochanan; Decineratio eſt principium miniſterii craſtini; & oportebat ſanctificare manus & pedes ex labro, quod erat ſubmergendum in aquis. R. Chjia bar Joſeph dicit; poſtquam data eſt dies noctui; ſatis eſt. Socii nomine R. Jochanan; poſtquam lavarunt, ſubmergebant. Miſna opponitur R. Chjia bar Joſeph. Si ſanctificet manus & pedes in die, non habet opus ſanctificare in nocte; ſi in nocte oportet ſanctificare in die, verba Rabi. Rabi Elieſer filius R. Simeonis dicit; quamvis integro triduo occupatus ſit in miniſterio, non opus habet ſanctificare manus & pedes, quia pernoctatio non profanat manus in reliquiis miniſterii; at in principio miniſterii neceſſe eſt. R. Chjia bar Joſeph exponit Miſnam; ſi ſanctificet manus & pedes in die, non habet opus ſanctificare in nocte in reliquiis miniſterii ſed in principio miniſterii oportet ſanctificare manus & pedes; verba Rabi; R. Elieſer bar R. Simeonis dicit, quamvis occupatus ſit in miniſterio integro triduo, non opus habet ſanctificare manus & pedes, quia pernoctatio non profanat manus in reliquiis miniſterii, ſed in principio miniſterii neceſſe eſt; R. Jochanan exponit Miſnam; ſi ſanctificet manus & pedes in die, opus habet ſanctificare in nocte in reliquiis miniſterii ſi in nocte neceſſe eſt ſanctificare in die; verba Rabi. R. Elieſer filius R. Simeonis dicit, quamvis obligetur in miniſterio, integro triduo, non opus habet ſanctificare manus & pedes, quia pernoctatio non profanat manus, ſive in principio ſive in reliquiis miniſteriorum. Chilphi dicit; ſicut pernoctatio non profanat manus, ita pariter pernoctatio non profanat labrum. Miſna opponitur R. Chilphi; ſi ſanctificet manus & pedes in die non opus habet ſanctificare in nocte, ſi in nocte oportet ſanctificare in die, verba Rabi. R. Elieſer filius R. Simeonis dicit; vel ſi occupatus fuerit in miniſterio integro triduo non opus habet ſanctificare manus & pedes, quia pernoctatio non profanat manus. Ecce labrum profanat. Diſcipuli R. Jochanan nomine Chilphi Sic eſt. Si ſanctificet manus & pedes &c. quia pernoctatio non profanat manus, ecce labrum profanat; dummodo de die in noctem.

Sacerdos vel purus in atrium intrare non poterat, niſi prius laviſſet. *Hieroſ. Joma* 40. 2. כיני מתניתא לא הנה אדם נכנס לעזרה ולעבודה אפילו טהור עד שהוא טובל לא סוף דבר לעבודה אפילו שלא לעבודה שאלו את בן זומא מה מקום לטבילה זו אמר להם מה אם בשעה שהוא נכנס מקודש לקודש טעון טבילה מחול לקודש כל שכן לא צורכא מקודש לקודש לא יהא טעון טבילה מחול לקדש יהא טעון טבילה אמר רבי שמי וכיני מה אם מקודש לקודש שאינו ענוש כרת טעון טבילה מחול לקודש שהוא ענש כרת לא כל שכן יהא טעון טבילה ואפילו מקודש לקודש יהא ענש כרת כי תנינן תמן השתחוה או ששהא כדי השתחוה עד כמה היא שיעור השתחווה רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי עד כדי ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו רבי אבהו מוסיף עד הודו ליי כי טוב רבי מנא מוסיף עד כי לעולם חסרו. Ita eſt Miſna; nemo ingredietur in atrium & ad miniſterium vel purus, niſi prius laverit; non eſt rei finis ad miniſterium, ſed etiam præter miniſterium. Interrogarunt ben Zoma; quænam eſt ratio hujus lotionis? Reſpondit illis; ſi quo tempore ingreditur de ſancto in ſanctum, debet lavare, de profano in ſanctum nonne multo magis? Non eſt neceſſe; etenim de ſancto in ſanctum non tenebatur lotione, ſed de profano in ſanctum tenebatur lotione. Dixit R. Same; Atque ita eſt; ſi de ſancto in ſanctum, ubi non eſt pœna excidii, debet lavare, de profano in ſanctum, ubi eſt pœna excidii, nonne multo magis debebit lavare? Vel de ſancto in ſanctum erat pœna excidii; extat enim traditio; adorabit aut morabitur, quantum ſatis ſit ad adorandum; Quantum eſt ſpatium adorationis? R. Simon nomine R. Jehoſua ben Levi; uſque dum poſſit recitare hæc verba. *Et corruentes proni in terram ſuper pavimentum adoraverunt*. 2. *Paral.* VII. 3. R. Abau addit uſque ad verba illa: *Et laudaverunt Dominum; quoniam bonus*. Ibid. R. Mena addit uſ-

uſque ad verba. *Quoniam in ſeculum miſericordia ejus*. Ibid. *Babyl. Joma* 30. שאלו את בן זומא טבילה זה כמה אמר להם ומה המשנה מקודש לקודש וממקום שענוש כרת למקום שענוש כרת טעון טבילה המשנה מחול לקודש וממקום שאין עונש כרת למקום שענוש כרת אינו דין שטעון טבילה רבי יהודה אומר סרך טבילה היא זו כדי שיזכור טומאה ישנה שבידו ויפרוש במאי קא מפלגי באחולי עבודה קא מפלגי לבן זומא מחול עבודה לרבי יהודה לא מחול עבודה ולבן זומא מי מחול והתניא כהן גדול שלא טבל ולא קדש בין בגד לבגד ובין עבודה לעבודה עבודתו כשרה אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שלא קידש ידיו ורגליו שחרית ועבד עבודה עבודתו פסולה אלא למיקם בעשה קא מיפלגי לבן זומא קאי בעשה לרבי יהודה לא קאי בעשה. Interrogarunt ben Zoma: hæc lotio qua de cauſa? Reſpondit illis; ſi varians de ſancto in ſanctum, & de loco, ubi eſt pœna excidii in locum ubi eſt pœna excidii, lavabat, varians de profano in ſanctum, & de loco, ubi non eſt pœna excidii, in locum ubi eſt pœna excidii, non erit æquum, ut debeat lavare? R. Jehuda dicit; conjungitur hæc lotio, ut veteris ſuæ immunditiei recordetur, & recedat. In quo conſiſtit diſſenſio? in profanando miniſterio in hoc conſiſtit; juxta opinionem ben Zoma; profanatur miniſterium, at juxta ſententiam R. Jehuda non profanatur. At juxta mentem ben Zoma ubi profanatur? Nonne extat traditio? Sacerdos ſummus ſi non laverit, & non ſanctificaverit inter veſtem, & veſtem, & inter miniſterium, & miniſterium, ejus miniſterium eſt legitimum: tam ſacerdos ſummus quam ſacerdos vulgaris ſi non ſanctificaverit manus & pedes mane & miniſtraverit, ejus miniſterium eſt illegitimum; ſed in ſtatuendo, quod violaverit præceptum affirmativum, in hoc conſiſtit controverſia; juxta mentem ben Zoma, violatur præceptum affirmativum: at juxta ſententiam R. Jehuda non violatur. *Toſaphta Joma* cap. 1. שאלו את בן זומא מה טעם לטבילה זו אמר להם אם הנכנס מקדש לקדש מקום שאין ענוש כרת טעון טבילה הנכנס מחול לקדש מקום שענוש כרת אינו דין שיטען טבילה רבי יהודה אומר לא היתה טבילה זו אלא מפני הנזכר פעמים שטומאה ישנה שהולך לטבול נזכר שהוא טמא וחוזר ובא לו. Interrogarunt ben Zoma: Quænam eſt ratio hujus lotionis? Reſpondit illis ſi ingrediens, de ſancto in ſanctum, in locum, ubi non erat pœna excidii debebat lavare, ingrediens de profano in ſanctum, in locum, ubi eſt pœna excidii, non erit æquum, ut lavare deberet? R. Jehuda dicit; non erat hujuſmodi lotio; ſed quoniam aliquando recordaretur, in ſe eſſe veterem immunditiam; quando ibat ad lavandum, & recordabatur ſe eſſe impurum, abibat & recedebat.

De fonte Ethan derivabantur aquæ in labrum. *Hieroſol. Joma* 41. אמר רבי יהושע בן לוי אמת המים היתה מושכת לו מעיטם והיו רגלי שבדרום פחותין כרימונים רבי שמעון בר כרסנא בשם רבי אחא הים בית טבילה לכהנים הוא והים לרחצה לכהנים בו ולא כלי הוא אמת המים מושכת לו מעיטם והיו רגלי שבדרום פחותין כרימונים. Dicit R. Jehoſua ben Levi; canalis aquæ derivabatur de Ethan; pedes (*boum*) aperti erant in auſtro inſtar malogranatorm; R. Simeon bar Carſana nomine R. Acha. Mare erat domus lotionis ſacerdotibus; & mare ad lavandos ſacerdotes; Nonne erat vas? Canalis aquæ derivabatur de Ethan, & pedes aperti erant in auſtro inſtar malogranatorum.

Labro ben Catin duodecim fecit Epiſtomia, ut duodecim ſacerdotes, qui in ſacrificio jugi offerendo occupati erant, ſimul eodem tempore lavarentur. *Hieroſ. Joma* 41. בן קטן עשה שנים עשר דד לכיור כדי שיחיו שנים עשר אחיו הכהנים העוסקין בתמיד מקודשין ידיהן ורגליהן בבת אחד ואי סלקא דעתך שוחט מקבל תליסר הוו אלא לאו שמע מינה זורק מקבל שמע מינה אמר ליה ר׳ אחא ברי הדרבא לרב אשי אף אנו נמי תנינא שחט השוחט וקבל המקבל ובא לו לזרוק שמע מינה. Ben Catin feret duodecim epiſtomia labro, ut duodecim ejus fratres ſacerdotes, qui occupati erant in ſacrificio jugi, ſimul ſanctificarent manus & pedes; ſi putas, quod mactans *ſanguinem* acceperit; erant tredecim; ſed minime: hinc intelligitur; adſpergens accipiebat; hinc intelligitur; dicit R. Acha filius Raba ad R. Aſe; Nos etiam legimus; mactans mactabat, & accipiens accipiebat, & ibat & adſpergebat; hinc intelligitur. *Toſaphta Joma* cap. 11. בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור שנים עשר כהנים מקדשין ממנו שמתחלה לא היו בו אלא שנים ושנים כהנים מקדשין ממנו. Ben Catin fecit duodecim Epiſtomia labro; duodecim ſacerdotes ex eo ſanctificabantur, a principio duo tantum habebat, & duo tantum ex eo ſacerdotes ſanctificabantur.

Ritus lavandi ſic deſcribitur in *Toſaphta Menachoth* cap. 1. ביצד הוא מקדש נותן יד ימינו על גבי רגל ימינו ויד שמאלו על גבי רגל שמואל משפשף ומרחיץ משפשף ומרחיץ ר׳ יהודה אומר

אפילו שתי ידים זו על גבי זו מקדש אמרו לו אי אפשר לו . Quomodo fiebat ſanctificatio ? Ad pedem dextrum dextram manum applicabat, & lævam lævo, defricabat, & lavabat, defricabat & lavabat; R. Jehuda dicit; quamvis ambas manus, alteram alteri applicaret, ſanctificabat. Reſponderunt illi; non erat illi poſſibile. De lotionibus ſummi ſacerdotis in die expiationum alibi uberrime diſſeretur.

Luſtrationes apud Ethnicos ſimiliter frequentes. *Charemon* Ægyptius apud *Porphyrium* περὶ ἀποχ. lib. IV. teſtatur ſacerdotes Ægyptios ante cultum ſolemniorem τρὶς τῆς ἡμέρας ἀπελȣ́οντο ψυχρῷ ἀπό τε κοίτης, καὶ πρὸ ἀρίςȣ, καὶ πρὸς ὕπνον. *Ter unoquoque die ſe frigida abluebant: a lecto, ante prandium, & cum ad dormiendum ſe conferebant*. Et mox. Λȣτρῷ μὲν ȣ̓̂ν καὶ κατὰ τὸν ἄλλον ἐχρῶντο βίον, ȣ̓ μὴν ȣ̓́τωσὶ πλεονάζον. Frigida quidem aliis temporibus utebantur, ſed non tam crebro. *Herodotus* lib. II. cap. 37. de ſacerdotibus Ægyptiis ſcribens. λȣ̃νται δὶς τῆς ἡμέρης ἑκάςης ψυχρῷ, καὶ δὶς ἑκάςης νυκτός. *Lavantur quotidie frigida, interdiu bis, & bis noctu*. De Græcis *Theophraſtus* Charact. περὶ δεισιδ. ἐπὶ τοῖς τριόδοις -- -- κατὰ κεφαλῆς λȣ́σασθαι. *Aqua in caput adſperſa in compitis ſe luſtrare ſolitos*. De Romanorum luſtrationibus *Ovidius* lib. V. Faſtor.

> Huc venit incinctus tunica mercator, & urna
> Purus ſubfuſa, quam ferat, haurit aquam:
> Uda fit hinc laurus: Lauro ſpargantur ab uda
> Omnia.

Virgilius lib. VI. Æneid.

> Idem ter ſocios pura circumtulit unda
> Spargens rore levi, & rami frondentis olivæ
> Luſtravitque viros.

Apud *Plutarchum* Cornelius Androtioni mandavit: λȣ́σασθαι πρὸ τῆς θυσίας τȣ̃ θύμβρεως. νενομίσθαι γὰρ ȣ̓́τω τȣ̀ς καλλιερȣ̃ντας. *Cicero* Quæſt. IV. Aquæ adſperſione labem corpoream tolli, & caſtimoniam corporis judicabant. *Ovidius* lib. II. Faſtor.

> Ah nimium faciles, qui triſtia crimina cædis
> Fluminea tolli poſſe putatis aqua.

Virgilius lib. II. Æneid.

> - - - ſacra manu, patrioſque penates
> Me bello e tanto digreſſum, & cæde madentem
> Attrectare nefas, donec me flumine vivo
> Abluero.

Ovidius iterum lib. IV. Faſtor.

> His Dea placanda eſt, hæc tu converſus ad aras
> Dic quater, & vivo perlue rore manus.

Idem l. c. verſ. 655.

> Bis caput intonſam fontana ſpargitur unda,
> Bis ſua faginea tempora fronde tegit.

Heſiodus

> -- -- πρίν γ' εὔξῃ ἰδὼν ἐς καλὰ ῥέεθρα
> Χεῖρας νιψάμενος πολυηράτῳ ὕδατι λευκῷ.

Lactantius lib. V. cap. 19. Flagitiis omnibus inquinati veniunt ad precandum, & ſe pie ſacrificaſſe opinantur, ſi cutem laverint, tanquam libidines intra pectus incluſas ulli amnes abluant. *Tertullianus* lib. de Baptiſmo. Penes veteres quiſquis homicidio ſe infecerat, purgatrice aqua ſe expiabat. *Ovidius* iterum Faſtor. V.

> Spargit & ipſe ſuos lauro rorante capillos,
> Et peragit ſola fallere voce preces.
> Ablue præteriti perjuria temporis, inquit,
> Ablue præterita perfida verba fide.

Idem natales luſtrationum Græciæ attribuit Faſtor. lib. II.

> Græcia principium moris dedit: illa nocentes
> Impia luſtratos ponere facta putat.
> Actorides Peleus, ipſam quoque Pelea Phoci
> Cæde per Hæmonias ſolvit Acaſtus aquas.

Epiphanius adverſ. Hæreſ. lib. I. teſtatur Judæos aliquos hoc errore ductos putare ablutionibus peccata poſſe expiari. εἰ ὅλως ȣ̓κ ἀπέχονται τȣ̃ ἁμαρτάνειν, νομίζοντες ὅτι τὸ ὕδωρ καθαρίσει τȣ̀ς ἐνδελεχῶς καθ' ἑκάςην ἁμαρτάνοντας μάταιος αὐτῶν ἡ ὑπόνοια, καὶ τὸ ἐπιτήδευμα φρȣ̃δον καὶ ἕωλον. Quod ſi peccare omnino non deſinunt, exiſtimantque ſe cum perpetuo, ac diebus ſingulis peccent, expiari aqua poſſe, vehementer aberrant; nec eſt eorum inſtituto vanius, aut abſurdius quicquam. Idem ſentiunt Turcæ teſte *Gabriele Sionita* de origin. urb. & moribus cap. 15. Has lotiones quotidianas (*inquit*) ad leviora delenda peccata fieri autumant, pro gravioribus emundandis, balneis utuntur; ac lotione

ne totius corporis ad crimina delenda opus esse nugantur.

Quotiescunque cibis vescebantur, manes veteres lavare consueverunt. *Homerus* Odyss. IV.

> Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα,
> Νίψασθαι. παρὰ δὲ ξεστὴν ἐτάνυσσε τράπεζαν.
> Σῖτον δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα.
>
> Aquam ancilla in gutturnio fudit ferens
> Ad lavandum, juxta vero politam extendit mensam,
> Cibum vero veneranda custos apposuit.

Plautus in Pers. Act. v. sc. 2.

> - - - Huc accumbe: ferte aquam pedibus.

Petronius Satyr. Tandem ergo discubuimus, pueris Alexandrinis aquam in manus nivatam infundentibus. Post epulas quoque manus lavabantur teste *Platone Comico* apud *Athenæum* lib. XV.

> - - - τί ἐ τρέχων σὺ τὰς τραπέζας ἐκφέρεις
> Ἐγὼ δὲ λύτρον παραχέων ἐπέρχομαι
> - - - Mensas cur non cito removes?
> Ipse aquam manibus lavandis ut affundam venio.

Discrimen inter has duas lotiones ex *Athenæo* lib. IX. cap. 18. cognoscitur. παρὰ τοῖς παλαιοῖς τὸ μὲν πρὸ ἀρίστου καὶ δείπνου λέγεσθαι κατὰ χειρός. τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἀπονίψασθαι. Veteribus (*inquit*) ante prandium & cœnam, dictum erat κατὰ χειρὸς, cœnatis autem & pransis ἀπονίψασθαι. *Jamblichus* de vita Pithagoræ cap. XXI. refert ejus discipulos μετὰ τὸν περίπατον λουτρῷ χρῆσθαι λουσαμένους τε ἐπὶ τὰ σιτία ἀπαντᾶν. *Post ambulationem lotionibus usos fuisse, post lotiones ad cibum capiendum convenisse*. Judæos quoque pransuros manus sæpe abluisse constat ex cap. VII. 3. 4. *Marc.* πάντες οἱ Ἰουδαῖοι ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι - - καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι. Ethnicos non solum in principio & fine convivii, sed sæpius inter prandendum ad singula fercula manus abluisse constat ex *Athenæo* lib. IV. cap. I.

Ethnici censuere puritatem lustrationibus fuisse comparatam. *Laertius* in Pythagora. λευχειμονοῦντας καὶ ἁγνεύοντας τὴν δὲ ἁγνείαν εἶναι διὰ καθαρμῶν καὶ λουτρῶν καὶ περιρραντηρίων alba veste indutos, & puritati operam dantes; puritatem autem lustrationibus & balneis & adspersionibus comparandam. *Porphyrius* de abstinentia lib. II. εἶναι (φασὶ) τὴν ἁγνείαν φυλακὴν πρὸς εὐλάβειαν, οἷον σύμβολον ἢ σφραγῖδα θείαν &c. *purificationem ajunt esse pietatis præsidium, & quasi symbolum aut sigillum divinum, quo quis ab iis, quibus pollui posset, tutus consistat*. Sacris initiandi, & consecrandi purificationibus se mundabant. *Apulejus* Metam. lib. IX. scribit Ægyptios sacerdotes suos solenni lustratione consecrare solitos. Sacerdos (*inquit*) stipatum me religiosa cohorte deducit ad proximas balneas: Et prius sueto lavacro traditum, præfatus Deum veniam, purissime circumrorans abluit. Sacerdotes quoque Æthiopum hoc ritu fuisse consecratos testatur *Diodorus Siculus* Biblioth. Hist. lib. III. καθαρεύειν ἅπαντας τοὺς περὶ τὴν τῶν Θεῶν θεραπείαν ὄντας, ὁμοίως ἐξυρημένους. Omnes Deorum cultui & ministerio consecratos, aqua purificari debere, & capite esse abraso. Persæ quoque hunc ritum observabant teste *Nonno*, quod primus ille ritus, quo *Mithræ* religioni devovebantur, esset διανήξασθαι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὕδωρ πολὺ complures dies per multum aquæ natare. Græcos etiam præmissa sedula purgatione ad mysteria accessisse testatur *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. V. οὐκ ἀπεικότως ἄρα καὶ τῶν μυστηρίων τῶν παρὰ Ἕλλησιν, ἄρχει μὲν τὰ καθάρσια, καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις τὸ λουτρόν. Non immerito apud Græcos in mysteriis suis primum locum tenent expiationes & lustrationes, sicut apud barbaros lavacra tantum. *Theo Smyrnæus* in Mathemat. cap. I. asserit quinque fuisse ad sacra quædam mystica gradus, quorum primum καθαρμὸν *purgationem* seu ablutionem vocat. *Augustinus* contra Donatistas lib. VI. cap. 25. In multis Idolorum sacrilegis sacris baptizari homines perhibentur. *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. VI. πρὸ τῆς τῶν μυστηρίων παραδόσεως καθαρμούς τινας τοῖς μυεῖσθαι μέλλουσιν ἀξιοῦσιν. ὡς δέον τὴν ἄθεον ἀποθεμένους δόξαν, ἐπὶ τὴν ἀληθῆ τρέπεσθαι παράδοσιν. Priusquam mysteria tradunt, purificationes quasdam adhibent initiandis: hoc volentes opinionibus impiis depositis, ita demum ad rectam traditionem eundum.

Sacrificantes præcipue lavabantur. *Plautus* Aul. III. Sc. 6.

> Ego eo lavatum ut sacrificem.

Idem ibid. IV. Sc. 2.

> Nunc lavabo ut rem divinam faciam.

Tibullus lib. I. Eleg. 3.

> - - - - dum sacra colis, pureque lavari

Te memini.

Macrobius Satur. lib. III. cap. I. Conſtat Diis ſuperis ſacra facturum corporis ablutione purgari, cum vero inferis litandum eſt; ſatis actum videtur, ſi adſperſio ſola contingit. In hac lotione præcipua ratio manuum habebatur. *Dionyſ.* lib. VII. χερνιψάμενοι γὰρ αὐτοὶ, καὶ τὰ ἱερὰ καθαρῷ περιαγνίσαντες ὕδατι. *Homerus* Iliad. ζ.

> Χερσὶ δ' ἀνίπτοισι Διῒ λείβειν αἴθοπα οἶνον
> Ἅζομαι.

Heſiodus lib. II. ἔργ.

> Μὴ δέ ποτ' ἐξ ἠοῦς Διῒ λείβειν αἴθοπα οἶνον
> Χερσὶν ἀνίπτοισιν, μή δ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν.

Et paulo poſt.

> - - - - Πρὶν γ' εὔξῃ ἰδὼν εἰς καλὰ ῥέεθρα.
> Χεῖρας νιψάμενος.

Plautus Trucul. Act. II. Sc. 5.

> - - - - Fer huc verbenam mihi thus & bellaria
> Date aquam manibus.

Tibullus lib. II. Eleg. I.

> - - - - pura cum veſte venite:
> Et manibus puris ſumite fontis aquam.

Sacerdotes poſt ablutionem veſtibus ſacris induebantur ut habetur *Exod.* l. c. ולקחת הבגדים והלבשת את אהרן את הכתנת ואת מעיל ואת האפד ואת החשן ואפדת לו בחשב האפד ושמת המצנפת על ראשו ונתת את נזר הקדש על המצנפת. *Indues Aharon veſtimentis ſuis, tunica, & pallio, & Ephod, & pectorali, quod accingetur cingulo Ephod: Et pones tiaram in capite ejus, & laminam ſanctam ſuper tiaram.* Lev. VIII. 7. ויתן עליו את הכתנת ויחגר אתו באבנט וילבש אתו את המעיל ויתן עליו את האפד ויחגר אתו בחשב האפד ויאפד לו בו וישם עליו את החשן ויתן אל החשן את האורים ואת התמים וישם את המצנפת על ראשו וישם על המצנפת אל מול פניו את ציץ הזהב נזר הקדש כאשר צוה יהוה את משה. *Et veſtivit illum tunica, & accinxit illum balteo, & induit illum pallio, & deſuper Ephod impoſuit; & accinxit cingulo Ephod, eoque illum præcinxit; & poſuit ſuper illum pectorale, & poſuit in pectorali Urim & Thummim, & ejus capiti impoſuit tiaram, & poſuit ſuper tiaram contra ejus frontem laminam auream, coronam ſanctitatis, ſicut præceperat Dominus Moſi.* Targum Onkeloſi. ויהב עלוהי ית כתונא וזריז יתיה בהמיינא ואלביש יתיה ית מעילא ויהב עלוהי ית אפודא וזריז יתיה בהמיין אפודא ואתקן ליה ביה ושוי עלוהי ית חושנא ויהב בחושנא ית אוריא וית תומיא ושוי ית מצנפתא על רישיה ושוי על מצנפתא לקביל אפוהי ית ציצא דדהבא כלילא דקודשא כמא דהפקיד יי ית משה. *Et dedit ſuper illum tunicam, & præcinxit balteo, & induit illum pallio, & dedit ſuper illum Ephod, & præcinxit illum cingulo Ephod, & cum eo aptavit. Et poſuit in illo pectorale, & poſuit in pectorali Urim & Thummim, & poſuit tiaram ſuper ejus caput, & poſuit ſuper tiara contra faciem ejus laminam auream, coronam ſanctitatis, ſicut præceperat Dominus Moſi.* Hic ordo induendi veſtes indicatur; ut interiores prius, & deinde exteriores induantur. *Maimonides* de vaſis Sanctuarii cap. x. כיצד סדר לבישת בגדים לובש המכנסים תחילת וחוגר את המכנסים למעלה לטיבורו מעל מתניו ואחר כך לובש הכתונת ואחר כך חוגר את האבנט כנגד אצילו ידיו ומקיפו כרך כרך עד שנגמר וקושר ואחר כך צונף במצנפת כמין כובע כהן גדול אחר שחוגר באבנט לובש המעיל ועל המעיל האפוד והחושן וחוגר בחשב האפוד על המעיל מתחת החשן ולפיכך נקרא מעיל האפוד שחוגרו באפוד ואחר כך צונף במצנפת וקושר הציץ למעלה מן המצנפת ושערו היה נראה בין ציץ למצנפת ושם היה מניח תפילין בין ציץ למצנפת. Quo ordine induuntur veſtes? Primo induit feminalia, quæ ſtringit ſupra umbilicum circa lumbos, & poſtea induit tunicam; poſtea ſtringit balteum circa axillas pluribus involucris; Poſtea circumvoluit tiaram inſtar caſſidis. Summus ſacerdos balteo conſtricto induit pallium, pallio ſuperinduit Ephod & pectorale, ſtringitque cingulo Ephod ſupra pallium infra pectorale; ideo vocatur (pro lege מעיל חשב) cingulum Ephod, quod Ephod cingatur. Poſtea involuit (*caput*) tiara, & alligat laminam ſupra tiaram; ejuſque capilli apparebant inter laminam & tiaram, ubi ponebant phylacteria ſc. inter laminam & tiaram. *Peſikta* 9. שהיה בד של בוץ ומכנסי בד יהיו על בשרו מ״ט ילבש על בשרו להביא לבישת מצנפת ואבנט להרמת הרשן שכהן הדיוט משמש בד׳ כלים כתנת ומכנסים מצנפת ואבנט ולמה הזכיר אלו השנים בלבד ללמדנו שלא יהא דבר קודם למכנסים שנ׳ ילבש על בשרו שכיון שטבל ועלה ונסתפג בסדינו מיד הוא לובש המכנסים ולמה הקדים מדו בד למכנסים לפי שמכסה כל הגוף אבל מכל מקום אע״פ שהקדימו הכתוב מכנסים קודם שנ׳ על בשרו עד שבשרו מגולה ולבש להביא מצנפת ואבנט שאין עבודה במקדש בלא ד׳ כלים נאמר כאן ולבש ונאמר להלן ורחץ במי את בשרו

בשרו ולבשם מה להלן כל הכלים לובש אף כאן כל הכלים לובש כל הכלים הראויים לכהן הדיוט שהרי כהן גדול משמש בח׳ כלים ד׳ שאמרנו ומוסיף עליהן חשן ואפוד ומעיל וציץ ר׳ שמעון אומר מדובר אלו ד׳ כלים שנ׳ ולבש הכהן את בגדי הבד בגדי הקדש ומכנסי בד יהיו על בשרו שלא יהא דבר קודם למכנסים. Dictum est *Levit.* VI. 10. ut sit ex bysso; *& feminalia linea erunt super carnem suam*. Cur dictum est: *induet super carnem suam*? ad includendum vestitionem tiaræ & baltei ad removendum cinerem; etenim sacerdos vulgaris ministrat quatuor vestibus, tunica, & femoralibus, tiara, & balteo. Et cur hæc rursus duntaxat memorantur? ad docendum quod nihil sit, quod antecedat femoralia; dictum est enim; *induet super carnem suam*; etenim quando lavat, & adscendit, & se abstergit linteo, statim induit feminalia; & cur anteponitur מדו femoralibus? Quia operit totum corpus; tamen quamvis semper in textu anteponitur, tamen femoralia antecedunt; dictum est enim *super carnem suam*; donec ejus caro operiatur: *& induet*; ad includendum tiaram & balteum; quia non fit ministerium in sanctuario, sine quatuor vestibus. Dictum est hic: *& induet*; & dictum est illic: sc. *Levit.* XVI. *Et lavabit in aquis carnem suam, & induet*: Sicut illic induere debebat omnes vestes, ita pariter hoc loco; omnes vestes convenientes sacerdoti vulgari; quia sacerdos summus ministrat octo vestibus, quatuor jam memoratis, quibus addebantur pectorale, Ephod, & pallium, & lamina. R. Simeon dicit; ex hoc loco probantur quatuor vestes; dictum est enim; *Et induet sacerdos vestes lineas, vestes sanctitatis, & feminalia linea erunt super carnem suam*.

Post vestium indutionem sequitur unctio, de qua *Exod.* l. c. ולקחת את שמן המשחה ויצקת על ראשו ומשחת אתו *Et accipies oleum unctionis, & fundes super caput ejus, & unges eum*. Et *Levit.* VIII. ויקח משה את שמן המשחה וימשח את המשכן ואת כל אשר בו ויקדש אתם ויז ממנו על המזבח שבע פעמים וימשח את המזבח ואת כל כליו ואת הכיור ואת כנו לקדשם ויצק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אתו לקדשו. *Tulit & unctionis oleum, quo unxit tabernaculum, cum omni supellectili sua, & sanctificavit illa, & adspersit ex eo super altare septem vicibus, & unxit altare, & omnia vasa ejus, & labrum, & ejus basim ad illa sanctificanda, & effudit ex oleo unctionis super caput Aharon, & unxit illum ad ejus sanctificationem*. *Siphra* 22. 2. ויקח משה את שמן המשחה ר׳ יהודה אומר שמן המשחה שעשה משה במדבר מעשה ניסים נעשו בו מתחילתו ועד סופו שמתחילה לא היה אלא שנים עשר לוג שמן זית הין לסוך בו עצים לא היה מסתפק עד כמה האור שורף עד כמה העצים בולעים עד כמה יורה בולעת ממנו נמשחו אהרן ובניו כל שבעת ימי המילואים ממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים ואפילו כהן גדול בן כהן גדל טעון משיחה ואין מושחין מלך בן מלך ומפני מה משחו את שלמה מפני מחלוקתו של אדוניהו ואת יואש מפני מחלוקתו של יהויקים שהיה גדול ממנו שתי שנים וכולו קיים לעתיד לבא שנ׳ שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם וימשח את המשכן את כל אשר בו לא כמשחת אהרן ובניו של אחר שמלביש היה מושחם וכן הוא אומר בשמן הטוב על הראש יכול שמשחם עד שלא הלבישם ת״ל היורד על פי מידותיו אבל משחת כל הכלים כל כלי וכלי בפני עצמו טעון משיחה שנ׳ וימשח את המזבח ואת כל כליו ואת הכיור ואת כנו לקדשם הא למדת שכל כלי וכלי טעון משיחה בפני עצמו. *Et tulit Mose oleum unctionis*. R. Jehuda dicit: in oleo unctionis, quod fecit Mose in deserto (pro מעשה lege כמה) quot miracula facta sunt ab initio usque ad ejus finem! Ab initio non fuerunt nisi duodecim logi olei olivæ Hin, ad ungendum ex eo ligna, non satis erat. Quantum ignis incendit! Quantum ligna absorbuerunt! Quantum ahenum absorbuit! ex illo uncti sunt summi sacerdotes & reges; vel summus sacerdos filius summi sacerdotis ungendus erat; at non ungebatur rex filius regis; at qua de causa unxerunt Salomonem? propter dissensionem Adoniæ. Et Joas propter dissensionem Joachim, qui erat natu major biennio. Et totum servatur in tempus futurum; dictum est enim *Exod.* XXX. 31. *Oleum unctionis sanctum erit hoc mihi in generationes vestras*. *Et unxit tabernaculum cum omni suppellectili sua*. Non secundum unctionem Aharon, & filiorum ejus, qui uncti sunt, postquam vestiti sunt; atque ita dictum est *Ps.* CXXXIII. *Sicut oleum bonum super caput*. Crederem quod ungerentur, antequam vestirentur? Idcirco dictum est ibid. *descendens in oram vestimentis ejus*. At unxit omnia vasa; omnia & singula vasa seorsim ungenda erant. Dictum est enim: *Et unxit altare, & omnia vasa ejus, & labrum, & ejus basim ad illa sanctificanda*. Hinc eruitur omnia & singula vasa seorsim fuisse ungenda. *Pesiktha* 12. ויקח משה את שמן המשחה

רבי

רבי יהודה אומר שמן המשחה שעשה משה ראה כמה נסים נעשו בו וכו' כדמפורש בהוריו' כדמפורש לעיל וישמח את המזבח לא כמשיחת אהרן ובניו משיחת כל הכלים משיחת אהרן ובניו מאחר שהלבישן חוזר ומשוחן שנ' כשמן הטוב על הראש משיחת כלים כל כלי וכלי טעון משיחה בפני עצמו ויצק משמן המשחה בתחלה היה יוצק שמן על ראשו ואחר כן נותן לו בין ריסי עיניו. *Et tulit Moſe oleum unctionis*. R. Jehuda dicit. In oleo unctionis, quod fecit Moſe, vide quot miracula facta ſunt! &c. Sicut exponitur in *Horajoth*; ſicut ſupra expoſitum eſt. *Et unxit altare*; non juxta unctionem Aharon, & filiorum ejus fuit unctio omnium vaſorum. In unctione Aharon, & filiorum ejus, poſtquam veſtiti ſunt, iterum uncti ſunt; dictum eſt enim l. c. *ſicut oleum bonum ſuper caput*. In unctione vaſorum, omnia & ſingula vaſa ſeorſim ungebantur; *Et effudit ex oleo unctionis*. A principio effudit oleum ſuper caput; Et poſtea dedit oleum inter palpebras oculorum.

Poſthæc in textu narratur inauguratio filiorum Aharon; *Exod.* l. c. ואת בניו תקריב והלבשתם כתנת וחגרת אתם אבנט אהרן ובניו וחבשת להם מגבעת והיתה להם כהונה לחקת עולם ומלאת יד אהרן ויד בניו. *Filios quoque illius applicabis, & indues tunicis, & præcinges balteo Aharon, & filios ejus, & impones eis mitras; & erit illis ſacerdotium perpetuum; & implebis manum Aharon, & manum filiorum ejus. Levit.* l. c. ויקרב משה את בני אהרן וילבשם כתנת ויחגר אתם אבנט ויחבש להם מגבעות כאשר צוה יהוה את משה. *Et admovit Moſe filios Aharon, & veſtivit eos tunica, & præcinxit eos balteo, & impoſuit eis tiaras, ſicut præceperat Dominus Moſi. Siphra* ibid. ויקרב משה את בני אהרן וילבישם כתנות כשם שנעשה סגן לאהרן כך נעשה סגן לבניו כשם שפיקרו על בגדי הארן כך פיקרו על בגדי בניו שנ' ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת ואומר ואת בניו תקריב והלבשתם כותנות. *Et admovit Moſe filios Aharon, & veſtivit eos tunica*; ſicut factus eſt Segen Aharon, ita quoque factus eſt Segen filiorum ejus; ſicut juſſus eſt ſuper veſtes Aharonis, ſimiliter juſſus eſt ſuper veſtes filiorum ejus, dictum eſt enim *Exod.* loc. cit. *Et facies veſtes ſanctitatis Aharoni fratri tuo, ad decus & ornatum*. Et pariter dictum eſt; *& applicabis filios ejus, & indues eos tunicis*.

Poſt veſtes indutas & unctionem memorantur ſacrificia, quæ in eorum inauguratione oblata ſunt. *Exod.* l. c. והקרבת את הפר לפני אהל מועד וסמך אהרן ובניו את ידיהם על ראש הפר ושחטת את הפר לפני יהוה פתח אהל מועד ולקחת מדם הפר ונתת על קרנות המזבח באצבעך ואת כל הדם תשפך אל יסוד המזבח ולקחת את כל החלב המכסה את הקרב ואת היתרת על הכבד ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן והקטרת המזבחה ואת בשר הפר ואת ערו ואת פרשו תשרף באש מחוץ למחנה חטאת הוא ואת האיל האחד תקח וסמכו אהרן ובניו את ידיהם על ראש האיל ושחטת את האיל ולקחת את דמו וזרקת על המזבח סביב ואת האיל תנתח לנתחיו ורחצת קרבו וכרעיו ונתח על נתחיו ועל ראשו והקטרת את כל האיל המזבחה עלה הוא ליהוה ריח ניחוח אשה ליהוה הוא. *Et admovebis juvencum ad oſtium tabernaculi conventus; & imponent Aharon & filii ejus manus ſuas ſuper caput juvenci, & mactabis juvencum coram Domino ad oſtium tabernaculi conventus; & ſumes de ſanguine juvenci, & adſperges ſuper cornua altaris digito tuo; & totum ſanguinem effundes ad fundamentum altaris. Et ſumes totum adipem, qui operit inteſtina, ac reticulum jecoris, ac duos renes, & adipem, qui ſuper eos eſt, & adolebis ſuper altare; & carnem juvenci & pellem ejus, & fimum ejus combures igni extra caſtra; ſacrificium enim pro peccato eſt. Et arietem unum ſumes; & imponent Aharon, & filii ejus manus ſuas ſuper caput arietis; & mactabis arietem, & ſumes ejus ſanguinem, & adſperges ſuper altare in circuitu. Ipſum autem arietem ſecabis in fruſta, & lavabis inteſtina ejus, & pedes ejus, & pones ſuper ejus fruſta, & ſuper ejus caput, & adolebis totum arietem ſuper altare, holocauſtum Domino, odorem ſuavitatis, ignitum Domino. Levit.* l. c. ויגש את פר החטאת ויסמך אהרן ובניו את ידיהם על ראש פר החטאת וישחט ויקח משה את הדם ויתן על קרנות המזבח סביב באצבעו ואת הדם יצק על יסוד המזבח ויקדשהו לכפר עליו ויקח כל החלב אשר על הקרב ואת יתרת הכבד ואת שתי הכליות ואת חלבהן ויקטר משה המזבחה ואת ערו ואת בשרו ואת פרשו שרף באש מחוץ למחנה כאשר צוה יהוה את משה ויקרב את איל העלה ויסמכו אהרן ובניו את ידיהם על ראש האיל וישחט ויזרק משה את הדם על המזבח סביב ואת האיל נתח לנתחיו ויקטר משה את הראש ואת הנתחים ואת הפדר ואת הקרב ואת הכרעים רחץ במים ויקטר משה את כל האיל המזבחה עלה הוא ריח ניחוח אשה הוא ליהוה כאשר צוה יהוה את משה *Et admovit juvencum in ſacrificium pro peccato, & impoſuerunt Aharon & filii ejus manus ſuas ſuper caput juvenci pro*

pec-

peccato: & mactavit, & ſumſit Moſe ſanguinem, & adſperſit ſuper cornua altaris in circuitu digito ſuo; & ſanguinem effudit ad fundamentum altaris, & ſanctificavit, ut illud expiaretur. Et ſumſit totum adipem, qui erat ſuper inteſtina, & reticulum jecoris, duoſque renunculos, & eorum adipem, & adolevit Moſe ſuper altare; & juvencum, & ejus pellem, & ejus carnem, & ejus fimum combuſſit igni extra caſtra ſicut præceperat Dominus Moſi. Et obtulit arietem in holocauſtum, & impoſuerunt Aharon, & filii ejus manus ſuas ſuper caput arietis; & mactavit, & adſperſit Moſe ſanguinem ſuper altare in circuitu; & diſcidit arietem in fruſta, & adolevit Moſe caput & fruſta, & adipem, & inteſtina & pedes lavit aquis, & adolevit Moſe totum arietem ſuper altare in odorem ſuavitatis ignitum Domino, ſicut præceperat Dominus Moſi. Siphra. ויגש את פר החטאת מתחילה לא נקרא פר החטאת שנאמר וזה אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר ואילים כשהוא פורט את מעשיו היה נקרא פר החטאת את פר ואת עורו ואת בשרו שרף באש מחוץ למחנה אין אנו יודעים אם חטאת אהרון ובניו היה אם חטאת הציבור היה כשהוא אומר קח את אהרן ואת בניו אתו הוי אומר חטאת אהרן ובניו ולא חטאת ציבור היה ויסמך אהרן ובניו את ידיהם על ראש פר החטאת וכי אהרן ובניו סומכין על כל הקרבנות אלא מפני שהן קרבנותיהם כמכו עליו מקיש קרבנות ציבור לקרבנותיהם מה קרבנותיהם טעונין סמיכה אף קרבנות ציבור טעונין סמיכה מה הוא סומך על קרבנותיו אף הוא סומך על קרבנות ציבור אבל יחיד כל אחד ואחד סומך על קרבנו שנאמר וסמך ידו על ראש קרבנו וישחט ויקח משה מן הדם כל שבעת ימי המילואים היה משה משמש בכהונה גדולה הוא היה שוחט הוא היה זורק הוא היה מזה הוא היה מחטה הוא היה יוצק הוא היה מכפר לכך נאמר וישחט ויקח משה משל למה הדבר דומה לבת מלכים שנישאת כשהיה קטנה יפסקו אם אמה שתהא משמשת עד שעה שתלמוד בתה אף כן אהרן תחילה היה לוי שנאמר הלא אהרן אחיך הלוי כשנבחר להיות כהן גדול אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אתה תשמשני עד שילמוד אהרן היה משה שוחט ואהרן רואה אותו זורק ואהרן רואה אותו מזה ורואה אותו מחטה ורואה אותו יוצק ורואה אותו מכפר ורואה אותו וישחט ויקח משה את הדם ויקדשהו לכפר עליו כפרה זו אינו יודע מהו מניין אתה אומר שלא היה כפרה זו אלא שאמר משה בשעה שהוא ארון העולם להתנדב בדבר המקדש ויקחו ישראל איש איש ותביאהו שלא בטובתם תהא כפרה זו שלא יתנדב אדם גזל למקדש וכן הוא אומר כי אני יי אהב משפט שונא גזל בעולה ויקח את כל החלב אשר על הקרב למדנו משתי פרשיות אילו מנהג לדורות מפני שהייתי אומר פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים הואיל ואין נאכלים יהיו כולם נשרפים ולא יהא מהם למזבח כלום לכך נאמר ויקח את החלב זאת היתה תרומתן למזבח ושאר הפר ישרף שנאמר בשר הפר את עורו ואת בשרו שרף באש מחוץ למחנה ויקרב את איל העולה מיכן למדנו סמיכה לעולה וישחט ויזרוק משה את הדם מיכן למדנו זריקה לעולה ואת האיל נתח לנתחיו כל המפורש בעולה יהיה מפורש כאן חוץ מהפשט ויש אומרים אין נתוח בלא הפשט ויקטר משה את הנתחים ואת הראש ואת הפדר כמה שנאמר להלן ונתח אותו לנתחיו את ראשו ואת פדרו מיכן למדנו את הקרב ואת הכרעים ירחץ במים כמה שנאמר להלן וקרבו וכרעיו רחץ במים מיכן למדנו ויקטר משה את כל האיל המזבחה מיכן למדו עולה הוא לריח ניחוח אשה הוא ליי׳ כמה שנאמר להלן אשה ריח ניחוח ליי׳ אשה הוא ליי׳ מיכן שכולם ניתנים לאישים. *Et admovit juvencum pro peccato*. A principio non fuit vocatus juvencus pro peccato; dictum eſt enim *Exod.* XXIX. *Sed & facies, ut mihi in ſacerdotio conſecrentur; tolle juvencum filium bovis & arietes*; quando definitum eſt ejus opus, tunc vocatus eſt juvencus pro peccato. *Juvencum & carnem ejus combures igni extra caſtra*. Ignoramus utrum fuerit ſacrificium pro peccato Aharonis, & filiorum ejus an fuerit ſacrificium pro peccato cœtus. Quando dictum eſt: *Tolle Aharon, & filios ejus*; Jam dictum eſt ſacrificium pro peccato Aharon & filiorum ejus. *Et imponent Aharon, & filii ejus manus ſuas ſuper caput juvenci pro peccato*? Quid? Aharon & filii ejus imponebant manus omnibus ſacrificiis? Quia eorum erant ſacrificia; idcirco illis imponebant manus. Æquiparentur ſacrificia cœtus eorum ſacrificiis; ſicut eorum ſacrificiis imponendæ erant manus, ita pariter ſacrificiis cœtus imponendæ erant manus. Sicut ille imponebat manus ſuis ſacrificiis, ita pariter imponebat manus ſacrificiis cœtus; at in ſacrificio privato, omnes & ſinguli imponebant manus ſacrificio ſuo. Dictum eſt enim; *Et imponet manum ſuam ſuper caput ſacrificii. Et mactavit & ſumſit Moſe ſanguinem*. Integro ſeptiduo impletionum miniſtravit Moſe in ſacerdotio ſummo. Ipſe mactavit, ipſe adſperſit, ipſe effudit, ipſe expreſſit, ipſe fudit, ipſe expiavit idcirco dictum eſt. *Et mactavit, & ſumſit Moſe*. Parabola. Cui hoc eſt ſimile? Simile filiæ regis, quæ nubat; quandiu parvula eſt, & paciſcitur cum ma-

matre, ut illa ministret, donec instructa sit ejus filia. Ita pariter Aharon a principio erat Levita; dictum est enim, *Aharon frater tuus Levita*. Quando electus est, ut esset sacerdos summus, dixit Deus S. B. Mosi; tu mihi ministrabis, done instruatur Aharon; Mose mactabat, & Aharon inspiciebat ille adspergebat, & Aharon inspiciebat ille effundebat, & hic inspiciebat, ille exprimebat, & hic inspiciebat, ille fundebat, & hic inspiciebat, ille expiabat & hic inspiciebat. *Et mactavit, & sumsit Mose sanguinem; Et sanctificavit illud, ut expiaretur*. Ignoratur qua de causa facta sit hæc expiatio; tu dicis hanc expiationum e de causam facta fuisse; quod Mose dixerit, quando Deus, qui dominus est mundi jussit faciendam fuisse oblationem pro sanctuario; omnes, & singuli coacti fuerunt, & fortasse attulerunt, quod non erat ex eorum facultatibus, veniat hæc expiatio, ne quis fortasse voverit furtum pro sanctuario. Idcirco dictum est. *Quia ego Dominus diligens judicium, & odio habens furtum in holocausto. Et sumsit totum adipem, qui erat super intestina*. Addiscimus ex hic duabus Paraschis consuetudinem generationum. Etenim dicere potuissem quandoquidem juvenci comburendi, & hirci comburendi non comeduntur, integros fuisse comburendos, neque de his quicquam oblatum fuisse super altare; idcirco dictum est: *& sumpsit adipem*. Hæc erat eorum oblatio pro altari; & reliquus juvencus comburebatur. Dictum est enim; *Carnem juvenci, & pellem ejus, & carnem ejus comburet igni extra castra. Et obtulit arietem in holocaustum*. Hinc docemur adspersionem holocausti. *Et arietem discidit in frusta*. Quicquid explicatur in holocausto privati, hoc loco quoque explicatur, excepta excortiatione; At nonnulli dicunt; non est dissectio sine excortiatione. *Et adolevit Mose frusta, & caput, & adipem*. Hinc discimus; *& intestina & pedes lavit aquis*; sicut ibi dictum est; *& intestina & pedes ejus lavit aquis*. Hinc discimus *Et adolevit Mose totum arietem super altare*: Sicuti ibi dictum est; *& adolebit sacerdos super altare*. Hinc addiscimus; *holocaustum in odorem suavitatis ignitum Domino*; sicuti ibi dictum est: *ignitum in odorem suavitatis Domino*; hinc discimus, quod omnia fierent ignita. *Pesiktha* l. c. ויגש את פר החטאת מתחלה לא היה נקרא פר החטאת שנאמר לקח פר בן בקר וכשהוא פורט את מעשיו נקרא פר החטאת וזהו היה פר החטאת של אהרן ולא של ציבור ויסמך אהרן ובניו וישחט ויקח משה את הדם כל שבעת ימי המלואים היה משה משמש בכהונה גדולה הוא היה שוחט הוא היה זורק הוא היה מזה הוא היה מחטה הוא היה יוצק הוא היה מכפר שנאמר וישחט ויקח משה את הדם היה משה שוחט ואהרן היה רואה אותו מזה ואהרן רואה אותו משלו חכמים משל לבת מלכים שנישאת קטנה ופסק עם אמה שתהא משמשת אותה עד שתתלמד ויקדשהו ויכפר עליו כפרה זו אינו יודע מה היא אלא אמר משה שמא ידחקו ישראל איש או אשה להביא שלא בטובתן תהא כפרה זו שלא יהא דבר גזול במקדש וכן הוא אומר כי אני יי' אוהב משפט שונא גזל בעולה ויקח את כל החלב ונגמר כל שלא למד משתי פרשיות אלו אינו מנה"ג לדורות מפני שהייתי אומר פרים הנשרפים ושערים הנשרפים הואיל ואינן נאכלין יהו כולם נשרפים ולא יהא מהם למזבח כלום לכך נאמר ויקח את כל החלב והיתה תרומתו למזבח ושאר הפר שרף שנאמר ואת הפר ואת עורו ואת בשרו ואת פרשו שרף באש ויקרב את איל העולה ויסמוך אהרן ובניו מכאן למדנו סמיכה לעולה וישחט ויזרק משה את הדם מכאן זריקה לעולה ואת האיל נתח לנתחיו כל המפורש שבעולת יחיד מפורש כאן ואין ניתוח בלא הפשט ויקטר משה את הראש כמו שנאמר להלן ונתח אותו לנתחיו מכאן למדנו הקטרה וניתוח לעולה שהרי כתיב ויקטר משה את הראש אשה ליי' הוא מלמד שכולם ניתנים על גבי האישים. *Et admovit juvencum pro peccato*. A principio non fuit vocatus juvencus pro pro peccato; dictum est enim: *Tolle juvencum filium bovis*; At quando definivit ejus opus, vocatus fuit juvencus pro peccato; & hic erat juvencus pro peccato Aharonis, non juvencus cœtus. *Et imposuerunt manus Aharon & filii ejus. Et mactavit, & sumsit Mose sanguinem*. Integro septiduo impletionum Mose ministravit in summo sacerdotio; ipse mactabat, ipse adspergebat, ipse effundebat, ipse exprimebat, ipse fundebat, ipse expiabat. Dictum est enim: *Et mactavit & sumsit Mose sanguinem*. Mose mactabat, & Aharon inspiciebat; adspergebat, & Aharon inspiciebat. Assimilarunt sapientes filiæ regis, quæ parvula nubit, & paciscitur cum matre ut ministret, donec illa instruatur. *Et sanctificavit, ut illud expiarentur*. Ignoratur quænam fuerit hæc expiatio. Sed dicit Mose, fortasse coacti sunt Israelita, aut Israelitis ut adducerent, quod non erat ex ejus bonis; veniat hæc expiatio; ne furtum aliquod sit in sanctuario. Idcirco dictum est: *Quia ego dominus diligens judicium, & odio habens furtum in holocausto. Et sumsit totum adipem &c.* Quod non docetur

ex

ex his duabus Paraſchis non fuit uſitatum in generationibus; eo quod dicere potuiſſem juvencos comburendos, & hircos comburendos, quandoquidem non comedebantur, integros fuiſſe combuſtos, neque de illis quicquam oblatum fuiſſe ſuper altare; & reliquum juvencum eſſe combuſtum; dictum eſt enim: *Et juvencum, & pellem ejus, & carnem ejus, & fimum ejus combuſſit igni. Et obtulit arietem in holocauſtum: Et impoſuerunt Aharon & filii ejus manus.* Hinc docemur, holocauſto manus fuiſſe imponendas. *Et mactavit & fudit ſanguinem.* Hinc probatur adſperſio in holocauſto. *Et arietem diſcidit in fruſta.* Quicquid explicatur in holocauſto privati, hic quoque explicatur; neque erat diſſectio ſine excortiatione. *Et adolevit Moſe caput.* Sicuti ibi dictum eſt; *Et diſcidit illud in fruſta:* Hinc docemur adolitionem, & diſſectionem in holocauſto. Quia jam dictum eſt. *Et adolevit Moſe caput. Ignitum Domino.* Docetur, quod omnia igni imponerentur.

Deſcribitur deinde in textu ſacrificium alterius arietis, ex cujus ſanguine Aharon & filii ejus adſpergerentur. ולקחת את האיל השני וסמך אהרן ובניו את ידיהם על ראש האיל ושחטת את האיל ולקחת מדמו ונתתה על תנוך אזן אהרן ועל תנוך אזן בניו הימנית ועל בהן ידם הימנית ועל בהן רגלם הימנית וזרקת את הדם על המזבח סביב ולקחת מן הדם אשר על המזבח ומשמן המשחה והזית על אהרן ועל בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו אתו וקדש הוא ובגדיו ובניו ובגדי בניו אתו ולקחת מן האיל החלב והאליה ואת החלב המכסה את הקרב ואת יתרת הכבד ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן ואת שוק הימין כי איל מלאים הוא *Tolles quoque arietem alterum, & imponent Aharon & filii ejus manus ſuas ſuper caput arietis; & mactabis arietem, & ſumes de ejus ſanguine, & pones ſuper cartilaginem auriculæ Aharonem, & ſuper cartilaginem auriculæ filiorum ejus dexteram & ſuper pollices manus eorum dexteræ, & ſuper pollices pedis eorum dexteri; & adſperges ſanguinem ſuper altare in circuitu. Et ſumes de ſanguine, qui eſt ſuper altare, & de oleo unctionis, & adſperges Aharon, & veſtes ejus, & filios ejus, & veſtes filiorum ejus; & ſanctificetur ipſe, & veſtes ejus, & filii ejus & veſtes filiorum ejus. Tolles adipem de ariete, & caudam, & adipem, qui operit inteſtina, ac reticulum jecoris, & duos renes, & adipem, qui eſt ſuper eos & armum dexterum, quia eſt aries impletionum. Levit.* l. c. ויקרב את האיל השני איל המלאים ויסמכו אהרן ובניו את ידיהם על ראש האיל וישחט ויקח משה מדמו ויתן על תנוך אזן אהרן הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית ויקרב את בני אהרן ויתן משה מן הדם על תנוך אזנם הימנית ועל בהן ידם הימנית ועל בהן רגלם הימנית ויזרק משה את הדם על המזבח סביב ויקח את החלב ואת האליה ואת כל החלב אשר על הקרב ואת יתרת הכבד ואת שתי הכליות ואת חלבהן ואת שוק הימין. *Obtulit & arietem ſecundum, arietem impletionum, & impoſuerunt Aharon & filii ejus manus ſuas ſuper caput arietis; & mactavit, & ſumſit Moſe de ſanguine ejus & poſuit in cartilagine auriculæ Aharon dexteræ, & ſuper pollicem manus ejus dexteræ, & ſuper pollicem pedis ejus dexteri; & admovit filios Aharon, & poſuit Moſe de ſanguine in cartilagine eorum auriculæ dexteræ, & ſuper pollices manus eorum dexteræ, & ſuper pollices pedis eorum dexteri; & adſperſit reliquum ſanguinem Moſe ſuper altare in circuitu; & ſumſit adipem, & caudam, & totum adipem, qui eſt ſuper inteſtina, & reticulum jecoris, & duos renes, & eorum adipem, & armum dexterum.* Ubi *Siphra* ויקרב את האיל השני ואלה כבר נאמר זיוג הכתוב שני אילים והם נגד זה אם כן למה נאמר ויקרב את האיל השני שאם הביא פר ואחד מן האילים לא יצא ידו קידושם שני אילים ולא הביא פר לא יצא ידו קידושם שני אילים ופר ולא הביא סל המצות לא יצא ידו קידושם איל המילואים שמושלם על הכל מלמד שמילואים שלמים לאהרן ולבניו ויסמכו את ידיהם על ראש האיל סמכו ידיהם עליו בשמחה ועשו יום טוב משל למי שפרע חובו ועשה יום טוב אף כך אהרן ובניו כיון שהשלימו עבודת יום טוב וקידושיו עבודת כלום וקידושיו והביאו איל וסמכו ידיהם עלו בשמחה ועשו יום טוב וישחט ויקח משה מדמן שלשה דמים האומרים בפרשה אין דומין זה לזה הראשון טעון שש מתנות והשני שתים והשלישי שלש עשרה לכך נאמר וישחט ויקח משה מדמו ויתן על תנוך אוזן אהרן הימנית זה נדר האמצעי ועל בהן ידו הימנית זו פרק האמצעי ויקרב את בני אהרן ויתן משה מן הדם על תנוך אזנם הימנית זה נדר האמצעי ויקח את כל החלב ונומר. *Et obtulit arietem ſecundum.* Et ecce jam dictum eſt; jam pares fecerat textus; ſi ita eſt, cur dictum eſt; *& obtulit arietem ſecundum?* Si adducat juvencum, & unum ex arietibus, non fit ſatis officio eorum ſanctificationis; ſi duos arietes, & non adducat juvencum, non fit ſatis officio eorum ſanctificationis; ſi duos arietes & juvencum, & non adducat caniſtrum azymorum, non fit ſatis officio eorum ſanctificationis. *Arietem impletio-*

tionum; quo omnia perficiuntur; ad docendum, quod impletiones completæ sunt Aharoni, & filiis ejus. *Et imposuerunt manus suas super caput arietis*. Imposuerunt cum lætitia manus suas super illum; & diem festum egerunt. Simile est illi, qui solvit suum debitum; & diem festum agit. Ita pariter Aharon & filii ejus, postquam completum est ministerium diei festi, & sanctificatum est ministerium vasorum, & sanctificati sunt, & obtulerunt arietem, & imposuerunt manus suas, obtulerunt exultantes, & egerunt diem festum. *Et mactavit, & sumsit Mose* de eorum sanguine; tres sanguines commemorati in Parascha non sunt inter similes; in primo peragendæ erant sex adspersiones, in secundo duæ, & in tertio tredecim. Idcirco dictum est; *Et mactavit, & sumsit Mose de ejus sanguine, & posuit in cartilagine auriculæ Aharon dexteræ*; hæc est cartilago, quæ est in medio auriculæ; *Et super pollices manus ejus dexteræ*; hæc est junctura media. *Et admovit filios Aharon, & posuit Mose de sanguine in cartilagine eorum auriculæ dexteræ: & sumsit totum adipem*. *Pesiktha*. ויקרב את האיל השני מלמד שהשני ממלא את הראשון שאם הקריב האחד ולא הקריב השני לא יצא ידו קרושו המלואים שהוא משלים גם הכל ויסמכו אהרן ובניו את ידיהם על ראש האיל בשמחה ואותו היום עשאוהו יום טוב משל לפורע את חובו ועושה יום טוב כך כיון שנקרשו הכהנים ונתקרשו הכלים עשאוהו לאותו היום יום טוב מכאן סמכו חכמים שכל המשלים מסכתה צריך לעשות יום טוב לחבירו כל שכן ממשלים לימודה וכן היה עושה כהן גרול יום טוב לאחיו בשערת שהיה יוצא בשלום מן הקרש וישחט ויקרב תכף לסמיכה שחיטה לקח בלא רישול מרמו ויתן שלשה מיני רמים האמורים בפרשה ואין רומין זה לזה הראשון טעון שש מתנות השני שתים השלישי נחלק לשני רוחות ויתן על תנוך אוזן זה גרר האמצעי ועל בהן ירם הימנית והפרק האמצעי שבבהן ועל בהן ירם הימנית וכן שבאוזן הבנים. *Et obtulit arietem secundum*; quia secundus complevit primum; si unum obtulisset, & secundum non obtulisset; non satisfecisset officio sanctificationis impletionum, quæ cum omnibus complentur. *Et imposuerunt Aharon, & filii ejus manus suas super caput arietis* exultantes; & illum diem festum egerunt; simile illi qui solvit debitum suum; & egit diem festum. Similiter postquam sanctificati sunt sacerdotes, & sanctificata sunt vasa, illum diem festum egerunt. Hinc probarunt Sapientes, quod si quis perficiat tractatum, necesse est ut agat diem festum socio suo; multo magis qui perficiat studium. Ita pariter celebrabat sacerdos summus diem festum fratribus suis, quo tempore in pace egrediebatur de sanctuario. *Et mactavit, & obtulit*; statim post impositionem manuum fit mactatio; *Accepit*; sine remissione; *de ejus sanguine, & posuit* tres species sanguinum memoratorum in Parascha; neque sunt inter se similes; primus sexies erat adspergendus, secundus bis, tertius dividebatur in duas partes; *Et posuit in cartilagine auriculæ* in sepe media. *Et super pollices manus eorum dexteræ, & juncturam mediam. Et super pollices manus eorum dexteræ*; Et similiter in auribus filiorum.

Posthæc reliquæ peragebantur oblationes, quæ l. c. *Exod.* memorantur. וככר לחם אחת וחלת לחם שמן אחת ורקיק אחד מסל המצות אשר לפני יהוה ושמת הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו והנפת אתם תנופה לפני יהוה ולקחת אתם מידם והקטרת המזבחה על העלה לריח ניחוח לפני יהוה אשה הוא ליהוה ולקחת את החזה מאיל המלאים אשר לאהרן והנפת אתו תנופה לפני יהוה והיה לך למנה וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה אשר הונף ואשר הורם מאיל המלאים מאשר לאהרן ומאשר לבניו. *Tortamque panis unius, & crustulam conspersam oleo, laganum de canistro azymorum, quod positum est coram Domino; ponesque omnia super manus Aharon, & super manus filiorum ejus, & ventilando ventilabis coram Domino; Et sumes ea de manibus eorum, & adolebis super altare in holocaustum in odorem suavitatis coram Domino; Et accipies pectus de ariete impletionum, qui est Aharon, & ventilando ventilabis illud coram Domino; & cedet tibi in partem; & sanctificabis pectus ventilationis, & armum ablationis, quod ventilatum est, & qui ablatus est de ariete impletionum, qui est Aharon, & ex eo, qui est filiorum ejus*, *Levit.* l. c. ומסל המצות אשר לפני יהוה לקח חלת מצה אחת וחלת לחם שמן אחת ורקיק אחד וישם על החלבים ועל שוק הימין ויתן את הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו וינף אתם תנופה לפני יהוה ויקח משה אתם מעל כפיהם ויקטר המזבחה על העלה מלאים הם לריח ניחח אשה הוא ליהוה ויקח משה את החזה ויניפהו תנופה לפני יהוה מאיל המלאים למשה היה למנה כאשר צוה יהוה את משה. *Tollens autem de canistro azymorum, quod erat coram Domino panem absque fermento unum, & placentam* con-

conſperſam oleo unam, laganunque unum, poſuitque ſuper adipes, & ſuper armum dexterum, omniaque impoſuit manibus Aharon, & filiorum ejus, & ventilando ventilavit illa coram Domino; accepitque illa Moſe de manibus eorum, & adolevit ſuper altare ſuper holocauſtum impletionum in odorem ſuavitatis Domino; & ſumſit Moſe pectus, & ventilando ventilavit coram Domino de ariete impletionum, ceſſitque Moſi in partem, ſicut præceperat Dominus Moſi. Ubi *Siphra.* ויתן את הכל על כפי ארון ועל כפי בניו וכי כל הקרבנות ניתנים לידי הבעלים אלא ללמדך היאך משקים את הסוטה ומטהרים את היולדות ומטהרים את המצורעים וינף אותם אהרן תנופה לפני יי׳ הוא הדין ללמדך תנופות הקרבנות ויקח משה מעל כפיהם הוא הדין ללמדך היאך כהן נוטל מנחה מעל ידי סוטה ומניפה מילואים הם לריח ניחוח מלמד שהמילואים קרואים ריח ניחוח והלא דברים קל וחומר מלך בשר ודם קונה לו אוהב ועושה לו יום טוב מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהעמיד לו כהן על אחת כמה וכמה ויקח משה את החזה ויניפיהו תנופה לפני יי׳ מלמד שאין הקב֗ה מקפח שכר כל בריה וכן הוא אומר מי גם בכם ויסגר דלתים ולא תאירו מזבחי חנם מאיל המילואים למשה היה למנה והרי דברים קל וחומר ומה מי ששימש בכהונה גדולה שעה אחת נוטל לו חלק בכהונה גדולה המשמש בכהונה לעולם על אחת כמה וכמה. *Omniaque impoſuit manibus Aharon & filiorum ejus.* Num omnia ſacrificia dominorum manibus imponebantur? Verum ut doceare, quomodo potarentur mulieres adulterio ſuſpectæ, & purificarentur puerperæ, & leproſi. *Et ventilavit illa Aharon ventilando coram Domino.* Hinc doceris ventilationes ſacrificiorum. *Accepitque illa Moſe de manibus eorum.* Hinc doceris quomodo ſacerdos acciperet munus de manu mulieris adulterio ſuſpectæ, & ventilaret. *Impletiones in odorem ſuavitatis.* Ad docendum, quod impletiones vocarentur odor ſuavitatis. At poteſt demonſtrari a minori ad majus. Rex caro & carnis (*ſc. terreſtris*) acquirit ſibi amicum, & peragit illi diem feſtum. Rex regum S. B. qui ſibi conſtituit ſacerdotem ſummum, quanto magis? *Et ſumſit Moſe pectus, & ventilando ventilavit coram Domino.* Ad docendum, quod Deus non denegat mercedem cuivis creaturæ; atque ita dictum eſt *Malach.* I. 10. *Quis eſt in vobis, qui claudat oſtia, & incendat altare meum gratuito? de ariete impletionum; ceſſitque Moſi in partem.* Hinc argumentari poteſt a minori ad majus. Si quis una tantum hora miniſtravit in ſummo ſacerdotio, accepit partem in ſummo ſacerdotio, qui in ſacerdotio perpetuo miniſtrat, quanto magis! *Peſiktha* l. c. ויתן את הכל על כפי אהרן וכי כל הקרבנות נותנין על ידי הבעלים אלא ללמדך היאך משקין את השוטות ומטהרין את היולדות ואת המצורעים וינף אותם תנופה לפני יי׳ ללמדך תנופת הקרבנות היאך הכהן נוטל את המנחה מעל ידי השוטה ומניפה ויקח משה את החזה וינף תנופה לפני יי׳ ללמדך ומה משה ששימש שעה אחת בכהונה נטל לו חלקו המשמש בכהונה גדולה בכל יום על אחת כמה וכמה. *Omniaque impoſuit manibus Aharon.* Num omnia ſacrificia imponebantur manibus dominorum? Verum ut doceare, quomodo potarentur mulieres adulterio ſuſpectæ, & purificarentur puerperæ, & leproſi. *Et ventilando ventilavit coram Domino.* Ut doceare ventilationem ſacrificiorum; quo pacto ſacerdos acciperet munus de manu mulieris adulterio ſuſpectæ, & ventilaret. *Et ſumſit Moſe pectus, & ventilando ventilavit coram Domino.* Ut doceare; ſicut Moſe, qui una hora miniſtravit in ſacerdotio, accepit partem ſuam, qui quotidie miniſtrat in ſummo ſacerdotio, quanto magis!

Deinde de ſanguine cum oleo unctionis commixto adſperſit Aharon, & filios ejus, & eorum veſtes. *Lev.* l. c. ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח ויז על אהרן ועל בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו אתו ויקדש את אהרן את בגדיו ואת בניו ואת בגדי בניו אתו *Et ſumſit Moſe de oleo unctionis, de ſanguine, qui erat in altari, & adſperſit ſuper Aharon, & veſtes ejus, & ſuper filios ejus, & ſuper veſtes eorum; Et ſanctificavit Aharon, & veſtes ejus, & filios ejus, & veſtes eorum.* Ubi *Siphra.* ויקח משה מן הדם אשר על המזבח ומשמן המשחה שלשה דמים האמורים בפרשה אין דומים זה לזה הראשון טעון שש מתנות והשני שתים והשלישי שלש עשרה הראשון טעון זריקה ומתן סביב הזאה וחיטוי וציקה וכפרה והשיני שתים זריקה ומתן סביב והשלישי שלש עשרה טעון שש מתן בהונות שלש באהרן ושלש בבניו ויש אומרים תשעה שלש באהרן ושש בבניו ויש אומרים חמש עשרה שלש באהרן ושתים עשרה בארבעה בניו שנ׳ אלה שמות בני אהרן המשוחים אשר מילא ידם לכהן וטעון זריקה וגבי מזבח טעון שש הזאות שלש באהרן שלש בבניו ויש אומרים תשע שלש באהרן ושש בבניו ויז על אהרן ועל בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו הא למדת

שלא שלם קידוש אהרן ובנין אלא בהזאת הדם. *Et sumsit Mose de sanguine, qui erat super altare, & de oleo unctionis.* Tres sanguines memorati in Parascha non sunt inter se similes; primus sexies, & secundus bis, & tertius ter decies erat adspergendus. Primus erat adspergendus, & distillandus in circuitu, effundendus, & abstergendus, & secundus adspergendus, & distillandus in circuitu; Et tertius ter decies erat adspergendus, sexies in pollicibus ter in Aharon, & ter in ejus filiis; & nonnulli dicunt, novies, ter in Aharon, & sexies in ejus filiis; & alii dicunt decies & quinquies; ter in Aharon, & duodecies in quatuor filiis: dictum est enim Num. III. 3. *Hæc sunt nomina filiorum Aharon, qui uncti sunt, & quorum impletæ sunt manus ut sacerdotio fungantur.* Sexies erat adspergendus, ter in Aharon, & ter in filiis ejus; & nonnulli dicunt novies; ter in Aharon, & sexies in filiis ejus, & alii dicunt quinquies & decies; ter in Aharon, & duodecies in filiis ejus. *Et adspersit super Aharon, & super vestes ejus, & super filios ejus, & super vestes eorum.* Ad docendum, quod non sit perfecta sanctificatio Aharon & filiorum ejus nisi adspersione sanguinis. *Pesiktha* l. c. ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח שלש המיני דמין אמורין בפרשה אין דומין זה לזה הראשון טעון שש מתנות זריקה ומתן סביב הזייה וחטוי יציקה וכפרה והשני שתים זריקה ומתן סביב והשלשי טעון שש עשרה טעון שש מתנות בוהנות שלש באהרן ושלש בבניו ויש אומרים תשע שלש באהרן ושש בבנין ויש אומרים חמש עשרה שלש באהרן ושתים עשרה בבניו שנ׳ ואלה שמות בני אהרן הבכור נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר וכתיב ואלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים וגו׳ וטעון זריקה על גבי המזבח וטעון להזאות ויש אומרים תשע ויש אומרים ט״ו כענין של מעלה למדנו שלא שלם קידוש אהרן ובניו אלא בהזאת הדם. *Et sumsit Mose de oleo unctionis, & de sanguine, qui erat super altare.* Tres species sanguinum memoratæ in Parascha non sunt inter se similes. Primus sexies erat adspergendus, & distillandus in circuitu, effundendus, & abstergendus. Et secundus bis erat adspergendus, & distillandus in circuitu: Et tertius (pro שש lege שלשה) ter & decies, sexies in pollicibus, ter in Aharon, & ter in filiis ejus. Et nonnulli dicunt, novies, ter in Aharon, & sexies in filiis ejus. Et alii dicunt quinquies & decies ter in Aharon, & duodecies in filiis ejus; dictum est enim Num. III. 2. *Et hæc nomina filiorum Aharon: primogenitus ejus Nadab, deinde Abiu, & Eleazar; & Ithamar.* Pariterque scriptum est; *Et hæc sunt nomina filiorum Aharon sacerdotum, qui uncti sunt &c.* Et adspergendus erat super altare, & fundendus erat. Et alii dicunt novies. Et alii dicunt decies & quinquies; juxta modum supra memoratum. Hinc docemur, quod non fuerit perfecta sanctificatio Aharon, & filiorum ejus nisi adspersione sanguinis.

Post peractam inaugurationem jubentur Aharon & filii ejus coquere & comedere carnes sacrificiorum. *Levit.* l. c. ויאמר משה אל אהרן ואל בניו בשלו את הבשר פתח אהל מועד ושם תאכלו אתו ואת הלחם אשר בסל המלאים כאשר צויתי לאמר אהרן ובניו יאכלהו והנותר בבשר ובלחם באש תשרפו. *Et dixit Mose Aharon, & filiis ejus, coquite carnes ad ostium tabernaculi conventus, & ibi illas comedite, & panes de canistro impletionum, sicut præcepit mihi Dominus dicens; Aharon & filii ejus comedent eos: Quicquid autem reliquum fuerit de carne & panibus, igni comburetur.* *Siphra* ויאמר משה אל אהרן ואל בניו בשלו את הבשר פתח אהל מועד כפה שנ׳ להלן ואכל אהרן ובניו את בשר האיל ואת הלחם אשר בסל וכתיב והנותר בבשר ובלחם באש תשרף מלמד שהמילואים מותרים לשריפה. *Et dixit Mose Aharon & filiis ejus; coquite carnes ad ostium tabernaculi conventus;* sicuti illic, sc. *Exod.* XXIX. 32. dictum est: *Et comedet Aharon & filii ejus carnem arietis & panes de canistro.* Pariterque scriptum est ibid. *Et quicquid reliquum fuerit de carne & panibus, igne comburetur.* Hinc docemur, quod impletiones comburi liceret.

Posthæc præcipitur Aharon, & filiis ejus, ne integro septiduo impletionum de tabernaculo conventus egrederentur. *Levit.* ibid. ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים עד יום מלאת ימי מלאיכם כי שבעת ימים ימלא את ידיכם כאשר עשה ביום הזה צוה יהוה לעשת לכפר עליכם ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם משמרת יהוה ולא תמותו כי כן צויתי ויעש אהרן ובניו את כל דברים אשר צוה יהוה ביד משה. *Et de ostio tabernaculi conventus non egrediemini septem diebus, usque ad diem, quo complebuntur dies impletionis vestræ; quia septem diebus implebuntur manus vestræ, sicuti factum est hoc die, ut fieret pro vobis expiatio. Et in ostio tabernaculi conventus manete die ac nocte septem diebus; & custodietis custodiam Do-*

Domini, ne moriamini; sic enim mihi præceptum est. Et fecit Aharon, & filii ejus hæc omnia, quæ præcepit Dominus per Mosem. Sipbra ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים מיכן אמרו בעשרים ושלשה באדר קרבו מלואים עשרים ושלשה ושבעה הרי שלשים באחד בניסן שלמו מילואים כי שבעת ימים ימלא את ידיכם כל שבעה ימי המילואים היה משה מעמיד את המשכן כל בוקר ובוקר מקריב קרבנותיו עליו ומפרקו בשמיני העמידו ולא פירקו ר' יוסי ברבי יהודה אומ' אף בשמיני העמידו ופירקו כאשר עשה ביום הזה צוה יי' מיכן אמרו שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין וכשם שמפרישים כהן גדול מביתו כך מפרישים כהן השורף את הפרה מביתו ולמה מפרישים שבעה שמה תמצא את אשתו ספק נידה וידחה כל שבעת הימים צוה יי' לעשות לכפר עליכם אמר להם כפרה זו תכפר עליכם עד שיחיו המתים ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת יי' והרי דברים קל וחומר ומה אם מקיים דברי בשר ודם המקום מקבלו המקיים דברי המקום על אחת כמה וכמה ויעש אהרן ובניו ששים ושמחים ששומעים דברים לקבל מפי משה כששומעים מפי הקדוש ברוך הוא לכך נאמר ויעש אהרן ובניו את כל הדברים אשר צוה יי' ביד משה כדיי השליח לשולחיו כדוי המצוה למי שנצטוה. *Et de ostio tabernaculi conventus non egrediemini septem diebus*. Hinc dixerunt: tertio & vigesimo die Adar oblata sunt sacrificia impletionum; viginti, & tres & septem faciunt triginta; in primo die Nisan perfectæ sunt impletiones. *Quia septem diebus implebuntur manus vestræ*. Cunctis septem diebus impletionum Mose erigebat tabernaculum; singulis temporibus matutinis offerebat sacrificia, & dissolvebat; die octavo erexit, & non dissolvit. R. Jose bar R. Jehuda dicit; etiam in octavo erexit, & dissolvit. *Sicut factum est hoc die juxta præceptum Domini*. Hinc dixerunt; septem diebus ante diem expiationum separabant sacerdotem summum a domo sua in conclave Parhedrin. Quemadmodum separabant sacerdotem summum, ita pariter separabant sacerdotem comburentem vaccam rufam e domo sua. Qua de causa separabant septiduo? Ne fortasse ejus uxor menstruata dubie deprehenderetur, separabatur integrum septiduum. *Præcepit Dominus ut fieret pro vobis expiatio*. Dixit illis: expiatio hæc expiabit vos usque ad resurrectionem mortuorum. *Et in ostio tabernaculi conventus manete die ac nocte, septem diebus, & custodietis custodiam Domini*. Ecce argumentum a minori ad majus. Si quis observat præceptum hominis, Deus illum recipit, qui observat Dei ipsius verba quanto magis. *Et fecit Aharon, & filii ejus*; alacres, & lætantes, qui audierunt verba de ore Mosis ac si audissent de ore Dei sancti benedicti; idcirco dictum est: *Et fecit Aharon, & filii ejus hæc omnia, quæ præcepit Dominus per Mosem*; legatus dignus illo a quo legabatur, & præceptum dignum illo, cui mandabatur. *Pe-siktha* ibid. ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים שבעה פעמים כתיב בפרשת המילואים כל שבעת הימים היה משה משמש ולא שרת שכינה על ידיו עד שבא אהרן ושמש ושרת שכינה על ידי אהרן שנאמר כי היום יי' נראה אליכם כאשר עשה ביום הזה צוה יי לעשות זו מעשה פרה לכפר עליכם זה מעשה יום הכפורים היינו דתנן שבעת ימים קודם לשריפת הפרה מפרישין כהן השורף את הפרה וכו' ותנן שבעת ימים קודם ליום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת סנהדרין ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה נאמר כאן תשבו ונאמר בסוכות תשבו מה להלן יוצא ונכנס אף כאן יוצא ונכנס לבית הכסא ולצרכו ושמרת את משמרת יי' ולא תמותו מכאן אזהרה לשמירת המצות כי כן צויתי באגינות יאכלוה כאשר צוה את משה ולא מלכי אני אומר ויעש אהרן ובניו שבח לאהרן שבח לבניו את כל הדברים כל מעשה מצות המילואים אשר צוה יי' ביד משה נאה השליח והמשליח הנה אנכי שולח את אליה הנביא מה כתיב למעלה זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב וגומר. *Et de ostio tabernaculi conventus non egrediemini septem diebus*. Septies scriptum est in Parascha impletionum. Toto septiduo Mose ministravit, at per eum non habitavit Divinitas, donec venit Aharon, & ministravit, & per Aharon habitavit Divinitas; Dictum est enim *Levit*. IX. 4. *Hodie enim Dominus apparebit vobis: Sicut factum est hoc die, præcepit Dominus ut fieret*. Hoc est opus vaccæ rufæ. *Expiatio pro vobis*. Hoc est opus diei expiationum. Hoc est, quod traditur; septem diebus ante combustionem vaccæ rufæ separabant sacerdotem comburentem vaccam rufam &c. Pariterque traditum est. Septem diebus ante diem expiationum separabant sacerdotem summum de domo sua in conclave (pro פרהדרין lege סנהדרין) Paredrin. *Et in ostio tabernaculi conventus manete die ac nocte*. Dictum est hic *manete* pariterque dictum est in tabernaculis *manere*; sicut eo loco egrediebatur, & ingrediebatur, ita pariter hoc loco egrediebatur & ingrediebatur in locum latrinæ, & ad ea

quæ sibi necessaria erant. *Et custodietis custodiam Domini, ne moriamini*. Hinc est præmonitio custodiendi præcepta; *sic enim mihi præceptum est:* in luctu comedent illam. *Sicut præcepit Dominus Mosi*; & non ex meo ingenio dixi. *Et fecit Aharon, & filii ejus*. In laudem Aharon, & in laudem filiorum ejus. *Hæc omnia:* Omne opus præceptorum impletionum; *quæ præcepit Dominus per Mosem*. Dignus est legatus, & dignus qui illum legat. *Ecce ego mittam Eliam Prophetam*. Quid supra scriptum est. *Mementote legem Mosis servi mei, quam præcepi*.

Post perfectam inaugurationem, præcipitur Aharon, ut sacrificiorum oblatione munus sacerdotale perfungatur. *Levit.* IX. ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימים והקרב לפני יהוה ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש בני שנה תמימים לעלה ושור ואיל לשלמים לזבח לפני יהוה ומנחה בלולה בשמן כי היום יהוה נראה אליכם ויקחו את אשר צוה משה אל פני אהל מועד ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני יהוה ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יהוה תעשו וירא אליכם כבוד יהוה ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עלתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם כאשר צוה יהוה ויקרב אהרן אל המזבח וישחט את עגל החטאת אשר לו ויקרבו בני אהרן את הדם אליו ויטבל אצבעו בדם ויתן על קרנות המזבח ואת הדם יצק אל יסוד המזבח ואת החלב ואת הכליות ואת היתרת מן הכבד מן החטאת הקטיר המזבחה כאשר צוה יהוה את משה ואת הבשר ואת העור שרף באש מחוץ למחנה וישחט את העלה וימצאהו בני אהרן אליו את הדם ויזרקהו על המזבח סביב ואת העלה המציאו אליו לנתחיה ואת הראש ויקטר על המזבח וירחץ את הקרב ואת הכרעים ויקטר על העלה המזבחה ויקרב את קרבן העם ויקח את שעיר החטאת אשר לעם וישחטהו ויחטאהו כראשון ויקרב את העלה ויעשה כמשפט ויקרב את המנחה וימלא כפי ממנה ויקטר על המזבח מלבד עלת הבקר וישחט את השור ואת האיל זבח השלמים אשר לעם וימצאו בני אהרן את הדם אליו ויזרקהו על המזבח סביב ואת החלבים מן השור ומן האיל האליה והמכסה והכליות ויתרת הכבד וישימו את החלבים על החזות ויקטר החלבים המזבחה ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן תנופה לפני יהוה כאשר צוה משה וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד יהוה אל כל העם ותצא אש מלפני יהוה ותאכל על המזבח את העלה ואת החלבים וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתן בהן אש וישימו עליה קטרת ויקריבו לפני יי׳ אש זרה אשר לא צוה אתם ותצא אש מלפני יהוה ותאכל אותם וימתו לפני יהוה ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר יהוה לאמר בקרבי אקדש ועל פני כל העם אכבד וידם אהרן ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן בני עזיאל דד אהרן ויאמר אליהם קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקדש מחוץ למחנה ויקרבו וישאם בכתנתם אל מחוץ למחנה כאשר דבר משה ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר בניו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו ולא תמותו ועל כל העדה יקצף ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף יהוה ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו כי שמן משחת יהוה עליכם ויעשו כדבר משה. *Et fuit die octavo, vocavit Mose Aharon & filios eos, & seniores Israel, dixitque ad Aharon. Tolle tibi vitulum filium bovis in sacrificium pro peccato, & arietem in holocaustum, perfectos, & offer illos coram Domino. Et ad filios Israel loqueris dicens. Tollite hircum caprarum in sacrificium pro peccato, & vitulum, & agnum anniculum perfectos in holocaustum; & bovem, & arietem pro pacificis, & offerte coram Domino, & munus conspersum oleo; hodie enim Dominus apparebit vobis. Tulerunt ergo cuncta, quæ præcepit Mose ad ostium tabernaculi conventus. Et accessit omnis congregatio, & stetit coram Domino. Et dixit Mose: Hic est sermo, quem præcepit Dominus facite, & apparebit vobis gloria ejus. Et dixit Mose ad Aharon: Accede ad altare; & immola sacrificium tuum, pro peccato tuo, & holocaustum tuum, & expia pro te, & pro populo. Et immola sacrificium populi, & expia pro eo, sicut præcepit Dominus. Et accessit Aharon ad altare, & mactavit vitulum in sacrificium pro peccato suo. Et obtulerunt filii Aharon sanguinem illius, & intinxit digitum in sanguine, & adspersit super cornua altaris, & effudit ad fundamentum altaris. Et adipem, & renunculos ac reticulum jecoris de sacrificio pro peccato adolevit super altare, sicut præcepit Dominus Mosi. Et carnem, & pellem combussit igne extra castra. Et mactavit holocaustum, & expresserunt filii Aharon ejus sanguinem, & adspersit super altare in circuitu. Et holocaustum in frusta concidit, & cum capite adolevit super altare. Et lavit intestina & pedes & adolevit super altare. Et obtulit sacrificium populi, & sumsit hircum pro peccato populi, & mactavit, & obtulit*

sicut priores. Et obtulit holocaustum, & fecit juxta institutum. Et obtulit munus & implevit ex ea manum suam. Et adolevit super altare; præter holocaustum matutinum; & mactavit bovem, & arietem sacrificium pacificorum populi, & expresserunt filii Aharon illi sanguinem. Et adspersit super altare in circuitu: Et adipes de bove & de ariete, caudam, & adipem, & renunculos, & reticulum jecoris; posuerunt adipes super pectora, & adolevit adipes super altare. Et pectora & armum dexterum ventilavit Aharon ventilando coram Domino, sicut præcepit Mose. Et elevavit Aharon manus suas ad populum, benedixit ei. Et completis operibus sacrificii pro peccato, & holocausti, & pacificorum; ingressus est Mose & Aharon in tabernaculum conventus; & egressi sunt, & benedixerunt populo. Et apparuit gloria Domini universo populo; & egressus est ignis de conspectu Domini, & devoravit super altare holocaustum, & adipes, & timuit universus populus, & incurvavit se, & cecidit in facies suas. Et sumserunt filii Aharon Nadab & Abiu, unusquisque thuribulum suum, & immiserunt ignem, & in illis posuerunt suffitum, & obtulerunt coram Domino ignem alienum, quem non præceperat illis Dominus. Et egressus est ignis de conspectu Domini, & absumsit illos, & mortui sunt coram Domino. Et dixit Mose ad Aharon. Hoc est quod loquutus est Dominus dicens; sanctificabor in his, qui appropinquant mihi, & in conspectu universi populi glorificabor. Et tacuit Aharon. Et vocavit Mose Misael, & Elisaphan filios Oziel patrui Aharon; & dixit illis; Accedite, & portate fratres vestros de conspectu sanctuarii extra castra. Et accesserunt, & portaverunt cum tunicis suis extra castra, sicut dixerat Mose. Et dixit Mose ad Aharon, & ad Eleazar & Ithamar filios ejus. Capita vestra nolite nudare, & vestes vestras nolite lacerare ne moriamini, & super omnem cœtum oriatur indignatio. Fratres vestri omnis domus Israel plangent incendium, quod Dominus incendit. Et de ostio tabernaculi conventus non egrediemini, ne moriamini, quia oleum unctionis est super vos Et fecerunt juxta verbum Mosis. Siphra

ויהי ביום השמיני הוא יום שמיני לקרושת אהרן ובניו או יכול שמיני בחורש כשהוא אומר ויהי בחדש הראשון בשנה השנית הוקם המשכן מלמד שבראש חורש הוקם המשכן יכול הוקם בראש חורש ושרתה שכינה בשמיני בחורש תלמוד לומר וביום הקים את המשכן כסה הענן מלמד שביום הוקם המשכן בו ביום שרת שכינה על מעשה ידי אהרן שכל מעשה שבעת ימי המילואים היה משה משמש ולא שרת שכינה על ידו עד שבא אהרן ושימש בבגדי כהונה גדולה ושרתה שכינה על ידיו שנאמר כי היום יי׳ נראה אליכם מה תלמוד לומר ויהי מלמד שהיתה שמחה לפניו במרום ביום שנבראו בו שמים וארץ במעשה בראשית הוא אומר ויהי ערב ויהי בוקר וכאן היא אומר ויהי כיון שכילו ישראל את מלאכת המשכן בא משה וברכם שנאמר וירא את כל המלאכה ויברך אותם משה מה ברכה ברכן אמר להם תשרה השכינה במעשה ידיכם רבי מאיר אומר כך בירכן יי׳ אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים והם אמרו לו ויהי נועם יי׳ אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו ועל אותה שעה הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון בנים המצויינים במלך שלמה במלך שהשלום שלו בעטרה שעטרה לו אמו זה אהל מועד שמצוייר בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש אמו אין אמו אלא ישראל שנאמר ולאומי אלי האזינו ביום חתונתו ביום ששרתה שכינה בבית וביום שמחת לבו ביום שירדה אש חדשה ממרום וליחכה על המזבח את העולה ואת החלבים וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם באותה שעה זכה במתנות כהונה וזכה בנשיאות כפים לו ולדורותיו עד שיחיו המתים וירד מעשות החטאת והעלה והשלמים משנפנה מקורבנותיו ירד לו מן המזבח בשמחה ויבא משה ואהרן אל אהל מועד כיון שראה אהרן שקרבו כל הקורבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה עומר אהרן ומצטער אמר אני שכעס עלי המקום בשבילי לא ירדה שכינה לישראל כך עשה לי משה אחי שנכנסתי ונתביישתי ולא ירדה שכינה לישראל מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל לכך נאמר ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ותצא אש לפני יי׳ כיון שראו אש חדשה שירדה משמי מרום וליחכה על המזבח את העולה ואת החלבים פתחו פיהם ואמרו שירה ועל אותה שעה הוא אומר רננו צדיקים ביי׳ לישרים נאוה תהילה באותה שעה קפצה פורענות על נדב ואביהוא ויש אומרים מסיני נטלו להם שראו את משה ואת אהרן שהיו מהלכים תחילה הן באים אחריהם וכל ישראל אחריהם אמר לו נדב לאביהוא עוד שני זקנים הללו מתים ואנו נגהוג את הקהל אמר הקדוש ברוך הוא נראה מי קובר את מי הם קוברים אתכם ויהיו הם מנהיגים את הקהל דבר אמר כיון שראו בני אהרן שקרבו כל הקורבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל אמר לו נדב לאביהוא וכי יש לך אדם שמבשל תבשיל בלא אש מיד נטלו אש זרה ונכנסו לבית קודשי הקדשים שנאמר ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהם אש אמר להם הקדוש ברוך הוא אני אכבד אתכם יותר ממה

לן שלום ויבא משה ואהרן אל אהל
מועה למה נכנס משה ואהרן ביחד ללמד
על מעשה הקטרת או לא נכנס אלא
לדבר אחר הריני דן ירידה טעונה ברכה
וביאה טעונה ברכה מה יציאה מעין עבודה
אף ביאה מעין עבודה מניין לביאה שהיא
טעונה ברכה ודין הוא ומה אם יציאה
שאינה טעונה רחיצה טעונה ברכה ביאה
שטעונה ברכה אינו דין שטעונה ברכה
או חילוף ומה אם ביאה שאינה טעונה
ברכה טעונה רחיצה יציאה שטעונה ברכה
אינו דין שטען רחיצה לא אם אמרת
בביאה שכן יצא מחול אל הקדש תאמר
ביציאה שכן יוצא מקודש. לחול בטל
החילוף וחזרנו לדין ירידה טעונה ברכה
וביאה טעונה ברכה מה ירידה מעין עבירה
אף ביאה מעין עבודה הא למה נכנס
משה עם אהרן ללמדו על מעשה הקטורת
ותצא אש מלפני יי׳ כיון שראו אש
חדשה שירדה מן השמים וליחכה על
המזבח את העולה ואת החלבים נפלו על
פניהם ושיבחו לשמים וכן בימי שלמה נפלו
על פניהם שנאמר וכל בני ישר׳ רואים
ברדת האש מן השמים וכבוד יי׳ על הבית
ויכרעו על אפים ארצה על הרצפה
וישתחוו להודות ליי׳ כי טוב כי לעולם
חסדו ועל אותה שעה הוא אומר וערבה
ליי׳ מנחת יהודה וירושלם כימי עולם
וכשנים קדמוניות כימי עולם כימי משה
וכשנים קדמוניות כשני שלמה רבי אומר
כימי עולם כימי נח וכשנים קדמוניות
כשנות הכל שלא היתה עבודה זרה בעולם
ויקחו שני בני אהרן אף הם בשמחתם
כיון שראו אש חדשה עמדו להוסיף אהבה
על אהבה ויקחו אין קיחה אלא שמחת
נרב ואביהוא מה תלמוד לומר בני אהרן
שלא חלקו כבוד לאהרן נרב ואביהוא לא
נטלו עיצה ממשה איש מחתתו איש
מעצמו יצאו ולא נטלו עיצה ממשה זה
מזה ויקריבו לפני יי׳ אש זרה אשר לא
צוה אותם רבי ישמעא׳ אומר יכול אש
זרה ממש תלמוד לומר אשר צוה אותם
הכניסוה בלא עיצה רבי עקיבא אומר
לא הכניסוה אלא מן הכיריים שנאמר
ויקריבו לפני יי׳ אש זרה אם כן למה
נאמר אשר לא צוה אותם שלא נמלכו
במשה רבן רבי אליעזר אומר לא נתחייבו
אלא על שהורו הלכה בפני משה רבן וכל
המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה ומעשה
שאירע בתלמיד אחד שהורה בפניו אמר
לה לאימה שלום אשתו אינו מוציא שבתו
ומת לאחר שבת נכנסו חכמים אצלו אמרו
לו רבי נביא אתה אמר להם לא נביא
אנכי ולא כן נביא אנכי אלא כך מקובלני
מרבותיי שכל המורה הלכה בפני רבו חייב
מיתה ותצא אש מלפני יי׳ מלמד שיצא
אש מבית קודשי הקדשים ושרף נשמתם
אבא יוסי בן דוסתאי אומר שני חוטים של
אש יצאו מבית קודש הקדשים ונחלקו
לארבעה ונכנסו שנים בחוטמו של זה ושנים
בחוטמו של זה ותאכל אותם נשמתם
נשרפה ולא בגדיהם שנאמר ויקרבו וישאום
בכותנותם

ממה שכברתם אותי אתם הכנסתם לפני
אש טמאה אני אשרוף אתכם כאש טהורה
כיצד היתה מיתתן שני חוטים של אש
יצאו מבית קדשי הקדשים ונחלקו לארבעה
שנים נכנסו בחוטמו של זה ושנים בחוטמו
של זה ונשרף נופם ובגדיהם קיימים
שנאמר ותצא אש מלפני יי׳ היה אהרן
עומד ותוהא אומר אוי לי כך עבירה בידי
וביד בני שכך הנעתני נכנס משה אצלו
והיה מפייסו אמר לו אהרן אחי מסיני
נאמר לי עתיד אני לקדש את הבית הזה
באדם גדול אני מקדשו הייתי סבור או
בי או בך הבית מתקדש עכשיו נמצאו
בניך גדולים ממני וממך שבהם הבית
נתקדש כיון ששמע אהרן כך צדק עליו
את הדין שתק שנאמר וידם אהרן ולמורים
צדיקים שמצדיקים עליהם את הדין אברהם
צידק עליו את הדין שנאמר ואנכי עפר
ואפר יעקב צידק עליו את הדין שנאמר
קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר
עשית את עבדך דוד צידק עליו את הדין
שנאמר הבאישו נמקו חבורותי מפני אולתי
ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן בני
עוזיאל דוד אהרן ויאמר אליהם קרבו שאו
את אחיכם מיכן אמרו אין מטמאין לבתים
שהרי אלעזר ואיתמר כהנים היו ולא
נטמאו להם מי נטמאו להם הלויים ויקרבום
וישאום בכותנותם מלמד שחס המקום
עליהם במיתתן יותר מבחייהם שאילו
נשרפו נופן ואין בגדיהם קיימים היו
מפורסמים ומבוזים אלא נשרף נופם
ובגדים קיימים והרי דברים קל וחומר ומה
אם אילו שהכעיסו את המקו׳ שנכנסו לפניו
שלא כרצונו כך עשה להם קל וחומר
לשאר צדיקים ויאמר משה אל אהרן ואל
איתמר מיכן אמרו הרוגי בית דין אין
מתעסקים עליהם לכל דבר שמא תאמרו
אנו הולכים לבתינו ומתאבלים ואוננים
ובוכים הלא פיקרנו המקום שלא נצא
מבית המקדש שנאמר ומפתח אהל מועד
לא תצאו מיכן אמרו כהן גדול שמת לו
מת אינו יוצא אחר המטה הם נכנסים
והוא נגלה הם נגלים והוא נכסה ויעשו
כדבר משה צידקו עליהם את הדין ושתקו
וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם
זה מקרא מסורס זה ראוי לומר לא וירד
מעשות החטאת העולה והשלמים וישא
אהרן את ידיו ויברכם שבירידתו נשא
את כפיו ובירך את העם ויברכם אתה
אומר בעמידה ושלא בעמידה תלמוד
לומר לעמוד לפני יי׳ לשרתו ולברך בשמו
מקיש ברכה לשירות מה שירות בעמידה
אף ברכה בעמידה וכן הוא אומר ויקומו
הכהנים והלויים ויברכו את העם וישמעו
את קולם ותבוא את תפלתם למעון קדשו
השמימה בדורו של חזקיהו מלך יהודה
שהיו עוסקים בתורה מה נאמר בהם ותבא
תפילתם למעון קדשו השמימה בדורות
האחרונים שהיו עובדים עבודה זרה מה
נאמר בהם ובפרשכם כפיכם ויברכם זו
ברכה סתומה שאין אתה יודע וחזר הכתוב
ופירש להלן יברכך יי׳ וישמרך עד וישם

בכותגותם בכתנת הנישאים יכול או בכתונות
הנושאים תלמוד לומר ותאכל אותם אותם
ולא בגדיהם ואומר ולבני אהרן תעשה
כתנות כתנות לכהנים ולא כתנות ללוים
וימותו לפני יי׳ רבי אליעזר אומר לא מתו
אלא בחוץ מקום שהלוים מותרים ליכנס
לשם שנאמר ויקרבו וישאום בכותנותם אם
כן למה נאמר וימותו לפני יי׳ נגפן מלאך
ודחפן לחוץ והוציאם רבי עקיבא אומר לא
מתו אלא בפנים שנאמר וימותו לפני יי׳
אם כן למה נאמר ויקרבו וישאום בכתנותם
מלמד שהטילו חכורת של ברזל וגררום
והוציאום לחוץ ויאמר משה הוא אשר דבר
יי׳ לאמר בקרובי אקדש זה דיבור נאמר
בסיני למשה ולא ידעו עד שבא מעשה
לידו וכיון שבא מעשה לידו אמר לו משה
אהרן אחי לא מתו בניך אלא על קדושת
שמו של הקדוש ברוך הוא שנאמר ונודעתי
שמה לבני ישראל ונקדש כבודי כיון שידע
אהרן שבניו ידועי המקום שתק וקיבל שכר
על שתיקתו מיכן אמרו כל המקבל עליו
ושותק סימן יפה לו על ידי דוד הוא
אומר דום ליי׳ והתחולל לו ועל ידי שלמה
הוא אומר עת לחשות ועת לדבר עתים
לכל עתים שאדם שותק עתים שאדם מדבר
ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן בני
עוזיאל דוד אהרן ממשמע שנאמר ובני
קהת עמרם ויצהר וחברון ועוזיאל איני
יודע שעוזיאל דוד אהרן מה תלמוד לומר
דוד אהרן מקיש מעשה עוזיאל למעשה
אהרן מה אהרן רודף שלום בישראל אף
עוזיאל רודף שלום בישראל ומניין שאהרן
רודף שלום בישראל שנאמר ויראו כל
העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים
יום כל בית ישראל ובמשה הוא אומר ויבכו
בני ישראל את משה ומפני מה בכו את
אהרן שלשים כל בית ישראל ומשה לא
בכו אלא בני ישראל ולא כל בית ישראל
שאהרן לא אמר לאיש ולא לאשה סרחת
אבל משה מפני שהוכיחם נאמר בו ויבכו
בני ישראל את משה וכן הכתוב מפורש
על ידי אהרן בקבלה בריתי היתה אתו
החיים והשלום שהיה רודף שלום בישראל
ואתנם לו מורא ויראיני שקיבל עליו כל
דברי התורה באימה וברתת ובזיע מה
תלמוד לומר מפני שמי נחת הוא אמרו
בשעה שיצק משה שמן המשחה על ראש
אהרן נרתע ונפל לאחוריו אמר אוי לי
שמעלתי בשמן המשחה השיבת רוח הקודש
הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם
יחד כשמן הטוב על הראש היורד על הזקן
זקן אהרן שיורד על פי מדותיו כטל חרמון
שיורד על הררי ציון מה הטל הזה אין בו
מעילה תורת אמת היתה בפיהו שלא טימא
את הטהור ולא טיהר את הטמא ועולה
לא נמצא בשפתיו שלא אסר את המותר
ולא התיר את האסור בשלום ובמישור הלך
אתי שלא הירהר אחר המקום כדרך שלא
הירהר אברהם ורבים השיב מעון שהשיב
פושעים לתורה ואומר מישרים אהבוך
ויאמר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל
איתמר בניו רבי אומר בגדולה מתחילין
מן הגדול ובקלקלה מתחילין מן הקטן מנין
שנאמר ויאמר יי אל הנחש כי עשית זאת
ונומר ואבה אשית בינך ובין האשה ואל
האשה אמר ונומר בתחילה נתקלל נחש
ואחר כך נתקללה חוה ואחר כך נתקלל
אדם ראשיכם אל תפרעו אל תגדילו פרע
יכול אל תפרעו מן הכובע הרי אתה דן
נאמר כאן פריעה ונאמר להלן פריעה מה
פריעה האמורה להן גידול שיער אף פריעה
האמורה כאן גידול שיער ובגדיכם לא
תפרומו ולא תקרעו בגדיכם ולא תמותו
ממשמע לאו אתה שומע הין ועל כל העדה
יקצף ואחיכם כל בית ישראל יבכו את
השרפה אשר שרף יי׳ מה תלמוד לומר
את השרפה הרי אתה דן נאמר כאן שריפה
ונאמר להלן שרפה מה שריפה האמורה
כאן שריפת נשמה וגוף קיים אף שריפה
האמורה להלן שריפת נשמה וגוף קיים
שריפה האמורה בבת כהן והאמורה באשה
ואמה ומפתח אהל מועד לא תצאו יכול
בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה
תלמוד לומר ומן המקדש לא יצ׳ ולא יחלל
אימתי אינו יוצ׳ ולא יחלל הוי אומר בשעת
עבוד׳ פן תמותו ממשמע לאו אתה שומע
הין כי שמן משח׳ יי׳ עליכם ויעשו כדבר
משה קיימו עליהם מצות משה רבן וכן
הכתוב משבח ישרא׳ בפרשת שילוח טמיאים
ויעשו כן בני ישרא׳ וישלחו אותם אל מחוץ
למחנה וכן הכתו׳ משבח את יהושע כאשר
צוה יהוה את משה כן צוה משה את יהושע
וכן עשה יהושע. *Et fuit in die octavo*. Hic textus est unus ex illis, qui explicandus est. Dictum est hic: *Et fuit in die octavo*. Et alibi, sc. *Exod.* XIX. 16. *Et fuit in die tertio*. Ignoramus utrum fuerit tertius dies hebdomadæ, an tertius enumerationis. Quando autem dicit ibid. vers. 11. *In die enim tertia descendet Dominus coram universo populo super montem Sinai &c. Et fuit in die tertio, & mane inclaruerat*. Dicendus est fuisse tertius dies enumerationis, qui erat sextus mensis. Et hic dictum est: *Et fuit in die octavo*. Nos ignoramus utrum fuerit octavus enumerationis, an octavus mensis. Quando autem dicit *Levit.* VIII. 33. *Septem enim diebus implebitur manus vestra*. Dicendus tibi est fuisse octavus enumerationis, non autem octavus mensis. Ille dies insignitus fuit decem prærogativis. Fuit primus creationis mundi, primus principum, primus sacerdotii, primus ministerii, primus, in quo descendit ignis, primus comestionis sacrificiorum; primus, in quo interdicta fuerunt excelsa, primus noviluniorum, primus, in quo habitavit Divinitas in Israel, primus benedictionis Israelis. *Vocavit Mose Aharon, & filios ejus*. Quia Deus honoravit in principio Aharon, similiter Mose honoravit in fine. Et unde pro-

probatur, quod honoraverit Aharon in principio? ex eo quod dictum est *Exod.* XIX. 24. *Ascendesque tu, & Aharon tecum.* Similiter Mose honoravit in fine; dictum est enim. *Vocavit Mose Aharon, & filios ejus.* Et posthæc. *Seniores Israel.* Dixitque ad Aharon. *Tolle tibi vitulum filium bovis in sacrificium pro peccato.* Ad docendum, quod Mose dixerit Aharon; Aharon frater meus, quamvis, acceptus sis Deo, quod sis expiatus ab delictis tuis, tamen necesse est, ut Satanæ os claudas. Mitte munus ante te, priusquam ingrediare in sanctuarium. Fortasse te odio habebit, quando ingredieris in sanctuarium. Et fortasse dices. Non erit necessaria expiatio nisi mihi. Nonne Israelitæ quoque opus habent expiatione? Dictum est enim *Lev.* IX. 3. *Et ad filios Israel loqueris dicens. Tollite hircum caprarum in sacrificium pro peccato.* Quid viderunt Israelitæ ut offerent, plusquam Aharon? Et dixit illis; vos peccastis in principio, pariterque peccastis in fine. Peccastis in principio; ex eo quod dictum est *Genes.* XXXVII. 31. *Et mactarunt hircum caprarum.* Et peccarunt in fine, eo quod fecerunt vitulum conflatilem. Veniat hircus caprarum, & expiet pro opere hirci caprarum; Veniat vitulus, & expiet pro opere vituli. *Et bovem, & arietem pro sacrificiis.* Quia eorum peccatum assimilatum fuit duabus speciebus; ex eo quod dictum est *Exod.* XXXII. 8. *Feceruntque sibi vitulum conflatilem. Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem bovis comedentis herbam.* Veniat bos & expiet pro opere bovis. Veniat vitulus & expiet pro opere vituli. Scitote, quod acceptum sit Deo, ut vestra delicta expientur. Peccatum, pro quo vos timetis, jam sacrificatum est; dictum est enim *Levit.* loc. cit. *Ut immoletur coram Domino.* Dixerunt Israelitæ coram Mose: Quomodo provincia potest laudare regem, quando non videt facies regis? Respondit illis: *Hodie enim Dominus apparebit vobis. Tulerunt ergo cuncta, quæ præcepit Mose.* Diligenter: *Et accessit universa congregatio, & stetit coram Domino.* Omnes lætantes accesserunt, & steterunt in conspectu ejus. Simile est regi, qui uxori iratus est, eamque expulit. Post aliquot dies placatur; illa vero statim sibi lumbos præcingit, sibique humeros alligat, eique plusquam consueverat ministrat. Similiter omnes Israelitæ postquam viderunt, quod placatus esset Deus, ut eorum delicta expiarentur, lætantes omnes accesserunt, & steterunt coram eo; ideoque dictum est. *Et accessit universa congregatio, & stetit coram Domino. Et dixit Mose: hoc est verbum, quod præcepit Dominus; facite.* Dixit Mose Israelitis. Expellite ab vestro corde illam malam tentationem, omnesque in uno timore estote, ut serviatis coram Domino, sicut ille est unicus in mundo; sic vestrum ministerium sit peculiare coram illo; Dictum est enim; *Et circumcidetis præputium cordis vestris.* Qua de causa? *Quia ego sum Dominus Deus vester*; Ille est Deus Deorum, & Dominus Dominantium; *Facite: apparebit vobis gloria Domini. Et dixit Mose ad Aharon.* Hoc est quod dicit textus *Psalm.* XCVIII. 6. *Moses & Aharon in sacerdotibus ejus, & Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus. Invocabant Dominum; & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos:* Ad docendum, quod tres omnes sibi invicem possent comparari. *Accede ad altare.* Cuinam est hoc simile? Simile regi terreno, qui despondit uxorem, quæ coram illo erubescit; &, ad eam ingreditur soror, ei que dicit; qua de causa huc ingressa es, nisi ut ministres regi? Confide; ingredere & ministra regi. Hoc idem dixit Mose Aharon: Aharon frater meus; qua de causa electus es, ut esses summus Sacerdos, nisi ut ministrares coram Domino S. B. Confide, & ingredere, & ministra ministerium tuum. Et alii dicunt: Videbat Aharon altare juxta similitudinem bovis, & ab illo sibi timebat. Et illi dixit Mose; Frater meus; nihil est, quod ab illo tibi timeas, confide; accede ad illud; idcirco dictum est: *Accede ad altare. Ex accessit Aharon ad altare.* Diligenter. *Et mactavit vitulum suum in sacrificium pro peccato suo.* Ab suo sacrificio primum incipit. Et obtulit sacrificium populi; postquam absolvit sacrificia sua; venit ad sacrificium populi. Scito, quod ejus sacrificium magis expiaret, quam sacrificium populi; eo quod sacrificium populi non expiet pro sacerdotibus; At ejus sacrificium expiabat pro se, & pro populo; dictum est enim; *Et immola sacrificium pro peccato tuo, & holocaustum tuum, & expia pro te & pro populo; & immola sacrificium populi, & expia pro eo.* Dictum est enim. *Et mactavit illum, & adspersit illum, sicut primum.* Sicut in primo necessaria fuit expurgatio, in hoc quoque necessa-

ſaria fuit expurgatio. Sicut in primo duæ erant neceſſariæ adſperſiones, quæ ſunt quatuor: in hoc quoque duæ ſunt neceſſariæ adperſiones, quæ ſunt quatuor; *Et obtulit holocauſtum, & fecit juxta inſtitutum*. Sicut holocauſtum decorticandum, & in fruſta cædendum erat, hoc quoque decorticandum, & in fruſta cædendum fuit. Sicut holocauſtum totum comburendum erat, hoc quoque totum comburendum fuit. Sicut in holocauſto ſacerdos ſtans prope altare adſpergebat; in hoc quoque ſtans prope altare adſpergebat. Sicut in holocauſto, ſi ex altari membra dimoverentur, in ſtruem reſtituenda erant, in hoc quoque ſi membra ex altari dimoverentur, in ſtruem reſtituenda fuerunt. *Et obtulit munus, & implevit manum ſuam ex illo*. Dictum eſt hic *impletio*, pariterque dictum eſt illic *impletio*, ſicut *impletio* eo loco dicta ſignificat plenitudinem pugilli, ita pariter *impletio* hoc loco dicta ſignificat plenitudinem pugilli; ſicut in plenitudine pugilli eo loco dicta, ſi pugillo acceperit, & in ejus manum adſcenderet lapillus, aut granum ſalis, aut thuris, illegitimum eſt; ita pariter in plenitudine pugilli hoc loco dicta, ſi pugillo acceperit, & in ejus manum adſcendat lapillus, aut granum ſalis aut thuris, illegitimum eſt. *Et adolevit ſuper altare præter holocauſtum matutinum*. Quid hoc venit ad nos docendum? Si ad docendum, quod ſi non inveniat munus, adducat pecus, jam dictum eſt; *Obtulit holocauſtum, & fecit illud juxta inſtitutum*. Si ita eſt, cur dictum eſt; *& adolevit ſuper altare præter holocauſtum matutinum*? Ad docendum, quod ſi ibi affuerint duo munera, alterum cum holocauſto, & alterum ſeorſim offeratur. *Et mactavit bovem, & arietem ſacrificium pacificorum, quod erat pro populo*. Hinc docentur pacifica pro cœtu. *Et pectora & femur dexterum ventilavit Aharon ventilando*. Ad demonſtrandam dignitatem Aharon, & filiorum ejus, qui paucis momentis didicerunt ſeptem miniſteria ſc. mactationem, & *ſanguinis* acceptionem, ſparſionem, adſperſionem, diſtillationem, abſterſionem, effuſionem, & expiationem. *Et fuit in die octavo*. Hic eſt dies octavus ſanctificationis Aharon, & filiorum ejus. Aut crederem fuiſſe octavum menſis? Quando vero dicit; *Exod.* XL. 15. *Et fuit in menſe primo, in anno ſecundo, in principio menſis erectum eſt tabernaculum*. Hinc docetur, quod in principio menſis erectum eſt tabernaculum. Crederem erectum fuiſſe in principio menſis, & Divinitatem habitaſſe in principio menſis? Idcirco dictum eſt: *Et in die, quo erectum eſt tabernaculum, operuit nubes*. Hinc docetur, quod eo die, quo erectum eſt tabernaculum, Divinitas habitavit propter opera Aharon. Quia in omnibus operibus ſeptem dierum impletionum miniſtravit Moſe, at Divinitas ejus opera non habitavit; donec venit Aharon, & miniſtravit veſtibus ſacerdotii, & ejus opera habitavit Divinitas: Dictum eſt enim. *Hodie enim Dominus apparebit vobis*. Cur dictum eſt; *& fuit*? ad docendum, quod fuerit lætitia coram Deo in cœlo, ſicut eo die, quo creati ſunt cœli & terra. In opere creationis dictum eſt; *Et fuit veſpera, & fuit mane*. Hic vero dictum eſt: *& fuit*. Quando Iſraelitæ perfecerunt opus tabernaculi venit Moſe & benedixit illis; ſicuti dictum eſt: *Exod.* XXXIX. 43. *Et vidit totum opus, & benedixit eis Moſe*. Qua benedictione benedixit? Dixit illis. *Habitet Divinitas in operibus manuum veſtrarum*. R. Meir dicit: hoc modo benedixit. *Dominus Deus patrum veſtrorum adjiciat ſuper vos, ſicut vos millies;* & ipſi dixerunt: *Et ſit jucunditas Domini ſuper nos, & opera manuum noſtrarum conſtituat ſuper nos, & opera manuum noſtrarum conſtituat*. At pro eo tempore dictum eſt: *Cant.* III. *Egredimini & videte filiæ Sion:* Filii illuſtres; *regem Salomonem*, regem cujus eſt pax, *in diademate, quo coronavit illum mater ſua:* Hoc eſt tentorium conventus, quod efformatum fuit ex hyacintho, purpura, coccino, & byſſo. *Mater ſua*. Non eſt אמו niſi Iſrael. Dictum eſt enim *Iſai.* cap. LI. 4. *Et gens mea me auſculta. In die deſponſationis illius*. In die, quo habitavit Divinitas in domo. *Et in die lætitiæ cordis ejus*. In die quo deſcendit ignis novus de cœlo, & conſumſit ſuper altare holocauſtum & adipes. *Et elevavit Aharon manus ſuas ad populum, & benedixit ei*. Ea hora dignus factus eſt Aharon donis ſacerdotii, & meritum acquiſivit tam pro ſe quam pro ſuis generationibus, ut manus elevaret uſque ad reſurrectionem mortuorum. *Et deſcendit poſt oblatum ſacrificium pro peccato, & holocauſtum, & pacifica;* poſtquam complevit ſua ſacrificia, cum lætitia deſcendit ab altari. *Et venit Moſe & Aharon ad tentorium conventus*. Poſtquam vidit Aharon fuiſſe oblata omnia ſacrificia, eorumque opera omnia perfecta fuiſſe, ne-

que descendisse Divinitatem in Israelem, stans mœstus erat Aharon, & dixit; Scio, quod mihi iratus sit Deus, & mei causa non descenderit Divinitas in Israel. Sed tantum mihi fecit frater meus Mose, ut ingressum sim, ut erubescerem, quod non viderem descendere Divinitatem in Israel. Subito ingressus est cum eo Mose, & misericordiam petierunt, & descendit Divinitas in Israelem; sicuti dictum est: *Et ingressus & Mose & Aharon in tabernaculum conventus. Et egressus est ignis de conspectu Domini*. Quando viderunt ignem novum, qui descendit ab altitudine cœlorum, & qui absumsit super altare holocaustum & adipes; aperuerunt os suum, & dixerunt canticum; & pro illa hora dictum est *Ps.* XXXII. 1. *Exultate justi in Domino: rectos decet collaudatio*. Eo tempore exsiliit pœna super Nadab & Abihu. Et alii dicunt, ab Sinai sibi commeruisse; etenim quando viderunt Mosem & Aharon præcedere alios, & se post illos, & populum universum post se incedere; dixit Nadab ad Abihu; Quandonam morientur isti duo senes, & nos hunc cœtum regemus? Dixit tum Deus S. B. videbimus, quis alterum sepeliat: illi vos sepelient, & regent cœtum. Alia explicatio. Quando viderunt filii Aharon oblata fuisse omnia sacrificia, omniaque opera facta fuisse, neque descendisse Divinitatem in Israelem; Dixit Nadab ad Abihu; quomodo potest fieri; ut quis cibum sine igne coquat? Confestim acceperunt ignem extraneum, & ingressi sunt in adytum; dictum est enim? *Et sumserunt duo filii Aharon Nadab & Abihu, unusquisque thuribulum suum, & immiserunt ignem*. Dixit illis Deus; ego vos glorificabo plusquam vos me glorificastis. Vos intulistis in meum conspectum ignem immundum, at ego igne puro vos comburam. Qualis fuit eorum mors? Duo funiculi ignis egressi sunt de sancto sanctorum, & in quatuor divisi sunt, & duo in alterius nares, totidemquem in nares alterius ingressi sunt; corpus combustum est, vestes vero servatæ sunt; sicuti dictum est: *Et egressus est ignis de conspectu Domini*. Stans Aharon obstupuit, & dixit; Væ mihi; Tantum ego & filii mei peccavimus, ut tantum mihi acciderit! Ingrediens Mose ad eum dixit: Aharon frater meus; In Sinai mihi dictum est; Sanctificaturus sum ego hanc domum; summo viro ego illam sanctificabo. Ego putavi aut per me aut per te fuisse sanctificandam. Nunc inventi sunt filii tui me & te majores, eo quod in illis sanctificata est domus. Quando hoc audivit Aharon, justum esse asseruit hoc judicium, & tacuit; sicuti dictum est: *Et tacuit Aharon*. Solent enim justi justificare in se judicium. Abraham; justificavit in se indicium; dictum est enim. *Et ego pulvis & cinis*. Jacob justificavit in se judicium; Dictum est enim; *Gen.* XXXII. 10. *Minor factus sum cunctis miserationibus tuis, quas fecisti servo tuo*. David justificavit in se judicium; dictum est enim *Psal.* XXXVIII. 6. *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ. Et vocavit Mose Misael, & Elisaphan filios Oziel patrui Aharon, & dixit ad eos; Accedite, & tollite fratres vestros*. Hinc dixerunt, quod mortuis non essent polluendi; quia Eleazar & Ithamar erant sacerdotes, neque pro illis se immundarunt. Quinam se immundarunt? Levitæ. *Et accedentes, transtulerunt eos cum tunicis suis*. Hinc docemur, quod de illis mortuis majorem curam habuerit Deus, quam de viventibus; etenim si corpora combusta fuissent, & vestes servatæ non fuissent, nudati, & contemti fuissent. Verum combustum est eorum corpus, & vestes servatæ sunt. Hinc fieri potest argumentum a minori ad majus; si istis, qui sibi Dei iram excitarunt, contra ejus voluntatem ingredientes ad conspectum suum, ita fecit; justis vero quanto magis? *Et locutus est Mose ad Eleazar, & Ithamar*. Hinc dixerunt, quod pro interfectis ab Synhedrio nulla omnino navanda sit opera. Fortasse dicetis; Ingrediemur domum, & mærebimus, & lugebimus, & plangemus. Minime; Deus enim vobis præcepit; *Et de ostio tabernaculi conventus non egrediemini*. Hinc dixerunt; sacerdos summus, cui aliquis moriatur, non egrediebatur post feretrum; Si ingrediebatur, illi se operiebant & ipse se discooperiebat; illi se discooperiebant, & ipse se operiebat. *Et fecerunt juxta præceptum Mosis*. Justificarunt in se judicium, & siluerunt. *Et elevavit Aharon manus suas ad populum & benedixit ei*. Hic textus extra locum suum collocatus est; dicendum enim erat; & descendit post oblatum sacrificium pro peccato, & holocaustum, & pacifica. *Et elevavit Aharon manus suas, & benedixit illis*; Etenim post ejus descensum elevavit manus suas, & benedixit populo. *Et benedixit illis*; tu dicis, quod sive stans, sive non stans, *sc. sedens*

dens benedixerit. Idcirco dictum est *Deut.* x. 8. *Ut staret coram Deo, ut ministraret & benediceret in nomine illius.* Comparanda est benedictio ministerio; sicut ministerium stando peragendum erat; pariter benedictio stando peragenda erat. Similiter dictum est 2. *Paralip.* xxx. 27. *Surrexerunt autem sacerdotes atque Levitæ benedicentes populo; & exaudita est vox eorum, pervenitque oratio eorum in habitaculum sanctum suum ad cœlos.* Regnante Ezechia rege Juda, quod legi operam darent, quid dictum est de illis? *Pervenitque oratio eorum in habitaculum sanctum suum ad cœlos.* In temporibus novissimis, quod servirent Idololatriæ, quid dictum est de illis? *Et cum extenderitis manus vestras, occultabo oculos meos a vobis.* *Isai.* I. 15. *Et benedixit illis.* Nescimus, quænam sit hæc benedictio. Repetit textus, nobisque explicat. *Num.* VI. 25. *Benedicat tibi Dominus, & custodiat te.* Usque ad verba. *Et ponat tibi pacem. Et venit Mose & Aharon in tabernaculum conventus.* Cur ingressus est simul Mose & Aharon? ut doceretur Aharon opus suffitus; aut non est ingressus, nisi alius rei gratia. Ecce argumentum; descensus (*ab altari*) tenebatur ad benedictionem, & ingressus tenebatur ad benedictionem; sicut descensus fuit tempore ministerii, ita pariter ingressus fuit tempore ministerii. Unde probatur, quod ingressus teneretur ad benedictionem? Si exitus qui non tenebatur ad lotionem tenebatur ad benedictionem ingressus, qui tenebatur ad lotionem, non erit æquum, ut teneretur ad benedictionem? Aut dicendum in contrarium; Si ingressus qui non tenebatur ad benedictionem, tenebatur ad lotionem, exitus, qui tenebatur ad benedictionem, non erit æquum, ut teneretur ad lotionem? Minime: Si dixisti de ingressu, ratio est, quod egrediatur de profano in sacrum, idem dices de exitu, quod egrediatur de sacro in profanum? Nihil valet argumentum in contrarium. Atque iterum argumentandum est. Descensus tenebatur ad benedictionem, & ingressus tenebatur ad benedictionem; sicut descensus tempore ministerii, ita pariter ingressus tempore ministerii. Qua de causa ingressus est Mose cum Aharon? Ut doceret eum opus suffitus. *Et egressus est ignis de conspectu Domini.* Postquam viderunt ignem novum descendisse de cœlo, & absumsisse super altare holocaustum, & adipes, ceciderunt super facies suas, & laudarunt Dominum. Similiter in diebus Salomonis ceciderunt super facies suas; dictum est enim 2. *Paral.* VII. 3. *Et omnes filii Israel viderunt descendentem ignem de cœlo, & gloriam Domini super domum, & corruerunt super faciem terræ super pavimento, & se incurvarunt, ut glorificarent Dominum, quia bonus, quia in æternum misericordia ejus.* Et pro illo tempore dicit *Zachar.* XIV. *Et erit suave Domino munus Juda, & Hierusalem sicut dies ab æterno, & sicut anni antiqui. Sicut dies ab æterno*, sicut tempora Mosis; *& sicut anni antiqui*, sicut anni Salomonis. Rabi dicit; *sicut dies ab æterno*, sicut dies Noachi; *& sicut anni antiqui*, sicut anni Abelis, quibus non erat Idololatria in mundo. *Et sumserunt duo filii Aharon.* Ipsi quoque lætati sunt, quando viderunt ignem novum, constiterunt, ut adderent amorem amori. *Et sumserunt.* Hoc nihil aliud significat, nisi lætitiam. *Nadab & Abihu*; quid dicendum erat, *filii Aharon?* Quia non impertierunt honorem τῷ Aharon. Nadab & Abihu non sumserunt consilium a Mose. *Unusquisque cum thuribulo suo.* Quisque seorsim egressus est; neque alter alterum consuluit. *Et obtulerunt coram Domino ignem alienum, quem non præceperat illis.* R. Ismael dicit; crederem simpliciter fuisse ignem alienum? Idcirco dictum est; *quem non præceperat illis.* Et sine consilio intulerunt. R. Akiba dicit; Non intulerunt nisi ex furnulis; dictum est enim. *Et obtulerunt coram Domino ignem alienum*; si ita est; cur dictum est; *quem non præceperat illis?* Quia non consulerunt Mosem eorum præceptorem. R. Eleasar dicit; non fuerunt rei, nisi quod docuerunt constitutionem coram Mose eorum præceptore; & siquis doceat constitutionem coram suo magistro, reus est mortis. Narratur casus de quodam discipulo, qui docuit in ejus conspectu; dixitque ad Ima Salum ejus uxorem; Hic non vivet ista hebdomada, & mortuus est; post Sabbathum illum convenerunt sapientes, eique dixerunt; Rabi; esne propheta? Et illis respondit. Non sum ego propheta, neque filius prophetæ; sed traditionem habeo ab meis præceptoribus, quod si quis doceat constitutionem coram suo præceptore, reus sit mortis. *Et egressus est ignis de conspectu Domini*; Docemur, quod egressus sit ignis de sancto sanctorum, & eorum animam combusserit. Aba Jose ben Dosthai dicit: duo fila ignis egressa sunt de sancto sanctorum, quæ in quatuor dispartita sunt,

sunt, quorum duo in alterius nares, totidemque in nares alterius ingressa sunt. *Et ambsumsit illos*. Eorum anima combusta fuit, at vestes eorum non fuerunt combustæ; dictum est enim; *& accesserunt, & portarunt illos cum tunicis suis*; tunicisne latorum, an ferentium? Idcirco dictum est; *Et absumsit illos; illos*, non autem vestes. Et in alio textu dictum est. *Et filiis Aharon facies tunicas;* tunicas sacerdotibus, non autem tunicas Levitis. *Et mortui sunt coram Domino*. R. Eliefer dicit; non mortui sunt nisi in loco, quo licebat ingredi Levitis; sicuti dictum est; *Et accesserunt, & portarunt illos cum tunicis suis*. Si ita est, cur igitur dictum est; *& mortui sunt coram Domino*? Percussit eos Angelus, & foris expulit, & eduxit. R. Akiba dicit, non mortui sunt nisi in loco interiori; dictum est enim; *& mortui sunt coram Domino*. Si ita est, cur igitur dictum est: *Et accesserunt, & portarunt illos cum tunicis suis?* Hinc docemur, quod sumta forfice ferrea traxerint, atque eduxerint. *Dixitque Mose ad Aharon. Hoc est quod locutus est Dominus; cum meis propinquis sanctificabor;* Hic sermo dictus est Mosi in Sinai, & ignoravit, donec factum contigit. Dixit Mose ad Aharon; Frater non mortui sunt filii tui, nisi propter sanctificationem nominis Dei S. B. sicuti dictum est; *& congregabor illic filiis Israel, & sanctificabitur bonor meus*. Quando Aharon cognovit, filios suos esse amicos Dei, siluit, & recepit mercedem silentii sui. Hinc dixerunt; siquis Dei voluntati obsecundat, & tacet, bonum est illi signum. Similiter dicit David *Psalm*. XXXVII. 7. *Tace Domino, & spera*. Et per Salomonem dictum est *Ecclesiast*. III. 7. *Tempus tacendi, tempus loquendi, tempus pro omnibus*. Tempus, quo homo loquatur; *& vocavit Mose Misael, & Elisaphan filios Oziel patrui Aharon*. Quando autem dicit textus *Exod*. VI. 18. *Filii Cath, Amram, & Isaar, & Hebron, & Oziel*. Cur dictum est; *patrui Aharon?* Comparatur factum Ozielis facto Aharon. Sicut Aharon erat sectator pacis in Israel, ita pariter Oziel erat sectator pacis in Israel; Et unde probatur Aharon fuisse sectator pacis in Israel? Ex eo quod dictum est *Num*. XX. 30. *Et vidit omnis congregatio, quod mortuus esset Aharon, & flevit Aharon triginta diebus universa domus Israel*; Et de Mose dictum est quod eum fleverint filii Israel. Qua de causa flevit Aharon triginta diebus universa domus Israel; & Mosen filii Israel tantum fleverunt? Quia Aharon non dicebat viro, atque mulieri; peccasti; sed quoniam eos Mose correxit, dictum est de eo. *Et fleverunt filii Israel Mosen*. Similiter explicatur traditio de Aharon. *Pactum meum fuit cum eo vitæ, & pacis. Malach*. II. 5. Quod esset sectator pacis in Israel. *Et dedi ei timorem, & timuit me*. Ibid. Quod in se susceperit omnia verba legis cum metu & timore; Quid dicendum est; *Et propter nomen meum contritus est?* Dixerunt sapientes, quod eo tempore, quo Mose effudit oleum unctionis super caput Aharon, contremuit, & cecidit retrorsum, & dixit: væ mihi, quod prævaricatus sim in oleo unctionis. Respondit ei Spiritus sanctus. *Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum, sicut oleum bonum super caput, quod descendit super barbam, barbam Aharon, quod descendit in oram vestimentis ejus, sicut ros montis Hermon, qui descendit in montem Sion. Psal*. CXXXIII. Sicut in hoc rore non est prævaricatio, ita pariter in oleo unctionis non est prævaricatio. *Lex veritatis fuit in ore ejus. Malach*. ibid. Eo quod non immundavit mundum, neque immundum purificavit. *Et iniquitas non est inventa in labiis ejus:* Ibid. Eo quod non interdixit permissum, neque interdictum permisit. *In pace & in æquitate ambulavit mecum*. Ibid. Quod non judicavit de operibus Dei, quomodo non judicavit Abraham. *Et multos avertit ab iniquitate*. Ibid. quod rebellantes revocavit ad legem. Similiter dictum est *Cant*. I. *Cum rectitudine te dilexerunt*. *Et locutus est Mose ad Aharon, & ad Eleazar, & Ithamar filios ejus*. In dignitate fit initium a majori, & in punitione a minori; unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Genes*. III. 14. *Et ait Dominus ad serpentem, quia fecisti hoc &c. Inimicitias ponam inter te & mulierem &c. Mulieri quoque dixit &c*. In principio maledictus fuit serpens, & postea ipsa maledicta est, & post eam maledictus est Adam: *Capita vestra nolite nudare*. Nolite comam alere; Crederem, mitra non fuisse capita nudanda? Ecce argumentum; dictum est hic פריעה pariterque dictum est *in Nazyreo* פריעה sicut פריעה eo loco dicta significat alere comam, ita pariter hoc loco. *Et vestimenta nolite scindere*. Et vestimenta vestra nolite lacerare; *ne moriamini*. Ex hac negatione deducitur affirmatio. *Et super omnem cœtum indignabitur*.

Et

Et fratres vestri, universa domus Israel plangent incendium, quod incendit Dominus. Quid dicendum erat: *incendium*? Ecce argumentum: Dictum est hic incendium, pariterque *in filia sacerdotis* dictum est *incendium*; sicut *incendium* eo loco dictum est incendium animæ, & corpus intactum remanet, ita pariter hoc loco; hoc est incendium dictum in filia sacerdotis, pariterque dictum in uxore, & in matre. *Et de ostio tabernaculi conventus non egrediemini*. Crederem sive tempore ministerii, sive non tempore ministerii? Idcirco dictum est *Levit.* XXI. 12. *Et de sanctuario non egredietur, & non profanabit*. Ecce dictum est tempore ministerii. *Ne moriamini*. Ex hac negatione deducitur affirmatio. *Quia oleum unctionis est super vos*. *Qui fecerunt omnia, sicut præceperat Mose*. Confirmarunt præceptum Mosis eorum præceptoris. Et similiter textus commendat Israelitas in Parascha de educendis immundis *Num.* V. *Et fecerunt filii Israel, & ejecerunt illos extra castra*. Similiter textus commendat Josue: *Sicut præcepit Dominus Mosi, ita præcepit Mose Josue, & sic fecit Josue*. *Pesiktha*. ויהי ביום חשמיני לשון שמחה גדולה ביום שנבראו בו שמים וארץ במעשה בראשית כתיב ויהי ערב ויהי בקר וכאן נאמר ויהי שכיון שכילו ישראל את מלאכת המשכן בא משה ובירכן שנאמר וירא משה את כל המלאכה ומה היא ברכת משה שבירכן אמר להן יהי רצון שתשרה שכינה על מעשה ידיכם על אותה השעה הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון בנות המצויינות לי במלך שלמה במלך שהשלום שלו בעטרה שעטרה לו אמו אומו כמו ולאומי אלי האזינו שהיה המשכן מצוייר בתכלת וארגמן ותולעת שני ושש ביום ששרתה שכינה על ישראל וביום שמחת לבו ביו׳ שירדה אש חרשה מן המרום וליחכה את העולה ואת החלבים ביום השמיני שמיני למלואי׳ שבעת ימים היה משה מחנכן בעבודה קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל להראותם גדולתו של הקדוש ברוך הוא ועבודת נוהו ששם בתוך בני ישר׳ וכן הוא אומר כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדו׳ אשכון אע״פ שמרום וקדוש אשכון אף אני שוכן את דכא ושפל רוח ויאמ׳ משה זה הדבר אשר צוה יי׳ לעשות ברכת העם דכתי׳ ויצאו ויברכו את העם וגו׳ ויאמ׳ אל אהרן קח לך עגל משלך עגל בן שנה בכל מקום זה היה חוץ משבעת ימי המלואי׳ שהקריב משה שנאמ׳ וישחט ויקח משה וכאן וישחט את עגל החטאת אשר לו ולא כדרך יום הכפורים האמור בפרשת אחרי מות צריך וידוי וכאן לא היה מתודה ואל בני ישראל תדבר

לאמר שהיה הדבור בזרוז ושור ואיל לשלמים כי היום יי׳ נראה אליכם כבוד יי׳ שירדה אש מן השמים לעיניכם לאכול את העולה ואת השלמים ויקחו את אשר צוה משה לא איחרו ולא עיכבו קרב אל המזבח מוטב שיבוא זכאי ויכפר על החייב ואת החלב ואת הכליות ואת היותרת מן הכבד ללמדך שכליות ויותרת הכבד לא נקראו חלבים שנאמר ואת הכליות ואת העולה המציאו אליו לשון הקרבה לנתחיה ואת הראש כדרך ששנינו בתמיד לא היה שובר את הרגל לא נוקבו מתוך ערקובו ותולה בו היה מפשיט ויורד עד שהוא מגיע לחזה הגיע לחזה חותך את הראש ונותנו למי שזוכה בו חתך את הכרעים ונתנן למי שזכה בהן מרק את ההפשט וכו׳ הראשון בראש וברגל הראש בימינו חרטומו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו ובית שחיטתו מלמעלן והפרד נתון עליה הרגל שבימין בשמאלו ובית עורה לחוץ וכו׳ ואת החלבים מן השור ומן האיל הזכורים בו ומן האיל האליה הפסיק הענין בא להוסיף האליה וישימו החלבים על החזות חזר וקרא הכל חלבי׳ לעניין הקטרה אבל לעניין אכילה שם חלב לבד ושם אליה וכליו׳ ויותרת הכבד לבד ואינם בכלל חלב כעניין שאמר למעלה ואת החלב ואת הכליות ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן תנופה לפני יי׳ באותה שעה זכה אהרן במתנות כהונה שהרי המלואי׳ למשה היה למנה וישא אהרן את ידיו אל העם באותה שעה זכה לנשיאות כפים לו ולבניו עד סוף כל הדורו׳ וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים משנפנה מקרבנו ירד לו מעל גבי המזבח בשמחה ויבא משה והארן אל פני אהל מועד ויצאו ויברכו את העם וגומ׳ מלמד שאחר שברכם אהרן לא נראתה שכינה והיה משה מצטער נכנסו שניהם ונתפללו שנאמר ויבא משה ואהרן אל אהל מועד וגומ׳ עליהם הכתוב אומר טובים השנים מן האחד ואומר הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד הוא שאמר למעלה זה הדבר אשר צוה יי׳ תעשו וירא אליכם כבוד יי׳ ותצא אש מלפני יי׳ ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם כיון שראו אש חרשה שירדה משמי מרום ולחכה על גבי המזבח נפלו על פניהם ואמרו שירה על אותה השעה הוא אומר רננו צדיקים ביי׳ לישרים נאוה תהלה אש שירדה בימי משה לא פסקה עד שירדה בימי שלמה שנאמ׳ וכל ישראל רואים ברדת האש ויקחו בני אהרן שלא נטלו עצה מן אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו שניהם בעצה אחת ויתנו בהן אש וישימו עליה קטרת ויקריבו לפני יי׳ אש זרה אשר לא וגומ׳ שעשו שלא ברשות אמרו אף על פי שאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט שנאמר ונתנו בני אהרן אש על המזבח אלא שהיה להם ליטול

ליטול רשות דבר אחר ויקחו שני בני
אהרן ממשמע שנאמר נדב ואביהוא איני
יודע שהם שני בני אהרן אלא מלמד
שלא חלקו כבוד לאהרן נדב ואביהוא
שלא נטלו עצה ממשה ויקרבו לפני יי׳
אש זרה אשר לא צוה אותם הכניסוה
בלא עתה רבי אליעזר אומר לא נתחייבו
מיתה בני אהרן אלא על שהורו הלכה
לפני משה רבן שכל המורה הלכה בפני
רבו חייב מיתה דבר אחר ויקחו שני בני
אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו כיון שירד
אהרן מעשות החטאת והעולה והשלמים
ועדין האש לא ירדה נכנסו משה ואהרן
ובאו אל אהל מועד ללמדו על מעשה
הקטרת כיון שראו שני בני אהרן שהקטרת
עקר מיד לקחו איש מחתתו שנאמר אשר
לא צוה אותם אבל למשה ואהרן צוה
כיון שראה אהרן שמתו בניו על הקטרת
היה מתפחד להקטיר קטרת בין המתים
ובין החיי׳ שנאמר ויאמ׳ משה אל אהרן
קח את המחתה ונומ׳ מהרה אמר לו
אהרן שני בני מתו על שהכניסו מן החוץ
לפנים ואתה אומר אלי הוצא מן הקדש
לחוץ אמר לו הולך מהרה ואל תהא
מפליג על הדבר שכן נגזרה גזרה לבוא
מעשה הקטורת לכפר על מעשה הקטרת
בקטרת נתעצבה ובקטרת תשמח מיד ויעש
כן אהרן ונומר ותצא אש מלפני יי׳
מלמד שיצתה אש מבית קדש הקדשים
ושרפה את נשמתן אבא יוסי בן דוסאי
אומר שני חוטין של אש יצאו מבית קדש
הקדשים ונתחלקו לארבעה ונכנסו שנים
בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה
ומתו ותאכל אותם שרפה ולא
בגדיהם שנאמר וישאום בכותנותם
בכותנותיהן נישאין שהיו להן כתנות שנאמר
ולבני אהרן תעשה כותנות ולא למישאל
ולאלצפן בני עזיאל למדנו שבכתנות של
מיתים שהלוים לא היו להם כתנות
וימותו לפני יי׳ בעין מיתה הנשמה נשרפת
והגוף היה קיים רבי אליעזר אומר וימותו
לפני יי׳ לא מתו בפנים ולא בחוץ מקום
שהלוים מותרין ליכנס לשם שנאמר ויקרבו
וישאום א״כ מהו לפני יי׳ נגפם המלאך
ודחם והוציאם לחוץ רבי עקיבה אומר
לפני יי׳ מתו והלוים גררום בחכות של
ברזל והוציאום לחוץ ואיסי בן עקיבה
אומר לא מתו נדב ואביהוא אלא שלא
ליתן פתחון פה לבאי העולם לאמר לא
שרת שכינה באהל מועד וכיון שנכנסו
נדב ואביהוא לפני לפנים באהל מועד
אמר הקדוש ברוך הוא אם אני מאריך
אפי עם אלו יהא כל אחד ואחד מישראל
עושה כך מוטב ימותו נדב ואביהוא ואל
יתמעט כבודי אפילו שעה אחת מיד אמר
למלאך ונגפם אם על הקרובים כך על
הרחוקים על אחת כמה וכמה במסכת
סנהדרין מפרש וכבר היו משה ואהרן
מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן
אמר לו נדב לאביהוא מתי ימותו שני
זקנים הללו ואני ואתה נגהיג הדור אמר
להן הקדו׳ ברוך הוא הא נראה מי קובר

את מי וכמה בנים היו לו לאהרן שהיו
ראויין לישרף כנדב ואביהוא אלא שזכות
אבותם עמדה להם רבי ירמיה אומר
בארבעה מקומות מזכיר מיתת בני אהרן
ובכל מקום מזכיר סרחונם ללמדך שלא
מתו אלא על הקריבה ועל הקרבה
ועל שלא נכנסו בעצה ועל אש
זרה שהקריבו ר׳ אליעזר המודעי אומר
בוא וראה כמה חביבין צדיקי׳ לפני מי
שאמר והיה העולם שכל מקום שמזכיר
מיתתן מזכיר סרחונן להודיעך שלא היה
בידם אלא זו בלבד והרי דכתיב קל וחומר
אם בשעת הכעס חס הקדוש ברוך הוא
עליהם קל וחומר בשעת רצון וכן הוא
אומר בעת רצון פריתיך ויאמר משה
אל אהרן הוא אשר דבר יי׳ לאמר בקרובי
אקדש כיון שראה משה את אהרן עומד
ותוהה אמר לו אוי לי שכך היא עבירה
בידי וביד בני וכך הניעתני נכנס משה
אצלו והיה מפייסו בדברים אמר לו אהרן
אחי זה מסיני נאמר לי עתיד הקדו׳ ב״ה
לקדש את הבית הזה ובאדם גדול אני
מקדשו והייתי אומר בי או בך הבית הזה
מתקדש ועכשו נמצאו שני בניך גדולי׳ ממני
וממך שבהם הבית הזה נתקדש כיון ששמע
אהרן כך צידק עליו את הדין שנאמר
וידום אהרן וכן הוא אומר ונועדתי שמה
לבני ישראל ונקדש בכבודי כיון שידע
אהרן שמתו בניו על קידוש שמו של הקב״ה
מיד שתק כמה גדולה שתיקה שהרי
אהרן קבל שכר עליה וכן דוד אומר דום
ליי׳ והתחולל לו שלמה אומר עת לחשות
ועת לדבר ויקרא משה אל מישאל
ואל אלצפן בני עוזיאל דוד אהרן מה
תלמוד לומר דוד אהרן והלא כבר נאמ׳
ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל
למעשה אהרן מה אהרן רודף שלום
בישראל שנאמר ויבכו את אהרן שלשים
יום ונומ׳ אפילו הנשים מה שלא נאמר
במשה אף עוזיאל רודף שלום היה וכן
אומר על אהרן בשלום ובמישור הלך אתי
שלא הרהר על דרכי המקום ויקרא
משה אל מישאל ואל אלצפן בני עוזיאל
דוד אהרן לפי שהכהנים מטמאין למתים
ואמר להם ללוים להטמא ויאמר אליהם
קרבו בשני טעמים מלמד ששני פעמים
אמר להם לפי שהיו יראים ליקרב לכך
עליו שני טעמים בקריאתו ויקרבו
וישאום בכותנותם מלמד שהם הקדו׳
בה על הצדיקי׳ במיתתן יותר מבחייהן
שהרי לא נתבזו שישרפו בגדיהם ואם
על מי שהכעיסוהו כך חס עליהן קו׳ על
שאר הצדיקים שעושין רצונו ויאמר
משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר בניו
רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול
ובקלקלה מתחילין מן הקטן ראשיכם אל
תפרעו אל תגדלו פרע או שמא תאמר
אל תפרעו ראשיכם מן הכובע הריני דן
נאמר כאן פירוע ונאמר להלן גדל פרע
שער ראשו מה להלן פירוע גידול שיער
אף כאן פירוע גידול שיער ובגדיכם לא
תפרומו אל תקרעו בגדיכם ולא תמותו

ממשמע

ממשמע לאו אתה שומע הין את השריפה אשר שרף יי׳ מיכאן אתה למר לשריפת בת כהן שזינת שהיא שריפת נשמה וגוף קיים כרמפורש במסכת סנהדרין בפרק אלו הן הנשרפין ומפתח אהל מועד לא תצאו יכול אפילו בלא שעת העבודה תלמור לו׳ ומן המקרש לא יצא ולא יחלל אימתי מחלל ביציאתו בשעת העבודה הא אינו מרבר אלא בשעת העבודה פן תמותו כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה וממשמע לאו אתה שומע הין כי שמן משחת יי׳ עליכם מכאן לכל הכהני׳ המשוחים שהם בלא יצאו ולא יחללו מכאן אמרו כהן גרול שמת לו מרת אינו יוצא עמהן וכו׳ ויעשו כרבר משח שקיימו עליהן מצות רבן שבח לו לתלמיר שמקיים מצות רבו וכן הוא אומר במצרים וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה יי׳ את משה ואת אהרן כן עשו וכן הוא ביהוש׳ כאשר צוה יי׳ את משה עברו וכן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע וירבר יי׳ אל אהרן לאמ׳ לפרט אהרן כשם שהיה הדבור אל אהרן . *Et fuit in die octavo*; ex ſignificatu magnæ lætitiæ in die, quo creati ſunt cœli & terra; in opere creationis ſcriptum eſt; *Et fuit veſpera, & fuit mane*. Hinc dictum eſt; *Et fuit*. Poſtquam perfecerunt Iſraelitæ opus tabernaculi venit Moſe, & benedixit illis; Dictum eſt enim *Exod.* XXXIX. 43. *Et vidit Moſe univerſum opus*. Et quænam fuit benedictio, qua benedixit illis Moſe? Dixit illis; ſit beneplacitum, ut habitet Divinitas in opere manuum veſtrarum. Pro eo tempore dictum eſt *Cantic.* III. II. *Egredimini & videte filiæ Sion*: filiæ diſtinctæ; *regem Salomonem*; regem cujus eſt pax; *in diademate, quo coronavit illum mater ſua*; אומו, ſicut ſcriptum eſt *Iſai.* LI. 4. *Et gens mea me auſculta*. Quod tabernaculum efformatum erat hyacintho, & purpura, & cocco, & byſſo; in die quo deſcendit Divinitas de cœlo ſuper Iſrael. *In die lætitiæ cordis ſui*, in die quo deſcendit ignis novus ſuper altare, & abſumſit holocauſtum, & adipes. *In die octavo*, octavo impletionum; Septem diebus miniſtravit Moſe in miniſterio. *Vocavit Moſe Aharon, & filios ejus, & ſeniores Iſrael*; ad videndum magnificentiam, & miniſterium quietis ſuæ inter filios Iſrael. Similiter dictum eſt *Iſ.* LVII. 15. *Quia hæc dicit excelſus, & ſublimis habitans æternitatem, & ſanctum nomen ejus in excelſo, & in ſancto habitans*. Quamvis in alto, & in ſancto habitans; tamen ego *habitans cum contrito & humili ſpiritu*. *Et dixit Moſe; hoc eſt verbum quod præcepit Dominus*: ad faciendam benedictionum populi; dictum eſt enim; *Et egreſſi ſunt & benedixerunt populo. Dixitque ad Aharon: Tolle tibi vitulum*: de tuis bonis; vitulus eſt ſemper anniculus; & hic erat preter ſeptiduum impletionum, quem obtulit Moſe; dictum eſt enim: *Et mactavit, & ſumſit Moſe*. Et hoc loco dictum eſt. *Et mactavit vitulum pro peccato ſuo*. Non ita factum eſt in die expiationum, quia in die expiationum commemorato in Paraſcha *poſt mortem*, fuit neceſſaria confeſſio; at hoc loco confeſſio neceſſaria non fuit. *Et ad filios Iſrael loqueris dicens*; ut allocutio ſit cum feſtinatione. *Et bovem & arietem pro pacificis; hodie enim Dominus apparebit vobis; gloria Domini*; deſcendet enim ignis de cœlo vobis ſpectantibus ad abſumendum holocauſtum & pacifica. *Tulerunt ergo cuncta quæ præcepit Moſe*. Non diſtulerunt, neque tardarunt. *Accede ad altare*. Melius eſt ut veniat juſtus, & expiet pro reo. *Et adipem, & renunculos, & reticulum jecoris*; ad docendum, quod renunculi & reticulum jecoris non dicantur adipes; dictum eſt enim; *& renunculos*. *Et holocauſtum concidet*; ex ſenſu oblationis; *In fruſta & caput*. Sicut legimus in tractatu *Tamid* cap. IV. Non frangebant pedem, ſed perforabant eum in medio curvaturæ pedis, ſuſpendebatque eum, tum excoriabat, deſcendens uſque dum appropinquaret ad pectus, quando appropinquabat ad pectus abſcindebat caput, deditque illud ei, cui obtigerant ea, abſcindebat pedes, dabatque illi, cui obtigerant, abſoluta excoriatione &c. Primus cum capite & pede, caput dextra tenebat, converſis ad brachium naribus, cornibuſque inter digitos poſitis, pars ea colli, qua mactabatur, ſurſum erat, & adipes ipſi impoſiti; dextrum pedem ſiniſtra tenebat, & pars ea, qua pellis extrahebatur, exterius collocata erat &c. *Et adipes de bove & de ariete*, ibi memoratos; *& de ariete caudam*. Interrupit ſubjectum venit ad addendam caudam. *Poſuerunt adipes ſuper pectora*. Iterum vocat omnia adipes propter adolitionem; ſed propter abſumtionem adeps ſeorſum appellatur, & cauda, & renunculi, & reticulum jecoris ſeorſim appellantur, neque comprehenditur adeps; ſicuti ſupra dictum eſt; *& adipem, & renunculos*. *Et pectora & armum dexterum*. *Et ventilavit Aharon ventilando coram Domino*; Tum dignus factus eſt Aharon muneribus ſacerdotii; quia ſacrificia impletionum data ſunt Moſi. *Et eleva-*

vavit Aharon manus suas ad populum; tum dignus factus est elevatione manuum, tam ipse, quam ejus filii usque ad finem omnium generationum; *Et descendit post facta sacrificia pro peccato & holocaustum, & pacifica;* post ventilata sacrificia descendit de altari cum lætitia. *Et venit Mose & Aharon in tabernaculum conventus, & egressi sunt, & benedixerunt populo &c.* Hinc docetur, quod post benedictionem Aharon non apparuit Divinitas, & mærore affectus est Mose; & ingressi sunt ambo, & orarunt; dictum est enim. *Et venit Mose & Aharon in tabernaculum conventus &c.* De illis textus dicit *Ecclesiast.* IV. 9. *Melius est duos esse simul.* Similiter dictum est *Psal.* CXXXIII. *Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum.* Hoc supra dictum est. *Hic est sermo, quem præcepit Dominus, facite, & apparebit vobis gloria Domini. Et devoravit super altare holocaustum, & adipes. Et timuit universus populus, & corruerunt, & ceciderunt in facies suas.* Quando viderunt ignem novum descendentem de altitudine cœlorum, & absumentem super altare, ceciderunt in facies suas, & dixerunt canticum; pro eo tempore dictum est *Psal.* XXXII. I. *Exultate justi in Domino: rectos decet collaudatio.* Ignis qui descendit tempore Mosis, non cessavit donec descendit tempore Salomonis, dictum est enim 2. *Paral.* VII. 3. *Et omnis Israel vidit descendentem ignem. Et sumserunt filii Aharon*: inconsulto Aharon. *Nadab & Abihu, unusquisque thuribulum suum;* Ambo uno consilio. *Et immiserunt ignem, & in illis posuerunt suffitum, & obtulerunt coram Domino ignem alienum, quem non præceperat &c.* fecerunt absque facultate. Dixerunt; quamvis ignis descendit de cœlo; præceptum est ut afferatur de vulgari; Dictum est enim *Levit.* I. 7. *Et ponent filii Aharon ignem super altare.* Verum sumenda erat ab illis facultas. Alia explicatio. *Et sumserunt duo filii Aharon;* ex sensu literali; dictum est enim; *Nadab & Abihu;* non ignorabam duos fuisse filios Aharon; & hinc docetur, quod non sint impartiti honorem τῷ Aharon Nadab & Abihu, qui non consuluerunt Mosen. *Et obtulerunt coram Domino ignem alienum, quem non præceperat illis.* Intuluerunt intempestive. R. Elieser dicit; non fuerunt rei mortis filii Aharon, nisi quod docuerunt constitutionem coram Mose eorum magistro; omnis enim, qui docet constitutionem coram suo magistro, reus est mortis. Alia explicatio. *Et sumserunt duo filii Aharon Nadab & Abihu, unusquisque thuribulum suum;* Postquam descendit Aharon post oblatum sacrificium pro peccato, & holocaustum, & pacifica, & adhuc ignis non descenderat, ingressi sunt Mose & Aharon, & vanerunt in tabernaculum conventus, ut doceretur opus suffitus; postquam viderunt duo filii Aharon, quod suffitus dissiparetur, statim sumserunt unusquisque thuribulum suum. Dictum est; *quem non præceperat illis.* At Mosi & Aharon præceperat. Postquam vidit Aharon filios suos mortuos fuisse propter suffitum; expavit, ut adoleret suffitum inter mortuos & vivos; dictum est enim *Num.* XVI. 46. *Dixit Mose ad Aharon. Tolle thuribulum &c. Festinanter.* Respondit illi Aharon; duo mei filii mortui sunt, eo quod intulerunt de spatio exteriori in interius; & tu mihi dicis; effer de sanctuario in spatium exterius. Dixit illi. Abi festinantur, neque ab hoc dissentias; decretum enim est, ut veniat opus suffitus ad expiandum opus suffitus. In suffitu dolore affectus es, & in suffitu lætaberis. *Confestim ita fecit Aharon &c. Et egressus est ignis de conspectu Domini:* Hinc docetur, quod egressus fuerit ignis de sancto sanctorum, & eorum animas combusserit. Aba Jose ben Dosthai dicit. Duo fila ignis egressa sunt de sancto sanctorum, & in quatuor dispertita sunt, & duo in nares alterius, totidemque in alterius nares ingressa sunt; & mortui sunt; *Et absumsit illos;* illos combussit, non autem ejus vestes. Dictum est enim *Ex. Et filiis Aharon facies tunicas.* Non autem Misael & Elisaphan filiis Oziel; Hinc docemur tunicas fuisse mortuorum; quia Levitæ non habebant tunicas. *Et mortui sunt coram Domino.* Ex eorum morte ostenditur, quod earum anima combusta fuerit, corpus autem intactum remansit. R. Eliezer dicit: *Et mortui sunt coram Domino.* Non mortui sunt in loco interiori, sed in exteriori, quo Levitis ingredi licebat; Dictum est enim: *Et accesserunt, & portaverunt.* Si ita est, cur dictum est; *coram Domino?* Percussit eos Angelus, & expulit, & eduxit foras. R. Achiba dicit; Coram Domino mortui sunt, & Levitæ forcibus ferreis traxerunt, & eduxerunt. Et Isi ben Achiba dicit; mortui sunt Nadab & Abihu, ne daretur facultas hominibus dicendi; non habitat Divinitas in tabernaculo con-

conventus; & quando ingressi sunt Nadab & Abihu in adytum in tabernaculum conventus. Dixit Deus S. B. Si differam iram meam in istis, quanto magis unusquisque ex Israelitis hoc faciet; melius est ut moriantur Nadab & Abihu, ne minuatur mea gloria vel uno momento; statim dixit Angelo; & percussit illos: Si ita in proximis, quanto magis in longinquis! Exponitur in tractatu *Sanhedrin*; Mose & Aharon per viam incedebant; & post illos Nadab & Abihu; dixit Nadab ad Abihu; Quandonam morientur isti duo senes; & ego & tu regemus generationem? Dixit illis Deus S. B. Videbimus quis alterum sepeliat; & filii omnes Aharon comburendi erant, sicut Nadab & Abihu; sed merita eorum patrum servavit illos. R. Jeremia dicit; in quatuor locis memoratur mors filiorum Aharon, & ubique memoratur eorum peccatum; ad docendum, quod non sunt mortui nisi propter oblationem, & quod ingressi sint sine consilio, & propter ignem alienum, quem obtulerunt. R. Elieser Amudi dicit: Veni & vide, quam sint amabiles justi in conspectu illius, qui dicit, & fuit mundus; quod ubi memorantur eorum mors, eorum quoque peccatum memoretur; ad ostendendum, quod nihil sit in eorum potestate nisi hoc duntaxat. Ecce scriptum est a minori ad majus; si tempore indignationis miseretur illis Deus S. B. tempore propitiationis quanto magis! Atque ita dictum est *Isai. In tempore beneplaciti redemi te. Et dixit Mose ad Aharon; hoc est quod loquutus est Dominus; cum meis propinquis sanctificabor*. Quando vidit Mose, quod Aharon timidus consisteret; dixit illi, væ mihi; tantum ego & filii mei peccavimus, ut tantum mihi acciderit? Ingressus est Mose ad eum, & verbis sedavit. Dixit illi: Aharon frater meus; Hoc in Sinai dictum est mihi; sanctificaturus erat Deus S. B. hanc domum; Summo viro ego illam sanctificabo; Et dixi, per me, aut per te hanc domum fuisse sanctificandam; At nunc inventi sunt tui filii me & te majores; per eos enim illa sanctificata est; Quando hæc audivit Aharon, justificavit in se judicium; dictum est enim; *Et tacuit Aharon*. Similiter dictum est. *Et notum feci nomen suum filiis Israel, & sanctificatum est in honore meo*. Postquam cognovit Aharon mortuos esse suos filios propter sanctificationem nominis Dei S. B. statim tacuit. Quam magnum est silentium! ejus causa Aharon recepit mercedem. Similiter dicit David *Psalm.* XXXVII. 7. *Tace Domino, & spera in eo*. Salomon dicit. *Tempus tacendi, & tempus loquendi. Et vocavit Mose Misael & Elisaphan filios Oziel patrui Aharon*. Cur dictum est: *patrui Aharon?* Nonne jam dictum est? *Et filii Cahat Amram, & Isaar, & Hebron, & Oziel?* Ut comparetur factum Ozielis facto Aharon; Sicut Aharon fuit sectator pacis in Israel: Dictum est enim; *Et fleverunt Aharon triginta diebus &c. vel fœminæ;* Quod non dictum est de Mose; Ita pariter Oziel fuit sectator pacis. Similiter dictum est de Aharon. *In pace & in æquitate ambulavit mecum*. Non inquisivit in vias Dei. *Et vocavit Mose Misael, & Elisaphan filios Oziel patrui Aharon*. Quia sacerdotes non polluebantur mortuis; & dixit Levitis, ut se polluerent; *& dixit illis; accedite:* duabus de causis; ad docendum; quod duabus vicibus dixerit illis; quia timebant accedere; ideoque duabus vicibus appellavit. *Et accesserunt, & portarunt eos cum tunicis suis;* Ad docendum, quod miseretur Deus S. B. justis in eorum morte magis quam in eorum vita; etenim non fuerunt spoliati, & vestes ejus non fuerunt combustæ. Illis, qui tantum peccarunt, sic miseretur Deus, quanto magis ceteris justis, qui faciunt ejus voluntatem! *Et loquutus est Mose ad Aharon, & Eleazar, & Ithamar filios ejus*. Rabi dicit; in dignitate fit initium a majori, & in punitione a minori. *Capita vestra nolite nudare*. Nolite comam alere. Aut fortasse dices, non esse mitra capita nudanda? Est argumentum. Dictum est hic פירוע pariterque dictum est in *Nazyreo*. Si alat cæsariem lapitis sui; Sicut eo פירוע designat alere comam; hic quoque, similiter. *Et vestimenta vestra nolite scindere;* nolite lacerare vestimenta vestra. *Ne moriamini*. Ab hac negatione deducitur affirmatio. *Incendium quod incendit Dominus*. Hinc doceris combustionem filiæ sacerdotis, quæ scortata fuerit, cujus anima comburitur, & corpus conservatur, sicut exponitur in tractatu *Sanhedrin* cap. VIII. *Et de ostio tabernaculi conventus non egrediemini;* Crederem vel tempore quo non ministrat? Idcirco dictum est; *Et de sanctuario non egredietur, & non profanabit*. Quando profanabit? si egrediatur tempore ministerii. Ecce non agitur nisi de tempore ministerii. *Ne moriamini*. Ubique dicitur השמר פן ואל

ואל non agitur niſi de præcepto negativo ; & ex hac negatione deducitur affirmatio. *Quia oleum unctionis eſt ſuper vos*. Hinc probatur, quod omnes ſacerdotes uncti prohibentur egredi, & profanare. Hinc dixerunt. Sacerdos ſummus, ſi aliquis ſibi moriatur, non egrediebatur cum illis &c. *Et fecerunt juxta verbum Moſis*. Confirmarunt in ſe præcepta eorum magiſtri. Laudandus eſt diſcipulus, qui confirmat in ſe præcepta ſui magiſtri. Similiter dictum eſt in Ægypto. *Et inceſſerunt, & fecerunt, ſicut præceperat Dominus Moſi ſervo ſuo, & Aharon, ſic fecerunt*. Et ſic in Joſue. *Sicut præceperat Dominus Moſi ſervo ſuo*; atque ita pariter præcepit Moſe Joſuæ; *Et ſic fecit Joſue*.

Poſt oblata ſacrificia, præcipitur Aharon & filiis ejus, ut carnes victimarum, quas obtulerunt, comederent, quas luctus cauſa comburendas decreverunt. וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים קחו את המנחה הנותרת מאישי יהוה ואכלוה מצות אצל המזבח כי קדש קדשים הוא ואכלתם אותה במקום קדוש כי חקך וחק בניך הוא מאישי יהוה כי כן צויתי ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך אתך כי חקך וחק בניך נתנו מזבחי שלמי בני ישראל שוק התרומה וחזה התנופה לפני יהוה והיה לך ולבניך אתך לחק עולם כאשר צוה יהוה ואת שעיר החטאת דרש דרש משה והנה שרף ויקצף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים לאמר מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש כי קדש קדשים הוא ואתה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם לפני יהוה הן לא הובא דמה אל הקדש פנימה אכול תאכלו אותה בקדש כאשר ציויתי וידבר אהרן למשה הן היום הקריבו את חטאתם ואת עלתם לפני יהוה ותקראנה אתי כאלה ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני יהוה ונשמע משה וייטב בעיניו *Et locutus eſt Moſe ad Aharon, & ad Eleazar, & ad Ithamar filios ejus, qui erant reſidui. Tollite munus, quod reſiduum eſt de ignitis Domini; & comedite illud azymum juxta altare, quia ſanctum ſanctorum eſt. Comedetis autem in loco ſancto, quia ſtatutum tibi, & ſtatutum filiis tuis illud eſt de ignitis Domini; quia ſic præceptum eſt mibi. Et pectus ventilationis, & armum ſeparationis comedetis in loco puro, tu & filii tui, & filiæ tuæ tecum, quia ſtatutum tibi, & ſtatutum filiis tuis, data ſunt de ſacrificis pacificis filiorum Iſrael. Armum ſeparationis, & pectus ventilationis ſuper ignita adipum adducant, ut ventilando ventilentur coram Domino; & erit tibi & filiis tuis tecum in ſtatutum æternum ſicut præcepit Dominus. Et hircum pro peccato quærendo quæſivit Moſe, & ecce combuſtus eſt iratuſque contra Eleazar & Ithamar filios Aharon, qui reſidui erant, dixit; Qua de cauſa non comediſtis ſacrificium pro peccato in loco ſancto, quia ſanctum ſanctorum eſt? & illum dedit ut portetis iniquitatem congregationis, ut pro vobis expiaretur coram Domino. Ecce non fuit illatus ejus ſanguis in ſanctuarium interius, comedendo debebatis comedere in loco ſancto, ſicut præceptum eſt mihi. Et loquutus eſt Aharon ad Moſen. Ecce hodie obtulerunt ſacrificium pro peccato ſuo, & holocauſtum eorum coram Domino; & accidit mihi, ſicut iſta, ſi comediſſem hodie ſacrificium pro peccato; quomodo placuiſſet oculis Domini? Quod cum audiſſet Moſe, placuit ejus oculis. Targum Jonathan*. ומליל משה עם אהרן ועם אלעזר ועם איתמר בנוי דאשתיירו מן יקידתא סיבו ירת מנחתא דאשתיירת מקורבניא דיי ואכלוהא פטיר בסטר מדבחא ארום קודש קודשין היא ותיכלון יתה באתר קדיש ארום חולקך וחולק בנך היא מקורבניא דיי ארום היכדין איתפקיד וירת חדיא דארמותא וית שקא דאפרשותא תיכלון באתר דכי אנת ובנך עמך ארום חולקך וחולק בנך איתיהיבו מנכסת קודשיא דבני ישראל שקא דאפרשותא וחדיא דארמותא על קורבניא תרביא ייתון לארמא ארמא קדם יי׳ ויהי לך ולבניך עמך לקיים עלם היכמא דפקיד יי וית תלתא צפירייא אתקריבו ביומא ההוא צפירא דריש ירחא וצפירא דחטאתא דעלמא וצפירא דחטאתא דקריב נחשון בר עמינדב לחנכת מדבחא אזל אהרן ובנוי ואוקידו תלתיהון אתא משה ותבע ית צפירא דחטאתא די לעמא יתבעיה והא איתוקד ורתח על אלעזר ועל איתמר בנוי דאהרן דאשתיירו למימר מדין לא אכלתון ית חטאתא באתר קדיש ארום קדש קדשין היא ויתה יהב לכון למשרי על סרחנות כנשתא לכפרא עליכון קדם יי הא לא איתעל מן אדמא לית קודשא גוואה מכל תיכלון יתיה בקודשא היכמא ומליל אהרן עם משה הא יומא דין קריבו בני ישראל ית קרבן חטאתהון ועלוותהון קדם יי וארע יתי סקול באילין בתרין בני הלא מעשרא תניינא אתפקד די לא למיכול אכיל מיניה כל דכן קרבן חטאתא ומה אילו אשתלוית ואכלית מן קרבן חטאתא יומא דין אוף תרין בני דאשתיירו הוה להון מן דינא דייתוקדון דלית אפשר די שפר קדם יי ושמע משה ושפר קדמוי ואפיק כרוזא במשריתא למימר אנא הוא דאיתעלמת הילכתא מני ואהרן אחי הדכר יתה לי. *Et loquutus Moſe cum Aharon & cum Eleazar, & Ithamar filiis ejus, qui erant ſuperſtites ex incendio. Tollite oblationem Mincha, quæ reſidua eſt ex oblationibus Domini, & comedite azy-*

mum in latere altaris, quoniam ſanctitas ſanctitatum eſt. Et comedetis eam in loco ſancto, quoniam portio tua & portio filiorum tuorum eſt ex oblationibus Domini, quoniam ſic præceptum eſt mihi. Pectus quoque elevationis, & armum ſeparationis comedetis in loco mundo, tu & filii tui tecum, quoniam portio tua & portio filiorum tuorum quæ data ſunt de hoſtiis ſanctificatorum filiorum Iſrael. Armum ſeparationis, & pectus elevationis cum oblationibus adipum adducant, ut eleventur elevatione coram Domino; & erit tibi & filiis tuis tecum in ſtatutum perpetuum, ſicut præcepit Dominus. Et tres hircos obtulerunt in die illo, hircum Neomeniæ, hircum ſacrificii pro peccato pro populo, & hircum ſacrificii pro peccato quem obtulit Nachſon filius Aminadab in dedicatione altaris: abiit Aharon, & filii ejus, & incenderunt tres illos: Venit Moſe, & quæſivit hircum ſacrificii pro peccato, quæſivit inquam ipſum, & ecce combuſtus eſt; & excanduit contra Eleazar & Ithamar filios Aharon, qui relicti erant dicendo. Quorſum non comediſtis ſacrificium pro peccato in loco ſancto, quoniam ſanctitas ſanctitatum eſt, & illa dedit vobis ad condonandum peccato congregationis, ad expiandum pro vobis coram Domino? Ecce non eſt illatum de ſanguine in ſanctuarium interius. Comedendo comedere debebatis ipſam in loco ſancto, ſicut præceptum eſt mihi. Et loquutus eſt Aharon cum Moſe; ecce hodie attulerunt filii Iſrael ſacrificium ſuum pro peccato, & holocauſta ſua coram Domino, & accidit mihi mors in iſtis in duobus filiis meis; Annon de decima ſecunda mandatum eſt ut non comedat lugens ex ea? Quanto magis de oblatione ſacrificii pro peccato? Annon in iſtis delictum admitteretur, ſi comediſſem de oblatione ſacrificii pro peccato hodie? etiam duo filii mei qui reſidui ſunt, ex æquo deberent comburi, quia fieri non poteſt, ut placeat coram Domino. Et audivit Moſe, & placuit coram ipſo, & produxit præconem per caſtra dicendo: Ego ſum is, a quo occultatus eſt ritus, Aharon autem frater meus in memoriam revocavit eum mihi. Targum Hieroſolymitanum.

קריבו ית חטותהון וית עלותהון קדם יי ואתילפת יתהן אחטאמא חמרא מן מעשרא תנינא ולית אפשר לאלבא למיכל מניה ואנא דארע יתי אבייא רובא יומא הדין דמיתו תרין בני נדב ואביהוא ואנא אכיל עליהון הא אלו אכלית חטאתא יומא האידה אפשר דשפר יתקין קדם יי כיון דשמע משה ושפר פתגמא באפוי ואפק כרוז בכל משריתהון דישראל ואמר אנא הוא דאתעלמא הלכתא מני ואהרן אחי אליף יתה לי ועל דאשפל משה גרמיה קביל עליה אגר סני ושמע משה ושפר פתגמא באפוי. *Obtulerunt hoſtias ſuas pro peccato, & holocauſta ſua coram Domino, & edoctus ſum de illis hoſtiam pro peccato graviorem eſſe, quam ſit decima ſecunda, neque debere lugentem comedere de ea; cum ergo mihi hodie contigerit luctus magnus, ſiquidem mortui ſunt duo filii mei Nadab & Abihu, & ego de illis lugeo; ecce ſi comediſſem de hoſtia pro peccato hodie, an fieri poſſet ut hoc placeret, & rectum eſſet coram Domino? Poſtquam audivit Moſe, & placuiſſet verbum in conſpectu ejus, tum eduxit præconem per omnia caſtra Iſraelitarum, & dixit: Ego ſum a quo occultatus eſt ritus, Aharon vero frater meus docuit me illum; & propterea quod humilem ſe reddidit Moſe, recepit ſuper ſe mercedem. Et placuit verbum in conſpectu ejus. Siphra 14. 3.*

ויאמר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו בניו שקולים בו בכבוד ושקולים בו בדמימה יכול אף הראשונים שקולים בו בכבוד תלמוד לומר הנותרים שקולים בו בכבוד ואין הראשונים שקולים בו בכבוד רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי אלעזר בן עזריה הרי הוא אומר וימת נדב ואביהוא לפני יי׳ בהקריבם אש זרה לפני יי׳ ובניו לא היו להם שאילו היה להם בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר שכל הקודם בנחלה הוא קודם בכבוד אם כן למה נאמר הנותרים אמר להם לא היה לכם להסתכל באילו שעשה דבר שלא בעצה ונשטפו רבי אלעזר אומר קרובים היו לשטף אלא שריחם המקום על אהרן קחו את המנחה זו מנחת נחשון הנותרת זו מנחת יום השמיני מאשי יי׳ אין להם אלא אחר מתן אישים ואכלוה מצות מה תלמוד מפני שהיא מנחת ציבור והיא מנחת שעה ואין כיוצא בה לדורות לכך נאמר ואכלוה מצות אצל המזבח ולא בהיכל לא על גבי המזבח אין לי אלא זו בלבד מניין לרבות קודשי קדשים תלמוד לומר קודש קדשים היא ואותה והיא הרי אילו מיעוטי פרט לתודה וללחמה לאיל נזיר וללחמו לאיל המילואים וללחמו ואכלתם אותה במקום קדוש מה תלמוד לומר לפי שאמר אצל המזבח אין לי אלא סמוך למזבח מניין לרבות הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש תלמוד לומר במקום קדוש כי חקך וחוק בניך הוא חק לבנים ואין חק לבנות מאשי יי׳ אין להם אלא לאחר מתן אישים כי כן צויתי לומר לכם בשעת אנינות יאכלוה כאשר צויתי בשעת משה כאשר צוה יי׳ ובא מעצמי אני אומר לכם חזה זה חזה התנופה זה תנופת הסל שוק זו שוק התרומה זו תרומת תודה תאכל במקום קדוש אמר רבי נחמיה וכי הראשונים אינם במקום טהור אלא זו טהורה שאינה ממין טומאה לטהר מטומאת

מצורע

מצורע לומר שיהו נאכלים בתוך ירושלם
אתה ובניך ובנותיך אתה ובניך בחלק ובנותיך
במתנות או יכול אתה ובניך ובנותיך בחלק
כשהוא אומר כי חקך וחק בניך הוא אין
חוק לבנות הא מה אני מקיים אתה ובניך
ובנותיך אתה ובניך בחלק ובנותיך במתנות
נתנו מזבחי שלמי בני ישראל לרבות זבחי
שלמי ציבור שיהו שם באותו היום ושור
ואיל לשלמים לזבוח לפני יי' שוק התרומה
וחזה התנופה על אישי החלבים יביאו מלמד
שהחלבים למטה שעיר זו שעיר נחשון
חטאת זה חטאת יום השמיני דרוש דרש
משה זה שעיר של ראש חודש יכול
שלשתם נשרפו תלמוד לומר והנה שורף
אחד נשרף ולא נשרפו שלשתם מה תלמוד
לומר דרוש דרש משה שתי דרישות אמר
להם מפני מה נשרף זה ומפני מה נאכלו
אילו איני יודע איזה נשרף כשהוא אומר
ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה
לכפר עליכם איזה שעיר נושא את עון
העדה זה שעיר של ראש חודש שנאמר
ושעיר אחד לחטאת לכפר עליכם ויקצף
על אלעזר ועל איתמר מלמד שנתן פניו
כלפי בניו וכעס כנגד אמרו מלמד שאף
אהרן היה בקיצפון הנותרים לא היה פנחס
עמהם לאמר השיבוני על דברי מדוע לא
אכלתם את החטאת במקום הקודש וכי
חוץ לקודש נאכלה והלא נשרפה שנאמר
והנה שורף אם כן למה נאמר מדוע לא
אכלתם אמר להם שמא חוץ לקלעים יצאת
מפני שחטאת שיצא חוץ לקלעים פסולה
אין לי אלא זו בלבד מניין לרבות קודשי
קדשים תלמוד לומר קודש קדשים מניין
שאכילת קדשים כפרה לישראל תלמוד
לומר ואותה נתן לכם לשאת את עון
העדה לכפר עליכם לפני יי' הא כיצד
כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים הן לא
הובא את דמה אל הקודש פנימה אמר להם
שמא נכנס מדמה לפנים מפני שחטאת
שנכנס מדמה לפנים פסולה רבי יוסי הגלילי
אומר מיכאן לחטאת שנכנס דמה לפניי
ולפנים שהיא פסולה ואין חטאת פסולה
עד שיכנס דמה לפנים אין לי אלא לפניי
ולפנים מניין אף בהיכל תלמוד לומר אל
הקודש תאכלו במקום קרוש מלמד שאכילתה
בפנים מניין שאף שריפתה בפנים תלמוד
לומר אכל תאכלו אותה בקודש יכול אף
אם ניטמאת בחוץ תהא שריפתה בפנים
תלמוד לומר אותה מה זו מיוחדת
טומאתה בפנים שריפתה בפנים יצאת זו
שנטמאת בחוץ שלא תהא שריפתה אלא
בחוץ וידבר אהרן אל משה אין דיבור
אלא לשון עז וכן הוא אומר וידבר העם
באלהים ובמשה הן היום הקריבו את חטאתם
ואת עולתם לפני יי' רבי נחמיה אומר מפני
אנינות נשרף לכך נאמר אלה ומה תלמוד
לומר כאלה שיכול אין לי אסור באנינה
אלא בנים מניין כל האמור בפרשה מוסיף
עליהם אחיו ואחותו ואמו ואחותו נשואה
לכך נאמר אלה כאלה רבי יעקב אומר
יכול יהיו הלוים אסורים באנינה בשיר
תלמוד לומר אותי אני אסור באנינה ואין
הלוים אסורים באנינה לשיר רבי יהודה
ורבי שמעון אומרים וכי מפני אנינות
נשרפה והלא לא נשרף אלא מפני טומאה
שאילו מפני אנינות נשרף היה להם
לשלשתם לישרף דבר אחר והלא מותרים
לאוכלם לערב דבר אחר והלא פינחס היה
עמהם מה תלמוד לומר אלא לא היה לי
להסתכל באילו שעשו שלא בעיצה ונשטפו
מה תלמוד לומר כאלה אמר אילולי לא
אילו בלבד קברתי אלא אפילו אלה קברתי
עם אילו לא כך הייתי מבזה קודשי המקדש
ואכלתי חטאת היום היום אני אסור ומותר
בלילה ולדורות אסור ביום ובלילה דברי
רבי יהודה רבי אומר אן האונן אסור
לאכול בקרשים בלילה אלא מדברי סופרים
תרע שהרי אמרו אונן טובל ואוכל פסחו
לערב וישמע משה וייטב בעיניו הורה מיד
ולא בייש לומר לא שמעתי אמר יהודה
חנניה בן יהודה היה דורש כל ימיו קשה
הפקדה שנרמה לו למשה לטעות אחר
מיתתו הריני כמשיב על דבריו ומי
גרם לו שהפקיד אלא שבועה .

Et locutus eſt Moſe ad Aharon & ad Eleazar, & ad Ithamar filios ejus; Filii ejus pares illi ſunt in honore, & in tacendo; Crederem vel priores fuiſſe illi æquales in honore? Idcirco dictum eſt; *qui erant reſidui*, erant illi æquales in honore, at priores non fuerunt illi æquales in honore. Raban Simeon ben Gamalielis dicit nomine R. Eleazaris filii Azariæ; dictum eſt; *Num.* III. 4. *Mortui ſunt Nadab & Abihu coram Domino, cum offerrent ignem alienum in conſpectu Domini, & filii non fuerunt illis*. Si ergo habuiſſent filios, prælati fuiſſent Eleazaro, & Ithamar, quia qui præfertur in hæreditate, præfertur quoque in dignitate; ſi ita eſt, cur dictum eſt, *qui reſidui erant*? Reſpondit illis. Nonne debebatis animadvertere, quod iſtis contigit, qui ſine conſilio operati ſunt, & de improviſo exciſi ſunt? R. Eleazar dicit; proximi erant illi quoque, ut exciderentur, ſed miſertus eſt Dominus propter Aharon. *Tollite munus*; hoc erat munus diei octavi; *de ignitis Domini*; ex hoc participare non debebant, niſi poſtquam partem igni dediſſent. *Et comedite illud azymum*. Quid dicendum erat? erat enim munus cœtus, & erat munus azymum; præceptum pro illa una tantum vice, nec illi fuit ſimile in generationibus; idcirco dictum eſt; *& comedite illud azymum*. *Juxta altare*. Non autem in templo; non ſuper altare; Non probo ex hoc niſi pro hoc tantum, unde probatur ad includendas ſanctitates ſanctitatum? ex eo quod dictum eſt; *ſanctitas ſanctitatum*. ואותה והיא ſc. *illa* & *illa*; Ecce hæc excludunt; excludi-

ditur sacrificium eucharisticum & ejus panis, aries Nazyræi, & ejus panis, & aries impletionum, & ejus panis. *Et comedetis illud in loco sancto*. Quid dicendum erat? Quia jam dictum est *juxta altare*; non probo nisi juxta altare, unde probatur ad includenda conclavia ædificata in profano, & aperta in sanctum? Ex eo quod dicitur; *in loco sancto. Quoniam statutum tibi & statutum filiis tuis*; statutum filiis tuis, non autem filiabus tuis; *de ignitis Domini*; non debebant participare, nisi postquam dedissent partem igni. *Sic præceptum est mihi; quemadmodum præceptum est mihi; sicut præcepit Dominus, sic præceptum est mihi*; ut vobis dicerem, comedendum fuisse tempore luctus; *sicut præceptum est mihi*; tempore actionis; *sicut præcepit Dominus*; Non ex meo ingenio hoc vobis dico. *Pectus*; hoc est pectus *elevationis*; hæc est elevatio canistri; *armum*; hic est armus; *separationis*; hæc est separatio sacrificii eucharistici. *Comedetis in loco mundo*. Dicit R. Nehemia; an priores non fuerunt in loco mundo? Sed hæc mundities ea est, ut non sit similis immunditiei; ut locus sit mundus, quo non ingrediatur leprosus; sc. ut comedantur intra Hierosolymam: *Tu & filii tui, & filiæ tuæ*; tu & filii tui in partitione, & filiæ tuæ in donationibus. An dictum; *tu & filii tui, & filiæ tuæ* in partitione? Quando autem dicit; *statutum tibi, & statutum filiis tuis illud est*; non est statutum filiabus; quomodo explicatur textus, *tu & filii tui, & filiæ tuæ*? Tu & filii tui in partitione, & filiæ tuæ in donationibus. *Data sunt de sacrificiis pacificis filiorum Israel*. Ad includenda sacrificia pacifica cœtus. *Armum separationis, & pectus ventilationis super ignitis adipum adducent*. Docemur, quod adipes supponerentur. *Et hircum*; hic est hircus Nachson; *pro peccato*; hoc est sacrificium pro peccato diei octavi. *Quærendo quæsivit Mose*. Hic erat hircus novilunii; Crederem tres omnes fuisse combustos? Idcirco dictum est: *Et ecce combustus est*. Unus tantum fuit combustus, non autem tres omnes combusti fuerunt. Cur dictum est; *quærendo quæsivit Mose*? duæ sunt inquisitiones. Illis dixit; cur hic combustus est? Cur isti comesti sunt? Ignoro quinam fuerit combustus; Quando autem dicit. *Et illum dedit vobis, ut portetis iniquitatem congregationis, ut pro vobis expiaret*. Quinam est hircus, qui portat iniquitatem universæ congregationis? Hic est hircus novilunii; dictum est enim *Num.* XXVIII. 15. *Hircus quoque in sacrificium pro peccato unus ad expiandum pro vobis. Iratusque contra Eleazar & Ithamar filios Aharon*. Hinc docemur, quod iratus fuerit contra ejus filios; & excanduit contra Aharon; docemur, quod etiam contra Aharon fuerit indignatio. *Qui residui erant*. Atqui erat Pinchas cum ipsis. Dixit; respondete meis verbis. *Qua de causa non comedistis sacrificium pro peccato in loco sancto*. Quid? Num comestus est extra locum sanctum? Nonne fuit combustus? Sicuti dictum est. *Et ecce combustus est*. Si ita est, cur dictum est; *qua de causa non comedistis?* Num extra aulæa eductus est? Etenim sacrificium pro peccato, quod effertur extra aulæa, illegitimum est. Non probo nisi pro hoc duntaxat; unde probatur ad includendas sanctitates sanctitatum? ex eo quod dictum est; *sanctitas sanctitatum*. Unde probatur, quod comestio sanctitatum expiaret Israelitas? ex eo quod dictum est. *Et illum dedit vobis, ut portetis iniquitatem congregationis, ut pro vobis expiaret coram Domino*. Quomodo fiebat? Sacerdotes comedebant, & domini expiabantur. *Ecce non fuit illatus ejus sanguis in sanctuarium interius*. Dixit illis; *Num illatum est de ejus sanguine in locum interiorem?* Etenim sacrificium pro peccato, cujus sanguis in locum interiorem inferatur, est illegitimum. R. Jose Galilæus dicit; hinc probatur, quod sacrificium pro peccato, cujus saguis in adytum illatus sit, sit illegitimum. Et sacrificium pro peccato non erat illegitimum, donec ejus sanguis in locum interiorem inferretur. Non probo nisi de adyto; unde probatur de templo? Ex eo quod dicitur; *in sanctuarium. Debebatis comedere in loco sancto*. Docemur, quod fuerit comedendum in loco interiori; unde probatur, comburendum etiam fuisse in loco interiori? Ex eo quod dictum est; *Comedendo debebatis comedere illum in loco sancto*. Crederem, vel si foris fuisset immundatus, intus fuisse comburendum? Idcirco dictum est; *illum*. Sicut hæc est peculiaris immundities interior, & combustio interior, excluditur hæc quæ foris immundata est, & intus non erat comburenda. *Et loquutus est Aharon ad Mosen*. Allocutio hæc non designat nisi duritiem; atque ita dictum est Num. XXI. 5. *Et locutus est populus contra Deum & Mosen; Ecce hodie obtulerunt sacrificium pro peccato suo, & holocausto suo coram Domi-*

mino. R. Nehemia dicit; propter luctum combustus & idcirco dicit אלה. Et qua de causa dicit כאלה sicut ista? Crederem non fuisse interdictum nisi propter luctum filiorum? Unde probatur pro his omnibus, qui memorantur in lege, quibusque adjugantur frater & soror, & mater, & soror nupta? Ex eo quod dictum est אלה כאלה. R. Jacob dicit; crederem fuisse interdictum Levitis propter luctum? Idcirco dictum est: *mihi:* mihi interdictum est propter luctum; at non est interdictuus cantus Levitis propter luctum. R. Jehuda, & R. Simeon dixerunt; quid? num propter luctum combustus est? Atqui non fuit combustus, nisi propter immunditiem; quia si combustus fuisset propter luctum tres omnes comburendi erant. Alia explicatio. Atqui licitum erat vespera comedere. Alia explicatio. Atqui Pinchas erat cum illis. Cur dictum est אלה. Non erant considerandi mihi nisi isti, qui sine consilio operati sunt, & excisi sunt; & qua de causa dictum est כאלה. Dixit; non solum si hos sepelissem, sed etiam si hos sepelissem cum istis, non despexissem tantum sanctitates sanctuarii. *Si comedissem sacrificium pro peccato hodie*; hodie mihi iterdictum est, at noctu permissum est; at generationibus erit interdictum die & nocte; verba R. Jehuda. Rabi dicit non interdictum est lugenti comedere sanctitates noctu nisi ex verbis scribarum. Scito, quod dixerunt, quod lugens potest se lavare, & vespera comedere Pascha. *Quod cum audisset Mose, placuit ejus oculis*; & statim confessus est, neque ærubuit dicendo: non intellexi. Dicit R. Jehuda, quod Chananja ben Jehuda inquirebat cunctis diebus, dicens; quod molesta sit iracundia, quæ effecit ut Mose erraret. Post ejus mortem quasi exponem; quid ei effecit iracundia? cum prius natus sit error. *Pesiktha*

וידבר משה אל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים בניו שקולים עמו בכבוד ושקולים עמו ברמימה הנותרים שקולים עמו בכבוד ואין האחרונים שקולים עמו בכבוד קחו את המנחה זו מנחת יום השמיני מאשי יי' אין להם אלא לאחר מתנות האשים ואכלוה מצות אצל המזבח לא בהיכל כי קדש קדשים היא לרבות כל הקדשים ואכלתם אותה במקום קדוש לרבות את הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש כי חקך וחק בניך הוא לזכרים ולא לנקבות מאשי יי' לאחר מתנות האשים כי כן צויתי לומר לכם בשעת אנינה כאשר צויתי לומר לכם בשעת מעשה צוה יי' ולא מאל אני אומר לכם ואת חזה התנופה לרבות תנופת הסל ואת שוק התרומה לרבות תרומת תודה תאכלו במקום טהור מלמד שהן נאכלין בכל ירושלם אתה ובניך בחלק ובנותיך במתנות נתנו מזבחי שלמי בני ישראל לרבות זבחי שלמי ציבור שהיו שם באותו היום שנאמר ושור ואיל לשלמים וגומר שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים יביאו להניף מלמד שהחלבים למשה ואת שעיר החטאת דרש דרש משה מלמד ששלשה שעירים היו שעיר נחשון ושעיר חטאת יום שמיני ושעיר ראש חדש והנה שורף האחר נשרף ולא שלשתן דרוש דרש שתי דרישות דרש אמר להם מפני מה לא נשרף זה ומפני לא נאכלו אלו ואי זה מהם נשרף שעיר ראש חדש שנאמר ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה וכן הוא אומר ושעיר חטאת אחר לכפר עליכם ויקצוף על אלעזר ועל איתמר מלמד שאף אהרן היה עמהם בקצפון הנותרים להוציא את פינחס לאמר השיבני על דברי מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש אמר להם והלא לא יצאת חוץ לקלעים אלא במקום הקדש היתה כי קדש קדשים היא למדנו לכל הקדשים שיצאו לחוץ פסולין ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה מלמד שהכהנים אוכלין וישרא' מתכפרין שנאמר לכפר עליהם לפני יי' הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה מלמד שכל חטאת שנכנס דמה לפנים פסולה באכילה את דמה עד שיכנס כל דמה פנימה זו לפני לפנים ומנין לרבות אפילו ההיכל תלמוד לומר אל הקדש אכל תאכלו אותה בקדש כל שנטמאת בפנים שריפתה בחוץ וידבר אהרן אל משה אין דבור בכל מקום אלא לשון עז שנאמר וידבר העם באלהים ובמשה הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם לפני יי' וגומר שיכול אין לאסור באנינה אלא הבנים בלבד מנין לרבות כל האמור בפרשת כהנים ומוסיף עליהם אחיו ואחותו מאמו ואחותו הנשואה לכך נאמר כאלה אותו הכהן אסור באנינה בשיר אין הלוים אסורים באנינה בשיר אמר לו אהרן הן היום הקריבו את חטאתם ואת עלתם לפני יי' ותקראנה אותי כאלה אפילו קברתי את אלה עם אלה לא הייתי מבזה קדשי המקום ואכלתי חטאת היום ביום אני אסור ומותר בלילה וכן היה רבי אומר אין אונן אסור לאכול קדשים אלא מדברי סופרים תדע שהרי אמרו אונן טובל ואוכל פסחו לערב וישמע משה וייטב בעיניו הורה מיד שאונן אסור בקדשים אמר רבי יהוד' חנני' בן יהוד' היה דורש כל ימיו קשה היא הפקדה שגורם' לטע' ומי גורם לקפידות אלא שטעה

Et locutus est Mose ad Aharon, & ad Eleazar, & Ithamar filios ejus, qui residui erant; filii ejus comparantur illi in honore, pariterque comparantur in silentio. *Qui residui erant*, comparantur illi in honore, at priores illi in honore non comparantur. *Tollite munus*; hoc est munus diei octavi; *de ignitis Domini*; Non erat illis portio nisi

nisi postquam data sit pars igni; *Et comedite illud azymum juxta altare*; non autem in templo; *quia sanctitas sanctitatum est*; ad includendas omnes sanctitates. *Et comedite illud in loco sancto*; ad includenda conclavia exstructa in profano & aperta in sanctum; *Quoniam statutum tibi, & statutum filiis tuis est*; maribus, non fœminis; *de ignitis Domini*; postquam sit data pars igni; *quia sic præceptum est mihi*; sc. tempore luctus; *sicut præceptum est mihi*; sc. vobis tempore actionis; *præceperat Dominus*; non ex meo ingenio ego vobis locutus sum. *Et pectus ventilationis*; ad includendam ventilationem canistri: *Et armum separationis*; ad includendam separationem sacrificii Eucharistici. *Comedite in loco mundo*. Ad docendum, quod comederentur in tota Hierosolyma. *Tu, & filii tui:* in partitione; *& filiæ tuæ* in donationibus; *data sunt de sacrificiis pacificis filiorum Israel*; ad includenda sacrificia pacifica cœtus, quæ ibi eo die deprehendebantur; dictum est enim; *& bovem & arietem pro pacificis* &c. *Armum separationis, & pectus ventilationis super ignitis adipum adducent, ut ventilando ventilentur*; ad docendum, quod adipes supponerentur. *Et hircum pro peccato; quærendo quæsivit Mose*; ad docendum, quod tres essent hirci, sc. hircus Nachson, & hircus pro peccato diei octavi, & hircus novilunii. *Et ecce combustus est*; unus combustus est, non autem tres. *Quærendo quæsivit*: duæ inquisitiones. Quærens dixit illis, quare hic combustus est, & quare non comedistis hunc? Quinam ex his fuit combustus? Hircus novilunii; dictum est enim: *Et illum dedit vobis, ut portetis iniquitatem congregationis*. Similiter dictum est; *Num.* XXVIII. 15. *Hircus quoque in sacrificium pro peccato unus ad expiandum pro vobis*. *Et iratus est contra Eleazar, & Ithamar*. Ad docendum, quod etiam indignatus sit contra Aharon. *Qui residui erant*; ad excludendum Pinchas; dicens. Respondete meis verbis. *Quare non comedistis sacrificium pro peccato in loco sancto?* Dixit illis: Atqui non elatus est extra aulæa; sed fuit in loco sancto. *Quia sanctitas sanctitatum est*; ad docendum, quod si omnes sanctitates efferantur, profanentur; *& illum dedit vobis, ut portetis iniquitatem congregationis*. Ad docendum, quod sacerdotes comederent, & Israelitæ expiarentur; dictum est enim; *Ad expiandum pro illis coram Domino*. *Ecce non fuit illatus ejus sanguis in sanctuarium interius*. Ad docendum, quod omne sacrificium pro peccato, cujus sanguis inferatur, illegitimum sit, ut comedatur; *ejus sanguis*; donec inferatur totus sanguis. *Interius*; Hoc est adytum. Et unde probatur ad includendum etiam templum? Ex eo quod dictum est; *in Sanctuarium*. *Comedendo debebatis comedere illum in sancto*. Quicquid intus polluitur, intus comburitur, si foris, foris comburitur. *Et locutus est Aharon ad Mosen*. Ubique allocutio non designat nisi duritiem. Dictum est enim. *Et locutus est populus contra Deum & Mosen*. *Ecce hodie obtulerunt sacrificium pro peccato suo, & holocausta sua coram Domino* &c. Crederem non fuisse interdictum nisi propter luctum filiorum duntaxat? unde probatur ad includendos omnes, qui memorantur in Parascha Sacerdotum, illisque addendos fratrem ejus, ejus sororem ex matre, sororem desponsatam? Ex eo quia dictum est כאלה. Hoc sacerdoti interdictum est propter luctum, at Levitis non est interdictus cantus propter luctum. Dixit illi Aharon: *Ecce hodie obtulerunt sacrificium pro peccato suo, & holocausta sua coram Domino; Mihi contigisset sicut ista*; quamvis sepelirem hos sicut istos, non despexissem sanctitates Domini. *Si comedissem sacrificium pro peccato hodie*; hodie mihi est interdictum, & noctu permissum. Similiter dicit Rabi; Non est interdictum lugenti comedere de sanctitatibus nisi ex verbis scribarum. Scito, quod dixerint; quod lugens se lavat, & vespera Pascha suum comedit. *Quod cum audisset Mose placuit ejus oculis*. Statim confessus est, quod lugenti sint interdictæ sanctitates. Dicit R. Jehuda; Chananja ben Jehuda exponebat omnibus diebus; molesta est ira; quæ ad errorem adduxit. Quid effecit iracundia? cum prius natus sit error.

Post Aharon reliqui Pontifices non sacrificiis, sed sola decimæ Ephæ oblatione initiabatur. *Hieros. Sekalin* 50. 4. כשהכהן מתקרב תחילה לעבודה מביא עשירית שלו ועובדה בידו אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהם עבודתם כשירה ר׳ מנא בעי מיסר בו ביום נתקרב בתחילה לעבודה בו ביום נתמנה להיות כהן גדול מביא שתים אחת לחינוכו ואחת לחובת היום. Quando sacerdos a principio sacrificat, affert decimam de suis facultatibus, eamque offert manu sua; tam sacerdos magnus, quam sacerdos vulgaris, qui ministrat priusquam afferat decimam partem Ephæ de bonis suis,

eorum miniſterium eſt legitimum. R. Mena putat dicendum; eo die quo primum accedit miniſtrandum, ſi eligatur ſummus ſacerdos, duas offert, alteram propter ſuam conſecrationem, & alteram propter debitum diei, *Siphra* 17. 2. זה קרבן אהרן ובניו יכול יהו אהרן ובניו מביאים כאחד את הקרבן הזה תלמוד לומר בניו אשר יקריבו הא כיצד אהרן מביא לעצמו ובניו מביאים לעצמם בניו אילו כהנים הדיוטים או בניו כהנים גדולים כשהוא אומר הכהן המשיח תחתיו מבניו הרי כהן גדול אמור הא מה אני מקיים בניו אילו כהנים הדיוטים שאם היה כהן מתקרב תחילה לעבודה מביא עשירית האיפה משלו ועבדה בידו אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביא עשירית האיפה משלו עבודתם פסולה *Hæc eſt oblatio Aharon & filiorum ejus*. *Levit*. VI. 20. Crederem, quod Aharon & filii ejus una ſimul offerrent hoc ſacrificium? Idcirco dictum eſt; *filii ejus*, *quam offerre debent*. Quomodo igitur? Aharon ſeorſim offerebat, & ſeorſim filii offerebant. *Filii ejus*; iſti ſunt ſacerdotes vulgares; aut *filii ejus* ſunt ſummi ſacerdotes. Quando autem dictum eſt. *Sacerdos unctus de filiis ejus ejus vice*; ecce jam dictus eſt ſacerdos ſummus. At quomodo ego explicabo: *filii ejus*? Hi ſunt ſacerdotes vulgares. Quando primum ſacerdos accedebat ad miniſterium, offerebat decimam partem Ephæ de bonis ſuis, & offerebat manu ſua; tam ſacerdos ſummus, quam ſacerdos vulgaris, qui eſſet miniſtraturus priuſquam offerret decimam partem Ephæ de bonis ſuis, miniſterium eorum erat illegitimum. *Pesiktha* 9. 4. תנו רבנן זה קרבן אהרן ובניו אהרן מביא לעצמו ובניו מביאין לעצמן אילו כהנים הדיוטות כשכהן מתקרב תחלה לעבודה מביא עשירית האיפה שלו ועבודה בידו אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שלא הביא עשירית האיפה שלהן עבודתו פסולה. Tradiderunt ſapientes. *Hæc eſt oblatio Aharon*, *& filiorum ejus*. Aharon ſeorſim offerebat, & filii ejus ſeorſim offerebant. Iſti ſunt ſacerdotes vulgares; Quum primum ſacerdos accedit ad miniſterium, offert decimam partem Ephæ de bonis ſuis, eamque offert manu ſua. Tam ſacerdos ſummus, quam ſacerdos vulgaris, qui non offerrent decimam partem Ephæ de bonis ſuis, eorum miniſterium erat illegitimum. *Maimonides* de vaſis ſanctuarii cap. V. כשיגדיל הכהן ויעשה איש הרי הוא כשר לעבודה אבל אחיו הכהנים לא היו מניחין אותו לעבוד במקדש עד שיהיה בן עשרים שנה ואין נכנס לעזרה לעבוד תחילה אלא בשעה שהלוים אומרין שירה אין הכהן עובר תחילה וכן כהן גדול אינו עובד תחילה עד שיביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו שנאמר זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו ליהוה ביום המשח אותו ואם עבד קודם שיביא עשירית האיפה וכן כהן גדול שעבד בכהונה גדולה קודם שיביא עשירית האיפה עבודתו כשרה Quando adolevit ſacerdos, & vir factus eſt, eſt idoneus ad miniſtrandum; at fratres ejus ſacerdotes non ſinunt eum miniſtrare in ſanctuario, donec annos viginti natus ſit; neque a principio ingreditur in atrium ad miniſtrandum, niſi quo tempore Levitæ recitant canticum. Non miniſtrat ſacerdos a principio, & ſimiliter ſacerdos ſummus non miniſtrat a principio, priuſquam offeret decimam partem Ephæ de bonis ſuis, eamque manu ſua offerat. Dictum eſt enim *Levit*. XI. 20. *Hæc eſt oblatio Aharon*, *& filiorum ejus*, *quam offerre debent in die unctionis ſuæ*. Si autem miniſtret, antequam offerat decimam partem Ephæ, & ſimiliter ſi ſummus ſacerdos in ſummo ſacerdotio miniſtret, antequam offerat decimam partem Ephæ, ejus miniſterium erat legitimum.

CAPUT VI.

De dignitate Aharonis.

AHaron reliquis ſacerdotibus honore & dignitate antecellebat. *Hieroſ. Joma* 39. והכהן הגדול מאחיו שתהא גדולתו מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה רבי אומר בנוי בכח בעושר בחכמה ובמראה. *Sacerdos ſummus inter fratres ſuos*, *Levit*. XXI. 10. ut ejus magnificentia ſit magna inter fratres ſuos. *Super cujus caput fuſum eſt unctionis oleum*. Rabi dicit, forma, virtute, opibus, ſapientia & adſpectu. *Babyl. Joma* 18. הכהן גדול מאחיו שיהא גדול מאחיו בכח בנוי ובחכמה ובעושר אחרים אומרים מנין שאם אין לו שאחיו הכהנים מגדלין אותו תלמוד לומר והכהן מאחיו גדולתו משל אחיו. *Sacerdos ſummus inter fratres ſuos* ut ſit major præ fratribus ſuis virtute, forma, & ſapientia, & opibus. Alii dicunt; unde probatur, quod ſi opes illi deſint, ditandus ſit ex opibus fratrum ſuorum? Ex eo quod dictum eſt: *Sacerdos ſummus inter fratres ſuos*. Ditatur ex opibus fratrum ſuorum. *Siphra* 46. 3. והכהן הגדול מאחיו שיהא גדול מאחיו בנוי בעושר בכח בחכמה ובמראה אין לו מניין שיגדלהו משל אחיו תלמוד לומר הגדול מאחיו שיהא גדול מאחיו אמרו עליו על פנחס איש הכתה שנעלה גורלו להיות כהן גדול והלכו אחריו גיזברים

נזברים ומרכולין ימצאוהו חצצב ומלו עליו את המחצב דינרי זהב אמר רבי חנניה בן גמליאל וכי סתת היה חתנינו היה ואלה לא מצאוהו אלא חורש כעניין שנאמר ושנים עשר צמדים לפניו והוא בשנים עשר. *Sacerdos summus inter fratres suos*; ut sit summus inter fratres suos forma, opibus, virtute, sapientia, & adspectu; si illi desint opes, unde probatur, quod sit ditandus de opibus fratrum suorum? Ex eo quod dictum est: *summus inter fratres suos*? ut sit summus inter fratres suos. Dixerunt de Pinchas viro de Bata, qui cum sorte electus esset summus sacerdos, & venientes ad illum quæstores & præfecti, deprehenderunt illum cædentem lapides, & impleverunt lapidicinam numis aureis. Dicit R. Chanina ben Gamaliel. Num erat lapicida? Erat noster gener; sed invenerunt arantem, sicuti dictum est de Elisæo. *Et duodecim paria bovum ante ipsum, & ipse in duodecimo*. *Pesiktha* 27. 2. והכהן הגדול זה כהן גדול שנמשח בשמן המשחה הגדול מאחיו שיהא גדול מאחיו בנוי בכבור בעושר ובחכמה דבר אחר מאחיו אין לו ממון גדלתו מאחיו כמעשה דרבי פנחס איש הבינה שמצאוהו חוצב ומילו עליו את המחצב זהב. *Et sacerdos summus*; qui unctus sit oleo unctionis; *summus inter fratres suos*; ut sit summus inter fratres suos forma, honore, opibus, & sapientia. Alia explicatio; *inter fratres suos* si desint illi opes, ditandus est de bonis fratrum suorum; sicut narratur de R. Pinchas viro de Bina, quem invenerunt cædentem lapides, eique lapidicinam auro impleverunt. *Maimonides* de vasis sanctuarii loc. cit. כהן גדול צריך שיהיה גדול מכל אחיו הכהנים בנוי בכח בעושר בחכמה ומראה אין לו ממון כל הכהנים נותנין לו משלהן כל אחד לפי עושרו עד שיעשיר יותר מעשיר שבכולו ואין אחד מכל אלו מעכב אלא כל זה למצוה אבל אם נתרבה מכל מקום נתרבה. Sacerdos summus necesse est, ut sit major cunctis fratribus suis sacerdotibus forma, virtute, opibus, sapientia, & adspectu. Si desint opes, sacerdotes omnes dabunt illi de bonis suis, unusquisque pro sua facultate, donec sit omnium ditissimus. Neque tamen horum quidquam impediebat; sed hæc omnia erant juxta præceptum; sed cujuscunque loci sacerdos hac dignitate amplificaretur, ratum & fixum erat.

Levit. l. c. recensentur præcepta, quibus tenebatur Aharon, ut suam dignitatem tueretur. ראשו לא יפרוע ובגדיו לא יפרום. *Caput suum non discooperiet, & vestimenta sua non scindet*. Ubi *Siphra* אילו אמר ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום יכול לא יפרע ולא יפרום של סוטה ת״ל ראשו ר׳ מאיר אומר ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום על מתו כדרך שבני אדם פורעים ופורמים על מיתיהם לא יפרום לא יפרום כדרך הפורמים הא כיצד כהן גדול פורם מלמטה וההדיוט מלמעלה. Si dixisset; caput non discooperiet, & vestimenta non scindet; Crederem, quod ille non discooperiet, & non scinderet vestes mulieris adulterio suspectæ? Idcirco dictum est; *caput suum*. R. Meir dicit; *Caput suum non discooperiet, & vestimenta sua non scindet*; pro suo mortuo, eo modo, quo ceteri homines discooperiunt, & scindunt pro suis mortuis. *Non scindet*. Non scindet, sicut reliqui scindere solent. Quomodo? Sacerdos summus lacerat inferne, & vulgaris superne. *Pesiktha* l. c. את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום כדרך שבני אדם פורעין ופורמים על מנתיהן כיצד כהן גדול פורם מלמטה וההדיוט מלמעלה *Caput suum non discooperiet, & vestimenta sua non scindet*; eo modo, quo ceteri homines discooperiunt, & scindunt pro suis mortuis. Quomodo? summus sacerdos lacerat inferne, & vulgaris superne. *Hieros. Horajoth* 47. 4. כהן גדול פורם מלמטן כו׳ ר׳ לעזר בשם כהונה למעלן למעלן משפה למטן למטן משפה ר׳ יוחנן אמר למטן ממש וגו׳ ר׳ יוחנן פליג על דר׳ יהודה תרתין ואתייא ר׳ לעזר בשם כהונא כרבי יודה אין כר׳ יודה לא יפרום כל עיקר לא אתייא הא אלא על אביו ועל אמו כדברי רבי מאיר דתני על כל המתים אינו מבדיל שפה אלא על אביו ועל אמו כדברי ר׳ מאיר ר׳ יודה אומר כל קרע שאינו מבדיל שפה הרי זה קרע תפלות מאי כדון אומר בכהן גדול שיהא מבדיל שפה. Sacerdos summus inferne lacerat &c. R. Eliesar nomine Cahana; superne; superne ab ora, inferne, inferne ab ora. R. Jochanan dicit; inferne absolute &c. R. Jochanan dissentit ab R. Jehuda in duobus. Et adducit R. Eliesar nomine Cahana juxta opinionem R. Jehuda; juxta opinionem R. Jehuda, nullo modo lacerabit. Hoc non adducitur, nisi pro ejus patre, & matre juxta verba R. Meir. Traditio enim exstat; super omnibus mortuis non separabit oram sed pro ejus patre & matre juxta verba R. Meir. R. Jehuda dicit; siquis laceret, & non dividat oram; hæc laceratio est fatuitatis. Quid hinc? Ipse dicit de sacerdote summo, quod separet oram. Alii vero hunc locum: *Caput suum non discooperiet*; ita explicant summum sacerdotem tondere consuevisse comam suam singulis sabbathis. *Maimo-*

monides de vasis Sanctuarii cap. v. ואינו מרבה פרע לעולם שנ' את ראשו לא יפרע ואפילו בעת שלא יכנס למקדש לא מספר מערב שבת לערב שבת ואינו מספר בתער אלא בזוג ראש שערה זו בעיקר זו עד שיראה כאילו הוא צמח באחת שנ' ראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהם. Nunquam multam nutriebat comam; dictum est enim; *Caput suum non discooperiet*; sed eam tondebat singulis Sabbathi vigiliis; Et non tondebat novacula, sed forfice; Unius pili extremum sic erat in radice alterius repositum, ut simul una crevisse viderentur; dictum est enim *Ezech.* XLIV. 20. *Caput suum non radent, neque comam suam nutrient, sed tondentes tondebunt capita sua*. Quod spectat ad lacerationem vestium, Caiphas in judicio Jesu Christi credendus est aut profanas, aut inferne, aut sacras contra legem lacerasse.

Antiquissima apud omnes gentes vestes in mærore & luctu lacerandi obtinuit consuetudo, cujus plurima in veteri & novo Testamento occurrunt monimenta; In veteri laceravit vestem *Ruben* propter *Josephum* fratrem amissum; *Genes.* XXXVII. 30. *Jacob* propter *Josephum* filium, quem putaverat a feris devoratum. Ibid. vers. 34. *Josephi* fratres propter scyphum inventum in sacco *Benjamin*. Ibid. XLIV. 13. *Josue* & *Caleb* propter seditionem Israelitarum *Numer.* XIV. 6. *Josue* iterum propter anathema *Achan Jos.* VII. 6. *Jephte* propter devotionem filiæ *Judic.* XI. 35. milites ob victos Israelitas 1. *Sam.* IV. 12. Nuncius ob mortem *Saul* 2. *Sam.* I. 2. Et ibid. vers. 11. *David* cum suis militibus propter ipsius *Saul* mortem ibid. vers. 11. Universus populus ob mortem *Abner* Ibid. III. 31. *Thamar* ob incestum fratris *Ammonis*; ibid. XIII. 17. *David* cum servis suis ob mortem filiorum: ibid. vers. 31. *Chusai* ob calamitatem Davidis: ibid. XVI. 32. *Achab* propter increpationem *Eliæ* ob interfectum *Nabothum* 1. *Reg.* XXI. 27. *Eliseus* ob adscensum *Eliæ* in cœlum 2. *Reg.* II. 12. *Joramus* propter literas *Naaman*. Ibid. V. 7. 8. *Athalia* propter electionem regis *Joas*; ibid. II. 14. Ministri *Ezechiæ* propter *Rabsaces*; ibid. XVIII. 37. Ezechias propter minas Assyriorum; ibid. XIX. 1. *Josias* propter minas in lege repertas: ibid. XXII. 11. Octoginta viri ex *Sichem* ob mortem *Gedeliæ*; *Jerem.* XLI. 1. *Job* propter suas calamitates *Jobi* I. 20. Amici *Jobi* propter ejus calamitates *Job.* II. 12. *Mardochai* propter cladem imminentem Judæorum *Esth.* IV. 1. *Esra* ob commixtionem Judæorum cum Gentilibus Esdr. IX. 3. Duces Assyriorum ob mortem *Holofernis Judith* XIV. 17. *Mathathias* ob legis Judaicæ violationem 1. *Maccab.* II. 14. III. 47. IV. 39. V. 14. XI. 71. & XIII. 45. In novo Testamento *Caiphas* in judicio *J. Christi*. *Matth.* XXVI. 65. *Marc.* XIV. 63. Et *Paulus* & *Barnabas* ob cultum divinum, quem Iconienses illis tribuere volebant; *Actor.* XIV. 17.

Causæ & ritus lacerandi vestes recensentur in *Gemara Hieros. Moed Katon* 83. 2. הקורע מן המלל מן השלל מן הרריד אינו קרע מן האיחוי הרי זה קרע איזהו איחוי אמר רבי אחא כל שאין מקומו ניכר עשרה קרעים אסורין באיחוי הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלימדו חכמה ועל הנשיא ועל אב בית דין ועל שמועות הרעות ועל קללת השם ועל שריפת תורה ועל ירושלם ועל בית המקדש ועל אביו ועל אמו ועל רבו שלימדו חכמה מניין ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו רבי מתון בעא קומי רבי יוחנן ומאלישע אינו למידין תורה אמר ליה מתון מתון מה המת משהוא מסתלק עוד אינו רואהו כך זה משנסתלק עוד לא ראהו כשם שקורעין על החכמים כך קורעין על תלמידיהן איזהו תלמיד חכם חזקיה אמר כל ששנה הלכות ועד תורה אמר ליה רבי יוסי הרא דת אמר בראשונה אבל עכשיו אפילו הלכות רבי אבהו בשם רבי יוחנן כל שהוא מבטל עסקיו מפני משנתו תני כל ששואלין אותו והוא משיב אמר רבי הושעיה כגון אנן דרבבינן משגחין עלינן ואנן מתיבין לו אמר רבי בא בר ממל כל שהוא יודע לבאר משנתו ואנן אפילו רבבינן לא חכמין מבארה מתניתן איזהו רבו כל שפתח לו תחילה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר כל שרוב תלמודו ממנו רבי יוסי אומר כל שהאיר עיניו במשנתו אפילו בדבר אחד רבי אבהו בשם רבי יוחנן הלכה כדברי מי שהוא אומר כל שרוב תלמודו ממנו ולמה לא אמר כרבי יהודה אית תניי תני ומחליף רבי לעזר קרע על שפתח לו תחילה שמואל חלץ על שהאיר עיניו במשנתו ומה האיר עיניו במשנתו אמר רבי יוסי בי רבי בון בשני מפתיחות אחד יורד לאמת השיחי ואחד פותח כיון מהו יורד לאמת השיחי שהיה שוחה אמה עד שלא יפתח על הנשיא ועל אב בית דין ועל שמועות הרעות מניין ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגומר ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול זה הנשיא ועל יהונתן בנו זה אב בית דין ועל עם יי' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב אילו שמועות הרעות על קללת השם מניין ויהי כשמוע המלך חזקיהו את דברי רבשקה ויקרע את בגדיו מהו לקרוע על קללת הגוי מאן דאמר רבשקה גוי היה קורעין ומאן דאמר יהודי היה אין קורעין תני

רבי

רבי הושעיה אחד ששמע קללת השם
מישראל ואחד ששמע קללת השם מן הגוי
חייב לקרוע מה טעמא הנה אני יי׳ אלהי
כל בשר הממני יפלא כל דבר מהו לקרוע
בזמן הזה רבי יוסי רבי ירמיה בשם רבי
יוחנן משרבו הגדפנין פסקו מלקרוע מהו
לקרוע על הכינויים נישמעינה מן הדא
רבי שמעון בן לקיש הוה מהלך באיסרטא
איזדמן ליה חד כותיי והוה מגדף והוה
קרע נחת ליה מן חמרא ויהב ליה חד
מרתוקא גו ליביה אמר ליה רשע אית
לאימך מאנין מספקא לי הדא אמרה
שקורעין על הכינויין וקורעין בזמן הזה
על שריפת התורה מניין ויהי כקרוא
יהודי שלש דלתות וארבעה מהו
שלש דלתות וארבעה תלת ארבע
פסיקן כיון שהגיע לפסוק החמישי
כי יי׳ הוגה על רוב פשעיה מיד יקרעה
בתער הסופר ונומר ולא פחדו ולא קרעו
את בגדיהם הרואה תלמיד חכם שמת
כרואה ספר תורה שנשרף אמר רבי אבהו
יבא עלי אם טעמתי כלום כל אותו היום
רבי יונה הוה בצור כד שמע דדמך בריה
דרבי אבהו אף על גב דאכל גובנא ושתא
מיא אסקיה צום ההוא יומא רבי בא ורבי
הונא בר חייה הוו יתיבין אתה נעמיתא
וחטפת תפילוי דרבי הונא בר חייה צדה
רבי בא וחנקה אמר ליה רבי הונא בר
חייה עוד מעט והיינו באין לידי שריפת
תורה אמר ליה ואדיין את לזו כן אמר
רב ירמיה בשם רב אין קורעין אלא על
ספר תורה ששרפו מלך ישראל בזרוע כגון
יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה וחביריו
עולא ביריא רבי לעזר בשם רבי חנינה
הרואה ספר תורה שנשרף חייב לקרוע על
הגויל בפני עצמו ועל הכתב בפני עצמו
מה טעמא אחרי שרוף המלך את המגילה
ואת הדברים את המגילה זה הגויל ואת
הדברים זה הכתב רבי ברכיה רבי חלבו
עולא ביריא רבי לעזר בשם רבי חנינה
עתיד הקדוש ברוך הוא ליעשות ראש חולה
לצדיקים לעתיד לבוא מה טעמא שיתו
ליבכם לחילה לחולה כתיב והצדיקים מראין
אותו באצבע ואומר כי זה אלהים אלהינו
עולם ועד הוא ינהגינו על מות על מות
בעלימות על מות בזריזות על מות כאילין
עולימתא תרגם עקילס אתנא סירא עולם
שאין בו מות והצדיקים מראין אותו באצבע
ואומר כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא
ינהגנו על מות הוא ינהגנו בעולם הזה
הוא ינהגנו לעולם הבא ועל ירושלם ועל
בית המקדש ויבואו אנשים משכם ומשילה
ומשומרון שמנה אנשים מגולחי זקן וקרועי
בגדים אחד ששמע שחרבה ירושלם ואחר
הרואה את ירושלם בחרבנה חייב לקרוע
הרואה את ירושלם מן הצופים חייב לקרוע
אית תניי תני מוסיף על הקרע אית תניי
תני תחילת הקרע טפח תוספתו שלש
אצבעות רבי יוסה רבי ירמיה בשם רבי
חייה בר בא רבי חזקיה רבי ירמיה בשם
רבי יוחנן הלכה כמי שאומר תחילת הקרע
טפח תוספתו כל שהוא מהו להבדיל

שפה רבי ירמיה רבי חייה בשם רבי שמעון
בן לקיש ויחזק דוד בבגדו אין חזקה פחות
מטפח ויקרעם רבי סימון בשם רבי יהושע
בן לוי מיכן שהוא צריך להבדיל שפה
מת לו מת קורע מת לו מת אחר אפילו
ששמע על אביו ועל אמו ועל רבו שלימדו
חכמה קורע קרע אחד לכולן רבי יהודה
בן תימא אומר קורע על זה בפני עצמו
ועל זה בפני עצמו ובלבד שלא יעשה של
אביו ושל אמו תוספת ולא דא היא
קדמיתא אלא שלא יוסיף לא על של אביו
ולא על של אמו רבי חלבו ורב מתנה
יוסי בר מנשיא בשם רב הלכה כרבי
יהודה בן תימא מת לו מת קורע מת לו
מת אחר מוסיף על הקרע וקורע עד איכן
אמר רבי חנינה עד שהוא מגיע עד טיבורו
תנא חד סב קומי רבי זעירא אפילו נתמנה
לו בנגד כל שבעה חייב לקרוע אמר ליה
רבי זעורא הדא דתימר בשאר הקרובים
אבל על אביו ועל אמו אפילו לאחר כמה
חייב לקרוע מת לו מת קורע מת לו מת
אחר מרחיק שלש אצבעות וקורע שלמו
מלפניו מתחיל מאחריו שלמו מלמעלן
מתחיל מלמטן שלמו אילו ואילו רבי חייה
בריה דרב ארא דיפו אמר נעשה בפוחה
רבי חיננא בר פפא סלק גבי רבי תנחום
בר חייה נפק לגביה לביש סנטיריה מהו
סנטיריה מאנין דלא חפיתין אמר ליה הדא
מנן לך אמר ליה הכין הוה רבי סימון רבי
עבד אמר ליה התפלל עלינו אמר ליה
יסוג תורעתך שכל אותה השנה הדין מתוח
כנגד המשפחה דאמר רבי יוחנן כל שבעה
החרב שלופה עד שלשים היא רופפת
לאחר שנים עשר חדש היא חוזרת לתערה
למה הדבר דומה לכיפה של אבנים כיון
שנתרערעה אחת מהן נתרערעו כולן ואמר
רבי לעזר אם נולד בן זכר באותה המשפחה
נתרפאת כל אותה המשפחה מניין שאבל
חייב לקרוע מעומד דכתיב ויקם איוב ויקרע
את מעילו ויגז את ראשו רבי יודה בר
פזי בשם רבי יוחנן מיכן שאבל צריך
לקרוע מעומד אמר רבי יוחנן הורי רבי
יסא לשלול למחר כד דמך רבי יסא הורי
רבי חייה בר בא לנעול בו ביום אמר רבי
זעורה ולא פליגין מאן דאמר ישלול למחר
ינעול למחר ומאן דאמר ינעול בו ביום
ישלול בו ביום אמרו לו מת ראובן וקרע
ואחר כך אמרו לו שמעון מת הרי כבר
יצא ידי קרעו אמרו לו מת ראובן וקרע
ואחר כך אמרו לו קיים היה ומת אית
תניי תני יצא ידי קורעו אית תניי תני לא
יצא ידי קורעו מאן דאמר יצא ידי קורעו
כבר קרע מאן דאמר לא יצא ידי קרעו
שהרי על חי קרע ועוד מן הדא דתני קרע
וחזרה בו נשמה אם על אתר אינו צריך
לקרוע אם לאחר זמן צריך לקרוע כמה
הוא על אתר כדי דיבור כמה הוא כדי
דיבור רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי
כדי שאילת שלום בין אדם לחבירו אבא
בר בר חנה בשם רבי יוחנן כדי שאילת
שלום בין הרב לתלמיד ויאמר לו שלום
עליך רבי ונוטר על כל המתים אינו מבדיל

שפה שלו אלא על אביו ועל אמו דברי
רבי מאיר רבי יהודה אומר כל קרע
שאינו מבדיל שפה הרי זה קרע של
תפלות רבי יוחנן פליג עם רבי יודה
בתריי רבי יוחנן שמע דרבי חנינה תשיש
סלק בעי מבקרתיה גו איסרטא שמע דדמך
נחת מן חמריה ואפיק מנא טבייא דשובתא
ובזעין כיי דתנינן תמן כהן גדול פורס
מלמטן וההדיוט מלמעלן רבי לעזר בשם
כהנא למעלן למעלן משפה למטן
למטן משפה רבי יוחנן אמר למטן ממש
ואתיא דרבי לעזר בשם כהנא כרבי
יודה אין כרבי יודה לא יפרוס כל עיקר
מאי כדון חומר הוא בכהן גדול שאינו
מבדיל שפה על כל המתים הוא שולל
לאחר שבעה ומאחה לאחר שלשים על
אביו ועל אמו אינו מאחה עולמית איזהוא
איחוי בארינ הסולם והקפש אין מעכבין
על כל המתים אינו קורא אלא העליון
בלבד על אביו ועל אמו אפילו עשרה זה
על גבי זה אין אפיקרסין מעכבת האשה
אינה קורעה אלא העיון בלבד תני רבי
שמעון בן אלעזר אומר האשה קורעת את
הפנימי והופכתו לאחוריה וחוזרת וכורעת
את השאר. Qui lacerat ex limbo, ex sartura, & ex peplo, non lacerat; ex resarcitione; ecce lacerat; Quænam est resarcitio? Dicit R. Acha; Ea est, cujus locus ignoratur. Decem lacerationes interdictæ sunt in resarcitione; qui lacerat propter patrem, & matrem, propter magistrum, a quo didicit sapientiam, propter principem, & propter patrem Synedrii, & propter nuncios malos, & propter maledictionem nominis Dei, & propter combustionem legis, & propter Hierusalem, & propter domum sanctuarii. Propter patrem & matrem, & magistrum, a quo didicit sapientiam unde probatur? Ex eo quod dictum est 2. *Reg.* II. 12. *Et Eliseus videbat, & clamabat: pater mi pater mi, currus Israel, & auriga ejus* R. Mathon quæsivit coram R. Jochanan; numquid ab Eliseo nos didicimus legem? Respondit illi; Expectare, expectare: (vid. *Berach.* fol. 20. I.) sicut mortuus, quando recessit non amplius videtur, ita pariter hic postquam recessit, non amplius visus est. Sicut lacerant pro sapientibus, ita pariter lacerant pro eorum discipulis. Quinam est discipulus sapientis? Ezechia dicit; qui docet constitutiones, ita etiam legem. Respondit illi R. Jose; quod tu dicis sic erat in principio, nunc vero, vel si doceat constitutiones. R. Abau nomine R. Jochanan; Qui vacat a negotiis suis propter studium suum. Traditio; si interrogatus ad omnia respondeat. Dicit R. Josia; e.g. Nos qui magistri sumus, attendimus illis, & nos respondemus. Dicit R. Ba bar Mimal; quicunque sciat explicare studium suum: & nos quamvis magistri sumus, non sumus ita sapientes, ut traditiones nostras explicemus. Quinam est magister? qui incepit a principio; verba R. Meir. R. Jehuda dicit; ille, unde major pars doctrinæ derivavit. R. Jose dicit quicunque a principio aperuit illi oculos in suo studio; R. Abau dicit; Quicunque illuminavit ejus oculos in studio vel in re una. R. Abau nomine R. Jochanan; constitutio est juxta mentem illius qui dicit; quivis unde major pars doctrinæ in illum derivavit. At cur non dicit juxta mentem R. Jehuda? Est qui docet; Et est varietas. R. Eliezer dicit; lacerat pro illo, qui a principio incepit. Samuel discalceat, pro illo, qui illuminavit ejus oculos in studio. Quis est qui illuminavit ejus oculos in studio? Dicit R. Jose filius R. Bon duarum clavium una descendebat ad cubitum axillæ, altera vero statim aperiebat. Quid significat, descendebat ad cubitum axillæ? sc. quod descenderet ad cubitum, donec aperiret. Propter principem, & patrem Synedrii & nuncios malos unde probatur? Ex eo quod dictum est 2. *Sam.* I. 11. *Apprehendens autem David vestimenta sua scidit &c. Et planxerunt, & fleverunt, & jejunarunt usque ad vesperam, super Saul*; hic est princeps; *& super Jonathan filium ejus;* hic est pater Synedrii; *Et super populum Domini, & super domum Israel, eo quod corruissent gladio*. Hi sunt mali nuncii. Propter maledictionem nominis Dei unde probatur? Ex eo quod dictum est 2. *Reg.* XXXIX. I. *Quæ cum audisset Ezechias rex verba Rabsacis, scidit vestimenta sua*. Quid; lacerandum ne est propter maledictionem gentilis? Qui dicit; Rabsaces erat gentilis, idcirco lacerandum fuit; qui dicit; Rabsaces erat Judæus, idcirco non erat lacerandum. Tradit R. Josia; tam qui audit maledictionem nominis Dei ab Israelita, quam qui audit a gentili debet lacerare? qua de causa? Quia dictum est *Jerem.* XXXII. 27. *Ecce ego Dominus Deus universæ carnis numquid mihi difficile erit omne verbum?* Quid? Num hoc tempore lacerandum? R. Jose, R. Jeremia nomine R. Jochanan. Postquam multiplicati sunt blasphemantes, cessarunt a lacerando. Quid? num lacerandum est propter cognomina? Hinc intelligimus. R. Simeon ben Lakisch ambulabat per viam, & occurrit quidam Cuthæus, qui blasphemabat est, & ille lacerabat, blasphe-

phemabat & ille lacerabat; descendit ab asino impegitque pugnum in ejus pectus. Eique dixit; habet ne mater tua vestes, quæ mihi sint sufficientes? Hoc dicit, quod lacerandum sit propter cognomina, & sit lacerandum hoc tempore. Propter incendium legis unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Jerem.* XXXVI. 23. *Cumque legisset Judi tres pagellas, vel quatuor.* Quid *tres pagellas vel quatuor?* tres, quatuor versus. Quando pervenit ad quintum versum; quod Deus doluit super ejus peccata, statim *scidit illud scalpello scribæ &c. Neque timuerunt, neque sciderunt vestimenta sua.* Qui viderit discipulum sapientis mortuum, perinde est ac videat librum legis combustum. Dicit R. Abau; veniat super me, si quicquam gustavi toto eo die. R. Jona erat in Tyro, quando audivit, quod obdormierit filius R. Abau quamvis comederit caseum, & biberit aquam, conclusit jejunium eo die. R. Ba & R. Huna bar Chjia sederunt, & venit ulula & extulit Thephilim. R. Huna bar Chjia cægit, R. Ba strangulavit. Dixit illi Rabi Huna bar R. Chjia vel parum absuit, quid eo deveniremus ut incenderetur lex. Dixit illi: cur eo devenisti? dixit Rabi Jeremia nomine Rab; non lacerant nisi propter librum legis, quem combusserit rex Israel manu sua, sicut Jehoakim filius Josiæ rex Juda, & ejus socii. Ela filius R. Eliefer nomine R. Chanina; qui videt librum legis qui comburatur, debet lacerare propter pellem seorsim, & propter scripturam seorsim; qua de causa? Quia dictum est *Jerem.* XXXVI. 27. *Postquam combusserat rex volumen, & sermones; volumen*; hoc est pergamenum; *& sermones*; hæc est scriptura. R. Barabia, R. Chalbo, Ela filius R. Eliefer nomine R. Chanina; futurum est, ut Deus S. B. faciat caput infirmi justis in seculo venturo; qua de causa? Quia scriptum est. *Psal.* XLVII. 14. *Ponite corda vestra in virtute ejus.* לחולה scriptum; & justi commostrant illum digito; & dicit; quod hic est Deus Deus noster semper in æternum, ille reget nos usque ad mortem; usque ad mortem in occulto; usque ad mortem cum solicitudine; usque ad mortem, ut isti mundi; Interpretatur Onkelos אתנא סירא, mundus in quo non est mors & justi commostrant illum digito; & dicit, quod hic est Deus Deus semper in æternum, ille qui reget nos usque ad mortem; ille reget nos in hoc seculo; ille reget nos in seculo futuro. Et propter Hierusalem, & domum sanctuarii; dictum est *Jerem.* XLI. 5. *Venerunt viri de Sichem, & de Silo, & de Samaria octoginta viri rasi barba, & scissis vestibus.* Tam qui audiat dirutam esse Hierusalem, quam qui videat Hierusalem in suo excidio, debet lacerare; Qui videt Hierusalem a Sophim, debet lacerare; est qui docet; addet ad lacerationem. Est qui docet; a principio lacerabit palmum, & addet quantuluncunque; & est qui docet; a principio lacerabit palmum, & addet tres digitos. R. Jose, R. Jeremia nomine R. Chjia bar Ba R. Ezechia, R. Jeremia nomine R. Jochanan juxta sententiam illius qui dicit; a principio palmum lacerabit, & addet quantuluncunque. Quid ad separandam oram? R. Jeremia, R. Chjiah nomine R. Simeonis ben Lakisch ad separandum; dictum est I. *Sam.* I. II. *Apprehendens autem David vestimenta sua.* Apprehensio non est minor palmo; *Et scidit illa.* R. Simeon dicit nomine R. Jehosua ben Levi hinc probatur esse separandam oram. Si mortuus aliquis illi moriatur, lacerabit; si mortuus alter illi moriatur, quamvis audierit de patre, & de matre, & de magistro, a quo sapientiam didicit, semel pro omnibus lacerabit; R. Jehuda ben Thima dicit; lacerabit pro hoc seorsim, & pro illo seorsim, dummodo lacerationem patris & matris non faciat pro additamento; Non quod illa antecedat, sed ideo ne addat super lacerationem patris & matris. R. Chalbo, & R. Mithana, Jose bar Menascia nomine Rabi; decisio est juxta mentem R. Jehuda ben Thima; Si mortuus sibi moriatur, lacerabit; si mortuus alius moriatur, addet ad lacerationem & lacerabit; Quo usque? Dicit R. Chanina; donec perveniat ad umbilicum. Doctor quidam coram R. Zangora; quamvis commutet vestes toto septiduo, debet lacearare. Respondit illi R. Zangora; hoc quod dicis, in ceteris propinquis; sed pro patre & matre, vel post multum tempus lacerabit; si mortuus aliquis illi moriatur, lacerabit, si alius moriatur, elongabit tres digitos, & lacerabit; si perfecerit ab anteriori parte, a posteriori incipiet, si a superiori perfecerit, ab inferiori incipiet; si utrinque perfecerit, R. Chjiah filius R. Ada de Jophi dicit; fiet quasi nudus. R. Chanina bar Papa adscendit ad R. Tanchum bar Chjiah; egressus est ad eum vestitus integris vestibus. Quid סנטיריה? sunt vestes non scissæ. Dixit illi; unde hoc didi-

didiciſti? Reſpondit illi; ſic faciebat Simon meus magiſter. Dixit illi; ora pro nobis. Reſpondit illi; divide rupturam tuam; quod toto eo anno ille extendit coram familia ſua. Dicit R. Jochanan; toto ſeptiduo gladius evaginatus eſt; uſque ad triginta contrimiſcet; poſt duodecim menſes reſtituet rupturam. Cuinam hac ſimile eſt? fornici lapidum, ſi unus deſtruatur, deſtruuntur omnes; Et dicit R. Elieſer ſi naſcatur filius maſculus in ea familia, tota ea familia ſanatur; unde probatur, quod lugens ſtans debeat lacerare? Ex eo quod dictum eſt *Job. I. 20. Tunc ſurrexit Job & ſcidit veſtimenta ſua, & tonſo capite*. R. Jehuda bar Pazi nomine R. Jochanan; hinc probatur, quod lugens ſtans debeat lacerare. Dicit R. Jochanan; docet R. R. Iſa, ut conſuat poſtero die Quando dormiat. R. Iſa docet, R. Chjiah bar Ba, ut calceum induat eo die. Dicit R. Zangora; nulla eſt diſſenſio; qui dicit; conſuet poſtero die, calceum induet poſtero die; & qui dicit; calceum induet eo die, conſuet eo die. Dicunt illi; mortuus eſt Ruben; & lacerat; poſthæc dicunt illi; mortuus eſt Simeon; ecce ſatisfecit debito lacerationis; Dicunt illi; mortuus eſt Ruben, & lacerat; & poſthæc dicunt illi; Vivit, & eſt mortuus. Eſt qui docet, quod ſatisfecerit debito lacerationis; Eſt qui tradit, quod non ſatisfecerit debito lacerationis; Qui dicit, quod ſatisfecerit debito lacerationis; quia jam laceravit; qui dicit, quod non ſatisfecerit debito lacerationis, quia pro vivo laceravit. Et præterea hinc traditur; Si quis lacerat, & redeat in illum anima, ſi ſuper loco, non eſt neceſſe, ut laceret; ſi in aliud tempus, debet lacerare. Quantum erit ſuper loco? ut ſatis ſit, ut loquatur; Quantum erit ſatis, ut loquatur? R. Simeon dicit nomine R. Jehoſua ben Levi; quantum ſatis eſt, ut petat pacem inter hominem & ejus ſocium. Aba bar bar Chana nomine R. Jochanan, quantum ſatis eſt, ut petat pacem inter magiſtrum & diſcipulum, & dicat; pax tibi Rabi &c. Super omnibus mortuis non ſeparabit menſuram oræ ſed pro patre & matre; verba R. Meir. R. Jehuda dicit, qui lacerat, & non dividat oram, hæc laceratio eſt inſulſa. R. Jochanan diſputavit cum R. Jehuda in duobus. R. Jochanan audivit, quod R. Chanina ægrotaret, abiit ut illum viſitaret, & in itinere audivit illum mortem obiiſſe. Secundum illud, quod legimus; ſacerdos ſummus lacerabat ſuperne, & vulgaris inferne. R. Elieſer nomine Cahana, ſuperne ſuperne ab ora, inferne inferne ab ora. R. Jochanan dicit; inferne ſimpliciter. Et concluſio Rabi Elieſer nomine R. Cahana juxta mentem R. Jehuda. Non; juxta mentem R. Jehuda nullo modo lacerabit. Quid igitur? Gravius erat in ſummo ſacerdote, qui non ſeparabat niſi ab ora; Pro omnibus mortuis craſſe reſuet poſt ſeptem dies, & poſt triginta conſuet; pro patre & matre nunquam in perpetuum conſuet. Traditio nomine R. Nathan; mulier ſtatim craſſe reſuet, & poſt triginta dies conſuet, pro patre & matre nunquam in perpetuum conſuet. Quænam eſt iſta ſutura? quaſi textura. Et ſcala, & ſartura non impediunt. Pro omnibus mortuis non lacerat niſi ſuperiorem veſtem duntaxat. Pro patre & matre vel decem alteram ſuper alteram. Induſium non impedit. Mulier non lacerat niſi ſuperiorem duntaxat. Traditio: R. Simeon ben Elieſer dicit: Mulier lacerat interiorem, & convertit ad poſteriorem partem, atque lacerat reliquas. Sed de cauſis, & ritibus lacerationis uberrime agetur in *Maimonidis* tractatu *Ebel*, quem ſuo loco nunc primum ex Hebraico Latine redditum & notis illuſtratum edemus.

Veſtes lacerandi conſuetudo ab Judæis ad reliquas gentes derivavit. *Diodorus Siculus* lib. I. p. 3. c. 3. de Ægyptiis. ὁπότε γὰρ ἐκλείποι τὶς τὸν βίον τῶν βασιλέων, πάντες οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον κοινὸν ἀνηγοῦντο πένθος, ϗ τὰς μὲν ἐσθῆτας κατερρήττοντο τὰ δ' ἱερὰ συνέκλειον, ϗ τὰς θυσίας ἔπειχον, ϗ τὰς ἑορτὰς οὐκ ἦχον, ἐφ' ἡμέρας ἑβδομήκοντα ϗ δύο. Nam poſt regum cujuſpiam e vita exceſſum omnes per Ægyptum luctu communi ſuſcepto, lacerare veſtes, ſacras ædes claudere, ſacrificia inhibere, nec feſta celebrare per LXXII. dies ſolebant. Vid. *Heliod.* lib. VI. Æthiop. Hiſt. De Perſis idem *Diodorus Siculus* lib. XVII. Biblioth. refert multas poſt Darium victum mulieres, τὰς ἐσθῆτας περιερρηγυίας, μετ' ὀδυρμῶν ἐκ τῶν σκηνῶν *veſtibus diſruptis cum lamentationibus ex tabernaculis* exceſſiſſe. Quod confirmat *Q. Curtius* lib. III. cap. II. Ingens (*inquit*) circa eam nobilium fœminarum turba conſtiterat, laceratiſque crinibus abſciſſaque veſtes priſtini decoris immemores, reginas, dominaſque, veris quondam, tunc alienis nominibus, invocantes. Idem lib. X. cap. 5. de matre Darii, audita morte Alexandri. Ad Darii quoque matrem celeriter perla-

ta

ta est, abscissa ergo veste, qua induta erat lugubrem sumsit, laceratisque crinibus humi corpus abjecit. Idem lib. IV. cap. 10. de spadone, qui mortem uxoris Darii nunciavit. E Spadonibus (*inquit*) qui circa reginam erant, Tyriotes inter trepidationem lugentium elapsus, per eam portam, quæ quia ab hoste aversa erat, levius custodiebatur, ad Darii castra pervenit, exceptusque a Vigilibus, in tabernaculum regis perducitur, gemens & veste lacerata. *Et lib.* V. cap. 12. de Spadonibus Darii fortunam dolentibus. Posthæc autem *Regis* spado gemitu non modo tabernaculum, sed etiam castra complevit. Irrupere deinde alii, laceratisque vestibus, lugubri ac barbaro ululatu, regem deplorare cœperunt. *Herodotus* in Thalia lib. III. Πέρσαι δὲ ὡς τὸν βασιλέα εἶδον, ἀνακλαύσαντα πάντες τάς τε ἐσθῆτος ἐχόμενα εἶχον, ταῦτα κατήρεικόν τε, καὶ οἰμωγῇ ἀφθόνῳ διεχρέωντο. Persæ (*inquit*) ut regem *Cambisen* lamentantem conspexere, universi tum vestimenta resciderunt, tum effuso ploratu sunt usi. Et lib. VIII. in Urania. ἡ μὲν δὴ πρώτη ἐς Σοῦσα ἀγγελίη ἀπικομένη, ὡς ἔχοι Ξέρξης, ἔτρεφε οὕτω δή τι Περσέων τοὺς ὑπολειφθέντας, ὡς τὰς ὁδοὺς μυρσίνῃσι πάσας ἐστόρεσαν, καὶ ἐθυμίων θυμιήματα, καὶ αὐτοὶ ἦσαν ἐν θυσίῃσί τε καὶ εὐπαθείῃσι. De Græcis *Plutarchus* de Cleopatra in Antonio. Δεξαμένη δὲ αὐτὸν, καὶ κατακλίνασα, περιερρήξατο τοὺς πέπλους ἐπ᾽ αὐτῷ, καὶ τὰ στέρνα τυπτομένη, καὶ σπαράττουσα ταῖς χερσὶ, καὶ τῷ προσώπῳ τοῦ αἵματος, ἀναματτομένη, δεσπότην ἐκάλει, καὶ ἄνδρα, καὶ αὐτοκράτορα, καὶ μικροῦ δεῖν ἐπιλέλης τῶν αὐτῆς κακῶν. Ut eum (*Antonium*) hoc modo accepit, & deposuit in lectum, pepla, eum lamentans, dilaceravit, pectusque suum percutiens, & lanians manibus, cruoremquem facile abstergens, dominum, virum, imperatorem appellavit, ac suorum pene malorum est, illius miseratione, oblita. *Herodianus* lib. I. Histor. τοιαῦτά τινά ἔπεισι, καὶ ῥηξαμένη ἐσθῆτα. *Xenophon* παιδείας lib. III. ὁ παῖς αὐτοῦ ὡς ἤκουσε ταῦτα περιεσπαράξατο τὴν τιάραν, καὶ τοὺς πέπλους κατερρήξατο, αἱ δὲ γυναῖκες &c. Puer istius quum audivit hæc, destruxit tiaras, & peplos discidit, mulieres vero &c. Et lib. I. ὡς δ᾽ οὖν τοῦτο ἤκουσεν ἡ γυνὴ περικατερρήξατό γε τὸν ἄνωθεν πέπλον, καὶ ἀνεδίρατο. Quum igitur hæc audisset mulier, disrupit certe superius peplum. Ad Græcis a Romanos hic ritus derivavit. De *Julio Cesare* testatur *Svetonius* in ejus vita cap. 33. quod trajecto Rubicone flumine, *pro concione fidem militum fleus, ac veste a pectore discissa* invocaverit. De *Augusto* narrat *Dio Cassius*, *ipsum vestes, audita clade Vari, & legionum disrupisse*. De *Claudio Nerone Cæsare Svetonius* iterum in ejus vita. Postquam (*inquit*) deinde etiam Galbam & Hispanias descivisse cognovit, collapsus, animoque male fracto, diu & sine voce, ac prope intermortuus jacuit. Usque resipuit, veste discissa, capite converberato, actum de se pronunciavit. *Aurelius Victor* scribit Maximinum Imperatorem cognita Africæ defectione, vestem scidisse, in parietem irruisse, & gladium præ indignatione arripuisse. *Dio Cassius* lib. XLVIII. Utriusque exercitus (*inquit*) milites audita pace ducum, inter se etiam salutasse, statimque multas utrinque vestes dilacerasse, more lugentium, quod quisque audivisset cognatorum, vel propinquorum, qui ex utraque parte interierunt. *Livius* Decad. I. lib. I. de mulieribus Sabinis. Tum Sabinæ mulieres, quarum ex injuria bellum ortum erat, crinibus passis, scissaque veste victo malis muliebri pavore, ausæ se inter tela volitatia inserre, ex transverso impetu facto, dirimere infestas acies, dirimere iras. *Silius Italicus* lib. XIII. de *Scipione* audita suorum morte

> Huc tristis lacrymas, & funera acerba suorum
> Fama tulit; duris quanquam non cedere suetus
> Pulsato lacerat nidentes pectore amictus.

Statius in Glauciam

> Tu modo fusus humi, lucem aversaris iniquam,
> Nunc torvus pariter vestes, & pectora rumpis.

Idem in Priscillam

> - - - tunc flere & scindere vestes
> Et famulas lassare greges, & vincere planctus.

Et Theb. III.

> - - - - sanguineo discissus amictu
> Luctus.

Virgilius lib. V. de Æneа cognito Classis incendio

> Tum pius Æneas humeris abscindere vestem,
> Auxilioque vocare Deos, & tendere palmas.

Terentius Eunuch. Act. IV. sc. 3. de Eunucho ob stupratam Virginem

> Quin etiam insuper scelus, postquam ludificatus est virginem
> Vestem omnem misere discidit; tum ipsam capillo conscidit.

Plautus Trucul. Act. I. Sc. I.

Aut auram periit, aut conscissa
pallula est.

Tacitus lib. XI. Annal. cap. 36. Solus Mnester cunctationem attulit dilaniata veste, clamitans: aspiceret verberum notas, reminisceretur vocis, qua se obnoxium jussis Messalinæ dedisset. *Seneca* lib. I. de ira cap. 16. Quid opus est, inquit Hieronymus, cum velis cædere aliquem, prius labia tua mordere? Quid si ille vidisset desilientem de tribunali proconsulem, fasces lictori auferentem, & sua vestimenta scindentem, quia tardius aliena scindebantur? *Virgilius* vestes laceras durante luctu gestatas fuisse testatur Æneid. XII.

Demittunt mentes: it scissa veste
Latinus
Conjugis attonitus fatis, urbisque
ruina.

Juvenalis Satyra X.

Incolumi Troja Priamus venisset
ad umbras
Assarici magnis solennibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum cervicibus, inter
Iliadum lacrymas, ut primos edere planctus
Cassandra inciperet, scissaque Polyxena palla:
Si foret extinctus diverso tempore, quo jam
Cœperat audaces Paris ædificare
carinas.

Luctus præterea summo sacerdoti prohibetur in textu. ועל כל נפשת מת לא יבא ולאביו ולאמו לא יטמא. *Et ad omnes animas mortui non ingredietur; Et super patre suo, & matre sua non polluetur*. Ubi *Siphra*. ועל כל נפשות מת לא יבוא אמר ר׳ עקיבא מניין לרביעית דם שהוא משני מתים ת״ל ועל כל נפשות מת שתי נפשות ומת אחד לא יבוא לא יטמא חייב בלא יבוא וחייב בלא יטמא אין לי אלא כהן גדול שהוא חייב בלא יבוא ובלא יטמא מנין לכהן הדיוט שהוא בלא יבוא ובלא יטמא ת״ל לא יטמא לא יטמא לגזירה שוה מה לא יטמא אמור בכהן גדול חייב בלא יבוא וחייב בלא יטמא אף לא יטמא האמור בכהן הדיוט חייב בלא יבוא וחייב בלא יטמא לאביו ולאמו לא יטמא יטמא הוא למת מצוה. *Et super omnes animas mortui non ingredietur*. Dicit R. Akiba; unde probatur pro quartario sanguinus duorum mortuorum? Ex eo quod dictum est; *& super omnes animas mortui;* duæ animæ, & unus mortuus. *Non ingredietur, & non polluetur*: reus est propter præceptum; *non ingredietur;* & reus est propter præceptum; *non polluetur*. Non probo nisi de summo sacerdote, quod sit reus propter præceptum; *non ingredietur*, & propter præceptum; *non polluetur;* De sacerdote vulgari unde probatur; quod *non ingredietur; & non polluetur?* Ex eo quod dictum est; *Non polluetur, non polluetur*. A pari sicut in eo quod dictum est *non polluetur* in summo sacerdote, reus est propter præceptum, *non ingredietur*, & propter præceptum; *non polluetur;* ita pariter *non polluetur* dictum in sacerdote vulgari, reus erit propter præceptum; *non ingredietur*, & propter præceptum; *non polluetur*. *Et super patre suo, & matre sua non polluetur*; Sed polluetur mortuo præcepti. *Pesiktha* l. c. ועל כל נפשת חסר ויו״ מלמד שאפילו רביעית דם שיצא משני מתים מטמא באהו לא יבא חייב בל יבוא ובל יטמא לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. *Et ad omnes animas;* deest *Vau;* ad docendum, quod vel quartarium sanguinis, quod defluat ex duobus mortuis, polluat in tentorio: *non ingredietur;* reus est propter præceptum; *non ingredietur;* & propter præceptum; *non polluetur*. *Et super patre suo, & matre sua non polluetur;* at polluetur mortuo præcepti. Mortuo præcepti, sc. pro eo, qui a nemine sepeliebatur, polluebatur summus sacerdos. *Siphri* 6. 3. כל ימי הזירו לי״י נפש מת לא יבוא הרי הכתוב מוצאו מכלל תגלחת ובא לו ללמד על הטומאה על נפש מת לא יבוא שומע אני נפשות בהמה כמשמע תלמוד לומר לאביו ולאמו במה ענין מדבר בנפשות אדם ר׳ ישמעאל אומר אינו צריך שכבר נאמר לא יבוא בנפשות המטמא הכתוב מדבר אילו הם אילו נפש אדם ומה תלמוד לומר לאביו ולאמו לא יטמא לאביו ולאמו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה הא עד שלא יאמר יש לי בדין הואיל וכהן גדול בל יטמא לקרוביו ונזיר בל יטמא לקרובים אם למדתי לקרובים לכהן גדול שמטמא למת מצוה אף נזיר מטמא למת מצוה ועוד קל וחומר ומה כהן גדול שקדושתו קדושת עולם הרי הוא מטמא למת מצוה נזיר שקדושתו קדושת שעה אינו דין שיטמא למת מצוה לא אם אמרת לכהן גדול שאינו מביא קרבן על טומאתו לפיכך מטמא למת מצוה תאמר בנזיר שמביא קרבן על טומאתו שלא יטמא למת מצוה תלמוד לומר לאביו ולאמו לא יטמא לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה או לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא לשאר מתים אמרת קל וחומר ומה כהן הדיוט שמטמא הוא לקרובים אין מטמא לשאר מתים נזיר שאין מטמא לקרובים אינו דין

דין שלא יטמא לשאר מתים הא מה
תלמוד לומ' לאביו ולאמו לא יטמא לאביו
ולאמו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת
מצוה הא עד שלא יאמר יש לי בדין
נאמר כלל בכהן גדול ונאמר כלל בנזיר
מה כלל האמור בכהן גדול בל יטמא
לקרובים אף כלל האמור בנזיר בל יטמא
לקרובים אתה דן מכהן גדול ואני אדון
מכהן הדיוט נאמר כלל בכהן הדיוט ונאמר
כלל בנזיר מה כלל האמור בכהן הדיוט
הרי הוא מטמא לקרובים אף כלל האמור
בנזיר הרי הוא מטמא לקרובים אתה דן
מכהן הדיוט ואני אדון מכהן גדול תלמוד
לומר לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא
יטמא להם במותם אם היה כהן גדול
לאביו ולאמו אין מטמא אבל מטמא הוא
למת מצוה אם הלך לשחוט את פסחו
לאחיו אין מטמא אבל מטמא הוא למת
מצוה אם היה כהן הדיוט לאחותו אין
מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה
אבל לבנו ולבתו לא נאמר שאין הקטנים
ניזורים לא יטמא להם במותם
אינו מטמא אבל מטמא הוא בנינעם
ובזיבתם אין לי אלא בנזיר בכהן גדול
מניין תלמוד לומר לאמו בכהן גדול שלא
הייתי צריך שכבר קל וחומר הוא ומה אם
במקום שכהן הדיוט מטמא לאחיו מאביו
אין כהן גדול מטמא לאביו מקום שאין
כהן הדיוט מטמא לאחיו מאמו דין הוא
שלא יהא כהן גדול מטמא לאמו אם
זכיתי מן הדין מה תלמוד לומר לאמו
בכהן גדול מופנה להקיש ולדון גזירה שוה
נאמר כאן אמו ונאמר להלן אמו מה אמו
האמור להלן מטמא בנינען ובזיבתם אף
אמו האמור כאן מטמא בנינען ובזיבתם

Cunctis diebus, quibus separatus est Domino, ad animam mortui non veniet; *Num.* VI. 6. Ecce textus educit a generali abrasionis, & venit ad docendum de immunditie; Idcirco dictum est; *ad animam mortui non veniet*. Crederem comprehendi vel animas animalium? idcirco dictum est; *Et pro patre suo, & matre sua non polluetur*. De quo agitur? de animabus hominum. R. Ismael dicit; non est necesse, quia jam dictum est: *Non veniet*. De animabus, quæ polluant, textus agit; quænam sunt istæ? sunt animæ hominum; Si ita est; cur igitur dictum est; *& pro patre suo, & matre sua non polluetur?* Pro patre & matre non polluetur; at pollui potest pro mortuo præcepti. Ecce priusquam dictum esset, mihi erat argumentum; Etenim cum summo sacerdoti non licebat se polluere propter propinquos, neque Nazyræo licebat se polluere propter propinquos; si didici ex propinquis summi sacerdotis, quod posset se polluere mortuo præcepti; etiam Nazyræo licebit se polluere mortuo præcepti. Quod probatur argumento a minori ad majus; Si summus sacerdos, cujus sanctitas est sanctitas perpetua, potest se polluere mortuo præcepti; Nazyræus, cujus sanctitas non est æterna, non erit æquum ut possit pollui mortuo præcepti? Minime: Si dixisti de summo sacerdote, qui non affert sacrificium pro sua immunditia, ideoque poterit se polluere mortuo præcepti, dices de Nazyræo, qui affert sacrificium pro sua immunditie, eaque de causa non debebit se polluere mortuo præcepti? Idcirco dictum est; *pro patre suo & matre sua non polluetur;* pro patre & matre non polluetur, ac licebit se polluere mortuo præcepti. Aut dictum est, quod pro patre, & matre se polluere non possit, sed possit se polluere pro ceteris mortuis. Dixisti? Argumentum a minori ad majus; Si sacerdos vulgaris, qui potest se polluere propter propinquos, non potest se polluere pro ceteris mortuis; Nazyræus, qui non potest se polluere propter propinquos, non erit æquum, ut se polluere non possit pro ceteris mortuis? Cur igitur dictum est; *pro patre suo, & matre sua non polluetur?* Pro patre & matre se polluere non debebit, sed potest se polluere mortuo præcepti. Ecce priusquam dictum esset mihi erat argumentum; dictum est generale in summo sacerdote pariterque generale dictum est in Nazyræo, sicut in generali memorato in sacerdote summo interdicitur, ne polluatur propinquis; ita pariter in generali memorato in Nazyræo interdicitur, ne polluatur propinquis. Tu deducis ab summo sacerdote; at ego deducam ab sacerdote vulgari. Dictum est generale in sacerdote vulgari, pariterque dictum est generale in Nazyræo; sicut in generali, quod dicitur in sacerdote vulgari, præceptum est, ne polluatur propinquis, ita pariter in generali, quod dicitur in Nazyræo, præceptum est, ne polluatur propinquis. Tu deducis ab sacerdote vulgari, at ego deducam ab summo sacerdote. Dictum est *Levit.* XXI. *Pro patre suo, & matre sua, pro fratre suo, & sorore sua non pulluetur;* sed polluetur pro mortuo præcepti; Si fuerit summus sacerdos, pro patre, & matre non polluetur, sed polluetur mortuo præcepti; si pergeret ad sacrificandum suum sacrificium Paschale, pro suo fratre non polluetur, at polluetur mortuo præcepti; si esset sacerdos vulgaris, pro sua sorore non polluetur, at polluetur mortuo præcepti.

At pro ſuo filio, & ſua filia non dictum eſt; quia minorennes non fiunt Nazyræi. *Non polluetur pro illis in eorum morte*. In eorum morte non polluetur, at propter eorum plagas, & eorum pollutiones polluetur. Non probo niſi de Nazyræo; de ſummo ſacerdote unde probatur? ex eo quod dictum eſt; *pro matre ſua*; in ſacerdote ſummo; quod non erat neceſſe ut diceretur; quoniam deduci poterat argumento a minori ad majus; ſi ubi ſacerdos vulgaris polluitur fratre ex patre, ſummus ſacerdos non polluitur pro ſuo patre, quando ſacerdos vulgaris non polluitur fratre ex matre, non erit æquum, ut ſummus ſacerdos non polluatur pro ſua matre? Si hoc argumento uti poteram; cur dictum eſt, *pro matre ſua*, in ſummo ſacerdote? Ergo amplius argumentum eſt a pari; Dictum eſt hic *pro matre ſua*; dictumque eſt ibi *pro matre ſua*; ſicut pro ſua matre eo loco memorata poteſt ſe polluere in eorum plagis & pollutionibus; ita pariter pro ſua matre hoc loci memorata poteſt ſe polluere in eorum plagis, & pollutionibus. *Hier. Nazir.* 55. 4. כהן גדול כו׳ כתיב ועל כל נפשות מת לא יבוא מה אנן קיימין אם לאוסרן על הרחוקים הרי הוא בכלל כהן הדיוט אלא אם אינו ענין לרחוקים תניהו עניין לקרובים כתיב ועל כל נפשות ואת אמר אכן א״ר חייה בר גמרא מי כן איסור אחר איסור בתורה אלא להתיר מת מצוה אית דבעי נישמעינ׳ מן הדא לא יטמא בעל בעמיו בעמיו אינו מיטמא מיטמא הוא למת מצוה אית דבעי מישמעינה מן הכא להקלו להחלו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה אית דבעי מישמעינה מן הדא כי קללת אלהים תלוי הא שהוא מוזהר על קללת השם מוזהר הוא על מת מצוה ושאינו מוזהר על קללת השם אינו מוזהר על מת מצוה התיבון הרי גוים אילו שמיתתן בתלייה יצא זה שמיתתו בסייף קבור מצות עשה מניין אתה מרבה סייף שנהרג בו עץ שנתלה בו סודר שנחנק בו מה ת״ל תקברנו יכול יקברו עצמו ת״ל כי קבור תקברנו קבורה לו ולעצו ולאבנו הא כיצד מעמיק שלשה כדי שלא תעלם המחרישה תקברוו כולו ולא מקצתו תקברנו מיכן שאם שייר ממנו לא עשה כלום שנ׳ כי קבור תקברנו מיכן שאינו נעשה מת מצוה עד שהוא ראשו ורובו. *Sacerdos ſummus, & Nazyræus &c.* Scriptum eſt; *Et ad omnes animas mortui non ingredietur*. Quomodo nos explicabimus? Si ad prohibendum ab longinquis, ecce comprehenditur ſacerdos vulgaris; Si vero non poterit explicari de longinquis, explicabitur de propinquis; ſcriptum eſt; *Et ad omnes animas*; tu ita dicis? Dicit R. Chjia bar Gamra; hinc docetur interdictum poſt interdictum in lege; Sed ad permittendum mortuum præcepti. Hoc intelligendum eſt ex illo; *Non polluetur in populis ſuis*. *Levit.* XXI. 1. In populis ſuis non polluetur; at polluetur mortuo præcepti Explicandum eſt ex illo quod dictum eſt; *non polluetur*; at polluetur mortuo præcepti; Explicandum eſt ex illo, quod dictum eſt *Deuteron.* XXI. 23. *Quia maledictus a Deo eſt, qui pendet in ligno*. Qui præmonetur de maledictione nominis Divini, præmonetur etiam de mortuo præcepti; qui vere non præmonetur de malidictione nominis Divini, non præmonetur de mortuo præcepti. Oppoſitio; Ecce gentiles, quorum mors fit ſuſpenſione; excluditur hic, cujus mors fit gladio. Sepultura eſt præceptum affirmativum; unde probatur ad includendum gladium, quo interfectus eſt, lignum, quo ſuſpenſus eſt, ſudarium, quo ſtrangulatus eſt? ex eo quod dictum eſt *Deut.* ibid. *Sepelietis*; crederem, quod cum eo ſepeliretur? Idcirco dictum eſt; *ſepeliendo ſepelietis*. Cum eo ſepelietur ejus lignum, & lapis. Quomodo? Profunde hæc tria ſepeliantur, ne ejus aratio lateat. *Sepelietis*, totum, non autem ejus partem; *Sepelietis*. Hinc docetur, quod ſi aliquid de illo reliquum ſit, nihil fecit. Dictum eſt enim; *ſepeliendo ſepelietis*; Hinc probatur, quod non ſit mortuus præcepti; niſi affuerit ejus caput, & major pars.

Licebat tamen ſummo ſacerdoti in luctu ſacrificare. *Siphra* l. c. ומניין אם עבד עבודתו כשירה ת״ל ולא יחלל את מקדש אלהיו הא כהן הדיוט שעבד אונן עבודתו פסולה כי שמן משחת אלהיו עליו אין לי אלא משוח בשמן המשחה המרובה בגדים מניין ת״ל כי שמן משחת אלהיו עליו אני יי׳ להגיד מה גרם. Unde probatur, quod ſi miniſterium miniſtraſſet, ejus miniſterium eſſet legitimum? Ex eo quod dictum eſt, *Et non profanabit ſanctuarium Domini Dei ſui*. Hinc ſacerdos vulgaris, ſi lugens miniſtraret, ejus miniſterium erat illegitimum. *Quia oleum unctionis Dei ſui ſuper illo*. Non probo niſi de uncto oleo unctionis; de veſtibus multiplicato, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Quia oleum unctionis Dei ſui ſuper illo*. *Ego Dominus*; ad oſtendendum, quænam ſit cauſa. *Hier. Horajoth* 47. 4. כהן גדול מקריב אונן ולא אוכל דברי ר׳ מאיר ר׳ יהודה אומר כל אותו היום ר׳ שמעון אומר גמר כל העבודה שבידו ובא

ובא לו בין רבי מאיר לר' שמעון הרא בין ר' יהודה לרבי שמעון הרא בין ר' מאיר לר' יודה הכנסה ר' יעקב בר דסיי מפשק ביניהון ר' מאיר אומר היה בפנים היה יוצא היה בחוץ לא היה נכנס ר' יודה אומר היה בפנים היה יוצא היה בחוץ לא היה נכנס ר' שמעון אומר גומר את כל העבודה שבידו ובא לו. Sacerdos summus in luctu sacrificat; & non comedit; verba R. Meir; R. Jehuda dicit; toto eo die; R. Simeon dicit; perficit omne ministerium, quod est in sua potestate, & abit; Hoc est discrimen inter R. Meir, & R. Simeonem; & hoc est discrimen inter R. Jehuda & R. Simeonem; differentia inter R. Meir & R. Jehuda consistit in ingressu. R. Jacob bar Dasi dividit inter illos. R. Meir dicit; si sit intus, non egreditur, si foris, non ingreditur. R. Jehuda dicit; si intus, egreditur; si foris non ingreditur. R. Simeon dicit; perficit totum ministerium, quod est in sua potestate, & abit. *Babyl. Joma* 13. 2. ת"ר כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל ר' יהודה אומר כל היום וגו' דתני' היה עומד המקריב על גבי המזבח שמע שמת לו מת מניח עבודתו ויוצא דברי ר' ר' יוסי אומר יגמור. Tradiderunt Sapientes. Sacerdos summus in luctu offert, at non comedit. R. Jehuda dicit; toto die &c. Traditio: Si stans offerat super altare, & audiat sibi aliquem mortuum esse, deserit ministerium suum, & abit; verba R. Jehuda; R. Jose dicit; perficiet. Vid. Tosaphta *Sevachim*, & Tosaphta *Horajoth*.

Pergit Textus *Levit.* l. c. ומן הקדש לא יצא עמהם אינו יוצא יוצא הוא אחריהם אלא הן ניכסין והוא גלה הן נכסין והוא נגלה ויוצא עמהן עד פתח העיר דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר ומן המקדש לא יצא אינו יוצא כל עיקר. *Et de sanctuario non egredietur*. Non egredietur cum illis, at licet ei egredi post illos; ut illis tectis ipse sit detectus, (lege הן נגלין והוא יכסה) illis detectis, ipse sit tectus; & egreditur cum illis usque ad portam urbis; verba R. Meir; R. Jehuda dicit; *Et de sanctuario non egredietur*. Nullo modo egredietur. *Hierosol. Horajoth* 48. 1. ר' יוסי בי ר' בון בשם רב הונה מתניתא דר' שמעון ומן המקדש לא יצא עמהן לא יוצא יוצא הוא אחריהן אלא הן נכסין והוא נגלה ויוצא אחריהן עד פתח העיר דברי רבי מאיר רבי יודא אומר אינו יוצא מן המקדש כתיב ומן המקדש לא יצא למר אינו יצא ואם יצא לא היה חוזר. R. Jose discipulus R. Bon nomine R. Huna; Misna R. Simeonis; *Et de sanctuario non egredietur*; cum illis non egredietur; at potest egredi post illos; illis tectis; ipse erat detectus; Et post illos egrediebatur usque ad portam urbis; verba R. Meir; R. Jehuda dicit; non egrediebatur de sanctuario; scriptum est enim; *& de sanctuario non egredietur*; ad docendum, quod egredi non debeat; si egreditur; non redit.

Domus in sanctuario summo sacerdoti in templo exstructa fuit, ut toto die in Sanctuario habitaret. *Maimonides* de vasis sanctuarii cap. v. ובית יהיה לו מוכן במקדש והוא הנקרא לשכת כהן גדול ותפארתו וכבודו שיהיה יושב במקדש כל היום ולא יבא אלא לביתו בלבד בלילה או שעה שתים ביום ויהיה ביתו בירושלם ואינו זז משם. Domus erat ei parata in sanctuario, & vocabatur conclave summi sacerdotis; Atque honestum ac decorum erat eum in sanctuario sedere tota die, ex quo nusquam abibat nisi in domum suam, idque noctu tantum aut ad summum horam unam, aut duas interdiu; & habebat domum Hierosolymæ, unde nusquam discedebat.

Summus Pontifex duo habebat conclavia in Sanctuario; *Babyl. Joma* 19. תנא ללמרו חפינה אמר רבי פפא שתי לשכות היו לו לכהן גדול אחת לשכת פרהדרין ואחת לשכת בית אבטינס אחת בצפון ואחת בדרום אחת בצפון דתנן שש לשכות היו בעזרה שלש בצפון ושלש בדרום שבדרום לשכת המלח ששם היו נותנין מלח לקרבן לשכת הפרוה ששם היו מולחין עורות קדשים ועל גגה היתה בית טבילה לכהן גדול ביום הכיפורים לשכת המדיחין ששם היו מדיחין קרבי קדשים ומשם מסבה לגג בית הפרוה שלש שבצפון לשכת העץ לשכת הגולה לשכת הגזית לשכת העץ אמר רבי אלעזר בן יעקב שכחתי מה היתה משמשתה אבא שאול אמר לשכת כהן גדול היתה אחור שתיהן וגג שלשתן שוה לשכת הגולה היה שם בור הגולה והגלגל נתון עליו ומשם מספיקין מים לכל העזרה לשכת הגזית שם היתה סנהדרין של ישראל יושבת ודנה את הכהנים ומי שנמצא בו פסול היה לבוש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא וילך לו ושלא נמצא בו פסול היה לובש לבנים ומתעטף לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים אחת בדרום דתנן שבעה שערים היו בעזרה שלשה בצפון ושלשה בדרום ואחד במזרח שבדרום שער הדלקה שני לו שער הקרבן שלישי לו שער המים שבמזרח שער ניקנור ושתי לשכות היו שם אחת בימינו ואחת בשמאלו אחת לשכת פנחס המלבש ואחת לשכת עושי חביתין שבצפון שער ניצוץ וכמין אכסנדרה היה ועליה בנויה לו עד גביו ושם כהנים שומרים מלמעלה ולוים מלמטה ושלפנים היטנו החול ושני לו שער הקרבן שלישי

cla- לו

לו שער בית המוקד ותניא חמש טבילות ועשרה קרושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום וכולן בקודש בית הפרוה חוץ מזו שהיתה בחול על גבי שער המים ובצד לשכתו היתה ולא ידענא אי לשכת פרהדרין בצפון ולשכת בית אבטינס בדרום או לשכת בית אבטינס בצפון ולשכת פרהדרין בדרום ומסתברא דלשכת פרהדרין בדרום הואי מאי טעמא מקדים קאי ומסך את רגליו וטביל ואזיל לצפון וגמר חפינה ואתי לבית המקדש ועביד עבודה כולי יומא לבהדי פניא מרו עליה והדר אזיל לדרום וטביל ונייח דאי אמרת לשכת פרהדרין בצפון מקדים קאי ומסיך רגליו ואזיל לדרום וטביל וגמר חפינה ואתי לבית המקדש ועביד עבודה כוליה יומא להדי פניא מרו עליה והדר אזיל לדרום וטביל ובעי מהדר ועיזל לצפון ומינח ומיטרח מטריחנן ליה כולי האי אלמא לא מתרחינן ליה טפי דאי צדוקי הוא ליפרוש אי נמי שלא תזוח דעתו עליו דאי לא תימא הכי נעבדינהו לתרוייהו באי הדדי אי נמי תסגיליה בחדא Traditio ; ut addiſceret pugillationem. Dicit R. Papa ; duo erant conclavia ſummo ſacerdoti , alterum dicebatur conclave Parhedrin, & alterum conclave domus Abthines, alterum ſitum erat in aquilone, & alterum in auſtro; alterum in aquilone ; etenim legimus *Middoth* v. 2. Sex conclavia erant in atrio, tria in aquilone, & tria in auſtro; quæ in auſtro, conclave ſalis, ubi reponebatur ſal pro ſacrificio, conclave Happaruæ, ubi ſaliebantur pelles victimarum, & in ejus tecto erat domus lotionis ſummo ſacerdoti in die expiationum, conclave lavantium, ubi lavabantur victimarum inteſtina, atque inde cochlea aſſurgebat in tectum domus Happaruæ. Tria in aquilone, conclave ligni, conclave captivitatis, conclave cæſi lapidis; conclave ligni; dicit R. Elieſer bar Jacob; reperi quis ejus fuerit uſus. Aba Saul dicit; conclave ſummi ſacerdotis poſt utrumque fuit; & horum trium tectum fuit æquale; conclave captivitatis , ubi erat puteus captivitatis, atque trochlea impoſita erat, & inde ſuppeditabant aquas toti atrio. Conclave cæſi lapidis , ubi conſidebat ſynhedrium Iſraelis, & judicabat ſacerdotes; & qui vitiatus deprehendebatur, atris veſtibus indutus & involutus egreſſus abitat ; Qui vero ſine vitio deprehendebatur , albis veſtibus indutus & involutus, ingreſſus miniſtrabat cum ſacerdotibus fratribus ſuis. Alterum in auſtro ; Etenim legimus *Middoth* I. 4. Septem erant portæ in atrio , tres in aquilone, & tres in auſtro , & una in oriente; quæ in auſtro , porta ardoris , ſecunda poſt eam porta oblationis , & tertia ordine porta aquarum ; In oriente erat porta Nicanoris , quæ duo habebat conclavia, unum a dextra , & alterum a ſiniſtra ; unum erat conclave Pinchaſi veſtiarii , & alterum conclave cruſtulario deſtinatum . Ad aquilonem erat porta prominentiæ , forma pergulæ cujuſdam , ſupra quam ædificatum erat cœnaculum , ita ut ſuperiori loco ſacerdotes excubias agerent, Levitæ vero inferiori; Et eo interius erat intermurale ; ſecunda ordine erat porta oblationis , & tertia porta domus incendii. Atqui extat traditio: Quinquies lavabat, & decies ſanctificabat (*manus & pedes*) eo die ſacerdos magnus , & omnes lavabat in ſancto in domo Happaruæ, excepta hac, quæ fiebat in profano ſuper porta aquarum ; & erat in utrum ſui conclavis ; at ignoramus , latere fuerit conclave Parhedrin in aquilone, & conclave domus Abtines in auſtro , an conclave domus Abtines in aquilone , & conclave Parhedrin in auſtro ; & probabile eſt conclave Parhedrin fuiſſe ſitum in auſtro ; Qua de cauſa? Ad orientem ſtabat, & abluebat pedes ſuos, & lavabat, & veniebat ad aquilonem, & perficiebat pugillationem , & veniebat in domum ſanctuarii , & miniſtrabat miniſterium totum diei ; donec veſpera exuebat veſtes , & deinde ibat ad auſtrum, & lavabat, & dormitum ibat ; Si vero dicas conclave Parhedrin fuiſſe in aquilone : In oriente ſtabat ; & abluebat pedes ſuos , & veniebat ad auſtrum , & lavabat , & perficiebat pugillationem , & veniebat in domum ſanctuarii, & miniſtrabat totum miniſterium diei ; donec veſpera ſpoliabat veſtes ſuas , & poſtea ibat ad auſtrum , & lavabat, iterunque ire debebat ad aquilonem , & dormiebat ; Quid? tantum ne defatigando defatigabimus ? Certe multum defatigabimus ; Etenim ſi eſſet Sadducæus; ſe ſeparabat a miniſterio ; aut ne ejus mens ſuperbiret; ſi ita non diceremus; duo ſimul conclavia facienda erant , aut unum tantum ſufficeret . Conclave Parhedrin olim appellatum fuit conclave Conſiliariorum . Babyl. Joma 8. 2. תניא ר׳ יהודה וכי לשכת פרהדרים הית׳ והלא לשכת בלווטי היתה אלא בתחלה היו קורין אותה לשכת בלווטי ומתוך שנותנין עליו ממון לכהונה ומחליפין אותה כל שנים עשר חודש כפרהדרין הללו שמחליפין אותן כל שנים עשר חודש לפיכך היו קורין אותה לשכת פרהדרין. Traditio R. Jehuda. Quid? Eratne conclave Parhedrin ? Nonne erat conclave conſiliariorum ? At a principio appellarunt con-

cla-

clave consiliariorum; Et eo quod dederunt pecuniam pro sacerdotio, & mutabantur duodecimo quoque mense, sicut isti Parhedrin, qui duodecimo quoque mense mutabantur, appellarunt conclave Parhedrin. Ubi *Raschi*. פרהדריז פקידי המלך לשכת בלווטי לשון שרים כן היתֹ נקראת לשכת שרים בתחילה כל ימי שמעון הצדיק שהאריך ימים היו קוראין אותה לשכת בלוטי מתוך שנותנין ממון לכהונה מתוֹ שכהניֹ בית שני היו עומדין על ידי ממון שנותנין על כהונה גדולה למלכי בית חסמוני מחליפין אותה כל שנים עשר חרש כלומר שרשעיֹ היו ולא היו מוציאיֹ שנתן ועומדיֹ אחר תחתיו וכל כהן המתחרש בה סותם אותה ובונה בניך יהא מן הראשון שתהא קרוייה על שמו ונמצא מתחלפת כל שנה ושנה כפרהדריֹ הללו שהמלך מתחלפן בכל שנה ושנה חזרו לקרותֹ לשכת פרהדרין. Parhedrin; visitatores regis. Conclave בלווטי ex significatione שרים, principum; ita enim appellabatur conclave principum ab initio. Omni tempore Simeonis Justi, qui prolongavit dies suos, illud appellarunt conclave consiliariorum. Eo quod dabant pecuniam pro sacerdotio. Eo quod sacerdotes domus secundæ præsidium habebant in pecunia, quam dabant pro summo sacerdotio regibus domus Chasmonæorum, duodecimo quoque mense mutabantur; i. e. erant impii, neque complebant annum suum, & alius ejus loco eligebatur; Et quivis sacerdos, qui mutabatur, claudebat illud, & exstruebat ædificium priori elegantius, quod suo nomine appellabat, & deprehendebatur, quod singulis annis mutaretur. Sicut Parhedrin isti, quos rex singulo quoque anno mutat; rursus appellatum fuit conclave Parhedrin. Hierosl. Joma 38. 2. ללישכת פלהדרין אבא שאול היה קורא אותה לשכת בולווטין בראשונה היו קורין אותה לשכת בולווטין ועכשיו הן קוראין לשכת פלהדרין. Conclave Paledrin. Aba Saul illud appellat conclave consiliariorum. A principio appellabatur conclave consiliariorum; Et nunc appellant conclave Paledrin. Erant Πάρεδροι apud Græcos consilii publici assessores, qui principi assidebant: bini singulis annis eligebantur, qui postquam annum absolvissent, officio se abdicabant. Pollux. Πάρεδροι δ' ὀνομάζονται, οὓς αἱρεῖται ἄρχων, καὶ βασιλεὺς, καὶ πολέμαρχος, δύο ἕκαστος οὓς βούλεται. Assessores nominantur, quos Archon, Rex, & Imperator eligunt, binos unusquisque quos voluerit.

Præmonetur deinde in textu summus sacerdos ducere virginem. הוא אשה בבתוליה יקח. *Ipse uxorem in virginitate sua accipiet*. Ubi *Siphra*. הוא לא המלך הוא ולא הנזיר הוא לרבות כהן משוח מלחמה אשה בבתוליה יקח פרט לבוגרת שכלו בתוליה רֹ אלעזר ורֹ שמעון מכשירין בבגורת נאמר אלמנה מה תֹל גרושה שאילו נאמר אלמנה ולא נאמר גרושה הייתי אומר אלמנה שהיא מותרת לכהן הדיוט אסורה לכהן גדול גרושה שהיא אסורה לכהן הדיוט אינו דין שתהא אסורה לכהן גדול אלו כן הייתי אומר אלמנה שהיא מותרת לכהן הדיוט זרעו ממנו חולין גרושה שהיא אסורה לכהן הדיוט יהא זרעו ממנה ממזר תֹל גרושה ולא יחלל או אילו נאמר גרושה ולא נאמר אלמנה הייתי אומר גרושה שהיא אסורה לכהן הדיוט זרעו ממנו חולין אלמנה שהיא מותרת לכהן הדיוט זרעו ממנו כשר תֹל אלמנה ולה יחלל גרושה ולא יחלל אלמנה להחמיר עליה וגרושה להקל עליה וקללה איזו היא זו שנולדה מאחד מכל הפסולים זונה מה תֹל שיכול אין לי אלא כהן גדול שנעשה זרעו מן הפסולות ממנה חולין מניין לכהן הדיוט שנעשה זרעו מן הפסולות ממנה חולים תֹל זונה זונה לגזירה שוה מה זונה אמורה בכהן גדול זרעו מן הפסולות ממנה חולים אף זונה האמורה בכהן הדיוט זרעו ממנה חולים את אלה לא יקח אלה לא יקח ולא יחלל ואין זרעו מן הנדה חולים והלא דין הוא מה אילו שאינו חייב על ביאתו כרת זרעו ממנה חולין נדה שהוא חייב על ביאתה כרת אינו דין שיהא זרעו ממנה חולין תֹל את אלה לא יקח ולא יחלל אין זרעו מן הנדה חולין כי אם בתולה מלמד שהוא מצווה על הבתולה מעמיו להביא בת גיורת עמונית שתהא כשירה לכהונה יקח אשה מה תֹל מניין אתה אומר אירס את אלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנוס תֹל יקח אשה מעשה ביהושעֹ בן גמלא שקידש מרתא בת ביתוס ומינהו המלך להיות כהן גדול וכנסה יכול אפילו עשה מאמר ביבמתו יכנוס תֹל יקח אשה ולא יבמה ולא יחלל זרעו אין לי אלא זרע שהוא מתחלל היא עצמה מניין ודין הוא ומה אם הזרע שלא עבר עבירה הרי הוא מתחלל היא שעברה עבירה אינו דין שיתחלל הוא עצמו יוכיח שעבר עבירה ואינו מתחלל לא אם אמרת באיש שאין מתחלל בכל מקום תאמר באשה שהיא מתחללת בכל מקום ואם נפשך לומר לא יחלל ולא יחלל אף מי שהיה כשר ונתחלל בעמיו להביא בת חלל זכר שתהא פסולה מן הכהונה רֹ יהודה אומר בת גר זכר כבת חלל זכר כי אני ייֹ מקרשו להגיד מה גרם. *Ipse*; non Rex; *Ipse*, non Nazyræus; *& ipse*; ad includendum sacerdotem unctum belli; *uxorem in virginitate sua accipiet*. Excludit adultam, cujus virginitates jam imminutæ sunt; R. Elea-

R. Eleazar, & R. Simeon probant adultam. Cum dicat; *viduam*: quid dicendum erat *repudiatam*? Quia ſi dixiſſet viduam, & non dixiſſet repudiatam; dixiſſem; vidua, quæ licita eſt ſacerdoti vulgari, interdicta eſt ſummo ſacerdoti, repudiata quæ interdicta eſt ſacerdoti vulgari, non erit æquum, ut interdicta ſit ſummo ſacerdoti? Si ita dixiſſet, ego dixiſſem; viduæ quæ licita eſt ſacerdoti vulgari, ejus proles eſt profana, repudiatæ, quæ interdicta eſt ſacerdoti vulgari, proles eſt notha; Idcirco dictum eſt; *Et repudiatam*, *& non profanabit*. Aut ſi dixiſſet repudiatam, & non dixiſſet viduam; dixiſſem repudiatæ, quæ eſt interdicta ſacerdoti vulgari, proles eſt profana, viduæ, quæ licita eſt ſacerdoti vulgari, proles erit legitima? Idcirco dictum eſt; *viduam & non profanabit*, *repudiatam*, *& non profanabit*; vidua ad aggravandum, & repudiata ad allevandum: *& profanam*. Quænam eſt profana? Hæc eſt, quæ nata ſit ex aliquo de omnibus profanis, ſeu illegitimis. *Scortum*. Quid dicendum erat? Crederem non poſſe probari de ſummo ſacerdote, quod proles, quæ naſcatur ex muliere ſibi interdicta, ſit profana; unde probatur de ſacerdote vulgari, quod proles, quæ naſcatur a muliere ſibi interdicta, ſit profana? Ex eo quod dictum eſt; *ſcortum*, *ſcortum*. A pari; Sicut ſcortum memoratum in ſummo ſacerdote facit profanam prolem mulierum ſibi interdictarum; ita pariter ſcortum memoratum in ſacerdote vulgari facit profanam prolem mulierum ſibi interdictarum. *Iſtas non accipiet*. Iſtas non accipiet; *& non profanabit*; ſed proles, quæ naſcitur ex menſtruata, non eſt profana. At eſt argumentum; Sicut iſtarum, quarum concubitu non tenetur excidio, proles eſt profana; menſtruatæ, cujus concubitu tenetur excidio, non erit æquum ut proles ſit profana? Idcirco dictum eſt; *Iſtas non accipiet*, *& non profanabit*; at proles ex menſtruata, non eſt profana. *Sed tantum Virginem*; Docemur, quod jubetur accipere virginem. *De populis ſuis*; ad includendam filiam proſelytæ Ammonitidis, ut ſit legitima ſacerdotio. *Accipiet uxorem*. Cur dictum eſt? Unde probatur, quod ſi uxorem duxiſſet viduam, & poſtea electus eſſet ſummus ſacerdos, cum ea poſſit concumbere? Ex eo quod dictum eſt: *Accipiet uxorem*. Narratur hiſtoria de Jehoſua ben Gamla, qui duxit Martham filiam Baithos, & elegit eum Rex in ſummum ſacerdotem, & cum ea concubuit. Crederem, vel ſi duxerit fratriam, cum ea poſſit concumbere? Idcirco dictum eſt אשה, *mulierem*, ſed non fratriam. *Et non profanabit ſemen ſuum*; Non probo niſi de prole, quæ profanatur, ipſa unde probatur? Et eſt argumentum; Si proles, quæ non peccat, profanatur, ipſa, quæ peccat, non erit æquum, ut profanetur? Ipſemet probet in contrarium, qui quamvis peccet, non profanatur. Minime; ſi dixiſti de viro, qui nullomodo profanatur; dices de muliere, quæ quovis modo profanatur? Si putas poſſe argumentari a minori ad majus; jam dictum eſt; *Non profanabit*, *non profanabit*; quæ prius erat legitima, & deinde profanatur. *In populis ſuis*; ad includendam filiam profanam maris; quod ſit illegitima ſacerdotio. R. Jehuda dicit. Filia proſelyti maris eſt ſicut filia profani maris. *Quia ego Dominus*, *qui illum ſanctifico*. Ad indicandum quænam ſit cauſa. *Peſiktha* ibid. והוא הוא ולא מלך הוא ולא נזיר והוא לרבות כהן משוח מלחמה אשה בבתוליה יקח פרט לבוגרת שכלו בתוליה ואי זו זו יתירה על שנים עשרה שנה שהרי שלא אמר בתולה אלא בבתוליה אלמנה מלמד כתובתה מנה ולפי שהותרה לכהן הדיוט הוצרך הכתוב לאסרה לכהן גדול ללמדך שאין בנו ממנה ממזר ﭏ חולין באת אלמנה להחמיר עליה שאעפ״ שמותרת לכהן הדיוט לכהן גדול זרעו ממנה חולין ובאת גרושה להקל עליה שאעפ״ שאסורה לכהן הדיוט אין ממנה ממזר לכהן גדול ﭏ חולין כדין כהן הדיוט וחללה זו שנולדה מאחד מן הפסולין זונה לגזירה שוה מה זונה אמורה בכהן גדול עשה זרעו מן הפסולין ממנה חולין אף כהן הדיוט כן את ﭏה ליקח ולא יחלל אין זרעו מן הנדה חולין ואעפ״ שהיא בונרת כי אם בתולה מעמיו מלמד שהוא מצוה על הבתולה מעמיו להביא בת גיורת ועמונית שתהא כשרה לכהונה יקח אשה שאם ארס את אלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכפיסנה כמעשה דיהושע בן גמלא שיקדש את מרים בת בעתוס מפורש בפרקא קמא במסכת יומא תרקבא דדיפארי עיילא ליה מרים בת בעתוס לינאי מלכא לעולי ליהושע בן גמלא לכהן גדול יקח אשה ולא יבמה ולא יחלל זרעו בעמיו להביא את אשה שמתחללה בשם שזרעו מתחלל אני יי׳ מקדשו להגיד מה נרם. *Et ipſe*; Ipſe, non rex; *Ipſe*, & non Nazyræus; *& ipſe*; ad includendum ſacerdotem unctum belli. *Uxorem in virginitate ſua accipiet*. Excludit adultam; cujus virginitates jam imminutæ ſunt; Et quænam hæc eſt? ultra duodecimum ætatis annum, non enim di-

dixit virginem, ſed *in virginitate ſua*. *Viduam* ad docendum, quod ejus dos ſupputatur. Et quoniam permiſſa erat ſacerdoti vulgari, neceſſe erat, ut textus interdiceret ſummo ſacerdoti; ut doceretur, quod ejus proles non ſit notha, ſed profana; Veniat vidua ad aggravandum ſuper ſe ipſam, quæ quamvis licita ſit ſacerdoti vulgari, proles tamen, quam ſuſceperit ex ſummo ſacerdote, eſt profana; & veniat repudiata ad alleundum ſuper ſe ipſam, quæ quamvis interdicta ſit ſacerdoti vulgari, proles, quam ſuſcipiat ex ſacerdote ſummo, non eſt notha, ſed profana, juxta legem ſacerdotis vulgaris. *Et profanam*; quæ nata ſit ex aliquo de profanis. *Scortum* a pari; ſicut ſcortum memoratum in ſummo ſacerdote facit profanam prolem mulierum ſibi interdictarum; ita pariter in ſacerdote vulgari. *Iſtas non accipiet, & non profanabit*; at proles, quæ naſcitur ex menſtruata, non eſt profana, quamvis teneatur excidio. *Sed tantum virginem de populis ſuis*; ad includendum filiam proſelytæ, & Ammonitidis, ut ſit legitima ſacerdotio; *Accipiet uxorem*; Si duxerit viduam, & eligatur ſummus ſacerdos, cum ea concumbere poteſt; ſicut narratur de Jehoſua ben Gamla, qui duxit Mariam filiam Baithus; explicatur cap. 1. *Joma*. Modium denariorum attulit Maria filia Baithus Jannai regi, ut eligeret Jehoſua ben Gamla ſacerdotem ſummum; Accipiet אשה *mulierem*; non leviram. *Et non profanabit ſemen ſuum in populis ſuis*; ad includendam mulierem, quam profanaverit, ut ejus ſemen ſit profanum. *Quia ego Dominus qui illum ſanctifico*; ad indicandum, quænam ſit cauſa. *Hieroſ. Jevamoth* 7. 3. כהן גדול לא ישא את האלמנה כו' אלמנה לא יקח בין מן האירוסין בין מן הנישואין גרושה לא יקח בין מן האירוסין בין מן הנישואין לא ישא את הבוגרת ר' לעזר ור' שמעון מכשירין בבוגרת שוין שלא יחק את מוכת עץ מה בין בוגרת מה בין מוכת עץ בוגרת כלו בתוליה בעמיה מוכת עץ יצאו בתוליה לחוץ ואית דמחלפין לאישה את מוכה עץ ר' לעזר ור' שמעון מכשירין במוכת עץ ושוין שלא ישא את הבוגרת מה בין בוגרת מה בין מוכת עץ בוגרת עברו ימי הנעורים מוכת עץ לא עברו ימי הנעורים אחות מוכת עץ ר' מאיר ור' שמעון אומ' לא יטמא לה והכמים אומרים יטמא לו יאות ר' מאיר ור' שמעון על דעתין דאילין תני מחלפתה שיטתין דרבנ' תמן אינון אמרין נערה לא בוגרת בתולה לא מוכת עץ והכא אינון אמרין הכין אמר ר' הילא כל מדרש בעניינו תמן ולאחותו

הבתולה פרט לאנוסה ולמפותה או יכול שאינו מוציא את מוכת עץ ה"ל אשר לא היתה לאיש את שהיתה בידי איש לא שהיתה על ידי אחר הקרובה לרבות את הארוסה אליו לרבות את הבוגרת מחלפה שיטתין דרבנן תמן אינון אמרין נערה ולא בוגרת בתולה ולא מוכת עץ קרוב לא ארוסה אליו לא גרושה והכא אינון אמרין אכין א"ר ר' הילא כל מדרש בעניינו אחותו לעולם היא בפני' עד שתצא לחוץ ארוסתו לעולם היא בחוץ עד שתכנס לפני' אנוסתו ומפותתו לא יכניס ואם כנס אין מוציאין מידו אנוסת חבירו ומפותת חבירו ולא יכנוס ואם כנס מוציאין מידו לא ישא את הקטנה אבל נושא את הממאנת וממאנת לא כקטנה היא ממתינין לה עד שתגדיל אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכניס ודכוותא אירס את הקטנה ונתמנה להיות כהן גדול יכניס קורא אני עליה אשה לא קטנה. Sacerdos ſummus non ducet viduam &c. Viduam accipiet, ſive ex deſponſationibus, ſive ex connubiis; repudiatam non accipiet, ſive ex deſponſationibus, ſive ex connubiis: Non ducet adultam. R. Elieſer, & R. Simeon probant adultam; in hoc conſentiunt, quod non ducat ligno percuſſam. Quodnam eſt diſcrimen inter adultam & ligno percuſſam? Adulta eſt illa, cujus virginitas conſummata eſt in populo ſuo; percuſſa ligno eſt illa, cujus virginitas extrinſecus periit. Et alii varie ſentiunt. Non ducet ligno percuſſam; R. Elieſer, & R. Simeon permittunt ligno percuſſam; & in hoc conſentiunt, quod non ducat adultam. Quodnam eſt diſcrimen inter adultam, & ligno percuſſam? Adulta eſt illa, in qua puellarum dies præterierunt; percuſſa ligno eſt illa, in qua puellarum dies non præterierunt. De ſorore ligno percuſſæ R. Meir, & R. Simeon dicunt; *Non polluetur illa*. Et Sapientes dicunt; *Polluetur illa*. Recte; R. Meir & R. Simeon ex eorum ſententia; Traditio; diverſa eſt ſententia ſapientum; Ibi illi dicunt; *puella* non adulta; *virgine* non ligno percuſſa; & hic ita dicunt. Dicit R. Ela; omnis expoſitio ſecundum ſuum ſubjectum, ibi; & ſorore *virgine*; excludit coactam, & ſeductam. Aut crederem non eſſe educendam niſi ligno percuſſam? Idcirco dictum eſt: *quæ non eſt nupta viro*; quæ fuerit ſub poteſtate viri; non quæ fuerit ſub poteſtate alterius; *Et propinqua*; ad includendam deſponſatam; *Iſtis*; ad includendam adultam. Diverſa eſt ſententia Sapientum; Ibi dicunt; *puella*, non adulta, *virgine* non ligno percuſſa; *propinqua*, non deſponſata.

Iſtis, non repudiata; & hic ita dicunt? Dicit R. Ela; omnis expoſitio juxta ſuum ſubjectum; ejus ſoror ſemper erit intus; donec foris educatur; ejus ſponſa ſemper erit foris, donec introducatur; coactam, & ſeductam non introducet, ſed ſi introducat, non educunt de ejus poteſtate; Coactam, & ſeductam ab ſocio ſuo non introducet, & ſi introducat; educunt de ejus poteſtate; Non ducet minorennem, at poteſt ducere renuentem; & renuens non eſt ſimilis minorenni; expectant, donec adoleſcat; Si duxerit viduam, & eligatur ſummus ſacerdos, introducet; Et aliquando ſi duxerit minorennem, & eligatur ſummus ſacerdos, poteſt introducere; At in hoc ego lego mulierem, non minorennem.

Zona a Judæis dicitur Iſraelitis, aut alienigena, quæ inita ſit a viro, cujus nuptiæ ſint illi interdictæ, aut cum qua concubuit profanus, quamvis ejus nuptiæ eſſent illi permiſſæ; profana vero illa dicitur, quæ nata ſit ex illicito concubitu. *Targum Jonathanis, & Hieroſolymit.* ארמלא ומפטרא ודאיתילידא מן פיסוליא ומטעיא בזנו ית אלין לא יסב *Viduam & repudiatam, & quæ nata eſt ex illicito concubitu, & errantem poſt ſcortationem, iſtas non accipiat.* Et ibid. verſ. 7. אתתא מטעיא בזנו ודאיתילידא מן פסוליא לא סבון. *Mulierem errantem in ſcortatione, & quæ nata eſt ex nefando coitu non accipietis. Targum Onkelos.* ארמלא ומתרכא וחלילא מטעיא ית אילין לא יסב. *Viduam, & repudiatam, & profanatam, & errantem non accipiet.* Hinc dicitur in Jure Hebræorum. זונה האמורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוא לכל או שנבעלה לחלל אע״פ שהיא מותרת לאנשא לו׳. Zona in lege memorata eſt fœmina, quæ non ſit Iſraelitis, aut Iſraelitis, quacum concubuit vir, cujus nuptiæ ei interdicto omnium communi interdicuntur, aut quacum concubuit profanus, etiam cujus nuptiæ ei eſſent permiſſæ. R. *Bechai* comment. in *Pentat.* ad h. l. הזונה היא שנבעלה לפסול לה כגון חייבי כריתות או נתין או ממזר. Zona eſt quæ concubuit cum viro ſibi illicito, ſicut is, a quo repudiari debet, Nethinæus, aut Mamſer. *Raſchi* ad h. l. זונה שנבעלה בעילת ישראל האסור לה כגון חייבי כריתות או נתין או ממזר. Zona, quæ concubuit cum Iſraelita ſibi interdicto, ſicut is a quo repudiari debeat, aut Nethinæus, aut Mamſer. *Hieroſ. Jevamoth* 7. 3. לא בנין דתנייך תמן אין זונה האמורה בתורה אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות וכולהין לכהן לפוס כן לא תנינה אמר ר׳ יודה בן פזי כתיב בין שורתם יצירו ולא יפנה דרך כרמי׳ שלא היתה בעילת לשום בנים א״ר סימון כתיב אכלו ולא ישבעו הזנו ולא יפרוצו שלא הנתה בעלית לשם בנים כתיב ויקח לו למך שתי נשים עדה שהיה מתעדן בגופיה צילה שהיה יושב בצילה של בנים מתובין לר׳ יודה הגע עצמך שהיתה עקרה אין סופה לילד הגע עצמך שהיתה זקינה תני ר׳ לעזר אומר אף הפנוי הבא על הפנויה שלא לשום אישות הרי זה בעלית זנות אמר ר׳ בא בר ממל הדא אמר כהן גדול שיקדש אשה בבעילה אינו כבא על הבעילה׃. Sed eo quod ibi legimus; non eſt Zona memorata in lege, niſi proſelyta, & manumiſſa, & quæ inita ſit concubitu meretricio; omneſque (interdictæ ſunt) ſacerdoti; ſecundum hæc non legimus. Dicit R. Jehuda ben Pazi; Scriptum eſt enim *Job.* XXIV. 11. *Inter acervos eorum meridiati ſunt. Nec ambulat per viam vinearum;* quæ non ſit inita nomine filiorum. Dicit R. Simon; ſcriptum eſt *Oſee* IV. 10. *Et comedent & non ſaturabuntur, fornicati ſunt; & non ceſſaverunt;* Quæ non ſit inita nomine filiorum. Scriptum eſt *Geneſ.* IV. 19. *Et accepit ſibi Lamech duas uxores Ada;* quæ oblectabat corpore ſua; *& Sella;* quia habitabat propter umbram filiorum. Oppoſitio ad R. Jehuda: Putas quod illa erat ſterilis; & non erit ejus finis pariendi: Putas quod erat anus; Traditio: R. Elieſer dicit; Si viduus concumbat cum vidua ſine titulo conjugii, erit concubitus meretricius. Dicit R. Ba bar Mimal; hoc dicit; ſacerdos magnus, qui ducat uxorem concubitu non eſt ſimilis illi, qui nubat concubitu.

Profana vero eſt illa, quæ nata ſit ex illicitis ſacerdotibus. *Raſchi* ibid. וחלל שנולדה מן הפסולים שבכהונה כגון בת אלמנה מכהן גדול או בת גרושה מכהן הדיוט וכן שנחללה מן על ידי ביאת אחד מן הפסולים לכהונה. Et profana eſt, quæ nata ſit ex quinque illicitis ſacerdotibus, ſc. filia viduæ ex ſummo ſacerdote, aut filia repudiatæ ex ſacerdote vulgari, & ſimiliter quæ profanata ſit concubitu ex aliquo, qui ſunt illegitimi ſacerdotio. *Bechai* ibid. וחללה היא שנולדה מחמשה פסולין שבכהונה כגון בת אלמנה מכהן גדול או בת גרושה מכהן הדיוט. Et profana eſt, quæ nata ſit ex quinque illicitis ſacerdotibus, ſicut filia viduæ ex ſummo ſacerdote, aut filia repudiatæ ex ſacerdote vulgari. Præterea erat Zona dubia, ea ſc. quæ dubium erat, an nata eſſet ex legitimo ma-

matrimonio. *Maimonides* Isuri Bia. שבוייה שנפדית והא בת שלש שנים ויום אחר או יותר אסורה לכהן מפני שהיא ספק זונה שמא נבעלה לגוי ואם יש לה עד שלא נתייחד הגוי עמה הרי זו כשרה Captiva redemta, quæ fuerit trium annorum & diei unius, aut major, sacerdoti interdicebatur, quoniam dubia erat zona; sc. in dubio erat, utrum cum ea gentilis rem habuisset. Ceterum si testem haberet, gentilem secum non fecessisse, erit legitima. Consentit cum his *Josephus* lib. III. cap. 10. Antiquit. *μήτε γαμεῖν τὰς ἑταιρικὰς, μήτε δούλην, μήτε αἰχμάλωτον, καὶ τὰς ἐκ καπηλείας, καὶ τοῦ πανδοκεύειν πεπορισμένας*. Neque quæstum corpore facientes, neque ancillam, neque captivam, neque aliquam ex taberna, neque cauponariam in uxorem ducere.

Unicam duxisse uxorem summum sacerdotem constat ex omnium Hebræorum traditione; vid. *Joma* cap. I. *Gemar. Babyl. Jevamoth* cap. VI. *Maim. Isuri Bia* cap. XVII. *Kele Hammik.* cap. V. Quod autem dicitur 2. *Paralip.* XXIV. 3. de binis Jehojadæ Pontificis uxoribus, intelligendum esse credunt, qui hanc sententiam tuentur, de altera post alterius sive mortem sive repudium ducta, aut pluribus simul ductis, antequam in Pontificatum succederet, saltem de altera in vigilia festi expiationum libello ejecta; nam tempore illo duas Pontificem habuisse uxores, illicitum habebatur. Quod scribit Philo lib. II. de Monarch. uxorem a Pontifice non solum ducendum fuisse virginem sed e stirpe sacerdotali ceterorum traditioni contrarium est: *ἀλλὰ καὶ ἱέρειαν ἐξ ἱερέων, ἵνα ἐκ μιᾶς οἰκίας καὶ τρόπον τινὰ τοῦ αὐτοῦ αἵματος ὦσιν νύμφος τε καὶ νύμφη*. Sed etiam sacerdotem ex sacerdotibus ortam, ut sponsus & sponsa ex una domo, & quodam modo ex uno sanguine sint. *Josabeth* autem (uti legitur 2. *Paral.* XXII. 11.) *erat filia regis Joram, uxor Jojadæ Pontificis, soror Ochoziæ*.

In hoc quoque ceteris sacerdotibus præstabat quod ejus sacrificium, id est munus dimidium mane, & dimidium vesperi offerretur. *Siphra* ad *Levit.* VI. 20. ביום המשח אותו אין כהן גדול נמשח אלא ביום אותו אין מושחים שני כהנים גדולים כאחר ביום המשח מיום שנמשח מביא עשירית האיפה עד עולם או אינו אומר ביום ביום המשח אותו ביום שנמשח מביא עשירית האיפה ומפסיק תלמוד לומר מנחת תמיד הא מה אני מקיים ביום המשח ביום שנמשח מביא עשירית האיפה עד עולם עשירית האיפה אחד מעשרה בשלש סאים שהם שבעה רבעים ועוד סלת מה סולת האמור להלן חיטים אף סלת האמור כאן חיטים מנחת הרי היא לכל המנחות ללבונה תמיד אף בטומאה תמיד אף בשבת אילו נאמר מחציתה בבקר ומחציתה בערב יכול יביא שני עשרון בבקר וחצי עשרון בערב תלמוד לומר מחציתה בבקר ומחציתה בערב משלם מביא מחציתה בבקר ומחציתה בערב משלם כיצד הוא עושה מביא עשרון שלם וחוציהו מקריב מחצה בבקר ומחצה בערב נטמא חציו של בין הערבים יכול יביא חצי עשרון מתוך ביתו בערב תלמוד לומר ומחציתה בערב משלם כיצד הוא עושה מביא עשרון שלם וחוציהו מקריב מחצה ומחצה אבד כהן שהקריב מחצה שחרית ומינו כהן אחר תחתיו יכול יביא עשרון מביתו תלמוד לומר מחציתה בבקר ומחציתה בערב מחציתה משלם מביא בערב כיצד הוא עושה מביא עשרון שלם וחוציהו מקריב מחצה ומחצה אבד נמצאו שני חצאים קריבים ושני חצאים אובדים על מחבת בשמן מלמד שטעונה כלי בשמן להוסיף לה שמן אחר ואיני יודע כמה הריני דן זו טעונה שמן ומנחת נסכים טעונה שמן מה מנחת נסכים שלשת לוגים לעשרון אף זו שלשת לוגים לעשרון או כלך לדרך זו זו טעונה שמן ומנחת נדבה טעונה שמן מה נדבה טעונה לוג אחד לעשרון אף זו לוג אחד לעשרון נראה למי דומה דנין מנחה שהיא באה תמיד ודוחה את השבת ואת הטומאה ואל תוכיח מנחת נדבה שאינה באה תמיד ואינה דוחה את השבת ואינה דוחה את הטומאה או כלך לדרך זו דנין מנחת יחיד שהיא באה בגלל עצמה וטעונה לבונה ואל תוכיח מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה וטעונה לבונה ממנחת יחיד שהיא באה בגלל עצמה ואינה טעונה לבונה רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר כשהוא אומר מנחת תמיד הרי היא לו כמנחת תמידים מה מנחת תמידים שלשת לוגים לעשרון אף זו שלשת לוגים לעשרון ורבי שמעון אומר ריבה שמן במנחת חביתים וריבה שמן במנחת כבשים מה מנחת כבשים שלשת לוגים לעשרון אף זו שלשת לוגים לעשרון או כלך לדרך זו ריבה שמן במנחת חביתים וריבה שמן במנחת אילים מה מנחת אילים שני לוגים לעשרון אחד אף זו שני לוגים לעשרון אחד נראה למי דומה דנים מנחה שכולה עשרון ממנחה שכולה עשרון ואל תוכיח מנחת אילים שאין כולה עשרון תעשה מורבכת מלמד שנעשית ברותחים כל צורכה אין לך רבוכה בתורה אלא זו ורבוכה שבמילואים תופיני יכול לפני הנסכים כשהוא אומר תקריב אף לאחר הנסכים תופיני תאפה נאה רבי יהודה אומר תופיני תאפה נאה רבי יוסי אומר תאפה ריכה מנחת פיתים מלמד שכופל אחד לשנים ושנים לארבעה ומבדיל תקריב ריח ניחוח ליי׳ יכול מה אהרן מביא בכל יום אף בניו מביאים בכל יום תלמוד לומר

לומר זה יכול מה אהרן דוחה את השבת
ואת הטומאה אף בניו יהו מביאים שלשת
לונים לעשרון תלמוד לומר זה מה אהרן
מביא רבוכה אף בניו מביאים רבוכה
תלמוד לומר זה משיח אין לי אלא משוח
בשמן המשחה מרובה בגדים מניין תלמוד
לומר והכהן יכול שאני מרבה אף משוח
מלחמה תלמוד לומר תחתיו מבניו את
שבנו עומד תחתיו מביא עשירית האיפה
יצא משוח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו
ומניין שאין בנו עומד תחתיו ומניין שאין
בנו עומד תחתיו תלמוד לומר שבעת ימים
ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבוא אל
אהל מועד לשרת בקודש את שבא אל
אהל מועד לשרת בקודש בנו עומד תחתיו
יצא משוח מלחמה שאינו בא אל אהל
מועד לשרת בקודש מבניו יעשה אותה
מלמד שיהא בן קודם לכל שבעולם יכול
אף על פי שאינו ממלא מקום אביו תלמוד
לומר אשר ימלא את ידו בזמן שימלא את
מקומו של אביו הוא קודם לכל אדם ואם
אינו ממלא מקום אביו יבוא אחר וישמש
תחתיו מניין לכהן אחר תחתיו שתהא
מנחתו קריבה משל יורשים תלמוד לומר
מבניו יעשה יכול יביאוה לחצאים תלמוד
לומר אותה כולה אמרתי ולא מקצתה
דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר אינה
באה אלא משל ציבור שנאמר חק עולם
ממי שהברית שלו כליל תקטר כליל
להקטרה כל מנחת כהן כליל תהיה לא
תאכל מנחת כהנת נאכלת מנחת כהן
אינה נאכלת אין לי אלא מנחת חובתו
מנחת נדבתו מניין תלמוד לומר כל מנחת
כהן אין לי אלא כולה מקצתה מניין
תלמוד לומר תהיה ואפילו כל שהוא אין
לי אלא העליונה בכליל תקטר והתחתונה
בכליל תהיה מניין העליונה בכליל תהיה
והתחתונה בכליל תקטר ת״ל כליל לגזירה
שוה רבי אליעזר אומר כליל תהיה לא תאכל
כל שבכליל ליתן לא תעשה על אכילתן

In die unctionis ſuæ. Sacerdos magnus non ungebatur niſi interdiu; אותו; non ungebantur una vice duo ſummi ſacerdotes; *in die unctionis*; ab die quo unctus erat, afferebat decimam partem Ephæ in perpetuum. Aut non eſt dicendum *in die unctionis ſuæ*; niſi quod in die unctionis afferret decimam partem Ephæ, & deinde ceſſaret. Idcirco dictum eſt; *munus*. Quomodo ego explicabo; *in die unctionis*? In die, quo ungebatur, afferebat decimam partem Ephæ in perpetuum. *Decimam partem Ephæ*; unam ex decem partibus trium ſatorum; quæ ſunt ſeptem quartaria & amplius. *Similæ*. Sicut ſimilia alibi dicta erat triticea, ita pariter ſimila hoc loco dicta erat triticea. *Munus*; ſimile erat ceteris omnibus muneribus in thure. *In perpetuum*; vel in immunditie; *in perpetuum*; vel in Sabbatho. Si diceret, dimidium mane, & dimidium veſpere; crederem afferendas fuiſſe duas decimas mane, & dimidium decimæ veſpera? Idcirco dictum eſt; *dimidium ejus mane*, & *dimidium ejus veſpere*; Integrum afferet dimidium mane, & integrum dimidium veſpere. Quomodo? Afferebat decimam integram, & in duas partes dimidiabat; dimidium mane, & dimidium veſpere afferebat. Si dimidium inter veſperas immundatum eſſet; crederem illum afferre debuiſſe dimidium de domo ſua in veſpera? Idcirco dictum eſt, & *dimidium veſpere*; ex integro. Quomodo? Afferebat decimam integram; Et in duas partes dimidiabat; & dimidium offerebat, & dimidium corrumpebat. Si ſacerdos mane dimidium obtuliſſet; & in ejus locum alius ſacerdos eligatur, afferre debet de domo ſua decimam; ex eo quod dictum eſt; *dimidium ejus mane*, & *dimidium ejus veſpere*; dimidium ex integro afferet veſpere. Quomodo faciebat? afferebat decimam integram, & dimidiabat, offerebat dimidium, & dimidium corrumpebat; Deprehenduntur duo dimidia fuiſſe oblata, & duo dimidia corrupta. *In ſartagine cum oleo*; Docemur; quod in vaſe coquendum erat; *Cum oleo*; ad augendum aliud oleum; At ignoro, quantum. Ecce argumentum. Hoc requirebat oleum, & munus libaminum requirebat oleum; ſicut munus libaminum tres logos pro ſingulis decimis requirebat, ita pariter hoc tres logos pro ſingulis decimis: Sed hoc alio modo poterit argumentari. Hoc requirebat oleum, & munus ſpontaneum requirebat oleum, ſicut munus libaminum requirebat logum pro ſingulis decimis, hoc quoque logum pro ſingulis decimis. Videamus cui ſit ſimile? Explicandum eſt illud munus, quod jugiter afferebatur, & pellebat ſabbathum & immunditiem; at non probet munus ſpontaneum, quod jugiter non afferebatur, & non pellebat Sabbathum & immunditiem. Sed hoc modo poteris argumentari. Explicetur munus privati, quod ſeorſim afferebatur, & requirebat thus, at non probetur munus libaminum, quod ſeorſim non afferebatur, atque thus requirebat, a munere privati, quod ſeorſim afferebatur, & thus requirebat. R. Iſmael ben R. Jochanan ben Berocha dicit. Quando autem dicit; *Munus juge*; ecce ſimile eſt muneribus jugibus; ſicut munera jugia requirebant tres logos pro ſingulis decimis; hoc quoque tres logos pro ſingulis decimis. Et R. Simeon dicit; Includit oleum in munere ſartaginum,

num, & includit oleum in munere agnorum; sicut munus agnorum requirebat tres logos pro singulis decimis, hoc quoque tres logos pro singulis decimis. Sed alio modo poteris argumentari. Multiplicat oleum in munere sartaginum, & multiplicat oleum in munere arietum, sicut munus arietum requirebat duos logos, pro singulis decimis; hoc quoque duos logos pro singulis decimis. Videamus cuinam sit similius. Explicandum est munus, quod totum contineatur in decima, a munere, quod totum contineatur in decima; at non probet munus arietum, quod totum non continetur in decima. *Frixum fiet*; ad docendum, quod totum ejus opus oleo effervescenti faciendum esset. Nullum aliud munus tibi est, in lege frixum, quam hoc, & munus frixum impletionum. *Afferes illud;* crederem ante libamina? Quando vero dicit; *Offeres;* vel post libamina. תופיני; male coctum; R. Jehuda dicit תופיני, bene coctum. R. Jose dicit; tenere coctum; *munus frustorum;* ad docendum, quod unum in duo duplicaret, & duo in quatuor, & dividebat. *Offeres odorem suavitatis Domino*. Crederem, quod sicut Aharon singulis diebus afferebat, ita pariter ejus filii singulis diebus afferrent? Idcirco dictum est. זה *hoc*. Crederem, quod sicut Aharon pellebat Sabbathum, & immunditiem, ita pariter ejus filii pellerent Sabbathum, & immunditiem? Idcirco dictum est זה *hoc*. Crederem, quod sicut Aharon dimidium afferebat, ita pariter ejus filii dimidium afferrent? Idcirco dictum est זה *hoc*. Crederem, quod sicut Aharon afferebat tres logos, ita pariter ejus filii afferrent tres logos? Idcirco dictum est זה *hoc*. Crederem, quod sicut Aharon afferrebat frixum, ita pariter ejus filii afferrent frixum? Idcirco dictum est זה *hoc*. *Unctus*. Non probo nisi pro uncto oleo unctionis, pro multiplicato vestibus unde probatur. Ex eo quod dictum est, *sacerdos*. Crederem posse includere unctum belli? Idcirco dictum est; *ejus vice ex filiis ejus*; ejus filius, qui ejus loco consistit, affert decimam partem Ephæ; excluditur unctus belli, cujus filius in ejus loco non consistit. Unde probatur, quod ejus filius ejus loco non consistat? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXIX. *Septem diebus induetur illis sacerdos ejus vice de filiis suis, qui ingredietur in tabernaculum conventus, ut ministret in sanctitate*. Qui ingredietur in tentorium conventus ad ministrandum in sanctitate, ejus filius in ejus loco consistit; excluditur unctus belli, qui non ingreditur in tabernaculum conventus ad ministrandum in sanctitate. *Ex filiis ejus faciet istud;* Ad docendum, quod filius ceteros omnes antecedat; crederem, vel si non impleverit locum patris sui? Idcirco dictum est; *Qui implebit manus suas;* quo tempore implebit locum patris sui ingredietur; & ejus loco ministrabit. Unde probatur, quod si moriatur summus sacerdos, neque alius sacerdos electus sit, ejus munus de bonis hæredum offeratur? Ex eo quod dictum est; *Ex filiis ejus faciet*. Crederem dimidiatum fuisse afferendum? Idcirco dictum est אותה *illud;* integrum dixi, non dimidiatum; verba R. Jehuda. R. Simon dicit; non erat afferendum nisi de bonis cœtus; dictum est enim חק עולם, ex eo cujus est pactum. *Totum adolebitur;* Totum adolebatur. *Omne munus sacerdotis consumtum erit, non comedetur*. Munus sacerdotis fœminæ poterat comedi at munus sacerdotis comedi non poterat; Non probo nisi de munere debito, de spontaneo unde probatur? Ex eo quod dictum est; *omne munus sacerdotis*. Non probo nisi de integro; de dimidio unde probatur? Ex eo quod dictum est: *erit;* vel quantuluncunque. Non probo nisi pro superiori, quod totum erat adolendum, de inferiori, quod totum esset consumendum: Unde probatur de superiori, quod totum esset consumendum, & de inferiori, quod totum esset adolendum? Ex eo quod dictum est. כליל. A pari. R. Eliezer dicit; *Totum consumtum erit, non comedetur;* Omne id, quod continetur in consummando explicandum est de præcepto negativo in comedendo. *Pesiktha 9. 4.*

זה קרבן אהרן יבא זה ויכפר על העגל
הזה ואמר בעזרא זה אלהיך ישראל תנו
רבנן זה קרבן אהרן ובניו אהרן מביא
לעצמו ובניו מביאין לעצמן אילו כהנים
הדיוטות כשהכהן מתקרב תחלה לעבודה
מביא עשירית האיפה שלו ועבודה בידו
אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעברו
עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהן
עבודתן פסולה ביום המשח אותו מכאן
שאין מושחין כהן גדול אלא ביום אותו
מלמד שאין מושחין שני כהנים גדולים
כאחד דבר אחר ביום המשח אותו ביום
שנמשח מביא עשירית האיפה סלת מנחת
תמיד מלמד שכיון שהתחיל שוב אינו פוסק
אלא מיום המשח אותו עד לעולם מביא
בכל יום ודומה לו ביום קנותך השדה
קנית גם את רות המואביה מן אותו היום
והלא העשירית האיפה אחד מעשרה לשלש
סאין שהן שבע רבעים ועוד סלת מן
החטים תמיד אפילו בשבת מחציתה בבקר
ומחציתה

ומחציתה בערב אם נטמא חציו של בין הערבים או אבד מביא עשרון אחד מביתו וחוצהו מקריב מחציתו ומחציתו אבד מביא עשרון וכן כהן שהביא מחצית בשחרית ומת ומינו כהן אחר תחתיו מביא עשרון שלם וחוצהו חציו קרב וחציו אבד נמצאו שני חצאין קריבין ושני חצאין אבדין על מחבת בשמן מלמד שהיא טעונה כלי בשמן להוסיף לה שמן אחר ואיני יודע בכמה הרי אתה דן טעונה שמן ומנחת נסכים הו טעונה שמן מה מנחת נסכים שלשה לוגין לעשרון אף זו שלשה לוגין לעשרון מנחת נסכים שבפרשת שלח לך דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל ארץ מושבותיכם ועשית ליי' עולה או זבח וכתיב סלת עשרון בלול ברביעית ההין שמן הין שנים עשרה לוגין הרי רביעית שלשה לוגין ונומר והכהן המשיח זה משוח בשמן המשחה בזמן בית הראשון אבל מרובה בגדים היה בבית שני שאין שם שמן משחה שכבר נגנז עם הארון כדאמרינן במסכת הוריות ואותם הכהנים של בית שני נקראים מרובה בגדים על שם ארבעה כלים שלובש כהן גדול יותר מן ההדיוט חשן ואפוד ומעיל וציץ מנין שיביא עשירית האיפה תלמוד לומר תחתיו מבניו את מבנו עומד תחתיו מביא עשירית האיפה יצא משוח מלחמה שאינו עומד תחתיו שנאמר שבעת ימים ילבשם הכהן מבניו אשר יבא אל אהל מועד יצא משוח מלחמה שאינו בא אל אהל מועד לשרת בקדש מבניו יעשה אותה מלמד שהבן קודם לכל אדם בזמן שהוא ממלא מקום אבותיו שנאמר אשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו אבל אינו ממלא מקום אבותיו יבא אחר וישמש תחתיו דבר אחר מבניו יעשה אותה לימד על כהן גדול שמת תהא מנחתו קריבה משל יורשין יעשה אותה שלימה ולא חציה. *Hæc est oblatio Aharon;* veniat hæc, & expiet pro hoc vitulo; & dictum est in *Ezra; Hic est Deus tuus Israel*. Tradiderunt Sapientes; *Hæc est oblatio Aharon & filiorum ejus;* Aharon seorsim afferebat, & filii ejus seorsim afferebant; hi sunt sacerdotes vulgares; Quando sacerdos accedebat in principio ad ministerium, manu sua de bonis suis offerebat decimam partem Ephæ; tam summus sacerdos, quam sacerdos vulgaris, si ministraverint antequam afferant decimam partem Ephæ, eorum ministerium est illegitimum. *In die unctionis suæ*; hinc docetur, quod duo sacerdotes summi una vice non ungerentur; alia explicatio; *In die unctionis suæ;* in die quo ungitur, afferebat decimam partem Ephæ; *similæ, munus juge;* ad docendum, quod non cesset, postquam incepit; ab die unctionis suæ in perpetuum adducet singulis diebus; & hoc simile est illi, quod dictum est *Ruth* IV. 5. *In die, quo acquisieris tibi agrum, acquires quoque Ruth Moabitidem;* ex eo die; Ecce decima Ephæ erat una ex decem partibus trium satorum & amplius; *Similæ*, ex tritico. *Juge;* vel in Sabbatho; *Dimidium ejus mane, & dimidium ejus vespere;* Si polluatur dimidium inter vesperas, aut amittatur, afferet alteram decimam de domo sua; & dimidiabit; dimidium offerebatur, & dimidium perdebatur; similiter sacerdos si attulerit mane dimidium, & moriatur, & in ejus locum eligatur alius sacerdos, afferet integram decimam, & dimidiabit, dimidium offeretur; & dimidium perdetur; deprehenduntur duo dimidia oblata fuisse, & duo dimidia perdita. *In sartagine cum oleo;* ad docendum, quod in vase esset coquendum; *cum oleo;* ad augendum alterum oleum; at ignoro quantum; At ecce argumentum; munus libaminum requirebat oleum, & hoc requirebat oleum; sicut munus libaminum requirebat tres logos pro singulis decimis, hoc quoque tres logos pro singulis decimis. Munus libaminum, quod explicatur in Parascha: *mitte tibi; Loquere ad filios Israel, & dices ad eos; Cum ingressi fueritis terram habitationis vestræ; & feceris Domino holocaustum, aut sacrificium Num.* XV. 2. Et scriptum est ibid. vers. 4. *Similæ decimam partem Ephæ commixtæ in mensura quartarii Hin Olei*. Hin continebat duodecim logos; quartarium tres logos continebat &c. *Et sacerdos unctus*. Hic est unctus oleo unctionis, tempore primæ domus; At multiplicatus vestibus erat in domo secunda, in qua non erat oleum unctionis, quod jam absconditum erat cum arca; uti dictum est in tractatu *Horajoth*; & sacerdotes domus secundæ dicebantur vestibus multiplicati, quia præ sacerdote vulgari quatuor alias vestes induebant, sc. pectorale, Ephod, pallium & laminam. Unde probatur, quod afferret decimam partem Ephæ? Ex eo quod dictum est; *ejus vice de filiis ejus;* Ejus filius, qui ejus loco consistit, affert decimam partem Ephæ, excluditur unctus belli; cujus filius ejus loco non consistit. Dictum est enim; *Septem diebus induetur sacerdos de filiis ejus qui ingredietur in tabernaculum conventus*. Excluditur unctus belli; qui non ingreditur in tabernaculum conventus ad ministrandum in sanctitate. *Ex filiis ejus faciet illud;* Ad docendum quod filius ceteros antecedat, quando impleverit locum patris sui; dictum est enim; *Qui implebit manus suas in sacerdotio loco pa-*

tris sui. Si non impleverit locum patris sui, veniat alius, & ejus loco ministret. Altera explicatio; *Ex filiis ejus faciet illud*: Ad docendum, quod si moriatur summus sacerdos, ejus munus fuisset offerendum ab suis hæredibus. *Faciet illud*; integrum, non autem dimidium. *Hierosol. Sekalim* 50. 4.
עשירית האיפה של כהן גדול רבי יוחנן אומר חוצה אותה ואחר כך מקדשה רבי שמעון בן לקיש אמר מקדשה ואחר כך חוצה אותה מתניתא פליגא על רבי יוחנן מקריב מחצה ומחצה אבד פתר לה שכן אפילו מעורת ילכו לים המלח מתניתא פליגא על רבי שמעון בן לקיש נמצאו שני חציין קריבין ושני חציין אבידין ותני עלה מחצה זה ראשון מחצה שני תעובר צורתו ויצא לבית השריפה פתר לה כרבי ישמעאל דרבי ישמעאל אמר עשרון מקרש כשהכהן מתקרב תחילה לעבורה מביא עשירית שלו ועובדה בידו אחר כהן גדול ואחר כהן הדיוט שעברו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהם עבודתם כשירה רבי מנא בעי מימר בו ביום נתקרב בתחילה לעבודה בו ביום נתמנה להיות כהן גדול מביא שתים אחת לחינוכו ואחרת לחובה היום תופיני בשעת הבאה תופיני ואין בשחרית תופיני והא תנינן העמידו עושה חביתין לעשות חביתין אמר רבי חייה בר ארא לעשות חמין לרככם תופיני רבי יסא בשם רבי חנינה מטננה ואחר כך אופה אותה רבי אחא בשם רבי חנינה אופה אותה ואחר כך מטננה תופיני תואפינה נא רבי אומר תופינה רכה רבי דוסא אמר תופנה נויי אתיין אילין פלגוותה כהינון פלגוונתה מאן דאמר תופנה נוי כמאן דאמר תופנה מטננה ואחר כך אופה מאן דאמר תופנה רכה כמאן דאמר אופה אותה ואחר כך מטגנ׳ לא סוף דבר שמת לא אפי׳ נימא ואפי׳ נרמה ממו׳ תנא ר׳ יור׳ בן פזי רבר ולית ואפילו נדחה ממום מניין לכהן גדול שמת ולא מינו כהן אחר תחתיו תהא מנחתו קריבה משל יורשין ת״ל מבניו יעשה יכול יביאנה לחציים ת״ל אותה כולה אמרת דברי ר׳ יהודה ר׳ שמעון אומר אינה באה אלא משל ציבור שנ׳ חוק עולם מימי שהבריות שלו כליל תקטר כליל להקטרה ר׳ בא בר ממל בעי מחלפא שיטתיה דר׳ שמעון תמן הוא אמר משל יורשין והכא הוא אמר משל ציבור א״ר חייה בר בא ולא יאות הוא מקשי אתא ר׳ יעקב בר אחא ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן דבר תורה הוא שתהא באה מן הציבור הייתי אומר ינבו לה התקינו שתהא באה מתרומות הלשכה ר׳ יוסה אמר ר׳ יוחנן בעי מה שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים או מחצה בשחרית ומחצה בין הערבים או שלימה שחרית ובטילה בין הערבים כר׳ תהא פשיטא ליה שלשת לוגין מה הן שלש׳ לוגין בשחרית ושלשת לוגין בין הערבים או לוג ומחצה בשחרית ולוג ומחצה בין הערבים א״ר חזקיה אף הוא צריכה ליה שני קמצין מה הן שני קמצין בשחרית ושני קמצין בין הערבים או קומץ אחד בשחרית וקומץ אחר בין הערבים א״ר יוסה כלום למרו לקומץ לא ממנחת חוטא מה להלן שני קמצין אף כאן שני קמצין מה תמן צריכה ליה אף הכא צריכה ליה א״ר חזקיה כלום למרו שלשת לוגין לא מתמיד של בין הערבים מה להלן שלשת לוגין אף כאן שלשת לוגין ומה תמן צריכה ליה אף כאן צריכה ליה. Decimam partem Ephæ sacerdotis uncti, R. Jochanan dicit, dimidiabat, & postea sanctificabat. R. Simeon ben Lakisch dicit, sanctificabat, & postea dimidiabat. Misna opposita est R. Jochanan; dimidium offerebatur, & dimidium perdebatur. Exponit ex eo, quod etiam numi projiciebantur in mare salsum. Misna opposita est Rabi Simeoni ben Lakisch; si deprehendantur, duo dimidia offerebantur, & duo dimidia perdebantur; Atqui extat traditio: offerebat dimidium primum, & de dimidio secundo mutabatur figura, & efferebatur in domum combustionis. Interpretatur juxta mentem R. Ismaelis; R. Ismael dicit; decima sanctificabatur; quando sacerdos in principio accedebat ad ministerium; afferebat de bonis suis decimam partem Ephæ, & manu sua offerebat; tam sacerdos summus, quam sacerdos vulgaris, si ministraverint, antequam afferant de bonis suis decimam partem Ephæ, eorum ministerium erat legitimum. R. Mena putat dicendum, si quo die primum accedit ad ministerium, eligatur summus sacerdos afferet duas decimas, alteram pro sua initiatione, & alteram propter debitum diei; תופיני; quo tempore affertur, coquebatur, at non coquebatur mane. Atqui legimus; & statuerunt fieri sartagines ad faciendas sartagines. Docet R. Chjiah bar Ada; ad calefaciendum, ut frigeatur. תופיני R. Isa nomine R. Chanina; frigeatur, & postea coquatur; תופיני male coquatur. Rabi dicit; tenere coquatur. R. Dusa dicit; bene coquatur, sentit juxta illum, qui dicit, frigeatur, & postea coquatur. Non est rei finis; si moriatur, vel si polluatur, vel si depellatur ex vitio. Docet R. Jehuda ben Pazi; res illius est, vel si ex vitio pellatur. Unde probatur, quod si moriatur summus sacerdos, & ejus loco nondum electus sit alius sacerdos, munus offerendum fuisset de bonis hæredum? Ex eo quod dictum est, *ex filiis ejus faciet*. Crederem adduci potuisse dimidiatum? Idcirco dictum est: *illud*; integrum dixi: verba R. Jehuda. R. Simeon dicit; Non afferebatur nisi de bonis cœtus; di-

dictum est enim; *statutum perpetuum*; ex eo, cujus est pactum. *Totum adolebitur*; Totum adolebatur. R. Ba bar Mimal, vult variam & diversam esse sententiam Rabi Simeonis; illic dicit de bonis hæredum, & hic dicit de bonis cœtus. Dicit R. Chjia bar Ba; Nonne est recta oppositio? Venit R. Jacob bar Acha nomine R. Jochanan; ex lege est, quod afferatur a cœtu. Dicerem; quod exigerent illam? Decreverunt, ut afferrent de separatione conclavis. R. Jose dicit; R. Jochanan quæsivit; sicut integra (decima) mane, ita quoque integra inter vesperas; aut dimidium mane, & dimidium vesperi, aut integra mane, & intermittebatur inter vesperas. Quando certum est de tribus logis; sicut tres erant logi mane, ita quoque tres logi inter vesperas; aut logus cum dimidio mane, & logus cum dimidio inter vesperas. Dicit R. Ezechia; Illi quoque erant necessarii duo pugilli; sicut duo erant mane pugilli, ita quoque duo pugilli inter vesperas, aut unus pugillus mane, & unus inter vesperas. Dicit R. Jose omnia didicimus ad pugillandum ex munere peccatoris; sicut ibi duo pugilli, hic quoque duo pugilli; sicut ibi necessarii sunt, hic quoque necessarii; Dicit R. Ezechia omnia discimus pro tribus logis ab sacrificio jugi inter vesperas; Sicut ibi tres erant logi, hic quoque tres logi; Sicut ibi sunt necessarii, hic quoque sunt necessarii. In Conclavi, quod situm erat ad sinistram portæ Nicanoris Pontificis sartagines coquebantur, sicuti legitur in Codice *Middoth* cap. 1. 4. שבמזרח שער נקנור ושתי לשכות היו לו אחרת מימינו ואחת משמאלו אחת לשכת פנחס המלביש ואחת לשכת עושי חביתין. In oriente erat porta Nicanoris, quæ duo habebat conclavia, unum a dextra, & alterum a sinistra, unum erat conclave Pinchasi vestiarii, alterum conclave crustulario destinatum.

Summus Sacerdos comparabatur universo populo, eo quod si peccasset, immolabat juvencum. *Siphra* 10. נפש בני ישראל הרי ציבור כיחיד מה יחיד אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אף ציבור לא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת הלא דין הוא מה אם היחיד שהוא מביא על שגגת המעשה אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ציבור שאין מביא על שגגת המעשה אינו דין שלא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת לא אם אמרת ביחיד שאין מביא חטאת על לא הודע תאמר בצבור שהוא מביא חטאת על לא הודע משיח יוכיח שהוא מביא חטאת על לא הודע ואינו מביא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת לא אם אמרת במשיח שאין מביא חטאת על לא הודע במזבח החיצון תאמר בצבור שהוא מביא חטאת על לא הודע במזבח החיצון הואיל והוא מביא חטאת על לא הודע על מזבח החיצון יביא על דבר שזדונו כרת ועל דבר שאין זדונו כרת תלמוד לומר נפש בני ישראל הרי ציבור כיחיד מה יחיד אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אף ציבור לא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת הוא הדין למשיח הלא דין הוא מה אם היחיד שהוא מביא על שגגת המעשה אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת משיח שאין מביא אלא על שגגת המעשה אינו דין שלא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת לא אם אמרת ביחיד שאין מביא חטאת על לא הודע תאמר במשיח שהוא מביא חטאת על לא הודע ואינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת לא אם אמרת הציבור שאין מביא אשם ודאי תאמר במשיח שהוא מביא אשם ודאי נשיא יוכיח שהוא מביא אשם ודאי ואינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאתו לא אם אמרת בנשיא שאין מביא חטאת על לא הודע תאמר במשיח שהוא מביא חטאת על לא הודע הואיל והוא מביא חטאת על לא הודע יביא על דבר שזדונו כרת ועל דבר שאין זדונו כרת תלמוד לומר נפש אם הכהן המשיח הרי המשיח כיחיד מה יחיד אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אף משיח לא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת משיח יכול זה המלך תלמוד לומר הכהן אי כהן יכול המרובה בבגדים תלמוד לומר משיח המשיח שאין על גביו משיח משיח יחטא מה תלמוד לומר שיכול יביא על הקודמות ודין הוא מה אם הנשיא שהוא מביא על שגגת המעשה אינו מביא על הקודמות משיח שאין מביא על שגגת המעשה אינו דין שלא יביא על הקודמות לא אם אמרת בנשיא שאין מביא חטאתו משעבר תאמר במשיח שהוא מביא חטאתו משעבר הואיל והוא מביא חטאתו משעבר יביא על הקודמות תלמוד לומר משיח יחטא כשיחטא והוא משיח לא כשיחטא ועודנו הדיוט רבי שמעון אומר אם נודע לו עד שלא נתמנה ואחר כך נתמנה חייב ואם משנתמנה נודע לו פטור משיח יחטא יכול גזרה עליו שיחטא תלמוד לומר אם יחטא כשיחטא לאשמת העם הרי משיח כציבור מה צבור אינו מביא אלא על העלם דבר ועם שגגת המעשה אף משיח לא יביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה הלא דין הוא צבור מוצא מכלל היחיד ומשיח מוצא מכלל היחיד מה ציבור אינו מביא אלא על העלם דבר ועם שגגת המעשה אף משיח לא יביא אלא על העלם

דבר ועם שגגת המעשה או כלך לדרך הזו
נשיא מוצא מכלל הצבור ומשיח מוצא
מכלל הציבור מה נשיא מביא על שגגת
המעשה אף משיח יביא על שגגת המעשה
נראה למי דומה אם דומה לציבור גלמדנו
מן הציבור ואם דומה לנשיא נלמדנו מן
הנשיא ציבור בפר ואינו מביא אשם תלוי
ומשיח בפר ואינו מביא אשם תלוי מה
צבור אינו מביא אלא על העלם דבר עם
שגגת המעשה אף משיח לא יביא אלא
על העלם דבר עם שגגת המעשה או כלך
לדרך הזו נשיא מביא שעירה לעז׳ ומביא
אשם ודאי ומשיח מביא שעירה לעז׳ ומביא
אשם ודאי מה נשיא מביא על שגגת
המעשה אף משיח יביא על שגגת המעשה
תלמוד לומר לאשמת העם הרי משיח
כציבור מה ציבור אינו מביא אלא על
העלם דבר עם שגגת המעשה אף משיח
לא יביא אלא על העלם דבר עם שגגת
המעשה אי מה צבור אם הורו ועשו
אחרים על פיהם חייבין יכול אף משיח אם
הורה ועשו אחרין על פיו יהא חייב תלמוד
לומר אשר חטא על מה שחטא הוא
מביא ואינו מביא על מה שחטאו אחרים
והקריב על חטאתו מלמד שהוא מביא
חטאתו משעבר הלא דין הוא מה אם
הנשיא שהוא מביא על שגגת המעשה
אינו מביא חטאתו משעבר משיח שאין
מביא על שגגת המעשה אינו דין שלא
יביא חטאתו משעבר תלמוד לומר והקריב
על חטאתו מלמד שהוא מביא חטאתו
משעבר יכול חטא עם הציבור יביא פר
לעצמו ודין הוא נשיא מוציא מכלל הצבור
ומשיח מוצא מכלל הצבור מה נשיא חטא
לעצמו מביא לעצמו חטא עם הצבור
מתכפר לו עם הצבור אף משיח חטא
לעצמו מביא לעצמו חטא עם הצבור
מתכפר לו עם הציבור לא אם אמרת
בנשיא שמתכפר לו עם הצבור ביום
הכפורים תאמר במשיח שאין מתכפר לו
עם הצבור ביום הכפורים הואיל ואין
מתכפר לו עם הצבור ביום הכפורים יביא
פר לעצמו תלמוד לומר אשר חטא הא
כיצד חטא לעצמו מביא לעצמו חטא עם
הצבור מתכפר לו עם הצבור פר יכול זקן
תלמוד לומר בן אי בן יכול קטן תלמוד
לומר פר הא כיצד בן שלש כדברי חכמים
רבי מאיר אומר אף בני ארבע ובני חמש
כשרין אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד
רבי יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר
ופר שני בן בקר תקח לחטאת אם ללמד
שהן שנים והלא כבר נאמר ועשה את
האחד חטאת ואת האחד עולה ליי אם כן
למה נאמר ופר שני בן בקר תקח לחטאת
אלא לפי שנאמר ועשה את האחד חטאת
ואת האחד עולה ליי׳ יכול תקדום חטאת
לעולה בכל מקום ובכל מעשיה תלמוד
לומר ופר שני בן בקר תקח לחטאת אי
ופר שני בן בקר לחטאת יכול תקדים
עולה לחטאת בכל מעשיה תלמוד לומר
ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה
ליי׳ הא כיצד דם חטאת קודם לדם עולה

מפני שהיא מרצה איברי עולה קודמין
לאימורי חטאת מפני שהן כליל לאישים
רבי שמעון אומר מה תלמוד לומר ופר
שני בן בקר תקח לחטאת אם ללמד שהן
שנים והלא כבר נאמר ועשה את האחד
חטאת ואת האחד עולה ליי׳ אם כן למה
נאמר ופר שני תקח לחטאת שיכול שתהא
נאכלת חטאת זו תלמוד לומר ופר שני
לעולה מה עולה לא נאכלת אף חטאת זו
לא נאכלת כיוצא בו אמר רבי יוסי הבאים
מחשבי בני הגולה הקריבו עולות לאלהי
ישראל פרים שנים עשר על כל ישראל
אילים תשעים וששה כבשים שבעים ושבעה
צפירי חטאת שנים עשר הכל עולה ליי
אפשר חטאת עולה אלא מה עולה לא
נאכלת אף חטאת לא נאכלת רבי יהודה
אומר על ע״ז הביאום רבי שמעון אומר כל
מקום שנאמר עגל בתורה סתם בן שנה
שנאמר ועגל וכבש בני שנה בן בקר בן
שתי שנים שנאמר קח לך עגל בן בקר
לחטאת ואיל לעולה תמימים אף בשנים
פר סתם בן שלש אף בני ארבע ובני חמש
כשרין אלא שאין מביאין זקנים מפני
הכבוד והביא אף לאחר יום הכפורים פר
פר הוא מביא ואינו מביא חלופין הלא דין
הוא מה אם היחיד שלא שוה קרבנו לכל
מצות לקרבנו ליום הכפורים שוה קרבנו
לכל מצות לקרבנו למצוה יחידית משיח
ששוה קרבנו לכל מצות לקורבנו ליום
הכפורים אינו דין שישוה קרבנו לכל מצות
לקרבנו למצוה יחידית נשיא יוכיח ששוה
קרבנו לכל מצות לקרבנו ליום הכפורים
ולא שוה קרבנו לכל מצות לקרבנו למצוה
יחידית אף אתה אל תתמה על המשיח
שאף על פי ששוה קרבנו לכל מצות
לקרבנו ליום הכפורים לא ישוה קרבנו לכל
מצות לקרבנו למצוה יחידית אלא לפי
שנאמר והביא יכול יביא חלופין תלמוד
לומר פר פר היא מביא ואינו מביא חלופי׳
וסמך ידו על ראש הפר לרבות פר יום
הכפורים לסמיכה הלא דין הוא מה אם
זה שאין טעון שני וידויין ואינו טעון אנא
טעון סמיכה פר יום הכפורים שהוא טעון
שני וידויין וטעון אנא אינו דין שיטען
סמיכה לא אם אמרת בזה שהוא הא על
עבירת מצוה ידועה תאמר בפר יום
הכפורים שאין בא על עבירת מצוה ידועה
הואיל ואין בא על עבירת מצוה ידועה
לא יטען סמיכה תלמוד לומר וסמך ידו
על ראש הפר לרבות פר יום הכפורים
לסמיכה ושחט את הפר לפני יהוה בצפון
ולקח נאמרה כאן לקיחה ונאמרה להלן
לקיחה מה לקיחה אמורה להלן בכלי אף
כאן בכלי ולקח המשיח אין לי אלא
המשוח בשמן המשחה המרובה בבגדים
מנין תלמוד לומר הכהן אם סופנו לרבות
כהן אחר מה תלמוד לומר ולקח הכהן
המשיח אלא מצוה שיקבל כהן משיח ואם
קבל כהן אחר עבודתו כשרה מדם הפר
מדם הנפש לא מדם הבשר ולא מדם
התמצית מן הפר יקבל והביא אותו כשר
ולא פסול אותו אל אהל מועד למעט

קרבנו

קרבנו למצוה יחידית שלא ינתן מרמו על
מזבח הזהב וטבל לא המספג וטבל והזה על
כל הזייה טבילה אצבעו נאמר כאן אצבעו
ונאמר להלן אצבעו מה אצבעו אמורה
להלן הימנית המיומנת שבימין אף אצבעו
אמורה כאן הימנית המיומנת שבימין בדם
שיהא בדם כדי טבילה והזה לא המטיף
והזה לא הזורק מן הדם מן הדם שבעניין
שבע פעמים לא שבע טיפים שבע פעמים
שיהא מונה שבע פעמים לא אחת ושבע
לפני יי׳ יכול על כל הבית תלמוד לומר
אל פני הפרכת או אל פני הפרכת יכול
אל פני הפרכת כלה תלמוד לומר הקדש
מלמד שהוא מכוון כנגד הבדים ונתן הכהן
מן הדם מן הדם שבעניין על קרן קרנות
הרי שתים ולמטן הוא אומר על קרן
קרנות הרי ארבע דברי רבי שמעון רבי
יהודה אומר אשר באהל מועד לרבות כל
קרנות שבאהל מועד מזבח הקטרת שיתחנך
המזבח בקטרת קטרת שתהא משל ציבור
סמים שיהו סממניה לתוכה לפני יי׳ מה
תלמוד לומר אמר רבי נחמיה לפי שמצינו
בפר הבא ביום הכפורים שהוא עומד לפנים
מן המזבח ומזה על הפרכת בשעה שהוא
מזה יכול אף זה כן תלמוד לומר מזבח
קטרת הסמים לפני יהוה ואין הכהן לפני
יי׳ את כל דם הפר ישפך לרבות דם פר
יום הכפורים לשפיכה ישפך לא יטיף ישפך
ולא יזה ישפך ולא יזרק אל יסוד מזבח
העולה לא על יסוד מזבח הפנימי הלא
דין הוא מזבח החיצון זכה במתן דמים
ומזבח הפנימי זכה במתן דמים מה מזבח
החיצון מקום מתן דם קרניו שם מתן דם
יסודו אף מזבח הפנימי מקום דם קרניו
שם מתן דם יסודו כשהוא אומר בעדה אל
יסוד מזבח העולה שאין תלמוד לומר אלא
ללמד שאין יסוד לפנימי עצמו וכשהוא
אומר בנשיא אל יסוד מזבח העולה שאין
תלמוד לומר אם את שיריו לא קבל מזבח
הפנימי שירי מזבח החיצון הוא מקבל
דבר אחר וכי יש יסוד לפני מי עצמו ואם
כן למה נאמר אל יסוד מזבח העולה
שיהא יסוד מזבח של עולה אל יסוד מזבח
העולה אשר פתח אהל מועד זה יסוד
מערבי ואת כל חלב פר לרבות חלב פר
יום הכפורים לשתי כליות וליותרת הכבד
החטאת לרבות שעירי ע״ז לכל האמור
בעניין ירים ממנו מן המחובר כאשר יורם
משור זבח השלמים וכי מה מפורש בזבח
השלמים שאין מפורש כאן אלא מה
שלמים לשמן אף זה לשמו מה שלמים
מביאין שלום לעולם אף זה מביא שלום
לעולם או מה שלמים טעונים הפרש אליה
אף זה יטען הפרש אליה תלמוד לומר
משור זבח לשלמי שור הקשתיו לא
הקשתיו לשלמי כבש רבי יהודה בן שמעון
אומר מה שלמים מביאים שלום לעולם
אף זה מביא שלום לעולם או מה זבחי
שלמי צבור דוחין את השבת ואת הטומאה
אף זה ידחה את השבת ואת הטומאה
תלמוד לומר משור זבח לשלמי שור
הקשתיו לא הקשתיו לשלמי כבש והקטירם
הכהן על מזבח העולה לא על מזבח
הפנימי הלא דין הוא מזבח החיצון ובהמתן
דמים ומזבח הפנימי זכה במתן דמים מה
מזבח החיצון מקום מתן דם קרום שם
הקטר חלביו אף מזבח הפנימי מקום מתן
דם קרניו שם הקטר חלביו מה אני מקיים
לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה בקרשין
שלא זכה במתן דמן אבל קרשים שזכה
במתן דמן הואיל וזכה במתן דמן יזכה
בחקטר חלבם תלמוד לומר והקטירם הכהן
על מזבח העולה לא על מזבח הפנימי ואת
עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל
כרעיו וקרבו ופרשו והוציא מלמד שהוא
מוציאו כלו כשהוא שלם יכול יוציאנו שלם
וישרפנו שלם תלמוד לומר ראשו וכרעיו
מה ראשו וכרעיו אמורים להלן על ידי
נתוח אף כאן על ידי נתוח או מה ראשו
וכרעיו אמורין להלן על ידי הפשט אף
כאן על ידי הפשט תלמוד לומר וקרבו
ופרשו והוציא את כל הפר אל מחוץ
למחנה חוץ לשלש מחנות או יכול חוץ
למחנה אחת וכשהוא אומר בעדה אל
מחוץ למחנה שאין תלמוד לומר שכבר
נאמר ושרף אותו כאשר שרף את הפר
הראשון ואם כן למה נאמר אל מחוץ
למחנה ליתן לו מחנה שנייה וכשהוא
אומר בדשן אל מחוץ למחנה שאין תלמוד
לומר שכבר נאמר אל מקום טהור אל
שפך הדשן ואם כן למה נאמר אל מחוץ
למחנה ליתן לו מתנה שלישית אל מקום
טהור שיהא מקומו טהור ואם טמא
יטהרנו שיהא מקום מתוקן להם לכך אל
שפך הדשן שיהא שם דשן שיקדום את
הדשן ששם יהו נותנין את הדשן רבי
אליעזר בן יעקב אומר שיהא מקומו משופך
ושרף אותו כשר לא הפסול על עצים
באש מה תלמוד לומר שיכול הואיל ונאמרה
שריפה בפנים ונאמר שריפה בחוץ מה
שריפה אמורה בפנים בעצים כשרין
למערכה אף שריפה אמורה בחוץ בעצים
כשרין למערכה תלמוד לומר עצים לרבות
כל משמע עצים אפילו בקש אפילו בתבן
אפילו בנבבה באש ולא בסיד ולא
ברמץ ישרף אף על פי שאין שם
דשן ישרף עד שמצית האור בגופו

Anima; filii Iſrael. Levit. IV. 2. Ecce cœtus ſimilis privato; ſicut privatus non affert niſi propter rem, cujus cauſa, ſi per contumaciam egiſſet, reus erat excidii, & propter imprudentiam tenebatur ſacrificio pro peccato; ita pariter cœtus non afferebat niſi propter rem, cujus cauſa ſi egiſſet, reus erat excidii, & propter imprudentiam tenebatur ſacrificio pro peccato. Hoc eſt argumentum. Si privatus, qui afferebat propter ignorantiam actionis, non afferebat niſi propter rem, cujus cauſa, ſi per contumaciam egiſſet, reus erat excidii, & per imprudentiam tenebatur ſacrificio pro peccato; Cœtus, qui non afferebat propter ignorantiam actionis,

non erit æquum, ut non afferret nisi propter rem, cujus causa, si per contumaciam egisset, reus erat excidii, & per ignorantiam tenebatur sacrificio pro peccato? Minime; Si dixisti de privato, qui non afferebat sacrificium pro peccato, quando non innotescat, dices de cœtu, qui afferebat sacrificium pro peccato, quando non cognoscebat? Unctus probet, qui afferebat sacrificium pro peccato, quando non cognoscebat, & non afferebat propter rem, cujus causa, si per contumaciam egisset, reus erat excidii, & per imprudentiam tenebatur sacrificio pro peccato. Minime; si dixisti de uncto, qui non afferebat sacrificium pro peccato, quando non cognoscebat, super altare exterius, dices de cœtu, qui afferebat sacrificium pro peccato, quando non cognoscebat, super altare exterius? Quandoquidem afferebat sacrificium pro peccato, quando non cognoscebat, super altare exterius, afferet quoque propter rem, cujus causa si per contumaciam egisset, reus erat excidii, & propter imprudentiam tenebatur sacrificio pro peccato. Idcirco dictum est; *Anima, filii Israel*. Ecce cœtus similis privato; Sicut privatus non afferebat nisi propter rem, cujus causa, si per contumaciam egisset, reus erat excidii, & per imprudentiam tenebatur sacrificio pro peccato; ita pariter cœtus non afferet nisi propter rem, cujus causa si per contumaciam egisset, reus erat excidii, & per imprudentiam tenebatur sacrificio pro peccato. Idem erit jus pro uncto. Ecce argumentum. Etenim sicut privatus, qui afferebat propter ignorantiam actionis, non afferebat nisi propter rem, cujus causa, si per contumaciam egisset, reus erat excidii, & propter imprudentiam tenebatur sacrificio pro peccato, unctus qui non afferebat nisi propter ignorantiam actionis, non erit æquum, ut non afferat nisi propter rem, cujus causa, si per contumaciam egisset, reus erat excidii, & propter imprudentiam tenebatur sacrificio pro peccato? Minime; si dixisti de privato, qui non afferebat sacrificium pro peccato, quando non cognoscebat, dices de uncto, qui afferebat sacrificium pro peccato, quando non cognoscebat, & non afferebat nisi propter rem, cujus causa, si per contumaciam egisset, reus erat excidii, & per imprudentiam tenebatur sacrificio pro peccato? Minime; si dixisti de cœtu, qui non afferebat sacrificium pro delicto certo, dices de uncto, qui afferebat sacrificium pro delicto certo? Princeps probet, qui afferebat sacrificium pro delicto certo, & non afferebat nisi propter rem, cujus causa, si per contumaciam egisset, reus erat excidii, & per ignorantiam tenebatur sacrificio pro peccato. Minime; si dixisti de principe, qui non afferebat sacrificium pro peccato, quando non cognoscebat, dices de uncto, qui afferebat sacrificium pro peccato, quando non cognoscebat? Quandoquidem afferebat sacrificium pro peccato, quando non cognoscebat, afferet propter rem, cujus causa si per contumaciam egisset, reus erat excidii, & propter rem, cujus causa si per contumaciam egisset, non erat reus excidii; Idcirco dictum est; *Anima. Si sacerdos unctus*; Ecce unctus similis privato; sicut privatus non afferebat nisi propter rem cujus causa, si per contumaciam egisset, reus erat excidii, & propter imprudentiam tenebatur sacrificio pro peccato, ita pariter unctus non afferet nisi propter rem, cujus causa si per contumaciam egisset, reus erat excidii, & propter ignorantiam tenebatur sacrificio pro peccato. *Unctus*; crederem hunc esse regem? idcirco dictum est; *sacerdos*; si sacerdos, crederem hunc esse multiplicatum vestibus? Idcirco dictum est; *unctus*; unctus cui nemo sit superior. *Unctus si peccabit*; cur dictum est? Crederem, quod afferre debuisset vel pro peccatis præcedentibus? Et est argumentum; Etenim sicut princeps, qui afferebat propter ignorantiam actionis, non afferebat pro peccatis præcedentibus, unctus qui non afferebat propter ignorantiam actionis, non erit æquum, ut non afferret pro peccatis præcedentibus? Minime; si dixisti de principe, qui non afferebat sacrificium pro peccato suo; postquam erat exauctoratus, dices de uncto, qui afferebat sacrificium pro peccato suo, postquam erat exauctoratus, afferet pro peccatis præcedentibus? Idcirco dictum est; *Unctus si peccabit*; quando peccat & est unctus; non autem quando peccat, & est privatus. R. Simeon dicit; si innotuerit ei peccatum, priusquam eligatur, & postea eligatur, tenetur; si vero postquam electus sit innotescat, liber est. *Unctus peccabit*; crederem ex præcepto peccare debuisse? Idcirco dictum est; *si peccabit*; quando peccabit. *Propter peccatum populi*. Ecce unctus similis cœtui; sicut cœtus non afferebat nisi propter ignorantiam rei cum errore actionis; ita pariter unctus non afferet nisi propter ignorantiam rei cum errore actionis.

nis. Ecce argumentum. Cœtus eductus est ex generali privati, pariterque unctus eductus est ex generali privati; sicut cœtus non afferebat nisi propter ignorantiam rei cum errore actionis, ita pariter unctus non afferet nisi propter ignorantiam rei cum errore actionis. Aut hoc modo; Princeps eductus est ex generali cœtus, & unctus eductus est ex generali cœtus; sicut princeps non afferebat propter ignorantiam actionis, ita quoque unctus non afferet propter ignorantiam actionis. Videamus cuinam sit similius, si simile cœtui, addiscemus ex cœtu, si simile principi, addiscemus ex principe. Cœtus afferebat juvencum, at non afferebat sacrificium pro delicto dubio; & unctus afferebat juvencum, at non afferebat sacrificium pro delicto dubio; sicut cœtus non afferebat nisi propter ignorantiam rei cum errore actionis, ita pariter unctus non afferet nisi propter ignorantiam rei cum errore actionis. Aut hoc modo: Princeps afferebat capram pro peccato Idololatriæ; & afferebat sacrificium pro delicto certo, & unctus afferebat capram pro peccato Idololatriæ, & afferebat sacrificium pro delicto certo; sicut princeps afferebat pro errore actionis, ita pariter unctus afferet pro errore actionis. Idcirco dictum est; *propter peccatum populi*. Ecce unctus similis cœtui; sicut cœtus non afferebat nisi propter ignorantiam rei cum errore actionis, ita quoque unctus non afferet nisi propter ignorantiam rei cum errore actionis. Aut dictum est; sicuti cœtus si doceret, & alii ejus dicto facerent, tenebatur sacrificio, crederem, quod si *unctus* doceret, & alii ejus dicto faceret, sacrificio teneretur? Idcirco dictum est; *qui peccavit*; propter id quod peccavit, afferet, non vero afferet propter id, quod alii peccarunt. *Et offeret pro peccato suo*, ad docendum, quod offerret pro peccato suo, vel postquam esset exauctoratus. Ecce argumentum; Etenim si princeps, qui afferebat propter errorem actionis, non afferebat sacrificium pro peccato suo, postquam esset exauctoratus; unctus, qui non afferebat propter errorem actionis, non erit æquum, ut non afferret sacrificium pro peccato suo, postquam esset exauctoratus? Idcirco dictum est; *& offeret pro peccato suo*; ad docendum quod afferret sacrificium pro peccato suo, vel postquam esset exauctoratus. Crederem, quod si peccaret cum cœtu, seorsim juvencum afferret? Et est argumentum. Princeps eductus est ex generali cœtus, & unctus eductus est ex generali cœtus; sicut princeps, si seorsim peccabat, seorsim afferebat, ita pariter si unctus seorsim peccaret seorsim afferret; & si cum cœtu peccaret, cum cœtu expiaretur. Minime; si dixisti de principe; qui cum cœtu expiabatur in die expiationum, dices de uncto, qui cum cœtu non expiabatur in die expiationum? Quandoquidem non expiabatur cum cœtu in die expiationum, afferet juvencum seorsim pro seipso. Idcirco dictum est; *qui peccavit*. Quomodo? Si seorsim peccat, seorsim afferat; si peccat cum cœtu, cum cœtu expietur. *Juvencum;* crederem senem? Idcirco dictum est; *filium bovis;* Crederem parvulum? Idcirco dictum est, *juvencum*. Quomodo? Erit filius trium annorum, juxta verba sapientum. R. Meir dicit: Vel quadriennes & quinquennes legitimi sunt; sed decoris gratia non afferuntur senes. R. Jose Galilæus dicit; cur dictum est; *Et juvencum secundum filium bovis accipies in sacrificium pro peccato? Num.* VIII. Si ad docendum esse duos; ecce jam dictum est; *Et facies unum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum Domino*. Si ita est; cur dictum est; *& juvencum secundum filium bovis accipies in sacrificium pro peccato*? nisi quod dictum est; *Et facies unum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum Domino*. Crederem, quod antecederet semper sacrificium pro peccato in omnibus ejus operationibus? Idcirco dictum est; *Et juvencum secundum filium bovis accipies in sacrificium pro peccato*. Si ex textu; *Et juvencum secundum filium bovis in sacrificium pro peccato*, crederem, quod antecederet holocaustum sacrificium pro peccato in omnibus suis operationibus? Idcirco dictum est; *& facies unum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum Domino*. Quomodo? Sanguis sacrificii pro peccato antecedebat sanguinem holocausti, propter quem Deus acceptabat sacrificium; membra holocausti antecedebant membra sacrificii pro peccato, quia integra igni absumebantur. R. Simeon dicit; Cur dictum est; *& juvencum secundum filium bovis accipies in sacrificium pro peccato?* Si ad docendum esse duos, jam dictum est; *& facies unum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum Domino;* Si ita est, cur dictum est; *& juvencum secundum accipies?* Crederem hoc sacrificium pro peccato licuisse comedi? Idcirco dictum est; *Et juvencum secundum*, secun-

cundum holocausto; sicut holocaustum non comeditur; ita pariter hoc sacrificium pro peccato non comedebatur. Huic simile dicit R. Jose. *Sed & qui venerant de captivitate filii transmigrationis obtulerunt holocausta Deo Israel, vitulos duodecim pro omni populo Israel, arietes nonaginta sex, agnos septuaginta septem, hircos pro peccato duodecim, omnia in holocaustum Domino! Esdr.* VIII. 35. Potestne esse sacrificium pro peccato holocaustum? Verum sicut holocaustum non comeditur, ita pariter sacrificium pro peccato non comedebatur. R. Jehuda dicit; propter peccatum Idololatriæ attulerunt. R. Simeon dicit; ubicunque dicitur in lege vitulus simpliciter, intelligitur anniculus; dictum est enim *Levit.* IX. 9. *Et vitulum, & agnum anniculos;* Filius juvenci, intelligitur biennis; dictum est enim ibid. vers. 2. *Tolle tibi vitulum filium bovis in sacrificium pro peccato, & arietem in holocaustum perfectos;* perfectos etiam in annis. Bos simpliciter triennis, & quadriennis, vel quinquennis est legitimus; at non adducuntur senes decoris gratia. *Et adducet;* vel post diem expiationum? *Juvencum;* juvencum adducet, at non adducet commutatum. At est argumenta. Etenim, si in privato, cujus sacrificium pro omnibus præceptis non est æquale sacrificio suo diei expiationum, est tamen æquale sacrificium suum pro omnibus præceptis sacrificio suo pro præcepto peculiari; In uncto, cujus sacrificium pro omnibus præceptis est æquale sacrificio suo diei expiationum; non erit æquum, ut suum sacrificium pro omnibus præceptis sit æquale sacrificio suo pro præcepto peculiari? Princeps probet, cujus sacrificium pro omnibus præceptis est æquale sacrificio suo diei expiationum, at ejus sacrificium pro omnibus præceptis non est æquale sacrificio suo pro præcepto peculiari. Hinc ne mireris de uncto, cujus sacrificium pro omnibus præceptis quamvis sit æquale sacrificio suo diei expiationum, tamen non est æquale sacrificium suum pro omnibus præceptis sacrificio suo pro præcepto peculiari. Sed quoniam dictum est; *Et adducet;* crederem potuisse afferre commutatum? Idcirco dictum est *juvencum;* juvencum adducet, at non adducet commutatum. *Et imponet manus suas super caput juvenci;* ad includendum juvencum diei expiationum, cui manus erant imponendæ. Ecce argumentum: Etenim, si iste, qui non obligabatur ad duas confessiones, neque obligabatur ad orationem; *Ah Domine,* tenebatur impositione manuum; juvencus diei expiationum, qui obligabatur ad duas confessiones, & ad orationem; *Ah Domine;* non erit æquum, ut teneretur impositione manuum? Minime; si dixisti de hoc, qui afferebatur propter prævaricationem præcepti cogniti; dices de juvenco diei expiationum, qui non afferebatur propter prævaricationem præcepti cogniti? Quandoquidem non afferebatur propter prævaricationem præcepti cogniti, non erant illi manus imponendæ. Idcirco dictum est; *Et imponet manus suas super caput juvenci;* ad includendum juvencum diei expiationum, quod manus illi esset imponendæ. *Et mactabit juvencum coram Domino;* in aquilone. *Et accipiet.* Dictum est hic acceptio, & dicta est illic, sc. *Exod.* XXIV. 6. acceptio, sicut acceptio eo loco dicta in vase, hic quoque in vase. *Et accipiet unctus;* Non probo nisi de uncto oleo unctionis, de vestibus multiplicato unde probatur? Ex eo quod dictum est; *sacerdos.* Si ejus finis est, ut alium sacerdotem includat, cur dictum est; *& accipiet sacerdos unctus?* Nisi quod præceptum sit, ut accipiat sacerdos unctus; si vero accipiat alius sacerdos, ministerium sit legitimum. *De sanguine juvenci;* de sanguine vitali, non autem de sanguine carnis, neque de sanguine expresso; de juvenco accipiet; *& adducet illum;* legitimum, non profanum; *illum in tabernaculum conventus;* ad excludendum ejus sacrificium pro præcepto peculiari, cujus sanguis non adspergebatur super altare aureum; *Et intinget;* non absterget; *& intinget, & adsperget;* in singulis adspersionibus erat intingendum; *digitum suum;* dictum est hic אצבעו, pariterque dictum est illic, sc. *in leproso* אצבעו, sicut אצבעו eo loco dictus intelligitur aptissimus manus dexteræ, ita pariter hoc loco. *In sanguinem;* ut de sanguine satis sit, ut intingi possit; *Et adsperget;* non distillabit; *& adsperget;* non sparget: *de sanguine; de sanguine,* qui memoratur in subjecto. *Septies,* non septem guttas; *septies;* ut numeret septies; non semel & septies. *Coram Domino;* Crederem per universam domum? Idcirco dictum est; *coram velo;* si coram velo; crederem coram toto velo? Idcirco dictum est; *sanctuarii;* ad docendum, ut intenderet contra vectes. *Et dabit sacerdos de sanguine;* de sanguine, de quo agitur in subjecto; *super cornua;* Ecce duo; & inferius dicit; *super cornua;* Ecce quatuor; ver-

verba R. Simeonis ; R. Jehuda dicit ; *quod est ad ostium tabernaculi conventus altaris suffitus ;* ut altare suffitu inconsacretur ; *suffitus*, ut sit de bonis cœtus ; *aromatum*, ut in eo sint ejus aromata ; *coram Domino ;* cur dictum est ? Dicit R. Nehemia ; quia invenimus in juvenco, qui affertur in die expiationum, quod consisteret in spatio interiori altaris ; *& adsperget super velum ;* quando adspergebat ; crederem in hoc quoque ita factum fuisse ? Idcirco dictum est; *altaris suffitus aromatum coram Domino ;* At sacerdos non stabat coram Domino, *Omnem sanguinem juvenci effundet ;* ad includendum sanguinem juvenci diei expiationum, quod esset effundendus ; *effundet ;* non distillabit; *effundet ;* non sparget; *effundet ;* non adsperget ; *ad fundamentum altaris holocausti ;* at non ad fundamentum altaris interioris. Sed est argumentum ; altare exterius dignum habitum est adspersione sanguinum, & altare interius quoque dignum habitum est adspersione sanguinum ; sicut in altari exteriori, ubi in cornibus adspergebatur sanguis, ibi quoque effundebatur sanguis in fundamentum; ita pariter in altari interiori, ubi adspergebatur in cornibus sanguis, ibi erat effundendus sanguis in fundamentum. Quando autem dicit in juvenco cœtus ; *ad fundamentum altaris holocausti ;* quod non erat necesse ut diceretur; venit ad docendum, quod non esset fundamentum in ipso altari interiori. Et quando dicit in principe ; *ad fundamentum altaris holocausti ;* quod non erat dicendum; si suas reliquias non recipiebat altare interius, reliquiasne altaris exterioris accipiet ? Altera explicatio ; Erat ne fundamentum in altari interiori? Si ita est, cur dictum est ; *ad fundamentum altaris holocausti ?* ut altari holocausti sit fundamentum ; *ad fundamentum altaris holocausti ; quod erat ad ostium tabernaculi conventus ;* hoc erat fundamentum occidentale ; *Et omnem adipem juvenci ;* ad includendum adipem juvenci diei expiationum ad duos renes, & residuum jecoris ; *sacrificii pro peccato ;* ad includendos hircos Idololatriæ ad ea omnia, quæ in subjecto memorantur; *Et auferet ab eo ;* ex conjuncto ; *sicut ablatus erit de bove sacrificii pacificorum*. Quidnam explicatum est in sacrificio pacificorum, quod non sit hoc loco explicatum? Verum, sicut pacifica eorum nomine erant offerenda hoc quoque suo nomine. Sicut pacifica afferebant pacem mundo, hoc quoque afferebat pacem mundo; Aut sicut pacifica tenebantur separatione caudæ hoc quoque tenebatur separatione caudæ; idcirco dictum est ; *de bove sacrificii ;* Aut sicut sacrificia pacifica cœtus pellebant sabbathum, & immunditiem ; hoc quoque expellebat sabbathum, & immunditiem. Bovis pacificis comparavi, at non conparavi pacificis agni. *Et adolebit illa sacerdos super altare holocausti ;* non super altare interius. Sed est argumentum ; Altare exterius dignum habitum est adspersione sanguinum, & altare interius dignum habitum est adspersione sanguinum ; sicut in altari exteriori, ubi adspergebatur sanguis in ejus cornibus, ibi adolebantur adipes; ita pariter in altari interiori, ubi in ejus cornibus aspergebatur sanguis, ibi adolendi erant adipes. At quomodo ego explicabo ; *Non offeretis super illud suffitum alienum, & holocaustum ? Exod.* xxx. 8. In sanctitatibus, quarum sanguinis adspersione non habitum est dignum ; at in sanctitatibus, quarum sanguinis adspersione dignum habitum est ; quandoquidem dignum habitum est adspersione sanguinum, dignum etiam habebitur adolitione adipum. Idcirco dictum est ; *Et adolebit illa sacerdos super altare holocausti ;* Non super altare interius. *Et pellem juvenci, & omnem ejus carnem cum ejus capite, & cum pedibus ejus ; & ventre & ejus fimo, & educet.* Ad docendum, quod totus educatur, quando est integer. Crederem, quod integer educeretur, & integer combureretur? Idcireo dictum est ; *caput ejus & pedes ejus.* Sicut caput & pedes *ibi sc. in holocausto* memorata per dissectionem, ita pariter caput & pedes hoc loco dicta per dissectionem ; Aut sicut caput & pedes ibi memorata per excoriationem, ita quoque caput & pedes hoc loco dicta per excoriationem. Idcirco dictum est ; *cum ventre & fimo ejus. Et educet totum juvencum extra castra ;* extra tria castra ; aut crederem extra una castra? Et quando dicit in juvenco cœtus ; *extra castra ;* quod non erat necesse ut diceretur ; quia jam dictum erat ; *& comburet illum, sicut combussit juvencum primum.* Et posthæc cur dictum est ; *extra castra ?* Ad assignanda illi secunda castra. Et quando dicit ; *in loco cineris extra castra*, quod non erat necesse ut diceretur ; cum jam dictum est ; *ad locum mundum ; ubi effunditur cinis.* Si ita est, cur dictum est; *extra castra ?* ad assignanda illi tertia ca-

castra. *Ad locum mundum*; ut ejus locus sit mundus; & si fuerit immundus, purificetur; ut sit locus ad hoc præparatus; *ubi effunditur cinis*; ut ibi sit cinis, qui præcedat cinerem, qui ibi collocabatur; R. Eliesér ben Jacob dicit; ut sit locus declivis. *Et comburet illum*; legitimum; non reprobum; *super ligna in igne*; Cur dictum est? crederem, quoniam memorata est combustio in loco interiori, pariterque memorata est combustio in loco exteriori; sicut combustio memorata in loco interiori, lignis pro strue idoneis facienda erat, ita pariter combustio dicta in loco exteriori lignis pro strue idoneis facienda esset? Idcirco dictum est; *lignis*; ad includendum ex sensu lignorum vel paleam, vel fœnum, vel stipulam; *in igne*; at non calce, & in cinere calido; *comburetur*; quamvis ibi non esset cinis; donec accendatur ignis in toto corpore. *Pesiktha* 5. 3. אם הכהן המשיח יחטא ולא כשהוא הדיוט לאשמת העם דינו כאשמת העם מה צבור אינו מביא אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה אף משיח לא יביא אלא על העלם דבר על שגגת מעשה והקריב על חטאתו אשר חטא כשהוא ממונה אינו מביא חטאתו משעבר פר יכול זקן תלמוד לומר בן או בן יכול קטן תלמוד לומר פר הא כיצד בן שלשה כדברי חכמים רבי מאיר אומר אף בן ארבעה ובן חמשה כשר אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד רבי שמעון אומר כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם בן שנה ועגל וכבש בני שנה בן בקר בן שתי שנים פר בן שלשה שנים והביא את הפר פר הוא מביא אינו מביא חילופין וסמך את ידו על ראש הפר לרבות פר יום הכפורים לסמיכה ושחט את הפר לפני יי׳ בצפון ולקח הכהן המשיח נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן לקיחה מה להלן בכלי אף כאן בכלי מדם הפר מדם הנפש ולא מדם העור ולא מדם התמצית מדם הפר דם מהפר יקבלנו והביא אותו כשר ולא פסול אל אהל מועד למעט קרבנו למצוה יחידית שלא יתן מדמו על מזבח הזהב וטבל הכהן ולא מספג וטבל והזה על כל הזאה טבילה את אצבעו בדם מה אצבעו האמורה להלן ימין אף המיומנת שבימין בדם שיהא בדם כדי טבילה והזה לא המטיף והזה לא הזורק מן הדם מן הדם שבענין שבע פעמים ולא שבע טיפין שבע פעמים שיהא מונה שבע פעמים לפני יי׳ את פני פרכת הקדש לא על כל הפרכת אלא מכוון כנגד הבדין ונתן הכהן מן הדם על קרנות הרי שתים ולמטה אומר על קרנות הרי ארבע למדנו שארבע מתנות שבמזבח הפנימי מעכבות לפי שנאמר בפר כהן גדול ובפר העדה קרנות הרי ארבע והיינו דאמרי בסנהדרין נאמרו דמים בפנים ונאמרו דמים בחוץ מה דמים האמורים

בפנים חיסר אחת מן המתנות לא עשה כלום וכן תנינן בזבחים דמן טעון הזייה על הפרכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן מעכבת מזבח קטרת הסמים לפני יי׳ אין הכהן יי׳ מלמד שהכהן עומד מחוץ למזבח קטרת הסמים ומזה על הפרכת אשר באהל מועד לרבות כל הקרנות אשר באהל מועד ואת כל הפר ישפוך ולא יטוף ישפוך ולא יזרוק אל יסוד מזבח העולה אשר פתח וגומר זה יסוד מערבי מיכן שאין מעבירין על המצות לפי שביציאתו מן המשכן ביסוד פתח אהל מועד פוגע ושם היה שופך ביסוד מערבי והיינו דתנן במסכת זבחים שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון ואת כל חלב פר החטאת לרבות פר יום הכפורים ירים ממנו מן המזבח את החלב המכסה וגומר כאשר יורם משור זבח השלמים מה פרש בזבח השלמים שאינו מפורש כאן אלא מה שלמים לשמן אף זה לשמן משור זבח השלמים מיעטו מן האליה והקטירם הכהן על מזבח העולה לא על מזבח הפנימי ואת עור הפר כולו כשהוא שלם יכול יוציאנו שלם וישרפנו שלם תלמוד לומר על ראשו ועל כרעיו מה ראשו וכרעיו אמורין להלן על ידי ניתוח אף כאן על ידי ניתוח ושמא תאמר על ידי הפשט תלמוד לומר וקרבו ופרשו בלא הפשט והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה שאין צריך שהרי כתיב ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון ולמה נאמר ליתן לו מתנה שניה ונאמר בדשן אל מחוץ למחנה ליתן לו מתנה שלישית מחנה שכינה ומחנה לויים ומחנה ישראל אל מקום טהור שיהא מתוקן שאם היה טמא יטהרנו אל שפך הדשן ששם היו נותנים את הדשן אל שפך רבי אליעזר אומר שיהא מקומו משופך מדרון ושרף אותו הכשר ולא הפסול על עצים לרבות כל העצים אפילו בקש ובתבן ובגבבה באש ולא בסיד ולא ברמץ ולא בגיבסום רותח ישרף אף על פי שאין שם דשן. *Si sacerdos unctus peccaverit*; non autem quando est privatus. *Propter peccatum populi*; ejus judicium est juxta peccatum populi. Sicut cœtus non affert nisi propter ignorantiam rei cum errore actionis; ita pariter unctus non afferebat nisi propter ignorantiam rei cum errore actionis; *& offeret pro peccato suo, quod peccavit*; Quando eligitur, non affert sacrificium pro peccato pro tempore præterito. *Juvencum*; crederem senem? Idcirco dictum est; *filium*; Crederem parvulum? Idcirco dictum est; *Juvencum*. Quomodo? Filius trium annorum, juxta verba sapientum. R. Meir dicit; vel si fuerit quadriennis, & quinquennis erit legitimus; sed non adducuntur senes decoris gratia. R. Simeon dicit; ubicumque dicitur vitulus in lege simpliciter, intelligitur anniculus,

lus; Dictum est enim; *& vitulum & agnum anniculos;* Bos biennis; juvencus filius bovis, triennis. *Et adducet juvencum*; juvencum adducet, at non adducet commutatum. *Et imponet manus suas super caput juvenci*; ad includendum juvencum diei expiationum, cui erant imponendæ manus; *& mactabit juvencum coram Domino*. In aquilone. *Et accipiet sacerdos unctus*; Dicta est hic acceptio, pariterque illic sc. in *Leproso* dicta est acceptio, sicut ibi in vase, hic quoque in vase. *De sanguine juvenci*; sanguis de juvenco accipiatur; *Et adducet illum*; legitimum, non reprobum. *In tabernaculum conventus*; ad excludendum ejus sacrificium pro præcepto peculiari, cujus sanguis non adspergebatur super altare aureum. *Et intinget sacerdos*; Et non absterget; *Et intinget; & adsperget*; in omnibus adspersionibus intingebat; *digitum suum in sanguine*. Sicut digitus dictus eo loco, *sc. in Leproso*, erat dexter, vel aptissimus manus dexteræ, ita hic etiam; *In sanguine*; ut in sanguine satis sit, quo possit intingere. *Et adsperget*; non distillabit; *& adsperget*; non effundet; *de sanguine;* de sanguine de quo agitur in subjecto. *Septies*; non vero septem guttas; *septies*; ut numeret septies; *coram Domino*; *coram velo sanctuarii*; non ad totum velum; sed intendebat contra vectes. *Et dabit sacerdos de sanguine super cornua*; ecce duo; & inferius dicit; *super cornua;* Ecce quatuor; ad docendum, quod quatuor adspersiones, quæ fiunt in altari interiori, impediant; Quia dictum est in juvenco summi sacerdotis, & in juvenco congregationis, *cornua*, ecce quatuor. Et ecce dixerunt in *Sanhedrin*; memorati sunt sanguines interiores, pariterque memorati sunt sanguines exteriores; sicut in sanguinibus interioribus si una de adspersionibus defuerit, nihil inservit; Idem docetur in *Zevachim*; De sanguine, qui erat adspergendus super velum, & super altare aureum, una ex istis adspersionibus impedit. *Altare suffitus aromatum, coram Domino*; at sacerdos non stabat coram Domino; ad docendum, quod sacerdos consisteret in spatio exteriori altaris suffitus aromatum; *& adsperget super velum, quod est in tabernaculo conventus*; ad includenda omnia cornua, quæ erant in tabernaculo conventus. *Et omnem sanguinem juvenci effundet;* & non distillabit; *effundet;* & non adsperget; *ad fundamentum altaris holocausti, quod est ad ostium &c.* Hoc est fundamentum occidentale; quia non sunt violanda præcepta; quoniam in ejus exitu de tabernaculo occurrit fundamentum ostii tabernaculi conventus, & ibi effundit in fundamentum occidentale; & hoc est quod legimus in tractatu *Zevachim;* reliquias sanguinis effundebat in fundamentum occidentale altaris exterioris. *Et omnem adipem juvenci pro peccato*; ad includendum juvencum diei expiationum. *Auferet ab eo;* ex sacrificio; *adipem, qui tegit &c. Sicut ablatus erit de bove sacrificii pacificorum*. Quid explicatum est in sacrificio pacificorum, quod hic non explicetur? Verum sicut pacifica suo nomine erant offerenda, hoc quoque suo nomine. *De bove sacrificii pacificorum;* ad excludendam caudam. *Et adolebit illa sacerdos super altare holocausti;* non super altare interius. *Et pellem juvenci;* totum, quando est integer; crederem, integrum fuisse educendum, & integrum comburendum? Idcirco dictum est; *caput ejus & pedes ejus;* sicut caput & pedes ibi dicta per dissectionem, hic quoque per dissectionem; Ne forte dicas per decorticationem; idcirco dictum est; *& ventrem ejus, & fimum ejus;* sine decorticatione. *Et educet totum juvencum extra castra;* quod non erat necesse ut diceretur, quia scriptum est; *& comburet illum, sicut combussit juvencum primum*. At cur dictum est? ad assignanda illi secunda castra; Similiter dictum est; *in cinere extra castra;* ad assignanda illi tertia castra; sc. castra Divinitatis, & castra Levitarum, & castra Israelis; *Ad locum mundum;* Ut sit præparatus; si fuerit immundus, purificetur; *Ubi effunditur cinis;* ut ibi reponatur cinis ad effundendum. R. Eliefer dicit; ut ejus locus sit declinis ab austro. *Et comburet illum;* legitimum, non reprobum; *Super ligna;* ad includenda omnia, ligna; vel paleam, vel fœnum, vel stipulam; *In igne;* at non in calce, neque carbone cum cinere, neque gypso ferventi. *Comburet;* quamvis ibi non fuerit cinis.

Præter suum juvencum debebat summus sacerdos immolare juvencum universæ congregationis, si peccaverit, ut expiaretur; uti dictum est *Levit.* IV. 15. ושחט את הפר לפני יהוה והביא הכהן המשיח מדם הפר אל אהל מועד *Et mactabit juvencum coram Domino, & adducet sacerdos unctus de sanguine juvenci in tabernaculum conventus*. *Siphra* ad h. l. ואם הרי זה מוסף על ענין הראשון שתימצא אומר פר משיח ופר עדה עומדין פר משיח קודם לפר עדה לכל מעשיו עדת ישראל יכול בכל העדה הכתוב

הכתוב מדבר תלמוד לומר כאן עדה ולהלן
נאמר עדה מה עדה אמורה להלן בית דין
אף כאן בית דין או מה עדה אמורה להלן
בכהן גדול אף כאן בכהן גדול תלמוד לומר
עדת ישראל העדה המיוחדת שבישראל
ואי זו זו סנהדרי גדולה היושבת בלשכת
הגזית היה אחד מהם גר או ממזר או
נתין או זקן שלא ראה לו בנים יכול יהו
חייבים תלמוד לומר כאן עדה ולהלן נאמר
עדה מה עדה אמורה להלן כלם ראויים
להוריה אף עדה אמורה כאן עד שיהו
כלם ראויים להוריה ולא היה מופלא של
בית דין שם או אמר אחד מהם איני יודע
או שאמר להם טועין אתם יכול יהו חייבין
תלמוד לומר עדת ישראל ישגו עד שיורו
כלם ישגו יכול יהו חייבין על שגגת
המעשה תלמוד לומר ישגו ונעלם דבר הא
אינן חייבין אלא על העלם דבר ועל שגגת
המעשה מתוך שיצאה ע"ז לידון בעצמה
יכול יהו חייבים על שגגת המעשה שלה
תלמוד לומר כאן מעיני ולהלן נאמר
מעיני מה עיני האמור להלן בית דין אף
כאן בית דין ומה מעיני האמור להלן
העלם דבר ועם ששגת המעשה אף מעיני
האמור כאן העלם דבר ועם שגגת המעשה
ונעלם דבר לא שתעלם מצוה כלה כיצד
אמרו אין נדה בתורה אין שבת בתורה
אין ע"ז בתורה יכול יהו חייבים תלמוד
לומר ונעלם דבר לא שתעלם מצוה
כלה אבל אמרו יש נדה בתורה אבל הבא
על שומרת יום כנגד יום פטור יש שבת
בתורה אבל המוציא מרשות לרשות
ומרשות היחיד לרשות הרבים פטור יש
ע"ז בתורה אבל המשתחוה פטור יכול
יהו פטורים תלמוד לומר ונעלם דבר לא
כל הגוף תתוך שיצאת ע"ז לידון בעצמה
יכול יהו חייבים על העלם מצוה כלה
תלמוד לומר כאן מעיני ולהלן נאמר
מעיני מה מעיני אמור כאן פרט לכל גוף
אף מעיני האמור להלן פרט לכל הגוף
הורו בית דין ועשו יכול יהו חייבים תלמוד
לומר הקהל ועשו ההוריה תלויה בבית דין
והמעשה תלוי בקהל מצות יי' לא מצות
המלך ולא מצות בית דין מצות האמורים
במשיח הן מצות האמורות כאן מכל מצות
יי' לא כל מצות יי' פרט לשמיעת הקול
ולבטוי שפתים ולטומאת מקדש וקדשיו
אשר לא תעשנה ואשמו כשם שנפרעים
מן היחיד כך נפרעין מן הצבור ידעו שהורו
וטעו ולא ידעו מה הורו יכול יהו חייבים
תלמוד לומר ונודעה החטאת לא שיוודעו
החוטאים אשר חטאו והקריבו חטאו שני
שבטין מביאין שני פרים חטאו שלשה
מביאים שלשה או אינו אומר אלא חטאו
שני יחידין מביאין שני פרים חטאו שלשה
מביאין שלשה תלמוד לומר הקהל הקהל
חייב וכל קהל וקהל חייבין הכיצד חטאו
שני שבטין מביאין שני פרים חטאו שלשה
מביאין שלשה ושאר שבטים שלא חטאו
מביאין על ידיהן פר שאף אלו שלא
חטאו מביאין על ידי החוטאין לכך נאמר
הקהל לחייב על כל קהל וקהל דברי רבי

יהודה רבי שמעון אומר שבעה שבטים
שחטאו מביאין שבעה פרים ובית דין
מביאין עליהן פר שנאמר כאן קהל ולהלן
נאמר קהל מה קהל אמור להלן בית
דין אף כאן בית דין רבי מאיר אומר
חטאו שבעה שבטים או רובן ובית דין
מביאין עליהם פר כלם פטורין שנאמר כאן
קהל ולהלן נאמר קהל מה קהל אמור
להלן בית דין אף כאן בית דין רבי שמעון
בן אלעזר אומר משמו חטאו ששה והן
רובו או שבעה אף על פי שאינן רובו הרי
אלו חייבין וסמכו זקני יכול זקנים מן השוק
תלמוד לומר זקני עדה אי זקני עדה יכול
כל הזקנים שבעדה תלמוד לומר העדה
המיוחדים שבעדה וכמה הן וסמכו שנים
זקני שנים אין בית דין שקול הרי חמשה
דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר וסמכו
זקני שנים אין בית דין שקול הרי שלשה
ידיהם ידי כל יחיד ויחיד ידיהם על ראש
הפר פר טעון סמיכה ואין שעירי ע"ז
טעונין סמיכה דברי רבי יהודה רבי שמעון
אומר פר טעון סמיכה בזקנים אין שעירי
ע"ז טעונין סמיכה בזקנים שרבי שמעון
אומר כל חטאת צבור שדמה נכנס לפנים
טעונה סמיכה ושחט את הפר לפני יי'
בצפון נאמר כאן פני פרכת ונאמר להלן
פני פרכת מה פני פרכת אמור להלן פני
פרכת הקדש אף פני פרכת האמור כאן
פני פרכת הקדש ועשה כאשר עשה וכפר
מה תלמוד לומר לכפול את ההזיות וללמד
שאם חיסר אחת מן המתנות לא עשה
כלום יכול אף מתן שבע שאם חיסר אחת
מהן לא עשה כלום שכן מתן שבע
מעכבות בכל מקום ומניין למתן ארבע אם
חיסר אחת מהן לא עשה כלום תלמוד
לומר וכן יעשה ועשה לפר לרבות פר
יום הכפורים כאשר עשה לפר לרבות פר
כהן משיח החטאת לרבות שעירי ע"ז או
יכול שאני מרבה את שעירי רגלים תלמוד
לומר לו החטאת מה ראית לרבות שעירי
ע"ז ולהוציא שעירי רגלים אחר שריבה
הכתוב מיעט מרבה אני שעירי עבודה זרה
שהן באין על עבודת מצוה ידועה ומוציא
שעירי רגלים שאין באין על עבודת מצוה
ידועה וכפר עליהם אף על פי שלא סמכו
ונסלח להם אף על פי שלא נתן בשירי
הדם מה ראית להכשיר בסמיכה ובשירי
הדם ולפסול בהזיות אחר שריבה הכתוב
מיעט מפני מה אני מכשיר בסמיכה
ובשירי הדם שאין מעכבין את הכפרה
ופוסל אני בהזיות שהן מעכבות את הכפרה
והוציא את הפר אל מחוץ למחנה חוץ
לשלש מחנות ושרף אותו כאשר שרף את
הפר הראשון הא מיכן את אומר פר משיח
ופר עדה עומדים פר משיח קודם לפר
עדה בכל מעשיו יכול אף שעירי עבודה
זרה יקדמוהו ודין הוא אם פר יחיד קודמו
פר ושעיר לא יקדמוהו תלמוד לומר פר
פר ראשון ואין שעירי עבודה זרה ראשונים
או אינו אומר אלא פר ישרף ואין שעירי
עבודה זרה נשרפין תלמוד לומר חטאת
הקהל בנין אב לכל חטאות הקהל שישרפו

והלא שעירי רגלים שהן חטאות הקהל יכול ישרפו תלמוד לומר הוא ומה ראית לרבות שעירי עבודה זרה ולהוציא שעירי רגלים אחר שריבה הכתוב מיעט מרבה אני את שעירי עבודה זרה שהן באין על עבירת מצוה ידועה ומוציא שעירי רגלים שאין באין על עבירת מצוה ידועה והלא פר יום הכיפורים אינו בא אלא על עבירת מצוה ידועה וטעון שריפה מה זרה מיוחד שדמו נכנס לפנים יצאו אלו שאין דמן נכנס לפנים חטאת שיהו כל מעשיה לשם חטאת הוא פרט לששרפו שלא לשמו

Et si. Addit primo subjecto; deprehenditur, quod dicat; si adstent juvencus uncti, & juvencus congregationis; juvencus uncti antecedebat juvencum congregationis in omnibus ejus operationibus. *Congregatio Israelis;* Crederem, quod textus agat de tota congregatione? Idcirco dictum est hic עדה, pariterque dictum est *Num.* xxxv. 24. עדה; sicut עדה eo loco dicta designat synhedrium, ita pariter עדה hoc loco dicta designat synhedrium; aut dicam; sicut עדה eo loco dicta designat synhedrium viginti trium, ita pariter עדה hoc loco dicta designabit synhedrium viginti trium? Idcirco dictum est; *Congregatio Israel;* congregatio peculiaris Israelis; & quænam illa erat? synhedrium magnum, quod considebat in conclavi cæsi lapidis. Si quis ex iis fuerit proselytus, aut spurius, aut Nethinæus, aut senex, qui non vidisset filios, crederem quod rei essent? Idcirco dictum est *congregatio;* Dictum est hic עדה & similiter dictum est illic עדה, sicut עדה eo loco dicta ea est, ut omnes idonei sint ad docendum, ita pariter עדה hoc loco dicta ea esse debet, ut omnes sint idonei ad docendum. Si abesset maximus Synhedrii; aut aliquis ex iis diceret; ignoro; aut diceret; vos erratis; crederem quod rei essent? Idcirco dictum est; *Si congregatio Israel erraret;* donec omnes doceant. *Erraret.* Crederem quod teneretur propter errorem actionis? Idcirco dictum est; *Erraret, & abscondita esset res.* Hinc non tenentur nisi propter ignorantiam rei, & propter errorem actionis. Quoniam Idololatria ex genere egressa est, ut de seipsa judicaret; crederem quod per ipsam tenerentur propter unum errorem actionis? Idcirco dictum est hic *ab oculis*, pariterque illic, sc. in *Idololatria* dictum est *ab oculis;* sicut עיני eo loco dictum designat synhedrium, ita pariter עיני hoc loco dictum designat synhedrium; Et sicut מעיני hic dictum designat ignorantiam rei cum errore actionis, ita pariter מעיני ibi dictum designat ignorantiam rei cum errore actionis. *Et abscondita esset res;* Non quod esset occultum totum præceptum. Quomodo? Si dicerent; non est menstruata in lege, non est sabbathum in lege, non est Idololatria in lege; crederem quod rei essent? Idcirco dictum est; *Et abscondita esset res;* non quod absconditum esset totum præceptum. Si vero dicerent; Est præceptum menstruatæ in lege: at qui comcumbit cum ea, quæ observat de die in diem, liber est; est præceptum Sabbathi in lege, sed qui educit de loco in locum, & de loco privato in locum publicum, liber est. Est præceptum Idololatriæ in lege, sed qui se incurvat, liber est; Crederem non teneri (sacrificio?) Idcirco dictum est; *& abscondita esset res.* Non totum essentiale. Quoniam Idololatria egressa est de genere, ut de se ipsa doceat; crederem teneri (sacrificio) propter ignorantiam totius præcepti? Idcirco dictum est hic מעיני, pariterque dictum est illic מעיני, sicut מעיני hoc loco dictum excludit totum essentiale; ita pariter מעיני ibi dictum excludit totum essentiale. Si synhedrium docuisset & fecisset, crederem teneri (sacrificio?) Idcirco dictum est; *congregatio, & facient;* Doctrina pendet a Synhedrio, & actio pendet a congregatione. *Ab omnibus præceptis Domini;* Non præceptis regis, non præceptis Synhedrii; præcepta memorata in uncto sunt præcepta, quæ hoc loco memorantur. *Ab omnibus præceptis Domini.* Non ab omnibus præceptis Domini; excludit auditum vocis, & pronunciationem labiorum, & immunditiem sanctuarii & ejus sanctitatum; *quæ non sunt facienda, & deliquerint.* Sicuti (Deus) ultionem sumit de privato, ita pariter de cœtu. Si cognoscerent, quod docuerint, & erraverint, & ignoraverint id quod docuerunt; crederem teneri (sacrificio?) Idcirco dictum est; *Et notum fuerit peccatum;* Non autem cognoscant peccatores. *Quod peccarunt; & offerent.* Si duæ tribus peccabunt, adducent duos juvencos, si tres, tres adducent; Aut dictum est; si duo privati peccabunt, adducent duos juvencos, si tres, tres adducent. Idcirco dictum est: *Congregatio;* Congregatio tenetur; & singulæ & omnes universitates tenentur. Quomodo? Si duæ tribus peccabunt, adducent duos juvencos, si tres, tres adducent; & reliquæ tribus, quæ non peccarunt, earum gratia juvencum adducent; illæ quoque, quæ non peccarunt, adducent propter illas, quæ peccarunt; Idcirco di-

dictum est; *congregatio*; ad obligandum omnes singulas universitates; verba R. Jehuda. R. Simeon dicit; si septem tribus peccaverint, adducent septem juvencos, & synhedrium pro illis juvencum adducet. Dictum est enim hic קהל, pariterque dictum est illic, *sc. vers.* 13. קהל, sicut קהל eo loco dicta designat synhedrium, ita pariter קהל hoc loco dicta designat synhedrium. R. Mehir dicit; si peccassent septem tribus, aut earum major pars, & pro illis synhedrium adduceret juvencum, omnes sunt liberæ; dictum est enim hic קהל, pariterque illic dictum est קהל, sicut קהל ibi dicta designat synhedrium, ita pariter קהל hoc loco dicta designat synhedrium. R. Simehon ben Elesaar dicit suo nomine; si peccassent sex tribus, & essent major pars, aut septem, quamvis non essent major pars, ecce tenentur (sacrificio.) *Et imponent seniores;* crederem seniores ex foro? Idcirco dictum est; *seniores congregationis;* Si seniores congregationis, crederem omnes seniores congregationis? Idcirco dictum est; *congregationis*; illustriores congregationis. Et quot sunt? *Imponent*; *ecce duo*; *seniores*; ecce duo; nunquam synhedrium erat æquilibratum; ecce quinque; verba R. Jehuda. R. Simeon dicit; *& imponent seniores*; ecce duo. Nunquam synhedrium erat æquilibratum; ecce tres. *Manus suas*; manus singulorum: *manus suas super caput juvenci*. Juvenco imponendæ erant manus; at hircis Idololatriæ non erant manus imponendæ; verba R. Jehuda. R. Simeon dicit; juvenco erant manus a senioribus imponendæ; at hircis Idololatriæ non erant manus a senioribus imponendæ. Dicit enim R. Simeon; omne sacrificium pro peccato cœtus, cujus sanguis inferebatur, tenebatur impositione manuum. *Et mactabit juvencum coram Domino*; in aquilone; dictum est hic *coram velo*, & dictum est illic, *sc. in juvenco* uncti; *coram velo;* sicut *coram velo* eo loco dictum designat locum coram velo sanctitatis, ita pariter *coram velo* hoc loco dictum designat locum coram velo sanctitatis. *Et faciet, sicut fecit; & expiabit*. Cur dictum est? ad duplicandas adspersiones sanguinis; ad docendum, quod si una defuerit ex adspersionibus, nihil inserviat; Crederem, quod in septem adspersionibus si una ex iis defuerit, nihil inserviret; quia deprehenditur, quod septem adspersiones semper impedirent? Ex unde probatur, si de quatuor adspersionibus una defuerit, nihil inserviat? Ex eo quod dictum est; *Et sic faciet*. *Et faciet juvenco;* Ad includendum juvencum diei expiationum. *Sicut fecit juvenco;* ad includendum juvencum sacerdotis uncti; *sacrificii pro peccato;* ad includendos hircos Idololatriæ. Aut crederem includendos quoque esse hircos solemnitatum? Idcirco dictum est; *sacrificii pro peccato*. Quid vidisti, ut includeres hircos Idololatriæ, & excluderes hircos solennitatum? Postquam includit textus, exclusit; Includam ego hircos Idololatriæ, qui non adducuntur propter sacrificium præcepti cogniti; & excludam hircos solennitatum, qui non adducebantur propter sacrificium præcepti cogniti. *Et expiabit pro illis*. Quamvis non imposuerint manus; *& remittetur illis*; quamvis non effuderit reliquias sanguinis. Quid vidisti, ut permitteres in impositione manuum, & in reliquiis sanguinis, & reprobares in adspersionibus? Postquam includit textus excludit; quia ego permitto in impositione manuum, & in reliquiis sanguinis, quia non impediunt expiationem; & reprobo in adspersionibus, quia expiationem impediunt. *Et educet juvencum extra castra*; extra tria castra; *& comburet illum*; *sicut combussit juvencum primum*. Hinc tu dicis, quod si adstent juvencus uncti, & juvencus cœtus, juvencus uncti antecedat juvencum cœtus in omnibus ejus operationibus. Crederem, quod etiam hirci Idololatriæ præcederent? Et probari potest argumento. Si juvencus qui solus est, præcedit, juvencus & hircus non præcedent? Idcirco dictum est: *juvencus*; *juvencus primus*; at hirci Idololatriæ non sunt primi. Aut dictum est, quod juvencus combureretur, at hirci Idololatriæ non comburerentur? Idcirco dictum est; *sacrificium pro peccato cœtus*; Constitutio principii, quod omnia sacrificia pro peccato cœtus comburantur. At crederem hircos solennitatum, qui erant sacrificium pro peccato cœtus, fuisse comburendos? Idcirco dictum est; *illud*. Quid vidisti, ut includeres hircos Idololatriæ, & excluderes hircos solennitatum? Postquam textus includit, excludit; includam ego hircos Idololatriæ, qui adducuntur propter prævaricationem præcepti cogniti, & excludam hircos solennitatum, qui non adducebantur propter prævaricationem præcepti cogniti. Atqui juvencus diei expiationum, qui quamvis non adduceretur propter prævaricationem præcepti cogniti, tamen erat comburendus. Quid ille, qui erat peculiaris, cujus san-

sanguis inferebatur? Excluduntur isti, quorum sanguis non inferebatur. *Sacrificium pro peccato;* ut ejus omnes operationes perficiantur nomine sacrificii pro peccato; *Illud est;* excludit, si alieno nomine fuisset combustus.

Plerique ex Judæis interpretibus censent vaccam rufam fuisse a summo sacerdote combustum, quamvis dicatur *Numer.* XIX. 3. prima ab Eleazaro filio Aharon, vivente adhuc patre fuisse combusta. *Siphri* 20. 3.

וידבר יי' אל משה ואל אהרן זאת חוקת
התורה אשר צוה יי' לאמר דבר אל בני
ישראל ויקחו אליך פרה ארומה תמימה
אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה
עול יש פרשיות שכולל בתחילה ופורט
בסוף ופורט בתחילה וכולל בסוף וזו כללה
בתחילה וכללה בסוף ואתם תהיו לי ממלכת
כהנים וגוי קרוש אלה הדברים אשר תדבר
אל בני ישראל פרט אלה הדברים כלל
זאת חוקת הפסח כלל כל בן נכר לא
יאכל בו פרט זאת חוקת התורה כלל ויקחו
אליך פרה אדומה תמימה פרט כלל ופרט
אין בכלל אלא מה שבפרט זאת חוקת
התורה רבי אליעזר אומר נאמר כאן חוקה
ונאמר להלן חוקה מה חוקה האמורה
להלן בבגדי לבן הכתוב מדבר אף חוקה
האמורה כאן בבגדי לבן הכתוב מדבר
שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי
באזו כלים פרה נעשית אמר להם בבגדי
זהב אמרו לו והלא למדתנו רבינו בבגדי
לבן אמר להם אם מה שראו עיני ומה
ששרתו ידי שחכתי כך קל וחומר למה
שלמדתי וכל' כך למה כדי לחדד את
התלמידים ויש אומרים הילל הזקן היה
אלא שלא היה יכול לומר מה ששרתו ידי
ויקחו מתרומות הלשכה אליך שתהא גיזבר
לדבר וכשם שהיה משה גיזבר לדבר כך
היה אהרן גיזבר לדבר כיוצא בו אתה
אומר בשמן המשחה פרה ארומה רבי
אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת
שתים וחכמים אומרים עגלה בת שתים
ופרה בת שלש ובת ארבע רבי מאיר
אומר אף בת חמש כשירה זקינה כשירה
אלא שלא ממתינים לה שמא תשחיר
שלא תיפסל פרה שומע אני שחורה או
לבנה תלמוד לומר תמימה תמימה לארמות
או תמימה למומים כשהוא אומר אשר
אין בה מום אשר לא עלה עליה עול הרי
מומים אמורים הא מה תלמוד לומר
תמימה שתהא תמימה לארמות אשר אין
בה מום למה נאמר הא עד שלא נאמר
יש לי בדין מה מוקרשים שאין מלאכה
פוסלת בהן מום פוסל בהם פרה שמלאכה
פוסלת בה אינו דין שיהא מום פוסל בה
לא אם אמרת במוקרשים שעשייתן בטהרה
לפיכך מום פוסל בהם תאמר בפרה
שעשייתה בטומאה לפיכך לא יהיה מום
פוסל בה הרי פסח יוכיח שעשייתו בטומאה
ומום פוסל בו והוא יוכיח לפרה אף על
פי שעשייתו בטומאה שיהא מום פוסל בה.
לא אם אמרת בפסח שיש לו זמן קבוע
לפיכך מום פוסל בו תאמר בפרה שאין
לה זמן קבוע לפיכך לא יהיה מום פוסל
בה תלמוד לומר אשר אין בה מום איסי
בן עקביא אומר אשר אין בה מום למה
נאמר הא עד שלא יאמר יש לי בדין ומה
מוקרשים שאין נפסלים בשחור ולבן מום
פוסל בהם פרה שנפסלת בשחור ובלבן
אינו דין שיהיה מום פוסל בה אם זכיתי
מן הדין מה תלמוד לומר אשר אין בה
מום שהיה בדין לעגלה ערופה שתיפסל
סמומים ומה מוקרשים שאין מלאכה פוסלת
בהם מום פוסל בהם עגלה שמלאכה
פוסלת בה אינו דין שיהיה מום פוסל
בה תלמוד לומר אשר אין בה מום בה
אין מום הא אם יש מום בעגל הרי זו
כשירה ורבי יהודה בן בתירה אומר ומה
חטאת העוף שמקריביה טהורים אין מום
פוסל בה פרה שמקריביה טמיאים אינו דין
שיהיה מום פוסל בה תלמוד לומר אשר
אין בה מום בה אין מום הא אם יש
בעובדיה הרי זו כשירה אמר רבי יאשיה
נמותי לפני רבי יהודה בן בתירה כיצד
המום בעובדיה והראני בין שתי אצבעותיו
יוצא ולא שני זנבות אשר לא עלה עליה
עול בעול שלא לעוברה הכתוב מדבר ואם
תאמר בעול של עיברה אמרת קל וחומר
הוא ומה עגלה שאין המום פוסל בה עול
פוסל בה פרה שהמום פוסל בה אינו דין
שיהא העול פוסל בה הרי מוקרשים יוכיחו
שהמום פוסל בהם ואין עול פוסל בהם
והן יוכיחו לפרה שאף על פי שהמום
פוסל בה לא יהיה עול פוסל בה לא אם
אמרת במוקרשים שאין נפסלים בשחור
ובלבן לפיכך אין העול פוסל בהם תאמר
בפרה שנפסלת בשחור ובלבן לפיכך יהי
עול פוסל בה תלמוד לומר אשר לא עלה
עליה עול בעול שאינו של עבודה הכתוב
מדבר מניין לעשות שאר עבודה בעול
אמרת קל וחומר הוא ומה עגלה שאין
המום פוסל בה עשה בה שאר מלאכה
כעול פרה שהמום פוסל בה אינו דין
שנעשה שאר מלאכה כעול חילוף הן
הדברים ומה פרה שהמום פוסל בה לא
עשה שאר מלאכה כעול עגלה שאין המום
פוסל בה אינו דין שלא נעשה בה שאר
מלאכה כעול תלמוד לומר אשר לא עובד
בה דנתי וחילפתי בטל או חילוף זכיתי
כבתחילה ומה עגלה שאין המום פוסל בה
עשה בה שאר מלאכה כעול פרה שהמום
פוסל בה דין הוא שנעשה בה שאר
מלאכה כעול ונתתם אותה אל אלעזר
הכהן בא הכתוב ולימר על הפרה שנעשית
בסגן תדע שכן הוא שהרי אהרן קיים
ואלעזר שורף את הפרה ונתתם אותה זו
נעשית באלעזר ושאר הפרות נעשות בכהן
גדול דברי רבי מאיר רבי יוסי ברבי יהודה
ורבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב אומר
זו נעשית באלעזר ושאר הפרות בין בכהן
גדול ובין בכהן הדיוט והוציא אותה ולא
שיוציא אחרת עמה מיכן אמרו שאם לא
היתה פרה רוצה לצאת אין מוציאין עמה
שחורה

שחורה שלא יאמרו שחורה שחטו ולא
ארומה ושלא יאמרו שתים שחטו רבי
אומר לא מן השם הוא זה אלא משנאמר
והוציא אותה לבדה אל מחוץ למחנה להר
המשחה ושחט אותה בא הכתוב ולימר על
הפרה שתהא מלאכה פוסלת בשחיטתה
ושחט אותה מגיד שלא נתנבלה בשחיטתה
פסולה ושחט אותה מיכן אמרו אין עושים
שתי פרות כאחת ושחט אותה לפניו שיהיה
אחד שוחט ואלעזר רואה ולקח אלעזר
הכהן עד למה נאמר והלא כבר נאמר
ונתתם אותה אל אלעזר הכהן ומה תלמוד
לומר ולקח אותה אלעזר הכהן בכיהונו
מרמה באצבעו מצוותה מצות יד ולא
מצות כלי שהיה בדין הואיל ולוג שמן
מכשיר ודם פרה מכשיר אם למדתי ללוג
שמן שאין כשר אלא ביד אף דם פרה
לא יהיה כשר אלא ביד אתה דן מלוג
שמן ואני ארון מלוג האשם מדם האשם
אמרת הפרש לוג שמן כשר ומוכשר להכשיר
אם למדתי ללוג שמן שאין כשר אלא ביד
אף דם פרה לא יהיה כשר אלא ביד
וממקום שבארת אי מה להלן מכלי ליד
אף כאן מכלי ליד תלמוד לומר מרמה
באצבעו מצוותה מצות יד ולא מצות כלי
אצבעו ימנית שבידו אתה אומר ימנית או
כל אצבעות תלמוד לומר וטבל הכהן את
אצבעו הימנית הואיל ונאמרו אצבעות
בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהם
שאינה אלא ימנית אף פורטני כל אצבעות
שבתורה שלא יהו אלא ימנית המיומנת
שבימין הרגילה שבאצבעות והזה אל נכח
פני אהל מועד שיהא מתכוין ורואה פתחו
של היכל בשעת הזאת הדם והזה אל נכח
פני אהל מועד שאם לא הוקם המשכן או
אם קיפלה הרוח את היריעה לא היתה
פרה נעשית חטאת והזה אל נכח פני אהל
מועד למה נאמר והלא כבר נאמר מרמה
באצבעו ומה תלמוד לומר מרמה לפי
שהוא אומר שבע פעמים שומע אני שבע
הזיות וטבילה אחרת תלמוד לומר מרמה
שבע פעמים מגיד שחוזר לדם שבע פעמים
שבע פעמים שיהו מעכבות זו את זו שהיה
בדין הואיל ונאמרו הזיות בפנים ונאמרו
הזיות בחוץ אם למדתי לפנימיות שהם
מעכבות זו את זו אף החיצונות יהיו
מעכבות זו את זו לא אם אמרת בפנימיות
שהם מכפרות לפיכך מעכבות זו את זו
תאמר בחיצונות שאין מכפרות לפיכך לא
יעכבו זו את זו תלמוד לומר שבע פעמים
לפני יי׳ שיהו מעכבות זו את זו ושרף
את הפרה לעיניו את עורה ואת בשרה
ואת דמה על פרשה ישרוף בא הכתוב
ולימר על הפרה שתהא מלאכה פוסלת
כשריפתה הא עד שלא יאמר יש לי
בדין אם פוסלת בשחיטתה לא תפסול
בשריפתה אם זכיתי מן הדין מה תלמוד
לומר ושרף את הפרה לעיניו אלא בא
הכתוב ולימר על הפרה שתהא מלאכה
פוסלת בה בשעת שחיטתה עד שתיעשה
אפר ושרף את הפרה לעיניו לא פרים
הנשרפים שהיה בדין ומה פרה שאין נעשית

בפנים מלאכה פוסלת בשריפתה פרים
הנעשים בפנים אינו דין שתהא מלאכה
פוסלת בשריפתה לא אם אמרת בפרה
שהמלאכה פוסל בשחיטתה לפיכך פוסלת
בשריפתה תאמר בפרים הנשרפים שאין
מלאכה פוסל בשחיטתם לפיכך לא תפסול
בשריפתם ותפסול בשחיטתה והדין נותן
ומה פרה שאין נעשית בפנים מלאכה
פוסלת בשחיטתה פרים הנשרפים שנעשים
בפנים אינו דין שתהא מלאכה פוסלת
בשחיטתה תלמוד לומר ושרף את הפרה
ושחט את הפרה ולא פרים הנשרפים
ושרף את הפרה לעיניו שיהיה אחד שורף
ואלעזר רואה את עורה ואת פרשה מה
פרשה במקומו אף כולם במקומו מיכן
אמרו הדם כל שהו לא יחזיר ואם החזיר
פסל ורבי נתן אומר מקנח ידו בנופה של
פרה ושרף את הפרה להביא את הפקיעים
מיכן אמרו הבשר כל שהוא יחזיר ואם
לא החזיר פסל עצם כל שהוא יחזיר לא
החזיר לא פסל בכזית כל שהוא יחזיר
ואם לא החזיר פסל ושרף את הפרה
ריבוי אחר ריבוי ואין ריבוי אחר ריבוי
אלא למעט דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא
אומר עד שיצת האור ברובו ורבי יהודה
אומר ישרף שלא ימעיט את העצים

Et locutus est Dominus ad Mosen, & Aharon dicens; hoc est statutum legis, quam præcepit Dominus dicens; loquere ad filios Israel; & accipient tibi vaccam rufam perfectam, in qua non sit macula, & non adscenderit super ipsam jugum. Deprehenduntur Paraschæ, in quibus proponitur in principio generale, & in fine particulare; & particulare in principio, & in fine generale; at in hac generale in principio, & generale in fine, (*legendum particulare in fine*) Dictum est *Exod*. XIX. 6. *Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta; hæc sunt verba, quæ loqueris ad filios Israel*; particulare; *Hæc sunt verba*; generale; *Hoc est statutum Paschæ*; generale; *omnis alienigena non comedet de eo*; particulare. *Hoc est statutum legis*; generale; *Et accipient tibi vaccam rufam perfectam*; particulare; generale & particulare; non est in generali nisi quod est in particulari. *Hoc est statutum legis*. R. Elieser dicit; dictum est hic *statutum*, pariterque dictum est illic, sc. *Levit*. XVI. 34. *statutum*; sicut in statuto eo loco dicto textus loquitur de vestibus albis, ita pariter in statuto hic dicto textus loquitur de vestibus albis. Interrogarunt discipuli Raban Jochanan ben Zachai; quibus vestibus comburenda erat vacca? Respondit illis, vestibus aureis. Dixerunt illi; Nonne nos docuisti, præceptor noster, vestibus albis? Respondit illis; si quæ viderunt mei oculi, quæ ope-

operatæ sunt manus meæ oblitus sum, quæ didici quanto magis! At hæc omnia faciebat, ut acueret discipulos. Et alii dicunt hunc fuisse Hillel seniorem; sed ille non poterat dicere; quod operatæ sunt manus meæ. *Et accipient*; de separatione conclavis; *Tibi*. Ut sit pro hac re quæstor. Sicut in hoc Mose erat quæstor, sic pariter Aharon in hoc erat quæstor. Huic simile tu dicis de oleo unctionis. *Vaccam rufam*. R. Eliefer dicit, vitulam anniculam; & vaccam biennem; & sapientes dicunt, vitulam biennem, & vaccam triennem, & quadriennem. R. Meir dicit, vel quinquennem fuisse legitimam, vel vetulam fuisse legitimam; sed non expectabatur dum senesceret, ne fortasse nigresceret, & reprobaretur. *Vaccam*; crederem nigram? aut albam? Idcirco dictum est; *perfectam* respectu rubedinis, aut dicam perfectam respectu macularum? Quando dicit; *in qua non sit macula*. Cur dictum est? Quamvis non esset dictum, poteram ego probare argumento; Sicut animantia sanctificata, quæ opus non reprobabat, reprobabat macula, vaccam, quam opus reprobabat, non erit æquum, ut macula reprobaret? Minime; si dixisti de sanctificatis, quæ in puritate erant offerenda, ea de causa macula reprobabat, dices de vacca, quæ in immunditie immolabatur; ideoque macula illam non reprobabit? Sacrificium Paschale probet, quod in immunditie offerebatur, & macula illud reprobabat; illud probet de vacca, quæ quamvis immolabatur in immunditie, tamen illam macula reprobabat. Minime; si dixisti de sacrificio Paschali, cui est tempus statutum, ideoque illud macula non reprobabat, dices de vacca, cui non erat tempus statutum, ideoque illam macula non reprobabat? Idcirco dictum est; *in qua non sit macula*. Isi ben Akiba dicit; *in qua non sit macula*; cur dictum est? Si enim non dictum esset, ego poteram probare argumento; Sicut animantia sanctificata, quæ nigredo, & albedo non reprobabat, macula reprobabat; vaccam, quam albedo & nigredo reprobabat, non erit æquum ut macula reprobaret? Si ego uti poteram hoc argumento, cur igitur dictum est; *in qua non sit macula?* Quia erat argumentum pro vitula decollanda, ut maculis reprobaretur; Si sanctificata, quæ opus non reprobabat, macula reprobabat, vitulam, quam opus reprobabat, non erit æquum ut macula reprobaret? Idcirco dictum est; *in qua non sit macula*. In ea non sit macula; at si fuerit macula in vitula, erit legitima. Et R. Jehuda ben Bethira dicit; Si sacrificium pro peccato volucris, quod puri offerant, macula non reprobabat; vaccam, quam immundi immolabant, non erit æquum, ut macula non reprobaret? Idcirco dictum est; *in qua non sit macula*. In ea non sit macula; at si fuerit in iis, qui offerunt, erit legitima. Dicit R. Josia; dixi coram R. Jehuda ben Bethira, Quomodo intelligitur macula in offerentibus? Ostendit mihi inter duos ejus digitos duas caudas exeuntes. *Et non adscenderit super ipsam jugum*. De jugo, in quo non factum sit opus, textus loquitur; At si dicas de jugo, in quo factum sit opus; dixisti? argumentum a minori ad majus: Si vitulam, quam macula non reprobabat, jugum reprobabat, vaccam, quam macula reprobabat, non erit æquum ut jugum reprobaret? Ecce animantia sanctificata probabunt, quæ macula reprobabat, at jugum non reprobabat; & illa probant pro vacca, quam licet macula reprobaret, jugum non reprobabit. Minime; si dixisti de sanctificatis, quæ nigredine & albedine non reprobabantur, ideoque jugum non reprobabat, dices de vacca, quam nigredo & albedo reprobabat, ideoque jugum reprobabat? Idcirco dictum est; *Et non adscenderit super ipsam jugum*; de jugo in quo non factum sit opus, textus loquitur. Unde probatur consideranda fuisse cetera opera uti jugum? Dixisti? Probari potest argumento a minori ad majus. Si in vitula, quam macula non reprobat, considerabantur cetera opera uti jugum; in vacca, quam macula reprobabat, non erunt consideranda cetera opera uti jugum? Ego dicam in contrarium. Si in vacca, quam macula reprobabat, non considerabantur cetera opera, uti jugum; in vitula, quam macula non reprobabat, non erit æquum ut non sint consideranda cetera opera, uti jugum? Idcirco dictum est *Deuter.* XXI. 3. *In qua non factum sit opus*. Prius argumentatus sum, & deinde in contrarium, & contrarium abolitum est; utar igitur argumento sicut in principio. Si in vitula, quam macula non reprobabat, considerabantur cetera opera uti jugum, in vacca, quam macula reprobabat, æquum erit, ut considerentur cetera opera uti jugum. *Et dabitis illam Eleazaro sacerdoti*; venit textus ad docendum, quod vacca a vicario esset immolanda; Scito

to hoc ita fuisse, quia Aharon vivebat, & Eleazar comburebat vaccam. *Et dabitis illam*; illa immolata fuit ab Eleazaro; at ceteræ vaccæ immolatæ fuerunt a summo sacerdote; verba R. Meir. R. Jose bar R. Jehuda, & R. Simeon, & R. Eliefer ben Jacob dicunt; hæc immolata fuit ab Eleazaro, at ceteræ vaccæ immolatæ fuerunt tam a summo quam a vulgari sacerdote. *Et educet illam*; Non educet aliam cum illa; Hinc dixerunt, quod si vacca egredi nollet, non educebatur nigra cum illa; ne diceretur nigra, non ruffa comburi, & ne dicerentur duæ comburi. Rabi dicit, non hac de causa, sed ex eo quod dictum est; *& educet illam*; solam. *Extra castra*; ad montem unctionis; *& mactabit illam*. Venit textus, quod vacca inter mactandum reprobaretur. *Et mactabit illam*; ostendit, quod si inter mactandum fieret cadaver, reprobaretur. *Et mactabit illam*. Hinc dixerunt, non fuisse duas vaccas simul immolandas; *& mactabit illam coram ipso*; Alter mactabat, & Eleazar videbat. *Et accipiet Eleazar sacerdos*; cur iterum dictum est? Nonne jam dictum est; *& dabitis illam Eleazaro sacerdoti*. Et cur dictum est: *Et accipiet Eleazar sacerdos?* Ut sit in suo sacerdotio. *De ejus sanguine digito suo*; Ejus præceptum erat, ut fieret manu non vase; quia erat argumentum; logus olei permittebat, & sanguis vaccæ permittebat; si didici, quod logus olei non permitteret nisi manu, ita pariter sanguis vaccæ non permittet nisi manu. Tu argumentaris ex logo olei, at ego argumentabor ex logo olei de sanguine sacrificii pro delicto. Dixisti? distinguo; logus olei permittit, & idoneus est ad permittendum; si didici, quod logus olei non permittat nisi manu, ita pariter sanguis vaccæ non permittet nisi manu; Et ab argumento quod adducis; sicut ibi ab vase ad manum, hic quoque ab vase ad manum. Idcirco dictum est; *de ejus sanguine digito suo*; Hoc præceptum peragendum erat manu non vase; *digito suo*; dextero manus; Tu dicis dexterum; at ego dicam quemlibet digitum. Idcirco dictum est; *Levit.* XIV. 16. *Et intinget sacerdos digitum suum dexterum*; Quoniam sæpe memorati sunt digiti in lege simpliciter, & designat tibi textus in aliquo loco non esse nisi dexterum, ego quoque declaro quemvis digitum in lege memoratum non esse nisi dexterum, aptissimum manus, promtissimum omnium digitorum. *Et adsperget contra facies tabernaculi*; ut intendat & inspiciat portam templi, quo tempore adspergit. *Et adsperget contra facies tabernaculi*; Si enim non fuisset erectum tabernaculum, aut ventus complicasset aulæum, non fiebat expiatio. *Et adsperget contra tabernaculum conventus*; Cur dictum est? Nonne jam dictum est, *de ejus sanguine digito suo?* Et cur dictum est *de ejus sanguine?* Quia dictum est; *septies*; crederem septem adspersiones, & unam infusionem? Idcirco dictum est; *de ejus sanguine septies*; ostendit; quod septies in sanguinem intingebat; *septies*; quod inter se impedirent; quia erat argumentum; Quandoquidem memorantur adspersiones interiores, pariterque memorantur adspersiones exteriores; si didici de interioribus, quod inter se impedirent ita pariter exteriores inter se impedient. Minime; si dixisti de interioribus, quæ quoniam expiabant, idcirco inter se impediebant, dices de exterioribus, quæ quoniam non expiabant idcirco inter se non impedirent? Idcirco dictum est; *septies coram Domino*; ut inter se impediant. *Et comburet vaccam in conspectu suo, ejus pellem, & ejus carnem, & ejus sanguinem, super ejus fimum comburet.* Venit textus ad docendum, quod vacca inter comburendum opere reprobaretur. Igitur priusquam dixisset, mihi erat argumentum; si inter mactandum reprobatur, non reprobabitur inter comburendum. Si poterat uti hoc argumento, quid dicendum erat; *& comburet vaccam in conspectu suo?* Sed venit textus ad docendum, quod vacca opere inter mactandum reprobabatur, juvenci qui intus offerebantur, non erit æquum ut opere inter mactandum reprobarentur? Minime; si dixisti de vacca, quæ quoniam opere inter mactandum reprobabatur, idcirco inter comburendum reprobabatur; dices de juvencis comburendis, qui quoniam opere inter mactandum non reprobabantur, idcirco non reprobabantur inter comburendum? Quod reprobentur inter mactandum; est argumentum. Si vacca, quæ intus non offertur, opere inter mactandum reprobatur; juvenci comburendi, qui intus offeruntur, non erit æquum, ut opere inter mactandum reprobentur? Idcirco dictum est; *& comburet vaccam*; *& mactabit vaccam*; non autem juvencos comburendos. *Et comburet vaccam in conspectu suo*; ut alius comburat, & Eleazar inspiciat; *pellem ejus, & fimum ejus*. Sicut fimus in loco suo, sic reliquum omne in suo loco. Hinc dixerunt

runt; sanguinem quantuluncunque non restituet, & si restituit, reprobat. Et R. Meir dicit; absterget manum suam in ipsa vacca. *Et comburet vaccam*; ad includendam frusta, quæ de strue dilapsa essent. Hinc dixerunt; de carne quantuluncumque restituet, & si non restituat, reprobat; de ossibus quantuluncumque restituet, & si non restituit, non reprobat; Quanta est oliva restituet, & si non restituit, reprobat. *Et comburet vaccam*. Inclusio post inclusionem. non est inclusio post inclusionem nisi ad minuendum; verba R. Ismaelis. R. Akiba dicit; donec ignis majorem partem apprehenderit; Et R. Jehuda dicit; *comburet*; ne diminuat ligna.

Si multæ adstarent victimæ immolandæ, sacrificium Pontificis maximi præceteris offerebatur. *Hierosol. Horajoth* 48. כל המדיר מחבירו כו׳ לפי שזה מכפר וזה מכפר מוטב שיקדים המכפר למתכפר כמה דכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל נדבת משיח ונדבת נשיא נדבת משיח קודמת נדבת ציבור ונדבת נשיא נדבת נשיא קודמת נדבת משיח ונדבת ציבור מי קודם מי שמעינה מן הדא נדבת משיח ושעירי עבודה זרה עומדין שעירי עבודה זרה קודמין מפני שדמן נכנס לפנים לא מר אלא שדמן נכנס לפנים הדא אמרה נדבת משיח ונדבת ציבור נדבת משיח קודמת היה שם פר עבודה זרה ושעיר הבא עמו וחטאת אחרת פר קודם לשעיר ושעיר קודם לחטאת אחרת וחטאת אחרת קודמת לפר היך עבידה אמר רבי יוסי מכיון שהשעיר מחוסר זמן לפר נמי שקדמו פר וחטאת אחרת קודמת לפר פר של עבודה זרה קודם לשעיר הבא עמו מפני שקדמו במקרא רבי שמואל אחוי דרבי ברכיה בעי מעתה שעיר של ראש חדש יקדים לשעיר הבא עמו מפר שקדמו אמר רבי בא מרי לית יכול חטאת יהיה חסר על עולת התמיד יעשה ונסכו כמכו לעולת התמיד קרבן איש וקרבן אשה קרבן איש קודם הדא את מר כשהיו שניהן שוין אבל אם היה זה פר וזה גדי כהיא דמר רבי פנחס בשם רבי הושעיה ועבד מביא פר ורבו מביא פר עבד קודם לרבו דתנינן תמן פר משיח ופר עדה עומדים פר משיח קודם לפר עדה לכל מעשיו. Quod sæpius fit altero &c. Quia hoc est expians, & illud expians; præstat ut expians expiatum antecedat; sicuti dictum est *Levit.* XXI. *Et expiabit pro se, & pro domo sua, & pro universo cœtu Israel*. Sacrificium spontaneum uncti, & sacrificium spontaneum principis; sacrificium spontaneum uncti antecedit sacrificium spontaneum cœtus, & sacrificium spontaneum principis; sacrificium spontaneum principis antecedit; sacrificium spontaneum uncti, & sacrificium spontaneum cœtus, quodnam antecedit? Hinc intelligitur; si adstent sacrificium spontaneum uncti & hirci Idololatriæ; hirci Idololatriæ antecendunt, quia eorum sanguis infertur; non dicit nisi quod eorum sanguis infertur. Hoc dicit; sacrificium spontaneum uncti, & sacrificium spontaneum cœtus, sacrificium spontaneum uncti antecedit; si adstent juvencus Idololatriæ, & hircus, qui cum eo adducitur & alterum sacrificium pro peccato, juvencus antecedit hircum, hircus alterum sacrificium pro peccato; & alterum sacrificium pro peccato antecedit juvencum. Quomodo fiebat? Dicit R. Jose; postquam hircus est temporis indigens præ juvenco, quasi juvencus antecedit & alterum sacrificium pro peccato antecedit juvencum. Juvencus Idololatriæ antecedit hircum, qui adducitur cum eo, quia antecedit in textu. R. Samuel frater R. Berachia quæsivit; ex hoc tempore hircus novilunii antecedit hircum, qui cum eo adducitur, quia præfertur. Dicit R. Ba mari; non potest fieri, ut ipsum sacrificium pro peccato sit deficiens; Dictum est enim. *Num.* XXVIII. 10. *Et super holocaustum juge facies, & libamen ejus*; Prope holocaustum juge. Sacrificium viri, & sacrificium fœminæ; sacrificium viri antecedit; Hoc tu dicis; quando fuerint æqualia; si hoc fuerit juvencus, & illud hædus. Sicut dicit R. Pinchas nomine R. Jehosuæ; si servus adducat juvencum, & dominus adducat juvencum, servus antecedit dominum. Ibi legimus; Si adstent juvencus uncti & juvencus cœtus, juvencus uncti antecedit juvencum cœtus in omnibus ejus operationibus. *Siphra* II. ואם הרי זה מוסיף על ענין הראשון שתימצא אומר פר משיח ופר עדה עומדין פר משיח קודם לפר עדה לכל מעשיו. *Et si*. Ecce addit subjecto primo; quod deprehenditur, ut dicas; quod si juvencus uncti, & juvencus cœtus adstent, juvencus uncti antecedat juvencum cœtus in omnibus ejus operationibus.

Pontifex extra sortem, quando libuerat, offerrebat in templo. *Babyl. Joma* 17. 2. מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש תנו רבנן כיצד מקריב חלק בראש אומר עולה זו אני מקריב מנחה זו אני מקריב. Quia summus sacerdos offerebat partem in principio, & sumebat partem in principio. Tradiderunt sapientes; Quomodo offerebat partem in principio? Dicebat; hoc holocaustum ego offeram; munus hoc ego offeram. *Hierosol. Joma* 38. 4. שכהן גדול מקריב בראש

בראש ונוטל חלק בראש quia facerdos magnus offerebat in principio, & fumebat partem in principio. Nonnulli volunt fummum facerdotem quotidie in templo facrificia obtuliffe, alii in fabbathis & diebus feftis duntaxat. רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי יהושע בן לוי בכל יום כהן גדול מתלבש בכליו ובא המקריב תמיד של שחר אם יש שם נדרים ונדבות הוא מקריבן והולך בתוך ביתו יבא ומקריב תמיד של בין הערבים ובא ולן בלשכת פלהדרין רבי עקיבא בשם רבי יהושע בן לוי לא היה עושה כן אלא בשבתות ובימים טובים. R. Jofe filius R. Bon nomine R. Jehofua ben Levi; quotidie fummus facerdos induebat veftes fuas, & veniebat, & offerebat facrificium juge matutinum, fi ibi erant facrificia votiva & fpontanea offerebat & abibat in domum fuam; & veniebat, & offerebat facrificium juge vefperinum, & abibat, & dormiebat in conclavi Palhedrin. R. Akiba nomine Rabi Jehofua ben Levi, non hæc faciebat nifi Sabbathis, & diebus feftis. *Hierofol. Chagigah* 78. 2. רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי יהושע בן לוי בכל יום כהן גדול מתלבש בכליו ובא ומקריב תמיד של שחר אם יש נדרים ונדבות הוא מקריבן והולך ואוכל בתוך ביתו יבא ומקריב תמיד של בין הערבים ובא ולן בלשכת פלהדרין רבי עקיבא בשם רבי יהושע בן לוי לא היה עושה כן אלא בשבתות ובימים טובים. R. Jofe filius R. Bon nomine R. Jehofua ben Levi; quotidie fummus facerdos induebat veftes fuas, & veniebat, & offerebat facrificium juga matutinum; fi ibi erant facrificia votiva & fpontanea, offerebat, & abibat & comedebat in domo fua; & veniebat & offerebat facrificium juge vefpertinum, & abibat, & dormiebat in conclavi Palhedrin; R. Akiba nomine R. Jehofua ben Levi; non hæc faciebat nifi in Sabbathis, & diebus feftis *Jofephus* lib. v. cap. I. de bello fcribit in Sabbathis, in noviluniis, & diebus feftis fummum facerdotem in templo miniftraffe. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἀνῄει μὲν σὺν αὐτοῖς, ἀλλ᾽ οὐκ ἀεὶ, ταῖς δ᾽ ἑβδομάσι, καὶ νουμηνίαις, καὶ εἴ τις ἑορτὴ πάτριος, ἢ πανήγυρις πάνδημος ἀγομένη δι᾽ ἔτους. Pontifex autem cum ipfis quidem, non tamen femper adfcendebat, fed diebus quibufque feptimis, & noviluniis, & fi quando patria feftivitas atque annua celebritas ab omni populo ageretur.

Summo fplendore & dignitate fummus facerdos accedebat ad altare ad immolandum. *Tamid* VI. בזמן שכהן גדול נכנס להשתחוה שלשה אוחזין בו אחד בימינו אחד בשמאלו ואחד באבנים טובות וכיון ששמע הממונה קול רגליו של כהן גדול שהוא יוצא הגביה לו את הפרכת נכנס והשתחוה ויצא ונכנסו אחיו הכהנים והשתחוו ויצאו באו ועמדו על מעלות האולם עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים וחמשה כלים בידם הטני ביד אחד וכף וכסוייה ביד אחד וברכו את העם ברכה אחת אלא שבמדינה אומרים אותה שלש ברכות ובמקדש ברכה אחת במקדש היו אומרים את השם ככתבו ובמדינה הכהנים נושאים את ידיהן כנגד כתפותיהם ובמקדש על גבי ראשיהם חוץ מכהן גדול שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ רבי יהודה אומר אף כהן גדול מגביה את ידיו למעלה מן הציץ שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר היה עולה בכבש והסגן בימינו הגיע למחצה הכבש אחז הסגן בימינו והעלהו הושיט לו הראשון הראש והרגל וסמך עליהם וזרקן הושיט השני לראשון שתי הידים נותנן לכהן גדול וסמך עליהם וזרקן נשמט השני והלך לו וכך היו מושיטין לו כל שאר האברין והוא סומך עליהן וזורקן ובזמן שהוא רוצה הוא סומך ואחרין זורקין בא לו להקיף את המזבח מהיכן היה מתחיל מקרן דרומית מזרחית מזרחית צפונית צפונית מערבית מערבית דרומית נתנו לו יין לנסך הסגן עומד על הקרן והסודרים בידו ושני כהנים עומדים על שלחן החלבים ושתי חצוצרות של כסף בידם תקעו והריעו ותקעו באו ועמדו אצל בן ארזא אחד בימינו ואחד משמאלו שהה לנסך והניף הסגן בסודרים והקיש בן ארזא בצלצל ודברו הלוים בשיר הגיעו לפרק תקיעו והשתחוו העם על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחויה זה היה מדרש התמיד לעבודת בית אלהינו יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן. Quo tempore ingrediebatur fummus facerdos ad incurvandum fe, tres aprehendebant illum unus ad dextram, alter ad finiftram; tertius ad lapides pretiofos, & poftquam audiviffet præfectus ftrepitum pedum facerdotis magni, quando egrediebatur, elevabat ipfi velum, ingrediebantur & incurvans fe exibat, ingrediebatur fratres ejus facerdotes, & incurvantes fe exibant. Venerunt & fteterunt fuper gradibus veftibuli, fratres eorum facerdotes, quinque inftrumenta in manibus habebant, unus corbem, alter poculum, tertius thuribulum, quartus patenam, quintus cupam & operculum, benedicentes populo benedictione una, fed qui erant in provincia, benedicebant benedictiones tres, in fanctuario pronunciabant nomen, prout fcribitur, fed in provincia per cognomen ejus, in provincia elevabant manus ufque humeros, fed in fanctuario fuper caput, excepto fummo facerdote, qui non attollebat ma-

manus ſuas ſupra frontale. Dicit R. Jehuda; etiam ſummus ſacerdos elevabat manus ſuas ſupra frontale, dictum eſt enim *Levit.* IX. 22. *Et elevabat Aharon manus ſuas ſuper populum; & benedicebat illis.* Quando ſummus ſacerdos volebat adolere, adſcendebat per collem; erat autem præfectus ſacerdotum ad dexteram ejus; ubi venerat in medium collem, apprehendebat præfectus ſacerdotum dexteram ejus, & adſcendere faciebat eum; tum primus præſentabat ipſi caput & pedem, imponebatque manus, & adſpergebat; porrigebat ſecundus primo duas manus, qui præſentabat eas ſummo ſacerdoti, demittebatur ſecundus & abibat; hoc modo reliqua membra ipſi porrigebat, quæ impoſitis manibus adſpergebat; quando volebat, imponebat tantum manus, & alii adſpergebant. Quando circumibat altare, unde incipiebat? a cornu auſtrali ad orientale, ab orientali ad aquilonari, ab aquilonari ad occidentale, ab occidentali ad auſtrale; dabatur ipſi vinum ad libandum; præfectus ſacerdotum ſtabat ad cornu, & vela erant in manu ejus; duo etiam ſacerdotes ſtabant ad menſam adipum, & duæ tubæ argenteæ erant in manibus eorum, clangebant ſono æquali, tum fracto, poſtea iterum fixo & æquali; veniebant & ſtabant apud filium Afræ unus ad dexteram alter ad ſiniſtram ejus; quando incurvabat ſe ad libandum, præfectus ſacerdotum agitabat ſudaria, filius Afre cymbalum pulſabat, & Levitæ dicebant canticum; ubi abſolverat verſum, clangebant, & populus ſe incurvabat; ad omnem ſectionem clangor, ad omnem clangorem incurvatio: Hic eſt ordo ſacrificii jugis juxta miniſterium domus Dei noſtri; ſit beneplacitum ejus ut cito ædificetur in diebus noſtris. Amen. *Maimonides* de vaſis ſanctuarii cap. v. בזמן שכהן גדול נכנס להיכל להשתחוה שלשה אוחזין בו אחד בימינו ואחד בשמאלו ואחד באבנים טובות שבאפוד מאחריו ויכנס להיכל וישתחוה וכיון שישמע הסגן קול רגליו של כהן גדול שהוא יוצא מגביה לו את הפרכת ואחר שיצא יכנסו אחיו הכהנים וישתחוו ויצאו בכל יום שירצה להקטיר הקטרת מקטיר ונוטל חלק בראש בקדשי המקדש כולו כיצד כשירצה אומר זו החטאת שלי האשם שלי ואינו עובד בפייס אלא כל עת שירצה להקריב מקריב כל מה שירצה והרי הוא בקדשי הגבול כשאר הכהנים בזמן שרוצה כהן גדול להקריב היה עולה בכבש והסגן מימינו הגיע מחצית הכבש אחז הסגן בימינו והעלהו והושיט לו הכהן שהוא מוליך את ראש העולה האיברים שבידו וסומך עליהן וזורקן לאש וכך היו מושיטים לו שאר האיברים כל אחד ואחד נותן האיברים שבידו לראשון והראשון נותן לכהן גדול והוא סומך וזורק לאש ואם רצה לסמוך בלבד והיה אחר זורק לאש עושה ואין סמיכה על האיברים אלא לכהן גדול בלבד מפני כבודו אבל כל הסמיכות על בעלי חיים הם. Quo tempore ſummus ſacerdos ingrediebatur in templum ut ſe incurvaret, tres illum apprehendebant, unus ad dextram, & alter ad ſiniſtram, & tertius ad lapides pretioſos, qui erant in humerali ad partem poſteriorem; atque in templum introibat, & ſe incurvabat. Quando vicarius audiebat motum pedum ſummi ſacerdotis, quod egrederetur, extollebat ei velum, & poſtquam egreſſus erat, introibant fratres ejus ſacerdotes, & ſe incurvabant. Suffitum quo die volebat, adolebat, & partem in principio ſumebat de omnibus ſanctitatibus ſanctuarii. Quomodo? Quando volebat, dicebat; hoc ſacrificium pro peccato eſt meum; hoc ſacrificium pro delicto eſt meum; nec per ſortem miniſtrabat; ſed quoties volebat ſacrificare, ſacrificabat, quod ſibi placebat. At in ſanctitatibus provinciæ ſimilis erat reliquis ſacerdotibus. Quo tempore volebat ſummus ſacerdos offerre, per collem adſcendebat illique ad dexteram aderat vicarius; quando pervenerat ad medium collem tum ejus dexteram apprehendebat vicarius, & adſcendere faciebat; tum porrigebat ſacerdos, qui jugis ſacrificii caput ad altum deferebat, quæ habebat in manu membra; quæ poſtquam ipſis manus impoſuiſſet, in ignem projiciebat; atque ita reliqua membra porrigebant. Sacerdotum unuſquiſque quæcunque manu geſſerat membra, porrigebat ſacerdoti primo, & primus tradebat ſummo ſacerdoti, quæ impoſitis manibus in ignem projiciebat; & ſi volebat, duntaxat manus imponebat, & alius in ignem projiciebat. Uni tantum ſummo ſacerdoti manus membris imponendi honoris gratia facultas tributa eſt; nam in ſolis animatis locum habet manuum impoſitio.

De hoſtiis immolatis quam partem ſibi liberet, ſumebat ſummus ſacerdos. *Hieroſol. Joma* 38. 4. שכהן גדול מקריב בראש ונוטל חלק בראש היך עבידה עוד זה שלי חלה אחרת משתי הלחם שש חלות מלחם הפנים הכא הוא נסב כולה והכא הוא נסב פלגה אמר רבי זעורה כאן לקרבן יחיד וכאן לקרבן ציבור תני רבי אומר אומר אני שלא ישול אלא מחצה אית תניי תני רבי אומר אומר אני שיטול כמחצה היך עבידה היה שם עוד אחד רבנן אמרי נטל את כולו רבי אומר

אומר

אומר אני שלא יטול אלא מחצה הוו שם חמשה עורות רבנן אמרי נוטל אחד רבי אומר אומר אני נוטל מחצה ומה טעמא דרבי והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו וכי אין אנו יודעין שאהרן בכלל בניו ומה תלמוד לומר לאהרן ולבניו אלא אמר אהרן יסב פלגא ובניו יסבון פלגא. Quia summus sacerdos offerebat in principio & accipiebat partem in principio. Quomodo fiebat? Hæc pellis sit mea; unus ex duobus panibus, sex placentæ ex panibus facierum. Hic accipiebat totum & illic dimidium. Dicit R. Zangora; hic in sacrificio privati, & illic in sacrificio cœtus. Traditio: Rabi dicit; ego dico, quod non acciperet nisi dimidium; est traditio: Rabi dicit; ego dico, quod non acciperet nisi dimidium. Quomodo fiebat? Si ibi esset una pellis, Sapientes dicunt; integram accipiebat; Rabi dicit; ego dico, quod dimidiam acciperet. Quænam est ratio Rabi? Dictum est *Levit.* 11. 3. *Quod reliquum fuerit de munere, erit Aharon, & filiorum ejus.* Quid? num ignoramus quod Aharon comprehenderet filios? At cur dictum est, *Aharon & filiorum ejus.* Sed hoc dicit; Aharon accipiet dimidium, & dimidium accipient filii ejus. *Babyl. Joma* 17. 2. כיצד נוטל חלק בראש אומר חטאתו זו אני אוכל אשם זה אני אוכל ונוטל חלה משתי חלות ארבע או חמש ממעשה לחם הפנים רבי אומר לעולם חמש שנאמר והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו הא גופא קשיא אמרת נוטל חלה אחת משתי חלות מני רבי היא דאמר פלגא שקיל אימא מצעתא ארבע או חמש ממעשה לחם הפנים אתאן לרבנן דאמרי לא שקיל פלגא אימא סיפא רבי אומר לעולם חמש רישא וסיפא רבי ומציעתא רבנן אמר אביי רישא ומציעתא רבנן ומודו רבנן בפרוסה דלאו אורח ארעא למיתבה לכהן גדול ומאי ארבע או חמש לרבנן נאמרי נכנס נוטל שש ויוצא נוטל שש ושכר הנפת דלתות לא משתים עשרה בעי מיפלג בציר הדא מפלגא חמש שקיל לרבי יהודה דאמר נכנס נוטל שבע שתים בשכר הנפת דלתות ויצא נוטל חמש מעשרה בעי מיפלג בציר הדא מפלגא ושקיל ארבע רבא אמר כולה רבי היא וסבר לה כרבי יהודה ואלא מאי ארבע הא חמש בעי למשקל לא קשיא הא דאיכא משמר המתעכב הא דליכא משמר המתעכב אי איכא משמר המתעכב משמנה בעי למפלג ושקיל ארבע אי ליכא משמר המתעכב מעשר בעי למפלג ושקיל חמש אי הכי מאי רבי אומר לעולם חמש קשיא. Quomodo partem accipiebat? Dicebat: Hoc sacrificium pro peccato ego comedam; hoc sacrificium pro delicto ego comedam; & accipiebat unam de duabus placentis; quatuor aut quinque de panibus facierum; R. dicit semper accipiebat quinque; dictum est enim *Levit.* 11. *Et erit Aharon & filiorum ejus* dimidium Aharon, & dimidium filiorum ejus. Ecce fundamentum oppositionis. Dixisti? Accipiebat unam de duabus placentis. Quis est? Rabi est, qui dicit quod acciperet dimidium; videamus medium propositionis, ubi dicitur accepisse quatuor aut quinque de panibus facierum; Isti sunt Rabini, qui dicunt, quod non acceperit dimidium. Dicendum finem propositionis esse Rabi, qui dicit; semper accipiebat dimidium; finisne & principium erit Rabi, & medium Rabinorum? Dicit Abaje; principium & medium, est Rabinorum, quia consentiunt Rabini non decuisse dare summo sacerdoti placentam fractam. Quid quatuor & quinque? Juxta sententiam Rabinorum, qui dicunt; classis ingrediens accipiebat sex, & egrediens sex; neque recipiebat mercedem ab claudendis portis. Hinc dividendum erat ex duodecim; una detracta ex dimidio, reliquæ erant quinque. Juxta mentem R. Jehuda, qui dicit; Ingrediens accipiebat septem, duas propter mercedem claudendi portas; & egrediens quinque: ex decem erat dividendum, una detracta ex dimidio, reliquæ erant quatuor. Rabba dicit; integra opinio est Rabi; & sentit juxta mentem R. Jehuda. Sed cur quatuor? quinque reliquæ erant. Non est oppositio. Hic agitur, quando classis morabatur (præter consuetum; hæc enim sumebat duas placentas) & illic agitur, quando classis non morabatur, si classis morabatur, octo erant dividendæ, & quatuor accipiebat; si classis non morabatur, decem erant dividendæ, & sumebat quinque. Si ita est, quid est quod dicitur; Rabi dicit semper quinque sumebat? Firma manet oppositio. *Siphra* 6. 4. והנותרת אף על פי שלא הומלחה אף על פי שלא הונשה אף על פי שלא הקטיר את כל לבונתה מן המנחה פרט לשחסרה היא פרט לשחסר קמצה ולא הקטיר מלבונתה כלום לאהרן ולבניו לאהרן תחלה ואחר כך לבנים לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת אף בני כהנים גדולים אוכלין שלא במחלוקת. *Quod autem reliquum fuerit. Levit.* 11. 3. Quamvis non sit salitum, quamvis non sit admotum, quamvis non sit adolitum totum ejus thus. *De munere*; excluditur deficiens; excluditur quando fuerit deficiens ejus pugillus, & nihil de ejus thure fuisset adolitum. Aharon & fi-

& filiorum ejus. Aharon in principio, & postea filiorum ejus; Aharon sine partitione, & filii ejus cum partitione: Sicut Aharon summus sacerdos comedebat sine partitione, ita pariter filii ejus summi sacerdotes comedebant sine partitione.

Uni summo sacerdoti in atrio templi sedendi facultas concessa fuit; ex eo quod dictum est 1. *Sam.* 1. 9. ועלי הכהן יושב על הכסא על מזוזת היכל יהוה *Et Eli sacerdos sedebat super sellam ante portas templi Domini*. *Targum Jonathan*. יתיב על כורסיה על מזוזי בסטר סיפא דהיכלא דה׳. *Sedens super thronum suum juxta portas in latere liminis templi Domini*. *Ralbag* ad h. l. לא היה יושב בהיכל אבל בעזרה והיה לו רשות לשבת שם לפי שהיה כהן גדול Non sedebat Eli in templo, sed in atrio & ibi potestatem sedendi habebat, quia erat summus sacerdos. *Radak* ad l. c. יש מרבותינו ז״ל שאמרו כי אין ישיבה בעזרה אפילו למלכי בית דוד אלא לכהן גדול שנ׳ ועלי הכהן יושב. Sunt quidam ex Rabinis nostris f. m. qui dicunt ne regibus quidem domus David concessam fuisse sessionem in atrio, sed uni summo sacerdoti, quia dictum est; *Et Eli sacerdos sedebat*. *Abarbanel* ad l. c. רוצה לומר שהיה יושב בעזרה סמוך מזוזת ההיכל ורז״ל למדו מכאן שהכהן גדול יושב בעזרה. Sensus est quod Eli sederit in atrio juxta portas templi. Sapientes nostri f. m. ex hoc textu didicerunt; sacerdotem summum in atrio sedisse. *Jalkuth* in h. l. אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין ישיבה בעזרה ולמי היתה ישיבה לכהן גדול שנאמר ועלי הכהן יושב. Dicit R. Ammi, ne regibus quidem domus David licuisse sedere in atrio; Cui vero concessa est sessio? Summo sacerdoti; quia dictum est; *Et Eli sacerdos sedebat* &c. Reliqui ex Judæorum interpretibus volunt licuisse regibus in atrio sedere. *Hierosol. Pesachim* 42. 4. לא כן תני רבי חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ואמר רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש אפילו למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה תיפתר שסמך עצמו לכותל ויושב לו והא כתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה׳ ונומר אמר רבי אייבו בר נורי ויישב עצמו לתפילה. Non ita docet R. Cajiah; non erat sessio in atrio nisi regibus domus David duntaxat. At dicit R. Simeon ben Lakisch; vel regibus domus David non erat sessio in atrio: sensus est; quod muro innixus fuerit, & se composuerit. Nonne scriptum est 2. *Sam.* VIII. 18. *Et ingressus est rex David, & sedit coram Domino?* &c. Dicit R. Abo bar Nuri; se composuit ad orandum. Vide. *Hierosol. Joma* 40. 2. *& Hierosol. Sotah* 22.

Summus sacerdos in rebus maximis, quæ regnum & populi fortunam spectaret, consulebat Deum per Urim & Thummim; uti constat ex *Num.* XXVII. 21. ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים לפני יהוה על פיו יצאו ועל פיו יבאו וכל בני ישראל אתו וכל העדה. *Et coram Eleazaro sacerdote stabit* (Josue) *& interrogabit illum in judicio Urim coram Domino, & ad verbum ejus egredientur & ingredientur & omnes filii Israel cum eo, & universa congregatio*: *Targum Jonathan*. וקדם אלעזר כהונא ישמיש ויהי כד יתכסי מניה פתגם וישאיל ליה בדין אורייא קדם יי על מימרא דאלעזר כהנה יהון נפקין לסדרי קרבא ועל מימריה יהון עלין למידון דינא הוא וכל בני ישראל עמיה וכל כנשתא. *Et coram Eleazaro sacerdote ministrabit; Et erit quando absconditum fuerit ab eo verbum, interrogabit pro ipso per Urim coram Domino; juxta sermonem Eleazar sacerdotis exibunt in aciem belli, & juxta sermonem ejus ad judicandum judicium, ipse, & omnis filii Israel, & tota congregatio*. Ubi *Siphri* ולפני אלעזר הכהן יעמוד שהיה יהושע צריך לאלעזר ואלעזר ליהושע ושאל לו שומע אני בינו לבין עצמו ת״ל במשפט האורים שומע אני בקול גדול ת״ל ושאל לו הא כיצד עומד ומדבר בשפתותיו וכהן גדול משיבו על שאילותיו *Et coram Eleazaro sacerdote stabit*. Josue opus habebat Eleazaro, & Eleazar opus habebat Josue. *Et interrogabit illum*; crederem inter se & ipsum, *i. e. submissa voce?* Idcirco dictum est; *In judicio Urim*. Crederem elata voce? Idcirco dictum est; *& interrogabit illum*, Quomodo? stabat, & loquebatur labiis suis, & summus sacerdos ejus postulatis respondebat *Pesiktha* 60. 4. ולפני אלעזר כהן יעמוד מלמד שהיה יהושע צריך לאלעזר ואלעזר צריך ליהושע ושאל לו יכול בינו לבין עצמו ת״ל במשפט האורים הא כיצד עומד ומדבר בשפתיו וכהן גדול משיבו על שאילותיו תנו רבנן כיצד שואלין השואל עומד פניו כלפי נשאל והנשאל פניו כלפי שכינה השואל אומר הארדוף אחרי הגדוד האשיגנו והנשאל אומר רדוף כה אמר יי׳ עלה והצלח אין שואלין לו בקול גדול שנ׳ ושאל לו במשפט האורים ואין מהרהר בלבו שנ׳ ושאל לו כדרך שאומר בחנה שנ׳ וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה עלי לשכורה וכתיב ואלהי ישראל יתן את שאלתך אשר שאלת מעמו ויליף שאלה משאלה ואין שואלין אלא למלך ולאב בית דין מנא

מנא הני מילי אמר ר׳ אבהו דאמר קרא ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים אורים שמאירין את דבריהם על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא זה מלך וכל בני ישראל אתו זה משוח מלחמה וכל העדה זו סנהדרין. *Et coram Eleazaro ſacerdote ſtabit*. Ad docendum, quod Joſue opus habebat Eleazaro, & Eleazar opus habebat Joſue; *& interrogabit illum*. Crederem inter ſe & ipſum? Idcirco dictum eſt; *in judicio Urim*. Quomodo? Stabat, & loquebatur labiis ſuis, & ſummus ſacerdos reſpondebat ſuis poſtulatis. Tradiderunt ſapientes. Quomodo interrogabant? Interrogans ſtabat facie converſa ad illum, quem interrogabat; & interrogatus convertebat faciem ſuam ad Divinitatem. Interrogans dicebat. *Perſequar latrunculos hos, & comprehendam eos?* & interrogatus dicebat; *Perſequere, dicit Dominus: adſcende & proſperare*. 1. *Sam*. xxx. 8. Non interrogabant voce elata; dictum eſt enim; *Et interrogabit illum in judicio Urim;* Neque cogitabat in corde ſuo; dictum eſt enim; *& interrogabit illum*; ſicuti dictum eſt de Hanna; dictum eſt enim 1. *Sam*. 1. 13. *Hanna loquebatur in corde ſuo, tantumque labia illius movebantur, & vox penitus non audiebatur. Æſtimavit ergo eam Heli temulentam*. Et ſcriptum eſt. *Et Deus Iſrael det tibi petitionem tuam, quam rogaſti eum*. Ut doceatur poſtulatum a poſtulato. Et non interrogant niſi pro rege, & pro patre ſynhedrii; Unde probatur? Dicit R. Abau; dicit textus. *Et ſtabit coram Eleazaro ſacerdote, & interrogabit illum in judicio Urim;* quia Urim illuminabant eorum verba. *Et ad verbum ejus egredientur, & ingredientur*. Hic eſt rex; *Et omnes filii Iſrael;* hic eſt unctus belli. *Et univerſa congregatio*. Hoc eſt ſynhedrium. *Babyl. Joma* 73. תנו רבנן כיצד שואלין השואל פניו כלפי נשאל והנשאל פניו כלפי שכינה השואל אומר ארדוף אחרי הגדוד הזה והנשאל אומר כה אמר ה׳ עלה והצלח ר׳ יהודה אומר אין צריך לומר כה אמר ה׳ אלא עלה והצלח אין שואלין בקול שנ׳ ושאל לו ולא מהרהר בלבו שנ׳ ושאל לו לפני ה׳ אלא כדרך שאמרה חנה בתפלתה שנ׳ וחנה היא מדברת על לבה אין שואלין שני דברים כאחד ואם שאל אין מחזירין אלא אחד ואין מחזירין לו אלא ראשון שנ׳ היסגירוני בעלי קעילה בידו הירד שאול וגו׳ ויאמר ה׳ ירד ירד והא אמרת אין מחזירין אלא ראשון דוד שאל שלא כסדר והחזירו כסדר וכיון שידע ששאל שלא כסדר חזר ושאל כסדר שנ׳ היסגירוני בעלי קעילה אותי ואת אנשי ביד שאול ויאמר ה׳ יסירו ואם הוצרך הדבר לשנים מחזירין לו שניהם שנ׳ וישאל דוד בה׳ לאמר הארדוף אחרי הגדוד הזה האשיגנו ויאמר ה׳ אליו רדוף כי השג תשיג והצל תציל ואע״פ שגזירת נביא חוזרת גזירת אורים ותומים אינה חוזרת שנ׳ במשפט האורים למה נקרא שמן אורים ותומים אורים שמאירין את דבריהן תומים שמשלימין דבריהן. Tradiderunt ſapientes: Quomodo interrogabant? Interrogans convertebat faciem ſuam ad illum, qui interrogabatur; & interrogatus, convertebat faciem ſuam ad Divinitatem. Interrogans dicebat; *Perſequar latrunculos hos?* & interrogatus dicebat; *Hoc dicit Dominus; adſcende & proſperare*. R. Jehuda dicit; Non erat neceſſe, ut diceretur; *Hoc dicit Dominus*; ſed tantum. *Adſcende, & proſperare*. Non interrogabant voce; dictum eſt enim; *& interrogabit illum coram Domino*; ſed eo modo, quo locuta eſt Hanna in oratione; Dictum eſt enim 1. *Sam*. 1. 13. *Hanna loquebatur in corde ſuo*. Non poſtulabant duo una vice; & ſi poſtularet, non reſpondebant niſi ad unum, & non reſpondebant niſi ad primum; dictum eſt enim 1. *Sam*. XXIII. 11. *Si tradent me viri Ceilæ in manus ejus, & ſi deſcendet Saul? Et ait Dominus deſcendet, deſcendet*. Et ecce tu dicis, quod non reſpondeant niſi ad primum. David quæſivit contra ordinem, & juxta ordinem reſponſum eſt. Et quando cognovit, quod petiiſſet contra ordinem, iterum interrogavit juxta ordinem; dictum eſt enim ibid. verſ. 12. *Si tradent me viri Ceilæ, & viros qui ſunt mecum in manus Saul? Et dixit Dominus: tradent*. Et ſi de duabus rebus loquendum ſit, ad ambas reſpondent; Dictum eſt enim, 1. *Sam*. xxx. 8. *Et conſuluit David Dominum, dicens. Perſequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non? Dixitque ei Dominus; Perſequere; abſque dubio comprehendes eos, & excuties prædam*. Et quamvis decretum prophetæ evertitur, decretum Urim & Thummim non evertitur; dictum eſt enim; *in judicio Urim*. Cur appellantur Urim & Thummim? Urim, quia illuminant eorum verba; Thummim, quia perficiunt eorum verba.

Conſultum ſemper oraculum Urim & Thummim ſemper a ſummo ſacerdote legimus in omnibus ſcripturæ locis; Iſraelitæ in bello Benjaminitico per Urim & Thummim conſuluerunt *Phineaſum* filium Eleazari ſummum ſacerdotem *Judic*. xx. 26. ויעלו כל בני ישראל וכל העם ויבאו בית אל ויבנו וישבו שם לפני יהוה ויצומו ביום ההוא עד הערב

ויעלו

ויעלו עלות ושלמים לפני יהוה וישאלו בני ישראל ביהוא ושם ארון ברית האלהים בימים ההם ופינחס בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בימים ההם לאמר האוסף עוד לצאת למלחמה עם בני אחי בנימן אם אחדל ויאמר יהוה עלו כי מחר אתננו בידך. *Quamobrem omnes filii Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino; jejunaveruntque die illo usque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas. Et super statu suo interrogarunt. Eo tempore ibi erat arca fœderis Dei; & Phinees filius Eleazari filii Aharon, qui eo tempore stabat in conspectu ejus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt. Exire ultra debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus; adscendite: cras enim tradam eos in manus vestras.* Ubi *Radak*. והרבו בתפלה ופנחס גם כן שהיה עמהם התפלל עם כן עליהם ונענו בפעם הזאת עומד לפניו בימים ההם כי הוא כהן גדול בימים ההם ובו היו שואלים באורים ותומים והיום הזה עמד לפני הארון והתומים עמו. Et multiplicarunt in oratione, Pinchas quoque cum illis erat, & pro illis orabat, & hac vice exauditi sunt. *Qui stabat eo tempore in conspectu ejus*; quia eo tempore erat summus sacerdos, & per eum interrogarunt in Urim & Thummim, & hoc die stetit coram arca, & Thummim erant cum eo. I. *Sam.* XXIII. 9. David per Abiathar summum sacerdotem per Urim & Thummim consuluit Deum. וידע דוד כי עליו שאול מחריש הרעה ויאמר אל אביתר הכהן הגישה האפוד ויאמר דוד יהוה אלהי ישראל שמע שמע עבדך כי מבקש שאול לבא אל קעילה לשחת לעיר בעבורי היסגרני בעלי קעילה בידו הירד שאול כאשר שמע עבדך יהוה אלהי ישראל הגד נא לעבדך ויאמר יהוה ירד ויאמר דוד היסגרו בעלי קעילה אתי ואת אנשי ביד שאול ויאמר יהוה יסגירו. *Quod cum David rescisset, quia præpararet ei Saul clam malum, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica Ephod. Et ait David; Domine Deus Israel, audivit famam servus tuus, quod disponat Saul venire in Ceilam, ut evertat urbem propter me; Si tradent me viri Ceilæ in manus ejus, & si descendat Saul, sicut audivit servus tuus? Domine Deus Israel indica servo tuo; & ait Dominus: descendet. Dixitque David; si tradent me viri Ceilæ, & viros qui sunt mecum, in manus Saul? Et dixit Dominus: tradent.* Iterum David I. *Sam.* XXX. 7. consuluit Deum per Abiathar summum sacerdotem in Urim & Thummim. ויאמר דוד אל אביתר הכהן בן אחימלך הגישה נא לי האפוד ויגש אביתר את האפוד אל דוד וישאל דוד ביהוה לאמר ארדף אחרי הגדוד הזה האשיגנו ויאמר לו רדף כי השג תשיג והצל תציל. *Et ait ad Abiathar sacerdotem filium Achimelech; Applica mihi Ephod; & applicavit Abiathar Ephod Davidi. Et consuluit David Dominus dicens; Persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non? Dixitque ei Dominus: persequere; absque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam.* Præterea in vestimentis aureis, quæ uni summo sacerdoti induere licebat, consulebantur Urim & Thummim; uti legitur in Codice *Joma* VII. 5. כהן גדול משמש בשמנה כלים וההדיוט בארבעה בכתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט מוסף עליו כהן גדול חשן ואפוד ומעיל וציץ באלו נשאלין באורים ותומים ואין נשאלין בהן להדיוט אלא למלך ולבית דין ולמי שהצבור צריך בו. Summus sacerdos octo vestibus ministrabat, & vulgaris quatuor, tunica, feminalibus, & tiara, & balteo. Summus sacerdos his addebat pectorale, Ephod, pallium, & laminam; & in istis inquirebant in Urim, & Thummim; & non inquirebant de privato, sed de rege, & de synhedrio, & de iis, quæ cœtui erant necessaria. *Hierosol. Joma* 39. 4. מניין שהוא נשאל בשמונה ר׳ חייה בשם ר׳ יוחנן ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו מה תל׳ אחריו אלא לגדולה של אחריו ומניין שהוא עובר בשמנה ר׳ ירמיה בשם ר׳ יוחנן ובגדי הקדש אשר לאהרן מה תל׳ אחריו לקדושה של אחריו. Unde probatur, quod interroget octo vestibus? R. Chjiah nomine R. Jochanan; dictum est; *& vestes sanctitatis, quæ sunt Aharon, erunt filiis ejus, qui ministrabunt post eum.* Cur dictum est אחריו? ad magnificentiam ejus, qui post eum ministrabit. Et unde probatur, quod ministret octo vestibus? R. Jeremia nomine R. Jochanan; Dictum est; *& vestes sanctitatis, quæ sunt Aharon.* Cur dictum est אחריו? ad sanctificationem ejus, qui post eum ministrabit. Vide *Hieros. Horajoth* 47. 4. *Hieros. Megillah* 72.

Morte Pontifices restituebantur in urbes suas qui ob homicidium fortuitum in civitatibus refugii exulabant, de quibus *Num.* XXXV. 10. וידבר יהוה אל בני ישרא׳ ואמרת אלהם כי אתם עברים את הירדן ארצה כנען והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רצח מכה נפש בשגגה והיו לכם הערים למלקט מגא׳ ולא ימות הרצח עד עמדו לפני העדה למשפט והערים אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה

תהיינה לכם את שלש הערים תתנו מעבר
לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען
ערי מקלט תהיינה לבני ישר׳ ולגר ולתושב
בתוכם תהיינה שש הערים האלה למלקט
לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה ואם
בכלי ברזל הכהו וימת רצח הוא מות יומת
הרצח ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו
וימת רצח הוא מות יומת הרצח או בכלי
עץ יד אשר ימות בו הכהו וימת רצח הוא
מות יומת הרצח ג׳ הדם הוא ימית את
הרצח בפגעו בו הוא ימתנו ואם בשנאה
יהדפנו או השליך עליו בצדיה וימת או
באיבה הכהו בידו וימת מות יומת המכה
רצח הוא ג׳ הדם ימית את הרצח בפגעו
בו ואם בפתע בלא איבה הדפו או השליך
עליו כל כלי בלא צדיה או בכל אבן אשר
ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימת והוא
לא אויב לו ולא מבקש רעתו ושפטו העדה
בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים
האלה והצילו העדה את הרצח מיד ג׳
הדם והשיבו אתו העדה אל עיר מקלטו
אשר נס שמה וישב בה עד מות הכהן
הגדל אשר משח אתו בשמן הקדש ואם
יצא יצא הרצח את גבול עיר מקלטו אשר
ינוס שמה ומצא אתו ג׳ הדם מחוץ
גבול עיר מקלטו ורצח ג׳ הדם את הרצח
אין לו דם כי בעיר מקלטו ישב עד מות
הכהן הגדל ואחרי מות הכהן הגדל ישוב
הרצח אל ארץ אחזתו ויהו אלה לכם
לחקת משפט לדרתיכם בכל מושבתיכם
בכל מושבתיכם כל מכה נפש לפי עדים
ירצח את הרצח ועד אחד לא יעיד בנפש
למות ולא תקחו כפר לכפר רצח אשר
הוא רשע למות כי מות יומת ולא תקחו
כפר לנוס ל׳ עיר מקלטו לשוב בארץ עד
מות הכהן. *Loquere filiis Israel, & dices ad eos; quando transgressi fueritis Jordanem in terra Chanaan; decernite vobis urbes, urbes refugii erunt vobis, & fugiet illuc qui per errorem occiderit; & erunt vobis urbes in refugium a vindice; neque morietur homicida, priusquam consistat ante congregationem ad judicium; & urbes, quas statueris, sex urbes refugii erunt vobis, tres urbes statuetis in transitu Jordanis, & tres urbes statuetis in terra Chanaan; urbes refugii erunt filiis Israel, & proselyto, & inquilino, qui habitabit inter vos; sex erunt istæ urbes in refugium fugienti illuc, qui per errorem occiderit. Si instrumento ferreo percusserit, & moriatur, erit homicida ille, & morte morietur homicida. Et si lapide manus, ut mori posset, percusserit illum, homicida erit ille, & morte morietur homicida. Aut instrumento ligneo manus, ut mori posset, percusserit illum, & moriatur, homicida erit ille, & morte morietur homicida. Vindex sanguinis interficiet homicidam. Si per odium illum impulerit, aut jecerit quidpiam in eum per insidias, & moriatur; aut per inimicitiam manu percusserit, & moriatur; homicida erit ille, & morte morietur percussor, homicida ille erit; vindex sanguinis interficiet homicidam. Quod si fortuito & absque odio impulerit, aut jecerit super illum quævis vasa sine insidia, aut quovis lapide, ut mori posset, non videns, & non fuerit inimicus, & malum ejus non quæsierit, judicabunt congregatio inter percussorem, & vindicem sanguinis super hæc judicia. Et liberabunt congregatio homicidam de manu vindicis sanguinis, & deducent illum congregatio in urbem refugii sui, ad quam fugerat; & habitabit in ea usque ad mortem sacerdotis magni, qui unctus est oleo sanctitatis. Et si exeundo exiverit homicida ex termino urbis refugii sui, ad quam fugerit, & invenerit illum vindex sanguinis extra terminum urbis refugii sui, & interfecerit homicidam, non imputabitur illi sanguis; Quare in urbe refugii sui maneat usque ad mortem sacerdotis magni, & post mortem sacerdotis magni revertetur homicida in terram possessionis suæ. Et hæc erunt vobis in statutum judicii in generationes vestras in omnibus habitationibus vestris; Qui interfecerit hominem ex ore testium, interficietur homicida; testis unus non testetur in hominem ad mortem. Neque recipietis redemtionem pro homicida, quia reus est mortis, & interficiendo interficietur; Neque recipietis redemptionem pro eo, qui fugit ad urbem refugii sui, ut revertatur ad habitandum in terra usque ad mortem sacerdotis. Targum Jonathan.*

ומליל יי
עם משה למימר מליל עם בני ישר׳
ותימר לחון ארום אתון עברין ית יורדנא
לארעא דכנען ותזמנון לכון קוריין בשוקין
ובתי חיוותא קרוין קלטן יהויין לכון ויעירוק
לתמן קטולא דיקטול בר נש בשלו ויהון
לכון קרוייא למקלט קטולא מן תבע ארמא
ולא ימות קטולא עד דיקום קדם כנישתא
לדינא וקרוייא דתתנון שית קרוין קלטן
קטולא יהויין לכון ית תלת קרוייא תתנון
מעברא ליורנא וית תלת קרוייא תתנון
בארעא דכנען קרוין קלטן תהויין לבני
ישר׳ ולגיורא ולתותביא דביניהון יהויין
שית קירוייא האלין לשזבא למערוק לתמן
כל דיקטול בר נש בשלו ואין במנא
דפרזלא במשהו מחהי וקטליה קטולא
הוא אתקטלא יתקטלא יתקטל קטולא
ואין באבנא מלוא ידא די כמסת די
ימות בה מחהי וקטליה קטולה הוא
את קטלא יתקטל קטולא או במנא דקיסא
מלוא ידא די כמיסת דימות בה מחהי
וקטליה קטולא הוא את קטלא יתקטל
קטולא תבע ארמא הוא יקטול ית קטולא
כד יערעניה מברא לקרוייא האלין
בדינא הוא וקטליניה ואין ביסנא הדוף
ואתכוון

ואתכוון ודחיה או טלק עלוי כלונסן
ושרוותא וגלגיל עלוי כיפין בכוונות ליבא
וקטליה או נטר ליה בבוי ומחהי בידיה
וקטליה קטולא הוא אתקטלא יתקטל
קטולא הוא תבע ארמא יקטול ית קטולא
כד אתחייב ליה ואין בשלו בלא נטר ליה
בבו הדפיה או טלק עלוי כל מאן ולא
אתכוון למקטליה או בכל אבנא דהיא
כמסת דימות בלא מתנוון וטלק עלוי מדעם
וקטליה והוא לא סני ליה ולא תבע
בשתיה וידינון כנישתא בין מחיא ובין
תבע ארמא על סדר דיניא האילין וישיזבון
כנשתא ית קטולא מן יד תבע ארמא
ויתיבון יתיה כנישתא לקירויא דקלטיה
דאפך לתמן ויתיב בה עד זמן דימות כהנא
רבא דרבי יתיה סניא במשח רבותא
ומטול דלא צלי ביומא דכפורי בקודש
קודשיא על תלת עבירן קשיין דלא
יתקלון עמא בית ישראל בפולחנא נוכראה
ובגילוי עריתא ובשדיות ארם זכיא והוא
בידיה לבטלותהון בצלותיה ולא צלי מטול
כן אתקנס לממת בשתא ההיא ואין מיפק
יפוק קטולא כל איטת דכהנא רבא קיים
מן תחום קרתא דקלטיה דערק לתמן
וישכח יתיה תבע ארמא מברא לתחום
קרתא דקלטיה ויקטול תבע ארמא ית
קטולא לית ליה סרדין דקטול פי ארום
בקירייתא דקלטיה יתיב עד דימות כהנא
רבא ומן בתר דימות כהנא רבא יתוב
קטולא לארע אחסנתיה ויהון אלין אחוויתא
לכון לגזירת דינין לדריכון בכל מותבניכון
כל דיקטול בר נשא על מימר סהדין
דחמיין למסהד עלוי יקטול תבע ארמא
או בי דינא ית קטולא וסהיד חד לא יסהד
בבר נש לממת ולא תקבלון פורקן לשיזבא
בר נש קטולא דהוא חייב לממת ארום
אתקטלא יתקטל ולא תקבלון פורקן לדערק
לקרייתא דקלטיה למתוב למיתב בארעא
עד זמן דימות כהנא. *Præterea locutus est Dominus cum Mose, dicendo: Loquere cum filiis Israel, & dices illis: Quando vos transieritis Jordanem in terram Chanaan; præparetis vobis civitates cum plateis & cauponis, civitates refugii erunt vobis, ut eo fugiat homicida, qui interfecerit hominem per ignorantiam. Et erunt vobis urbes ad refugium homicidæ a vindice sanguinis, ut non moriatur homicida donec steterit coram congregatione ad judicium. Civitates autem illæ, quas dabitis, sex civitates refugii pro homicida erunt vobis. Tres civitates dabitis citra Jordanem, & tres civitates dabitis in terra Chanaan; civitates refugii erunt. Filiis Israel, & peregrino, & inquilinis qui inter eos, erunt sex civitates istæ pro refugio; ut fugiat eo quicunque interfecerit hominem per ignorantiam. Quod si cum instrumento ferreo quocunque percusserit eum, & interfecerit eum, homicida est; occidendo occidatur homicida. Quod si lapide plenitudinis manus, quique sufficiens est ut eo moriatur aliquis, percusserit eum, & interfecerit, homicida est; interficiendo interficiatur homicida. Vel si instrumento ligneo plenitudinis manus, quodque sufficiens est ut eo moriatur aliquis, percusserit eum, & interfecerit, homicida est, interficiatur homicida. Vindex sanguinis ipse interficiat homicidam, quando occurrerit illi extra civitates istas, in judicio ipse interficiat illum. Quod si ex odio impulerit, & intentionem habuerit, impulerit inquam eum, aut projecerit super eum perticas aut trabes, aut volverit super eum lapides cum intentione cordis, & interfecerit eum; aut servaverit illi inimicitias, & percusserit eum manu sua, & interfecerit eum, homicida est; interficiendo interficiatur, homicida est: Vindex sanguinis interficiat homicidam quando condemnatus fuerit. Quod si per ignorantiam & sine ulla servatione inimicitiarum impulerit eum, aut projecerit super eum aliquod instrumentum, neque intentionem habuerit eum interficiendi; aut quemcunque lapidem, qui sufficiens est ut eo moriatur absque intentione, aut projecerit super eum aliquid & interfecerit eum, nec ipse odio habuit eum, neque quæsivit malum ejus; tunc judicabunt congregatio inter percussorem illum, & vindicem sanguinis juxta ordinem horum judiciorum. Et liberabunt congregatio homicidam a manu vindicis sanguinis, & redire facient eum in civitatem refugii sui, ad quam fugerat; & habitabit in ea usque ad tempus quo moriatur sacerdos magnus, quem unxit multitudo oleo unctionis, & quia non oravit in die expiationum in sancto sanctorum pro tribus transgressionibus gravibus, ut non impingeret populus domus Israel in Idololatriam, nec in incestuosos concubitus, & in effusionem sanguinis innocentis, cum posset ille abolere illa peccata oratione sua, ille tamen non oravit, propterea condemnatus est ut moreretur eo anno. Quod si exeundo exiverit homicida, quandiu sacerdos magnus vivit, extra terminum civitatis refugii sui, ad quam fugerit; & invenerit ipsum vindex sanguinis extra terminum civitatis refugii sui, & interfecerit vindex sanguinis homicidam, non tenebitur legibus homicidii. Quare in civitate refugii sui maneat donec moriatur sacerdos magnus, postquam autem mortuus fuerit sacerdos magnus, revertetur homicida ad terram possessionis suæ. Et erunt istæ indicationes vobis in decretum judiciorum per generationes vestras, in cunctis habitationibus vestris. Quicunque interfecerit hominem juxta sermonem te-*

stium

stium qui idonei sunt ad testandum de eo, interficiat vindex sanguinis aut senatus homicidam; testis autem unus non testetur in hominem ad mortem. Ne recipiatis redemtionem pro liberatione hominis homicidæ qui reus est mortis, quoniam interficiendo interficietur; neque recipietis redemtionem pro eo qui fugit ad civitatem refugii sui, ut revertatur ad habitandum in terra usque ad tempus, in quo moriatur sacerdos. Josuæ XX. 1.

וידבר יהוה אל יהושע לאמר דבר אל בני
ישרא לאמר תנו לכם את ערי המלקט
אשר דברתי אליכם ביד משה לנוס שמה
רוצח מכה נפש בשגגה בבלי דעת והיו
לכם למלקט מגא הדם ונס אל אחת
מהערים האלה ועמד פתח שער העיר ודבר
באזני זקני העיר ההיא את דבריו ואספו
אתו העירה אליהם ונתנו לו מקום וישב
עמם וכי ירדף גאל הדם אחריו ולא
יסגרו את הרצח בידו כי בבלי דעת הכה
את רעהו ולא שנא הוא לו מתמול
שלשים וישב בעירה היא עד עמדו לפני
העדה למשפט עד מות הכהן הגדול אשר
יהיה בימים ההם אז ישוב הרוצח ובא
אל עירו ואל ביתו אל העיר אשר נס משם

Et locutus est Dominus ad Josue, dicens; loquere filiis Israel, & dic eis. Præparate vobis urbis refugii, de quibus locutus sum vobis per Mosen; ut fugiat ad eas homicida, qui percusserit animam per errorem sine consilio; & erunt vobis in refugium a vindice sanguinis; & cum fugerit ad unam ex istis civitatibus, stabit ante portam civitatis, & loquetur senioribus urbis illius verba sua, & suscipient eum in eorum civitatem, & dabunt illi locum, & habitabit cum eis; Cumque vindex sanguinis fuerit persecutus, non tradent in manus ejus, quia proximum suum sine consilio percussit; neque biduo, & triduo ante illum odio habuit; & habitabit in civitate illa, donec constituatur coram congregatione ad judicium, donec moriatur sacerdos magnus; qui fuerit in illo tempore; tunc revertetur homicida, & ingredietur in civitatem & domum suam, in civitatem, de qua fugerat. Vid. *Deut.* XIX. 2. *Codex Maccoth* 11. 6.

אחד משוח בשמן
המשחה ואחד המרובה בבגדים ואחד
שעבר ממשיחת ר׳ יהודה אומר אף משוח
מלחמה מחזיר את הרוצח לפיכך אמותיהן
של כהנים מספקות להן מחיה וכסות
כדי שלא יתפלל על בניהן שימותו נגמר
דינו ומת כהן גדול הרי זה אינו גולה אם
שלא נגמר דינו מת כהן גדול מנו אחר
תחתיו ולאחר מכן נגמר דינו חוזר במיתתו
של שני.

Æqualiter sacerdos unctus oleo unctionis, & multiplicatus vestibus, atque ex sententia R. Jehuda, etiam qui belli causa unctus est, (morte sua) restituit homicidam. Propterea matres sacerdotum victum atque amictum illis sufficiunt, ne filiorum suorum mortem precibus accelerarent. Si consummato homicidæ judicio sacerdos moriatur, non exsulat. Sin vero ante absolutionem judicii is decedat, surrogatoque in ipsius locum alio, causa finiatur, hujus morte restituitur. *Siphri* 28. 2.

מי
שנתחייב גלות מחזירים אותו למקומו שנ׳
והשיבו אותו העדה ר׳ מאיר אומר רוצח
מקצר ימיו של אדם וכהן גדול מאריך
ימיו של אדם רבי אומר רוצח מטמא את
הארץ ומסלק את השכינה וכהן גדול
גורם לשכינה שתשרה על האדם בארץ
אין בדין שיהא עומד מי שמטא את הארץ
לפני מי שגרם להשרות את השכינה על
אדם בארץ.

Qui reus erat exsilii, restituebant in locum suum: dictum est enim: *& restituet illum congregatio*. R. Meir dicit; homicida abbreviabat dies hominis, & summus sacerdos prolongabat dies hominis. Rabi dicit; homicida polluebat terram, & removebat Divinitatem, & summus sacerdos faciebat, ut Divinitas habitaret super hominem in terra, non erat æquum, ut qui polluebat terram, consisteret coram eo, qui faciebat, ut habitaret Divinitas super hominum in terra. *Pesiktha* 63. 4.

אשר משח אותו בשמן הקדש זה
כהן גדול שנמשח בימיו שהרוצח חוזר
במיתתו מאי טעמא היה לו לכהן גדול
לבקש רחמים על דורו ולא ביקש לפיכך
היה הרוצח במיתתו ולפיכך אמותיהן של
כהנים יהיו מספקין להם מחיה לרוצחין
כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו רבי
מאיר אומר רוצח מקצר ימיו של אדם
וכהן גדול מאריך ימיו של אדם אינו דין
שיהא מקצר עומד לפני המאריך לפיכך
אינו יוצא עד מות הכהן הגדול ר׳ אומר
רוצח מטמא את הארץ ומסלק השכינה
וכהן גדול משרה שכין בארץ אינו דין
שיעמוד מי שמסלק את השכינה לפני
מי שגרם לשרו׳ שכינה על ישראל.

Qui unctus est oleo sanctitatis; hic est sacerdos summus qui suo tempore unctus est; quod ejus morte homicida in patriam restituatur. Qua de causa? Quia debebat summus sacerdos petere misericordiam super sua generatione, & non petiit, ideoque ejus morte restituebatur homicida; Idcirco matres sacerdotum præbebant victum homicidis, ut orarent pro filiis suis, ne morerentur. R. Meir dicit; homicida abbreviabat dies hominis, & summus sacerdos prolongabat dies hominis, non erat æquum, ut abbrevians consisteret coram prolongante; ideoque non exibat nisi post mortem summi sacerdotis. Rabi dicit: Homicida polluebat terram, & remo-

vebat Divinitatem, & summus sacerdos faciebat habitare Divinitatem in Israel, non erat æquum ut consisteret, qui removebat Divinatem, in conspectu ejus, qui faciebat, ut Divinitas habitaret super Israel. *Radak* ad Jos. xx. 6. וישב שם עד מות הכהן הגדול והמקרא קצר וטעם עד מות הכהן הגדול פירשוהו ר״ל ר׳ מאיר אומר רוצח מקצר ימיו של אדם וכהן גדול מאריך ואינו דין שיהא המקצר לפני מאריך ר׳ אומר הרוצח מטמא את הארץ ומסלק את השכינה וכהן גדול מטהר וגורם לשכינה שתשרה על אדם בארץ אינו דין שיהיה זה אצל זה. *Et habitabit ibi usque ad mortem sacerdotis summi*. Textus brevis est; & caussam, quod ibi habitaret usque ad mortem summi sacerdotis, exponunt sapientes nostri f. m. R. Meir dicit; homicida abbreviat dies hominis, & sacerdos summus prolongat; non est æquum, ut consistat abbrevians coram prolongante. Rabi dicit: Homicida polluebat terram, & removebat Divinitatem, & summus sacerdos purificabat, & faciebat, ut Divinitas habitaret super hominem in terra; non erat æquum ut alter prope alterum habitaret. *Babyl. Joma* 73. דתניא דברים שבין כהן גדול לכהן הדיוט פר כהן משיח ופר הבא על כל המצות ופר יום הכפורים ועשירית האיפה ולא פורע ולא פורם אבל פורם הוא מלמטה וההדיוט מלמעלה ואין מטמא לקרובין ומצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה ומחזיר את הרוצח ומקריב אונן ואינו אוכל ואינו חולק ונוטל חלק בראש ומשמש בשמונה כלים ופטור על טומאת מקדש וקדשיו וכל עבודות יום הכיפורים אינו כשירות אלא בו וכולן נוהגות במרובה בגדים חוץ מפר הבא על כל המצות וכולן נוהגות במשיח שעבר חוץ מפר יום הכיפורים ועשירית האיפה וכולן אין נוהגות במשוח מלחמה חוץ מחמשה דברים האמורין בפרשה לא פורע ולא פורם ולא מטמא לקרובין ומצוה על הבתולה ומוזהר על האלמנה ומחזיר הרוצח כדברי ר׳ יהודה וחכמים אומרים אינו מחזיר. Exstat enim traditio: Hæc sunt, quæ intercedunt inter sacerdotem summum & vulgarem, sc. juvencus uncti, & juvencus qui adducitur pro omnibus præceptis, & juvencus diei expiationum, & decima pars Ephæ; Non nutriet comam, & non lacerabit; sed lacerabat inferne, & vulgaris superne; Non polluetur propinquis; & præcipiebatur ducere virginem, & monebatur de vidua; & restituebat homicidam; & lugens offerebat; at non comedebat; & non dividebat; & accipiebat partem in principio, & offerebat partem in principio; & ministrabat octo vestibus, & liber erat ab immunditie sanctuarii, & ejus sanctitatum; & omnia ministeria diei expiationum non erant legitima nisi per ipsum; & hæc omnia usitata erant in sacerdote vestibus multiplicato, excepto juvenco, qui adducebatur pro omnibus præceptis; omniaque usitata erant in uncto, qui exautoratus erat, excepto juvenco diei expiationum, & decima parte Ephæ; & omnia usitata erant in uncto belli, exceptis quinque illis rebus in Parascha memoratis; non nutriet comam; non lacerabit; & non polluetur propinquis; & præcipiebatur ducere virginem, & monebatur de vidua; & restituebat homicidam, juxta verba R. Jehuda. At sapientes dicunt: Non restituebat. *Tosaphta Horajoth* cap. II. אלו דברים שבין כהן גדול לכהן הדיוט פר הבא על כל המצות ופר יום הכפורים ועשירית האיפה לא פורע ולא פרם אבל פורם מלמטה וההדיוט למעלה אין מטמא לקרובין ומצוה על הבתולה ומוזהר על האלמנה ומחזיר הרוצח ומקרב אונן ואינו איכל מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש וכל עבודת יום הכפורים אינו כשרה אלא בו ופטור על טומאת מקדש וקדשיו וכולן נוהגין במרובה בגדים חוץ מפר הבא על כל המצות וכולן אין נוהגין במשיח מלחמה חוץ מחמשה דברים שפרש הכתוב בפרשה לא פורע ולא פורם ואין מטמא לקרוביו ומצווה על הבתולה ומוזהר באלמנה ומחזיר את הרוצח דברי ר׳ יהודה וחכמים אומרים אין מחזיר את הרוצח. Hæc sunt, quæ intercedunt inter summum sacerdotem & vulgarem sc. juvencus qui adducitur pro omnibus præceptis, & juvencus diei expiationum, & decima pars Ephæ; non nutriet comam, non lacerabit; sed lacerabat inferne, & vulgaris superne, non polluetur propinquis, & præcipiebatur ducere virginem, & monebatur de vidua, & restituebat homicidam, & offerebat lugens, at non comedebat, offerebat partem in principio, & accipiebat partem in principio, & omne ministerium diei expiationum non erat legitimum nisi per ipsum, & liber erat pro immunditie sanctuarii, & ejus sanctitatum; & hæc omnia usitata erant in sacerdote vestibus multiplicato, excepto juvenco, qui adducitur pro omnibus præceptis; & hæc omnia non erant usitata in uncto belli, exceptis his quinque, quæ in textu exponuntur; non nutriet comam, non lacerabit, & non polluetur propinquis, & præcipiebatur ducere virginem, & monebatur de vidua, & restituebat homicidam; verba R. Jehuda; at sapientes dicunt; non restituebat homicidam.

Sum-

Summum sacerdotem summam in Theocratia obtinuisse potestatem patet ex multis Scripturæ locis; Dictum est enim *Num.* XXVII. 18. ויאמר יהוה אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצויתה אתו לעיניהם ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים לפני יהוה על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה. *Dixitque Dominus ad Mose: Tolle Josue filium Nun, virum in quo est Spiritus, & impone manum tuam super eum; qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, ut eum audiat universa multitudo filiorum Israel. Et coram Eleazaro sacerdote stabit, & interrogabit illum in judicio Urim coram Domino: Ad verbum ejus exibunt, & ad verbum ejus ingredientur ipse, & omnes filii Israel cum eo, & universa congregatio.* Targum Jonathan ואמר יי למשה דבר לך ית יהושע בר נון גבר דרוח נבואה מן קדם יי שריא ותסמוך ית ידך עלוי ותקים יתיה קדם אלעזר כהנא וקדם כל כנשתא ותפקיד יתיה למיחמיהון ותיתן מזיו יקרך עלוי מן בגלל די יקבלון מניה כל כנשתא דבני ישראל וקדם אלעזר כהנא ישמיש · ויהי כד יתכסי מניה פתגם וישאיל ליה בדין אורייא קדם יי על מימרא דאלעזר כהנא יהון נפקין לסדרי קרבא ועל מימריה יהון עלין למידון דינא הוא וכל בני ישראל עמיה וכל כנשתא *Et dixit Dominus Mosi. Accipe tibi Josuam filium Nun, virum super quo residet Spiritus prophetiæ a facie Domini, & impones super ipsum manum tuam. Et constitues ipsum coram Eleazare sacerdote, & coram universa congregatione, & præcipias ei in eorum præsentia. Et dabis de splendore gloriæ tuæ super ipsum, ut obediat illi universa congregatio filiorum Israel. Et coram Eleazare sacerdote ministrabit: & erit quando absconditum fuerit ab eo verbum, interrogabit pro ipso per Urim coram Domino; juxta sermonem Eleazari sacerdotis exibunt in aciem belli, & juxta sermonem ejus ingredientur ad judicandum judicium, ipse, & omnes filii Israel cum eo, & universa congregatio.* Hinc in divisione terræ Chanaan *Jos.* XIX. 51. principem habuit curam Eleazar summus sacerdos. אלה הנחלת אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל בגורל בשלה לפני יהוה פתח אהל מועד ויכלו מחלק את הארץ. *Hæ sunt possessiones, quas sorte diviserunt Eleazar sacerdos & Josue filius Nun, & principes familiarum, ac tribuum filiorum Israel in Silo coram Domino ad ostium tabernaculi conventus, partitique sunt terram.*

Deus summum sacerdotem gestare voluit Urim, ut summam ei gratiam, & autoritatem conciliaret; nec majore honore insignire eum potuit, quam quod Angeli quasi terrestris locum obtinere voluerit, cujus ministerio cœli consilia populo manifestaret. Hinc *Diodorus Siculus* Eclog. ex lib. 40. hæc de Hebræorum Pontifice scribit. τοῦτον προσαγορεύουσιν ἀρχιερέα, καὶ νομίζουσιν αὐτοῖς ἄγγελον γίνεσθαι τῶν τοῦ θεοῦ προσαγμάτων. τοῦτον δὲ κατὰ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς ἄλλας συνόδους φασὶν ἐκφέρειν τὰ παραγγελλόμενα, καὶ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος οὕτως ἐκπεθεῖς, γίνεσθαι τοὺς Ἰουδαίους, ὥστε παραχρῆμα πίπτοντας ἐπὶ τὴν γῆν προσκυνεῖν τὸν τοῦτο ἑρμηνεύοντα ἀρχιερέα. Eum summum sacerdotem nuncupant, & nuncium existimant oraculorum divinorum; eundem ferunt in cœtibus Ecclesiasticis, & aliis conventibus sibi a Deo annunciata proferre, & Judæos ei ita plurimum obtemperare, ut de subito ad primum ejus obtutum, proni in terram cadentes, Pontificem Dei mentem, iis interpretantem venerentur.

Sub ipsa Reipublicæ Judaicæ initia ante institutum regnum, summum sacerdotem Pontificalem, Judicialem, & Impetoriam dignitatem obtinuisse constat ex *Deut.* XVII. 8. כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו ובאת אל הכהנים הלוים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר יהוה ושמרת לעשות ככל אשר יורוך על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמע אל הכהן העמד לשרת שם את יהוה אלהיך או אל השפט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד. *Si difficile & ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & judicum intra portas tuas videris verba variari, surge, & adscende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus; Veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem; & facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te; jux-*

juxta legem ejus, ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad ſiniſtram; qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, & decreto judicis, morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael; cunctuſque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumeſcat ſuperbia. Targum Jonathan ארום ותפרש מנכון פתגמא לדינא בינו ארם סאוב לארם דכי ובינו דיני נפשתא לדיני ממונא ביני מלכתש צורעא למכתש נתקא מלי פלונתא בבית דינכון ותקומון ותיסקון לאתרתא דיתרעי יי אלהכון ביה ותיתון לות כהניא דמשיבט לוי ולות דיינא די יהי ביומיא האנון ותתבעון מנהון ויחוון לכון ית הלכת דינא ותעבדון על מימר הלכת אוריתא דיחוון לכון מן אתרא ההוא דיתרעי יי ותטרון למעבד ככל דילפו כפון על מימר אוריתא די לפונכון ועל הלכת דינא דייחרון לכון תעבדון לא תסטון מן פתגמא דטחוון לכון ימינא ושמאלא וגברא דיעבד בזדנותא בדיל דלא למיצרת מן כהנא דקאים לשמשא תמן קדם יי אלהכון או מן דיינא ויתקטל גברא ההוא ותפלון עביד דביש מישראל וכל עמא ישמעון וירחלון ולא ירשעון תוב. *Quando abſtruſum erit a vobis verbum inter ſanguinem pollutum & ſanguinem innocentem, inter judicia animarum, & judicia pecuniarum; inter plagam lepræ & plagam ſcabiei, verba litis in domo judicii veſtri; tum ſurgetis, & adſcendetis in locum, quem elegerit Dominus Deus veſter; & venietis ad ſacerdotes, qui ſunt ex tribu Levi, & ad judicem, qui erit in diebus illis; & quæretis ab illis, & indicabunt vobis ritum judicii. Tum facietis juxta verbum ritus legis, quam indicaverint vobis ex loco illo, quem elegerit Dominus & ſervabitis, ut faciatis quæcunque docuerint vos. Juxta ſermonem legis, quam docuerint vos, & juxta ritum judicii, quod dixerint vobis facietis: Non declinabitis a verbo, quod indicaverint vobis ad dextram aut ſiniſtram. Vir autem qui fecerit per ſuperbiam, ut non obediat ſacerdoti, qui ſtabit ad miniſtrandum ibi coram Domino Deo veſtro, aut judici: tum interficiatur vir ille, & exterminabitis facientem id, quod malum eſt ex Iſrael. Et omnis populus audient, & timebunt, & non impie agent rurſus.* Hinc intelligitur, omnes imperio Judicis obedire debuiſſe, ſi Deus extraordinarie talem elegiſſet, ſi minus, ad ſacerdotem coram Domino miniſtrantem, id eſt ſummum pontificem rerum ſummam rediiſſe, eum ordinarie jura dediſſe, & magiſtratus omnes illius imperio paruiſſe. Quod ex hujus loci contextu demonſtratur, ut voces eas, *ſacerdote qui ſtabit ad miniſtrandum ibi*, de Pontifice intelligamus, qui *in loco quem Deus elegit*, Shilo primum deinde Hieroſolyma ſemper habitavit & miniſtravit. Ad hoc imperii genus videtur alludi *Exod.* XIX. 5. Et eritis mihi ממלכת כהנים *regnum ſacerdotum*, ſeu *regnum ſacerdotale*; ſc. regnum, in quo ſacerdotes, ſummus in primis, rerum publicarum adminiſtrationi longo tempore præfuere. Hiſque conſentanea ſunt *Syneſii* verba Epiſt. 57. Hebræi (*inquit*) & Ægyptii χρόνον συχνὸν ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐβασιλεύθησαν longo tempore ſacerdotum regalium imperio uſi ſunt. *Joſephus* apud *Euſebium* præparat. Evangel. lib. VIII. optime confirmat, quæ adhuc dicta ſunt. καὶ τίς ἂν καλλίων ἢ δικαιοτέρα γένηται, τῆς τὸν Θεὸν μὲν ἡγεμόνα τῶν ὅλων ἡγεῖσθαι πεποιημένης, τοῖς Ἱερεῦσι δὲ κοινῇ μὲν τὰ μέγιστα διοικεῖν ἐπιτρεπούσης, τῷ δὲ πάντων Ἀρχιερεῖ πάλιν πεπιστευκυίας, καὶ τῶν ἄλλων Ἱερέων ἡγεμονίαν; οἷς οὐ πλούτῳ οὐδὲ τισιν ἄλλαις προὔχουσι πλεονεξίαις, τὸ πρῶτον εὐθὺς νομοθετήσας ἐπὶ τὴν τιμὴν ἔταξεν, ἀλλ' ὅσοι τῶν μετ' αὐτοῦ πειθοῖ τε καὶ σωφροσύνῃ τῶν ἄλλων διέφερον, τούτοις μὲν περὶ τὸν Θεὸν θεραπείαν ἐνεχείρισεν. τοῦτο δ' ἦν καὶ τοῦ νόμου, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων ἀκριβὴς ἐπιμέλεια. καὶ γὰρ ἐπόπται πάντων καὶ δικασταὶ τῶν ἀμφισβητουμένων καὶ κολασταὶ τῶν κατεγνωσμένων οἱ Ἱερεῖς ἐτάχθησαν. Τίς ἂν οὖν ἀρχὴ γένοιτο ταύτης ὁσιωτέρα; τίς δὲ τιμὴ μᾶλλον ἁρμόζουσα; παντὸς μὲν τοῦ πλήθους κατεσκευασμένου πρὸς τὴν εὐσέβειαν, ἐξαίρετον δὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν Ἱερέων πεπιστευμένων ὥσπερ δὲ τελετὴ ἐστι τῆς ὅλης πολιτείας οἰκονομουμένης. At quodnam, obſecro, poſſit eo vel melius vel æquius inſtitui, quod Deum quidem rerum univerſarum moderatorem conſtituat, ſacerdotes vero ita publicæ maximorum negotiorum adminiſtrationi præficiat, ut illis ipſis ſacerdotibus ſummum omnium Pontificem præeſſe velit? Adde quod eoſdem ab ipſo jam initio Legislator, non pro cenſus magnitudine, aut aliarum ejuſmodi rerum, quam fortuna pepererit, copia, in tanto honoris gradu collocari voluerit, ſed iis duntaxat, qui aliis partim orationis vi, partim etiam æquitate morum anteirent, divini cultus religiones rituſque commiſerit. Id quod ſane ad accuratam & legis ipſius, & reliquorum inſtitutorum conſervationem maxime pertinebat, cum & ſummi omnium quæſitores, & controverſiarum judices, & damnatorum punitores conſtituti ſacerdotes eſſent. Quodnam igitur imperii genus hoc ſanctius eſſe queat? aut qui Deo cultus con-

convenientior exhiberi? ubi non multitudo tantum universa ad pietatem studiosissime informetur, sed etiam & insignis quædam a sacerdotibus in rerum administratione diligentia exigatur, & solennem sacri alicujus festi religionem tota Reipublicæ ratio imitetur? *Et paulo post*. τοῦτον θεραπεύουσι μὲν διὰ παντὸς οἱ Ἱερεῖς. ἡγεῖται δὲ τούτων ὁ πρῶτος ἀεὶ κατὰ γένος. οὗτος μετὰ τῶν συνιερέων θύσει τῷ Θεῷ, φυλάξει τοὺς νόμους, δικάσει περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων, κολάσει τοὺς ἐλεγχθέντας. ὁ τούτῳ μὴ πειθόμενος, ὑφέξει δίκην, ὡς εἰς τὸν Θεὸν αὐτὸν ἀσεβῶν. Ac sacerdotum quidem proprias ejus placandi partes esse, iis tamen unum semper aliquem præesse genere principem, qui cum aliis sacerdotibus Deo sacrificet, leges custodiat, si quid erit controversum, arbitrio definiat, peractos denique reos justo supplicio coerceat. Et quisquis minus paruerit, pœnam huic luendam esse nihilo leviorem, quam si adversus Deum impie fecerit. Quæ omnia confirmantur 2. *Paral.* XIX. 8. 9. Ezech. XLIV. 24. *Deut.* XXI. 5. *Levit.* X. 10. Hag. II. 11. *Deut.* XXXIII. 10. 1. *Paral.* XXIII. 3. 4. & XXVI. 29. Non solum primis Reip. temporibus, sed etiam post captivitatem summam summus sacerdos obtinuit potestatem teste *Josepho* lib. XI. cap. 4. οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς προεστήκει τῶν πραγμάτων ἄχρις οὗ τοὺς Ασμωναίους συνέβη βασιλεύειν ἐγγόνους. Penes Pontifices enim fuit summa autoritas, donec Hasmonæorum genus regnum obtinuit. Præfecturæ Pontificiæ exemplum est egregium in Jaddo Pontifice Maximo, suis, ut principe, imperante, & Alexandrum Magnum Hierosolymis excipiente, uti testatur *Josephus* lib. XI. cap. I. Quale etiam cernitur in legatione Arei Lacedæmoniorum regis ad Oniam Pontificem, ut Judæorum Principem, uti videre est 1. *Maccbab.* XII. 20. Et *Joseph.* lib. XIII. 8. Profecto necesse erat, ut summam fungeretur autoritate is, cui uni Deus sui adeundi conveniendique potestatem fecerat, cum ceteris in tanti Regis penetrale aditus interdictus esset. Uni enim Pontifici licebat in adytum ingredi, ibique se & universum populum expiare, & per Urim summum Imperatorem de his qui ad Rempublicam pertinerent, consulere, & mediatoris personam inter Deum & populum sustinere; Qua in re, ut cetera prætermittam illustris fuit typus Christi Domini, Pontificis novi Testamenti. Etenim quemadmodum summus sacerdos negotium populi ad Deum, & responsum Dei vicissim ad populum, per Urim referens, inter utrumque mediatoris personam sustinuit; ita & Christus, qui causam nostram apud Deum agit, & Dei consilium nobis exponit, Dei atque hominum mediator est. Deinde quemadmodum Pontifex erat maximus sacerdos, Judex, aut rex, & propheta, ita & Christus maximus est sacerdos, rex & propheta. Præterea sicut sacerdos summus Dei voluntatem, per Urim, aut Angelos Divinæ mentis interpretes sibi enunciatam, populo patefecit, ita & Christus mysteria cœli sub veteri Testamento per Angelos, sub novo per Apostolos hominibus revelavit. Certe Deus, quoniam nondum sacerdos vere maximus, cœlestis consilii nuncius, Pontificem Mosaicum beneficiorum & perfectionum suarum omnium prophetica quædam symbola gestare voluit, ut in eo veteres Judæi Messiæ speciem & imaginem quandam contemplari possent.

CAPUT VII.

De Peculiari ministerio Aharonis in die Expiationum.

PRæcipue eminebat summi Pontificis dignitas & excellentia in anniversaria totius populi expiatione, in quo cum victimarum sanguine & suffitu in sancta sanctorum ingrediebatur, quo Deo Israeli reconciliaret. Hoc præstantissimum ministerium, præmissis nonnullis ex utraque *Gemara Joma*, ex *Siphra* commentario antiquissimo, & eruditissimo illustrabimus. Septiduo ante diem expiationum separabant summum sacerdotem in conclave Parhedrin, ne pollueretur. *Babyl. Joma* 2.
שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין ומתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו זו אשתו אמרו לו אם כן אין לדבר סוף תנן התם שבעת ימים קודם שריפת הפרה היו מפרישין כהן השורף את הפרה מביתו ללשכה שעל פני הבירה צפונה מזרחה ולשכת בית האבן היתה נקראת ולמה נקרא שמה לשכת בית האבן שכל מעשיה בכלי גללים בכלי אבנים ובכלי אדמה מאי טעמא כיון דטבול יום כשר בפרה דתנן מטמאין היו הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרין במעורבי השמש היתה נעשית תקינו לה רבנן כלי גללים כלי אבנים וכלי אדמה דלא ליקבלו טומאה

טומאה כי היכי דלא לזלזלו בה ומאי שנא
צפונה מזרחה כיון דחטאת היא וחטאת
טעונה צפונה וכתיב בה אל נכח פני אהל
מועד תקינו לה רבנן לשכה צפונה מזרחה
כי היכי דליהוי לה היכירא מאי בירה
אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן
מקום היה בהר הבית ובירה שמו וריש
לקיש אמר כל המקדש כולו קרוי בירה
שנאמר ✠ הבירה אשר הכינותי מנא הני
מילי אמר רבי מני רמי בר חלקיה אמר
רבי מחסיא בר אידי אמר רבי יוחנן אמר
קרא כאשר עשה ביום הזה צוה יהוה
לעשות לכפר עליכם לעשות אלו מעשה
פרה לכפר אלו מעשה יום הכפורים בשלמא
כוליה קרא בפרה לא מתוקם לכפר כתב
ופרה לאו בת כפרה היא אלא אימא
כוליה קרא ביום הכפורים כתב אמרי יליף
צואה צואה כתיב הכא צוה יהוה לעשות
וכתיב התם זאת חקת התורה אשר צוה
יהוה לאמר מה להלן פרה אף כאן פרה
ומה כאן פרישה אף להלן פרישה ואימא
צואה דיום הכפורים דכתב ויעש כאשר
צוה יהוה את משה דנין צואה דלפני
עשיה מצואה דלפני עשיה ואין דנין צואה
דלאחר עשיה מצואה דלפני עשיה ואימא
צואה דקרבנות דכתיב ביום צותו את בני
ישראל דנין צוה מצוה ואין דנין צותו
מצוה ומאי נפקא מינה והתנא דבי רבי
ישמעאל ושב הכהן ובא הכהן זו היא
שיבה זו היא ביאה הני מילי היכא דליכא
דדמי ליה אבל היכא דאיכא דדמי ליה
מדדמי ליה ילפינן לכפר אלו מעשה יום
הכיפורים ואימא כפרה דקרבנות מי ידעינן
הי כהן מתרמי דבעי ליה פרישה אמרי
אלמא לא ניבעי ליה פרישה לכוליה משמרת
בית אב דנין דבר שקבוע לו זמן מדבר
שקבוע לו זמן לאפוקי קרבנות דכל יומא
איתנהו ואימא רגלים דנין דבר שנוהג
פעם אחת בשנה מדבר הנוהג פעם אחת
בשנה לאפוקי רגלים דלאו פעם אחת
בשנה נינהו ואימא רגל אחד וכי תימא
לא ידעינן הי מיניהו אי חג המצות הואיל
ופתח בו הכתוב תחלה אי חג הסוכות
הואיל ומרובה מצותו אלא דנין פרישת
שבעה ליום אחד ואין דנין פרישת שבעה
לשבעה מפרישת שבעה ליום אחד ואימא
שמיני דפרישת שבעה ליום אחד הוא
דנין דבר שאין קדושה לפניו מדבר שאין
קדושה לפניו ואין דנין דבר שיש קדושה
לפניו מדבר שאין קדושה לפניו ולאו קל
וחומר הוא השתא דבר שאין קדושה לפניו
בעי פרישת דבר שיש קדושה לפניו לא
כל שכן אמר רב משרשיא לא הזה כתב
כזה רב אשי אמר מי איכא מידי דעיקרא
רגל לא בעי פרישת טפל דידיה בעי
פרישה ואפילו למאן דאמר שמיני רגל
בפני עצמו הוא הני מילי לענין פזר קשב
אבל לענין תשלומין תשלומין דראשון הוא
דהא תנא מי שלא חג ביום טוב הראשון
של חג חוגג והולך כל הרגל כולו ויום טוב
האחרון של חג ואימא עצרת דפרישת
שבעה ליום אחד הוא אמר רבי אבא דנין

פר אחד ואיל אחד מפר אחד ואיל אחד
לאפוקי עצרת דשני אילים נינהו הניחא
למאן דאמר יום הכפורים איל אחד הוא
אלא למאן דאמר שני אילים נינהו מאי
איכא למימר דתניא רבי אומר איל אחד
הוא האמור כאן הוא האמור בחומש
הפקודים רבי אלעזר בר רבי שמעון אומר
שני אילים הם אחד האמור כאן ואחד
האמור בחומש הפקודים אפילו תימא
רבי אלעזר ברבי שמעון התם חד לחובת
היום וחד למוספין לאפוקי עצרת דתרוייהו
חובת היום נינהו ואימא ראש השנה
דפרישת שבעה ליום אחד הוא אמר רבי
אבהו דנין פר ואיל שלו מפר ואיל שלו
לאפוקי עשרת וראש השנה דצבור נינהו
הניחא למאן דאמר קח לך משלך ועשה
לך משלך אלא למאן דאמר משל ציבור
מאי איכא למימר דתניא קח לך משלך
ועשה לך משלך ויקחו אליך משל ציבור
דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר בין קח
לך כביכול משלך אני רוצה יותר משלהם
אבא חנן אמר משום רבי אליעזר כתב
אחד אומר ועשית לך ארון עץ וכתב אחד
אומר ועשו ארון עצי שטים הא כיצד
כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום
כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום עד
כאן לא פליגי אלא בקיחות דעלמא
ועשויות דעלמא קיחות דעלמא קח לך
סמים עשויות דעלמא עשה לך שתי
חצוצרות כסף אבל הנך פרושי קא מפרש
דמשלך הוא במלואים מיכדי כתיב ואל
בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים
לחטאת ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן
בקר לחטאת למה לי שמע מינה קח לך
משלך הוא ביום הכפורים מיכדי כתב
בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר
לחטאת וגו' ומאת עדת בני ישראל יקח
שני שעירי עזים לחטאת והקריב את פר
החטאת אשר לו למה לי שמע מינה
האילו משלו הוא רב אשי אמר דנין פר
לחטאת ואיל לעולה מפר לחטאת ואיל
לעולה לאפוקי ראש השנה ועצרת
דתרויהו עולות נינהו רבינא אמר דנין
עבודה בכהן גדול מעבודה בכהן גדול
לאפוקי כולהו קושייתין דלאו עבודה בכהן
גדול נינהו ואיכא דאמרי אמר רבינא דנין
עבודה תחלה מעבודה תחלה לאפוקי הני
דלאו תחלה נינהו מאי תחלה אלימא
תחלה בכהן גדול היינו קמיתא אלא עבודה
תחלה במקום מעבודה תחלה במקום כי
אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מתני חדא
ריש לקיש מתני תרתי רבי יוחנן מתני
חדא לעשות לכפר אלו מעשה יום הכיפורים
וריש לקיש מתני תרתי לעשות אלו מעשה
פרה לכפר אלו מעשה יום הכיפורים רבי
יוחנן מתני חדא והא תנן שבעת ימים
קודם יום הכפפורים ושבעת ימים קודם
שריפת הפרה מעלה בעלמא והאמר רבי
מניומי בר חלקיה אמר רבי מחסיא בר
אידי אמר רבי יוחנן כאשר עשה ביום
הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם לעשות
אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יום

הכיפורים

הכיפורים ההוא דרבירה דבי אתא רבין
אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל לעשות
אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יום
הכיפורים אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן
מהיכא קא ילפת לה ממלואים אי מה
מלואים כל הכתוב בהן מעכב בהן אף
הכא נמי כל הכתוב בהן מעכב בהן וכי
תימא הכי נמי והתנן ומתקנין לו כהן אחר
ולא קתני מפרישין וכי תימא מאי מתקינין
מפרישין ליתני או אידי ואידי מתקנין או
אידי ואידי מפרישין אמר ליה אלא מר
מהיכא יליף לה אמר מסיני דכתיב וישכון
כבוד יהוה על הר סיני ויכסהו הענן ששת
ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מכדי
כתיב ויקרא אל משה ביום השביעי מאי
ששת ימים זה בנה אב שכל הנכנס למחנה
שכינה טעון פרישת ששה והא אנן שבעה
תנן מתניתין רבי יהודה בן בתירה היא
דחייש לטומאת ביתו אמר ליה רבי יוחנן
לריש לקיש בשלמא לדידי דיליפנא
ממלואים היינו דתניא זה וזה מזין עליו
כל שבעה מכל חטאות שהיו שם דהואי
נמי הזאה במילואים אלא לדידך דילפת
מסיני הזאה בסיני מי הואי אמר ליה
ולטעמיך מי ניחא במלואים דם הכא מים
הא לא קשיא דתני רבי חייא נכנסו מים
תחת דם אלא לדידך הזאה בסיני מי הואי
אמר ליה מעלה בעלמא תניא כותיה דרבי
יוחנן תניא כותיה דריש לקיש תניא כותיה
דרבי יוחנן בזאת יבא אהרן אל הקדש
כמה שאמור בענין מאי היא בענין דמלואים
ומה אמור בענין דמלואים אהרן פירש
שבעה ושמש יום אחד ומשה מסר לו כל
שבעה כדי לחנכו בעבודה ואף לדורות
כהן גדול פורש שבעה ומשמש יום אחד
ושני תלמידי חכמים מתלמידיו של משה
לאפוקי צדוקים מוסרין לו כל שבעה כדי
לחנכו בעבודה מכאן אמרו שבעת ימים
קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול
מביתו ללשכת פרהדרין וכשם שמפרישין
כהן גדול כך מפרישין כהן השורף את
הפרה ללשכה שעל פני הבירה צפונה
מזרחה ואחד זה ואחד זה מזין עליו כל
שבעה מכל חטאות שהיו שם ואם תאמר
במלואים דם הכא מים אמרת נכנסו מים
תחת דם ואומר כאשר עשה ביום הזה
צוה יהוה לעשות לכפר עליכם לעשות אלו
מעשה פרה לכפר אלו מעשה יום הכפורים
והאי בזאת מיבעי ליה לגופיה בפר בן
בקר לחטאת ואיל לעולה אמרי אי לקרבן
לחודיה לימא קרא בזה או באלה מאי
בזאת שמעת מינה תרתי מאי ואומר וכי
תימא יום הכיפורים קמא הוא דבעי פרישה
אבל כהן גדול בעלמא לא תא שמע כאשר
עשה וכו' תניא כותיה דריש לקיש משה
עלה בענן ונתכסה בענן ונתקדש בענן
לקבל תורה לישראל בקדושה שנאמר
וישכון כבוד יהוה על הר סיני זה היה
מעשה אחר עשרת הדברות שהיו תחלה
לארבעים יום דברי רבי יוסי הגלילי רבי
עקיבא אומר וישכון כבו יהוה מראש חדש
ויכסהו הענן להר ויקרא אל משה וכל

ישראל עומדין ולא בא הכתוב אלא לחלוק
כבוד למשה רבי נתן אומר לא בא הכתוב
אלא למרק אכילה ושתיה שבמעיו לשומו
כמלאכי השרת רבי מתיא בן חרש אומר
לא בא הכתוב אלא לאיים עליו כדי שתהא
תורה ניתנת באימה ברתת ובזיע שנאמר
עבדו את יהוה ביראה וגילו ברעדה מאי
וגילו ברעדה אמר רב אדא בר מתנה
אמר רב במקום גילה שם תהא רעדה
במאי קא מיפלגי רבי יוסי הגלילי ורבי
עקיבא בפלוגתא דהני תנאי דתניא בששה
בחודש ניתנה תורה לישראל רבי יוסי אומר
בשבעה בו מאן דאמר בששה בששה ניתנה
ובשבעה עלה דכתב ויקרא אל משה ביום
השביעי ומאן דאמר בשבעה בשבעה ניתנה
ובשבעה עלה רבי יוסי הגלילי סבר לה
כתנא קמא דאמר בששה בחודש ניתנה
תורה הילכך זה היה מעשה אחר עשרת
הדברות וישכון כבוד יהוה על הר סיני
ויכסהו הענן ששת ימים למשה ויקרא אל
משה ביום השביעי לקבולי שאר תורה דאי
סלקא דעתך וישכון כבוד יהוה מראש חדש
ויכסהו הענן להר ויקרא אל משה ביום
השביעי לקבולי עשרת הדברות הא קבילו
להו משה והא אסתלק ענן משה ורבי
עקיבא סבר לה כרבי יוסי דאמר בשבעה
בחודש ניתנה תורה לישראל בשלמא לרבי
עקיבא היינו דמשכחת ליה בשבעה עשר
בתמוז נשתברו הלוחות עשרים וארבעה
דסיון ושיתסר דתמוז מלו להו ארבעים
יומים דהוה בהר ובשבסר בתמוז נחית
ואתא ותברינהו ללוחות אלא לרבי יוסי
הגלילי דאמר ששה דפרישה וארבעים דהר
עד עשרים ותלת בתמוז לא אתבור לוחות
אמר לך רבי יוסי הגלילי ארבעים דהר
בהדי ששה דפרישה אמר מר ויקרא אל
משה משה וכל ישראל עומדין מסייע ליה
לרבי אלעזר האמר רבי אלעזר ויקרא אל
משה משה וכל ישראל עומדין ולא בא
הכתוב אלא לחלוק לו כבוד למשה מתיבי
קול לו קול אליו משה שמע וכל ישראל
לא שמעו לא קשיא הא בסיני הא באוהל
מועד ואי בעית אימא לא קשיא הא
בקריאה הא בדבור רבי זריקא רמי קראי
קמיה דרבי אלעזר ואמרי לה אמר רבי
זריקה רבי אלעזר רמי כתיב ולא יכול
משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו
הענן וכתיב ויבא משה בתוך הענן מלמד
שתפסו הקדוש ברוך הוא למשה והביאו
בענן דבי רבי ישמעאל תנא נאמר כאן
בתוך ונאמר להלן בתוך ויבואו בני ישראל
בתוך הים מה להלן שביל דכתיב והמים
להם חומה אף כאן שביל ויקרא אל משה
וידבר למה הקדים קריאה לדיבור לימדה
תורה דרך ארץ שלא יאמר אדם דבר
לחבירו אלא אם כן קורהו מסייע ליה לרבי
חנינה דאמר רבי חנינא לא יאמר אדם
דבר לחבירו אלא אם כן קורהו לאמר
אמר רבי מוסיא בר בריה דרבי מסיא
משמיה דרבי מוסיא רבה מנין לאומר דבר
לחבירו שהוא בבל יאמר עד שיאמר לו
לך אמר שנאמר וידבר יהוה אל משה
מאהל

מאהל מועד לאמר מכלל דתרוויהו סבירא
להו מילואים כל הכתוב בהן מעכב בהן
דאיתמר מלואים רבי יוחנן ורבי חנינא חד
אמר כל הכתוב בהן מעכב בהן וחד אמר
דבר המעכב לדורות מעכב בהן שאין מעכב
לדורות אין מעכב בהן תסתיים דרבי יוחנן
הוא דאמר כל הכתוב בהן מעכב בהן
מדקאמר ליה רבי שמעון בן לקיש לרבי
יוחנן אי מה מילואים כל הכתוב בהן
מעכב בהן ולא קא מהדר ליה ולא מידי
תסתיים מאי בינייהו אמר רב יוסף סמיכה
איכא ביניהו למאן דאמר כל הכתוב בהן
מעכב בהן סמיכה מעכבא למאן דאמר
שאין מעכב לדורות אין מעכב בהן סמיכה
לא מעכבא ולדורות מנא לן דלא מעכבא
דתניא וסמך ונרצה וכי סמיכה מכפרת
והלא אין כפרה אלא בדם שנאמר כי
הדם הוא בנפש יכפר ומה תלמוד לומר
וסמך ונרצה שאם עשאה לסמיכה שירי
מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כפר
וכפר רב נחמן בר יצחק אמר תנופה
איכא ביניהו למאן דאמר כל הכתוב בהן
מעכב בהן מעכבא ולמאן דאמר דבר שאין
מעכב לדורות אין מעכב בהן לא מעכבא
ולדורות מנא לן דלא מעכבא דתניא
לתנופה לכפר וכי תנופה מכפרת והלא
אין כפרה אלא בדם שנאמר כי הדם
הוא בנפש יכפר ומה תלמוד לומר לתנופה
לכפר שאם עשאה לתנופה שירי מצוה
מעלה עליו הכתוב כאילו לא כפר וכפר
רב פפא אמר פרישת שבעה איכא בינייהו
למאן דאמר כל הכתוב בהן מעכב מעכבא
למאן דאמר דבר שאינו מעכב לדורות
אינו מעכב בהן לא מעכבא ולדורות מנא
לן דלא מעכבא מדקא תני מתקינין ולא
קתני מפרישין רבינא אמר רבי שבעה
ומשיחה שבעה איכא ביניהו למאן דאמר
כל הכתוב בהן מעכב בהן מעכבא למאן
דאמר דבר שאין מעכב לדורות אין מעכב
בהן לא מעכבא ולדורות מנא לן דלא
מעכבא דתניא וכפר הכהן אשר ימשח
אותו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו
מה תלמוד לומר לפי שנאמר שבעת ימים
ילבשם הכהן תחתיו מבניו אין לי אלא
נתרבה שבעה ונמשח שבעה נתרבה שבעה
ונמשח יום אחד נתרבה יום אחד ונמשח
שבעה מנין תלמוד לומר אשר ימשח אותו
ואשר ימלא את ידו מכל מקום אשכחן רבוי
שבעה לכתחלה משיחה שבעה לכתחילה
מנא לן איבעית אימא מדאיצטריך קרא
למעוטא ואיבעית אימא דאמר קרא ובגדי
הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו
למשחה בהן ולמלא את ידם איתקש
משיחה לריבוי מה ריבוי שבעה אף משיחה
שבעה מאי טעמא דמאן דאמר כל הכתוב
בהן מעכב אמר רבי יצחק בר ביסנא
אמר קרא ועשית לאהרן ולבניו ככה ככה
עיכוב הוא תינח כל מילתא דכתיבא
בהאי ענינא מילתא דלא כתיבא בהאי
ענינא מנא לן אמר רב נחמן בר יצחק
יליף פתח פתח רב משרשיא אמר ושמרתם
את משמרת יהוה עכובא רב אשי אמר

כי כן צויתי עכובא תנו רבנן כי כן צויתי
כאשר צויתי כאשר צוה יהוה כי כן צויתי
באנינות יאכלוה כאשר צויתי בשעת מעשה
אמר להם כאשר צוה יהוה ולא מאלי אני
אומר אמר רבי יוסי בר חנינא מכנסים
אין כתובין בפרשה כשהוא אומר וזה
הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן
לי להביא המכנסים ועשירית האיפה
בשלמא מכנסים כתיבי בענינא דבגדים
אלא עשירית האיפה מנא לן אתיא זה
זה מזה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה׳
עשירית האיפה אמר רבי יוחנן משום רבי
שמעון בן יוחאי מנין שאף מקרא פרשה
מעכב תלמוד לומר ויאמר משה אל העדה
זה הדבר אשר צוה יהוה אפילו דיבור
מעכב כיצד הלבישן כיצד הלבישן מאי
דהוה הוה אלא כיצד מלבישן לעתיד לבא
לעתיד לבא נמי לכשיבואו אהרן ובניו ומשה
עמהן אלא כיצד הלבישן למיסבר קראי
פליגי בה בני רבי חייא ורבי יוחנן חד
אמר אהרן ואחר כך בניו וחד אמר אהרן
ובניו בבת אחד אמר אביי בכתנת ומצנפת
כולי עלמא לא פליגי דאהרן ואחר כך בניו
דבין בצואה ובין בעשייה אהרן קדים כי
פליגי באבנט מאן דאמר אהרן ואחר כך
בניו דכתיב ויחגור אותו באבנט והדר כתב
ויחגור אותם אבנט ומאן דאמר אהרן ובניו
בבת אחת דכתב וחגרת אותם ולמאן
דאמר אהרן ובניו בבת אחת הכתיב ויחגור
אותו אבנט והדר כתיב ויחגור אותם
באבנט אמר לך ההוא אבנטו של כהן גדול
לא זה הוא אבנטו של כהן הדיוט ולמאן
דאמר אהרן ואחר כך בניו והכתיב וחגרת
אותם אבנט אמר לך ההוא קא משמע לן
אבנטו של כהן גדול זהו אבנטו של כהן
הדיוט ויחגור אותו אבנט ויחגור אותם
למה לי שמע מינה אהרן ואחר כך בניו
ובבת אחת מי משכחת לה לא צריכה
דאקדים מפרישין כהן גדול וכולי למה
מפרישין למה מפרישין כדאמרינן אי לרבי
יוחנן כדאית ליה אי לריש לקיש כדאית
ליה הכי קאמר מביתו למה פירש תניא
אמר רבי יהודה בן בתירה אומר שמא
תמצא אשתו ספק נידה ויבא עליה ברשיעי
עסיקינן אלא שמא יבא על אשתו ותמצא
ספק נידה אמרוה רבנן קמיה דרב חסדא
כמאן כרבי עקיבא דאמר נידה מטמאה
את בועלה דאי רבנן הא אמרי אין נידה
מטמאה את בועלה אמר להו רב חסדא
אפילו תימרו רבנן עד כאן לא פליגי רבנן
עליה דרבי עקיבא אלא באחר אחר אבל
בחר אחר מודו ליה אמר רבי זירא שמע
מינה בו על נידה אינו כנדה וטובל ביום
דאי אמרת בועל נידה כנידה אימת טביל
בליליה למחר היכי עביד עבודה והא בעי
הערב השמש אלא לאו שמע מינה בועל נידה
אינו כנידה רב שימי מנהרדעה אמר אפילו
תימא בועל נידה כנידה דמפרשינן ליה
שעה אחת סמוך לשקיעת החמה מתיבי
כל חייבי טבילות טבילתן ביום נידה ויולדת
טבילתן בלילה נידה אין בועל נידה לא
נדה וכל דאתי מרבויה מתיבי בעל קרי

במגע

כמנע שרץ בועל נדה כטמא מת מאי לאו
לטבילה לא לטומאתן טומאתן בהדיא
כתיב בהו האי טומאת שבעה כתיב ביה
והא טומאת שבעה כתיב ביה אלא לאו
לטבילתן לא לעולם לטומאתן סיפ' איצטריכ'
ליה אלא שחמור ממנו בועל נדה שמטמא
משכב ומושב בטומאה קלה לטמא אוכלין
ומשקין תא שמע דתני רבי חייא הזב
והזבה והמצורע והמצורעת ובועל נידה
וטמא מת טבילתן ביום נדה ויולדת
טבילתן בלילה תיובתא ועד שאתה
מפרישו מטומאת ביתו הפרישוהו מטומאת
המת אמר רב תחליפא אבוה דרב הונא
בר תחליפא משמיה דרבא זאת אומרת
טומאת המת הותרה היא בצבור רבינא
אמר אפילו תימא טומאת המת דחויה
היא בציבור טומאת המת לא שכיחא
טומאת ביתו שכיחא איתמר טומאת המת
רב נחמן אמר הותרה היא בצבור ורב ששת
אמר דחויה היא בציבור היכא דאיכא
טמאין וטהורין בההו' בית אב כולי עלמא
לא פליגי דטהורי עבדי ,טמאי לא עבדי
כי פליגי לאהדורי ולאתויי טהורי מבית אב
אחרינא רב נחמן אמר היתר היא בציבור
ולא מהדרינן ורב ששת אמר דחויה
היא בצבור ומהדרינן איכא דאמרי אפילו
היכא דאיכא טהורין וטמאין בההוא בית
אב פליג רב נחמן ואמר עבדי נמי טמאין
דכל טומאת מת בציבור רחמנא שרייה
אמר רב ששת מנא אמינא לה דתניא
היה עומר ומקריב מנחת העומר ונטמאת
בידו אומר ומביאין אחרת תחתיה ואם
אין שם אלא היא אומר לו הוי פקח
ושתוק קתני מיהא אומר ומביאין אחרת
תחתיה אמר רב נחמן מודינא היכא דאיכ'
שירין לאכילה מתיבי היה מקריב מנחת
פרים ואילים וכבשים ונטמאת בידו אומר
ומביאין אחרת תחתיה ואם אין שם אלא
היא אומרין לו הוי פתח ושתוק מאי לאו
פרים אלים וכבשים דחג אמר לך רב נחמן
לא פרים פר עבודה זרה אף על גב
דציבור הוא כיון דלא קביע ליה זמן
מהדרינן אילים באילו של אהרן דאף על
גב דקביע ליה זמן כיון דיחיד הו' מהדרינן
כבשים בכבש הבא עם העומר האיכ' שירין
לאכילה מתיבי דם שנטמ' וזרקו בשוגג
הורצה במזיד לא הורצה כי תני' ההי'
דיחיד תא שמע על מה הציץ מרצה על
הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמ' בין
בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין
ביחיד בין בצבור ואי סלק' דעתך טומאה
היתר הו' בציבור למה לי לרצויי אמר לך
רב נחמן כי קתני הציץ מרצה ,אדיחיד
ואיב' אימ' אפילו תימ' בצבור בהנך דלא
קביע להו זמן מתיבי ונש' אהרן את עון
הקדשים וכי אי זה עון הו' נוש' אם עון
פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה ואם עון
נותר הרי כבר נאמר לא יחשב הא אינו
נוש' אלא עון טומאה שהותרה מכלל' בצבור
וקשי' לרב ששת תנאי הי' דתני' ציץ בין
שישנו על מצחו בין שאינו על מצחו מרצה
דברי רבי שמעון רבי יהודה אומר עודהו
על מצחו מרצה אין עודהו על מצחו אינו
מרצה אמר לו רבי שמעון כהן גדול ביום
הכיפורים יוכיח שאין עודהו על מצחו
ומרצה אמר לו רבי יהודה הנח לכהן גדול
ביום הכיפורים שטומאה הותרה לו בצבור
מכלל דרבי שמעון סבר טומאה דחויה היה
בציבור אמר אביי בנשבר הציץ דכולי עלמ'
לא פליגי דל' מרצה כי פליגי דתלי בסיכת
רבי יהודה סבר על מצחו ונש' ורבי שמעון
סבר תמיד לרצון לפני יהוה מאי תמיד
אילימ' תמיד על מצחו מי משכחת לה מי
לא בעי מיעל לבית הכס' ומי לא בעי מינם
אל' תמיד מרצה הו' ולרבי יהודה נמי הא
כתיב תמיד ההו' תמיד שלא יסיח דעתו
ממנו כדרב' בר רב הונ' דאמר רבה בר
רב הונ' חייב אדם למשמש בתפיליו בכל
שעה ושעה קל וחומר מציץ ומה ציץ שאין
בו אל' אזכרה אחת אמר' תורה על מצחו
תמיד של' יסיח דעתו ממנו תפילין שיש
בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה
ולרבי שמעון דאמר תמיד מרצה והא כתיב
על מצחו ונש' ההו' לקבוע לו מקום הו'
דאת' ורבי יהודה לקבוע לו מקום מנ' ליה
נפק' ליה מעל מצחו ורבי שמעון נמי תפוק
לי מעל מצחו אין הכי נמי אלא על מצחו
ונש' מאי עביד ליה אמר לך ראוי למצח
מרצה שאינו ראוי למצח אינו מרצה
לאפוקי נשבר הציץ דל' מרצה ולרבי יהודה
נשבר הציץ מנ' ליה נפק' ליה ממצח מצחו
ורבי שמעון מצח מצחו לא משמע ליה
נימ' הני תנאי דתני' אחד זה ואחד זה
מזין עליו כל שבעה מכל' חטאות שהיו
שם דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר אין
מזין עליו אלא שלישי ושביעי בלבד רבי
חנינ' סגן הכהנים אומר כהן השורף את
הפרה מזין עליו כל שבעה כהן גדול ביום
הכיפורים אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי
מאי לאו בהא קא מיפלגי ר' מאיר סבר
טומאה דחויה היא בציבור ורבי יוסי סבר
טומאה היתיר היא בצבור ותסבר' אי סבר
רבי יוסי התיר הו' בציבור הזאה כלל למה
לי אלא דכולי עלמ' הני תנאי סברי טומאה
דחויה היא בצבור והכ' בהא קא מפלגי ר'
מאיר סבר אמרינן טבילה בזמנה מצוה
ורבי יוסי סבר לא אמרינן טבילה בזמנה
מצוה וסבר רבי יוסי לא אמרינן טבילה
בזמנה מצוה והתני' הרי שהיה שם כתוב
על בשרו הרי זה לא ירחץ ולא יסוך ולא
יעמד במקום הטנופת נזדמנה לו טבילה
של מצוה כורך עליו גמי וטובל רבי יוסי
אומר יורד וטובל כדרכו ובלבד של' ישפשף
וקמ' לן דבטבילה בזמנה מצוה קא מיפלגי
דתנ' קמ' סבר לא אמרינן טבילה בזמנה
מצוה ורבי יוסי סבר אמרי טבילה בזמנה
מצוה אלא דכולי עלמ' להני תנאי אמרינן
טבילה בזמנה מצוה והכ' בהא קא מיפלגי
רבי מאיר סבר מקשינן הזאה לטבילה
ורבי יוסי סבר לא מקשינן הזאה לטבילה
ורבי חנינ' סגן הכהנים אי מקיש הזאה
לטבילה אפילו כהן ביום הכיפורים נמי אי
לא מקיש הזאה לטבילה אפילו כהן השורף
את הפרה נמי לא לעולם לא מקיש וכהן

השורף את הפרה שעלה בעלמא כמאן
אזל' הא דתנו רבנן אין בין כהן השורף
את הפרה להדין גדול ביום
הכיפורים אלא שזה פרישתו לקדושה
ואחיו הכהנים נוגעין בו וזה פרישתו
לטהרה ואין אחיו הכהנים נוגעין בו כמאן
או רבי מאיר או רבי יוסי דאי רבי חנינ
סגן הכהנים הא איכ' נמי הא מתקיף לה
רבי יוסי בר רבי חנינ' בשלמ' ראשון שמא
שלישי שני שמא שלישי שלישי שמא
שלישי חמישי שמא שביעי ששי שמא
שביעי שביעי שמא שביעי ﭏא רביעי למה
לי הזאה כלל לא בשלישי איכ' לספוקי
ולא בשביעי איכ' לספוקי ולטעמ' הזאה
כל שבעה מי איכ' והא קיימ' לך דהזאה
שבות ואינה דוחה את השבת ﭏא מאי
אית לך למימר שבעה לבר משבת הכ' נמי
שבעה לבר מרביעי אמר רבה הילכך כהן
גדול ביום הכיפורים דלא בדידן תליא
מילת' ﭏא בקביע' דירח' תלי' מילת' בתלתא
בתשרי בעי לאפרושי וכל אימת דמתרמי
תלת' בתשרי מפרשינן ליה אבל כהן
השורף את הפרה דבדידן תליא מילתא
מפרשינן ליה ברביעי בשבת כי היכי
דניתרמי שביעי שלו בשבת ללשכת
פרהדרין וכו' תניא רבי יהודה וכי לשכת
פרהדרין היתה והלא לשכת בלווטי היתה
ﭏא בתחלה היו קורין אותה לשכת בלווטי
ומתוך שנותנין עליו ממון לכהונה ומחליפין
אותה כל שנים עשר חדש כפרהדרין הללו
שמחליפין אותן כל שנים עשר חודש לפיכך
היו קורין אותה לשכת פרהדרין תנן התם
הנחתומין לא חייבו אותן חכמים להפריש
ﭏא תרומת מעשר וחלה בשלמ' תרומה
גדולה לא דתני' לפי ששלח בכל גבול
ישראל וראה שאין מפרישין ﭏא תרומה
גדולה בלבד מעשר ראשון ומעשר עני נמי
לא המוצי' מחבירו עליו הראיה ﭏא מעשר
שני נפרשו ונסקו וניכלוה בירושלם אמר
עולא מתוך שפרהדרין הללו חובטין אותן
כל שנים עשר חדש ואומרין להן מכרו
בזול מכרו בזול לא אטרחינהו רבנן מאי
פרהדרין פורסי אמר רבה בר בר חנה
אמר רבי יוחנן מאי דכתב יראת יהוה
תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה יראת
ה' תוסיף ימים זה מקדש ראשון שעמד
ארבע מאו' ועשר שני' ולא שמשו בו אלא
שמנה עשר כהנים גדולים ושנות רשעים
תקצרנ' זה מקדש שני שעמד ארבע מאות
ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות
כהנים צא מהם ארבעים שנה ששמש
שמעון הצדיק ושמונים ששמש יוחנן כהן
גדול עשר ששמ' ישמעאל בן פאבי ואמרי
לה אחת עשר' ששמש ר' אלעזר בן חרסום
מכאן ואילך צא וחשוב כל אחד ואחד
לא הוציא שנתו אמר רבי יוחנן בן תורתא
מפני מה הרבה שילה מפני שהיו בה שני
דברים גלוי עריות ובזיון קדשים גלוי עריות
דכתב ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר
יעשון בניו לכל ישראל ואת אשר ישכבון
את הנשים הצובאות פתח אהל מועד
ואף על גב דאמר רב שמואל בר נחמני

אמר רבי יונתן כל האומר בני עלי חטאו
אינו אלא טועה מתוך ששהו את קניהן
מיהא מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבון
בזיון קדשים דכתיב גם בטרם יקטירון
את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש
הזובח תנה בשר לצלות לכהן ולא יקח
ממך בשר מבושל כי אם חי ויאמר אליו
האיש קטר יקטירון ביום את החלב וקח
לך כאשר תאוה נפשך ויאמר לא כי עתה
תתן ואם לא לקחתי בחזקה וכתיב ותהי
חטאת הנערים גדולה מאד את פני ה' כי
נאצו האנשים את מנחת ה' מקדש ראשון
מפני מה חרב מפני שלשה דברים שהיו
בו עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים
עבודה זרה דכתיב כי קצר המצע מהשתרע
מאי קצר המצע מהשתרע אמר רבי יונתן
קצר מצע מהשתרר עליו שני רעים כאחד
והמסכה צרה כהתכנס אמר רבי שמואל
בר נחמני כי מטי רבי יונתן להאי קרא
בכי אמר מאן דכתב ביה כונס כנד מי
הים נעשית לו מסכה צרה גלוי עריות
דכתיב ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון
ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך
וטפוף תלכנה וברגליהן תעכסנה יען כי
גבהו בנות ציון שהיו מהלכות ארוכה בצד
קצרה ותלכנה נטויות גרון שהיו מהלכות
בקומה זקופה ומשקרות עינים דהוו מליין
כוחלא עיניהן הלוך וטפוף תלכנה שהיו
מהלכות עקב בצד גודל וברגליה' תעכסנה
אמ' רבי יצחק שהיו מביאות מור ואפרסמון
ומניחות במנעליהן וכשמגיעות אצל
בחורי ישראל בועטות ומתיזות עליהן
ומכניסין בהן יצר הרע כארס בכעוס
שפיכות דמים דכתב וגם דם נקי שפך
מנשה עד אשר מלא את ירושלם פה לפה
אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה
ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב
מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמדך
ששקולה שנאת חנם כנגד שלשה
עבירות עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות
דמים רשעים היו אלא שתלו בטחונם
בהקדוש ברוך הוא דכתב ראשיה בשחד
ישפוטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף
יקסומו ועל יהוה ישענו לאמר הלא יהוה
בקרבנו לא תבוא עלינו רעה לפיכך הביא
עליהם הקדוש ברוך הוא שלשה גזרות כנגד
שלשה עבירות שבידם שנאמר לכן בגללכם
ציון שדה תחרש וירושלם לעיים תהיה
והר הבית לבהמות יער במקדש ראשון
לא הוה ביה שנא' חנם והכתיב מגורי אל
חרב היו עמי לכן ספוק על ירך ואמר רבי
אלעזר אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה
עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות
שבלשונם ההיא בנשיאי ישראל הואי
דכתב זעק והילל בן אדם כי היא היתה
בעמי ותניא זעק והיליל בן אדם יכול
לכל תלמוד לומר היא בכל נשיאי ישראל
רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרו תרוייהו
ראשוני' שנתגלה עונם נתגלה קצם אחרונים
שלא נתגלה עונם לא נתגלה קיצם אמר
רבי יוחנן טובה צפורנן של ראשונים
מכריסן של אחרוני' אמר ליה ר"ל אדרבה
אחרונים

אחרונים עדיפי אף על גב דאיכא שעבוד
מלכיות קא עסקי בתורה אל בירה תוכיח
שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים
שאלו את ר' אליעזר ראשונים גדולים או
אחרונים גדולים אמר להם תנו עיניכם
בבירה איכא דאמר אמר להם עידיכם בירה
ר"ל הוה סחי בירדנא אתא רבה בר בר
חנה יהב ליה ידא אמר ליה אלהא סנינא
לכו דכתב את חומה היא נבנה עליה טירת
כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז
אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם
כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין
רקב שולט בו עכשיו שעליתם כדלתות
נמשלתם כארז שהרקב שולט בו מאי
ארז אמר עולא סמנגור מאי סמנגור
אמר רבי אבא בת קול כדתניא משמתו
נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה
רוח הקודש מישראל ועדין היו משתמשין
בבת קול וריש לקיש מי משתעי בהדיה
רבה בר בר חנה ומה רבי אלעזר דמרא
דארעא דישראל הוא ולא הוה משתעי ר"ל
בהדיה דמאן דמשתעי ריש לקיש בהדיה
בשוקא יהבו ליה עיסקא בלא סהדי
בהדי רבה בר בר חנה משתעי אמר רב
פפא שדי גברא ביניהו או ריש לקיש הוה
וזעירי או רבה בר בר חנה הוה ורבי
אלעזר כי אתא לקמיה דרבי יוחנן
אל לאו היינו טעמא אי נמי סליקו כולהו
בימי עזרא לא הוה שריא שכינה במקדש
שני דכתב יפת אלהים ליפת וישכון באהלי
שם אף על גב דיפת אלהים ליפת אין
השכינה שורה אלא באהלי שם ופרסאי
מנא לן המיפת קאתו דכתב בני יפת גומר
ומגוג ומדי ויון ותובל ומשך ותירס גומר
זה גרממיא מגוג זו קנתיא מדי זו מקדוניא
יון כמשמעו תובל זה בית אונייקי משך זו
מוסיא תירס פליגי בה רבי סימאי ורבנן
ואמרי לה רבי סימון ורבנן חד אמר זו בית
תרייקי וחד אמר זו פרס תני רב יוסף
תירס זו פרס סבתא ורעמה וסבתכה תני
רב יוסף סקיסתן גוייתא וסיקסתן ברייתא
בין חדא וחדא מאה פרסי והקיפה אלפא
פרסי ותהי ראשית ממלכתו בבל וארך
ואכד וכלנה בבל כמשמעיה ארך זה אוריכות
ואכד זה בשכר כלנה זה נופר נינפי מן
הארץ ההיא יצא אשור תני רב יוסף אשור
זה סילק ויבן את נינוה ואת רחובות עיר
ואת כלח נינוה כמשמעו רחובות עיר זו
פרת דמישן כלח זו פרת דבורסיף ואת
רסן בין נינוה ובין כלח היא העיר הגדולה
רסן זה אקטיספון היא העיר הגדולה איני
יודע אם נינוה העיר הגדולה אם רסן העיר
הגדולה כשהוא אומר ונינוה היתה עיר
גדולה לאלהים מהלך שלשת ימים הוי
אומר נינוה היה העיר הגדולה שם אחימן
ששי ותלמי ילידי הענק תנא אחימן מיומן
שבאחים ששי שמשים את הארץ
כשחיתות תלמי שמשים את הארץ תלמים
תלמים ד"א אחימן בנה ענת ששי בנה אלוש
תלמי בנה תלבוש ילידי הענק שמעניקין
החמה בקומתן א"ר יהושע בן לוי אמר רבי
עתידה רומי שתפול ביד פרס שנ' לכן שמעו

דבר ה' אשר יעץ על ארום ומחשבותיו
אשר חשב על יושבי תימן אם לא יסחבו
צעירי הצאן אם לא ישים עליה נוה
מתקיף לה רבה בר עולא מאי משמע
דהאי צעירי הצאן פרס הוא דכתב
והאיל אשר ראית בעל הקרנים הוא מלכי
מדי ופרס ואימא יון דכתיב והצפיר
והשעיר מלך יון כי סליק רב חביבא בר
סורמקי אמרה קמיה דההוא מרבנן אמר
ליה מאן דלא ידע פרושי קראי מותיב
תיובתא לרבי מאי צעירה הצאן זוטרא
דאחוהי דתני רב יוסי תירס זה פרס אמר
רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום
רבי יהודה בר אלעאי עתידה רומי
שתפול ביד פרס קל וחומר ומה מקדש
ראשון שבנאוהו בני שם והחריבוהו כשדיים
נפלו כשדיים ביה פרסיים מקדש שני
שבנאוהו פרסיים והחריבוהו רומיים
אינו דין שיפלו רומיים ביד פרסיים
אמר רב עתידה פרס שתפול ביד
רומי אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב בנויי
ביד סתורי אמר להו אין גזרת מלך היא
איכא דאמרי אמר להו אינהו נמי הא
קא סתרי בי כנישתא תניא נמי הכי עתידה
פרס שתפול ביד רומי חדא דסתרי בית
כנישתא ועוד גזירת מלך הוא שיפלו
בונין ביד סותרין דאמר רב יהודה אמר
רב אין בין דוד בא עד שתפשוט מלכות
הרשעה בכל העולם כולו תשעה
חדשים לכן יתנם עד עת יולדה
ילדה ויתר אחיו ישובון על בני ישראל
תנו רבנן כל הלשכות שהיו במקדש
לא היה להן מזוזה חוץ מלשכת פרהדרין
שהיה בה בית דירה לכהן גדול אמר
רבי יהודה והלא כמה לשכות היו
במקדש שהיה להן בית דירה ולא היה להן
מזוזה אלא לשכת פרהדרין גזירה היתה
מאי טעמא דרבי יהודה אמר רבא
קסבר רבי יהודה כל בית שאינו עשוי לימות
החמה ולימות הגשמים אינה בית
איתיביה אביי והכתיב והכתי את בית
החורף על בית הקיץ אמר ליה בית חורף
ובית קיץ איקרו בית סתמא לא איקרו
איתיביה אביי סוכת החג בחג רבי יהודה
מחייב וחכמין פוטרין ותני עלה רבי
יהודה מחייב בעירוב ובמזוזה ובמעשר
וכי תימא מדרבנן בשלמא עירוב ומזוזה
איכא למימר מדרבנן אלא מעשר
מי איכא למימר מדרבנן ודילמא אתי
לאפרושי מן החיוב על הפטור ומן הפטור
על החיוב אלא אמר אביי בשעה דכולי
עלמא לא פליגי דמחייב כי פליגי בשאר
ימות השנה רבנן סברי גזרינן אמר ליה
אטו ז' ור' יהודה סבר לא גזרינן אמר ליה
רבא והא סוכת החג בחג קתני אלא אמר רבא
בשאר ימות השנה כ"ע לא פליגי דפטורה כי
פליגי בשבעה וסוכ' טעמא לחוד ולשכ' טעמא
לחוד סוכה טעמ' לחוד ר' יהוד' לטעמיה דאמר
סוכה דירת קבע בעינן ומחייבא במזוזה ורבנן
לטעמייהו דאמרי סוכה דיר' עראי בעינ' ולא
מיחייב' במזוזה ולשכה טעמא לחוד רבנן סברו
דירה בעל כרח' שמה דירה ור' יהוד' סבר דירת

בעל ברחה לא שמירה דירה ומדרבנן
הוא דתקינו לה שלא יאמרו כהן
גדול חבוש בבית האסורין מאן תנא
להא דתנו רבנן כל השערים שהיו
שם לא היה להם מזוזה חוץ משער
ניקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין
לימא רבנן היא ולא רבי יהודה
דאי רבי יהודה היא נמיה גזירה
ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה אפילו
תימא רבי יהודה כולה בולה חדא
גזירה היא דתנו רבנן בשעריך אחד
שערי בתים ואחד שערי חצרות ואחד
שערי מדינות ואחד שערי עיירות
יש בהן חובת מצוה למקום משום
שנאמר וכתבתם על מזוזות ביתיך
ובשעריך אמר ליה אביי לרב ספרא
הני אבולי דמחוזא מאי טעמא לא
עבדו להו רבנן מזוזה אמר להו
הנהו חזוק לאקרא דכובי היא דעבידי
אמר ליה ואקרא דכובי גופה תבעי
מזוזה דהא אית ביה דירה לשומר
בית האסורין דהא תניא בית הכנסת
שיש בו בית דירה לחזן הכנסת
חייבת במזוזה אלא אמר אביי משום
סכנה דתניא מזוזות יחיד נבדקת
פעמים בשבוע של רבים פעמים
ביובל ואמר רבי יהודה מעשה בארטבין
אחד שהיה בודק מזוזות בשוק העליון
של צפורי ומצאו קסדור אחד ונטל
ממנו אלף זוז והאמר רבי אלעזר
שלוחי מצוה אין מזקין היכא דקביעא
היזקא שאני דכתיב ויאמר שמואל
איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר
יהוה עגלת בקר תקח בידיך ואמרת
לזבוח ליהוה באתי תני רב כהנא
קמיה דרב יהודה בית התבן ובית
הבקר ובית העצים ובית האוצרות
פטורים מן המזוזה מפני שהנשים
נאותות בהן ומאי נאותות רוחצות
אמר ליה רב יהודה טעמא דרוחצות
הא סתמא חייבין והתניא רפת בקר
פטורה מן המזוזה אלא מאי נאותות
מתקשטות והכי קתני אף על פי
שהנשים מתקשטות בהן פטורין אמר
ליה רבי כהנא ושהנשים מתקשטות
בהן פטורין והתניא רפת בקר פטורה
מן המזוזה ושהנשים מתקשטות בה
חייבת במזוזה אלא מאי אית לך
למימר מתקשטות תניא היא לדידי
נמי סתמא תנאי היא דתניא ביתך
ביתך המיוחד לך פרט לבית התבן
ולבית הבקר ולבית העצים ולבית
האוצרות שפטורין מן המזוזה ויש
מחייבים באמת אמרו בית הכסא
ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית
הטבילה ושהנשים נאותות בהן פטורין
מן המזוזה רב כהנא מתרץ לטעמיה
ורב יהודה מתרץ לטעמיה רב כהנא
מתרץ לטעמיה ביתך ביתך המיוחד
לך פרט לבית התבן ולבית הבקר
ולבית העצים ולבית האוצרות שפוטרין
מן המזוזה בסתר ויש שמחייבין בסתר

באמת אמרו בית הכסא ובית הבורסקי
ובית המרחץ ובית הטבילה ושהנשים
ניאותות בהן ומאי ניאותות רוחצות
פטורין מן המזוזה אי הכי היינו מרחץ
אשמעיה מרחץ דרבים ואשמעיה מרחץ
דיחיד דסלקא דעתך אמינא מרחץ
דרבים דנפיש זוהמיה אבל מרחץ דיחיד
דלא נפיש זוהמיה אימא ליחייב
במזוזה קא משמע לן ורב יהודה
מתרץ לטעמיה הכי קתני ביתך ביתך
המיוחד לך פרט לבית התבן ולבית
הבקר ובית העצים ובית האוצרות
שפטורין מן המזוה אפילו מתקשטות
ויש מחייבין במתקשטות אבל סתם
דברי הכל פטור באמת אמרו בית
הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ
ובית הטבילה אף על פי שהנשים
מתקשטות בהן פטורים מן המזוזה
משום דנפיש זוהמיה ולרב יהודה
סתמא דברי הכל פטור והתניא
בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי
חצרות ואחד שערי מדינות ואחד שערי
עיירות ורפת ולולין ומתבן ואוצרות
יין ואוצרות שמן חייבין במזוזה יכול
שאני מרבה אף בית שער אכסדרה
ומרפסת תלמוד לומר בית מה בית
מיוחד לדירה יצאו אלו שאין מיוחדין
לדירה יכול שאני מרבה אף בית
הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ
ובית הטבילה תלמוד לומר בית
מה בית העשוי לכבוד אף כל
העשוי לכבוד יצאו אלו שאין עשוין
לכבוד יכול שאני מרבה אף הר
הבית והלשכות והעזרות תלמוד לומר
בית מה בית שהוא חול אף
כל שהוא חול יצאו אלו שהן קדש
תיובתא תני רב שמואל בר יהודה
קמיה דרבא ששה שערים פטורין
מן המזוזה בית התבן ובית הבקר
ובית העצים ובית האוצרות ושער
המדי ושער שאינו מקורה ושער שאינו
גבוה עשרה אמר ליה פתחת בששה
וסלקת בשבעה אמר ליה שער המדי
תנאי היא דתניא כיפה רבי מאיר
מחייב במזוזה וחכמים פוטרין ושוין
שאם יש ברגלה עשרה שחייבת
במזוזה אמר אביי דכולי עלמא גבוה
עשרה ואין ברגלה שלשה ולאו כלום
היא אינמי יש ברגלה שלשה ואינה
גבוה עשרה ולאו כלום היא לא
נחלקו אלא בנובהה עשרה ויש
ברגלה שלשה ואין ברחבה ארבעה
ויש בה לחוק להשלימה לארבעה
רבי מאיר סבר חוקקין להשלים ורבנן
סברי אין חוקקין להשלימם תנו רבנן
בית הכנסת ובית האשה ובית השותפין
חייבת במזוזה פשיטא מהו דתימר
ביתך ולא ביתה בתיך ולא בתיהם
קמא לן ואימא הכי נמי אמר קרא
למען ירבו ימיכם וימי בניכם הני בעי
חיי והני לא בעי חיי אלא ביתך
למה לי כדרבה דאמר רבה דרך ביאתך

וכי

וכי עקר איניש כרעיה דימינא עקר
ברישא תניא אירך בירת הכנסרת
ובית השותפין ובית האשה מטמאין
בנגעים פשיטא מהו דתימר ובא אשר
לו הבירת לו הבירת לו ולא לה לו ולא
להן קמא לן ואימא הכי נמי אמר קרא
בבירת ארץ אחזתכם אלא לו למה לי
למי שמיחד ביתו לו שאינו רוצה לרשאיל
כליו ואומר שאין לו הקדוש ברוך הוא
מפרסמו כשמפנה את ביתו פרט למשאיל
כליו לאחרים ובית הכנסרת מי מטמא
בנגעים והתניא יכול יהיו בתי כנסיורת
ובתי מדרשורת מטמאין בנגעים תלמוד
לומר ובא אשר לו הבירת מי שמיוחד לו
יצא אילו שאין מיוחדין לי לא קשיא
הא רבו מאיר הא רבנן דתניא בירת
הכנסרת שיש בה בית דירה לחזן הכנסרת
חייב במזוזה ושאין בה בית דירה רבי מאיר
מחייב והכמים פוטרין ואיבעת אימא הא
והא רבנן ולא קשיא הא דאירת ברה
בירת דירה הא דלירת בירה בירת
דיר׳ ואיבעי׳ אימא הא והא דלי׳ בה בי׳ דירה
והא דכרכים והא דכפרים ודכרכים
אין מטמא בנגעים והתניא אחוזתכם
אחוזתכם מטמאה בנגעים ואין ירושלם
מטמאה בנגעים אמר רבי יהודה
אני לא שמעתי אלא בירת המקדש בלבד
הא בתי כנסיורת ובתי מדרשורת מטמאין
בנגעים ואף על גב דכרכי׳ נינהו אימא
אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא
מקו׳ מקודש בלבד במאי קא מיפלגי תנא
קמא סבר ירושלם לא נתחלקה לשבטי׳
ורבי יהודה סבר ירושל׳ נתחלק׳ לשבטים
ובפלוגא דהני תנאי דתניא מה הירה
בחלקו של יהודה הר הבירת הלשכות
והעזרות ומה הירה בחלקו של בנימן
אולם והיכל ובית קדשי הקדשי׳ ורצועה
היתה יוצא׳ מחלקו של יהודה ונכנסרת
לחלקו של בנימן ובה היה מזבח בנוי
ובנימין הצדיק היה מצטער עליה לבלעה
בכל יום שנ׳ חופף עליו כל היום לפיכך
זכה בנימן הצדיק ונעשה אושפיזכן
לגבורה שנאמר ובין כתפיו שכן והאי
תנא סבר ירושלם לא נתחלקה לשבטים
דתניא אין משכירין בתים ברושלם לפי
שאינן שלהן רבי אלעזר בר צדוק אומר
אף לא מטורת לפיכך עורות קדשי׳ בעלי
אושפיזכנין נוטלין אותן בזרוע אמר אביי
שמע מינה אורח ארעא למשבק איניש
גולפא ומשכא לאושפיזיה ודכפרים מי
מטמא בנגעי׳ והתניא לאחוזה עד שיכבשו
אותה כבשו אותה ולא חלקו׳ לשבטים
חלקו לשבטי׳ ולא חלק׳ לבירת אבו׳ חלקו
לבירת אבורת ואין אחר מכיר ארת שלו
מנין תלמוד לומר ובא אשר לו הבירת מי
שמיוחד לו יצאו אלו שאין מיוחדין לו
ﭏ מחוורתא כרשנינן מעיקרא ומתקנין
לו כהן אחר פשיטא אירע בו פסול קודם
תמיד של שחר מחנכין אותו בתמיד
של שחר אלא אירע בו פסול אחר
תמיד של שחר במה מחנכין אותו אמר
רב אדא בר אהבה באבנט הניחא למאן

דאמר אבנטו של כהן גדול זה הוא
אבנטו של כהן הדיוט אלא למאן דאמר
אבנטו של כהן גדול לא זה הוא אבנטו
של כהן הדיוט מאי איכא למימר אמר
אביי לובש שמונ׳ ומהפך בצינורא וכדרב
הונא דאמר רב הונא זר שהפך בצינורא
חייב מיתה ורב פפא אמר עבודתו
מחנכתו מילא תניא כל הכלי׳ שעשה
משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך
עבודתן מחנכתן הכא נמי עבודתו מחנכתו
כי אתא רב דימי אמר אבנטו של כהן
הדיוט רבי ורבי אלעזר בר שמעון חד
אמר של כלאים וחד אמר של בוץ
תסתיים דרבי הוא דאמר של כלאים
דתניא אי׳ בין כהן גדול לכהן הדיוט
ﭏ אבנט דברי רבי רבי אלעזר ברבי
שמעון אומר אף לא אבנט אימת אינימא
בשאר ימורת השנה טובא איכא כהן
גדול משמש בשמונה והדיוט בארבעה
ﭏ לאו ביום הכפורים אמרי לא
לעולם בשאר ימורת השנה ובהנך דשוין
כי אתא רבין אמר אבנטו של כהן גדול
ביום הכפורים דברי הכל של בוץ
בשאר ימות השנה דברי הכל של כלאי׳
לא נחלקו אלא באבנטו של כהן הדיוט
בין בשאר ימורת השנה בין ביום
הכפורים שרבי אומר של כלאים ורבי
אלעזר בר׳ שמעון אומר של בוץ אמר
רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינא
על בשרו מה תלמוד לומר ילבש להביא
מצנפרת ואבנט להרמת הרשן דברי רבי
יהודה רבי דוס׳ אומר להביא בגדי כהן
גדול ביום הכפורים שהן כשרין לכהן
הדיוט רבי אמר שתי תשובורת בדבר
חדא דאבנטו של כהן גדול ביום
הכפורים לא זה הוא אבנטו של כהן
הדיוט ועוד בגדים שנשתמשתה בהן
קדושה חמורה תשתמש בהן קדושה
קלה אלא מה תלמוד לומר ילבש לרבורת
ארת השחקין ואזרא רבי דוסא לטעמיה
דתניא והניחם שם מלמד שטעונין
גניזה רבי דוסא אומר שלא ישתמש
בהן יום הכיפורי׳ אחר תנו רבנן אירע
בו פסול ומינו אחר תחתיו ראשון חוזר
לעבודתו שני כל מצורת כהונה גדולה
עליו דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר
ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא
לכהן גדול ולא לכהן הדיוט אמר ר׳ יוסי
מעשה ביוסף בן אילם בצפורי שארע בו
פסול בכהן גדול ומינוהו תחתיו ואמרו
חכמים ראשון חוזר לעבדתו שני אינו
ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט
כהן גדול משום איבה כהן הדיוט
משום מעלין בקודש ולא מורידין אמר
רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן
הלכה כרבי יוסי ומודה רבי יוסי שאם
עבר ועבד עבודתו כשרה אמר רב יהודה
אמר רב הלכה כר׳ יוסי ומודה ר׳ יוסי
שאם מת ראשון שחוזר לעבודתו פשיטא
מהו דתימא הויא ליה צרורת מחיים
קמא לן רבי יהודה אומר אף אשה
אחררת מתקנין לו ורבנן נמי הא חיישי
לשמא

לשמא אמרי לך רבנן טומאה שכיחא
מיתה לא שכיחא אמרו לו אם כן אין
לדבר סוף שפיר קא אמרי ליה לרבי
יהודה ורבי יהודה אמר לך למיתה
דחדא חיישינן למיתה דתרתי לא חיישינן
ורבנן אי איכא למיחש אפילו למיתה
דתרין חיישינן ורבנן נימרו אינהו לנפשיהו
אמטי לך רבנן כהן גדול זריז הוא אי
זריז הוא למה מתקינין כהן אחר כיון
דעבדינן ליה צרה כל שכן דמזדרז
טפיומי סני ליה בתקנתא ביתו אמר
רחמנא והך לאו ביתו היא דמקדיש לה
והא כמה דלא כניס לה לאו ביתו היא
דכניס לה אם כן הוה ליה שני בתים
ורחמנא אמר וכפר בעדו ובעד ביתו ולא
בעד שני בתים דהדר מגריש לה אי
מגריש לה הדר קושיין לדוכת' לא צריכ'
דמגריש לה על תנאי דאמר לה הרי זה
גיטיך על מנת שלא תמותי אילא מיתה
מיגרשא לה ואי מיתה הא קיימא הך
ודילמא היא לא מיתה והוה לי' גיטא
דהאי גיטא ומייתא חברתה וקם ליה
בלא בית אלא דאמר לה על מנת
שתמותי מיתה הא קיימא הך מיתה הך
הא קימא הא ודילמא לא מייתה
ולא חדא מינייהו והוה ליה שני בתים
ועוד כי האי גונא מיהוי גיטא והאמר
רבה הרי זה גיטיך על מנת שלא
תשתי יין כל ימי חיי וחייבי אין זה
כריתות כל ימי חיי פלני הרי זה כריתות
אלא דאמר לה הרי זה גיטיך על מנת
שלא תמות חברתיך אי לא מיתה
חברתה מיגרשא ואי מיתה הא הא
קיימא הא ודילמא מית חברתה
בפלגא דעבודה ואיגלי מילתא למפרע
דגיטא דהא לאו גיטא הוא ועבד ליה
עבודה בשני בתים אלא דאמר לה הרי
זה גיטיך על מנת שתמות חברתיך
ודילמא מייתא חברתה והוה לה גיטא
דהא גיטא וקם ליה בלא בית אלא
דמגרש להו לתרוייהו לחדא אמר לה
הרי זה גיטך על מנת שלא תמות
חברתיך ולחדא אמר לה הרי זה גיטיך
על מנת שלא תכנסי לבית הכנסת
ודילמא לא מייתה חברתה ולא עיילא
היא לבית הכנסת והוה ליה גיטא
דתרוייהו גיטא וקם ליה בלא בית אלא
לחדא אמר לה הרי זה גיטיך על מנת
שלא תמות חברתיך ולחדא אמר לה
הרי זה גיטיך על מנת שאכנס אני
לבית הכנסת דאי מייתא הא קיימא
הא ואי מייתא הא קיימא הא מאי
איכא למימר דילמא מייתא חברתא
בפלגא דעבודה ועבר ליה עבודה
למפרע בשני בתים אי חזי לה דקא בעיא
למימר קדים איהו ועייל לבית הכנסת
ומשוי לגיטא דהא גיטא למפרע מתקיף
לה רב אסטיא ואיתימא רב עוירא
אלא מעתה שתי יבמות הבאות מבית
אחד לא יתיבמו יבמתו יבמתו ריבה
מתקיף לה רבינא ואיתימא רב שרביה
אלא מעתה ארוסה לא תתיבם החוצת

לרבות את הארוסה תנו רבנן כהן גדול
מקריב אונן ואינו אוכל רבי יהודה אומר
כל היום מאי כל היום אמר רבא לא
נצרכא אלא להביאו מתוך ביתו אמר
ליה אביי השתא לרבי יהודה אפוקי
מפקינן ליה דתניא היה עומד ומקריב על
גבי המזבח ושמע שמת לו מת מניח
עבודתו ויוצא דברי רבי יהודה רבי יוסי
אומר יגמור ואת אמרת מייתינן ליה
מתוך ביתו אלא אמר רבא כל היום
לומר שאינו עובד כל היום גזירה
שמא יאכל אמר ליה רב אדא בר אהבה
לרבא ומי גזר רבי יהודה שמא יאכל
והתנן רבי יהודה אומר אף אשה אחרת
מתקינין לו שמא תמות אשתו ואי מייתא
אשתו עביד עבודה ולא גזר רבי יהודה
שמא יאכל אמר ליה הכי השתא התם
כיון דיום הכפורים הוא דכולי עלמא לא
קא אכלי הוא נמי אתי למיכל הכא דכולי
עלמא אכלי הוא נמי אתי למיכל וכי האי
גונא מי חלייא עליה אנינות והא מינרשא
נהי דאנינות לא חלייא עליה אטרודי מי
לא מיטריד כל שבעת ימים הוא זורק
את הדם ומקטיר את הקטרת ומטיב
את הנרות ומקריב את הראש ואת
הרגל ושאר כל הימים אם רצה להקריב
מקריב שכהן גדול מקרי חלק בראש ונוטל
חלק בראש מאן תנא אמר רב חסדא
דלא כרבי עקיבא דאי רבי עקיבא הא
אמר טהור שנפלה עליו הזאה טמאתו
היכי עביד עבודה דתניא והזה הטהור על
הטמא על הטמא טהור ועל הטהור
טמא דברי רבי עקיבא וחכמים אומרים
אין הדברים הללו אמורין אלא בדברים
המקבלין טומאה מאי היא כדתנן נתכוון
לחזור על הבהמה והזה על האדם אם
יש באזוב ישנה נתכוון להזות על האדם
והזה על הבהמה אם יש באזב לא
ישנה מאי טעמא דר' עקיבא נכתוב רחמנא
והזה הטהור עליו מאי על הטמא שמע
מינה על הטמא טהור ועל הטהור טמא
ורבנן האי לדברי' המקבלין טומא' הוא דאתא
אבל הכא קו' הוא אם על הטמא טהור על
הטהור לא כל שכן ור' עקיבא היינו דקאמר
שלמה אמרתי אחכמה והי' רחוק' ממני ורבנן
ההו' למזה ולמוין עליו טהור ונוגע בהן טמא
ומזה טהור והכת' ומזה מי נדה יכבס בגדיו
מאי מזה נוגע והכתוב מזה והא כתוב נוגע
ועוד מזה בעי כבוס בגדים נוגע לא בעי
כבוס בגדים אלא מאי מזה נושא ונכתוב
רחמנא נושא מאי טעמא כתוב מזה הא קא
משמע לן דבעינן שיעור הזאה דניחא למאן
דאמר הזאה צריכה שיעור אלא למאן דאמר
הזאה אין צריכה שיעור מאי איכא למימר
אפילו למ"ד אין הזאה צריכה שיעור הני
מילי אגבא דגברא אבל במנא צריכה שיעור
דתנן כמה יהא ויהא כדי הזאה כדי שיטבול
ראשי גבעולין ויזה אביי אמר אפילו תימא
רבי עקיבא דעביד עבודה כוליה יומא
ולפניא מזו עליה וטביל ועביד הערב
השמש ומקטיר את הקטר' ומטי' את הנרות
אלמא קטרת ברישא והדר נרות ורמינהי מי
שזכה

שזכה בדשון מזבח הפנימי ומי שזכה
במנורה ומי שזכה בקטרת אמר רב הונא
מאן תנא תמיד רבי שמעון איש המצפה
הוא והא איפכא שמעינן ליה דתנן בא לו
לקרן מזרחית צפונית נותן מזרחה צפונה
מערבית דרומית נותן מערבה דרומה ותני
עלה רבי שמעון איש המצפה משנה
בתמיד מזרחית צפונית נותן מזרחה צפונה
מערבית דרומית נותן מערבה ואחר כך נותן
דרומה אלא אמר ר' יוחנן מאן תנא סדר
יומא רבי שמעון איש המצפה הוא ורמי
סדר יומא אסדר יומא דתנן פייס השני
מי שוחט מי זורק מי מרשן מזבח הפנימי
ומי מרשן את המנורה מי מעלה אברים
לכבש פייס השלישי חדשים לקטרת באו
והפיסו אמר אביי לא קשיא כאן בהטבת
שתי נרות כאן בהטבת חמש נרות למימרא
דבקטרת מפסיק להו והא אביי מסדר
מערכה משמיה דגמרה ובדם התמיד מפסיק
להו אמרי לא קשיא ההיא לאבא שאול
הא לרבנן דתניא לא ייטיב את הנרות
ואחר כך יקטיר אלא יקטיר ואחר כך ייטיב
אבא שאול אומר מטיב ואחר כך מקטיר
מאי טעמא דאבא שאול דכתיב בבקר
בבקר בהיטיבו את הנרות והדר יקטירנה
ורבנן מאי קאמר רחמנא בעידן הטבה
תהא מקטר קטרת דאי לא תימא הכי
בין הערבים דכתיב ובהעלות אהרן את
הנרות בין הערבים יקטירנה הכי נמי
דברישא מדליק נרות והדר מקטיר קטרת
של בין הערבים וכי תימא הכי נמי והתניא
מערב עד בקר תן לה מדתה שתהא
דולקת והולכת כל הלילה מערב עד בקר
דבר אחר מערב עד בקר אין לך עבודה
שכשרה מערב עד בקר אלא זו בלבד אלא
מאי קאמר רחמנא בעידן הדלקה תהא
מקטר קטרת הכא נמי בעידן הטבה תהא
מקטר קטרת ואבא שאול אמר לך שאני
התם דכתב אותו רב פפא אמר לא קשיא
הא רבנן הא אבא שאול במאי אוקימתה
למתניתין דהכא כרבנן פייס כאבא שאול
אימא סיפא הביאו לו את התמיד קרצו
ומרק אחר יש שחיטה על ידו נכנס
להקטיר את הקטרת ולהטיב את הנרות
אתאן לרבנן רישא וסיפא רבנן ומציעתא
אבא שאול אמר לך רב פפא אין רישא
וסיפא רבנן ומציעתא אבא שאול בשלמא
אביי לא אמר כרב פפא רישא וסיפא
רבנן ומציעת' אבא שאו' לא מוקים לה תנא
רב פפא מאי טעמא לא אמר כאביי אמר
לך תנא בריש' הטבת שתי נרו' והדר הטבת
חמש נרות ואביי אמר לך אורויי בעלמא
הוא דקא מורי וסדר' הא הדר תני לה נופא
בא לו לקרן מזרחית צפונית נותן מזרחה
צפונה מערבית דרומי' נותן מערבה דרומה
ותני עלה ר' שמעון איש המצפה משנה
בתמיד בא לו לקרן מזרחית צפונית
נותן מזרחה צפונה מערבית דרומה
נותן מערבה ואחר כך נותן דרומה מאי
טעמא דרבי שמעון איש המצפה אמר
רבי יוחנן משום חד דבי רבי ינאי אמר
קרא ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה על

עולת התמיד יעשה ונסכו עולה היא ואמר
רחמנא עביד בה מעשה חטאת הא כיצד
נותן אחת שהיא שתים כמעשה עולה
שתים שהן שתים כמעשה חטאת וליתן
שתים שהן ארבע כמעשה עולה וארבע
שהן ארבע כמעשה חטאת לא מצינו
דמים שמכפרין וחוזרין ומכפרין וכי מצינו
דמים שחציין חטאת וחציין עולה אלא
עד כאן הקישן הכתב הכא נמי בעל כרחך
הקישן הכתוב התם פסוק מתנות בעלמא
היא וניתיב אחת שהיא שתים למטה
כמעשה עולה שתים שהן שתים למעלה
כמעשה חטאת לא מצינו דמים שחציין
למעלה וחציין למטה ולא והתנן הזה
ממנו אחד למעלה ושבע למטה כמצליף
מאי כמצליף מחוי רב יהודה כמנגדנא
ולא והתנן הזה ממנה על טהרו של
מזבח שבע פעמים מאי לאו אפלגי' דמזבח
כדאמרי אנשי טהר טיהרא הוא פלגא
דיומא אמר רבה בר שילא לא אגופיה
דמזבח דכתיב וכעצם השמים לטוהר
מאי שנא דיהיב עולה ברישא והדר
יהיב דחטאת ניתיב ברישא דחטאת
והדר ניתיב דעולה כיון דעולה היא
היא קדמא ברישא ומאי שנא דיהיב
מזרחית צפונית ומערבית דרומית ניתיב
דרומית מזרחית והדר צפוני' מערבי' אמרי
עולה טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא
הוה ליה יסוד מאי שנא דיהי' בריש' מזרחית
צפונית והדר מערבית דרומית ניתיב ברישא
מערבית דרומית והדר מזרחית צפונית כיון
דאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהו
אלא דרך ימין למזרח ברישא בההוא פגע
וממאי דבעולה הוא דקאמר רחמנא עביד
בה מעשה חטאת ודילמא בחטאת הוא
דקאמר רחמנא עביד בה מעשה עולה
לא סלקא דעתך דכתיב על עולת התמיד
יעשה ונסכו מאי קאמר רחמנא מידי
דחטאת שדי אעולה תנן התם אמר להם
הממונה יצאו והביאו טל' מלשכ' בית הטלאים
והלא לשכת הטלאים היתה במקצוע
צפונית מערבית וארבע לשכות היו שם
אחת לשכת הטלאים ואחת לשכת
החותמות ואחת לשכת בית המוקד ואחת
לשכה שעושין בה לחם הפנים ורמינהי
ארבע לשכות היו לבית המוקד כקטוניות
הפתוחות לטרקלין שתים בקודש ושתים
בחול וראשי פספסין מבדיל בין קודש
לחול ומה היו משמשות מערבית דרומית
היא היתה לשכת טלי קרבן דרומית
מזרחית היא לשכת שהיו עושין בה
לחם הפנים מזרחית צפונית בה גנזו
בית חשמונאי אבני מזבח ששקצות מלכי
יון צפונית מערבית בה יורדין לבית
הטביל' אמר רב הונא מאן תנא מדות ר'
אליעזר בן יעקב היא דתנן עזרת נשים
הית' אורך מאה ושלשי' וחמש על רוחב מאה
ושלשי' וחמש וד' לשכו' היו בד' מקצועותיה
ומה היו משמשות דרומית מזרחית היא
היתה לשכ' הנזירי' ששם נזירים מבשלין את
שלמיהן ומגלחין שער ומשלחי' תחת הדור
מזרחית צפוני' היא היתה לשכ' דיר העצים
ששם

ששם כהנים בעלי מומין עומרין ומתלעין
בעצים שכל עץ שיש בו תולעת פסול
לגבי מזבח צפונית מערבית היא היתה
לשכת המצורעין מערבית דרומית אמר
רבי אליעזר בן יעק' שכחתי מה היתה
משמש' אבא שאול או' בה היו נותני' יין
ושמן והיא היתה נקראת לשכת בית
שמניא הכי נמי מסתבר' דרבי אליעזר בן
יעקב היא דתנן כל הכתלים שהיו שם
היו גבוהין חוץ מכותל מזרחי שהכהן
השורף את הפרה עומר בהר המשחה
ומכוון ורואה כנגד פתחו של היכל בשעת
הזא' הדם ותנן כל הפתחי' שהיו שם
גובהן עשרי' אמה ורחבן עשר אמו' ותנן
לפנים ממנו סורג ותנן לפנים ממנו
החיל עשר אמו' ושתים עשרה מעלו' היו
שם רום מעלה חצי אמה ושילחה חצי
אמה חמש עשרה מעלות עולות מתוכה
היורדות מעזרת ישראל לעזר' נשי' רום
מעלה חצי אמה ושילחה חצי אמה ותנן
בין האולם ולמזבח עשרי' ושתים אמה
ושתים עשרה מעלות היו שם רום
מעלה חצי אמה ושילח' חצי אמה ותנן
רבי אליעזר בן יעקב אומר מעלה היתה
שם וגבוה אמה ודוכן נתון עליה ובו
שלש מעלו' של חצי חצי אמה אי אמר'
בשלמ' ר' אליעזר בן יעקב היא היינו דאכסי
ליה פיתחא אלא אי אמר' רבנן הא
איכא פלגא דאמתא דמתחזי ליה פיתחא
בנויה אלא לאו שמע מינה דרבי אליעזר
בן יעקב היא רב אדא בר אהבא אמר הא
נמי רבי יהודה היא דתניא רבי יהודה
אומר המזבח ממוצע ועומד באמצע עזרה
ושלשים ושתים אמות היו לו עשר
אמות כנגד פתחו של היכל אחת עשרה
אמה לצפון ואחת עשרה אמה לדרום
נמצא מזבח מכוון כנגד היכל וכותליו
ואי סלק' דעת' מדות ר' יהודה היא מזבח
באמצע עזרה מי משכחת לה והתנן כל
העזר' היתה אורך מא' ושמונים ושבע
על רוחב מאה ושלשים וחמש מן
המזרח למערב מאה ושמונים ושבע מקום
דריסת רגלי ישראל אחת עשרה אמה
מקום דריסת רגלי הכהנים אחת עשרה
אמה מזבח שלשים ושתים בין האולם
ולמזבח עשרים ושתים והיכל מאה אמה
ואחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת
מן הדרום לצפון מאה ושלשי' וחמש
הכבש והמזבח ששי' ושתי' מן המזבח
ולטבעות שמונה אמו' מקום הטבעות
עשרים וארבע מן הטבעות לשלחנות
ארבע מן השלחנות לננסין ארבע מן הננסין
לכותל עזרה שמונה אמות והמותר בין
הכבש ולכות' ומקום הננסין ואי סלקא
דעת' מדות רבי יהודה היא מזבח באמצע
עזרה מי משכחת לה הא רובה דמזבח
בדרום קאי אלא לאו שמע מינה ר' אליעזר
בן יעקב היא שמע מינה רב אדא בריה
דרב יצחק אמר האי לשכה אקצויי מקציא
ואתי מצפון מתחזיא ליה בדרום ודאתי
מדרום מתחזיא ליה בצפון ומסתברא
דבמערבית דרומית הואי ממאי מדרמינן

לחם הפנים אלחם הפנים ומשנינן אמר
רב הונא בריה דרב יהושע מר קא חשיב
דרך ימין ומר קא חשיב דרך שמאל אי אמרת
בשלמא במערבית דרומית הואי היינו דמתרץ
לחם הפנים אלחם הפנים אלא אי אמרת
צפונית מערבי' הואי סוף סוף מאי תירוצא
דלחם הפנים אלא לאו שמע מינה במערבית
דרומית הואי שמע מינו והאמר מר כל
פונות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין
למזרח הני מילי בעבודה אבל הכא חושבנא
בעלמא הוא שכהן גדול מקריב חלק בראש
ונוטל חלק בראש תנו רבנן כיצד מקריב חלק
בראש אומר עולה זו אני מקריב מנחה זו
אני מקריב כיצד נוטל חלק בראש אומר
חטאת זו אני אוכל אשם זה אני אוכל ונוטל
חלה משתי חלות ארבע או חמש ממעשה
לחם הפנים רבי אומר לעולם חמש שנאמר
והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה
לבניו הא גופא קשיא אמרת נוטל חלה
אחת משתי חלות מני רבי היא דאמר פלגא
שקיל אימא מציעתא ד' או חמש ממעשה
לחם הפנים אתאן לרבנן דאמרי לא שקיל
פלג' אימא סיפא רבי אמר לעולם חמש
רישא וסיפא רבי ומציעתא רבנן אמר אביי
רישא ומציעתא רבנן ומודו רבנן בפרוסה
דלאו אורח ארעא למיתבה לכהן גדול ומאי
ארבע או חמש לרבנן דאמרי נכנס נוטל
שש ויצא נוטל שש ושכר הגפת דלתו' לא
משתים עשר' בעי מיפלג בציר הדא מפלגא
חמש שקיל לרבי יהודה דאמר נכנס נוטל
שבע שתים בשכר הגפת דלתות ויצא נוטל
חמש מעשר בעי מיפלג בציר הדא מפלגא
ושקיל ארבע רבא אמר כולה רבי היא
וסבר לה כרבי יהודה ולא מאי ארבע הא
חמש בעי למשקל לא קשי' הא דאכ' משמר
המתעכ' הא דליכא משמר המתעכב אי
איכא משמ' המתעכב משמנה בעי למפלג
ושקיל ארבע אי ליכא משמר המתעכב
מעשר בעי למפלג ושקיל חמש אי הכי מאי
רבי אומר לעולם חמש קשיא מתני' מסרו
לו זקנים מזקני בית דין וקורין לפניו בסדר
היום ואומר לו אישי כהן גדול קרא אתה
בפיך שמא שכחת או שמא לא למדת
ערב יום כיפורים שחרית מעמידין אותו
בשער מזבח ומעבירין לפניו פרים ואלים
וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה כל
שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל
ומשתה ערב יום הכפורים עם חשיכה לא
היו מניחין אותו לאכול הרבה מפני שהמאכל
מביא את השינה גמ' בשלמא שמא שכח
לחיי אלא שמא לא למד מי מוקמינן כי האי
גונא והתני' הכהן הגדול מאחיו שיהא גדול
מאחיו בכח בנוי ובחכמה ובעושר אחרים
אומרים מנין שאם אין לו שאחיו הכהנים
מגדלין אותו תלמוד לומר והכהן הגדול
מאחיו גדלהו משל אחיו אמר רב יוסף לא
קשיא כאן בשקדש ראשון כאן במקדש שני
דאמר ר' אסי תרקבא דדינרי עיילא ליה
מרתא בת בייתוס לינאי מלכא על דאוקמיה
ליהושע בן גמלא בכתני רברבי ערב יום
הכיפורי' שחרית כו' תנא אף השעירים
והנא דירן מאי טעמא לא תני שעירים

בירן

כיון דעל חטא אתו חלשא דעתיה אי הכי
פר נמי על חטא הוא דאתי לך כיון דעליו
ועל אחיו הלהנים הוא דאתי באחיו הכהנים
אי איכא איניש דאית ביה מילתא מידע ידע
ליה ומהדר ליה בתשובה בכולהו ישרא׳ לא
ידע אמר רבינא היינו דאמרי אינשי אי בר
אחתיך דיילא הוי חזי בשוקא קמיה לא
תחליף כל שבעת הימים לא היו מונעין
כולי תניא רבי יהודה בן קנוסא אמר
מאכילין אותו סלתות ובעצים כדי
למסמסו אמר ולו כל שכן שאת׳ מביאו לידי
חימוס תניא סומכוס אמר משום רבי
מאי׳ אין מאכילין איתו לא אב׳ י׳ ואמרי לה
לא אב׳ בי׳ ויש אומרים אף לא יין לא אב׳ י׳
לא אתרוג ולא בצים ולא יין ישן ואמרי לה
לא אב׳ בי׳ לא אתרוג ולא ביצים ולא
בשר שמן ולא יין ישן ויש אומרים אף לא
יין לבן מפני שהיין לבן מביא את האדם
לידי טומאה תנו רבנן זב תולין בו במאכל
וכל מיני מאכל אלעזר בן פנחס אומר
משום רבי יהודה בן בתירא אין מאכילין
אותו לא חנ׳ ביה ולא גב״ם ולא כל דברים
המביאין לידי טומאה לא חנ׳ בי׳ לא חלב
ולא גבינה ולא בצים ולא יין ולא גב״ם מי
גריסין של פול ובשר שמן ומריים ולא כל
דברים המביאין לידי טומאה לאתויי מאי
לאתויי הא דתנו רבנן חמשה דברים
מביאים את האדם לידי טומאה ואילו הן
השום והשלחים והגלגלות והביצים
והגרגיר ויצא אחד אל השדה ללקט
אורות תנא משמיה דרבי מאיר זה גרגיר
אמר רבי יוחנן למה נקרא שמן אורות
שמאירות את העינים אמר רב הונא
המוציא גרגיר אם יכול לאכלו אוכלו ואם
לאו מעבירו על גבי עיניו אמר רב פפא
בגרגירא מצרנאה אמר רב גדל אמר רב
אכסנאי לא יאכל ביצים ולא ישן בטליתו
של בעל הבית רב כי מקלע לדרשיש
מכריז מאן הויא ליומא רב נחמן כרמקלע
לשבנציב מכריז מאן הויא ליומא והתניא
רבי אליעזר בן יעקב אומר לא ישא ארם
אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה
אחרת שמא יזדוגו זה אצל זה ונמצא
את נושא אחותו ואב נושא בתו וממלא
כל העולם כלו ממזרות ועם זה נאמר
ומלאה הארץ זמה אמרי רבנן קלא
אית להו והאמר רבה תעבורה להנשא
ונתפייסה צריכה לישב שבעה נקיים
רבנן אודועי הוו מודעי להו מקדם הוו
מקרמי ומשדרי שלוחא ואי בעית אימא
יהודי הוו מיחדי להו לפי שאינו דומה מי
שיש לו פת בסלו למי שאין ל׳ פת בסלו
מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה והעלוהו
בית אבטינס והשביעוהו ונפטרו להם והלכו
ואמרו לו לו אישי כהן גדול אנו שלוחי
בית דין ואתה שלוחינו ושליח בית דין
משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית
הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו
לך והוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין
אם הוא חיה חכם דורש ואם לאו תלמידי
חכמים דורשין לפניו ואם רגיל לקרות
קורא ואם לאו קורין לפניו ובמה קורין

לפניו באיו׳ ובעזר׳ ובדה״ זכרי׳ בן קבוטל אומר
פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל תנא
ללמדו הפינה אמר רב פפא שתי לשכות
היו לו לכהן גדול אחר לשכת פרהדרין
ואחת לשכת בית אבטינס אחת בצפון
ואחת בדרום אחת בצפון דתנן שש
לשכות היו בעזרה שלש בצפון ושלש בדרום
שבדרום לשכת המלח לשכת הפרוה לשכת
המדיחין לשכת המלח ששם היו מולחין
עורות קדשים ועל גגה היתה בית טבילה
לכהן גדול ביום הכיפורים לשכת המדיחין
שם היו מדיחין קרבי קדשים ומשם מסבה
עולה לגג בית הפרוה שלש שבצפון לשכת
העץ לשכת הגולה לשכת הגזית לשכת
העץ אמר רבי אליעזר בן יעקב שכחתי
מה היתה משמשת אב׳ שאול אמר לשכת
כהן גדול היתה אחור שתיהן וגג שלשתן
שוה לשכת הגולה היה שם בור הגולה
והגלגל נתון עליו ומשם מספיקין מים לכל
העזרה לשכת הגזית שם היתה סנהדרין
של ישראל יושבת ודנה את הכהנים ומי
שנמצ׳ בו פסול היה לובש שחורים ומתעטף
שחורים ויצא וילך לו ושלא נמצא בו פסול
היה לובש לבנים ומתעטף לבנים ונכנס
ומשמש עם אחיו הכהנים אחת בדרום
דתנן שבעה שערים היו בעזרה שלשה
בצפון ושלשה בדרום ואחד במזרח שבדרום
שער הדלקה שני לו שער הקרבן שלישי
לו שער המים שבמזרח שער ניקנור ושתו
לשכות היו שם אחת בימינו ואחת
בשמאלו אחת לשכת פנחס המלבש ואחת
לשכת עושי חביתין שבצפון שער ניצוץ
בנין אכסדרה היה ועליה בנויה לו על גביו
ושם כהנים שומרים מלמעלה ולוים
מלמטה ושלפנים הימנו החיל ושיני לו
שער הקרבן שלישי לו שער בית המוקד
ותניא חמש טבילות ועשרה קרושין טובל
כהן גדול ומקדש בו ביום וכולן בקודש
בית הפרוה חוץ מזו שהיתה בחול על גבי
שער המים ובצד לשכתו היתה ולא ידענא
אי לשכת פרהדרין בצפון ולשכת בית
אבטינס בצפון ולשכת פרהדרין בדרום
ומסתברא דלשכת פרהדרין בדרום הואי
מאי טעמא מקדים קאי ומיסך את רגליו
וטביל ואזיל לצפון וגמר חפינה ואתי לבית
המקדש ועביד עבודה כולי יומא לבהדי
פניא מדו עליה והדר אזיל לדרום וטביל
ונייה דאי אמרת לשכת פרהדרין בצפון
מקדים קאי ומסיך רגליו ואזיל לדרום וטביל
וגמר חפינה ואתי לבית המקדש ועביד
עבודה כוליה יומא להדי פניא מדו עליה
והדר אזיל לדרום וטביל ובעי מהדר ומיזל
לצפון ומינח ומי טרח מטרחינן ליה כולי
האי אלמא לא מטרחינן ליה טפי דאי
צדוקי הוא לפרוש אי נמי שלא תזוח דעתו
עליו דאי לא תימא הכי נעבדינהו לתרויהו
בהדי הדדי אי נמי תסני ליה בחדא
ואומרים לו אישי כהן גדול וכולי לימא
תיהוי תיובתא דרב הונא בריה דרב יהושע
דאמר רב הונא בריה דרב יהושע
הני בהני שלוחי דרחמנא נינהו דאי
אמרת שלוחי דידן נינהו מי איכא

מידי דאנן לא מצינן למעבר ושלוחי
דידן מצו עבדי הכי קאמרי ליה
משביעין אנו עליך על דעתנו ועל
דעת בית דין הוא פורש ובוכה
והן פורשין ובוכין וכולי הוא פורש
ובוכה שחשדוהו צדוקי והם פורשין
ובוכין דאמר רבי יהושע בן לוי כל
החושד בכשרין לוקה בגופו וכל כך
למה שלא יתקן מבחוץ ויכניס כדרך
שהצדוקין עושין תנו רבנן מעשה
בצדוקי אחד שהתקין מבחוץ והכניס
ביציאתו היה שמח בשמחה גדולה
פגע בו אביו אמר לו אף על פי
שצדוקין אנו מתיראין אנו מן הפרושים
אמר לו כל ימי הייתי מצטער על
המקרא הזה כי בענן אראה על
הכפרת אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו
ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו אמרו לא
היו מים מועטין עד שמת והוטל באשפה
והיו תולעין יוצאין מחוטמו ויש אומרים
ביציאתו נידף דתניא רבי חייא כמין
קול נשמע בעזרה שבא מלאך וחבטו
על פניו ונכנסו אחיו הכהנים ומצאו
בו רגל עגל בין כתיפיו שנאמר
ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם מכף
רגל עגל אמר רבי זכריה בן קבוטל כו׳
מתני ליה רב חנן בר רבא לחייא בר
רב קמיה דרב אמר רבי זכריה בן קפוטל
ומחוי ליה רב בידיה קבוטל ונימא ליה
מימר קרית שמע הוה קרי וכי האי גוונא
מי שרי והאמר רבי יצחק בר שמואל בר
מרתא הקורא את שמע לא ירמוז בעיניו
ולא יקרוץ בשפתותיו ולא יורה באצבעותיו
ותניא רבי אלעזר חסמא אומר הקורא
את שמע ומרמז בעיניו ומקרץ בשפתותיו
ומראה באצבעו עליו הכתוב אומר
ולא אותי קראת יעקב לא קשיא הא
בפרק ראשון הא בפרק שני תנו רבנן
ודברת בם בם ולא בתפלה ודברת בם בם
יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים
רבי אחא אמר ודברת בם עשה אותן קבע
ואל תעשם עראי אמר רבא השח שיחת
חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם בם
ולא בדברים אחרים רב אחא בר יעקב
אמר עובר בלאו שנאמר כל הדברים
יגעים לא יוכל איש לדבר בקש
להתנמנם פרחי כהונה מכין לפניו
באצבע צרדה ואומרים לו אישי כהן
גדול עמוד והפג אחת על הרצפה
ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן השחיטה
מאי צרדא אמר רב יהודה צרתה
דדא מאי היא גודל מחוי רב הונא ואזיל
קליה בכולי בי רב ואומרים לו אישי כהן
גדול הפג אחת על הרצפה כו׳ אמר רב
יצחק על חדת מאי היא אמרי ליה אחוי
קידה ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן שחיטה
וכו׳ תנא לא היו מעסיקין אותו לא בנבל
ולא בכנור אלא בפה ומה היו אומרים אם
ה׳ לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו מיקירי
ירושלם לא היו ישנין כל הלילה כדי
שישמע כ״ג קול הברה ולא תהא שינה
חוטפתו תני׳ אב׳ שאול אמר אף בגבולין

היו עושין כן זכר למקדש אלא שהיו חוטאין
אמר אביי ואיתימא רב נחמן בר יצחק
תרגמא נהרדעא דאמר ליה אליהו לרב יהודה
אחוה דרב סלא חסיד׳ אמריתו אם אי לא
אתי משיח והא האידנ׳ יומ׳ דכפורי הוא
ואבעול כמה בתולת׳ בנהרדע׳ אמר ליה
הקדוש ברוך הו׳ מאי אמר אמר ליה לפתח
חטאת רובץ ושטן מאי אמר אמר ליה
שטן ביומ׳ דכיפורי לית ליה רשות׳ לאיסטוני
ממאי אמר רמי בר חמ׳ השטן בגימטריא
תלת מאה ושיתין וארבע הוו תלת מאה
ושיתין וארבעה יומי אית ליה רשותא
לאסטוני ביומ׳ דכפורי לית ליה רשותא
לאסטוני בכל יום תורמין את המזבח
בקריאת הגבר או סמוך לו בין לפניו בין
לאחריו ביה״ מחצות וברגלים מאשמורת
הראשונה ולא היתה קריאת הגבר מגעת
עד שהיתה עזרה מלאה מישראל תנן התם
איברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם
חצות יחזיר ומועלין כהן לאחר חצות לא
יחזיר ואין מועלין בהן מנא הני מילי אמר
רב כתוב אחד אומר כל הלילה והקטיר
וכתוב אחד אומר כל הלילה והרים הא
כיצד חלקהו חציו להקטרה וחציו להרמה
מתיב רב כהנ׳ בכל יום תורמין את
המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין
מלפניו בין מלאחריו וביום הכיפורים
מחצות וברגלים מאשמרת הראשונה ואי
סלקא דעתך מחצות דאורייתא היא היכי
מקדמינן והיכי מאחרינן אלא אמר רבי
יוחנן ממשמע שנאמר כל הלילה איני יודע
שהו׳ עד הבקר ומה תלמוד לומר עד הבקר
תן בקרו לבקרו של לילה הילכך בכל יום
תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך
לו בין מלפניו בין מלאחריו דאיכא חולש׳
דכהן גדול עבדינן מחצות וברגלים דנפישי
ישראל ונפישי קרבנות עבדינן מאשמורת
הראשונה כדקתני טעמא לא היתה קריאת
הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה
מישראל מאי קריאת הגבר רב אמר קרא
גברא רבי שילא אמר קרא תרנגולא רב
איקלע לאתריה דר׳ שיל׳ לא הוה אמורא
למיקם עליה דרבי שילא קם רב עלי׳ וקא
מפרש מאי קריאת הגבר קר׳ גברא אמר
ליה ר׳ שילא ולימא מר קר׳ תרנגול׳ אמר
ליה אבוב לחרי זמר לגרדאי לא מקבלוה
מיניה כי הוה קאמינא עליה דרבי חייא
ומפרישנא מאי קריאת הגבר קר׳ גברא
ולא אמר לי ולא מידי ואת אמרת לי
אימ׳ קר׳ תרנגולא אמר ליה מר ניהו רב
נינח מר אמר ליה אמרי אינשי איתגררת
ליה פוץ עמריה איכ׳ דאמרי הכי אמר ליה
מעלין בקודש ולא מורידין תני׳ כותי׳ דרבי
תניא כותיה דרבי שילא תניא כותיה דרב
גביני כרוז מהו אומרים עמדו כהנים
לעבודתכם ולוים לדוכנכם וישראל
למעמדכם והיה קולו נשמע בשלש
פרסאות מעשה באגריפס המלך
שהיה בא בדרך ושמע קולו בשלש
פרסאות וכשבא לביתו שיגר לו
מתנות ואף על פי כן כהן גדול
משובח ממנו דאמר מר וכבר אמר אנא

השם

השם ונשמע קולו ביריחו ואמר רבה בר
בר חנה אמר רבי יוחנן מירושלים ליריחו
עשרה פרסי ואף על גב דהכא איכא
חולשא והכא ליכא חולשא והכא יממא
והתם ליליא דאמר רבי לוי מפני מה אין
קולו של אדם נשמע ביום כדרך שנשמע
בלילה מפני גלגל חמה שמנסר ברקיע
כחרש המנסר בארזים והאי הירדנא דיומא
לא שמיה והיינו דקאמר נבודכנצר וכל
דיירי ארעא כלא חשיבין ותנו רבנן
אלמלא גלגל חמה נשמע קול המונה של
רומי ואלמלא קול המונה של רומי
נשמע קול גלגל חמה תנו רבנן שלש
קולות הולכין מסוף העולם ועד סופו
ואילו הן קול גלגל חמה וקול המונה
של רומי וקול נשמה בשעה שיוצאה
מן הגוף ויש אומרים אף לידה ויש
אומרים אף רידיא ובעו רבנן רחמי
אנשמה בשעה שיוצאה מן הגוף ובטלוה
תניא כותיה דרבי שילא היוצא לדרך
קודם קריאת הגבר דמו בראשו ר' יאשיה
אומר עד שישנה ויש אומרים עד שישלש
ובאיזה תרנגול אמרו בתרנגול בינוני אמר
רב יהודה אמר רב בשעה שישראל עולין
לרגל עומדין צפופים ומשתחוין רווחין
ונמשכין אחת עשרה אמה אחורי בית
הכפורת מאי קאמר הכי קאמר אף על
פי שנמשכין אחת עשרה אמה אחורי בית
הכפרת ועומדין צפופין כשהן משתחוין
משתחוין רווחים וזה אחד מעשרה
נסים שנעשו במקדש דתנן עשרה ניסין
נעשו בבית המקדש לא הפילה אשה
מריח בשר הקודש ולא הסריח בשר הקודש
מעולם ולא נראה זבוב בבית המטבחים
ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים
ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם
ובלחם הפנים עומדים צפופים ומשתחוין
רווחים ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים
מעולם לא אמר אדם לחבירו צר לי המקום
שאלין בירושלים פתח במקדש וסיים
בירושלים איכא תרתי אחרנייתא במקדש
דתני' מעולם לא כבו גשמים אש של עצי
המערכה ועשן המערכה אפילו כל הרוחות
שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו
ממקומו ותוליכא והתני רב שמעיה בקלנבו
שברי כלי חרש נבלעו במקומן ואמר אביי
מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי ודישון
המנורה נבלעין במקומן פסולי תלתא הוו
חשבינהו כחד אפיק תרי ועייל תרי אי
הכי בלועין נמי תרי הוו חשבינהו כחד
חסרו להו איכא נמי אחריתי דאמר רבי
יהושע בן לוי נס גדול היה נעשה בלחם
הפנים סלוקו כסדורו שנאמר לשום לחם
חום ביום הלקחו ותוליכא והאמר רבי לוי
דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום
ארון אינו מן המדה ואמר רבנאי אמר
שמואל כרובים בנס היו עומדין ניסי דבראי
קא חשיב ניסי דגואי לא חשיב אי הכי
לחם הפנים נמי ניסי דגואי הוא לחם
הפנים ניסי דבראי הוא דאמר ריש לקיש
מאי דכתיב על השלחן הטהור טהור מכלל
שהוא טמא כלי עץ העשוי לנחת הוא וכל
כלי העשוי לנחת אינו מקבל טומאה וחוצץ
בפני טומאה אלא מלמד שמגביהין אותו
לעולי רגלים ואומרין להם ראו חיבתכם
לפני המקום שסילוקו כסדורו שנאמר לשום
לחם חום כיום הלקחו ותוליכא והאמר רב
אושעיא בשעה שבנה שלמה בית המקדש
נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו
מוציאין פירותיהן בזמנן וכשהרוח מנשבת
בהן נושרין שנאמר ירעש כלבנון פריו
וכשנכנסו נים להיכל יבש שנאמר ופרח
לבנון אומלל ועתיד הקדוש ברוך הוא
להחזירן שנאמר פרוח תפרח ותגל אף
גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה ניסי
דקביעי לא קא חשיב השתא דאתיא
להכי ארון וכרובים נמי ניסי דקביעי נינהו
אמר מר ועשן המערכה ומי הוה עשן
במערכה והתניא חמשה דברים נאמרו
באש של מערכה רבוצה כארי וברה
כחמה ויש בה ממש ואוכלת לחין כיבשין
ואינה מעלה עשן כי קא אמרינן בדהדיוט
דתניא ונתנו בני אהרן הכהן אש על
המזבח אף על פי שאש יורדת מן השמים
מצוה להביא מן ההדיוט רבוצה כארי
והתניא אמר רבי חנינא סגן הכהנים אני
ראיתיה ורבוצה ככלב ולא קשיא כאן
במקדש ראשון כאן במקדש שני ובמקדש
שני מי הואי והאמר רב שמואל בר איניא
מאי דכתיב וארצ' בו ואכבד וקרינן ואכבדה
מאי שנא דמחוסר ה' אלו חמשה דברים
שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואילו
הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח
הקדש ואורים ותומים אמרי אין מיהוה
הוה סיועי לא מסייע תנו רבנן שש אשות
הן יש אוכלת ואינה שותה ויש שותה
ואינה אוכלת ויש אוכלת ושותה ויש אוכלת
לחין כיבשין ויש אש דוחה אש ויש אש
אוכלת אש יש אש אוכלת ואינה שותה
הא דידן שותה ואינה אוכלת דחולין
אוכלת ושותה דאליהו דכתיב והמים אשר
בתעלה ליחכה אוכלת לחין כיבשין
דמערכה יש אש דוחה אש דגבריאל ויש
אש אוכלת אש דשכינה דאמר מר הושיט
אצבעו ביניהן ושרפן ועשן המערכה אפילו
כל הרוחות שבעולם אין מזיזות אותו
ממקומו והאמר רבי יצחק בר אבדימי
במוצאי יום טוב האחרון של חג הכל צופין
לעשן המערכ' נוטה כלפי צפון עניים שמחין
ובעלי בתי' עצבין מפני שגשמי שנה מרובין
ופירותיהן מרקיבין נטה כלפי דרום עניים
עצבין ובעלי בתים שמחים מפני שגשמי
שנה מועטין ופירותיהן משתמרין נטה
כלפי מזרח הכל שמחין כלפי מערב הכל
עצבין דאזל ואתי כדיקלא ואבודורי לא
הוה מיבדר אמר מר בלפי מזרח הכל
שמחין כלפי מערב הכל עצבין ורמינהי
מזרחית לעולם יפה מערבית לעולם
קשה רוח צפונית יפה לחטין בשעה
שהביאו שליש וקשה לזיתים בזמן
שהן חונטין רוח דרומית קשה לחטין
בשעה שהביאו שליש ויפו לזיתים בזמן
שהן חונטין ואמר רב יוסף ואיתימא
מר זוטרא וסימניך שולחן בצפון ומנורה
בדרום

ברום האי מרבה דידיה והאי מרבה
דידיה לא קשיא הא לן והא להו ונומר
אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע
זמן השחיטה אם הגיע הרואה אומר
ברקאי מתיא בן שמואל אומר האיר פני
כל המזרח עד שבחברון והו׳ אומ׳ הן ולמה
הוצרכו לכך שפעם א׳ עלה מאור הלבנ׳ ודימו
שהאי׳ מזרח ושחטו את התמיד והוציאוהו לבית
השריפ׳ הורידו כ״נ לבית הטביל׳ זה הכלל היה
במקדש כל המיסך את רגליו טעון טביל׳ וכל
המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלי׳ נמ׳ תניא
ר׳ ישמעאל אומר ברק ברקאי ר׳ עקיבא
אומר עלה ברקאי נחומא בן אפקשיון אומר
אף ברקאי בחברון מתיא בן שמואל אומר
הממונה על הפייסות אומר האיר פני כל
המזרח עד שבחברון ר״י בן בתירא אומר
האיר פני על המזרח עד בחברון ויצאו כל
העם אי׳ איש למלאכתו אי הכי נגה ליה
טובא לשכור פועלים קאמר אמר רב ספרא
צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי אמר
ר״י אנן מאברהם ניקום וניגמר א״ר תנא
גמר מאברהם ואנן לא גמרינן מיניה דתניא
וביום השמיני ימול בשר ערלתו מלמד שכל
היום בשר למילה אלא שהזריזין מקדימין
למצות שנאמר וישכם אברה׳ בבקר ול׳ המקום
אשר עמד שם את פני ה׳ ולא אמר רבא
רב יוסף הא קא קשיא ליה דתנן חל ערבי
פסחים להיות בע״ש נשחט בששה ומחצה
וקרב בשבעה ומחצה ונשחטיה מכי משחרי
כותלי מאי קושיא ודילמא כותלים דב״ה
בשש ומחצה משחרי משום דלא מכווני
טובא אינמי שאני אברהם דאיצטגנינות
גדולה היתה בלבו אינמי משום דזקן ויושב
בישיב׳ הוה דא״ר חמא בר חנינא מימיהן של
אבותינו לא פרשה ישיבה מהם היו במצרים
ישיבה עמהם שנא׳ לך ואספת את זקני ישר׳
היו במדבר ישיבה עמה׳ שנ׳ אספה לי שבעים
איש מזקני ישראל אברהם אבינו זקן ויושב
בישיבה היה שנ׳ ואברה׳ זקן בא בימים יצחק
אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנא׳ ויהי כי
זקן יצחק יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה
שנאמר ועיני ישראל כבדו מזקן אליעזר עבד
אברהם זקן ויושב בישיבה היה שנא׳ ויאמר
אברהם ול׳ עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר
לו א״ר אלעזר שמושל בתורת רבו הוא
דמשק אליעזר אמר׳ אלעזר שדולה ומשקה
מתורתו של רבו לאחרים אמר רב קיים
אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר עקב
אשר שמע אברהם בקולי וגו׳ אמר ליה רב
שימי בר חייא לרב ואימא שבע מצות הא
איכא נמי מילה ואימא שבע מצות ומילה אל
אם כן מצותי ותורותי למה לי אמר רב
ואיתימא רב אשי קיים אברהם אבינו
אפילו עירובי תבשילין שנאמר תורותי
אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל
פה מתיא בן שמואל אומר וכולי
והוא אומר הן מאן אמר הן אלימא הך
דקאי אאיגרא הוא חלים והוא מפשר
אלא הך דקאי אארעא מנא ידע איבעית
אימא הך דקאי אארעא ואיבעית אימא
הך דקאי אאיגרא איבעית אימא הך
דקאי אאיגרא אמר איהו האיר פני כל

המזרח ואמר ליה הך דקאי אארעא עד
שבחברון ואמר ליה איהו הן איב׳ אי׳ הך
דקאי אארעא אמר איהו האיר פני כל
המזרח ואמר ליה עד שבחברון ואמר ליה
הן ולמה הוצרכו לכך וכולי ומי מיחלף
והתניא רבי אומר אינו דומה תימור של
לבנה לתימור של חמה תימור של לבנה
מתמר ועולה כמקל תימור של חמה
מפציע לכאן ולכאן תנא רבי ישמעאל
יום המעונן היה ומפציע לכאן ולכאן
אמר רב פפא שמע מינה יומא דעיבא
כולי שמשא למאי נפקא מינה לשטוחי
עורות אי נמי לכדר׳ רבא אשה לא
תלו שלא בחמה ולא בחמי חמה אמר
רב נחמן זוהמא דשימשא קשי משימשא
וסימניך דנא דהלא שבירירי דשמשא
קשו משימשא וסימניך דילפא הרהורי
עבירה קשי׳ מעבירה וסימ׳ ריח׳ דבישר׳
שילהי דקייט׳ קשי׳ מקייט׳ וסי׳ תנורא
שגירא אישתא דסיתוא קשי מדקייטא
וסימניך תנורא קרירא מינמ׳ בעתיקתא
קשי מחדתא וסימניך טינא בר טינא אמר
רבי אבהו מאי טעמא דרבי דכתי׳ למנצח
על אילת השחר מה אילה זו קרני׳ מפצילו׳
לכאן ולכאן אף שחר זה מפצי׳ לכאן ולכאן
אמר רבי זירא למה נמשל אסתר לאילת
לומר לך מה אילה רחמה צר וחביבה
על בעלה כל שעה ושעה כשעה
ראשונה אף אסתר היתה חביבה על
אחשורוש כל שעה ושעה כשעה ראשונה
אמר רבי אסי למה נמשלה אסתר לשחר
לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף
אסתר סוף כל הניסים והא איכא חנוכה
ניתנ׳ ליכתב קא אמרינן הניחא למ״ד אסתר
ניתנה ליכתב אלא למ״ד אסתר לא ניתנה
ליכתב מאי איכא למימר מוקים לה כרבי
בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר דאמר ר׳
בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר למה
נמשלה תפלתן של צדיקים כאילת לומ׳ לך
מה אילה זו כל זמן שמגדל׳ קרני׳ מפצילו׳
אף צדיקים כל זמן שמרבין בתפלה
תפלתן נשמעת שחטו את התמיד אימת
אילמא בשאר ימות השנ׳ לא סגיא דלאו
כהן גדול ולא ביום הכיפורים מאור הלבנה
מי איכא הכי קא׳ וביום הכיפורים כי אמר
ברק ברקאי הורידו כהן לבית הטבילה
תני אבוה דר׳ אבין לא זו בלבד אמרו ולא
אף מליקת העוף וקמיצת מנחה בלילה
תשרף בשלמא עולת העוף מאי דהוה
הוה ולא קומץ נהדר׳ ונהדר ונקמצה בימסא
הוא תני לה והוא אמר לה כלי שרת
מקדשין אפי׳ שלא בזמנו מתיבי זה הכלל
כל הקרב ביו׳ קדוש ביו׳ וכל הקרב בלילה
קדוש בליל׳ וכל הקרב בין ביו׳ ובין בלילה
קדוש בין ביום ובן בלילה קתני מיהת כל
הקרב ביום קדוש ביום ביום אין בלילה לא
דילמא אינו קדוש ליקרב אבל קדוש ליפס׳
מתיב ר״ז סידר את הלח׳ ואת הבזיכין אחר
השבת והקטיר את הבזיכין בשב׳ פסול׳ כיצד
יעשה יניחנו לשבת הבא׳ שאפילו עמד׳ על
השלחן ימים רבים אין בכך כלום ואמאי
תקודש ותיפסל אמר רבא מאן דקא מותיב
שפיר

שפיר קא מותיב ואבוה דרב אבי נמי
מתניתין קאמר וקסבר לילה אין מחוסר זמן
יום מחוסר זמן כי מטי בי שמשי תקדוש
ותפסול אמר רבינא שקדש וסלקו מר זוטרא
ואיתימ' רב אשי אמר אפילו תימא בשלא
קדש וסלק כיון שסדרו שלא כמצותו נעשה
כמו שסדרו הקוף זה הכלל היה במקדש
בשלמא רגלים משום ניצוצות אלא ידים
מאי טעמא אמר רבי אבא זאת אומרת
מצוה לשפשף מסייע ליה לרבי אמי דאמר
רבי אמי אסור דאדם שיצא בניצוצות שעל
גבי רגליו מפני שנראה ככרות שפכה
ומוצא לעז על בניו שהן ממזרין אמר רב
פפא צואה במקומה אסור לקר' קרית שמע
היכי דמי דנראה פשיטא אי דלא נראית
לא ניתנה תורה למלאכי השרת לא צריכא
דיושב ונראית עומד ואינה נראית ומאי
שנא מצואה על בשרו דאיתמר צואה
על בשרו או שהיו ידיו בבית הכסא רב
הונא אמר מותר לקרא קרית שמע ורב
חסדא אמר אסור לקרא קרית שמע במקומן
נפיש זוהמא שלא במקומן לא נפיש זוהמא
תנו רבנן הלכה בסעודת אדם יוצא להשתין
מים נוטל ידו אחת ונכנס דיבר עם חבירו
והפליג נוטל שתי ידיו ונכנס וכשהוא נוטל
לא יטול מבחוץ מפני חשד ונכנס אלא
נכנס ויושב במקומו ונוטל שתי ידיו ומחזיר
הטפיח על האורחין אמר רב חסדא לא
אמרן אלא לשתות אבל לאכול נוטל
מבחוץ ונכנס דמידע ידיעי דאניג' דעתיה
אמר רב נחמן בר יצחק ואנא אפילו
לשתות נמי מידע דאנינא דעתיה
מתניה ואין אדם נכנס לעזרה ולעבודה
אפילו טהור עד שיטבול חמש טבילות
ועשרה קדושין טובל כהן גדול ומקדש בו
ביום וכולן בקדש על בית הפרוה חוץ מזו
בלבד פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם
גמרא שאלו את בן זומא טבילה זו
למה אמר להם ומה המשנה מקדש לקדש
וממקום שענוש כרת למקום שענוש כרת
טעון טבילה המשנה מחול לקודש וממקום
שאין ענוש כרת למקום שענוש כרת אינו
דין שטעון טבילה רבי יהודה אומר סרך
טבילה הי זו כדי שיזכור טומאה ישנה
שבידו ויפרוש במאי קא מיפלגי באחולי
עבודה קא מיפלגי לבן זומא מחיל עבודה
לרבי יהודה לא מחיל עבודה ולבן
זומא מי מחיל והתניא כהן גדול שלא
טבל ולא קדש בין בגד לבגד ובין עבודה
לעבודה עבודתו כשרה אחד כהן
גדול ואחד כהן הדיוט שלא קידש ידיו
ורגליו שחרית ועבד עבודה עבודתו
פסולה אלא למיקם בעשה קא מיפלגי
לבן זומא קאי בעשה לרבי יהודה לא
קאי בעשה ומי אית ליה לרבי יהודה
האי סברא והתניא מצורע טובל ועומד
בשער ניקנור רבי יהודה אומר אינו צריך
טבילה שכבר טבל מבערב ודקארי לה מאי
קארי לה משום דקא בעי למרמא אחריתי
עלה לשכת המצורעין ששם מצורעין טובלין
ר' יהודה אומר לא מצורעין בלבד אמרו ﭏ
כל אדם לא קשיא הא דטביל הא דלא טביל

אי דלא טביל הערב שמ' בעי אלא אידי
ואידי דטביל הא דאסח דעתיה הא דלא
אסח דעתיה אי אסח דעתיה הזאה שלישי
ושביעי בעי דאמר רבי דוסתאי בר מתון
אמר רבי יוחנן היסח הדעת צריך הזאה
שלישי ושביעי ﭏ אידי ואידי דלא אסח
דעתיה ולא קשי' הא דטביל על דעת ביאת
מקדש הא דלא טביל על דע' ביאת מקדש
ואיבע' אימ' תני לא מצורעין אמרו ﭏ כל
אדם רבינ' אמר רבי יהודה לדבריה' דרבנן
קאמר להו לדידי מצור' אין צריך טבילה
לדידכו אודו לי איזי מיהת דלא מצורעין
בלבד אמרו ﭏ כל אדם ורבנן מצורע דייש
בטומאה כל אדם לא דיישי בטומאה אמר
ליה אביי לרב יוסף נימא רבנן דפליגי
עליה דרבי יהודה כבן זומא סבירא
להו והאי דקתני מצורע להודיעך כחו
דרבי יהודה או דילמא שאני מצורע
דדייש בטומאה אמר ליה שאני מצורע
דדייש בטומאה אמר ליה אביי לרב
יוסף לרבי יהודה דאמר סרך טבילה היא
חוצץ או אינו חוצץ אמר ליה כל דתקון
רבנן כעין דאורייתא תקון אמר ליה אביי
לרב יוסף ביאה במקצת שמה ביאה או
לא אמר ליה בהונות יוכיחו שהן ביאה
במקצת ותניא מצורע טובל ועומד בשער
ניקנור איבעית להו מהו שיעשה סכין
ארוכ' וישחוט תיבעי לבן זומ' תבעי לרבנן
דפליגי עליה דרבי יהודה תיבעי לבן זומ' עד
כאןלא מחייב בן זומא ﭏ לגואי אבל לבראי
לא או דילמא אתי לאימשוכי תיבעי
לרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה עד כאן
לא קאמר רבנן התם דלא קא עביד
עבודה אבל הכא דקא עביד עבודה לא
או דילמא לא שנא תיקו חמש טבילות
ועשרה קידושין טובל תנו רבנן חמש
טבילו' ועשר' קידושין טובל כהן גדו' ומקדש
בו ביום וכולן בקודש בבית הפרוה חוץ
מראשונה שהיתה בחול על גב שער המים
ובצד לשכתו היתה אמר אביי שמע מינה
עין עיטם גבוה מקרקע עזרה עשרים ושלש
אמות דתנן כל הפתחים שהיו שם גובהן
עשרים אמה ורחבן עשר אמות חוץ משל
אולם ותניא ורחץ בשרו במים במי מקוה
כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן וכמה
אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו
חכמים מי מקוה מ' סאה והא איכא
אמה תקרה ואמה מעזיב' שערים דבית
המקדש כיון דשישא נינהו במשהו עברי
להו והא איכא היאך משהו כיון דלא
הואי אמתא לא חשיב לה פרסו סדין
של בוץ וכולי מאי שנא של בוץ כדאמר
רב כהנא כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי
בוץ מתני' פשט ירד וטבל עלה ונסתפג
הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו
ורגליו הביאו לו את התמיד קרצו
ומרק אחר שחיטה על ידו קבל
את הדם וזרקו נכנס להקטיר
קטרת של שחר ולהטיב את הנרות
והקריב את הראש ואת האברים
והחביתין ואת היין קטרת של שחר היתה
קריבה בין דם לאברים של בין הערבים

בן איברים לנסכים אם היה כהן זקן או
איסטניס מחמין לו חמין ומטילין לתוך
הצונן כדי שתפיג צינתן_גמרא אמרוה
רבנן קמיה דרב פפא הא דלא כרבי מאיר
דאי רבי מאיר כיון דאמר תרי קדושי
אלבישה עביד להו הכא נמי ליעביד תרי
קידושי אלבישה אמר להו רב פפא בין
לרבנן בין לרבי מאיר חד אפשיט' דבגדי
קדש וחד אלביש' והכ' בהא קא מיפלגי ופשט
ורחץ ולבש ר"מ סבר מקיש פשיט' ללבישה
מה לבישה לובש ואח"כ מקדש אף פשיטא
פושט ואחר כך מקדש ורבנן סברי מקיש
פשיטה ללבישה מה לבישה כשהוא לבוש
מקדש אף פשיטה כשהוא לבוש מקדש
אמרו ליה רבנן לרב פפא ומי מצית אמרת
הכי והתניא פרסו סדין של בוץ בינו לבין
העם פשט וירד וטבל עלה ונסתפג הביאו
לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו רבי
מאיר אומר פשט וקידש ידיו ורגליו וירד
וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב
ולבש וקידש ידיו ורגליו אמר להו אי תניא
תניא בשלמא לר' מאיר היינו דמשכח לה
עשרה קידושין אלא לרבנן תשעה הוו
אמרי לך רבנן קידושא בתרא כי פשט
בגדי קדש ולבש בגדי חול עביד ליה התם
תנו רבנן ובא אהרן אל אהל מועד למה
הוא בא אינו בא אלא להוציא את
הכף ואת המחתה שכל הפרישה כולה
נאמר' על הסד' חוץ מפסוק זה מאי טעמא
אמר רב חסדא גמירי חמש טבילות ועשרה
קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום
ואי כסדרן לא משכחת להו אלא שלש
טבילות וששה קידושין תניא אמר רבי
יהודה מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין
שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום תלמוד
לומר ובא אהרן אל אהל מועד ופשט
את בגדי הבד ורחץ בשרו במים במקום
קדוש ולבש את בגדיו ויצא ועשה הא
למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון
טבילה אמר רבי מנין לחמש טבילות
ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש
בו ביום שנאמר כתנת בד קודש ילבש
ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד
יחגור ובמצנפת בד יצנוף בגדי קדש הם
ורחץ במים את בשרו ולבשם הא למדת
שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון
טבילה ואומר בגדי קדש הם הוקשו כל
הבגדים כולן זה לזה וחמש עבודות הן תמיד
של שחר בבגדי זהב עבודת היום בבגדי
לבן אילו ואיל העם בבגדי זהב כף ומחתה
בבגדי לבן תמיד של בין הערבים בבגדי
זהב ומנין שכל טבילה וטבילה צריכה שני
קידושין ת"ל ופשט ורחץ ולבש רבי
אלעזר ברבי שמעון אומר קל וחומר ומה
במקום שאין טעון טבילה טעון קדוש מקום
שטעון טבילה אינו דין שטעון קידוש אי
מה להלן קידוש אחד אף כאן קידוש אחד
ת"ל ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את
בגדי הבד אשר לבש תלמוד לומר אשר
לבש בלום אדם פושט אלא מה שלובש
אלא להקיש פשיטה ללבישה מה לבישה
טעון קידוש אף פשיטה טעון קידוש אמ

רבי יהודה מנין לחמש טבילות ועשרה
קידושין שטובל כהן גדול ומקדש בו
ביום תלמוד לומר ובא אהרן אל אהל
מועד ורחץ בשרו במים במקום קדוש
הא למדת שכל המשנה מעבודה
לעבודה טעון טבילה אשכחן מבגדי לבן
לבגדי זהב מבגדי זהב לבגדי לבן מנין
תנא דבי רבי ישמעאל קל וחומר מה בגדי
זהב שאין כהן נכנס בהן לפני לפנים טעון
טבילה בגדי לבן שנכנס בהן לפני לפנים
אינו דין שטעון טבילה איכא למפרך מה
לבגדי זהב שכן כפרתן מרובה אלא נפקא
ליה מרבנן אמר רבי מנין לחמש טבילות
ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש
בו ביום ת"ל כתנת בד קדש ילבש הא
למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה שטעון
טבילה אשכחן מבגדי זהב לבגדי לבן מבגדי
לבן לבגדי זהב מנין תנא דבי רבי ישמעאל
קל וחומר מה בגדי לבן שאין כפרתן
מרובה טעונין טבילה בגדי זהב שכפרתן
מרובה אינו דין שטעונין טבילה איכא
למפרך מה לבגדי לבן שכן נכנס בהן לפני
לפנים היינו דקתני ואומר בגדי קדש הם
ורחץ את בשרו במים ולבש וחמש עבודות
הן תמיד של שחר בבגדי זהב עבודת היום
בבגדי לבן אילו ואיל העם בבגדי זהב כף
ומחתה בבגדי לבן תמיד של בין הערבים
בבגדי זהב ומנין שכל טבילה וטבילה צריבה
שני קידושין ת"ל ופשט ורחץ ורחץ ולבש
האי בטבילה כתיב אם אינו ענין לטבילה
דנפקא ליה מבגדי קדש הם תנהו ענין
לקידוש וליכתביה רחמנ' בלשון קידוש הא
קמ"ל דטביל' בקידו' מה קידוש במקו' קדוש
אף טבילה במקום קדוש ורבי יהודה קידוש
מנא ליה נפקא ליה מדרבי אלעזר ברבי
שמעון אמר רב חסדא הא דרבי מפקא
מדרבי מאיר ומפקא מדרבנן מפקא
מדרבנן דאילו רבנן אמרי כשהוא לבוש
מקדש ואיהו אמר כשהוא פושט מקדש
ומפקא מדרבי מאיר דאילו רבי מאיר אמר
הך קידוש בתרא כשהוא לובש מקדש
והוא אמר כשהוא פושט מקדש אמר רב
אחא בר יעקב הכל מודין בקידוש שני
שלובש ואחר כך מקדש מ"ט דאמר קרא
או בגשתם אל המזבח מי שאינו מחוסר
אלא גישה יצא זה שמחוסר לבישה וגישה
אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב
אשי לא רב חסד' אית ליה דרב אחא ולא
ר"א אית ליה דר"ח דאם כן לרבי הוו ליה
חמיסר קידושין הביאו לו את התמיד קרצו
וכו' מאי קרצו אמר עולא לישנא דקטלא
הוא אמר רב נחמן בר יצחק מאי קרא
עגלה יפיפיה מצרים קרץ מצפון בא בא
מאי משמע כדמתרגם רב יוסף מלכא
יאיאהות מצרים עממין קטולין מציפונא
ייתון עלה קרצו בבמה אמר עולא ברוב
שנים וכן אמר רבי יוחנן ברוב שנים
ואף ריש לקיש סבר ברוב שנים דאמר
ריש לקיש וכי מאחר ששנינו רובו
של אחד כמוהו למה שנינו רוב
אחד בעוף ורוב שנים בבהמה לפי
ששנינו הביאו לו את התמיד קרצו

ומירק

אחר שחיטה על ידו וקבל את הדם
וזרקו יכול לא מירק יהא פסול יכול
לא מירק יהא פסול אם כן הויא
ליה עבודה באחר ותנן כל עבודות
יום הכיפורים אינן כשרות אלא בו
הכי קאמר יכול יהא פסול מדרבנן לכך
שנינו רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה
וכי מאחר דאפילו פיסולא מדרבנן ליכא
למה לי למרק מצות למרק אביי מסדר
מערכה משמא דגמרא ואליבא דאבא
שאול מערכה גדולה קודמת למערכה שניה
של קטרת מערכה שניה של קטרת קודמת
לסידור שני גזירי עצים וסידור שני גזירי
עצים קודם לדישון מזבח הפנימי ודישון
מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות
והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד ודם
התמיד קודם להטבת שתי נרות והטבת
שתים נרות קודם לקטרת וקטרת קודם
לאיברים ואיברים למנחה ומנחה לחביתין
וחביתין לנסכין ונסכין למוספין ומוספין
לבזיכין ובזיכין לתמיד של בין הערבים
שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים עליה
השלם כל הקרבנו׳ כולן אמר מערכ׳ גדולה
קודמת למערכה שניה של קטרת מנא לן
דתניא היא העולה על מוקדה על המזבח
כל הלילה זו מערכה גדולה ואש המזבח
תוקד בו זו מערכה שניה של קטרת ואיפוך
אנא מסתברא מערכה גדולה עדיפא שכן
כפרתה מרובה אדרבה מערכה שניה עדיפא
שכן מכניסין ממנה לפנים אפילו הכי
כפרתה מרובה עדיפ׳ ואיב׳ אימ׳ לא משכחת
עצים למערכה שנייה מי לא מעייל ממערכה
גדולה מערכה שניה של קטרת קודמת
לסידור שני גזירי עצים מנלן דכתב ובער
עליה הכהן עצים בבקר בבקר עליה ולא
על חברתה מכלל דאיתה לחברתה והאי
עליה מיבעי ליה לגופיה תרי עליה כתיבי
סידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח
הפנימי אף על גב דהכא כתב בבקר בבקר
והכא כתיב בבקר בבקר אפילו דכי מכשיר
עדיף מכשיר מאי ניהו שני גזירי עצים
והא אמרה שני גזירי עצים למערכה גדולה
אזלי אמר רבי ירמיה שום עצים רבינא
אמר הואיל והתחיל במערכה גומר רב אשי
אמר אי לא משכח עצים למערכה שניה
מי לא מעייל ממערכה גדולה ודישון מזבח
הפנימי קודם להטבת חמש נרות מ״ט אמר
אביי גמרא גמירנא סברא לא ידענא ורבא
אמר כריש לקיש דאמר ריש לקיש אין
מעבירין על המצות וכי עייל להיכל במזבח
פגע ברישא דתניא שולחן בצפון משוך מן
הכותל שתי אמות ומחצה ומנורה בדרום
משוכ׳ מן הכותל שתי אמות ומחצה מזבח
ממוצע ועומד באמצע ומשוך כלפי חוץ קימעא
ונוקמי׳ להדיהו כיון דכתיב ואת המנור׳ נכח
השלחן בעינן דהוו אהדרי אמר רבא שמע
מינ׳ מדה״ל עבורי דרעא אטוטפתא אסור
היכי עביד מדרעא לטוטפתא והטבת חמש
נרות קודם לדם התמיד ודם התמיד קודם
להטבת שתי נרות מאי טעמא אמר
אביי ההוא דבבקר בבקר דשני גזירי
עצים דלא צריכי שרינהו להכ׳ חד שדייה
להטבת חמש נרות דליקדמי׳ לדם התמיד
וחד שהיה לדם התמיד דנקדמים להטבת
שתי נרות חד שדייה להטבת חמש נרות
דניקדמים לדם התמיד דהכא תלתא והכא
תרי חד שדיה לדם התמיד דנקדמי׳ להטבת
שתי נרות אע״ג דהכא תרי והכא תרי
מכפר עדיף אמר ליה רב פפא לאביי
ואימא חד שרייה לדישון מזבח הפנימי
דנקדמי׳ לדם התמיד הכא תלתא והכא תרי
וחד שרייה לדם התמיד דנקדום להטב׳ חמש
נרות לאף על גב דהכא תרי והכא תרי
מכפר עדיף אם כן אפסוקי במאי מפסקא
להו הניחא לריש לקיש דאמר למה מטיבין
וחוזרין ומטיבין כדי להרגיש כל העזרה
כולה שפיר אלא לרבי יוחנן דאמר בבקר
בבקר חלקוהו לשני בקרי׳ מי איכא למימר
אמר ליה רב ינא לרב אשי האי בבקר
בבקר דעצים מי מייתר הא מיבעי ליה
לגופיה דקאמר רחמנא נקדמו למערכה
שנייה של קטרת א״ל ולאו מי אוקימנא
עליה ולא על חברתה מכלל דאיתה
לחברתה מאי שנא דעביד הטבת חמש
נרות ברישא נעביד הטבת שתי נרות
ברישא כיון דאתחיל בהו עביד רובה
ונעביד שית אמר קרא בהיטיבו את הנרות
יקטירנה ואין נרות פחותות משנים והטבת
שתי נרות קודמת לקטרת דאמר קרא
בהטיבו את הנרות והדר יקטירנה וקטרת
לאיברים דתניא יוקדם דבר שנאמר בו
בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בקר
אחד בלבד ואיברים למנחה דתניא מנין
שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר
ת״ל וערך עליה העולה ואמר רבא העולה
היא עולה ראשונה ומנחה לחביתין
עולה ומנחה וחביתין לנסכים שום מנחה
ונסכים למוספין זבח ונסכים ומוספין לבזיכין
והתניא בזיכין קודמין למוספין תנאי היא
אמר אביי מסתברא כמאן דאמר מוספין
קודמין לבזיכין לאו מי אמרת בבקר בבקר
להקדים הכא נמי ביום ביום לאחר מאי
טעמא דמאן דאמר בזיכין קודמין למוספין
גמר חוקה מחביתין אי מהתם גמר
לינמרה לכולה מילתא מהתם להכי אהני
ביום ביום לאחר קטרת של שחר
היתה קרבה בין דם לאיברים וכו׳ מני
אי רבנן בין דם לנרות מיבעי ליה אי
אבא שאול בין נרות לאיברים מיבעי ליה
לעולם רבנן היא ובסידרא לא קא מיירי
ושל בין הערבים היתה קריבה בין
איברים לנסכים וכולי מנא הני מילי אמר
רבי יוחנן דאמר קרא כמנח׳ הבקר וכנסכו
תעשה מה מנחת הבקר קטרת קודמת
לנסכין אף כאן קטרת קודמת לנסכים אי
מה להלן קטרת קודמת לאיברים אף כאן
קטרת קודמ׳ לאברים מי כתיב כאיברי הבקר
במנחת הבקר כתב כמנחת הבקר ולא
כאיברי הבקר תנו רבנן ונסכו רביעי׳ ההין
ילמד של שחרית משל ערבית רבי אומר
ערבי׳ משל שחרי׳ בשלמ׳ לרבנן האי בתמיד
של בין הערבי׳ כתיב אלא ר׳ מאי טעמא אמר
רבה בר עולא אמר קרא לכבש. האחד איזהו
כבש שנ׳ בו אחד הוי אומ׳ זה תמיד של שחר

ורבנן

ורבנן מאי אחר מיוחד שבעדרו ורבי מומבחר
נדריך נפקא ורבנן חד בחובה וחד בנדבה
וצריכי אם היה כהן גדול זקן או איסטניס
כולי תניא אמר רבי יהודה עששיות של
ברזל היו מחמין מערב יום הכיפורי׳ ומטילין
לתוך צונן כדי שתפוג צינתן והלא מצרף
אמר רב ביבי שלא הגיע לצירוף אביי
אמר אפילו תימא שהגיע לצירוף דבר
שאין מתכוין מותר ומי אמר אביי הכי
והתניא בשר ערלתו אפילו במקום שיש
שם בהרת יקוץ דברי רבי יאשיה והוינן
בה קרא למה לי ואמר אביי לרבי יהודה
דאמר דבר שאין מתכוון אסור הני מילי
בכל התורה כולה אבל הכא צירוף דרבנן
הוא מתניה הביאוהו לבית הפרוה ובקדש
היתה פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם
קדש ידיו ורגליו ופשט רבי מאיר אומר
פשט קדש ידיו ורגליו ירד וטבל עלה
ונסתפג הביאו לו בגדי לבן לבש וקדש
ידיו ורגליו בשחר היה לובש פלוסין של
שנים עשר מנה בין הערבים הנדוין של
שמונה מאות זוז דברי ר״מ וחכמים אומרים
בשחר היה לובש של י״ח מנה ובין הערבים
של שנים עשר מנה הכל שלשים מנה אלו
משל ציבור ואם רצה להוסיף מוסיף משלו
גמ׳ מאי פרוה אמר רב יוסף פרוה אמגושא
פרסו סדין של בוץ מאי שנא של בוץ אמר
רב כהנא כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי
בוץ בשחר היה לובש פילוסין של שמונה
עשר וכו׳ ותנא מנינא אתא לאשמועינן הא
קא משמע לן דבציר מהני לא נעביד הא
אי בציר מהני וטפי אהני לית לן בה דכולי
עלמא מיהת דשח׳ עדיפי מנא לן אמר רב
הונא בריה דרב עילאי אמר קרא
בד בד בד מובחר בבד מתיבי
ולבשו בגדים אחרים ולא יקדשו את
העם בבגדיהם מאי לאו אחרים חשובין מהן
לא אחרים פחותין מהן תני רב הונא בר
יהודה ואמרי לה רב שמואל בר יהודה
אחר שכלתה עבוד׳ ציבור כהן שעשת׳ לו אמו
כתנת לובש׳ ועובד בה עבודת יחיד ובלבד
שימסרנה לציבור פשיטא מהו דתימ׳ ניחוש
שמא לא ימסרנ׳ יפה יפה קמ״ל אמרו עליו על
ר׳ י׳ ב״פ שעשתה לו אמו של ק׳ מנה ולובשה
ועובד בה עבודת יחיד ומסרה לציבור אמרו
עליו על ר״א בן חרסום שעשתה לו אמו
כתנת משתי ריבוא ולא הניחוהו אחיו
הכהנים ללובשה מפני שנראה כערום ומי
מתחזי והאמר מר חוטן כפול ו׳ אמר אביי
כחמרא במזג׳ ת״ר עני ועשיר ורשע באין לדין
לעני אומר׳ לו מפני מה לא עסקת בתורה אם
אומר עני הייתי וטרו׳ במזונותי אומרין לו
כלו׳ עני הייתי יותר מהלל אמרו עליו על הלל
הזקן שבכל יום ויו׳ הי׳ עוש׳ ומשתכ׳ בטרפעיק
חציו היה נותן לשומר ב״ה וחציו לפרנסתו
וכפרנס׳ אנשי ביתו פעם א׳ לא מצא להשתכר
ולא הניחו שומר ב״ה להכנס עלה ונתלה ויש׳
על פי ארוב׳ כדי שישמע דברי אלהי׳ חיי׳ מפי
שמעיה ואבטליון אמרו אותו היום ערב
שבת היה ותקופת טבת היתה וירד
עליו שלג מן השמים וכשעלה עמוד השחר
אמר לו שמעיה לאבטליון אבטליון אחי

בכל יום הבית מאיר והיום אפל
שמא יום המעונן הוא הציצו עיניהן וראו
דמות אדם בארוב׳ עלו ומצאו עליו רום
שלש אמות שלג פרקוהו הרחיצוהו וסוכוהו
והושיבוהו כנגד המדורה אמרו ראוי
זה לחלל את השבת עשיר אומרים
לו מפני מה לא עסקת בתורה אם
אומר עשיר הייתי טרוד הייתי בנכסי אומרים
לו כלום עשיר הייתי יותר מרבי אלעזר
אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום
שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן
אלף ספינות בים ובכל יום ויום נוטל
נאד של קמח על כתיפו ומהלך מעיר
לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה פעם
אחת מצאוהו עבדיו ועשו בו אנגריא
אמר להן בבקשה מכם הניחוני ואלך
ללמוד תורה אמרו לו חיי רבי אלעזר בן
חרסום שאין מניחין אותך ומימיו לא
הלך וראה אלא יושב ועוסק בתורה
כל היום וכל הלילה רשע אומרים לו
מפני מה לא עסקת בתורה אם אמר
נאה הייתי וטרוד ביצרו היה אומרין לו
בלום נאה היית מיוסף אמרו עליו על יוסף
הצדיק בכל יום ויום היתה אשת
פוטיפרע משדלתו בדברים בגדים שלבשה
לו שחרית לא לבשה לו ערבית בגדים
שלבשה לו ערבית לא לבשה לו
שחרית אמרה לו השמע לי אמר לה
לאו אמרה לו הריני חובשך בבית האסורין
אמר לה יהוה מתיר אסורים הריני
כופפת קומתך יהוה זוקף כפופים הריני
מסמא את עיניך יהוה פוקח עורים
נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה
לשכב אצלה להיות עמה ולא רצה לשמוע
אליה לשכב אצלה בעולם הזה להיות
עמה לעולם הבא נמצא הילל מחייב
את העניים רבי אלעזר בן חרסום
מחייב את העשירים יוסף מחייב את
הרשעים מתניה בא לו אצל פרו ופרו
היה עומד בין האולם למזבח ראשו
בדרום ופניו למערב והכהן עומד במזרח
ופניו למערב וסומך שתי ידיו עליו
ומתודה וכך היה אומר אנא השם
עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי
אנא השם כפר נא לעונות ולפשעים
ולחטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי
לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה
עבדך כי ביום הזה יכפר וגו׳ והן עונין
אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד
גמרא מאן שמע׳ ליה דאמר בין האולם
ולמזבח צפון רבי אלעזר בר׳ שמעון היא
דתניא איזהו צפון מקיר של מזבח צפוני
ועד כותל העזרה וכנגד כל המזבח כולו
צפון דברי ר׳ ברבי יהודה ר״א בר׳ שמעון
מוסיף אף בין האולם ולמזבח רבי מוסיף
אף מקום דריסת רגלי הכהנים ואף מקום
דריסת רגלי ישראל אבל מן החילפורת
ולפנים הכל מודין שפסול לימא ר׳ אלעזר
בר׳ שמעון היא ולא ר׳ אפי׳ רבי ור׳
השתא אדר׳ יוסו בר׳ יהודה מוסיף אדר״א
בר״ש לא מוסיף אנן הכי קא אמרינן אי
ר׳ היא נוקמה בכולה עזרה אלא מאי ר״א
ברבי

ברבי שמעון היא ונוקמיה בין מזבח
ולכותל אלא מאי אירת לך למימר משום
חולשא דכהן גדול לרבי נמי משום
חולשא דכהן גדול ראשו לדרום ופניו
למערב היכי משכחת לה אמר רב בעוקם
את ראשו ונוקמיה להדיה אמר אביי
גזירה שמא ירביץ גללים תנו. רבנן כיצד
סומך הזבה עובד בצפון ופניו למערב
והסומך עומד במזרח ופניו למערב ומניח
שתי ידיו בין שתי קרנות של זבח ובלבד
שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הזבח
ומתודה על חטארת עון חטארת ועל
אשם עון אשם ועל עולה עון לקט שכחה
ופאה ומעשר עני דברי רבי יוסי הגלילי ר'
עקיבא אומר אין עולה באה אלא על עשה'
ועל לא תעשה שניתק לעשה במאי קא
מיפלגי אמר רבי ירמיה בלאו דניבלה
קא מיפלגי רבי עקיבא סבר לאו מעליא
הו ור' יוסי הגלילי סבר לאו לאו מעליא
הוא אביי אמר דכולי עלמא לאו דנבילה
לאו מעליא הוי והכא בתעזוב קא מיפלגי
דרבי עקיבא סבר תעזוב מעיקרא משמע
ורבי יוסי הגלילי סבר השתא משמע תנו
רבנן כיצד מתודה עויתי פשעתי וחטאתי
וכן בשעיר המשתלח הוא אומר והתודה
עליו ארת כל עונורת בני ישראל וארת
כל פשעיהם לכל חטאתם וכן במשה
הוא אומר נושא עון ופשע וחטארת
דברי רבי מאיר וחכמים אומרים עונת אלו
זדונות וכן הוא אומר הכרת תכרת הנפש
ההיא עבודה בה פשעים אלו המרדים
וכן הוא אומר מלך מואב פשע בי ואומר
תפשע לבנה בערת ההיא לכל חטאתם
אלו השגגות וכן הוא אומר נפש כי תחטא
בשגגה ומאחר שהתודה על הזדונורת ועל
ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגורת
אלא כך היה מתודה חטאתי ועויתי
ופשעתי לפניך אני וביתי וכולי וכן בדוד
הוא אומר חטאנו עם אבותינו העוינו
והרשענו וכן בשלמה הוא אומר חטאנו
והרשענו ומרדנו וכן בדניאל הוא אומר
חטאנו והעוינו והרשענו ומרדנו אלא מהו
שאמר נושא עון ופשע וחטאת אמר משה
לפני הקדוש ברוך רבונו של עולם בשעה
שישראל חוטאין לפניך ועושין תשובה עשה
ל' זדונות כשגגות אמר רבה בר שמואל
אמר רב הלכה כדברי חכמים פשיטא יחיד
ורבים הלכה כרבים מהו דתימר מסתבר
טעמיה דר' מאיר דקמסייע ליה קרא דמשה
קמש'לן ההוא דנחית קמיה דרבא ועבד
כר' מאיר אמר ליה שבקת רבנן ועבדרת
כר' מאיר ליה כר' מאיר סביר' לי כדכתיב
בספר אוריתא דמשה תנו רבנן וכפר
בכפררת דברים הכתוב מדבר אתה
אומר בכפררת דברים או אינו אלא כפררת
דמים הרי אני דן נאמרה כאן כפרה
ונאמרה להלן כפרה מה כפרה האמורה
בשעיר דברים אף כפר' האמורה בפר דברים
ואם נפשך לומר הרי הוא אומר ותקריב
אהרן ארת פר החטאת אשר לו וכפר
בעדו ובעד ביתו ועדין לא נשחט הפר
מאי ואם נפשך לו' וכי תימא נילף משעיר

הנעשה בפנים שכפרתו בדמים הרי הוא
אומר וכפר ועדין לא נשחט הפר
ומנין שבאנא נאמר כאן כפרה ונאמר
להלן בחורב כפרה מה להלן באנא
אף כאן באנא ומנין שבשם נאה כאן
כפרה ונאמרה בעגלה ערופה כפרה מה
להלן בשם אף כאן שם אמר אביי בשלמא
חורב מעגלה ערופה לא יליף מאי דהוה
הוה אלא עגלה ערופה תיליף מחורב וכי
תימא הכי נמי והתנן הכהנים אומרים
כפר לעמך ישרא' ואילו באנא לא קא אמר
קשיא והן עונין אחריו תני' ר' אומר כי שם
ה' אקרא הבו גודל לאלהינו אמר להן משה
לישרא' בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה
אתם הבו גודל חנניה בן אחי ר' יהושע אומר
זכר צדיק לברכה אמר להם נביא לישראל
בשע' שאני מזכיר צדיק עולמי' את' תנו ברכה
בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח הסגן
מימינו וראש בית אב משמאלו ושם שני
שעירי וקלפי היתה שם ובה שני גורלות של
אשכרוע היו ועשאן בן גמלא של זהב והיו
מזכירין אותו לשבח בן קטין עש' שני' עש' דד
לכיור שלא היה לו י"א שנים ואף הוא עש'
מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין כל נ'
מונבז המלך היה עוש' כל ידות הכלי' של יה"
של זהב הילני אמו עשת' נברש' של זהב שעל
פתח היכל ואף הי' עשת' טבל' של זהב שפרשת
סוטה כתוב' עליה נקנור נעשו נסי' לדלתותיו
והיו מזכירין אותן לשב' מדקא' לצפון המזבח
מכל' דמזבח לאו בצפון קאי סני ר"א בן יעקב
הוא דתניא צפונ' לפני ה' שיה' צפון כולו פנוי
דברי ר"א בן יעקב והא רישא ר"א בר שמעון
היא כולה ר"א בן יעקב היא ותני בבין האולם
ולמזבח הסגן בימינו ור"בא משמאלו אמר ר'
המהל' לימין רבו הרי זה בור תנן הסגן בימינו
וראש בית אב בשמאלו ועוד תניא שלשה
שהיו מהלכין בדרך הרב באמצע גדול
בימינו וקטן משמאלו וכן מצינו בג' מלאכי
השרת שבאו אצל אברהם מיכאל באמצע
וגבריאל בימינו ורפאל בשמאלו תרגומא
רב שמואל בר פפא קמיה דרב אדא
כדי שיתכסה בו רבו והתניא המהלך
כנגד רבו הרי זה בור אחורי רבו
הרי זה מגסי הרוח דמצדד אצדודי

Septiduo ante diem expiationum ſeparabant ſummum ſacerdotem a domo ſua in conclave Parhedrin, illique alterum ſacerdotem ejus loco ſubſtituebant, ſi quod vitium ei contingat. R. Jehuda dicit; ſubſtituunt ei aliam uxorem, ſi uxor ejus moriatur, quia dicitur; *& expiabit pro ſe, & pro domo ſua; pro domo ſua*, i. e. pro uxore ſua; Dixerunt ei; ſi ſic non erit rei finis. *Gemara*. Tradiderunt ibi, ſc. in tractatu *Parah*; ſeptiduo ante combuſtionem vaccæ ſeparabant ſacerdotem combuſturum vaccam de domo ſua in conclave, quod erat ſuper palatio, aquilonare orientale; & conclave lapideum appellabatur, quia omnes ejus operationes perficiebantur in vaſis ſtercoreis, lapi-

 deis,

deis, & terreis. Qua de causa? quia lotus diei legitimus erat in comburenda vacca; Etenim legimus; Immundabant sacerdotem combusturum vaccam, & immergebant illum, ad excludendam opinionem Sadducæorum, qui dicebant, in occasu solis fuisse illam comburendam; decreverunt illi sapientes vasa stercorea, lapidea, & terrea, ne reciperent immunditiem; quia sic non vilescunt in ea. Et cur variatum est aquilonare meridionale? Quia sacrificium pro peccato erat, & sacrificium pro peccato obligabatur ad aquilonem; scriptum est enim *Num.* XIX. 4. *Contra facies tabernaculi conventus*. Statuerunt illi sapientes conclave aquilonare meridionale; ut sic illis innotesceret. Quid Bira? Dicit Raba bar bar Chana; dicit R. Jochanan; erat locus in monte domus, & Bira erat nomen ejus. Et Risch Lakisch dicit; totum sanctuarium dicebatur Bira; dictum est enim I. *Paral.* XXIX. 19. *Ædem, cujus impensas paravi*. Unde hæc probantur? Dicit R. Meniumi bar Chalchia, dicit R. Machasia bar Idi, dicit R. Jochanan; dicit textus *Levit.* VIII. 34. *Sicut fecit hac die, sic præcepit Dominus ut fiat ad expiandum pro vobis*. לעשות; hoc est opus vaccæ. לכפר; hoc est opus diei expiationum; Concedatur, quod integer textus de vacca non conveniat; *ad expiandum*; scriptum est; & vacca minime est apta ad expiandum: sed dicam, quod integer textus de die expiationum agat; dixerunt; doceat id ubi dicitur; צואה צואה *præcepit præcepit*; etenim scriptum est hic. *Præcepit Dominus ad faciendam*; pariterque illic scriptum est. *Hoc est statutum legis, quod præcepit Dominus dicendo*; sicut illic de vacca agitur, hic quoque de vacca; sicut hic fiebat separatio; ita pariter illic; Et dicam de præcepto diei expiationum; scriptum est enim *Levit.* XVI. 34. *Fecit igitur sicut præceperat Dominus Mosi*. Explicetur præceptum, quod factum antecedit, a præcepto, quod factum antecedat; neque explicetur præceptum, quod facto postponatur, a præcepto, quod factum antecedit. Et dicam præceptum sacrificiorum; scriptum est enim *Levit.* VII. 38. *In die quo præcepit filiis Israel*. Explicatur צוה *præcepit* ex צותו *præcepit*, at non explicetur צותו ex צוה. Quid hinc deducitur? Ecce est traditio discipuli R. Ismael. *Et revertetur sacerdos*; *Et ingredietur*. *Levit.* XIV. Hæc est reversio, & ille ingressus. Hoc est, quando assimilari possit, sed quando assimilari potest, assimilat. Addiscimus; *ad expiandum*; hoc est opus diei expiationum; aut dicam expiationem sacrificiorum. Scimus nos, quod sacerdoti, qui advenit, sit necessaria separatio; Dixerunt; fortasse non erit necessaria separatio universæ classi domus patris. Explicetur res, cui statutum est tempus, ab re, cui tempus sit statutum, ad excludendum sacrificia quotidiana: Disputant; Et dicam de festis; explicetur res, quæ sit usitata semel in anno, ab re quæ usitata sit semel in anno; ad excludendos dies festos, qui non celebrantur semel in anno; At dicam diem festum unum; & si dicas; ignoramus, quinam ex illis sit? Si dies solennis azymorum; jam explicat textus a principio; si dies solennis tabernaculorum, ejus præceptum jam multiplicatur. Sed explicetur separatio septidui in diem unum a separatione septidui in diem unum; at non explicetur separatio septidui in septiduum a separatione septidui in diem unum. At dicam diem octavum, in quo sit separatio septidui in diem unum. Explicetur res, quam non præcedat sanctificatio, ab re, quam non præcedat sanctificatio; neque explicetur res, quam præcedat sanctificatio, ab re, quam non præcedat sanctificatio. Non? est argumentum a minori ad majus. Nunc res, quam non præcedit sanctificatio, requirit separationem, res, quam præcedit sanctificatio, non multo magis? Dicit R. Misceriascia; non est hic textus illi similis: R. Ase dicit; nulla est vis a principio: fundamentum festi non requirit separationem, accessorium ipsum requiret separationem? vel juxta sententiam illius qui dicit; Dies octavus est festus per se ipsum; Hoc agitur juxta propositum. פזר קשב; sors erat perseipsam; sed quod spectat debitum diei primi; docetur, qui non celebravit festum in die primo solennitatis, celebrabit vel die ultimo solennitatis. Et dicam, quod in Pentecoste fiat separatio septidui in diem unum. Dicit R. Aba; explicetur juvencus unus & aries unus ab uno juvenco, & ab uno ariete; ad excludendum festum Pentecostis, in quo duo arietes offeruntur; Recte juxta mentem illius, qui dicit in die expiationum fuisse oblatum unum tantum arietem; at juxta opinionem illius, qui dicit, duo fuerunt arietes; Quid dicendum est? Extat traditio: Rabi dicit: unus aries, qui hic memoratur, est aries memoratus in quinto Numeratorum; R. Elieser bar R. Simeonis dicit; duo

erant

erant arietes, alter hoc loco, & alter in quinto Numeratorum memoratus; quamvis dicat R. Eliefer bar R. Simeonis, ibi alter propter debitum diei, & alter propter addititia, tamen excluditur festum Pentecostes, quia propter debitum diei duo immolabantur; At dicam principium anni, quod in eo fieret separatio septidui in diem unum; Dicit R. Abau; explicetur ejus juvencus, & ejus aries ab ejus juvenco, & ab ejus ariete; ad excludendum festum Pentecostis, & principii anni, quod erant cœtus. Recte juxta mentem illius qui dicit; *Sume tibi;* de bonis tuis; sed juxta mentem illius, qui dicit; de bonis cœtus; quid est dicendum? Extat traditio: *Sume tibi;* de bonis tuis; *& fac tibi;* de bonis tuis; *Et sument tibi*, de bonis cœtus: Verba R. Josiæ: R. Jonathan dicit: tam *sume tibi*, quam *& sument tibi;* de bonis cœtus. At cur dictum est; *sume tibi?* & si dici liceret, de bonis tuis; ego volo magis ex eorum bonis. Aba Chanen dicit nomine R. Eliefer; Alter textus dicit *Deut.* x. 1. *Fac tibi arcam ligneam;* & alter dicit. *Exod.* xxv. 9. *Et facite arcam de lignis Sethim.* Quomodo? Hic, quando Israelitæ faciunt voluntatem Dei, & illic, quando non faciunt voluntatem Dei; Hactenus non est dissensio; At in acceptionibus simplicibus, & in operationibus simplicibus; Acceptiones simplices; *Sume tibi aromata;* Operationes simplices; *Fac tibi duas tubas argenteas.* Sed istæ sunt explicationes; explicatur, quod sit de bonis tuis, in impletionibus postquam scriptum est *Levit.* IX. 3. *Et ad filios Israel loqueris dicendo: Tollite hircum caprarum in sacrificium pro peccato. Et dixit ad Aharon: Tolle tibi vitulum filium bovis in sacrificium pro peccato.* Quid hinc mihi eruitur? *sume tibi;* ex bonis tuis. In die expiationum, postquam scriptum est *Lev.* XXI. 3. *Cum hoc ingredietur Aharon in sanctuarium cum juvenco filio bovis in sacrificium pro peccato &c. Et a congregatione filiorum Israel sumet duos hircos caprarum in sacrificium pro peccato; & offeret juvencum suum in sacrificium pro peccato.* Quid hinc mihi eruitur? Quid לך? de bonis suis. R. Ase dicit: explicetur juvencus pro peccato, & aries in holocaustum a juvenco pro peccato, & ab ariete in holocaustum; ad excludendum principium anni & festum Pentecostis, ubi duo fuerunt holocausta. Rabina dicit: explicetur ministerium faciendum a summo sacerdote a ministerio faciendo a summo sacerdote, ad excludenda hæc omnia argumenta, quod non esset ministerium faciendum a summo sacerdote; & nonnulli dicunt; dicit Rabina; explicetur ministerium in principio ab ministerio in principio, excluduntur hæc, quæ non sunt principium; Quid principium? fortasse principium in summo sacerdote, id est prius, sed ministerium in principio in loco explicetur a ministerio in principio in loco; quia venit R. Dimi; dicit; R. Jochanan unum docet, Risch Lakisch duo docet; R. Jochanan unum docet; *Ut fiat ad expiandum;* hoc est opus diei expiationem. Et Risch Lachisch duo docet; *Ut fiat:* hoc est opus vaccæ; *ad expiandum;* hoc est opus diei expiationum. R. Jochanan unum docet; & ecce legimus: Septiduo ante diem expiationum, & septiduo ante diem combustionis vaccæ; gradus sc. communis erat; Et dicit R. Mininmi bar Chalchia, dicit R. Machasia bar Idi, dicit. R. Jochanan; *sicut fecit hoc die, sic præcepit Dominus, ut fiat ad expiandum pro vobis. Ut fiat;* hoc est opus vaccæ; *ad expiandum;* hoc est opus diei expiationum; venit ad excludendum. Quia venit Rabin; dicit R. Jochanan nomine R. Ismaelis; *ut fiat;* hoc est opus vaccæ; *ad expiandum;* hoc est opus diei expiationum. Respondit Risch Lakisch ad R. Jochanan; unde hoc doces? Num ex impletionibus? Si ex impletionibus; Omne quod textus in illis impedit, illic quoque impedit. Et si dicas hic quoque. Atqui legimus; & substituunt alium sacerdotem; at non docent; separant; Et si dicas; quid significat; substituunt? separant; ad docendum, quod utrumque substituerent, aut utrumque separarent. Respondit illi; sed doctor hinc docet, dicens, de Sinai scriptum est *Exod.* XXIV. 16. *Et texit illum nubes sex diebus; & vocavit Mosen septimo die.* Postquam scriptum est; *& vocavit Mosen septimo die;* quid significat *sex diebus?* Hæc est constitutio principii, quod si quis ingrediatur in castra divinitatis, debeat se separare sex diebus: At ecce legimus septem in Misna. R. Jehuda ben Bethira multum observabat immunditiem domus suæ. Respondit R. Jochanan ad Risch Lakisch; concedatur juxta meam opinionem, quod doceatur ex impletionibus; sc. quod extet traditio; quod tam hunc quam illum aspergebant integro septiduo ex omnibus sacrificiis pro peccato, quæ illic erant, ita pariter aspergebatur in impletionibus; Verum juxta

ta tuam sententiam docendum est de Sinai; adspersio in Sinai qualis fuit? Et juxta tuam sententiam qualis? Recte in impletionibus fuit sanguis, & hic aqua; Non est dissensio: quia docet R. Chjiah; Veniant aquæ pro sanguine; verum juxta tuam sententiam; adspersio in Sinai qualis fuit? Respondit illi Gradus communis fuit: traditio juxta mentem R. Jochanan, traditio juxta mentem Risch Lakisch. Traditio juxta mentem R. Jochanan ex eo probatur, quod scriptum est *Levit.* XVI. 3. *Cum hoc ingredietur Aharon in sanctuarium;* sicuti dictum est in subjecto; Quod est propositum impletionum? Quid dictum est in subjecto impletionum? Aharon per septiduum separabatur in die unum. Et Mose tradidit illi toto septiduo, ut initiaretur in ministerio; Et pariter in generationibus summus sacerdos separabatur septiduo, & uno die ministrabat; & duo discipuli sapientum ex discipulis Mose tradiderunt ut toto septiduo in ministerio initiaretur; Hinc dixerunt; septiduo ante diem expiationum separabant summum sacerdotem de domo sua in conclave Parhedrin; & quemadmodum separabant summum sacerdotem, ita pariter separabant sacerdotem vaccam combusturum in conclave, quod erat super palatio, aquilonare meridionale, & super utrumque adspergebant integro septiduo de omnibus sacrificiis pro peccato, quæ ibi erant; At si dicas; in impletionibus sanguis, & hic aquæ; dixisti? Veniant aquæ pro sanguine. Et dictum est; *Sicut fecit hoc die, sic præcepit Dominus ut fieret ad expiandum pro vobis. Ut fieret;* hoc est opus vaccæ; *ad expiandum;* Hoc est opus diei expiationum. Et quod dicitur *cum hoc*, requiritur essentialiter; *cum juvenco filio bovis in sacrificium pro peccato, & ariete in holocaustum;* dixerunt si per sacrificium solum, dixisset textus; *cum hoc, aut cum istis;* Quid *cum hoc?* Hinc duo eruuntur; & cur *&* *dicit?* Et si dices, quod dies expiationum sit primus qui requirat separationem; uti deprehenditur in impletionibus, sed in die expiationum simpliciter non; aut potest dici, quod in summo sacerdote prius requireretur separatio; sed summus sacerdos simpliciter non: veni & audi; *Sicut fecit &c.* Traditio juxta mentem Risch Lakisch. Mose adscendit in nube, & tectus est nube, & sanctificatus est nube, ut acciperet legem Israeli in sanctitate; dictum est enim *Exod.* XXIV. 16. *Et habitavit gloria Domini super montem Sinai;* Hoc est factum post Decalogum, quod fuit principium quadraginta dierum; verba R. Jose Galilæi; R. Akiba dicit: *Et habitavit gloria Domini.* A principio mensis. *Et texit nubes montem, & vocavit Mosen; & omnis Israel stabant.* Non venit textus nisi ad impartiendum honorem Mosi. R. Nathan dicit: Non venit textus nisi ad abstergendum cibum & potum, qui erat in ejus visceribus, ut assimilaretur Angelis ministerii. R. Matthia ben Charas dicit, non venit textus, nisi ad terrorem illi incutiendum; ut lex daretur in terrore, & metu, & trepidatione; dictum est enim *Psal.* II. 11. *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Qui ונילו ברעדה *& exultate ei cum tremore?* Dicit R. Ada bar Methana, dicit Rabi in loco exultationis ibi sit trepidatio. Ubi consistit dissensio R. Jose Galilæi, & R. Akibæ? In dissensione horum doctorum; exstat enim traditio: In die sexto mensis data fuit lex Israeli; R. Jose dicit in septimo; qui dicit in sexto; in sexto data est, & in septimo adscendit; scriptum est enim; *& vocavit Mose in die septimo;* & qui dicit in septimo, in septimo data est, & in septimo adscendit. R. Jose Galilæus sentit juxta mentem primi doctoris, qui dicit in sexto mensis data est lex, idcirco hoc est opus post decalogum; *Et habitavit gloria Domini super montem Sinai; & texit nubes sex diebus Mosen, & vocavit Mosen in die septimo;* ad accipiendam reliquam legem; si vero putas: *quod habitavit gloria Domini a principio mensis; & texit nubes montem; & vocavit Mosen in die septimo* ad accipiendum decalogum; ecce ejus acceptio fuit ab sexto die, & ecce sublata est nubes a sexto; At R. Akiba sentit juxta mentem R. Jose; in septimo die mensis data est lex Israeli; Concedatur juxta mentem R. Akiba; scilicet deprehendetur, quod in decimo septimo die Tamutz fractæ sint tabulæ, quatuor & viginti mensis Sivan, & sedecim Thamuz complent quadraginta dies, quibus fuit in monte, & sexto decimo Thamuz descendit, & venit & fregit tabulas. Verum juxta mentem R. Jose Galilæi qui dicit: sex separationis, & quadraginta montis, usque ad viginti sex Thamutz non fractæ sunt tabulæ; dicit tibi R. Jose Galilæus; quadraginta dies montis includuntur in sex separationis; Dicit doctor; *Et vocavit Mosen, Mosen; & omnis Israel stabant;* hoc favet R. Elieseri; dicit enim R. Elieser; *Et vocavit* Mo-

Mosen, Mosen; & omnis Israel stabant. Non venit textus nisi ad impartiendum honorem Mosi. At regerunt: קול לו Vocem illius Mose audiebat, at omnis Israel non audiebat; Nulla est dissensio. Hoc intelligitur in Sinai, & illud in tabernaculo conventus; & si velis dicere; nulla est dissensio; hoc intelligitur in vocatione, & illud in allocutione. R. Zericha explicavit hos textus coram R. Eliefer, & dixerunt; dicit R. Zericha; R. Eliefer, argumentatur; & scriptum est *Exod.* XL. 33. *Nec poterat Mose ingredi in tabernaculum conventus, quia super illud habitabat nubes*. Et similiter scriptum est Ibid. XX. 21. *Et ingressus est Mose in medium nubis*. Apprehendit Sanctus Benedictus Mosen, & deduxit in nubem; Discipulus R. Samuelis docet: Dictum est hic; *in medium;* pariterque dictum est illic, sc. *Exod.* XIV. 22. *Et ingressi sunt filii Israel in medium aquarum*. Sicut ibi via; scriptum est enim; *& aquæ illis erant murus;* ita pariter hoc loco via. *Et vocavit Mosen, & dixit*; Cur præcedit vocatio allocutionem? Docet lex modo humano; non enim dicet homo verbum socio suo, nisi prius vocaverit; Hoc favet τῷ R. Chanina; dicit enim R. Chanina; Nemo dicet verbum socio suo, nisi prius vocaverit, dicendo. Dicit R. Musia bar filii R. Masia nomine R. Musia Raba; unde probatur; quod si quis loqui velit cum socio suo, non loquetur, priusquam illi dicat; tecum loquar? dictum est enim; *& locutus est Deus ad Mosen de tabernaculo conventus dicendo*; Concluditur, quod ambo judicent de impletionibus; Quicquid in illis scriptum est; in illis impedit; si dicas de impletionibus; R. Jochanan, & R. Chanina; alter dicit; quicquid in illis scriptum est, in illis impedit; & alter dicit; quod impedit in generationibus, in illis impedit, si non impedit in generationibus, in illis non impedit: Conclusio R. Jochanan; qui dicit; quicquid in illis scriptum est, in illis impedit, ex eo quod dicit R. Simeon ben Lakisch τῷ R. Jochanan; si in impletionibus, quicquid in illis scriptum est, in illis impedit. Et nihil illi respondit; nihil concluditur. Quænam est inter illos dissensio? Dicit R. Joseph; In manuum impositione dissentiunt; qui dicit, quicquid in illis scriptum est, in illis impedit; hinc manuum impositio impedit; & qui dicit; Quod non impedit in generationibus, in illis non impedit; hinc non impedit manuum impositio & in generationibus unde probatur quod non impediat? Dictum est enim; *Et imponet manus, & acceptabitur*. Quid? Num impositio manuum expiabat? Atqui non fiebat expiatio nisi in sanguine; dictum est enim *Levit.* XVII. II. *Quia sanguis qui est in anima expiat*. At cur dictum est; *& imponet manus, & acceptabitur?* Si consideret manuum impositionem reliquias præcepti, ab textu consideratur perinde ac non expiet, & expiet. R. Nachman bar Isaac dicit; Ventilatio inter illos intercedit; Qui dicit; quicquid in illis scriptum est, in illis impedit; & qui dicit; quod non impedit in generationibus, in illis non impedit impedimentum; & in generationibus unde probatur, quod non impediat? Scriptum est *Levit.* XIV. 21. *Et ventilabit ad expiandum pro eo*. Quid? Num ventilatio expiabat? At non erat expiatio nisi in sanguine. Dictum est enim *Levit.* XVII. II. *Quia sanguis, qui est in anima expiat*. At cur dictum est; *Et ventilabit ad expiandum pro eo?* Si consideret ventilationem reliquias præcepti, ab textu consideratur perinde ac non expiet & expiet. R. Papa dicit; Separatio septidui inter illos intercedit. Qui dicit; Quicquid in illis scriptum est in illis impedit; qui dicit, quod in generationibus non impedit, in illis non impedit impedimentum; & in generationibus unde probatur, quod non impediat? Ex eo quod sit traditio; quod substituant; at non est traditio; quod separent. Rabina dicit; Vestibus multiplicatio per septiduum, & unctio per septituduum inter illos intercedit; Qui dicit; Quicquid in illis scriptum est, in illis impedit; qui dicit; quod in generationibus non impedit, in illis non impedit impedimentum; Et in generationibus, quod non impediat, unde probatur? Ex eo quod scriptum est *Levit.* XVI. 32. *Expiabit autem sacerdos, qui unctus est, & qui implevit manus suas ad ministrandum vice patris sui*. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XXX. *Septem diebus induetur illis sacerdos ejus vice de filiis ejus*. Non probo nisi de vestibus multiplicato per septiduum, & de uncto per septiduum, de multiplicato vestibus per septiduum, & de uncto uno tantum die, & de multiplicato vestibus uno tantum die, & de uncto per septiduum unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Qui unctus est, & qui implevit manus suas*. Semper; Deprehenditur fuisse multiplicandus vestibus per septiduum sicut in principio; quod fuerit ungendus per septiduum

duum ficut in principio, unde probatur? Si vis, tibi dicam; obligat textus ad excludendum; & si vis, tibi dicam; Dicit textus. *Et vestes sanctitatis, quæ sunt Aharonis, erunt filiis ejus post eum, ut in illis ungatur, & in illis impleat manus suas*. Comparetur unctio vestium multiplicationi, sicut vestium multiplicatio per septiduum, ita pariter unctio per septiduum. Quænam est ratio illius, qui dicit; Quicquid in illis scriptum est, impedit? Dicit Rabi Isaach bar Bisana; dicit textus; *Facies Aharon & filiis ejus sic, sic*, impedimentum illud; omne recte se habet; quod relinquit rem omnem, quæ scripta sit in hoc proposito, res quæ non sit scripta in hoc proposito unde probatur? Dicit R. Nachman bar Isaach; Doceat *ostium ostium*. R. Miserascia dicit; scriptum est *Levit*. VIII. 35. *Et custodietis custodiam Domini*. Impedimentum. Tradiderunt sapientes. *Quia sic præceptum est mihi; sicut præceptum est mihi; sicut præceptum est mihi; sicut præcepit Dominus; Quia sic præceptum est mihi; ut in luctu comederent illam sicut præceptum est mihi*; tempore operationis dixit illis; *sicut præcepit Dominus*; non ex meo ingenio ego dixi. Dicit R. Jose bar Chanina; Feminalia non describuntur in Parascha; Quando vero dicit *Exod*. XXIX. I. *Sed & hoc facies, ut mihi in sacerdotium consacrentur*. Ad includenda feminalia, & decimam partem Ephæ; concedatur de feminalibus, quia descripta sunt in subjecto vestium; at decima pars Ephæ unde probatur? Veniat זה זה *hoc* & *hoc* ex hoc sacrificio Aharon. Dictum est *Levit*. VI. 20. *Hæc est oblatio Aharon, & filiorum ejus, quam offerre debent Domino, decimam partem Ephæ*. Dicit R. Jochanan nomine R. Simeonis ben Jochai, unde probatur, quod etiam lectio Paraschæ impediat? Ex eo quod dictum est; *Et locutus est Mose ad congregationem; Hic est sermo, quem præcepit Dominus*; vel allocutio impedit. Quomodo vestiebant? Quomodo vestiebant? Quidquid erat, erat. Sed quomodo vestient in tempus futurum? In tempus futurum pariter; quando ingressi sunt Aharon & filii ejus & Mose cum eis. At quomodo vestiebant? Probabiliter textus in hoc dividunt filios. R. Chjah & Rabi Jochanan; alter dicit, Aharon & postea ejus filii; & alter dicit; Aharon & ejus filii una simul. Dicit Abaje; In tunica, & balteo nemo contendit; Aharon, & postea ejus filii; tam in præcepto quam in executione Aharon anteponitur; Quoniam dissensio est in balteo; Qui dicit Aharon, & deinde ejus filii, probat ex eo quod scriptum est *Levit*. VIII. 7. *Et præcinxit illum balteo*. Et postea scriptum est; *& præcinxit illos balteo*; & qui dicit; Aharon & filii ejus una simul, probat ex eo quod scriptum est ibid. vers. 14. *& præcinges illos*; & qui dicit; Aharon & filii ejus una simul, probat ex eo quod scriptum est; *& præcinxit illum balteo*; Et posthæc; *& præcinxit illos balteo*. Dicit tibi; hic est balteus summi sacerdotis, at hic non est balteus sacerdotis vulgaris; & qui dicit; Aharon, & deinde filii ejus, quia scriptum est; *& præcinges illos balteo*; dicit tibi, hinc nobis probari balteum sacerdotis summi fuisse balteum sacerdotis vulgaris; *Et præcinxit illum balteo; & præcinxit illos balteo*; quid hinc mihi eruitur? Aharon, & deinde ejus filii una simul. Quid deprehenditur? Non opus est, ut præcedat. Separabant summum sacerdotem. Qua de causa separabant? Sicuti dicimus: Si juxta mentem R. Jochanan, juxta ejus sententiam; si juxta sententiam Risch Lakisch, juxta ejus sententiam: Sic dicit; de domo sua cur separabatur? Traditio: Dicit R. Jehuda ben Bethira; dictum est; ne fortasse deprehendatur ejus uxor dubie menstrua & cum eo concumbat. De impiis agimus. Verum ne concumbat cum uxore sua, & deprehendatur dubie menstruata. Dixerunt sapientes coram Rabi Chasda; cujusnam est opinio? juxta mentem R. Akiba, qui dicit, quod menstrua polluat illum, qui cum eo concumbit; & sapientes hoc dicunt; menstruata non polluit maritum qui cum ea concumbit; Respondit Rabi Chasda; quamvis dicant sapientes; usque huc non dissentiunt in hoc sapientes a Rabi Akiba nisi in uno tantum tempore, sed in duobus consentiunt. Dicit R. Zira; hinc eruitur. Qui concumbit cum menstrua non est sicut menstrua, & lotus diei; si dicas, quod qui concumbit cum menstrua sit sicut menstruata; noctu igitur lavabit; in diem posterum quomodo ministrabit ministerium? Et ecce requiritur occasus solis. Sed hinc non eruitur. Qui concumbit cum menstrua non est sicut menstrua; R. Sime ex Nardata dicit, vel si dicas; Qui concumbit cum menstrua est sicut menstrua; separabitur una hora prope immersionem solis. Opponitur; Qui debent lavare, lavant interdiu, menstrua & puerpera noctu lavant; menstrua maxime; qui con-

concumbit cum menstrua, minime, & quicquid venit ad includendum; Seminifluus est similis illi, qui portat reptile; qui concumbit cum menstrua est similis illi, qui polluitur mortuo; Num intelligendum est de lotione? Non de eorum immunditiis præcise scriptum est; de immunditie septidui in eo scriptum est, pariterque de immunditie septidui in eo scriptum est; sed minime pro eorum lotionibus, pro eorum immunditiis finis textus opus illo habuit; sed gravior est illo qui concumbit cum menstrua, qui polluit stratum, & sedile in immunditie levi ad immundandum cibos & liquores. Veni & audi; docet R. Chjia; seminifluus, & seminiflua, & leprosus & leprosa, & qui concumbit cum menstrua, & qui polluitur mortuo lavant interdiu; menstrua & puerpera lavant noctu. Non soluta est quæstio. Et usque dum seperes illos ab immunditie domus suæ, separentur ab immunditie mortui. Dicit R. Tachalipha pater R. Huna bar Tachalipha nomine Raba; hoc dicis: immundities mortui permissa est in cœtu; Rabina dicit, vel si dicas; quod immundities mortui pellatur in cœtu; immundities non mortui deprehenditur, immundities domus tuæ deprehenditur; si dicas; immundities mortui, Rabi Nachman dicit, permissa est in cœtu; & Sesat dicit, expellitur in cœtu; ubique immundant & purificant in eadem ipsa domo patris familias; Nemo dissentit, quod puros facere possint, & immundos facere non possint, sed dissentiunt, circa restituendos & adducendos puros ex alia domo patris familias. R. Nachman dicit; permissa est in cœtu; Non respondemus. R. Sesat dicit; expellebatur in cœtu; & respondemus. Nonnulli dicunt, quamvis ubique purificent & immundent in eadem ipsa domo patris familias; dissentit R. Nachman, & dicit; quod possint facere etiam immundos. Quia omnem immunditiam mortui Deus in cœtu permittit. Dicit R. Sesat; unde probat? exstat traditio; Si stans offerat manus manipuli, & in ejus manu polluatur, dicit; adducatur aliud ejus vice, at si ibi non fuerit nisi illud; dicit illi; sis prudens, & tace. Docetur hinc quod dicat; adducatur aliud ejus vice. Dicit R. Nachman; fateor, ubique reliquias esse comedendas; Oppositio; Si offerat munus juvencorum, & arietum, & agnorum, & in ejus manu polluatur; dicit; adducatur aliud ejus vice; & si ibi non fuerit nisi illud; dicunt illi; Sis prudens & tace. Itane intelligendum? Si fuerint boves, arietes, & agni festi tabernaculorum; dicit tibi R. Nachman; non juvenci: juvenco enim Idololatriæ, quamvis pertineat ad cœtum, non est illi statutum tempus. Respondemus: arietes in ariete Aharon, cui non est statutum tempus, quia spectat ad privatum; Respondemus in agno, qui adducitur cum manipulo, ubi erant reliquiæ ad comedendum. Oppositio: Sanguis, qui immundatus sit, & sit adspersus per ignorantiam, acceptatur, per contumaciam, non acceptatur; quia exstat traditio; quod sit privati. Veni & audi; pro quo expiat lamina? pro sanguine, & carne, & adipe, qui polluuntur sive per ignorantiam sive per contumaciam sive per vim, sive sponte sive in privato, sive in cœtu; & si putas; quod immundities permissa sit in cœtu; Unde mihi probatur, quod acceptatum faciat? Dicit tibi R. Nachman, quia docetur; quod lamina expiaret pro privato; & si velis, dices etiam pro cœtu in eo, cui non esset statutum tempus. Oppositio: Dictum est *Ex.* XXVIII. 38. *Et portabit Aharon iniquitatem sanctificatorum*. Quænam est illa iniquitas, quam portabat? Si sit iniquitas abhominandi; jam dictum est; *non acceptabitur*: Si iniquitas residui; Jam dictum est; *Non imputabitur*. Ecce non portabat nisi iniquitatem immunditiei, quæ permissa est ab generali in cœtu. Objectio R. Sesat; Duo doctores: Extat traditio; Lamina expiabat, sive sit, sive non sit imposita fronti; verba R. Simeonis; R. Jehuda dicit; dum est super fronte, expiat; dum non est super fronte, non expiat. Respondit illi R. Simeon; summus sacerdos in die expiationum probet, quamvis non esset super ejus fronte, tamen expiabat. Respondit illi Rabi Jehuda; non probat summus sacerdos in die expiationum, in quo immundities permissa fuit in cœtu ab generali; quia R. Simeon putat, quod immundities pellatur in cœtu; Dicit Abaje; si frangatur lamina, nemo dissentit, quod non expiet; sed disputant; quando clavo appensa esset; R. Jehuda putat; *super ejus frontem, & portabit*; & R. Simeon putat; *semper, ad expiandum coram Domino*. Quid *semper*? Si dicamus *semper super ejus frontem*; non potest esse; quia deponere debebat, ut se conferret in domum latrinæ: detrahenda illa erat; Sed semper acceptum faciet; & juxta mentem R. Jehuda pariter; ecce scriptum est, *semper*; sit semper; ne ab ea mentem

suam

ſuam abſtrahat, juxta mentem Raba bar R. Huna; etenim dicit Raba bar R. Huna; debet homo geſtare Thephilin omnibus & ſingulis horis, ex argumento a minori ad majus deducto a lamina. Si de lamina, in qua unum tantum erat memoriale, dicit Lex; *ſuper ejus frontem ſemper*; ne ab ea mentem ſuam abſtrahat; In Thephilin, in quibus multa ſunt memorialia, quanto magis! At juxta mentem R. Simeonis qui dicit; ſemper acceptum facit; & ecce ſcriptum eſt; *ſuper ejus frontem, & portabit*; venit ad ſtatuendum illi locum, & R. Jehuda ad ſtatuendum illi locum unde probat? ex eo probat, quod dictum eſt; *ſuper ejus frontem*; & R. Simeon quoque deducit ex eo quod dictum eſt; *ex deſuper ejus frontem*; non ita eſt niſi *ſuper ejus frontem & portabit*; Quid reſpondit? Tibi dicit; quæ fronti conveniens eſt, acceptum facit, quæ non eſt fronti conveniens, non facit acceptum; ad excipiendum, quod ſi fracta fuerit lamina, non faciat acceptum; & R. Jehuda, ſi fracta fuerit lamina, unde probat? probat ex fronte ejus frontem; & R. Simeon מצח מצחו non exponit; Dicemus: iſti doctores ſentiunt cum illis doctoribus. Exſtat traditio: Tam hunc quam illum adſpergunt integro ſeptiduo ex omnibus ſacrificiis pro peccato, quæ ibi erant; verba R. Meir; R. Joſe dicit; Non adſpergebant illum niſi tertio & ſeptimo die duntaxat. R. Chanina Segen ſacerdotum dicit: Sacerdotem combuſturum vaccam adſpergebant toto ſeptiduo; ſummum ſacerdotem in die expiationum non adſpergebant niſi tertio & ſeptimo die. Itane intelligendum? In hoc eſt diſſenſio. R. Meir putat; quod immundities expellatur in cœtu; & R. Joſe putat, quod immundities permittatur in cœtu; & probabile eſt, quod putet R. Joſe, quod permittatur in cœtu; adſperſio includitur; unde mihi probatur? ſed communiter iſti doctores putant, quod immundities expellatur in cœtu; & in hoc conſiſtit diſſenſio; R. Meir putat, quod dicant, lotionem in tempore ſuo fuiſſe ex præcepto; & R. Joſe putat, quod non dicant lotionem in tempore ſuo eſſe ex præcepto. Et putat R. Joſe, quod non dicant lotionem in ſuo tempore eſſe ex præcepto. Atqui extat traditio; ecce ſcriptum eſt ibi: *ſuper ejus carnem*; & ecce non lavabit, non unget, & non conſiſtet in loco inquinato: præparabatur lotio ex præcepto, ſe involvebat alga, & lavabat. R. Joſe dicit: deſcendebat, & lavabat juxta ſuam conſuetudinem, dummodo ſe non fricaret; & hinc probatur lotio in tempore ſuo eſſe ex præcepto; In hoc eſt diſſenſio; quia doctor primus putat, quod non dicant lotionem in tempore ſuo fuiſſe ex præcepto; & R. Joſe putat, quod dicant lotionem in tempore ſuo eſſe ex præcepto; ſed ex omnium conſenſu iſti doctores dicunt lotionem in tempore ſuo eſſe ex præcepto, & in hoc conſiſtit controverſia; Rabi Meir putat; comparandam eſſe adſperſionem lotioni; & R. Joſe putat non eſſe comparandam adſperſionem lotioni. Chanina Segen ſacerdotum, ſi comparetur adſperſio lotioni, vel ſacerdos in die expiationum pariter; ſi non comparetur adſperſio lotioni; vel ſacerdos combuſturus vaccam pariter: nunquam comparatur; & ſacerdos combuſturus vaccam ſimpliciter: cujuſnam hæc eſt ſententia? Tradiderunt ſapientes; nullum eſt diſcrimen inter ſacerdotem combuſturum vaccam, & ſacerdotem in die expiationum, niſi quod hujus ſeparatio fiat in ſanctitate, & fratres ejus ſacerdotes eum tangant, & illius ſeparatio fiat in puritate, & fratres ejus ſacerdotes illum non tangant; Cujuſnam eſt hæc ſententia? aut Rabi Meir, aut Rabi Joſe; quia Rabi Chanina Segen ſacerdotum: fortaſſe hic quoque opponit R. Joſe bar R. Chanina; concedatur: primus, fortaſſe erit tertius, tertius, fortaſſe tertius, quintus, fortaſſe ſeptimus, ſextus, fortaſſe ſeptimus, ſeptimus, fortaſſe ſeptimus; de quarto unde probatur adſperſio? Conſequitur; non in tertio dubitandum eſt, & non in ſeptimo, dubitandum eſt; & pro ratione ad excludendam adſperſionem toto ſeptiduo quomodo intelligitur? & ecce nobis conſtat, quod adſperſio in Sabbatho non pellit Sabbathum; At quid nobis dicendum eſt? ſeptem, excepto Sabbatho, hic quoque ſeptem, excepto quarto; Dicit Rabi; idcirco ſummus ſacerdos in die expiationum; a nobis non pendet res, ſed a conſtitutione menſis res pendet; in tertio die Tirſi debebat ſeparari, & quovis tempore, quo advenerat tertius Tirſi ſeparabatur; ſed ſacerdotem vaccam combuſturum, quia a nobis res pendebat, ſeparamus in die quarto hebdomadæ, quia hoc modo incidet ejus dies quartus in Sabbathum. *In conclave Parhedrin*. Traditio R. Jehuda: Quid? Num conclave Parhedrin appellabatur? Atqui conclave conſiliariorum dicebatur. Sed in principio conclave conſilia-

rio-

riorum appellabant; Propterea quod dabant numos pro ſacerdotio, & mutabantur quovis duodecimo menſe, ſicut Parhedrin mutabantur quovis duodecimo menſe, ideoque vocarunt conclave Parhedrin. Legimus ibi. Definierunt, quod ſapientes non obligarint niſi ad ſeparandum ablationem decimæ, & placentam; Concedatur: de ablatione decimæ non; exſtat enim traditio; Quia miſit in omnes terminos Iſraelis, & vidit, quod non ſepararent niſi ablationem magnam duntaxat, decimam primam, & decimam pauperum non; qui vult educere de poteſtate ſocii ſui, illi incumbit probatio; ſed ſeparabant decimam ſecundam, & adſcendebant, & comedebant Hieroſolymæ; Dicit Ela; quia iſti Parhedrin excutiebant illos quovis duodecimo menſe, & dicebant illis; Vendite vili pretio, vendite vili pretio; & non defatigabant ſapientes. Quid Parhedrin? פורסי, ſc. æſtimatores. Dicit Raba bar bar Chana, dicit R. Jochanan; Quid ſcriptum eſt; *Proverb.* x. 27. *Timor Domini addet dies, & anni impiorum breviabuntur? Timor Domini addet dies*; Hoc eſt ſanctuarium primum, quod ſtetit 410. annis, in quo non miniſtrarunt niſi octodecim ſummi ſacerdotes; *& anni impiorum breviabuntur*; Hoc eſt ſanctuarium ſecundum, quod ſtetit 420. annis, in quo miniſtrarunt pluſquam trecenti ſummi ſacerdotes; detrahe ab his quadraginta annos, in quibus miniſtravit Simeon juſtus, & octoginta, in quibus miniſtravit Jochanan ſummus ſacerdos, decem, in quibus miniſtravit Iſmael ben Phabi, & dicunt, undecim, in quibus miniſtravit Eleazar ben Charſum, hinc & ulterius, detrahe, & computa, omnes & ſinguli non compleverunt annum ſuum. Et dicit R. Jochanan ben Thorata; qua de cauſa dirutus eſt Silo? propter turpitudines, & contemtum ſanctitatum. Propter turpitudines; ſcriptum eſt enim I. *Sam.* II. 22. *Heli autem erat ſenex valde, & audivit omnia, quæ faciebant filii ſui univerſo Iſraeli, & quomodo dormiebant cum mulieribus, quæ obſervabant ad oſtium tabernaculi*. Quamvis dicat R. Samuel bar Nachmani: dicit R. Jochanan; Qui dicit; Filii Eli peccarunt, non eſt niſi errans, quia morabantur eorum nidos; hinc reputavit eos textus perinde ac cubaverint in contemtu ſanctitatum; quia ſcriptum eſt Ib. verſ. 15. *Etiam antequam adolerent adipem, veniebat puer ſacerdotis, & dicebat immolanti: Da mihi, ut coquam ſacerdoti; non enim accipiam ab te carnem coctam, ſed crudam. Dicebatque illi immolans; incendatur primum juxta morem hodie adeps, & tolle tibi, quantuncunque deſiderat anima tua; qui reſpondens ajebat ei; nequaquam, nunc enim dabis; alioquin tollam vi*. Pariterque ſcriptum eſt. *Erat ergo peccatum puerorum grande coram Domino, quia retrahebant Dominos a ſacrificio Domini*. Sanctuarium primum qua de cauſa dirutum eſt? propter hæc tria, ſc. propter Idololatriam, & turpitudines, & effuſiones ſanguinis; de Idololatria ſcriptum eſt *Iſai.* XXVIII. 20. *Coanguſtatum eſt ſtratum, ita ut alter decidat*; Quid ſignificat קצר המצע מהשתרע? Dicit R. Jochanan: קצר מצע ſc. ut ſocietatem ineant ſuper illo duo ſocii ſimul; & והמסכה צרה כהתכנס Dicit Rabi Samuel bar Nachmani; quando perveniebat ad hunc textum, flebat; Dicit illic, de hoc ſcriptum eſt, *Pſalm.* XXXII. 7. *Congregans ſicut in utre aquas maris*. Facta eſt Idololatria æmula Deo. De turpitudinibus ſcriptum eſt *Iſai.* III. 14. *Quod elevatæ ſunt filiæ Sion & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, Eundo & æqualibus paſſibus utendo incedebant; Et in eorum pedibus* תעכסנה. *Quod elevatæ ſunt filiæ Sion*, quod incedebant extenſæ gradu brevi; *& ambulaverunt extenſo collo*; quod incedebant ſtatura erecta; *& nutibus oculorum ibant*; quia erant pleni ſtibio eorum oculi. *Eundo & æqualibus paſſibus utendo incedebant*; quod incedebant calcaneo in latere pollicis; *Et in eorum pedibus* תעכסנה. Dicit R. Iſaach, quod afferrent myrrham, & balſamum, & reponerent in ſuis calceis, & quando accedebant ad juvenes Iſraelitas, calcitrabant, & adſpergebant in illos & excitabant in illis deſiderium malum, uti velenum ſerpentis. De effuſione ſanguinis ſcriptum eſt 2. *Reg.* 16. *Inſuper & ſanguinem innoxium fudit multum nimis, donec impleret Hieruſalem uſque ad os*. At in ſanctuario ſecundo, ubi occupati fuerunt in lege, & in præceptis, & in operibus piis, qua de cauſa dirutum eſt? propter odium gratuitum, ut doceare, quod odium gratuitum æquiparetur tribus peccatis, ſc. Idololatriæ, & turpitudinibus, & effuſioni ſanguinis; fuerunt impii, ſed appenderunt eorum fiduciam in Deo; ſcriptum eſt enim *Mich.* III. 11. *Principes ejus in muneribus judicabant, & ſacerdotes ejus in mercede docebant, & prophetæ ejus in pecunia divinabant, & ſuper Dominum requieſcebant, dicentes; Nunquid non Domi-*

minus in medio nostrum? Non venient super nos mala. Idcirco adduxit Deus S. B. super illos tria decreta contra tria eorum peccata; scriptum enim ib. vers. 12. *Propter hoc causa vestri, Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi acervus lapidum erit, & mons templi in excelsa sylvarum*. In sanctuario primo non fuit odium gratuitum. Scriptum est enim *Ezech.* XXI. 12. *Gladio traditi sunt cum populo meo, idcirco plaude super femur*. Et dicit R. Eliefer; Hi sunt homines, qui simul ederunt, & biberunt; & simul transfigerunt gladiis, qui erant in eorum linguis, principes Israelis; Hoc est quod dictum est ibid. *Clama & ulula fili hominis, quia hic factus est in populo meo*. Et est traditio: *Clama & ulula in populo meo*; crederem in omnes? Idcirco dictum est; *Hic in cunctis ducibus Israel*. R. Jochanan, & R. Eliefer dixerant de duobus primis, quorum manifestatum est eorum delictum, manifestatus est eorum finis; de novissimis, quorum non est manifestatum delictum, non est manifestatus eorum finis Dicit R. Jochanan: Melior erat unguis primorum, quam venter novissimorum. Respondit illi Rabi in contrarium; novissimi erant excellentiores, quamvis essent in captivitate, tamen occupabantur in lege; Dixit illi; Palatium probet, quod primis restitutum est, at non est restitutum novissimis. Interrogarunt R. Eliefer; Primi majores, an novissimi? Respondit illis; Date oculos vestros super palatium; & alii dicunt, quod dixerit: testimonium vobis sit palatium. Risch Lakisch lavabat in Jordane. Venit Raba bar bar Chana; & dedit illi manum; Dixit illi; Deus vos odit; scriptum est enim *Cantic.* VIII. 9. *Si murus est, ædificemus super ea propugnacula argentea, si ostium est compingamus illud tabulis cedrinis*. Si facietis vosmetipsos sicut murum, & adscendetis vos omnes in diebus Ezræ, eritis similes argento in quo putredo non dominatur; nunc una adscenditis sicut ostia, similes estis cedro, in quo putredo dominatur. Quid ארז? Dicit Ela; est cedrus corruptione obnoxia; Quid ססמנור? Dicit R. Abaje; est filia vocis; extat enim traditio: Postquam mortui sunt prophetæ novissimi, Haggæus, Zacaria, & Malachia, remotus est spiritus sanctus ab Israele, & etiam usi sunt filia vocis: & Risch Lakisch quando loquebatur cum Raba bar bar Chana, etiam Rabi Eliefer de terra Israelis, & non erat quod loqueretur Risch Lakisch cum eo; quando loquebatur Risch Lakisch cum eo in platea, negotiabatur sine testibus; cum loquebatur Raba bar bar Chana; dicit Rabi Papa. Occurrit homo inter eos; aut Risch Lakisch erat, & Zeiri, aut Raba bar bar Chana erat; & R. Eliefer quando venit coram R. Jochanan dixit; non hæc est ratio; vel si omnes adscendissent temporibus Esdræ, non habitasset Divinitas in sanctuario secundo; scriptum est enim *Genes.* IX. 27. *Ornet Deus Japheth, & habitet in tabernaculis Sem*. Quamvis pulchrum fecit Deus Japheth, tamen Divinitas non habitavit nisi in tabernaculis Sem. Persæ unde probantur, quod ab Japheth derivati sint? Ex eo quod scriptum est *Gen.* X. 2. *Filii Japheth, Gomer, & Magog, & Madai, & Javan, & Thubal, & Mesech, & Tiras*. *Gomer*; hæc est Germamja; *Magog*; hæc est Chantia; *Madai*, hæc est Macedonia; *Javan*, juxta sensum literalem; *Thubal*; hæc est domus Anichi; *Mesech*; est Musia. *Tiras*. Contendunt in hoc R. Simai, & sapientes; & dixerunt R. Simeon, & sapientes; alter dicit: Hæc est domus Turcarum; & alter dicit; hæc est Persia. Docet R. Joseph. *Tiras* est Persia. *Sabatha, & Regma, & Sabatacha*. Docet R. Joseph; terminus interior, & exterior; inter utrumque intercedunt centum Parsæ; & circuitus patebat mille Parsas: *Fuit autem principium regni ejus Babylon, & Arach, & Achad, & Chalane*. *Genes.* ibid. *Babylon* juxta sensum literalem. *Arach*; hæc est longitudo; & *Achad*; hæc est Baschar; *Chalane*; hæc est Nophar Ninphi; *De terra illa egressus est Assur*. *Genes.* ibid. Docet R. Joseph; *Assur* est Seleucia. *Et ædificavit Niniven & plateas civitatis, & Chale*. *Genes.* ibid. *Ninive* juxta sensum literalem. *Rechobboth ir* est פרת דמישן. *Chale* est פרת דבורסיף. *Resen quoque inter Niniven & Chale, hæc est civitas magna*; *Resen* est Ctesiphon. *Hæc est civitas magna*. Ignoratur, utrum Ninive fuit civitas magna, an Resen. Quand vero dicit *Jon.* III. 3. *Et Ninive erat civitas magna itinere trium dierum*; Hinc dicitur Ninive esse civitas magna. Ibi erant Achiman, & Schechi, & Thalemi filii Anak. Tradiderunt. Achiman, dexteratus, i. e. potenti dextera, & robore præditus præ fratribus suis. Schefschi, qui posuit terram in ruinam. Thalemi; qui posuit terram in sulcos, i. e. aravit terram: Alia explicatio. Achiman ædificavit Enath; Schefschi ædificavit Alus; & Thalemi ædificavit Thale-

lebas. Filii Anak, quod eminerent usque ad solem eorum statura. Dicit R. Jehosua ben Levi; dicit Rabi; Futurum est ut Roma cadat in potestatem Persiæ; dictum est enim *Jer.* XLIX. 20. *Propterea audite consilium Domini, quod iniit de Edom, & cogitationes ejus, quas cogitavit de habitatoribus Theman; si non dejecerint eos parvuli gregis, nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum.* Opponit Raba bar Ela; Quid, intelligitur? Si *parvuli gregis* sunt Persæ; scriptum est *Dan.* VIII. 21. *Et aries, quem vidisti habere cornua, rex Medorum est, atque Persarum; Porro hircus caprarum rex Græcorum.* Quando adscendit R. Chabiba bar Sormachi dixit coram his sapientibus, quis est, qui non cognoscat horum textuum explanationes? Opposuit oppositionem ad Rabi; Quid *parvuli gregis?* Minor ex ejus fratribus. Docet enim R. Jose. *Tiras*; hæc est Persia. Dicit Raba bar bar Chana, dicit R. Jochanan nomine R. Jehuda bar Elai; Futurum est, ut Roma cadat in potestatem Persiæ; a minori ad majus; si sanctuarium primum quod ædificarunt viri celebres, dirutum est a Chaldæis, & excisi sunt Chaldæi a Persis, sanctuarium secundum, quod ædificarunt Persæ, & dirutum est a Romanis, non erit æquum, ut Romani cadant in potestatem Persarum? Dixit Rab; futurum est, ut Persia veniat in potestatem Romæ; dixerunt Rabi Cahana, & Rabi Ase ad Rab; Ædificatores (diruentur) per destructores. Respondit illis; non est decretum regis; alii dicunt, quod illis dixerit; ipsi quoque destruxerunt synagogas. Traditio: Ita quoque futurum est, ut Persia veniat in potestatem Romæ, eo quod illa destuxerit synagogas; & præterea decretum regis est, ut ædificatores cadant in potestatem destructorum. Dicit R. Jehuda, dicit Rab; non veniet filius David, donec diffundatur regnum impium per novem menses; dictum est enim *Mich.* V. 3. *Propter hoc dabit eos usque ad tempus, in quo parturiens pariet, & reliquiæ fratrum ejus convertentur ad filios Israel.* Tradiderunt sapientes; omnia conclavia, quæ erant in Sanctuario, non habebant Mesusam, excepto conclavi Parhedrin, quia erat domus habitationis summo sacerdoti. Respondit R. Jehuda; Quam multa erant conclavia in Sanctuario, quæ erant domus habitationis; & tamen non habebant Mesusam? Sed pro conclavi Parhedrin erat decretum. Quænam est ratio R. Jehuda? Dicit Raba; Quia putat R. Jehuda, quod domus omnis, quæ non facta sit pro diebus solis, & pluviæ, non sit domus. Opponit Abaje: Atqui scriptum est *Amos* III. 15. *Et percutiam domum hyemalem, cum domo æstiva;* Respondit illi; *Domus hyemalis*, & *domus æstiva* vocantur, at non vocantur domus simpliciter. Urget Abaje; Tabernacula in festo Tabernaculorum R. Jehuda obligat, & Sapientes absolvunt; & extat de eo traditio: R. Jehuda obligat ad commitionem, & ad Mesusam, & ad decimationem; Si dicamus ex sententia sapientum; concedatur de commixtione, & de Mesusa; quod dicendum sit esse ex mente sapientum; Sed de decimatione quomodo potest dici esse ex mente sapientum? Et fortasse venient ad separandum ex debito pro licito, & ex licito pro debito; Sed dicit Abaje; In septem diebus nemo dissentit, quod teneatur; sed dissensio est in reliquis anni diebus; Sapientes putant, fuisse decretum pro reliquis annis diebus propter septem; & R. Jehuda putat; Non decernimus. Respondit illi Raba; Ecce tabernaculum in festo tabernaculorum docet. Sed dicit Raba; in reliquis anni diebus, nemo dissentit, quod liberum sit; sed dissensio est in septem diebus; Tabernaculum est causa tantum, & conclave est causa tantum. R. Jehuda juxta suam sententiam dicit; tabernaculum habitatio stabilis debet esse & obligatur ad Mesusam; & sapientes juxta eorum sententiam dicunt; Tabernaculum habitatio accidentalis debet esse & non tenetur ad Mesusam; & conclave est causa tantum; Sapientes putant habitationem necessariam appellari habitationem. Et R. Jehuda putat habitationem necessarium non appellari habitationem; Et ex Sapientum sententia statuimus; ne dicatur summus sacerdos fuisse alligatus in carcere. Quis est autor hujus sententiæ? Tradiderunt sapientes. Omnibus portis, quæ ibi erant, non aderat Mesusa; excepta porta Nicanoris, ad cujus interiorem partem erat conclave Parhedrin. Dicemus hanc esse opinionem Sapientum, non R. Jehuda, si vero juxta opinionem R. Jehuda, esset ipsum decretum, nos consurgentes decernemus aliud decretum contra decretum; quamvis dicas quod R. Jehuda sit hoc omne decretum. Tradiderunt sapientes; dictum est *Deut.* VI. 9. *In portis tuis.* Tam in portis domorum, & cellarum, quam in portis provinciarum & urbium ex præcepto scribenda est Mesusa; Quia dictum est ib.

Et

Et scribes in limine, & ostiis domus tuæ. Dixit Abaje ad Rab Saphra; Istis portis Mechaza, qua de causa non fecerunt sapientes Mesusam? Respondit illis; munierunt Akra Chubi, hoc fecerunt; & dixit illi, vel Akra Chubi ipsa requirit Mesusam; Si sit domus habitationis, quæ custodiat carcerem. Extat traditio; Synagoga, in qua sit domus habitationis pro ministro, obligatur ad Mesusam; Sed dicit Abaje; propter periculum; exstat traditio. Mesusa privati exploranda est bis in hebdomada; & Mesusa multorum bis in Jubilæo; Et dicit R. Jehuda; narratur historia de quodam Artebonita, qui explorabat Mesusas in foro superiori Tsipporis, & deprehenderunt quendam apparitorem, qui ab eo abstulit mille Mesusas; Et dicit R. Eliezer; legati præcepti non læduntur, ubi est evidens damnum; etenim scriptum est I. *Sam.* XVI. 2. *Et ait Samuel quomodo vadam? audiet enim Saul & interficiet me; & ait Dominus; vitulum de armento tolles in manu tua, & dices; Ad immolandum Domino veni.* Docuit R. Chahana coram R. Jehuda; domus paleæ, & domus armenti, & domus lignorum, & domus cellarum liberæ sunt a Mesusa, quia mulieres in illis se ornant; Quid נאותות? loca ubi lavant. Respondit, illi R. Jehuda, propter causam quod ibi lavant, simpliciter tenentur Mesusa. Atqui extat traditio; quod stabulum boum liberum esset a Mesusa. Sed quid נאותות? loca ubi se ornant. Et sic docet; & quamvis mulieres ibi se ornant, libera sunt. Dixit illi R. Chahana, & loca ubi se ornant mulieres, libera sunt a Mesusa? Atqui extat traditio; stabulum bovis liberum est a Mesusa, & loca ubi se ornant mulieres, obligantur ad Mesusam. Sed quid tibi dicendum est? loca ubi se ornant mulieres conditionalia sunt; juxta meam sententiam quoque conditionalia sunt. Exstat enim traditio: *Domus tuæ; domus tuæ*, quæ tibi sit peculiaris; excluditur domus paleæ, & domus bovis, & domus lignorum, & domus cellarum, quod liberæ sint a Mesusa, & alii obligant vere dicentes: Domus latrinæ, & domus hypocausti, & domus balnei, & domus lavacri, & ubi se ornant mulieres, liberæ sunt a Mesusa. R. Chahana explicat juxta suam sententiam, & R. Jehuda explicat juxta suam sententiam. R. Chahana explicat juxta suam sententiam; *domus tuæ, domus tuæ*, quæ tibi sit peculiaris; excluditur domus paleæ, & domus bovis, & domus lignorum, & domus cellarum, quod libræ sint a Mesusa, vel simpliciter; & alii obligant simpliciter; vere dixerunt domus latrinæ, & domus hypocausti, & domus balnei, & domus lotionis, quamvis ibi fœminæ se ornant: quid ניאותות? ubi se lavant, liberæ sunt a Mesusa: si ita est, balneum comprehendit balneum multorum, & balneum privati; si putas dicendum balneum multorum propter abundantiam sordium; sed balneum privati, eo quod ibi non erat sordium abundantia, quod teneretur Mesusa; hinc intelligitur. Et R. Jehuda explicat juxta suam sententiam; sic traditum est; *domus tuæ, domus tuæ;* excluditur domus paleæ, & domus bovis, & domus lignorum, & domus cellarum, quod liberæ sint a Mesusa, vel loca, ubi se ornant; & alii obligant loca ubi se ornant; sed simpliciter omnium consensu libera est; vere dixerunt; domus latrinæ, & domus hypocausti, & domus balnei, & domus lavacri, quamvis ibi mulieres se ornent, sint liberæ a Mesusa propter sordium abundantiam. At juxta sententiam R. Jehuda concluditur omnium consensu esse liberam; Atqui extat traditio; *in portis tuis;* tam portæ domorum, portæ atriorum, portæ cellarum, portæ provinciarum, portæ urbium, quam stabulum, gallinaria, palearium, & cellæ vini & olei tenentur Mesusa. Crederem posse includere domum portæ exedræ, & porticus? Idcirco dictum est; *domus;* sicut domus est destinata ad habitandum; excluduntur istæ, quæ non sunt destinatæ ad habitandum. Crederem posse includere domum latrinæ, & domum hypocausti, & domum balnei, & domum lotionis? Idcirco dictum est; *domus;* sicut domus facta est ad decorem; ita pariter includuntur omnes, quæ factæ sint ad decorem; excluduntur istæ, quæ non factæ sint ad decorem; Crederem posse includere etiam montem domus, & conclavia, & atria? Idcirco dictum est; *domus;* sicut domus est profana; ita includitur omnis domus, quæ sit profana; excluduntur hæc, quæ sunt sancta. Oppositio: Docet R. Samuel bar Jehuda coram Raba; sex portæ liberæ sunt a Mesusa, domus paleæ, & domus bovis, & domus lignorum, & domus cellarum, & porta Madi, & porta, quæ non sit contignata, & porta, quæ non sit alta decem cubitos; Respondit illi; quæ pateat sex, & adscendat septem. Dixit illi; porta conditionalis est; ex-

extat enim traditio; fornicem Rabi Meir obligat ad Mesusam, & sapientes absolvunt; & consentiunt, si fuerit in suo pede decem, quod obligetur ad Mesusam; Dicit Abaje; omnes consentiunt, quod si fuerit alta decem, & non fuerit in suo pede tres, nihil inserviat; ita pariter si fuerit tres, & non fuerit alta decem, nihil inserviat; Non dissentiunt nisi de ea quæ sit alta decem, & in suo pede tres, & quod non sit lata quatuor, & in ea sit scala ad perficiendum quatuor, R. Meir putat; exsculpunt ad perficiendum; & sapientes putant; non exsculpunt ad perficiendum. Tradiderunt Rabini; domus synagogæ, & domus mulieris, & domus sociorum tenetur Mesusa; Recte se habet; quia dictum est; *domus tuæ*; non domus ejus; *domus tuæ*; non domus eorum. Venit, at intelligamus; & dicam hic quoque dicit textus *Deut.* XI. 21. *Ut multiplicentur dies vestri, & dies filiorum vestrorum;* Isti volunt vivere, & illi volunt vivere. Sed *domus tuæ*; quomodo intelligitur? Juxta opinionem Raba; dicit enim Raba, more ingressus tui; Quid? Quando quis elevat pedem, dextrum primum elevat? Alia traditio: Domus synagogæ, & domus sociorum, & domus mulieris polluuntur plagis lepræ; & recte se habet, quia scriptum est *Levit.* XIV. 35. *Ibit cujus est domus*; לו non illius (sc. mulieris) לו non illorum. Venit ut intelligamus; Et dicam; hic quoque dicit textus; *in domo terræ possessionis vestræ*; sed לו, sc. illius. Cujusnam? illius, cui sit domus peculiaris, qui nolit mutuo dare vasa; & dicat, quod non habeat: Deus manifestat, quando evacuat suam domum; excluditur, qui mutuo dat sua vasa aliis; Et synagoga num polluitur plagis lepræ? Atqui extat traditio: Crederem Synagogas, & scholas plagis lepræ immundari? Idcirco dictum est; *Ibit cujus est domus;* cujus domus est peculiaris; excluduntur istæ, quæ non sunt illi peculiares: Non est oppositio. Hoc docet R. Meir, & illud sapientes. Exstat traditio: Synagoga, in qua sit domus habitationis ministro Synagogæ, tenetur Mesusa; si non fuerit domus habitationis, R. Meir obligat, & Sapientes liberant; Et si dicere velis, quod utrumque doceant sapientes; non est oppositio; hoc intelligitur, quando in ea sit domus habitationis, & illud, quando non sit domus habitationis; Et si dicere velis; utrumque est intelligendum, quando in ea non sit domus habitationis. Hoc spectat urbes munitas, & illud villas; & urbes munitæ non polluuntur plagis lepræ; exstat enim traditio; dictum est; *possessionis vestræ;* locus *possessionis vestræ*, polluitur plagis lepræ; at Hierusalem non polluitur plagis lepræ. Dixit R. Jehuda; ego non intelligo nisi domum sanctuarii duntaxat; at Synagogæ, & scholæ polluuntur plagis lepræ; & quamvis sint urbes munitæ: Dicam: Dicit R. Jehuda; ego non intelligo nisi locum sanctuarii duntaxat; Ubi consistit controversia? Primus doctor putat Hierusalem tribubus non fuisse divisam. Et in controversia istorum doctorum exstat traditio: Quodnam situm erat in portione Jehuda? Mons templi, & conclavia, & atria: & quodnam erat situm in portione Benjamin? Vestibulum, & templum, & domus sancti sanctorum; Et ligula egrediebatur de portione Jehuda, & ingrediebatur in portionem Benjamin, ubi altare erat ædificatum; & Benjamin justus afflictus erat quotidie super hac absortione; dictum est enim *Deut.* XXXIII. 12. *Quasi in thalamo tota die morabitur*. Ideoque dignus habitus est, ut fieret hospes Dei, dictum est enim ibid. *Et inter humeros illius requiescet*. At hic doctor putat, Hierusalem tribubus non fuisse divisam. Traditio: Non locabant domos in Hierusalem, quia suæ non erant, R. Elieser bar Sadoch dicit; atque etiam lectos; ideoque hospites auferebant brachio pelles victimarum. Dicit Abaje; Hinc est consuetudo, ut quis relinquat vasa testacea in hospitio suo: Et villæ num polluntur plagis? Atque extat traditio; pro possessione donec subegerunt, subegerunt, & non diviserunt tribubus, diviserunt tribubus, & non diviserunt familiis, & unusquisque nondum cognovit partem suam, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Ibit cujus est domus;* cujus sit domus peculiaris, excluduntur istæ, quæ non sunt peculiares; Clara est lectio, sicuti legimus a principio. Et substituebant illi alium sacerdotem. Explicatio: Si fiat illegitimus ante sacrificium juge matutinum, initiatur sacrificio jugi matutino; si profanetur post sacrificium juge matutinum; quonam initiatur? Dicit R. Ada, bar Aba; balteo: Recte juxta sententiam illius qui dicit balteum summi sacerdotis fuisse balteum sacerdotis vulgaris; At juxta sententiam illius, qui dicit balteum summi sacerdotis fuisse diversum a balteo sacerdotis vulgaris; Quid dicendum est? Dicit Abaje; induet octo vestes, & fusci-

ſcina invertet. Dicit R. Huna; ſi alienus fuſcina invertet, reus eſt mortis; & R. Papa dicit; ejus miniſterium erit conſecratio. Extat traditio. Vaſa, quæ fecit Moſe, eorum unctione conſecrata ſunt; hinc & ulterius eorum miniſterio conſecrata ſunt; Quia venit R. Dime dicens; balteum ſummi ſacerdotis Rabi, & R. Elieſer bar Simeonis, alter dicit fuiſſe factum ex heterogeneis, & alter ex byſſo. Sententia Rabi eſt, qui dicit ex heterogeneis. Extat enim traditio; nulla fuit differentia inter ſummum & vulgarem ſacerdotem niſi in balteo; verba Rabi; R. Elieſer bar Simeonis dicit, vel balteum; quando tibi dicit, in reliquis anni diebus; pluries miniſtrabat ſummus ſacerdos octo veſtibus, & vulgaris octo; ſed non in die expiationum; dixerunt nunquam in reliquis anni diebus; & in hoc conſentiunt; Quia venit Rabin dicens; balteus ſummi ſacerdotis in die expiationum ex omnium conſenſu fuit ex byſſo, in reliquis anni diebus omnium conſenſu factus eſt ex heterogeneis. Non contendunt niſi de balteo ſummi ſacerdotis tam in reliquis anni diebus, quam in die expiationum; quem Rabi dicit factum fuiſſe ex heterogeneis, & Rabi Elieſer bar R. Simeonis dicit ex byſſo. R. Nachman bar Iſaach dicit; Nos quoque legimus; *ſuper carnem ſuam*. *Levit.* XVI. 4. Cur dictum eſt; *induet*? ad includendam tiaram & balteum ad removendum cinerem; verba R. Jehuda. R. Doſa dicit; ad includendas veſtes ſummi ſacerdotis in die expiationum, quod legitimæ ſint ſacerdoti vulgari. Rabi dicit; duæ oppoſitiones una in re; etenim balteus ſummi ſacerdotis in die expiationum diverſus eſt a balteo ſacerdotis vulgaris; & præterea veſtibus, quibus miniſtravit in ſanctitate gravi, miniſtrabit in ſanctitate levi? Sed cur dictum eſt; *induet?* ad includendas veſtes detritas. Et abiit R. Doſa cum ſua opinione. Exſtat enim traditio: *& relinquet ibi*. Ibid. verſ. 23. ad docendum, quod erant abſcondendæ. R. Doſa dicit; ne cum his altero die expiationum miniſtret. Tradiderunt ſapientes; Si contingat, ut profanetur, & alium ejus vice ſubſtituerint, primus redit ad ſuum miniſterium; ſecundo incumbunt omnia præcepta ſummi ſacerdotii; verba Rabi; & R. Meir dicit, R. Joſe dicit; primus redit ad ſuum miniſterium, & ſecundus non eſt aptus ut ſit ſacerdos ſummus, neque ſacerdos vulgaris. Dicit R. Joſe; narratur hiſtoria de Joſeph ben Ela de Tſippori, qui cum contigiſſet, ut profanaretur ſummus ſacerdos, ejus vice ſubſtitutus eſt; & dixerunt ſapientes; primus redit ad ſuum miniſterium, & ſecundus non eſt aptus, ut ſit ſacerdos ſummus, neque ſacerdos vulgaris, non ſummus ſacerdos propter inimicitiam: non ſacerdos vulgaris; quia adſcendunt in ſanctuario, non deſcendunt; Dicit Raba bar bar Chana, dicit R. Jochanan; conſtitutio eſt juxta opinionem Rabi; & fatetur R. Joſe, quod ſi tranſgrediens miniſtret, ejus miniſterium ſit legitimum. Dicit R. Jehuda, dicit Rab; conſtitutio eſt juxta mentem R. Joſe; & fatetur R. Joſe, quod ſi primus moriatur, redeat ad ſuum miniſterium; certum eſt; quid eſt, quod dicis quod eſſet illi æmulus in vita? venit ut intelligamus R. Jehuda dicit; etiam aliam uxorem illi ſubſtituebant; & Sapientes quoque dubitant de caſu impuritatis; dicunt tibi ſapientes; immundities facile deprehenditur, mors non deprehenditur. Dixerunt illi, ſi ita eſt, non erit rei finis. Recte dixerunt ad R. Jehuda, & R. Jehuda tibi dicit; de morte unius dubitamus, de morte duarum non dubitamus; Et ſapientes dicunt, ſi locus eſt dubitandi, etiam de morte duarum dubitamus, & ſapientes ſibi ipſis dicunt, & dicunt tibi; ſummus ſacerdos ſolicitus erat, ſi erat ſolicitus, cur illi alium ſacerdotem ſubſtituebant? quando illi faciant æmulum; multo magis erit ſolicitus: unus dies ſufficit ad præparandam domum; *pro domo ſua* dicit textus; hæc vero non eſt ejus domus, ſi ſit illi deſponſata; quando non introduxerit; non eſt illa ejus domus, in quam ingredi debebat; ſi ita eſt, erunt illi duæ domus; At textus dicit *Levit.* XVI. 6. *Et expiabit pro ſe & pro domo ſua*; non vero pro duabus domibus. Quod iterum repudiet, ſi iterum repudiet, redit argumentum ad ſuum locum; Neceſſe eſt, quando cum conditione repudiet, dicens illi; Ecce tibi tuus libellus repudii cum hac conditione, ne moriaris ſi non moritur, repudiata eſt, ſi moritur, ſubſiſtit, & fortaſſe illa non moritur; & eſſet divortium hujus divortii; ſi moriatur ſocia; & remanet ſine domo. Si dicat illi; cum conditione, ut moriare; ſi moritur, ſubſiſtit hoc, ſi moritur illa, ſubſiſtit illud & fortaſſe nulla ex illis moritur, tum erunt illi duæ domus; & præterea hoc modo erit divortium; & dicit Rabi; Ecce tibi tuus libellus repudii cum hac conditione, ne bibas vinum omnibus diebus vitæ meæ, & vi-

vitæ tuæ, non eſt repudium; omnibus diebus vitæ talis, eſt repudium; Si dicat; ecce tibi tuus libellus repudii cum hac conditione, ne tua ſocia moriatur, ſi non moriatur ejus ſocia, repudiata eſt, ſi moritur, ſubſiſtit; Fortaſſe moritur ejus ſocia in medio miniſterio; & res detegitur in contrarium, quia hoc divortium non eſt divortium: & miniſtrabit miniſterium pro duabus domibus. Si dicat; ecce tibi tuus libellus repudii cum ea conditione, ut tua ſocia moriatur; & fortaſſe moritur ejus ſocia, & hoc repudium erit repudium; & ſubſiſtet ſine domo; ſed repudiabit ambas, alteri dicens; ecce tibi tuus libellus repudii cum hac conditione ne moriatur tua ſocia, & alteri dicens, ecce tibi tuus libellus repudii, cum hac conditione, ne ingrediaris in ſynagogam; & fortaſſe non moritur ejus ſocia, & illa non ingreditur in ſynagogam, & erit divortium ambarum divortium, & ſubſiſtet ſine domo. Si dicat alteri; ecce tibi tuus libellus repudii, cum hac conditione, ne tua ſocia moriatur, & alteri dicat; ecce tibi tuus libellus repudii cum ea conditione, ut ego ingrediar in ſynagogam; ſi illa moritur, hoc ſubſiſtit, ſi hæc moritur, ſubſiſtit illud; Quid eſt dicendum? fortaſſe morietur ejus ſocia in medio miniſterio, & miniſtret miniſterium in contrarium pro duabus domibus; ſi illam videat; hoc vult dicere; ſi prævertat, & ingrediatur in ſynagogam, & ponat divortium; hoc eſt divortium in contrarium. Opponit Rab Aſtia, & eſt qui dicit, R. Ura; Si nunc duo leviri ingrediantur in domum unam, non ducent fratriam; יבמתו יבמתו dictum eſt; ad includendum deſponſatam. Tradiderunt ſapientes; ſummus ſacerdos offerebat lugens, at non comedebat, R. Jehuda dicit toto die: Quid toto die? Dicit Raba non eſt neceſſe, niſi ut illum deducant in domum ſuam. Reſpondit illi Abaje, nunc juxta ſententiam R. Jehuda excludendo excludimus: extat enim traditio: Si ſtans miniſtret ſuper altare, & audiat ſibi aliquem mortuum eſſe, deſerit miniſterium ſuum, & egreditur, verba R. Jehuda, R. Joſe dicit: perficiet, & tu dicis, quod deducant in domum ſuam? Sed dicit Raba: Quid toto die? Hoc dicit, quod non miniſtret toto die, quod fortaſſe comedat. Reſpondit R. Ada bar Aba ad Raba: & ubi decrevit R. Jehuda, quod fortaſſe comedet? Atqui legimus. R. Jehuda dicit, aliam uxorem illi ſubſtituebant, fortaſſe morietur ejus uxor, & ſi moritur ejus uxor, faciet miniſterium, & non decrevit R. Jehuda, fortaſſe comedet: Dixit illi, ſicut ibi in die expiationum nemo comedit, ita pariter ille non veniet ad comedendum, hic vero, ubi omnes comedunt, ille quoque veniet ad comedendum, ſi vero in eo caſu innitatur illi mæſtitia, & divortium fecit erit confuſus, at non debet eſſe confuſus.

Miſna. Toto ſeptiduo ille adſpergebat ſanguinem, & adolebat ſuffitum, & præparabat lucernas, & offerebat caput & pedem, & reliquis omnibus diebus, ſi vellet offerre, offerebat, quia ſummus ſacerdos offerebat partem in principio, & accipiebat partem in principio. *Gemara*. Hic doctor, dicit Rabi Chaſda, non ſentit cum R. Akiba: Dicit, ſi mundus, ſuper quem ceciderit adſperſio, immundatur: Quomodo faciet miniſterium? Exſtat traditio: & adſpergit mundus ſuper immundum, ſuper immundum mundus, & ſuper mundum immundus: verba R. Akiba, & ſapientes dicunt: Hæc non ſunt dicenda niſi de iis rebus, quæ recipiunt immunditiem; Quid hoc eſt? Sicuti legimus; Si quis intendat adſpergere ſuper beſtiam, & adſpergat ſuper hominem; ſi ſit in hyſſopo, iterabit; ſi intendat adſpergere ſuper hominem, & adſpergat ſuper beſtiam, ſi ſit in hyſſopo, non iterabit; Quænam eſt ratio R. Akiba? Quia ſcriptum eſt; *Et adſperget mundus ſuper illum*. Quid? ſuper immundum? Hinc intelligitur: ſuper immundum mundus, & ſuper immundum mundus. At ſapientes dicunt; hoc intelligendum eſt de rebus, quæ recipiunt immunditiem; Hoc deducitur, ſed illic probari poteſt argumento a minori ad majus; ſi ſuper immundum mundus, ſuper mundum nonne multo magis? At R. Akiba dicit, hoc eſt quod dicit Salomon *Eccleſiaſt*. VII. 24. *Sapiens efficiar, & ipſa longius receſſit a me*. Et ſapientes dicunt; hic qui adſpergit, & qui adſpergitur, eſt mundus; & tangit illos immundus, & adſpergit mundus; ſcriptum eſt enim *Numer*. XIX. 21. *Ipſe quoque qui adſpergit aquas, lavabit veſtimenta ſua*: Quid *adſpergit*, *attingit*? Et ſcriptum eſt; *adſpergit*; & ſcriptum eſt; *attingit*. Et præterea adſpergens debet lavare veſtes; attingens non debet lavare veſtes. Quid מזה נושא? Scribendum erat in textu; *qui portat*; at cur ſcriptum eſt, *qui adſpergit*? Hoc eſt, quod hinc intelligimus, quod requiratur menſu-

sura in adspersione. Recte juxta sententiam illius, qui dicit requiri mensuram in adspersione, sed juxta mentem illius qui dicit non requiri mensuram in adspersione; quid est dicendum? Vel juxta sententiam illius qui dicit requiri mensuram in adspersione, hoc agitur super hominem, & illud in vase. Etenim legimus, quantum erit in illis, ut satis sit ad adspersionem? tantum ut immergat summitates culmorum, & adspergat. Abaje dicit, quamvis dicat R. Akiba, ministrabat ministerium totum diei, & ad vesperam induebat, & lavabat, & ministrabat in occasu solis. Fortasse adolebat suffitum in principio, & postea præparabat lacernas. At contradicunt. Qui dignus habitus est, qui decineraret altare interius, & qui dignus habitus est, qui decineraret candelabrum, & qui dignus habitus est, qui adoleret suffitum. Dicit R. Huna: Hic doctor in tractatu Tamid est R. Simeon vir de Zepha, at ecce in contrarium intelligimus, etenim legimus: Veniebat ad angulum orientalem aquilonarem, adspergebat super orientalem aquilonarem, occidentalem australem, adspergebat super occidentalem australem: & de hoc docet R. Simeon vir de Zepha in tractatu Tamid, orientalem aquilonarem, adspergebat ad orientalem aquilonarem, occidentalem australem, adspergebat ad occidentalem, & posthæc adspergebat ad australem. Verum dicit R. Jochanan, hic doctor in ordine *Joma* est R. Simeon de Zepha, & opponit ordinem *Joma* ordini Joma. Etenim legimus. Sors secunda, quis mactaret, quis adspergeret, quis decineraret candelabrum, quis adduceret membra ad collem: Sors tertia: Novi ad suffitum veniant, & sortes projiciant. Dicit Abaje; non est oppositio: Hic in præparatione duarum lucernarum, & illic in præparatione quinque lucernarum, sicuti dictum est, quod in suffitu intermitteret: At Abaje ordinabat ordinationem nomine suo in Gemara, & in sanguine sacrificii jugis intermittebat. Dixerunt, non est oppositio: Hoc juxta mentem Aba Saul, & illud juxta sententiam sapientum. Exstat enim traditio, non præparabit lucernas, & postea adolebit, sed adolebit, & posthæc præparabit lucernas. Aba Saul dicit, præparabit lucernas, & posthæc adolebit: Quænam est ratio Aba Saul? Quia scriptum est, *Exod.* xxx. 7. *Mane mane, cum præparaverit lucernas, adolebit illum*. Quo tempore præparabit lucernas, adolebit suffitum. Nisi hoc etiam dicat inter vesperas, scriptum est enim *Exod.* xxx. 8. *Quando extollet Aharon lucernas inter vesperas, adolebit illum*. Hic quoque in principio incendet lucernas, & postea adolebit suffitum inter vesperas: Et quid? tu dicis hic quoque? Atqui extat traditio: *a vespera usque ad mane*. Attribues illi mensuram, qua ardeat tota nocte a mane usque ad vesperam. Alia explicatio: *a vespera usque ad mane*: Non est tibi ministerium, quod legitimum sit a vespera usque ad mane, nisi hoc duntaxat. At quid dicit textus, tempore accensionis adoleatur suffitus? Hic quoque tempore accensionis adoleatur suffitus: Et Aba Saul tibi dicit, quod variet textus: R. Papa dicit: Non est oppositio: Hoc dicunt sapientes, & illud Aba Saul. Quis constituit, quis sit autor hujus Misnæ? Num Rabini? Et illius, ubi agitur de sortitione, sit autor Aba Saul? Vide finem: Adduxerunt illi sacrificium juge, & mactabat, & alius perficiebat post eum, mactationem, sanguinem accipiebat, spargebatque, ingrediebatur ad adolendum suffitum, & ad præparandas lucernas: Veniunt Sapientes, principium & finis (propositionis) est sapientum, & medium Aba Saul: Concedatur: Abaje non dicit sicut R. Papa, principium & finis est sapientum, & medium Aba Saul, non statuit: Sed R. Papa quænam est ratio? Non dicit sicut Abaje. Dicit tibi doctor: In principio præparabat duas lucernas, & postea quinque lucernas: Dicit tibi: nihil aliud intelligit, nisi docere ministeria, & ordinem, deinde exponit. Fundamentum. Veniebat ad angulum orientalem aquilonarem, adspergebat ad orientalem aquilonarem, occidentalem australem, adspergebat ad occidentalem australem: Et de hoc docet R. Simeon vir de Zepha in Misna *Tamid*, veniebat ad angulum orientalem aquilonarem, adspergebat ad orientalem aquilonarem, occidentalem australem, adspergebat ad occidentalem, & deinde ad australem. Quænam est ratio R. Simeonis viri de Zepha? Dicit R. Jochanan nomine unius ex discipulis R. Inai. Dicit textus *Num.* XXVIII. 15. *Et hircum caprarum pro peccato unum Domino in holocaustum juge cum libaminibus suis*. Erat holocaustum, & dicit textus, fiat in illo opus sacrificii pro peccato. Quomodo? Fiat una adspersio, ut sint duæ juxta opus holocausti, duæ, quæ sint duæ, juxta opus sacrificii pro peccato, & fiant

& fiant duæ, quæ ſint quatuor juxta opus holocauſti, & quatuor, quæ ſint quatuor juxta opus ſacrificii pro peccato: non deprehendimus, quod ſanguines expient, atque iterum expient. Quid? num invenimus ſanguines, quorum dimidii ſint pro ſacrificio pro peccato, & dimidii pro holocauſti? Et adſpergit unam, ut ſint duæ, inferne juxta opus holocauſti, & duas, quæ ſint duæ, ſuperne juxta opus ſacrificii pro peccato: Non deprehendimus ſanguines, quorum dimidii ſuperne, & dimidii inferne adſpergantur: Non? Nonne extat traditio? Adſpergebat de illo ſemel ſurſum, & ſepties deorſum ad morem flagellantis. Quid כמצליף? inſtar flagellatoris. R. Jehuda, quaſi ex oppoſito. Non? Nonne legimus? Et adſpergebat de eo ſuper puritatem altaris ſepties. Quis ſenſus eſt? ſuper medium altaris. Sicuti dicunt homines puritatem diei medium diei: Dicit R. Sila, non ita eſt, ſed ſuper ipſum altare: Scriptum eſt enim *Exod.* XXIV. 10. *Et quaſi cœlum cum ſerenum eſt*. Quid variat? quod adſpergatur (ſanguis) holocauſti in principio, & poſtea (ſanguis) ſacrificii pro peccato: Adſpergatur prius (ſanguis) ſacrificii pro peccato, & poſtea (ſanguis) holocauſti: Poſtquam antecedit (ſanguis) holocauſti: Quid variat? Ut adſpergatur ſuper angulum orientalem aquilonarem, & occidentalem auſtralem, adſpergatur ſuper auſtralem orientalem, & poſtea ſuper aquilonarem occidentalem. Dixerunt, ſanguis holocauſti adſpergendus erat ad fundamentum, & in angulo auſtrali orientali non erat fundamentum. Quid variat? ut adſpergatur prius ad angulum auſtralem aquilonarem, & poſtea ad occidentalem. Adſpergatur prius ad occidentalem auſtralem, & poſtea ad orientalem aquilonarem: Poſt quam docet Mor: Omnes converſiones, quæ tibi ſunt faciendæ, non ſunt faciendæ niſi per dextram ad orientem in principio in eo angulo, qui occurit. Quid eſt, quod in holocauſto dicit textus, quod in eo ſit faciendum opus ſacrificii pro peccato? & fortaſſe in ſacrificio pro peccato dicit textus, quod faciendum ſit opus holocauſti; non putas, quod ſcriptum ſit: *ſuper holocauſtum juge fiat cum libaminibus ſuis*. Ne ſacrificium pro peccato ſit holocauſto præſtantius. Ibi legimus. Dicit illis præfectus; Ite, & adducite agnum de conclavi domus agnorum; atqui conclave agnorum ſitum erat in angulo aquilonari occidentali; atque ibi quatuor conclavia ſita erant, ſc. conclave agnorum, & conclave ſigillorum, & conclave domus incendii, & conclave eorum, qui faciebant panes facierum. Et opponunt. Quatuor erant domui incendii, quaſi cubicula aperta in baſilicam, duo in ſancto, & duo in profano; & capita trubium ſeparabant ſanctum a profano; Ad quid inſerviebant? Occidentale auſtrale erat conclave agnorum oblationis. Auſtrale orientale erat conclave, ubi faciebant panem facierum; orientale aquilonare erat conclave, ubi abſconderunt Chaſmonæi lapides altaris, quos profanarunt reges Græciæ; Aquilonare occidentale erat conclave, unde deſcendebant in domum lotionis. Dicit R. Huna hic doctor in tractatu *Middoth* eſt R. Elieſer ben Jacob: Legimus: Atrium mulierum patebat in longitudine centum & triginta quinque cubitos, totidemque in latitudine; & quatuor conclavia ſita erant in eorum angulis; Ad quid inſerviebat? Auſtrale orientale erat conclave Nazyræorum, ubi Nazyræi coquebant ſua pacifica, & tondebant comam, & ſupponebant aheno. Orientale aquilonare erat conclave lignorum, ubi ſacerdotes vitiati ſtabant, & vermes in lignis perſcrutabantur; omne autem lignum in quo vermis deprehendetur, illegitimum erat, ut incenderetur ſuper altare; aquilonare occidentale erat conclave leproſorum; occidentale auſtrale, dicit Rabi Elieſer ben Jacob inveni cujus eſſet uſus; Aba Saul dicit, ibi reponebatur vinum & oleum, & appellabatur conclave domus oleorum; hæc pariter fuit opinio R. Elieſer ben Jacob. Legimus; omnes muri, qui ibi erant, erant alti, excepto muro orientali; quia ſacerdos combuſturus vaccam, ſtans in monte unctionis, intendebat, & intuebatur contra portam templi, quo tempore adſpergebat ſanguinem, & portæ quæ ibi erant, eminebant viginti cubitos, & decem latæ erant. Et legimus; Ab interiori parte erat ſeptum. Et legimus; illo interius erat intermurale decem cubitorum, & duodecim gradus ibi erant; cujuſque gradus altitudo erat dimidii cubiti, & dimidii cubiti retractio. Et quindecim gradus adſcendebant ex ejus medio in atrium Iſraelis, qui deſcendebant ex atrio Iſraelis in atrium mulierum, cujuſque gradus altitudo erat dimidii cubiti, & dimidii cubiti retractio. Et legimus: Inter veſtibulum & altare duo erant & viginti cubiti, ibique erant duodecim gradus, cujuſque gradus erat altitudo dimidii cubiti, & di-

dimidii cubiti retractio. Et legimus: R. Eliefer ben Jacob dicit; gradus ibi erat, cujus altitudo erat unius cubiti, cui impositum erat pulpitum, cui inerant tres gradus, cujusque altitudo dimidii cubiti. Si ita dicatur esse Rabi Eliefer ben Jacob: concedatur, quod si ita esset, occultabatur porta; sed si dicuntur esse sapientes, erat dimidius cubitus, quo posset conspici porta interius; sed hinc eruitur, quod autor sit R. Eliefer ben Jacob. R. Ada bar Aba dicit; ita quoque sentit Rabi Jehuda. Traditio: R. Jehuda dicit; Altare erat medium, & situm erat in medio atrii, & duos & triginta cubitos patebat; decem cubitos contra portam templi, undecim cubitos ad aquilonem, & undecim ad austrum; deprehenditur altare directum fuisse contra templum, & ejus parietes. Et si putas in tractatu *Middoth* quod sit autor R. Jehuda, erit altare in medio atrii; ubi hoc deprehenditur? Atqui legimus. Totum atrium in longitudine patebat centum octoginta septem cubitos, & in latitudine centum & triginta quinque ab oriente ad occidentem, centum & octoginta septem, spatium ambulacri Israelitarum undecim, spatium ambulacri sacerdotum undecim, altare duos & triginta, spatium inter vestibulum & altare duos & viginti, templum centum, & undecim; undecim locus a tergo domus propitiatorii; ab austro ad aquilonem centum & triginta quinque, altare & collis sexaginta & duos, ab altari ad annulos octo, locus annulorum quatuor & viginti, ab annulis ad mensas quatuor, a mensis ad columnas quatuor, a columnis ad murum atrii octo, & reliquum inter collem & murum, & locum columnarum; & si putas autorem in tractatu *Middoth* esse R. Jehuda, sc. altare fuisse situm in medio atrii; Ubi deprehenditur? Ecce major pars altaris in austro situm erat. Sed eruitur, quod sit autor R. Eliefer ben Jacob. Rabi Ada filius R. Isaach dicit; hoc conclave quasi perveniebat ad angulos; & advenienti ab aquilone videbatur situm fuisse in austro, & advenienti ab austro, videbatur situm fuisse in aquilone; & probabile est magis fuisse protractum ad angulum occidentalem australem. Qua de causa? Explicandus est panis facierum a pane facierum; & respondetur. Dicit R. Huna filius Rabi Jehosua; Hic doctor computat ab dextra, & ille ab sinistra. Si dicas; concedatur in angulo occidentali australi; hoc sc. erit, ut explicetur panis facierum a pane facierum; si dicas in aquilonari occidentali, quomodo tandem explicabitur panis facierum a pane facierum? Sed eruitur fuisse in occidentali australi; & dicit Mor; omnes conversiones quæ tibi faciendæ sunt per dextram ad orientem faciendæ sunt; Et hæc sunt in ministerio; At hoc loco communis est æstimatio; Quia summus sacerdos offerebat partem in principio, & accipiebat partem in principio. Tradiderunt sapientes; Quomodo offerebat partem in principio. Dicebat; hoc holocaustum ego offeram; hoc munus ego offeram. Quomodo accipiebat partem in principio? Dicebat: hoc sacrificium pro peccato ego comedam; hoc sacrificium pro delicto ego comedam; & sumebat placentam de duabus placentis, quatuor aut quinque de panibus facierum. Rabi dicit; semper quinque; dictum est enim *Levit.* XXIV. *9. Eruntque Aharon & filiorum ejus*; dimidium Aharon, & dimidium filiorum ejus. Ecce fundamentum: oppositio: dixisti, quod unam de duabus placentis acciperet. Quis est? Rabi est qui dicit, quod dimidium acciperet; videamus medium propositionis, in qua dicitur accepisse quatuor aut quinque de pane facierum. Isti sunt sapientes, qui dicunt, quod non acciperet nisi dimidium; Dicamus de fine: Rabi dicit; semper accipiebat quinque; Igitur principium & finem dicet Rabi, & medium sapientes? Dicit Abaje; principium & medium dicunt sapientes, quia fatentur sapientes, non decuisse dare summo sacerdoti placentam fractam; At quid quatuor aut quinque? juxta mentem sapientum, qui dicunt; quod classis ingrediens sumeret sex, & egrediens sex; & non sumebat mercedem pro claudendis januis; Ergo debebat dividere ex duodecim, cum detracta ex dimidio, reliquæ erant quinque (placentæ) R. Jehuda dicit, quod classis ingrediens septem acciperet, duas in mercedem pro claudendis portis; & egrediens quinque; ex decem dividere debebat, una detracta ex dimidio, quatuor accipiebat. Raba dicit; tota propositio est Rabi, & sentit una R. Jehuda; At quid quatuor? quinque accipere debebat: Non est oppositio; Hic agitur, quando classis morabatur; & illic agitur, quando classis non morabatur; si classis morabatur, dividendæ erant octo placentæ, & quatuor accipiebat; si classis non morabatur, decem dividendæ erant, & quinque sumebat. Si ita est, quid est quod dicit Rabi, quod semper quinque ac-

acciperet? Non deciditur quæstio.

Misna: Tradebant ei seniores ex senioribus Synhedrii, & legebant coram eo juxta ordinem diei, dicebantque ei; Domine sacerdos magne, tute lege ore tuo, forte oblitus es, aut forte non didicisti? Vespera diei expiationum sistebant eum diluculo ad portam orientalem, & adducebant ei juvencos, arietes, agnos, ut expeditus, & exercitatus esset in ministerio.

Gemara. Concedatur; fortasse oblitus est; fortasse non didicit; Quid? hoc ne modo instituitur? Atqui extat traditio; Dictum est *Levit.* XXI. 10. *Sacerdos magnus inter fratres suos;* virtute, forma, sapientia, & opibus. Alii dicunt; unde probatur, si desint illi opes, quod ditandus sit ex facultatibus sacerdotum? Ex eo quod dictum est; *Sacerdos magnus inter fratres suos;* magnus ex bonis fratrum suorum: Dicit R. Joseph; Non est oppositio: Hic agitur de sanctuario primo, & illic de sanctuario secundo; dicit enim R. Ase; modium denariorum dedit Martha filia Baithus Jannai regi, ut constitueret Jehosua ben Gamla in summo sacerdotio. In vigilia diei expiationum mane &c. Unus doctor dicit, etiam hircos; at noster doctor qua de causa non proponit hircos? postquam adducebantur pro peccato, debilitabatur ejus mens; si ita est, etiam juvencus adducebatur pro peccato; Veniat juvencus, quoniam adducebatur pro se & pro fratribus suis sacerdotibus, veniat pro fratribus suis sacerdotibus; Si quis sit, qui de illo aliquid sciat, significat; ut redeat pœnitentia in universo Israele; si non sciat; hoc est quod homines dicunt; si filius tuæ sororis pauper sit, & in foro illum videas, ne incedas coram illo; Toto septiduo non arcebant a cibo &c. Traditio. R. Jehuda ben Nachusa dicit; nutriebant illum simila, & ovis, ut confortaretur. Responderunt; multo magis hæc adducunt, ut calefiat. Traditio: Simmachus dicit nomine Rabi; Qua de causa eum non nutriunt א' ב' י'? Et dixerunt; non nutriunt אב' בי'; & alii dicunt; vel vino non reficiunt; non nutriunt אב' י'; non citro, neque ovis, neque vino veteri; & dixerunt, non nutriunt אב' בי'; non citro, neque ovis, neque carne pingui, neque vino veteri; & alii dicunt; neque vino albo, quia vinum album adducit hominem in periculum immunditiei. Tradiderunt sapientes; Arcent seminifluum a cibo, & ab omni specie cibi. Eliefer ben Pinchas dicit nomine R. Jehuda ben Bethira. Non nutriunt illum חג' בי' neque נגב״ם, neque omnibus rebus, quæ adducunt in periculum immunditiei; non חג' בי', non lacte, neque caseo, neque ovis, neque vino; non נגב״ם, sc. aquis fabarum, & carne pingui, & rebus contritis seu commixtis, ceterisque, quæ adducunt hominem in periculum immunditiæ, לאתויי ad includendum. Quid לאתויי? Tradiderunt sapientes, quinque sunt res, quæ adducunt in periculum immunditiæ, quæ sunt allium, ascalonia, & flores, & ova, & caricæ: egressus est quidam in agrum ad colligendum olera. Docetur nomine R. Meir; hæc est carica. Dicit R. Jochanan; cur vocantur אורות? quia illuminant oculos; Dicit R. Huna; excluditur carica; si velit de ea comedere, ex ea nutriunt, si minus deducunt super ejus palpebras; Dicit R. Papa; grano Ægyptiaco. Dicit R. Gedal, dicit R. Achausai; non comedet ova, neque dormiet in pallio patris familias. Rab quando veniebat in Darisis, publicabat, an esset mulier, quæ sibi nubere vellet. R. Nachman quando veniebat in Scebanzib publicabat, an esset mulier, quæ sibi nubere vellet. At extat traditio; R. Eliefer ben Jacob dicit; Nemo nubet mulieri in hac provincia, & abeat, & nubat mulieri in altera provincia; fortasse societatem inter se inibunt, & deprehendetur frater nupsisse ejus uxori, & pater ejus filiæ; & universus orbis implebitur nothis; Ideoque dictum est. *Levit.* XIX. 29. *Et impleatur tota terra deviatione.* Dixerunt sapientes; Vox est illis; & tamen dicit Raba; si ab eo quæreretur, an nubere vellet, si aquiescat, necesse est, ut moretur septem diebus puris; At sapientes significabant illi, & anticipabant legatum, & judæum destinabant, quia non est similis qui habet panem in canistro illi, qui non habet.

Misna. Tradebant seniores Synhedrii senioribus sacerdotii, & evehebant illum in domum Abtines; adjurabant eum, & demittebant, & ibant, & dicebant; Domine sacerdos magne, nos legati sumus synhedrii, & tu legatus noster, & legatus synhedrii: adjuramus te per eum, cujus nomen habitat in hoc templo, quod non mutabis quicquam ex omnibus istis, quæ tibi diximus. Ipse discedebat, & flebat, illique discedebant, & flebant. Si sapiens erat, exponebat, si non, discipuli sapientum exponebant coram eo; si legendi peritus erat, legebat, si non, legebant coram eo: Et in quo legebant? In Jobo, & in Ezra, & in

in Paralipomenis. Zacharia ben Ketubali dixit: Sæpe legi coram eo in Daniele.

Gemara: Traditur; ut addisceret pugillationem; Dicit R. Papa; Duo conclavia erant summo sacerdoti, alterum dicebatur conclave Parhedrin, & alterum conclave domus Abtines, alterum situm erat in aquilone, & alterum in austro; alterum in aquilone; Legimus enim: Sex conclavia erant in atrio, tria in aquilone, & tria in austro; quæ in austro, conclave salis, conclave Happarvæ, conclave lavantium; conclave salis, in quo reponebatur sal pro sacrificio, conclave Happavæ, ubi saliebantur pelles victimarum, & super ejus tecto erat domus lotionis summo sacerdoti in die expiationum; conclave lavantium, in quo lavabantur intestina victimarum, & inde cochlea assurgebat in tectum Happarvæ; Tria in aquilone, conclave ligni, conclave captivitatis, conclave cæsi lapidis; conclave ligni; dicit R. Eliezer ben Jacob; inveni cujus esset usus; Aba Saul dicit; conclave summi sacerdotis erat post utrumque, & trium horum tectum erat æquale conclavi captivitatis, ubi erat puteus captivitatis, & imposita erat trochlea, unde toti atrio aquas suppeditabant; Conclave cæsi lapidis, ubi stabat synhedrium Israelis, & considebat, & judicabat sacerdotes; qui deprehendebatur illegitimus, indutus & velatus vestimentis albis ingrediens ministrabat cum fratribus suis sacerdotibus. Alterum in austro. Legimus enim. Septem portæ erant in atrio, tres in aquilone, & tres in austro, & una in oriente; Quæ in austro, porta ardoris, & post eam porta oblationis, & tertia porta aquarum; quæ in oriente porta Nicanoris, ubi duo erant conclavia, alterum ad dextram, & alterum ad sinistram, alterum erat conclave Pinchasi vestiarii, & alterum conclave, ubi præparabant sartagines. Ad aquilonem erat porta prominentiæ, forma pergulæ cujusdam, supra quam ædificatum erat cœnaculum, ita ut superiori loco sacerdotes excubias agerent, Levitæ vero inferiori; Et illo interius erat intermurale; & secunda post eam erat porta oblationis, tertia post hanc erat porta domus incendii. At extat traditio: Quinquies lavabat, & decies sanctificabat eo die summus sacerdos; & omnes lotiones perficiebantur in domo Happarvæ, excepta hac quæ fiebat in profano super porta aquarum quæ erat latere in ejus conclavis. At ignoramus, utrum fuerit conclave Parhedrin in aquilone, & conclave domus Abtines in austro, an conclave domus Abtines in aquilone, & conclave Parhedrin in austro; & probabile est conclave Parhedrin fuisse in austro, qua de causa? In oriente stabat; & immergebat pedes, & lavabat, & veniebat ad aquilonem, & addiscebat pugillationem, & veniebat in sanctuarium, & ministrabat ministerium totum diei; prope vesperam induebat, & revertebatur ad austrum, & lavabat, & quiescebat; Si dicas conclave Parhedrin fuisse in aquilone; In oriente stabat; & immergebat pedes suos, & veniebat in sanctuarium, & ministrabat ministerium totum diei, & prope vesperam induebat, & revertebatur ad austrum, & lavabat; & necesse erat, ut reverteretur ad aquilonem; & quiescebat; Tantumne defatigando defatigabimus? Multum defatigabimus; si enim esset Sadducæus, se separabit; atque etiam, ne ejus mens superbiret; Nisi diceremus, duo facienda fuisse conclavia, aut unum suffecisse. Et dicebant illi: Domine sacerdos magne &c. Dicam hanc esse responsionem R. Huna filii R. Jehosua; dicit enim R. Huna filius R. Jehosua; isti sacerdotes legati Dei sunt; si dicamus esse legatos nostros; hoc nobis non licuisset, quia nos non possumus facere; nostros possumus facere; sic illi dicebant, adjuramus te nos juxta nostram mentem, & mentem synhedrii. Ipse abibat, & flebat, quod Sadducæum esse suspicarentur; & ipsi abibant & flebant; dicit R. Jehosua ben Levi, qui suspicatur de legitimis, vapulat in corpore suo; & hæc omnia qua de causa? Ne foris præpararet, & inferret, sicuti faciunt Sadducæi. Tradiderunt sapientes; narratur historia de quodam Sadducæo, qui foris præparavit, & intulit; In ejus egressu magna exultavit lætitia; occurrit ejus pater; dixit illi; quamvis nos simus Sadducæi, tamen reveremur Pharisæos. Dixit illi; omnibus diebus fui solicitus de hoc textu; *Quia in nube apparebo super propitiatorium. Levit.* XVI. 2. Dixi; quando eo deveniam, ut illum confirmem? nunc eo deveni, ut illum confirmarem; Dixerunt; Non erant paucæ aquæ, & mortuus est & projectus fuit in sterquilinium, & vermes ex ejus naribus egrediebantur; & alii dicunt in ejus egressu percussus est; extat traditio R. Chjia; vox in atrio audita est, quod venit Angelus, & percussit in ejus facie; & ingressi sunt fratres sui sacerdotes, & in illo invenerunt pedem vituli inter

ejus humeros; dictum est enim *Ezech.* I. 7. *Pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorum, quasi planta pedis vituli*. Dicit R. Zacharia ben Ketubal: Dicit R. Chanen bar Raba ad Chjiah bar Rab coram Rab; dicit R. Zacharia ben Ketubal; & monstrabat illi Rab manibus suis Kebuthal, & dicebat illi dicendo; lectio *Audi* est ne accidentalis? Num hoc modo licet? dixit Rabi Isaach bar Samuelis bar Marthæ: Qui legit *Audi*; non designabit aliquid oculis suis, neque comprimet labia sua, neque digitis suis ostendet; extat enim traditio. R. Eliefer Chasma dicit; Qui legit *Audi*, & indicabit aliquid oculis suis, & comprimet labia sua, & digitis suis ostendet, de eo scriptum est; *Et non mihi vocasti Jacob?* Non est oppositio: Hoc intelligendum in capite primo; & illud in capite secundo. Tradiderunt sapientes. Dictum est; *Deut.* VI. 7. *Loqueris & dices in illis; in illis*, non in oratione; *& loqueris in illis; in illis*; tibi facultas est loquendi, non vero in aliis rebus. R. Acha dicit; *& loqueris in illis*; Ea fixa facienda sunt; & non facienda sunt accidentaliter. Dicit Raba. Qui loquatur aliquod verbum profanum; violat præceptum affirmativum; dictum est enim *Ecclesiast.* I. 8. *Omnia verba difficilia non potest homo loqui*.

Misna. Si dormire gestiebat, juniores sacerdotum percutiebant coram eo digito indice, eique dicebant: Domine sacerdos magne, sta & remitte semel super pavimentum, eumque occupatum tenebant, donec mactationis tempus instaret.

Gemara. Quid צרדא? Dicit R. Jehuda; illius æmulus; Quinam est? pollicem percutiebat Rab, & totus locus scholæ resonabat. Eique dicebant. Domine sacerdos magne; sta & remitte semel super pavimento. Dicit R. Isaach; quæ novitas ista est? Quid erat? Responderunt illi; Nominabatur קידה: sc. defigebat duos pollices in terra, & se incurvabat, & osculabatur pavimentum, & sic aliquo tempore stabat. Eumque occupatum tenebant, donec mactationis tempus instaret &c. Tradiderunt; Non occupabant illum non nablio, neque cithara, sed ore; sed quid dicebant? *Psal.* CXXVI. *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam*. Viri insignes Hierosolymæ non dormiebant tota nocte; Quando audiebat summus sacerdos vocem strepitus, ne a somno abduceretur. Traditio; Aba Saul dicit; in terminis quod ita faciebant in memoriam sanctuarii; sed peccabant: Dicit Abaje, & est qui dicit, R. Nachman bar Isaach. Targhema Nahardeah; Dixit Elia ad R. Jehuda fratrem Rab Sela Chasida; vos dicitis. Cur non venit Messias? atqui nunc est dies expiationum; & nupserunt multæ virgines in Nahardeah. Dixit illi Deus; quid dicit? respondit illi; *Ad portam peccati recumbit*; & Satan quid dicit? Respondit illi; Satan in die expiationum non habet potestatem adversandi. Unde probatur? Dicit Rame bar Chama: Satan per Gematriam continet 364. Hi sunt 364. dies, in quibus potestatem habet adversandi; at in die expiationum non habet potestatem adversandi.

Misna. Omnibus diebus decinerabant altare ad galli cantum, aut paulo ante, aut paulo post; at in die expiationum a media nocte, & in tribus festis a vigilia prima, nec instabat galli cantus, quin atrium repletum esset Israelitis.

Gemara. Tradiderunt ibi; membra quæ exsilierunt ab altari ante mediam noctem, restituebant, & in illis prævaricabantur, post mediam noctem, non restituebant, & in illis non prævaricabantur. Unde hæc probantur? Dicit Rab; alter textus dicit; *Tota nocte & adolebit Levit.* VI. 9. Et alter dicit; *tota nocte & decinerabit*. Quomodo? Dividatur dimidium adolitioni, & dimidium decinerationi. Opponit R. Chahana; Omnibus diebus decinerabant altare ad galli cantum, aut paulo ante, aut paulo post; at in die expiationum a media nocte, & in diebus festis a prima vigilia. Putasne mediam noctem legis esse? Hic antevertemus, & illic differemus. Sed dicit R. Jochanan; explicandum est ex sensu literali; dictum est enim: *tota nocte*; Ignoro an usque ad mane. At cur dictum est; *usque ad mane*? Attribuendum est tempus matutinum tempori matutino noctis; idcirco omnibus diebus decinerabant altare ad galli cantum, aut paulo ante aut paulo post; recte in die expiationum propter infirmitatem summi sacerdotis perficiebatur decineratio a media nocte, & in diebus festis propter multitudinem Israelitarum & multitudinem sacrificiorum perficiebatur a prima vigilia, uti docetur; & ratio est; quia non instabat galli cantus, quin atrium repletum esset Israelitis. Quid קריאת הגבר? Rab dicit; vox hominis; R. Sila dicit? cantus galli; Rab pervenit ad locum R. Sila, non dicit ad confirmandum sen-

sententiam R. Sila; surrexit Rab adversus illum & exposuit; quid קריאת הגבר? vox hominis? Dixit illi R. Sila; An dixit Mor, cantus galli? Respondit illi; Organum liberis est musicum instrumentum; Quod spectat textores non acceperunt ab eo. Quod ego dico de sententia R. Chjiah, & expono; Quid קריאת הגבר? vox hominis; Et nihil respondit. Dixit illi; dicam; cantus galli. Dixit illi Mor; sit ita; Rab ita relinquit; Mor dicit; dicunt homines; si mercede conductus es, excute lanam ejus; adscendunt in sanctuario, & non descendunt. Traditio juxta mentem Rab; traditio juxta mentem Rabi Sila: traditio juxta mentem Rab; Gabini præco; quid dicebant? Consistite sacerdotes ad ministeria vestra, & Levitæ ad vestrum pulpitum, & Israelitæ ad stationes vestras; Et ejus vox audiebatur ad tres Parsas. Narratur de Agrippa rege, qui per viam incedebat, & audivit ejus vocem per tres Parsas, & quando pervenit in domum suam, misit illi munera. Quamvis ita sit, tamen summus sacerdos erat illo celebrior; Dicit enim Mor; Quando pronunciabat nomen ineffabile, ejus vox audiebatur usque ad Hiericho; & dicit Raba bar bar Chana, dicit Rabi Jochanan; Ab Hierosolyma ad Hiericho erat intervallum decem Parsarum; & quamvis hic erat infirmitas, & ibi non erat infirmitas, hic dies, & ibi nox; dicit enim R. Levi; qua de causa non auditur vox hominis interdiu æque ac noctu? Propter orbem solis, qui secat in firmamento, uti faber, qui secat cedros & quod dicit Nebucadnezar; *Omnes dilectos terræ pro nihilo reputati sunt.* Tradiderunt sapientes; si non esset orbis solis, audiretur vox tumultus Romæ, & si non esset vox tumultus Romæ, audiretur vox orbis solis. Tradiderunt sapientes; tres voces incedunt a fine mundi usque ad ejus finem, quæ sunt; vox orbis solis, & vox tumultus Romæ, & vox animæ; quando egreditur de corpore; & alii dicunt, etiam vox parturientis; & nonnulli dicunt etiam vox Ridiah sc. Angeli: quæsierunt Sapientes misericordiam pro anima, quando egreditur de corpore & illa annihilata est. Traditio juxta mentem R. Sila; Qui suscipit iter priusquam cantet gallus, si quid sibi contingat, sibi malum facit. Rabi Josia dicit; donec iterum gallus cantet; & est, qui dicit; donec tertio cantet. At de quo gallo loquuntur? de mediocri; Dicit R. Jehuda; dicit Rab; quando Israelitæ adscendunt ad festivitatem, compressi consistebant, & adorabant dilatati, & protrahebantur undecim cubitos post domum propitiationis. Quid dicit? sic dicit; Quamvis protraherentur undecim cubitos post domum propitiationis, & compressi consisterent, quando adorabant, dilatati adorabant, Et hoc erat unum ex decem miraculis, quæ facta sunt in sanctuario: Legimus: Decem miracula facta sunt in domo sanctuarii. Nunquam mulier abortivit ab odore carnis, quæ in sanctuario immolabatur; neque fœtuit unquam caro sanctificata; nec conspecta fuit musca in domo mactationis; non accidit casus nocturnus sacerdoti magno in die expiationum; Non repertum est vitium in manipulo, neque in duobus panibus, nec in pane facierum. Compressi consistebant, & adorabant dilatati; Nec lædabat unquam aliquem scorpio, & serpens Hierosolymæ; Nemo dixit socio suo; angustus est locus mihi, ut hospitium habeamus Hierosolymæ; Incæpit a Sanctuario, & desiit in Hierosolyma; erant duo alia in sanctuario; extat enim traditio; nunquam extinxerunt pluviæ ignem lignorum struis: & fumum struis, quamvis omnes venti, qui sunt in mundo, venirent, & flarent, non dimoverunt de loco suo; & nihil est aliud? Atqui tradidit R. Schemajah de Chalnevo; fracturæ vasorum testaceorum absorbebantur in locis suis; Et dicit Abaje; ingluvies & pennæ, & cinis altaris interioris, & cinis candelabri absorbebantur in locis suis profanis; hæc tria omnia quasi unum æstimabantur; si duo detrahantur, reliqua sunt duo. Si hæc duo quoque absorbebantur, quasi unum habebantur; Si hæc detrahantur, reliquum est aliud? Dicit R. Jehosua ben Levi; miraculum magnum factum est in pane facierum; subductus est juxta ejus ordinem; dictum est enim *Sam.* I. XXI. *Ad ponendum panem calidum, uti in die, quo accipiebatur.* Non aliud est miraculum? Atqui dicit R. Levi; hoc nobis traditum est a patribus nostris, locus arcæ non erat in numero. Et dicit Rabenai, dicit Samuel, Cherubim miraculose consistebant; Miracula exteriora hic numerantur, at non numerantur miracula interiora; Si ita est, panis quoque facierum inter miracula interiora erit numerandus; At panis facierum inter miracula exteriora erit numerandus; dicit enim Risch Lakisch; Scriptum est enim *Levit.* XXIV. 6. *Super mensam puram; puram*; hinc deducitur fuisse immunda,

Vas

Vas ligneum factum ad quiescendum erat: & omne vas factum ad quiescendum, non recipiebat immunditiam, & operiebatur propter immunditiem; hoc est ad docendum; quod extollebant illam adscendentibus ad solennitates, & dicebant illis, videte, quam sitis amabiles coram Domino, quod subducebantur juxta ordinem suum. Dictum est enim: *Ad ponendum panem calidum ut in die, quo accipiebatur*. Et dicit R. Josia; quo tempore ædificavit Salomo domum sanctuarii, plantavit omnia genera plantarum aurearum, & illæ producebant fructus in tempore suo, & quando ventus flabat in illos, decidebant; dictum est enim *Psalm.* LXXI. 16. *Superextolletur super Libanum fructus ejus*. Quando vero ingressæ sunt gentes in templum, aruit; dictum est enim *Nahum* I. 4. *Et flos Libani elanguit*. Et futurum est, ut Deus S. R. illos restituat; Dictum est enim *Isai.* XXXV. 2. *Germinans germinabit, & exultabit lætabunda, & laudans, gloria Libani data est ei*. Miracula stabilia nunc non numerantur; si ita esset, arca & Cherubini etiam sunt miracula stabilia. Dicit Mor; & fumus struis; Quid? eratne fumus in strue? Atqui extat traditio. Quinque res memorantur de igne struis; quod recumbat instar leonis, & clarus sicut sol, & esset palpabilis, & absumeret humida sicut arida; neque fumus adscendebat; quia dicunt de igne communi; Traditio: *Levit.* I. *Et dabunt filii Aharon ignem super altare*; Quamvis ignis descendisset de cœlo, præceptum erat, ut de communi adduceretur. Recumbebat instar leonis; Atqui extat traditio: Dicit R. Chananja Segen sacerdotum; ego illum vidi recumbentem instar canis: Non est dissensio. Hoc intelligendum est in sanctuario primo, & illud in sanctuario secundo; & in sanctuario secundo num erat? Atqui dicit R. Samuel bar Chananja; quid scriptum est Hagg. II. *Et complacebo me, & glorificabor?* & legimus ואכבדה; Quid variat? deest ה. Hæ sunt quinque res, in quibus sanctuarium primum dissimile fuit a secundo; & hæ sunt, arca, & propitiatorium, ignis, & Divinitas, & Spiritus Sanctus, & Urim & Thummim. Dixerunt; Non erat hinc petendum præsidium. Tradiderunt sapientes; sex sunt ignes; est ignis qui devorat, & non bibit, qui bibit, & non devorat, qui devorat & bibit, & est qui absumit humida tanquam arida; & est ignis, qui depellit ignem, & est ignis qui absumit ignem; est ignis, qui devorat, & non bibit; noster bibit, & non devorat; profanus enim devorat, & bibit; De igne Eliæ scriptum est enim; *Et aquas, quæ sunt in canali, absorpsit*; & qui comedit humida tanquam arida, sicut ignis struis; est ignis, qui depellit ignem, ut ignis Gabrielis, & est ignis, qui absumit ignem, ut ignis Divinitatis; dicit enim Mor; extendit digitum inter illos, & comburitur; & fumum struis, quamvis omnes venti, qui sunt in mundo, non dimovent illum a loco suo. Et dicit Rabi Isaach bar Abdimi; exeunte die novissimo solennitatis tabernaculorum, omnes speculantur fumum struis, si declinat ad aquilonem, pauperes lætantur, & patresfamilias dolent, quia pluviæ eo anno multiplicantur, & eorum fructus putrescunt, si ad austrum declinat, pauperes dolent, & patresfamilias lætantur, quia pluviæ eo anno minuuntur, & eorum fructus in modum columnæ adscendunt; Quando ignis recta adscendebat instar palmæ, in nullam partem diffundebatur: Dicit Mor; si declinat ad orientem, omnes lætantur, si ad occidentem, omnes dolent. Et opponunt; orientalis semper est bonus, occidentalis semper tristis; ventus aquilonaris optimus pro frumentis, quando ad tertiam partem creverint, & malus olivis, quando protruserunt. Ventus australis malus frumentis, quando ad tertiam partem creverint, & optimus olivis, quando protruserunt; & dicit R. Joseph; & est qui dicit, Mar Zutra; tibi sit signum; Mensa in aquilone, & candelabrum in austro; hæc multiplicabat, quod erat in ejus parte; & illud multiplicabat, quod erat in sua parte; Non est oppositio. Tam hæc quam illud &c.

Misna. Dicebat illis præfectus; exite & videte; si instet tempus mactationis; si instaret; clamabat speculator; Coruscationes. Matthia filius Samuelis dicit; illuminavit facies orientis usque ad Hebron? respondebat; ita. Cur hoc ipsis necesse erat? Quia aliquando fulgente luna, diem illuxisse existimarunt, & sacrificium juge mactarunt, ipsumque ad locum combustionis adduxerunt. Hæc generalis fuit regula in sanctuario, ut quisquis texerat pedes suos lavaret, qui etiam aquas ejecerat, manus & pedes suos sanctificaret.

Gemara. Traditio: R. Ismael dicit; coruscat coruscatio; R. Akiba dicit; adscendit coruscatio. Nachuma dicit; jam sunt coruscationes in Hebron; R. Jehuda dicit; illuminat facies orientis us-

usque ad Hebron? ut jam omnes egrediantur unusquisque ad opus suum: si ita est, multum tardabit ad conducendos operarios. Dicebat Rabi Saphra; Oratio quam præcepit Abraham, erat ab eo tempore, quo nigrescebant parietes; Dicit R. Joseph; xe Abraham statuemus, & docebimus; Dicit Raba; hic doctor probat ex Abraham; at nos ex illo non docebimus; extat enim traditio. Dictum est *Levit.* XII. 3. *Et die octavo circumcidetur*. Ad docendum, quod totus dies esset legitimus ad circumcisionem; sed diligentes præcepta anticipabant. Dictum est enim *Genes.* XIX. 27. *Abraham autem consurgens mane, ubi steterat prius cum Domino*. Sed dicit Raba bar Joseph; Ecce in illum oppositio. Etenim legimus; Si incidat vespera Paschalis in vesperam Sabbathi, mactabitur sexta & dimidia hora, & offeretur septima & dimidia; & ejus mactatio erit ab eo tempore, quo nigrescent parietes. Quid hoc est? Oppositio: Fortasse parietes domus sanctuarii nigrescunt sexta & dimidia, quia non erant exstructi in recta linea; Aut etiam differens est Abraham, quia magnam habebat Astrologiam in corde. Aut etiam potest dici quod esset senex; & sedit in schola. Hoc dicit Rabi Chama bar Chanina; ab diebus patrum nostrorum, nunquam ab his separata fuit schola; Fuerunt in Ægypto, fuit schola cum illis. Dictum est enim *Exod.* III. 16. *Vade & congrega seniores Israel*. Fuerunt in deserto, fuit schola cum illis; dictum est enim *Num.* XI. 16. *Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel*. Abraham pater noster erat senex, & consedit in schola; Dictum est enim *Genes.* XXIV. 1. *Erat autem Abraham senex, dierumque multorum*. Isaach pater noster erat senex, & consedit in consessu; dictum est enim ibid. XXVII. 1. *Senuit autem Isaach*. Jacob pater noster erat senex, & consedit in schola; dictum est enim ibid. XLVIII. 10. *Oculi enim Israel caligabant præ nimia senectute*. Eliesér servus Abrahami erat senex, & consedit in schola; dictum est enim ibid. XXIV. 2. *Dixitque ad servum seniorem domus suæ, qui præerat omnibus, quæ habebat*. Dicit R. Eliesér; Dominabatur in lege domini sui; erat Damascenus Eliesér; dicebatur Eliesér, quod hauriret, & irrigaret aliis de lege domini sui. Dicit Rab; Observavit Abraham pater noster totam legem; dictum est enim ibid. XXVI. 5. *Eo quod obedierit Abraham voci meæ &c.* Respondit Rabi Sime bar Chjiah ad Rab; dicam, septem præcepta comprehendisse etiam circumcisionem; aut dicam septem præcepta, & circumcisionem. Dixit illi; si ita est, cur dictum est ibid. *præcepta & leges meas?* Respondit Rab, & est qui dicit, R. Asse; observavit Abraham pater noster vel commixtionem ciborum; dictum est enim תורותי, *leges meas*, tam legem scriptam, quam legem oralem. Matthia ben Samuelis dicebat &c. Et ille respondebat; ita; Qui respondebat; ita; Nisi hoc dicamus; quod ille, qui stabat in tecto, somniabat, & ipsemet interpretabatur; sed qui stabat in tecto, quomodo cognoscebat? si velis dicam; ille qui stabat in terra, & si velis dicam; ille qui stabat in tecto; & si velis dicam; ille qui stabat in tecto, dicebat; illuminavit facies totius orientis? Et respondebat; ita. Et qui stabat in terra; usque ad Hebron? & respondebat; ita; & si velis, dicam; qui stabat in terra, dicebat; illuminavit facies totius orientis? & dicebat; usque ad Hebron? Et respondebat; ita. Cur hoc ipsis necesse erat? & quænam est hæc innovatio? Atqui extat traditio; Rabi dicit; Non est similis columna lunæ columnæ solis; columna lunæ extollitur & adscendit quasi baculus, columna solis hic inde diffunditur. Docet discipulus R. Ismael; erat dies nubilus, & diffundebatur hinc inde; dicit R. Papa; hinc eruitur, quod dies nubilus totus sit sol; & quid hinc eruitur? pro extendentibus pelles, aut etiam pro illo, quod prædicabat Raba; Fœmina non discerpet neque in sole, neque in calore solis. Dicit R. Nachman quod calor solis sit molestior sole; & sit hoc tibi argumentum; quod claritas solis sit molestior sole; & hoc sit tibi argumentum; quod cogitationes peccati sint graviores ipso peccato; & sit argumentum caro tosta; finis æstatis est pejor ipsa æstate; & argumentum est furnus, quando calefactus est, paucis lignis calescit; Febris hyemalis est pejor febri æstiva; & argumentum est quod furnus frigidus est pejor, quam si esset novus, & argumentum est calx, quæ ex veteri calce perficitur. Dicit Rabi Abau; quænam est ratio Rabi? scriptum est *Psal.* XXII. *Victori Cervæ matutinæ*; sicut cervæ cornua sunt bifurcata, ita quoque hinc inde diffunditur; Aut dicendum tibi est; Sicut cerva habet vulvam angustam, & marito omnibus horis est amabilis, ita quoque Esther omnibus & singulis horis sicut in primo momento fuit amabilis Assue-

ſuero; Dicit R. Aſſe; cur Eſther aſſimilatur auroræ? Ut dicas; ſicut aurora eſt finis noctis, ita Eſther fuit finis omnium miraculorum; At ecce Canucha, quæ data eſt ut deſcribatur; Dicimus; recte juxta mentem illius qui dicit; Eſther data eſt, ut deſcribatur; Quid eſt dicendum? Statuendum eſt juxta mentem R. Benjamin bar Jephet; dicit R. Elieſer; dicit R. Benjamin bar Jephet, dicit R. Elieſer; cur preces juſtorum aſſimilantur cervæ? Hoc tibi dicendum eſt; ſicut cervæ cornua, quando creſcunt, finduntur, ita pariter, quando juſti multiplicant in precibus, eorum preces exaudiuntur. Mactarunt ſacrificium juge; quando? Si dices in reliquis anni diebus, non poteſt fieri in quibus non miniſtrabat ſummus ſacerdos; ſed in die expiationum erat lux lunæ; num ita erat? & in die expiationum; quia dicit; coruſcat coruſcatio; deducebant ſacerdotem in domum lotionis; Traditio Abua bar Abin; Non hoc tantum dixerunt; ſed ungueſectio volucris, & pugillus muneris noctu comburitur; concedatur de holocauſto volucris: quod erat, erat; ſed pugillus poterat iterum in die pugillari; Hoc tradit ille, & hoc dicit iſte. Vaſa miniſterii ſanctificantur quamvis non in tempore ſuo. Reſpondit; hæc eſt regula generalis; quicquid interdiu offertur, interdiu ſanctificatur, quicquid noctu offertur, noctu ſanctificatur; quicquid tam interdiu quam noctu offertur, tam interdiu, quam noctu ſanctificatur. Hinc docetur; Quicquid offertur interdiu, interdiu ſanctificatur; interdiu, non noctu; non fortaſſe, non ſanctificatur, ut offeratur, ſed ſanctificatur, ut reprobetur. Reſpondit R. Zira; Si ordinaſſet panem, & acerras poſt Sabbathum, & obtuliſſet acerras in Sabbatho, profanatur. Quomodo faciet? Collocentur in ſabbathum futurum, quamvis reponatur ſuper menſam in multos dies, nihil inſervit; At cur ſanctificandus erat, at deinde profanaretur? Dicit Raba; qui argumentatur, recte argumentatur, & Abua bar R. Abin ſimiliter. Miſna dicit; ſi putas in nocte non eſt deficiens tempore, in die eſt deficiens tempore; quando pervenit occaſus ſolis, ſanctificatur & profanatur. Dicit Rabina; ſi ſanctificaſſet, & elevaſſet, Mar Zutra, & eſt qui dicit, R. Aſſe dicit, vel ſi dicas, quod non ſanctificaſſet, & elevaſſet, quando ordinaverit non ſecundum ejus præceptum, fiet perinde ac ordinaverit ſine ejus ſcientia. Hæc erat regula generalis in ſanctuario. Concedatur de pedibus propter diſtillationem; ſed de manibus quænam et ratio? Dicit R. Abau; hoc dixiſti; præceptum erat, ut fricaretur. Hoc favet R. Amme; dicit enim R. Amme; Non licet homini exire cum guttis urinæ, quæ defluant ſuper ejus pedes, ne videatur quaſi exſectus virilibus, & excitaret malum famam de ſuis liberis, quod ſint nothi; Dicit R. Papa; Si ſint ſordes in eo loco, vetitum eſt recitare lectionem *Audi*. Quomodo hoc eſt? Si videantur; recte ſe habet ſi non videantur. Non eſt data lex Angelis miniſterii; non eſt neceſſe; quando ſedeat, & videat, ſtat, & non videt; Et cur variat? ſordes ſuper ejus carnem; quod ſi dicas; ſordes ſuper ejus carnem, & manus ejus in domo latrinæ: R. Huna dicit, licet recitare lectionem *Audi*, & R. Chaſda dicit; non licet recitare lectionem *Audi*; in loco, ubi ſunt ſordes, multus eſt fœtor, ubi non ſunt ſordes, non eſt multus fœtor. Tradiderunt ſapientes; conſtitutio eſt; quod in conviviis homo egrediens ad mingendum lavat unam manum, & ingreditur loquitur cum ſuo ſocio, & moratur, & lavat ambas manus, & ingreditur, & quando lavat, non lavat foris propter ſuſpicionem, & ingreditur, ſi non ingreditur, ſedet in loco ſuo, & lavat ambas manus, & atque iterum reſtituit vaſculum hoſpitibus. Dicit R. Chaſda; non dixerunt niſi ad bibendum; ſed ad edendum, lavabit foris, & ingredietur; Quod certo cognoſcitur, quod mens abſtrahatur. Dicit R. Nachman; & ecce vel in bibendo certo cognoſcitur, quod mens abſtrahatur.

Miſna. Nemo in atrium intrabat adminiſtrandum vel mundus, niſi prius laviſſet; Quinquies lavabat, & decies ſanctificabat ſummus ſacerdos hoc die; & omnes lotiones peragendæ erant in ſancto in domo Happarvæ, excepta hac duntaxat. Velum byſſinum inter illum & populum extenderunt.

Gemara. Interrogarunt ben Zoma; Hæc lotio qua de cauſa? Reſpondit illis; Sicut varians de ſancto in ſanctum, de loco, ubi erat pœna excidii, in locum ubi erat pœna excidii, lavare debebat, varians de profano in ſanctum, & de loco, ubi non erat pœna excidii, in locum ubi erat pœna excidii, non erit æquum, ut lavare deberet? Rabi Jehuda dicit; adjungebatur hæc lotio, ut ſi recordaretur veterem pollutionem, ſe separaret; ubinam conſiſtit controverſia? In profanando miniſterio conſiſtit

ſtit controverſia ; juxta mentem ben Zoma profanabatur miniſterium ; juxta mentem R. Jehuda non profanabatur miniſterium ; Et juxta mentem ben Zoma; Num profanabatur? Atqui extat traditio. Summus ſacerdos , ſi non laverit , & non ſanctificaverit manus & pedes inter veſtes & veſtes, & miniſteria & miniſteria, & miniſtraverit, ejus miſterium eſt legitimum ; Tam ſacerdos ſummus, quam vulgaris, qui mane non ſanctificaverit manus & pedes , & miniſtraverit, ejus miniſterium eſt illgitimum ; Sed in ſtatuendo, quod violaverit præceptum affirmativum ; in hoc contendunt ; Juxta mentem ben Zoma tenetur præcepto affirmativo ; & juxta mentem R. Jehuda non tenetur ; & quid? hæc opinio eſt juxta mentem R. Jehuda ? Atqui extat traditio ; Leproſus lavabat, & ſtabat ad portam Nicanoris . R. Jehuda dicit ; non erat neceſſe ut lavaret , quia jam lavit veſpera, ſicut docet cauſam, quia jam lavit veſpera ; & qui perſcrutavit hanc lectionem ; qua de cauſa perſcrutavit ? quia voluit inquirere finem . Adſcendebat in conclave leproſorum , ubi leproſi lavabant ; R. Jehuda dicit; non ſolum leproſi , dixerunt , ſed omnis homo ; Nulla eſt oppoſitio; hic lavabat, & ille non lavabat , ſi non lavit in occaſu ſolis, neceſſe erit, ſed uterque lavit , hujus mens abſtracta fuit , & illius abſtracta non fuit; Ille, cujus mens abſtracta fuit, adſpergendus erit tertio, & ſeptimo die ; Quia dicit R. Doſthai bar Mathon, dicit R. Jochanan, ſi ejus mens abſtrahatur , debet ſe adſpergere tertio & ſeptimo die ; ſed utriuſque mens abſtracta non eſt ; Non eſt oppoſitio; Hic qui lavat, lavat propter notitiam ingreſſus ſanctuarii , & ille qui non lavat, non lavat propter notitiam ingreſſus ſanctuarii ; & ſi velis dicam ; Traditio : Non ſolum de leproſis , ſed de quovis homine dixerunt. Rabina dicit; R. Jehuda juxta verba Sapientum, dicit, juxta ſuam ſententiam , leproſus non indiget lotione, juxta veſtram opinionem , mihi aſſentiuntur quod non ſolum dixerint de leproſis, ſed de quovis homine ; Et ſapientes dicunt ; Leproſus aſſuetus eſt in immunditie ; omnis homo non eſt aſſuetus in immunditie . Reſpondit Abaje ad R. Joſeph ; dicemus , quod ſapientes diſſentiant de illo , quod R. Jehuda ſentiat cum ben Zoma; Putat ille & quod docet de leproſo , juxta tuam opinionem confirmatur ſententia R. Jehuda ; aut fortaſſe diverſum eſt in leproſo, qui aſſuetus eſt in immunditie ; Dicit illi ; Diverſum eſt in leproſo , qui aſſuetus eſt in immunditie. Reſpondit Abaje ad R. Joſeph juxta mentem R. Jehuda , qui dicit ; modus lotionis hic eſt . Dividit aut non dividit ? Reſpondit illis; Quicquid decreverunt ſapientes , juxta legem decreverunt. Dixit Abaje ad R. Joſeph ; pars concubitus , vocatur concubitus an non ? Reſpondit illi ; Pollices probent , quorum pars introducitur . Extat enim traditio ; Leproſus lavabat , & ſtabat in porta Nicanoris ; Quæſivit , quid faciebat de illa ſeceſpita longa & mactabat ? & quæſierunt a Ben Zoma , & quæſierunt a ſapientibus; Diſſentiunt de hac re ; quod R. Jehuda quæſivit a Ben Zoma; Huc uſque non improbat Ben Zoma , niſi intus, at foris , non ; aut fortaſſe veniet ad prolongandum. Quæſierunt a ſapientibus; quod in eo diſputat R. Jehuda ; Huc uſque non ; dixerunt ſapientes , quod ibi non facit miniſterium, ſed hic quod facit miniſterium , non ; aut fortaſſe non iteravit ; Quæſtio eſt indeciſa . Tradiderunt ſapientes ; Quinquies lavabat, & decies ſanctificabat ſummus ſacerdos eo die ; & ſemper in ſancto , in domo Happaruæ, excepta prima lotione , quæ peragenda erat in profano ſuper porta aquarum, & in latere ejus conclavis erat. Dicit Abaje; hinc eruitur, quod fons Etham eſſet altior ſolo atrii tres & viginti cubitos; etenim tradiderunt ; omnium portarum , quæ ibi erant, altitudo erat viginti cubitorum, & decem latitudo , excepta porta veſtibuli . Atqui dictum eſt *Levit.* XVI. *Et lavabit aquis carnem ſuam* ; aquis lavacri , quibus tegatur totum corpus ; Et quænam erat earum quantitas ? cubiti ſuper cubitum in altitudine trium cubitorum; & metiti ſunt ſapientes aquas lavacri quadraginta ſatorum ; At erat cubitus contignationis , & cubitus , quo pavimentarunt portas domus ſanctuarii; quando erant ex marmore ; parva contignatio ſatis erat ; verumtamen erat illud parum; quando non erat cubitus, non computabatur. Extenderunt velum byſſinum &c. Quid legitur *byſſinum* ? Sicut dicit R. Cahana; ut cognoſcatur, quod hujus diei miniſterium peragendum eſſet veſtibus byſſinis , hic pariter ut innoteſceret , quod hujus diei miniſterium peragendum eſſet veſtibus byſſinis.

Miſna. Exuebat, deſcendebat, & lavabat, adſcendebat, & abſtergebat; adduxerunt illi veſtimenta aurea , & induebat , & ſanctificabat manus & pedes;

des; adduxerunt ei sacrificium juge, mactabat, & alius perficiebat mactationem post eum, sanguinem accipiebat, spargebatque, intrabat & suffiebat suffimentum matutinum, aptabat lucernas, & caput, & membra, & frixa, & vinum offerebat. Mane inter sanguinem, & membra suffiebat, & vespera inter membra & libamina. Si summus sacerdos erat senex aut infirmus, calefaciebant ei calida, & frigidis immittebant, ut ipsis frigus remitteretur.

Gemara. Dixerunt sapientes coram R. Papa; hoc non est juxta mentem R. Meir; dicit enim R. Meir; Quoniam duæ sanctificationes faciebat pro vestitione, ita pariter faciebat duas sanctificationes pro spoliatione. Dicit R. Papa; hoc intercedit inter Sapientes & R. Meir; semel in exuendis vestibus sanctificabat, & semel in induendis; & in hoc consistit controversia; dictum est; *Et exuet, & lavabit, & induet*. Rabi Meir putat æquiparandam esse spoliationem vestitioni; sicut in vestitione vestiebat, & postea sanctificabat, ita pariter in spoliatione spoliabat, & postea sanctificabat. At sapientes putant æquiparandam esse spoliationem vestitioni, sicut in vestitione, quando vestiebat, sanctificabat, ita quoque in spoliatione, quando vestiebat, sanctificabat. Dixerunt sapientes ad R. Papa; Quomodo tu deprehendis quod ita dicit? Atqui extat traditio; extenderunt velum byssinum inter illum & populum; exuebat, & descendebat, & lavabat, adscendebat, & abstergebat; adduxerunt illi vestes aureas, & induebat, & sanctificabat manus & pedes. R. Meir dicit; exuebat, & sanctificabat manus & pedes, & descendebat, & lavabat, adscendebat, & abstergebat; adduxerunt illi vestes aureas, & induebat, & sanctificabat manus & pedes. Dixit illis; si est traditio, sit traditio; Concedatur juxta mentem R. Meir quod sic deprehendatur. Decem erant sanctificationes; sed juxta mentem Sapientum erant novem. Dicunt tibi sapientes, quod novissimam sanctificationem faceret; quando exuebat vestes sanctitatis, & induebat vestes profanas. Ibi dicunt sapientes: *Et ingredietur Aharon in tabernaculum conventus*. Qua de causa ingrediebatur? ad educendum acerram, & thuribulam; quia Parascha ordine dicta est, excepto hoc textu. Qua de causa? Dicit R. Chasda. Perficiebat quinque lotiones, & decem sanctificationes summus sacerdos eo die; si juxta eorum ordinem, non deprehenduntur nisi tres lotiones, & sex sanctificationes. Traditio: Dicit R. Jehuda; Unde probatur, quod eo die summus sacerdos perficeret quinque lotiones, & decem sanctificationes? Ex eo quod dictum est: *Et ingredietur Aharon in tabernaculum conventus, & exuet vestes lineas, & lavabit carnem suam aquis in loco sancto, & induet vestes suas; Et egredietur, & faciet:* Ecce docetur; quod quoties variaret a ministerio ad ministerium, lavare deberet. Dicit Rabi; unde probatur; quod eo die summus sacerdos perficeret quinque lotiones, & decem sanctificationes? Ex eo quod dictum est: *Tunicam lineam sanctitatis induet, & feminalia linea erunt super carnem suam; & balteo lineo se præcinget, & tiara linea se obvolvet; vestes sanctitatis illæ sunt; & lavabit aquis carnem suam, & induet*. Ecce docetur; quod quoties variaret a ministerio ad ministerium, lavare deberet. Et pariter dictum est: *vestes sanctitatis illæ sunt*; Æquiparantur inter se omnes vestes; Et quinque erant diei ministeria, sc. sacrificium juge matutinum peragebatur vestibus aureis, ministerium diei vestibus albis; ejus aries, & aries populi vestibus aureis, acerra & thuribulum vestibus albis; sacrificium juge vespertinum vestibus aureis. Et unde probatur; quod singulæ lotiones requirerent duas sanctificationes? Ex eo quod dictum est; *& exuet, & lavabit, & induet*. R. Elieser bar R. Simeonis dicit; probatur a minori ad majus; si ubi non debebat lavaret, debebat sanctificare, ubi debebat lavare, non erit æquum, ut deberet sanctificare? Aut dicam; sicut illic una sanctificatio, ita pariter hic una sanctificatio. Idcirco dictum est: *Et ingredietur Aharon in tabernaculum conventus, & exuet vestes lineas, quas induerat*. Cur dictum est; *quas induerat*? Omnesne homo spoliabat? sed eas quas induerat. Verum venit ad æquiparandum spoliationem vestitioni; sed vestitio requirebat sanctificationem; ita quoque spoliatio requirebat sanctificationem. Dicit R. Jehuda; Unde probatur, quod eo die summus sacerdos quinquies lavaret, & decies sanctificaret? Ex eo quod dictum est; *& ingredietur Aharon in tabernaculum conventus, & lavabit carnem suam aquis in loco sancto*. Ecce docetur quod quoties veniaret de ministerio in ministerium lavare deberet. Invenimus a vestibus albis ad vestes aureas; a vestibus aureis ad vestes albas unde probatur? Do-

Docet discipulus R. Ismaelis a minori ad majus. Si vestes aureæ, quibus sacerdos in adytum non ingrediebatur, obligantur ad lotionem, vestes albæ, quibus sacerdos in adytum ingrediebatur, non erit æquum, ut obligarentur ad lotionem? Sed est opponendum. Sicut in vestibus aureis, in quibus plurima erat expiatio &c. Sed potest demonstrari ex sententia Rabi; Dicit Rabi; Unde probatur, quod summus sacerdos eo die quinquies lavaret & decies sanctificaret? Ex eo quod dictum est *Levit.* l. c. *Tunicam lineam sanctitatis induet*; Docet, quod varians a ministerio in ministerium debeat lavare; a vestibus aureis ad vestes albas, a vestibus albis ad vestes aureas unde probatur? Docet discipulus R. Ismaelis a minori ad majus; Si vestes albæ, quarum multa non est expiatio, obligantur ad lotionem, vestes aureæ, in quibus plurima erat expiatio, non erit æquum, ut obligentur ad lotionem? Sed est opponendum. Sicut in vestibus albis, quibus in adytum ingrediebatur; hoc est quod docet, & dicit; *Vestes sanctitatis sunt; & lavabit carnem suam aquis, & induet*. Et quinque erant ministeria, sacrificium juge matutinum peragendum erat vestibus aureis, ministerium diei vestibus albis, ejus aries, & aries populi vestibus aureis, thuribulum & acerra vestibus albis, sacrificium juge vespertinum vestibus aureis; & unde probatur quod singulæ lotiones obligarentur ad duas sanctificationes? Ex eo quod dictum est; *Et exuet, & lavabit, & lavabit, & induet*; Hoc in lotione scriptum est; si non respectu lotionis, explicabitur ex eo quod dictum est; *vestes sanctitatis sunt*; explicentur juxta sensum sanctificationis; quod scriptum sit in textu in sensu sanctificationis unde nobis constat, quod lotio sit ut sanctificatio? Sicut sanctificatio peragenda erat in loco sancto, ita pariter lotio in loco sancto. Et R. Jehuda sanctificationem unde probat? probat ex sententia R. Eliefer bar Simeonis; Dicit R. Chasda; Hoc Rabi probat ex sententia R. Meir, & si probat, eruat ex mente sapientum, explicetur ex mente sapientum; etenim illi sapientes dicunt, quando induebat, sanctificabat, & isti dicunt, quando exuebat, sanctificabat; & probat ex mente R. Meir; quia R. Meir dicit; Hæc sanctificatio erat ultima, quando induebat, sanctificabat; & ille dicit, quando exuebat, sanctificabat. Dicit R. Acha bar Jacob; Omnes conveniunt, quod in secunda sanctificatione indueret, & postea sanctificaret; qua de causa? Quia dicit textus; *Quando accedunt ad altare*. Hic qui non est deficiens, accedet; excluditur iste, qui est deficiens vestibus, & accedit. Respondit Rabi Acha filius Raba ad R. Asse; non sentit R. Chasda cum R. Acha, neque R. Acha cum R. Chasda; si ita est, juxta mentem Rabi erunt quindecim sanctificationes. Avduxerunt illi sacrificium juge, mactabat &c. Quid קרצו? Dicit Ela juxta significatum occidendi. Dicit Rabi Nachman bar Isaach; ex quo textu probatur? Dictum est *Jerem.* XLVI. 20. *Vitula elegans atque formosa Ægyptus, excisor ab aquilone veniet ei*. Quid eruitur? Sicut interpretatur R. Joseph. Regnum elegans erat Ægyptus, occisores ab aquilone veniunt contra illum; Mactabat; in quanto? Dicit Ela, in majore parte duarum cannarum, & sic dicit R. Jochanan in majore parte duorum signorum; atque etiam Risch Lakisch in majore parte duorum signorum; dicit enim Risch Lakisch; Quid? postquam legimus cap. II. *Chulin*; Huic similis est, si maxima pars unius discissa sit; Cur legimus; si maximam partem unius in ave disciderit, & maximam partem duarum in animante? Quia legimus; Adduxerunt illi sacrificium juge, mactabat, & alius perficiebat mactationem manu sua, & accipiebat sanguinem, & spargebat; crederem, si non perficeret, quod esset illegitimum? Crederem si non fecisset, quod esset illegitimum? si ita est; peragebatur ministerium per alium. Atqui legimus; omnia ministeria diei expiationum non erant legitima nisi per illum, sc. summum sacerdotem. Sic dicit; Crederem esse illegitimum ex mente sapientum? Idcirco legimus; majorem partem unius in volucri, & majorem partem duorum in animante. Ergo quamvis illegitimum ex mente sapientum non sit; Quid necesse erat, ut mactaretur? præceptum est ut mactetur. Abaje ordinabit struem juxta doctrinam & sententiam Aba Saul; strues magna præcedebat struem secundam suffitus, strues secunda suffitus præcedebat ordinationem duorum ligni segmentorum; ordinatio duorum ligni segmentorum præcedebat decinerationem altaris interioris, & decineratio altaris interioris præcedebat præparationem quinque lucernarum, præparatio quinque lucernarum præcedebat sanguinem sacrificii jugis, sanguis sacrificii jugis præcedebat præparationem duarum lucernarum, præparatio duarum lucernarum

rum præcedebat suffitum, & suffitus præcedebat membra, & membra munus, & munus sartagines, & sartagines libamina, & libamina addititia, & addititia acerras, & acerræ sacrificium juge vespertinum; Dictum est enim; *Levit.* VI. *Et adolebit in eo adipes pacificorum; in eo* perficiebat omnes oblationes. Dicit Mor; Strues magna quod præcederet struem secundam suffitus, unde probatur? Ex eo quod scriptum est; *Erit holocaustum super incendium, super altare tota nocte*. Ibid. Hæc est strues magna; *Et ignis altaris ardebit in eo*. Hæc est strues secunda suffitus. At ego in contrarium sentire possum; probabiliter strues magna erat præstantior, quia plurima erat ejus expiatio; contra strues secunda erit præstantior, quia ex ea inferebatur in adytum; vel si ita sit expiatio plurima; aut ego dicam, si non deprehenderentur ligna pro strue secunda, introducenda erant ex strue magna; strues secunda suffitus quod præcederet ordinationem duorum ligni segmentorum, unde probatur? ex eo quod dictum est ibid. *Et accendet super illa sacerdos ligna mane, mane*. Super illa, non super socia; consequitur quod haberet sociam; עליה per se necesse erat; bis עליה scriptum est. Ordinatio duorum ligni segmentorum præcedebat decinerationem altaris interioris; quamvis hic scriptum sit *mane, mane*, & illic pariter scriptum sit *mane mane*; quod permittit, excellit; Quænam sunt permittentia? duo ligni segmenta; & hoc dixerunt; duo ligni segmenta ad struem magnam adducuntur; Dicit Rabi Jeremia; quandoquidem incepit in strue, absolvet; R. Ase dicit, si non inveniantur ligna pro strue secunda, unde introducet? ex strue magna; & decineratio altaris interioris præcedit præparationem quinque lucernarum. Qua de causa? Dicit Abaje; Ego novi traditionem, at rationem ignoro; & Raba dicit juxta mentem Risch Lakisch; Dicit enim Risch Lakisch; Non sunt violanda præcepta. Quid? ingredientine in templum primum occurrit altare? Extat enim traditio: Mensa sita erat in aquilone, protracta a muro duos cubitos cum dimidio, & candelabrum in austro protractum a muro duos cubitos cum dimidio, altare erat intermedium, & in medio situm erat, & paulo protractum ad partem exteriorem, & inter illa collocatum erat; postquam scriptum est *Ex.* XXVI. 35. *Et contra mensam candelabrum*; necesse erat, ut se mutuo respicerent. Dicit Raba, hoc probatur ex sententia Risch Lakisch; Qui induat phylacteria capitis, priusquam induat phylacteria brachii, vetitum est; Quomodo faciet? Induet phylacteria brachii priusquam phylacteria capitis. Et præparatio quinque lucernarum præcedebat sanguinem sacrificii jugis, & sanguis sacrificii jugis præcedebat præparationem duarum lucernarum. Qua de causa? Dicit Abaje; dictum est *mane mane* in duobus ligni segmentis, quod non erat necesse; explicemus hoc modo; alterum mane explicetur pro quinque lucernarum præparatione, quæ præcedebat sanguinem sacrificii jugis, & alterum explicetur pro sanguine sacrificii jugis, qui præcedebat præparationem duarum lucernarum; alterum mane explicetur pro quinque lucernarum præparatione, quæ præcedebat sanguinem sacrificii jugis. Hic ter (memoratur mane) & illic bis; unum explicetur pro sanguine sacrificii jugis, qui præcedebat præparationem duarum lucernarum; quamvis hic bis, & illic bis (mane memoretur) expians præstabat; Dixit R. Papa ad Abai; & dicam, quod unum explicetur pro decineratione altaris interioris, quæ præcedebat sanguinem sacrificii jugis; Hic ter, & illic bis; unum explicetur pro sanguine sacrificii jugis, qui præcedebat præparationem quinque lucernarum; quamvis hic bis, & illic bis (mane memoretur) expians præstabat; si ita est, ubi interrumpetur? Recte juxta opinionem Risch Lakisch, qui dicit; cur præparant lucernas, atque iterum præparant? Ad commovendum totum atrium. Recte; sed verum juxta mentem R. Jochanan qui dicit; dividantur in duo tempora matutina. Quid est dicendum? Dicit Rabina ad R. Ase; Num *mane mane* dictum in lignis superfluum est? Sed per seipsum necessarium est; eo quod dicat textus; quod præcederent struem secundam suffitus; Respondit illi; quid statuimus? עליה *super illa*, sc. strue non super ejus socia; consequitur, quod haberet sociam; Quid variat? quod præparans quinque lucernas in principio, præparet duas lucernas in principio; postquam incepit, præparabit majorem partem; præparabit igitur sex; dicit textus *Exod.* XXX. 7. *Quando componet lucernas, incendet illud*. Lucernæ non sunt duabus pauciores; & præparatio duarum lucernarum præcedebat suffitum; Dicit enim textus ibid. *Quando componet lucernas*. Et postea: *Incendet illud*. Et suffitus præ-

præcedebat membra; extat enim traditio; Præcedat res, de qua dictum est *mane mane*, rem, de qua non dictum est nisi unum *mane* duntaxat; & membra præcedebant munus; unde probatur, quod nihil præcederet sacrificium juge matutinum? Ex eo quod dictum est *Levit.* VI. *Et ordinabit super illo holocaustum*. Et dicit Raba; Holocaustum primum offerebatur; & munus præcedebat sartagines; holocaustum, & munus, & sartagines præcedebant libamina; Munus & libamina præcedebant addititia; sacrificium, & libamina, & addititia præcedebant acerras. Atqui extat traditio: Acerræ præcedebant addititia; Sunt duo doctores. Dicit Abaje, probabile est juxta opinionem illius, qui dicit, quod addititia præcederent acerras. Cur dictum est *mane mane*? ad anticipandum, hic quoque, ubi dictum est, *in die in die* ad retardandum? Quænam est ratio illius, qui docet, quod acerræ præcederent additita? Docet ex eo quod dictum est; חוקה חוקה *statutum*, *statutum* ex sartaginibus; si ex illis docet, docendum erit ex illis de tota re; idcirco inservit vox ביום ביום *in die in die* ad retardandum. Suffitus matutinus adolebatur inter sanguinem & membra &c. Cujusnam est opinio? Si sapientum; inter sanguinem & lucernas dicendum erat; si Aba Saul, inter lucernas & membra dicendum erat; semper sapientes; sed juxta ordinem non docent. Suffitus vespertinus adolebatur inter membra & libamina. Unde probatur? Dicit R. Jochanan; dicit textus *Num.* XXVIII. 8. *Juxta munus matutinum*, & *juxta ejus libamina faciet*. Sicut in munere matutino suffitus præcedebat libamina, hic quoque suffitus præcedebat libamina; aut sicut illic suffitus præcedebat membra, hic quoque suffitus præcedet membra. Quid scriptum est. Sicut membra matutina? *sicut munus matutinum* scriptum est, *sicut munus matutinum*; non sicut membra matutina. Tradiderunt sapientes; scriptum est ibid. *Et libamen ejus quartarium vini*; Explicetur matutinum a vespertino. Rabi dicit; vespertinum a matutino; concedatur juxta mentem sapientum; Hoc de sacrificio vespertino scriptum est; sed quænam est ratio Rabi? Dicit Raba bar Ela; dicit textus ibid. *Et in agnum unum*; Quinam est agnus, qui ibi memoratur unus? Dicit; hoc est sacrificium juge matutinum; & Sapientes; quid *unus*? peculiaris in grege; & Rabi eruit ex eo quod dictum est; *Optimum vasorum tuorum*. At sapientes; unus ex debito, & alter spontaneus; ambo sunt necessarii. Si summus sacerdos senex erat, aut infirmus &c. Traditio. Dicit R. Jehuda; laminas ferreas calefaciebant a vespera diei expiationum, & frigidis immittebant, ut ipsis frigus remitteretur; Et ecce liquescit. Dicit R. Bibi, ne perveniat ad liquefactionem; Abaje dicit, vel si dicas, quod perveniat ad laquefactionem, res quæ non sit præparata, licita est; & quomodo dicit Abaje? ita. Atqui extat traditio: Dictum est enim *Genes.* XVII. 24. *Carnem præputii sui*; vel in loco, ubi esset macula, incidendum erat; verba R. Josiæ; Et de illo agit textus; Quare? & dicit Abaje ad R. Jehuda; qui dicit; quod non est præparatum, prohibitum est; hæc omnia in tota lege; hic liquefactio est ex verbis Sapientum.

Misna. Adducebant eum in domum Happarvæ, & in sancto erat; velum byssinum inter illum & populum extenderunt, sanctificabat manus & pedes, & exuebat. R. Meir dicit: exuebat, sanctificabat manus & pedes, descendebat, & lavabat, adscendebat, & abstergebat; & adduxerunt illi vestes albas, induebat, & sanctificabat manus & pedes; mane induebatur Pelusiacis vestibus, quæ duodecim minas, & vesperi Indicis, quæ octoginta drachmas valebant; verba R. Meir; & sapientes dicunt; mane induebatur vestibus, quæ octodecim, & vesperi vestibus, quæ duodecim minas valebant, tota hæc triginta minarum summa universo populo irrogata erat, & si cupiebat addere, addebat de suo.

Gemara. Quid Happarva? Dicit R. Joseph; Happarva est magus. Extenderunt velum byssinum; Quid legit byssinum? R. Cahana dicit; ut innotesceret hujus diei ministerium peragendum fuisse vestitus byssinis. Mane induebatur Pelusiacis vestibus, quæ duodecim minas valebant. Atqui docetur; numerus venit, ut intelligamus; Hinc nobis eruitur, quod deficeret in istis vestibus & cum deficiat in istis, & cum multiplicet in illis, nihil refert; omnes conveniunt vestes matutinas fuisse præstantiores; unde probatur? dicit R. Huna filius R. Elai dicit textus בר בר בר בר præstantissimum quod sit in lino. Opponitur; Scriptum est *Ezech.* XLIV. 19. *Et vestient se vestimentis aliis*, & *non sanctificabunt populum in vestibus suis*. Quid scriptum est *Levit.* VI. 11. אחרים *aliis*? quæ sint his præstantiores, an pe-

pejores? Docet R. Huna bar Jehuda, & alii dicunt, Samuel bar Jehuda; postquam absolutum est ministerium cœtus; sacerdos, cui mater fecerit tunicam, potest induere, & ministrare ministerium peculiare, dummodo tradat cœtui. Recte se habet. Quod si dicas; dubitamus fortasse, quod non optime tradat; Hinc nobis constat; Dixerunt de R. Ismaele ben Phabi, cui mater fecerat tunicam centum minarum, & induit, & in ea ministravit ministerium peculiare, & tradidit cœtui; Dixerunt de R. Eliesere ben Charsum, cui mater fecit tunicam duarum myriadum, & non permiserunt fratres ejus sacerdotes induere, quia in ea apparebat quasi nudus; & qui videbat, dicit Mor, filum sexies duplicatum esse. Et dicit Abaje; quasi vinum cyathis chrystallinis. Tradiderunt sapientes; Pauper, & dives, & impius venerunt in judicium. Pauperi dixerunt; qua de causa non dedisti operam legi? Si dicat; pauper eram, & defatigavi in meis alimentis; Respondent illi; fuistine indigentior quam Hillel? dixerunt de Hillele; quod omnibus & singulis diebus operabatur, & nummulum lucrabatur, & dimidium dabat custodi Academiæ, & dimidium servabat pro suo alimento, & in alendis viris domus suæ: non invenit, quod lucraretur, & non permisit custos Academiæ, ut illuc ingrederetur, adscendit, & sedit, ut audiret verba Dei viventis ex ore Schamajah, & Abtalionis; & dixerunt; in eo die fuit vespera Sabbathi, & solstitium Thebeth, & descendit super eum nix; quando adscendit columna auroræ, dixit Schamajah ad Abtalionem fratrem suum; quotidie domus splendet, & hodie sunt tenebræ? fortasse dies est nubilus; Inclinarunt suos oculos, & viderunt imaginem viri in fenestra; surrexerunt, & invenerunt super illo altitudinem trium cubitorum nivis, abstraxerunt, & lavarunt, & unxerunt, & collocarunt contra ignem; dixerunt; dignus est iste, ut pro illo profanetur Sabbathum. Diviti dicunt; qua de causa non dedisti operam legi? Si dicat; dives eram; occupatus fui in meis facultatibus. Respondebant; erasne ditior, quam Rabi Elieser? Dixerunt de R. Eliesere ben Charsum, quod illi pater reliquerit mille urbes in arida, & contra illas mille naves in mari; & quotidie imponebat mensuram farinæ humeris suis, & incedebat de civitate in civitatem, & de provincia in provinciam ad discendam legem; Aliquando eum deprehenderunt sui servi, & fecerunt angariam; & dixit illis; vos oro, ut me dimittatis ad discendam legem; Dixerunt illi; es Rabi Eliesér ben Charsum; non te dimittemus; & in diebus suis non adivit, neque invisit illos, sed sedebat, & operam dabat legi tota die ac nocte. Impio dixerunt; quare non dedisti operam legi; si dicat; pulcher eram, & confusus eram in mea tentatione; respondebunt illi; erasne formosior Josepho? dixerunt enim de Josepho justo; quotidie uxor Putipharis verbis illum alliciebat; vestes quas mane induebat, non induebat vespera, & quas vesperi induebat, non induebat mane; dicebat illi; ausculta mihi; ille renuebat; dicebat illi; te alligabo in carcere; Respondebat illi; Deus liberat captivos; Dicebat illi; incurvabo staturam tuam; Respondebat illi; Deus erigit incurvatos; Dicebat illi; te excæcabo; respondebat illi; Deus aperit cœcos. Dedit illi mille talenta argentea, ut persuaderet, ut cum ea concumberet; & noluit ei auscultare, ut cum ea concumberet in hoc mundo, ut cum ea esset in mundo futuro; deprehenditur Hillel damnare pauperes, R. Eliesér ben Charsum divites, & Joseph impios.

Misna. Ibat ad juvencum suum, & juvencus stabat inter vestibulum & altare, capite posito in meridie, & facie in occidentem versa, & sacerdos stabat in oriente facie in occidentem versa; duas manus ei imponit, confitebatur, & sic dicebat. Obsecro Domine; Deliqui, rebellis fui, & peccavi coram te, ego, & domus mea; obsecro Domine, remitte nunc & delicta, & rebelliones, & peccata, quæ deliqui, & in quibus rebellis fui, & quæ peccavi coram te, ego & domus mea, juxta quod scriptum est in lege Mosis servi tui; quoniam in hac die expiabit. Et ipsi respondebant post illum: Benedictum sit nomen gloriosum regni ejus, in secula seculorum.

Gemara. Hinc eruitur, quod dicat, spatium inter vestibulum & altare fuisse aquilonare; R. Eliesér bar R. Simeonis; extat enim traditio; Quinam est septentrio altaris? a muro altaris aquilonari usque ad murum atrii, & spatium quod erat e regione altaris, totum erat septentrio; verba R. Jose bar R. Jehuda; R. Eliesér bar R. Simeonis addit spatium inter vestibulum & altare; Rabi addit etiam locum ambulacri sacerdotum, atque etiam locum ambulacri Israelis; sed ab loco secespitarum & interius, omnes fatentur fuisse

se illegitimum. Dicemus, quod sit R. Eliefer bar R. Simeonis, & non Rabi? Sed etiam potes dicere, quod sit Rabi; & Rabi nunc ad id quod dixit R. Jose bar R. Jehuda, addit, & ad id, quod dixit R. Eliefer bar R. Simeonis, non addit; Nos ita quærere debuimus, num esset Rabi, qui statuat pro toto atrio; Quid dicendum erit? quod sit Rabi, an Eliefer bar R. Simeonis qui statuat inter altare & murum? Sed quid dicendum tibi est? propter infirmitatem summi sacerdotis; ita pariter juxta mentem Rabi propter infirmitatem summi sacerdotis. Quomodo deprehenditur? Dicit Rab; quod caput converteretur, & ex adverso statueretur. Dicit Abaje; statutum est; fortasse excrementa adsperget. Tradiderunt sapientes: Quomodo imponebat manus? sacrificium stabat in aquilone, facie in occidentem versa, & imponens manus, stabat in austro, facie in occidentem versa, & imponebat ambas manus inter duo cornua sacrificii, dummodo nihil inter illum & sacrificium intercederet; & confitebatur super sacrificio pro peccato iniquitatem peccati, & super sacrificio pro delicto iniquitatem delicti, & super holocaustum iniquitatem spicilegii, & manipuli oblivione relicti, & anguli, & decimæ pauperis; verba R. Jose Galilæi; R. Akiba dicit; non afferebatur holocaustum nisi propter præceptum affirmativum & negativum, quod divellit affirmativum. Ubinam consistit controversia? Dicit Rabi Jeremia; in præcepto negativo cadaveris consistit controversia. R. Achiba putat, quod præceptum negativum sit grave, & R. Jose Galilæus putat, quod præceptum negativum non sit grave. Abaje dicit; ex communi consensu, præceptum negativum cadaveris non est grave; & hic in reliquendo, sc. spicilegio consistit controversia; quia R. Akiba putat a principio comprehendi; & Rabi Jose Galilæus putat nunc comprehendi. Tradiderunt sapientes; quomodo confitebatur? Deliqui, rebellis fui, & peccavi; & sic in hirco emissario; Dictum est enim *Levit.* XVI. 21. *Confitebitur super illo omnes iniquitates filiorum Israel, & universa delicta; atque peccata eorum.* Atque ita pariter de Mose dictum est *Exod.* XXXIV. 7. *Qui aufers iniquitatem, & scelera atque peccata*; verba R. Meir. Et sapientes dicunt; עונות sunt peccata ex contumacia commissa; Atque ita dictum est *Num.* XV. 31. *Et excindendo excidetur anima illa, & iniquitas in illa sit.* פשעים sunt rebelliones. Atque ita dictum est 2. *Reg.* III. 7. *Rex Moab rebellavit a me.* Et pariter dictum est 2. *Paral.* XXI. 10. *Eo tempore rebellavit Lobna.* לכל חטאת, ista sunt peccata ex errore commissa; sicuti dictum est *Levit.* IV. 2. *Anima quæ peccaverit per ignorantiam.* Et postquam confessus est pro peccatis ex contumacia commissis, & pro rebellionibus, iterum confitebatur pro peccatis ex errore commissis; Sed hoc modo confitebatur; *Peccavi, deliqui, rebellis fui coram te ego & domus mea &c.* Et sic deprehenditur in Davide, dictum est *Psal.* 106. *Peccavimus cum patribus nostris, injuste egimus, iniquitatem fecimus.* Similiter in Salomone dictum est 2. *Paral.* VI. 37. *Peccavimus, inique fecimus, injuste egimus.* Similiter in *Daniele* dictum est IX. 5. *Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, & recessimus.* Sed quid dixit Mose; *qui aufers iniquitatem, & scelera, atque peccata?* Dixit Mose coram Deo S. B. Domine mundi; quo tempore Israelitæ peccabunt coram te, & facient pœnitentiam, qua fiat, ut eorum peccata ex contumacia commissa reputantur tanquam peccata ex errore commissa. Dicit Raba bar Samuelis; dicit Rab; constitutio est juxta verba sapientum; Decisio; si privatus, & multi, constitutio est juxta multos. Quid dicendum? Rationi R. Meir favet textus Mosis; Hinc nobis probatur. Qui stetit coram Raba, & fecit juxta mentem R. Meir, dixit illi; quæsisti a sapientibus, & fecisti juxta mentem R. Meir. Respondit; juxta mentem R. Meir; Hoc visum est mihi juxta id quod scriptum est in libro legis Mosis. Tradiderunt sapientes: *Et expiabit*; de expiatione verborum textus loquitur; tu dicis de expiatione verborum; ego dicam de expiatione sanguinum. Ecce mihi argumentum. Memoratur hic expiatio, & memoratur illic expiatio; sicut expiatio dicta in hirco erat in verbis, ita pariter expiatio hic dicta erit in verbis; si ita putas dicendum; Ecce dictum est *Levit.* XVI. 3. *Et offeret Aharon juvencum suum pro peccato, & expiabit pro se, & pro domo sua.* At nondum juvencus erat mactatus. Quid? Et si putas dicendum; & quid dices? Explicetur ab hirco, qui intus offertur, cujus expiatio erat in sanguinibus; Ecce dictum est; *& expiabit*; & nondum erat mactatus; & unde probatur, quod in oratione אנא *Quæso* sit expiatio? Memoratur hic expiatio, pariterque in Horeb memoratur expiatio; sicut illic expiatio erat in oratione אנא *quæso*, ita pa-

pariter hic. Et unde probatur quod in nomine ineffabili ſit expiatio? Memoratur hic expiatio, & memoratur in vitula decollanda expiatio, ſicut illic in nomine ineffabili fiebat expiatio, ita pariter hic. Concedatur in Horeb; ex vitula decollanda non docetur; Quid? quod erat, erat; Sed vitula decollanda explicetur ab Horeb; & ſi dicas, hic quoque; Atqui legimus: Sacerdotes dicebant. Ignoſce populo tuo; ſc. cum hac voce אנא. Non dicit; Quæſtio. Et illi reſpondebant poſt eum. Traditio. Rabi dicit; *Quia nomen Domini invocabo; magnificate Dominum Deum noſtrum*. Dixit Moſe Iſraeli, quando ego commemorabo nomen Dei S. B. vos illum magnificate, Cananjah filius fratris R. Jehoſua dicit; commemoratur juſtus in benedictionem. Dixit Propheta Iſraeli; Quando ego commemorabo juſtum ſeculorum, vos date benedictionem.

Miſna. Ibat ad orientem atrii, & ſeptentrionem altaris; Princeps ſacerdotum a dextris, & præfectus patrum ei ſtabat a ſiniſtris; duo hirci ibi erant, & urna ibi erat, in qua duæ ſortes buxinæ recondebantur.

Gemara. Ex eo quod dicit ad ſeptentrionem altaris, deducitur, altare in aquilone non fuiſſe ſitum; Cujuſnam hæc eſt ſententia? R. Elieſeris ben Jacob; Scriptum eſt enim *Levit. Ad plagam aquilonarem coram Domino*; ut tota plaga aquilonaris eſſet vacua; verba R. Elieſeris ben Jacob; Principium propoſitionis eſt R. Elieſeris bar Simeonis; Tota propoſitio eſt R. Elieſeris ben Jacob; Atqui docetur; inter veſtibulum & altare. Princeps ſacerdotum a dextris, & præfectus domus patris ſtabat a ſiniſtris. Dicit R. Jehuda; qui incedit ad dextram ſui magiſtri, eſt rudis. Legimus. Princeps ſacerdotum a dextris, & præfectus domus patris ſtabat a ſiniſtris. Et præterea eſt traditio. Si tres incedant in via: Magiſter in medio, major a dextris, & minor ſtabit a ſiniſtris; Et ſic deprehenditur in tribus Angelis miniſterii, qui adierunt Abrahamum, Michael in medio, Gabriel a dextris, & Raphael a ſiniſtris ſtabat; Interpretatur R. Samuel bar Papa coram R. Ada, ut ab eo ejus magiſter tegatur. Atqui extat traditio. Si incedat ex adverſo magiſtri ſui, eſt rudis ſi poſt eum, eſt elatus ſpiritu; quia ad latus ſecedere debet ſecedendo. Et urna ibi erat, in qua duæ ſortes recondebantur. Tradiderunt ſapientes. Dictum eſt *Levit*. XVI.

8. *Et dabit Aharon ſuper duos hircos ſortes*; ſortes; ex quavis materia; crederem, quod daret duas ſuper hunc, totidemque ſuper illum? Idcirco dictum eſt; *ſortem unam Domino; & ſortem unam Azazeli*. Hic non habetur niſi ſors una Domino, & ſors una Azazeli; Crederem, quod daret ſortem Domini & Azazelis ſuper hunc, & ſortem Domini, & Azazelis ſuper illum? Si ita eſt, cur dictum eſt; *ſortes*? ut ſint pares, ne faciat alteram auream, & argenteam alteram, alteram magnam, & parvam alteram; *ſortes*; ex quavis materia. Perſpicuum eſt, quod non ſit neceſſe juxta id quod traditum eſt; quia invenimus laminam, in qua erat inſcriptum nomen Dei, fuiſſe auream; crederem hanc quoque? Idcirco dictum eſt; *ſortem*, *ſortem*; includit oleagineam, includit nuceam, includit pineam.

Gemara Hieroſolymit. Joma. שבערת ימים קודם ליום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללישכת פרהדרין ומתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו היא אשתו אמרו לו חכמים אין לדבר סוף כל שבערת הימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטרת ומטיב את הנרות ומקריב את הראש ואת הרגלים ושאר כל הימים אם רצה להקריב מקריב שכהן גדול מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש מסרו לו זקנים מזקני בית דין קורין לפניו בסדר הזה ואומרים לו אשי כהן גדול קרא אתה בפיך שמא שכחת או שמא לא למדת ערב יום הכיפורים שחרית מעמידין אותו בשער המזרח ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה כל שבעת ימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה ערב יום הכיפורים עם חשיכה לא היו מניחין אותו לאכול הרבה שהמאכל מביא את השינה מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה הוליכוהו לעליית בית אבטינס השביעוהו ונפטרו והלכו להם אמרו לו אישי כהן גדול אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחינו ושליח בית דין משביעין אנו עליך במי ששיכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך והוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין אם היה חכם דורש ואם לאו תלמידי חכמים דורשין לפניו אם רגיל לקרות קורא ואם לאו קורין לפניו ובמה קורין לפניו באיוב ובעזרא ובדברי הימים זכריה בן קבוטל אומר פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל ביקש להתנמנם פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה ואומרים לו אישי כהן גדול עמוד והפג אחת על הרצפה ומעסיקין אותו עד שמגיע זמן השחיטה בכל יום תורמין את המזבח מקרות הגבר או בסמוך לו מלפניו או מלאחריו

סלאהריו וביום הכיפורים מחצות וברגלים
מאשמרת הראשונה לא היתה קרות הגבר
מגעת עד שהיתה עזרה מליאה מישראל
שבעת ימים קודם ליום הכיפורים כו׳ רבי
בא בשם רבי יוחנן שמע לה מן הדא
כאשר עשה ביום הזה אילו שבעת ימי
המילואים צוה יי׳ לדורות לעשות זה שעיר
של יום הכיפורים או אינו אלא שעיר של
ראש חדש אמר רבי בא לכפר עליכם
כפרה שהיא כזו מה זו כפרת אהרן עצמו
כפרת בנים עצמן אף זו כפרת אהרן עצמו
כפרת בנים עצמן רבי יונא בשם בר קפרא
שמע לה מן הדא כאשר עשה ביום הזה
אילו שבעת ימי המילואים צוה יי׳ זו שריפת
הפרה נאמר כאן צוה יי׳ ונאמר להלן זאת
חקת התורה אשר צוה יי׳ לאמר לעשות
זה שעיר של יום הכיפורים או אינו אלא
שעיר של ראש חדש כהיא דאמר רבי בא
לכפר עליכם כפרה שהיא כזו מה זו כפרה
שאינה כשירה אלא בכהן גדול אף זו
כפרה שאינה כשירה אלא בכהן גדול מה
בין כהן השורף את הפרה לכהן גדול
ביום הכיפורים שזה אפרשתו בטהרה ואין
אחיו הכהנים נוגעין בו וזה אפרשתו
בקדושה ואחיו הכהנים נוגעין בו על
דעתיה דרבי יוחנן דו יליף לה מן הדין
קרייא שמעלה היא בפרה סילסול היא
בפרה ניחא על דעתיה דבר קפרא דלא
יליף לה מן קרייא למה כאן נוגעין וכאן
אין נוגעין אמר רבי חייה בר ארא שלא
יטמאו אותו אחיו הכהנים ולא כך אינו
טמא מחמת הזייתו אמר רבי בון אף בר
קפרא אית ליה משום מעלה הוא בפרה
סילסול הוא בפרה רבי שמעון בן לקיש
בעא קומי רבי יוחנן אי מה איל המילואים
מעכב אף שעיר של יום הכיפורים מעכב
והוא מקבל מיניה מן מה דמר רבי מנא
ותמה אני היך רבי שמעון בן לקיש מתיב
קומי רבי יוחנן והוא מקבל מיניה ויתיביניה
לא מצאנו דבר מעכב למד מדבר שאינו
מעכב ודבר שאינו מעכב למד מדבר שהוא
מעכב מלק והקטיר מה מליקה בראש
המזבח אף הקטרה בראש המזבח מליקה
מעכבת אין הקטרה מעכבת תמיד תמיד
נאמר תמיד בחביתין ונאמר תמיד בלחם
הפנים מה תמיד האמור בחביתין שנים
עשר אף תמיד האמור בלחם הפנים שנים
עשר לחם הפנים מעכב אין חביתין מעכבת
לקיחה לקיחה נאמר לקיחה במצרים ונאמר
לקיחה בלולב מה לקיחה האמור במצרים
אגודה אף לקיחה האמור בלולב אגודה
לולב מעכב מצרים אינה מעכבת הרי מצאנו
דבר מעכב למד מדבר שאינו מעכב ודבר
שאינו מעכב למד מדבר מעכב הא רבי
שמעון בן לקיש מקשי לה מה הן מייתי
לה רבי שמעון בן לקיש כהדא דתני רבי
ישמעאל בזאת יבא אהרן אל הקודש
כאמור בענין מה אמור בענין מפרישין
אותו כל שבעה ועובד כל שבעה ומחנכין
אותו כל שבעה אף זה מפרישין אותו כל
שבעה ועובד כל שבעה ומחנכין אותו כל
שבעה וכי אמור הוא בענין אלא מכיון

שמיתת בני אהרן אמורה בענין ולא מתו
אלא במילואין כמי שהוא אמור בענין ולית
סופיה דרבי שמעון בן לקיש מישמעינה
מן הדין קריא אלא כאינש דשמע מילה
ומקשי עלה אמר רבי יוסי בי רבי בון
טעמא דרבי שמעון בן לקיש וישכון כבוד
יי׳ על הר סיני מה משה לא נכנס לפני
לפנים עד שנתרברה בשמן המשחה כל
שבעה על דעתיה דרבי יוחנן למה מיתת
בני אהרן אמורה בענין ולא מתו אלא
במילואים אמר רבי חייה בר בא בני אהרן
באחד בניסן מתו ולמה הוא מזכיר מיתתן
ביום הכיפורים ללמדך שכשם שיום
הכיפורים מכפר על ישראל כך מיתתן של
צדיקים מכפרת על ישראל אמר רבי בא
בר בינה למה סמך הכתוב מיתת מרים
לפרשת פרה ללמדך שכשם שאפר פרה
מכפרת על ישראל כך מיתתן של צדיקים
מכפרת על ישראל אמר רבי יודן בשם ר׳
שלום למה סמך הכתו׳ מיתת אהרן לשיבור
הלוחות ללמדך שמיתתן של צדיקים קשה
לפני הקדוש ברוך הוא כשיבור לוחות
כתיב ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן
מוסרה שם מת אהרן וכי במוסרה מת
אהרן והלא בהר ההר מת הדא הוא דכתיב
ויעל אהרן הכהן הר ההר על פי יי׳ וימת
שם אלא מכיון שמת אהרן נסתלקו ענני
הכבוד ובקשו הכנענים להתגרות בם הדא
הוא דכתיב וישמע הכנעני מלך ערד יושב
הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם
בישראל מהו דרך האתרים כי מת התיר
הגדול שהיה תר להם את הדרך ובאו
ונתגרו בהם ובקשו ישראל לחזור במצרים
ונסעו לאחוריהן שמנה מסעות ורץ אחריו
שבטו של לוי והרג ממנו שמונה משפחות
אף הם הרגו ממנו ארבע לעמרמי ליצהרי
לחברוני לעוזיאלי אימתי חזרו בימי דוד
הדא הוא דכתיב יפרח בימיו צדיק ורב
שלום עד בלי ירח אמרו מי גרם לנו לדמים
הללו אמרו עד שלא עשינו חסד עם אותו
הצדיק וישבו וקשרו הספידו ונטלו לצדיק
חסד והעלה עליהן המקום כאילו מת שם
ונקבר שם ונמלו לצדיק חסד ר׳ יוסי בן
חנינה אמר עשירית האיפה ומכנסיים
מעכבין מה טעמא זה וזה עשייה אמר
ר׳ חנינה ועשית לאהרן ולבניו ככה כל
האמור בפרשה מעכב ואתיא כיי דמר ר׳
שמואל בר נחמן בשם ר׳ יונתן זה הדבר
וזה הדבר אפילו קריית הפרשה מעכבת
אמר ר׳ יוחנן כל המעכב לדורות מעכב
כאן וכל שאין מעכב לדורות אינו מעכב
כאן מה אית לך סמיכה ושירי דמים שאינן
מעכבין לדורות מעכבין כאן אמר ר׳ חנינה
ציץ ומצנפתו של אהרן קודם לאבניטן של
בנים יהודה בר׳ אומר וחגרת אותם אבנט
אהרן ובניו אמר ר׳ אידי תנא דאת אמר
למצוה אבל לציווי ויקרב משה את אהרן
ואת בניו וירחץ אותם במים ואחר כך ויתן
עליו את הכתנת ואחר כך ויקרב משה את
אהרן ואת בניו וילבישם כתנות אמר ר׳
לעזר בי ר׳ פשט הוא לן שבחלוק לבן
שימש משה בכהונה גדולה אמר ר׳ תנחום

בר יודן ותני לה כל שבעת ימי המילואים
היה משה משמש בכהונה גדולה ולא שרת
שכינה על ידיו וכיון שלבש אהרן בגדי
כהונה גדולה ושימש שרת שכינה על ידיו
מה טעמא כי היום יי׳ נראה אליכם ר״י
בר חנינה בעי עשירית האיפה היאך קרבה
חציה קריבה או שלימה קרבה מן מה
דכתיב ויבא משה ואהרן אל אהל מועד
מלמד שלא בא עמו אלא ללמדו על מעשה
הקטרת הדא אמרה חצים קרבה אין תימר
שלימה קרבה נתנו על מעשה קטרת ועל
עשירית האפה אמר ר׳ תנחום בר יודן ולא
בעבודות שבפנים אנן קיימין כבר לימדו
עבודות שבחוץ מילואים מה היו קרבן יחיד
או קרבן ציבור מן מה דכתיב ויסמכו אהרן
ובניו את ידיהם על ראש האיל הדא
אמרה קרבן יחיד והתני קרבן ציבור אמר
ר׳ אידי נתנדבו ציבור ומסרום להם מילואים
מאיכן למדו מן הקרבנות או ממעשה
בראשית אין תימר מן הקרבנות הלילה
הולך אחר היום אין תימר ממעשה בראשית
היום הולך אחר הלילה אין תימר מן
הקרבנות לילה אחרון אין לו יום אין תימר
ממעשה בראשית יום ראשון אין לו לילה
תמן תנינן אילו מושכין ואילו מניחין וטפחו
של זה בצד טפחו של זה שנאמר לפני
תמיד מתנית׳ דר״מ מרר׳ מודה ר״מ שאם
פירקו את הישנה בשחרית וסידרו את
החדשה בין הערבים אף זו היתה תמיד
ר״י אומר אף אילו נוטלין ואילו מניחין אף
זו היתה תמיד אמר ר׳ יוחנן מישיבת
אהרן ובניו למד ר״י כמה דתימר בישיבה
אהרן ובניו צריך שימסור יום ללילה ולילה
ליום והכא צריך שימסור יום ללילה ולילה
ליום ר״ח ב״י אמר מכיון שמסר יום ללילה
דייו מה אמר ר״ח בר יוסף בישיבת אהרן
ובניו מה אין תמן שכתוב בו תמיד את
אמר מכיון שמסר יום ללילה דייו כאן
שאין כתוב בו תמיד לא כל שכן אשכחת
אמר על דעתיה דר׳ יוחנן היה שם שבע
עמידות וששה פירוקין על דעתיה דר״ח
בר יוסף היה שם ארבע עשרה עמידות
ושלש עשרה פירוקין תני כל שבעת ימי
המילואים היה משה מושח את המשכן
ומעמידו ומפרקו וסורר עליו את העבודות
וביום השמיני העמידו ולא פירקו ר׳ יוסה
בי ר׳ יהודה אמ׳ אף ביום השמיני העמידו
ומשחו ופירקו אמר ר׳ זעורה זאת אומרת
שהקטרת הלילה פסולה לעבודת היום
אשכחת אמר על דעתיה דר׳ יוחנן בר״י
בר ר׳ יהודה היה שם ארבע עשרה עמידות
ושלשה עשר פירוקין על דעתיה דר״ח בר
יוסף כר״י בי ר׳ יהודה היה שם עשרים
ואחת עמידות ועשרים פירוקין מנין לפירוקין
אמר ר׳ זעורה ויהי ביום כלות משה להקים
את המשכן ביום שכלו הקמותיו ר׳ שמעון
בן לקיש אמר כאשר עשה ביום הזה צוה
יי׳ וגו׳ ולא כבר תניתה חדא בשם ר׳ יוחנן
וחדא בשם ר׳ שמעון בן לקיש בשמני אית
תניי תני נמשח ואית תניי תני לא נמשח
אית תניי תני נתפרק אית תניי תני לא
נתפרק אמר ר׳ חנין פשט הוא לן מאן

דאמר נמשח נתפרק ומאן דאמר לא
נמשח לא נתפרק מאן דאמר נמשח ניחא
דכתיב וימשחם ומאן דאמר לא נמשח מה
מקיים וימשחם מעלה אני עליכם כאילו
שהוא מחוסר משיחה ומשחתם אותו מאן
דאמר נתפרק ניחא דכתיב שבעת ימים
יכפרו את המזבח מאן דאמר לא נתפרק
מה מקיים שבעת ימים יכפרו על המזבח
כפרה שהיא בדם כהרא דתני על זה ועל
זה היו מנין עליו מכל החטאות שהיו שם
כדי שיכנסו המים תחת הדם דברי ר׳
יהודה ר׳ יוסה אומר תחת הדם ותחת
שמן המשחה פירש בן בתירה שמא יבוא
על אשתו וידחה כל שבעה וישרא׳ חשודין
על הנידות כיי דתנינן תמן היה משמש
עם הטהורה אמרה לו נטמאתי פירש מיד
חייב שיציאתו הנייה לו כביאתו אשכחת
אמר מאן דאמר ר׳ יוחנן צריכה לבן בתירה
מאן דאמר בן בתירה צריכה לר׳ יוחנן
אילו אמר ר׳ יוחנן ולא אמרה בן בתירה
הוינן אמרין ישמש מטתו ויישן לו בלשכת
פלהדרין הוי צורכה להיא דאמר בן בתירה
אילו אמר בן בתירה ולא אמר ר׳ יוחנן
הוינן אמרין יפרוש ממיטתו ויישן לו בתוך
ביתו הווי צורכה להיא דאמר ר׳ יוחנן
וצורכה להיא דאמר בן בתירה תני כל
הלשכות שהיו במקדש היו פטורות מן
המזוזה חוץ מלשכת פלהדרין שהיא דירה
לכהן גדול שבעת ימים בשנה אמר ר׳
יהודה אף היא גזירה גזרו עליה בשעריך
אית תניי תני פרט לשערי הר הבית
והעזרות אית תניי תני לרבות מאן דאמר
פרט ר׳ יהודה מאן דאמר לרבות רבנן
יאות אמר ר׳ יהודה מה טעמא דרבנן
בשעריך וכי בית דירה הן התיב ר״י בי
ר׳ בון והתני בשעריך לרבות שערי המדינה
וכי בית דירה הן לא שבהן הן נכנסין
לבית דירה והכא שבהן היו נכנסין לבית
דירה חולדת המולים חייבת במזוזה חלון
שהוא ארבע על ארבע שעברים יושבין שם
ומניפין לרבוניהם חייבין במזוזה לולים אילו
על גב אלו חייבין במזוזה הן דו דרס
אסקופתא ארעייתא ר׳ יוסה הוה מצטער
דלא חמא לולא דר״א דהוה עביר מן
דעתין דכל רבנן ללשכת פלהדרין אבא
שאול היה קורא אותה לשכת בולווטין
בראשונה היו קורין אותה לשכת בולווטין
ועכשיו הן קוראין אותה לשכת פלהדרין
פראירתין מילה עבידה בראשון שהיו
משמשין הוא ובנו ובן בנו שמשו בו שמנה
עשר כהנים אבל בשני על ידי שהיו נוטלין
ברמים ויש אומרים שהיו הורגין זה את
זה בכשפים שמשו בו שמנים כהנים ויש
אומ׳ שמנים ואחד ויש אומ׳ שמונים ושנים
ויש אומ׳ שמונים ושלש ויש אומרים
שמונים וארבע ויש אומרים שמנים וחמש
ומהם שמשו שמעון הצדיק ארבעים שנה
אמר ר׳ אחא כתיב ירא׳ יהוה תוסיף ימים
אלו כהנים ששימשו בבית הראשון ושנות
רשעים תקצרנה אלו ששמשו בבנין השני
מעשה באחד ששילח ביד בנו שתי מדות
של כסף מלאות כסף ומחוקיהן כסף ובא
אחר

אחר ושלח ביד בנו שתי מדות של זהב
מלאות זהב ומחוקה זהב אמרו בפה הסית
את המנורה מצאנו שלא חרב הבית
בראשונה אלא שהיו עובדים עבודה זרה
ומגלים עריות ושופכי דמים וכן בשני ר׳
יוחנן בר תורתא אמר מצאנו שלא חרבה
שילה אלא שהיו מבזים את המועדות
ומחללין את הקדשים מצאנו שלא חרב
הבית בראשונה אלא שהיו עובדי עבודה
זרה ומגלי עריות ושופכין דמים אבל בשני
מכירין אנו אותם שהיו יגעין בתורה וזהרין
במצות ובמעשרות וכל ווסת טובה היתה
בהן אלא שהיו אוהבין את הממון ושונאין
אלו לאלו שנאת חנם וקשה היא שנאת
חנם שהיא שקולה כנגד ע״ז וגלוי עריות
ושפיכות דמים דלמה ר׳ זעורה ור׳ יעקב
בר אחא הוון יתבין אמרין ביותר שבראשון
נבנה ובשני לא נבנה אמר ר׳ זעורה
הראשונים עשו תשובה והשנים לא עשו
תשובה אמר ר׳ אלעזר הראשונים נתגלה
עונם ונתגלה קיצם השניים נתגלה עונם
ולא נתגלה קיצם שאלו את ר׳ אליעזר
דורות האחרונים כשרים מן הראשונים
אמר להן עיריכם בית הבחירה יוכיח
אבותינו העבירו את התקרה ויגל את
מסך יהודה אבל אנו פעפענו את הכתלים
האומרים ערו ערו עד היסוד בה אמרו כל
דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו
הוא החריבו מתקינין לו כהן אחר תחתיו
שמא יארע בו פסול מה מיחרין ליה
עימיה אמר ר׳ חגיי משם דאין מיחרין ליה
עימיה דו קטל ליה אותו אחר מושחין
ואין מושחין שנים אמר ר׳ יוחנן מפני
איבה עבר זה ושמש זה הראשון כל קדושת
כהונה עליו השני אינו כשר לא לכהן גדול
ולא לכהן הדיוט אמר ר׳ יוחנן עבר ועבד
עבודתו כשירה עבודתו משל מי נשמעינה
מן הדא מעשה בבן אילם מציפורין שאירע
קרי לכהן גדול ביום הכפורים ונכנס בן
אילם ושמש תחתיו בכהונה גדולה וכשיצא
אמר למלך אדוני המלך פר ושעיר של
יום הכפורים משלי הן קריבין או משל כהן
גדול וידע המלך מה הוא שואלו אמר לו
בן אילם אלו לא דייך אלא ששימשת
שעה אחת לפני מי שאמר והיה העולם
וידע בן אילם שהוסע מכהונה גדולה מעשה
בשמעון בן קמחית שיצא לדבר עם המלך
ערב יום הכפורים ונתזה צינורה של רוק
מפיו על בגדיו וטימתו ונכנס יהודה אחיו
ושימש תחתיו בכהונה גדולה וראת אימן
שני בניה כהנים גדולים ביום אחד שבעה
בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה
גדולה שלחו חכמים ואמרו לה מה מעשים
טובים יש בידך אמרה להן יבא עלי אם
ראו קורות ביתי שערות ראשי ואימרת
חלוקי מימיי אמרין כל קימחיא קמח וקמחא
דקמחית סלת וקרון עלה כל כבודה בת
מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה יכול
יהא משוח מלחמה מביא עשירית האיפה
תלמוד לומר תחתיו מבניו את שבנו עובד
תחתיו מביא עשירית האיפה יצא משוח
מלחמה שאין בנו עובר תחתיו ומנין למשוח

מלחמה שאין בנו עובר תחתיו תלמוד
לומר שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו
מבניו וגו׳ את שהוא בא אל אהל מועד
לשרת בקודש בנו עומד תחתיו יצא משוח
מלחמה שאינו בא אל אהל מועד לשרת
בקודש ומנין שהוא מתמנה להיות כהן גדול
שנאמר ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם
לפנים יי׳ עמו ר׳ יוסי כר הוה בעי מקנטרה
לר׳ לעזר בי ר״ הוה אמר ליה לפנים עמו
לפנים עמו בימי זמרי מיחה בימי פילגש
בגבעה ולא מיחה מנין שהוא נשאל בשמונה
ר״ח בשם ר׳ יוחנן ובגדי הקדש אשר
לאהרן יהיו לבניו אחריו מה תלמוד לומר
אחריו אלא לגדולה של אחריו ומנין שהוא
עובד בשמנה ר׳ ירמיה בשם ר׳ יוחנן ובגדי
הקדש אשר לאהרן מה תלמוד לומר אחריו
לקדושה של אחריו אמר ליה ר׳ יונה עמך
הייתי לא אמר עובד אלא נשאל וכמה
נשאל אייתי רב הושעיה מתניתא דבר
קפרא מן דרומא ותנא וחכמים אומרים
אינו עובר לא בשמנה של כהן גדול ולא
בארבעה של כהן הדיוט אמר ר׳ בא בדין
היה שיהא עובד בארבעה ולמה אינו עובד
שלא יהו אומרים ראינו כהן גדול פעמים
עובד בארבעה פעמים בשמנה א״ר יונה
ולא מבפנים הוא עובד ולא מבחוץ נשאל
וטועין מבפנים לבחוץ וכי ר׳ טרפון אביהן
של כל ישראל לא טעה בין תקיעת הקהל
לתקיעת קרבן דתני ובני אהרן הכהנים
יתקעו בחצוצרות תמימים ולא בעלי מומין
דברי ר׳ עקיבא אמר לו ר׳ טרפון אקפח
את בניי אם לא ראיתי אחי אמו חיגר
באחת מרגליו עומד בעזרה חצוצרתו בידו
ותוקע אמר לו ר׳ עקיבה ר׳ שמא לא
ראיתה אלא בשעת הקהל ואני אומר בשעת
קרבן אמר לו ר׳ טרפון אקפח את בניי
שלא הטיתה ימין ושמאל אני הוא שראתי
את המעשה ושכחתי ולא היה לי לפרש
ואתה דורש ומסכים לשמועה הא כל
הפורש ממך כפורש מחיו וכפר הכהן אשר
ימשח אותו מה תלמוד לומר לפי שכל
הפרשה אמורה באהרן אין לי אלא אהרן
עצמו ומנין לרבות כהן אחר תלמוד לומר
אשר ימשח אותו משוח בשמן המשחה
ומרובה בבגדים מנין תלמוד לומר ואשר
ימלא את ידו ומנין לרבות כהן אחר
המתמנה תלמוד לומר וכפר הכהן במה
הוא מתכפר רבנן דקיסרין בשם ר״ח
בר יוסף בפה אמר ר׳ זעירה הדא אמרה
שממנין זקנים בפה אמר ר״ח בר אדא
מתניתא אמרה כן הזור בך בארבעה
דברים שהיית אומ׳ ונעשך אב בית דין
על ישראל מנין כשם שמתקינין לו כהן
אחר תחתיו שמא יארע בו פסול כך
מקדשין לו אשה אחרת על תנאי שמא
יארע דבר באשתו שנאמר וכפר בעדו ובעד
ביתו ביתו זו אשתו דברי ר׳ יהודה אמר
לו ר׳ יוסה אם כן אין לדבר סוף מהו אין
לדבר סוף שמא תמות אשה זו ותמות
אשה אחרת אמר ר׳ מנא עד דאת מקשי
לה על דר׳ יהודה קשייתה על דרבנן שמא
יארע קרי לכהן זה ויארע קרי לכהן אחר

קרי מצוי מיתה אינו מצויה גזרו על דבר
שהוא מצוי ולא גזרו על דבר שאינו
מצוי והא אשכחנן דר' יהודה אמר מיתה
מצויה הדא ההיא דתנינן תמן ר' יהודה
אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא
תמות אשתו תמן תנינן המביא גט והניחו
זקן או חולה נותנו לה בחזקת שהוא קיים
תמן את אמר אין מיתה מצויה ובא את
אמר מיתה מצויה תמן ביחיד וכאן בציבור
חומר הוא בציבור והא אשכחנן דר' יהודה
מחמיר ביחיד דתני אמר ר' יהודה לא
היה שופר של קינים בירושלם מפני
התערובות שמא תמות אחד מהן ונמצא
דמי חטאות מיתות מעורבות בקרבן ויקרש
מאתמול וכפר בעדו ובעד ביתו ולא בעד
שני בתים ר' גמליאל בר אינייני בעא קומי
ר' מנא לא נמצא כקונה קינין בשבת
אמר ליה משום שבות שהתירו במקדש
אמר ר' מנא הדא אמרה אילין דכנסין
ארמלן צריך לכונסן מבעוד יום שלא יהא
בקונה קינין בשבת ואינו טמא משום הזייתו
אמר ר' יוסה בי ר' בון משהיה מקריב
קרבנותיו היו מזין עליו שכהן גדול מקריב
בראש ונוטל חלק בראש היך עבידה עוד
זה שלי חלה אחת משתי הלחם שש חלות
מלחם הפנים הכא הוא נסב כולה ובא
הוא נסיב פלגא אמר ר' זעורה כאן
לקרבן יחיד וכאן לקרבן ציבור תני ר' אומ'
אני שלא יטול אלא מחצה אית תניי
תני ר' אומר אומר אני שיטול מחצה היך
עבידה היה שם עוד אחד רבנן אמרי נוטל
את כולו ר' אומ' אומ' אני שלא יטול
אלא מחצה היו שם ארבעה חמשה עורות
רבנן אמרי נוטל אחד ר' אומר אומ' אני
נוטל מחצה מה טעמא דר' והנותרת מן
המנחה לאהרן ולבניו וכי אין אנו יודעין
שאהרן בכלל בניו ומה תלמוד לומר לאהרן
ולבניו אלא אמר אהרן יסב פלגא ובניו
יסבון פלגא בהדא בולי ואסטרגיה הוה
לון קריבו אתא עובדא קומי ר' ואמר
אין בולי בכלל אסטרגי ולליידא מילה אמר
בולי ואסטרגי אלא אמר אילין יתנון
פלגא ואילין יתנון פלגא אמר ר' יוסה
בי ר' בון ר' כדעתיה דר' אמר והיתרה
לאהרן ולבניו לאהרן מחצה ולבניו מחצה
מתיב ר' בא בר ממל והא מתניתא
פליגא האו' הרי עלי מאה עשרונות
להביאן בשני כלים מביא חמשים בכלי
אחד וחמשים בכלי אחד ואם הביא ששים
בכלי אחד וארבעים בכלי אחד יצא אלו
מי שאמר הרי עלי ק' עשרונות סתם ולא
אמ' בכמה כלים הוא מביאן ולליידא מילא
אמר להביאן בשני כלים יביא חמשים
בכלי אחד וחמשים בכלי אחד ותני עלה
אם הביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי
אחד יצא אמר ר' יוסי בי ר' בון מכיון
שעד ששים יכולין ליבלל כמי שקבע לו
ששים משעה ראשונה לא צורכא דלא
אמר הרי עלי ששים עשרונות להביאן בשני
כלים מביא שלשים בכלי אחד ושלשים
בכלי אחד ואם הביא ארבעים בכלי אחד
ועשרים בכלי אחד יצא אשכח תני כן ר'

חנניה חברון דרבנין בעי למידין מדת הדין
מעשרון אשכח תני והוא למד מדת הדין
ממדת עשרון אמר ר' אבון בלבד שלא
יביאם בשלשה כלים ר' בא בר ממל אמר
אפילו בכמה כלים ר' יוסי בי ר' בון בשם
ר' יהושע בן לוי בכל יום כהן גדול מתלבש
בכליו ובא ומקריב תמיד של שחר אם
יש שם נדרים ונדבות הוא מקריבן והולך
בתוך ביתו ובא ומקריב תמיד של בין
הערבים ובא ולן בלישכת פלהדרין ר'
עוקבה בשם ר' יהושע בן לוי לא היה
עושה כן אלא בשבתות ובימים טובים
אית תניי תני הציץ מרצה על מצחו אית
תניי תני אפילו בזוית מאן דאמר הציץ
מרצה על מצחו והיה על מצחו תמיד
ומאן דאמר אפילו בזוית מן הדא דיום
הכיפורים מאן דאמר הציץ מרצה על
מצחו מסייע לר' יוסי בי ר' בון מאן דאמר
אפילו בזוית מסייע לר' עוקבה שמא שכחת
או שמא לא למדת לא כן תני והכהן
הגדול מאחיו שתהא גדלתו מאחיו אשר
יוצק על ראשו שמן המשחה ר' אומר בנוי
בכח בעושר בחכמה ובמראה אמר ר' יוסי
בי ר' בון כאן בראשון וכאן בשני מעמידין
אותו בשערי מזרח היכן היו מעמידין אותו
מבפנים או מבחוץ אין תימר מבפנים כיי
דתנינן תמן חמש טבילות היה שם באותו
היום אחת שלא היה אדם נכנס לעזרה
לעבודה אפילו טהור עד שיהא טובל
וארבע מחמת יום הכפורים אין תימר
מבחוץ כולהן מחמת יום הכפורים מעבירין
לפניו פרים ואלים וכבשים ולמה לא אמר
שעיר אמר ר' בא קרטיגנא בלא כך
איני זקוק להערות אשכח תני ושעיר תני
לא היו מניחין אותו לוכל לא חלב ולא
בצים ולא גבינה ולא בשר שמן ולא יין
ישן ולא קונדיטון ולא גריסין של פול
ולא עדשים שמואל אמר ולא אתרוג ולא
כל דבר שהוא מרגיל לזיבה אף על פי
כן היו קורין עליו את הפסוק הזה אם
יהוה לא יבנה בית וגו' אמר ר' יוסי בי ר
בון כאן בראשון וכאן בשני על גבי שער
המים היתה וסמוך ללישכתו היתה הוא
פורש ובוכה שנחשד והן פורשין ובוכין
שצרכו לכך ולמה משביעין אותו מפני
הבייתוסין שהיו אומ' יקטיר מבחוץ ויכנים
מבפנים מעשה באחד שהקטיר מבחוץ
והכניס מבפנים וכשיצא אמר לאביו אף
על פי שהייתם דורשין כל ימיכם לא עשיתם
עד שעמד אותו האיש ועשה אמר לו אף
על פי שהיינו דורשין כל ימינו אבל כרצון
חכמים היינו עושין תמיה אני אם יאריך
אותו האיש ימים בעולם אמרו לא באו
ימים קלין עד שמת ויש אומרים יצא
חוטמו מזנק תולעים וכמין פרסת ענל
עלת בתוך מצחו אית דבעי מימר היא
דפרה היא דסוכה היא דיום הכפורים
ר' סימון לא אמר כן אלא או דפרה
ודסוכה חד ודכפורים חד או דפרה ודכפורים
חד ודסוכה חד מאן דאמר לא באו ימים
קלים עד שמת תלתיהון עבד מאן דאמר
יצא חוטמו מזנק תולעים וכמין פרסת
ענגל

עגל יצארת בתוך מצחו כמאן דאמר או
דפרה ודסוכה חד ודכפורים חד או דפרה
ודכפורים חד ודסוכה חד צווחה עליהן
העזרה צאו מיכן בני עלי טימאתם בירת
אלהינו בו ביום נפגמה קרן המזבח ונתנו
עליו גוש של מלח שלא יהא נראה
כפגום שכל מזבח שאין לו קרן וסובב ויסוד
פסול הוא בעון קומי ר׳ אבהו והא כתיב
וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו
לכפר בקודש עד צאתו אפילו אותן שכתב
בהן ודמות פניהם פני כל אדם לא יהיו
באהל מועד אמר לו בשעה שהוא נכנס
כדרכו כתיב והביא מבית לפרכת ונתן את
הקטרת על האש לפני יהוה שלא יתקן
מבחוץ ויכניס מבפנים שהרי הצדוקין
אומרים יתקן מבחוץ ויכניס אם לפני בשר
ודם עושין כן קל וחומר לפני המקום
ואומר כי בענן אראה על הכפרת אמרו
להם חכמים והלא כבר נאמר ונתן את
הקטרת על האש לפני יהוה אינו נותן אלא
מבפנים אם כן למה נאמר כי בענן אראה
על הכפרת מלמד שהוא נותן בה מעלה
עשן ומנין שהוא נותן בה מעלה עשן
תלמוד לומר וכסה ענן הקטרת את הכפרת
אשר על הארון ולא ימות הא אם לא
נתן בה מעלה עשן או שחיסר אחת
מסממניה חייב מיתה ולא ימות הרי זה
עונש כי בענן אראה על הכפרת הרי זה
אזהרה אמר ר׳ אלעזר בי ר׳ שמעון יכול
עונש ואזהרה נאמרו קודם למיתת בני
אהרן תלמוד לומר אחרי מות שני בני
אהרן אי אחרי מות שני בני אהרן יכול
שניהם נאמרו אחר מיתת שני בני אהרן
תלמוד לומר כי בענן אראה על הכפרת
הא כיצד אזהרה נאמרה קודם מיתת שני
בני אהרן ועונש נאמר לאחר מיתת שני
בני אהרן אמר ר׳ זעורה כי בענן נראתי
אין כתיב כאן אלא אראה מיכן שאין
הקדוש ברוך הוא עונש אלא אם כן הזהיר
תני במשלי ובתילים מפני שטעמן מפיג
את השינה כהנא שאל לרב מה ניתני
קבוטר קבוטל והוה קאים מצלי וחוי ליה
באבעתיה צפר קבוטר רב הונה אמר
באצבע צרדה בפה ורבי יוחנן אמר
באצבע צרדה ביד מתניתא פליגא על
רבי יוחנן בפה לא בנבל ולא בבינור
פתר לה נעימה הנאמרת באצבע צרדה
אומרת בפה לא בנבל ולא בכנור
אמר רבי מנא לא מסתברא דאי
לא יום הכפורים מאשמרת הראשונה
וברגלים מחצות שלא יבואו לידי צמאון
אמר רבי יוחנן תרומת הדשן תחילה עבודה
של מחר היא וצריך לקדש ידיו ורגליו
מן הכיור המשוקע במים וגו׳ אמר להם
הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה
אם הגיע הרואה אומר בורקי מתיא בן
שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד
שבחברון והוא אומר הין ולמה הוצרכו לכך
שפעם אחת עלה מאור הלבנה ודימו
שהאיר המזרח ושחטו את התמיד והוציאוהו
לבית השריפה והורידו הכהן לבית הטבילה
זה הכלל היה במקדש כל המסיך את רגליו

טעון טבילה וכל המטיל מים טעון קידוש
ידים ורגלים אין אדם נכנס לעזרה לעבודה
אפילו טהור עד שיטבול חמש טבילות
ועשרה קדושין טובל כהן גדול ומקדש בו
ביום וכלם בקודש בירת הפרוה חוץ מזו
בלבד פרשו סדין של בוץ בינו לבין העם
פשט ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו
בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו הביאו
לו את התמיד קרצו ומרק אחר שחיטה
על ידו וקבל את דמו וזרקו נכנס להקטיר
את הקטרת ולהטיב את הנרות להקריב
את הראש ואת האיברים ואת החביתים
ואת היין קטרת של שחר היתה קריבה
בין דם לאיברים של בין הערבים היתה
קריבה בין איברים לנסכים אם היה כהן
גדול זקן או איסטניס מחמין לו חמין
ומטילין לתוך הצונן כדי שתפוג צינתן
הביאוהו לבית הפרוה ובקודש היתה פרשו
סדין של בוץ בינו לבין העם קידש ידיו
ורגליו ופשט רבי מאיר אומר פשט קידש
ידיו ורגליו ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו
לו בגדי לבן וקידש ידיו ורגליו בשחר היה
לובש פילוסין של שנים עשר מנה ובין
הערבים הינדוין של שמונה מאות זוז דברי
ר׳ מאיר וחכמים אומרים בשחר היה לבוש
פילוסים של שמונה עשר מנה ובין הערבים
של שנים עשר מנה הכל שלשים מנה
אלו נוטל מן ההקדש ואם רצה להוסיף
מוסיף משלו בא לו אצל פרו ופר היה
עומד בין האולם ולמזבח ראשו לדרום
ופניו למערב הכהן עומד במזרח ופניו
למערב סמך שתי ידיו עליו ונתודה וכך
היה אומר אנא השם עויתי פשעתי
חטאתי לפניך אני וביתי אנא השם כפר
נא לעונות לפשעים ולחטאים שעויתי
ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי
בכתוב בתורת משה עבדך כי ביום
הזה יכפר עליכם וגו׳ והן עונין אחריו ברוך
שם כבוד מלכותו לעולם ועד בא לו למזרח
העזרה לצפון המזבח הסגן בימינו וראש
בית אב משמאלו ושם שני שעירים וקלפי
היתה שם ובה שני גורלות של אשכרוע
היו ועשאן בן גמלא של זהב והיו מזכירין
אותו לשבח בן קטין שנים עשר דד לכיור
שלא היו בו אלא שנים אף הוא עשה
מוכני לכיור שלא יהו מימיו נפסלין בלינה
מונבז המלך עשה כל ידות הכלים של יום
הכפורים של זהב הילני אמו עשתה נברשת
של זהב על פתחו של היכל אף היא
עשתה טבלה של זהב שפרשת סוטה
כתובה עליה ניקנור נעשו ניסים לדלתותיו
והיו מזכירין אותו לשבח ואלו לגניי בית
גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם
הפנים בית אבטינס לא רצו ללמד על
מעשה הקטרת הוגדס בן לוי היה יודע
פר׳ בשיר ולא רצה ללמד בן קמצר לא
רצה ללמד על מעשה הכתב על הראשונים
נאמר זכר צדיק לברכה ועל אלו נאמר
ושם רשעים ירקב אמר להן הממונה כו׳
מהו בורקי ברקת תנן אמרין ברוק בורקה
אנהר מנהרא ועד אחד נאמן שניה היא
הכא שאין את יכול לעמוד עליו וחש

לומר

לומר עד דו עליל ונפק היא מנהרה
חכימא היא מילתא אמר אחר נולד
איש פלוני בשבת מלין אותו על פיו חשיכה
מוצאי שברת מטלטלין אותו על פיו רבי
אמי מטלטל על פוס מלויתא ר׳ מתניה
מטלטל על פוס איבריתא דזהרה ר׳ אמי
מטלטל על פוס נשייא דאמרן שמשא
הוות על סוסיתה ולמה עד שהוא בחברון
והוא אומר היך בא להזכיר זכות אבות
מאור הלבנה מתמר ועולה מאור החמה
פוסה על פני כל המזרח עד ברון דהורה
סופיה דירחא הוה רישיה אמר רבי
חנינה מאילת השחר עד שיאיר המזרח
אדם מהלך ארבעה מיל ומנין שמאילת
השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך
ארבעת מילין שנאמר וכמו השחר עלה
ויאיצו המלאכים בלוט לאמר מן סדום
לזוער ארבעה מילין יתיר הוון אמר רבי
זעורא המלאך היה מקרד לפניהן את הדרך
ומנין שיאיר המזרח עד הנץ החמה אדם
מהלך ארבעת מיל כמו וכמו מילה דמיא
לחבירתה אמר ר׳ יוסי בי ר׳ בון הדא
אילתא דשחרא מאן דאמר כוכבתא היא
טעי זמנין דהיא מקדמה וזמנין דהיא
מאחרה מאי כרון כמין תרין בקרנין דנהור
דסלקין מן מדינחא ומנהרין דלמא ר׳ח
רובא ורבי שמעון בן חלפתא הוו מהלכין
בהדא בקעת ארבל בקריצתה ראו אילת
השחר שבקע אורה אמר ר׳ היא רובה לר׳
שמעון בן חלפתא בר ר׳ כך היא גאולתן
של ישראל בתחלה קימעא קימעא כל
שהיא הולכת היא הולכת ומאיר מאי
טעמא כי אשב בחושך ה׳ אור לי כך
בתחלה ומרדכי יושב בשער המלך ואחר
כך וישב מרדכי אל שער המלך ואחר כך
ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וגו׳ ואחר
כך ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות
ואחר כך ליהודים היתה אורה ושמחה תני
כהן שיצא לדבר עם חבירו אם להפליג
טעון טבילה אם לשעה טעון קדוש ידים
ורגלים וסמיכה לא שעה קלה היא שניה
היא סמיכה שעשו אותה בהפלג תני ישן
טעון טבילה נתנמנם טעון קידוש ידים
ורגלים וישן טעון טבילה לא כן תני ר״ח
לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית
דוד בלבד וא״ר אמי בשם רבי שמעון בן
לקיש אף למלכי בית דוד לא היתה
ישיבה בעזרה תיפתר שסמך עצמו לכותל
וישן לו והא כתיב ויבא המלך דוד וישב
לפני יהוה א״ר איבו בר נגרי ישב עצמו
בתפילה כיני מתניתא לא היה אדם נכנס
לעזרה ולעבודה אפילו טהור עד שהוא
טובל לא סוף דבר לעבודה אלא אפילו
שלא לעבודה שאלו את בן זומא מה
מקום לטבילה זו אמר להם מה אם בשעה
שהוא נכנס מקודש לקודש טעון טבילה
מחול לקודש כל שכן לא צורכא דלא
מקודש לקודש לא יהא טעון טבילה
מחול לקדש יהא טעון טבילה אמר רבי
שמי וכיני מה אם מקודש לקודש שאינו
ענוש כרת טעון טבילה מחול לקודש שהוא
ענש כרת לא כל שכן יהא טעון טבילה

ואפילו מקודש לקודש יהא ענוש כרת
כיי דתנינן תמן השתחוה או ששהא כדי
השתחויה עד כמה היא שיעור השתחויה
רבי סימון בשם ר׳ יהושע בן לוי עד כדי
ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו
רבי אבהו מוסיף עד והודו ליי׳ כי טוב ר׳
מנא מוסיף עד כי לעולם חסדו תני אמר
רבי יהודה כל עצמן לא התקינו טבילה
זו אלא מפני סרך שפעמים שאדם הולך
לרחוץ והוא נזכר קרי ישן שיש בידו וחוזר
ובא לו תמן תנינן המשמשת שראת נדה
צריכין טבילה ר׳ יהודה פוטר מה חלק ר׳
יהודה על טבילת סרך או משם אפילו
טובל מהו מועיל מה נפק מינה ראה קרי
אין תימר חלוק ר׳ יהודה על טבילת סרך
דבר תורה הוא אין תימר אפילו טובל
מהו מועיל מועיל הוא שהוא טובל כהדא
דתני אמר ר׳ יהודה כל עצמן לא התקינו
טבילה זו אלא מפני טבילת סרך שפעמים
שאדם הולך לרחוץ והוא נזכר קרי ישן
שבידו וחוזר ובא לו הדא אמרה לא
חלק ר׳ יהודת על טבילת סרך אלא משם
אפילו טובל מה הוא מועיל ר׳ לעזר בשם
ר׳ הושעיה עד שישחוט בו שנים או רוב
שנים אמר ר׳ יוסי מתניתא אמרה כן
הביאו לו את התמיד קרצו כתב קרץ מצפון
בא בא ר׳ חנינה ורבי יהושע בן לוי חד
אמר נבוסה וחורנה אמ׳ נסוחה מאן דאמ׳
נבוסה מן הדא הביאו לו את התמיד קרצו
מאן דאמר נסוחה מגליינא מחומר קורצתי
גם אני כתיב בתמיד בבקר וכתיב בעצים
בבקר דבר שנאמר בו בבוקר בבוקר לדבר
שלא נאמר בו אלא בבוקר אחד מעתה
אפילו לדמו אמר רבי הילא תעשה הקדים
בו מעשה כתיב בבוקר בתמיד וכתיב בקטרת
בבוקר בבוקר יקדום דבר שנאמ׳ בו בבוקר
בבוקר לדבר שלא נאמר בו אלא בבוקר
מה אנן קיימין אם לאיברין והלא בעצים
הן אלא כי אנן קיימין אפילו לדמו כתיב
בעצים בבוקר בבוקר וכתיב בקטרת בבוקר
בבקר ואיני יודע אי זה מהן יקדום מי
מכשיר את מי עצים מכשירין את הקטרת
אף הם יקדמו את הקטורת איתא חמי
עצים קודמין את הדם והדם קודם לקטורת
ותימר הכין א״ר הילא לא על שלא זכיתי
בו מן הדין שהעצים מכשירין את הקטורת
ואצרכת הדא מתניתא הוון בעי מימר מי
מכשיר את הקטרת גחלים אמר ר׳ אלעזר
מעלה עשן נאמ׳ בתמיד בין הערבים ונאמ׳
בקטרת בין הערבים סמך לנרות ונאמ׳ בנרות
מערב ועד בוקר יואחר דבר שנאמ׳ בו בין
הערבים סמך לנרות לדבר שלא נאמר בו
אלא בין הערבים מעתה אפילו לנסכין א״ר
הילא תעשה איחר בו מעשה רבי בון בר
חייא בעא קומי רבי הילא הכא את אמר
תעשה הקדים בו מעשה ובא את אמר
תעשה איחר בו מעשה אמר רבי הילא
כל מדרש ומדרש כענינו תמיד של שחר
בכלל מאוחר היה מה תלמוד לומר תעשה
הקדים בו מעשה תמיד של בין הערבים
בכלל מוקדם היה מה תלמוד לומר תעשה
איחר בו מעשה והוה ר׳ זעורה מקלס ליה

וצוות

וצוות ליה בניה דאוריתא תני א״ר יהודה
עשתות של ברזל היו מרתיחין אותן מערב
יום הכיפורים ומטילין לתוך הצונן כדי
שתפוג צינתן ולא נמצא כמכבה ביום
הכיפורים אלא מסבור סבר ר׳ יהודה שאין
אבות מלאכות ביום הכיפורים אלא רבי
יהודה ורבי שמעון אמרו דבר אחד לא כן
סבר מימור ר׳ יוסי ור׳ שמעון שניהם אמרו
דבר אחד נימר רבי יוסי ורבי יהודה ורבי
שמעון שלשתן אמרו דבר אחד אלא מי
סבור סבר רבי יהודה שאין תולדת האש
כאש אלא ביני רבי יהודה סבר מימר שאין
תולדת אש כאש ורבנן סברין מימר תולדת
אש כאש ויחם לו המין רבי יהושע בר
אבוין רבי סימון בשם רבי אנייני בן סוסיי
טעם דהדין תניא שלא יהו אומר ראינו
כהן גדול טובל במים שאובין ביום הכפורים
מה טעמא דר״מ פשט וקידש ורחץ וקידש
מה טעמא דרבנן ופשט ולבש הקיש פשיטה
ללבישה מה לבישה מקדש אף פשיטה
מקדש אמר רבי מנא קומי רבי יודן על
דעתיה דרבי מאיר רחיצה חוצצת אמר
ליה מסבור את סבור על דרבי מאיר ופשט
וקידש ורחץ וקידש אינה כן אלא ופשט
וקידש ורחץ ולבש וקידש שמואל אמר
אחת פשוט ואחרת לבוש שתיהן לבא בר
קפרא אמר אחרת לבא ואחרת לשעבר
שתיהן לבוש אמר רבי יוחנן הכל מודין
בקידוש הראשון שהוא לבא א״ר יוחנן הכל
מודין בקידוש הראשון שהוא מעכב מה
טעמא חוקת עולם לדורותיכם א״ר יוחנן
הכל מודין בקידוש האחרון שהוא לשעבר
א״ר יוסי מתניתא אמרה כן הביאו לו בגדי
עצמו ולבש ויש אדם מקדש ידיו ורגליו
ללבוש בגדי חול רבי יוחנן אמר ולבשם
לבישה מעכבת ואין קידוש ידים ורגלים
מעכב ודכוותה לבישה מעכבת ואין קידוש
ידים ורגלים מעכב כדי שיהו כפולים וקיימנה
דלא כרבי יוסי רבי שמואל בר רב יצחק
לא נחת לבית ווערא קם עם רבי זעורא
אמר ליה מה חדתון הוה לכון בבי מדרשא
יומא דין אמר ליה בר שיהו כפולים
וקיימינה דלא כרבי יוסי דתני ולבני אהרן
תעשה כתנות רבנן אמרי שתי כתנות לכל
אחד ואחד רבי יוסי אומר אפילו כתונת
אחת לכל אחד ואחד מה טעמא דרבנן
ולבני אהרן תעשה כתנות מה טעמא דרבי
יוסי למאה בני אהרן תעשה כתונת בד
שיהו חדשים אם אומר את שלא ילבש
שחקים והא תני ולבשם אפילו שחקים ר׳
חנניה בשם רבי יסא כמחלוקת עור שעיבדו
לשם קמיע מותר לכתוב עליו מזוזה רבן
שמעון בן גמליא אוסר אמר רבי יוסי היינן
סברין מימר מה פליגין להדיוט הא לגבוה
לא כן מה דתני אבני קודש צריך שתהא
חציבתן בקודש ובקודש יחצבו בגדי קדש
צריך שתהא ארינתן בקודש ובקדש יארגו
ואמר רבי חנינה בשם רבי יסא במחלוקת
היא הדא אמרה אף לגבוה פליגין דתנו
העושה כלי לגבוה עד שלא נשתמש בו
גבוה מותר להשתמש בו הדיוט משנשתמש
בו גבוה אסור להשתמש בו הדיוט רבי

חנניה בשם רבי יסא כמחלוקת דתני
העושה כלי להדיוט עד שלא נשתמש בו
הדיוט מותר להשתמש בו גבוה משנשתמש
בו הדיוט אסור להשתמש בו גבוה והא
תני העושה כלי להדיוט אל ישתמש בו
גבוה רבי הונה בשם רבנן דתמן תיפתר
שבא מתרומת הלשכה ולית שמע מינה
כלום כלי שרת מאימתי הן קדשין מיד
או בשעת התשמיש אין תימר מיד ניחא
אין תימר בשעת התשמיש כאחרת הן
קדושין ניחא של משה שנתקדשו בשמן
המשחה ברם של שלמה כאחת הן קדשין
ומתקדשין בכניסתן לארץ היו מפנין מתוך
של משה לתוך של שלמה לא היה שם
של משה כאחרת הן קדישין ומתקדשין
ובעלייתן מן הגולה היו מפנים מתוך של
שלמה לתוך שלהם לא היה שם של שלמה
כאחת הן קדישין ומתקדשין אבנים שחצבן
לשם מת אסורין בהנייה לשם חי ולשם
מת מותרין בהניה הזורק כלי לפני מטתו
של מת לתוך ארבע אמות אסור בהנייה
כל חוץ לארבע אמות מותר בהנייה נמצאת
אומר חמש טבילות. ועשרה קידושין טובל
ומקדש בו ביום מנין ששני קידושי ידים
ורגלים על כל טבילה וטבילה תלמוד לומר
ופשט ורחץ ולבש אמר רבי אלעזר
ברבי שמעון ודין הוא מה אם במקום
שאינו טעון טבילה טעון קידוש ידים ורגלים
כאן שהוא טעון טבילה לא כל שכן יהא
טעון קידוש ידים ורגלים טול לך מה
שהבאתה אי מה להלן אחת כל היום אף
כאן אחת כל היום תלמוד לומר ופשט את
בגדי הבד שאין תלמוד לומר אשר לבש
וכי עלתה על דעתינו כלום הוא פושט
אלא מה שהוא לובש אם כן למה נאמר
אשר לבש הקיש פשיטה ללבישה מה
לבישה בקידוש ידים ורגלים אף פשיטה
בקידוש ידים ורגלים אמר רבי מנא לא
מסתברא אלא חלופין הקיש לבישה
לפשיטה מה פשיטה בקידוש ידים ורגלים
אף לבישה בקידוש ידים ורגלים ואין שני
של פילוסין יפה מן הראשון של הנדוין
משם מילה דשמעה פרוטי תמן תנינן
הראשון שבראשון אין למעלה ממנו השני
שבראשון והראשון שבשני שוין ואין שני
שבראשון יפה מן הראשון שבשני משם
מילה דשמעה פרוטי מאי כדון רבי נחמן
בשם רבי מנא בשחר כתיב בד בד ארבעה
פעמים ובמנחה כתיב מעשה בי ר׳ ישמעאל
בן פיאבי שלבש כתנות במאה מנה ועלה
והקריב על גבי המזבח מעשה בר׳ אלעזר
בן חרסום שלבש כתנות בשתי ריבוא ועלה
והקריב על גבי המזבח והורידו אותו אחיו
הכהנים שהיה נראה מתוכה ערום מה
עשה מילא אותה מים וסבב את המזבח
שבע פעמים אי זהו צפונו של מזבח שהוא
כשר בשחיטת קדשי קדשים מקירו של
מזבח צפוני ועד כותל העזרה צפוני עד
כנגד כל המזבח ישנן כשלשים ושתים
אמה דברי רבי אלעזר בי רבי שמעון
אומר מכנגד בית החליפות עד כנגד בין
האולם ולמזבח ועד כותל העזרה המזרחי
רבי

רבי מוסיף מקום דריסת רגלי ישראל אחת
עשרה אמה מקום דריסת רגלי הכהנים
אחת עשרה אמה מקירו של מזבח הצפוני
ועד כותל העזרה המזרחי אמר רבי יוחנן
לא מצאנו שחיטה כשירה בזר רב מפקד
לתלמידוי בכל אתר הוון תניי שוחט חוץ
מפרה הוון תניי זורק ואמר רבי יוחנן לא
מצאנו שחיטה פסולה בזר התיב רבי חייה
בר בא והא כתיב ושחט והזה מה הזייה
לא הוכשרה באשה כאיש אף שחיטה לא
הוכשרה באשה כאיש אמר ליה הרי הזייה
מימיה הרי היא כשירה בזר ופסולה באשה
אמר ליה תמן לית כתב כהן וליידא מילתה
כתב איש להכשיר את הזר היא איש היא
אשה ברם הכא כתיב כהן היא זר היא
אשה אין תימר שהיא כשירה בזר תוכשר
באשה רבי ישמעאל בר רב יצחק רבי
יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי פר של יום
הכפורים צריך כהן ולמה לא אמר ושעיר
דו קרייא ושחט והביא מה הבאה בכהן
אף שחיטה בכהן רבי יעקב בר אחא רבי
יסא רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן
יוחי פר ושעיר של יום הכפורים צריכין
כהן אמר רבי חני בראשונה הוא אומר
אנא השם ובשנייה הוא אומר אנא בשם
תני כיצד מתוודה עויתי פשעתי חטאתי
ואומר נושא עון ופשע וחטאה ואומר
והתורה עליו את כל עונות בני ישראל
דברי רבי מאיר והכמים אומרים עונות
אילו הזדונות פשעיהם אילו המורדים
חטאתם אילו השגגות מאחר שהוא מתודה
על הזדונות ועל המרדים הוא חוזר ומתודה
על השגגות אלא כך היה מתודה אנא
השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני
וביתי ובני אהרן ככתוב בתורת משה עבדך
לאמר כי ביום הזה וגו׳ והן עונין אחריו
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וכן
מצינו דרך כל המתודים מתודים דוד אמר
חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו שלמה
בנו אמר חטאנו העוינו רשענו דניאל אמר
חטאנו עוינו הרשענו ומרדנו אף הוא כך
היה מתודה חטאתי עויתי פשעתי לפניך
מהו שמשה אמר נושא עון ופשע וחטאה
ואומר והתודה עליו את כל עונות בני
בני ישראל וגו׳ אלא מכיון שהוא מתודה
על הזדונות ועל המרדים כאלו הן שגגות
לפניו עשרה פעמים היה כהן גדול מזכיר
את השם ביום הכפורים ששה בפר ושלשה
בשעיר ואחד בגורלות הקרבים היו נופלין
על פניהן הרחוקים היו אומרים ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד אלו ואלו לא היו
זזים משם עד שהוא מתעלם מהן זה שמי
לעולם זה שמי לעולם בראשונה היה
אומרו בקול גבוה משרבו הפקוצין היה
אומרו בקול נמוך אמר רבי טרפון עומד
הייתי בן אחי הכהנים בשורה והטיתי אזני
כלפי כהן גדול ושמעתיו מבליעו בנעימת
הכהנים בראשונה היה נמסר לכל אדם
משרבו הפרוצים לא היה נמסר אלא
לכשירים שמואל הוה עבר שמע פרסייא
מקלל לבריה ביה ומית אזל גוברא ומאן
דשמע שמע רבי אינייני בר סוסיי סלק גבי

רבי חנינה לציפורין איתא ואנא מסר יתיה
לך עאל ליה בריה תחותי ערסא עטש
ושמע קליה אמר מה אתון נהינין גביכון
ברמיו אזל לא לך ולא ליה חד אסי
בציפורין אמר לרבי פנחס בר חמא איתא
ואנא מסר לית לך אמר לית אנא יכיל
אמר למה אמר ליה דאנא אכיל מעשר
ומאן דרגיל ליה לא יכיל מיכול מבר נש
כלום אי זהו צפוני של מזבח שהוא כשר
בשחיטת קדשי קדשים מקירו של מזבח
צפוני גרש כהילכתא עיליתא עד מקירו של
מזבח הצפוני ועד כותל העזרה המזרחי
חמשה דברים היה הסגן משמש הסגן
אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך סגן
מימינו וראש בית אב משמאלו הניף הסגן
בסודרין אחז הסגן בימינו והעלהו לא היה
כהן גדול מתמנה להיות כהן גדול עד
שהוא נעשה סגן וקלפי היה שם ובה שני
גורלות ושל אשכרוע היו מהו אשכרוע
פסקינון רבי שמואל אחוי דרב בעי אברו
מהו לעשות תחתיהן של זהב ייבא
כהדא שמעלין בקודש ולא מורידין

Septem diebus ante diem expiationum separant summum sacerdotem a domo sua ad conclave Parhedrin, substituuntque ei alium sacerdotem, si quod vitium ei contingat. R. Jehuda dicit. Substituunt etiam aliam uxorem, si uxor ejus moriatur; quia dicitur: *Et expiabit pro se & pro domo sua; pro domo sua*; i. e. uxore sua. Dixerunt ei, si sic, non erit rei finis. Omnibus istis diebus ipse sanguinem spargebat, suffitum adolebat, lucernas aptabat, caput pedemque offerebat, ceteris diebus si offerre voluerit offerebat; quia sacerdos summus primus partem offerebat, primusque partem capiebat. Tradebant ei seniores ex senioribus Synhedrii, & legebant coram eo juxta ordinem diei; dicebantque ei; Domine sacerdos magne tute lege ore tuo; forte oblitus es, aut forte non didicisti. Vespera die expiationum sistebant eum diluculo ad portam orientalem, & adducebant ei juvencos, arietes, agnos, ut expeditus & exercitatus esset in ministerio. Non arcebant eum a cibo potuque toto hoc septiduo, vespera autem diei expiationum post exortas tenebras non permittebant eum multum edere, quia cibus somnum inducit. Tradebant eum seniores Synedrii ad seniores sacerdotii qui eum in cœnaculum domus Abtines evehebant. Adjurabant eum & dimittebant, & ibant, & dicebant: Domine sacerdos magne, nos legati sumus Synhedrii, & tu legatus noster, & legatus Synhedrii magni; adjuramus te per eum, cujus nomen habitat in hoc templo, quod non mutabis quicquam ex omnibus istis, quæ tibi diximus. Ipse discedebat & flebat; il-

lique discedebant & flebant. Si sapiens erat exponebat; si non discipuli sapientum exponebant coram eo; si legendi peritus erat, legebat; si non legebant coram eo. Et in quo legebant coram eo? In Jobo, & in Ezra, & in Paralipomenis. Zacharias filius Ketubali dixit: Sæpe legi coram eo in Daniele. Si dormire gestiebat, juniores sacerdotii percutiebant coram eo digito indice, dicebantque ei. Domine sacerdos magne; sta & remitte semel super pavimentum, eumque occupatum tenebant, donec mactationis tempus instaret. Singulis diebus decinerabant altare ad galli cantum, aut non multo citius, aut tardius; & in die expiationis a media nocte, & in tribus solennitatibus a prima vigilia, nec instabat galli cantus, quia atrium repletum esset Israelitis. Septem diebus ante diem expiatiouum &c. R. Ba nomine R. Jochanan hinc probat ex eo quod dictum est; *Sicut fecit hoc die*; Hi sunt septem dies impletionum *præcepit Dominus*: in generationes; *ad faciendum*; hic est hircus diei expiationum. Aut non est nisi hircus novilunii Dicit R. Ba; *ad expiandum pro vobis*; ut expiatio sit huic similis; sicut in illa Aharon expiatus est seorsim, & filii sunt seorsim expiati; ita pariter in ista Aharon expiari debet seorsim, & filii seorsim. R. Jona nomine R. Chapra probat ex eo quod dictum est; *sicut fecit hoc die*; isti sunt septem dies impletionum; *præcepit Dominus*; hæc est combustio vaccæ; dictum est hic צוה *præcepit*; pariterque dictum est illic sc. *Num.* XIX. 2. *Hoc est statutum legis, quod præcepit Dominus dicens*. *Ad faciendum*; hic est hircus diei expiationum; aut non nisi hircus novilunii. Quando autem dicit; *Venit ad expiandum pro vobis*; ut sit expiatio huic similis; sicut ipsa expiatio non erat legitima nisi per summum sacerdotum in die expiationum; ita pariter illa expiatio non poterat fieri nisi per summu sacerdotem. Quod discrimen intercedit inter sacerdotem combusturum vaccam & summum sacerdotem in die expiationum? Quod illius separatio erat in puritate, & fratres ejus sacerdotes eum non tangebant; & hujus separatio erat in sanctitate & fratres ejus sacerdotes eum tangebant. Juxta opinionem R. Jochanan hoc docetur ex hoc textu, quod præstantia sit in vacca, & dignitas sit in vacca. Recte juxta mentem bar Chaphra, qui non docet ex textu; cur hic tangunt, & illic non tangunt? Dicit R. Chjia bar Ada, ne illum polluant fratres sui sacerdotes; Quid? Nonne ita polluitur per adspersionem? Dicit R. Bon; etiam bar Chaphra; Hoc erat, quia erat præstantia in vacca, & erat dignitas in vacca. R. Simeon ben Lakisch quæsivit coram R. Jochanan, sicut hircus impletionum impediebat, ita pariter hircus diei expiationum impediebat; & illud ex hoc accepit; ex eo sc. quod dicit R. Mena; & ego miror, quomodo R. Simeon ben Lakisch opposuerit coram R. Jochanan, & ipse ab eo acceperit. Et opponitur. Non invenimus, quod res, quæ impediat, explicetur ab re, quæ non impediat, & res quæ non impediat, explicetur ab re, quæ impediat. *Unguesecabit, & incendet, Levit.* I. 15. Sicut unguesectio facienda erat in vertice altaris, ita pariter adolitio in vertice altaris. Unguesectio impediebat, & adolitio non impediebat. *Jugiter*, *Jugiter*; dictum est *Jugiter* in sartaginibus, pariterque dictum est *Jugiter* in pane facierum; sicut *Jugiter* dictum in sartaginibus, esse debebant duodecim, ita pariter *Jugiter* dictum in pane facierum, esse debebant duodecim; panis facierum impediebat, at sartagines non impediebant. לקיחה לקיחה; dictum est לקיחה *acceptio* in Ægypto, & dictum est לקיחה *acceptio* in *Lulab*, sicut acceptio in Ægypto dicta erat fasciculus, ita pariter acceptio dicta in Lulab erit fasciculus; Lulab impedit, at Ægyptus non impedit. Ecce invenimus, quod res, quæ impediat, explicetur ab re quæ non impediat, & res quæ non impediat, explicetur ab re, quæ impediat. Ecce Rabi Simeon ben Lakisch opponit ad ea, quæ adduxit R. Simeon ben Lakisch; Huic similia docet R. Ismael; dictum est *Levit.* XXI. 3. *Cum hoc ingredietur Aharon in sanctuarium*; cum illo, quod dictum est in subjecto. At quid dictum est in subjecto? Separabant illum toto septiduo, & toto septiduo ministrabat, & toto septiduo consecrabant; Quid? Nonne dictum est in subjecto? Sed post mortem filiorum Aharon dictum est in subjecto, neque mortui sunt, nisi in impletionibus, sicuti dictum est in subjecto. Neque erit finis R. Simeonis ben Lakisch ut probatur ex hoc textu. Verum tanquam homo, qui rem intelligit, & de illa argumentatur. Dicit R. Jose filius R. Bon, ratio R. Simeonis ben Lakisch ex hoc textu eruitur; *Et habitavit gloria Domini super montem Sinai*. Sicut Mose non ingressus est in intimum locum priusquam nube per septiduum esset sancti-

ctificatus, ita pariter Aharon non ingressus est in adytum, priusquam non fuisset unctus oleo unctionis per septiduum. Juxta sententiam R. Jochanan; cur mors filiorum Aharon memoratur in subjecto, qui non mortui sunt nisi in impletionibus? Dicit R. Chjah bar Ba; filii Aharon die primo Nisan mortui sunt; & cur eorum mors memoratur in die expiationum? Ut doceare quod sicut dies expiationum expiabat super Israel, ita mors justorum expiaret super Israel. Dicit R. Ba bar Bina cur proximus est textus mortis Mariah Paraschæ vaccæ? Ut doceare, quod sicut cinis vaccæ expiabat pro Israel, ita pariter mors justorum expiaret pro Israele. Dicit R. Jodan filius R. Sallum cur proximus est textus mortis Aharon fracturæ tabularum? Ut doceare, quod mors justorum sit molesta coram Deo S. B. sicut fractura tabularum. Scriptum est. *Deut.* X. 6. *Filii autem Israel moverunt castra ex Beroth filiorum Jacan in Mosera, ubi Aharon mortuus est.* Quid? In Mosera mortuus est Aharon; Nonne in monte Hor mortuus est? Etenim scriptum est *Num.* XX. *Et fecit adscendere Aharon in montem Hor juxta verbum Domini, & ibi mortuus est;* Sed postquam mortuus est Aharon, ablatæ sunt nubes gloriæ, & quæsierunt Chananæi se excitare ad iram contra illos. Hoc est quod scriptum est *Num.* XXI. I. *Quod cum audisset Chananæus rex Arad qui habitabat ad meridiem venisse scilicet Israel per exploratorum viam pugnavit contra Israel.* Quid significat דרך האתרים. Quia mortuus est explorator magnus, qui explorabat illis viam & venerunt, & incitati sunt contra illos, & quæsivit Israel reverti in Ægyptum, & retrocessit octo castra, & cucurrit post eum tribus Levi, & interfecit octo familias; Illi quoque quatuor interfecerunt, sc. Amrami, Isari, Chevroni, & Uzieli. Quandonam reversi sunt? tempore David; scriptum est enim *Psal.* LXXI. 7. *Florebit in diebus ejus justus, & abundantia pacis, donec auferatur luna.* Dixerunt; quis fecit nobis hos sanguines? Responderunt, quia non fecimus misericordiam cum hoc justo; & consisterunt, se conjunxerunt, fleverunt & fecerunt justo misericordiam, & imputavit illis textus perinde ac ibi mortuus & sepultus esset; Et fecerunt justo misericordiam. R. Jose ben Chanina dicit; decima pars Ephæ, & feminalia impediunt; qua de causa? quia utrumque faciendum erat. Dicit R. Chanina: scriptum est. *Et facies Aharon & filiis ejus ita.* Quicquid dictum est in Parascha impedit. Et venit secundum quod dicit R. Samuel filius Nachman nomine R. Jonathan hoc est verbum, & hoc est verbum. Vel lectio Paraschæ impedit. Dixit R. Jochanan, quicquid impedit in generationibus, hic impedit, & quicquid non impedit in generationibus, hic non impedit. Quid dices de impositione manuum, & de reliquiis sanguinum, quæ quamvis in generationibus non impediant, hic impediunt? Dicit R. Chanina; lamina & tiara Aharon antecedebat balteos filiorum. Jehuda bar Rabi dicit scriptum est *Exod.* XXIX. *Et præcinges balteo Aharon & filios ejus.* Dicit R. Idi; hoc quod dicis, pertinet ad præceptum; verum quod spectat ad executionem dictum est *Levit.* VIII. 6. *Et admovit Mose & Aharon & filios ejus, & lavit illos aquis;* & postea. *Et induit tunica;* & deinde *Et admovit Mose Aharon & filios ejus, & induit tunicis.* Dicit R. Elieser discipulus R. Jose; certum est nobis. quod indusio albo ministravit Mose in summo sacerdotio. Dicit R. Tanchum bar Jodan; atqui extat traditio. Toto septiduo impletionum ministravit Mose in summo sacerdotio; at Divinitas per eum non habitavit; & postquam induit Aharon vestes summi sacerdotii, & ministravit, per eum Divinitas habitavit; quænam est ratio? Quia dictum est *Levit.* IX. 4. *Hodie enim Dominus apparebit vobis.* R. Jose bar Chanina quæsivit; Decima pars Ephæ quomodo offertur? dimidiane an integra? Ex eo quod scriptum est *Levit.* IX. 23. *Et ingressus est Mose & Aharon in tabernaculum conventus;* ad docendum, quod non sit ingressus cum eo, nisi ut addisceret opus suffitus; Hoc dicit; dimidia offerebatur; Non est dicendum; quod integra offeratur: explicatur pro opere suffitus, & pro decima parte Ephæ. Dicit R. Tanchum bar Jodan; nonne ex ministerio interiori nos statuimus? Jam explicata sunt ministeria exteriora. Impletiones quid erant? Sacrificium privati, an sacrificium cœtus? Ex eo quod scriptum est *Levit.* VIII. 14. *Et imposuerunt Aharon, & filii ejus manus suas super caput arietis.* Hinc dicitur fuisse sacrificium privati. Atqui docetur fuisse sacrificium cœtus. Dicit R. Idi; sponte obtulit cœtus, & illis tradidit. Impletiones undenam explicantur? a sacrificiis an ab opere creationis? Non est dicendum a sacrificiis, ubi nox consequitur diem; non est dicendum ab opere creationis, ubi dies consequitur no-

ctem. Non est dicendum a sacrificiis; nocti postremæ non fuit dies. Non est dicendum ab opere creationis quia primo diei non fuit nox. Ibi legimus, sc. in codice *Menachoth*; illi trahebant, & isti imponebant; palmus hujus juxta palmum illius; dictum est enim; *Coram me semper*. Misna R. Meir ex R. Jochanan; Fatetur R. Meir, quod si removeant veterem panem mane, & imponant novum vespera hoc quoque modo erit; *semper*. R. Jose dicit quamvis illi removeant, & isti imponant, hoc quoque modo erit; *semper*. Dicit R. Jochanan; a mansione Aharon & filiorum ejus docet R. Jose. Sicut dicitur in mansione Aharon & filiorum ejus, necesse est, ut tradatur dies nocti, & nox diei & hic necesse est, ut tradatur dies nocti, & nox diei. R. Chjiah bar Jose dicit, postquam traditur dies nocti, satis est. Quid dicit R. Chjiah bar Joseph de mansione Aharon & filiorum ejus? Sicut ibi; ubi non scriptum est de illa *Semper*, tu dicis, quod si tradatur dies nocti, satis sit; hic, ubi non scriptum est *semper*, nonne multo magis? Deprehenditur, quod dicat contra sententiam R. Jochanan septies tabernaculum fuisse erectum, & sexies dissolutum: juxta sententiam R. Chjah bar Joseph decies & quater erectum, & decies & ter dissolutum. Traditio: Toto septiduo impletionum unxit tabernaculum, & erexit & dissolvit, & disposuit in illo ministeria, & in die octavo erexit, at non dissolvit. R. Jose bar R. Jehuda dicit; etiam in die octavo erexit, & unxit, & dissolvit. Dicit R. Zangora; hoc dicis, si noctu erigatur, illegitimum est ad ministerium diei. Deprehenditur, quod dicis contra sententiam R. Jochanan juxta mentem R. Jose bar R. Jehuda, decies & quater fuisse erectum, & decies & ter fuisse dissolutum. Contra sententiam R. Chjah bar Joseph juxta mentem R. Jose bar R. Jehuda vicies & semel erectum fuit & vicies dissolutum. Unde probatur fuisse dissolutum? Dicit R. Zangora ex eo quod dictum est *Num.* VII. I. *In die qua complevit Mose tabernaculum, & erexit illud*. In die, qua completa est ejus erectio. R. Simeon ben Lakisch dicit; dictum est *Levit.* VIII. *Sicut fecit die isto, sic præcepit Dominus* &c. Atqui una est traditio nomine R. Jochanan, & altera nomine R. Simeonis ben Lakisch; in die octavo, est qui docet, quod unctum sit tabernaculum; & est qui docet, quod non fuit unctum; est qui docet, quod fuerit dissolutum; & est qui docet, quod non fuerit dissolutum. Dicit Rabi Chanina; nobis constat, quod qui dicit, quod fuerit unctum, fuerit quoque dissolutum; & qui dicit non fuit unctum, non fuit dissolutum, qui dicit unctum fuit, recte; quia scriptum est. *Et unxit illud*. Qui dicit; non fuit unctum, quomodo explicat *Et unges illud*? Vobis a me imputabitur, perinde ac unctione destitutum fuerit, & unxeritis illud. Qui dicit; dissolutum est; recte; scriptum est enim *Septem diebus expiabunt altare*. Qui dicit; non fuit dissolutum; quomodo explicabit illud, quod scriptum est; *Septem diebus expiabunt super altare*? Ut expiatio sit in sanguine, secundum illud quod traditum est: Adspergebant super utrumque de omnibus sacrificiis pro peccato, quæ ibi erant, ut venirent aquæ pro sanguine; verba R. Jehuda. R. Jose dicit, pro sanguine, & pro oleo unctionis. Exponit ben Bethira? Fortasse concumbet cum uxore sua menstrua & pellet totum septiduum; & Israelitæ suspecti sunt de mulieribus menstruis: secundum illud, quod ibi legimus; ministrabit cum puritate; si dicat pollutus sum se separat statim, reus est quia ejus exitus erat illi tanquam ejus ingressus. Deprehenditur quod dicat, quod dicit R. Jochanan; necesse est juxta mentem ben Bethira; quod dicit ben Bethira necesse est juxta mentem R. Jochanan. Hoc dicit R. Jochanan, & non dicit ben Bethira; illi dicunt; utetur lecto suo, & dormiet in conclavi Palhedrin; hoc necesse est juxta id quod dicit ben Bethira. Hæc dicit ben Bethira, & non dicit R. Jochanan; illi dicunt, separabitur a lecto suo, & dormiet in domo sua; hoc necesse est juxta illud quod dicit R. Jochanan, pariterque necesse est juxta illud quod dicit ben Bethira. Traditio: Omnia conclavia, quæ erant in sanctuario, libera erant a Mesusa, excepto conclavi Palhedrin, ubi habitabat summus sacerdos septem anni diebus. Dicit R. Jehuda, hoc quoque decretum decreverunt de illo. Dictum est enim *Deut.* VI. *In portis tuis*; Est qui docet, excludendas esse portas montis domus, & atriorum; est qui docet, esse includendas; Qui dicit esse excludendas, est R. Jehuda; qui dicunt esse includendas, sunt sapientes. Recte dicit R. Jehuda; quænam est ratio sapientum? Eo quod dictum est; *in portis tuis*. Quid? num sunt domus habitationis? Opponit R. Jose discipulus R. Bon; atqui traditio exstat; dictum est: *In portis tuis*; ad in-

includendas portas provinciæ. Num erant domus habitationis? R. Jacob bar Acha. Non; per eas ingrediuntur in domum habitationis; & hic per eas ingrediuntur in domum habitationis. Porta mulionum tenetur Mesusa. Fenestra, quæ pateat quaquaversum quatuor cubitos, ubi sedent servi, & excitant ventum dominis suis, tenetur Mesusa. Cochleæ quorum altera alteri sit imposita, tenentur Mesusa; Illæ sunt uti conculcatio liminis infimi; R. Jose dolebat, quod non vidisset cochleam R. Elai, quæ facta erat ex sententia sapientum. In conclave Palhedrin. Aba Saul vocabat conclave consiliariorum. In principio vocabant conclave consiliariorum; & nunc vocant conclave Palhedrin; fuit פראירתין plenum ministerium in primo sanctuario, ubi ministravit ipse, & filius ejus, & filius filii ejus; ministrarunt in eo octodecim sacerdotes. At in secundo, quia nummis elevabantur; & alii dicunt, quod inter se interficerent præstigiationibus, ministrarunt octoginta sacerdotes, & alii dicunt, unus & octoginta, & alii dicunt, duo & octoginta, & alii dicunt, tres & octoginta, & alii dicunt, quatuor & octoginta, & alii dicunt, quinque & octoginta; & ex his ministravit Simeon Justus quadraginta annis. Dicit Rabi Acha, scriptum est *Prov.* x. 27. *Timor Domini addet dies*. Isti sunt sacerdotes, qui ministrarunt in domo prima. *Et anni impiorum breviabuntur*. Isti sunt, qui ministrarunt in domo secunda. Narratur de quodam, qui misit per filium suum duas mensuras argenteas plenas argento, & accumulatas argento. Et venit alius, & misit per filium suum duas mensuras aureas auro plenas, & auro accumulatas. Dixerunt; ore seducit candelabrum. Invenimus non fuisse dirutam domum primam, nisi propter Idololatriam, & turpitudines, & effusionem sanguinis; atque ita in secunda. R. Jochanan bar Thurata dicit; invenimus, non fuisse dirutum Silo nisi propter contemptum solennitatum, & profanationem sanctitatum. Invenimus non fuisse dirutam domum primam nisi propter Idololatriam, & turpitudines & effusionem sanguinum; At in secunda scimus, quod operam darent legi, & essent cauti in præceptis, & in decimis, & omnis bona consuetudo erat in illis; sed amabant nummos, & inter se oderant odio gratuito; & hoc grave erat, quia odium gratuitum æquivalet Idololatriæ, & turpitudini, & effusioni sanguinum. Fortasse R. Zangora, & R. Jacob bar Acha, & R. Abuna regerentes dixerunt, magis, quia in primo ædificatum est, & in secundo non est ædificatum. Dicit R. Zangora; primi fecerunt pœnitentiam, at secundi non fecerunt pœnitentiam. Dicit R. Eliefer; primorum manifestata est iniquitas, & manifestatus est eorum finis; at secundorum manifestata est iniquitas, & non est manifestatus eorum finis; Interrogarunt R. Eliefer; generationes ultimæ num magis rectæ, quam primæ? Respondit illis; Sit vobis testimonium, domus electa probet: *Patres nostri transtulerunt contignationem*. Et allevavit velum Jehuda: sed nos perfregimus muros; & diximus; *Psalm.* CXXXVI. 7. *Diruite diruite usque ad fundamentum in ea*. Dixerunt; Omni generationi, in cujus tempore non ædificabitur (templum) imputabitur perinde ac diruerit. Substituebant illi alium sacerdotem, ne fortasse contingat illi vitium. Cur veniebant nunc cum illo? Dicit Chagi; hac de causa non uniebant; ipse illum interficiet: Dictum est; *ipse*; unum ungebant, at duos non ungebant. Dicit R. Jochanan; propter odium; Si fuerit prævaricatus ille, & ministraverit iste; in primo erit omnis sanctitas sacerdotii; & secundus non erit idoneus ut ministret loco summi sacerdotis, neque vulgaris. Dicit R. Jochanan; si fuerit prævaricatus, & ministraverit, ejus ministerium est legitimum; cujusnam est ministerium? Hinc intelligitur. Narratur de filio Elam ex Tsippori quod cum contigisset casus nocturnus summo sacerdoti in die expiationum, ingressus est ben Elam, & ejus loco ministravit in summo sacerdotio; & quando egressus est, dixit regi; Domine Rex; juvencus & hircus diei expiationum de meis bonis sunt oblati, an de bonis summi sacerdotis? Cognovit rex, qua de causa ille interrogaret. Respondit illi, fili Elam, non satis est tibi, ut una hora ministraveris coram eo, qui dixit; & fuit mundus. Et cognovit filius Elam, quod esset exauctoratus a summo sacerdotio. Narratur de Simeone ben Chamitha, quod cum esset egressus ad loquendum cum rege vespera diei expiationum, adspersum est sputum ex ejus ore super illius vestes, & immundatus est; ingressus frater ejus Jehuda ejus vice ministravit, & eorum mater vidit uno die duos suos filios summos sacerdotes. Septem Chamithæ fuerunt filii, & omnes ministrarunt in summo sacerdotio. Miserunt Sapientes, & quæsierunt ab ea; quænam opera bona feci-

cisti? Respondit illis; veniat super me; si tigna domus meæ viderint capillos capitis mei, & oram mei indusii in diebus meis. Dixerunt illi; omnis farina ut farina, & farina Chamithæ est simila; & de illa legerunt, quod dictum est *Psalm.* XLIV. 14. *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus in fimbriis aureis circumamicta varietatibus;* Crederem, quod unctus belli adduceret decimam partem Ephæ? Idcirco dictum est *Exod.* XXIX. *Ejus loco de filiis ejus;* Ejus filius, qui ejus vice ministrat, affert decimam partem Ephæ; excluditur unctus belli, cujus filius ejus loco non ministrat. Et unde probatur, quod filius uncti belli ejus loco non ministret? Ex eo quod dictum est ibid. *Septem diebus induet sacerdos de filiis ejus &c. Qui ingreditur in tabernaculum conventus ad ministrandum in sanctitate.* Et unde probatur, quod constituatur, ut sit summus sacerdos? Ex eo quod dictum est: *Et Phinees filius Eleazaris dux erat eorum.* R. Jose quando voluit irridere R. Eliesser discipulum R. Jose; respondit illi עמו לפנים עמו לפנים in diebus Zamriri percussit, in diebus concubinæ in Gabaa non percussit. Unde probatur, quod octo vestibus indutus interrogaret? R. Chjiah nomine R. Jochanan; Dictum est *Exod.* l. c. *Et vestes sanctitatis, quæ sua Aharon, erunt filiis ejus post eum.* Cur dictum est; *post eum?* ad magnificentiam illius, qui ministrabit post eum. Et unde probatur, quod octo vestibus ministraret? R. Jeremia nomine R. Jochanan ex eo quod dictum est; *& vestes sanctitatis, quæ sunt Aharon.* Cur dictum est; *post eum?* ad sanctificationem illius, qui ministrabit post eum. Respondit illi R. Jona; Tecum eram; non dixit, ministrabit, sed interrogabit; & cum quot interrogabat? R. Josia; Misna Bar Caphra ex Deroma, & docet; Et Sapientes dicunt, non ministrabit neque octo vestibus sacerdotis summi, neque quatuor sacerdotis vulgaris. Dicit R. Ba; æquum est ut ministret quatuor; & qua de causa non ministrat? Ne dicant; vidimus sacerdotem summum aliquando quatuor vestibus ministrantem, & aliquando octo. Dicit R. Jona; & non intus ministrat, neque foris interrogat; Et errant ab loco interiori ad exterius. Quid? Nonne R. Tarphon pater omnis Israelis erravit inter clangorem congregationis & clangorem sacrificii? Extat enim traditio: Dictum est *Numer.* x. 8. *Et filii Aharon sacerdotes clangent tubis;* perfecti, non vitio affecti; verba R. Akiba. Respondit illi R. Tarphon; exscindam meum filium, si non vidi fratrem matris meæ claudum stantem in atrio, & in manibus suam tubam habentem, & clangentem. Respondit illi R. Akiba; fortasse illum non vidisti nisi tempore congregationis; at ego dico tempore sacrificii. Dixit illi R. Tarphon; exscindam meum filium, quod non declinabo ad dextram & sinistram; ego qui factum vidi, oblitus sum neque nihi fuit explanatio; tu vero exponis, & confirmas traditionem; qui se abs te separat est similis illi, qui se separat a vita sua. *Et expiabit sacerdos, qui unctus est;* cur dictum est? Qui tota Parascha dicta est de Aharon; non probo nisi de ipso Aharon; Unde probatur ad includendum alium sacerdotem? Ex eo quod dictum est; *Qui unctus est oleo unctionis.* Unde probatur ad includendum sacerdotem multiplicatum vestibus? Ex eo quod dictum est; *& qui implebit manum suam.* Et unde probatur ad includendum alium sacerdotem, qui substitutus sit? ex eo quod dictum est; *& expiabit sacerdos.* Quo expiabit? Sapientes Cæsarienses nomine R. Chjiah bar Joseph, ore. Dicit R. Zangora; hoc dicit; quod senes ore præficiant. Dicit Rabi Chjiah bar Ada; pœniteat te in quatuor rebus, quas dixisti; & faciam te patrem synhedrii super Israel. Unde probatur, quod sicut illi substituunt alium sacerdotem, si fortasse casus nocturnus illi contingat; ita quoque aliam uxorem cum conditione despondet; ne casus ejus uxori accidat? ex eo quod dictum est; *& expiabit pro se, & pro domo sua;* ביתו est ejus uxor; verba R. Jehuda. Respondit illi R. Jose, si ita est; non erit rei finis. Quid non erit rei finis? fortasse hæc uxor morietur, & alia uxor morietur. Dicit R. Mena; donec oppones contra R. Jehuda, contradices quoque sapientibus; fortasse continget casus nocturnus huic sacerdoti, & continget casus nocturnus alteri sacerdoti; casus nocturnus facile succedit, mors non facile succedit; decreverunt de re, quæ facile succedit, & non decreverunt de re, quæ facile non succedit; Atqui invenimus, quod R. Jehuda dicat; mors facile succedit; hoc est quod ibi legimus; R. Jehuda dicit etiam aliam uxorem illi substituunt; fortasse morietur ejus uxor. Ibi legimus; si afferat libellum repudii, & reliquerit senem, aut infirmum, dabunt in ejus potestatem, ut confirmetur. Ibi tu dicis; mors non facile succedit; & hic tu dicis; mors facile succedit; Ibi in privato; & hic in

in cœtu. Gravius est in cœtu. Atqui invenimus; quod R. Jehuda aggrevet in privato; traditio: Dicit R. Jehuda; Non erat cornu nidorum in Hierusalem propter mixturas; fortasse morietur aliquis ex illis, & deprehendentur nummi sacrificiorum pro peccato mortuorum commixti cum oblatione; & sanctificetur ab hesterno die. *Et expiabit pro se & domo sua;* & non pro duabus domibus. R. Gamaliel bar Rabi Aniini quæsivit coram R. Mena, non deprehendetur quasi acquirens acquisitiones in Sabbatho. Respondit illi propter Sabbatum permiserunt in sanctuario. Dicit R. Mena, hoc dicit; quod qui ducunt viduas, necesse est ut ducant stante die, ne videantur quasi acquirere acquisitionem in Sabbatho. Neque polluitur per suam adspersionem. Dicit R. Jose discipulus R. Bon; postquam obtulit sua sacrificia, adspergebant super illum; Sacerdos summus in principio offerebat, & sumebat partem in principio. Quomodo faciebat? Hæc pellis erit mea. Una placenta ex duobus panibus, sex ex panibus facierum. Hic totum sumebat; & illic dimidium. Dicit R. Zangora; hic in sacrificio privati, & illic in sacrificio cœtus. Traditio: Rabi dicit; ego dico; non sumebat nisi dimidium; Est qui docet; quod Rabi dicat; ego dico; dimidium sumebat; Quomodo faciebat? Si ibi esset una pellis; Sapientes dicunt; totam accipiebat; Rabi dicit; ego dico; non sumebat nisi dimidiam. Si ibi erant quatuor, quinque pelles, sapientes dicunt, unam sumebat. Rabi dicit; ego dico; dimidiam sumebat. Quænam est ratio Rabi? Quod dictum est *Levit.* VI. *Quod reliquum erit ex munere, erit Aharon, & filiorum ejus.* Quid? num ignoramus quod Aharon comprehenderet filios? Et cur dictum est; *Aharon, & filiorum ejus?* Sed dicit; Aharon sumet dimidium, & dimidium ejus filii; sicut illud; exercitus & dux sunt proximi. Venit factum coram Rabi, & dixit; exercitus non comprehendit ducem; & secundum hanc rem dicit; exercitus & dux; sed dicit; Isti dant dimidium, & illi dimidium. Dicit R. Jose discipulus R. Bon; Rabi juxta suam sententiam, dicit enim Rabi; *Et erit Aharon & filiorum ejus.* Aharon dimidium, & dimidium filiorum ejus. Respondit R. Ba bar Mimal; ecce Misna contradicit: Ecce super me centum decimæ afferendæ in duobus vasis, afferet quinquaginta in altero totidemque in altero vase. Si vero afferat sexaginta in altero, & in altero quadraginta, satisfecit debito suo. Si quis dicat. Super me centum decimæ simpliciter; & non dicat in quot vasis sint afferendæ; secundum hanc rem dicet afferendas duobus vasis, afferet quinquaginta in altero, totidemque in altero vase. Atqui extat de hoc traditio; si afferat sexaginta in altero, & quadraginta in altero vase, satisfecit debito suo. Dicit R. Jose discipulus R. Bon; quia usque ad sexagina possunt misceri, perinde habetur, ac si a prima hora sexaginta statuat. Non est necesse; quia non dicit; Ecce super me sexaginta decimæ afferendæ in duobus vasis, afferat triginta in altero, totidemque in altero vase; & si afferat quadraginta in altero, & in altero viginti, satisfecit officio. Deprehenditur quod ita doceat R. Chananja; socii sapientum volunt, ut explicetur hæc mensura a decima; deprehenditur quod doceat; quod hæc mensura explicetur a mensura decimæ; dicit R. Abum; dummodo non afferat in tribus vasis. Rabi Ba bar Mimal dicit vel in multis vasis. R. Jose discipulus R. Bon nomine R. Jehosua ben Levi; Quotidie summus sacerdos induebat suas vestes, & veniebat, & offerebat sacrificium juge matutinum, si ibi adessent sacrificia votiva & spontanea, offerebat, & ibat in domum suum, & veniebat & offerebat sacrificium juge vespertinum, & abibat, & dormiebat in conclavi Palhedrin; R. Akiba nomine R. Jehosua ben Levi; non ita faciebat nisi in Sabbathis, & diebus festis. Est qui docet; lamina expiat super ejus fronte; Est qui docet; vel in angulo. Qui dicit; lamina expiat super ejus fronte, probat ex eo quod dictum est; *Exod.* XXVIII. 38. *Erit autem semper in ejus fronte.* Et quid dicit vel in angulo, probat ex eo, quod fieri consuevit in die expiationum. Qui dicit; lamina expiat super ejus fronte, favet sententiæ R. Jose discipuli R. Bon; qui dicit, vel in angulo, favet sententiæ R. Achibæ. Fortasse oblitus es, aut fortasse non didicisti? Non ita legitur; dictum est *Levit.* XXI. 10. *Sacerdos maximus inter fratres suos;* ut ejus excellentia sit præ fratribus suis. *Super cujus caput fusum est unctionis oleum.* R. dicit; forma, virtute, opibus, sapientia, & adspectu. Dicit R. Jose discipulus R. Bon; hic intelligitur de sanctuario primo, & illic de secundo. Statuebant illum in porta orientali; ubi statuebant? intusne an foris? Non est dicendum intus, secundum id, quod ibi legimus; eo die quinque

que lotiones ibi lavabat; unam; quia nemo intrabat in atrium ad ministrandum, vel purus, nisi lavisset; & quatuor propter causam diei expiationum. Non est dicendum foris; omnes enim lavabat propter causam diei expiationum; Transibant coram eo juvenci, & arietes, & agni; Et cur non dicit; hircus? Dicit R. Ba Carthaginensis; non debebat commoveri. Deprehenditur, quod doceat; vel hircus. Traditio: Non permittunt eum comdere lac, & ova, & caseum, & carnem pinguem, & vinum vetus, & condita, & fabas fressas, & lentes. Samuel dicit; neque cedrum, neque rem ullam, quæ excitet ad emittendum semen; Quamvis ita se habeant, legebant coram eo hunc textum. *Nisi Dominus ædificaverit domum*. At non ex miraculis quæ facta sunt in domo sanctuarii. Dicit Rabi Abun; eo quod dictum est; *Non experiemini*. Dicit R. Jose discipulus Rabi Bon; hoc intelligitur de primo sanctuario, & illud de secundo. Super portam aquarum erat; & proximum ejus conclavi; Ipse abibat & flebat, quod de se suspicie haberetur; & illi abibant & flebant, quod ita facere coacti essent. At qua de causa adjurabant? propter Baithusæos, qui dicebant, quod suffitus foris esset incendendus, & inferendus. Narratur de quodam, qui foris suffitum incendit, & intulit, & quando egressus est, dixit suo patri; quamvis vos inquiritis omnibus diebus vestris, tamen non facitis, donec illud homo statuit, & fecit. Respondit illi, quamvis nos inquiramus omnibus diebus nostris, tamen juxta placita sapientum nos facimus. Miror, si hujus hominis dies in mundo producantur. Dixerunt, non præteriere multi dies, & mortuus est. Et alii dicunt; egressus est ex ejus naso fluxus vermium; & quasi ungula vituli adscendit super ejus frontem; Dicendum est hoc accidisse in comburenda vacca rufa; illud in festo tabernaculorum; & alterum in die expiationum. R. Simeon dicit; non ita dicit; sed aut alterum in comburenda vacca ruffa, & in festo tabernaculorum, & alterum in die expiationum; aut alterum in comburenda vacca ruffa, & in die expiationum, & alterum in festo tabernaculorum; Qui dicit; non præteriere dies multi, & mortuus est; hæc tria omnia conjungit; Qui dicit; egressus est ex ejus naso fluxus vermium, & quasi ungula vituli prominuit ex ejus fronte, sentit cum eo qui dicit; aut accidisse alterum in comburenda vacca ruffa, & in festo tabernaculorum, & alterum in die expiationum; aut alterum in comburenda vacca ruffa, & in die expiationum, & alterum in festo tabernaculorum. Exclamavit super illis atrium; egredimini hinc filii Eli, qui polluitis domum Dei nostri. Eo die fractum est cornu altaris, illique imposuerunt massam salis, ne altare quasi fractum videretur, quia omne altare, in quo desit cornu, & circuitus, & fundamentum, est illegitimum. Quæsierunt coram R. Abau; & ecce scriptum est *Levit.* XVI. 17. *Nullus homo sit in tabernaculo conventus, quando ingreditur ad expiandum in sanctuario, donec egrediatur*. Vel illi ipsi, de quibus scriptum est *Ezech.* I. 10. *Similitudo autem vultus eorum, facies hominis*; non stabunt in tabernaculo conventus. Dixit illi, quando ingreditur juxta suum institutum. Scriptum est *Levit.* XVI. 12. *Et ingredietur ultra velum, & dabit suffitum super ignem coram Domino;* Ne foris præparet, & inferat; Etenim Sadducæi dicunt; foris præparabit, & inferet. Si coram carne & sanguine ita faciunt, multo magis coram Domino. Et dictum est. *Quia in nube apparebo super propitiatorium*. Ibid. vers. 2. Responderunt illis sapientes; Atqui dictum est; *& dabit suffitum super ignem coram Domino*. Non dabit nisi intus; Si ita est, cur dictum est; *Quia in nube apparebo super propitiatorium*? Ad docendum, ut in eo indatur herba fumum adscendere faciens; & unde probatur, quod indenda sit herba fumum adscendere faciens? Ex eo quod dictum est ibid. vers. 13. *Et operiet nubes suffitus propitiatorium, quod est super arcam*. Ecce si non indiderit herbam fumum adscendere facientem, aut aliquod de ejus aromatibus defuerit, reus sit mortis; *& non moriatur*. Ibid. vers. 2. Hæc est pœna. *Quia in nube apparebo super propitiatorium;* Hæc est præmonitio. Dicit R. Eliezer discipulus R. Simeonis, crederem pœnam & præmonitionem memoratas fuisse ante mortem filiorum Aharon? Idcirco dictum est ibid. vers. 1. *Post mortem duorum filiorum Aharon*. Si post mortem duorum filiorum Aharon; crederem utrasque fuisse memoratas post mortem duorum filiorum Aharon? Idcirco dictum est; *Quia in nube apparebo super propitiatorium*. Quomodo? Præmonitio dicta est ante mortem duorum filiorum Aharon; & pœna memorata est post mortem duorum filiorum Aharon. Dicit R. Zangora; Quia in nube apparui: non est hic scri-

ſcriptum; ſed *apparebo*. Hinc probatur, quod Deus S. B. non puniat, niſi prius præmoneat. Traditio; in *Proverbiis*, & in *Pſalmis*; quia eorum ratio interrumpit ſomnum is percutiebat digitus ſuo Cahana; Quæſivit Rab; Cur legitur Kebutali, Kebutan? Quia R. Huna dicit, digito indice; ore; & Rabi Jochanan dicit; digito indice manu; Miſna contradicit R. Jochanan, ubi dicitur; ore, non nablio, atque cithara. Hoc explicatur; ſuavitas memorata in digito indice, dicitur ore, non nablio, neque cithara. Dicit R. Mena; Non eſt veriſimile hoc, non in die expiationum (decineraretur altare) a prima vigilia, & in diebus feſtis a media nocte, ne eo devenirent ut ſiccaretur. Dicit Rabi Jochanan; Ablatio cineris eſt principium miniſterii matutini, & oportebat lavare manus & pedes ex labro immerſo in aquis &c. Dicebat illis præfectus: Exite & videte; ſi inſtet tempus mactationis; ſi inſtaret, clamabat ſpeculator; Coruſcationes; Matthia filius Samuelis dicit; illuminavit facies orientis uſque ad Hebron? Reſpondebat; ita. Cur hoc ipſis neceſſe erat? Quia aliquando fulgente luna, diem illuxiſſe exiſtimarunt, & ſacrificium juge mactarunt, ipſumque ad locum combuſtionis adduxerunt; Sacerdotem magnum ad domum lotionis adduxerunt: Hæc generalis fuit regula in ſanctuario, ut quiſquis texerat pedes ſuos, lavaret, qui etiam aquas ejecerat, manus & pedes ſanctificaret. Nemo atrium intrabat ad miniſtrandum, vel mundus, antequam laverat. Sacerdos magnus quinquies in eo lavabat, & decies manus & pedes ſanctificabat in die, omneſque iſtas lotiones, & ſanctificationes in loco ſancto ſuper domum Happarvæ abſolvebat, iſta ſola excepta. Velum byſſinum inter illum & populum extenderunt; exuebat veſtimenta ſua, deſcendebat & lavabat, adſcendebat & abſtergebat; adduxerunt ei veſtes aureas; & induebat, & manus & pedes ſanctificabat; adduxerunt ei juge ſacrificium, mactabat, & alius perficiebat mactationem poſt eum, ſanguinem accipiebat, ſpargebatque, intrabat, & ſuffiebat ſuffimentum matutinum, aptabat lucernas, & caput, & membra, & frixa, & vinum offerebat. Mane inter ſanguinem & membra ſuffiebat, veſperi inter membra & libamina. Si ſummus ſacerdos ſenex erat, aut infirmus, calefaciebant ei calida, & frigidis immittebant, ut ipſis frigus remitteretur. Adducebant eum ad domum Happarvæ, & in ſancto erat; velum byſſinum inter illum & populum extenderunt; ſanctificabat manus & pedes, & veſtimenta exuebat; R. Meir dicit; exuebat veſtimenta, & manus & pedes ſanctificabat; deſcendebat, & lavabat, adſcendebat, & abſtergebat; adducebant ei veſtimenta alba, induebat, & manus & pedes ſanctificabat. Manu induebatur Peluſiacis veſtibus, quæ duodecim minas, & veſperi Indicis, quæ octoginta drachmas valebant; verba R. Meir: at ſapientes dicunt: mane induebatur veſtibus, quæ octodecim, & veſperi veſtibus, quæ duodecim minas valebant; tota hæc triginta minarum ſumma univerſo populo irrogata erat; & ipſe ſi quicquam addere cupiebat, de ſuo addebat. Ibat ad juvencum ſuum, & juvencus ſtabat inter veſtibulum & altare, capite poſito in meridie, & facie in occidentem verſa, & ſacerdos ſtabat in oriente, facie in occidentem verſa; duas manus ei impoſuit, confitebatur; & ſic dicebat: Obſecro Domine deliqui, rebellis fui, & peccavi coram te, ego & domus mea; obſecro Domine, remitte nunc & delicta & rebelliones, & peccata, quæ deliqui, & in quibus rebellis fui, & quæ peccavi coram te, ego & domus mea, juxta quod ſcriptum eſt in lege Moſis ſervi tui. Quoniam in hac die expiabit; Et ipſi reſpondebant poſt illum: Benedictum ſit nomen glorioſum regni ejus in ſecula ſeculorum. Ibat ad orientem atrii, & ſeptentrionem altaris. Princeps ſacerdotum a dextris, & præfectus domus patris a ſiniſtris; duo hirci ibi erant, & urna ibi erat, in qua duæ ſortes buxinæ recondebantur. Dicit illis præfectus. Quid בורקי ברקת coruſcatio coruſcat? Ibi dicunt; ברוק בורקה coruſcando coruſcat Lux affulget; & teſtis unus fide dignus eſt. Diverſum eſt hoc loco; quia non potes ſuper illo ſtatuere; & poteſt dici; donec hic ingrediatur, & probat ab illuſtri ſapientia hanc rem; Si dicat unus teſtis: natus eſt talis in Sabbatho, ex ejus verbis illum circumcidunt; ſi computant in exitu Sabbathi, ex ejus verbis illum transferunt. R. Amme transfert per linteum; R. Methania transfert per claritatem ſolis. R. Amme transfert juxta principem, quid dicit; ſol erat impoſitus ſuis equis; & cur dicit; uſque ad Hebron? Et ille dicit; ita? propter merita patrum. Lux lunæ extollitur & adſcendit: lux ſolis diffunditur ſuper facies totius orientis; Huc uſque eſt finis menſis; ſi principium menſis; dicit R. Chanina; cerva, i. e. principium auro-

ræ donec illuminet orientem, homo potest incedere quatuor milliaria; & postquam illuminatus est oriens, donec luceat sol, homo potest incedere quatuor milliaria; & unde probatur, quod a cerva auroræ, donec illuminetur oriens, homo potest incedere quatuor milliaria? Ex eo quod dictum est *Genes.* XIX. 15. *Cumque esset mane, cogebant eum Angeli dicentes.* Ab Sodoma ad Segor intercedunt quatuor milliaria; Plura sunt. Dicit R. Zangora, Angelus abbreviabat viam ante eorum conspectum. Et unde probatur, quod postquam illuminatus est oriens usque ad ortum solis, homo potest incedere quatuor milliaria? tam hoc quam illud est alteri simile. Dicit R. Jose discipulus R. Bon; hæc est cerva auroræ; qui dicit; stella; errat; aliquando enim antecedit, & aliquando tardat. Quid hoc est? quasi duo radii lucis, quæ adscendunt ex suo loco, & illuminant. Fortasse R. Chjiah magnus, & R. Simen ben Chalphtha ambulabant in valle Arbel, viderunt cervam auroræ, quæ findebat lucem. Dicit R. Chjiah magnus Rabi Simeoni ben Chalphtha bar Rabi; Sic erit redemtio Israelis; in principio paulatim quantulumcunque incedat, incedit, & illuminat; qua de causa? Quia dictum est: *Stabo in obscuritate, & Deus erit mihi lux.* Sic in principio dictum est *Esther.* II. 21. *Et Mardochæus in regis janua morabatur.* Et postea dictum est. *Et stabat Mardochæus ad portam regis.* Et deinde VI. II. *Tulit itaque Aman stolam & equum &c.* Et posthæc VIII. 15. *Mardochæus autem de conspectu regis egrediens, fulgebat vestimentis regiis.* Et demum: *Judæis fuit lux, & gaudium*: Traditio; Si egrediatur summus sacerdos ad loquendum cum socio suo, si ad separandum debet lavare; si momento, debet sanctificare manus & pedes, & consistere; non erat breve hoc momentum; Diversa erat illa consistentia, quæ separatione fieret. Traditio: si dormiat, debet lavare; si obdormiat, debet sanctificare manus & pedes; & si dormiat debet lavare. Non ita docet R. Chjiah; Non erat sessio in atrio nisi regibus domus David duntaxat. At dicit R. Ame nomine Rabi Simeonis ben Lakisch, vel Regibus domus David non licebat sedere in atrio. Sensus est; quod innixus sit muro, & obdormierit. Atqui scriptum est 2. *Sam.* VII. 18. *Ingressus est autem rex David, & sedit coram Domino.* Dicit R. Abo bar Nigri; se composuit in oratione. Ita se habet Misna. Nemo ingrediebatur in atrium, & ad ministerium, vel mundus, si prius non lavisset; Non est rei finis ad ministerium; vel præter ministerium. Interrogarunt ben Zoma; quinam est locus hujus lotionis? Respondit illis; Si quando ingreditur de sancto in sanctum, debet lavare, quando vero ingreditur de profano in sanctum, nonne multo magis? Non est necesse; quia de sancto in sanctum non debebat lavare, de profano in sanctum debebat lavare. Dicit Same; ita se habet: Si de sancto in sanctum, ubi non erat pœna excidii debebat lavare, de profano in sanctum, ubi erat pœna excidii, nonne multo magis debet lavare? Vel de sancto in sanctum est pœna excidii; juxta id quod ibi legimus; adorabat, aut morabatur, quantum satis esset ad adorandum. Quanta erat mensura adorandi? R. Simeon dicit nomine R. Jehosua ben Levi; hujusmodi erat; *Et corruentes proni in terram super pavimentum stratum lapide adoraverunt.* 2. *Paral.* VII. 3. R. Abau hoc addit. *Et laudaverunt Dominum quia bonus.* R. Mena hoc etiam addit; *Quoniam in seculum misericordia ejus.* Traditio. Dicit R. Jehuda; Nos omnes non statuimus hanc lotionem, nisi propter lotionem additamenti, quia aliquando homo se confert ad lavandum, & veterem casum recordatur, & redit, & abit. Ibi legimus; qui concumbit, & mulier videt menstruum; indiget lotione; R. Jehuda absolvit. Quid dissentit R. Jehuda de lotione additamenti? Aut ea de causa, quod quamvis lavet, quid inservit? Quid inde eruitur? Si videat semen nocturnum; non est dicendum, quod dissentiat R. Jehuda de lotione additamenti; quia ex lege est. Non est dicendum; quamvis lavet, quid inservit quod lavet? Juxta id quod traditur; Dicit R. Jehuda; Nos omnes non statuimus hanc lotionem, nisi propter lotionem additamenti, quia aliquando homo se confert ad balneum, & recordatur veterem casum, & redit & abit. Hoc dicit; Non dissentit R. Jehuda de lotione, nisi ea de causa, quod quamvis lavet, quid inservit? R. Eliezer nomine R. Jehosua donec in eo mactaverit duo, aut majorem partem duorum signorum. Dicit R. Jose; Misna ita dicit; Adducebant illi sacrificium juge mactabat; scriptum est; *Jerem.* XLVI. 20. *Excisor ab aquilone veniet ei?* R. Chanina, & R. Jehosua ben Levi, alter dicit; mactabat; & alter dicit; evellebat; qui dicit; mactabat probat ex eo quod dictum est; Adducebant illi sacrificium juge, macta-

ctabat; Qui dicit; evellebat, dicit מנלייגא; *Ex argilla creatus sum etiam ego*. Scriptum est in sacrificio jugi; *mane*; pariterque scriptum est in lignis *mane*; præcedat ea res de qua dictum est *mane mane*, illam, de qua *mane* tantum dictum est; ex hac hora vel sanguinem. Dicit R. Ela; *facies* præcedet factum. Scriptum est *mane* in sacrificio jugi, pariterque scriptum est *mane mane* in suffitu; præcedat hoc de quo dictum est *mane mane*, illud, de quo non scriptum est nisi *mane*. Quomodo nos explicabimus? Si membra; ecce sunt sicut ligna. Sed hoc modo explicabimus; vel sanguinem. Scriptum est in lignis *mane mane*, pariterque scriptum est in suffitu *mane mane*; Ignoro quidam ex his præcedat. Quid permittit? Ligna permittunt suffitum; illa igitur præcedant suffitum. Veni & vide; Ligna præcedunt sanguinem, & sanguis suffitum; & tu ita dicis? Dicit R. Ela; non ex argumento demonstravi, quod ligna permitterent suffitum; & necessaria erat hæc Misna; Illi volunt dicere; Quid permittit suffitum? prunæ. Dicit R. Eliefer; herba fumum adscendere faciens. Dictum est de sacrificio jugi vespertino, pariterque dictum est de suffitu vespertino prope lucernas; pariterque dictum est de lucernis; *a vespera usque ad mane*. Postponatur res, de qua scriptum est inter vesperas prope lucernas, rei, de qua non dictum est nisi prope lucernas; nunc vel libaminibus. Dicit R. Ela; *facies* postponitur facto. Rabi Bon bar Chjiah quæsivit coram R. Ela; ibi tu dicis; *facies* præcedit factum; & hic tu dicis, *facies* postponitur facto? Respondit R. Ela; omnis expositio juxta suum propositum. Sacrificium juge matutinum ex consequentia postponendum est; Cur dictum est; *facies*? præcedit factum. Sacrificium juge vespertinum ex consequentia antevertendum est. Cur dictum est *facies?* postponitur facto? R. Zangora illum collaudavit, & vocavit filium legis. Traditio: Dicit R. Jehuda; laminas ferreas calidas calefaciebant vespera diei expiationum, & immittebant in frigidas, ut earum frigus remitteretur. Atqui non deprehenditur quasi exstinguens in die expiationum. Sed putando putat R. Jehuda, quod non essent patres operum in die expiationum. At R. Jehuda, & R. Simeon idem dicunt. Non ita putat dicendum; R. Jose & R. Simeon, uterque idem dicunt; Dicendum; quod R. Jose, & R. Jehuda, & R. Simeon idem dicant. Sed quid putat? putat R. Jehuda, quod proles ignis non sit sicut ignis. At secundum illud R. Jehuda putat dicendum, quod proles ignis non sit sicut ignis; At sapientes putant, dicendum, quod proles ignis sit sicut ignis; & calefacit illi calidas. R. Jehosua ben Abun, R. Simon nomine R. Anini ben Susi; Hæc est ratio Barajtha, ne dicant; vidimus summum sacerdotem lavantem in aquis effossis in die expiationum. Quænam est ratio R. Meir? Eo quod dictum est: Exuet, & sanctificabit, & lavabit, & sanctificabit. Quænam est ratio sapientum? Eo quod dictum est; *& exuet, & induet*; Æquiparatur spoliatio vestitioni. Sicut in vestitione sanctificabat, ita pariter in spoliatione sanctificabat. Dicit R. Mena coram R. Jodan; juxta opinionem R. Meir; lotio discriminabat. Respondit illi; putando tu putas de eo quod dicit R. Meir; & exuet, & sanctificabit, & lavabit, & sanctificabit? Non ita est; sed exuet, & sanctificabit, & lavabit, & induet, & sanctificabit; Samuel dicit; semel exuebat, & semel induebat; & utrunque in futurum. Bar Chaphra dicit; semel in futurum, & semel in præteritum, & in utrisque vestiebat; Dicit R. Jochanan; Omnes conveniunt, quod prima sanctificatio fieret pro tempore futuro: Dicit R. Jochanan; Omnes conveniunt, quod in prima sanctificatione illud impediat, qua de causa? Quia dictum est: *Statutum perpetuum in generationibus vestris*. Dicit R. Jochanan: Omnes conveniunt quod novissima sanctificatio fieret pro tempore præterito. Dicit R. Jose; sic dicit Misna; Adduxerunt illi suas vestes, & induebat; Quisnam est, qui sanctificet pedes & manus, ut induat vestes profanas? R. Jochanan dicit; *Et induet illas*; vestitio impedit; at sanctificatio manuum & pedum non impedit. Et aliquando vestitio impedit; & sanctificatio manuum & pedum non impedit; ut sint duplices; & statuitur non juxta sententiam R. Jose. R. Samuel bar R. Isaach; non descendit in Academiam; surrexit populus; R. Zangora dicit; Quid novi est vobis hodie in schola? Respondit illi; dictum est בד, ut sint duplices; & hoc statuitur non juxta opinionem R. Jose; Scriptum est enim *Exod.* XXIX. *Et filiis Aharon facies tunicas*. Sapientes dicunt, duas tunicas singulis. R. Jose dicit; vel tunicam unam singulis. Quænam est ratio sapientum? Eo quod dictum est; *Et filiis Aharon facies tunicas*. Quænam est ratio R. Jose? *Centum filiis Aharon facies*

cies tunicam. בר, ut ſint novæ; ſi dicas, quod non induat detritas; Atqui extat traditio; *& induet illas*, vel detritas. R. Chananja nomine R. Joſe; controverſia eſt; In pelle, quam præpararunt pro pittacio, licet ſcribere Meſuſam; Rabi Simeon ben Gamaliel prohibet; Dicit R. Joſe; iſti putant dicendum; in quo diſſentiunt? pro idiota; pro Deo minime; Ex eo quod traditum eſt; lapides ſanctuarii incidendi ſunt in ſanctuario, & in ſanctuario inciduntur; veſtes ſanctitatis in ſanctuario texendæ ſunt, & in ſanctuario texuntur. Et dicit R. Chanina nomine R. Joſe; controverſia eſt. Hoc dicit, etiam pro Deo. At diſſentiunt; extat enim traditio; ſi quis faciat vaſa pro Deo, donec illis Deus non utatur, licet iis privato uti; poſtquam uſus eſt Deus, non licet iis uti privato. Atqui extat traditio; Si quis faciat vaſa pro Deo, ne privatus illis utatur. R. Chananja nomine R. Joſe; eſt diſſenſio; extat enim traditio; ſi quis faciat vaſa privato, priuſquam privatus utatur, licet Deo illis uti, poſtquam uſus eſt privatus, non licet Deo illis uti. Atqui extat traditio: Si quis faciat vaſa privato, non utetur illis Deus. Rabi Huna nomine ſapientum; ibi ſenſus eſt, quod adducatur de ſeparatione conclavis; & nihil hinc eruitur. Vaſa miniſterii quando ſanctificantur? ſubito, an tempore uſus? Si dicas ſubito, recte, ſi dicas tempore uſus, ſimul ſanctificantur. Recte de vaſis Moſis, quæ ſanctificata ſunt oleo unctionis; Jam vaſa Salomonis ſimul ſanctificarunt & ſanctificata ſunt. In eorum ingreſſu in terram, evacuabant de vaſis Moſis in vaſa Salomonis; ſi deeſſent vaſa Moſis, ſimul ſanctificabant, & ſanctificabantur; Et quando adſcenderunt de captivitate evacuabant ex vaſis Salomonis in ſua; ſi deeſſent vaſa Salomonis, ſimul ſanctificabant, & ſanctificabantur; Lapides qui inciſi ſunt nomine mortui, uſu interdicti ſunt; nomine vivi, & nomine mortui, uſu ſunt permiſſi. Qui ſpargit vaſa coram lecto mortui intra quatuor cubitos, non licet illis uti; Si præter quatuor cubitos, uti licet. Deprehenditur, quod dicas, quod quinquies lavaret, & decies ſanctificaret eo die. Unde probantur duæ ſanctificationes manuum & pedum in ſingulis lotionibus? Ex eo quod dictum eſt *Levit.* XVI. *Et exuet, & lavabit, & lavabit, & induet*. Dicit R. Elieſer bar R. Simeonis; & eſt argumentum; Si ubi non debet lavare, debet ſanctificare manus & pedes, hoc loco, ubi debet lavare, non multo magis debebit ſanctificare manus & pedes? Projice tibi, quod adduxiſti. Aut dicendum, ſicut ibi ſemel toto die, hic pariter ſemel toto die; Idcirco dictum eſt ibid. *Et exuet veſtes lineas*; Neque erat neceſſe ut diceretur; *quas induit*. Quid? putamuſne omnes exuiſſe? Eas tantum, quas induerat. Si ita eſt; cur dictum eſt, *quas induit?* Æquiparatur ſpoliatio veſtitioni; ſicut veſtitio facienda erat ſanctificatione manuum & pedum, ita pariter ſpoliatio ſanctificatione manuum & pedum. Dicit R. Mena; non eſt veriſimile; ſed mutandum eſt argumentum; æquiparanda eſt veſtitio ſpoliationi, ſicut ſpoliatio facienda erat ſanctificatione manuum & pedum, ita pariter veſtitio ſanctificatione manuum & pedum. Et ſic ſecundum linum Peluſiacum erat Indico primo præſtantius, quia maximi æſtimatur. Ibi legimus; (Oleo) quod eſt in prima ſpecie, nihil eſt præſtantius; Secundum, quod eſt in prima, & primum quod eſt in ſecunda, ſunt æqualia. At ſecundum, quod eſt in prima eſt præſtantius primo, quod eſt in ſecunda; quia maximi æſtimatur. Quid nunc? Rabi Nachman nomine Rabi Mena; de veſtibus matutinis ſcriptum eſt ibid. בר בר quater; Et in veſpertinis ſcriptum eſt בר. Narratur de diſcipulo Rabi Iſmael ben Phabi, quod induerit tunicam centum minarum, & adſcenderit, & obtulerit ſuper altare. Narratur de R. Elieſere ben Charſum, quod induerit tunicam duarum millium minarum, & adſcenderit, & obtulerit ſuper altare, & fecerunt eum deſcendere fratres ejus ſacerdotes, quod in ea nudus videretur; Quid fecit? implevit illam aquis, & circumivit altare ſeptem vicibus. Quænam eſt plaga aquilonaris altaris, quæ erat legitima, ubi mactarentur ſanctiſſima? a muro altaris aquilonari uſque ad murum atrii aquilonarem, uſque ad ſpatium quod erat e regione altaris numerabantur quaſi duos & triginta cubitos; verba Rabi; R. Elieſer diſcipulus R. Simeonis dicit; ab ſpatio quod erat e regione domus ſeceſpitarum, uſque ad ſpatium, quod erat e regione loci inter veſtibulum & altare, & uſque ad parietem atrii orientalem. Rabbi addit ſpatium ambulacri Iſraelitarum ſc. undecim cubitos, & locum ambulacri ſacerdotum, ſc. undecim cubitos a muro altaris aquilonari uſque ad murum atrii orientalem. Dicit R. Jochanan. Non invenimus, quod mactatio ſit legitima per

per alienum. Rab præcipiebat suis discipulis in omni loco; istis doctoribus traditur; mactans excepta vacca; & exstat traditio; adspergens. At dicit Rabi Jochanan; non invenimus, quod mactatio per illegitimum reprobetur. Respondit Rabi Chjiah bar Ba; Atqui scriptum est; *Et mactabit, & adsperget*. Sicut adspersio per mulierem non erat legitima sicut per hominem, ita pariter mactatio non erit legitima per mulierem sicut per hominem. Respondit illi; adspersio aquarum legitima erat per alienum, & illegitima per mulierem. Dixit illi; ibi non scriptum est; sacerdos; & hac de causa scriptum est איש *vir*, ad probandum alienum: tam vir, quam mulier. Jam hic scriptum est sacerdos; tam alienus quam fœmina; Si dicas, quod si est legitima per alienum, sit legitima per fœminam. R. Ismael bar R. Isaach, R. Jochanan nomine R. Simeonis ben Jochai; juvencus diei expiationum requirit sacerdotem, & cur non memoravit & hircum hic textus? *Et mactabit, & adducet*; sicut adductio per sacerdotem, ita pariter mactatio per sacerdotem. R. Jacob bar Acha, R. Jose ben Jochanan nomine R. Simeonis ben Jochai; juvencus & hircus diei expiationum requirunt sacerdotem. Dicit Rabi Chagi; in prima (confessione) dicebat אנא השם; *Obsecro Domine*; & in secunda dicebat; אנא בשם. Traditio; Quomodo confitebatur? deliqui, rebellis fui, & peccavi coram te; & dictum est. *Exod.* XXXIV. 7. *Qui aufers iniquitatem, & scelera, atque peccata*. Pariterque dictum est *Levit.* XVI. 21. *Et confitebitur super illo omnes iniquitates filiorum Israel*. Verba R. Meir. Et sapientes dicunt; עונות sunt peccata ex contumacia commissa; פשעיהם, hæ sunt rebelliones. חטאתם peccata ex errore commissa. Postquam confessus erat peccata ex contumacia commissa, & rebelliones, iterum confitebatur peccata ex errore commissa. Sed ita confitebatur. Obsecro Domine; peccavi, deliqui, inique legi coram te ego & domus mea, & filii Aharon, sicut scriptum est in lege Mosis servi tui, dicendo, quia in hac die &c. Et ipsi respondebant post eum. Benedictum sit nomen gloriosum regni ejus in secula seculorum. Atque ita invenimus institutum omnium confitentium. David dicit *Psal.* CV. 6. *Peccavimus cum patribus nostris, injuste egimus, iniquitatem fecimus*. Salomon ejus filius dicit I. *Reg.* VIII. 47. *Peccavimus inique egimus, impie gessimus*. Daniel dicit IX. 15. *Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie gessimus, & rebellavimus*. Ipse quoque ita confitebatur; peccavi, deliqui, inique egi coram te; sicut Mose dixit *Exod.* l. c. *Qui aufers iniquitatem, & scelera, atque peccata*. Et dicit: *Et confitebitur super illo omnes iniquitates filiorum Israel &c.* Sed postquam confessus erat peccata ex contumacia commissa, & rebelliones, hæc quasi peccata ex errore commissa coram eo reputabantur. Decies commemorabat summus sacerdos nomen ineffabile in die expiationum; sexies in juvenco, & ter in hirco, & semel in sortibus; Proximi cadebant proni in facies suas; Longinqui dicebant; sit benedictum nomen gloriosum regni ejus in secula seculorum. Utrique inde non movebantur, donec illis esset absconditum; hæc sunt nomina in æternum, & hæc sunt nomina ad abscondendum. In principio pronunciabant elata voce, quando multiplicati sunt protervi, pronunciabant voce submissa. Dicit R. Tarphon; stabam inter fratres meos sacerdotes in serie, & porrexi aures meas versus sacerdotem summum, & ejus verba absorbebantur a suavitate sacerdotum. In principio omnibus tradebatur; postquam protervi multiplicati sunt, non tradebatur nisi rectis. Samuel prætergrediebatur, & audivit, Persam maledixisse suo filio, & mortuum esse; & dixit: Homo ille abiit; & quod audivit, audivit; Rabi Iniani Susai adscendit ad Rabi Chanina in Tsipporim; dixit: veni, & ego tibi hunc tradam; ejus filius erat sub lecto, & strenuit, & audivit ejus vocem; Quænam est vestra consuetudo; ut exigatis sanguinem? vade; non tibi, neque illi: Quidam medicus ex Tsippori dixit R. Pinchas bar Chama; veni, & ego tibi illum tradam: Respondit illi. Non possum. Dixit, cur? Respondit illi; ego comedi decimam; quia consueverat, quod nihil ex homine posset comedere. Quænam est plaga aquilonaris, ubi legitime mactarentur sanctissima? a muro altaris aquilonari; Explicatur juxta lectionem superiorem a pariete altaris aquilonari usque ad murum atrii orientalem. Quinque in rebus ministrabat vicarius; vicarius dicebat; Domine sacerdos magne; extolle dextram tuam; Vicarius ad ejus dextram, & præfectus domus patris ad ejus sinistram; ventilabat vicarius sudarium; apprehendebat illum vicarius ejus dextra, & faciebat adscendere; sacerdos summus non eligebatur sum-

ſummus ſacerdos, niſi prius fuiſſet vicarius. Et urna ibi erat, in qua duæ ſortes, & cedrinæ erant. Quid אשכרוע? juncus. R. Samuel frater Rab quæſivit; ſi amittantur; num pro illis aureæ faciendæ ſunt? Adducatur ſicut hoc; quia adſcendunt in ſanctitate, & non deſcendunt.

His præmiſſis ex utraque *Gemara*, reliqua quæ ad diem ipſum Expiationum ſpectant ex *Sipbra* uti ſumus polliciti, integrum *Levitici* caput XVI. illuſtrabimus. *Sipbra 39. 3.* וידבר
יהוה אל משה אחרי מות שני בני
אהרן מה תלמוד לומר לפי שנאמר ויקחו
שני בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו
בני אהרן לא נטלו עצה מאהרן נדב
ואביהוא לא נטלו עצה ממשה איש מחתתו
איש איש מעצמו עשו לא נטלו עצה
זה מזה מניין שכשם שעבירת שניהם שוה
כך מיתת שניהם שוה תלמוד לומר אחרי
מות שני בני אהרן בקרבתם לפני יהוה
וימותו רבי יוסי הגלילי אומר על הקריבה
מתו ולא מתו על ההקרבה רבי עקיבא
אומר כתוב אחד אומר בקרבתם לפני
יהוה וימותו וכתוב אחד אומר ויקריבו לפני
יהוה אש זרה הכריע בהקריבם אש זרה
לפני יהוה הוי על הקריבה מתו ולא מתו
על ההקרבה רבי אלעזר בן עזריה אומר
כדיי קרבה לעצמה וכדיי קריבה לעצמה
ויאמר יהוה אל משה דבר אל אהרן אחיך
ואל יבא בכל עת ואין אנו יודעים מה
נאמר לו בדבור הראשון היה רבי אלעזר
בן עזריה אומר משלו משל למה הדבר
דומה לחולה שנכנס אצל הרופא אומר לו
אל תשתה צונן ואל תשכב בטחב בא אחד
ואמר לו אל תשתה צונן ואל תשכב בטחב
שלא תמות כדרך שמת פלוני וזה זרזו
יותר מכולם נאמר אחרי מות שני בני
אהרן ויאמר יהוה אל משה דבר אל אהרן
אחיך ואל יבוא בכל עת ואם בא מת הוא
שנאמר ואל יבוא ואל ימות ואם בא מת
הוא כאשר מת פלוני לכך נאמר אחרי
מות שני בני אהרן ויאמר יהוה אל משה
דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת
משום רבי ישמעאל אמרו הואיל ונאמרו
שני דיברות זה בצד זה אחד פתוח ואחד
סתום ילמד פתוח על הסתום מה פתוח
דבר ביד משה שיאמר לאהרן על ביאת
הקודש אף סתום דבר ביד משה שיאמר
לאהרן על ביאת הקודש ואיזה זה דיבור
של יין ושל שכר שנאמר ואחיכם כל בית
ישראל יבכו את השריפה אשר שרף יהוה
וידבר יהוה אל אהרן לאמר יין ושכר אל
תשת אחיך בלא יבוא ואין משה בכל יבוא
או אחיך בכל יבוא ואין הבנים בלא יבוא
אמר רבי אלעזר ודין הוא ומה אם
שנצטוה לבוא נצטוה שלא לבוא מי שלא
נצטוה לבוא אינו דין שנצטוה שלא לבוא
תמימים יוכיחו שנצטוו לבוא אל אהל מועד
ונצטוו לבוא שלא שתויי יין ושכר אבל
בעלי מומים שלא נצטוו לבוא לא נצטוו
לבוא שלא שתויי יין אבל כאן המצוה
נצטוה תלמוד לומר דבר אל אהרן שאין
תלמוד לומר אחיך ומה תלמוד לומר אחיך
לרבות את הבנים ואל יבא בכל עת זה
יום הכיפורים אל הקודש לרבות שאר ימות
השנה אמר רבי אלעזר ודין הוא ומה אם
על יום שנצטוה לבוא נצטוה שלא לבוא
על יום שלא נצטוה לבוא אינו דין שיצטוה
שלא לבוא ישראל יוכיחו שנצטוו לבוא
ברגלים ונצטוו לבוא שלא ריקנים אבל
בשאר ימות השנה שלא נצטוו לבוא לא
נצטוו לבוא שלא ריקנים אבל כאן על יום
שנצטוה נצטוה תלמוד לומר אל הקודש
לרבות שאר ימות השנה מבית לפרכת
להזהיר על כל הבית יכול על כל הבית
במיתה תלמוד לומר אל פני הכפרת אשר
על הארן ולא ימות הא כיצד אל פני
הכפרת במיתה ושאר כל הבית באזהרה
אל פני הכפרת אשר על הארן מה תלמוד
לומר לפי שנאמר כפרת יכול יהי כסוי
לארון תלמוד לומר כפורת כפורת לארון
ואין כסוי לארון יכול לא יהיה כסוי לארון
אבל יהיה דבר חוצץ בין כפורת לעדות
תלמוד לומר וכסה ענן הקטרת את הכפורת
אשר על העדות ולא ימות הא אין דבר
חוצץ בין כפרת לעדות ולא ימות הרי זה
עונש כי בענן אראה אל הכפורת הרי זו
אזהרה ואמר רבי אלעזר יכול עונש ואזהרה
נאמרו קודם למיתת שני בני אהרן תלמוד
לומר אחרי מות שני בני אהרן יכול
שניהם נאמרו לאחר מיתת שני בני אהרן
תלמוד לומר כי בענן אראה על הכפורת
הא כיצד אזהרה נאמר קודם למיתת שני
בני אהרן ועונש נאמר לאחר מות שני
בני אהרן בזאת יבוא אהרן אל הקודש מה
תלמוד לומר לפי שנאמר אל הקדש אל
פני הכפורת אשר על הארון שיכול אין
לי אלא קודש שיש בו ארון וכפורת שאין
בו ארון וכפורת מנין תלמוד לומר בזאת
יבוא אהרן אל הקודש לעשות קדש שאין
בו ארון וכפורת כקודש שיש בו ארון
וכפורת אתה אומר לכך נאמר אל הקדש
לעשות קדש שאינו כזה כפר זה או אינו
אומר אלא לעשות פר שאינו כזה בקודש
זה ואיזה זה זה פר הבא על כל המצות
הלא דין הוא ומה אם פרו הבא על לא
הודע נכנס בו לפניי ולפנים פרו הבא על
הודע אינו דין שיכנס בו לפניי ולפנים
תלמוד לומר בזאת יבוא אהרן אל הקודש
למעט פר הבא על כל המצות שלא יכנס
בו לפניי ולפנים בפר בן בקר לחטאת
ואיל לעולה יכול מקום מתן דמו של פר
שם מתן דמו של איל אמר רבי יוסי מה
אני מקיים לא תעלו עליו קטורת זרה
עולה ומנחה איזו היא עולה שצריך הכתוב
למעט זהו איל העולה לכך נאמר בפר בן
בקר לחטאת ואיל לעולה בד שיהו של
בוץ בד שיהיו חדשים בד שיהיו כפולים
בד שלא ילבש עמהם בגדים אחרים יכול
לא ילבש עמהם בגדי פשתן אבל ילבש
עמהם בגדי צמר תלמוד לומר בד יכול
לא ילבש עמהם בגדי פשתן אבל ילבש
עמהם

עמהם בגדי חול תלמוד לומר בד ומה
תלמוד לומר בד בד ארבעה פעמים למעט
ארבעה כלים שנאמר בהם לפני יהוה
בתוך שנאמר בחשן ונשא אהרן את שמות
בני ישראל בחשן המשפט על לבו בבואו
אל הקודש לזכרון לפני יהוה תמיד יכול
יכנס בו לפניי ולפנים תלמוד לומר בד
ולא בחשן בתוך שנאמר באפוד ונשא
אהרן את שמותם לפני יהוה על שתי
כתיפיו לזכרון יכול יכנס בו לפניי ולפנים
תלמוד לומר בד ולא באפוד בתוך שנאמר
במעיל והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו
בבואו ל הקודש יכול יכנס בו לפני ולפנים
תלמוד לומר בד ולא במעיל בתוך שנאמר
בציץ והיה על מצחו תמיד לרצון לפני
יהוה יכול יכנס בו לפניי ולפנים תלמוד
לומר בד ולא בציץ קודש ילבש שיהו משל
קודש אין לי אלא אלו בלבד מניין לרבות
שאר בגדי כהונה גדולה ובגדי אחיו
הכהנים תלמוד לומר בגדי קודש בניין אב
לכל הבגדים שיהיו משל קודש מניין שהוא
טעון טבילה שנאמר ורחץ במים את
בשרו ולבשם ומניין המשנה מבגדי לבן
לבגדי זהב ומבגדי זהב לבגדי לבן שיהא
טעון טבילה תלמוד לומר בגדי קודש הם
ורחץ במים את בשרו ולבשם יכול המשנה
מבגדי זהב לבגדי זהב ומבגדי לבן לבגדי
זהב וטעון טבילה תלמוד לומר הם יכול
יטעון טבילה בין מכנסים לכתונת בין כתונת
לאבנט ובין אבנט למצנפת תלמוד לומר
ולבשם כלם כאחת ומה תלמוד לומר ילבש
יחגר ויצנף לפי שסופנו לרבות לו כלים
אחרים בין הערבים אין לו יכול לא ילבש
כשחרית תלמוד לומר ילבש ויחגור ויצנוף
ומאת עדת בני ישראל שיהו משל ציבור
יקח שעירי מיעוט שעירים שנים אם כן
למה נאמר שני שיהיו שוים ומנין אף על
פי שאינן שוים כשרים תלמוד לומר שעיר
שעיר ריבה ואיל אחד לעולה רבי אומר
איל אחד הוא הוא האמור כאן והוא
האמור בחומש הפקודים רבי אלעזר ברבי
שמעון אומר שני אילים הם אחד אמור
כאן ואחד אמור בחומש הפקודים והקריב
אהרן את פר החטאת אשר לו שלא יביא
משל ציבור יכול לא יביא משל ציבור
שאין ציבור מתכפרים בו אבל יביא משל
אחיו הכהנים שהרי אחיו הכהנים מתכפרים
בו תלמוד לומר אשר לו יכול לא יביא
ואם הביא כשר תלמוד לומר שוב אשר
לו וכפר בעדו ובעד ביתו זה וידוי דברים
יכול כפרה בדמים הריני דן נאמר כפרה
בפר ונאמר כפרה בשעיר מה כפרה
האמורה בשעיר וידוי דברים חוץ מדמים
אף כפרה האמורה בפר וידוי דברים חוץ
מדמים אם נפשך לומר והקריב אהרן את
פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד
ביתו ועדין לא נשחט כיצד היה מתודה
אנא השם עויתי פשעתי חטאתי לפניך
אני וביתי אנא השם כפר נא לעונות
ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי
ושחטאתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת
משה עבדך לאמר כי ביום הזה יכפר
עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני
יהוה תטהרו ואומר והתודה עליו את כל
עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל
חטאותם דברי רבי מאיר וחכמים אומרים
עונות אלו הזדונות פשעיהם אלו המרדים
חטאתם אלו השגגות מאחר שהוא מתודה
על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על
השגגות אלא כך היה מתודה אנא השם
חטאתי עויתי ופשעתי לפניך אני וביתי
אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות
ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך
אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך לאמר
כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם
ועונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד וכן מצינו דרך כל המתודים מתודים
דוד אמר חטאנו עם אבותינו העוינו
והרשענו שלמה בנו אמר חטאנו והעוינו
והרשענו דניאל אמר חטאנו ועוינו והרשענו
ומרדנו אף הוא כך היה מתודה חטאתי
ועויתי ופשעתי לפניך מהו שמשה אמר
נושא עון ופשע וחטאה ונקה ואומר והתודה
עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל
פשעיהם לכל חטואתם אלא כיון שהיה
מתודה על הזדונות ועל המרדים כאלו הם
שגגות לפניו ולקח את שני השעירים
מלמד שהם מעכבין זה את זה לפני יי
פתח אהל מועד מעמידו בשערי ניקנור
אחוריהם למזרח ופניו למערב ונתן אהרן
על שני השעירים גורלות של כל דבר
יכול שנים על זה ושנים על זה תלמוד
לומר גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאזל
יכול של שם ושל עזאזל על זה ושל שם
ושל עזאזל על זה תלמוד לומר גורל אחד
ליהוה וגורל אחד לעזאזל אין כאן לעזאזל
אלא אחד אם כן למה נאמר גורלות שיהיו
שוים שלא יעשה אחד גורל גדול ואחד
קטן אחד של כסף ואחד של זהב אחד
של שייש ואחד של אשכרוע והקריב אהרן
את השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה
יכול יהא נותנו על גביו תלמוד לומר אשר
עלה עליו הגורל שעלה לשמו בתוך קלפי
ועשהו שאם מת אחד מהם משיגריל יביא
שנים ויגריל עליהם כתחלה ואומר אם של
שם מת זה שעלה עליו הגורל לשם
יתקיים תחתיו ואם של עזאזל מת אמר
זה שעלה לעזאזל יתקיים תחתיו והשני
ימות דברי רבי יהודה וחכמים אומרים
ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמים
לנדבה ועשהו חטאת שיאמר ליהוה חטאת
רבי ישמעאל אומר לא היה צריך לומר
חטאת אינו אומר אלא לשם והשעיר אשר
עלה עליו הגורל יכול יהא נותנו על גביו
תלמוד לומר אשר עלה עליו הגורל שעלה
לשמו מתוך קלפי יעמד חי לפני יהוה מה
תלמוד לומר לפי שנאמר לשלח אותו
שילוחו למיתה יכול שילוחו לחיים תלמוד
לומר יעמד חי לפני יהוה לכפר עליו הא
כיצד עמידתו חי לפני יהוה ומיתתו בצוק
עד מתי הוא זקוק להיות חי לכפר עד
שיכפר שנאמר וכלה מכפר את הקודש
את אהל מועד ואת המזבח דברי רבי יהודה
רבי שמעון אומר לכפר עליו כפרה שהיא

בגופו

בנופו לשלח אותו שאם נשפך הדם ימות
המשתלח מת המשתלח ישפך הדם לעזאזל
למקום הקשה בהרים יכול ביישוב תלמוד
לומר המדברה ומניין שיהיה בצוק תלמוד
לומר אל ארץ גזירה והקריב אהרן את
פר החטאת אשר לו זהו שאמרו שלא
יביא משל ציבור וכפר בעדו ובעד ביתו
זהו וידוי דברים כיצד מתודה אנא השם
חטאתי עויתי ופשעתי לפניך אני וביתי
ובני אהרן עם קודשך ככתוב בתורת משה
עבדך לאמר כי ביום הזה והם עונים אחריו
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ושחט
את פר החטאת אשר לו ולקח מלא
המחתה והביאותו שם שהוא נותנו לאחר
למרס את דמו על הרובד הרביעי שבהיכל
כדי שלא יקרש ולקח מלא המחתה והביא
בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה
לתוך של זהב והיום חותה בשל זהב ובה
היה מכניס בכל יום היה חותה משל
ארבעת קבים ומערה בתוך שלשת קבים
היום חותה בשל שלשת קבים ובה היה
מכניס גחלי יכול עוממות תלמוד לומר אש
אי אש יכול שלהבת תלמוד לומר גחלי
אש הא כיצד מן הלוחשות הללו ומניין
שתהא האש בטילה על גבי הגחלים תלמוד
לומר גחלי אש מעל המזבח יכול כולו
תלמוד לומר אשר לפני יהוה הא כיצד
הסמוך למערב אמר רבי יוסי זה סימן כל
הניטל בחוץ להינתן בפנים ניטל מן הסמוך
לפנים וכל היוצא מבפנים להינתן בחוץ
ניתן על הסמוך בפנים ומלא חפניו קטרת
סמים דקה הגדול לפי גדלו והקטן לפי
קוטנו כך היתה מידתה קטרת שתהא משל
ציבור סמים שיהו סממניה לתוכה דקה
מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר ושחקת
ממנה הדק הדק ואם כן למה נאמר דקה
שתהא דקה מן הדקה כיצד היה עושה
מפריש בשלשת מנים מערב יום הכפורים
ומחזירים למכתשת כדי למלאות חופניו
לקיים בה דקה מן הדקה והביא אל מבית
לפרכת ונתן את הקטרת על האש לפני
יהוה שלא יתקן מבחוץ ויכניס מבפנים
שהרי הצדוקים אומרים יתקן מבחוץ ויכניס
מבפנים אם לפני בשר ודם עושים כן קל
וחומר לפני המקום ואומר כי בענן אראה
אל הכפרת אמרו להם חכמים והלא כבר
נאמר ונתן את הקטרת על האש לפני
יהוה אינו נותן אלא בפנים אם כן למה
נאמר כי בענן אראה אל הכפרת מלמד
שהיה נותן בה מעלה עשן ומנין שהוא
נותן בה מעלה עשן תלמוד לומר וכסה
ענן הקטרת את הכפורת אשר על העדות
ולא ימות הא אם לא נתן בה לא היה
מעלה עשן או שחיסר אחת מכל סממניה
חייב מיתה ולקח מדם הפר נוטלו ממי
שהוא ממרס בו והזה ולא המטיף והזה
ולא הזורק אצבעו נאמר כאן אצבעו ונאמר
להלן אצבעו מה אצבעו האמור להלן
הימנית המיומנת שבימין אף אצבעו האמור
כאן הימנית המיומנת שבימין אל פני
הכפורת קדמה זה בנין אב כל מקום
שנאמר בפרת זה הפנים למזרח דבר אחר

אל פני הכפורת קדמה אינו מתכוין להזות
לא למעלן ולא למטן אלא כמצליף לפני
הכפורת יזה שבע פעמים שיהא מונה שבע
פעמים הרי אחת ושבע ושחט את שעיר
החטאת אשר לעם שלא יהיו אחיו הכהנים
מתכפרים בו ובמה הן מתכפרים בפרו של
אחיהם יכול לא יתכפרו בפרו של אחיהם
שהרי הוא אומר אשר לו מעתה אין להם
כפרה וכשהוא אומר על הכהנים ועל כל
עם הקהל יכפר הוי אומר יש להם כפרה
ובמה הן מתכפרים מוטב שיתכפרו בפרו
של אחיהן שכן מצינו שחלק מכללו שהרי
הוא וביתו מתכפרים בו ואל יתכפרו בשל
ציבור שלא מצינו שחלק משל ציבור ואם
נפשך לומר והקריב אהרן את פר החטאת
אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו של
אהרון הם והביא את דמו אל מבית
לפרכת מלמד שהוא נכנס בו לפני ולפנים
אין לי אלא דם השעיר שהוא נכנס בו
לפניי ולפנים מנין לדם הפר שיכנס בו
לפניי ולפנים תלמוד לומר ועשה את דמו
באשר עשה לדם הפר מה דם השעיר
נכנס בו לפניי ולפנים אף דם הפר יכנס
בו לפניי ולפנים והזה אותו אל הכפורת
מלמד שהיה נותן אחת למעלה ולפני
הכפורת איני יודע כמה הם הריני דן
נאמר מתן דמים בפר למטה ונאמר מתן
דמים בשעיר למטה מה מתן דמים
האמורים בפר למטן שבע אף מתן דמים
האמורים בו למטן שבע או כלך לדרך
זו נאמר דמים למעלה ונאמר דמים למטה
מה למעלה אחת אף למטה אחת נראה
למי דומה דנין מלמטן משל מטן ואין
דנין למטן משל מעלן או כלך לדרך זו
דנים דם השעיר מדם השעיר ואין דנים
דם השעיר מדם הפר תלמוד לומר ועשה
את דמו כאשר עשה לדם הפר מה דם
הפר למטן שבע אף דם השעיר למטן
שבע ואיני יודע כמה ליתן מדם הפר
למעלה נאמר למעלה מתן דמים בשעיר
ונאמר מתן דמים בפר למעלה מה מתן
דמים האמורים בשעיר למעלה אחת אף
מתן דמים האמורים בפר למעלה אחת
או כלך לדרך זו נאמרו דמים למטן ונאמרו
דמים למעלן מה דמים האמורים בו למטן
שבע אף דמים האמורים בו למעלה שבע
נראה למי דומה דנים של מעלן משל
מעלן ואין דנים של למעלה משל מטה
או כלך לדרך זו דנים דם הפר מדם הפר
ואין דנים דם הפר מדם השעיר תלמוד
לומר ועשה את דמו כאשר עשה לדם
הפר שהיו כל מעשיו שוים מה דם הפר
למטה שבע אף דם השעיר למטה שבע
ומה דם השעיר למעלן אחת אף דם הפר
למעלן אחת וכפר על הקדש מטומאת
בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם וכן
יעשה לאהל מועד וגו׳ יש לי בעניין הזה
להביא שלשה טמאות טומאת עבודה זרה
כמה שנאמר למען טמא את מקדשי
ולחלל את שם קודשי טומאת גילוי עריות
שנאמר לבלתי מעשות מחוקות התועבות
אשר נעשו לפניכם ולא תטמא בהם

טומאת

טומאת שפיכות דמים שנאמר ולא תטמא
הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני
שוכן בתוכם יכול על כל הטומאות הללו
יהיה שעיר זה מכפר תלמוד לומר
מטומאותם ולא כל טומאותם מה מצינו
שחלק הכתוב מכלל כל הטמאות בטומאת
מקדש וקדשיו אף כאן לא נחלוק אלא
בטומאת מקדש וקדשיו דברי רבי יהודה
רבי שמעון אומר ממקומו הוא מוכרע
שנאמר וכפר על הקודש מטומאות בני
ישראל ולא כל טמאות שבקודש יכול על
כל טומאת מקדש וקדשיו יהיה שעיר זה
מכפר תלמוד לומר פשעיהם אלו המרוים
וכן הוא אומר מלך מואב פשע בי וכן
הוא אומר אז תפשע לבנה בעת ההיא
מיכן אמרו כל שיש בה ידיעה בתחילה
וידיעה בסוף תולה לו עד שתוודע לו יביא
בעולה ויורד וכן הוא אומר לכל חטאתם
במחוייבי חטאות וכן יעשה לאהל מועד
כשם שהוא עושה לפניי ולפנים כן הוא
עושה בהיכל מה לפני ולפנים אחת למעלן
ושבע למטן מדם הפר אף בהיכל אחת
למעלה ושבע למטן מדם הפר ומה לפנים
ולפניי אחת למעלה ושבע למטה מדם
השעיר אף בהיכל אחת למעלה ושבע
למטה מדם השעיר השוכן אתם בתוך
טומאתם אף על פי שהם טמאים שכינה
ביניהם וכל אדם לא יהיה יכול בעזרות
תלמוד לומר באהל מועד אין לי אלא
באהל מועד מנין לרבות שילה ובית
עולמים תלמוד לומר לכפר בקודש אין לי
אלא בשעה שנכנס לכפר בקטרת מנין
כשנכנס לכפר בדמים תלמוד לומר בבואו
לכפר אין לי אלא בביאת מנין אף
ביציאתה תלמוד לומר בצאתו עד צאתו
וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל
כפרתו קודמת לכפרת ביתו וכפרת ביתו
קודמת לכל ישראל ויצא אל המזבח אשר
לפני יהוה מה תלמוד לומר אמר רבי
נחמיה לפי שמצינו בפרו הבא על כל
המצוות שהוא עומד חוץ למזבח ומזה על
הפרוכת בשעה שהוא מזה יכול אף זה
כן תלמוד לומר אשר לפני יהוה והיכן
היה לפנים מן המזבח או אינו מדבר אלא
במזבח החיצון תלמוד לומר אשר לפני
יהוה הא אינו מדבר אלא במזבח הפנימי
וכפר עליו כפרה שהיא בגופו ולקח מדם
הפר ומדם השעיר בזמן שהיה מעורבים
יכול מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו
תלמוד לומר מדם חטאת הכפורים אחת
הא מה אני מקיים ולקח מדם הפר ומדם
השעיר בזמן שהם מעורבים ונתן על קרנות
המזבח מתחיל מקרן מזרחית צפונית
צפונית מערבית מערבית דרומית דרומית
מזרחית מקום שהוא מתחיל בחטאת על
מזבח החיצון שם הוא גומר על מזבח
הפנימי רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר
במקומו הוא עומד ומחטא ועל כולם הוא
נותן מלמטן למעלן חוץ מזו שהיתה לפניו
שהיה נותן מלמעלן למטן סביב רבי
ישמעאל אומר נאמר כאן סביב ונאמר
להלן סביב מה סביב האמור כאן הפסיק

ארבע מתנות אף סביב האמור להלן
הפסיק ארבע מתנות והזה עליו על טהרו
של מזבח מן הדם שבעניין שבע פעמים
לא שבע טיפים שבע שיהא מונה שבע
פעמים לא אחת ושבע וטהרו וקדשו
מטמאות בני ישראל טהרו לשעבר
וקידשו לעתיד לבוא וכלה מכפר אל
הקודש אם כיפר כלה דברי רבי
עקיבא אמר לו רבי יהודה מפני
מה הוא אומר אם כלה כיפר
אלא ללמד שאם חיסר אחת מכל
המתנות כאילו לא כיפר וכלה מכפר את
הקודש זה לפניי ולפנים את אהל מועד
זה היכל המזבח זה המזבח מלמד שכל
אחד ואחד כפרה בפני עצמו מיכן אמרו
נתן מקצת מתנות שבפנים ונשפך דם
יביא דם אחר ויתחיל כתחילה במתנות
שבפנים רבי אלעזר ורבי שמעון אמרו
אינו מתחיל אלא ממקום שפסק נמר את
המתנות שבפנים ונשפך את הדם יביא
דם אחר ויתחיל כתחילה במתנות שבחוץ
נתן מקצת מתנות ונשפך הדם יביא
דם אחר ויתחיל כתחילה במתנות שבחוץ
רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים אינו
מתחיל אלא ממקום שפסק גמר מתנות
שבחוץ ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל
במתנות המזבח נתן מקצת מתנות במזבח
ונשפך הדם יביא דם אחר כתחילה ויתחיל
במתנות המזבח רבי אלעזר ורבי שמעון
אומרים אינו מתחיל אלא ממקום שפסק
גמר מתנות המזבח ונשפך הדם אין מתן
היסוד מעכב וכולם מטמאים בגדים
ונשרפים בבית הדשן דברי רבי אליעזר
רבי שמעון ורבי מאיר אומרים אינן
מטמאים בגדים ולא נשרפים בבית הדשן
אלא האחרון שהוא גומר את הכפרה
והקריב את השעיר החי עד כאן הוא
זקוק לו להיות חי וסמך אהרן את שתי
ידיו על ראש השעיר מלמד שהסמיכה
בשתי ידיו בנין אב לכל הסמיכות שיהיו
בשתי ידים על ראש החי חי טעון סמיכה
ואין שעירי עבודה זרה טעונים סמיכה
דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר חי
טעון סמיכה באהרן ואין שעירי עבודה
זרה טעונים סמיכה באהרן שהיה רבי
שמעון אומר כל חטאת ציבור שדמה
נכנס לפנים טעונה סמיכה והתודה עליו
זה ווידוי דברים כיצד היה מתודה אנא
השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית
ישראל אנא השם כפר נא לחטאים
ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו
לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת
משה עבדך והם עונים אחריו ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד אין לי אלא
ווריהם ספיקותיהם ואנסיהם ושיגגותיהם
מנין תלמוד לומר עוונות לכל עוונות
פשעיהם לכל פשעיהם חטאתם לכל
חטאתם יכול אף חייבי חטאות ואשמות
עמהם תלמוד לומר אותם אותם על
ראש השעיר ואינן חייבי חטאות ואשמות
על ראש השעיר מיכאן אמרו חייבי חטאות
ואשמות וודיים שעבר עליהם יום הכפורים

חייבים

חייבים להביא לאחר יום הכפורים וחייבי
אשמות תלויים פטורים ושלח ביד איש
עתי להכשיר את הזר עתי שיהא מזומן
עתי אף בשבת עתי אף בטומאה ונשא
השעיר עליו עליו היא נושא ואין שאר
שעירים עמו ועל מה שאר שעירים עמו
מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו ואיזהו
טומאת מקדש וקדשיו ששאר שעירים
מכפרים עליה מזידים וטומאת מקדש
וקדשיו הם כשעיר הפנימי מיכן אמרו כל
שיש בה ידיעה בתחילה ובסוף והעלם
בינת יהודה הרי זו בעולה ויורד יש בה
ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף שעיר
הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה עד
שתודע לו יביא בעולה ויורד אין בה
ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף
שעיר הנעשה בחוץ יום הכפורים מכפר
שנאמר מלבד חטאת הכפורים על מה
שזה מכפר וזה מכפר מה הפנימי אינו
מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה אף
החיצון לא יכפר אלא על דבר שיש בה
ידיעה ועל שאין בה ידיעה לא בתחילה
ולא בסוף שעירי רגלים ושעירי ראשי
חדשים מכפרים דברי רבי יהודה רבי
שמעון אומר שעירי רגלים מכפרים אבל
לא שעירי ראשי חדשים מכפרים ועל
מה שעירי ראשי חדשים מכפרים על טהור
שאכל טמא רבי מאיר אומר כל השעירים
כפרתן שוה על שטמא מקודש וקדשיו
היה רבי שמעון אומר שעירי ראשי חדשים
מכפרים על טהור שאכל טמא ושל רגלים
מכפרים על שאין בה ידיעה לא בתחילה
ולא בסוף ושל יום הכפורים מכפרים על
שאין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה
בסוף אמרו לו ומהו שיקרבו זה בזה אמר
להם יקרבו אמרו לו הואיל ואין כפרתן
שוה היאך הם קריבים אמר להם כולם
באים על טומאת מקדש וקדשיו לכפר
רבי שמעון בן יהודה אומר משמו שעירי
ראשי חדשים מכפרים על טהור שאכל
טמא מוסף עליהם של רגלים שהם
מכפרים על טהור שאכל טמא ועל שאין
בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף מוסף
עליהם של יום הכפורים שהם מכפרים
על טהור שאכל טמא ועל שאין בה ידיעה
לא בתחילה ולא בסוף ועל שאין בה
ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף
אמרו לו אומר היה שיקרבו זה בזה אמר
להם הן אמרו לו אם כן יהיו של יום
הכפורים קריבים לראשי חדשים אבל
היאך של ראשי חדשים קריבים ליום
הכפורים לכפר כפרה שאינה שלהם אמר
להם כולם באים לכפר על טומאת מקדש
וקדשיו ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו
שעיר הנעשה בפנים יום הכפורים מכפר
ועל שאר עבירות שבתורה הקלות
והחמורות הזדונות והשגגות הודע ולא
הודע עשה ולא תעשה כריתות ומיתות
בית דין שעיר המשתלח מכפר המדברה
המדבר במדבר לרבות מדבר נוב וגבעון
שילה ובית עולמים ובא אהרן אל אהל
מועד כל הפרשה כולה אמורה על הסדר

חוץ מן הפסוק הזה ובא אהרן אל אהל
מועד ולמה בא כדי להוציא את הכף ואת
המחתה אמר רבי יהודה מנין שחמש
טבילות ועשרה קידושין טבל ומקדש בו
ביום תלמוד לומר ובא אהרן אל אהל
מועד ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבואו
אל הקודש ורחץ את בשרו במים במקום
קדוש ולבש את בגדיו מלמד שחמש טבילות
ועשרה קידושים טובל ומקדש בו ביום
רבי אומר וכי מכאן אני למד והלא כבר
נאמר בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו
ולבשם מלמד שהמשנה מבגדי זהב לבגדי
לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב טעון טבילה
חמש עבודות היה עושה תמיד של שחר
בבגדי זהב ועבודת היום בבגדי לבן ויצא
ועשה את עלתו ואת עולת העם אילו ואיל
העם ושבעת כבשים תמימים בבגדי זהב
נכנס להוציא את הכף ואת המחתה
בבגדי לבן ועושה תמיד של בין הערבים
בבגדי זהב ואומר בגדי קודש הם ורחץ
במים את בשרו ולבשם מלמד שהמשנה
מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי
זהב טעון טבילה אם כן למה נאמר ורחץ
את בשרו במים במקום קדוש ולבש את
בגדיו הא אינו מדבר אלא בקידוש ידים
ורגלים ומנין ששני קידושי ידים ורגלים
על כל טבילה וטבילה תלמוד לומר ופשט
ורחץ ורחץ ולבש אמר רבי אלעזר ברבי
שמעון ודין הוא ומה אם במקום שאינו
טעון טבילה טעון קידוש ידים ורגלים
במקום שטעון טבילה אינו דין שטעון קידוש
קידוש ידים ורגלים טול לך מה שהבאת
או מה להלן אחת כל היום אף כאן אחת
כל היום ואם כן למה נאמר ופשט את
בגדי הבד שאין תלמוד לומר אשר לבש
בו וכי עלת על דעתך כלום הוא פושט
אלא מה שהוא לובש ואם כן למה נאמר
אשר לבש הקיש פשיטה ללבישה מה
לבישה בקידוש ידים ורגלים אף פשיטה
צריך קידוש ידים ורגלים והניחם שם
מלמד שהם טעונים גניזה ואינם כשרים
ליום הכפורים הבא רבי יוסי אומר כשרים
לכהן הדיוט ורחץ בשרו במים במקום
קדוש בלשכת בית הפרוה וחמש טבילות
היו שם באותו היום וכולם בקודש בבירת
הפרווה חוץ מזו הראשונה שהיתה בחול
על גבי שער המים ויצא ועשה את עלתו
ואת עולת העם וכפר בעדו ובעד ביתו
ובעד העם עולתו קודמת לעולת העם
וכפרתו קודמת לכפרת העם ואם חלב
החטאת יקטיר המזבחה יקטיר אף בשבת
יקטיר אף בטומאה והמשלח לא המשלח
את המשלח והמשלח את השעיר לעזאזל
יכבס בגדיו יכול יטמא בגדיו משיצא
חומת העזרה תלמוד לומר לעזאזל יכבס
בגדיו אי לעזאזל יכבס בגדיו יכול לא
יטמא בגדים עד שיגיע לצוק תלמוד לומר
והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו
הא כיצד כיון שיצא חומת ירושלם מטמא
בגדיו דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר
לעזאזל יכבס בגדיו אינו מטמא בגדים
עד שיגיע לצוק רבי שמעון אומר המשלח

את

את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו והזוקרו
בבת ראש מטמא בגדים יכבס בגדיו ורחץ
בשרו במים יכול יהא גזירת מלך תלמוד
לומר ואחר יבוא אל המחנה מה ואחר
האמור להלן בטומאה אף כאן מפני
טומאה ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת
אשר הובא את דמם לכפר בקודש יוציא
והשורף אותה יכבס בגדים מה תלמוד
לומר שיכול אין לי מטמים בגדים הנשרפים
בבית הדשן לא אלו בלבד ומנין לרבות
פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור
ושעירי עבודה זרה תלמוד לומר חטאת
חטאת דברי רבי יהודה רבי אומר ממקומו
הוא מוכרע אשר הובא את דמם לכפר
בקודש זה בנין אב כל שדמו נכנס לפנים
השורפו מטמא בגדים לכפר בקודש אם
כפרו במצוותם נשרפים בבית הבירה ואינן
מטמים בגדים יוציא אל מחוץ למחנה מה
להלן אתה נותן שלש מחנות וכאן אתה
נותן מחנה אחת אם כן למה נאמר יוציא
אל מחוץ למחנה אלא כיון שיצא חוץ
למחנה אחת השורפו מטמא בגדים מיכן
אמרו סובלים אותם במוטות יצאו
הראשונים לחומת העזרה ואחרונים לא
יצאו הראשונים מטמאים בגדים ואחרונים
אין מטמאין בגדים עד שיצא ושרפו באש
את עורותם ואת בשרם ואת פרשם נאמר
כאן עור ובשר ופרש ונאמר להלן עור
ובשר ופרש מה עור ובשר ופרש האמור
להלן על ניתוח אף כאן על ידי ניתוח
והשורף לא המצית את האור ולא
המסדר את המערכה איזהו השורף המסייע
בשעת שריפה יכול יטמא בגדים משיעשה
אפרו תלמוד לומר אותם אותם אינן
מטמים בגדים ואין השורף משיעשה אפר
מטמא דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר
אינן מטמאים בגדים עד שיצת האור ברובן
אותם ניתך הבשר אין השורף מטמא
בגדים והיתה לכם ולא לאחרים לחוקת
עולם לבית עולמים בחודש השביעי יכול
כולו תלמוד לומר בעשור לחודש תענו את
נפשותיכם יכול ישב לו בחמה ובצינה כדי
שיצטער תלמוד לומר וכל מלאכה לא
תעשו מה מלאכה אסרתי לך במקום אחר
מלאכה שחייבים עליה כרת אף עינוי
שאסרתי לך במקום אחר עינוי שחייבים
כרת ואלו הם הנותרים והפיגולים מנין
לרבות את הטבלים תלמוד לומר תענו את
נפשותיכם ריבה ארבה את הטבלים שהן
במיתה ולא ארבה את הנבילות שאינן
במיתה תלמוד לומר תענו את נפשותיכם
ריבה ארבה את הנבילות שהן בלא תעשה
ולא ארבה את החולין שאינן בלא תעשה
תלמוד לומר תענו את נפשותיכם ריבה
ארבה את החולין שאינו בעמוד ואכול ולא
ארבה את התרומה ומעשר שני שהם
בעמוד ואכול תלמוד לומר תענו נפשותיכם
ריבה ארבה התרומה ומעשר שני שאין
בבל תותירו ולא ארבה את הקדשים שהם
בבל תותירו תלמוד לומר תענו את
נפשותיכם ריבה דבר אחר תענו את
נפשותיכם עינוי שיהא בכרת נפשותיכם

ואיזו זו אכילה ושתיה משום רבי ישמעאל
אמרו נאמר כאן תענו את נפשותיכם
ונאמר להלן ויענך וירעיבך מה עינוי האמור
להלן רעבון אף עינוי האמור כאן רעבון
וכל מלאכה לא תעשו יכול לא יקנב את
הירק ולא יציע את המטות ולא ידיח את
הכוסות ודין הוא נאמר כאן מלאכה ונאמר
מלאכה במלאכת המשכן מה מלאכה
האמור במלאכת המשכן שיש עמה חשובה
אף מלאכה האמורה כאן שיש עמה חשובה
או מה מלאכה אמורה במלאכת המשכן
מלאכה גמורה אין לי אלא מלאכה גמורה
שלא יכתוב על הספר ולא יארוג את הבגד
ולא יעשה כל הנפה מניין שלא יכתוב
שתי אותיות ושלא יארוג שני חוטים ולא
יעשה שני בתים בנפה ובכברה תלמוד
לומר מלאכה וכל מלאכה ריבה אין לי אלא
מלאכת רשות מלאכה מצוה מניין שלא
יכתוב שני אותיות בספרים תפילין ומזוזות
ושלא יארוג שני חוטים במכנסים ובפרכות
תלמוד לומר מלאכה וכל מלאכה ריבה
אין לי אלא מלאכה שחייבים עליה כרת
מלאכה שאין חייבים עליה כרת מניין שלא
יכתוב אות ושלא יארוג חוט אחד ושלא
יעשה בית אחד בנפה ובכברה תלמוד לומר
מלאכה וכל מלאכה ריבה אין לי אלא
מלאכה שחייבים על מינה כרת מלאכה
שאין חייבין על מינה כרת מנין שלא
יעלה באילן ושלא ירכב על גבי בהמה ולא
ישוט על המים ולא יספוק ולא יטפיח ולא
ירקד תלמוד לומר שבתון שבות אין לי
אלא שביתת רשות שביתת מצוה מנין לא
יקדיש ולא יעריך ולא יחרים ולא יגביה
ולא יתרום ולא יעשר ולא יקדש ולא יגרש
ולא ימאן ולא יחלוץ ולא ייבם ולא יפדה
נטע רבעי ומעשר שני תלמוד לומר שבתון
שבות אזרח זה אזרח האזרח לרבות נשי
אזרח גר זה הגר הגר לרבות נשי גרים
בתוככם לרבות נשים ועבדים כי ביום הזה
יכפר עליכם בקרבנות ומנין שאף על פי
שאין קרבנות ואין שעיר היום מכפר
תלמוד לומר כי ביום הזה יכפר עבירות
שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר
ושבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר
עד שירצה את חבירו זו דרש רבי אלעזר
בן עזריה מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו
דברים שבינך לבין המקום מוחלים לך
דברים שבינך לבין חבירך אין מוחלים לך
עד שתפייס את חבירך ומנין שיום
הכפורים אסור באכילה ובשתייה וברחיצה
ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה
תלמוד לומר שבתון שבות יכול תהא שבת
בראשית אסורה בכולם תלמוד לומר הוא
הוא אסור בכולם ואין שבת בראשית אסור
בכולם וכיפר אשר ימשח אותו מה תלמוד
לומר לפי שכל הפרשה אמורה באהרן אין
לי אלא אהרן עצמו מנין לרבות כהן אחר
תלמוד לומר אשר ימשח אותו אין לי אלא
משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מניין
תלמוד לומר ואשר ימלא את ידו מניין
לרבות כהן אחר המתמנה תלמוד לומר
וכפר הכהן לכהן תחת אביו מלמד שהכהן

קודם לכל אדם יכול אף על פי שאין ממלא מקומו של אביו תלמוד לומר ואשר ימלא את ידו בזמן שהוא ממלא מקומו של אביו הוא קודם לכל אדם ואם אינו ממלא מקומו של אביו יבוא אחר וישמש תחתיו מניין שכשם שמתקינים לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול כך מקדשים לו אשה אחרת על תנאי שמא יארע דבר באשתו תלמוד לומר וכפר בעדו ובעד ביתו היא אשתו דברי רבי יהודה אמר לו רבי יוסי אם כן אין לדבר סוף מניין לרבות כלים אחרים בין הערבים תלמוד לומר ולבש את בגדי הבד בגדי הקודש בניין אב לכל בגדי בוץ שיהו משל קודש וכפר את מקדש הקודש זה לפניי ולפנים אהל מועד זה ההיכל המזבח זה מזבח יכפר אף לעזרות הכהנים אלו הכהנים עם הקהל אלו ישראל יכפר אף ללוים השוה כולם בכפרה אחרת מלמד שהם מתכפרים בשעיר המשתלח דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים כשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל כך וידויו של פר מכפר על הכהנים והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה מה תלמוד לומר לפי שמצינו שזה מכפר עליו שלא בשעיריו יכול אף שאר הימים כך מכפרים שלא בשעיריהם תלמוד לומר אחת בשנה אוציא את הפסח ואת החג שהם שבעת ימים ולא אוציא את העצרת שהוא יום אחד תלמוד לומר אחת בשנה אוציא את העצרת שהם רגל כרגלים ולא אוציא את ראש השנה שהוא יום טוב כיום הכפורים תלמוד לומר זאת אחרת בשנה זה מכפר שלא בשעיריו ואין שאר ימים מכפרים שלא בשעיריהם מניין שכל הפרשה אמורה על הסדר תלמוד לומר ויעש כאשר צוה יהוה את משה מנין שאין אהרן לובש בגדים לגדולתו אלא כמקיים גזירת מלך תלמוד לומר ויעש כאשר צוה יהוה את משה מנין שאף אהרן שומע מפי משה כשומע מפי הקודש תלמוד לומר ויעש כאשר צוה יהוה את משה וכן הכתוב משבחו בקבלה בריתי היתה אתו תורת אמת הייתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמשור הלך אתי ורבים השיב מעון שהשיב פושעים לתורה:

Et locutus est Dominus ad Mosen post mortem duorum filiorum Aharon. Quid dicendum erat? Quia jam dictum erat ibid. x. 1. *Et sumserunt duo filii Aharon Nadab & Abihu unusquisque thuribulum suum*. *Filii Aharon* non consuluerunt Aharon; *Nadab & Abihu* non consuluerunt Mosen; *unusquisque thuribulum suum*; Sponte obtulerunt; Inter se non consuluerunt; unde probatur, quod sicut eorum peccatum fuit æquale, ita quoque eorum mors fuerit æqualis? Ex eo quod dictum est; *post mortem duorum filiorum Aharon*. Propterea quod accesserunt coram Deo, mortui sunt; R. Jose Galilæus dicit; propterea quod accesserunt, mortui sunt, non vero propter oblationem mortui sunt. Rabi Akiba dicit; alter textus dicit: *& cum accessissent coram Domino, & mortui sunt*; & alter textus dicit; *Et obtulerunt coram Domino ignem alienum*. Conciliandi sunt textus; *& obtulerunt*: In offerendo ignem alienum coram Domino; ecce propter oblationem mortui; at non mortui sunt propter accessionem; Rabi Eleazar ben Azaria dicit, satis erat tantum oblatio, & satis erat tantum accessio. *Et dixit Deus Mosi; Loquere ad Aharon fratrem tuum; ne ingrediatur omni tempore*. At nos ignoramus, quid dictum fuerit in prima allocutione. R. Eliesér ben Azaria ita assimilabat; Cuinam hoc est simile? Simile est infirmo, ad quem ingreditur medicus, & illi dicit; ne bibas frigida ne decumbas in loco frigido. Venit alius, & illi dicit; ne bibas frigida, neque decumbas in loco frigido, ne moriaris, sicuti mortuus est talis; hic secundus præ ceteris monet. Idcirco dictum est. *Post mortem duorum filiorum Aharon; & locutus est Dominus ad Mosen; Loquere ad Aharon fratrem tuum; ne ingrediatur omni tempore*. Et si veniet, morietur; sicuti dictum est; *ne ingrediatur; ut non moriatur*. Si veniet morietur, sicuti mortuus est talis. Idcirco dictum est; *post mortem duorum filiorum Aharon; Et locutus est Dominus ad Mosen; loquere ad Aharon fratrem tuum; ne ingrediatur omni tempore*. Nomine R. Ismaelis dixerunt; quoniam memorantur duæ allocutiones, altera prope alteram, altera explicata, & altera inexplicata; Doceat explicata inexplicatam; sicut inexplicata locutus est per Mosen, ut alloqueretur ad Aharon de ingressu sanctuarii; ita pariter in inexplicata, locutus est per Mosen; ut alloqueretur ad Aharon de ingressu sanctuarii. Sed quænam fuit hæc allocutio? Hæc fuit illa in qua actum est de vino, & sicera; dictum est enim *Levit*. x. 6. *Fratres vestri, universa domus Israel plangent incendium, quod incendit Dominus*. *Et dixit Dominus ad Aharon; vinum & siceram non bibes*. *Fratrem tuum, ne ingrediatur;* At Mose non comprehenditur in præcepto; *ne ingrediatur*; Aut dicam: *fratrem tuum; ne ingrediatur*; & ejus filii non comprehendentur in præcepto; *non ingrediatur*. Dicit R. Eliesér; & est argumentum; Si is qui jubetur ingredi, jubetur non ingredi; qui non jubetur ingredi, non erit

æquum,

æquum, ut jubeatur non ingredi? Perfecti probent, qui jubentur ingredi in tabernaculum conventus, & jubentur ingredi, quando non biberint vinum & ſiceram. Sed vitiati, qui non jubentur ingredi, non jubentur ingredi, vel ſi non biberint vinum & ſiceram, hoc quoque loco qui jubetur, jubetur; idcirco dictum eſt; *Alloquere ad Aharon*; neque dicendum erat; *fratrem tuum*; at cur dictum eſt; *fratrem tuum*? ad includendos filios. *Ne ingrediatur omni tempore*; hic eſt dies expiationum; *In ſanctuarium*; ad includendos reliquos anni dies. Dicit R. Elieſer; & eſt argumentur; Si quo die jubetur ingredi, jubetur non ingredi; die quo non jubetur ingredi, non erit æquum, ut jubetur non ingredi? Iſraelitæ probent, qui jubentur ingredi in ſolennitatibus, & jubentur non ingredi vacui, ſc. *ſine oblationibus*. At reliquis anni diebus, non jubentur ingredi neque jubentur non ingredi vacui; hic quoque dicerem, quod pro eo quo jubetur jubeatur? Idcirco dictum eſt; *in ſanctuarium*; ad includendos reliquos anni dies. *Intra velum*, ad ſtatuendum pro tota domo; crederem quod pro tota domo reus eſſet mortis? Idcirco dictum eſt; *ad facies propitiatorii, quod erat ſupra arcam; & non morietur*. Quomodo: ad facies propitiatorii reus erat mortis; & in reliqua univerſa domo præmonebatur. *Ad facies propitiatorii, quod erat ſupra arcam*; Cur dictum eſt? Quia dictum eſt; *propitiatorium*; crederem operculum fuiſſe arcæ? Idcirco dictum eſt; *propitiatorium*: propitiatorium arcæ, non autem operculum arcæ. Crederem non fuiſſe arcæ operculum, ſed aliquid fuiſſe intermedium inter propitiatorium & teſtimonium? Idcirco dictum eſt. *Et operiet nubes ſuffitus propitiatorium, quod eſt ſuper teſtimonium. Et non moriatur*. Ecce nihil erat intermedium inter propitiatorium & teſtimonium. *Et non moriatur*. Hæc eſt pœna; *quia in nube apparebo ſuper propitiatorium*; hæc eſt præmonitio. Et dicit R. Elieſer; Crederem, quod pœna & præmonitio memoratæ ſint ante mortem duorum filiorum Aharon? Idcirco dictum eſt poſt mortem duorum filiorum Aharon. Crederem, quod ambæ memoratæ ſint poſt mortem duorum filiorum Aharon? Idcirco dictum eſt. *Quia in nube apparebo ſuper propitiatorium*. Quomodo? Præmonitio dicta eſt ante mortem duorum filiorum Aharon, & pœna poſt mortem duorum filiorum Aharon. *Cum hoc ingredietur Aharon in ſanctuarium*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt; *in ſanctuarium ad facies propitiatorii, quod eſt ſupra arcam*. Crederem non poſſe includere niſi ſanctuarium, in qua ſit arca, & propitiatorium; ſanctuarium, ubi non ſit arca & propitiatorium, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt *Cum hoc ingredietur Aharon in ſanctuarium*; ut æquiparetur ſanctuarium in quo non ſit arca, & propitiatorium, ſanctuario in quo ſit arca & propitiatorium. Tu dicis, ideo dictum eſſe *in ſanctuarium*, ut obligetur ſanctuarium, quod non eſt huic ſimile, ad hunc juvencum; aut ego dicam, non dictum eſſe, niſi ad obligandum juvencum, qui non ſit huic ſimilis, ad hoc ſanctuarium. Et quinam eſt? juvencus, qui adducitur pro omnibus præceptis. Ecce argumentum; ſi cum ſuo juvenco, qui propter ignorantiam adducebatur, in adytum ingrediebatur, ſuo juvenco, qui pro eo, quod innoteſcebat, adducebatur, non erit æquum, ut in adytum ingrederetur? Idcirco dictum eſt; *cum hoc ingredietur Aharon in ſanctuarium*. Ad excludendum juvencum, qui adducebatur pro omnibus præceptis, cum quo in adytum non ingrediebatur. *Cum juvenco filio bovis in ſacrificium pro peccato, & ariete in holocauſtum*; Crederem locum ubi adſpergebatur ſanguinis juvenci, fuiſſe eundem, ubi adſpergeretur ſanguis arietis? Dicit R. Joſe: Quomodo ego explicabo, quod dictum eſt *Exod.* XXX. 9. *Non offeretis ſuper eo ſuffitum alienum, holocauſtum, & munus*? Quodnam eſt hoc holocauſtum, quod textus obligat ad excludendum? Hic eſt aries holocauſti. Dictum eſt enim; *Cum juvenco in ſacrificium pro peccato, & ariete in holocauſtum*; בד ut ſint byſſinæ, בד ut ſint novæ, בד ut ſint duplices, בד ne cum his alias induat veſtes. Crederem, quod cum his non indueret veſtes lineas, ſed poſſet induere veſtes laneas? Idcirco dictum eſt בד. Crederem, quod cum his non indueret veſtes lineas, at poſſet induere veſtes profanas? Idcirco dictum eſt בד. Et cur dictum eſt בד בד quater? Ad excludendum quatuor veſtes, de quibus dictum eſt; *coram Domino*. Quoniam dictum eſt in pectorali *Exod.* XXVIII. 29. *Portabitque Aharon nomina filiorum Iſrael in pectorali judicii ſuper pectus ſuum, quando ingredietur in ſanctuarium memoriale coram Domino in æternum*; crederem, quod cum illo in adytum ingrederetur? Idcirco dictum eſt בד, non autem cum pectorali. Quoniam dictum eſt in Ephod Ibid. verſ. 12.

Por-

Portabitque Aharon nomina eorum coram Domino super utrumque humerum ab recordationem. Crederem quod cum illo ingrederetur in adytum? Idcirco dictum est בר, non autem cum Ephod. Quoniam dictum est in pallio ibid. 35. *Et vestietur eo Aharon ad ministrandum, ut audiatur sonitus, quando ingredietur in sanctuarium;* crederem, quod cum illo in adytum ingrederetur? Idcirco dictum est בר non autem cum pallio. Quoniam dictum est in lamina ibid. 38. *Erit autem lamina semper in fronte ejus ad placandum coram Domino*. Crederem, quod cum illa in adytum ingrederetur? Idcirco dictum est בר, non autem cum lamina. *Vestes sanctitatis induet*. Ut sint de bonis sanctuarii; non probo nisi de istis; Unde probatur ad includendas reliquas vestes summi sacerdotii, & vestes fratrem suorum sacerdotum? Ex eo quod dictum est. *Vestes sanctitatis*. Principii constitutio pro omnibus vestibus, ut comparandæ sint de bonis sanctuarii. Unde probatur, quod lavare deberet? Ex eo quod dictum est. *Et lavabit aquis carnem suam, & induet eas*. Et unde probatur quod mutans vestes albas in vestes aureas, & vestes aureas in vestes albas lavare deberet? Ex eo quod dictum est. *Vestes sanctitatis sunt; & lavabit aquis carnem suam, & induet eas*. Crederem quod mutans vestes aureas in vestes albas, & vestes albas in vestes aureas lavare deberet? Idcirco dictum est*; illas*. Crederem quod lavare deberet inter feminalia & tunicam, inter tunicam & balteum, & inter balteum & tiaram. Idcircum dictum est; *& induet eas*; omnes una vice. Et cur dictum est*; induet, se præcinget, se operiet*? quia finis est, ut includantur aliæ vestes inter vesperas. Si non haberet, crederem non indueret, nisi mane? Idcirco dictum est*; induet, se præcinget, & se operiet*: *Et a congregatione filiorum Israel*. Ut sint de bonis cœtus; *sumet hircos*; ad minium hirci sunt duo. Si ita est, cur dictum est, duos? ut sint pares. Et unde probatur, quod si non fuerint pares, sint legitimi? Ex eo quod dictum est; *hircum, hircum;* includit. *Et arietem unum in holoaustum*. Rabi dicit*; Aries unus*, qui hic dicitur, est idem qui memoratur in lib. *Numerorum*. R. Eleazar bar R. Simeonis dicit; duo sunt arietes, alter hoc loco dictus, & alter memoratus in lib. *Numerorum*. *Et offeret Aharon juvencum pro peccato, qui ejus erat*. Ne offerat de bonis cœtus. Crederem, quod de bonis cœtus non offerret, quia cœtus cum eo non expiabatur, sed offerret de bonis fratrum suorum sacerdotum, quia fratres ejus sacerdotes in eo expiabantur? Idcirco dictum est; *qui ejus erat*. Crederem, quod non offerret; si autem offerret, esset legitimus? Idcirco iterum vers. 12. dictum est; *qui ejus erat. Et expiabit pro se & pro domo sua*. Hæc est confessio verborum. Crederem, quod esset expiatio in sanguinibus? Ecce argumentum: memoratur expiatio in juvenco, & memoratur expiatió in hirco; sicut expiatio memorata in hirco erat in confessione verborum, exceptis sanguinibus, ita pariter expiatio memorata in juvenco erit in confessione verborum, exceptis sanguinibus. Si velis contradicere; textus dicit: *Et offeret Aharon juvencum sacrificii pro peccato, & expiabit pro se & pro domo sua*; & nondum mactatus erat. Quomodo confitebatur? Ah Domine, deliqui, rebellis fui, peccavi coram te, ego & domus mea. Ah Domine remitte quæso, iniquitates, rebelliones, atque peccata, quæ deliqui, & in quibus rebellis fui quæ peccavi coram te, ego & domus mea, sicut scriptum est in lege Mosis servi tui, dicendo; quia in die hoc expiabit pro vobis ad mundandum vos ab omnibus peccatis vestris, coram Domino mundabimini. Dictum est enim *Et confitebitur super illo omnes iniquitates filiorum Israel, & omnes eorum rebelliones, & omnia peccata eorum*. Verba R. Meir. At sapientes dicunt עונות sunt peccata ex contumacia commissa; פשעיהם sunt rebelliones; חטאתם sunt peccata ex errore commissa; postquam confessus erat peccata ex contumacia commissa, & rebelliones, iterum confitebatur peccata ex errore commissa. Sed ita confitebatur. Ah Domine peccavi, deliqui, & rebellis fui coram te ego & domus mea; Ah Domine, remitte quæso, peccata, & delicta, & rebelliones, quæ peccavi, & quæ deliqui, & in quibus rebellis fui coram te ego & domus mea, sicut scriptum est in lege Mosis servi tui, dicendo; quia in die hoc expiabit pro vobis ad mundandum vos. Et respondebant post eum; benedictum sit nomen gloriosum regni ejus in secula seculorum. Et sic invenimus, quod qui confitebantur, hoc modo confiterentur. David dicit *Psal.* 106. *Peccavimus cum patribus nostris, injuste egimus, iniquitatem fecimus*. Salomon ejus filius dicit 2. *Paral.* VI. 37. *Peccavimus, inique fecimus, injuste egimus*. Et Daniel dicit

IX. 5.

IX. 5. *Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, & recessimus.* Ipse quoque ita confitebatur. Peccavi, & deliqui, & rebelli fui coram te. Quid est quod Mose dixit *Ex.* XXXIV. 7. *Qui aufers iniquitatem, scelera, atque peccata, & absolvis?* Et dictum est; *Et confitebitur super illo omnes iniquitates filiorum Israel, & omnes eorum rebelliones, atque peccata eorum.* Sed hoc dicitur, quod quando confitetur peccata ex contumacia commissa, & rebelliones, reputantur coram illo quasi peccata ex errore commissa. *Et sumet duos hircos*, ad docendum, quod inter se impediant; *Coram Domino ad ostium tabernaculi conventus.* Statuebantur in porta Nicanoris, tergum habentes ad orientem, & facies ad occidentem. *Et dabit Aharon super duos hircos sortes; sortes* ex quavis materia. Crederem alteri duas, totidemque alteri fuisse imponendas? Idcirco dictum est; *sortem unam Domino, & sortem unam Azazel.* Crederem sortem Domini & Azazel alteri, & alteri sortem Domini, & Azazel fuisse imponendam? Idcirco dictum est; *sortem unam Domino, & sortem unam Azazel.* Non erat nisi una sors Domino, & una Azazel. Si ita est, cur dictum est, *sortes* ut sint pares; ne alteram magnam, & alteram parvam, alteram argenteam, & alteram auream, alteram marmoream, & alteram buxineam faciat. *Et offeret Aharon hircum, super quem adscendit sors Domino.* Crederem, quod ei imponeret? Idcirco dictum est. *Super quem adscendit sors?* ejus nomine ab urna. *Et immolabit illum*: si aliquis ex iis moriatur, postquam extracta esset sors, duos adducere debebat, atque iterum sortiri debebat, sicut a principio: & dicebat; si ille qui erat Domini, mortuus est; hic super quem adscendet sors Domino, ejus loco statuatur; & si mortuus est, qui erat Azazel, hic super quem adscendet sors Azazel, ejus loco statuatur; & secundus morietur; verba R. Jehuda; & sapientes dicunt, pascatur, donec vitiaretur, & vendebatur, & ejus pretium adhibebatur in sacrificium spontaneum; *Et faciet illum in sacrificium pro peccato*; & dicat Domino hoc est sacrificium pro peccato. R. Ismael dicit; non erat necesse, ut diceret *sacrificium pro peccato*; sed solum dicebat *Domino*. *Et hircum super quem adscendit sors.* Crederem quod illi imponeret? Idcirco dictum est; *super quem adscendit sors*; quæ adscendit ejus nomine ab urna. *Statuetur vivus coram Domino.* Cur dictum est? quia dictum est. *Et emittetur ille*; quia emittebatur ad mortem. Crederem quod emitteretur ad vitam? Idcirco dictum est? *statuetur vivus coram Domino, ad expiandum super eo.* Quomodo? Statuebatur vivus coram Domino; & ejus mors erat in saxo. Quamdiu necesse erat, ut esset vivus ad expiandum? Donec expiaret; Dictum est enim; *& perficiet expiare sanctuarium, & tabernaculum conventus, & altare*; verba R. Jehuda. R. Simeon dicit; *ad expiandum super eo*; expiatio sit in ejus corpore; *& emittetur ille*; si ejus sanguis effusus est, emissarius moriebatur; si moreretur emissarius, effudebatur sanguis. *Ad Azazel* in locum alpestrem in montibus. Crederem in locum habitatum? Idcirco dictum est; *ad desertum.* Et unde probatur, quod esset in saxo? Ex eo quod dictum est; *ad terram desertam. Et offert Aharon juvencum sacrificii pro peccato, qui ejus erat*; ne esset de bonis cœtus; *& expiabit pro se & pro domo sua.* Hæc est confessio verborum? Quomodo confitebatur? Ah Domine, peccavi, deliqui, rebellis fui coram te ego & domus mea, & filii Aharon populus sanctitatis tuæ, sicut scriptum est in lege Mosis servi tui, dicendo, quia in die hoc. Et illi respondebant post eum; Sit benedictum nomen gloriosum regni ejus in secula seculorum. *Et mactabit juvencum sacrificii pro peccato, qui ejus est; & sumet thuribulum plenum, & adducet illud.* Tradebat alteri sanguinem, ut misceret super strato quarto, quod erat in templo, ne coagularetur. *Et sumet plenum thuribulum, & adducet*: Quotidie depromsit thuribulo argenteo, & in aureum infundebat, & hodie depromsit aureo, & intrabat cum eo. Quotidie depromsit thuribulo, quod quatuor cabos continebat, & in alterum infundebat, quod tres cabos capiebat; hodie depromsit thuribulo, quod tres cabos capiebat, & intrabat cum eo. R. Jose dicit; Quotidie depromsit thuribulo, quod satum continebat, & in alterum infundebat, quod tres cabos continebat, & intrabat cum eo. *Prunis.* Crederem obscuras? idcirco dictum est; *ignis*; si ignis, crederem flammam? Idcirco dictum est; *prunis ignis*; Quomodo? Ex ardentibus. Et unde probatur, quod ignis præ prunis esset minor pars? Ex eo quod dictum est? *prunis ignis. Ex desuper altare*; Crederem ex toto? Idcirco dictum est; *quod est coram Domino?* Quomodo? Quod erat proximum occidenti. Rabi Jose dicit; hoc est signum; Quicquid tollebatur ex loco exte-

teriori, ut in interiorem inferretur, tollebatur ex loco, qui erat interiori propinquior; & quicquid efferebatur ex loco interiori, ut in exteriori daretur, dabatur in loco, qui erat interiori propinquior. *Et implebit pugillum suum suffitu aromatum tenui*. Magnus juxta magnitudinem suam, & parvus juxta suam parvitatem; & talis erat ejus mensura; & de bonis cœtus esse debebat. *Aromatum*; ut in eo omnia ejus aromata essent; *tenui*; quid dicendum erat? Cum jam dictum sit *Exod.* xxx. 36. *Et contundes de illo tenue*. Si ita est, cur dictum est; *tenui?* Ut sit tenue ex tenui. Quomodo faciebat? separabat tres minas a vespera diei expiationum, & restituebat in mortarium, quantum satis esset, ut implere posset pugillum suum, ad observandum tenue ex tenui. *Et adducet illum ultra velum, & ponet suffitum super ignem coram Domino*; ne foris præparet, & inferat; Quia Sadducæi dicebant, quod foris præparet, & inferat; si coram Rege terrestri ita fit, eo magis coram Domino. Et dictum est; *Quia in nube apparebo super propitiatorium*. Responderunt sapientes; Atqui textus dicit; *Et ponet suffitum super ignem coram Domino*. Non dabat nisi intus. Si ita est, cur dictum est; *Quia in nube apparebo super propitiatorium?* Hinc docetur, quod indere deberet herbam fumum adscendere facientem; & unde probatur, quod indere deberet herbam fumum adscendere facientem? Ex eo quod dictum est; *Et operiet nubes suffitus propitiatorium, quod est super testimonium; & non morietur*. Hinc probatur, quod si non indidisset herbam fumum adscendere facientem, aut aliquod ex ejus aromatibus defuisset, reus esset mortis. *Et accipiet de sanguine juvenci*; sumebat ab illo, qui miscebat; *& adsperget*; non distillabat; *& adsperget*; & non effundebat. *Digito suo*; dictum est hic *digito suo*; pariterque illic dictum est *digito suo*; sicut ibi digito aptissimo manus dextræ, ita pariter hic digito aptissimo manus dextræ. *Super facies propitiatorii ad orientem*. Hæc est constitutio principii; quod ubicunque dicitur propitiatorium, intelligendum sit ad facies orientis. Alia explicatio. *Super facies propitiatorii ad orientem*. Non intendebat ad spargendum neque superne, neque inferne, sed instar flagellantis. *Ad facies propitiatorii adsperget septies*; non septem guttas; *septies*; ut numeret septies, semel & septies. *Et mactabit hircum sacrificii pro peccato, qui erat populi*; Quod ejus fratres sacerdotes cum eo non expiabantur. Et cum quo expiabantur? juvenco eorum fratris. Crederem, quod non expiarentur juvenco eorum fratris, de quo dictum est, *qui ejus erat*? Quonam igitur expiabantur? Nunc nulla erit illis expiatio. Quando vero dicit; *& pro sacerdotibus & pro universo populo congregationis expiabit*: Ecce dicit, quod illis esset expiatio: Et quonam expiabantur? Melius erat, ut expiarentur juvenco eorum fratris; eo quod invenimus, quod ex ejus generali sit impartitus; Quoniam erant ejus familia, cum eo expiabuntur; neque expiabuntur cum sacrificio cœtus, eo quod nulli sit de illo data pars nisi cœtui. Si vero velis iterum argumentari; *Et offeret Aharon juvencum sacrificii pro peccato, qui ejus erat, & expiabit pro se, & pro domo sua*. Isti sunt de domo Aharon. *Et adducet ejus sanguinem ultra velum*; Docetur; quod cum eo in adytum ingrederetur; Hinc non probo nisi de sanguine hirci; cum quo ingrediebatur in adytum; Unde probatur de sanguine juvenci, quod cum eo in adytum ingrederetur? Ex eo quod dictum est; *Et faciet ejus sanguini, sicut fecit sanguini juvenci*. Sicut cum sanguine hirci in adytum ingrediebatur; ita pariter cum sanguine juvenci in adytum ingrediebatur. *Et adsperget illum ad propitiatorium*. Docetur, quod semel superne adspergeret; *& coram propitiatorio*; ignoro quoties. Ego ita argumentor. Memorantur in juvenco adspersiones sanguinis inferiores, & similiter memorantur in hirco adspersiones sanguinis inferiores, sicut adspersiones sanguinis, quæ memorantur in juvenco, septies adspergebantur, ita pariter adspersiones sanguinis, quæ in hirco memorantur, septies inferne adspergentur. Sed hoc modo potes argumentari; memorantur sanguines superiores, & memorantur sanguines inferiores, sicut superne semel, ita pariter semel inferne. Videamus cuinam sit similius; explicandum inferius ab inferiori, at non est explicandum inferius a superiori: Aut hoc modo explicandum est. Explicandus est sanguis hirci ab sanguine hirci, at non est explicandus sanguis hirci ab sanguine juvenci. Idcirco dictum est; *& faciet ejus sanguini, sicut fecit sanguini juvenci*. Sicut sanguis juvenci inferne septies adspergebatur, ita pariter hirci sanguis inferne septies erat adspergendus. At ignoro quoties de sanguine juvenci superne esset adspergendus. Memorantur adspersiones sanguinum

num

num in hirco ſuperne, pariterque memorantur adſperſiones ſanguinum in juvenco ſuperne; ſicut adſperſiones ſanguinum in hirco memoratæ ſemel ſuperne adſpergebantur, ita pariter adſperſiones ſanguinum in juvenco memoratæ ſemel ſuperne erant adſpergendæ. Sed hoc modo explicari poteſt. Memorantur ſanguines inferiores, & memorantur ſanguines ſuperiores; ſicut ſanguines inferiores ſepties adſpergebantur, ita pariter ſuperiores ſepties erant adſpergendi. Videamus cuinam ſit ſimilius. Explicandum eſt ſuperius ab ſuperiori, at non eſt explicandum ſuperius ab inferiori. Aut hoc modo eſt explicandum: explicandus ſanguis juvenci ab ſanguine juvenci; at non eſt explicandus ſanguis juvenci ab ſanguine hirci. Idcirco dictum eſt; *& faciet ejus ſanguini, ſicut fecit ſanguini juvenci*; ut eorum omnes operationes ſint pares. Sicut ſanguis juvenci inferne ſepties, ita pariter hirci ſanguis inferne ſepties adſpergebatur. Sicut ſanguis hirci ſuperne ſemel, ita pariter juvenci ſanguis ſuperne ſemel adſpergebatur. *Et expiabit ſanctuarium ab immunditiis filiorum Iſrael, & ab eorum iniquitatibus, & ab omnibus peccatis eorum, & ita faciet pro tabrnaculo conventus &c.* Ego hic poſſum includere tres immunditiès, immunditiam Idololatriæ: ſicut inferius dictum eſt *Levit.* xx. 3. *Et contaminaverit ſanctuarium meum, ac polluerit nomen ſanctum meum;* Immunditiam turpitudinum; dictum eſt enim ibid. XVIII. 30. *Nolite facere ex ſtatutis abbominationum, quæ fecerunt hi, qui fuerunt ante vos, & ne polluamini in eis.* Immunditiam effuſionum ſanguinum; dictum eſt enim *Num.* xxxv. 34. *Et non polluetur terra, in qua vos habitatis, quia ego in ea habito.* Crederem quod pro iſtis omnibus immunditiis hic hircus expiaret? Idcirco dictum eſt; *ab immunditiis eorum;* non ab omnibus eorum immunditiis. Quid invenimus, quod diſtinguat textus ab genere omnium immunditiarum? immunditiem ſanctuarii, & ejus ſanctitatum; hic quoque non diſtinguit niſi immunditiem ſanctuarii & ejus ſanctitatum; verba R. Jehuda; R. Simeon dicit; Ex ipſo contextu eruitur; Dictum eſt enim; *Et expiabit ſanctuarium ab immunditiis filiorum Iſrael;* & non ab omnibus immunditiis, quæ erant in ſanctuario: Crederem, quod pro omnibus immunditiis ſanctuarii & ejus ſanctitatum hic hircus expiaret? Idcirco dictum eſt; *ab eorum iniquitatibus;* Hæc ſunt peccata ex contumacia commiſſa; Atque ita dixit Rex Moab 2. *Reg.* III. 7. *Rex Moab receſſit a me.* Et ſimiliter dictum eſt ibid. VIII. 22. *Tunc receſſit & Lobna in tempore illo.* Hinc dixerunt; In quo fuerit notitia in principio, & notitia in fine, hic hircus pœnam ſuſpendebat, donec cognoſceret, & tum afferre debebat ſacrificium adſcendens & deſcendens, & pariter dictum eſt; *& ab omnibus peccatis eorum;* pro illis, qui tenentur ſacrificiis pro peccato. *Atque ita faciet pro tentorio conventus;* Sicuti faciebat pro adyto, ita faciebat pro templo. Sicut in adyto ſemel ſurſum, & ſepties deorſum de ſanguine juvenci, ita pariter in templo ſemel ſurſum, & ſepties deorſum de ſanguine juvenci. Sicut in adyto ſemel ſurſum & ſepties deorſum de ſanguine hirci, ita pariter in templo ſemel ſurſum, & ſepties deorſum de ſanguine hirci. *Quod habitat cum ipſis inter immunditiès.* Quamvis ipſi ſint immundi, Divinitas habitat inter eos. *Nullus autem homo ſit.* Crederem in atriis? Idcirco dictum eſt; *in tabernaculo conventus;* Non probo niſi de tabernaculo conventus, unde probatur ad includendum Silo, & domum ſeculorum? Ex eo quod dictum eſt; *Ad expiandum in ſanctuario.* Non probo niſi pro tempore, quo ingreditur, ad expiandum cum ſuffitu; unde probatur pro tempore quo ingreditur ad expiandum cum ſanguinibus? Ex eo quod dictum eſt; *Cum ingreditur ad expiandum.* Non probo niſi pro tempore quo ingreditur, pro tempore quo egreditur unde probatur? Ex eo quo dictum eſt; *donec egrediatur;* uſque dum egrediatur. *Et expiabit pro ſe & pro domo ſua, & pro univerſa congregatione Iſrael;* ejus expiatio præcedebat expiationem domus ſuæ, & expiatio domus ſuæ præcedebat expiationem omnium Iſraelitarum. *Et egredietur ad altare, quod eſt coram Domino.* Cur dictum eſt? Dicit R. Nehemia; quia invenimus, quod in ſuo juvenco, qui afferebatur pro omnibus præceptis, conſiſtebat ad partem exteriorem altaris, & adſpergebat ſuper velum, quando adſpergebat; Crederem hic quoque ita fuiſſe faciendum? Idcirco dictum eſt; *Quod eſt coram Domino;* & ubi erat? ultra altare. Aut ego dicam, quod non loquatur niſi de altari exteriori? Idcirco dictum eſt; *quod eſt coram Domino.* Ecce non loquitur niſi de altari interiori. *Et expiabit ſuper illo;* ut expiatio fiat in ipſo corpore altaris: *Et accipiet de ſanguine juvenci & de ſanguine hirci;* quo tempore

re sunt commixti; Crederem de hoc seorsim, & de illo seorsim? Idcirco dictum est; *De sanguine sacrificii pro peccato expiationum*. Simul; Quomodo ego explicabo; *& accipiet de sanguine juvenci, & de sanguine hirci*? Quo tempore sunt commixti. *Et dabit super cornua altaris*. Incipiet ab cornu orientali aquilonari, aquilonari occidentali, occidentali australi, australi orientali; in loco, ubi incipiebat in sacrificio pro peccato super altare exterius, ibi perficiebat in altari interiori. R. Jehuda dicit, nomine R. Eliefer; in loco suo stabat, & spergebat, & super omnia dabat ex inferiori parte ad superiorem, excepta illa, quæ erat in ejus conspectu, in qua dabat a superiori parte ad inferiorem. *In circuitu*. R. Ismael dicit; dictum est hic *in circuitu*, pariterque illic, sc. in altari exteriori dictum est *in circuitu*, sicut *in circuitu* eo loco dicto intelliguntur quatuor adspersiones distinctæ, ita pariter hoc loco. *Et adsperget super illud*. Super puritatem altaris. *De sanguine*; de quo agitur. *Septies*; non septem guttas; *septies*; ut numeret septies non semel & septies. *Et emundabit & sanctificabit illud ab immunditiis filiorum Israel. Enumdabit*; in præteritum; *& sanctificabit*; in tempus futurum. *Et perficiet expiationem sanctuarii*; Si expiaverat, perfecerat; verba R. Akiba. Respondit illi R. Jehuda, qua de causa dicit; si perfecerat, expiaverat? Ad docendum; quod si una ex omnibus adspersionibus defuisset, perinde erat, ac si non expiasset; *Et perficiet expiationem sanctuarii*; Hoc est adytum; *tabernaculi conventus*; hoc est templum; *altaris*; hoc est altare; ad docendum, quod omnibus & singulis seorsim esset expiatio. Hinc dixerunt; quod si partem interiorum adspersionum adsperserit, & effundatur sanguis, adducetur alius sanguis, & incipiet sicut a principio, in adspersionibus interioribus. R. Eliefer, & R. Simeon dicunt; non incipiet nisi a loco, ubi cessavit; si perfecerit adspersiones interiores, & effundatur sanguis, adducetur alius sanguis, & incipiet sicut in principio, in adspersionibus exterioribus. Si adsperserit partem adspersionum, & effundatur sanguis, adducetur alius sanguis, & incipiet, sicut in principio, in adspersionibus exterioribus; R. Eliefer & R. Simeon dicunt; non incipiet nisi a loco, ubi cessavit: Si perfecerit adspersiones exteriores, & effundatur sanguis, adducetur alius sanguis, & incipiet in adspersionibus altaris; Si adsperserit partem adspersionum in altari, & effundatur sanguis, adducetur alius sanguis, sicut in principio, & incipiet in adspersionibus altaris. R. Eliefer, & R. Simeon dicunt, non incipiet nisi a loco ubi cessavit. Si perfecerit adspersioues altaris, & effundatur sanguis; adspersio fundamenti non impedit. Et omnes polluunt vestes; & comburebantur in loco cineris; verba Rabi Eliefer; R. Simeon & R. Meir dicunt; non polluebant vestes, & non comburebatur in loco cineris, nisi ultimus, qui perfecerit expiationem. *Et offerret hircum vivum*. Hactenus necesse erat, ut esset vivus. *Et imponet Aharon duas manus super caput hirci*; Docetur, quod ambabus manibus fieret impositio; constitutio principii, quod impositiones ambabus manibus essent peragendæ. *Super caput vivi*. Vivo imponendæ erant manus; at hircis Idololatriæ non erant manus imponendæ; verba R. Jehuda; R. Simeon dicit; Vivo ab Aharon erant manus imponendæ, & hircis Idololatriæ, ab Aharon non erant manus imponendæ; quia dicebat R. Simeon; omnibus sacrificiis pro peccato cœtus, quorum sanguis in adytum inferebatur, erant imponendæ manus; *Et confitebitur super illo*; hæc est confessio verborum. Quomodo confitebatur? Ah Domine, peccarunt, deliquerunt, rebelles fuerunt coram te, populus tuus domus Israel; Ah Domine, remitte, quæso peccata, delicta, & rebelliones, quæ peccarunt, & deliquerunt, & in quibus rebelles fuerunt coram te populus tuus, domus Israel, sicut scriptum est in lege Mosis servi tui. Et illi respondebant; sit benedictum nomen gloriosum regni ejus in secula seculorum. Non probo nisi pro peccatis certis, pro dubiis, pro peccatis ex violentia, & errore commissis unde probatur? Ex eo quod dictum est. עוונות; omnes iniquitates; פשעיהם omnes eorum rebelliones, חטאתם, omnia eorum peccata; Crederem, quod, illi quoque qui tenerentur sacrificiis pro peccato, & pro delicto, cum illis expiarentur? Idcirco dictum est; *illos*; *illos* super caput hirci, at non qui tenebantur sacrificiis pro peccato & pro delicto super caput hirci. Hinc dixerunt, quod qui tenebantur sacrificiis pro peccato, & pro delicto, super quos præterierit dies expiationum, tenerentur adducere post diem expiationum; qui autem tenebantur sacrificiis pro delicto dubio, liberi erant. *Et emittet per manum viri parati*; ut fiat legitimus vel alienus; *parati*, ut sit præ-

præparatus; *parati*; vel in Sabbatho; *parati*; vel in immunditie. *Et portabit hircus ille super se*; super se is portabat; sed non alii hirci cum illo; Pro quo expiabant alii hirci? pro immunditie sanctuarii, & ejus sanctitatum. Et quænam erat illa immundities sanctuarii, & ejus sanctitatum, quam ceteri hirci expiabant? Qui ex contumacia ingrediebantur in sanctuarium, & polluebant sanctuarium, & ejus sanctitates, hirco interiori expiabantur. Hinc dixerunt, quod omnes, in quibus fuerit notitia in principio & in fine, & ignorantia in medio, debeant adducere sacrificium adscendens & descendens; In quo fuerit notitia in principio, at non fuerit notitia in fine, hircus qui intus offertur, & dies expiationum suspendit, donec agnoscat, & adducat sacrificium adscendens & descendens. Si non fuerit notitia in principio, & fuerit in fine, hircus, qui foris offerebatur in die expiationum, expiabat; dictum est enim; *præter sacrificium pro peccato expiationum;* pro quo alter expiabat, expiabat alter; Sicut interior non expiabat nisi super re, in qua esset notitia; & super re, in qua non esset notitia neque in principio, neque in fine, hirci festorum, & hirci noviluniorum expiabant; verba R. Jehuda, R. Simeon dicit: Hirci festorum expiabant; at hirci noviluniorum non expiabant. Et super quo hirci noviluniorum expiabant? Super mundo, qui comedisset immundum. R. Meir dicit; omnium hircorum æqualis erat expiatio pro illo, qui immundasset sanctuarium, & ejus sanctitates. R. Simeon dicit; Hirci noviluniorum expiabant pro mundo, qui comedisset immundum; & hirci festorum expiabant pro illo, in quo non esset notitia neque in principio neque in fine; & hirci diei expiationum expiabant pro illo, in quo non esset notitia in principio, sed esset notitia in fine. Dixerunt illi; quid? ut alter pro altero offeratur? Respondit illis; offeratur. Dixerunt illi; quoniam eorum expiatio non erat æqualis, quomodo offerebantur? Respondit illis; omnes adducuntur ad expiandum pro immunditie sanctuarii, & ejus sanctitatum. R. Simeon ben Jehuda dicit ejus nomine; hirci noviluniorum expiabant pro mundo, qui comedisset immundum, præstantiores illis erant hirci festorum, qui expiabant pro mundo, qui comedisset immundum, & pro illo, in quo non fuerit notitia neque in principio neque in fine; præstantiores illis erant hirci diei expiationum, qui expiabant pro mundo, qui comedisset immundum, & pro illo, in quo non fuerit notitia neque in principio neque in fine, & pro illo, in quo non fuerit notitia in principio, & fuerit in fine. Illi dixerunt; dicebat ille; quid? ut alter pro altero offerretur? Respondit; ita. Dixerunt illi; si ita est; offerantur hirci diei expiationum pro hircis noviluniorum; at quomodo hirci noviluniorum poterunt offerri pro hircis diei expiationem ad expiandam expiationem, quæ in ipsis non erat? Respondit illis; omnes adducuntur ad expiandum pro immunditie sanctuarii & ejus sanctitatum. Et qui per contumaciam immundabat sanctuarium, & ejus sanctitates, hircus qui intus offerebatur in die expiationum, expiabat; & pro ceteris peccatis in lege memoratis, levibus, & gravibus, & ex contumacia, & ex errore commissis, sive prudens, sive imprudens fuisset, & pro excidiis, & suppliciis Synhedrii hircus emissarius expiabat. *Ad desertum, ad desertum, in deserto*; ad includendum desertum Nob, & Gabaon, Silo, & domum seculorum. *Et ingredietur Aharon in tabernaculum conventus;* Tota Parascha ordine dicta est; excepto hoc textu; *& ingredietur Aharon in tabernaculum conventus;* At cur ingrediebatur? Ut educeret acerram, & thuribulum. Dicit R. Jehuda; unde probatur, quod quinquies lavaret, & decies sanctificaret eo die? Ex eo quod dictum est; *Et ingredietur Aharon in tabernaculum conventus, & exuet vestes lineas, quas induerat, quando ingressus est in sanctuarium, & lavabit carnem suam aquis in loco sancto, & induet vestes suas*. Docetur, quod quinques lavaret, & decies sanctificaret eo die. R. Meir; quid? hinc ego addisco? Nonne jam dictum est; *vestes sanctitatis sunt; & lavabit aquis carnem suam, & induet illas*? Docetur; quod varians a vestibus aureis in vestes albas, & a vestibus albis in vestes aureas, lavare deberet. Quinque ministeria faciebat, sacrificium juge matutinum vestibus aureis; & ministerium diei vestibus albis; & egrediebatur, & faciebat ejus holocaustum, & holocaustum populi, ejus arietem, & arietem populi, & septem agnos perfectos vestibus aureis; ingrediebatur ad educendam acerram, & thuribulum vestibus albis; & faciebat sacrificium juge vespertinum vestibus aureis; & dictum est; *vestes sanctitatis sunt; & lavabit aquis carnem suam, & induet illas*. Docetur, quod varians a vestibus aureis in vestes albas,

bas, & a vestibus albis in vestes aureas, lavare deberet. Si ita est, cur dictum est; *& lavabit carnem suam aquis in loco sancto, & induet vestes suas?* Ecce non loquitur nisi de sanctificatione manuum & pedum; & unde probatur, quod in singulis lotionibus bis sanctificaret manus & pedes? Ex eo quod dictum est; *& exuet, & lavabit, & lavabit, & induet.* Dicit R. Eliesei bar R. Simeonis; & est argumentum; si ubi non obligatur ad lotionem, obligatur ad sanctificationem manuum & pedum, ubi obligatur ad lotionem, non erit æquum, ut obligetur ad sanctificationem manuum & pedum? Sume tibi, quod adduxisti; Sicut ibi semel, toto die hic quoque semel toto die. Si ita est, cur dictum est; *& exuet vestes lineas?* Quod non erat necesse ut diceretur; *quas induerat.* Quid putas; omnes exuisse? illas tantum, quas induerat; Si ita est, cur dictum est; *quas induerat?* Comparatur spoliatio vestitioni, sicut vestitio peragebatur sanctificatione manuum & pedum, ita quoque spoliatio peragenda erat sanctificatione manuum & pedum. *Et relinquet eas ibi;* Docetur, quod essent recondendæ; neque essent legitimæ in diem futurum expiationum. R. Jose dicit; erunt legitimæ sacerdoti vulgari; *& lavabit carnem suam aquis in loco sancto;* In conclavi domus Happarvæ; & quinque lotiones perficiebantur eo die, & omnes in loco sancto, in domo Happarvæ, excepta hac prima, quæ fiebat in profano super porta aquarum; *& exibit, & faciet holocaustum suum, & holocaustum populi, & expiabit pro se & pro domo sua, & pro populo;* ejus holocaustum præcedebat holocaustum populi, & ejus expiatio præcedebat expiationem populi; *& adipem sacrificii pro peccato adolebit super altare; adolebit* vel in sabbatho; *adolebit* vel in immunditie. *Et qui emittit;* non qui emittit emittentem; *& qui emittit bircum ad Azazel, lavabit vestes suas;* crederem, quod postquam egressus esset de muris atrii, immundaret vestes suas? Idcirco dictum est; *ad Azazel lavabit vestes suas;* si *ad Azazel lavabit vestes suas;* crederem quod non immundaret vestes suas, donec perveniret ad Azazel? Idcirco dictum est. *Et qui emittit bircum ad Azazel lavabit vestes suas.* Quomodo? Postquam egressus erat ex muris Hierusalem, immundabat vestes suas; verba R. Jehuda. R. Jose dicit. *Ad Azazel lavabit vestes suas.* Non immundabat vestes suas, donec perveniret ad saxum. R. Simeon dicit; *& qui emittit bircum ad Azazel, lavabit vestes suas.* Quando projiciebat de monte, immundabat vestes suas: *Lavabit vestes suas, & lavabit carnem suam aquis.* Crederem esse decretum regis? Idcirco dictum est. *Et deinde veniet in castra.* Sicut ואחר eo loco sc. in leproso dictum est propter immunditiem; ita pariter, hoc loco. *Et juvencum sacrificii pro peccato, & bircum sacrificii pro peccato, cujus sanguis illatus ad expiandum est in sanctuario, educet, & qui comburit illos lavabit vestes suas.* Cur dictum est? Crederem quod non immundarent vestes, & non comburerentur in loco cineris, nisi isti duntaxat? Et unde probatur ad includendum juvencum sacerdotis uncti, & juvencum propter ignorantiam alicujus præcepti cœtus, & hircos Idololatriæ? Ex eo quod dictum est; חטאת חטאת *sacrificium pro peccato, sacrificium pro peccato* verba R. Jehuda. Rabi dicit, ex ipso contextu eruitur, ubi dictum est; *cujus sanguis illatus est ad expiandum in sanctuarium.* Hæc est constitutio principii; quod in omnibus sacrificiis, quorum sanguis illatus sit, qui comburit, immundet vestes. *Ad expiandum in sanctuario;* si expiaverint juxta eorum præceptum, comburebantur in domo cineris, & immundabant vestes, si non expiaverint juxta eorum præceptum, comburebantur in domo Bira, sc. in sanctuario; & non immundabant vestes. *Et educet extra castra.* Sicut ibi, sc. in juvenco sacerdotis uncti, tu assignas tria castra, hic quoque tu assignas tria castra. Si ita est, cur dictum est. *Et educet extra castra?* Quando egressus erat extra una castra, qui comburebat immundabat vestes suas. Hinc dixerunt; Quando exportant super vectibus; si primi egressi sunt de muris atrii, & novissimi nondum sint egressi, primi immundabant vestes, & novissimi non immundabant vestes, donec egrederentur. *Et comburent igne eorum pelles, & carnem, & fimum;* memoratur hic pellis, caro, & fimus & memoratur ibi, sc. in holocausto, pellis, caro, & fimus; sicut pellis, caro & fimus ibi memoratus per dissectionem, hic pariter per dissectionem. *Et qui comburit;* non qui accendit ignem; neque ille qui disponebat struam; Quis est qui comburit? Qui operam præstat tempore combustionis; Crederem quod immundaret vestes postquam in cinerem reducti essent? Idcirco dictum est; אותם אותם *illi illi* immundabant vestes; & non ille

le qui comburebat, postquam in cinerum redacti essent, immundabat vestes; verba R. Jehuda; R. Simeon dicit; non immundabant vestes, donec in majore parte accensus esset ignis. אותם *illi*; si autem consumta sit caro, comburens non immundabat vestes. *Et erit vobis*; & non aliis; *in statutum perpetuum*; domui seculorum; *in mense septimo*; Crederem integro mense? Idcirco dictum est. *In decima die mensis affligetis animas vestras*. Crederem, quod consisteret in sole, & in frigore, ut affligeretur? Idcirco dictum est; *& nullum opus facietis*. Sicut opus quod tibi alio loco, sc. in Sabbatho interdixi, est opus cujus causa rei sunt excidii, ita pariter aflictio, quam tibi alio loco interdixi est aflictio, cujus causa rei sunt excidii. Et ista sunt residua, & abhominanda; unde probatur ad includendos fructus indecimatos? Ex eo quod dictum est; *& affligetis animas vestras*; includit. Includam ego fructus indecimatos, pro quibus est pœna mortis; & non includam cadavera, pro quibus non est pœna mortis? Idcirco dictum est. *Affligetis animas vestras*; includit. Includam ego cadavera, quæ prohibentur præcepto negativo, & non includam profana, quæ non prohibentur præcepto negativo? Idcirco dictum est; *affligetis animas vestras*; includit. Includam ego profana, quæ sunt ex præcepto; surge, & comede: & non includam separationem, & decimam secundam, quæ sunt ex præcepto, surge & comede? Idcirco dictum est; *affligetis animas vestras*; includit. Includam separationem, & decimam secundam, quæ non sunt ex præcepto; ne sint residua, & non includam sanctitates, quæ sunt ex præcepto; ne sint residua? Idcirco dictum est; *Affligetis animas vestras*; includit. Alia explicatio: *Affligetis animas vestras*. Afflictio, in qua consistat præservatio animarum vestrarum? Et quænam hæc est? Cibus & potus. Nomine R. Ismaelis dixerunt; dictum est hic; *affligetis animas vestras*. Et dictum est illic, sc. *Deut.* VII. 3. *Afflixit te, & fecit te esurire*. Sicut afflictio eo loco dicta est fames, ita pariter afflictio hoc loco dicta est fames. *Et nullum opus facietis*; Crederem, non licuisse emundare olera, & præparare lectum, & lavare calices? Et est argumentum; dictum est hic opus; pariterque dictum est opus in opere tabernaculi, sicut opus memoratum in opere tabernaculi est opus, in quo sit æstimatio, & cogitatio; ita pariter opus hic memoratum est opus, in quo sit æstimatio & cogitatio. Aut dicam sicut opus memoratum in opere tabernaculi, est opus perfectum; ita pariter hic opus perfectum. Non probo nisi de opere perfecto; sc. ne scribat in libro, ne texat vestem, ne faciat totam cribrum; unde probatur, quod non scribat duas literas, & non texat duo fila & non faciat duas commissuras in cribro, & vanno? Ex eo quod dictum est *opus & omne opus*. Non probo nisi pro opere arbitrario, pro opere præcepti; unde probatur? sc. ne scribat duas literas in libris sacris, in Thephilin, & Mesusis, ne texat duo fila in feminalibus, & in velis? Ex eo quod dictum est; *opus & omne opus*; includit: Non probo nisi pro opere, cujus causa rei sunt excidii; pro opere, cujus causa non sunt rei excidii, unde probatur sc. ne scribat, ne texat filum unum, ne faciat unam commissuram in cribro & in vanno? Ex eo quod dictum est; *opus & omnes opus*; includit: Non probo nisi pro specie operis, cujus causa rei sunt excidii, pro specie operis cujus causa non sunt rei excidii, unde probatur, sc. ne ascendat arbores, ne equitet super bestia, ne natet in aquis, ne percutiat manu super femur, ne complodat manibus, & ne saltet? Ex eo quod dictum est; *sabbathum quietis*. Non probo nisi pro quiete arbitraria, pro quiete præcepti unde probatur, sc. ne sanctificet, ne æstimet, neque anathemata faciat, neque elevet, neque separet, neque decimet, neque despondeat, neque repudiet, neque renuat, neque extrahat calceum, neque fratriam ducat, neque redimat plantam anni quarti, & decimam secundam? Ex eo quod dictum est; *sabbathum quietis*. *Indigena*; hic est indigena; האזרח ad includendum mulieres indigenæ; גר hic est proselytus, הגר ad includendum mulieres proselyti. *Inter vos*; ad includendum mulieres, & servos. *Quia in die hoc expiabit pro vobis*; in sacrificiis. Et unde probatur, quod si vel defuissent sacrificia, & hircus hodiernus, tamen expiet? Ex eo quod dictum est; *& in die hoc expiabit*. Peccata quæ inter Deum & hominem intercedunt dies expiationum expiat; & quæ inter hominem & ejus socium intercedunt, dies expiationum expiat, donec placaverit ejus socium. Hoc exponit R. Eliefer ben Azaria. *At omnibus peccatis vestris coram Domino Deo vostro mundabimini*. Quæ inter te & Deum intercedunt, tibi ignoscentur, quæ inter

te

te & socium tuum intercedunt, non ignoscentur, donec socio tuo satisfeceris. Et unde probatur, quod in die expiationum vetitus sit cibus, potus, lotio, & unctio, & indutio calcei, & usus lecti? Ex eo quod dictum est; *sabbathum quietis*. Crederem, hæc omnia vetita fuisse vel in sabbatho creationis? Idcirco dictum est; הוא *illud*; In illo omnia hæc vetita sunt, at omnia hæc non sunt vetita in sabbatho creationis. *Et expiabit ille qui unctus fuerit*. Cur dictum est? Quia integra Parascha dicta est de Aharon. Non probo nisi de ipso Aharon, unde probatur ad includendum alium sacerdotem? Ex eo quod dictum est; *ille qui unctus est*. Non probo nisi pro uncto, pro vestibus multiplicato, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& qui implebit manum suam*. Unde probatur, quod substituatur alius sacerdos? Ex eo quod dictum est; *& expiabit sacerdos. Ut sacerdotio fungatur vice patris sui*. Docetur, quod filius omnes antecellat; Crederem, vel si non impleverit locum patris sui, omnes antecelleret? Idcirco dictum est; *Et qui implebit manum suam*; quando implebat locum patris sui, omnes antecellebat; si non impleverit locum patris sui, veniat alter, & ejus vice ministret. Et unde probatur, quo sicuti, substituebatur illi alius sacerdos, propter dubium, ne casus nocturno profanaretur, ita pariter alia uxor substitueretur, propter dubium, ne aliquid in ejus uxore contingeret? Ex eo quod dictum est; *Et expiabit pro se, & pro domo sua*; Domus sua est ejus uxor; verba R. Jehuda. Respondit illi R. Jose; si ita est; non erit rei finis. Unde probatur ad includendas alias vestes inter vesperas? Ex eo quod dictum est; *& induet vestes lineas vestes sanctitatis*; Constitutio principii, ut omnes vestes byssinæ de bonis sanctuarii comparentur. *Et expiabit sanctuarium sanctitatis*; Hoc est adytum; *Tabernaculum conventus*; hoc est templum. *Altare*; hoc est altare. *Expiabit*; etiam atria; *Sacerdotes*; Hi sunt sacerdotes; *populum congregationis*; hi sunt Israelitæ. *Expiabit*; etiam Levitas; æquiparat omnes in una expiatione: Docetur, quod expiarentur hirco emissario; verba R. Jehuda; R. Simeon dicit; Sicut sanguis hirci, qui intus immolabatur, expiabat Israelitas, ita pariter sanguis juvenci expiabat sacerdotes; sicut confessio hirci emissarii expiabat Israelitas, ita pariter confessio juvenci expiabat sacerdotes: *& erit hoc vobis in statutum perpetuum, ad expiandum filios Israel ab omnibus peccatis eorum semel in anno*. Cur dictum est? Quia invenimus, quod hoc per se expiaret vel sine hircis, crederem reliquis anni diebus sine suis hircis expiasse? Idcirco dictum est: *semel in anno*. Excludam Pascha, & solennitatem tabernaculorum, quæ per septiduum celebrantur, & non excludam festum hebdomadarum, quod uno die celebratur? Idcirco dictum est; *semel in anno*. Excludam festum hebdomadarum, quod est festum instar ceterorum festorum, & non excludam festum principii anni, quod est festum sicut dies expiationum? Idcirco dictum est; *Hoc semel in anno*. Hoc expiabat vel sine hircis. Unde probatur, quod integra Parascha ordine dicta sit? Ex eo quod dictum est. *Et fecit, sicut præcepit Dominus Mosi*. Et unde probatur, quod Aharon non indueret vestes ad suam dignitatem, sed tantum ad confirmandum decretum regis? Ex eo quod dictum est. *Et fecit, sicut præcepit Dominus Mosi*. Et unde probatur, quod Aharon audiret ex ore Mosis perinde ac audisset ex ore Dei? Ex eo quod dictum est; *Et fecit, sicut præcepit Dominus Mosi*. Et hac de causa textus illum commendat in Prophetis sicut dictum est *Malach.* II. 5. *Pactum meum fuit cum eo; Lex veritatis fuit in ore ejus, & iniquitas non est inventa in labiis ejus, in pace & in æquitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniquitate*.

In hoc ministerio diei expiationum præcipuum & præstantissimum Jesu Christi novi Testamenti Pontificis ministerium præfiguratum est teste *Paulo* Epist. ad *Hebræos* cap. IX. Εἶχε μὲν οὖν καὶ ἡ πρώτη σκηνὴ δικαιώματα λατρείας, τό τε ἅγιον κοσμικόν. σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ᾗ ἥτε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα, καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται ἅγια. μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα σκηνὴ ἡ λεγομένη ἅγια ἁγίων. χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ᾗ στάμνος χρυσῆ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης. ὑπεράνω δὲ αὐτῆς χερουβὶμ δόξης, κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον. περὶ ὧν οὐκ ἔστι νῦν λέγειν κατὰ μέρος. τούτων δὲ οὕτω κατεσκευασμένων, εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διαπαντὸς εἰσίασιν οἱ ἱερεῖς τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες. εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. τοῦτο δηλοῦντος τοῦ Πνεύματος ἁγίου, μήπω πεφανερῶσθαι τὴν τῶν

ἁγίων

ἁγίων ὁδὸν, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν. ἥτις παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστηκότα καθ᾽ ὃν δῶρά τε καὶ θυσίαι προσφέρονται, μὴ δυνάμεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα. μόνον ἐπὶ βρώμασι καὶ πόμασι, καὶ διαφόροις βαπτισμοῖς, καὶ δικαιώμασι σαρκὸς, μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα. Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος τε καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου, τοῦτ᾽ ἔστιν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως. οὐδὲ δι᾽ αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια αἰωνίαν λύτρωσιν εὑράμενος. εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων, καὶ σποδὸς δαμάλεως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους, ἁγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα. πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ Πνεύματος αἰωνίου ἑαυτὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ Θεῷ, καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ὑμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι; Καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς μεσίτης ἐστὶν, ὅπως θανάτου γενομένου, εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι τῆς αἰωνίου κληρονομίας. ὅπου γὰρ διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διαθεμένου. διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία, ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει ὅτε ζῇ ὁ διαθέμενος. ὅθεν οὐδ᾽ ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος ἐγκεκαίνισται. λαληθείσης γὰρ πάσης ἐντολῆς κατὰ νόμον ὑπὸ Μωϋσέως παντὶ τῷ λαῷ, λαβὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ τράγων μετὰ ὕδατος καὶ ἐρίου κοκκίνου καὶ ὑσσώπου, αὐτό τε τὸ βιβλίον καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐρράντισε. λέγων. τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός. καὶ τὴν σκηνὴν δὲ καὶ πάντα τὰ σκεύη τῆς λειτουργίας τῷ αἵματι ὁμοίως ἐρράντισε. καὶ σχεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρίζεται κατὰ τὸν νόμον, καὶ χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις. ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τούτοις καθαρίζεσθαι. αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας. οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστὸς, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ᾽ εἰς αὐτὸν οὐρανὸν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν. οὐδ᾽ ἵνα πολλάκις προσφέρῃ ἑαυτὸν, ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἅγια κατ᾽ ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ. (ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν πολλάκις παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου) νῦν δὲ ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας, διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται. καὶ καθ᾽ ὅσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις. Οὕτως ὁ Χριστὸς ἅπαξ προσενεχθεὶς εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας, ἐκ δευτέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν. σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, κατ᾽ ἐνιαυτὸν ταῖς αὐταῖς θυσίαις ἃς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηνεκὲς, οὐδέποτε δύναται τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι. ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐπαύσαντο προσφερόμεναι, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἔτι συνείδησιν ἁμαρτιῶν τοὺς λατρεύοντας ἅπαξ κεκαθαρμένους. ἀλλ᾽ ἐν αὐταῖς ἀνάμνησις ἁμαρτιῶν κατ᾽ ἐνιαυτόν. ἀδύνατον γὰρ αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας. διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον λέγει. Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι. ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας. τότε εἶπον. ἰδοὺ ἥκω (ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ) τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεὸς, τὸ θέλημά σου. ἀνώτερον λέγων. ὅτι θυσίαν καὶ προσφορὰν καὶ ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, οὐδὲ εὐδόκησας (αἵτινες κατὰ τὸν νόμον προσφέρονται.) τότε εἴρηκεν. ἰδοὺ ἥκω τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεὸς, τὸ θέλημά σου. ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δεύτερον στήσῃ. ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμὲν διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐφάπαξ. καὶ πᾶς μὲν ἱερεὺς ἕστηκε καθ᾽ ἡμέραν λειτουργῶν καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύνανται περιελεῖν ἁμαρτίας. αὐτὸς δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ. *Habuit quidem & prius justificationes culturæ, & sanctum seculare. Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum, quæ dicitur sancta. Post velamentum autem secundum tabernaculum quod dicitur sancta sanctorum; aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ testamenti; superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium, de quibus non est modo dicendum per singula. His vero ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes; In secundo autem semel in anno solus pontifex, non sine sanguine, quem offert pro sua & populi ignorantia. Hoc significante Spiritu Sancto, nondum propalam esse Sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum. Quæ parabola est temporis instantis; juxta quam munera & hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem, solummodo in cibis & in potibus, & variis baptismatibus, & justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis. Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, id est, non hujus creationis neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemtione inventa. Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis*

cinis vitulæ adspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi? Et ideo novi Testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemtionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis. Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris; Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum aqua & cum lana coccinea, & hyssopo, ipsum quoque librum & omnem populum adspersit; dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus; *Etiam tabernaculum & omnia vasa ministerii sanguine similiter adspersit; & omnia pene in sanguine secundum legem mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio. Necesse est ergo exemplaria quidem cœlestium his mundari: ipsa autem cœlestia melioribus hostiis quam istis: Non enim in manufacta sancta Jesus introivit, exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis; Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno; Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi; nunc autem semel in consummationem seculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium: Sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata; secundo sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem. Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos ipsis hostiis, quas offerunt, indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere: Alioquin cessassent offerri: ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati, cultores semel mundati. Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Impossibile enim est, sanguine taurorum, & hircorum auferri peccata. Inde ingrediens mundum dicit:* Hostiam & oblationem noluisti; corpus autem aptasti mihi: Holocautomata pro peccato non tibi placuerunt: Tunc dixi: Ecce venio: in capite libri scriptum est de me: Ut faciam, Deus, voluntatem tuam: *Superius dicens:* Quia hostias & oblationes, & holocautomata pro peccato noluisti, *nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur:* Tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus voluntatem tuam: *aufert primum, ut sequens statuat: In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel; & omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata. Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei.* Et paulo post *Paulus* fideles hortatur, ut confidenter tanti Pontificis gratia & autoritate ad Deum accedant. Ἔχοντες οὖν, ἀδελφοὶ, παῤῥησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ, ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, προσερχώμεθα μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἐῤῥαντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς, καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ, κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῆ [πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος] καὶ κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων. μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν, καθὼς ἔθος τισὶν, ἀλλὰ παρακαλοῦντες. καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ βλέπετε ἐγγίζουσαν τὴν ἡμέραν. *Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi; quam initiavit nobis viam novam, & viventem per velamen, id est, carnem suam, & sacerdotem magnum super domum Dei; Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua munda; Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem (fidelis enim est, qui repromisit) & consideremus invicem in provocationem charitatis, & bonorum operum, non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tanto magis, quanto videmus appropinquantem diem.* Et cap. IV. 14. Ἔχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας. οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ᾽ ὁμοιότητα, χωρὶς ἁμαρτίας. προσερχώμεθα οὖν μετὰ παῤῥησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον, καὶ χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον βοήθειαν. *Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum filium Dei, teneamus confessionem. Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam conse-*

qua-

quamur, *& gratiam inveniamus in auxilio opportuno.*

CAPUT IX.

De successione in Pontificatum.

CUm satis superque a celeberrimo *Johanne Seldeno* hoc argumentum de *successione in Pontificatum*, illustratum sit, breviter de hoc agendum putavimus. Omnium Judæorum consensu ex filiis natu major in Pontificatu succedebat. *Babyl. Joma* 72. 2. באלו נשאלין באורים ותומים כי אתא רב דימי אמר בגדים שכהן גדול משמש בהם משוח מלחמה משמש בהם שנאמר ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למי שבא בגדולה אחריו מתיב רב אדא בר אהבא ואמרי לה כדי יכול יהא בנו של משוח מלחמה משמש שחתיו כדרך שבנו של כהן גדול משמש תחתיו תלמוד לומר שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו שבניו אשר יבא אל אהל מועד מי לבא אל אהל מועד אמר רבי נחמן בר יצחק הרי קאמר כלי שעיקר משיחתו לאוהל מועד יצא זה שעיקר משיחתו למלחמה. Istis vestibus interrogant in Urim & Thummim. Quando venit R. Dime dixit; vestibus, quibus ministrabat summus sacerdos, ministrabat unctus belli; dictum est enim *Exod.* XXIX. 29. *Et vestes sanctitatis, quæ sunt Aharon, erunt filiis ejus post eum.* Erunt illi, qui venit ad dignitatem post eum. Respondit R. Ada bar Aba; & dixerunt; possum ego credere, quod filius uncti ministret ejus loco, sicut filius summi sacerdotis ejus loco ministrat? Idcirco dictum est ibid. 30. *Septem diebus induet illas sacerdos ejus vice de filiis ejus, qui ingreditur tabernaculum conventus.* Qui dignus est, qui ingrediatur tabernaculum conventus. Dicit R. Nachman bar Isaach hic dicit. Vestes erunt illi, cujus unctionis fundamentum est, ut ingrediatur tabernaculum conventus; excluditur iste; cujus unctionis fundamentum est belli causa. *Hierosl. Horajoth* 47. 4. ומניין למשוח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו תלמוד לומר שבעת ימים ילבשם הכהן וגו' את שהוא בא אל אהל מועד לשרת בקודש בנו עומד תחתיו ואת שאינו בא אל אהל מועד לשרת בקודש אין בנו עומד תחתיו. Et unde probatur, quod filius uncti belli ejus loco non ministret? Ex eo quod dictum est. *Septem diebus induet illas sacerdos &c.* Qui ingreditur in tabernaculum conventus ad ministrandum in sanctuario, ejus filius ejus loco ministrat; qui vero non ingreditur in tabernaculum conventus, ejus filius ejus loco non ministrat. *Siphra* 17. 4. משיח אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מניין תלמוד לומר והכהן יכול שאני מרבה אף משוח מלחמה תלמוד לומר תחתיו מבניו את שבנו עומד תחתיו מביא עשירית האיפה יצא משוח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו ומניין שאין בנו עומד תחתיו תלמוד לומר שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבא אל אהל מועד לשרת בקודש את שבא אל אהל מועד לשרת בקודש בנו עומד תחתיו יצא משוח מלחמה שאינו בא אל אהל מועד לשרת בקודש מבניו יעשה אותה מלמד שיהא בן קודם לכל שבעולם יכול אף על פי שאינו ממלא מקום אביו תלמוד לומר אשר ימלא את ידו בזמן שימלא את מקומו של אביו הוא קודם לכל אדם ואם אינו ממלא מקום אביו יבוא אחר וישמש תחתיו. *Unctus. Levit.* cap. VI. Non probo nisi de uncto oleo unctionis, multiplicatus vestibus unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Et sacerdos.* Crederem posse etiam includere unctum belli? Idcirco dictum est; *ejus vice de filiis ejus*; ejus filius, qui ejus vice constituitur, offert decimam partem Ephæ; excluditur unctus belli, cujus filius ejus vice non constituitur. Et unde probatur, quod ejus filius ejus loco non constituitur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXIX. 30. *Septem diebus induet illas sacerdos ejus vice de filiis ejus qui ingredietur tabernaculum conventus ad ministrandum in sanctuario*; ejus filius, qui ingreditur in tabernaculum conventus ad ministrandum in sanctuario, ejus loco constituitur: excluditur unctus belli, cujus filius non ingreditur in tabernaculum conventus ad ministrandum in sanctuario. *De filiis ejus faciet illud.* Docetur, quod filius ceteros homines antecedat. Crederem vel si non implevit locum patris suis? Idcirco dictum est. *Qui impleverit manus suas.* Quando implebit locum patris sui omnes homines antecedit. Si vero non implebit locum patris sui; veniet alius, & ejus loco ministrabit. *Siphra* iterum 24. 3. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי אלעזר בן עזריה הרי הוא אומר וימת נדב ואביהוא לפני יהוה בהקריבם אש זרה לפני יהוה ובניו לא היו להם שאילו היה להם בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר שכל הקודם בנחלה היא קודם בכבוד. Raban Simeon ben Gamliel dicit nomine R. Eliesеris ben Azaria; ecce dictum est *Deut.* XXIV. 1. *Et mortui sunt Nadab & Abibu coram Domino, cum offerrent ignem alienum coram Domino; & filii non fuerunt illis.* Si enim illis fuissent filii prælati fuis-

se Eleazar, & Ithamar; quia qui præcedit in hæreditate, præcedit quoque in dignitate. *Aben Ezra* ad l. c. *Deut. Et filii non erant illis* אבל אם היו לנדב ואביהוא בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר בכהונה גדולה. Si vero fuissent filii Nadab & Abihu, prælati fuissent Eleazaro, & Ithamar in summo sacerdotio. *Maimonides* de vasis sanctuarii cap. IV. כשמת המלך או כהן גדול או אחד משאר הממונים מעמידין תחתיו בנו או הראוי ליורשו וכל הקודם לנחלה קודם לשררות המת והוא שיהיה ממלא מקומו בחכמה או ביראה אף על פי שאינו כמותו בחכמה שנאמר במלך הוא ובניו בקרב ישראל מלמד שהמלכות ירושה והוא הדין לכל שררה שבקרב ישראל שהזוכה לה זוכה לעצמו וזרעו. Mortuo rege, aut pontifice, aut alio quovis in dignitate constituto, loco ejus substituitur filius ejus aut is, qui jure hæreditario est proximus. Nam quisquis in hæreditate anteferendus est, etiam is in defuncti dignitatibus est anteferendus, modo ejusmodi fuerit, ut locum ejus cum sapientia suppleat, aut saltem cum timore, tametsi ei sapientia sit dispar. Secundum id quod scriptum est *Deut.* XVIII. 20. de rege: *Ipse & filii ejus in medio Israel*. Animadvertendum inde regnum esse hæreditarium. Atque hoc etiam jus est universis dignitatibus, quæ sunt in medio Israelis, qui in earum aliquam fuerit erectus, is eam non sibi solum, sed & posteris suis retineat. Hinc *Raschi* ad I. *Paral.* XXIV. Josuam filium Josedeci prælatum scribit Ezræ patruo, utpote fratris majoris filium. וימת נדב ואביהוא ובנים לא היו להם לפי שלא היו להם בנים כיהנו אלעזר ואיתמר במקומם אבל אם היו לנדב ואביהוא בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר בכהונה גדולה שכן מצינו בעזרא שהרי יהוצדק אביו של יהושע היה יהוצדק ועזרא בני שריה היו כדכתיב לעיל ושריה הוליד את יהוצדק ובעזרא כתיב עזרא בן שריה ויהוצדק הלך בגולה ובבל וכשעלו מבבל עלה יהושע ושימש ולא שימש עזרא לפי שהיה יהוצדק הבכור וקדמו בן אחיו הבכור כדכתיב בנבואת חגי יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול. *Et mortui sunt Nadab & Abihu, & filii non fuerunt illis*. Eo quod non fuerunt illis filii; *ministrarunt in sacerdotio Eleazar & Ithamar* in eorum loco; Si fuissent Nadab & Abihu filii, prælati fuissent Eleazaro, & Ithamar in summo sacerdotio; quia sic invenimus in Ezra, quia Josedechos erat pater Jehosua & Ezra filius Saraja; sicuti supra scriptum est. *Et Azaria genuit Josedechum*; & de Ezra scriptum est. *Ezra filius Saraje*; & Josedechus abiit in captivitatem Babylonem; & quando adscenderunt de Babylone, adscendit Jehosua, & ministravit, & non ministravit Ezra quia Josedechus erat primogenitus, & prælatus fuit filius sui fratris; sicuti scriptum est in prophetia Haggæi I. I. *Jehosua filium Josedech saderdotem magnum*. Aharoni patri, mortuis Nadab & Abihu, primogenituræ jure Eleazar in summo sacerdotio successit, sicuti dictum est *Num.* XX. 25. קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אתם הר ההר והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם ויעש משה כאשר צוה יהוה ויעלו אל הר ההר לעיני כל העדה ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו וימת אהרן שם בראש ההר וירד משה ואלעזר מן ההר. *Tolle Aharon & filium ejus Eleazarum cum eo, & duces eos in montem Hor. Cumque nudaveris Aharon vestibus suis, indues eis Eleazarum filium ejus: Aharon colligetur, & morietur ibi. Fecit Mose ut præceperat Dominus, & adscenderunt in montem Hor coram omni multitudine. Cumque Aharon spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus; & mortuus est Aharon ibi in vertice montis; & descendit Mose, & Eleazar de monte. Targum Jonathan* דבר ית אהרן וית אלעזר בריה ואפיק יתהון לטוריום אומנוס ואשלח ית אהרן ית לבושין יקר כהונתא והלבישינון ית אלעזר בריה ואהרן יתכנס וימות תמן ועבד משה היכמא דפקיד יי׳ יתיה וסליקו לטורום אומנוס כד חמן כל כנשתא ואשלח משה ית אהרן ית לבושוי איקר כהונתא ואלבוש ית אלעזר בריה ומית אהרן תמן בריש טורא ונחת משה ואלעזר מן טורא. *Accipe Aharon & Eleazarum filium ejus, & adscendere fac eos in montem Umanum. Exuas quoque Aharon vestibus suis decore sacerdotii, & induas eis Eleazarum filium ejus: Aharon autem colligatur, & moriatur ibi. Et fecit Mose sicut præcepit Dominus ipsi; & adscenderunt in montem Umanum vidente tota congregatione. Et exuit Mose Aharon vestibus suis ornatu sacerdotali, & induit Eleazarum filium ejus, & mortuus est Aharon ibi in cacumine montis, descenditque Mose & Eleazar ex monte*. Confirmatur summum sacerdotium in Pinchaso filio primogenito Eleazari *Num.* XXV. 10. וידבר יהוה אל משה לאמר פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי לכן אמר הנני נותן לו את בריתי שלום והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם

תחת

תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל. *Dixitque Dominus ad Moſen. Phinees filius Eleazari filii Aharon ſacerdotis avertit iram meam a filiis Iſrael, quia zelo meo commotus eſt contra eos, ut non ipſe delerem filios Iſrael in zelo meo. Idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem fœderis mei: Et erit tam ipſi quam ſemini ejus pactum ſacerdotii ſempiternum, quia zelatus eſt pro Deo ſuo & expiavit ſcelus filiorum Iſrael.* Targum Jonathan ומלל יי עם משה למימר פנחס קנאה בר אלעזר בר אהרן כהנא אתיב ית ריתחו מעל בני ישראל בזמן דקני ית קנאתי וקטיל חייבא דביניהון ואמטוליה לא שיציית ית בני ישראל בקנאתי בשבועה אימר ליה מן שמי האנא גזר ליה ית קימי שלם ואעבדיניה מלאך קיים ויהי ללעמא למבשרא גאולתא בסוף יומי׳ וקולף דחסדוהי למימר הלא בר פוטי מדינאה הוא האנא מיחסיניה לכהונתא רבתא וחולף דאחד רומחא בדרעיה ומחא למדיניתא לבית בהתת קיבתא וצלי בפומיה על עמא בית ישראל יזכון כהוניא לתלת מתנן דרועא ולעא וקובתא ותהי ליה ולבנוי בתרוי קיים רבות עלם חולף דקני לאלהיה וכפר על בני ישראל. *Et locutus eſt Dominus cum Moſe dicendo. Pinchas zelotes filius Eleazari filii Aharon ſacerdotis avertit furorem meum a filiis Iſrael, eo tempore quo zelatus eſt zelum meum interficiendo peccatores, qui inter eos erant; & propter ipſum non perdidi filios Iſrael in zelo meo; Jurejurando dico ipſi per nomen meum: Ecce ego decerno illi fœdus meum pacis, & faciam ipſum Angelum fœderis, ut vivat in æternum ad annuntiandum redemtionem in fine dierum. Et propterea quod probro afficiunt eum, dicendo: Annon filius eſt Puti Madianitæ? Ecce ego adſcribo eum ſacerdotio ſummo. Et propterea quod apprehendit lanceam brachio ſuo & percuſſit Madianitidem in pudendo ſuo, & oravit ore ſuo pro populo domus Iſrael, merito acquirent ſacerdotes tria dona, humerum, maxillam & ventriculum; & erit illi & filiis ejus poſt ipſum fœdus unctionis ſempiternum, eo quod zelatus ſit pro Deo ſuo, & expiavit pro filiis Iſrael.* Hac de cauſa *Kimchi* ad I. *Paral.* VI. hæc ſcribit. הזכיר יחס אלעזר ולא יחס איתמר לפי שמבני אלעזר היו כהנים גדולים עד עולם כי כן אמר לפנחס הקדוש ברוך הוא כאשר קנא בשיטים והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם זו היא כהונה גדולה כי גם כן בני איתמר היו כהנים ואלה שמבני פנחס והיו כהנים גדולים עד עולם ובצדוק היתה תחלת הברכה הזאת עד יהוצדק גם מבני איתמר כי עלי היה כהן גדול שהיה מבני איתמר וכן אחימלך ואביתר בנו. Recenſetur progenies Eleazaris, & non Ithamaris. Quoniam ex Eleazaridis fuere Pontifices maximi in perpetuum. Etenim ſic locutus eſt Deus Phineeſo tempore, quo zelo ductus eſt in Shitim *Num.* XXX. *Habebit ipſe & ſemen ejus poſt ipſum fœdus ſacerdotii perpetuum*; ſc. principatum ſacerdotii ſeu Pontificatus. Nam etiam & Ithamaridæ ſacerdotes fuere, ſed eis qui ex Phineeſo oriundi erant, Pontificatus perpetuus fuit. Quod tamen ita intelligendum, ut initium benedictionis illius collocetur in Sadoko, quæ ad Jehoſedecum minime interrupta eſt. Nam fuere etiam Pontifices ex Ithamaridis, Eli ſcilicet Pontifex erat ex Ithamaro oriundus; ſic etiam Achimelech, & Abiathar ejus filius,

Trecentis aut circiter a morte Eleazari annis Pinchaſum Pontificem fuiſſe conſtat ex *Judic.* XX. 28. ubi dicitur belli Benjamitici tempore vixiſſe. *Kimchi* ad I. *Paral.* IX. 20. ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם רוצה לומר על משפחת הקרחי היה נגיד פנחס בן אלעזר לפנים בימי אבותיהם כמו שהיה אלעזר אביו ממונה עליהם כמו שאמר ופקדת משמרת כו׳ אלעזר בן אהרן ואחריו היה פנחס בנו נגיד גם כן עליהם כי היה יהוה עמו והיה גדול מבני איתמר לפיכך היה נגיד כל ימיו עליהם ויש מרבותינו שאמרו פנחס זה אליהו ואמת כי פנחס חיה ימים רבים כי בימי פלגש בגבעה ראינו שהיה עדיין חי כמו שאמר שם ופנחס בן אלעזר וכו׳ והיה אז יציאת מצרים יותר משלש מאות שנה והוא היה מיוצאי מצרים. *Phinees autem filius Eleazari erat dux eorum*; i. e. familiæ Coritarum: præerat Phinees filius Eleazari diebus patrum noſtrorum; ſicut ejus pater Eleazar illis præerat; ſicuti dictum eſt *Numer.* III. 32. *Erit ſuper excubitores &c. Eleazar filius Aharon.* Et poſt illum ejus filius: illis præfuit Phinees ejus filius, quia Deus erat cum eo; Et erat major filiis Ithamar, quia omni tempore quo vixit; illis præfuit; & nonnulli de noſtris ſapientibus dicunt, quod Phinees eſſet Elias; & verum eſt, quia Phinees diuturno tempore vixit, quia tempore concubinæ in Gabaa videmus, quod viveret, ut eo loco ſc. *Judic.* XX. 28. dictum eſt. *Et Phinees filius Eleazari &c.* Et tum ab egreſſu Ægypti plus trecentos annos natus erat; quia fuit ex iis, qui egreſſi ſunt de Ægypto. Nonnulli volunt adducti l. c. *Paral.* in templo Janitoribus præfuiſſe, ut neceſſe ſit, ut vixerit plus quam quadringentos annos. *Hieronymus* ad h. l. Hic monſtratur Phinees

nees adhuc eo tempore vivere. Alii vero rectius putant quod Phinees hic memoratus diversus sit a Phineeso Pontifice filio Eleazari. *Kimchi* ad h. l. ויש אומרים ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם אינו זה פנחס הכהן כי זה הפנחס היה לוי וזהו שאמר לפנים ה' עמו כלומר זה פנחס אינו אותו פנחס שהיה לפנים כי אותו יהוה עמו יהיה שורה עליו רוח הקודש וזה לא היה בו אבל גדול היה ונגיד היה על הלוים והפרוש הנכון היא מה שפירשתי. Et alii dicunt; quod Phinees, qui illis præerat, non esset Phinees sacerdos, quia iste Phinees erat Levita; & ille de quo dictum est. *Coram Deo cum eo*; sc. iste Phinees, non erat ille Phinees, qui erat antea quia de isto dictum est; *Deus erat cum eo*; & habitavit super illo spiritus sanctus; at in hoc non habitavit; sed erat magnus, & præerat Levitis; & hæc expositio, quam exposui, recta & idonea est. Summo sacerdotio dicitur fuisse expoliatus, eo quod Jephte voto suo solvere noluerit. *Kimchi* ibid. ודרשו רז"ל כי נסתלקה ממנו שכינה על שלא התיר נדרו של יפתה וזהו שנאמר נגיד היה עליהם הוא אין אלא היה ואמר לפנים יהוה עמו בימי זמרי מחה ובימי פילגש בגבעה לא מחה כלומר בימי זמרי היה יהוה עמו והיה כח בידו למחות ומחה והיה כפרה לישראל שלא כלו בימי זמרי כי יהוה היה עמו והיה כח בידו למחות אבל בימי פלגש בגבעה לא היה כח בידו למחות כי לא היה יהוה עמו כי כמה אלפים מתו מישראל עד שלא נצחו לבני בנימין. Et exposuerunt sapientes nostri f. m. quod ab eo recessit Divinitas, eo quod non solverit votum Jephthe; & hoc est quod dictum est; *erat dux eorum*. At non erat Deus & dictum est; *coram Deo cum eo*. In diebus Zambri percussit; & in diebus concubinæ in Gabaa non percussit; i. e. in diebus Zambri *Deus erat cum eo*, & erat vis in ejus manu ad percutiendum, & percussit, & erat expiatio pro Israele, quod non perierint in diebus Zambri; quia Deus erat cum eo, & erat vis in ejus manu ad percutiendum: sed in diebus concubinæ in Gabaa non erat vis in ejus manu ad percutiendum: quia non erat Deus cum eo; quia multa millia ex Israele sunt periere, priusquam vincerentur filii Benjamin. *Raschi* ad l. c. *Paral.* רבותינו אמרו הוא פנחס הכהן ועל שלא התיר ליפתה נדרו נסתלקה שכינה ממנו. Dicunt nostri sapientes hunc fuisse Phineesum sacerdotem, atque ex eo quod non solverit Jephthem voto suo, recessisse ab eo Divinitatem. *Saidus Batricides* פתאמת תנוע עלי נפשהא פי ואלגבל שהרין וכאנוא אצחאב יפתאח עד אשארוא עליה הן ימשי אלי פנחאש אלנבי אבן לעזאר הרון וישאלה לעלת יפתיה במה יחלעבה אבנתה פחמלה ען אלמלאך לא יחבי אליה ופנחאש אלנבי חמלה ען אלנבות אן לא יחבי אליה ובעד שהרין עמל יפתאח אליהודי עידא עטימא ודבח אבנתא פי דלך אליום פשמי דלך אלעיד איד נוע. Et manebat lugens seipsam (*filia Jephthis*) in monte binos menses. Jam vero consiliarii Jephthis suaserant eum, ut adiret Phinees prophetam filium Eleazari filii Aharonis, atque eum consuleret, ut ab eo disceret qua ratione filiam morte eriperet. Sed monitus est ab Angelo ne ad eum adiret. Etiam & Phinees propheta monitum accepit ex prophetia, ne indulgeret ei. Jamque transactis binis illis mensibus ingens festum celebravit Jephthes Judæus, & filiam suam immolavit eadem die; quem festu luctus numcupavit. Vide gloss. ad *Gemaram Babyl. Thaanith* fol. 4. *Vaicra Raba* Parash. *Bereshith Raba* parash. 60. *Midras Kobeleth* ad cap. x. 15. Phineeso exautorato successit in Pontificatu Heli Ithamarides, cui propter peccata filiorum minatur Deus fore ut summum sacerdotium iterum ad Eleazaridas transferatur, uti legitur I. *Sam.* II. 27. ויבא אש אלהים אל עלי ויאמר אליו כה אמר יהוה הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה ובחר אתו מכל שבטי ישראל לו לכהן לעלות על מזבחי להקטיר קטרת לשאת אפוד לפני ואתנה לבית אביך את כל אשי בני ישראל למה תבעטו בזבחי ובמנחתי אשר צויתי מעון ותכבד את בניך ממני להבריאכם מראשית כל מנחת ישראל לעמי לכן נאם יהוה אלהי ישראל אמור אמרתי בתיך ובית אביך יתהלכו לפני עד עולם ועתה נאם יהוה חלילה לי כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו הנה ימים באים וגדעתי את זרעך ואת זרע בית אביך מהיות זקן בביתך והבטת צר מעון בכל אשר ייטיב את ישראל ולא יהיה זקן בביתך כל הימים ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי לכלות את עיניך ולאדיב את נפשך וכל מרבית בתיך ימותו אנשים וזה לך אות אשר יבא אל שני בניך אל חפני ופנחס ביום אחד ימותו שניהם זה קיימתי לי כהן נאמן כאשר בלבבי ובנפשי יעשה ובניתי לו בית נאמן והיתה לך לפני משיחי כל הימים והיה כל הנותר בבתיך יבא להשתחות לו לאגורת כסף וככר לחם ואמר ספחני נא אל אחת הכהנות לאכל פת לחם. *Venit antem vir Dei ad Heli & ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Numquid non aperte revelatus sum domui patris tui, cum essent in Ægypto in domo Pharaonis? Et elegi eum ex* om-

omnibus tribubus Iſrael mihi in ſacerdotem, ut adſcenderet ad altare meum, & adoleret mihi incenſum, & portaret Ephod coram me; & dedi domui patris tui omnia de ſacrificiis filiorum Iſrael. Quare calce abjeciſtis victimam meam, & munera mea quæ præcepi, ut offerrentur in templo, & magis honoraſtis filios tuos, quam me ut comederetis primitias omnis ſacrificii Iſrael populi mei? Propterea ait Dominus Deus Iſrael. Loquens locutus ſum, ut domus tua, & domus patris tui miniſtret in conſpectu meo uſque in ſempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Abſit hoc a me: ſed quicunque glorificaverit me; glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles: Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, ut non ſit ſenex in domo tua. Et videbis æmulum tuum in templo in univerſis proſperis Iſrael, & non erit ſenex in domo tua omnibus diebus. Veruntamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo; ſed ut deficiant oculi tui, & tabeſcat anima tua. Et pars magna domus tuæ morietur, cum ad virilem ætatem venerit. Hoc autem erit tibi ſignum, quod venturum eſt duobus filiis tuis, Ophni & Phinees: In die uno morientur ambo. Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, qui juxta cor meum, & animam meam faciet; & ædificabo ei domum fidelem. Et ambulabit coram Chriſto meo cunctis diebus. Futurum eſt autem, ut quicunque remanſerit in domo tua, veniat ut oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatque: Dimitte me obſecro ad unam partem ſacerdotalem, ut comedem bucellam panis. Targum Jonathan. ואתא נבייא דיי לות עלי ואל׳ כדין אמר יי׳ איתגלאה איתגליתי לבית אביך כד הוו במצרים ומשעבדין לבית פרעה ואתרעיתי ביה מכל שבטיא דישראל קדמי למהוי כהין לאסקא קורבנא על מדבחי לאקטרא קטרת בוסמין למלבש אפוד לשמשא קדמי ויהבית לבית אביך ית כל קורבניא דבני ישראל למה אתון אנסין בניכסת קודשיא ובקורבני דפקידית לקרבא קדמי בבית מקדשי ויקרית ית בנך קדמיתא לאכלותהון מריש כל קורבן מנחת ישראל לעמי בכן אמר יי אלהא דישראל מימר אמרית ביתך ובית אבוך ישמשון קדמי עד עלמא וכען אמר יי קושטא אינון דינאי ארי לדמיקרין קדמי איקר ודמבסרין על שמי יתשטון הא יומיא אתאן ואקטוף ית תקוף זרעך וית תקוף זרע בית אבוך מלנוהוי סיב בביתך ותהי חזי מסתכל ותהי חזא בעקתא דתיתי על אנש ביתך בחובין דחבתון קדמי בבית מקדשי ובתר כן אייתי טבתא על ישראל ולא יהי סיב בביתך כל יומיא ואנש לא אפסיק לך מן מדבחי לחשכא ית עינך ולאפחא ית נפשך וכל סגיות ביתך יתקטלון עולמין ודין לך אתא דתיתי לות תרין בנך לות חפני ופנחס ביומא חד יתקטלון תרויהון ואקים קדמי כהין מהימן דכמימרי וכרעותי יעביד ואקיים ליה מלכו קיימא ושמש קדם משיחי כל יומיא ויהי כל דישתאר בביתך ייתי לישתפלא ליה למעא דכסף ופיתא דלחמא ויימר מניני כען לחדא ממטרת כהניא למיכל פיתא דלחמא. *Et venit propheta Domini ad Heli, Et dixit ei: Sic dicit Dominus; revelando revelatus ſum domui patris tui, quando fuerunt in Mizraim, & ſervientes domui Pharaonis. Et aptavi in eo ex omnibus tribubus Iſrael coram me, ut ſit ſacerdos ad adſcendere faciendum oblationem ſuper altare meum, ad ſuffiendum ſuffitum aromatum, ad veſtiendum Ephod, ad miniſtrandum ante me. Et dedi domui patris tui omnes oblationes domus Iſrael. Ad quid vos vim inferentes in mactationibus ſanctis? Et in oblatione mea quæ juſſi ad offerendum ante me in domo ſanctuarii mei? Et honoraſti filios tuos præ me ad alendum eos ex capite omnis oblationis ſacrificii Iſrael populi mei? Propterea dixit Dominus Deus Iſrael: Dicendo dixi: domus tua, & domus patris tui miniſtrabunt ante me uſque in ſeculum; & nunc dixit Dominus: Vera illa judicia mea, quod honorantes ante me honorabo, & qui contemſerunt ſuper nomen meum deſpicientur: Ecce dies venient & extirpabo fortitudinem ſeminis tui, & fortitudinem ſeminis domus patris tui, ne ſit ſenex in domo tua; & eris contemplans, & eris videns in calamitate, quæ erit ſuper hominem domus tuæ in peccatis, quæ peccaſti coram me in domo ſanctuarii mei poſthæc venire faciam bonum ſuper Iſrael, & non erit ſenex in domo tua omnibus diebus. Et hominem non deficere faciam tibi ex altari meo ad obſcurandum oculos tuos, & ad contriſtandum animam tuam, & omnis multitudo domus tuæ occidentur juvenes. Et hoc tibi ſignum, quod veniet ad duos filios tuos Hhophni, & Pinhhazz, in die uno occidentur ambo illi. Et ſtatutum ante me ſacerdotem fidelem, qui juxta dictum meum, & voluntatem meam faciet. Et ſtatuam illi regnum firmum, & miniſtrabit ante unctum meum omnibus diebus; & erit omnis, qui relinquetur in domo tua, veniet ad humilandum ſe illi ad megha argenti, & bucellam panis, & dicet: Numera me nunc in unam ex cuſtodia ſacerdotum ad comedendam buccellam panis.* Ubi *Kimchi* במדרשו מתחלה נתתי כהונה לאלעזר הכהן ובניו שנאמר והלבשת

והלבשת אותם את אלעזר בנו ובימי פלגש
בגבעה שפקרו ישראל ברוב המצות ומי
גרם להם פנחס ואלעזר ושאר הכהנים
שהיה להם לסבוב מעיר אל עיר ולהוציאם
ולא עשו כן לפיכך נטלתי כהונה גדולה
מהם ונתתיה לך שאתה מבני איתמר
ואמרתי שיתהלכו ביתך ובית אביך לפני
עד עולם חלילה לי כי מכבדי אכבד בני
פנחס שכבר אותי בשיטים ובוזי יקלו
שנאמר ויגרש שלמה את אביתר מהיות
כהן וגו׳ כדבר יי׳ אשר דבר אל בית עלי
ונעשה צדוק הכהן גדול שהיה מבני פנחס
חלילה לי שיתהלכו הם לפני כי אחר שהם
בוזי דין הוא שיקלו ועל זרע עלי אמר זה
ולא על שאר הכהנים אף על פי שאמר
מתחילה ביתך ובית אביך ובכלל בית
אביך שאר הכהנים כמו שאמר נגליתי
לבית אביך והוא אהרן הכהן הוא ובניו
שחטאו בכהונה סילק מהם כבוד הכהונה
וברית הכהונה וכבוד הכהונה הוא להיות
כהן גדול ולא היה בזרעו כהן גדול אלא
טפל לאחרים כמו שאמר ספחני נא וברית
הכהונה החיים והשלום כמו שאמר לפנחס
הנני נותן לו את בריתי שלום ואמר
בריתי היתה אתו החיים והשלום ועל זרע
עלי אמר וכל מרבית ביתך ימותו אנשים
הפך הברית כמו שהם חללו הברית
וכבוד הכהונה יקלו עניין קלון ולהבדיל
העניין בא קל׳ הקוף ונדגש קוף יקלו
רודפיכם שהוא עניין קלות ואמר יקלו ולא
אמר אקל כמו שאמר אכבד כי הם יקלו
מעצמם בהסתירי פני מהם ובדרש רבי
ירמיה בשם רבי שמואל מצינו שהחמיר
הקדוש ברוך הוא בכבודו של צדיק יותר
מכבודו בכבודו של מה כתיב ומקללך אאור
בכבודו של הקדוש ברוך הוא כתיב ובוזי
יקלו יקלו על ידי אחרים הנה ימים באים
כי לא חלה הקללה על זרע עלי עד
שנעשה צדוק כהן גדול וגדעתי פירש
והכרתי זרועך חוזקך כלומר אורך החיים
מהיות זקן שימותו בחורים ורבותינו
פירשו חכם כמו והדרת פני זקן רוצה
לומר שלא יהיה מבית עלי סמוך
בסנהדרין צר מעון מעון הוא בית יי׳ ופירש
צר כמו וכעסתה צרתה כי כמו שתי נשים
לאיש אחר צרות זו לזו כך שני כהנים
בבית המקדש צרים זה לזה לפי שכל
אחד נוטל חלקו ועינו צרה בשל חבירו
וצר סמוך למעון או פירשו צר במעון וכל
אשר ייטיב וכל הטוב אשר ייטיב יי׳ את
ישראל כשיבנה בית המקדש זרעך יהיה
נקלה שם שיהיה גדול עליהם ואם טפלים
לאחרים ויונתן תרגם יתהא משתכל
בעקתה דתיתי על אינש ביתך בחובין
דחבתון קדמי בבית מקדשי ובתר כן אייתי
טבתא על ישראל לכלות את עיניך
רוצה לומר עיני בני בניך אשר יהיו בזמן
ההוא וכן ולאדיב את נפשך נפש בני
בניך שיהיו בזמן ההוא וזהו כליון עיניהם
שיראו בב״ה כהן נגיד עליהם ויותר גדול
יהיה עונש זה משימות כלן ולא ישאר
מהם זכר לפיכך אמר ואיש לא אכרית

לך מעם מזבחי והעניין כעניין שאמר דוד
אל ההרגם פן ישכחו עמי בחילך והורידמו
כי זה הוא העונש הגדול שיחיו ויראו
ברעתם וכן שאל משה רבינו עליו השלום
הרגני נא הרוג ולא אראה ברעתי
ולאדיב את נפשך הפוך מן דאבון נפש
וכן תרגומו ולאפחא נפשך וכן תרגם
ומדיבות נפש ומפחן נפש וכל מרבית
ביתך כעניין אשר טפחתי ורביתי טרי׳מינט
בלע״ז ימותו אנשים בחורים וכת׳ עולימים
וכן בא באנשים זקנים כל אחד יתפרש
לפי מקומו וזה לך האות כשתראה שני
בניך ימותו ביום אחד יתברר לך כי העתי׳
אשר דברתי על בניך יתקיים והקימותי לו
כהן נאמן אמרו כי זה היה צדוק כי לא
חלה על זרע עלי הקללה עד שנעשה
צדוק כהן גדול וזה היה כשהיה בורח דוד
בפני אבשלום שנסתלק אביתר והיה צדוק
כהן גדול שנאמר ויעל אביתר ואחר כך
אמר ויאמר המלך לצדוק השב את ארון
האלהים העיר ואותו היום נתמנה כהן
גדול אבל לא היה כהן גדול עד שנמשח
שלמה והוא גם כן נמשח לכהן גדול
וקודם היום הזה לא היה מסולק זרע עלי
מכהונה גדולה שהרי היה אחיה בן
אחיטוב נושא אפוד במלחמת שאול
ואחימלך היה כהן גדול בנו ואביתר בנו
היה כהן גדול עד שהוקם צדוק כאשר
בלבבי ובנפשי יעשה פירש שיעשה כל
אשר ברצונו וכת׳ דיכמימרי וכרעותי
יעביד בית נאמן פירש קיים כמו במקום
נאמן כי זרע צדוק היו כהנים גדולים וכן
תמצאם מיוחסים בדברי הימים עד עזרא
והתהלך לפני משיחי הוא וזרעו ואמר
לפני משיחי כי הכהן היה בא לפני המלך
להורותו הדרך הטובה ולא היה המלך
בא לפני הכהן גדול אלא כשהיה שואל
באורים ותומים כמו שכתוב ולפני אלעזר
הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים אבל
בכל עת אחר שירצה המלך לראות הכהן
הגדול ולדבר עמו הכהן היה בא לפניו
וכן אמר זכריה הנביא וישב ומשל על
כסאו והיה הכהן על כסאו ועצת שלום
תהיה בין שניהם ופירש והיה הכהן על
כסאו כמו לפני כסאו כמו עומדים עליו
נצבי׳ עליו כמו שהוא לפניו ויונתן תרגם
וישמש קדם משיחי ונראה כי דעתו כמו
שפרשנו להשתחוות לו כתרגום לאישתפלא
ליה כלומר ישפיל עצמו לפניו ויבקש ממנו
על מחיתו לאגורת כסף בעבור אגורת
כסף והאלף נוספת והוא מן עשרים גרה
ותרגומו למעא דכסף כתרגום עשרים גרה
עשרים מעין ויש מפרשים אותו מתרגום
שכר אגרא וככר לחם כתרגומו פיתא
דלחמא כלומר חתיכת לחם ספחני נא
חברני נא כמו ונשפחו על בית יעקב
מהשתפח בנחלת יי׳ עניין החבור והדבוק
אל אחת הכהונות אל אחת ממשמרות
הכהנים וכ׳תי מניני כעז לחדא ממטרת
כהניא. In Midras; principio dedi summo sacerdotium Eleazaro sacerdoti, & ejus filiis. Dictum est enim *Num.* xx. 26.

26. *Et indues illis Eleazarum filium ejus*. Et in diebus concubinæ in Gabaa in quibus errarunt Israelitæ in multitudine præceptorum. Et quis causam præbuit? Phinees & Eleazar, & reliqui sacerdotes, qui poterent circumducere de civitate in civitatem, & educere, & non ita fecerunt; Idcirco abstuli ab iis summum sacerdotium, & dedi tibi qui es de filiis Ithamar, *& dixi; ut domus tua, & domus patris tui ministret coram me usque in sempiternum*. Nunc *absit hoc a me*. Sed quicumque glorificavit me, glorificabo filios Phinees, qui glorificavit me in Schittim. *Qui autem contemnunt me, & erunt ignobiles*. Dictum est enim 1. *Reg.* 11. 26. *Ejecit ergo Salomon Abjathar, ut non esset sacerdos &c. Ut impleretur sermo Domini super domum Heli*. Et factus est summus sacerdos Sadoch, qui erat de filiis Phinees: *Absit a me: quia ambularunt coram me*; quia postquam facti sunt ignobiles, æquum est, ut vilescant; & de semine Heli hoc dicit, & non de reliquis sacerdotibus; quamvis a principio dicat; *domus tua, & domus patris tui*; & *domus patris tui* comprehendat reliquos sacerdotes; sicuti dictum est. *Revelatus sum domui patris tui*. Tam Aharon, quam ejus filii quia peccarunt in sacerdotio, ablatus est ab iis honor sacerdotii, & fœdus sacerdotii; honor sacerdotii erat, ut esset summus sacerdos; & non erat in ejus semine summus sacerdos, sed adjungebatur aliis sicuti dictum est. *Associa me quæso*: & fœdus sacerdotii vitam, & pacem; sicuti dictum est de Phinees *Num.* XXV. 12. *Ecce do ei pacis fœdum meum*. Et pariter dictum est. *Fœdus meum illi æternum pax*. Et de semine Eli dictum est *Et magna pars domus tuæ morientur juvenes*. Inversum est fœdus, sicut illi profanarunt fœdus, & gloriam sacerdotii; יקלו juxta sensum vilipendii, & ad distinguendum venit קל cum Choph, & daghesch est in Choph sicuti dictum est *Isai.* XXX. 16. *Vilescent, qui persequentur vos*; Quod est juxta sensum vilipendii. Et dicit יקלו, & non dicit אקל, sicuti dictum est אכבר; & dictum est יקלו, quia viles seipsos fecerunt, abscondendo facies meas ab illis. Et in Midras R. Jeremiæ nomine R. Samuelis invenimus, quod aggrevet Deus in gloria justi plusquam in gloria sua; In gloria justi quid scriptum est? *Gen.* XII. 3. *Et maledicam maledicentibus tibi:* Et in gloria Dei scriptum est; *Qui autem contemnunt me, erunt ignobiles*. Vilifcent per alios. *Ecce dies veniunt*. Quia non cecidit maledictio super semen Heli, donec factus est Sadoch summus sacerdos. *Et præcidam*. Exponitur; & excindam. *Semen tuum*. Robur tuum; i. e. diuturnitatem vitæ. *Ut non sit senex in domo tua;* quia in juventute morientur; & multi interpretatur; non erit sapiens; sicuti dictum est *Levit.* XIX. 32. *Et honora personam senis*; i. e. non erit de domo Heli, qui sit in Synhedrio. *Et videbis æmulum tuum in templo* מעון est domus Domini. Et exponitur צר, sicuti scriptum est 1. *Sam.* 6. *Affligebat quoque eam æmula ejus*. Sicuti duæ mulires nuptæ uni viro inter se sunt æmulæ, ita pariter duo sacerdotes in domo sanctuarii sunt inter se æmuli, quia unusquisque aufert partem suam, & ejus oculus est æmulus respectu socii sui. Et æmulus prope templum; aut ejus expositio est; æmulus in templo. *In universis prosperis*. Et in omnibus bonis quibus benefaciet Deus Israeli, quando ædificabitur domus sanctuarii, semen tuum erit vile; quia erit qui sit illis major; & illi cum alii associabuntur. Et *Jonathan* interpretatur. *Et eris contemplans, & eris videns in calamitate, quæ erit super hominem domui tuæ in peccatis, quæ pec casti coram me in domo sanctuarii mei, & posthæc venire faciam bonum super Israel ut deficiant oculi tui*; i. e. oculi filiorum filiorum tuorum, qui erunt eo tempore. Et similiter: *Et tabescat anima tua*. Anima filiorum filiorum tuorum qui erunt eo tempore. Tabescent oculi eorum, quia videbunt in domo electa sacerdotem, qui illis præerit; & major erit eorum pœna, quam si omnes morerentur, neque masculus de illis relinqueretur. Idcirco dicit. *Verum tamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo*. Et res explicatur juxta illud, quod dicit David. *Psal.* LVIII. 12. *Ne occidas eos, ne quando obliviscantur populi tui. Disperge illos in virtute tua, & depones eos*. Et hæc pœna erit major, quod vivent, & videbunt cum dolore. Atque ita oravit Mose magister noster super quo sit pax *Num.* XI. 15. *Obsecro ut interficiendo interficias me, ne tantis afficias malis. Et tabescat anima tua*. Subvertetur ex mærore anima. Et sic est ejus Targum. *ad contristandum anima tuam*. Et similiter illud ולאפחא נפשך interpretatur ומדיבות נפש ומפחך נפש. *Et pars magna domus tuæ*. Sicuti dictum est *Thren.* II. 12. *Quos educavi, & enutrivi*. Barbare טרימננט. *Morietur cum ad virilem ætatem venerit*. Juvenes; *Targum Jo-*

Jonathan. *Adoleſcentes*. Et ſic eveniet in viris, in viris ſenibus, unuſquiſque exponitur juxta locum ſuum. *Hoc autem erit tibi ſignum*. Quando videbis duos tuos filios in die uno mori, ſit tibi manifeſtum, quod veniet, quod dixi de filiis tuis, confirmabitur. *Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem*. Dixerunt, quod hic eſſet Sadoch, quia non cecidit maledictio ſuper ſemen Heli, niſi poſtquam factus eſt Sadoch ſummus ſacerdos; & hoc contigit, quando David fugit a facie Abſalon; quo tempore exautoratus fuit Abjathar, & creatus eſt Sadoch ſummus ſacerdos; Dictum eſt enim 2. *Sam.* XV. 25. *Et adſcendit Abjathar*. Et poſtea dictum eſt. *Et dixit Rex Sadoch*. *Reporta arcam Dei in urbem*. Atque eo die creatus eſt ſummus ſacerdos; ſed non fuit ſummus ſacerdos; niſi poſtquam unctus eſt Salomo; & ipſe quoque unctus eſt in ſummum ſacerdotem; & ante hunc diem non ceſſavit ſemen Heli a ſummo ſacerdotio, quia erat Achja ben Achithob qui portabat Ephod in bello Saulis, & Achimelech erat ſummus ſacerdos in Nob, & Abjathar ejus filius erat ſacerdos ſummus donec conſtitutus eſt Sadoch. *Qui juxta cor meum & animam meam faciet*. Expoſitio. Qui faciet omnia juxta meam voluntatem. Et juxta *Targum Jonathan*; *Juxta mea verba & voluntatem faciet*. *Domum fidelem*. Exponitur; Stabilem; ſicuti dictum eſt; *in loco ſtabili*. Quia de ſemine Sadoch fuerunt ſummi ſacerdotes. Et ſic deprehenduntur recenſeri in *Paral.* uſque ad Ezra, *Et ambulabit coram Chriſto meo*. Ipſe & ſemen ejus. Et dictum eſt; *coram Chriſto meo*; quia ſacerdos venit coram Rege, ad docendum eum viam bonam; ſed rex non venit coram ſacerdote magno, niſi quando interrogat in Urim & Thummim, ſicuti ſcriptum eſt *Num.* XXVII. 16. *Qui ſtabit coram Eleazar ſacerdote, & interrogabit illum in judicio Urim*. Sed quovis tempore quo voluerit rex videre ſummum ſacerdotem, & cum illo loqui venit ad ejus conſpectum; & ſic dicit Zacarias Propheta I. 13. *Et ſedebit & dominabitur in ſolio ſuo, & conſilium pacis erit inter illos duos*. Et exponitur & erit ſacerdos ſuper ſolio ſuo, tanquam coram ſolio ſuo; ſicut conſiſtunt ſtantes ſuper illo. Et *Jonathan* interpretatur. *Et miniſtrabit coram uncto meo*; videtur ejus ſententia convenire noſtræ interpretationi. *Ut oretur pro ſe*. Juxta ejus *Targum ad humiliandum ſe*; ſc. humiliabit ſe coram illo & petet ab eo parvulum nummum argenteum; propter obolum argenteum; & Aleph additum eſt ex viginti Gera, & ejus *Targum*, obolum argenteum, juxta *Targum* viginti Gera, ſunt viginti oboli; & alii ex ipſo *Targum* mercedem interpretantur אעדא. *Et tortam panis*; juxta ejus *Targum bucellam panis*; ſc. particulam panis. *Dimitte me obſecro*. Aſſocia me obſecro; ſicuti dictum eſt *Iſai.* XIV. 2. *Et adhærebit domui Jacob, & adjungetur in hæreditate Domini*; juxta ſenſum aſſociandi, & adherendi. *Sed unam partem ſacerdotalem*. Et juxta *Targum Jonathan*; *Numeme nunc in unam ex cuſtodia ſacerdotium*. *Raſchi* ad l. c. אמור אמרתי שני פעמים פסקתי גדולה לבני איתמר בבני גרשם ובבני מררי נאמר ביד איתמר בן אהרן הכהן ועלי מבני איתמ' היה זו ראיתי במדרש שמוא ונו' אמר אמרתי ביתך ובית אבוך ונו' מתחלה נתתי כהונה גדולה לאלעזר הכהן שנ' והפשט אהרן את בגדיו ונו' ובימי פלגש שפקרו ישראל ברוב המצות ומינרם להם פנחס וכיוצא בו שהיה להם לסבב מעיר על עיר ולהוכיחם נטלתי הכהונה גדולה מהם ונתתיה לך שמבני איתמר אתה ואמרתי יתהלכו לפני עד עולם שפוסקין לו גדולה לאדם פוסקין לו ולדורותיו עד עולם כי מכבדי אכבד את בני פנחס שכבר אותי בשטים וכן היה' בימי שלמה כשנבנה בית המקדש ויגרש שלמה את אביתר מהיו' כהן ליי' כדבר יי' אשר דבר על בית עלי ונעשה צדוק כהן גדול תחתיה שהיה מבני פנחס שכן נתייחסו בדברי הימי' ובוזי יקלו מאיליהם משאשתלק מהם ונדעתי את זרועך החוזק שיש לכם בביתי שאת' אומרים אם לא לקחתי בחזק' והבטת צר מעון וראית צרתך בצדך בתוך מעוני באשר הרוא' צרת' עמה בבית ככל אשר ייטיב את ישראל כשיבנה בית עולמים בימי שלמה ותהא טובתם של ישראל שלימה כמה שנ' שם לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים ונו' וישב יהודה וישרא לבטח איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו כל ימי שלמה ולאריב כמו ולדאיב ימיתו אנשים בהורים אינו דומה אבלו של בחור לאבלו של תינוק ולא יהיה זקן בביתך מדה כנגד מדה אתם אכלתם קדשי' לפני זמנן בטרם יקטירון את החלב אף אתם תמותון בלא זמן וזה לך האות שיתקיים ביום אחד ימותו שני בניך היא תהיה לך אות שיתקיי' כל הפורענות שנאמר לך והבטת צר מעון וכל מרבית ביתך ימותו אנשים כהן נאמן הוא צדוק לאגורת כסף בשביל השתכר מעה כסף לאגור' כסף ממשקלות עשרים גרה. *Loquendo locutus ſum*; bis bis pactus ſum dignitatem cum filiis Ithamar, in filiis Garſum, & in filiis Merari; dictum eſt enim; *Per manum Ithamar filii Aharon ſacerdotis*; & Eli de filiis Ithamar. Hoc eſt quod vidi in Midras Samuelis &c. *Loquendo locutus ſum*

do-

domui tuæ, *& domui patris tui &c.* Ab initio dedi ſacerdotium magnum Eleazaro ſacerdoti; Dictum eſt enim *Num.* xx. 28. *Et exuit Aharon veſtibus ſuis &c.* Et in diebus Pelgas quibus erravit Iſrael in multitudine præceptorum. Et quis cauſam præbuit? Phinees & illi ſimiles, quia facultas illis fuit circumducendi de civitate in civitatem, & arguendi illos; abſtuli ſacerdotium ſummum ab iis, & dedi tibi, qui es de filiis Ithamar; & dixi; *ut miniſtret in conſpectu meo uſque in ſempiternum*; Quando cum homine paciſcuntur, paciſcuntur dignitatem illi & ejus generationi in perpetuum. *Sed quicunque glorificavit me*, *glorificabo eum*. Glorificabo filios Phinees, qui glorificavit me in Schittim; & ſic erit in diebus Salomonis, quando ædificabitur domus ſanctuarii: Dictum eſt 1. *Reg.* 11. 27. *Ejecit ergo Salomon Abiathar*, *ut non eſſet ſacerdos Domini*, *ut impleretur ſermo Domini*, *quem locutus eſt ſuper domum Heli*. Et factus eſt Sadoch ſacerdos magnus ejus loco, qui erat de filiis Phinees; ſicuti legitur in *Paralip. Qui contemnunt me*, *erunt ignobiles*. Quando receſſit ab illis; *Abſcindam ſemen tuum*; ſc. robur quod habetis in domo mea; quia vos dicitis; Si non in latere accepi cum robore. *Et videbis æmulum tuum in templo*. Et videbis æmulum tuum in templo meo; ſicut videt mulier ſecum æmulam in domo. *In univerſis proſperis Iſrael*. Quando ædificabitur domus ſeculorum in diebus Salomonis, & bona Iſraelis perfecta fuerint, ſicuti dictum eſt 1. *Reg.* VIII. 56. *Non cecidit ne unus quidem ſermo ex omnibus bonis*. Et ibid. IV. 20. *Juda & Iſrael numerabiles ſicut arena maris in multitudine &c. Habitabatque Juda & Iſrael abſque timore ullo*, *unuſquiſque ſub vite ſua*, *& ſub ficu ſua cunctis diebus Salomonis*. ולדאיב ולאדיב quaſi dicatur *Morietur*, *cum ad virilem ætatem venerit*; In adoleſcentia; Non eſt ſimilis luctus juvenis luctui pueri; *Et non erit ſenex in domo tua*. Menſura juxta menſuram. Vos comediſtis ſanctitates ante eorum tempus, priuſquam adoleretis adipes, ita pariter vos intempeſtive moriemini. *Hoc autem erit tibi ſignum*; ut res confirmetur; *In die uno morientur duo filii tui*. Hoc erit tibi ſignum, quo confirmabuntur omnes ultiones; dictum eſt enim; *Et videbis æmulum tuum in templo*. *Et pars magna*, *domus tuæ morietur*, *cum ad virilem ætatem venerit*. *Sacerdotem fidelem*. Iſte eſt Sadoch. *Nummum argenteum*: ut lucretur obolum argenteum. *Nummum argenteum*: Ex ponderibus viginti gerarum. *Ralbag* ibid.

סכברי אכבר ר״ל פנחס השי׳ בקנאו את
קנאת השי׳ בשטים ולזה השיב הכהונה
הגדולה לו בימי שלמה כי היה צדוק
כהן גדול תחת אביתר שהיה בית עלי
שהיה מבני איתמר כמו שנזכר בדברי
הימי׳ כי אחימלך בן אביתר היה מבני
איתמר מהיות זקן בביתך ירצה בזה שלא
יהיה בהם מי שיזקין אבל ימותו בחורים
והבטת צר מעוז בכל אשר ייטיב את ישרא
ר״ל שכבר תביט מקום צר רחוק לך בכל
הטוב אשר ייטיב יי׳ את ישראל ולא יהיה
בך לו חלק לשמח בו ולא יהיה זקן בביתך
כל הימים ר״ל שלא ימצא חכם בביתו
כל הימים כמו שהוא עתה שהיה בו
עלי שהיה חכם ונביא ואיש לא אכרית
לך מעם מזבחי כדי שיראו ברעת׳ בהיותם
תחת כהן מושל עליהם תחת אשר היתה
להם הממשל׳ לולי זה החטא ולזאת השבה
לא ימותו בניך בעודם קטנים אבל ימותו
בהיותם אנשים בדרך שיראו שפלותם
ודלותם בעבודת הכהונה כהן נאמן הוא
צדוק שהושם כהן תחת אביתר בימי שלמה
והתהלך לפני משיחי כל ימים ר״ל לפני
המלך אשר יעצור בעמי ובא להשתחו׳ לו
לאגורת כסף וככר לחם ר״ל שיבקש לו
שישימהו במשמרות כהונה בעבו׳ דב׳ מועט
שיגיע לו מה תועלות בשביל הכהונה
ההיא והיא מעה כסף וככר לחם ויספי׳ לו
לראותו שיחברהו לאחת ממשמרות כהונה
כדי שיגיע לו ממנ׳ מעט לחם לאכול
וזהו העונ׳ הראוי לבית עלי תחרת לקחם
אשר לא להם ויסיר השם יתברך
מהם מה שראוי להיות להם בדרך שלא
ישאל להם כי אם מעט יוכלו להיורת
ממנו ברוחק . *Quicunque glorificavit me*, *glorificabo eum*. i. e. Phinees, honoravit Deum B. qui zelando zelatus eſt in Schittim: Deus B. reſtituit ſacerdotium magnum illi in diebus Salomonis, quia Sadoch fuit ſacerdos magnus pro Abiathar, qui fuit de domo Eli, qui fuit de filiis Ithamar; uti fit mentio in *Paral.* Quia Achimelech filius Abiathar erat de filiis Ithamar; *Ut non ſit ſenex in domo tua*. Hic eſt ſenſus; Nemo erit ex illis, qui ſeneſcat, ſed in juventute morientur; *Et videbis æmulum tuum in templo in univerſis proſperis Iſrael*; i. e. jam videbis locum æmuli ereptum tibi in omnibus bonis, quibus Deus benefecerit Iſraeli; neque tibi in eo pars erit ad lætandam. *Et non erit ſenex in domo tua omnibus diebus*; i. e. Non invenietur ſapiens in domo tua, uti nunc eſt, ubi erat filius Eli, qui erat ſapiens & propheta. *Verumtamen non auferam virum ex te ab altari meo*; ut videant in eorum calamitate, quod futuri ſint ſubjecti ſacerdoti, qui illis dominabitur, poſtquam illi fuit domina-

natio, nisi esset hoc peccatum; & hac de causa non morientur filii tui pueri, sed juvenes, ut videant eorum humilitatem, & paupertatem in ministerio sacerdotii. *Sacerdotem fidelem*; Iste est Sadoch, qui constitutus est sacerdos pro Abiathar diebus Salomonis. *Et ambulabit coram Christo meo cunctis diebus*; i. e. coram rege, qui imperabit populo meo. *Veniat ut oretur pro eo, & afferat nummum argenteum, & tortam panis*; i. e. quæret, ut collocetur in classibus sacerdotii, ut ad eum perveniat aliquis proventus, propter hoc sacerdotium, ut habeat obolum argenti, & bucellam panis: & adjungatur illi, ut dignus sit, qui associetur in aliquam ex classibus sacerdotii, ut ad se perveniat ex ea parum panis ad comedendum. Et hæc fuit afflictio conveniens domui Eli quia acceperunt, quod illorum non erat; & abstulit illis Deus, quod erat illis conveniens, ita ut non petet ab illis nisi parum panis, ut possint ex eo tantum vivere.

Mortuis Heli Pontificis filiis Hophni, & Phinees, qui duos filios reliquit Achitobum, & Ichabodum posthumum. Achitobi filii etiam bini memorantur Achias & Achimelechus, ex quo natus est Abiathar; de quo stemmate vide 1. *Sam.* IV. 19. XIV. 3. XXII. 9. & XXIII. 6. A *Josepho* lib. VI. cap. 7. Achitobus dicitur Pontifex ille, qui dicitur sacerdos 1. *Sam.* XIV. 36. καλέσας ὁ βασιλεὺς Ἀχίτωβον τὸν ἀρχιερέα ἐκέλευσεν αὐτὸν γνῶναι, εἰ δίδωσιν ὁ θεὸς αὐτοῖς &c. Vocavit rex Achitobum Pontificem, jussitque ut consuleret, an Deus annueret &c. Quod Scripturæ adversatur; etenim cap. cit. vers. 18. loquitur Saul ad Achiam Achitobi filium, uti ad Pontificem. ואחיה בן אחטוב אחי יכבוד בן פנחס בן עלי כהן יהוה בשילה נושה אפוד. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod, filii Phinees, filii Heli, sacerdos Domini in Silo, portavit Ephod. Ubi *Ralbag*. כהן יהוה בשילה שב אל עלי לא אל אחיה כי כבר היה חרב משכן שילה ואולם אמרו נושא אפוד בר שב אל אחיה והרצון אזה לפי מקומו כי הוא היה כהן גדול. Verba illa de *sacerdote Domini in Silo*, spectant ad Heli, non ad Achiam. Nam antea destructum est tabernaculum in Silo. Veruntamen ajunt, id quod de Ephod gestato adjiciunt, solum attinere ad Achiam; atque ex ipsa re hoc colligitur; quoniam ipse Pontifex erat. *Ephod* pro vestitu Pontificio sumitur a Kimchio ibid. הוא כלל החשן והאורים והתומים. Illud comprehendit pectorale, & Urim, & Thummim. Loco Achitobi legendus est Ἀχίας in l. c. Josephi, apud quem legitur. Καθεζόμενοι δ' αὐτός τε καὶ ὁ παῖς αὐτοῦ καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς Ἀχίας ἀπόγονος ὢν Ἠλεὶ τοῦ Ἀρχιερέως, ἐπὶ βουνοῦ ὑψηλοῦ, καὶ τὴν γῆν λεηλατουμένην ὁρῶντες, ἐν ἀγωνίᾳ δεινῇ καθειστήκεσαν. Ipse (*Saul*) & filius ejus, & Achias pontifex ex posteris Heli pontificis, sedentes super excelso colle, & terram devastatam conspicientes, graviter angebantur. Deinde pontifex habetur Achimelechus alter filiorum Achitobi, de quo legitur 1. *Sam.* XXI. & XXII. & apud *Josephum* lib. VI. cap. 14. qui occisus in Nobe a Doego Idumæo, jussu Saulis. Cui successit Abiathar filius, Achimelechus, & Abimelechus dictus, ut ejus pater tam Abiathar, quam Achimelechus appellatus est, uti videre est ad *Marc.* cap. II. ubi Pontifex ille Abiathar appellatur, qui certe Achimelechus erat Abiatharis hujus pater. Hic vero Abiathar est idem qui Achimelechus filius Abiathar 2. *Sam.* VIII. 17. & Abimelechus filius Abiathar 1. *Paral.* XVIII. 16. appellatur. Abiathari conjunctus fuit Sadoch sive ut Pontifex, sive ut Vicarius, ex familia Eleazaris, ut liquet ex 2. *Sam.* VIII. 17. *Sadoch filius Achitob & Achimelechus filius Abiatharis fuere sacerdotes*. *Josephus* lib. VII. cap. 6. ambos appellat Pontifices. Ἀπέδειξε δὲ ἐκ τῆς Φινεέσ οἰκίας τὸν Σάδωκον Ἀρχιερέα μετ' Ἀβιαθάρου. φίλος γὰρ ἦν αὐτῷ. Designavit (*David*) etiam ex Phineesi familia Sadocum Pontificem cum Abiatharo. Amicus enim ei erat. *Kimchi* ad 2. *Sam.* VIII. 17. scribit a Davide rege Pontificatum fuisse tributum Sadocho, & Vicarii dignitatem Achimelecho, Abiatharis filio, patre exauctorato. כהנים שרי כהונה כי הוא מנה צדוק להיות כהן גדול מבני אלעזר ומשנהו אחימלך בן אביתר מבני איתמר אע״פ שהיה אביתר עדיין חי כי ראינו כי שלמה גרשו מהיות כהן נראה כי במצות דוד עשה כי כאשר סדר דוד ראשי אבות סדר צדוק ואחמלך כמו שכתוב בדברי הימים והיה נקרא אבימלך ואחימלך כי שני השמות קרובים. Sacerdotes ibi pro sacerdotum principibus sumendi sunt. Etenim constituit David Sadochum pontificem ex posteris Eleazari, atque ei secundarium Achimelechum filium Abiatharis ex posteris Ithamari; idque tametsi tunc temporis viveret Abiathar. Et quod ad id attinet, eum a Salomone esse abdicatum, id videtur ex Davidis præcepto fecisse. Quia cum familiarum principis distribueret principes David, fecit eos Sadoch, & Achimelech;

sicut

ſicut ſcriptum eſt in *Paralipomenis*. Hic autem tam Abimelech vocatur, quam Achimelech ab ſoni affinitatem. *Kimchi* ad 2. *Sam.* XV. 24. putat a Davide cum fugeret propter rebellionem fuiſſe Pontificatu Abiathar exauctoratum. אבל רז״ל קבלו כי באותו היום נסתלק אביתר מכהונה גדולה והכניסו צדוק תחתיו שנ׳ ויאמר המלך לצדוק השב ארון אלהי׳ לעיר ולמה נסתלק באותו היום כי שאל באורים ותומים ולא נענה ושאל צדוק ונענה כמו שפירוש בספר יהושע כי השוא׳ באורים ותומים הכהן הנשאל רוח הקדוש שורה עליו ובה היה מכוין ומשיב השאלה עם שהיה נראה לו באורים ותומים כמו שפי׳ בספר שופטים וכיון שראה דוד שנסתלק׳ רוח הקדוש מאביתר נרע שהגיע זמן הקללה שקלל הקב״ה זרע עלי ואביתר היה מזרע עלי מבני איתמר וצדוק מזרע פנחס ונתקיימה ברכה שברכו הקב״ה כמו שכתוב והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם אבל לא נמשח צדוק לכהן גדול עד יום מלוך שלמה שמשחוהו כמו שכתוב ימשחו שלמה ליי׳ לנגיד ולצדוק לכהן כי הקללה היתה תלויה עד מלוך שלמה כמו שכתוב ויגרש שלמה את אביתר מהיות כהן כי הכתוב אומר והבטחה צר מעון והמעון הוא בית המקדש ובית המקדש לא נבנה עד מלוך שלמה. Verum ſapientes noſtri f. m. per traditionem acceperunt, quod eo die ſit exautoratus Abiathar ſummo ſacerdotio; & fuerit introductus Sadoch in ejus locum; dictum eſt enim: *Et dixit rex ad Sadoch: reporta arcam Dei in urbem*. Et cur exautoratus eſt Abiathar hoc die? Quia interrogavit in Urim, & Thummim, & non eſt illi reſponſum, & interrogavit Sadoch, & reſponſum eſt; ſicuti exponitur in libro *Joſue*, quia in interrogandis Urim & Thummim in ſacerdote interrogante habitabat Spiritus ſanctus; & in illo conſiderabatur, & reſpondebatur poſtulato in re quæ illi videretur in Urim, & Thummim; ſicut exponitur in libro *Judicum*. Et quando vidit David, quod receſſerit Spiritus ſanctus ex Abiathar, cognovit, quod adveniſſet tempus maledictionis, qua Deus maledixit ſemini Heli, & Abiathar erat de ſemine Heli, quia erat de filiis Ithamar, & Sadoch de ſemine Phinees, & in eo confirmata eſt benedictio, qua Deus illi benedixit, ſicuti ſcriptum eſt *Num.* XXV. 13. *Et erit tam ipſi, quam ſemini ejus pactum ſacerdotii ſempiternum*. Verum non unctus Sadoch in ſummum ſacerdotem, neque conſtitutus eſt ſummus ſacerdos uſque ad regnum Salomonis, quem unxit; ſicuti ſcriptum eſt 1. *Paral.* XXIX. 22. *Unxerunt autem Salomonem Domino in principem, & Sadoch in ſacerdotem*. Quia maledictio ſuſpenſa fuit uſque ad regnum Salomonis. Scriptum eſt enim 1. *Reg.* II. 27. *Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non eſſet ſacerdos*. Quia ſcriptum eſt 1. *Sam.* II. 32. *Et videbis æmulum tuum in templo*. At המעון eſt domus ſanctuarii, & domus ſanctuarii non eſt ædificata niſi regnante Salomone. Phineeſi poſteri uſque ad Sadochum vitam privatam egerunt teſte Joſepho lib. VIII. cap. 1. οἱ δὲ ἰδιωτεύσαντες ἐκ τοῦ Φινεέσου γένους καθ᾽ ὃν χρόνον τὸν Ἰθαμάρου οἶκον ἡ ἀρχιερωσύνη μετῆλθεν Ἡλὶ πρώτου ταύτην παραλαβόντος ἦσαν οὗτοι. ὁ τοῦ Ἀρχιερέως Ἰωσήπου υἱὸς Βοκκίας, τούτου δὲ Ἰωάθαμος, Ἰωαθάμου δὲ Μαραιώθος, Μαραιώθου δὲ Ἀροφαῖος, Ἀροφαίου δὲ Ἀχίτωβος, Ἀχιτώβου δὲ Σάδωκος ὃς πρῶτος ἐπὶ Δαβίδου τοῦ βασιλέως Ἀρχιερεὺς ἐγένετο. Qui vitam ex Phineeſi genere agebant privatam, durante tempore, quo Pontificalis dignitas in Ithamaris domum tranſlata ibi manſit, Heli primum eum recipiente, hi fuere, Boccias Pontificis Joſephi filius, hujus Joathamus, Joathami Maræothus, Maræothi Arophæus, Arophæi Achitobus, Achitobi Sadochus, qui primus Davide rege regnante, Pontifex eſt creatus.

Omnes conſentiunt Eleazaridas ſummo ſacerdotio ab condito templo uſque ad ejus excidium functos fuiſſe, ſed de numero, & nominibus diſſentiunt. A pleriſque Judæorum interpretibus dicuntur octodecim Pontifices in primo templo miniſtraſſe. *Babyl. Joma 9.* אמר ר׳ יוחנן מאי דכתיב יראת ה׳ תוסיף ימי׳ ושנו׳ רשעים תקצורנה יראת ה׳ תוסיף ימים זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא שמנה עשר כהנים גדולים זה מקדש שני שעמד ארבע מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים. Quid eſt quod ſcriptum eſt *Prov.* X. 2. *Timor Domini addet dies; & anni impiorum breviabuntur? Timor Domini addet dies*. Hoc eſt templum primum, quod ſtetit 410. annos, & in eo non miniſtrarunt niſi octodecim ſummi ſacerdotes. *Et anni impiorum breviabuntur*. Hoc eſt ſanctuarium ſecundum, quod ſtetit 420. annos, & in eo miniſtrarunt pluſquam 300. Pontifices. *Toſaphoth* in h. l. ולא שימשו בו אלא שמנה עשר כהנים רבי יהושע בן אלעזר גריש שמנה כהנים כדכתב בהדיא בדברי הימים עזריה אשר כהן בבית אשר בנה שלמה אמריה אחיטוב צדוק שלום חלקיה עזריה שריה ויהוצדק והוא הלך בהגלות יהוה את יהודה אמנם בכל הספרים ובסיפרי פרשת פנחס ובירושלמי גרשינן שמנה עשר כהנים

ונראה לי לקיים גירוש הספרים ותשעה
כהנים גדולים הוו עד יהוצדק וכו' וסינני
כהונה שמתקינין לכל אחד סגן תחתיו הרי
שמנה עשר כדאשכחן בסוף מלכים דקא
חשיב לכהן גדול וסגן שלו בהדי הדדי
דכתיב ויקח רב טבחים את עזריה כהן
הראש ומשנהו צפניהו ואם תאמר אם כן
בבית שני ניחשוב נמי סיגני כהונה אם
כן הוה ליה למימר קרוב לשש מאות
כהנים גדולים ששימשו בו יש לומר הא
לא קשיא דבבית ראשון נקט שפירש
שמנה עשר הן וסגניהן לרווחא דמילתא
דאפילו אתה לומר אי אפשר שלא יארע
אונס לכהן גדול ביום הכפורים אחד מכל
השנים הללו שהאריך בכהונה גדולה
ונמצא סגן משמש תחתיו אף על פי כן
לא הוו הללו אלא שמנה עשר וכל שכן
דאי אמרינן דלא אירע פסול לכהן גדול
דבצרי להן אבל בבית שני כיון דכל אחד
לא הוציא שנתו נקט שלשה מאות לרווחא
דמילתא דאפילו אתה לומר דמסתמ' לא
שימש הסגן תחתיו כיון שלא היה כהן
גדול אלא יום הכיפורים אחד מילתא דלא
שכיחא הוא שבו ביום אירעו אונס ושימש
סגן תחתיו אפילו הכי לכל הפחות קרוב
לשלשה מאות הוו אינמי נראה לי דשמנה
עשר כהנים דקאמר היינו מפנחס ואילך
שניתנה לו ולזרעו אחריו וכן משמע בספרי
לכן אמור הנני נותן לו וגו' מלמד שעמדו
ממנו בבניין ראשון שמנה עשר כהנים
נביאים ובבניין שני שמנים כהנים וכו'
ובניין ראשון קרי ממשכן ואילך עד גלות
הארץ וכן יש בירושלמי בראשונה שהיו
משמשין הוא ובנו וכן בנו שימשו שמנה
עשר כהנים והא דקאמר הכא בשמעתא
זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר
ולא שימשו בו אלא שמנה עשר משום
דבעי למימר מקדש שני שעמד ארבע
מאות ועשרים ושימשו בו קרוב לשלשה
מאות נקט נמי מניין בית ראשון ומיהו
אותם שמנה עשר כהנים לא שימשו כולן
בבית ראשון והפ' ושימשו בו שמנה עשר
כלומר שימשו בו כהנים כל כך עד
שהשלימו להשבון שמנה עשר עם אותם
ששימשו מעיקרא וכן מצאתי בדברי הימים
אלעזר פנחס אבישוע בקי עזי זרחיה מריות
אמריה אחיטוב צדוק שלום חלקיה אחימעץ
עזריה יוחנן אמריה אחיטוב צדוק שלום
חלקיה עזרה שריה יהוצדק הרי מאבישוע
בן פנחס עד שריה יש שמנה עשר כהנים
ולא שריה בכלל לפי ששריה גלה בגלות
יכניה ולא קחשיב באותם כהנים שמנה
עשר אלא אותם ששימשו כל ימיהם אבל
שריה שגלה בגלות יכניה כדאיתא בסוף
מלכים ויהוצדק שגלה בגלות צדקיהו לא
קחשיב והר' יעקב בשה' אמר לנו בשם
רבי יקותיאל הלוי מוורמיסא דעזריה לא
היה בימי שלמה אלא היינו עזריה שהרי
בימי עזיהו ולפי שמסר נפשו על עבודה
בית המקדש כשבא עזיהו לשרת והירף
אותו כדכתב בדברי הימים לכן נקרא על
שמו וישראל לפניו ושוב מצאתי כן בפירוש
דברי הימים שפירש תלמידי רב סעדיה
זצל והא דבספרי איכא שבבית שני היו
שמנים כהנים ובירושלמי איכא נמי הכי
ואמרי לה שמונים ואחד ואמרי לה שמנים
ושנים ואמרי לה שמנים ושלש ובשמעתא
אמרי שלש מאות יש לומר התם לא
קחשיב אלא כהנים שיצאו מפנחס. Et
non miniſtrarunt in eo niſi octodecim
ſacerdotes. R. Joſe bar R. Elieſer legit
octo ſacerdotes, ſicuti certe ſcriptum
eſt 1. *Paral.* VI. 10. *Azaria, ipſe
eſt, qui ſacerdotio functus eſt, in domo,
quam ædificavit Salomon in Hieruſalem,
Amarias, Achitob, Sadoc, Sellum, Helcia,
Azarias, Serajah, & Joſedech egreſſus
eſt, quando tranſtulit Dominus Judam
& Hieruſalem.* Verum palam in
omnibus autoribus, & in *Siphri* Paraſcha
Phinees, & in *Gemara Hieroſolymitana*
legimus octodecim ſacerdotes;
& mihi videtur poſſe confirmari lectio
Interpretum: novem fuerunt ſummi ſacerdotes
uſque ad Joſedechum &c. Et
Seganim ſacerdotii, quia conſtituebant
unicuique ejus vice Segen, ſeu vicarium;
ecce octodecim, ſicut invenimus in fine
lib. *Reg.* ubi recenſetur ſacerdos. Et
alibi ſcriptum eſt 2. *Reg.* XXV. 18.
*Tulit quoque princeps militiæ Azariam
ſacerdotem primum, & Sophoniam ſacerdotem
ſecundum.* Si autem dicas, ſi ita
eſt, in domo ſecunda etiam numerabimus
Seganim ſacerdotii, ſi ita eſt;
dicendum eſt, quod fuerint quaſi 600.
ſacerdotes magni, qui in ea miniſtrarunt.
Dici poteſt; quod non ſit oppoſitio;
quod in prima domo recte eruuntur
octodecim, & eorum Seganim,
propter, rei ſpatium quamvis tu dicas
impoſſibile eſſe, quod nulla contigerit
violentia ſummo ſacerdoti, qui
diu vixerit in ſummo ſacerdotio, & deprehenſus
ſit Segen ejus loco miniſtraſſe;
Quamvis ita ſit, tamen non fuerunt
niſi octodecim; & multo magis
hoc dicimus, quod non contigerit vitium
ſacerdoti ſummo, quod illis eſſet
neceſſe. Sed in domo ſecunda, poſtquam
nemo abſolvebat annum ſuum,
eruuntur 300. propter ſpatium rei;
quamvis tu dicas, concludi, quod non
miniſtraverit ejus loco Segen; quando
non erat ſummus ſacerdos niſi in
die expiationum; unum idemque erit,
quod non inveniretur, quod eo die illi
violentia contingeret, & ejus loco Segen
miniſtraret; Quamvis hic ad minimum
fuerunt quaſi 300. ita quoque mihi
videtur, quod fuerint octodecim ſacerdotes,
quod dicunt, nempe a Phineeſo
& ulterius; etenim legimus. *Et
illi & ſemini ejus poſt eum.* At ita expli-

plicatur in *Siphri*; Ita dictum est. *Ecce do illis &c.* Docetur, quod ex illo constituti sunt in primo ædificio octodecim sacerdotes prophetæ, ut in ædificio secundo octoginta sacerdotes &c. Et in ædificio primo, ab excidio tabernaculi & ulterius usque ad captivitatem terræ; & sic in *Gemara Hierosolymitana*. In primo, ubi ministrarunt ipse, & ejus filius, & filius filii, octodecim ministrarunt; Quod dicit; hoc fuit per traditionem in sanctuario primo, quod stetit 410. annos, & in eo non ministrarunt nisi octodecim; eo quod dicendum est in sanctuario secundo, quod stetit 420. annos, & in eo ministrarunt quasi 300. sacerdotes, eruitur pariter numerus domus primæ; veruntamen isti octodecim sacerdotes non ministrarunt omnes in domo prima: atque ita est ejus explicatio: & ministrarunt in ea octodecim, quasi dicatur, ministrarunt in ea sacerdotes; Hæc omnia ea de causa dicuntur, ut compleatur numerus octodecim cum illis, qui principaliter ministrarunt; & sic deprehenditur I. *Paral.* VI. 4. *Eleazar*, *Phinees*, *Abisue*, *Bocci*, *Ozi*, *Zaraias*, *Merajoth*, *Amarias*, *Achitob*, *Sadoc*, *Sellum*, *Helcias*, *Achimatz*, *Azarias*, *Johanan*, *Azarias*, *Amarias*, *Achitob*, *Sadoc*, *Sellum*, *Helcias*, *Azarias*, *Saraias*, *Josedech*; Ecce ab Abisue filio Phinees usque ad Saraiam sunt octodecim sacerdotes; & Saraias non comprehenditur, quia Saraias abiit in captivitatem Jeconiæ, & non recensentur in his octodecim sacerdotibus, nisi illi, qui omnibus vitæ suæ diebus ministrarunt; Sed Saraias, qui abiit in captivitatem Jeconiæ, sicuti dictum est in fine lib. *Reg.* & Josedech qui abiit in captivitatem Sedeciæ, non recensetur; Et ecce Rabi Jacob Dei nomine, dicit nobis nomine R. Jehuthiel Levitæ Hormiscia, quod Azarias non vixerit tempore Salomonis, sed fuerit Azarias, qui floruit tempore Uzziæ; & quia tradidit animam suam pro ministerio domus sanctuarii, quando venit Uzzias ad ministrandum, reprehendit illum; sicuti scriptum est in *Paral.* idcirco ex ejus nomine appellata est; Et rectus coram eo. Et præterea ita inveni in commentario *Paral.* Quod ita exponant discipuli R. Saadia f. m. Et ecce ex interpretibus dicunt, quod in domo secunda ministraverint octoginta sacerdotes, & in *Gemara Hierosolymitana* alii quoque dicunt, unus & octoginta, & alii, duo & octoginta, & alii, tres & octoginta, & ex traditione, alii, 300. dicendum est, quod ibi non numerentur nisi sacerdotes, qui nati sunt ex Phineeso. *Hieros. Joma* 38. 3. בראשון היו משמשין הוא ובנו ובן בנו שימשו בו י״ח כהנים. In primo templo ministrarunt ipse, & ejus filius, & filius ejus filii, & ministrarunt octodecim sacerdotes.

Octodecim ex *Seder Olam Zuta* a Sadocho ad templi primi excidium

Zadochus
|
Achimaz
|
Azariah
|
Joahaz
|
Jehojarib
|
Jehosaphat
|
Jehojada
|
Phadea
|
Zedekiah
|
Joel
|
Jotham
|

Et sedecim a *Josepho* hoc ordine numerantur

Zadochus: regnante Salomone
|
Achimas: reg. Rhoboamo
|
Azarias: reg. Abia
|
Joramus: reg. Josaphato
|
Isus reg. Joramo
|
Axioramus: reg. Ahazia
|
Phideas } reg. Joaso
|
Sudeas
|
Julus: reg. Amazia
|
Jothamus: reg. Uzzia
|
Urias: reg. Jothamo
|

Uriah

Uriah	Nerias:	reg. Ahazo
Neria	Odeas:	reg. Ezechia
Hoshajah	Saldumus:	reg. Manasse
Sallum	Elcias:	reg. Amone
Hikiahu	Sareas:	reg. Josia
Azariah	Josadochus:	reg. Jehojakim.
Saraja		reg. Jejojachim
Jehosedec		reg. Sedekia in captivitatem ducto.

Josephus tamen lib. xx. cap. 8. diserte scribit a Salomonis excessu, i. e. a Sadocho usque ad captivitatem octodecim Pontifices in templo ministrasse, quorum ultimus fuit Josedecus. Verum circa numerum, nomina, & successionem magnæ ex sacro textu oriuntur difficultates; Tam I. *Paral.* VI. 8. quam *Ezræ* VII. I. duodecim tantum Pontifices hoc ordine numerantur.

Zadok	Achitob
Achinatz	Zadok
Azariah	Shallum
Johanan	Hil
Azariah	Azariah
Amariah	Seraiah.

Raschi ad l. c. *Paral.* הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה יש מפרשים עזריה הוא היה עזריה הראשון ומעזריה עד שריה שהיה בחורבן הבית שמנה כהנים ומכאן הוגו ביומא פרק ראשון ובויקרא רבה ובספרי פרשת פנחס שמנה כהנים שמשו בבית ראשון ויש אומרים שמנה עשר ולא זה וזה יש בהם רוח חיים כי צדוק הוא היה הראשון שכהן בימי שלמה ועוד איזה אמריה היה בימי יהושפט דכתיב והנה אמריהו כהן הראש והוא בן עזריהו שהיה בימי עזיהו ובימי חזקיהו שהיה אחרי יהושפט ואם תאמר עזריהו אבי שריה היה והיכן חלקיהו הכהן הגדול שהיה בימי יאשיהו אלא מצדוק יש לחשב ושנים עשר כהנים היו מצדוק עד שריה וכן מצינו בויקרא רבא מדוייק ובסיפר מדוייק בירושלמי ומה שכתוב בעזריה הוא אשר כהן בבית מפורש בסיפרי מדויק ירושלמי כן וכי הוא לברו כהן ובימי שלמה כהן והלא גם שאר הכהנים במו כן כהנו אלא לפי מסר נפשו על קרושת הבית שלא הניח את עזיהו להקטיר לכך נאמר הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה עזריהו שהיה בימי עזיהו ובימי חזקיהו ועזריה בן אחימעץ הוא אמריהו שכהן בימי יהושפט כמו שנקרא עזיהו עזריהו דכתיב במלכים בשנת עשרים ושבע שנה לירבעם וגו׳ מלך עזריהו ונקרא עזריהו בן אחימעץ זכריהו דכתיב ויהי לדרוש אלהים בימי זכריהו המבין בירא‍ת אלהים ונומר ויהוצדק הלך בהגלות יי׳ את יהודה וירושלם ומה שכתוב בספר חגי יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול לא יהוצדק שמש מעולם בכהונה גדולה דהא הוגלה לבבל בימי יכניה כדכתיב ויהוצדק הלך בהגלות ונומר אלא יהושע בנו היה כהן גדול כשעלו מבבל בבית שני. *Ipse est, qui sacerdotio functus est in domo, quam ædificavit Salomon* I. *Paral.* VI. 10. Nonnulli interpretantur; Azarias est ille Azarias, qui fuit primus, & ab Azaria usque ad Serajah, qui fuit in excidio domus, fuerunt octo Pontifices; & hinc argumentantur in *Babyl. Joma* cap. I. & in *Vaicra Raba*, & in *Siphri* Parascha *Phinees*; octo Pontifices ministrarunt in domo prima. Et alii dicunt octodecim; neque in hoc neque in illo est spiritus vitæ. Quia Sadoch fuit primus qui floruit tempore Salomonis. Et præterea quis est Amarias, qui fuit tempore Josaphat de quo scriptum est, *Amarias sacerdos princeps & erat filius Asariæ*; qui fuit tempore Uzziæ, & tempore Ezechiæ, qui fuit post Josaphat? & si dicas, quod fuerit Azarias pater Serajah; & quando fuit Chalchia, qui floruit tempore Josiæ? Verum computandum est a Sadoko & duodecim fuerunt sacerdote a Sadocho usque ad Serajah; & sic invenimus in *Vaicra Raba* præcise, & in *Siphri* & præcipue in *Gemara Hierosolymitana*. Quod vero scriptum est de Azaria. *Ipse est qui sacerdotio functus est in domo.* Sic ex-

exponitur in *Siphri* & præcise in *Gemara Hierosolymitana*. Num fuit solus sacerdos, & in diebus Salomonis sacerdos? Atqui etiam reliqui sacerdotes, sicut ille, ita ministrarunt; sed quod tradidit animam suam pro sanctitate domus, quod non permiserit Uzziæ, ut adoleret suffitum, idcirco dictum est; *Ipse est, qui sacerdotio functus est in domo, quam ædificavit Salomon*. Et iste est Azarias, qui vixit tempore Azariæ, & Ezechiæ, & Azarias filius Achimaaz, ipse est Amarias, qui sacerdotio functus est tempore Josaphat, sicut appellatur Uzzia Azarias, scriptum est enim 2. *Reg.* XV. I. *Anno vigesimo septimo Jeroboam &c. regnavit Azarias*. Et Azarias filius Achimaaz appellatur Zacharias, scriptum est enim 2. *Paral.* XXVI. 5. *Et exquisivit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis, & videntis Deum &c. Josedechus egressus est, quando transtulit Dominus Judam, & Jerusalem*. Et quid scriptum est in lib. *Haggæi* I. I. *Jeosuam filium Josedech sacerdotem magnum*: Nunquam Josedech ministravit in summo sacerdotio, quia abiit in captivitatem Babylonem tempore Jechoniæ, sicuti scriptum est: *Et Josedech abiit in captivitatem &c.* Sed Jeosua ejus filius fuit summus sacerdos, quando adscenderunt de Babylone in domo secunda. *Kimchi* ad l. c. *Paral.* והזכיר יחס אהרן עד הגולה והוא יהוצדק שהלך עם גלות יהודה ביד נבוכדנצר ויהושע בנו עלה מבבל עם הגולה ובספר עזרא מזכיר זה היחס עד אהרן אבל שם מדלג בו חמשה בתי אבות שהזכיר הנה מיוחסן אבי עזריה עד מריות ויקצר דלג אותם בתי אבות והזכיר יחס אלעזר ולא יחס איתמר לפי שמבני אלעזר היו כהנים גדולים עד עולם כי כן אמר לפנחס הקדוש ברוך הוא כאשר קנא בשיטים והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם זו היא כהונה כי גם כן בני איתמר היו כהנים גדולים עד עולם ובצדוק היתה תחילת הברכה הזאת עד יהוצדק והיו כהנים גדולים גם מבני איתמר כי עלי היה כהן גדול שהוה מבני איתמר וכן אחימלך ואביתר בנו הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה בירושלם אם נאמר כי הוא היה ראשון אשר נתן בבית לא היה כי צדוק היה כמו שאמר במלכים צדוק הכהן ונתן הנביא ובזה הספר הוא אומר גם כן וימשחו לה' לנגיד ולצדוק לכהן ואם נאמר כי לא רצה לומר שכהן ראשון בבית אלא שכהן הנה גם האחרים כהנו מה בא לומר ואם בא לומר כי כהן גדול היה גם אחרים היו כהנים גדולים ורז"ל אמרו שהוא עזריהו שהיה בימי עוזיהו ולפי שמסר נפשו על קדושת הבית שלא הניח עוזיהו להקטיר לכך נאמר הוא אשר כהן כלומר שהוא חש על כבוד הכהונה ולא נשא פנים לעזיהו ויש לפרש כי גם בימי שלמה כהן אחר צדוק ואחר אביתר הנזכרים אלא בימי שלמה היה קטן עדיין ולא היה כהן גדול בימי עוזיהו ובימי חזקיהו עדיין חי והיה כהן גדול כמו שנאמר ויאמר אליו עזיהו כהן הראש ולפי שארוך ימים כל כך אמר עליו אשר כהן בבית כלומר אשר כהן כמה ימים: Et memorat genealogiam Aharon usque ad captivitatem Judæ per manum Nabuchdnezaris; & Jehosua ejus filius adscendit de Babylone cum captivitate. Et in libro Ezræ memoratur hæc genealogiam usque ad Aharon, quia Ezra erat filius Serajah. Et ejus genealogia pervenit usque ad Aharon, sicut genealogia Josedech sui fratris usque ad Aharon; sed ibi prætermittit quinque generationes, quia memorat genealogiam sui patris Azariæ usque Merioth, & brevitatis causa prætermittit illas generationes. Et memorat genealogiam Eleazari & non memorat genealogiam Ithamar, quia ex posteris Eleazari fuerunt summi sacerdotes in perpetuum; quia sic dixit Deus Phineeso, quando zelatus est in Schitim *Num.* XXV. 13. *Et erit tam ipsi, quam semini ejus pactum sacerdotii sempiternum*: Hoc est sacerdotium. Nam etiam & filii Ithamar, fuerunt sacerdotes, sed filii Phineesi fuerunt sacerdotes magni in perpetuum. Et in Sadocho principium fuit benedictionis usque ad Josedechum; Nam fuere etiam summi sacerdotes ex filiis Ithamar quia Eli, qui fuit ex filiis Ithamar, fuit summus sacerdos; sic etiam Achimelech, & Abjathar ejus filius. *Ipse est qui sacerdotio functus est in domo, quam ædificavit Salomon in Hierusalem*. Si dicatur iste fuisse primus, qui fuerit sacerdos in domo, non potest dici, quia Sadoch fuit, sicut dictum est I. *Reg.* I. 34. *Sadoch sacerdos, & Nathan Propheta*; pariterque dictum est. I. *Paral.* XXIX. 22. *Unxerunt autem eum Domino in principem, & Sadoch in sacerdotem*. Et si dicatur; quod non velit dicere, quod fuerit sacerdos primus in domo, sed quod fuerit sacerdos cum ceteris sacerdotibus. Quia si dicatur, quod fuerit summus sacerdos, etiam & alii fuerunt itidem summi sacerdotes. Et sapientes nostri f. m. dicunt hunc fuisse Azariam; qui vixit tempore Uzziæ; & quia tradidit animam suam pro sanctitate domus, quod non permiserit Uzziæ, ut adoleret suffitum; ideo dicitur; *Ipse est, qui sacerdotio functus est*; quasi dicatur; stirps ejus notetur ab sacerdotii dignita-

tatem, quæ nec Uzziæ cedere voluit. Sunt qui opinantur, eum etiam tempore Salomonis sacerdotem fuisse post Sadochum, & majores suos memoratus. At tempore Salomonis fuit minorennis, neque fuit summus sacerdos; at tempore Uzziæ & Ezechiæ vixit, & functus est summo sacerdotio, sicuti dictum est. *Et dixit Uzziæ sacerdos princeps*; & quoniam longæus erat; ideo de eo dictum est; *Ipse est, qui sacerdotio functus est in templo*; i. e. quod per multos annos sacerdotio sit functus.

Perspicua magis deprehenditur successio Pontificum a Josedecho post captivitatem ab condito templo secundo usque ad Simeonem secundum CCCC. annorum intervallo hoc ordine.

Josedec
|
1. Josua
|
2. Joachim
|
3. Eliasib
|
4. Jojada
|
5. Jonathan
|
6. Jaddua
|
7. Onias I.
|
8. Simon I.
|
9. Eleazar
|
10. Manasses
|
11. Onias II.
|
12. Simon II.
|
13. Onias III.
|
14. Jesus
|
15. Onias f. Jason, Menelaus.
|
16. Lysimachus.

De his Pontificibus fit mentio in *Ezra*, *Haggæo*, & præsertim *Nehem.* XII. 2. וישוע הוליד את יויקים ויויקים הוליד את אלישיב ואלישיב הוליד את יוידע ויוידע הוליד את יונתן ויונתן הוליד את ירע *Josue autem genuit Joachim & Joachim genuit Eliasib, & Eliasib genuit Jojada, & Jojada genuit Jonathan, & Jonathan genuit Jeddua.* Ubi *Raschi* אלו שבמקרא זה היו כהנים גדולים. Isti omnes, qui in hoc textu memorantur, fuerunt summi sacerdotes. Josedeco patri jure primogeniture successit Jeosua excluso Ezra patruo, qui secundo genitus erat Serajæ. *Hagg.* I. I. dititur אל יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול. *Et ad Josua filium Josedech, sacerdotem magnum.* *Raschi* ad I. *Paral.* XXIV. I. וימת נדב ואביהוא ובנים לא היו להם לפי שלא היו להם בנים כיהנו אלעזר ואיתמר במקומם אבל אם היו לנדב ואביהוא בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר בכהנה גדולה שכן מצינו בעזרא שהרי יהוצדק אביו של יהושע היה ויהוצדק ועזרא בני שריה היו כדכתיב לעיל ושריה הוליד יהוצדק ובעזרא כתיב עזרא בן שריה ויהוצדק הלך בגולה ובבל וכשעלו מבבל עלה יהושע ושימש ולא שימש עזרא לפי שהיה יהוצדק הבכור וקדמו בן אחיו הבכור כדכתיב בנבואת חגי יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול. *Et mortui sunt Nadab & Abihu; & filii non fuerunt illis*: quia non haberunt filios, sacerdotio functi sunt eorum vice Eleazar & Ithamar; si vero fuissent Nadab & Abihu filii, prælati fuissent Eleazaro, & Ithamar in summo sacerdotio; ita enim invenimus in Ezra; quia Josedech fuit pater Jeosua, & Josedech & Ezra fuerunt filii Serajah; sicuti supra scriptum est; *& Serajah genuit Josedech*. Et de Ezra scriptum est; *Et Ezra filius Serajah*. Et Josedech abiit in captivitatem Babylonem, & quando adscenderunt de Babylone, adscendit Jeosua, & ministravit, & non ministravit Ezra, quia Josedech erat primogenitus, & prælatus est filius fratris sui primogenitus; sicuti scriptum est in prophetia *Haggæi*. *Josbua filium Josedech sacerdotem magnum*. Non est probanda ratio ipsius *Raschi*, quam affert I. *Paral.* VI. ומה שכתוב בספר חגי יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול לא יהוצדק שמש מעולם בכהונה גדולה דהא הוגלה לבבל בימי יכניה כדכתיב ויהוצדק הלך בהגלות וגו׳ אלא יהושע בנו היה כהן גדול כשעלו מבבל בבית שני ומה שלא היה עזרא בן שריה הסופר כהן גדול ובין אחיו יהושע בן יהוצדק כי הן זהו הטעם לפי כי יהושע עלה עם זרובבל כמה ימים ושנים קודם שעלה עזרא. Et cur scriptum est in libro *Haggæi*. *Josua filium Josedech sacerdotum magnum*? Nunquam ministravit Josedech in summo sacerdotio, quia abiit in captivitatem Babylonem tempore Jehoniæ, sicuti scriptum est; *& Josedech abiit in captivitatem &c.* Sed Josua ejus filius fuit sacerdos magnus; quando adscenderunt de Babylone in domo secunda; & qua de causa non fuit summus sacerdos Ezra filius

filius Serajah ſcriba, ſed Joſua filius Joſedech functus eſt ſacerdotio? Ratio eſt, quia Joſua adſcendit cum Zerubabele compluribus diebus & annis ante Ezram. Non deſunt, qui putent Ezram ſummo ſacerdotio fuiſſe perfunctum. In Chronico Alexandrino Eſdras Pontifex appellatur. In traditionibus *D. Hieronymi* legitur. *Joſedech ſacerdos* (1. *Paral.* VI. 15.) ipſe eſt Eſdras. Demonſtrat hoc liber ejuſdem Eſdræ, ubi dicit: *Et poſt hæc verba in regno Artaxerxis regis Perſarum Eſdras filius Sarajæ filii Azariæ*; Sed & in libro ſuo ſe prætermittit humilitatis cauſa. *Et paulo poſt*. Tradunt etiam Hebræi eundem Eſdram eſſe Malachiam prophetam, qui in duodecim Prophetis ultimus eſt; ipſius filius eſt Jeſus ſacerdos magnus, de quo meminit Zacharias Propheta. *Zachar.* III. 1. ubi Joſua pontifex, qui revera Joſedechi filius erat, nec Ezræ filius, ſed ex fratre nepos memoratur.

In reliquis patri filius ſucceſſit; ſi excipiatur unus Eleazar, qui fratri Simoni ſucceſſit, præterito Onia ejus filio, qui propter puerilem ætatem patri in Pontificatu non ſucceſſit, uti legitur in Euſebii fragmentis. Ιϐδαίων ἀρχιεράτευσεν θ' Ελεάζαρ Σίμωνος ἀδελφὸς ἀντ' Ονίϐ παιδὸς Σίμωνος νηπίϐ παραληφθέντος. Judæorum Pontifex erat IX. Eleazarus frater Simonis, Onia parvulo relicto.

De Singulorum Pontificum annis mira eſt diſcrepantia inter *Euſebium* ex Chron. Alexandrinum

	Euſeb.	Chron. Alex.
1. Joſua ben Joſedec		XXXII.
2. Joachim	XXXVI.	XXX.
3. Eliaſib	XXXIV.	XL.
4. Jojada	——	XXXVI.
5. Jonathan, qui & Joannes, & Jannæus	XXXII.	XXXII.
6. Jaddua tempore Alexandri Magni	XX.	XX.
7. Onias I.	XXI.	XXI.
8. Simon I.	IX.	XIV.
9. Eleazar	XXXII.	XV.
10. Manaſſes	XXVI.	XXVI.
11. Onias II.	XIV.	XXXII.
12. Simon II.	XX.	XXII.
13. Onias III.	XXXVI.	XXIV.
14. Jaſon	——	XVI.
15. Menelaus. Ex *Joſepho* lib. XIII. c. 15.	X.	XVI.
16. Lyſimachus		

Onias III. Oniæ filius patrui cæde territus in Ægyptum ad Ptolemæum Philometorem Regem profugit, ubi humaniſſime exceptus, templum ad Hieroſolymitani ſimilitudinem in agro præfecturæ Heliopolitanæ prope Memphium extruxit, teſte *Joſepho* lib. XII. cap. 15. & lib. XX. cap. 8. & 1. *Maccab.* VII. 9. & 2. *Maccab.* XIV. & *Euſebio* num. MDCCCLVII. Tum Pontificatus ab hac familia, in qua tandiu manſerat, in aliam translatus eſt, teſte *Joſepho*. τὴν ἀρχιεροσύνην Αλκίμῳ δέδωκεν ὄκ ὄντι τῆς ἀρχιερέων γενεᾶς. ἀλλ' ὑπὸ Λυσίϐ πεισθεὶς μεταθῆναι τὴν τιμὴν ἀπὸ ταύτης τῆς οἰκίας εἰς ἕτερον οἶκον. Pontificatum (*Antiochus*) dedit Alcimo, qui non erat ex genere Pontificali, perſuaſus nempe a Lyſia, ut dignitatem transferret in aliam domum.

Alcimo poſt quadriennem Pontificatum demortuo ſucceſſit Judas Maccabæus ex Haſmonæorum familia teſte *Joſepho* lib. XII. cap. 17. τελευτήσαντος δὲ τότε (Αλκίμϐ) τὴν ἀρχιερωσύνην ὁ λαὸς τῷ Ιϐδᾳ δίδωσιν. Mortuo Alcimo Pontificatum populus Judæ tradidit. Et lib. XII. τὴν ἀρχιερωσύνην ἔτος τρίτον κατασχὼν ἀπέθανεν. *Judas* adminiſtrato Pontificatu per triennium mortuus eſt. Utrum claſſis Joaribi (in qua Haſmonæi erant adſcripti) fuerit ex Eleazaridis, an ex Ithamaridis, decerni non poteſt; Quamvis prima eſſet inter claſſes, uti videre eſt 1. *Paral.* XXIV. 7. tamen nihil de illa poteſt definiri, cum ſortito claſſes eligerentur, teſte *Kimchio* ad l. c. *Par.* ad verſ. 5. *Et diſtribuerunt eos ſorte, alteram cum altera*. רצ״ל כי לא נתן מעלה לאחד מהם על חברו כי כלם היו שרי קדש ושרי האלהים מבני אלעזר ומבני איתמר לפיכך לא נתן להם מעלה זה על זה להיות זה קודם לזה אלא שעלה הגורל להם כן היו לבד הכהונה הגדולה שהיתה מבני אלעזר כמו שפירשנו למעלה. Senſus eſt, non conceſſam fuiſſe eorum alteri ante alteram dignitatem; quoniam univerſi fuere principes ſanctuarii, & prin-

cipes Dei, tam Eleazaridæ, quam Ithamaridæ. Inde fiebat ut alteri non tribueretur dignitas ejusmodi, ut alteri præponeretur; sed prout adscendebat sors tantum, ita quisque habendus erat; excepto semper, quod sacerdotium summum peculiare erat Eleazaridis, uti supra ostendimus: Sed maximum argumentum Hasmonæos fuisse Eleazaridas eruitur ex cap. 11. 54. *Maccab.* ubi in oratione Mathathiæ ad filios habita legitur: *Phinees pater noster zelando zelum accepit fœdus sacerdotii æterni*. Ceterum maxima attributa fuit dignitas primæ classi sacerdotum, quæ Joaribi erat, teste *Josepho* sub initium vitæ suæ; ἐμοὶ δ' οὐ μόνον ἐξ ἱερέων ἐστὶ τὸ γένος ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πρώτης ἐφημερίδος τῶν κδ'. πολλὴ δὲ κἂν τούτῳ διαφορά. Non solum ex sacerdotum oriundus sum genere, verum etiam ex classe prima inter illas XXIV. Et magnum sane ex ea re nascitur discrimen.

Mortuo Juda successit in principatum Jonathan ejus frater, ab Alexandro Syriæ rege Pontifex renuntiatur, & sacras vestes more solenni in tabernaculorum festo induit, teste *Josepho* lib. XIII. cap. 5. Verba diplomatis Alexandri regis ad Jonathanem hæc sunt: χειροτονοῦμεν σε σήμερον ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων. Accepto diplomate Jonathan, ἐνδύεται μὲν τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν τῆς σκηνοπηγίας ἐνστάσης μετὰ ἔτη τέσσαρα ἢ τὸν ἀδελφὸν αὐτὸν Ἰούδαν ἀποθανεῖν, καὶ γὰρ οὐδὲ μετὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἀρχιερεὺς τις ἐγεγόνει. Pontificiam stolam induit, instante ipso Scenopegiæ festo, post quadriennium a Judæ fratris obitu, cum vacasset interim sacerdotium.

Jonathani occiso successit Simon frater, qui insidiis generi sui Ptolemæi cæsus successorem reliquit Joannem filium, Hyrcanum cognominatum teste *Josepho* lib. XIII. cap. 14. & 15. qui triginta amplius annos pontificatu functus est, & successorem habuit Aristobulum filium natu maximum, cui anno elapso successit Alexander Jannæus frater, qui cæteros ætate præcedebat, cui ex Alexandra (quæ & Salima & Salome dicta est) nati sunt filii Hyrcanus & Aristobulus. Uxori moriens post vigesimum octavum Pontificatus annum regni administrationem testamento reliquit, atque ei καταστῆσαι τὸν ἀρχιερατευσόμενον ἐπιτρέψας arbitrium deligendi Pontificis permittens; quæ ἀρχιερέα (teste *Josepho*) ἀποδείκνυσιν Ὑρκανὸν διὰ τὴν ἡλικίαν, πολὺ μέν τοι πλέον διὰ τὸ ἄπραγμον αὐτοῦ. Pontificem Hyrcanum renuntiavit, ætatis quidem causa, sed magis ob innatam ei segnitiem. Post novennium, mortua Alexandra matre, etiam & regnum habuit, sed post tres menses utraque dignitate ab Aristobulo fratre spoliatus est; uti videre est apud *Josephum* lib. I. de Bello Judaico cap. IV. lib. XIV. cap. 8. Fratrum dissidium excivit in Judæam Romanos. Pompejus capta Hierosolyma, captivum secum abduxit Aristobulum, & regnum & pontificatum Hyrcano restituit; quod Senatus consulto sub Julio Cæsare confirmatum est apud *Josephum*: ὅσα τε κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτῶν νόμους ἐστὶν ἀρχιερατικὰ ἢ φιλάνθρωπα, ταῦτα κελεύω κατέχειν αὐτὸν καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, universa item jura Pontificalia, & beneficia, quæ ex jure Patrio debentur, ei & filiis ejus manere volo. Hyrcanus deinde ab Antigono Aristobuli fratris filio, Parthorum auxiliis captus est, uti legitur apud *Josephum* lib. XV. cap. 25. & lib. I. cap. 2. Halos. Antigono Antonii jussu Antiochiæ securi percusso, Herodes Antipatri filius a Romanis Judææ regno donatus est, qui præterito Aristobulo Alexandri filio, Ananelum ἱερέα τῶν ἀσημοτέρων, *obscuri generis sacerdotem*, sed ex stirpe Pontificali natum, teste *Josepho*, summo sacerdotio donavit. Sed precibus Alexandræ socrus, & Mariamnæ uxoris commotus Herodes, exauctorato Ananelo, Pontificatum dedit Aristobulo, quem e medio sustulit, Hyrcano etiam occiso, ut nemo ex familia regia & Pontificali superesset, postquam CXXX. annos Hasmonæi summo sacerdotio perfuncti sunt.

Extinctis ab Herode Hasmonæis, nulla deinde in successione Pontificali aut juris perpetui aut hæreditarii ratio habita est, pro libidine & arbitrio sive Cæsarum, sive Regum, sive Præsidum Romanorum electi summotique sunt Pontifices.

Ananelo, qui post mortem Aristobuli iterum Pontificatu perfunctus est, substituitur *Jesus Phabeti* filius quo summoto.

Simon Boethi Alexandrini filius Herodis socer eligitur, teste *Josepho* lib. XV. cap. 12.

Matthias Theophili f. Hierosolymitanus sufficitur, Simone exautorato. *Joseph.* lib. XVII. cap. 6.

Joazarus Simonis Boethi f. successit.

Eleazarus ab Archelao Tetrarcha Judææ, summoto *Joazaro* fratre, suffectus est. *Joseph.* lib. XVII. cap. 15.

Jesus filius Sie Pontificatu non diu perfunctus est *Eleazarus*, ἐπικαταστηθέντος αὐτῷ ζῶντι Ἰησοῦ τοῦ Σιὲ παιδός, *subrogato in viventis locum Jesu filio Sie*, teste *Josepho*

Joa-

Joazarus iterum Pontifex a Quirino præside pulſus.

Ananus f. Seth a Quirino præside ſuffectus, qui *Annas* in Evangeliis dicitur.

Iſmaelus Phabi filius a Valerio Grato Judææ præside conſtitutus, *Anano* ſummoto.

Eleazarus Anani pontificis filius, remoto Iſmaele a Grato ſubſtitutus.

Simon Camithi ab eodem præside Eleazaro ſuffectus.

Joſephus, *Caiphas* etiam dictus, Anani gener, poſt annuum Simonis Pontificatum, a Grato ſubſtitutus.

Jonathas Anani Pontificis f. Caipha remoto, a Vitellio Syriæ proconſule electus. *Joſeph.* lib. XVIII. cap. 6. 7.

Theophilus ejuſdem Anani filius, fratre exauctorato, ab eodem ſuffectus.

Simon Boethi filius, cognominatus *Cantharas*, ejecto Theophilo, ab Herode Agrippa rege ſurrogatus. *Joſeph.* lib. XV. cap. 12.

Matthias Anani Pontificis filius, pulſo Simone Canthara, ab Herode Agrippa eligitur.

Alionæus, ſummoto Matthia, ab eodem Agrippa ſurrogatur. *Joſeph.* XIX. 7.

Joſephus filius Canei ſucceſſor Alioneo ab Herode Chalcidis principe creatur. *Joſeph.* lib. cit. cap. 3.

Ananias Nebedæi filius, exautorato Joſepho, ab eodem Herode ſufficitur.

Iſmaelus Phabei f. ab Agrippa juniore rege ſuffectus. *Joſeph.* lib. XX. cap. 6.

Joſephus cognomento Cabei, Simonis Cantharæ filius, Iſmaele Romæ obſide retento, ab eodem Agrippa eligitur.

Ananus Anani filius quintus, dejecto Joſepho, ab Agrippa rege ſurrogatur.

Jeſus Damnæi f. Anano exauctorato, ab eodem rege ſuffectus.

Jeſus Gamalielis f. prædeceſſore ſummoto, ab eodem rege ſurrogatus.

Matthias Theophili f. ſummoto Jeſu Gamalielis filio, ab eodem rege ſuffectus.

Phannias, *Phanaſus* etiam dictus, Samuelis f. a Zelotis electus, quo Pontifice capta eſt urbs, & incenſum eſt templum; de quo *Joſephus* lib. XX. c. 8. & Haloſ. lib. IV. cap. 12. *μεταπεμψάμενοι τῶν ἀρχιερατικῶν φυλὴν, Ἐνιακεὶμ καλεῖται, διεκλήρουν ἀρχιερέα λαγχάνει δὲ ἀπὸ τύχης ὁ μάλιστα διαδείξας αὐτῶν τὴν παρανομίαν, Φαννίας τις ὄνομα υἱὸς Σαμουήλου κώμης Ἄφθας, ἀνὴρ οὐ μόνον ἀνάξιος ἀρχιερέως, ἀλλ' οὐδ' ἐπιστάμενος σαφῶς, τί ποτε ἦν ἀρχιερωσύνη, δι' ἀγροικίαν.* Accita una generis Pontificii tribu (cui nomen Eniacim) pontificem ſorte eligebant, caſuque ſors exiit Phanniæ Samuelis filio ex vico Aphtha, unde maxima eorum legum violatio indicabatur: Homo ſcilicet is erat non ſolum pontificatu indignus, ſed etiam qui ob ruſticitatem, nec quid pontificatus eſſet, omnino dignoſceret.

CAPUT X.

I. *De gradibus ſacerdotii*. II. *De* XXIV. *Claſſibus*. III. *De Vitiis*, & *nuptiis Sacerdotum*.

I. HOC ordine diſtributi erant gradus inter ſacerdotes, quo referuntur in *Toſaphtha* cap. II. המלך קודם לכהן גדול שנאמר ויאמר המלך להם קחו לכם את עברי ארוניכם וגו' כהן גדול קודם לנביא שנאמר ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא הקדים צדוק לנתן ואומר שמע נא יהושע הכהן הגדול וגו' יכול בני אדם הדיוטים היו תלמוד לומר אנשי מופת אלא נביא שנאמר ונתן לך אות ומופת משוח בשמן המשחה קודם למרובה בגדים מרובה בגדים קודם למשוח מלחמה משוח מלחמה לסגן סגן קודם לראש משמר ראש משמר קודם לראש בית אב ראש בית אב קודם למרכל מרכל קודם לגזבר גזבר קודם לכהן הדיוט כהן הדיוט קודם ללוי. Rex antecedit ſacerdotem; dictum eſt enim 1. *Reg.* 1. 33. *Dixit ad eos: Tollite vobiſcum ſervos Domini veſtri &c.* Sacerdos magnus antecedebat prophetam; dictum eſt enim ibid. verſ. 34. *Et unget eum ibi Sadoch ſacerdos, & Nathan propheta*. Præfertur Sadoch Nathani. Et ſimiliter dictum eſt *Zachar.* III. 18. *Audi, Jeſu ſacerdos magne &c.* Crederem fuiſſe homines vulgares? Idcirco dictum eſt; *Quia viri portendentes ſunt*. Non eſt portendens niſi propheta. Dictum eſt enim *Deut.* XIII. 2. *Et dederit tibi ſignum, atque portentum*. Unctus oleo unctionis antecedebat multiplicatum veſtibus, multiplicatus veſtibus antecedebat unctum belli, unctus belli Segen, Segen principem claſſis, princeps claſſis præfectum domus patris, præfectus domus patris theſaurarium, theſaurarius quæſtorem, quæſtor ſacerdotem vulgarem, ſacerdos vulgaris Levitam. *Hieroſ. Horaj.* 78. 2. מלך קודם לכהן גדול דכתיב והרכבתם את שלמה בני וגו' כהן גדול לנביא דכתיב ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא למלך הקדים צדוק לנתן רבי יונה בשם רבי חמה בר חנינה נביא מכפת ידיו ורגליו ויושב לו בפני כהן גדול ומה טעמא שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך יכול יהיו הדיוטות תלמוד לומר כי אנשי מופת המה ואין

ואין מופת אלא נבואה בין מה דתמר ונתן אליך אות או מופת נביא קודם למשוח מלחמה משוח מלחמה קודם לראש משמר ראש משמר קודם לראש בית אב ראש בית אב קודם למרכלי והמרכל קודם לגיזבר גיזבר קודם לכהן הדיוט כהן הדיוט קודם ללוי. Rex præcedebat summum sacerdotem; scriptum est enim 1. *Reg.* 1. *Et imponite Salomonem filium meum &c.* Summus sacerdos præcedebat prophetam; scriptum est enim ibid. *Et ungat eum ibi Sadoch sacerdos, & Nathan propheta in regem*: Præfertur Sadoch Nathani. R. Jona nomine R. Chama bar Chanina. Propheta incurvans manus & pedes suos, sedit coram summo sacerdote; Qua de causa. Quia dictum est *Zachar.* III. 8. *Audi Jesu sacerdos magne, tu & amici tui, qui sedent coram te.* Crederem fuisse homines vulgares? Idcirco dictum est; *Quia viri portendentes sunt* Quomodo tu dicis *Deut.* XIII. 2. *Et dederit tibi signum atque portentum.* Propheta antecedebat unctum belli, unctus belli principem classis, princeps classis præfectum domus patris, præfectus domus patris thesaurarium, thesaurarius quæstorem, quæstor sacerdotem vulgarem, sacerdos vulgaris Levitam. *Maimonides* de vasis sanctuarii cap. IV. כהן הגדול המשוח קודם למרובה בגדים ומרובה בגדים העומד לשרת קודם למשוח שעבר מחמת קרי והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמת מום והעובר מחמת מום קודם לכהן משוח מלחמה ומשוח מלחמה קודם לסגן וסגן קודם לקתיקול וקתיקול קודם לאמרכל ואמרכל קודם לגזבר וגזבר קודם לראש משמר וראש המשמר קודם לראש בית אב וראש בית אב קודם לכהן הדיוט משאר הכהנים ומצאו הכהנים תמיד שמנה מעלות זו למעלה מזו. Summus sacerdos unctus anteibat multiplicato vestibus, vestibus multiplicatus, qui stabat ad ministrandum, anteibat uncto, qui semel operatus est, eo quod summo sacerdoti fluxio seminis accidisset; & hic anteibat illi, qui summi sacerdotis, quoniam is vitio corporis erat affectus, munus offert. Et iste præstabat uncto belli; unctus belli Segen, Segen Catholico, Catholicus quæstori, quæstor principi classis, princeps classis præfecto domus patris, præfectus domus patris sacerdoti vulgari. Ex omnibus sacerdotibus deprehenduntur semper octo dignitatis gradus, alter alteri superior.

II. De sacerdote uncto belli, & de Segen seu summi sacerdotis vicario satis superque in XII. volumine dictum est; Nunc de XXIV. classibus sacerdotum agendum erit, de quibus fit mentio 1. *Paral.* XXIV. 2. וימת נדב ואביהוא לפני אביהם ובנים לא היו להם ויכהנו אלעזר ואיתמר ויחלקם דוד וצדוק מן בני אלעזר ואחימלך מן בני איתמר לפקדתם בעבדתם וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגבורים מן בני איתמר ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר ולבני איתמר לבית אבות שמנה ויחלקום בגורלות אלה עם אלה כי היו שרי קדש ושרי אלהים מבני אלעזר ובבני איתמר ויכתבם שמעיה בן נתנאל הסופר מן הלוי לפני המלך והשרים וצדוק הכהן ואחימלך בן אביתר וראשי האבות לכהנים וללוים בית אב אחד אחז לאלעזר ואחז אחז לאיתמר ויצא הגורל הראשון ליהויריב לידעיה השני לחרם השלישי לשערים הרביעי למלכיה החמישי למימן הששי להקוץ השביעי לאביה השמיני לישוע התשיעי לשכניהו העשירי לאלישיב עשתי עשר ליקים שנים עשר לחפה שלשה עשר לישבאב ארבעה עשר נבלנה חמשה עשר לאמר ששה עשר לחזיר שבעה עשר להפצץ שמנה עשר לפתחיה תשעה עשר לחזקאל העשרים ליכין אחד ועשרים לגמול שנים ועשרים לדליהו שלשה ועשרים למעזיהו ארבעה ועשרים אלה פקדתם לעבדתם לבוא לבית יהוה כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוהו יהוה אלהי ישראל. *Mortui sunt autem Nadab & Abibu ante patrem suum absque liberis, sacerdotioque functus est Eleazar & Ithamar. Et divisit eos David, id est Sadoch de filiis Eleazari, & Achimelech de filiis Ithamar, secundum vices suas & ministerium. Inventique sunt multo plures filii Eleazari in principibus viris, quam filii Ithamar. Divisit autem eis, hoc est filiis Eleazari, principes per familias sedecim; & filiis Ithamar principes per familias, & domos suos octo. Porro divisit utrasque inter se familias sortibus: erant autem principes sanctuarii & principes Dei, tam de filiis Eleazari, quam de filiis Ithamar. Descripsitque eos Semejas filius Nathanael scriba Levites coram rege, & principibus & Sadoch sacerdote, & Achimelecho filio Abiathar, principibus quoque familiarum sacerdotalium, & Levitarum, unam domum, quæ ceteris præerat Eleazar & alterum domum, quæ sub se habebat ceteros, Ithamar. Exivit autem sors prima Jojarib; secunda Jedei: Tertia Harim: Quarta Seorim: Quinta Melchia: Sexta Maiman: Septima Accos: Octava Abia: Nona Jesua: Decima Sechania: Undecima Eliasib: Duodecima Jacim: Tertiadecima Hoppha: Decimaquarta Isbaab: Decimaquinta Belga;*

ga; Decimasexta Emmer: Decimaseptima Hezir: Decima octava Haphses: Decima nona Pheteja: Vigesima Hezechiel: Vigesima prima Jachim: Vigesima secunda Gamul: Vigesima tertia Dalajau: Vigesima quarta Maaziau: Hæ vices eorum secundum ministeria sua ut ingrediantur domum Domini, & juxta ritum suum sub manu Aharon patris eorum sicut præceperat Dominus Deus Israel. Ubi *Raschi* ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר מתחילה במשכן שילה לא היו כן כי אם ששה עשר משמרות שמנה מאלעזר ושמנה מאיתמר ומפורש במסכת תענית וכשראה דוד שהיו ראשי הגבורים לאלעזר רבים חלקם לכל משמר ומשמר של אלעזר לשנים והעמידם על ששה עשר משמרות ומשמרות בני איתמר העמיד על מעמד משמר כבראשונה על שמנה משמרות וכן מוכיח בסמוך בית אב אחד אחז לאלעזר ואוחז אחוז לאיתמר כלומר כאחוז למעמד במשמרת במשכן כמו כן העמידן דוד עתה בבית המקדש ויחלקום בגורלות אלה עם אלה למי יפול הגורל להיות ראשון או שני או שלישי או רביעי וכן כולם ויכתבם שמעיה להיות להם לזכרון מי ראשון ומי שני וכן כולם אלה אבות הראש כך שמו אבות. Et divisit filiis Eleazari principes per familias sedecim. A principio in tabernaculo Silo non erant nisi sedecim classes, octo Eleazari, totidemque Ithamar, sicut exponitur in tractatu *Taanith*; & quando vidit David plures esse principes viros Eleazari; divisit singulas classes Eleazari in duas, & sedecim constituit, & de filiis Ithamar constituit, sicut in principio octo classes; & sic probatur infra; *Unam domum patris aprehendit Eleazaro, & apprehendendo apprehendit Ithamar*; sc. quando apprehendit, ut statueretur in classibus in tabernaculo; eo modo constituit David in domo sanctuarii: Et divisit sortibus inter se; Sicut cuique cecidit sors, ut esset prima, aut secunda, aut tertia, aut quarta, & sic in omnibus. *Descripsitque eos Semejas*; ut esset illis in recordationem, quinam esset primus, & qui secundus; & sic in omnibus. Hæ sunt domus principis. Sic erat nomen familiarum. *Radak* ibid. ויחלקם דוד וצדוק וגו׳ היו״ד בסגול והח״ית בקמץ והוא כמו ויחלקם האמור למעלה כי שוים הם בניקוד וכבר זכרתי דקדוקי בספר מכלל פירש לפי ששנה דוד המשמרות ממה שהיו כי מתחילה היו שמונה מאלעזר ושמנה מאיתמר וראה דוד בנים לראשי גבורים מן בני איתמר ולקח עמו אחד מבני איתמר ואחד מבני אלעזר והוסיף עוד שמונה משמרות ותקן עשרים וארבעה משמרות השש עשרה מאלעזר השמונה מאיתמר וזהו שאמר בית אבות אחד אחוז לאלעזר כלומר יותר על מה שהיה בתחילה ואחוז אחוז לאיתמר כלומר מה שהיה אחוז לאיתמר היה גם עתה כן אחוז כי לא הוסיפו לו משמרה נחלקו רבותינו יש מי שאומר כי משה תקן שמנה משסרות ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר בא שמואל והעמידן על שש עשרה שמנה מאלעזר ושמנה מאיתמר בא דוד והעמידן על עשרים וארבעה ויש מהם מי שאומר משה תקן שש עשרה שמנה מאלעזר ושמנה מאיתמר באו שמואל ודוד והעמידון על עשרים וארבע שנאמר יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם כי ויחלקם בגורלות אלה עם אלה וגו׳ רוצה לומר כי לא נתן מעלה לאחד מהם על חבירו כלם היו שרי קדש ושרי אלהים מבני אלעזר ומבני איתמר לפיכך לא נתן להם מעלה זה על זה להיו׳ זה קודם לזה אלא כמו שעלה הגורל להם כן היו לבד הכהונה הגדולה שהיתה מבני אלעזר כמו שפירשתי למעלה ויכתבם שמעיה בן נתנאל הסופר עשרים וארבעה משמרות ובית ראשי הגבורים נתנה בקלפי ויצא הגורל הראשון ליהויריב וגו׳ אלה פקדתם לעבודתם אלו שכותבין כהן ראשי משמרות פקודתם על משמרות היו. *Et divisit eos David & Sadoch* &c. *Jod* cum segol, & *Cheth* cum Chametz; & erit sicut ויחלקם supra dictum, quia similia sunt in puncto; & jam memoravi puncta in libro Miclal. Exponitur; quia mutavit David classes ab eo statu, quo erant; quia a principio erant octo ex Eleazaridis, & octo ex Ithamaridis, & vidit David plures esse principe viros ex Eleazaridis, quam ex Ithamaridis; & accepit unum ex filiis Ithamar, & unum ex filiis Eleazari, & addidit præterea octo classes, & constituit viginti quatuor classes, sexdecim ex Eleazaridis, & octo ex Ithamaridis, & hoc est quod dicit; *Domum patrum unam apprehendit Eleazaro*; i. e. plus quam erat a principio; *Et apprehendendo apprehendit Ithamar*; i. e. quod apprehendit Ithamar, ita & eo tempore apprehendit; nullaque illi addita fuit classis. Dissentiunt sapientes nostri, est qui dicit, quod Mose constituerit octo classes, quatuor ex Eleazaridis, totidemque ex Ithamaridis; Venit Samuel, & constituit sexdecim octo ex Eleazaridis totidemque ex Ithamaridis; Venit David, & constituit quatuor & viginti: Et est qui dicit, quod Mose constituerit sexdecim, octo ex Eleazaridis, totidemque ex Ithamaridis; Venerunt David & Samuel, & constituerunt viginti quatuor; Dictum est enim 1. *Paral.* XX. 22. *Dum constituerunt David, & Samuel videns in fide sua; & divisit*

sor-

sortibus inter se &c. Id est; quia non data est alteri super alteram excellentia; omnes enim erant principes sanctuarii, & principes Dei de filiis Eleazari, & de filiis Ithamar; idcirco non data est alteri super alteram excellentia, ut altera alteram antecederet; sed ita erant eo modo, quo sors adscenderat; excepto summo sacerdotio, quod erat ex filiis Eleazari; ut supra exposuimus. *Descripsitque eos Semajas filius Nathanael scriba*; quatuor & viginti classes; & domus principum virorum indebatur in urnam; *Exivit autem sors prima Jojarib &c. Hæ vices eorum secundum ministeria sua*; Isti, qui hic scripti sunt, principes classium imperium habebunt in classibus. *Hierosol. Taanith* 67. 4. רבי יעקב בר אחא רבי חייה בשם רבי יוחנן שמנה משמרות כהונה העמיד משה ארבעה משל אלעזר וארבעה משל איתמר עד שעמד דוד ושמואל הרואה והוסיפו עליהם עוד שמנה ארבע משל אלעזר וארבע משל איתמר וביקשו להוסיף עוד שמנה ולעשותן עשרים וארבעה ומצאו משל אלעזר ולא מצאו משל איתמר הרא הוא דכתיב וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגבורים מבני איתמר וגו׳ רבי יעקב בר אחא רבי הונה רבה דציפורין בשם רבי יוחנן בירת אב אחד בירת אב אחד אחוז לאלעזר שניתוסף לו בתי אבות אחרים ואחוז אחוז לאיתמר מה שתפס תפס רבי זעורא בשם רבי חונה לחזר שבעה עשר שחזר המחזיר לאלעזר לעשותם עשרים ושלש אין את יכול דכתיב המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם באומנותם אומנות גדולה היתה שם שאין משמר נוטל ושונה בשדה אחוזה עד שיטול חבירו אמר רבי אבהו חישבתים שאין משמר נוטל ושונה בשדה אחוזה עד שיטול חבירו. R. Jacob bar Acha, R. Chjah nomine R. Jonathan; octo classes sacerdotii constituit Mose, quatuor ex Eleazaridis, totidemque ex Ithamaridis, donec venit David & Samuel videns, & his addiderunt octo, quatuor ex Eleazaridis, totidemque ex Ithamaridis; & quæsierunt præterea addere octo, & constituere quatuor & viginti & invenerunt de Eleazaridis, & non invenerunt de Ithamaridis. Hoc est quod scriptum est l. c. *Paral. Et invenerunt de filiis Eleazari plures in principibus viris, quam ex filiis Ithamar &c.* R. Jacob bar Acha R. Chana Raba ex Sipporim nomine R. Jonathan; dictum est; *domum patris unam; domum patris unam apprehendit Eleazaro*; i. e. additæ illi fuerunt aliæ domus patrum; *& apprehendendo apprehendit Ithamar*; Quicquid apprehendit, apprehendit. R. Zangora nomine R. Hona; ad constituendum septem & decem; quod restituendo restituit Eleazaro. Ut tres & viginti statuerint; Tu non potes dicere; quia scriptum est l. c. *Paral. Quos constituerunt David & Samuel videns fide sua*; *In fide sua*. Magna fides ibi erat, quia classis non accipiebat, & iterabat in agro possessionis, donec acciperet ejus socius: Dicit R. Abau; erant honorati, quia classis non accipiebat, neque iterabat in agro possessionis, donec acciperet ejus socius.

Quatuor classes, quæ de captivitate Babylonica Hierosolymam adscenderunt iterum Prophetarum jussu & consilio in quatuor & viginti distributæ sunt. *Hierosol. Taanith* 68. 1. ארבע משמרות עלו מן הגולה ידעיה חרים פשחור ואמר והתנו עמהן הנביאים שביניהן שאפילו יהויריב עולה מן הגולה שלא ידחה את המשמר של פניו אלא יעשה טפילה לו ועמדו הנביאים שביניהן ועשו עשרים וארבע גורלות והטילום בקלפי ובא ידעיה ונטל חמש והוא הרי שש ובא חרים ונטל חמש והוא הרי שש ובא פשחור ונטל חמש והוא הרי שש ובא אימר ונטל חמש והוא הרי שש והתנו עמהן הנביאים שביניהן שאפילו יהויריב עולה מן הגולה שלא ידחה את המשמר שלפניו אלא יעשה טפילה לו ועמדו ראשי משמרות ועשו עצמן בתי אבות ויש משמר שהיה בו חמשה ששה שבעה שמונה תשעה משמר שהיה בו חמשה שלשה מקריבין שלשה ימים ושנים מקריבין ארבעה ימים משמר שהיה בו ששה חמשה מקריבין שלשה ימים ואחד מקריב שני ימים משמר שהיה בו שבעה כל אחד ואחד מקריב את יומו משמר שהיה שמונה ששה מקריבין ששה ימים ושנים מקריבין יום אחד משמר שהיה בו תשעה חמשה מקריבין חמשה ימים וארבעה מקריבין שני ימים ויש מהן שקבעו עצמן לעולם משמר שהיה בשבת היה בשבת לעולם במוצאי שבת היה במוצאי שבת לעולם ויש מהן שהיו מקריבין על כל משמר ומשמר ויש שהיו מגרילין על כל שבוע ושבוע. Quatuor classes adscenderunt e captivitate Jedajah, Harim, Pashur, & Immer. Pactum autem cum eis inierunt prophetæ qui erant inter eos, ne Jehojaribus, si vel e captivitate adscenderet prærogativam haberet præ classe ante eum constituta, sed ei tantum adjungeretur. Et statuerunt prophetæ qui erant inter eos, ut fierent viginti quatuor sortes, & in urna reponerentur. Venit Jedajah, & eduxit quinque, & ipse, ecce sex. Venit Harim, & eduxit quinque, & ipse, ecce sex. Venit Pashur, & eduxit quinque, & ipse ecce sex. Venit Immer, & eduxit quinque, & ipse, ecce sex. Et pacti sunt cum eis pro-

prophetæ, ne Jeojaribus, vel ſi e captivitate adſcenderet, prærogativam haberet præ claſſe ante eum conſtituta, ſed ei adjungeretur. Et conſtituti ſunt præfecti claſſium, & ſtatuerunt ſeipſos domus patrum. Erat claſſis, in qua erant quinque, ſex, ſeptem, octo, novem domus patrum. In qua claſſe erant quinque domus patrum, tres offerebant tribus diebus, duæ offerebant quatuor diebus. In qua claſſe erant ſex, quinque offerrebant tribus diebus, & una offerebat duobus diebus; In qua claſſe erant ſeptem, ſingulæ ſuo die offerebant; In qua claſſe erant octo, ſex offerebant ſex diebus, & duæ uno die offerebant; In qua claſſe erant novem, quinque offerebant quinque diebus, & quatuor duobus diebus offerebant; erant claſſes, quæ ſeipſas ſemper conſtituerunt; claſſis quæ erat in Sabbatho, ſemper in Sabbatho, quæ in exitu Sabbathi, ſemper in exitu Sabbathi; erant claſſes, quæ in ſingulis claſſibus offerebant; & erant, quæ ſingulis hebdomadis ſortiebantur. *Toſaphtha Taanith* cap. II. ארבעה משמרות עלו מן הגולה ידעיה חרים פשחור ואימר עמדו נביאים שבירושלם ועשאו עשרים וארבע משמרות וכללים והטילום לתוך הקלפי בא ידעיה ונוטל חמש והוא הרי כאן שש בא חרום ונטל חמש והוא הרי שש בא פשחור ונטל חמש והוא הרי שש בא אימר ונטל חמש והוא הרי שש וכן התנו עמהן הנביאים שאפילו יהויריב עולה מן הגולה לא יהא אחד מהן נדחה מפניו אלא יעשה טפלה לו עמדו ראשי משמרות וקבעו זמן בבתי אבות כל משמר שיש בו ארבעה חמשה ששה שבעה שמנה תשעה משמר שיש בו ארבעה שלשה מקריבין שני ימים ואחד מקריב יום אחד משמר שיש בו חמשה שלשה מקריבין שני ימים ושנים מקריבין יום אחד משמר שיש בו ששה חמשה מקריבין חמשה ימים ואחד מקריב שני משמר שיש בו שבעה כל אחד ואחד מקריב יומו משמר שיש בו שמונה ששה מקריבין ששה ימים ושנים מקריבין יום אחד משמר שיש בו תשעה חמשה מקריבין חמשה ימים וארבעה מקריבין שני ימים יש מהן שקבעו עצמן לעולם הבא בשבת בא בשבת לעולם לאחר שבת לאחר שבת לעולם יש מהן שמגרילין פעם אחת בחרש יש מהן שמגרילין פעם אחת בשבת יש מהן שמגרילין פעם אחת בשבוע ויש מהן שמגרילין בכל משמר ומשמר. Quatuor claſſes adſcenderunt de captivitate, Jedajah, Harim, Paſhur, & Immer. Statuerunt prophetæ, qui erant Hieroſolymis, & ſtatuerunt quatuor & viginti claſſes, & collegerunt, & indiderunt in urnam; venit Jedajah & eduxit quinque, & ipſe, ecce ſex; venit Harim, & eduxit quinque, & ipſe, ecce ſex; venit Paſhur, & eduxit quinque, & ipſe, ecce ſex; venit Immer, & eduxit quinque, & ipſe, ecce ſex. Et ſimiliter ſtatuerunt cum illis prophetæ; ut, ſi vel Jehojaribus adſcenderet ex captivitate, prærogativam non haberet præ claſſe ante eum conſtituta, ſed ei adjungeretur. Statuerunt præfectos claſſium, & conſtituerunt ſeipſos domos patrum. In quibus claſſibus eſſent quatuor, quinque, ſex, ſeptem, octo, novem domus patrum; in qua erant quatuor domus patrum, tres offerebant duobus diebus, & una uno die offerebat; In qua claſſe eſſent quinque tres offerebant duobus diebus, & duæ uno die offerebant; In qua claſſe eſſent ſex, quinque offerebant quinque diebus, & una duobus diebus offerebat. In qua claſſe eſſent ſeptem, ſingulæ die ſuo offerebant. In qua claſſe eſſent octo ſex ſex diebus offerebant & duæ uno die offerebant. In qua claſſe eſſent novem, quinque quinque diebus offerebant, & quatuor duobus diebus offerebant; erant, quæ ſeipſas ſemper conſtituerunt; Quæ veniebat in ſabbatho, ſemper in ſabbatho veniebat; ſi poſt ſabbathum, ſemper poſt ſabbathum; erant, quæ ſemel in menſe ſortiebantur; erant quæ ſemel in ſabbatho ſortiebantur, erant quæ ſemel in hebdomada ſortiebantur, erant quæ in omnibus & ſingulis claſſibus ſortiebantur. *Maimonides* de vaſis ſanctuarii cap. VI. משה רבינו חלק הכהנים לשמנה משמרות ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר וכן היו עד שמואל הנביא ובי שמואל חלקם הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר ועל כל משמר ומשמר ראש אחד ממונה ועולין לירושלם לעברת משמר לכל שבת ומיום השבת ליום השבת הן מתחלפין משמר יוצא והאחר שהוא אחריו נכנס עד שיגמרו וחוזרין חלילה. Moſe præceptor noſter diviſit ſacerdotes in octo claſſes, quatuor ex Eleazaridis, totidenique ex Ithamaridis; & juxta hunc numerum fuerunt uſque ad Samuelem propheteam; & tempore Samuelis diviſit illas ipſe & David rex in viginti quatuor claſſes; & ſingulis præerat ſuus præfectus & adſcendebant Hieruſalem ad miniſtrandum una claſſis ſingulis hebdomadis; & ab altero ad alterum ſabbathum mutabantur; una claſſis egrediebatur, & altera ingrediebatur, uſque dum miniſtraſſent omnes; & perpetuo ad eundem ordinem redibant. Claſſis quæ ſuæ hebdomadæ miniſterium abſolverat, poſt oblatum in ſabbatho ſacrificium juge matutinum & additiia de templo egredie-

diebatur. *Toſaphtha Succah* cap. IV. in fine. משמר היוצא מקריב תמיד של שחר ומוספין הנכנס מקריב תמיד של בין הערבים ולחם הפנים. Claſſis egrediens offerebat ſacrificium juge matutinum & additi-tia, & ingrediens offerebat ſacrificium juge veſpertinum, & panes facierum.

Sacerdos poterat quavis hebdomada, vel præter tempus ſuæ claſſis offerre ſua ſacrificia. *Siphra* 5. ר׳ אלעזר אומר מה ת״ל כבשים לעלה ועזים לעולה לרבות תמורה שיכול אין לי שיקרב עולה אלא מותר עולה בלבד מנין לרבות מותר חטאות מותר אשמות מותר עשירית האיפה מותר קיני זבים קיני זבות וקיני יולדות מותר קרבנות הנזיר והמצורע המקריש נכסיו והיו בהם דברים רואים על גבי המזבח יינות ושמנים ועופות מנין שימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהם עולות ת״ל כבשים לעולה ועזים לעולה לרבות את כלן וחכמים אומרים יפלו לנדבה והלא אף הנדבה עולות הוא מה בין דברי ר׳ אלעזר לדברי חכמים אלא בזמן שהיא באה חובה הוא סומך עליה ומביא עליה נסכים משלו ואם היה כהן עבודתה ועורה שלו אבל בזמן שהיא באה נדבה אינו סומך עליה ואינו מביא נסכים ונסכיה משל צבור אבל אם היה כהן עבודתה ועורה של אנשי המושמר R. Elieſer dicit; cur dictum eſt; *agnos in holocauſtum, & capros in holocauſtum?* Ad includendum commutatum. Non probo niſi ut offerendum ſit in holocauſtum reſiduum holocauſti duntaxat. Unde probatur ad includendum reſiduum ſacrificiorum pro peccato, & ſacrificiorum pro delicto, reſiduum decimæ partis Ephæ, reſiduum nidorum ſeminifluorum, nidorum ſeminifluarum, & nidorum puerperarum, reſiduum ſacrificiorum Naziræi, & Leproſi? Qui ſanctificat ſuas facultates, & in ea inveniantur res quæ dignæ ſint ut offerantur ſuper altare, i. e. vina, & olea, & aves, unde probatur, quod vendi poſſint iis, qui opus habent illa ſpecie, & de eorum pretio poſſit afferre holocauſta? Ex eo quod dictum eſt; *agnos & capros in holocauſtum*. Ad includendum omnia. At ſapientes dicunt, ſponte eſſe offerenda. Atqui ſacrificium ſpontaneum eſt holocauſtum. Quodnam eſt diſcrimen inter verba Rabi Elieſeris, & verba ſapientum? Etenim, quando propter debitum adducit, imponebat illi manus, & de ſuo adducebat libamina; & ſi erat ſacerdos, ad eum pertinebat miniſterium, & pellis. Quo tempore ſponte offerebat, non imponebat manus, & pro illo non afferebat libamina, & ejus libamina efferebantur de bonis cœtus; & ſi erat ſacerdos, ejus miniſterium & pellis pertinebat ad viros claſſis. *Hieroſ. Jevamoth* 12. מניין לכהן שהוא מקריב קרבנותיו בכל משמר שירצה ת״ל ובא בכל אות נפשו ושרת היה זקן או חולה נותנו לכל משמר שירצה ועורן ובשרן שלו היה טמא ובעל מום נותנין לאנשי המשמר ועורן ובשרן שליהן אילון בני התערובות מה את עבד להון כזקן וכחולה או כטמא ובעל מום מסתברא מיעבדינן כטמא ובעל מום ומתניתא עבדה לון כזקן וכחולה דתנינן אין מוציהין את שלו מידו. Unde probatur, quod ſacerdos poſſit offerre ſua ſacrificia in qua claſſe libuerit? Ex eo quod dictum eſt; *Deuter.* XVIII. 6. *Et voluerit venire deſiderans locum miniſtrabit*. Sive fuerit ſenex, ſive infirmus, poteſt dare univerſæ claſſi, cui libuerit, & pellis & caro illius erit. Si fuerit immundus, aut vitiatus, dare poteſt viris claſſis, & pellis & caro illorum erit. De filiis commixtarum quid facies? Facies ut ſenem, & infirmum, aut ut immundum, & vitiatum? Probabiliter conſiderabimus ſicut immundum, & vitiatum. Atqui Miſna conſiderat ut ſenem & infirmum; etenim legimus; Non educent, quæ ſua ſunt, de ejus poteſtate. *Toſaphta Menachoth* cap. XIII. כהן בא ומקרב קרשנו במשמר שאינו שלו עורן ועבודתן שלו ואם היה זקן או חולה נותנן לכל כהן שירצה עורן ובשרן שלו ואם היה בעל מום נותנן לאנשי משמר עורן ועבודתן שלו. Sacerdos poterat venire, & offerre ſuas ſanctitates, vel in claſſe, quæ ſua non eſſet, & earum pelles, & miniſterium ad ſe pertinebat; Si vero eſſet ſenex, aut infirmus, ſacerdoti, quem voluerit, dare poterit; & earum pellis & caro ſua erat. Si vero eſſet vitiatus, dabit viris claſſis, & earum pellis & caro ad illos pertinebat. *Maimonides* loc. cit. וכן כהן שהיה לו קרבן הרי זה בא למקדש ומקרבו בכל יום שירצה שנ׳ ובא בכל אות נפשו ושרת אפילו חטאתו ואשתו הוא מקריב ומכפר על ידו עצמו והעור של קרבנו שלו ואם רצה ליתן את קרבנו לכל כהן שירצה להקריבו נותן ועור הקרבן ועבודתו הכהן בלבד שנתן לו היה הכהן בעל הקרבן בעל מום נותן קרבנו לאנשי משמר והעורה שלהם היה זקן או חולה שיכול לעבו׳ על ידי הרחק נותן קרבנו לכל כהן שירצה והעור והעבודה לאנשים משמר ואם אינו יכול לעבור כלל הרי הקרבן נאכל לאנשי משמר. Similiter ſacerdos, qui debebat offerre ſacrificium, quo voluerit die, veniebat in ſanctuarium, & illud offerebat; Dictum eſt enim *Deuter.* XVIII. 6. *Et voluerit venire deſiderans locum --- miniſtrabit*; Vel ſacrificia pro peccato & pro delicto pro ſe ipſo immolabat, atque ſe ipſe expiabat; & pel-

pellem & carnem ſibi ipſi ſumebat. Et ſi libuerit, poterat dare cuivis ſacerdoti, cui voluerit, ad offerendum; & pellis victimæ, & miniſterium erit illius tantum ſacerdotis, cui tradidit. Si ſacerdos, qui offert ſacrificium, fuerit vitiatus, dabit ſuum ſacrificium ſacerdoti, quem ipſe voluerit, & pellis, & miniſterium erit viris claſſis; Si vero erat ſenex aut infirmus, ut difficulter poſſet miniſtrare, poterat dare ſacrificium cuilibet ſacerdoti, at pellis & miniſterium pertinebat ad viros claſſis; ſi vero nullo modo poſſet miniſtrare, ſacrificium comedebatur a viris claſſis. Vide *Babyl. Menachoth* 74.

Verum in tribus ſolennitatibus claſſes omnes in Sanctuario miniſtrabant. *Hieroſ. Succah*. תני כל המשמרות שהיו במקדש היו שונות ומשלשות בפרים חוץ משתים האחרונות שהיו שונות ולא היו משלשות בפרים ר׳ לעזר שאל מהו להתחיל מהן לרגל הבא אמר ר׳ יוסה מתניתא אמרה כן בשמיני חזרו לפייס כרגלים לא צורכה דילא כהדא דתני בשם ר׳ נתן דתני ר׳ נתן שמיני לא היה בו פייס על רעתיה דר׳ נתן מהו להתחיל מהן לרגל הבא אמר ר׳ יוחנן ותני כן שמיני רגל בפני עצמו פייס בפני עצמו ברכה בפני עצמה קרבן בפני עצמו רגל דאמר רבי אבין בשם ר׳ אחא כולהם כתיב וביום וכאן כתיב ביום ללמדך שהוא רגל בפני עצמו פייס אמר ר׳ יוסה מתניתא אמרה כן בשמיני חזרו לפייס כרגלים ברכה אמר אי לא זמן קרבן פר אחד איל אחד כתיב חלק כחלק יאכלו יכול אף בשאר כל ימות השנה כן ת״ל לבד ממכריו על האבות חוץ ממה שמכרו אבות לבנים את שבתך ואני שבתי ובעצרת אומר הילך מצה הילך חמץ אדת תניי תני הילך חמץ הילך מצה מאן דאמר הילך מצה שהוא חביב מאן דאמר הילך חמץ שהוא תדיר. Traditio; Omnes claſſes iterabant, & triplicabant in Sanctuario in juvencis, exceptis duabus noviſſimis, quæ iterabant, & non triplicabant in juvencis. R. Elieſer quæſivit; Quid? Num initium erit faciendum ab iis in ſolennitate futura? Dicit R. Joſe; Miſna ita dicit; In die octavo redeunt ad ſortes, ſicut in diebus feſtis. Non eſt neceſſe; quia non eſt illi ſimile; Extat enim traditio nomine R. Nathan; docet enim R. Nathan; In die octavo non erat ſors. Juxta mentem R. Nathan; Quid? Num erit initium faciendi ab iis, in ſolennitate futura? Dicit R. Jochanan. Atqui ita extat traditio; Dies octavus eſt feſtus peculiaris. Sors peculiaris, benedictio peculiaris, ſacrificium peculiare. Dies feſtus; dicit enim R. Abiu nomine R. Acha; In omnibus dictum eſt; *Et in die*; & hic ſimiliter ſcriptum eſt; *Et in die*. Ut doceare; ut ſit dies feſtus peculiaris: Sors: Dicit R. Joſe; Ita dicit Miſna; Die octavo redeunt ad ſortes, ut in diebus feſtis. Benedictio: Dicit; Si non eſt tempus. Sacrificium: Dictum eſt: *In ſacrificium juvencum unum, & arietem unum*. Scriptum eſt *Deuter.* XVIII. 8. *Poſtea ex adverſo partis æqualiter comedent*. Crederem vel in ceteris anni diebus? Idcirco dictum eſt Ibid. *Excepto eo, quod ex paterna ei ſucceſſione debetur*. Excepto eo, quod patres filiis acquiſierunt: Tu, in tuo Sabbatho, & ego in meo Sabbatho. Et in feſto hebdomadarum dicet; Ecce tibi azymum; ecce tibi fermentatum. Eſt qui docet; Ecce tibi fermentatum, ecce tibi azymum; Qui dicit; Ecce tibi azymum, eſt amabilior; qui autem dicit; ecce tibi fermentatum; eſt juge. *Toſaphta Succah*. המשמרות שונות ומשלשות בפרים חוץ משתים האחרונות ששונות ולא משלשות ר׳ אלעזר בן פרטא ור׳ אלעזר בן יעקב אומר לא היה פייס לחלבי שעיר אלא מי שמעלה אברים לכבש הוא מעלה את חלבי שעיר אבא יוסי בן חנן אומר לא היה פייס לראשי משמרות ושאר כל המשמרות חוזרות חלילה תנייא בן אנטיגנוס אומר לא היה פייס אלא ליום טוב הראשון של חג בלבד ושאר כל ימי החג חוזרות חלילה וגו׳ התמידין והנדרים והנדבות והבכורות והמעשרות ומוספי שבת חטאות צבור ועולותיהם ועולות חובה של יחיד עבודתן ואכילתן במשמר הקבוע שתי הלחם עבודתן ואכילתן בכל המשמרות מפני שהן באות חובת הרגל לחם הפנים עבודתן במשמר הקובע ואכילתו בכל המשמרות כיצה הוא עושה נותן חצי חלה לכל משמר והן מתחלקין ביניהן ר׳ יהודה אומר זה היה מחלק לחם הפנים יוצא ועומד על הרובד שבאולם מפריש ומניח מפריש ומניח וכל אחד ואחד בא ונוטל חלקו ולבעלי מומין שבכהונה מוציאין להם חלקם לחוץ מפני שאין יכולין להכנס בין אולם ולמזבח. Omnes claſſes iterabant, & triplicabant in juvencis; exceptis duabus noviſſimis, quæ iterabant, at non triplicabant. R. Elieſer ben Peratha, & R. Elieſer ben Jacobi dicit; non erat ſors pro adipibus hirci; Sed qui portabat membra ad collem, ille portabat adipes hirci; Aba Joſe ben Chana dicit. Non erat ſors pro præfectis claſſium; ſed reliquæ omnes claſſes iterabant. R. Chananjah ben Antigoni dicit; non erat ſors niſi pro die primo tabernaculorum duntaxat; & reliquis diebus tabernaculorum iterabant &c. Sacrificia jugia, & votiva, & ſpontanea, & primogenita, & decima, & addititia ſab-

ſabbathi, ſacrificia pro peccato cœtus, & eorum holocauſta, & holocauſta debita privati offerebantur, & comedebantur a claſſe ſtabili; duo panes offerebantur, & comedebantur ab omnibus claſſibus, quia afferebantur propter debitum diei feſti; Panes facierum offerebantur a claſſe ſtabili, & comedebantur ab omnibus claſſibus: Quomodo faciebat? Dabat dimidiam placentam ſingulis claſſibus, & illæ inter ſe dividebant; R. Jehuda dicit; qui dividebat panes facierum, egrediebatur, & ſtabat in ſtrato, quod erat in veſtibulo, dividebat, & deponebat, dividebat, & deponebat, & ſinguli veniebant, & accipiebant partem ſuam; At ſacerdotibus vitio affectis, educebant foris eorum partem, quia non poterant ingredi in ſpatium, quod intercedebat inter veſtibulum & altare, *Siphri* 45. 4. וכי יבוא הלוי הוא יכול בבן לוי ודאי הכתוב מדבר ת״ל מאחד שעריך משלא נטלו שעריהם במקום אחד יצאו לוים שנטלו שעריהם במקום אחד ושרת בראוי לשירות יצאו לוים שאינן רואים לשירות מכל ישראל אשר נרשם בכל מקומות מושבותיכם ובא בכל אות נפש מנין אתה אומר כהן בא ונושא כפיו במשמר שלו שנ׳ ובא בכל אות נפשו מיכן אתה אומר כל המשמרות שוים בקרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל שנ׳ ובא בכל אות נפשו אל המקום אשר יבחר יי׳ יכול לעולם ת״ל מאחד שעריך בשעה שישראל נכנסים בשער אחד בשלש רגלים ושרת בשם יי׳ אליהו על גבי הריצפה מיכן אמרו ערל טמא יושב על גבי הכלים או על גבי בהמה או על גבי חבורו פסול מניין אתה אומר כל המשמרות שוין באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים ת״ל חלק יחלק יאכלו חלק לאכילה כחלק לעבודה חלק לעבודה כחלק לאכילה יכול יהיו כל המשמרות שוין בקרבנות הרגל הבאים שלא מחמת הרגל ת״ל לבד ממכריו על האבות מהמכרו האבות זה לזה אני בשבתי ואתה בשבתך. *Si exierit Levites. Deut.* XVIII. 6. Crederem quod de Levita certo textus loquatur? Idcirco dictum eſt; *Ex una de portis tuis*. Loquitur de iis, qui non acceperunt portas ſuas, ſc. urbes, in loco uno. Excluduntur Levitæ, qui acceperunt portas ſuas in loco uno. *Et miniſtrabit*. Loquitur de illo, qui dignus eſt miniſtrare; excluduntur Levitæ, qui non ſunt idonei ad miniſtrandum. *Ex omni Iſrael, in quo habitat* in omnibus locis habitationum veſtrarum. *Et voluerit venire, deſiderans*. Unde tu dicis, quod ſacerdos, qui veniat, elevet manus in ſua claſſe? Ex eo quod dictum eſt: *Et voluerit venire, deſiderans*. Hinc tu dicis, quod omnes claſſes ſint æquales in ſacrificiis ſolennitatis, quæ adducuntur propter ſolennitatem; Dictum eſt enim. *Et voluerit venire deſiderans locum, quem elegerit Dominus*. Crederem ſemper? Idcirco dictum eſt; *Ex una de portis tuis*. Quo tempore Iſraelitæ ingrediuntur in unam portam, ſc. urbem; In tribus ſolennitatibus. *Et miniſtrabit in nomine Domini Dei ſui*. Super pavimento; Hinc dixerunt; præputiatus, immundus, ſedens ſuper vaſis, aut ſuper beſtia, aut ſuper ſocio, reprobet ſacrificium. Unde tu dicis, quod omnes claſſes ſint æquales in membris feſtorum, & in diviſione panum facierum? Ex eo quod dictum eſt; *Partem ex adverſo partis æqualiter comedent*. Sit pars cibi juxta partem miniſterii, & pars miniſterii juxta partem cibi. Crederem quod omnes claſſes eſſent æquales in ſacrificiis ſolennitatis, quæ præter cauſam ſolennitatis adducentur? Idcirco dictum eſt: *Excepto eo, quod ex paterna ei ſucceſſione debetur*. Quid acquiſierunt inter ſe patres? Ut ego in mea hebdomada, & tu in tua miniſtres. *Maimonides* l. c. ומצות עשה להיות כל המשמרות שוים ברגלים וכל שיבא מן הכהנים ברגל ורצה לעבוד עובד וחולק עמהם ואין אומרים לו לך עד טגיע משמרך שנ׳ וכי יבא הלוי מאחד שעריך בד״א בקרבנות הרגלים ובחלוק לחם הפנים ובחלוק שתי הלחם של עצרת אבל נדרים ונדבות ותמידין אין מקריבין אותן אלא משמר שזמנו קבוע ואפילו ברגל שנ׳ חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות כלומר חלק כחלק יאכלו בקרבנות הציבור ואינן חלק כחלק בשאר הדברים שכבר חלקו אותם האבות וקבעים כל משמר ומשמר בשבתות וכן עבודת לחם הפנים במשמר שזמנו קבוע אבל עבודת שתי הלחם בכל המשמרות ומנין שאינו מדבר אלא ברגלים שנ׳ מאחד שעריך מכל ישראל בשעה שכל ישראל באין בשער אחד ומנין שאינו מדבר אלא בכהנים שנ׳ חלק כחלק יאכלו ואין שם מתנות במקדש להאכל אלא כהנים בלבד. Præceptum eſt affirmativum, ut omnes claſſes ſint æquales in ſolennitatibus; ut quicunque ſacerdos veniat, & velit miniſtrare, poſſit miniſtrare, & cum illis partiri; Neque poterint illi dicere; Abi, dum appetierit tempus tuæ claſſis; Dictum eſt enim. *Si exierit Levites ex una de portis tuis*. De quo hæc dicta ſunt? De ſacrificiis ſolennitatum, & de partitione panum facierum, & de partitione duorum panum feſti hebdomadarum: Sed ſacrificia votiva, & ſpontanea, & jugia non offerebat niſi claſſis, cujus erat tempus definitum, vel in ipſa ſolennitate. Dictum eſt enim, *Partem ex* ad-

adverso partis æqualiter comedent; Excepto eo, quod ex paterna ei successione debetur. Id est; partem ex adverso partis æqualiter comedent de sacrificiis cœtus; at non partem ex adverso partis ex reliquis rebus, quas jam illis patres diviserunt, & definierunt singulis classibus in hebdomadis; Sic offerebatur panis facierum a classe, cujus erat tempus definitum; at duo panes offerebantur ab omnibus classibus; At unde probatur, quod non loquatur nisi de solennitatibus? Ex eo quod dictum est; *Ex una de portis tuis ex omni Israel.* Quo tempore omnis Israel ingreditur in unam portam, sc. urbem. Et unde probatur, quod non loquatur nisi de sacerdotibus? Ex eo quo dictum est; *partem ex adverso partis æqualiter comedent.* Etenim dona sanctuarii non comedebant nisi sacerdotes.

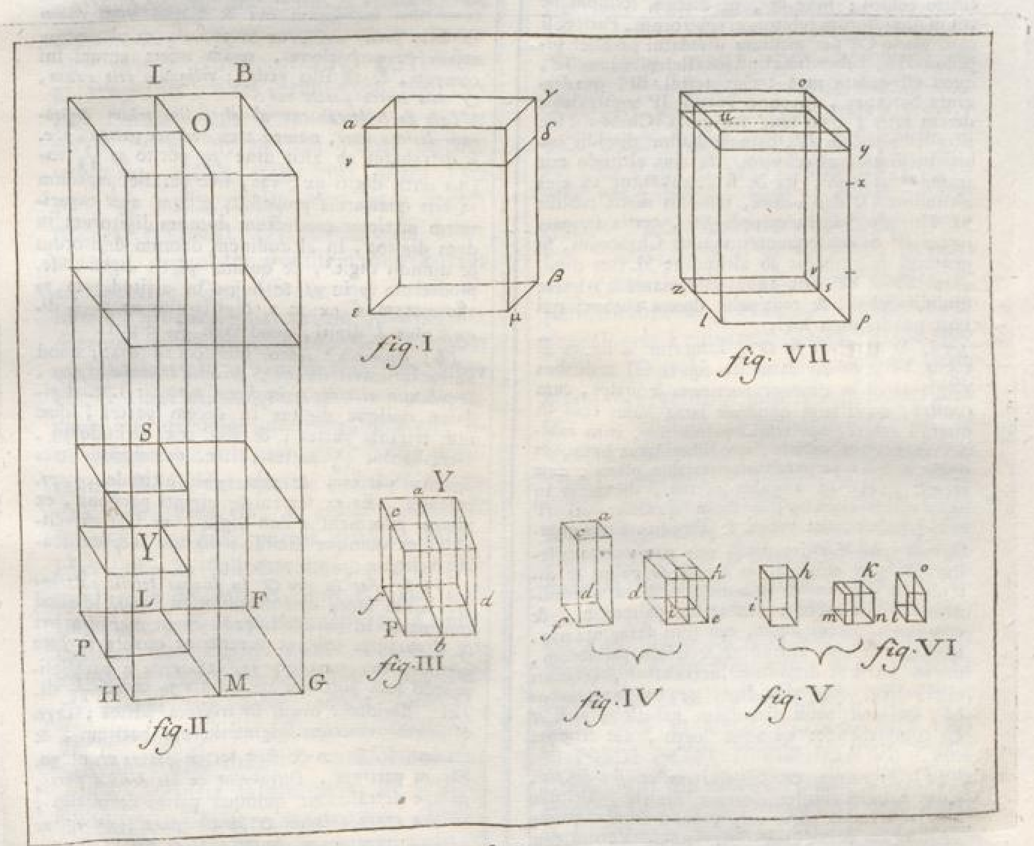
Sacerdotes classis ministrantis interdicebantur vino, lotione, & tonsione. *Hierosol. Taanith* 65. 4. מפני מה אנשי מעמד מותרין לשתות מים בלילות אבל לא בימים שאם תכבד העבודה על אנשי משמר יצטרפו אנשי מעמד עמהן אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה שהן תדירין בעבודה אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס בחמישי מותרין מפני כבוד השבת הא שאר כל הימים אסורין רבי יוסה רבי אבהו בשם רבי יוחנן רבי אבון רבי יסא בן חזקיה גזרו עליהן שלא יכנסו לשבת מנוולין תמן תנינן אילו מגלחין בעומר הבא ממדינה הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין והמנודה שהתירו לו חכמים הא שאר כל בני אדם אסורין אמר רבי סימון גזרו עליהם שלא יכנסו לרגל מנוולין תני כל מי שהוא מכיר אנשי משמר שלו ואנשי בית אב שלו ואינו מבתי אבות קבועין אסור כל אותו יום וכל מי שהוא מכיר אנשי משמר שלו ואינו מכיר אנשי בית אב שלו ואינו מבתי אבות קבועים אסור כל אותה השבת וכל מי שאינו מכיר לא אנשי משמר שלו ולא אנשי בית אב שלו ואינו מבתי אבות קבועים רבי אומר אני אסור לעולם אלא שתקנתו קלקלתו שהוא מותר בהספר ומה דתימר קלקלתו תקנתו שהוא אסור בהספר ורבוותה קלקלתו תקנתו שיהא אסור במלאכה. Qua de causa viris stationis licet bibere aquam in noctu, & non interdiu? Si aggravetur ministerium viris classis, adjungerentur viri stationis cum illis; viris autem domus patris interdictum est tam die quam nocte; quia sunt jugiter occupati in ministerio. Viris classis, & viris stationis interdicta est tonsio, & lotio; in diebus quintis est licita, ne sordidati in sabbathum ingrediantur. At reliquis diebus interdicta est. R. Jose, R. Abau nomine R. Jochanan R. Abon, R. Isa nomine R. Ezechia decreverunt de illis, ne sordidati in sabbathum ingrederentur; Ibi legimus; Isti tondentur in festo, qui venit de provincia maritima de captivitate & de carcere, & qui absolvitur excommunicatione; permiserunt illis sapientes, & interdixerunt ceteris omnibus hominibus: Dicit R. Simon; decreverunt de illis, ne sordidati in diem festum ingrederentur. Traditio: Qui cognovit viros suæ classis, & viros suæ domus patris, at ignorat domus patrum stabiles, interdictum est illi integro illo die: Qui cognoscit viros suæ classis, & ignorat viros suæ domus patris, & domus patrum stabiles, interdictum est illi tota illa hebdomada. Qui igorat viros suæ classis, & viros suæ domus patris, & domus patrum stabiles; Rabi dicit; ego dico: in perpetuum est illi interdictum. Sed rectificarunt depravatum; sc. quod licita sit tonsio; sicut tu dicis; depravatum rectificarunt; quod sit interdicta tonsio, & aliquando depravatum rectificarunt; quod sit opus interdictum. *Hierosol. Moed Kathon* 81. 3. תמן תנינן אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס ובחמישי מטתרין מפני כבוד השבת הא שאר כל הימים אסורין רבי יוסה רבי אבהו בשם רבי יוחנן רבי אבון בשם חזקיה גזרו עליהן שלא ייכנסו לשבתן מנוולין. Ibi legimus: Viris classis, & viris stationis interdicta erat tonsio & lotio; & in quintis diebus erat licita, propter honorem Sabbathi; sed in reliquis diebus erat interdicta. R. Jose, R: Abahu nomine R. Jochanan, R. Abon nomine Ezechiæ statuerunt de illis, ne in sua Sabbatha sordidati ingrederentur. *Tosaphtha Taanith* cap. II. כל שמכיר את משמרות ואת בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אין אסור אלא אותו היום בלבד כל שמכיר את משמרתו ואין מכיר את בית אב שלו והוא בבתי אבות קבועין אסור כל אותו שבת כל שאין מכיר את משמרתו ולא את בית אב שלו והוא בבתי אבות קבועין אסור כל חדש רבי אומר אני שיהא זה אסור לעולם אלא שתקנתו קלקלתו מפני מה אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימי' שאם תכבד העבודה על אנשי בית אב יסמכו עליהן אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהן תדירין בעבודה אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס בין משחרב הבית ובין עד שלא חרב הבית רבי יוסי אומר משחרב הבית מותרין מפני שאבל הוא להם Qui cognoscit suam classem, & suam domum patris, & sit de domibus patrum stabilibus, non est inter-

dictum nisi eo die; Qui cognoscit suam classem & ignorat suam domum patris, & sit de domibus patrum stabilibus, interdictum est illa hebdomada. Qui ignorat suam classem & suam domum patris, & sit de domibus patrum stabilibus, interdictum est integro mense. Rabi dicit; ego dico; quod sit interdictum in perpetuum. Sed depravatum rectificarunt. Qua de causa viris custodiæ licet bibere vinum noctu, & interdictum est interdiu? Si aggravetur onus ministerii viris domus patris, illis innitantur. Viris domus patris non licet neque interdiu neque noctu, quia jugiter occupati sunt in ministerio. Viris classis, & viris stationis interdicta est tonsio & lotio; sive post sive ante excidium domus. R. Jose dicit; post excidium domus licet, quia illis est luctus. *Siphra* 24. 2. יין ושכר אל תשת יכול כל שהוא יכול מניתו תלמוד לומר שכר לא אמרתי אלא כדי לשכר רביעית בין ארבעים אם כן למה נאמר יין מוזהרים עליו כל שהוא ומוזהרים עליו מניתו רבי יהודה אומר יין אל תשת אין לי אלא יין מניין לרבות כל המשכרים תלמוד לומר שכר אם כן למה נאמר יין על היין במיתה ועל שאר כל המשכרים באזהרה רבי אליעזר אומר יין אל תשת ושכר אל תשתיהו כדי שכרותו הא אם נתן לתוכו מים כל שהוא פטור אתה ובניך יכול חללים תלמוד לומר אתך אוציא חללים ולא אוציא את בעלי מומים תלמוד לומר אתה ובניך מה אתה כשר אף בניך כשרים יצאו חללים ובעלי מומים בבואכם אין לי אלא בביאה מניין אף ביציאה תלמוד לומר אתה ובניך מניין לעשות המזבח כאהל מועד תלמוד לומר אתה ובניך ומניין שאינו חייב אלא בשעת עבודה תלמוד לומר אתה ובניך רבי אומר נאמר כאן בבואכם ונאמר להלן בבואם מה בבואכם אל אהל מועד עשה את היציאה כביאה ואת המזבח כאהל מועד ואינו חייב אלא בשעת עבודה אף בבואכם אל אהל מועד האמור כאן עשה יציאה כביאה ואת המזבח כאהל מועד ולא יהיה חייב אלא בשעת עבודה אהל מועד אין לי אלא אהל מועד מניין לרבות שילה ובית עולמים תלמוד לומר חוקת עולם ולא תמותו מכלל לאו אתה שומע הין יכול יהו ישראל חייבים מיתה על ההוראה תלמוד לומר אתה ובניך ולא תמותו אתה ובניך במיתה ואין ישראל חייבים על ההוראה במיתה יכול אל יהו ישראל חייבים על ההוראה במיתה אבל יהו אהרן ובניו חייבים על ההוראה במיתה ודין הוא ומה אם ישראל שמוזהרים לבוא אל אהל מועד שתויי יין ולא שתויי יין אין חייבים מיתה על ההוראה אהרן ובניו שאין מוזהרים לבוא אל אהל מועד אלא שתויי יין אינו דין שלא יתחייבו מיתה על ההוראה יצאו ישראל מן הכתוב אהרן ובניו מקל וחומר חוקת עולם לרבות יציקות ובלילות ותנופות והגשות וקמיצות והקטרות והמליקות והקבלות והזאות מניין לשתויי יין שאם עבד עבודה פסולה תלמוד לומר ולהבדיל בין הקודש ובין החול ומניין למחוסר בגדים ושלא רחץ ידים ורגלים נאמר חוקה חוקה לגזירה שוה ולהבדיל בין הקודש ובין החול אילו הערכים בין הטמא ובין הטהור אילו הטמאות והטהרות ולהורות את בני ישראל אילו ההוראות את כל החוקים אילו המדרשות אשר דיבר יי׳ אליהם אילו ההלכות ביד משה זה המקרא יכול אף התרגום תלמוד לומר ולהורות. *Vinum & siceram non bibes*. *Levit.* x. 9. Crederem quantulucunque quod emanat de torcolari? Idcirco dictum est שכר; non dixi tibi nisi ut sit satis, quod inebriare possit; i. e. quartarium quadraginta dierum. Si ita est; cur dictum est *vinum*? Quia de illo quatulocunque præmonentur, & de illo præmonentur vel momento, quo emanat de torculari. R. Jehuda dicit; *Vinum non bibes*. Non probo nisi de vino; unde probatur ad includenda ea omnia, quæ inebriare possint? Ex eo quod dictum est שכר. Si ita est, cur dictum est *vinum*? Pro vino sunt rei mortis, pro reliquis omnibus, quæ inebriare possint, præmonentur. R. Elieser dicit; *vinum non bibes*, *& siceram non bibes*. Non debes de eo ita bibere ut inebriare possit, si vero aqua quantulucunque miscuerit liber est. *Tu & filii tui*; crederem profanos? Idcirco dictum est; *tecum*. Excluduntur profani; at non excludam vitiatos? Idcirco dictum est; *tu & filii tui*. Sicut tu es legitimus, ita pariter filii tui, qui sint legitimi; excluduntur profani, & vitiati. *Quando intrabitis*. Non probo nisi de ingressu, de exitu unde probatur? Ex eo quod dictum est; *tu & filii tui*. Unde probatur, quod sit considerandum altare sicut tabernaculum conventus? Ex eo quod dictum est. *Tu & filii tui*. Et unde probatur, quod non sit reus, nisi tempore ministerii? Ex eo quod dictum est: *tu & filii tui*. Rabi dicit: Dictum est hic; *Quando intrabitis*; pariterque illic sc. *Levit.* XVI. dictum est; *quando intrabit*; sicut ubi dicitur; *quando intrabitis in tabernaculum conventus*, consideratur ingressus sicut exitus, & altare sicut tabernaculum conventus, & non est reus nisi tempore ministerii, ita pariter hoc loco, ubi dicitur; *quando intrabitis in tabernaculum conventus:* considerandus est ingressus, sicut exitus, & altare, sicut tabernaculum conventus, & non erit reus nisi tempore ministerii. *In tabernaculum con-*

conventus; non probo nisi de tabernaculo conventus, unde probatur ad includendum Silo, & domum seculorum? Ex eo quod dictum est; *Statutum perpetuum. Et non moriemini.* Ex præmissa negativa tu potes deducere consequentiam negativam. Crederem, quod Israelitæ rei sint mortis pro doctrina? Idcirco dictum est; *tu & filii tui. Et non moriemini. Tu & filii tui* sub pœna mortis; At Israelitæ non sunt rei mortis propter doctrinam. Crederem, quod Israelitæ non essent rei mortis propter doctrinam, sed Aharon & ejus filii rei essent mortis propter doctrinam? Et est argumentum. Si Israelitæ, qui præmonentur de ingressu tabernaculi conventus, sive biberint, sive non biberint vinum, non rei sunt mortis propter doctrinam, Aharon & ejus filii, qui non præmonentur de ingressu tabernaculi conventus, nisi quando biberint vinum, non erit æquum, ut non sint rei mortis propter doctrinam? Ab ipso textu excluduntur Israelitæ, & Aharon & ejus filii ab argumento a minori ad majus. *Statutum perpetuum*; ad includendum effusiones, mixtiones, & ventilationes, & admotiones, & pugillationes, & adolitiones, & unguefectiones, & acceptiones, & adspersiones? Unde probatur, quod si quis biberit vinum, & ministret ejus ministerium sit illegitimum? Ex eo quod dictum est: *Ad discernendum inter sanctum, & profanum* Et unde probatur de eo, qui deficiat vestibus & qui non laverit manus & pedes? Ex eo quod dictum est: *Statutum*; *Statutum*. A pari. *Et ad discernendum inter sanctum & profanum*; Hæ sunt æstimationes. *Inter pollutum, & mundum*. Istæ sunt immunditiæ & munditiæ. *Et ad docendum filios Israel*. Ista sunt documenta. *Omnia statuta*; Istæ sunt expositiones. *Quæ locutus est Dominus ad eos*. Istæ sunt constitutiones *Per manum Mosis*. Hic est textus. Crederem vel Targum? Idcirco dictum est: *Ad docendum*. *Pesiktha* 13. 3. יין ושכר אל תשתה כל שהוא יכול מנתו תלמוד לומר ושכר לא אמרתי אלא כדי לשכר וכמה הוא כדי לשכר רביעית בן ארבעים יום הראוי לנסך על גבי המזבח אם כן למה נאמר יין יין מוזהרין עליו כל שהוא ומוזהרין עליו מנתו רבותינו אמרו בסוף מסכת פסחין רביעית של תורה אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע והוא רביעית הלוג ביצה ומחצה מנא לן ממקוה דכתיב ורחץ במים את כל בשרו מים שכל בשרו עולה בהם וכמה הם אמה על אמה ברום שלש אמות שהם ארבעים סאה ידענו שכלי מחזיק ארבעים סאה הוא אמה על אמה ברום שלש אמות בקומת הארם וכשתחלקהו למחצה יכיל עשרים סאין ויהיה הכל אמה על הצי אמה ואם עוד תחלקה יכיל עשרים סאין ויהיה הכלי חצי אמה על חצי אמה זה עשרה סאין הם ששים סאין קבין ואם תטול מגבהו שתי אמות וישאר אמה ברום הכלי יכיל עשרים קבין שהן שלישית הששים קבין ואת עוד תטול מרומו חצי אמה יכיל עשר קבין ותעמידהו חצי אמה על חצי אמה ברום חצי אמה יכיל עשר קבין שהם ארבעים לונין ואם כלי שאינו אלא רביעית שחצי אמה על חצי אמה שהוא טפח וחצי על טפח וחצי כי האמה ששה טפחים או יכיל רביעית הארבעים לוג שהן עשרה לונין שהם ששים ביצים ואם תקצרהו מרומו מחצי האמה להעמידו על רום טפח וחצי יכיל חמשה לונין שהם שלשים ביצים והטפח וחצי הם ששה אצבעות כי הטפח ארבעה אצבעות בגדול וכשתקח רביעית של ששה על ששה שהוא שלש אצעות על שלש אצבעות יכיל בכלי ההוא רביעית שלשים ביצים שהם שבעה ביצים ומחצה וכשתקצר גם רומו ותעמידהו על שלש יכיל ארבעה ביצים פחות רביע ביצה ואם תפחות עוד מאורך הכלי שלישיתו שהוא אצבע יכיל שנים ביצים ומחצה ביצה כי תפחות מהם ביצה ורביע ואם תקח עוד מן הרוחב שהוא שלשה אצבעות תוציא שלישיתו אצבע אחת ותעמידהו על אצבעים ברום שלש יחזיק הכלי ביצה ושני חלקי ביצה כי היו שני בצים ומחצה תפחות חצי הביצה נשארו שני ביצים ומן האחרת תוציא שלישית הביצה נשארו ביצה ושני שלישי ביצה ואם תוציא מרום שלשה אצבעות העישור וגם הביצה ושני שלישי ביצה תוציא העישור נשארו אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע ובנודל כיצר חלק שלשה האצבעות לעשרה חלקים שהם שלשים חלקים עישורם שלשה נשארו עשרים ושבעה חלקי אצבע ומן העשרים ושבעה עשרה מן העשרים שלש אצבעות ומן השני אצבע ומן השני חומש אצבע לפי שעשרים ושבעה חלקים נשארו הרי אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע וגם כן תעשה מן הביצה ושני שלישי ביצה כיצר עשרה הביצה שלשים חלקים ושני שלישי ביצה עשרים חלקים הרי חמשים חלקים טול מהם העישור חמשה חלקים נשארו ארבעים וחמשה חלקים השלשים חלקים הם ביצה והחמשה עשר חלקים הם חצי אצבע ומחצה הרי ביצה ומחצה ומחזיקם הכלי שהוא אצבעים על אצבעים ברום אצבעים ותצי אצבע וחומש אצבע וזו היא רביעית של תורה לעניין קידוש והבדלה ולנזיר ולכהן גדול קוצרו של דבר אמה על אמה ברום ארבעים ושלשה סאה חצי אמה על חצי אמה ברום חצי אמה עשרה קבין ארבעים לוג שש אצבעות על שש אצבעות ברום שש אצבעות שלשים ביצים שלשה

על שלשה ברום שבעה ביצים פחות רביע טול שלישתן עם אצבע נשארו שנים וחצי וטול שלישתן נשארו ביצה ושני שלישי והם אצבעים על אצבעים ברום שלשה והם ביצה ושני שלישי ביצה חשוב לביצה שלשים חלקים ועשרים לשני שלישי הרי חמשים קח עשורם נותרו ביצה ומחצה ומן שלשה אצבעות שלשים חלקים טול עישורם שלשה נשארו שנים על שנים ברום שנים וחצי וחומש. *Vinum & omne quod inebriare poteſt non bibes*; quantulumcunque; crederem ex torculari? ideo dictum eſt ושכר; non dixi niſi ea quantitate ut inebriare poſſit. Et quantum erit ut poſſit inebriare? Quartarius quadraginta dierum, idoneus, qui libari poſſit ſuper altare. Si ita eſt, cur dictum eſt *vinum*, *vinum*? ad præmonendum de eo quantulumcunque, & ad præmonendum de eo ex torculari. Rabini noſtri dixerunt in fine *Peſachim*; (*a*) Quartarius legis eſt duorum digitorum ſuper duos digitos in altitudine duorum digitorum, & dimidii digiti, & quintæ partis digiti, & hic eſt quartarius. Logus eſt ovum cum dimidio (*mendum huc irrepſit*, *nam logus eſt ſex ovorum*, *ut ex traditione & contextu patebit*.) Unde probatur? Ex lavacro, ſcriptum eſt enim; ורחץ במים את כל בשרו, aquis, quæ totam carnem ſuam capiant. Et quantæ ſunt? (*b*) cubitus ſuper cubitum in altitudine trium cubitorum, quæ ſunt quadraginta Sata; conſtat, quod vas, quod contineat quadraginta ſata, erit cubiti ſuper cubitum in altitudine trium cubitorum juxta hominis ſtaturam. Et (*c*) quando dividatur in medium, comprehendet viginti ſata, & totum erit cubiti ſuper dimidio cubito (*in altitudine trium cubitorum*.) Et ſi præterea dividatur, comprehendet decem (pro עשרים legendum עשר) ſata; & erit vas dimidii cubiti ſuper dimidium cubitum (*in altitudine trium cubitorum*.) Hæc decem ſata ſunt ſexaginta Chabi; & ſi detrahantur ex ejus altitudine duo cubiti, & remaneat cubitus in altitudine, vas continebit viginti Chabos, qui ſunt tertia pars ſexaginta Chaborum; & ſi inſuper detrahatur ex ejus altitudine dimidius cubitus, continebit decem Chabos; cum ſtatuatur ad dimidium cubitum ſuper dimidium cubitum in altitudine dimidii cubiti, comprehendet decem Chabos, qui ſunt quadraginta logi. (*d*) Si vero vas ſit quarta pars dimidii cubiti ſuper dimidium cubitum, quod erit palmi & dimidii ſuper palmum & dimidium, quia cubitus conſtat ſex palmis, tunc continebit quartam partem quadraginta logorum, qui ſunt decem logi, qui ſunt ſexaginta ova; & ſi detrahatur ex ejus altitudine ex dimidio cubito, ut ſtatuatur ad altitudinem palmi & dimidii, comprehendet quinque logos, qui ſunt triginta ova; (*e*) & palmus cum dimidio conſtat ſex digitis, quia palmus eſt quatuor digitorum magnorum, *nempe pollicum*. Et quando capiatur quarta pars, ſex ſuper ſex, quæ erit trium digitorum ſuper tres digitos; continebitur in hoc vaſe quarta pars triginta ovorum, quæ ſunt ſeptem ova cum dimidio, & quando detrahatur ex ejus altitudine, & ſtatuatur ad tres, comprehendet quatuor ova, minus quarta parte ovi. Et ſi præterea ex longitudine vaſis detrahatur ejus tertia pars, nempe digitus, continebit duo ova cum dimidio, quia detrahitur ovum & quarta pars ovi. (*f*) Et ſi inſuper ex ejus latitudine, quæ eſt trium digitorum, detrahatur ejus tertia pars, nempe digitus, ut ſtatuatur ad duos digitos in altitudine trium, continebit vas ovum & duas tertias partes ovi (*non* ושני חלקי.) Quia ſunt duo ova cum dimidio, ſi dimidium detrahatur, reliqua erunt duo ova. Si ex uno detrahatur tertia pars ovi, reliquum erit ovum, & duæ tertiæ partes ovi. (*g*) Et ſi detrahatur ex altitudine trium digitorum decima pars (*i. e. tres decimæ partes trium digitorum*) & ab ovo & duabus tertiis partibus ovi decima pars detrahatur, reliqui erunt duo digiti ſuper duos digitos in altitudine duorum digitorum, & dimidii digiti & quintæ partis digiti magni, *nempe pollicis*. (*h*) Quomodo? Dividantur tres digiti in decem partes (*i. e. dividatur quiſque digitus in decem partes*) quæ ſunt triginta partes, detrahantur (*deeſt in textu* טול מהם) ex his tres decimæ partes, reliquæ erunt ſeptem & viginti partes digiti (male digiti ſed trium digitorum.) Et ex ſeptem & viginti, fiant ex viginti partibus tres digiti, & ex duabus digitus, & ex duabus quinta pars digiti magni (*depravatiſſimus eſt hic locus pro* עשה מן העשרים שלש אצבעות ומן השני אצבע ומן הב' חומש אצבע *legendum eſt* עשה מן העשרים אצבעים ומן חמש חצי אצבע ומן הב' חומש אצבע i. e. fiant ex viginti duo digiti, & ex quinque dimidium digiti, & ex duabus quinta pars digiti, *ut patebit inferius ex demonſtratione*) quia remanent ſeptem & viginti partes. (*i*) Sic fiat in ovo & in duabus tertiis partibus ovi. Quomodo? Dividatur ovum in triginta par-

partes, & duæ tertiæ partes in viginti, ecce quinquaginta partes, detrahatur ex his decima pars, nempe quinque partes, reliquæ erunt quinque & quadraginta partes, triginta partes sunt ovum, & quindecim partes dimidium: ** digitus cum dimidio; ecce ovum cum dimidio; & continebitur vase, quod sit duorum digitorum super duos digitos in altitudine duorum digitorum & dimidii digiti, & quintæ partis digiti; & hic erit quartarius legis pro sanctificatione, & separatione, & Nazyræo, & summo Sacerdote. (*k*) Sed res in compendium redigatur; cubitus supra cubitum in altitudine trium cubitorum, quadraginta sata; dimidium (*l*) cubiti super dimidium cubiti in altitudine dimidii cubiti, decem Chabi, quadraginta logi; (*m*) sex digiti super sex digitos in altitudine sex digitorum, triginta ova; (*n*) tres super tres in altitudine trium, quatuor (*male in textu* ז *sc. septem*) ova minus quarta parte; (*o*) detrahatur tertia pars, nempe digitus, reliqua erunt duo ova cum dimidio; (*p*) si detrahatur tertia pars, reliquum erit ovum & duæ tertiæ partes ovi; & sunt duo digiti super duos digitos in altitudine trium digitorum, & sunt ovum, & duæ tertiæ partes ovi. Computentur ovo triginta partes, & viginti duabus tertiis partibus, ecce quinquaginta; (*q*) detrahatur decima pars, reliquum erit ovum cum dimidio; & a tribus digitis, qui constant triginta partibus; (*r*) detrahantur tres decimæ partes, remanebunt duo super duos in altitudine duorum & dimidii, & quintæ partis.

fig·I fig·II fig·III fig·IV fig·V fig·VI fig·VII

Cubiti	Sata	Chabi	Logi	Ova	Partes
					1.
				1.	30.
			1.	6.	180.
		1.	4.	24.	720.
	1.	6.	24.	144.	4320.
3.	40.	240.	960.	5760.	172800.

(*a*) *Quartarius legis &c.* Vide Fig. I. Sit vas $\alpha\beta$ instar parallelepipedi quartarius legis, & habeat basim $\beta\epsilon$ quadratam efformatam a latere duorum digitorum $\epsilon\mu$ in suum æquale $\mu\beta$. Manifestum est quod hæc basis erit 4. digitorum quadratorum, cum duo super duo, aut duo in duo faciunt 4. Multiplicetur hæc basis in altitudinem $\beta\delta$ quæ etiam sit duorum digitorum, & erit productum 8. digitorum cubicorum, æquivalentium soliditati cubi $\delta\epsilon$. Verum ut habeatur totum solidum $\gamma\epsilon$, addenda est cubo $\delta\epsilon$ etiam portio $\gamma\nu$ efformata a basi $\beta\epsilon$ in altitudinem $\delta\gamma$ dimidii digiti plus $\frac{1}{5}$ digiti, quæ omnino æquivalet $\frac{7}{10}$ digiti, multiplicabitur basis 4. in hanc alti-

altitudinem $\frac{7}{10}$ & productum $\frac{28}{10}$. Erit tota ſoliditas, quæ addita cubo 8. dabit integrum parallelipipedum 7ˢ digitorum cubicorum 10 $\frac{8}{10}$; ita conſtabit, quod capacitas quartarii legis erit *duorum digitorum ſuper duos digitos in altitudine duorum digitorum, & dimidii digiti, & quintæ partis digiti*.

(*b*) *Cubitus ſuper cubitum in altitudine trium cubitorum*. Impoſſibile eſſet recte concipere artificium hujus computi, ſi aliqua non adhiberetur figura, qua facile demonſtretur. Ratio, quæ facillima viſa eſt, electa eſt; ideoque obſerventur figuræ II. III. IV. & quæ conſequuntur. In ſecunda exhibetur parallelepipedum efformatum *a cubito ſuper cubitum in altitudine trium cubitorum*; cum FH baſis quadrata unius cubiti HG in cubito GF multiplicata in altitudinem perpenidicularem FB trium cubitorum, dabit parallelepipedum BH efformatum ex tribus cubitis cubicis qui ſunt quadraginta Sata.

(*c*) *Et quando dividatur*. Si cum plano IM per medium dividatur ab alto ad imum hoc parallelepipedum quadraginta Satorum, ejus dimidium IH erit viginti Satorum, & habebit baſim cubiti ſuper dimidium cubitum: aut erit totum ſolidum IM *cubiti ſuper dimidium cubitum*; quia duo dimidii cubiti cubici ſtant ſuper dimidio cubito cubico; hinc fit, ut dictum ſolidum ſit trium dimidiorum cubitorum cubicorum. Pariter ſi cum plano OP per medium dividatur parallelepipedum IH, habebitur aliud parallelepipedum IP, quod eſt quarta pars totius ſolidi BH quadraginta Satorum, ideoque portio IP æquivalebit decem ſatis, quæ ſunt ſexaginta Chabi. Hoc parallelepipedum IP. habebit baſim dimidii cubiti in dimidium cubitum, & ejus altitudo erit trium cubitorum, ita ut ſi detrahantur ex ejus altitudine IL duo cubiti, reliquus fuerit cubitus SL altitudo parallelepipedi SP, tertia ſc. pars totius IP & conſequenter viginti Chaborum. Si præterea ſubtrahatur ab altitudine SL ejus dimidium SY, YP erit cubus efformatus ab latere dimidii cubiti, & continebit decem chabos, qui ſunt quadraginta logi.

(*d*) *Si vero vas ſit &c.* Educatur a figura II cubus YP, & dividatur in figura III a duobus planis *ab cd* in quatuor portiones æquales, cum conſtet, quod cum quodque latus hujus cubi ſit dimidii cubiti, aut trium palmorum, cum cubitus conſtet ſex palmis, quodlibet latus baſis, in quam cadunt perpendiculariter duo plana, quæ ſe interſecant ad angulos rectos, dividetur in duas partes æquales, quarum quælibet uti fP erit $\frac{3}{2}$ palmi, aut palmi & dimidii. Ergo quarta pars cubi Y P ita diviſi erit parvum parallelepipedum *cb* efformatum a baſi *fb* palmi & dimidii in palmum & dimidium, & in altitudinem dimidii cubiti, aut trium palmorum, & continebit decem logos, qui ſunt ſexaginta ova. Pariter ſi de ejus altitudine *fc* trium palmorum, ut in fig. IV. dimidium detrahatur, reliquus erit palmus cum dimidio, & habebitur cubus *bd*, qui continebit dimidium parallelepipedi *af* & comprehendet quinque logos, aut triginta ova.

(*e*) *Et palmus & dimidius conſtat ſex digitis*. Cum palmus conſtet quatuor digitis, altitudo aut latus hujus parvi cubi, quod conſtat palmo & dimidio, erit ſex digitorum. Verum cum quarta pars hujus parvi cubi eo modo diviſi, quo diviſus eſt cubus figuræ III. ſit parvum parallelepipedum *bi*, ideo efformatum erit a quadrato trium digitorum, quod eſt dimidium lateris cubi in altitudinem *be* ſex digitorum, quæ eſt latus integrum cubi, idcirco continebit menſuram $7\frac{1}{2}$ ovorum.

In figura V. conſpicitur hoc parvum parallepipedum $7\frac{1}{2}$ ovorum deſignatum *bi*, a cujus altitudine ſex digitorum ſi dimidium detrahatur, remanebit minimus cubus *Km*, cujus altitudo ad ſingula latera erit trium digitorum, & continebit menſuram $3\frac{3}{4}$ ovorum, ſive quatuor ovorum minus $\frac{1}{4}$. Cum igitur ejus longitudo *mn* ſit trium digitorum, ſi detrahatur digitus, duoque tantum digiti remaneant, ſervata eadem altitudine, habebitur minimum parallelepipedum, quod conſpicitur in fig. VI. æquale duabus tertiis partibus cubi *Km* fig. V. ideoque continebit menſuram $2\frac{1}{2}$ ovorum.

Cum hujuſmodi diviſionibus ac diminutionibus perventum ſit ad figuram tam parvam, ut in ea clare deſignari non poſſint, quæ declaranda ſunt; ideo convenit amplificare figuram VI. quæ eſt parvum parallelepipedum *ol*, & collocare in figura magis conſpicua ut phantaſiæ commodo, & adjumento eſſe poſſit, ſervatis tamen proportionibus, quibus ſolidum eſt ad alterum, & quævis pars diviſa a lavacro, aut propoſito parallelepipedo fig. II. eſt ad ipſum lavacrum; dum hujuſmodi proportiones, aut ſimiles relationes deducentur potius a menſura, & quantitate rationali laterum omologorum partium diviſarum, quam a figuris ſenſibilibus.

(*f*) *Et ſi inſuper detrahatur ex ejus latitudine*. Cum in fig. VII. amplificatum ſit parvum parallelepipedum fig. VI. erit ejus longitudo *lp* duorum digitorum, ejus latitudo *pr* trium digitorum, pariterque trium digitorum ejus altitudo *pq*, & ſi abſcindatur ab ejus latitudine *rp* per planum *us* quantitas digiti, remanebit parallelepipedum *up* latum duos digitos, longum duos digitos, & altum tres digitos, & hoc vas continebit menſuram ovi & $\frac{2}{3}$ non vero *ovum & duas partes* ovi, ut in textu, quod eruitur etiam ex probatione, quam affert autor ſui computi, & ab illis verbis; *reliquum erit ovum, & duæ tertiæ partes ovi*.

(*g*) *Et ſi detrahatur ab altitudine trium digitorum decima pars*, nempe tres decimæ partes, i. e. ſi detrahatur ab altitudine *pq* portio *qy* $\frac{3}{10}$ totius tertii digiti *qx*, vas, ſive parallelipepedum *yz* erit quartarius propoſitus, dum ejus capacitatem metietur productum duorum digitorum in duos digitos, in altitudinem duorum digitorum & dimidii digiti, & quintæ partis digiti, ſc. productum *lp* in *pſ* & hujus in altitudinem *py* efformatam a *px* = 2. digitis plus *xy* = $\frac{1}{2}$ digito plus $\frac{1}{5}$ digiti, quod facit $\frac{7}{10}$ digiti.

(*h*) *Quomodo*? Autor hoc loci illuſtrat, quod antea indicavit dicens; *detrahatur decima pars*. *Dividantur tres digiti in decem partes*; i. e. dividatur quiſque digitus in decem partes, quæ ſunt triginta partes; & hæc erit altitudo *pq*. Detrahantur $\frac{3}{10}$ partes; i. e. detrahantur tres decimæ partes, & remanebit altitudo *py* 27. partium. Et ex ſeptem & viginti partibus, ex viginti efformentur duo digiti, ex ſeptem reliquis, ex quinque dimidius digitus, & ex duabus reliquis quinta pars digiti.

(*i*) *Sic fiat in ovo & in duabus tertiis partibus ovi*. Cum ſupra demonſtratum ſit, quod id quod continetur in parallelipipedo *up* ſit menſura ovi & $\frac{2}{3}$ partium ovi, ut inveniatur quanta ſit hæc menſura in quartario *yz* deficiente a parallelipepedo ſola portione altitudinis *yq* = ad $\frac{3}{10}$ digiti; dividatur ovum in triginta partes; ergo $\frac{2}{3}$ partes ovi erunt viginti harum partium, & totum, ſc. ovum & duæ tertiæ partes erunt 50. harum partium. *Detrahatur ex his decima pars*, nempe detrahantur quinque partes decimales; *reliquæ erunt quinque & quadraginta, ex quibus triginta erunt ovum*, & quindecim partes $\frac{1}{2}$ ovi. *Ecce ovum cum dimidio, quod continebitur in vaſe, quod erit duorum digitorum ſuper duos &c.* Conſequentia recte convenit, ſed methodus ab autore occultata, hæc eſt. Cum contineat parallelepipedum *up* menſuram ovi & $\frac{2}{3}$ quæ ſunt $\frac{5}{3}$ ovi, cum ſit vas 8 + $\frac{28}{10}$ digitorum cubicorum, cum totum parallelepipedum *up* ſit duodecim hujuſmodi digitorum, fiet regula aurea uti 120 : 108 : : $\frac{5}{3}$: $1\frac{1}{2}$. *Ecce ovum & dimidium, quod continetur a vaſe duorum digitorum ſuper duos digitos in altitudine duorum digitorum & dimidii & quintæ partis digiti, & hic eſt quartarius legis pro Sanctificatione &c.*

** *Digitus cum dimidio*. Hoc loci autor his paucis verbis deſignat quandam proportionem par-

partium, & relationem hujusmodi, ut declaranda & illustranda videatur. Scribit enim, quod quindecim partes ex quinque & quadraginta ovi & dimidii sint digitus & dimidius. Hoc patet evidenter, quando consideretur, quod, quamvis trium digitorum altitudo divisa sit in 30. partes, & ovum & dimidium ab illa comprehensum in 50. tamen quod ab eo indicatur, & infertur, sit in omnimoda proportione. Etenim cum detrahendæ sint a tribus digitis $\frac{3}{10}$ digiti, ut habeatur quartarii mensura; si a 30. partibus, in quas divisi sunt tres digiti, detrahantur tres partes, hæ tres partes sunt in eadem proportione cum dictis 30. partibus, uti quinque partes ovi & dimidii ad 50. ideoque in eadem proportione erunt etiam residua 27. & 45. exprimentia relationem altitudinis trium digitorum cum contento ovi & dimidii. Si quisque digitus est 10. partium, & quodque ovum 30. partium, si fiat relatio partium ovi cum digitis, dicendum erit triginta partes ovi respondere tribus digitis, & consequenter etiam quindecim partes ovi, i. e. dimidium ovum respondere digito & dimidio, sic autor scribit. *Satis illustratus emendatusque est antiquissimus & celeberrimus locus* de mensuris Hebræorum.

(*k*) *Sed res in compendium redigatur; cubitus* --- 40. *Sata*. Hæc est II. Figura.

(*l*) *Dimidium cubiti super dimidium* --- 40. *Logi*. Hæc est III. Figura.

(*m*) *Sex digiti super sex digitos* --- 30. *Ova*; Hic est parvus cubus Fig. IV.

(*n*) *Tres super tres* ------ *Quatuor ova minus quarta parte ovi*. Hic est parvus cubus V. Figuræ.

(*o*) *Detrahatur tertia pars digiti; reliqua erunt duo ova cum dimidio*. Hoc est minimum parallelepipedum VI. Figuræ.

(*p*) *Si detrahatur tertia pars*, i. e. tertia pars latitudinis, *remanebit* --- Vide parallelepipedum VII. Fig.

(*q*) *Detrahatur decima pars*; i. e. detrahantur quinque partes decimales.

(*r*) *Detrahantur tres decimæ partes*; i. e. $\frac{3}{10}$ partes digiti.

Tosaphtha Kerithuth cap. I. שתויי יין פוסל בעבודה וחייב במיתה אי זהו שתויי יין כל ששתה רביעית יין בן ארבעים יום הימנו למעלה שתה מניתו יתיר מרביעית פטור שתה פחות מרביעית בן ארבע בן חמש חייב בין שמזגו ובין ששתאו חצאין רבי אליעזר אומר שתאו כולן כאחד חייב מזגו ושתאו או שתאו חצאין פטור רבי יהודה אומר על היין במיתה ועל המשכרין באזהרה. Si bibat vinum, reprobat ministerium, & reus est mortis; Qui est ille qui bibit vinum? Qui bibit quartarium quadraginta dierum, ultra quadraginta dies. Si bibat ex torculari plus quam quartarium, liber est; si bibat minus quartario de vino quatuor, aut quinque annorum, reus est; sive bibat aqua mixtum, sive bibat dimidium; R. Eliezer dicit; si bibat totum una vice, reus est, si aqua mixtam & bibat, si in duas partes divisum bibat, liber est. R. Jehuda dicit, propter vinum reus est mortis, pro ceteris, quæ inebriare possint præmonentur. Confirmantur hæc *Ezech.* XLIV. 21. ויין לא ישתו כל כהן בבואם אל החצר הפנימית *Et vinum non bibat omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium interius.*

Synhedrium magnum præscrutabatur genus, & vitia sacerdotum, ut profani & vitiati ab altari arcerentur. *Babyl. Joma* 10. לשכת הגזית שם היתה סנהדרין של ישראל יושבת ודנה את הכהנים ומי שנמצא בו פסול היה לובש שחורים ומתעטף שחורים ויצא וילך לו שלא נמצא בו פסול היה לובש לבנים ומתעטף לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים. In conclavi cæsi lapidis erat Synhedrium Israel, & considebat judicans sacerdotes, qui profanus deprehendebatur, indutus & obvelatus vestibus nigris, egrediens abibat; In quo nullum deprehendebatur vitium, indutus & obvelatus vestibus albis, ingrediens ministrabat cum fratribus suis sacerdotibus. *Tosaphta Chagiga* cap. II. בלשכת הגזית ושם יושבין ובודקין יחסי כהונה ויחסי לויה כהן שנמצא בו פסול לובש שחורין ומתעטף שחורין יוצא והלך לו ושלא נמצא בו בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים ויום טוב היו עושין שלא נמצאו פסול בזרעו של אהרן ומביא עשירית האפה משלו ועבודה בידו אף על פי שאין המשמר שלו. In conclave cæsi lapidis, ubi considebant, & perscrutabantur genealogias sacerdotii, & genealogias Levitarum; sacerdos, in quo vitium deprehenderetur, indutus, & obvelatus vestibus nigris egrediens abibat; si nullum deprehenderetur in eo vitium, indutus, & obvelatus vestibus albis, ingrediens ministrabat cum fratribus suis sacerdotibus, & illum diem festum agebant, quod vitium non esset deprehensum in semine Aharon, & adducebat decimam partem Ephæ de bonis suis, & offerebat manu sua, quamvis ejus classis eo die non ministraret. *Tosaphta Sanhedrin* cap. VII. בלשכת הגזית ושם יושבין ובודקין את יחסי כהונה ואת יחסי לויה כהן נמצא בו פסול לובש שחורין ומתעטף שחורין ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומשמש עם אחיו כהנים מביא עשירית האיפה משלו ועבודה בידו אף על פי שאין המשמר שלו. In conclave cæsi lapidis, & ibi considebant & perscrutabantur genealogias sacerdotii, & genealogias Levitarum; sacerdos in quo vitium deprehendebatur, induebat & se obvelabat vestibus nigris; & in quo nullum deprehendebatur vitium, induebat vestes albas, & ministrabat cum fratribus suis sacerdotibus, & adducebat decimam partem Ephæ, & manu sua offerebat, quamvis ejus classis eo die non ministraret.

Vitia quibus sacerdotes reprobarentur memorantur *Levit.* XXI. 16. וידבר יהוה אל משה לאמר דבר אל אהרן לאמר איש מזרעך לדרתם אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב לחם אלהיו כי כל איש אשר בו מום לא יקרב איש עור או פסח או חרום או שרוע או איש אשר יהיה בו שבר רגל או שבר יד או גבן או דק או תבלל בעינו או גרב או ילפת או מרוח אשך כל איש אשר בו מום מזרע אהרן הכהן לא יגש להקריב את אשי יהוה מום בו את לחם אלהיו מקדשי יגש להקריב לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל אך אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש כי מום בו ולא יחלל את מקדשי כי אני יהוה מקדשם. *Locutus est Dominus ad Mosen dicens: Loquere ad Aharon; Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo. Nec accedet ad ministerium ejus; si cœcus fuerit, si claudus, si parvo, vel grandi, vel torto naso, si fracto pede, si manu; si gibbus; si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, si herniosus. Omnis qui habuerit maculam de semine Aharon sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. Vescetur tamen panibus, qui offeruntur in sanctuario; ita duntaxat, ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & contaminare non debet sanctuarium meum: Ego Dominus qui sanctifico eos. Targum Onkelos.* ומליל יי עם משה למימר מליל עם אהרן למימר גבר מבנך לדריהון די יידא בהו מומא לא יקרב לקרבא קורבן אלהיה ארי כל גבר דביה מומא לא יקרב גבר עויר או חגיר או חרם או שרוע או גבר די יהי ביה תבר ריגלה או תבר ידא או גבין או דוקא או חיליז בעיניה או גרבן או חזזן או מרים פחרין כל גבר די ביה מומא מזורעא דאהרן כהנא לא יקרב לקורבא ית קורבניא דיי מומא ביה ית קורבן אלהיה מקודשי קודשיא ומן קודשיא ייכול ברם לפרוכתא לא ייעול ולמדבחא לא יקרב ארי מומא ביה ולא יחל ית מקדשי ארי אנא יי מקדשהון *Et locutus est Dominus cum Mose, dicendo. Loquere ad Aharon dicendo. Homo de filiis tuis per familias, in quo fuerit macula, non accedat ad offerendum oblationem Deo suo. Quia omnis homo, in quo fuerit macula, non accedat. Homo cœcus, aut claudus, aut simus, aut membro prælongo; aut homo, in quo fuerit fractura pedis, aut fractura manus; aut superciliosus, aut in eo fuerit tenuis pellicula oculo adnata, aut albugo, aut scabies, aut impetigo, aut contritio testiculorum. Omnis homo, in quo fuerit macula de semine Aharon sacerdotis, non accedat ad offerendum oblationes Domini, quia in eo est macula; oblationem Dei sui non accedat ad offerendum. Oblationem Dei sui de sanctitatibus sanctitatum, & de sanctitatibus comedet, duntaxat ad velum non ingrediatur, & ad altare non accedat, quia in eo est macula;* & *non profanabit sanctuarium meum; quia ego Dominus, qui sanctifico illos: Targum Jonathan.* ומליל יי עם משה למימר מליל עם אהרן למימר גבר מבנך לזרעית דריהן דיהי ביה מומא לא יתכשר לקרבא קורבן אלהיה ארום כל גבר דביה מומא לא יקרב גבר דסמי או דחגיר או דלקי בחוטמיה או דמשתמיט יריכי׳ או גבר דיהי ביה תביר רגל או תביר דידא או גבן או דגבינוי שכבן חפיין עינוי או לירת שער בגבינוי או דחליזן בעינוי דמערב חיווריא באוכמא או דמלי חרסין יבשין או דמלי חזיתא מצריתא או דפחדוי נפיחן וקליטן כל גבר כהין דביה מומא מזרעא דאהרן כהנא לא יתכשר לקרבא קרבניא דיי מומא ביה ית קרבן אלהית לא יתכשר לקרבא ברם מותרי קרבניא דאלהיה מה דמשתייר מן קודשי קודשיא ומן קודשיא יתפרנס לחוד לפרגודא לא ייעול ולמדבחא לא יקרב ארום מומא ולא יפיס ית מקדשי ארום אנא ית מקדשהון *Et loquutus est Mose dicendo: Loquere cum Aharon dicendo. Vir de filiis tuis per familias generationum suarum in quo erit macula, non erit rectus ut offerat oblationem Dei sui, Nam omnis vir, in quo fuerit macula, non accedet; vir qui est cœcus, aut claudus, aut qui est percussus in auribus suis, aut cui luxatum est femur; aut vir in quo fuerit fractura pedis, aut fractura manus, aut cujus palpebræ subsidentes tegunt oculos ejus, aut non est pilus in palpebris ejus, aut in cujus oculo est suffusio, in qua sit permixtum album cum nigro, aut qui plenus sit scabie sicca, aut qui plenus sit impetigine Ægyptia, aut cujus testiculi inflati sint, & contracti. Quisque sacerdos in quo est macula de semine Aharon sacerdotis, non est rectus ad offerendum oblationes Domini; macula est in eo; oblationem Dei sui non est aptus offerre. Verum de residuis oblationum Dei sui, eo quod superet de sanctis sanctorum, & de sanctis alatur. Tantum intra velum ne ingrediatur, & ad altare non accedat, quoniam macula est in eo: ne profanet sanctuaria mea, quoniam ego Dominus sanctificans eos.* Consentit *Targum Hierosolymitanum* in omnibus, in his tantum differt. או דגבינוי חפין עינוי או דלית ליה סער בגבינוי או דגביח או דגניס או יחלזוה בעינוי או דמלי גרב או דמלי חזזין או דחסר בוליא. *Aut cujus palpebræ tegunt oculos, aut qui non habet pilos*

los in palpebris, aut qui est procerus, aut statura brevis, aut cui suffusio est in oculis, aut qui plenus est scabie, aut impetiginibus, aut qui caret testiculo. *Siphra* in h. l. וידבר יהוה אל משה לאמר
איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום
לא יגש להקריב לחם אלהיו אמר רבי
אלעזר ברבי יוסי הא תינוק פסול אף על
פי שהוא תמים מאימתי עבודתו כשירה
משיביא שתי שערות אבל אין אחיו
הכהנים מקריבים אותו לעבודתו עד שיהיה
בן עשרים שנה אשר יהיה בו מום אין לי
אלא שלא יהיה בו מום לאחר הדיבר
בזיבה ובנגעים היה בו מום לפני הדיבר
מניין תלמוד לומר אשר יהיה בו מום אין
לי אלא שנולד תמים ונעשה בעל מום
נולד בעל מום ממעי אמו מניין תלמוד
לומר אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב
לחם אלהיו אין לי אלא תמידים שהם
קרוים לחם שנאמר את קרבני לחמי לאישי
ושאר כל הקרבנות מנין תלמוד לומר שוב
לחם מניין לרבות את הדם תלמוד לומר
להקריב ואומר ויקריבו בני אהרן את הדם
אליו מניין אימורי חטאת ואמורי אשם
ואמורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים
מניין תלמוד לומר לא יגש להקריב מנין
הקומץ והלבונה והקטרת ומנחת כהנים
ומנחת כהן משוח ומנחת נסכים תלמוד
לומר לא יגש להקריב מניין היציקות
והבלילות והתנופות וההגשות והקמיצות
והקטרות והמליקות והקבלות וההזיות
תלמוד לומר לא יגש להקריב יכול יהיו
חייבים על כולם תלמוד לומר לחם מה
לחם מיוחד שהוא משום עבודה יצאו אילו
שאינו משום עבודה כל איש אשר בו מום
מה תלמוד לומר לפי שנאמר זרע אהרן
אין לי אלא זרע אהרן אהרן עצמו מניין
תלמוד לומר כי כל איש אשר בו מום
אין לי אלא בעל מום קבוע בעל מום
עובר מניין תלמוד לומר כל אשר בו מום
עיור בין סומא בשתי עיניו בין סומא
אפילו אחת חרור קבוע והמים הקבועים
מניין תלמוד לומר אין עיור פסח בין חגר
בשתי רגליו בין חיגר ברגלו אחת רגלו
חלולה ועמוקה ודומה למגל מניין תלמוד
לומר פסח חרום שחוטמו שקוע חוטמו
כלום חוטמו סולד חוטמו נוטף מניין
תלמוד לומר או חסום אבא יוסי החרם
אמר איזהו החרם הכוחל שתי עיניו כאחת
אמרו לו הפלנתא אף על פי שאין יכול
לכחול שתי עיניו כאחת שרוע שנשמטה
ירכו פיקח יוצא מגרלו עקיבו יוצא
לאחוריו פרסתו רחבה כשל אווז מנייז
תלמוד לומר או איש שבר רגל אין לי
אלא שנשברה רגלו הקשן והעיקלן והקולבן
מניין תלמוד לומר איש שבר יד אין לי
אלא שנשברה ידו אצבעותיו מורכבות זו
על זו או קולטות עד הפרק כשר למטה
מן הפרק פסול חתכה כשר מניין תלמוד
לומר או שבר יד גבו שיש לו שני גבינים
אין לו גבינים אלא אין לו אלא גבין
אחד זהו גבן האמור בתורה רבי דוסא

אומר כל שגביניו שוכבים רבי חנינא בין
אנטיגנוס אומר כל שיש לו שתים גבים
ושתי שדראות דק זה הדוק חלזון נחש
עיניו מניין תלמוד לומר או דק תבלול לבן
נכנס בשחור ושחור בלבן רבי יוסי אומר
אין מומים בלבן איזהו תבלול לבן פוסק
בסירה ונכנס בשחור בעינו להביא את
שבעינו שתי עיניו למעלה ושתי עיניו למטה
עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה ורואה
את החדר ואת העלייה כאחת סכי שמש
והונדם והרואה את חבירו ואמר לו הוא
וראה גרב זו החרס ילפת זו חזית מצרית
מרות אשך רבי ישמעאל אומר כל שנמרחו
אשכיו רבי עקיבא אומר כל שרוח באשכיו
חנינה בן אנטיגנוס אומר כל שמראיו
חשוכים אין לי אלא את אילו בלבד מניין
לרבות שאר המומים תלמוד לומר מום
מום ריבה הכושי והחיגר והבלקן והקיפח
והננס והחרש והשוטה והשיכור ובעלי נגעים
טהורים תלמוד לומר איש איש ריבה והלא
דין הוא ומה אם בהמה שפסל בה אותו
ואת בנו וטריפה ויוצא דופן הכשיר בו
הכושי והגיחור והבלקן והקיפח הננס והחרש
והשוטה והשיכור ובעלי נגעים טהורים אדם
שהכשיר בו אותו ואת בנו וטריפה ויוצא
דופן אינו דין שנכשיר בו את הכושי
והניחור והבלקן והקיפח והננס והחרש
והשוטה ובעלי נגעים טהורים איש איש
ריבה אשר מום בו פרט לאותו ואת בנו
וטרפה ויוצא דופן והלא דין הוא ומה אם
בהמה שהכשיר בו הכושי והגיחור והקיפח
והננס וחחרש והשוטה והשיכור ובעלי נגעים
טהורים פסל בה אותו ואת בנו וטריפה
ויוצא דופן אדם שפסל בו הכושי והגיחור
והבלקן והקיפח והננס והחרש והשוטה
והשיכור ובעלי נגעים טהורים אינו דין
שנפסל בו אותו ואת בנו וטרפה ויוצא
דופן תלמוד לומר אשר מום בו מום פרט
לאותו ואת בנו וטרפה ויוצא דופן מום בו
פרט לשעבר מומו והלא דין הוא ומה
אם בהמה שפסל בו אותו ואת בנו וטריפה
וייצא דופן אם עבר מומה כשירה אדם
שהנשיו בו אותו ואת בנו וטריפה ויוצא
דופן אם עבר מומן לא יהיה כשר לא
אם אמרת בבהמה שהכשיר בה הכושי
והניחור והבלקן והקיפח והננס והחרש
והשוטה והשיכור ובעלי נגעים טהורים
תאמר באדם שפסל בו את כל אילו אם
עבר מומו לא יהיה כשר תלמוד לומר מום
בו פרט לשעבר מומו לחם אלהיו מקרשי
הקרשים ומן הקרשים יאכל אם נאמר
מקרשי הקרשים למה צרך לומר ומן
הקרשים ולמה נאמר ומן הקרשים שאילו
נאמר מקדשי הקרשים ולא נאמר מן
הקרשים הייתי אומר קרשי קרשים
שהותרו לזר מהם יאכל ומקרשים קלים
לא יאכל צרך לומר מן הקרשים או אילו
נאמר מן מקרשים ולא נאמר מקרשי
הקרשים הייתי אומר מקרשים קלים יאכל
ומקרשי קרשים לא יאכל צרך לומר מקרשי
הקרשים וצרך לומר ומן הקרשים יאכל אף
במחלוקת והלא דין הוא ומה אם טבל יום

ומחוסר כפורים שהם כשירים לעבודת
מחר אינו אוכלים במחלוקת בעל מום
שאינו כשר לעבודת מחר אינו דין שלא
יאכל במחלוקת תלמוד לומר יאכל אף
במחלוקת אם נאמר על הפרכת צרך לומר
על המזבח למה נאמר על המזבח שאילו
נאמר על הפרכת ולא נאמר על המזבח
הייתי אומר אל הפרכת שהוא בפנים יהיה
פסול אל המזבח שאינו בפנים לא יהיה
פסול צרך לומר אל המזבח ואילו נאמר
אל המזבח ולא נאמר אל הפרכת הייתי
אומר אל המזבח שהוא כשר לעבודה
יהיה פסול פרוכת שאינה כשירה לעבודה
לא יהיה פסול צרך לומר אל המזבח
וצרך לומר אל הפרכת יכול לא יכנס
לעשות רקיעות תלמוד לומר אך כך הוא
מצוותו הכהנים נכנסים אם אין כהנים
לוים נכנסים אם אין טהורים נכנסים
טמאים ואם אין תמימים נכנסים בעלי
מומין ומניין אם עבר עבודתו פסולה תלמוד
לומר ולא יחלל את מקדשי ומניין שבעל
מום במיתה רבי יהודה אומר נאמר כאן
חילול ונאמר להלן חילול מה חילול שנאמר
להלן מיתה אף כאן מיתה וחכמים אומרים
אין בעל מום במיתה אלא באזהרה

Locutusque est Dominus ad Mosen dicendo. Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offere panes Deo suo. Dixit R. Eleazar filius R. Jose; Hinc puer est interdictus, quamvis sit immaculatus; a quo tempore ejus sacrificium est legitimum? Quando habeat duos pilos, at ejus fratres sacerdote non sinebant eum accedere ad ministerium, nisi fuerit viginti annorum. *Qui habuerit maculam*; Non probatur nisi post præceptum, uti dictum est in seminifluo, & in leproso; si habuerit maculam ante præceptum, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Qui habuerit maculam*. Non probo, nisi quando natus sit integer, & factus sit maculatus; si natus sit maculatus ab utero matris, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Qui habuerit maculam. Non accedet offerre panem Dei sui*. Non probatur nisi pro sacrificiis jugibus, qui vocantur panis; sicuti dictum est *Num.* XXVIII. 2. *Oblationem meam, panem meum, & sacrificia ignita mea*. Pro reliquis omnibus sacrificiis unde probatur? Ex eo quod iterum dictum est ibid. vers. 22. *panem*: Unde probatur etiam ad offerendum sanguinem? Ex eo quod dictum est: *offerre*. Et pariter deprehenditur *Levit.* IX. *Et obtulerunt filii Aharon sanguinem*. Unde probantur adipes sacrificii pro peccato, & adipes sacrificii pro delicto, adipes sanctissimorum, & adipes sanctitatum levium? Ex eo quod dictum est: *Non accedet ad offerendum*. Unde probatur pugillus, & adolitio, & suffitus, & munus sacerdotum, & munus sacerdotis uncti, & munus libaminum? Ex eo quod dictum est: *Non accedet ad offerendum*. Unde probantur infusiones, commixtiones, ventilationes, & admotiones, & pugillationes, & adolitiones, & unguelectiones, & acceptiones, & adspersiones? Ex eo quod dictum est: *Non accedat ad offerendum*. Crederem quod reus esset pro his omnibus rebus? Idcirco dictum est: *panem*; Sicut panis est peculiaris, & est propter ministerium sacrificiorum, excluduntur hæc quæ non sunt pro sacrificiis. *Omnis homo, qui habuerit maculam*. Cur dicendum erat? Quia dictum est: *de semine Aharon*. Non probo nisi de semine Aharon; Aharon ipse unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Omnis homo qui habuerit maculam*. Non probo nisi de eo, in quo sit macula stabilis; pro illo, in quo sit maculam instabilis, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omnis homo qui habuerit maculam*. *Cœcus* sive fuerit cœcus utroque oculo, sive cœcus uno tantum oculo; macula stabilis, & aquæ stabiles unde probantur? Ex eo quod dictum est; *Homo cœcus*. *Claudus*, sive fuerit claudus utroque pede, sive fuerit claudus uno tanto pede. Si pes fuerit vacuus, & contortus, falci similis, unde probatur? Ex eo quod dictum est חרים: *Deficiens*; qui habeat nasum profundum, nasum clausum, nasum attractum, & nasum distilantem, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *deficiens*. Aba Jose dicit החרם, quinam est *deficiens*? Est ille qui ambobus oculis possit simul adhibere fucum. Responderunt, nimium te removisti ab sensu; Quamvis uno & eodem tempore ambobus oculis fucum adhibere non possit. שרוע quinam est? Cujus femur collisum sit. Si pica prodierit ex pollice, si calz prodierit posterius, si planta illius tam lata sit quam anseris; unde probatur? Ex eo quod dictum est *aut homo*. *Fractura pedis*. Non probo nisi quando frangatur pes; Cujus genua inter se collidant, & qui ita remota habeat, ut conjungi non possint, qui habeat ischiadem, unde ptobatur? Ex eo quod dictum est; *aut homo*. *Fractura manus*. Non probo nisi de eo, cui sit fracta manus; si digiti sibi insideant, vel coalescant usque ad juncturam: legitimus est; si infra juncturam, illegitimus est, cui abscissa sit, quod sit legitimus, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Aut fractura manus*. גבן. Qui habeat duo supercilia; si non habeat supercilia, si

unum

unum tantum habeat; hæc omnia demonstrat vox נבן. R. Dosa dicit, qui habet supercilia depressa. R. Chanina filius Antigoni interpretatur gibbum, cui duo sint dorsa, & duæ spinæ dorsi. *Tela*; qui habeat telam in oculo; verruca unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Tela*. *Aut aliam maculam*; album quod se diffundit in Sira, & nigrum intrat, & nigrum in album. R. Jose dicit; Non considerantur maculæ illæ quæ sunt in albo. Quænam est hæc macula? Album, quod incidit circumferentiam pupillæ, & intrat in nigrum. *In oculo suo*: ad includendum ea omnia, quæ in oculo accidere possunt; sc. si habeat oculos superius, aut inferius, unum superius, & alterum inferius; & qui conclave & tabulatum videt simul, qui oculos comprimit præ sole, qui habet oculos dissimiles tam in magnitudine, quam in colore, & qui videt suum socium, & videtur illum non aspicere. *Scabies sicca*; Hæc est scabies sicca; *Et fluens*; Hæc est impetigo Ægyptiaca. *Si herniosus*. R. Ismael dicit; est ille, cui testiculi attriti sint. R. Akiba dicit, cui ventus est in testiculis ipsius. R. Chanina filius Antigoni dicit; cui est color obscurus. Non probo nisi pro his maculis duntaxat; unde probatur ad includendas alias maculas? Ex eo quod iterum dictum est; *maculam*. Maculam includit. Niger, ruber, albus, gigas, nanus, stultus, & ebrius unde probatur? Ex eo quod dictum est *homo homo*: includit. At erat argumentum in contrarium: Si in pecore, in quo excluditur mater & filia & discerptum, & quod de latere extractam est, probatur nigrum, rubrum, album, nimis procerum, nanum, surdum, stultum, & ebrium, & quod habet plagas puras: in homine, in quo probatur ipse & filius, discerptus, & qui de latere extrahitur, non erit probandus niger, ruber, albus, gigas, nanus, surdus, stultus, & illi qui habent plagas puras? Idcirco dictum est: *homo, homo*. Includit. *Quia maculam habet*. Excludit illum simul cum filio, & discerptum, & de latere extractum. At erat argumentum in contrarium: Si in pecore, in quo probatur nigrum, & rubrum, gigas, nanum, surdum, & stultum & ebrium, & illa, quæ habent plagas puras, excludit ipsum simul cum filio, & discerptum, & de latere extractum; in homine, in quo excluditur niger, ruber, & albus, gigas, nanus, surdus, stultus, & ebrius, & illi qui habent plagas, puras, nonne erunt excludendi ipse simul cum filio, discerptus, & de latere extractus? Idcirco dictum est; *quia maculam habet*. Excludit illum, & filium, & discerptum, & de latere extractum. *Quia maculam habet*. Excludit illum, in quo præterierit macula. Hoc probatur argumento. Si pecus, in quo excluditur ipsum, & filius, & discerptum, & de latere extractum, si præterierit macula, legitimum est; Homo, in quo probatur ipse, cum filio, & discerptus, & de latere extractus, nonne erit legitimus, quando præterierit macula? Non probat; si enim dixisti de pecore, in quo probatur nigrum, rubrum, & album, & gigas, & nanum, surdum, stultum, & ebrium & illa quæ habent plagas puras: dices de homine, in quo hæc omnia excluduntur? Vel si maculam non habuerit non erit legitimus; idcirco dictum est: *Quia maculam habet*. Excludit illum, in quo evanuerit macula. *De pane Dei sui, & de sanctitatibus sanctitatum, & de sanctitatibus vescetur*. Si dictum est *de sanctitatibus sanctitatum*, cur iterum dicit *de sanctitatibus?* Quia si dixisset de sanctitatibus sanctitatum, & non dixisset de sanctitatibus, dixissem quod de sanctitatibus sanctitatum, quæ alieno non sunt permissæ, comedet, sed de sanctitatibus levibus non comedet. Dicendum igitur erat; *De sanctitatibus*. Si autem dixisset de sanctitatibus, & non dixisset de sanctitatibus sanctitatum, dixissem: de sanctitatibus levibus comedet, at de sanctitatibus sanctitatum non poterit comedere: idcirco dicendum est: *de sanctitatibus, & de sanctitatibus sanctitatum*. *Vescetur* etiam in partitionibus. Sed est argumentum: Si lotus diei, & deficiens expiatione, qui sunt legitimi postero die pro ministerio sacrificiorum, non comedunt de partitionibus; qui maculam habet, cui non licet postero die sacrificium offerre, non erit æquum, ut non comedat in partitionibus? Idcirco dictum est: *Vescetur*; etiam in partitionibus. Si dictum est: *ad velum*; cur dicendum erat: *ad altare*? Quia si dixisset: *ad velum*, & non dixisset *ad altare*; ego dixissem *ad velum*, quod est interius, interdictus est, *ad altare*, quod non est interius, non erit interdictus; idcirco dicit: *ad altare*. Si vero dixisset *ad altare*, & non dixisset *ad velum*; ego dixissem, *ad altare*, quod est pro sacrificio, interdictus est, *ad velum*, quod non inseruit sacrificio, non erit interdictus. Idcirco dicendum erat, *ad altare*, pariterque dicendum erat *ad velum*. Crederem non licuisse illi ingredi? idcirco dictum est; *duntaxat*; hujusmodi

di erat ordo; sacerdotes ingrediebantur, si non adessent, ingrediebantur Levitæ, si non adessent mundi, ingrediebantur immundi, si non adessent perfecti, ingrediebantur vitiati. Et unde probatur, quod si sacrificium obtulisset, esset illegitimum? Ex eo quod dictum est: *Et non profanabit sanctuarium meum*. Et unde probatur, quod si vitiatus ministrasset, reus est mortis? Memorantur hic profanatio, pariterque in Sabbatho memoratur profanatio, sicut in profanatione eo loco dicta pœna erat mortis, ita pariter hoc loco? Et sapientes dicunt; Vitiatus non est reus mortis, sed duntaxat præmonetur. *Pesiktha* 27. 2.

ויאמר יהוה אל משה לאמר דבר אל אהרן לאמר אמר רבי אלעזר ברבי יוסי תינוק פסול לעבודה אף על פי שהוא תמים מאימתי עבודה כשרה משיביא שתי שערות אבל אין אחיו הכהנים מקריבין אותו לעבודה עד שיהא בן עשרים שנה משום שנאמר איש מזרעך ולא כל זרעך עד שיהא הגון לעבודה אשר יהיה בו מום בין ממעי אמו בין שנולד בו לאחר מיכן לא יקרב להקריב לחם אלהיו אלו הקרבנות שנאמר את קרבני לחמי לאשי ומניין לרבות שאר הקרבנות תלמוד לומר להקריב וכן הוא אומר ויקריבו בני אהרן לחם מה לחם שהוא מיוחד לעבודה כי כל איש אשר מום בו לא יקרב בין מום קבוע בין מום עובר איש עור בין סומא בשתי עיניו בין סומא באחת מעיניו חוורור הקבוע בעין המים הקבועין בעין כדמפורש במסכת בכורות הכל בכלל עור או פסח בין בשתי רגליו בין ברגלו אחת רגלו חלולה עקומה דומה למגל הכל בכלל פיסח או חרום שחוטמו שקע חוטמו כלום חוטמו סולד חוטמו נוטף הכל בכלל חרום או שרוע שעקיביו יוצ׳ לאחוריו או איש אשר יהי׳ בו שבר רגל לרבות שנתעקל רגלו או שבר יד לרבות שאצבעותיו מורכבות זו על גבי זו או גבן או שגבינים שוכבים רבי חנניה בן אנטיגנוס אומר כל שיש לו שני גבונין ושתי שדרות הקצה דוק שבעין או תבלול בעינו זה לבן הנכנס בשחור בעינו את שעינו אחת למעלה ואחת למטה ורואה את החדר ואת העליה כאחת או גרב זה החרס ילפת זה חזזית או מרוח אשך זה שרוח באשכיו רבי חנניה בן אנטיגנוס אומר זה שמראיו חשכים כל איש לרבות שאר המומין מום פרט לשעבר מומו ולא יגש לא יגש שלשה פעמים לעבור עליו בשלשה לאוין על ההגשה ובשני לאוין על ההקרבה שנאמר לא יקרב לא יקרב שני פעמים לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל למה נאמר מקדשי הקדשים ומן הקדשים שאילולי כן הייתי אומר בקדשים קלים יאכל ולא בקדשי קדשים לכך נאמר ומן הקדשים ומקדשי הקדשים אך אל הפרכת זה לפני לפנים ואל המזבח אף על פי שהוא מבחוץ לא יגש כי מום בו הרי שלשה פעמים לא יגש ושני פעמים לא יקרב כנגד חמשה מקומות שנאסרו בעלי מומין ליכנס כדתנן במסכת טהרות עשר קדושות הם וכו׳ בין האולם למזבח מקודש ממנו שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסין לשם בין האולם ולמזבח והמזבח וההיכל והפרכת ובית קדש הקדשים הרי אלו חמשה קדושות שמובדלין מהן בעלי מומין וחמשה של מעלה הרי עשר קדושות ולא יחלל את מקדשי מלמד שאם עבר ועבד עבודתו כשרה אלא שחילל.

Locutusque est Dominus ad Mosen dicendo: Loquere ad Aharon dicendo. Dicit R. Eliezer bar R. Jose; Puer illegitimus est pro ministerio, quamvis si perfectus. At quando ejus ministerium est legitimum? quando eduxit duos pilos. Sed fratres ejus sacerdotes non sinunt eum accedere ad ministerium, donec fuerit viginti annorum, eo quod dictum est; *homo de semine tuo*; non omne semen tuum; donec sit aptus ad ministerium. *Qui habuerit maculam;* tam de ventre matris tuæ, sive postea nata sit; *Non accedet ad offerendum panem Dei sui*. Hæc sunt sacrificia: Dictum est enim *Num.* XXVIII. 2. *Sacrificium meum, panem meum, & ignitum meum*. Et unde probatur ad includenda reliquas omnes oblationes? Ex eo quod dictum est. *Ad offerendum*. Pariterque dictum est *& obtulerunt filii Aharon panem*. Sicut panis est peculiaris, pro ministerio. *Quia omnis homo, in quo fuerit macula, non accedet*. Sive fuerit macula stabilis, sive macula instabilis. *Homo cœcus*; sive fuerit cœcus in utroque oculo, aut in uno tantum. Albugo fixa, quando aquæ fixæ sunt in oculo, uti exponitur in tractatu *Bechoroth*; Hæc omnia comprendit עור sc. cœcus. *Aut* חרום, qui habeat nasum profundum, nasum clausum, nasum contractum, & nasum distillantem, hæc omnia comprehendit חרום. Aut שרוע, cujus calcanei posterius promineant. *Aut homo qui fracto sit pede;* ad includendum illum, qui collisa habet genua; *Aut manu fracta*; ad includendum illum, cujus digiti sibi insideant. *Aut gibbus*: Est ille cujus supercilia desideant: R. Chanina ben Antigoni dicit; si cui duo sint dorsa, & duæ spinæ dorsi. Tela quæ est in oculo, aut suffusio quæ est in oculo; hoc est album quod intrat nigrum. *In oculo suo*; cujus alter oculus superius, & alter inferius intueatur, & qui conclave & tabulatum videt simul. Aut גרב ipse est herniosus, ילפת hæc est scabies? מרוח אשך; cui aer est in testiculis. R. Chanina ben Antigoni dicit, cui color est obscurus. *Omnis homo*; ad includendas

reliquas maculas: *maculam*; ad excludendam maculam quæ prætereat. *Non accedet*, tria vicibus; ut in hoc violentur tria præcepta negativa pro accessione; & duo præcepta negativa, ſi appropinquabit; dictum eſt enim: *Non appropinquabit, non appropinquabit*: duabus vicibus, *De pane Dei ſui de ſanctitatibus ſanctitatum, & de ſanctitatibus veſcetur*. Cur dictum eſt de ſanctitatibus ſanctitatum; quia ſi non dixiſſet, ego potuiſſem dicere, de ſanctitatibus levibus poterit comedere; & non de ſanctitatibus ſanctitatum. Idcirco dictum eſt; *& de ſanctitatibus, & de ſanctitatibus ſanctitatum*. *Duntaxat ad velum*; hoc eſt adytum: *Et ad altare*; quamvis ſit foris. *Non accedet*; *quia maculam habet*. Ecce ter dictum eſt; non accedet; & bis non appropinquabit pro quinque locis, quo vitiati ingredi prohibentur; Sicuti dictum eſt in tractatu *Thabaroth*. Decem ſunt ſanctitates &c. Spatium inter veſtibulum & altare eſt illo ſanctius, quia illuc non ingrediuntur vitiati, & capillati; inter veſtibulum & altare inter altare & templum, & velum, & domum ſancti ſanctorum; Hæ ſunt quinque ſanctitates; a quibus removentur vitiati; & quinque ſupra memoratæ; ecce ſunt decem ſanctitates. *Et non profanabit ſanctuarium meum*. Ad docendum, quod ſi prævaricatus miniſtraverit, ejus miniſterium ſit legitimum, ſed profanetur. *Toſaphtba Becborotb* cap. v. מומין
אלו בין קבועין ובין עוברין פסולין באדם
יתר עליהם אדם צוארו שמוט ושקוט
הובלגנים והקרחנין ושאין להם שניים
בעלי חטרו' כשרים אבל פסולין מפני
מראית העין שרים אדם ושרים חמה פצוע
דכא וכרות שפכה השכניה והסנרים אי
זו הוא שכניה שנביניו שוכבין סנרים
שנביניו אחד שחור ואחד לבן אי זה הוא
שכי שמש שרואה את החדר ואת העלייה
כאחת לראות אחד ורואה שנים הא כיצד
ראה את חבירו והוא אומר לא ראה
חוטמו כרום ושולד ונוטף אזניו רצומות
ואזניו רצועות ועיניו טרוטות ועיניו
מצודניות ועיניו גדולות או קטנות כשל
ענל קטנות כשל אווז ובעל בוהקות רוח
קצרות באה עליו ובין הנפלים באה עליו
נכפה אפילו בזמן מרובה אי זהו מרות
אשך זה הקלוטים שנכנסה רוח באשכיו
דברי רבי עקיבא רבי ישמעאל אומר זה
השחין פרשתו חלילה עקומה דומה למנל
שוקו נתון באמצע רגלו מכיש מלמעלה
ומפשיע מלמטה בעל הקיפין והשיופנה
אצבעותיו נדומות אצבעותיו מרוכבות זו
על זו או שהיתה אצבע גדולת עקומה
פסול היתה בן סומא אש יש בה שיער
פסול אין בה שיער כשר גדולה פסול
קטנה כשר וכמה הוא גדולה רבן שמעון
בן גמליאל אמר עד כאשר האישלקי יתרה
אם יש בה עבא פסול אם לאו כשר יתיר
כגון שהוא אמר אצבעות ידיו ואצבעות
רגליו שש ושש רבי יהודה מכשיר ורבי
פוסל אמר רבי יהודה מעשה בא
לפני רבי טרפון ואמר כמותו ורבו כהנים
גדולים בישראל אמר לו רבי יוסי כך אמר
כמותו ותמעטו נתינים וממזרין בישראל
איטר בידיו ובין ברגליו פסול השולט
בשתי ידיו כאחד ר' פוסל וחכמי' מכשירין הזיזר
והליפיז והתימיז והלימיז ולויקן ועקשן וקלבן
והיקשן פסולין באדם וכשרין בבהמה
Hæc vitia ſtabilia, quam inſtabilia hominem reprobant; ſed plura ſunt in homine, quam in pecore; qui habet collum nimis longum, aut nullo modo habet collum: calvi in medio capitis duntaxat, & in toto capite, & qui non habent dentes, & gibbi eſſent legitimi, ſed adſpectus cauſa reprobantur. Eunuchus per manum hominis, & Eunuchus naturalis, vulneratus contuſione, & exſectus virilibus. השכניה והסנרים quinam eſt? Eſt ille cujus palpebræ deſideant: סנרים eſt ille, cujus palpebra altera ſit nigra, & altera alba; Quinam vocatur, qui adſpicit ſolem? Qui videt ſimul conclave & tabulatum, & qui dum videt unum, duos videt. Quomodo? Si intueatur ſuum ſocium, & dicat quod non viderit; Qui habet naſum clauſum, & prominentem in medio, & ſtillantem; qui diſſimiles habet aures, aut aures perforatas, oculos rotundos, aut oculos ad latus reſpicientes, aut oculos magnos, aut parvos, magnos ut vitulinos, parvos ut anſerinos, qui habet impetiginem, & ille, in quem inciderit ſpiritus melancholiæ, & qui vexatur a ſpiritu maligno, epilepticus etſi ſemel duntaxat. Quinam eſt מרוח אשך? Hic eſt inflatus in teſticulis, in quos ingreſſus ſit aer; verba R. Achiba. R. Iſmael dicit; is eſt contuſus, cujus teſticuli contriti ſunt. Qui habet plantam pedis perforatam ſimilem falci; qui habet crura in medio erecta, qui habet pedem, qui ſuperius cum altero cohæret, & inferius dilatatur. Et cujus e pollice emineat quaſi alter digitus, & cui deeſt digitus, & qui habet digitos eminentes, & ſibi inſidentes, ſi diſtortus eſſet digitus magnus, eſt illegitimus; Qui habet in facie verrucam, ſi in ea ſit pilus, eſt illegitimus, ſi minus, eſt legitimus; ſi ſit magna, eſt illegitimus, ſi parva, eſt legitimus; & quanta erit ejus magnitudo? Raban Simeon ben Gamalielis dicit; quantum eſt aſſarium Italicum redundans; ſi in illa ſit os, eſt illegitimus, ſi mi-

si minus, est legitimus. Si quid sit in illo superfluum; sc. si manus & pedis digiti seni seni essent; R. Jehuda probat, & Rabi reprobat. Dicit R. Jehuda; Narratur factum coram R. Tarphon, & dixit; huic similes multiplicentur summi sacerdotes in Israel. Respondit illi Rabi Jose; sic dixit; huic similes diminuantur Nethinæi, & nothi in Israel. Qui plus valet tam pedibus, quam manibus sinistris, est illegitimus; Qui utraque manu simul dominatur, Rabi improbat, & sapientes probant; niger, ruber, albus, nanus, gigas, gracilis, surdus, stultus, & ebrius sunt illegitimi in homine, & legitimi in pecore.

Sacerdotes vitiati in conclavi lignorum operam dabant emundandis lignis, quæ super altare erant incendenda: *Babyl. Joma* 16. מזרחית צפונית היא היתה לשכת דיר העצים שהם כהנים בעלי מומין עומדין ומתלעין בעצים שכל עץ שיש בו תולעת פסול לגבי מזבח Orientale aquilonare erat conclave lignorum, ubi sacerdotes vitiati stabant, & a vermibus emundabant lignum, quia omne lignum, in quo essent vermes, erat illegitimum, quod incenderetur super altare. In hoc conclavi lignorum fabulantur Judæi ab Josia rege absconditam fuisse arcam. *Hieros. Schekalim* 49. 3. ורבנן אמרין בלשכת דיר העצים היה הארון גנוז מעשה בכהן אחד בעל מום שהיה עומד ומפציע עצים בלישכת דיר העצים וראה את הרצפה שהיא משונה מחברותיה בא ואמר לחבירו בוא וראה את הרצפה הזאת שהיא משונה מחברותיה לא הספיקו לגומר את הדבר עד שיצתה מתו וידעו בייחוד ששם הארון גנוז. Et sapientes nostri dicunt, quod in conclavi lignorum abscondita esset arca; Narratur historia de quodam sacerdote vitiato, qui stabat, & findebat ligna in conclavi lignorum; Et vidit pavimentum ab alio diversum; abiit & dixit socio suo. Veni & vide hoc pavimentum ab alio diversum; Non absolvit sermonem; & ejus anima abiit; Et cognoverunt, quod ibi præcipue esset abscondita arca.

Sacerdotes, qui ex scorto, profana, & repudiata nascebantur, illegitimi censebantur, & ab altari in perpetuum cum suis posteris arcebantur; ideoque sacerdotes prohibentur has ducere uxores. *Levit.* XXI. 7. אשה זנה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו כי קדש הוא לאלהיו וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה לך כי קדוש אני יהוה מקדשכם. *Meretricem, & profanam non ducent uxorem, nec eam quæ repudiata est a marito, quia sanctus est Deo suo; sanctificabis itaque eum, quia panem Dei tui offert; sanctus erit tibi, quia sanctus ego Dominus sanctificans eos.* *Targum Jonathan.* אתתא מטעיא בזנו ודאיתילידא מן פסוליא לא יסבון ואתתא דמפטרא בין מגברא מן יבמה לא יסבון ארום קדיש הוא קדם אלהיה ותקדשניה לכהנא ארום ית קורבן הלהך הוא מקריב קדיש יהי לך ולא תפסניה ארום קדיש אנא יי מקדישכון. *Mulierem errantem in scortatione, & quæ nata est ex nefando coitu non accipietis, neque mulierem quæ dimissa est sive a marito, sive a fratre mariti, non accipient, quoniam sanctus est coram Deo suo. Sanctificabis itaque eum in sacerdotem, quoniam oblationem Dei tui ipse offert; sanctus erit tibi, non profanabis eum; quoniam sanctus Ego Dominus sanctificans vos.* Ubi *Siphra* 47. 2. אשה זונה ר׳ יהודה אומר זונה זו איילונית וחכמים אומרים אין זונה אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות ר׳ אלעזר אומר אף הפנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות וחללה אי זוהיא חללה זו שנולדה מאחד מכל הפסולים גרושה אין לי אלא גרושא חלוצה מנין ודין הוא ומה אם גרושה שהיא מותרת למגרש פסולה מן הכהונה חלוצה שהיא אסורה לחזור לחולץ אינו דין שתהא פסולה מן הכהונה צרה תוכיח שהיא אסורה לחזיר לחולץ יכשירה לכהונה הפרש גרושה עשה בה מעשה חלוצה עשה בה מעשה ואל תוכיח צרה שלא עשה בה מעשה ואם נפשך לומר ואשה לרבות את החלוצה יכול אף הצרה תהי חלוצה ופסולה מן הכהונה ת״ל ואשה גרושה מאישה שנירושיה ביד אישה ולא שגירושיה ביד אשה זו דרש ר׳ אלעזר בן מתיא הרי שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך ונתקדשה ואחר כך בא בעלה מניין שאית מותרת לחזור לראשון שאע״פ שנתן לה ואחרון גט לא פסלה מן הכהונה ת״ל ואשה גרושה מאישה ולא מאיש שאינו אישה לא יקחו לא יקחו רוצה דפנו ת״ל וקדשתו בעל כורחו כי את לחם אלהיו הוא מקריב להגיד מה גרם קרוש יהיה לך לרבות בעלי מומים כי קרוש אני יי׳ מקדישכם להזהיר בית דין על כך. *Mulierem meretricem* R. Jehuda dicit; hæc est sterilis; & sapientes dicunt; non est זונה nisi peregrina, & ancilla libertate donata, quæ meretricio concubitu inita sit. R. Eliesér dicit; etiam liber qui cum libera concubuisset sine titulo nuptiarum. Et חללה; Quænam est חללה? Est illa, quæ nata sit ex aliqua illarum, quæ sint illegitimæ. גרושה *repudiatam*; Non probo nisi de repudiata; Quæ calceum exuit, unde probatur? & est argumentum; Si repudiata, quam

repudians iterum accipere poteſt, eſt illegitima ſacerdotio; quæ calceum exuit, quæ prohibita eſt, ut redeat ad diſcalceatum, non erit æquum ut illegitima ſit ſacerdotio? Diſtinguo: In repudiata ſit actio, & in ea, quæ calceum exuit, ſit actio; & non probet æmula, in qua non ſit actio; & ſi velles; ex eo quod dictum eſt ואשה *& mulierem*, includere illam quæ calceum exuit, crederem illam, quæ calceum exuit, eſſe ſimilem æmulæ? Idcirco dictum eſt; *& mulierem repudiatam a marito ſuo*; ut ejus repudium oriatur a marito, non autem ut ejus repudium oriatur a muliere. Hoc expoſuit R. Elieſer ben Matthia; Si maritus abeat in provinciam maritimam; & veniant & dicant illi; mortuus eſt tuus maritus; & ipſa nubat, & deinde veniat ejus maritus, unde probatur, quod illi liceat redire ad primum maritum, & quamvis ſecundus illi dederit libellum repudii, non ſit illegitima ſacerdotio? Ex eo quod dictum eſt; *& mulierem repudiatam a marito ſuo*; non vero a viro, qui non ſit ejus maritus. *Non ducent*, *non ducent*; ad docendum, quod per virum mulier admoneatur. Et unde probatur, quod ſi nollet, eſſet puniendus? Ex eo quod dictum eſt; *Sanctificabis itaque eum*; vel invitum. *Quia panem Dei ſui offert*; ad indicandum quænam ſit cauſa. *Sanctus erit tibi*; ad includendos vitiatos. *Quia ſanctus ego Dominus ſanctificans vos*; ut de hoc ſynhedrium admoneatur. *Peſiktha* 27.
אשה זונה רבנן אמרי אין זונה אלא גיורת ומשוחררת לפי שלא היתה בחזקת שימור ושנבעלה בעילת זנות וחללה זו שנחללה שבא אביה על אחת מין הפסולות לו כהן שנשא גרושה או חלוצה בנה חלל ובתו חללה ולא יקחו ואשה גרושה מאישה לרבות את החלוצה את זו דרש ר' אלעזר בן מתיא מאישה שתהא גרושה מאישה ולא שתהא גרושה מאיש שאינו אישה שאם הלך בעלה למדינת הים ואמרו לה מת בעליך ונדקרשה לאחר ואחר כך בא בעלה קודם שנבעלה אעפ שטעונה גט מאחרון הואיל ואינה גרושה מאישה לא נפסלה לה יקחו שתי פעמים מלמד שאף האשה מוזהרת על ידי האיש כי קדוש הוא לאלהיו להגיד מה גרם וקדשתו בעל כרחו ואם אינו רוצה דפנו כלומר הכריתהו וכן אמרו רבותינו ז'ל במסכת כתובות אין מעשים אלא לפסולות כגון מאן אמר ר' יהודה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין וכל הפוסל את עצמו ומחלל את זרעו ראוי לנדותו שנ' וקדשתו בעל כרחו קדוש יהיה לך אעפ שאין קרבנות להקריב ד'א קדוש יהיה לך אפילו בעלי מומין כי קדוש להזהיר בית דין על כך אני יי' מקדשיכם. *Mulierem meretricem*. Sapientes noſtri dixerunt; non eſt זונה niſi peregrina, & ancilla libertate donata; quæ non fuerit in poteſtate cuſtodis, quæ inita ſit concubitu meritricio. וחללה *& profanam*; hæc eſt profanata, cujus pater concubuerit cum aliqua ex illis, quæ ſibi ſint illegitimæ. Sacerdos qui ducat repudiatam, aut illam, quæ calceum exuit, ejus filius eſt profanus, & ejus filia eſt profana. *Non ducent*; *& mulierem repudiatam a marito ſuo*; ad includendum illam, quæ calceum exuit. Hoc expoſuit R. Elieſer ben Matthia; *a marito ſuo*; quæ fuerit repudiata a marito ſuo; at non illa vero, quæ repudiata ſit a viro, quæ non fuerit ſuus maritus; ſi enim abeat in provinciam maritimam; & dicant; mortuus eſt maritus tuus; & alteri nubat; & deinde veniat ſuus maritus, antequam concumbat, quamvis ſit neceſſarius libellus repudii a ſecundo; quandoquidem non eſt repudiata a marito ſuo, non ſit illegitima. *Non ducent*: bis dictum eſt; ad docendum, quod per maritum fœmina moneatur. *Quia ſanctus eſt Deo ſuo*; ad indicandum quænam ſit cauſa. *Sanctificabis itaque eum*; vel invitum; & ſi nolit, puniendus eſt; i. e. cogitur. Atque ita dixerunt ſapientes noſtri f. m. in tractatu *Chetubboth*. Non faciunt niſi pro illegitimis; ſicut dicit R. Jehuda; Vidua ſummo ſacerdoti, repudiata & quæ calceum exuit ſacerdoti vulgari, ſpuria & Nethinæa Iſraelitæ, filia Iſraelitæ ſpurio, & Nethinæo. Et qui reprobat ſe, & profanat ſemen ſuum, dignus eſt excommunicatione, & anathemate; dictum eſt enim: *Sanctificabis itaque eum*; vel invitum. *Sanctus erit tibi*; quamvis non adſint ſacrificia offerenda. Alia expoſitio. *Sanctus erit tibi*; vel vitiati. *Quia ſanctus*; ut de hoc ſynhedrium moneatur: *Ego Dominus ſanctificans vos*. *Hieroſ. Jevamoth* 9. 2. כהן מהו שישא בתגרים אמר ליה מה אמר לך אמר ליה מילה דנגר בר נגרין לא מפריק ליה לא אמר לי גיורת שהיא כזונה אצלו ולא בת ישראל שהיא כחללה לא אמר לי לא בת גרים ובת גרים לא כשירה היא פתר לה כר' יודה דר' יודה אומר בת גר זכר כבת חלל זכר כהן שבא על גרושה והוליד בת ובת בת מהו ר' חיננה ור' מנא חד אמר כשירה וחד אמר פסולה מתיב מאן דאמר כשירה למאן דאמר פסולה בת חלל זכר אינו חללה נוכהונה אינה מישראל מה את פסולה ר' יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי מעשה במשפחה אחת ברודוס שהיו קורין ערער ושלח רבי את רבי

רומנוס לבודקה ובדק ומצא שנתגיירה זקניתה פחות מבא שלש שנים ויום אחד והכשירה לכהונה ר' הושעיא אמר כר' שמעון הכשיר■ אמר ר' זעירה דברי הכל היא. Quid? si sacerdos ducat filiam peregrinorum? Respondit illi; quid tibi dixit? Respondit hoc illi; Ego non sum artifex, neque filius artificis, & tamen hoc solvam. Non dixit mihi, quod juxta suam sententiam peregrina sit sicut meretrix, neque filia Israelis sit sicut profana. Non dixit mihi nisi filiam peregrinorum. Et filia peregrinorum non est sicut Israelitis. Interpretatur juxta mentem R. Jehuda; quia R. Jehuda dicit; filia peregrini est sicut filia profani. Si sacerdos concumbat cum repudiata, & pariat filiam; & filiam filiæ quid? R. Chinna, & R. Mena, alter dicit, est legitima, & alter dicit, est illegitima; Respondit, qui dicit, quod sit legitima, contra illum, qui dicit, quod sit illegitima; filia profani non est profana pro sacerdotio; neque pro Israelita; qua de causa tu reprobas? R. Jacob bar Idi nomine R. Jehosua ben Levi; narratur de quadam serva in Rhodo, quam appellabat contradictionem, & misit Rabi R. Romanum ad explorandum, & exploravit, & deprehensa est anus proselyta facta fuisse ætate sua minori triennio, & uno die; & fuit legitima sacerdotio. R. Josia dicit juxta mentem R. Simeonis, quod sit legitima; Dicit R. Zangora communem esse sententiam. Confirmantur hæc *Ezech.* XLIV. 2. ואלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתלות מזרע בית ישראל והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו. *Et viduam & repudiatam non accipient uxores, sed virgines de semine domus Israel; sed & viduam, quæ fuerit vidua a sacerdote accipient*. Ubi *Radak*. ואלמנה אם אמר זה על כל כהן יהיה זה לתוספת קדושה לעתיד והיא כי אלמנת כהן גדול ואפילו כהן הדיוט יכול לקחתה כהן אחר וזהו שאמר אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו ואם נאמר כי על כהן גדול יהיה פירושו מכהן יקחו מקצת כהנים יקח כמו שפירשו רבותינו ז"ל וכמו שתרגם יונתן שאר כהניא יסבון והנה הניח זונה וחללה כיון שכתוב בתורה לא זכר הכל *Et viduam*. Si hoc dicit de omnibus sacerdotibus, erit hoc additamentum sanctitatis in tempus futurum; quia viduam summi sacerdotis, atque etiam viduam sacerdotis vulgaris poterat ducere alius sacerdos; atque ideo dicit; *Et viduam a sacerdote*; & si dicatur, quod agat de summo sacerdote; interpretantur; *a sacerdote accipient*; pars sacerdotum accipiet, sicut exponunt sapientes nostri f. m., & sicut interpretatur Jonathan; *reliqui sacerdotes accipient*. Et ecce omittit meretricem & profanam; postquam scriptum est in lege, non commemorat omnes.

Captiva præterea non erat ducenda a sacerdote. *Misna Chetuboth* cap. II. 9. האשה שנתבשה בידי עכו"ם על ידי ממון מותרת לבעלה על ידי נפשות אסורה לבעלה עיר שכבשה כרכום כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות ואם יש להן עדים אפילו עבד אפילו שפחה הרי אלו נאמנין ואין נאמן אדם על ידי עצמו א"ר זכריה בן הקצב המעון הזה לא זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו עכו"ם לירושלם ועד שיצאו אמרו לו אין אדם מעיד על ידי עצמו. Mulier quæ captiva abducta fuerit per manus Ethnicorum propter bona, licita est marito suo; si propter crimen, prohibita est marito suo. Si civitas quædam subacta fuerit ab exercitu, omnes sacerdotum filiæ, quæ in ea repertæ fuerint, illegitimæ sunt; & si testes fuerint, & si servus, vel serva, fide digni sunt; sed non est homo fide dignus pro seipso. Dixit R. Zacharias filius Nazabh, per hoc templum non amota est manus ejus a manu mea ab ea hora, qua Ethnici intrarunt Hierosolymam, donec exierint: Dixerunt illi non potest homo testari pro seipso. *Josephus* contra *Apionem*. πόλεμος δ' εἰ κατάσχοι, καθάπερ ἤδη γέγονεν πολλάκις, Ἀντιόχου τε τοῦ Ἐπιφανοῦς ἐς τὴν χώραν ἐμβαλλόντος, καὶ Πομπηίου Μάγνου, καὶ Κυντιλίου Οὐάρου, μάλιστα δὲ καὶ ἐκ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, οἱ περιλειπόμενοι τῶν Ἱερέων καινὰ πάλιν ἐκ τῶν ἀρχαίων γραμμάτων συνίστανται, καὶ δοκιμάζουσι τὰς ὑπολειφθείσας γυναῖκας, οὐ γὰρ ἔτι τὰς αἰχμαλώτους γενομένας προσίενται πολλάκις γεγονυῖαν αὐταῖς τὴν πρὸς ἀλλόφυλλον κοινωνίαν ὑφορώμενοι. Si autem bellum interveniat, sicut jam crebro factum est, cum Antiochus Epiphanes nostras invasit terras, uti & Pompejus Magnus, & Quintilius Varus, & maxime nostro in ævo, ii qui ex sacerdotibus supersunt, novas ex vetustis monumentis conficiunt tabulas, & fœminarum quæ relinquuntur conditionem indagitant. Etenim minime captivas approbant, quippe quarum cum gentilibus seu alienigenis frequens consortium suspicantur. Hinc Eleazar Hyrcano Pontifici Simonis Pontificis filio persuadere conatus est, ut se Pontificatu abdicaret, quod ejus mater, regnante Antiocho Epiphane captiva fuerit, uti testatur *Josephus* lib. XIII. cap. 18. Quandoquidem igitur ais te cupere audire veritatem, si vis esse justus, abdica te Pontificatu, & contentus est prin-

principatu populi. Illo autem caufam rogante, cur ita poftularet, ut fe Pontificatu adicaret, ὅτι φησὶ ἀκούομεν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων αἰχμάλωτον σου γεγονέναι τὴν μητέρα, βασιλεύοντος Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς: quia (*inquit*) audivimus a fenioribus, matrem tuam captivam fuiffe, regnante Antiocho Epiphane. Hoc quoque memoratur in *Gemara Babyl. Kidufchin* fol. *66.* הירה שם זקן אחד ויהודה בן גדידיה שמו ויאמר יהודה בן גדידיה לינאי המלך ינאי המלך רב לך כתר מלכות הנה כתר כהונה לזרעו של אהרן שהיו אומרים אמו נשבית במודיעים ויבוקש הדבר ולא נמצא ויבדלו חכמי בזעם ישרא׳ וגו׳. Erat ibi fenior quidam, cui nomen Jehuda ben Gedidia, qui Jannæo regi dixit; Jannæe rex fufficit tibi, quod regnum obtineas. At vero Pontificatu te abdica; nimirum ajebant matrem ejus captivam fuiffe in Modin. Quod tamen falfum effe, difquifitione habita, compertum eft. Difceffere igitur fapientes Ifrael indignabundi. Filium captivæ iterum *Jofephus* lib. III. cap. 10. a facerdotio fuiffe remotum teftatur. μήτε γαμεῖν τὰς ἑταιρικὰς, μήτε δούλην, μήτε αἰχμάλωτον, καὶ τὰς ἐκ καπηλείας, καὶ τοῦ πανδοκεύειν πεπορισμένας τὸν βίον, eas in uxores neutiquam ducere, quæ corpore quæftum facerent, nec ancillam nec captivam, nec cauponariam, nec ftabulariam.

Si de alicujus ingenuitate dubitaretur, teftium fide ad facerdotium evehebatur. *Hierofol. Chetuboth* 26. 4. וכן שני אנשים כו׳ רבי חייה בשם רבי יוחנן מתניתא לעניין קרשים הגבול אבל לעניין משפחה ולקודשי המזבח צריך שני ערים והא תני מעלין לכהונה ללויה לישראל על פי עד אחד ניחא לכהונה ללויה לישראל ולא לעניין משפחה ליתן לו מעשר עני שתי חזקות לכהונה בארץ ישראל נשיאות כפים וחילוק גרנות ובסוריא נשיאות כפים אבל לא חילוק גרנות עד מקום ששלוחי החרש מגיעין נמרין ובבל כסוריא רבי שמעון בן אלעזר אומר אף לכסודריא בשעה שבתי דינין יושבין שם תני רבן שמעון בן גמליאל כשם שהתרומה חזקה לכהונה כך מעשר ראשון חזקה לכהונה והחולץ על פי בית דין אינה חזקה לכהונה אני אומר תרומה נפלה לו מאבי אמו כהן אמר רבי ישמעאל בי רבי יוסי מימיו לא הערתי עדות ופעם אחרת היעדתי והעליתי עבד לכהונה רבי יצחק הקולא אמר ורבי שמעון ברבי חד העלה אח מפיו אחיו וחרנה העלה בן מפי אביו חד לכהונה וחד ללויה חד בר נש אתא לגבי דרבי אילה אמר ליה בני הוא זה וכהן הוא אמר ליה בנך הוא ואינו כהן אמר ליה רבי חייה רובה אם מאימינו את שהוא בנו אמינו שהוא כהן ואם אין את מאמינו שהו׳ בנו אין תאמינו שהוא כהן אמר ליה בנו הוא אלא אני אומר בן גרושה הוא או בן חלוצה הוא אמר רבי אבין אבין אמר ליה אם מאמינו את שהוא בנו האמינו שהוא כהן ואם אין את מאמינו שהוא כהן אל תאמינו שהוא בנו וייעשה בהרחק עדות ויהא נאמן עליו אמר לו בנו הוא אלא אני אומר בן גרשה וחלוצה הוא לא כן אמר רבי יצחק בן חקילה ורבי שמעון ברבי חד העלה אח על פי אחיו וחרנה העלה בן מפי אביו נימא משהעלה רבי אח מפי אחיו אפילו תימר בן מפי אביו ללוייה. Et fic duo viri &c. R. Cajiah nomine R. Jochanan; extat Mifna; refpectu fanctitatum provinciæ: fed refpectu familiæ, & fanctitatum altaris, requiruntur duo teftes. Atqui extat traditio: Elevant ad facerdotium, & ad Leviticum ordinem, & genus Ifraelitarum ex ore unius teftis: Recte; ad facerdotium, & ad Leviticum ordinem, & ad genus Ifraelitarum non vero refpectu familiæ, ut illi detur decima pauperis, & duæ præfuntiones facerdotii funt in terra Ifraelis, fc. jus elevationis manuum, & ejus patris in area; & in Syria præfumtio elevationis manuum; non vero pars in area, ufque ad locum, quo perveniunt nuncii novilunii, donec dicunt; Babylonia eft ficut Syria. Rabi Simeon ben Eliefers dicit; etiam Alexandriæ, quando habitavi, judices ibi confidebant. Tradit Raban Simeon ben Gamalielis; ficut Thruma eft præfumtio facerdotii, ita pariter decima prima eft præfumtio facerdotii; & pars ex ore Synedrii non eft præfumtio facerdotii; ego dico quod Thruma ceciderit illi ex patre fuæ matris facerdotis. Dicit R. Ifmael difcipulus R. Jofe; a diebus meis nunquam teftificatus fum teftimonium; & una vice teftificatus fum, & feci adfcendere fervum ad facerdotium. R. Ifaac ben Achola dicit, & Rabi Simeon bar Rabi; alter fecit afcendere fratrem ex ore fui fratris, & alter fecit adfcendere filium ex ore patris, alterum ad facerdotium, & alterum ad ordinem Leviticum. Quidam venit ad R. Ela & illi dixit; hic eft filius meus & eft facerdos. Refpondit illi; hic eft tuus filius, & non eft facerdos. Dixit illi R. Chjiah Raba; fi credimus hunc effe fuum filium, credemus etiam effe facerdotem; & fi non credemus hunc effe fuum filium, non credemus effe facerdotem. Dixit illi; hic eft meus filius; fed ego dicam, hunc effe filium repudiatæ, & filium illius, quæ calceum exuit. Dicit R. Abin, Abin illi dixit fi credimus effe fuum filium, credemus effe

eſſe ſacerdotem; & ſi non credimus eſſe ſuum filium, non credemus eſſe ſacerdotem; & factum eſt, cum remoti eſſent teſtes, & ipſi de illo fides habita eſt: Dixit illi; hic eſt meus filius, ſed ego dico, hunc eſſe filium repudiatæ, & filium illius, qui calceum exuit. Non ita dicit R. Iſaach ben Achola, & R. Simeon bar Rabi; alter fecit adſcendere fratrem ex ore fratris, & alter fecit adſcendere filium ex ore patris; Dicere debebat, poſtquam Rabi fecit adſcendere fratrem ex ore fratris quamvis dicat, filium ex ore patris ad ordinem Leviticum. *Toſaphtha Chetuboth* cap. II. אמרה נשבית וטהורה
אני ויש לי עדים שטהורה אני אין אומרין
נמתין עד שיבואו עדים ויתירוה אלא
מתירין אותה מיד אם משהותרה באו
עדים ויאמרו נשבית היא הרי זו לא תנשא
נשבית וטמאה היא אף על פי שיש לה
בנים תצא עד אומר נשבית וטמאה היא
ועד אומר נשבית וטהורה אשה אומר
נשבית וטמאה היא ואשה אומרת נשבית
וטהורה היא הרי זו לא תנשא ואם נשאת
לא תצא שתי נשים שנשבו זאת אומרת
אני טמאה וחברתי טהורה נאמנת אני
טהורה וחברתי טמאה אינה נאמנת אני
וחברתי טמאות נאמנת על עצמה ואינה
נאמנת על חברתה אני וחברתי טהורות
נאמנת על חברתה ואין נאמנת על עצמה
וכן שני אנשים שנשבו זה אומר חברי
כהן וזה אומר חברי כהן נותנין להן אבל
לחוקה אין נאמנין עד שיהו שלשה כדי
שיהיו שנים מעידין על זה ושנים מעידין
על זה רבי יהודה אומר אף אין נותנין
להן עד שיהו שלשה כדי שיהו שנים
מעידין לזה ושנים מעידין לזה מעלין כהונה
לוים וישראלים על פי עד אחד אבל אין
מורידין אלא על פי שנים רבי יהודה
אומר כשם שאין מורידין אלא על פי
שנים כך אין מעלין אלא על פי שנים
אמר רבי אלעזר אימתי בזמן שיש עוררין
אבל בזמן שאין עוררין מעלין לכהונה על
פי עד אחד איזהו ערער אמרו היאך קפץ
פלני לכהונה שלא נשא כפיו מימיו אין
זה ערער שהוא בן גרושה או בן חלוצה
כותי נתין וממזר הרי זה ערער רב העלה
לכהונה על פי עד אחד רבי יוסי העלה
לכהונה על פי עד אחד נפלה חלזה בעיר
אמר רבי יוסי אין חלזה ראיה אלא כל
שיש לו ערער יבא ויאמר רבן שמעון בן
גמליאל אמר משום רבי שמעון בן הסגן
מעלין לכהונה על פי עד אחד ולא על פי
עד אחד אלא על פי אשה לא כשתבא
אשה לבית דין אלא כשתאמר יתנו לו
שתי חזקות לכהונה בארץ ישראל נשיאות
כפים וחילוק גרנות ובסוריא ועד מקום
ששלוחי רבי חייה מגיעים נשיאות כפים
אבל לא חילוק גרנות ובבל כסוריא רבי
שמעון בן אלעזר אומר אף באלכסנדריא
בראשונה מפני שהיה בית דין שם רבן
שמעון בן גמליאל אומר כשם שהתרומה
חזקה לכהונה בחילוק גרנות כך מעשר
ראשון חזקה ללויה בחילוק גרנות והחלק
בבית דין אין לו חזקה לכהונה הכל נאמנין
להעידה אפילו בנה אפילו בתה חוץ ממנה
ומבעלה שאין אדם מעיד על ידי עצמו
אמר רבי זכריה בן הקצב המעון הזה לא
זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו גוים
לירושלם ועד שיצאו ואף על פי כן יחד
לה בית בפני עצמה היתה כתנרת מכנסין
לא נתיחדה עמו לא על פי בניה נאמן
אדם לומר שאמר לי אבא משפחה זו
טמאה ומשפחה זו טהורה שאכלנו בקציצה
של פלונים ושאמר לו רבו לפלוני צא
וטבול לתרומתך ושהיינו מוליכין תרומה
ומעשרות לפלוני נאמנין ליתן לו אבל לא
להחזיקו לכהונה או שהיו אחרים מוליכים
לו נאמנין. Si diceret: fui captiva, ſed ſum munda; & ſunt mihi teſtes, quod ego ſim munda; non dicunt; Expectamus, dum veniant teſtes, & permittant, ſed ſtatim illam permittunt; ſi poſtquam permiſſa ſit, advenerint teſtes, & dicant, captiva iſta fuit, non debet nubere; ſi dicant; captiva iſta fuit, & eſt immunda, quamvis habuiſſet filios, exibit; Si unus teſtis dicat; fuit captiva, & eſt immunda; & alter dicat; captiva iſta fuit, & eſt munda; Ecce iſta non nubet, & ſi nupſerit, non exibit. Si de duabus mulieribus, quæ captivæ fuerint, altera dicat; ego immunda ſum, & mea ſocia munda, fides habetur; ſi vero dicat; ego ſum munda, & mea ſocia eſt immunda; non illi fides habetur; Si vero dicat; ego & mea ſocia immundæ ſumus, ſed de ſe ipſa illi fides habetur, at de ſua ſocia nulla habetur fides; ſi dicat; ego & mea ſocia mundæ ſumus, fides illi habetur de ſocia, at nulla de ſeipſa fides habetur &c. Si duo viri captivi fuerint; alter dicat; hic meus ſocius eſt ſacerdos, & alter dicat, hic meus ſocius eſt ſacerdos, dantur illi dona; ſed reſpectu poſſeſſionis non habentur fide digni, donec ſint tres, ut duo de altero, totidemque de altero teſtimonium perhibeant. R. Jehuda dicit: non dantur illis dona, donec ſint tres, ut duo de altero, totidemque de altero teſtificentur. Faciunt adſcendere ad ſacerdotium, & ad ordinem Leviticum, & ad genus Iſraelitarum ex ore unius teſtis, at non faciunt deſcendere niſi ex ore duorum teſtium; R. Jehuda dicit; ſicut non faciunt deſcendere niſi ex ore duorum teſtium, ita pariter non faciunt adſcendere niſi ex ore duorum teſtium. Dicit R. Elieſer; quandonam? quo tempore repugnant; ſed quando non repugnant, faciunt adſcendere ex

ore

ore unius testis. Quænam est contradictio? Si dicerent quomodo talis adscendit ad sacerdotium, qui nunquam a diebus suis elevavit manus, & qui nunquam lavavit manus suas? Hæc non est contradictio: Si dicerent; iste est filius repudiatæ, & filius mulieris, quæ calcem exuit, Cuthæus, aut Nethinæus, aut spurius; hæc est contradictio. Rabi fecit adscendere ad sacerdotium ex ore unius testis; R. Jose fecit adscendere ad sacerdotium ex ore unius testis. Si per fraudem capta sit urbs; dicit R. Jose; hæc non est demonstratio; Cui contradictio aliqua sit, veniat & dicat. Raban Simeon ben Gamaliel dicit nomine R. Simeon ben Segen; faciunt adscendere ad sacerdotium in ore unius testis, & non solum ex ore unius testis, verum etiam ex ore mulieris, non quando veniat mulier in synhedrium, sed quando diceret, ut illi dentur Thrumæ. Duo sunt præsumtiones sacerdotii in terra Israelis, elevatio manuum, & partitio in area, & in Syria usque ad locum, quo perveniunt nuncii novilunii, obtinebat elevatio manuum, non vero partitio in area; & Babylonia erat sicut in Syria. R. Simeon ben Eliezer dicit; etiam Alexandriæ in principio, quia ibi erat synhedrium. Raban Simeon ben Gamalielis dicit, sicut thruma erat præsumtio sacerdoti in partitione areæ; at pars quæ dabatur in synhedrio non erat præsumtio sacerdotio. Omnes fides digni sunt, ut de illa testentur, vel filius, vel filia, illa una excepta, & marito, quia nemo fide dignus est, qui de seipso testetur. Dicit R. Zacharias ben Kezzab; per hoc templum, quod nunquam sua manus a mea remota est, a momento, quo ingressi sunt Ethnici Hierosolymam, & usque ad tempus, quo sunt egressi; tamen peculiare cubiculum illi attributum fuit, de suis bonis alebatur, neque cum ea nunquam fui, nisi adstantibus suis filiis. Fide dignus est, qui dicat; mihi dixit meus pater; hæc familia est immunda, & hæc familia est munda; quod comedimus de vase fructuum talis; Exi, & abi ad lavacrum pro tua Thruma; & quod pro tali adducerent thrumas, & decimas, fide digni sunt, ut illi dentur, sed ab his nulla potest confirmari præsumtio pro sacerdotio; aut si alii adducant, fide digni sunt.

Quamobrem summa cura & diligentia asservabantur tabulæ, ubi sacerdotum genealogiæ descriptæ erant teste *Josepho* contra *Apionem*. τεκμήριον δὲ μέγιστον τῆς ἀκριβείας. οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς, οἱ παρ' ἡμῖν ἀπὸ δισχιλίων ἐτῶν ὀνομαστοὶ παῖδες ἐκ πατρὸς εἰσὶν ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς. τοῖς δὲ, τῶν εἰρημμένων ὅτι οὖν γένοιτο εἰς παράβασιν, ἀπηγόρευται μήτε βωμοῖς παρίστασθαι μήτε μετέχειν τῆς ἄλλης ἁγιστείας. Judicium summæ hac in re accurationis maximum est. Etenim qui Pontifices apud nos fuere a duobus millibus annorum, nomine designati filii ex patribus reperiuntur in Laterculis. His vero, ubi eorum, quæ diximus, quid non fuerit observatum, interdictum est, ne ad altaria accedant, aut rem aliam sacram participent. Idem lib. XI. c. IV. ἐξεβλήθησαν δὲ καὶ ἐκ τῶν ἱερέων ἐκ τῆς τιμῆς, ἠγαμένοι γυναῖκας, ὧν οὔτ' αὐτοὶ τὸ γένος εἶχον εἰπεῖν, οὔτ' ἐν ταῖς γενεαλογίαις τῶν Λευιτῶν καὶ Ἱερέων εὑρέθησαν. Ejiciebantur ex honore sacerdotum quidam etiam, qui uxores ceperant, quorum nempe nec ipsi genus indicare potuere, nec in genealogiis Levitarum & sacerdotum sunt comperti. Et deinde: καὶ ταῦτα πράττομεν οὐ μόνον ἐπ' αὐτῆς Ἰουδαίας, ἀλλ' ὅπου ποτὲ σύστημα τοῦ γένους ἐστὶν ἡμῶν κἀκεῖ τὸ ἀκριβὲς ἀποσώζεται τοῖς ἱερεῦσι περὶ τοὺς γάμους. λέγω δὲ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Βαβυλῶνι καὶ εἴπου τῆς ἄλλης οἰκουμένης τοῦ γένους τῶν Ἱερέων εἰσί τινες διεσπαρμένοι, πέμπουσι γὰρ εἰς Ἱεροσόλυμα, συγγράψαντες. πατρόθεν τοὔνομα τῶν γεναμένων καὶ τῶν ἐπάνω προγόνων, καὶ τινες οἱ μαρτυροῦντες. Atque hæc facimus non solum in Judæa ipsa, verum etiam ubicunque nostri generis cœtus reperitur simul, & cura habetur sacerdotibus legitima conjugiorum. De iis loquor, qui degunt in Ægypto & Babylone, & qui sunt alibi in terrarum orbe dispersi ex sacerdotum genere. Nam mittunt Hierosolymas, ut descriptum habeant ex domo paterna nomen tam liberorum, tam qui superiores erant, majorum, præter rei testes. Has tabulas ab Herode rege Antipatri filio fuisse combustas testatur *Saidus Batricides* Patriarcha Alexandrinus. אמר כתב אליהוד אלתו אעאר הא להם עצרא כי נשב קבאילהם וננשהם פאחרקהא באלנאר כלהא וכימא לא ידרי אחד מנהם מן אי שבט הו ולא מן הו אבוה. Cepit tabulas Judæorum, quibus recensebantur illorum cognationes, per familiarum & generum conjunctiones, contractæ, atque eas omnes igne combussit, adeo ut nemo cognosceret, quanam esset ex tribu, nec quisnam pater ejus fuisset. Qui in hujusmodi genealogiis non deprehendebatur, ab altari rejiciebatur, uti dictum est. *Esdræ* II. 61. ומבני הכהנים בני אביה בני הקוץ בני ברזלי אשר לקח מבנות ברזלי הגלעדי

הגלעדי אשה ויקרא על שמם אלה בקשו כתבם המתיחשים ולא נמצאו ויגאלו מן הכהנה ויאמר התרשתא להם אשר לא אכלו מקרש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ולתומים. *Et de filiis ſacerdotum: filii Habia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem, & vocatus eſt nomen eorum: Hi quæſierunt ſcripturam genealogiæ ſuæ & non invenerunt, & ejecti ſunt de ſacerdotio: Et dixit Arthaſhata eis, ut non comederent de ſancto ſanctorum, donec ſurgeret ſacerdos ad Urim & Thummim.* Ubi *Raſchi*. אשר לקח אחד מבני ברזילי הגלעדי לקח אשה ויקרא על שמם והיה נקרא שמו של ברזילי על שמם לפי שהן לקחו מבנותיו אלה כהנים הללו המתיחסים שיהיה להם להתיחס באותו כתב ולא נמצא בתב יחוסן ויגאלו שהיו מגואלין ומגועלים שלא יעבודו עוד עם שאר הכהנים בעבור שלא נמצא כתב יחוסן התרשתא הוא נחמיה בן חנניה ואמרו רבותינו שנקרא שמו התרשתא שהתירו לו חכמים לשתות יין נסך של גוים על אשר היה משקה למלך מקדש הקדשים חטאות ואשמות כשאר כהנים עד עמוד כהן גדול כאדם האומר לחבירו עד ימות המשיח לא יעלה דבר זה ואיני יכול לפתור עד עמוד כהן לאורים ותומים בבית שני לפי שמצינו בפרק ראשון של יומא שהיה בית שני חסר מאורים ותומים. *Qui accepit.* Unuſquiſque de filiis Berzellai Galaaditis accepit uxorem, & eorum nomine vocavit, & vocatus fuit nomine Berzellai; על שמם: Quia acceperunt de ejus filiabus. אלה; Sacerdotes iſti de proſapia legitima nati erant, & poterant recenſeri in hac genealogia; *& non invenerunt ſcriptam genealogiam ſuam.* ויגאלו ſc. rejecti, & remoti ſunt, ne amplius miniſtrarent cum reliquis ſacerdotibus; quia non eſt inventa ſcripta eorum genealogia התרשתא. Hic erat Nehemia filius Chalchia; & dixerunt ſapientes noſtri, quod ejus nomen diceretur התרשתא, quia ſapientes illi permiſerunt bibere vinum libaminis gentilium, quod potandum præbebat regi. *De ſancto ſanctorum*: De ſacrificiis pro peccato, & pro delicto, ſicut reliqui ſacerdotes. *Donec ſurgeret ſacerdos &c.* Sicut homo, qui dicit ſocio ſuo; uſque ad diem Meſſiæ hæc res non revelabitur; & non poteſt explicari, donec ſurgat ſacerdos ad Urim & Thummim in domo ſecunda; quia invenimus in *Joma*; quod in domo ſecunda defuerint Urim & Thummim. *Nehem.* VII. 63. ומן הכהנים בני אביה בני הקוץ בני ברזלי אשר לקח מבנות ברזילי הגלעדי אשה ויקרא על שמם אלה בקשו כתבם המתיחסים ולא נמצא ויגאלו מן הכהונה ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקרש הקדשים עד עמוד הכהן לאורים ותומים. *Et de ſacerdotibus filii Abi, filii Accos, filii Barzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem, & vocatus nomine eorum. Hi quæſierunt ſcripturam ſuam in cenſu, & non invenerunt, & ejecti ſunt de ſacerdotio. Dixitque Atharſatha eis, ut non manducarent de ſancto ſanctorum, donec ſtaret ſacerdos ad Urim & Thummim.*

Hoc animadvertendum eſt non fuiſſe remotum ab altari, qui uxorem illegitimum duxiſſet, ſed filios qui ab his nuptiis naſcerentur. *Hieroſ. Sotah* 19. 2. כהנת מתחללת ואין כהן מתחלל דכתיב ולא יחלל זרעו בעמיו אין לי אלא זרע שהוא שתחלל היא עצמה מניין ודין הוא מה אם זרע שלא עבר עבירה הרי הוא מתחלל היא שעברה עבירה אינו דין שתחלל הוא עצמו יוכיח שעבר עבירה ואינו מתחלל לא אם אמרת באיש שאינו מתחלל בכל מקום תאמר באשה שהיא מתחללת בכל מקום הואיל והיא מתחללת בכל מקום דין הוא שתתחלל. Sacerdos fœmina profanatur, & ſacerdos non profanatur, ſcriptum eſt enim *Levit.* XXI. 14. *Et non profanabit ſemen ſuum in populo ſuo.* Non probo niſi de ſemine, quod profanatur; ipſamet unde probatur? & eſt argumentum; ſi ſemen quod non peccavit, profanatur, ipſa quæ peccavit, non erit æquum ut profanetur? Ipſemet probet, qui quamvis peccaverit, tamen non profanatur. Minime; ſi dixiſti de viro, qui nullo modo profanatur, dices de fœmina, qui ſemper profanatur, quandoquidem ipſa ſemper profanatur, æquum eſt, ut profanetur. *Sipbra* 47. 4. ולא יחלל זרעו אין לי אלא זרע שהוא מתחלל היא עצמה מניין ודין הוא ומה אם הזרע שלא עבר עבירה הרי הוא מתחלל היא שעברה עבירה אינו דין שיתחלל הוא עצמו יוכיח שעבר עבירה ואינו מתחלל לא אם אמרת באיש שאין מתחלל בכל מקום תאמר באשה שהיא מתחלל בכל מקום ואם נפשך לומר לא יחלל ולא יחלל אף מי שהיה כשר ונתחלל *Et non profanabit ſemen ſuum. Levit.* XXI. 14. Non probo niſi de ſemine, quod profanatur; ipſamet unde probatur? Et eſt argumentum; ſi ſemen, quod non peccavit, profanatur, ipſa peccavit non erit æquum ut profanetur? Ipſemet probat, qui quamvis peccaverit, tamen non profanatur. Minime: ſi dixiſti de viro qui nullo modo profanatur, dices de fœmina quæ ſemper profanatur? Si velles argumentari a minori ad majus; textus dicit; *Non*

pro-

profanabit, *non profanabit*. Illa etiam, quæ prius erat legitima, & profanatur.

Sacerdotes vero, qui extra templum Hierosolymitanum, aut Idolis sacrificia obtulerint, in perpetuum ab altari arcebantur, uti videre est *Ezech.* XLIV. 12. יען אשר ישרתו אתם לפני גלוליהם והיו לבית ישרא׳ למכשול עון כל כן נשאתי ידי עליהם נאם ארני יהוה ונשאו עונם ולא יגשו אׄי לכהן לי ולגשת על כל קרשי הקרשים ונשאו כלמתם ותועבותם אשר עשו ונתתי אותם שמרי משמרת הבית לכל עבדתו ולכל אשר יעשה לו. *Pro eo quod ministraverint illis in conspectu Idolorum suorum*, & *facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis: idcirco levavi manum meam super eos; ait Dominus Deus*, & *portabunt iniquitatem suam*; *Et non appropinquabunt ad me*, *ut sacerdotio fungantur mihi*, *neque accedent ad omne sanctuarium meum juxta sancta sanctorum*, *sed portabunt confusionem suam*, & *scelera sua quæ fecerunt*: *Et dabo eos janitores domus in omni ministerio ejus*, & *in universis*, *quæ fient in ea*. *Tosaphtha Menacoth* cap. XIII. הכהנים ששמשו בבית חוניו או במקומות אחרים בשעה איסר הבמה אסור בשעת התר במה מותר שנאמר אך לא יעלו כהני במות על מזבח יהוה בירושלם כי אם אכלו מצות בתוך אחינו יכול אם אכלו מצות בתוך אחיהן יהיו אסורין אם לאו יהיו מותרין אמור מעתה בשרין להלק ופסולין לקרב כבעלי מומין. Si sacerdotes ministraverint in domo Chonionis, aut aliis in locis, tempore interdicti excelsi, vetitum est, tempore permissi excelsi, licitum est. Dictum est enim 2. *Reg.* XXIII. 9. *Veruntamen non adsecendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Hierusalem*, *sed tantum comedebant azyma in medio fratrum suorum*. Crederem, quando simul cum fratribus suis comedissent fuisse interdictos, si minus, legitimos? Sed debes dicere; sunt legitimi ad dividendum cum aliis, sed illegitimi ad offerendum instar vitiatorum. *Raschi* ad l. c. 2. *Reg.* לא יעלו הכהנים שקטרו בבמות לעבודה זרה לא יעלו עוד לשרת אל מזבח יהוה כי אם אכלו מצות כלומר כי אם בדבר זה לא יצאו מכהונתם שמותרין לאכול בקרשים הרי הם כבעלי מומין חולקין ואוכלין אבל לא מקריבין אכלו מצות מנחות והו׳ הרין לכל הקרשים *Non adscendebant sacerdotes*, qui in excelsis obtulerunt suffitum Idololatriæ; non adscenderunt amplius ad ministrandum in altari Domini; *sed tantum comedebant azyma*; sc. in hoc tantum non sunt spoliati sacerdotio, quod illis permitteretur comedere de sanctitatibus ecce illi erant similes vitiatis; dividebant, & comedebant; sed non offerebant. *Comedebant azyma*; munera; & jus habebant in omnibus sanctitatibus. *Ralbag.* ibid. אך לא יעלו כהני הבמות רוצה לומר שהכהנים שעברו עבורה זרה לא יעלו אל מזבח יי׳ בירושלם להקריב אשה לי׳ אך יאכלו במצות המנחות חלקם וכמה שירמה להם עם אחיהם כאילו הם בעלי מומין. *Veruntamen non adscendebant sacerdores excelsorum*. Id est, sacerdotes, qui ministrarunt Idololatriæ; *non adscenderunt ad altare Domini in Hierusalem* ad offerendum ignitum Domino: *sed tantum comedebant azima*; munera, & quæ his erant similia cum fratribus suis, quasi essent vitiati. *Radak* ibid. כי אם אכלו מצות פירשו רז״ל הרי הם כבעלי מומין חולקין ואוכלין אבל לא מקרבין ומה שאומר מצות מנחות שהיו נאפות מצות והוא הרין לכל הקרשים. *Sed tantum comedebant azyma*. Exposuerunt sapientes nostri f. m.; ecce erant similes vitiatis, dividebant, & comedebant, sed non offerebant? ex quod dictum est מצות, exponitur, munera, quæ azyma coquebantur; & habebant jus in omnibus sanctitatibus. *Maimonides* de ingressu sanctuarii cap. IX. כל כהן שעבר עבודה זרה בין במזיד בין בשונג אף על פי שחזר בתשובה גמורה הרי זה לא ישמש במקרש לעולם שנאמר לא יגשו אלי לכהן לי אחד העובר אותה בשירות כגון שנעשה כומר לעבודה זרה או המשתחוה לה או המודה בה וקבלה עליו באלוה הרי זה פסול לעולם עבר והקריב אין קרבנו ריח ניחוח אף על פי שהיה בשונג בעת ששרת או שהשתחוה או שהודה אבל השוחט לעבודה זרה בשונג אם עבר והקריב קרבנו ריח ניחות ונתקבל שהרי לא שרת ולא נעשה כומר אלא שחט בלבד והוא שוגג ואף על פי כן לכתחילה לא יעבוד מי שעבר ועשה בית חוץ למקרש להקריב בו קרבנות לשם אינו כבית עבודה זרה ואף על פי כן כל כהן ששימש בבית כזה לא ישמש במקרש לעולם וכן כלים שנשתמש בהן שם לא ישתמשו בהן במקרש לעולם אלא נגנזו ויראה לי שאם עבר כהן ששמש בהן במקרש לא פסל. Omnis sacerdos, qui coluerit Idololatriam, sive prudens sive imprudens, quamvis perfecte pœnituerit, nunquam in perpetuum in sanctuario ministrabit; dictum est enim *Ezech.* XLIV. *Et non appropinquabunt ad me*, *ut sacerdotio fungantur mihi*; Qui illi ministraverit, ut si fuerit ejus sacrificulus, & qui illam adoraverit, & qui illam Deum sibi constituerit, erit in perpetuum temeratus. Si per nefas immolaverit, ejus sacrificium non erit odor suavitatis, quamvis fuerit imprudens

dens quo tempore ministraverit, aut adoraverit, aut confessus sit. Qui imprudens Idololatriæ mactaverit, si per nefas immolaverit, ejus sacrificium erit odor suavitatis, & acceptabitur; quia non ministravit Idololatriæ neque factus est sacrificulus, sed tantum mactavit, & id ipsum imprudens, quamvis ita sit, si res esset in integro, non operabitur. Si quis per nefas extra sanctuarium ædem fecisset, ut ibi offerret Deo sacrificia, quamvis hæc ædes non erat similis ædi Idololatriæ, tamen sacerdos, qui ministravit in hujusmodi æde, nunquam in perpetuum ministrabit in sanctuario. Similiter vasis, quibus in illa ministravit, non ministrabit in sanctuario, sed erunt abscondenda; At mihi videtur; quod sacerdos, qui in hujusmodi æde ministraverit, si ministraverit in sanctuario, sacrificia non temeraret.

Reliquum est ut de ætate aliquid dicamus, qua sacerdos immolaturus ad altare accedebat; Judæi omnes asserunt sacerdoti ante annum vigesimum ministerio suo fungi non licuisse. *Sipbra* 47. 4. וידבר יי׳ אל משה לאמר איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום לא יגש להקריב לחם אלהיו א״ר אלעזר ברבי יוסי הא תינוק פסול אע״פ שהוא תמים מאמתי עבודתו כשירה משיביא שתי שערות אבל אין אחיו הכהנים מקריבים אותו לעבודתו עד שיהיה בן עשרים שנה *Dixit quoque Dominus ad Mosen: Loquere ad Aharon: Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam non offeret panem Deo suo.* Dicit R. Eliefer bar R. Jose; ecce puer illegitimus est, quamvis sit perfectus. Quandonam erit legitimum ejus ministerium? Quando eduxerit duos pilos; verum ejus fratres sacerdotes non admovent ad ministerium, donec habuerit viginti annos. *Babylon. Cholin* 24. 2. תנו רבנן איש מזרעך לדורותם מכאן א״ר אלעזר קטן פסול לעבודה ואפילו תם מאימתי כשר לעבודה משיביא שתי שערות אבל אחיו הכהנים אין מניחין אותו לעבוד עד שיהא בן עשרים. Tradunt sapientes ex eo quod legitur: *Homo ex semine tuo per familias suas*; Dicit R. Eliefer; puer illegitimus est ad ministerium, quamvis sit perfectus; Quandonam est legitimus ad ministerium? quando eduxerit duos pilos. Verum fratres ejus sacerdotes non permittunt eum ministrare, donec sit filius viginti annorum.

Legimus tamen apud *Josephum* lib. XV. cap. 2. Aristobulum Herode regnante decimum septimum agentem annum summo sacerdotio fuisse perfunctum: τὸ μειράκιον Ἀριστόβουλος, ἕβδομον ἐπὶ τοῖς δέκα γεγονὼς ἔτος, ἐπειδὴ κατὰ νόμον ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν βωμὸν συντελέσων τὰ θύματα, τόν τε κόσμον ἔχων τὸν τῶν ἀρχιερέων καὶ τὰ πρὸς τὴν θρησκείαν ἐπιτελῶν, κάλλει τε κάλλιστος, καὶ μεγέθει πλέον ἢ πρὸς τὴν ἡλικίαν ὑπεράγων, τοῦ γε μὲν περὶ τοῦ γένους ἀξιώματος πλεῖστον ἐν τῇ μορφῇ διαφαίνων. ὁρμή τε τῷ πλήθει πρὸς αὐτὸν εὐνοίας ἐγένετο, καὶ τῶν Ἀριστοβούλῳ τῷ πάππῳ πεπραγμένων ἐναργὴς μνήμη παρῆν. Adolescens Aristobulus, annum egressus decimum septimum, cum secundum legem adscenderet ad altare sacra operaturus, ac habitu pontificali indutus, atque ea, quæ functionis erant, rite perageret, eximia forma & statura, quam pro ætate procerior, maxime etiam in facie generis dignitatem præ se ferens, convertit in se multitudinis oculos simul & studia, reputantis secum etiam avi Aristobuli memoria digna facinora. Quo primum die accedebat ad altare, de suis bonis offerebat decimam partem Ephæ; *Hierosol. Schekalim*. כשהכהן מתקרב תחילה לעבודה מביא עשרית שלו ועובדה בידו אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהם עבודתם כשירה. Quando sacerdos primum accedebat ad ministerium, adducebat de suis bonis decimam partem Ephæ, & manu sua offerebat; Cum summus sacerdos, tum sacerdos vulgaris, quamvis de suis bonis non adduxerint decimam partem Ephæ, eorum ministerium est legitimum. *Sipbra* 17. 3. שאם היה כהן מתקרב תחילה לעבודה מביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביא עשירית האיפה משלו עבודתם פסולה. Quo primum die accedebat sacerdos ad ministerium, de suis bonis adducebat decimam partem Ephæ; & manu sua offerebat; tam summus sacerdos, quam sacerdos vulgaris, qui ministraverint, & non attulerint decimam partem Ephæ, eorum ministerium est illegitimum. *Maimonides* de vasis sanctuarii cap. V. כשיגדיל הכהן ויעשה איש הרי הוא כשר לעבודה אבל אחיו הכהנים לא היו מניחין אותו לעבוד במקדש עד שיהיה בן עשרים שנה ואינו נכנס תחילה אלא בשעה שהלוים אומרין שירה אין הכהן עובד תחילה וכן כהן גדול אינו עובד תחילה עד שיביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו שנ׳ זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה׳ ביום המשח אותו ואם עבר קודם שיביא עשירית האיפה וכן כהן גדול שעבר בכהנה גדולה קודם שיביא עשירית האפה עבודתו כשרה. Quando adolevit, & vir factus est sacerdos, est legitimus ad ministerium,

rium, sed fratres ejus sacerdotes non permittunt eum ministrare in sanctuario, donec sit filius viginti annorum, neque a principio ingrediebatur ad ministrandum, nisi quo tempore Levitæ recitant canticum. Tam sacerdos vulgaris, quam summus non ministrabat in sanctuario, nisi prius de suis bonis attulisset decimam partem Ephæ, & manu sua obtulisset; Dictum est enim *Levit.* VI. 20. *Hæc est oblatio Aharon, & filiorum ejus, quam offerre debeant Domino in die unctionis suæ;* Tamen sive sacerdos vulgaris ministrasset, antequam obtulisset decimam partem Ephæ, sive summus in summo sacerdotio ministrasset, antequam obtulisset decimam partem Ephæ, eorum ministerium erat legitimum.

Ne polluerentur sacrificia sacerdotes *Levit.* XXI. jubentur ne funeribus interessent *Levit.* XXI. ויאמר יהוה אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש לה יטמא לא יטמא בעל בעמיו להחלו לא יקרחה קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת קדשים יהיו אלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם כי את אשי יהוה לחם אלהיהם הם מקריבים והיו קדש. *Et dixit Dominus ad Mosen: Loquere ad sacerdotes filios Aharon, & dices ad eos. Pro anima non polluetur in populis suis; nisi pro consanguineo suo qui propinquus est ei, pro matre sua, & pro patre suo, & pro filio suo & pro filia sua, & pro fratre suo, & sorore sua virgine, quæ propinqua est ei, quæ non sit viro, polluetur: Non polluetur maritus in populis suis, ad se profanandum. Non facient calvitium in suo capite, & angulum barbæ suæ non radent, & in carne sua non incident incisuras; sancti erunt Deo suo, & non profanabunt nomen Dei sui, sacrificia ignita Domini panem Dei sui illi offerunt, & erunt sancti.* Targum Jonathan ואמר יי למשה אימר לכהניא בני אהרן דכוריא דיתפרשון מן סואב וכדנא תימר להון על בר נש דמית לא יסתאב בעמיה אלהן לאנתתא דקריבא לנפיה לאמיה ולאבוי ולבריה ולבריתיה ולאחוי ולאחתיה בתולתא דקריבא ליה ולא מארסא ודעד כדון לא הות מיבעלא לגבר לה יסתאב לא יסתאב בעלא לאיתתיה אלהן כד כשרה ליה ברם לקריבא דהינון עבדין עובדי עמיה יתחלל עליהון לא ירשמון בין עיניהון ולא רושם ברישיהון ואומנא דיקניהון לא יספרון ובבשריהון לא יחבלון חיבול קרישין יהון קדם אלההון ולא יספון ית שמא דאלההון ארום ית קורבניא דיי תקרובתא דאלההון הינון מקרבין ויהון קדישין בנפיהון. *Et dixit Dominus ad Mosen. Dic sacerdotibus filiis Aharon maribus, ut separent se a pollutiones, & sic dices illis: pro homine qui mortuus est, non contaminet se in populo suo; nisi pro muliere, quæ propinqua est corpori suo, pro matre sua, & patre suo, & filio suo, & filia sua, & fratre suo; & pro sorore sua virgine, quæ sibi cognata sit, nec erat adbuc desponsata, nec nupta viro, pro ea contaminare se poterit. Non polluat se maritus pro uxore sua nisi cum legitima illi fuerit, verum pro propinquo, quia ipsi faciunt opera populi sui, polluere se potest pro illis. Non adbibebunt notam inter oculos suos, signum signum in capite suo, & angulum barbæ suæ non radent, & in carne sua non incident incisionem. Sancti erunt coram Deo suo; neque profanabunt nomen Dei sui; nam oblationes Domini, oblationes Dei sui ipsi offerunt, erunt ergo sancti in corporibus suis.* Siphra 46. 7. ויאמר יהוה אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו בני אהרן אין מיטמים למתים מטמות הן בנות אהרן למתים בני אהרן יכול חללים תלמוד לומר הכהנים יצאו חללים ומניין לרבות בעלי מומין תלמוד לומר בני אהרן אף הקטנים ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו אין לי אלא המת ומניין לרבות את הדם תלמוד לומר לנפש ואומר כי הדם הוא הנפש מניין לרבות כל הטמאות הפורשות ממנו מן המת תלמוד לומר ואמרת אליהם לרבות את הטמאות הפורשות מן המת לנפש לא יטמא בעמיו בזמן שעמיו שם אינו מטמא מיטמא הוא למת מצוה כי אם לשארו הקרוב אליו אין שארו אלא אשתו שנאמר שאר אביך היא הקרוב לא את הארוסה אליו לא את הנרושה יאמר לאמו מה תלמוד לומר לאביו מה אמו שהיא מתחללת הרי הוא מטמא לה אביו שאינו מתחלל אינו דין שיטמא לו אילו כן הייתי אומר מה אמו בידוע אף אביו בידוע אביו חזקה מניין תלמוד לומר ולאביו או אילו נאמר לאביו ולא נאמר לאמו הייתי אומר מה אביו שהוא חזקה הרי הוא מטמא לו אמו ודאי אינו דין שיטמא לה אילו כן הייתי אומר מה אביו שאינו מתחלל אף אמו שאינה מתחללת אמו שנתחללה מניין תלמוד לומר ולאמו יאמר לבנו ולבתו מה תלמוד לומר לאמו ולאביו בנו ובתו שאינו חייב בכבודם הרי הוא מטמא להם אמו ואביו שהוא חייב בכבודם אינו דין שיטמא להם אילו כן הייתי אומר לבנו ולבתו יכול לבנו ולבתו הנפלים תלמוד לומר לאמו ולאביו מה אמו ואביו בני קיימא אף בנו ובתו בני קיימא יצאו בנו ובתו הנפלים שאינן בני

קיימא ומה תלמוד לומר לבנו ומה תלמוד לומר לבתו לפי שיש בבן מה שאין בבת ויש בבת מה שאין בבן הבן אביו חייב בו מצוות למולו ולפדותו ללמדו תורה וללמדו אומנות ולהשיאו אשה מה שאין כן בבת הבת אביה זכאי במציאתה במעשה ידיה ובהפר נדריה מה שאין כן בבן הא לפי מה שיש בבן מה שאין בבת בבת מה שאין בבן צריך לומר לבנו וצריך לומר בבתו יאמר לאחיו ולאחותו מה תלמוד לומר לבנו ולבתו באחיו ובאחותו שאינו חייב בהם מצוות הרי הוא מטמא להם בנו ובתו שהוא חייב בהם מצוות אינו דין שיהא מטמא להם אילו כן הייתי אומר לאחיו ולאחותו יכול לאחיו ולאחותו מאמו תלמוד לומר לבנו ולבתו מה בנו ובתו שהוא יורשו אף אחיו ואחותו שהוא יורשו יצאו אחיו ואחותו מאמו שאינו יורשו יאמר לאחיו מה תלמוד לומר לאחותו שאילו נאמר לאחיו ולא נאמר לאחותו הייתי אומר מה אחיו בין גדול בן קטן אף אחותו בין קטנה בין גדולה תלמוד לומר ולאחותו הבתולה הקטנה ולא הגדולה אילו נאמר לאחותו ולא נאמר לאחיו הייתי אומר מה אחותו שהיא קטנה ולא גדולה אף אחיו הקטן ולא הגדול תלמוד לומר ולאחיו בין גדול בין קטן ולאחותו הבתולה פרט לאנוסה ולמופתה או יכול שאני מוציא את מוכת עץ תלמוד לומר אשר לא היתה לאיש שהוויתה על ידי איש ולא שהוויתה בדבר אחר הקרובה לרבות את הארוסה אלא לרבות את הבוגרת לה יטמא מצוה לא רצה ליטמא מטמין אותו בעל כורחו ומעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו ובערבי פסחים ולא רצה ליטמא לה ודחפוהו חכמים וטימאוהו על כורחו לה יטמא מטמא הוא על הודאי ואינו מטמא על הספק לה יטמא אינו מטמא לאחרים עמה שלא יאמר אדם הואיל ונטמאה אלקט עצמות פלוני בידי לה יטמא אינו מטמא על איבריה שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו אבל מטמא הוא על עצם כשעורה מאביו רבי יוסי אומר אין אדם מטמא על עצם כשעורה מאביו מעשה ביוסף בן פכסס שעלת נומי על רגלו ובקש הרופא לחותכה אמר לו כשתנח בה כחוט הסערה הודיעני חתכה והניח בה כחוט הסערה והודיעו קרא לכהוניא בנו אמר לו חוניא בני עד כאן היתה חייב ליטפל בי מיכן ואילך צא לך שאין מטמא על אבר מן החי מאביו וכשבא דבר לפני חכמים אמרו על זה נאמר יש צדיק אובד בצדקו הצדיק אבד וצדקו עמו לא יטמא בעל בעמיו מה תלמוד לומר לפי שנאמר לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו מטמא להם בין פסולים בין כשרים יכול אף לאשתו יטמא בין כשירה בין פסולה תלמוד לומר לא יטמא בעל בעמיו יש בעל שמטמא ויש בעל שאין מטמא הא כיצד מטמא הוא לאשתו בשרה ואינו מטמא לאשתו פסולה בעמיו בזמן שעושים

כמעשה עמיו לא בזמן שפרשו מדרכי ציבור להחלו נהג מנהג בזה הרי הוא חולים יכול יהיו חולים לעולם תלמוד לומר בעמיו בזמן שהוא עמו הרי הוא חולים פירש הרי הוא בקדושתו לא יקרחו יכול על חמש קריחות לא יהיו חייב אלא אחת תלמוד לומר קרחה לחייב על כל קריחה וקריחה שלשה בראשם מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת שיכול אין לי חייבים אלא על בין העינים בלבד מניין לרבות את הראש תלמוד לומר בראשם לרבות את הראש יכול בכהנים שריבה בהם הכתוב מצוות יתירות חייבים על כל קרחה וקרחה ועל הראש כבין העינים אבל ישראל שלא ריבה בהם הכתוב מצוות יתירות לא יהיו חייבים אלא אחת ולא יהיו חייבים אלא בין העינים בלבד תלמוד לומר קרחה קרחה לגזירה שוה מה קרחה האמורה בכהנים על כל קרחה וקרחה ועל הראש כבין העינים אף קורחה האמורה בישראל חייבים על כל קרחה וקרחה ועל הראש כבין העינים ומה קרחה האמורה בישראל אין חייבים אלא על המת אף קרחה האמורה בכהנים לא יהיו חייבים אלא על המת ובבשרם לא ישרטו שרטת יכול על חמש סריטות יהיה חייב אלא אחת תלמוד לומר שרטת לחייב על כל סריטה וסריטה יכול הכהנים שריבה בהם הכתוב מצוות יתירות חייבים על כל סריטה וסריטה אבל ישראל שלא ריבה בהם הכתוב מצוות יתירות לא יהיו חייבים אלא אחת תלמוד לומר שרטת שרטת לגזירה שוה מה סריטה האמורה בכהנים חייבים על כל סריטה וסריטה ומה סריטה האמורה בישראל אינו חייבים אלא על המת אף סריטה האמורה בכהנים לא יהיו חייבים אלא על המת קדושים יהיו לאלהיהם על כרחם ולא יחללו את שם אלהיהם כי את אשי יי' לחם אלהיהם הם מקריבים והיו קודש להגיד מה גרם הם מקריבים לא תלוים והיו קודש לרבות בעלי מומים.

Dixit quoque Dominus ad Mosen : Loquere ad sacerdotes filios Aharon, & dices ad eos. *Pro anima non polluetur in populo suo.* Filii Aharon non polluentur mortuis; at filiæ Aharon possunt se polluere mortuis. *Filios Aharon;* crederem profanos? Idcirco dictum est: *sacerdotes;* excluduntur profani. Et unde probatur ad includendum vitiatos? Ex eo quod dictum est; *filios Aharon;* vel parvulos. *Et dices ad eos ; pro anima non polluetur in populo meo.* Non probo nisi pro mortuo; unde probatur ad includendum sanguinem? Ex eo quod dictum est; *anima.* Et dictum est; *sanguis ipse est anima.* Unde probatur ad includendum omnes immundities, quæ separantur ex mortuo? Ex eo quod dictum est. *Et dices ad eos* ; ad includendum omnes immundities qui se-

pa-

parantur a mortuo. *Pro anima non polluetur in populo suo;* quo tempore populus suus ibi sit, non polluetur; sed polluetur mortuo præcepti. *Nisi pro consanguineo suo, qui propinquus est ei;* Non est שארו nisi ejus uxor; dictum est enim ibid. cap. XVIII. *Quia propinqua patris tui est illa; propinquus;* non illa, quæ sibi desponsata sit: *Ei;* non repudiata. Cum dixerit; *pro matre sua;* quid dicendum erat: *pro patre suo?* Si pro matre sua, quæ potest profanari, polluitur; pro patre, qui non profanatur, non erit æquum ut polluatur? Si solum dixisset pro matre, ego dixissem pro matre, quæ certa est, etiam pro patre certo; unde probatur pro patre, qui præsumitur? Ex eo quod dictum est; *& pro patre suo.* Aut si dixisset *pro patre suo*, & non dixisset *pro matre sua*, ego dicerem, si pro patre, qui præsumitur, potest pollui, pro matre quæ certa est, non erit æquum ut polluatur? Si ita dixisset, ego dixissem; sicut pro patre, qui non profanatur, ita pariter pro matre, quæ non profanata sit; pro matre quæ profanata sit, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *& pro matre sua.* Quod dicat; *pro filio suo, & pro filia sua;* cur dictum est, *pro matre sua, & pro patre suo?* Si pro filio suo, & filia sua, quos honorare non debet, polluitur; pro matre sua, & patre suo, quos honorare debet, non erit æquum ut polluatur? Si ita dixisset, ego dixissem *pro filio suo, & pro filia sua;* crederem pro filio suo, & pro filia sua abortivis? Idcirco dictum est: *pro matre sua, & pro patre suo;* sicut mater sua, & pater suus sunt subsistentes, ita pariter filius & filia sint subsistentes, excluduntur abortus, qui nunquam fuerunt subsistentes. Quid dicendum erat *pro filio suo?* Et quid dicendum erat *pro filia sua.* Quia deprehenditur in filio, quod non deprehenditur in filia; & deprehenditur in filia, quod non deprehenditur in filio. Pater tenetur pro filio ad præcepta, debet eum circumcidere, & redimere, & docere legem, & docere artificium, & illi uxorem dare, quod non deprehenditur in filia. In filia pater habet jus in labore manuum suarum in re ab ea inventa, & in solvendis ejus votis; quod non deprehenditur in filio; Ecce deprehenditur in filio, quod non deprehenditur in filia, & in filia, quod non deprehenditur in filio; ideoque dicendum erat: pro *filio suo*: pariterque dicendum erat: *pro filia sua.* Quod dicat: *pro fratre suo, & pro sorore sua;* quid dicendum erat *pro filio suo, & pro filia sua?* Si pro fratre suo & sorore sua pro quibus non obligatur ad præcepta, polluitur, pro filio suo, & filia sua, pro quibus obligatur ad præcepta, non erit æquum, ut polluatur? Si ita dixisset pro fratre suo, & sorore sua, ego crederem pro fratre suo, & sorore sua uterinis? Idcirco dictum est; *pro filio suo, & pro filia sua.* Sicut filius, & filia sunt illi, quorum est hæres, ita pariter frater & soror erunt illi, quorum est hæres. Excluduntur frater & soror uterini, quorum hæres esse non potest. Quod dicat *pro fratre suo*, quid dicendum erat *pro sorore sua?* quia si dixisset *pro fratre suo*, & non dixisset *pro sorore sua;* dixissem, sicut frater suus tam adultus, quam parvus, ita pariter soror sua tam adulta quam parva. Idcirco dictum est; *& pro sorore sua virgine;* sc. parva non adulta. Si autem dixisset *pro sorore sua*, & non dixisset *pro fratre suo;* ego dixissem, sicut ejus soror quando est parva, non adulta, ita pariter ejus frater quando est parvulus non adultus; Idcirco dictum est; *& pro fratre suo;* tam parvulo quam adulto. *Et pro sorore sua virgine;* excludit vi compressam, & seductam; crederem posse etiam excludere ligno percussam? Idcirco dictum est; *quæ non fuerit viro;* cui casus contigerit per manum viri, non alia de causa; *propinqua;* ad includendum illam, quæ desponsa sit; *sibi;* ad includendum majorennem; *pro illa polluetur;* est præceptum, si non voluerit se polluere, vel invitus polluetur. Narratur historia de Josepho sacerdote, cui cum mortua esset uxor in vigilia Paschali, nolebat se polluere, & coegerunt sapientes & invitum immundarunt. *Pro illa polluetur;* pro certa polluetur, at non polluetur pro dubia. *Pro illa polluetur;* at non polluetur pro aliis cum illa; ne dicat sacerdos, quandoquidem sum immundus, colligam ossa talis mea manu. *Non plluetur;* at non polluetur pro ejus membris; quia nemo potest se polluere pro membro vivo sui patris; at potest se polluere pro osse quantum est granum hordeaceum patris sui. R. Jose dicit; nemo potest se polluere osse, quantum est granum hordeaceum, patris sui. Narratur historia de Josepho ben Bacsas, cui adscendit verruca in pede, & voluit illam medicus incidere; illi dixit; quando pes reliquo corpori adhærebit quasi per filum capilli, mihi indica; incidit, & reliquit in eo quasi filum capilli,

li, & indicavit; Appellavit Chuniam ſuum filium; eique dixit; Chunia fili mi; hactenus tibi licet mihi adeſſe, ut mihi inſervias, hinc & ulterius abi, vade, quia tibi non licet te polluere pro membro vivo patris tui; Et quando hoc relatum eſt ſapientibus, dixerunt, de illo dictum eſt; *Juſtus perit in juſtitia ſua. Eccleſ.* VII. 16. Hic juſtus amittebat (pedem) & juſtitia erat cum eo. *Non polluetur maritus in populis ſuis.* Cur dictum eſt? quia dictum eſt; *pro matre ſua, pro patre ſuo, & pro filio ſuo, & pro filia ſua, & pro fratre ſuo, & pro ſorore ſua.* Ut pro illis pollui poſſit, ſive ſint legitimi, ſive illegitimi; Crederem etiam, quod poſſit ſe polluere pro uxore tam legitima, quam illegitima? Idcirco dictum eſt; *non polluetur maritus in populis ſuis*; eſt maritus, qui polluitur, & eſt maritus, qui non polluitur. Quomodo? Polluitur pro uxore legitima, at non polluitur pro uxore, quæ ſit illegitima. *In populis ſuis*; quo tempore faciunt opera ſuorum populorum; non quo tempore ſe removerunt ab inſtitutis cœtus. *Ad ſe profanadum.* Si juxta hanc conſuetudinem feciſſet, erant profani; crederem in perpetuum fuiſſe profanos? Idcirco dictum eſt; *In populis ſuis*; quo tempore erit cum ipſo, erit profanus; ſi ſe ſeparat, erit in ſua ſanctitate; *Non facient calvitium*; Crederem pro quinque calvitiis non fuiſſe reum niſi ſemel? Idcirco dictum eſt: קרחה *calvitium*; ut ſit reus pro ſingulis calvitiis. *In capite ſuo.* Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Deut.* XIV. 1. *Non incidetis, neque facietis calvitium inter oculos veſtros pro mortuo.* Crederem non fuiſſe reos, niſi inter oculos duntaxat? Unde probatur ad includendum caput? Ex eo quod dictum eſt *in capite ſuo.* Ad includendum caput. Crederem ſacerdotes, in quibus textus multiplicat multa præcepta, reos fuiſſe pro ſingulis calvitiis, ſed Iſraelitas, in quibus textus non multiplicat multa præcepta, non fuiſſe reos niſi ſemel, neque fuiſſe reos niſi inter oculos duntaxat? Idcirco dictum eſt קרחה קרחה *calvitium calvitium*: a pari; ſicut calvitium dictum in ſacerdotibus intelligendum eſt pro omnibus & ſingulis calvitiis, & tam in capite, quam inter oculos; ita pariter propter calvitium dictum in Iſraelitis rei ſunt pro omnibus & ſingulis calvitiis, & tam in capite quam inter oculos; Et ſicut in calvitio dicto in Iſraelitis non ſunt rei niſi pro calvitio ſuper mortuo, ita pariter in calvitio dicto in ſacerdotibus, non ſunt rei niſi pro calvitio ſuper mortuo. *Et in carne ſua inciſuras non facient*; Crederem pro quinque inciſuris non fuiſſe reos, niſi ſemel? Idcirco dictum eſt שרטת; ut ſit reus pro omnibus & ſingulis inciſuris; Crederem Iſraelitas, in quibus textus non multiplicat multa præcepta, non fuiſſe reos niſi ſemel? Idcirco dictum eſt שרטת שרטת; a pari. Sicut pro inciſura dicta in ſacerdotibus rei ſunt pro omnibus & ſingulis inciſuris, ita pariter pro inciſura dicta in Iſraelitis rei ſunt pro omnibus & ſingulis inciſuris; & ſicut pro inciſura dicta in Iſraelitis, non ſunt rei niſi pro inciſura ſuper mortuo, ita pariter pro inciſura dicta in ſacerdotibus non rei ſunt niſi pro inciſura ſuper mortuo. *Sancti erunt Deo ſuo*; vel inviti. *Et non profanabunt nomen Dei ſui; quia ſacrificia ignita Domini, panem Dei ſui illi offerunt, & erunt ſancti*; ad indicandum quænam ſit cauſa; *illi offerunt*; non Levitæ; *& erunt ſancti*; ad includendum vitiatos. Sacerdotibus interdicitur calvitium, quia magnum erat luctus argumentum; uti legitur *Iſai.* XXII. 12. *Et vocabit Dominus exercituum in die illo ad fletum, & ad planctum* ולקרחה *& ad calvitium, & cincturam ſacci. Jerem.* VII. 29. *Tonde comam tuam, & projice, & tolle ſuper loca edita lamentum &c.* & cap. XVI. 6. *Et morientur magni & parvi in terra hac non ſepelientur, neque plangent eos, neque incidetur, neque* יקרח *decalvabitur poſt eos.* Et *Ezech.* VII. 18. *Et accingent ſe ſaccis, & operiet eos formido, & ad omnes facies pudor, & in omnibus eorum capitibus* קרחה *calvitium. Amos* VIII. 10. *Et convertam feſtivitates veſtras in luctum, & omnia cantica veſtra in lamentum, & adſcendere faciam ſuper omnes lumbos ſaccum, & ſuper omne caput* קרחה *calvitium. Mich.* I. 16. קרחי *decalva te ipſam* וגזי *& tonde temetipſam, ob filios deliciarum tuarum; dilata* קרחתך *calvitium tuum ſicut aquila.*

Mos obtinuit apud veteres, ut in funeribus tonderent capillos ſuos *Homer.* Iliad. ψ.

> Στὰς ἀπάνευθε πυρῆς ξανθὴν ἀπεκεί-
> ρατο χαίτην.
> Ante pyram aſſiſtens rutilantem
> præſecat ultro
> Cæſariem.

Et Odyſs. 4.

> Τῦτο νυ ϗ γέρας οἶον ὀϊζυροῖσι βρο-
> τοῖσι,
> Κέρασθαί τε κόμην, βαλέειν τ' ἀπὸ
> δάκρυ παρειῶν.

Hoc

Hoc ſolum quaſi munus reſtat miſeris mortalibus (in amicorum morte)
Tondereque comas, profundereque lachrymas egenis.

Apollonius in funere Jaſonis

—— ἐμοιρήσαντο δὲ χαίτας
Αὐτοὶ ὁμῶς κῦραι τε
—— Tum crines ſecuerunt
Ipſi ſimul & puellæ.

Euripides in Oreſt. verſ. 94.

Βέλῃ τάφον μοι πρὸς κασιγνήτης μολεῖν
Κόμης ἀπαρχὰς ϗ χοὰς φέρυς' ἐμάς;
Vis mihi ire ad ſororis tumulum,
Comæ ut primitias, & inferias feram meas?

Chariclæa apud *Heliodorum* Æthiopic. lib. VI. extincto Calaſiri vulſos e vertice crines libavit, dicens: ἐπιφέρω σοι χοὰς (ἐκ τῶν ἐμαυτῆς πλοκάμων) Affero tibi inferias, (ex ipſis meis capillis.) *Scholiaſtes* in *Electr. Sophoclis* verſ. 51. ἔθος ἦν τέμνειν τὰς κόμας ϗ ἐπιτιθέναι τῷ τάφῳ, ἵνα διὰ τῦτυ πένθυς ἵλεως αὐτοῖς ὁ νεκρὸς ᾖ. Moris erat ſecare crines, & imponere ſepulchro, ut per luctum illum mortuum iis benevolum, & propitium redderent. *Euſtathius* in *Homer.* Iliad. ψ. τὸ δε κείρεσθαι κόμην ἐπὶ νεκροῖς, ἔθιμον ὂν ϗ τοῖς πάλαι, ἣ ϗ αὐτὸ λύπης τὶ ἔνδειξις, καθὰ ϗ τὸ τίλλειν πενθητικῶς κεφαλῆς τρίχας. *Ovidius* Epiſt. II.

Non mihi te licuit lacrymis perfundere juſtis
In tua non tonſas ferre ſepulcra comas

Seneca in Hippol. Act. 5. ſcen. I.

Placemus umbras: capitis exuvias cape
Lacæroque frontis accipe abſciſſam comam.

Cointus Smyrnæus lib. III. in funere Achillis.

—— ἀμφὶ δὲ χαίτας
Μυρμιδόνες ἐκείραντο, νέκυν δ' ἐκάλυψαν ἄνακτος,
Καὶ δ' αὐτὴ Βρισηὶς, ἀκηχεμένη περὶ νεκρῷ
Κειραμένη πλοκάμυς τύματον πόρε δῶρον ἄνακτι.
—— Capillos autem
Myrmidones circumtondent, & cadaver regis cooperiunt.
Ipſa autem Briſeis dum defunctum mœret,
Detonſam ſibi cæſariem ultimum domino munus exhibet.

Apud *Statium* pater Archemori filio defuncto

- - - tergoque & pectore fuſam
Cæſariem ferro minuit, ſectiſque jacentis
Obnubit tenuia ora comis.

Herodotus de Scythis, lib. IV. qui in regum funere τῦ ὠτὸς ἀποτάμνονται, τρίχας περικείρονται, βραχίονας περιταμνονται &c. Aurem decidunt, crinem circumtondent, brachia circumcidunt &c. Idem lib. IX. ubi de Perſis ob Maſiſtrii cædem præ luctu & ſeipſos & equos & jumenta tondentibus; quod factum etiam eſt ab Alexandro Magno, teſte *Plutarcho* in ejus vita, in morte Hephæſtionis. Vid. etiam *Curtius* lib. X. *Julius Firmius* lib. de error. prof. relig. refert de Ægyptiis Oſiridem plangentibus: Radunt capita, ut miſerandum caſum regis ſui turpitudine dehoneſtati defleant capitis, tundunt pectus, lacerant lacertos, veterum vulnerum reſerant cicatrices. *Svetonius* in Calig. cap. I. ſcribit, nunciata Caligulæ morte, *regulos quoſdam barbam poſuiſſe, & uxorum capita raſiſſe, ad indicium maximi luctus*. Idem & Argivos mæroris cauſa præſtitiſſe, teſtatur *Herodotus* lib. I. cap. 82. *Theodoritus* in *Deut.* quæſt. 13. non ſolum capillos, ſed etiam barbam, & ſupercilia in funeribus fuiſſe abraſa ſcribit: τινὲς μὲν τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν τὰς τῆς κεφαλῆς ἀπεκείροντο τρίχας, ϗ ταύτας προσέφερον τοῖς νεκροῖς. τινὲς δὲ τὰς τῶν γενείων ἄλλοι τὰς τῶν ὀφρύων. ταῦτα γίνεσθαι ὁ θεῖος ἀπηγόρευσε νόμος. Quidam extranearum gentium pilos capitis abradebant, & hos offerebant mortuis, alii pilos barbæ, alii ſuperciliorum. Lex Divina prohibuit iſta fieri.

Veteres pariter in luctu, & in funere ſuorum carnem lacerare legitur *Jerem.* XLI. 5. *Venerunt viri de Sichem & de Silo, & de Samaria, octoginta viri, raſa barba, laceri veſtibus, & incidentes ſeſe*. Et cap. XLVII. 5. *Venit calvitium ad Gaza, & ſucciſa eſt Aſkalon, & reſiduum vallis eorum, uſquequo* תתגודדי *incides te?* Et cap. XLVIII. 37. *Omne caput calvitiem contrahet, & omnis barba ſucciſa eſt, ſuper omnes manus* גדדות *inciſiones, & ſuper omnes lumbos ſaccus*. Et cap. 16. 6. *Et morientur magni, & parvi in iſta terra, non ſepelientur neque plangentur, & non ſe incidet quiſquam pro illis*. In quæ verba *S. Hieronymus*. Mos fuit apud veteres, & in quibuſdam permanet Judæorum uſque hodie, ut in luctibus incidant lacertos, & calvitium faciant.

Hujuſmodi conſuetudo lacerandi carnes uſitata fuit apud Ethnicos in luctu, & in ritibus ſepulcralibus. *Herodotus* de Scythis lib. IV. cap. 71. ἐπεὰν σφι ἀποθα-

θανῃ ὁ βασιλεὺς - - - τοῦ ὠτὸς ἀποτέμνονται τρίχας περικείρονται &c. Quum eorum rex decesserit - - - aurem decidunt, crinem circumtondent, brachia concidunt, frontem, nasumque sauciant sinistram manum sagittis trajiciunt. *Plutarchus* de consolat. ad Apoll. τινὲς δὲ τῶν βαρβάρων καὶ μέρη τοῦ σώματος ἀποτέμνουσι, ῥῖνας, καὶ ὦτα, καὶ τὸ ἄλλο σῶμα καταικίζοντες, δοκοῦντές τι χαρίζεσθαι τοῖς τετελευτηκόσιν &c. Quidam vero barbarorum (*in funeribus*) etiam corpora sua, naribus, auribus, aliisve partibus amputandis fœdant: se nonnihil gratificari defunctis credentes, cum in hoc genere mediocritatem a natura constitutam excedunt. Apud Romanos quoque hujusmodi viguit insania. *Ovidius* lib. III. Trist. Eleg. 3.

> Parce tamen lacerare genas; nec scinde capillos:
> Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero:

Tibullus lib. I. Eleg. I.

> Tu manes ne lædes meos, sed parce solutis
> Crinibus, & teneris Delia, parce genis.

Apud LXX. istæ incisuræ ἐντομίδες appellantur: Sunt autem ἐντομίδες, teste *Hesychio* ξυσμαὶ ὄψεως γινόμεναι καὶ τοῖς λοιποῖς σώμασιν ἐντεμνόμεναι. τοιαῦτα εἰώθασι ποιεῖν ἐν τοῖς νεκροῖς αὐτῶν οἱ ἄπιστοι Scissuræ in vultu aliisque corporis partibus factæ: Nam hujusmodi laniatus facere consuevit pro defunctis infidelium natio. Hoc sanguine manibus satisfacere putabant, teste *Servio* ad Æneid. XII.

> - - - flavos Lavinia crines
> Et roseas laniata genas - - -

Moris fuit apud antiquos, ut ante rogos humanus sanguis effunderetur vel captivorum, vel gladiatorum; quorum si forte copia non fuisset; laniantes fœminæ genas suum effundebant cruorem, ut rogis illa imago restitueretur. Varro dicit mulieres in exequiis & luctu ideo solitas ora lacerare, ut ostenso sanguine inferis satisfacerent. Hinc anus illa apud Heliodorum Æthiopic. lib. VI. ut filio defuncto parentaret, *gladium attollens*, καὶ βραχίονα ἐντεμοῦσα *& brachium incidens*, *lauri surculo sanguine absterso*, *rogum filii sui conspergebat*. *Solon* teste *Plutarcho* in ejus vita τὰς ἀμυχὰς τῶν κοπτομένων ἐν ταφαῖς *lacerationes cutis*, *& comæ lugentium in funeribus* prohibuit. Et *Solonis* exemplo; *detestabile* illud *lugendi* genus (ita vocat *Cicero* Tuscul. lib. III.) *laceratio genarum* lege *duodecim tabularum*, his verbis interdicta est: *Mulieres genas ne radunto*. Ibi vero genas radere, *Festo* interprete, *est unguibus scindere*, *vel cruentare*. Et *Servius* l. c. Tamen (*inquit*) sciendum, cautum lege duodecim Tabularum, ne mulieres carperent faciem his verbis: Mulier faciem ne carpito.

Ethnici Deos suos invocantes carnes sibi incidebant, uti constat ex I. *Reg.* XVIII. 28. ubi agitur de Baalis sacerdotibus. *Clamabant voce magna*, *& incidebant se more suo*, *gladiolis*, *& lanceolis*, *donec sanguis effunderetur super se*. Et *Hos.* VII. 14. ὠλόλυζον ἐν ταῖς κοίταις, ἐπὶ σίτῳ καὶ οἴνῳ κατετέμνοντο. *Sed ululabant in cubilibus suis*, *super tritico & vino dissecabantur*. Ubi *Theodoritus*: τὰς ἐθνικὰς τελετὰς ἐπετέλουν, καὶ τοῖς ἐμοῖς ἀγαθοῖς ἐντρυφῶντες, ἐν τοῖς εἰδωλικοῖς ναοῖς τὰς καλουμένας ἐντομίδας τοῖς σφῶν αὐτῶν προσέφερον σώμασι. Gentilia sacra peregerunt, & bonorum meorum deliciis diffluentes, in idolorum templis, incisiones, quas vocant, corporibus suis admoverunt. *Minutius Felix*. Qui sanguine suo libat, & vulneribus suis supplicat, nec profanus melius esset, quam sic religiosus.

Præterea l. c. *Levit.* stigmata & figuras in carne incidi prohibentur, ubi dicitur כתבת קעקע *scripturam stigmatis*. *Philo* de Monarch. ἔνιοι τοσαύτῃ κέχρηνται μανίας ὑπερβολῇ, ὥστ' ἀναχώρησιν ἑαυτοῖς πρὸς μετάνοιαν ἀπολιπόντες, ἵενται πρὸς δουλείαν τῶν χειροκμήτων, γράμμασιν αὐτὴν ὁμολογοῦντες, οὐκ ἐν χαρτιδίοις ὡς ἐπὶ τῶν ἀνδραπόδων, ἀλλ' ἐν τοῖς σώμασι καταστίζοντες, αὐτὴν σιδήρῳ πεπυρωμένῳ, πρὸς ἀνεξάλειπτον διαμονήν. οὐδὲ γὰρ χρόνῳ ταῦτα ἀμαυροῦνται. Non desunt quidam eo insaniæ prolapsi, ut ne receptum quidem ad pœnitentiam sibi reliquum faciant, ad cultum simulacrorum præcipites ruant; confirmantes eam *servitutem* literis non in chatula scriptis, sicut mos est mancipiorum, sed inustis ferro ignito, ne deleri queant postea. *Hieronymus* ad verba illa 2. *Paral.* XXXVI. 8. *Reliqua verborum Joachim*, *& abbominationum ejus*, *quas operatus est*, *& quæ inventa sunt in eo*, *continentur in libro Regum Judæ*, *& Israel*: hæc habet. Inter cetera mala quæ gessit, etiam hoc fecit in corpore suo, quod Dominus prohibuit; *Non facietis stigmata in corporibus vestris*, quæ postquam mortuus est, in corpore ejus inventa sunt. *Theodoritus* ad *Levit.* XIX. 28. Ἕλληνές τινα τοῦ σώματος μέλη βελόναις ἐκέντων, καὶ μέλαν ἐπέβαλλον, εἰς θεραπείαν τῶν Δαιμόνων. ταῦτα οὖν ὁ θεῖος νόμος ἀπαγορεύει. Græci aliquas corporis partes acubus compungebant, & atramentum immitte-

tebant, in reverentiam Dæmonum. Hæc igitur lex Divina interdicit. *Prudentius* de Coron. hymn. x.

> Has ferre pœnas cogitur gentilitas,
> Hac Dii coercent lege cultores suos:
> Sic Dæmon ipse ludit hos quos ceperit:
> Docet execrandas ferre contumelias,
> Tormenta inuri mandat infelicibus.

Sacrandi sacerdotes stigmatibus inurebantur teste eodem *Prudentio* ibid.

> Quid cum sacrandus accipit sphragitidas?
> Acus minutas ingerunt fornacibus:
> His membra pergunt urere; utque igniverint
> Quamcunque partem corporis fervens nota
> Stigmarit, hanc sic consecratam prædicant.

Lucianus de *Dea Syria* de ejus ministris. στίζονται δὲ πάντες, οἱ μὲν ἐς καρπὸς, οἱ δὲ ἐς αὐχένας. καὶ ἀπὸ τοῦ δε ἅπαντες Ασσύριοι στιγματοφορέουσι. Certis autem notis compunguntur omnes; alii quidem in vola manus, alii autem in cervice. Et inde est quod omnes Assyrii notis inscripti prodeant. Hæc stigmata veluti sacra post mortem aurea lamina tegebantur; *Prudentius* ibid.

> Functum deinde cum reliquit spiritus
> Et ad sepulcrum pompa fertur funeris
> Partes per ipsas imprimuntur bracteæ.
> Insignis auri lamina obducit cutem,
> Tegitur metallo, quod perustum est ignibus.

In manibus & fronte plerunque imprimebantur hæc stigmata. Illud *Isaiæ* XLIV. 5. *Hic scribet manu sua Domino*; LXX. sic transtulere: ἐπιγράψει τῇ χειρὶ αὐτοῦ, τοῦ Θεοῦ εἰμί: *Scribet in manu sua; Dei sum*. *Procopius* ad h. l. τὸ δὲ χειρὶ, λέγει, διὰ τὸ στίζειν ἴσως πολλοὺς ἐπὶ καρπῶν, ἢ σταυροῦ τὸ σημεῖον, ἢ τὴν Χριστοῦ προσηγορίαν. *In manu*, dicit propter impressas notas, quas aliqui sibi inurebant, aut in carpo manus, aut in brachio, signum crucis efformando, vel exprimendo literis nomen Christi. Ad hæc stigmata spectare videtur *S. Johannes Apocal.* XIII. 16. *Et fecit ut omnes characterem haberent in dextra manu sua, vel in frontibus*. Et cap. XIV. 1. ubi servi Dei describuntur *habentes nomen agni, & nomen patris ejus scriptum in frontibus eorum*. Servorum stigmata in fontibus, militum vero in manibus plerunque inurebantur. *Ausonius* in Pergamum.

> Ergo notas scripto tolerasti Pergame, vultu,
> Et quas neglexit dextera, frons patitur.

Ætius lib. VIII. cap. 12. Stigmata vocant, quæ in facie vel in alia parte corporis inscribuntur, qualia sunt militum in manibus. *Ælianus*. στίγματα ἐστι τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσίν. Hinc lucem accipit illud *Zachariæ* XIII. 6. *Quid sunt plagæ istæ* (i. e. stigmata) *in medio manuum tuarum*? Apud aliquas gentes nobilitatis insignia stigmata habita sunt; *Herodotus* de Thracibus lib. V. cap. 6. τὸ μὲν ἐστίχθαι, εὐγενὲς κέκριται, τὸ δ' ἄστικτον, ἀγενές. Punctus notis esse *frontes*, nobile judicatur, non esse notatas punctis ignobiles. *Claudianus* lib. I. in Rufinum

> Membraque qui ferro gaudet pinxisse Gelonus.

Tertullianus de volandis Virginibus c. x. Debebunt etiam & ipsi aliqua sibi insignia defendere, aut pennas Garamantum, aut crobylos Barbarorum, aut cicadas Atheniensium, aut cirros Germanorum, aut stigmata Britonum.

CAPUT XI.

I. *De Ministerio templi quotidiano*. II. *De muneribus*. III. *Et Donis Sacerdotum*.

Singulis hebdomadis classis sacerdotum, & Levitarum adscendebant Hierosolymam, ut in templo ministraret. *Maimonides* de vasis sanctuarii cap. IV. משה רבינו חלק הכהנים לשמנה משמרות ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר וכן היו עד שמואל הנביא ובימי שמואל חלקם הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר ועל כל משמר ומשמר ראש אחד ממונה ועולין לירושלם לעבודת משמר לכל שבת ומיום שבת ליום השבת הן מתחלפין משמר יוצא ואחר שהוא אחריו נכנס עד שינמרו וחוזרין הלילה. Mose magister noster divisit sacerdotes in octo classes, quatuor ex Eleazaridis, totidemque ex Ithamaridis; Atque ita fuerunt usque ad Samuelem prophetam, & in diebus Samuelis ipse & David rex divisit in quatuor & viginti classes quarum singulis præerat præfectus. Et adscendebat Hierosolymam ad ministerium singulis hebdomadis una classis; & de sabbatho ad sabbathum mutabantur; abibat

bat una claſſis, & altera poſt eam ſuccedebat, uſque dum miniſtraſſent omnes, atque ad eundem ordinem redibant. *Joſephus* lib. II. contra *Apionem*. Licet ſint viginti quatuor claſſes ſacerdotum, quorum ſingulæ pluſquam quinque milia hominum habeant, per certos tamen dies particulariter fit obſervatio, quibus peractis alii ſuccedentes ad ſacrificia veniunt, & convocati in templum meridie, a præcedentibus claſſes templi, & ad unum vaſa omnia accipiunt, nulla re quæ ad cibum aut potum attineat, in templum illata. *Eucherius* in lib. *Reg.* Erant ſortes viginti quatuor & ſacerdotum & Levitarum, & Janitorum, qui per totidem ſeptimanas ſibi ex ordine ſuccederent, ſabbatho nova turma intrante ad officium, & poſt ſabbathum ea, quæ proxima ſeptimana miniſtraverat domum redeunte. Qui claſſibus præerant; dicti ſunt ἀρχιερεῖς. conf. I. *Paral.* XXIV. 4. ubi præfectos illos LXX. nominant ἄρχοντας τῶν πατριῶν τῶν ἱερῶν *principes familiarum ſacerdotalium*. Hinc explicantur loca *Matth.* II. 4. XVI. 21. XXVII. I. *Marc.* VIII. 31. X. 33. &c. Habuerunt in templo proprium conclave, appellatum *conclave principum*, de quo fit mentio *Jerem.* XXXV. 4. in quo congregabantur principes ſacerdotum & Levitarum; De his principibus vide I. *Paral.* XV. 12.

Una cum ſacerdotibus & Levitis ſingulis hebdomadis adſcendebant Hieroſolymam Iſraelitæ, qui viri ſtationis dicebantur, ut publicis ſacrificiis adeſſent. *Hieroſ. Peſachim* 30. 3. אלא שהתקינו הנביאים הראשונים עשרים וארבע משמרות על כל משמר ומשמר היה עומד בירושלם של כהנים ושל לוים ושל ישראלים תני עשרים וארבע אלף עמוד מירושלם וחצי עמוד מיריחו אף יריחו היתה יכולה להוציא עמוד שלהם אלא בשביל לחלוק כבוד לירושלם היתה מוציא חצי עמוד הכהנים לעבודה והלוים לדוכן וישראל מוניחין עצמם של שלוחיהן של כל ישראל תני רבי שמעון בן אלעזר אומר כהנים ולוים וישראלים ושיר מעכבין את הקרב רבי אבין בשם רבי אלעזר טעמא דרבי שמעון בן אלעזר כל הקהל משתחוים אילו ישראל והשיר משורר אילו הלוים וחצצרות מחצצרים אילו הכהנים הכל עד לכלות העולה הכל מעכבין את הקרבן רבי תנחומא בשם רבי לעזר שמע לה מן הדא ואתנה את הלוים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל אילו הלוים לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד אילו הכהנים ולכפר על בני ישראל זה השיר ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקדש אילו ישראל מניין שהשיר קרוי כפרה חיננא אבוי דרבי מנשה בשם רבי בניה ולכפר על בני ישראל זה השיר מניין שהשיר מעכב רבי יעקב בר אחא רבי שמעון בולווטה בשם רבי חנינה ולכפר על בני ישראל זה השיר. Sed poſtquam conſtituerunt prophetæ priores viginti quatuor claſſes, ſingulis claſſibus adjuncta erat ſtatio Hieroſolymæ ſacerdotum, & Levitarum, & Iſraelitarum. Traditio: Quatuor & viginti millibus conſtabat ſtatio quæ ex Hieroſolyma, & dimidium educebatur ex Hiericho; vel ex Hierico integra ſtatio componi poterat, ſed propter decus Hieroſolymæ, dimidia ſtatio educebatur. Sacerdotes ad miniſterium, & Levitæ ad pulpitum, & Iſraelitæ, ſe ipſos conſtituebant, quia erant legati totius Iſraelis. Traditio: R. Simeon ben Elieſeris dicit: Sacerdotes, & Levitæ, & Iſraelitæ, & canticum impediebant ſacrificium. R. Abin nomine R. Elieſeris; hæc eſt ratio R. Simeonis ben Elieſeris; dictum eſt enim 2. *Paral.* XXIX. 28. *Omni autem congregatione adorante;* hi ſunt Iſraelitæ. *Et cantores.* Iſti ſunt Levitæ; *& qui clangebant tubis.* Iſti ſunt ſacerdotes. *Erant omnes in officio ſuo, donec compleretur holocauſtum.* Hæc omnia impediebant ſacrificium. R. Tanchuma nomine R. Elieſer, ex hoc probat quod ſcriptum eſt *Num.* VIII. 19. *Tradidique Levitas dono Aharon, & filiis ejus de medio filiorum Iſrael.* Iſti ſunt Levitæ; *ut miniſtrent miniſterium filiorum Iſrael in tabernaculo conventus.* Iſti ſunt ſacerdotes: *atque ut expient pro filiis Iſraelis;* hic eſt cantus: *Ne ſit in populo plaga, ſi auſi fuerint accedere ad ſanctuarium.* Hi ſunt Iſraelitæ. Unde probatur, quod cantus appelletur expiatio? Chinna pater R. Benaja. *Atque ut expient pro filiis Iſrael.* Hic eſt cantus. Unde probatur quod cantus impediat? R. Jacob bar Acha, R. Simeon conſiliarius nomine R. Chanina; *atque ut expient pro filiis Iſrael;* hic eſt cantus Codex *Taanith* IV. 2. אלו הן מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבע משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלם של כהנים של לוים ושל ישראלים הגיע זמן המשמר לעלות כהנים ולוים עולים לירושלם וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהן וקוראין במעשה בראשית ואנשי המעמד היו מתענין ארבע ימים בשבוע מיום שני עד יום חמישי ולא היו מתענין ערב שבת מפני כבוד השבת ולא באחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימות ביום הראשון בראשית

בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו המים בשלישי יקוו המים ויהי מאורות ברביעי יהי מאורות וישרצו המים בחמישי שרצו המים ותוצא הארץ בששי תוצא הארץ ויכלו השמים פרשה גדולה קורין אותה בשנים והקטנה ביחיד בשחרית במוסף ובמנחה נכנסין וקורין על פיהן כקורין את שמע ערב שבת במנחה לא היו נכנסין מפני כבוד השבת כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד בשחרית קרבן מוסף אין לו נעילה קרבן עצים אין בו במנחה דברי רבי עקיבא אמר לו בן עזאי כך היה רבי יהושע שונה קרבן מוסף אין בו במנחה קרבן עצים אין בו בנעילה חזר רבי עקיבא להיות שונה כבן עזאי. Atque hæ ſunt ſtationes; quia dictum eſt *Num.* XXVII. 2. *Præcipe filiis Iſrael dicens. Oblationem meam, panem meum* &c. Jam vero quomodo fieri poterat oblatio cujuſdam viri ſi non adeſſet? Hac de cauſa conſtituerunt prophetæ priores XXIV. claſſes. Singulis claſſibus adjuncta erat Hieroſolymis ſtatio conſtans ex ſacerdotibus, Levitis, & Iſraelitis. Cum tempus aderat adſcendendi Hieroſolymas, illuc adſcendebant ſacerdotes ac Levitæ Iſraelitæ vero qui erant in eadem cuſtodia, ingrediebantur in urbes ſuas, & legebant in opere creationis. Viri ſtationis quatuor dies in hebdomade jejunabant, a die ſc. ſecundo uſque ad quintum. Sed veſpera Sabbathi non jejunabant ob honorem Sabbathi, neque primo hebdomadis die, ne poſt requiem & delicias, labore & jejunio ſe fatigarent, atque in iis morerentur. Die primo legebant *Geneſ.* I. I. *In principio*; cum ſectione ſequenti; *ſit expanſum*. In die ſecundo: *ſit expanſum*; cum ſequenti ſectione. *Congregentur aquæ*. In die tertio iterabant ſectionem. *Congregentur aquæ*; cum ſequenti ſectione. *Sint Luminaria*. In quarto repetabant: *ſint luminaria*: addentes: *Abunde producent aquæ*. In quinto repetebant. *Abunde producant aquæ*. Et addebant: *Proferat terra*. In ſexto iterabant. *Proferat terra*: Addentes; *& perfecti ſunt cœli*. Si ſectio prolixa eſſet, duo illam recitabant, ſi brevis, unus. Et ſic in matutina oratione, & in ſuperaddita, id eſt ſub promeridianum orandi tempus ſynagogam intrabant, memoriterque recitabant, prout legunt. *Audi*, Pridie Sabbathi in Mincha, conveniebant in Synagogam, idque propter reverentiam Sabbathi. In quocumque die Hallel dicitur, ſtationis vices non obeunt ſub matutinum tempus, nec in die quo oblatio ſuperaddita fit, neque in obſeratione vulvarum, nec in oblatione lignorum, neque in Mincha. Verba R. Akiba. Dixit illi ben Azai. Sic docuit R. Jehoſua; non erat ſtatio, quo die fieret oblatio ſuperaddita ſub tempus pomeridianum, nec in oblatione lignorum ſub occluſionis vulvarum horam. Mutavit ſententiam ſuam R. Akiba, & docuit juxta opinionem ben Azai. *Gemara Babyl.* in h. l. מנא הני מילי אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי אסי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר ויאמר יהוה אלהים במה ארע כי אירשנה אמר אברהם רבונו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה אמר להו אמר לפניו רבונו של עולם הודיעני במה אירשנה אמר לו קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו׳ אמר לפניו רבונו של עולם תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראים בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם תנו רבנן אנשי משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ואנשי מעמד מתכנסין לבית הכנסת ויושבין ארבע תעניות בשני בשבת בשלישי וברביעי ובחמשי בשני על יורדי הים בשלישי על הולכי מדברות ברביעי על אסכרא שלא תיפול על התינוקות בחמישי על עוברות ומיניקות עוברות שלא יפילו מיניקות שינקו את בניהם ובערב שבת לא היו מתענין מפני כבוד שבת קל וחומר בשבת עצמה באחד בשבת מאי טעמא לא אמר רבי יוחנן מפני הנוצרים שמואל בר נחמני אמר מפני שהו׳ שלישי ליצירה ריש לקיש אמר מפני נשמה יתירה דאמר ריש לקיש נשמה יתירה ניתנה בו באדם בערב שבת במוצאי שבת ניטלין אותה ממנו שנאמר שבת וינפש כיון ששבת ויאבדה נפש וגו׳ איבעיא להו היכי קאמר בשחרית ובמוסף קורין אותה בספר ובמנחה קורין אותה על פה כקורין את שמע אמר רבי הכי קתני בשחרית קורין אותה בספר במוסף ובמנחה קורין אותה על פה כקורין את שמע תא שמע דתניא בשחרית ובמוסף נכנסין לבית הכנסת וקורין כדרך שקורין כל השנה ובמנחה יחיד קורא אותה על פה אמר רבי יוסי וכי יחיד יכול לקרות דברי תורה על פה בצבור אלא כולן נכנסין וקורין אותה על פה כקורין את שמע. Unde hæc probantur? Dicit R. Jacob bar Acha; dicit R. Aſe: Niſi ſtationes peragerentur, non ſubſiſteret cœlum & terra; dictum eſt enim *Geneſ.* XV. 8. Et dixit Abraham: Domine Deus, unde cognoſcam hereditario jure me poſſeſſurum illam terram? Porro dixit Abraham: Rex mundi forſan Iſraelitæ adverſum te peccaturi ſunt, & & faces eos ſimiles generationi Diluvii & generationi diſperſæ: Reſpondit Dominus: Minime: Inſtitit hinc Abraham

Summe arbiter mundi, da mihi notam, unde ſciam me poſſeſſurum illam. Reſpondit ei Dominus : *Accipe vitulam triennem*, *&* *capram triennem* &c. Porro Abraham ſic inquit : Rex mundi ; maneat hoc omni tempore, quo domus ſancta durat, verum cum illa non amplius ſit, quid de iis futurum eſt? Cui Dominus reſpondit : Jamdudum deſcripſi illis ordinem oblationum. Itaque quo tempore illi recitant coram me, celebror ego ab iis , quaſi offerrent mihi eadem, & condono eis omnes iniquitatates eorum : Tradiderunt ſapientes : Viri cuſtodiæ orabant pro oblationibus fratrum ſuorum, ut accepta Deo foret; virique ſtationis in ſynagoga congregabantur, manenteſque ibi , quatuor jejuniorum dies celebrabant , ſc. ſecundum, tertium , quartum , & quintum , hebdomadis diem. In ſecundo orabant pro mari navigantibus, in tertio pro iter facientibus per loca deſerta in quarto ne angina tenellos adfligeret , in quinto pro gravidis & lactantibus, pro gravidis ne abortum facerent, pro lactantibus , ut ſufficerent lactandis infantibus ſuis. Verum in veſpera ſabbathi non jejunabant, idque ob honorem ſabbathi , ne dum in ipſo ſabbatho. At in primo hebdomadis die eccur non jejunabant ? Reſpondit R. Jonathan ; quoniam hic dies tertius eſt poſt creationem. Riſch Lachiſch dicit; ob animam excellentiorem, quæ eſt in homine . Dicit enim Riſch Lachiſch ; animam excellentiorem datam eſſe homini in veſpera ſabbathi & in exitu ſabbathi fuiſſe ablatam ; dictum eſt enim *Exod*. XXXI. 17. *Quievit* & וינפש *&* *reſpiravit ;* ſimul ac quieverat וי periit anima &c. Quæſitum fuit , quomodo intelligendum eſt, quod dicitur: In matutina oratione , & in ſuperaddita legunt hiſtoriam creationis ex libro, ſed in Mincha recitant eam memoriter inſtar *Audi*? Sunt qui dicunt, non intelligendum eſſe hunc textum Miſchnicum , quod in matutina oratione legunt hiſtoriam creationis ex libro legis in ſuperaddita vero & Mincha eam memoriter recitant , ut *Audi* . Veni, & vide quod extat traditio : Sub matutina oratione & ſuperaddita ingrediuntur Synagogam, recitantque ad modum toto anno uſitatum , ſed in Mincha unus eam memoriter recitat: R. Joſe ait . Quomodo potuit unus legere verba legis memoriter adſtante cœtu? Sed omnes ingrediebantur, & legebant memoriter, ſicut legitur *Audi*.

Cum in ſingulis claſſibus quampluri-mi eſſent ſacerdotes, ſortiebantur miniſteria , quæ in templo quotidie eſſent peragenda . In principio nulla fiebat ſortitio de altari exteriori decinerando *Babyl. Joma* 22. והא מעיקרא מאי טעמא לא תקינו רבנן לה פייסא מעיקרא סבור כיון דעבודת לילה היא לא חשיבא להו ולא אתו כיון דחזו דקאתו ואתו לידי סכנה תקינו לה פייסא והרי איברים ופדרים דעבודת לילה היא ותקינו לה רבנן פייסא סוף עבודה דיממא הוא האי נמי תחלת עבודה דיממא היא דאמר רבי יוחנן ידיו לתרומת הדשן למחר אינו צריך לקדש שכבר קידש מתחילת לעבודה איכא דאמרי מעיקרא סבור כיון דאיכא אונס לא אתו כיון דחזו דאתו וקאתו נמי לידי סכנה תקינו לה רבנן פייסא והרי איברים ופדרים דאיכא אונס שינה ותקינו לה רבנן פייסא שאני ממנא ממיקם דתקנתא להך ניסא הואי תקנתא להך ניסא הואי דתניא מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה ובשני גזירי עצים אמר רב אשי שתי תקנות הוו מעיקרא סבור לא אתו כיון דחזו דקאתו ואתו נמי לידי סכנה תקינו לה פייסא וכיון דתקינו לה פייסא לא אתו אמרי מי יימר דמתרמי לן הדר תקינו להו מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה ובשני גזירי עצים כי היכי דניתו וניפייסו ובזמן שהן מרובין וכו׳ אמר רב פפא פשיטא לי ארבע אמות דארעא לא רצין ועולין בכבש תנו קמיתא נמי לא רוצין ועולין בכבש תנן והדר כל הקודם את חבירו דביני ביני לא דלא מסיימא מילתא ופשיטא לי דגבי מזבח תנן בעי רב פפא ארבע אמות שאמרו בה הירה אמה יסוד ואמה סובב או דילמא בר מתמה יסוד ואמה סובב תיקו וגו׳ תנו רבנן מעשה בשני כהנים שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש קדם אחד מהן לתוך ארבע אמות של חבירו נטל סכין ותקע לו בלבו עמד רבי צדוק על מעלות האולם ואמר אחינו בית ישראל שמעו הרי הוא אומר כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך אנו על מי להביא עגלה ערופה על העיר או על העזרות געו כל העם בבכייה בא אביו של תינוק ומצאו כשהוא מפרפר אמר הרי היא כפר תכם ועדיין בני מפרפר ולא נטמאת סכין ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים. A principio cur non ſtatuerunt ſapientes ſortem ? a principio probabiliter, poſtquam erat miniſterium noctis , non æſtimabatur, eaque de cauſa non veniebant . Quando viderunt , quod venirent in periculum, ſtatuerunt ſortem. Atqui membra & adipes erant miniſterium noctis, & tamen illis ſtatuerunt ſortem; finis miniſterii diurni erat , & pariter principium miniſterii diurni erat ; etenim dicit R. Jochanan ; ſi ſanctificaverit manum pro remotione cineris mane, non eſt

eſt neceſſe, ut amplius ſanctificet, quia jam ſanctificaverat a principio ad miniſterium. Alii dicunt a principio probabiliter, propter violentiam ſomni non veniebant; quando viderunt quod venirent, & venirent in periculum, ſtatuerunt ſapientes ſortem; atqui membris, & adipibus, ubi erat ſomni violentia, ſtatuerunt ſapientes ſortem; Diverſa eſt dormitio ab expergefactione; & conſtitutio num hac de re facta eſt? Conſtitutio pro hac alia re facta eſt; extat enim traditio; qui dignus habitus eſt decineratione altaris, dignus etiam habebatur, ut ordinaret ſtruem, & duo ligni ſegmenta. Dixit R. Aſe; duæ ſunt conſtitutiones; a principio probabiliter non veniebant, quando viderunt quod venirent, & venirent in periculum, ſtatuerunt illi ſortem; & quando ſtatuerunt illi ſortem, non veniebant; Dicunt; quis dicit, quod accedent, poſtquam hoc ſtatuerunt, quod ſi quis dignus habitus eſſet decineratione altaris, dignus quoque haberetur, ut ordinaret ſtruem, & duo ligni ſegmenta? Quia ſic venient, & ſortiebantur. Quando autem plures erant &c. Dicit R. Papa. Mihi conſtat, de quatuor cubitis terræ, non currunt, & adſcendunt in collem. Legimus. Neque etiam antea; currunt, & adſcendunt in collem: Legimus; & poſtea. Qui antecedet ſocium ſuum ſc. quod ſit intermedius; ita quoque non eſt ſignum rei; & mihi conſtat, de ſpatio prope altare. Quæſivit Rabi Papa; quatuor cubiti, de quibus dicitur, comprehendunt cubitum fundamenti, & cubitum ambitus, aut fortaſſe exceptis cubito fundamenti, & cubito ambitus. Non deciditur quæſtio &c. Tradiderunt ſapientes; narratur hiſtoria de duobus ſacerdotibus, qui ambo pares erant, & currebant, & adſcenderunt collem, alter alterum anteceſſit intra quatuor cubitos, arrepto gladio transfodit ejus cor; Stetit R. Sadoch ſuper gradibus veſtibuli, & dixit: Fratres noſtri domus Iſrael audite: Ecce dictum eſt *Deut.* XXI. 1. *Quando inventum fuerit cadaver in terra: egredientur ſeniores, & judices tui* &c. Nobis inquirendam eſt, utrum pro civitate, an pro atriis adducenda ſit vitula decollanda; univerſus populum erupit in fletum. Adveniens pater pueri & invenit illum quaſi palpitantem, & dicit; ecce ego ſum veſtra expiatio; & adhuc meus filius palpitat; neque ſeceſpita polluta eſt, ut doceare quod illis gravior eſſet vaſorum puritas, quam ſanguinum effuſio.

Altare fuiſſe a ſacerdote decinerandum, atque ignem in eo accendendum conſtat ex *Levit.* VI. 10. *Siphra* 16. 3.
היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר שיהא נותנן מבוא השמש והם מתעכלים והולכים על המזבח כל הלילה אין לי אלא דברים שהם ראוים לקרב בלילה שיהא נותנם מבוא השמש והם מתעכלים והולכים מעל גבי המזבח כל הלילה דברים שהם ראוים לקרב ביום כגון הקומץ והקטורת והלבונה ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים מנין תלמוד לומר צו את אהרון ואת בניו לאמר אתה אומר לכך נאמר כל הלילה שיהא נותנין מבוא השמש והם מתעכלים והולכין על גבי המזבח כל הלילה או אינו אלא שיהו מעלים מן הארץ לגבי מזבח כל הלילה כשהוא אומר חלב חגי עד בקר זה האמורים לימד שיהו מעלים מן הארץ למזבח כל הלילה שיהא נותנן מבוא השמש והם מתעכלים והולכים כל הלילה על גבי המזבח מה תלמוד לומר עד הבקר אם אינו ענין לעיכול איברים תניהו ענין לתרומת הדשן לימד שיהו תורמים את המזבח כל הלילה ואש המזבח תוקד בו מנין לאש המזבח הפנימי שלא תהא אלא ממזבח החיצון תלמוד לומר אש המזבח תוקד בו אש מחתה ומנורה מנין ודין הוא נאמר אש במזבח הפנימי ונאמר תן אש במחתה ומנורה מה אש מזבח הפנימי ממזבח החיצון אף אש מחתה ומנורה ממזבח החיצון או כלך לדרך זו תן אש במזבח הפנימי ונאמר תן אש במחתה ומנורה מה אש ממזבח הפנימי ממזבח חוצה לו אף אש מחתה ומנורה ממזבח חוצה להם תלמוד לומר אש תמיד תוקד על המזבח אש שאמרתי לך תהא תמיד לא תהא אלא ממזבח החיצון ולבש הכהן מדו בד מדו כמידתו בד שיהו של בוץ בד שיהו חדשים בד שיהו כפולים בד שלא ילבש עמהם בגדים אחרים יכול לא ילבש עמהן בגדי פשתן אבל ילבש עמהם בגדי צמר תלמוד לומר בד יכול לא ילבש עמהם בגדי קדש אבל ילבש עמהם בגדי חול תלמוד לומר ומכנסי בד ילבש על בשרו ומה תלמוד לומר ילבש להביא את המצנפת ואת האבנט דברי רבי יהודה רבי דוסא אומר להביא בגדי כהן גדול שיהו כשירים לכהן הדיוט רבי אומר שתי תשובות בדבר וכי אבנטו של כהן גדול זהו אבנטו של כהן הדיוט דבר אחר בגדים ששמשו קדושה חמורה יחזרו וישתמשו בקדושה קלה אם כן מה תלמוד לומר ילבש אפילו הם שחקין רבי שמעון אומר ממשמע שנאמר בד שומעני ארבעה כלים שנאמר ולבש את בגדי הבד בגדי הקודש אם כן למה נאמר מדו בד כמידתו מכנסי בד ילבש על בשרו ולא רטיה על בשרו כשהוא אומר להלן מכנסי בד יהיו על בשרו שלא יהיה דבר קודם למכנסי והרי את הדשן אשר תאכל האש יכול עצים תלמוד לומר עלה אי עולה יכול

איברי עולה תלמוד לומר אש תאכל האש
הא כיצד חותה מן המאוכלות הפנימיות
ויורד ושמו בנחרת ושמו כולו ושמו שלא
יפזר אצל המזבח סמוך למזבח מנין
לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב
שמסלקן לצידי המזבח ואם אין לו צדדים
מהזיקם וסודרם על הסובב או על הכבש
עד שסודר את המערכה ומחזירם למערכה
תלמוד לומר אש תאכל האש את העולה
על המזבח מנין לאיברים שפקעו מעל
המזבח קודם לחצות יחזיר ומועלים בהם
תלמוד לומר אשר תאכל האש את העולה
על המזבח ופשט ולבש יכול במצורת יום
הכיפורים יהיה פושט ולובש תלמוד לומר
בגדיו בגדים מקיש בגדים שפושט לבגדים
שלובש מה בגדים שלובש הראוים
למלאכתו אף בגדים שפושט הראוים
למלאכתו אם כן למה נאמר אחרים
פחותים מהם רבי אלעזר אומר והוציא
את הדשן לימד על בעלי מומים שיהו
כשירים להוציא את הדשן והאש על
המזבח תוקד בו אמר רבי יהודה מנין
להצתת האש שלא תהא אלא בראשו של
מזבח תלמוד לומר והאש על המזבח תוקד
בו אמר רבי יוסי מניין לעשות מערכה
אחת לקיום האש תלמוד לומר והאש על
המזבח תוקד בו מנין שכל המכבה עובר
בלא תעשה תלמוד לומר לא תכבה ובער
עליה הכהן עצים בבקר בבקר נאמר כאן
בבקר בבקר ונאמר בתמיד בבקר איני
יורע אי זה יקדים דבר שנאמר בו
בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אליו
הבקר אחד נאמר בעצים בבקר בבקר
ונאמר בקטרת בבקר בבקר איני יורע מי
יקדים את מי מי מכשיר את מי עצים
מכשירים הקטרת הם יקדימו את הקטרת
נאמר בקטרת בבקר בבקר ונאמר בנירות
בבקר בבקר איני יורע איזה יקדים כשהוא
אומר בהטיבו את הנירות יקטירנה סמכו
עניין לקטורת אף הם יקדימו את הקטרת
מניין שיעשה את המערכה גדולה כדי
שתקבל את כל העולות תלמוד לומר עליה
מניין לאימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי
קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים תלמוד
לומר עליה חלבי השלמים מניין הקומץ
והלבונה ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח
ומנחת נסכים תלמוד לומר עליה והקטיר
כל והקטרת יהיו עליה יכול אף הקטרת
תהא עליה תל׳ ובער עליה וערך עליה עשה
הבערה אחת לקטרת עשה מערכה א׳ לקטור

Hoc eſt holocauſtum ſuper incendium ſuper altare tota nocte uſque ad mane; ut in occaſu ſolis imponerentur, & tota nocte abſumerentur ſuper altare. Non probo niſi pro iis rebus, quæ noctu eſſent offerendæ, quod in occaſu ſolis imponerentur, & abſumerentur ſuper altare tota nocte; quæ die offerebantur, e. g. pugillus, & ſuffitus, & thus, & munus ſacerdotum, & munus ſacerdotis uncti, & munus libaminum, unde probantur? Ex eo quod dictum eſt; *Præcipe Aharon, & filiis ejus dicendo:* Tu dicis, hac de cauſa dictum eſſe, *tota nocte*; quod occaſu ſolis imponerentur, & abſumerentur ſuper altare tota nocte; aut ego dicam, quod de terra extollerentur ſuper altare tota nocte; Quando vero dicit *Exod.* XXIII. 18. *Et non permanebit adeps meæ victimæ uſque ad mane;* Hæc ſunt dicta, ad docendum, quod extollerentur de terra ſuper altare tota nocte; ut occaſu ſolis imponerentur, & abſumerentur ſuper altare tota nocte; Cur dictum eſt; *uſque ad mane*? Si minus pro abſumtione membrorum, explicetur pro remotione cineris; ad docendum, quod decineraretur altare tota nocte. *Et ignis altaris accendetur in ipſo*; Unde probatur quod ignis altaris interioris non eſſet adducendus niſi ex altari exteriori? Ex eo quod dictum eſt; *Et ignis altaris accendetur in ipſo*: Ignis thuribuli, & candelabri unde probatur? & eſt argumentum; memoratur ignis in altari exteriori, pariterque dictum eſt; pone ignem in thuribulo, & candelabro; ſicut ignis altaris interioris adducebatur ex altari exteriori, ita pariter ignis thuribuli & candelabri adducebatur ex altari exteriori; Aut hoc modo exponendum. Pone ignem in altari interiori; & dictum eſt; pone ignem in thuribulo, & candelabro; ſicut ignis altaris interioris adducebatur ex altari, quod erat illo exterius, ita pariter ignis thuribuli, & candelabri adducetur ex altari, quod erat illis exterius. Idcirco dictum eſt; *Ignis perpetuus accendetur ſuper altare*; ignis, quem tibi dixi, perpetuus non eſſe debebit, niſi ex altari exteriori. *Induetque ſacerdos indumentum ſuum lineum*; מדו *indumentum ſuum* juxta ejus menſuram, בד, ne cum iis induat alias veſtes; crederem non potuiſſe cum his induere veſtes lineas, ſed cum his potuiſſe induere veſtes laneas? idcirco dictum eſt בד. Crederem cum his non potuiſſe induere veſtes ſanctas, ſed cum his potuiſſe induere veſtes profanas? Idcirco dictum eſt; *& feminalia linea induet ſuper carnem ſuam*; & cur dictum eſt; *induet*? ad includendum tiaram, & balteum; verba Rabi Jehuda. R. Doſa dicit; ad includendum veſtes ſummi ſacerdotis, quod legitimæ eſſent ſacerdoti vulgari. Rabi dicit; duo oppoſitiones ſunt in hac expoſitione; Quid? balteus ſummi ſacerdoti erat: idem ac balteus ſacerdotis vulgaris? & præterea veſtibus, quibus miniſtrarunt in ſanctitate gravi, licebit miniſtrare in ſanctitate levi? Si ita eſt; cur dictum

ctum est; *induet?* vel detritas. R. Simeon dicit; ex sensu literali, quando dictum est בד, ego intelligebam de quatuor vestibus; sicuti dictum est; *Et induet vestes lineas, vestes sanctitatis;* Si ita est; cur dictum est מדו בד? juxta ejus mensuram. *Feminalia linea super carnem suam*; non vero emplastrum super carnem suam; quando vero dicit *Lev.* XVI. 4. *Et feminalia linea erunt super carnem suam*; Ut nihil induat ante feminalia. *Et removebit cinerem, quem devorabit ignis;* crederem ligna? Idcirco dictum est *holocaustum*. Si holocaustum; crederem membra holocausti? Idcirco dictum est; *quem devorabit ignis*. Quomodo? removebat de prunis interioribus, & descendebat; *& deponet illum*, placide. *Et deponet illum*; totum; *& deponet illum*; quod non adspergat; *juxta altare;* prope altare, unde probatur, quod membra & adipes, quæ ab vespera nondum essent absumta, ad latera altaris adducerentur, & si latera non suffecissent, comprehenderentur, & ordinarentur super ambitu, & super colle, usque dum strues ordinaretur, atque iterum super struem restituerentur? Ex eo quod dictum est; *quem devorabit ignis: holocaustum super altare*. Unde probatur, quod membra, quæ de altari exsiliissent ante mediam noctem, iterum reponerentur, & in iis obtineret prævaricatio? Ex eo quod dictum est: *Quod devorabit ignis, holocaustum super altare. Exuet, & induet*. Crederem juxta præceptum diei expiationum, ut exueret vestes sacras, & indueret profanas? Idcirco dictum est; *vestes suas; vestes;* æquiparantur vestes, quas exuit, vestibus, quas induit; sicuti vestes sunt decentes ejus operationi, ita pariter vestes, quas exuit, sunt decentes ejus operationi; si ita est; cur dictum est; *alias?* his deteriores. R. Meir dicit; *& educet cinerem*; ad docendum, quod vitiati legitimi essent ad educendum cinerem. *Et ignis super altare accendetur in eo*; Dicit R. Jehuda; unde probatur, quod ignis non sit accendendus nisi in vertice altaris? Ex eo quod dictum est; *Et inguis super altare accendetur in eo*. Dicit R. Jose; unde probatur ad ordinandam unam struem ad conservandum ignem? Ex eo quod dictum est; *& ignis super altare accendetur in eo*. Unde probatur, quod qui exstinguat, violet præceptum negativum? Ex eo quod dictum est: *Non extinguetur. Et accendet super illo sacerdos ligna mane mane*: Dictum est hic *mane mane*; pariterque dictum est in sacrificio jugi *mane*; ignoro quodnam antecedat: antecedat hoc de quo dictum est *mane mane*, illud, de quo non dictum est nisi semel *mane*. Dictum est in lignis *mane mane*; pariterque dictum est in suffitu, *mane mane*; ignoro quidnam antecedat? Quid permittit, & quid permittitur? Ligna permittunt suffitum, ideoque antecedunt suffitum. Dictum est in suffitu *mane mane*, pariterque dictum est in lucernis *mane mane*; ignoro quodnam antecedat? quando autem dicit; *quando disponet lucernas, adolebit illud*; ideoque illæ antecedunt suffitum. Unde probatur, quod perficeretur strues, quæ reciperet omnia holocausta? Ex eo quod dictum est; *super illa*. Unde probatur pro adipibus sacrificii pro peccato, & pro adipibus sacrificii pro delicto, & pro adipibus sanctissimorum, & pro adipibus sanctitatum levium? Ex eo quod dictum est; *super illa;* pro adipibus pacificorum, & pro pugillo, & pro thure, & pro munere sacerdotum, & pro munere sacerdotis uncti, & munere libaminum unde probatur? Ex eo quod dictum est; *super illa, & adolebit*; omnia quæ adolebantur, super illa adolenda erant; Crederem vel suffitum fuisse super illa adolendum? Idcirco dictum est; *Et accendet super illa, & ordinabit super illa*; fac struem alteram pro adolitione, & alteram pro suffitu. Cod. *Tamid* cap. I. 4. מי שזכה לתרום את המזבח הוא יתרום את המזבח והם אמרו לו הזהר שמא תגע בכלי עד שתקדש ידיך ורגליך מן הכיור והרי המחתה נתונה במקצוע בין הכבש למזבח במערבו של כבש אין אדם נכנס עמו ולא נר בידו אלא מהלך לאור המערכה לא היו רואין אותו ולא שומעין את קולו עד שומעין קול העץ שעשה בן קטין לכיור והן אומרין הגיע עת קידוש ידיו ורגליו מן הכיור נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח ופנה את הגחלים הילך והילך וחתה מן המאוכלות הפנימות וירד הגיע לרצפה הפך פניו לצפון והלך למזרחו של כבש יב׳ אמות צבר את הגחלים על גבי הרצפה רחוק מן הכבש ג׳ טפחים מקום שנותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה ראוהו אחיו שירד והם רצו ובאו מהרו וקדשו ידיהן ורגליהן מן הכיור נטלו את המגריפות ואת הצינורות ועלו לראש המזבח האברין והפדרין שלא נתאכלו מבערב סונקין אותן לצדדי המזבח אם אין הצדדין מחזיקין סודרין אותם בסובב על הכבש החלו מעלין באפר על גב התפוח ותפוח היה באמצע המזבח פעמים שהיו עליו בשלש מאות כור וברגלים לא היו מדשנין אותן מפני שהוא נוי למזבח ומימיו לא נתעצל הכהן מלהוציא את הדשן החלו מעלים בגזרין לסדר את המערכה

וכי

וכי כל העצים כשרין למערכה הן כל
העצים כשרין למערכה חוץ משל נפן ושל
זית אבל כאלו היו רגילין במורביות של
תאנה של אגוז ושל עץ שמן סדר המערכה
גדולה מזרחה והיתה מזרחה וראשי
הגזרין הפנימיים היו נוגעים בתפוח וריוח
היו בין הגזרין שהיו מציתין את האליתא
משם בררו משם עצי תאנה יפין לסדר
המערכה שניה לקטורת מכנגד קרן מערבית
דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע
אמות בעומד חמש סאין בחלים ובשבת
בעומד שמונה סאין גחלים ששם היו
נותנין שני בזיכי לבונה של לחם הפנים
האיברים והפדרים שלא נתאכלו מבערב
מחזירין אותו למערכה הציתו שתי המערכות
באש וירדו ובאו להם ללשכת הגזית

Qui dignus habebatur ad purgandum altare; illi autem dixerunt ipsi, cave ne forte attingas instrumentum aliquod, antequam sanctificaveris manus & pedes tuos ex labro: & ecce thuribulum positum erat in angulo inter ponticulum & altare, ad occidentem ponticuli, nullus homo cum ipso ingrediebatur, non erat lucerna in manu ipsius, sed ibat ad lucem struis, non videbant eum, neque vocem ejus audiebant, donec audirent sonitum machinæ ligneæ, quam ad labrum fecerat Ben Katin, dixerunt illi, appropinquavit tempus sanctificationis manuum & pedum ejus ex labro, accepit thuribulum argenteum & adscendit ad altare, prunasque hinc inde agitavit, sumebat ex interioribus consumtis, & descendens pervenit ad pavimentum, faciemque suam ad septentrionem vertens, ivit ad orientem ponticuli duodecim ulnas, deinde coacervabat prunas super pavimento, in loco qui distabat a ponticulo tres palmos, ubi deponebant avium ingluviem, cineres altaris interioris, & candelabri. Ubi viderunt fratres ejus, quod descendisset, accurrerunt & illi, venerunt, properarunt, & sanctificarunt pedes & manus suas ex labro, sumserunt palas & fuscinas, adscenderunt ad altare, membra & adipes, quæ nondum consumta erant a vespera removebant ad latera altaris, si latera non caperent, dispossuerunt ea in ambitu super collem. Inceperunt colligere cinerem in cumulum, cumulus erat in medio altaris; aliquando in eo erant trecentæ mensuræ Cor, & in tribus festis non decinerabant eum, quia ille pertinebat ad ornatum altaris; ab illo tempore sacerdos non erat negligens in auferendo cinere. Incipiebant adferre ligna ad disponendam struem; sed an omnis generis ligna apta sunt ad struem? Omnino omnia ligna apta sunt ad struem, excepto vitis & oleæ, sed ex illis solent uti ramis ficus, nucis, & arboris oleaginosæ. Disponebat struem magnam orientem versus, faciemque ejus ad ortum, summitates lignorum interiorum attingebant cumulum, & spatium erat inter ligna, quia illic segmenta tenuia incendebant. Sumebat inde ligna ficulnea, quæ apta essent componendæ strui secundæ ad suffitum, e regione cornu occidentalis australis, extendebaturque a cornu versus septentrionem quatuor ulnas, prout conjectura erat quinque sata singulis diebus, & in Sabbatho juxta æstimationem octo sata prunarum, quia illic deponebant duas thuris acerras panis facierum, frusta & omenta, quæ vesperi non consumebantur, referebant ad struem, incedebantque duos lignorum ordines igne, tunc descenderunt, & venerunt in conclave Gazith.

In die expiationum a media nocte, ceteris diebus ab galli cantu decinerabatur altare. *Gemara Babyl. Joma* 20.

בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר
או סמוך לו בין לפניו בין לאחריו ביום
הכיפורים מחצות וברגלים מאשומרת
הראשונה ולא היתה קריאת הגבר מגעת
עד שהיתה עזרה מלאה מישראל תנן התם
איברי שפקעו מעל גבי המזבח קודם קצות
יחזיר ומועלין בהן לאחר חצות לא יחזיר
ואין מועלין בהן מנא הני מילי אמר רב
כתוב אחד אומר כל הלילה והקטיר וכתוב
אחד אומר כל הלילה והרים הא כיצד
חלקהו חציו להקטרה וחציו להרמה מתיב
רבי כהנא בכל יום תורמין את
המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין
מלפניו בין מלאחריו וביום הכפורים
מחצות וברגלים ואשמורת הראשונה ואי
סלקא דעתך מחצות האורייתא היא היכי
מקדמינן והיכי מאחרינן אלא אמר רבי
יוחנן ממשמע שנאמר כל הלילה איני
יודע שהוא עד הבקר ומה תלמוד לומר
עד הבקר תן בקרו לבקרו של לילה הולך
בכל יום תורמין את המזבח בקריאת
הגבר או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחריו
סניא ביום הכפורים דאיכא חולשא דכהן
גדול עבדינן מחצות וברגלים דנפישי ישראל
ונפישי קרבנות עבדינן מאשמורת הראשונה
דקתני טעמא לא היתה קריאת הגבר
מגעת עד שהיתה עזרה מלאה ישראל

Omnibus diebus decinerabant altare ad galli cantum, aut paulo ante, aut paulo post; at in die expiationum a media nocte, & in tribus festis a vigilia prima, nec instabat galli cantus, quin atrium repletum esset Israelitis. Tradiderunt ibi: membra quæ exsilierunt ante mediam noctem restituebant, & in illis prævaricabantur, post mediam noctem non restituebant, & in illis non prævaricabantur. Unde hæc probantur? Dicit

Rab:

Rab: alter textus dicit. *Tota nocte* & *adolebit*. *Levit*. VI. 9. Et alter dicit: *Tota nocte & decinerabit*. Quomodo? Dividatur dimidium adolitioni & dimidium decinerationi. Opponit R. Cahana. Omnibus diebus decinerabant altare ad galli cantum, aut paulo ante, aut paulo poſt, & in die expiationum a media nocte, & in diebus feſtis a prima vigilia. Putaſne mediam noctem legis eſſe? Hic antevertemus, & illic differemus. Sed dicit R. Jochanan; explicandum ex ſenſu literali; dictum eſt enim: *tota nocte*. Ignoro an uſque ad mane. At cur dictum eſt: *uſque ad mane?* Attribuendum eſt tempus matutinum tempori matutino noctis: idcirco omnibus diebus decinerabant altare ad galli cantum, aut paulo ante aut paulo poſt; recte in die expiationum propter infirmitatem ſummi ſacerdotis perficiebatur decineratio a media nocte, & in diebus feſtis propter multitudinem Iſraelitarum, & multitudinem ſacrificiorum perficiebatur a prima vigilia, ut docetur; & ratio eſt, quia non inſtabat galli cantus, quin atrium repletum eſſet Iſraelitis.

Primam ſortitionem factam fuiſſe in domo incendii probatur ex cap. I. 2. *Tamid* ubi dicitur. מי שהוא רוצה לתרום את המזבח משכים וטובל עד שלא יבא הממונה וכי באיזו שעה הממונה יבא לא כל העתים פעמים שהוא בא מקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו הממונה בא ודופק עליהם והם פתחו לו אמר להן מי שטבל יבא ויפיס הפיסו זכה מי שזכה נטל את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס מבית המוקד לעזרה ונכנסו אחריו הכהנים. Unuſquiſque qui volebat purgare altare, ſurgebat mane, & lavabat ſe antequam veniſſet præfectus; ſed qua hora accedebat præfectus? Non ſemper eadem hora; aliquando veniebat ad galli cantum, aut parum ante vel poſt eum: cum accederet præfectus pulſavit ad eos; illi autem aperuerunt ipſi, dixit eis; qui ſe lavit, veniat, & ſortiatur; tunc ſortem miſerunt; dignus habitus eſt, qui dignus habebatur. Accepit clavem, & aperuit oſtium, & ex domo foci intravit atrium, & ſacerdotes ingreſſi ſunt poſt eum. *Moſe Chapherz* in *Chanucbath Abith*. cap. IX. והר״בם לטעמיה דכל הפייסות הוו בלשכת הגזית בפרק את בהלי בית הבחירה אבל התוספות ז״ל בפסקיהם על תמיד אמרו הפייס הראשון היה בבית המוקד ולפירוש הזה צריך מקצתו גם כן בקדש דבעינן פייס במקום קדש כדאמרינן ביומא וכדבריהם משמע לשון המשנה בהדיא בריש פ״א דתמיד שבהיותם בבית המוקד תנן הממונה בא ודפק עליהם והם פתחו לו אמר להן מי שטבל יבוא ויפיס הפיסו זכם מי שזכה בו וע״ל כרחין כל זה היה קודם הכנסת לעזרה דאמר כן נטל את המפתח ופתח וכו׳ ונכנס מבית המוקד לעזרה ומכל שכן שלא באו עדיין ללשכת הגזית לעשות הפייס וכן פירש המפרש וכך לשון הרא״ש ז״ל ולזה נטה רש״י ז״ל והושיב בית המוקד חציו בקדש ואם תאמר לימא שנכנסו לאחד מן הלשכות שבקדש לעשות פייס וכלי שישימו חצי בית המוקד בקדש יש לומר דלא סלקא דעתך שיוכלו ליכנס שמה כל הכהנים המפייסין והן קיטונות קטנות והאו דלא מני בית המוקד בהדי לשון שבעזרה לפירוש רש״י דלאו לשון מקרא אלא בית כדקתני ובית גדול היה מכל מקום יש לדייק דלמאי סגיא לן הבירה המוקד פתוח לעזרה ויהיה חציו נמשך אחור פתחו איצטריך שיהא חציו בקדש ויהא חציו מקודש מדנקטינן לישכות הפתוחות לקדש ובהירת ובחול תוכן קדש Et *Maimonides* juxta ſuam ſententiam, quod omnes ſortitiones fierent in conclavi cæſi lapidis, ſcribit in conſtitutionibus de domo electa. Verum *Toſaphoth* f. m. in ſuo commentario in tractatum *Tamid* dicunt quod prima ſortitio fieret in domo incendii; & juxta hanc expoſitionem, neceſſe eſt, ut ejus dimidium ſitum eſſet in ſancto, quia ſortitio facienda erat in ſancto, ſicuti diximus in tractatu *Joma*; & juxta eorum verba, intelligitur plane ſenſus Miſnæ in principio capitis I. *Tamid*; quod eſſent in domo incendii. Legimus enim. *Cum accederet præfectus*, *pulſavit ad eos*: *Illi autem aperuerunt*: *Dixit eis*: *qui ſe lavit veniat*, *& ſortiatur*; *tunc ſortem miſerunt*; *dignus habitus eſt*, *qui dignus habebatur* &c. Et neceſſario hæc omnia fiebant, antequam ingrederentur in atrium; Quia deinde dicit: *Accepit clavem*, *& aperuit hoſtium* &c. Et ingrediebatur de domo incendii in atrium &c. Et multo magis, quia nondum iverunt in conclave cæſi lapidis ad faciendas ſortitiones; & ſic declaratur expoſitio. Et hæc eſt ſententia *Araſch* f. m. Et ad hanc inclinat *Raſchi* f. m. & collocat dimidium domus incendii in ſancto. Et ſi dicas fortaſſe ingrederentnr in aliquod ex conclavibus, quæ erant in ſancto, ad faciendas ſortitiones, ut non ſit neceſſe, ut collocetur dimidium domus incendii in ſancto. Dicendum eſt, quod non putes, quod poſſent illuc ingredi omnes ſacerdotes, qui ſortiebantur; & illic erant parva conclavia; & hoc eſt, quod non numeretur domus incendii in his conclavibus, quæ erant in atrio, juxta expoſitionem *Raſchi* quia non appellabatur

tur conclave, ſed domus; ſicuti docetur: *& domus magna erat.* Semper conſervandum eſt, qua de cauſa neceſſe ſit, ut ejus dimidium eſſet in ſancto, & ejus dimidium eſſet ſanctum; ex eo quod accepimus, quod conclavia aperta in ſanctum, & extructa in profano, eorum medium ſit ſanctum; nobis ſatis erit, quod domus incendii fuerit aperta in atrium, & ejus dimidium ſequatur portam.

Hinc in conclave Gazith ingrediebantur, ubi cetera miniſteriam ſortiebantur, uti videre eſt in tractatu *Tamid* l. c. נטל אל המפתח ופתח ארת הפשט ונכנס מבית המוקד לעזרה ונכנסו אחריו הכהנים ושתי אבוקות של אור בירם ונחלקו לשתי כיתות אלו הולכין באכסדרה דרך המזרח ואלו הולכין באכסדרה דרך מערב היו בודקין והולכין עד שמגיעין למקום בית עושי חביתין הגיעו אלו ואלו אמרו שלום הכל שלום העמידו עושי חביתין לעשות חביתין וגו׳. Accepit clavem & aperuit oſtium, & ex domo foci intravit atrium, & ſacerdotes ingreſſi ſunt poſt eum, accenſas faces duas habentes, in duas turmas diviſi ſunt, illi ibant per porticum orientem verſus, hi ibant viam per porticum occidentem verſus, explorantes ibant ad locum domus facientium frixa, pervenerunt hi & illi, dixerunt ſalvete, & conſtituerunt eos qui faciebant frixa, ut facerent frixa &c. Tunc deſcenderunt & venerunt in conclave Gazith *Babyl. Joma* 25. לשכת הגזית כמין בסיליקו גדולה היתה פייס במזרחה וזקן יושב במערבה והכהנים מוקפין ועומדין כמין בכוליאר והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהן ויודעין שממנו פייס מתחיל ואי סלקא דעתך בבגדי חול מצנפת בבגדי חול מי איכא אין כדתני רבי יהודה ואיתימא רב שמואל בר יהודה כהן שעשתה לו אמו כתנת עובד בה עבודת יחידי אמר אביי שמע מינה שני פתחים היו לה אחד פתוח בקודש ואחת פתוח הול ראי סלקא דעתך כולה בקודש זקן יושב במערבה והאמר מר אין ישיב בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ואי סלקא דעתך כולה בחול פייס במזרחה והא בעינא בבית אלהים והלך בגר׳ וליכא אלא שמע מינה חציה בקודש וחציה בחול ואי סלקא דעתך פתח אחת יש לה ופתות לקודש זקן יושב במערבה והתנן הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש תוכן קדש ואי סלקא דעתך פתוח לחול פייס במזרחה והתנן בנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול אלא לצר שמע מינה שני פתחים היו לה אחד פתוח בקודש ואחד פתוח לחול. Conclave cæſi lapidis extructum erat ad formam baſilicæ magnæ, & ſortitio fiebat in parte orientali, & ſenex ſedebat in occidentali, & ſacerdotes congregabantur, & conſiſtebant in forma circulari, & præfectus adveniens ex eorum aliquo ſumebat ex ejus capite tiaram; Et hinc innoteſcebat, quod ab eo initium fieret ſortitionis; ſi putas ſortitionem factam fuiſſe in veſtibus profanis; tiara num deprehendebatur in veſtibus profanis? Minime ſicut docet R. Jehuda, & alii dicunt, R. Samuel bar Jehuda. Sacerdos, cui mater confecerit tunicam, poterat cum ea miniſterium peculiare miniſtrare. Dicit Abaje; hinc intelligitur: Duæ portæ ibi erant, altera aperta in ſanctum & altera in profanum. Si putas totum conclave fuiſſe exſtructum in ſancto, ſenex ſedebit in plaga occidentali; dixit Mor. Nemini licebat ſedere in atrio, niſi regibus domus David duntaxat: Si vero putas, totum extructum fuiſſe in profano, ſortitio facienda erat in plaga orientali; Atqui neceſſe hoc erat. Uti dictum eſt *Pſal. In domum Domini ibimus in ſocietate*. Et ita non eſt. Sed hinc eruitur; dimidium extructum erat in ſancto, & dimidium in profano; & ſi putas, quod tantum ibi eſſet porta, & aperta in ſanctum, ſenex ſedebit in plaga occidentali; Atqui legimus; Quæ conclavia exſtructa eſſent in profano, & aperta in ſanctum, eorum medium erat ſanctum; ſi putas, quod aperta eſſent in profanum, ſortitio facienda erat in plaga orientali. Atqui legimus quæ conclavia extructa eſſent in ſancto, & aperta in profanum, eorum medium erat profanum. Sed hinc eruitur: Duæ erant illi portæ, altera aperta in ſanctum, & altera in profanum. *Toſaphta Succab* cap. IV. כיצד מפייסין נכנסין ללשכת הגזית ומקיפין ועומדין ככוליור הממונה בא ונוטל מצנפת של אחד מהן ויודעין שממנו פייס מתחיל. Quomodo ſortiebantur? ingrediebantur in conclave cæſi lapidis, & congregabantur, & conſiſtebant in forma circulari, & præfectus ex eorum aliquo ſumebat tiaram & cognoſcebant, quod ab eo fieret initium ſortitionis. Ex digitorum enumeratione fiebant ſortitiones *Babyl. Joma* 23. ומה הן מוציאין אחת או שתים וכו׳ השתא שתים מוציאין אחרת מבעיא אמר רבי חסדא לא קשיא כאן בבריא כאן בחולה והתניא אחרת מוציאין שתים אין מוציאין במה דברים אמורים בבריא אבל בחולה אפילו שתים מוצאין והיחידין מוציאין שתים ואין מונין להן אלא אחת ואין מונין לו אלא אחרת והתניא אין מוציאין לו שליש ולא גורל מפני הרמאין ואם הוציא שליש מונין לו גורל ואין מונין

לו

לו. Et quot educebant? unumne an duos? &c. Nunc duos educunt, unus eſt neceſſarius; Dicit R. Chaſda; non eſt oppoſitio; hic intelligitur de ſano, & illic de infirmo. Atqui extat traditio; unum educebant, at duos non educebant. De quo hæc dicta ſunt? De ſano; at infirmus vel duos educere poterat, & peculiares duos educebant, at illi non numerabant niſi unum, & illi non numerabant niſi unum. Atqui extat traditio; non educebant tertium, neque pollicem propter deceptores; ſi vero educat tertium, illi nemerabatur, at pollicem non numerabant. *Toſaphta Succab.* l. c. לא היו מוציאין שתים שתים אלא אחד אחד היחידים שבהן מוציאין שתים ולא היו מונין להם היתירה Non educebant binos binos, ſed ſingulos, peculiares, qui erant inter illos, educebant duos, at illis ſuperfluum non enumerabant.

Secunda ſortitione eligabantur, qui cetera munera miniſtrarent. *Toſaphta Joma* cap. 1. אמר להם הממונה בואו והפיסו מי שוחט מי זורק ומי מרשן את המזבח הפנימי ומי מרשן את המנורה מי מעלה איברין לכבש הראש והרגל ושתי ידים העוקץ והרגל החזה והגרה ושתי דפנות הקריבים והסולת והחביתים והיין אלו דברים רבי שמעון איש המצפה רבי יוסי אומר הראש והרגל ושתי ידים החזה והגרה ושתי דפנות העוקץ והרגל אמר בן עזאי לרבי עקיבא משם רבי יהושע דרך הלוכו היה קרב הראש והרגל החזה והגרה שתי ידים ושתי דפנות העוקץ והרגל. Dicebat illis præfectus, venite & ſortimini, quis mactet, quis ſpargat, quis decineret altare interius, quis decineret candelabrum, qui portet membra ad collem, caput & pedem, & duas manus, ſpinam dorſi, & pedem, pectus & guttur, & duo latera, inteſtina, & ſimilam, & ſartagines, & vinum; Hæc ſunt verba R. Simeonis viri de Zepha; R. Joſe dicit; caput & pedem & duas manus, pectus & guttur, & duo latera, ſpinam dorſi & pedem. Dicit R. Azai ad R. Akiba nomine R. Jehoſua, juxta ejus inceſſum offerebant caput & pedem, pectus & guttur duas manus, & duo latera, ſpinam dorſi & pedem. *Babyl. Joma* 25. איבעיא כשהן מפייסין לעבודה אחרת מפיסין או דילמא לכל עבודה ועבודה הן מפייסין תא שמע ארבע פייסות היו שם ואי סלקא דעתך לכל עבודה הן מפייסין טובא הוו אמר רב נחמן בר יצחק הכי קאמר ארבעה פעמים נכנסים להפיס ולכל חדא וחדא היו בה טובא פייסות תא שמע רבי יהודה אומר לא היה פייס למחתה אלא שכהן שזכה בקטרת אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה שאני מחתה וקטרת דחדא עבודה היא איכא דאמרי דוקא מחתה וקטרת דחדא עבודה היא אבל שאר עבודות בעי פייס מחתה אצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא הואיל ולא שביחא ומעתרא נתקין לה פייס בפני עצמה קמא לך תא שמע דתני רבי חייא לא לכל עבודה ועבודה מפייסין אלא כהן שזכה בתמיד שנים עשר אחיו הכהנים נמשכין עמו שמע מינה פייס השני כו׳ איבעיא להו מי מקבל שוחט מקבל דאי אמרת זורק מקבל אגב חביבותיה לא מקבל ליה לכוליה דם או דילמא זורק מקבל דאי אמרת שוחט מקבל זימנין דשחיט זר תא שמע בן קטן עשה שנים עשר דד לכיור כדי שיהיו שנים עשר אחיו הכהנים העסוקין בתמיד מקדשין ידיהן ורגליהן בבת אחת ואי סלקא דעתך שוחט מקבל תליסר הוו לא לאו שמע מינה זורק מקבל שמע מינה אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי אף אנן נמי תנינא שחט השוחט וקבל המקבל ובא לו לזרוק שמע מינה אמר בן עזאי לפני רבי עקיבא כו׳ תנו רבנן כיצד דרך הלוכו הראש והרגל החזה והגרה ושתי ידים ושתי דפנות העוקץ והרגל רבי יוסי אומר דרך הפשטו היה קרב כיצד דרך הפשטו הראש והרגל העוקץ והרגל ושתי דפנות ושתי הידים החזה והגרא רבי עקיבא אומר דרך ניתוחו הראש והרגל ושתי ידים החזה והגרה ושתי דפנות והעוקץ והרגל רבי יוסי הגלילי אומר דרך עלויו היה קרב כיצד דרך עלויו הראש והרגל החזה והגרה ושתי הדפנות והעוקץ והרגל ושתי הידים והכתיב כל נתח טוב ירך וכתף ההיא בכחושה אמר רבא בין תנא דידן ובין רבי יוסי בתר עילויא דבשרא אזלינן מר אזיל בתר איברא דבישרא ומר אזיל בתר שמנא דבישרא מאי טעמא סלקא רגל בהדי רישא משום דרישא נפישי ביה עצמות קרבא רגל בהדיה דכולי עלמא מיהת ראש קרב ברישא מנא לן דתניא מניין לראש ופדר שקודמין לכל האיברים תלמוד לומר את ראשו ואת פדרו וערך ואידך פדר אחרינא למאי אתא לכדתניא כיצד היה עושה נותן את הפדר אבית השחיטה ומעלהו וזה הוא דרך כבוד של מעלה. Quæſivit, quando ſortiuntur, pro uno miniſterio ſortiuntur, aut fortaſſe pro omnibus & ſingulis miniſteriis ſortiuntur? Veni & audi quatuor ſortitiones ibi præficiebantur; & ſi putas, quod pro omni miniſterio ſortiantur; multæ erant; Dicit R. Nachman bar Iſaach; hoc dicit: Quater introibant ad ſortiendum, & in ſingulis multæ erant ſortitiores. Veni & audi; R. Jehuda dicit; non erat ſortitio pro thuribulo; ſed ſacerdos, qui eligebatur ad ſuffitum dicebat illi, qui ſecum erat; dignus habeare mecum in thuribulo: quia diverſum erat thuribulum a ſuffitu, quia ſuffitus erat miniſterium. Alii dicunt, quod præciſe thuribulum, & ſuf-

suffitus esset unum ministerium; at reliqua ministeria requirebant sortitionem; thuribulum erat illi necessarium; putasne dicendum, quandoquidem non deprehendetur, & ditescet, & statuerunt illi sortitionem seorsim; unde nobis probatur? Veni & audi, quod tradit R. Chjiah: Non sortiebantur pro omnibus & singulis ministeriis; sed sacerdos, qui dignus habebatur sacrificio jugi, secum extrahebat duodecim ejus fratres sacerdotes. Hinc eruitur: sortitio secunda &c. Quæsivit, quis accipiebat (sanguineum?) mactans accipiebat; si dicas, quod adspergens acciperet, propter ejus amorem non accipiebat totum sanguinem: at fortasse adspergens accipiebat: si dicas quod mactans acciperet; interdum alienus mactabat. Veni & audi; Ben Katon fecit duodecim epistomia labro, ut duodecim fratres ejus sacerdotes, qui occupati erant in sacrificio jugi una simul sanctificarent manus & pedes; si putas, quod mactans acciperet: erunt tredecim. Sed hinc non intelligitur, sed hinc eruitur; adspergens accipiebat Dixit R. Acha filius Raba ad R. Ase; Nos quoque legimus; mactans mactabat, & recipiens recipiebat, & ibat ad adspergendum. Hinc eruitur. Dicit Ben Azai coram Akiba &c. Tradiderunt sapientes; quomodo juxta ejus incessum? Caput & pes, pectus & guttur, & duæ manus, & duo latera, spina dorsi & pes. Rabi Jose dicit; juxta ejus excoriationem. Quomodo juxta ejus excoriationem? Caput & pes, spina dorsi & pes, & duo latera, & duæ manus, pectus & guttur. R. Akiba dicit, juxta ejus dissectionem offerebatur? quomodo juxta ejus dissectionem? Caput & pes, & duæ manus, pectus & guttur, & duo latera, & spina dorsi & pes. Rabi Jose Galilæus dicit; juxta ejus æstimationem offerebatur. Quomodo juxta ejus estimationem? caput & pes, pectus & guttur, & duo latera, & spina dorsi & pes, & duæ manus: Atqui scriptum est *Ezech.* XXIV. 4. *Omnem partem bonam, femur & armum*: Cum aptatione. Dicit Raba hoc est discrimen inter doctorem nostrum, & R. Jose; post æstimationem, quæ est in carne, procedimus; Mor procedit post membrum, quo est in carne, & Mor procedit post pinguedinem, quæ est in carne; qua de causa adscendit pes cum capite? Quia in capite multa sunt ossa; cum illo pes offertur ex omnium consensu; caput in principio offerebatur: unde probantur? Extat traditio: unde probatur, quod caput & adipes omnia membra præcederent? Ex eo quod dictum est. *Levit.* I. 12. *Et caput ejus & adipem & ordinabit*. At juxta tuam sententiam adipes postremo loco offerebantur. Quare adducitur? Juxta traditionem; quomodo faciebat? imponebat adipem ab ea parte colli, qua mactabatur; & decoris causa imponebatur.

Post decinerationem altaris holocausti mactabatur agnus sacrificii jugis. *Tamid* III. 2. אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה אם הגיע הרואה אומר ברקאי מתיא בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד שהוא בחברון והוא אומר הן אמר להם צאו והביאו טלה מלשכת הטלאים והרי לשכת הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית וארבע לשכות היו שם אחת לשכת הטלאים ואחת לשכת החותמות ואחת לשכת בית המוקד ואחת לשכת שהיו עושין בה לחם הפנים נכנסו ללשכת הכלים והוציאו משם תשעים ושלשה כלי כסף וכלי זהב השקו את התמיד בכוס של זהב אף על פי שהוא מבקר מבערב מבקרין אותו לאור האבוקות וגו׳ לא היו כופתין את הטלה אלא מעקרין אותו מי שזכו באברין אוחזין בו וכך היתה עקירתו ראשו לדרום ופניו למערב השוחט עומד במזרח ופניו למערב של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שנייה ושל בין הערבים היה נשחט על קרן מזרחית צפונית על טבעת שנייה שחט השוחט וקבל המקבל בא לו לקרן מזרחית צפונית ונותן מזרחית צפונית מערבית דרומית ונותן מערבית דרומית שיור הדם היו שופך על יסוד דרומית לא היה שובר בו את הרגל אלא נוקבו מתוך ערכובו ותולה בו היה מפשיטו יורד עד שהוא מגיע לחזה הגיע לחזה חתך את הראש ונותנו למי שזכה בו חתך את הכרעים ונתן למי שזכה בהן מירק את ההפשט קרע את הלב והוציא את דמו חתך את הידים ונתנן למי שזכה בהן עלה לרגל הימנית חתכה ונתנה למי שזכה בה ושתי ביצים עמה קרעו ונמצא כולו גלוי לפניו נטל את הפדר ונתנו על בית שיחיטת הראש מלמעלן נטל את הקרבים ונתנו למי שזכה בהם להדיחן והכרס מדיחין אותה בבית המדיחין כל צרכה והקרבין מדיחין אותן שלשה פעמים במעוטה של שלחנות של שיש שבין העמודים נטל את הסכין והפריש את הריאה מן הכבד ואצבע הכבד מן הכבד ולא היה מזיזה ממקומה נקב את החזה ונתנו למי שזכה בו עלה לדפן הימנית היה חתך ויורד עד השדרה ולא היה נוגע בשדרה עד שהוא מגיע לשתי צלעות רכות חתכה ונתנה למי שזכה בה והכבד תליה בה בא לו לגרה והניח בה שתי צלעות מכאן ושתי צלעות רכות מלמטה וכך היה מניח בחברתה נמצא מניח בשניהם שתים שתים מלמעלן ושתים שתים מלמטן חתכה ונתנה למי שזכה

בה

בה והשדרה עמה והטחול תלוי בה והיה
היתה גדולה אלא של ימין קורין גדולה
שהכבד תלויה בה בא לו לעוקץ חותכו
ונתנו למי שזכה בו והאליה ואצבע הכבד
ושתי כליות עמו נטל רגל השמאלו ונתנה
למי שזכה בה נמצאו כלן ועומדין בשורה
והאברין בידם הראשון בראש וברגל הראש
בימינו וחטמו כלפי זרועו וקרניו בין
אצבעותיו ובית שחיטתו מלמעלן והפדר
נתון עליה והרגל של ימין בימינו של
שמאל משמאלו ובית עורן לחוץ השלישי
בעוקץ וברגל העוקע בימינו והאליה
מדולדלת בין אצבעותיו ואצבע הכבד ושתי
הכליות עמו הרגל של שמאל בשמאלו
ובית עורו לחוץ הרביעי בחזה ובגרה
החזה בימינו והגרה בשמאלו וצלעותיה בין
אצבעותיו החמישי בשתי דפנות של ימין
בימינו ושל שמאל בשמאלו ובית עורו לחוץ
הששי בקרבים הנתונים בבזך וכרעים על
גביהם מלמעלה השביעי בסולת השמיני
בחביתין התשיעי ביין הלכו ונתונים ומחצי
הכבש ולמטה במערבו ומלחום וירדו ובאו
להם ללשכת הגזית לקרות את שמע. Dicebat illis præfectus, venite & videte, an instet tempus mactationis; si instaret, clamabat speculator; Coruscationes: Matthia filius Samuelis dicit: illuminavit facies totius orientis usque ad Hebron? respondebat ita: Dicebat illis ite & adducite agnum ex conclavi in quo sunt agni; illud autem conclave erat in angulo septentrionali occidentali, & quatuor illic erant conclavia; unum agnorum, alterum sigillorum, conclave domus foci, & conclave in quo præparabant panem facierum. Ingressi sunt conclave instrumentorum & produxerunt inde nonaginta tria argentea, & aurea instrumenta adaquarunt sacrificium juge ex poculo aureo, quamvis vesperi exploratum esset, perquirebant illud ad lucem candelarum. Qui designatus erat ad sacrificium juge, attrahendo illud ivit ad locum lanionum, illi qui designati erant ad membra, iverunt post eum; domus lanionum erat ad septentrionem altaris, & in ea octo columnæ breves, supra quibus asseres cedri quadrati, uncique ferrei eis affixi erant, quorum singuli tres habebant ordines, ad quos suspendebant ad detrahendum pellem; mensæ etiam marmoreæ erant inter columnas &c. Non vinciebant agnum sed ligabant eum, qui designabantur ad membra, apprehendebant eum; sic autem erat ligatio ejus; caput ejus erat versus austrum, & facies versus occidentem; mactans stabat in oriente, & vultus ejus versus occidentem; qui mane mactabatur, ad cornu septentrionale occidentale mactabatur ad annulum secundum; qui inter duas vesperas offerebatur, ad cornu orientale septentrionale mactabatur ad annulum secundum; mactabat mactator, & recepit receptor; venit ad cornu orientale septentrionale deposuit ad cornu orientale septentrionale, venit ad cornu occidentale australe deposuit ad cornu occidentale australe, reliquum sanguinem effundebat ad fundamentum australe. Non frangebat, pedem, sed perforabat eum in medio curvaturæ pedis, suspendebatque eum, tum excoriabat, descendes usque dum appropinquaret ad pectus, quando appropinquabat ad pectus, abscindebat caput, deditque illud ei cui obtigerant ea; absoluta excoriatione, corde fisso eduxit sanguinem, findebat manus, deditque illas, cui obtigerant, ascendendo ad pedem dextrum, abscindebat illum, deditque illi, cui obtigerat, & cum eo duo ova diffindebat, omniaque erant aperta coram facie sua, sumebat adipem, & imposuit loco mactati capitis superne, sumebat intestina, & dedit ei cui obtigerant ea ad lavandum, ventrem lavabant in domo, ubi lavabant omnem necessitatem ejus, intestina autem abluebant ter ad minimum super mensis marmoreis, quæ erant inter columnas. Sumebat cultrum, & separabat pulmonem ab hepate, & reticulum hepatis ab hepate, non autem removebat illud a loco suo, perforabat pectus, dabatque ei cui obtingebat, adscendebat ad latus dextrum, quod abscindebat, & descendebat ad spinam dorsi, non attingebat eam, donec appropinquaret ad duas costas tenues, abscindebat dabatque ei, cui obtingebat cum jecore ipsi appendente, accedens ad collum, relinquebat hinc & inde duas costas, abscindebat illud, dabatque ei cui obtingebat, appendebant ipsi aspera arteria, cor, & palmo: accedens ad latus sinistrum, relinquebat duas tenues costas superne & inferne, ita etiam cum dextro latere fiebat, binæ & binæ; superne binæ, & inferne binæ; abscindebat illud & dabat cui obtingebat simul cum spina dorsi, & liene appendente, hoc erat quidem magnum, sed dextrum vocant magnum, quia jecur ipsi appendebat, accedens ad cuspidem spinæ dorsi abscindebat eam, dabatque ei, cui obtingebat, simul cum cauda, reticulo hepatis, & duobus renibus, sumebat pedem sinistrum, dabatque cui obtingebat: omnes ordine stabant cum membris in manibus suis: primus cum capite & pede, caput dextra tenebat, conversis ad brachium manibus, corni-

busque inter digitos positis; pars ea colli, qua mactabatur, sursum erat, adepsque ipsi super impositus; dexterum pedem sinistra tenebat, & pars ea, qua pellis extrahebatur, exterius collocata erat: secundus cum duabus manibus, dextram dextera, sinistram sinistra tenebat, & pars ea colli, qua pellis extrahebatur, exterius collocata erat: Tertius cum spina dorsi & pede, spinam dorsi dextra tenebat, cauda inter digitos pendente; ipsique reticulum hepatis & renes adjungebantur; pedem sinistrum sinistra tenebat, & pars ea, qua pellis extrahebatur, exterius collocata erat: quartus cum pectore & gutture, pectus dextra tenebat, & guttur sinistra, duabus costis inter digitos positis, quintus cum duobus lateribus, dextrum dextra tenebat, sinistrum sinistra & pars ejus, qua pellis detrahebatur, exterius collocata erat; sextus cum interioribus patera reconditis, ipsisque crura superimposita erant; septimus cum simila; octavus cum frixis; nonus cum vino; ibant, eaque in medio collis versus occidentem inferne collocabant; saliebant ea, & descendebant & veniebant ad conclave cæsi lapidis ad legendum *Audi*. *Babyl*. *Joma* 26. 2.

תמיד קרב בתשעה בעשרה באחד עשה
בשנים עשר לא פחות ולא יותר כיצד
עצמו בתשעה בחג ביד אחד צלוחית של
מים הרי כאן עשרה בין הערבים באחד
עשר הוא עצמו בתשעה ושנים ביד שני
גזירי עצים בשבת באחד עשר הוא עצמו
בתשעה ושנים בידם שני בזיכי לבנה של
לחם הפנים ובשבת שבתוך החג ביד אחד
צלוחית של מים אמר רבי אבא ואיתימא
רמי בר חמא ואיתימא רבי יוחנן אין
מנסכין מים בחג אלא בתמיד של שחר
מכאי מדקתני ובשבת שבתוך החג ביד
אחד צלוחית של מים ואי סלקא דעתך
בתמיד של בין הערבים מנסכין בחול נמי
משכחת לה אמר רב אשי אף אנן נמי
תנינא ולמנסך אומר לו הגבהה ידיך שפעם
אחד נסך על גבי רגליו ורגמוהו כל העם
באתרוגיהן שמע מינה תניא רבי שמעון
בן יוחאי אומר מנין לתמיד של בין הערבים
שטעון שני גזירי עצים בשני כהנים שנאמר
וערכו עצים אם אינו ענין לתמיד של שחר
דכתב ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר
וערך עליה תניהו ענין לתמיד של בין
הערבים ואימא אידי ואידי בתמיד של
שחר ואמר רחמנא עביד והדר עביד אם
כן נימא קרא ובער ובער אי כתב רחמנא
ובער הוה אמינא חד אין תרי לא קא
משמע לן דנעביד חד ונעביד תרי אם כן
נימא קרא ובער ובערו אינמי וערך וערכו
מאי ובער וערכו שמע מינה כדקא אמרינן
תני רבי חייא פייס פעמים שלשה עשר
פעמים ארבעה עשר פעמים חמשה עשר

פעמים ששה עשר והתניא שבעה עשר
ההיא דלא כרבי אליעזר בן יעקב אלא
כרבי יהודה מתני' איל קרב באחד עשר
הבשר בחמשה הקרביים והסולת והיין
בשנים שנים פר קרב בעשרים וארבעה
הראש והרגל הראש באחד והרגל בשנים
העוקץ והרגל העוקץ בשנים והרגל בשנים
החזה והגרה החזה באחד והגרה בשלשה
שתי ידים בשנים ושתי דפנות בשתים
הקרביים והסלת והיין בשלשה שלשה במה
דברים אמורים בקרבנות צבור אבל בקרבן
יחיד אם רצה להקריב מקריב הפשיטן
וניתוחן של אלו ואלו שוין תנא הפשיטן
וניתוחן שוין בזר אמר חזקיה מנין להפשט
וניתוח ששוין בזר שנאמר ונתנו בני אהרן
הכהנים אש על המזרח נתינת אש בעיא
כהונה הפשט וניתוח לא בעי כהונה האי
מבעי ליה לגופיה אמר רב שימי בר אשי
אשכחתיה לאביי דהוה מסבר ליה לבריה
ושחט שחיטה בזר כשירה וכי מאין באת
מכלל שנאמר ואתה ובניך אתך תשמרו
את כהונתכם שומע אני אפילו שחיטה
תלמוד לומר ושחט את בן הבקר לפני
יהוה והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם
מקבלה ואיל' מצות כהונה וסמך ידו ושחט
לימד על השחיטה שכשירה בזר מיכדי
מקבלה ואילך מצות כהונה ונתנו בני אהרן
למה לי למעוטי הפשט וניתוח ואכתי
איצטריך סלקא דעתך אמינא כיון דלאו
עבודה דמעכבא כפרה היא לא תיבעי
כהונה קמא לן דבעיא כהונה אלא
מהכא וערכו בני אהרן הכהנים את
הנתחים את הראש ואת הפדר מכדי
מקבלה ואילך מצות כהונה וערכו למה לי
למעוטי הפשט וניתוח ואימא למעוטי
סידור שני גזירי עצים מסתברא דיבהא
דכותיה ממעט ארבה סדור דכותיה ממעט
לא סלקא דעתך דאמר מר והקריב הכהן
את הכל המזבחה זו הולכת איברים לכבש
הולכת איברים לכבש הוא דבעינא כהונה
הולכת עצים לא בעיא כהונה הא סידור
שני גזירי עצים בעיא כהונה וערכו למה
לי למעוטי הפשט וניתוח ואימא לגופיה
הכי נמי אלא והקטיר הכהן את הכל
למאי אתא למעוטי הפשט וניתוח והקריב
הכהן את הכל המזבח זו הולכת איברים
לכבש הולכת איברים לכבש הוא דבעיא
כהונה הולכת עצים לא בעיא כהונה הא
סדור שני גזירי עצים בעיא כהונה ונתנו
לגופיה וערכו שנים בני אהרן שנים
הכהנים שנים למדנו לטלה שטעון ששה
אמר רב הממונה קשיא ליה לרבי אלעזר
האי בבן הבקר כתיב ובן הבקר עשרים
וארבעה בעי וניחא ליה על העצים אשר
על האש אשר על המזבח אי זהו דבר
שנאמר בו עצים אש ומזבח הוי אומר זה
טלה אמר רבי אמי אמר רבי יוסי זר
שסדר את המערכה חייב כיצד הוא עושה
פורקה וחוזר וסודרה מאי אהני ליה אלא
פורקה זר וסודרה כהן מתקיף לה רבי
זירא וכי יש לך עבודה שכשירה בלילה
ופסולה בזר ולא והרי איברים ופדרים

סוף

סוף עבודה דיממא היה והרי תרומת הדשן
תחלת עבודה דיממא הוא דאמר רבי
אסי אמר רבי יוחנן קידש ידיו לתרומת
הדשן למחר אינו צריך לקדש שכבר קידש
מתחלת עבודה ואלא קשיא אלא כי
אתמר הכי אתמר אמר רבי אסי אמר
רבי יוחנן זר שסידר שני גזירי עצים חייב
הואיל ועבודת יום היא מתקיף לה רבא
אלא מעתה תיבעי פייס אישתמיטתיה הא
דתניא מי שזכה בתרומת הדשן יזכה
בסדור מערכה ובסדור שני גזירי עצים
למימרא דעבודת יום בעיא פייס עבודת
לילה לא בעיא פייס והרי איברים ופדרים
סוף עבודה דיממא היא והרי תרומת הדשן
משום מעשה שהיה למימרא דעבודת
יום ושזר חייב עליה מיתה בעיא פייס אין
זר חייב עליה מיתה לא בעיא פייס והרי
שחיטה שאני שחיטה דתחלת עבודה היא
אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי והא
אנן לא תנן הכי אמר להם הממונה צאו
וראו אם הגיע זמן השחיטה ואילו זמן
שני גזירי עצים לא קתני הך דלית לה
תקנתא לא קתני ואיכא דאמרי מתקיף לה
רבי זירא וכי יש לך עבודה שיש אחריה
עבודה ופסולה בזר והרי איברים ופדרים
סוף עבודה דיממא הוא והרי תרומת
הדשן תחלת עבודה דיממא היא דאמר
רבי יוחנן קדש ידיו לתרומת הדשן למחר
אינו צריך לקדש שכבר קדש מתחלת
עבודה אלא קשיא אלא אי איתמר הכי
איתמר אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן זר
שסידר שני גזירי עצים חייב הואיל ועבודה
תמה היא מתקיף לה רבא אלא מעתה
תבעי פייס ולא בעיא פייס והתניא מי
שזכה בתרומת הדשן יזכה בסדור שני
גזירי עצים הכי קאמר יפייסו לה בפני
עצמה כדאמרינן למימרא דעבודה תמה
וזר חייב עליה מיתה בעיא פייס אין זר
חייב עליה מיתה לא בעיא פייס והרי
שחיטה שאני שחיטה דתחלת עבודה
דיממא היא למימרא דעבודה תמה בעי
פייס עבודה שיש אחריה עבודה לא בעי
פייס והרי איברים ופדרים סוף עבודה
דיממא היא הרי תרומת הדשן משום
מעשה שהיה אמר מר זוטרא ואיתמא
רב אשי אף אנן נמי תנינא אמ׳ להן הממונה
צאו וראו אם הגיע זמן השחיט׳ ואו׳ זמן סדור
גזירי עצים לא קתני הך דלית לה תקנתא
קתני הך דאית לה תקנתא לא קתני

Sacrificium juge offerebatur a novem, decem, undecim, & duodecim nec a paucioribus, nec a pluribus. Quomodo? ipse cum novem aliis; die festo unus præterea ipsis jungebatur, qui situlam aquæ manu tenebat; ecce decem; ad sacrificium juge vespertinum offerendum undecim designabantur; ipse cum novem aliis, quibus duo jungebantur, qui duo segmenta lignorum manibus tenebant; die sabbathi undecim; ipse cum novem aliis, quibus duo addebantur, qui vascula thuris, quod panibus propositionis imponebatur, manibus tenebant; in Sabbatho autem, quod festo incidebat, unus insuper adjungebatur, qui situlam aquæ manu tenebat. *Gemara*. Dicit R. Aba; & est qui dicit, Rame bar Chama, & est qui dicit R. Jochanan; Non libabant aquas in festo nisi in sacrificio jugi matutino; qua de causa? Ex eo quod docetur. In sabbato, quod in festo inciderit; unus portabat manu sua situlam aquæ; at si putas in sacrificio jugi vespertino; in profano libabant; hoc quoque deprehenditur; dicit R. Ase; nos quoque legimus; Et libanti dicebat; extolle manum tuam; quia aliquando quidam libavit super pedes suos, & populus malis citreis illum lapidavit; hinc eruitur &c. Traditio; R. Simeon ben Jochai dicit; unde probatur, quod sacrificium juge vespertinum duo ligni segmenta requireret, quæ a duobus sacerdotibus erant adducenda? Ex eo quod dictum est *Levit*. I. 7. *Et ordinabunt*; si non explicetur pro sacrificio jugi matutino quod scriptum est Ibid. VI. *Et incendet super illo sacerdos ligna mane mane, & ordinabit super illo*; explicetur pro sacrificio jugi vespertino; dictum utrumque in sacrificio jugi matutino. Atqui dicit textus; fac; & repetit; fac; si ita esset, diceret textus; & accendet, & accendet; si textus dixisset; & accendet; Ego dicerem, unum, non duos; hinc nobis eruitur, quod unus constituatur, & duo constituantur. Si ita esset, diceret textus; & accendet, & accendent; atque etiam; ordinabit, & ordinabunt. Cur dicit; *& accendet, & ordinabunt?* Eruitur, quod dictum est. Tradit R. Chjiah; sortiebantur aliquando tredecim, aliquando quatuordecim, aliquando quindecim, aliquando sexdecim; Atqui extat traditio; quod essent septem & decem; Quod non est juxta mentem R. Eliesér ben Jacob, sed juxta sententiam R. Jehuda. *Misna*. Aries offerebatur ab undecim, caro a quinque, intestina a duobus, & a duobus simila, & a totidem vinum. Juvencus offerebatur a vigintiquatuor, caput & pes, caput ab uno, & pes a duobus; spina dorsi & pes, spina dorsi a duobus, & a duobus pes; pectus & guttur, pectus ab uno, & guttur a tribus, duæ manus a duobus, & duo latera a duobus; intestina, & simila, & vinum, unumquodque a tribus. De quo hæc dicta sunt? De sacrificiis cœtus; sed de sacrificiis privati, si velit offerre, offerat; De eorum excoriatione, & dissectione par est ratio. *Gemara*. Tradi-

ditio: Excoriatio & disſectio pariter ab alieno fieri poterat. Dicit Ezechia; unde probatur, quod excoriatio & disſectio fieri poterat ab alieno? Ex eo quod dictum est *Levit.* I. *Et dabunt filii Aharon ſacerdotes ignem ſuper altare*. Impoſitio ignis requirit ſacerdotem, at excoriatio & diſſectio non requirit ſacerdotem. Hoc per ſe ipſum erat neceſſarium; Dicit R. Same bar Aſe; Invenio, quod Abaje filium doceret; Et mactabit; mactatio facta per alienum erat legitima. Unde probatur? Ex conſequentia; dictum eſt enim *Num.* XVIII. 7. *Tu autem, & filii tui tecum cuſtodite ſacerdotium veſtrum*. Crederem vel mactationem? Idcirco dictum eſt *Levit.* I. 5. *Et mactabit filium bovis coram Domino, & offerent filii Aharon ſacerdotes ſanguinem*. Ab acceptione ſanguinis in poſterum requirebat ſacerdotium; *& imponet manum ſuam, & mactabit*: Docetur, quod mactatio licita ſit per alienum; Ab acceptione ſanguinis & in poſterum requirit ſacerdotium: *& dabunt filii Aharon*. Unde probatur ad excludendum excoriationem & diſſectionem? Atque etiam neceſſe eſt; Putas ne dicendum, quod poſtquam non ſit miniſterium, quod impediat expiationem, requirat ſacerdotium? Nobis ſignificat, quod requirat ſacerdotium. Sed inde probatur; *Et ordinabunt filii Aharon ſacerdotes* diſſectionem, caput, & adipem; Hinc ab acceptione ſanguinis & ulterius incumbit præceptum ſacerdotio; *& ordinabunt*; qua de cauſa? ad excludendum excoriationem, & diſſectionem; Et dicam ad excludendum ordinationem duorum ligni ſegmentorum; Probabiliter ſacrificium, quod eſt illi ſimile, excludit; contra ordinatio, quæ eſt illi ſimilis, excludit; Non conſideras, quod dicit Mor? Dictum eſt enim: *Et offeret ſacerdos totum ſuper altare*; Hæc eſt adductio membrorum ad collem; adductio membrorum ad collem requirit ſacerdotium; adductio lignorum non requirit ſacerdotium; Ecce ordinatio duorum ligni ſegmentorum requirit ſacerdotium; Dictum eſt enim; *Et ordinabunt*; qua de cauſa? ad excludendum excoriationem, & diſſectionem; Et dicam per ſe ipſum hic pariter; ſed dictum eſt; *Et adolebit ſacerdos totum*. Qua de cauſa adducitur? ad excludendum excoriationem & diſſectionem; *& offeret ſacerdos totum ſuper altare*; hæc eſt adductio membrorum ad collem; adductio membrorum ad collem requirit ſacerdotium; & adductio lignorum non requirit ſacerdotium; Ecce ordinatio duorum ligni ſegmentorum requirit ſacerdotium; *Et dabunt*; per ſeipſum; *& ordinabant*; duo; *filii Aharon*: duo: *ſacerdotes*: duo. Docemur, quod agnus ſex ſacerdotes requireret. Dicit R. Amamuna; Oppoſitio ad R. Elieſer. Hoc de filio bovis ſcriptum eſt; & filius bovis requirit viginti quatuor; & recte: ſcriptum eſt: *ſuper ligna, quæ ſuper ignem, qui ſuper altari*; Quid eſt, de quo dictum eſt *ligna, ignis*, & *altare*? Dicit; hic eſt agnus. Dicit R. Ame, dicit R. Joſe; Si alienus ordinaverit ſtruem, reus eſt. Quomodo? Si fecerit, & diſſolverit, atque iterum ordinaverit. Quid illi inſerviebat? Sed ſi diſſolverit alienus, & ordinaverit ſacerdos. Opponit Rabi Sira. Quid? Eſt ne tibi miniſterium, quod in nocte legitimum ſit, & ſit illegitimum in alieno? Non? At ecce membra & adipes, quæ ſunt finis miniſterii diurni, & remotio cineris, quæ eſt principium miniſterii diurni. Hoc eſt quod dicit R. Aſe; dicit R. Jochanan; qui ſanctificaverit manus ſuas ad decinerationem altaris mane, non eſt neceſſe, ut amplius ſanctificet, quia jam ſanctificavit a principio miniſterii: Sed non eſt oppoſitio; ſed ſi dictum eſt, ſic dictum eſt. Dicit R. Aſe; dicit R. Jochanan; Si alienus componat duo ligni ſegmenta, reus eſt; quia eſt miniſterium diei; Reſpondit illi Raba; ſed ab hoc tempore requiritur ſortitio; oblitus eſt conſtitutionem; Ecce extat traditio: Qui deſignatur ad decinerationem, deſignatur etiam ad ordinationem duorum ligni ſegmentorum. Eruitur, quod miniſterium diei requireret ſortitionem; & miniſterium nocturnum non requireret ſortitionem; at ecce membra, & adipes, quæ ſunt finis miniſterii diurni, & ecce remotio cineris, propter factum quod dictum eſt; quod miniſterium diei, & pro quo alienus eſt reus mortis, requirit ſortitionem; ſi ejus cauſa alienus non ſit reus mortis, non requirit ſortitionem; At ecce mactatio; diverſa eſt mactatio; quæ eſt principium miniſterii. Dicit Mar Zutra, & eſt qui dicit, R. Aſe; nos legimus: ſic dicebat illis præfectus; Exite & videte, an inſtet tempus mactationis, & hoc erat tempus duorum ligni ſegmentorum; non proponit; quod inſtitui non poteſt, proponit; & quod conſtitui poteſt, non proponit; & alii dicunt; oppoſuit illi R. Sira. Quid? eſtne tibi miniſterium, quod conſequatur alterum miniſterium, quod per alienum reprobari poſſit? At ecce membra,

bra, & adipes, quæ sunt finis ministerii diurni, & ecce remotio cineris, quæ est principium ministerii diurni; Hoc est quod dicit R. Jochanan; qui sanctificavit manus ad decinerationem mane, non est necesse, ut amplius sanctificet, quia jam sanctificavit a principio ministerii; Sed non est oppositio; Si ita dictum est, ita dictum sit. Dicit Rabi Ase; dicit R. Jochanan; alienus, si composuerit duo ligni segmenta, reus est; quia est ministerium perfectum; opponit illi Raba. Ab hoc tempore erat necessaria sortitio; & non requirit sortitionem; Nonne extat traditio? Qui designatur ad decinerationem, designatur quoque ad compositionem duorum ligni segmentorum. Sic dicit; sortiebantur pro illa seorsim; sicuti dicimus; eruitur, quod ministerium perfectum, & cujus causa alienus est reus mortis, requirat sortitionem; si alienus ejus causa non sit reus mortis, non requirit sortitionem. At ecce mactatio. Diversa erat mactatio, quæ erat principium ministerii diurni; Eruitur, quod ministerium perfectum requireret sortitionem, ministerium, quod alterum ministerium consequeretur, non requireret sortitionem; At ecce membra, & adipes quæ sunt finis ministerii diurni, & ecce decineratio propter factum quod dicit Mar Zutra, & est qui dicit, R. Ase; nos quoque legimus. Dicebat illis præfectus; Venite, & videte, si instet tempus mactationis, & hoc erat tempus compositionis duorum ligni segmentorum; Non proponit; quod constitui non potest, proponit; quod potest constitui, non proponit.

Membra ad collem a sacerdotibus deferebantur; sicuti legitur in tractatu *Sekalim* cap. VIII. 8. אברי התמיד ניתנין מחצה כבש ולמטה במערב (ס״א במזרח) ושל מוספין ניתנין מחצה כבש ולמטה במזרח (ס״א במערב) ושל ראשי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח מלמעלה (ס״א מתחת כרכוב המזבח מלמטה) Membra sacrificii jugis ponuntur in dimidia parte collis & infra in occidente (aliud exempl. in oriente) Membra vero sacrificiorum addititiorum in dimidia parte collis & infra in oriente (ex. aliud in occidente) Sacrificia autem noviluniorum ponuntur super ambitu in parte superiori (aliud ex. in parte inferiori.) *Tosaphta Sekalim* cap. III. איברי תמיד שאמרו ניתנין למטה ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח ושאמרו ניתנין למעלה ניתנין מחצי כבש ולמעלה במערב ר׳ חנניה בן עקשיא אומר אלו ראוי ניתנין מחצי כבש ולמטה אלא שהתמידין במערב ומוספין במזרח ושל ראשי חדשים ניתנין תחת כרכב המזבח מלמטה איזה הוא כרכב המזבח בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים. Membra sacrificii jugis, quod dicunt, quod collocarentur infra, collocabantur in dimidia parte collis & infra in oriente; & quod dicunt, quod collocarentur supra, collocabantur in dimidia parte collis & supra in occidente. R. Chananja ben Achasia dicit, tam hæc quam illa collocabantur in dimidia parte collis & infra; Sed membra sacrificiorum jugium in occidente, & membra addititiorum in oriente, & membra sacrificiorum noviluniorum sub ambitu altaris ad inferiorem partem; Quodnam est כרכב altaris? spatium inter cornu & cornu, locus ambulacri sacerdotum.

Inter hæc decinerabatur altare interius & candelabrum, sicuti legitur in tractatu *Tamid* cap. III. מי שזכו בדישון מזבח הפנימי והמנורה היו מקדימין וארבעה כלים בידם הטני והכוז ושתי מפתחות הטני דומה לתרקב גדול של זהב מחזיק קבין וחצי והכוז דומה לקיתון גדול של זהב ושתי מפתחות אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון בא לו לפשפש הצפוני ושני פשפשין היו לו לשער הגדול אחד בצפון ואחד בדרום שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל ויאמר אלי ה׳ השער הזה סגור יהיה לא יפתח ואיש לא יבא בו כי ה׳ אלהי ישראל בא בו והיה סגור נטל את המפתח ופתח את הפשפש נכנס לתא ומן התא אל ההיכל עד שהוא מגיע לשער הגדול הגיע לשער הגדול העביר את הנגר ואת הפותחות ופתחו לא היה שוחט השוחט עד ששומע קול שער הגדול שנפתח וגו׳ מי שזכה בדישון מזבח הפנימי נכנס ונטל את הטני והניחו לפניו היה חופן ונותן לתוכו ובאחרונה כיבד את השאר לתוכו והניחו ויצא מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקים מדשן את השאר ומניח את אלו דולקין במקומם מצאן שכבו מדשנן ומדליקן מן הדולקין ואחר כך מדשן את השאר ואבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליה כהן עומד ומטיב את הנרות והניח את הכוז על מעלה שניה ונצא וגו׳ החלו עולים במעלות האולם מי שזכו בדישון מזבח הפנימי והמנורה היו מקדימין לפניה מי שזכה בדישון מזבח הפנימי נכנס ונטל את הטני והשתחוה ויצא מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקין מדשן את המזרח ומניח את המערבי דולק שממנו היה מדליק את המנורה בין הערבים מצאו שכבה מדשנו והדליקו ממזבח העולה נטל את הכוז ממעלה שניה והשתחוה ויצא. Qui designabantur ad decinerationem altaris interioris, & candelabri, præcedebant

qua-

quatuor habentes instrumenta Teni, Cos & duas claves. Teni est vas simile canistro aureo magno, continens duos cabos cum dimidio; Cos est vas simile poculo magno aureo, & duarum clavium una descendebat ad cubitum axillæ, altera vero statim aperiebat. Accedebat ad januam septentrionalem, duæ enim erant januæ in porta magna, quarum una ad septentrionem, altera ad austrum; per illam quæ ad austrum, nunquam ingressus erat ullus homo; & de ea explicatum est per *Ezechielem* XLIV. 2. *Et dixit Dominus ad me: porta hæc clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa.* Sumebat clavem & aperiebat ostium, veniebat in conclave, & ex conclavi in templum donec appropinquaret ad portam magnam, removebat vectem & pessulos, aperuitque eam, qui mactabat, non mactabat antequam audiret sonitum portæ magnæ, quando aperiebatur &c. Qui designabatur ad decinerationem altaris interioris, ingrediebatur, sumtoque vase deposuit illud coram facie sua, tum pugillo capiens corbi imposuit, sed postea everriculo purgavit reliquum cinerem, quo deposito egressus est: qui designabatur ad decinerationem candelabri, ingrediebatur, quando inveniebat duas lucernas, quæ erant ad orientem ardentes, reliquum decinerabat, & in locum suum deposuit, quando inveniebat illas extinctas, decinerabat eas, accendebatque ad ardentes, & postea decinerabat reliquas: lapis erat e regione candelabri, qui habebat tres gradus, in quibus stabat sacerdos, quando aptabat lucernas, tunc deposito in gradu secundo vase, abiit &c. Incipiebant adscendere per gradus vestibuli, qui designati erant ad decinerationem altaris interioris & candelabri: præcedebant coram facie eorum; cui obtigerat decineratio altaris interioris ingrediebatur, & sumebat Teni, incurvabat se, & exibat: cui obtigerat decineratio candelabri, ingrediebatur, quando inveniebat duas lucernas orientales ardentes; decinerabat illam, quæ erat ad orientem, & sinebat occidentalem ardere, quia ad illam accendebat candelabrum inter vesperas, quando inveniebat extinctam, accendit eam in altari holocausti, deinde sumens Cos e gradu secundo, & se incurvans exiit. Cineres altaris interioris & candelabri reponebantur ad orientem altaris exterioris in plaga collis orientali. *Hieros. Joma* 39. 4. מניין לרישון המזבח הפנימי רבי פדת בשם רבי לעזר והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן אינו צריך אם לקבע לו מקום כבר כתיב אצל המזבח אם ללמדך שינתן במזרחה של כבש כבר כתיב קדמה אף הוא דרש אצל המזבח אצל המזבח מה כאן מזרחו של כבש אף כאן מזרחו של כבש. Unde probatur decineratio altaris interioris? R. Pedath nomine R. Eliesèris probat ex eo quod dictum est *Levit.* I. 16. *Et projiciet illam prope altare ad orientalem plagam in locum cineris.* Non est necesse; si ad statuendum illi locum; jam dictum est; *prope altare*; Si ut docearc, quod poneretur in plaga collis orientali, jam dictum est; ad orientalem plagam; ille quoque exponit *prope altare*; juxta altare; sicut hic in plaga collis orientali, ita pariter illic in plaga collis orientali. *Siphra* 6. אצל המזבח סמוך למזבח קדמה למזרחו של כבש אל מקום הדשן ששם היו נותנין את הדשן ר' חנניה בן אנטיגנס אומר שני בתי הדשנין היו שם אחד במזרחו של כבש ואחד במזרחו של מזבח זה שבמזרחו של כבש שם היו נותנין מוראות הגוף ודשן מזבח הפנימי והמנורה וזה שבמזרחו של מזבח שם היו שורפין פסולי קדשי קדשים ואמורי קדשים קלים. *Prope altare*; juxta altare; *ad orientalem plagam*; ad plagam collis orientalem; *ad locum cineris*; ubi reponebatur cinis. R. Chananja ben Antigoni dicit; duæ erant domus cineris, altera in plaga collis orientali, & altera in plaga altaris orientali; in plaga collis orientali reponebantur ingluvies volucris, & cinis altaris interioris, & candelabri; & in plaga altaris orientali comburebantur sanctissima, & adipes sanctitatum levium, quæ reproba facta essent.

Posthæc in conclavi cæsi lapidis orabant, & benedicebant; *Tamid* cap. V. אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והן ברכו וקראו עשרת הדברים שמע והיה אם שמוע ויאמר ברכו את העם ג' ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. Dicebat illis præfectus: benedictionem unam benedicite: illi autem benedicebant, & legebant decem verba: *Audi, & erit si audieritis, & dixit*: Benedicebant cum populo tres benedictiones, verum & firmum, & ministerium, & benedictionem sacerdotum: in Sabbatho addebant benedictionem unam vigiliæ abeuntis. Post peractas preces sortiebantur, qui suffitum in altari aureo adolerent. *Tamid* ibid. אמר להם חדשים לקטורת בואו והפיסו הפיסו זכה מי שזכה וגו' מי שזכה בקטורת היה נוטל את הכף והכף דומה לתרקב גדול של זהב מחזיק שלשת

קבין

קבין והבזך היה בתוכו מלא וגדוש קטורת וכסוי היה לו וכמין מטוטלת היה עליו מלמעלן מי שזכה במחתה נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח ופנה את הגחלים הילך והילך וחתה ירד ועירן לתוך של זהב נתפזר ממנו כקב גחלים והיה מכברן לאמה ובשבת היה כופה עליהם פסכתר ופסכתר היתה כלי גדול מחזקת לתך ושתי שרשרות היו בה אחת שהוא מושך בה ויורד ואחרת שהוא אוחז בה מלמעלן בשביל שלא תתגלגל ושלשה דברים היתה משמשת כופין אותה על גב הגחלים ועל השרץ בשבת ומורדין בה את הדשן מעל גבי המזבח וגו׳ מי שזכה בהחתה צבר את הגחלים על גב המזבח מרדדן בשולי המחתה והשתחוה ויצא מי שזכה בקטורת היה נוטל את הבזך מתוך הכף ונותנו לאוהבו או לקרובו נתפזר ממנו לתוכו נותנו לו בחפניו ומלמדים אותו הוי זהיר שמא התחיל לפניך שלא תכוה התחיל מרדד ויוצא לא היה המקטיר הקטיר עד שהממונה אומר לו הקטר ואם היה כהן גדול הממונה אומר אישי כהן גדול הקטר פרשו העם והקטיר והשתחוה ויצא. Dicebat eis : Novi accedant , & ſortiantur ad ſuffiendum , ſortiti ſunt , dignus erat, qui dignus æſtimabatur &c. Qui dignus habebatur ad ſuffitum , ſumebat vas , quod vas ſimile erat modio majori aureo , continenti tres cabos, & patera erat in medio ejus impleta, & accumulata ſuffitu, operculum habebat , & linteum quoddam ſuperne impoſitum erat . Qui dignus habebatur ad thuribulum, ſumebat thuribulum argenteum , adſcendebat ad verticem altaris , & agitabat prunas hinc inde , accipiebat , deſcendebat , & effundebat illas in medium thuribuli aurei, diſpergebatur ex illo tanquam cabus prunarum, purgabat autem illa in foſſa , & in Sabbatho operiebat ſuper eas ollam; peſachtar erat vas magnum, capacitatis dimidii chomer, duas habebat catenas, unam , qua trahebat , qui deſcendebat alteram qua tenebat, qui erat in ſuperiori parte, ne circumvolvatur , & tribus uſibus inſerviebat; tegebant ea prunas , reptilia in Sabbatho , & removebant cum eo cinerem ab altari &c. Cui obtigerat thuribulum, colligebat prunas ſuper altari , expandebat eas extremitate thuribuli , & incurvans ſe abiit . Qui deſignatus erat ad ſuffitum, ſumebat pateram e medio cupæ , dabatque eam amico, aut proximo ſuo , ſi ſparſus eſſet ſuffitus in medium cupæ ; pugillo ipſius imponebat ; docebant eum : cautus eſto ; fortaſſe incipies coram facie tua ; ne aduraris ; incipiens expandebat & abibat; qui adolebat non adolebat ante , quam præfectus ipſi diceret ; adole: ſi autem eſſet ſacerdos magnus, præfectus dicebat: Domine ſacerdos magne adole ; diſcedebat populus , adolevit , & incurvans ſe abiit . Tempore ſuffitus diſcedebant ab ſpatio inter veſtibulum & altare. *Babyl. Joma* 43. 2.

והכתיב וכל אדם לא יהיה באוהל מועד אמר רב יהודה תני של היכל תנו רבנן וכל אדם לא יהיה באוהל מועד יכול אפילו לעזרה תלמוד לומר באוהל מועד אין לי אלא באהל מועד שבמדבר שילה ובית עולמים מנין תלמוד לומר בקודש אין לי ﭏ בכניסתו ביציאתו מנין תלמוד לומר עד צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל כפרתו קודמת לכפרת ביתו כפרת ביתו קודמת לכפרת אחיו הכהנים וכפרת אחיו הכהנים קודמת לכפרת כל קהל ישראל אמר מר אין לי אלא בשעת הקטרת מאי משמע אמר רבא וכן אמר רבי יצחק בר אבדימי וכן אמר רבי ﭏעזר אמר קרא וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל איזהו כפרה ששו׳ לו ולביתו ולאחיו הכהנים ולכל קהל ישראל הוי אומר זה הקטרת הקטרת וקטרת מכפרא אין דהא תני רב חנניה למדנו לקטרת שמכפרת שנאמר ויתן את הקטרת ויכפר על העם ותנא דבי רבי ישמעאל על מה קטרת מכפרת על לשון הרע יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי תנן התם פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה אמר רבי אלעזר לא שנו אלא בשעת הקטרה דהיכל אבל בשעת הקטרה דלפני לפנים מהיכל פרשי מבין האולם ולמזבח לא פרשי מתיב רב אדא בר אהבה ואמרי לה כדי רבי יוסי אומר כשם שפורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרת כך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח ופר העלם דבר של צבור ושעירי עבודה זרה הא מה מעלה ישבין ההיכל לבין האולם ולמזבח אלא שבהיכל פורשין בין בשעת הקטרת ובין שלא בשעת הקטרת ומבין האולם ולמזבח אין פורשין אלא בשעת הקטרת בשעת הקטרה מיהא פרשי מאי לאו בשעת הקטרה דלפני לפנים לא בשעת הקטרה דהיכל אי הכי הא מה מעלה ותו לא הא איכא הא מעלה דאילו מהיכל פרשי בין בשעת הקטרה דידיה בין בשעת הקטרה דלפני לפנים ואילו מבין האולם ולמזבח לא פרשי אלא בשעת הקטרה דהיכל הא קתני אלא שבהיכל פורשין בין בשעת הקטרה ובין שלא בשעת הקטרה ובין האולם ולמזבח אין פורשין ﭏ בשעת הקטרה והא איכא הא מעלה דאילו דהיכל פרשי בין בקדושה דידיה בין בקדושה דלפני לפנים ואילו מבין האולם ולמזבח לא פרשי אלא בקדושה דהיכל אמר רבא שם פרישה אחרת היא אמר מר כך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זרה מנא לן אמר רבי פרת אתיא כפרה כפרה מיום הכפורים אמר רב אחא בר אהבה שמע מינה מלורת דאוריתא

הכי נמירי להו דאי סלקא דעתך דרבנן מאי שנא בין האולם ולמזבח דילמא מקרו ועיילי בין האולם ולמזבח, כיון דלא מפסיק מידי לא מינכרא מילתא עזרה כיון דאיכא מזבח החיצון דמפסיק מינכרא מילתא אמר רבא שמע מינה קרושת אולם והיכל חרא מילתא היא דאי סלקא דעתך שתי קרושות נינהו אולם נופיה גזירה וניקם ונגזר גזרה לגזירה לא אולם ובין האולם למזבח חרא קרושה היא היכל ואולם שתי קרושות . Et ſcriptum eſt *Levit.* XVI. *Et nemo erit in tabernaculo conventus* . Dicit Rabi Jehuda ; legendum eſt ; ab templo, non vero in templo. Tradiderunt ſapientes : Dictum eſt, *Et nemo erit in tabernaculo conventus*. Crederem ne in atrio quidem? Idcirco dictum eſt; in tabernaculo conventus. Non probo niſi de tabernaculo conventus, quod erat in deſerto, Silo & domus ſeculorum unde probatur? Ex eo quod dictum eſt ; *in ſanctuario*. Non probo niſi pro tempore ſuffitus ; pro tempore adſperſionis ſanguinum unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Quando ingredietur ad expiandum* . Non probo niſi de ejus ingreſſu, de egreſſu unde probatur? Ex eo quod dictum eſt ; *donec egredietur; & expiabit pro ſe & pro domo ſua, & pro omni congregatione Iſrael;* ejus expiatio præcedit expiationem ſuæ domus, & expiatio ſuæ domus præcedit expiationem fratrum ſuorum ſacerdotum, & expiatio fratrum ſuorum ſacerdotum præcedit expiationem univerſæ congregationis Iſrael. Dicit Mor ; Non probo niſi pro tempore ſuffitus. Unde probatur? Dicit Raba ; & ſimiliter dicit R. Iſaach bar Abadimi, atque ita dicit R. Elieſer ; dicit textus ; *Et expiabit pro ſe, & pro domo ſua, & pro omni congregatione Iſrael*. Quænam eſt expiatio, quæ ſit illi, & domui ſuæ, & fratribus ſuis ſacerdotibus, & univerſæ congregationi Iſrael æqualis? Dicit; Hæc eſt adolitio ſuffitus; & ſuffitus expiat; Ita docet R. Chananja; Diſcitur, quod ſuffitus expiet ; Dictum eſt enim *Num.* XVII. 12. *Et impoſuit ſuffitum, & expiavit ſuper populo*. Et docet diſcipulus R. Iſmaelis; pro quo expiat ſuffitus? pro lingua mala. Veniat res, quæ eſt in ſilentio, & expiet pro facto ſilentii. Tradiderunt eo loco. Diſcedebant ab ſpatio inter veſtibulum & altare tempore ſuffitus; Dicit R. Elieſer ; non docent ; niſi tempore ſuffitus templi, ſed tempore ſuffitus Adyti, a templo diſcedebant, a ſpatio inter veſtibulum & altare non diſcedebant. Opponit R. Ada bar Aba; atqui dicunt; non ſicut R. Joſe dicit; ſicut diſcedunt a ſpatio inter veſtibulum & altare tempore ſuffitus, ita pariter diſcedunt tempore adſperſionis ſanguinum juvenci ſacerdotis uncti, & juvenci pro ignorantia rei cœtus, & hircorum Idololatriæ; At quis erat gradus inter templum & veſtibulum, & altare? Niſi quod in templo diſcedebant tam tempore ſuffitus, quam præter tempus ſuffitus ; & inter veſtibulum & altare non diſcedebant niſi tempore ſuffitus ; tamen tempore ſuffitus diſcedebant: quid? tempore ſuffitus adyti, non autem tempore ſuffitus templi; ſi ita eſt; hic unus eſt gradus? Atqui erat hic gradus, quod a templo diſcederent tam tempore ſuffitus ipſius, quam tempore ſuffitus adyti ; & a ſpatio inter veſtibulum & altare non diſcederent niſi tempore ſuffitus templi; Hoc eſt quod docet ; quod a templo diſcederent tam tempore ſuffitus, quam præter tempus ſuffitus ; & a ſpatio inter veſtibulum & altare non diſcederent niſi tempore ſuffitus; & hic erat gradus, quod a templo diſcederent tam propter ſanctitatem ipſius, quam propter ſanctitatem adyti ; & a ſpatio inter veſtibulum & altare non diſcederent niſi propter ſanctitatem templi. Dicit Raba ; ibi una erat ſeparatio ; Dicit ita Mor ; Quod diſcederent tempore adſperſionis ſanguinum juvenci ſacerdotis uncti, & juvenci propter ignorantiam rei cœtus, & hircorum Idololatriæ; unde probatur? Dicit Rabi Pedath ; Explicetur expiatio, expiatio ab die expiationum. Dicit R. Acha bar Aba ; hinc eruuntur gradus legis, pariterque ex traditione probantur; ſi putes eſſe ex præcepto Rabinorum ; cur diverſum erat ſpatium inter veſtibulum & altare? quod fortaſſe cum eſſent immundi ingrederentur ab toto atrio; ita pariter ſeparabantur, quod fortaſſe cum eſſent immundi ingrederentur inter veſtibulum & altare ; eo quod cum nullum eſſet interſtitium, non cognoſcebatur atrium ; cum vero eſſet altare exterius, quod intererat, res cognoſcebatur ; dicit Raba ; hinc eruitur ; ſanctitas veſtibuli & templi una & eadem erat ; ſi putas duas fuiſſe ſanctitates ; veſtibulum ipſum ex decreto ; & nos conſurgentes ſtatuemus aliud decretum pro decreto. Minime ; veſtibulum & ſpatium inter veſtibulum & altare ſunt una ſanctitas ; templum & veſtibulum ſunt duæ ſanctitates. Hinc illuſtratur illud *Lucæ* I. 9. *Secundum conſuetudinem ſacerdotii ſorte exiit, ut incenſum poneret, ingreſſus in templum Domini : & omnis multitudo populi erat orans foris hora incenſi*.

Po-

Poſtremo ſortiebantur, qui portaret membra de colle ad altare. *Tamid* ibid. חרשים עם ישנים באו ויפיסו מי מעלה אברים מן הכבש למזבח ר״א בן יעקב אומר המעלה אברים לכבש הוא מעלה אותו על גבי המזבח. Novi cum veteribus venerunt, & ſortiti ſunt, qui deportaret membra a colle ad altare. R. Elieſer ben Jacob dicit qui portabat membra ad collem, ille imponebat altari. *Joma* cap. II. וארביעי חרשים עם ישנים מעלה אברים מן הכבש ולמזבח. Quarta ſors: Novi cum veteribus ſortiebantur, qui portaret membra de colle ad ad altare. Ubi *Gemara* 26. אמר רבי יוחנן אין מפייסין על תמיד של בין הערבים אלא כהן שזכה בו בשחרית יזכה בו ערבית מתיבי כשם שמפייסין שחרית כך מפייסין בין הערבים כי תניא ההיא בקטרת והתניא כשם שמפייסין לו שחרית כך מפייסין לו ערבית אימא לה והתניא כשם שמפיסין לו שחרית כך מפיסין לו ערבית וכשם שמפיסין לה שחרית כך מפיסין לה ערבית אמר רב שמואל בר רב יצחק הכא בשבת עסיקינן הואיל ומשמרות מתחדשות ולמאי דסליק ארעתין מעיקרא נפישי להו פייסות מיהא כולהו מצפרא אותו דזכי ביה שחרית זכי דזכי במערבית זכי הרביעי חדשים עם ישנים וכו׳ מתניה דלא כרבי אליעזר בן יעקב אומר המעלה איברים לכבש הוא מעלה אותן למזבח במאי קא מיפלגי מר סבר ברב עם הדרת מלך ומר סבר מקום שכינה לאו אורח ארעא אמר רבא לא רבי אליעזר בן יעקב אית ליה דרבי יהודה ולא רבי יהודה אית ליה דרבי אליעזר בן יעקב דאם בצרא להו פייסות ואי משכחת תנא דתני חמש ההוא דלא כרבי אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה. Dicit R. Jochanan; non ſortiebantur de ſacrificio jugi veſpertino; ſed ſacerdos, qui mane deſignabatur, deſignabatur quoque veſpera. Oppoſitio: ſicut mane ſortiebantur, ita pariter veſpera ſortiebantur; quia exſtat traditio de ſuffitu; Atqui extat traditio; ſicuti mane pro illo ſortiebantur, ita pariter veſpera ſortiebantur; dicam לה fœminino genere; atqui exſtat traditio; ſicut ſortiebantur mane לו pro illo, ita quoque veſpera ſortiebantur לו pro illo; & ſicuti ſortiebantur mane, ita quoque veſpera ſortiebantur לה. Dicit R. Samuel bar R. Iſaach; ſic in ſabbatho legimus, quia claſſes innovabantur; quid putas a principio fuiſſe multas ſortes? attamen omnes fiebant mane; qui mane deſignabatur, deſignabatur, qui deſignabatur veſpera, deſignabatur. Quarta ſors: Novi cum veteribus &c. Miſna non eſt juxta mentem R. Elieſer ben Jacob; etenim legimus; R. Elieſer ben Jacob dicit; qui portabat membra ad collem erat idem, qui portabat illa ad altare; ubinam conſiſtit controverſia; Mor exponit ex eo quod dictum eſt *Prov.* XIV. 28. *In multitudine populi eſt honor regis*; & Mor putat; in loco Divinitatis non eſt conſuetudo terræ. Dicit Raba; R. Elieſer ben Jacob, non ſentit cum R. Jehuda, neque R. Jehuda cum R. Elieſer ben Jacob; qui diminuit ſortes; & ſi invenitur doctor, qui doceat quinque; Hoc non eſt neque juxta mentem R. Elieſer ben Jacob, neque juxta ſententiam R. Jehuda. *Toſaphoth* in h.l. אלא כהן שזכה בו שחרית זוכה בו ערבית תימא לי והא עד כאן היה צריך להפיס ערבית בשביל סידור שני גזירין שאותה שבבקר היו בכהן הזוכה בתרומת הדשן ושני כהנים זוכין בהן בערב ואין לתרץ דמודה הוא דבשבילם מפיסין לערב ולא אתא לאשמועינן אלא דבהנך עבודות שיש דוגמתן בבקר לא היו מפייסין דאם כן כי פריך בסמוך ולמאי דסלקא דעתך מעיקרא נפישי להו פייסות לרבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי נמי תיקשי כיון דמפיסין בערב בשביל שני גזירי עצים אם כן נפישי להו פייסות ודוחק הוא לומר דהנך תרי מדשן פנימי ומנורה שהיו בפייס של תמיד השחר ולא היה בערב הם היו זוכין בגזירין בערב נמצא שלא היו צריכין להפיס בשביל הגיזרין לערב כי דוחק הוא לברות דבר זה מדעתינו אלא נראה דלרבי יוחנן פשיטא ליה דמצפרא מפיסין נמי על שני גזירין של בין הערבים כיון דאותו פייס שמפיסין לתמיד השחר מהני נמי לבין הערבים שבר׳ הוא שיפיסו אז כמו כן לצורך גיזירין של בין הערבים והא דלא חשיב להו במתניה בפייס השני יש לומר דלא חשיב אלא שלשה עשר כהנים הזוכין בו בפייס השני לצורך תמיד של שחר אבל למאי דסלקא דעתך מעיקרא דלכל עבודה של בין הערבים חוזרין ומפיסין הוה סלקא דעתך שבערב מפיסין דאמאי מפיסין לו שחרית כיון דלא מהני פייס דשחרית לשל בין הערבים מידי ועוד לישנא דברייתא דקתני כך מפיסין לו ערבית משמע שבערב מפיסין ואם כן נפישי להו פייסות דתנן רבי אליעזר בן יעקב אומר המעלה איברים כו׳ דתנן גרסינן משנה היא בתמיד פרק חמישי לעיל בפרק קמא דפריך סתמא דתמיד אדיומא ומשני מאן תנא יומא רבי שמעון איש המצפה היא משום דאשכחן דפליג אחרא סתמא דתמיד דתניא רבי שמעון איש המצפה משנה בתמיד לא הוה מצי למימר רב אלעזר בן יעקב היא דפליג הכא אסתמא דתמיד דקא תני ברישא הרביעי חדשים עם ישנים מי מעלה איברים מכבש למזבח והדר קתני רבי אליעזר בן יעקב אומר המעלה איברים וכו׳ דהא אסתמי דיומא נמי פליג דבמתניה נמי קתני הרביעי מי מעלה איברים ואוקמי דלא כרבי אליעזר בן יעקב ואף על גב דאיכא נמי סתמא דמתניה

כרבי אליעזר בן יעקב דקתני תמיד קרב בתשעה ופרש״י דסתמא כרבי אליעזר בן יעקב אין נראה לפרש כן דאם כן הוה ליה לתלמודא לאקשויי רישא רבנן וסיפא רבי אליעזר בן יעקב ולישני אין רישא רבנן וסיפא רבי אליעזר בן יעקב ונהי דמרישא דרישא דקתני שלשה עשר כהנים זוכין בו לא קשיא לן דלרבנן הוו להו ארבעה עשר עם המעלה איברים מכבש למזבח ואם כן תקשי רישא וסיפא רבי אליעזר בן יעקב ומציעתא רבנן דההיא איכא לשנויי דאתיא אפילו כרבנן ולא קא חשיב אלא שלשה עשר כהנים הזוכין בפייס השני אבל מעלה איברים מכבש למזבח ההוא פייס רביעי באפילו נפשה הוא מיהו הא קשיא רישא רבנן וסיפא רבי אליעזר בן יעקב כדפרש ונראה דתמיד קרב בתשעה לא הויא סתמא כרבי אליעזר בן יעקב אלא משום דבעי למימר לא פחות ולא יותר קאמר ליכא למאן דאמר שיהא תמיד קרב בפחות מתשעה אבל עשרה לא הוי כל שעתא דזימנין דבהעלות איברים מכבש למזבח זכה אחד מהנך שזכו להוליך לכבש אבל בציר מתשעה לא הוו ובחג בציר מעשרה לא הוו וכן כולם אבל אין לפרש דלא קא חשיב אלא הולכת איברים לכבש דהא קא חשיב נמי צלוחית מים ובזיכין וגיזירין מיהו מצי למימר דלא קא חשיבא תחילת הולכות בין דאיברין בין דצלוחית מים בין דבזיכין אבל גמר הולכת איברים מראש למזבח לא קא חשיב וראשון נראה יותר במקום שכינה דלאו אורח ארעא אפילו רבי אליעזר בן יעקב דקסבר הכא דלאו אורח ארעא נראה דמודה הוא בההיא דתמיד בערב הפסח שחט ישראל וקיבל הכהן נותנו לחבירו וחבירו לחבירו כו׳ עד והכהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד ומפרש בגמרא טעמא משום ברוב עם הדרת מלך דהתם לא שייך למיר לאו אורח ארעא שהרי כשהיה נותנה לחבירו לא היה הולך לו אלא חוזר ומקבל ומושיט וחוזר ומקבל ומושיט שהרי רוב פסחים היה להם אבל היכא שמוליך עד לכבש והולך לו ההוא ודאי לא אורח ארעא ואי משכחת תנא דתני חמש כו׳ תימא לי לימא דההוא ולא סבירא ליה דחוזרין ומפיסין לתמיד של בין הערבים בערב דהשתא איכא חמשה פייסות ויש לומר דהכי קאמר אי משכחת תנא דתניא חמש בשחרית אינמי יש לומר אי קסבר דחוזרין ומפיסין לתמיד של בין הערבים אף על גב דהיפיסו לתמיד של שחר אם כן היו חוזרין ומפיסין נמי להקטרת של בין הערבים ונפישי להו פייסי טפי מחמש ההיא דלא דרבי אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה כך היא הגין בכל הספרים אבל רש״י מוחקה וגריס אלא כרבי יהודה וגירס הספרא דלא כרבי יהודה נראה לי לפרש והתניא שבעה עשר פירש בכל בקר היה שבעה עשר לכל הפחות ולא משכחת לה אלא אם כן חשבת כולהו הזוכין כהנים

בכל הפייסות והיינו שלשה עשר הזוכין בתמיד וחד בתרומת הדשן וחד המעלה איברים מכבש למזבח ותרי דקטרת ודמחתה הרי שבעה עשר והיינו דלא כרבי אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה דלרבי אליעזר בן יעקב בציר להו חד דמעלה איברים מכבש למזבח ולרבי יהודה בציר להו חד דמחתה ומה שהקשה רש״י אמאי קאמר דלא כרבי יהודה נהי דלא הוה פייס למחתה כהן מיה׳ הוה ואם כן איכא שבעה עשר נראה לי דפשיטא ליה לתלמודא דשבעה עשר דקאמר היינו אותם שזוכין על ידי פייס קאמר דהא אכתי טובא הוו המפשיט והמנתח והולכת עצים למערכה ואי משום דכשירה בזר לא חשיב להו והא קא חשיב שוחט אלא עד כאן לא קא חשיב אלא הנך שזוכין על ידי פייס ובמחתה לרבי יהודה לא הוה פייס כלל כדפריך לעיל וגירסת שבספרים היא בפרק ראש הרש ואין להקשות מהא דאמר לעיל אי משכחת תנא דאית ליה חמש משמ׳ דתלמודא לא הוה משכח תנא דאית ליה חמש פייסין והא תנא דהכא דאית ליה שבעה עשר אית ליה חמש פייס ריש לומר לעיל אכתי לא ידע להא ברייתא דהכא

Sed ſacerdos, qui pro illo deſignabatur, deſignabatur etiam veſpera. Dictum eſt; atqui hactenus oportebat ſortiri veſpera propter compoſitionem duorum ſegmentorum, quæ mane adducebantur a ſacerdote, qui deſignabatur ad decinerationem; pro quibus duo ſacerdotes veſpera deſignabantur; Neque ſolvitur quæſtio, quod fatentur, quod eorum cauſa veſpera ſortirentur; neque venit ad ſignificandum nobis, niſi quod in his miniſteriis, in quibus mane eſſet ſimilitudo, non ſortirentur; Si ita eſt, cur proxime opponit? Qua de cauſa? Putaſne a principio fuiſſe multas ſortes? Juxta mentem R. Jochanan nomine R. Simeonis ben Jochai pariter opponitur; quandoquidem ſortiebantur veſpera propter duo ligni ſegmenta; ſi ita eſt, plures erant ſortes; & dicendum eſt; quod iſti duo, qui decinerabant altare interius & candelabrum, comprehendantur in ſortitione ſacrificii jugis matutini; neque veſpera erant, qui deſtinarentur ad ſegmenta veſpertina: deprehenditur, quod non eſſet neceſſe, ut ſortirentur veſpera propter ſegmenta ad diſtinguendum ex noſtra ſententia; Sed videtur juxta mentem Rabi Jochanan manifeſtum eſſe, quod mane quoque ſortirentur de duobus ſegmentis veſpertinis; quoniam ea ſortitione, qua ſortiebantur pro ſacrificio jugi matutino, pariter inter veſperas putat fuiſſe ſortitos; tunc ſicut ita erat propter opus ſegmentorum inter veſperas, non fuit numerata in Miſna in ſorte ſecunda;

Eſt

Est qui dicit, quod non numeraverit nisi tredecim sacerdotes, qui designabantur in sorte secunda propter opus sacrificii jugis matutini; Verum qua de causa? putasne a principio pro omni ministerio vespertino iterum sortes projecisse? putasne, quod vespera pro illo sortirentur? Qua de causa pro illo mane sortiebantur? quia ex hac sortitione matutina nihil erat pro vespertina; & præterea juxta sensum Baraitha, ubi legitur, vespera pro illo sortiebantur, eruitur, quod vespera sortirentur; & si ita est, plures erant sortes &c. Legimus. R. Eliefer ben Jacob dicit; qui portabat membra &c. Legimus. Lectio est Misnæ *Tamid* cap. v. supra cap. I. opponitur traditio *Tamid* ad *Joma*; & discitur quod doctor *Joma* sit Rabi Simeon vir de Zepha, quia invenimus, quod opponat conclusionem absolutam *Tamid*; extat enim traditio R. Simeon de Zepha Misna in *Tamid*; non potest dici, quod R. Eliefer ben Jacob hic dissentiat ab traditione *Tamid*, qui docet in principio: sors quarta: Novi cum veteribus, qui portet membra de colle ad altare; & postea docetur; R. Eliefer ben Jacob dicit; qui portat membra &c. Hæc traditio *Joma* pariter dissentit ab eo quod dicitur in Misna; Similiter docet; Quarta sors: qui portet membra; & statuitur non juxta mentem Rabi Eliefer ben Jacob; & quamvis sit traditio in Misna juxta mentem R. Eliefer ben Jacob, qui docet, sacrificium juge a novem fuisse oblatum; & *Raschi* exponat, conclusionem esse juxta mentem R. Eliefer ben Jacob, tamen non videtur ita esse exponendum; si enim ita esset, ex *Gemara* posset opponi; sc. principium pertinere ad sapientes, & finem ad Rabi Eliefer ben Jacob; & juxta meam opinionem non pertinet principium ad sapientes, & finis ad R. Eliefer ben Jacob; & quod est a principio est principium: quia traditur; tredecim sacerdotes ad illud destinabantur; Non est oppositio; etenim juxta mentem sapientum erant quatuordecim cum illo, qui portabat membra de colle ad altare; si ita est, erit oppositio; principium & finis pertinebit ad R. Eliefer ben Jacob, & medium ad sapientes; & hoc adducitur ad variandum; extat enim traditio; vel ex mente sapientum non numerat nisi tredecim sacerdotes, qui designabantur in secunda sorte; sed qui portabat membra de colle ad altare, comprehendebatur in sorte quarta, ideoque multæ erat; Nihilominus est oppositio; principium pertinebit ad sapientes, & finis ad R. Eliefer ben Jacob, sicut exponitur; & videtur, quod sacrificium juge offerendum fuisset a novem, non esse conclusionem juxta mentem R. Eliefer ben Jacob, sed ea de causa, quod dicendum sit, non fuisse pauciores, neque plures: quod dicit non esse juxta mentem illius, qui dicit, quod non offerrent sacrificium juge pauciores novem, sed semper non erant decem, quia aliquando in adducendis membris de colle ad altare, destinabatur aliquis ex illis, qui destinati fuerunt ut portarent ad collem; sed pauciores novem non erant, & in festo non erant pauciores decem; & sic omnes; sed non est exponendum ex eo, quod non numeret nisi adductionem membrorum ad collem, quia pariter numerat situlam aquæ, & acerras, & segmenta; nihilominus potest dici, quod a principio non numeraverit adductionem tam membrorum, quam situlæ aquæ, & acerrarum, sed quod perfecerit adductionem membrorum a principio ad altare, idcirco non numeret, & primus videatur superfluus. In loco Divinitatis non fit juxta consuetudinem terræ; quamvis R. Eliefer ben Jacob doceat hoc non fuisse juxta consuetudinem terræ, tamen videtur fateri in eo quod dicitur de sacrificio jugi in vespera Paschali; mactabat Israelitas & accipiebat sacerdos, dabat socio suo, & socius suo socio &c. donec sacerdos offerebat ad altare, & adspergebat unam adspersionem contra fundamentum; & exponitur in Gemara ratio, sc. *In multitudine populi honor est regis. Prov.* XIV. 28. Illic non est dubitandum quin sit juxta morem terræ, quia quando dabat socio suo, non incedebat, sed iterum accipiebat, & porrigebat atque iterum accipiebat & porrigebat; quia propter multitudinem victimarum Paschalium omnes afferebant usque ad collem, & adducebant; & hoc certe non erat juxta consuetudinem terræ. Et si invenis doctorem, qui tradat fuisse quinque &c. Ego dicam, fortasse hic doctor erit, qui putat, quod iterum vespera sortirentur in sacrificio jugi vespertino; nunc erat quinque sortes; & dicendum est, quod est qui dicat, quod inveniatur doctor; Traditio: Quinque mane; pariter dicendum est, si putat iterum fuisse sortitos in sacrificio jugi vespertino, quamvis sortiti fuissent in sacrificio jugi matutino; si ita est, iterum quoque sortibeantur ad suffiendum inter vesperas, & sortes erant plures quinque. Hoc

non

non eſt juxta mentem R. Elieſer ben Jacob, neque juxta ſententiam R. Jehuda; hoc comprehenditur in omnibus libris; Sed *Raſchi* expungit, & legit, juxta mentem Rabi Jehuda, & explicat libros non juxta mentem R. Jehuda. Mihi videtur ita exponendum eſſe: At qui extat traditio: ſeptendecim erant; exponitur; ſingulo mane omnes ad minimum erant ſeptendecim; at non invenies, niſi numeraveris omnes ſacerdotes, qui deſignabantur in omnibus ſortibus, ſc. tredecim deſignabantur in ſacrificio jugi, & unus in decineratione, & alter, qui portaret membra de colle ad altare, & duo pro ſuffitu & thuribulo, ecce ſeptendecim, quod non eſt juxta mentem R. Elieſer ben Jacob, neque juxta ſententiam R. Jehuda; quia ſecundum mentem R. Elieſer ben Jacob detrahendus eſt unus, qui portabat membra de colle ad altare; & juxta mentem R. Jehuda detrahendus eſt unus pro thuribulo; & quod opponit *Raſchi*; qua de cauſa dicit; hoc non eſt juxta mentem R. Jehuda? hoc eſt, quod non ſortiretur pro thuribulo ſacerdos: & ſi ita eſt, erunt ſeptendecim; mihi videtur manifeſtum eſſe ex Gemara fuiſſe ſeptendecim, quod ſc. de illis dicat, qui deſignabantur per ſortem; hoc eſt quod dicit, adhuc multæ ſunt, ſc. excoriatio, & diſſectio, & adductio lignorum ad ſtruem; & quia hæc legitima ſunt per alienum, non numerat; ſed numerat mactantem; verum non numerat niſi illos, qui deſignabantur per ſortem; & in thuribulo juxta mentem R. Jehuda non erat ſors; conſequitur, ſicuti ſupra exponitur, & lectio, quæ eſt in libris eſt cap. ר״ח & non eſt opponendum ex eo quod ſupra dicit; ſi inveniatur doctorem, qui doceat quinque, quia ex Gemara non deprehenditur doctor, qui doceat quinque fuiſſe ſortes; & doctor, qui hoc loco tradit ſeptendecim fuiſſe ſacerdotes, docet quinque fuiſſe ſortes; dicendum eſt ſupra; adhuc ignoro, quid dicat Barajtha in hoc loco.

In Sabbatho, in quo recentes panes propoſitionis offerebantur, & veteres removebantur, octo ad reliquos ſacerdotes adjungebatur. *Menacboth* cap. XI. 7. ארבעה כהנים נכנסים שנים בידם שני סדרים ושנים בידם שני בזיכים וארבעה מקדימים לפניהם שנים ליטול שני סדרים ושנים ליטול שני בזיכים המכנסים עומדים בצפון ופניהם לדרום המוציאים עומדים בדרום ופניהם לצפון אלו מושכים ואלו מניחים וטפחו של זה כנגד טפחו של זה שנאמר לפני תמיד רבי יוסי אומר אפילו אלו נוטלים ואלו מניחים אף זו היתה תמיד יצאו ונתנו על השלחן של זהב שהיה באולם הקטירו הבזיכים והחלות מתחלקות לכהנים. Quatuor ſacerdotes intrabant, bini manu tenebant binos ordines panum, & bini duas acerras. Quatuor præibant ante hos, bini ad recipiendum duos panis ordines, & bini ad duas acerras recipiendas. Qui introducebant, ii ſtabant ad ſeptentrionem faciebus ipſorum ad meridiem converſis; qui educebant, ii ſtabant ad meridiem faciebus ad ſeptentrionem converſis. Hi detrahebant, & illi reponebant, pugillo unius e regione pugilli alterius, eo quod ſcriptum eſt *Exod.* XXXIII. 30. *Coram me ſemper*. R. Joſe dicit etſi hi removeant, & illi ponant; hoc etiam factum eſt in jugi ſacrificio. Exibant & ponebant ſuper menſam auream in veſtibulo. Incendebant acerras, & panes dividebant ſacerdotes. Hinc eruitur, quod in templo primo, ubi undecim erant menſæ, in Sabbatho præ reliquis diebus, in ordinandis removendiſque panibus propoſitionis, & acerris octo & octoginta ſacerdotes miniſtrarint. In noviluniis, ubi præter ſacrificia jugia offerebantur duo juvenci, unus aries, ſeptem agni, & hircus cum libaminibus ſuis plures, quam in ceteris diebus, miniſtrabant ſacerdotes; Vid. *Num.* XXVIII. 11. In tribus feſtis ſolennibus, in quibus quamplurima offerrebantur ſacrificia, omnes claſſes miniſtraſſe jam dictum eſt.

Nunc ſigillatim miniſteria quotidiana erunt illuſtranda. Præ ceteris decinerabatur altare exterius, & accendebatur ignis; uti dictum eſt. *Levit.* VI. 6. וידבר יהוה אל משה לאמר צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה היא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח ושמו אצל המזבח ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. *Et locutus eſt Dominus ad Moſen; dicendo: Præcipe Aharon & filiis ejus dicendo: Hæc eſt lex holocauſti; illud eſt holocauſtum ſuper incendium ſuper altare tota nocte, uſque ad mane; & ignis altaris accendetur in illo. Et induet ſacerdos veſtem ſuam lineam. Feminalia linea induet ſuper carnem ſuam. Et removebit cinerem, quem fecit ignis abſumens holo-*

cau-

caustum super altare, & deponet prope altare; & exuet vestes suas, & induet vestes alias, & educet cinerem extra castra in locum purum; & ignis super altare accendetur in eo; non extinguetur; & accendet super illo sacerdos mane mane, & ordinabit super illo holocaustum, & adolebit super illo adipes pacificorum; Ignis perpetuus ardebit supet altare, non extinguetur. Targum Jonathan ומליל יי
עם משה למימר פקיד ית אהרן וית בנוי
למימר דא אורייתא דעלתא דאתיא
למכפרא על הירהורי ליבא היא עלתא
דמתעבדא בעלתא בטורא דסיני וקיימא
על אתר בית יקידתא על מדבח כל ליליא
עד צפרא ברם אישתא דמדבחא תהי
יוקדא ביה וילבוש כהנא לבושין דבוץ
ואוורקסין דבוץ ילבוש על בישריה ויפרוש
ית קיטמא דתיכול אישתא ית עלתא על
מדבחא ושויניה בצטר מדבחא וישלח ית
לבושוי וילבש לבושין חורנין ויהנפק ית
קיטמא למברא למשריתא לאתר דכי
ואישתא על מדבחא תהי יוקדא ביה לא
תיטפי וילפי עלה כהנא אעין בצפר בצפר
עד ארבע שעין דיומא ויסדר עלה עלתא
ויסוק עלה תרבי נכסת קודשיא אישתא
תדירא תהי יוקדא על מדבחא לא תטפי
Et locutus est Dominus cum Mose dicendo: Præcipe Aharon & filiis ejus dicendo. Hæc est lex holocausti; quod venit ad expiandum pro cogitationibus cordis: illud est holocaustum, quod factum est in holocaustum in montem Sinai, & permanet in foco super altare tota nocte usque ad matutinum tempus; verum ignis altaris erit accensus in eo: & induet sacerdos indumenta byssina, & subligacula byssina induet super carnem suam, & separabit cinerem quem fecit ignis absumens holocaustum super altare, & ponet ipsum in latere altaris: & exuet vestes suas, & induet vestes alias, & educet cinerem extra castra in locum mundum. Et ignis super altare erit ardens, non extinguetur, sed accendet super ipsum sacerdos ligna per singulos dies mane mane usque ad quatuor horas diei, & ordinabit super ipsum holocaustum, & incendet super eo adipes hostiæ sanctitatum. Ignis perpetuus erit ardens super altari non extinguetur.

Num. XXVIII. I. Præcipitur de sacrificio jugi matutino & vespertino.
וידבר יהוה אל משה לאמר צו את בני
ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי
לאשי ריח נחחי תשמרו להקריב לי במועדו
ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו
ליהוה כבשים בני שנה תמימים שנים ליום
עלה תמיד את הכבש אחד תעשה בבקר
ואת הכבש השני תעשה בין הערבים
ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן
כתית רביעית ההין עלת תמיד העשויה
בהר סיני לריח ניחח אשה ליהוה ונסכו
רביעית ההין לכבש האחד בקדש הסך
נסך שכר ליהוה ואת הכבש השני תעשה
בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכו תעשה
אשה ריח ניחח ליהוה. *Et loquutus est Dominus ad Mosen, dicendo; Præcipe filiis Israel & dices ad eos; oblationem meam, panem meum, ignitum meum odoris suavissimi offerte per tempora sua. Et dices ad eos; Hoc est ignitum, quod offeretis Domino, agnos anniculos, perfectos, duos singulis diebus pro jugi holocausto: Agnum unum facies mane, & agnum secundum facies inter vesperas, & decimam partem Ephæ similæ mixtam olei contusi quarta parte Hin. Holocaustum juge, uti factum est in Sinai in odorem suavitatis, ignitum Domino; & ejus libamen sit quartas pars Hin pro agno uno, in sancto libabitur sicera Domino; & agnum secundum facies inter vesperas, juxta munus matutinum, & juxta ejus libamen facies, ignitum in odorem suavitatis Domino. Targum Jonathan.* ומליל יהוה עם משה למימר פקיד
ית בני ישראל ותימר להון ית קורבני
לחים סדור פתורי ייכלון כהניא ומה
דאתון מקרבין על גב מדבחא לית רשו
לגבר דייכול מיניה הלא אישתא היא דאכלא
יתיה והוא מתקבל קדמי לריח רעוא עמי
בני ישראל הוו זהירין למקרבא יתיה
מאפרשות לשבתא קרבן קדמי בזמניה
ותימר להון דין סדר קרבניא די תקרבון
קדם יי אמרין בני שנה שלמין תרין ליומא
עלתא תדירא ית אימר חד תעביד בצפרא
למכפרא על חובי ליליא וית אימר תניין
תעביד ביני שמשתא למכפרא על חובי
יממא וחד מן עשרא בתלת סווין סמידא
דחינטיא למנחתא פתיכא בשחח זיתא
בתישא רבעות הינא עלת תדירא היכמא
דהות מקרבא על טורא דסיני מטול
לאתקבלא ברעוא קורבנא קדם יי וניסוכיה
רבעות הינא לאימר חד במאני בית
קודשיא ותנסך ניסוך חמר עתיק ואין לא
משכח חמר עתיק מייתי חמר בר ארבעין
יומין למנסכא קדם יי וית אימר תניין
תעביד ביני שמשתא הי כדורונא דצפרא יהי
בנסוכיה תעביד קרבן דמתקבל ברעוא קדם
יי. *Et loquutus est Dominus cum Mose dicendo: præcipe filiis Israel, & dices illis; oblationem meam, panem meum ordinationis mensæ meæ comedent sacerdotes; at quod vos offertis super altare meum, non potest vir comedere ipsum: annon ignis est, qui devorat ipsum, & recipitur coram me in odorem beneplaciti? popule mi, filii Israel, moniti estote ut offeratis ipsum & primitias per singula sabbatha in oblationem coram me in tempore suo. Et dices illis: hic est ordo oblationum, quas offeretis coram Domino agnos anniculos integros duos singulis die-*

diebus, pro jugi holocausto. Agnum unum facies mane pro expiatione peccatorum noctis, & agnum secundum facies inter vesperas ad expiandum pro peccatis diei; Et unum ex decem trium satorum similæ tritici in Mincha, mixtum cum olei olivæ contusi quarte parte Hin. Holocaustum juge, quemadmodum oblatum fuit in monte Sinai, ut recipiatur cum beneplacito oblatio coram Domino. Libatio vero ejus sit quarta pars Hin pro agno uno; in vasis domus sanctuarii libabitur libamine vini veteris; quod si non inveniatur vinum vetus, afferes vinum quadraginta dierum ad libandum coram Domino. Et agnum secundum facies inter duas vesperas; juxta munus matutinum & juxta libationem ejus facies oblationem, quæ recipiatur cum beneplacito coram Domino. Munera & libamina juxta varietatem ætatis, atque animantium variasse probatur ex l. c. *Num.* vers. 11. ובראשי חרשיכם תקריבו עלה ליהוה פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר אחד ושנים עשרונים סלת מנחה לאיל האחד ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עלה ריח ניחח אשה ליהוה ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש היין. *Et in Neomeniis vestris offeretis holocaustum Domino juvencos filios bovis duos, & arietem unum, & agnos anniculos septem perfectos, & tres decimas similæ munus mixtum oleo pro singulo bove, & duas decimas similæ munus mixtum oleo pro ariete uno, & singulas decimas similæ munus mixtum oleo pro agno uno, holocaustum odoris suavitatis, ignitum Domino; & libamina eorum, dimidium Hin erit pro bove, & tertia pars Hin pro ariete, & quarta pars Hin vini pro agno.* Ibid. cap. XV. ועשיתם אשה ליהוה עלה או זבח לפלא נדר או בנדבה או במעדיכם לעשות ריח ניחח ליהוה מן הבקר או מן הצאן והקריב המקריב קרבנו ליהוה מנחה סלת עשרן בלול ברבעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העלה או לזבח לכבש האחד או לאיל תעשה מנחה סלת שני עשרנים בלולה בשמן שלישית ההין ויין לנסך שלשית ההין מקריב ריח ניחח ליהוה וכי תעשה בן בקר עלה או זבח לפלא נדר או שלמים ליהוה והקריב על בן הבקר מנחה סלת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי ההין ויין תקריב לנסך הצי ההין אשה ריח ניחח ליהוה ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכבשים או בעזים כמספר אשר תעשו ככה תעשו לאחד כמספרם כל האזרח יעשה ככה את אלה להקריב אשה ריח ניחח ליהוה. *Et cum feceritis ignitum Domino, holocaustum, aut sacrificium, ad separandum votum, aut spontaneam oblationem, aut in solennitatibus vestris ad faciendum odorem suavitatis Domino, de bove aut ove. Et offerendo offeret sacrificium suum Domino munus similæ, decimam mixtam quarta parte Hin olei, & vini ad libandum quartam partem Hin, quam facies pro holocausto, aut sacrificio, pro agno uno aut pro ariete facies munus similæ duarum decimarum mixtum olei tertia parte Hin, & vini ad libandum tertia parte Hin in odorem suavitatis Domino. Et si facies filium bovis holocaustum, aut sacrificium, ad separandum votum, aut in pacifica Domino, & offeres pro filio bovis munus similæ trium decimarum mixtum olei dimidio Hin, & vini offeres ad libandum dimidium Hin, ignitum in odorem suavitatis Domino. Sic fiat pro bove uno, aut por ariete uno aut ove in agnis, aut in capris; juxta numerum, quem facietis, sic facietis singulis juxta eorum numerum. Omnis indigena sic faciet ista ad offerendum ignitum, odorem suavitatis Domino; Siphri* in h. l. 15. דבר אל בני ישראל כי תבואו אל ארץ מושבותיכם בא הכתוב ללמדך שלא נתחייבו ישראל בנסכים אלא מביאתן לארץ ואילך אחר ירושה הכתוב מדבר אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכניסתם לארץ מיד תלמוד לומר כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וירשתם אותה וישבתם בה הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט כאחת מהם שאינו אלא לאחר ירושה וישיבה ללמדך שבכל מקום שנאמר משבותיכם בארץ הכתוב מדבר אמר ליה רבי עקיבא לפי שהוא אומר שבת הוא ליהוה שומע אני בין בארץ בין בחוצה לארץ אמר לו רבי ישמעאל אין צריך מה מצות קלות נוהגות בחוצה לארץ ובארץ שבת חמורה אינו דין שתהא נוהגת בארץ ובחוצה לארץ אמר אחד מתלמידי רבי ישמעאל בא הכתוב ללמדך שלא נתחייב היחיד בנסכים אלא מביאתן לארץ רבי שמעון בן יוחי אומר בא הכתוב ללמדך על נסכים שיהו קריבים בבמה אבא חנין אומר משום רבי אליעזר למה נאמר לפי שהיה בדין הואיל ומצינו שריבה כלי בית עולמים מכלי אהל מועד כך ריבה נסכי בית עולמים מנסכי אהל מועד תלמוד לומר ועשיתם אשה ליהוה עולה או זבח מגיד הכתוב שאף על פי שריבה בית עולמים מכלי אהל מועד לא ריבה בנסכים ועשיתם אשה ליהוה שומע אני שכל הקרב לאישים יטען נסכים תלמוד לומר עולה אין לי אלא עולה מנין לרבות השלמים תלמוד לומר זבח משמע מביא אלו ומביא חטאת ואשם תלמוד לומר לפלא נדר או נדבה לא אמרתי אלא קדשי הבאים בנדר ובנדבה משמע מוציא אני את אילו ומוציא את עולה חובה הבאים ברגלים כשהוא אומר

אומר במועדיכם להביא את עולה חובה
הבאים ברגלים מביא את עולה חובה
הבאה ברגלים ומביא את חטאת חובה
הבאה ברגלים תלמוד לומר כי תעשה
בן בקר עולה או זבח בקר היה בכלל ויצא
מוצא מן הכלל ללמד על הכלל מה בן
בקר שהוא בא בנדר ובנדבה וטעון נסכים
כך כל הבא בנדר ובנדבה יטעון נסכים
יצאו חטאת ואשם שאין באין בנדר
ובנדבה שלא יטענו נסכים לעשות אשה
ריח ניחוח ליהוה מן הבקר או מן הצאן
למה נאמר לפי שהוא אומר ועשיתם
אשה עולה ליהוה עולה או זבח שומע אני
אף עולת העוף יטעון נסכים תלמוד לומר
מן הבקר או מן הצאן יצאת עולה העוף
שלא תטעון נסכים דברי רבי יאשיה רבי
יונתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר או
זבח מה זבח מין בהמה אף עולה מין
בהמה ומה תלמוד לומר לעשות ריח
ניחות ליהוה מן הבקר או מן הצאן לפי
שהוא אומר ועשיתם אשה ליהוה עולה
או זבח שאם אמר הרי עלי עלה ושלמים
שומע אני יביא משניהם כאחת תלמוד
לומר מן הבקר או מן הצאן מגיד שמביא
מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו או יביא
משניהם כאחת תלמוד לומר ואם מן
הצאן קרבנו והרי דברים קל וחומר ומה
עולה חמורה כשירה לבוא מן אחד פסח
הקל דין הוא שיכשר לבוא מין אחד הא
מה תלמוד לומר מן הכבשים ומן העזים
תקחו מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו
איסי בן עקביא אומר לעשות אשה ריח
ניחוח ליהוה מזה בפני עצמו ומזה בפני
עצמו אתה אומר מזה בפני עצמו ומזה
בפני עצמו או יביא משניהם כאחד אמרת
קל וחומר ומה כבשי עצרת שהם זקוקים
לבוא שנים כשרו לבוא מן אחד עולה
שאינה זקוקה לבוא שנים אינו דין שתיכשר
לבוא מין אחד תאמר בעולה שריבה
הכתוב על הבאתה לפיכך לא תיכשר לבוא
אלא מן שנים והרי שעירי יום הכפורים
יוכיחו שריבה הכתוב על הבאתה תכשר
לבוא מין אחד לא אם אמרת בשעירי
יום הכיפורים שומע אני שמיעט הכתוב
בהבאתה ואין באים בכל השנה לפיכך
כשרו לבוא מין אחד תאמר בעולה שריבה
הכתוב על הבאתה וכשירה לבוא בכל
השנה חטאת יוכיח שבאה בכל ימות
השנה וכשירה לבוא מין אחד והיא תוכיח
לעולה שאף על פי שריבה הכתוב על
הבאתה ובאה בכל ימות השנה שיתכשר
לבוא מין אחד לא אם אמרת בחטאת
שמיעט הכתוב על הבאתה ואינה באה
בנדר ובנדבה לפיכך לא תיכשר לבוא מין
אחד תאמר בעולה שריבה הכתוב על
הבאתה ובאה בנדר ובנדבה לפיכך לא
תיכשר לבוא אלא מין שנים הא מה
תלמוד לומר לעשות אשה ריח ניחוח
ליהוה מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו
והקריב המקריב מכל מקום והקריב המקריב
רבי נתן אומר זה בנה אב לכל המתנדב
במנחה שלא יפחות מעשרון ולוג שמן

והקריב המקריב קרבן ליהוה ויין לנסך
רביעית ההין שמן לבילה ויין לנסך תעשה
על העולה או לזבח למה נאמר לפי שהוא
אומר ועשית אשה ליהוה עולה או זבח
שאם אמר הרי עלי עולה הרי עלי מנחה הרי
עלי שלמים שומע אני יביא נסך אחד
לשנים תלמוד לומר יעשה על העולה או
לזבח מגיד שמביא לזה בפני עצמו ולזה
בפני עצמו אבא חנין אומר משום רבי
אליעזר למה נאמר לפי שהיה בדין ומה
אם במקום ששוה מעשר שור עולה
למעשה כבש עולה לא שוה לו בנסכים
מקום שלא שוה לו כבש עולה
למעשה כבש שלמים אינו דין שלא
ישוה לו בנסכים תלמוד לומר תעשה
על העולה או לזבח מגיד הכתוב
שאף על פי כן שלא שוה מעשה
כבש עולה למעשה כבש שלמים שישוה
לו בנסכים רבי נתן אומר תעשה על
העולה זו עולת מצורע לזבח זו חטאתו
או לזבח זו אשמו רבי יונתן אומר לכבש
האחד להביא עולת יולדת שתטעון נסכים
שלא שמענו בכל התורה כולה או אינו
מדבר אלא באיל כשהוא אומר או לאיל
תעשה מנחה הרי איל אמור ומה תלמוד
לומר לכבש האחד להביא את עולת יולדת
שתטעון נסכים שלא שמענו לא בכל
התורה כולה דבר אחר לכבש האחד להביא
את אחד עשר במעשר או לאיל תעשה
מנחה בא הכתוב לחלוק בין ניסכי כבש
לניסכי איל שהיה בדין בן בקר טעון
נסכים ובן הצאן טעון נסכים אם למדתי
שלא חלקה תורה בין נסכי עגל לניסכי
שור כך לא תחלוק בין נסכי כבש לנסכי
איל תלמוד לומר או לאיל תעשה מנחה
בא הכתוב לחלוק בין נסכי כבש לנסכי
איל אבא חנין אומר משום רבי אליעזר
למה נאמר שהיה בדין ומה אם במקום
שריבה בנסכים לא ריבה בין עגל לשור
מקום שמיעט בנסכים אינו דין שלא נדבה
בין כבש לאיל תלמוד לומר או לאיל
תעשה מנחה מגיד הכתוב שאף על פי
שמיעט בנסכים ריבה בין כבש לאיל דבר
אחר או לאיל תעשה להביא איל עולה
כו׳ תעשה מנחת סלת שני עשרונים למה
נאמר להביא שהיה בדין הואיל וכבש
העומר טעון שני עשרנות ואיל עולה טעון
שני עשרונות אם למדתי לכבש העומר
שאף על פי שכפל עשרונותיו לא כפל
נסכיו כן לאיל שאף על פי שכפל
עשרונותיו לא כפל נסכיו תלמוד לומר
לאיל תעשה מנחה ויין תקריב לנסך
שלישית ההין שמן לבילה ויי לניסוך תקריב
ריח ניחוח ליהוה נחת רוח לפני שאמרתי
ונעשה רצוני וכי תעשה בן בקר בן בקר
הוה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל
ומה בן בקר שהוא בא בנדר ובנדבה
וטעון נסכים כך כל הבא בנדר ובנדבה
יטעון נסכים יצאו חטאת ואשם שאין
באים בנדר ובנדבה שלא יטענו נסכים
עולה או זבח למה נאמר לפי שהוא אומר
עשיתם אשה ליהוה עולה או זבח שאם
אמר

אמר הרי עלי עולה הרי עלי שלמים
שומע אני יביא נסך אחד לשניהם תלמוד
לומר עולה או זבח מגיד הכתוב שמביא
לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו או אפילו
אמר הרי עלי חמשה שוורים לשלמים
שומע אני יביא נסך אחד לכולם תלמוד
לומר עולה או זבח מגיד שמביא לכל
אחד ואחד בפני עצמו אבא חנין אומר
משום רבי אליעזר למה נאמר שהיה בדין
ומה אם במקום ששוה מעשה כבש עולה
למעשה שור עולה לא שוה לו בנסכים קל
וחומר שלא ישוה מעשה שור עולה
למעשה שור שלמים אינו דין שישוה לו
בנסכים תלמוד לומר עולה או זבח מגיד
הכתוב שאף על פי כן שלא שוה מעשה
שור עולה למעשה שור שלמים שוה לו
בנסכים וכי תעשה בן בקר והקריב על בן
הבקר ויין תקריב לנסך שמן לבילה ויין
לניסוך אשה ריח ניחוח ליהוה על גבי
ספלים אתה אומר על גבי ספלים או אינו
אלא על גבי האישים אם אמרת כן
נמצאת מכבה את האש והתורה אמרה
אש תמיד תוקד הא מה תלמוד לומר
אשה ליהוה ריח ניתוח ליהוה נחת רוח
לפני שאמרתי ונעשה רצוני ככה יעשה
לשור האחד מגיד הכתוב שלא חלקה
תורה בין נסכי עגל לנסכי שור שהיה
בדין בן צאן טעון נסכים ובן הבקר טעון
נסכים אם למדתי שחלקה תורה בין נסכי
כבש לנסכי איל כך תחלוק בין נסכי עגל
לנסכי שור תלמוד לומר ככה יעשה לשור
האחד מגיד שלא חלקה תורה בין 'נסכי
עגל לנסכי שור אבא חנין אומר משום
רבי אליעזר למה נאמר שהיה בדין ומה
אם במקום שמיעט בנסכים ריבה בין כבש
לאיל מקום שריבה בנסכים אינו דין שריבה
בין עגל לשור תלמוד לומר ככה יעשה
לשור האחד מגיד הכתוב שאף על פי
שריבה הכתוב לא ריבה בין עגל לשור
או לאיל האחד למה נאמר שהיה בדין
הואיל ומצינו ומה במקום שמיעט בנסכים
שחלקה תורה בין נסכי בני שנה לנסכי
בני שתים כך תחלוק לנסכי בני שתים
לנסכי בני שלש תלמוד לומר או לאיל
תעשה מנחה מגיד הכתוב שאף על פי
שחלקה תורה בין נסכי בני שנה לניסכי
בני שתים לא תחלוק בין נסכי בני שתים
לנסכי בני שלש או לשה בכשבים או
בעזים למה נאמר שהיה בדין הואיל
ומצינו שחלקה תורה בין נסכי כבש לנסכי
איל כך תחלוק בין נסכי כבשה לנסכי רחל
תלמוד לומר או לשה בכבשים או בעזים
או לשה בכשבים או בעזים למה נאמר
שהיה בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה
בין נסכי כבשים לנסכי איל כך תחלוק
לניסכי נדי או לניסכי תייש תלמוד לומר
או בעזים מקיש גדול שבעזים קטן
שבכשבים מה זה שלשה לוגים אף זה
שלשה לוגים כמספר אשר תעשו אין לי
אלא אלו תמורותיהם מניין שנאמר כמספר
אשר תעשו שלא ימעיט או אם רצה
לרבות ירבה תלמוד לומר ככה יעשו

לאחד כמספרם דברי רבי יאשיה רבי יונתן
אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר כל
האזרח יעשה ככה את אלה שלא ימעיט
ולא ירבה ומה תלמוד לומר כמספר אשר
תעשו יכול אם רצה לכפול יכפול תלמוד
לומר ככה תעשה לאחד כמספרם מיכן
אמרו מערבים נסכי פרים בנסכי פרים
נסכי אלים בניסכי אילים ניסכי כבשים
בניסכי כבשים של יחיד בשל ציבור של
יום בשל אמש אבל אין מערבים ניסכי
כבש בניסכי פרים ואילים מיכן אמרו
האומר הרי עלי יין דמשמע לוג אחד יביאו
שנים שנים יביאו שלשה שלשה יביא
ארבעה ארבע יביא חמשה חמשה יביא
ששה מיכן ואילך יביא כשם שהציבור
מביא חובה כך יחיד מתנדב חובה דבר
אחר ככה תעשו לאחד כמספרם להביא
את אחד עשר שבמעשר כל האזרח יעשה
ככה למה נאמר לפי שהוא אומר ומעוך
וכתות ,'ונתוק וכרות אלה אי אתה מקבל
אבל אתה מקבל מהם תמידים אחר שלמדנו
שהגוי מביא עולה זכיתי לדין כבתחילה
ישראל מביא עולה והגוי מביא עולה
אי מה ישראל מביא נסכים אף גוי
מביא נסכים תלמוד לומר כל האזרח יעשה
את אלה ישראל מביא נסכים ואין גוי מביא
נסכים מיכן אמרו גוי ששלח עולותיו ממדינ'
הים ולא שילח עמה נסכים יקרבו משל ציבור

Loquere ad filios Iſrael; Quando ingreſſi fueritis terram habitationis veſtræ; Venit textus ad te docendum, quod Iſraelitæ non fuerint obligati ad libamina, niſi poſt eorum ingreſſum in terram & in poſterum; poſt hæreditatem textus loquitur; tu dicis, quod textus non loquatur niſi poſt hæreditatem, & habitationem; at ego dicam, quod non loquatur niſi de eorum ingreſſu in terram ſtatium; idcirco dictum eſt *Deut.* XXVI. 1. *Cumque intraveritis terram, quam ego do vobis, & illam poſſederitis, & habitaveritis in illa.* Quandoquidem ſæpe memorantur ingreſſus in terram ſimpliciter; & de uno exprimitur, quod non ſit niſi poſt hæreditatem & habitationem, doceris, quod ubicunque dicitur, *quando ingreſſi fueritis*, de terra textus loquatur. Dixit illi R. Akiba, cur dictum eſt *Exod.* XXXV. 2. *Sabbathum Domino?* ego puto obſervandum eſſe tam in terra quam extra terram; Reſpondit illi R. Iſmael; non eſt neceſſe; ſicut præcepta levia obſervantur tam in terra quam extra terram, ſabbathum quod eſt præceptum grave, non erit æquum ut obſervetur tam in terra quam extra terram? Dixit quidam de diſcipulis R. Iſmaelis; venit textus ad te docendum, quod privatus non fuerit obligatus ad libamina niſi poſt ingreſſum in terram. Rabi Simeon ben Jochai dicit; venit textus ad te do-

docendum, quod libamina offerrentur in excelso. Aba Chanen dicit nomine R. Elieser, cur dictum est? Quia est argumentum; quoniam multiplicata sunt vasa domus seculorum præ vasis Tabernaculi conventus, ita pariter multiplicata sunt libamina domus seculorum præ libaminibus tabernaculi conventus. Idcirco dictum est; *& feceritis ignitum Domino, holocaustum, aut sacrificium;* Ostendit textus, quod multiplicata sint vasa domus seculorum præ vasis tabernaculi conventus, tamen non fuerint multiplicata libamina. *Et feceritis ignitum Domino;* Crederem, quod omne; quod ignitum Domino offerretur, teneretur libaminibus? Idcirco dictum est; *holocaustum*; non probo nisi pro holocausto, unde probatur ad includenda pacifica? Ex eo quod dictum est: *sacrificium*. Ex sensu literali crederem posse includere hæc, atque etiam includere sacrificium pro peccato, & pro delicto? Idcirco dictum est; *ad separandum votum, & oblationem spontaneam*. Non dico nisi de sanctitatibus, quæ ex voto aut sponte adducuntur, credam igitur hæc excludere, atque etiam excludere holocaustum ex debito, quæ afferuntur in solennitatibus? Idcirco dictum est: *In solennitatibus vestris*; ad includendum holocaustum ex debito, quod adducitur in solennitatibus, & includam sacrificium pro peccato ex debito, quod affertur in solennitatibus? Idcirco dictum est. *Quando facies filium bovis, holocaustum, aut sacrificium*; Bos erat in genere, & eductus est de genere ad docendum de toto genere; Sicut filius bovis, qui adducitur ex voto & sponte, tenetur libaminibus, ita pariter ea omnia, quæ afferuntur ex voto & sponte; excluditur sacrificium pro peccato & pro delicto, quod non affertur neque ex voto neque sponte, quod non teneatur libaminibus. *Ad faciendum ignitum, odorem suavitatis Domino, de bove, aut de ove.* Cur dictum est? quia dictum est: *Et feceritis ignitum, holocaustum Domino, aut sacrificium;* Crederem, quod holocaustum volucris teneretur libaminibus? Idcirco dictum est; *de bove, aut de ove;* excludatur holocaustum volucris, quod non tenetur libaminibus; verba Rabi Josiæ; R. Jochanan dicit; non est necesse; quia jam dictum est; *aut sacrificium*; sicut sacrificium ex pecore, ita pariter holocaustum ex pecore. Et cur dictum est; *ad faciendum odorem suavitatis Domino de bove aut de ove?* Quia dictum est; *Et feceritis ignitum Domino holocaustum, aut sacrificium.* Si enim quis dicat; ecce super me holocaustum & pacifica, crederem, quod ambo simul afferre deberet? Idcirco dictum est; *de bove aut de ove*. Ostendit, quod pro isto afferret seorsium, & pro isto afferret seorsim. Aut simul ambo afferet? Idcirco dictum est *Levit.* I. 10. *Aut si de ovibus sacrificium suum*; Ecce argumentum a minori ad majus; Si holocaustum, quod est sacrificium grave, erat legitimum, ut afferretur de una specie, sacrificium Paschale, quod est leve, erit æquum, ut sit legitimum ut afferatur ex una specie; Cur igitur dictum est *Exod.* XII. 5. *De agnis, aut de capris sumetis?* De una specie seorsim, & de altera seorsim. Issi ben Akabia dicit; *Ad faciendum ignitum, odorem suavitatis Domino*; ex una specie seorsim, & ex altera specie seorsim. Tu dicis ex una specie seorsim, & ex altera seorsim, aut de ambabus simul adducet? Dixisti? Est argumentum a minori ad majus; si agni festi hebdomadarum, qui duo esse debebant, legitimi erant, ut afferrentur ex una specie; holocaustum, quæ necessario non debebat afferri in duobus, non erit æquum, ut legitimum sit, ut afferri possit ex una specie? Minime. Si dixisti de agnis festi hebdomadarum, quorum adductio a textu minuitur, dices de holocasto, cujus adductio a textu multiplicatur? Idcirco non erit legitimum ut adducatur nisi ex duabus speciebus. At ecce hirci diei expiationum probent, quorum adductio multiplicatur ab textu, legitimi sunt, ut adducantur ex una specie; Minime; si dixisti de hircis diei expiationum, ego puto, quod eorum adductio minuatur ab textu, quia toto anno non afferebantur, dices de holocausto, cujus adductio multiplicatur ab textu, & legitimum erat, ut afferretur toto anno? Sacrificium pro peccato probet, quod afferrebatur cunctis anni diebus, & legitimum erat, ut afferretur ex una specie; ipsum probet pro holocausto, cujus adductio quamvis multiplicetur ab textu, & afferatur cunctis anni diebus, legitimum erit, ut adducatur ex una specie; Minime; si dixisti de sacrificio pro peccato, cujus adductio minuitur ab textu, eo quod non adducatur neque ex voto neque sponte, ideoque legitimum est, ut afferatur ex una specie, dices de holocausto, cujus adductio multiplicatur ab textu, & affertur ex voto & sponte, ideoque non erit legitimum ut afferatur, nisi ex duabus speciebus. Cur igitur dictum est;

est; *ad faciendum ignitum*, *odorem suavitatis Domino*? Ut adducatur ex una specie seorsim, & ex altera seorsim. *Et offerendo offeret*. Non probo nisi de viro, de muliere unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& offerendo offeret*; semper. *Et offerendo offeret*. Rabi Nathan dicit; hæc est constitutio principio; qui voverit munus, non minuet de decima, & de logo olei. *Et offerendo offeret sacrificium suum Domino &c. & vinum ad libandum quartam partem Hin*; oleum ad commiscendum similam, & vinum ad libamen. *Facies super holocaustum*, *aut sacrificium*; cur dictum est? Quia dictum est; *Et facies ignitum Domino holocaustum*, *aut sacrificium*. Si quis enim dixisset; ecce super me holocaustum, ecce super me munus, ecce super me pacifica, crederem quod deberet afferre unum tantum libamen pro duobus? Idcirco dictum est; *facies super holocaustum*, *aut sacrificium*; ostendit, quod afferret unum seorsim, & alterum seorsim. Aba Chanen nomine R. Eliezer dicit; cur dictum est? Quia erat argumentum; si ubi æquiparatur operatio bovis holocausti operationi agni holocausti, non æquiparatur in libaminibus; ubi vero non æquiparatur operatio agni holocausti operationi agni pacificorum, non erit æquum, ut non æquiparetur in libaminibus? Idcirco dictum est; *Facies super holocaustum*, *aut sacrificium*; Ostendit textus, quod quamvis non æquiparetur operatio agni holocausti operationi agni pacificorum, tamen æquiparantur in libaminibus. R. Nathan dicit: *Facies super holocaustum*; Hoc est holocaustum leprosi. *Aut sacrificium*; Hoc est ejus sacrificium pro peccato; *aut sacrificium*; hoc est ejus sacrificium pro delicto; R. Jonathan dicit; *pro agno uno*; ad includendum holocaustum puerperæ, quod teneretur libaminibus; quia non audiveramus in tota lege. Alia expositio; *pro agno uno*; ad includendum undecimum in decima. *Aut pro ariete facies munus*. Venit textus ad discriminandum inter libamina agni & libamina arietis: Quia erat argumentum. Filius bovis tenetur libaminibus, & filius ovis tenetur libaminibus; si didici, quod lex nullum faciat discrimen inter libamina bovis & libamina vituli; ita pariter nullum erit discrimen inter libamina agni & libamina arietis. Idcirco dictum est. *Aut pro ariete facies munus*; Venit textus ad discriminandum inter libamina agni & libamina arietis. Aba Chanan nomine R. Eliezer dicit, cur dictum est? quia erat argumentum. Si ubi multiplicat in libaminibus, non multiplicat inter vitulum & bovem, ubi vero diminuit in libaminibus, non erit æquum ut non multiplicet inter agnum & arietem? Idcirco dictum est. *Aut pro ariete facies munus*. Ostendit textus, quod quamvis diminuat in libaminibus, tamen multiplicat inter agnum, & arietem. Alia expositio. *Aut pro ariete facies*: ad includendum arietem holocausti &c. *Facies munus similæ duarum decimarum*; Cur dictum est? Quia erat argumentum; Quoniam agnus manipuli requirebat duas decimas, & aries requirebat duas decimas; si didici de agno manipuli, quamvis ejus decimæ duplicentur, tamen ejus libamina non duplicantur; ita pariter dicam pro ariete, quod ejus libamina non duplicentur; Idcirco dictum est; *Et pro ariete facies munus*; *& vinum offeres ad libamen tertiam partem Hin*; Oleum ad commiscendum similam, & vinum ad libamen. *Offeres odorem suavitatis coram Domino*; odorem suavitatis coram me, qui dixi; & fiat voluntas mea. *Et quando facies filium bovis*. Filius bovis erat in genere, & eductus est de genere, ad docendum de genere; sicut filius bovis, qui afferebatur ex voto & sponte, tenebatur libaminibus; excluduntur sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto, quæ non afferuntur neque ex voto neque sponte, ut non teneantur libaminibus. *Holocaustum aut sacrificium*; cur dictum est? quia dictum est; *Et feceritis ignitum Domino holocaustum aut sacrificium*: Si quis enim dicat; ecce super me holocaustum, ecce super me pacifica, crederem, quod adducere posset pro ambobus unum libamen? Idcirco dictum est; *holocaustum aut sacrificium*. Ostendit textus, quod afferret pro hoc seorsim, & pro illo seorsim. Aut dicam; si vel dicat; ecce super me quinque boves in pacifica, crederem, quod posset afferre unum libamen pro omnibus? Idcirco dictum est; *holocaustum aut sacrificium*. Ostendit textus, quod pro singulis seorsim afferret. Aba Chanan dicit nomine R. Eliezer; cur dictum est? quia erat argumentum. Si ubi æquiparatur operatio agni holocausti operationi bovis holocausti, non æquiparatur libamina, eo magis quia non æquiparatur operatio bovis holocausti operationi bovis pacificorum, non erit æquum ut æquiparetur in libaminibus. Idcirco dictum est; *holocaustum aut sacrificium*. Ostendit textus, quod quamvis non æqui-

æquiparetur operatio bovis holocausti operationi bovis pacificorum, tamen æquiparetur in libaminibus. *Et quando facies filium bovis; & offeres pro filio bovis; & vinum offeres pro filio bovis*. Oleum ad commiscendam similam, & vinum ad libamen; *ignitum, odorem suavitatis Domino*. Super pelvibus; tu dicis super pelvibus; Ego dicam super igne; Si ita dicis; deprehendetur, quod ita exstingueretur ignis; at lex dicit; *Ignis perpetuus accendetur*. Cur igitur dictum est; *ignitum Domino, odorem suavitatis Domino?* Odorem suavitatis coram me, qui dixi; & fiat voluntas mea. *Sic fiet pro bove uno*. Ostendit textus, quod lex non discriminet inter libamina vituli & libamina bovis. Quia erat argumentum; filius ovis tenetur libaminibus, & filius bovis tenetur libaminibus; si didici, quod discriminet lex inter libamina agni, & libamina arietis, sic erit discrimen inter libamina vituli, & libamina bovis. Idcirco dictum est: *Sic fiet pro bove uno*. Ostendit, quod non discriminet lex inter libamina vituli & libamina bovis. Aba Chanen dicit nomine R. Eliefer, cur dictum est? quia erat argumentum. Si ubi diminuit in libaminibus, multiplicat inter agnum & arietem, ubi multiplicat in libaminibus, non erit æquum, ut multiplicet inter vitulum & bovem? Idcirco dictum est: *Sic fiet pro bove uno*. Ostendit textus, quod quamvis multiplicet, tamen non multiplicat inter vitulum & bovem. *Aut pro ariete uno*; Cur dictum est? Quia erat argumentum; Quoniam invenimus; si ubi diminuit in libaminibus, discriminat lex inter libamina anniculi & libamina biennis, ita pariter discriminabit inter libamina biennis & libamina triennis. Idcirco dictum est; *Aut pro ariete uno facies munus*. Ostendit textus, quod quamvis discriminet lex inter libamina anniculi & libamina biennis, tamen non discriminat inter libamina biennis & libamina triennis. *Aut pro agno ovium, aut caprarum*; cur dictum est? quia erat argumentum; quia invenimus, quod discriminet lex inter libamina agni & libamina arietis, ita pariter discriminabit inter libamina agnæ & libamina ovis. Idcirco dictum est; *Aut pro agno ovium, aut caprarum*. Alia expositio. *Aut pro agno ovium, aut caprarum*; cur dictum est? Quia erat argumentum: Quoniam invenimus, quod discriminet lex inter libamina agnorum, & libamina arietis, ita quoque discriminabit inter libamina hoedi & libamina hirci. Idcirco dictum est. *Aut caprarum*. Æquiparatur maximus inter capras minimo inter oves. Sicut iste requirebat tres logos, ita pariter ille requirebat tres logos. *Juxta numerum quem facietis*. Non probo nisi de istis, de eorum commutatis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Juxta numerum quem facietis*. Aut dicam, si velit augere, augere possit? Idcirco dictum est: *Sic facietis pro uno juxta numerum eorum*. Verba R. Josia. R. Jochanan dicit; non est necesse; quia jam dictum est. *Omnis indigena sic faciet ista*: Ne minuat, & ne augeat. Cur igitur dictum est: *Juxta numerum quem facietis?* Crederem, si vellet duplicare, posset duplicare? Idcirco dictum est; *Sic facietis pro uno juxta numerum eorum*. Hinc dixerunt; possunt misceri libamina juvencorum cum libaminibus juvencorum, libamina arietum cum libaminibus arietum, libamina agnorum cum libaminibus agnorum, libamina privati cum libaminibus cœtus, libamina hujus diei cum libaminibus hesternis; sed non possunt misceri libamina agni cum libaminibus juvencorum, & arietum. Hinc dixerunt; si quis dicat; Ecce super me vinum; potest enim intelligi de uno logo, afferet duos; si duos, afferet tres; si tres, afferet quatuor; si quatuor, afferet quinque; si quinque, afferet sex; ab sex & ultra afferet; sicut cœtus affert ex debito, ita pariter privatus potest afferre ex oblatione spontanea. Alia expositio. *Sic facietis pro uno juxta numerum eorum*; ad includendum undecimum in decima. *Omnis indigena sic faciet*. Cur dictum est? quia dictum est *Levit.* XXII. 24. *Omne animal, quod vel contritis vel tusis, ablatisque testiculis est non offeretis*. Hæc tu non potes accipere, sed tu potes accipere pro sacrificiis jugibus. Postquam didicimus, quod gentilis possit afferre holocaustum, possum uti argumento sicut in principio. Israelita affert holocaustum, & gentilis affert holocaustum, sicut Israelita affert libamina, ita pariter gentilis afferet libamina. Idcirco dictum est: *Omnis indigena sic faciet ista*. Israelita afferebat libamina, at gentilis non afferebat libamina. Hinc dixerunt; si Gentilis misisset holocaustum suum ex provincia maritima, & cum eo non misisset libamina, offerebantur de bonis cœtus.

Duo simpula argentea in altari erant, in quorum alterum vinum, in alterum aqua fundebatur. *Tosaphta Succah* c. III.
שני ספלים של כסף היו בראשו של מזבח אחד

אחד של מים ואחד של יין מערבי של
מים למזרחי של יין עירה של מים בתוך
של יין או של יין בתוך של מים יצא
רבי יהודה אומר של סיד היו אלא שהיו
משחירין מפני היין ומנוקבין כמין שני
חוטמין דקין שבהן יורדין לסיוון שבנאו
משבנה שלמה את ההיכל הן יורדין לשית
ומבקעין אותו ונבלעין בתוכו שנאמר
בקודש הסך שעשה לו המקום שיבלע
בקרושה רבי יוסי אומר שית היה נקוב
לתהום שנאמר אשירה נא לידידי שירת
דודי לכרמי ונומר ויעזקהו ויסלקהו ויטעהו
שורק ויבן מגדל בתוכו זה היכל יקב חצב
בו זה מזבח וגם יקב חצב בו זה השית
רבי אלעזר ברבי צדוק אומר לול קטן היה
בין האולם ולמזבח למערבו של כבש ואחת
לששים שבעים שנה פרחי כהונה יורדין
לשם ומלקטין משם יין קרוש בעינולי דבלה
מעלין ושורפין אותו בקרושה שנאמר
בקרש הסך נסך כשם שניסוכו בקרושה
כך שריפתו בקרושה מאימתי מנסכין אותן
עם איברי תמיד שכבר היה מעשר
בביתושי אחד שניסך על רגליו ורגמוהו
כל העם באתרוגיהן ונפגמה קרנו של מזבח
ובטלה עבודה עד שהביא גוש אחד של
מלח ונתנו עליו כדי שלא יראה מזבח
פגום שכל מזבח שאין לו לא קרן ולא
יסוד פסול רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף
הסובב ניסוך המים כל שבעה רבי יהודה
אומר כל שמנה אלא שרבי יהודה אומר
בלוג היה מנסך כל שמנה וחכמים אומרים
שלשת לוגין נמצאת אומרים המרבה
במים ממעיט בימים והמרבה בימים ממעט
במים מי החג חייבין עליהן משום פגול
נותר וטמא לפיכך אם לנו או שנטמאו
יצאו לבית השריפה אבל חבית וצלוחית
עצמן מועלין בהן מפני שהן גופן הקדש
אמר רבי עקיבא אמרה תורה הבא עומר
שערים בפסח שהיא פר' שעורים כדי
שתתברך עליה תבואה הבא חטים בכורים
בעצרת שהוא פרק אילן כדי שיתברכו
עליך פרות אילן הבא ניסוך המים בחג
כדי שיתברכו עליך גשמים ואומר והיה
אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ
לירושה להשתחוות למלך יהוה צבאות
ולא עליהם יהיה הגשם ואם משפחת
מצרים לא תעלה לא באה ולא עליהם. Duo ſimpula argentea erant in vertice altaris, alterum aquæ, & vini alterum, occidentale erat aquæ, & vini orientale; Si aquas in vini ſimpulum, & vinum in aquæ ſimpulum fudiſſet, debito ſatisfaciebat. R. Jehuda dicit; ex calce facta erant, ſed propter vinum nigra facta erant; & erant perforata inſtar duarum narium tenuium, per quas deſcendebant in Scitin, quæ exſtruxerat Salomon, quando ædificavit templum; illa deſcendebant in Sitim, & ſindebant, & in ipſo abſorbebantur, ſicuti dictum eſt *Num.* xxviii. 7. *In ſanctitate libans.* Ædificavit locum, ut in ſanctitate abſorberentur. R. Joſe dicit; Scith erat perforatum, & deſcendebat ad abyſſum, ſicuti dictum eſt *Iſai.* v. 1. *Cantabo dilecto meo canticum dilecti mei pro vinea mea &c. Et ſepivit eam, & effodit eam, & plantavit eam vineam Electam, & ædificavit turrim inter eam:* Hoc eſt templum. *Et torcular extruxit in ea.* Hoc eſt altare. *Atque etiam torcular extruxit in ea.* Hoc eſt Scith. R. Elieſer bar Sadoch dicit. Parvum foramen erat inter veſtibulum & altare ad occidentem collis; & quovis ſexageſimo, aut ſeptuageſimo anno juvenes ſacerdotii illuc deſcendebant, & colligebant vinum congelatum inſtar orbiculorum ficuum, & faciebant adſcendere, & comburebant in ſanctitate, ſicuti dictum eſt; *In ſanctitate libans libamen.* Sicut ejus libamen erat cum ſanctitate, ita pariter ejus combuſtio facienda erat cum ſanctitate. Quandonam libabant? libabant cum membris ſacrificii jugis; quia narratur de quodam Baithuſæo, qui libavit ſuper ſuos pedes, & univerſus populus illum lapidavit malis citreis; & fractum eſt cornu altaris, & intermiſſum eſt miniſterium, donec allatum eſt fruſtum ſalis, illique impoſitum eſt, ne deficiens altare appareret, quia altare, cui deeſt cornu, & fundamentum, illegitimum eſt. R. Joſe bar R. Jehuda dicit: vel ambitus. Libatio aquarum fiebat toto ſeptiduo; R. Jehuda dicit, toto octiduo, niſi quod R. Jehuda dicit, quod toto ſeptiduo uno logo libaret; at ſapientes dicunt, tribus logis; deprehenditur, qui multiplicat in aquis, diminuit in diebus, & qui multiplicat in diebus, minuit in aquis. Propter aquas ſolennitatis tabernaculorum rei erant nomine abhominandi, reſidui & immundi; idcirco ſi pernoctando eſſent immundatæ, efferebantur in domum combuſtionis; ſed propter vas & ſitulam prævaricabantur, ſi illis uſi fuiſſent, quia ipſa erant ſancta: Dicit R. Akiba; dicit lex; Affer manipulum hordeaceum in feſto Paſchali, quod eſt tempus hordeorum, ut proventus accipiat benedictionem. Affer frumenta & primitiva in feſto hebdomadarum, quia eſt tempus arborum, ut per ea tibi benedicantur fructus arborum. Affer libamen aquarum in feſto tabernaculorum, ut per eas tibi benedicantur pluviæ; Et dictum eſt *Zachar.* xiv. 17. *Et erit qui non adſcenderit de familiis terræ ad Hieruſalem, ut adoret Regem Dominum exercituum, non erit ſuper eum imber; quod etſi familia Ægypti non adſcen-*

ſcenderit, & non venerit, nec ſuper eos erit.

Ex I. *Sam.* VII. 6. conſtat aquam Deo libatam fuiſſe, ubi ſcriptum eſt. *Et congregaverunt se ad Mitzpam, ubi tranſientes aquam effuderunt coram Jehova, & jejunantes illo die dixerunt, peccavimus in Jehova.* De hoc loco *Joſephus* Antiquit. lib. VI. cap. 2. ἐν Μασφάτιν - - - ὑδρευσάμενοι τε, σπένδουσι τῷ Θεῷ, καὶ διανηστεύσαντες ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐπ' εὐχὰς τρέπονται. In Miſphatim - - - hauſta aqua libaverunt Deo, indicto unius diei jejunio publice ſupplicatum eſt. Confirmatur 2. *Sam.* XXIII. 16. *Perruperunt tres iſti potentes per caſtra Philiſtæorum, & hauſtam aquam e ciſterna Bethelem - - - attulerunt ad Davidem, qui noluit bibere eam, ſed eam Jehovæ* יסך *effudit.* De vino ſuper altare libato paſſim extant monimenta & præcepta in ſacra Scriptura; cum in pleriſque ſacrificiis libamina vini deprehenderentur.

Aquam & vinum ab Ethnicis Diis libatum fuiſſe paſſim extant monumenta: Ægyptios aquam libaſſe teſtatur *Porphyrius* de Abſtin. lib. IV. ἐν τῇ ἀνοίξει τοῦ ἁγίου Σαράπιδος, ἡ θεραπεία διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος γίνεται, λείβοντος τοῦ ὑμνῳδοῦ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ πῦρ φαίνοντος. Cum Serapidis ſacrarium aperitur, cultus igne & aqua abſolvitur; hymnorum decantatore aquam libante, & ignem oſtendente. De Æthiopibus teſtatur *Eliodorus* Æthiopic. lib. 4. Κἀπειδὴ τοῦ λιβανωτοῦ λαβὼν ἐπέθυσα, καὶ ὕδατος ἔσπεισα &c. Poſtea vero accepto thure adolevi, & aqua libationes feci &c. De Romanis *Ovidius* Metamorph. lib. III.

> Sacra Jovi facturus erat, jubet ire miniſtros
> Et petere e vivis libandas fontibus aras.

Homerus Odyſs. M.

> Οὐδ' εἶχον μέθυ λεῖψαι ἐπ' αἰθομένοις ἱεροῖσιν,
> Ἀλλ' ὕδατι σπένδοντες ἐπώπτων ἔγκατα πάντα.
> Neque habebant vinum ad libandum ſuper incenſa ſacra,
> Sed aqua libantes aſſabant inteſtina omnia.

Sophocles Oedip. Col. v.

> Ἱερὰς ἐξ ἀενάου χοὰς
> Κρήνης ἐνεγκοῦ δι' ὁσίων χειρῶν θιγών
> Sacram undam ex perenni
> Fonte puris manibus affer

Virgilius Æneid. lib. VIII.

> Surgit & ætherei ſpectans orientia ſolis
> Lumina, rite cavis undam de flumine palmis
> Suſtulit.

Apollinis Delphici apud Æginetas teſte *Pindaro* Nem. ad 5. ſacra ὑδροφόρια dicebantur.

Lucianus lib. de Dea Syria de templo vetuſtiſſimo Hierapoli ſcribens, teſtatur non ſolum ſacerdotes ſed accolas e Syria Arabiaque ingentem aquarum vim bis quotannis e mari tuliſſe, & in templum effudiſſe. O Græcis teſte *Porphyrio* de Abſtinent. lib. 2. Νηφάλια, dicebantur. τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν ἱερῶν νηφάλια παρὰ πολλοῖς ἦν. νηφάλια δ' ἐστὶ τὰ ὑδρόσπονδα. τὰ μετὰ ταῦτα μελίσπονδα. Antiqua ſacrificia apud pleroſque Nephalia erant: ſunt autem Nephalia in quibus aqua libatur: poſtea melle libabant. Autor etym. magni in voce νήφω. Νηφάλια λέγουσι θύειν, ὅταν ὕδωρ ἐπισπένδωσιν. *Feſto* teſte in voce *Arfer*; aquarum libatio *Arferia* dicta eſt, quod Inferis libaretur; cui conſentiunt gloſſæ; quibus *Adferial* ὕδωρ τὸ ἐπὶ τοῖς νεκροῖς σπενδόμενον. Hinc apud Eliodorum Æthiopic. lib. II. Heroibus libatam fuiſſe aquam legimus; ἀπέχει τῆς φιάλης ἄκρατον τὸ ὕδωρ. τοῦτο καὶ σπένδω μὲν ἔλεγε θεοῖς ἐγχωρίοις τε καὶ Ἑλληνίοις &c. Effundebat ex phiala meram aquam; & libo, dicebat, Diis hujus terræ, & Græcis, & ipſi Apollini Delphico, ac inſuper Theagini & Cariclıæ &c. Aquam puriſſimam libatam fuiſſe teſtatur *Callimachus* hymn. in Apollin.

> Δηοῖ δ' οὐκ ἀπὸ παντὸς ὕδωρ φορέουσι Μέλισσαι
> Ἀλλ' ἥτις καθαρή τε καὶ ἀχράαντος ἀνέρπει
> Πιδακος ἐξ ἱερῆς ὀλίγη, ἄκρον ἄωτον.
> Cereri non ex omni fonte aquam libant Meliſſæ:
> Sed qui purus & nulla ſorde infectus proſerpit,
> Fonte e ſacro parvus latex, ſummus aquarum flos.

Vinum poſt aquam libatum fuiſſe teſtatur *Porphirius* l. c. τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν ἱερῶν νηφάλια παρὰ πολλοῖς ἦν. Νηφάλια δ' ἐστὶν τὰ ὑδρόσπονδα, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα μελίσπονδα, τοῦτον δ' ἕτοιμον, παρὰ μελιττῶν πρῶτον ἐλάβομεν τὸν ὑγρὸν καρπόν. εἶτ' ἐλαιόσπονδα. τέλος δ' ἐπὶ πᾶσιν τὰ ὕστερα γεγονότα οἰνόσπονδα. *Homerus* Iliad. II.

> Χερσὶ δ' ἀνίπτοισιν Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
> Ἅζομαι - - -
> Manibus vero illotis Jovi libare nigrum vinum
> Vereor - - -

He-

Heſiodus in operibus

Μηδέ ποτ' ἐξ ἠοῦς Διῒ λείβειν αἴθοπα οἶνον

Χερσὶν ἀνίπτοισιν, μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν.

Neque unquam mane Jovi libato nigrum vinum

Manibus illotis, neque aliis immortalibus.

Virgilius lib. IV. Georgic.

Et mater: cape Mœonii carcheſia Bacchi

Oceano libemus: ait - - -

Horatius lib. I. Od. XIX.

Hic vivum mihi ceſpitem

Verbenas pueri ponite, thuraque:

Bini cum patera meri.

Et lib. III. Od. XIII.

Dulci digne mero: non ſine floribus

Cras donaberis hœdo.

Ovidius Triſt. Lib. V. Eleg. 5.

Da mihi thura puer pingues facientia flammas

Quodque pio fuſum ſtridat in igne merum.

Lucanus lib. I. Pharſal.

- - - Sacris tunc admovet aris

Electa cervice marem: jam fundere Bacchum

Cæperat.

Seneca Agam. Act. II. ſcen. 3. ad Palladem

Tibi grandævi laſſique ſenes

Compote voto reddunt grates

Libantque manu vina trementi

Idem Octav. Act. VI. ſc. I.

Thura cum ſuperis dares

Sacraſque grato ſpargeres aras mero.

Cereri videtur non fuiſſe vinum libatum ex *Plauti* Aul. VI. Act. 5.

Sta. Cererine Strobile iſtas facturi nubtias?

Str. Qui? Sta. Quia temeti nihil adlatum intelligo.

Quod confirmatur a *Macrobio* lib. III. cap. II. Sed repugnat *Cato* de re ruſtica cap. 134. ubi legitur. Extra Cereri & vinum dato. Quod egregie conciliatur a *Servio* ad illud *Virgilii* I. Georg.

Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adorat

Cui tu lacte favos, & miti dilue Baccho.

Cui tu lacte &c. Cui tu liba de lacte, melle & vino. Nam ſuperfluum eſt, quod quidam dicunt, contra religionem dixiſſe *Virgilium* licere Cereri de vino ſacrificare. Pontificales namque hoc non vetant libri. Quod autem ait *Plautus* in Aulularia, cujus ipſi utuntur exemplo: *Cereri nubtias facturi eſtis, quia temeti adlatum nihil video*, non eſt huic loco contrarium. Nam aliud eſt ſacrificium, aliud nubtias Cereri celebrare, in quibus revera vinum adhiberi nefas erat, quæ Orci nubtiæ dicebantur, quas præſentia ſui Pontifices ingenti ſolennitate celebrabant. Vinum purum, at ex putata vite eſſe debebat. Extat lex Numæ. *Dis ex imputata vite ne libanto*; Quod *Pythagoræ* lege etiam ſancitum eſt: μὴ σπονδεῖν θεοῖς ἐξ ἀμπέλων ἀτμήτων. *Plinius* lib. XIV. I. 12. Romulum (*inquit*) lacte, non vino libaſſe indicio ſunt ſacra ab eo inſtituta, quæ hodie cuſtodiunt morem. Numæ regis poſthumia lex eſt: *Vino rogum ne reſpergito*. Quod ſanxiſſe illum propter inopiam rei nemo dubitet. Eadem lege ex imputata vite libari vina Diis nefas ſtatuit: ratione excogitata, ut putare cogerentur alias aratores, & pigri circa pericula arbuſti. Et cap. 20. & quoniam religione vita conſtat, prohibere Diis nefaſtum habetur vino præter imputatæ vitis; fulmine tactæ, quamque juxta hominis mors laqueo pependerit, aut vulneratis pedibus calcata, & quod circumciſis vinaceis profluxerit, aut ſuperne deciduo immundiore lapſu aliquo polluta, item Græca, quoniam aquam habeat.

Inter libandum, tubis clangebant ſacerdotes. *Tamid* cap. VII. ונתנו לו יין לנסך הסגן עומד על הקרן והסודרים בידו ושני כהנים עומדים על שלחן החלבים ושתי חצצרות של כסף בידם תקעו והריעו ותקעו באו ועמדו אצל בן ארזא אחד מימינו ואחד משמאלו שחה לנסך והניף הסגן בסודרים והקיש בן ארזא בצלצל ודברו הלוים בשיר הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחויה. Dabatur ipſi vinum ad libandum, præfectus ſacerdotum ſtabat ad cornu, & ſudarium erat in manu ejus, duo etiam ſacerdotes ſtabant ad menſam adipum, & duæ tubæ argenteæ erant in manibus eorum, clangebant ſono æquali, tum fracto, poſtea iterum fixo & æquali, veniebant & ſtabant apud filium Arzæ, unus ad dextram, & alter ad ſiniſtram ejus, incurvabat ſe ad libandum, præfectus ſacerdotum agitabat ſudarium, filius Arzæ cymbalum pulſabat, & Levitæ dicebant canticum, ubi abſolvebant verſum, clangebant, & populus ſe incurvabat, ad omnem ſectionem clangor, & ad omnem clangorem incurvatio. Vid. *Maimonides* cap. VI. de ſacrificiis jugibus. Sacerdotes clanxiſſe tubis demonſtratur ex *Num.* x. 8. ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצצרות והיו לכם לחקת עולם

עולם לדרתיכם וכי תבאו מלחמה בארצכם
על הצר הצרר אתכם והרעתם בחצצרות
ונזכרתם לפני יהוה אלהיכם ונושעתם
מאיביכם וביום שמחתכם ובמועדיכם
ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצצרת על
עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם
לזכרון לפני אלהיכם. *Et filii Aharon sacerdotes clangent tubis. Et erit vobis in statutum perpetuum in generationibus vestris. Et quando procedetis ad bellum in terra vestra contra hostes qui affligunt vos, clangetis tubis; & erit memoria vestri coram Domino Deo vestro, & liberabimini ab hostibus vestris. Et in die lætitiæ vestræ, & in solenitatibus vestris, & in noviluniis vestris clangetis tubis super holocausta vestra, & saper sacrificia pacificorum vestrorum in memoriam coram Deo vestro*. Ubi *Siphri* 10. 4.

ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצצרות למה
נאמר לפי שהוא אומר אם באחת יתקעו
שומעני אף ישראל במשמע תלמוד לומר
ובני אהרן הכהנים בין תמימים בין בעלי
מומים דברי רבי טרפון רבי עקיבא אומר
תמימים ולא בעלי מומים נאמר כאן
כהנים ונאמר להלן כהנים מה כהנים
האמור להלן תמימים ולא בעלי מומין אף
כאן המימים ולא בעלי מומין אמר ליה
רבי טרפון עד מתי אתה מגבב ומביא
עלינו עקיבא אינו יכול לסבול אקפח ארת
בניי אם לא ראיתי ,שמעון אחי אימא
שהיה חגר ברגלו שהיה עומד ומריע
בחצוצרות אמר לו הין שמא בראש השנה
וביום הכיפורים וביובל אמר לו העבודה
שלא בידיתה אשריך אברהם אבינו שיצא
מחלציך עקיבא טרפון ראה ושכח עקיבא
דורש מעצמו ומסכים להלכה הא כל
הפורש ממך כפורש מחייו והיו. לכם לחקת
עולם למה נאמר לפי שהוא אומר עשה
לך שתי חצוצרות כסף שומע אני הואיל
ועשה אותם יהיו ירושה לבניו תלמוד לומר
לכם לחקת עולם לחקה ניתנו ולא לדורות
מיכן אמרו כל הכלים שעשה משה במדבר
כשרים היו לדורות חוץ מן החצוצרות וגו
וביום שמחתכם ובמועדיכם אילו שבתות'
רבי נתן אומר אילו תמידים ובמועדיכם
אילו שלש רגלים ובראשי חדשיכם כמשמעו
ותקעתם בחצוצרות בשל ציבור הכתוב
מדבר אתה אומר בשל ציבור הכתוב מדבר
או אחד לצבור ואחד ליחיד אמרת במה
עניין מדבר בשל ציבור רבי שמעון בן
עזאי אומר בשל ציבור הכתוב מדבר או
אחד ציבור ואחד יחיד תלמוד לומר על
עולותיכם ועל זבחי שלמיכם מה עולות
קדשי קדשים אף שלמים קדשי קדשים
אי מה עולות אחד של ציבור ואחד של
יחיד אף שלמים אחד של ציבור ואחד של
יחיד תלמוד לומר על עולותיכם ועל זבחי
שלמיכם מה עולות משל ציבור אף שלמים
משל ציבור והיו לכם לזכרון לפני יהוה
אלהיכם למה נאמר לפי שהוא אומר
ותקעתם בחצוצרות שומע אני· קרבן שתקעו
עליהם יהיו כשרים ושלא תקעו עליהם
לא יהיו כשרים תלמוד לומר והיו לכם
לזכרון לזכרון נתנו ולא נתנו להכשר קרבן

Et filii Aharon sacerdotes clangent tubis; Cur dictum est? Quia dictum est; *Et si semel clangent*. Ego crederem posse comprehendi etiam Israelitas? Idcirco dictum est: *& filii Aharon sacerdotes*; tam perfecti, quam vitiati; verba R. Tharphon; R. Akiba dicit; perfecti, non vitiati; Dictum est hic *sacerdotes*, pariterque dictum est illic sc. *Levit.* XXI. *sacerdotes*, sicuti sacerdotes ibi dicti debent esse perfecti, ita pariter hoc loco. Dixit illi R. Tharphon; usque dum Akiba confundis, & adducis super nos textus? Possim ego exscindere meum filium, si non vidi Simeonem fratrem meæ matris, qui erat claudus uno pede, clangentem tubis. Respondit illi; fortasse hoc contigit in principio anni, & in die expiationum, & in Jubilæo. Dixit illi; per ministerium, in te non est mendacium; Beatus es Abraham pater noster, ex cujus lateribus egressus est Akiba. Tharphon vidit, & oblitus est; Akiba per se exponit, & explicat legem; Qui se abs te separat, est similis illi qui se separat a sua vita. *Et erit vobis in statutum perpetuum*. Cur dictum est? quia dictum est; *Fac tibi duas tubas argenteas*. Ego crederem, postquam fecisset, ut hæreditario jure pertinerent ad suos filios? Idcirco dictum est: *vobis in statutum perpetuum*. In statutum datæ sunt, non vero in generationes. Hinc dixerunt, quod vasa omnia, quæ fecit Mose in deserto, legitima essent generationibus, exceptis tubes &c. *Et in die lætitiæ vestræ, & in solennitatibus vestris*; hæc sunt Sabbatha; R. Nathan dicit; hæc sunt sacrificia jugia; *& in solennitatibus vestris*; Hæ sunt tres solennitates; *Et in noviluniis vestris*; juxta sensum literalem: *Et clangetis tubis*. Pro cœtu textus loquitur. Tu dicis, quod pro cœtu textus loquatur; At ego dicam quod textus loquatur tam de cœtu, quam de privato. Dixisti? De quo agit textus? de cœtu. R. Simeon ben Azai dicit; de cœtu textus loquitur; at ego dicam tam de cœtu quam de privato. Idcirco dictum est; *super holocausta vestra, & super sacrificia pacificorum vestrorum*; sicuti holocausta sunt sanctitates sanctitatum, ita pariter pacifica sunt sanctitates sanctitatum. Aut ego dicam; sicut holocausta possunt esse tam cœtus quam privati, ita pariter pacifica tam cœtus quam privati. Idcirco dictum est: *Super holocausta vestra, &* su-

super sacrificia pacificorum vestrorum; sicut holocausta cœtus, ita pariter pacifica cœtus. *Et erit vobis in recordationem coram Domino Deo vestro*. Cur dictum est? quia dictum est; *Et clangetis tubis*; Crederem sacrificia, super quibus clangeretur, fuisse legitima, si minus, fuisse illegitima? Idcirco dictum est; *Et erit vobis in recordationem*; ad recordationem datæ sunt, at non datæ sunt ad permittendum sacrificium. Unum & viginti tubæ clangores editos fuisse quotidie in templo dicitur in *Succah* v. 5. אין פחתין מעשרים ואחת
תקיעות במקדש ואין מוסיפין על ארבעים
ושמנה בכל יום היו שם עשרים ואחת
תקיעות במקדש שלש לפתיחת שערים
ותשע לתמיד של שחר ותשע לתמיד של
בין הערבים ובמוספין היו מוסיפין עוד
תשע ובערב שבת היו מוסיפין עוד ששה
שלשה להבריל העם ממלאכה ושלשה
להבדיל בין קדש לחול ערב שבת שבתוך
החג היו שם ארבעים ושמנה שלשה
לפתיחת שערים שלשה לשער העליון
ושלשה לשער התחתון ושלשה למילוי
המים ושלשה על גב מזבח תשע לתמיד
של שחר ותשע לתמיד של בין הערבים
תשעה למוספין שלשה להבדיל את העם
מן המלאכה ושלשה להבדיל בין קדש לחול
Non pauciores uno & viginti tubæ sonitus, nec plures quadraginta octo in templo audiebantur. Quotidie enim XXI. audiebantur; tres cum aperirentur portæ; novem ad sacrificium juge matutinum; totidem ad vespertinum. Et quando sacrificia addititia adessent, adjiciebant insuper novem. Vespera vero Sabbathi superadditi fuere sex; tres ad arcendum populum ab operibus, & tres ad distinguendum inter diem sacrum, & profanum. In vespera vero Sabbathi quæ incidit in festum tabernaculorum, audiebantur octo & quadraginta: Tres ad aperturam portam, tres ad portam superiorem, totidemque ad portam inferiorem, tres ad haustionem aquæ, tres, cum hæc libaretur super altare, novem ad sacrificium juge matutinum, totidem ad vespertinum. Novem prætera ad sacrificia addititia; tres ad arcendum populum ab operibus, & totidem denique ad distinguendum inter diem sacrum & profanum. *Hierosol. Succha* ad h. l. תני אין פחות משבע ולא
יותר על שלש עשרה ההן תניא עבד
תקיעה ותרועה ותקיעה חדא והחן תנינא
עביד כל חדא וחדא מינהון חדא. Traditio: Non pauciores septem, neque plures sexdecim. Hæc traditio תקיעה תרועה תקיעה pro uno tantum sonitu reputat; illa vero traditio Mischnæ singulum horum seorsim numerat.

Post mactationem holocausti sanguis hoc ritu spargebatur, quo describitur *Levit.* 1. 5. *Siphra* 4. 2. והקריבו זו
קבלת הדם יכול זריקה וכשהוא
אומר וזרקו הרי זריקה אמורה הא אינו
אומר כן והקריבו זו קבלת הדם שלא
תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת אמר
רבי עקיבא מנין לקבלת הדם שלא תהא
אלא בכהן כשר נאמר כאן כיהון ונאמר
להלן כיהון מה כיהון האמור להלן בכהן
כשר ובכלי שרת אף כיהון האמור כאן
בכהן כשר ובכלי שרת אמר ליה רבי
טרפון עקיבא עד אימתי אתה מגבב
ומבי׳ עלינו אקפח את בני אם לא שמעתי
שיש הפרש בין קבלה לזריקה ואין לי
לפרש אמר ליה תרשיני לומר לפניך מה
שלמדתני אמר ליה אמור אמר ליה
קבלה לא עשה בה את המחשבה כמעשה
זריקה עשה בה את המחשבה כמעשה
המקבל בחוץ פטור והזורק בחוץ חייב
קבלוהו טמאים אין חייבין עליו זרקוהו
טמאין חייבין עליו אמר ליה רבי טרפון
אקפח את בני שלא היטיתה ימין ושמאל
אני הוא ששמעתי ולא היה לי לפרש
ואתה דורש ומסכים לשמועה הא כל
הפורש ממך כפורש מחייו בני אהרן יכול
חללים תלמוד לומר הכהנים יצאו חללים
אוציא חללים ולא אוציא את בעלי
מומין תלמוד לומר בני אהרן מה אהרן
כשר אף בניו כשרין יצאו חללים ובעלי
מומין והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם
וזרקו את הדם מה תלמוד לומר דם דם
מנין אתה אומר נתערב דם עולה בדם
עולה דם עולה בדם תמורה דם עולה
בדם חולין יקרב תלמוד לומר דם דם
יכול אפילו נתערבו כאלו יקרבו שכן אפילו
נתערבו חיים יקרבו ומנין אפילו נתערב
באשם אביא את שנתערב באשם שאלו
ואלו קדשי קדשים ומנין אפילו נתערב
בשלמים ובתודה אביא את שנתערב
בשלמים ובתודה שאלו ואלו מתן ארבע
ומנין אפילו נתערב בבכור ובמעשר ובפסח
אביא את שנתערב בבכור ובמעשר ובפסח
תלמוד לומר דם דם יכול אפילו נתערב
בפסולין תלמוד לומר דמו אוציא את
שנתערב בפסולין שאינן כשרין ליקרב מנין
אפילו נתערב בחטאות הפנימיות אוציא
את שנתערב בחטאות הפנימיות שאלו
מבפנים ואלו מבחוץ ומנין אפילו נתערב
בחטאות החיצונות אביא את שנתערב
בחטאות החיצונות תלמוד לומר דם דם
וזרקו יכול זריקה אחת תלמוד לומר סביב
אי סביב יכול יקיפנו כחוט תלמוד לומר
וזרקו הא כיצד שתי מתנות שהן ארבע
רבי ישמעאל אומר נאמר כאן סביב ונאמר
להלן סביב מה סביב האמור להלן הפסק
ארבע מתנות אף סביב האמור כאן הפסק
ארבע מתנות והקריבו בני אהרן הכהנים
את הדם אין וזרקו מה תלמוד לומר שוב
את הדם מנין אתה אומר נשפך מן הכלי
על הרצפה ואספו כשר תלמוד לומר שוב
את הדם יכול אפילו נשפך מצואר בהמה
על

על גבי הרצפה יחזור ויאספנו ויהא כשר תלמוד לומר הדם הדם שנתקבל בכלי הדם על גבי המזבח ואין הזורק על גבי המזבח דבר אחר הדם על גבי המזבח אף על פי שאין כשר מה אני מקיים ועשית עולותיך הבשר והדם הקיש הדם לבשר מה הדם בזריקה אף הבשר בזריקה יכול יהא זורק ורובג תלמוד לומר וערך הכהן אותם הא כיצד זורק ועורך המזבח סביב בזמן שהוא סביב ולא בזמן שנטלה קרנו של מזבח הא אם ניטלה קרנו של מזבח ועבד עליו עבודתו פסולה. *Et offerent*; Hæc eſt acceptio ſanguinis; crederem eſſe adſperſionem? Quando vero dicit; *Et ſpargent*; ibi adſperſio expreſſa eſt. Ecce quando dictum eſt; *Et offerent*; debet explicari quod acceptio ſanguinis fieri non poſſet niſi per ſacerdotem legitimum, & in vaſis miniſterii. Dicit R. Akiba, unde probatur, quod acceptio ſanguinis fieri non poſſet niſi per ſacerdotem legitimum, & in vaſis miniſterii? Dictum eſt hic *Sacerdotes*, pariterque dictum eſt *Num.* III. 3. *Sacerdotes*; ſicuti *ſacerdotes* eo loco dicti deſignant ſacerdotem legitimum & in vaſis miniſterii, ita pariter hoc loco. Dixit illi R. Tarphon; Akiba, uſquedum retorques contra nos textus? Exſcindam ego meum filium, ſc. poſſim ego videre mortem mei filii, ſi non exiſtimavi diſcrimen eſſe inter acceptionem & adſperſionem; ſed ego ignoro explicationem. Reſpondit illi; permittiſne mihi, ut explicem quod me docuiſti? Reſpondit: dic. Illi dixit: In acceptione non eſt cogitatio ſicut actio, in adſperſione conſideratur cogitatio ſicut actio; qui foris accipit, liber eſt, qui foris adſpergit, reus eſt; ſi accipiant immundi, non ſunt rei, ſi adſpergant immundi, rei ſunt. Dixit illi R. Tarphon: exſcindam ego meum filium, ſi declinaſti ad dexteram & ſiniſtram; ego intellexi, at non poteram explicare; & tu exponis, & confirmas conſtitutionem; qui ſe ab te ſeparat eſt ſimilis illi, qui ſe ſeparat ab ſua vita. *Filii Aharon*; crederem profanos? Idcirco dictum eſt; *ſacerdotes*. Excluduntur profani; excludam profanos, at non excludam immundos: Idcirco dictum eſt; *filii Aharon*; ſicut Aharon legitimus, ita pariter ejus filii legitimi; excluduntur profani & vitiati. *Et offerent filii Aharon ſacerdotes ſanguinem, & ſpargent ſanguinem*; Cur dictum eſt *ſanguinem ſanguinem*? Unde tu dicis, ſi miſceatur ſanguis holocauſti cum ſanguine holocauſti, ſanguis holocauſti cum ſanguine commutati, ſanguis holocauſti cum ſanguine profanorum, fuiſſe offerendum? Ex eo quod dictum eſt: *ſanguinem ſanguinem*. Crederem, vel ſi his ſimilia miſcerentur, fuiſſe offerenda, quoniam ſi viva miſceantur, offeruntur? Et unde probatur vel ſi miſceatur cum ſacrificio pro delicto? Includam, vel ſi miſceatur cum ſacrificio pro delicto, quia ambo ſunt ſanctitates ſanctitatum. Et unde probatur, vel ſi miſceatur cum pacificis, & ſacrificio Euchariſtico? Includam, vel ſi miſceatur cum pacificis, & cum ſacrificio Euchariſtico. Et unde probatur, vel ſi miſceatur cum primogenito, & cum decimo, & cum ſacrificio Paſchali? Includam vel ſi miſceatur cum primogenito, & cum decimo, & cum ſacrificio Paſchali. Idcirco dictum eſt: *ſanguinem, ſanguinem*. Crederem, vel ſi miſceantur cum reprobatis? Idcirco dictum eſt: *ſanguinem ſuum*. Excludam, ſi miſceatur cum reprobatis, quæ non ſunt idonea, ut offerantur. Unde probatur, vel ſi miſceatur cum ſacrificiis pro peccato interioribus? Excludam, ſi miſceatur cum ſacrificiis pro peccato interioribus, quia illa intus, & hæc foris offeruntur. Unde probatur, vel ſi miſceatur cum ſacrificiis pro peccato exterioribus? Includam, ſi miſceatur cum ſacrificiis pro peccato exterioribus. Idcirco dictum eſt: *ſanguinem, ſanguinem*. *Et ſpargent*? crederem una adſperſione? Idcirco dictum eſt: *in circuitu*; ſi *in circuitu*, crederem quaſi filo circumiret? Idcirco dictum eſt; *& ſpargent*. Quomodo? duabus adſperſionibus, quæ ſunt quatuor. R. Iſmael dicit; dictum eſt hic סביב, pariterque dictum eſt *Levit.* VIII. 15. סביב, ſicut סביב eo loco dicto erant quatuor adſperſiones inter ſe diſtinctæ, ita pariter hoc loco. *Et offerent filii Aharon ſacerdotes ſanguinem, & ſpargent ſanguinem*. Cur iterum dicit, *ſanguinem*? Hinc tu dicis, ſi effundatur ſanguis de vaſe ſuper pavimentum, & colligatur, ſit legitimus. Idcirco dictum eſt iterum; *ſanguinem*. Crederem vel ſi effundatur de collo animantis ſuper pavimentum, ſi iterum colligatur, ſit legitimus? Idcirco dictum eſt: *ſanguinem, ſanguinem* qui vaſe recipiatur. *Sanguinem ſuper altare*; non autem ſpargens ſuper altare; Alia expoſitio; *ſanguinem ſuper altare*; quam vis non ſit caro. Quomodo ego explicabo, quod dictum eſt *Deut.* XII. 2. *Et facies holocauſta tua carnem & ſanguinem*? Æquiparatur caro ſanguini; ſicuti ſanguis ſpargebatur, ita pariter caro ſpargebatur; Crederem quod projiceret membrum ſuper membrum,

brum, & ſigillatim adduceret, ut ordinaret? Idcirco dictum eſt; *& ordinabit illa ſacerdos*. Quomodo? Spargebat, & ordinabat; *ſuper altare in circuitu*; quo tempore in illo fuerit ambitus, non autem, quando ablatum ſit cornu altaris; ſi autem ablatum ſit cornu altaris, & in eo miniſtravit, ejus miniſterium eſt illegitimum.

Poſt adſperſionem ſanguinis ſacrificii jugis matutini, concinnabatur candelabrum, de quo dictum eſt *Levit.* XXIV. 2. ubi *Siphra* 52. 4. להעלות נר שתהא שלהבת עולה להעלות נר שתהא נר המערבי תדיר שממנו יהיה מתחיל ובו יהיה מסיים ובשעה שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות הוא היה מקדם לפניהם כיצד נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקים מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו מדליקים את המנורה בין הערבים מצאו שכבה מדשנו ומדליקו ממזבח העולה תמיד אף בשבת תמיד אף בטומאה מחוץ לפרכת העדות מה תלמוד לומר לפי שנאמר וישם את המנורה באהל מועד נוכח השולחן ואיני יודע אם סמוכה לפרכת ואם סמוכה לפתח וכשהוא אומר מחוץ לפרכת העדות באהל מועד מלמד שהיא סמוכה לפרכת יותר מן הפתח העדות עדות לכל באי העולם שהשכינה בישראל וכי צריכים לנר והלא כל ארבעים שנה שעשו ישראל במדבר לא צרכו לנר שנאמר כי ענן יהוה על המשכן ואש תהיה לילה בו אם כן למה נאמר העדות עדות לכל באי העולם שהשכינה בישראל יערוך אותו אהרן ובניו מה תלמוד לומר לפי שנאמר אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות יכול יהיה כהן אחר נכנס בשבעה נירות תלמוד לומר להעלות נר תמיד יכול לא יהיה כהן אחד נכנס בשבעה נירות אבל יהיו שבעה כהנים נכנסים בשבעה נירות תלמוד לומר יערוך אותו אהרן ובניו הא אהרן ובניו אינן עורכים אלא אחד מערב ועד בוקר תן להם מידתן שיהו דולקים מערב ועד בקר ושלא תהיה להם עבודה מערב ועד בוקר אלא הם תמיד אף בשבת תמיד אף בטומאה על המנורה הטהורה על טהרה של מנורה שלא יסמכם בקיסמים ובצרורות יערוך את הנרות לפני יהוה שלא יתקן מבחוץ ויכניס תמיד אף בשבת תמיד אף בטומאה. *Ad elevandam lucernam jugiter*; ut flamma adſcendat. *Ad elevandam lucernam*; ut lucerna occidentalis jugiter ardeat; quod ex ea incipiebat, & in ea ceſſabat; & quo tempore fratres ejus ſacerdotes, ingrediebantur ad adorandum, ipſe ante illos præcedebat. Quomodo? Si ingrediens inveniebat duas lucernas orientales accenſas, decinerabat orientalem, & relinquebat occidentalem accenſam, ex qua accendebatur candelabrum inter veſperas. Si exſtinctam inveniret, decinerabat, & accendebat ex altari holocauſti. *Jugiter*: vel in Sabbatho; *jugiter*: vel in immunditie: *Extra velum teſtimonii*; Cur dictum eſt? Quia dictum *Exod.* XL. 22. *Et poſuit candelabrum in tabernaculo conventus e regione menſæ*. Ignoro utrum fuerit proximum velo, an portæ. Quando vero dicit; *extra velum teſtimonii in tabernaculo conventus*. Docetur quod eſſet propinquius velo quam portæ. *Teſtimonii*: teſtimonium omnibus venientibus in mundum, quod Divinitas habitaret in Iſraele. Nunquid opus erat lucerna? Atqui quadraginta annis, quibus vixit Iſrael in deſerto, non opus habuit lucerna; dictum eſt enim *Exod.* XL. 36. *Quia nubes Domini ſuper tabernaculo, & ignis in nocte*. Cur igitur dictum eſt *teſtimonii*? Teſtimonium omnibus venientibus in mundum, quod Divinitas habitet in Iſraele. *Ordinabit illud Aharon, & filii ejus*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Num.* VIII. 2. *Contra facies candelabri lucebunt ſeptem lucernæ*. Crederem, quod unus ſacerdos cum ſeptem lucernis ingrederetur? Idcirco dictum eſt; *ad elevandam lucernam jugiter*. Crederem, quod unus ſacerdos non ingrederetur cum ſeptem lucernis, ſed ſeptem ſacerdores cum ſeptem lucernis ingrederentur? Idcirco dictum eſt; *Ordinabit illud Aharon & filii ejus*. Ergo Aharon, & ejus filii non ordinabant niſi unam tantum lucernam. *A veſpera uſque ad mane*. Attribue illis menſuram, qua ardeat a veſpera uſque ad mane; & nullum ſit aliud miniſterium a veſpera uſque ad mane poſt illas. *Jugiter*, vel in Sabbatho: *Jugiter* vel in immunditia. *Super candelabro puro*; ſuper puritate candelabri; ne ſaxis & lignis fulciretur. *Ordinabit lucernas coram Domino*; ne foris præparet, & inferat. *Jugiter*; vel in Sabbatho; *jugiter* vel in immunditia. Et *Num.* VIII. 2. ubi *Siphri* 9. 2. למה נאמר פרשה זו לפי שהוא אומר והעלה את נירותיה והאיר אל עבר פניה שומע אני יהיו כל הנירות דולקים על פני כל המנורה תלמוד לומר אל מול פני המנורה יאירו שיהיו נרות מקבילים את המנורה ומנורה את הנירות הא כיצד שלשה כלפי מזרח ושלשה כלפי מערב ואחת באמצע נמצאו כולם מקבילין את האמצעי מיכן היה רבי נתן אומר האמצעי מכובד דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה וגו׳ לפי שכל מעשה הפרשה באהרן הביא את אהרן לכלל דבור ואמרת אליו הרי אזהרה לאהרן בהעלותך את הנרות עשה לה מעלות אל מול פני המנורה עשה לה מול פנים

פנים יאירו שבעת הנירות שיהו דולקים
לעולם תלמוד לומר מערב ועד בוקר אי
מערב ועד בוקר לפני יהוה תמיד שיהיה
נר מערבי תדיר שממנו מדליק את המנורה
בין הערבים ויעש כן אהרן להוריע שבחו
של אהרן שכשם שאמר לו משה כן עשה
את המנורה עשה לה מול פנים העלה
את נירותיה עשה לה מעלה מיכן אמרו
אבן הייתה לפני המנורה ובה שלש מעלות
שעליהן הכהן עומד ומטיב את הנירות
הניח את חכוז על מעלה שנייה ויצא
כאשר צוה יהוה את משה חצי לוג לכל
נר ונר אין לי אלא מנורה שעשה בה
את הבנים כאב הקטרת מנין הרי אתה
דן נאמר עבודה באהל מועד ובמנורה
ונאמר עבודה באהל מועד ובקטרת אם
למדתי למנורה שעשה בה את הבנים כאב
אף הקטרת נעשה בה את הבני כאב הרי
עבודת יום הכיפורים תוכיח שאף על פי
שנאמר בה עבודה באוהל מועד לא עשה
בה את הבנים כאב היא תוכיח לקטורה
שאף על פי שנאמר בה עבודה באהל
לא נעשה בה הבנים כאב לא אם אמרת
בעבודת יום הכיפורים שלא נאמר בו בגדי
זהב באהרן נילף דבר שנאמר בו עבודה
באהרן ובגדי זהב מדבר שנאמר בו עבודה
באהרן אם למדתי למנורה שעשה בה את
הבנים כאב אף הקטרת נעשה בה את
הבנים כאב והרי פר עבודת העלם דבר
של משה יוכיח שנאמר בה עבודה באהרן
ובבגדי זהב ולא עשה בה את הבנים כאב
היא תוכיח לקטרת שאף על פי שנאמר
בה עבודה באהרן ובבגדי זהב לא עשה
בה את הבנים כאב אמרת הפרש הדין
שלשה לשונות כאחד נאמר עבודה באהל
ובמנורה ובבגדי זהב ונאמר בה תמיד
ונאמרה עבודה באהל מועד ובקטורת
ובבגדי זהב ונאמרה בה תמיד ואל תבא
עבודת יום הכיפורים ותוכיח שנאמר בה
עבודה באהל אבל אינה בבגדי זהב ולא
פר העלם דבר של משיח שאף על פי
שנאמר בו עבודה באהל ובבגדי זהב אבל
לא נאמר בו תמיד אלמוד דבר מדבר
וארון דבר מדבר אלמוד דבר מדבר ששוה
בשלשה דרכים מדבר ששוה בשלשה
דרכים ואל אלמוד דבר ששוה בשלשה
דרכים מדבר שאינו שוה בשלשה דרכים
אלא בדרך אחד או בשנים אם למדתי
את המנורה שעשה בה את הבנים כאב
אף הקטרת נעשה בה את הבנים כאב

Cur dictum est hæc Parascha? Quia dictum est: *Et extollet lucernas ejus*, & *illuminabit contra facies suas*. Crederem omnes lucernas illuxisse ad facies totius candelabri? Idcirco dictum est: *contra facies candelabri illuminabunt*; quod lucernæ sitæ essent recta contra candelabrum, & candelabrum contra lucernas. Quomodo? tres ad orientem, & tres ad occidentem, & una in medio; deprehenduntur omnes respexisse mediam. Hinc R. Nathan dicit, mediam fuisse præstantiorem. *Loquere ad Abaron*, & *dices ad eum; Cum extolles lucernas contra facies candelabri* &c. Quia tota operratio Parascha demandata est Aharon; & *dices ad eum*; Hæc est præmonitio Aharoni. *Cum extolles lucernas*; Ut gradus illi essent faciendi. *Contra facies candelabri*. Fac illi facies e regione. *Illuminabunt septem lucernæ*. Crederem, quod illucescerent in perpetuum? Idcirco dictum est; *a mane usque ad vesperam*. Si a mane usque ad vesperam, quare dictum est; *Coram Domino jugiter?* Ut lucerna occidentalis jugiter arderet; quod ab ea eccendebat candelabrum inter vesperas. *Et fecit sic Abaron*; Ad ostendendum laudem Ahron; qui fecit, sicut dixit illi Mose; ita fecit candelabrum, fecit facies e regione illius, fecit gradus; Hinc dixerunt lapidem fuisse ante candelabrum, & in eo fuisse tres gradus, quibus insistebat sacerdos, & concinnabat lucernas, deponebat vas in gradu secundo, & abibat. *Sicut præcepit Domino Mosi*; Dimidius logus erat pro singulis lucernis. Non probo nisi de candelabro, ubi filii patri æquiparantur; in suffitu unde probatur? Ecce tibi argumentum. Dictum est ministerium in tabernaclo conventus & in candelabro, pariterque dictum est ministerium in tabernaculo conventus & in suffitu; si didici, quod in candelabro æquiparentur patri filii; in suffitu pariter æquiparandi erunt filii patri. Ecce ministerium diei expiationum probet, de quo quamvis dictum sit ministerium in tabernaculo conventus, tamen filii patri non æquiparantur; ille probet de suffitu, de quo quamvis dictum sit ministerium tabernaculum conventus, tamen filii patri non æquiparantur. Minime; si dixisti de ministerio diei expiationum, in quo non memorantur vestes aureæ pro Aharon. Explicetur res, in quo dictum sit ministerium per Aharon & in vestibus aureis ab re, in qua dictum sit ministerium per Aharon; si didici pro candelabro, in quo filii patri æquiparantur, in suffitu quoque filii patri erunt æquiparandi. At ecce juvencus oblatus ob ignorantiam uncti probet, in quo dictum est ministerium per Aharon, & in vestibus aureis, & in quo filii patri non æquiparantur; ipse probet pro suffitu, de quo quamvis dictum sit ministerium per Aharon & in vestibus aureis, tamen filii patri non erunt æquiparandi. Dixisti? Explicabo & confirmabo rem tribus dictionibus conjunctis. Dictum est mi-

ministerium in tabernaculo conventus & in candelabro, & in vestibus aureis. & de illo dictum est jugiter; pariterque dictum est ministerium in tabernaculo conventus, & in suffitu, & in vestibus aureis, & de illo dictum est jugiter; & non veniat ministerium diei expiationum ad probandum, de quo dictum est ministerium in tabernaculo conventus, at non dictum est in vestibus aureis; neque probet juvencus propter ignorantiam uncti, de quo quamvis dictum sit ministerium in tabernaculo conventus, & in vestibus aureis, at de illo non dictum est jugiter. Addiscam rem ab re, & explicabo rem ab re. Explicabo rem ab re, quæ sit æqualis tribus modis, & demonstrabo rem, quæ sit æqualis tribus modis, ab re, quæ non sit æqualis tribus modis, sed uno, aut duobus; si didici ex candelabro, in quo filii patri æquiparantur, in suffitu pariter filii pariter erunt æquiparandi. De suffitu in vol. XII. *Thesauri* satis superque dictum est.

Tempus, quo singula ministeria quotidie in Templo perageretur, statuitur & definitur in *Gemara Babyl. Ioma* 33.

ואליבא דאבא שאול מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטרת מערכה שניה של קטרת קודמת לסידור שני גזירי עצים וסידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות קודם לקטרת וקטרת קודם לאיברים ואיברים למנחה ומנחה לחביתין וחביתין לנסכין ונסכין למוספין ומוספין לבזיכין ובזיכין לתמיד של בין הערבים שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים עליה השלם כל הקרבנות כולן אמר מר מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטרת מנא לן דתניא היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה זו מערכה גדולה ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטרת ואיפוך אנא מסתברא מערכה גדולה עדיפא שכן כפרתה מרובה אדרבה מערכה שניה עדיפא שכן מכניסין ממנה לפנים אפילו הכי כפרתה מרובה עדיפא ואיכא אימא לא משכחת עצים למערכה שניה מי לא מעייל ממערכה גדולה מערכה שניה של קטרת קודמת לסידור שני גזירי עצים מנלן דכתב ובער עליה הכהן עצים בבקר בבוקר עליה ולא על חברתה מכלל דאיתה לחברתה והאי עליה מיבעי ליה לגופיה תרי עליה כתיבי סידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי אף על גב דהכא כתב בבקר בבקר והכא כתיב בבקר בבקר אפילו הכי מכשיר עדיף מכשיר מאי ניהו שני גזירי עצים והא אמרה שני גזירי עצים למערכה גדולה

אזלי אמר רבי ירמיה שום עצים רבינא אמר הואיל והתחיל במערכה נומר רב אשי אמר אי לא משכח עצים למערכה שניה מי לא מעייל ממערכה גדולה ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות מאי טעמא אמר אביי גמרא גמירנא סברא לא ידענא ורבא אמר כריש לקיש דאמר ריש לקיש אין מעבירין על המצות וכי עייל להיכל במזבח פגע ברישא דתניא שולחן בצפון משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה ומנורה בדרום משוכ׳ מן הכותל׳ שתי אמות ומחצה מזבח ממוצע ועומד באמצע ומשוך כלפי חוץ קימעא ונוקמין להדיחו כיון דכתיב ואת המנורה נכח השלחן בעינן דהוו אהדרי אמר רבא שמע מינה מדריש לקיש עבודי דרעא אטוטפתא אסור היכי עביד מדרעא לטוטפתא והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות מאי טעמא אמר אביי ההוא דבבקר בבקר דשני גזירי עצים דלא צריכי שדינהו להכא חד שדייא להטבת חמש נרות דליקדמים לדם התמיד וחד שדיה לדם התמיד דנקדמים להטבת שתי נרות חד שדייה להטבת חמש נרות דניקדמים לדם התמיד דהכא תלתא והכא תרי חד שדיה לדם התמיד דנקדמים להטבת שתי נרות אף על גב דהכא תרי והכא תרי מכפר עדיף אמר ליה רב פפא לאביי ואימא חד שדייה לדישון מזבח הפנימי דנקדמים לדם התמיד הכא תלתא והכא תרי וחד שדייה לדם התמיד דנקדום להטבת חמש נרות דאף על גב דהכא תרי והכא תרי מכפר עדיף אם כן אפסוקי במאי מפסקא להו הניחא לריש לקיש דאמר למה מטיבין וחוזרין ומטיבין כדי להרגיש כל העזרה כולה שפיר אלא לרבי יוחנן דאמר בבקר בבקר חלקוהו לשני בקרים מאי איכא למימר אמר ליה רבינא לרב אשי האי בבקר בבקר דעצים מי מייתר הא מיבעי ליה לגופיה דקאמר רחמנא נקדמו למערכה שנייה של קטרת אמר ליה ולאו מי אוקמינא עליה ולא על חברתה מכלל דאיתא לחברתה מאי שנא דעביד הטבת חמש נרות ברישא נעביד הטבת שתי נרות ברישא כיון דאתחיל בהו עביד רובה ונעביד שית אמר קרא בהיטיבו את הנרות יקטירנה ואין נרות פחותות משנים והטבת שתי נרות קודמת לקטרת דאמר קרא בהטיבו את הנרות והדר יקטירנה וקטרת לאיברים דתניא יוקדם דבר שנאמר בו בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בקר אחד בלבד ואיברים למנחה דתנא מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר תלמוד לומר וערך עליה העולה ואמר רבא העולה היא עולה ראשונה ומנחה לחביתין עולה ומנחה וחביתין לנסכים שום מנחה ונסכים למוספין זבח ונסכים ומוספין לבזיכין והתניא בזיכין קודמין למוספין תנאי היא אמר אביי מסתברא כמאן דאמר מוספין קודמין לבזיכין לאו מי אמרת בבוקר בבקר להקדים הכא נמי ביום ביום לאחר מאי טעמא

דמאן דאמר בזיכין קודמין למוספין נמר
חוקה חוקה מחביתין אי מהתם נמר
לינמרה לכולה מילתא מהתם להכי אהני
ביום ביום לאחר קטרת של שחר היתה
קרבה בין דם לאיברים וכו׳ מני אי רבנן
בין דם לנרות מיבעי ליה אי אבא שאול
בין נרות לאיברים מיבעי ליה לעולם רבנן
היא ובסידרא לא קא מיירי ושל בין
הערבים היתה קריבה בין איברים לנסכים
וכו׳ מנא הני מילי אמר רבי יוחנן דאמר
קרא כמנחת הבוקר וכנסכו תעשה מה
מנחת הבקר קטרת קודמת לנסכין אף כאן
קטרת קודמת לנסכים אי מה להלן קטרת
קודמת לאיברים אף כאן קטרת קודמת
לאיברים מי כתיב כאיברי הבקר כמנחת
הבקר כתב כמנחת הבקר ולא כאיברי הבקר

Et juxta ſententiam Aba Saul, ſtrues magna præcedebat ſtruem ſecundam ſuffitus ſtrues ſecunda ſuffitus præcedebat compoſitionem duorum ligni ſegmentorum, & compoſitio duorum ligni ſegmentorum præcedebat decinerationem altaris interioris, & decineratio altaris interioris præcedebat concinnationem quinque lucernarum, & concinnatio quinque lucernarum præcedebat ſanguinem ſacrificii jugis, & ſanguis ſacrificii jugis præcedebat concinnationem duarum lucernarum, & concinnatio duarum lucernarum præcedebat ſuffitum, & ſuffitus membra, & membra munus, & munus frixa, & frixa libamina, & libamina addititia, & addititia acerras, & acerræ ſacrificium juge veſpertinum; Dictum eſt enim *Levit.* VI. 12. *Et adolebit ſuper illa adipes pacificorum*. Super illa abſolvebat omnia ſacrificia. Dicit Mor; quod ſtrues magna præcederet ſtruem ſecundam ſuffitus, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt *Levit.* ibid. *Hoc eſt holocauſtum ſuper incendium ſuper altare tota nocte*. Hæc eſt ſtrues magna; *Et ignis altaris ardebit in eo*. Hæc eſt ſtrues ſecunda ſuffitus. At contra ego ſentire poſſum, quod ſtrues magna eſſet præſtantior, quod multiplicior ejus eſſet expiatio: At contra; ſtrues ſecunda erat præſtantior, quod ex ea in adytum inferrent; quamvis ita ſit, erat illa præſtantior, cujus expiatio erat multiplicior; Aut ego dicam, ſi non deprehendantur ligna, nonne inferentur ex ſtrue magna? Quod ſtrues ſecunda ſuffitus, quod præcederet compoſitionem duorum ligni ſegmentorum, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Et accendet ſuper illa ſacerdos ligna mane mane*; *ſuper illa*, non vero ſuper altera; conſequitur, quod eſſet altera; & vox עליה per ſe neceſſaria erat; bis עליה ſcriptum eſt. Compoſitio duorum ligni ſegmentorum præcedebat decinerationem altaris interioris; licet hic ſcriptum ſit *mane mane*, & illic ſcriptum ſit *mane mane*, quamvis ita ſit, tamen permittens excellebat; permittens quidnam erat? duo ligni ſegmenta. Atqui dictum eſt; duo ligni ſegmenta ad ſtruem magnam afferuntur. Dicit Rabi Jeremia; nomen lignorum. Rabina dicit; quandoquidem incepit ab ſtrue magna, abſolvet. R. Aſe dicit; ſi non deprehendantur ligna pro ſtrue ſecunda, nonne inferentur ex ſtrue magna? Et decineratio altaris interioris præcedebat concinnationem quinque lucernarum; qua de cauſa? Dicit Abaje; Novi traditionem, at ignoro rationem. At Raba dicit, ſicut dicit Riſch Lakiſch; Non ſunt violanda præcepta. Quid? ingredientine in templum primum occurrit altare? Extat enim traditio: Menſa erat in aquilone protracta a pariete duos cubitos cum dimidio, & candelabrum in auſtro, protractum a pariete duos cubitos cum dimidio, & altare erat intermedium, & in medio poſitum, & paulo protractum ad partem exteriorem, & inter ea ſitum erat, ſicuti ſcriptum eſt *Exod.* XXVI. 35. *Et candelabrum contra menſam*. Ut mutuo inter ſe reſpicerent. Dicit Raba; Intelligitur hinc quod dicit Riſch Lakiſch; vetitum eſt induere phylacteria manuum, poſt phylacteria capitis; Sed induenda ſunt phylacteria manuum ante phylacteria capitis. Concinnatio quinque lucernarum præcedebat ſanguinem ſacrificii jugis, & ſanguis ſacrificii jugis concinnationem duarum lucernarum; qua de cauſa? Dicit Abaje; Quod dictum eſt *mane mane* in duobus ligni ſegmentis, quod non erat neceſſe, ita explicetur; alterum explicetur pro concinnatione duorum ligni ſegmentorum, quæ prædedebat ſanguinem ſacrificii jugis, & alterum explicetur pro ſanguine ſacrificii jugis, qui præcedebat concinnationem duarum lucernarum; alterum explicetur pro concinnatione quinque lucernarum, quæ præcedebat ſanguinem ſacrificii jugis; Hic ter, & illic bis memoratur ſc. *mane*; unum explicetur pro ſanguine ſacrificii jugis, qui præcedebat concinnationem duarum lucernarum; quamvis hic bis, & illic bis, expians præſtabat: Dixit R. Papa ad Abaje; atqui dicam; alterum explicetur pro decineratione altaris interioris, quæ præcedebat ſanguinem ſacrificii jugis; hic ter, & illic bis, unum explicetur pro ſanguine ſacrificii jugis, qui præcedebat concinnationem quinque lucer-

cernarum; quamvis hic bis, & illic bis, tamen expians præſtabat; Si ita eſt, ubi erit interrumpendum? Recte juxta ſententiam Riſch Lakiſch, qui dicit; cur concinnant, atque iterum concinnant? ut commoveretur totum atrium. Recte: Sed juxta mentem R. Jochanan, qui dicit *mane mane*, dividantur in duo tempora matutina. Quid eſt dicendum? Dicit Rabina ad R. Aſe; Illud *mane mane* dictum in lignis num eſt ſuperfluum? Immo per ſe neceſſe eſt; quia dicit textus; Præcedant ſtruem ſecundam ſuffitus. Dixit illi; nonne dictum eſt עליה ſuper illa? Non autem ſuper altera; Conſequitur, quod eſſet altera. Quid variat? accendantur quinque lucernæ a principio, accendantur duæ lucernæ a principio; poſtquam incepit, accendadatur major mars; accendantur igitur ſex; Dicit textus *Exod.* XXXVII. *In concinnandis lucernis adolebit illud*; At lucernæ non ſunt pauciores duabus; Et concinnatio duarum lucernarum præcedebat ſuffitum; dicit enim textus; *In concinnandis lucernis*; & deinde; *adolebit illud*. Suffitum præcedebat membra; extat enim traditio. Præcedat res de qua dictum eſt *mane mane*, rem de qua ſemel *mane* dictum eſt; & membra præcedebant munus; extat enim traditio. Unde probatur, quod nihil præcederet ſacrificium juge matutinum? Ex eo quod dictum eſt *Levit.* VI. *Et ordinabit ſuper illa holocauſtum*; Atqui dicit Raba; holocauſtum erat holocauſtum primum; Et munus præcedebat ſartagines; holocauſtum & munus, & ſartagines præcedebant libamina; munus, & libamina præcedebant ſacrificia addititia; ſacrificium, & libamina, & addititia præcedebant acerras: Atqui extat traditio: Acerræ præcedebant additítia; Sunt duo doctores; Dicit Abaje; probabiliter juxta mentem illius, qui dicit; additítia præcedebant; Quid dixiſti? Dictum eſt *mane mane* ad anticipandum, hic quoque dictum eſt *in die in die* ad retardandum. Quænam eſt ratio illius qui dicit, quod acerræ præcederent additítia? Probat ex eo quod dictum eſt חוקה חוקה *ſtatutum ſtatutum* ex ſartaginibus; Si hinc probat ad docendum pro tota re, hinc quoque, ex eo quod dictum eſt *in die in die*, docetur ad retardandum. Suffitus veſpertinus offerebatur inter ſanguinem & membra &c. Cujuſnam eſt hæc ſententia? Si ſapientum, inter ſanguinem & lucernas dicendum erat; ſi Aba Saul, inter lucernas & membra dicendum erat; ſed ſemper eſt ſententia ſapientum: Sed juxta ordinem non docetur. Et veſpera inter membra & libamina offerebatur &c. Unde hæc probantur? Dicit R. Jochanan. Dicit textus *Num.* XXVIII. 8. *Juxta munus matutinum, & juxta ejus libamina facies*. Sicut munus matutinum adolebatur ante libamina, ita hic pariter adolendum erit ante libamina; Aut dicendum; ſicut illic adolebatur ante membra, hic quoque erit adolendum ante membra. Quid ſcriptum eſt? num juxta membra matutina? *Juxta munus matutinum* ſcriptum eſt, non autem juxta membra matutina. Sacrificium juge veſpertinum hora octava cum dimidia mactabatur, & nona cum dimidia offerebatur *Peſachim* cap. v. תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמנה ומחצה בין בחול בין בשבת חל ערב פסח להיות בערב שבת נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה והפסח אחריו Sacrificium juge mactabatur hora octava cum dimidia, & offerebatur nona cum dimidia; at veſpera Sabbathi mactabatur ſeptima cum dimidia, & offerebatur octava cum dimidia, tam die profeſto quam in Sabbatho. Si veſpera Paſchatis incideret in Sabbathum, mactabatur ſexta cum dimidia, & offerebatur ſeptima cum dimidia & deinde Paſcha. Ubi *Gemara Hieroſol.* 31. 3. תמיד נשחט כו' כתיב וזה אשר תעשה על המזבח וגו' הייתי אומר יקרבו שניהן בשחרית ושניהן בין הערבים תלמוד לומר את הכבש אחד תעשה בבקר הייתי אומר יקרב של שחר עם הנץ החמה ושל בין הערבים עם דמדומי החמה תלמוד לומר בין הערבים נאמר כאן בין הערבים ונאמר להלן בין הערבים מה בין הערבים שנאמר להלן משש שעות ולמעלן אף בין הערבים שנאמר כאן משש שעות ולמעלן מה חמית מימר בין הערבים משש שעות ולמעלן אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר או לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב מה ערב שנאמר להלן משש שעות ולמעלן אף ערב שנאמר כאן משש שעות ולמעלן ויהא כשר משש שעות ולמעלן רבי יהושע בן לוי אמר בין הערבים כיצד חלוק בין הערבים ותן לו שתי שעות ומחצה לפניו ושתי שעות ומחצה לאחריו ושעה אחרת לעיסוקו נמצאת אומר שהתמיד קרב בתשע שעות ומחצה אמר רבי יוסה שבק רבי יהושע בן לוי רישא ואמר סופה דלכן בהרא דתני חנניה בן יהודה אומר שומע אני בין הערבים בן ערבו של ארבעה עשר ובין ערבו של חמשה עשר יכול היום והלילה בכלל תלמוד לומר יום כשהוא אומר יום יצא לילה אי יום יכול בשתי שעות ביום תלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בין הערבים הא כיצד חלוק בין הערבים ותן שתי שעות ומחצה

ומחצה לפניו ושתי שעות ומחצה לאחריו
ושעה אחת לעיסוקו נמצאת אומר שהתמיד
קרב בתשע שעות ומחצה אמר רבי יוסה
הדא דתימר למצוה אבל לעיכוב הדא היא
דתנינן שחטו קודם לחצות פסול לאחר
חצות מיד כשר קודם לתמיד כשר ויימר
אף בשחרית כן הכא כתיב בין הערבים
אית לך מימר תמן בין הבקרים רבי יהושע
בן לוי אמר תפילות מאבות למדו אב בית
דין מאן תנא בין בחול בין בשבת רבי
ישמעאל דתני כסידרו בחול כך סידרו
בשבת דברי רבי ישמעאל רבי עקיבה
אומר כסדרו בערב שבת כך סידרו בשבת
הא רבי ישמעאל מאחר שעה לפילפולו
ורבי עקיבה מקדים שעה אחרת לעיסוקו
כדי שלא יכנסו למצוה משוכרין ויקרב
פסח תחילה ותמיד אחריו אם אומר את
כן נמצאת מבטל בין הערבים של פסח
אם מקיים את בין הערבים של פסח לא
נמצאת מבטל בין הערבים של תמיד תמיד
אם מבטלו את עכשיו אימתי את מקיימו
לאחר זמן פסח אם מבטלו את עכשיו
אימתי את מקיימו ויקריב פסח תחילה
ותמיד אחריו יאוחר דבר שנאמר בו בערב
ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא
בין הערבים בלבד רבי ירמיה בעי מה
חמיית מימר ערב מואחר או ערב מוקדם
אלא כיני יאוחר דבר שנאמר בו בין
הערבים כבוא השמש לדבר שלא נאמר בו
אלא בין הערבים לכך מתניתא מסייעה
לרבי ירמיה שם תזבח את הפסח בערב
בערב אתה זובח כבוא השמש אתה אוכל
מועד צאתך מארץ מצרים אתה צולה
אית תניי תני בערב אתה אוכל כבא
השמש אתה זובח מועד צאתך מארץ
מצרים אתה צולה ויקרבו שניהן כאחת
אמר רבי יוסה כבש שני אין פסח שני
תני רבי נתן אומר בכל יום ויום תמיד
נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה
מהו בכל ערב פסח ופסח אמר רבי יוסה
בי רבי בון טעמיה דהדין תנייה כדי ליתן
שעה בין כת לכת תני דם תמיד ואיבריו
קודמין לפסח ופסח לקטרת והקטרת
להטבת נירות אית תניי תני דם תמיד
ואיבריו קודמין לקטרת והקטרת לפסח
ופסח להטבת הנירות כדי שיקרבו נסכי
תמיד עמו ואין מוקדם לתמיד של שחר
ולא מאוחר לתמיד של בין הערבים אלא
הפסח והקטרת בערבי פסחים מנין שלא
יהא דבר קודם לתמיד של שחר תלמוד
לומר עליה עולה ומניין שלא יהא דבר
מעכב לתמיד של בין הערבים תלמוד
לומר עליה שלמים רבי שמעון בן לקיש
אמר וערך עליה העולה אין כתיב כאן
אלא וערך עליה העולה שלא תהא העולה
קודמת לתמיד של שחר תני רבי ישמעאל
בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר מחוסרי
כפרה מביאין כפרתן אחר התמיד של בין
הערבים כדי שיטבלו ויאכלו פסחיהן לערב
אמר רבי יודן הדא דתימר במצורע עשור
אבל במצורע עני לא עוף הוא מביא
א״ר שמואל בר אבדומא אינו מביא אשם

Sacrificium juge mactabatur &c. Scriptum est; *Et hoc est quod facies super altare*. Crederem ambo mane aut vespera offerri licuisse? Idcirco scriptum est; *Et agnum unum facies mane*. Crederem matutinum potuisse offerri in ortu solis, & vespertinum in occasu solis? Dictum est hic *inter vesperas*, pariterque illic dictum est *inter vesperas*; Sicut *inter vesperas* eo loco dictum intelligitur ab sexta hora & supra, ita pariter hoc loco. Quid vidisti ut diceres, quod τὸ inter *vesperas* designet tempus ab sexta hora & supra? Quamvis non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum. Dictum est *Jerem.* VI. 4. *Væ nobis, nam dies recessit, & umbræ vesperi seri se extenderunt*. Sicut vespera eo loco dicta designat tempus ab sexta hora & supra, ita pariter hoc loco; & erit legitimum ab sexta hora & supra. R. Simeon ben Levi; Quomodo? Dividatur in duo tempora vespertina, & assignentur duæ horæ cum dimidia antea, totidemque postea, & hora una pro ejus opere, deprehendetur quod dicat, quod sacrificium juge offeratur hora nona cum dimidia. Dicit R. Jose; Deserit R. Jehosua principium, & dicit finem; atque ita traditur. R. Chananja ben Jehuda dicit; Crederem tempus inter vesperas definiendum esse inter vesperam decimæ quartæ, & inter vesperam decimæ quintæ diei? Crederem in hoc contineri diem ac noctem? Idcirco dictum est יום *diem*. Quando autem dicit *diem*, excluditur nox, si *diem*, crederem in duabus diei horis? Idcirco dictum est; *vespera*; si *vespera* crederem, post obortas tenebras? Idcirco dictum est *inter vesperas*. Quomodo? Dividatur in duo tempora vespertina, & assignentur duæ horæ cum dimidia ante, totidemque postea, & una hora pro ejus opere. Dicit R. Jose; hoc quod dicis, spectat præceptum; Sed ad impediendum, hoc est quod legimus; si mactet ante mediam noctem, illegitimum est; statim post mediam noctem, legitimum est. Et dicam ita pariter in matutino. Hic scriptum est inter vesperas. Tibi ibi dicendum est inter vesperas. Rabi Jehosua ben Levi dicit; Preces ex patribus addiscantur: Pater domus judicii; Qui docet tam in die profesto, quam in Sabbatho, est R. Ismael, qui docet; qualis erat ejus ordo in die profesto, talis erat ejus ordo in Sabbatho; verba R. Ismaelis. R. Akiba dicit; qualis erat ejus ordo in vespera Sabbathi, talis erat ejus ordo in Sabbatho;

Rabi Ismael ad ejus studium retardat horam; & R. Akiba anticipat horam ad ejus opus, ne ebrii ad praeceptum ingrediantur. Et offertur Pascha in principio, & deinde sacrificium juge; Si ita dicit, deprehendetur, quod aboleatur tempus inter vesperas Paschatis; si ad confirmandum tempus inter vesperas Paschatis, non deprehendetur, quod aboleatur tempus inter vesperas sacrificii jugis; Sacrificium juge si nunc cessabit, quando nam statuetur? post tempus. Pascha si nunc cessabit, quandonam statuetur? Et offeretur Pascha in principio, & deinde sacrificium juge. Postponatur res, de qua dictum est in vespera & inter vesperas, rei, de qua tantum dictum est inter vesperas. R. Jeremia quaesivit; quid vidisti ut diceres; vespera postponit; an dictum est, vespera antecedit? Sed ita res se habet; postponatur res, de qua dictum est inter vesperas in occasu solis, rei, de qua tantum dictum est inter vesperas. Misna favet R. Jeremiae, quia dictum est ibi; *Et immolabis Pascha in vespera*; In vespera tu immolabis, & in occasu solis comedes. In occasu solis tu immolabis; Tempore egressionis tuae ab Ægypto tu assabis. Est qui docet; In vespera tu comedes; Dictum est enim *Deuter.* XVI. 6. *In occasu solis immolabis, tempore egressionis tuae ab Ægypto* tu assabis. Et ambo simul offerentur. Dicit Jose; dictum est; *Agnum secundum*; non autem Pascha secundum. Traditio: R. Nathan dicit; Quotidie sacrificium juge mactabatur in octava hora cum dimidia, & offerebatur in nona cum dimidia. Quid? omni vespera Pascha & Pascha? Dicit R. Jose discipulus R. Bon; ratio hujus traditionis est, ut daretur tempus dimidiae horae inter classem & classem. Traditio: sanguis sacrificii jugis & ejus membra praecedebant Pascha, & Pascha suffitum, & suffitus concinnationem lucernarum: Est traditio; sacrificium & ejus membra praecedebant suffitum, & suffitus Pascha, & Pascha concinnationem lucernarum, ut cum eo offerrentur libamina sacrificii jugis. Nihil erat, quod antecederet sacrificium juge matutinum, & nihil erat, quod sacrificio jugi vespertino postponeretur, nisi Pascha, & suffitus in vigilia Paschatis. Unde probatur, quod nihil antecederet sacrificium juge matutinum? Ex eo quod dictum est *Levit.* VI. *Et super illa holocaustum*; & unde probatur, quod nihil postponeretur sacrificio jugi vespertino? *Et super illa pacifica*. R. Simeon ben Lakisch dicit; *Et ordinabit super illa holocaustum*; Non scriptum est hic nisi; *Et ordinabit super illa holocaustum*; ut nihil offeratur ante sacrificium juge matutinum. Traditio: R. Ismael ben R. Jochanan ben Berocha dicit; Indigentes expiationis portabant expiationes suas post sacrificium juge vespertinum, ut lavare possent, & comedere suum sacrificium Paschale vespera. Dicit R. Jodan; hoc quod dicis, intelligitur de leproso divite; at non potest intelligi de leproso paupere, qui volucrem afferebat. Respondit R. Samuel bar Abdama; non portabat sacrificium pro delicto. In reliquis quoque sacrificiis sacerdos debebat sanguinem adspergere, & membra & adipes adolere super altare.

II. Praeter munera quotidiana haec, quae memoravimus debebat sacerdos adspergere ad altare sanguinem holocausti de sacrificio pro peccato volucris; uti dictum est *Levit.* V. 7. *Sin autem non suffecerit manus ejus, ut afferat agnum, adducet pro delicto suo, quod peccavit, duos turtures, aut duos pullos columbae Domino, unum in sacrificium pro peccato, & unum in holocaustum; Afferet autem eos sacerdoti, qui offeret illum, qui est in sacrificium pro peccato, primum, & ungue secabit caput ejus e regione cervicis ejus, & non separabit, & adsperget de sanguine sacrificii pro peccato super pariete altaris, & reliquum sanguinem exprimat ad fundamentum altaris, quia sacrificium pro peccato illud est; & secundum faciet holocaustum juxta institutum, & expiabit illum sacerdos a peccato suo, quod peccavit, & remittetur illi*. Ubi *Siphra* 14. 2.
ומלק את ראשו ממול ערפו ממול הרואה את העורף וכן הוא אומר והוא ישב ממלי לא יבדיל ואם הבדיל פסל והיזה מדם החטאת מעצמה של חטאת על קיר המזבח לא על קיר הכבש לא על קיר היסוד לא על קיר ההיכל על קיר התחתון יכול על קיר העליון ודין הוא מה אם בהמה שעולתה למטן חטאתה למעלן עוף שעולתו למעלן אינו דין שתהא חטאתו למעלן תלמוד לומר והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח ששירי הדם שלו מתמצים על היסוד ואיזה זה קיר התחתון חטאת שיהו כל מעשיה לשם חטאת הוא פרט לשמלקו שלא לשמו ואת השני יעשה עולה כמשפט כמשפט עולת בהמה או יכול כמשפט חטאת העוף וכשהוא אומר והקריבו חלק עולה מן החטאת שתמצא אומר כמשפט כמשפט עלת בהמה מה אם עולת בהמה מן החולין וביום וביד ימנית אף עלת העוף מן החולין וביום וביד ימנית רבי ישמעאל אומר כמשפט כמשפט חטאת העוף

העוף מה חטאת העוף ממול ערפו אף
עלת העוף ממול ערפו רבי אלעזר בשם
רבי שמעון אומר כמשפט כמשפט חטאת
העוף מה חטאת העוף ומוצה ומזה
ומזה אף עולת העוף מוצה ומזה ומזה

Et unguesſecabit caput ejus e regione cervicis ejus. Contra id quod reſpicit cervicem. Et ſimiliter dictum eſt *Num.* XXII. 6. *Et ipſe ſtat contra me*. *Non ſeparabit*; Et ſi ſeparet illegitimum eſt. *Et adſperget de ſanguine ſacrificii pro peccato*. Ex ipſo ſacrificio pro peccato. *Super parietem altaris*. Non ſuper collem, non ſuper parietem fundamenti, non ſuper parietem templi; ſuper parietem inferiorem; Crederem ſuper parietem ſuperiorem? Et eſt argumentum; Si in pecore, cujus holocauſtum infra, ejus ſacrificium pro peccato ſupra offerebatur, in volucre cujus holocauſtum ſupra offerebatur, non erit æquum ut ejus ſacrificium pro peccato ſupra offeratur? Idcirco dictum eſt; *& reliquum ſanguinem exprimet ad fundamentum altaris*. Ut reliquiæ ejus ſanguinis exprimantur ad fundamentum. Et quodnam hoc eſt? paries inferior. *Sacrificium pro peccato*; Ut omnes ejus operationes fiant nomine ſacrificii pro peccato; *Illud*; excludit, quando non ſuo nomine ungue ſecuiſſet. *Et ſecundum faciet holocauſtum juxta inſtitutum*; Juxta inſtitutum holocauſti animantis; aut crederem juxta inſtitutum ſacrificii pro peccato volucris? Quando vero dicit: *Et offeret illud*; Diſtinguit holocauſtum a ſacrificio pro peccato; Deprehenditur quod dicat juxta inſtitutum, ſc. juxta inſtitutum holocauſti animantis; Sicut holocauſtum animantis adducebatur de profanis & interdiu, & manu dextra, ita pariter holocauſtum volucris. Rabi Iſmael dicit; *juxta inſtitutum*: juxta inſtitutum ſacrificii pro peccato volucris; Sicut ſacrificium pro peccato volucris e regione cervicis, ita pariter holocauſtum volucris e regione cervicis. R. Elieſer bar R. Simeonis dicit: *juxta inſtitutum*; juxta inſtitutum ſacrificii pro peccato volucris; ſicut in ſacrificio pro peccato volucris exprimebat, & adſpergebat, & adſpergebat, ita pariter in holocauſto volucris. Vide *Levit.* I. 15. & ibi *Siphra*.

Pugillum ex fertis decerpendum fuiſſe a ſacerdote conſtat ex *Levit.* II. 2. *Et adducet illud ad filios Aharon ſacerdotes, & tollet inde plenum pugillum ſuum de ſimila ſua atque oleo ſuo cum omni thure, & incendet ſacerdos in memoriam ejus ſuper altare, ignitum in odorem ſuavitatis Domino*. Ubi *Siphra* 6. 3.

והביא והביאה שלא יביאנה חציים הא
אם אמר הרי עלי מנחה של שני עשרונות
לא יביאנה בשני כלים אלא בכלי אחד
אל בני אהרן אפילו הן רבואות וכן הוא
הוא אומר ברב עם הדרת מלך הכהנים
וקמץ מלמד שהקמיצה מצות כהונה הלא
דין הוא מה אם שחיטה שקבע לה צפון
לא קבע לו כהן קמיצה שלא קבע לה
צפון אינו דין שלא יקבע לה כהן
מליקה תוכיח שלא קבע לה צפון וקבע
לה כהן לא אם אמרת במליקה שקבע לה
מזבח תאמר בקמיצה שלא קבע לה מזבח
הואיל ולא קבע לה מזבח לא יקבע לה
כהן תלמוד לומר הכהנים וקמץ מלמד
שהקמיצה מצות כהונה יכול מצוה שיקמצנה
הכהן ואם קמצה זר תהא כשרה תלמוד
לומר שוב והרים הכהן קבעה שאם קמצה
זר תהא פסולה וקמץ קומץ אחד לעשרון
אחד קומץ אחד לששים עשרון או וקמץ
קומץ אחד לעשרון אחד ששים קומץ
לששים עשרון הרי אני דן טעונה קמיצה
וטעונה לבונה מה לבונה קומץ אחד לעשרון
אחד קומץ אחד לששים עשרון אף קמיצה
קומץ אחד לעשרון אחד קומץ אחד לששים
עשרון או כלך לדרך הזו טעונ׳ קמיצ׳ וטעונ׳
שמן מה שמן לוג אחד לעשרון אחד ששים
לוג לששים עשרון אף קמיצה קומץ אחד
לעשרון אחד ששים קומץ לששים עשרון
נראה למי דומה דנין דבר שכלו עולה
לאישים מדבר שכלו עולה לאישים ואל
יוכיח השמן שאין כלו עולה לאישים או
כלך לדרך הזו דנין דבר שמעוטו מעכב את
רובו מדבר שמעוטו מעכב את רובו ואל
תוכיח לבונה שאין מעוטה מעכב את
רובו תלמוד לומר וקמץ קומץ אחד לעשרון
אחד קומץ אחד לששים עשרון וקמץ משם
ממקום שרגלי הזר עומדות בן בתירה
אומר מנין אם קמץ בשמאל יחזיר ויחזור
ויקמוץ בימין תלמוד לומר משם ממקום
שקמץ כבר מלא קמצו יכול מלא קמצו
מבורץ תלמוד לומר בקמצו או בקמצו יכול
יקמוץ בראשי אצבעותיו תלמוד לומר מלא
קמצו הא כיצד חופה את פס ידו במחבת
ובמרחשת ומוחק בגדלו באצבעו מלמעלן
ולמטן מלא קמצו סלת יכול מקום הקמיצה
יהא סלת והשאר יהא קמח תלמוד לומר
מסלת אי מסלת יכול מקום הקמיצה
והצרדין יהא סלת השאר יהא קמח תלמוד
לומר מסלתה שתהא כלה סלת ומשמנה
שתהא כלה שמן מסלתה ומשמנה שתהא
הסלת בלולה בשמן דבר אחר מסלתה
שאם חיסר סולתה כל שהוא פסולה
ומשמנה שאם חסר שמן כל שהוא פסל
מסלתה לא מסלת חברתה ומשמנה לא
משמן חברתה שלא יביא שתי מנחות
בכלי אחד מכאן אמרו שתי מנחות שלא
נקמצו ונתערבו זו בזו אם יכול לקמוץ
מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה כשרות
ואם לאו פסולות מלא קמצו מסלתה
ומשמנה שאם קמץ ועלה בידו צרור או
גרגר מלח או קורט של לבונה פסל
מסלתה ומשמנה על כל לבונתה שתהא

שם לבונה בשעת הקמיצה על כל לבונתה והקטיר שילקט לבונה ויעלה לאישים והקטיר הקומץ אף על פי שאין שירים נטמא הקומץ או אבד יכול יאכלו הכהנים בשירים ודין הוא מה אם במקום שהורע כח המזבח בשתי הלחם ובלחם הפנים יפה כח הכהנים בהם מקום שיפה כח המזבח בקומץ אינו דין שיפה כח הכהנים בשירין מה אני מקיים והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשה יהוה אין להם אלא לאחר מתנת האישים אזכרתה נזכרים בה נזכרים בקמיצה ונזכרין בלבונתה רבי שמעון אומר נאמר כאן אזכרה ונאמר להלן אזכרה מה אזכרה אמורה להלן מלא קומץ אף כאן מלא קומץ

Et adducet, *& adducet illud*; Ne adducat distributum in duas dimidias partes; Si enim dicat; Ecce super me munus duarum decimarum, non adducet in duobus vasis, sed in uno duntaxat. *Ad filios Aharon saerdotes*; vel si essent decem millia; ita enim dictum est *Proverb. In multitudine populi est decor regis*. *Sacerdotes*; *& tollet plenum pugillum*; ad docendum, quod pugilli præceptum incumberet sacerdotio. Sed est argumentum; Si mactatio, quæ obligabatur ad aquilonem, non obligatur ad sacerdotem; pugillatio, quæ non tenetur ad aquilonem, non erit æquum, ut non obligetur ad sacerdotem? Ungue sectio volucris probet, quæ quamvis non obligetur ad aquilonem, tamen obligatur ad sacerdotem. Minime: si dixisti de ungue sectione, quæ obligatur ad altare, dices de pugillatione, quæ non obligatur ad altare? Quandoquidem non tenetur ad altare, non obligabitur ad sacerdotem. Idcirco dictum est; *sacerdotes*; *& tollet plenum pugillum*; docetur, quod pugilli præceptum incumberet sacerdotio. Crederem fuisse præceptum, ut pugillum tolleret sacerdos; sed si pugillo caperet alienus fuisse legitimum? Idcirco iterum dictum est; ibid. vers. 9. *Et pugillum tollet sacerdos*; Quod si pugillum tolleret alienus, erat illegitimum. *Et pugillum tollet*; unum pugillum pro singulis decimis, unum pugillum pro sexaginta decimis; Aut dicam; *& pugillum tollet*; pugillum unum pro singulis decimis, sexaginta pugillos pro sexaginta decimis. Ecce mihi est argumentum; Munus obligatur ad pugillum, & obligatur ad thus; sicut thus erat unus pugillus pro singulis decimis, & unus pugillus pro sexaginta decimis, ita pariter pugillus erit unus pugillus pro singulis decimis, & unus pugillus pro sexaginta decimis. Aut hoc modo potest explicari. Munus obligatur ad pugillum, & obligatur ad oleum; sicut de oleo requiritur logus unus pro una decima, & sexaginta logi pro sexaginta decimis; ita pariter in pugillo pugillus unus pro una decima, & sexaginta pugilli pro sexaginta decimis. Sed videamus cuinam sit similius. Æquiparanda est res, quæ tota incendebatur, rei quæ tota incendebatur; & non probet oleum, quod totum non incendebatur: Aut hoc modo explicandum est; explicanda est res, cujus minima pars impediebat majorem partem, ab re, cujus minima pars majorem partem impediebat; & non probet thus, cujus minima pars majorem partem non impediebat; Idcirco dictum est; *Et tollet plenum pugillum*; pugillum unum pro una decima; pugillum unum pro sexaginta decimis. *Et pugillum tollet illinc*; ab loco, ubi consistere poterat alienus. Ben Bethira dicit; unde probatur, quod si sinistra pugillaverit, iterum dextra debeat pugillare? Ex eo quod dictum est: *illinc*; ex loco unde decerptus est pugillus. *Pugillum suum*; crederem plenitudinem pugilli sui accumulati? Idcirco dictum est; *pugillo suo*. *Levit.* VI. 8. Si pugillo suo crederem summis digitis? Idcirco dictum est; *pugillum suum*. Quomodo? immittebat volam manus in patellam, & sartaginem, & pollice in digito suo infra & supra abradebat. *Pugillum suum de simila*. Crederem ubi pugillaret fuisse similam, & reliquam fuisse farinam? Idcirco dictum est: *de simila*. Si de simila, crederem in lateribus, ubi pugillaret fuisse similam, & reliquam fuisse farinam? Idcirco dictum est: *de simila sua*; ut tota sit simila; *Atque oleo suo*; ut ubique sit oleum. *De simila sua, atque oleo suo*; ut simila sit mixta oleo. Alia expositio: *de simila sua*; ut si deesset quantulumcunque de sua simila, sit illegitimum; *Atque oleo suo*; ut si de oleo quantuluncunque deesset, sit illegitimum. *De simila sua*: non autem de simila alterius muneris. *Atque oleo suo*; non autem de oleo alterius muneris; ne duo munera uno vase adducat. Hinc dixerunt: de duobus muneribus, ex quibus non fuisset decerptus pugillus, si commixta fuissent, potest decerpi pugillus de altero seorsim, & de altero seorsim. *Pugillum suum de simila sua, atque oleo suo*. Si in decerpendo pugillo adscendat in ejus manus lapillus aut granum salis, aut thuris illegitimum est. *De simila sua, atque oleo suo cum omni thure*; ut sit thus, quo tempore pugillat; *cum omni thu-*

thure ; & *incendet ;* ut colligat thus, & offerat ſuper ignem. *Et incendet :* pugillum, quamvis non ſint reliquiæ; ſi pollueretur pugillus, aut amitteretur, crederem ſacerdotes potuiſſe comedere reliquias? Et eſt argumentum: ſi ubi infirmum erat jus altaris, ſc. in duobus panibus, & in pane facierum, erat optimum jus ſacerdotum; ubi vero optimum jus altaris, ſc. in pugillo, non erit æquum ut ſit optimum jus ſacerdotum? At quomodo ego confirmabo, quod dictum eſt verſ. 3. *Et reliquum erit Aharon,* & *filiis ejus, de ſanctitate ſanctitatum de ignitis Domini?* Hinc nulla illis erat pars, niſi poſtquam pars data eſſet igni. *In memoriam ejus.* Pro illo memorati ſunt, & pariter memorantur pro pugillo ſuo, & pro thure ſuo. Similiter dictum eſt verſ. 9. *In memoriam ejus.* Sicut memoria ejus eo loco dicta eſt pro pleno pugillo, ita pariter hoc loco. Vide *Levit.* v. 12. & v. 8. & *Num.* v. 26. Et in hæc loca *Siphra* & *Siphri*. Munera admovenda erant a ſacerdote ad altare. *Siphra* 7.

אלו אומר והבאת אשר יעשה מאלה
ליהוה והקריבה אל הכהן והגישה אל
המזבח יכול אין לטעון הגשה אלא הקומץ
בלבד ומנין לרבות את המנחה תלמוד
לומר מנחה מנין לרבות את כל המנחות
תלמוד לומר ואת המנחה יכול אין לטעון
הגשה אלא מנחת נדבה מנחת חובה מנין
ודין הוא נאמר הבא מנחת נדבה והבא
מנחת חובה מה מנחת נדבה טעונה הגשה
אף מנחת חוטא תטען הגשה לא אם
אמרת במנחת נדבה שהיא טעונה שמן
ולבונה האמר במנחת חוטא שאינה טעונה
שמן ולבונה מנחת שוטה תוכיח שאינה
טעונה שמן ולבונה הנשה לא אם אמרת
במנחת שוטה שהיא טעונה תנופה תאמר
במנחת חוטא שאינה טעונה תנופה הרי
את דן מבנין אב לא מנחת נדבה שהיא
טעונה שמן ולבונה כהרי מנחת שוטה
שאינה טעונה שמן ולבונה לא מנחת
שוטה שהיא טעונה תנופה כהרי מנחת
נדבה שאינה טעונה תנופה הצד השוה
שבהן ששוו לקמיצה ושוו להגשה אף אני
אביא מנחת חוטא ששוו להן לקמיצה
שתשוה להם להגשה או מה להצד השוה
שבהן ששוו לבא בעשיר כבעני וטעונות
הנשה יצאה מנחת חוטא שלא שוה לבא
בעשיר כבעני שלא תטען הגשה תלמוד
לומר מנחה אחר מנחת נדבה ואחד מנחת
חוטא זו וזו טעונות הגשה רבי שמעון
אומר והבאת לרבות מנחת העומר להגשה
שנאמר והבאתם את עומר ראשי קצירכם
אל הכהן והקריבה לרבות מנחת שוטה
להגשה שנאמר והקריב אותה אל המזבח
הלא דין הוא מה אם מנחת חוטא שאינה
טעונה תנופה טעונה הגשה מנחת שוטה
שהיא טעונה תנופה אינו דין שתטען
הגשה לא אם אמרת במנחת חוטא שהיא
מן החיטין תאמר במנחת שוטה שאינה
מן החיטין מנחת העומר תוכיח שאינה
באה מן החיטין וטעונה הגשה לא אם
אמרת במנחת העומר שהיא טעונה שמן
ולבונה תאמר במנחת שוטה שאינה טעונה
שמן ולבונה הרי את דן מבנין אב לא
מנחת חוטא שהיא מן החטין כהרי מנחת
העומר שאינה מן החטין לא מנחת העומר
שהיא טעונה שמן ולבונה כהרי מנחת
חוטא שאינה טעונה שמן ולבונה הצד
השוה שבהן ששוו לקמיצה ושוו להגשה
אף אני אביא מנחת שוטה ששוה להן
לקמיצה שתשוה להן להגשה או מה הצד
השוה שבהן שלא כשרו לבא קמח אלא
סולת וטעונות הגשה יצאת מנחת שוטה
שכשרה לבא קמח שלא תטען הגשה
תלמוד לומר והקריבה לרבות מנחת שוטה
להגשה רבי יהודה אומר והבאת לרבות
מנחת שוטה להגשה שנאמר והביא את
קרבנה עליה או אינו אומר והבאת אלא
שיהא היחיד מתנדב מנחה אחרת חוץ
מאלו שבענין ודין הוא ציבור מביא מנחה
מן החיטין חובה ויחיד מביא מנחה מן
החיטין נדבה מה צבור שהוא מביא מנחה
מן החיטין חובה מביא מנחה מן השעורין
חובה אף יחיד שהוא מביא מנחה מן
החטין נדבה יביא מנחה מן השעורין נדבה
תלמוד לומר אין לך אלא אלה בלבד או
אינו אומר אלה אלא האומר הרי עלי
מנחה יביא חמשתן תלמוד לומר מאלה
יש מביא אחת מהן ויש מביא חמשתן
רבן שמעון אומר מנחה לרבות את כל
המנחות להגשה יכול אף שתי הלחם
ולחם הפנים תלמוד לומר מאלה מה ראית
לרבות כל המנחות ולהוציא שתי הלחם
ולחם הפנים אחר שריבה הכתוב מיעט מה
אלו מיוחדות שיש מהן לאישים אף כל
שיש מהן לאישים יצאו שתי הלחם ולחם
הפנים שאין מהן לאישים והלא מנחת
נסכין כלה לאישים יכול תטען הגשה
תלמוד לומר והקריבה מה ראיה לרבות
כל המנחות ולהוציא מנחת נסכין אחר
שריבה הכתוב מיעט מה אלו מיוחדות שהן
באות בגלל עצמן יצאת מנחת נסכים שאין
באה בגלל עצמה והלא מנחת כהנים
ומנחת כהן משיח באות בגלל עצמן יכול
יטענו הגשה תלמוד לומר והגישה מה
ראית לרבות את כל המנחות ולהוציא
מנחת כהנים ומנחת כהן משיח אחר
שריבה הכתוב מיעט מה אלו מיוחדות
שיש מהן לאישים ובאות בגלל עצמן
ויש מהן לכהנים יצאו שתי הלחם ולחם
הפנים שאין מהן לאישים יצאת מנחת
נסכים שאינה באה בגלל עצמה יצאו מנחות
כהנים ומנחת כהן משיח שאין מהם לכהנים

Si diceret; *Et adduces quod ex his factum fuerit ad Dominum,* & *offeres eam ſacerdoti, ut ille admoveat ad altare;* crederem non fuiſſe admovendum niſi unum pugillum? unde probatur ad includendum totum munus? Ex eo quod di-

dictum est; *munus*; & unde probatur pro reliquis omnibus muneribus? Ex eo quod dictum est; *munus*. Crederem non fuisse admovendum ad altare nisi munus spontaneum; munus ex debito unde probatur? Est argumentum. Dictum est: affer munus spontaneum, pariterque dictum est affer munus ex debito; sicut munus spontaneum requirebat admotionem, ita pariter munus peccatoris requiret admotionem. Minime; si dixisti de munere spontaneo, quod requirit oleum & thus, dices de munere peccatoris, quod non requirit neque oleum, neque thus? Munus mulieris adulterii suspectæ probet, quod quamvis non requireret, neque oleum, neque thus, tamen requirebat admotionem; Minime; si dixisti de munere mulieris adulterii suspectæ, quod requirebat ventilationem, dices de munere peccatoris, quod non requirebat ventilationem? Ecce probandum est a constitutione principii. Non est simile munus spontaneum, quod requirebat oleum & thus, muneri mulieris adulterii suspectæ, quæ non requirebat neque oleum neque thus; neque munus mulieris adulterii suspectæ, quod requirebat ventilationem, erat simile muneri spontaneo, quod non requirebat ventilationem; Similitudo, quæ inter illa intercedit, hæc est, ut æqualia sint in pugillo, & in admotione; ego pariter includam munus peccatoris, quod cum illis sit æquale in pugillo, sit pariter æquale in admotione. Aut similitudo quæ inter illa intercedit hæc est quod cum æqualia sint, ut adducantur tam a divite, quam a paupere, idcirco requirant admotionem; excluditur munus peccatoris, quod cum non sit æquale tam in divite, quam in paupere non requiret admotionem; Idcirco dictum est; *munus*; tam munus spontaneum, quam munus peccatoris, utrumque requirit admotionem. R. Simeon dicit. *Et adduces*; ad includendum munus manipuli, ut debeat admoveri; Dictum est enim *Levit.* XXIII. 10. *Et adducetis manipulum primitias messis vestræ ad sacerdotem, & offeret illum*. Ad includendum munus mulieris adulterii suspectæ, ut debeat admoveri; dictum est enim *Num.* v. 25. *Et admovebit illud ad altare*. Est argumentum; si munus peccatoris, quod non requirit ventilationem, requirit admotionem, munus mulieris adulterii suspectæ, quod requirit ventilationem, non erit æquum ut requirat admotionem? Minime; si dixisti de munere peccatoris, quod erat triticeum, dices de munere mulieris adulterii suspectæ, quod non erat triticeum? Munus manipuli probet, quod quamvis non esset triticeum, tamen requirebat admotionem. Non probat; si dixisti de munere manipuli, quod requirebat oleum & thus, idem dices de munere mulieris adulterii suspectæ, quod non requirebat neque oleum neque thus? Sed ecce argumentum ex principii constitutione; Munus peccatoris, quod erat triticeum, non est simile muneri manipuli, quod non erat triticeum; neque munus manipuli, quod requirebat oleum & thus, est simile muneri peccatoris, quod non requirit neque oleum neque thus. Similitudo, quæ inter illa intercedit, hæc est, quod sint æqualia in pugillo, & in admotione. Ego quoque includam munus mulieris adulterii suspectæ, quod cum esset illis æquale in pugillo, esset etiam æquale in admotione. Aut dicam, quod similitudo, quæ inter illa intercedat, ea est quod cum æqualia sint, ut adduci debeant non ex farina, sed ex simila, idcirco debeant admoveri; excludam munus mulieris adulterii suspectæ, quod cum legitimum sit ut adducatur & farina, idcirco non requiret admotionem. Idcirco dictum est; *& admovebit illud*; ad includendum munus mulieris adulterii suspectæ, ut deberet admoveri. R. Jehuda dicit; *& adduces*; ad includendum munus mulieris adulterii suspectæ, ut debeat admoveri. Dictum est enim *Num.* v. 15. *Et adducet sacrificium suum pro illa*. Aut non dictum est; *& adduces*: nisi quod privatus aliud munus præter hæc possit offerre. Et probari potest argumento. Cœtus afferebat munus triticeum ex debito, & privatus afferebat munus triticeum spontaneum; sicut cœtus, qui afferebat munus triticeum ex debito, afferebat quoque munus hordeaceum ex debito, ita pariter privatus, qui afferebat munus triticeum spontaneum, poterit afferre munus hordeaceum spontaneum. Idcirco dictum est; *ex his*; est qui affert unum, & est qui affert quinque. Raban Simeon dicit; *munus*; ad includendum omnia munera, ut debeant admoveri; crederem vel duos panes, & panem facierum? Idcirco dictum est; *ex his*; Quid vidisti ut includeres munera, & excluderes duos panes, & panem facierum? Postquam inclusit textus, excludit; sicut hæc peculiaria erant, quorum pars dabatur igni; excluduntur duo panes, & panis facierum, quorum nulla pars dabatur igni.

At

At ecce munus libaminum, quod totum dabatur igni, crederem fuisse admovendum? Idcirco dictum est; *Et offeret illud*. Quid vidisti, ut includeres omnia munera, & excluderes munus libaminum? Postquam inclusit textus excludit; Sicut hæc peculiaria erant, & per se afferebantur, excluditur munus libaminum, quod per se non afferebatur. At ecce munus sacerdotum, & munus sacerdotis uncti, quæ licet per se afferebantur, tamen non requirebant admotionem; Idcirco dictum est; *Et admovebit illud*. Quid vidisti, ut omnia munera includeres, & excluderes munus sacerdotum, & munus sacerdotis uncti? Postquam inclusit textus, exclusit; Sicut hæc peculiaria sunt, quorum pars igni dabatur, & per se afferebantur, & de quibus portio dabatur sacerdotibus, excluduntur duo panes, & panis facierum, quorum nulla pars dabatur igni; excluditur munus libaminum, quod per se non affertur; excluduntur munera sacerdotum, & munus sacerdotis uncti, de quibus nulla pars dabatur sacerdotibus. Ad cornu australe occidentale altaris munera erant admovenda. *Siphra* 17. והקריב אותה כשירה ולא פסולה איתה כולה כאחת בני אהרן ולא בנות אהרן לפני יהוה יכול במערב תלמוד לומר אל פני המזבח אי אל פני המזבח יכול בדרום תלמוד לומר לפני יהוה הא באיזה צד מגישה בקרן דרומית מערבית רבי אלעזר אומר יכול יגישנה בדרומה של קרן מערבה או במערבה אמרת לאו שני כתובים אחד מקיים עצמו ומקיים את חבירו ואחד מקיים עצמו ומבטל חבירו תופסים זה שמקיים עצמו ומקיים את חבירו ומניחים זה שמקיים עצמו ומבטל חבירו כשאתה אומר לפני יהוה במערב ביטלתה אל פני המזבח בדרום וכשאתה אומר אל פני המזבח בדרום קיימתה לפני יהוה במערב הא באיזה צד מגישה בדרומה של קרן *Et offeret illud; Levit.* VI. 14. legitimum, non vero illegitimum; *illud*; totum; *Filii Aharon*; non autem filiæ Aharon; *Coram Domino*; Crederem ad plagam occidentatem? Idcirco dictum est; *ante faciem altaris*. Dicam ad austrum? Idcirco dictum est; *coram Domino*; Ubi igitur admovebat? in cornu australi occidentali. R. Eliefer dicit; admovebat ad plagam australem cornu, aut ad plagam occidentalem. Dixisti? Non licet tibi dicere. Sunt duo textus, alter confirmat se ipsum & sibi similem, & alter confirmat se ipsum, at abrogat sui similem; sumendus est ille qui confirmat se ipsum, & sui similem, & deferendus, qui confirmat se ipsum, & abrogat sui similem; Quando dicis *coram Domino* ad occidentem, abrogas facies altaris, quæ erant ad austrum; quando vero dicis ad facies altaris ad austrum, confirmas *coram Domino* ad occidentem. Ubi igitur admovebat? ad australem plagam cornu.

Præ ceteris mulieres adulterii suspectæ potandæ erant a sacerdote, sicuti dictum est *Num.* V. 12. וידבר יהוה אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל ושכב איש אותה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה והוא לא נתפשה ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והוא נטמאה או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא נטמאה והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה קמח שעורים לא יצק עליו שמן ולא יתן עליו לבנה כי מנחת קנאת הוא מנחת זכרון מזכרת עון והקריב אתה הכהן והעמדה לפני יהוה ולקח הכהן מים קדשים בכלי חרש ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים והעמיד הכהן את האשה לפני יהוה ופרע את ראש האשה ונתן על כפיה את מנחת הזכרון מנחת קנאת הוא וביד הכהן יהיו מי המרים המאררים והשביע אתה הכהן ואמר אל האשה אם לא שכב איש אתך ואם לא שטית טמאה תחת אישך הנקי ממי המרים המאררים האלה ואת כי שטית תחת אישך וכי נטמאת ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך והשביע הכהן את האשה בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה יתן יהוה אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך בתת יהוה את ירכך נפלת ואת בטנך צבה ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפל ירך ואמרה האשה אמן אמן וכתב את האלת האלה הכהן בספר ומחה אל מי המרים והשקה את האשה את מי המרים המאררים ובאו בה המים המאררים למרים ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאת והניף את המנחה לפני יהוה והקריב אתה אל המזבח וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבח ואחר ישקה את האשה והשקה את המים והיתה אם נטמאה ותמעל מעל באשה ובאו בה המים המאררים למרים וצבתה בטנה ונפלה ירכה והיתה האשה לאלה בקרב עמה ואם לא נטמאה האשה וטהרה הוא ונקתה ונזרעה זרע. *Loquere filiis Israel & dices ad eos; Cujus uxor declinaverit, & prævaricata sit in eum prævaricatione, & concubuerit vir cum ea concubitu seminis; & absconditum fuerit ab oculis mariti sui, & fuerit contaminata; & testis pro ea non est, & ipsa deprehensa non est. Et transierit super ipsum spiritus zelotypiæ, ut zelotypus sit de uxore sua; & ipsa non est* con-

contaminata. Adducet vir uxorem ſuam ad ſacerdotem ; & afferet ſacrificium ſuum pro illa decimam partem Ephæ farinæ hordeaceæ ; Nec effundet ſuper illam oleum , nec ponet ſuper eam thus , quia munus zelotypiæ eſt , munus recordationis recordari faciens delictum . Et admovebit illam ſacerdos , & ſtatuet eam coram Domino. Et accipiet ſacerdos aquas ſanctas in vaſe teſtaceo , & de pulvere , qui eſt in pavimento tabernaculi , ſumet ſacerdos , & ponet in aquis . Et ſtatuet ſacerdos mulierem coram Domino , & diſcooperiet caput mulieris , & ponet ſuper manus ejus munus recordationis , munus zelotypiarum eſt ; in manu autem ſacerdotis erunt aquæ amaræ probantes ; & adjurabit eam ſacerdos , & dicat mulieri ; Si non concubuerit vir tecum ; & ſi non declinaveris ad polluendam te extra poteſtatem mariti tui , ſis innocens ab aquis amaris probantibus iſtis . Tu vero quæ declinaveris a poteſtate mariti tui , & dederit in te vir concubitum ſuum extra poteſtatem mariti tui . Adjurabit ſacerdos mulierem juramento maledictionis , & dicet ſacerdos mulieri . Det Dominus te in maledictionem , & juramentum inter tuum populum , cum dederit Dominus femur tuum putridum & ventrem tuum inflatum . Et ingrediantur aquæ probantes iſtæ in viſcera tua , ut intumeſcere faciant ventrem , & delebit in aquis amaris , & putreſcere faciant femur ; & dicet mulier ; Amen amen . Et ſcribet ſacerdos maledictiones iſtas in volumine tuum , & potabit mulierem aquis amaris probationum , & ingredientur aquæ probationum ad probandum . Et accipiet ſacerdos de manu mulieris munus zelotypiæ , & ventilabit munus coram Domino ; & admovebit ad altare ; & tollet ſacerdos plenum pugillum de munere recordationis , & adolebit ad altare ; & poſtea potabit mulierem aquis . Et poſtquam potaverit eam aquis ; ſi polluta fuerit , & prævaricata fuerit prævaricatione contra maritum ſuum , ingredientur in eam aquæ probationum in maledictionem , & intumeſcet venter ejus , & computreſcet femur ejus , & erit mulier in maledictionem in medio populi ſui . Quod ſi non polluta fuerit , ſed fuerit munda , abſolvetur , & concipiet prolem . Ad illuſtrandum hunc textum, edemus ſuo loco *Toſaphtha Sotah* , *Gemara Hieroſolymitana Sotah*, & *Maimonidis* tractatum *Sotah* nunc primum noſtra cura hæc omnia ex Hebraico Latine reddita. Purificatio leproſorum ſimiliter ſpectabat ad ſacerdotem , de qua ſuo loco uberrime diſſeretur.

Benedicere quoque populo ſacerdotes jubentur *Num.* VI. 22. ubi *Siphri* 7. 3.
וידבר יהוה אל משה דבר אל אהרן ואל
בניו לאמר כה תברכו לפי שכל מעשה
הפרשה באהרן הביא את אהרן והביא
את בניו לכלל דיבור שזה כלל שכל זמן
שדיבר לכהנים מעשה לכהנים דבר בישראל
כולו מעשה בישראל דיבר לישראל מעשה
בכל אדם צריך להביא מן הגרים כה
תברכו את בני ישראל בלשון הקודש שכל
מקום שנאמר ענייה ואמירה וככה בלשון
הקודש כה תברכו את בני ישראל בעמידה
אתה אומר בעמידה או אינו אלא בעמידה
ושלא בעמידה תלמוד לומר ואלה יעמדו
לברך את ישראל נאמר כאן ברכה ונאמר
להלן ברכה מה ברכה האמורה להלן
בעמידה אף ברכה האמורה כאן בעמידה
רבי נתן אומר אינו צריך שכבר נאמר
ונגשו הכהנים בני לוי ולברך בשם יהוה
מקיש ברכה לשירות מה שירות בעמידה
אף ברכה בעמידה כה תברכו את בני
ישראל בנשיאות כפים אתה אומר בנשיאות
כפים או בנשיאות כפים ושלא בנשיאות
כפים תלמוד לומר וישא אהרן את ידיו
מה אהרן בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות
כפים רבי יונתן אומר מה להלן ראש חדש
וקרבן צבור וכהן גדול אף כאן ראש חדש
וקרבן ציבור וכהן גדול תלמוד לומר כי בו
בחר יהוה אלהיך מקיש בניו לו מה הוא
בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים
כה תברכו את בני ישראל בשם המפורש
אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא
בכינוי תלמוד לומר ושמו את שמי על
בני ישראל בשם המפורש ובמדינה בכינוי
דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר הרי הוא
אומר בכל המקום אשר אזכיר את שמי
זה מקרא מסורס בכל מקום שאני נגלה
עליך שם תהיה מזכיר את שמי אבין אני
נגלה עליך בבית הבחירה אף אתה לא
תזכיר את שמי כי אם בבית הבחירה מיכן
אמרו שם המפורש אסור לומר בגבולים
כה תברכו את בני ישראל אין לי אלא
ברכה לישראל ברכה לגרים מניין ולעבדים
ולנשים מניין תלמוד לומר ואני אברכם
ברכה לכהנים מניין ואני אברכם כה
תברכו את בני ישראל פנים כנגד פנים
אתה אומר פנים כנגד פנים או מול כנגד
פנים תלמוד לומר אמור להם פנים כנגד
פנים כה תברכו את בני ישראל שיהיה
כל הקהל שומע או בינו לבין עצמו תלמוד
לומר אמור להם שיהיה כל הקהל כולו
שומע ומניין שחזן צריך לומר להם אמורו
תלמוד לומר אמור להם יברכך יהוה
בברכה המפורשת וכן הוא אומר ברוך
אתה בעיר ברוך אתה בשדה ברוך טנאך
ומשארתך ברוך אתה בבואך ובאו עליך
כל הברכות האלה והשיגוך אימתי כי
תשמע בקול יהוה אלהיך יברכך יהוה
בנכסים וישמרך בנכסים רבי נתן אומר
יברכך בנכסים וישמרך בגוף רבי יצחק
אומר וישמרך מיצר הרע וכן הוא אומר
כי יהוה יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד

דבר

דבר אחר וישמרך שלא ישלטו אחרים
עליך וכן הוא אומר יומם השמש לא יככה
וירח בלילה ואומר הנה לא ינום ולא ישן
שומר ישראל ואומר יהוה שומרך יהוה
צילך על יד ימינך ואומר יהוה ישמרך מכל
רע ואומר יהוה ישמור צאתך ובואך דבר
אחר וישמרך מן המזיקין וכן הוא אומר
כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך
דבר אחר וישמרך וישמור לך ברית אבותיך
שנאמר ושמר יהוה אלהיך לך את הברית
ואת החסד אשר נשבע לאבותיך דבר אחר
וישמרך ישמר לך את הקץ וכן הוא אומר
משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה
מלילה שומר מה מלילה אמר שומר אתא
בוקר וגם לילה דבר אחר וישמרך ישמר
את נפשך בשעת המיתה וכן הוא אומר
והייתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים
שומע אני בין הצדיקים בין הרשעים
שנאמר ואת נפש אויבך יקלענה בכף
הקלע דבר אחר וישמרך ישמור רגלך
מגהינם וכן הוא אומר רגלי חסידיו ישמור
דבר אחר וישמרך ישמרך בעולם הזה וכן
הוא אומר וקווי יהוה יחליפו כח יעלו
אבר כנשרים יאר יהוה פניו אליך יתן לך
מאור עינים רבי נתן אומר זה מאור
השכינה שנאמר קומי אורי כי בא אורך
כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים
אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה
ואומר אל יהוה ויאר לנו דבר אחר יאר
זה מאור תורה שנאמר כי נר מצוה ותורה
אור ויחונך במשאלותיך וכן הוא אומר
וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר
ארחם דבר אחר יתן חנך בעיני הבריות
וכן הוא אומר ויהי יהוה את יוסף ויט
אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסוהר
ואומר ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל
רואיה ואומר ויתן האלהים את דניאל לחן
לחסד ולרחמים ואומר ומצא חן ושכל טוב
בעיני אלהים ואדם דבר אחר ויחונך בדעת
ובבינה ובהשכל ובמוסר ובחכמה דבר אחר
ויחונך יחנך בתלמוד תורה וכן הוא אומר
תתן לראשך לוית חן ואומר כי לוית חן
הם לראשך וענקים לגרגרותיך דבר אחר
ויחונך במתנת חנם וכן הוא אומר הנה
כעיני עבדים אל יד אדוניהם וכעיני שפחה
אל יד גבירתה כן עינינו אל יהוה אלהינו
עד שיחוננו ואומר חננו יהוה חננו כי רב
שבענו בוז ואומר יהוה חננו כי לך קוינו
ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום בשעה
שאתה עומד ומתפלל שנאמר ויאמר אליו
הנה נשאתי פניך והרי דברים קל וחומר
ומה אם ללוט נשאתי פנים בשביל אברהם
אוהבי לך לא אשא פנים מפניך ומפני
אבותיך וזה הוא שאמר הכתוב ישא יהוה
פניו אליך כתוב אחד אומר ישא יהוה
פניו אליך וכתוב אחד אומר אשר לא
ישא פנים כיצד יתקיימו שני כתובים הללו
כשישראל עושים רצונו של מקום ישא
יהוה פניו אליך וכשאין עושים רצונו של
מקום אשר לא ישא פנים דבר אחר עד
שלא נחתם גזר דין ישא יהוה פניך
אליך ומשנחתם גזר דין אשר לא ישא
פנים כתוב אחד אומר שומע תפלה עדיך
כל בשר יבואו וכתוב אחד אומר סכותה
בענן לך מעבור תפלה כיצד יתקיימו שני
מקראות הללו עד שלא נחתם גזר דין
שומע תפלה משנחתם גזר דין סכותה
בענן לך כתוב אחד אומר קרוב יהוה לכל
קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת וכתוב
אחד אומר למה יהוה תעמוד ברחוק כיצד
יתקיימו שני כתובים הללו עד שלא נחתם
גזר דין קרוב יהוה לכל קוראיו משנחתם
גזר דין הוא ברחוק כתוב אחד אומר מפי
עליון לא תצא הרעות והטוב וכתוב אחד
אומר וישקוד יהוה על הרעה כיצד יתקיימו
שני כתובים הללו עד שלא נחתם גזר
דין מפי עליון לא תצא הרעות והטוב
משנחתם גזר דין וישקוד יהוה על הרעה
כתוב אחד אומר כבסי מרעה ליבך ירושלם
למען תושעי וכתוב אחד אומר אם תכבסי
בנתרו ותרבי לך בורית נכתם כיצד יתקיימו
שני כתובים הללו עד שלא נחתם גזר
דין כבסי מרעת ליבך ירושלם למען תיושעי
משנחתם גזר דין אם תכבסי בנתר ותרבי
לך בורית נכתם כתוב אחד אומר שובו
בנים שובבים וכתוב אחד אומר אם ישוב
ולא ישוב כיצד יתקיימו שני מקראות
הללו עד שלא נחתם גזר דין שובו בנים
שובבים משנחתם גזר דין אם ישוב ולא
ישוב כתוב אחד אומר דרשו יהוה בהמצאו
וכתוב אחד אומר חי יהוה אם אדרש לכם
כיצד יתקיימו שני כתובים הללו עד שלא
נחתם גזר דין דרשו יהוה בהמצאו משנחתם
גזר דין חי יהוה אם אדרש לכם כתוב אחד
אומר כי לא אחפוץ במות המת וכתוב
אחד אומר כי חפץ יהוה להמיתם כיצד
יתקיימו שני מקראות הללו וגו׳ כתוב אחד
אומר ישא יהוה פניו אליך וכתוב אחד
אומר אשר לא ישא פנים כיצד יתקיימו
שני מקראות הללו ישא יהוה פניו בעולם
הזה אשר לא ישא פנים לעולם הבא
דבר אחר ישא יהוה פניו יעביר כעסו
ממך וישם לך שלום בכניסתך שלום
וביציאתך שלום עם כל אדם רבי חנניה
סגן הכהנים אומר וישם לך שלום בביתך
רבי נתן אומר זה שלום מלכות בית דוד
שנאמר למרבה המשרה ולשלום אין קץ
דבר אחר זה שלום תורה שנאמר יהוה
עוז לעמו יתן יהוה יברך את עמו בשלום
גדול השלום ששינה מעשה שרה שנאמר
ואני זקנתי גדול השלום ששינה קדוש
מפני שלום גדול השלום ששינה מלאך
מפני שלום גדול השלום ששם שנכתב
בקדושה נמחה על המים מפני שלום בשביל
להטיל שלום בין איש לאשתו רבי אלעזר
אומר גדול השלום שלא טענו הנביאים
בפי כל הבריות אלא שלום רבי שמעון
בן חלפתא אומר גדול השלום שאין כלי
מקבל ברכה אלא שלום שנאמר יהוה עוז
לעמו יתן רבי אלעזר הקפר אומר גדול
השלום שאין חותם כל הברכות אלא שלום
שנאמר יברכך יהוה וישמרך יאר יהוה
פניו אליך ויחנך ישא יהוה פניו אליך וישם לך
שלום רבי אלעזר בנו של רבי אלעזר הקפר

אומר גדול השלום שאפילו עובדי עבודה
זרה ושלום ביניהם כביכול אין השטן נוגע
בהם שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו
אבל משנחלקו מה נאמר חלק לכם עתה
יאשמו הא גדול השלום ושנוי מחלוקת
גדול השלום שאפילו בשעת מלחמה צריכים
שלום שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם
עליה לתפשה וקראת אליה לשלום ואשלח
מלאכים ממדבר קדימות אל סיחון מלך
חשבון דברי שלום ואמרת וישלח יפתח
מלאכים מהו אומר ועתה השיבה אתהן
בשלום גדול שלום שאפילו מתים צריכים
שלום שנאמר ואתה תבוא אל אבותיך
בשלום ואומר בשלום תמות ובמשרפות
אבותיך גדול השלום שניתן לעושי תשובה
שנאמר בורא ניב שפתים שלום שלום
לרחוק ולקרוב גדול השלום שניתן בחלקם
של צדיקים שנאמר יבוא שלום ינוח על
משכבותם גדול השלום שלא ניתן בחלקם
של רשעים שנאמר אין שלום אמר יהוה
לרשעים גדול השלום שניתן לאוהבי התורה
שנאמר שלום רב לאוהבי תורתך גדול
השלום שניתן לענוים שנאמר וענוים ירשו
ארץ ויתענגו על רוב שלום גדול השלום
שניתן ללומדי תורה שנאמר וכל בניך
למודי יהוה ורב שלום בניך גדול השלום
שניתן ל עושי צדקה שנאמר והיה מעשה
הצדקה שלום גדול השלום ששמו של
הקדוש ברוך הוא קרוי שלום שנאמר
ויקרא לו יהוה שלום רבי חנניה סגן
הכהנים אומר גדול השלום ששקול כנגד
כל מעשה בראשית שנאמר כי הנה יוצר
הרים ובורא רוח עושה שלום ובורא רע
גדול השלום שהרי עליונים צריכים לו
שנאמר המשל ופחד עמו עושה שלום
במרומיו והרי דברים קל וחומר ומה אם
במקום שאין איבה ותחרות ושנאה ובעיל
דבבא צריכים שלום קל וחומר למקום
שיש בו כל המידות הללו כתוב אחד אומר
עושה שלום במרומיו וכתוב אחד אומר
היש מספר לגדודיו וכתוב אחד אומר אלף
אלפין ישמשוניה וריבוא ריבבן קדמוהי כיצד
יתקיימו הפסוקים הללו עד שלא גלו
מארצם היש מספר לגדודיו משגלו מארצם
אלף אלפים ישמשוניה כביכול נתמעטה
פמליא של מעלה רבי אומר משום אבא
בן יוסי כתוב אחד אומר היש מספר
לגדודיו וכתוב אחד אומר אלף אלפין
ישמשוניה כיצד יתקיימו שני כתובים הללו
אלף אלפים ישמשונה זה גדוד אחד וכמה
הן גדודיו היש מספר לגדודיו כתוב אחד
אומר מונה מספר לככבים וכתוב אחד אומר
שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה
המוציא במספר צבאם כשהקדוש ברוך
הוא קורא הכל עונים מה שאי אפשר
לבשר ודם לקרוא שתי שמות כאחד וכן
הוא אומר וידבר אלהים את כל הדברים
האלה לאמר ואומר אחת דבר אלהים
שתים זו שמענו ואומר הלא כה דברי
כאש נאם יהוה רבי אומר משום אבא
יוסי בן דוסתאי כתוב אחד אומר המוציא
במספר צבאם וכתוב אחד אומר מונה

מספר לכבבים כיצד יתקיימו שני כתובים
הללו מגיד שאין אדם שם שינויי לא השם
שנקרא עכשיו נקרא לאחר זמן וכן הוא
אומר ויאמר אליו מלאך יהוה למה זה
תשאל לשמי והוא פליא איני יודע לאיזה
שם אני מתחלף כתוב אחד אומר ויקן דוד
את חלקת הגורן בכסף שקלים חמשים
וכתוב אחד אומר ויתן דוד לארונה היבוסי
במקום שיקלי זהב משקל שש מאות כיצד
יתקיימו שני מקראות הללו מקום הגורן
בשש מאות ומקום המזבח בחמשים רבי
אומר משום אבא יוסף בן דוסתאי כתוב
אחד אומר ויבן דוד את הגורן וכתוב אחד
אומר ויתן דוד לארונה היבוסי במקום
שקלי זהב משקל שש מאות כיצד יתקיימו
שני כתובים הללו הן שנים עשר שבטים
היו ולקח מכל אחד ונטל חמשים שקל
מכל שבט ושבט נמצא שש מאות שקלים
מכל השבטים רבי אלעזר אומר ויקן דוד
את הגורן ואת הבקר כמפורש בעניין ומהו
מפורש בעניין ויתן דוד לארנון אבל הבקר
לעולה והמורגים וכלי הבקר לעצים בחמשים
שקלים כתוב אחד אומר ויהי לשלמה
ארבעים אלף אורוות סוסים וכתוב אחד
אומר ארבעת אלפים אוורות סוסים כיצד
יתקיימו שני כתובים הללו ארבעת אלפים
פסכלאות של ארבעים אלף כתוב אחד
מחזיק בתים שלשת אלפים יכיל וכתב אחד
אלפים בת יכיל כיצד יתקיימו שני כתובים
הללו אלפים בלח שהן שלשת אלפים ביבש
מיכן אמרו חכמים ארבעים סאה בלח
שהם כוריים ביבש וכן הוא אומר בושי
צידון כי אמר ים מעוז הים לאמר לא
חלתי ולא ילדתי ולא גדלתי בחורים
רוממתי בתולות אמר הים ומה אני שאיני
מתיירא שמא אוחיל ושמא אוליד בנים
ובנות ושמא אקבור חתנים וכלות מה
אמור כי האותי לא תיראו נאום יהוה
אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול
גבול לים חוק עולם לא יעברנהו אמר
הים ומה אני שאין בי כל המידות הללו
הריני עושה רצון קוני על אחת כמה
וכמה בושי צידון ושמו את שמי למה
נאמר לפי שהוא אומר כה תברכו את
בני ישראל בשם המפורש אתה אומר בשם
המפורש או אינו אלא בכינוי תלמוד
לומר ושמו את שמי במקדש בשם המפורש
במדינה בכינוי ואני אברכם למה נאמר
לפי שהוא אומר כה תברכו אין לי אלא
ברכה לישראל ברכה לגרים ולנשים ולעבדים
מניין תלמוד לומר ואני אברכם ואני
אברכם שלא יהיו ישראל ברכותיהם תלויות
בכהניהם תלמוד לומר ואני אברכם שלא
יהיו הכהנים אומרים אנו נברך ישראל
תלמוד לומר ואני אברכם אני אברך את
עמי ישראל שנאמר כי יהוה אלהיך ברכך
בכל מעשה ידיך כאשר דבר לך ואומר
ברוך תהיה מכל העמים ואומר יפתח
יי׳ לך את אוצרו הטוב מן השמי׳ ואומר במרע׳
הטוב ארע׳ אתכם ואומר אני ארע׳ את צאני

Et locutus est Dominus ad Mosen dicens; Alloquere ad Aharon, & filios ejus

ejus dicens: Sic benedicetis. Num. VI. 22. Quia tota actio Parafchæ dicta eft de Aharon, includit Aharon & ejus filios in genere allocutionis; etenim hæc eft regula generalis, quod quotiefcunque alloquitur ad facerdotes, actio fpectat ad facerdotes; quando loquitur pro Ifraele, tota actio eft pro Ifraele; quando alloquitur ad Ifrael, actio eft pro quovis homine, ad includendum profelytos. *Sic benedicetis filiis Ifrael*; lingua fancta; *fic benedicetis filiis Ifrael*; ftantes; tu dicis ftantes; at ego dicam, tam ftantes, quam fedentes. Idcirco dictum eft *Deut.* XXVII. 12. *Et ifti fteterunt, ut benedicerent Ifraeli*. Memoratur hic benedictio, pariterque illic memoratur benedictio; ficut benedictio eo loco dicta a ftantibus peragenda erat, ita pariter hoc loco. R. Nathan dicit; non eft neceffe, quia jam dictum eft *Deut.* XXI. 9. *Et accedent facerdotes filii Levi ut miniftrent ei, & benedicant in nomine Domini*. Æquiparetur benedictio minifterio, ficut minifterium ftando peragendum erat, ita pariter benedictio. *Sic benedicetis filiis Ifrael*; elevatione manuum; at ego dicam tam elevatione manuum, quam fine manuum elevatione. Idcirco dictum eft *Levit.* IX. 22. *Et elevavit Aharon manus fuas*; Sic Aharon benedixit elevatione manuum, ita pariter filii ejus benedicent elevatione manuum. R. Jonathan dicit; ficut ibi erat novilunium, & facrificium cœtus, & facerdos magnus; ita pariter hic dicam, quod effet novilunium, facrificium cœtus, & facerdos magnus. Idcirco dictum eft *Deut.* XVIII. 5. *Quia in illo elegit Dominus Deus tuus*; Æquiparantur illi ejus filii, ficut ille elevatione manuum, ita pariter ejus filii elevatione manuum: *Sic benedicetis filiis Ifrael*: Nomine ineffabili; tu dicis nomine ineffabili, at ego dicam cognomine. Idcirco dictum eft: *Et ponent nomen meum fuper filiis Ifrael*; Nomine ineffabili in fanctuario, & in provincia cognomine; verba R. Jofiæ. R. Jonathan dicit; Jam dictum eft *Exod. In omni loco, ubi memorare faciam nomen meum*. Hic textus explicandus eft; In omni loco, ubi me tibi revelabo ibi poteris memorare nomen meum; ficuti ego non me revelabo nifi in domo electionis, ita pariter tu non poteris memorare nomen meum nifi in domo electionis; Hinc dixerunt non licere exprimi nomen ineffabile in terminis. *Sic benedicetis filiis Ifrael*. Non probo nifi de benedictione Ifraelis, de benedictione profelytorum fervorum, & mulierum unde probatur? ex eo quod dictum eft. *Et ego benedicam illis*; benedictio facerdotum unde probatur? Ex eo quod dictum eft; *& ego benedicam illis. Sic benedicetis filiis Ifrael*; facie contra faciem; tu dicis facie contra faciem; At ego dicam tergo contra faciem. Idcirco dictum eft. *Dicens ad eos*; facie contra faciem. *Sic benedicetis filiis Ifrael*; Univerfa congregatio audiat; aut dicam inter fe & ipfum; Idcirco dictum eft; *Dicens ad eos? Benedicat tibi Dominus*. Et fimiliter dictum eft *Deut.* XXVIII. 3. *Benedictus tu in civitate, benedictus tu in agro; benedictum caniftrum tuum, benedicta area tua; benedictus tu in egreffu tuo, & benedictus tu in ingreffu tuo, & venient fuper te omnes iftæ benedictiones, & apprehendent te, quando aufcultaveris voci Dei tui. Benedicat te Dominus*; in bonis; *& cuftodiat te*: in corpore. Rabi Ifaach dicit: *& cuftodiat te*; a mala tentatione; fimiliter dictum eft *Prov.* III. 26. *Dominus enim erit in fpe tua, & cuftodiet pedem tuum ne capiaris*. Alia expofitio: *& cuftodiat te*. Ne tibi alii dominentur; Similiter dictum eft *Pfal.* CXXI. 6. *Per diem fol non uret te neque luna per noctem &c. Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui cuftodit Ifrael &c. Dominus cuftodit te; Dominus protectio tua; fuper manum dextram tuam &c.* Similiter dictum eft. *Dominus cuftodiet te ab omni malo*. Similiter dictum eft. *Dominus cuftodiet introitum tuum*. Alia expofitio. *Et cuftodiat te*; ab Dæmoniis. Atque ita dictum eft. *Pfal.* XC. *Quoniam Angelis mandabit de te, ut cuftodiant te in omnibus viis tuis*. Alia expofitio. *Et cuftodiat te*. Tibi obfervabit fœdus patrum tuorum; dictum eft enim *Deut.* VII. 12. *Cuftodiet Dominus Deus tuus pactum tibi, & mifericordiam quam juravit patribus tuis*. Alia expofitio. *Et cuftodiat te*. Cuftodiet tibi finem, fc. redemtionem; atque ita dictum eft *Ifai.* XXI. 11. *Onus Duma ad me clamat ex Seir; cuftos quid de nocte, cuftos quid de nocte? Dixit cuftos venit mane, & nox*. Alia expofitio: *& cuftodiat te*; cuftodiat animam tuam hora mortis; Atque ita dictum eft I. *Reg.* XXV. 29. *Et erit anima domini mei cuftodita quafi in fafciculo vitæ &c.* Ego crederem animam tam juftorum, quam peccatorum? Idcirco dictum ibid. *Et anima inimicorum tuorum rotabitur quafi impetu & circulo fundæ*. Alia expofitio: *& cuftodiat te*; Cuftodiat pedem tuum ab inferno; Atque ita dictum eft ibid. 11. 9. *& pedes*

des *sanctorum suorum custodiet*. Alia expositio: *& custodiat te*; in hoc mundo: Atque ita dictum est *Isai*. XL. 31. *Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ: Illuminet Dominus vultum tuum tibi*. Tibi det lumen oculorum. R. Nathan dicit; Hoc est lumen Divinitatis; ficuti dictum est *Isai*. LX. 1. *Surge, illuminare, quia venit lumen tuum - - - Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos. Deus misereatur nostri, & benedicat nobis, illuminet vultum suum super nos semper*. *Psal*. LXVI. & similiter dictum est *Psalm*. CXVII. 27. *Deus Dominus, & illuxit nobis*. Alia expositio. *Illuminet Dominus*. Hoc est lumen legis; sicuti dictum est *Proverb*. VI. 23. *Quia mandatum lumen est, & lex lux. Et gratificetur tibi*; in tuis postulatis. Et similiter dictum est *Ex*. XXXIII. 19. *Et gratificabor, cui gratificari voluero, & miserebor, cui misereri voluero*. Alia expositio. Dabit gratiam tuam in oculis creaturarum; Similiter dictum est *Genes*. XXXIX. 21. *Fuit autem Dominus cum Joseph, & dedit ei gratiam in conspectu principis carceris*. Similiter dictum est *Esth*. II. 13. *Et fuit Esther portatrix gratiæ in oculis omnium, qui eam videbant*. Et pariter dictum est *Dan*. I. 9. *Dedit autem Deus Danieli gratiam, pietatem, & misericordiam*. Similiter dictum est *Prov*. III. 4. *& invenit gratiam & misericordiam in oculis Dei & hominum*. Alia expositio: *& gratificetur tibi*; sapientia, prudentia, intellectu, & pietate, & sapientia. Alia expositio: *& gratificetur tibi*; in studio legis: Similiter dictum est *Prov*. IV. 9. *Et dabit capiti tuo sertum gratiæ*. Et pariter dictum est ibid. I. 9. *Quod sertum gratiæ est capiti tuo, & torques collo tuo*. Alia expositio; *& gratificetur tibi*; dono gratuito, sicuti dictum est *Psal*. CXXIII. 2. *Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum; sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ; ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec gratificetur nobis*. Similiter dictum est *Isai*. XXXIII. 2. *Domine gratificare nobis, quia in te speravimus. Et extollat Dominus faciem suam tibi, & ponat tibi pacem*. Quo tempore tu stans oras, sicuti dictum est *Genes*. XIX. 21. *Dixitque ad eum; ecce suscepi faciem tuam*. Ecce argumentum a minori ad majus; Si pro Loth suscepi faciem, propter Abraham meum amicum, tibi non suscipiam faciem propter te, & propter patres tuos? Et hoc est quod dicit textus; *extollat Dominus faciem suam tibi*; alter textus dicit; *extollat Dominus faciem suam tibi*; Et alter dicit *Deut*. X. 17. *Qui non suscipit faciem*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Quando Israelitæ faciunt voluntatem Dei, dictum est; *extollat Dominus faciem suam tibi*, quando vero non faciunt voluntatem Dei, dictum est: *Qui non suscipit faciem*. Alia explicatio; Priusquam obsignetur decretum judicii, dictum est: *extollat Dominus faciem suam tibi*: Postquam obsignatum est decretum judicii; dictum est. *Qui non suscipit faciem*. Alter textus dicit *Psal*. LXIV. 3. *Tu qui audis orationem, ad te omnis caro veniet*. Et alter textus dicit *Thr*. III. 44. *Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Priusquam obsignetur decretum judicii, dictum est; *Tu qui audis orationem, ad te omnis caro veniet*. Postquam obsignatum est decretum judicii, dictum est: *Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio*. Alter textus dicit *Psal*. CXLIV. 18. *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum, omnibus invocantibus eum in veritate*; & alter dicit *Psal*. X. 1. *Ut quid Domine recessisti longe?* Quomodo conciliantur hi duo textus? Priusquam obsignetur decretum judicii, dictum est; *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum*. Postquam obsignatum est decretum judicii, dictum est. *Ut quid Domine recessisti longe?* Alter textus dicit *Thr*. III. 40. *Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona*. Et alter dicit *Dan*. IX. 14. *Et vigilavit Dominus super malitiam*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Priusquam obsignetur decretum judicii, dictum est: *Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona*. Postquam obsignatum est decretum judicii, dictum est: *Et vigilavit Dominus super malitiam, & adduxit eam*. Alter textus dicit *Jerem*. IV. 14. *Lava a malitia cor tuum, Jerusalem, quia salvaberis*. Et alter dicit Ibid. II. 22. *Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Priusquam obsignetur decretum judicii, dictum est; *Lava a malitia cor tuum, Jerusalem, quia salvaberis*. Postquam obsignatum est decretum judicii, dictum est: *Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es*. Alter textus dicit *Jerem*. III. 14. *Convertimini filii rebelles*; Et alter dicit ibid. VIII. *Sive revertatur, sive non revertatur*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Priusquam obsignetur decretum judicii, dictum

ctum est. *Convertimini filii rebelles*. Postquam obsignatum est decretum judicii, dictum est; *Sive revertatur, sive non revertatur*. Alter textus dicit *Isai.* LV. 6. *Quærite Dominum dum inveniri potest;* & alter dicit *Ezech.* XX. 3. *Vivo ego, dicit Dominus, si sinam me quæri a vobis*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Priusquam obsignetur decretum judicii, dictum est; *Quærite Dominum, dum inveniri potest*. Postquam obsignatum est decretum, dictum est. *Vivo ego, dicit Dominus, si sinam me quæri a vobis*. Alter textus dicit ibid. XVIII. 32. *Quia volo mortem morientis*. Et alter dicit I. *Sam.* II. 25. *Quia voluit Dominus occidere eos*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Alter textus dicit: *extollat Deus faciem suam tibi*. Et alter dicit. *Qui non suscipit faciem*. Quomodo conciliantur hi duo textus? *Extollat Deus faciem suam tibi*; in hoc mundo. *Qui non suscipit faciem;* in seculo futuro. Alia expositio: *Extollat Deus faciem suam*. Removeat iram suam abs te; *Et ponat tibi pacem;* in ingressu tuo pacem, & in exitu tuo pacem cum universis hominibus. R. Chananja præfectus sacerdotum, dicit; *Et ponat tibi pacem*; in domo tua. R. Nathan dicit; hæc est pax regni domus David, sicuti dictum est *Isai.* IX. 7. *Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis*. Alia expositio. *Et ponat tibi pacem*; Hæc est pax legis, sicuti dictum est *Psal.* XXVIII. II. *Dominus virtutem populo suo dabit, Dominus benedicet populo suo in pace*. Magna est præstantia pacis, quod mutatur in actione Saræ, dictum est enim *Genes.* XVIII. 12. *Postquam consenui*. Magna est præstantia pacis, quod transfiguratus est Angelus propter pacem. Magna est præstantia pacis, quia nomen, quod scriptum erat cum sanctitate, delebatur in aquis propter pacem, ad excitandam pacem inter virum & uxorem. R. Elieser dicit; magna est præstantia pacis, quia non prædicarunt prophetæ omnibus creaturis nisi pacem. R. Simeon ben Chalaphtha dicit; magna est pax, quia nullum vas recipit benedictionem, nisi per pacem; dictum est enim *Psalm.* XXVIII. 2. *Dominus benedicet populo suo in pace*. R. Elieser Kaffer dicit; magna est pax, quia non absolvuntur benedictiones nisi per pacem; sicuti dictum est; *Benedicat tibi Dominus & custodiat te, illuminet faciem suam tibi, & gratificetur tibi, extollat Dominus faciem tuam tibi, & ponat tibi pacem* R. Elieser ben R. Elieser Kaffar dicit; magna est pax; quod etiam Idololatræ quando pacem habent inter se, Sathan illos quasi attingere non potest; dictum est enim *Ose.* IV. 17. *Particeps idolorum Ephraim, dimitte illos*. Verum quando dissentiunt, quid dictum est? *Divisum est cor eorum, nunc interibunt*. Ibid. X. 2. Magna est igitur pax, & odio habetur discordia. Magna est pax, quæ vel tempore belli necessaria est, sicuti dictum est *Deut.* XX. 10. *Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem*. Et similiter dictum est ibid. II. 26. *Misi ergo nuntios de solitudine Kedemot ad Sichem regem Chesbon verbis pacis & veritatis*. Et similiter dictum est *Judic.* XI. 12. *Et misit Jephte nuntios; quid dicebant? Nunc cum pace redde ea*. Magna est pax, quæ vel mortuis necessaria est, dictum est enim *Genes.* XV. 15. *Tu autem ibis ad patres tuos in pace*. Et similiter dictum est *Jerem.* XXXIV. 5. *Et in pace morieris, & in rogis patrum tuorum*. Magna est pax, quæ impartitur illis, qui pœnitentiam agunt, sicuti dictum est *Isai.* LVII. 19. *Creavi fructum labiorum pacem, pacem qui longe est, & qui prope*. Magna est pax, quæ in partem tribuitur justis, sicuti dictum est ibid. vers. 2. *Veniet pax, & requiescet in eorum cubili*. Magna est pax, quia impiis non impartitur, sicuti dictum est ibid. vers. 21. *Non est pax impiis, dicit Dominus*. Magna est pax, quia conceditur illis, qui amant legem, sicuti dictum est *Psal.* CXVIII. *Pax multa diligentibus legem tuam*. Magna est pax, quia conceditur humilibus, dictum est enim *Psal.* XXXVII. II. *Humiles hæreditabunt terram, & oblectabuntur propter multitudinem pacis*. Magna est pax, quia conceditur illis qui student legi, sicuti dictum est *Isai.* LIV. 13. *Universos filios tuos doctos a Domino, & multa est pax filiorum tuorum*. Magna est pax, quia conceditur illis, qui faciunt eleemosynam; dictum est enim *Isai.* XXXII. 17. *Et erit opus justitiæ (eleemosynæ) pax*. Magna est pax, quia nomen Dei S. B. appellatur pax, dictum est enim *Judic.* VI. 23. *Et vocavit illum Deum pacis*. R. Chananja præfectus sacerdotum dicit; magna est pax, quia æquiparatur omnibus operibus creationis mundi, sicuti dictum est *Isai.* XLV. 7. *Formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum*. Magna est pax quia superioribus (i. e. in cœlo) necessaria est, dictum est enim *Job* XXV. 2. *testas, & terror apud eum est, qui facit pacem in cœlis suis*. Argumentum a minori

nori ad majus, si in loco, ubi non est inimicitia, & dissidia, & odium, necessaria est pax, multo magis in loco, ubi hæc omnia deprehenduntur &c. *Et ponent nomen meum*; Cur dictum est? Quia dictum est. *Sic benedices filiis Israel*; nomine ineffabili; tu dicis nomine ineffabili; at ego dicam cognomine. Idcirco dictum est: *& ponent nomen meum*. In sanctuario nomine ineffabili, & in provincia cognomine. *Et ego benedicam illis*; Cur dictum est? quia dictum est: *Sic benedicetis*; Non probo nisi de benedictione pro Israelitis, de benedictione proselytorum servorum, & mulierum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et ego benedicam illis; & ego benedicam illis*; ne dicant Israelitæ, quod eorum benedictiones deriventur ab eorum sacerdotibus; Idcirco dictum est: *Et ego benedicam illis*. Ne dicant sacerdotes; nos benedicemus Israelitis; idcirco dictum est; *& ego benedicam illis*; Ego benedicam populo meo Israel; dictum est enim *Deut.* II. 7. *Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manus tuæ, uti dixit tibi*. Similiter dictum est ibid. VII. 14. *Benedictus eris præ omnibus populis*. Pariterque dictum est ibid. XXVIII. 12. *Aperiet Dominus thesaurum suum bonum de cœlis*; Similiter dictum est *Ezech.* XXXIV. 14. *In pascuo uberrimo pascam vos*. Pariterque dictum est ibid. vers. 15. *Ego pascam oves meas*.

Quater certis anni temporibus dicuntur sacerdotes benedixisse populo *Taanith* cap. IV. בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהן ארבע פעמים ביום בשחרית כמוסף במנחה ובנעילת שערים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים. Tribus distinctis anni temporibus sc. in jejuniis, stationibus, & in die expiationum quater in die manus tollunt sacerdotes, nempe in oratione matutina, superaddita, pomeridiana, & in obseratione portarum. Ubi *Gemara Hierosolymit. Taanith* 67. 2. מניין לנשיאות כפים כה תברכו בני ישראל עד כאן בשחרית ובמוסף וישא אהרן את ידיו אל העם המקרא הזה מפורש הוא והלא לא צריך לומר אלא וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים ואחר כן וישא אהרן את ידיו וגו' אלא מלמד שבירידתו למזבח היה נושא את כפיו ומברך את העם ויברכם בעמידה יכול שלא בעמידה תלמוד לומר כי בם בחר יהוה אלהיך לשרתו ולברך בשמו מקיש ברכה לשירות מה שירות בעמידה אף ברכה בעמידה וכן הוא אומר ויקומו הכהנים הלוים ויברכו את העם וגו' ברורו של חזקיה שהיו יגעים בתורה הכתוב מדבר אבל בדורות אחרים שהיו עובדים עבודה זרה מהו אומר ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם ויברכם ברכה סתומה אבל לא שמענו אי זו היא עד שבא הכתוב ופירשה יברכך יהוה וישמרך יאר יהוה פניו אליך ויחנך ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום ומניין לנעילה וגו' עד אימתי היא נעילה רבנן דקיסרין אמרין יתפלגון רב ורבי יוחנן רב אמר בנעילת שערי שמים רבי יוחנן בנעילת שערי היכל אמר רבי יודן ענתונדריא מתניתא מסייעה לרבי יוחנן בשלשה פרקים הכהנים נושאין את כפיהם ארבעה פעמים ביום בשחרית ובמוסף במנחה בנעילת שערים אית לך מימר נעילה שערי שמים ביום. Unde probatur fuisse benedicendum in oratione matutina? Ex eo quod dictum est *Num.* VI. 22. *Sic benedicetis filiis Israel*. Hic probatur in oratione matutina, in additiția unde probatur? Ex eo quod dictum est *Levit.* IX. 22. *Et elevavit Aharon manus suas ad populum*. Hic textus deficiens est; sed dicendum erat; *& descendit, post oblatum sacrificium pro peccato, & holocaustum & pacifica*. Et postea. *Et elevavit Aharon manus suas &c.* Sed venit ad docendum, quod descendens ab altari elevaverit manus suas, & benedixerit populo; *Et benedicant*; stantes, crederem vel non stantes? Idcirco dictum est *Deut.* XVIII. 5. *Quia in illo elegit Dominus Deus tuus, ut stet & ministret, & benedicat nomine suo*. Æquiparetur benedictio ministerio; sicut ministerium stando peragendum erat, ita pariter benedictio. Similiter dictum est 2. *Paralip.* XXX. 27. *Et surrexerunt sacerdotes Levitæ, & benedixerunt populo &c.* De generatione Ezechiæ, in qua operam dabant legi, textus loquitur. Sed in aliis generationibus, ubi serviebant Idololatriæ, quid dictum est? *Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis. Isai.* I. 15. *Et benedicent*; benedictione clausa (*sc. sectione, quæ in media linea incipit.*) Sed non intelligimus quænam illa sit, donec veniat textus & explicet; dictum est; *Benedicat tibi Dominus & custodiat te. Illuminet Dominus vultum suum tibi, & gratificetur tibi; Extollat Dominus faciem suam tibi, & ponat tibi pacem*. Et unde probatur, in obseratione fuisse benedicendum? &c. Ecquando erat obseratio? Sapientes Cæsarienses dicunt; dissentiunt Rab & R. Jochanan. Rab dicit in obseratione portarum cœli; R. Jochanan in obseratione portarum templi. Dicit R. Jodan Antari; Misna favet R. Jochanani. Tribus distinctis anni temporibus, sacerdotes quater singulis diebus ma-

manus extollunt, in oratione matutina, in addititia, in pomeridiana, & in obſeratione portarum; Tu non potes dicere obſerationem portarum cœli fuiſſe interdiu.

Præ ceteris muneribus legem ab ſacerdotibus fuiſſe populum docendum conſtat ex *Levit.* x. 11. ולהורות את בני ישראל את כל החקים אשרדבר יהוה אליהם ביד משה. *Et ad docendum filios Iſrael omnia ſtatuta, quæ locutus eſt Dominus per manum Moſis.* Et *Ezech.* XLIV. 23. ואת עמי יורו בין קדש לחל ובין טמא לטהור יודעים ועל רוב המה ועמדו לשפט במשפטי ושפטהו ואת תורתי ואת חקתי בכל מועדי ישמרו. *Et populum meum docebunt, quid ſit inter ſanctum & pollutum, & inter mundum & immundum oſtendent eis; & cum fuerit controverſia, ſtabunt, in judiciis meis judicabunt, & præcepta mea in omnibus ſolennitatibus meis cuſtodient.*

Templi cuſtodiam nocturnam ſacerdotibus fuiſſe demandatam probare conantur Judæi ex c. III. 38. *Num.* Sic enim diſſerunt in hunc textum תנא הני מילי אמר אביי אמר קרא והחונים לפני המשכן קדמה לפני אוהל מועד מזרחה משה אהרן ובניו שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל. Unde hoc nobis conſtat? Dicit Abai dicit textus; *& caſtrametabuntur ante tabernaculum orientem verſus, ante tentorium conventus ad orientem, Moſe, Abaron & filii ejus cuſtodient cuſtodiam ſanctuarii pro cuſtodia Iſraelitarum.* Exteriores templi partes ob Levitis fuiſſe cuſtoditas demonſtrare contendunt ex 1. *Paral.* XXVI. 17. למזרח הלוים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאספים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר. *Ad orientem Levitæ ſex, ad ſeptentrionem quotidie quatuor, ad meridiem quotidie quatuor, & ad Aſuphim bini bini, apud Parbar ad occidentem quatuor pro ſemiea, duo pro Parbar.* Ubi *Kimchi* והיה בין כולם עשרים וארבע כשאר המשמרות במזרח ששה ובצפון ארבעה ובדרום ארבעה ולאספים שנים שנים והיו ארבעה ולמערב ארבעה ולפרבר שנים הרי עשרים וארבעה Et omnes erant quatuor & viginti juxta ceteras cuſtodias, in oriente ſex, & in aquilone quatuor, & in auſtro quatuor, & ad Aſuphim bini bini, ſc. quatuor, & ad occidentem quatuor, & ad Parbar, duo, ecce quatuor & viginti. *Middoth* 1. בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אבטינס בבית הניצוץ ובבית המוקד והלוים בעשרים ואחד מקום חמשה על חמשה שערי הר הבית ארבעה על ארבע פנותיו מתוכו חמשה על חמשה שערי העזרה ארבעה על ארבע פנותיה מבחוץ ואחד לשכת הקרבן ואחד לשכת הפרוכת ואחד לאחורי בית הפרוכת איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקות לפניו וכל משמר שאינו עומד אומר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו ורשות היה לו לשרוף את כסותו והם אומרים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן לו על משמרו רבי אליעזר בן יעקב אומר פעם אחת מצאו את אחי אמה ישן ישרפו את כסותו. Tribus locis ſacerdotes excubias agunt in domo ſanctuarii, ſc. in domo Abtines, in domo Nitſos, & in domo incendii. Levitæ vero locis uno & viginti, quinque ad quinque portas montis templi, quatuor ad quatuor angulos interiores, quinque ad quinque portas atrii; quatuor ad quatuor ejus angulos exteriores, & unus ad conclave oblationis, alius ad conclave veli, & alter ad partem poſticam domus propitiatorii. Montis templi præfectus perluſtrabat ſingulas cuſtodias, faceſque eidem prælucebant, unumquenque autem cuſtodem, qui non ſtaret, his verbis conpellabat præfectus; Pax tibi. Si eum dormire animadverteret, baculo percutiebat, eique permiſſa erat facultas comburendi veſtimenta. Hinc illa verba; Quæ vox in atrio magno? vox Levitæ vapulantis, cujus veſtimenta comburuntur, quod excubiarum tempore dormierit. R. Elieſer ben Jacob dicit; aliquando invenerunt fratrem matris meæ dormientem, & combuſſerunt illi veſtimenta ſua. Vid. *Tamid* cap. 1. Et *Maimonides* de Domo electa cap. ultim. *Peſiktha* 37. 2. מיכן אמרו הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד והלוים בעשרים ואחד מקומות חמשה על חמשה שערי הבית ארבעה על ארבע פנותיו חמשה על חמשה שערי עזרה וארבעה על ארבע פנותיו מבחוץ אחד בלשכת הקרבן ואחת בלשכת הפרוכת ואחד אחרי הפרוכת מנא הני מילי אמר רבי יהודה מסורה ואמרו לה במתניתא למזרחה לוים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאסופים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר. Hinc dixerunt; in domo ſanctuarii ſacerdotes excubias agebant in domo Abtines, in domo Nitſos, & in domo incendii; & Levitæ in uno & viginti locis, quinque ad quinque portas domus, quatuor ad quatuor ejus angulos, quinque ad quinque portas atrii; & quatuor ad quatuor ejus angulos exteriores, unus in conclavi oblationis, & alius in conclavi veli, & alter ad partem poſticam veli. Unde hæc probantur? R. Jehuda dicit ex traditione,

ne, ſicuti dictum eſt in Miſna; Dictum eſt enim 1. *Paral.* XXVI. 17. *Ad orientem Levitæ ſex, ad ſeptentrionem quotidie quatuor, ad meridiem quotidie quatuor, ad Aſuphim bini bini, apud Parbar ad occidentem quatuor pro ſemita, duo pro Parbar.*

Demum dicitur ter portata fuiſſe arca a ſacerdotibus, quæ cura Levitis demandata erat. *Gemara Babyl.* ad c. VII. *Sotab* תנו רבנן כיצד עברו ישראל את הירדן בכל יום ארון נוסע אחר שני דגלים ואותו היום נסע תחלה שנאמר הנה ארון הברית ארון כל הארץ עובר לפניכם בירדן בכל יום לוים נושאים את הארון ואותו היום הכהנים נשאוהו שנאמר והיה כנוח כפות רגלי הכהנים נושאי ארון יהוה ארון כל הארץ וגו׳ תניא רבי יוסי אומר בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון כשעברו את הירדן ובשעה שקרבו את יריחו ובשעה שהחזירוהו למקומו. Tradiderunt ſapientes; Quomodo Iſraelitæ tranſierunt Jordanem? Quotidie Arca incedebat poſt duo ſigna; hoc autem die in principio incedebat; Dictum eſt enim *Joſ.* III. 11. *Et arca fœderis Domini totius terræ tranſibit ante vos per Jordanem.* Semper alias Levitæ arcam portabant, ſed iſto die ſacerdotes eam portarunt; dictum eſt enim ibid. verſ. 13. *Erit enim cum primum quieſcent plantæ pedum ſacerdotum portantium arcam Domini totius terræ &c.* Traditio eſt; R. Joſe dicit; tribus vicibus portarunt ſacerdotes arcam, *ſemel*, cum Jordanem pertranſirent, *iterum*, cum Hierichuntem circumirent, & *denique*, cum illam in locum ſuum deferrent.

III. Sacerdotibus, quod in Templo miniſtrarent, nullamque in diſtributione terræ Chanaan partem conſecuti eſſent, a Deo aſſignata ſunt dona, quibus alerentur, ſicuti dictum eſt *Num.* XVIII. 8. וידבר יהוה ﭏ אהרן ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי לכל בני ישראל לך נתתים למשחה ולבניך לחק עולם זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמם אשר ישובו לי קדש קדשים לך הוא ולבניך בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אתו קדש יהיה לך וזה לך תרומת מתנם לכל תנופות בני ישראל לך נתתים ולבניך ולבנתיך אתך לחק עולם כל טהור בביתך יאכל אותו כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר יתנו ליהוה לך נתתים בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו ליהוה לך יהיה כל טהור בביתך יאכלנו כל חרם בישראל לך יהיה כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו ליהוה באדם ובבהמה יהיה לך אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקודש עשרים גרה הוא אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לריח ניחח ליהוה ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין לך יהיה כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל ליהוה נתתי לך ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם ברית מלח עולם הוא לפני יהוה לך ולזרעך אתך ויאמר יהוה לאהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל. *Et locutus eſt ad Aharon: Ecce ego dedi tibi cuſtodiam ſeparationis meæ pro omnibus ſanctitatibus filiorum Iſrael, tibi dedi ea propter unctionem, & filiis tuis in ſtatutum perpetuum. Hoc erit tibi ſanctitas ſanctitatum ex igne; omnis oblatio eorum juxta omne munus eorum, omneque ſacrificium eorum pro peccato, juxta omne eorum ſacrificium pro delicto, quod reddent mihi, ſanctum ſanctorum, tibi erit & filiis tuis, in ſancto ſanctorum comedetis ipſum, omnis maſculus comedet ipſum, ſanctum erit tibi; & hæc erit tibi ſeparatio doni ipſorum, pro omnibus elevationibus filiorum Iſrael, tibi dedi illa, & filiis tuis, & filiabus tuis tecum in ſtatutum perpetuum; Omnis mundus in domo tua comedet illud. Omne optimum olei, & omne optimum muſti, & frumenti, primitiæ eorum, quas dabunt Domino, tuæ erunt. Primitiæ omnium, quæ erunt in terra eorum, quas offerent Domino, tuæ erunt; Omnis mundus in domo tua comedet illas. Omne anathema in Iſrael tuum erit. Quicquid aperit vulvam omnis carnis, quam offerunt Domino, in beſtia & in homine, tuum erit; verum redimendo redimes primogenitum hominis, & primogenitum beſtiæ immundæ redimes; & redemtos ejus ætate menſis redimes juxta æſtimationem tuam argenteis quinque ſiclis juxta ſiclos ſanctuarii; viginti obolorum ille. Verum primogenitum bovis, aut primogenitum agni, aut primogenitum caprarum non redimes, quia ſanctitas ſunt; & ſanguinem eorum ſparges ſuper altare, & adipem eorum adolebis ignitum odorem ſuavitatis Domino; & caro eorum erit tibi ſicut pectuſculum elevationis, & ſicut femur dexterum, tibi erit. Omnem ſeparationem, quam ſeparabunt filii Iſrael Domino, dedi tibi, & filiis tuis, & filiabus tuis in ſtatutum perpetuum, pactum ſalis in perpetuum illud eſt coram Domino tibi & ſemini tuo tecum. Et dixit Dominus ad Aharon in terra eorum non poſſidebis, & pars non erit tibi in medio eorum, ego portio tua & poſſeſſio tua in medio filiorum Iſrael.* Ubi Siphri 19. 2. לכל קודשי בני ישראל כרת הכתוב ברית

עם

עם אהרן על קדשי הקדשים לגזור דין
לכרות להם ברית לפי שבא קרח כנגד
אהרן ועירער על הכהונה משל למה הדבר
דומה למלך בשר ודם שהיה לו בין בירת
ונתן לו שדה אחוזה במתנה ולא כתב
ולא חתם ולא העלה לו בערכים בא
אחד ועירער כנגדו על השדה אמר לו
המלך כל מי שירצה יבוא ויערער כנגדך
על השדה בוא ואני כותב ואני חותם
ואני מעלה בערכים בא קרח ועירער על
הכהונה כנגדו אמר לו המקום כל מי
שרוצה יערער כנגדך על הכהונה ואני
כותב ואני חותם ואני מעלה לך בערבים
לכך נאמרה פרשה זו סמוך לקרח זכרון
לבני ישראל הא למדנו שהיה קרח מן
הבלועים ומן השרופים לך נתתים בזכותיך
למשחה אין משיחה אלא גדולה שנאמר
ואת משחת אהרן ומשחת בניו רבי יצחק
אומר אין משחה אלא שמן המשחה
שנאמר כשמן הטוב היורד על הראש יורד
על הזקן זקן אהרן ולבניך בזכות בניו לחוק
עולם עד שינהוג הדבר לדורות מה יהיה
לך מקודש הקדשים מן האש אמרת צא
וראה איזהו מקודש הקדשים שכולו עולה
לאישים ויש לך הימינו היתר אין אתה
מוצא אלא עולת בהמה לכל קרבנם שתי
הלחם ולחם הפנים לכל מנחתם זו מנחת
חוטא ומנחת נדבה ולכל חטאתם זו
חטאת יחיד וחטאת ציבור וחטאת העוף
וחטאת בהמה ולכל אשמם זו אשם ודאי
ואשם תלוי ואשם נזיר ואשם מצורע אשר
ישיבו לי זה גזל הגר קודש קדשים זה
לוג שמן של מצורע לך הוא ולבניך
בזכותיך ובזכות בניך בקודש הקדשים
תאכלנו כרת הכתוב ברית עם אהרן
בקודש הקדשים שלא יהיו נאכלים אלא
במקום קדוש רבי יהודה בן בתירה אומר
הרי הגוים שהקיפו את העזרה מניין
לקדשי קדשים שנאכלים אפילו בהיכל
תלמוד לומר בקודש הקדשים תאכלנו כל
זכר יאכל אותו כרת הכתוב ברית עם
אהרן על קודשי הקדשים שלא יהיו
נאכלים אלא לזכרי כהונה קדש יהיה לך
מה תלמוד לומר שיכול אין לי אלא דבר
הראוי לאכילה שיתנהג בקדושה שאין
ראוי לאכילה מניין תלמוד לומר קדש יהיה
לך מכל מקום וזה לך תרומת מגיד הכתוב
שכשם שכלל הכתוב את קודשי קדשים
לגזור דין ולכרות להם ברית כך כלל את
קדשים קלים לגזור דין ולכרות להם ברית
לכל תנופות בני ישראל להביא את הדבר
שיטען תנופה לך נתתים לבניך ולבנותיך
אתך לחוק עולם עד שינהוג הדבר לדורות
כל טהור בביתך יאכל אותו הקדוש ברוך
הוא כרת ברית עם אהרן על קדשים
קלים שלא יהיו נאכלים אלא לטהורים
כל חלב יצהר כל חלב תירוש ודגן מגיד
הכתוב שכשם שכלל הכתוב את קודשי
מקדש לגזור דין ולכרות להם ברית כך
כלל הכתוב את קדשי גבול לגזור דין
ולכרות להם ברית כל חלב יצהר וכל חלב
תירוש ודגן זו תרומת מעשר ראשיתם זו

ראשית הגז אשר יתנו זה הזרוע והלחיים
והקיבה ליהוה זו חלה ביכורי כל אשר
בארצכם בא הכתוב ולימד על הביכורים
שתהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע
שהיה בדין הואיל וקדושה חלה על
הביכורים וקדושה חלה על התרומה אם
למדתי על התרומה שאין קדושה חלה
עליו במחובר לקרקע אף ביכורים לא
תהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע
תלמוד לומר ביכורי כל אשר בארצם בא
הכתוב ולימד על הביכורים שתהא קדושה
חלה עליהם במחובר לקרקע שיהו נתונים
לכהן כל טהור בביתך יאכל למה נאמר
והלא כבר נאמר כל טהור בביתך יאכל
אותו ומה תלמוד לומר כל טהור בביתך
יאכלנו להביא את בת ישראל המאורסת
לכהן שתהא אוכלת בתרומה משמע מביא
את הארוסה או אינו מדבר אלא בנשואה
כשהוא אומר כל טהור בביתך יאכל
אותו הרי נשואה אמורה הא מה תלמוד
לומר כל טהור בביתך יאכלנו להביא את
בת ישראל המאורסת לכהן שתהא אוכלת
בתרומה משמע מביא את הארוסה ומביא
את תושב ושכיר ומה אני מקיים מקרא
תושב ושכיר לא יאכל בו תושב שאינו
ברשותך אבל שכיר שהוא ברשותך יאכל
בו ומה אני מקיים כל טהור בביתך יאכל
אותו חוץ מתושב ושכיר או אף תושב
ושכיר תלמוד לומר עוד במקום אחר תושב
כהן ושכיר לא יאכל קודש בין ברשותך
בין שאין ברשותך וכבר שלח רבי יוחנן בן
בג בג אצל רבי יהודה בנציבים אמר לו
שמעתי עליך שהיתה אומר על בת ישראל
המאורסת לכהן שהיא אוכלת בתרומה
שלח לו ואתה מוחזקני כך שאתה בקי
בחדרי תורה ולידון בקל וחומר אי אתה
יודע ומה שפחה כנענית שאין קונה אותה
לאכול בתרומה כספה מאכילה בתרומה
בת ישראל שביאתה קונה אותה לאכול
בתרומה אינו דין שיהא כסף קונה אותה
שתהא אוכלת בתרומה אבל מה אעשה
שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל
אוכלת בתרומה עד שתיכנס לחופה נכנסה
לחופה אף על פי שלא נבעלה אוכלת
בתרומה ואם מתה בעלה יורשה כל חרם
בישראל לך יהיה אין לי אלא חרמי ישראל
חרמי גוים נשים ועבדים מניין תלמוד לומר
כל חרם בישראל רבי יוסי הגלילי אומר
סתם חרמים לכהנים שנאמר כשדה החרם
לכהן לו תהיה אחזתו או אפילו פירש
לבדק הבית תלמוד לומר אך כל חרם
אך חלק רבי יהודה בן בתירה אומר סתם
חרמים לבדק הבית שנאמר כל חרם
קודש קדשים הוא ליהוה או אפילו
פירש לכהנים תלמוד לומר כשדה החרם
לכהן רבי יהודה בן בבא אומר סתם
חרמים לכהנים שנאמר כשדה החרם
לכהן תהיה אחזתו או אפילו פירש לשם
תלמוד לומר כל חרם קודש קדשים הוא
ליהוה רבי שמעון אומר סתם חרמים
לשמים שנאמר קודש קדשים הוא ליהוה
או אפילו פירש לכהן תלמוד לומר כל

חרם בישראל לך יהיה כל פטר רחם לכל
בשר שומע אני אף חיה במשמע תלמוד
לומר אשר יקריבו ליהוה להוציא את
החיה משמע מוציא את החיה ומוציא
את בעל מום תלמוד לומר באדם ובבהמה
להביא את בעל מום באדם ובבהמה את
שיש לך בו באדם יש לך בו בבהמה יצאו
לוים שאין לך בהם באדם לא יהיה לך
בהם בבהמה מקיש בכור אדם לבכור בהמה
מה בכור בהמה נפל פטור מן הבכורה אף
בכורי אדם נפל פטור מן הבכורה מה בכור
אדם נותנו לכהן בכל מקום שירצה אף
בכורי בהמה נותנו לכהן בכל מקום שירצה
לפי שהוא אומר והבאתם שמה עולותיכם
וזבחיכם שומע אני אף ברחוק מקום יהיה
חובה עליו ליטפל בו ולהביאו בבית הבחירה
תלמוד לומר באדם ובבהמה מה בכור אדם
רשאי ליתנו לכהן בכל מקום שירצה אף
בכור בהמה רשאי ליתנו בכל מקום שירצה
ומה בכור אדם מיטפל בו שלשים יום אף
בכור בהמה מיטפל בו שלשים יום אך פדה
תפדה זהו שנשאלה בכרם ביבנה לפני
חכמים בכור שמתה מהו שיהיו הבעלים
חייבים לפרותו ולהאכילו לכלבים דרש רבי
טרפון אך פדה תפדה אותו אותו אתה
פודה אי אתה פודה את החייה ואת המתה
פודה אתה את הטמאה ואי אתה פודה
את הטהורה אך פדה תפדה שומע אני
אף שאר בהמה במשמע תלמוד לומר ופטר
חמור תפדה בשה חמור אתה פודה ואי
אתה פודה בכור כל שאר בהמה טמאה
ופטר חמור תפדה בשה ושאר כל בהמה
טמאה בכסות וכלים תלמוד לומר עוד
במקום אחר ופטר חמור תפדה בשה בשה
אתה פודה אבל אי אתה פודה בכסות
וכלים אם כן מה תלמוד לומר אך פדה
תפדה אם אינו עניין שפודים בהמה טמיאה
תניהו עניין שמקדישים בהמה טמיאה
לבדק הבית וחוזרים ופודים אותו מהקדש
בדק הבית תפדה מיד אתה אומר תפדה
מיד או אינו אלא לאחר זמן תלמוד
לומר ופדויו מבן חדש תפדה הקודש
נפדה בחמש סלעים ונפדה לאחר
זמן הא מה תלמוד לומר תפדה
תפדה מיד ופדויו מבן חדש תפדה כלל
כסף חמשת שקלים פרט כלל ופרט אין
בכלל אלא מה שבפרט וכל בכור אדם
בבניך תפדה חזר וכלל או כלל בכלל
ראשון אמרת לאו אלא כלל ופרט וכלל
אין אתה דן אלא כעין הפרט לומר לך
מה הפרט מפורש נכסין המטלטלין שאין
להם אחריות מיכן אמרו בכל פודים
בכור אדם חוץ מעבדים ומשטרות ומקרקעות
רבי אומר בכל פודים בכור אדם עשרים
גרה הוא למה נאמר לפי שהוא אומר
ופדויו אין לי אלא בכסף שוה כסף מנין
תלמוד לומר עשרים גרה הוא אך בכור
שור שור גמור כשב כשב גמור עז עז
גמור להוציא את הכלאים לא תפדה
יכול אם פדאו יהיה פדוי תלמוד לומר
קודש הם רבי יאשיה אומר קודש הם
למה נאמר להביא את המעשר ואת

הפסח שיטעון שפיכה אחת שלא שמענו
להם בכל התורה רבי יצחק אומר אינו
צריך שהרי כבר נאמר ודם זבחיך ישפך
להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו
שפיכה אחת ומה תלמוד לומר קודש הם
להביא את המעשר שיטעון הקטר חלבים
שלא שמענו בכל התורה כולה אבא
חנין אומר משום רבי אליעזר למה נאמר
לפי שהיה בדין ומה שאר קדשים שלא
שוו מתן דמם שוו הקטר חלבם מעשר
ופסח ששוו מתן דמים אינו דין שישוו
הקטר חלבם מעשר ופסח ששוו מתן דמים
אינו דין שישוו הקטר חלבם הא מה
תלמוד לומר קודש הם לעניין שאמרנו
ואת דמם תזרוק על המזבח מתנה אחת
אתה אומר מתנה אחת או שתי מתנות
של ארבע אמרת קל וחומר ומה אם
במקום שרבה בחלבים מיעט בדמים כאן
שמיעט בחלבים אינו דין שמיעט בדמים
או חלוף ומה במקום שמעט בחלבים ריבה
בדמים כאן שרבה בחלבים אינו דין שרבה
בדמים תלמוד לומר וזרקו הכהנים שתי
מתנות שהן ארבע ואת חלבם תקטיר חלב
תותב קרים ונקלף הכתוב מדבר אשה אף
על פי שאתה נותן לאישים אינו נרצה עד
שישרף באש ריח ניחוח ליהוה נחת רוח
לפני המקום שאמרתי ונעשה רצוני ובשרם
יהיה לך כחזה התנופה בא הכתוב והקיש
את הבכור לחזה ושוק של שלמים מה
שוק שלמים וחזה נאכלים לשני ימים ולילה
אחד אף הבכור יהיה נאכל לשני ימים
ולילה אחד אמרו לו תלמידיו רבינו למדינו
אמר להם בכור קדשים קלים ושלמים
קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני
ימים ולילה אחד אף הבכור נאכל לשני
ימים ולילה אחד היה רבי יוסי הגלילי
אומר כשבא תחילה לשמש את חכמים
אמר לו רבי חטאת מתנה לכהן ובכור
מתנה לכהן מה חטאת נאכלת ליום ולילה
אף בכור נאכל ליום ולילה אמר לו בני
אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר אלמוד
דבר שהוא קדשים קלים מדבר שהוא
קדשים ואל אלמוד דבר שהוא מקדשים
קלים מדבר שהוא קודשי קדשים אמר לו
רבי אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר
אלמוד דבר שמתנה לכהן מדבר שמתנה
לכהן ואל אלמוד דבר שמתנה לכהן מדבר
שאין מתנה לכהן ואל אלמיד דבר שמתנה
לכהן מדבר שאין מתנה לכהן שמתנה לכל
אדם שתק רבי טרפון וקפץ רבי עקיבא
אמר לו בני כך אני דורש ובשרם יהיה לך
כחזה התנופה בא הכתוב והקיש בכור לחזה
ושוק של שלמים מה חזה ושוק של שלמים
נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף הבכור
נאכל לשני ימים ולילה אחד אמר לו אתה
מקישו לחזה ושוק של שלמים ואני מקישו
לחזה ושוק של תורה כשם שאילו נאכלים
ליום ולילה כך הבכור נאכל ליום ולילה
אמר לו בני כך אני דורש ובשרם יהיה לך
כחזה התנופה אין צריך לומר יהיה אלא
ריבה בו הכתוב הוייה אחת שיהיה נאכל
לשני ימים ולילה אחת אמר רבי שמעון

וכי

וכי תודה מאין למידה לא משלמים ודבר הלמד ממקום אחד אתה בא ללמד הימינו למד מן הלמד הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון ובשרם יהיה לך בא הכתוב והקיש את הבכור לחזה ושוק של שלמים מה חזה ושוק של שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד דבר אחר אין תלמוד לומר יהיה אלא להביא את הבכור בעל מום שמתנה לכהן שלא שמענו בו בכל התורה כולה רבי אלעזר אומר לשני ימים ולילה אחד אתה אומר לשני ימים ולילה אחד או אינו אלא ליום ולילה תלמוד לומר לפני יהוה אלהיך תאכלנו שנה בשנה מלמד שנאכלים לשני ימים ולילה אחד כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל יש פרשיות שכולל בתחילה ופורט בסוף פורט בתחילה ופורט בסוף וזו כוללה בתחילה וכוללה בסוף ופורט באמצעו נתתי לך ולבניך ולבנותיך לחוק עולם עד שינהג הדבר לדורות ברית מלח עולם היא לפני יהוה כרת הכתוב ברית עם אהרן לך ולזרעך אתך אהרן בדבר הברית ולא עוד אלא שמביא את אחרים ויאמר יהוה אל אהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל למה נאמר לפי שהוא אומר לאלה תחלק הארץ הכל במשמע כהנים לוים וישראלים וגרים ונשים ועבדים וטומטום ואנדרוגינוס במשמע ויאמר יהוה אל אהרן בארצם לא תנחל יצאו כהנים ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה יצאו לוים לשמות מטות אבותם ינחלו יצאו גרים ועבדים איש לפי פקודיו יצאו טומטום ואנדרוגינוס ויאמר יהוה אל אהרן בארצם לא תנחל בשעת חילוק הארץ וחלק לא יהיה לך בתוכם בביזה אני חלקך ונחלתך על שלחני אתה אוכל ועל שלחני אתה שותה משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שנתן לבניו מתנות ולבנו אחד לא נתן שום מתנה אמר לו בני אף על פי שלא נתתי לך מתנה על שולחני אתה אוכל ועל שולחני אתה שותה וכן הוא אומר חלקם נתתי לך מאשי אשי יהוה ונחלתו יאכלו אני חלקך ונחלתך עשרים וארבע מתנות כהונה נתנו להם לכהנים שתים עשרה במקדש ושתים עשרה בגבולים ומה אילו שתים עשרה במקדש חטאת ואשם וזבחי שלמי ציבור ועור העולה ומותר לוג שמן של מצורע ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות ותרומת תודה ותרומת חזה ושוק וזרוע ואיל נזיר ומה אילו שתים עשרה שבגבולים תרומה ותרומה מעשר וחלה וביכורים וראשית הגז וממתנות בכור אדם ובכור בהמה טהורה ופטר חמור והחרמים ושדה אחוזה וגזל הגר כל אילו עשרים וארבעה מתנות כהונה נתנו לכהנים חוץ מדבר שיש לו זיקת תרומה שמחה גדולה היתה לו לאהרן ביום שנכרתה לו ברית במתנות רבי ישמעאל אומר משל הדיוט אומר לטובתי נשברה רגלי פרתי לטובתי

של אהרן בא קרח ועירער על הכהונה כנגדו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו בן בית ונתן לו שדה אחת במתנה ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכים כתיבה כך פרשה זו נאמרה סמוך לקרח זכרון לבני ישראל הא למדנו שהיה קרח מן הבלועים ומן השרופים רבי אלעזר הקפר אומר מניין אתה אומר שהראה הקדוש ברוך הוא ליעקב אבינו בית המקדש בנוי וקורבנות מוקרבים וכהנים משרתים ושכינה מסתלקת שנאמר ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו אין חלום אלא שיש לו פתרון ויחלום והנה סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה אילו הקורבנות קריבים שריחם עולה לשמים והנה מלאכי אלהים אילו כהנים המשרתים שעולים ויורדים בכבש והנה יהוה נצב עליו ראיתי את יהוה נצב על המזבח . *Pro omnibus sanctitatibus filiorum Israel*. Paciscitur textus foedus cum Aharon pro sanctitatibus sanctitatum ad decernendum judicium, ut in illis sibi foedus confirmaretur; quia venit Core contra Aharon, & contendit pro sacerdotio. Cuinam hoc est simile? simile regi terreno, qui habebat familiarem & dono dedit illi possidendum agrum; Neque hoc scriptura, aut sigillo, aut fidei jussione confirmavit; Venit quidam, & contendit adversus illum de hoc agro. Dixit illi rex: Cuivis licebit de hoc agro tecum contendere; Veni & ego tibi scriptura, & sigillo, & fidei jussione confirmabo. Venit Core, & contendit adversus illum pro sacerdotio. Dixit illi Deus; Quicunque voluerit, poterit tecum de sacerdotio contendere; At ego scriptura, & sigillo, & fidei jussione confirmabo; Idcirco hæc Parascha memoratur prope Parascham Core. *Memoriale filiis Israel*. *Num.* XVII. 5. Docemur, quod Core fuerit ex iis, qui absorti & combusti sunt. *Tibi dedi ea*; propter tua merita. *Propter unctionem*. Non est unctio, nisi magnificentia; Dictum est enim *Levit.* VII. 35. *Hæc est unctio Aharon, & unctio filiorum ejus*. R. Isaach dicit; Non est unctio nisi cum oleo unctionis, dictum est enim *Psal.* CXXXIII. 2. *Sicut oleum bonum, quod descendit super barbam, barbam Aharon*. *Et filiis tuis*. Propter merita filiorum. *In statutum perpetuum*; Ut res observetur in generationibus. *Hoc erit tibi sanctitas sanctitatum ex igne*. Dixisti, exi & vide, quænam sit de sanctitate sanctitatum, quæ tota adscendebat in ignem, & tibi sit ex illa pars, quæ licita sit? Tu non invenis nisi holocaustum animantis. *Omnis oblatio eorum*; hi sunt

duo panes, & panis facierum. *Juxta omne munus eorum*; hoc est munus peccatoris, & munus spontaneum. *Omneque sacrificium eorum pro peccato*; Hoc est sacrificium pro peccato privati, & sacrificium pro peccato cœtus, & Sacrificium pro peccato volucris, & sacrificium pro peccato pecoris. *Et juxta omne eorum sacrificium pro delicto*. Hoc est sacrificium pro delicto certo, & sacrificium pro delicto dubio, & sacrificium pro delicto Nazyræi, & sacrificium pro delicto leprosi. *Quod reddent mihi*. Hæc est rapina proselyti. *Sanctum Sanctorum*. Hic est logus olei leprosi; *Tibi erit & filiis tuis*; propter merita tua, & merita filiorum tuorum. *In sancto sanctorum, comedetis ipsum*. Paciscitur fœdus textus cum Aharon pro sanctitatibus sanctitatum, ne comedendæ essent nisi in loco sancto. R. Jehuda ben Bethira dicit; Si gentiles circumirent atrium, unde probatur, quod sanctitates sanctitatum comedi possent vel in ipso templo? Ex eo quod dictum est; *In sancto sanctorum comedetis ipsum. Omnis masculus comedet ipsum*. Paciscitur textus pactum cum Aharon de sanctitatibus sanctitatum, ne comedantur nisi a maribus sacerdotii. *Sanctum erit tibi*. Cur dictum est? Crederem, quod non servaretur in sanctitate, nisi res, quæ comedi posset, quæ comedi non posset, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sanctum erit*: quovis modo. *Et hæc erit tibi separatio*; Demonstratur quod sicut includit textus in decreto & fœdere sanctitates sanctitatum, ita quoque includit in decreto & fœdere sanctitates leves. *Pro omnibus elevationibus filiorum Israel*; Ad includendum rem, quæ erat elevanda. *Tibi dedi illa & filiis tuis, & filiabus tuis in statutum perpetuum*; Ut observetur res in generationibus. *Omnis mundus in domo tua comedet illud*. Deus S. B. paciscitur fœdus cum Aharon de sanctitatibus levibus, ne comederentur nisi a mundis. *Omne optimum olei, omne optimum musti, & frumenti*. Ostenditur, quod sicut comprehendit textus in decreto, & fœdere sanctitates sanctitatum, ita pariter includit in decreto & fœdere sanctitates provinciæ. *Omne optimum olei, & omne optimum musti, & frumenti*: Hæc est separatio decimæ. *Primitiæ eorum*; hæc est primitia tonsuræ. *Quas dabunt*. Hoc est brachium, maxillæ, & ventriculus. *Domino*; Hæc est placenta: *Primitiæ omnium, quæ erant in terra eorum*. Venit textus ad docendum de primitivis, in quæ cadit sanctitas, quum solo adhærent; Quia erat argumentum; Adhæret sanctitas primitivis, & adhæret etiam separationi; si didici de separatione, quod in eam cadat sanctitas, dum terræ adhæret, ita pariter in primitiva non cadet sanctitas, nisi terræ adhærebunt. Idcirco dictum est; *Primitiæ omnium, quæ erunt in terra eorum*; Venit textus ad docendum de primitivis, quod in ea cadat sanctitas, dum terræ adhærent, quod danda sint sacerdotibus. *Omnis purus in domo tua comedet illas*. Cur dictum est? Atqui jam dictum est; *Omnis mundus in domo tua comedet illud*. Ad includendam filiam Israelitæ desponsatam sacerdoti, ut possit comedere de separatione; Quomodo? putas includere desponsatam? At ego non includam nisi nuptam. Quando vero dicit: *Omnis mundus in domo tua comedet illud*; Ecce jam dictum est de nupta; cur igitur dictum est; *Omnis mundus in domo tua comedet illud*? Ad includendum filiam Israelitæ sacerdoti desponsatam, ut possit comedere de separatione. Quoniam putavi includendam desponsatam, includam etiam inquilinum, & mercenarium. Quomodo explicabo id quod dictum est *Exod.* XII. 45. *Inquilinus & mercenarius non comedet in eo*? Sc. inquilinus, qui non sit in tua potestate, sed mercenarius, qui est in tua potestate, ego dicam, quod possit de eo comedere. At quomodo explicabo, quod dictum est; *& omnis mundus in domo tua comedet illud*? Excepto inquilino, & mercenario; aut includam etiam inquilinum, & mercenarium? Idcirco dictum est alio loco sc. *Levit.* XXII. 10. *Inquilinus sacerdotis & mercenarius non comedet de sanctificatis*; sive fuerit, sive non fuerit in tua potestate; & jam misit Rabi Jochanan ben Bagbag ad R. Jehuda in Nezibim, dixit illi; audivi de te, quod dicas, quod filia Israelitæ desponsata sacerdoti, possit comedere de separatione. Misit ad eum; Ego confido in te, qui scrutaris mysteria legis, & argumentaris a minori ad majus; An ignoras? Si serva Chananæa, quam non acquirit suo concubitu, ut possit comedere de separatione, acquirit ejus argentum, ut comedere possit de separatione; Filiam Israelitæ, quam acquirit ejus concubitus, ut comedat de separatione, non erit æquum ut ejus argentum acquirat, ut comedat de separatione? Sed quid faciam? quoniam sapientes dixerunt, quod filia Israelitæ desponsata non possit comedere de se-

pa-

paratione, donec ingrediatur in thalamum; postquam ingressa est in thalamum, quamvis cum illa non concubuerit, comedit de separatione, & si moriatur, maritus est ejus hæres. *Omne anathema in Israel tuum erit*. Non probo nisi de anathematis Israelitarum, de anathematis gentilium, mulierum, & servorum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omne anathema in Israel*. Rabi Jose Galilæus dicit anathemata simplicia sunt sacerdotum; sicuti dictum est *Levit.* XXVII. 21. *Sicuti ager anathematis erit sacerdoti ejus possessio*. Dicam igitur, vel si separasset ad instaurationem domus? Idcirco dictum est ibid. vers. 28. *Duntaxat omne anathema. Duntaxat*; divide. R. Jehuda ben Bethira dicit; Anathemata simplicia pro instauratione domus; dictum est enim ibid. vers. 28. *Omne anathema sanctum sanctum sanctorum illud est Domino*. Dicam igitur, vel si separasset sacerdotibus? Idcirco dictum est: *Sicuti ager anathematis erit sacerdoti ejus possessio*. R. Jehuda ben Raba dicit; Anathemata simplicia pro sacerdotibus. Idcirco dictum est. *Sicut ager anathematis erit sacerdoti ejus possessio*; Dicam vel si Deo separaverit? Idcirco dictum est: *Omne anathema sanctum sanctorum illud est Domino*. R. Simeon dicit; Anathemata simplicia pro cœlo, i. e. pro Deo. Dictum est enim. *Omne anathema sanctum sanctorum illud est Domino*. Vel si separaverit sacerdoti? Idcirco dictum est. *Omne anathema in Israel tuum erit*. *Omne quod aperit vulvam omnis carnis*. Ego crederem vel feras? Idcirco dictum est; *Quam offerent Domino*. Ad excludendam feram. Si exclusi feram, excludam etiam vitiatum. Idcirco dictum est: *In homine, & in bestia*; ad includendum vitiatum. *In homine & in bestia*. Quod habes in homine, habes etiam in bestia; excluduntur Levitæ; quod cum non habeas in homine, ne habebis quidem in bestia. Æquiparetur primogenitum hominis primogenito bestiæ, sicut in primogenito bestiæ abortus est liber a primogenitura, ita pariter in primogenito hominis abortus erit liber a primogenitura, primogenitum hominis potest dari sacerdoti in quo voluerit loco, ita pariter primogenitum bestiæ poterit dari sacerdoti in quo voluerit loco. Idcirco dictum est *Deuter.* XII. 8. *Et adducetis illuc holocausta vestra, & sacrificia vestra*. Ego crederem, quod vel e loco longinquo deberet illud secum deducere in domum electionis? Idcirco dictum est; *In homine & in bestia*. Sicut primogenitum hominis licet dari sacerdoti in quo voluerit loco, ita pariter primogenitum bestiæ licet dari sacerdoti in quo voluerit loco. Sicut primogenito hominis adhærebit triginta diebus, ita pariter primogenito bestiæ adhærebit triginta diebus. *Verum redimendo redimes*. Hoc est, quod fuit postulatum in vinea Jabne coram sapientibus. Si primogenitum moriatur, quid? Num debent illud domini redimere, & præbere canibus ad vescendum? Exposuit R. Tarphon. *Verum redimendo redimes illud*. *Illud* tu redimes; at non debes redimere feram, & discerptum; immundum tu redimes, at non redimes purum. *Verum redimendo redimes*. Crederem juxta sensum literalem vel reliquas bestias? Idcirco dictum est *Exod.* XIII. 13. *Aperturam asinæ redimes ove*. Asinum tu redimes; at tu non debes redimere primogenitum reliquarum bestiarum immundarum. *Et aperturam asinæ redimes ove*; & reliquas omnes bestias immundas vestimentis & vasis. Idcirco dictum est iterum alio loco sc. *Exod.* XXXIV. 20. *Et aperturam asinæ redimes ove*. Ove tu redimes, at non debes redimere vestibus & vasis. Cur igitur dictum est; *verum redimendo redimes?* Si explicare non potes, quod redimatur bestia immunda, potes explicare, quod sanctificetur bestia immunda ad instaurationem domus, atque iterum redimatur ab sanctitate instaurationis domus. *Redimes*. Statim. Tu dicis statim. At ego dicam post aliquod tempus. Idcirco dictum est. *Et redemtos ejus ætate mensis redimes*. Sanctificatum redimitur quinque siclis, & redimitur post aliquod tempus. Cur dictum est; *redimes?* Redimes statim. *Et redemtos ætate mensis redimes*. Generale. *Argenteis quinque siclis*. Particulare. Generale & particulare, non est in generali nisi quod est in particulari. *Et omne primogenitum in filiis tuis redimes*. Iterum generale; aut dicam generale in primo generali. Dixisti? minime. Sed generale, & particulare, & generale, non potes explicare nisi juxta particulare; ut tibi dicam, sicut in particulari definiuntur bona mobilia, in quibus non fit cautio de futuro damno; ita pariter in generali non probo nisi bona mobilia, in quibus non fit cautio de futuro damno. Hinc dixerunt. Quavis re redimitur primogenitum hominis, exceptis servis, contractibus, & fundis. Rabi dicit: Omnibus redimitur primogenitum hominis. *Viginti obolorum ille*. Cur dictum

ctum est? Quia dictum est; *& redemtos*. Non probo nisi de argento; quod æquivalet argento, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Viginti obolorum ille*. *Verum primogenitum bovis: bovis*: bos perfectus; Argentum, argentum perfectum; capra, capra perfecta, ad excludendum heterogenea. *Non redimes*. Crederem si redimatur, quod redimatur? Idcirco dictum est; *sanctitas sunt*. R. Josia dicit. *Sanctitas sunt*. Cur dictum est? ad includendum decimum, & sacrificium Paschale, quorum sanguis una adspersione erat effundendus. Quod nunquam audivimus in universa lege. R. Isaach dicit; non est necesse; quia jam dictum est; *& sanguis sacrificiorum tuorum effundetur*; Ad includendum decimum, & sacrificium Paschale, quorum sanguis una adspersione erat effundendus. Et cur dictum est; *sanctitas sunt*? ad includendum undecimum, quod ejus adipes essent adolendi; Quod nunquam audivimus in universa lege. Aba Chanen dicit nomine R. Eliefer, cur dictum est? Quia erat argumentum; Si reliquæ sanctitates, quæ non sunt pares in adspersione sanguinum, sunt tamen pares in adolitione adipum; decimum, & sacrificium Paschale, quæ sunt æqualia in adspersione sanguinum, non erit æquum, ut sint æqualia in adolitione adipum? Cur igitur dictum est; *sanctitas sunt*? Ea ratione, quam diximus. *Et sanguinem eorum sparges super altare*. Una adspersione. Tu dicis una adspersione; At ego dicam duabus adspersionibus, quæ sunt quatuor. Dixisti? Est argumentum a minori ad majus. Si ubi multiplicat in adipibus, diminuit in sanguinibus; hic, ubi diminuit in adipibus, non erit æquum ut diminuat in sanguinibus? Aut contra. Si ubi diminuit in adipibus, multiplicat in sanguinibus, hic ubi multiplicat in adipibus, non erit æquum, ut multiplicet in sanguinibus? Idcirco dictum est *Levit*. 1. *Et adspergent sacerdotes*; duas adspersiones, quæ sunt quatuor. *Et adipem eorum adolebis*: de adipe extenso cum sua pelle, & qui decorticatur, textus loquitur. *Ignitum*. Quamvis in ignem injicias, non acceptabitur, donec igne comburatur. *Odorem suavitatis Domino*. Coram Deo; quia ego dixi; fiat voluntas mea. *Et caro eorum erit tibi sicut pectusculum elevationis*. Venit textus ad æquiparandum primogenitum pectusculo & femori pacificorum; sicut femur & pectus pacificorum comeduntur duobus diebus & una nocte, ita pariter primogenitum comedetur duobus diebus & una nocte. Dixerunt illi ejus discipuli; Præceptor noster, doce nos. Respondit illis; Primogenitum est de sanctitatibus levibus, & pacifica sunt sanctitates leves, sicut pacifica comeduntur duobus diebus & nocte una, ita pariter primogenitum comedetur duobus diebus, & nocte una. Ita dicebat R. Jose Galilæus, quando primum venit ad ministrandum sapientibus. Dixit illi Rabi. Sacrificium pro peccato est donum sacerdoti, & primogenitum est donum sacerdoti; sicut sacrificium pro peccato comedebatur uno tantum die & una nocte, ita pariter primogenitum comedetur uno tantum die & una nocte. Respondit illi; fili mi; explicanda est res ab re, & probanda est res ab re; explicanda est res, quæ sit sanctitas levis, ab re, quæ sit sanctitas levis, & non est explicanda res, quæ sit sanctitas levis, ab re, quæ sit sanctitas sanctitatum. Dixit illi Rabi; explicanda est res ab re, & probanda est res ab re; explicanda est res, quæ sit donum sacerdoti, ab re, quæ sit donum sacerdoti, & non explicetur res, quæ sit donum sacerdoti, ab re, quæ non sit donum sacerdoti; sed est donum omnibus R. Tharphon tacuit; & surrexit R. Akiba, & dixit, fili mi; Sic ego expono. *Et caro eorum erit tibi, sicut pectusculum elevationis*. Venit textus ad æquiparandum primogenitum pectusculo & femori pacificorum: sicut pectus & femur pacificorum comeduntur duobus diebus, & una nocte, ita pariter primogenitum comedetur duobus diebus & una nocte. Respondit illi; tu æquiparas pectori & femori pacificorum; at ego æquiparabo pectori & femori sacrificii Eucharistici; sicut ista comedebantur uno die, & una nocte, ita pariter primogenitum comedetur uno die & una nocte. Respondit illi, fili mi; sic ego expono. *Et caro eorum erit tibi sicut pectusculum elevationis*. Non est necesse ut dicatur; *erit*. Si non textus multiplicat in eo אחת הויית *unum esse*, ut comedatur duobus diebus, & una nocte; Dixit R. Simeon; undenam explicatur sacrificium Eucharisticum? Num aliunde, quam a pacificis? Et rem, quæ ab uno loco explicatur, tu venis ad explicandum ab eo, ad docendum ex eo, quod docet? Ecce tibi non licet dicere juxta ultimam explicationem, sed juxta primam; *Et caro eorum erit tibi*; Venit textus ad æquiparandum primogenitum pectori, & femore pacificorum, sicut pectus & femur pacificorum comedebantur duobus diebus

bus & una nocte, ita pariter primogenitum comedetur duobus diebus & una nocte. Alia expositio; Non erat necesse ut diceretur; *erit;* nisi ad includendum primogenitum vitiatum, quod est donum sacerdoti; quod nunquam audiveramus in universa lege. R. Eliéser dicit; duobus diebus & una nocte; tu dicis, duobus diebus & una nocte, at ego non dicam nisi uno die cum ejus nocte. Idcirco dictum est *Deut.* XV. 20. *Coram Domino Deo tuo comedes illud de anno in annum*; Ad docendum, quod comederetur duobus diebus & una nocte. *Omnem separationem quam separabunt filii Israel*. Sunt Paraschæ, quæ incipiunt ab generali, & desinunt in particulari; & aliæ, in quibus in principio est particulare, & in fine generale; at in hac est generale in principio, & generale in fine, & particulare in medio. *Dedi tibi, & filiis tuis, & filiabus tuis in statutum perpetuum*; ut observetur in generationibus. *Pactum salis perpetuum illud est coram Domino*. Paciscitur textus pactum cum Aharon. *Tibi & semini tuo tecum;* Aharon propter pactum; sed non satis est; verum adducit etiam alios. *Et dixit Dominus ad Aharon, in terra eorum non possidebis, & pars non erit tibi in medio eorum; ego portio tua, & possessio tua in medio filiorum Israel;* Cur dictum est? Quia dictum est *Num.* XXVI. 53. *Istis dividatur terra*. In his comprehendebantur omnes sacerdotes, & Levitæ, & Israelitæ, & proselyti, & mulieres, & servi, & obstructi, & androgyni. *Et dixit Dominus ad Aharon; in terra eorum, non possidebis*. Excluduntur sacerdotes. Et dictum est *Num.* ibid. vers. 53. *Et in medio filiorum Israel non habebunt hæreditatem*. Excluduntur Levitæ. *Juxta nomina tribuum patrum suorum possidebunt*. Ibid. 54. Excluduntur proselyti, & servi. *Unusquisque juxta suos enumeratos*. Excluditur obstructus, & androgynus. *Et dixit Deus ad Aharon; In terra eorum non possidebis*. In tempore divisionis terræ. *Et pars non erit tibi in medio eorum;* in præda. *Ego portio tua, & possessio tua*. Super mea mensa tu comedes, & super mea mensa tu bibes. Cuinam hoc simile est? Simile regi terreno, qui dedit dona suis filiis, atque uni filio nulla dedit dona; illique dixit, fili mi, quamvis nihil tibi dedi, tamen super mensa mea comedes, & super mensa mea bibes. Similiter dictum est *Levit.* VI. 10. *Et partem eorum dedi tibi de ignitis meis*; de ignitis Domini, & de ejus hæreditate comedent. *Ego portio tua, & possessio tua*. Quatuor & viginti sacerdotii dona data sunt sacerdotibus, duodecim in sanctuario, & duodecim in terminis; & quænam sunt duodecim in sanctuario? sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto, & sacrificia pacifica coetus, & pellis holocausti, & residuum logi olei leprosi, & residuum manipuli, & duo panes, & panis facierum, & reliquiæ munerum, & separatio sacrificii Eucharistici, & separatio pectoris, & femoris, & aries Nazyræi; & quænam sunt duodecim in terminis? Separatio, & separatio decimæ, & placenta, & primitiva, & primitiæ tonsuræ, & dona, primogenitum hominis, & primogenitum bestiæ mundæ, & apertura asini, & anathemata, & ager possessionis, & rapina proselyti; Cuncta hæc viginti quatuor sacerdotii dona data sunt sacerdotibus, excepto illa re, quæ commixta sit cum separatione. Summa fuit lætitia Aharon in die, quo pactum fuit illi fœdus in donis. R. Ismael dicit; simile est privato, qui dicit, mei boni causa fractus est pes meæ vaccæ; propter bonum Aharon venit Core, & contendit adversus illum de sacerdotio. Cuinam est hoc simile? simile regi terreno, qui habeat familiarem, eique donat agrum, neque hoc confirmat scriptura, & sigillo, & fidei jussione. Scripta est igitur hæc Parascha prope Parascham Core. *Memoriale filiis Israel;* Ecce docemur fuisse Core ex iis qui absorti & combusti sunt. R. Eliéser Kaffar dicit, unde probatur, quod dicis, quod ostenderit Deus S. B. Jacobo patri nostro domum sanctuarii extructam, & sacrificia oblata, & sacerdotes ministrantes, & Divinitatem adstantem? Ex eo quod dictum est *Genes.* XXVIII. 12. *Et vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum; & ecce Angeli Dei adscendebant, & descendebant per eam*. Nullum est somnium, quod non contineat interpretationem. *Et vidit in somnis scalam stantem super terram*. Hæc est domus sanctuarii. *Et cacumen illius tangens cœlum:* Hæc sunt sacrificia oblata, quorum odor adscendit in cœlum. *Et ecce Angeli Dei adscendebant, & descendebant per eam*. Isti sunt sacerdotes, qui adscendebant & descendebant in colle. *Et ecce Dominus illi innixus erat*. Vidi Dominum innixum altari.

Inter dona sacerdotalia, quæ comedenda erant in sanctuario, numera-

ratur primum ſacrificium pro peccato, de quo *Levit.* VI. 26. ubi *Siphra* 17. 4. הכוהן המחטא אותה יאכלנה פרט לטבול יום ולמחוסר כפורים ולאונן אותה כשירה ולא פסולה אותה שיתן דמה למעלה ושלא יתן דמה למטה וכי מאין באת מכלל שנאמר ודם זבחיך ישפך על מזבח יהוה אלהיך והבשר תאכל שומע אני חטאת שניתן דמה למטה כשירה והא מה אני מקיים על קרנות המזבח מצוה יכול כשם שטעון ארבע מתנות ואם נתנם מתנה אחת כיפר כך תהא טעונה דמים למעלה ואם נתנם למטה כשירה והלא דין הוא דמים ניתנים למטה דמים ניתנים למעלה מה הניתנים למטה אם נתנם למעלה לא הורצו אף הניתנים למעלה אם נתנם למטה לא הורצו מה לתחתונים אם נתנם למעלה לא הורצו שאין מהם קרב למעלה תאמר בעליונים אם נתנם למטה לא הורצו שיש מהם קרב למטה הפנימיים יוכיחו שיש מהם קרב לחוץ ואם נתנם בחוץ לא הורצו מה לפנימיים אם נתנם בחוץ לא הורצו שאין מזבח הפנימי ממרקו תאמר בעליונים שהרי קרנות ממרקות אותם והואיל וקרנות ממרקות אותם אם נתנם למטה כשירה תלמוד לומר שניתן דמה למעלה ולא שניתן דמה למטה במקום קדוש יכול במחנה לויה תלמוד לומר בחצר אהל מועד אין לי אלא חצר אהל מועד מניין הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש תלמוד לומר במקום קדוש יאכל. *Sacerdos qui expiat illum, comedet illud*. Excludit lotum diei, & indigentem expiationis, & lugentem; *Illud*, legitimum, non illegitimum. *Illud*; ut ejus ſanguis ſupra, non infra adſpergatur. Quid? unde eruis? Ex generali, quia dictum eſt *Deut.* XII. *Et ſanguis tuorum ſacrificiorum effundetur ſuper altare Domini Dei tui, & carnem comedes*. Crederem ſacrificium pro peccato, cujus ſanguis infra adſperſus eſſet, fuiſſe legitimum, eo quod dictum eſt *ſuper cornua altaris*, explicandum eſſe, peractum fuiſſe præcepti cauſa? Crederem, ſicut obligatur ad quatuor adſperſiones, ſi unam adſperſiſſet; expiabat, ita pariter, cum ſanguines ejus ſupra adſpergendi ſint, ſi infra adſpergeret, fuiſſe legitimum? Et eſt argumentum. Sanguines infra, & ſanguines ſupra adſpergebantur. Sicut infra adſpergendi, ſi ſupra adſpergerentur, non acceptabantur, ita pariter ſupra adſpergendi, ſi infra adſpergerentur, non acceptabantur. Sed quid probant inferiores, ſi ſupra adſpergerentur, non acceptabantur, quia ex illis ſupra non offerebantur; dices de ſuperioribus, qui ſi infra adſpergerentur, non acceptabantur, cum ex illis aliqui infra erant offerendi? Interiores probent, ex quibus aliqui foris adſpergebantur, ſi foris adſperſi eſſent, non acceptabantur. Sed quid probant interiores? qui ſi foris adſpergerentur, non acceptabantur, quia altare interius non perficiebat (ſc. adſperſionem) dices de ſuperioribus, quos cornua perficiebant? quandoquidem cornua perficiebant, ſi infra adſpergerentur, erunt legitimi, Idcirco dictum eſt: *illud*; ut ejus ſanguis ſupra, non inſra adſpergatur. *In loco ſancto*. Crederem in caſtris Levitarum? Idcirco dictum eſt: *in atrio tabernaculi conventus*. Non probo niſi de atrio tabernaculi conventus; unde probatur ad includenda conclavia extructa in profano, & aperta in ſanctum? Ex eo quod dictum eſt; *In loco ſancto comedet illud*. *Levit.* l. c. jubetur vaſa ænea, in quibus coquebatur ſacrificium pro peccato, defricanda, & teſtacea confringenda fuiſſe; *Siphra* 18. 2. כלי חרש אין לי אלא כלי חרש מניין לרבות כלי נותר תלמוד לומר וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר אין לי אלא שבישל בה עירה לתוך רותח מניין תלמוד לומר אשר תבושל בו ישבר אין לי אלא כלי חרש שעירה לתוך רותח כלי נחשת שעירה לתוך רותח מניין תלמוד לומר אשר תבושל בו ישבר ואם בכלי נחשת אין לי אלא כלי נחשת מניין לרבות כל שאר מתכות תלמוד לומר ואם בכלי נחשת בושלה מלמד שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה מורקו ושוטפו אין לי אלא כלי נחשת שמבשל ושונה ומשליש ובאחרונה מורקו ושוטפו ומניין לפלי חרש שמבשל ושונה ומשליש ובאחרונה שוברו תלמוד לומר ישבר ואם בכלי נחושת בושלה רבי טרפון אומר בישל בו תחילת הרגל מבשל בו כל הרגל וחכמים אומרים עד זמן אכילה מריקה ושטיפה מריקה כמריקת הכוס ושטיפה כשטיפת הכוס מריקה ושטיפה בצונן השפור והאסכלא מגעילן בחמין ומורק ושוטף יכול מה שטיפה האמורה להלן בארבעים סאה אף כאן בארבעים סאה תלמוד לומר במים כל שהן במים ולא ביין במים ולא במזג במים להכשיר את כל המים קל והומר למימי הכיור יכול אף הפסולה תהא טעונה מריקה ושטיפה תלמוד לומר ומורק ושוטף במים כל זכר בכהנים יאכל אותה הכשירה טעונה מריקה ושטיפה ואין הפסולה טעונה מריקה ושטיפה רבי יעקב אומר היתה לה שעת הכושר ונפסלה טעונה מריקה ושטיפה ושלא היתה לה שעת הכושר ונפסלה אינה טעונה מריקה ושטיפה רבי שמעון אומר אף על פי שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה אינה טעונה מריקה ושטיפה בישל בו קדשים או חולים או קדשי קדשים אם יש בהם בנותן טעם הרי אילו נאכלים כחמורים וטעונים מריקה ושטיפה ופסולה במגע כל זכר לרבות כל בעלי מומין למה אם לאכילה כבר אמור אם למחלוקת כבר אמור

אמור אם כן למה נאמר כל זכר שיכול
אין לי אלא בעלי מומים עובר בעלי מום
קבוע מניין תלמוד לומר כל זכר בכהנים
יאכל אותה קדושה ולא פסולה קודש
קדשים מה תלמוד לומר שיכול אין לי
שטעונה מריקה ושטיפה אלא חטאת בלבד
מניין לרבות כל הקדשים תלמוד לומר
קודש קדשים יכול אף התרומה תלמוד
לומר אותה פרט לתרומה דברי רבי יהודה
רבי שמעון אומר קודש קדשים טעונים
מריקה ושטיפה ואין קדשים קלים טעונים
מריקה ושטיפה אוציא את אילו ולא אוציא
את התודה ואיל נזיר שנאכלים ליום אחד
כקדשי קדשים תלמוד לומר הוא בישל בו
קדשים וחולין וקודשי קדשים וקדשים קלים
אם יש בהן בנותן טעם הרי הקלים
נאכלים כחמורים ואין טעונים מריקה
ושטיפה ופוסלים. *Vas autem fictile*. Non probo niſi de vaſe fictili, unde probatur ad includendum vas nitreum? Ex eo quod dictum eſt; *Vas fictile, in quo coctum ſit confringetur*. Non probo niſi quando in eo coctum fuerit; ſi in illud fervens effuderit, ſi in vas æneum fervens effuderit, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *in quo coctum ſit confringetur*. *Si autem in vaſe æneo*. Non probo niſi de vaſe æneo, unde probatur ad includenda reliqua omnia metalla? Ex eo quod dictum eſt: *Si autem in vaſe æneo coctum fuerit*; Docemur, quod poſſet in eo ſemel, iterum, & tertio coquere, & poſtremo confricabat, & immergebat; non probo niſi de vaſe æneo, quod in eo poſſet ſemel, iterum ac tertio coquere, & poſtremo confricabat, & immergebat, de vaſe fictili, quod in eo poſſet ſemel, iterum, ac tertio coquere, & poſtremo confringebat, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt. *Confringetur*. *Si autem in vaſe æneo coctum fuerit*. R. Tharphon dicit; Si coquat in eo in principio feſti, poterit in eo coquere integro die feſto; at ſapientes dicunt, uſque ad tempus comeſtionis. *Defricabitur, & lavabitur*; Defricabatur, ſicuti defricatur calix, & lavabatur, ſicut lavabatur calix; confricatio & lotio perficiebatur aquis frigidis; Veru & craticula calidis eluebant. *Defricabitur, & lavabitur*; Crederem in quadraginta ſatis juxta lotionem alibi dictam in ſeminifluo? Idcirco dictum eſt: *In aquis*. *In aquis* quantalacunque aqua. *In aquis*; non autem in vino; in aquis; non autem in aqua commixta. *In aquis*; ad probandas multo magis aquas labri. Crederem vel in illegitimo neceſſariam fuiſſe defricationem, & lotionem? Idcirco dictum eſt: *Defricabitur, & lavabitur in aquis*; *Omnis maſculus in ſacerdotibus comedet illud*. Legitimum requirebat defricationem, & lotionem, at illegitimum non requirebat defricationem, & lotionem. R. Jacob dicit; Si legitimum aliquandiu fuiſſet, & deinde factum eſſet illegitimum, requirebant defricationem, & lotionem; ſi vero aliquandiu fuiſſet legitimum, & factum fuiſſet illegitimum, non requirebat defricationem, & lotionem. R. Simeon dicit, quamvis aliquandiu fuiſſet legitimum, & factum fuiſſet illegitimum, non requirebat defricationem & lotionem. Si in eo coxerit ſanctitates, aut profana, aut ſanctitates ſanctitatum, ſi in iis ſit ſapor, ecce ex graviori jure comeduntur, & requirunt defricationem, & lotionem, & tactu profanantur. *Omnis maſculus*; ad includendos vitiatos; qua de cauſa? ſi pro comeſtione, jam dictum eſt; ſi pro partitione, jam dictum eſt, ſi ita eſt, cur dictum eſt; *omnis maſculus*? Crederem non poſſe includere niſi vitiatos, quorum macula prætereat, de vitiatis, quibus ſit macula ſtabilis, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Omnis maſculus in ſacerdotibus comedet illud*; ſanctum, non illegitimum. *Sanctitas ſanctitatum*; cur dictum eſt? Crederem non fuiſſe neceſſariam defricationem, & lotionem niſi in ſacrificio pro peccato tantum? Unde probatur ad includendas omnes ſanctitates? Ex eo quod dictum eſt. *Sanctitas ſanctitatum*. Crederem poſſe includere vel ſeparationem? Idcirco dictum eſt; *illud*. Excludit ſeparationem; verba R. Jehuda. R. Simeon dicit; *ſanctitas ſanctitatum* requirit defricationem & lotionem, at ſanctitates leves non requirunt defricationem, & lotionem. Excludam hæc at non excludam ſacrificium Euchariſticum, & arietem Nazyræi, quæ comeduntur uno die, ſicut ſanctitates ſanctitatum. Idcirco dictum eſt; *illud*. Si coquat in eo ſanctitates, & profana, & ſanctitates ſanctitatum, & ſanctitates leves, ſi in iis ſit ſapor, ex graviori jure leves comeduntur, at non requirunt defricationem, & lotionem, & tactu profanantur. In l. c. *Levit*. verſ. 30. dicitur non fuiſſe comedendum, ſed comburendum ſacrificium pro peccato, cujus ſanguis in tabernaculum inferebatur. *Siphra* ibid. חטאת אין לי אלא
חטאות מניין לרבות כל הקדשים
תלמוד לומר וכל חטאת דברי רבי
עקיבא אמר לו רבי יוסי הגלילי עקיבא
אתה מרבה כל היום אין כאן אלא חטאת
אם כן למה נאמר וכל שיכול אין לי אלא
חטאת יחיד חטאת ציבור מניין ותלמוד
לומר כל אין לי אלא חטאת זכר חטאת
נקיבה

נקיבה מניין תלמוד לומר וכל חטאת רבי אליעזר אומר אף האשם שנאמר כחטאת כאשם אשר יובא מדמה אפילו מקצת דמה מיכן אמרו חטאה שקיבל דמה בשתי כוסות יצא אחד מהם לחוץ הפנימי כשר נכנס אחד מהם לפנים רבי יוסי הגלילי מכשיר בחיצון חכמים פוסלים אמר רבי יוסי הגלילי ומה אם במקום שמחשבה פוסלת בחוץ לא פסל הדם שבחוץ את הדם שבפנים מקום שאין מחשבה פוסלת בפנים אינו דין שלא יפסול את הדם שבפנים את הדם שבחוץ תלמוד לומר מדמה אפילו מקצת דמה אמר להם קל וחומר ליוצא מעתה ומה אם במקום שאין מחשבה פוסלת בפנים פסל הדם שבפנים את הדם שבחוץ מקום שמחשבה פוסלת בחוץ אינו דין שיפסול הדם שבחוץ את הדם שבפנים תלמוד לומר אשר יובא הנכנס פוסל ואין היוצא פוסל אל אהל מועד אין לי אלא אהל מועד שילה ובית עולמים מניין תלמוד לומר לכפר בקודש הנכנס לכפר אף על פי שלא כיפר פסל דברי רבי אליעזר אמר רבי אליעזר נאמר כאן וכיפר ונאמר להלן וכיפר מה וכיפר האמור להלן שלא כיפר אף וכיפר האמור כאן שלא כיפר רבי שמעון אומר נאמר כאן לכפר בקודש ונאמר להלן לכפר בקודש מה לכפר בקודש האמור להלן שכבר כיפר אף לכפר בקודש האמור כאן שכבר כיפר ואם הכניס שוגג בשר בקודש באש תשרף מלמד ששריפתה בקודש אין לי אלא זו בלבד מניין לרבות פסולי קודשי קדשים ואימורי קדשים קלים תלמוד לומר כל בקודש באש ישרף מיכן אמרו בשר קודשי קדשים שנטמא בין באב הטומאה בין בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ בית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים ובית הילל אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ שניטמא בולד הטומאה בפנים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים חוץ שניטמא באב הטומאה בחוץ ובית הילל אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ משניטמא בולד הטומאה בפנים רבי אלעזר אומר את שניטמא באב הטומאה בין בפנים ובין בחוץ ישרף בחוץ את שניטמא בולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים ישרף בפנים רבי עקיבא אומר נטמא בחוץ בין באב הטומאה בין בולד הטומאה ישרף בחוץ ניטמא בפנים בין באב הטומאה בין בולד הטומאה ישרף בפנים רבי אליעזר אומר לא תאכל באש ישרף כל שטעון שריפה בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו רבי יוסי הגלילי אומר כל העניין הזה אינו מדבר אלא בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים ליתן לא תעשה על אכילתן ללמד שפסוליהם נשרפים לפני הבירה אמרו לו מניין לחטאת שנכנס דמה לפנים שהיא תהיה פסולה אמר להם הן לא הובא את דמה ל הקודש פנימה. *Sacrificium pro peccato*. Non probo niſi de ſacrificio pro peccato, unde probatur ad includendum omnes ſanctitates? Ex eo quod dictum; *Et omne ſacrificium pro peccato*; Verba R. Akiba. Dixit illi R. Joſe Galilæus, Akiba, quamvis tu includas toto die, hic non agitur niſi de ſacrificio pro peccato; ſi ita eſt, cur dictum eſt; *Et omne?* crederem non poſſe includere niſi ſacrificium pro peccato privati, ſacrificium pro peccato cœtus unde probatur? ex eo quod dictum eſt: *Omne*. Non probo niſi de ſacrificio pro peccato ex beſtia maſcula, de ſacrificio pro peccato ex beſtia fœmina unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Et ſacrificium pro peccato*. R. Elieſer dicit; etiam ſacrificium pro delicto; dictum eſt enim: *Sicut ſacrificium pro peccato, ita ſacrificium pro delicto*. *Cujus ſanguis infertur*; vel pars ejus ſanguinis. Hinc dixerunt; Si de ſanguine ſacrificii pro peccato duobus calicibus acceperit, ſi alterum efferat, interior eſt legitimus, ſi alterum inferat, R. Joſe Galilæus probat exteriorem, & ſapientes improbant. Dixit R. Joſe Galilæus; quid? Si ubi cogitatio excludit exteriorem, non profanat ſanguis exterior ſanguinem interiorem, ubi cogitatio non profanat interiorem, non erit æquum, ut ſangnis interior non profanet ſanguinem exteriorem? Idcirco dictum eſt; *de ejus ſanguine*; vel ſi fuerit pars ejus ſanguinis. Dixit illis; eſt argumentum a minori ad majus pro eo ſanguine, qui effertur. Si ubi cogitatio non profanat interiorem, profanat ſanguis interior exteriorem, ubi vero profanat cogitatio exteriorem, non erit æquum, ut ſanguis exterior profanet interiorem? Idcirco dictum eſt, *qui infertur*; qui infertur profanat, at qui effertur, non profanat. *In tabernaculum conventus*. Non probo niſi de tabernaculo conventus; de domo ſeculorum unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *ad expiandum in ſanctuario*; qui infertur ad expiandum, quamvis non expiaverit, profanat; verba R. Elieſer. Dicit enim R. Elieſer; dictum eſt hic *ad expiandum*; pariterque dictum eſt alibi ſc. *Levit.* XVI. 17. *ad expiandum*; ſicut *ad expiandum* eo loco dictum, quamvis non expiaverit, ita pariter hoc loco. R. Simeon dicit; Dictum eſt hic; *ad expiandum in ſanctuario*; & dictum eſt *ibid. verſ.* 27. *ad expiandum in ſanctuario*; ſicut *ad expiandum in ſanctuario* eo loco dictum intelligitur quod jam expiaverit, ita pariter hoc loco; Si vero per imprudentiam inferatur, erit legitimus. *In ſanctuario igne comburetur*. Docemur, quod in ſanctuario fuiſſet comburendum; non probo niſi de hoc duntaxat; unde probatur ad includenda ea,

ea, quæ profanata ſint de ſanctitatibus ſanctitatum, & adipes ſanctitatum levium? Ex eo quod dictum eſt; *Omne in ſanctuario igne comburetur*. Hinc dixerunt; ſi caro ſanctiſſimorum polluta fuerit ſive patre, ſive prole immunditiei, ſive intus, ſive foris ſchola Schammai dicit, omne intus fuiſſe comburendum; & ſchola Hillel dicit, omne foris fuiſſe comburendum; excepto illo, quod intus prole immunditiei pollutum fuerit; verba R. Meir. R. Jehuda dicit; Schola Schammai dicit, omne intus fuiſſe comburendum, excepto illo, quod intus prole immunditiei pollutum fuerit; verba R. Meir. R. Jehuda dicit; Schola Schammai dicit, omne intus fuiſſe comburendum, excepto illo, quod foris patre immunditiei pollutum fuerit. At ſchola Hillel dicit, omne foris fuiſſe comburendum, excepto illo, quod prole immunditiei intus pollutum fuerit. Rabi Elieſer dicit; quod pollutum fuerit patre immunditiei ſive foris, ſive intus foris comburendum erat; quod pollutum fuerit prole immunditiei ſive foris ſive intus, intus erat comburendum. R. Akiba dicit; Quod foris pollutum fuerit ſive patre, ſive prole immunditiei, foris erat comburendum, ſi intus pollutum fuerit ſive patre, ſive prole immunditiei, intus erat comburendum. R. Elieſer dicit. *Non comedetur, igne comburetur*. Omne erat comburendum; venit textus ad aggravandum præcepto negativo propter ejus comeſtionem. R. Joſe Galilæus dicit; Hic omnino non agitur niſi de juvencis comburendis, & hircis comburendis, ad aggravandum præcepto negativo propter eorum comeſtionem, ad docendum, quod ea, quæ ex iis profanata eſſent, coram palatio comburerentur. Dixerunt illi, unde probatur ſacrificium pro peccato, cujus ſanguis inferretur, fuiſſe illegitimum? Reſpondit illis, ex textu, ubi dictum eſt *Levit.* x. 18. *Ecce non fuit illatus ejus ſanguis in ſanctuarium interius*. Hinc iratus eſt Moſe filiis Aharon, quod non comediſſent, ſed combuſſiſſent hircum pro peccato, cujus ſanguis in adytum non eſſet illatus, ſicuti dictum eſt Ibid. verſ. 16. *Et hircum pro peccato quærendo quæſivit Moſe, & ecce combuſtus erat; iratuſque eſt contra Eleazar, & Ithamar filios Aharon ſuperſtites; Ait; cur non comediſtis hoſtiam pro peccato in loco ſancto, quod ſanctitas ſanctitatum illa eſt, & illa data eſt vobis, ut portetis iniquitatem congregationis, ad expiandum illam in conſpectu Domini? Ecce ſanguis ejus non eſt illatus in ſanctuarium interius, comedendo comedere debueratis in ſanctuario, ſicut præcepi*. Victimæ piaculares Pontificis, & populi, quarum ſanguis in adytum inferebatur, non erant comedendæ, ſed comburebantur extra caſtra, uti videre eſt *Levit.* IV. & XVI.

Eadem lex, quæ in ſacrificio pro peccato, ſervabatur in comedendo ſacrificio pro delicto, ſc. comedebatur a ſacerdotibus maſculis in loco ſancto, uti dictum eſt *Levit.* VII. 8. *Sicut ſacrificium pro delicto, ita ſacrificium pro peccato*. Ubi *Siphra* 18. 4. כל זכר לרבות בעלי מומים למה אם לאכילה כבר אמור אם למחלוקת כבר אמור ואם בעלי מומים קבועים כבר אמורים ואם בעלי מומין עוברים כבר אמורים אם כן למה נאמר כל זכר לרבות בעלי מומים שיכול אין לי אלא שנולד תמים ונעשה בעל מום נולד בעל מום ממעי אמו מניין תלמוד לומר בכהנים יאכלנו כשר ולא פסול קודש קדשים לרבות זבחי שלמי ציבור שלא יהו נאכלים אלא לזכרי כהונה הוא פרט לתודה ואיל נזיר כחטאת כאשם מה חטאת מן החולין בידו הימנית וביום אף אשם מן החולין ביום ובידו הימנית תורה אחת לכם לסמיכה לכהן אשר יכפר בו לו יהיה פרט לטבול יום ולמחוסר כיפורים ואונן. *Omnis maſculus*; ad includendum vitiatos; qua de cauſa? Si propter comeſtionem, jam dictum eſt; ſi propter partitionem, jam dictum eſt; ſi pro his, qui habent maculas ſtabiles, jam dictum eſt; ſi pro his qui habent maculas inſtabiles, jam dictum eſt; Si ita eſt, cur dictum eſt; *Omnis maſculus*? ad includendum vitiatos; Crederem non poſſe includere niſi vitiatos a nativitate? perfectis, qui vitiati facti ſint, vitiati a ventre matris ſuæ unde probantur? Ex eo quod dictum eſt: *in ſacerdotibus*. *Comedet illud*; legitimum, non illegitimum; *Sanctitas ſanctitatum*; ad includenda ſacrificia pacifica cœtus, quæ non erant comedenda niſi a maribus ſacerdotii. *Illud*; ad excludendum ſacrificium Euchariſticum, & arietem Nazyræi. *Sicut ſacrificium pro peccato, ita ſacrificium pro delicto*; ſicut ſacrificium pro peccato afferebatur de profanis, manu dextra, & interdiu; ita pariter ſacrificium pro delicto. *Lex una illis*; pro impoſitione manuum; *Sacerdoti, qui expiabit, erit illud*; excludit lotum diei, & indigentem expiationis, & lugentem.

Pacifica cœtus erant duo illi agni oblati in feſto Pentecoſtes cum duobus panibus agitationis de quibus *Levitic.* XXIII. 18. Ex quibus poſt oblatos altari adipes caro cedebat ſacerdotibus; & e-

& erant ſanctitas ſanctitatum, uti commentatur *Raſchi* ad h. l. לפי ששלמי יחיד קדשים קלים הוזקק לומר בשלמי צבור שהן קדשי קדשים. Quoniam pacifica privati ſunt ſanctitates leves, dicendum eſt, quod pacifica cœtus ſint ſanctitates ſanctitatum.

Holocauſti pelles fuiſſe ſacerdotum conſtat ex l. c. *Levit.* verſ. 8. ubi *Siphra* l. c. והכהן המקריב את עולת איש פרט לעולת הקודש דברי רבי יהודה רבי יוסי בשם רבי יהודה אומר אף עולת הגר עולת איש אין לי אלא עולת איש עולת גרים נשים ועבדים מניין תלמוד לומר עור העולה ריבה אם כן למה נאמר עולת איש עולה שעלתה לאיש פרט לשנשחטה חוץ למקומו יכול אם נשחטה שלא לשמה הואיל ולא עלתה לבעלים לשום חובה לא יהיו הכהנים זכאים בעורה תלמוד לומר עור העולה ריבה אין לי אלא עור העולה עורות קדשי קדשים מניין תלמוד לומר אשר הקריב יכול שאני מרבה אף עורות קדשים קלים תלמוד לומר העולה מה עולה מיוחדת קדשי קדשים יצאו קדשים קלים רבי ישמעאל אומר עור העולה אין לי אלא עור העולה עורות קדשי קדשים מניין ודין הוא ומה אם במקום שלא זכו כהנים בבשר זכו בעורות כאן שזכו בבשר אינו דין שיזכו בעורות מזבח יוכיח שזכה בבשר ולא זכה בעורות לא אם אמרת במזבח שלא זכו במקצתם תאמר בכהנים שזכו במקצתם הואיל וזכו במקצתם יזכו בכולן רבי אומר כל עצמינו לא צרכינו אלא לעור העולה בלבד שבכלי המקום העור מהלך אחר הבשר פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים עורותיהם נשרפים עמהם שנאמר ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם חטאת ואשם וזבחי שלמי ציבור ניתנים מתנה לכהן לעולם רצו להפשיט מפשיטים רצו לאכלן אוכלים אותן ואת עורותיהם אבל העולה לפי שנאמר בה והפשיט את העולה צריך הכתוב לומר עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה ונתן לכהן פרט לטבול בו ולמחוסר כיפורים ולאונן יכול לא יחלקו בבשר שהוא לאכילה אבל יחלקו בעורות שאינו לאכילה תלמוד לומר עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה פרט לטבול יום ולמחוסר כיפורים ולאונן. *Et ſacerdos, qui offert holocauſtum viri.* Ad excludendum holocauſtum ſanctuarii; Verba R. Jehuda. R. Joſe bar R. Jehuda dicit, etiam holocauſtum proſelyti; *holocauſtum viri;* non probo niſi holocauſto viri; holocauſtum proſelytorum, mulierum, & ſervorum, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *pellis holocauſti*. Includit; ſi ita eſt, cur dictum eſt; *holocauſtum viri?* Holocauſtum quod inſervit homini; excluditur, quod extra locum ſuum fuerit mactatum. Crederem, vel ſi non fuiſſet mactatum ſuo nomine? Quandoquidem non inſervit dominis pro debito, Sacerdotes non acquirerent pellem. Idcirco dictum eſt; *pellis holocauſti*; includit; Non probo niſi de pelle holocauſti, de pellibus ſanctiſſimorum unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *qui offert*; Crederem poſſe etiam includere pelles ſanctitatum levium? Idcirco dictum eſt; *holocauſti*. Sicut holocauſtum erat definitum ſanctitas ſanctitatum, excluduntur ſanctitates leves. R. Iſmael dicit; *pellis holocauſti*; Non probo niſi de pelle holocauſti, de pellibus ſanctiſſimorum, unde probatur? Eſt argumentum; Si ubi ſacerdotes non acquirunt carnem, acquirunt pellem, hic ubi acquirunt carnem, non erit æquum ut acquirant pelles? Altare probet, quod quamvis acquirat carnem, tamen non acquirit pelles. Minime: ſi dixiſti de altari, quod ne earum partem quidem habet, dices de ſacerdotibus, qui earum partem habent? Quoniam earum partem acquirunt, acquirent omnes. Rabi dicit; Non eſt nobis neceſſe probare niſi de pelle holocauſti duntaxat; quia ubique pellis ſequitur carnem. In juvencis comburendis, & hircis comburendis eorum pelles cum ipſis comburuntur; dictum eſt enim *Levit.* XVI. *Et comburent igne eorum pellem, & carnem, & fimum;* Sacrificium pro peccato, & ſacrificium pro delicto, & ſacrificia pacifica cœtus dono ſemper dabantur ſacerdotibus, ſi vellent excoriare, excoriabant, ſi vellent comederi, comedebant cum eorum pelle. Sed quia in holocauſto ſcriptum eſt; *& excoriabit holocauſtum*; dicendum erat: *Pellis holocauſti, qui offert, ſacerdoti erit; & dabit ſacerdoti;* Excludit lotum diei, & indigentem expiationis, & lugentem. Crederem non habuiſſe partem in carne, quæ comedenda erat, ſed partem habuiſſe in pelle, quæ non erat comedenda? Idcirco dictum eſt; *pellis holocauſti, qui offert, ſacerdoti erit;* excludit lotum diei, & indigentem expiationis, & lugentem. *Toſaphtha Corbanoth* XI. עולה כולה לגבוה ועורה לכהנים קדשי קדשים הדם ואימוריו למזבח ובשר ועור לכהנים קדשים קלים הדם ואמורים למזבח ועור ובשר לבעלים זה הכלל כל שיש לו בבשר יש לו בעורות כל שאין לו בבשר אין לו בעורות חוץ מן העולה שפירש בה הכתוב עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה שחטה חוץ לזמנה חוץ למקומה הואיל ולא זכה מזבח בבשרה לא יזכו הכהנים בעורה עולת הקדש אין עורה לכהנים דברי רבי יהודה וחכמים אומרים עורה לכהנים רבי יוסי ברבי יהודה מוסיף אף של גרים ושל נשים ושל עבדים

שנאמר

שנאמר עולת איש פרט לטו אמרו לי
והלא כבר נאמר עור העולה אשר הקריב
לכהן לו תהיה אם כן למה נאמר עולת
איש אל עולה שעלתה לאיש עורה לכהנים
ושלא עלתה לאיש אין עורה לכהנים
שחטו ולא הפשיטו ולא הספיק לזרוק את
הדם עד שנטמא הדם הדם יזרק ועור
ובשר אסורין אם נזרק הדם עור ובשר
מותרים שחטו ולא הפשיטו ולא הספיק
לזרוק את הדם עד שנטמא הזבח העור
אסור שחטו והפשיטו וניטמא העור ואחר
כך זרק את הדם העור מותר דברי רבי
רבי שמעון אומר העור אסור שחטו ולא
הפשיטו זרק את הדם ואחר כך נטמא
הזבח העיר אסור רבי אליעזר בשם רבי
שמעון אומר יפשוט העור עם הבשר
שחטו והפשיטו וזרק את הדם ואחר כך
נטמא הזבח הכל מודים שהעור מותר
שחטו ולא הפשיטו ולא הספיק לזרוק את
הדם עד שיצא הדם או ששחטו והפשיטו
ולא הספיק לזרוק את הדם עד שיצא הדם
יזרק עור ובשר אסורין ואף על פי שנזרק
הדם עור ובשר אסורים שחטו ולא
הפשיטו ולא הספיק לזרוק את הדם עד
שיצא הזבח העור אסור שחטו והפשיטו
ויצא הזבח ואחר כך זרק את הדם העור
מותר דברי רבי אליעזר ברבי שמעון
אומר העור אסור שחטו ולא הפשיטו וזרק
את הדם ואחר כך יצא הזבח העור אסור
דברי רבי אליעזר ברבי שמעון אומר
יפשיט העור עם הבשר שחטו והפשיטו
וזרק את הדם ואחר כך יצא הזבח הכל
מודין שהעור מותר שחטו ולא הפשיטו
ולא הספיק לזרוק את הדם עד שיצא
הדם או ששחטו והפשיטו ולא הספיק
לזרוק את הדם עד שלן הדם יזרק עור
ובשר אסורין ואף על פי שנזרק הדם
עור ובשר אסורין שחטו ולא הפשיטו ולא
הספיק לזרוק את הדם עד שלן הזבח
העור אסור שחטו ולא הפשיטו ולן הזבח
ואחר כך זרק את דמו אסור דברי רבי
רבי אלעזר ברבי שמעון אומר יפשיט
העור עם הבשר שחטו והפשיטו וזרק את
הדם ואחר כך לן הזבח הכל מודין שהעור
מותר רבי אומר הדם מרצה על העור
בפני עצמו כשהוא עם הבשר נולד בו
פסול בין לפני זריקות דמים בין לאחר
זריקת דמים הרי הוא כיוצא בו רבי אלעזר
ברבי שמעון אומר אין הדם מרצה על
העור בפני עצמו כשהוא עם הבשר נזרק
עליו הדם הורצה שעה אחרת לפיכך אם
נולד לו פסול אפילו לאחר זריקת דמים
יפשיט העור עם הבשר בראשונה היו
מכניסין עורות קרשים ללשכת בית הפרוה
והיו מחלקין אותן בערבין לכל בית
שבאותו היום והיו גדולי כהונה באין ונוטלין
אותן בזרוע התקינו שיהו מחלקים אותן
בערבי שבתות לכל משמר ומשמר ועדין
היו גדולי כהונה באין ונוטלין אותן בזרוע
עמדו הבעלים והקדישום לשמים. Holocaustum totum Deo offerebatur, & pellis erat ſacerdotum; De ſanctitatibus ſanctitatum ſanguis & adipes dabantur altari, & caro & pellis ſacerdotibus; de ſanctitatibus levibus, ſanguis & adipes altari, & pellis & caro Dominis; Hic erat regula generalis; qui habebat partem in carne, habebat etiam in pelle, qui non habebat in carne, non habebat in pellibus, excepto holocauſto, de quo præciſe exponit textus. *Pellis holocauſti, qui offert, ſacerdoti erit.* Si mactaverit extra tempus ſuum, extra locum ſuum, quoniam altare non acquiſivit carnem, ſacerdotes non acquirent pellem holocauſti; In holocauſto ſanctuarii non erat pellis ſacerdotibus; verba R. Jehuda; at ſapientes dicunt; pellis erat ſacerdotibus. R. Joſe bar Rabi Jehuda addit etiam holocauſtum proſelytorum, mulierum, & ſervorum; dictum eſt enim; *holocauſtum viri*. Excludit iſtos; illi dixerunt; Atqui dictum eſt; *pellis holocauſti, qui offert, ſacerdoti erit*. Si ita eſt, cur dictum eſt; *holocauſtum viri?* ſc. holocauſti, quod pro viro adſcendit, pellis erat ſacerdotum, ſed holocauſti, quod pro viro non adſcendit, pellis non erat ſacerdotum. Si mactaſſet, & non excoriaſſet; neque fuit illi tempus adſpergendi ſanguinis, priuſquam pollueretur ſanguis, ſanguis erat adſpergendus, & pellis & caro erant interdictæ, ſi adſperſus fuiſſet ſanguis, pellis & caro erant permiſſæ. Si mactaſſet, & non excoriaſſet, neque fuiſſet illi tempus adſpergendi ſanguinis, priuſquam pollueretur ſacrificium, pellis interdicta eſt; Si excoriaſſet, & immundaretur pellis, & deinde adſperſiſſet ſanguinem, pellis permiſſa eſt, verba Rabi. R. Simeon dicit; pellis eſt interdicta. Si mactaſſet, & non excoriaſſet, ſi adſperſiſſet ſanguinem, & deinde pollueretur ſacrificium, pellis eſt interdicta; R. Elieſer bar R. Simeonis dicit; detrahet pellem; ſi vero mactaſſet, & excoriaſſet, & adſperſiſſet ſanguinem, & deinde pollueretur ſacrificium; omnes conſentiunt pellem fuiſſe licitam. Si mactaſſet, & non excoriaſſet, & illi non fuit tempus adſpergendi ſanguinis; priuſquam offerretur ſanguis; aut ſi mactaſſet, & excoriaſſet, neque fuit tempus adſpergendi ſanguis, priuſquam offerretur ſanguis, ſanguis erit adſpergendus, pellis & caro erant interdictæ; & quamvis adſperſiſſet ſanguinem, pellis & caro erant interdictæ. Si mactaſſet, & non excoriaſſet, neque fuit illi tempus adſpergendi ſanguinis, priuſquam offerretur ſacrificium, pellis erat interdicta; Si mactaſſet & excoriaſſet, & efferatur ſacrificium, & de-

deinde adſperſiſſet ſanguinem, pellis eſt licita; verba Rabi; R. Elieſer bar R. Simeonis dicit, pellis eſt interdicta. Si mactaſſet, & non excoriaſſet, & adſpergiſſet ſanguinem, & deinde efferretur ſacrificium, pellis eſt interdicta; verba Rabi; R. Elieſer bar R. Simeonis dicit; decorticabit pellem cum carne. Si mactaſſet, & excoriaſſet, & adſpergiſſet ſanguinem, & deinde efferatur ſacrificium, omnes conſentiunt pellem fuiſſe licitam. Si mactaſſet, & non excoriaſſet; & non fuit illi tempus adſpergendi ſanguinis, priuſquam pernoctaſſet ſanguis; aut mactaſſet, & excoriaſſet, & non fuit illi tempus adſpergendi ſanguinis, priuſquam ſanguis pernoctaret, ſanguis adſpergetur, pellis & caro erunt interdictæ, & quamvis fuiſſet ſanguis adſperſus, pellis & caro erant interdictæ. Si mactaſſet, & non excoriaſſet, & non fuit illi tempus adſpergendi ſanguinis, pellis eſt interdicta; ſi mactaſſet, & non excoriaſſet, & pernoctavit ſacrificium, & deinde adſperſit ſanguinem pellis eſt interdicta; verba Rabi R. Elieſer bar R. Simeonis dicit; Decorticanda eſt pellis cum carne; Si mactaſſet, & excoriaſſet, & adſperſiſſet ſanguinem, & deinde pernoctaſſet ſacrificium, omnes conſentiunt pellem fuiſſe licitam. Rabi dicit; Sanguis acceptam reddit pellem ſeorſim, quando adhæreat carni, ſi reprobetur ſive ante, ſive poſt adſperſionem ſanguinum, eſt illi ſimilis. R. Elieſer bar R. Simeonis dicit; Sanguis non reddit acceptam pellem ſeorſim, quando adhæreat carni, pro illa adſpergatur ſanguis, per eam ſanguis una hora acceptatur; hac de cauſa, ſi reprobetur poſt adſperſionem ſanguinum, decorticabit pellem cum carne. In principio introducebant pelles ſanctitatum in conclave domus Happarvæ, & veſpera dividebant ſingulis domibus patrum, quæ illo die miniſtraverant; & magnates ſacerdotii advenientes per vim illas accipiebant. Statuerunt, ut vigiliis Sabbathorum diſtribuerentur ſingulis claſſibus; tamen contingebat, ut magnates ſacerdotii per vim illas acciperent; ſurrexerunt domini, & ſanctificarunt illas Deo. In conclavi Happarvæ ſaliebantur pelles victimarum. *Middoth* v. 2. שבצפון (נ״א שבדרום) לשכת המלח לשכת הפרוה לשכת המריחים לשכת המלח שם היו נותנין מלח לקרבן לשכר הפרוה שם היו מולחין עורות קדשים. Quæ a ſeptentrione (alia lectio ab auſtro) conclave ſalis, conclave Happarvæ, conclave lavantium. In conclavi ſalis reponebatur ſal pro oblationibus; in conclavi Happarvæ ſaliebantur pelles victimarum.

Præter reſiduum logi olei leproſi, & manipuli, & duos panes, qui in feſto hebdomadarum offerendi erant, comedebantur a ſacerdotibus panes facierum, qui in Sabbatho de menſa removebantur, uti dictum eſt *Levit.* XXIV. 8. Ubi *Siphra* 53. ביום השבת ביום השבת עורך חדשה ובשבת יקטיר ישנה יערכנו אין עורך עמו קנים בשבת לא נכנס מערב שבת ושומטם ונותנם לאורכו של שלחן כל הכלים שהיו במקדש אורכן לארכו של בירת חוץ מן הארון ואחר שבת היה נכנס וסודר שלשה תחת כל אחת ואחת ושנים תחת העליונה אף על פי שאין עליה מאת בני ישראל מרצון בני ישראל ברית עולם ממי שהברית שלו והייתה לאהרן ולבניו ואכלוהו במקום קדוש מלמד שאכילתה במקום קדוש אין לי אלא אכילתה במקום קדוש מניין אף לישתה ועריכתה במקום קדוש תלמוד לומר והיתה יכול אף שתי הלחם לישתם ועריכתם במקום קדוש תלמוד לומר כי קודש קדשים רבי יהודה אומר כל מעשיהם בפנים רבי שמעון אומר לעולם הוי רגיל לומר שתי הלחם ולחם הפנים כשירות בעזרה ובשירות בבי פגי הוא היה אומר שאם נפרסה אחת מהם כולם פסולות לו יכול לו לבדו תלמוד לומר ולבניו אי ולבניו יכול לבניו ולא לו תלמוד לומר ולבניו לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת אף בניו כהנים גדולים אוכלים שלא במחלוקת מאשי יהוה אין להם אלא לאחר מתנות האישים חק עולם לבירת עולמים. *In die Sabbathi, in die Sabbathi ordinabit ordinabit illum* ſc. novum, & in Sabbatho adolebat veterem; ſc. *ordinabit illum*: non ordinabat cum eo cannas in ſabbatho, ſed ingrediens in vigilia Sabbathi demittebat, & ſtatuebat ad longitudinem menſæ; omnium vaſorum, quæ erant in ſanctuario, longitudo reſpondebat longitudini domus, excepta arca. Et poſt Sabbathum ingrediens ordinabat, & ſupponebat tres cannas ſingulis placentis, & duas ſuperioribus, quamvis nihil illis eſſet impoſitum. *De filii Iſrael*; ex beneplacito filiorum Iſrael; *pactum perpetuum*; ex eo, cujus eſt pactum. *Et erit Aharon, & filiis ejus; & comedent illum in loco ſancto*; ad docendum quod comederentur in loco ſancto. Non probo niſi de comeſtione in loco ſancto, unde probatur fuiſſe depſendus & ordinandus in loco ſancto? Ex eo quod dictum eſt; *Et erit*; Crederem vel duos panes fuiſſe depſendos & ordinandos in loco ſancto? Idcirco dictum eſt; *quod ſanctitas ſanctitatum*. R. Jehuda dicit, omnem eorum operationem peragendam fuiſ-

fuisse intus. R. Simeon dicit; semper soles diceres, duos panes, & panem facierum fuisse legitimos tam in atrio, quam in Beth-Pagi. *Illa*; si una ex illis frangeretur, omnes erant illegitimæ. *Illi*: crederem illi uni? Idcirco dictum est; *& filiis ejus*; si filiis ejus, crederem filiis ejus fuisse datos, & non illi. Idcirco dictum est; *& illi*, *& filiis ejus*. Aharon sine partitione, & filiis ejus in partitione. Sicut Aharon sacerdos magnus comedebat sine divisione, ita pariter filii ejus sacerdotes summi comedent sine divisione. *De ignitis Domini*; Non habebant portionem priusquam pars igni data esset. *Statutum perpetuum*; domui seculorum. *Babyl. Joma* 17. 2. כיצד נוטל חלק בראש אומר חטאת זו אני אוכל אשם זה אני אוכל ונוטל חלה משתי חלות ארבע או חמש ממעשה לחם הפנים רבי אומר לעולם חמש שנאמר והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו הא גופא קשיא אמרת נוטל חלה אחת משתי חלות מני רבי היא דאמר פלגא שקיל אימא מציעתא ארבע או חמש ממעשה לחם הפנים אתאן לרבנן דאמרי לא שקיל פלגא אימא סיפא רבי אומר לעולם חמש רישא וסיפא רבי ומציעתא רבנן אמר אביי רישא ומציעתא רבנן ומודו רבנן בפרוסה דלאו אורח ארעא למיתבה לכהן גדול ומאי ארבע או חמש לרבנן דאמרי נכנס נוטל שש ויצא נוטל שש ושכר הנפת דלתות לא משתים עשרה בעי מיפלג בציר חדא מפלגא חמש שקיל לרבי יהודה דאמר נכנס נוטל שבע שתים בשכר הנפת דלתות ויצא נוטל חמש מעשר בעי מיפלג בציר חדא מפלגא ושקיל ארבע רבא אמר כולה רבי היא וסבר לה כרבי יהודה ואלא מאי ארבע הא חמש בעי למשקל לא קשיא הא דהכא משמר המתעכב הא דליכא משמר המתעכב אי איכא משמר המתעכב משמנה בעי למיפלג ושקיל ארבע אי ליכא משמר המתעכב מעשר בעי למפלג ושקיל חמש אי הכי מאי רבי אומר לעולם חמש קשיא Quomodo accipiebat (*summus sacerdos*) partem in principio? Dicebat; hoc sacrificium pro peccato ego comedam; hoc sacrificium pro delicto ego comedam; & sumebat unam placentam de duabus, quatuor aut quinque de pane facierum. Rabi dicit, semper quinque; Dictum est enim *Levit.* XXIV. 9. *Et erit Aharon*, *& filiis ejus*; dimidium Aharon, & dimidium filiis ejus. Hoc est fundamentum: est oppositio; Dixisti, quod sumet unam de duabus placentis; Cujusnam est hæc sententia? Rabi, qui dicit, quod dimidium sumeret; considerandum est medium propositionis, ubi dicitur, quod sumeret quatuor aut quinque de pane facierum; isti sunt sapientes, quæ dicunt, quod non sumeret dimidium; Dicamus de fine; Rabi semper dicit quinque; principium & finis pertinebit ad Rabi, & medium ad sapientes? Dicit Abaje, principium & medium pertinere ad sapientes, quia consentiunt sapientes non decuisse dare summo sacerdoti placentam fractam. Et quid quatuor aut quinque? Juxta sententiam sapientum qui dicunt, quod classis ingrediens sumeret sex, & sex egrediens, & non sumebat mercedem pro claudendis portis; Ergo ex duodecim erat dividendum, detracta una ex dimidio, quinque sumebat, juxta mentem R. Jehuda, qui dicit; ingrediens septem sumebat, duas pro mercede in claudendis portis, & egrediens quinque, ex decem igitur erat dividendum, detracta una ex dimidio, quatuor sumebat. Raba dicit, totam propositionem pertinere ad Rabi, & sentit cum Rabi Jehuda; verum quid quatuor? Quinque accipere debebat. Non est oppositio; Hic agitur, quando classis morabatur; & illic agitur, quando classis non morabatur; si classis morabatur, ex octo erat dividendum, & sumebat quinque, si classis non morabatur, ex decem erat dividendum, & sumebat quinque; si ita est, quid est quod dicit Rabi; semper quinque? Oppositio. In tribus solennitatibus panes facierum omnibus classibus distribuebatur *Tosaphta Succab* c. IV. in fine. התמידין והנדרים והנדבות והבכורות והמעשרות ומוספי שבת חטאות ציבור ועולותיהם ועולות חובה של יחיד עבודתן ואכילתן במשמר הקבוע שתי הלחם עבודתן ואכילתן בכל המשמרות מפני שהן באות חובת הרגל לחם הפנים עבודתן במשמר הקבוע ואכילתו בכל המשמרות כיצד הוא עושה נותן חצי חלה לכל משמר ומשמר והן מתחלקין ביניהן רבי יהודה אומר זה היה מחלק לחם הפנים יוצא ועומד על הרובד שבאולם מפריס ומניח מפריס ומניח וכל אחד ואחד בא ונוטל חלקו ולבעלי מומין שבכהונה מוציאין להם חלקם לחוץ מפני שאין יכולין להכנס בין האולם ולמזבח משמר היוצא מקרוב תמיד של שחר ומוספין הנכנס מקרוב תמיד של בין הערבים ולחם הפנים מפני מה משמר הנכנס חולק בצפון מפני שקרוב לעבודה. Sacrificia jugia, & votiva, & spontanea, & primogenita, & decima, & addititia Sabbathi, sacrificia pro peccato cœtus, & ejus holocausta, & holocausta ex debito privati offerebantur, & comedebantur a classe stabili, duo panes offerebantur, & comedebantur ab omnibus classibus, quia adducebantur propter debitum solennitatis, panis facierum offerebatur a classe stabili, & comedeba-

batur ab omnibus classibus. Quomodo fiebat? Distribuebat dimidiam placentam singulis classibus, & illi inter se dividebant; R. Jehuda dicit; qui dividebat panem facierum, egrediens, stabat super strato, quod erat in vestibulo, dividebat & deponebat, dividebat, & deponebat, & unusquisque veniebat, & sumebat partem suam; at sacerdotibus vitiatis educebant partem suam, quia non poterant ingredi inter vestibulum & altare. Classis egrediens offerebat sacrificium juge matutinum, & addititia, ingrediens offerebat sacrificium juge vespertinum; & panem facierum qua de causa classis ingrediens dividebat in plaga aquilonarj? quia proxima erat ministerio.

De reliquiis munerum a sacerdote comedendis dicitur *Lev.* VI. 16. ubi *Siphra* 17. 2. והנותרת ממנה כשירה יאכל יאכלו אהרן ובניו ריבה אכילתה בכל מאכל שירצה יאכלוהו שיאכלו עמה חולים ותרומה בזמן שהיא מועטת לאהרן ולבניו לאהרן תחילה ואחר כך לבניו לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת. מה אהרן כהן גדול יאכל שלא במחלוקת אף בניו כהנים גדולים יאכלו שלא במחלוקת מצות תאכל מצוה לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה יכול תחזור להיתירה הראשון תלמוד לומר מצות תאכל מצוה וכיוצא בה יבמה יבוא עליה. מצוה לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה יכול תחזור להיתירה הראשון תלמוד לומר יבמה יבא עליה מצות תאכל מה תלמוד לומר לפי שנאמר יאכלוה אין לי אלא כולה מניין אף מקצתה תלמוד לומר תאכל אפילו כל שהוא במקום קדוש תאכל יכול במחנה לויה תלמוד לומר בחצר אהל מועד יאכלוה מניין לרבות הלשכות הבנויות בחול ופתוחות בקדש תלמוד לומר במקום קדוש יאכלוה ושלא יאכל עמה חולין ותרומה בזמן שהיא מרובה לא תאפה חמץ מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא תעשה חמץ יכול לאו אחד על כולם תלמוד לומר לא תאפה חמץ אפייה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה מה אפייה מיוחדת מעשה יחידי וחייבים עליה בפני עצמה אף אני מרבה את לישתה ואת עריכתה ואת כל מעשה ומעשה שחייב שיש בה לחייב על לאו בפני עצמו חלקם נתתי להם מאישי אינן ראשים לחלקה אלא מותר מן האישים אין לי אלא בו בלבד מניין לרבות את כל הקדשים תלמוד לומר כי קודש קדשים יכול אף הפסולה במחלוקת תלמוד לומר מאישי הכשירה ולא הפסולה יכול אף חלקוה תהא פסולה תלמוד לומר הרי היא בקדושתה כחטאת מה חטאת מן החולין וביום ובידו הימנית אף זו מן מן החולין וביום ובידו הימנית אי מה חטאת אם נשחטה שלא לשמה פסולה אף זו אם נקמצה שלא לשמה פסולה תלמוד לומר כאשם מה אשם אם נשחט שלא לשמו כשר אף זו אם נקמצה שלא לשמה כשרה רבי שמעון אומר יש מהם כחטאת ויש מהם כאשם מנחת חוטא הרי היא כחטאת לפיכך אם נקמצה שלא לשמה כשירה כל זכר בכהנים לרבות בעלי מומים למה אם לאכילה כבר אמור אם כן למה נאמר כל זכר לרבות בעלי מומים למחלוקת יאכלוה כשירה ולא פסולה חוק עולם לבית עולמים לדורותיכם שינהוג הדבר לדורות מאישי יהוה אין להם אלא אחר מתן אישים. *Et residuum muneris*; legitimi, non autem illegitimi; *Comedent Aharon, & filii ejus*; includit potuisse comedi quo libuerit cibo: *Comedent illud*; ut possint cum eo comedere profana, & separationem, quo tempore modicum fuerit. *Aharon, & filiis ejus*; Aharon in principio; & deinde filiis ejus; Aharon sine divisione, & filiis ejus cum divisione. Sicut Aharon sacerdos summus comedit sine divisione, ita pariter filii ejus summi sacerdotes comedent sine divisione. *Azymum comedetur*; præceptum est; quia a generali permissum erat, & deinde vetitum, atque iterum permissum; Crederem iterum posse permitti, sicut a principio? Idcirco dictum est; *Azymum comedetur*; est præceptum. Huic simile quod dictum est *Deuter.* XXV. 5. *Levir ejus ingredietur ad eam*; Est præceptum; quia erat a generali permissa, & deinde vetita, atque iterum permissa; crederem iterum, sicut a principio, esse permissam? Idcirco dictum est. *Levir ejus ingredietur ad eam. Azymum comedetur*. Cur dictum est? quia dictum est; *comedent illud*; Non probo nisi integrum, pars unde probatur? Ex eo quod dictum est; *comedetur*; vel quantuluncunque. *In loco sancto comedetur*. Crederem in castris Levitarum? Idcirco dictum est; *in atrio tabernaculi conventus comedent illud*. Unde probatur ad includenda conclavia exstructa in profano & aperta in sanctum? Ex eo quod dictum est. *In loco sancto comedent illud*; Ne cum illo comedat profana, & separationem, quando plurimum erit. *Non coquetur fermentatum*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* II. 10. *Non fiet fermentatum*. Crederem præceptum unum negativum pro toto? Idcirco dictum est; *Non coquetur fermentatum*; Coctio erat in genere; & qua de causa exiit? ut hoc ex se ipsa explicetur; sicut coctio est actio peculiaris, cujus causa seorsim tenetur, ita pariter ego includam depsionem, & ordinationem, & singula opera, quibus teneatur, ut reus sit præcepto negativo seorsim. *Partem*

tem dedi illis de ignitis meis. Non licebat illis accipere niſi reſiduum de ignitis. Non probo niſi de illo duntaxat, unde probatur ad includendos omnes ſanctitates? Ex eo quod dictum eſt; *ſanctitas ſanctitatum*; Crederem vel illegitimum fuiſſe dividendum? Idcirco dictum eſt; *De ignitis meis*; Legitimum, non vero illegitimum; Crederem vel ſi diviſiſſent, fuiſſe illegitimum? Idcirco dictum eſt: *illud*; ecce remanet in ſua ſanctitate. *Sicut ſacrificium pro peccato*; ſicut ſacrificium pro peccato afferebatur de profanis, interdiu, & manu dextra; ita hoc pariter. Aut dicam; ſicut ſacrificium pro peccato ſi alieno nomine mactaretur, erat illegitimum, ita pariter hoc ſi alieno nomine pugillo caperetur eſſet illegitimum? Idcirco dictum eſt; *ſicut ſacrificium pro delicto*; ſicut ſacrificium pro delicto ſi alieno nomine mactaretur, erat legitimum, ita pariter hoc ſi alieno nomine pugillo caperetur, eſſet legitimum. R. Simeon dicit; Sunt inter munera, quæ ſunt ſicut ſacrificium pro peccato, pariterque alia ſunt, quæ ſunt ſicut ſacrificium pro delicto. Munus peccatoris erat ſicut ſacrificium pro peccato, ideoque ſi alieno nomine pugillo caperetur, erat illegitimum; munus ſpontaneum erat ſicut ſacrificium pro delicto, ideoque ſi alieno nomine pugillo caperetur, erat legitimum. *Omnis maſculus in ſacerdotibus*; ad includendum vitiatos; qua de cauſa? ſi propter comeſtionem, jam dictum eſt; ſi ita eſt cur dictum eſt; *omnis maſculus?* ad includendum vitiatos ad diviſionem. *Comedent illud*; Legitimum, non autem illegitimum: *Statutum perpetuum*; domui ſeculorum; *In generationibus veſtris*; quod res obſervetur in generationibus. *De ignitis Domini*. Non participabant, niſi igni data eſſet pars. Confirmantur hæc *Levitic.* VII. 9. ubi iterum *Siphra* 19. כל המנחה אשר תאפה בתנור אמר רבי יוסי ברבי יהודה מניין לאומר עלי עלת מנחה מאפה תנור שיביא מחצה חלות ומחצה רקיקים תלמוד לומר כל המנחה אשר תאפה בתנור וכל נעשה במרחשת ועל מחבת וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה מה כל וכל האמור למטה שני מינים אף כל וכל האמור כאן שני מינים וכל נעשה במרחשת ועל מחבת על שום כליין נקראו ולא על שום מעשיהם מה תנור כלי אף מחבת ומרחשת כלי לכהן המקריב אותה לו תהיה יכול לו לבדו תלמוד לומר לכל בני אהרן תהיה יכול לכולן תלמוד לומר לכהן המקריב אותה הא כיצד זה בית אב המקריבים אותה מניין שאין חולקים מנחות כנגד זבחים תלמוד לומר כל המנחה אשר תאפה בתנור לכל בני אהרן תהיה יכול לא יחלקו מנחות מאפה תנור כנגד זבחים אבל יחלקו שאר מנחות כנגד זבחים תלמוד לומר כל נעשה במרחשת ועל מחבת לכל בני אהרן יכול לא יחלקו מנחות כנגד זבחים אבל יחלקו עופות כנגד מנחות תלמוד לומר ועל מחבת לכל בני אהרן תהיה יכול לא יחלקו עופות כנגד מנחות אבל יחלקו מנחות כנגד מנחות תלמוד לומר וכל מנחה בלולה בשמן בשמן וחרבה לכל בני אהרן יכול לא יחלקו מחבת כנגד מרחשת ומרחשת כנגד מחבת אבל יחלקו מחבת כנגד מחבת ומרחשת כנגד מרחשת תלמוד לומר וחרבה לכל בני אהרן תהיה יכול לא יחלקו בקדשי קדשים אבל יחלקו בקדשים קלים תלמוד לומר איש כאחיו כשם שאין חולקים בקדשי קדשים כך אין חולקים בקדשים קלים איש כאחיו האיש חולק אף על פי שבעל מום ואין הקטן חולק אף על פי שהוא תם. *Omne munus, quod coctum fuerit in clibano*. *Levit.* ibid. Dicit R. Joſe bar R. Jehuda; unde probatur, ſi quis dicat; Ecce ſuper me munus coctum in clibano, quod debeat afferre dimidium ex placentis, & dimidium ex laganis? Ex eo quod dictum eſt: *Omne munus, quod coctum fuerit in clibano, & omne quod fit in cacabo, & in patella, quod mixtum eſt cum oleo, & quod eſt ſiccum*; ſicut *omne & omne* infra dictum continet duas ſpecies, ita pariter *omne* & *omne* hoc loco dictum continet duas ſpecies; *& omne quod fit in cacabo, & in patella*: vaſis cauſa ita appellantur, non autem propter eorum opera; ſicuti clibanus eſt vas, ita pariter cacabus & patella ſunt vaſa. *Sacerdoti offerenti illud erit*; crederem illi uni? Idcirco dictum eſt; *Cunctis filiis Aharon erit*. Crederem omnibus? Idcirco dictum eſt: *Sacerdoti offerenti illud*: Quomodo? Hæc eſt domus patris, quæ illud offerebat. Unde probatur, quod non dividerent munera contra ſacrificia? Ex eo quod dictum eſt; *Omne munus, quod coctum fuerit in clibano, cunctis filiis Aharon erit*. Crederem, non licuiſſe dividere munera cocta in clibano contra ſacrificia, ſed licuiſſe dividere reliqua munera contra ſacrificia? Idcirco dictum eſt; *Omne quod fit in cacabo, & in patella, cunctis filiis Aharon erit*. Crederem non licuiſſe dividere munera contra ſacrificia, ſed licuiſſe dividere volucres contra munera? Idcirco dictum eſt; *& in patella cunctis filiis Aharon erit*. Crederem non licuiſſe dividere volucres contra munera, ſed licuiſſe dividere munera, contra munera? Idcirco dictum eſt; *& omne munus*, quod

quod mixtum eſt cum oleo , & quod eſt ſiccum cunctis filiis Aharon erit . Crederem non licuiſſe dividere munus patellæ contra munus cacabi , neque munus cacabi contra munus patellæ , ſed licuiſſe dividere munus patellæ contra munus patellæ , & munus cacabi contra munus cacabi? Idcirco dictum eſt. *Et quod eſt ſiccum cunctis filiis Aharon erit :* Crederem non licuiſſe dividere in ſanctitatibus ſanctitatum , ſed licuiſſe dividere in ſanctitatibus levibus? Idcirco dictum eſt : *Vir juxta fratrem ſuum* . Sicut non dividitur in ſanctitatibus ſanctitatum , ita pariter non dividunt in ſanctitatibus levibus . *Vir juxta fratrem ſuum* . Vir dividit , quamvis vitiatus , at puer , quamvis perfectus , non dividit . Munus vero ſacerdotis non comedebatur , ſed integrum comburebatur . *Siphra* 17. 4. כל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל מנחת כהנת נאכלת מנחת כהן אינה נאכלת אין לי אלא מנחת חובתו מנחת נדבתו מניין תלמוד לומר כל מנחת כהן אין לי אלא כולה מקצתה מניין תלמוד לומר תהיה ואפילו כל שהוא אין לי אלא העליונה בכליל תקטר והתחתונה בכליל תקטר תלמוד לומר כליל לגזירה שוה רבי אליעזר אומר כליל תהיה לא תאכל כל שבכליל ליתן לא תעשה על אכילתן *Omne munus ſacerdotis incenſum erit , non comedetur* . *Levit.* VI. 23. Munus ſacerdotis fœminæ poterat comedi; munus vero ſacerdotis non comedebatur ; Non probo niſi de ejus munere debito de jus munere ſpontaneo unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Et omne munus ſacerdotis*. Non probo niſi de integro, de parte unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Erit*; vel quantulumcunque ; non probo niſi de eo , quod ſupra dictum eſt ; *totum adolebitur* ; & de eo quod infra dictum eſt ; *non comedetur* ; unde probatur eo quod ſupra dictum eſt , *incenſum erit* , & de eo , quod infra dictum ; *totum adolebitur ?* Ex eo quod dictum eſt כליל *;* a pari . R. Elieſer dicit; *incenſum erit, non comedetur* . Quod dicitur in incenſo , dictum eſt ad aggravandum præcepto negativo eorum comeſtionem.

Hactenus de oblationibus ſanctiſſimis dictum eſt, quæ in ſanctuario a ſacerdotibus duntaxat maſculis erant comedendæ; quæ conſequuntur, comedebantur Hiereſolymæ tam a maribus quam a fœminis generis ſacerdotalis. Separatio ſacrificii Euchariſtici conſtabat quatuor ſpeciebus panis , quæ quadraginta placentas continebant , ex quibus quatuor cedebant ſacerdoti; de quo dictum eſt *Levit.* VII. 12. 13. 14. ubi *Siphra* 19. 3. והקריב ממנו מן המחובר אחד שלא יטול פרוס מכל קרבן שיהו כל הקרבנות שוים שלא יטול מן הקרבן על חבירו תרומה ליהוה איני יודע כמה הריני דן נאמר כאן תרומה ונאמר תרומה בתרומת מעשר מה תרומת מעשר אחד מעשרה אף כאן אחד מעשרה או כלך לדרך זו נאמר כאן תרומה ונאמר בביכורים תרומה מה תרומה ביכורים אין לה שיעור אף זו אין לה שיעור נראה למי דומה דנים תרומה שאין אחריה תרומה מתרומה שאין אחריה תרומה ואל תוכיח תרומת ביכורים. שיש אחריה תרומה או כלך לדרך זו דנים תרומה הנאכלת במקום תרומה מתרומה הנאכלת במקום תרומה ואל תוכיח תרומת מעשר שאינה נאכלת במקום תלמוד לומר ותרומה ליהוה לגזירה שוה מה תרומה ליהוה האמור להלן אחד מעשרה אף תרומה ליהוה האמור כאן אחד מעשרה למדנו לתרומה שהיא אחד מעשרה אבל איני יודע מכמה היא חלה הריני דן נאמר כאן לחם חמץ ונאמר להלן חמץ בשתי הלחם מה לחמץ האמור בשתי הלחם עשרון לחלה אף לחם חמץ האמור כאן עשרון לחלה או כלך לדרך זו נאמרו כאן חלות ונאמרו חלות בלחם הפנים מה חלות האמור בלחם הפנים שני עשרונים לחלה אף חלה האמור כאן שני עשרונים לחלה נראה למי דומה דנין מנחה שהיא באה חמץ ובאה עם הזבח ממנחה שבאה חמץ ובאה עם הזבח ואל יוכיח לחם הפנים שאינו בא חמץ ואינו בא עם הזבח או כלך לדרך זו דנים מנחה שהיא באה בארץ ומחוצה לארץ מן החדש ומן הישן ואל יוכיחו שתי הלחם שאינן באות אלא מן הארץ ואין באות אלא מן החדש תלמוד לומר ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שאין תלמוד לומר תביאו אלא מה שאתה מביא ממקום אחר הרי הוא כזה מה זו עשרון לחלה אף מה שאתה מביא ממקום אחר עשרון לחלה או מה אילו שני עשרונים אף הללו שני עשרונים תלמוד לומר תהיינה אילו שני עשרונים למדנו לחמץ שהיא עשרה עשרונות ומניין למצה שהיא עשרה עשרונות תלמוד לומר על חלות לחם חמץ כנגד חמץ הביא מצוה מה חמץ עשרה עשרונים אף מצה עשרה עשרונים יכול עשרה עשרונים שבמצוה לא יהו כולן אלא קרבן תלמוד לומר והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן וסלת מרבכת חלות בלולת בשמן ואומר והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה ליהוה נמצאו שלשה עשרונים ושליש קרבן אחד לכל מין ונמצאו שליש עשרון ונמצאו לחמה של תודה ארבעים חלות נוטל אחד מהם מכל מין הרי ארבע חלות ונותן לכהן והכהן הזורק את דם השלמים לו יהיה והשאר יהיה נאכל לבעלים . *Et offeret ex illo* ; ex conjuncto; *unum* ; ne ſumat fractum . *Ex omni ſacrificio* ; ut om-

omnia sacrificia sint æqualia; ne sumat ex hoc pro altero sacrificio. *Elevationem Domino*. Nescio quantum. Ecce argumentum; dictum est hic תרומה, pariterque dictum est תרומה in oblatione decimæ; sint oblatio decimæ erat una pars ex decem; ita pariter hoc loco una pars ex decem. Aut hoc modo erit explicandum; dictum est hic תרומה, pariterque dictum est in primitivis תרומה; sicut oblationi in primitivis non erat mensuras, ita pariter hoc loco non erit mensura. Videamus cuinam sit similius; explicetur oblatio, quam alia non consequatur oblatio, ex oblatione, quam alia non consequatur oblatio; & non probet oblatio primitivorum, quam alia consequebatur oblatio. Aut hoc modo erit explicandum: explicetur oblatio, quæ in loco ejus oblationis comedebatur, ex oblatione, quæ in loco ejus oblationis comedebatur, & non probet oblatio decimæ, quæ in loco, ubi separatur, non erat necessario comedenda. Idcirco dictum est; *& oblationem Domino*; a pari; sicut oblatio Domino eo loco dicta erat una pars ex decem, ita pariter hoc loco; Docemur oblationem fuisse unam partem ex decem; at ignoro quanta esset placenta. Ecce argumentum; memoratur hic panis fermentatus, pariterque in duobus panibus memoratur panis fermentatus; sicut panis memoratus in duobus panibus continebat unam decimam pro singulis placentis, ita pariter hoc loco. Aut hoc modo erit explicandum. Memorantur hic placentæ, pariterque in pane facierum memorantur placentæ; sicut placentæ memoratæ in pane fecierum pro singulis placentis continebant duas decimas, ita pariter hoc loco. Videamus cuinam similius; explicetur munus, quod affertur fermentatum, & quod affertur cum sacrificio, ex munere, quod affertur fermentatum, & quod affertur cum sacrificio; & non probet panis facierum, quod non affertur fermentatum, neque affertur cum sacrificio. Aut hoc modo erit explicandum. Explicetur munus, quod affertur ex terra, & ex locis extra terram, ex novo, & ex veteri; & non probent duo panes, qui non adducebantur nisi ex terra, & non afferebantur nisi ex novo, *sc. frumento*. Idcirco dictum est; *Ex habitationibus vestris adducetis panem ventilationis*; neque erat necesse, ut diceretur; *adducetis*; sed ea de causa dictum est; ut quod ex alio loco aducetis, sit huic similis; sicut hic continebat decimam pro singulis placentis; ita pariter ille, quem adduces ex alio loco, continebit decimam pro singulis placentis. Aut dicam; sicut illi continebant duas decimas, hi quoque continebant duas decimas: Idcirco dictum est; *erunt*. Hi ambo continebunt duas decimas. Docemur fermentatum continuisse decem decimas; unde probatur, quod azymum quoque contineret decem decimas? Ex eo quod dictum est; *super placentas panis fermentati*; contra fermentatum affer azymum; sicut fermentatum continebat decem decimas; ita pariter azymum continebit decem decimas. Crederem decem decimas azymi non fuisse omnes nisi sacrificium? Idcirco dictum est. *Et offeret super sacrificium Eucharisticum placents azymas mistas oleo, & lagana azyma uncta oleo, & similam frixam, & placentas oleo mixtas*. Et similiter dictum est. *Et offeret ex illo unum ex omni sacrificio oblationem Domino*; Deprehenduntur tres decimæ cum tertia parte, unum sacrificium ex quavis specie, & deprehenduntur placentæ azymæ continuisse tertiam partem decimæ pro singulis decimis; & deprehenditur panis sacrificii Encharistici continuisse quadraginta placentas; sumebat unam ex illis ex quavis specie, ecce quatuor placentæ, & dabat sacerdoti; & erat sacerdoti, qui adspergebat sanguinem pacificorum, & reliquum comedebatur a dominis.

Præterea pectus & femur dabatur sacerdoti de sacrificiis pacificis, uti dictum est *Levit.* VII. 29. ubi *Siphra* 21. 3. לפני יהוה במזרח כיצד הוא עושה יביא את החלבים על ידי הבעלים והחזה ושוק למעלה מהם שתי כליות ויותרת הכבד למעלה מהם אם שם לחם לחם נותן למעלה מהם מוליך ומביא מעלה ומוריד שנאמר אשר הונף ואשר הורם תנופה היתה במזרח והגשה במערב תנופות קודמות להגשות מניין שאין אהרן ובניו זכאים בחזה ושוק אלא לאחר הקטרת חלבים תלמוד לומר והקטיר את החלב המזבחה ואחר כך והיה החזה לאהרן ולבניו נטמאו אימורים או שאבדו יכול לא יהיו אהרן ובניו זכאים בחזה ושוק תלמוד לומר יהיה וכן הוא אומר בבני עלי גם בטרם יקטירום את החלב כי אם חי מה נאמר בהם ותהי חטאת הנערים גדולה מאד לפני יהוה כי נאצו האנשים את מנחת יהוה שוק הימין אין לי אלא שוק שנוהג זרוע חולין מניין תלמוד לומר תתנו זרוע מוקדשים מניין תלמוד לומר מזבחי שלמיכם זהו שאמרנו לרבות זבחי שלמי ציבור שיטעננו תנופה שחוטים מניין טמא בשעת זריקה וטהור בשעת הקטר חלבים שאינו חולק תלמוד לומר המקריב

את דם השלמים ואת חלב מבני אהרן אבא שאול אומר מניין טהור בשעת זריקת דמים וטמא בשעת הקטר חלבים שאינו חולק בבשר תלמוד לומר המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן ואמר רבי שמעון כל מי שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה אמר רבי שמעון לא זו בלבד אלא יציקות ובלילות ופתיחות והמליחות והתנופות והתגשות וההקטרות והקמיצות והמליקות וההקבלות וההזאות והשקאות סוטות ועריפת עגלה וטהרת מצורע ונשיאות כפים בפנים ובחוץ תלמוד לומר מבני אהרן כל עבודה שהיא מסורה לבני אהרן וכן היה רבי שמעון אומר הרי הוא אומר מי גם בכם ויסגור דלתיים אמר יהוה צבאות ומנחה לא ארצה מידכם שני דברים המשמשים את הגוף אין נמנעים לעשותן ואין נוטלים עליהם שכר שאומר אדם לחבירו הדליק לי את הנר הזה ואנף לי את הדלת אחריך אין נמנעים לעשותם ואין נוטלים עליהם שכר לא עשיתם עמי שכר על אחת כמה וכמה שנוטלים עליהם שכר רבי ﭏעזר בר רבי שמעון אומר בא טבול יום ואמר לכהן תן לי מן המנחה שאוכל אמר לו ומה אם במקום שיפה כחך בחטאתך דחיתיך מחטאת ישרﭏ מקום שהורע כחך במנחתך אינו דין שידחך ממנחת ישרﭏ היום אמר לו ומה לרחותו מחטאת ישרﭏ שהרי יפה כוחך בחטאתי תרחני ממנחת ישרﭏ שהרי הורע כוחי במנחתי אמר לו כהן המקריב אותה לו תהיה בוא והקרב ואכול אמר לו אם לאו תן לי מן החטאת שאוכל אמר לו ומה במקום שהורע כוחך במנחתך דחיתיך ממנחת ישרﭏ מקום שיפה כוחך בחטאתך אינו דין שידחך מחטאת ישרﭏ אמר לו לרחותיני ממנחת ישרﭏ שהרי הורע כוחי במנחתי תרחיני מחטאת ישראל שהרי יפה כוחי בחטאתי אמר לו הכהן המחטא אותה יאכלינה בא חטאו ואכול אמר ליה תן לי מחזה ושוק של שלמים אמר ליה ומה אם במקום שיפה כוחך בקדשי קדשים שכולן שלך דחיתם מהם מקום שהורע כחך בקדשים קלים שאין לך בהן ﭏא חזה ושוק אינו דין שידחך מהם אמר לו ומה אם לרחותיני מקדשי הקדשים שהרי הורע כוחי בהן באכילת נשיי ועבדיי תרחיני מקדשים קלים שהרי יפה כוחי בהם באכילת נשיי ועבדיי אמר לו הכהן הזורק דם השלמים לו יהיה בוא וזרקו ואכול יצא טבול יום בקוליו וחומריו על ראשו אונן מימינו ומחוסר כיפורים משמאלו חזה זה חזה התנופה זו תנופת הכל שוק זה שוק התרומה זו תרומה תורה לקחתי מאת בני ישראל ראוים היו לישרﭏ וכשנתחייבו ניטלו מהם ונתנו לכהנים יכול כשם שנתחייבו ניטלו מהם כך אם זכו ונתנו להם תלמוד לומר ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחוק עולם נתונים לכהן מתנה לעולם יכול אף הקדשים יהו חייבים במתנות ודין הוא ומה אם חולים שאין חייבים במתנות בחזה ושוק וחייבים במתנות

קרשים שחייבין בחזה ושוק אינו דין שיהו חייבים במתנות תלמוד לומר ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו אין לך אלא מה שאמור בענין מאת בני ישראל מרצון כל ישראל. *Coram Domino*. In oriente; Quomodo faciebat? dominorum manibus adipes imponebat, quibus pectus & femur imponebatur, duo renes, & augmentum hepatis iſtis imponebantur; ſi adeſſet panis, panis omnibus imponebatur; huc illuc deducebat, elevabat, & demittebat, ſicuti dictum eſt: *quod ventilatum, & elevatum fuit*. Ventilatio fiebat in oriente, & admotio in occidente; ventilationes præcedebant admotiones. Unde probatur, quod Aharon & ejus filii non acquirerent pectus, & femur, niſi poſt adolitionem, adipum? Ex eo quod dictum eſt; *Et adolebit adipem ad altare*; Et poſtea dictum eſt; *Et erit pectus Aharon, & filiis ejus*. Si polluti, aut amiſſi eſſent adipes, crederem, quod Aharon & ejus filii non acquirerent pectus, & femur? Idcirco dictum eſt; *erit*. Similiter dictum eſt de filiis Eli 1. Sam. II. 15. *Etiam antequam adolerent adipem* &c. *ſed tantum crudam*. Quid dictum eſt de illis? *Erat peccatum puerorum grande coram Domino: quia ſpreverunt homines munus Domini*. Ibid. *femur dextrum*; non probo niſi de femore, qui eſſe debebat dexter, armus, qui obſervabatur in profanis, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Dabitis*. Armus de ſanctitatibus, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *de ſacrificiis pacificorum veſtrorum*; Hoc quod diximus, inſervit ad includenda ſacrificia pacifica cœtus; quæ mactata erant ventilanda. Unde probatur, quod immundus tempore adſperſionis ſanguinum, & mundus tempore adolitionis adipum, non divideret? Ex eo quod dictum eſt; *Qui offert ſanguinem pacificorum, & adipem de filiis Aharon*. Aba Saul dicit, unde probatur mundum tempore adſperſionis ſanguinis & immundum tempore adolitionis adipis, non dividere in carne? Ex eo quod dictum eſt. *Qui offert ſanguinem & adipem de filiis Aharon*. Et dicit R. Simeon, qui non fatetur miniſterium, non habet partem in ſacerdotio. Dicit R. Simeon; non hoc tantum ſed etiam affuſiones, commixtiones, confractiones, ſalis conſperſiones, & ventilationes, & admotiones, & adolitioues, & pugillationes, & ungueſectiones, & acceptiones, & adſperſiones, & potationes mulierum adulterii ſuſpectarum, & decollationes vitulæ, & purificationes leproſi, & elevationes manuum & intus & foris. Idcir-

circo dictum est. *De filiis Aharon.* Omne ministerium, quod sit traditum filiis Aharon. Et similiter dicit R. Simeon; *Quis est etiam in vobis, qui claudit januas? Dicit Dominus exercituum, & munus non accipiam de manibus vestris. Malach.* I. 10. Non cessant homines facere dum, inserviunt corpori, quamvis nullam recipiant mercedem; si quis dicat socio suo; Accende mihi hanc lucernam; & claude mihi januam post te, non cessant facere quamvis nullam inde recipiant mercedem. Hæc mihi (*Dicit Deus*) sine mercede non facietis Si ea, ex quibus nulla recipitur merces, non facietis mihi gratis, quanto magis ea, ex quibus recipitur merces? R. Eliefer bar R. Simeonis dicit. Venit lotus diei, & dicit sacerdoti da mihi de munere, ut comedam. Respondit illi; si ubi major est tibi ratio in tuo sacrificio pro peccato, te expuli a sacrificio pro peccato Israelitæ, ubi vero est minor tibi ratio in tuo munere, non erit æquum, ut te expellam hodie a munere Israelitæ? Respondit illi. Quid probat, quod possis expellere a sacrificio pro peccato Israelitæ, quia magnam habes rationem in meo sacrificio pro peccato, expelles mea munere Israelitæ, qui nullam habes rationem in meo munere? Respondit illi dictum est. *Et sacerdoti, qui offert, erit.* Veni (si potes) & accede, & comede. Dixit illi; si minus, da mihi de sacrificio pro peccato, & comedam. Respondit illi; si ubi nulla est tibi ratio in tuo munere, te expuli a munere Israelitæ, ubi vero optima est tibi ratio in sacrificio tuo pro peccato, non erit æquum, ut te expellam a sacrificio pro peccato Isrealitæ? Respondit illi, me expulisti a munere Israelitæ, quia infirma est mihi ratio in meo munere, me expelles a sacrificio pro peccato Israelitæ, cum mihi optima sit ratio in meo sacrificio pro peccato? Respondit illi; Dictum est: *Sacerdos qui expiat, comedet illud.* Veni, femur expia, & comede. Dixit illi; Da mihi pectus & femur pacificorum. Respondit illi; si ubi optima erat tibi ratio in sanctitatibus sanctitatum, quia omnes tuæ erant, te expuli; ubi vero minor est tibi ratio in sanctitatibus levibus, in quibus nulla est tibi pars, nisi pectus & femur, non erit æquum ut ab iis te expellam? Dixit illi, si me expulisti a sanctitatibus sanctitatum in quibus infirma est mihl ratio, ut ex his comedant meæ uxores, & mei servi, me expelles a sanctitatibus levibus, in quibus optima est mihi ratio ut ex his comedant meæ uxores, & mei servi? Respondit illi; Dictum est? *Et sacerdoti, qui adspergit sanguinem pacificorum, erit.* Veni, & adsperge, & comede. Abiit lotus diei cum suis argumentis a minori ad majus, eique adstat ad dextram lugens, & ad sinistram indigens expiationis. *Pectus*; hoc est pectus ventilationis; hæc est ventilatio canistri. *Femur*; hic est femur oblationis; hæc est oblatio sacrificii Eucharistici; *Tuli a filiis Israel.* Debebantur filiis Israel, sed quando peccarunt, ablata sunt illis, & data sacerdotibus; Crederem, sicut illis peccantibus ablata sunt, si mererent, illis iterum fuisse restituenda? Idcirco dictum est; *Et dedi illa Aharon sacerdoti, & filiis ejus in statutum perpetuum.* Data sunt sacerdoti in munus perpetuum. Crederem, quod etiam sanctitates tenerentur ad dona? Et est argumentum. Si profana, quæ non tenentur ad dona pectoris, & femoris, tenentur tamen donis, sanctitates, quæ obligantur ad pectus & femur, non erit æquum, ut obligentur ad dona? Idcirco dictum est: *Et dedi illa Aharon sacerdoti, & filiis ejus*; Non habes nisi quod in subjecto dictum est. *De filiis Israel.* Ex beneplacito universi Israelis.

Præter hæc dabatur sacerdoti oblatio de ariete Nazyrei, de quo dictum est *Num.* VI. 19. ubi *Siphri* 7. 2. ולקח הכהן את הזרוע בשלה אין בשלה אלא שלימה רבי שמעון בן יוחי אומר אין בשלה אלא שנתבשלה עם האיל וחלת מצה אחת אם נפרסה או נחסרה פסולה ורקיק מצה אחת מן הסל היה שאם נפרס או חסר פסול ונתן על כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו אין לי אלא אחר התגלחו את נזרו ואין הבאת קרבנות אחר התגלחו את נזרו והניף אותם תנופה לפני יהוה מוליך ומביא מעלה ומוריד שנאמר אשר הונף ואשר הורם מקיש הרמה לתנופה מה תנופה מוליך ומביא אף הרמה מוליך ומביא ומה הרמה מעלה ומוריד אף תנופה מעלה ומוריד מיכן אמרו מצות תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד זו היא מצות תנופה לפני יהוה במזרח שבכל מקום שנאמר לפני יהוה הוי אומר במזרח עד שיפרוט לך הכתוב קודש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה למה נאמר לפי שהוא אומר כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי אף שלמי נזיר במשמע הרי הכתוב מוציאם מכלל שמענו הפרשת זרוע אין לי אלא הפרשת הזרוע הפרשת חזה ושוק מניין ודין הוא ומה אם שלמי יחיד שאין טעונין הפרשת הזרוע טעונים חזה ושוק שלמי נזיר שטעונה הפרשת הזרוע אינו דין שיהיה

שיהיה טעון הפרשת חזה ושוק אם זכיתי מן הדין מה תלמוד לומר קודש הוא לכהן על חזה התנופה אלא כל דבר שהיה בכלל יצא לידון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו דברי רבי אליעזר. *Et sumet sacerdos armum coctum;* Coctus non designat nisi integrum. R. Simeon ben Jochai dicit; coctus non designat nisi quod coctus sit cum ariete; *& placentam azymam unam*, si fracta esset, aut esset deficiens, erat illegitima, *& laganum azymum unum de canistro*; si frangeretur, aut esset deficiens erat illegitimum; *Et dabit super manus Nazyræi, post abrasionem Nazyræatus sui*. Non probo nisi post abrasionem Nazyræatus sui; & non afferebat sacrificia post abrasionem Nazyreatus sui. *Et ventilabit illa ventilatione coram Domino*; Hinc inde deducebat, & elevabat, & demittebat; sicuti dictum est; *Quod ventilatum, & elevatum est*; Comparatur elevatio ventilationi; sicut in ventilatione adducebat, & deducebat, ita pariter in elevatione; & sicut in elevatione elevabat, & demittebat, ita pariter in ventilatione; Hinc dixerunt, præceptum ventilationis peractum fuisse adducendo & deducendo, elevando & demittendo. Hoc erat præceptum ventilationis. *Coram Domino*; in oriente; quia ubicunque dicitur *coram Domino* intelligitur in oriente, donec tibi explicet textus. *Sanctum illud sacerdoti super pectus ventilationis, & femur elevationis*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* VII. 34. *Quia pectus ventilationis, & femur elevationis accepi*. Ego crederem comprehendi etiam pacifica Naziræi? Ecce textus educit illa ex eorum genere. Jam intelleximus separationem armi; Non probo nisi de separatione armi; separatio pectoris, & femoris unde probatur? Est argumentum. Si pacifica privati, quæ non obligantur ad separationem armi, obligantur ad separationem pectoris & femoris; pacifica Nazyræi, quæ obligantur ad separationem armi, non erit æquum, ut obligentur ad separationem pectoris & femoris? Si igitur uti poteram argumento, cur dictum est: *sanctum illud sacerdoti super pectus ventilationis*? Omne, quod erat in genere, & exiit ad disserendum de novo subjecto, tu non potes reducere ad suum genus, donec textus reducat ad suum genus: verba R. Elieser.

De primogenito pecoris mundi Hierosolymis a sacerdotibus tam masculis quam fœminis comedendo jam supra dictum est, nunc erit dicendum de primitivis, quæ pariter Hierosolymis a sacerdotibus erant comedenda, de quibus fit mentio *Exod.* XXIII. 19. ראשית בכורי ארמתך תביא בית יי' אלהיך. *Principium primitiarum terræ tuæ adduces ad domum Domini Dei tui*. Et ibid. XXXIV. 26. Adducebantur Hierosolymam præeunte tibicine, & bove deauratis cornibus, & peracta in templo confessione comedebantur a sacerdotibus. De his, præter *Maimonidis* tractatum *Bicurim*, suo loco satis superque agemus, ubi *Tosaphtha Bicurim* & *Gemaram Hierosolymitanam Bicurim* nunc primum a nobis ex Hebraico Latine reddita edemus. Judæi per confessionem memoratam *Deut.* XXVI. profitebantur se adducere primitias Deo tanquam Domino terræ atque agrorum teste *Abarbanele* comment. in Legem fol. 390. 4. והיה ענין שאמרו לכהן שלא יחשב בבואו עם הבכורים אצלו שהבכורים מנחה שלוחה אליו או היא חק לכהנים מאת העם לאכול בכורי פירותיהם כי אינו כן אבל ביאתו שמה עם הבכורים היא להודות לשם יתברך ולהגיד חסדיו לפניו וזה בעבור שהכשו לארץ שנשבע לאבותיו כי כמו שהאנשים העובדים בשדה אחד מביאים לארון השדה להוראת ארונתו מידי שנה בשנה כן יעשה הוא בהבאתי בהגרתו זאת אשר יעשה להשם יתברך בעבור שבא אל הארץ והנה יקרא הודוי הזה הגדה למה שבא מהספור וההגדה בו. Hæc est Israelitæ ad sacerdotem loquentis mens, ne putet adducta primitiva sibi in donum mitti, aut statuto aliquo sacerdotes a populo illa, ut de primitivis fructuum participent, accipere, sed adduci primitiva ad laudandum Deum Benedictum, prædicandamque ejus benignitatem coram facie ipsius propter inductionem in terram juramento patribus addictam; quemadmodum enim agricolæ adducunt Domino agri quotannis statutam fructuum quantitatem, ut illius dominium profiteantur; sic se facere inquit per adductionem, & confessionem hanc, quam facturus sit Deo Benedicto, quoniam in terram venerit. Hæc confessio vocatur הגדה professio, annunciatio, quia est enarratio, & continet annunciationem. Gentiles quoque primitias ad templa Deorum adduxisse legimus apud *Diodorum Siculum* Bibl. Hist. lib. I. παρ' ἐνίαις τῶν πόλεων καὶ τοῖς Ισείοις ἐν τῇ πομπῇ μετὰ τῶν ἄλλων φέρεσθαι πυθμένας πυρῶν καὶ κριθῶν &c. Apud nonnullas quoque urbes, cum Iseia celebrantur, in pompa tritici & hordei vascula circumferri *solent* ad primitias Deæ industria reper-

torum memoriam. Et cauſam indicat. Μαρτύριον δὲ φέρουσι τῆς εὑρέσεως τῶν εἰρημένων καρπῶν τὸ τηρούμενον παρ᾽ αὐτοῖς ἐξ ἀρχαίων νόμιμον ἔτι γὰρ καὶ νῦν κατὰ τὸν θερισμὸν τοὺς πρώτους ἀμηθέντας στάχυς θέντας τοὺς ἀνθρώπους κόπτεσθαι πλησίον τοῦ δράγματος, καὶ τὴν Ἶσιν ἀνακαλεῖσθαι. Καὶ τοῦτο πράττειν ἀπονέμοντας τιμὴν τῇ Θεῷ εὑρημένων κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς εὑρέσεως καιρόν. Pro teſtimonio inventarum ab Iſide frugum afferunt ritum, qui ab antiquo apud eos ſervatur. Nam etiam nunc meſſis tempore oblatis ſpicarum primitiis, incolæ juxta manipulos plangere Iſidemque invocare ſolent. Id quod idcirco faciunt, ut honorem pro inventis Deæ ſub primæ inventionis tempus retribuant. Quod confirmat *Scholiaſtes Ariſtophanis* in Achar. verſ. 241. Κατὰ τὴν τῶν Διονυσίων ἑορτὴν παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις αἱ εὐγενεῖς παρθένοι ἐκανηφόρουν. ἦν δὲ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα, ἐφ᾽ ὧν τὰς ἀπαρχὰς ἁπάντων ἐτίθεσαν. Per feſtum Dionyſio ſacrum, apud Athenienſes virgines natalibus claræ caniſtra ferebant ex auro confecta, in quibus omnium fructuum primitiæ imponebantur. *Ovidius* Metamorph. lib. II.

> Illa forte die caſtæ de more puellæ
> Vertice ſuppoſito feſtas in Palladis arces
> Pura coronatis portabant ſacra caniſtris.

Θαλύσια appellantur primitiæ, uti teſtatur *Euſtathius* ad *Homeri Iliad.* IX. *quæ poſt collectionem frugum penduntur*. Variis Diis offerebantur. Dianæ oblatas fuiſſe affirmat *Homerus* loco citato

> Καὶ γὰρ τοῖσι κακὸν χρυσόθρονος Ἄρτεμις ὦρσε
> Χωσαμένη, ὅ οἱ οὔτι θαλύσια γουνῷ ἀλωῆς
> Οἰνεὺς ῥέξ᾽ ἄλλοι δὲ Θεοὶ δαίνυνθ᾽ ἑκατόμβας.
> Etenim in hos malum aurea ſede Diana excitavit
> Irata, quod ei non primitias in ubere ſolo
> Oeneus ſacrificaverat; alii vero Dii epulati ſunt Hecatombas.

Cereri oblatas teſtatur Theocritus Idyl. VII.

> -- -- -- Ἅδε Θαλύσια. ἦ γὰρ ἑταῖροι
> Ἀνέρες εὐπέπλῳ Δαμάτερι δαῖτα τελεῦνται
> Ὄλβω ἀπαρχόμενοι - - -
> - - - En ad Thalyſia! Sane cum amici
> Viri epulum parant pulchrum peplum habenti Cereri
> Opum primitias afferentes.

Plutarchus in Theſeo primitias oblatas Neptuno ſcribit. Ποσειδῶνα γὰρ Τροιζήνιοι σέβουσι διαφερόντως, καὶ θεὸς οὗτός ἐστιν αὐτοῖς πολιοῦχος, ᾧ καὶ καρπῶν ἀπάρχονται, καὶ τρίαιναν, ἐπίσημον ἔχουσι τοῦ νομίσματος. Siquidem colunt eximie Troezenii Neptunum, atque eſt hic tutelaris iis Deus, cui primitias frugum libant, & tridentem nummi habent notam. De primitiis Apollini oblatis affirmat *Plinius* lib. IV. cap. 12. Nec licet dubitare de gente ea, cum tot autores tradant frugum primitias ſolitas Delo mittere Apollini, quem præcipue colunt. De Baccho teſtatur *Ovidius* Eleg. de Nuce

> Cum domini memores ſertis ornare ſolebant
> Agricolæ fructu proveniente Deo.

Et Metamorph. lib. III.

> Cenea namque ferunt pleni ſucceſſibus anni
> Primitias frugum Cereri, ſua vina Lyæo,
> Palladios flavæ latices libaſſe Minervæ.

De Vertumno affirmat *Propertius* lib. IV. Eleg. 2.

> Prima mihi variat liventibus uva racemis,
> Et coma lactenti ſpicea fruge tumet.

Hactenus de ſacerdotum donis, quæ vel in Sanctuario, vel Hieroſolymis comedebantur actum eſt, nunc reliqua, quæ ſuperſunt, illuſtrabimus, inter quæ prima occurrit תרומה *ablatio*, quæ a LXX. ἀφαίρεμα, ἀπαρχὴ, ἀκροθίνια &c. *Onkeloſo* אפרשותא *ſeparatio*, a Judæis תרומה גדולה *oblatio magna* dicitur, de qua fit mentio *Deut.* XVIII. 12. ראשית דגנך תירושך ויצהרך. De qua comedebant ſacerdotes, & eorum uxores, filii, filiæque, & beſtiæ. *Siphra* 48. 4. זר אין לי אלא ממזר מנין אפילו לוי אפילו ישראל תלמוד לומר וכל זר לא יאכל ואין אכילה פחותה מכזית קודש מה קודש אמור להלן בקדשי הגבול הכתוב מדבר אף קודש האמור כאן בקדשי הגבול הכתוב מדבר תושב זה קינוי קניין לעולם ושכיר זה קנוי קניין שנים יאמר תושב מה תלמוד לומר שכיר אם הקנוי קניין עולם אינו אוכל הקנויי קניין שנים יאכל אילו כן הייתי אומר תושב זה קנוי קניין שנים וכשהוא אומר שכיר בא שכיר ולימד על התושב שהוא קנוי קניין עולם רבי ישמעאל אומר נאמר כאן תושב ושכיר ונאמר תושב ושכיר בפסח מה תושב ושכיר האמור בפסח פסל בו את הערל אף תושב ושכיר האמור כאן יפסל בו את הערל רבי עקיבא אומר איש איש לרבות את הערל מניין לכהן שנשא

שנשא אשה וקנה עבדים שיאכלו בתרומה תלמוד לומר וכהן כי יקנה קניין אף קנינו שקנה קניין אוכל יכול אפילו קנה עבד עברי יאכל בתרומה תלמוד לומר כסף יצא עבד עברי שאין כסף אוציא את עבד עברי שאינו כסף ולא אוציא את של שותפים תלמוד לומר כספו הוא פרט לשחצין עבד והציו בן חורין יליד בית מה תלמוד לומר אם הקנוי קניין כסף אוכל ויליד בית לא יאכל אילו כן הייתי אומר מה קניין כסף שיש בו כסף אף יליד בית שיש בו כסף ומניין שאף על פי שאין שוה כלום תלמוד לומר ויליד בית מכל מקום אדין אני אומר יליד בית בין שיש בו כסף בין שאין בו כסף אוכל אבל קניין כסף אם יש בו כסף אוכל אם אין בו כסף לא יאכל תלמוד לומר קניין כספו ויליד ביתו אף על פי שאינו שוה כלום אף קניין בספו אף על פי שאינו שוה כלום מניין לבן שיאכיל את אמו בתרומה ודין הוא אם עשה זרע כאב לפסול נעשה את הזרע כאב להאכיל היך אם עשה את הזרע כאב לפסול שמידת הפסול מרובה נעשה את הזרע כאב להאכיל שמידת אכילה מעוטה אמר רבי שמעון תלמוד לומר ויליד ביתו יאכיל הם יאכלו הם אוכלים ואין הבהמה אוכלת יכול לא תאכל בכרשינים תלמוד לומר נפש בלחמו יצא המת שאין לו לחם ובת כהן כי תהיה לאיש זר אין לי אלא לממזר מניין אפילו ללוי ולישראל תלמוד לומר לאיש זר מנין אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט תלמוד לומר לאיש לאיש המאכיל והלא דין הוא ומה אם ישראל שאין ביאתו פוסלתה מן הכהונה ביאתו פוסלתה מן התרומה כהן גדול שביאתו פוסלתה מן הכהונה אינו דין שתהא ביאתו פוסלתה מן התרומה לא אם אמרת בישראל שאינו מאכיל אחרות תאמר בכהן גדול שמאכיל אחרות הואיל והוא מאכיל את אחרות לא תהא ביאתו פוסלתה מן התרומה תלמוד לומר לאיש לאיש המאכיל היא בתרומת הקדשים לא תאכל היא אינה אוכלת אוכלת היא את אמה כיצד בת ישראל לכהן שניסת לכהן וילדה ממנו בת והלכה הבת ונשאת לעבד וניסת לנכרי הייתי אומר כשם שאינה אוכלת כך אמה לא תאכל תלמוד לומר היא בתרומת הקדשים לא תאכל היא אינה אוכלת אבל אוכלת היא אמה אם נאמר בתרומה למה נאמר בקדשים ואם נאמר בקדשים למה נאמר בתרומה לפי שיש בקדשים מה שאין כן בתרומות ובתרומות מה שאין בקדשים קדשים הותרו לזר ותרומות לא הותרו לזר קדשים חייבים עליהם משום פיגול נותר וטמא הא לפי שיש בתרומות מה שאין כן בקדשים ובקדשים מה שאין כן בתרומות צרך לומר בתרומות וצרך לומר בקדשים יאמר גרושה מה תלמוד לומר אלמנה שאילו נאמר גרושה ולא נאמר אלמנה הייתי אומר גרושה שהיא אסורה לכהן הדיוט הרי היא חוזרת אלמנה שהיא מותרת לכהן הדיוט אינו דין שתחזור אילו כן אומר הייתי אומר גרושה שאין לה זרע תחזור אלמנה בין שיש לה זרע בין שאין לה זרע תחזור תלמוד לומר אלמנה וזרע אין לה או אילו נאמר אלמנה ולא נאמר גרושה הייתי אומר אלמנה שאין לה זרע תחזור גרושה בין שיש לה זרע בין שאין לה זרע לא תחזור תלמוד לומר אלמנה וזרע אין לה וגרושה וזרע אין לה אלמנה להחמיר עליה וגרושה להקל עליה וזרע אין לה אין לי אלא זרעה זרע זרעה מניין תלמוד לומר וזרע אין לה כיצד בת כהן שניסת לישראל וילדה ממנו בת והלכה הבת ונשאת לכהן וילדה ממנו בן הרי זה ראוי להיות כהן גדול ועומד ומשמש על גבי המזבח מאכיל את אמו ופוסל את אם אמו ואת אומרת לא כבני כהן גדול שהוא פוסלני מן התרומה אין לי אלא זרע כשר זרע פסול מניין תלמוד לומר וזרע אין לה כיצד בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל וילדה ממנו בת והלכה הבת וניסת לעבד וניסת לנכרי וילדה ממנו בן הרי זה ממזר הייתה אם אמו בת ישראל לכהן תאכל בתרומה ובת כהן לישראל לא תאכל בתרומה יכול אפילו זרע מן השפחה ומן הנכרית יפסול אם יאכיל תלמוד לומר לה לה יצא זה שאינו זרעה כיצד בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל וילדה ממנו בן והלך הבן ונכבש עם השפחה והנכרית וילדה ממנו בן יכול יפסול או יאכיל תלמוד לומר אין לה יצא זה שאינו זרעה ושבה אל בית אביה פרט לשומרת יבם בנעוריה פרט למעוברת והלא דין הוא ומה אם במקום שלא עשה הולד מן הראשון כולד מן האחרון לפוטרה מן היבם עשה את העובר נולד כאן שעשה את הולד מן הראשון כולד מן האחרון לפוסלה מן התרומה אינו דין שנעשה את העובר כילוד לזו מה לא עשה את העובר כוולד לפוטרה מן היבם שכן עשה את המתים כחיים נעשה את העובר כוולד לפוסלה מן התרומה שלא עשה את המתים כחיים תלמוד לומר ושבה אל בית אביה פרט לשומרת יבם בנעוריה פרט למעוברת מלחם אביה תאכל הא אינו מדבר אלא בקרשי הגבול מנין לבת כהן שניסת לישראל ואחר כך אכלה תרומה וכן כהן שאכל תרומה חבירו יכול יהיו חייבים כחומש תלמוד לומר וכל זר לא יאכל קודש ואיש כי יאכל קודש בשגגה יצאו אילו שאין לה זרים . *Extraneus* . *Levit.* XXII. 10. Non probo nisi de extraneo, de notho, unde probatur vel Israelita, vel Levita? Ex eo quod dictum est; *Et omnis extraneus non comedet*; Et comestio non est minor, quam est oliva: *Sanctum*. Sicut *sanctum* quod alibi sc. *Deut.* XXVI. 13. memoratur, textus loquitur de sanctitatibus provinciæ, ita pariter hoc loco. *Inquilinus*; Hic est, qui comparatus est acquisitione perpetua; *& merce-*

cena-

cenarius; Hic eſt qui aquiſitus eſt aquiſitione annorum. Quod dicat, *inquilinus*, quid dicendum erat, *mercenarius*? Si aquiſitus aquiſitione perpetua non comedit, aquiſitus aquiſitione annorum comedet? Si ita dixiſſet, dicerem; inquilinus eſt, qui aquiſitus eſt aquiſitione annorum; quando dicit; *mercenarius*; venit mercenarius ad docendum de inquilino, quod ſit aquiſitus aquiſitione perpetua: Rabi Iſmael dicit; dictum eſt hic; *inquilinus*, & *mercenarius*, pariterque memoratur inquilinus & mercenarius in Paſchate, ſicut inquilinus & mercenarius memoratus in Paſchate excludit ab eo præputiatum, ita pariter hoc loco. R. Akiba dicit; Dictum eſt, *vir*, *vir*; ad includendum præputiatum. Unde probatur, quod ſi ſacerdos ducat uxorem, & aquirat ſervos, illi poſſint comedere de ablatione? Ex eo quod dictum eſt; & *ſacerdos qui aquirat aquiſitione*; Vel ipſius aquiſitio, quæ aquiſitione aquiſivit, comedit. Crederem vel ſi ſervum Hebræum aquiſierit, quod poſſit comedere de ablatione? Idcirco dictum eſt, *aquiſitione argenti*; excluditur ſervus Hebræus, qui non redimitur argento: excludam ſervum Hebræum, qui non redimitur argento, & non excludam ſocios? Idcirco dictum eſt; *argento ſuo*; excludit illum, qui partim eſt ſervus, & partim liber. *Domi natus*; cur dictum eſt? ſi aquiſitus aquiſitione argenti comedit, domi natus non comedet? Si ita dixiſſet, ego dicerem; ſicut aquiſitus argento, qui æquivaleat argento, ita pariter domi natus, qui æquivaleat argento; Unde probatur, vel ſi nihil valeat? Ex eo quod dictum eſt; & *domi natus*; qualiſcunque. Hoc quoque dicam; domi natus ſive æquivaleat, ſive non æquivaleat argento, comedet; ſed argento aquiſitus, ſi æquivaleat argento comedet, ſi non æquivaleat, non comedet; Idcirco dictum eſt; *aquiſitione argenti ſui*; vel ſi nihil valeat; Unde probatur, quod filius faciat comedere matrem ſuam de ablatione? Et eſt argumentum; ſi textus conſiderat prolem uti patrem ad reprobandum, ita pariter conſideranda erit proles uti pater, ut comedere faciat? Non potes dicere. Si conſideratur proles uti pater ad reprobandum, & eſt ratio, quia major eſt numerus eorum, qui reprobare poſſint, conſideranda erit proles uti pater ad permittendam comeſtionem, cum minor ſit numerus eorum, qui poſſint comedere? Dicit Rabi Simeon; Dictum eſt; & *domi ſuæ natus comedet*; Illi comedent, at beſtia non comedet; Crederem, quod de vicia non poſſet comedere? Idcirco dictum eſt; *Anima in pane ſuo*. Excluditur mortuus; cui non eſt panis. *Et filia ſacerdotis, quæ fuerit viro extraneo*; Non probo niſi de notho, unde probatur vel Levita, vel Iſraelita? Ex eo quod dictum eſt; *Viro extraneo*. Unde probatur vidua ſacerdoti ſummo, repudiata, & quæ calceum exuit, ſacerdoti vulgari? Ex eo quod dictum eſt; *viro*; *viro*, qui poſſit permittere comeſtionem. At ecce argumentum. Si Iſraelita, qui ſuo matrimonio non reprobat illam a ſacerdotio, ſuo matrimonio reprobat a comedenda ablatione; ſacerdos magnus, qui ſuo matrimonio reprobat illam a ſacerdotio, non erit æquum, ut reprobet a comedenda ablatione? Non valet; ſi enim dixiſti de Iſraelita, qui non facit comedere alias, dices de ſummo ſacerdote, quæ facit alias comedere? Quandoquidem facit alias comedere, idcirco non reprobabit illam a comedenda ablatione. Idcirco dictum eſt; *viro*, *viro*, qui poſſit illi permittere comeſtionem. *Illa in oblatione ſanctitatum non comedet*; Illa non comedet; at facit ut comedet ejus mater. Quomodo? Si filia ſacerdotis nupta eſſet ſacerdoti, & nata eſſet illi filia; & abiens filia nubat extraneo, dicerem, quod ſicut illa non comedit, ita pariter ejus mater comedere non poſſit? Idcirco dictum eſt; *Illa in ablatione ſanctitatum non comedet*; Illa non comedet, ſed facit, ut comedat ejus mater. Si dictum eſt, *in ablatione*, cur dictum eſt *in ſanctitatibus*, ſi dictum eſt *in ſanctitatibus*, cur dictum eſt *in ablatione*? Quia eſt in ſanctitatibus, quod non eſt in ablationibus, & eſt in ablationibus, quod non eſt in ſanctitatibus; ſanctitates ſunt permiſſæ alieno; at ablationes non ſunt permiſſæ alieno. In ſanctitatibus tenentur propter abhominandum; at in ablationibus non tenentur nomine abhominandi, immundi, & reſidui; Ecce quoniam eſt in ablationibus quod non eſt in ſanctitatibus, & eſt in ſanctitatibus, quod non eſt in ablationibus; dicendum erat in ablationibus, pariterque dicendum erat in ſanctitatibus. Si dictum eſt; *repudiata*, cur dictum eſt, *vidua*? Quia ſi dixiſſet, repudiata, & non dixiſſet vidua, dixiſſem, quod repudiata, quæ interdicta eſt ſacerdoti vulgari, redeat, vidua, quæ licita eſt ſacerdoti vulgari, redire non debeat? Si ita dixiſſet, ego dixiſſem, repudiata, cui non eſt proles, redit, vidua, ſive fuerit ſive non fuerit proles, non redit; Idcirco di-

ctum est; *Vidua, & proles non est illi.* Aut si dixisset, vidua, & non dixisset, repudiata, dixissem; vidua, cui non est proles, redit, repudiata, sive fuerit, sive non fuerit proles, non redit; Idcirco dictum est; *Vidua, & proles non est illi, & repudiata, & proles non est illi.* Vidua ad aggravandum, & repudiata ad allevandum. *Et proles non est illi*; non probo nisi de ipsa, proles ejus prolis unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& proles non est illi.* Quomodo? Filia sacerdotis, quæ nupta sit Israelitæ, & pariat filiam, & abiens filia nubat sacerdoti, & pariat filium, ecce hic conveniens, ut fiat summus sacerdos, & stet, & ministret super altare; facit comedere suam matrem, & reprobat matrem suæ matris; & hæc dicit; ne sit sicut filius meus summus sacerdos, qui me reprobavit a comedenda ablatione. Non probo nisi de prole legitima; proles illegitima unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& proles non est illi.* Quomodo? Filia Israelitæ nupta sacerdoti, & filia sacerdotis nupta Israelitæ, & pariat filiam, & abiens filia nubat servo, & nubat extraneo, ille est spurius; si mater suæ matris nupta sit sacerdoti, potest comedere de ablatione, si sit filia sacerdotis nupta Israelitæ, non potest comedere de ablatione; Crederem, quod vel proles servæ, & extraneæ reprobaret, & permitteret comestionem? Idcirco dictum est; *illi, illi*; excluditur hæc quæ non est proles. Quomodo? Si filia Israelitæ nupta sit sacerdoti, & filia sacerdotis nubat Israelitæ, & pariat filium, & abiens filius comprimat ancillam, & extraneam, & nascatur filius, crederem, quod reprobaret, aut permitteret comestionem? Idcirco dictum est; *non est illi*; excluditur hæc quæ non est proles. *Et redibit ad domum patris sui*; excludit expectantem levirum; *Sicut in pueritia sua.* Excludit gravidam. Et est argumentum; Si ubi non consideratur proles primi *mariti*, uti proles secundi ad liberandam illam a leviro, consideratur fœtus quasi natus; hic ubi consideratur proles primi, uti proles secundi, non erit considerandus fœtus quasi natus ad excludendam illam a comedenda ablatione? Non valet; quia si ibi consideratur fœtus quasi natus ad liberandam illam a leviro, quia consideratur filius vivens tanquam mortuus, hic considerandus erit fœtus quasi natus ad excludendam illam a comedenda ablatione, ubi considerantur viventes tanquam mortui? Idcirco dictum est; *& redibit ad domum patris sui*; Excludit expectantem levirum; *sicut in pueritia sua*; excludit gravidam. *De pane patris sui comedet*; Hic non agitur nisi de sanctitatibus provinciæ. Unde probatur, quod si filia sacerdotis, quæ nuberet Israelitæ, & deinde comederet de ablatione, & similiter, qui comedisset ablationem socii, non deberent solvere quintam partem? Ex eo quod dictum est: *Et omnis extraneus non comedet de sancto; & vir, qui comedet de sancto ex ignorantia*; Excluduntur isti, qui non sunt illi extranei.

De ablatione decimarum sacerdotibus a Levitis distribuenda infra dicetur, ubi de donis Levitarum differetur; Placentam dandam fuisse sacerdotibus jubetur *Num.* xv. 17. ubi *Siphri* 15. 4.

וידבר יהוה אל משה בבאם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה רבי ישמעאל אומר שינה הכתוב ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכל ביאות שבתורה הוא אומר והיה כי תבאו אל הארץ והיה כי יביאך וכאן הוא אומר בבואכם ללמדך שכיון שנכנסו לארץ מיד נתחייבו בחלה אשר אני מביא אתכם שמה מיכן אתה אומר פירות חוצה לארץ שנכנסו בארץ חייבים בחלה ובמעשר יצאו מיכן לשם רבי אליעזר מחייב ורבי עקיבא פוטר רבי יהודה אומר אפילו פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ רבי אליעזר פוטר שנאמר והיה באכלכם מלחם הארץ למה נאמר לפי שהוא אומר ראשית עריסותיכם שומע אני אף שאר פירות במשמע הרי אתה דן נאמר כאן לחם עוני ונאמר להלן לחם מה לחם האמור להלן חמשת המינים אף לחם האמור כאן חמשת המינין ואילו הן חיטים ושעורים וכוסמים ושיבולת שועל ושיפון יצאו אורז ודוחן והפרגים והשומשמים שאינן באים לידי מצוה וחמץ אלא לידי סירחון תרימו תרומה בתרומה גדולה הכתוב מדבר או אינו אלא בתרומת חלה כשהוא אומר חלה תרימו תרומה הרי חלה אמורה הא מה אני מקיים תרימו תרומת יהוה בתרומה גדולה הכתוב מדבר דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר לפי שהוא אומר והיה באכלכם מלחם הארץ שומע אני אף הקמחים במשמע תלמוד לומר מראשית עריסותיכם משיתערם מיכן אמרו אוכלים עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחיטים ותיטמטם בשעורים בילבלה בחיטים וטימטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה כאן שנותנת מים מנבהת חלתה ובלבד שתהא שם חמשת רבעים קמח ועוד כדי שיהיה כשיעור שאין מפרישים קמח מן החלה איזו היא גמר מלאכתה קדימתה בתנור דברי רבי עקיבא רבי יוחנן בן נורי אומר עד שיתגלגל בחיטים ומטמטם בשעורים הרי שלא הפריש חלה מן העיסה שומע אני שלא יפריש חלה

חלה מן הלחם תלמוד לומר והיה באכלכם מלחם הארץ בתרומת גורן כן תרימו אותה מה תרומת גורן אחת אף חלה אחת מה תרומת גורן מדמעת עולה באחד ומאה אף זו אם נפלה לתוך מאה מדמעת וחייבים בחומש אף תרומת חלה כיוצא בה דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר אתה מקישו לתרומת גורן סתומה אני אקישנו לתרומת מעשר המפורשת אמר לו ותינטל אחד מעשרה אמר לו תינטל אמר לו הרי הוא אומר כתרומת גורן כן תרימו אותה לתרומת גורן הקשתה ולא הקשתה לתרומת מעשר מראשית עריסותיכם למה נאמר לפי שהוא אומר ראשית עריסותיכם שומע אני את הראשונה שבעיסות תלמוד לומר מראשית עריסותיכם מקצתה ולא כולה מראשית עריסותיכם להביא לקט שכחה ופיאה שחייבים בחלה שהיה בדין ומה שאר הפרות שחייבים במעשר פטורים מן החלה לקט שכחה ופיאה שפטורים מן המעשר אינו דין שיהו פטורים מן החלה תלמוד לומר מראשית עריסותיכם להביא לקט שכחה ופיאה שחייבים בחלה ראשית עריסותיכם להביא שאר פירות שפטורים מן החלה שהיה בדין ומה לקט שכחה ופיאה שפטורים מן המעשר וחייבים בחלה שאר פירות שחייבים במעשר אינו דין שיהו חייבים בחלה תלמוד לומר לחם מה לחם האמור להלן מחמשת המינים אף לחם האמור כאן מחמשת המינים מראשית עריסותיכם שומע אני אף עיסת תרומה ועיסת מעשר שני במשמע תלמוד לומר חלה תרימו תרומה את שמורם קודש והשאר חולין ולא שזה וזה קודש אבל אמרו עיסת מעשר שיני בירושלם חייבת בחלה תתנו ליהוה תרומה למה נאמר לפי שהוא אומר חלה תרימו תרומה אבל לא שמענו שיעור חלה תתנו ליהוה תרומה עד שיהא בה כדי מתנה לכהן מיכן אתה אומר שיעור חלה של בעל הבית אחד מעשרים וארבעה ושל נחתום אחד מארבעים ושמונה לפי שהאיש עינו יפה והאשה עינו רעה וכשתפחות לא תפחות מארבעים ושמונה לכך נאמר תתנו ליהוה תרומה עד שיהא בה כדי תרומה לכהן ובזה כדי מתנה לכהן מיכן אמרו בעל הבית שעושה משתה לבניו אחד מעשרים וארבעה והאשה שהיא עושה ומוכרת בשוק אחד מארבעים ושמונה ניטמות מן ידה נוטלת אחד מעשרים וארבעה כדי שלא יהיה חוטא נשכר רבי שמעון בן יוחי אומר אפילו לא עלת אלא אחד מששים יצא ובלבד שלא יתכוין לדורותיכם להביא את עיסת שביעית שהיא חייבת בחלה שהיה בדין מה שאר פירות שחייבים במעשר ופטורים מן החלה עיסת שביעית שפטורה מן המעשר אינו דין שתהא פטורת בחלה והרי לקט שכחה ופיאה יוכיחו שפטורים מן המעשר וחייבים בחלה והן יוכיחו לעיסת שביעית שאף על פי שפטורה מן המעשר שתהיה חייבת בחלה לא אם אמרת בלקט שכחה ופיאה שמינם חייבת

במעשרות לפיכך חייבים בחלה תאמר בעיסת שביעית שמינן פטורים מן המעשרות לפיכך תהיה פטורה מן החלה תלמוד לומר לדורותיכם להביא את עיסת שביעית שתהא חייבת בחלה מיכן אמרו האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. *Et locutus est Dominus ad Mosen dicens. Loquere filiis Israel; cum veneritis in terram, in quam ego vos duco* &c. R. Ismael dicit; discriminat textus hunc a reliquis adventibus legis; quia in ceteris dictum est; *quando veneritis in terram; & erit, quando adducet te Dominus*; At hic dictum est; *quando veneritis vos &c.* ut doceare, quod statim post ingressum in terram obligati fuerint ad placentam; *In quam ego vos duco*; Hinc dicis, quod fructus extra terram, qui introducuntur in terram, obligentur ad placentam, & ad decimam, si hinc illuc egrediantur, R. Eliesér obligat, & R. Akiba absolvit. R. Jehuda dicit, vel fructus extra terram, qui introducuntur in terram; R. Eliesér absolvit; uti dictum est; *& erit cum comedetis de pane terræ* &c. Cur dictum est? Quia dictum est; *de principio pastarum vestrarum*; ego crederem vel reliquos fructus comprehendi? Tu ita argumentaris; Dictum est hic *panis*, pariterque illic sc. *Deut.* XVI. 3. dictum est; *panis*; sicut panis ibi dictus comprehendit quinque species, ita pariter panis hoc loco dictus comprehendit quinque species, quæ sunt tritica, hordea, spelta, avena, & secale, excluduntur oryza, millium, papaver, & sesamum, quæ azyma fieri non possunt, neque fermentant nisi corrumpantur. *Separabitis separationem*; De ablatione magna textus agit, at ego dicam, quod non loquatur nisi de ablatione placentæ. Quando vero dicit; *Placentam separabitis separationem*. Ecce jam dicta est placenta. Quomodo ego explicabo; *separabitis separationem Domino?* Quod de ablatione magna textus loquatur; verba R. Josiæ. R. Jonathan dicit; Ex eo quod dictum est; *Et erit, cum comederis de pane terræ*; crederem comprehendi etiam farinas; Idcirco dictum est; *De principio pastarum vestrarum*; postquam subactæ sint; Hinc dixerunt; potest comedi accidentaliter de pasta, priusquam convoluta fuerit, si sit triticea, & obstructa, si sit hordeacea; si convolvisset, si sit triticea, & obstruxisset, si sit hordeacea, & de illa comedat, reus est mortis; quando indit aquam, separabit placentam, dummodo in ea sit quinquies quarta pars farinæ & amplius, ut sit ejus quan-

quantitas, quia de farina non potest separari placenta. Quænam intelligitur absolutio ejus operationis? quando crustam obduxerit in furno; verba Rabi Akiba; R. Jochanan ben Nuri dicit, donec convolvat, si sit triticea, & donec obstruat, si sit hordeacea; Si igitur non separaverit placentam de pasta, crederem non posse separari de pane? Idcirco dictum est; *& erit, quando comedetis de pane terræ; Juxta separationem areæ separabitis illam;* sicut separatio areæ est una, ita pariter placenta est una; sicut separatio areæ pro ejus commixtione interdicit, & adscendit in uno & centum, ita pariter hæc si cadat in centum, interdicit totum propter commixtionem; sicut pro separatione areæ tenetur quinta parte, ita pariter pro separatione decimæ; verba R. Josia. R. Jonathan; tu æquiparas separationi areæ, quæ explicata non est; at ego æquiparabo separationi decimæ, quæ explicata est, ut pars una ex decem separetur; Respondit illi, separetur; Textus dicit; *juxta separationem areæ ita separabitis illam*; separationi areæ æquiparatur, at non æquiparatur separationi decimæ. *De principio pastarum vestrarum*; Cur dictum est? Quia cum dicit de principio pastarum vestrarum, ego crederem primam pastarum? Idcirco dictum est; *de principio pastarum vestrarum*; ut sit pars pastæ, non tota. *De principio pastarum vestrarum*; ad includendum spicilegium, manipulum oblivione relictum, & angulum, ut obligentur ad placentam. Et est argumentum. Si reliqui fructus, qui obligantur ad decimam, liberantur a placenta, spicilegium, & manipulus oblivione relictus, & angulus, quæ liberantur a decima, non erit æquum ut liberentur a placenta? Idcirco dictum est; *de principio pastarum vestrarum*; ad includendum spicilegium, manipulum oblivione relictum, & angulum, ut obligentur ad placentam. *De principio pastarum vestrarum*; ad excludendos ceteros fructus, ut liberentur a placenta. Quia erat argumentum; si spicilegium, manipulus oblivione relictus, & angulus, qui liberantur a decima, obligantur ad placentam, ceteri fructus, qui obligantur ad decimam, non erit æquum, ut obligentur ad placentam? Idcirco dictum est; *de pane*; sicut panis alibi dictus includit quinque species, ita panis hic memoratus includit quinque species. *De principio pastarum vestrarum*; Ego crederem vel pastam separationis & pastam secundæ decimæ comprehendi? Idcirco dictum est; *Placentam separabitis separationem*; sc. de illa separatione, cujus separatum est sanctitas, & reliquum est profanum; non autem quod utrumque sit sanctitas; Hinc dixerunt, quod pasta secundæ decimæ Hierosolymis obligetur ad placentam. *Dabitis Domino separationem*; cur dictum est? Quia dictum est; *Separabitis separationem*. At nos nondum audivimus quantitatem placentæ. Idcirco dictum est; *Dabitis Domino separationem*; ut in ea sit satis, quod donari possit sacerdoti; Hinc tu dicis; Quantitas placentæ patris familias est una ex vigintiquatuor partibus, pistoris autem una ex octo & quadraginta partibus. Idcirco dictum est; *Dabitis Domino separationem*; Atque ita dixerunt; Si quis faciat convivium filiis suis, dabit pro placenta unam ex viginti quatuor partibus; & mulier, quæ faciat massam ad publice vendendum in foro, dabit unam ex octo & quadraginta partibus; quia vir est liberalior, & mulier avara, & quando velit minuere, non dabit minus una de octo & quadraginta partibus. Idcirco dictum est; *Dabitis Domino separationem*; ut satis sit de separatione sacerdoti; & hæc pars est sufficiens separatio sacerdoti. Si pasta mulieris polluta fuerit ex errore aut vi, dabit unam de octo & quadraginta, si vero polluta fuerit de industria, dabit unam de viginti quatuor partibus, ne lucretur peccator. R. Simeon ben Jochai dicit; si non separasset nisi unam de sexaginta partibus, satisfacit debito, dummodo ad illud non attendat. *In generationibus vestris*; Ad includendam pastam anni Sabbathici, ut obligetur ad placentam; Quia erat argumentum; Si ceteri fructus, qui obligantur ad decimam, liberantur a placenta, pasta anni Sabbathici, quæ liberatur a decima, non erit æquum, ut liberetur a placenta? At ecce spicilegium, & manipulus oblivione relictus & angulus probent, qui licet liberentur a decima, tamen obligantur ad placentam, & probent pro pasta anni Sabbathici, quæ licet libera sit a decima, tamen obligatur ad placentam. Non probat; si enim dixisti de spicilegio, de manipulo oblivione relicto, & angulo, eo quod eorum species aliqua obligatur ad decimam, idcirco obligantur ad placentam, dices de pasta anni Sabbathici, cujus species libera est a decima, eaque de causa libera erit a placenta? Idcirco dictum est; *in generationibus vestris*; ad includendam pastam

ſtam anni Sabbathici, ut obligetur ad placentam; Hinc dixerunt; qui comedit de paſta anni Sabbathici, priusquam ſeparetur ejus placenta, reus eſt mortis.

Primitias tonſuræ lanæ dandas fuiſſe ſacerdoti præcipitur *Deuter.* XVIII. 4. de qua *Siphri* 45. 4. וראשית הגז ולא ראשית השטף ראשית הגז פרט לטריפה ראשית הגז בין בארץ בין בחוצה לארץ צאנך ולא של אחרים מיכן אמרו הלוקח גז צאן של נכרי פטור מראשית הגז גז צאנו של חבירו אם שייר המוכר חייב ואם לאו הלוקח חייב שנאמר תתן לו שיהיה לו כדי מתנה מיכן אמרו כמה נותן לו משקל חמש סלעים ביהודה שהם עשר בגליל מלובן כדי לעשות ממנו בגד קטן שנאמר תתן לו שיהא בו כדי מתנה וכמה צאן יהיו לו ויהיה חייב בראשית הגז בית שמאי אומרים שתי רחילות שנאמר והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן ובית הילל אומרים חמש שנאמר וחמש צאן עשויות רבי עקיבא אומר ראשית הגז שתים צאנך ארבע תתן לו הרי חמש. *Et principium tonſuræ*; non autem principium immerſionis; *principium tonſuræ*; Excludit diſcerptum, *principium tonſuræ*; tam in terra, quam extra terram. *Ovium tuarum*; non aliorum; Hinc dixerunt; qui emit tonſuram ovis gentilis, liber eſt a principio tonſuræ; ſi emat tonſionem ovis ſocii, ſi fuerit, tincta, venditor tenetur, ſi minus, emtor tenetur; dictum eſt enim; *Dabis illi*; ut ſit ſatis, quod dari poſſit ſacerdoti; Hinc dixerunt; quantum dabit? pondus quinque ſiclorum in Judæa, & decem in Galilæa; De albo, quantum ſatis ſit, ut confici poſſit parvum veſtimentum; Dictum eſt enim; *Dabis illi*; ut ſatis ſit pro dono; Quot erunt oves, quibus teneatur principio tonſuræ? Schola Schammai dicit, duas oves; dictum eſt enim *Iſai.* VII. 21. *Et erit in die illa; nutriet homo vitulam bovis, & duas oves*. Et ſchola Hillel dicit quinque; Dictum eſt enim; *& quinque oves coctas*. R. Akiba dicit; *principium tonſuræ;* ſunt duæ, *ſc. oves; ovium tuarum;* quatuor; *dabis illi*; ecce quinque.

Memorantur l. c. *Deuter.* armus maxillæ & venter, quos mactator donabat ſacerdoti; de quibus *Siphri* loc. cit. וזה משפט הכהנים מלמד שהמתנות יוצאות בדיינין יכול אף כל הקדשים יהיו חייבים במתנות ודין הוא ומה חולין שאינן חייבים בחזה ושוק חייבים במתנות קדשים שחייבים בחזה ושוק אינו דין שיהו חייבים במתנות תלמוד לומר וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם ולא מאת אחרים ולא מאת אחיו הכהנים מאת זובחי הזבח פרט לטריפה מאת זובחי הזבח אין לי אלא בשעת זביחה בלבד מיכן אמרו גר שנתגייר והייתה לו פרה נשחטת עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ספק פטור והמוציא מחבירו עליו הראייה אם שור אם שה לרבות כלאים אם שור אם שה בין בארץ בין בחוצה לארץ והלא דין הוא חייב כאן וחייב בראשית הגז מה מצינו בראשית הגז נוהג בארץ ובחוצה לארץ אף מתנות נוהגות בארץ ובחוצה לארץ או כלך לדרך זו חייב כאן וחייב בתרומות ראשית מה תרומת ראשית אינו חייב אלא בארץ נראה למי דומה דנים דבר שאין תלוי בארץ ומקודש מדבר שאין תלוי בארץ ומקודש ואל תוכיח תרומת ראשית שהיא תלויה בארץ ומקודש או כלך לדרך זו דנים דבר שנוהג בין במרובה בין במועט ואל יוכיח ראשית הגז שאינו נוהג אלא במרובה תלמוד לומר אם שור אם שה בין בארץ בין בחוצה לארץ ונתן לכהן לכהן עצמו הזרוע זרוע של ימין ולחיים זה לחי התחתון והקבה כמשמעו רבי יהודה אומר דורשי רשומות היו אומר נתן לו זרוע תחת היד וכן הוא אומר ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו הלחיים תחת זו תפילה וכן הוא אומר ויעמד פינחס ויפלל קיבה תחת האשה אל קובתה *Et hoc erit judicium ſacerdotum*; ad docendum, quod dona egrediuntur in judicium; Crederem, quod omnes ſanctitates obligarentur ad dona? Et erat argumentum; Si profana, quæ non obligantur ad pectus, & femur, obligantur ad dona, ſanctitates, quæ obligantur ad pectus & femur, non erit æquum, ut obligentur ad dona? Idcirco dictum eſt; *Et hoc erit judicium ſacerdotum ex populo*; non vero ex aliis; non vero ex ejus fratribus ſacerdotibus: *Ex offerentibus ſacrificium*. Excludit diſcerptum; *Ex offerentibus ſacrificium*; Non probo niſi tempore ſacrificii duntaxat; Si proſelytus, qui fiat proſelytus, & habuerit vaccam, ſi mactetur antequam fiat proſelytus, liber eſt, ſi poſtquam factus ſit proſelytus, tenetur; ſi dubium ſit, an ſit liber; qui velit educere ab ſocio ſuo, illi incumbit probatio. *Sive bovem, ſive agnum*. Ad excludendum heterogenea; *Sive bovem, ſive agnum*; tam in terra, quam extra terram; At erat argumentum; Ipſe ad hoc obligatur, & obligatur ad principium tonſuræ. Quid invenimus in principio tonſuræ? quod obſervetur tam in terra, quam extra terram; ita pariter dona obſervanda erunt tam in terra quam extra terram. Aut hoc modo erit explicandum; Iſte ad hoc obligatur, & obligatur ad ſeparationes primitiarum, ſicut ad ſeparationem primitiarum non obligatur niſi in ter-

terra. Videamus cuinam sit similius; explicanda est res, quæ non pendet a terra, & ab sanctuario, ab re, quæ non pendeat a terra, & ab sanctuario; & non probet separatio primitiarum, quæ pendet a terra, & ab sanctuario. Aut hoc modo erit explicandum; demonstranda est res, quæ observatur tam in multo, quam in modico; & non probet principium tonsuræ, quæ non observatur nisi in multo. Idcirco dictum est; *Sive bovem, sive ovem*; tam in terra, quam extra terram; *& dabit sacerdoti*; ipsi sacerdoti; *armum*; armum dexterum; *& maxillas*; hæc est maxilla inferior; *& ventrem*; juxta sensum literalem. R. Jehuda dicit; expositores Biblici dicunt; Dabit illi armum infra manum; Ita enim dictum est *Num.* XXV. 7. *Surrexit de medio congregationis, & arripuit gladium manu sua*. Maxillæ infra conjunctionem. Et similiter dictum est. *Et surgens Phinees perfodit*. Venter inferior; *mulierem ad ventrem ejus*.

Sanctificari sibi jubet Deus omne primogenitum *Exod.* XIII. 2. *Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vulvam in filiis Israel tam de hominibus, quam de jumentis; mea sunt enim omnia primogenita*. Causa hujus præcepti l. c. vers. 14. demonstratur. *Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens; quid est hoc? Respondebis ei in manu forti eduxit nos Dominus de terra Ægypti, de domo servitutis; Nam cum induratus esset Pharao, & nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum hominis usque ad primogenitum jumentorum; idcirco immolo Domino omne quod aperit vulvam masculini sexus, & omnia primogenita filiorum meorum redimo*. Et *Num.* VIII. 17. *Mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israel tam ex hominibus, quam ex jumentis; ex die quo percussi omne primogenitum in terra Ægypti, sanctificavi eos mihi*. De his jam supra dictum est, & uberrime alibi differetur.

De anathematis agitur *Levit.* XXVII. 29. ubi *Siphra* 59. 2. אך כל חרם אשר יחרם איש ליהוה מכל אשר לו ולא כל אשר לו מאדם לרבות עבדו ושפחתו הכנענים או אדם לרבות עבדו ושפחתו העבריה תלמוד לומר מאדם ולא כל אדם מבהמה ולא כל בהמה ומשדה אחזתו ולא כל שדה אחזתו יכולת אם החרים את ארם כולם יהו מוחרמים דברי רבי אליעזר תלמוד לומר אך אמר רבי אלעזר בן עזריה מניך לנבורה שאין אדם רשאי להחרים אדת נכסיו על אחרת כמה וכמה יהא אדם חייב לחיות חס על נכסיו לא ימכר לגזבר ולא יגאל לבעלים מה יעשה לו בשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו או יכול אף על פי שפירש לשם תלמוד לומר הוא רבי יהודה בן בתירה אומר מניין שסתם חרמים לבדק הבית תלמוד לומר כל חרם קודש קדשים הוא ליהוה או יכול אף על פי שפירש לכהן תלמוד לומר הוא מניין שמחרים אדם את קודשי קדשיו תלמוד לומר כל חרם קדש קדשים יכול הכהנים והלוים יהיו מחרימים דברי רבי יהודה תלמוד לומר אך רבי שמעון אומר הכהנים אינן מחרימים שהחרמים שלהם הלוים מחרימים שאין חרמים שלהם רבי אומר נראים דברי רבי יהודה בקרקעות שנאמר כי אחזת עולם והיא להם ודברי רבי שמעון במטלטלים שאין חרמים שלהם. *Solum omne anathema, quod devoverit homo Domino, ex omni eo, quod suum est*; Non autem omne, quod suum erit; *ex homine*; ad includendum ejus servum, & servam Chananæos; aut dicam; *ex homine*; ad includendum ejus servum, & servam Hebræos. Idcirco dictum est; *ex homine*; non autem omnis homo; *ex bestia*; non autem omnis bestia; *& ex agro possessionis suæ*; non autem omnis ager possessionis suæ; Crederem, si quis devovert omnia, fuisse devota? verba R. Elieser; Idcirco dictum est *solum*. Rabi Eliefer ben Azaria dicit; Si homini non licet devovere Deo omnia bona sua, quanto magis homo curam habere debebit bonorum suorum. *Non vendetur*; quæstori. *Et non redimetur*; a dominis; quomodo faciet? *Sicut ager anathematis sacerdoti erit ejus possessio*. At crederem vel si expresse separaverit Deo? Idcirco dictum est; *illud*. R. Jehuda ben Bethira dicit; unde probatur, quod anathemata non expressa cedant instaurationi domus? Ex eo quod dictum est; *Omne anathema sanctitas sanctitatum illud Domino*. Crederem, vel si expresse separaverit sacerdoti? Idcirco dictum est; *illud*. Unde probatur, quod homo possit devovere suas sanctitates? Ex eo quod dictum est; *Anathema sanctitas*; Unde probatur, quod homo possit devovere suas sanctitates sanctitatum? Ex eo quod dictum est; *Anathema sanctitas sanctitatum*. Crederem, quod Sacerdotes & Levitæ possent devovere? verba R. Jehuda: Idcirco dictum est; *solum*. R. Simeon dicit; Sacerdotes non poterant devovere, quia anathemata ipsis cedebant; sed Levitæ poterant devovere, quia anathemata ipsis non cedebant. Rabi dicit; probabilia sunt verba R. Jehuda in fundis; quia dictum est; *Quia possessio perpetua illud erit ipsis*. Et proba-

babilia ſunt verba R. Simeonis in mobilibus, quorum anathemata ipſis non cedebant.

De agro poſſeſſionis *Levit.* loc. cit. verſ. 16. agitur, ubi *Siphra* 58. 4. משדה אחזתו אין לי אלא שדה אחזתו מאביו שדה אחזתו מאמו מניין תלמוד לומר יקדיש איש והיה ערכך לפי זרעו ולא לפי נידוליו זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף הרי זו גזירת מלך אחד המקדיש בחולת המחוז ואחד המקדיש בפרדיסות סוסטי נותן בזרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף מניין שאין אדם רשאי להקדיש שדהו בשעת היובל ואם הקדישה תהא מקודשת תלמוד לומר אם משנה היובל יקדיש שדהו מה תלמוד לומר מניין אתה אומר היו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אין נמדדים עמה תלמוד לומר שדהו כערכך יקום נותן ארבעים ותשע סלעים וארבעים פונדיונות מה טיבו של פונדיון זה קולבון לפרוטרוט אחר היובל סמוך ליובל מופלג מן היובל מניין תלמוד לומר ואם אחר היובל יקדיש שדהו מה תלמוד לומר מנין אתה אומר היו שם נקעים פחותים מעשרה טפחים או סלעים נמוכים מעשרה טפחים הרי אילו נמדדין עמה תלמוד לומר שדהו מנין שאין מקדישים לפני היובל פחות משתי שנים ולא נואלים לאחר היובל פחות משנה תלמוד לומר וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות מנין שאין מחשבים את החדשים להקדש אבל הקדש מחשב חדשים תלמוד לומר וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות ומנין אם אמר הריני נותן דבר שנה בשנה אין שומעים לו את כולם כאחת תלמוד לומר וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות שנים הוא מחשב ואין מחשב את היובל שלא יכנס בה כלום ונגרע מערכך אף מן ההקדש שאם אכלה ההקדש שנה או שתים לפני היובל או לא אכלה אלא שהיתה לפניו מנפה סלע ופונדיון בכל שנה ושנה ואם גאל יגאל לרבות את האשה ואם גאל יגאל לרבות את היורש שדה מה תלמוד לומר שיכול אין לי אלא המקדיש בית כור בעניין הזה הקדיש בית לתך בית סאה בית קב מניין תלמוד לומר השדה ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו אם נתן את הכסף הרי שלו ואם לאו אינה שלו ואם לא יגאל את השדה הבעלים ואם מכר את השדה הגזבר לאחר ולא לבנו או לאחר ולא לאח וכשהוא אומר ולאיש לרבות את האח ומה ראית לרבות את האח ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח אחר שריבה הכתוב מיעט מרבה אני את הבן שהוא קם תחת אביו ליעידה ולעבד עברי ומוציא אני את האח שאינו קם תחת אביו ליעידה ולעבד עברי לא יגאל עוד יכול לא יקחנה מיד הגזבר ותהיה לפניו כשדה מקנה תלמוד לומר לא יגאל עוד לכמורת שהיא אינה נגאלת לוקחה הוא מיד הגזבר ותהי לפניו כשדה מקנה והיה השדה בצאתו ביובל מגיד שהשדה קרוי לשון זכר בלשון קודש מה קורש אמור להלן אינו יוצא אלא בפדיון אף קורש האמור כאן לא יצא אלא בפדיון מלמד שהכהנים נכנסים לתוכה ונותנים את דמיה דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר נכנסים אבל לא נותנים רבי אלעזר אומר לא נכנסין ולא נותנים אלא נקראת שדה רטושים עד היובל השיני הגיע היובל השיני ולא נגאלה נקראת רטושי רטושים עד היובל השלישי לעולם אין הכהנים נכנסים לתוכה עד שינאלנה אחר כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו מה תלמוד לומר מניין אתה אומר שדה שהיא יוצאה לכהנים ביובל ונגאלה אחד מן הכהנים והרי היא תחת ידו יכול יאמר הואיל והוא יוצא לכל אחי הכהנים ביובל הרי היא תחת ידי הרי היא שלי תלמוד לומר כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו שדה אחזתו של כהן ושלו אין זו שלו אלא יוצא לכל אחיו הכהנים. *De agro poſſeſſionis tuæ.* Non probo niſi de agro poſſeſſionis ſuæ, qui erat ſui patris, de agro poſſeſſionis matris ſuæ unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *ſanctificaverit homo; & erit æſtimatio juxta ſemen ſuum*; non autem juxta ejus proventum. *Semen Chomer hordeorum in quinquaginta ſiclis argenti.* Hoc eſt decretum regis; ſive ſanctificet in ſuburbiis, ſive ſanctificet in hortis Sebaſte, dabit pro ſemine Chomer hordeorum quinquaginta ſiclos argenti; Unde probatur, quod nemini liceat ſanctificare agrum ſuum tempore Jubilæi, & ſi ſanctificaverit, erit ſanctificatus? Ex eo quod dictum eſt; *Si ab anno Jubilæi ſanctificaverit agrum ſuum; agrum ſuum* quid dicendum erat? Unde tu dicis, quod ſi in eo fuerint foſſæ profundæ decem palmos, aut ſaxa decem palmos eminentia, cum eo non debeant metiri? Ex eo quod dictum eſt; *agrum ſuum. Juxta æſtimationem confirmabitur.* Dabit novem & quadraginta ſiclos; & quadraginta Pondionoth, ſc. obolos. Qua de cauſa dabat Pondion? Hoc erat Collybium pro ſingulis prutis: *Poſt Jubilæum*; prope Jubilæum; procul Jubilæo unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Et ſi poſt Jubilæum ſanctificaverit agrum ſuum; agrum ſuum*, quid dicendum erat? Unde probas, quod ſi ibi fuerint foſſæ, quæ non ſint profundæ decem palmos, aut ſaxa humiliora decem palmis, quod cum illo metiri debeant? Ex eo quod dictum eſt; *agrum ſuum*. Unde probatur, non poſſe ſanctificari ante Jubilæum minus biennio, neque poſſe redimi poſt Jubilæum minus

nus biennio? Ex eo quod dictum est; *& computabit illi sacerdos argentum juxta annos residuos;* Et unde probatur, quod non computentur menses sanctuario, sed sanctuario cedebant? Ex eo quod dictum est; *Et computabit illi sacerdos argentum juxta annos residuos;* Et unde probatur, quod siquis dicat; dabo pretium de anno in annum, illi non assentiantur, sed una vice totum dare debeat? Ex eo quod dictum est; *Et computabit illi sacerdos argentum juxta annos residuos; annos residuos* ille computat, sed non computat Jubilæum, de quo nulla in eo habetur ratio. *Et minuetur de æstimatione;* vel de sanctitate; si sanctuarium utilitatem percepisset de agro anno aut biennio ante Jubilæum, vel si non percepisset fructum, sed in ejus potestate fuisset, debet illi diminuere siclum, & pondion in singulos annos. *Et si redimendo redimet;* Ad includendam mulierem; *& si redimendo redimet;* ad includendum hæredem; *agrum;* crederem non posse includere nisi illum, qui sanctificet spatium Cor, juxta subjectum, de quo agitur? qui sanctificaverit spatium Letech, si dimidium Cor, spatium sati, spatium cabi? Idcirco dictum est; *agrum; & addet quintam partem argenti æstimationis, & confirmabitur illi;* Si dabit argentum, erit suus, si minus, non erit suus. *Si autem non redemerit agrum;* dominus; *& si vendiderit agrum;* quæstor; *alteri,* non autem filiis; aut dicam *alteri,* non autem fratri; quando autem dicit, *homini,* ad includendum fratrem; Quid vidisti, ut includeres fratrem, & excluderes filium? Postquam inclusit textus, excludit; Includam ego filium, quia est filius sicut pater, qui in locum patris succedit in desponsanda serva Hebræa, & in possidendo servo Hebræo; & excludam fratrem, qui non succedit in locum patris sui (*dicendum fratris sui*) in desponsanda serva Hebræa, & in possidendo servo Hebræo. *Non amplius redimetur;* Crederem non posse amplius emere a quæstore, & fuisse similem agro empto? Idcirco dictum est; *Non amplius redimetur;* in eo quo deprehenditur statu, *non redimetur;* sed potest emere a quæstore, & illi erit uti ager emptus. *Et erit ager ille in exitu Jubilæi;* Ostendit, quod ager genere masculino appelletur in lingua sancta; sicut sanctitas eo loco dicta, sc. vers. 14. non exit nisi redemtione; ita pariter sanctitas hic dicta non egreditur nisi redemtione; ad docendum, quod sacerdotes illuc ingrederentur, & ejus pretium præbebant; verba R. Jehuda; R. Simeon dicit, ingrediebantur, sed non dabant pretium. R. Eliezer dicit; neque ingrediebantur, neque dabant pretium; sed vocabatur ager desertus usque ad secundum Jubilæum, post secundum Jubilæum dicebatur desertus deserti usque ad tertium Jubilæum, nunquam sacerdotes in illum ingrediebantur, nisi ab aliquo fuisset redemtus; *Sicut ager anathematis sacerdoti erit ejus possessio;* Cur dictum est? Unde probatur, quod dicis, quod ager, qui cedit sacerdotibus in Jubilæo, & redimatur ab aliquo sacerdote, cum sit in ejus potestate, crederem, quod dicere possit, quandoquidem cessit omnibus fratribus meis sacerdotibus in Jubilæo, cum sit in mea potestate, est meus? Idcirco dictum est; *Sicut ager anathematis sacerdoti erit ejus possessio;* ager possessionis est sacerdotis, & est suus; sed non est suus, nisi cesserit omnibus fratribus suis sacerdotibus.

Demum numeratur inter dona sacerdotum rapina Proselyti, de qua *Num.* v. 8. ubi *Siphri* 2. 4. ואם אין לאיש גואל רבי ישמעאל אומר וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל ומה תלמוד לומר ואם אין לאיש גואל בא הכתוב ולימד על הגוזל את הגר ונשבע לו ומת שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח רבי נתן אומר ואם אין לאיש גואל אין לי אלא איש אשה מניין תלמוד לומר להשיב האשם אליו אבא חנין אומר משום רבי אליעזר בנגזל הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בגוזל תלמוד לומר והשיב את האשם אלא הא בנגזל הכתוב מדבר האשם המושב ליהוה לכהנים בכסף הכתוב מדבר אתה אומר בכסף הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באשם כשהוא אומר מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו הרי אשם אמור הא מה תלמוד לומר האשם המושב ליהוה בכסף הכתוב מכפר ליהוה לכהן קנאו השם ונתנו לכהנים באנשי משמר הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכל כהן שירצה תלמוד לומר מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו את שמכפרים בו עליו אילו הן אנשי משמר הרי שגוזל כהן יזכה בו והדין נותן אם זכה בשל אחרים לא יזכה בשל עצמו היה רבי נתן אומר בלשון אחרת אם דיבר שלא זכיתי בו עד שלא בא לתוך ידי משבא לתוך ידי דין הוא שלא יהא אחר זוכה ומוציאו מתחת ידי אמר לו לא אם אמרת בזה שאין לאחרים בו חלק תאמר בזה שיש בו לאחרים חלק הואיל ויש בו לאחרים חלק דין הוא שיצא מתחת ידו ויתחלק לאנשי משמר מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו מניין אתה אומר בגוזל את הגר ונשבע לו והלך להביא

את

את הכסף ואת האשם ולא הספיק
להביא עד שמת שהיורשים פטורים
תלמוד לומר מלבד איל הכיפורים אשר
יכפר בו עליו כך היה רבי עקיבא שונה
עד שלא בא לזפרונה אבל מי שבא
לזפרונה אפילו נתן את הכסף
לאנשי משמר ואת היורשים פטורין אין
מוציאים מיד כהן וקורא אני עליו איש
אשר יתן לכהן לו יהיה והכהן אומר לו
הבא אשם והקרב והוא אומר האשם
המושב ליהוה לכהן את שצריך כפרה יצא
מת שכיפרה לו נפשו מלבד איל הכיפורים
מיכן אתה אומר נתן הכסף ליהויריב
ואשם לידעיה יצא וקורא אני עליו איש
אשר יתן לו לכהן לו יהיה תלמוד לומר
מלבד איל הכיפורים יחזיר ויבין אשם
אחר ויתננו לידעיה ויזכה יהויריב בשלו
Si non fuerit viro vindex. R. Iſmael dicit; Eſtne tibi vir in Iſraele, cui non ſit vindex? Cur igitur dictum eſt, *ſi non fuerit viro vindex?* Venit textus ad docendum de illo, qui rapuerit proſelyto, & juraverit illi, & moriatur, quod debeat ſolvere ultra ſortem quintam partem ſacerdotibus, & ſacrificium pro delicto altari. R. Nathan dicit; *& ſi non fuerit viro vindex;* Non probo niſi de viro, de muliere unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *ut reddat illi delictum ſuum*. Aba Chanen dicit nomine R. Elieſer; de furto textus loquitur, aut dicam, quod textus non agat niſi de raptore; *& reddet delictum ſuum*; de argento textus loquitur; tu dicis, quod de argento textus agat; at ego dicam, quod non agat niſi de ſacrificio pro delicto; Idcirco dictum eſt; *præter arietem expiationum quo expiabit pro ſe*; Ecce dictum eſt ſacrificium pro delicto; Cur igitur dictum eſt; *delictum quod reſtitutum eſt Domino?* De argento textus agit; *Domino*, *ſacerdoti*; aquirit Deus, & donat ſacerdoti; De viris claſſis miniſtrantis textus agit; & ego dicam, quod non agat niſi de quovis ſacerdote. Idcirco dictum eſt; *Præter arietem expiationum, quo expiabit pro ſe*. Qui expiant pro illo, ſunt viri claſſis miniſtrantis. Si quis rapuerit ſacerdoti, aquiret illud; & probatur argumento, ſi aquirebat id, quod aliorum erat, cur non aquiret, quod ſuum erat? R. Nathan alio modo explicabat; ſi aquirebam id, quod in meam manum nondum pervenerat, poſtquam in manum meam pervenit, non erit æquum ut alter non aquirat, & de manu mea educat? Reſpondit illi; minime; Si dixiſti de hoc, in quo alii non habent partem, dices de illo, in quo alii habent partem? Quoniam alii in eo habent partem, erit æquum ut de ejus poteſtate educatur, & dividatur viris claſſis miniſtrantis; *Præter arietem expiationum, quo expiabit pro ſe*; Unde probatur, quod dicis, ſi quis rapiat proſelyto, & juret, & priuſquam adducat argentum, & ſacrificium pro delicto, & moriatur, quod ejus hæredes liberi ſint? Ex eo quod dictum eſt; *Præter arietem expiationum, quo expiabit pro ſe*. Ita legebat R. Akiba, priuſquam perveniſſet ad Ziphrona, ſed poſtquam pervenerit ad Ziphrona, vel ſi dediſſet argentum viris claſſis miniſtrantis, & hæredes liberi erant, non educebatur de poteſtate ſacerdotis; Et ego hic lego: *Quod quiſque dederit ſacerdoti, ipſi erit;* Si ſacerdos illi dicat: affer ſacrificia pro delicto, & offer; ille, *ſc. hæres*, poteſt illi reſpondere. *Delictum quod reſtitutum eſt Domino, ſacerdoti*; pro illo qui indiget expiationis; Excluditur mortuus, quem ſua vita expiavit. *Præter arietem expiationum*; Hinc tu dicis, quod ſi dederit argentum Jehojarib, & delictum Jedahja, debito ſatisfaciat; & ego de hoc lego: *Quod quiſque dederit ſacerdoti, ipſi erit*; aut quamvis dediſſet delictum Jehojarib, & argentum Jedahja, ego lego: *Quod quiſque dederit ſacerdoti, ipſi erit*: Idcirco dictum eſt; *Præter arietem expiationum &c.* Afferet aliud delictum & dabit Jedahja, & Jehojarib acquiret ſuum. De his omnibus fit mentio *Ezech.* XLIV. 29. *Victimam pro peccato & pro relicto ipſi comedent, & omne votum in Iſrael ipſorum erit; & primitiva omnium primogenitorum, & omnia libamenta ex omnibus, quæ offeruntur, ſacerdotum erunt, & primitiva ciborum veſtrorum dabitis ſacerdoti, ut reponat benedictionem domui tuæ*. Hæc omnia explicantur in *Peſiktha* 37. 3. עשרים וארבעה מתנות
כהונה הם וכולם ולבניו בכלל ופרט
וברית מלח ואלו הן עשר במקדש
וארבע בירושלם ועשר בגבולין עשרה
במקדש חטאת וחטאת העוף אשם
ודאי אשם תלוי וזבחי שלמי צבור ולוג
שמן של מצורע ומותר העומר ושתי
הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות
וארבעה בירושלם הבכורה והביכורים ומורם
מתודה ואיל נזיר ועורות קרשים ועשרה
בגבולין תרומה ותרומת מעשר וחלה
וראשית הגז ומתנות ופדיון הבן ופדיון
פטר חמור ושדה אחוזה ושדה חרמים
וגזל הגר חטאת כגון חטאת יולדת
וחטאת מצורע וחטאת נזיר ושאר חטאות
כגון האוכל חלב ודם בשוגג או מחלל את
השבת בשוגג על אחת מן המצות שחייבין
על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת כל
חטאת שניתן דמה בחוץ אבל חטאות
הפנימיות כגון פר ושעיר של יום הכיפורים

ושל כהן משיח ופר העלם דבר של צבור לשריפה הן עומרין חטאת העוף כיצד היה מולק אותו חותך השזרה ומפרקרת כולה ער שמגיע לושט או לקנה הגיע לושט או לקנה חותך סימן אחד או רובו ורוב בשר עמו ובעולה שנים או רוב שנים ומזה מרמה על קיר המזבח והבשר נאכל לכהנים אשם ודאי ואשם נזיר אשם מצורע אשם מעילות נפש כי תמעול מעל אשם שפחה חרופה שנאמר ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש והביא את אשמו מכל אלו מקריב את הרם ואת האימורים והנותר נאכל לכהנים לזכרים שנאמר זאת תורת האשם כל זכר בכהנים יאכל אותה אשם תלוי כגון שהיו לפניו שתי חתיכות אחת של חלב ואחרת של שומן ואכל אחרת מהן ואינו יורע אי זה מהן אכל זהו אשם תלוי מקריב את הדם והאימורין והבשר לכהנים זבחי שלמי צבור אלו כבשי עצרת שנאמר ושני כבשים בני שנה לשבעה שלמים הדם והאימורין נקטר והשאר לכהנים לוג שמן של מצורע מצורע שנתרפא מביא כבש אשם ולוג שמן עמו מזה ממנו שבע פעמים ונותן על בוהנות ידיו ורגליו של מצורע ועל תנוך אזנו והנותר מן הלוג נוטלו הכהן מותר העומר הנקרב בששה עשר בניסן קומץ ממנו מלא קומצו למזבח והנותר לכהנים שתי הלחם של עצרת חמץ ולחם הפנים מצה נאפים מערב שבת ונערכים בשבת ולשבת הבאה מביאין אחרים ונאכלין הראשונים שירי המנחות של מנחת מחבת ומנחת מרחשת וכן חלות וכן רקיקי מביאין לכהן וקומץ מלא קומצו למזבח והנותר נאכל לכהנים ארבעה בירושלם הבכור בכור בהמה טהורה בעדרו ואפילו לכהן היה מקריב חלבו ודמו במזבח והבשר נאכל לכהנים בירושלם כשהוא תם אבל בעל מום נאכל לכהן בכל מקום שירצה ואם רוצה להאכיל ממנו לישראל מותר הביכורים היה יורד לתוך שדהו ורשנו גמר הפרי מביאין בטנא ואם היה רחוק מירושלם מיכשן רתנן הקרובים מביאין תאנים וענבים והרחוקים מביאין גרוגרות וצמוקים וקורא מן הגדתי היום ער ושמחת בכל הטוב נאכלין לכהנים המורס מן התודה מי שהתנרב תודה סתם היה מביא כבש ומביא עשרים עשרונות עשרה חמץ ועשרה מצה שלשת מינין חלות ורקיקין ורבוכה הכל ארבעים חלות נותן מהן ארבעה לכהנים שנאמר והקריב ממנה אחד מכל קרבן ומן הכבש נותן חזה ושוק לכהנים והנותר מן החלות ומן הכבש נאכל לבעלים ומורס מאיל נזיר שסתם נזירות שלשים ובמלאת ימי נזרו מביא קרבן חלות ורקיקים ומבשל מן האיל ברוד שנאמר ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וחלת מצה אחרת מן הסל ורקיק מצה אחד ומניחן על כפי הנזיר ומניח כהן ידו תחת יד בעלים ומניף ונאכלין לכהנים עם חזה ושוק של איל עורות קרשים עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה וכן עורות תודה ושלמים

ומעשר ופסח עשרה בגבולין תרומה גרולה תרי ממאה תרומת מעשר אחד מעשרה שהירה הלוי נותן לכהן מעשר מן המעשר החלה הנפרשת מן העיסה משיעור ארבעים ושלשה ביצים וחומש ביצה ראשית גז צאנך תתן לו שיעור משקל חמש סלעים ביהודה שהם עשר בגליל המתנות שנאמר וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זובחי הזבח פריון הבן שכל מי שנולד לו בן זכר מאשה בתולה ואף על פי שיש לו בנים חייב לפרותו כחמש סלעים שנאמר ופרוייו מבן חרש תפרה ולאחר שנטלן הכהן ורוצה להחזירם הרשות בירו פריון פטר רחם שנאמר ופטר חמור תפרה בשה ואם אינו פורהו עורפהו בקופיץ מאחוריו שנאמר ואם לא תפרה וערפתו ואחר שעורפו קוברו ולמה עורפו אמרו חכמים הוא רוצה לאבר ממון הכהן לפיכך יאבר ממונו שרה אחזה שהמקריש שרה אחזה שירש מאבותיו ורוצה לפרותה קודם היובל כל שרה שנזרעת כור שעורים היה פורה בחמשים שקל כסף ואם פחותה אם יתירה היה נותן לפי חשבון זה ואם עבר היובל ולא פרה נעשה לכהנים שרה חרמים שאם היה אחד מישראל אומר שרה זה יהיה בחרם שוב לא היה לו למכרה או לפרותה שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה ונאמר כל חרם אשר יחרים איש ליהוה מכל אשר לו וגומר גזל הגר כגון שגזל ארם לגר ותבעו לרין ונשבע לו ומת הגר ואחר כך נורע לו שנשבע לשקר חייב להחזיר הגזל לכהן שנאמר ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו האשם המושב ליהוה לכהן וגו׳ זה הממון כל אלו נאמרו בברית מלח שנאמר כל תרומות הקרשים אשר יקרישו בני ישראל וגו׳ ברית מלח עולם הוא בכלל שנאמר ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי כלל המתנות פרט אלו המפורשות שכתבנו ארבעה ועשרים מתנות כהונה. Et viginti quatuor dona sacerdotii, & omnia data sunt Aharon, & filiis ejus generaliter & specialiter & in pactum salis; & ex his decem erant in sanctuario, & quatuor in Hierosolyma, & decem in terminis. Decem in sanctuario sunt sacrificium pro peccato, & sacrificium pro peccato volucris, sacrificium pro delicto certo, & sacrificium pro delicto dubio, & sacrificia pacifica cœtus, & logus olei leprosi, & residuum manipuli, & duo panes, & panis facierum, & reliquiæ munerum; & quatuor in Hierosolyma hæc sunt, primogenitum, & primitiva, & ablatum de sacrificio Eucharistico, & aries Nazyræi, & pelles sanctitatum; & decem in terminis hæc sunt, separatio, & separatio decimæ, & placenta, & principium tonsuræ, & dona, & redemtio filii, & redemtio aperturæ asini, & ager possessionis, & ager anathematum, & rapina proselyti; Et hæc est

eſt eorum explicatio; Sacrificium pro peccato, e. g. ſacrificium pro peccato puerperæ, & ſacrificium pro peccato Nazyræi, & reliqua ſacrificia pro peccato, e. g. ſi quis comederit adipem, & ſanguinem per ignorantiam, aut profanaverit Sabbathum per ignorantiam in aliquo præcepto, cujus cauſa, ſi per contumaciam peccaſſent, excidio, ſi per ignorantiam, ſacrificio pro peccato tenebantur; omne ſacrificium pro peccato, cujus ſanguis foris adſpergebatur; ſed ſacrificia pro peccato interiora, e. g. juvencus, & hircus diei expiationum, & juvencus ſacerdotis uncti, & juvencus ignorantiæ cœtus, comburebantur. Sacrificium pro peccato volucris quomodo ungue ſecabat? ſecat ſpinam dorſi, & abrumpit totam, donec perveniat ad œſophagum aut ad cannam; quando pervenit ad œſophagum, aut ad cannam, ſecat ſignum unum, aut majorem ejus partem ſimul cum majore parte carnis; & in holocauſto ſecat duo ſigna, aut duorum majorem partem, & adſpergit de ejus ſanguine ſuper parietem altaris; & caro comeditur a ſacerdotibus; Sacrificium pro delicto certo, & ſacrificium pro delicto dubio, & ſacrificium pro delicto Leproſi, ſacrificium pro delicto prævaricationis; Dictum eſt *Levit.* V. *Anima quæ prævaricando prævaricata ſit*; ſacrificium pro delicto ancillæ deſponſatæ; dictum eſt enim *Levit.* XIX. 20. *Vir qui jacuerit cum fœmina concubitu ſeminis, & illa fuerit ancilla deſponſata viro, & afferet ſacrificium pro delicto ſuo*; Ex his omnibus offerebatur ſanguis, & adipes, & reſiduum comedebatur a ſacerdotibus maſculis; dictum eſt enim *Levit.* VII. 1. *Hæc eſt lex ſacrificii pro delicto &c. Omnis maſculis in ſacerdotibus comedet illud*. Sacrificium pro delicto dubio; e. g. Si adſint in ejus conſpectu duo fruſta, alterum adipis, & pinguedinis alterum, & de his comedat, & ignoret, quodnam ex his comederit; hoc eſt ſacrificium pro delicto dubio; offerebatur ſanguis, & adipes, & caro comedebatur a ſacerdotibus. Sacrificia pacifica cœtus; hi ſunt agni Pentecoſtes; dictum eſt enim *Levit.* XXIII. 19. *Et duos agnos anniculos in ſacrificium pacificorum*. Sanguis & adipes adolebantur, & reliquum comedebatur a ſacerdotibus. Logus olei leproſi; Leproſus poſtquam convaluerat, afferebat agnum in ſacrificium pro delicto, & cum eo logum olei; de illo adſpergebatur ſepties, & adſpergebatur ſuper pollices manus, & pedis leproſi, & ſuper cartilaginem ejus auriculæ, & reſiduum logi ſumebat ſacerdos. Reſiduum manipuli: Offerebatur die decima ſexta Niſan, plenus pugillus de eo ſumebatur, & offerebatur ſuper altare, & reſiduum dabatur ſacerdotibus. Duo panes Pentecoſtes fermentati, & panes facierum azymi coquebantur in vigilia Sabbathi, & ordinabantur in ſabbatho, & in altero ſabbatho adducebantur alii, & primi comedebantur; Reliquiæ munerum, ſc. muneris ſartaginis, & muneris craticulæ, pariterque placentæ, & lagana afferebantur ad ſacerdotem, & de illis plenum pugillum adolebat ſuper altare, & reſiduum comedebatur a ſacerdotibus. Quatuor in Hieroſolyma primogenitum, primogenitum beſtiæ mundæ in grege ſuo; de quo quamvis ſacerdos offerret adipem & ſanguinem in altari, caro comedebatur a ſacerdotibus Hieroſolymæ, quando erat perfectum; ſi eſſet vitiatum, ſacerdos poterat comedere, ubicunque vellet, & ſi illi libuerit, ut de illo comedat Iſraelita, licebat. Primitiva; Ille deſcendebat in agrum ſuum, & quando perfecta eſt ejus pinguedo, fructus afferebantur in caniſtro; ſi longe abeſſet ab Hieroſolyma, adducebat fructus ſiccos. Legimus enim: Propinquiores adducebant ficus, & uvas, & remotiores afferebant ficus ſiccas, & paſſas, & legebant ab verſ. 3. *Denuncio hodie Domino*. Uſque ad verba. *Et gaudebis in omnibus bonis*. Comedebantur a ſacerdotibus. Ablatum de ſacrificio Euchariſtico; ſi quis voverit ſacrificium Euchariſticum ſimpliciter, adducebat agnum, & quadraginta decimas, decem fermentatas, & decem azymas; placentas ex tribus ſpeciebus, lagana, & frixa; omnes erant quadraginta placentæ; de his dabat quatuor ſacerdotibus; dictum eſt eſt enim; *Et offeret ex eo unum de omni ſacrificio*; & de agno dabat pectus & femur ſacerdotibus, & reſidua de placentis; & ablatum de ariete Nazyræi; quia Nazyræatus ſimpliciter eſt triginta dierum; & perfectis diebus Nazyræatus ſui, adducebat oblationem placentarum, & laganorum; & armum coctum de ariete in aheno; dictum eſt enim *Num.* VI. 19. *Et accipiet ſacerdos armum coctum de ariete, & placentam azymam unam de caniſtro, & laganum azymum unum, & imponet manibus Nazyræi*. Et ſupponebat ſacerdos manus ſuas manibus dominorum, & ventilabat; & comedebantur a ſacerdotibus pariter armus, & femur arietis. Pelles ſanctitatum; Dictum eſt enim; *Pellis holocauſti, qui offert, ſacerdoti erit*; & ſimiliter

ter pelles sacrificii Eucharistici, & pacificorum, & decimi, & sacrificii Paschalis. Decem in terminis; Separatio magna; duæ partes ex centum. Separatio decimæ, una pars ex decem; quia Levita dabat sacerdoti decimam ex decima. Placentæ, quæ separatur ex pasta, mensura 43. ovorum, & quintæ partis ovi. *Principium tonsuræ ovium tuarum dabis illi*; mensura pondus quinque siclorum in Judæa, qui sunt decem in Galilæa. Dona; dictum est enim; *& hoc erit judicium sacerdotum ex populo, atque ex offerentibus sacrificium*. Redemtio filii; Si cui natus sit filius ex muliere virgine, quamvis alii sint illi filii, debet illum redimere quinque siclis; *Et redemtos ætate mensis redimes*; Postquam accepit sacerdos, si velit reddere, licet. Redemtio aperturæ asinæ; Dictum est enim; *& aperturam asinæ redimes ove*. Si nolit redimere, decollabitur securi ad partem posticam; Dictum est enim; *Si non redimet, decollabitur*; & post ejus decollationem sepelietur. Et qua de causa decollabatur? Dixerunt sapientes; Hic vult perdere opes sacerdotis, ideoque ejus opes perduntur. Ager possessionis; Si quis sanctificet agrum possessionis, quem hæreditavit a patre suo, & velit redimere ante Jubilæum, omnem agrum, cujus semen sit cor hordeorum, redimet quinquaginta siclis argenteis; si minus aut plus erit, dabit juxta hanc supputationem; & si præterierit tempus Jubilæi, & non redemerit, cedit sacerdotibus. Ager anathematum; si quis sit de Israele, qui dicat; Ager hic sit anathema; non emetur, neque redimetur amplius; Dictum est enim; *Omne anathema in Israel tibi erit*. Et similiter dictum est; *Omne anathema, quod devoverit homo Domino, ex omni, quod suum est &c.* Rapina proselyti, e. g. Si quis rapiat Proselyto, & statuatur in judicio, & illi juret, & moriatur proselytus, & posthæc innotuerit illi, quod falso juraverit, debet restituere furtum sacerdoti; Dictum est enim; *Et si non fuerit viro vindex, ut reddat delictum suum illi; Delictum quod restitutum est Domino, sacerdoti &c.* Hoc est argentum. Hæc omnia dicta sunt in pacto salis, in perpetuum, generaliter: dictum est enim: *Et ego ecce dedi tibi custodiam ablationum mearum*; Generale, & particularia explicata sunt in his, quæ descripsimus, viginti quatuor donis sacerdotii.

Ex his, quæ adhuc dicta sunt, constat octo fuisse data dono masculis sacerdotibus, quæ comedebantur in sanctuario, sc. sacrificium pro peccato, sacrificium pro delicto, sacrificia pacifica cœtus, residuum manipuli, reliquias munerum Israelitarum, duos panes, panem facierum, & logum olei leprosi; quinque Hierosolymis tam a maribus, quam a fœminis comedenda, sc. pectus & armum pacificorum, ablatum a sacrificio Eucharistico, & ab ariete Nazyræi, Pecudis puræ primogenitum, & primitiva; quinque in Judæa tantum observata, sc. primitias, primitias de decimis, placentam, primitias lanæ detonsæ, & agrum possessionis; quinque postrema ubique locorum, sc. donaria, pretium redemtionis filii primogeniti, primogenitum asini, rapinam Proselyti, & anathemata. Videatur *Maimonides Bicurim* cap. 1. & *Pesiktha* 37. 3.

Legitur 2. *Paral.* XXXI. 11. fuisse in templo exstructa horrea, in quibus primitiæ & decimæ asservarentur. *Præcepit igitur Ezechias, ut præpararent horrea in domo Domini; quod cum fecissent, intulerunt tam primitias, quam decimas, & quæcunque voverant fideliter &c. filius Jemna Levites, & janitor orientalis portæ, præpositus erat iis, quæ sponte offerebantur Domino, primitiisque, & consecratis in sancta sanctorum; & sub cura ejus Eden, & Benjamin, Jesue, & Semejas, Amarias, & Sechnias in civitatibus sacerdotum, ut fideliter distribuerent fratribus suis partes minoribus, atque majoribus; exceptis maribus ab annis tribus; cunctis qui ingrediebantur templum Domini, & quidquid per singulos dies conducebat in ministerio, atque observationibus juxta divisiones suas; Sacerdotibus per familias, & Levitis a vigesimo anno, & supra, per ordines & turmas suas, universæque multitudini tam uxoribus, quam liberis eorum utriusque sexus fideliter cibi de his, quæ sanctificata fuerant, præbebantur; sed & filiorum Aharon per agros & suburbana urbium singulorum dispositi erant viri, qui partes distribuerent universo sexui masculo de sacerdotibus, & Levitis*. Et *Nehem.* X. 37. *Et primitias ciborum nostrorum, & libaminum nostrorum, & poma omnis ligni, vindemiæ quoque & olei, afferemus sacerdotibus ad gazophylacium Dei nostri, & decimam partem terræ nostræ Levitis. Ipsi Levitæ decimas accipient ex omnibus civitatibus operum nostrorum. Erit autem sacerdos filius Aharon in decimis Levitarum, & Levitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri, ad gazophylacium in domum thesauri; ad gazophylacium enim deportabunt filii Israel primitias fru-*

frumenti, *vini*, *&* *olei*. Et *Malach.* III. 10. *Inferte omnem decimam in horreum*.

CAPUT XII. De Levitis.

I. *De eorum consecratione*. II. *De eorum ministerio*. III. *De eorum redditibus*.

I. LEvitas loco primogenitorum Israelis Deo consecratos fuisse constat ex cap. III. וידבר יהוה אל משה לאמר ואני הנה לקחתי את הלוים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלוים כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני יהוה. *Et locutus Dominus ad Mosen, dicens: ego ecce accepi Levitas de medio filiorum Israel pro omni primogenito, quod aperit vulvam de filiis Israel, eruntque mihi Levitæ, quia mihi est omne primogenitum in die quo percussi omne primogenitum in terra Israel, sanctificavi mihi omne primogenitum in Israel ab homine, usque ad pecus; mihi erunt; ego Dominus*. Vide in hoc cap. vers. 44. cap. VIII. 16. *Raschi* ad l. c. ואני הנה לקחתי ואני מהיכן זכיתי בהן מתוך בני ישראל שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי על ידי הבכורות זכיתי בהן ולקחתי מתמורתן לפי שהיתה העבודה בבכורות וכשחטאו בעגל נפסלו והלוים שלא עבדו עבודה זרה נבחרו תחתיהם. *Et ego ecce accepi*. At ego quando acquisivi illos de medio filiorum Israel, quod Israelitæ mercedem illis solvunt, ut mihi ministrent. Propter primogenitus illos acquisivi, & accepi eorum commutationem; quia ministerium a primogenitis peragebatur, & quando in vitulo peccarunt, depulsi sunt, & Levitæ, qui non servierunt Idololatriæ, in eorum locum electi sunt.

Electi sunt ex ceteris Israelitis, ut sacerdotibus ministrarent, sicuti dictum est l. c. vers. 5. וידבר יהוה אל משה לאמר הקרב את מטה לוי והעמדת אתו לפני אהרן הכהן ושרתו אתו ושמרו את משמרתו ואת משמרת בני ישראל לעבוד את עבדת המשכן ונתת את הלוים לאהרן ולבניו נתונם נתונם המה לי מאת בני ישראל. *Et locutus est Dominus ad Mosen, dicendo. Admove tribum Levi, & statue illam coram Aharon sacerdote, ut ministrent ei; & custodiant custodiam ejus, & custodiam congregationis coram tabernaculo conventus, ad ministrandum ministerium tabernaculi; & custodient omnia vasa tabernaculi conventus, & custodiam filiorum Israel; ad ministrandum ministerium tabernacali; & dabis Levitas Aharon, & filiis ejus, in donum sunt dati ipsi a filiis Israel:* ubi *Pesiktha* 57 2. ושמרו את כל כלי אהל מועד ואת משמרת בני ישראל לעבוד את עבדת המשכן וכן אמר למעלה לעבוד את עבדת המשכן חד בשירה וחד בהפשט וניתוח ונתת את הלוים לאהרן ולבנו נתונים נתונים חסר יו״ד מלמד שנמסרו כולם כאיש אחד ולמה שתי פעמים אחד למשכן ואחד לבית העולמים המה לו מאת בני ישראל שנכנסו לוים לעבוד את הקדש תחת כל בכור בבני ישראל. *Et custodiant omnia vasa tabernaculi conventus, & custodiam filiorum Israel ad ministrandum ministerium tabernaculi*. Dictum est etiam supra; *ad ministrandum ministerium tabernaculi*; semel in cantu; & secundo in excoriatione, & dissectione, sc. victimarum. *Et dabis Levitas Aharon, & filiis ejus, in donum sunt dati*, deest *Jod.*, ad docendum quod omnes quasi vir unus traditi sint; & cur dictum est bis? semel pro tabernaculo, & iterum pro domo seculorum; *ei a filiis Israel*; quod suffecti sint Levitæ ad ministerium sanctuarii pro omni primogenito filiorum Israel. *Raschi in* l. c. *Num.* ומהו השירות ושמרו את משמרתו לפי ששמירת המקדש עליו שלא יקרב זר כמו שנאמר אתה ובניך ובית אביך תשאו את עון המקדש והלוים הללו מסייעין אותם זו היא השירות ושמרו את משמרתו כל מנוי שאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשותו קרוי משמרת בכל המקרא ובלשון משנה וגו׳ והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה וכן משמרות כהונה ולויה ואת משמרת בני ישראל שכלן היו זקוקים לצרכי המקדש אלא שהלוים באים תחתיהם בשליחותם לפיכך לוקחים בהם המעשרות בשכרן שנאמר שכר הוא לכם חלף עבודתכם נתונים המה לו לעזרת מאת בני ישראל כמו מתוך בני ישראל כלומר משאר כל העדה נבדלו לכך בגזרת המקום והוא נתנה לו שנאמר ואתנה את הלוים נתונים וגו׳ Et quænam sunt ministeria? Hæc quæ dicta sunt; & custodiant custodiam ejus, quia ministerium sanctuarii illis incumbebat, ne alienus accederet; dictum est enim *Num.* XVIII. 1. *Tu & filii tui, & domus patris tui portabitis delictum sanctuarii*; & Levitæ illis optitulalabantur; Hæc erant ministeria. Omnis præfectura, cui quis præficitur, & illi incumbit opus, vocatur custodia in universa scriptura, & in lingua Mischnæ &c. At ecce non est custodia mea custodiæ tuæ æqualis; atque ita custodiæ sacerdotii, & ordinis Levitici; *& custodiam filiorum Israel*; quia omnes cogebantur ad opus tabernaculi; sed

ſed pro illis Levitæ venerunt in ſuis legationibus, idcirco ab illis acceperunt in mercrdem decimas, dictum eſt enim *Num.* XVIII. 31. *Quia merces eſt vobis pro miniſteriis veſtris*. *Dati ſunt ei*; ad opem præſtandam; *A filiis Iſrael*; idem eſt ac *de medio filiorum Iſrael*; quaſi dicat; ex reliqua omni congregatione ſeparati ſunt; idcirco Dei decreto dati ſunt illi; dictum eſt enim: *& dedi Levitas in donum* &c.

Poſt eorum elevationem conſecratio deſcribitur *Num.* VIII. 5. uſque ad finem. וידבר יהוה אל משה מתוך בני ישראל וטהרת אותם וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו ולקחו פר בן בקר ומנחתו סלת בלולה בשמן ופר שני בן בקר תקח לחטאת והקרבת את הלוים פני אהל מועד והקבלת את כל עדת בני ישראל והקרבת את הלוים לפני יהוה וסמכו בני ישראל את ידיהם על הלוים והניף אהרן את הלוים תנופה לפני יהוה מאת בני ישראל והיו לעבור את עבדת יהוה והלוים יסמכו את ידיהם על ראש הפרים ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה ליהוה לכפר על הלוים והעמדת את הלוים לפני אהרן ולפני בניו והנפת אתם תנופה ליהוה והבדלת את הלוים מתוך בני ישראל והכו לו הלוים ואחרי כן יבאו הלוים לעבור את אהל מועד וטהרת אתם והנפת] אתם תנופה כי נתנים נתנים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל לקחתי אתם לי כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם לי ואקח את הלוים תחת כל בכור בבני ישראל ואתנה את הלוים נתנים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבור את עבדת בני ישראל באהל מועד ולכפר על בני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקדש ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל ללוים ככל אשר צוה יהוה את משה ללוים כן עשו להם בני ישראל ויתחטאו הלוים ויכבסו בגדיהם וינף אהרן אתם תנופה לפני יהוה ויכפר עליהם אהרן לטהרם ואחרי כן באו הלוים לעבד את עבדתם באהל מועד לפני אהרן ולפני בניו כאשר צוה יהוה את משה על הלוים כן עשו להם. *Et loquutus eſt Dominus ad Moſen, dicens. Tolle Levitas de medio filiorum Iſrael, & purificabis eos. Et ſic facies illis ad purificandum eos; ſparge ſuper eos aquas expiationis, & tranſire faciant novaculam ſuper omnem carnem ſuam, & lavent veſtimenta ſua, & ſe purificent; & accipiant juvencum filium bovis, & ejus libamina, ſimilam mixtam oleo, & juvencum ſecundum filium bovis accipies in ſacrificium pro peccato; Et admovebis Levitas ante tabernaculum conventus, & congregabis univerſum cœtum filiorum Iſrael, & admovebis Levitas coram Domino, & imponent filii Iſrael manus ſuas ſuper Levitas; & elevabit Aharon Levitas elevatione coram Domino ex filiis Iſrael, & erunt ad miniſtrandum miniſterium Domini; & Levitæ imponent manus ſuas ſuper caput juvencorum, & facies unum in ſacrificium pro peccato, & alterum offeres in holocauſtum Domino ad expiandum Levitas; & ſtatues Levitas coram Aharon, & coram filiis ejus, & elevabis illos elevatione Domino; & ſeparabis de medio filiorum Iſrael, & erunt mihi Levitæ; & poſthæc ingredientur Levitæ ad miniſtrandum in tabernaculo conventus, & purificabis eos, & elevabis eos elevatione; quoniam in donum dati ſunt illi mihi de medio filiorum Iſrael pro aperiente omnem vulvam, pro omni primogenito de filiis Iſrael accepi illos mihi; Quia mihi eſt omne primogenitum in filiis Iſrael in homine, & in pecore, in die, quo percuſſi omne primogenitum in terra Ægypti, ſanctificavi illos mihi. Et accepi Levitas pro omni primogenito in filiis Iſrael; & dedi Levitas in donum Aharon, & filiis ejus de medio filiorum Iſrael ad miniſtrandum miniſterium filiorum Iſrael in tabernaculo conventus, & ad expiandum pro filiis Iſrael, ut non ſit in filiis Iſrael plaga, quando accedunt filii Iſrael ad ſanctuarium. Et fecit Moſe & Aharon, & omnis congregatio filiorum Iſrael Levitis juxta omnia, quæ preceperat Dominus Moſi de Levitis, ſic fecerunt illis filii Iſrael. Et mundati ſunt Levitæ, & laverunt veſtimentá ſua, & elevavit Aharon illos elevatione coram Domino, & expiavit pro illis Aharon, ut mundarentur; & poſthæc ingreſſi ſunt Levitæ ad miniſtrandum miniſterium ſuum in tabernaculum conventus coram Aharon, & coram filiis ejus, ſicut præceperat Dominus Moſi de Levitis, ſic fecerunt illis.* Ubi *Peſiktha* 43. 2. קח את הלוים זהו שאמר הכתוב בעת ההיא הבדיל יהוה את שבט הלוי מתוך בני ישראל וטהרת אותם וכה תעשה להם לטהרם מיכן אמרו שפרה ארומה נשרפת בשנים בניסן בשנה השנית והלוים הוו בין שנפקרו באחר לחרש השני בשנה השנית והעבירו תער על כל בשרם פרט לבית הסתרים וכבסו בגדיהם והטהרו זו טבילה שנאמר ורחץ את בשרו במים ולקחו פר בן בקר ומנחתו סלת והלא כל חטאת קודמת לעולה הבא עמהם ועשה את אשר לחטאת ראשונה ומהו ופר שני בן בקר תקח אלא פר בן בקר בן שתי שנים והקרבת את הלוים מיכן אמרו צריך אדם שיהא עומד על קרבנו לפיכך תיקנו מעמדות

מעמדות מפורש במסכת תעניות והקהלת את כל עדת בני ישראל להודיע לכל קרושת הלוים והקרבת את הלוים לפני יהוה במזרח וסמכו בני ישראל את ידיהם על הלוים זה קירוש שנתקרשו הלוים תחת בכורי ישראל וגו׳ והניף אהרן מעבירן אחד אחד והלוים יסמכו את ידיהם זה קירוש שנתקרשו הלוים תחת כל בכור בבני ישראל את האחד חטאת ואת האחד עולה מלמד שכל חטאת קורמת לעולות הבאין אחריהן והעמדת את הלוים לפני אהל מועד זה שרות והבדלת את הלוים והיו לי הלוים חביבין לפני הקרוש ברוך הוא שקירבם לפניו ואחרי כן יבואו הלוים מלמד שכל האמור בפרשה מעכב בהם כי נתונים נתונים המה לי הרי שנים ולמטה אומר ואתנה את הלוים נתונים לאהרן ולבניו הרי שלשה נתינות כנגר שלשה מקומות שקירשו הבכורות במצרים ובמרבר ובביאתן לארץ כי לי כל בכור במצרים לקחתים לי לקיים שנאמר זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום יהוה ואתנה את הלוים ה׳ בני ישראל כתב בפסוק מלמד שהעבורה כנגר תורה שניתנה בחמשה חומשין ואתנה את הלוים מלמד ששבט הלוי מקורש היה מקורם לכן יעקב אבינו קרשו שנאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך זה לוי שהוא עשירי קורש למפרע. *Tolle Levitas*. Hoc dixit textus, eo tempore ſeparavit Deus tribum Levi; *De medio filiorum Iſrael*; *& purificabis eos*; *& ſic facies illis ad purificandum eos*. Hinc dixerunt, quod vacca ruffa combuſta ſit die ſecundo Niſan, anno ſecundo: Et Levitæ adſperſi ſunt, dum numerati ſunt primo die menſis ſecundi anno ſecundo. *Et tranſire faciant novaculam ſuper omnem carnem ſuam*; Excepto pudendorum loco. *Et lavent veſtimenta ſua*, *& ſe purificent*; Hæc eſt lotio, dictum eſt enim *Levitic.* XVI. *Et lavabit carnem ſuam aquis*. *Et accipiant juvencum filium bovis*, *& ejus libamina*, *ſimilam*. Et ecce omne ſacrificium pro peccato antecedit holocauſtum, quod cum illo adducitur. Et offerendus eſt ille, qui eſt in ſacrificium pro peccato, prius. At cur dictum eſt; *& juvencum ſecundum filium bovis accipies?* niſi quod juvencus filius bovis ſit filius duorum annorum, *ſc. biennis*; *& admovebis Levitas*; Hinc dixerunt, quod neceſſit ſit, ut homo adſtet ſacrificio ſuo; Idcirco ſtatuerunt ſtationes, quæ exponuntur in tractatu *Taanith*: *& congregabis univerſum cœtum filiorum Iſrael coram Domino*; in oriente. *Et imponent filii Iſrael manus ſuas ſuper Levitas*. Hæc eſt ſanctificatio, qua ſanctificati ſunt Levitæ vice primogenitorum Iſrael &c. *Et elevabit Aharon*: ſinguli traducebantur. *Et Levitæ imponent manus ſuas*: Hæc eſt ſanctificatio, qua ſunt ſanctificati Levitæ pro omnibus primogenitis in filiis Iſrael. *Unum in ſacrificium peccato*, *& alterum in holocauſtum*. Ad docendum quod omne ſacrificium pro peccato antecedit holocauſta, quæ poſt illud adducuntur. *Et ſtatues Levitas coram tabernaculo conventus*; Hoc eſt miniſterium. *Et ſeparabis Levitas*; *& erunt mihi Levitæ*; Amabiles ſunt Levitæ coram Deo S. B. quod coram eo accedunt. *Et poſthac ingredientur Levitæ*. Ad docendum, quod omnia, quæ dicta ſunt in Paraſcha, impediant. *Quoniam in donum dati ſunt illi mihi*. Ter hoc dictum eſt; & infra dicitur. *Et dedi Levitas in donum Aharon*, *& filiis ejus*. Ecce tres donationes contra tria loca, in quibus ſanctificati ſunt primogeniti in Ægypto, in deſerto, & in ingreſſu in terram. *Quia mihi eſt omne primogenitum*. In Ægypto accepi mihi, ad confirmandum quod dictum eſt *Pſalm.* CX. *Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus*. *Et dedi Levitas*. Ad docendum, quod tribus Levi jamdiu eſſet ſanctificata. Jacob pater noſter illos ſanctificavit; dictum eſt enim *Geneſ.* XXVIII. 22. *Cunctorumque quæ dederis mihi*, *decimas offeram tibi*. Hic eſt Levi, qui eſt decimus ſanctificatus præpoſtero ordine. *Raſchi* in hoc loco.

מזה עליהם מי חטאת של אפר הפרה מפני טמאי מתים שבה והעבירו תער מצאתי ברברי רבי משה הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעברו עבודה זרה והיה קרוי זבחי מתים וממצורע קרוי מת הזקיקים תגלחת כמצורעים ולקחו פר בן בקר והוא עולה כמו שכתוב ועשה את האחר עולה והוא קרבן צבור בעבודה זרה ופר שני מה תלמוד לומר שני לומר לך מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת ובו יש סמך לרבריו בתורת כהנים ואומר אני שהוראת שעה היתה ששעיר היה להם להביא לחטאת עבודה זרה עם פר העולה והקהלת את כל עדת לפי שהלוים נתנים קרבן כפרה תחתיהם יבאו ויעמדו על קרבנם ויסמכו ידיהם עליהם והניף אהרן הלוים תנופה כדרך שאשם מצורע טעון תנופה חי שלש תנופות נאמרו בפרשה זו הראשונה לבני קהת לכך נאמר שם והיו לעבור את עבורת יהוה לפי שעבר קרש הקרשים עליהם הארון והשלחן וגו׳ השנייה לבני גרשון לכך נאמר בה תנופה ליהוה שאף עליהם היתה עבורת הקרש יריעות וקרשים הנראות בבית קרש הקרשים והשלישי לבני מררי נתונים נתונים למשא נתונים לשיר פטרת פתיחת כי לי כל בכור שלי היו הבכורות רקו הדין שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים ולקחתי אותם לי עד שטעו בעגל ועכשיו ואקח

את

את הלוים ואתנה ונו׳. *Sparge ſuper eos aquas expiationis*; ſc. cineris vaccæ, quia polluti erant mortuis, qui ibi reperiebantur; *Et tranſire faciant novaculam*. Inveni in verbis R. Moſe Adraſcian; quia dederunt expiationem pro primogenitis, qui ſervierunt Idololatriæ, & vocantur ſacrificia mortuorum, pariterque leproſus vocatur mortuus, abradendi erant ſicut leproſi. *Et accipient juvencum filium bovis*; Et hoc erat holocauſtum ſicuti ſcriptum eſt; *Et facies unum in holocauſtum*; & hoc erat ſacrificium cœtus pro Idololatria; *Et juvencum ſecundum*; Cur dictum eſt, *ſecundum*? Ut tibi dicatur; ſicut holocauſtum non comedebatur, ita pariter ſacrificium pro peccato non comedebatur; Et hoc confirmari poteſt ex verbis legis ſacerdotum; & ego dicam hanc doctrinam eſſe temporariam; quia hircus afferebatur in ſacrificium pro peccato Idololatriæ cum juvenco in holocauſtum. *Et congregabis univerſum cœtum*; Quia cum Levitæ offerent ſacrificium pro illis in expiationem, veniant, & adſtent ſuo ſacrificio, imponant manus ſuas ſuper illos. *Et elevabit Aharon Levitas elevatione*; ſicut ſacrificium pro delicto leproſi vivens erat elevandum. Tres elevationes memorantur in hac Paraſcha; prima pro filiis Caath, ita enim dictum eſt; *Et erunt ad miniſtrandum miniſterium Domini*; quia miniſterium ſancti ſanctorum illis incumbebat, ſc. arcæ, & menſæ &c. Secunda pro filiis Gerſon, ideoque ibi memoratur elevatio Domino, quia pariter illis commiſſum erat miniſterium ſanctuarii aulæorum, & tabularum, quæ videbantur in domo ſancti ſanctorum; Et tertia pro filiis Merari: *In donum dati ſunt*; dati ſunt ad onus, & ad cantum. פטרת apertura. *Quia mihi eſt omne primogenitum*; Quia mihi ſunt primogeniti, qui experti ſunt judicium, quod rectificavi pro illis inter primogenitos Ægypti. *Accepi illos mihi*; donec errarunt in vitulo; At nunc *accepi Levitas; & dedi &c.*

II. Levitæ ex ceteris tribubus ſeparati ſunt, ut eſſent addicti miniſterio ſanctuarii, & ſacerdotum, uti dictum eſt *Num.* I. 48. וידבר יהוה אל משה לאמר אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל ואתה הפקד את הלוים על משכן העדת ועל כל כליו ועל כל אשר לו המה ישאו את המשכן ואת כל כליו והם ישרתהו וסביב למשכן יחנו ובנסע המשכן יורידו את הלוים והזר הקרב יומת וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו לצבאותם והלוים יחנו סביב למשכן העדת ולא יהיה קצף על עדת בני ישרא׳ ושמרו הלוים את משמרת משכן העדת *Loquutus eſt Dominus ad Moſen, dicens; Verumtamen tribum Levi non numerabis, & neque ſummam eorum accipies in medio filiorum Iſrael. Tu vero conſtitue Levitas ſuper tabernaculum teſtimonii, & ſuper omnia vaſa ejus, & ſuper omnia quæ ad illud pertinent; ipſi portabunt tabenaculum & omnia vaſa ejus, & ipſi miniſtrabant in eo, & in circuitu tabernaculi caſtrametabuntur; & quando proficiſcetur tabernaculum, deponent ipſum Levitæ; & alienus, qui acceſſerit, morietur. Et caſtrametabuntur filii Iſrael, quiſque juxta caſtra ſua, & quiſque ſub vexillo ſuo per exercitus ſuos; & Levitæ caſtrametabuntur in circuitu tabernaculi congregationis; ut non ſit ira ſuper congregationem filiorum Iſrael; cuſtodientque Levitæ cuſtodiam tabernaculi congregationis.* Et Ibid. XVIII. 2. וגם את אחיך מטה לוי שבט אביך הקרב אתך וילוו עליך וישרתוך ואתה ובניך אתך לפני אהל העדת ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו גם הם גם אתם ונלוו עליך ושמרו את משמרת אהל מועד וזר לא יקרב אליכם ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח ולא יהיה עוד קצף על בני ישראל ואני הנה לקחתי את אחיכם הלוים מתוך בני ישראל לכם מתנה נתנים ליהוה לעבד את עבדת אהל מועד. *Et fratres tuos de tribu Levi, ſceptrum patris tui, admovebis tibi, ut conjungantur tecum, & miniſtrent tibi, & tu & filii tui tecum coram tabernaculo congregationis; & cuſtodiant cuſtodiam tuam, & cuſtodiam totius tabernaculi; Verumtamen ad vaſa ſanctuarii, & ad altare non accedent, ne moriantur tam ipſi, quam vos. Et excubabunt tibi, & cuſtodient cuſtodiam tabernaculi conventus; & alienus non accedet ad vos; & cuſtodieris cuſtodiam ſanctuarii, & cuſtodiam altaris, ut non ſit amplius indignatio ſuper filios Iſrael. Et ego ecce accepi fratres veſtros Levitas de medio filiorum Iſrael; vobis dono dati ſunt Domino ad miniſtrandum miniſterium tabernaculi conventus.*

Alia Caathitis, alia Gerſonitis, alia Meraritis diſtributa ſunt miniſteria in tabernaculo: Caathitæ arcam, menſam, candelabrum, altare portare debebant, uti ſcriptum eſt *Numer.* IV. 4. זאת עבדת בני קהת באהל מועד קדש הקדשים ובא אהרן ובניו בנסע המחנה והורידו את פרכת המסך וכסו בה את ארן

ארן העדת ונתנו עליו כסוי עור תחש ופרשו בגד כליל תכלת מלמעלה ושמו בדיו ועל שלחן הפנים ופרשו בגד תכלת ונתנו עליו את הקערות ואת הכפות ואת המנקות ואת קשות הנסך ולחם התמיד עליו יהיו ופרשו עליהם בגד תולעת שני וכסו אותו במכסה עור תחש ושמו את בדיו ולקחו בגד ותכלת וכסו את מנרת המאור ואת נרתיה ואת מלקחיה ואת מחתתיה ואת כל כלי שמנה אשר ישרתו לה בהם ונתנו אתה ואת כל כליה אל מכסה עור תחש ונתנו על המוט ועל מזבח הזהב ופרשו בגד תכלת וכסו אתו במכסה עור תחש ושמו את בדיו ולקחו את כל כלי השרת אשר ישרתו בם בקדש ונתנו אל בגד תכלת וכסו אותם במכסה עור תחש ונתנו על המוט ודשנו את המזבח ופרשו עליו בגד ארגמן ונתנו עליו את כל כליו אשר ישרתו עליו בהם את המחתת ואת המזלגת ואת היעים ואת המזרקות ואת כל כלי המזבח ופרשו עליו כסוי עור תחש ושמו את בדיו וכלה אהרן ובניו לכסת את הקדש ואת כל כלי הקדש בנסע המחנה ואחרי כן יבאו בני קהת לשאת ולא יגעו אל הקדש ומתו אלא נושא בני קהת באהל מועד *Hoc est ministerium filiorum Caath in tabernaculo conventus, sanctum sanctorum. Ingrediatur autem Aharon & filii ejus tempore quo movenda sunt castra, ut deponant velum interstitii, & tegant arcam testimonii; & ponant super illam operimentum pellis taxi, & expandant vestem hyacinthinam super ipsam, & ponant vectes ejus; & super mensam panis facierum expandant vestimentum hyacinthinum, & ponant super eam pateras, & cochlearia, & phialas, & cyathos libationis, & panes erunt jugiter super eam; & expandant super eam vestem coccineam, & operiant ipsam operimento pellis taxi, & immittant vectes ejus. Et tollant vestem hyacinthinam, & operiant candelabrum luminaris, & lucernas ejus, & forcipes, & emunctoria ejus, & omnia vasa ejus olearia, quibus ei ministrant. Et ponent ipsum, & omnia vasa ejus intra operimentum pellis taxi, & indant vectes ejus. Et decinerabunt altare, & tegent ipsum veste purpurea; Et ponent super ipsum omnia vasa ejus, quibus super ipsum ministrant, pateras carbonarias, fuscinulas, palas, & omnia vasa altaris, & expandent super ipsum operimentum pellis taxi, & imponent vectes ejus. Cumque cessaverit Aharon & filii ejus tegere sanctuarium, & omnia vasa sanctuarii, tempore profectionis castrorum, postea veniant filii Caath ad portandum, neque accedant ad sanctuarium, ut moriantur; Hoc est onus filiorum Caath in tabernaculo conventus.* Gersonitæ tabernaculum vela, cortinas, ceteraque vasa ministerii in itineribus portare jubentur; ibid. verſ. 24. זאת עבדת משפחת הגרשני לעבד ולמשא ונשאו את יריעות המשכן ואת אהל מועד מכסהו ומכסה התחש אשר עליו מלמעלה ואת מסך פתח אהל מועד ואת קלעי החצר אשר על המשכן ועל המזבח סביב ואת מיתריהם ואת כל כלי עבדתם ואת כל אשר נעשה להם ועבדו. *Hoc autem est ministerium familiæ Gerson ad ministrandum, & portandum. Portent autem cortinas tabernaculi, & tabernaculum conventus operimentum ejus, & operimentum taxi, quod est super illud in superiori loco, & aulæum portæ tabernaculi conventus. Et aulæa atrii, & velum, quod est in introitu portæ atrii, quod est super tabernaculum in circuitu, & super altare, & funes eorum, & omnia vasa ministerii eorum, & omnia quæ facta sunt pro illis, ut ministrent.* Meraritæ portare debebant columnas, tabulas bases, & vectes tabernaculi, & atrii Ibid. verſ. 31. וזאת משמרת משאם לכל עבדתם באהל מועד קרשי המשכן ובריחיו ועמדיו ואדניו ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתדתם ומיתריהם לכל כליהם ולכל עבדתם ובשמות תפקדו את כלי משמרת משאם. *Hæc autem est custodia oneris eorum juxta omne ministerium eorum in tabernaculo conventus, tabulæ tabernaculi & vectes ejus, columnæ ejus, & bases ejus: columnæ quoque atrii per circuitum, & bases eorum, & clavi eorum, funes eorum cum omnibus instrumentis eorum pro quocunque ministerio eorum, & nominatim constituatis vasa custodiæ oneris eorum.* Caathitæ propriis humeris debebant portare onera, quæ illis distributa erant, uti dictum est *Num.* VII. 9. קח מאתם והיו לעבוד את עבדת אהל מועד ונתתה אותם אל הלוים איש כפי עבדתו ויקח משה את העגלת ואת הבקר ויתן אותם אל הלוים את שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון כפי עבדתם ואת ארבע העגלות ואת שמנת הבקר נתן לבני מררי כפי עבדתם ביד איתמר בן אהרן הכהן ולבני קהת לא נתן כי עבדת הקדש עלהם בכתף ישאו. *Accipe ab illis, & sint ad opus ministerii tabernaculi conventus, & dabis illa Levitis, unicuique juxta ministerium suum; Et accepit Mose plaustra & boves, & dedit ea Levitis. Duo plaustra & quatuor boves dedit filiis Gerson juxta ministerium eorum; & quatuor plaustra & octo boves dedit filiis Merari juxta ministerium eorum per manum Ithamar filii Aharon sacerdotis. At filiis Caath non dedit, quia ministerium sanctuarii impositum erat super eos, ut humeris portarent.*

rent. Ubi *Raschi* כפי עבודתם שהיה משא בני גרשון קל משא בני מררי שהיו נושאים הקרשים והעמודים וארנים כי עבודת הקודש עליהם משא דבר הקדושה הארון והשלחן וגו׳ לפיכך בכתף ישאו *Juxta ministerium eorum*; quia onus filiorum Gerson erat levius præ onere filiorum Merari, qui portabant tabulas, & columnas, & bases; *Quia ministerium sanctuarii impositum erat illis*; erat sanctum onus in portanda arca, mensa &c. Ideoque humeris portabant.

Post translatam arcam in templum, alia sortiti sunt ministeria, ut alii essent cantores, & alii janitores, ut ex cantoribus juxta numerum classium sacerdotalium quatuor & viginti classes, totidemque ex janitoribus statuerentur, uti videre est I. *Paral.* XXV. & XXVI. Duplex memoratur odeum in templo, ubi Levitæ canentes consistebant in tractatu *Middoth*, alterum sect. 5. cap. II. memoratum inter atrium mulierum & Israelitarum situm, ubi legitur. וחמשה עשר מעלות עולות מתוכה לעזרה ישראל כנגד חמשה עשר מעלות שבתהלים שעליהם הלוים אומרים בשיר לא היו טרטות אלא מוקפות כחצי גורן עגולה Et quindecim gradus adscendebant ex ejus medio in atrium Jsraelis, respondentes quindecim gradibus, qui in *Psalmis* occurrunt, in quibus Levitæ canebant; Non erant gradus recti, sed gyrati instar dimidiæ rotundæ areæ. Alterum inter atrium Israelitarum, & sacerdotum situm, sectione 6. memoratum. רבי אליעזר בן יעקב אומר מעלה היתה ונבוה אמה והדוכן נתון עליה ובה שלש מעלות של חצי אמה. R. Elieser filius Jacobi dicit; ascensus erat, ejusque altitudo cubitalis, cui impositum erat pulpitum, atque in eo erant tres gradus, singuli sc. cubiti dimidii. In hoc postremo Odeo fere institisse in sacrificiis canentes Levitæ dicuntur, quod propinquius esset altari; *Babyl. Joma* 16. ותנן רבי אליעזר בן יעקב מעלה היתה שם ונבוה אמה חצי אמה שלש מעלות של חצי חצי ודוכן נתון עליה של חצי חצי אמה. Atqui legimus; R. Elieser ben Jacob dicit; adscensus ibi erat, & altitudo erat cubitalis, cui impositum erat pulpitum, ubi erant tres gradus, singuli sc. dimidii cubiti. Ubi *Raschi* ותנן רבי אליעזר בן יעקב אומר מעלה היתה עוד בעזרה ישרא׳ ונבוה אמה ואורכה ברוחב כל העזרה ודוכן של לוים בנוי עליה ונבוה אמה וחצי וכן שלש מעלות של חצי אמה שעולין בה לדוכן Atqui legimus. R. Elieser ben Jacob dicit; adscensus præterea erat in atrio Israelis, ejusque altitudo cubitalis; & ejus longitudo patebat in latitudine totius atrii, super quo extructum erat pulpitum Levitarum, cujus altitudo erat cubiti cum dimidio; atque ita tribus gradibus dimidii cubiti adscendebant in pulpitum. De ejus altitudine differitur in cap. XXII. *Chanuchat Abait Mose Chapherz*. מעלה היתה שם נבוה אמה והדוכן נתון עליה ובו שלש מעלות של חצי חצי אמה בין הכל שני אמות וחנו בפרק שני דמדות ואתי כרבי אליעזר בן יעקב דנמצאת עד כאן גבוה מעי׳ שני אמות וחצי וזה היה המבדיל בין עזרה לעזרה ולא צריכי פשפשין אבל הסמ״ג עמוד מאה וששים ושלשה חישב בין הכל אמה וחצי וה״ל ואמר רבי אליעזר בן יעקב שמשנתו קב ונקי מעלה היתה היתה ביניהם נבוהה אמה והדוכן נתון עליה פירש היו שם הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן וכן שלש מעלות של חצי חצי אמה נמצאת עד כאן נבוהה מעי׳ אמה ומחצה עד כאן וצריך לומר שראה גרסא אחרת ולא גריס במתניתין נמצאת עד כאן נבוהה מעי׳ שני אמות ומחצה ולתנא קמא דקאמר פשפשין היו שם מבדילין צריך לומר דלא הוו משוקעות בבנין אלא מונחים בעלמא מיהו לא ימנע הקושי על הכסף משנה בהלכות בית הבחירה פרק ראשון דקאתי אלישנא דהרמב״ם דקאמר ועושים בתוך העזרה גבולין עד כאן לישראל עד כאן לכהנים וכו׳ ומייתי איהו עליה הא דאמרי בפרק שני דמדות וראשי פשפשים מבדילין בין ע׳ לע״ב אליבא דתנא קמא ואין הדבר כן שהרמב״ם בפרק ו׳ פסק כרבי אליעזר בן יעקב דמעלה היתה שם ולא פשפשין וגו׳. Adscensus ibi erat cubitalis, cui impositum erat pulpitum, ubi erant tres gradus, singuli sc. dimidii cubiti. In totum duo cubiti cum dimidio in cap. II. *Middoth*. Et adduxi juxta mentem R. Elieser ben Jacob; quod ita deprehendatur atrium sacerdotum præ atrio Israelitarum fuisse altius duobus cubitis cum dimidio. Et hoc separabat inter atrium & atrium. Neque erant trabes necessariæ. Verum *Sagmas* columna CLXIII. in totum computatat cubitum cum dimidio; & hæc sunt ejus verba; & dicit; Misna R. Elieser ben Jacob est pura & munda. Adscensus inter ea intererat altitudinis cubitalis, cui impositum erat pulpitum. Exponit: ibi insistebant Levitæ canentes super sacrificio; & sic tres gradus, singuli sc. dimidii cubiti: deprehenditur atrium sacerdotum præ atrio Israelitarum fuisse altius cubito cum dimidio. Hactenus ejus verba. Dicendum est quod aliam lectionem viderit, & non legit in Misna ubi dicitur; deprehenditur atrium sacerdotum fuisse altius atrio Israe-

Iſraelitarum duobus cubitis cum dimidio. Et juxta mentem primi doctoris, qui dicit; Trabes ibi erant, quæ ſeparabant; dicendum eſt, quod trabes non eſſent inſitæ in ædificio; ſed juxta vulgatem uſum eſſent poſitæ, nihilominus non poteſt ſe cohibere, quin opponat contra *Ceſeph Miſna* in tractatu domus electæ cap. I. ubi affert ea quæ ſunt contra mentem *Maimonidis*, qui dicit; & faciunt intra atrium terminos; uſque ad hunc terminum Iſraeli, uſque ad hunc terminum ſacerdotibus &c. Et adduxi de hoc quod dixerunt in cap. II. *Middoth*; & capita trabium ſeparabant inter atrium Iſraelis, & atrium ſacerdotum; eſt ſententia primi doctoris; At non ita ſe res habet. Quia *Maimonides* in cap. VI. ſentit juxta ſententiam R. Elieſer ben Jacob, quod adſcenſus ibi eſſet non autem trabes &c.

Hos Pſalmos cecinisse in templo dicuntur Levitæ *Tamid* VII. 4. השיר שהיו הלוים אומרים ליהוה הארץ ומלאה תבל ויושבי בה בשני היו אומרים גדול יהוה ומהלל מאד בעיר אלהינו הר קדשו בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט ברביעי היו אומרים אל נקמות יהוה אל נקמות הופיע וגו׳ בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עזנו הריעו לאלהי יעקב בששי היו אומרי׳ ה׳ מלך גאות לבש וגו׳ בשבת מזמור שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד לבא שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים. Canticum recitabant Levitæ in Sanctuario; primo die dicebant; *Domini eſt terra & plenitudo ejus, orbis terrarum, & univerſi qui habitant in ea:* *Pſal.* XXIV. Secundo die dicebant; *Magnus Dominus & laudabilis nimis in civitate Dei noſtri, in monte ſanctitatis ejus.* *Pſal.* XLVIII. Tertio die dicebant. *Deus ſtetit in cœtu Deorum; in medio autem Deos dijudicat.* *Pſalm.* LXXXII. Quarto die dicebant. *Deus ultionum libere egit.* *Pſal.* XCIV. Quinto die dicebant; *Exultate Deo, adjutori noſtro, clangite Deo Jacob.* *Pſal.* LXXXI. Sexto die dicebant. *Dominus regnavit decorem indutus eſt &c.* *Pſal.* XCIII. Sabbatho dicebant *Pſalmum cantici in die Sabbathi; Pſalmum canticum in ſecula, in diem ubi perfectum erat ſabbathum, & quies ad vitam ſeculorum.* *Maimonides* cap. VI. *Tamidim* אין אומרין שירה אלא על עולות הציבור וזבחי שלמיהן האמורין בתורה אבל עולות נדבה שמקריבין מסותר תרומת הלשכה אף על פי שאין של ציבור אין אומרין שירה עליהם וכן נסכים הבאים בפני עצמן אין אומרין עליהן שירה ביום הראשון היו אומרין ליהוה הארץ ומלאה בשני היו אומרין גדול יהוה ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו וגו׳ בשלישי היו אומרין אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט ברביעי היו אומרין אל נקמות יהוה אל נקמות הופיע בחמישי היו אומרין הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב בששי היו אומרין יהוה מלך גאות לבש לבש יהוה עז התאזר וגו׳ בשבת היו אומרין מזמור שיר ליום השבת וגו׳ במוספי שבת אומרין שירת האזינו וחולקין לששה פרקים הז״יו לך כדרך שקוראים אותה משה בבית הכנסת ואומרין פרק בכל שבת גמרו השירה בששה שבתות חוזרין לראש במנחה של שבת אומרין אז ישיר משה ומי כמוכה וכו׳ במוסף של ראש השנה היו אומרין הרנינו לאלהים עוזנו ואם חל להיות בחמישי אומרין הסירותי מסבל שכמו וגו׳ במנחה של ראש השנה היו אומרים קול יהוה יחיל למדבר וגו׳ ראש חדש שחל להיות בשבת שירה של ראש חדש דוחה את שירה של שבת כדי לפרסם שהיום ראש חדש בשבת. Non dicebant canticum niſi in holocauſtis cœtus, & ejus pacificis, quæ memorantur in lege, ſed in holocauſtis ſpontaneis, quæ erant de reſiduis ſeparationis conclavis, quamvis eſſent cœtus, non canebant, neque in libaminibus, quæ ſeorſim afferebantur. Dicebant canticum die primo. *Domini eſt terra & plenitudo ejus.* *Pſalm.* XXIV. In die ſecundo canebant; *Magnus Dominus & laudabilis nimis in civitate Dei noſtri, in monte ſanctitatis ejus.* *Pſal.* XLVIII. In tertio canebant; *Deus ſtetit in cœtu Deorum; in medio autem Deos dijudicat.* *Pſal.* LXXXII. In quarto canebant; *Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit.* *Pſalm.* XCIV. In quinto canebant. *Exultate Deo adjutori noſtro, jubilate Deo Jacob.* *Pſal.* LXXXI. In ſexto canebant. *Dominus regnavit, decorem indutus eſt, indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe &c.* *Pſal.* XCIII. In ſabbatho canebant; *Pſalmum cantici in die Sabbathi.* *Pſal.* XCII. Canebant ad ſacrificia additilia; *Audite cœli &c.* *Deut.* XXXII. Et dividebant in ſex capita, quorum initia ſunt; *Audite*, *Memento*, *Conſtituit*, *Vidit*, *Utinam*, *Levabo*; ſic ut per ſex homines ſolet legi in Synagogis; Singulis ſabbathis legebant caput unum; Et abſolvebant hoc canticum ſex ſabbathis, & redibant ad principium. In veſpera ſabbathi canebant; *Tunc cecinit Moſe &c.* *Quis ſimilis tibi &c.* *Exod.* XV. Ad ſacrificium additilium principii anni canebant; *Exultate Deo adjutori noſtro.* *Pſal.* LXXXI. Quod ſi principium anni incideret in hebdomadæ diem quintum canebant; *Divertit ab omnibus dorſum ejus.* Ibid. In principio anni ad veſpe-

ram canebant ; *Vox Domini concutientis desertum &c. Psal.* XXIX. Si novilunium incideret in Sabbathum , canticum novilunii pellebat canticum Sabbathi , ut innotesceret hunc esse diem novilunii . Duodecim fere Levitæ canentes in pulpito constitisse dicuntur *Pesiktha* 38. 2. לעבור עבודה באהל מועד אי זו היא עבודה שהיא צריכה עבודה הוי אומר זה השיר כדתנן במסכת ערכין אין פותחין משנים עשר לוים העומדים על הדוכן ואמרינן בגמרא כנגד מי אמר רבי פפא כנגד תשעה כנורות ושנים נבלים וצלצל שהם שנים עשר שנאמר בדבר הימים הוא ובניו ואחיו שנים עשר וכתיב ויעמד יהושע הוא ובניו אחיו וקדמיאל לא היו אומרים לא בנבל ולא בכנור אלא בפה כדי ליתן לקול בנעימה ותנן במסכת תמיד שהיה לנסך הניף בסודרין הקיש בן ארזא בצלצל ודברו הלוים בשיר השיר שהיו הלוים אומרים בבית המקדש . *Ad ministrandum ministerium in tentorio conventus ;* Quodnam est ministerium necessarium ? ministerium hoc , ille dicit , est cantus ; uti legimus in tractatu Erachin; Non erant pauciores, quam duodecim Levitæ stantes in pulpito; Et dicimus in Gemara contra id quod dicit R. Papa contra novem cytharas , & duo nablia , & cymbalum , quæ sunt duodecim ; dictum est enim 1. *Paral.* XXV. 12. *Filiis & fratribus ejus duodecim.* Pariterque dictum est *Esdr.* III. 9. *Stetitque Josue & filii ejus , Cadmiel ,* Non canebant nablio , neque cythara , sed ore , ut voci suavitatem impertirent . Et legimus in tractatu *Tamid* cap. VII. Quando dabatur ad libandum , ventilabat sudarium . Achis ben Arsæ pulsabat cymbalum , & Levitæ dicebant canticum ; canticum quod Levitæ dicebant in domo sanctuarii . Verum hæc Interpretum Judæorum opinio , qua dicuntur præteritis instrumentis Musicis Levitæ tantum ceciniſſe , refellitur a multis Scripturæ locis, præsertim 1. *Paral.* XV. ubi dictum est . *Dixitque David principibus Levitarum ut constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum, nabliis videlicet , & lyris & cymbalis , ut resonaret in excelsis sonitus lætitiæ &c. Porro cantores Heman , Asaph , & Ethan in cymbalis æneis concrepantes . Zacharias autem , & Oziel , & Semiramoth , & Jabiel , & Ani , & Eliab , & Maasias , & Banajas in nabliis arcana cantabant . Porro Mathathias , & Eliphalu , & Macenias , & Obededom , & Jebiel , & Ozaziu in cythara pro octava canebant epinicion .* Vide ibid. cap. XVI. & 2. *Paral.* IV. 12. *Esdr.* III. 10. *Nehem.* XII. Et præsertim 1. *Paral.* XXV. ubi describuntur Levitæ , quorum alii cymbala, alii nablium , alii cytharas, alii denique alia instrumenta Musica pulsarent. De Hebræorum Musica , & instrumentis Musicis suo loco uberrime differetur.

Levitas Janitores nocturnas excubias in templo egisse probare contendunt Judæi Interpretes in cap. XVIII. 4. *Num.* ubi *Pesiktha* 37. 2. הקרב את מטה לוי והעמדת אותו לפני אהרן הכהן ושרתו אותו תנו רבנן ונלוו עליך וישרתוך בעבודתך הכתוב מדבר אתה אומר בעבודתו הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בעבודתם כשהוא אומר בעבודתו ונלוו עליך ושמרו הרי בעבודתם אמור הא מה אני מקיים ונלוו עליך וישרתוך בעבודתך הכתוב מדבר מיכן אמרו הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד והלוים בעשרים ואחד מקומות חמשה על חמשה שערי הבית ארבעה על ארבע פנותיו חמשה על חמשה שערי עזרה וארבעה על ארבע פנותיו מבחוץ אחד בלשכת הקרבן ואחד בלשכת הפרכת ואחד אחרי הפרכת מנא ה״מ אמר רבי יהודה מסורה ואמרי לה במתניתא למזרחה ליום ו׳ לצפונה ליום ארבעה ולאסופים שנים שער לפרבר למערב למסלה ליום שנים לפרבר *Admove tribum Levi , & statue illam coram Aharon sacerdote , ut ministret illi* . Tradiderunt sapientes ; dictum est *Num.* XVIII. 4. *Et excubabunt tibi , & ministrabunt tibi ;* de ministerio tuo textus loquitur; tu dicis quod de ejus ministerio textus loquatur; aut non loquitur nisi de eorum ministerio ; quando vero dicit ; *& excubabunt tibi , & custodient ;* Ecce de eorum ministerio loquitur . Quomodo ego explicabo ; *& excubabunt tibi , & ministrabunt tibi ?* de ministerio tuo textus loquitur. Hinc dixerunt ; Sacerdotes vigilias agebant in domo sanctuarii , in domo Abtines , in domo Nitsos, & in domo incendii ; & Levitæ in uno & viginti locis, quinque ad quinque portas templi , quatuor ad quatuor ejus angulos; quinque ad quinque atrii portas , & quatuor ad quatuor ejus angulos exteriores , unus in conclavi oblationis , & alius in conclavi veli , & alter post velum ; Unde hæc probantur ? Dicit R. Jehuda ; ex traditione, uti dictum in Misna ; dictum est enim 1. *Paral.* XXVI. 17. *Ad orientem Levitæ sex, ad septentrionem de die quatuor , ad meridiem de die quatuor , & ad Asuphim bini , apud Parbar ad occidentem quatuor pro semita , duo ad Parbar* . Vide *Tamid* cap. 1. & *Middoth* cap. 1. & *Maimonidem* de Domo Electa cap. ult.

Minora Levitarum ita erant distributa, ut cantores janitorum munia ministrare non deberent; *Siphri 19.* אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו אזהרה ולא ימותו עונש אין לי אלא לוים שעונשים ומוזהרים על עבודת כהנים כהנים על עבודת לוים מניין תלמוד לומר גם הם גם אתם מעבודה לחבירתה מניין תלמוד לומר גם אתם וכבר בקש רבי יהושע בן חנניה לסייע את רבי יוחנן בן גודגדה אמר לו חזור לאחוריך שכבר אתה מתחייב בנפשך שאני מן השוערים ואתה מן המשוררים רבי אומר אין צריך שהרי כבר נאמר אל תכריתו את שבט הקהתי זאת עשו להם וחיו אין לי אלא בני קהת בני גרשון ובני מררי מניין תלמוד לומר צו את הארן ואת בניו לוים שעונשים מוזהרים על עבודת כהנים וכהנים על עבודת לוים מניין תלמוד לומר ובנסע הארון יורידו אותו הלוים מעבודה לחברתה מניין תלמוד לומר והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה ומה תלמוד לומר גם הם גם אתם לפי שבא קרח והעירער כנגד אהרן הזהיר עליו הכתוב את כל העניין. *Tantummodo ad vasa sanctuarii & ad altare non accedent*; Hæc est præmonitio; *& non morientur*; hæc pœna: Non probo nisi de Levitis, quod puniantur, & præmoneantur de ministerio sacerdotum; Sacerdotes de ministerio Levitarum unde probantur? Ex eo quod dictum est; *tam illi, quam vos*; De ministerio ad alterum ministerium unde probatur? Ex eo quod dictum est; *quam vos*; & jam volebat R. Jehosua ben Chananja opem ferre Rabi Jochanani ben Gudgoda; Dixit illi; Remove te, quia jam reus est mortis; quia ego sum de janitoribus, & tu de cantoribus. Rabi dicit; non est necesse; quia jam dictum est *Num.* IV. 18. *Nolite perdere tribum Caath. Sed hoc facite eis ut vivant.* Non probo nisi de filiis Caath, de filiis Gerson, & de filiis Merari unde probatur? Ex eo quod dictum ibid. *Præcipe Aharon & filiis ejus.* Quod Levitæ puniantur & præmoneantur de ministerio sacerdotum, & sacerdotes de ministerio Levitarum, unde probatur? Ex eo quod dictum est Ibid. I. 51. *Quum proficisceretur arca, demittent illud Levitæ.* Ab uno ad alterum ministerium unde probatur? Ex eo quod dictum est. Ibid. III. 38. *Et castrametabuntur ante tabernaculum ad orientem ante tabernaculum conventus ad orientem*; Quid dicendum erat; *tam illi quam vos?* Quia venit Core, & contendit cum Aharon; De illo hæc omnia præmonet textus.

Ante ætatem quinque & viginti annorum ministrare non poterant Levitæ, uti dictum est *Num.* VIII. 24. ubi *Siphri* 9. 4. זאת אשר ללוים שנים פוסלים בלוים ואין המום פוסל בלוים שהיה בדין ומה במקום שלא פסלו שנים פסלו במומין כאן שפסלו שנים אינו דין שיפסלו במומים תלמוד לומר אשר ללוים שנים פוסלים בלוים ואין מומים פוסלים בהם חמש ועשרים שנה ומעלה וכתוב אחד אומר מבן שלשים שנה כיצד יתקיימו שני כתובים מבן חמש ועשרים שנה לתלמוד ומבן שלשים לעבודה ומבן חמשים שנה ישוב שומע אני מכל עבודה במשמע תלמוד לומר ולא יעבד עוד ושרת את אחיו באהל מועד מלמד שחוזר לנעילת שערים ולעבדת בני גרשום רבי יהודה אומר הואיל ואמרה תורה מבן חמש ועשרים שנה ואמרה לא יעבוד עוד אני למדתי שהעובד בשלשים אינו עובד בעשרים וחמשה כך הכהן לא יעבוד בעשרים וחמשה תלמוד לומר ולא יעבוד עוד ושרת את אחיו באהל מועד ועבודה לא יעבוד שנים פוסלים בלוים ואין פוסלים בכהנים שהיה בדין ומה במקום שלא פסל מומים פסל שנים כאן שפסל מומים אינו דין שיפסול שנים תלמוד לומר ושרת את אחיו שנים פוסלים בלוים ואין פוסלים בכהונה שעד שלא נכנסו לוים לארץ היו לוים כשרים מבן שלשים שנה ועד בן חמשים שנה והכהנים משיביאו שתי שערות עד עולם אבל משנכנסו לארץ אין הלוים נפסלים אלא בקול. *Hoc est pro Levitis Num.* VIII. 24. Anni, non autem macula reprobabant Levitas. Quia erat argumentum; si ubi non reprobabant anni, reprobabant maculæ, hic ubi anni reprobant, non erit æquum ut maculæ reprobent? Idcirco dictum est; *Hoc est pro Levitis.* Anni, non maculæ illos reprobabant. *Atque ætate quinque & viginti annorum & supra.* Alter textus dicit *Num.* IV. 2. *Ætate triginta annorum.* Quomodo conciliantur hi duo textus? Ætate viginti quinque annorum ad discendum; atque ætate triginta ad ministerium; *Atque ætate quinquaginta annorum quiescet.* Crederem juxta sensum literalem ab omni ministerio? Idcirco dictum est; *Non ministrabit amplius; & ministrabit fratribus suis in tabernaculo conventus.* Docetur, quod rediret ad obserandas portas, & ad ministerium filiorum Gersom. R. Jehuda dicit; quandoquidem dicit lex; *Ætate quinque & viginti annorum*; pariterque dicat; *Non ministrabit amplius.* Ego crederem, quod qui ministraret ætate triginta annorum, non ministraret quinto & vigesimo, ita sacerdos non ministraret quinto & vigesimo? Idcirco dictum est; *Et non ministrabit amplius; & ministrabit fratribus suis in tabernaculo conventus; & ministerium non mini-*

nistrabit; Anni Levitas, non autem sacerdotes reprobabant; Sed erat argumentum; Si ubi non reprobabant maculæ, reprobabant anni, hic ubi maculæ reprobabant, non erit æquum ut anni reprobarent? Idcirco dictum est; *Et ministrabit fratribus suis*. Anni Levitas, non autem anni reprobabant sacerdotium. Priusquam ingrederentur Levitæ in terram, anno trigesimo erant Levitæ legitimi usque ad annum quinquagesimum, & sacerdotes postquam eduxerant duos pilos in perpetuum; sed postquam ingressi sunt in terram, Levitæ non reprobabantur nisi voce.

III. *Num.* XVIII. 21. memorantur dona Levitarum, ubi *Siphri* 19. 3.

ברית מלח עולם היא ולבני לוי מגיד
הכתוב שכשם שהברית כרותה לכהונה כך
ברית כרותה ללוים כל מצות כהונה נאמרה
בשמחה מהר סיני וזו בתחילה נאמר לו
דברי רבי נחמיה רבי יונתן אומר אף זו
בשמחה נאמרה שנאמר ולבני לוי הנה
נתתי אין הנה אלא שמחה שנאמר וגם
הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו
כל מצות כהונה קנאו לשם ונתנו לכהונה
חלף עבודתם דברי רבי יאשיה רבי יונתן
אומר אף זו קנאת השם ונתנה ללוים
שנאמר וכל מעשר הארץ ואומר ולבני לוי
הנה נתתי את מעשר בישראל לנחלה מה
נחלה אין משתנה ממקומה אף מעשר
ראשון אין משתנה ממקומו חלף עבודתם
שהם עובדים אם עבד יטול ואם לא עבד
לא יטול ולא יקריבו עוד בני ישראל
אזהרה לשאת חטא למות עונש ועבד הלוי
הוא למה נאמר לפי שהוא אומר חלף
עבודתם שומע אני רצה יעבוד לא רצה
לא יעבוד תלמוד לומר ועבד הלוי הוא
בעל כורחו ועוד למה נאמר לפי שהוא
אומר ולבני לוי הנה נתתי אין לי אלא
שנים שהמעשרות נוהגות בהם שמיטים
ויובלות מניין תלמוד לומר ועבד הלוי הוא
רבי נתן אומר הרי שלא היה שם לוי
שומע אני יעבוד כהן והדין נותן ומה אם
במקום שלא כשרו לוים כשרו כהנים כאן
שכשרו לוים אינו דין שיכשרו כהנים
תלמוד לומר ועבד הלוי אמרת ישראל לא
ישאו עון לוים אבל כהנים ישאו עון לוים
תלמוד לומר והם ישאו את עונם חוקת
עולם לדורותיכם שינהוג הדבר לדורות
בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה למה
נאמר לפי שהוא אומר לאלה תחלק הארץ
שומע אני אף הלוים במשמע תלמוד לומר
ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה מאת
מעשר בני ישראל אשר ירימו תרומה
ליהוה קראו המקום תרומה עד שיוצא
ממנו תרומת מעשר דבר אחר בא הכתוב
ללמדך שאם רצה לעשותו תרומה על
מקום אחר רשאי מיכן אתה דן לתרומה
מה אם מעשר הקל והרי הוא נוהג בכל
תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל
דבר אחר ומה אם מעשר שאינו נוהג

בראשית הגז הרי הוא נוהג בכל תרומה
חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל איסי
בן מנחם אומר אם מעשר שאינו בא אלא
מכח תלמוד לומר ומכח יראה הרי הוא
נוהג בכל תרומה חמורה דין הוא שתהא
נוהגת בכל נתתי ללוים לנחלה למה נאמר
לפי שהוא אומר ולבני לוי הנה נתתי אין
לי אלא בפני הבית שלא בפני הבית
מניין תלמוד לומר לנחלה מה נחלה נוהגת
בפני הבית ושלא בפני הבית אף מעשר
ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית
על כן אמרתי להם למה נאמר לפי שהוא
אומר ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה
מה תלמוד לומר על כן אמרתי שיכול
אין לי אלא בשעת חילוק הארץ אבל
משיחלקו שומע אני יקצה לו כל שבט
ושבט בפני עצמו תלמוד לומר על כן
אמרתי דבר אחר על כן אמרתי למה
נאמר לפי שנאמר ונשל גוים רבים מפניך
אבל קיני וקניזי וקדמוני לא שמענו תלמוד
לומר על כן אמרתי להזהיר בית דין על
כך ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי
תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר
נתתי לכם למה נאמר לפי שהוא אומר
ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בפירות
הכתוב מדבר אתה אומר בפירות או אינו
אלא באחד מעשרה בארץ תלמוד לומר
ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם מגיד
שבפירות הכתוב מדבר לפי שלא ניתן
להם חלק בארץ ניתן להם אחד מעשר
בפירות והרמתם ממנו ממין על מינו ולא
ממין על שאינו מינו והרמותם ממנו מופנה
להקיש ולדון ממנו גזירה שוה והרמתם
ממנו שלא יתרום מן המחובר על התלוש
ולא מן התלוש על המחובר ולא מן החדש
על הישן ולא מן הישן על החדש והרמותם
ממנו שלא יתרום מפירות הארץ על פירות
חוצה לארץ ולא מפירות חוצה לארץ על
פירות הארץ תלמוד לומר וכל מעשר
הארץ שלא יתרום מפירות הארץ על
פירות חוצה לארץ ולא מחוצה לארץ על
פירות הארץ והרמותם ממנו תרומת יהוה
וכי מה למדנו לתרומת מעשר מעתה
אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה
תרומה מעשר חובה אף מעשר ראשון
חובה ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן
וכמלאה מן היקב רבי ישמעאל אומר
אימתי נחשבת לכם תרומה כשהפרשתם
אותה כראוי לא הפרשתם אותה כראוי
נחשב לכם תרומה אבא אלעזר בן גמליאל
אומר בא הכתוב ללמדך שכשם שהתרומה
עולה במדה כך עולה באומד ובמחשבה
כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב למה
נאמר לפי שהוא אומר והרמתם ממנו
שומע אני יתרום שכלים של חיטים וענבים
מן היין וזתים מן השמן תלמוד לומר כדגן
מן הגורן מן הגמור מיכן אמרו התבואה
משתמרה והיין משתקפה והשמן משירד
לעוקה כן תרימו גם אתם תרומת יהוה
למה נאמר לפי שהוא אומר ואל הלוים
תדבר ואמרת אליהם ישראל נותנים תרומה
ללוים אבל כהנים אין נותנים מעשר ללוים

הואיל

הואיל ואין נותנים מעשר ללוים שומע אני יהיו אוכלים אותו בטיבולו תלמוד לומר כן תרימו גם אתם תרומת יהוה רבי ישמעאל אומר אין צריך מה חלה שאינה נוהגת בכל הפירות נוהגת בפרות כהנים מעשר שנוהגת בכל הפירות אינו דין שינהוג בכל פירות כהנים ומה תלמוד לומר כן תרימו גם אתם מכל מעשרותיכם בא הכתוב ולימד על מעשר שהוא נוהג בכל איסי בן עקביא אומר אם מעשר הקל הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה דין שתהא נוהגת בכל דבר אחר אם מעשר שאינו נוהגת בראשית הגז הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה אינו דין שתהא נוהגת בכל איסי בן מנחם אומר אם מעשר שאינו בא אלא מכח יראה ומכח תלמוד לומר הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל ונתתם ממנו תרומת יהוה לאהרן הכהן מה אהרן חבר אף כהנים חבירים מיכן אמרו אין נותנים מתנות אלא לחבר מכל מתנותיכם תרימו את תרומת יהוה מכל חלבו את מקדשו ממנו בתרומה גדולה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בתרומת מעשר כשהוא אומר מכל מעשרותיכם הרי תרומת מעשר אמור הא מה תלמוד לומר תרימו את תרומת יהוה בתרומה גדולה הכתוב מדבר דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר לפי שהוא אומר ראשית דגנך תירושך ויצהריך חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות תלמוד לומר תרימו את כל תרומת יהוה חובה ולא רשות מכל חלבו את מקדשו ממנו שאם כפל לתוכו הרי מקדשו מיכן אמרו תרומה עולה באחד ומאה אין לי אלא תרומה טהורה טמיאה מניין אמרת קל וחומר הוא אם יעלה היתר את האיסור קל וחומר את האיסור להיתר רבי אומר אין צריך קל וחומר הוא אם עלה איסור מן המותר להיתר קל וחומר מן המותר למותר להתיר אין לי אלא תרומה שהיא עולה ערלה וכלאי הכרם מניין נאמר כאן מליאה ונאמר להלן מליאה מה להלן שהיא עולה אף כאן שהיא עולה אי מה להלן במאה ואחד אמורת מקום שכפל את האיסור כפל את העלאה מקום שלא כפל את האיסור לא כפל העלאה מיכן אמרו תרומה עולה באחד ומאה ערלה וכלאי הכרם באחד ומאתים ואמרת אליהם בהריםכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גורן וכתבואת יקב הרי זה אזהרה לבית דין שלא יהיו תורמים אותו אלה מן המחובר ונחשב ללוים למה נאמר לפי שהוא אומר והרמותם ממנו תרומת יהוה שומע אני הואיל וקראו הכתוב תרומה תהא בקרושת עולמית תלמוד לומר ונחשב ללוים מה תרומת גורן מפריש תרומה ושאר חולין אף מעשר ראשון מפריש תרומה ושאר חולים ואכלתם אותו בכל מקום אפילו בקבר שהיה בדין הואיל ותרומה קרויה תרומה ומעשר ראשון קרוי תרומה אם למדתי לתרומה שאין נאכלת אלא במקום אחד טהור אף מעשר ראשון

לא יהיה נאכל אלא במקום טהור תלמוד לומר ואכלתם אותו בכל מקום אף בקבר אתם ובתיכם להביא את בת ישראל המאורסת ללוי שנותנת רשות כי שכר הוא לכם אם עבד יטול אם לא עבד לא יטול מיכן אמרו בן לוי שקיבל עליו כל עבודת לויה חוץ מדבר אחד אין לו חלק בלויה ולא תשאו עליו חטא מניין אתה אומר שאם הפרשת אותו שלא מן המחובר שאתם בנשיאות עון תלמוד לומר ולא תשאו עליו חטא אין לי אלא בן לוי ישראל שנטל רשות מלוי מניין תלמוד לומר ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו למה נאמר לפי שהוא אומר והרמותם ממנו תרומת יהוה מעשר מן המעשר אין לי אלא תרומה טהורה תרומה טמיאה מניין תלמוד לומר בהרימכם את חלבו ממנו הרי זו אזהרה לכהנים וללוים דברי רבי יונתן רבי יאשיה אומר את קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו. *Pactum salis in perpetuum ; & filiis Levi ;* Ostendit textus, quod sicut pactum fuit fœdus pro sacerdotio , ita pariter pactum fuerit fœdus cum Levitis . Omnia præcepta sacerdotii dicta fuerunt cum gaudio a monte Sinai ; & hoc a principio dictum est ; verba R. Nehemiæ . R. Jochanan dicit ; Hoc quoque cum gaudio dictum fuit ; dictum est enim ; *Et filiis Levi ecce dedi ;* Ecce non designat nisi gaudium , dictum est enim *Exod. IV. 14. Et etiam ecce ille egreditur in occursum tibi , & videbit te , & lætabitur in corde suo .* Omne præceptum sacerdotii acquisivit sibi Deus, & donavit sacerdotio ; *pro eorum ministerio .* Verba R. Josiæ . R. Jonathan dicit; Hoc quoque acquisivit Deus , & dedit Levitis ; Dictum est enim ; *Et omnem decimam terræ ;* Pariterque dictum est ; *Et filiis Levi ecce dedi decimam in Israel in hæreditatem.* Sicut hæreditas non mutatur ab suo loco , ita pariter decima prima non mutatur ab suo loco ; *Pro eorum ministerio , quod ministrant :* si ministrat accipit, si vero non ministrat, non accipit; *Et non accedent amplius filii Israel.* Hæc est præmonitio . *Ut portent peccatum , & moriantur;* Hæc est pœna . *Et ministrabit Levita ipse ;* Cur dictum est ? quia dictum est ; *pro eorum ministerio*. Crederem, si velit, ministrabit, si nolit, non ministrabit? Idcirco dictum est; *Et ministrabit Levita ipse ;* vel invitus . *Et amplius* cur dictum est ? Quia dictum est; *Et filiis Levi ecce dedi ;* Non probo nisi illis annis , in quibus decimæ observabantur ; annis sabbathicis, & Jubilæis unde probatur ? Ex eo quod dictum est; *Et ministrabit Levita ipse .* R. Nathan dicit . Si ibi non afsue-

fuerit Levita; crederem, quod ministraret sacerdos? Et est argumentum. Si ubi non sunt legitimi Levitæ, sunt legitimi sacerdotes, hic ubi sunt legitimi Levitæ, non erit æquum ut sint legitimi sacerdotes? Idcirco dictum est; *Et ministrabit Levita ipse*. Dices, quod Israelitæ non portarent delictum Levitarum, sed sacerdotes portarent delictum Levitarum? Idcirco dictum est; *Et ipsi portabunt eorum delictum. Statutum perpetuum in generationibus vestris*; ut res observetur in generationibus; *Et in medio filiorum Israel non hæreditabunt hæreditatem*. Cur dictum est? quia dictum est; *Et in medio filiorum Israel non hæreditabunt hæreditatem; quod decimam filiorum Israel, quam separabunt separatione Domino*; Vocatur separatio, usque dum ab ea educatur separatio decimæ; Alia expositio; venit textus ad te docendum, quod liceat, si velit separare ex alio loco; Hinc tibi licet argumentari de separatione; si decima quæ est levis, in omnibus rebus observatur, separatio quæ est gravis, non erit æquum ut in omnibus observetur? Alia expositio: Si decima, quæ non observatur in principio tonsuræ, observatur in omnibus: separatio, quæ est gravis, non erit æquum, ut in omnibus observetur? Issi ben Menachem dicit. Si decima, quæ non venit nisi propter doctrinam, & propter timorem, observatur in omnibus: separatio, quæ est gravis, non erit æquum, ut in omnibus observetur? Idcirco dictum est; *Dedi Levitis in hæreditatem*; Cur dictum est? Quia dictum est; *Et filiis Levi ecce dedi*. Non probo nisi stante sanctuario, vel non stante sanctuario, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *In hæreditatem*; Sicut hæreditas observatur tam stante, quam non stante sanctuario, ita pariter decima. *Idcirco dixi illis*; cur dictum est? Quia dictum est; *Et in medio filiorum Israel non hæreditabunt hæreditatem*. Cur dictum est; *Idcirco dixi?* Crederem non posse probare nisi tempore divisionis terræ, sed post ejus divisionem crederem singulas tribus debuisse illis dare partem seorsim? circo dictum est; *Idcirco dixi*. Alia expositio: *Idcirco dixi*; Cur dictum est? Quia dictum est *Deut*. VII. I. *Et expellet gentes multas ante faciem tuam*. Sed Keni, & Kenisi, & Kadmoni non audiveramus; Ideo dictum est; *Idcirco dixi*; Ad monendum de hoc synhedrium. *Et ad Levitas loqueris, & dices illis. Quando accipietis a filiis Israel decimam, quam dedi vobis*. Cur dictum est? Quia dictum est; *Et filiis Levi ecce dedi omnem decimam*. De fructibus textus loquitur; tu dicis, quod de fructibus textus loquatur; aut non loquitur nisi, quod habeant unam ex decem terræ partibus. Idcirco dictum est; *Et ad Levitas loqueris, & dices illis*. Ostendit, quod de fructibus textus loquatur; quia de terra, non est illis data pars, idcirco data est illis una ex decem partibus fructuum terræ. *Et separabitis ex eo*; Ex specie pro eadem specie; non autem ex specie quæ non sit ejusdem speciei; *Et separabitis ex eo*. Ad æquiparandum, & docendum ab eo a pari. *Et separabitis ex eo*; Ne separet ex adhærente terræ pro avulso, neque ex avulso pro terræ adhærente, neque ex novo pro vetere, neque ex vetere pro novo; *Et separabitis ex eo*; Ne separet ex fructibus terræ pro fructibus extra terram, neque contra; Idcirco dictum est; *& omnem decimam terræ*. Ne separet ex fructibus terræ pro fructibus extra terram, neque contra; *& separabitis ex eo separationem Domino*. Quid? Docebimur nunc de separatione decimæ? Sed venit ad docendum, & deprehenditur, quod doceat; Sicut separatio decimæ ex debito, ita pariter decima prima ex debito. *Et æstimabitur vobis separatio vestra, sicut triticum ex area, & sicut plenitudo torcularis*. Rabi Simeon dicit; quando imputabitur vobis separatio? Quando secundum jus separabitis; Si non separabitis secundum jus, non imputabitur vobis separatio. Aba Elieser ben Gamaliel dicit; venit textus ad te docendum, quod sicut separatio inservit, si juxta mensuram facta sit, ita pariter inservit, si ad mentem & æstimationem facta sit. *Sicut triticum ex area, & sicut plenitudo torcularis*. Cur dictum est? Quia dictum est; *& separabitis ex eo*; Crederem separandas fuisse spicas ex triticis, & uvas ex vino, & olivas ex oleo? Idcirco dictum est; *sicut triticum ex area*; Ex eo, quod perfectum est. Hinc dixerunt; proventus, postquam sit ventilatus, & vinum postquam sit despumatum, & oleum, postquam effluxerit in lacum. *Sic separabitis etiam vos separationem Domino*. Cur dictum est? Quia dictum est. *Et ad Levitas loqueris, & dices illis*. Israelitæ debent dare separationem Levitis, at sacerdotes non debent dare decimam Levitis; Quandoquidem non dabant decimam Levitis, crederem quod comederent illam indecimatam? Idcirco dictum est. *Sic separabitis etiam vos sepa-*

parabitis etiam vos separationem Domino: R. Ismael dicit; Non est necesse; sicut placenta, quæ non observatur in omnibus fructibus, observatur tamen in fructibus sacerdotum, decima, quæ observatur in omnibus fructibus, non erit æquum ut observetur in omnibus fructibus sacerdotum? Quid dicendum erat; *Sic separabitis etiam vos ex omnibus decimis vestris?* Venit textus ad docendum de decima, quod in omnibus observetur. Issi ben Akiba dicit; si decima, quæ est levis, in omnibus observatur; separatio quæ est gravis, non erit æquum ut in omnibus observetur? Alia expositio: Si separatio, quæ non observatur in principio tonsuræ, in omnibus observatur, separatio, quæ est gravis, non erit æquum, ut in omnibus observetur? Issi ben Menachem dicit; si decima, quæ non venit nisi propter timorem, & propter doctrinam, observatur in omnibus, separatio, quæ est gravis, erit æquum ut in omnibus observetur. *Et dabitis ex eo separationem Domino Aharon sacerdoti*; Sicut Aharon, erat socius, *i. e. doctus*, ita pariter sacerdotibus, qui sint docti; Hinc dixerunt; non dabatur decima nisi docto. *Ex omnibus donis vestris separabitis separationem Domino, ex omni ejus optimo ex ejus sancto*. De separatione magna textus loquitur; aut non loquitur nisi de separatione decimæ; quando vero dicit; *Ex omnibus decimis vestris*; Ecce loquitur de separatione decimæ. Verum cur dictum est; *& separabitis separationem Domino*? De separatione magna textus loquitur; verba R. Josiæ. R. Jonathan dicit; quia dictum est *Deut.* XVIII. 4. *Principium frumenti tui, musti tui, & olei tui*; ex debito. Tu dicis ex debito; aut dicam ex arbitrio; Idcirco dictum est; *Separabitis omnem separationem Domini*; ex debito, non ex arbitrio; *Ex omni ejus optimo, ex ejus sancto*; quod si in illud cecidisset, sanctificabat; Hinc dixerunt; Separatio adscendit in uno & centum; Non probo nisi de separatione munda, de immunda unde probatur? Dixisti? argumento a minori ad majus; Si facit adscendere licitum, illicitum multo magis, ut fiat licitum. Rabi dicit; non est necesse; sed probatur alio argumento a minori ad majus; Si adscendit illicitum ex licito, ut fiat licitum, multo magis ex licito in licitum, ut fiat, licitum. Non probo nisi de separatione, quod adscendat; præputium (arborum) & heterogenea vineæ unde probantur? Memoratur hic *plenitudo*, pariterque illic, sc. *Deut.* XXII. 9. memoratur *plenitudo*; sicut illic adscendit; ita pariter hoc loco, sicut illic adscendit in uno & centum, ita pariter hoc loco. Dixisti? Ubi duplicat vetitum, duplicat etiam adscensionem, ubi vero non duplicat vetitum, non duplicabit adscensionem? Hinc dixerunt; separatio adscendit in uno & centum, præputium, & heterogeneum vineæ adscendit in uno & ducentum; *Et dices illis, quum separabitis vos ejus optimum ex eo, & æstimabitur Levitis, sicut proventus areæ, & sicut proventus torcularis*. Hæc est præmonitio synhedrio, quod non sinant separari nisi ex optimo. *Et æstimabitur Levitis*. Cur dictum est? Quia dictum est; *Et separabitis ex eo separationem Domini*. Crederem, quoniam appellat illam textus separationem, quod habeat sanctitatem perpetuam? Idcirco dictum est; *Et æstimabitur Levitis*. Sicut in separatione areæ separat separationem, & reliquum est profanum; ita pariter in decima prima separat separationem, & reliquum est profanum. *Et comedetis illam in omni loco*; vel in sepulcris; Et est argumentum; Quoniam separatio vocatur separatio, & decima prima vocatur separatio; si didici de separatione, quod non comedatur nisi in loco quodam mundo, ita pariter decima prima non comedetur nisi in loco mundo. Idcirco dictum est; *& comedetis in omni loco*; vel in sepulchris. *Vos & domus vestræ*; ad includendam filiam Israelitæ quæ sit desponsata Levitæ, ut ceteris permittere possit ejus comestionem; *Quia merces illa est vobis*; Si ministrat, accipiet, si non ministrat, non accipiet; Hinc dixerunt; Si Levita super se recipiat omne ministerium Levitici ordinis, excepto uno, non habet partem in ordine Levitico; *& non portabitis pro illa peccatum*; Unde probatur, quod dictum est; *& non portabitis pro illa peccatum*? Non probo nisi de Levita; Israelita, qui acceperit permissionem a Levita, unde probatur? Ex eo quod dictum est; *& non portabitis pro illa peccatum; Quum separabitis ejus optimum*; Cur dictum est? quia dictum est; *& separabitis ex eo separationem Domini, decimam ex decima*. Non probo nisi de separatione munda, de immunda unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Quando separabitis ejus optimum ex eo*; Hæc est præmonitio sacerdotibus & Levitis; verba R. Jonathan; R. Josia dicit; *Sanctitates filiorum Israel non profanabitis, & non moriemini*. De separatione, & decima ali-

bi ſatis ſuperque agetur, quum tractatus *Gemaræ Hieroſolymitanæ*, *Toſaphtha*, & *Maimonidis* de primitiis & decimis nunc primum a nobis ex Hebraico Latine redditi edentur.

Num. XXV. 2. jubentur Iſraelitæ dare Levitis octo & quadraginta urbes, in quibus habitarent. צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחזתם ערים לשבת ומגרש לערים סביבתיהם תתנו ללוים והיו הערים להם לשבת ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכשם ולכל חיתם ומגרשי הערים אשר תתנו ללוים מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה ואת פאת נגב אלפים באמה ואת פאת ים אלפים באמה ואת פאת צפון אלפים באמה והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים ואת הערים אשר תתנו ללוים את שש ערי המקלט אשר תתנו לנס שמה הרצח ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר כל הערים אשר תתנו ללוים ארבעים ושמנה עיר אתהן ואת מגרישיהן והערים אשר תתנו מאחזת בני ישראל מאת הרב תרבו ומאת המעט תמעיטו איש כפי נחלתו אשר ינחלו יתן מעריו ללוים. *Præcipe filiis Iſrael, & dabunt Levitis de hæreditate eorum poſſeſſionis civitates ad habitandum; & ſuburbana civitatibus per circuitum ipſarum dabitis Levitis. Et erunt civitaes illis ad habitandum, & ſuburbana eorum erunt pro beſtiis eorum, pro facultatibus eorum, & pro omni alimonto eorum. Et ſuburbia civitatum, quas dabitis Levitis, a muro civitatis forinſecus, mille cubitorum per circuitum erunt; & metiemini extra urbem latus orientis duo millia cubitorum, & ad plagam meridionalem duo millia cubitorum, & ad plagam occidentalem duo millia cubitorum, & ad plagam aquilonarem duo millia cubitorum; & civitas in medio; & iſta erunt illis ſuburbia civitatum; & civitatum quas dabitis Levitis ſex eorum civitates refugii, ut fugiat eo homicida; & præter has dabitis quadraginta & duas civitates. Omnes civitates quas dabitis Levitis, quadraginta octo civitates, illas, & eorum ſuburbia; & civitates, quas dabitis de poſſeſſione filiorum Iſrael ex multo multiplicabitis, & ex pauco diminuetis; unuſquiſque juxta hæreditatem ſuam, quam poſſidebit, dabit de civitatibus ejus Levitis.* Ubi *Peſiktha* 63. 3. צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחוזתם ערים לשבת כתב מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים אמה הא כיצד אלף אמה מגרש ואלפים שדות וכרמים דבר אחר אלף אמה סביב סיבוב העיר היתה מחוץ לקיר העיר אלף אמה וכן אמרו רבותינו ז״ל ערים הללו אין עושים לא ערים גדולים ולא ערים קטנים אלא בינוני׳ ואלפים היה להם מגרש לכל צד *Præcipe filiis Iſrael, & dabunt Levitis de hæreditate eorum poſſeſſionis civitates ad habitandum*. Scriptum eſt. *A muro civitatis forieſecus mille cubitorum per circuitum erunt; & metiemini extra urbem ad latus orientale duo millia cubitorum*. Quomodo? Mille cubitos pro ſuburbio, & duo millia pro agris & vineis. Alia expoſitio: *mille cubitorum per circuitum*; in circuitu civitatis erit ſpatium extra murum civitatis mille cubitorum, quia ita dixerunt ſapientes noſtri f. m. Iſtæ civitates non condebantur magnæ, neque parvæ, ſed mediocres; & ſuburbia erant illis ad ſingula latera duorum millium cubitorum. *Gemara Babyl.* ad cap. V. *Sotha* ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו׳ ומקרא אחד אומר מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב אי אפשר לומר אלף אמה שכבר נאמר אלפים אמה ואי אפשר לומר אלפים אמה שכבר נאמר אלף אמה הא כיצד אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום שבת רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים. *Et metiemini extra civitatem ad latus orientale duo millia cubitorum*. Et alter textus dicit. *A muro civitatis extrinſecus mille cubitorum per circuitum erunt*. Non poteſt dici mille cubitos, quia dictum eſt duo millia cubitorum, neque poteſt dici duo millia cubitorum, quia dictum eſt mille cubitos. Quomodo? Mille cubiti pro ſuburbio, duo millia cubitorum ad terminum Sabbathicum. R. Elieſer ben R. Joſe Galilæi dicit: Mille cubiti de ſuburbio, & duo millia cubitorum de agris & vineis. Vide *Joſ.* XXI. ubi ſitus, nomina, & numerus urbium Leviticarum deprehenduntur.

DANIELIS PFEFFINGERI
DISSERTATIO
DE NETHINÆIS.

§. I.

DE] *Nethinæorum*, itaque cœtu acturis dispiciendum est, unde *appellationem* sortiantur, & *Originem*, cujus fuerint *religionis*, ad quod *officii* genus deputati, de eorum *statu*, *connubiis*, *&* *habitationis loco*. Nethinæi *Hebraice* vocantur הנתינים *Esr*. II. 43. 58. 70. VII. 7. VIII. 20. *Nehem*. III. 26. 31. VII. 46. 60. 73. X. 28. KI. 3. 21. bis 1. *Chron*. IX. 2. הנתונים *Esr*. VIII. 17. juxta τὸ כתיב *Esr*. VIII. 20. נתינים sine He Emphatico. *Chaldaice* semel occurrit Esr. VII. 24. נתיניא in statu emphatico. *Septuaginta Interpretes* habent Ναθινὶμ *Esr*. II. 43. 58. 70. *Esr*. VII; 7. 24. VIII. 20. *Neh*. III. 26. 31. VII. 46. 60. 73. X. 28. Ἀθινεὶμ Esr. *VIII*. 17. Ναθιναῖοι *Neh*. XI. 3. οἱ δεδομένοι 1. *Par*. IX. 2. voce participialiter accepta, Quomodo *Neh*. XI. 21. ubi in textu authentico bis legitur, expresserint, non patet, cum versiculi duo integri 20. & 21. in versione Græca omissi sint. Putabam editionis Amstælodamensis duntaxat παρόραμα vel Typographi vel Correctoris fuisse. Sed Codex *Anglicanus juxta Exemplar Vaticanum Romæ editum accuratissime &* ceu titulus præ se fert, *ad amussim Londini* 1653. recusus, tam in textu quam Scholiis sub finem annexis, & *Argentoratensis*, curante Vuolphio Cephalæo 1526. publicatus in eodem cubant errore, τοῖς ἐλλειπτικοῖς annumerando, de quibus *Calovius* monuit *Diatriba Undecima Critici Sacri Biblici* §. 49. p. 581. *Hieronymus Quæst. seu traditionibus Hebraicis in Paralip*. Tom. III. Oper. fol. 167. a. ad 1. Par. IX. 2. Latine habet *Nathinnei*. *Vulgata Nathinæi*. *Tremellio-Juniana Nethinæi* cum *Schmidiana*. Præter 1. *Chron*. *IX*. 2. *&* *Neh*. VII. 60. ubi *Nethinim* legitur. *Lutheri* versio Germanica, ut & *Belgica* ubique retiuuit *Nethinim*. *Joh. Dietenbergeri* similiter, excepto *Esr*. VIII. 17. ibi enim transtulit *den Nathineern*. *Anglica*. *The Nethinims*. *Italica Diodati Netinei*. *Gallica Genevensium Nethiniens*.

§. II. Vox vero נתינים est formæ mixtæ. Chaldaicæ; ob jod medianum, Hebraicæ; ob mem finale, quod enim Hebræi in Paul dicunt נתון, Chaldæi in Peil enunciant נתין, & Pluralis absolutus Chaldaice regulariter haberet נתינין. radix est נתן *dedit*, *constituit*, *permisit*, *sivit*, unde quilibet animadvertit, ratione formationis significationem vocis נתינים passivam esse, *dati*, *donati*, *constituti*, *permissi*. Licet enim,

sicut in Lingua Græca præterita quædam passiva active, ac si in media διαθέσει essent posita, accipiuntur, ceu *Leusdenius Philologo suo Hebræo-Græco Generali Dissertat.* X. *Quæst.* 13. p. 82. e phreasi *Actor.* VIII. 14. ὅτι δέδεκται ἡ Σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. *quod recepisset Samaria verbum Dei*, & *Glassius* præter hunc ex *Actor.* XIII. 7. ἐκτεταλται *mandavit*. *Act.* XVII. 7. ὑποδέδεκται *suscepit*. *Act.* XXIII. 1. πεπολίτευμαι *conversatus sum. Rom.* VI. 21. ἐπήγγελται *promisit:* aliisque III. *Philol. Sacræ, tract.* III. de Verbo, *Canone* XXIV. p. m. 598. probat; ita in Lingua Hebræa verba Niphal activam quandoque significationem sortiantur, prout ex נשבע *juravit Gen.* XXIV. 7. נלחם *pugnavit Jud.* XI. 25. נשען *incubuit*, *innixus fuit &c.* apud eundem *Glassium.* l. o. can. XXV. p. 601. videre est, perperam tamen his inductus exemplis nostrum נתינם active interpretareris. Sunt enim allata ut plurimum in verbis activum usum non agnoscentibus, & quæ in passivo deponentium naturam induunt. נתן vero in activo significatu frequentissime adhibetur, & participium præteritum Paul tam in singulari נתון 2. Chron. l. 12. Nehem. XIII. 11. quam in plurali נתונים Numer. III. 9. VII. 16. 19. XVIII. 6. Deutr. XXVIII. 32. passive vertendum est & vertitur. Hinc apud Danielem & Esram peculiaris illa præteriti passivi forma Peil, Paraphrastis Chaldæis ignota, ad analogiam Hebræorum Paul, unde ortum trahit, nunquam per verbum actionem denotans exponitur, id quod subjunctis locorum exemplis confirmaremus, nisi operam *Buxtorffius Gramm. Syro-Chald.* l. I. c. 7. p. 59. *Joh. Gaspar Myricæus*, l. 1. *Gramm. Syro-Chald.* p. 57. *Andreas Sennertus Chaldaismi & Syriasmi* cap. 4. p. 36. *Henricus Opitius* in דקדוק לישניא של כשראין ורבנן seu *Chaldaismo Targumico-Rabbinico* C. V. Reg. XXIV. p. 74. cum aliis jam pridem occupassent.

§. III. Hoc ut monerem, varia interpretum expositio in causa fuit. Quidam etenim eorum formationis passive significatum expressuri verterunt נתינים per *datos*, *donatos aut ordinatos*, *positos*, *constitutos*, ut *B. Hieronymus Quæst. seu Tradit. Hebr. in Paral.* T. III. Oper. fol. 167. a. & *Brentius* noster *commentar. in Jos.* c. 9. fol. 59. *Philippus Henricus Friedlibius*, *Theol. Exeget.* T. I. ad *Esr.* II. 43. fol. 509. b. *Biblia Belgica*. ad Esr. II. 43. & VIII. *gegebene*. *Lundius* Operis in præfatione citati l. 4. c. 7. §. 3. fol. 758. *gegebene oder geschenkte*. *Drusius* ad Joh. IX. 27. T. I. Crit. Sacr. fol. 1658. *Vatablus Tom.* II. *Criticor. Sacror.* ad *Esr.* II. 43. f. 284. *Guilielmus Estius*, *Annotat. in præcipua ac difficiliora Sacræ scr. loca.* ad *Esr.* II. 42. p. 278. Alii per *deditios vel adscriptitios*, cum *Luca Osiandro* ad Esr. II. 43. fol. 7. Edit. in IVto. *Job. Christophor. VVagenseil in Sota.* p. 143. & 568. *Masio Annot. ad Jos.* c. IX. v. 26. 27. *Tom.* I. *Criticor. Sacror.* fol. 1650. *Junio & Tremellio* ad Jos. IX. 21. *Petro Cunæo* l. II. *de Rep. Hebr.* c. 11. p. m. 225. *Bertramo*, *de Republ. Hebræor.* c. XV. p. m. 277. *Job. Seldeno de Jure Nat. & Gent. juxta discipl. Hebræor.* c. l.V. c. 14. p. 647. alij per *dedicatos & suppositos* Expositionem Italicam *Diodati sequentes ad* 1. *Chron.* IX. 2. *Netinei* ita commentantis: *la parola significa, persone dedicate e sottoposte a qualche servigio*.

§. IV. Hic vero notandum est, voces passivam significationem habentes a nonnullis adhiberi sed non eodem sensu. ut *a Johanne Forstero Augustano*, *SS. Theol. Doctore ac Hebraic. L. Professore in Academia VVittebergensi* factum est. Hic enim in *Dictionario suo Hebraico*, Basileæ 1564. impresso fol. 532. sub radice נתן vocem נתינים passive quidem interpretatur per *donatos*, sed neque Nostros Nethjnæos intelligit, neque significationem passivam assignat, quam assignaverunt reliqui. Locus ejus integer ita habet: נתינים *Ego fratres arbitror initio Regis, qui non succedebant in regno, sed quibus donationes dabantur, ita dictos esse, q. d. donatos, & habitaverunt ceu custodes in munitione Ophel, ne in arcem David a seditiosis fieret irruptio. Deinde autem post reges, & reditum ex Babylone alii ita quoque sunt appellati, qui sacerdotibus necessaria suppeditarent, a dando seu porrigendo nomen habentes, quorum fit mentio Esdræ 2. Nathinei filii Zicha. Et iterum: Omnes Nathinei & filii servorum Salomonis trecenti & nonaginta duo: & cap. 8. & dedi eis mandatum ad Iddo principem in Casiphia, & ad fratres ejus Nathineos in Casiphia. Nehe. 3. Nathinei autem habitabant in Ophel.* Circa quam Forsteri commentationem non uno adnotamento opus est, sed suis quoque locis reservando. Hic monuisse sufficiat; Forsterum, qui in Operis titulo gloriatur, Dictionarium suum, *non ex Rabbinorum commentis, nec Nostratium Doctorum stulta imitatione descriptum, sed ex ipsis thesauris sacrorum* Bi-

Bibliorum, *&* *eorundem accurata locorum collatione depromptum*, *cum Phrasibus Scripturæ Veteris & Novi Testamenti diligenter annotatis*, difficili admodum studio adpositam τῷ נתינים significationem *ex ipsis Thesauris sacrorum Bibliorum*, *& eorundem accurata locorum collatione* probaturum esse, adduximus supra Loca Scripturæ, ubi נתון נתונים, ad quæ κατ᾽ ἀναλογίαν vox נתינים examinanda venit, nullibi vero ea attulerunt mente, ac si *ipsis* de quibus sermo est, *aliquid datum esset*: *τῷ donatus vel donari Latinorum* sensum Forsteri quidem non derogabimus, cum *Cicero*. l. II. de Legibus c. 16. dicat: *Vir nemo bonus ab improbis se donari vult*; sed derogamus voci נתינים; non diffitemur insuper, Apanagii, quod indigitat Forsterus, originem vetustissimam esse, & a Jure Consultis eam e Patriarcharum Regumque Hebræorum Historia *vi Genes.* XXV. 2. 3. deduci, sicut a *Joh. Melchiore Hofmeistero in dissertat. Inaugurali de Jure Apanagii Argentinæ 1670.* ventilata præstitum est. Per quosdam נתינים vero Apanagiatos intelligi Regum filios nullo literarum sacrarum suffragio sed sola opinione sua confirmat Forsterus, quam inferius examinandi nobis occasio erit Nethinæorum Originem iuvestigaturis.

§. V. Observamus præterea juxta Forsteri sententiam, vocabulum נתינים *activa* quoque significatione indui dum scribit. *Deinde autem post reges & reditum ex Babylone alii quoque ita sunt appellati*, *qui Sacerdotibus necessaria suppeditarent*, *dando seu porrigendo nomen habentes*. Verum enim vero perpetuus præteriti passivi Peil usus hoc non admittit, quod etiam *Joh. Piscatoris Scholio* ad 1. Chron. IX. 2. opponendum est. *Nethinæi*, *id est*, *dedititii: nempe Gibeonitæ*, *qui se dediderunt Israelitis ad perpetua servitia*. Nec non Glossæ *Gallorum Genevensium* ad Esr. II. 43. des Nethiniens: *comme qui diroit personnes qui s' estans rendues a la merci de quelcun ont este asservies pour tousjours*. *Et Samueli Bocharto*, qui in eandem sententiam putat l. II. Phaleg. cap. 1. p. 77. Nethinæos i. e. dedititios esse appellatos, *quod se sponte dedidissent*. *Nethinæi* dedititii vocantur נתינים, quia *dati*, *dediti* vel *ordinati* sunt a Josua & post a Davide, ut mox ostendemus, non vero ideo quia se dediderunt. Sed neque *Theodoreti* locum præteribimus, qui *Tom.* I. *Oper. Quæst.* in l. *Paralip. Editionis Lutetianæ* fol. 364. D. conspicitur. εὗρον ἐν τῇ τῶν ἑβραικῶν ὀνομάτων ἑρμηνείᾳ τοῦτο δηλοῦν τὸ ὄνομα (Ναθιναίους putat) δόσιν ιαὼ, τουτέστι τοῦ ὄντος Θεοῦ. *Inveni in Hebraicorum nominum interpretatione*, *nomen hoc significare donum jao*, *hoc est Dei qui est*. Hebræorum Lingua a נתן derivat substantiva מתן, מתנה, & מתת quæ *donum* denotant. Sed nullum quod a *Nun* incipit. Forte Chaldaica voce נתיניא persuasus interpres ille *Esr.* VII. 24. quis vero vel leviter duntaxat Chaldaismi cognitione tinctus, נתיניא status emphatici formam esse nescit? Si ex יה Nomine divino composita vox esset, He haberet in fine cum puncto Mappik notatum, ut in ידידיה 2. Sam. XII. 25. quod licet quandoque exidat, nunquam tamen τὸ יה *He* cum *Aleph* permutat.

§. VI. Quæritur vero hic, *qua occasione Nethinæi sic dicti sint*? Interpretes communiter provocant ad locum *Jehoschuæ* c. IX. 27. ויתנם יהושע ביום ההוא *dedit*, *inquam*, *eos Jehoschua in die hoc*, *vel Esræ* VIII. 20. ומן הנתינים שנתן דוד והשרים לעברת הלוים *at de Nethinæis*, *quos dedit David & Principes ad ministerium Levitarum*, appellatione a נתן deprompta, quia *dati constituti*, *ordinati* vel *confirmati sunt* ad peragendum ministerium suum. Locum priorem respexisse videtur *B. Hieronymus* in Quæst. seu Tradit. Hebraicis in l. Paral. ad Cap. IX. 2. Tom. III. Oper. fol. m. 167. a. sic scribens: *Natinæi* i. e. *donati*, *sunt enim Gabaonitæ*, *eo quod ad serviendum dati sunt ad Templum Domini a Josue*. & *Codex MS. EZ. Hechaiim in Hilchot Nidda* a. 10. apud *VVagenseil in Sota p.* 145. הגבעונים נקראו נתינים על שם שנתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים *Gibeonitæ dicti fuere Nethinæi*, *nam Josua dedit eos ad findenda ligna hauriendamque aquam*. Nec abludit *Buxtorfius* in Lexico Chaldaico-Talmudico-Rabinico fol. 1409. *Quia illic* (Jos. IX. 27.) *dicitur* ויתנם, *idcirco vocati fuerunt* נתינים *Nethinim*, *q. d. Dati*, *constituti ad certa munia*, *Additij*, *Adjuncti*, cum *Calovio* in Bibl. Illustrt. ad Jos. IX. 27. *posteriorem*, qui Esr. VIII. 20. habetur, *Carolus Sigonius*, de Republ. Hebræor. l. V. c. 7. p. m. 499. *utrumque*, *Nicolaus Serarius* Soc. J. Theologus comment. in Jos. cap. IX. Quæst. XX. fol. 216. & *Joh. Steph. Menochius* de Rep. Hebræor. L. II. c. 4. fol. 118. quæst. 10. Plures in cujusque sententiæ suffragia adducere valeremus, nisi supervacaneum foret, cum derivandi ratio utrobique fundata sit, illic in futuro con-

converso ויתנם hic in præterito שנתן

§. VII. Diversa vero a priori Quæstio emergit, *a quo tempore Nethinæi cœperint sic dici?* nonnulli *ad Jehoschuæ tempora* denominationis initium referunt, quam Sententiam allegatus modo *Serarius* l. c. Masio assignat. *Masius*, inquiens, *& rem & nomen jam inde a temporibus Josue fuisse mavult*: quod etiam videtur *Menochio.* l. c. *sunt qui existiment, & nomen & obsequium a tempore Josuæ cæpisse, quibus consentit Masius*. Sed *Masius* Tom. I. *Crit. Sacror.* Annot. ad Jos. IX. 26. 27. fol. Edit. Francof. 1650. mentem suam aliter explicat his verbis: *Lignatores aquatoresque isti sunt* posteris temporibus *tanquam peculiari appellatione dicti* נתינים *Nathinæi a verbo* נתן, *quasi dedititios dicas, & cætui atque aræ Dei mancipatos*. Vides Originalem Nethinæorum appellationem, non ad Tempora Josuæ sed illo posteriora a Masio referri: quæ subjiciuntur a Masio, non quæstionem de *primo nominis* Nethinæorum *Usu* concernunt, sed *utrum Gabaonitæ fuerint Nethinæi*: de qua mox dicturi sumus. *Alii* autem Denominationis principium *temporibus Davidis* attribuunt, institutione officii Josuæ relicta: cum *Sigonio* l. c. *David*, dicente, *auctor fuit novi nominis non officii, ac pro Gabaonitis Nathinæos vocavit, ut apparet ex primo Edræ cap. IIX.* (v. 20.) *de Nathinæis, quos dederat David & principes ad ministeria Levitarum*: & *Samuel* Bochartus Rhotomagensis in suo Phaleg, seu parte priore Geographiæ sacræ l. 2. c. 1. pag. 77. confidenter scribit: *Davidem Gabaonitas mutato nomine* נתינים *Nethinæos i. e. dedititios appellasse*. confer. *Drusium* Annotaa. ad Jos. IX. 23. & 27. Tom. I. *Critic. Sacror.* fol. 1658. Celeberrimi nominis Judæus *Rabbi Aben Esra* utramque sententiam conjungit, comment. ad Esr. II. 43. הנתינים הם ראשי נבעון וכנותיה ויהושע נתנה לבית אלהיו על כן נקראו נתינים אף על פי שנאמר אחרי כן ומן הנתינים שנתן דוד והשרים לעבודות הלוים כי הטעם קיים הנתינה או נקראו מן היום ההוא נתינים כי מקודם היו נקראים גבעונים *Nethinæi sunt capita* (Principes vel Duces) *Gabaonis & filiarum* (vicorum) *ejus, & Jehoschua dedit* (eos) *Domui Dei sui, propterea vocati sunt* נתינים *quamvis postea dicatur:* (VIII. 20.) *at de Nethinæis, quos dedit David & principes ad ministeria Levitarum, quia sensus est,* (quod David) *confirmaverit dationem* (a Jehoschua factam) *vel vocantur a die hoc* תנינים *Nethinæi, quia olim dicti fuerunt Gabaonitæ*; confer. *Valentinum Schindlerum*, in Lexico Pentaglotto fol. 1184. sub rad. נתן.

§. VIII. *Bonaventura Cornelius Bertramus* Nethinæorum nomen *ad tempora David posteriora* refert. de Republ. Judaica cap. XV. p. 276. &277. *Præter Levitas ad Tabernaculi munera adhibebantur Gabaonitæ reliqui ex clade Saulis, qui cum pauciores essent, quam qui sufficerent ad Ædis Sacræ ministerium, abhibiti sunt ad illud præter eos quidam a Davide, ut hoc diserte exprimitur Hezræ* 8. 20. *& postea a Salomone, quo nomine & servi Salomonis appellantur, qui omnes cum reliqui Gabaonitæ, tum illi, qui a Davide & a Salomone traditi fuerant, Nethinæi dicti sunt, quasi dedititii. Quæ* circa hunc Bertrami locum notari speciatim possent, nondum afferam: de controversia vero, quo præcise tempore Nethinæi nomen suum fuerint nacti, cum Menochius fateatur *rem in utramque partem obscuram esse*, hæc accipe. Qui *pro tempore Josuano* militant, valde premuntur, si 2. Sam. XXI. caput illis obvertatur, quippe quod vers. 1. 2. bis. 3. 4. 9. memorat Gabaonitas, per quos Nethinæos intelligi libenter concedimus, sed non sub Nethinæorum nomine, si Gabaonitæ a temporibus Josuæ Nethinæi vocari cœpissent, haud dubie in allato Samuelis loco id factum fuisset. Non tamen solido propterea nituntur fundamento, qui primam vocis originem loco Esdræ VIII. 20. ideo superstruunt, quia legitur ibi: ומן הנתינים שנתן דוד cum formula ista *nominis impositi tempus non præcise denotet*. Si quis consequentiæ nostræ fallaciam objiciat: *Nethinæi hoc nomine Samuelis loco non vocantur, ergo nomen nondum habuerunt*, probationis onus sibi imponet, quo præstito, victoriæ palmam cum applausu concedemus. Hoc enim sacrarum Literarum monumenta consulentes pro comperto habebunt: *Quemadmodum Nethinæi post Templi Salomonei erectionem non amplius vocati sunt Gibeonitæ, ita ante Templi erectionem tempore Tentorii Conventus Gabaonitæ non vocati sunt Nethinæi*. ita ut tutissima eorum videatur esse assertio, qui nominis Nethinæorum impositionem *ad tempora post Davidica* referunt.

§. IX. Nunc vero ad palmariæ Quæstionis examen progredimur, *ex qua sc. Gente Nethinæorum origo deducenda sit*: intimatum quidem sed non nisi per aliorum occasionem est, Nethinæos esse Gabaonitas, sed operæ pretium erit,

rem

rem paulo prolixius tractare ex instituto. Si quis cap. XXI. post. Samuel. evolverit, Davidis tempore, grvissima licet calde a Saule fuerint afflicti, Gabaonitas superfuisse, nullus dubitabit; neque ulla nos obligat ratio, ut posteros eorum internecioni datos fuisse statuamus, cum reiteratam juramenti a Jehoschua ceterisque populi principibus facti violationem multo gravioribus suppliciis vindicasset Judex supremus, ac per famem triennalem Davidis ævo vindicavit. Gabaonitæ itaque cum reliquo Israelitarum cœtu in Captivitatem Babylonicam abducti, & ex ea elapso septuaginta annorum termino ad pristinas stationes reversi sunt, qui vero habitatorum abeuntium atque redeuntium ordinem collato I. Chron. IX. 2. cum Esræ II. 2. 36. 40. 43. XII. 7. 24. & Nehem. VII. 7. 39. 43. 46. X. 29. pensitaverit, perspiciet *Nethinæos locum Gabaonitarum occupare*. Unde hoc argumentum enascitur. *Quicunque loco Gabaonitis debito ab Auctore I. Paral. Esra insuper & Nehemia recensetur, illi sunt Gabaonitæ. Atqui Nethinæi loco Gabaonitis debito ab Auctore I. Paral. Esra & Nehemia recensentur. E. Nethinæi sunt Gabaonitæ.*

§. X. Secundum assertionis fundamentum vocis נתינים *Etymologia* subministrat a נתן descendens, quæ tam Jos. IX. vers. 27. ויתנם quam Esr. VIII. 20. ומן הנתינים שנתן דויד habetur. E. per Nethinæos Esræ Gabaonitæ Josuani intelliguntur; *excipis*: iis qui Nethinæos pro Gabaonitis venditant, locum Esræ obesse potius quam prodesse; cum *David eos dedisse* dicatur. Ergo Nethinæi Davidici non sunt Gabaonitæ Josuani; respondeo: hunc nodum diversimode a Scripturæ Sacræ Interpretibus resolvi; quidam cum Sigonio L. V. c. 7. p. 499. Davidi dationem *novi Nominis* נתינים duntaxat, *non vero officii* transcribendam esse censent, quæ Josuæ salva manet; quam opinionem *Serarius* comment. in Jos. C. IX. Qu. XX. pag. 216. & *Masius* Annot. in Jos. IX. 26. 27. R. Schelomoni Jarchio, vulgo Raschi dicto, quoque attribuunt. Sed Raschi ad Esr. VIII. 20. ומן הנתינים nihil quam hoc habet: ומן העברים נתינים שנתן דוד המלך ושרי ישראל עלו עמהם *& de servis Nethinæis, quos dedit David Rex & Principes Israelis ascenderunt cum ipsis*; apud *Aben Esram* vero comment. in Esr. II. 43. quæ Duum Viri isti intendunt, leguntur. נקראו מן היום ההוא נתינים כי מקודם היו נקראים גבעונים *vocantur* (Esr. VIII. 20.) *a tempore hoc* נתינים *Nethinæi, qui antiquitus vocati fuerunt Gabaonitæ*. Quæ distinctio inter impositionem nominis & officii neque necessaria est, neque e phrasi Esræ sufficienter probatur; dicimus itaque נתן apud Esram VIII. 20. denotare *dationem confirmatam*; juxta priorem *Aben Esræ* explicationem קיים הנתינה quod David dationem olim a Jehoschua factam *confirmaverit: & certo ordine modoque præscriptam*; quod Masio l. c. *videtur maxime verisimile. Esdram nempe ideo Davidis tanquam Auctoris mentionem facere, quia hic plerasque omnium servitiorum & munerum rationes filio suo Salomoni sub extremum vitæ actum* certo ordine modoque præscripserat, *quæ observari atque effici in sacra æde, postquam ea foret exædificata, voluisset; ut est in Paralipomenis* l. I. c. 23. *scriptum*: In quem sensum *Giovanni Diodati* ad Esr. VIII. 20. notat: *negli Spartimenti de' ministri sacri I. chron. 24 e. 25. e. 26. non è fatta alcuna mentione de' Nethinei: ma convien credere che David confermò, e regolò di nuovo ciò che anticamente era stato ordinato intorno a loro. Jos. IX. 21. (27.)* conferantur *Genevenses Galli* ad Esr. VIII. 20. *Junium & Tremellium* ad eundem locum; addo dationem Jehoschuæ *decreto publico a Davide quodammodo limitatam fuisse*; quod e locorum collatione videre est. Illic enim *Jos.* IX. 27. dicitur: ויתנם יהושע ביום ההוא חטבי עצים ושאבי מים לעדה ולמזבח יהוה עד היום הזה אל המקום אשר יבחר *dedit, inquam, eos Jehoschua in die hoc, cæsores lignorum, & haurientes aquas* congregationi (vers. 21. לכל העדה toti congregationi) imprimis altari Jehovæ, *usque ad diem hunc, ad locum quem electurus esset*; hic vero Esr. VIII. 20. ומן הנתינים שנתן דויד והשרים לעבדת הלוים *at de Nethinæis, quos dedit David & Principes ad ministerium Levitarum*; de quo Nethinæorum officio inferius plura monendi occasio erit.

§. XI. *Tertium argumentum*, quo Nethinæos ad Gabaonitarum gentem originem suam referre asseritur, *catholicus* fere tam Judæorum quam Christianorum *Interpretum consensus* præbet: quem ut novitatis cujusdam curiosæ studio allecti hic deferamus, nondum solida persuasit ratio. Ita namque *Glossator Talmudicus* Seder III. נשים Masseches l. יבמות nominata פרק שמיני sive capite octavo fol. עח b. in margine sinistro sub medium fere ad vocem נתינים גבעונים מתני' שנתניירו בערמה בימי יהושע ונתנה עבדים לחוטבי עצים ושואבי מים

Ne-

Nethinæi sunt Gabaonitæ, qui proselyti facti sunt astu temporibus Jehoschuæ, & constituti servi, ut finderent ligna & haurirent aquas: & *Aben-Esra* comment. ad Esr. II. 43. הנתינים הם ראשי גבעון ובנותיה *Nethinei sunt Capita Gabaonis* (Principes sive duces) *& filiarum* (vicorum) *ejus*: quibus, ut supra vidimus, Codex Ms. *Ez Hechajim* in Hilchot Nidda Cap. X. apud Joh. Christoph. VVagenseil *in Sota* suffragatur, p. 143. Inter *Christianos* eminet *B. Hieronymus* in Quæst. ad I. Paral. cap. IX. 2. Tom. III. Oper. fol. m. 167. a. *e Nostratibus* Nethinæos pro Gabaonitis habent, *D. Joh. Brentius* comment. in Jos. IX. fol. 59. *Calov.* Bibl. illustrat. ad Jos. IX. 21. fol. 671. & 27. fol. 672. *Friedlieb.* Theol. Exeget. seu Observat. Biblicis ad Esr. II. 43. Tom. I. fol. 509. b. *Joh. Lundius* in opere laudato. Die alten jüdischen Heiligthümer. l. IV. Cap. 7. fol. 758. *Joh. Saubertus* F. de Sacerdotio Hebræorum C. XI. p. 662. *Valent. Schindlerus* Lex. Pentaglot. fol. 1184. *Lucas Osiander* ad Esr. II. 43. Tom. III. p. 7. *VVagenseil* in Sota p. 568. *D. Michael VValther* Harmonia Biblica ad Esr. VIII. 20. Edit. Norimb. fol. 283. *e Romano-Catholicis*: *Guilielmus Estius* Annotat in Præcipua ac difficiliora S. S. loca: ad Esr. II. 42. & 54. p. 278. b. *Nicolaus de Lyra* ad 1. Paralip. IX. 2. *Andreas Masius* Annot. ad Jos. IX. 26. 27. fol. 1650. *Menochbius* de Rep. Hebræor. lib. II. cap. 4. Qu. X. fol. 118. *Gaspar Sanctius* comment. ad Esr. II. 58. fol. 43. b. *Nic. Serarius*, comment. in Jos. C. IX. Quæst. XX. fol. 215. & 216. *Carolus Sigonius*, de Republ. Heb. Lib. V. cap. 7. p. Edit. Joh. Nicolai in 4to. 499. *Franciscus Vatablus*, Literarum Hebraicarum post initium Sec. XV. in Academia Paris. Professor Annot. ad Esr. II. 43. Tom. II. Criticor. Sacror. fol. 284. *Joh. Baptista Villalpandus* Cordubensis Tom. III. Apparatus Urbis ac Templi Hierosolymit. parte I. libr. II. cap. 7. fol. 85. a. & Libr. III. Cap. 23. fol. 207. b. *Josephus de Voisin* Burdegalens. observat. ad Raymundi Martini Ordinis Prædicator. Pugionem Fidei adversus Mauros & Judæos: ad Cap. XIII. parte III. Dist. III. p. 639. *Netinæi* fol. Edit. Carpzov. 824. *e Reformatorum classe consentiunt Belgæ* notis versionis suæ ad Jos. IX. 27. 1. Paral. IX. 2. & Esr. II. 43. *Bonaventura Cornelius Bertramus* de Republ. Hebræor. cap. XV. p. 277. *Petrus Cunæus* de Republ. Hebræor. l. II. cap. XI. p. m. 225. *Giovanni Diodati* notis ad Versionem Italicam 1. Chron. IX. 2. Esr. VIII. 20. *Joh. Drusius* SS. Liter. in Academia Franekerana Interpres Annot. ad Jos. IX. 27. Tom. I. Crit. Sacror. fol. 1658. *Genevenses Galli*, nota marginali ad Jos. IX. 23. Esdr. II. 43. Neth. VII. 46. *Junius & Tremellius*: ad Joseph. IX. 21. *Chonradus Pellicanus* Rubeaquensis commentar. ad Jos. IX. 24. *Joh. Piscator*, scholio ad 1. chron. IX. 2. & Esr. II. 43. *Johannes Seldenus* de Jure N. & G. juxta Disciplin. Hebræorum l. V. cap. 4. fol. 647. neque *Hugo Grotius* diversum sentit ad 1. Paral. IX. 2.

§. XII. Circa hunc vero Autorum numerum probe notandum est, non omnes unius esse census, quidam enim eorum Nethinæorum originem *non nisi ex Gibeonitarum progenie* deducunt. Sed non desunt, qui *ab aliis Gentibus descendentes* hoc quoque insigniri nomine existimant. Unde *Serarius*, l. c. fol. 216. scribit: *imo e subactis subditisque Gentibus, alios quosdam iisdem ministeriis adjunxisse Davidem certum est: præsertim cum Gabaonitarum plures interemisset Saul* 2. *Reg.* 21. *ut innuit Abulensis ibidem quæst.* 12. & *P. Cunæus*: l. c. p. 225. *Quemadmodum Levitæ Sacerdotibus ministrabant, ita ipsis Levitis dati alii sunt, qui lignatum aquatumque mitterentur. Ii primum Gibeonitæ erant, quos maximus populi ductor Josua in bello servaverat. Mox Davidis Salomonisque tempore alii ex victis Gentibus accessere, atque uno nomine omnes appellati Nethinæi sunt, quasi dedititios aut adscriptitios dixeris*; quo SS. loco id afferant, non dicunt. Sed Bertramus l. c. dicit: *hoc diserte exprimi Hezræ VIII.* 20. Verum agere actum non opus est, superior loci hujus explicatio diversos ab iis, qui ex Gabaonitarum sanguine progeniti sunt, Nethinæos nullos admittit, neque evincet Bertramus *Salomonis servos Nethinæos fuisse tantum*; cum id clare 1. Reg. IX. 20. 21. refellatur; confer *Estium* ad Esdr. II. 54. *& Piscatorem* ad Esr. II. 55.

§. XIII. Gibeonitæ autem nomen ferebant a גבעון *Gibbon*, juxt. LXX. Interpretes γαβαών; quorum ut & *Vulgatæ Versionis* pronunciationem, *Novatorum* ut vocat, *qui Hodierna Hebræorum puncta, quam 70. Interpretes, Latinumque textum, & explanatores cum receptissimo usu omnes, mirantur magis*, pronunciationi sine ratione præfert *Nicolaus Serarius* comment. in Jos. C. IX. Quæst. I. fol. 198. גבעון dicitur a גבעות *collibus*; quia urbs erat montana, juxta Adrichomium in Monte Silo sita. Un-

Unde Scriptura במה אשר בנבעון meminit. 1. Paral. XVI. 39. 2. Paralip. l. 3. 13. fuit diversa a נבעת שאול *Gibea Benjaminis* 1. Sam. XIII. 2. quæ etiam vocatur נבעת בנימין *Gibea Saulis* 1. Sam. XV. 34. & 2. Sam. XXI. 6. juxta *Abarbanel* ad 1. Sam. XV. 34. fol. קיא b. וכר שאחרי ששסק שמואל את אנג הלך אל ביתו הרמתה ושאול עלה אל ביתו שהיה בנבעת שאול והיא נבעת בנימין שזכר למעלה *memorat, quod Schemuel, postquam dissecuisset Agagum, iverit ad domum suam, Ramam versus, & Saul adscenderit ad domum suam, quæ fuit Gibea Saulis, & hæc est Gibea Benjamin, de qua supra mentionem fecit*. Et *D. Seb. Schmid.* Comment. ad 1. Sam. X. 5. Quæst. VII. fol. 301. *Rabbi Binjamin* de quo in Jouchasin sive Chronico Abrahami Zacouthi fol. edit. Cracov. 131. notante Constantino l'Empereur ab Oppyck. dissertat. ad Lectorem hæc leguntur: רבי בנימין בעל המסעות נפטר שנת תתקלנ המאור הנרול אשר זרח שמשו לכל ישראל *Rabbi Binjamin, qui multum peregrinatus est, obiit anno 933. sive a Nato Christo 1173. magnum illud luminare, cujus sol toti Israeli exortus fuit.*) in Itinerario suo fol. 40. dicit: עיר נבעון הנרולה *magnam urbem Gibeon* suo ævo dictam fuisse נראן דוד *Garan Davidis*; ejus descriptionem habemus Josuæ X. 2. quod fuerit עיר נרולה כאחת ערי הממלכה *urbs magna sicut una urbium regni* & נרולה וכל אנשיה *major quam Aja*. מן העי נברים *omnesque viri ejus fortes* habuit sub se *Kephirah*, & *Beeroth*, & *Kirjathjearim* Jos. IX. 17. assignata postmodum tribui Benjamin. Jos. XVIII. 21. 25. inter urbes Sacerdotales cum suburbiis suis relata dicitur Jos. XXI. 17. Tentorium conventus in Gibeonis excelso fuit tempore Davidis. 1. Paralip. XVI. 39. XXI. 29. & Salomonis 2. Paral. l. 3. 13. *de situ Gibeonis Josephus* περὶ ἁλώσεως sive Bello judaico l. II. c. 37. fol. m. 818. refert: χῶρον γαβαὼ καλούμενον fuisse ἀπέχοντα τῶν ἱεροσολύμων πεντήκοντα σαδίοις *locum, qui Gibeon vocatur, ab Hierosolymis distare quinquaginta stadiis*; & L. V. Ἰουδαικῆς Ἀρχαιολ. Cap. I. fol. m. 138. recensentur γαβαωνῖται κατοικοῦντες ἔγγιστα τοῖς ἱεροσολύμοις. *Gibeonitæ proxime Hierosolymas habitavisse. Benjamin Tudelensis in* citatis mod. מסעות p. m. 40. scribit: ומשם שלש פרסאו׳ לירושלם ab hac (Gibeone) *distant Hierosolyma tribus parasangis*; quæ miliarium Italicorum sex cum dimidio, Germanicorum vero non duo integra conficiunt. *Eusebius Pamphil.* apud Hieronym. de Locis Hebraicis Tom. III. Operum fol. m. 185. D. hæc habet: *Gabaon, unde Gabaonitæ supplices venerunt ad Jesum, erat olim Metropolis civitas & regalis Æveorum, ceciditque in sortem tribus Benjamin: & nunc ostenditur villa eodem nomine in quarto milliario Bethelis contra orientalem plagam, juxta Rama & Rennon, ubi Salomon hostiis immolatis, divinum meruit Oraculum, fuit autem & ipsa separata Levitis*. Sed *Bonfrerius* observat, non recte *in quarto milliario Bethelis & quidem contra orientalem plagam* situm dici, quum potius occidentalis ei fuerit. Si Gibeon Betheli esset orientalis, legatio non potuisset quasi a longinquo institui; quia Jehoschua in parte Bethelis Orientali versabatur Jerico. Hai &c. Ceterum Gibeonitæ erant *Chivvæorum coloni; vide Jos.* XI. 19. a Chivvi filio Canaan descendentium. Gen. X. 15. 16. 17. de qua Generatione legi meretur *Samuel Bochartus* in Phaleg l. IV. cap. 35. & 36. fol. 342. seq. prolixe; ubi discrimen quoque observat העוים & חוים qui passim ab Hebræis confunduntur; cum tam nomine quam sede differant. Jos. XI. 3. Deutr. II. 23. breviter *D. Calov.* Comment. in Genes. C. X. 15. fol. 758.

§. XIV. Ex quibus constare putamus *Nethinæos Origine Gentiles* atque adeo ex Israelitarum semine progenitos non fuisse. Hinc *B. Theodoreto* quam de Nethinæis Qu. in 1. Par. 9. fol. 364. Tom. I. Oper. C. D. fovet sententiam defendendam relinquimus. Ναθιναίους δὲ οἶμαι καλεῖσθαι τοὺς ἱεροδούλους ὀνομαζομένους. πολλοὶ γὰρ ἑαυτοὺς ἀφιέρουν εἰς τὰς τῶν ἱερέων καὶ λευιτῶν ὑπουργίας· ἐχρῆν γὰρ καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἄλλων φυλῶν καὶ ὑδροφορεῖν, καὶ ξυλοκοπεῖν, καὶ τἄλλα ὅσα τοιαῦτα ἐργάζεσθαι. Εἰ γὰρ τοὺς Γαβαωνίτους, ἀλλοφύλους ὄντας, Ἰησοῦς ὁ πανεύφημος ἐκέλευσεν ὑδροφόρους εἶναι τῆς σκηνῆς, καὶ ξυλοκόπους, πολλῷ μᾶλλον Ἰσραηλίταις ἡ τοιαύτη πρόσφορος ἦν λειτουργία. *Nathinæos autem opinor appellari eos qui hieroduli dicuntur, i. e. sacrorum servi. Multi enim se ipsos consecrabant ad ministeria Sacerdotum & Levitarum. Oportebat enim etiam eos qui erant ex aliis tribubus & aquam ferre & ligna scindere, & quæcunque sunt hujusmodi alia operari. Nam si Gabaonitas qui erant alienigenæ, jussit omnibus laudibus prosequendus Jesus esse aquæ bajulos Tabernaculi, & ligna scindere; multo magis Israelitis conveniebat tale ministerium*. Ubi Nathinæos *non e Levitica* duntaxat sed *& aliis tribubus* provenisse autumat Theodoretus, Gabaonitisque con-

contradiſtinguit. Quid de *Fœrſteri* opinione quoſdam Nethinæorum *initio fratres Regis fuiſſe*, venditantis, adeoque Origine Iſraelitas, cenſendum ſit, jam ſupra indicium factum eſt, nullo probationis ſolidæ fundamento aſſertum niti.

§. XV. Sed quid, ſi Eſr. VIII. 17. objiciatur. ואוצאה אותם על ארו הראש בכספיא המקום ואשימה בפיהם רברים לרבר אל ארו אחיו הנתונים בכספיא המקום להביא לנו משרתים לבית אלהינו *Præcepique eis ad Idonem, Caput in Caſiphia loco: ac poſui in os eorum verba, ad loquendum ad Iddonem, (&) fratrem ejus, Nethinæos, in Caſiphja loco, ad adducendum nobis miniſtros pro domo Dei noſtri*: ex quo ita quis poſſet argumentari: *nulli Levitarum Præſides fuerunt origine Gentiles*: minorem firmare videntur verba textus לרבר אל ארו אחיו הנתונים בכספיא המקום & commentarius *Aben Eſræ.* ad l. c. חסר ויו והנכון אל ארו ואחיו שהם נתונים ויש אומרים כי אחיו שם איש אחי ארו או קרובו *deeſt Vav*; *& ſenſus eſt, ad Iddonem & fratrem ejus qui ſunt Nethinæi, & ſunt qui dicant, quod* אחיו *ſit nomen viri fratris Iddonis vel propinqui ejus*. Iddonem vero illum textus vocat הראש Caput Levitarum ſcilicet, & legati ab Eſdra ad Iddonem eo fine mittebantur, ut hujus juſſu Levitæ in comitatu deficientes verſ. 15. adventarent, quod etiam, ut e verſ. 18. videmus, factum eſt; dico: minorem firmiter non probari, ſive τὸ כתיב ſequaris ſive τὸ קרי juxta τὸ כתיב *Rabbi Schelomo Jarchi* haud incommode ſcribit ad verba textus ואשימה בפיהם שמתי בפיהם רברים לרבר בשליחותי אל ארו ואחיו שהם נתונים ומיושבי בכספיא להביא לנו משרתים לעבוד בבית המקדש *poſui in os eorum verba ad loquendum in legatione mea ad Iddonem & Achivum, qui ſunt poſiti & collocati in Caſiphia, ad adducendum nobis miniſtros ut ſerviant in domo Sanctuarii*: id quod *Ludovico de Dieu* Animadverſ. ad Eſdr. VIII. 17. p. m. 241. *expeditiſſimum videtur*. Licet non neceſſe ſit cum Raſchi per אחיו intelligere שם ארם Nomen viri, de quo vide *Glaſſ.* l. IV. Phil. S. tract. 3. obſervat. 17. p.m. 1002. & ſic per נתונים Nethinæi non indigitantur. Si τὸ קרי præfertur: הנתינים neque ſic *Lud. de Dieu* Nethinæos ſignificare contendit: cum hoc formæ Chaldaicæ, illud Hebraicæ ſit ſignificationes ejuſdem, quod ipſi innuere videtur Raſchi כמו הנתונים τὸ הנתינים ועל כן נכתב בויו *idem eſt. ac* הנתינים *ideoque ſcribitur per Vav*. Sed poſito intelligi *Nethinæos*, non tamen ſequitur Iddonem fratremque ejus e Nethinæorum numero fuiſſe, cum particula ו æquali commoditate τῷ הנתינים poſſit præfigi, ac præfixum fuit τῷ אחיו Eſdram ſcilicet miſiſſe legatos ut loquerentur *ad Iddonem & fratrem ejus* pro adducendis Levitis, quod impletum eſt verſ. 17. & 19. *& ad Nethinæos*, pro adducendis Nethinæis, de quibus verſ. 20. indicar, ducentos & viginti veniſſe. Nam & illi præfectos ſuos habuere ceu Neh. XI. 21. cernimus: confer *verſionem Junii & Tremellii*, nec *non Belgicam* ad h. l. cum *gloſſa marginali Genevenſium*.

§. XVI. Nunc, *cujus fuerint Religionis* Nethinæi, diſpiciendum eſt. *Magni nominis* Vir, Gabaonitas poſt initam cum Joſua pactionem, Idololatricos Gentiles vocat, unde Eccleſiam Dei ſectis hæreſibusque jam olim obſcuratam fuiſſe probare conatur. Sed nobis modeſte diſſenſum noſtrum fateri licebit, Nethinæos *ſacrorum Judaicorum Proſelytos* fuiſſe ſtatuentibus. Προσήλυτος ſive a tertia præter. paſſivi προσήλυται, ſeu a præt. medio προσήλυθα verbi προσέρχομαι advenio, accedo, derivetur, ſignificat *advenam, adventitium*: qui definiente *Joh. Leuſden.* in Philologo Hebræ-mixto differt. 21. p. 142. *primitus ex Gentiliſmo, vel poſtea etiam ex Chriſtianiſmo ad Judaiſmum convertebatur; vel qui domicilii vel artis mechanicæ diſcendæ aut exercendæ ergo ad Judæos accedebat*: accuratius forte ſic: qui *ſive Religionis ſive domicilii aut artis cauſa ad Judæos veniebat*. Hebræis vocatur גר *alienigena*, *peregrinus*. & מתגייר a גור peregrinari. Chaldæis גיורא. Unde *LXX. Interpretes* γειώρας adhibuere *Exod.* XII. 19. Eſai. XIV. 1. qua voce *Euſebius Pamphili* quoque uſus eſt, *Hiſtor. Eccleſ.* l. I. fol. Edit. Valeſ. 23. B. οἰόμενος (ἡρώδης) εὐγενὴς ἀναφανῆναι, τῷ μηδὲ ἄλλον ἔχειν ἐκ δημοσίου συγγραφῆς τὸ γένος ἀνάγειν ἐπὶ τοὺς πατελάρχας, ἢ προσηλύτους, τούς τε καλουμένους γειώρας τοὺς ἐπιμίκτους. (Herodes) *ratus ſe tum demum nobilem viſum iri, cum nemo eſſet qui ex publicis monumentis originem generis ſui, vel ad Patriarchas, vel ad proſelytos, vel ad permixtos Iſraelitis peregrinos, qui* γειώραι *dicuntur, poſſet referre*. Ita *Henricus Valeſius* interpretatur, quaſi γειώρας a προσηλύτους diverſum quid indicaret, prout in Notis ſuis fol. 14. & 15. explicat. Verum ſi particula τε apud Euſeb. poſt τοὺς accipiatur παραπληρωματικῶς, ut ſæpe Scriptores Græci accipere

pere ſolent, προσήλυτοι erunt γειῶραι. neque LXX. *Interpretes* alio quam qui Hebræorum גר vel Chaldæorum גיורא reſponderet, ſenſu vocabulum iſtud adhibuere: hinc commode *B. Theodoretus* Quæſt. in Exod. XXIV. T. I. Oper. Edit. Pariſ. fol. 91. ſcribit. γειώραν γὰρ τὸν προσήλυτον ἐκάλεσε. *Gioram enim advenam appellavit*. & *Heſychius* in Lex. fo. 212. commode quoad hæc. γειώρας, γείτονας ἐξ ἀλλογένους καλουμένους τῷ Ἰσραὴλ προσηλύτους: incommode vero quoad ſequentia. ἢ τοὺς περὶ τὴν γῆν διαπονουμένους. Græcorum enim γεωργὸς quod agricolam denotat a Chaldaico Idiomate גיורא γειώρα multum diſtat: & *Ludov. Thomaſinus* in Gloſſario Univerſ. Hebraico fol. 229. C. γειώρα τῶν ſeptuaginta a גור derivat, non vero γεωργός.

§. XVII. Verum enim vero Judæorum Proſelyti *non erant cenſus ejuſdem*. Quidam enim dicebantur *proſeyti Juſtitiæ*. גרי צדק & juxta *Rabbi Levi* Exod. 24. גרי בני ברית *peregrini filii fœderis*, & in *Avoda Sacra* c. 4. גרים גרורים *proſelyti tracti*, αὐτόματοι qui ſponte ſua legem Moſis receperunt, inde *juſtitiam & ſalutem* exſpectantes. Hi *tribus ceremoniis* in Judæorum ſocietatem recipiebantur. במילה *circumciſione*. טבילה *baptiſmo* & קרבן *ſacrificio*: juxta traditionem *Rabbi Moſis Maimonidis* (qui docente *D. Seb. Schmidio* in Epiſtola ad D. Jacobum Wellerum Editioni tractatuum Talmudicorum Schabbas & Erubhin præmiſſa, tantæ apud Judæos ubique autoritatis fuit, ut ſimilis illi vix reperiatur) Judæi Cordubenſis in *Jad chaſaka* הלכות איסורי ביאה Cap. XIII. ab init. Tom. J. fol. שלו fac. a. בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית במילה וטבילה וקרבן *tribus rebus ingrediuntur Iſraelitæ in fœdus circumciſione, baptiſmo, & oblatione*: & paucis interjectis: וכן לדורות כשירצה הגוי ליכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן ואם נקבה היא טבילה וקרבן שנאמר ככם כגר מה אתם במילה וטבילה והרצאת קרבן אף הגר לדורות במילה וטבילה והרצאת קרבן ומה קרבן הגר עולת בהמה או שתי תורים או שני בני יונה ושניהן עולה ובזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן *eodem modo in generationibus* (ceteris comparatum eſt) *quando voluerit Gentilis ingredi fœdus & hoſpitari ſub alis præſentiæ divinæ, & ſuſceperit in ſe jugum legis, opus eſt circumciſione, baptiſmo, & Korban: Si fœmina eſt, baptiſmo & Korban. quia dicitur*: (Num. XV. 15.) quales vos talis peregrinus. *quod vos eſtis per circumciſionem & baptiſmum & oblationem, etiam proſelytus eſt ſecundum generationes per circumciſionem, & per baptiſmum & oblationem. Sed quid Korban* (oblatio) *proſelyti? eſt Holocauſtum jumenti vel duorum turturum vel duorum pullorum columbæ, & ambo iſti* (par alterutrius) *eſt holocauſtum* (unum) *& hoc tempore, quo non datur Korban, opus eſt circumciſione & baptiſmo, quado vero ædificata fuerit domus Sanctuarii, offeret Korban*: plura adderem ex eodem Maimonide de prævio Proſelytorum juſtitiæ *examine*, de *privilegiis*, *tempore* quo recipi conſueverint aliisque niſi chartæ parcendum eſſet: qui opere hoc raro & pretioſo deſtituitur, ſitim ſatiabit lectione Diſp. XIV. *Paul. Slevogti* in Illuſtri Salana Prof. P. *de proſelytis Judæorum* ad Math. XXIII. 15. vel *Joan. Leuſden*. Diſſert. XXI. Philol. Hebr. Mixti, & *Johannis Seldeni* de J. N. & G. l. II. c. 2. p. 135. & ſeq. vel *Buxtorffii* in Lex Talm. fol. 407. & *Job. Druſii* de Sectis Judaicis l. 2. fol. 101. ſeq.

§. XIIX. *Secunda Proſelytorum claſſis* erat גרי תושב *Proſelytorum inquilinorum*, cujus appellationis rationem dat *Maimonides* in הלכות איסורי ביאה Cap. XIV. fol. שלז fac. b. ולמה נקרא שמו תושב לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל *& quare vocatur nomen ejus inquilinus? quia licet nobis ut eum habitare faciamus inter nos in terra Iſraelis*, vocantur etiam חסידי אומות העולם *pii Gentites Seculi*, *vel* גרי שער *proſelyti portæ* ex Deutr. XXIV. 21. hi præeunte *Hottingero* Theſauro Philol. l. I. c. 1. ſect. III. p. 19. vel ſola abſtinebant Idololatria, vel ſeptem Noachidarum præcepta *Buxtorfio* fol. 409. Lex Talm. e Tractatu Talmudico Sanedrin recenſita obſervabant, de quibus pro inſtituti ſui ratione egit DN. *D. Zentgravius* noſter *de Origine Juris Nat.* art. 9. §. 38. p. 199. & *de Origine Jur. Gent.* art. 1. §. 36. p. 53. 54. Notandus hic *Schindlerus* eſt, qui in Lexico Pentaglotto fol. 1530. rad צוה lit. *D.* ſcribit hæc præcepta Noachica *proſelytis illis, qui legem recipere & circumcidi volebant* impoſita fuiſſe, *nolentibus* enim circumcidi dabantur non volentibus. Veſtigia hujus proſelytorum diſtinctionis e ſacro codice accerſit *R. D. Kimchius* in Libro Radicum voce גור. הוא הנכרי הגר בארץ ישראל שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה וכן ונמכר לגר תושב וכן כל גר שהזכירה תורה שהוא גר בארץ ישראל הוא שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה ויש מהם שנתגייר מכל ושנתיחד והוא הגר

הגר שהזהירה תורה על ענין המצו׳ כמו האזרח והגר ולגר ולאזרח הארץ והגר הגר בתוככם לא יאכל דם *ille alienigena eſt proſelytus* (inquilinus) *in terra Iſraelis, qui in ſe ſuſcepit* (præceptum) *quod nec ſerviturus ſit Idololatriæ* ; *&* *ſic* (loquitur Moſes Lev. XXV. 47.) ita ut vendatur peregrino (*aut*) inquilino; *& hujuſmodi proſelytus eſt omnis ille, de quo lex meminit, quod tanquam peregrinus in terra Iſraelis ſuſceperit in ſe, ſe nec ſerviturum eſſe Idololatriæ, datur vero ex illis* (alius quoque) *qui proſelytus factus eſt & adjunctus ex omni* (qui legem univerſam in ſe ſuſcepit) *& hic ille proſelytus eſt, de quo lex mentionem facit juxta ſenſum præceptorum* ; (eam ſc. proſelytis obſervandam eſſe.) *e. gr.* (Levit. XVI. 29.) incola & peregrinus. (Numer. IX. 14.) tam peregrino quam indigenæ terræ. (Lev. XVII. 12. (peregrinus etiam peregrinans in medio veſtri non comedet ſanguinem. *Rabbi Schelemo Jarchi* ad *Deut.* XXIV. 14. *Non opprimes mercenarium pauperem & egenum de fratribus tuis*, או מגרך אשר בארצך בשעריך *aut de peregrino qui in terra tua, in portis tuis*, ita commentatur : מגרך זה גר צדק בשעריך זה גר תושב האוכל נבלו׳ de perigrino tuo : *hic eſt proſelytus juſtitiæ* ; in portis tuis: *hic eſt proſelytus inquilinus comedens morticinia*.

§. XIX. *Tertius Proſelytorum ordo* complectebatur שכירים *Mercenarios*; qui inter inquilinos & Gentiles cenſentur eſſe medii. Exod. XII. 45. תושב & שכיר diſtinguntur. Ubi *Rabbi Schelomo Jarchi* ad תושב notat. זה גר תושב *hic eſt proſelytus inquilinus*; ad שכיר vero : זה הגוי *hic eſt Gentilis*. Sed *R. Levi Barzelonita* aliam Mercenarii definitionem tradit libr. Chin. p. 17. שכיר הוא גר שמל ולא טבל שכן פירשו חכמים *Mercenarius proſelytus eſt circumciſus quidem, ſed non baptizatus: ſic enim interpretantur Sapientes* (Rabbini noſtri) in qua quid deſideret *Leuſdenius*, videatur ipſius diſſert. XXI. Philol. Hebr-mixt. p. 148. *Hottingerus* Theſ. Phil. p. 19. intelligit *mercenarios aut mechanicos peregrinos*, die fremden Handwercks-Geſellen qui ſtudio experientiæ ducti cum Judæis juxta leges præſcriptas verſabantur. Inſtituti noſtri non eſt, e Rabbinorum atque Philologorum commentariis de proſelytis Judæorum plura afferre; adeat qui velit præter ſupra citatos *e noſtratibus* D. *Gerhard*. Harmon. Evangel. parte II. Cap. CLVIII. p. 118. *Pfeiffer* Antiq. Hebr. C. I. p. 1. & ſeq. *Chriſt. Gerſon* Talmud l. I. cap. 33. *VVilhelm. Schickard.* in משפט המלך ſeu *de jure regio Hebræorum* cap. V. edit. Argent. p. 126. *e Romano-Catholicis* : *Raymundi Martini* Pugionem fidei fol. edit. Carpzov. 173. 177. 355. 457. cum *Joſeph. de Voiſin* animadverſionibus ; *e Reformatis : Joh. Chriſtophorum Cartvvrightum* Eboracenſem, in Electis Targumico-Rabbinicis ſive Annotat. ad Exod. Londini 1653. excuſis. Cap. XII. 19. p. 131. *Joh. Ligthfoot.* horis Hebraicis & Talmudicis edit. Carpzov. ad Matth. III. 6. p. 222. *Joh. Henricum Heidegger.* de Libertate Chriſtiana a Lege cibaria veteri. Cap. VII. p. 82. 83. & ſeq.

§. XX. Quæritur ergo hic: *ad quam Proſelytorum claſſem Nethinæi referendi ſint?* reſpondemus, ut ordini ſecundo *inquilinorum* ſive גרי תושב accenſeamus, omiſſis aliis obſtat *Traditio R. Moſis Maimonidis*, qui in ſupra citato opere *Jad Chaſaka* Tom. II. Hilcoth. בירת בחירה Cap. VII. fol. תנר fac. b. linea ultima meminit: ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב *non concedunt in medio* (urbe Hieroſolyma) *locum* (habitandi) *Proſelyto domicilii*. Nethinæos autem, Hieroſolymis domicilia quoque ſua conſtituiſſe notum faciemus; *neque tanquam Mercenarios*, qui artis duntaxat cujuſdam Mechanicæ addiſcendæ gratia patriam reliquerant, in Judæa habitaſſe, officii ratio mox proponenda oſtendet. Supereſt ergo *ut Proſelytis juſtitiæ* annumeremus Gabaonitas, licet non omnibus forte gaviſi fuerint bonorum temporalium privilegiis. Fatentur ſiquidem *Joſ.* IX. 9. ſe veniſſe: *propter nomen Jehovæ Dei Jehoſchuæ*; quid hoc aliud eſt, quam propter religionem ceremoniaſque Judæorum, & cultum univerſum ſuſcipiendum ſe veniſſe? vide Annotat. *D. Sebaſt. Schmid.* ad Gen. IV. 26. ad quod divinitus fama fuerunt excitati; nam pergunt : *quia audivimus famam ejus, ſcilicet omnia, quæ fecit in Ægypto :* verſ. 10. *omnia etiam quæ fecit duobus Regibus Emoræis, qui trans Jordanem* (erant) *Sichoni, Regi Cheſchboni, & Ogo Regi Baſchanis, qui in Aſtharoth* audiverant mirandam Jordanis trajectionem, mœniumque Hierichuntinorum ruinam; quibus aliiſque manu quaſi ad verum Dei Miraculorum iſtorum auctoris cultum ducebantur : *& qui conſervaſſet* eos Jehoſchua? niſi, abjurata Gentilis Idolomaniæ ſuperſtitione, ſanam religionem fuiſſent amplexi, cum non latuerit Principem optimum, quam ſevere Cananæorum extinctionem, ne ſeducerent Iſraelitas, demandaverit Deus Moſi *Exod.* XXIII. 32. 33. XXXIV. 12.

13.

13. 14. 15. *Deut.* VII. 2. 3. de qua re *Dn. D. Zentgravius* noster Differt. Academica *de Josua Hebræorum Principe* prout ubique solet, gravissimum tulit judicium. §. 18. p. 20. *Nobis divinam quoad Gentes has dispositionem intuentibus certum est, simplicem deditionem, juramento seposito, istas non fuisse ab internecione servaturam, nisi simul idololatriam, & scelerum consuetudinem una deponerent. Unde licet Josua & primores populi incaute ut loquitur Sandersonus juraverint, attamen cum religionem veram sint amplexi, devotos exitio non amplius esse colligere potuerunt, & quod ex materiæ incapacitate hoc nomine non esset illicitum, ratum illud & servandum esse censuerunt*; confer. *D. Calov.* Bibl. Illustrat. ad Jos. IX. 18. fol. 671. Imprimis vero *Augustinum* Tom. IV. Oper. Quæst. super Josua libr. VI. Quæst. 13. & 14. fol. Edit. Froben. 204. 205. Et hujus fidei suæ Timorisque erga Deum luculentum specimen edidere, cum non ad privatam vindictam sed *tantum iram Dei expiandam*, pro intempestiva suorum cœde a Saule illata, *septem viros de filiis ejus Jehovæ suspendendos exposcerent*; ceu 2. Sam. XXI. 6. videmus; ad quem locum B. D. *Seb. Schmidius* noster fol. 951. *Sed unde, inquis, tanta Gibeonitis pietas atque sapientia? Resp. Gibeonitæ non erant religione Gentiles, sed in religione vera bene instituti: nam ministrabant sacris Jehova, hauriendo aquas & cædendo ligna, quod Idololatris nunquam concessum fuisset, versabanturque semper cum Sacerdotibus, a quibus sine dubio probe eruditi sunt.*

§. XXI. Quæris porro: *num Gibeonitæ fuerint circumcisi?* respondeo: e modo dictis facile conjici, eos sanctissimo religionis Judaicæ sacramento circumcisione scilicet initiatos fuisse: quoniam *ad sacra Israelitica admitti cupiebant*; id quod nemini nisi circumciso licitum fuit, ceu Exod. XII. 40. docemur; hinc nunquam satis celebratus *D. Seb. Schmidius* tractat de circumcis. part. II. c. 7. p. 479. *Israelitæ*, inquit, *circumcidi debebant sub comminationis periculo:* (Gen. XVII. 14.) *Si masculus præputiatus fuerit carnem præputii sui, exscindetur anima illa e populis. At proselytus maledictioni non subjacebat, propter circumcisionem non usurpatam: nisi contra præceptum divinum accederet ad sacra populi Israelitici non circumcisus*; ceterum de Gibeonitarum Religione legi meretur *Serarius* comment. in Jos. quæst. 7. fol. 205. seq. & *Cosmas Magallianus* Bracharensis e Soc. J. Theologus comment. in Jos. C. IX. fol. 326. ubi *cultui veri Dei adscriptos esse* dicit. *Nicol. de Lyra*; qui 1. Par. IX. 2. *Eos ad Judaismum conversos fuisse pronunciat. Masius*, (aliter quam Serario videbatur sub init. quæst. 7.) *fidem sanctam, puramque religionem* Gibeonitis attribuens. Tom. I. Crit. Sacror. Annot. ad Jos. fol. 1649. *Pelicanus* comment. in Jos. fol. XI. b. *fideles* vocat. *Georgius Hornius* annot. ad Sulpicii Severi Presbyteri Historiam Sacr. l. 1. p. 118. *Gabaonitas suscepisse circumcisionem & Judaismum*; & *Brentius* noster comment. in Jos. fol. 58. *religionem veram agnovisse* testantur. Si consideremus porro, Nethinæos in officio suo sacro *a Davide fuisse confirmatos; peculiares urbes occupasse*, quis non a Gentilismi fecibus immunes pronunciabit? neque Sacerdotalis ordinis ceteri *ad immunitatis regiæ Societatem* admisissent Nethinæos, nisi eadem quoque religione fuissent imbuti; memorabilis in hanc rem *Esræ* VII. 24. locus est, quo Persarum Rex Artachschaschtha Sacerdotibus, Levitis, Cantoribus, Janitoribus, *Nethinæis* & ministris domus Dei hujus *canonem, tributum, & vectigal imponi vetuisse legitur. Rabbi Schlomo Jarchi* Esræ verba chaldaica sic *παραφράζει*. ולכם אנו מודיעים אשר כל הכהנים והלוים המשוררים והשוערים והנתינין שהם חוטבי עצים ושואבי מים למזבח ועובדים בבית זה של הקב״ה לא ישלוט אדם עליהם להשליך עליהם מס וכסף גלגלות אלא יהיו בני חורין מעבודת המלך. *Porro vobis nos notum facientes sumus, quod in omnes Sacerdotes, Levitas, Cantores, Janitores & Nethinæos, qui sunt findentes ligna & haurientes aquam pro Altari, Ministrosque in Domo hac Sancti Benedicti illius non dominetur ullus hominum, ut imponat illis tributum, vel argentum Capitationis, sed sint filii liberi a servitio Regis.* Hinc Rabbini quoque, ubi Judæi rerum potiebantur, ejusmodi privilegia sibi arrogabant; prout *Buxtorffius* refert Synagog. Judaic. Cap. 46. p. 672. an vero *Bellarminus* exemptionem Clericorum ceu jure divino positivo legitimam convenienter ex hoc Esræ loco afferat, videatur *Danielis Chamieri* Delphinatis Panstratiæ Catholicæ supplementum Tom. IV. l. 4. cap. XI. §. 6. 7. fol. m. 169. b.

§. XXII. Quæritur nunc *quodnam munus gesserint Nethinæi? quibus officia sua præstiterint?* & *quamdiu?* a munere militari remotam Nethinæorum functionem fuisse quilibet cui Scripturæ loca

curæ sunt facile contra Fœrsteri Lexicon fol. 532. animadvertet; cum Regum fratres Apanagiatos Nethinæorum nomine ullibi venire neutiquam possit probari; neque illos tanquam Arcis Ophelicæ Custodes seditiosis pacis publicæ turbatoribus fuisse oppositos. Altera quoque muneris Nethinæorum posteriorum descriptio, quam Fœrsterus loco citato attulit, justo videtur esse latior. *Deinde* autem (*inquiens*) *post Reges & reditum ex Babylone alii ita quoque sunt appellati, qui sacerdotibus necessaria suppeditarent, a dando seu porrigendo nomen habentes*; taceo activam nominis derivationem supra eliminatam esse; posset præterea alicui cum *Cosma Magaliano* comment. in Jos. C. IX. sect. II. vers. 20. & 21. fol. 325. in mentem venire, quasi quodam *Parochorum* officio functi fuerint Nethinæi, non illorum quidem, qui alio vocabulo παράνυμφοι & Νυμφευταὶ, πάροχοι vero vocantur monente *Guil. Budæo* comment. Ling. Græc. fol. 1223. παρὰ τὸ παροχεῖσθαι καὶ συνοχεῖσθαι τοῖς Νυμφίοις καὶ ταῖς Νύμφαις; h. e. *eodem vehiculo vehi*; de quibus *Julius Pollux* Onomast. l. III. c. 3. §. 4. fol. Edit. Seber. 137. 43. ὁ δὲ καλούμενος παρανύμφιος, νυμφευτὴς ὀνομάζεται καὶ πάροχος; & *Suidas in* πάροχ: πάροχος ὁ ἀναβαίνων εἰς τὸ ἅρμα τὸ ζεῦγος. πάροχοι λέγονται καὶ οἱ παράνυμφοι, παρὰ τὸ παροχεῖσθαι τοῖς Νυμφίοις. ἐπ' ὀχήματος γὰρ τὰς Νύμφας ἦγον. *Parochus est is proprie, qui conscendit in currum bijugum. Parochi etiam vocabantur Paranymphi, quia juxta sponsam sedebant. Sponsas enim in curru vehebant*; nec non *Hesychius* in Νυμφαγωγός fol. 671. καλεῖται γὰρ πάροχος τῶν φίλων τις ὃς ἐπὶ τῷ ὀχήματι ἅμα τῇ Νύμφῃ καὶ τῷ Νυμφίῳ ὀχούμενος οἷον παράνυμφος: *dicitur enim Parochus amicorum aliquis, qui in curru una cum sponsa & sponso vehitur instar paranymphi*. Neque etiam eorum, quorum meminit *Horatius Flaccus* l. II. Sermon. Satyr. Eclog. VIII. vers. 35.

- - - - vertere pallor
Tum parochi faciem nil sic metuentis, ut acres
Potores:

cum Nasidienus ipse convivator qui cœnam præbuit intelligatur; de quo confer. *commentatorem veterem*, qui cum *Jacobi Cruquii* Messenii Litterarum apud Brugenses Professoris enarrationibus & *Jani Dousæ* Nordovicis commentariolo prodiit Lugd. Bat. in Quarto 1597. & *Christophorum Landinum* comment. in Q. Horat. fol. 988. ad l. c. *Sed eorum*, de quibus *Horatius* lib. I. serm. Satyr. Eclog. v. sive ὁδοιπορικῷ vers. 45. inquit:

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit: & parochi, *quæ debent ligna salemque*.

horum enim cura fuit, legatis publice missis vel peregrinis ligna & salem præbere aliaque necessaria juxta *Helenium Acronem* comment. ad Horat. fol. 312. & *Christoph. Landinum* fol. 954. qui parochos hos ἀπὸ τοῦ παρέχειν derivant. Verum enim vero Parochi illi vel Xenoparochi hospitibus multa præter ligna salemque necessaria alia suppeditare tenebantur. Nethinæi vero nostri sive Gabaonitæ ex decreto Jehoschuæ Principumque *lignis cædendis*, & *hauriendis aquis* duntaxat destinati erant; ceu *Jos.* IX. 21. 23. 27. ostendit phrasis חטבי עצים ושאבי מים, quam LXX. Interpretes permutarunt cum ξυλοκόποι καὶ ὑδροφόροι; quod officii genus circa sacra olim apud Romanos a Victimariis præstitum fuisse *e Rosini Antiquitatibus* conspicies l. III. c. 30. voce VICTIMARII fol. 316. ceterum aquam portare servile fuit; hinc *Athenæus*. ὁ Ἐπειὸς ὑδροφόρει τοῖς Ἀτρείδαις ὡς καὶ Στησίχορός φησιν· ᾤκτειρε γὰρ αὐτὸν ὕδωρ δεὶ φορέοντα Διὸς κούρα βασιλεῦσι. Et facile est cogitatu multum sudoris atque molestiæ Nethinæos *vilioris obsequio ministerii*, ut cum *Divo Ambrosio* Mediolanensium præsule l. III. Offic. c. X. sub finem loquar, devoravisse.

§. XXIII. *Quibus* vero officia exhibuerint Nethinæi, non omnibus convenit. *Buxtorffius* in Lex. Talmud. fol. 149. putat Nethinæos *a Jehosua in Castris toti populi adjunctos. A Davide deinceps in ministerium Levitarum consecratos fuisse*, cui adde *Joh. Saubertum* de sacerdotio Hebræorum C. XI. fol. 662. & *Sulpicium Severum* Presbyterum. Histor. Sacr. l. I. p. 118. qui eo fine *Josephum* (l. V. Antiq. Jud. Cap. I. f. m. 139.] eos δημοσίους appellasse censet *Sanctes Pagninus* Lucensis in suo אוצר לשון הקודש fol. 1526. in genere notat, quod נתינים ceciderint ligna & hauserint aquas *filiis Israel*. *Schindlerus* in Lexic. *toti cœtui quamdiu fuit in castris ante terræ divisionem, domui Dei templo exstructo* Nethinæorum servitia assignat, *cœtui atque aræ Dei mancipatos* vocat *Masius* ad Jos. IX. 26. 27. T. I. Crit. Sacror. fol. 1650. *cum Drusio* fol. 1658. conferatur *L. Osiander* ad Jos. IX. 23. fol. 41. *Rabbi Moses Gerundensis* existimat, eos *cuilibet e populo* serviisse etiam *post terræ partitionem*. Alii cum *B. Hieronymo* Quæst. seu

ſeu Tradit. Hebr. in 1. Paralip. IX. 2. Tom. III. Oper. fol. 167. *Brentio* comment. in Joſ. C. IX. fol. 59. *Fridlib.* Theol. Exeget. ad Eſr. II. 43. fol. 509. *Calov.* ad Joſ. IX. *VVagenſeil* in Sota fel. 45. *Menochio* de Rep. Hebr. fol. 118. *Sanctio* ad Eſdr. 58. fol. 43. *Eſtio* ad Eſr II. 42. 54. fol. 278. b. *Vatabl.* ad Eſr. II. 43. Tom. II. Crit. Sacror. fol. 284. &c. Nethinæorum officia Negotiis tantummodo ſacris attribuunt.

§. XXIV. Hic maxime conſultum erit locutiones SS. ad animum revocare. *Joſ.* IX. 21. dicitur· יחיו ויהיו חטבי עצים ושאבי מים לכל העדה *Vivant, ſed facti* (tamen) *ſunt cæſores lignorum & haurientes aquas toti congregationi*, & v. 23. ועתה ארורים אתם ולא יכרת מכם עבד וחטבי עצים ושואבי מים לבית אלהי *quapropter maledicti vos* (eritis) *ita ut non exſcindatur ex vobis ſervus & cæſores lignorum haurientes aquas Domui Dei mei*, qui Nethinæorum officia rebus duntaxat ſacris admetiuntur, dicunt per לכל העדה v. 21. nihil aliud intelligi quam לבית אלהי verſ. 23. & עדה non denotare univerſam populi multitudinem, *ſed conventum ſacrum vel Eccleſiaſticum*. Si Etymologiam Radicis יעד conſideremus, עדה ſignificat iſtiuſmodi cœtum, *qui certo & præfixo quodam tempore convenit ad certam aliquam rem ſolenni ritu & publica autoritate conſtituendam*: in quo etiam juxta *Eduardi Leigk* Equitis & Aulę Magdalenæ Oxonii Ppæpoſiti Crit. Sacr. fol. 166. a קהל differt, *quod hoc congregationem hominum non habentem certum tempus nec locum indictum* denotet. Sed conventus iſte non præciſe *negotiorum ſacrorum tractationem* includit, populus ad res ſeculares expediendas conveniens etiam dicitur עדה prout *B. D. Geierus* obſervat comment. in Pſalm. CXI. v. 1. fol. Edit. poſt 2083. prioris vero in quarto 727. adde *D. Seb. Schmidium* noſtrum comment. ad Jerem. VI. 18. p. 231. imo accipitur *pro promiſcua populi multitudine*. Unde *Luth.* ſæpe tranſtulit *gemeine Volk. Leute* quid vero hic loci denotet verſus 27. Cap. IX. indicat. ויתנם יהושע ביום ההוא חטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח יהוה עד היום הזה אל המקום אשר יבחר *dedit inquam eos Jehoſchua in die hoc, cæſores lignorum & haurientes aquas congregationi; inprimis altari Jehovæ, uſque ad diem hunc ad locum quem electurus eſſet*: לעדה ולמזבח, ubi vox prior habet accentum diſtinctivum Athnach, qui impedit quominus vox poſterior ἐξηγητικῶς accipiatur, *quaſi congregatio idem eſſet ac altare*. deſignat itaque particula Vav in voce ולמזבח diſtinctum quid a priori לעדה ad minimum *quoad Excellentiam*, ſicut *Verſio Schmidiana* indicat per vocabulum *inprimis*, quo ſenſu occurrit *Joſ.* C. II. 1. לכו ראו את הארץ ואת יריחו *ite videte terram inprimis Jerichuntem*. & vocula καὶ *Marc.* XVI. 7. εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ *dicite diſcipulis ejus & Petro* i. e. inprimis Petro, in quem locum egregie commentatus eſt *Theophil.* Bulgariæ Archi-Epiſcopus fol. Edit. Pariſ. 289. A. B. τὸν Πέτρον χωρίζει ἀπὸ τῶν μαθητῶν, ὡς κορυφαῖον κατ' ἐξοχὴν αὐτὸν ὀνομάζων ἐκτὸς ἐκείνων. ἢ ἐπειδὴ ἠρνήσατο ὁ Πέτρος, ἐὰν ἦλθον καὶ εἶπον αἱ γυναῖκες, ὅτι προσετάγημεν εἰπεῖν τοῖς μαθηταῖς. εἶπεν ἂν ὁ Πέτρος. ἐγὼ ἠρνησάμην. λοιπὸν μαθητὴς αὐτοῦ οὐκ εἰμί. ἀπέβαλον οὖν ἐμέ. ἐβδελύξατό με, τούτου οὖν ἕνεκεν προστίθησι τὸ, καὶ τῷ Πέτρῳ, ἵνα μὴ σκανδαλισθῇ ὁ Πέτρος, ὡς αὐτὸς μὴ λόγου ἀξιωθεὶς διὰ ἀρνησάμενος. καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ συντάττεσθαι τοῖς μαθηταῖς ἄξιος ὤν. *Petrum ab aliis diſcipulis ut præcipuum ſegregat, ac ab hoc excellentiam nominat illum præ aliis, vel quia negaverat Petrus ſi veniſſent, mulieres & dixiſſent, quod præceptum eſſet eis ut annunciarent diſcipulis, dixiſſet Petrus. Ego negavi eum, jam non ſum illius Diſcipulus, abjecit igitur me, abominatus eſt me. Illius igitur gratia apponit & Petro, ut ne offendatur Petrus tanquam ipſius non ſit habita ratio, utpote qui negarit, & propterea indignus ſit, qui aliis diſcipulis connumeretur*, adhibeatur quoque Canon. III. libr. III. tract. 7. *Philologiæ Glaſſianæ* p. m. 903. edit. vero veteris 589. primaria itaque Gibeonitarum vel Nethinæorum functio circa miniſterirm rerum ſacrarum, Altaris ſc. ſive ſacrificiorum verſabatur, ad quod poſtmodum ſolenni Davidis edicto Eſr. VIII. 20. ſolitarie fuerunt auctorati. Edicto vero Joſuano ad minimum per tempus aliquod dum in Caſtris vivebat, populo univerſo ſervitia ſua ligna cædendo ac hauriendo aquam exhibere tenebantur.

§. XXV. *Atqui ob feſtum ξυλοφορείων multum laboris forte Nethinæis decedebat*, in iſto enim ſecundum *Joſep.* L. II. de Bello Judaico Cap. XXX. fol. 82. B. πᾶσιν ἔθος ὕλην τῷ βωμῷ προσφέρειν, ὅπως μή ποτε τροφὴ τῷ πυρὶ λίποιτο, διαμένει γὰρ ἄσβεστον ἀεί. *mos eſt omnibus materiam ad altare congerere, ne unquam eſca deficiat igni, ſemper enim inextinguibilis perſeverat.* Hoc feſtum olim habe-

bebatur die 22. Menſis Eccleſiaſtici quinti ſive politici Undecimi אב dicti quaſi *pater* a fœcunditate & pubertate vel etiam a præſtantia & exceſſu caloris, prout Excell. Dom. *Julius Reicheltus* noſter diſſert. Academica *de Aſtronomia Hebræorum inprimis autem Biblica 1660. 29.* Mart. ſub *præſidio Scheidiano* ſolenniter defenſa p. 27. §. explicuit. Unde etiam menſis ille Julio noſtro fere reſpondens (referente *R. Jacob filio R. Aſcher* in magnæ autoritatis libro ארבע טורים *Arba Turim* ſive *quatuor ordines* appellato, parte prima אירח חיים *Orach chaiim*, *Via vitæ*. excuſ. venetiis apud Bomberg. anno 282. i. e. 1522.) מלך nomen accepit, quia ſcilicet in eo erant cædentes ligna ad oblationem, menſes etenim feſtum diem complectentes מלכים *Reges* vocabantur Feſti hujus origo a quibuſdam ad tempora Nehemiæ refertur, cum enim novum cum Deo fœdus inirent Judæi, dixerunt Nehem. X. 34. & juxta Clod. 35. והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלוים להביא לבית אלהינו לבית אבתינו לעתים מזמנים שנה בשנה לבער על מזבח יהוה אלהינו ככתוב בתורה *ſorteſque jecimus ſuper oblatione lignorum, Sacerdotes, Levitæ, & populus, ad adducendum domum Dei noſtri, juxta domos patrum noſtrorum ad tempora deſtinata, ſingulis annis: ad acccendendum ſuper altari Jehovæ Dei noſtri ſecundum quod ſcriptum* (eſt) *in lege* (Lev. VI. 5.) ubi LXX. Interpretes על קרבן העצים verterunt per περὶ κλήρυ ξυλοφορείας. *Cum igitur lignorum ferundorum die, ligna omnes ferrent*, quærit *Serarius* quæſt. XVIII. fol. 214. *ubi erant & quid agebant Gabaonitæ? An ſponte his lignariam ſervitutem ademit populus? an ob valde imminutum eorum a Saule numerum 2. Reg. 21. An ob majorem quandam & abundantiorem illati eis detrimenti compenſationem? An ea populi religio ac pietas fuit, ut præclarum ducerent, ſibique ipſis ultro depoſcerent, ad Dei venerationem & publicam altaris liturgiam vile alioquin & contemptum calonum munus? An vero potius populus, prout cuique ſors obtigerat, aut eum ſtimulabat devotio: ligna e ſuis aut Sylvis aut ſylvarum portionibus deſignabat, aut ex alienis coemebat, quæ Deo tunc, ſtantia quidem & nondum cæſa offerret, ea vero Gabaonitæ poſtea cæderent, & ad Templum deportarent? Sic enim & populi mos & Gabaonitarum obſequium cohærent optime*, verum non optime cohærent, mos enim populi fuit *convehere* ligna vel *comportare* non *deſtinare* tantum, dicimus itaque: Laborioſam Nethinæorum functionem feſto ξυλοφορείας *quadantenus imminutam fuiſſe non tamen ceſſaſſe prorſus*, cum Joſephus memoret πᾶσιν ἔθος εἶναι προσφέρειν ὕλην *omnibus mos eſt ligna conferre*. E. etiam Nethinæis, *deinde* Feſtum ξυλοφορείων *æterno igni alendo* deſtinatum erat, uti ex citato Lev. VI. 5. patet. Sed major multo imo incredibilis lignorum copia pro tot ſacrificiorum myriadibus requirebatur, *tertio*, in feſtivitate populus licet congeſſerit ligna ad templum, Nethinæorum tamen fuit ea *in atrium interius & ad templi culinas deferre*, *quarto*, Nethinæorum officium non tantum in portandis lignis, ſed & *hauriendis afferendiſque aquis conſiſtebat*, conſerantur *Menochius* de Republ. Hebrær. l. II. c. 4. fol. 119. & *Calov.* Bibl. Illuſtrat. ad Joſ. IX. 21. fol. 672. a.

§. XXXI. Quæritur inſuper, *an Nethinæorum ſervitus ceſſaverit ob Piſcinam probaticam* vulgo dictam & *fontem perennis aquæ?* reſpondetur de duobus locis diſtincte agendum eſſe, de lacu iſto *Piſcina probatica* appellato agitur Joh. V. 2. quem *Theophylactus* comment. in Joh. fol. 623. ſic legit. ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις προβατικὴ κολυμβήθρα ἡ ἐπιλεγομένη ἑβραϊστὶ Βηθσαϊδά, πέντε στοὰς ἔχουσα. *Eſt autem Hieroſolymis probatica piſcina: quæ cognominatur Hebraice Bethſaida, quinque porticus habens*, rationem appellationis reddit hanc: προβατικὴ δὲ ἐλέγετο ἡ κολυμβήθρα, διότι τὰ πρὸς θυσίαν πρόβατα ἐκεῖ συνήγετο, καὶ τὰ ἔγκατα αὐτῶν ἐπλύνοντο ἐκεῖ *probatica autem dicebatur piſcina, eo quod oves illic ad ſacrificium congregabantur, & inteſtina eorum abluebantur*. Codex vero Pariſienſis *a Roberto Stephano* παλαιοτάτοις ἑκκαίδεκα αὐτογράφοις ὡς οἷον ἐπιμελέστατα *cum vetuſtiſſimis ſedecim ſcriptis exemplaribus, quanta maxima potuit cura & diligentia*, ut præfatio habet, collatus emiſſuſque ita profert: ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα ἡ ἐπιλεγομένη ἑβραϊστὶ Βηθεσδά, πέντε στοὰς ἔχουσα: quam lectionem B. Dn. *D. Seb. Schmidius* noſter ſecutus ſic vertit. *Eſt autem in Hieroſolymis juxta Probaticam* (ovilem) *lacus, quæ cognominatur Hebraice Betheſda* (h. e. domus miſericordiæ) *quinque Stoas habens*, ita ut probatica & κολυμβήθρα diſtinguatur. & per probaticam intelligatur porta Hieroſolymitana Hebraice שער הצאן *porta Gregis*. a *Sept. Interpr.* πύλη προβατικὴ Neh. III. 132. dicta ἀπὸ τῶν Προβάτων ab ovibus, *vel quod prope eam forum & ſtabula ovium inprimis in uſum*

ſa-

ſacrificiorum fuerunt, juxta *D. Seb. Schmid.* Paraphr. in Joh. p. 49. vel quia oves immolandæ per eam adducebantur Templo vicinam, aut oves emittebantur in paſtum, ut *Maldonatus* opinatur comment. in Joh. C. V. 2. fol. 280. a. & quamvis alii aliter legant, prout apud citatum modo *Maldonatum* S. J. Theologum comment. in Joh. fol. 279. videre eſt, varietque vox altera, dum vel בית אשדא *Bethesda domus effuſſionis*, vel בית עדרא *Bethſedra*, *domus Gregis*, vel juxta Syrum Paraphraſtem, quod a Luth. & Schmidio præfertur, בית חסדא *domus miſericordiæ ſive Benignitatis*, habeant, de quo legi meretur *D. Polycarpus Lyſerus* Harmon. Evangel. Cap. XLV. fol. m. 164. & 195. nos id tantum animadvertimus, juxta omnium, quorum ſcripta conſulere datum erat, autorum ſententiam hic κολυμβήθραν etiam *aquarum receptaculum* quoddam denotare *ſive locum a natantibus abluentibusque frequentatum* ἀπὸ τοῦ κολυμβᾶν, quod idem eſt ac νέω, νήχομαι, nato, abluo, in quem ſenſum *Paraphraſtes Syrus* tranſtulit *Joh.* V. 2. דוכתא חדא דמעמודיתו *duchto chedo demamuditho*, *locum quendam ablutionis*, ab עמד dictum, quod apud Arabes Syrosque *tingere* ſignificat, *baptizare*, prout coujugata a *Mart. Troſtio* Lex. Syriaco f. 489. allata teſtantur. Unde (cum *Petrus Comeſtor* Hiſtor. Evang. cap. 81. ſcribat: *Nathinæos lavare hoſtias ſolitos in piſcina hac*, item in libro 3. Reg. cap. 19. *Nathinæi prius lavabant membra hoſtiarum in piſcina probatica, & lota tradebant ſacerdotibus*, nec diſſimilia legantur apud *Borchardum* 1. parte cap. 7. §. 43. & *Adricomium* in deſcriptione Jeruſalem §. 62. teſte *Sebaſtiano Barradio* Oliſiponenſi Soc. J. Doctore Theologo & in Eborenſi Academia quondam Sacr. lit. Profeſſore, commentar. in Concord. & Hiſtor. Evangel. libr. II. Cap. I. fol. 358. b. licet alii cum *Abulenſi* 3. Reg. 7. quæſt. 15. negent Hoſtiarum ablutionem ad Nethinæos pertinuiſſe *Hieronymi* forte autoritate moti, qui Tom. III. Oper. *de locis Hebraicis* ſub finem literæ B. fol. 181. a. dicit: *Bethſda, piſcina in Hieruſalem quæ vocabatur* προβατική *& a nobis interpretari poteſt pecualis, hæc quinque quondam porticus habuit, oſtenduntur que gemini lacus, quorum unus hybernis pluviis adimpleri ſolet, alter mirum in modum rubens, quaſi cruentis aquis, antiqui in ſe operis ſigna teſtatur, nam hoſtias in eo lavari a Sacerdotibus ſolitas ferunt, unde &* *nomen accepit*,) quæreret aliquis? *Num Nethinæorum opera vel pro hoſtiis abluendis vel pro aquis afferendis opus fuerit ob lacus iſtius propinquitatem ad radices montis Morijæ ſiti? & annon ideo ceſſaverit potius eorum miniſterium?*

§. XXVII. Alterum dubium *e fonte perennis aquæ* ſubnaſcitur, cujus mentio fit apud *C. Corn. Tacitum* Hiſtor. V. 12. 1. circa deſcriptionem Hieroſolymæ, qui utrum idem cum κρήνη Ἀρχιερέως *fonte ſummi Sacerdotis*, de quo agit *Euſebius Pamphili* Præparat. Evangel. l. IX. Cap. 37. fol. m. 453. divinando aſſequi non poſſum, a priori, quem eodem Cap. refert ex Philone *Euſebius* diverſus eſſe facile judicatur, cum ille *fons perennis aquæ* vocetur a Tacito, hic vero dicatur ἐν μὲν τῷ χειμῶνι ξηραίνεσθαι, ἐν δὲ τῷ θέρει πληροῦσθαι. *hyeme areſcere, ac rurſum æſtate ubertim fluere*, hinc eadem emergit quæſtio, *an non Nethinæi ob fontem iſtum perennis aquę ab aquę portandę officio fuerint liberati?* reſpondemus: Tacitum fontem hunc non in Templo collocare, at circa deſcriptionem urbis Hieroſolymitanæ, ejus duntaxat memoriam inire. Sacra Scriptura ad minimum ejuſmodi fontem tacet. Sed ponamus in Templi vicinia fuiſſe fontem, quis non intelligit? plus tantum commodi vel minus moleſtiæ, Nethinæos ex propinquitate tam lacus iſtius Piſcina Probatica vel Bethſda dicti, quam fontis perennis aquæ, non vero plenariam a labore omni vacationem habuiſſe; maxima quippe aquarum copia ad implendas Conchas, ad pavimenta quoque & Templi macella eluenda requirebatur: quarum apparatus in bajulos iſtos ſacros redundabat.

§. XXVIII. *Quamdiu Nethinæorum ſervitus duraverit*, in Scriptura Sacra præciſe definitum non eſt; ex ultimo Cap. IX. Joſuani verſu videtur *ultra Templi Hieroſolymitani deſtructionem officium eorum extendendum non eſſe*: illud enim per המקום אשר יבחר *locum quem* (Deus) *electurus eſſet*, intelligi ex 2. Chron. VII. 12. inclareſcere arbitror, ubi Jehova Schelomoni Regi apparens noctu dixit de Templo Hieroſolymitano loquens: בחרתי במקום הזה לי לבית זבח *Elegi locum hunc mihi in domum ſacrificii*. Atqui, obvertis, *ad Ambroſii uſque ætatem* continuata Nethinæorum functio eſt; quippe qui lib. III. offic. c. 10. ſub finem p. edit. Bœcler. 392. inquit. *Mulctavit eos* (Gibeonitas Joſua) *vilioris obſequio miniſterii, clementior ſententia, ſed diuturnior; manet enim of-*

ficiis pœna veteris aſtutiæ hæreditario in hunc diem miniſterio deputata. Ambroſius autem electus ex Inſubriæ & Liguriæ Præſide Epiſcopus Mediolanenſis notante *B. D. Bebelio* Avunculo meo Tom. I. Sec. IV. Antiq. Eccleſ. p. 11. circa annum Chriſti 374. floruiſſe, Vita vero juxta Baronii calculum 357. functus fuiſſe putatur; de quo confer elegantem tractationem *Eliæ du Pin* Doctoris Sorbonici, Regiique in Academia Pariſienſi Profeſſoris; *dans ſa nouvelle Bibliotheque des Auteurs Eccleſiaſtiques* partie II. du Tome ſecond des Auteurs du quatrieme Siecle de l'Egliſe p. edit. Pariſ. in 8. 739. inprimis, quæ notis habetur p. 870. Verum Phraſis Ambroſiana *in hunc diem* ſcriptum potius Joſuanum κατὰ μίμησιν quam tempus quo vivebat Pater, reſpicere videtur; adde *Serarium* ad Joſ. IX. Quæſt. 15. p. 212. ſub finem.

§. XXIX. Ceterum *quo gradu honoris æſtimati olim fuerint Nethinæi, e Rabbi Moſe Ben Maimon* diſces הלכות מתנות עניים Hilcoth Mithnoth Ainiim cap. 8. ſub finem Tom. II. Oper. fol תכה fac. a. היו לפנינו עניים הרבה או שבוים הרבה ואין בכיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את כולן מקדימין את הכהן ללוי ולוי לישראל וישראל לחלל וחלל לשתוקי ושתוקי לאסופי ואסופי לממזר וממזר לנתין ונתין לגר שהנתין גדול עמנו בקדושה וגר קודם לעבד משוחרר לפי שהיה בכלל ארור וג *ſi verſantur coram nobis pauperes multi, vel captivi multi, & non eſt in loculo* (quod ſufficiat) *ſive ad nutriendum ſive ad veſtiendum vel ad liberandum omnes, præferunt Sacerdotem Levitæ, & Levitam Iſraelitæ, & Iſraelitam profano, & profanum ex incerto patre nato, ex incerto patre natum expoſito, expoſitum Mamſeri* (e turpi coitu progenito) *Mamſerem Nethinæo, & Nethinæum proſelyto, Nethinæus enim magni fit apud nos ob ſanctitatem; & proſelytus prior eſt ſervo manumiſſo, quia hic fuit prorſus maledictus*; niſi ad finem properaremus, adderentur plura *ex Horajoth Jeruſchalmi* fol. 48. col. 2. cui vero libri copia non eſt, inſpiciat textum Talmudicum apud *VVagenſeil* in Sota p. 568. & 569. *cum Verſione Lightfootiana* Horis Hebraic. in Evangel. Matth. Cap. XXIII. verſ. 14. p. edit. Carpzov. 429. conferat etiam *Selden.* de Jure Nat. & Gent. L. VI. cap. 19. p. 819. *Lundiumque* lib. IV. cap. 7. de Gibeonitidis §. 8. fol. 759. a.

§. XXX. Circa *Nethinæorum connubia* quæritur, *utrum illi cum veris Iſraelitis matrimonio jungi potuerint?* pro negativa Rabbini duo decreta afferunt, temporarium alterum a Jehoſchua, alterum vero perpetuum a Davide promulgatum; ceu patet e *Moſe Maimonide* Hilcoth איסורי ביאה Cap. XII. ſub finem fol. שלו fac. a. Tom. I. Oper. יהושע גזר עליהם שיהיו אסורים לבא בקהל אחד זכרי' ואחד נקבות ולא אסר אותם אלא בזמן שיש מקדש שנאמר והוטבי עצים ושואבי מים לבית אלהי תלה הרחקתם במקדש והם הנקראים נתינים לפי שנתנם לעבודת המקדש באדוד ונזר עליהם שלא יכנסו בקהל לעולם ואפילו בזמן שאין מקדש וכן מפורש בעזרא ומן הנתינים שנתן דוד והשרים לעבודת הלוים הא למדת שלא תלה אותם במקדש *Jehoſchua decrevit ſuper eos* (Gibeonitas) *ut vetarentur introire in cœtum* (per matrimonium) *tam mares quam fœminæ. Sed non prohibuit eis* (matrimonia) *niſi tempore Sanctuarii; quia dicitur* (Joſ. IX. 23.) & cæſores lignorum & haurientes aquas domui Dei mei, *ſuſpendit elongationem eorum a Sanctuario; & vocantur* נתינים *quia dedit eos ad ſervitia ſanctuarii; venit David & decrevit ſuper eos, ne introirent in cœtum in æternum etiam eo tempore quo non futurum eſſet Sanctuarium, & ſic exponitur in Eſra.* (VIII. 20.) At de Nethinæis quos dedit David & Principes ad miniſterium Levitarum. *Ecce diſcis quod non ſuſpenderit eos a templo.* (interdictum Templi exiſtentiam non involvere) quibus paria leguntur in codice MS. *Ez Hechaiim in Hilchot Nidda* C. X. apud *VVagenſeil* in Sota fol. 145. Hæc Rabbinorum placita, cum Sacræ Scripturæ neutiquam adverſentur, in controverſiam non vocabimus, inprimis quia ex cap. 21. poſt. Samuelis conſtat, Gibeonitas tempore Davidis *peculiarem adhuc nationem conſtituiſſe*, quod in promiſcue matrimonia contrahendi licentia fieri non potuiſſet; rationem vero impugno, cujus intuitu Doctores Talmudici, ceu præter allegatos modo *Maimonidis & Ez chajim* commentarios Ipſa Maſſechet l. Jebammoth C. 8. Seder III. Naſchim fol. עה fac. b. teſtatur, id aſſerant; *ob crudelitatem ſcilicet illam*, qua haud aliter quam ſeptem filiorum Saulis ſuſpendio placari poterant Gibeonitæ. Hos enim *non crudelitatis cujuſdam ſed zeli pii* pro obtinenda iræ divinæ expiatione *ſtimulo* impulſos ſuſpendium ſeptem filiorum Saulis poſtulaſſe, prout ſupra *e B. D. Schmidio* noſtro comment. ad 2. Sam. XXI. 4. 5. 6. p. 951. probavimus, haud dubie ſapientiſſimum religioſiſſimumque Principem Davidem minime latuit; qui

ita-

itaque causa hæc ad condendam de matrimonio cum Israelitis non ineundo prohibitionem illum movisset? nec majorem applausum meretur inaudita *Jacobi Boulduc* de Ecclesf. ante legem l. 1. c. 5. sententia; qua *Josephum S. Mariæ Sponsum e Nethinæorum Gente* prodiisse affirmat apud *Selden.* de J. N. & G. lib. V. cap. 14. p. 647. quid *Matthæi* Cap. I. vers. 1. & 16. magis contrarium? ubi Genealogia Josephi e stirpe Abrahami atque Davidis deducitur; & *Matth.* I. 20. ab Angelo vocatur Ἰωσὴφ ὑὸς Δαβὶδ *filius Davidis*; & *Luc.* II. 4. memoratur fuisse ἐξ οἴκου καὶ Πατριᾶς Δαβὶδ: *ex domo & familia Davidis*. Abrahamum vero & Davidem e Nethinæorum sive Gibeonitarum stirpe generatos fuisse nemini unquam vel per somnium in mentem venit.

§. XXXI. Nunc etiam videndum est, *quo loco habitaverint Nethinæi?* Ostendimus supra primariam Gibeonitarum functionem in præstandis officiis sacris constitisse. Tentorium vero Conventus primum in castris *Galgalæis* Jos. IV. 19. per 14. annos juxta *l'Empereur* ad Middot & *Buxtorff.* c. 20. hist. Arcæ fœderis, postea *Schilunte* Jos. XIIX. 1. toto tempore Judicum 1. Sam. IV. 3. per aliquot secula, uti apud Lundium videre est L. I. C. 39. fol. 122. deinde *Nobe* 1. Sam. XXI. 2. 7. tum *Gabaone* 2. Chron. l. 3. ætate Samuelis, Saulis atque Davidis usque ad annum undecimum Salomonis. 1. Reg. VI. 37. 38. quod nonaginta ferre annos conficit, erigebatur, putant itaque nonnulli Gabaonitas cum Tentorio conventus habitandi quoque locum commutasse, donec Templum Hierosolymis erigeretur. Sed tantam hominum multitudinem, quantam complectebatur Gabaon cum urbibus suis, in unum oppidum imo in ipsam Hierosolymam præter inquilinos compingi potuisse, jure quis dubitaret. Hinc *Abulensis* quæst. 44. 45. 46. apud *Serarium* Quæst. XVI. comment. in Cap. IX. fol. 213. Gabaonitas in antiquis suis urbibus relictos & pervices ad obsequii sui functionem in loco Altaris obeundam profectos esse contendit. Sed *obstat* Jos. XIIX. 25. ubi Gabaon in tribum Benjamin cecidisse memoratur, & Cap. XXI. 17. urbem postea sacerdotalem factam fuisse legimus, verum *ante terræ divisionem* Gabaonitas fœdere jam inito urbes suas adhuc occupasse ex bello patet, quo Rex Hierosolymæ Adonizedek ceterorum Regum Emoræorum obibus fretus Gabaonem oppugnatum venit, cujus incolis Josua vi fœderis auxilio proficiscens hostes magna clade affecit, uti Cap. X. Josuæ luculenter prodit, *post terræ divisionem* vero Gabaonitas sive Nethinæos cum Sacerdotibus Levitisque suas urbes habuisse ex 1. Paral. IX. 2. Esr. II. 70. Nehem. VII. 73. XI. 3. constare putamus. Non pauci quoque *Hierosolymis* in loco *Ophel* dicto, ubi *Nethinæorum domus* fuerat Templo propinqua habitaverunt, ceu Nehem. III. 26. & XI. 21. patet.

§. XXXII. De hoc *Ophel* Nethinæorum habitationis loco peculiari capite VII. *Villapandus* egit Apparatu Urbis ac Templi parte I. libr. II. fol. 83. Sed confuse & dubitanter, imo sæpius præter veritatem. Statim in principio capitis scribit: *eam vocem Hebraicam esse in confesso est apud omnes; neque valde obsurum est a* עפל *ghaphal, hebraica radice deduci* עפל *ghophel quæ sine dubio locum significat obscurum, nebulosum*. Lingua hebræa caret radice עפל *ghaphal*, & עפל per ע cum אפל per א confunditur, quod etiam *a Chaldæo* factum, qui 2. Reg. V. 24. verba textus ויבא אל העפל transtulit ועל לאתר כסי & *venit ad locum absconditum*, & a LXXII. *Græcis Interpretibus*, dum pro עפל *Michæ* IV. 8. αὐχμώδης posuere, quam *Cornel. a Lapide* comment. ad loc. Michæ fol. 455. quadrupliciter vertit: *primo caliginosus & opacus, secundo squalens, quæ duo habet S. Hieronymus; tertio aridus, quarto sitiens vel siticulosus, quæ enim arida sunt, sunt pariter squalentia, siticulosa & opaca*, confer. *Hieronym.* ad Esaj. XXXII. 14. עפל בחן Tom. V. Oper. fol. 115. C. & postea lit. E. dicit Villapandus: *omnes convenire voce hac significari locum obscurum & tenebrosum*, quod falsum est fol. 85. lit. E. hæc habet: *quare dicendum omnino videtur, Ophel locum fuisse, seu pagum humilem, & deservientium templo Nathinæorum habitationem, ad orientale templi latus in radice montis Moria juxta torrentem Cedron, qui locus, Ophel, hoc est, obscurus dicebatur, quod illi templum immensæ celsitudinis immineret*. Cap. XXIII. parte 1. libr. III. fol. 207. ex Ophel *ergastulum* facit Villapandus, *quare cum servos audiamus Gabaonitas (qui iidem Nathinæi dicebantur) ad aquæ & lignorum comportationem destinatos, eorumque propriam habitationem Ophelem fuisse; si conjiciamus ea quæ a Justo Lipsio (libr. 2. Elect. c. 15.) de egrastulis erudite satis collecta sunt, egrastuli quoddam genus Ophelem fuisse facile intelligemus, recipimus enim quam ipse adfert, ergastuli defi-*

definitionem & etymon. Ergastulum τόπος ἐν ᾧ δεσμῶται ἐργάζονται locus in quo vincti operantur & fol. 208. *nulla alia in re a Romanorum ergastulis Ophelem diversum fuisse cognoscemus quam quod illis vincti, Ophele tantummodo inclusi detinerentur. Joannes Forsterus* pro solita autoritate Dictionar. fol. 612. vocem עפל exponit, quod fuerit *locus intra scopulos seu montes angustus, transitus seu meatus arctus, per quem contendere oportet. Et quia ejusmodi loca apta erant, quibus hostium incursiones arcerentur, turres seu arces superextruebant, ut in his collocarent presidia. Greci ejusmodi loca πύλας, Latini fauces, Itali & post eos Germani clausas appellarunt.* hinc *Foorsterus* e Ntthinæis præsidiarios milites constituit qui Regis fratres fuerunt, fol. 532. ad vocem נתינים. *Adricomius* apud *Cornel. a Lapide* comment. ad Mich. IV. 8. fol. 454. b. Ophel Nethinæorum sic describit. *Ophel quam Josephus Ophlam nominat* (l. 6. de bello Judaico cap. IV. in Græco-latino vero VI. fol. 913.) *erat turris enormi altitudine quasi nubi caput inseres; atque arx munita firmo muro cincta, templo propinqua; extra murum tamen, qui habitationem Sacerdotum claudebat, in hujus muro Joathan rex multa construxit: atque Manasses eousque urbis muros reparavit, in hac habitabant Nathinæi, in hanc fugiens Manahem tyrannus captus est, & occisus, hanc tandem Titi milites combusserunt*, pro loco edito, turri, vel munimento militant quoque *Interpretes Hebræi*, sic enim *Kimchi* in ספר השרשים sive *libro Radicum* ad locum *Esaj.* XXXII. 14. עפל ובחן & *Michæ* IV. 8. עפל בת ציון & 2. *Chron.* XXXIII. 14. וסבב לעפל ויגביה מאד & 2. *Chron.* XXVII. 3. ובחמרת העפל בנה לרב notat. מקום גבוה ומבצר *locus altus & munitio* & ad 2. Reg. V. 24. ויבא אל העפל ויקח מידם ויפקד בבית *verum cum venit in Ophel, sumsit e manu eorum, ac reposuit in domo*, hæc haber: פירוש למקום גבוה הר או גבעה חוץ לעיר והפקיד בבית שהיה שם הכסף וחליפות השמלות *exponitur: ad locum editum; montem vel collem extra urbem, & reposuit in domo quæ fuit ibi argentum & mutationes vestium*, adde comment. in h. l. Et Rabbi *David Kimchium* ad Es. XXXII. 14. & *Rabbi Levi Ben Gerschom* cum *Abarbanele* ad 2. Reg. V. 24. מגדלים גבוהים וחזקים יהיו עופל ובחן *turres excelsæ fortesque fuerunt*, & ad *Michę* IV. 8. כי עופל כמו מגדל quia vox עופל idem est ac מגדל turris, allegato Esajæ loco, confer *Aben-Esram* ad Es. XXXII. 14. מקום שהיה גבוה עופל מגזרת ויעפילו *Ophel fuit locus excelsus ex significatione* vocis ויעפילו, quæ habetur *Num.* XIV. 44. & ad *Nehem.* III. 26. Ophel exponit מבצר גבוה *munitionem excelsam. Rabbi Schelomo Jarchi* ad Neh. l. c. Ophel pro *vico sive platea* habet, sic commentans: הנתינים היו יושבים באותו מחוז והיו בונים אותו מחוז שלהם שהיה סמוך לחומה עד נגב שער המים של צד המזרח *Nethinęi habitaverunt in isto vico & ędificaverunt istum vicum suum, qui conjunctus erat muro e regione portę aquarum versus latus orientale.*

§. XXXIII. En Lector benevole varias tam Christianorum quam Judæorum Interpretum expositiones, nostram paucis tradituri sumus. Vocem Hebraicam עפל *locum elatum, montem sive clivum* denotare patet ex Esj. XXXII. 14. ubi cum בחן specula tanquam σύστοιχόν τι conjungitur, verba præterea inde derivata notant *elationem moralem, superbiam*, unde videmus modo Aben-Esram in loci Esajani explicatione significationem עפל ex conjugata voce ויעפילו depromere *Num. XIV.* 44. quam B. D. *Seb. Schmidius* noster transtulit: *nihilominus erexerunt se.* & Habac. II. 4. עפלה *idem* vertit *efferet se*, & עפל *per clivum* Nehem. III. 26. 27. & commentar. in libr. 2. Reg. V. 24. p. 188. cum *Buxtorfio & Ludovico Thomassino* Oratorii Presbytero in Glossario Universali Hebraico, in quo ad Hebraicæ Linguæ fontes Linguæ & dialecti fere omnes examinantur, fol. 729. voce עפל *duo vero clivi* speciatim hoc nomine עפל in S. S. indigitantur, *alter in conterminis Israelis & Syrię*, ad quem Gechasi servus Elischæ a Naamane Exercitus Syriaci principe dona accepit 2. Reg. V. 24. *alter Hierosolymis*, de quo nunc agimus, in quo Nethinæi habitaverunt. Locum hunc muros habuisse excelsasque substructiones cum ex *Nehem.* III. 27. ubi חמת העפל *muri collis* Ophel dicti mentio fit tum ex 2. Chron. XXVII. 3. & XXXIII. 14. clarescit, *de Situ* Ophel Nethinæorum sedis affirmat scriptura illum *ad portam aquarum versus ortum turrim exeuntem* protensum fuisse. Nehem. III. 26. e regione portæ מפקד Miphkad vers. 31. quæ *Judicii & custodię* dicebatur, sicut peculiari capite 23. docet *Villapandus* Apparatu Urbis ac Templi parte I. de Urbe l. 3. fol. 206. 207. 208. quoniam vero vir eruditus *Jacobus Gussetius Blœsensis Professor in A-*

ca-

cademia Provinciali Groningę & Ommelandiæ SS. Theologiam, Philosophiam & Hellenismum docens, in commentariis Linguæ Hebraicæ Amstęlod. & Ultrai. hoc anno publicatis fol. 625. commode observavit: Adrichomium & Amstęlodamenses Bibliorum Magnorum Gallicorum editores, quos jam imitantur quidam Romano-Catholici Galli, in horum locorum tabulis valde discrepare, circa accuratiorem situs Ophel descriptionem nihil temeritatis admittemus. Si verę, ut titulus habet, Hierosolymæ veteris imagini a Joh. Baptista Villapando collato studio cum Hieronymo Prado delineatę, & de amplificatione atque urbis ruina primę partis apparatus Libri secundi Capiti I. de civitate David p. 73. prefixę fides haberi meretur; Nethinęorum sedes Ophel dicta non procul fuit a Templo, quod ex officii consideratione facilius conceditur quam autoritate *Versionis Vulgatę*, quę Nehem. III. 27. loco ועד חמת העפל posuit *usque ad murum templi*, Villapandi licet clypeo non destituatur parte I. de Urbe libr. II. cap. 7. fol. 84. b. Qui vero sive pro pago obscuro humilique, sive pro ergastulo, sive castello presidiario, aliisque dimicant, de sententię Patronis sibi prospicere poterunt.

IN-

INDEX
CAPITUM OPUSCULORUM,
Quæ in hoc volumine continentur.